COLLEGIJ SALMANTICENSIS FF. DISCALCEATORUM B. MARIAE DE...

Carmelitani Scalzi : Collegio salmantino, ...

BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE
8
13 — N
2
ROMA

COLLEGII SALMANTICENSIS FF. DISCALCEATORUM B. MARIÆ DE MONTE CARMELI Primitivæ Obſervantiæ,

CURSUS THEOLOGICUS ANGELICO DOCTORI DICATUS,

Summam ejus Theologicam complectens:

JUXTA MIRAM EIUSDEM ANGELICI PRÆCEPTORIS doctrinam, & omninò conſonè ad eam, quam Complutenſe Collegium ejuſdem Ordinis in ſuo Artium Curſu tradit.

TOMI SECUNDI PARS PRIOR.

LUGDUNI,
Sumpt. JOANNIS ANTONII HUGUETAN, & Soc.
M. DC. LXXIX.
CUM SUPERIORUM PERMISSU.

ANGELICO DOCTORI
DIVO THOMÆ AQUINATI,
ECCLESIÆ FULGENTISSIMO SIDERI, SACRÆ THEOLOGIÆ PRIMARIO LUMINI,
Veritatis verè Magiſtro,

COLLEGIUM SALMANTICENSE SANCTISSIMI VATIS Eliæ Carmelitarum Diſcalceatorum Beatæ Mariæ de Monte Carmeli.

O. D. C.

DE induſtria apum, de ſupellectili avium (illis ceram ceû bitumen; iſtis ceû trabes miniſtrantibus plumas) Apollini ſacratum fuiſſe templum, Antiquitas fabulatur. Figmentata hæc equidem, ſed ſub commenti umbra, claritas lucis; & ſub fictionis cortice, incluſa latet medulla veritatis. Quid enim ceræ? quid plumæ? niſi ſtudioſorum ſtemmata, ſcribentiumque utenſilia? Cera quidem, qua Doctores lampades, & lucernas fovent, quibus inſomnes noctes traducunt: pluma vero, quibus foliis notas, & nomina mandant. Iure ergo hæc ſtemmata, hæc ſtudiorum adminicula ſacrantur Apollini, ſcientiarum Principi; ut indicetur, ſtudiorum vigilias, ſcribentium labores, omnia proprio Magiſtro iri ſacrata. Tibi ergo (ô Angelice Aquinas) ut Theologiæ Sacræ Didaſcalo Principi; ut ſcientiarum omnium Coryphæo primo; ut in ſapientiæ emporio Apollini divino; tibi (inquam) apicularum omnium ſudor inſudat, quæ in Thomiſtica aſſiduè volitantes Hybla, jam thymi ſuave olentes divitias; jam roris marini violacea cacumina, ore famelico, & numeroſis coxarum villis implicantes, flavum ſapientiæ favum enituntur perficere. Tibi etiam volucrum labor omnis laborat, quæ ingeniorum pennis per auream Theologiæ auram in ſublime feruntur. Cui enim alij ſine injuria tua, ſine dedecore ſuo, volarent volucres, laborarent apes? Cum utrumque genus ex te exortum, quidquid in illis gloriæ eſt, quidquid decoris, tibi ut à te accepta, referre teneantur. Volucres aquarum eſſe progeniem (etſi inficientur aliqui) Sacra pagina docet dum dicit, Producant aquæ reptile animæ viventis, & volatile ſuper terram. *In quam ſententiam inter plures alios ivit Ambroſius. Apes*

*ex bove mortuo oriri experientia attestante testatur natura. Ex te ergo velut è bove quondam adeò muto, ut mortuus crederetur, spiritales apes nascuntur; è tuoque sapientiæ pelago ducunt ortum, quicumque velut volucres, per Sacræ Theologiæ auram, sese ingeniorum pennis præpetibus librant. Tibi ergo debetur, & industria apum, & supellex avium. Igitur ut vectigal tibi debitum, vigiliarum nostrarum ceram, & pennas, quibus scribimus, consecramus; alteri nolumus, alteri non debemus: tibi soli, quod ex te didicimus, dicamus; tibi, quod ex te exscripsimus, inscribimus; ad te, quod ex te extraximus, trahimus; in nostrique Cursus cursu, si quando aliqua sumus molestia præpediti, instar refectionis putamus Cursu nostro ad tuas manus venire, in quibus, si quid acceperis, donantium utilitas geminabitur. Sic evenit septem nostri Salmanticensis Cursus tractatibus (editis scilicet in tomos quinque, duobus jam nunc lucem aspicientibus) qui Angelica tua manu fulciti, velut Apocalypseos Angeli (*habentis in dextera sua stellas septem, cujus lucebat facies sicut Sol lucet in virtute sua*) majori luce lucent; splendore resplendent, & fulgore refulgent. Ast si facies Angeli sic resplendet, sicut Sol lucet in virtute sua, qualiter in ejus dextera stellas adeò clare perspicit Ioannes, ut non solùm videat, sed & distincte computet? Cum enim Phœbus in virtute sua lucet, hoc est, cum radiis vallat frontem meridianis, nitidiorique crine spargit lucem; tunc fugantur & obscurantur stellæ, nec apparent, juxta illud,* jamque rubescebat stellis Aurora fugatis. *Vnde ergo in dextera Angeli adeò sydera micant, ut nec claritate Solis obscurentur? Credimus sane, hoc eruditos nancisci, si ad te (ô Ecclesiæ luminare maius) accedant, si manibus tuis fulciantur, in quibus eorum adeò geminatur splendor ut nec nitida Solis facie obnubilari queant: Itaque quod nostri tibi dedicentur labores, quod nostrum tibi insudet ingenium, quod vigiliæ & scripta nostra tuis offerantur manibus, potius utilitas donantium est, quam obsequium accipienti: est enim à te accipere, tibi offerre, tuncque ditiores reddimur, cum acceperis quod donamus. Vnde munera nostra ne despicias, sed apiculis tuis, quæ in amœno doctrinæ tuæ viridario, fideli stimulo flores emedullant, ut candidum sapientiæ efficiant favum (ô utinam absque erice acraton, absque absinthio Ambrosium, absque extero spermate virgineum) alas adde, ut cursus sui cursum ocyùs percurrant. Facile enim, si faves, flos doctrinæ tuæ vertetur in alas.* Date flores Moab (*inquit Ierem.* 38.) quia florens egredietur. *Vbi Pagninus, & Tygurina habent:* Date alas ipsi Moab, ut ocyssime avolet. *Ecce flores in alas conversos. Verè id in sapientiæ flore accidit, quæ ut nectare ambrosio colligentium animos reficit (ut quod sine fictione didicerunt, sine invidia communicent) illico flores permutantur in pennas, transformantur in calamos, qui superiori crista super æthera volent, & inferiori spiculo, nitidam papyrum perarent. Sic poscimus, sic optamus (si faveant superi) flores, quos ex viridario tuo decerpsimus, in alas converti, & ut Mercurius ille apud Homerum talaria sumebat, quæ ferrent eum,* seu super undam, seu super immensam terram auras æquiparantem. *Ita & nos alas assumamus; sic enim & ceram, & plumas, quas tibi ut Apollini sacro referamus, habebimus, & ocyssimè Cursus nostri metam, non currendo, sed volando potius (non tamen celeritate noxia) pertingemus.*

AD

AD LECTOREM.

SEGNIUS quam credidimus (humanissime Lector) cursus iste noster excurrit. Si tamen moram nostram incusas, scito scitum illum fuisse, qui dixit; librum typis cudendum, navim esse in pontum deducendam, in qua paratis omnibus ad scindendas undas, alasque velorum pandendas, plura occurrunt ulterius reparanda: & ubi nulla jam putatur cunctatio, nulla mora; annus, & anni sunt, prius quam singula expediantur. Sic scribentibus accidit, quibus necessum est tempus absumere, si exacte cupiunt cœpta peragere: quia raro junguntur, & celeriter scribere, & impœnitenda proferre. Ideo nunquam à nobis nimiùm expetita est celeritas, quæ plus habet periculi, quam nitoris. Nam ut erudite Cassiodorus inquit. *Dictio semper agrestis est, quæ aut sensibus electis per moram non comitur; aut verborum minime proprietatibus explicatur. Ideo nonus annus ad scribendum relaxatur authoribus.* Quod tempus, si alicui unquam, id aureis D. Thomæ fodinis mentis ligone laborantibus præcipuè debetur, in quibus tanta est divitiarum multitudo, ut ipsi exhauriendæ omnia omnium ætatum tempora fortassè non sufficiant. Cum facilius sit in Thoma sine syllaba verbum, aut litteram sine figura, quam sine thesauro apiculum reperire. Quod eruditi vix crederent, nisi id quotidiano experimento comprobassent, qui ad Angelicum Præceptorem accedentes apposite hùc flectunt illud Arnoldi Carnotensis, dicentes, se *in scintilla incendium, & in stilla pelagus reperisse.* Verùm hæc omnia non adeò gressus nostros arcerent, ut non jam diù secundus hic tomus optata frueretur luce; nisi & aliæ remoræ Cursus nostri cursum validius præpedirent. Nam ut plura omittamus, innumera inter Hispaniam, & Galliam obstitêre prælia, quominus præla Lugdunensia, aut Parisiensia, quibus jam diù destinatus fuerat liber noster, inspiceret, ubi (Hesperiis typis relictis) faciliùs, commodiùs, utiliùs, & comptiùs cuderetur. His tamen superatis omnibus ecce jam in Hispania (nec modico labore, & sumptu) primam lucem aspicit de Sacramento Trinitatis tractatus, quem prope diem tractatus de Angelis, qui ex typis majori jam ex parte excusus, subsequetur, ab hoc tamen separatus corpore: non immemores partitionis in primo tomo factæ, in qua tractatus de Trinitate, & Angelis tomo 2. dedimus, sed ne tomus insolitæ magnitudinis pondere facilem se præ manibus non haberi permittat, non indecens visum fuit mutare consilium, ut gratior tibi esset mentis utilitas, cum corporis commoditate conjuncta. O utinam votis nostris sic effectus respondeat, ut commodum, & voluptatem ex labore nostros percipias. VALE.

FACULTAS ORDINIS.

RATER STEPHANUS A S. JOSEPH, Generalis Ordinis B. Mariæ de Monte Carmeli, de consensu nostri Diffinitorij; ut liber, cujus titulus est (Cursus Theologicus Carmelitarum Discalceatorum Collegij Salmanticensis, Tomus secundus in 1. part. Divi Thomæ) ab eodem Collegio accuratè compositus, & à gravioribus doctisque viris nostri Ordinis (quibus ipsum videndum, & examinandum commisimus) recognitus, & approbatus typis mandetur, & in lucem prodeat, obtenta facultate Ordinarij, ac supremi Senatus; tenore præsentium licentiam concedimus. In quorum fidem præsentes manu nostra, ac Secretarij nomine subscriptas fieri jussimus. Matriti die sexta mensis Februarij. Anni Domini M. DC. XXXVI.

FR. STEPHANUS A S. JOSEPH, *Generalis.*

FR. DOMINICUS A MATRE DEI, *Diffinitor, & Secretarius.*

FACULTAS, SIMUL ET CENSURA ORDINARII.

ECUNDUS hic Tomus Cursus Theologici Religiosissimi pariter, ac Sapientissimi Collegij Salmanticensis Sancti Eliæ Patrum Carmelitarum Discalceatorum, tractatum alterum de Trinitate, alterum de Angelis complectens, ut typis procusus in lucem prodeat, libenter concedimus. Quinimò summopere nobis gratulamur nostri Episcopalis muneris fuisse, operi prælo, & ævo dignissimo facultate nostra aditum aperire, ut communem lucem aspiciat: siquidem luci datum, lucem & ipsum quàm maximam daturum non dubitamus Ecclesiæ sanctæ Dei, litterariæ Reipublicæ, Scholasticæ, Theologicæ, & Angelici Præceptoris placitis, dictis, sententiis, quæ adeò ebibit ubertim, humiliter suscipit, suscipit reverenter, fideliter propinat, seriò, & maturè seligit, sapienter elucidat, ornat eruditè, explanat dilucidè, discutit altè, profundè rimatur, sequitur indivulsè, fulcit nervosè, defensat strenuè, viriliter propugnat, fœliciter versat; ut ipso Sanctissimo Præceptore capitis instar dictante, per fidelissimorum horum discipulorum manus exaratum opus videatur. Ut enim verbis D. Augustini utar: *Nequaquam dicendum est, quod ipse non scripserit, quandoquidem membra ejus id operata sunt, quod dictante capite cognoverunt: quidquid enim de suis factis, & dictis nos legere voluit, hoc scribendum illis tamquam suis manibus imperavit.* Quod sanè mihi Divo Thomæ addictissimo, cujus Angelica doctrina cordi est, & cunctis de Sacra Theologia benemerentibus non potuit non jucundissimum fore. Nec censura dumtaxat sapientissimi Magistri, cui opus recognoscendum dedimus, in qua nihil ultra veritatem, nihil extra merita audet maturus censor; sed etiam, quod vidimus, quod perspeximus, quod manus nostræ contrectaverunt de libro hoc, nos in hanc sententiam pertraxit. Ut enim de luce dixit D. Ambrosius, *Plus in eo est, quod probetur aspectu, quam quod sermone laudari possit; suo enim utitur testimonio, non suffragio alieno.* Quamobrem non possum non fateri, sæpius me in admirationem rapuisse Religiosissimos Patres istos è tam mirabili nudæ paupertatis penu tam copiosam scientiæ supellectilem, è religiosæ austeritatis minimè aulicis glebis adeò divitem doctrinæ thesaurum, è jugi, & non intermisso orationis studio, mirum in modum sic elucubrata sapientiæ monumenta deprompsisse. Cæterum verum est illud, *Qui Deo studene, nihil non proclive sentiunt, nihil non ex voto consequuntur.* Et ni fallor, Angelicus Præceptor sapientiam à Patre luminum præcipuè in oratione, & jejunio haustam, per viros orationis, & austerioris vitæ studiosissimos in posteritatem gaudet transmitti. Quo operi numeris omnibus absoluto non solum communem plausum, quem prior tomus jam expertus est, verum etiam toti Theologico cursui ad umbilicum usque perducto perennitatem ex voto, ex animo, ex merito Senecæ verbis auguramur dicentis. *Sapientia vestra monumenta nulla delebit ætas præsens, & nulla diminuet sequens, ac deinde semper ulterior aliquid ad venerationem conferet.* Dat. Salmanticæ in nostro Episcopali Palatio die vigesima-septima mensis Septembris. Anno Domini M. DC. XXXVI.

D. Aug. de con. sensu Evangelist. lib. 1. cap. 35.

D. Ambros. lib. 1. Examer. c. 9.

Seneca lib. de brevitate vitæ, cap. 15.

CHRISTOPHORUS, *Episc. Salmantinus.*

De mandato Domini mei Episcopi,

DIDACUS DE MENDIETA.

CONSENSUS PROCURATORIS REGII.

PRo Rege assentio ut opus cui titulus est, *Cursus Salmanticensis Theologicus & Moralis*, imprimatur à JOANNE ANTONIO HUGUETAN, & Soc. hujus civitatis Bibliop. cum inhibitionibus consuetis per triennium duraturis. Datum Lugduni die 26. Julij 1677.

VAGINAY.

PERMISSIO.

FIat juxta conclusiones Procuratoris Regij anno & die supra dictis.

DESEVE.

Desiit Prælum die 15. Novemb. 1678.

INDEX

INDEX
DISPVTATIONVM, ET DVBIORVM,
Quæ in hac Secundi Tomi priori Parte, unà cum quæstionibus, & articulis D. Thomæ continentur.

QVÆSTIO XXVII.

Index Disputationum,

DISPVTATIO VII.

De divinis relationibus quoad esse existentiæ, per quod existunt.

DISPVTATIO VIII.

De divinis relationibus quoad numerum, & distinctionem earum inter se.

QVÆSTIO XXIX.

De personis divinis.

DISPVTATIO IX.

De personis divinis absolutè, & in communi sumptis.

QVÆSTIO XXX.

De pluralitate personarum in divinis.

QVÆSTIO XXXI.

De his, quæ ad unitatem, vel pluralitatem pertinent in divinis.

DISPVTATIO X.

De personis divinis quoad pluralitatem earum, necnon & quoad ea, in quibus sunt unum. 285

QVÆSTIO XXXII.

De divinarum personarum cognitione.

DISPVTATIO XI.

De divinis notionibus.

QVÆSTIO XXXIII.

De persona Patris.

QVÆSTIO XXXIV.

De persona Filij.

DISPVTA

INDEX

INDEX
LOCORUM SACRÆ SCRIPTURÆ, quæ in hac priori parte secundi Tomi continentur.

Numerus paginam indicat : 1. Col: Primam columnam, & 2. Col. Secundam columnam demonstrant.

EX NOVO TESTAMENTO.

Ex

INDEX
LOCORUM SACRÆ SCRIPTURÆ; quæ in hac priori parte secundi Tomi continentur.

Numerus paginam indicat: 1. Col: Primam columnam, & 2. Col. Secundam columnam demonstrant.

Ex

Index Locorum sacræ Scripturæ.

COLLEGIJ

COLLEGIJ SALMANTICENSIS FF. DISCALCEATORUM B. Mariæ de monte Carmeli

CURSUS THEOLOGICUS, SUMMAM THEOLOGICAM ANGELICI Doctoris D. Thomæ complectens.

JUXTA MIRAM EIUSDEM ANGELICI Præceptoris Doctrinam.

TRACTATUS SEXTUS DE SACROSANCTO TRINITATIS MYSTERIO.

PROOEMIUM.

1. OST Tractatus, quos de Deo ut uno, *in primo tomo huius nostri Curſus Theologici* in lucem edidimus, ſtatim unà cum Angelico Doctore tractatus de ſacroſancto Trinitatis myſterio ſeſe nobis offert. Nam, ut ſanctiſſimus Præceptor in præſenti docet, ſicut Deus ut unus quodammodò præſupponitur ad ſeipſum ut Trinum, & ipſe ut Trinus ſtatim quaſi ſubſequitur ad ſe ut unum: ita poſt tractatus illos de Deo quatenus unus, debet primo loco ſubſequi præſens tractatus, qui de Deo ut Trino, ſive de Sacroſancto Trinitatis myſterio inſcribitur.

§. I. *Quam ſit intellectu difficile myſterium Trinitatis.*

2. MYſterium autem hoc præ nimia ſua celſitudine, ſumma profunditate, & denſiſſimis nebulis: unà cum inacceſſibili luce, quibus undequaque circumſcriptum eſt, ita eſt intellectu difficile, & affatu inexplicabile, ut Hilarius, (Hilar.) non poſſe hominem ſua intelligentia illud conſequi; & Ambroſius, impoſſibile eſſe illius ſcire ſecretum, aſſeruerint. (Ambroſ.) Quia, ut D. Thom. *in hac 1. p. q. 32. art. 1.* explicat, fieri nequit, ut per rationem naturalem ad cognitionem Trinitatis divinarum perſonarum perveniatur. (D. Thom.)

Hinc Iſaias Deum ſedentem ſuper ſolium excelſum, & elevatum protulit; quia cum non ſolum ut unum, ſed etiam ut Trinum in ænigmate vidit. Et propterea Seraphin illa ter *Sanctus* decantantia, unū tamen Deum & Dominum proclamantia ſimul conſpexit: ut per hunc excelſum & elevatum thronum innueret, Trinitatis arcanum, hancque unitatem eſſentiæ in Trinitate perſonarum ita vim noſtræ naturalis rationis ſuperexcedere, ut quantumvis majorem ac majorem volatum ad illius cognitionem aſſumat: ſemper tamen præ nimia prædicti myſterij celſitudine Deus in ita excelſo & elevato throno reſidet, ut illuc uſque pertingere nequaquā valeat. (Isa. 6.) Sicut etiam ob hanc rationem idem Iſaias, Deum non ſolū in excelſo & elevato throno reſidere, & Seraphin ter *Sanctus* decantare, ſed etiam hæc eadem Seraphin duabus alis Domini faciem, duabus vero illius pedes velare, ac tandem duabus volare inſpexit: ut per hoc etiam denotaret, quod adhuc Angelici ſpiritus, quantúvis ad auguſtiſſi-

mum hoc arcanum suis naturalibus viribus intelligendum volarent, nunquam tamen præ nimia ejus sublimitate, & immensa ipsius profunditate posse tantum mysterium capere, sed eis semper latens, semper velatum, absconditumque remanere.

5. Eccles. 7. D. Thom. Hinc Ecclesiastes c. 7. asserit: *Alta profunditas, quis inveniet eam?* Quæ verba S. Th. *cap.* 12. *ad Rom. lect.* 5. *de Trinitatis arcano* exponit, quippè quod immensa quædam profunditas est, quæ transvadari nulla ratione potest. Quod etiam docuit Nazianz. sermonem de Trinitate texens, his verbis: Nazian.

Immensum exigua pelagus sulcare carina,
Et parva ætheream penna volitare per arcem
Paramus, &c.

Eccles. 4. Hinc etiam Ecclesiastes 4. dicitur: *Funiculus triplex difficile rumpitur.* Ita enim implicatus est hujus divini funiculi nodus, quo Trinitas personarum, & unitas essentiæ nectuntur, ut humana ratio illum non solum non plenè capere, verum nec explicare, aut solvere valeat.

Hinc denique Pharaonis Magi omnia alia signa, quæ Moyses coram eodem Pharaone fecit, pariter & ipsi patrarunt; cum tamen in tertia plaga defecerint (plagæ enim cœperunt, ex quo aqua in sanguinem versa est.) Cujus rationem reddit August. *q.* 25. *super Exod.* Quia nimirum tertia hæc plaga sacræ Trinitatis symbolum erat, & humanum ingenium atque sapientia in tertia plaga, népè in contuitu Trinitatis omnino deficit, & quo magis sacrum istud, & reconditum arcanum se supra se ipsam elevãdo perscrutari conatur, eo altius & altius super eam assurgit, illudque præ nimia ejusdẽ celsitudine consequi non valet, juxta illud: *Accedet homo ad cor altum, & exaltabitur Deus.* August. Psal. 63.

§. II. *Quomodo arcanum hoc facile intellectu per fidem reddatur.*

4. Sed licèt alta hujus mysterij profunditas, summa ejus celsitudo, ratione cujus in excelso throno habitare perhibetur, triplicisque hujus funiculi nodus humanæ capacitatis vires ita longo post se relinquat intervallo, ut nec tantam profunditatem transfretare, nec ad tantam celsitudinem pervenire, nec adeò implicati funiculi nodũ solvere propriis viribus queat, sed in conspectu ejus, ad instar Magorum Pharaonis in conspectu tertiæ plagæ mysterium hoc denotantis, penitus deficiat: si tamen lumine fidei confortetur, si crebro ad fulgentissimum, simulque caliginosum ejusdem fidei sidus aspexerit, tunc, ubi lux humanæ sapientiæ deficit, aut aliter, quàm oportet, suadet, statim ejusdem fidei immensum jubar in caliginoso loco lucens, ita viam illustrat, mentem elevat, & tanquam ductrix & magistra sapientissima cursum dirigit, ut facilè, & absque erroris periculo ad tanti mysterij notitiã perveniatur. Undè quodammodo hic cernitur id, quod de Moysis virga *Exodi* 4. refertur. Illa enim non eodem, sed diverso modo apprehensa, nunc virgam, quæ facile capitur, nunc serpentem, quæ horrorem, & timorem incutit, referebat. Ita etiam hoc, & cætera alia fidei nostræ sacramenta humanæ rationis discursibus fidei lumine destitutis apprehensa arduis apparent referta difficultatibus, & in eorum cognitione timens & tremens mens nostra deficit. Si tamen fulgentissimo, simulque caliginoso fidei lumine apprehendantur, ita ejus luce illustrantur, ut non difficulter, sed facili negotio percipi queant, nec, ut serpens, terreant, sed, ut virga & baculus quo quis innitatur, facile, & cum voluptate capiantur. Exod. 4.

5. Quare, licèt in aliis tractatibus Theologicis ad fidei lumen recurrendum semper sit, in hoc tamen tractatu potiori ratione sidus istud crebrius aspiciendum nobis erit, ut veritatis scopum in ita arduo & abscondito mysterio attingere facili negotio, & absque naufragij periculo possimus. Nec curandum utcumque est, ut fulgentissimum hoc sidus se solo præeat, sed insuper ut associatum, & informatum firma spe, & ardenti charitate viam illustret, & ducatum præstet. Sic enim Trinitatem ipsam, à qua cecidimus, (id est, cujus non parum perfectam, licèt ænigmaticam notitiam in hac vita, necnon & jus ad illam clarè in cœlesti patria conspiciendam peccando in Adamo amisimus) non poterimus non, nunc quidem in ænigmate, postea clarè, & facie ad faciem intueri. Ut enim *in serm.* 1. *sermonum parvorum*, dixit Bernard. *Est Trinitas creatrix, Pater, Filius, & Spiritus Sanctus. Et est Trinitas, quæ cecidit, intellectus, memoria, & voluntas. Et est Trinitas, in quam ista cecidit, impotentia, ignorantia, & concupiscentia. Et est Trinitas, per quam Trinitas cadens resurgit ad Trinitatem, de qua cecidit, fides, spes, & charitas.* Bernar.

§. III. *Ubinam fidei lumen ad mysterium Trinitatis intelligendum præcipue luceat.*

Sed quia sidus hoc fidei caligine & claritate involutum in sacra pagina, necnon in Conciliis, & Patribus ut in cœlo quodã serenissimo residet, & lucet, indeque fulgentissimam, simulque caliginosam lucem spargit: propterea ad cælum istud crebrò recurremus, ut inde illustrati, ac luce perfusi immensum hoc pelagus transfretemus. 6.

Cæterum, quia hoc est divinæ providentiæ peculiare ingenium, ut sicut creato hoc mundo majori, ac proindè cœlo itidem majori, statim minorem alium mundum, cœlumque minus, népè hominẽ produxit, in quo sub forma breviori, quæ in mundo majori sparsa erant, miro artificio, mirabilique nexu quasi in brevi quadam summa collegit, & recondidit: ita semel nobis communicato majori illo Scripturæ, Conciliorum, & Patrum cœlo, ubi sidus fidei magis sparsum fulgore simul & caligine circundatum sub fulgenti quadam caligine luceret: postmodum aliud cœlum minus, Angelicum nimirum Doctorẽ condidit, in cujus Theologica summa quidquid est in sacra pagina, Conciliis, & Patribus, sub breviori quadam forma invenitur: & quæ aliàs sparsa erant, & præ nimia multitudine capi non poterant, in hac Angelici Doctoris summa, quasi in cœlesti quadam eorumdem summa continentur.

Quia igitur hoc est peculiare divinæ providẽtiæ ingenium, propterea ad cœlum majus, ad cœlumque minus, ut ex utroque luce perfundamur, sæpè accedemus: & à cœlo majori ad cœlum minus, & è contra multoties vela pandemus. Ac tandem, quia in cælo minori summatim ea, quæ in majori cœlo sparsa sunt, invenientur collecta, & ad brevem formam redacta, idcircò sæpiùs ab hoc cœlo minori in idem cœlum minus, à Thoma nimirum Aquinate in eumdem Thomam, & per ipsummet viam carpendo discurremus, nec latum quidem unguem à Thoma in aliquo (Deo dante eodemque Thoma patrocinante) discedemus. Sic enim sidere hoc fulgẽtissimo fidei à cœlo majori, in quo magis sparsum est, nobis elucescente, & per cœlum minus, nempè Thomam, transeunte, ibique sese magis colligente, magisque virtutẽ suã quodãmodo uniente: ita via, quæ ad cognitionẽ mysteriorũ ejusdem fidei, maximè verò ad hoc potissimũ Trinitatis

Trinitatis arcanum pervenitur, manebit illustrata, ut facile possint cerni, & eorum sublimitas, non quidem per speciem, sed per speculum, & in ænigmate non difficulter queat contemplari.

Licèt autem plura possemus in laudem hujus minoris cœli, ejusque excelsæ ac sublimis doctrinæ è cœlo majori delapsæ congerere: quia tamen non pauca de hoc *in 1. tom. nostri Curs. Theologici* in Oratione exhortatoria pro Doctoris Angelici doctrinæ commendatione collegimus, propterea quoad hoc silemus, & satis nobis esse duximus eam in præsenti, vel (ut melius dicamus) in ea omnē Scripturæ, Conciliorum, & aliorum Patrum Theologiā silentio venerari. Siquidem doctrina Angelici Doctoris est, tum cœlum illud minus, ubi cœlū aliud majus abreviatum est: tum etiam veluti memoriale quoddam mirabilium Dei, idest, thesaurorum sapientiæ, & scientiæ Dei, qui in aliis rebus dispersi
Psal. 110. & diffusi sunt, juxta illud: *Memoriam fecit mirabiliū suorum misericors, & miserator Dominus.* Tum denique manna illud suavissimum, quod omnium ciborum spiritualium saporem refert, seu omni Scripturæ, Conciliorum, & Patrum doctrina refertum est, ut undequaque illam redoleat, & sapiat, ac eorum mentes in hac Angelica D.Thomæ mente residere, eorumque linguas, & calamos Aquinatis linguam, & calamum movere videantur.

§. IV. *Ordo servandus in tradendo hoc mysterio.*

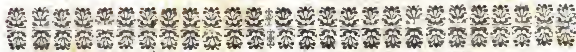
8. VT autem, quæ in hoc cœlo minori, & memoriali mirabilium Dei circa mysterium hoc recondita sunt, reperire, & aliis tradere meliùs valeamus, eo ordine illa in ipso inquiremus, quo ab eodem Angelico Doctore (fide ipsa præeunte) disposita, & tradita sunt: & ita *in q.27. hujus 1.part* quæ est prima earum, in quibus de arcano isto Trinitatis personarum disseritur, ibidem de originibus, sive processionibus divinarum personarum unà cum D.Thoma agemus, ex eo quod origines ad personas ipsas quodammodò præsupponuntur. *In quæst. verò 28.* de relationibus originis, quibus personæ ipsæ constituuntur, simul cum Angelico Doctore discutietur.

A q verò 29. usque ad 32. ea, quæ sunt communia divinis personis consideratis absolutè & secundum se, sive illa pertineant ad nomen, sive ad numerum personarum, sive ad ea, quæ ad earundem personarum pluralitatem consequuntur, sive tandem ad earum notitiam, aut notionem, sequentes Sanctissimi Præceptoris vestigia explicabimus. *A q. deinde 32. usque ad 38.* de iis, quæ singulis personis absolutè consideratis propria sunt, juxta ea, quæ ibidē docet D.Thomas, sermo texetur. *A q. denique 39. usque ad ultimam hujus tractatus*, nempe *usque ad 43. inclusivè* disputabitur de comparatione divinarum personarum ad essentiam, & ad proprietates, quibus constituuntur, & distinguuntur, & ad actus notionales: ac tandem de collatione earum inter se, non solum quantum ad æqualitatem, & similitudinem: sed etiam quantum ad missionem, qua una persona mittitur ab alia: quia Angelicus Doctor de his in prædictis quæstionibus sermonem facit.

§. V. *Redditur ratio ordinis servandi in tradendo hoc sanctissimæ Trinitatis sacramento.*

RAtio autem hujus ordinis, quem Sanctissimus Præceptor servavit, ex rebus ipsis tradendis satis liquet. 9
Nam cum origines præsupponantur personis, oportuit primo loco de illis sermonem instituere. Et deinde personæ priùs sunt considerandæ secundum se, quam in comparatione ad alia. Et ulteriùs in consideratione personarum secundum se, prius agendum erat de communibus, quàm de particularibus.

Potestque alia via ratio ordinis jam dicti tradi *Nazarius.*
ex his, quæ addit Nazarius in explicatione prooemij Sancti Doctoris. Etenim in qualibet scientia, & quolibet illius tractatu supponitur subjectum illius: & hoc supposito, ejus principia primo loco traduntur. Postmodum subjectum ipsum in communi consideratur: & deinde partes illius subjectivæ, aut quasi subjectivæ: & tandem proprietates ex eo, & ex ejus subjectivis, aut quasi subjectivis partibus dimanantes. Quem ordinem in Philosophia Aristoteles servavit, ut ibidem explicuit D. Thomas. Cum igitur subjectum hujus tractatus sit Trinitas divinarum personarum in una essentia, propterea juxta præscriptum Aristotelis agit primo D. *Aristot. D. Thom.*
Thomas de principiis, aut quasi principiis divinarum personarum constitutivis, & distinctivis, quæ sunt relationes consequentes nostro modo intelligendi origines, de quibus, utpotè earundem relationum quasi fontibus, primo loco agendum erat. Secundò disserit in communi de nomine, & ratione personæ secundum absolutam ejus considerationem, & de aliis ad eamdem sic sumptam spectantibus. Et deinde de singulis personis in particulari sermonem instituit: ac tandem tradit proprietates, ac quasi passiones personarum, quæ sunt æqualitas, similitudo, missio, &c.

QUÆSTIO XXVII.
De Processione divinarum Personarum.

CONSIDERATIS autem iis, quæ ad divinæ essentiæ unitatem pertinent, restat considerare de iis, quæ pertinent ad Trinitatem personarum in divinis. Et quia personæ divinæ secundum relationes originis distinguuntur, secundum ordinem doctrinæ prius considerandum est de origine, sive processione. Secundo de relationibus originis. Tertio de personis.

ART. I. Utrum Processio sit in divinis?

1.dist. 13.ar. 1. & 4.contra gent. c. 11. & po. q. 10. ar. 1.

AD primum sic proceditur. Videtur, quod in Deo non possit esse aliqua processio. Processio enim significat motum ad extra: sed in divinis nihil est mobile, neque extraneum. Ergo neque processio.

¶ 2. *Præterea, Omne procedens est diversum ab eo, à quo procedit: sed in Deo non est aliqua diversitas, sed summa simplicitas: ergo in Deo non est processio aliqua.*

¶ 3. *Præterea, Procedere ab alio, videtur rationi primi principij repugnare: sed Deus est primum principium, ut supra * ostensum est: ergo in Deo processio locum non habet.* *Q.2. art. 1.

SED contra est, quod dicit Dominus Ioann. 8. Ego ex Deo processi.

RESPONDEO dicendum, quòd divina Scriptura in rebus divinis nominibus ad processionem pertinentibus utitur. Hanc autem processionem diversi diversimodè acceperunt. Quidam enim acceperunt hanc processionem, secundum quod effectus procedit à causa. Et sic accepit Arrius dicens, Filium procedere à Patre sicut primam ejus creaturam, & Spiritum sanctum procedere à Patre, & Filio sicut creaturam utriusque. Et secundum hoc, neque Filius, neque Spiritus sanctus esset verus Deus. Quod est contra id, quod dicitur de Filio 1. Ioann. ultim. Ut simus in vero Filio ejus. Hic est verus Deus. Et de Spiritu sancto dicitur 1. Corinth. 3. Nescitis quia membra vestra templum sunt Spiritus sancti: templum autem habere solius Dei est. Alij verò hanc processionem acceperunt, secundum quod causa dicitur procedere in effectum, in quantum vel movet ipsum, vel similitudinem suam ipsi imprimit. Et sic accepit Sabellius, dicens, ipsum Deum Patrem Filium dici, secundum quod carnem assumpsit ex Virgine, & eumdem dici Spiritum sanctum, secundum quod creaturam rationalem sanctificat, & ad vitam movet. Huic autem acceptioni repugnant verba Domini de se dicentis Ioann. 5. Non potest facere à se Filius quicquam. Et multa alia, per quæ ostenditur, quod non est ipse Pater, qui Filius. Si quis autem diligenter consideret, uterque accepit processionem, secundum quod est aliquid ad extra. Unde neuter posuit processionem in ipso Deo. Sed cum omnis processio sit secundum aliquam actionem, sicut secundum actionem, quæ tendit in exteriorem materiam, est aliqua processio ad extra: ita secundum actionem, quæ manet in ipso agente attenditur processio quædam ad intra. Et hoc maximè patet in intellectu, cujus actio, scilicet intelligere, manet in intelligente. Quicunque autem intelligit, ex hoc ipso quod intelligit, procedit aliquid intra ipsum, quod est conceptio rei intellectæ ex vi intellectiva proveniens, & ex ejus notitia procedens. Quam quidem conceptionem vox significat: & dicitur verbum cordis, significatum verbo vocis. Cum autem Deus sit super omnia; ea, quæ in Deo dicuntur, non sunt intelligenda secundum modum infirmarum creaturarum, quæ sunt corpora, sed secundum similitudinem supremarum creaturarum, quæ sunt intellectuales substantiæ, à quibus etiam similitudo accepta deficit à repræsentatione divinorum. Non ergo accipienda est processio secundum quod est in corporalibus, vel per motum localem, vel per actionem alicujus causæ in exteriorem effectum, ut calor à calefaciente in calefactum, sed secundum emanationem intelligibilem, utpotè verbi intelligibilis à dicente, quod manet in ipso. Et sic fides Catholica processionem ponit in divinis.

*Ad primum ergo dicendum, quod objectio illa procedit de processione, quæ est motus localis, vel quæ est secundum actionem tendentem in exteriorem materiam, vel in exteriorem effectum: talis autem processio non est in divinis, ut dictum * est.* *In corp. ar.

*Ad secundum dicendum, quod id, quod procedit secundum processionem, quæ est ad extra, oportet esse diversum ab eo, à quo procedit. Sed id, quod procedit ad intra processu intelligibili non oportet esse diversum: imò quanto perfectius procedit, tanto magis est unum cum eo, à quo procedit. Manifestum est enim, quod quanto aliquid magis intelligitur, tanto conceptio intellectualis est magis intima intelligenti, & magis unum. Nam intellectus secundum hoc, quod actu intelligit, secundum hoc fit magis unum cum intellecto. Unde, cum divinum intelligere sit in fine perfectionis (ut supra * dictum est,) necesse est, quod Verbum divinum sit perfectè unum cum eo, à quo procedit, absque omni diversitate.* *Q.14. ar.2.

Ad tertium dicendum, quod procedere à principio ut extraneum, & diversum, repugnat rationi primi principij, sed procedere ut intimum, & absque diversitate per modum intelligibilem includitur in ratione primi principij. Cum enim dicimus ædificatorem principium domus, in ratione hujus principij includitur conceptio suæ artis: & includeretur in ratione primi principij, si ædificator esset primum principium. Deus autem, qui est primum principium rerum, comparatur ad res creatas, ut artifex ad artificiata.

Prima

Prima conclusio: In divinis est verè, & propriè aliqua processio.

Secunda conclusio: Hæc processio non est secundum modum, quo reperitur in corporalibus, scilicet, vel per motum localem, vel per actionem alicujus causæ in exteriorem effectum, sed secundum emanationem intelligibilem.

DISPUTATIO I.

De Processione divinarum Personarum.

CUR primo loco de origine, seu processione personarum disputatio excitetur, satis constat ex nuper dictis; & ideò quoad hoc in præsenti nihil amplius occurrit dicendum.

Animadversio tam pro hac, quam reliquis hujus nostri Cursus Theologici disputationibus non parum observanda.

Animadversio pro sequentibus totius Cursus disputationibus.

ANtiquum currendi modum, pristinumvè procedendi stylum in hac, & reliquis hujus Theologici nostri Cursus tomi disputationibus mutatum, quis fortè mirabitur. Cùm enim adversariorum sentētia in primo tomo suis stipata rationibus prima cucurrerit; deinde nostra, vel (ut verius loquamur) Angelici Doctoris sententia, & denique solutiones ad argumenta adversa sint subsecutæ: ordine in hoc tomo variatio Thomistica præcedit oppositam, & hæc suis cum fundamentis, & eorum solutionibus tandem collocatur. Cæterum mutationem hanc, & antiquum currendi modum non sine gravi fundamento inversum esse, putandum est. Ad id enim nos, inter alia, doctissimorum virorum compulit non semel iterata petitio, ex eo quod præsens modus currendi, stylusvè hic procedendi clarior pristino, & minus illo laboriosus videtur. Quandoquidem facilius lōgè; & clarius argumentis occurritur immediatè locatis, quam multo ante propositis, & non nisi magna paginarum revoluta copia inveniendis. Quare, ut eorum venerabili petitioni debito præstolemur obsequio, sic metam hujus nostri Cursus attingere consultò decrevimus. Verùm non ideò intelligendum est, formalem, ut sic dicamus, incepti Cursus stylum haud minimum fuisse mutatum. Styli namque nostri ratio, quem hucusque sumus secuti, non in hoc, quod primam, vel ultimam sedem argumenta opposita occupent, sita est: (id namque valde est materiale, utpotè, ut sic dicamus, localem vel situalem collocationem dumtaxat importans) sed in hoc, quod eodem modo fulgentissimi Ecclesiæ jubaris Magni Aquinatis mentem profundissimam patefacere gestiat, ejus testimonia fideliter referat, eorumdem vim perpendat, à sinistrisque interpretationibus vindicet, rationes non aliunde, quam ex ipsismet D. Thomæ testimoniis desumat, latitantem in eis pretiosam margaritam pro viribus invenire contendat, & adversariorum denique evasiones eis adhibitas, vel quæ adhiberi poterant, impugnet, & evertat: quod eodem prorsus modo in hoc, & sequentibus tomis, Deo dante, præstabimus, sicuti in priori id pro exiguis nostris viribus præstare conati sumus. Itaque eisdem ramis, licèt diversimodè collocatis, variegata eadem uterque tomus est arbor, non diversa, à simplici pullulat radice, non duplici. Idem equidem est hortus terminis, quos ultra non extēditur, conclusus Thomisticis, in quo Angelici ejusdem præceptoris idemmet incorruptus fluvius erumpit, qui languidas ejus rosas sua C amœnitate coronat: ac torrente voluptatis suæ in vitam efficit revirescere æternam. Hic igitur fluvius, qui nobis

Cunctis amnibus extat,
Vilior, nullas confessus murmure ripas,

in utroque nostri Cursus tomo impermixtus omnino, ac proinde idem prorsus in ambobus formalis, & ipsissimus (ut sic loquamur) stylus reperietur. *Claud. de cons. Mal. Theod.*

DUBIUM I.

An aliqua processio sit in divinis?

D UT hujus dubij decisio clarior maneat, primo loco termini illius explicandi sunt.

§. I.

Explicatio tituli.

1\. *Animadversio pro luce tituli D. Thom.*

PRo tituli ergo intelligentia notandum est, tres in eo terminos contineri. Primus quidem, *aliqua processio*, qui (ut constat ex iis, quæ tradit D. Thomas *in præsenti* & *quæst. 10. de Potentia art. 1* necnon *in 1. distinct. 38. quæst. 1 art. 1 in corpore*) licet soleat interdum sumi pro motu locali progressi- E vo, interdum pro actione, sive immanente, sive transeunte, qua aliquid procedit ab alio ut à sua causa, vel principio, & ita ex hoc capite prædicta particula, quantum est ex vi sua, & cum præcisione sumpta non videbatur sumi, prout trahitur & determinatur ad aliquem ex his modis procedendi determinatè sumptum, sed indeterminatè & indistinctè pro aliquo processionis modo: attamen, hoc ipso quod addatur illa particula *in divinis*, accipitur, prout trahitur & determinatur ad processionem secundum actionem, sive emanationem immanentem; siquidem, quod procedit in divinis, F quippe quod eo ipso est realiter Deus, non potest non procedere à Deó, & manere in Deo. Secundus est, ly *sit*, per quem denotatur, an re vera, actu, & formaliter; & non solum ex parte nostri modi concipiendi, aut virtualiter, metaphoricè, sive translatitiè sit in divinis aliqua processio. Tertius tandem, ly *in divinis*, idest, an intra Deum ipsum, seu intra naturam divinam sit talis processio: ut per hoc innuatur, non esse sermonem de processionibus, quæ emanant à Deo, & sunt passivè (modo tamen *in primo tomo nostri Cursus Theologici, tractatu 5. disp. 3. dubio unico insinuato*) ex- G tra ipsum Deum, nempè in creaturis. Et ita sensus totius tituli est, an intra Deum sit secundum rem, formaliter, & propriè aliquis modus processionis?

§. II.

Sententia Catholica.

2\. *Conclusio de fide, & probatio ex Scriptura. Ioann. 8.*

DIcendum ergo est, dari in divinis seu intra Deum actu, verè, & formaliter realem proces- H sionem unius personæ ab alia. Hæc est de fide. Nam *Joannis* 8. Filius, qui est una ex personis Trinitatis de se ipso loquens, inquit: *Ego ex Deo processi, & veni.* Quem locum explicant de æterna Filij processione Rupertus *lib. 5. de Glorificatione Trinitatis cap. 14.* Hilarius *6. de Trinitate.* Athanasius *in expositione fidei*, Cyrillus, Augustinus, Glossa, & alij: Et cap. 16. *Exivi à Patre, & veni in mundum.* Quod testimoniū explicant de æterna processione Chri- *Rupert. Hilarius. Athan. Cyrillus: Aug.*

FACULTAS ORDINIS.

RATER STEPHANUS A S. JOSEPH, Generalis Ordinis B. Mariæ de Monte Carmeli, de consensu nostri Diffinitorij; ut liber, cujus titulus est (Cursus Theologicus Carmelitarum Discalceatorum Collegij Salmanticensis, Tomus secundus in 1. part. Divi Thomæ) ab eodem Collegio accuratè compositus, & à gravioribus doctisque viris nostri Ordinis (quibus ipsum videndum, & examinandum commisimus) recognitus, & approbatus typis mandetur, & in lucem prodeat, obtenta facultate Ordinarij, ac supremi Senatus; tenore præsentium licentiam concedimus. In quorum fidem præsentes manu nostra, ac Secretarij nomine subscriptas fieri jussimus. Matriti die sexta mensis Februarij. Anni Domini M. DC. XXXVI.

FR. STEPHANUS A S. JOSEPH, *Generalis.*

FR. DOMINICUS A MATRE DEI, *Diffinitor, & Secretarius.*

FACULTAS, SIMUL ET CENSURA ORDINARII.

ECUNDUS hic Tomus Cursus Theologici Religiosissimi pariter, ac Sapientissimi Collegij Salmanticensis Sancti Eliæ Patrum Carmelitarum Discalceatorum, tractatum alterum de Trinitate, alterum de Angelis complectens, ut typis procusus in lucem prodeat, libenter concedimus. Quinimò summopere nobis gratulamur nostri Episcopalis muneris fuisse, operi prælo, & ævo dignissimo facultate nostra aditum aperire, ut communem lucem aspiciat: siquidem luci datum, lucem & ipsum quàm maximam daturum non dubitamus Ecclesiæ sanctæ Dei, litterariæ Reipublicæ, Scholasticæ, Theologicæ, & Angelici Præceptoris placitis, dictis, sententiis, quæ adeò ebibit ubertim, humiliter suscipit, suscipit reverenter, fideliter propinat, seriò, & maturè seligit, sapienter elucidat, ornat eruditè, explanat dilucidè, discurit altè, profundè rimatur, sequitur indivulsè, fulcit nervosè, defensat strenuè, viriliter propugnat, fœliciter versat; ut ipso Sanctissimo Præceptore capitis instar dictante, per fidelissimorum horum discipulorum manus exaratum opus videatur. Ut enim verbis D. Augustini utar: *Nequaquam dicendum est, quod ipse non scripserit, quandoquidem membra ejus id operata sunt, quod dictante capite cognoverunt: quidquid enim de suis factis, & dictis nos legere voluit, hoc scribendum illis tamquam suis manibus imperavit.* Quod sanè mihi Divo Thomæ addictissimo, cujus Angelica doctrina cordi est, & cunctis de Sacra Theologia benemerentibus non potuit non jucundissimum fore. Nec censura dumtaxat sapientissimi Magistri, cui opus recognoscendum dedimus, in qua nihil ultra veritatem, nihil extra merita audet maturus censor; sed etiam, quod vidimus, quod perspeximus, quod manus nostræ contrectaverunt de libro hoc, nos in hanc sententiam pertraxit. Ut enim de luce dixit D. Ambrosius, *Plus in eo est, quod probetur aspectu, quam quod sermone laudari possit; suo enim utitur testimonio, non suffragio alieno.* Quamobrem non possum non fateri, sæpius me in admirationem rapuisse Religiosissimos Patres istos è tam mirabili nudæ paupertatis penu tam copiosam scientiæ supellectilem, è religiosæ austeritatis minimè aulicis glebis adeò divitem doctrinæ thesaurum, è jugi, & non intermisso orationis studio, mirum in modum sic elucubrata sapientiæ monumenta deprompsisse. Cæterum verum est illud, *Qui Deo student, nihil non proclive sentiunt, nihil non ex voto consequuntur.* Et ni fallor, Angelicus Præceptor sapientiam à Patre luminum præcipuè in oratione, & jejunio haustam, per viros orationis, & austerioris vitæ studiosissimos in posteritatem gaudet transmitti. Quo operi numeris omnibus absoluto non solum communem plausum, quem prior tomus jam expertus est, verum etiam toti Theologico cursui ad umbilicum usque perducto perennitatem ex voto, ex animo, ex merito Senecæ verbis auguramur dicentis. *Sapientiæ vestræ monumenta nulla delebit ætas præsens, & nulla diminuet sequens, ac deinde semper ulterior aliquid ad venerationem conferet.* Dat. Salmanticæ in nostro Episcopali Palatio die vigesima-septima mensis Septembris. Anno Domini M. DC. XXXVI.

D. Aug. de consensu Evangelist. lib. 1. cap. 35.

D. Ambros. lib. 1. Examer. c. 9.

Seneca lib. de brevitate vitæ, cap. 15.

CHRISTOPHORUS, *Episc. Salmantinus.*

De mandato Domini mei Episcopi,

DIDACUS DE MENDIETA.

CONSENSUS PROCURATORIS REGII.

PRo Rege assentio ut opus cui titulus est, *Cursus Salmanticensis Theologicus & Moralis*, imprimatur à JOANNE ANTONIO HUGUETAN, & Soc. hujus civitatis Bibliop. cum inhibitionibus consuetis per triennium duraturis. Datum Lugduni die 26. Julij 1677.

VAGINAY.

PERMISSIO.

FIat juxta conclusiones Procuratoris Regij anno & die supra dictis.

DESEVE.

Desiit Prælum die 15. Novemb. 1678.

INDEX

INDEX

DISPVTATIONVM, ET DVBIORVM,

Quæ in hac Secundi Tomi priori Parte, unà cum quæstionibus, & articulis D. Thomæ continentur.

DISPVTATIO VII.

De divinis relationibus quoad esse existentiæ, per quod existunt.

DISPVTATIO VIII.

De divinis relationibus quoad numerum, & distinctionem earum inter se.

QVÆSTIO XXIX.

De personis divinis.

DISPVTATIO IX.

De personis divinis absolutè, & in communi sumptis.

QVÆSTIO XXX.

De pluralitate personarum in divinis.

QVÆSTIO XXXI.

De his, quæ ad unitatem, vel pluralitatem pertinent in divinis.

DISPVTATIO X.

De personis divinis quoad pluralitatem earum, necnon & quoad ea, in quibus sunt unum. 285

QVÆSTIO XXXII.

De divinarum personarum cognitione.

DISPVTATIO XI.

De divinis notionibus.

QVÆSTIO XXXIII.

De persona Patris.

QVÆSTIO XXXIV.

De persona Filij.

DISPVTA

Index Disputationum,

DISPVTATIO XII.

De objecto, ex cujus cognitione verbum divinum procedit?

QVÆSTIO XXXV.

De imagine.

DISPVTATIO XIII.

De imagine in divinis reperta.

QVÆSTIO XXXVI.

De persona Spiritus Sancti.

DISPVTATIO XIV.

De principio, à quo procedit Spiritus sanctus.

DISPVTATIO XV.

De Spiritu sancto quoad modum procedendi à Patre, & Filio.

QVÆSTIO XXXVII.

De nomine Spiritus sancti, qui est amor.

QVÆSTIO XXXVIII.

De nomine Spiritus sancti, quod est donum.

DISPVTATIO XVI.

De Spiritu sancto, ut est amor, & donum.

QVÆSTIO XXXIX.

De personis ad essentiam relatis.

DISPVTATIO XVII.

De modo, quo nomina essentialia, & personalia prædicantur, & supponunt in divinis?

QVÆSTIO

QVÆSTIO XL.

De personis in comparatione ad relationes, sive proprietates.

DISPVTATIO XVIII.

De constitutivo, & distinctivo divinarum personarum.

QVÆSTIO XLI.

De personis in comparatione ad actus notionales.

QVÆSTIO XLII.

De Æqualitate, & similitudine divinarum personarum ad invicem.

QVÆSTIO XLIII.

De missione divinarum personarum.

DISPVTATIO XIX.

De missione divinarum personarum.

INDEX
LOCORUM SACRÆ SCRIPTURÆ, quæ in hac priori parte secundi Tomi continentur.

Numerus paginam indicat : 1. Col. Primam columnam, & 2. Col. Secundam columnam demonstrant.

Index Locorum sacræ Scripturæ.

COLLEGIJ

COLLEGIJ SALMANTICENSIS FF. DISCALCEATORUM B. Mariæ de monte Carmeli

CURSUS THEOLOGICUS,

SUMMAM THEOLOGICAM ANGELICI Doctoris D. Thomæ complectens.

JUXTA MIRAM EIUSDEM ANGELICI Præceptoris Doctrinam.

TRACTATUS SEXTUS DE SACROSANCTO TRINITATIS MYSTERIO.

PROOEMIUM.

1. POST Tractatus, quos de Deo ut uno, *in primo tomo hujus nostri Cursus Theologici* in lucem edidimus, statim unà cum Angelico Doctore tractatus de sacrosancto Trinitatis mysterio sese nobis offert. Nam, ut sanctissimus Præceptor in præsenti docet, sicut Deus ut unus quodammodò præsupponitur ad seipsum ut Trinum, & ipse ut Trinus statim quasi subsequitur ad se ut unum: ita post tractatus illos de Deo quatenus unus, debet primo loco subsequi præsens tractatus, qui de Deo ut Trino, sive de Sacrosancto Trinitatis mysterio inscribitur.

§. I. *Quam sit intellectu difficile mysterium Trinitatis.*

2. MYsterium autem hoc præ nimia sua celsitudine, summa profunditate, & densissimis nebulis: unà cum inaccessibili luce, quibus undequaque circumscriptum est, ita est intellectu difficile, & affatu inexplicabile, ut Hilarius, non posse hominem sua intelligentia illud consequi; & Ambrosius, impossibile esse illius scire secretum, asseruerint. Quia, ut D. Thom. *in hac. 1. p. q. 32. art. 1.* explicat, fieri nequit, ut per rationem naturalem ad cognitionem Trinitatis divinarum personarum perveniatur. *Hilar.* *Ambros.* *D. Thom.*

Hinc Isaias Deum sedentem super solium excelsum, & elevatum protulit; quia cum non solum ut unum, sed etiam ut Trinum in ænigmate vidit. Et propterea Seraphin illa ter *Sanctus* decantantia, unū tamen Deum & Dominum proclamantia simul conspexit: ut per hunc excelsum & elevatum thronum innueret, Trinitatis arcanum, hancque unitatem essentiæ in Trinitate personarum ita vim nostræ naturalis rationis superexcedere, ut quantumvis majorem ac majorem volatum ad illius cognitionem assumat: semper tamen præ nimia prædicti mysterij celsitudine Deus in ita excelso & elevato throno residet, ut illuc usque pertingere nequaquā valeat. Sicut etiam ob hanc rationem idem Isaias, Deum non solū in excelso & elevato throno residere, & Seraphin ter *Sanctus* decantare, sed etiam hæc eadem Seraphin duabus alis Domini faciem, duabus vero illius pedes velare, ac tandem duabus volare inspexit: ut per hoc etiam denotaret, quod adhuc Angelici spiritus, quantūvis ad augustissi- *Isaia 6.* *Isaia. 6.*

mum hoc arcanum suis naturalibus viribus intel- C ligendum volarent, nunquam tamen præ nimia ejus sublimitate, & immensâ ipsius profunditate posse tantum mysterium capere, sed eis semper latens, semper velatum, absconditumque remaneret.

5. Eccles. 7. D. Thom. Hinc Ecclesiastes c. 7. asseruit: *Alta profunditas, quis inveniet eam?* Quæ verba S. Th. *cap.* 12. *ad Rom. lect.* 5. *de Trinitatis arcano* exponit, quippè quod immensa quædam profunditas est, quæ transvadari nulla ratione potest. Quod etiam docuit Nazianz. (Nazian.) sermonem de Trinitate texens, his verbis:

Immensum exigua pelagus sulcare carina, D
Et parva aetheream penna volitare per arcem
Paramus, &c.

Eccles. 4. Hinc etiam Ecclesiastes 4. dicitur: *Funiculus triplex difficile rumpitur.* Ita enim implicatus est hujus divini funiculi nodus, quo Trinitas personarum, & unitas essentiæ nectuntur, ut humana ratio illum non solum non plenè capere, verum nec explicare, aut solvere valeat.

Hinc denique Pharaonis Magi omnia alia signa, quæ Moyses coram eodem Pharaone fecit, pariter & ipsi patrarunt; cum tamen in tertia plaga defecerint (plagæ enim cœperunt, ex quo aqua in E sanguinem versa est.) Cujus rationem reddit August. (August.) *q.* 25. *super Exod.* Quia nimirum tertia hæc plaga sacræ Trinitatis symbolum erat, & humanum ingenium atque sapientia in tertia plaga, nēpè in contuitu Trinitatis omnino deficit, & quo magis sacrum istud, & reconditum arcanum se supra se ipsam elevādo perscrutari conatur, eo altius & altius super eam assurgit, illudque præ nimia ejusdē celsitudine consequi non valet, juxta illud: *Accedet homo ad cor altum, & exaltabitur Deus.* (Psal. 63.)

§. II. *Quomodo arcanum hoc facile intellectu per fidem reddatur.* F

4. SEd licèt alta hujus mysterij profunditas, summa ejus celsitudo, ratione cujus in excelso throno habitare perhibetur, triplicisque hujus funiculi nodus humanæ capacitatis vires ita longo post se relinquat intervallo, ut nec tantam profunditatem transfretare, nec ad tantam celsitudinem pervenire, nec adeò implicati funiculi nodū solvere propriis viribus queat, sed in conspectu ejus, ad instar Magorum Pharaonis in conspectu tertiæ plagæ mysterium hoc denotantis, penitus deficiat: si tamen lumine fidei confortetur, si crebro ad fulgentissimum, simulque caliginosum ejusdem fidei sidus aspexerit, tunc, ubi lux humanæ sapientiæ deficit, G aut aliter, quàm oportet, suadet, statim ejusdem fidei immensum jubar in caliginoso loco lucens, ita viam illustrat, mentem elevat, & tanquam ductrix & magistra sapientissima cursum dirigit, ut facilè, & absque erroris periculo ad tanti mysterij notitiā perveniatur. Undè quodammodo hic cernitur id, Exod. 4. quod de Moysis virga *Exodi* 4. refertur. Illa enim non eodem, sed diverso modo apprehensa, nunc virgam, quæ facile capitur, nunc serpentem, quæ horrorem, & timorem incutit, referebat. Ita etiam hoc, & cætera alia fidei nostræ sacramenta humanæ rationis discursibus fidei lumine destitutis apprehensa arduis apparent referta difficultatibus, & in H eorum cognitione timens & tremens mens nostra deficit. Si tamen fulgentissimo, simulque caliginoso fidei lumine apprehendantur, ita ejus luce illustrantur, ut non difficulter, sed facili negotio percipi queant, nec, ut serpens, terreant, sed, ut virga & baculus quo quis innititur, facile, & cum voluptate capiantur.

Quare, licèt in aliis tractatibus Theologicis ad fidei lumen recurrendum semper sit, in hoc tamen tractatu potiori ratione sidus istud crebrius aspiciendum nobis erit, ut veritatis scopum in ita arduo & abscondito mysterio attingere facili negotio, & absque naufragij periculo possimus. Nec curandum utcumque est, ut fulgentissimum hoc sidus se solo præeat, sed insuper ut associatum, & informatum firma spe, & ardenti charitate viam illustret, & ducatum præstet. Sic enim Trinitatem ipsam, à qua cecidimus, (id est, cujus non parum perfectam, licèt ænigmaticam notitiam in hac vita, necnon & jus ad illam clarè in cœlesti patria conspiciendam peccando in Adamo amisimus) non poterimus non, nunc quidem in ænigmate, postea clarè, & facie ad faciem intueri. Ut enim *in serm.* 1. *sermonum parvorum*, dixit Bernard. (Bernar.) *Est Trinitas creatrix, Pater, Filius, & Spiritus Sanctus. Et est Trinitas, quæ cecidit, intellectus, memoria, & voluntas. Et est Trinitas, in quam ista cecidit, impotentia, ignorantia, & concupiscentia. Et est Trinitas, per quam Trinitas cadens resurgit ad Trinitatem, de qua cecidit, fides, spes, & charitas.*

§. III. *Ubinam fidei lumen ad mysterium Trinitatis intelligendum præcipue luceat.*

SEd quia sidus hoc fidei caligine & claritate involutum in sacra pagina, necnon in Conciliis, & Patribus ut in cœlo quodā serenissimo residet, & lucet, indeque fulgentissimam, simulque caliginosam lucem spargit: propterea ad cælum istud crebrò recurremus, ut inde illustrati, ac luce perfusi immensum hoc pelagus transfretemus. 6.

Cæterum, quia hoc est divinæ providentiæ peculiare ingenium, ut sicut creato hoc mundo majori, ac proindè cœlo itidem majori, statim minorem alium mundum, cœlumque minus, nēpè hominē produxit, in quo sub forma breviori, quæ in mundo majori sparsa erant, miro artificio, mirabilique nexu quasi in brevi quadam summa collegit, & recondidit: ita semel nobis communicato majori illo Scripturæ, Conciliorum, & Patrum cœlo, ubi sidus fidei magis sparsum fulgore simul & caligine circundatum sub fulgenti quadam caligine luceret: postmodum aliud cœlum minus, Angelicum nimirum Doctorē condidit, in cujus Theologica summa quidquid est in sacra pagina, Conciliis, & Patribus, sub breviori quadam forma invenitur: & quæ aliàs sparsa erant, & præ nimia multitudine capi non poterant, in hac Angelici Doctoris summa, quasi in cœlesti quadam eorumdem summa continentur.

Quia igitur hoc est peculiare divinæ providētiæ ingenium, propterea ad cœlum majus, ad cœlumque minus, ut ex utroque luce perfundamur, sæpè accedemus: & à cœlo majori ad cœlum minus, & è contra multoties vela pandemus. Ac tandem, quia in cælo minori summatim ea, quæ in majori cœlo sparsa sunt, inveniuntur collecta, & ad brevem formam redacta, idcircò sæpiùs ab hoc cœlo minori in idem cœlum minus, à Thoma nimirum Aquinate in eumdem Thomam, & per ipsummet viam carpendo discurremus, nec latum quidem unguem à Thoma in aliquo (Deo dante eodemque Thoma patrocinante) discedemus. Sic enim sidere hoc fulgētissimo fidei à cœlo majori, in quo magis sparsum est, nobis elucescente, & per cœlum minus, nempè Thomam, trāseunte, ibique sese magis colligente, magisque virtutē suā quodāmodo uniente: ita via, quæ ad cognitionē mysteriorū ejusdem fidei, maximè verò ad hoc potissimū Trinitatis

Trinitatis arcanum pervenitur, manebit illustrata, ut facile possint cerni, & eorum sublimitas, non quidem per speciem, sed per speculum, & in ænigmate non difficulter queat contemplari.

Licèt autem plura possemus in laudem hujus minoris cœli, ejusque excelsæ ac sublimis doctrinæ è cœlo majori delapsæ congerere: quia tamen non pauca de hoc *in 1. tom. nostri Curs. Theologici* in Oratione exhortatoria pro Doctoris Angelici doctrinæ commendatione collegimus, propterea quoad hoc silemus, & satis nobis esse duximus eam in præsenti, vel (ut melius dicamus) in ea omnē Scripturæ, Conciliorum, & aliorum Patrum Theologiā silentio venerari. Siquidem doctrina Angelici Doctoris est, tum cœlum illud minus, ubi cœlū aliud majus abreviatum est: tum etiam veluti memoriale quoddam mirabilium Dei, idest, thesaurorum sapientiæ, & scientiæ Dei, qui in aliis rebus dispersi & diffusi sunt, juxta illud: *Memoriam fecit mirabiliū suorum misericors, & miserator Dominus*. Tum denique manna illud suavissimum, quod omnium ciborum spiritualium saporem refert, seu omni Scripturæ, Conciliorum, & Patrum doctrina refertum est, ut undequaque illam redoleat, & sapiat, ac eorum mentes in hac Angelica D. Thomæ mente residere, eorumque linguas, & calamos Aquinatis linguam, & calamum movere videantur. *Psal. 110.* G

§. IV. *Ordo servandus in tradendo hoc mysterio.*

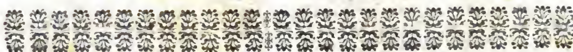
8. VT autem, quæ in hoc cœlo minori, & memoriali mirabilium Dei circa mysterium hoc recondita sunt, reperire, & aliis tradere meliùs valeamus, eo ordine illa in ipso inquiremus, quo ab eodem Angelico Doctore (fide ipsa præeunte) disposita, & tradita sunt: & ita *in q. 27. hujus 1. part* quæ est prima earum, in quibus de arcano isto Trinitatis personarum differitur, ibidem de originibus, sive processionibus divinarum personarum unà cum D. Thoma agemus, ex eo quod origines ad personas ipsas quodammodò præsupponuntur. *In quæst. verò 28.* de relationibus originis, quibus personæ ipsæ constituuntur, simul cum Angelico Doctore discutietur. H

A *q. verò 29. usque ad 32.* ea, quæ sunt communia divinis personis consideratis absolutè & secundum se, sive illa pertineant ad nomen, sive ad numerum personarum, sive ad ea, quæ ad earundem personarum pluralitatem consequuntur, sive tandem ad earum notitiam, aut notionem, sequentes Sanctissimi Præceptoris vestigia explicabimus. A *q. deinde* F *32. usque ad 38.* de iis, quæ singulis personis absolutè consideratis propria sunt, juxta ea, quæ ibidē docet D. Thomas, sermo texetur. A *q. denique 39. usque ad ultimam hujus tractatus*, nempe *usque ad 43. inclusivè* disputabitur de comparatione divinarum personarum ad essentiam, & ad proprietates, quibus constituuntur, & distinguuntur, & ad actus notionales: ac tandem de collatione earum inter se, non solum quantum ad æqualitatem, & similitudinem: sed etiam quantum ad missionem, qua una persona mittitur ab alia: quia Angelicus Doctor de his in prædictis quæstionibus sermonem facit.

§. V. *Redditur ratio ordinis servandi in tradendo hoc sanctissimæ Trinitatis sacramento.*

RAtio autem hujus ordinis, quem Sanctissimus Præceptor servavit, ex rebus ipsis tradendis satis liquet. Nam cum origines præsupponantur personis, oportuit primo loco dè illis sermonem instituere. Et deinde personæ priùs sunt consideranda secundum se, quam in comparatione ad alia. Et ulteriùs in consideratione personarum secundum se, prius agendum erat de communibus, quàm de particularibus. 9

Potestque alia via ratio ordinis jam dicti tradi ex his, quæ addit Nazarius in explicatione proœmij Sancti Doctoris. Etenim in qualibet scientia, & quolibet illius tractatu supponitur subjectum illius: & hoc supposito, ejus principia primo loco traduntur. Postmodum subjectum ipsum in communi consideratur: & deinde partes illius subjectivæ; aut quasi subjectivæ: & tandem proprietates ex eo, & ex ejus subjectivis, aut quasi subjectivis partibus dimanantes. Quem ordinem in Philosophia Aristoteles servavit, ut ibidem explicuit D. Thomas. Cum igitur subjectum hujus tractatus sit Trinitas divinarum personarum in una essentia, proptereà juxta præscriptum Aristotelis agit primo D. Thomas de principiis, aut quasi principiis divinarum personarum constitutivis, & distinctivis, quæ sunt relationes consequentes nostro modo intelligendi origines, de quibus, utpotè earundem relationum quasi fontibus, primo loco agendum erat. Secundò differit in communi de nomine, & ratione personæ secundum absolutam ejus considerationem, & de aliis ad eamdem sic sumptam spectantibus. Et deinde de singulis personis in particulari sermonem instituit: ac tandem tradit proprietates, ac quasi passiones personarum, quæ sunt æqualitas, similitudo, missio, &c. *Nazarius.* *Aristot.* *D. Thom.*

QUÆSTIO XXVII.
De Processione divinarum Personarum.

ONSIDERATIS autem iis, quæ ad divinæ essentiæ unitatem pertinent, restat considerare de iis, quæ pertinent ad Trinitatem personarum in divinis. Et quia personæ divinæ secundum relationes originis distinguuntur, secundum ordinem doctrinæ prius considerandum est de origine, sive processione. Secundo de relationibus originis. Tertio de personis.

ART. I. Utrum Processio sit in divinis?

1. dist. 13, ar. 1. & 4. contra gent. c. 11. & po. q. 10. ar. 1. *AD primum sic proceditur. Videtur, quod in Deo non possit esse aliqua processio. Processio enim significat motum ad extra: sed in divinis nihil est mobile, neque extraneum. Ergo neque processio.*

¶ 2. *Præterea, Omne procedens est diversum ab eo, à quo procedit: sed in Deo non est aliqua diversitas, sed summa simplicitas: ergo in Deo non est processio aliqua.*

¶ 3. *Præterea, Procedere ab alio, videtur rationi primi principij repugnare: sed Deus est primum principium, ut supra * ostensum est: ergo in Deo processio locum non habet.* *Q. 2. art. 3.

SED contra est, quod dicit Dominus Ioann. 8. Ego ex Deo processi.

RESPONDEO dicendum, quòd divina Scriptura in rebus divinis nominibus ad processionem pertinentibus utitur. Hanc autem processionem diversi diversimodè acceperunt. Quidam enim acceperunt hanc processionem, secundum quod effectus procedit à causa. Et sic accepit Arrius dicens, Filium procedere à Patre sicut primam ejus creaturam, & Spiritum sanctum procedere à Patre, & Filio sicut creaturam utriusque. Et secundum hoc, neque Filius, neque Spiritus sanctus esset verus Deus. Quod est contra id, quod dicitur de Filio 1. Ioann. ultim. Ut simus in vero Filio ejus. Hic est verus Deus. Et de Spiritu sancto dicitur 1. Corinth. 3. Nescitis quia membra vestra templum sunt Spiritus sancti: templum autem habere solius Dei est. Alij verò hanc processionem acceperunt, secundum quod causa dicitur procedere in effectum, in quantum vel movet ipsum, vel similitudinem suam ipsi imprimit. Et sic accepit Sabellius, dicens, ipsum Deum Patrem Filium dici, secundum quod carnem assumpsit ex Virgine, & eumdem dici Spiritum sanctum, secundum quod creaturam rationalem sanctificat, & ad vitam movet. Huic autem acceptioni repugnant verba Domini de se dicentis Ioann. 5. Non potest facere à se Filius quicquam. Et multa alia, per quæ ostenditur, quod non est ipse Pater, qui Filius. Si quis autem diligenter consideret, uterque accepit processionem, secundum quod est aliquid ad extra. Unde neuter posuit processionem in ipso Deo. Sed cum omnis processio sit secundum aliquam actionem, sicut secundum actionem, quæ tendit in exteriorem materiam, est aliqua processio ad extra: ita secundum actionem, quæ manet in ipso agente attenditur processio quædam ad intra. Et hoc maximè patet in intellectu, cujus actio, scilicet intelligere, manet in intelligente. Quicunque autem intelligit, ex hoc ipso quod intelligit, procedit aliquid intra ipsum, quod est conceptio rei intellectæ ex vi intellectiva proveniens, & ex ejus notitia procedens. Quam quidem conceptionem vox significat: & dicitur verbum cordis, significatum verbo vocis. Cum autem Deus sit super omnia; ea, quæ in Deo dicuntur, non sunt intelligenda secundum modum infirmarum creaturarum, quæ sunt corpora, sed secundum similitudinem supremarum creaturarum, quæ sunt intellectuales substantiæ, à quibus etiam similitudo accepta deficit à repræsentatione divinorum. Non ergo accipienda est processio secundum quod est in corporalibus, vel per motum localem, vel per actionem alicujus causæ in exteriorem effectum, ut calor à calefaciente in calefactum, sed secundum emanationem intelligibilem, utpotè verbi intelligibilis à dicente, quod manet in ipso. Et sic fides Catholica processionem ponit in divinis.

*Ad primum ergo dicendum, quod objectio illa procedit de processione, quæ est motus localis, vel quæ est secundum actionem tendentem in exteriorem materiam, vel in exteriorem effectum: talis autem processio non est in divinis, ut dictum * est.* *In corp. ar.

*Ad secundum dicendum, quod id, quod procedit secundum processionem, quæ est ad extra, oportet esse diversum ab eo, à quo procedit. Sed id, quod procedit ad intra processu intelligibili non oportet esse diversum: imò quanto perfectius procedit, tanto magis est unum cum eo, à quo procedit. Manifestum est enim, quod quanto aliquid magis intelligitur, tanto conceptio intellectualis est magis intima intelligenti, & magis unum. Nam intellectus secundum hoc, quod actu intelligit, secundum hoc fit magis unum cum intellecto. Unde, cum divinum intelligere sit in fine perfectionis (ut supra * dictum est,) necesse est, quod Verbum divinum sit perfectè unum cum eo, à quo procedit, absque omni diversitate.* *Q. 14. ar. 2.

Ad tertium dicendum, quod procedere à principio ut extraneum, & diversum, repugnat rationi primi principij, sed procedere ut intimum, & absque diversitate per modum intelligibilem includitur in ratione primi principij. Cum enim dicimus ædificatorem principium domus, in ratione hujus principij includitur conceptio suæ artis: & includeretur in ratione primi principij, si ædificator esset primum principium. Deus autem, qui est primum principium rerum, comparatur ad res creatas, ut artifex ad artificiata.

Prima

Prima conclusio: In divinis est verè, & propriè aliqua processio.

Secunda conclusio: Hæc processio non est secundum modum, quo reperitur in corporalibus, scilicet, vel per motum localem, vel per actionem alicujus causæ in exteriorem effectum, sed secundum emanationem intelligibilem.

DISPUTATIO I.

De Processione divinarum Personarum.

CUR primo loco de origine, seu processione personarum disputatio excitetur, satis constat ex nuper dictis; & ideò quoad hoc in præsenti nihil amplius occurrit dicendum.

Animadversio tam pro hac, quam reliquis hujus nostri Cursus Theologici disputationibus non parum observanda.

Animadversio pro sequentibus totius Cursus disputationibus. ANtiquum currendi modum, pristinumvè procedendi stylum in hac, & reliquis hujus Theologici nostri Cursus tomi disputationibus mutatum, quis fortè mirabitur. Cùm enim adversariorum sententia in primo tomo suis stipata rationibus prima cucurrerit; deinde nostra, vel (ut verius loquamur) Angelici Doctoris sententia, & denique solutiones ad argumenta adversa sint subsecutæ: ordine in hoc tomo variatio Thomistica præcedit oppositam, & hæc suis cum fundamentis, & eorum solutionibus tandem collocatur. Cæterum mutationem hanc, & antiquum currendi modum non sine gravi fundamento inversum esse, putandum est. Ad id enim nos, inter alia, doctissimorum virorum compulit non semel iterata petitio, ex eo quod præsens modus currendi, stylusvè hic procedendi clarior pristino, & minus illo laboriosus videtur. Quandoquidem facilius lõgè; & clarius argumentis occurritur immediatè locatis, quam multo ante propositis, & non nisi magna paginarum revoluta copia inveniendis. Quare, ut eorum venerabili petitioni debito præstolemur obsequio, sic metam hujus nostri Cursus attingere consultò decrevimus. Verùm non ideò intelligendum est, formalem, ut sic dicamus, incepti Cursus stylum haud minimum fuisse mutatum. Styli namque nostri ratio, quem hucusque sumus secuti, non in hoc, quod primam, vel ultimam sedem argumenta opposita occupent, sita est: (id namque valde est materiale, utpotè, ut sic dicamus, localem vel situalem collocationem dumtaxat importans) sed in hoc, quod eodem modo fulgentissimi Ecclesiæ jubaris Magni Aquinatis mentem profundissimam patefacere gestiat, ejus testimonia fideliter referat, eorumdem vim perpendat, à sinistrisque interpretationibus vindicet, rationes non aliunde, quam ex ipsismet D. Thomæ testimoniis desumat, laritantem in eis pretiosam margaritam pro viribus invenire contendat, & adversariorum denique evasiones eis adhibitas, vel quæ adhiberi poterant, impugnet, & evertat: quod eodem prorsus modo in hoc, & sequentibus tomis, Deo dante, præstabimus, sicuti in priori id pro exiguis nostris viribus præstare conati sumus. Itaque eisdem ramis, licèt diversimodè collocatis, variegata eadem uterque tomus est arbor, non diversa, à simplici pullulat radice, non duplici. Idem equidem est hortus terminis, quos ultra non extẽditur, conclusus Thomisticis, in quo Angelici ejusdem præceptoris idemmet incorruptus fluvius erumpit, qui languidas ejus rosas sua

C amœnitate coronat: ac torrente voluptatis suæ in vitam efficit revirescere æternam. Hic igitur fluvius, qui nobis

Cunctis amnibus extat,
Vilior, nullas confessus murmure ripas, Claud. de cons. Ma. Theod.

in utroque nostri Cursus tomo impermixtus omnino, ac proinde idem prorsus in ambobus formalis, & ipsissimus (ut sic loquamur) stylus reperietur.

DUBIUM I.

An aliqua processio sit in divinis?

D UT hujus dubij decisio clarior maneat, primo loco termini illius explicandi sunt.

§. I.

Explicatio tituli.

PRo tituli ergo intelligentia notandum est, tres in eo terminos contineri. Primus quidem, *aliqua processio*, qui (ut constat ex iis, quæ tradit D. Thomas *in præsenti* & *quæst. 10. de Potentia art. 1.* necnon *in 1. distinct. 38. quæst. 1. art. 1. in corpore*) licet soleat interdum sumi pro motu locali progressivo, interdum pro actione, sive immanente, sive E transeunte, qua aliquid procedit ab alio ut à sua causa, vel principio, & ita ex hoc capite prædicta particula, quantum est ex vi sua, & cum præcisione sumpta non videbatur sumi, prout trahitur & determinatur ad aliquem ex his modis procedendi determinatè sumptum, sed indeterminatè & indistinctè pro aliquo processionis modo: attamen, hoc ipso quod addatur illa particula *in divinis*, accipitur, prout trahitur & determinatur ad processionem secundum actionem, sive emanationem immanentem; siquidem, quod procedit in divinis, F quippe quod eo ipso est realiter Deus, non potest non procedere à Deo, & manere in Deo. Secundus est, ly *sit*, per quem denotatur, an re vera, actu, & formaliter; & non solum ex parte nostri modi concipiendi, aut virtualiter, metaphoricè, sive translatitiè sit in divinis aliqua processio. Tertius tandem, ly *in divinis*, idest, an intra Deum ipsum, seu intra naturam divinam sit talis processio: ut per hoc innuatur, non esse sermonem de processionibus, quæ emanant à Deo, & sunt passivè (modo tamen *in primo tomo nostri Cursus Theologici, tractatu 5. disp. 3. dubio unico insinuato*) extra G ipsum Deum, nempè in creaturis. Et ita sensus totius tituli est, an intra Deum sit secundum rem, formaliter, & propriè aliquis modus processionis?

1. Animadversio pro luce tituli. D. Thom.

§. II.

Sententia Catholica.

DIcendum ergo est, dari in divinis seu intra Deum actu, verè, & formaliter realem processionem unius personæ ab alia. Hæc est de fide. Nam H *Joannis* 8. Filius, qui est una ex personis Trinitatis de se ipso loquens, inquit: *Ego ex Deo processi, & veni.* Quem locum explicant de æterna Filij processione Rupertus *lib. 5. de Glorificatione Trinitatis cap. 14.* Hilarius *6. de Trinitate.* Athanasius *in expositione fidei*, Cyrillus, Augustinus, Glossa, & alij: Et cap. 16. *Exivi à Patre, & veni in mundum.* Quod testimoniũ explicant de æterna processione Chri-

2. Conclusio de fide, & probatio ex Scriptur. Joann. 8.

Rupert. Hilari. Athan. Cyrill. August.

A 3 sti

sti omnes Patres, & recentiores expositores, & de eadem intellexerunt illud discipuli, ut patet ex verbis sequentibus. *Nunc scimus, quia scis omnia, & non opus est tibi, ut quis te interroget: in hoc credimus, quia à Deo existi.* Quasi dicerent: scimus, te cognoscere omnium cogitationes, & quid velint te interrogare, antequam interrogeris, & *in hoc*, id est propter hoc, aut hoc argumento credimus, *quia à Deo existi*, idest à Deo processisti ut Filius ejus naturalis. Quia habere ita perspectas hominum cogitationes proprium est Dei. Et in Symbolo Nizæno dicitur, *Deum de Deo.* Psalm. 2. & 109. *Ego hodie genuite.* Quod de hac æterna processione Verbi intelligunt Athanas. *lib. 5. contra Arrianos.* Augustinus, Basilius *lib. 2. contra Eunomium in medio*, & *post medium*: & alij Proverbiorum 8. *Ante omnes colles ego parturiebar*, vel *generabat me*, ut legunt Septuaginta. Quæ verba de eadem processione explicant noster Cyrillus *lib. 5. Thesauri cap. 5. & sequentibus.* Basilius *lib. 2. & 4. contra Eunomium.* Origenes *homil. 9. in Isaiam, & homil. 6. In Ieremiam.*

Gloss. Ioann. 16. Symbol. Nicænum Psal. 2. & 109. Athan. Augu. in. Basil. Prover 8. N. Cyril. Basilius. Origenes.

3\. Et similiter de Spiritu Sancto, qui est una ex divinis personis, inquit Christus Dominus Joan. 15. *Cum venerit Paraclitus, quem ego mittam vobis à Patre Spiritum veritatis, qui à Patre procedit.* Quod testimonium tam Patres Latini, quam Græci Concilij Florentini intellexerunt de æterna processione Spiritus Sancti. Nam Græci utebantur illo ad probandum contra Latinos, Spiritum Sanctum procedere æterna processione à solo Patre: ac proinde supponebant, esse intelligendum de hac processione. Latini verò admittentes hoc ut certum respondebant, id non obstare, quominus Spiritus Sanctus procedat etiam à Filio. Et ita constat ex communi consensu, tam Græcorum, quàm Latinorum illius Concilij, prædictum testimonium intellectum fuisse de æterna processione Spiritus Sancti.

Ioann. 15.

Et deinde cap. 16. ejusdem Joan. dixit Christus Dominus de Spiritu Sácto: *Ille me clarificabit: quia de meo accipiet* Quod Hilarius *lib. 8. de Trinitate*, & Augustinus *tractatu 100. in Joannem* explicant de acceptione naturæ divinæ, quam Spiritus Sanctus per suam æternam processionem accepit à Patre, & Filio. Et *ad Romanos* 8. & *Joan.* 15. Spiritus Sanctus vocatur spiritus Christi, & veritatis, quia procedit à Filio. Ita explicat Concilium Alexand. ut habetur *in epistola* 10. *Cyrilli*, & *in primo tomo Conciliorum inter acta Concilij Ephesini.* Et tandem hoc ipsum diffinitum est in illo Symboli Nizæni. *Qui à Patre, Filioque procedit.* Et in Symbolo Athanasij. *Spiritus Sanctus à Patre, & Filio non factus, nec creatus, nec genitus; sed procedens.*

Ioann 16. Hilar. Augu. Ad Rom. 8. Ioann. 15 Conc. Ale. Cyrill. Conc. Ephe. Sym. Ath.

4\. Evasio. Vnde nihil refert, si dicas, ex his testimoniis solum haberi, Deum esse principium, à quo aliquid procedit: non tamen, quod id, quod procedit, & per consequens processio ipsa, manet intra Deum, ut in conclusione asserebamus: quæ tamen duo esse inter se distincta, & non necessario connexa, constat ex eo, quod licet Deus sit principium, à quo creaturæ procedunt, non tamen propterea istæ, aut earum processio in eo manent.

Præcluditur. Ex dictis igitur constat, hanc evasionem nihil referre: tum, quia ex contextu & circunstantiis horum testimoniorum constat, quomodo id, quod in eis dicitur procedere à Deo, sit intra ipsum Deum, quippe quod est verus Deus, illique natura divina per illam processionem saltem de materiali communicatur, ut intuenti, prædicta testimonia una cum contextu, & circunstantiis eorum, necnon explicationes Patrum, quas adduximus, constabit. Tum etiam, quia de eo, quòd in istis testimoniis dicitur procedere, in aliis dicitur esse in principio, à quo procedit; ut Joan. 1. *Filius, qui est in sinu Patris.* Et cap. 10. *Ut cognoscatis, & credatis, quia Pater in me est, & ego in Patre.* Et cap. 14. *Non creditis, quia ego in Patre, & Pater in me est?* Et postea. *In illo die vos cognoscetis, quia ego sum in Patre meo.* Quod etiam de Spiritu Sancto constat omnibus iis testimoniis, in quibus asseritur, ipsum esse Deum: quia, quod procedit à Deo, & est Deus, non potest esse extra; sed necessario debet esse intra ipsum Deum. Unde assertionem hanc tuentur tanquam de fide omnes Patres, & Theologi.

Ioan. 1. & 10. & 14.

§. III. *Sententia Catholica duplici ratione ex Scriptura petita stabilitur.*

5\. Prima ratio pro sententia Catholica. Ratio autem fundamentalis nostræ assertionis non aliunde, quam ex testimoniis adductis desumenda est. Quoniam de Trinitatis mysterio, & de processionibus divinis sentiendum est juxta id, quod ex Scriptura, Conciliis, & Patribus habemus: tum, quia funiculus hic triplex difficile rumpitur, vel (ut melius dicamus) non potest disrumpi: tum etiam, quia cognitio processionum divinarum superat captum rationis naturalis, ut docet D. Thomas infra *quæst. 32. artic. 1.* & nos ibi dicemus: at ex Scriptura, Patribus & Conciliis habemus dari actu, verè & formaliter in Deo, seu intra naturam divinam processiones: ergo ita sentiendum est.

D. Thom.

6\. Secunda ratio. Secundo probatur eadem assertio alia ratione ex Scriptura deprompta. Nam in divinis seu intra Deum datur Trinitas personarum in unitate numerica ejusdem essentiæ, juxta illud Symboli Athanasij: *Fides autem Catholica hæc est, ut unum Deum in Trinitate, & Trinitatem in unitate veneremur.* Et infra. *Alia est enim persona Patris, alia Filij, alia Spiritus Sancti: Sed Patris, & Filij, & Spiritus Sancti una est divinitas, &c.* Ergo etiam debet dari una persona improducta, à qua aliæ verè & formaliter habeant procedere intra ipsum Deum: & per consequens verè & formaliter dabitur processio intra illum. Hæc ultima consequentia patet ex priori: siquidem nequeunt dari intra Deum personæ, quæ verè & formaliter habeant procedere ab ipso; quin ibidem detur processio earum. Prima verò consequentia ex antecedenti patet. Tum, quia omnis multitudo debet reduci ad vnitatem, ut ostendit D. Thomas supra *quæst. 11. artic. 3.* & 1. *contra Gentes cap. 42.* & ita; in natura divina debet dari una prima persona, à qua omnes aliæ intra Deum existentes habeant verè & formaliter procedere. Sicut etiam propter proportionalem rationem omnes creaturæ debent esse à Deo, ut à primo & unico principio. Tum etiam, quia alioqui darentur in divinis plures personæ improductæ, pluraque prima principia: siquidem nulla ex personis divinis procederet ab alia, vel aliis; & omnes creaturæ procederent ab ipsis: hoc autem pugnat cum hoc, quod est, personas illas divinas esse ejusdem naturæ numericæ: quia, cum una non procederet ab alia, ac proinde non distinguerentur oppositione relativa producentis & producti, non possent non distingui ratione naturarum, & proprietatum absolutarum, ut infra *quæst. 40.* latius ostendemus.

Symbolum Athan. D. Thom.

7\. Quam rationem adduxerunt, tum Concilium Nizænum in professione fidei, quam refert Nazianzenus *oratione 50. de Fide Nizæna*: Tum etiam Damascenus *lib. 1. fidei cap. 11. circa medium*, his verbis. *Quapropter neque tres Deos dicimus*

Concil. Nizæn. Nazian. Damasc.

mus Patrem, Filium, & Spiritum Sanctum; sed unum potius Sanctam Trinitatem Deum Filio, & Spiritu sancto in unam causam (intellige, secundum quod causa sumitur latè, & est idem quod principium) *Patrem scilicet relatis.* Tum, etiam Synodus Sirmica *Canone* 26. ubi anathematizat eum, qui *innascibilem & sine initio dicat Filium, tanquam duo sine principio, & duo innascibilia, & duo innata dicens, duos faciat Deos.* Quem Canonem Hilarius *lib. de Synodis circa medium* sic declarat: *Cum ergo unus Deus sit, duo innascibiles esse non possunt; cum idcirco Deus unus sit, cum Pater Deus sit, & Filius Dei Deus sit, quia innascibilitas sola penes unum sit.* Tum praeterea idemmet Hilarius *lib.* 4. *de Trinitate circa medium, & inter medium & finem*, & *lib.* 5. *columna antepenultima.* & *lib.* 7. *inter medium & finem.* Tum denique D. Thomas 1. *parte quaest.* 33. *art.* 4. *ad* 4. his verbis, *Dicendum, quod sicut in quolibet genere oportet ponere unum primum, ita in divina natura oportet ponere principium, quod non sit ab alio quod ingenitum dicitur. Ponere igitur duos innascibiles, est ponere duos Deos & duas naturas divinas. Unde Hilarius dicit in lib. de Synodis. Cum unus Deus sit, duo innascibiles esse non possunt. Et hoc praecipuè quia si essent duo innascibiles, unus eorum non esset ab alio, & sic non distinguerentur oppositione relativa. Oportet igitur, quod distinguerentur diversitate naturae.*

Synod. Sirmica. — Hilar. — Hilar. — D. Thom.

8. Objectio prima contra secundam rationem.

Nec refert, si contra rationem hanc objicias primo, quod ex unitate divinae essentiae in tribus personis divinis potius colligendum erat, omnes illas esse improductas, & nullam ex illis procedere ab alia: quia, quod procedit ab alio, debet habere distinctum *esse*, distinctamque naturam, saltem numerice, ab eo, à quo procedit, ut in processionibus creatis cernere licet.

Solutio.

Respondetur enim negando antecedens. Et ad probationem dicendum est, quod inter alia, quae sufficiunt, ad hoc ut unum procedat ab alio, unum est, quòd sit personaliter realiter distinctum ab eo, à quo procedit; licet non sit distinctum realiter quoad essentiam. Sicut etiam videmus, quod adhuc in rebus creatis datur vera processio, quamvis non detur distinctio realis quoad essentiam, sed sola distinctio realis quoad modum habendi eamdem essentiam, ut patet in processione verbi creati, & adaequantis repraesentationem speciei intelligibilis, quod est ejusdem naturae cum specie intelligibili, & objecto; licet differat realiter ab eis quoad modum essendi, ut constat ex iis, quae nostri Complutenses *in libris de Anima disp.* 18. *à num.* 34. *usque ad numerum.* 38. & deinde *num.* 40. docent: & nos *in* 1. *tomo hujus nostri Cursus Theologici tract.* 2. *de visione Dei disput.* 2. *n.* 139. *& tractatu* 3. *de Scientia Dei disput.* 2. *num.* 14. & deinceps tradidimus: & nihilominus verbum procedit realiter ab specie intelligibili, & ab illius objecto.

N. Compl.

9. Retorquetur objectio.

Imo hinc major quoad hanc rem sumitur probatio, ut infra *disput. sequenti num.* 40 magis prosequemur. Nam cùm processio, quae est in divinis, verbi gratia processio Filij, debeat esse secundum emanationem intelligibilem, ex eo quod haec processio est omnium perfectissima, oportet, ut sit emanatio alicujus in eadem natura: siquidem id convenit praedictae emanationi adhuc in creatis; & quod distinctio realis, quae ibidem intervenire debet, sit in diverso modo habendi talem naturam, scilicet in personalitatibus: quia, ut *num.* 21. dicemus, summa perfectio emanationis intelligibilis, quae ex se est communicativa ejusdem na-

C turae, quae intelligitur, petit, ut si sit summe perfecta, tunc eamdem naturam intellectam communicet tam quoad substantiam, quam quoad omnes modos ad lineam naturae, sive in *esse* reali, sive in *esse* intelligibili pertinentes: & ita solum distinguantur producens & productum penes id, quod non spectat ad lineam naturae, scilicet secundum personalitates, quarum una sumpta in concreto sit producens, & alia producta: ex eo quod istae sint incompossibiles in una & eadem persona, ut ex se constat.

10. Objectio secunda.

Ex quo etiam nihil obest, si secundo objicias D contra eamdem rationem; quòd etsi omnis pluralitas reducenda sit ad unitatem in rebus creatis, quatenus omnes illae reducuntur ad primum ens, à quo habent esse; non tamen in personis divinis: quia de ratione illarum est, ut habeant naturam divinam, sintque ens à se, ac proinde nequeunt esse ens ab alio.

Confirmatio.

Quod etiam potest confirmari ex eo, quod de ratione Dei est, ut sit primum ens, primumque principium: repugnat autem primo enti, primoque principio esse ab alio. Sicut in scientiis primae conclusioni ut tali repugnat, quod deducatur ex alia priori conclusione; sed ratio primae conclusio-E nis solum potest convenire illi conclusioni, quae ex altera non infertur.

Responsio ad objectionem.

Ex dictis igitur constat, hanc objectionem nihil obesse. Nam ad rationem personae habentis naturam divinam tantum requiritur, quod non sit ab alio ut à vera causa, seu à communicante illi diversam naturam, sive quoad substantiam, sive quoad modum eamdem naturam habendi, qui pertineat ad lineam naturae. Nam quaevis creatura, praecisè quia talis, debet esse ab alio tanquam à F vera causa: & ita vel non potest ei communicari quoad substantiam eadem natura secundum numerum, vel, si ei communicatur, nequit communicari ipsi praedicta natura sub eodem modo essendi, nempe sub modo essendi naturali & entitativo; sed sub diverso ex iis, quae pertinent ad lineam naturae, nempe sub modo essendi repraesentativo sive intelligibili: & ratione hujus solet dici absolutè communicari illi diversam numero naturam. Nam sicut ad hoc, quod absolute & simpliciter dicatur communicari alicui eamdem numero naturam, requiritur, ut communicetur ei talis natura sub modo essendi naturali & entitativo: G ita ad hoc, ut non cum addito, scilicet in esse repraesentativo, sed absolute & simpliciter dicatur non communicari eamdem numero naturam, satis est, quod non communicetur sub modo essendi naturali & entitativo. Videantur ea, quae nostrum Collegium Complutense *in lib. Physicorum disp.* 8. *n.* 7. *&* 8. docet, & illa, quae nos *in* 1. *tomo, tractatu* 3. *disp.* 2. diximus.

N. Compl.

11. Solutio ad confirmationem.

Ad confirmationem autem, sive explicationem patet etiam ex dictis. Quoniam persona divina non dicitur primum ens, primumque principium, H nisi quia non est ab alio ut à causa, est que primum principium, primaque causa creaturarum: non verò excludit, quòd communicetur essentia Dei uni personae divinae ab alia per puram originem liberam ab imperfectionibus jam dictis verae & propriae causalitatis. Nam hoc ipso, quod per illam originem & processionem communicetur eadem omnino natura, quae est in producente, & quoad omnem modum suae lineae, oportet, ut illa processio sit omnium perfectissima: siquidem est processio summè assimilativa producti cum producente: & per consequens etiam oportebit, tum quod per illam communicetur natura divi-

 na

na: siquidem sola natura divina potest per processionem omnium perfectissimam realiter loquendo communicari, solaque ipsa est quoad omnem modum numericum spectantem ad naturæ lineam communicabilis: ex eo quod sola ipsa potest sic esse in pluribus suppositis: tum etiam, quod talis processio sit intra Deum: quandoquidem processio, quæ est communicativa naturæ divinæ, non potest non esse intra Deum.

12. Unde exemplum illud de prima conclusione in hac confirmatione adductum nihil quoad præsens urget. Sicut nec exemplum de primo principio conclusionum urgeret: quia, sicut primæ conclusioni non repugnat deduci ex primo principio, bene tamen ex conclusione alia: ita primo enti, primoque principio, quatenus convenit omnibus Trinitatis personis ut talibus, non repugnat nisi quod sit ab alio ut à causa, & quod dependenter ab alio ut à vera causa habeat rationem primi principij, seu (quod in idem quoad præsens redit) primæ causæ respectu creaturarum: quoniam solum dicitur primum per exclusionem dependentiæ ab alio priori, tanquam à vera causa respectu illius.

Alia solutio. Secundo respondetur, sive magis explicatur prædicta solutio. Etenim licet repugnet, Deum secundum suam naturam procedere ab alio, ita quod ejus essentia ab alio producatur: ex eo quod prædicta essentia est primum & improductum ens, & ideo solum potest ab una persona alteri communicari, non vero produci: attamen non repugnat, quod in ratione personæ procedat Deus ab alio, id est, ab alia persona divina, quando persona procedens est talis conditionis, ut non petat esse origine priorem, quam aliæ, aut alia ex eisdem personis, ut in persona Filij, & Spiritus Sancti constat. Quare, etsi repugnet, idem secundum naturam, aut secundum personam esse simul productum, & improductum; non tamen, quod secundum naturam sit improductum, & secundum personam productum.

13. Tertia objectio. Nec etiam obstat, si tertio contra eandem rationem cum Scoto (cui hæc ratio D. Thomæ non placet) objicias, quod unitas divinæ essentiæ, & immultiplicabilitas illius probatur ex infinitate ejusdem essentiæ; non verò ex hoc, quod in divinis non dentur duo innascibiles: ergo male in hac ratione infert D. Thomas, prædictas personas fore diversæ naturæ, si una non procederet ab alia, seu si essent duæ personæ innascibiles; sed id solummodo ex sola finitate & limitatione naturæ colligi poterat.

Diluitur. Respondetur enim, quod quemadmodum ex infinitate divinæ essentiæ utrumque concluditur, scilicet, prædictam essentiam non posse esse nisi unicam, & personas divinas non posse distingui nisi oppositione relativa, seu (quod in idem quoad præsens redit) per hoc, quod se respiciant per modum procedentis, & id, à quo procedit, & econtra: quoniam infinitas illius petit, ut omnis perfectio absoluta, quæ est in una persona, sit in alia, ut *quæst.* 40. dicemus; ideoque si semel distinguuntur, tantum potest esse per hoc, quòd opponantur relativè, seu per hoc, quod una persona procedat ab alia; non verò ratione essentiæ, aut alicujus perfectionis absolutæ: ita ex hoc, quod personæ divinæ distinguantur sola relativa oppositione, seu præcise per hoc, quod una procedat ab alia, colligitur unitas, ac proinde infinitas divinæ essentiæ: & è converso ex hoc, quod personæ distinguantur, & non per oppositionem relativam, optime infertur diversitas jam dicta in essentia,

C seu natura inter easdem personas. Sicut è contra ex finitate & limitatione alicujus naturæ optime colligitur, illam secundum suum *esse* naturale & entitativum non posse eamdem omnino subsistere in duabus personis; sed debere saltem numerice distingui: & insuper personas illas nō distingui sola oppositione relativa; sed suis proprietatibus absolutis: & ex eo, quod prædictis proprietatibus absolutis distinguantur, colligimus, tum, illam essentiam esse finitam, & limitatam, ut *q.* 40. nuper citata magis explicabimus: tum etiam, quod hoc D ipso, quod sit secundum suum *esse* naturale & entitativum in pluribus, debet idem numero saltem distingui.

Diximus, in idem redire, *quod personæ non distinguantur nisi oppositione relativa; & quod personæ mutuo se respiciant per modum procedentis, & id, à quo procedit, & è contra.* Quoniam, ut ex infra dicendis amplius patebit, ex tribus generibus relationum; nempè, unitatis, & numeri; mensuræ, & mensurabilis; producentis, & producti adæquantibus totum *esse* relativum, duo illa priora E nequeunt in Deo, maximè tanquam constituentia personas divinas, & illas distinguentia, inveniri; ut docet D. Thomas infra *quæst.* 28. *art.* 4. & nos ibidem latius dicemus. Quare ad constituendas, & distinguendas easdem personas divinas, quæ sola oppositione relativa constitui, & distingui debét, super hoc, quod una respiciat aliam, solum restabit relatio originis, seu relatio procedentis ad eum, à quo procedit; & è contra. Et ita in idem quoad præsens redibit, unam personam debere distingui ab alia sola oppositione relativa, & di- F stinguendas esse per hoc, quod se respiciant per modum procedentis, & id, à quo procedit, & è contrà. Videantur nostri Complutenses *in Logica disp.* 14. *quæst.* 4. & D. Thomas infra *quæst.* 28. *articulo* 4. 14. D. Thom. N. Compl. D. Thom.

§. IV.

Eadem Catholica sententia alia ratione fulcitur.

Ultimo probatur assertio quadam congruentia ex Angelico Doctore in præsenti, & *quæst.* 10. *de Potentia art.* 1. desumpta, quæ potest sub hac forma proponi. Nam intra naturam intelle- G ctualem creatam, & perconsequens imperfectam, datur processio, qua v. g. verbum imperfectionibus admixtum procedit ad intra: ergo, cum Deus sit naturæ intellectualis perfectissimæ, dabitur etiam intra illum processio, qua perfectissimum verbum v. g. intra illum procedat. Antecedens probat D. Thomas sequentibus verbis. *Quicumque autem intelligit, ex hoc ipso, quod intelligit procedit aliquid intra ipsum, quod est conceptio rei intellectæ ex vi intellectiva proveniens, & ex ejus notitia procedens. Quam quidem conceptionem vox significat: & dicitur verbum cordis, significatum verbo vocis.* Potestque idem antecedens H explicari inductione generali nostrarum intellectionum naturalium, necnon & intellectionum Angelicarum, per quas hoc ipso, quod cognoscantur objecta eis connaturalia, producitur verbum: Consequentia verò probatur. Nam si intra naturam intellectualem creatam, ac proinde imperfectam, producitur verbum imperfectionibus involutum, hoc ipso quod intelligat objecta sibi connaturalia: etiam intra naturam intellectualem perfectissimam, nempe divinam, producetur verbum perfectissimum, hoc ipso quod Deus intelligat. 15. Ultima ratio sive congruentiâ pro conclusione. D. Thom.

Ne obest, si dicas, ex hac rationem suaderi intentum 16.

Objectio prima contra illam. intentum: quia maxima illa, in qua innititur, nempe, quòd *quicumque intelligit, ex hoc ipso quod intelligit, format verbum*, est falsa, ut patet in visione beatifica creata, per quam etsi Deus quidditative intelligatur, non tamen per eam producitur verbum, ut constat ex iis, quæ *tomo primo hujus nostri Cursus Theologici, tractatu de Visione, disput. 2. num.* 206. & deinceps diximus, & ex illis, quæ N. Complut. *in lib. de Anima, disput.* 21. *num.* 78. docent.

N. Compl.

Prior illius solutio. Non itaque hoc obest. Quoniam nec Angelicus Doctor, nec nos cum illo adducimus rationem hanc, ut demonstrationem, vel ut rationem probabilem se sola, & non supposita fide suadentem hoc mysterium; sed tantum, ut congruentiam quandam non parum aptam ad illud supposita eadem fide explicandum, quaque satis declaratur, quomodo nihil ab adversariis adducitur, quod oppositum hujus mysterij, sive processionis intra Deum convincat. Unde contra hoc nihil obest objectio adducta. Nam, ut *in tractatu nuper citato* innuimus, maxima illa ab Angelico Doctore *in hoc art.* adducta, nempe, quod *quicumque intelligit, ex hoc ipso, quòd intelligit, procedit aliquid intra ipsum, quod est conceptio rei intellectæ, ex vi intellectiva proveniens, & ex ejus notitia procedens. Quam quidem conceptionem vox significat: & dicitur verbum cordis, significatum verbo vocis*, non est intelligenda de quavis intellectione, ita ut fiat distributio pro singulis generum, sed tantum pro generibus singulorum, & denotetur, quod in quovis ordine, & serie intelligentium, hoc ipso quod intelligatur in illo, debet dari intra eum aliqua processio verbi ad intra. Hoc autem verissimum est. Nam intra seriem intelligentium intellectione creata ordinis naturalis datur aliqua intellectio, per quam hoc ipso, quod intelligatur per eam, intra hunc ordinem debet dari ad intra productio, & processio verbi: imò omnis intellectio ordinis naturalis illud producit, ac proinde in hoc ordine potest fieri distributio pro singulis generum, *ut in* 1. *tomo, tract.* 2 *disp.* 2. *num.* 23. diximus. Quamvis ad hanc maximam Angelici Doctoris, & intentum ejus per accidens se habeat, quod in intellectionibus ordinis naturalis possit fieri prædicta distributio pro singulis generum quoad hoc, quod est esse productiones verbi. Et similiter in serie intelligentium intellectione creata supernaturali, & divini ordinis datur aliqua intellectio, per quam hoc ipso, quod intelligatur, producitur verbum, ut in omnibus intellectionibus supernaturalibus, unica excepta visione beatifica, cernere licet.

17. Enucleatur ex dictis ratio D. Thomæ. Hinc igitur satis congruenter deducitur ratio Angelici Doctoris. Nam si intra ordinem creatum intelligentium intellectione naturali debet dari aliqua intellectio, per quam hoc ipso, quod intelligatur per illam, formatur verbum: & similiter intra ordinem intellectionum supernaturalium, & creatarum hoc ipsum contingit: non est cur intra ordinem intelligentium per intellectionem increatam, & divinam per essentiam non debeat dari aliqua intellectio, nempe Paterna, per quam intra Deum detur processio verbi; sicut in aliis intellectionibus jam dictis datur ad intra processio verbi manentis intra intelligentes per ipsas.

Posterior enodatio ejusdem objectionis. Secundo potest responderi ad hanc objectionem dicendo, mentem Sancti Doctoris tantum esse manuducere nos ex iis, quæ experimur in nobis; non verò ex iis, quæ inveniuntur in aliis ad cognitionem hujus mysterij, seu processionis verbi manentis intra Deum: quia ex nobis, & experimento cognitis à nobis facilius manuducimur in alia incognita: & propterea non dixit, quod *quicumque intelligit, ex hoc ipso, quod intelligit, format verbum*, nihil aliud addendo; per quæ verba amplectebatur omnes alias intellectiones aliarum creaturarum, nempe Angelorum: sed asseruit, quod *quicumque intelligit, ex hoc ipso, quod intelligit, procedit aliquid intra ipsum, &c.* Et statim addidit, *Quam quidem conceptionem vox significat: & dicitur verbum cordis, significatum verbo vocis*, ut innueret, se loqui de nostris intellectionibus, quæ dicuntur verbum cordis, & significantur verbo vocis. Vndè etiam loquitur S. Doctor de solis nostris intellectionibus ordinis naturalis, quippe nobis notioribus, & quas ut tales experimur; non vero de intellectionibus supernaturalibus, quas sola fide, ut tales sunt, non verò experimento attingimus. Et ita vis hujus congruentiæ consistit in hoc, quòd in nobis quicumque intelligit intellectione ordinis naturalis, seu (quod in idem quoad præsens redit) intellectione omnino sibi connaturali, debet ex hoc ipso, quod intelligit, dari intra illum processio verbi: ergo hoc ipso, quod Deus intelligat per intellectionem omnino sibi connaturalem, qua seipsum intelligit, debebit intra illum dari processio verbi: siquidem ea, quæ pertinent ad Deum, debemus intelligere ad instar eorum, quæ reperiuntur in nobis, quatenus intellectuales sumus, secundum quam rationem attingimus ordinem supremum, nempe intellectualem.

Nec etiam refert, si secundo obiicias, quod hoc ipso, quod in visione beatifica non producatur verbum, neque etiam Deus videndo, & intelligendo se ipsum producet illud: siquidem visio beatifica, & creata est participatio intellectionis, seu visionis, qua Deus seipsum videt: & ideo sicut participat hoc, quod est videre Deum eo modo, quo ipse se videt, nempe, quidditative, & intuitive, quamvis non comprehensive: ita participaret fœcunditatem, qua produceret verbum eodem modo, nempe, quidditative repræsentativum ipsius Dei, si semel per visionem, qua Deus seipsum videt, produceretur ad intra verbum. 18. Objectio secunda.

Confirmatur primo. Quoniam juxta ea, quæ docet D. Thomas *in hoc articulo* debemus intelligere divina, non quidem ad instar eorum, quæ reperiuntur in creaturis imperfectioribus: sed ad instar illorum, quæ inveniuntur in creaturis nobilioribus: ergo si intellectio creata omnium nobilissima, qualis est visio beatifica, non producit verbum ad intra, nec etiam intellectio divina illud producet. Confirm. 1. D. Thom.

Potestque hoc ipsum explicari, & confirmari secundo in creaturis perfectioribus, & in intellectionibus ordinis naturalis earum, quibus quilibet Angelus seipsum cognoscit. Nam licet non repugnet, dari verbum creatum repræsentans quemlibet ex Angelis, nihilominus intellectiones istæ nobilissimæ non producunt illud, ut multi probabiliter volunt: vel saltem, si Angeli haberent sibi præsentissimam, & unitam suam essentiam in ratione verbi, seu obiecti actu terminantis intellectionem, sicut habent illam unitam in ratione speciei intelligibilis, non producerent verbum: quemadmodum nec infunditur eis à Deo species intelligibilis repræsentans illorum essentias, ex eo quod tales essentiæ sunt ipsis unitæ in ratione speciei intelligibilis: ergo solum intellectiones imperfectæ non habentes unitum, & præsens suum objectum in ratione verbi producunt illud: Confirm. 2.

ergo

ergo nec hoc, quod est producere verbum, in creaturis est simpliciter perfectio, sed ad summum secundum quid: siquidem non reperitur in creaturis, & in intellectionibus perfectioribus, nec Deus habens sibi præsentissimam suam essentiam in ratione objecti actu terminantis, intellectionem producet verbum: nec ex eo, quod contingit in creaturis circa productionem verbi, potest colligi, dari productionem verbi in divinis: quandoquidem, quoties perfectiones creaturarum sunt talis conditionis, ut ex se postulent imperfectionem simpliciter, & ratione hujus non inveniantur in creaturis perfectioribus, toties debet inde inferri, esse relegandas à Deo, ut inductivè constat.

19. Enodatio prima objectionis. Non igitur hæc secunda objectio refert. Quoniam potius ex hoc, quod visio beatifica, & creata sit participatio visionis, qua Deus seipsum videt, colligendum est, non habere tantam vim, tantamque fœcunditatem, ut per eam producatur verbum repræsentativum Dei, prout est in se. Quoniam ad hoc desideratur, ut non sit visio participata, & finita, sed visio Dei infinita, & per essentiam, ut *in 1. tomo tract. 2. disp. 2. num.* 247. latius diximus: ex eo quod verbum repræsentans quidditativè, & intuitivè Deum, debet esse ejusdem immaterialitatis cum illo, & habere eandem numero naturam in esse intelligibili cum ipso, ut ibidem latius ostendimus. Et ita cum hæc duo infinitatem & non qualemcumque, sed infinitatem per essentiam involvant: quia nihil creatum potest esse ejusdem immaterialitatis, seu deputationis à potentialitate cum Deo, nec habere eamdem numero naturam divinam adhuc in esse intelligibili, ut *in eadem disput.* diximus: inde est, ut visio beatifica, & creata, hoc ipso quod sit participatio visionis increatæ Dei, nequeat habere tantam vim, tantamque fœcunditatem, ut per eam producatur prædictum verbum. Secunda solutio.

Adde primo, quod, ut *in tractatu, & disput.* nuper citatis notavimus, visio beatifica non est participatio visionis notionalis divinæ, seu visionis, qua essentia Dei prout in Patre se ipsam videt; sed præcisè visionis essentialis Dei, quæ est communis omnibus personis Trinitatis: hæc autem, præcisè quia essentialis, non habet producere verbum repræsentativum Dei: alioquin Filius, & Spiritus Sanctus illud producerent. Posterior responsio.

Adde secundo, quòd si sequamur secundam illam explicationem rationis D. Thomæ *num.* 17. traditam, nempè, Sanctum Doctorem, dum inquit, quòd *quicumque intelligit, ex hoc ipso quod intelligit, procedit aliquid intra ipsum &c.* loqui de intellectione ordinis naturalis, & nostra, ac proinde omnino connaturali nostro intellectui, tunc ex eo, quod contingit in visione beatifica creata, nequit deduci argumentum ad probandum, Deum, seu Patrem æternum se ipsum intelligentem non producere verbum. Quoniam visio beatifica creata non est omnino connaturalis videnti per illam, ut constat ex illis, quæ *tomo, tractatu, & disputatione citatis num.* 170. diximus. Et ratio Divi Thomæ tantum innititur in hoc, quod visio, sivè intellectio nobis omninò connaturalis producit verbum: & ita non erit cur visio, sivè intellectio connaturalissima Deo; qualis est ea, qua se ipsum intelligit, non producat illud.

20. Prima confirmatio diluitur. Ad confirmationem respondetur concedendo antecedens intellectum de creaturis perfectioribus formaliter in *esse* talium sumptis, seu quatenus perfectiores sunt: non vero de eisdem quoad id, in quo non sunt perfectiores. Et deinde neganda est consequentia. Quoniam visio beatifica creata habet de perfectione, quod sit visio quidditativa Dei, prout est in se, & quòd non indigeat verbo à se producto: ex eo quòd versatur circa divinam essentiam, prout est in se, & hæc sic attacta unitur cum intellectu beati in ratione verbi. Cæterum eadem visio habet aliquid de imperfectione, nimirum, quòd cum hoc, quod est non indigere verbo à se producto, non habet fœcunditatem ad illud producendum; cum tamen aliæ intellectiones creatæ, quæ sunt simpliciter imperfectiores eadem visione beatifica, habeant fœcunditatem, involutam tamen cum indigentia verbi, ad ipsum producendum. Et ita quoad hanc fœcunditatem præcisam præcisione purè præcisiva ab indigentia, exprimunt excessum secundum quid respectu ejusdem visionis beatificæ: ex eo quò hæc nulla ratione potest concipi sub conceptu fœcundæ respectu productionis verbi. Quare, cum intellectio divina contineat perfectiones omnium intellectionum, & non utcumque, sed sub nobilissimo modo continendi, oportet, ut habeat id perfectionis, quod est in visione beatifica, nempè, esse visionem quidditativam Dei, prout est in se, & non indigere verbo, & insuper id, quod est in aliis intellectionibus, nobiliori tamen modo habitum, scilicet, producere verbum, non quidem ex fœcunditate admixta cum indigentia, sed ex pura fœcunditate; quod quidem soli intellectioni increatæ Dei potest competere.

Ad secundam confirmationem respondetur negando antecedens quoad primam ejus partem, nimirum, quòd Angeli per intellectionem, qua quivis ex illis se ipsum cognoscit, non producit verbum. Et ratio negandi prædictum antecedens constat ex iis, quæ *in 1. tomo tract. 2. disp 2. n.* 224. & 230. & 248. diximus. Et ad probationem patet ex dictis ibidem, quomodo essentia Angeli non habet sufficientem actualitatem ad hoc, ut per se ipsam sit præsens suo intellectui in ratione objecti actu terminantis intellectionem: ac proindè non posse per se ipsam uniri cum eodem intellectu in ratione talis objecti, sed necessariò indigere verbo: ex eo quòd de ratione verbi, aut ejus, quòd in ratione verbi, sivè objecti actu terminantis intellectionem unitur, debet esse *esse* essentialiter intellectum, id est, *esse* talis conditionis, ut non possit non esse semper actu terminans intellectionem primariam, seu omnino connaturalem sui. Sicut de ratione ejus, quod unitur per modum speciei intelligibilis, est, quòd indispensabiliter ex se habeat esse habitualiter, & proximè intelligibile, ut ibidem latiùs expendimus. Et propterea asseruimus, esse proprium solius essentiæ divinæ uniri per se ipsam cum intellectu in ratione verbi, seu objecti actu terminantis intellectionem: ex eo quòd sola ipsa est essentialiter intellecta per intellectionem primariam, seu omninò connaturalem sui, scilicet, per intellectionem divinam. 21. Enodatur secunda confirmatio quoad primam partem.

Ad secundam verò partem ejusdem antecedentis, nimirum, quòd saltem, si Angeli haberent sibi præsentissimam suam essentiam in ratione verbi, seu objecti actu terminantis intellectionem, tunc non producerent illud per prædictam intellectionem, qua unusquisque se ipsum cognoscit: respondetur primò, quòd in eo eventu Angeli producerent verbum, non quidem ex indigentia, sed ex pura fœcunditate, sicut Deus, & non utcumque, sed infinitæ perfectionis. Quia essentia, quæ potest uniri in ratione verbi, seu objecti actu terminantis Quoad posteriorem partem dissolvitur primo.

minantis intellectionem, habet ex se esse essentialiter intellectam, estque suum *intelligere*, *ut tract. & disp. nuper cit. num.* 248. diximus. Essentia autem, quæ est objectum essentialiter intellectum, estque suum *intelligere*, est etiam essentia infinita, ac proinde divina, & ratio producendi verbum infinitè perfectum: & ita Angelus ille esset, & non esset Angelus.

22. *Occurritur secundo ad eandem partem.* Secundò ad eamdem antecedentis partem respondetur, quòd adhuc dato gratis, essentiam Angeli esse unitam cum suo intellectu in ratione objecti actu intellecti, seu actu terminantis intellectionem; & nihilominùs essentiam manere finitam, sicut modò est (quod tamen in sententia D. Thomæ *loco cit*. explicata pugnantia inter se involvit:) ac tandem etiam dato, tunc Angelum non producere verbum, nihil indè contra nos: quia id provenit, partim ex perfectione essentiæ Angelicæ, ex eo quòd haberet actualitatem sufficientem, ut uniretur in ratione objecti actu intellecti; & partim ex imperfectione, ex eo quòd non haberet tantam perfectionem, quanta requiritur ad producendum verbum ex pura fœcunditate, scilicet, perfectionem infinitam, quæ omnino requiritur ad illud sic producendum. Quare, cum Deus habeat omnimodam perfectionem excogitabilem, oportet, ut producat verbum ex fœcunditate, licet essentia divina per se ipsam sit unita cum suo intellectu in ratione objecti actu intellecti.

Enucleatur ex dictis ratio D. Thomæ. Vndè vis rationis D. Thomæ consistit in hoc, quòd in creaturis intellectio producit verbum, ita ut hoc pertineat ad earum perfectionem, denudabilem tamen ab imperfectionibus: ex eo quòd productio verbi cum præcisione sumpta nihil exprimit imperfectionis: dato tamen, quòd aliquando prædicta intellectio illud non producat, ex eo quòd objectum ipsius intellectionis est per se unitum in ratione objecti actu intellecti, seu actu terminantis intellectionem, tunc hoc partim provenit ex perfectione, nempe, ex eo quòd non indigeat verbo; partim autem ex defectu & carentia illius nimirum ex eo, quod licet non indigeat verbo, non tamen habet vim sufficientem ad producendum illud ex sola fœcunditate: quoniam ad hoc necessario requiritur perfectio infinita: ergo, cum in Deo reperiatur infinita perfectio, oportebit, ut ex ejus intellectione producatur verbum non ex indigentia, sed ex fœcunditate.

23 Ratio autem, ob quam diximus, quod hoc ipso, quod essentia aliqua sit per se ipsam unita in ratione objecti intellecti cum suo intellectu, tunc si non producit verbum, id provenit, partim ex eo quod non haberet tantam perfectionem, quanta requiritur ad illud producendum ex fœcunditate, nempe, ex eo quod non haberet perfectionem infinitã, potest reddi ex eo, quod in eo eventu productio verbi arguit, & petit perfectionem infinitam in producente. Hoc autem inde liquet: quia verbum in eo eventu productum non posset esse verbum, quod solum in *esse* repræsentativo esset ejusdem naturæ cum re intellecta: quandoquidem verbum istud est per se primo institutum, ad hoc ut constituat objectum, quod repræsentat, in ratione objecti actu intellecti, seu actu terminantis intellectionem, ut constat ex dictis *tomo* 1. *hujus nostri Cursus Theologici tractatu* 2. *disput.* 2. *dub. ultimo*. Et cum essentia illa Angeli per se ipsam haberet in eo eventu esse actu immediate terminantem intellectionem, non posset reddi, & constitui in ratione prædicti objecti per tale verbum. Sicut, quod est per se ipsum lux, nequit constitui ab alio in ratione lucis, ut ex iis, quæ *disput. nuper citata num.* 222. asseruimus, satis liquet. Et propterea oportet, quod verbum tunc productum haberet produci ex fœcunditate, ut ex se, & ex modo dictis constat: ac tandem, quod esset ejusdem naturæ, non in *esse* intelligibili tantum, sed in *esse* naturali, & entitativo cum essentia Angeli producente illud per prædictam intellectionem, qua se ipsum intelligit. Constat autem, essentiam finitam non posse esse rationem producendi verbum ejusdem naturæ sub *esse* naturali, & entitativo cum intelligente; sed hoc arguere infinitatem tam in essentia, quatenus communicata sic verbo, quàm in eadem essentia, ut est ratio producendi tale verbum, ut in essentia divina sic communicata Verbo divino, & in potentia generativa, quæ in æterno Patre ad suam essentiam sic Verbo communicandam, cernitur. Vnde ex defectu hujus infinitæ perfectionis non potest Angelus in eo eventu producere verbum per illam intellectionem, qua se ipsum intelligit.

Nec tandem obest, si objicias tertio contra eamdem tertiam rationem D. Thomæ, quod per intellectionem produci verbum arguit imperfectionem in ipso verbo, aut in producente illud: ergo, &c. Antecedens probatur. Quia, vel verbum producitur ex nihilo, vel ex aliquo? Si ex nihilo, tunc eo ipso erit quid creatum, & imperfectum: quia processio ex nihilo est propria creaturæ, quæ necessario est involuta imperfectionibus. Si ex aliquo, tunc arguetur imperfectio in eo, à quo per actionem immanentem procedit, in quoque prædictum verbum suscipitur, scilicet, quod careat ex se termino procedenti: siquidem, si haberet illum, non produceret eum; sed sine tali productione, & processione unà cum prædicto termino præexisteret. Quare, cum Deo repugnet quævis imperfectio tam ex parte ipsius, ut est producens; quàm ex parte termini per eum producti, & intra ipsum manentis, & hæc imperfectio non pugnet cum creaturis, idcirco, ex eo quod creatura intellectualis intelligendo producat verbum, nequit colligi, quod natura intellectualis summè perfecta, qualis est divina, producat intra se ipsam per suam intellectionem aliquod verbum; sed potius inde oppositum colligendum erat. 24 *Tertia objectio.*

Non igitur hoc obest. Nam etsi processio ex aliquo, seu de aliquo tanquam ex potẽtia manente in eo quod procedit, involuat imperfectionem; non tamen processio ex aliquo, seu de aliquo, ut ex actu purissimo identificante sibi terminũ procedẽtem, & processionem ejus, ac proinde totam ejus substantiam, & proprietatem personalem: ac tandem in eodem signo *in quo* adhuc secundum rationem (fundatam tamen in rebus) inferentem eamdem proprietatem personalem. Quare, cum Verbum divinum producatur ex essentia, seu de essentia divina ut ex actu, sive de actu purissimo habente prædictas conditiones, inde est ut ibidem nulla involvatur imperfectio in ipso Verbo, ex eo quod ex aliquo producatur. Et propterea *Psalm.* 109. dicitur *Ex utero ante Luciferum genui te* Sicut nec etiam involvitur in ipso producente, à quo per veram productionem, & non solum per naturalem quasi dimanationem producitur, nempe in Patre æterno, aliqua imperfectio: quoniam non præintelligitur in aliquo signo *in quo* adhuc secundum rationem (fundatam tamen in rebus) ad Verbum, & ita nunquam caret illo; sed semper petit, quod per æternam processionem habeat ab æterno ipsum: quia habere ex vi fœcunditatis 25. *Solvitur.* *Psal.* 109

ratis verbum (quod quidem ab ente infinito per essentiam petitur, quodque maximam arguit perfectionem) exigit, ut semper, & in quocumque signo *in quo* per veram processionem verbum habeatur : ex eo quod hoc modo, & non aliter haberi potest, ut ex jam dictis, & infra dicendis amplius constabit.

§. V.

Oppositus Hæreticorum error, duo priora argumenta, nec non & responsiones ad illa.

26. Hæreticorum error, & primum fundamentum.

SEd licèt ea, quæ huc usque diximus, sint adeò vera, nihilominus non defuere plures & diversi hæretici, qui ex varijs capitibus partem negantem tuerentur, quos refert Divus Thomas in hoc articulo, quorumque error potest probari primo. Nam creaturæ pure intellectuales, quales sunt Angelicæ, non producunt aliquam aliam personam Angelicam, ut communiter docent Theologi : ergo neque una persona divina producet aliam : & per consequens nec erit processio intra Deum, seu in divinis. Hæc ultima consequentia patet ex priori. Quoniam nequit dari processio, seu productio intra Deum, nisi per hoc, quod una persona divina producat aliam : siquidem id, quod procedit intra Deum, debet reipsa habere naturam divinam, & subsistere in illa, quod est procedere reipsa per modum personæ divinæ à Deo, seu ab alia persona divina. Prima vero consequentia ex antecedenti videtur constare. Quoniam ea, quæ reperiuntur in Deo, non debent esse ad instar illorum, quæ inveniuntur in creaturis imperfectioribus ; sed ad instar eorum, quæ dantur in perfectioribus, quales sunt Angeli: ergo si in his una persona non procedit ab alia, nec etiam in divinis una persona divina erit ab alia procedens.

Evanescit.

Respondetur concedendo antecedens, & negando consequentiam. Et ad probationem patet ex dictis, quomodo ea, quæ reperiuntur in divinis, intelligenda sunt ad instar creaturarum perfectiorum, quatenus perfectiores sunt ; non vero formaliter quoad id, quod de imperfectione involvunt, quale est in substantijs Angelicis, quod non possint producere aliam substantiam Angelicam. Unde, quia in eisdem substantijs, quatenus perfectiores sunt, invenitur processio ad intrà secundùm emanationem intelligibilem, & in hoc nulla includitur imperfectio necessario, & indispensabiliter, proptereà processio ista reperitur etiam intra Deum, & nobiliori modo, quam in substantijs Angelicis. Et ideò licet in his id, quod procedit per emanationem intelligibilem, non sit persona, ex eo quod *intelligere* Angelicum non est ejus substantia, ac proinde nec terminus ejus per se primo productus erit substantia, benè tamen id, quod procedit à Deo per prædictam emanationem, habet rationem personæ, quia *intelligere* divinum est substantia, & essentia divina ; & ideo terminus ad intra procedens per illud debet afferre substantiam, & essentiam divinam, & esse substantialiter subsistens in natura Dei : & perconsequens habere rationem personæ. Quæ solutio desumitur ex Divo Thoma (D. Thom.) *quæst. 10. de Potentia articulo primo ad 5.* his verbis : *Dicendum, quod in intellectualibus substantijs, quæ sunt nobilissimæ creaturæ, est etiam processio secundum operationem intellectus, & voluntatis ; & quantum ad hoc invenitur in eis increata Trinitatis imago : sed verbum, & amor in eis non sunt personæ subsistentes. Earum enim intelligere, & velle non est ipsarum substantia : sed hoc proprium Dei est Unde verbum, & amor procedunt in Deo ut personæ subsistentes ; non autem in intellectualibus creaturis.*

Secundò, & principaliter probatur idem error. (Secundum fundamentum.) Nam repugnat, esse in divinis plures personas realiter distinctas : ergo & quod sit intra Deum vera, & realis processio. Consequentia est legitima. Quia, quod in divinis, seu intra Deum vere, & realiter procedit, debet esse persona divina, ut nuper dicebamus ; & non utcumque, sed realiter distincta à persona, à qua procedit : ex eo quod nihil potest procedere à seipso : ergo si hæc distinctio personarum in divinis repugnat, nequibit ibidem dari processio. Antecedens autem probatur. Quoniam ex infinitate naturæ divinæ colligimus, eam esse immultiplicabilem, & tantum posse esse unam numero : ergo, cum persona divina, hoc ipso quod divina, sit infinita, nequibit etiam multiplicari.

Respondetur negando antecedens. (Diluitur.) & ad probationem concesso antecedenti neganda est consequentia. Et ratio disparitatis est. Quoniam infinitas personæ divinæ ut talis, est infinitas relativa ad intra, ac perconsequens includit oppositionem relativam cum alia persona, quæ quidem oppositio nequit esse sine multiplicitate personarum infinitarum. Cæterum infinitas essentiæ divinæ non est infinitas relativa : & ideo non potest distingui, & multiplicari penes oppositionem relativam ; sed, si multiplicaretur, & distingueretur, deberet esse ratione finitatis, & limitationis tollentis infinitatem : siquidem tantum est duplex modus distinctionis, & multiplicationis realis: alius oppositionis relativæ, qui cum præcisione sumptus non opponitur infinitati, & alius ortus ex limitatione, & finitate, ratione cujus unum non potest extendi ad identificandum sibi aliud.

§ VI.

Reliqua argumenta Hæreticorum, & eorum enodatio.

TErtio. Quia alioqui Deus non esset summe 18.
simplex : hoc autem admitti nequit, ut communiter docent Theologi: ergo, &c. Sequela probatur. Quoniam quotiescumque unum procedit ab alio, oportet esse aliquid commune utrique, quod procedenti communicetur ab eo, à quo procedit; & aliquid proprium, per quod procedens ab illo distinguatur: siquidē nihil procedit à se ipso: ubi autem invenitur aliquid, in quo duo conveniant, & aliquid, per quod realiter distinguantur, ibidem etiam invenitur pluralitas, & compositio : & per consequens id, in quo reperiuntur ista, non erit summe simplex.

Respondetur negando sequelam. Et ad probationem occurrit D. Thomas *quæst. citata de Potentia art. 1. ad 12.* his verbis. *Dicendum, quod in Filio est aliquid commune Patri, scilicet essentia, & aliquid, per quod à Patre distinguitur, scilicet relatio. Non tamen est ibi compositio ; quia relatio est secundum rem essentia.* (Solutio. D. Thom.)

Quarto. Quoniam omne procedens ab alio re- 19.
cipit aliquid ab eo, à quo procedit; quod autem re- Quartum.
cipit aliquid, est indigentis naturæ: ergo nihil poterit procedere intra Deum. Major non indiget probatione. Siquidem id, quod procedit ab alio, habet

habet, & recipit *esse* ab illo: alioqui non esset cur ab illo procederet. Minor autem est etiam perspicua. Quia, nisi recipiens esset indigentis naturæ, nihil ei deesset: & ita nihil reciperet. Propter quod etiam in rebus naturalibus receptibilitas, tribuitur materiæ, quæ est valdè indigens. Consequentia autem non videtur indigere probatione.

Nec refert, si occurras, quòd recipiens, quando præexistit receptioni, est indigens; quando vero jam recepit, tunc jam habet, & non est indigens: personæ autem divinæ procedentes, nempe Filius, & Spiritus Sanctus, recipiunt quidem à Patre suum *esse*; non tamen præexistunt receptioni, & sic nulla est in eis indigentia.

Nam contra hoc est. Tum, quod creatura quælibet est indigentis naturæ: & tamen non præexistit receptioni, qua recepit *esse* à Deo. Et similiter, licet ab æterno reciperet suum *esse*, & semper Deo coexisteret, nihilominus haberet etiam esse indigentem: ergo non excluditur indigentia à recipiente per hoc, quòd receptioni non præexistat. Tum etiam, quia omne, quod non habet aliquid, nisi secundum quod recipit illud ab alio, oportet ut in se consideratum careat eo licèt habeat potentiam ad illud habendum, & per consequens quòd sit indigens. Sicut aër in se consideratus caret lumine, quod ab alio recipit, ad quodque habet potentiam, & eo ipso est indigens. Si ergo Filius, & Spiritus Sanctus non habent esse, nisi per hoc, quòd recipiant illud à Patre, necesse est, quòd, si secundum se considerentur, nihil sint; quamvis non repugnet, ut habeant *esse* ab eodem Patre: ergo eo ipso erunt indigentes. Tum deinde: quia, quod recipit *esse* ab alio, dependet ab illo: siquidem non haberet illud *esse*, nisi daretur, & communicaretur ei ab altero: dependentia autem est signum indigentiæ. Tum denique: quia quod procedit secundum suum *esse*, ab alio, procedit ab illo, ad hoc ut sit: quod autem procedit, ut sit, non semper fuit: sicut quod procedit ad aliquem locum, non semper fuit in illo loco: ergo cum esse aliquando sub nihilitate, sit signum magnæ indigentiæ, oportet, ut id, quod procedit ab alio, habeat satis indigétiæ.

30. Enodatur admittendo solutionem datam. Respondetur, legitimam esse solutionem nuper traditam, maximè, si in ea fiat sermo de recipiente eandem numero naturam totalem, quæ est in eo, à quo procedit: ac proinde de recipiente naturam infinitam, seu (quod in idem quoad præsens redit) de recipiente, quod non utcumque, sed semper, & indefectibiliter debet esse in *recepisse*; quia solum id, quod recipit naturam infinitam, seu divinam, potest hoc modo esse semper in *recepisse*. Desumiturque hæc solutio ex D. Thoma *loco nuper citato in solutione ad 13.* ubi sic ait: *Dicendum quòd recipiens, antequam recipiat, indiget. Ad hoc enim accipit, ut indigentiam repleat: sed postquam iam acceperit, non indiget: habet enim, quo indigebat: Si ergo aliquid est, quod receptioni non praexistit, sed semper est in recepisse, hoc nullo modo, est indigens. Filius autem non sic accipit à Patre, quasi prius non habens, & posteà accipiens: sed quia hoc ipsum quod est, habet à Patre. Vnde non sequitur, quod sit indigens.*

D. Thom.

Soluitur prima impugnatio contra eamdem solutionem. Et ad primam probationem in contrarium dicendum est, ideò creaturam esse indigentis naturæ, quia licet non præexistat receptioni, qua accipit *esse* à Deo; attamen prius duratione, quam illud recipiat, est sub nihilitate: & licèt ab æterno illud reciperet, nihilominus non repugnat, quòd non sit ab æterno: & ita illud *esse* ab æterno communicatum, non est *esse* ex se permanens, seu ex se necessario existens: ac proinde creatura non est semper, & indefectibiliter in *recepisse* respectu illius *esse*; sed indiget libera conservatione Dei, ad hoc ut permaneat: quæ omnia indigentiam denotant.

Quare cum hæc non reperiantur in divinis, v. g. in Verbo procedente à Deo, consequens est, ut in eo nulla sit indigentia, ex eo quòd procedat ad intrà à Patre. Et propterea D. Thomas *quæ. & artic. citatis de Potentia in solutione ad 14* assignans disparitatem inter processionem creaturæ, & processionem Verbi, seu Filij in divinis sic ait. *Dicendum, quod creatura accipit à Deo esse quoddam, quod non esset permanens, nisi divinitus conservaretur, & ideo etiam postquam esse accepit, indiget divina operatione, ut conservetur in esse, & sic est naturæ indigentis. Filius autem accipit à patre idem numero esse, & eandem naturam numero, quam Pater habet. Vnde non est naturæ indigentis.* Constat autem idem esse, creaturam accipere *esse* à Deo, quod non esset permanens, nisi divinitus conservaretur, ac ita accipere *esse* à Deo, ut vel aliquando creatura fuerit sub nihilitate, vel non repugnet ei sub illa esse, ac tandem non habere *esse* permanens, & omnino necessarium, seu *esse*, quod nulla ratione deficere possit. Sicut etiam in idem redit, Filium accipere à Patre eandem numero naturam, quam ipse habet, ac accipere naturam divinam, quæ est in Patre, seu *esse* omnino indefectibile, & per consequens non posse esse sub nihilitate, sed habere omnimodam necessitatem in essendo, & includere omnem excogitabilem perfectionem, licet communicatam à Patre: quod quidem pugnat cum indigentia.

D. Thom.

Ad secundam probationem neganda est major, quando illud, quod accipit ab alio, est talis conditionis, ut in suo conceptu includat, quod semper & necessario habeat illud ab altero, accipiatque ab eo omnem excogitabilem perfectionem, ut in præsenti contingit. Unde exemplum illud allatum de aëre, qui in se consideratus caret lumine, nihil convincit: siquidem non est de conceptu aëris, quòd semper & necessario illuminetur à sole: & multo minus, quòd communicetur ei eadem numero lux, quæ est in sole. Unde aër non hoc ipso, quod consideretur in se, consideratur lucidus, cum tamen Filius in divinis hoc ipso, quod in se consideretur, debeat, si concipiatur prout est in se, concipi cũ omni excogitabili perfectione, quæ est in Patre, seu concipi ut unum cum eodem Patre: quamvis debeat considerari, ut semper & necessario procedens ab illo. 31. Occurritur secundæ.

Quæ solutio deprompta est ex D. Thoma *art. nuper citato in solutione ad 15.* his verbis. *Dicendum, quod Filius in se consideratur, secundum illud, quod absolute habet, quod est Patris essentia, & secundum hoc non est nihil; sed unum cum Patre. Secundum verò quòd refertur ad Patrem, consideratur ut recipiens esse à Patre. Vnde nec sic etiam est nihil. Et ita nullo modo Filius est nihil. Esset autem in se consideratus nihil, si esset in eo aliquid absolutum distinctũ à Patre, sicut est in creaturis.* D. Thom.

Ad tertiam autem probationem dicendum est, veram esse majorem, quando *esse* receptum est saltem numero distinctum ab eo, quod est in recipiente, seu quando communicatur ei diversa numero natura; secus vero quando eadem numero natura communicatur recipienti. Nam eo ipso debet realiter loquendo illi communicari natura divina cum omni excogitabili perfectione: ex eo quod sola natura divina potest eadem numero, & sub eodem modo essendi naturali esse in pluribus personis: & ita ibidem non involvitur aliqua depen- 32. Soluitur tertia.

pendentia, quæ est signum indigentiæ, quæque derogat dignitati divinæ personæ. Quinimo hoc, quod est, unam personam procedere ab alia in unitate naturæ, est simpliciter necessarium, ad hoc ut in Deo sit summa perfectio.

D. Thom. Vnde D. Thomas *in solution. ad 6. art. citati*, sic inquit. *Habere originem ab aliquo, quod sit in essentia diversum, derogat dignitati divinæ: hoc enim est proprium creaturæ:* (ac proinde importat depēdentiam, & indigentiam) *sed habere originem ab aliquo coëssentiali, magis ad perfectionem divinam pertinet. Non enim esset in divinitate perfectio, nisi esset ibi intelligere & velle in actu. Quibus positis necesse est poni verbi, & amoris processionem.*

Diluitur ultima. Angel. Doctor. Ad ultimam verò probationem respondet idem Angelicus Doctor *in solutione ad 16. ejusdem articuli*, ubi sic inquit. *Dicendum, quod Filius ad hoc procedit, ut sit: sed processio ejus est æterna, sicut processio splendoris à sole est ei coæva: & propter hoc etiam Filius est æternus.*

33. Ultimum fundamentum Hæreticorum. Utimo probatur idē error. Nam si aliquid procederet intra Deum, maximè Filius, & Spiritus S. sed uterque habet verā rationē creaturæ & effectus Dei: ergo nequeunt procedere intra ipsum Deū: & perconsequēs nulla erit processio in divinis seu intra ipsum Deum. Major cum utraque consequētia constat. Minor vero quoad Filium probatur ex illo *Proverb.* 8. ubi de sapientia divina, quæ est Filius, secundum translationē Septuaginta interpretum dicitur. *Dominus creavit me.* Et *Ecclesiast.* 24. de eadem sapientia asseritur: *qui creavit me, requievit in tabernaculo meo. Et Actorum.* 2. quod *Deus fecit Iesum.* Quoad Spiritum Sanctum vero probatur ex *Amos* 4. juxta translationem Septuag. ubi dicitur, *Deus format tonitruum, & creat spiritum.* Constat autem, quod quando hoc nomen *spiritus* absolute sumptus reperitur in Scriptura, sumitur pro Spiritu Sancto, ut docent Hieronymus *Michææ* 2. & *Habacuc* 2. nec non Origenes *lib* 1. *Periarchon cap.* 3 & alij.

Prov. 8. Ecclesi. 24. Actor. 2. Amos 4. Hieron. Origen.

Confirmatio. Confirmatur. Quia tam Filius, quam Spiritus Sanctus procedunt à Deo ut à causa: ergo habent veram rationem effectus, & creaturæ. Consequentia videtur legitima. Antecedens vero probatur. Quia procedunt à Deo ut à principio: causa autem, & principium idem sunt, ut habent Aristoteles, & D. Thomas 4. *Metaph. cap.* 2 & *lib.* 5 *capite* 1.

Aristot. D. Thom.

34. Solutio quoad primum, & secundum testimonium. Respondetur negando minorem. Et ad primum, & secundum testimonium adducta ad probandum, Filium in divinis habere rationem creaturæ & effectus Dei, respondetur, illa loca intelligi de sapientia creata, ut habet D. Thomas *in præsenti quæst.* 41. *art.* 3. *ad* 4. & Athanasius *lib.* 3. *contra Arrianos.* Vel de humanitate Christi, ut explicat idem D. Thomas, & Athanas. *ibidem*, & *orat. contra prædictos Arrianos.* Nazianzenus *orat.* 3. *de Theologia*, & alij. Dicitur autem humanitas Christi Domini creata, licet fuerit vere generata: tum, quia res magnæ, quando generantur, dicuntur creari, ut patet *Genesis* 1. humanitas autem Christi Domini meritò inter res magnas computatur: tum etiam, quia in primo instanti suæ productionis fuit sanctificata, & sanctificatio dicitur creatio, juxta illud ad Ephesios 2. *Creati in operibus bonis.* Tum denique, quia prædicta humanitas non fuit cooperata ad unionem sui cum Verbo; sicut nullus cooperatur ad suam productionem.

D. Thom. Athanas. Nazian. Genes. 1. Ad Eph. 2.

Galatin, Athan. Adde primò, prædicta testimonia posse etiam intelligi, aut de B. Virgine ut habet Galatinus *lib.* 7. *de arcanis cap.* 1. aut de Ecclesia, ut docet Athanasius *tomo* 3. *de humana natura suscepta*, contra Apollinarium; aut de Filio Dei, ut est Deus, ut tenet Epiphanius *heresi* 37. Athanasius *lib.* 3. *contra Arrianos*, & Hilarius *lib. de synodi Canone.* 5. Dicitur autem creatus Filius Dei (teste eodem Hilario) non quidem quia verè, & propriè hoc habeat; sed intelligatur, quod producitur subsistens sine aliqua mutatione generantis, & sine materia præsupposita, ut contingit in creatione.

Epiphan. Idem Athan. Hilar.

Adde secundo ex N. Cyrillo *lib.* 5. *Thesauri c.* 6. quod illud verbum *creavit* sumitur pro *generavit*; sicut è contra *Isaiæ* 1. & *Iob.* 38. verbum *generare* accipitur pro *creare.*

N. Cyril. Isaia 1. Job 38.

35. Responsio quoad alia duo testimonia. Ad tertium testimonium respondetur, Christum Dominum dici factum ratione humanitatis. Ita Basilius *lib.* 2. *& 4. contra Eunomium.* N. Cyrillus *lib.* 9. *Thesauri cap.* 3. Vel dicitur *factus*, id est, *declaratus*, *& prædicatus*, juxta illud Ioannis 10. *Facis te ipsum Deum*, id est, *prædicas*, ut explicat idem Cyrillus *lib.* 10. *Thesauri cap.* 7. & Basilius 4. *contra Eunomium.* De quo videri potest nonum Hypotyposeon *regula* 44.

Basil. N. Cyril. Ioann. 10.

Ad testimonium vero, quod adducitur ad probandum, Spiritum Sanctum esse creatum, & effectum Dei, respondetur intelligi de vento, aëre, aut de anima humana, vel substantia invisibili, ut explicant Hieronymus, Theodoretus, & Rupertus *ibi*, & Basilius *lib.* 3. *contra Eunomium in fine.* Ad regulam autem illam in contrarium adductam dicendum est, eam universaliter intellectam non approbari ab Augustino *lib.* 2. *de mirabilibus sacræ Scripturæ cap.* 10. Nam aliquando *spiritus* solitariè sumptus sumitur pro spiritu malo, ut Oseæ 4. *Ligavit eum Spiritus in alis suis.* Aliquando pro anima, ut Matthæi 26. *spiritus promptus est*, & c. 27. *Emisit spiritum.* Aliquando pro aëre, ut Exod. 15. *Flavit spiritus, &c.* Vnde regula illa est vera, quando contextus aliud non insinuat, ut in illo loco revera insinuat. Imò non solum insinuat, sed id etiam exigit: & ita hac ratione exponi possunt Hieronymus, & Origenes in contrarium adducti.

Hieron. Theodor. Rupertus. Basilius. August. Osee 4. Matth. 26. & 27. Exod. 15.

36. Occurritur confirmationi. Ad confirmationem respondetur, morem esse apud Græcos pro eodem usurpare causam, & principium, ut docuit Concilium Florentinum *sessione ultima in litteris sanctæ unionis.* Et ita non mirum, quod Aristoteles, quippe Græcus, usus fuerit more eorum prædicto loquendi modo, non tamen propterea isti termini synonymi, ut Angelicus Doctor 5. *Metaphysicæ lectione* 1. *ad finem* explicat. Unde Latini nomine causæ significant id, quod influit in aliquod habens naturam numero saltem diversam ab ea, quæ est in producente, ac per consequens retinens imperfectionem indigentiæ, & dependentiæ; quod tamen non exigitur ad rationem principij. Et ita asserimus, has processiones, & earum terminos totales esse à Deo tanquam à principio; non vero tanquam à causa. Cæterum cum hoc stat, ut jam innuimus, quod si more Græcorum, & ut ipsi loquuntur, quis loquatur; tunc nomen causæ non ea ratione sumatur, qua dicitur de Deo respectu creaturarum, sed alia non involvente imperfectionem creaturæ in eo, quod causatur.

Conc. Flor. Aristot. Angel. Doctor.

Angel. Doctor. Quæ solutio desumpta est ex eodem Angelico Doctore *quæst.* 10. *de potentia artic.* 1. *ad* 8. his verbis. *Dicendum, quod Latini Doctores rarò, vel nunquam ad significandum originem divinarum personarum nomine causæ utuntur: tum quia causa apud nos respondet effectus. Vnde, ne cogamur Filium, vel Spiritum Sanctum factos dicere, Patrem non dicimus causam eorum: tum, quia apud nos*

nos nomen causæ significat aliquid in essentia diversum: dicimus enim causam ad quam sequitur aliud. Tum etiam, quia apud Gentiles Philosophos nomen causæ dictum de Deo habitudinem ipsius ad creaturas designat. Dicunt enim, Deum esse primam causam, & creaturas esse eius causata. Vnde, ne aliquis Filium, & Spiritum Sanctum inter creaturas secundum essentiam à Deo diversas suspicetur esse ponendos, nomen causæ refugimus in divinis. Græci tamen absolutius in divinis utuntur nomine causæ, ipso solam originem significantes. Et ideò in divinis personis utuntur nomine causæ. Aliquid enim inconvenienter in lingua Latina dicitur, quod propter proprietatem idiomatis convenienter in lingua Græca dici potest. Non autem oportet, si nomen causæ confitemur in divinis secundum Græcos, quòd eodem modo accipiatur, sicut cum de creaturis dicitur; prout in quatuor genera secundùm Philos. dividitur. Hucusque Doctor. Angelicus.

DUBIUM II.

Vtrum processiones in divinis sint actus intellectus, & voluntatis? an verò solius naturæ divinæ, ut virtualiter, aut ex parte nostri modi concipiendi præintelligitur intellectui, & voluntati?

271 POSTQVAM explicuimus dari processiones in divinis; oportet exponere proprium earum activè sumptarum principium, aut quasi principium, sive illud virtualiter, sive solum ex parte nostri modi concipiendi ab eisdem distinguatur: de quo in præsenti non disputamus.

§. I.

Explicatio tituli.

Explicatur titulus. IN titulo ergo consultò non inquirimus absolutè, an processiones in divinis sint actus solius naturæ divinæ? sed an sint actus illius, ut præintelligitur, sive virtualiter, sive nostro modo concipiendi intellectui, & voluntati? Vt quoad unam ex his processionibus, népe Filij, abstineamus ab illa quæstione; an intellectus, & *intelligere* divinum distinguantur virtualiter à natura divina? an vero solum ex parte nostri modi concipiendi? ex eo quod hæc duo pertineant ad lineam naturæ intellectualis: de quo plura *in tomo* 1. *hujus nostri Cursus Theologici tractatu* 3. *de Scientia Dei disput.* 4. *num.* 42. diximus. Nam, etsi intellectus, & *intelligere* spectent alias ad conceptum divinæ naturæ, adhuc posset merito dubitari, an hæc processio in divinis sit actus intellectus? an verò naturæ divinæ, ut ex parte nostri modi concipiendi præintelligitur intellectui, & intellectioni Dei? Quia, cum natura divina sit forma eminentissima, posset dubitari, an sit ratio, seu principium *quo* hujus processionis, ut est ens per essentiam, vel ut est summè spiritualis, & actus purus? an verò, ut etiam dicit intellectum, & *intelligere* divinum? Sicut, licet ipsamet essentialiter dicat rationem speciei intelligibilis, & intellectionis, ita ut hæc duo pertineant ad lineam naturæ: nihilominùs unitur intellectui beato in ratione speciei intelligibilis; non vero in ratione intellectionis: ita ut de materiali, & veluti per accidens se habeat ad hanc unionem, quòd intellectio Dei pertineat ad conceptum divinæ naturæ: quatenus per hoc significatur, quòd intellectio divina ita formaliter loquendo manet incommunicata, ac si ibidem non esset.

Et licèt alij aliis verbis dubium hoc excitent, nimirum, utrùm processiones in divinis sint secundùm emanationem intelligibilem, necne? Nihilominus uterque inquirendi modus in idem redit. Quoniam emanatio intelligibilis coincidit cum emanatione, sive processione tam per intellectum, ut ex se constat, quam per voluntatem: ex eo quòd voluntas est appetitus intellectivus, seu est appetitus tendens in bonum apprehensum per intellectum, & ita ejus processio dicitur propter hanc rationem emanatio, sive processio pertinens ad ordinem intelligibilem. Maximè, quia natura intellectualis ut talis per se petit tam intellectum, quàm voluntatem, & emanationem, sive processionem per utramque potentiam: & ideò utraque per se spectat ad ordinem intelligibilem, vocaturque ob hanc rationem emanatio intelligibilis.

§. II.

Sententia omninò tenenda.

DIcendum ergo est: processiones in divinis non esse actus solius naturæ divinæ, sive Dei, ut præintelligitur suo intellectui, & voluntati; sed esse etiam actus intellectus, & voluntatis, seu esse emanationes, & productiones ordinis intelligibilis. Assertio hæc satis colligitur ex Scriptura. Nam Filius in illa sæpè vocatur *Verbum*, ut *Ecclesiastici* 1. & 1. *Ioannis* 1. & 5. & *Apocalypsis* 19. Sicut etiam vocatur *Sapientia*, ut *Proverbiorum*. 8. & *Ecclesiastici* 24. Necnon etiam *Veritas*, ut *Joan* 14. & deinde 1. *Ioannis*. 4. Spiritus Sanctus vocatur *Charitas* ex Deo procedens, dum dicitur *Charissimi, diligamus nos invicem, quia charitas ex Deo est*, ut exponit Augustinus *lib.* 15. *de Trinitate cap.* 17. & 18. Et propterea Gregorius *homilia* 30. *in Evangel.* inquit: *ipse Spiritus Sanctus est amor*: at emanatio, sive processio verbi, sapientiæ, & veritatis est processio intellectualis, & per intellectum: sicut etiam processio amoris est per voluntatem: ergo, &c. 38. *Conclusio, & fundamentum ex Scriptura.* *Ecclesi. 1. 1. Ioann. 1. & 5. Apoc. 19. Prou. 8. Ecclesi. 24. Ioann. 14. 1. Ioan. 4. August. Gregorius.*

Eamdem etiam assertionem tuentur Sancti Patres. Nam in primis apertè dicunt, Filium per intellectum procedere; & propterea rectè, ac propriè appellari Verbum, ut Augustinus sæpè in *lib. de Trinitate præsertim in lib.* 15. *a cap.* 1. *usque ad* 16. & *tractatu* 1. *in Ioannem*, Hilarius *lib.* 2. *de Trinitate prope medium*, Hieronymus *epistola* 140. *quæ est ad Principiam*, Cyprianus, seu potius Rufinus *in expositione Simboli*: Anselmus *in Monologio cap.* 45. & ex Græcis Chrysostomus, Cyrillus, Theopylactus, Euthymius in illud Ioannis 1. *In principio erat Verbum*, Basilius *homilia in idem initium Ioãnis*, Theodoretus *lib.* 1. *de Græcarum affectionũ curatione*, & Damascenus *lib.* 1. *de fide c.* 6. 39. *Probatur ex SS. Patribus. August. Hilar. Hieron. Cyprian. Rufin. Anselm. Chrysost. Cyrillus. Theoph. Euthym. Basil. Theodor. Damasc.*

Et deinde de Spiritu Sancto dicunt procedere ex actu voluntatis, ideoque appellari amorem, ut Augustinus *tomo* 9. *lib. de Cognitione veræ vitæ cap.* 17. & 18. & *tomo* 3. *lib.* 9. *de Trinitate cap.* 12. Anselmus *in Monologio cap.* 50. & *tribus sequentibus*, Richardus de Sancto Victore *lib.* 6. *de Trinitate cap.* 10. & 12. Concilium Toletanum 11. *in confessione fidei*, ubi Spiritum Sanctum charitatem vocat, & Concilium Vormatiense, quod in confessione fidei eodem modo loquitur. Ac tandem de utraque processione docuit hoc ipsum D. Thomas *August. Anselm. Richard. Conc. Toletan. Concil. Vormat. D. Thom.*

Thomas *in hoc artic.* necnon, & *art. 5. istius quæstionis*, ubi, ut ostenderet, tantùm esse in divinis duas processiones, sic inquit. *Dicendum, quòd processiones in divinis accipi non possunt, nisi secundùm actiones, quæ in agente manent. Hujusmodi autem actiones in natura intellectuali, & divina non sunt nisi duæ, scilicet intelligere, & velle. Nam sentire, quod etiam videtur esse operatio in sentiente, est extra naturam intellectualem: neque totaliter est remotum à genere actionum, quæ sunt ad extrà. Nam sentire perficitur per actionem sensibilis in sensu. Relinquitur igitur quòd nulla alia processio possit esse in Deo, nisi verbi, & amoris.* Quod etiam docuit *qu. 10. de Potentia art. 1. & 4. contra Gentes cap. 11.* & alibi sæpè. Unde assertionem hanc communiter tuentur omnes Doctores Scholastici. C

40. Evasio Durandi. Quare nihil refert id, quod Durandus respondet, nempe, Filium Dei appellari Verbum, & Spiritum Sanctum amorem, eorumque processiones nuncupari actus intellectus, & voluntatis; non quidem propriè, sed secundùm quamdam adaptationem: ex eo quòd, sicut in natura creata prima, processio est intellectio, & ad hanc subsequitur volitio, & propterea verbum per intellectum procedens est primum procedens, & amor, qui procedit per voluntatem, nuncupatur secundum procedens: ita etiam in natura divina processio Filij est prima, & processio Spiritus Sancti secunda, ideoque Filius est prima persona procedens, & Spiritus Sanctus secunda. D E

Præcluditur primò. *August.* *Athanas.* Ex dictis igitur constat, quomodo hæc evasio nihil refert tum, quia juxta regulam traditam ab August. *tom. 3. lib. 2. de Doctrina Christiana c. 10.* & ab Athanasio. *lib. de communi essentia Patris, Filij, & Spiritus Sancti prope finem*, sub hoc titulo, *Obtrectare Filio est obtrectare Spiritui Sancto*, nec non à communi consensu Scholasticorum receptam, verba Scripturæ semper sunt accipienda propriè, cùm ex hac acceptione non sequitur aliquod inconveniens, vel absurdum: quia recta ratio dictat, mensuram, & regulam in quocumque genere debere esse certam: & ita nihil haberemus certum ex Scriptura, quæ est regula nostrarum conceptionum, & actionum, si pro nostro libito, & sine urgenti ratione, ex eo quòd ex opposito sequitur aliquod absurdum, possemus ejus verba accipere metaphoricè, & non propriè. Quare, cùm nullum sequatur absurdum, ex eo quòd verba Scripturæ pro assertione adducta intelligantur propriè, & non metaphoricè, ut ex solutionibus argumentorum, & ex iis, quæ ex D. Thoma *q. 34. art. 1. & q. 35. art. etiam 1. in hoc tractatu dicemus*, constabit: consequens erit, prædicta testimonia esse in sensu proprio intelligenda. F

D. Thom. G

Secundò. Tum etiam: quia in eodem sensu proprio intelliguntur communiter à Patribus, & Theologis. Et propterea Concilium Constantinopolitanum. 5. inter alia Consilia *in expositione fidei* sic loquitur. *Unus Deus Pater Verbi viventis, Sapientiæ subsistentis &c. Unus Dominus, solus ex solo; Deus ex Deo; character, & imago deitatis, Verbum operativum, Sapientia consisten tia omnium comprehensiva* Et similiter ob hanc rationem Patres, ex eo quòd Filius dicitur Verbum, colligunt, illum procedere per intellectum. Unde Basilius *homilia in illud. In principio erat Verbum*, post medium ait. *Cur Verbum? ut, quòd ex mente procedit, ostendatur.* Et N. Cyrillus Alexandrinus *lib. 1. in Ioan. cap. 5* inquit. *Filius appellatur Verbum, ac Sapientia: quoniam ex intellectu immediatè, atque indivisibiliter est.* Et sic de aliis Patribus

Conc. Constantin. 5. H

Basil.

Cyrillus Alexand.

Quare hanc sententiam Durandi rejiciunt, & acriter inpugnant, teste Nazario *artic. 5. hujus quæstionis*, universi Theologi (unico fortè excepto,) & præcipuè discipuli D. Thomæ: & quidem satis consone ad mentem Angelici Magistri *in hoc artic.* ubi postquam dixit, processionem in divinis non esse accipiendam secundum actionem transeuntem, addidit: *Sed secundum emanationem intelligibilem, utpote verbi intelligibilis à dicente, quod manet in ipso. Et sic Fidei Catholicæ processionem ponit in divinis.* Et infra *quæst. 34. artic. 1. in solutione ad 1.* ubi Origenem appellat fontem Arrianorum, ex eo quod *in commentarijs ad 1. caput Ioannis* videatur asserere, Filium non appellari propriè Verbum, sed metaphoricè, & hoc contendebant Arriani ne, (ut ibidem asserit Angelicus Doctor) sub ratione verbi procedentis cogerentur fateri, Filium Dei non esse extra substantiam Patris, ac proinde esse Deum. 41.

§. III.

Prior, & fundamentalis ratio pro sententia tenenda.

Prior autem, & fundamentalis ratio assertionis desumitur ex D. Thoma *in hoc artic.* & *artic. 3. ad 5. hujus quæstionis*, quæ potest ad hanc formam reduci. Quoniam processio in divinis debet esse secundum actionem immanentem; & non qualemcumque, sed ad naturam purè intellectualem, qualis est divina, pertinentem: ergo debet etiam esse secundum operationes, sive actiones intellectus, & voluntatis: & per consequens prædictæ processiones non erunt actus solius naturæ divinæ, sive Dei ut præintellecti (modo jam dicto) suo intellectui, & voluntati: sed etiam erunt actus harum (ut sic dicamus) virium, & facultatum. Hæc secunda consequentia patet ex priori. 42. Ratio prima pro assertione.

Prior verò ex antecedenti. Siquidem in natura purè intellectuali nulla operatio immanens potest esse præter operationem intellectus, & voluntatis. Tum, quia operationes naturæ purè intellectualis quatenus talis, ac proinde viventis vita purè intellectuli debent esse operationes vitales vitalitate purè intellectuali: operationes autem vitales vitalitate purè intellectuali tantum sunt operationes intellectus, & voluntatis. Tum etiam, quia operationes naturæ purè intellectualis debent esse omnino elevatæ supra materiam, ita ut non dependeant ab illa: tales autem operationes debent esse intellectio, & volitio: quia solæ istæ sunt hoc modo elevatæ, sicut sola natura, quæ est radix intelligendi, & volendi habet hanc elevationem. Tum denique, quia sicut operationes naturæ purè vegetativæ tantum sunt operationes vegetandi ortæ à potentiis vegetativis, & ab appetitu vegetandi in eis incluso: ex eo quod anima vegetativa propter sui imperfectionem non habet appetitum distinctum ab aliis potentiis: & similiter operationes naturæ purè sensitivæ sunt operationes sentiendi, & appetendi appetitu sensitivo distincto ab aliis potentiis animæ: eo quod natura sensitiva propter sui majorem perfectionem exigit propriam virtutem appetitivam: ita etiam operationes naturæ purè intellectualis tantum erunt operationes intelligendi, & appetitus intellectualis, nempè voluntatis.

Antecedens autem probatur. Tum sigillatim quoad singulas partes: tum etiam simul quoad

vtramque. Sigillatim quidem quoad primam satis liquet. Nam si processio in divinis esset secundùm actionem transeuntem, tunc talis processio neque esset intra Deum, sive processio in divinis: & per consequens non esset processio, de qua loquimur: neque eius terminus esset Deus: quia terminus, qui est Deus, non potest esse extra ipsum Deum. Quoad secundam verò partem idem antecedens etiam constat. Nam si processio in divinis non esset secundum operationem pertinentem ad naturam purè intellectualem, non esset processio ducens ortum à natura divina ut à principio *quo*, neque esset processio manens in Deo: siquidem Deus est naturæ purè intellectualis: ac proinde operationes eius; maximè verò illæ, quæ in ipso omninò manent, debent pertinere ad naturam intellectualem.

Et tandem simul quoad vtramque partem prædictum antecedens suadetur. Quia propterea in homine sunt aliæ operationes præter immanentes pertinentes ad naturam intellectualem, quia homo non est naturæ purè intellectualis, sed (ut sic dicamus) mixtæ, & pertinentis ad ordinem essendi, vegetandi, sentiendi, & intelligendi; è contra autem in Angelis tantum sunt operationes immanentes pertinentes ad naturam purè intellectualem, quia ipsi sunt naturæ purè intellectualis: ergo, cùm Deus sit naturæ purè intellectualis, non poterit non quævis processio in illo esse secundum operationem, sive actionem immanentem pertinentem ad naturam purè intellectualem.

44. D. Thom. Desumitur autem hæc prior ratio ex D. Thoma non solum *locis citatis*; sed etiam *hac 1. parte quæst. 54. art. 5.* ubi in hominibus agnovit plures vires præter vires intellectus, & voluntatis: ac proinde plures operationes præter immanentes, & spectantes ad naturam purè intellectualem: è contra verò in Angelis propter rationem modo tactã: & ideo sic inquit. *Dicendum, quòd in anima nostra sunt quædam vires, quarum operationes per organa corporea exercentur: & huiusmodi vires sunt actus quarumdam partium corporis, sicut est visus in oculo, & auditus in aure. Quædam verò vires animæ nostræ sunt, quarum operationes per organa corporea non exercentur, ut intellectus, & voluntas: & huiusmodi non sunt actus aliquarum partium corporis. Angeli autem non habent corpora sibi naturaliter unita, ut ex supradictis patet. Vndè de viribus animæ non possunt eis competere, nisi intellectus, & voluntas. Et hoc etiam Commentator dicit 12. Metaphysic. quòd substantiæ separatæ dividuntur in intellectum, & voluntatem. Et hoc convenit ordini universi, ut suprema creatura intellectualis sit totaliter intellectiva, & non secundùm partem, ut anima nostra. Et propter hoc etiam Angeli vocantur intellectus, & mentes.*

Quare, cùm Deus sit naturæ purissimè intellectualis, sive spiritualis, oportet ut in eo potiori ratione non sint aliæ vires, præter intellectum, & voluntatem: & per consequens nec aliæ operationes præter operationes intellectus, & voluntatis.

45. Confirmatur. Confirmatur primò ratione D. Thomæ *in hoc artic.* Nam processio secundum actionem transeuntem convenit rebus corporalibus: processio autem secundùm actionem immanentem, quæ est *intelligere, & velle*, seu (quod in idem quoad præsens redit) processio verbi, & amoris reperitur in substantiis purè intellectualibus, sive spiritualibus: ergo processio in Deo non est intelligenda ad modum actionis transeuntis; sed ad modum emanationis intelligibilis, nempè, per *intelligere, & velle*. Antecedens supponitur ut certum. Consequentia verò probatur. Quia, quæ in Deo formaliter reperiuntur, non debent concipi ad modum eorum, quæ in infimis creaturis inveniuntur; sed ad modum eorum, quæ in supremis creaturis, nempe intellectualibus, sunt: ex eo quod creaturæ, quò sunt nobiliores, eò, quantum est ex parte sua, magis Deo approximantur, & exprimunt ea, quæ sunt in illo: & ita, dato quòd in Deo sint processiones, (quod ex testimoniis Scripturæ, & Patrum constat) benè sequitur, eas esse secundùm emanationes intelligibiles in supremis creaturis repertas.

46. Evasio ex doctrina Durandi. Undè nihil refert id, quod ex doctrina Durandi oppositam sententiam sectantis (ut infra videbimus) posset dici, nempe, quod, etsi in naturis finitis debeat processio & communicatio esse secundum potentias, & vires proximas proprias illius naturæ; non tamen in natura infinita, & infinitè fœcunda: quia hæc propter sui infinitatem, & eminentiam se per se ipsam immediatè communicat, & non mediis suis viribus proximis ad intelligendum, & volendum.

Impugnatur primò. Ex dictis igitur constat, hoc nihil obesse. Quoniam, quòd natura divina sit perfectissima, & infinitè fœcunda, non tollit, quominus pertineat ad aliquem gradum ex iis, qui sunt constitutivi naturæ, nempe, ad gradum intellectualitatis, sub omnimoda tamen actualitate: & per consequens infinitè perfectum: ergo neque etiam tollet, quod processio in illa, & ab illa ut à principio *quo* ortum ducens, sit secundùm vires proprias huius gradus: ergo neque quòd sit secundùm operationem, sive emanationem intelligibilem intellectus, aut voluntatis.

Probatur prior consequentia. Antecedens patet. Prima verò consequentia ex antecedenti aperte sequitur. Quoniam, quòd natura sit gradus intellectualis, sub omni tamen actualitate, & puritate constituta, ac proinde sit infinita, & infinite fœcunda, ut in natura divina contingit, non tollit, quòd habeat vires proximas correspondentes tali naturæ; sed quòd non distinguantur ab illa realiter; bene tamen virtualiter, si fuerint distinctæ lineæ, aut ex parte solius modi concipiendi, si ad eamdem lineam pertinuerint (hac enim identitate debet identificare sibi natura infinita omnem virtutem agendi.) Sicut non est contra infinitatem divinæ naturæ, quod intelligat per vires proximas intellectus ab ea ex parte nostri modi concipiendi distinctas, & quod velit per vires proximas voluntatis, quæ sunt extra lineam naturæ, & virtualiter ab eadem distinguuntur: ergo neque etiam tollet, quòd processio in divinis sit secundùm vires proximas naturæ intellectualis, dummodo tales vires non distinguantur realiter ab eadem natura; sed solùm virtualiter, si sint extra lineam naturæ; vel ex parte solius modi concipiendi, arguentis tamen solam eminentiam & æquivalentiam distinctis rebus pertinentibus ad eamdem lineam, si tales vires sint ex genere suo spectantes ad lineam naturæ.

Suadetur posterior consequentia. Ex quo etiam secunda consequentia apertè constat. Quoniam vires proximæ naturæ intellectualis tantùm sunt intellectus, & voluntas, licet hæ in creaturis intellectualibus distinguantur realiter ab earum natura, & voluntas in divinis distinguatur virtualiter à natura divina, & intellectus, iuxta Angelici Doctoris mentem *in 1. tomo* huj9

hujus nostri Cursus Theologici *tractatu* 3. & *tractatu* 4. explicatam, differat solùm ex parte nostri modi concipiendi ab eadē natura, quia pertinet ad eamdem lineam naturæ divinæ consistentem in intellectione, & juxtà aliorum sententiam distinguatur virtualiter ab ipsa, ex eo quòd est extra lineam naturæ. Quæ impugnatio desumitur ex D. Thoma supra *quæst.* 14. *art.* 4. & infrà *quæst.* 78. *art.* 1. *D. Thom.*

47. *Refutatur secundo eadem evasio.* Confirmatur, & explicatur secundò ex dictis. Quoniam, quòd natura divina sit infinita, & infinitè fœcunda, non tollit, quòd processio in divinis intelligatur, non quidem ad modum processionum, quæ reperiuntur in creaturis infimis, sed ad modum earum, quæ sunt in nobilioribus, seclusis tamen imperfectionibus, ut ex se constat, & ex dictis patet: at in creaturis intellectualibus, & nobilioribus non reperitur, quòd habeant alias processiones ad intra, nisi illas, quæ sunt per intellectum, & voluntatem, & ab his processionibus possunt separari imperfectiones, hoc ipso quòd procedant per intellectum, & voluntatem identificatam cum natura, & substantia ejus, à quo procedunt, & in quo manent: ergo prædicta infinitas, & fœcunditas naturæ divinæ non tollet, quominùs processiones in divinis procedant modo dicto immediatè, & proximè ab intellectu, & voluntate divina.

Major cum consequentia, & prima parte minoris satis liquet. Minor autem quoad secundam partem, nimirum, quòd ab his processionibus possint separari imperfectiones, hoc ipso quòd procedant per intellectum, & voluntatem identificatam cum natura & substantia ejus, à quo procedunt, etiam videtur perspicua. Quoniam processio ortum ducens ut à principio *quo* ab intellectu, & voluntate identificata (modo insinuato) cum natura ejus, à quo procedit, & in quo reperitur, est processio infinitæ perfectionis, puippè exigens in suo principio vim, & perfectionem infinitam: ex eo quòd distinctio realis inter principium proximum, & remotum agendi arguit finitatem, & limitationem: è contrà verò identificatio inter vim agendi proximam, & remotam, innuit infinitatem, & summam perfectionem in ratione talis principij, ut optimè docet N. Collegium Complutense *in lib. Physic. disp.* 10. *n.* 28. ac proindè eo ipso poterit separari ab omnibus imperfectionibus. *N. Compl.*

§. IV.

Eadem sententia ratione alia fulcitur.

48. *Secunda ratio pro assertione.* Secundò probatur assertio ratione, quam innuit Angelicus Doctor *artic.* 5. *hujus quæstionis*, quæ potest ad hanc formam reduci. Quoniam processiones in divinis debent esse actus illarum virium, ex quibus possit sumi sufficiens ratio, cur una earum sit prior, & alia posterior: cur una sit generatio, alia verò non: cur tandem tantùm sint duæ processiones: sed si essent actus ut principij *quo* solius naturæ divinæ immediatè sumptæ, & ut præit intellectum, & voluntatem Dei, non posset reddi sufficiens ratio horum; secùs verò si sint etiam actus intellectus, & voluntatis divinæ: ergo etiam erunt actus divini intellectus, & voluntatis; non verò solius naturæ divinæ, ut præcedit prædictas vires proximas operandi ad intrà. Major videtur perspicua. Quoniam, cùm processiones sumant suam quasi speciem ex suo principio, inde est, ut debeant assignari eis talia principia, ut ex illis depromatur sufficiens ratio eorum, quæ prædictis processionibus essentialiter competunt, qualia sunt illa, quæ in majori referuntur.

Probatur minor quoad priorem partem. Minor autem quoad primam partem etiam constat. Quoniam hoc ipso quòd processiones istæ essent immediatè à natura, & non procederent ab ea ut à principio *quo*, quatenus est quasi modificata per aliqua principia proxima, sive virtualiter, sive saltem ex parte nostri modi concipiendi ab ea distincta, non esset cur una ex his processionibus sit prior alia, sed utraque immediatè esset à natura: nec esset cur una esset generatio, & non alia: siquidem per utramque communicatur natura, & principium communicationis illius est unum, & idem formalissimè, scilicet, ipsa natura divina, prout præcedit intellectum, & voluntatem. Nec tandem esset cur non sint plures quàm duæ: quandoquidem ipsa natura est infinita, & infinitè fœcunda: & sicut hæc fœcunditas non est quasi satiata unica processione, non obstante quod talis processio sit infinita, sic non erit cur satietur duplici, & sic de aliis.

Suadetur quoad posteriorem. Quoad secundam verò partem eadem minor etiam liquet. Nam, cùm intellectus, & intellectio sit prior voluntate, & volitione, necesse est, ut processio per intellectum sit etiam prior processione per voluntatem: & cùm processio per intellectum sit adhuc in creatis generatio secundùm quid, ut benè expendit nostrum Collegium Complutense *in libris de Anima, disputatione* 18. *numero* 30. secus verò processio per voluntatem, oportet ut processio per intellectum perfectissimum, qualis est intellectus divinus, sit perfectissima generatio: non verò processio per voluntatem quantumvis perfectissimam, qualis est voluntas divina, propter rationes infrà latius expendendas. Ac tandem, cum in natura purè intellectuali, sive spirituali tantummodò sint istæ duæ potentiæ, sivè virtutes proximæ ad operandum, scilicet intellectus, & voluntas, necesse erit ut in natura divina, quæ est purè intellectualis, sint tantum duæ processiones: quia cum unaquæque sit infinita, explet totam vim operandi ad intra, quæ est in quavis ex his rationibus, & viribus, ita ut una expleat totam vim proximam operandi per intellectum omnino ad intrà, & alia totam vim producendi ad intra per voluntatem. *N. Comp.*

Nec refert, si occurras, quod etiamsi processiones istæ essent actus divinæ naturæ ut principij *quo*, quatenus præcedit intellectum, & voluntatem Dei: nihilominus posset horum omnium, quæ in hac ratione tanguntur, reddi ratio ex propria natura earumdem processionum, & essentiæ divinæ, ex eo quod ipsa, & processiones ejus ex se habent esse talis conditionis, ut hoc ipsum exigant: idque à posteriori, ex eo quod de facto in ipsa natura divina, & ejus processionibus contingit, colligimus: neque erit necesse aliam hujus reddi rationem præter istam: sicut nulla alia redditur ratio in anima nostra, cur cum sit una & eadem simplicissima forma, nihilominus est radix plurium, & diversarum potentiarum vitalium, & quarumdam quidem per priùs, aliarum verò per posterius, ac tandem est radix tot, & non plurium: quia hæc est natura formæ organicæ, & vitalis, hocque illæ potentiæ vitales exposcunt, & id à posteriori, ex eo quod de facto contingit in prædictis potentiis, & anima, unde oriuntur, colligimus. 49. *Evasio.*

Præcluditur. Non itaque hoc refert, sed ex dictis satis corruit. Quoniam licet aliquando possit reddi sufficiens ratio dimanationis potentiarum proximarum

rum, & vitalium, nec non & aliorum in hoc exemplo tactorum ex ipsa natura animæ, & potentiarum ejus: quia potentiæ vitales, proximæ illius hoc ex sua natura habent, nempe, ut aliquæ, vel aliqua ex illis immediate nectantur cum anima, non vero aliæ: & deinde cum ipsa anima, & ejus potentiæ sint finitæ, ex se etiam retinent; ut sint tot, & non plures. Cæterùm neque in ipsa anima, neque in quavis alia re, sive finita, sive infinita potest reddi sufficiens ratio suarum operationum, negatio (ut sic dicamus) transitu per principia formalia, & proxima earumdem operationum, sive illa realiter, ut in creaturis, sive virtualiter, aut ex parte nostri modi concipiendi distinguantur à suo principio radicali, ut in Deo contingit. Et ratio horum est jam tacta, nempe, non posse principium radicale influere in suas operationes, nisi mediis suis viribus, & facultatibus proximis jam dictis: neque infinitatem principij radicalis arguere carentiam hujus principij proximi, sed solum non debere tale principium proximum distingui realiter à principio radicali. Quæ ratio habet adhuc majorem vim, suppositis iis, quæ dubio ultimo hujus disputationis dicemus, scilicet, processiones in divinis non esse puras emanationes, ut emanatio distinguitur ab actione vera & rigosa, libera ab imperfectionibus: sed inter prædictas actiones esse connumerandas.

50. Confirmatur. Confirmatur ex his, quæ jam asseruimus. Nam hoc ipso, quod debeat reddi ratio processionum vitalium non excludendo principia proxima earum, oportet, ut ratio divinarum processionum reddatur, non ex qualibuscumque principiis proximis, sed ex intellectu, & voluntate: quia prima ex processionibus divinis ex se habet communicare naturam divinam, & processio per intellectum est valde accommodata ad hoc: ex eo quod verbum per illam procedens debet ex vi processionis habere eamdem naturam cum objecto per se primo intellecto: & ita si Deus intelligendo se producit verbum, tunc communicabit illi ex vi processionis divinam naturam, ut ex infra asserendis amplius patebit. Et similiter alia ex divinis processionibus, nempe processio Spiritus Sancti, ex se etiam habet producere impulsum perfectissimum, ut ex iis, quæ *art.* 4. dicemus, constabit: ad hoc autem est valdè accommodata divina voluntas: ex eo quod voluntas ex se habet producere impulsum in rem amatam: ac proinde à voluntate perfectissima, qualis est divina, non poterit non ex vi processionis perfectissimus impulsus, modo inferiùs explicando, prodire.

§. V.

Opposita sententia, duo priora ejus fundamenta, & illorum solutiones.

51. Opposit sententia. *Durand.* Oppositam tamen sententiam, nempe, processiones in divinis esse actus solius naturæ divinæ, ut præintellectæ actibus intellectus & voluntatis, tenuit Durandus *in primo dist.* 6. *q.* 2. & ita inquit, quod si Deus per impossibile non esset intelligens, aut volens, nihilominus darentur prædictæ processiones intra illum: ac proinde intellectus, & voluntas, actusque harum facultatum de materiali, & quasi per accidens se habere in ordine ad prædictas processiones. Pro qua etiam sententia refertur Gregor. *in* 1. *distinct.* 10. *q. unica* & *dist.* 13. *quæst. etiam unica.* *Gregor.*

Primum fundamentum. Hilarius. Et probatur primo. Nam Hilarius *lib. de Synodis* inquit, quod voluntas Dei attulit creaturis substantiam, quam habent: sed natura Dei attulit Filium. Et Damascenus *lib.* 1. *fidei cap.* 8. loquens de generatione Filij ait, quòd generatio est opus naturæ. Et Augustinus *lib.* 15. *de Trinitate cap.* 20, inquit. Verbum, per quod omnia facta sunt, esse Filium Dei natura. In quibus testimoniis, ut constat, naturæ divinæ, non verò intellectui Dei tribuitur, quod sit ratio, seu principium Filij: cumque eadem sit ratio de processione Spiritus Sancti quoad hoc, quod est esse etiam opus solius naturæ divinæ (ut ex statim dicendis pro hac Durandi sententia patebit:) consequens erit, ut nulla ex his processionibus sit actus intellectus, aut voluntatis, sed solius naturæ divinæ, ut illis præintelligitur. *Damasc. August.*

52. Diluitur. *D. Thom.* Respondetur, quod ut rectè notavit Divus Thomas *quæst.* 30. *hujus primæ partis art.* 2. *ad* 2. Et *quæst.* 10. *de Potentia, art.* 2. *ad* 11. processio per intellectum, & per naturam coincidunt in Deo: quia intellectio est constitutiva naturæ divinæ, ut ex dictis *in primo tomo tractatu* 3. *disput.* 4. *num.* 43. & deinceps constat, & quia ex vi talis processionis communicatur natura divina, ut ex dicendis *disputat. sequenti* patebit. Accedit has processiones dici etiam naturales, sive per naturam: quia sunt omnino necessariæ, & non liberæ; & id, quod est necessarium solet dici naturale.

53. Secundum. Secundo probatur eadem sententia, Quia actus intellectus, & voluntatis divinæ sunt essentiales, & perconsequens communes toti Trinitati: sed processiones sunt actus notionales, & proprij: & ita Pater generat; non vero Filius, aut Spiritus sanctus: sicut etiam Pater, & Filius spirant, & producunt Spiritum sanctum, cùm tamen ab eodem Spiritu sancto nulla sit processio: ergo, &c.

Enodatur. Respondetur, quod etsi actus intellectus, & voluntatis divinæ, ut præcise dicunt quid absolutum, sint essentiales, non verò notionales: attamen ut connotant relationes sunt notionales. Et ita actus intellectus divini prout in Patre, seu ut connotat Personam Patris est fœcundus ad producendum Filium, & est generatio activa Filij. Sicut etiam actus voluntatis divinæ prout in Patre, & Filio est actus notionalis, & spiratio activa Spiritus sancti, ut ex infra dicendis amplius constabit.

Retorquetur contra suum auctorem. Adde, hoc argumentum posse etiam retorqueri contra suum auctorem nempe Durandum. Quia etiam natura divina est communis toti Trinitati. Unde, sicut hoc non obstante, in ejus sententia Pater per illam generat, non vero Filius, quia in Patre connotat relationem Paternitatis, non vero in Filio: ita intellectio essentialis, licet sit communis toti Trinitati, poterit esse generatio Filij, quia prædicta intellectio connotando Paternitatem habet rationem actionis notionalis, licet secundum se, & cum præcisione sumpta non habeat omnia requisita ad hoc, ut rationem prædictæ generationis sortiatur.

§. VI.

Duo alia argumenta pro sententia Durandi unà cum enodationibus eorum.

54. Tertium argumentum. Tertio. Nam in creaturis fœcunditas, & communicatio naturæ non convenit eis per intellectum, & voluntatem, nec sunt actus harum potentiarum: ergo neque processiones in divinis, per

per quas communicatur natura divina, erunt actus intellectus & voluntatis Dei. Consequentia patet ex paritate rationis: & quia divina debemus intelligere ad instar eorum, quæ reperiuntur in creaturis. Antecedens autem probatur. Nam si creaturæ sint expertes intellectionis, & volitionis, ut contingit verbi gratia, in igne, tunc planum est, communicationem propriæ naturæ non fieri per actus intellectus, & voluntatis: quin imo etiam si ignis esset intellectivus, & volitivus, tunc eodem modo calefaceret, & igniret, ac modo, ut ex se constare videtur. Si autem creaturæ sint intellectuales, & volitivæ, tunc, si sint purè intellectuales, sunt infœcundæ, & nequeunt communicare propriam naturam, ut in Angelis contingit. Si autem non sint purè intellectuales, ut in hominibus accidit, tunc non sunt fœcundæ, nec communicant suam naturam, quia intelligunt, aut volunt, sed per suam naturam, & potentiam generativam distinctam ab intellectu, & voluntate.

Confirmatio. Aristot. Commentator. D. Thom.

Confirmatur. Nam per actus immanentes nihil producitur: ergo, &c. Antecedens probatur: tum, quia illud docuit Aristoteles, Commentator, & D. Thomas 9. *Metaphysica textu* 16. Tum etiam, quia non sunt instituti ad producendam, sed ad uniendam potentiam intellectivam cum suo objecto: & propterea visio beata, quæ est suprema inter intellectiones creatas, nihil producit. Tum deinde: quia *intelligere* est esse rem intellectam in *esse* intelligibili: in hoc autem nulla involvitur formaliter loquendo productio, sed solum informatio quædam per formam rei intellectæ: sicut esse sub modo essendi naturali eandem rem aliàs intellectam, tantum importat informationem quandam per prædictam formam. Tum denique: quia actus intellectus nostri non sunt actiones de prædicamento actionis, sed sunt qualitates quædam, ut ostendunt nostri Complutenses *in libris de Anima disputat.* 21. *num.* 10. & nos *in primo tomo tractatu* 2. *disp.* 2. *dubio ultimo* diximus: ergo per eas nihil producitur: ergo similiter in Deo per prædictas processiones nihil procedet.

D. Compl.

55. *Diluitur primo.*

Respondetur distinguendo antecedens: *In creaturis fœcunditas & communicatio naturæ non convenit eis per intellectum:* si intelligitur de communicatione naturæ in *esse* intelligibili, negandum est respectu creaturarum perfectiorum, nempè intellectualium, si vero intelligatur de communicatione naturæ in *esse* naturali, seu sub modo essendi naturali, concedendum erit: sed negari debet consequentia: quoniam paritas rationis potius petit oppositum, ut nuper tangebamus. Nam, sicut per intellectionem imperfectam communicatur natura objecti intellecti non plenè, & perfectè, idest, non sub modo essendi perfecto, scilicet, sub modo essendi naturali: ita per communicationem omnibus modis perfectissimam, nempe per intellectionem divinam communicabitur natura divina per illam intellecta sub omni modo essendi, & perfectissimè: ac proinde sub modo essendi intelligibili denudato ab imperfectionibus, & simul sub modo essendi naturali.

Diluitur secundo.

Secundo respondetur, quod transeat antecedens & negetur consequentia. Et ad probationem dicendum est, paritatem rationis potius petere oppositum. Nam creaturæ adæquate dividuntur in creaturas pure corporeas, & in mixtas ex corpore, & spiritu, quod soli homini competit, ac tandem in purè spirituales, seu nihil habentes de corpore: ex quibus illæ duæ priores, quia absolute sunt corporeæ, propterea, licet principium radicale communicationis naturæ sit ipsa natura, non tamen principium proximum, sed indigent potentia generativa sibi porportionata, nempe potentia generativa, per quam communicent suam naturam in *esse* naturali. Posteriores vero, quia non habent plenè gradum intellectualem, sed involutum imperfectionibus, & limitatione, propterea non possunt esse fœcundæ ad communicandam suam naturam sub esse naturali: quia, ut hoc modo communicarent naturam pure intellectualem non præsupponentem subjectum, ac proinde agerent ex non præsupposito subjecto, oportebat, ut haberent vim agendi infinitam: & cum deberent operari per intellectum, & voluntatem, requirebatur ut esset in eis natura pure intellectualis: & libera ab imperfectionibus, & limitatione. Quare cum Deus sit naturæ purè intellectualis liberæ ab imperfectionibus, & limitatione, poterit communicare suam naturam per facultatem proximam sibi proportionatam: nempe, per intellectum, ut ita cuivis naturæ, sive creatæ sive increatæ (cui convenit fœcunditas) correspondeat sua propria, & proportionata facultas proxima, per quam suam naturam communicet.

Additamentum.

Adde: quod, licet creaturæ purè intellectuales non sint fœcundæ ad communicandam suam naturam sub *esse* naturali, sunt tamen fœcundæ ad communicandam illam sub *esse* intelligibili, quod præcisum ab *esse* naturali, & entitativo est *esse* secundum quid, & cum addito, & tamen hæc communicatio convenit illis immediatè per suum intellectum. Quare, quia ea, quæ sunt in divinis, & simul in creaturis, debent intelligi ad modum eorum, quæ reperiuntur in creaturis perfectioribus, sublatis tamen imperfectionibus, idcircò, licet creaturæ intellectuales solum sint fœcundæ ad communicandam suam naturam intelligibiliter, nihilominus processiones in divinis debent intelligi ad modum harum processionum sublata imperfectione, quæ in istis inferioribus processionibus reperitur, quæ est communicare naturam sub modo essendi præcise intelligibili, non vero entitativo, & naturali.

56. *Solutio aliorum ad confirmationem. Suarez. Montesinus. Molin.*

Ad confirmationem respondetur negando antecedens, juxta ea tamen, quæ *in primo tomo tractatu* 2. *disputat.* 2. *numer.* 207. diximus. Et ad primam probationem respondent Suarez *disput.* 48. *sua Metaphysica sectione* 2. *num.* 20. Montesinus *prima secunda disputat.* 3. *quæst.* 5. *à num.* 69. & deinceps Molina 1. *part. quæstione* 27. *art.* 1. *disputat.* 8. *membro.* 2. & alij, discrimen istud assignatum ab Aristotele, & Divo Thoma tantum consistere in hoc, quod per actiones immanentes nihil producitur, quod remaneat post ipsas, secus vero per transeuntes: vel in hoc, quod actiones immanentes nihil producunt extra ipsum operantem, secus vero transeuntes.

Rejicitur.

Cæterum contra hanc solutionem obstat, esse plures actiones transeuntes, ut citharizatio & illuminatio formaliter sumpta, quæ nihil post se permanens relinquunt. Et similiter esse aliquas operationes immanentes, & virtualiter transeuntes, per quas aliquid extra ipsum operans producitur, ut constat in creatione, quæ est actus immanens divini intellectus, & voluntatis, per quam producuntur res ad extra, ex eo quod actus ille ratione suæ infinitæ perfectionis habet summam efficacitatem, & ita possunt efficere id, quod alij actus transeuntes efficerent.

57. *Vera responsio.*

Quare melius respondetur cum D. Thoma *locis citatis*, & 9. *Ethicorum*, Aristotelem loqui permissivè, ita ut actioni immanenti possit permitti, quod non habeat terminum productum: ex

eo

eo quod actio immanens ob generalem rationem actionis immanentis illum non petit, secus vero est de actione transeunte ordinata ad transformandam materiam exteriorem, de qua Aristoteles, & D. Thomas *locis citatis* loquuntur, quæque semper debet habere terminum ab illa distinctum, & per ipsam productum.

Ad secundam probationem.

Ad secundam vero probationem dicendum est, quod etsi actus intellectus sint instituti ad uniendum intelligibiliter intellectum cum objecto, sive ad contemplandum illud, attamen ad hanc unionem & contemplationem requiritur in intellectionibus indigentibus ratione suæ limitationis verbo, vel objecto realiter ab intelligente distincto,&(ut sic dicamus)supplente vices verbi,nempe in omnibus intellectionibus creatis: vel quod producant illud, ut eo mediante contemplentur objectum, & ei perfectè uniantur (ut optimè docent nostri Complutenses *in libris de Anima disputat.21.quæst.5.* & constat ex iis, quæ *in 1. tomo hujus nostri Cursus Theologici tractatu 2. disput. 2. num.207* diximus) vel quod, si non produxerint verbum, (ut in solis visionibus beatificis contingit) ex eo quod versantur circa objectum summe actuale, nempe circa Deum clarè visum prout est in se,tunc ipsum objectum suppleat rationem verbi: quia de ejus essentia est esse objectum quantum est de se actu intellectum, seu actu terminans intellectionem: sicut de essentia verbi est hoc ipsũ. ut loco nuper citato *disputat. 2. à num 230. usque ad numerum 234.* expendimus. Et tandem in intellectione perfectissima, & libera ab indigentia & limitatione, quæ in summo perfectionis gradu unit intelligibiliter intellectum perfectissimum, nempe divinum, cum suo objecto per se primo intellecto, scilicet cum divina essentia, requiritur quod licet non producat verbum tanquam id,quo indiget ad contemplandum prædictum objectum, attamen perfectio illius summæ unionis inferat, quod sit ipsa productio verbi ex pura fœcunditate: ita ut, si non esset in ea talis fœcunditas, optime colligeretur, non esse intelligibiliter summam & perfectissimam unionem intellectus perfectissimi cum suo objecto per se primo intellecto:quia fœcunditas ista in ordine intellectuali,& non admixta indigentiæ spectat ad perfectionem supremæ naturæ intellectualis: sicut sterilitas in eadem natura diceret imperfectionem, & similiter productio ejusdem verbi ex indigentia eam dicit: quoniam eo ipso denotatur, intelligentem non esse tantæ actualitatis, ut se ipso sit suum *esse* intellectum, ut loco citato prosequuti sumus.

58. Ad tertiam.

Ad tertiam vero probationem dicendum est, quod intelligere est esse actu rem intellectam, quatenus per hoc denotatur, non quidem quod ipsum *intelligere* formalissimè sumptum, prout præcise exprimit ipsam contemplationem objecti, det intellectui, ut habeat ipsam naturam rei intellectæ, quia hoc est proprium verbi, sive objecti,ut ex se habet,quod sit suum *esse* intellectum, sed quia ipsa intellectio est existentia in ordine intelligibili eorum,quæ ad hunc ordinem spectant, ac proinde est ipsa existentia verbi tribuentis intellectui, ut habeat ipsammet naturam rei intellectæ, ut *in 1 tomo nostri Cursus Theologici tractatu 3. disputat. 2. num.105. & tractatu 4.disputat.1. n.21.* diximus. Et ideo sicut existentia naturalis, verbi gratia hominis, dat illi,non quidem quod sit homo, sed quod essentia hominis sit actu existens, & propterea dicitur,hominem esse actu, idest, extra causas hominem per suam existentiam: ita intelligere dicitur esse actu rem intellectam, seu intellectum per suum *intelligere* fieri actu rem intellectam, non quidem quia sit ipsa forma & natura rei intellectæ,sed quia dat illi,quod in *esse* intelligibili sit actu existens. Cæterum hoc est discrimen inter existentiam ordinis naturalis, & ordinis intelligibilis, quod illa non est reipsa operatio aliqua vitalis, ut ex se constat, secus verò ista: quia est unio vitalis, & in actu secundo intellectus cum suo objectio, seu(quod in idem quoad præsens redit) est ipsa vitalis contemplatio in actu secundo objecti intellecti, ex eo quod hæc contemplatio est ultima actualitas ordinis intelligibilis, & ita est accommodata,tum ad hoc,ut sit existentia hujus ordinis, sicut ultima actualitas ordinis naturalis est apta ad hoc, ut sit existentia ejus:tum etiam ad hoc,ut producat terminum vitalem, ac proinde secundum illam possit dari processio. Videantur tamen ea,quæ locis citatis diximus.

59. Ad ultimam.

Ad ultimam probationem satis constat ex iis, quæ *in primo tomo tractatu 2. disputat. 2. num.207.* diximus: quomodo, etsi intellectio nostra sit qualitas, est tamen vera operatio à motu libera: quia hoc genus actionis creatæ importat formam perfectam spectantem ad prædicamentum qualitatis ut nostri Complutenses *in libris de Anima disputat.21 num.6.* ostendunt. (N. Comp.) Et ita prædicta intellectio est forma eminens,quæ ob sui eminentiam, & ultimam actualitatem æquivalet actioni transeunti,& termino illius: termino quidem,quia est forma,& qualitas quædam perfecta,sicut terminus prædictæ actionis: actioni vero, quia eminenti modo est ultima actualitas potentiæ, & consistit in exercitio quodam actualissimo: & ita est forma quædam perfecta in actuali exercitio, & ultima actualitate constituta,qua intellectus actualiter vivit, & objecto vitaliter & intelligibiliter unitur;ideoque,si sibi opus fuerit ad contemplandum perfectè suum objectum, quod producat terminum,producet utique illum; secus vero, si eo non indiguerit. Sicut si fuerit in summo perfectionis gradu intra suam lineam,tunc producet terminum ex fœcunditate,licet non ex indigentia,ut in divinis cernitur.

60. Ultimu fundamentum Durandi.

Ultimo probatur eadem sententia Durandi. Nam propterea creaturæ indigent principio agendi proximo, & aliquo modo distinctio à natura, quia earum natura est finita & limitata in ratione naturæ communicativæ sui: sed natura divina est infinita in ratione naturæ sui communicativæ, adhuc ut præintelligitur intellectui & voluntati, siquidem adhuc secundum hanc rationem est ens per essentiam:ergo seipsa immediatè, & ut præintelligitur intellectui & voluntati, erit immediatè communicativa sui: & per consequens ejus communicatio erit ante actus intellectus & voluntatis:quandoquidem hoc ipso quod fœcunditas naturæ, seu vis proxima & communicativa sui præsupponatur ad intellectum & voluntatem, etiam communicatio naturæ præcedet ad actus intellectus & voluntatis: sicut, quia intellectus præsupponitur ad voluntatem, idcircò intellectio debet præsupponi ad volitionem.

Contrarie ex dictis.

Respondetur, satis constare ex dictis,quomodo licet sit contra infinitatem alicujus naturæ,& principij radicalis distingui à principio proximo realiter,non tamen virtualiter,aut ex parte nostri modi concipiendi: quin potius hoc ad summam perfectionem principij radicalis spectat.

DUBIUM

DUBIUM III.

Utrum actus intellectus & voluntatis, secundum quos reperiuntur processiones in divinis, sint actus intelligendi & volendi? an verò alij ex æquo ab his aliquo modo distincti?

61. POstquam explicuimus, processiones in divinis esse actus intellectus & voluntatis Dei, restat, ut exponamus, an sint ipsa intellectio & volitio; an vero alij actus ab intellectu & voluntate divina eliciti, aut quasi eliciti, & ex æquo ab intellectione & volitione virtualiter distincti? Controvertemus autem dubium hoc, majoris claritatis & brevitatis gratia, peculiariter in processione per intellectum: quia in utraque quoad hoc est eadem ratio, & ita quod circa processionem per intellectum decisum fuerit, debet etiam quoad processionem per voluntatem intelligi: quamvis etiam de processione per voluntatem aliquid dicemus.

Cæterum, licet plures Thelogi ad explicationem processionum divinarum soleant hic non pauca excitare dubia circa naturam intellectionis & dictionis creatæ, & aliorum ad eas spectantium, quia tamen hæc ad libros de Anima pertinent, & illa optimè, & valdè ad mentem D. Thomæ nostrum Collegium Complutense ibi *disp.21. per totam* discutit: propterea in his modò non immorabimur, sed eis suppositis (quæ omnino videnda sunt) inde tantum iterum adjiciemus illa, quæ prorsus necessaria fuerint ad plenam hujus dubij decisionem, & in aliis Lectorem ad prædictam disputationem remittimus. *N. Compl.*

§. I.

Vera D. Thomæ sententia.

62. *Conclusio contra ncn duas partes.* DIcendum ergo est, processiones in divinis non esse actus intellectus & voluntatis ex æquo distinctos adhuc virtualiter ab *intelligere* & *velle*; sed esse ipsummet *intelligere* & *velle*, modificata tamen per quemdam quasi modum eisdem virtualiter superadditum. Assertio quoad processionem per intellectum, ac proinde quoad processionem etiam per voluntatem (quia, ut diximus, in utraque eodem proportionali modo philosophandum est) videtur colligi quoad primam ejus partem ex illo Sapientiæ 2. *Dixerunt enim cogitantes apud se:* & ex illo Matthæi 9. *Dixerunt intra se, hic blasphemat:* ex quibus verbis colligit Augustinus *lib.15. de Trinitate cap.10.* quod ipsum *dicere* mentis est cogitare, & ita ait: *Quid est enim, dixerunt intra se, nisi cogitando.* Cumque quoad hoc eadem sit ratio de dictione & intellectione increata, ut communiter docent Theologi, inde est, ut ex hoc testimonio Scripturæ assertio nostra juxta Augustini expositionem quoad primam ejus partem colligatur. *Suadetur quoad pr. o. e ex Scriptura, & PP. Sapient. 2. Matt. 9. August.*

Eamdem etiam tuetur D. Thomas *in præsenti*, ubi ait: quod *quicumque intelligit, producit verbum.* Si autem productio verbi, seu dictio non esset formaliter intellectio, non dixisset Sanctus Doctor, quod *quicumque intelligit, ex hoc ipso, quod intelligit*, sed ex hoc ipso, quod haberet alteram actionem formaliter, sive virtualiter distinctam ab intelle- *D. Thom.*

C ctione, scilicet dictionem, producit verbum. Et q.34. art.1. ad 3. ubi inquit: *Dicere importat principaliter habitudinem ad verbum conceptum, sed mediate verbo importat habitudinem ad rem intellectam:* ac proinde *dicere* includet formaliter *intelligere* consistens in illa habitudine ad rem intellectam. Et 4. *contra Gentes cap.11. ante medium*, ubi sic inquit: *Est autem de ratione interioris verbi, quod est intentio intellecta, quod procedat ab intelligente secundum suum intelligere, cum sit quasi terminus intellectualis operationis. Intellectus enim intelligendo concipit, & format intentionem, sive rationem intellectam, quæ est interius verbum. Oportet igitur, quod à Deo secundum ipsum suum intelligere procedat Verbum ipsius.* Et

D *de Veritate q.4. art. 2.* ubi loquens de verbo sic ait. *Ipsa enim conceptio est effectus actus intelligendi. Unde etiam, quando mens intelligit seipsam, ejus conceptio non est ipsa mens, sed aliquid expressum à notitia mentis.* Et *de Potentia quæst.9. artic. 5.* his verbis. *Verbum conceptum in intellectu nostro cum procedat ab intellectu nostro in quantum est intellectus.* Et hoc ipsum docet ibidem *de Verbo divino*, nempe, procedere à Patre, in quantum est intelligens.

Idem etiam docuerunt, tum Augustinus *tomo 3. lib. 6. de Trinitate cap. 2.* dum dixit, quod *verbum est sapientia genita.* Quod testimonium sic expli- 63. *D. Aug. D. Thom.*

E cat D. Thomas *quæst. 34. nuper citata artic. 1. ad 2. Id enim, quod intellectus in concipiendo format, est verbum. Cum ergo dicitur, quod verbum est notitia, non accipitur notitia pro actu intellectus cognoscentis, vel pro aliquo ejus habitu, sed pro eo, quod intellectus concipit cognoscendo. Unde & Augustinus dicit, quod verbum est sapientia genita. Quod nihil aliud est, quam ipsa conceptio sapientis, quæ etiam pari modo notitia genita dici potest. Et per eumdem modum potest intelligi, quod dicere Dei sit cogitando intueri, in quantum scilicet intuitu cogitationis divinæ concipitur Verbum Dei.*

Tum etiam Fulgentius *lib.3. ad Monymum cap.7.* *Fulgent.*

F his verbis. *Sed sic est Verbum apud Deum, sicut est in mente verbum, sicut in corde consilium. Cum enim mens apud se verbum habet utique cogitando habet: quia nihil aliud est apud se dicere, quàm apud se cogitare.* Anselmus *in Monologio cap.34.* ubi sic habet: *Quoniam autem idem est summo spiritui scire quod intelligere, sive dicere, necesse est, quòd eodem modo sciat omnia, quæ scit, quo ea dicit, aut intelligit.* *Anselm.*

64. *Probatur quoad utrãque partem.*

G Quoad utramque verò partem, nempe processionem v. g. per intellectum esse ipsum *intelligere*, & hoc non utcunque, sed ut quasi modificatum quodam quasi modo, quod quidem significari potest per hoc, quod sit expressio verbi, seu conceptionis, tuetur eamdem assertionem Angelicus Doctor *quæst.4. de Veritate nuper citata art.2 ad 5.* ubi loquens de intellectionibus ordinis naturalis, sic ait, *In nobis dicere non solum significat intelligere, sed intelligere cum hoc, quod est ex se exprimere aliquam conceptionem, nec aliter possumus intelligere, nisi hujusmodi conceptionem exprimendo.* *Ang. Doct.*

H *Et ideò omne intelligere in nobis propriè loquendo est dicere.* Cumque quoad hoc sit eodem proportionali modo philosophandum in nobis, & in Deo, ut ex D. Fulgentio dicebamus, & ex communi Theologorum consensu constat, fit inde, ut processio Verbi in divinis dicat etiam conjunctum quoddam quasi coalescens ex ipso *intelligere* essentiali Dei, & ex quadam formalitate quasi modali, per quam modificetur. Quod quidem conjunctum potest explicari per hoc, quod sit *intelligere*

gere divinum, & essentiale exprimendo verbum, seu (quod in idem quoad præsens redit) per hoc, quod sit prædictum *intelligere* modificatum per relationem Paternitatis tanquam per quoddam connotatum ipsius, sive per hoc, quod Pater non habeat prædictum *intellige.e* ab alio: nam eo ipso erit *intelligere* divinum, & essentiale exprimendo verbum.

65. S. Doctor.

Et tandem utramque assertionis partem docuit idem Sanctissimus Præceptor *de Potentia quæst. 2. art. 5.* ubi loquens de potentia genetativa, & de actione generandi in divinis repertis, sic ait: *Similiter ergo dicendum est de actione, & potentia. Nam generatio significat actionem cum aliquo respectu: & potentia generandi significat potentiam cum respectu. Unde ipsa generatio est Dei actio, sed prout est Patris tantum. Et similiter ipsa potentia generandi est Dei omnipotentia, sed prout est Patris tantum.* Ubi rationem generationis constituit D. Thomas in actione divina, de qua in testimoniis relatis pro prima assertionis parte loquutus fuerat, scilicet in ipso *intelligere*, sed prout est Patris tantum, seu prout est modificatum per relationem Paternitatis: sicut etiam potentiam generativam, inquit, consistere in omnipotentia Dei modificata per eamdem Paternitatem, sive in eodem *intelligere* cum prædicta modificatione, ut constat ex iis, quæ *in hac 1 part. quæst. 41. art. 5.* docet: quoniam quoad præsens sumit omnipotentiam pro omnipotentia radicali consistente in prædicto *intelligere*. Cur autem Angelicus Doctor sumpserit in præsenti sic divinam omnipotentiam, & explicuerit divinum *intelligere*, ut habet rationem potentiæ generativæ, per omnipotentiam, respectu cujus habet rationem radicis? alibi, Deo dante, explicabitur.

66. Capreol. Caietan. Bannez. Ripa. Zumel. Valent. Suarez. Vasquez. Arrubal. Granad.

Unde assertionem hanc quoad utramque ejus partem tuentur Capreolus *in 1. distinct. 27. quæst. 2. conclus. 2.* Cajetanus *in præsenti §. Ad secundam dubitationem.* Bannez, Ripa, Zumel, & Nazarius *in hoc art.* qui addit, hanc esse communem Thomistarum sententiam. Pro qua etiam referuntur Valentia *in præsenti*, Suarez *lib. 1. de Trinitate cap. 7.* Vasquez *in præsenti disputat. 112. cap. 3.* Arrubal *disputat. 97. cap. ult.* Granado *tomo 3. in 1. partem tract. 2. disputat. 3. sect. 3.*

§. II.

D. Thomæ sententia explicatur, & quoad secundam ejus partem probatu faciliorem primo loco suadetur.

67. Explicatur assertio.

CÆterum, quia assertio nostra aliquali indiget explicatione, propterea prius explicanda, & deinde probanda est. Explicatur ergo sic. Etenim mens Angelici Doctoris in ea est, quod licet *intelligere* possit præscindi à dictione, seu productione verbi, & propterea beati videntes divinam essentiam intelligunt clarè illam, non tamen dicunt, sive producunt verbum: & similiter *intelligere* essentiale prout in Filio, & Spiritu sancto est *intelligere* divinum, non tamen dictio & productio verbi: nihilominus dictio includit necessario ipsum *intelligere*: quia, ut ex D. Thoma dicebamus, nihil aliud est *dicere*, nisi prædictum *intelligere*, exprimendo sive producendo verbum. Et propterea *dicere*, & *intelligere*, non sunt duo actus ex æquo inter se distincti adhuc virtualiter, seu ad invicem se mutuo in suis præcisis conceptibus excludentes, sed unus eorum, nempe *dicere*, includit *intelligere*, quia importat idem *intelligere* modificatum, aut C quasi modificatum per quendam quasi modum, quo accedente habet completè rationem dictionis.

Dilucidatur exemplo.

Potestque hoc non parum elucidari sequenti exemplo. Etenim sicut actus scientificus, in opinione satis probabili, producit habitum scientiæ ordinis naturalis, non quidem per alium actum formaliter, & ex æquo distinctum ab eodem actu scientifico, siquidem habitus iste quatenus talis petit oriri ab actu scientifico; sed per se ipsum modificatum per quemdam modum, seu formalitatem quandam modalem causalitatis & fœcunditatis D *ut quo* respectu ejusdem habitus, taliter, quod nec solus modus iste, nec solus actus scientificus, sed prædictus actus modificatus per hunc modum fœcunditatis, sive efficacitatis sit actualis productio habitus scientiæ: & propterea talis modus dicitur causalitas *ut quo*, non vero absolutè causalitas respectu prædicti habitus: quia est quid requisitum ad talem causalitatem, & aliquo modo ad ejus integrum & completum conceptum pertinet, licèt non sit integrè & adæquatè ipsa causalitas.

Applicatur exemplum ad intentum.

Ita *intelligere* quatenus tale potest esse in nobis productio verbi, non tamen cum præcisione, sed E ut modificatum per modalem quandam formalitatem causalitatis *ut quo* respectu ejusdem verbi, taliter, quod nec solus modus iste, nec solum *intelligere* sit integra causalitas & productio verbi: sed *intelligere* sic modificatum: propter quam rationem prædictus modus nuncupatur causalitas *ut quo* respectu verbi: quia nimirum ad eam requiritur, & aliquo modo ad ejus integrum conceptum spectat, licet non sit integra causalitas & productio ejusdem verbi: ac proinde nec solum *intelligere*, nec solus prædictus modus, sed *intelligere* modificatum cum hoc modo est ipsa causalitas & expres- F sio verbi creati. Et similiter *intelligere* divinum quatenus tale est productio Verbi divini, non quidem cum præcisione acceptum, sed ut quasi modificatum per quendam quasi modum expressionis verbi *ut quo*, taliter, quod nec solum *intelligere*, nec prædictus quasi modus sit ipsa expressio verbi, sed *intelligere* divinum quasi modificatum per hunc quasi modum, qui quidem est ipsa relatio Paternitatis, sive hoc quod est, Patrem habere illud à se. Et ideo talis modus dicitur productio sive expressio verbi *ut quo*: quia non est integra expressio, licèt sit requisitus ad talem expressio- G nem, & aliquo modo, saltem in obliquo, ad ejus conceptum spectet. Quamvis (ut in hoc eodem dubio dicemus) inter exemplum allatum de actu scientifico, & intellectionem creatam ex una parte, & divinam ex alia, sit aliqua diversitas quoad præsens notanda, nimirum, quod actus scientificus, & intellectio creata petunt ratione suæ limitationis, ut addatur eis in recto modus ille, aut quasi modus, ad hoc ut actus scientificus sit actualis productio prædicti habitus, & dictio actu causet verbum: cæterum intellectio divina propter sui infinitatem habet ex se, quidquid in esse entis requiritur in recto, ut sit productio verbi, & solum requirit H illum quasi modum tanquam cónotatum, & quid in obliquo importatum.

68. Ex dictis probatur assertio quoad secundam partem.

Assertio ergo sic explicata sequitur aperte quoad secundam ejus partem ex priori: & ita, quia ejus probatio facilè & breviter deducitur, idcirco primo loco suadetur ratione insinuata à D. Thoma locis citatis. Nam hoc ipso, quod *dicere* divinū, per quod producitur Verbum, includat & dicat formaliter ipsum *intelligere* essentiale, oportet, ut addat aliquam quasi modificationem, ad hoc ut sit completè & absolutè productio & expressio Verbi:

bi: ergo prædictum *dicere*, consistet in divino *intelligere* essentiali, quasi modificato tamen per quendam quasi modum, nimirum per relationem Paternitatis, sive per hoc quod Pater non habeat illud ab alio. Consequentia non indiget probatione. Antecedens autem probatur. Nam *intelligere* essentiale cum præcisione sumptum est commune toti Trinitati: & tamen in singulis personis non habet rationem dictionis & expressionis verbi, sed solum in Patre: ergo, ut prædictum *intelligere* essentiale sit ipsum *dicere* & productio Verbi, oportet, ut ei aliquid quodammodò superaddatur in Patre, quod non habet in Filio, & Spiritu sancto; alioqui non esset cur in singulis personis non esset actualis dictio & expressio verbi. Cumque hoc solum possit esse quidam quasi modus habendi illud repertus in Patre, qui non sit in aliis duabus personis, nempe, habendi illud per modum primæ personæ Trinitatis, sive per modum personæ non habétis illud ab alio, aut per modum personæ constitutæ per relationem Paternitatis: consequens est, ut prædictum *dicere* addat aliquam quasi modificationem, ad hoc ut sit completè productio & expressio verbi.

Confirmatur. D. Thom. Confirmatur ratione, quam innuit idem Sanctus Doctor *quæst. 34. jam dicta art 1. ad 3.* Quoniam, quod intellectio producat verbum, non dicit specialem habitudinem ad rem intellectam, ita ut ex vi hujus conceptus expressi, intellectio quatenus talis productio versetur circa illam, ut ex se constat: ergo talis productio non addit novum actum intellectus, sed solum novam modificationem, aut quasi modificationem actus intelligendi. Sicut, quia in actu scientifico esse productionem habitus scientiæ, non cóvenit illi respectu objecti scibilis ut talis, ita ut productio illa sub hoc conceptu præciso & expresso versetur circa ipsum, propterea non addit aliquem alium actum distinctum ab actu scientifico, sed solum aliquem modum seu formalitatem modalem ejusdem actus.

69. Objectio contra assertioné & ejus fundamentum. Nec refert si objicias, quòd hæc sola modificatio superaddita intellectioni essétiali, per quam addat relationem Paternitatis, non est sufficiens ad constituendam illam in ratione dictionis, seu expressionis & productionis Verbi divini: ergo necesse est addere alium actum intellectus ex æquo distinctum, saltem virtualiter, ab intellectione, quæ sit dictio ejusdem Verbi. Consequentia videtur perspicua. Antecedens autem probatur. Quia *intelligere* essentiale formaliter sumptum solum habet esse perfectissimam perceptionem, ac manifestationem formalem, & per modum actus secundi rei intellectæ: ergo per hoc quod illam intelligamus ut conjunctam Patri, & modificatam per relationem Paternitatis, solum concipietur ut præbens illi suum quasi effectum, nempe, quod percipiat, & ei manifestetur, quidquid est perceptibile & manifestabile per illam tanquam per actú divini intellectus, non verò quod per illam dicat, & exprimat Verbum. Sicut quando concipimus eamdem intellectionem ut existentem in Spiritu sancto, solum concipimus illam ut tribuentem ei per modum actus secundi, quod percipiat omne perceptibile, eique per illam tanquam per actum secundum divini intellectus cuncta manifestentur: & hoc non ob aliud, nisi quia prædicta intellectio solum habet esse perceptionem cujusvis perceptibilis. Nam si sub conceptu intellectionis aliquid aliud haberet, non posset non illud tribuere Spiritui sancto, sicut tribuit ipsi, quod percipiat per illam. Maximè, quia in ratione intellectionis est in illo ut in supposito connaturalissimo: & quævis forma, aut quasi forma sic existens in suo supposito debet illi tribuere, quidquid in se habet, ut inductione facta in aliis formis, seu quasi formis cernitur.

Respondetur enim negando antecedens. Et ad probationem dicendum est, intellectionem essentialem formaliter sumptam duo munera inter alia habere, quæ ad conceptum ipsius sub ratione intellectionis divinæ pertinent. 70. Occurritur. Primum est, quod reipsa est completè perceptio perfectissima per modum actus secundi respectu cujusvis perceptibilis. Secundum verò, quod reipsa formaliter habeat, quidquid requiritur ex parte recti ad hoc ut sit ipsa expressio & productio Verbi divini, quamvis aliquid ulterius requiratur pro connotato, ad hoc ut completè habeat rationem productionis Verbi, & in actu exercito sit ipsa expressio illius, nempe, quod sit quasi modificata per relationem Paternitatis, seu per hoc, quod habens illam sit prima persona Trinitatis. Et propterea, hoc ipso, quod concipiatur in prima persona Trinitatis, nempe in Patre, ac proinde connotet relationem Paternitatis, habebit quidquid adæquatè requiritur ex parte recti, & obliqui, ad hoc ut sit ipsa productio & expressio Verbi divini, tribuatque Patri, ut illud exprimat & producat; secus verò si concipiatur prout in Filio, aut in Spiritu sancto: quia ibidem non reperitur prædictum connotatum.

Ex quo etiam fit, ut licet sit in illis, secundum quod alias habet rationem recti respectu dictionis; non tamen sub conceptu recti, & actu exercentis rationem talis recti: quia ipsamet sub conceptu recti, & ut exercens rationem recti dicit se ipsam connotando prædictum connotatum, ac proinde se ipsam non qualitercunque, sed modificatam per relationem Paternitatis: & perconsequens hinc etiam fiet, ut non tribuat duabus illis personis, nempe Filio, & Spiritui sancto, quod sint actu dicentes & exprimentes verbum: quoniam conceptus iste denotat eamdem intellectionem essentialem sub conceptu illo recti jam dicti, & ut actu exercentis rationem recti.

71. Elucidatur solutio. Explicatur hoc. Etenim hoc est discrimen inter naturam creatam, & divinam in *intelligere* essentiali consistentem, quod illa, quippe finita, tantum potest esse in unico supposito, ac proinde habere unicum tantum modum essendi: cæterum natura divina in *intelligere* essentiali consistens propter oppositam rationem petit esse in pluribus suppositis divinis, & perconsequens triplicem modum essendi specie, aut quasi specie distinctum. Unde, sicut natura creata quia tantum petit unicum suppositum, ideo, prout est in illo ut in supposito adæquato sibi connaturalissimo, tribuit illi, quidquid in se habet: ita quia natura divina, seu *intelligere* essentiale est in tribus suppositis quasi specie distinctis ut in suppositis sibi connaturalissimis, quorum quodlibet est illi inadæquatum, idcircò, quatenus est in uno modificata per illud, non est in altero ut modificata per ipsum, & quatenus est in uno inadæquate, & sic modificata, illudque connotat, ut quasi specie diversum ab alio, tribuit ei aliquid, quod non tribuit alteri. Et sic quatenus est in Patre, & connotat Paternitatem, præstat eidem Patri, quod dicat & producat Verbum: quia ipsa sic sumpta habet esse actualem expressionem ejusdem Verbi. Et deinde, quatenus est in Filio modificata per Filiationem, connotandoque illam, tribuit eidem Filio & Verbo, quod sit genitum, & quid dictum per modum verbi expressi à Patre, &c. Sicut etiam, quatenus

quatenus est in Spiritu sancto connotando ejus personalitatem, præstat ipsi, quod procedat à Patre, & Filio ut verus Deus; non quidem ita, ut Spiritus sanctus hoc habeat ex vi processionis, sed identicè & materialiter.

72 *D. Thom.* Quæ omnia, loquendo specialiter de verbo divino, insinuavit D. Thomas *infra quæst. 34. art. 2. ad 4.* his verbis. *Dicendum quod eo modo convenit Filio esse intelligentem, quo convenit ei esse Deum, cum intelligere essentialiter dicatur in divinis, ut dictum est. Est autem Filius Deus genitus; non autem generans Deus. Unde est quidem intelligens, non ut producens verbum, sed ut Verbum procedens, prout scilicet in Deo Verbum procedens secundum rem non differt ab intellectu divino, sed relatione sola distinguitur à principio Verbi.*

Illustratur amplius. Potestque hoc amplius elucidari ex eo, quod natura divina consistens in *intelligere* essentiali ex vi sua habet esse fœcundam ad intra respectu duarum tantummodo processionum, quarum una & prior sit per intellectum, alia verò & posterior sit per voluntatem, ut ex dicendis *art. 5.* patebit. Cumque ipsa se sola non distinguatur realiter à personis procedentibus per has processiones, nempe à Verbo, & Spiritu sancto, oportet, ut ratione suæ fœcunditatis petat aliam personalitatem, quæ non sit ab alia persona, sed sit improducta: ut ita nec processiones sint plures, quam duæ jam dictæ, nec desit eidem naturæ, ut connotat hanc personalitatem, sufficiens distinctio, ratione cujus ab ea tanquam à principio *quo* procedant prædictæ personæ: nec tandem desit ipsi principium *quod*, nempe aliqua persona improducta, quæ ab alijs personis non utcumque, sicut essentia divina sed realiter distinguatur, & per modum principij *quod* sit fontale principium omnium processionum ad intra. Et ideò ipsa natura divina, seu *intelligere* essentiale divinum ex vi sua habet connotare has tres personalitates, & connotando primam non procedentem ab alia, tribuere huic personæ, quod sit fontale principium communicandi Deitatem, ac proinde quod dicat & exprimat verbum: ergo ipsum *intelligere* essentiale ex vi sua habet, quod modificatum per prædictam personalitatem, seu (quod in idem quoad præsens redit,) connotando illam sit expressio & productio Verbi.

§. III.

Angelici Doctoris sententia quoad primam ejus partem, ac proinde quoad secundam, ratione fundamentali fulcitur.

73 *Quoad primam partem suadetur assertio ratione. Angel. Doctor. D. Aug. N. Compl.* Deinde eadem assertio quoad primam ejus partem (& perconsequens quoad secundam, quæ, ut ex dictis §. *praecedenti* constat, aperte sequitur ex priori) probatur ratione desumpta ex Angelico Doctore *1. par. quæst. 34. articulo 1. ad 3. & articulo 3.* alisque locis citatis, nec non ex D. Augustino *15. de Trinitate cap. 15.* quam tangit nostrum Collegium Complutense *in libris de Anima disputat. 21. num. 59.* potestque ex eodem sub hac forma proponi, quoniam generaliter loquendo omne verbum intellectuale procedit ex notitia rei intellectæ formaliter sumpta: ergo procedit ab *intelligere*: ac proinde procedet ab illo, non utcumque, sed modificato, aut quasi modificato per modum, aut quasi modum jam dictum. Hæc ultima consequentia ex priori apertè sequi videtur, ut constat ex nuper dictis. Prima vero ex antecedenti etiam liquet. Antecedens autem probatur: tum, quia præcise per hoc, quod producatur verbum, habet res intellecta esse intellectam, idest, terminare actu intellectionem ratione verbi, ut nostrum Collegium Complutense *disputat. citata num. 43. & sequentibus* docuit, & nos statim ostendemus: ergo verbum procedit ex notitia rei intellectæ: alioquin præcise per hoc, quod produceretur verbum, non haberet res intellecta terminare actu intellectionem ratione ejusdem verbi. Tum etiam: quia de ratione verbi mentalis (de quo loquimur) est, quod procedat ab intellectu tanquam terminus suæ operationis: operatio autem adæquata intellectus est notitia rei intellectæ: sicut operatio adæquata visus est notitia rei visibilis. Tum denique: quia cognitio essentialis constitutiva Dei est infinite perfecta, & propterea infinite efficax & fœcunda: & ita si addatur illi modus quidam, scilicet relatio Paternitatis, ratione cujus opponatur cum Verbo, potest, & debet ex prædicta notitia verbum infinitæ perfectionis procedere. Cumque in creatis (debita tamen proportione servata) debeat quoad hoc eodem modo philosophari consequens erit, ut generaliter loquendo omne verbum intellectuale procedat ex notitia rei intellectæ. *N. Compl.*

Nec refert, si occurras ex Henrico *quod libeto 6. quæst. 1.* quod licet *dicere* Dei includat *intelligere*, sive sit ipsum *intelligere* formaliter sumptum; non tamen inde sequitur, quod *intelligere* essentiale includatur in divino *dicere*, seu sit in recto ipsum *dicere* Dei. Quoniam in Deo datur duplex *intelligere*, aliud per modum simplicis apprehensionis, & veluti (ut sic dicamus) imperfectum, per quod nullum producitur verbum, aliud vero notionale, & perfectissimum, quod quidem est productio verbi, & ex æquo distinguitur ab illo *intelligere* essentiali. Sicut etiam in creaturis datur intellectio imperfecta, per quam nullum producitur verbum, nempe simplex apprehensio: quia verbum adhuc per modum verbi imperfecti producitur per discursum, quando nondum assequimur perfecte notitiam essentiæ rei: & postea peracto discursu, quando perfecte acquirimus prædictam notitiam, formatur perfectum verbum ejusdem rei. Et propterea Augustinus *lib. 15. de Trinitate cap. 15. & 16.* dixit, tunc formari verbum (intellige perfectum,) quando non sunt volubiles cogitationes. 74. *Occurrit Henricus.* *August.*

75. *Confutatur primo D. Thom.* Non igitur hæc evasio est alicujus momenti. Nam in primis falsum est, dari in Deo hoc duplex *intelligere*. Tum, quia oppositum docuit D. Thomas *infra quæst. 37. art. 1. ad 1.* ubi ait, quod *intelligere* in divinis non sumitur nisi essentialiter: ut per hoc denotaret, non esse aliud *intelligere*, quod ex se habet rationem intellectionis, præterquam *intelligere*, quod est commune tribus personis.

Tum etiam; quia in Deo non datur duplex justitia, aut misericordia, quarum una sit essentialis, & alia notionalis, & idem est de aliis attributis; licet in Patre non sint ab alio, bene tamen in Filio: sed tantum datur unicum attributum v. g. misericordiæ, quod in Patre non sit ab alio, cum tamen in Filio sit, & communicetur ei à Patre: ergo similiter non dabitur duplex intellectus, aut duplex *intelligere*, aliud quidem essentiale, aliud vero notionale ex æquo distinctum, sed idem *intelligere*, quod prout in Patre non sit ab alio, & prout in Filio sit à Patre: ac proinde, si *dicere* Patris est formaliter *intelligere*, erit ipsummet *intelligere* essentiale prout in Patre.

Tum denique: quoniam, si daretur *intelligere* notiale ex æquo distinctum ab essentiali, & communi, solum posset distingui sic ab eo per relationem; siquidem nationalia distinguuntur ab essentialibus, & communibus toti Trinitati, quia illa dicunt relationem, secus verò essentialia, & communia: at relatio non est sufficiens ad constituendum aliquod *intelligere* divinum ex æquo distinctum ab *intelligere* essentiali, & communi, ex eo quod quævis intellectio est actus secundus vitalis, & perceptio objecti dicens ordinem ad suum objectum, ut objectum illius est; relatio verò divina neque est actus vitalis, neque perceptio objecti, sed terminus naturæ divinæ constitutiuus personæ, & connotatum quoddam ad ipsam dictionem, nec dicit ordinem ad objectum ut objectum, sed tantum ad suum correlatiuum, nisi ratione absoluti, & essentialis in ea inclusi, ut communiter docent Theologi cum D. Thoma. 1. *part. quæst.* 34. *art.* 3. *ad* 1. *&* 4. & nos etiam latius infra dicemus: ergo, &c.

D. Thom.

76. Amplius impugnatur.

Deinde: adhuc dato, quòd in Patre esset duplex *intelligere* ex æquo distinctum, nihilominus *intelligere* essentiale non esset cur non haberet rationem expressionis verbi: & ita semper saluaretur, quod *intelligere* essentiale est saltem in recto ipsum *dicere*, & productio verbi. Et ratio est aperta. Nam *intelligere* essentiale constitutiuum Dei est perfectissimum omnium in ratione intellectionis, & ideò eminenti ratione continet perfectionem simplicis apprehensionis, compositionis, discursus, assensus, & judicij directi; ac reflexi, necnon perfectionem intellectionis notionalis, si daretur ex æquo distincta à tali *intelligere* essentiali: ergo potiori ratione prædictum *intelligere* in Patre esset productio & expressio verbi, quam aliud *intelligere* notionale in eodem Patre repertum, quod ex æquo ab *intelligere* essentiali distingueretur: siquidem hoc *intelligere* essentiale esset perfectius illo notionali, & juxta doctrinam Henrici *intelligere* perfectum, est, saltem in recto ipsa productio & expressio verbi.

Tandem: id, quod Henricus addit, nempe in creaturis per *intelligere* imperfectum, seu simplicem apprehensionem non produci verbum, ac proinde in Deo per notitiam correspondentem huic simplici apprehensioni (qualem putat esse *intelligere* essentiale) non formari verbum, est contra D. Thomam *de Potentia*, *quæst.* 8. *art.* 1 & *quæst.* 9. *art.* 5. De spiritualibus creaturis *art.* 9. *ad* 6. De Veritate *quæ.* 4. *art.* 1. *Quodlibeto* 1. *art.* 11. & Ioannis 1. *lectione* 1. necnon *in hoc articulo*, ut supra notavimus, & *in* 1. *hujus nostri Cursus Theologici tractatu* 2. *disputat.* 2. *num.* 207. explicuimus: ac tandem in aliis locis relatis à nostro Collegio Complutensi *in lib. de Anima disputat.* 21. *nu.* 81. *&* 82. Et præterea est etiam falsum. Quoniam per omnem intellectionem creatam, præter quam per visionem beatificam, debet formari verbum, ut constat ex illis, quæ *in tomo nostro* 1. *nuper citato tractatu*, & *disputatione* jam dictis asseruimus: necnon & ex iis, quæ N. Complutenses *loco etiam modo citato*, necnon & *num.* 83. ac deinceps docuerunt.

D. Thom.

N. Compl.

77. Roboratur impugnatio ratione D. Thomæ.

Ex quibus sequens ratio desumpta ex D. Thoma locis relatis potest ad hoc suadendum formari. Quoniam ad omnem intellectionem requiritur, ut objectum terminans illam sit intra intellectum, & unitum cum eo in ratione objecti actu terminantis eamdem intellectionem: ergo in omni intellectione creata, sive naturali, sive supernaturali, quæ non terminatur ad Deum, prout est in se, seu ut clarè visum, debet produci verbum, ratione cujus objectum sit actu intellectum, seu sit actu terminans actualem sui intellectionem.

Antecedens patet: tum, quia cum sit proprium intellectus intelligere trahendo ad se suum objectum, & tale objectum habeat respectu illius, tam rationem objecti motivi, quàm terminativi, oportet quod secundum utramque rationem trahatur ad intellectum, quoties prædictum objectū non est per se unitum illi, & cum sufficienti actualitate, & immaterialitate, ad hoc ut possit utrumque munus exercere. Quare, cum per speciem intelligibilem solum trahatur objectum ad intellectum in ratione objecti motivi, & principij intellectionis, non verò in ratione objecti terminativi, seu (ut melius dicamus) terminantis intellectionem, consequens est, ut in prædicto eventu debeat necessario dari species expressa seu verbum, per quod objectum intellectum trahatur ad virtutem intellectivam: in ratione objecti terminantis intellectionem. Unde, sicut species intelligibilis essentialiter est principium intellectionis, quia per eam res intelligibilis in ratione objecti motiui ad intellectum trahitur, & ideò objectum exterius ratione illius est principium efficiens respectu intellectionis: ita etiam verbum essentialiter erit ipsa intellectio intellecta, seu terminus, vel objectum interius, de cujus conceptu sit esse objectum intellectum, seu objectum actu terminans intellectionem; eò quod ratione illius objectum exterius, vel non habens sufficientem immaterialitatem & actualitatem sit actu terminans ultimatè intellectionem: siquidem per illud trahitur res ad intellectum in ratione objecti actu terminantis intellectionem. Et propterea D. Thomas 4. *contra Gentes cap.* 11. inquit, quod *esse verbi est intelligi*: quæ quidem verba inter alias explicationes, quæ eis possunt adhiberi, hanc non parum consonam habent, nempe, verbum esse talis conditionis, ut ab intrinseco ei competat esse indispensabiliter objectum terminans actu intellectionem. D. Thom.

78. Tum etiam (& est explicatio, majorque confirmatio præcedentis probationis) quia de ratione objecti terminantis intellectionem est, ut habeat actu aliquod *esse*, ratione cujus terminet illam: sicut de ratione objecti motivi intellectus est, ut gaudeat actu aliquo *esse*, ratione cujus exerceat rationem objecti motivi: sed objectum intellectus non terminat intellectionem secundum *esse*, quod habet ad extra: ex eo quod proprium est intellectus intelligere trahendo ad se res: ergo secundum quod est ad intra in intellectu, & unitum cum eo in ratione objecti terminantis intellectionem.

Consequentia verò primi, & principalis enthymematis hujus rationis *nu.* 77. adducta probatur. Quoniam aliæ intellectiones creatæ, præter visionem beatificam, vel terminãtur ad objecta creata, quæ non sunt secundum se intra intellectum, vel, si secundum se sunt intra illum, habent tamen *esse* creatum, de cujus ratione non est esse actualiter intellectum, seu petere, quod indispensabiliter sit semper, & in exercitio terminans intellectionem, vel si terminentur ad objectum increatum, non tamen terminantur ad illud, ut est quidditative, & clarè cognoscibile: ac proinde non terminantur ad ipsum, prout secundum suam substantiam est unitum cum intellectu in ratione objecti clare, & quidditative visi, seu secundum quod est unitum secundum suam substantiam cum intellectu in ratione objecti actu terminantis intellectionem, nisi in sola visione beatifica: ergo necessario

cessario debet in prædictis intellectionibus produci verbum, ratione cujus objectum sit actu intra intellectum terminans actu intellectionem. Sed circa rationem hanc videantur illa quæ in *primo tomo tractatu 2.disputat.2.dubio penultimo,& ultimo* diximus: necnon nostrum Collegium Complutense *disputat. nuper citata à n.84. usque ad 97.* ubi plures objectiones contra eam adducit, & soluit, necnon *à n.44. usque ad 49.* ubi plura huc spectantia expendit.

N.Compl.

Ad illud autem, quod in favorem solutionis Henrici adductum est ex Augustino respondetur, Sanctum Doctorem solum velle, quod per cogitationes, quibus cogitamus, an debeamus inquirere cognitionem rerum, vel nonnulla ratione formatur verbum rei cognoscendæ: non tamen negat, formari verbum proportionatum illi cogitationi, & repræsentans id, quod per eam cogitatur. Ita explicat Augustinum D. Thomas *de Potentia q.9. art.9.* & Joannis *1.lectione 1.*

D.Thom.

§. IV.

Prædicta Angelici Doctoris sententia ratione alia stabilitur.

79. Ultimo probatur assertio. D.Thom.

Tandem probatur assertio ratione, quam insinuat D. Thomas infra *quæst.41.art.5.* quæ potest ad hanc formam reduci. Quoniam in Deo potentia generativa, seu (ut sic loquamur) dictiva Verbi divini est ipsamet divina essentia connotando Paternitatem, ut constabit ex dicendis *in eadem quæst.& art.2.ac 4 hujus quæstionis*: & per consequens juxta ea, quæ *in 1. tomo tract.3. disputat. 4. num.43.* diximus, est ipsummet *intelligere* essentiale connotando eamdem Paternitatem: siquidem divina essentia, juxta ibidem dicta, consistit in prædicto *intelligere*: ergo actualis generatio, & dictio Verbi divini consistet in prædicto *intelligere*, connotando ipsam Paternitatem. Patet consequentia. Quia sicut in divinis id ipsum, quod habet rationem intellectus, est etiam formalissimè loquendo ipsa actualis intellectio absque virtuali distinctione: & id, quod habet rationem voluntatis in divinis est formalissimè loquendo ipsa volitio: ita etiam id, quod in Deo est potentia generativa, erit etiam formalissimè absque virtuali distinctione ipsa generatio, & dictio Verbi. Et ratio est eadem in omnibus his. Quoniam facultates, & vires, quæ sunt in Deo, debent esse per modum actus purissimi: & ita nec potentia generativa debet distingui ab actuali generatione, nec intellectus ab intellectione, nec voluntas à volitione, & sic de aliis. Videantur ea, quæ *in 1.tomo tractatu 4 disput.2. n.34.* diximus.

80. Evasio adversariorum.

Nec refert, si occurras ex adversariis, quod sicut *intelligere* divinum est radix volitionis: & tamen volitio, quæ est actus correspondens huic radici, est actus secundus virtualiter, & ex æquo distinctus *ab intelligere*: ita etiam idem *intelligere* potest habere rationem potentiæ generativæ respectu Verbi: & nihilominus actus generationis correspondens prædictæ potentiæ generativæ poterit esse alius actus secundus ex æquo distinctus virtualiter ab eodem *intelligere*. Et ratio videtur esse eadem utrobique. Quoniam *dicere* est actus secundarius divinæ naturæ, & *intelligere* primarius: sicut volitio est actus secundarius ejusdem divinæ naturæ conveniens ei post primarium, scilicet intellectionem, ut est radix illius. Unde, sicut ad lineam radicis volitionis, ut est radix per modum actus purissimi illius, satis est, quod sit ipse actus secundus intelligendi, & quod prædictus actus sit radix volendi: ita ad rationem potentiæ generativæ per modum actus purissimi satis erit, quod sit ipsa intellectio essentialis, connotando Paternitatem, licet distinguatur ex æquo virtualiter, seu distinctione virtuali excludentis, & exclusi ab ipsa actuali generatione.

Non itaque hoc refert. Quoniam radix volitionis, & volitio ipsa pertinent ad distinctas lineas: ex eo quod radix prædicta est intellectus & intellectio omnino inter se identificata, quæ ex se spectant ad lineam diversam à volitione: & ita non mirum, quod radix volendi, & volitio virtualiter distinguantur per modum actus, & actus ex æquo distinctorum. Cæterum potentia generativa, & generatio Verbi divini pertinent ad eamdem lineam. Cujus ratio est. Tum, quia in universum cuivis potentiæ generativæ debet correspondere sua propria actio generandi tanquam quid pertinens, quantum est in se, ad eamdem lineam, quamvis aliàs ratione imperfectionis, & truncationis (ut sic dicamus) unius lineæ constituant duas lineas partiales: quod tamen in Deo non potest contingere. 81. Impugnatur.

Tum etiam: quia sicut intellectus, & intellectio constituunt unicam lineam distinctam ex æquo à voluntate, & volitione: ita potentia generativa pertinet ad unicam lineam, non ex æquo distinctam ab intellectu, & *intelligere*, sed tanquam quid importans intellectum, & *intelligere* cum prædicto connotato, ut ex dicendis loco citato constabit: & ideò etiam generatio ipsa, quæ est proprius actus illius, ad hanc eamdem lineam non ex æquo distinctam ab *intelligere* pertinebit. Unde, sicut intellectio divina est ipse intellectus, & vis ad percipiendum, nec non & ipsa perceptio Dei: ita potentia generativa non ex æquo distincta erit ipse intellectus, & intellectio essentialis Dei connotando Paternitatem: & similiter prædictus intellectus, & intellectio cum hoc connotato habebit esse ipsam actualem generationem Verbi divini, & expressionem illius: siquidem, ut constat ex iis, quæ *in 1.tomo tract.4. disput.2.n.34.* dicebamus, quæ pertinent ad eamdem lineam, nequeunt, quatenus ad illam pertinent, distingui in divinis adhuc virtualiter.

Confirmatur primò. Nam inde colligimus, volitionem in Deo non pertinere ad lineam radicis ejusdem volitionis, nempe, ad lineam intellectionis divinæ, sed distingui virtualiter ab illa, quia habet aliud quasi principium proximum, cum quo omninò identificatur absque distinctione virtuali, ad cujusque lineam spectat, quod quidem quasi principium nihil aliud est, quam ipsa voluntas Dei: ergo, cum generatio, & expressio Verbi divini non habeat aliud quasi principium proximum adhuc ex parte nostri modi concipiendi, cum quo omnino absque distinctione virtuali identificetur, ad cujusque lineam pertineat, præterquam potentiam ipsam generativam, nempe intellectum Dei per modum actus secundi, & purissimi connotando Paternitatem, seu intellectionem ipsam essentialem, quæ absque distinctione virtuali est intellectus, & ipsum *intelligere*, & insuper eamdem Paternitatem connotat, fit inde, ut prædicta generatio Verbi spectet ad lineam potentiæ generativæ, cum eaque absque virtuali distinctione identificetur: & per consequens nihil aliud sit, quam prædictum *intelligere* connotando Paternitatem. Confirmatur primò.

Confirmatur secundò ex iis, quæ *in 1. tomo tract.4. disp. 4. à n.44. usque ad numerum 48.* ex 82. Roboratur secundo.

D. Thoma diximus. Nam ex eo quod voluntas Dei habet esse vim per modum actus purissimi ad amandum ipsum Deum, & gaudendum de illius bonis, & connotando objecta creata, ut objecta materialia inadæquata, retinet vim ad volendum efficaciter secundario illa sub proprio motivo, & ratione formali volũtatis, propterea actualis amor Dei, & gaudium de bonis illius, necnon & volitio efficax creaturarum, connotando illas per modum objecti materialis, & inadæquati, identificantur cum eadem voluntate divina absque distinctione virtuali, & modo ibidem explicato: & ita prædictus amor Dei nihil est aliud, quam voluntas per modum actus purissimi, & volitio efficax creaturarum nihil est aliud, quam ipsa divina voluntas connotans per modum objecti materialis, & inadæquati (adhuc in ratione objecti materialis) easdem creaturas ut efficaciter volitas: ergo, cum intellectus Dei habeat vim ad intelligendum ipsam divinam essentiam, & ad dicendum, seu producendum Verbum divinum sub ratione objectiva propria intellectus, connotando tamen Paternitatem, consequens erit, ut actualis intellectio divinæ essentiæ connotando Paternitatem, & actualis dictio, & productio Verbi non distinguantur virtualiter, sed sint unum, & idem absque tali distinctione.

Ultimo confirmatur. Confirmatur tandem destruendo fundamentum hujus solutionis. Nam generatio, & communicatio naturæ divinæ est actus per se primus potentiæ generativæ Dei: volitio autem non est actus per se primus respectu radicis ad volendum, sed actus per se primus illius est intellectio divina constitutiva Dei. Et ita, licet volitio, & radix illius distinguantur virtualiter, & ad distinctas lineas spectent, nihilominus potentia generativa, & generatio ipsa Verbi divini non distinguentur virtualiter, nec ad diversas lineas spectabunt.

83. Unde falsum est id, quod in hac solutione, quam impugnamus, ad illam suadendam adducebatur, nempe, esse eamdem rationem in volitione divina collata cum radice illius, scilicet intellectione, & in generatione Verbi comparata cum potentia generativa ipsius quoad hoc, quod est, generationem, & potentiam generativam distingui inter se virtualiter, non minus quam radicem volitionis, & volitionem ipsam divinam, ex eo quod omnia ista sunt actus secundarij, & secundario Deo convenientes.

Rejicitur id quod adducebatur pro suadẽdi prædicta evasione. Ex dictis igitur constat, hoc falsum esse, nec eamdem rationem utrobique urgere. Tum, quia licet generatio Verbi divini non sit actus omninò per se primus respectu Dei, & ejus naturam constituens, est tamen actus per se primus respectu potentiæ generativæ, sicut volitio hoc ipsum habet collata cum divina voluntate: & ideò, sicut hæc duo identificantur inter se absque distinctione virtuali, ita etiam potentia generativa Verbi, & generatio illius. Tum etiam: quia etsi generatio Verbi non habeat rationem prædicti actus per se primi respectu Dei, petit tamen (sicuti jam ostendimus) ut id, quod est aliàs rectum ejusdem, sit ipse actus per se primarius: scilicet, *intelligere*, constituens divinam naturam: ex eo quod divinum *intelligere* constitutivum Dei debet esse id, quod alias habet rationem recti respectu potentiæ generativæ, ut *q.41. art.5.* dicemus, & per consequens respectu ipsius generationis pertinentis ad eamdem lineam: & ita idem *intelligere* connotando paternitatem erit ipsa productio, & dictio divini Verbi. Cæterùm radix volitionis non habet esse aliàs rectum, quod importatur à volitione ipsa: sed sunt duo actus ex æquo distincti, ut ex dictis constat.

Diximus, *intelligere* essentiale esse aliàs rectum potentiæ generativæ, & generationis divinæ: non quidem quia rectum potentiæ generativæ sub conceptu recti addat aliquam formalitatem in *esse* entis supra illud, ut est aliàs rectum: sed quia, ut *num. 70. hujus dubij* dicebamus, rectum sub conceptu recti debet concipi ut connotans obliquum. Et ita *intelligere* essentiale cum præcisione conceptum absque prædicta connotatione non habebit adhuc rationem recti sub conceptu recti respectu dictionis sub conceptu dictionis, & generationis Verbi divini.

Discrimen inter intelligere essentiale, & dicere. Ex quo etiam fit (ut per hoc tacita quædam objectio solvatur, & natura dictionis ac generationis Verbi magis patefiat) hoc esse discrimen inter *intelligere* essentiale, ut est rectum dictionis, & productionis Verbi, & inter ipsam dictionem, & expressionem illius, ut est sub conceptu dictionis, & expressionis prædicti Verbi, quod licet utrobique importetur *intelligere* essentiale in recto, & Paternitas in obliquo, & per modum connotati; attamen *intelligere* essentiale, ut est rectum dictionis, affert prædictam Paternitatem per modum connotati quasi extrinseci, licet omnino indispensabiliter, & per se, ac intrinsecè quasi inspecti; at verò dictio, seu *dicere* importat ipsum *intelligere* essentiale, & eamdem Paternitatem per modum connotati intrinseci: ita ut non solum intrinsecè quasi inspiciatur, sed etiam ipsa Paternitas per modum alicujus intrinseci ipsi dictioni formaliter consideratæ, in obliquo tamen importata, in dictione claudatur: non secus, proportione tamen servata, ac Paternitas, sive quævis alia personalitas in divinis, ut est sub conceptu personalitatis in abstracto, connotat naturam divinam: & ut habet rationem personæ in concreto, etiam eamdem connotat, ac in obliquo affert: cæterùm secundũ priorem illam considerationem dicit eamdem ut connotatum quasi extrinsecum, & non inclusum in illa: cùm tamen secundum hanc posteriorem considerationem dicat illam in obliquo per modum connotati intrinseci, & in eadem dictione, ut dictio est, inclusi. Quod adhuc clarius in personalitate, & persona creata cernitur, ut intuenti constabit.

84. Effugium Iunioris. Ex quibus omnibus constat, nihil referre, si huic nostræ ultimæ rationi cum Juniore quodam occurras, quod etsi lineæ dicentes aliquid absolutum dumtaxat sint talis conditionis, ut in eis actus primus, & secundus non distinguantur: attamen lineæ coalescentes ex absoluto & relativo, ut in potentia generativa contingit, oppositum habent. Et ita licet *intelligere* Dei connotando Paternitatem sit potentia generativa: nihilominus generatio erit alius actus ex æquo distinctus ab ipso *intelligere*, qui per ipsam relationem Paternitatis constituatur, saltem tanquam per rectum ipsius.

Evertitur primò. Ex dictis igitur constat, hanc evasionem nihil referre. Tum quia tota ratio, propter quam lineæ dicentes solum aliquid absolutum, debent pertingere usque ad actum secundum, & ultimum absque distinctione virtuali, est, ne secundum suas rationes formalissimas sint aliquid potentiale: siquidem ratio formalis, quæ non pertingit ad hoc, ut se ipsa formalissimè dicat ultimam actualitatem suæ lineæ, est ratio truncata, & imperfecta, dicensque aliquid potentialitatis, & defectus actualitatis omnimodæ intra suam lineam: constat autem, rationem hanc æquè omnibus lineis procedere: ergo, &c.

Tum

Secundò refutatur. Tum etiam, quia lineæ dicentes aliquid absolutum in recto, & aliquid relativū in obliquo, debent ex parte absoluti esse summe actuales, & similiter ex parte relativi, ut in hac solutione, quam impugnamus, intuitur: ergo id, quod in recto in *esse* entis ex parte absoluti importatur ad constituendam potentiam generativam, debet habere summam actualitatem in ordine ad illam in *esse* potentiæ summè actualis quasi constituendam: siquidem totum hoc, quod ex parte absoluti, & in *esse* entis desideratur ad hoc munus, debet esse quid absolutum, & hoc est intra suam lineam summè actuale: & similiter id, quod ex parte relationis petitur in obliquo ad constituendam potentiam generativam, debet esse intra suam lineam summè actuale: ergo, si hæc duo in unum conjungantur, tunc quod libet eorum intra suam lineam habebit totum id, quod desideratur ad constituendam potentiam generativam summè actualem, seu per modum actus purissimi, ac proinde potentiam generativam, quæ sit ipsa actualis generatio.

Tertiò præcluditur. Tum denique: quia principium *quod* creaturarū non est hic Deus, ut dicit præcisè quid absolutum, sed dicit naturam divinam subsistentem in tribus personis divinis, licèt hoc non petatur ex parte creaturarum, sed ex parte divinæ naturæ, & suppositorum ejus: & tamen omnipotentia Dei, & personnalitates divinæ ita integrant hoc principium, ut loquendo de his, quæ ex parte Dei intrinsece requiruntur, actualis productio creaturarum non sit distincta à virtute producendi illas, ut constat ex illis, quæ *in 1. tomo tractatu 4. disput. 3. n. 18. & deinceps*, & *tract. 5. disp. 7. n. 58 & sequentibus* diximus: ergo, ex eo quod aliqua linea coalescat ex duplici formalitate, altera in recto, altera in obliquo, quarum una sit absoluta, & altera relativa, non rectè colligitur, quod in linea illa virtus producendi debet distingui virtualiter ab ipsa productione.

§. V.

Opposita sententia, tria priora illius fundamenta, & eorum solutiones.

85. Contraria sententia. Scotus. Okam. Gabriel. Molina. Oppositam tamen sententiam tenuit Scotus *in 1. dist. 2 q. 7* & *dist. 27. q. 1. & 2.* pro eadem etiam referuntur Okam *in 1. dist. 7. qu. 2. in fine*, Gabriel *eadem distinct.* & *quæst. artic. 1. in fine*, & ex recentioribus Molina super hunc articulum *disp. 1.* Unde distingunt in Patre duplicem actum intellectus. Primus est *intelligere* essentiale, & commune tribus personis. Secundus verò est *dicere*, conveniens soli Patri, quod quidem licet sit actus intellectus, non tamen est formaliter intellectio, sed eam à suo conceptu excludit, & ex æquo ab illa formaliter, sive virtualiter distinguitur, & per hunc actum Verbum in divinis procedit. Et deinde eodem proportionali modo loquuntur de processione per voluntatem. Nam in Patre, & Filio constituunt etiam duplicem actum voluntatis, alium, qui est *velle*, quique est communis toti Trinitati, alium, qui est *spirare*, & hic est solummodò in Patre & Filio, & per eum procedit Spiritus sanctus.

Primum fundamentum. Probatur primò. Nam *intelligere* adhuc in divinis est *esse*, sive existentia Verbi, *dicere* vero est productio ejusdem Verbi: ergo distinguntur virtualiter, sive formaliter tanquam duæ rationes particulares se invicem à sua ratione formali excludentes. Antecedens quoad primam partem cōstat ex ijs, quæ *in 1. tomo tractatu 3. disp. 2. n. 105.* & *tract. 4. disp. 1. n. 21.* diximus: ex eo quod, sicut ordo intelligibilis ambiens etiam verbum importat easdem naturas, quæ sunt in ordine entitativo, & naturali, sub modo tamen essendi intelligibili: ita affert proprium *esse* existentiæ illarum in *esse* intelligibili: cumque existentia in quovis ordine sit ultima actualitas illius ordinis, & *intelligere* sit ultima actualitas ordinis intelligibilis: fit inde, ut sit existentia hujus ordinis: ac proinde habeat etiam rationem existentiæ in ordine intelligibili respectu verbi, ut ad illud spectantis. Consequentia vero probatur. Quia existentia termini producti per aliquam productionem, & ipsa productio debent distingui saltem virtualiter ut duæ rationes particulares, quarum una non includat in suo formali conceptu aliam: & propterea in creatis, ubi distinguntur realiter ea, quæ sunt virtualiter distincta in divinis, productio existentiæ alicujus rei naturalis, & existentia illius distinguntur distinctione reali, sive ex natura rei excludentis, & exclusi.

Enodatur. Respondetur concedendo antecedens & negando consequentiam. Et ad probationem distinguendum est antecedens: & si intelligatur de productione alicujus rei, & existentia illius rei in *esse* entitativo, concedit poteri saltem in creaturis: secus verò, si intelligatur de productione alicujus rei, & existentia ejus in *esse* intelligibili. Nam tunc actio productiva, & existentia termini non est necesse, ut distinguatur ex æquo adhuc virtualiter, seu distinctione excludentis, & exclusi, sed satis erit, quod differant virtualiter distinctione includentis, & inclusi, ut in præsenti contingit. Nam *intelligere* Dei passivè significatum est ipsa existentia Verbi divini, ut *disp. sequenti dub. 3.* dicemus: & tamen idemmet *intelligere* connotando Paternitatem est *dicere*, & productio ejusdem Verbi: ac proinde productio Verbi divini, & existentia illius non distinguntur ex æquo; sed per modum includentis, & inclusi.

86. Secundum fundamentum. Secundò suadetur eadem sententia. Quoniam dictio, seu productio Verbi divini activa se tota distinguitur realiter à productione passiva ejusdem Verbi: ergo non includit in suo conceptu intellectionem, nec è converso intellectio dictionem. Patet consequentia, quia in divinis intellectio est communis toti Trinitati, & non distinguitur realiter à processionibus, sive activis, sive passivis. Antecedens autem probatur. Quoniam dictio, seu productio activa Verbi divini se tota opponitur realiter relativè productioni passivæ ejusdem Verbi: quia mutuò se totis ad invicem respiciuntur relationibus realibus productionis activæ, & passivæ.

Nec refert, si occurras, quod sicut Pater, qui est dicens, & Filius, qui est Verbum productum, licet se totis distinguantur realiter; non tamen se totis, & totaliter: & ideò differunt in proprietatibus personalibus, & conveniunt, ac includunt divinam essentiam, seu *intelligere* essentiale: ita etiam productio activa, & passiva distinguuntur realiter se ipsis, non verò totaliter: & propterea dictio, quæ est productio activa, poterit includere divinam essentiam, sive *intelligere* essentiale.

Non itaque hoc refert, propter apertam disparitatem: quæ est inter Patrem, & Filium ex una parte & productionem activam quæ est in Patre, & passivam, quæ est in Filio, ex alia. Nam cum Pater, & Filius sint personæ divinæ, non possunt se totis, & totaliter realiter distingui, sed debent necessario includere naturam divinam consistentem in *intelligere* essentiali: secus verò productio

ductio activa, & passiva, quæ solum identicè sunt Deus, & dicunt naturam divinam, non tamen hoc habent formaliter, & cum præcisione sumptæ.

87. Respondetur admittendo solutionem datam.

Respondetur, legitimam esse solutionem nuper datam. Et ad probationem in contrarium dicendum est, quod etiam productio activa Filij debet in divinis essentialiter includere ipsam divinam essentiam: siquidem, ut ex dictis constat, dictio & generatio ipsius necessariò includunt ipsum *intelligere* divinum, & essentiale, per quod constituitur divina natura, licet distinguatur virtualiter ab illo ratione illius quasi modi, nempe Paternitatis, quam virtualiter superaddit, & in obliquo importat: hoc autem satis est ad hoc, ut non solum hoc connotatum, sed etiam ipsum *dicere*, & productio activa Verbi ut coalescens ex ipso *intelligere*, & ex hoc obliquo habeat absolutè loquendo distingui realiter à productione passiva Filij, licet non distinguatur ratione intellectionis essentialis, quam includit productio activa Verbi, quæque communicatur eidem Verbo. Sicut Pater, & Filius distinguuntur absolutè loquendo realiter inter se, licet essentia divina solum distinguatur ratione ab utroque, & in ambobus inveniatur.

88. Tertium fundamentum.

Tertiò. Nam in nobis intellectio, & dictio sunt duo actus intellectus formaliter sive virtualiter distincti, ita ut unus in suo conceptu non includat alterum: & per consequens verbum solum procedit per actum intellectus, qui est dictio, non vero per actum intellectus, qui sit intellectio: ergo etiam in divinis dabuntur intellectio, & dictio eodem modo inter se distinctæ, & processio Verbi non erit formaliter per intellectionem, sed per dictionem.

Probatio consequentiæ.

Consequentia videtur perspicua. Quia de increatis debemus philosophari ad instar rerum creatarum, sublatis tamen imperfectionibus: constat autem, nullam involvi imperfectionem, ex eo quod in aliquibus formalitatibus divinis constituatur distinctio virtualis excludentis, & exclusi inter illas. Et propterea justitia sub conceptu justitiæ distinguitur virtualiter in Deo à sua misericordia, & non qualicumque distinctione, sed excludentis, & exclusi: siquidem justitia sub conceptu justitiæ non est formalissimè misericordia sub conceptu misericordiæ, sed solum identice.

Suadetur antecedens. D. Thom.

Antecedens autem probatur. Nam in primis intellectio in nobis non includit dictionem, seu productionem verbi, & ideo D. Thomas 1. *p. q.* 34. *art.* 1. *ad* 3. loquens de intellectione creata, sic inquit. *Intelligere importat solam habitudinem intelligentis ad rem intellectam, in qua nulla ratio originis importatur.* Ubi apertè sentit, non includere essentialiter dictionem, quæ est origo quædam verbi mentalis ab ipsa. Et hoc ipsum ratio suadet. Nam, ut constat ex iis, quæ nostrum Collegium Complutense *in libris de Anima disp.* 21. *q.* 1. *&* 5. docet, & ex illis, quæ *in* 1. *tomo hujus nostri Cursus Theologici tractatu* 2. *disp.* 2. *dub. penult. & ult.* diximus, intellectio potest reperiri sine verbo producto per illam, ut patet in visione beatifica, per quam, loco citato ostendimus, implicare contradictionem produci verbum. Et deinde, dictionem non includere intellectionem, sed ex æquo distingui ab ea, etiam constat. Si quidem dicere tantum importat proferre verbum: proferre autem verbum neque est, neque includit formaliter intellectionem, sed solum productionem ejusdem verbi. Sicut, quod objectum sensibile producat speciem sensibilem, vel intellectus agens speciem intelligibilem, aut os externum formet verbum, nec est, nec includit formaliter cognitionem, sed solam habitudinem producentis ad rem productam.

Respondetur negando antecedens. Et ad probationem, quod etsi intellectio, prout est contemplatio objecti non includat dictionem, nihilominus dictio includit intellectionem, ut §. sequenti magis explicabimus: qui dicere nihil aliud est; quam intelligere proferendo: & exprimendo verbum. Nec instantiæ in hac probatione adductæ aliquid in contrarium probant. Quoniam actus proprius objecti sensibilis, intellectus agentis, aut oris externi non est cognitio sicut actus proprius adæquatus intellectus possibilis est intellectio. Unde, sicut nulla actio naturalis potest procedere à luce, quatenus præcisè est formaliter lux, nisi illuminatio, vel eademmet modificata per tantã, vel tantam intensionẽ: quia illuminatio est actus adæquatus prædictæ lucis sic sumptæ: ita, quia intellectio est actus adæquatus intellectus, nihil potest oriri ab eo mediante operatione illius, nisi mediante intellectione secundum se sumpta, vel modificata cum aliquo modo, vel formalitate modali, aut quasi modali propria ipsius, 89. Enodatur tertium.

§. VI.

Quartum argumentum ejusdem sententiæ, cum sua confirmatione proponitur, & diluitur.

90. Quartum fundamentum.

QVarto probatur eadem sententia. Quoniam dictio in nobis est prior intellectione: ergo non includit intellectionem, nec intellectio dictionem: ergo licet in divinis intellectio sit prior dictione, ut communiter docent Theologi, nihilominus nec dictio includet formaliter intellectionem divinam; nec è converso intellectio divina dictionem. Hæc ultima consequentia videtur legitima. Quoniam de dictione, & intellectione divina debemus (ut nuper dicebamus) philosophari sicut de intellectione, & dictione creata; quamvis cum hoc discrimine, quod dictio, & verbum per illam productum non reperiantur in divinis propter indigentiam intellectionis: sed ex pura fœcunditate divinæ naturæ consistentis in *intelligere* essentiali, & ita *intelligere* sit prius, quam *dicere*, semoveanturque ibi omnes imperfectiones; è contra verò in creaturis *dicere* non sit ex pura fœcunditate naturæ intellectualis, sed ex indigentia intellectionis, ut *in* 1. *tomo tractatu* 2. *disputatione* 2. *num.* 207. *&* 246. asserebamus: & ideò dictio, & verbum productum sunt priora intellectione, ut ex statim dicendis amplius patebit.

Prima vero consequentia, quoad primam ejus partem ex eodem antecedenti sequitur. Quoniam id, quod est prius, non includit essentialiter illud quod est posterius: ergo dictio in creaturis, si semel est prior intellectione, non includet essentialiter illam. Quoad secundam vero partem ex hac priori, & ex antecedenti eadem consequentia aperte infertur. Quoniam, hoc ipso quod intellectio præsupponat dictionem, & verbum productum, non est necesse, ut ipsa producat verbum: & consequenter nec quod includat dictionem, quæ est productio verbi. Antecedens autem probatur. Quoniam intellectio præsupponit verbum, eo quod in illo tanquam in objecto contemplatur rem intellectam, ut docet nostrum Collegium Complutense *in lib. de Anima disput.* 21. *num.* 41. & objectum intellectionis contemplativæ præsupponitur ad illam: ergo multo magis præsuppo- N. Compl.

net

net dictionem, quæ præcedit verbum tanquam productio illius.

Confirmatio & impugnatio tacitæ solutionis. Confirmatur, & simul impugnatur tacita quædam solutio, quæ præcedenti argumento adhiberi poterat. Nam in præsenti non potest habere locum, quod verbũ sit prius intellectione in genere causæ formalis: & tamen intellectio in alio genere causæ, scilicet in genere causæ efficientis sit prior, ut ita eadem intellectio producat verbum, & in verbo à se producto contempletur rem intellectam: ergo,&c. Antecedens probatur. Tum, quia id, quod est prius alio in genere causæ efficientis, debet etiam esse prius in genere causæ formalis, quam illud: quoniam unumquodque agit in quãtum est in actu: atque adeò in quantum præsupponitur cum omni actualitate, & causa formali requisita ad suum *esse*, & *agere*. Tum etiam: quia hoc ipso quod intellectio esset prior verbo in genere causæ efficientis, posset dari sine illo: nam in illo priori, in quo præcedit verbum, non indigeret ipso: & qua ratione tunc non indigeret illo, posset etiam in quovis alio posteriori non indigere eodem verbo: siquidem intellectio in quovis signo est ejusdem conditionis.

91. N. Compl. Ad hoc quartum argumentum optimè respondent N.Complutenses *in libris de Anima disp.* 21. *à num.* 63 *usque ad* 70. Quia vero, quæ ibidem dicuntur valdè conducunt ad intelligentiam dictionis,& intellectionis creatæ: & quomodo inter se, & cum verbo conferantur, ex eisque pendet explicatio aliquorum testimoniorum D.Thomæ, quæ pro contraria sententia adducuntur: ac tandem intelligentia eorum, in quibus intellectio,& dictio creata, & increata conveniunt: propterea placuit prædictam solutionem hic adjicere. Sicut etiam propter eamdem rationem ex eisdem Complutensibus solutionem confirmationis hujus argumenti desumemus.

Animadversio pro solutione. Iidem Complut. Respondetur igitur, prænotando, intellectionem creatam producentem verbum, quippe quæ est etiam qualitas quædam,& forma ex se perfecta, ut prædicti Complutenses *disp* 21. *nuper citata num* 8. & 41. docent, posse considerari tripliciter. Primò quidem, ut est(ut sic dicamus) in via, seu ut habet esse inchoativè. Secundò, ut habet esse quietum, seu completivè. Tertiò, ut præscindit ab utroque statu, seu quasi statu.

Triplex consideratio intellectionis creatæ,& discrimen inter singulos modos. Inter quæ hoc versatur discrimen, quod intellectio primo modo sumpta dicit eamdem intellectionem ortam ab intellectu informato per speciem intelligibilem, quatenus immediatè terminatur ad verbum ut ad effectum productum,& ut ad objectum immediatè, & ratione sui per se primo intellectum; & solum mediatè attingat res intellectas in verbo repræsentatas: non quidem ita ut intellectio quantum est ex vi hujus status, & considerationis formalissimè, & cum præcisione sumptæ transeat mediante verbo ad res intellectas, quia hoc est proprium alterius status ejusdem intellectionis statim explicandi; sed quia status, & consideratio ista sistit in verbo, quod est veluti medium quoddam ad percipiendum res in illo repræsentatas. Quoniam non terminatur ad illud, ut actu, & in exercitio est ratio, quare objectum in illo repræsentatum percipiatur, seu terminet intellectionem; sed ut idem verbum est sibi ratio illam terminandi.

Quid dicat intellectio secundo modo? At intellectio secundo modo sumpta dicit ipsam intellectionem: prout in verbo producto contemplatur rem intellectam in ipso repræsentatam, sed prout à verbo, vel ratione verbi prius intellecti transit ad res intellectas, & repræsentatas in illo. Nam, cum intellectio prædicta habeat hæc duo munera, ut prædicti Complutenses *in eadem disput. num.* 42. & deinceps docent, & secundum priorem considerationem solum exerceat primum munus, quod exercere potest; & secundum posteriorem exerceat ultimum munus, quod ei competit: inde est, ut secundum priorem rationem censeatur esse quasi in via,& inchoativè: at verò secundum posteriorem habeat *esse completivè*, & perfectum, seu quietum: quippè non tendens ad aliud munus sibi necessariò, & indispensabiliter debitum, ut in priori consideratione accidit; sed sistit in ultimo ex illis, à quibus suam perfectionem accipit. N. Compl.

Cæterum intellectio ultimo modo accepta dicit eamdem intellectionem, prout præscindit ab hoc, quod est terminari ad verbum, ut ad objectum immediatè intellectum, & ut est sibi ratio terminandi eamdem intellectionem; & ab hoc, quod est terminari ad objectum in verbo repræsentatum: quatenus sub hac præcisa, & formali consideratione non dicit in particulari,& determinatè aliquod ex his muneribus; sed solum dicit eamdem intellectionem, prout terminatur ad aliquod ex his objectis: ac proinde prout præscindit secundum nostram considerationem ab his statibus; quamvis in exercitio & reipsa nequeat terminari ad aliquod objectum, nisi ut prædicta intellectio simul est sub aliquo ex prædictis statibus, aut quasi statibus, atque adeò non nisi iuxta modum, & considerationem illius status. 92. Quid intellectio tertio modo considerata.

Diximus intellectionem producentem verbum habere hanc triplicem considerationem: quia hic non loquimur de intellectione creata prout abstrahit ab omni intellectione, sive producente verbum, sive non; sed de ea, quæ illud producit, & simul percipit idem verbum (modo *disput. citata num.* 47. & 48. ab eisdem Complutensibus explicato,) & in verbo contemplatur rem intellectam. De qua intellectione sit hæc triplex consideratio? N. Compl. Nam intellectio non producens verbum tantum habet respectu objecti per se primo intellecti munus contemplationis, non vero intellectionis (ut sic loquamur) practicæ, id est, producentis suum objectum immediatè intellectum: sed ex illa habitudine, quatenus primò terminata ad suum objectum per se primò intellectum, intelligitur habere omnem suam perfectionem; quamvis inde transeat ad alia, ut ad objecta secundaria: & ita intellectio secundum se, & ut abstrahit ab omni intellectione creata, dicit intellectionem, sive tantum habeat *esse* perfectum, ita ut nequeat habere *esse* viale, aut quasi viale iam explicatum: sive præscindat ab utroque.

93. Verum licet istæ duæ rationes habeant inter se suum ordinem, & prioritatem à *quo* iam explicatam; non tamen ibidem intercedit aliqua prioritas in *quo* etiam rationis cum fundamento in re: quia intellectio non producit verbum, nisi intelligendo, atque adeo nequit concipi talis productio sine intellectione. Et rursus intellectio producens verbum non potest, dum intelligitur producere illud, non percipere ipsum, quia tunc debet concipi ut terminata ad objectum per se primo intellectum, quod est verbum. Sicut in universum intellectio qualitercumque considerata, debet aliquo modo habere objectum intellectum.

Et tandem, cum idem verbum non sit objectum per se primò intellectum, nisi per modum imaginis, & similitudinis rei intellectæ, ut ex dictis constat: inde est, ut nequeat intelligi, quin simul intelligatur res per illud repræsentata, ex eo quod idem est motus in imaginem, & in id, cujus est imago:

 quamvis

quamvis quia in hoc ipso intercedit duplex munus, nimirum, quod talis imago sit sibi ipsi ratio terminandi intellectionem, & simul sit ratio, quare res intellecta terminet illam, propterea illud munus est quodammodo prius prioritate iam dicta, quam istud; & si intellectio consideretur secundum id, quod habet praecisè ex vi unius muneris, non habet id ipsum, quod ex vi alterius. Maximè, quia licet munus producendi verbum, & attingendi illud, ut est sibi ratio, quare per se primo terminet perceptionem sui, non distinguantur, nisi tantum ex parte modi significandi, & concipiendi: attamen munus contemplandi in verbo producto rem intellectam, atque adeo ratione illius transeundi ad istam, distinguitur virtualiter à duobus prioribus muneribus: quia duo illa priora munera includunt modum, seu formalitatem illam modalem requisitam ad praedictam productionem, ut suprà explicuimus.

94. Ex praenotatis solvitur quartum fundamentum.

Hinc ergo ad argumentum respondetur, concedendo antecedens, si intelligatur de dictione collata cum intellectione completivè, & in *esse* quieto sumpta; non verò de dictione comparata cum intellectione accepta secundùm se, vel prout est in via modo explicato. Nam secundum se accepta prior est dictione: ex eo quod intellectio secundum se, modificata tamen per illum modum, seu formalitatem modalem iam explicatam, & virtualiter saltem ab ea distinctam, habet rationem dictionis, & quod per aliud modificatur, est prius sua modificatione, & coniuncto illo, seu quasi conjuncto ex utroque coalescente. Et deinde intellectio prout in via ad contemplandum in *esse* quieto objectum, quod per se ipsum non potest uniri in ratione rei intellectae cum intellectu, est formaliter dictio: quia intellectus producit verbum ad hoc, ut in ipso contempletur in *esse* quieto objectum praedictum; ita ut haec contemplatio subsequatur subsecutione iam explicata ad praedictam productionem. Et ideo, dum intelligitur producere illud, intelligitur etiam esse quasi in via, & tendentia ad contemplandum ipsum.

95. Et eodem proportionali modo distinguendum est consequens primae consequentiae quoad primam eius partem, & concedenda consequentia, si intelligatur de intellectione in *esse* quieto, & completivè, neganda verò, si intelligatur de illa secundum se, vel ut est quasi in via, & tendentia iam explicata, secundum quam ultimam rationem est formalissimè idem, quod dictio. Et ad probationem tam antecedentis, quam primae consequentiae, quatenus possint pugnare contra solutionem datam, dicendum est verbum posse etiam tripliciter sumi. Primò, prout habet rationem termini producti. Secundò, prout est forma actualissima, ratione cuius intellectus fit, non quidem habitualiter, sed actualiter res intellecta. Tertiò, secundum quod non solùm habet vim petentem actu, & in exercitio esse id, in quo intellectus contemplatur objectum: sed secundum quod in actu exercito exequitur hoc munus. Quae quidem considerationes verbi ita inter se comparantur, ut secunda supponat primam, ex eo quod prius est prioritate à *quo* produci verbum, quam tribuere intellectui quòd sit actualissimè res intellecta. Tertia vero subsequitur eodem modo ad secundam: nam ideò intellectio contemplatur objectum in verbo, quia verbum est forma rei intellectae repraesentans eam actualissimè.

Triplex verbi consideratio.

Ex hac triplici consideratione verbi

Intellectio igitur (ut ita ad formam praedictae probationis respondeamus) in *esse* quieto, & completivè praesupponitur ad verbum secundum posteriorem considerationem sumptum: quia sicut prius est, quod visio corporea contemplans rem visam in se ipsa terminetur ad illam, quam quod ipsa actu, & in exercitio sit visa, ita prius est, quod intellectio ut contemplans in *esse* quieto rem intellectam in verbo terminetur actu, & in exercitio ad praedictum verbum, quam quod illud in actu exercito exequatur hoc munus essendi id, in quo intellectus contemplatur rem intellectam.

occurritur probationi consequentiae.

Et deinde eadem intellectio in *esse* quieto, & completivè licet praesupponatur ad verbum secundum ultimam considerationem: nihilominus praesupponit illud secundum duas priores considerationes: ac proinde multò magis praesupponet dictionem, quae praecedit verbum tanquam productio illius: ex eo quod nequit intellectio contemplari in verbo secundum *esse* quietum rem intellectam, quin praesupponatur verbum productum: imò quin praesupponatur praedictum verbum in ratione constituentis intellectum in hoc, quod est esse actualiter rem intellectam.

Et ratio est. Quia, ut nos *tomo* 1. *tractatu* 3. *disput*. 4. *num*. 7. expendimus, intellectio, licet non secundum alias considerationes, benè tamen secundum hanc, secundum quam consideratur in *esse* quieto, habet se per modum ultimae actualitatis, & existentiae ordinis intelligibilis: existentia autem alicuius ordinis praesupponit formam actualem ejusdem ordinis, quale est verbum, ut tribuit intellectui, quod sit in ordine intelligibili res intellecta.

Caeterum intellectio in abstractione iam dicta, vel prout est (ut sic dicamus) in via, est prior verbo secundum omnes has considerationes sumpto: ex eo quod praedicta intellectio in via est ipsa effectio illius; & intellectio, quae abstrahit à viali, & ab ea, quae habet *esse* quietum, non potest non includi in intellectione, prout est dictio, seu in intellectione viali iam explicata, ut ex dictis constat.

Ad confirmationem respondetur ex N. Complutensibus *disput. citata*, negando antecedens iuxta nuper dicta. Quia cum verbum concurrat ad specificandam intellectionem, modo tamen supra explicato, potest in genere causae formalis extrinsecae praecedere illam; licet quia ipsa facit suum objectum interius, & immediatum, scilicet verbum, possit esse prior illo in genere causae efficientis. 96.

Solvitur confirmatio.

Et ad primam probationem dicendum est, causam efficientem, & causalitatem eius debere esse priorem in genere causae efficientis, quam suus effectus in *esse* effectus consideratus, & simul habere aliquo modo prioritatem in genere causae formalis intrinsecae respectu illius sic sumpti; quatenus per hoc significatur, quod debet praecedere ad ipsum sic acceptum, ut constituta per suam rationem formalem intrinsecam. Caeterum praedicta causa, & eius causalitas non debent esse priores eodem effectu, quatenus talis effectus habet rationem objecti concurrentis ad specificationem eiusdem causae, aut causalitatis illius: nam tunc praedictus effectus potest esse secundum hanc considerationem prior in genere causae formalis extrinsecae, & ad specificationem influentis, quam illud, ad cuius specificationem concurrit, ut contingit in potentiis collatis cum suis actibus, qui ab illa secundùm unam considerationem fiunt, & secundum aliam specificant praedictas potentias.

Vnde, quod ibidem dicitur, scilicet unumquodque agere, quatenus est in actu, atque adeò ut praesupponitur

Retorquetur probatio ad-

adducta pro prædicta confirmat. supponitur cum omni sua actualitate, & causa formali requisita ad suum *esse*, & *agere*, potius est pro nobis, si fiat collatio inter agens, & suum effectum, quatenus est objectum modo explicato. Quia ad hoc, ut præsupponatur cum omni requisito ad *esse*, & *agere*, desideratur, ut objectum in *esse* objecti sit prius illo, & prædictum agens, causalitasque eius sint in genere causæ iam explicato quid posterius, quidque dependens à suo objecto in *esse* objecti considerato.

Et ad secundam probationem negandum est antecedens. Quoniam hæc prioritas intellectionis respectu verbi non est prioritas *in quo*, sed *à quo*; neque est prioritas absoluta, & libera ab omni posterioritate in aliquo alio genere causæ: & ita intellectio creata producens verbum semper indiget illo; tum ut objecto, & termino specificante, secundum quam rationem est prius eadem intellectione: tum etiam ut effectu, non quidem quia, secũdum quod est effectus, habeat prioritatem respectu intellectionis, sed quia prædicta intellectio, ut est productio verbi, debet esse necessario connexa cum illo. Et ideo optimè colligeretur à posteriori, intellectionem non esse productionem verbi, nisi actu daretur verbum productum per illam.

§. VII.

Quintum argumentum eiusdem sententiæ cum suis confirmationibus.

97. Quintum fundamentũ. D. Thom. QUinto probatur eadem sententia ratione desumpta ex D. Thoma infra *quæst.* 37. *art.* 1. ubi inquit, actus intelligendi, & amandi esse essentiales; quamvis cum hoc discrimine quantum ad modum loquendi, quod *amare* & *amor* propter penuriam vocabulorum dicuntur etiam notionaliter, eo quod eisdem nominibus significamus Spiritum Sanctum, & eius processionem: *intelligere* autem nunquam sumitur notionaliter, quia actus intellectus, qui est notionalis, habet proprium nomen, quo significari solet, & ita appellatur *dictio*, & eius terminus nuncupatur verbum: si autem processio Filij esset intellectio formaliter, & processio Spiritus Sancti esset volitio, iam *intelligere*, & *velle* non tantum dicerentur essentialiter, sed etiam notionaliter: quod tamen D. Thomas negat.

Confirmat. 1. D. Thom. Confirmatur primò ex eodem Angelico Doctore, tum in hoc articulo asserente, *processionem in divinis accipiendam esse secundum emanationem intelligibilem, utpotè verbi intelligibilis à dicente.* Ubi data opera non videtur dixisse ab *intelligente*, sed à *dicente*, ut significaret, propriam rationem emanationis, de qua loquebatur, nullo modo consistere in intellectione, sed præcisè in dictione. Tum etiam *quæst.* 41. *artic.* . *ad* 2. ubi inquit, processiones divinas tantum esse relationes, & ita processionem, v. g. Verbi, activè sumptam tantum esse Paternitatem. Tum denique in aliis locis *in eadem quæst.* 41. à nobis referendis, ubi hoc ipsum videtur asserere.

98. Confirmat. 2. D. Thom. Confirmatur secundò. Quoniam infra *quæst.* 34. *art.* 1. *ad* 3. sic inquit: *intelligere importat solam habitudinem intelligentis ad rem intellectam; dicere verò importat principaliter habitudinem ad verbum conceptum*, & addit, *nihil enim est aliud dicere, quam proferre verbum.* Ubi non solum constituit distinctas habitudines, in quarum una consistat *intelligere*, & in alia *dicere*; sed etiam excludit priorem à ratione, sive conceptu productionis verbi, quæ est ipsum *dicere*: & è contra, dum inquit, quod *dicere* non est aliud, quam proferre verbum: quasi asserens, non includere habitudinem intelligentis ad rem intellectam; sed solum habitudinem proferentis, sive producentis ad verbum productum, & quod *intelligere* solum affert habitudinem intelligentis ad rem intellectam.

Solutio. Nec refert, si dicas, Sanctum Doctorem non asseruisse absolutè, ipsam dictionem importare solam illam habitudinem: sed addita particula *principaliter*, ut denotaret, quod etiam dicit habitudinem ad rem intellectam: ac per consequens includit etiam in suo conceptu intellectionem in hac habitudine consistentem.

Contra. Non itaque hoc refert. Quoniam S. Doctor non addidit particulam *principaliter*, ut significaret, quod dictio importet habitudinem ad rem intellectam ut intellectam, ac perconsequens sit formalissimè intellectio, aut eam in suo conceptu includat; sed ut innueret, quod mediante verbo, & perconsequens minus principaliter importat aliam habitudinem, scilicet ad res manifestatas in ipso verbo: quæ tamen habitudo non est intelligentis ad res intellectas ut tales, & perconsequens neque intellectio: ex eo quod, licet res manifestatæ sint etiam intellectæ, non respicit eas ut intellectas; sed ut manifestatas, & repræsentatas in ipso verbo. Et propterea, postquam Sanctus Doctor protulit: *Sed dicere importat principaliter habitudinem ad verbum conceptum*, statim addidit, *Nihil enim est aliud dicere quam proferre verbum: sed mediante verbo importat habitudinem ad rem intellectam, quæ in verbo prolato manifestatur intelligenti.* Ubi consulto addidit hæc ultima verba, ut denotaret, quænam sit ratio formalis terminativa huius habitudinis ad res intellectas, nempe, eas esse repræsentatas in verbo: ac proinde prædictam habitudinem dictionis solum terminari ad illas ut repræsentatas, non tamen ut intellectas. D. Thom.

99. Ultimo confirmatur. Ex quo etiam confirmatur tandem hoc ipsum ratione desumpta ex testimoniis nuper adductis, & ad hanc formam redactis. Quia hæ duæ habitudines intelligentis ad rem intellectam, & dicentis ad verbum productum, sunt omninò condistinctæ formaliter, sive virtualiter inter se, ita ut una non includat alteram: ergo etiam *intelligere*, & *dicere* distinguentur eodem modo inter se, sicut duæ rationes particulares, quarum una non includat alteram. Consequentia videtur perspicua. Quia, cum *intelligere*, & *dicere* consistant in prædictis habitudinibus, oportet ut eodem modo distinguantur inter se, ac ipsæ habitudines. Antecedens autem probatur. Nam termini, & objecta harum habitudinum distinguuntur inter se, ita ut unum formaliter loquendo non includat alterum: siquidem terminus, & objectum dictionis est ipsum verbum, & res manifestatæ in verbo ut manifestatæ in illo; terminus verò, & objectum habitudinis intellectionis sunt res intellectæ, non ut manifestatæ in verbo, sed ut intellectæ: ergo etiam ipsæ habitudines eodem modo inter se distinguentur, quippè quæ à suis terminis, & objectis desumunt suam unitatem & distinctionem.

Responsio. Unde etiam fit, nihil referre, si huic confirmationi occurras, quod etsi convincat intentum de intellectione cum præcisione sumpta; non tamen de ipsamet formaliter accepta, modificata tamen per aliquem modum, aut quasi modum. Nam etsi intellectio se sola non sit productio verbi; attamen ipsamet adhuc formalissimè sumpta, si modificetur

ficetur per aliquem modum, aut quasi modum, est dictio, & productio verbi: quia dicere nihil aliud est, quam intelligere exprimendo verbum: & ita dictio coalescit ex intellectione in recto, & ex illa formalitate modali, aut quasi modali in obliquo, & hoc tam in creatis, quam in divinis. Et propterea *dicere* in Patre nihil aliud est, quam *intelligere* connotando Paternitatem.

100. Impugnatur. Ex ratione igitur facta constat, hanc solutionem nullius esse roboris. Nam illæ habitudines distinguuntur in recto, quarum objecta principalia, & immediatè inspecta distinguuntur: sed obiecta principalia intellectionis, & dictionis sunt distincta: ergo etiam habitudines earum debent esse in recto distinctæ. Maior cum consequentia patet. Minor autem etiam liquet: siquidem objectum principale, & immediatum intellectionis est res intellecta, & in divinis est essentia Dei, quæ primò intelligitur, quæque est objectum specificativum, & adæquatum divinæ intellectionis: objectum verò immediatum, & principale dictionis ut talis est verbum dictum, seu productum.

§. VIII.

Enodatio quinti argumenti, & prima confirmationis illius.

101. Vera solutio ad quintum fundamentum. AD quintum respondetur, quod licet intellectio, ut connotat paternitatem, & per consequens ut significatur nomine dictionis, sit quid notionale: attamen, ut præcisè dicit intellectionē divinam non connotando peculiariter Paternitatem, ac proinde significatur per *intellectionem*, sive *intelligere* cum præcisione sumptum, non sumitur notionaliter; sed solum essentialiter. Et propterea

D. Thom. D.Thomas dixit, illud sumi solum essentialiter: quia loquebatur de eo secundum hanc posteriorem considerationem.

Ad primam confirmationem. Ad primam confirmationem patet ex dictis, non ideo Sanctum Doctorem consultò dixisse, processionem in divinis accipiendam esse secūdum emanationem intelligibilem, utpotè verbi intelligibilis à dicente, quia verbum non procedat per in-

S. Doctor. tellectionem: siquidem S.Doctor *in eodem articulo* oppositum expressè asseruit, dum dixit, quod *quicumque intelligit, ex hoc ipso, quod intelligit, producit verbum*: quod etiam constat ex testimoniis pro assertione relatis: sed quia verbum non procedit per intellectionem qualitercumque, sed per eamdem modificatam per aliquem modum, aut quasi modum, & *intelligere* sic modificatum vocatur *dicere*: ita quidem, ut hic modus in creaturis etiam importetur in recto propter limitationem, & imperfectionem eiusdem intellectionis creatæ, ut nostri Complutenses *disput. citata num.* 62. rectè notarunt: in divinis autem, ubi omnis limitatio, & imperfectio reijcienda est, afferatur in obliquo, tum propter infinitatem, & summam fœcunditatem divinæ intellectionis, cui satis est, ut afferat hunc quasi modum in obliquo, ad hoc ut sit productio verbi: tum etiam ob summam simplicitatem, & unitatem per se, quam in suis rationibus formalibus Deus exigit: quæ tamen simplicitas, & unitas non essent in illo, si potentia generativa, aut generatio coalesceret ex intellectione, & Paternitate virtualiter distinctis, & ex æquo in recto importatis; benè tamen si una in recto, & alia in obliquo afferatur.

Ad secundum verò testimonium in hac confirmatione adductum patebit ex dicendis dubio sequenti in solutione ultimi: sicut etiam ad tertium testimonium eiusdem confirmationis constabit ex illis, quæ infrà *in quæst.* 41. adducemus.

§. IX.

Solutio secunda confirmationis eiusdem quinti argumenti.

AD secundam confirmationem respondetur, quod propter rationem suprà à nobis traditam cum nostris Complutensibus *disput. citata num.* 72. potius D. Thomas in verbis ibidem relatis explicuit optimè naturam intellectionis, & dictionis; & non qualitercumque, sed iuxta nostram sententiam ex eodem S. Doctore deductam. Hoc autem nulla alia ratione melius capietur, quam si omnia verba D.Thomæ ad rem hanc conducentia hîc ponantur, & fusius (quia hoc res hæc postulat) explicentur. 102. Ad secundam confirmationem. N. Compl.

Etenim Angelicus Doctor *ibidem* sic inquit: *Intelligere importat solam habitudinem intelligentis ad rem intellectam, in qua nulla ratio originis importatur: sed solum informatio quædam in intellectu nostro, prout intellectus noster fit in actu per formam rei intellectæ. Sed dicere importat principaliter habitudinem ad verbum conceptum: nihil enim est aliud dicere, quam proferre verbum; sed mediāte verbo importat habitudinem ad rem intellectā, quæ in verbo prolato manifestatur intelligenti.* In his ergo verbis optimè (ut diximus) explicuit D.Thomas, quidnam sit *intelligere*, & *dicere*. Nam in prioribus verbis loquitur de *intelligere* in *esse* quieto; ut præsupponit verbum productum, & in illo contemplatur objectum; & ita nec respicit verbum, nec rem intellectam tanquam effectum productum per illam sic sumptam; sed tanquam objecta intellecta habentia inter se subordinationem iam explicatam: & propterea optimè dixit S.Doctor, quod in *intelligere* sic sumpto nulla importatur ratio originis, id est, quod ab eo sic formaliter accepto nihil procedit per realem processionem (quamvis, si identicè accipiatur, possit ab illo aliquid per realem processionem procedere:) ac proinde non importat ordinem ad terminum productum ut talem, sed ad subjectum, quia respectu huius solummodo habet in creaturis realem causalitatem, scilicet formæ ad subiectum: propter quam rationem Divus Thomas addidit verba illa, *sed solum informatio quædam in intellectu nostro, prout intellectus noster fit in actu per formam rei intellectæ.* Angel. Doctor. Mens Angelici Doctoris in verbis prioribus explicatur. D. Thom.

103. Animadversio pro intelligentia mētis D.Thomæ. Quamvis circa hæc ultima verba, nempe, *prout intellectus noster fit in actu per formam rei intellectæ*, animadvertendum sit, non ideo Sanctum Doctorem dixisse, quod intellectio sit informatio quædam in intellectu nostro, prout intellectus noster fit in actu per formam rei intellectæ, ut per hoc significaret, quod forma rei intellectæ sit id, per quod formalissimè constituitur intellectus in ratione intelligentis, ita ut hoc sit effectus formalis primarius formæ rei intellectæ; sed ut denotaret, quænam sit illa forma, à qua intellectio in *esse* quieto, & ut habet rationem contemplationis, seu ut comparatur per modum existentiæ in ordine intelligibili cum intellectu, & aliis pertinentibus ad prædictum ordinem, habeat quodammodo oriri ut à causa formali, & per modum effectus, aut quasi effectus formalis secundarij. Nam sicut existentia ordinis naturalis oritur in genere causæ formalis à forma naturali: ita & existentia ordinis intelligibilis debet etiam (ut *in* 1. *tomo tractatu* 4. *disput.* 1. *num.* 22. diximus) oriri in genere causæ, aut quasi causæ formalis, & per modum

dum effectus secundarij ab aliqua forma nempe à verbo, quia hoc est forma rei intellectæ actualissima, à qua determinatur intellectus in genere causæ formalis, ad hoc ut subsequatur intellectio, non prout est in statu, aut quasi statu viali, secundum quam rationem præcedit verbum, & est productio illius; sed prout est in *esse* quieto, seu prout habet rationem contemplationis, secundum quam considerationem importatur per modum existentiæ totius ordinis intelligibilis, ex eo quod est ultima actualitas illius.

Unde sicut optimè diceretur, existentiam hominis in *esse* naturali dicere specialem quandam informationem, quæ informat prædictum hominem, prout est in actu per formam propriam ipsius, nempe per animam rationalem; quia ab eadem anima determinatur homo in genere causæ formalis, ad hoc ut habeat prædictam existentiam, & ad hoc ut existentia illa sit huius speciei, & non alterius, ut N. Complutenses *in libris Physicorum disput. 3. num. 76* docent, ita optimè dixit S. Doctor, intellectionem, prout est in *esse* quieto, seu ut habet rationem existentiæ, esse informationem quandam peculiarem in intellectu nostro, prout intellectus noster fit in actu per formam rei intellectæ: quia à verbo, quod est forma rei intellectæ, & producitur per eandem intellectionem *in fieri*, determinatur in genere causæ, aut quasi causæ formalis ipse intellectus, ad hoc ut subsequatur intellectio in *esse* quieto, & ut est contemplatio in eodem verbo rei intellectæ: quia in intellectionibus indigentibus verbo non potest dari prædicta contemplatio rei intellectæ nisi in illo: ac proinde per ipsum determinatur intellectus, ad hoc ut subsequatur eadem intellectio, prout est existentia ordinis intelligibilis.

N. Compl. S. Doctor.

Nec huic explicationi dissonat, quod etiam intellectio oriatur quodammodo in genere causæ formalis ab specie intelligibili. Quia non oritur sic ab illa, nisi (ut sic dicamus) initiativè, & ut determinata per verbum, quod est forma actualissima, à quaque proinde peculiari ratione debet oriri in prædicto genere causæ, aut quasi causæ formalis eadem intellectio, prout est ultima actualitas, seu existentia ordinis intelligibilis. Videatur alia satis probabilis explicatio horum verborum D. Thomæ, quam tradunt N. Complutenses *in libris de Anima disp 21. num. 3*; quaque nos etiam *in 1. tomo tractatu 2. disp. 2. num. 212* usi fuimus.

N. Compl.

104. Aperitur mẽs D. Thom. in verbis posterioribus.

Cæterùm cum in verbis sequentibus Angelicus Præceptor addit, quod *dicere importat principaliter habitudinem ad verbum: nihil enim est aliud dicere, quam proferre verbum*, explicet ipsum *dicere*, non quidem adæquatè, sed inadæquatè secundum quod affert modum illum causalitatis *ut quo, num. 67* explicatum, & simul ipsum *intelligere*, quod modificat, non quidem utcumque, sed præcisè secundum quod ex eo, & ex prædicto modo virtualiter saltem ab eo distincto resultat integra causalitas, & productio verbi, prout præcisè exprimit rationem causalitatis, & productionis, ac proinde habitudinem producentis ad verbum productum.

Nam ipsum *dicere* adæquatè sumptum importat rationem intellectionis: quia includit quod sit immediata perceptio verbi, & mediata objecti in illo repræsentati: atque adeo non exprimit solam habitudinem producentis ut talis.

Unde propter hanc rationem addidit, quod *mediante verbo importat habitudinem ad rem intellectam, quæ in verbo prolato manifestatur intelligenti:* ut ita explicaret idem *dicere* creatum (de quo solum in his ultimis verbis & in aliis immediatè præcedentibus loquebatur) quoad hanc habitudinem inadæquatam, sive expressum munus, quod habet ratione ipsius *intelligere*, quod includit, quodque per prædictam formalitatem modalem modificatur. Ac tandem in his, & in præcedentibus verbis ab eodem S. Doctore ad naturam dictionis explicandam adductis satis denotatur, quod *dicere* nihil est aliud, quam *intelligere*, prout est in statu viali, & tendentia ad contemplandum in verbo, & in *esse* quieto rem intellectam. Quoniam, ut ex dictis constat, *intelligere* producens verbum non aliter est in statu viali, & dicit habitudinem tendentiæ prædictæ, nisi producendo, & dicendo verbum, ad hoc ut in eo contempletur quietè rem intellectam: ac proinde nisi intelligendo etiam verbum, ut est quid primo, & in executione intellectum, & ut ex illis duobus muneribus, quæ simul in quovis signo *in quo* etiam rationis habet, scilicet, esse sibi rationem terminandi intellectionem, & esse id, ratione cuius objectum in eo repræsentatum terminat illam, habet exercere illud prius, quod aliquo modo præcedit hoc posterius.

Adde pro maiori omnium horum explicatione, quod verba illa D. Thomæ in hoc eodem testimonio ad explicandam naturam intellectionis, prout aliquo modo distinctæ à dictione, adducta possunt etiam intelligi de intellectione secundum se, & sua essentialia, prout præscindit ab statu viali, & quieto, secundum quam rationem nulla in eo ratio originis importatur, sed solum informatio quædam præscindendo ab hoc, quod per illam in diversis statibus sumptam producatur, vel supponatur productum verbum mentale.

Aliter explicatur testimonium præcedens D. Thomæ.

Advertendum tamen, quod cum D. Thomas dixit, quod *dicere mediante verbo importat habitudinem ad rem intellectam*, &c loquitur peculiariter de *dicere* creato. Nam sicut, dum in verbis antecedentibus ait, quod *intelligere* importat solam habitudinem intelligentis ad rem intellectam, loquutus est de *intelligere* creato, & propterea addidit, quod prædictum *intelligere* solum dicit informationem quandam in intellectu nostro, & deinde hoc, servata proportione, applicuit ad divina: ita, dum statim asseruit, quod *dicere* mediante verbo importat habitudinem ad rem intellectam, loquutus est de *dicere* creato, quamvis postea hoc ad *dicere* divinum servatis servandis applicuerit.

Animadversio pro eius intelligentia.

Ratio autem, propter quam prædicta verba sunt peculiariter adaptanda dictioni creatæ, est: Quoniam intellectus creatus dum dicit, & exprimit verbum, dicit illud ex indigentia: quia non aliter potest intelligere, nisi mediante verbo, & ideo mediante illo, & non aliter, dicit habitudinem ad rem intellectam: at intellectus divinus Patris dicit ex fœcunditate, non vero ex indigentia verbi ad intelligendũ mediante illo. Et propterea ipsum *dicere* secundum id, quod includit de intellectione divina, dicit se ipso, & absque indigentia verbi producti habitudinem, aut quasi habitudinem ad res intellectas: quia respectu illius essentia divina, non vero ipsum verbum, habet esse objectum omnino per se primò intellectum; quamvis quoad aliquid horum sit sua quasi similitudo inter utrumque *dicere*, quatenus, licet *dicere* Patris divini, prout includit *intelligere*, dicat se ipso, & modo dicto habitudinem ad res intellectas: attamen mediante quodammodo verbo dicit etiam habitudinem, aut quasi habitudinem ad illas, quatenus

Ratio prædictæ accommodationis.

tenus prædictum *dicere* communicat verbo ipsum *intelligere* divinum, in quo prædicta quasi habitudo importatur. Unde, quando D. Thomas applicuit dictioni divinæ id, quod de dictione creata docuit, debet intelligi juxta modo dicta.

106. Admissa solutione inter arguendum, data ad hanc confirmat. solvitur impugnatio.

Unde solutio inter arguendum adhibita huic confirmationi, & intellecta juxta nunc dicta, admitti potest. Nec obest impugnatio contra eam adducta. Quia sicut in verbo, prout habet peculiari, & propria repræsentatione, & manifestatione sibi conveniente repræsentare, & manifestare res in eo repræsentatas, includitur intimè, quod repræsentet eas per modum objecti per se primò intellecti, & quod simul sit ratio quare res in eo manifestatæ terminent intellectionem, ut N. Complutenses *in libris de Anima disput. 21. num. 45. & deinceps*, & nos *in 1. tomo hujus Cursus Theologici tractatu 2. disput. 2. num. 229.* diximus: ita in hoc, quod res repræsentatæ, & manifestatæ in verbo repræsententur in illo, intrinsecè clauditur, quod sint mediante illo intellectæ. Quemadmodum, quia peculiaris modus repræsentationis speciei intelligibilis intimè imbibit, vt repræsentet per modum principij intellectionis, & objecti motivi *quo* ipsius intellectus: ideo ibidem etiam includitur, quod objectum per illam reddatur intelligibile, & constituatur in *esse* objecti motivi *quod* eiusdem intellectus. Unde, sicut actio productiva speciei includit hunc ultimum respectum: ita actio productiva verbi debet necessario includere intellectionem, ut ita per illam possit habere verbum hoc, quod est, repræsentare per modum objecti actu intellecti, & quòd res in illo manifestatæ per eam intelligantur.

N. Compl.

§. X.

Responsio ad ultimam confirmationem ejusdem quinti argumenti.

107. Ex dictis occurritur ultimæ confirmationi.

EX quibus omnibus ad ultimam confirmationem respondetur, quod illæ habitudines distinguuntur in recto formaliter, & ex æquo, quarum objecta principalia immediatè inspecta, & formalia eodem modo distinguuntur: quod quidem in præsenti non contingit: siquidem (ut ex D. Thoma asseruimus) dictio in creatis habet mediante verbo, de cuius ratione est esse per se primò dictum, & objectum per se primò intellectum, importare habitudinem ad rem intellectam: & per consequens in objecto illius includitur objectum habitudinis, quam dicit intellectio. Et similiter hoc ipsum reperitur in divinis: quamvis aliter, & aliter propter discrimen iam insinuatum inter intellectionem creatam producentem verbũ, & intellectionem divinam illud exprimentem. Nam cum prædicta intellectio creata producat illud ex indigentia, fit inde, ut nequeat terminari ad res intellectas, nisi mediante ipso verbo, ut *n.* 105. dicebamus: at cum intellectio divina exprimat illud ex fœcunditate, ideò non indiget eo, ad hoc, ut terminetur ad res intellectas; licet hoc ipso, quod ex fœcunditate ipsum exprimat, terminetur ad res intellectas mediante verbo, quatenus illi communicat se ipsam, ut *disputatione sequenti* latiùs dicemus, & sic communicata terminatur etiam ad res intellectas.

108. Elucidatur solutio ex N. Compl.

Potestque hæc solutio magis elucidari, ex eo quod (ut N. Complutenses *in sua Logica disput. 16. num. 12.* dicunt, & nos *in 1. tomo tractatu 2. disp. 2. num. 85.* tetigimus) actio potius specificatur à suo principio, quam à suo termino, sive objecto terminativo: dictio autem in divinis, si conferatur cum suo principio, aut quasi principio, nempe, cum potentia generativa, seu dictiva, à qua solum ex parte nostri modi concipiendi distinguitur, includit idem quasi principium *quod* intellectionis, nempe intellectum, ut habet vim ad intelligendum: quia in eo vis ad intelligendum, & dicendũ non est multiplex adhuc virtualiter, ita vt duplex intellectus virtualiter diversus sit in Deo assignandus. Nam cum eius actus adæquatus sit intellectio, prout abstrahit à quavis intellectione, sive producente, sive non producente verbum, inde est, ut idemmet prorsus intellectus sit intellectivus, & dictivus mediante intellectione habente vim, & fœcunditatem ad producendum verbum. Et propterea dictio etiam includit intellectionem.

Ex quo etiam fit, quod eadem dictio, & intellectio in divinis adhuc ex parte objecti formalis terminativi non distinguantur ex æquo: siquidem objectum formale divinæ intellectionis est ipsamet essentia Dei, seu ipsamet intellectio: quia hæc est constitutiva Dei, ut *in 1. tomo tractat. 3. disp. 3. dub. 2.* latè diximus: objectum vero formale prædictæ intellectionis, ut est dictio, est etiam ipsamet essentia, & intellectio divina ut communicata Verbo, & connotans relationem Filiationis: ac proinde objectum formale intellectionis includitur in objecto formali dictionis; quamvis aliquid peculiariter addat pro connotato, ut est objectum dictionis, quod non addit, neque connotat sub conceptu, & munere præciso intellectionis. Cæterùm prædictum connotatum est talis conditionis, ut non tollat, quominùs eadem intellectio adhuc inclusa in dictione, & objecto eius sit una, & eadem: ex eo quòd ipsamet connotat divinas relationes personales, ut connotata inadæquata ipsi; & cùm concipitur sub conceptu dictionis, tantùm concipitur sub conceptu sui, ut peculiariter connotat unum ex suis connotatis inadæquatis, nempe Paternitatem; & ita hoc connotatum non refundit multiplicationem formalem in eam. Per quod manet soluta tacita quædam objectio, quæ contra solutionem hanc poterat fieri.

DUBIUM IV.

Vtrùm actus intelligendi, & volendi, secundùm quos reperiuntur processiones in divinis, sint tantùm emanationes ad ordinem intelligibilem pertinentes? an verò sint verè, & propriè actiones, sive operationes ad hunc ordinem spectantes?

DUbium hoc, sicut & præcedens, maioris claritatis, & brevitatis gratia peculiariter circa processionem per intellectum discutiemus: & 110.
quidquid de ea dictum fuerit, debet etiam cum proportione de processione per voluntatem intelligi. Meritò autem post præcedens dubium statim hoc subsequitur: quoniam semel ostensa efficacitate, quam habet divina intellectio, & volitio circa productionem Verbi, & Spiritus Sancti, statim pulsat animum inquirere, an hæc efficacia sit per modum puræ emanationis? an vero habeat veram, & propriam rationem actionis, sive operationis ad ordinem intelligibilem spectantis?

§. I.

§. I.

Sententia Angelici Doctoris.

111. Assertio, & fundamentum. D.Thom. DIcendum ergo est, processiones in divinis esse verè, & propriè actiones, sive operationes ad ordinem intelligibilem spectantes. Ita Divus Thomas *in hoc articulo*, ubi concludit, Verbi divini processionem esse secundùm emanationem intelligibilem, sumpto nomine *emanationis* pro actione, ut ipse se explicat in articulo sequenti his verbis: *Sic igitur processio Verbi in divinis habet rationem generationis: procedit enim per modum intelligibilis actionis, quæ est operatio vitæ.* Idem etiam docuit S.Doctor *artic.3.* ubi sic inquit: *Respondeo dicendum, quod in divinis sunt duæ processiones, scilicet, processio Verbi, & quædam alia. Ad cujus evidentiam considerandum est, quòd in divinis non est processio, nisi secundùm actionem, quæ non tendit in aliquid extrinsecum, sed manet in ipso agente. Hujusmodi autem actio in intellectuali natura est actio intellectus, & actio voluntatis. Processio autem Verbi attenditur secundùm actionem intelligibilem.* Et *artic.1.* hoc idem asserit eisdem ferè verbis: *Dicendum, quòd processiones in divinis accipi non possunt, nisi secundùm actiones, quæ in agente manent.* Et *quæst. 10. de Potentia artic.2. in corpore* inquit, processionem adæquatè dividi in illam, quæ est secundùm motum localem, & secundùm actionem transeuntem, vel secundùm actionem immanentem.

112. Occurrunt adversarij ad testimonia D.Thomæ. Nec refert, si dicas, quòd D.Thomas aliquando processiones divinas nuncupat emanationes intelligibiles, ut in hoc articulo; aliquando verò actiones, ut in aliis testimoniis pro assertione relatis: ergò non est cur magis dicatur, sumere emanationem intelligibilem, prout est actio hujus ordinis, quàm sumere actionem, prout coincidit cum emanatione intelligibili, & non habet veram, & propriam rationem actionis, sed tantùm emanationis.

Præcluditur illorum responsio primò. Non itaque hoc refert. Tum: quia, ut ex dicendis *num. 126.* constabit, emanatio intelligibilis, prout versatur circa terminum realiter distinctum, & excludit rationem actionis, dicit imperfectionem. Et ita D.Thomas nomine emanationis intelligibilis non intellexit emanationem, quæ à suo conceptu excludit rationem actionis ad ordinem intelligibilem spectantis.

113. Secundò. D. Thom. Tum etiam: quia S.Doctor *artic.*. *hujus quæst.* inquit, quòd, cùm Deus sit super omnia, non sunt intelligenda ea, quæ in eo inveniuntur, secundùm modum infimarum creaturarum; sed secundùm modum, seu similitudinem supremarum: ac proinde sentit, quòd processiones in divinis non sunt accipiendæ secundùm processiones, quæ in ratione processionum sunt imperfectiores in creaturis; sed secundùm processiones, quæ in ratione talium sunt perfectiores in eisdem creaturis. Constat autem, quod emanatio intelligibilis, aut quævis alia emanatio reperta in creaturis, & excludens à suo conceptu veram, & propriam rationem actionis, non est processio perfectior in ratione processionis ex iis, quæ in creaturis inveniuntur; sed esse longè perfectiorem illam, quæ coincidit cum emanatione intelligibili habente veram, & propriam rationem actionis, sive operationis intelligibilis. Et ita, cùm Divus Thomas intulit *in hoc articulo*, processionem in divinis esse secundùm emanationem intelligibilem, ex eo quòd debet esse secundùm processiones perfectiores in ratione pro- Idem D.Thom.

cessionum, quæ reperiuntur in creaturis, non sumpsit nomen *emanationis intelligibilis*, prout significat emanationem intelligibilem distinctam ab actione intelligibili verè, & propriè tali, sed prout significat eamdem emanationem intelligibilem, quatenus est actio verè, & propriè talis ad hunc ordinem spectans.

Tum denique: quia, ut constat *ex contextu articuli 2. 3. & 5. hujus quæstionis*, Angelicus Doctor inquit, processiones in divinis esse actiones immanentes intellectus, & voluntatis; ex eo quòd in creaturis intellectualibus tantùm dantur istæ processiones, & propterea convenientiam inter processiones creatas naturæ intellectualis, & processiones divinas esse secundùm aliquam convenientiam formalem, licèt analogam, inter utrasque: hæc autem convenientia nequit esse in ratione emanationis intelligibilis, prout excludit veram rationem actionis: quia talis emanatio non reperitur in similibus processionibus intellectus, & voluntatis creatæ, nempe verbi, & amoris, de quibus S. Doctor loquitur, ut optimè ostendunt N. Complutenses *in libris de Anima disputatione 21. numero 10. & sequentibus*: ac proinde solùm potest esse prædicta convenientia in ratione emanationis intelligibilis, prout est idem, quòd actio ad hunc ordinem spectans: & per consequens emanatio intelligibilis, de qua in prædictis locis D. Thomas loquitur, tantùm est emanatio coincidens cum vera, & propria actione intelligibili. 114. Ultimò. N. Compl.

115. Aliæ solutio testimoniorum D.Thomæ. Rejicitur. Ex quo fit, non obesse, si dicas, S.Doctorem non sumpsisse nomen actionis pro actione immanenti verè, & propriè tali, sed quæ tantùm impropriè sit actio.

Ex dictis igitur constat, hoc nihil obesse. Quoniam actio sic sumpta coincidit cum emanatione intelligibili excludente à suo conceptu veram, & propriam rationem actionis immanentis, ut intuenti constabit.

Accedit, quòd S.Doctor absolutè dixit, processiones in divinis esse actiones immanentes: ac proinde sentit, habere propriè rationem talium. Sicut, si de aliquo dicatur absolutè esse hominem, eo ipso significatur, habere verè, & propriè rationem hominis, non verò impropriè, & metaphoricè. Maximè, quando inde nullum sequitur absurdum, ut in præsenti non sequi, ex iis, quæ in hoc eodem dubio dicemus, satis constabit. Unde S.Doctorem sequuntur Cajetanus *in præsenti art. 5.* & communiter ejus discipuli. Et propterea ab eisdem in particulari referendis abstinemus. Caietan.

§. II.

Divi Thomæ sententia ratione prior, & fundamentali corroboratur.

116. Prima ratio fundamentalis. PRima autem, & fundamentalis ratio pro assertione innititur à D. Thoma *locis citatis*, potestque ad hanc formam reduci. Nam processiones in divinis debent esse ex eis, quæ in creaturis nobilioribus, nempè in intellectualibus quatenus talibus reperiuntur, ita ut, quidquid in his processionibus reperitur denudabile ab imperfectionibus: debeat convenire processionibus divinis denudatum ab imperfectionibus: sed processiones repertæ in creaturis nobilioribus, scilicet intellectualibus quatenus talibus, sunt verè, & propriè actiones immanentes pertinentes ad ordinem intelligibilem, & hæc ratio in eis est denudabilis

ab imperfectionibus: ergo etiam processiones divinæ habebunt veram rationem actionis immanentis, & intelligibilis, seclusis tamen imperfectionibus.

Major videtur certa ex iis, quæ D. Thomas in corpore hujus articuli docet, quæque §. *praecedenti* retulimus, nimirum, quòd cùm Deus sit perfectissimum ens, & super omnia alia entia, debent intelligi ea, quæ sunt in illo, admodum eorum, quæ in creaturis perfectioribus, nempe intellectualibus quatenus talibus reperiuntur: quia istæ, & ea, quæ in eis sunt, hoc ipso quòd sunt perfectiora, magis accedunt, magisque similia sunt supremo, & perfectissimo enti: ac proinde processiones in divinis debent esse admodum earum, sive (quod in idem quoad præsens redit) ex eis, quæ in creaturis intellectualibus quatenus talibus inveniuntur, secludendo tamen earum imperfectiones.

117. Minor autem quoad primam partem, scilicet, prædictas processiones repertas in creaturis intellectualibus quatenus talibus habere veram, & propriam rationem actionis immanentis, & intelligibilis, constat ex iis, quæ nostri Complutenses *in lib. de Anima disput.* 21 *quæst.* 1. docent; necnon ex illis, quæ *in* 1. *tomo hujus nostri Cursus Theologici tractatu* 2. *disp.* 2. *num.* 207. diximus. Quoad secundam verò partem, nempe, rationem hanc actionis immanentis, & intelligibilis esse denudabilem ab imperfectionibus, probatur. Quia, sicut ratio substantiæ potest denudari ab imperfectionibus, quia tantùm exprimit esse per se: & similiter ratio relationis ex eodem modo separabilis ab eisdem imperfectionibus, quia solummodo exprimit ordinem ad terminum, in quibus nulla explicatur imperfectio: ita etiam ratio actionis immanentis poterit denudari ab imperfectionibus, quia tantùm exprimit, quòd verè, & propriè per eam aliquid producatur, & quòd in producente maneat: hoc autem nullam explicat imperfectionem, sed potiùs maximam perfectionem: siquidem vis ad producendum dicit maximam perfectionem, & actualitatem: & per consequens ipsa actualis productio ei correspondens debet esse maximè actualis, & eo ipso ponere non parum perfectionis in producente, quoties in eo manet.

N.Compl.

118. Quæ ratio est adeò efficax, ut ea paululùm expensa facilè adversariorum evasiones corruant. Nam in primis id, quod ait Molina, nempe, rationem actionis immanentis non posse denudari ab imperfectionibus motus versantis inter duos terminos *à quo*, & *ad quem*, seu ab imperfectionibus motus 3 *Physicorum* ab Aristotele diffiniti, necnon ab imperfectionibus causandi terminum habentem saltem distinctam numero essentiam à producente, corruit facilè ex dictis. Quoniam prædictæ imperfectiones solùm concomitantur indispensabiliter actiones creatas, vel aliquas ex illis, non tamen omnes, & quamvis actionem verè, & propriè sumptam.

Occurrit Molina.

Aristot.

Hoc autem declaratur elucidando paulisper ea, quæ diximus. Nam licèt relatio creata v.g. indispensabiliter importet, quòd sit ad aliud habens essentiam saltem realiter numericè distinctam, & quòd sit quasi via, & tendentia quædam inter utrumque correlativum distincta secluso intellectu ab utroque, ut nostrum Collegium Complutense *in sua Logica disputatione* 14. *num.* 51. docet: nihilominùs, quia ratio analoga relationis realis non exprimit has imperfectiones, sed tantùm ordinem relativi ad suum terminum, in quo nulla imperfectio explicatur, idcircò ratio relationis verè, & propriè sumptæ potest denudari ab imperfectionibus, & inveniri in Deo. Sed similiter, licèt demus, actionem immanentem creatam dicere prædictas imperfectiones, nihilominùs ratio analoga actionis immanentis verè, & propriè talis non exprimit illas, sed solùm, quòd sit vera, & realis productio sui termini, & quòd talis productio maneat in producente, abstrahendo ab hoc, quòd sit in illo per realem receptionem, & inhæsionem, quod involuit imperfectionem, vel per identificationem, sicut *intelligere* divinum in Deo manet, quod quidem nihil explicat imperfectionis. Ergò talis ratio erit denudabilis ab imperfectionibus, licèt in creaturis eas involvat.

Impugnatur, & simul elucidantur nuper dicta.

N Compl.

Deinde hæc eadem evasio facilè etiam præcluditur sequenti ratione desumpta ex Aristotele 3. *de Anima text.* 29. & D. Thomas *ibidem*, necnon *in hac* 1. *parte qu.* 18. *artic.* 1. Quoniam intellectio creata non est (saltem per se loquendo) admixta imperfectionibus motus versantis inter duos terminos, *à quo*, & *ad quem*, seu (quod in idem quoad præsens redit) non est admixta motui propriè dicto, qui diffinitur *in* 3. *Physicorum* per hoc, quod sit *actus entis in potentia*, *&c.* Et deinde eadem intellectio, quoties producit terminum, communicat illi eamdem numero naturam, quam habet objectum per se primò intellectum, sub diverso tamen modo essendi, nempe, sub modo essendi intelligibili. Ergo intellectio divina, nempe, intellectio Patris, denudabitur ab imperfectionibus motus, non obstante, quòd sit vera actio: & similiter communicabit eamdem naturam divinam Verbo, quamvis habeat veram rationem actionis immanentis intelligibilis: & per consequens ratio hæc erit denudabilis à prædictis imperfectionibus. 119.

Refutatur ulterius ex Arist. & D. Thoma.

Antecedens quoad primam partem est Aristotelis, & D. Thomæ *locis cit.* & illud optime probat N. Collegium Complutense *in lib. Physicorum disp.* 16. *num.* 14. & *in libris de Anima disp.* 21. *n.* 8. *&* 11. ac tandem *num.* 98. ex eo quòd prædictus motus est actus imperfectus, & relinquens mobile in potentia ad ulteriorem actum: & ita talis actus non est complementum mobilis; sed est via ad complementum illius: *intelligere* autem est actus perfectus, & complementum operantis non relinquens ipsum in potentia ad ulteriorem actum: quia non est necesse, ut post eum subsequatur aliquis alius terminus ab eo productus, ut *in eadem disputatione* prædictum Collegium Complutense ostendit, & nos *in* 1. *tomo hujus Cursus Theologici tractatu* 2. *de Visione Dei disp.* 2. *à num* 202. *usque ad num.* 251. latè ostendimus. Et propterea, si aliquando prædictus terminus per intellectionem producitur, non ordinatur intellectio ad illum, sicut ordinatur motus strictè dictus ad suum terminum; sed potius talis terminus est propter intellectionem, ut *in eadem disp.* 21. *quæst.* 5. prædicti Complut. docent, & nos *loco citato num.* 207. diximus, & satis colligitur ex illis, quæ *in eadem disp. dub.* 9. *&* 10. asseruimus. 120.

Probatur antecedens quoad primam partem.

N.Compl.

Iidem Compl.

Quoad secundam verò partem, nempe, intellectionem creatam, non obstante, quòd sit vera actio immanens, nihilominùs, quando producit verbum, communicare illi eamdem numero naturam cum objecto per se primo intellecto, sub diverso tamen modo essendi, scilicet, sub *esse* intelligibili, constat ex illis, quæ *in eodem* 1. *tomo hujus nostri Cursus Theologici disp* 2. *nuper citata numero* 211. & deinceps diximus. Ex eo quòd verbum est formalis similitudo objecti per se primò repræsen

Suadetur quoad secundam partem.

repræſentati, & intellecti mediante illo: omnis autem ſimilitudo formalis debet fundari in unitate naturæ, in qua eſt prædicta ſimilitudo: alioqui non eſſet, cur unum ex illis extremis eſſet ſimile alteri in prædicta natura. Et propterea, quia imago externa Cæſaris tantùm repræſentat formaliter illum quoad accidentia externa, & non habet ſimilitudinem cum eis quoad differentias individuales eorum, idcirco debet eſſe ejuſdem naturæ cum prædictis accidentibus quoad rationes eorum ſpecificas, non verò quoad individuales. Cumque verbum creatum, & objectum (v. g. Petrus) per ſe primò intellectum, & repræſentatum mediante illo non ſint ejuſdem naturæ numero ſub modo eſſendi naturali, & entitativo, oportet, ut ſint ejuſdem numero naturæ ſub modo eſſendi intelligibili:& ita prædicta intellectio Petri,dum producit verbum ejuſdem Petri, tribuit ei eandem numero naturam cum Petro per ſe primò intellecto, licèt ſub diverſo modo eſſendi,nempe, ſub modo eſſendi intelligibili. Quam rationem *diſput. nuper citata à prædicto num.* 131. *uſque ad num.* 138. proſecuti ſumus, de quoquo plura diximus *in tractatu 3. de Scientia Dei, diſput.2. à num.* 14. *uſque ad n.*53. Et rurſus alia circa hæc à *num.66.ejuſdem diſputationis, uſque ad n.*110 multoties adduximus.

121. *Probatur conſequentia quoad primã partem.* Prima verò conſequentia quoad primam ejus partem ex priori antecedentis parte ſatis liquet. Quoniam ſi intellectio creata,non obſtante, quòd ſit vera actio,poteſt denudari ab imperfectionibus motus, ex eo quòd hæc imperfectio ſolum convenit actioni de prædicamento actionis, non verò actioni de prædicamento qualitatis, licèt talis actio (ut N. Complutenſes *diſput.*21. *citata quæſtion.*1. docent) ſit verè, & propriè actio: non eſt cur intellectioni divinæ Patris non competat, quòd, licèt ſit vera & propria actio, nihilominùs ſit denudabilis ab imperfectionibus motus verſantis inter duos terminos, *à quo*. & *ad quem*, ſeu eſſentialiter includentis, quod ſit actus entis in potentia. *N. Compl.*

Probatur quoad ſecundam. Quoad ſecundam verò partem, videlicet, prædictam intellectionem poſſe communicare eamdem prorſus numero naturam Filio, licèt ſit vera, & propria actio, ex poſteriori ejuſdem antecedentis parte ſatis deducitur. Quoniam, ſi intellectio creata, licet ſit vera, & propria actio immanens, poteſt communicare eamdem numero naturam ſuo verbo ſub modo eſſendi imperfecto, ſcilicet, ſub *eſſe* intelligibili, prout excludit modum eſſendi naturalem, quia, licèt ipſa ſit actio immanens, eſt tamen involuta imperfectionibus limitationis, & accidentis, non eſt cur intellectio perfectiſſima & infinita, qualis eſt intellectio Patris, non ſit actio perfectiſſima, & ſimul communicet Verbo eamdem numero naturam ſub modo eſſendi omninò perfecto, nimirum, ſub modo eſſendi intelligibili non excludente modum eſſendi naturalem.

Maximè, quia inde colligimus,intellectionem, prout eſt productio verbi ſimilis in natura, eſſe denudabilem ab imperfectionibus productionis ſimilis in natura tantùm ſpecifica, aut ſimilis ſub *eſſe* tantùm repræſentativo; ac proinde dabilem eſſe intellectionem, quæ & habeat rationem intellectionis perfectiſſimæ, & ſimul intellectionis producentis ſimile in natura numerica, & ſub modo eſſendi naturali, quia intellectio creata, & imperfecta ex vi ſuæ lineæ producit ſimile in natura, tam ſpecifica, quàm numerica ſub modo eſſendi intelligibili tantummodò: & ita intellectio perfectiſſima, conſervando rationem intellectionis perfectiſſimæ, poterit producere verbum perfectè ſimile, & per conſequens ſimile in natura numerica ſub modo eſſendi perfecto, ſcilicet intelligibili, ſimul & naturali, ut D. Thomas 4. *contra Gentes cap.*11. arguit. Ergo ſi eadem intellectio creata, ut eſt actio immanens, & imperfecta, habet intra ſuam lineam producere verbum ſimile in natura ſub modo eſſendi imperfecto, colligemus, dabilem eſſe aliam intellectionem perfectiſſimam intra lineam intellectionis, quæ, retinendo veram rationem actionis immanentis, producat perfectè ſimile, ſcilicet, in natura numerica, & ſub modo eſſendi perfecto, nimirum ſub modo eſſendi intelligibili, ſimul & naturali. Secunda verò conſequentia primi, & præcipui enthymematis hujus rationis ex antecedenti, & ex prima conſequentia apertè ſequitur,& ideò probatione non indiget. *D. Thom.*

Confirmatur ratione deſumpta ex Ariſtotele, & Divo Thoma *locis num.*119. citatis. Quoniam *intelligere* creatum, ut habet rationem actionis immanentis, eſt actus perfecti: & ita in hoc diſtinguitur ab aliis actionibus de prædicamento actionis,quod illæ ſunt actus imperfecti, iſta verò eſt actus perfecti. Vnde Ariſtotel. loquens de ſenſatione,ac proinde potiori jure de intellectione,ſic inquit: *Vnde alia hac ſpecies motus; motus enim imperfecti actus: ſimpliciter autem actus alter eſt, qui perfecti.* Et D. Thomas *lect.* 12. inquit: *Manifeſtum eſt, quod ſentire, ſi dicatur motus eſt alia ſpecies ab ea, de qua determinatum eſt in lib. Phyſicorum. Ille enim motus eſt actus exiſtentis in potentia, ſed iſte motus eſt actus perfecti.* Et ut explicaret, quomodo motus iſte non dicat imperfectionem; ſed rationem motus communiter, & amplè dicti, addit 1. *part.q.*18.*art.*1. *Illa propriè ſunt viventia, quæ ſeipſa ſecundum aliquam ſpeciem motus movent, ſive accipiatur motus propriè,ſicut motus dicitur actus imperfecti, id eſt,exiſtentis in potentia, ſive motus accipiatur communiter, prout motus dicitur actus perfecti, prout intelligere, & ſentire dicitur moveri, ut dicitur in 3. de Anima.* Quod etiam fatetur S. Doctor *in hac* 1. *part. queſt.* 9. *ad* 1. Ergo prædictum *intelligere* creatum ſub pura, & præciſa ratione actionis, quæ ſit actus perfecti, non conſiderando alias rationes,quæ in ipſo, quia creatum eſt,inveniuntur,nullam exprimit imperfectionem: ſiquidem ſub iſto præciſo conceptu actionis immanentis tantum dicit eſſe actum perfecti. Ergo non eſt, cur ſit eſſentialiter determinatum, ad hoc ut neceſſariò contrahatur per differentias eſſentialiter involventes imperfectionem,& ab ea indenudabiles. Sicut, quia idem *intelligere* creatum ſub ratione entis,aut intellectionis nihil exprimit imperfectionis,ſed quod ſit actus perfecti, propterea non eſt eſſentialiter determinatum,ad hoc ut in ratione intellectionis contrahatur per differentias eſſentialiter imperfectas, & indenudabiles ab imperfectionibus. 122. *Confirmatur.* *Ariſt.* *D. Thom.* *S. Doctor.*

Ex quo etiam corruit alia evaſio, quæ ex Molina,& Suarez poſſet adduci,nempe,actionem immanentem importare indiſpenſabiliter duas alias imperfectiones,ſcilicet,quòd ſupponat potentiam paſſivam in eliciente illam, ad hoc ut in eo maneat,& recipiatur: & tandem,quòd per veram elicientiam procedat ab agente,ac proinde diſtinguatur realiter ab illo. 123. *Alia evaſio ex Molina, & Suarez.*

Ex dictis igitur hæc evaſio corruit. Quoniam ſi non eſt contra rationem actionis immanentis, quòd communicet eamdem numero naturam ſub modo eſſendi, tam naturali, quàm intelligibili; *Refutatur.*

quæ est in producente: non erit contra rationem ejus, quòd sit infinitas, & summè perfecta intra suam lineam: quippe cùm sola actio, & productio infinita, & summè perfecta intra suam lineam possit communicare eamdem numero naturam sub modo essendi naturali, & intelligibili, quæ est in producente: sicut etiam sola natura infinita intra suam lineam, nempe divina, potest hoc modo communicari. Constat autem, de ratione actionis, sive productionis infinitæ intra suam lineam esse, ut identificetur cum suo principio, aut quasi principio, ut constat ex iis, quæ *in 1. tomo hujus N. Cursus Theologici tract. 4. de Voluntate Dei disput. 2. num. 34.* diximus. Et propterea omnes actus secundi finiti, & limitati alicujus lineæ distinguuntur à suis principiis; & omnes actus secundi reperti in Deo, ut intellectio, & volitio, identificantur cum suis quasi principiis. Ergo non erit contra naturã intellectionis, ut est actio infinita intra suam lineam, quod identificetur cum intellectu; ac proinde quod nec procedat ab eo per veram elicientiam, nec supponat potentiam passivam, & receptivam.

§. III.

Eadem Sanctissimi Præceptoris sententia ratione alia comprobatur.

124. Secunda, & fundamentalis ratio. D.Thom. Secunda verò ratio, per quam præcedens non parùm confirmatur, desumitur ex D. Thoma *in hac 1. p. q. 25. art. 1.* potestque sub hac forma proponi. Quoniam conceptus virtutis activæ, sive potentiæ activæ in Deo est denudabilis ab imperfectionibus: ergo potiori jure ratio actionis denudabilis erit ab illis: ergo non erit, cur processiones in divinis non sint verè, & propriè actiones immanentes. Hæc ultima consequentia ex priori apertè constat. Prior verò ex antecedenti videtur sequi. Quoniam ratio actionis collata cum virtute, aut potentia activa, est perfectior illa, quatenus dicit majorem actualitatem, quam ipsa. Et

D.Thom. propterea D. Thom. *loco citato in solutione ad 2.* dixit, quòd quandocumque actus est aliud à potentia, oportet, quòd actus sit nobilior potentia: ergo, si ratio potentiæ activæ est denudabilis ab imperfectionibus, consequens erit, ut actus ei directè correspondens, nempe actio verè, & propriè talis, queat etiam ab eisdem denudari.

Antecedens autem probatur. Quoniam, cùm potentia activa conveniat rei, quatenus est in actu, consequens est, quòd sicut hoc, quod est esse in actu, est denudabile ab imperfectionibus, & propterea est dabile ens summè in actu, quod sit denudabile ab omni imperfectione potentialitatis: ita etiam potentia activa erit denudabilis ab imperfectionibus, ita ut sit summè actualis absque omni potentialitate, & per consequens libera ab omni imperfectionis nota, quæ semper ex aliqua poten-

D.Thom. tialitate procedit. Ideoque D. Thomas sequenti discursu rem hanc elucidante probat, Deum habere omnipotentiam. *Manifestum est enim, quòd unumquodque, secundùm quod est actu, & perfectum secundùm hoc est principium activum alicujus. Patitur autem unumquodque, secundùm quòd est deficiens, & imperfectum. Ostensum est autem suprà, quod Deus est purus actus, & simpliciter, & universaliter perfectus, neque in eo aliqua imperfectio locum habet. Vnde sibi maximè competit esse principium activum, & nullo modo pati. Relinquitur ergo, quòd in Deo maximè sit potentia activa.*

125. Confirmatur ex D. Thoma. Confirmatur ratione ejusdem S. Doctoris loco citato. Quoniam Deus respectu creaturarum habet potentiam activam propriè talem denudabilem ab imperfectionibus: & rursus actus ei correspondens est actio immanens identificata cum eadem potentia activa: ergo talis actio denudari poterit ab imperfectionibus: ac proinde ratio vera actionum conveniet divinis processionibus. Hæc ultima consequentia patet ex priori. Quoniam, si actio correspondens omnipotentiæ est denudabilis ab imperfectionibus, consequens erit, ut licet processiones divinæ sint actiones, possint denudari ab omni imperfectione: & si semel sic denudari possunt, oportet, ut secundum rationem veram actionis in Deo reperiantur. Prima verò consequentia ex antecedenti constat. Antecedens autem quoad primam partem ex dictis numero immediatè præcedenti patet. Quoad secundam verò etiam liquet. Tum: quia Deus ad extra nequit operari per actionem transeuntem, sed per suum *scire*, quod habet rationem potentiæ executivæ, quæque est virtualiter transiens, ut constat ex iis, quæ *in 1. tomo hujus Cursus Theologici tractatu 3. de Scientia Dei disputatione 5. num. 43. & sequentibus* diximus. Tum etiam: quia, ut nuper dicebamus ex D. Thoma, actio transiens, correspondens prædictæ potentiæ activæ Dei, & collata cum illa, esset actualior eadem potentia: quod tamen, ut constat, est apertè falsum. Vnde idem S. Doctor D.Thom. postquam *in prædicta quæst. 25. art. 1. in solutione ad 2.* dixit, quod *quandocumque actus est aliud à potentia, oportet quod actus sit nobilior potentia*: statim addidit: *Sed actio Dei non est aliud ab ejus potentia, sed utrumque est essentia divina, quia nec esse ejus est aliud ab ejus essentia. Vnde non oportet, quod aliquid sit nobilius, quam potentia Dei.*

Confirmatur secundo ratione deprompta ex D. 127. Confirmatur secundo ex D Thoma. Thoma *infra quæst. 41. art. 5.* Quoniam in Patre datur potentia generativa respectu Verbi divini, ut loco citato cum eodem S. Doctore probabimus: ergo dabitur etiam vera generatio respectu illius: ergo talis generatio habebit veram, & propriam rationem actionis. Patet hæc ultima consequentia: tum, quia generatio essentialiter involvit rationem actionis, quippe quæ debet involvere veram productionem rei genitæ. Tum etiam, quia generatio præcisè consistens in emanatione non includente in suo conceptu formali veram rationem actionis, est imperfecta in ratione influentis in rem genitam: & propterea non nisi ut subordinata alteri priori actioni, & eam involvens, seu præsupponens potest attingere rem genitam, ut contingit in generatione substantiæ creatæ ab alia juxta ea, quæ latè, & dilucidè docent nostri Complutenses *in lib. Physicorum disp. 10. à num. 92. usque ad num. 120.*

Nec refert evasio cujusdam Iunioris asserentis, Solutio cujusdam Iunioris. quod saltem in termino actionis verè, & propriè talis invenitur semper aliqua imperfectio. Et propterea, licet divina omnipotentia, & ejus actio sint liberæ ab imperfectionibus, nihilominus earum terminus debet eas involvere: hoc autem satis est, ad hoc ut processiones divinæ non sint veræ, & propriæ actiones, quia terminus illarum nequit esse involutus imperfectionibus.

Non itaque hoc refert. Quoniam potentia acti- Rejicitur. va, & actio ei correspondens denudabiles ab imperfectionibus non inferunt imperfectionem in termino producto, nisi alias terminus ipse petat indispensabiliter ob sui naturam esse involutum imperfectionibus; sed producunt eum cum tanta, vel tanta perfectione, quantam ipse petit: & si terminus petit omnimodam perfectionem, non est cur ex eo quod fiat per potentiam, sive virtutem activam,

actívam, aut generationem infinitæ perfectionis, necnon & per actionem itidem infinitè perfectam, habeat involvere aliquid imperfectionis: ſed Verbum divinum petit infinitam perfectionem, ut ex ſe conſtat: ergo ex hoc, quod producatur per potentiam activam, ſive generativam, & per actionem generativam verè, & propriè talem, quæ ſint denudabiles ab imperfectionibus, quæque dicant infinitam perfectionem, non idcircò debebit produci involutum imperfectionibus; ſed potius inde oppoſitum colligetur.

§. IV.

Oppoſita ſententia cum ſuis fundamentis, & eorum ſolutionibus.

128. Sententia contraria.

QUamvis omnia fundamenta oppoſitæ ſententiæ ex dictis facilè corruant, nihilominus majoris claritatis gratia, & ut omnibus illis expreſſius fiat ſatis, placuit adverſariorum ſententiam, & eorum argumenta, necnon & eorum ſolutiones hic adducere. Quia verò omnia illa unico ferè verbo ſolvuntur, idcircò prius cuncta argumenta, deinde verò ſolutiones eorum proponentur. Contrariam ergo ſententiam noſtræ aſſertioni amplexi ſunt Suarez *lib.1.de Trinitate c.8.n.5 & tom.2. Metaph.diſp.48.ſect.4 n.10.* Molina *hic diſp.1* & alij ſentientes, divinas proceſſiones eſſe emanationes intelligibiles, ſeu ad ordinem intelligibilem ſpectantes, eſſeque immanentes; non tamen veram, & propriam rationem actionis, ſive operationis immanentis ſortiri. Probatur primo à Molina ex D. Thoma *in hoc articulo,* ubi data opera, loquens de proceſſionibus divinis, ſic concludit. *Non ergo accipienda eſt proceſſio, ſecundum quod eſt in corporalibus; ſed ſecundum emanationem intelligibilem, utpotè verbi intelligibilis à dicente, quod manet in ipſo:* ut utendo nomine emanationis, non vero actionis intelligibilis, denotaret, proceſſionem in divinis non habere veram, & propriam rationem actionis, ſive operationis intelligibilis; ſed tantum emanationis ad hunc ordinem ſpectantis.

Suarez. Molina.

Primum fundamentum. D.Thom.

129. Secundum fundamentum.

Secundo. Nam, ſi proceſſiones divinæ activè ſumptæ eſſent verè, & propriè actiones, tunc id, quod per eas produceretur, haberet veram rationem effectus: hoc autem dici nequit: ergo, &c. Minor eſt certa. Quoniam ratio effectus dicit imperfectionem dependentiæ veræ, & propriæ: quæ quidem non poteſt reperiri in Filio, aut Spiritu Sancto per has proceſſiones procedentibus. Sequela verò probatur. Quoniam, ſi prædictæ proceſſiones eſſent verè, & propriè actiones, etiam terminus earum eſſet verè, & propriè quid actum per illas: ſicut ſi tantum eſſent emanationes, non verò propriè actiones, tunc terminus per illas procedens tantum eſſet quid emanans, non verò actum. Conſtat autem, idem eſſe, aliquid eſſe actum verè, & propriè per actionem, & eſſe verè, & propriè effectum illius. Et propterea, licet in divinis admittatur, Verbum v.g. procedere à Patre, non tamen eſſe quid actum per generationem.

Confirm.1. Molina.

Confirmatur primò ex Molina. Quoniam de ratione actionis immanentis veræ & propriæ ſunt multæ imperfectiones: ergo divinæ proceſſiones nequibunt habere rationem talis actionis. Conſequentia eſt perſpicua. Antecedens autem probat Molina: ex eo quod de ratione prædictæ actionis eſt, eſſe productionem termini realiter, & eſſentialiter diverſi ab ipſo producente, & eſſe medium quoddam inter duos terminos, ſcilicet *à quo* & *ad quem*, nempe, inter *non eſſe*, & *eſſe*: ac tandem præſupponere potentiam paſſivam, in qua recipiatur: quæ tamen omnia includunt aliquid imperfectionis, ut intuenti conſtabit.

Confirm.2. Suarez.

Confirmatur ſecundò ex Suarez. Quia de ratione actionis immanentis verè & propriè talis eſt, quod oriatur à ſuo principio per veram elicientiam: ſed hoc repugnat divinis proceſſionibus: ergo, &c. Minor eſt certa. Quoniam divinæ proceſſiones, v.g. generatio activa non diſtinguitur realiter à Patre, ut communiter docent Theologi: id autem, quod non diſtinguitur realiter ab aliquo, non poteſt oriri ab eo per veram elicientiam. Major autem ſupponitur à Suarez ex inductione univerſali actionum creatarum verè & propriè talium, quæ verè eliciuntur à ſuis principiis.

130. Ultimum fundamentum.

Ultimò. Nam proceſſiones in divinis ſunt formaliſſimè loquendo ipſæ relationes: ergo non habebunt veram, & propriam rationem actionis immanentis; ſed ad ſummum erunt emanationes quædam. Antecedens eſt D. Thomæ *infra q. 41. art. 1. in ſolutione ad 2.* his verbis: *Dicendum, quod actus notionales ſecundum modum ſignificandi tantum, differunt à relationibus perſonarum, ſed re ſunt omnino idem. Unde Magiſter dicit in 1. ſent. diſtinct. 26. quod generatio, & nativitas aliis nominibus dicuntur Paternitas, & Filiatio.* Conſequentia verò probatur. Quoniam relatio non habet veram, & propriam rationem actionis; ſed ad ſummum eſt emanatio ſui à fundamento: & ſi aliquando aliquid mediante illa emanaverit, ut in divinis contingit, ubi ſuus terminus mediante ea dimanat, tunc erit emanatio ſui termini; non autem vera, & propria actio.

131. Diluuntur primum & ſecundum fundamentum.

Ad primum patet ex dictis *num.* 124. Ad ſecundum neganda eſt ſequela. Ad probationem neganda eſt major: quia iſtis nominibus *agens*, & *actum* apud Latinos ſignificantur cauſa & effectus: cum tamen ex communi uſu *actio* non ſignificet actum ſecundum præcisè correſpondentem cauſæ ut tali, cui correſpondet effectus ut talis; licet nomen actionis deſumptum fuerit à prædicta actione, & potiſſime ab actione admixta motui, quippe quæ eſt aliis notior. Poteſtque hoc explicari exemplo adducto à D. Thoma *infra quæſt. 33. artic. 1. ad 2.* ubi inquit, quod licet Pater ſit principium Filij, nihilominus Filius non dicitur principiatus, quia iſto nomine apud Latinos denotatur quædam minoratio, & ſubjectio principiati: quæ tamen in Filio Dei non reperitur.

D.Thom.

Ad primam, & ſecundam confirmationem patet ex dictis *à num. 116. uſque ad num. 125.*

Ad primam, & ſecundam confirmationem.

132. Ad ultimum fundamentum.

Ad ultimum patebit ex dicendis *quæſt. 41. art. 1.* Pro nunc autem reſpondetur, Sanctum Doctorem loqui de eo, quod addit actus notionalis v.g. *dicere* ſupra actum eſſentialem, nempe intellectionem conſtitutivam divinæ naturæ. Nam id, quod addit ſupra illam, ſolum ex parte modi ſignificandi diſtinguitur à relatione Paternitatis, & ipſa abſque additione virtuali eſt connotatum, & obliquum quoddam importatum ab ipſo actu notionali, nempe ab ipſo *dicere*; & ſimul eſt conſtitutiva perſonæ Patris.

ARTICULUS II.

Vtrùm aliqua processio in divinis generatio dici possit?

4. Contra Gent. c. 10. & 11. Et Opusc. 3. c. 32

AD secundum sic proceditur. Videtur, quod processio, quæ est in divinis, non possit dici generatio. Generatio enim est mutatio de non esse in esse corruptioni opposita, & utriusque subjectum est materia. Sed nihil horum competit divinis. Ergo non potest generatio esse in divinis.

¶ 2. Præterea. In Deo est processio secundum modum intelligibilem, ut dictum * est: sed in nobis talis processio non dicitur generatio. Ergo neque in Deo. *Art. præc.

¶ 3. Præterea. Omne genitum accipit esse à generante. Esse ergo cujuslibet geniti est esse receptum. Sed nullum esse receptum est per se subsistens. Cum igitur esse divinum sit esse per se subsistens (ut supra probatum * est) sequitur, quod nullius geniti esse sit esse divinum. Non est ergo generatio in divinis. * Q. 7. art. 1. & q. 11. artic. 4.

SED contrà est, quod dicitur in Psalmo 2. Ego hodie genui te.

RESPONDEO dicendum, quòd processio Verbi in divinis dicitur generatio.

Ad cujus evidentiam sciendum est, quod nomine generationis dupliciter utimur. Vno modo communiter ad omnia generabilia, & corruptibilia: & sic generatio nihil aliud est, quam mutatio de non esse ad esse. Alio modo proprie in viventibus; & sic generatio significat originem alicujus viventis à principio vivente conjuncto, & hæc propriè dicitur nativitas. Non tamen omne hujusmodi dicitur genitum; sed proprie quod procedit secundum rationem similitudinis. Vnde pilus, vel capillus non habet rationem geniti, & filij; sed solum quod procedit secundùm rationem similitudinis non cujuscumque: nam vermes, qui generantur in animalibus, non habent rationem generationis, & filiationis, licèt sit similitudo secundùm genus: sed requiritur ad rationem talis generationis, quòd procedat secundùm rationem similitudinis in natura ejusdem speciei. Sicut homo procedit ab homine, & equus ab equo. In viventibus autem, quæ de potentia in actum vitæ procedunt, sicut sunt homines, & animalia, generatio utramque generationem includit. Si autem sit aliquod vivens, cujus vita non exeat de potentia in actum, processio (si qua in tali vivente invenitur) excludit omninò primam rationem generationis, sed potest habere rationem generationis, quæ est propria viventium. Sic igitur processio Verbi in divinis habet rationem generationis: procedit enim per modum intelligibilis actionis, quæ est operatio vitæ: & à principio conjuncto, ut suprà * jam dictum est: & secundùm rationem similitudinis. Quia conceptio intellectus est similitudo rei intellectæ, & in eadem natura existens. Quia in Deo idem est intelligere, & esse, ut suprà * ostensum est. Vnde processio Verbi in divinis dicitur generatio, & ipsum Verbum procedens dicitur Filius. * Art. præc. * Q. 3. art. 4. & q. 14. artic. 4.

Ad primum ergo dicendum, quòd objectio illa procedit de generatione secundùm rationem primam, prout importat exitum de potentia in actum, & sic non invenitur in divinis, ut supra * dictum est. * In corp. a.

Ad secundum dicendum, quòd intelligere in nobis non est ipsa substantia intellectus. Vnde verbum, quod secundùm intelligibilem operationem procedit in nobis, non est ejusdem naturæ cum eo, à quo procedit. Vnde non propriè, & complete competit sibi ratio generationis: sed intelligere divinum est ipsa substantia intelligentis, ut supra * dictum est. Vnde verbum procedens procedit, ut ejusdem naturæ subsistens. Et propter hoc propriè dicitur genitum, & Filius. Vnde & his, quæ pertinent ad generationem viventium, utitur Scriptura ad significandam processionem divinæ Sapientiæ, scilicet, conceptione, & partu. Dicitur enim ex persona divinæ Sapientiæ Proverbiorum 8. Nondum erant abyssi, & ego jam concepta eram: ante colles ego parturiebar. Sed in intellectu nostro utimur nomine conceptionis, secundùm quod in verbo nostri intellectus invenitur similitudo rei intellectæ; licet non inveniatur naturæ identitas. * Q. 14. art. 4.

Ad tertium dicendum, quòd non omne acceptum est receptum in aliquo subjecto, alioquin non posset dici, quòd tota substantia rei creatæ sit accepta à Deo, cùm totius substantiæ non sit aliquod subjectum receptivum. Sic igitur id, quod est genitum in divinis, accipit esse à generante, non tanquam illud esse sit receptum in aliqua materia, vel subjecto, quod repugnat subsistentiæ divini esse: sed secundum hoc dicitur esse acceptum, in quantum procedens ab alio habet esse divinum,

vinum, non quasi aliud ab esse divino existens. In ipsa enim perfectione divini esse continetur, & Verbum intelligibiliter procedens, & principium Verbi, sicut & quæcumque ad ejus perfectionem pertinent ut suprà * dictum est.

* Q.4.a.1. & q.34.a.4.

Prima conclusio.

Si generatio sumatur, prout est communis ad omnia generabilia, & corruptibilia, scilicet, ut est mutatio de non esse ad esse, nulla processio in divinis est dicenda generatio.

Secunda conclusio.

Si generatio sumatur, prout est propria viventium, nimirum, prout est origo viventis à principio vivente conjuncto in similitudinem naturæ, tunc processio Verbi in divinis dicitur propriè generatio, & Verbum procedens dicitur propriè Filius.

DISPVTATIO II.

De Generatione Verbi divini.

POST disputationem præcedentem, in qua de processionibus divinis in communi, aut quasi in communi sumptis egimus, recto ordine in hac disputatione de processione, seu generatione Verbi divini, quæ inter divinas processiones prior est, sermonem instituimus.

DUBIUM I.

Quid sint generatio in communi, & generatio viventium? & an illa prior in divinis reperiatur?

1. VT melius patefiat id, quod in tota hac disputatione explicare intendimus, nempe, an processio Verbi in divinis sit generatio? & quæ species, aut quasi species generationis ei competat? oportet primo loco explicare, quidnam sit generatio in communi? & quid generatio propria viventium? ut ita melius capiatur, utrum prædicta processio habeat rationem generationis, & an utraque generatione ratio illi competat? Nomine autem generationis in communi intelligimus generationem substantialem, prout est communis ad omnia generabilia, & corruptibilia, sive illa sint non viventia, sive viventia saltem creata. Nam utrum hæc ratio generationis sit etiam communis generationi increatæ? infrà in hoc eodem dubio decidetur. Sicut etiam nomine generationis viventium denotatur generatio, prout habet esse communem ad omnia viventia. Consulto verò in secunda tituli parte non inquirimus, an utraque generatio conveniat processioni Verbi divini? sed an ratio generationis in communi ei competat? Quoniam hoc secundum parum difficultatis habet: & ideò potest in hoc eodem dubio, in quo ratio generationis in communi explicatur, absolvi. Cæterùm, an prædicta processio sortiatur rationem generationis viventium? non parum difficultatis ingerit: & propterea non paucis in hoc dubio, in quo diffinitio generationis viventium exponitur, sed multis in sequentibus dubiis discutiendum est.

§. I.

Explicatur, quid sit generatio substantialis in communi.

DIcendum est primò, generationem in communi, seu prout est communis ad omnia generabilia, & corruptibilia substantialia, rectè diffiniri per hoc, quòd sit *mutatio de non esse ad esse.* Ita D.Thomas *in hoc art.* & communiter Doctores. Desumitur hæc diffinitio ex Aristotele, *num.* 8. *Physicorum text.* 7. ubi prædictam generationem substantialem diffinit per hoc, quòd sit *mutatio de non ente ad ens,* sive (quod in idem quoad præsens redit) *de non esse ad esse.* Tum etiam primo de Generatione, ubi diffinit illam per hoc, quod sit *mutatio à substantia in potentia ad substantiam in actu.* Unde, dùm in diffinitione adducta à D.Thoma ex Aristotele *loco citato ex* 8. *Physicorum* dicitur, quòd est *mutatio de non esse ad esse,* debet per ly *esse* intelligi *esse* substantiale, quod à forma substantiali provenit. Sicut etiam per ly *non esse* intelligitur privatio, qua materia privata est eodem *esse* substantiali. Cujus rationem optimè reddunt ex D. Thoma nostri Complutenses *in lib. de Generatione disp.*2 *num.*78. & deinceps Quia, cùm *esse* substantiale sit *esse* absolutè, simpliciter, & sine addito, *esse* verò accidentale non sit *esse* simpliciter, & sine addito, sed cum illo, nempe *esse* secundùm quid, & accidentale, propterea nomine *esse* simpliciter, & absolutè dicti optimè intelligitur *esse* substantiale, & à forma substantiali proveniens. 2. Prima conclusio. D.Thom. Aristot. N.Comp.

3. Rationem autem hujus assertionis adduxit D. Thomas *in hoc art. &* 4. *contra Gentes cap.*14. Quoniam generatio substantialis, prout est communis ad omnia generabilia, & corruptibilia, non aliter competit ipsis, nisi quatenus exeunt de potentia in actum, seu (quod in idem quoad præsens redit) quatenus materia prima, quæ est in potentia ad aliquam formam substantialem, recipit actu illam, & transit ab hoc, quod est esse in potentia ad eam, ad hoc, quod est actu habere illam: ergo generatio optimè diffinitur per hoc, quod sit *mutatio de non esse ad esse.* Patet consequentia. Quia idem est ille transitus materiæ à non *esse* sub forma substantiali ad *esse* sub illa, ac mutatio de non *esse* ad *esse:* & ita mutatio hæc optimè explicatur per hoc, quòd materia habeat prædictum transitum, & iste transitus per hanc mutationem. Ratio conclusionis ex D.Thoma.

4. Nec refert, si objicias, generationem substantialem, v.g. non viventium, non semper habere rationem mutationis: ergo non benè diffinitur generatio, de qua loquimur, per hoc, quòd sit *mutatio de non esse ad esse.* Consequentia est aperta. Antecedens autem probatur ratione desumpta ex D. Thoma *3.part.q.77.artic.*5. Nam, quando comburuntur species sacramentales, tunc in puncto generationis, & ex vi præcedentis miraculi convertitur quantitas illius hostiæ consecratæ in materiam primam, & ea semel per conversionem producta, tunc virtute agentis naturalis generatur in illo instanti ignis: & idem contingeret, etiamsi materia illa fieret per creationem, ut optimè probat nostrum Collegium Complutense *in lib. de Generatione disp.*2. *num.*19. & Nos *in* 6. *tomo hujus nostri Cursus Theologici tract. de Eucharistia* dicemus: sed prædicta generatio ignis, cùm non supponat materiam verè privatam forma substantiali ejusdem ignis, Objectio. D.Thom. N.Comp.

ignis, quippè quæ producitur in eodem instanti reali ac prædicta forma, non potest esse realis mutatio: quandoquidem ad realem mutationem saltem requiritur transitus à privatione ad habitum: ergo iam dabitur aliqua substantialis generatio in non viventibus, quæ non sit mutatio.

Solutio. Respondetur enim concedendo antecedens, & negando consequentiam. Nam, licet generatio substantialis possit ex præsupposito miraculo non afferre actu mutationem, ut in exemplo posito contingit, nihilominùs illam per se petit, estque vera radix illius, ac proinde connaturaliter loquẽdo semper habet illam adjunctam, ut optimè probant nostri Complutenses *loco nuper citato num.* 22. Et propterea, sicut homo rectè diffinitur per risibilitatem, quia, licèt per accidens posset supernaturaliter esse sine illa, nihilominùs per se loquendo semper eam habet, illamque petit: ita, quia generatio substantialis secundùm suam essentiam considerata habet esse radicem, vel rationem à priori mutationis substantialis, illamque per se loquendo semper infert, quamvis per accidens ratione præsuppositi miraculi possit eam actu non inferre, ideo optimè diffinitur per mutationem materiæ de non *esse*, ad *esse*. Circa hæc tamen (ut aliquibus objectionibus in oppositum pugnantibus satisfiat) videantur nostri Complutenses *disp. nuper citata quæst.* 2.

N. Compl.

§. II.

Exponitur, quid sit generatio propria viventium.

5. Secunda cõclusio. D. Thom. Aristotel.

Dicendum est secundò, generationem viventium optimè diffiniri per hoc, quòd sit *origo viventis à principio vivente coniuncto, in similitudinem naturæ eiusdem speciei.* Ita D. Thomas *in hoc art & 4. contra Gentes c.* 11. desumiturque ex Aristotele 7. *Metaphysicæ c.* 8. & 8. *Ethicorum c.* 12. necnon 1. *Generatione animalium cap.* 1. & 2. quam etiam recipiunt omnes expositores D. Thomæ *in hoc loco.*

Explicatur conclusio. Explicatur assertio, & simul prædicta diffinitio. In primis ergo generatio dicitur *origo viventis*, ut denotetur, quòd proprius terminus illius debet esse vivens, ut ita distinguatur à generatione non viventium. Nomine autem viventis intelligitur vivens totale, & suppositum per se subsistens, ita ut per hanc particulam distinguatur generatio à nutritione, qua acquiritur nova pars substantiæ viventis. Nam, licet talis pars sit (modo tamen, *in lib. de Generat. disput.* 5. *quæst.* 3 & 4. à nostris Complutensibus explicato) vivens; nihilominùs nutritio illa non habet rationem generationis viventium simpliciter, & absolutè talis.

N. Compl.

Deinde eadem generatio asseritur esse *à principio vivente*, ut denotetur, quale debeat esse principium generationis, & quomodò ad generationem viventium non sit satis, quòd terminus eius sit vivens; sed insuper desideratur, quòd principiũ eius sit etiam vivens ut tale: & per consequens, quòd talis generatio sit vitalis, ad quam proinde ipsum vivens (modo statim dicendo) se se moveat. Unde generatio vermium procedens à Sole (ut multi volunt) non est generatio viventium, quia non procedit à principio vivente: nec generatio Evæ ex costa Adami habuit, vt fuit ab illo, rationem prædictæ generationis: quia, secundùm quòd fuit ab Adamo, non processit à vivente ut tali: ex eo quòd Adamus non concurrit vitaliter ad illam, nec ab eo in genere causæ efficientis processit, sed tantùm materialiter, seu præbendo materiam in ipsam influxit.

Additur, prætereà illa particula *conjuncto*, ut innuatur, generationem viventium esse talis conditionis, ut debeat esse quodammodo de substantia, vel quodammodo de parte, seu de aliquo substantiæ generantis, quod saltem in principio generationis habeat esse conjunctum eidem generanti: ac proinde vivens genitum debet secundùm aliquid sui esse conjunctum saltem in initio generationis cum suo principio vivente, à quo procedit. 6.

D. Thom. Hoc autem optimè explicat D. Thomas 4. *contra Gentes cap.* 11. in plantis, & animalibus generantibus sibi similia, quia non nisi medio semine generant: semen autem saltem in principio fuit conjunctum ipsi generanti, habuitque esse aliquomodo partem, seu quasi partem, vel aliquid ipsius, quatenus est aliquid contentum intra ipsum generans, ita ut per se petat esse intra illud: & sic vivens generans non imprimit suam formam in materia omninò extrinseca, sed in materia quodammodò (per se tamen) intrinseca: quod tamen non petit generatio non viventium. Nam ignis, v.g. nullam sui partem substantialem, nec aliquid sui, seu intra ipsum per se contentum transfundit in ignem genitum, ut in eo imprimat suam propriam formam. Unde Aristoteles ob hanc rationem *lib.* 8. *Ethicorum c.* 12. & *lib.* 1. *magnorum Moralium c.* 34. peculiariter de parentibus dixit, eos diligere filios, quia sunt aliquid sui. Aristot.

Ponitur tandem in eadem diffinitione *in similitudinem naturæ specificæ:* quia ad rationem generationis viventium requiritur, ut vivens, quod per illam connaturaliter procedit, sit saltem eiusdem naturæ specificæ. Et propterea vermiculi ab homine v.g. per actionem vitalem ex proprio humore generati non procedunt ab eo per generationem propriam viventium: quoniam non sunt eiusdem naturæ specificæ cum ipso homine. Sicut etiam (ut id obiter dicamus) productio pilorum, vel capillorum animalis excluditur à D. Thoma in præsenti à ratione generationis viventium: quia juxta probabilem opinionem non informantur eadem forma substantiali, qua ipsum animal: & ita, quia ad adducendum aliquid in exemplum sufficit uti opinione probabili; propterea Angelicus Doctor ad præsens intentum confirmandum usus est prædicto exemplo: quamvis iuxta eius sententiam pili, vel capilli informentur eadem anima, & secundùm eumdem gradum atomum substantialem, qua totum animal, ut ex eodem S. Doctore docent N. Complutenses *in lib. de Anima disp* 6. *num.* 30. & 45. 7. D. Thom. N. Compl.

Diximus, *quòd ad rationem generationis viventium requiritur, ut vivens per eam procedens exeat simile saltem in eadem natura specifica.* Quia, licet hoc ad minùs requiratur, non tamen obest, sed potiùs prodest ad rationem prædictæ generationis, quòd vivens aliquando procedat simile in eadem numero natura: siquidem hoc ipso, quòd ad generationem prædictam desideretur identitas in natura, consequens est, ut quò hæc identitas fuerit maior, ac proinde pertigerit usque ad identitatem in eadem numero natura, eò generatio erit perfectior in ratione vitalis generationis. 8.

Unde, licet quoties vivens genitum est materiale, tunc similitudo, & identitas tantùm sit identitas secundùm speciem, quia eo ipso habet diversam materiam à generante, & materia est radix distinctionis numericæ: attamen quando genitum est purè spirituale, tunc oportet, ut hoc ipso, quòd sit eiusdem

eiusdem naturæ specificæ cum generante communicetur ei eadem numero natura: ex eo quod non habent unde distinctio numerica desumatur. Et propterea in divinis est vera, & propria generatio viventium, ut infrà dicemus; licèt communicetur eadem numero natura divina, quæ est in generante. Unde D. Thomas hoc ipsum 4. *contra Gentes c.11.* explicans sic ait: *Natura, quæ est una secundùm speciem, non dividitur in plura secundùm numerum, nisi propter materiam: divina autem natura omninò immaterialis est. Impossibile est igitur, quòd natura divina sit una specie, & numero differens. Verbum igitur Dei in eadem natura numero communicat cum Deo, propter quod Verbum Dei, & Deus, cuius est verbum, non sunt duo Dij, sed unus Deus. Nam quòd apud nos duo habentes humanam naturam sint duo homines, ex hoc contingit, quòd natura humana numero dividitur in duobus.*

D. Thom.

9. Ex prædicta explicatione suadetur assertio.

Assertio sic explicata non aliter, quàm ex explicatione tradita suadetur. Quoniam nihil aliud apparet, quod requiratur ad rationem generationis viventium, præter ea, quæ in hac diffinitione sic explicata ponuntur, & hoc ipso quòd omnia hæc inveniantur, eo ipso productio illa est generatio viventium propria, ut inductione facta in generatione hominis, & aliorum satis constabit.

Obiectio prima.

Nec refert si obijcias primò, quòd generatio muli ex accessu asini ad equam, est generatio viventium: & tamen mulus non est eiusdem naturæ specificæ cum generante: ergo ad rationem generationis viventium non requiritur similitudo in natura eiusdem speciei.

Respondetur.

Respondetur enim, generationem istam muli esse monstruosam & præter intentionem asini generantis, & ita non mirum, quod, etsi sit generatio viventis, non procedat in similitudinem naturæ specificæ, sed genericæ, & modo statim explicando. Quia diffinitio generationis viventium intelligitur de generatione non monstruosa, sed in qua unum vivens connaturaliter omninò procedit ab alio, qualis est generatio hominis ab homine, & equi ab equo, & de hac generatione viventium oportuit peculiariter in præsenti mentionem facere; quia de ea nunc loquimur, ut inde deducamus generationem Verbi divini: hæc autem debet esse omninò connaturalis, ut ex se constat; & ideo de generatione viventium omninò connaturali debebat D. Thomas diffinitionem tradere.

10. Aristot.

Quæ solutio desumitur ex Aristotele 7. *Metaphysicæ textu 8.* his verbis: *In quibusdam verò palam: quia generans tale quidem est, quale generatum, nec tamen idem, nec unum numero, sed unum specie, ut in Physicis. Homo namque hominem generat, nisi quid præter naturam fiat, ut equus mulum, & hoc quoque simile. Commune enim super equum, & asinum non est nominatum proximum genus, sunt autem ambo forsan velut mulus.* Quæ verba sic explicat D. Thomas *ibidem lect. 7.* *Licet in aliquibus sit dubium, utrùm generans sit simile generato, tamen in quibusdam palam est, quod generans sit quoddam tale, quale est generatum, non quidem unum numero, sed idem specie, ut patet in naturalibus: homo enim generat hominem, similiter equus equum, & unaquaque res naturalis aliam similem in specie sibi, nisi accidat aliquid præter naturam, sicut est, cùm equus generat mulum, & dicitur ista generatio præter naturam, quia est præter intentionem naturæ particularis.*

D. Thom.

Aliter occurritur.

Adde, posse etiam dici, quòd ad rationem generationis viventium satis est, quòd quantum est ex vi virtutis generativæ residentis in generante, produceretur genitum simile in natura specifica generantis; quamvis per accidens oppositum contingat, ut in mulo patet. Quæ solutio insinuatur à D. Thoma *loco nuper citato*, ubi sic inquit: *Virtus enim formativa, quæ est in spermate maris, naturaliter est ordinata, ut producat omninò simile ei, à quo sperma est decisum: sed de secundaria intentione est, quòd quando perfecta similitudo induci non potest, inducatur qualiscunque potest similitudo: & quia in generatione muli sperma equi non potest inducere speciem equi in materia propter hoc, quòd non est proportionata ad suscipiendam speciem equi, inducit speciem propinquam. Unde etiam in generatione muli est aliquo modo generans simile generato: est enim aliquod proximum genus, quod non est nominatum, commune equo, & asino, & sub illo genere continetur etiam mulus.*

D. Thom.

11. Obiectio secunda.

Nec etiam refert si secundò contra eamdem diffinitionem obijcias, quòd, ut nuper dicebamus, ea generatio viventium in præsenti diffinitur, ex qua deducitur, Verbum divinum esse propriè genitum, & Filium: ergo debuit addi in diffinitione tradita, quòd principium illius sit vivens, non qualecunque, sed cognoscens, & quod terminus illius sit etiam cognoscens: ac proinde prædicta diffinitio debuit sic tradi, nimirùm, quòd generatio sit *origo viventis cognoscentis à vivente cognoscente, &c.* Consequentia patet. Quia generatio Verbi divini vel non est generatio, vel, si est generatio, debet esse viventis cognoscentis à vivente cognoscente: ergo, ut colligeretur, hanc rationem generationis ei convenire, debebat tradi diffinitio generationis viventis cognoscentis in communi, quæ est *origo viventis cognoscentis à vivente cognoscente, &c.* non verò ea, quam nos tradidimus, quæ est communis ad generationem viventium non cognoscentium.

12. Solutio aliorum. Molina. Vasquez. Conimbr.

Occurrunt Molina in præsenti §. *adverterim.* Vasquez *disput. 113. cap. 1.* Conimb. 1. *de Gener. c. 4. quæst. 10. art. 1.* re vera addendas esse prædictas particulas in definitione generationis viventium, ut ex ea colligatur, Verbum in divinis esse genitũ, & filium: idque confirmant, tum ex D. Thoma 3. *part. quæst. 32. art. 3.* & super epistolam ad Ephesios *cap. 3. lect. 9.* ubi (ut ipsi aiunt) asserit, nomen patris, & filij in solis cognoscentibus reperiri: tum etiam ex etymologia nominis *filij*, quod deducitur ex nomine Græco significante amorem, qui in solis cognoscentibus invenitur.

D. Thom.

Reijcitur hæc solutio.

Cæterùm contra hoc est. Tum quòd D. Thomas non meminit harum particularum, quæ ab his auctoribus definitioni generationis viventium adduntur. Tum etiam: quia, vel nomine cognoscentis intelligitur cognoscens actualiter, vel radicaliter? Non primum: quia, quòd vivens genitor actu cognoscat, non est necessarium ad generationem: & ita generatio eodem modo se haberet, quamvis genitor, dum generat, nihil actu cognosceret, ut in creatis cernitur. Si vero secundum asseratur, ex eo quòd terminus formalis generationis viventium cognoscitivorum est natura ipsa ut radicaliter cognoscitiva: tunc non erit necesse aliquam aliam particulam addere, ad hoc ut significetur, quod vivens genitum procedit simile in natura cognoscitiva: quia totum hoc explicatur in hac definitione per hoc, quod vivens genitum oriatur simile in eadem natura cum vivente, à quo generatur: & ita nec debet in ea exprimi actualis cognitio, nec natura ipsa ut radicaliter cognoscitiva: siquidem sensus illius ultimæ particulæ, nempe, *in similitudinem naturæ eiusdem speciei*, est, quòd vivens generatum exeat simile secundùm speciem in natura viva, quam habet generans; sive illa sit viva

viva vita viventium non cognoscentium, sive vita viventium cognoscentium: & ita viventia cognoscentia procedunt similia ex vi suæ generationis specialis in eadem natura cognoscitiva sui generantis: ac proinde ex hac definitione tradita à D. Thoma optimè colligitur, quòd Verbum in divinis debeat, ob rationem specialem suæ generationis intra propriam lineam consideratæ, seu ex vi huius definitionis ut ei peculiariter applicatæ, procedere simile in eadem natura cognoscitiva sui generantis.

D. Thom.

15. Non favent adducta pro solutione Iuniorum.

Nec ea, quæ pro se adducunt prædicti Iuniores, eis favent. Non quidem primum. Quia D. Thomas 3. *part.* solùm dixit, nomina hæc tribui propriè viventibus, & præcipuè animalibus, id est, utentibus cognitione: ubi non negat, posse tribui aliquo modo propriè rebus viventibus, & carentibus cognitione, sed tantùm, non tribui eis æquè propriè, ac principaliter, sicut tribuitur animalibus. Unde idem S. Doctor, 3. *part. quæst.* 35. *art.* 3. *ad* 1. sic inquit. *Dicendum, quòd paternitas, sive maternitas, & filiatio non competunt in quacunque generatione, sed in sola generatione viventium. Et ideo, si aliqua inanimata ex aliqua materia fiant, non propter hoc consequitur in eis relatio maternitatis, & filiationis, sed solùm in generatione viventium, quæ propriè nativitas dicitur.* Et deinde neque secundum eis opitulatur. Tum: quia, ut Iunior quidam satis peritus notavit, in aliis linguis nomen *filij* non deducitur à nomine denotante amorem. Tum etiam: quia ex etymologia nominis non deducitur sufficiens argumentum ad probandum, debere id, à quo deducitur etymologia, convenire rei significatæ per illud.

D. Thom.

Aliter refutantur.

Accedit. Quòd etsi demus, ad rationem patris, & filij desiderari, quòd tam genitor, quàm genitum, sint naturæ cognoscitivæ: non tamen propterea in prædicta definitione deberet addi aliqua particula. Quia hæc definitio etiam extenditur ad generationes viventium cognoscitivorum, modo tamen nuper explicato: ex eo quòd, ubi vivens genitor fuerit cognoscitivus, ibi, ob specialem rationem illius generationis, communicatur genito natura cognoscitiva, hoc ipso quòd tali generationi competat tradita definitio, eique quoad ultimam eius particulam peculiariter applicetur, ut dictum est: & per consequens ibidem etiam reperientur relationes paternitatis, & filiationis, ut in processione Verbi divini à Patre propter hanc rationem contingit. Et ideo ex hoc, quòd Verbū divinum procedit à Patre per suum *intelligere*, & communicatur ei natura Patris, optimè colligitur, procedere ab illo ex vi suæ generationis, ut filium à patre.

III.

Statuitur, rationem generationis substantialis, ut est communis, tam viventibus, quàm non viventibus, non convenire processioni Verbi divini.

14. Tertia conclusio.

Dicendum est tertiò, rationem generationis substantialis, prout est communis tam generationi viventium, quàm non viventium, non convenire processioni Verbi in divinis. Hæc assertio apertè colligitur ex sacra pagina, ut patet ex illo Iacobi 1. *Apud quem non est transmutatio, nec vicissitudinis obumbratio.* Constat autem ex dictis *n.* 2. rationem generationis, prout est communis ad generationem viventium, & non viventium, importare, vel petere mutationem. Unde assertionem hanc communiter docent Patres, & Theologi, peculiariter verò D. Thomas *in hoc art.* & 4. *contra Gentes, c.* 4. his verbis. *In Deo generationem intelligibilem ponimus, non autem talem; qualis etsi in materialibus rebus, quarum generatio mutatio quædam est corruptioni opposita.*

Iacob. 1.

D. Thom.

Ratio conclusionis ex D. Thoma.

Assertionis istius rationem adduxit D. Thomas *in præsenti* & 4. *contra Gentes cap.* 14. Quoniam generatio, prout importat, aut petit mutationem, tantùm potest convenire rebus, quæ exeunt, aut exire possunt de potentia in actum: Verbum autem divinum, cum sit in Deo, ut actus purus, nequit exire de potentia in actum: ergo eius processioni non potest convenire ratio generationis importantis, vel petentis prædictam mutationem: ac proinde nec ratio generationis, prout est communis, tam viventibus, quàm non viventibus: siquidem hæc affert, vel exigit prædictam mutationem, ut *n.* 2. asserebamus.

15. Confirmatur. S. Doctor.

Confirmatur ratione deprompta ex eodem S. Doctore *loco citato ex* 4. *contra Gentes*, quamque etiam ex parte insinuat 2. *de Anima lect.* 12. & *in hac* 1. *part. quæst.* 9. *art.* 1. *ad* 1. & *quæst.* 18 *artic.* 1. Quoniam verbum in nobis non producitur per actionem, quæ sit motus propriè, & strictè dictus, de quo in 3. Physicorum dicitur, quod *est actus entis in potentia, &c.* ut constat ex his, quæ *in lib. Physicorum disput.* 16. *num.* 13. & *in lib. de Anima disputat.* 21. *num.* 6. N. Complutenses docent: nec etiam habet rationem mutationis communiter dictæ, nisi quia nos intelligendo quodammodo procedimus de potentia in actum, ex eo quòd non sumus semper in actuali cognitione: ergo in Deo processio Verbi, nec habebit rationem motus propriè, & strictè dicti, de quo *in* 3. *Physicorum*, nec etiam motus communiter sumpti: ac proinde nec ei conveniet ratio generationis competens tam viventibus, quàm non viventibus.

N. Compl.

Hæc ultima consequentia patet ex dictis. Siquidem ratio generationis conveniens, tam viventibus, quàm non viventibus petit, quòd si motus, qui diffinitur *in* 3. *Physicorum* per hoc, *quòd sit actus entis in potentia, &c.* ut prædicti Complutenses *disput. citata num.* 16. probant: ergo processioni verbi, cui non convenit ratio motus communiter dicti, non poterit prædicta ratio generationis communis, tam viventibus, quàm non viventibus competere. Prima verò consequentia etiam constat. Quoniam, si processio nostri verbi non est motus propriè dictus, & *in* 3 *Physicorum* definitus, multò minùs processioni Verbi divini hoc conveniet. Sicut nec ratio mutationis communiter dictæ conveniens processioni nostri verbi, eo quod non semper sumus in actuali intellectione, illi competet. Siquidem processio Verbi divini mensuratur æternitate: ac proinde semper, & indefectibiliter est in Deo. Antecedens autem quoad primam, patet ex ibidem dictis. Quoad secundam verò etiam constat. Quoniam, si nos semper, & indefectibiliter essemus in actuali cognitione alicuius objecti, non esset unde quoad hoc esset in nobis aliqua mutatio, sive propriè, & strictè, sive communiter dicta.

N. Compl.

§. IV.

Objectio contra hanc assertionem, & eius solutio.

16. Objectio contra conclusionem.

Nec refert, si objicias, quòd iuxta ea, quæ dubio sequenti dicemus, processioni Verbi divini competit definitio generationis viventium: ergo etiam ei competet definitio generationis, prout

prout communis est, tam viventibus, quàm non viventibus. Patet consequentia. Quia, ut ex D. Thoma *in hoc art.* constat, ratio generationis, prout communis viventibus, & non viventibus, est essentialiter superior respectu generationis viventium: constat autem, quòd cui convenit ratio aliqua, debet etiam id, quod est essentialiter superius tali rationi, convenire. Sicut, cui convenit ratio hominis, debet etiam competere ratio animalis eidem homini conveniens, & communis.

Confirmatur. Quoniam, vel ratio generationis, prout dicit mutationem de non *esse* ad *esse*, competit generationi viventium per modum rationis genericæ, aut essentialiter superioris, vel non? Si primum. Ergo, cui convenit ratio generationis viventium, competet, propter rationem nuper tactam, ratio communis, tam generationi viventium, quàm non viventium. Secundum autem dici nequit, ne ibidem detur duplex species atoma generationis: alia quidem consistens in hoc, quòd vivens generetur generatione propria viventium; alia verò in hoc, quod transeat à non *esse* ad *esse* substantiale: siquidem utraque hæc ratio in productione viventium creatorum reperitur.

17. Diluitur objectio. Respondetur enim distinguendo antecedens. *Processioni verbi competit definitio generationis viventium:* prout generatio viventium abstrahit à generatione viventium, sive creata, sive increata, concedendum est: prout generatio viventium reperitur in creaturis, iterum distinguendum est antecedens, & concedendum, si intelligatur de prædicta generatione quoad id, quod de perfectione dicit, quodque est satis ad salvandam rationem formalem generationis viventium; negandum verò, si intelligatur quoad id, quod includit de imperfectione. Et deinde neganda est consequentia. Quoniam generatio, prout est communis generationi viventium, & non viventium, non includitur in generatione viventium, prout abstrahit ab omni generatione viventium, sive creata, sive increata: sicut nec includitur in generatione viventium creatorum secundùm id, quod perfectionis exprimit, sed secundùm id, quod dicit imperfectionis.

18. Dilucidatur solutio. Explicatur hoc. Etenim generatio viventium potest sumi, vel primò secundùm se, sive secundùm rationem analogam omni generationi viventium, sive creatæ, sive increatæ: vel secundò, quatenus dicit generationem viventium creatorum. Si primo modo consideretur, nihil exprimit imperfectionis secundùm rationem differentialem, secundùm quam in hac abstractione distinguitur à generatione non viventium: nec in ea sic sumpta invenitur ratio generationis, prout est communis, tam generationi viventium, quàm non viventium: ac proinde ratio hæc analoga generationis viventium secundùm suam rationem differentialem sic in communi sumptam non petit contrahere, tanquam quid sibi superius, rationem prædictam generationis, prout est communis generationi viventium, & non viventium: nec aliquid aliud, quod imperfectionem dicat. Si verò secundo modo consideretur, tunc dicit aliquid imperfectionis, & aliquid perfectionis: perfectionis quidem, quia exprimit originem vitalem viventis à vivente, &c. quod quidem satis perfectionis dicit, si sub hoc præciso conceptu consideretur. Imperfectionis verò, quia dicit rationem generationis viventium, non qualitercunque, sed ut determinatam ad generationem creatam. Nam secundùm istam rationem dicit generationem viventium exeuntium de potentia in actu, & affert propriam rationem differentialem generationum viventium creatorum, ut contrahentem rationem generationis, prout est communis, tam viventibus, quàm non viventibus: & per consequens in prædicta generatione viventium sic sumpta includitur per modum rationis superioris ratio illa generationis communis viventibus, & non viventibus.

Quare: etsi ex hoc, quòd alicui conveniat ratio generationis viventium, prout determinata ad viventia creata, colligatur, debere eidem convenire rationem generationis, prout est communis, tam viventibus quàm non viventibus, seu (quod in idem quoad præsens redit) rationem generationis substantialis petentis mutationem de non *esse* ad *esse*: non tamen id colligitur ex hoc, quòd alicui competat ratio generationis viventium, prout secundùm suam rationem differentialem abstrahit à generatione viventium, sive creata, sive increata, vel prout dicit generationem viventium creatorum quoad id præcisè, quod perfectionis exprimit. Unde, cùm processioni Verbi divini conveniat definitio, & ratio generationis viventium, prout secundùm suam rationem differentialem abstrahit à creata, & increata, sive prout dicit generationem viventium creatorum quoad id, quod perfectionis habet, quodque est satis ad salvandam rationem formalem generationis viventium, non verò quoad id, quod imperfectionis includit, inde est, ut non conveniat eidem ratio generationis, prout est communis, tam viventibus, quàm non viventibus.

Possuntque hæc omnia elucidari exemplo sapientiæ ut sic, secundùm suam rationem differentialem consideratæ, vel sapientiæ creatæ eodem modo sumptæ. Nam sapientia ut sic, quoad rationem analogam, & differentialem sapientiæ abstrahentis à creata & increata, nihil exprimit imperfectionis, nec in hoc conceptu includitur per modum superioris essentialis ratio qualitatis, aut accidentis, aut quæcunque alia imperfectio. Et similiter sapientia creata modo dicto accepta licet, quatenus consideratur ut creata, dicat imperfectionem, & in ea includatur per modum superioris essentialis ratio communissima qualitatis, & accidentis: attamen, si concipiatur præcisè, secundùm quod est cognitio per altissimas causas, exprimit aliquid perfectionis, & secundùm hanc rationem præcisè sumpta non petit, quòd indispensabiliter includat per modum superioris rationem communissimam qualitatis. Et propterea ratio sapientiæ, prout dicit cognitionem per altissimas causas, potest abstrahi à Deo, & creaturis, & in Deo inveniri, quin in eo includatur ratio aliqua qualitatis, aut accidentis. 19. Amplius illustratur exemplo.

Per quæ ad confirmationem satis patet, & simul, quomodo sit intelligendum id, quod D. Thomas *in præsenti* docet, dum ait, rationem generationis communiter dictam, seu prout est *mutatio de non esse ad esse*, convenire per modum superioris generationi viventium. Ad confirmationem.

§. V.

Aliæ objectiones, & enodatio earum.

Nec refert, si urgeas, quòd si ratio generationis viventium creatorum potest concipi secundùm id, quod dicit perfectionis, & ab ea sic concepta potest abstrahi ratio communis generationis viventium, conveniens etiam processioni Verbi divini, non est cur generatio non viventium non possit concipi quoad id, quod est in ea perfectionis 20. Alia objectio sive replica præcedentis.

ctionis, nempe, prout est productio naturæ substantialis per se subsistentis: ac proinde non erit, cur ab ea sic sumpta non abstrahatur ratio communis generationis substantialis conveniens, tam non viventibus, quàm etiam viventibus, sive increato, sive creatis: ergo, &c.

Respondetur enim negando antecedens. Quoniam, licèt generatio viventium creatorum secundùm suam rationem genericam dicat imperfectionem, quatenus includit generationem communem, tam viventibus, quàm non viventibus, nempe, mutationem de non *esse* ad *esse*: attamen secundùm suam rationem differentialem conceptam præcisè, secundùm quod exprimit esse originem *viventis à vivente, &c.* non concipiendo rationem limitationis ibidem repertam, non exprimit imperfectionem: & in hoc ipso, quod ibidem exprimitur, salvatur vera ratio generationis viventium prout distincta à generatione viventium.

Solutio. Cæterùm ratio generationis non viventium habet, tam secundùm rationem generationis communem viventibus, & non viventibus creatis, quàm secundùm suam rationem differentialem, involvere, & exprimere aliquid imperfectionis: ita ut, nisi hæc exprimatur, non salvetur ibidem vera ratio generationis. Nam secundùm rationem genericam dicit rationem mutationis substantialis de non *esse* ad *esse*, prout abstrahit à mutatione à non *esse* ad *esse* vitæ; & à mutatione à non *esse* ad *esse*, quod non sit *esse* vitæ: sicut etiam secundùm suam rationem differentialem, secundùm quam distinguitur à generatione viventium, addit, quòd hæc mutatio sit ad *esse* excludens vitam. Unde, licet ibidem inveniatur ratio productionis naturæ substantialis per se subsistentis; non tamen in hac ratione salvatur quidditas generationis substantialis; sed solùm ratio communis ad creationem, & generationem: ac proinde, usque dum concipiatur ratio explicita mutationis, non concipitur ratio generationis, quæ sit contrahibilis per generationem non viventium, seu per rationem differentialem ipsius.

21. Roboratur ratione. Ratio autem, ob quam dicimus, generationem non viventium secundùm utramque rationem generationis sumptam exprimere illud imperfectionis iam explicatum, generationem verò viventium non necessariò illud explicare: non potest aliunde meliùs reddi, quàm ex definitionibus traditis ab Aristotele, & D. Thoma, communitérque receptis ab eorum discipulis. Nam quoties agitur de essentiis rerum, tunc optima via ad eas investigandas, & declarandas est stare definitionibus à Principibus illius scientiæ, in qua de illis agitur, traditis, & ab eorum discipulis unanimi consensu admissis. Stando ergo quoad præsens in definitionibus generationis viventium, & generationis communis viventibus & non viventibus, necnon & generationis non viventium, planum fiet id, quod diximus. (*Aristot. D. Thom.*) Nam in definitione generationis viventium est aliquid, quod exprimat perfectionem, non exprimendo imperfectionem, quodque sit satis ad generationem viventium, ut intuenti constabit: cum tamen in definitione generationis, ut est communis viventibus, & non viventibus, & generationis non viventium nihil reperiatur, quod sit satis ad rationem generationis, quod non exprimat aliquid imperfectionis: siquidem generatio, prout est communis viventibus, & non viventibus definitur per hoc, quòd sit *mutatio de non esse ad esse*: & generationem viventium per hoc, quòd sit *mutatio ad esse excludens vitam*: & nec ratio mutationis ad *esse*, nec ratio mutationis ad *esse excludens vitam*, quæ requiruntur ad prædictas rationes generationis, possunt non exprimere aliquid imperfectionis.

Quare: sicut inde colligimus, sapientiam creatam involvere aliquid imperfectionis, & aliquid perfectionis denudabilis ab imperfectione, & transferibilis ad Deum, quia definitur inter alia per hoc, quòd sit *cognitio per altissimas causas*, & in isto conceptu præciso, ut revera præscindi potest à limitatione, quæ ibidem reperitur, ex hoc quòd sapientia illa sit creata, non exprimitur imperfectio: & similiter ex eo, quòd homo definitur per *animal rationale*, & in hoc conceptu expresso non potest non involvi, & explicari imperfectio, colligimus, illum sub eo conceptu hominis non esse denudabilem ab imperfectionibus, nec rationem hominis posse abstrahi à Deo, & creaturis. Ita ex hoc, quòd generatio viventium creatorum definitur per hoc, quòd *sit origo viventis, &c.* & in hoc conceptu præciso (ut reverà præscindi potest à limitatione, quæ ibidem reperitur, ex eo quòd est origo viventis creati ut talis, &c.) non exprimitur imperfectio, colligimus, posse abstrahi rationem quandam generationis viventium denudabilem ab imperfectionibus, in qua prædicta generatio consistat, & hanc esse ponibilem in Deo. Et similiter ex hoc, quòd generatio non viventium definitur per hoc, quòd secundùm rationem generalem generationis contrahibilem per rationem differentialem generationis non viventium sit *mutatio de non esse ad esse*, & secundùm rationem differentialem generationis non viventium per hoc, quòd sit *mutatio ad esse excludens vitam*, & in hoc conceptu adhuc præciso à limitatione generali creaturæ exprimitur imperfectio, colligemus, rationem generationis non viventium, necnon generationis ut sic, prout est contrahibilis ad generationem non viventium, non esse denudabilem ab imperfectionibus, nec transferibilem ad Deum: ac proinde non esse dabilem rationem generationis abstractam à generatione viventium, & non viventium, quæ sit ponibilis in Deo. 22.

Unde nihil obest id, quod Iunior quidam objicit, nempe, Aristotelem, & D. Thomam solùm definisse generationem non viventium creatorum ut talium. Et similiter, dum Angelicus Doctor dixit, generationem, ut est communis viventibus, & non vivētibus, non reperiri in Deo, solùm loqui de ea, ut præcisè est communis ad generabilia, & corruptibilia, & propterea asseruit, quòd *nomine generationis dupliciter utimur. Uno modo communiter ad omnia generabilia, & corruptibilia: & sic generatio nihil aliud est, quàm mutatio de non esse ad esse.* Sicut è contra, dum definivit generationem viventium, quia loquebatur de illa in omni sua abstractione idcirco non restrinxit eam ad peculiaria viventia; sed absolutè de ipsa, ut est generatio viventium, loquutus est: & ita addidit. *Alio modo propriè in viventibus: & sic generatio significat originem alicuius viventis, &c.* 23. Alia objectio Angel. Doctor.

Respondetur enim ex modo dictis, quòd hoc ipso, quòd Divus Thomas definiens generationem, prout est communis viventibus, & non viventibus corruptibilibus, tantùm definivit eam per *mutationem de non esse ad esse*, quæ indenudabilis est ab imperfectionibus, & ab expressione earum, satis innuit, esse talis conditionis, ut nihil sit in ea sufficiens ad rationem generationis, à quo possit abstrahi ratio generationis non exprimens aliquid imperfectionis, & quæ possit simul abstrahi à Deo, seu à divina generatione, & esse communis ipsi, & aliis. Sicut hoc ipso quòd (vt modò dicebamus) Responsio.

cebamus) in definitione hominis nihil ponatur, quod sit satis ad salvandam rationem hominis, nisi *animal rationale*, quod est indenudabile sub hoc conceptu ab expressione imperfectionum, denotatur, rationem hominis formaliter talem non posse esse essentialiter communem Deo, & nobis: ac proinde non posse ab utroque talem rationem abstrahi.

24. Explicatur solutio, & simul roboratur assertio tertia. Possuntque hæc omnia explicari, & simul confirmari nostra tertia assertio ex eo quod, si quis contenderet, rationem accidentis esse denudabilem ab imperfectionibus, ac proinde transferri posse ad Deum, tunc optimè falsitatis convinceretur adducendo definitionem traditam ab Aristotele, & Divo Thoma, & communiter ab eorum discipulis receptam, nempe, quod *accidentis esse est in esse*, in qua definitione nihil ponitur, quod sit satis ad rationem accidentis, quod non exprimat imperfectionem, ut intuenti constabit. Et ità licèt talis definitio tradita sit de accidenti creato, nihilominùs ratio accidentis non est denudabilis ab imperfectionibus, nec poterit dari vera ratio formalis illius, quæ sit communis Deo, & creaturis: quandoquidem ad id desiderabatur, ut esset aliquid in prædicta definitione sufficiens ad rationem accidentis, quod non exprimeret imperfectionem.

Sicut è contra ad hoc, ut ratio sapientiæ sit denudabilis ab imperfectionibus, & transferibilis in Deum, requiritur, ut, dum definitur sapientia creata per hoc, quòd sit *habitus cognoscitivus per altissimas causas*, sit ibi aliquid sufficiens ad rationem sapientiæ secundùm suam rationem differentialem consideratæ (ut reverà est,) quod sit denudabile ab imperfectionibus, nempe, ratio cognoscitivi per altissimas causas. Ita ergo in præsenti proportionabiliter philosophandum est.

Unde, sicut contendens, rationem accidentis esse denudabilem ab imperfectionibus, & eam non consistere in inhærentia adhuc aptitudinali, sed in ratione alia, quæ aliàs est conjuncta cum prædicta inhærentia, non solùm optimè convinceretur adducendo contra illum prædictam diffinitionem, & modo explicato eam expendendo; sed etiam hæc esset melior, & accommodatior via ad hoc intentum, imo fortè non esset alia via ad id idonea: sic hoc ipsum in præsenti, proportione servata, dicendum est.

§. VI.

Aliæ duæ objectiones, & responsio ad illas.

25. Replica. EX quibus omnibus fit primò, nihil obesse, si ulteriùs insistas, quòd hæc propositio, *generatio viventium, prout abstrahit a creata, & increata, est essentialiter generatio*, non potest non admitti, ut ex se constat: ergo ratio generationis, prout est communis tam viventibus, quàm non viventibus, convenit essentialiter generationi viventium, prout abstrahit à creata, & increata: ac proinde processioni Verbi divini. Hæc ultima consequentia patet ex priori. Quoniam, quod convenit essentialiter alicui, convenit eodem modo ei, quo continetur sub illo: sicut, quod competit essentialiter animali, competit etiam essentialiter homini sub animali contento. Prima verò consequentia ex antecedenti videtur constare. Quia prædicatum prædictæ propositionis non est generatio viventium, prout abstrahit à creata, & increata. Tum: quia id ex terminis ipsis videtur constare. Tum etiam: quia illa propositio non est omnino identica, sed distincta ab hac, nempe, *generatio viventium, prout abstrahit à creata, & increata, est generatio eorumdem viventium, prout eodem modo abstrahit à creata, & increata*: ergo prædicatum prædictæ propositionis erit generatio ut sic, prout abstrahit à generatione, sive illa sit viventium, sive non viventium: quia non restat aliud, pro quo illud prædicatum accipiatur: & per consequens prædicta generatio abstrahens à generatione viventium, & non viventium conveniet essentialiter generationi viventium, prout abstrahit à creata, & increata.

26. Enodatur. Ex dictis igitur constat, hoc nihil obesse. Nam licèt prædicatum prædictæ propositionis non sit ex vi verborum præcisè sumptorum generatio viventium in abstractione iam explicata; attamen, quia talia sunt prædicata, qualia exiguntur ab eorum subjectis, ut communiter docent Dialectici, propterea illud prædicatum restringitur ratione subjecti ad hoc, ut ex parte rei prædicatæ solummodò prædicetur generatio viventium; non verò generatio, ut est communis etiam non viventibus: ex eo quòd, ut iam diximus, generatio viventium, ut abstrahit à creata, & increata, non habet supra se aliquam aliam rationem generationis.

Elucidatur Exemplo. Potestque hoc explicari exemplo huius propositionis: *Ens verum, & reale, prout abstrahit a creato & increato, est essentialiter ens*. Nam juxta opinionem eorum, quos nostri Complutenses *in sua Logica disp. 11. n. 6.* referunt, quique dicunt, ens, prout abstrahit à reali, & rationis, non prædicari analogicè, sed solùm purè æquivocè de ente reali & rationis, ac proinde solùm nomen esse commune illis, tunc prædicatum prædictæ propositionis licèt ex vi verborum non denotet ens reale, nihilominus ratione subjecti restringitur ad hoc, ut ex parte rei prædicatæ solùm prædicetur prædictum ens reale: ex eo quod iuxta opinionem hanc, ens reale non habet per modum prædicati superioris sibi essentialis aliquod aliud prædicatum, cuius ratio significata possit de eo prædicari. N. Compl.

Aliud exemplum. Quod etiam videre licet in aliis propositionibus, ut in hac. *Canis latrabilis est essentialiter canis*. Nam, ex eo quòd hoc prædicatum ex vi verborum, & præcisè sumptum est æquivocum ad canem latrabilem, & alios canes, propterea ratione subjecti restringitur ad hoc, ut, si attendamus ad rem significatam, & prædicatam, tunc ex parte eiusdem rei prædicatæ solùm prædicetur canis restrictus ad canem latrabilem, licèt vox sit communis omnibus canibus: Sic ergo in præsenti philosophandum est. Nam generatio, ut hoc nomine significatur, tantùm dicitur æquivocè de generatione non viventium, & de generatione viventium, prout abstrahit à creata, & increata.

27. Satisfit objectioni in forma. Unde ad formam argumenti concesso antecedenti neganda est utraque consequentia. Et ad probationem primæ consequentiæ, in qua innititur probatio secundæ, negandum est antecedens intellectum de prædicato ex parte rei, quæ prædicatur. Ad cuius priorem probationem negandum etiam est antecedens propter rationem datam: & ad posteriorem distinguendum est antecedens: & si sensus illius sit, quod illa propositio non est omninò identica ex parte rei prædicatæ, negari debet: si verò sensus fuerit, non esse omninò identicam ex parte modi prædicandi, seu potius ex parte nominis, ex eo quod nomen illud est æquivocè commune, tam generationi viventium, ut abstrahit à creata, & increata, quàm generationi non viventium, concedi poterit: & deinde neganda est prima conse

consequentia intellecta de prædicato ex parte rei prædicatæ: atque adeo debet absolutè negari ultima consequentia.

28. Alia replic. Fit secundò, nihil obesse, si urgeas, non cohærere ista cum illis, quæ *disp. 1. hujus tractatus n. 25.* diximus, nempe, Verbum divinum produci de substantia, vel ex substantia Patris tanquam ex actu purissimo: ergo, &c. Antecedens probatur. Quoniam, si semel Verbum producitur de substantia Patris, tunc generatio illius conveniet cum generatione, prout abstrahit à generatione viventium, & non viventium, in hoc, quòd sit productio ex aliquo, prout præscindit ab hoc, quòd sit ex aliquo tanquam ex pura potentia, & ex aliquo, ut ex actu purissimo in similitudinem ejusdem naturæ sive specificæ, sive genericæ, sive analogicæ: ergo etiam conveniet cum generatione non viventium in ratione generationis ut sic: & per consequens ista, quæ nuper dicebamus, non cohærebunt cum illis, quæ loco citato asseruimus.

Prima consequentia (ex qua secunda pendet) videtur apertè sequi ex antecedenti. Quoniam productio ex aliquo in prædicta abstractione nec dicit productionem, quæ sit creatio, quippe quæ non est ex nihilo; cujus tamen oppositum ad creationem desideratur: neque productionem, quæ sit conversio: nam ad hanc desideratur, ut sit ex aliquo tanquam ex termino *à quo*, quod secundum se pereat, & convertatur in terminum *ad quem*: cùm tamen productio ex aliquo, sive ut ex pura potentia, sive ut ex actu, de qua in præsenti loquimur, involvat, quòd illud aliquid, ex quo res producitur, maneat formaliter in producto. Nec tandem dicit rationem productionis, prout abstrahit à creatione, & generatione, ut ex nuper dictis facile colligi potest. Ergo dicet rationem generationis: quia non restat aliud actionis genus præter enumerata. Ergo, cum ratio hæc possit esse communis generationi non viventium, ut intuenti constabit, fit inde, ut processio Verbi divini conveniat cum generatione non viventium in ratione generationis ut sic.

29. Confirmatio. Confirmabis. Quoniam saltem ratio productionis ex aliquo, prout præscindit ab hoc, quòd sit ex illo tanquam ex actu purissimo, vel tanquam ex potentia in similitudinem naturæ specificæ, potest abstrahi à generatione Verbi divini, & à plurimis generationibus non viventium: & tamen ratio hæc est denudabilis ab imperfectionibus, & sufficiens ad rationem generationis ut sic, prout est communis generationi prædictorum non viventium, & Verbi divini, ut ex discursu nuper facto constat: ergo jam poterit saltem dari aliqua ratio generationis communis prædictis generationibus non viventium, & Verbi Dei.

Enodatur replica cum sua confirmatione. Ex dictis igitur fit, id nihil obesse. Quoniam etsi rationes prædictarum productionum (de quibus tam in objectione ista, quàm in ejus confirmatione fit sermo) possint abstrahi à generatione Verbi divini, & omnium, vel aliquorum non viventium: hæ tamen rationes non sunt satis ad generationem, sed sunt conceptus inadæquati illius, ut ex definitionibus generationum à nobis expensis constat: & ita, licèt non constituant aliquam ex actionibus in objectione recensitis, non ideo habebunt adæquatè rationem generationis, sed solùm esse quid ad illam desideratum. Unde, ex eo quòd hæ rationes sint abstrahibiles à Deo, & creaturis, non idcirco ratio generationis poterit ab eisdem abstrahi. Sicut licèt ratio entis, aut substantiæ, vel intellectivi sint conceptus inadæquati hominis, & isti possint abstrahi à Deo, & creaturis, non tamen propterea ratio hominis sub conceptu & ratione hominis erit sic abstrabilis: quia rationes illæ tantùm sunt inadæquatæ respectu ejus, & non sufficientes ad rationem ejusdem hominis constituendam.

DUBIUM II.

Utrum processioni Verbi divini conveniat ratio generationis viventium?

POstquam explicuimus, rationem generationis, prout est communis tam viventibus, quàm non viventibus, non convenire processioni Verbi divini, restat, ut explicemus, an ratio generationis viventium, ac proinde definitio illius, quam dubio præcedenti tradidimus, prædictæ processioni competat.

§. I.

Veritas catholica.

30. Conclusio de fide, & probatio ejus. Psal. 2. Ad Heb. 1. DIcendum ergo est, processioni Verbi divini convenire rationem generationis viventium. Hæc est de fide. Nam *Psalmo 2.* dicitur: *Filius meus es tu: ergo hodie genui te.* Quod testimonium intelligitur à Paulo *ad Hebræos 1.* de æterna, ac naturali generatione, & filiatione Verbi: & ita, ut ostendat, Christum non esse Filium Dei adoptivum, sicut cæteri alij justi, aut Angeli beati, sed esse Filium Dei naturalem, ac proinde verum Deum, utitur hoc testimonio dicens: *Cui enim dixit aliquando Angelorum, Filius meus es tu, ego hodie genui te?* Unde illud intelligunt communiter Patres de æterna, ac naturali generatione Verbi, ut Cyrillus Hierosolymitanus *Catechesi 10. sub initio*, Basilius *lib. 2. contra Eunomium*, Augustinus *ad eumdem Psal. 2. & in Enchiridio c. 49.* Fulgentius *objectione 3. Arrianorum*, Gregorius *lib. 32. Moralium cap. 6. in fine*, Isidorus *lib. 1. contra Judæos c. 1.* Tertullianus *contra Praxeam c. 7. & 11.* Anastasius Sinaita *lib. qui inscribitur: Via dux c. 2. §. de filiatione*, Cyrillus noster Alexandrinus *in Joannem c. 4. & de recta Fide ad Reginas, §. Eum autem*, necnon D. Thomas *in hoc art. & 4. contra Gentes c. 2.* (Cyrill. Hierosol. Basilius. Augustin. Fulgent. Gregor. Isidorus. Tertull. Anasta. Sinaita. Cyrillus. Alexand. D. Thom. Evasio. Actor. 13.)

Nec refert, hoc testimonium intelligi etiam à Paulo *Actorum 13. de Resurrectione Christi*: & ita ibidem dicitur: *Resuscitans Jesum, sicut & in Psal. 2. scriptum est: Filius meus es tu: Ego hodie genui te.*

Præcluditur. Non itaque hoc refert. Tum: quia, ut communiter docent Theologi, eadem verba Scripturæ solent habere multiplicem sensum literalem, ut hic contingit. Tum etiam: quia hic Paulus ideo adduxit prædicta verba, dum agit de Resurrectione Christi Domini, quia per illam manifestata est filiatio naturalis, & generatio æterna ipsius. Nam sicut *ad Romanos 1.* inquit, quòd *Christus prædestinatus est* (idest, *manifestatus est*, secundùm expositionem Græcorum) *Filius Dei in virtute per resurrectionem mortuorum*: ita hoc ipsum in prædicto testimonio *Actorum 13.* innuit: quia sicut resurrectio mortuorum in virtute Christi manifestavit illum esse Filium Dei naturalem: ita etiam Resurrectio ipsius Christi considerata quoad omnes ejus circumstantias habet eamdem filiationem naturalem manifestare. (Ad Rom. 1. Act. 13.)

Alia falsa interpretatio. Ex quo etiam fit, nihil referre id, quod aliqui (D. Thoma teste *loco citato ex 4. contra Gentes*) volunt

testimonij Psal. Rejicitur. volunt nempe, testimonium hoc intelligi de David. Tum, quia, adhuc hoc admisso, poterat etiam de Verbo divino juxta nuper dicta literaliter intelligi. Tum etiam: quia evationem hanc optimè refellit D. Thomas *c. dicto ex 4. contra Gentes* his verbis: *Neque enim Davidi potest competere quod additur: Ego hodie genui te: & quod subditur: Dabo tibi Gentes hereditatem tuam, & possessionem tuam terminos terra: cum eius Regnum non usque ad terminos terra fuerit dilatatum, ut historia libri Regum declarat.* (*D. Thom.*)

31. *Probatur conclusio aliis testimoniis Scripturæ.* Eamdem etiam veritatem probant omnia Scripturæ testimonia, in quibus dicitur, Verbum, sive Christum esse Filium Dei, vel Deum esse Patrem illius, ut Matthæi 11. *Nemo novit Filium, nisi Pater, neque Patrem quis novit nisi Filius.* Et Marci 1. *Initium Evangelij Jesu Christi Filij Dei.* Joannis 3. *Pater diligit Filium: & omnia dedit in manu eius, &c.* & cap. 5. *Sicut enim Pater suscitat mortuos, & vivificat: sic & Filius, quos vult, vivificat.* Paulus etiam Apostolus hæc verba frequenter adducit: dicit enim ad Roman. 1. *Segregatus in Evangelium Dei, quod ante promiserat per Prophetas suos in Scripturis Sanctis de Filio suo.* Et ad Hebr. 1. *Multifariam, multisque modis olim Deus loquens Patribus in Prophetis, novissimè diebus istis loquutus est nobis in Filio.* Et alibi sæpè. (*Matt. 11. Marci 1. Ioan. 3. & 5. Ad Rom. 1. ad Hebr. 1.*)

D. Thom. Quæ testimonia congerit D. Thomas 4. *contra Gentes cap. 2.* & ex illis probat, quomodo Verbum sit Filius Dei naturalis, ac proinde sit verè genitus generatione viventium. Quia, ut ipse ibidem inquit, *nomina Patris, & Filij generationem aliquam* (nempe generationem viventium) *consequuntur:* & ut optimè notavit Fulgentius. *Ad duas obiectiones Arianorum*, versus finem, *quis Filium dicat, & genitum nesciat? Quis Patrem valeat credere, quem non considerat genuisse?* Et Augustinus 5. *de Trinitate cap. 6. prope medium: Ideo Filius, quia genitus, & quia Filius, utique genitus.* Et c. 7. *Hoc significatur, cùm dicitur genitus, quod significatur, cùm dicitur Filius: ideo enim Filius, quia genitus: & quia Filius, utique genitus.* (*Fulgent. August.*)

32. *Erronea interpretatio testimoniorum Scripturæ.* Nec obest, si dicas, prædicta testimonia intelligi, vel de filiatione adoptiva; vel, quod nomina *Patris, & Filij*, ac proinde ratio generationis ex eis deducta, sumuntur latè, prout denotant quodcunque principium, & quemcunque terminum ab alio procedentem, ac tandem quamcunque productionem, etiamsi illa sit creatio: nam sæpe Scriptura utitur prædictis nominibus ad creationem rerum explicandam.

Rejicitur. Angel. Doct. Non itaque hoc obest. Nam errorem hunc optimè impugnat Angelicus Doctor 4. *contra Gentes cap. 3.* his verbis: *Considerandum tamen, quod prædictis nominibus divina Scriptura utitur etiam ad creationem rerum ostendendam. Dicitur enim Job. 38. Quis est pluvia pater? vel quis genuit stillas roris? De cuius utero egressa est glacies? & gelu de cælo quis genuit? Ne igitur nihil aliud ex paternitatis; filiationis, & generationis vocabulis intelligeretur, quam creationis efficacia, addidit Scriptura auctoritas, ut eum, quem Filium, & genitum nominabat, etiam Deum esse non taceret: ut sic prædicta generatione aliquid amplius, quàm creatio intelligeretur: Dicitur enim Joannis 1. In principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum. Et quod Verbi nomine Filius intelligatur, ex consequentibus ostenditur. Nam subdit: Verbum caro factum est, & habitavit in nobis: & vidimus gloriam eius, gloriam quasi unigeniti à Patre. Et Paulus dicit ad Titum 3. Apparuit benignitas, & humanitas Salvatoris nostri Dei.*

Ut hoc autem magis explicaret, & confirmaret, addit S. Doctor. *Hoc etiam veteris testamenti Scriptura non tacuit, Christum Deum nominans: dicitur enim in Psalmo: Sedes tua Deus in sæculum sæculi, virga directionis virga regni tui: dilexisti justitiam, & odisti iniquitatem. Et quod ad Christum dicatur, patet per id, quod subditur. Propterea unxit te Deus, Deus tuus oleo lætitiæ præ consortibus tuis. Et Isaiæ 9. dicitur: Parvulus natus est nobis, & Filius datus est nobis, & factus est principatus super humerum eius, & vocabitur nomen eius, Admirabilis, Consiliarius, Deus, Fortis, Pater futuri sæculi, Princeps pacis. Sic igitur ex sacra Scriptura docemur, Filium Dei à Deo genitum Deum esse. Filium autem Dei Iesum Christum Petrus confessus est, ei dicens: Tu es Christus Filius Dei vivi. Ipse igitur & unigenitus est, & Deus est:* ac proinde, hoc ipso, quod dicatur in Scriptura *genitus*, & *Filius*, non potest intelligi per hæc verba, quod sit creatus, aut Filius Dei adoptivus: siquidem hæc duo Deo repugnant. *Idem S. Doct.*

Quod etiam amplius confirmavit idem S. Doctor 4. *contra Gentes*, tum *cap. 7. ratione* 1. ubi sic ait. *Cum enim Scriptura divina, & Christum Dei Filium, & Angelos Dei filios nominat: alia tamen, & alia ratione. Unde Apostolus Hebræorum 1. dicit: Cui dixit aliquando Angelorum, Filius meus es tu: Ego hodie genui te? quod ad Christum asserit esse dictum. Secundum autem positionem prædictam eadem ratione Angeli filij Dei dicerentur, & Christus: utriusque enim unum nomen filiationis competeret secundum quandam sublimitatem naturæ, in qua creati sunt à Deo. Nec obstat, si Christus sit excellentioris naturæ præ Angelis. Quia etiam inter Angelos, ordines diversi inveniuntur: & tamen omnibus eadem filiationis ratio competit.* Tum etiam ratione 2. ejusdem capitis, ubi sic inquit. *Cum ratione creationis* (adde, necnon ratione gratiæ adoptivæ) *nomen filiationis divinæ multis conveniat, quia omnibus Angelis, & Sanctis: si etiam eadem ratione Christus filius diceretur, non esset unigenitus: licet per excellentiam suæ naturæ inter cæteros primogenitus posset dici. Asserit autem eum Scriptura esse unigenitum Joan. 1. Vidimus eum, quasi unigenitum à Patre.* 33.

Prætetea eadem veritas assertionis nostræ continetur in illo Isaiæ ultimo. *Nunquid ego, qui alios parere facio, ipse non pariam, dicit Dominus? Si ego, qui generationem cæteris tribuo, sterilis ero, ait Dominus Deus tuus?* Quod testimonium sic explicat Angelicus Doctor 4. *contra Gent. cap. 2. Licet dici possit, hoc esse referendum ad multiplicationem filiorum Israel de captivitate revertentium in terram suam, quia præmittitur: Parturivit, & peperit Sion filios suos: tamen hoc proposito non obsistit: ad quodcunque enim ratio aptetur, ipsa tamen ratio, quæ ex Dei ore inducitur, firma, & stabilis manet: ut si ipse aliis generationem tribuat, sterilis non sit. Nec esset conveniens, ut, qui alios verè generare facit, ipse non verè, sed per similitudinem generet: cum oporteat, nobilius aliquid esse in causa, quam in causatis, ut ostensum est. Joannis etiam 1. dicitur. Vidimus gloriam ejus, gloriam quasi unigeniti à Patre. Et iterum: Unigenitus Filius, qui est in sinu Patris, ipse enarravit. Et Paulus dixit Hebræorum 1. Et cum iterum introducit primogenitum in orbem terræ, dicit: Et adorent eum omnes Angeli Dei.* 34. *Isaia ult. Angel. Doct.*

Quod etiam optimè explicuere Athanasius *lib. 3. contra Arianos prope initium*, his verbis. *Quod si non fœcunda, sed sterilis est divina substantia, ut lux non lucens, aut fons, qui amissis fluentis exaruit: qui fit, ut vim condendi illum habere dicentes nullo* *Athan.*

Cyril. N. Alexand. *pudore suffundantur.* Cyrillus noster Alexandrinus *Dialogo de Trinitate lib. 1. col. penultima*, ubi Arianos ita vituperat. *Ipsam Dei Patris naturam in hoc simul dehonestant: quandoquidem contendunt, non esse fructiferum, & spoliant eum gignendi facultate: cujus tamen figuras parturiens, & fructificans creaturarum natura in se declarat.* Et Cyrillus Hierosolymitanus *Catechesi 7. sub initio. Nam qui omnibus vim gignendi compatitur, eum hac facultate privare, impium sanè fuerit.* Cyrill. Hierosol.

Nec obstat, si dicas, quod si hoc testimonium aliquid probaret, convinceret utique, etiam Filium, & Spiritum sanctum generare ad intra, quippe qui tribuunt etiam creaturis virtutem generandi.

35. Non igitur hoc obstat. Quoniam testimonium hoc Isajæ solum intelligitur, juxta Sanctorum doctrinam, de prima persona Trinitatis: ex eo quòd sola ipsa habet à se communicare creaturis virtutem generandi: cùm tamen aliæ personæ hoc habeant à Patre. Et propterea, ut infra dicetur, sola prima persona habet ad intra generare. Unde Angelicus Doctor, loquens *in speciali quæst. 9. de Potentia art. 9. ad 9.* de Patre, & Filio, inquit. *Sequitur autem, quod sit in Deo generatio ex hoc, quod tribuit aliis generationem, ut causa effectiva & exemplaris; Pater autem est exemplar generationis, ut generans: sed Filius ut genitus* (ac proinde habens à Patre totum suum *esse*, & virtutem, qua tribuit creaturis, quod generent.) *Unde non oportet, quòd generet.* Angel. Doct.

36. Et licèt hæc eadem veritas posset pluribus aliis Scripturæ testimoniis suaderi, ut ex *Proverbiorum* 8. ubi sapientia increata (nempe Verbum) de seipsa inquit: *Nondum erant abyssi, & ego jam concepta eram*, & post pauca: *Ante omnes colles ego parturiebar.* Quod testimonium intelligunt communiter Patres de generatione Verbi divini. Necnon ex illo Psalmi. 109. *Ex utero ante luciferum genui te.* Quæ verba ferè omnes antiqui Patres de æterna Christi generatione explicant. Ac tandem ex illo Isaiæ. *Generationem ejus quis enarrabit?* Quod testimonium de æterna Christi processione communiter exponitur à Patribus. Licet ergo ex his & aliis pluribus testimoniis possit hæc veritas suaderi, nihilominus consultò, ob evitandam prolixitatem, ea omittimus: addentes tantummodò, prædictam veritatem esse propter testimonia adducta definitam in Symbolo Apostolorum. *Et in Iesum Christum Filium ejus.* In Symbolo Athanasij. *Filius à Patre solo est non factus, nec creatus, sed genitus.* In Concilio Nicæno in professione fidei, ubi habentur verba relata ex Symbolo. Et in Concilio Ephesino sub Theodosio Juniore, & Celestino Papa I. Canone 13. sic habetur. *Ait igitur Magna, & Sancta Synodus, ipsum, qui est ex Deo Patre naturaliter natus, Filius unigenitus, &c.* Et tandem hoc ipsum dicitur in epistola 1. Clementis ad Iacobum fratrem Domini. In epist. Xisti I. ad omnes Christi fideles. In epist. Xisti II. ad Gratum quendam Episcopum. Necnon in aliis Pontificum epistolis. Et ideo hoc ipsum omnes Theologi, ut de fide, fatentur. Prov. 8. Psal. 109. Isaia 53. Symbol. Apostol. Sym. Ath. Concil. Nicænum Conc. Ephe. Clem PP. Xist. I. Xist. II.

§. II.

Veritas catholica ratione ex definitione generationis viventium desumpta stabilitur.

37. Prima ratio fundamentalis. Ratio prior, & fundamentalis pro assertione desumitur ex D. Thoma *in hoc art.* & potest ad hanc formam reduci. Nam processioni Verbi divini conveniunt omnes particulæ definitionis generationis viventium, nempe *quod sit origo viventis à principio vivente conjuncto in similitudinem naturæ*: ergo prædictæ processioni verè, & propriè conveniet ratio generationis viventium. Consequentia non indiget probatione. Antecedens autem probatur discurrendo per singulas particulas definitionis. Nam in primis, processio Verbi divini est *origo viventis à principio vivente.* Quia propterea dicitur Matthæi 16. *Tu es Christus filius Dei vivi*, idest, habens vitam à Patre vivente. Et Ioannis 11. *Sicut Pater habet vitam in semetipso: sic dedit & Filio habere vitam in semetipso.* Et ratio est. Quoniam processio per quam Verbum divinum procedit, est operatio vitalis, nempe intellectio Paterna, quæ hoc ipso quòd vitalis, debet tam ipsa, quàm id, quod per illam indispensabiliter procedit (ut in præsenti contingit) procedere à principio vivente. Unde, adhuc in nobis, verbum est terminus vitalis, & indispensabiliter petens actionem vitalem, nempe intellectionem, per quam producatur, necnon & principium vitale utriusque. Processio Verbi divini est origo viventis à principio vivēte. Matt. 16. Ioann. 11.

38. Deinde, quòd prædicta processio Verbi divini sit *à principio conjuncto*, satis constat. Tum ex illo Joannis 1. *Unigenitus filius, qui est in sinu Patris.* Ubi satis denotatur conjunctio Verbi cum suo principio. Tum ex illo Sapientiæ: *Ego iam concepta eram.* Quia, ut explicat D. Thomas 4. *contra Gentes cap. 11. prope finem. Id, quod generatur, quandiu in generante manet, dicitur esse conceptum. Verbum autem Dei ita est à Deo genitum, quod tamen ab ipso non recedit, sed in eo manet.* Tum denique: quia per hanc particulam *à principio coniuncto* significatur specialis modus, quo viventia naturali modo producuntur à generante conferente (modo in dubio præcedenti tacto) aliquid substantiæ suæ, quod in substantia genita includatur. Constat autem, Verbum in divinis ita procedere à Patre: siquidem, ut statim dicemus, procedit ab illo, ut à conferente eidem Verbo ipsammet numero substantiam, seu essentiam, quæ est in Patre. Et propterea in Concilio Nicæno Verbum dicitur Filius unigenitus de Patre, hoc est, de substantia Patris, seu, cui Pater eamdemmet substantiam, & essentiam communicavit. Sicut etiam ob eamdem rationem *Ioannis* 10. dixit Christus. *Pater meus quod dedit mihi, maius omnibus est.* Quo testimonio utitur Concilium Lateranense in *cap. Damnamus, De summa Trinitate*, ad probandum, Filium produci de substantia Patris. Est etiam à principio cōiuncto. Ioann. 1. Prover. 8. D. Thom. Con. Nic. Ioann. 10. Con. Late.

Et ratio horum est. Nam cùm Verbum divinum procedat per actionem immanentem, oportet, ut maneat principio à quo procedit: ac proinde oriatur à principio conjuncto. Cúmque, omnibus quæ manent in Deo communicetur aliquid ex vi suæ processionis, quod idemmet sit in suo producente, sive in principio, à quo procedunt: & propterea etiam Spiritui sancto communicatur ex vi processionis ipse amor divinus, & essentialis: sit inde, ut Verbo divino, cui cuncta hæc conveniunt, debeat etiam competere, quòd oriatur à principio conjuncto.

39. Tandem quòd ultima particula, nempe, *in similitudinem naturæ*, conveniat processioni Verbi divini, constat. Tum ex illo Sapientiæ 7. & ad Colossenses 1. ubi Verbum vocatur imago Dei: imago autem perfecta, qualis est Verbum divinum, debet esse in similitudinem omnimodam naturæ. Et ideo *Ioannis* 10. dicitur. *Ego, & Pater unum sumus.* Quam probationem prosequitur D. Thomas 4. *contra Gentes cap. 7.* his ferè verbis. *Nulla substantia* Probatur tandem quod sit in similitudinem naturæ. Sapient. 7. Ad Colos. 1. Ioann. 10. D. Thom.

stantia creata repræsentat Deum quantum ad ejus substantiam. Quidquid enim ex perfectione cujuscunque creaturæ apparet, minus est, quam quod Deus est. Unde per nullam creaturam sciri potest de Deo, quid est. Filius autem repræsentat Patrem. Dicit enim de eo Apostolus ad Colossenses, quod est imago invisibilis Dei. Et ne æstimetur esse imago deficiens, essentiam Dei non repræsentans, per quam non possit cognosci de Deo, quid est, sicut vir dicitur imago Dei 1. Corinthiorum 11. ostenditur, perfecta esse imago, ipsam Dei substantiam repræsentans ad Hebræos 1. dicente Apostolo: Cum sit splendor gloriæ, & figura substantiæ ejus. Ergo Verbum erit ejusdem naturæ cum Patre: siquidem, quod non est ejusdem naturæ cum illo, non potest ipsum perfectè repræsentare.

D. Thom. Tum etiam ex ratione, quam D. Thomas *in hoc art.* adducit ad probandum, particulam istam convenire processioni Verbi divini, nempe, quòd *intelligere* Dei est *esse* Dei, id est, ipsissima (ut sic dicamus) essentia, & natura Dei absque distinctione virtuali. Nam hoc ipso, quòd Verbum procedat per intellectionem divinam (ut Angelicus Doctor *in præsenti, & art. præcedenti* dixerat, nosque cum illo ibidem ostendimus) & prædicta intellectio sit formalissime ipsa essentia, & natura Patris, oportet, ut communicetur illi eadem intellectio, & natura Patris: ac proinde procedat in similitudinem naturæ. Sicut, quia Spiritus sanctus procedit per voluntatem, & volitionem Patris, & Filij quæ formalissime loquendo est ipse amor Dei essentialis, ut infra dicemus, & *dubio 3. præcedentis disputationis* asseruimus, oportet, ut communicetur ei prædictus amor essentialis.

Angel. Doctor.

§. III.

Alia ratio pro catholica veritate per quam præcedens fulcitur.

40. Ultima ratio, & confirmatio præcedentis. Tandem probatur assertio ratione alia, per quam præcedens confirmatur, quamque *disp.* 1. tetigimus, & *in* 1. *tomo hujus nostri Cursus Theologici, locis statim referendis* insinuavimus. Nam processio verbi creati est generatio vitalis imperfecta, & secundùm quid: ergo processio Verbi increati erit generatio vitalis perfecta, & simpliciter talis. Antecedens probatur. Nam verbum creatum procedit simile suo principio in eadem numero natura sub modo essendi imperfecto, scilicet, sub modo essendi repræsentativo, ut 1. *tomo tractatu* 2. *disp.* 2. *n.* 141. & *tractatu* 3. *disp.* 2. *num.* 14. asseruimus: & simul est terminus vitalis procedens à principio vitali conjuncto, ut §. *præcedenti* dicebamus: ergo ejus processio erit generatio vitalis, licèt imperfecta, & secundum quid: siquidem similitudo, seu identitas in natura tantum est identitas sub modo essendi diminuto, scilicet, sub modo essendi repræsentativo, & intelligibili.

Consequentia verò probatur. Quoniam id, quod imperfectè, & diminutè reperitur in verbo creato, debet inveniri perfectè, & sub modo essendi perfecto in Verbo increato, & ejus processione: ergo si per processionem verbi creati tantùm communicatur similitudo, & identitas in natura sub modo essendi secundùm quid, ac proinde est generatio secundum quid, fiet inde, ut per processionem Verbi increati communicetur identitas in natura sub modo essendi perfecto: & per consequens erit generatio perfecta, & simpliciter talis.

D. Thom. Quam rationem tetigit D. Thomas 4. *contra Gent. cap.* 14. his verbis. *Quia Filii Dei generatio non est materialis sed intelligibilis, stultè jam dubitatur, si Pater totam naturam dedit, aut partem. Manifestum est enim, quod si Deus se intelligit, oportet, quod tota plenitudo ipsius contineatur in Verbo. Nec tamen substantia Filio data desinit esse in Patre. Quia nec etiam apud nos desinit esse propria natura in re, quæ intelligitur, ex hoc quod verbum nostri intellectus ex ipsa re intellecta habet, ut intelligibiliter eamdem naturam numero contineat.*

Nec refert, si dicas, hinc solum haberi, quod processio Verbi increati sit in similitudinem naturæ sub modo essendi infinitè repræsentativo cum præcisione sumpto; non verò sub modo essendi naturali, & repræsentativo simul: siquidem verbum creatum solùm procedit simile in natura sub modo essendi repræsentativo, finito tamen. Et ita Verbum increatum solùm procedet simile sub *esse* repræsentativo, licèt infinito. 41. Evasio.

Nam contra hoc est primò, quod linea similitudinis in natura sub *esse* repræsentativo, sive intelligibili non pertingens ad hoc, ut sit etiam sub modo essendi naturali, & entitativo, est linea imperfecta, quantumvis dicatur, quod habeat infinitatem in *esse* repræsentativo: quia est linea infinitatis sub modo essendi diminuto, & secundum quid, scilicet, sub modo essendi repræsentativo, sive intelligibili cum præcisione sumpto & excludente modum essendi naturalem; sicut linea accidentis, quantumvis infinitatis cum eadem linea compossibilis haberet, semper est linea imperfecta, quia est linea entis secundum quid: ergo hoc ipso, quòd Verbum divinum procedat simile in natura cum suo principio, debet procedere simile illi in eadem natura, non solùm sub modo essendi intelligibili, sed etiam sub modo essendi naturali, & entitativo. Impugnatur primò.

Confirmatur. Quia Verbum divinum, vel non habet generari, vel si hoc habet, debet esse genitum generatione vitali, non quidem, quæ sit talis secundùm quid; sed quæ sit simpliciter talis: ergo hoc ipso, quòd procedat simile suo principio, debet procedere simile illi in natura, non solum sub *esse* intelligibili, sed etiam sub *esse* naturali, & entitativo. Patet consequentia. Quia alioqui tantùm esset genitum generatione viventium secundùm quid tali: siquidem ad generationem viventium simpliciter talem, & omnino perfectam requiritur identitas in natura cum suo principio sub modo essendi naturali. Confirmatur.

Deinde. Nam identitas in natura sub modo essendi naturali est identitas in illa sub modo essendi perfecto: & identitas in eadem natura sub modo essendi intentionali præcisè est identitas in illa sub modo essendi imperfecto: ergo si processio imperfecta verbi creati, hoc ipso quòd sit imperfecta, tribuit hanc posteriorem identitatem imperfectam, oportet, ut processio summè perfecta Verbi increati tribuat illam priorem identitatem perfectam. 42. Impugnatur secundo.

Confirmatur primò. Nam ex hoc, quod scientia practica creaturarum sit causa imperfecta, nempe, præcisè per modum dirigentis, respectu sui objecti, non verò per modum exequentis, colligimus, quod scientia increata, & divina terminata ad creaturas est causa sui objecti practici, nimirum creaturarum, perfecto modo, scilicet, per modum dirigentis, simul & exequentis ut *in* 1. *tomo tractatu* 3. *disput.* 5. *num.* 42. & *sequentibus* diximus: ergo ex eo, quod verbum creatum procedat simile suo principio in natura sub modo essendi imperfecto, scilicet, sub modo essendi intentionali cum præcisione Confirm. primo à simili.

sione sumpto, & excludente similitudinem, & identitatem sub modo essendi naturali, colligimus, quòd Verbum in divinis procedit simile in natura suo principio per similitudinem omnino perfectam, scilicet, tam sub modo essendi intelligibili, quàm naturali.

Confirm. secundò. Confirmatur secundò. Quoniam *esse* intelligibile, & naturale, seu entitativum est in Deo unum & idem *esse* absque distinctione virtuali, ut *in tomo citato tractatu 2. disputat. 2. num. 65. & tractatu 3. disput. 3. num. 17. tractatu 4. disput. 2.* diximus: & per consequens identitas in *esse* intelligibili, & naturali cum divina natura erit una & eadem formalissime identitas absque distinctione virtuali: ergo hoc ipso, quòd Verbum divinum procedat simile in natura cum Deo sub modo essendi intentionali, seu intelligibili, pertinget ad hoc, ut sit idem cum ipso in eadem natura sub modo essendi naturali, & entitativo.

43. Urgetur amplius. Adde primò, quod, sicut intra lineam speciei intelligibilis datur species, quæ sit accidens, & species, quæ sit substantia, ita intra lineam verbi datur verbum, quod sit accidens, & verbum, quod sit substantia: ergo sicut species intelligibilis, quæ est accidens, habet, quod sub modo essendi repræsentativo, & intelligibili sit idem cum suo objecto quoad id, per quod constituitur in ratione objecti formalis; & species, quæ est substantia, est idem, tam in *esse* intelligibili, quàm naturali, & entitativo cum eodem objecto formali, ut in substantia Angeli, quatenus habet rationem speciei intelligibilis respectu sui cernere licet: ita, licèt verbum, quod est accidens, habeat, ut tantùm sub *esse* intelligibili sit idem cum suo objecto quoad id, per quod constituitur in ratione objecti formalis respectu illius, necnon & cum suo principio, seu ratione formali illius, quoties ipse intelligens se solo, vel simul cum aliis (modo tamen infrà innuendo) est objectum intellectionum, ut inductivè constat: attamen verbum, quod fuerit substantia, erit in eventu nuper dicto ejusdem naturæ sub modo essendi tam intelligibili, quàm naturali cum suo objecto, & cum prædicto principio, à quo procedit, considerato quoad id, per quod tanquam per rationem producendi habet, in *esse* entitativo, & naturali esse principium ejusdem verbi: ergo, cùm Verbum divinum procedat per modum verbi substantialis à Patre se, & omnia alia intelligente, quippe quod procedit per processionem substantialé, oportebit, quod sit idem tam in *esse* intelligibili, quàm naturali, & entitativo cum suo objecto quoad id, quod est formale in illo in ratione objecti, scilicet, quoad naturam divinam, necnon & cum suo principio in *esse* naturali, & entitativo tali nempe cum Patre, quoad id, quod est ei ratio formalis producendi illud, nimirum, quoad eamdem naturam divinam.

44. Roboratur ulterius. Adde secundò, quòd verbum, quod est ejusdem naturæ tantùm in *esse* intelligibili cum suo objecto formali, necnon cum suo principio intelligente se ipsum, & per illam intellectionem producente idem verbum, habet tribuere illis, quòd sint intellecta, seu quòd sint actu terminantia intellectionem: sed Verbum divinum non potest tribuere divinæ essentiæ, quæ est objectum formale illius, nec suo principio intelligenti se ipsum, nempe Patri, quod sint actu intellecta, seu actu terminantia intellectionem divinam: quia essentia Dei hoc habet à se, & id Patri convenit ratione suæ essentiæ, quæ non communicatur ei ab alio: ergo vel Verbum divinum non procedit simile, seu idem quoad suam essentiam cum essentia Dei, ac proinde cum essentia Patris; vel procedit ut simile, seu idē cū illis in *esse* intelligibili, simul & entitativo.

Consequentia non indiget probatione. Minor verò etiam est perspicua ex iis, quæ *in 1. tomo tractatu 2. disputat. 2. num. 222.* & deinceps diximus. Major verò inductivè constat, necnon ex dictis ibidem *num. 244.* & propterea nihil creatum potest habere rationem verbi respectu Dei clarè visi. Quia verbum, quod tantùm in *esse* repræsentativo, seu intelligibili est idem cum objecto per se primo, non est institutum nisi ad hoc, ut reddat objectum actu intellectum, seu ad hoc, quod det objecto, quod terminet actu intellectionem. Sicut species intelligibilis, quæ præcise est idem in *esse* repræsentativo cum objecto intelligibili, tantùm est per se primò instituta ad hoc, ut tribuat objecto, quod sit proxime intelligibile. Et propterea nihil creatum potest habere rationem speciei intelligibilis respectu Dei clarè visi, ita ut adhuc in *esse* intelligibili tantummodò, sit ejusdem naturæ cum illo; quia hoc ipso, quod esset ejusdem naturæ cum eo in *esse* intelligibili tantummodò, tribueret illi, quòd esset intellectum, seu terminans actu intellectionem claram sui, ut *tomo & disputatione citatis dubio ultimo* diximus: quod tamen, ut ex ibidem dictis constat, involvit apertam implicationem.

45. Unde, ut Verbum divinum non tribuat Deo, & essentiæ illius, necnon & Patri, quod sint actu intellecta, seu objecta actu terminantia divinam intellectionem, debet esse idem prorsus cum Patre quoad id, per quod constituitur in ratione objecti formalis respectu illius, necnon quoad id, per quod tanquam per rationem formalem habet, quod in *esse* entitativo & naturali sit principium ejusdem Verbi, nempe, quoad divinam essentiam, ut præstat utrumque munus: ut ita Pater tribuens illi suam naturam, per quam habet, ut sit intelligens, & objectum actu intellectum, tribuat etiam ipsi, quod ratione essentiæ, quam ei communicat, & modo infra dicendo, sit objectum actu intellectum, seu terminans actu cognitionem.

Et ratio est. Quoniam verbum, & id, cujus est tale verbum, debent ita inter se conferri, ut, vel verbum sit essentialiter, & per se primò intellectum, & ita tribuat suo objecto, suoque principio tunc intellecto, quod sint actu intellecta; vel quòd suum objectum, suumque principium sint per priùs essentialiter intellecta, & ideò tribuant verbo, quòd sit actu essentialiter intellectum, ex eo quod communicat illi sub modo essendi naturali suam propriam essentiam Paternam: ut ita verificetur, quòd id, quod est essentialiter tale, habet esse per se primò tale, & reliqua, quæ sunt talia, habent esse talia ratione illius. Sed de his videri possunt ea, quæ *tomo citato disput. 2. num. 222.* tradidimus.

Cur autem multoties dixerimus, verbum, ac suum principium, & objectum debere esse idem quoad id, quod est formale, seu habet rationem essentiæ in ipsis, constabit ex infra dicendis, & nunc breviter potest reddi hujus ratio ex eo, quòd de ratione verbi est, ut quantumvis sit idem cum suo objecto, & principio, semper tamen procedat ab illo, ac proinde distinguatur realiter ab ipso, non quidem in essentia; sed vel in modo essendi, ut in creatis contingit; vel in relatione procedentis ad id, a quo procedit. Et propterea in divinis Verbum non accipit à Patre, & de eodem Patre, seu de iis, quæ sunt formaliter in illo, & ad ejus constitutionem integram pertinent, nisi essentiam, & perfectiones illius absolutas: ut ita maneat

neat distinctio realis inter utramque, seu relatio geniti ad id, à quo generatur.

§. IV.

Argumentum 1. contra veritatem Catholicam à nobis traditam, & ejus enodatio.

46. Primum argumentum contra assertionem Catholicam ex Scriptura, & Patribus desumptum. *Proverb. 8. Ecclesiastici 24.*

CÆterùm, licèt veritas Catholica à nobis in assertione tradita sit adeò firma, nihilominùs non desunt aliqua argumenta contra illam: & proptereà, ut magis elucescat oportet ea in hoc dubio adducere, & solvere: ex quibus primum desumitur; tum ex sacra Scriptura: tum etiam ex Patribus. Ex Scriptura quidem. Nam *Proverbiorum* 8. de Sapientia, seu Verbo Dei dicitur: *Dominus creavit me*: & Ecclesiastici 24. *Ab initio, & ante sæcula creata sum.* Constat autem, id, quod est creatum, non esse verè, & propriè genitum: & per consequens nec ejus processionem esse propriè generationem. Ex Patribus verò. Quoniam Dionysius *cap 5. de Mystica Theologia* inquit, in Deo nec Filij, nec Patris rationem esse; & ita neque Verbi processio, quæ est in Deo, erit vera generatio: cùm ad hanc Patris, & Filij relationes subsequantur. Et deinde Basilius *lib. 2. contra Eunomium parùm post principium* reprehendit illum, ex eo quòd Verbum divinum *genituram* appellaverit. Cumque genitura videatur significare terminum productum per generationem, inde est, ut Basilius negare videatur, Verbum produci per generationem. Et *lib. 5. contra eundem*, sive *lib. de Spiritu Sancto contra Eunomianos. cap. 13.* sic ait. *Nec Filius, nec generatio Deitatis proprium est; sed ex humana similitudine adductum.* Quod etiam alij Patres insinuare videntur.

Dionys.

Basilius.

47. Respondetur ad testimonia ex Scriptura. D. Thom.

Respondetur, quòd, quantum attinet ad testimonia ex Scriptura desumpta, constat ex ijs, quæ *disput. 1. dub. 1. in solutione* ad eadem testimonia diximus. Et præterea addi potest alia solutio, quam tradit D. Thomas. 4. *contra Gentes cap. 8.* his verbis: *Quod autem dicitur, Sapientiam esse creatam: primò quidem potest intelligi non de sapientia, quæ est Filius Dei; sed de sapientia quam Deus indidit creaturi. Dicitur enim Ecclesiastici primo: Ipse creavit eam, scilicet sapientiam, in Spiritu Sancto, & effudit illam super omnia opera sua. Potest etiam referri ad naturam creatam assumptam à Filio, ut sit sensus: Ab initio, & ante sæcula creata sum, id est, prævisa sum creaturæ uniri. Vel per hoc, quod sapientia, & creata, & genita nunciatur, modus divinæ generationis nobis insinuatur. In generatione enim, quod generatur, accipit naturam generantis: quod perfectionis est: sed in generationibus, quæ sunt apud nos generans ipse mutatur: quod imperfectionis est: in creatione vero creans non mutatur, sed creatum non recipit naturam creantis. Dicitur ergo simul Filius creatus & genitus: ut ex creatione [illegible] intatur immutabilitas Patris, ex generatione unitas naturæ in Patre, & Filio. Et sic hujusmodi Scripturæ intellectum Synodus exposuit, ut per Hilarium patet.*

48. Ad locum Dionysij.

Ad testimonium Dionysij respondetur, ipsum solùm velle, quod Verbū in divinis non sit genitum, nec filius, per generationem, & filiationem involutam imperfectionibus, ut in viventibus creatis inveniuntur; non verò negat, verè esse genitum; & filium generatione, & filiatione liberis ab imperfectionibus, quæque sint supra omnem generationem, & filiationem creatam. Hanc autem esse Dionysij mentem, constat ex contextu. Nam ibi loquebatur de modo, quo Deus per negationem cognoscitur ex creaturis, id est, per negationem, & remotionem eorum, quæ inveniuntur in illis: ita ut tollatur, quod imperfectionis est in eis, & maneat, quod perfectionis fuerit & hoc ipsum in gradu perfectissimo, & superexcedenti tribuatur Deo. Unde, quoad præsens attinet, solum vult Dionysius, a generatione, & filiatione viventium creatorum removendum esse id, quod imperfectionis est; & solùm reperiri in divinis filiationem, & generationem in gradu perfectissimo, & superexcedenti.

Potestque hoc ipsum explicari alijs modis loquendi ejusdem Dionysij, in quibus docet, removendas esse à Deo actiones mentis, ut constat ex *lib. de Divinis nominibus cap. 7.* necnon a Deo potiùs removenda esse nomina, *verbi, sapientiæ, & subsistentiæ, &c.* quàm de illo prædicanda, ut patet *ex cap. 2. de cælesti Hierarchia*: & tamen primum loquendi modum explicat D. Thomas *in 1. distinct. 35. quæ. 1. art. 1. ad. 1.* his verbis. *Dicendum, quod quandocumque scientia, vel intellectus, vel aliquid, quod ad perfectionem pertinet, a Deo negatur, intelligendum est secundum excessum, & non secundum defectum. Vnde dicit Dionysius in 7. cap. de Divinis nominibus, sine mente, & insensibile esse, secundum excessum, & non secundum defectum in Deo est ordinandum. Pro tanto ergo negatur, nomen intellectus Deo propriè convenire, quia non secundum modum creaturæ intelligit, sed eminentiùs.* Sicut etiam secundum modum loquendi explicat Angelicus Doctor *in hac 1. parte quæst. 13. art. 3. ad 2.* ubi loquens de his nominibus *sapiens, intelligens, &c.* sic inquit: *Dicendum, quòd ideò hujusmodi nomina, dicit Dionysius, negari à Deo, quia id; quod significatur per nomen, non convenit eo modo ei quo nomen significat, sed excellentiori modo. Vnde ibidem dicit Dionysius, quod est super omnem substantiam, & vitam.* Pari ergo ratione quoad præsens, proportione servata, philosophandum est.

Explicatur ex alijs eisdem locis.

49. Ad primum locum Basilij.

Ad primum autem testimonium ex Basilo desumptum respondetur concedendo, Verbum divinum formalissimè loquendo non esse vocandum *genituram*, quamuis verè sit filius, vereque sit genitus. Quia, ut bene notavit Vasquez in *præsenti disput. 113. cap. 2. num. 9.* nomen illud non significat rem genitam, sed actum ipsum parturiendi, & originem: Filius autem non est origo, di formalissimè loquamur; sed origine à Patre nascitur. Quamvis pro majori explicatione Basilij recolendum sit, ipsum sermone Græco scripsisse, & in eo reprehendisse Eunomium, eò quòd Filium Dei appellasset *gennema*, pro quo *genituram* transtulit interpres. Cæterum *gennema* Latinè idem est, quod *genimen*, seu *germen fœtus*, *fructus progenies.* Et proptereà Basilius reprehendit Eunomium: tum, quia illud nomen nunquam Scriptura sacra tribuit Dei Filio: tum etiam, quia nomen hoc genericum est, & tam de fœtu nondum formato, & per aborsum ejecto, & de quolibet germine etiam non sentiente, quàm de filio naturaliter nato dicitur: quo sensu vinum, *genimen vitis* Marci 14. asseritur.

Vasquez.

Marci. 14.

Ad secundum autem testimonium ex eodem Basilio desumptum constat ex ijs, quæ ad testimonium Dionysij diximus. Vnde idem Basilius ita concludit. *Generat Deus, non ut homo generat autem verè.* Et ita solùm vult, quod etsi humana exempla sint adducenda ad explicationem divinorum; sunt tamen imperfectiones removendæ propterea que simul adducit emissionē spiritus ex

Ad secundum locum Basilij.

ore in exemplum, ad explicandum, Filium in divinis procedere aliter à Patre: & postea reprehendit hæreticum, contra quem disputat, eò quòd despiciens exempla humana everteret divina dogmata, quæ ex ipsis intelliguntur.

§. V.

Argumentum secundum contra eamdem veritatem, & responsio ad illud.

50 Secundum argumentum. SEcundum argumentum est. Quoniam generatio viventium non est perfectio simpliciter simplex: ergo non erit formaliter in Deo. Consequentia videtur perspicua. Quoniam, ut ex communi Theologorum sententia constat, in Deo solummodò reperiuntur formaliter perfectiones simpliciter simplices, cæteræ verò tantùm sunt in illo eminenter, sive virtualiter. Antecedens autem probatur, ex eo quòd perfectio simpliciter simplex definitur per hoc, quod sit *melior ipsa quàm non ipsa, & qualibet incompossibilis cum ipsa*: sed generatio viventium non est hujusmodi: siquidem non esset meliùs Spiritui Sancto, quòd procederet per illam, quàm quòd procederet per spirationem passivam, quæ est incompossibilis cum processione per generationem: ergo, &c.

Confirm. 1. Confirmatur primò. Quoniam generationi viventium est essentialiter adjuncta magna quædam imperfectio: ergo neque erit perfectio simpliciter simplex, nec conveniet processioni Verbi divini. Consequentia non indiget probatione. Antecedens autem probatur. Quia generatio activa viventium ordinatur ad filium tanquam ad finem, & proprium specificativum realiter ab ea distinctum: sed ordinari ad aliud tanquam ad finem, & specificativum à se realiter distinctum dicit magnam imperfectionem, nempe, non esse ultimum finem omnium, neque habere se solo, quidquid requiritur ad suam specificationem, & essentiam: ergo, &c.

Confirmatur secundò. Nam generatio viventium habet indispensabiliter adjunctas duas alias
51. Confirm. 2. imperfectiones inclusas in illa particula *à principio conjuncto*. Prima est, quòd genitum producatur mediante semine, sive aliqua parte viventis generantis, quæ communicetur genito, & maneat in ipso. Secunda verò, quod genitum non sit conjunctum generanti, nisi in principio generationis; non autem in fine: & ita non habeat complete rationem geniti, donec separetur omninò à generante: sed hæc non possunt competere processioni Verbi divini: ergo nec ratio prædictæ generationis. Consequentia est legitima. Minor autem etiam constat. Quia alioqui Verbum divinum esset compositum ex multiplici parte, essetque omninò separatum à Patre: & per consequens non esset Deus. Major vero probatur inductione facta in viventibus creatis, quæ omnia hoc ipso, quòd producantur per generationem vitalem, ac proindre à principio conjuncto, habent produci mediante semine, vel aliqua parte viventis generantis eis communicata, quæque usquedum in fine generationis sint omninò separata à suo principio, non habent complete, quidquid requiritur, ad hoc ut suam integram perfectionem consequantur, ut
D. Thom. docuit D. Thomas 4. *contra Gentes cap.* 11.

52. Occurres. Nec refert, si dixeris, has imperfectiones convenire generationi viventium creatæ, quia creata est; non vero secundùm sua essentialia, & indispensabilia in ratione generationis viventium. Nam contra hoc est, quòd per definitionem illam viventium, quam dubio præcedenti adduximus, nempe, *quod sit origo viventis à vivente conjuncto, &c.* Contra arguitur.
definita est generatio viventium secundum sua essentialia, & indispensabilia, quæ de illa consequimur lumine rationis naturalis, non verò mediante revelatione: & propterea talis definitio desumpta est ex Aristotele locis ibidem citatis: constat autem, rationem naturalem lumine suo non consequi aliam generationem præter eam, quæ habet prædictas imperfectiones, estque à principio conjuncto juxta modum jam explicatum: ergo signum est, prædictam generationem, quatenus est generatio viventium, essentialiter includere prædictas imperfectiones.

53. Diluitur secundum argumentum. Respondetur, generationem viventium secundùm id, quod in recto indispensabiliter dicit, esse perfectionem simpliciter simplicem: quia, ut ex dictis constat, prædicta generatio activa in divinis dicit in recto divinam essentiam. Cæterùm secundùm id, quod dicit in obliquo, nempe relationem Paternitati, non exprimit perfectionem, si prædicta relatio consideretur quoad illud, quod exprimit ratione *ad*: licèt ratione essentiæ divinæ consideratæ per modum transcendentis, & in eadem relatione sic inclusæ sit perfectio simpliciter simplex. Inde tamen non sequitur, vel generationem, adhuc secundum suum obliquum, non esse ponendam in divinis, siquidem ad hoc satis est, ut ex vi sui conceptus expressi nõ dicat imperfectionem, sitque talis conditionis, ut possit imbibere divinam essentiam per modum transcendentis consideratam, & ratione illius esse perfectionem simpliciter simplicem: vel Spiritui Sancto deesse aliquam perfectionem simpliciter simplicem, ex eo quòd non procedat per generationem: siquidem ejus processio imbibit per modum transcendentis totam illam perfectionem, quæ est in generatione Verbi: ex eo quòd utraque processio includit divinam essentiam, & omnes ejus perfectiones per modum transcendentis consideratas, ratione cujus, & non aliter, ambæ dicunt æqualem perfectionem, ut infra ex professo ostendetur. Unde juxta hæc debet intelligi dictum illud ex communi Theologorum consensu in hoc secundo argumento adductum.

Ad primam confirmationem. Ad primam confirmationem negandum est antecedens. Et ad probationem transeat major intellecta de generatione creata, negetur tamen de generatione increata, ob summam ejus perfectionem, & excellentiam.

54. Ad secundam confirmat. quoad priorem partem fit satis. Ad secundam confirmationem neganda est major quoad utramque partem. Et ad probationem, quatenus per eam intenditur probare, priorem ex illis imperfectionibus esse necessario annexam generationi viventium, constat ex dictis, quomodo etsi viventia creata, quia creata sunt, includant illam imperfectionem; non tamen hæc petitur à generatione viventium considerata secundùm rationem communem, & analogam ad generationem, tam creatam, quàm increatam. Et ita generatio increata procedit à principio conjuncto, quatenus Filius generatur de substantia Patris tanquam de actu purissimo, id est quatenus communicatur illi per modum actus purissimi eadem numero essentia, quæ est in Patre.

Quoad posteriorem ejus partem occurritur. Ad eamdem verò probationem, quatenus per illam suadetur posterior illa imperfectio generationis viventium, respondetur, quòd etsi viventia creata non habeant complete rationem genitorum, usquedum omninò separentur à matre, secus tamen vivens divinum, quale est Verbum Dei: quia illa non habent omnia requisita, ad hoc ut deveniant

deveniant ad perfectum statum meditante nutritione, & augmentatione, nisi separentur omninò à matre. Quæ disparitatis ratio desumitur ex D. Thoma 4. *contra Gentes cap.* 11. his verbis: *Est autem differentia inter conceptionem Verbi Dei, & materialem conceptionem, quæ apud nos in animalibus invenitur. Nam proles, quamdiu concepta est, & in utero clauditur, nondum habet ultimam perfectionem, ut per se subsistat à generante secundùm locum diversa. Vnde oportet, quòd in corporali generatione animalium aliud sit genitæ prolis conceptio, atque aliud partus ipsius, secundum quem etiam loco separantur proles genita à generante, ab utero generantis egrediens. Verbum autem Dei in ipso Deo dicente existens est perfectum, in se subsistens, distinctum à Deo dicente. Non enim expectatur ibi localis distinctio, si sola relatione distinguuntur ut dictum est. Idem est ergo in generatione Verbi Dei conceptio, & partus. Et ideò postquam ex ore Sapientiæ dictum est. Ego jam concepta eram, post pauca subditur: Ante colles ego parturiebar.*

D. Thom.

Exemplo elucidatur solutio.

Potestque hoc explicari magis exemplo duplicis alterius imperfectionis repertæ in generatione viventium creatorum, nempe, quòd per se loquendo fiat cum motu, sive mutatione propriè dicta, & quòd procedat à duplici principio: ab uno quidem passivo, ab alio verò activo: & tamen hæc duo non reperiuntur in generatione Verbi divini, ut optimè explicat Angelicus Doctor *loco citato ex 4. contra Gentes.*

Angel. Doctor.

55. Placet solutio adhibita inter argumendum.

Unde solutio ibidem ad hanc confirmationem tradita est legitima. Et ad probationem in contrarium dicendum est quòd per definitionem generationis viventium dubio præcedenti allatam definita est à Theologis, & Philosophis lumine fidei illustratis, generatio viventium quoad indispensabilia, quæ de illa ratio naturalis lumine fidei, adjuta consequitur. Sicut, dum definitur, accidens per aptitudinalem, non verò per actualem inhærentiam, non definitur secundùm id præcisè, quod ratio naturalis se sola adipiscitur (sic enim per actualem inhærentiam definiretur) sed secundùm quòd aliquo modo corrigitur, & adjuvatur per lumen fidei. Unde, licèt ratio naturalis non consequatur se sola, quòd detur aliqua generatio libera ab imperfectionibus in hac confirmatione relatis: nihilominùs lumine fidei adjuta, & correcta judicat, tales imperfectiones non esse de illius essentia: ac proinde dabilem esse generationem, quæ eas non includat, ut in divinis contingit.

56. Non obstat impugnatio eius.

Nec obest, quod hæc definitio desumpta sit ex Aristotele. Quia desumitur ex illo materialiter, non verò formaliter, id est, quod licèt ipse non definierit nisi tantum generationem viventium creatorum, quia non est assequutus aliquam aliam generationem: attamen ejus verba in amplitudine, quam præseferunt, sumpta possunt accipi ad significandam generationem viventium, prout abstrahit à creata, & increata: & si accipiantur in eo sensu, quo fides rationem naturalem corrigit, & illustrat, invenietur, in illa nihil esse imperfectionis indispensabiliter desideratum ad rationem generationis viventium in sua abstractione sumptam; sed tantum dicere, quòd sit *origo viventis à vivente conjuncto, in similitudinem naturæ*. sive hoc habeat, quia vivens genitum procedat ex principio vivente, ex eo quòd communicatur ei aliqua pars, aut aliquid materiale realiter distinctum, quod præesset in generante, & posteà sit in genito; sive quia communicatur ei idem actus purissimus, qui idemmet secundùm numerum sit in generante, & in genito, & ab utroque non distinguatur: ac proinde, sive sit tantùm in similitudinem, & unitatem specificam unà cum distinctione numerica, ut in viventibus creatis contingit; sive in similitudinem, seu identitatem ejusdem numero naturæ, ut in divinis cernitur.

Potestque hoc explicari ex definitione accidentis, quæ ex Philosopho potest desumi, scilicet, quòd *accidens est, cujus esse est inesse*, per quam, ut formaliter traditur ex Aristotele, denotatur, eius *esse* consistere in actuali *inesse*. Cùm tamen hæc definitio, ut à Philosophis, & Theologis lumine fidei adiutis traditur, solùm materialiter maneat eadem, & sensus illius sit, quòd essentia accidentis tantùm consistit in vi ad inhærendum; sive hæc sit separabilis ab actuali inhæsione, ut in accidentibus entitatiuis, & perfectioribus cernitur; sive non sit separabilis ab illa, ut in formalitatibus, & modis accidentalibus contingit.

Instantia pro hac responsione [illegible]

§. VI.

Argumentum tertium contra prædictam veritatem, & solutio illius.

57. Tertium argumentum.

Tertium, & principale argumentum contra traditam veritatem est, quòd processio Verbi divini non est univoca: ergo nec erit generatio viventium. Consequentia videtur legitima. Quoniam generatio viventis perfecti (nisi sit monstruosa, & præter intentionem generantis, qualem non esse generationem Verbi divini constat) semper est generatio univoca, ut inductivè patet. Antecedens autem probatur. Quia principium, & terminus prædictæ processionis differunt specie, aut quasi specie in proprietatibus personalibus per se petitis ad talem processionem, & ad rationem principii, ac termini illius: sed processio univoca debet esse processio termini à principio eiusdem speciei, & non habente distinctas specie proprietates: ergo prædicta processio Verbi divini non erit univoca.

Enodatur.

Respondetur negando antecedens. Et ad probationem dicendum est, sufficere ad generationem viventium, quòd eadem natura sit in generante, & in genito; quamuis differant in specie, aut quasi specie proprietatibus personalibus. Et propterea generatio Christi Domini à B. Virgine est univoca: ex eo quòd Christus Dominus, & Beata Virgo habent eandem naturam humanam secundum speciem; licèt proprietates personales utriusque plusquam genere differant. Et ratio est eadem utrobique. Quia, quòd aliqua generatio sit univoca, sumitur ex convenientia inter terminum formalem generationis, & rationem formalem generandi, quæ est in generante; non verò ex aliis, quæ solummodò sunt modi naturæ individualis, sive personnalis. Quare cum in utraque generatione reperiatur prædicta convenientia, oportet ut utraque generatio sit univoca.

§. VII.

Argumentum quartum cum sua confirmatione proponitur, & diluitur.

58. Quartum argumentum.

Quartum argumentum est. Nam essentia verbi creati non est *intelligere*; sed *intelligi*, seu esse obiectum actu terminans intellectionem: ergo licèt Verbo divino communicetur identicè *intelligere* Dei, ex eo quòd in Deo *intelligere*, & *intelligi* sunt idem; non tamen hoc formalissimè petet

petet, quatenus est terminus suæ processionis: & per consequens nec ejus processio erit propriè generatio viventium. Hæc ultima consequentia patet ex dictis. Quoniam ad rationem generationis viventium requiritur, quòd termino, formalissimè quatenus est terminus suæ processionis, communicetur natura generantis, ita ut talis natura sit terminus formalis illius processionis; & non sufficit, quòd identicè communicetur illi prædicta natura, ut in processione Spiritus Sancti contingit: at natura Dei generantis consistit in ipso *intelligere*; non verò in *intelligi*, seu in hoc quòd est esse objectum actu terminans intellectionem: ergo, &c.

Prima verò consequentia ex antecedenti constat. Quoniam Verbum divinum, quatenus est terminus formalis suæ processionis, tantùm petit, quòd communicetur ei in gradu perfectissimo id, quod communicatur verbo creato involutum imperfectionibus: & ideò, si verbo creato tantùm communicatur hoc, quod est *intelligi*, non verò *intelligere*, fiet inde, ut Verbo divino, quatenus est terminus suæ processionis formalissimè sumpto tantum communicetur hoc, quod est *intelligi* in gradu perfectissimo, nimirum, *intelligi* divinum; non verò ipsum *intelligere* Dei. Antecedens autem satis constat. Quoniam verbum creatum licèt sit objectum intellectum, seu terminans intellectionem, non tamen est intelligens: & propterea per suam processionem non communicatur illi ipsum *intelligere*.

59. Confirmatio. Ex quo etiam sequens confirmatio deducitur. Nam adhuc dum intellectus intelligit se ipsum, & suam intellectionem, tunc verbum non procedit simile illis in *esse* naturali & entitativo: sed solùm in *esse* intentionali & intelligibili: ergo etiam, cum Pater æternus intelligit se ipsum per intellectionem essentialem, in qua natura ejus consistit, tunc Verbum, quatenus est terminus suæ processionis, tantùm procedet simile illi in *esse* intentionali & intelligibili infinitè profecto præcisè intra lineam intelligibilem & intentionalem, non verò in *esse* naturali & entitativo; sed ad summum ei conveniet hoc identicè, ex eo quòd in Deo *esse* intelligibile, & entitativum sunt identicè idem: & per consequens talis processio non erit generatio.

Probatio prioris consequentiæ. Hæc secunda consequentia patet ex priori, & ex jam dictis. Prima verò etiam liquet inductione facta in alijs, quæ reperiuntur in creaturis, & in Deo, ut v. g. in sapientia, quæ quia in creaturis tantùm petit esse cognitionem finitam per altissimas causas, propterea translata ad Deum tantùm habet formalissimè loquendo, quòd sit cognitio infinita per prædictas causas: & ita cætera, quæ ei in Deo conveniunt, tantùm competunt illi identicè: & hoc sufficit ad hoc, ut non sit involuta cum imperfectionibus; ergo si processioni verbi creati tantùm competit, quod ejus terminus procedat similis suo objectio in *esse* intentionali, & intelligibili finito, consequens erit, quòd processioni Verbi divini formalissimè sumptæ tantùm conveniat, quòd terminus ejus, nempe Verbum, prout dicit rationem formalissimam terminandi procedat similis suo objectio in *esse* intentionali, & intelligibili infinitè perfecto, non verò in *esse* naturali, & entitativo, aut in alijs, quæ sunt in Deo; sed hoc ad summum ei competet identicè, ex eo quòd in Deo omnia ista identificantur: idque satis erit ad hoc, ut prædictum Verbum non sit involutum imperfectionibus; cum quibus tamen esset involutum, si identicè non communicaretur ei identitas in natura sub *esse* naturali & entitativo.

Respondetur, quòd etsi ad integrum conceptum verbi creati non pertineat ipsum *intelligere*, benè tamen ipsum *intelligi*, saltem tanquam modus illius: nihilominùs ad essentiam, seu naturam Verbi increati quatenus talis debet spectare, quòd sit ipsum *intelligere* in *esse* intelligibili, & naturali, necnon & simul ipsum *intelligi*, absque distinctione virtuali. Nam sicut essentia existentiæ creatæ, & substantialis consistit in hoc, quòd sit ultima actualitas naturæ substantialis, per quam intra lineam substantiæ ultimatè completur; non verò est ipsa natura substantialis, quam actuat; sed ab ea ratione suæ limitationis distinguitur: cæterùm existentia divina ob sui eminentiam est simul intra propriam lineam ipsa existentia, & essentia Dei, & purissima, ac ultima naturæ divinæ actualitas, necnon & ipsa natura divina. Ita essentia verbi creati, quippe adhuc secundùm rationem generalem verbi creati limitati, tantùm petit secundùm hanc rationem, quòd repræsentet objectum, & quòd sit ipsum *intelligi*, seu, quòd ratione modi essendi in *esse* intelligibili sibi convenientis habeat indispensabiliter (modo tamen alibi tacto) esse objectum actu terminans intellectionem: at essentia Vrebi increati ex vi suæ lineæ habet constitui per suum *intelligi* divinum, esseque ipsummet *intelligere* in *esse* entitativo & naturali, & simul in *esse* intelligibili; addendo tamen per modum proprietatis personalis, non verò per modum naturæ ipsius, quòd à Patre, seu à dicente procedat; ac proinde addendo relationem Filiationis. 60. Diluitur argumentum.

Vnde, sicut facta comparatione inter duo illa munera, quæ conveniunt existentiæ divinæ, nempe, & esse existentiam Dei, & esse ejus naturam, tunc absolutè loquendo potissimum ejus munus est esse (ut sic loquamur) ipsissimam naturam Dei, ut exprimit *intelligere*, non verò ut exprimit munus existendi: ita, facta collatione inter duo munera convenientia Verbo increato, scilicet, esse ipsum *intellgere*, & *intelligi*, tunc absolutè loquendo potissimum, & per se primum munus suæ naturæ est *intelligere*. Et sicut existentia divina, non absolutè sumpta, sed ut explicatur nomine existentiæ Dei, tantùm exprimit ipsam quoad munus existendi: ac proinde ex vi hujus conceptus expressi non curatur expressè, & ex parte nostri modi concipiendi de alio munere absolutè & simpliciter potissimo ibidem invento, & adhuc virtualiter non distincto: ita essentia Verbi divini, non absolutè accepta, sed ut præcisè explicatur per *intelligi* divinum, tantùm exprimit munus terminandi (modo tamen, tam in hoc, quam in sequenti dubio explicando) divinam intellectionem, & sub hoc conceptu expresso non curatur expressè ex parte nostri modi concipiendi de alio munere. Et propterea sic concepta existentia Dei, & essentia Verbi divini dicit quodammodò potissimè munus istud: ex eo præcisè, quòd de alio ex vi hujus expressi conceptus non curatur expressè. Cæterùm ipsummet Verbum, sicut & ipsamet existentia Dei, ut terminant generationem Verbi, non terminant formalissimè, & potissimè (si absolutè, & simpliciter loquamur) sub his muneribus expressis existendi, & hujus, quod est *intelligi*, sed sub munere intellectionis divinæ primordialis, quæ est potissima ratio divinæ naturæ: licèt alias rationes, sive munera ex parte solius nostri modi concipiendi diversa spectent etiam ad ipsam formalem rationem terminandi, quippe quæ ad unam 61.

unam & eamdem lineam unà cum ipſo *intelligere* pertinent.

Ad probationem primæ conſequentiæ. Quare: contra hoc nihil obeſt probatio primæ conſequentiæ in hoc argumento adducta. Quoniam hoc ipſo, quòd communicetur Verbo divino in gradu perfectiſſimo, ex vi proceſſionis ipſum *intelligi* divinum, ſeu hoc, quòd eſt habere eſſentialiter, & intra propriam lineam, quòd ſit objectum actualiſſimum divinæ intellectionis, oportet, ut ei communicetur ex vi proceſſionis ipſum *intelligere* divinum, tam in *eſſe* intelligibili, quàm in *eſſe* naturali & entitativo, ut ex dictis; & in ſequenti dubio dicendis patebit. Sicut hoc ipſo, quòd exiſtentia aliqua ſit perfectiſſima omnium intra ſuam lineam, debet eſſe omninò idem abſque diſtinctione virtuali cum divina eſſentia.

62. Diximus, *quòd eſſentia Verbi increati ex vi ſuæ lineæ habet conſtitui per ſuum intelligi, & per ipſum intelligere, tam in eſſe intelligibili, quàm in eſſe naturali, & entitativo ſumptum*, ut denotaremus, non eſſe contra rationem verbi creati, ut aliquando ob ſpecialem, & atomam ejus differentiam habeat; tum, quòd petat eſſe ipſum *intelligi*, id eſt, eſſe obiectum ratione eorum, quæ ex ſe affert, (modo tamen alibi tacto) terminans actu intellectionem. Tum etiam, quòd in *eſſe* intelligibili tantummodò ſit ipſum *intelligere*, ut contingit in verbo creato repræſentante per ſe primo aliquam intellectionem: quia hoc non arguit infinitatem, ſicut illam arguit, quòd aliquid ſit ipſum *intelligere* in *eſſe* entitativo, & intelligibili, & ſimul ſit ipſum *intelligi*, id eſt, quòd ſit ipſum verbum, & ſpecies intelligibilis, & ipſa intellectio, per quam intelligitur: ex eo quòd hoc arguit ſummam puritatem, & actualitatem intra lineam intellectualem.

63. Ad confirmationem. Ad confirmationem conceſſo antecedenti negatur conſequentia. Quia, ut ex dictis *à num. 41. uſque ad num. 46.* conſtat, linea verbi perfectiſſimi petit, ut non ſolùm in *eſſe* repræſentativo, ſive intelligibili, ſed etiam in *eſſe* entitativo & naturali ſit idem quoad ſuam eſſentiam cum ſuo obiecto. Quod etiam ampliùs ex ijs, quæ in ſequenti dubio dicemus, patebit. Et ad probationem in contrarium ſatis liquet ex dictis. Nec exemplum illud de ſapientia ibidem adductum obeſt, ſed potiùs prodeſt, ut numeris nuper citatis inſinuavimus. Quoniam, etſi in creaturis ſapiétia tantùm ſit directivè cauſa rerum; attamen in divinis eſt formaliſſimè idem, quòd ſcientia, & eſt etiam cauſa exequens reſpectu rerum ſcitarum, quæ à Deo exequi poſſunt, ut ex dictis *in 1. tomo tractatu 5. diſput. 5. num. 46. & ſequentibus* conſtat. Et ratio eſt eadem utrobique, nempè, quòd totum hoc pertinet ad lineam ſcientiæ, ut ex ibidem dictis patet: ſicut, & tota identias iam dicta inter verbum omnium perfectiſſimum, & ſuum principium pertinet ad lineam eiuſdem verbi, ut ex iam dictis, & ex dicendis ſequenti dubio ampliùs conſtabit. Quare: licèt ea, quæ non ſpectant ad aliquam ex divinis lineis in particulari conſideratam, ſatis ſit, quòd competant ipſi identicè, adhoc ut ſaluetur prædictam lineam eſſe denudatam ab imperfectionibus: attamen illa, quæ ſunt propria alicujus lineæ, debent ipſi, non ſolùm identicè, ſed etiam formaliſſimè, ſeu (quod in idem quoad præſens redit) abſque diſtinctione aliqua virtuali (ne linea illa ſit cum imperfectionibus admixta) convenire.

§. VIII.

Argumentum ultimum adverſus eamdem Catholicam veritatem, ejuſque enodatio.

VLtimum argumentum eſt. Quoniam proceſſioni Verbi divini non convenit ultima particula poſita in definitione generationis viventium, nempe, quòd ejus terminus procedat *in ſimilitudinem naturæ generantis*: ergo nec conveniet ratio generationis viventium. Conſequentia eſt perſpicua. Antecedens autem probatur. Nam verbum ex ſe, & ex genere ſuo, ac proinde etiam Verbum divinum, habet, ut non procedat ſimile naturæ intelligentis, quatenus intelligens eſt, ſed ſpeciei intelligibili, ſeu objecto cognito, quatenus eſt objectum intellectionis, per quam prædictum verbum procedit: ſed eſſentia Dei, ſive Patris æterni non conſiſtit in hoc, quòd habeat rationem ſpeciei intelligibilis, aut rationem objecti cogniti; ſed in hoc, quòd ſit intelligens: ergo Verbum divinum non procedet ſimile ſuo principio in eo, quod habet in eodem principio rationem eſſentiæ, ſive naturæ: & per conſequens proceſſioni Verbi divini non conveniet vltima particula definitionis, nempe, quòd ejus terminus ſit *in ſimilitudinem naturæ*. 64. Vltimum argumentum.

Nec refert, ſi dixeris, tum, quòd in Deo ratio ſpeciei intelligibilis, & objecti cogniti, necnon & intellectionis eſt una & eadem ſimpliciſſima formalitas abſque diſtinctione virtuali: & propterea iſta tria ſpectant ad lineam eſſentiæ divinæ, proindeque in idem redit, Verbum divinum procedere ſimile eſſentiæ Patris, ut habet rationem ſpeciei intelligibilis, & objecti cogniti, ac procedere ſimile illi, ut habet rationem intelligentis, ſeu intellectionis. 65. Solutio prima.

Tum etiam: quia in intellectione, in qua natura intelligens eſt objectum per ſe primum ejuſdem intellectionis, in idem redit, quòd verbum procedat ſimile ſpeciei intelligibili, & objecto cognito, ac quòd procedat ſimile naturæ intelligentis. Et ideò in divinis, ubi natura intelligens eſt objectum per ſe primò intellectum, redit in idem, quòd Verbum procedat ſimile eſſentiæ divinæ, ut habet rationem ſpeciei, & objecti cogniti, & quòd procedat ſimile ipſi, ut habenti rationem naturæ intelligentis. Secunda.

Nam contra primum obſtat. Quòd licèt in Deo tria illa non diſtinguantur virtualiter; ſed dicant diſtincta munera ejuſdem eſſentiæ abſque prædicta diſtinctione virtuali, cum diſtinctione tamen ex parte noſtri modi concipiendi, nihilominùs, facta collatione inter illa, tunc ratio primaria, & potiſſima naturæ divinæ conſiſtit in eadem natura, prout eſt intellectio; non verò, prout habet rationem ſpeciei intelligibilis, aut objecti intellecti: ergo, niſi Verbum divinum exeat ſimile naturæ Dei, quatenus eſt intellectio, ita ut hoc ſit terminus formaliſſimus ſuæ proceſſionis, non procedet ex vi illius, & formaliſſimè in ſimilitudinem naturæ ut talis. Patet conſequentia. Quia ad hoc deſideratur, quòd procedat ſimile, modo dicto, in eo, quod primariò & potiſſimè habet rationem naturæ. Ideoque, licet Beatis communicetur eſſentia divina in ratione ſpeciei intelligibilis, & objecti intellecti, nihilominus non communicatur eis eſſentia divina in ratione naturæ: quia non communicatur illis eadem natura, ut habeat rationem intellectionis. 66. Impugnatur prima ſolutio.

Et

Insurgitur contra secundam solutionem.

Ex quo etiam contra secundum obstat. Quòd adhuc dum objectum per se primum intellectionis est ipsa natura intelligens, seu ipsa intellectio, tunc in ea munus objecti intellecti, & speciei intelligibilis non est potissima & primaria ratio illius: ergo licet verbum identicè procedat simile suo principio in eo, quod habet primariò & potissimè rationem naturæ, non hoc ei formalissimè, & quatenus est terminus formalissimus prædictæ processionis, competet: & per consequens talis processio non erit generatio viventis. Patet hæc ultima consequentia. Quia, ut nuper innuebamus, ad hanc requiritur, quòd terminus eius, formalissimè ut est terminus suæ processionis, exeat similis producenti in eo, quod potissimè habet in illo rationem naturæ; & non sufficit, quòd solùm identicè ei competat.

67. Respondetur ad argumentum.

Respondetur negando antecedens. Et ad probationem dicendum est, quòd verbum ex se & ex genere suo habet, ut procedat simile, quantum fieri possit, speciei intelligibili consideratæ quoad omnia, quæ ad lineam prædictæ speciei spectant: & quod potissimè assimiletur illi quoad id, quod est potissimum intra lineam prædictæ speciei. Unde, quia in specie intelligibili creata quod potissimè invenitur, est natura ipsa in ea repræsentata, idcirco verbum adæquatum ipsius procedit potissimè simile in tali natura. Quia verò ultra prædictam naturam est in eadem specie modus essendi in illa intelligibiliter, idcircò verbum procedit simile in eadem natura sub modo essendi intelligibili: non quidem ita ut procedat adæquatè, sed solùm inadæquatè simile in hoc modo essendi: quia species intelligibilis creata, & verbum ei correspondens non possunt propter sui limitationem esse omninò similia in prædicto modo essendi, sed in hoc debent specie saltem modali distingui, & solùm genericè, aut quasi genericè convenire, ut ex alibi dictis constat. Et propterea diximus, verbum procedere simile quantum fieri potest, speciei intelligibili quoad omnia, quæ ad lineam prædictæ speciei spectant.

Cæterùm, quia ad lineam speciei intelligibilis creatæ non spectat, quod sit ejusdem naturæ cum suo objecto, tam in *esse* intelligibili, quàm in *esse* entitativo & naturali, licèt aliàs ipsa species hoc habeat: & propterea, quando species intelligibilis creata est eadem substantia intelligentis, tunc per accidens est, & extra lineam prædictæ speciei, quod sit in *esse* entitativo & naturali ipsum objectum, ut contingit in Angelo cognoscente se per suam substantiam, tanquam per speciem intelligibilem (ut constat ex illis, quæ *in 1. tomo tractat. 2. disputat. 2. num. 107. & tractatu 3. disputatione 2. num.* 31. diximus, ubi etiam plura huc spectantia explicuimus:) ideò verbum creatum, adhuc in eo eventu, non procedit simile prædictæ speciei quoad naturam objecti, quam habet, etiam in *esse* entitativo; sed tantum procedit simile illi in *esse* intelligibili.

68. Quare: cùm in divinis ad lineam speciei intelligibilis spectet, quòd sit ipsa natura Dei, nempe ipsum *intelligere*, & hoc non utcumque, sed ita ut sit prædictum *intelligere* in *esse* entitativo & naturali, ut patet ex illis, quæ *in 1. tomo tractatu 1. disputatione 2. num. 65. & tractatu 3. disputatione 3. num. 17. & tractatu 4 disputatione 2. numero* 34. & deinceps diximus. Et similiter cùm ad lineam eiusdem speciei in divinis pertineat, quod sit ipsa natura Dei, non solùm ut est suum *intelligere*, sed etiam ut est suum *intelligi*, seu ut est objectum actu intellectum, ut constat ex illis, quæ *in eodem tomo tractatu 3. disputatione 3. num* 18. & deinceps diximus: idcircò Verbum in divinis, quatenus est terminus formalis suæ processionis, procedit simile Patri generanti quoad suam naturam; tum, prout habet rationem speciei intelligibilis quoad munus illud inadæquatum, per quod æquivalet, & correspondet speciebus intelligibilibus creatis: tum etiam, prout dicit naturam Patris consistentem in ipso *intelligere* essentialis in *esse* naturali & entitativo sumpto: tum denique, inter alia, procedit etiam simile in eadem essentia, prout non solùm dicit prædictum *intelligere*, sed ipsum *intelligi*, seu munus terminandi actu intellectionem. Sicut etiam, quia facta collatione inter hæc munera reperta in linea speciei intelligibilis, tunc munus illud, secundùm quod dicit ipsam naturam Dei, nempe, ipsum *intelligere* essentiale iam explicatum, est potissimum munus in illa: ex eo quòd linea speciei intelligibilis in divinis est eadem linea, ac linea naturæ, & in una & eadem linea id est potissimum, quod est formalius, & actualius in illa, cuique cætera munera quasi deserviunt, ut in præsenti contingit, ubi omnia, quæ in linea naturæ inveniuntur, sic se habent respectu ipsius *intelligere* essentialis: propterea Verbum divinum, ut est terminus formalis suæ processionis, procedit potissimè simile in natura Patris, ut natura est, & ut dicit prædictum *intelligere*: & hoc est, quod ei potissimè & formalissimè ex vi suæ processionis cõmunicatur: licet etiam cæteræ aliæ rationes, seu munera ad hanc eamdem lineam spectantia ei ex vi suæ processionis, ut est terminus formalis eius, illi communicentur.

Unde, ut est terminus formalis prædictæ processionis, evadit simile naturæ Patris, ut gerit munus speciei intelligibilis, & ut non solùm est ipsum *intelligere*, sed etiam ipsum *intelligi*: ideoque ex vi eiusdem processionis communicatur ei, quod sit suum *intelligere* in *esse* intelligibili, & in *esse* entitativo & naturali; & simul sit ipsum *intelligi*. Ut per primum illud munus prædicti *intelligere* ei communicati sit simile Patri in natura sua, ut habet rationem speciei intelligibilis, quoad illud præcisum munus, per quod æquivalet & correspondet speciebus intelligibilibus creatis. Et per secundum sit ei simile, ut exprimit rationem naturæ, ut natura est, & quodammodo distinguitur ex parte nostri modi concipiendi ab eodem *intelligere*, ut habet rationem speciei. Et tandem per tertium assimiletur ipsi, ut dicit ipsum *intelligi*. Per quæ ad omnia, quæ in hoc ultimo argumento adducuntur, satis constat. — Occurritur ad instantiam adductam in impugnatione prioris solutionis.

Unde illud, quod de beatis ibidem affertur, nihil obest. Quoniam ipsis non communicatur natura divina, nisi quoad munus speciei intelligibilis sibi inadæquatum, & quoad munus insinuatum per ly *intelligi*, ut præcisè dicit ipsum *intelligere* Dei, seu naturam divinam; non quidem sub *esse* entitativo & naturali; sed sub *esse* intelligibili, seu intellecto: eo sanè proportionali modo, quo in cognitione creata, in qua per propriam speciem cognosceretur aliquod *intelligere*, tunc verbo per illam producto non communicaretur ipsum *intelligere* creatum in *esse* naturali, & entitativo; sed solùm in *esse* intentionali, seu sub *esse* intellecto; quod quidem addit modum quemdam proprium ipsius verbi. Et ita verbum in eo eventu, & intellectus beati, ut ei communicatur natura divina modis insinuatis, non erunt eiusdem naturæ cum suis objectis absolutè, simpliciter, ac sine addito; sed solùm secundùm quid, & cum addito, scilicet, in *esse* intentionali

intentionali. Videantur ea, quæ *in 1. tomo tractatu 3 disputatione 2. n.66* & deinceps diximus.

§. IX.

Objectio notanda contra solutionem datam, & occursus ad illam.

70. Replica notanda. NEc refert, si urgeas, quòd processio intelligibilis non potest habere pro termino formali aliquid aliud præter rem procedentem; non qualitercumque sumptam, sed quatenus intelligibilem: ex eo quòd objectum adæquatum intellectus ut sic est ens ut intelligibile: sicut etiam objectum adæquatum divini intellectus est ens divinum, seu divina essentia, ut intelligibilis intelligibilitate per modum actus purissimi: ergo processio Verbi divini non habebit pro termino formali essentiam Dei quoad primarium & potissimum eius munus, seu secundùm quod constituit Deum potissimè, nempe, ut dicit *intelligere*; sed secundum aliud munus non ita præcipuum, nec primarium, scilicet, ut est intelligibilis per modum actus purissimi, seu ut est actu intellecta, actuque terminat divinam intellectionem: ac proinde prædicta processio non erit generatio viventium: quandoquidem ad hanc desideratur, quòd terminus formalissimus illius sit natura secundùm id, per quod primario & potissimè constituitur in ratione naturæ.

71. Solutio prima. Respondetur enim primò, quòd transeat antecedens, & distinguatur consequens primæ consequentiæ. Et si sensus illius sit, quòd essentia Dei, ut dicit *intelligere* eius primum, & essentiale, non sit terminus formalissimus *quo* in *esse* rei, sumpto termino isto, quatenus dicit (ut sic loquamur) nexum cum ratione *sub qua*, negari debet: secùs verò, si sensus illius fuerit, quòd non sit ratio formalis *sub qua*. Et deinde neganda est secunda consequentia. Et ad probationem dicendum est, quod, loquendo de termino formali *quo* generationis viventium, est ad minùs satis ad illam, quòd terminus formalis *quo* eius in *esse* rei, ut habet nexum cum ratione *sub qua*, sit eadem natura viva, quæ est in generante, sub conceptu tamen naturæ.

Unde, non definitur generatio ista per hoc, quòd sit *secundum similitudinem naturæ*, tanquam per rationem formalem *sub qua*, ita ut hoc sit necessarium ad omnem generationem viventium; sed tanquam per terminum formalem *quo* in *esse* rei, ut habentem nexum cum ratione *sub qua*, ita ut ad minùs hoc in prædicta definitione denotetur. Constat autem, istud quoad præsens inveniri. Quoniam natura divina sub conceptu purissimi muneris, quod est in illa, scilicet, *intelligere* divinum primordiale dicit, idem *intelligere*, quatenus exprimit (ut sic loquamur) nexum cum eadem natura, ut est intelligibilis per modum actus purissimi, seu, ut est essentialiter intellecta. Sicut essentia intellectionis creatæ, sub conceptu talis, dicit nexum cum suo objecto formali, nempe, cum ente ut sic, quatenus est intelligibile, seu intellectum. Et ideo satis est, quòd communicetur Verbo divino ipsum *intelligere* essentiale sub conceptu intellectionis divinæ, & essentialis, secundùm quem dicit potissimum munus constitutivum naturæ Dei: & quòd communicetur ei (modo dicto) ad hoc, ut habeat communicari, quantum satis est ad hoc, ut eius communicatio, & productio verbi sit vitalis quædam generatio.

72. Evolutio secunda ex Cajetano. Secundo respondetur cum Cajetano *in hac 1. parte q. 16. art. 3. in explicatione solutionis ad 3. D.* Thomæ, ubi sic habet. *Verum autem rei est posterius quidem ente, prius autem cognitione, & est objectum intellectus, non formale (quoniam illud est ens) sed est conditio propria objecti formalis. Ens enim, licèt secundum omnes conditiones, & modos, & rationes terminet intellectum, dum omnia intelliguntur actu, vel potentia: certam tamen exigit conditionem generalem, qua exercet hoc, quod est perficere intellectum objectivè: & hanc addit verum supra ens. Non enim quomodolibet perficit intellectum, sicut nec quomodolibet perficit appetitum, nec quomodolibet agit. Unde inter verum, & bonum (quamvis conveniant in hoc, quòd utrumque est objectum, & terminans, &c.) hoc interest, quod bonum est objectum formale voluntatis; verum autem conditionem objecti formalis significare videtur. Et propterea omnis appetitio est appetitio boni formaliter: omnis autem intellectio non est intellectio veri formaliter, ut in littera dicitur sed rei veræ. Itaque ly rei, notat rem intellectam, & ly vera, conditionem, qua res intelligitur.* Hucusque Cajetanus. Quem sequuntur Nazarius *loco citato ex 1. par.* Araujo *tomo 1. Metaphysicæ lib. 4. quæst. 5. art. 1. num 4. & 5.* & alij. Nazar. Araujo.

Unde, iuxta hunc dicendi modum satis intelligitur, quomodo, etsi generatio intellectualis, qualis est productio verbi creati adæquantis speciem intelligibilem, (ut in eo, maioris claritatis gratia, exemplum ponamus) terminetur formaliter ad communicandam naturam, quæ est in prædicta specie; quatenus talis natura est vera, ac proinde quatenus habet *esse* intelligibile, seu (ut meliùs loquamur) quatenus habet *esse* intellectum, quia hæ sunt rationes concomitantes ens, ut est objectum intellectus: nihilominùs hoc debet intelligi, ita ut illa reduplicatio reduplicet solummodò conditiones repertas in ipso objecto formali, & necessariò assistentes ipsi, ut optimè notavit Cajetanus *loco citato*; non tamen ita, ut reduplicet rationem formalissimam objectivam, seu terminativam, & per modum termini formalissimi communicatam. Nam hæc, respectu intellectionis, v. g. creatæ, qua intelligitur natura humana, & ut prædicta intellectio condistinguitur specie ab aliis intellectionibus, est ipsa natura humana; licèt necessario debeat habere, ad hoc ut terminet, duos illos superadditos modos, aut quasi modos in ea inventos, (saltem ut habet *esse* in verbo) scilicet, modum veritatis, & modum intelligibilitatis. Et ita, ascendendo ad divina tunc respectu intellectionis Paternæ productivæ Verbi divini, quæ habet pro termino formali ipsam essentiam divinam, nempe, ipsum *intelligere*, ratio formalissima terminativa illius generationis, & quæ per modum termini formalissimi communicatur Verbo divino, erit ipsa natura, quæ est in specie intelligibili divina, idest, erit ipsa natura divina, ut potissimè constituta per prædictum *intelligere* in *esse* entitativo, & naturali sumptum; licèt ibi debeant necessario superaddi, inter alia, duo quasi modi ex parte nostri modi concipiendi distincti ab ea, scilicet, modus veritatis, & modus intelligibilitatis ad hanc veritatem consequutus. 73.

Cajetan.

Unde, ad plura, quæ contra hucusque dicta objici possunt, dissolvenda, semper ante oculos habendum est id, quod ex nuper dictis satis colligitur, nimirum, essentiam divinam, ut intellectam, seu, ut terminantem formaliter productionem Verbi, dicere quasi quoddam concretum coalescens, ex parte nostri modi concipiendi ex ratione quadam, & munere omnium formalissimo, scilicet, ex ipso *intelligere*, ut potissimè constituit 74. Animadversio necessaria ad plures objectiones solvendas.

naturam Dei sub *esse* entitativo; & ex aliis duobus muneribus, aut quasi modis, inter alia, ad hoc concretum concurrentibus, nempe, ex modis veritatis, & intelligibilitatis per modum actus purissimi, qui (servata proportione) correspondent modo illi veritatis reperto in objecto creato, necnon & modo intelligibilitatis invento in eodem objecto creato, & in specie intelligibili, ac verbo illius: ita quidem, ut ipsum *intelligere* sub *esse* naturali & entitativo, & ut petens, inter alia, hos quasi modos ex parte nostri modi concipiendi diversos, tanquam munera, & modos ei inadæquatos (secundùm quam rationem est potissimum constitutivum Dei,) sit terminus, & ratio omnium formalissima, habens munera alia quasi formalizare; cùm tamen cætera munera non sint ita formalia in ratione terminandi: & hoc non ob aliud, nisi quia hoc ipsum à natura divina petitur.

75. Illustratur prædicta animadversio testimonio D. Thomæ. Possuntque omnia hæc illustrari testimonio D. Thomæ *loco supra citato*, nempe, *in hac prima parte quæst. 6. art. 3. ad 3.* his verbis. *Dicendum, quòd cùm dicitur, quòd ens non potest apprehendi sine ratione veri, hoc potest dupliciter intelligi. Vno modo, ita quòd non apprehendatur ens, nisi ratio veri assequatur apprehensionem entis: & sic loquutio habet veritatem. Alio modo posset sic intelligi, quòd ens non posset apprehendi, nisi apprehenderetur ratio veri; & hoc falsum est: sed verum non potest apprehendi nisi apprehendatur ratio entis: quia ens cadit in ratione veri. Et est simile, sicut si comparemus intelligibile ad ens; non enim potest intelligi ens, quin ens sit intelligibile. Sed tamē potest intelligi ens, ita quòd non intelligatur eius intelligibilitas. Et similiter ens intellectum est verum; non tamen intelligendo ens, intelligitur verum.*

Vbi (ut constat) Angelicus Doctor duo illa, in quibus tota præcedens solutio innititur, docet. Primum est, quòd non apprehendatur ens, nisi ratio veri assequatur apprehensionem entis, id est (ut explicat Cajetanus *ibidem*) nisi ratio veri ibidem inveniatur. Secundum autem; quòd verum non potest apprehendi, non apprehensa ratione entis; benè tamen è contra. Nam in hoc satis insinuat, objectum formale intellectus esse ens, non autem verum, aut intelligibile, quod formaliter sumptum subsequitur ad verum, ut Cajetanus ibidem etiam notavit. Quia, quoties aliqua duo, aut plura alia debent necessariò inveniri in objecto formali alicuius potentiæ quatenus tali, ut v. g. in objecto intellectus, & facta collatione inter ea, unum eorum debet esse objectum formalissimum illius, ut in præsenti contingit; tunc illud potius debet prædictam rationem objecti sortiri, cui convenit esse semper intellectum, quoties alia intelliguntur; non vero illud, cui hoc non competit.

Caietan.

DUBIUM III.

Ex quibus capitibus sit efficax, ad probandam generationem Verbi divini, ratio D. Thomæ, nempe, quòd intelligere Dei est esse Dei.

Angel. Doctor. QUamvis ex dictis in præcedenti dubio sufficienter maneat probata generatio Verbi divini, & vis huius rationis D. Thomæ fuerit insinuata: nihilominus, quia ratio, quam idem Angelicus Doctor *in hoc artic.* adducit ad probandum, quòd, supposita fide processionis Verbi divini, debet talis processio esse generatio, aliquibus visa est satis difficilis: ex eo, quòd plura & diversa capita, ex quibus suam vim habet, non admittunt: propterea placuit, rationem hanc in præsenti examinare, & diversa capita, ex quibus eius efficacitas originem trahit, adducere. Quamvis capita ista in hoc dubio ex professo non examinabimus; sed potius illa innuemus: quia ex dictis *disputat. præcedenti*, & *in 1. tomo huius nostri Cursus Theologici tractatu 2. disputat. 2.* & *tractatu 4. disput. 1.* & à nostris Complutensibus *in lib. Physicorum disputat. 10.* & *in lib. de Anima disp. 21.* constare poterunt. N. Compl.

§. I.

Assignatur primum caput, unde ratio D. Thomæ est efficax.

DIcendum est primò, efficacitatem rationis Angelici Doctoris ad probandum, quod, supposita fide processionis Verbi divini, talis processio est generatio, desumi tanquam ex primo, & potissimo capite, ex eo quòd *esse* Verbi divini non solùm identicè, sed formaliter est *intelligi*, & *intelligi*, ac *intelligere* in Deo sunt formaliter omninò absque distinctione virtuali unum & idem *esse*. Ita D. Thomas 4. *contra Gentes cap. 11.* Cajetanus in præsenti § *circa rationem*. Torres 4. *parte commentarij super hunc articulum*. Ferrara 4. *contra Gentes cap. 11. §. circa id, quod dicitur*, & §. *ad 1. dicitur*. Silvester 1. *volumine* Conflatus *quæst. 27. artic. 3.* Bañez *dubitatione circa hunc articulum*. Nazarius *controversia unica circa præsentem articulum*, & communiter discipuli D. Thomæ. Quamvis Doctores isti discrepent in explicatione sensus, in quo prædictum caput, & fundamentum rationis D. Thomæ accipiendum sit. 76. Prima conclusio. D. Thom. Caietan. Torres. Ferrara. Silvest. Bannez. Nazar.

Assertio hæc non aliter meliùs suadebitur, quàm adducendo verba D. Thomæ *loco citato*, ubi Sanctus Doctor vim rationis, quam in hoc articulo affert, explicat, & probat ex prædicto fundamento in hunc modum. *Cùm autem intellectus divinus non solùm sit semper in actu; sed etiam sit ipse actus purus, oportet, quòd substantia intellectus divini sit ipsum suum intelligere, quòd est actus intellectus. Esse autem verbi interiùs concepti, sive intentionis intellectæ, est ipsum suum intelligi. Idem ergo esse est Verbi divini, & intellectus divini: & per consequens ipsius Dei, qui est suus intellectus. Esse autem Dei est eius essentia, vel natura, quæ idem est, quod ipse Deus. Verbum igitur Dei est ipsum esse divinum, & essentia eius, est ipse verus Deus.* 77. Ratio D. Thomæ.

Confirmat autem hoc ipsum S. Doctor sequentibus verbis. *Non autem sic est de verbo intellectus humani. Cùm enim intellectus noster seipsum intelligit, aliud est esse intellectus, & aliud ipsum eius intelligere. Substantia enim intellectus erat in potentia intelligens, antequam intelligeret actu. Sequitur ergo, quòd aliud sit esse intentionis intellectæ, & aliud intellectus ipsius: cùm intentionis intellectæ esse sit ipsum intelligi. Unde oportet; quòd in homine intelligente seipsum verbum interius conceptum non sit homo verus, naturale esse hominis habens; sed sit homo intellectus tantùm, quasi quædam similitudo hominis veri ab intellectu apprehensa.* Confirmatio eiusdem.

Confirmatur, & explicatur vis huius rationis D. Thomæ, prænotando tamen tria. Primum est, quòd *intelligere* est existentia in ordine intelligibili respectu speciei intelligibilis, intellectus, & verbi, quatenus ad hunc ordinem pertinent, ut constat ex illis, quæ *disputatione præcedenti num. 95.* & 78. Animadversio prima pro intelligentia rationis D. Thomæ.

& *in* 1. *tomo tractatu* 3. *disputatione* 2. *numer.* 105. & *tractatu* 4. *disputatione* 1. *numero* 21. & deinceps diximus, ubi etiam plura argumenta contra veritatem istam pugnantia diluimus. Hoc autem non habet intellectio, quatenus præcisè est productio verbi; sed quatenus est contemplatio illius, & objecti per ipsum verbum repræsentati; quamvis id ex diverso capite proveniat in creatis, & in divinis. Nam in creatis ultimum munus intellectionis per se, & indispensabiliter ei competens est contemplatio verbi, & rei mediante illo intellectæ, ut patet ex ijs, quæ *disputatione* 1. *huius tractatus numero* 91. & 95. asseruimus. Et propterea, hoc ipso, quòd intellectio sit existentia verbi in ordine intelligibili, debet esse existentia illius secundùm hoc ultimum munus, secundùm quod intellectio est ultima actualitas huius ordinis. Sicut in ordine naturali & entitativo id, quod est ultima actualitas substantiæ, & ad ordinem substantiæ spectans, nihil est aliud, quàm ipsa existentia eiusdem rei. In divinis autem ideirco intellectio, prout est contemplatio, est existentia Verbi, quia, prout est productio, & dictio eiusdem Verbi, est propria solius Patris.

79. Animadversio secunda.

Secundum est, quòd etsi *intelligere* sub conceptu nuper dicto sit existentia intellectus, & speciei intelligibilis, & verbi in ordine intelligibili: nihilominùs, ut est existentia intellectus, & speciei intelligibilis, significatur activè, & ita dicitur *intelligere* esse existentiam eorumdem: at quatenus est existentia verbi, significatur passivè, nempe per *intelligi*; & ideò asseritur, quòd *intelligi est esse*, seu existentia verbi. Nam sicut essentia intellectus, ut determinati per speciem intelligibilem, est, quòd sit elicitivus, aut quasi elicitivus intellectionis: ita *intelligere*, ut est eius existentia, significatur activè. Et quemadmodum essentia verbi petit esse id, ad quod (modo alibi dicto) terminatur intellectio: sic prædicta intellectio, ut est existentia illius, significatur etiam passivè: & propterea dicitur, quòd *esse verbi est intelligi*.

80. Animadversio tertia ex discrimine quodam inter verbum creatum & divinum.

Tertium est, quòd verbum in creatis ex vi suæ processionis, seu, ut est terminus illius, habet quodammodò esse causam formalem intellectionis, prout est existentia illius: & ita ex vi sua illam infert, ut constat ex illis, quæ *disput. praecedenti num.* 103. diximus. In divinis autem Verbum secundùm suam essentiam consideratum, & ex vi suæ processionis, consistit in ipso *intelligere*, seu *intelligi*, & non utcumque, sed ita ut existat per illud, tanquam per quid ad eius lineam spectans.

81. Quare verbũ creatum infert intellectionem ut existentiam eius.

Ratio autem, ob quam verbum creatum infert (modo dicto) intellectionem, ut existentiam sui, est; Quoniam, licet intellectio prout dictio præsupponatur ad verbum: attamen, prout est contemplatio, subsequitur ad illud, ut ex dictis *disputatione praecedenti numero* 91. & sequentibus liquet: & verbum determinat eam, ad hoc ut sit contemplatio huius objecti potiùs, quàm illius, ut *in eadem disput. num.* 103. *nuper citato* adnotavimus: & hoc convenit verbo, ex eo quod est forma actualissima repræsentans actualissimè objectum. Cùmque esse hoc modo formam repræsentativam sui objecti conveniat illi ex vi suæ processionis, & ut est terminus formalis illius, inde est, ut verbum creatum habeat ex vi suæ processionis esse quodammodo causam formalem intellectionis, prout est existentia eiusdem verbi: siquidem per hanc causalitatem nihil aliud intelligimus, præter prædictam determinationem, qua per modum formæ determinat ad intellectionem, ut est cotemplatio sui objecti.

Illustratur exemplo.

Potestque hoc ampliùs explicari exemplo speciei intelligibilis, quæ, quia habitualiter, & per modum formæ habitualis repræsentat suum objectum, propterea etiam habet aliquomodo determinare in genere causæ formalis, & ex vi suæ processionis ad eamdem intellectionem, ut *in* 1. *tomo tractatu* 4. *disputatione* 1 *numero* 12. diximus. Quare, cùm verbum creatum perfectiùs, id est, actualiori modo repræsentet objectum, quam species intelligibilis, consequens erit, ut potiori ratione sit ex vi suæ lineæ quodammodo causa formalis respectu intellectionis, ut est existentia ejusdem verbi.

82. Quare verbũ divinum sit ipsum intelligere passivè acceptum.

Ratio verò, propter quam essentia Verbi divini consistit in ipso *intelligere essentiali* passivè significato absque aliqua distinctione virtuali ab illo, habetque ex vi suæ processionis, ut existat per ipsum, tanquam per aliquid pertinens ad suam lineam, reddi potest: ex eo quòd, sicut vis elicitiva, aut quasi elicitiva intellectionis essentialis, hoc ipso quod sit actus purus, pertingit intra suam lineam usque ad suum *intelligere*: & hoc ipso, quòd omnino connaturaliter, & necessariò communicetur prædicta vis, habet ex vi suæ communicationis communicari, prout est ipsa actualis intellectio: siquidem, quod connaturaliter omninò, & necessariò communicatur, debet communicari secundùm ea, quæ habet intra suam lineam: ita vis per modum actus puri ad terminandam intellectionem Dei, in quo essentia Verbi divini absque distinctione virtuali consistit, quodque ei ex vi suæ processionis competit, ut ex se patet, debet etiam pertingere usque ad ipsum *intelligere*, tanquam usque ad aliquid suæ lineæ (ne prædicta vis ad terminandam intellectionem desinat habere secundùm suam essentiam rationem actus puri in ratione virtutis terminandi:) & hoc ipso, quòd Verbo divino ex vi suæ processionis, & intra suam lineam conveniat, quòd sit terminus intellectionis Dei ratione suæ essentiæ, & quòd in ratione terminandi sit actus purus, oportet competere eidem ex vi suæ processionis, & intra suam lineam, quod sit suum *intelligere*. Et sicut, quia vis ad intelligendum est actus purus, habet ex vi suæ peculiaris lineæ existere per suum *intelligere*, tanquam per aliquid propriæ lineæ: & hoc ipso, quòd communicetur prædicta vis ad intelligendum, debet ex vi illius communicationis communicari, ut existens per prædictum *intelligere*: ita vis per modum actus puri ad terminandam intellectionem existet ex vi suæ lineæ per prædictum *intelligere*, tanquam per aliquid petinens ad eamdem lineam: & ex vi processionis habebit existere per illud; quamvis, quia prædicta vis terminandi habet passivè significari, propterea *intelligere* passivè significatum habet esse existentiam illius. Ac proinde iam Verbum in divinis ex vi suæ lineæ, & processionis habebit, quòd sua essentia sit *intelligere*, & quòd existat per prædictum *intelligere*, seu *intelligi* divinum, tanquam per aliquid pertinens ad suam lineam. Quod erat intentum huius tertij notabilis quoad secundam eius partem.

83. Ex prædictis animadversionibus aperitur vis rationis D. Thomæ.

Hinc ergo sequens deducitur confirmatio, & explicatio rationis D. Thomæ. Quoniam substantia intellectus divini, quæ est ipsa substantia, & essentia Dei, habet esse ita actualem, ut sit ipsum suum *intelligere*, tanquam quid pertinens ad suam lineam, ut constat ex illis, quæ *in* 1. *tomo tractatu* 3. *disputatione* 4. *num.* 43. & *tractatu* 4. *disputat.* 2. *num.* 34. diximus: ac proinde essentia Dei

Dei erit ita actualis, ut sit suum *existere*, tanquam quid ad suam lineam spectans, ut patet ex 2. & 3. notabili. Sed essentia Verbi divini est etiam ita actualissima, ut sit suum *intelligere* (quamvis talis essentia passivè significetur, nempe per hoc, quòd sit suum *intelligi*:) & per consequens est ita actualis, ut sit suum *existere*, tanquam quid pertinens ad suam lineam; ita ut totum hoc conveniat ei ex vi suæ processionis, ut ex eisdem notabilibus liquet. Ergo eadem erit existentia Dei, & essentia Verbi divini, tanquam aliquid pertinens ad suam lineam, & conveniens Verbo ex vi suæ processionis. Ergo Verbum procedet ut ejusdem prorsus essentiæ cum Deo, ejusque processio erit vera generatio.

63.

Prior consequentia ex utraque præmissa videtur apertè sequi. Posterior tandem consequentia quoad priorem eius partem ex prima consequentia deducitur. Nam essentia Dei nihil est aliud, quàm essentia ita actualis, ut sit ipsum suum *intelligere*, suumque *existere*, tanquam quid ejusdem lineæ cum illa, ac proinde tanquam quid omninò identificatum cum ipsa, absque distinctione etiam virtuali: ergo si essentia Verbi divini ex vi suæ processionis est eodem modo suum *intelligere* (quamvis hoc passivè significetur, aut significari possit, nempe per hoc, quòd sit suum *intelligi*,) ac proinde etiam est suum *existere*, oportet, ut ex vi processionis Verbi eadem sit sua essentia, & essentia Dei. Ex quo etiam eadem consequentia quoad secundam eius partem satis constat. Nam cum processio Verbi divini sit etiam origo viventis à principio vivente conjuncto, fiet inde, eius processionem esse generationem, si semel Verbum procedit in similitudine, seu identitate naturæ: ac proinde tantùm differant in proprietatibus personalibus, scilicet in hoc, quòd Pater habet prædictam essentiam à se, & Verbum à Patre.

84. *Ex dictis etiam enucleatur ratio D. Thomæ ex 4. contra Gentes.*

Ex quibus omnibus potest etiam elucidari confirmatio, quam ex D. Thoma 4. *contra Gentes capite citato* ad probandam vim rationis huius articuli adduximus: ac per consequens præcedens ratio magis corroborari. Nam in nobis, cum intellectus intelligit seipsum, aliud est *existere* naturale & entitativum intellectus; aliud verò eius *intelligere*; secùs verò in Deo: ergo in nobis aliud erit *existere* verbi in ordine intelligibili per illam intellectionem; & aliud *existere* naturale, & entitativum intellectus; econtra verò in Deo: ergo verbum in nobis non procedet ut idem in natura cum intellectu sub modo essendi naturali & entitativo; sed ad summum in *esse* repræsentativo & intelligibili: nec eius processio erit generatio simpliciter, sed solùm secundum quid; secus verò in Deo.

Antecedens patet. Quoniam in nobis licet *intelligere* habeat respectu intellectus, ut actuati specie intelligibili, rationem existentiæ in ordine intelligibili: non tamen rationem existentiæ in ordine naturali & entitativo: ex eo quòd in nobis *esse* naturale & entitativum distinguitur saltem virtualiter ab *esse* intelligibili; non verò in Deo, sed sunt una & eadem ipsissima formalitas absque distinctione virtuali, ut *in primo tomo tractatu 2. disputatione 2. num. 65. & tractat. 3. disputat. 3. num. 17.* necnon *tractatu 4. disput. 2. num. 34. & 35.* diximus. Prima verò consequentia ex antecedenti constat. Quia *existere* verbi in ordine intelligibili est ipsum *intelligere*, ut ex 1. notabili *numero* 78. adducto constat: ergo si in nobis *intelligere* distinguitur ab *existere* intellectus in *esse* naturali & entitativo; secùs verò in Deo: fiet inde, quòd in nobis sit aliud *existere* entitativum & naturale intellectus intelligentis se; & aliud *existere* in *esse* intelligibili, per quod existit in hoc ordine verbum; secùs verò in Deo.

Ex quo etiam secunda consequentia liquet. Quoniam, quod non existit per eamdem existentiam ordinis naturalis & entitativi cum alio, sed solùm per eamdem in *esse* intelligibili (ut in verbo creato contingit,) erit ad summum ejusdem naturæ cum illo in *esse* intelligibili; non verò in modo essendi naturali & entitativo: & per consequens eius generatio tantùm erit generatio in *esse* intelligibili (quod est esse generationem secundùm quid;) non verò in *esse* naturali (quod est esse generationem simpliciter.) Et similiter, quod extiterit per eamdem existentiam naturalem entitativam, necnon intelligibilem, ac intellectus intelligens seipsum, ex eo quòd talis existentia est simul ipsissima existentia ordinis naturalis, & intelligibilis (ut in Verbo divino, & Patre æterno suam essentiam, suumque intellectum comprehendente contingit,) ibidem verbum procedet ut ejusdem naturæ, tam in *esse* intelligibili, quàm in naturali & entitativo cum intelligente.

Quam confirmationem, & explicationem non obscurè adduxit D. Thomas infra *quæst.* 34. *art.* 2. *ad* 1. his verbis: *Dicendum, quòd in nobis non est idem esse, & intelligere. Unde illud, quod habet in nobis esse intelligibile, non pertinet ad naturam nostram. Sed esse Dei est ipsum eius intelligere. Unde Verbum Dei non est aliquod accidens in ipso, vel aliquis effectus eius; sed pertinet ad ipsam naturam eius. Et ideò oportet, quòd sit aliquid subsistens. Quia, quidquid est in natura Dei, subsistit. Et ideò Damascenus dicit, quòd Verbum Dei est substantiale, & in hypostasi ens: reliqua verò verba, scilicet nostra, virtutes sunt animæ.* 85. D. Thom

§. II.

Aliquæ objectiones contra ea, quæ pro assertione adduximus, & enodatio earum.

Nec refert, si objicias primò, quòd *intelligi* tantùm est denominatio extrinseca in re intellecta, ac proinde etiam in verbo: ergo non poterit esse ipsa existentia verbi: siquidem existentia debet esse aliquid intrinsecum in re, quæ per illam existit. 86. *Prima objectio contra rationem D. Thomæ.*

Enodatur.

Respondetur, quòd licet *intelligi* tantùm sit denominatio extrinseca in re intellecta, quæ est objectum exterius, & distinctum à verbo: & proptereà tam cognitio creata, quàm divina sint aliquid extrinsecum respectu prædicti objecti: nihilominùs prædictum *intelligi*, seu (quod in idem quoad præsens redit, ut ex dictis in 2. notabili *numero* 79. constat) prædictum *intelligere*, prout est contemplatio, ponit aliquid intrinsecum, nempe seipsum, in objecto interno, nempe in ipso verbo per illud producto: quamvis hoc aliter contingat in creatis, & in divinis. Nam in creatis *intelligere*, prout est contemplatio rei intellectæ, necnon & ipsius verbi (iuxta ea, quæ *disputatione præcedenti numero* 95 diximus) communicat seipsum verbo tanquam forma, aut quasi forma suo subjecto, sive tanquam terminus suo terminabili, ex eo quòd unitur illi per modum existentiæ, ut ex ibidem dictis, & in 1. *tomo tractatu 3. disputatione 2. numero 105. & tractatu 4. disputatione 1. numero 21.* & deinceps patet. Cæterùm in divinis *intelligere* communi

communicatur Verbo per modum essentiæ, & existentiæ ipsius (ut ex dictis notabili 3. à num. 80. usque ad 83. liquet,) ac proinde tanquam quid cum illo identificatum, ita ut inter prædictam essentiam & existentiam nulla sit distinctio, adhuc virtualis: ex eo quod in divinis eadem omnino est essentia, & existentia Verbi.

87. Explicatur solutio. Diximus, quod *intelligere creatum, prout est contemplatio objecti, ponit aliquid intrinsecum, nempe se ipsum in objecto interno, scilicet, in suo verbo.* Nam licèt hæc prædicta intellectio creata possit bipartiri in se ipsam, prout est dictio, & prout est contemplatio: attamen, prout est dictio, præsupponitur ad verbum, & non recipitur in illo, ut *disputatione præcedenti num. 90. & sequentibus* diximus: cæterùm, quatenus est contemplatio, habet rationem existentiæ respectu verbi considerati in *esse* intelligibili, & recipitur in illo tanquam in subjecto partiali. Sicut etiam, ut habet rationem existentiæ intelligibilis, recipitur tanquam in subjecto totali in eodem verbo, & in specie intelligibili, ac intellectu, ut sunt unum per identitatem; non quidem in *esse* naturali; sed in *esse* intelligibili, juxta ea, quæ *in primo tomo tractatu 3. disput. 2. dubio 2* latè diximus.

Ulterius illustratur exemplis. Nec debet esse mirum, quòd eadem realiter intellectio secundùm unam sui rationem petat aliquid amplius ex parte subjecti, quod non petit secundùm aliam. Nam hujus possunt plura adduci exempla rem istam non parùm elucidantia. Etenim gratia sanctificans, prout habet rationem auxilij in ordine ad actum amoris, & contritionis, non petit ex parte subjecti dispositionem aliquam; cùm tamen, ut habet rationem naturæ, nequeat recipi connaturaliter in adultis, nisi media aliqua dispositione, scilicet, actibus charitatis, & contritionis. Et similiter anima rationalis, secundùm quod dat primum gradum, solùm recipitur in pura, & nuda materia; quamvis, ut tribuit posteriores gradus, recipiatur in eadem materia prima ut actuata per priores, ut nostri Complutenses *in libris de Anima disput. 1. num. 28.* & deinceps, & *in libro de Generatione disp. 2. num. 112. & 113.* docent. (N. Compl.) Ac tandem (ut multi probabiliter volunt) unio materiæ, & formæ, ut est receptio, & causalitas materiæ, petit ex parte subjecti solam materiam, in eaque solummodò recipitur; licèt, quatenus est informatio, & causalitas formæ, recipiatur in ipsa forma, & una cum forma in eadem materia.

88. Replica. Nec etiam refert, si urgeas, quòd *intelligi* est essentia verbi: ergo nequit esse existentia illius: siquidem essentia, & existentia verbi, sicut essentia, & existentia cujusvis rei creatæ, distinguuntur realiter.

Solutio. Respondetur enim ex dictis, quòd *intelligi*, prout præcisè dicit esse objectum actu, & ex propriis meritis terminans intellectionem, pertinet ad rationem verbi: ita quidem, ut verbum sic sumptum sit quoddam quasi concretum coalescens, aut quasi coalescens ex natura in verbo repræsentata, tanquam ex ratione primaria, & formalissima; & ex quodam modo, aut quasi modo pertinente ad ordinem intelligibilem, & correspondente modo intelligibili habituali, quem, ultra naturam repræsentatam, importat species intelligibilis, & distincto ab illo penes majorem actualitatem intra prædictum ordinem. Et propterea verbum, quatenus dicit prædictum modum, seu, ut concipitur adæquatè, quatenus coalescens ex ratione primaria, & ex hoc modo, habet esse actu intellectum, seu esse actu, & ex propriis meritis terminans intellectionem. Cæterùm *intelligi*, prout dicit ipsum *intelligere*, quatenus habet rationem contemplationis, & ultimæ actualitatis respectu Verbi, ac proinde quatenus, propter rationem *numero 79* explicatam, significatur passivè, sortitur rationem existentiæ respectu ejusdem verbi.

89. Secunda objectio. Nec etiam obest, si secundò objicias, quòd materia, & forma habent unum & idem *esse* existentiæ in sententia Thomistarum: & nihilominùs non habent eamdem essentiam: ergo non rectè infertur à Thomistis, Verbum habere eamdem essentiam cum suo principio, nempe, cùm Patre producente illud, ex eo quod utriusque essentia existit per eamdem existentiam, nempe per *intelligere*.

90. Solutio Vasquez. Occurrit Vasquez, quòd omnia, quæ idem *esse* participant, censentur inter se idem, ac proinde habere eamdem naturam; nisi idem *esse* participent tanquam partes alicujus totius, ut corpus, & anima participant *esse* hominis. Quare, cum intellectio, & verbum in Deo habeant idem *esse*, nec sint partes alicujus totius, propterea sunt ejusdem essentiæ, & solùm differunt penes modum habendi eamdem essentiam.

91. Rejicitur. Cæterùm hæc solutio non placet. Quoniam, si præcisè intelligatur de parte strictè dicta, & distincta realiter à suo toto, tunc eo ipso falsitatis convincitur. Quoniam attributa Dei non sunt partes hoc modo, & tamen, licet existant per eamdem existentiam, per quam essentia Dei existit, ut ex dicendis *in hoc eodem tractatu disputatione 7. num. 31. & sequentibus* constabit, nihilominùs non sunt, formalissimè loquendo, ac proinde absque distinctione virtuali, ejusdem essentiæ, & rationis, tam inter se, quàm cum natura divina. Si verò prædicta solutio intelligatur de parte latiùs sumpta, seu de omni eo, quod concurrit ad unum per se constituendum, tunc etiam est falsa: siquidem personæ divinæ sunt hoc modo partes, utpote concurrentes ad constituendum Trinitatem, quæ est unum per se: & nihilominùs Verbum divinum, & Pater existentes per eamdem existentiam habent etiam inter se unicam essentiam, scilicet naturam divinam, ita ut eadem prorsus natura, & essentia in ratione talis sit in ambobus.

92. Vera enodatio. Quare, meliùs occurritur huic objectioni ex dictis. Nam licèt materia, & forma existant per eamdem indivisibilem existentiam, ut nostri Complutenses *in lib. Physicorum disputatione 3. numero 48.* optimè explicant: attamen prædicta existentia non est per se primò debita materiæ, aut formæ, verbi gratia equi, sed toti composito, ut prædicti Complutenses *disputatione citata numero 55.* & deinceps, expendunt, ac tandem prædicta existentia in creaturis non spectat ad unam & eamdem omnino lineam essentiæ, ex eo quòd linea ista est in eis imperfecta, & truncata; seu pertinet ad aliam lineam realiter partialiter saltem distinctam, ut idem Collegium Complutense *disputatione relata numero 64.* docuit. Et propterea ex hoc, quòd materia, & forma existant per eamdem existentiam, non rectè infertur, quòd habeant eamdem essentiam: quia, ut hæc illatio esset legitima, requirebantur duo illa, quæ in materia, & forma deficere diximus. Quare, cum essentia Verbi divini existat per existentiam Dei, tanquam per existentiam per se primò prædictæ essentiæ debitam, ex eo quod talis existentia pertinet ad suam lineam, ut à *num. 80. usque ad 83.* diximus, consequens est, ut ex eo, quòd Verbum in divinis

existat per eamdem existentiam, per quam existit Deus, sive Pater æternus, optimè colligatur, habete eamdem essentiam cum illo.

93. Tertia objectio. Ex quo etiam fit, nihil obesse, si tertiò obijcias, quòd Spiritus Sanctus secundùm id, quod habet, ut est terminus suæ processionis, existit per existentiam Dei: & nihilominus, quatenus est terminus prædictæ processionis, non habet naturam divinam: alioqui non minùs procederet ut filius, quàm Verbum: ergo, &c. Maior, in qua est difficultas, probatur ex eo, quòd omnia, quæ sunt in divinis, existunt per eamdem indivisibilem existentiam, ut infrà loco nuper citato dicemus, & constat ex ijs, quæ *in 1. tomo tractatu 3. disputatione 4. num. 7.* & deinceps diximus. Cumque cuilibet termino producto per se primò per aliquam actionem, communicetur per illam existentia, fit inde, ut Spiritui Sancto, quatenus est terminus per se primus suæ processionis, communicetur existentia Dei.

Confirmatio. Potestque hæc objectio confirmari, & explicari in divinis attributis, quorum ratio formalis est virtualiter distincta à ratione formali naturæ divinæ: cùm tamen, juxta nuper dicta, debeant existere per existentiam Dei. Quæ confirmatio habet adhuc maiorem vim in attributis intellectualibus, ut in Scientia, & alijs, quæ existunt per *intelligere* constitutiuum Dei, tanquam per existentiam ordinis intelligibilis: cùm tamen sint distinctæ rationes formales, ac ipsum *intelligere*, per quod sic existunt.

Enodantur objectio & confirmatio. Ex dictis igitur hæc objectio cum sua confirmatione manet soluta. Quoniam existentia non communicatur attributis, tanquam quid eis per se primò debitum, nec tanquam aliquid pertinens ad eorum lineam; sed existunt per existentiam per se primò debitam naturæ divinæ, & secundariò eisdem attributis communicatam; & non utcumque, sed tanquam per aliquid extra eorum lineam, & pertinens ad lineam naturæ divinæ. Et similiter rationi formali Spiritus Sancti, ut est terminus formalis suæ processionis, id est ut dicit impulsum, seu amorem perfectissimum intra lineam impulsus, & amoris, non communicatur existentia divina tanquam rei, cui per se primò debeatur, nec tanquam quid ad eius lineam spectans.

94. Aliter occurritur. Adde: esse valdè probabile (de quo infra) quod Spiritui Sancto ex vi processionis non communicatur, adhuc tanquam secundario (ut sic dicamus) perfectibili, existentia Dei: ita ut illa processio se ipsa formalissimè secundùm id præcisè, quod dicit intra propriam lineam, & à se ipsa pertingat ad illam communicandam; sed communicatur ei talis existentia secundùm illa, quæ prædicta processio identicè dicit: ex eo quòd, tam ipsa, quàm terminus per illam procedens, sunt intra Deum, & propterea identificantur cum existentia divina, & existunt per illam. Non secùs (proportione tamen servata) ac eidem Spiritui Sancto, ut est terminus formalis suæ processionis, non communicatur per illam essentia divina: & ideo non est Deus ex vi processionis, sed id tantùm ei convenit materialiter, & quia illa processio est intra Deum ac proinde identificatur cum Deo. Quod idem cum proportione de attributis divinis, ut dimanantibus per dimanationem virtualem ab essentia divina, dicimus. Cæterùm Verbo divino ex vi suæ processionis communicatur *existere* divinum: quia pertinet ad lineam suæ essentiæ, & naturæ.

95. Unde non est alicuius momenti id, quod obijcit Iunior quidam, nimirùm, quòd cuivis termino per se primò producto per aliquam actionem debet ex vi productionis communicari existentia: alioqui talis productio non esset vera & realis, extrahensque terminum extra suas causas, aut quasi causas. Replica cuiusdam Iunioris.

Hæc igitur objectio non est alicuius momenti. Nam in schola D. Thomæ satis est ad veram & realem productionem, quòd communicet essentiam actualem, & quòd ratione nexus, sive ab intrinseco, sive ab extrinseco provenientis cum alia actione, aut ratione alicuius alterius communicetur termino producto existentia: sive hoc contingat ex vi eorum, quæ prædicta productio ex vi propriæ lineæ præcisè sumptæ affert; sive ex vi alterius actionis connexæ aliquo modo cum ea, quæ ad essentiam actualem, aut rationem formalem alicuius ei communicandam præcisè terminatur; sive ex vi illorum, quæ per se identicè affert, ut in præsenti contingit. Et ita ex vi productionis humanitatis Christi Domini, seu ex vi actionis terminatæ ad communicandam illi propriam entitatem naturalem, non fuit ei communicata existentia, ut multi ex Thomistis valdè probabiliter volunt: ex eo quòd prædicta humanitas existit per existentiam increatam Verbi: & per consequens existentia illa fuit communicata per actionem unitivam Verbi cum humanitate. Fit obviam.

N. Compl. Et similiter (ut nostri Complutenses *in lib. Physicorum disputatione 4. numero 40.* notarunt) quando species Sacramentales comburuntur, aut ex illis generantur vermes, tunc in puncto, verbi gratia combustionis, quando agens naturale introducit ibidem formam ignis, producitur à Deo ex vi præcedentis miraculi nova materia prima per conversionem specierum Sacramentalium in ipsam: & tamen ex vi illius conversionis terminatæ solummodò ad materiam primam, nequit ei communicari existentia: ex eo quòd prædicta materia non est capax existentiæ, nisi mediante forma substantiali, ut ijdem Complutenses *in prædictis libris disp. 3. num. 70. & sequentibus* probant: ac proinde illa sola actio, quæ unit formam cum materia, quæque debet esse nexa cum priori illa actione terminata ad materiam, tribuit eidem materiæ, quòd existat per existentiam sibi debitam, nempe, per existentiam formæ. Et ideo ibidem satis est ad realem illam conversionem specierum Sacramentalium in materiam primam denuò productam, quòd, ut hîc & nunc fit, & inspectis omnibus, habeat nexum cum aliqua alia actione, quæ ibidem introducat formam, & communicet existentiam.

§. III.

Aliæ objectiones contra eamdem assertionem & responsio ad illas.

96. Quarta objectio. NEc præterea obstat, si quartò obijcias, non rectè inferri, quòd *intelligere* divinum, quod est ipsa essentia, & existentia Dei, pertineat ad lineam essentiæ Verbi divini, ex eo quod essentia Verbi est esse objectum actu terminans divinam intellectionem, estque simul actualitas purissima: ergo, cùm tota structura rationis D. Thomæ, quam defendimus, hinc pendeat, fiet inde, ut evanescente hoc fundamento & illatione, etiam ratio ipsa evanescat. Antecedens autem probatur. Nam etiam divina bonitas habet essentialiter esse objectum actu terminans volitionem divinam, estque actus purus

purus intra suam lineam: & nihilominus volitio Dei non pertinet ad lineam divinæ bonitatis: ideoque volitio, & bonitas Dei non identificantur inter se absque distinctione virtuali: ergo, ex eo quòd essentia Verbi consistat in *intelligi*, seu in hoc, quòd sit objectum actu terminans intellectionem, sitque actualitas purissima intra suam lineam, non rectè colligitur, quod *intelligere* Dei pertineat ad prædictam lineam.

Diluitur. Respondetur enim negando antecedens. Et ad probationem, concesso antecedenti, negetur consequentia. Et ratio disparitatis est. Quoniam sicut hoc est proprium primæ & fontalis lineæ, quæ est in divinis, nempe, lineæ naturæ, ut intra eam contineatur proprium, & formalissimum objectum illius, ut *in 1. tomo tractatu 3. disputatione 3. num. 18.* & deinceps, & *disputatione 4. num. 54. & 55.* diximus: & propterea essentia divina quæ est prima & fontalis linea consistens in ipso *intelligere*, est simul intra suam lineam ipsa intellectio, & objectum per se primò intellectum. Ita verbum, quod est terminus per se primò productus per *intelligere* essentiale constitutivum Dei, habet hoc peculiariter, ut ad lineam suæ essentiæ pertineat, quod sit objectum actu intellectum, & ipsum *intelligere* sui: ac proinde sit ratione suæ essentiæ terminus, & objectum formale divinæ intellectionis: & simul sit ipsum *intelligere* Dei; quamvis hoc ipsum non habeat nisi communicatum ab alio, nempe à Patre. Ratio autem, ob quam, hoc ipso quod Verbum divinum sit terminus per se primò productus per intellectionem essentialem tanquam per rationem producendi, debet necessariò includere intra lineam suæ essentiæ, quòd sit objectum actu intellectum per illam, & quod sit ipsa intellectio, constat ex iis, quæ *dubio præcedenti à num. 61. usque ad 64. & à num. 67. usque ad 76.* diximus, & patebit ampliùs ex illis, quæ conclusione 2. huius dubij asseremus.

97. Replica. Nec obest, si urgeas, quòd etsi *esse* Verbi divini consistat in *intelligi*: attamen *intelligi* illud non est essentiale, sed personale: ergo ex hoc, quòd tale *intelligi* conveniat ipsi ex vi suæ processionis, non sequitur, ex vi illius formaliter convenire eidem Verbo essentiam Dei.

Confirmatio. Confirmatur. Quia *intelligi*, quod convenit Verbo, consistit in hoc, quod sit objectum secundarium intellectus Divini. Nam sicut verbum creatum est objectum per se primum intellectionis: quia objectum non habet, unde sit ex se actu intellectum, seu terminans actu intellectionem; sed id habet ratione verbi: ita è contra accidit in divinis: quia essentia divina, quæ est objectum intellectionis habet unde sit ex se actu intellecta, seu actu terminans intellectionem: ergo, cùm essentia Dei sit objectum per se primum intellectionis divinæ, non rectè infertur, communicari Verbo essentiam Dei, ex eo quod communicetur illi prædictum *intelligi*.

Respondetur ad Replicam. Respondetur enim distinguendo antecedens. *Intelligi illud non est essentiale, sed personale*: idest, non est præcisè essentiale, concedatur: idest, habet aliud *intelligi* personale, in quo eius natura consistat, præter *intelligi* essentiale supra explicatum, modificatum tamen per personalitatem Verbi, negetur. Et deinde neganda est consequentia. Quia ex antecedenti quoad id, quod à nobis conceditur, tantummodò infertur, habere eamdem essentiam cum Patre, modificatam tamen per relationem, & personalitatem Verbi, seu per hoc quod est esse acceptam (modo iam insinuato) à Patre.

Ad confirmationem. Ad confirmationem verò respondetur distinguendo etiam antecedens. *Consistit in hoc, quòd sit objectum secundarium intellectus divini*, quoad id, quod dicit ex parte modi habendi ipsum *intelligi*; sive quoad personalitatem transeat: quoad *intelligi*, quod modificatur per illum quasi modum, seu personalitatem, negetur. Et deinde neganda est consequentia. Quia, ut esset legitima, requirebatur, quòd antecedens in priori sensu esset verum.

98. Ultima objectio. Ex quo etiam ampliùs patet, quomodo nihil obsit ad hoc, ut productio Verbi divini sit generatio, id, quod in confirmatione ultimi argumenti dubij præcedentis adductum est, scilicet, quòd si essentia Verbi divini consistit in *intelligi*, seu in hoc, quod est esse objectum actu terminans intellectionem, non consistet formalissimè in ipso *intelligere*, neque ex vi processionis communicabitur ei per se primò prædictum *intelligere* in quo potissimè consistit natura Dei, sed tantùm hoc, quod est esse objectum actu intellectum: & per consequens eius processio non erit generatio.

Occurritur ex dictis. Ex dictis igitur constat, hoc nihil obesse. Tum quidem propter illa, quæ dubio præcedenti in solutione prædictæ confirmationis diximus. Tum etiam, quia sicut verbum creatum repræsentans, v. g. hominem, indispensabiliter includit, tam eumdem hominem sub modo essendi repræsentativo, quàm esse objectum actu intellectum: & nihilominùs, facta collatione inter hæc duo, tunc potissima ratio illius est, quòd prædictum verbum sit homo, sub modo tamen essendi repræsentativo, licèt etiam habeat indispensabiliter, quòd sit objectum actu intellectum: ita, licèt Verbum divinum habeat naturam sui objecti primarij, nempe Dei, sub *esse* intelligibili, & entitativo, ex eo quòd est verbum perfectissimum, ac proinde perfectissimo modo habens naturam prædicti objecti, & insuper conveniat ei essentialiter, quòd sit objectum actu intellectum: nihilominùs, facta collatione inter hæc duo munera, tunc potissima eius ratio consistet in ipso *intelligere*. Maximè: quia hoc, quod est esse objectum actu intellectum, competit ei ob rationem generalem verbi: quamvis cum hoc stet (ut id etiam obiter dicamus) quòd sit sua disparitas inter verbum creatum repræsentans hominem, & inter Verbum divinum: quòd homo sub *esse* naturali, secundùm quam rationem est objectum sui Verbi, non est objectum essentialiter intellectum, sed hoc tantùm convenit ei, prout est in verbo: cæterum objectum formale repræsentatum per Verbum divinum, scilicet natura Dei, habet etiam sub modo essendi naturali, & prout est in se ipsa, esse objectum essentialiter intellectum, licèt hoc non sit eius potissimum munus.

§. IV.

Explicatur secundum caput ex quo ratio D. Thomæ suam efficacitatem habet.

99. Secunda conclusio. Dicendum est secundò, rationem D. Thomæ esse ex alio capite efficacem, nempe, ex eo quòd terminus formalis, & per se primus alicuius productionis univocæ, & principium immediatum illius debent esse eiusdem rationis. Assertio hæc satis indicatur ab Angelico Doctore in hoc articulo, ubi, ut ostenderet, Verbum in divinis procedere in identitate naturæ, & eius processionem esse generationem, adduxit hæc duo principia, nimirum, quòd Verbum procederet per *intelligere* Dei, idest, tanquam per productionem, & vim (Ratio D. Thomæ.) producen-

producendi (modo tamen supra explicato:) & quod prædictum *intelligere* est, non solùm identicè, sed formalissimè ipsum *esse* & essentia Dei: ut inde colligat, etiam Verbo communicari ipsum *esse* & essentiam divinam, esseque ejusdem essentiæ cum Deo, illud procedente: quia terminus per se primus alicuius actionis univocæ (qualis est processio Verbi) & ratio immediata producendi ipsum, debent esse ejusdem rationis.

Confirmatur & dilucidatur amplius. Confirmatur, & explicatur primò ex iis, quæ dubio præcedenti dicebamus. Quoniam processio Spiritus sancti per se primò terminatur ad communicandum illi rationem impulsus, & amoris divini, seu impulsus perfectissimi intra suam lineam: ex eo quod principium *quo* immediatum talis productionis est ipsa divina voluntas per modum actus purissimi, seu ipse amor divinus, & essentialis, quo Deus seipsum diligit, & processio hæc est univoca: ergo in processione univoca optimè ex ratione formali principij immediati *quo* colligitur ratio formalis termini per se primi: ergo, ex eo quod principium immediatum *quo* productionis Verbi sit ipsum *intelligere*, in quo consistit *esse* & essentia Dei, & hæc processio sit univoca, optimè colligetur, Verbum procedere in identitate naturæ & essentiæ cum Deo. Ac tandem, cùm etiam procedat per modum viventis à principio vivente conjuncto, optimè etiam colligetur, eius processionem esse generationem.

100. Confirmatur secundò. Confirmatur, & explicatur secundò. Nam in creaturis generatio substantialis, prout est actio, non distinguitur ab alteratione præcedenti: & terminus eius primarius in executione est accidens, ut satis luculenter nostri Complutenses *in lib. de Generatione disp. 2. à num. 15. usque ad 19.* ostendunt: (N. Compl.) & hoc non ob aliud, nisi quia substantia creata non est immediatè operativa, & principium immediatum operandi, necnon terminus per se primus executionis debent esse ejusdem rationis, ut locis nuper relatis prædicti Complutenses probant. Ideoque D. Thomas (D. Thom.) *quæst. unica de Anima art. 12.* sic inquit. *Si verò est aliquod agens, quod directè & immediatè sua actione producat substantiam, sicut nos dicimus de Deo, qui creando producit rerum substantias, huiusmodi agens agit per suam essentiam, & sic non erit in eo aliud potentia activa, & eius essentia:* ergo in creaturis optimè infertur, terminum primarium processionis, saltem univocæ, & principium immediatè operativum respectu illius debere esse ejusdem rationis: ergo in divinis Angelicus Doctor optimè intulit, Verbum divinum, & Patrem habere eamdem naturam: ex eo quòd principium *quo* immediatè productivum respectu illius est *intelligere* Dei, quod est ipsum *esse* & essentia Dei: siquidem, ubi non est specialis ratio oppositum suadens, qualis in præsenti non reperitur, debemus divina ad instar eorum concipere, quæ in creaturis cernuntur: ac proinde, cum prædictum Verbum (ut nuper dicebamus) procedat etiam ut vivens à principio vivente conjuncto, non poterit non eius processio esse generatio. Circa fundamentum tamen huius confirmationis videantur ea, quæ nostri Complutenses *locis citatis* docent. (N. Compl.)

Confirmat. ultimò. Confirmatur tandem. Nam, vel processio Verbi est processio univoca, vel æquivoca? Si primum: ergo terminus per se primus illius, nempe Verbum, erit ejusdem rationis cum principio proximo *quo* productivo ipsius; siquidem ad processionem univocam hoc desideratur, ut inductivè constat. Secundùm autem dici nequit. Quoniam, etsi processio æquivoca dicat in principio productivo perfectionem; arguit tamen imperfectionem in termino producto: ex eo quòd non adæquat vim, & perfectionem sui principij: ergo nulla processio in divinis potest esse æquivoca.

Nec refert, si obijcias, quòd ex vi huius rationis, & fundamenti illius non colligitur, Verbum divinum ex vi processionis procedere, ut habens naturam divinam sub conceptu naturæ: ergo ratio D. Thomæ non est sic intelligenda, nec in hoc fundamento innititur. Consequentia patet. Quia ratio Sancti Doctoris eo tendit, ut probet, Verbo divino communicari ex vi processionis naturam divinam. Antecedens autem probatur. Quia principium proximum huius processionis, si cum præcisione sumatur, nempe in ratione principij proximi, non dicit naturam divinam sub conceptu naturæ: siquidem conceptus naturæ divinæ ut talis dicit fœcunditatem radicalem; non verò immediatam tantummodo ejusdem naturæ: ergo, ex eo quòd Verbum divinum, & eius principium immediatum sint ejusdem rationis ex vi processionis, seu communicetur ei principium immediatum *quo* talis processionis, nempe *intelligere* Dei, non colligitur, communicari eidem naturam divinam sub conceptu naturæ. 110. Objectio contra hanc explicationem.

Confirmatur. Nam etsi visio beata cum præcisione, & formaliter sumpta sit participatio intellectionis essentialis Dei præcisè acceptæ: nihilominùs, si cum prædicta præcisione sumatur, non est participatio naturæ diuinæ sub conceptu naturæ: ex eo quòd per ipsam formaliter consideratam tantummodo participatur *intelligere* essentiale Dei; non verò ipsa radix intelligendi, & videndi eumdem Deum: ergo pari ratione non communicabitur Verbo natura divina, ex eo quòd communicetur ei *intelligere* divinum, quod est principium proximum *quo* respectu productionis illius: quia ex vi illius non communicatur ei ipsa radix intelligendi. Confirmatio.

Respondetur enim negando antecedens. Et ad probationem dicendum est, quod licet natura divina sub conceptu naturæ dicat tam fœcunditatem proximam, quàm radicalem, seu (quòd in idem quoad præsens redit) tam vim radicalem, & proximam ad intelligendum, quàm ipsum *intelligere:* attamen hæc pertinent ad unam & eamdē lineam, & non distinguuntur adhuc virtualiter, sed solùm ex parte nostri modi concipiendi: & ita, ex eo quòd Verbo communicetur essentia divina, ut habet rationem principij proximi *quo*, nempe ut dicit ipsum intellectum, & *intelligere* divinum, optimè colligitur, communicari eidem vim radicalem ad intelligendum, quia omnia hæc pertinent ad vnam & eandem lineam, & communicatio ad intra in divinis, per quam aliquid communicatur alicui ut ei, cui per se primò fit talis communicatio, per se & ab intrinseco petit, quòd sit secundùm adæquatam rationem lineæ, quæ communicatur. 102. Fundatur objectio.

Unde in hoc cernitur manifestum discrimen inter processionem Spiritus Sancti, & Verbi divini: quòd in processione Spiritus sancti non colligitur ex communicatione eius, quod habet in Patre, & Filio rationem principij proximi spirandi, communicari ipsi ex vi processionis principium radicale quo Pater, & Filius spirant, sed solùm communicari illi totam lineam divinæ voluntatis: & hoc non ob aliud, nisi quia principium proximum *quo*, nempe voluntas, & principium radicale *quo*, nimirum diuina natura, non pertinent ad unam & eandem lineam. At in processione Verbi è contra res se habet. & ita, ex eo quòd illi tanquam primò, cui fit communicatio, debeat communicari id, quod Discrimen inter processionem Verbi, & Spiritus sancti.

quod in Patre habet rationem principij *quo* proximi respectu productionis Verbi, optimè colligitur, communicari eidem id, quod in ipso Patre habet rationem principij radicalis.

Roboratur solutio. Poteftque hoc magis declarari, ex eo quòd id, quod habet rationem principij *quo* proximioris est ipsum *intelligere* Dei, quod est quasi gradus actualior, & differentialis divinæ naturæ: constat autem quòd ei, cui ex vi processionis communicatur gradus quasi differentialis naturæ, debet communicari id, quod habet rationem naturæ sub conceptu naturæ, quoties talis communicatio est ex omni capite connaturalis, & necessaria, ut in præsenti contingit. Sicut hoc ipso, quòd per processionem per voluntatem communicetur Spiritui sancto omninò connaturaliter, ac proinde ut termino per se primo illius communicationis, ipsum *velle* actuale Dei, quod secundùm hanc rationem est ultima actualitas huius lineæ, & hæc processio sit omninò necessaria, & perfectissima intra suam lineam, debet ei communicari, quidquid ad hanc lineam pertinet.

103. Corruit confirmatio. Ad confirmationem respondetur concedendo antecedens, & negando consequentiam. Quia visio creata beatorum non est communicatio omninò connaturalis intellectionis essentialis Dei, nec communicatio univoca eiusdem, nec tandem petit, quòd communicetur ei adæquatè linea intellectionis: ex eo quod tantum est communicatio analoga, inadæquata, & per participationem: & ita prædicta visio formaliter, & cum præcisione sumpta non est adhuc participatio Dei sub conceptu naturæ: ac proinde, ex eo quòd per illam communicetur per participationem intellectio essentialis Dei, non sequitur, communicari, & participari in ipsa formaliter considerata naturam divinam sub conceptu naturæ: secùs verò contingit propter oppositam rationem in productione Verbi divini, dum communicatur ei intellectio essentialis, quæ in Patre, ultra hoc, quod est habere rationem productionis activæ respectu ejusdem Verbi, sortitur etiam rationem principij *quo* proximi respectu productionis illius.

§. V.

Declaratur tertium caput efficacitatis rationis D. Thomæ.

104. Tertia conclusio explicans ex alio capite vim rationis D. Thomæ. Dicendum est tertiò, rationem prædictam Angelici Doctoris habere etiam suam vim ex alio capite, nimirum, ex eo quòd principium intelligendi, intellectio, & verbum omninò connaturaliter tendentia in suum objectum debent convenire in eodem immaterialitatis gradu. Assertionem hanc tueri tenentur omnes discipuli D. Thomæ, quos *tomo 1 tractatu 2. disput. 2. dubio penultimo* retulimus, & apertè colligitur ex iis, quæ docuit D. Thomas suprà *quæst. 12 art 2 & 4.* Probatur D. Thom. assertio. Quoniam, hoc ipso quòd intelligens, intellectio, & verbum debeant convenire in eodem immaterialitatis gradu, ut *loco nuper citato & dub. 7. ac 8. eiusdem disputationis* diximus, oportet, quòd si *intelligere* Dei est non solùm identicè, sed formalissimè ipsum *esse* Dei, ut etiam nos *in eodem tomo tract. 3. disp. 4. num. 41.* asseruimus, ac proinde attingit supremum immaterialitatis gradum consistentē in hoc, quòd sit suum *esse*, ut D. Thomas *locis* D. Thom. *citatis* explicat, tunc etiam verbum per talem intellectionem productum attingat hunc eumdem gradum, sitque suum *esse*: ergo eo ipso Verbum divinum habebit ex vi processionis naturam divinam consistentem in hoc, quòd sit suum *esse*: siquidem (ut dicebamus) verbum omninò connaturale intelligenti debet habere ex vi suæ processionis eumdem gradum immaterialitatis cum illo: ac proinde, cùm Verbum divinum habeat unà cum hoc procedere per modum viventis à Principio vivente conjuncto, ut dubio præcedenti ost. ndimus, non poterit non eius processio esse generatio.

Confirmatur. Nam ex eo processio Spiritus sancti non est generatio, quia licet volens ut talis, 105. Confirm.
necnon volitio, & terminus per eam productus debeant convenire in eodem gradu immaterialitatis, nihilominùs volēs quatenus talis, idest, ut constituitur in ratione volentis per volitionem, aut volitio ipsa non pertingunt ex vi suæ lineæ ad tantum immaterialitatis gradum, quod ex vi sua, & suæ lineæ sint suum *esse*, sed id habent identicè. Et propterea, licet Spiritui sancto ex vi suæ processionis communicetur volitio essentialis quoad id, quod est suæ lineæ, non tamen ideirco communicatur ei ex vi suæ processionis, quòd sit suum *esse*, ac proinde nec natura divina: ergo cùm intellectio essentialis Dei, quæ est principium *quo* productionis Verbi, sit suum *esse*, & Verbum debeat convenire in eodem immaterialitatis gradu cum illa, oportet, quòd communicetur ei ex vi suæ processionis, quòd sit suum *esse*, & natura divina in hoc consistens, ejusque processio sit generatio.

Nec refert, si dicas, quòd etsi verbum omnino 106. Objectio.
connaturale, quod est objectum per se primò intellectum per intellectionem, necnon intellectio, & intelligens quatenus tale debeant convenire in eodem immaterialitatis gradu, non tamen verbum quod est secundariò intellectum: sed Verbum in divinis est objectum secundariò intellectum: ergo &c. Major patet. Nam, ut nostri Complutenses N. Compl.
in lib. de Anima disputat. 21. num. 42. & deinceps docent, & probant ex D. Thoma, necnon ratione ex ipso desumpta, verbum in creatis est objectum per se primò intellectum, & ratione eius objectum exterius intelligitur: & propterea convenientia in gradu immaterialitatis debet etiam esse inter intellectionem, intellectum, & verbum productum omninò connaturale: hoc autem non petitur inter intellectum, intellectionem, & verbum, quod non est objectum per se primò intellectum, sed tantùm secundariò intellectum: ex eo quòd, sicut à ratione objecti per se primi intellectionis deficit: ita à convenientia in gradu immaterialitatis. Et ideo, licèt attributa sint objecta secundaria divinæ intellectionis; non tamen conveniunt cum ea in gradu immaterialitatis ex vi suæ lineæ: siquidem non sunt suum *esse* absque distinctione virtuali (ut in *1. tomo* loco statim referendo asserimus.) Minor autem satis liquet. Quoniam, ut *in eodem tomo tractatu 3. disput. 3. num. 17.* & deinceps diximus, objectum per se primum divinæ intellectionis tantum est divina essentia.

Non itaque hoc refert. Nam major neganda 107. Solutio.
est. Et ad probationem dicendum, quòd hoc, quod est verbum debere convenire in gradu immaterialitatis cum intellectu, & intellectione, oritur ex duplici capite, quorum quodlibet infert convenientiam in prædicto gradu. Nam oritur, tum, ex eo quod verbum sit objectum per se primò intellectum: tum etiam, ex eo quòd sit terminus per se primus procedens per processionem divinam, & intra Deum manentem, nempe, per intellectionem: nam eo ipso est terminus processionis univocæ, & ad ordinem intelligibilem pertinentis: & iste petit eumdem gradum immaterialitatis cum suo principio, necnon cum intellectione, si sit terminus omnino

omnino connaturalis. Unde, quia Verbum in divinis habet hoc ultimum caput: propterea debet convenire in eodem immaterialitatis gradu cum Deo intelligente, & intellectione primordiali, & constitutiva divinæ naturæ, quæ est principium *quo* suæ processionis.

Explicatur exemplo. Potestque hoc explicari exemplo Spiritus sancti, ut est terminus processionis per voluntatem. Nam, licèt secundùm id, quod habet ex vi processionis adæquatè sumptum, non sit objectum per se primum amatum à Deo: quia sicut sola divina essentia est objectum per se primum intellectionis Dei: ita ipsa sola, ut bona bonitate divina, est objectum per se primò amatum per voluntatem Dei: nihilominùs, quia Spiritus sanctus, ut est amor Dei perfectissimus, & perfectissimè spiratus, habet esse terminum per se primum processionis per voluntatem, idcircò debet convenire in eodem immaterialitatis gradu cum divina voluntate, & volitione: quamvis gradus iste ex vi suæ lineæ, & præcisè sumptus (ut id obiter dicamus) non sit ita perfectus, ac gradus immaterialitatis divinæ essentiæ, seu intellectionis essentialis Dei; sed sit gradus, aut quasi gradus non ita perfectus, ad gradum tamen divinæ essentiæ reductivè pertinens.

§. VI.

Ostenditur ultimum caput, ex quo ratio Divi Thomæ suam efficacitatem sortitur.

108. Ultima conclusio exiliens ex alio principio vim rationis D. Thom. Dicendum est ultimò, rationem D. Thomæ inniti huic principio, nimirum, quòd *intelligere* perfectissimum producit verbum summè idem cum suo principio: & ex eo optimè deducere intentum. Assertionem hanc tueri tenentur discipuli D. Thomæ, ut ex infra dicendis patebit. Ratio illius multoties est à nobis tacta, & *artic.* 4. *huius quæstionis* ampliùs examinabitur: nunc autem ad hanc brevem formam reducitur. Quoniam, cùm intellectio ex vi sua, & modo alibi tacto, producat terminum, qui sit aliquomodo idem secundùm suam naturam cum suo principio, nempe, *in esse* intelligibili, oportet, ut per intellectionem perfectissimam producatur perfectè idem in natura: sed ubi *intelligere* est *esse*, seu ipsa essentia intelligentis, ut in Deo contingit, ibi intellectio est omnium perfectissima, quippe quæ eo ipso dicit omnem perfectionem suæ lineæ: ergo ibi producet verbum, quod sit omninò, & perfectè idem in natura cum intelligente: & per consequens, cùm tale verbum (ut sæpe etiam diximus) sit vivens procedens à vivente conjuncto, nihil ei deficiet ad hoc, ut eius processio sit generatio viventium.

109. Confirm. ex D.Thom. Potestque hæc ratio confirmari ex illis, quæ S. Doctor *artic. præcedenti ad* 2. docet his verbis: *Manifestum est enim, quòd quantò aliquid magis intelligitur, tantò conceptio intellectualis est magis intima intelligenti, & magis unum. Nam intellectus secundùm hoc, quòd actu intelligit, secundùm hoc fit magis unum cum intellecto. Unde cùm divinum intelligere sit in fine perfectionis, ut suprà dictum est,* (nempe *quæst.* 14. *art.* 2. ubi Angelicus Doctor dixit, prædictum *intelligere* esse actum purum: ac proinde quod est ipsum *esse* Dei) *necesse est, quòd Verbum divinum sit perfectè unum cum eo, à quo procedit, absque omni diversitate.*

DUBIUM IV.

Utrùm adeo processio Verbi divini sit formalissimè generatio, ut ipsa ratio formalissima prædicti Verbi sit formalissima ratio filij?

Quamvis decisio huius dubij non difficulter ex iis, quæ dubiis præcedentibus diximus, colligatur: quia tamen, quæ hucusque dicta sunt, non parùm ex adducendis in hoc dubio elucidabuntur, propterea præsens dubium adjicimus. 110.

§. I.

Vera D. Thomæ sententia

Dicendum ergo est, processionem Verbi in divinis esse generationem, ita ut ratio formalissima Verbi divini sit ratio formalissima Filij ex parte rei conceptæ, seu absque distinctione etiam virtuali, quamvis ex parte nostri modi concipiendi distinguantur. 111. Conclusio.

Explicatur assertio. Etenim, sicut essentia divina est actus quidam eminentissimus, & propterea simul habet rationem principij radicalis, & proximi ad intelligendum, necnon rationem speciei intelligibilis, & intellectionis absque distinctione virtuali: quia hæc omnia spectant ad unam & eamdem lineam, quamvis solùm differant ex parte nostri modi concipiendi: non quidem ex eo quòd omnia ista sint synonyma: alioqui divina essentia non esset actus eminentissimus, sed quia significant plura munera inadæquata eiusdem prorsus essentiæ ad eamdem lineam spectantia. Nam, cùm prædicta essentia sit adeo eminens, non potest uno & eodem nomine, neque uno & eodem munere adæquatè exprimi, sed debet pluribus, & distinctis nominibus significari: pluraque munera inadæquata in illa denotari ad hoc, ut maxima eius perfectio exprimatur, licèt hoc non proveniat ex distinctione, adhuc virtuali, prædictæ essentiæ, sed ex eminentia illius. Quia, ut *in* 1. *tomo tract.* 2. *disp.* 2. *n.* 69. diximus, sola eminentia, qua aliquid æquivalet pluribus pertinentibus ad eamdem lineam, non sufficit ad distinctionem virtualem, sed requiritur, quòd æquivaleat pluribus, ut pluribus, idest, pertinentibus ad distinctas lineas. Explicatur.

Ita in præsenti maxima eminentia, quam Filius in divinis adæquatè sumptus dicit, tribuit ipsi, ut sint in eo plura, & distincta munera inadæquata; non quidem virtualiter, sed solùm ex parte nostri modi concipiendi diversa, nempe ratio Filij, Verbi Imaginis, &c. Hoc autem non contingit, quia nomina hæc sint synonyma; sed ratione eminentiæ Filij adæquatè sumpti, qui nequit uno & eodem nomine sufficienter exprimi; licèt, quia prædicta munera spectant ad eamdem lineam secundùm id, quod in recto dicunt, & non afferunt connotata spectantia ad distinctas lineas, sed ad unam & eamdem, nempe essentiam divinam, propterea solùm distinguantur ex parte nostri modi concipiendi.

Assertio ergo sic explicata traditur à D. Thom. *in hoc articulo*, ubi concludit, processionem Verbi esse formaliter generationem, & ipsum formaliter esse Filium: & infra *quæst.* 34. *art.* 2. *ad* 3. his verbis. *Dicendum, quòd in nomine Verbi eadem proprietas importatur, quæ in nomine Filij. Unde dicit Augustinus. Eo dicitur Verbum, quo Filius. Ipsa enim nativitas* 112. Probatur assertio ex D. Thomæ.

nativitas Filij, quæ est proprietas personalis eius, diversis nominibus significatur, quæ Filio attribuuntur ad exprimendum diversimodè perfectionem eius. Nam, ut ostendatur connaturalis Patri, dicitur Filius: ut ostendatur coæternus,(idest procedens coæternaliter à Patre)*dicitur Splendor: ut ostendatur omninò similis, dicitur Imago: ut ostendatur immaterialiter genitus, dicitur Verbum. Non autem potuit unum nomen inveniri, per quod omnia ista designarentur.*

In quo testimonio duo expendenda sunt. Primum est, consultò Sanctum Doctorem adduxisse verba illa Augustini, nempe, *Eo dicitur Verbum, quo Filius:* quo loquendi modo, satis significatur, quomodo ex parte rei conceptæ sit eadem in divinis formalissima ratio Verbi, & Filij. Et ita, quia misericordia, & iustitia non sunt in Deo idem formalissimè ex parte rei conceptæ, propterea non eo dicitur Deus misericors, quo iustus. Sicut è contra, quia ex parte rei conceptæ absque distinctione virtuali sunt idem in Deo intellectus, & intellectio, idcirco eo dicitur Deus habere vim ad intelligendum, quo est intelligens. Secundum est, consultò etiam Sanctissimum Præceptorem asseruisse, quòd omnia hæc nomina significant eamdem proprietatem personalem Filij; ut ita denotaret, quomodo significatum eorum ex parte rei conceptæ sit idem: siquidem proprietas personalis Filij non potest esse virtualiter multiplex, &, ut ex dicendis constabit, debet eo ipso ex parte rei conceptæ afferre idem connotatum adæquatum: & ita non erit, quomodo ex parte rei conceptæ, seu virtualiter distinguantur.

Probatur etiam ex Patribus. Athan. Cyrillus. Ambros. August. Hilarius. Basilius. Zumel. Bannez. Cornejo. Ruiz. Cajetan. Ripa.

Idem etiam docent Athanasius *in epist. ad Epictetum, & oratione 2. contra Arrianos.* Cyrillus noster 1. *Thesauri, c.* 7. Ambros. *lib.* 1. *de fide, c.* 2 & *lib.* 4. *c.* 3. Augustin. *lib.* 7. *de Trinit c.* 2. *&* 3. & *lib.* 15. *c.* 14. *de Essentia divinitatis*, & *lib. de Incarnat. Verbi c.* 11. Hilarius *lib.* 3. *de Trinit.* & Basil. *homil. in principium Ioannis.* Unde hanc sententiam tuentur Zumel, & Bannez *in hoc art.* Noster Cornejo 1. *p. tract.* 3. *disp.* 2. *dub.* 4 Ruiz in præsenti *disput.* 58. *sect.* 3. favent Cajet. & Ripa *infra q.* 34. *art* 3. *ad* 4. eamdemque tenent plures alij ex Iunioribus Thomistis.

§. II.

Ratio fundamentalis pro vera sententia.

113. Prima ratio. Ratio autem prior, & fundamentalis huius assertionis desumitur ex D.Thoma *locis citatis*, potestque sub hac forma proponi. Quoniam in divinis processio Verbi quatenus talis est ex parte rei conceptæ generatio: ergo Verbum erit formalissimè Filius: & è contra ratio formalissima Filij erit ex parte rei conceptæ ratio formalissima Verbi. Consequentia videtur perspicua. Nam, si Verbum, & Filius non essent formalissimè idem, nec processio Verbi ut talis esset idem cum processione Filij. Antecedens autem probatur ex dictis *dubio* 2. *huius disputationis.* Quoniam processio Verbi ut talis habet esse originem viventis à principio vivente conjuncto in similitudinem naturæ: siquidem Verbum divinum ut tale est vivens, & procedit à Deo vivente, in eo manet, & ipsi divina natura ex vi processionis communicatur: ergo prædicta processio quatenus talis erit vera generatio.

Confirmatur. D. Thom. Confirmatur ratione desumpta ex D. Thoma *infrà q.* 28. *& q.* 32. Quoniam in divinis tantùm dantur quatuor relationes reales, & duæ processiones, necnon & quinque notiones: ergo formalissima ratio Verbi divini erit formalissima ratio Filij. Patet consequentia. Quia alioqui relationes reales in divinis essent sex, nempe, quatuor illæ, quas *quæst. sequenti* referemus, necnon relatio dicentis ad Verbũ dictum; & relatio Verbi ad suum dicentem: & deinde processiones essent tres, nempe, processio Filij, & Spiritus sancti, necnon & processio Verbi: siquidem, hoc ipso quod Verbum formalissimè non sit Filius, nec etiam processio Filij erit formalissimè idem, ac processio Verbi. Et tandem notiones essent septem, scilicet, quinque illæ, quas *q.* 32. adducemus, & insuper aliæ duæ, quarum una notificaretur Pater, nempe relatio dicentis, & alia, qua notificaretur Filius, quæque esset relatio Verbi dicti ad suum dicentem.

Ex quo fit, non plenè satisfacere solutionem quandam, quæ ex doctrina adversariorum poterat adhiberi, tum rationi D.Thomæ, tum etiam confirmationi. Rationi quidem, si dicatur, quòd sicut Petrus ut talis habet esse genitus, aut creatus: & tamen non ob id formalissimè ratio Petri est esse genitum, aut creatum, sed tantùm inde ad summum sequitur, quòd una ex his rationibus ei competit: ita, licet productio Verbi ut talis sit generatio, & Verbum ut tale sit genitum: non tamen idcircò ratio formalissima Verbi, aut eius processionis erit ratio formalissima Filij, aut generationis, qua generatur, sed ad summum colligetur, quòd Verbum includit utramque rationem, & quòd in ejus processione ratio generationis claudatur. 114. Occurrunt adversarij ad rationem.

Confirmationi autem posset ex eorum doctrina responderi, quòd etsi non sit formalissimè idem ratio Filij cum ratione Verbi, non tamen ob id relationes in divinis erunt plures, quàm quatuor: quia non distinguuntur penes relationes, sed quia licèt sit eadem relatio Filij, & Verbi, attamen Filius dicit in recto relationem filiationis & connotat essentiam, cùm tamen Verbum dicat in recto essentiam ut manifestativam eorum, quæ per Verbum repræsentantur: ac proinde nec notiones erũt plures, quàm quinque: siquidem ad hoc requirebatur multiplicatio saltem virtualis relationum. Et tandem nec processiones erunt plures, quàm duæ: quia ad id etiam desiderabatur, ut relationes essent plures, quàm modò sunt: siquidem relationes reales in divinis tantùm esse possunt relationes originis, ut *disp.* 1. *dub.* 1. dicebamus. & ita non possunt magis multiplicari origines activæ, & passivæ, quàm relationes. Occurrunt ad confirmationem.

Ex dictis igitur constat, hæc non plenè satisfacere. Nam contra solutionem, quæ rationi principali adhibetur, obstat, quòd productio Verbi ut talis non solùm includit utcumque rationem generationis, sed eius formalissima ratio consistit in hoc, quòd sit generatio: tum, quia secundùm suã ultimam rationem habet esse originem viventis à principio vivente conjuncto in similitudinem naturæ: tum etiam, quia si formalissima productio Verbi non esset formalissima ratio generationis, sed diversa, tunc secunda Trinitatis persona duplici processione virtualiter distincta procederet: & ita processiones in divinis non essent tantum duæ. Impugnatur prima solutio.

Confirmatur. Quia Pater æternus ea formalissima ratione, qua dicit, est generans: & propterea non generat, nisi dicendo, nec dicit, nisi generando: ergo similiter Filius ea ratione generabitur, qua dicitur, & eadem ratione, qua dicitur, generabitur: alioqui non esset idem formalissimè fundamentũ, aut quasi fundamentum, seu ratio fundandi relationis Filiationis, & Verbi: & per consequens non erit formalissimè eadem relatio, quam Verbum & Filius dicunt ad Patrem: & ita in divinis dabuntur plures relationes, quàm quatuor. Confirmatur.

Et

115. *Impugnatur secunda solutio ex D. Thom.* Et deinde contra solutionem confirmationis obest, quòd, sicut Filius dicit in recto relationem filiationis, & connotat naturam divinam, ut ex se, & ex dictis constat: ita Verbum divinum affert etiam in recto relationem ad dicentem, seu ad Patrem, & connotat in obliquo naturam Dei: ergo, si formalissima ratio Filij non est formalissima ratio Verbi ex parte rei conceptæ, seu absque distinctione virtuali, non poterunt non relationes in divinis esse plures, quàm quatuor, & notiones plures quã quinque, ac tandem processiones non erunt tantùm duæ. Consequentia constat ex dictis. Antecedens autem probatur: tum ex D. Thoma *infra q. 34. art. 3. ad 1.* his verbis: *Dicendum, quod in nomine personæ includitur etiam natura in obliquo. Nam persona est rationalis naturæ individua substantia.* Cumque nomen Verbi sit nomen personale, inde est, ut juxta Angelici Doctoris mentem dicat naturam in obliquo, & relationem in recto. Et *in solutione ad 4. ejusdem articuli*, ubi sic ait: *Dicendum, quod nomen ideæ principaliter est impositum ad significandum respectum ad creaturam. Et ideo pluraliter dicitur in divinis, neque est personale. Sed nomen Verbi principaliter est impositum ad significandam relationem ad dicentem: & ex consequenti ad creaturas, in quantum Deus intelligendo se, intelligit omnem creaturam. Et propter hoc in divinis est unicum tantum Verbum, & personaliter dictum.* Et *art. 2. ejusdem quæstionis*, ubi sic habet: *Dicendum, quod Verbum propriè dictum in divinis personaliter accipitur, & est proprium nomen personæ Filij. Significat enim quandam emanationem intellectus*, seu (quod in idem quoad præsens redit) emanationem intellectus *in facto esse*, quæ est idem formalissimè ex parte rei conceptæ, ac relatio ejus ad dicentem, seu ad Patrem.

116. *Impugnatur ratione.* Tum etiam ratione desumpta ex Sancto Doctore *in solutione ad 4. nuper relata.* Quoniam, si Verbum in divinis principaliter, & in recto diceret essentiam divinam ut manifestativam eorum, quæ repræsentantur in ea, tunc Verbum in divinis pluraliter diceretur: siquidem principaliter diceret ordinem repræsentativi ad plura, nempe, ad totam Trinitatem. Sicut ideæ principaliter (modo tamen alibi tacto) dicunt ordinem, aut quasi ordinem ad creaturas, & propterea in sensu etiam suo loco à nobis insinuato multiplicantur.

Angel. Doctor. Tum deinde ratione deprompta ex eodem Angelico Doctore *art. 2. citato & ad 2.* Nam sicut splẽdor ex principali suo significato dicit non utcunque lucem, sed ut procedentem ab alia luce modo illo peculiari, quo splendori convenit procedere, & propterea de principali significato denotat hanc processionem: ita verbum significat principaliter seipsum ut dictum, & per locutionem productum, & ideo in recto, & de principali hanc relationem producti, & dicti ad suum producentem & dicentem affert.

117. *Capreol.* Tum denique ratione, quam insinuat D. Thomas locis relatis à Capreolo *in 1 dist. 27. q. 2. art. 1.* pro conclusione prima. Quoniam Verbum creatum de principali significato importat, ut sit terminus intrinsecus per se primò productus per intellectionem à dicente. Et ita hoc ipso, quòd concipias talem terminum, concipis verbum: ergo dicet de principali ordinem producti ad producentem, licet talis ordo sit transcendentalis: ergo in divinis, ubi ordo producti ad producentem debet esse quasi prædicamentalis, dicet hunc ordinem ad suum producentem, & in hoc eius præcipua ratio, ut est sub conceptu verbi, consistit.

§. III.

Objectiones contra dicta pro assertione, & ratione adducta, necnon & solutiones earum.

118. *Objectio prima contra conclusionẽ, & rationem.* Nec refert, si objicias, quòd unumquodque affert de principali suam essentiam, & naturam: at essentia Verbi, & Filij in divinis est natura, & essentia divina, quæ est aliquid absolutum: ergo tam Verbum, quàm Filius dicent de principali quid absolutum.

Dissolvitur. Non igitur hoc refert. Quoniã, etsi unumquodque absolutè, & quoad rem ipsam sumptum afferat de principali id, quod in eo habet rationem naturæ, non tamen ut specialiter explicatur certis quibusdam nominibus, & ut est sub conceptibus, qui eis correspondent. Unde, licèt personæ divinæ absolutè, & quoad rem ipsam sumptæ afferãt de principali unam & eamdem essentiam, nempe naturam divinam, attamen, ut significantur nomine personæ, & subsunt huic conceptui, dicunt in recto relationem, & incommunicabilitatem, & in obliquo naturam: ideoque persona definitur, per hoc, quòd sit *rationalis, sive intellectualis naturæ individua substantia.* Et similiter, licèt essentia Petri absolutè loquendo sit esse hominem, nihilominùs, ut significatur nomine Petri, & subest huic conceptui, dicit in recto, & de principali Petreitatem.

Ratio autem horum omnium est. Quòd cùm quævis ratio formalis in suo ordine sit secundùm aliquam considerationem, potissima, inde est, ut sit conceptibilis, & significabilis hoc modo: ac proinde, ut subest huic significationi, & conceptui, poterit in recto, & de principali significari. Unde sicut Petrus sub alio conceptu, nempe, sub conceptu hominis, concipitur ut dicens de principali suam essentiam: & persona divina concepta in concreto sub conceptu naturæ subsistentis in personalitate divina concipitur ut dicens de principali naturam divinam: ita Filius Dei conceptus sub conceptu Dei geniti, & Verbum divinum sub conceptu Dei intelligiliter geniti dicunt de formali, & principali significato naturam divinam.

Alia solutio. Potestque hæc eadem solutio aliter (quod tamẽ in idem cum iis, quæ diximus, redit) sic tradi, nempe, distinguendo antecedens. *Unumquodque dicit in recto suam essentiam, & naturam:* quando significatur & concipitur sub conceptu, & nominibus significantibus naturam, concedatur: quando concipitur, & significatur, conceptibus, & nominibus denotantibus personam negetur. Verbum autem, & Filius dicunt conceptus, & nomina denotantia personam; non verò naturam.

119. *Objectio secunda.* Nec etiam obest, si secundò objicias, quòd id, quod est formaliter genitum, & Filius, debet de formali importare id, per quod habet rationem termini formalis *quo* generationis: sed secunda Trinitatis persona, ut est Verbum, & Filius, habet esse formaliter genita, ut ex dictis constat: ergo, adhuc quatenus est sub conceptu Verbi, & Filij, afferet de formali, & non tantum per modum connotati, terminum formalem *quo* suæ generationis, nempe, naturam divinam.

Solutio. Respondetur enim ex dictis. Nam hoc argumẽto etiam probaretur, Petrum, qui est formaliter genitus, dicere principaliter naturam. Unde distinguendum est antecedens, & concedendum de eo, quod est formaliter genitum, & significatur, ac concipitur sub conceptu termini formalis *quo* suæ generationis: tunc enim de formali, & non qualitercunque, sed de formali, ac principali debet af-

ferre

ferre rationem formalem terminandi: negandum verò de eodem, si consideretur, & significetur de formali, & principali, non ut est terminus formalis *quo* suæ generationis, sed ut est terminus *qui* ejusdē generationis, seu ut habet rationem personæ, cuius est proprium generari, ut in præsēti contingit. Nam secunda persona Trinitatis, ut significatur, & concipitur sub conceptu Verbi, & Filii, concipitur, & significatur, ut est persona, & ut est terminus *qui* suæ generationis, seu ut est genita *ut quod*, non verò significatur, aut concipitur de formali, & principali, quatenus est terminis *quo* formalis suæ generationis: sic enim concipitur, & significatur sub nomine, & conceptu Dei geniti, secundùm quam rationem de formali & principali affertur Deitas, quæ est terminus formalis *quo*, & connotatur relatio per modum connotati formalis ipsius in ratione prædicti termini consideratæ.

120. Objectio tertia. Nec tandem obstat, si tertiò obiicias, quòd Pater æternus ut generans, & dicens dicit in recto suam essentiam, & in obliquo Paternitatem: siquidem, ut *disput. præcedenti dubio 3.* dicebamus, dictio, sive generatio, necnon potentia generativa dicunt in recto essentiam, connotando Paternitatem: ergo etiam in Filio hoc, quod est esse genitū, ac proinde esse Verbum, & Filius, dicet in recto essentiam, connotabit tamen Filiationem. Patet consequentia: tum ex paritate rationis: tum etiam, quia processio activa, & passiva mutuo, & sibi correspondent: & ita, si generatio activa dicit essentiam, & connotat Paternitatem, tunc generatio passiva dicet eamdem essentiam, connotando Filiationem correspondetem Paternitati.

Enodatur. Respondetur enim concedendo antecedens, & negando consequentiam. Ratio autem disparitatis est. Quòd relatio adhuc in recto sumpta est producibilis, non tamen est, aut esse potest ipsa productio, aut vis ad producendum, si de eo, quod hæc duo afferunt in recto, fiat sermo. Nam, sicut natura divina se ipsa connotando Paternitatem est fœcunda ad productionem Filij, ita se ipsa connotando eamdem Paternitatem debet esse fœcunda per modum actus purissimi: ac proinde se ipsa cū prædicta connotatione debet esse ipsa actualis generatio, & productio Filii. Vnde licèt Verbum, quod significatur per modum termini intrinseci producti per intellectionem Paternam, possit dicere in recto relationem, secundùm quam est producibile, quæque sola in hac processione producitur, non tamen relatio aliqua potest in recto esse vis ad producendum, aut productio alicuius, ut ex dictis dubio nuper citato constat.

Elucidatur. Potestque hoc ampliùs explicari, ex eo quòd essentia divina non præstat in ordine ad constituēdam generationem Verbi sive activam, sive passivam, nisi id, quod nequit præstari à relationibus Paternitatis, aut Filiationis. Sicut è converso id tantùm præstāt prædictæ relationes in ordine ad prædictam constitutionem, quod nequit præstari ab essentia. Quare, cum à relatione non possit præstari hoc, quod est esse in recto ipsum generationem actiuam, ut nuper dicebamus: ideo essentia habet rationem recti respectu generationis activæ. Quia verò relationes possunt produci *ut quod*, & esse ipsa actualis productio passiva, ut modo asserebamus: propterea nequit hoc præstari in recto ab essentia, ita ut ipsa sit in recto ipsa productio passiva. Sicut, quia essentia nequit ex se dicere oppositionē requisitam inter producens, & productum, & inter productionem activam, & passivam, ideo munus hoc præstatur à relationibus quamuis diversimode afferatur in generatione activa, & passiua. Nam hæc in recto affert oppositionem ratione relationis Filiationis in recto importatæ; illa verò in obliquo ratione relationis Paternitatis in obliquo adductæ.

§. IV.

Sententia opposita, primum ejus fundamentum cum duplici confirmatione, & enodatio eorum.

Contrariam tamen nostræ assertioni sententiam tuentur Ferrara 4. *contra Gentes cap.* 15. § *ad 2. dubium.* Nazarius 1. *p. quæst.* 34. *art.* 1. *controversia* 3. pro qua etiam refertur ab aliquibus ex Junioribus Suarez *lib. 9. de Trinit. cap. 3. num.* 2. & 5. 121. Contraria sententia. Ferrara. Nazar. Primum fundamentum.

Probatur primò. Quoniam ratio formalis Filij dicit in recto relationem quasi prædicamentalem, seu relationem secundùm *esse*, ratio vero formalis Verbi dicit in recto essentiam divinam, ut est repræsentativa objecti intellecti: ergo processio Verbi divini non erit adeo formaliter generatio, ut ipsa ratio formalis prædicti Verbi sit ratio Filij. Consequentia non indiget probatione. Antecedens autem quoad primam partem etiam liquet. Quoniam totum *esse* Filij est ad Patrem: ac proinde dicet de formali, & in recto aliquid relatiuum. Quoad secundam vero partem probatur antecedens testimonio Divi Thomæ, tum *in 1. distinct. 27. artic. 2.* his verbis: *Dicendum quod hoc nomen Verbum, ex virtute vocabuli potest personaliter, & essentialiter accipi. Non enim significat tantum relationem, sicut hoc nomen Pater, vel Filius, sed imponitur ad significandū rem aliquam absolutam simul cum respectu.* Vbi consultò Angelicus Doctor assignans significatum Verbi posuit primo loco, *rem absolutam* & deinde addidit *simul cum respectu* ut innueret, illā per se primò significari, & importari per Verbum, cùm tamen respectus solùm secundariò, & in obliquo ab eo afferatur & significetur. Tum etiam *q. 4. de Veritate art. 5.* ubi sic ait: *Hoc nomen Verbum imponitur ad significandum aliquid absolutum cum aliquo respectu adjuncto: est enim idem Verbum, quod Sapientia genita, ut dicit Augustinus.* D. Thom.

Confirmatur primò. Nam eadem est ratio formalissima verbi, & speciei intelligibilis, & solùm differunt quoad diversum modum essendi, quatenus species repræsentat habitualiter objectum, & verbum repræsentat illud per modum similitudinis expressæ: sed essentia, & ratio formalissima speciei dicit in recto aliquid absolutum: ergo etiam ratio formalissima verbi hoc ipsum dicet, quamvis, qui a est similitudo expressa ab intelligente, involvat etiam, & connotet relationem ad illud: ac proinde cum ratio formalissima Filij dicat per se primò esse relatiuum, non erunt idem prorsus rationes formales utriusque, scilicet Filij, & Verbi. Confirmatio primo.

Confirmatur secundò. Quia ratio formalissima verbi in creatis non dicit aliquid relatiuum prædicamentale, sed ad summum transcendentale: siquidem pertinet ad prædicamentum qualitatis: ergo dicet aliquid absolutum, cum prædicto tamen respectu transcendentali non extrahente illud à ratione absoluti: ergo etiam in divinis hoc ipsum habebit: ergo, cùm Filius dicat aliquid relatiuū secūdùm *esse*, non erit eadē ratio formalissima utriusque. Confirm. secundo.

Ad primum respondetur primò cum nostro Cornejo *loco citato*, Sanctum Doctorem loqui de verbo creato, quod licèt de formali, & in recto dicat rationem termini intrinseci, & per se primò per intellectionem producti, attamen habitudo 122. Evertitur fundamentū primo. N. Corne.

hæc

hæc est transcendentalis non extrahens illud à ratione absoluti quoad principale significatum. Cæterùm Verbum increatum de formali, & principali significato dicit relationem *secundùm esse*, seu quasi prædicamentalem. Quia licèt in creatis possit dari relatio realis originis *secundùm dici*, sive transcendentalis, secundùm quam effectus respicit causam ut causam, & secundum quam ab ea accipit *esse*, quæque concurrit ad fundandam aliam relationem prædicamentalem, per quam effectus respicit causam purè sub ratione termini: at in divinis omnis relatio realis debet esse relatio originis, non qualiscunque, sed relatio *secundùm esse*, seu quasi prædicamentalis: alioqui, si relatio illa diceret quid absolutum, jam daretur aliquid absolutum in Filio, nempe hæc relatio originis à Patre, quod non esset utrique commune: quod quidem communiter reiicitur à Theologis, ut ex infrà dicendis ampliùs constabit.

Alia solutio. Secundò respondetur, Angelicum Doctorem *in quæst. 34. huius 1. p. art. 3. in solutione ad 4.* supra adducta correxisse sententiam, quam *in 1. sententiarum*, & *q. 4. de Verit.* iam relata habuerat. Ita Caietanus ibidem, & plures alij ex probatioribus Thomistis. (Cajetan.)

Ad primam confirm. Ad primam confirmationem distinguenda est major: & si intelligatur de Verbo, & specie intelligibili, quatenus verbum concipitur, & significatur nomine verbi, neganda est: si verò intelligatur de verbo, & specie intelligibili, quatenus concipitur, & significatur sub conceptu, & nomine objecti intrinseci intellectionis, per illam tamen per se primò producti, concedenda est (saltem in verbo adæquante repræsentationem speciei intelligibilis:) quia sub hoc conceptu, & nomine dicit in recto naturam objecti repræsentati per speciem, sub diverso tamen modo essendi, & connotando relationem prædicti termini ad suum producentem. Et deinde concedenda est minor, & distinguendum est consequens juxta distinctionem nuper datam.

Ad secundam. Ad secundam confirmationem patet ex dictis, quomodo, etsi verbum creatum sub conceptu, & nomine verbi dicat in recto, & principaliter relationem transcendentalem termini expressi, & producti per expressionem, & dictionem intellectualem: nihilominùs Verbum divinum debeat dicere in recto relationem quasi prædicamentalem, & *secundùm esse* ad suum producentem, & exprimentem: ex eo quod in divinis relationes reales non possunt esse transcendentales: siquidem relationes istæ continentur intra genus absoluti, & omnia absoluta sunt communia toti Trinitati.

§. V.

Cætera argumenta ejusdem sententiæ, & responsio ad illa.

123. Secundum, & præcipuum fundamentum. Secundò, & principaliter probatur eadem sententia. Nam Filius in divinis solùm importat respectum ad Patrem: sed Verbum divinum affert respectum ad totam Trinitatem, necnon ad omnes creaturas: ergo &c. Major videtur perspicua ex iis, quæ in humanis contingunt: & ita sicut in humanis filius solùm respicit patrem humanum, sic in divinis solummodò respiciet Patrem divinum. Minor autem etiam constat, tum ex Augustino *lib. 83. quæst. q. 63.* & D. Th. *de Veritate q. 7. art. 5. ad 4.* ubi id affirmant de relatione ad creaturas. Tum etiam, quia Verbum in divinis est repræsentatiuum omnium illorum, quæ in eadem minori referuntur: siquidem repræsentat omnia, quæ intelliguntur per intellectionem, qua producitur, & omnia illa per intellectionem Paternam, qua producitur, intelliguntur: constat autem quòd repræsentatiuum aliquorum dicit habitudinem ad illa: ergo, &c. (August. D. Thom.)

Confirm. primò. Confirmatur primò. Nam Filius in divinis non præsupponit omnes personas Trinitatis: siquidem à Patre, & Filio procedit Spiritus sanctus: at ipsemet in ratione Verbi præsupponit productas omnes Trinitatis personas: ergo, &c. Minor probatur. Quoniam, ut est Verbum, deservit ad intuitivam earum cognitionem, seu est Verbum intuitiuum: at verbum hoc præsupponit existens id, cuius est verbum: siquidem, quòd actu non est in se ipso non potest videri.

Confirm. secundo. Confirmatur secundò. Quoniam Verbum secùndùm suam ultimam rationem consideratum est simile suo principio, nempe Patri: at Filius secùndùm quòd Filius, hoc non habet: ergo &c. Major videtur perspicua. Quoniam secundùm prædictam rationem ultimam repræsentat illum, ac proinde est illi simili. Minor autem etiam patet. Quia Filius secundùm suam ultimam rationem, nempe, secundùm Filiationem opponitur Patri, & distinguitur specie, aut quasi specie ab illo: id autè, quod alteri opponitur, quodque specie est distinctum ab ipso, nequit secundùm hanc rationem esse illi simile.

Evertitur, fundamentū. Ad secundum principale respondetur, quod, sicut Filius ratione relationis in recto importatæ tantùm dicit respectum ad Patrem: ita Verbum ratione relationis, quam dicit ad suum producentem, nimirum, ad eumdem Patrem, solummodò dicit respectum ad ipsum. Et quemadmodum Verbum ratione connotati, nempe essentiæ divinæ, importat respectum rationis ad totam Trinitatem, & ad omnes creaturas, seu repræsentat omnia ista: sic Filius habet hoc ipsum ratione ejusdem naturæ divinæ, quam connotat; quamvis, ut in explicatione assertionis dicebamus, Filius non exprimat hoc connotatum ut intelligibili, & immateriali modo communicatum, nec rationem termini producti per intelligibilem, & immaterialem generationem; secùs verò idem Filius, ut concipitur sub conceptu Verbi. Hoc autem, ut diximus, solùm arguit distinctionem ex parte solius nostri modi concipiendi, non verò ex parte rei conceptæ. Nam ex parte huius, quidquid affert Filius in divinis, affert etiam Verbum, & è contra.

Ad primam confirmationem respondetur, satis esse ad rationem verbi intuitivi, quòd in eadem duratione reali sit cum re, quam intuitiuè repræsentat: ac proindre satis est, ut nulla sit propria *in quo* inter ipsum, & obiectum repræsentatum, ut in præsenti contingit.

Ad primam confirmat. Ad secundam confirmationem patet ex dictis. quomodo Verbum ut tale non sit simile suo principio ratione relationis, sed ratione naturæ connotatæ ab illo, quatenus concipitur, & significatur sub conceptu, & nomine personæ divinæ, seu Verbi: & quomodo hoc ipsū conveniat Filio, ut concipitur, & denotatur sub conceptu, & nomine Filii.

Ad secundā. Tertiò probatur eadem sententia. Quoniam aliàs forma Sacramenti Baptismi posset tradi sub nomine Patris, Verbi, & Spiritus sancti: hoc autem non est admittendum, ut communiter docent Theologi: ergo &c. Sequela videtur certa. Quoniam forma Sacramentorum non variatur, quando solùm fit variatio in nominibus habentibus idem significatum formale: ex eo quod tunc retinetur eadē significatio, & hac retēta, remanet forma Sacramēti, ut docet D. Thomas *3. p. q. 66. art. 5. ad 7.* 124. Tertium fundamentum. D. Thom.

Solutio Caietani. Ad hoc Caietanus in illo loco concedit sequelam: quia credit, esse sufficientem fomam Baptismi illam, quæ traditur sub nominibus denotantibus easdem personas divinas, quamuis non exprimant

exprimant illas sub nominibus Patris, & Filij &c.

Alia, & vera solutio. Cæterùm, licèt hæc solutio speculativè probabilis sit, non tamen practicè. Nam, ut colligitur ex D. Thoma in solutione allegata, in unoquoque idiomate sunt communiora, & usitatiora nomina, quibus res significantur, & sub his Sacramentorũ formæ fuerunt à Christo institutæ. Communiora autem, & magis usitata nomina, quibus tres divinæ personæ significari solent, & sub quibus *Matthæi ultimo* Baptismi formam instituit, sunt hæc, (Matt. ult.) nempe *Pater & Filius, & Spiritus sanctus*: & ita sub his, & non sub aliis, licèt æquivalentibus, debet legitima Baptismi forma exhiberi. Maximè: quia Verbum, & Filius in divinis licèt sint idem ex parte rei conceptæ, nihilominùs ex parte nostri modi concipiendi distinguuntur ratione summæ eminentiæ, quam generatio divina, & terminus per illam productus dicit.

152. Unicum fundamentum. Quartò denique probatur eadem sententia. Nam Verbum divinum sub conceptu talis non producit Spiritum sanctum per voluntatem; sed per modũ formæ intelligibilis: at Filius ut Filius producit illum per voluntatem: ergo diversa erit ratio formalissima Filij, & Verbi. Consequentia videtur legitima. Minor verò est perspicua Siquidem pater, & Filius per voluntatem spirãt Spiritum sanctum. Major autem etiam constat. Quoniam: sicut in nobis verbum non influit in amorem nisi per modum formæ intelligibilis; ita etiam in divinis Verbum divinum sub hoc conceptu non nisi isto modo influet in amorem divinum, qui à Patre, & Filio procedit. Et ratio est eadem utrobique. Quia forma apprehensa, nempe verbum, debet esse voluntati ratio amandi: forma autem apprehẽsa non nisi per modum formæ intelligibilis, seu (quod in idem quoad præsens redit) non nisi per modum formæ intellectæ concurrit ad amorem.

Confirmatio. Confirmatur. Quoniam Filius, ut talis, non est Patri ratio intelligendi: sed Verbum divinum est suo principio, nempe Patri, ratio intelligendi: ergo Verbum, & Filius non erunt omninò idem. Major ex se patet. Minor autem etiam constat. Quoniam verbum ex se habet esse formam actualissimam, per quam intellectus fit actu res intellecta, id autem, per quòd intellectus fit res intellecta, est intellectui ratio intelligendi, ut in verbo creato cernitur.

Ad ultimum. Ad quartum constabit ex dicendis infra, an Verbum divinum per modum formæ intelligibilis, & simul per voluntatem concurrat ad productionem Spiritus sancti. Si autem in hoc pars affirmativa teneatur, tunc eadem ratione Filius hoc ipsum habebit.

Ad confirmationem. Ad confirmationem concedenda est major intellecta de filio in *esse* naturali, quamvis negari debeat de filio, qui solùm est filius in *esse* intentionali, qualis est verbum in creatis: & deinde neganda est minor. Et ad probationem dicendum est, quòd licet verbum in creatis sit intelligenti ratio quodammodò intelligendi: ex eo quòd est forma actualissima, per quam objectum redditur actu intellectum, seu terminans intellectionem, per quamque intellectus fit in actu res intellecta, non tamen in divinis, ex eo quòd essentia divina propter suam summam actualitatem, est suum *intelligere*, & est actualissimè ipsa res intellecta ut talis, seu suum *esse* intellectum. Et ita Pater æternus non indiget verbo, quod (modo insinuato) sit ei ratio intelligendi, per quodque sua essentia reddatur actu intellecta, sed potiùs essentia divina tribuit Verbo totam actualitatem, quæ requiritur ad hoc, ut sit suum *esse* intellectum.

ARTICULUS III.

Utrum sit in divinis alia processio à generatione Verbi?

AD tertium sic proceditur. Videtur, quòd non sit in divinis alia processio à generatione Verbi. Eadem enim ratione erit aliqua alia processio ab illa alia processione: & sic procederetur in infinitum: quod est inconveniens. Standum est igitur in prima, ut sit una tantùm processio in divinis. (1. dist. 13. q. 1. art. 2. & 4. contra Gent. c. 23. fin. & pot. q. 10. a. 2.)

¶ 2. Præterea. In omni natura invenitur tantùm unus modus communicationis illius naturæ. Et hoc ideo est: quia operationes secundùm terminos habent unitatem, & diversitatem: sed processio in divinis non est nisi secundùm communicationem divinæ naturæ. Cùm igitur sit una tantùm natura divina (ut suprà * ostensum est) relinquitur, quòd una sit tantùm processio in divinis. (* Quæst. 11. art. 3.)

¶ 3. Præterea. Si sit in divinis alia processio ab intelligibili processione Verbi, non erit nisi processi amoris, quæ est secundùm voluntatis operationem. Sed talis processio non potest esse alia à processione intellectus intelligibili: quia voluntas in Deo non est aliud ab intellectu, ut suprà * ostensum est. Ergo in Deo non est alia processio præter processionem Verbi. (* Quæst. 19. art. 1.)

SED contra est, quod Spiritus sanctus procedit à Patre, ut dicitur Ioannis 15. Ipse autem est alius à Filio, secundùm illud Joannis 14. Rogabo Patrem meum: & alium paraclitum dabit vobis. Ergo in divinis est alia processio præter processionem Verbi.

RESPONDEO dicendum, quòd in divinis sunt duæ processiones, scilicet, processio Verbi, & quædam alia.

Ad cujus evidentiam considerandum est, quod in divinis non est processio, nisi secundùm actionem, quæ non tendit in aliquid extrinsecum, sed manet in ipso agente. Hujusmodi autem actio in intellectuali natura est actio intellectus, & actio voluntatis. Processio autem Verbi attenditur secundum actionem intelligibilem. Secundùm autem operationem voluntatis invenitur in nobis quædam alia processio, scilicet, processio amoris,

secundùm quam amatum est in amante: sicut per conceptionem verbi res dicta, vel intellecta est in intelligente. Unde & præter processionem Verbi ponitur alia processio in divinis, quæ est processio amoris.

Ad primum ergo dicendum, quod, non est necessarium procedere in divinis processionibus in infinitum. Processio enim, quæ est ad intra in intellectuali natura, terminatur in processione voluntatis.

* Quæst. 4. art. 3. & 4.

Ad secundum dicendum, quòd quidquid est in Deo, est Deus, ut supra * ostensum est. Quod non contingit in aliis rebus. Et ideo per quamlibet processionem, quæ non est ad extra, communicatur divina natura, non autem aliæ naturæ.

Ad tertium dicendum, quòd licet in Deo non sit aliud voluntas, & intellectus; tamen de ratione voluntatis, & intellectus est, quòd processiones, quæ sunt secundùm actionem utriusque, se habeant secundùm quemdam ordinem. Non enim est processio amoris, nisi in ordine ad processionem verbi. Nihil enim potest voluntate amari, nisi sit in intellectu conceptum. Sicut igitur attenditur quidam ordo verbi ad principium, à quo procedit, licet in divinis sit eadem substantia intellectus, & conceptio intellectus: ita licet in Deo sit idem voluntas, & intellectus, tamen, quia de ratione amoris est, quòd non procedat, nisi à conceptione intellectus, habet ordinis distinctionem processio amoris à processione Verbi in divinis.

Conclusio.

Præter processionem Verbi ponenda est in divinis alia processio, nempe processio amoris.

ARTICULUS IV.

Utrum processio amoris in divinis sit generatio?

1. dist. 13. art. 3. & 4. contra Gent. c. 23.

AD quartum sic proceditur. Videtur, quòd processio amoris in divinis sit generatio. Quod enim procedit in similitudinem naturæ in viventibus, dicitur generatum, & nascens: sed id, quod procedit in divinis per modum amoris, procedit in similitudinem naturæ: alias esset extraneum à natura divina, & sic esset processio ad extra: ergo, quod procedit in divinis per modum amoris, procedit ut genitum, & nascens.

¶ 2. Præterea. Sicut similitudo est de ratione Verbi, ita est etiam de ratione amoris. Unde dicitur Ecclesiastici 13. quòd omne animal diligit simile sibi. Si igitur ratione similitudinis Verbo procedenti convenit generari, & nasci, videtur etiam, quòd amori procedenti cōvenit generari.

¶ 3. Præterea. Non est in genere, quod non est in aliqua ejus specie. Si igitur in divinis sit quædam processio amoris, oportet, quod, præter hoc nomen commune, habeat aliquod nomen speciale. Sed non est aliud nomen dare, nisi generatio. Ergo videtur, quòd processio amoris in divinis sit generatio.

SED contra est. Quia secundùm hoc sequeretur, quòd Spiritus sanctus, qui procedit ut amor, procederet ut genitus. Quòd est contra illud Athanasij, Spiritus sanctus à Patre, & Filio, non factus, nec creatus, nec genitus, sed procedens.

In suo Symbolo Fidei.

RESPONDEO dicendum, quòd processio amoris in divinis non debet dici generatio. Ad cujus evidentiam sciendum est, quod hæc est differentia inter intellectum, & voluntatem: quod intellectus fit in actu per hoc, quòd res intellecta est in intellectu secundùm suam similitudinem. Voluntas autem fit in actu, non per hoc, quòd aliqua similitudo voliti sit in voluntate, sed ex hoc, quòd voluntas habet quandam inclinationem in rem volitam. Processio igitur, quæ attenditur secundùm rationem intellectus, est secundùm rationem similitudinis. Et in tantum potest habere rationem generationis, quia omne generans generat sibi simile. Processio autem, quæ attenditur secundùm rationem voluntatis, non consideratur secundùm rationem similitudinis, sed magis secundùm rationem impellentis, & moventis in aliquid. Et ideo, quod procedit in divinis per modum amoris, non procedit ut genitum, vel ut filius, sed magis procedit ut spiritus. Quo nomine quædam vitalis motio & impulsio designatur: prout aliquis ex amore dicitur moveri, vel impelli ad aliquid faciendum.

Ad primum ergo dicendum, quod, quidquid est in divinis, est unum cum divina natura. Unde ex parte hujus unitatis non potest accipi propria ratio hujus processionis, vel illius: secundùm quam una distinguatur ab alia, sed oportet, quòd propria ratio hujus vel illius processionis accipiatur secundùm ordinem unjus processionis ad aliam. Hujusmodi

jusmodi autem ordo attenditur secundùm rationem voluntatis, & intellectus. Vnde secundùm horum propriam rationem sortitur in divinis nomen utraque processio, quod imponitur ad propriam rationem rei significandam: & inde est, quòd procedens per modum amoris, & divinam naturam accipit, & tamen non dicitur natum.

Ad secundum dicendum, quòd similitudo aliter pertinet ad verbum, & aliter ad amorem. Nam ad verbum pertinet, in quantum ipsum est quædam similitudo rei intellectæ, sicut genitum est similitudo generantis. Sed ad amorem pertinet, non quòd ipse amor sit similitudo, sed in quantum similitudo est principium amandi. Vnde non sequitur quòd amor sit genitus, sed quòd genitum sit principium amoris.

Ad tertium dicendum, quod Deum nominare non possumus, nisi ex creaturis, ut dictum est supra. * Et quia in creatis communicatio naturæ non est, nisi per generationem, processio in divinis non habet proprium, vel speciale nomen, nisi generationis. Vnde processio, quæ non est generatio, remansit sine speciali nomine, sed potest nominari spiratio, quia est processio spiritus.

* Quæst. 13. art. 1.

Conclusio est negativa.

DISPVTATIO III.

De processione divini amoris, seu Spiritus Sancti.

POSTQVAM de prima processione in divinis reperta egimus, restat, ut ad secundam, nempe processionem per voluntatem, & amorem, seu ad processionem Spiritus sancti explicandam accedamus; ad quod meliùs præstandum hanc tertiam disputationem instituimus, in qua propter doctrinæ nexum, tam tertium, quàm quartum articulum D. Thomæ explicabimus.

DUBIUM I.

Vtrum in divinis sit alia processio per voluntatem.

Circa hujus dubij titulum recolenda sunt (proportione servata) ea, quæ, circa titulum dubij primi disputationis etiam primæ hujus tractatus notavimus. Et ita sensus tituli est, an intra Deum sit actu, & formaliter aliqua alia processio per voluntatem?

§. I.

Veritas catholica.

1. Dicendum est, dari in divinis, seu intra Deum aliam processionem præter processionem Verbi divini, nempe, processionem per voluntatem, per quam Spiritus sanctus procedit. Hæc est de fide, ut patet ex duobus illis testimoniis, quæ in argumento *sed contra articuli tertij hujus quæstionis* adducit D. Thomas, in unum tamen cojunctis. Nam Ioannis 15. dicitur. *Spiritum veritatis, qui à Patre procedit.* Et Ioannis 14. *Rogabo Patrem, & alium Paraclitum dabit Vobis.* Vbi, ut constat, Spiritus dicitur procedere à Patre, & esse alius à Filio: ac proinde procedere debet à Patre per aliam processionem distinctam à processione Verbi, nempe, per voluntatem; siquidem in natura purè intellectuali, qualis est divina, nequit dari alia processio præter processionem per intellectum, & voluntatem.

Assertio est de fide. D. Thom. Ioan. 15 & 14.

2. Nec obest, quòd in his locis de Spiritu sancto, qui dicitur procedere, non asseratur procedere ad intra. Quia id satis constat ex aliis locis, in quibus dicitur, ipsum esse verum Deum, ac proinde & manere in illo. Vnde D. Thomas 4. *contra Gent. c. 17.* ad hoc intentum adducit illud 1. ad Corinthios 2. *Spiritus enim omnia scrutatur, etiam profunda Dei. Quis enim hominum scit, quæ sunt hominis, nisi spiritus hominis, qui in ipso est? Ita & quæ Dei sunt, nemo cognovit, nisi spiritus Dei.* Quæ verba Sanctus Doctor sic loco citato expendit. *Comprehendere autem omnia profunda Dei, non est alicujus creaturæ, quod patet ex hoc quòd Dominus dicit Matth. 11. Nemo novit Filium, nisi Pater, neque Patrem quis novit, nisi Filius. Et Isaiæ 24. ex persona Dei dicitur. Secretum meum mihi. Ergo Spiritus sanctus non est creatura. Præterea, secundum prædictam. Apostoli comparationem, Spiritus sanctus se habet ad Deum, sicut spiritus hominis ad hominem: Spiritus autem hominis intrinsecus est homini, & non est extraneæ naturæ ab ipso: sed est aliquid ejus. Igitur, Spiritus sanctus non est naturæ extraneæ à Deo.* Et tandem hoc idem testimonium Pauli magis ibidem dilucidat ad præsens intentum his verbis: *Amplius: Si quis conferat verba Apostoli præmissa verbis Isaiæ Prophetæ, manifeste percipiet, Spiritum sanctum Deum esse. Dicitur enim Isaiæ 64. Oculus non vidit, Deus absque te, quæ præparasti expectantibus te. Quæ quidem verba Apostolus cùm introduxisset, subiungit verba præmissa scilicet, quòd Spiritus scrutatur profunda Dei. Vnde manifestum est, quòd Spiritus sanctus illa profunda Dei,* (intellige, absque speciali revelatione, aut gratuita voluntate Dei, sicut spiritus hominis scrutatur ea, quæ sunt hominis) *cognoscit, quæ præparavit expectantibus eum. Si ergo hæc nullus* (modo dicto) *vidit præter Deum, ut Isaias dicit: manifestum est, Spiritum sanctum Deum esse.*

D. Thom. 1. ad Cor. 2.

Vnde veritas hæc diffinita est in Symbolo Athanasij *Spiritus sanctus à Patre, & filio: non factus nec creatus, nec genitus, sed procedens.* Et ibidem dicitur: *Sed Patris, & Filij, & Spiritus sancti una est divinitas: æqualis gloria, coæterna majestas.* Et in Symbolo Missæ dicitur. *Qui ex Patre, Filioque procedit, qui cum Patre, & Filio simul adoratur, & conglorificatur.* Et tandem hoc ipsum omnia Concilia de re hac agentia, Patres, & Theologi proclamant. Et propterea à singulis in particulari referendis abstinemus.

Sym. Ath. Symbol. Nicænum.

§. II.

Eadem veritas catholica explicatur, & ratione ex testimoniis adductis desumpta fulcitur.

3. Elucidatur assertio, & probatur ratione ex prædictis testimoniis desumpta. CÆterùm, quia in assertione diximus, dari in divinis aliam processionem, præter processionem Verbi, nempe, processionem per voluntatem, & hanc esse processionem illam, per quam Spiritus sanctus procedit, oportet priùs explicare, cur processio Spiritus sancti sit hæc processio per voluntatē? & cur termino procedenti per illam nomen Spiritus sancti impositum sit? ut ita ea, quæ ex Scriptura circa hanc processionem adducta sunt, magis elucidata maneant.

D. Thom. Hoc autem optimè explicat D. Thomas 4. *contra Gent. c. 23.* his verbis: *Considerandum est, quod nomen spiritus à respiratione animalium sumptum videtur, in qua aer cum quodam motu infertur, & emittitur. Vnde nomen spiritus ad omnem impulsum, & motum, vel cujuscunque aërei corporis trahitur: & sic ventus dicitur spiritus, secundum illud Psalmi 148. Ignis, grando, nix, glacies, & spiritus procellarum, quæ faciunt verbum ejus. Sic etiam vapor tenuis diffusus per membra ad eorum motus, spiritus vocatur. Rursus, quia aër invisibilis est, translatum est ulteriùs spiritus nomen ad omnes virtutes, & substantias, & invisibiles, & motivas: & propter hoc anima sensibilis, & anima rationalis, & Angeli, & Deus, spiritus dicuntur: & propriè Deus per modum amoris procedens, quia amor virtutem quandam motivam insinuat.*

Vbi, ut vides, nomine Spiritus sancti intelligitur Deus procedens per modum amoris, seu per modum impulsus: ex eo quòd amor vim quandā motiuam, & impulsivam insinuat, & impulsum quendam producit, ut ex statim dicendis patebit. Quia verò id, quod procedit per voluntatem, procedit per modum amoris, seu per modum impulsus: propterea in idem redit, dari in divinis aliam processionem per voluntatem distinctam à processione Verbi, ac dari processionem, per quam procedit Spiritus sanctus: quia ipse procedit per modum amoris, & implusus divini.

4. S. Doct. Hoc etiam ulteriùs explicuerat idem S. Doctor *in eodem 4. contra Gent c. 19.* his verbis: *Sed quia amatum in voluntate existit, ut inclinans, & quodammodo impellens intrinsecus amantem in ipsam rem amatam: impulsus autem rei viventis ab interiori ad spiritum pertinet: convenit Deo per modum amoris procedenti, ut spiritus dicatur, ejus spiratione quasi quadam aspiratione existente* (idest, ut explicat Ferrara ibidē, & colligitur ex verbis relatis ex *cap. 23.* existente quasi quadam vitali motione, & impulsione, sive quadam attractione, aut emissione aëris: quia nomen spiritus à respiratione animalium sumptum est, in qua aër cum quodam motu infertur, & emittitur) *hinc est, quod Apostolus spiritui, & amori impulsum quemdam attribuit. Dicitur enim Romanorum 8. Qui spiritu Dei aguntur, hi filij Dei sunt. Et 2. ad Corinthios 5. Charitas Christi urget nos.*

Ferrara.

5. Assertio ergo sic explicata potissimè suadetur ratione desumpta ex testimoniis jam dictis, quamque *in simili disp. 1. dub. 1.* adduximus. Nam de divinis processionibus, quippe captum nostrum naturalem excedentibus, non aliter sentiendum est, quàm juxta id, quod ex Scriptura, Conciliis, & Patribus habemus: at ex his, juxta nuper dicta, habemus, dari in divinis præter processionem Verbi aliam processionem per voluntatem: ergo ita, & non aliter de hoc sentiendum est.

§. III.

Prædicta veritas quadam congruentia ex D. Thoma desumpta amplius elucidatur.

DEinde eadem veritas probari potest congruentia quadam satis idonea ad rem hanc supposita fide declarandā, & utcumque, supposita tamen eadem fide, suadendam, quam quidem adduxit D. Thomas *a. 3. hujus quæstionis*, potestque ad hanc formam reduci. Quoniam in natura intellectuali creata, præter processionem Verbi, datur alia processio per voluntatem: ergo etiam in natura divina, quæ est purè intellectualis, præter processionem verbi divini per intellectum, datur alia processio per voluntatem, nempe, processio Spiritus Sancti. Consequentia probatur: tum ex paritate rationis: tum etiam, quia ea, quæ sunt in divinis, debemus intelligere ad instar eorū, quæ reperiuntur in creaturis perfectioribus, quales sunt creaturæ intellectuales, ut ex D. Tho. *art. 1. hujus quæstionis* vidimus. Tum denique: quia hoc, quod est voluntatem creatam producere aliquem terminum per suum *velle*, dicit perfectionem denudabilem ab imperfectionibus. Sicut, quòd intellectus creatus per intellectionem exprimat activè verbum, dicit hujusce modi perfectionem: ergo, sicut ob hanc rationē datur in divinis processio per intellectum; ita ob eamdē dabitur ibidem præter hanc processionem alia per voluntatem. 6. Elucidatur amplius assertio quadam congruentia.

Antecedens autem probatur. Nam sicut objectum intellectum debet esse in intellectu, hoc ipso quòd intelligatur: ita etiam objectum amatum debet esse in amante, hoc ipso quòd ametur: ergo sicut per intellectionem creatam producitur verbum ad hoc, ut mediante illo objectum intellectum sit in intellectu intelligente ipsum: ita etiam per volitionem creatam producetur aliquis terminus, per quem objectum amatum sit in voluntate amante ipsum.

§. IV.

Objectiones contra præcedentem rationem.

7. Objectio prima Valentiæ contra præcedentem congruentiam. CÆterùm, hæc congruentia D. Thomæ pluribus Theologis, ex diversis tamen capitibus, displicet: & ideo plura contra illam objiciunt. Nam in primis Valentia putat, fundamentum prædictæ rationis, nempe; voluntatem creatam per suum *velle* producere aliquem terminum, sicut intellectus per suum *intelligere* illum producit, esse falsum. Potestque hoc probari primò ex eo, quòd prædictum fundamentum videtur contradicere eidem D. Thomæ *de Veritate quæst. 4. artic. 2. ad 7.* ubi sic ait: *Hæc autem est differentia inter intellectum & voluntatem, quòd operatio voluntatis terminatur ad res, quibus est bonum, & malum: sed operatio intellectus terminatur in mente, in qua est verum, & falsum, ut dicitur in 6. Metaphysica. Et ideò voluntas non habet aliquid progrediēs à se ipsa, quod in ea sit, nisi per modum operationis: sed intellectus habet in se ipso aliquid progrediens ab eo non solùm per modum operationis, sed etiam per modum rei operatæ. Et ideò verbum significatur, ut res procedens, sed amor, ut operatio procedens.*

D. Thom.

8. Secunda objectio. Secundò probatur hoc ipsum ratione desumpta ex præcedenti testimonio. Quoniam voluntas fertur ad res, non prout sunt ad intrà; sed prout sunt ad extrà in ipsis: ergo, cùm ideò dicatur, per

per intellectionem produci aliquem terminum, quia intellectus intelligit trahendo res ad se (ut constat ex ijs, quæ *in 1. tomo tractatu 2. disputatione 2. dubio penultimo, & ultimo*, diximus) fiet inde, ut per actus voluntatis nullus terminus producatur.

Confirm. 1. D. Thom. Confirmatur primò. Quoniam juxta D. Thomam *Quodlibeto 5. art. 9. ad 2.* per actiones sensuum externorum, ut per visionem, non producitur aliquis terminus intrinsecus correspondens verbo intellectus: ex eo quòd visus fertur ad res, prout sunt in se; ergo, cùm proprium sit voluntatis ferri ad bonum, prout est in se, non erit, cur per illam producatur terminus intrinsecus correspondens verbo mentis, de quo ratio D. Thomæ intelligitur.

Confirm. 2. Confirmatur secundò. Quia, cùm amatur aliquod objectum, quod est ad extra, v. g. divitiæ, tunc nihil aliud ad intra resides diligitur ut objectum: è contrà verò, cùm aliquid ad extrà existens intelligitur, debet dari aliquod objectum interius, quod per modum objecti sit intellectum per illam intellectionem, nempe verbum mentis, ut N. Complutenses *in lib. de Anima disput. 21. numero 42.* docent, & nos *disput. 1 hujus tractatus dubio 1.* asserimus: ergo, quamvis per intellectionem producatur verbum, non tamen per actus voluntatis producetur aliquis terminus, qui correspondeat verbo.

9. Objectio prima Aureoli, & Durandi contra eamdem congruentiam. Deinde Aureolus *in 1. distinct. 10. quæst. 1.* & Durandus *ibidem dist. 6. quæst. 2.* (quibus hæc congruentia D. Thomæ displicet) objiciunt, falsam esse illam propositionem, nimirum, *amatum esse in amante*, ex qua Angelicus Doctor colligit per amorem produci aliquem terminum intrinsecum correspondentem termino intrinseco, nempe verbo, quod producitur per intellectionem. Hoc autem probant primò. Quia de ratione amoris actualis est esse motum quemdam in rem amatam: & propterea exit quodammodò amans extra se ipsum, & transformatur in rem amatam, ut patet ex illo Matthæi 6. *Vbi est thesaurus tuus, ibi est & cor tuum.* Et ex Augustino *tomo 1. lib. 13. Confessionum cap. 9.* ubi inquit: *Amor meus pondus meum illo feror, quocumque feror*, & *tomo 5. lib. 11. de Civitate cap. 28. Ita corpus pondere, sicut animus amore fertur, quocumque fertur*: ergo potius amans est in amato, quàm amatum in amante.

10. Secunda objectio eorumdem. Secundò. Quoniam amatum non est in amante secundùm suam entitatem naturalem, ut ex se constat: neque secundum suam similitudinem, seu secundùm suum *esse* repræsentativum: quia habere hoc modo objectum intra se est proprium solius intellectus: ergo nullo modo amatum est in amante. Patet consequentia. Quoniam; sicut res amata tantùm habet suam naturam sub hoc duplici modo essendi, scilicet, secundùm suam entitatem naturalem, & secundùm *esse* repræsentativum: ita duobus his modis tantummodò potest verificari, prædictum amatum esse in amante.

11. Tertia objectio. Tertiò (alia tamen via) rationem D. Thomæ impugnant, nempe, quòd adhuc dato, amatum esse in amante, non rectè colligitur, debere per amorem produci aliquem terminum intrinsecum correspondentem termino intellectionis, nempe verbo. Tum, quia adhuc ut amatum esset in amante, satis esset dari in voluntate actum amoris, per quem ametur. Tum etiam, quia adhuc in casu dato non idcircò produceretur aliquis terminus: siquidem hic, ut nuper dicebamus, nec esset necessarius per modum objecti priùs amati, & in quo objectum ad extrà existens amaretur; cùm tamen terminus intrinsecus volitionis, & amoris deberet esse volitus, & amatus per prædictum amorem tanquam id, quod immediatè amatur, & mediante quo objectum ad extra existens diligitur: neque etiam esset necessarius per modum principij amoris: alioqui non esset terminus illius, sed principium. Tum denique: quia, licèt amatum esset in amante, non tamen propterea per amorem deberet produci aliquis terminus, qui corresponderet termino intrinseco producto per intellectionem, nempe verbo, de quo ratio D. Thomæ intelligitur, sed ad summum per quemlibet actum valdè intensum produceretur aliquis habitus: hoc autem non est satis ad inferendum, dari in divinis processionem per voluntatem, per quam procedat Spiritus Sanctus. Quoniam habitus procedit per modum principij amoris; non tamen tamquam purus terminus amoris: ergo, cum Spiritus Sanctus non procedat per modum principij amoris, non poterit inde colligi processio ejusdem Spiritus Sancti.

Quæ omnia confirmari possunt ex eo quòd, adhuc concesso, amatum esse in amante, & adhoc esse necessarium produci aliquem terminum intrinsecum correspondentem termino intrinseco intellectionis: nihilominùs inde non colligitur processio Spiritus Sancti, quam D. Thomas in sua ratione colligere intendit; sed hoc præcisè colligeretur, ex eo quòd in voluntate creata daretur actus amoris. Quoniam Spiritus Sanctus procedit ut actus amoris. Et ita idem Angelicus Doctor *4. contra Gentes cap. 19.* inquit, quòd Spiritus Sanctus procedit per modum amoris. Et inde colligit, non procedere ut filium, his verbis: *Deus igitur procedens per modum amoris, non procedit ut genitus: neque igitur Filius dici potest.* Confirmatur. Angel. Doctor.

§. V.

Animadversio duplex ad explicationem rationis D. Thomæ, & solutionem objectionum contra illam.

12. Animadversio prima pro solutione objectionum & explicatione rationis D. Thomæ. Objectiones istæ facilè solvuntur, si vis rationis D. Thomæ explicetur. Vt autem hoc meliùs capiatur, prænotandum est primò, quòd, sicut actio formaliter transiens, & formaliter immanens ut tales ex æquo opponuntur, ita habent rationes formaliter diversas. Et ideò, quemadmodum actio formaliter transiens debet per se loquendo esse extra ipsum agens, & (quod magis ad rem facit) ejus objectum debet esse extra prædictum agens: sic actio formaliter immanens debet esse intra agens, & similiter objectum ejusdem actionis debet esse intra illud: ita tamen, ut in unoquoque genere actionum immanentium debeat objectum esse intra agens, juxta diversum modum, & naturam talis agentis, & actionis. Nam, si illa actio sit infimi ordinis, quales sunt actiones vegetativæ, non erit semper necessarium, quòd objectum sit intra principium proximum agendi; sed satis erit minor alia coniunctio, ut N. Complutenses *in lib. de Anima disp. 8. à num. 8. usque ad 11.* docent, & nos *disput. 2. hujus tractatus dub. 1. assertione 2.* tetigimus. Si verò actio immanens pertinuerit ad altiorem ordinem, nempe ad sensitivum; tunc, si fuerit omnium infima, qualis est actio sensuum externorum, oportebit, ut objectum partim sit intra, & partim extra principium proximum sentiendi. Et propterea sensus externi habent ad intra objectum sensibile unitum eis in ratione objecti motivi, non verò in ratione ter- N. Compl.

minantis actu sensationem externam, ut constat ex illis, quæ nostri Complutenses *in lib. de Anima disput. 21. num 92.* docent, & ex ijs, quæ *in 1. tomo tractatu 2. disp. 2. num. 17.* diximus.

N. Compl.

13. Si autem actio immanens habuerit esse magis elevatum; tunc, si fuerit cognitio, & perceptio objecti, habebit obiectum ad intrà, tam ut habet rationem objecti motiui, seu ut habet rationem objecti constituentis in actu primo potentiam proximam in ratione cognoscitiuæ, quam ut habet rationem objecti actu terminantis cognitionem; & non utcumque, sed ita ut vel per se, vel per suam similitudinem sit ad intrà, quia hoc natura talis actionis exigit. Si verò fuerit actio immanens partis affectivæ; tunc habebit obiectum intra ipsum principium proximum appetendi, tanquam quid constituens illud in actu primo propriè, & in rigore tali, seu per modum virtutis activæ illius, necnon per modum objecti actu terminantis appetitionem ipsam: ita tamen, ut ex vi modi operandi appetitus non debeat esse objectum sic ad intra, vel per suam entitatem, ut habet suum modum essendi naturalem, & entitativum, & simul ut dicit rationem naturæ, vel per suam similitudinem: quia vis appetitiva non exigit illud sic ad intra; sed alio modo, nempe, per modum inclinationis, & propensionis: ex eo quòd, ut in hoc dubio explicabimus, unumquodque dicitur esse in inclinatione, & propensione ad se ipsum, & hic modus residendi ad intrà est accommodatus vi affectivæ, quæ est propensio quædam, & inclinatio in bonum appetitum.

Cæterùm, licèt objectum sit his duobus modis in vi appetitiua, v.g. in voluntate, mediante inclinatione & pondere ipsius; attamen, quia ipsa per se, & ratione sui est inclinatio per modum actus primi in suum objectum, ideò hæc inclinatio est ei satis ad hoc, ut objectum sit in illa per modum actus primi, tanquam in inclinatione, & propensione in actu primo ad ipsum. Quia verò voluntas non est inclinatio per modun termini & objecti, de cujus ratione sit terminare actu volitionem: propterea oportet addi aliquod pondus, & inclinationem in ipsa, de cuius ratione sit esse pondus actu terminans volitionem, & mediante quo objectum voluntatis sit ad intrà in ratione objecti terminantis actu volitionem.

14. Animaduersio secunda.

Prænotandum est secundò, quòd sicut intellectio v.g. quia debet habere duobus modis jam dictis objectum intra intellectum; ideò, si intellectus non habeat illud ad intrà secundùm suam entitatem, debet esse ei unitum secundùm suam similitudinem: ita in volitione, quoties objectum non potest uniri cum voluntate per se ipsum, non quidem ut dicit rationem naturæ, sed ut habet rationem impulsus, & ponderis (quem modum unionis ipsa petit,) tunc debet esse intra voluntatem secundùm aliquod aliud pondus supplens defectum obiecti.

Et quemadmodum in intellectione, quando obiectum in ratione obiecti motivi habet esse intrà intellectum; non autem in ratione obiecti actu terminantis intellectionem (ut contingit dum Angelus intelligit se ipsum, iuxta illum satis probabilem dicendi modum, quem *tomo 1. tractatu 2. disputatione 2.* adduximus (tunc prædictum obiectum per aliquid superadditum trahi debet ad intellectum in ratione obiecti actu terminantis intellectionem; non verò in ratione obiecti motivi: ita in volitione, quia obiectum illius semper est intra voluntatem in ratione obiecti (ut sic dicamus) motivi (id est, illo speciali modo, quo est intra illam, constituens eam intrinsecè in actu primo ad volendum, nempe, ratione inclinationis voluntatis in illud) propterea nec indiget se ipso, ut secundùm suam entitatem est distinctum ab inclinatione voluntatis in ipsum, nec aliquo alio, ad hoc ut sit hoc modo intra voluntatem; sed sufficit prædicta inclinatio, & natura voluntatis, sive secundùm nativa, ut cùm vult obiecta proportionata, sive secundum ea, quæ habet quatenus est elevata, ut cùm vult supernaturalia ut talia: quia ex ipsa inclinatione nativa, & ex elevatione fit integra voluntas respectu prædictarum rerum supernaturalium.

Cæterùm, quia obiectum non semper est unitum voluntati in ratione obiecti actu terminantis volitionem: idcircò tunc debet esse ad intra mediante aliquo termino denuò superaddito, qui sit ad instar obiecti per se ipsum sic uniti cum voluntate, ac proinde qui habeat rationem ponderis, & impulsus: sicut obiectum hoc modo est per se unitum voluntati, quando per se ipsum est ad intrà in ratione obiecti actu terminantis dilectionem, ut in divinis cernitur.

Tandem, quemadmodum, cùm intellectio est infinitæ perfectionis, tunc, etsi habeat ad intra obiectum duobus modis iam dictis, est infinitè fœcunda; & ratione huius fœcunditatis, non verò ex indigentia producit terminum ad intrà, per quem iterùm obiectum in ratione obiecti actu terminantis sit intra intellectum, ut in divinis cernitur, ita in voluntate, quando volitio fuerit infinitè perfecta, tunc etiam erit infinitè fœcunda: & licèt habeat ad intrà obiectum his duobus modis, nihilominùs ratione fœcunditatis, non verò ex indigentia producet terminum ad intrà, per quem obiectum amatum iterùm sit in ratione obiecti terminantis volitionem in voluntate, quique habeat rationem impulsus, & inclinationis, ut ita sit idoneus ad hoc, ut prædictum obiectum iterum sit intra voluntatē modo sibi debito, & eo proportionabili modo, quo in verbo producto ex pura fœcunditate dicitur Deus esse intra suum intellectum. 15.

§. VI.

Ratio D. Thomæ ex animaduersionibus adductis elucidatur.

His ergo suppositis, satis appatet vis congruentiæ adductæ à D. Thoma ad probandum, dari in divinis aliam processionem à processione Verbi quæ, ut magis elucidata maneat, protest ex nuper dictis ad hanc formam reduci. Quoniam in actionibus immanentibus, & creatis, qualis est volitio, debet obiectum esse intra principium proximum, v.g. in voluntate per modum obiecti actu amati seu actu terminantis amorem, ac proinde per modum impulsus, & ponderis, quia hoc exigit natura voluntatis, & modus, quo petit obiectum terminans volitionem esse ad intra, ut ex primo notabili patet: ergo per volitionem creatam semper producetur hæc inclinatio, & pondus, per quod amatum sit in amante per modum obiecti amati, seu actu terminantis amorem: ergo etiam per voluntatem divinam producetur sua inclinatio, & pondus, per quod Deus sit in se ipso tanquam amatum in amante, seu per modum obiecti actu terminantis amorem, quod est dari in divinis aliam processionem amoris præter processionem Verbi. 16. Ex prædictis animaduersionibus enucleatur ratio D. Thomæ.

Prima consequentia patet ex secundo notabili. Quoniam obiectum dilectum per voluntatem creatam

creatam, si sit finitum, non habet sufficientem actualitatem ad hoc, ut uniatur per se in ratione objecti actu terminantis amorem, seu per modum termini, qui sit impulsus, & pondus in idem objectum, de cujus ratione sit actu terminare amorem: sicut objectum creatum, & intellectum non habet sufficientem actualitatem ad hoc, ut in ratione objecti intellecti uniatur per se ipsum cum intellectu, ut *in 1. tomo tract. 2. disp. 2. n.* 248. latiùs diximus. Si verò sit infinitum, tunc satis probabile est, quod non est defectu actualitatis, sed ex alio capite (quod in hoc eodem dubio adducemus) nequit prædictum objectum per se ipsum uniri cum voluntate creata per modum termini, & impulsus actu terminantis volitionem: & ideò oportet, ut superaddatur, & producatur terminus alius, qui sit pondus, & inclinatio in objectum amatum, & per quem objectum sit in amante per modum objecti actu terminantis amorem: quamvis etiam probabile sit, quòd, cùm objectum volitum est infinitum, & clarè visum, quale est divina bonitas amata à beatis, tunc possit per se ipsum uniri cum voluntate in ratione objecti actu terminantis amorem: atque adeò non desideratur tunc aliud pondus, & inclinatio producta per volitionem.

Ex quo etiam, & ex dictis in notabili secundo probatio secundæ consequentiæ deducitur. Quoniam, licèt volitio infinita non producat terminum ex indigentia, quia respectu illius amatum est per se ipsum in amante, adhuc in ratione objecti actu terminantis amorem; attamen debet illum producere ex fœcunditate, & ut amatum sit quasi bis in amante per modum termini, & objecti actu terminantis amorem. Sicut, licèt intellectio infinita, nempe Dei, non producat verbum ex indigentia, quia essentia divina est unita cum suo intellectu, tam in ratione objecti motivi, quam in ratione objecti actu terminantis intellectionem: nihilominùs producit illud ex fœcunditate, & quia ratione hujus summæ fœcunditatis, & perfectionis debet essentia divina esse quasi bis in intellectu Dei per modum objecti actu intellecti, seu terminantis actu intellectionem divinam. Et hæc est vera explicatio rationis adductæ à D. Thoma *art. 3. hujus quæstionis*, quæ quidem sic intellecta habet (supposita tamen fide) esse satis congruam ad intentum S. Doctoris probabiliter suadendum.

D. Thom.

17. Huc etiam tendit discrimen illud, quod in schola D. Thomæ solet assignari inter actiones immanentes, & creatas, quales sunt actiones intellectus, & voluntatis; & inter actiones formaliter transeuntes: quòd illæ non necessario producunt ad intrà terminum distinctum, ut N. Complutenses *in libris de Anima disputatione 21. num.* 86. docent, & nos *in 1. tomo tractatu 2. disputatione 2. num.* 207. tetigimus. Nam consulto in hoc discrimine non dicitur, quòd prædictæ actiones immanentes non debent habere terminum ad intrà, sed quod non debent producere illum: quia actiones istæ ad suam consummatam perfectionem, & ut in *esse* quieto versentur circa sua objecta, debent esse ad intrà terminatæ, & completæ, vel per suum objectum terminans ad intrà, vel, ob defectum hujus, per terminum aliquem supplentem hanc absentiam objecti: & ita solùm producunt terminum, quando objectum non est ad intrà unitum in ratione objecti actu terminantis: & tunc non producunt illum tanquam terminum, ad quem ipsæ ordinentur, quia non sunt propriè motus ad illum; sed potius producunt eum propter se ipsas. Et ideò, ut docent nostri Complutenses *in lib. Physicorum disp. 16. n. 13.* non habent rationem motus propriè talis, qui est actus imperfecti, de quo *in 3. Physicorum* dicitur, quòd *est actus entis in potentia, &c.* sicut illam habent actiones transeuntes, quæ ordinantur ad suos terminos, & sunt propter illos producendos. Unde in hoc excellentia prædictarum actionum immanentium supra transeuntes consistit, ob idque non sunt modi terminorum per illas productorum, sicut actiones transeuntes; sed sunt entitates veræ: licet, quia habent rationem operationis vitalis immanentis, & creatæ versantis circa sua objecta, debeant esse unita, & conjuncta cum illis (modo jam insinuato) ut cum objectis terminantibus eas, vel cum aliquo supplente eorum defectum ad hoc, ut in *esse* quieto, & completo versentur circa ipsa.

N. Compl.

N. Compl.

§. VII.

Solvitur prior objectio contra rationem D. Thomæ.

18. *Ex dictis solvitur prima objectio Valentiæ.*

EX his ergo ad rationes factas contra rationem D. Thomæ non erit difficile occurrere. Unde ad primam pro sententia Valentiæ dicendum est cum Cajetano, Bañez, Zumel, Nazario, Molina, Vasquez, Arrubal, Granado, & alii, in præsenti; necnon cum Capreolo *in 1. distinct. 10. & dist. 27. quæst. 2. ad 3. secundo loco contra primam conclusionem*, & Ferrara *4. contra Gentes cap. 19.* optimum esse fundamentum Angelici Doctoris, nempe, quòd sicut per intellectionem creatam producitur aliquis terminus intrinsecus, scilicet verbum: ita etiam per *velle* creatum efficiatur aliquis terminus intrinsecus correspondens verbo mentis, per quem voluntas inclinetur actualiter in objectum amatum. Et propterea D. Augustinus *lib. 14. de Trinitate cap. 8.* & D. Thomas *infrà quæst. 93. artic. 7.* docent, hominem habere imaginem Trinitatis in mente, quia assimilatur illi in productione verbi, & termini amoris: alioqui, si solùm esset ei similis in cognitione, & amore, non assimilaretur ipsi secundùm rationem Trinitatis; sed secundùm essentialia. Neque contra hoc aliquid convincit testimonium illud D. Thomæ, quod pro se adducit Valentia. Quoniam, ut optimè notavit Cajetanus in præsenti, hæc est differentia inter intellectum, & voluntatem: quòd res, quæ in intellectu est terminus, habet modum, & nomen termini; res verò terminans in voluntate, licèt re ipsa, seu de facto sit terminus, nec modum, nec nomen habet termini: quoniam & est, & significatur ut in aliud tendens. Constat autem, quòd in aliud tendere conditio est, non termini, sed viæ, & actionis. Et propterea D. Thomas in illo testimonio *ex quæst. de veritate* inquit, quòd per voluntatem non producitur aliquid, nisi per modum operationis.

Caietan. Bannez. Zumel. Nazar. Molina. Vasquez. Arrubal. Granado. Capreol. Ferrara. D. Aug. D. Thom.

Caietan.

D. Thom.

19. *Respondetur aliter ad eamdem objectionem.*

Secundò respondetur cum Capreolo *in 1. distinct. 10. q. 1. ad 1.* Scoti Bergomensi *dub. 120.* Ferrara *4. contra Gentes cap. 19. §. ad hoc respondetur*, Divum Thomam solùm velle, quod per volitionem non producitur aliquis terminus, qui sit imago, & similitudo rei volitæ; sicut per intellectionem fit aliquis terminus, nempe verbum, quod habet rationem imaginis, & similitudinis respectu rei intellectæ. Quæ explicatio desumitur ex D. Thoma *de potentia quæst. 10. art. 2. ad 11.* & *quæst. 10. de Veritate art. 9. ad 7.* his verbis: *Dicendum, quòd motus, vel operatio cognitiva partis perficitur in ipsa mente. Et ideò oportet ad hoc, quod aliquid cognoscatur esse similitudinem aliquam in mente,*

Capreol. Bergom. Ferrara.

D. Thom.

mente, maximè si per essentiam suam non conjungatur menti ut cognitionis obiectum. Sed motus, vel operatio affectiva partis incipit ab anima, & terminatur ad res: & ideò non requiritur in actu similitudo rei, qua informetur, sicut in intellectu Ubi, ut vides, non negat D. Thomas, produci aliquem terminum intrinsecum per volitionem; sed quòd talis terminus non habet rationem similitudinis respectu rei volitæ.

20. Replic. Nec refert, si urgeas, quòd juxta explicationes datas malè colligeret Angelicus Doctor id, quod *in fine illius solutionis ad 7.* concludit, nempe, quòd amor non dicatur personaliter in divinis, ex eo quòd non se habet per modum termini producti. Nam, si re verà habet rationem talis, tunc, quamvis nec sit similis rei amatæ, neque habeat modum termini, dicetur personaliter: siquidem, quod est terminus processionis in divinis, dicitur personaliter, sive hoc, sive illo modo procedat.

Solutio. Caietan. Respondetur enim, quòd (ut optimè notavit Cajetanus *in hoc articulo*) ea, quæ pertinent ad voluntatem, non sunt ita nota, sicut quæ spectant ad intellectum: & propterea nec sunt imposita tot nomina ad significanda illa, quot ad denotanda ea, quæ spectant ad intellectum; sed eodem nomine, nempe, nomine amoris, solent significari, tam ipse actus amandi, quàm terminus intrinsecus ejusdem actus; quamvis prædictum nomen amoris per se primò impositum sit ad significandum actum amandi, & posteà extensum fuerit ad denotandum terminum intrinsecum ipsius. Sicut etiam propter eamdem penuriam nominum processio per voluntatem explicatur nomine communi processionis: & idcircò Spiritus Sanctus, qui est terminus illius, nuncupatur nomine communi procedentis, juxta illud Symboli Athanasij. *Spiritus Sanctus non factus, nec creatus, nec genitus; sed procedens.* Quare, cùm D. Thomas in fine illius solutionis sic concludit. *Unde amor non ita se habet ad hoc ut dicatur personaliter, sicut verbum*, solùm voluit, quòd, quia amor per se primò significat actum amoris, & verbum per se primò denotat terminum dictionis, ideò amor secundùm id, quod primariò denotat, non dicitur personaliter; licèt sic dicatur, si sumatur pro termino amoris, ut expresse docet idem S. Doctor infrà *q. 37. artic. 1.*

Symb. Athan. D. Thom.

Idem.

§. VIII.

Solutio secundæ objectionis contra eamdem rationem D. Thomæ.

21. Enodatur secunda obiectio Valentiæ. Ad secundum respondetur cum nostris Complutensibus *in lib. de Anima, disput. 21. n. 90.* concedendo, proprium esse intellectus trahere res ad se, & proprium esse voluntatis trahi ad res ipsas. Cæterùm inde non sequitur, non produci aliquem terminum intrinsecum per amorem. Quoniam intellectus non ideò dicitur trahere res ad se, quia producit utcumque terminum intrinsecum; sed quia talis terminus est similitudo actualissima objecti intellecti, ac proinde est prædictum objectum in *esse* cognoscibili. Unde nihil prohibet, quòd per amorem producatur aliquis terminus, qui non sit similitudo objecti; sed solùm inclinatio actualis per modùm termini in rem amatam, ratione cujus amatum sit in ipso amante modò proprio petito à voluntate.

Et ratio est. Quoniam amatum non est in amante ratione prædicti termini, nisi quatenus talis terminus est quædam inclinatio, & impulsus per modum termini in illud, & unaquæque res dicitur esse quodammodò in inclinatione, & impulsu, quo aliud fertur in ipsam, ratione proportionis & convenientiæ, quæ est inter utrumque. Constat autem, quòd hoc modo esse aliquid in appetitu non tollit, quominùs proprium sit ejusdem appetitus ferri in res, prout sunt in se ipsis. Quia, ut optimè notavit D. Thomas *4. contra Gentes cap. 19.* hoc ipso quòd amatum sit modo isto in amantis appetitu, sive voluntate, est in illa ut inclinans, & quodammodò impellens intrinsecus amantem in ipsam rem amatam. Et propterea Cajetanus, & Nazarius *artic. 3. huius quæstionis* inquiunt, quòd fieri, ut amatum sit in voluntate, non est fieri, quòd sit in illa ut tractum; sed ut trahens ipsam voluntatem; eò quòd amari non est trahi; sed trahere amantem. D. Thom.

Caietan. Nazar.

22. Amplius explicatur solutio. Explicatur hoc magis assignando differentiam, quæ inter intellectum, & voluntatem, quoad hoc intercedit. Etenim, licèt intellectus mediante verbo transeat ad intelligendum objectum secundùm esse naturale & entitativum, quod in se habet; & similiter voluntas mediante termino, quem producit, transeat ad amandas res, prout sunt in se ipsis: aliter tamen, & aliter. Nam verbum ita mediat, ut sit ratio formalissima, sub qua objectum ad extrà terminat intellectionem: quia proprium est intellectus terminari ad res prout sunt ad intrà: ac proinde, licèt objectum ad extrà, saltem multoties, habeat ex propriis meritis, quidquid requiritur ex parte rationis formalis *quæ* ad terminandam intellectionem; non tamen quidquid ex parte rationis formalis *sub qua* ex parte objecti intrinsecè se tenentis desideratur. Quoniam ratio hæc non est veritas, aut entitas obiecti ad extrà existentis ut talis, seu ut habet *esse* naturale & entitativum; sed veritas, aut entitas verbi formaliter sumpti, seu ejusdem obiecti, ut habet *esse* in verbo.

Cæterùm impulsus ille, qui per modum termini producitur per voluntatem ad hoc ut obiectum amatum sit etiam per modum termini in amante, præcisè se habet per modum objecti intermedij respectu objecti amati, & solùm assumitur ut medium ad perveniendum ad objectum amatum; non verò se habet per modum formalissimæ rationis ex parte objecti se tenentis, ratione cujus obiectum amatum habet formaliter terminare, & specificare volitionem. Quoniam ipsa bonitas obiecti est id, quod ex parte eius desideratur ad hoc, ut ex parte sua habeat rationem obiecti formalis specificantis volitionem, & amorem: ut ita, per hoc quòd detur in voluntate prædictus terminus productus per volitionem, & manens ad intrà, verificetur id, quod ex D. Thoma, & ferè omnibus Theologis dicitur, nempe, amatum debere esse in amante: & insuper, propter discrimen nuper assignatum inter terminum intellectionis, & volitionis, salvetur maxima illa communi calculo recepta, scilicet, quòd intellectus fertur in res, prout sunt ad intrà; voluntas verò ad easdem prout sunt ad extra, & in se ipsis, ex eo quòd bonum non est conveniens, nisi ut in se habitum; est autem intelligibile, prout non in re sed in apprehensione est consequibile: & ideò, semel sic habito, intellectus non curat de assecutione eius, prout est ad extra.

§. IX.

Diluitur utraque confirmatio secundæ objectionis contra rationem D. Thomæ.

23. Respondetur. Ex quo ad primam confirmationem respondetur concedendo antecedens, & negando consequen

tur ad primam confirmationem ejusdem secundæ objectionis.

consequentiam. Et ratio disparitatis desumitur ex dictis. Quoniam sensus externi tenent infimum locum in ratione virtutis cognoscitivæ, & ob hanc imperfectionem tantùm habent ad intrà objectum per modum objecti motivi; non verò per modum objecti ad intra actu terminantis, & propterea non producunt verbum, vel aliquid, quod sit ad instar verbi: ac proinde hoc, quod est videri, seu actu terminare visionem, neque in objecto viso, neque in aliquo alio objecto ad intrà est quid intrinsecū;sed solùm denominatio extrinseca proveniens à visione. Cæterùm aliæ virtutes cognoscitivæ, quales sunt imaginativa, & intellectus, & virtutes affectivæ eis correspondentes suntelevatiores, & ideò, ut dicebamus,debent habere objectum sibi unitum ad intra in ratione objecti dilecti,seu terminantis actu dilectionem: & per consequens debent producere terminum ad intrà, quoties objectum per seipsum non unitur ad intrà cum illo in ratione objecti actu terminantis ejus operationes.

Ad secundam confirmationem. Ferrara.

Ad secundam confirmationem negatur antecedens cum Ferrara *4.contra Gent.cap.19. §. Respondetur quòd Spiritus Sanctus*, ubi inquit, quòd, sicut *esse* verbi est *intelligi*, seu esse objectum actu, & ex propriis meritis terminans intellectionem: ita *esse* termini producti per voluntatem est *amari*, & esse aliquid, de cujus ratione sit actu terminare utcumque volitionem. Tum. quia, cum prædictus terminus pertineat ad voluntatem, & non ut actualis amor, aut principium ejus, oportet, ut pertineat ad illam tanquam obiectum (modo iam insinuato) amatum. Tum etiam, quia, ut docet D. Thomas 1. *parte quæst.16. artic.4.* necnon & Capreolus *in 2. distinct.24. quæst.1. artic.1.ad 1. contra primam conclusionem*, actus voluntatis est volitus ut obiectum, quatenus est proprium illius reflecti supra se ipsum. Et propterea idem S. Doctor 2. 2.*quæst.25.artic.2.*ait, quòd ex hoc ipso, quòd aliquis amat aliquid, consequenter amat se amare, & hoc esse de ratione amoris: ac proinde etiam terminus eiusdem actus erit etiam volitus ut obiectum: siquidem, quoties prædictus terminus fit, debet voluntariè, & spontaneè produci, sicut ipse actus voluntatis: & ita debet ob hanc rationem eodem proportionali modo esse etiam volitus per modum obiecti habentis se ad instar medij, ad hoc ut voluntas transeat ad obiectum, quod est ad extrà.

D. Thom. Capreol.

Idem S. Doctor.

24. Replica.

Nec refert, si urgeas, quòd hinc fiet, non posse terminum productum, per voluntatem esse rationem formalissimam terminandi respectu obiecti amati, & ad extrà existentis,si semel talis terminus consistit essentialiter in *amari*, seu in hoc, quod est esse actu terminantem actum voluntatis: cuius tamen oppositum nuper dicebamus: ergo, &c. Sequela probatur. Quia terminus productus per intellectionem, scilicet verbum, ob hanc solam rationem habet esse formalissimam rationem terminandi intellectionem respectu obiecti intellecti, & ad extra existentis, ex eo scilicet, quòd quidquid essentialiter est tale, habet ratione sui esse tale, & cætera alia ratione illius, & non aliter debent esse talia.

Responsio.

Respondetur distinguendo sequelam. *Si consistit* (ut re verà consistit) *essentialiter in amari*, per modum obiecti præcisè intermedij, & assumpti tantummodò ut medium ad pertingendum ad obiectum ad extra existens, neganda est. *Si consistit essentialiter in amari*, ut in obiecto, non præcisè intermedio, sed ut in obiecto formalissimo, concedenda est sequela. Cæterum esse hoc ultimo modo obiectum voluntatis non convenit prædicto termino; sed potiùs, licèt à se habeat esse obiectum intermedium, nihilominus formalissimam rationem, sub qua cadit sub voluntate, habet à bonitate obiecti ad extrà existentis. Quia, sicut voluntas fertur ad res, prout sunt ad extra; ita fertur ad ea, quæ sunt ad intrà, nempe ad hunc impulsum, & terminum ratione bonitatis, quæ est ad extrà, tanquam ratione formalissima, & *sub qua*: & ideò est mutua causalitas inter hunc terminum,& bonum ad extrà: quatenus terminus iste deseruit prædicto objecto per modum objecti intermedij, & modo explicato; cùm tamen bonitas objecti ad extra sit ratio formalissima sub qua amatur.

Et ad probationem sequelæ negandum est antecedens. Quia verbum non habet esse formalissimam rationem *sub qua* terminandi respectu objecti ad extrà, quia est utcumque essentialiter intellectum; sed quia est essentialiter intellectum per modum objecti formalissimi: & hoc non aliunde deducitur, quàm ex peculiari modo tendendi intellectus consistentis in hoc, quòd tendat ad res,prout sunt ad intrà. 25.

Explicatur maxima in replica adducta.

Ad maximam autem ibidem adductam, scilicet, quòd quidquid essentialiter est tale,habet ratione sui esse tale, & cætera alia ratione illius, & non aliter sunt talia, dicendum est, debere explicari cum debita proportione in objectis purè intermediis, & in objectis formalissimis: ita quidem, ut illud,quod essentialiter habuerit esse objectum purè intermedium, se ipso habeat esse tale, & non possit perveniri ad objectum ultimum, & specificans, nisi prædictum objectum mediet, quando objectum est talis conditionis, ut seipso nequeat uniri cum potentia in ratione objecti terminantis ejus operationem. Et similiter illud, quod habuerit essentialiter rationem objecti formalissimi, habeat ex se ipso formalissimè terminare, & quod nihil formalissimè terminet, nisi sub ratione illius. Unde, quia terminus intrinsecus,& actualis productus per volitionem consistit essentialiter in *amari* illo priori modo: propterea terminus, & objectum ad intrà per voluntatem productum non est formalissima ratio, sub qua objectum ad extrà amatur. Quia verò terminus intellectionis situs est in *intelligi*, seu in hoc,quòd est esse obiectum intellectionis hoc posteriori modo: propterea, dum objectum nequit per se uniri in ratione obiecti intellecti, tunc nihil terminat intellectionem, nisi verbum ipsum, vel ratione illius tanquam formalissimæ rationis terminandi ex parte rei intellectæ se tenentis:non secùs, proportione servata, ac contingit in specie intelligibili impressa, quæ quidem essentialiter habet esse obiectum motivum intellectus, *ut quo*: & propterea nihil movet illum, nisi ipsa, vel ratione illius: & inde est, ut ipsa obiectum reddat intelligibile.

§. X.

Enodatio reliquarum objectionum contra rationem D. Thomæ.

26. Occurritur primæ objectioni Aureoli,& Durandi.

ET similiter argumenta Aureoli, & Durandi non urgent. Nam ad primum dicendum est, quòd licèt per amorem amans sit in amato, nihilominùs per eumdem amorem, & terminum intrinsecum productum per illum etiam amatum est in amante. Quoniam, ut statim dicemus,ibi est aliquo modo res,ubi est inclinatio, & pondus in illam. Et propterea,licèt in locis relatis in hoc argumento

gumento significetur, amantem esse in amato; in aliis tamen denotatur, debere amatum esse in amante, ut Canticorum 8. *Pone me ut signaculum super cor tuum.* Et ad Philippenses 1. *Eo quod habeam vos in corde.* Et utrumque significatur in illo 1. Ioannis 4. *Qui manet in charitate, in Deo manet, & Deus in eo.* Quod etiam explicat D. Thomas 1.2. *quæst.28.art.2.*

Cantic. 8. Ad Philip. 1. 1. Ioan. 4. D. Thom.

27. Solvitur secunda objectio ejusdem Aureoli. Ad secundum pro eadem sententia Aureoli respondetur, quòd, etiamsi non sit necessarium, amatum esse in amante secundùm suam entitatem, nec etiam secundùm suam similitudinem, ita ut secundùm hanc sit in voluntate amantis; nihilominùs adhuc verificatur, amatum esse in amante: quia superest tertius alius modus, quo aliquid est in alio, nempe, ex eo quòd detur in eo pondus, & inclinatio ad illud. Sicut centrum dicitur esse quodammodò in gravi, & locus sursum in levi: quia in ipso est inclinatio, & pondus ad prædictum centrum, ut notavit D. Thomas 4. *contra Gentes cap.19.* his verbis: *Sic igitur, quod amatur, non solùm est in intellectu amantis, sed etiam in voluntate ipsius: aliter tamen, & aliter. In intellectu enim est secundùm similitudinem suæ speciei: in voluntate autem amantis est sicut terminus motus in principio motivo proportionato per convenientiam, & proportionem, quam habet ad ipsum. Sicut in igne quodammodò est locus sursum ratione levitatis, secundùm quam habet convenientiam, & proportionem ad talem locum: ignis verò generatus est in igne generante per similitudinem suæ formæ.*

D. Thom.

28. Ratio autem, propter quam aliquid dicitur esse in alio mediante prædicta inclinatione, tacta est à D. Thoma *loco nuper citato*, quæ potest confirmari, & elucidari. Tum ex eo, quòd hæc inclinatio causatur ab amato, saltem in genere causæ finalis, ac proinde est virtus proportionata ipsius impressa amanti ad hoc, ut tendat in ipsum amatum: unumquodque autem dicitur esse in virtute sibi proportionata, & à se alteri impressa. Tum etiam ex eo quòd, sicut objectum est in intellectu mediante verbo, & specie intelligibili receptis in ipso intellectu, quia per hæc habet objectum rationem objecti intelligibilis, & intellecti, & unumquodque ibi dicitur esse, ubi est forma constituens illud in aliquo esse: ita objectum amatum erit in voluntate mediante hac inclinatione, & termino intrinseco recepto in voluntate: quia prædictus terminus quodammodò habet tribuere rei amatæ, quòd sit amata, quatenus est veluti medium requisitum ad hoc, ut voluntas amando transeat in rem amatam: & unumquodque dicitur quodammodò esse in eo, quod habet rationem medij, aut quasi medij per se ordinati ad illud, & habentis proportionem, & commensurationem cum ipso. Unde, sicut objectum intellectus, non utcumque, sed in ratione objecti intelligibilis, & intellecti debet esse in intellectu: ita amatum, non utcumque, sed in ratione objecti amabilis, & amati debet esse in voluntate: quia in ea est inclinatio per modum potentiæ, sive in actu primo in objectum amatum, necnon & inclinatio per modum actus secundi, & termini actualissimi tendentis in ipsum.

Idem.

Ex quo etiam magis intelligitur, quomodo per amorem, & terminum istum intrinsecum amans sit in amato; & rursus amatum sit in amante. Nam, quatenus amans tendit per amorem, & terminum istum intrinsecum in amatum, dicitur, amantem esse in eodem amato. Cæterùm, quatenus hic amor, & terminus intrinsecus illius sunt virtutes impressæ amanti ab amato, & ratione illarum habet (modo dicto) res amata, quòd sit objectum amatum, dicitur res amata esse mediante eodem amore, & ejus termino in amante.

29. Respondetur ad tertiam objectionem. Ad tertium negandum est antecedens. Et ad probationem patet ex dictis, quomodo non sit satis actus amoris absque termino intrinseco producto per illum ad hoc, ut amatum debitis sibi modis sit in amante.

Ad secundam verò probationem patet etiam ex dictis. Ad ultimam neganda est major. Quoniam habitus, ut in eadem probatione dicitur, non est per se primò institutus ad terminandum amorem, & ad hoc ut sit objectum ad intrà; cùm tamen prædictus terminus debeat hoc habere.

Ad confirmationem. Ad confirmationem negandum est antecedens. Et ad probationem dicendum est, falsum esse, quòd Spiritus Sanctus procedat ut actus amoris; non verò ut terminus illius. Tum, quia in divinis admittenda est potentia spirativa, quæ sit principium Spiritus Sancti, ut ostenditur infra cum D. Thoma *quæst.41.art.3.* Constat autem ex his, quæ docet idem Angelicus Doctor *suprà quæst. 25. art. 1. ad 3.* in divinis non dari potentiam respectu actionis divinæ secundùm se, sed ratione sui termini. Tum etiam, quia juxta eumdem Sanctum Doctorem *de Veritate quæst. 4. artic. 2. ad 7.* in Deo non est distinctio realis operationis ab operante, sed producti à suo principio producente: ex eo quod principium operandi, & operatio ipsa comparantur per modum (ut sic dicamus) perfectibilis, & perfectionis illius: quæ autem sic in divinis conferuntur, solùm distinguuntur ratione. Quare, cùm Spiritus Sanctus procedat, ut realiter distinctus à suo producente, oportet ut non procedat per modum actus amoris; sed per modum termini illius. Tum denique, quia, sicut persona procedens per intellectum in divinis non est intellectio ipsa essentialis, aut notionalis; ita etiam persona procedens per voluntatem non erit actus amoris essentialis, aut notionalis.

Angel. Doctor.

30. Non favet Aureolo testim. D.Th. Nec obest testimonium D. Thomæ ibidem adductum. Nam S. Doctor (sicut & alij Patres) utitur nomine amoris ad significandum terminum ipsius amoris: ex eo quòd non habemus sufficientia nomina ad denotanda omnia, quæ reperiuntur in voluntate, ut notavit idem D. Thomas infrà *quæst.37.art.1.* his verbis: *Ex parte autem voluntatis, præter diligere & amare, quæ important habitudinem amantis ad rem amatam, non sunt aliqua vocabula imposita, quæ importent habitudinem ipsius impressionis, vel affectionis rei amatæ, quæ provenit in amante ex hoc, quòd amat, ad suum principium, aut è converso. Et ideo propter vocabulorum inopiam hujusmodi habitudines significamus vocabulis amoris, & dilectionis: sicut si Verbum nominaremus intelligentiam conceptam, vel sapientiam genitam. Sic igitur, in quantum in amore, vel dilectione non importatur, nisi habitudo amantis ad rem amatam, amor, & diligere essentialiter dicuntur; sicut intelligentia, & intelligere. In quantum verò his vocabulis utimur ad exprimendam habitudinem ejus rei, quæ procedit per modum amoris, ad suum principium, & è converso, ita quòd per amorem intelligatur amor procedens, & per diligere intelligatur spirare amorem procedentem, sic amor est nomen personæ, & diligere, vel amare est verbum notionale, sicut dicere vel generare.*

D. Thom.

§. II.

§. XI.

Opposita sententia, & primum ejus fundamentum, necnon ejus enodatio.

31. Hæreticorum sententia, & primum fundamentum. Oppositum tamen nostræ assertioni innuunt aliqui Hæretici, potestque probari primò. Quoniam processio Verbi est infinita in ratione processionis, sicut misericordia divina est infinita in ratione misericordiæ: ergo nequit in divinis dari alia processio præter processionem Verbi. Patet consequentia. Nam propterea in Deo tantùm potest dari unica misericordia, quia hæc in illo est infinita in ratione misericordiæ.

Confirm. 1. Confirmatur primò Quoniam per processionem Verbi communicatur illi omnis perfectio excogitabilis: ergo talis processio est infinita, dicens omnem excogitabilem perfectionem in ratione processionis: siquidem eò crescit processio in perfectione, quò crescit in ea terminus per processionem productus: ac proinde prædicta processio exhauriet totam vim, quæ est in Deo ad hoc, ut ab illo aliquid ultrà procedat ad intrà.

32. Confirm. 2. Confirmatur, & explicatur secundò. Quoniam, hoc ipso quòd per processionem per intellectum communicetur Verbo omnis perfectio excogitabilis, communicatur ei natura divina, quantum communicabilis est ad intrà: ergo non poterit dari divinis communicatio alia per voluntatem. Antecedens probatur. Quia alioqui illa communicatio esset imperfecta: siquidem per eam non communicaretur natura divina, quantum communicabilis est. Consequentia verò probatur. Quia, semel communicata natura divina quantum communicabilis est, non restat alia communicatio, per quam possit ultrà communicari: aliàs per priorem communicationem non esset communicata, quantum communicabilis est: ergo non erit dabilis alia processio ad intrà per voluntatem. Nam, hac data, necesse est, ut per illam re ipsâ natura divina communicetur, ut ex se, & ex dicendis in hac disputatione constabit.

Confirm. 3. Confirmatur tandem. Quoniam uni naturæ tantum correspondet unicus modus communicationis, per quam ab habente illam communicetur: siquidem actiones communicantes naturam non sunt multiplicabiles, non multiplicatis terminis formalibus, nempe, ipsis naturis: ergo, si semel per intellectum communicatur natura divina, non erit dabilis alia species actionis, quæ sit communicativa ejusdem naturæ.

33. Corruit fundamentũ Hæreticorum. Respondetur negando antecedens, si intelligatur de processione Verbi divini secundùm ea quæ præcisè intra propriam lineam exprimit. Nam secundùm hanc rationem tantùm est infinita in ratione generationis, non verò in ratione processionis. Neque est simile id, quod ibidem de misericordia divina adducitur. Quoniam linea misericordiæ est linea quædam (ut sic dicamus) atoma: at linea processionis divinæ est (ut sic loquamur) subalterna; sicut ratio attributi divini dicit etiam lineam subalternam. Vnde, sicut misericordia Dei est infinita in ratione misericordiæ; non verò in ratione attributi divini, id est, ita ut ex vi suæ lineæ formalissimè consideratæ dicat omnem perfectionem, & rationem spectantem ad quodlibet attributum: & propterea, ultra attributum misericordiæ, possunt in Deo dari alia attributa: sic processio Verbi dicens lineam quandam atomam, nempe *intelligere* Dei connotando Paternitatem, si sumatur cum præcisione eorum, quæ formalissime intra propriam lineam dicit, erit infinita in ratione generationis; non verò in ratione processionis: ita ut ex vi suæ lineæ præcisè dicat omnem perfectionem, & rationem, quæ invenitur in linea subalterna processionis divinæ, & cujusuis processionis sub illa contentæ.

Diximus, negandum esse antecedens, *si intelligatur de processione Verbi divini, secundùm ea, quæ præcisè intra propriam lineam exprimit.* Non quidem, quia prædicta processio adhuc identicè dicat, quidquid importat linea processionis divinæ subalterna; sed quia saltem identicè importat omnem perfectionem in prædicta linea subalterna repertam: ex eo quòd prædicta perfectio provenit à rationibus absolutis; non verò à relatiuis; & rationes absolutæ identificantur cum quavis ex divinis processionibus, & in eis per modum transcendentis imbibuntur; cùm tamen processiones ipsæ realiter inter se ratione relationum, quæ saltem per modum connotatorum ab eis importantur, debeant distingui.

Ad primam confirmationem concedendum est antecedens intellectum de Verbo divino, ut est terminus adæquatus suæ processionis, id est, ut concipitur quoad omnia, quæ per prædictam processionem consideratam præcisè intra suam lineam ei communicantur. Et deinde neganda est consequentia. Quia ad communicandam Verbo Dei sic sumpto omnem excogitabilem perfectionem, id est, tam essentiam Dei, quàm attributa, satis est quantum est ex parte processionis, per quam procedit, quòd talis processio sit infinita in ratione processionis Verbi, seu in ratione generationis; quamvis non sit infinita in ratione processionis, id est, quamvis ex vi suæ lineæ formalissimè sumptæ non dicat formalissimè loquendo omnem rationem, & perfectionem, quæ in linea subalterna processionis divinæ ut sic clauditur; licèt eam identicè, & per modum transcendentis afferat, ex eo quòd, quidquid est in Deo, eo ipso habet identificari cum alijs perfectionibus divinis ut talibus, & includere per modum transcendentis omnem excogitabilem perfectionem in Deo repertam. 34. Solutio ad primam confirmationem.

Et ad probationem in contrarium dicendum est, quòd, etsi eò crescat processio in perfectione, quo crescit in ea terminus modo dicto adæquatus per illam productus, ad hunc sensum, quòd debet servari proportio inter perfectionem processionis, & termini per illam producti; non tamen ita, ut quidquid perfectionis formaliter, & expressè reperitur in termino isto, reperiatur etiam eodem modo in processione, ut constat in processionibus creatis; sed satis erit, quòd, si terminus habeat per modum filij omnem excogitabilem perfectionem, tunc processio illius sit in ratione generationis infinitè perfecta: quia in hac est debita proportio ad communicandam suo termino, nempe filio, omnem excogitabilem perfectionem.

Adde, quòd, etsi Verbo communicetur ex vi suæ processionis omnis excogitabilis perfectio in esse entis; non tamen, quòd habeat illam omni excogitabili modo; quo in ratione termini potest prædicta perfectio communicari: nam talis perfectio potest in ratione termini alio modo communicari, ita ut, quòd terminat processionem fomaliter, & per se primò, non sit ipsa natura divina; sed ipse amor divinus, & secundùm hunc modum non communicatur Verbo omnis perfectio divina: & propterea restat, ultra processionem Verbi, alius modus communicandi divinam perfectionem, nempe per voluntatem, communicando 35. Additamentum.

nicando per se primò amorem diuinum, & deinde consequenter, ac identicè naturam Dei, & alias eius perfectiones.

36. Ad secundam confirmationem. Ex quo ad secundam confirmationem dicendum est, per processionem Verbi communicari naturam divinam, & totam perfectionem Dei, quantum communicabilis est ex parte rei communicatæ, scilicet naturæ, & perfectionis Dei; non tamen ex parte modi, quo communicatur: quia per processionem verbi tantùm communicatur per intellectum; non tamen per voluntatem: ac proinde per prædictam processionem Verbi tantùm communicatur illo speciali modo jam insinuato, nempe, per modum generationis, & naturæ, seu ita ut terminus formalis sit ipsa natura. Et propterea restat alius modus processionis per voluntatem, per quam perfectio Dei aliter communicetur, nempe, ita ut terminus formalis illius sit amor divinus, & reliqua alia ad divinam perfectionem spectantia communicentur secundariò, & identicè.

37. Ad ultimum occurrit D. Thomas. Ad ultimam confirmationem respondet D. Thomas *art. 3. hujus quæst.* & 4. *contra Gentes cap.* 23. his verbis. *Quòd autem in sola natura divina pluribus modis natura communicetur, rationabile est. Quia in solo Deo ejus operatio est suum esse. Unde cùm in eo, sicut & in qualibet intellectuali natura, sit intelligere, & velle; id, quod procedit in eo per modum intellectus, ut verbum; aut amoris, & voluntatis, ut amor, oportet, quod habeat esse divinũ, & sit Deus: & sic tam Filius, quàm Spiritus sanctus est verus Deus.*

Explicatur hoc ex dictis. Etenim, licèt in creaturis una natura unico tantùm modo possit communicari à supposito, & individuo illius naturæ: attamen in divinis pluribus modis potest eadem natura communicari, propter rationem à D. Thoma nuper adductam. (D. Thom.) Non quidem ita, ut terminus formalis harum communicationum sit ipsa natura divina; sed ita, ut terminus formalis unius sit natura, & alterius sit divinus amor; quamvis secundariò, & identicè (ex eo quòd *velle* Dei, & omnia reperta in eo sunt *esse Dei*) communicetur etiam per secundam processionem tota natura, & perfectio divina.

§. XII.

Proponuntur, & solvuntur alia argumenta pro eadem sententia.

38. Secundum argumentum ejusdem sententiæ. Secundò. Quia aliàs posset Deus uniri cum voluntate creata in ratione termini inclinantis illam in aliquod objectum, nempe in seipsum: hoc autem videtur inconveniens: ergo, &c. Sequela probatur. Quoniam, ex eo quòd datur in divinis personalitas habens rationem termini naturæ, propterea Deus potest uniri in ratione prædicti termini cum natura creata. Et similiter, quia Verbum habet rationem termini intellectionis, idcircò Deus est unibilis in ratione Verbi respectu visionis beatificæ: ergo, si in divinis datur terminus productus per voluntatem, qui proinde est inclinatio in aliquod objectum, nempe in bonum divinum, non erit, cur Deus in ratione prædicti termini inclinantis in tale objectum non possit cum voluntate creata uniri.

39. Occurritur primò. Respondetur primò, quòd si semel servanda est paritas, quæ videtur postulari inter objectum intellectus & voluntatis, tunc probabile est, quòd, sicut divina essentia potest uniri cum intellectu beato in ratione verbi, seu, ut suppleat defectum verbi, ita Dei bonitas poterit etiam uniri cum voluntate beatorum in ratione termini dilecti, seu, ut suppleat defectum talis termini. Nam, sicut divina essentia est actus purus, & est essentialiter intellecta; sic etiam divina bonitas habet esse essentialiter dilectam, & actum purum in sua linea: & ideò, quemadmodum ob illam rationem potest Deus uniri in ratione objecti intellecti; ita ob istam erit unibilis in ratione objecti dilecti.

Secundò respondetur negando sequelam. Et ad probationem dicendum est, esse disparem rationem. Quia de ratione verbi, vel personalitatis non est, quòd sint voluntaria intrinsecè: & per consequens non est de ratione illorum, quòd sint à principio intrinseco, illo nimirum, cum quo uniuntur: cùm tamen de ratione termini voluntatis, quia est inclinatio voluntaria ipsius voluntatis, debeat esse, ut sit à principio intrinseco, nempe ab illa voluntate, quæ per eam inclinatur in bonum dilectum. Et ideò probabile est, non posse causari à solo Deo extrinsecè: aliàs inclinatio formaliter, & essentialiter voluntaria non esset à principio intrinseco. Quare, cùm nihil Dei possit procedere à voluntate creata, probabile erit, quòd Deus nequeat in ratione huius termini amoris uniri. Secundò.

40. Tertium argumentorum. Tertiò. Nam, si daretur ad intrà aliqua processio in divinis per voluntatem, tunc id, quod per illam procederet, nihil aliud esset, quàm Spiritus sanctus, ut ex dicendis patebit, & ex dictis etiam constat: at Spiritus sanctus est creatura: & per consequens aliquid procedens extra Deum: ergo, &c. Major est certa. Minor autem probatur aliquibus testimoniis Scripturæ. Tunc quidẽ ex illo 1. Genesis, ubi dicitur: *Spiritus Domini ferebatur super aquas.* Et Ioelis 2. *Effundam de spiritu meo.* Moveri autem, & effundi solùm potest esse proprium creaturæ. Tum etiam ex illo ad Ephesios 4. *Nolite contristare Spiritum sanctum Dei.* Et Isaiæ 63. *Ipsi ad iracundiam provocaverunt, & afflixerunt Spiritum sancti ejus.* At in Deo tristitia, & afflictio cadere nequeunt; bene tamen in creatura. Tum deinde ex 8. ad Romanos: *Ipse spiritus postulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus.* Deo autem non competit orare, sed magis orari; benè tamen creaturæ. Tum præterea ex Lucæ 11. *Pater vester de cœlo dabit spiritum bonum petentibus se.* Et Actorum 5. ubi Petrus dicit. *Spiritum sanctum dedit obedientibus sibi.* Constat autem, non donari ab aliquo, nisi id, quod est creatum. Nam hoc solum modò potest sub dominio cadere. Ac tandem: quia Scriptura divina Filium Patri associans in iis, quæ divinitatis esse videntur, de Spiritu sancto non meminit, ut patet Matthæi 11. cùm Dominus dicit. *Nemo novit Filium, nisi Pater: neque Patrem quis novit, nisi Filius,* de Spiritu sancto nulla facta mentione. Et Ioannis 17. dicitur. *Hæc est vita æterna: ut cognoscant te solum Deum Verum, & quem misisti Iesum Christum.* Ubi etiam de Spiritu sancto mentio non fit. Et ad Romanos 1. *Gratia vobis, & pax à Deo Patre nostro, & Domino Iesu Christo.* Et 1. ad Corinthios 8. *Nobis unus Deus, Pater, ex quo omnia, & nos in illum, & unus Dominus Iesus Christus, per quem omnia, & nos per ipsum.* In quibus etiam nihil de Spiritu sancto dicitur. Si autem esset verus Deus, fieret de eo in his locis mentio: sicuti propter hanc rationem de Filio, & Patre in eisdem mentio fit.

(Marginal references: Genes. 1. Ioelis 2. Ad Eph. 4. Isaia 63. Ad Roman. 8. Luca 11. Actor. 5. Matt. 11. Ioan. 17. Ad Roman. 1. 1. ad Corinth. 8.)

Respondetur concedendo majorem, & negando minorem. Et ad primam probationem ex duobus illis testimoniis, nempe, Genesis 1. & Ioelis 2. desumptam

D. Thom. desumptam respondet D. Thomas 4. *contra Gent. cap.* 23. his verbis. *Non potest ostendi Spiritus sanctus esse creatura per hoc, quod de ipso in Scriptura sacra aliqua ad motum pertinentia dicta inveniuntur. Sunt enim accipienda metaphoricè. Sic enim & Deo aliquando Scriptura sacra motum attribuit, ut est illud Genesis 3. Cùm audissent vocem Domini deambulantis in paradiso. Quod ergo dicitur, Spiritus Domini ferebatur super aquas, intelligendum est eo modo quo dictum est. Sicut dicitur, quod voluntas feratur in volitum, & amor in amatum* (quia, sicut qui fertur super aquas, eò fertur, & ibi est, ubi sunt aquæ: ita, qui amat, eò fertur, & ibi est secundùm affectum, quo fertur, & ubi est amatum: (*Quamvis & hoc quidam non de Spiritu sancto: sed de aere intelligere velint qui habet naturalem locum super aquam. Unde ad eius multimodas transmutationes significandas dictum est, quod ferebatur super aquas. Quod etiam dicitur, effundam de Spiritu meo super omnem carnem, ea ratione dictum esse oportet intelligi, quia Spiritus sanctus dicitur mitti hominibus a Patre, vel Filio, ut dictum est. Verbo autem effusionis abundantia effectus Spiritus sancti intelligitur, & quod non stabit in uno, sed ad plures deveniet, a quibus etiam quodammodò in alios derivetur. Sicut patet in iis, quæ corporaliter effunduntur.*

42. Ad secundam probationem ex epistola *ad Ephesios cap* 4. & *Isaia* 63. respondetur, quod, ut patet etiam ex consuetudine sacræ Scripturæ, per quandam similitudinem humani animi passiones transferuntur in Deum. Sicut dicitur in Psalmo: *Iratus est furore Dominus in populum suum.* Dicitur enim Dominus iratus per similitudinem effectus. Punit enim, quod & irati faciunt. Unde ibidem subditur: *Et tradidit eos in manus gentium.* Sic & Spiritus sanctus contristari dicitur per similitudinem effectus: deserit enim peccatores, sicut contristati deserunt contristantes.

Psalm. 105.

Ad tertiam verò probationem ex 8. *ad Romanos*, & *Lucæ* 11. respondetur quoad primum ex his testimoniis, quòd etiam est consuetus modus loquendi in sacra Scriptura, ut illud Deo attribuatur, quod in homine facit, secundùm illud Genesis 22. *Nunc cognovi, quòd times Deum*, idest, nunc cognoscere feci. Et hoc modo dicitur, quod Spiritus sanctus postulat: quia postulare facit: facit enim amorem Dei in cordibus nostris, ex quo desideramus ipso frui, & desiderantes postulamus.

Genes. 22.

D.Thom. Quoad secundum verò testimonium in prædicta probatione contentum occurrit D.Thomas loco nuper citato ex 4. *contra Gentes in solutione ad* 9. his verbis: *Cùm autem Spiritus sanctus procedat per modum amoris, quo seipsum Deus amat: eodem autem amore Deus se, & alia propter suam bonitatem amat: manifestum est, quòd ad Spiritum sanctum pertinet amor, quo Deus nos amat. Similiter etiam amor, quo nos Deum amamus, cùm nos Dei faciat amatores, ut ex dictis patet. Et quantum ad utrumque Spiritui sancto competit donari, ratione quidem amoris, quo Deus nos amat, eo modo loquendi quo unusquisque dicitur dare amorem suum alicui, cùm eum amare incipit, quamvis Deus neminem ex tempore amare incipiat, si respiciatur ad voluntatem divinam, qua nos amat: effectus tamen sui amoris ex tempore causatur in aliquo, cùm eum ad se trahit. Ratione autem amoris, quo nos Deum amamus: quia hunc amorem Spiritus Sanctus facit in nobis. Unde secundum hunc amorem in nobis habitat, ut ex dictis patet: & sic eum habemus, ut cuius ope fruimur. Et quia hoc est Spiritui sancto à Patre, & Filio, quòd per amorem, quem in nobis causat, in nobis sit, & habeatur à nobis: convenienter dicitur à Patre & Filio nobis donari*

Ad ultimam probationem respondet idem S. Doctor, *loco citato in solutione ad* 4. his verbis: *Nec Spiritum sanctum à divinitate excludit, quòd Pater, & Filius interdum connumerantur, non facta mentione de Spiritu sancto: sicut nec Filium à divinitate excludit, quòd interdum fiat mentio de Patre, non facta mentione de Filio. Per hoc enim tacitè Scriptura insinuat, quod, quidquid ad divinitatem pertinens de uno trium dicitur, de omnibus est intelligendum: eo quòd sunt unus Deus. Neque etiam potest Deus Pater sine Verbo, & amore intelligi: neque è conversò: & propter hoc in uno trium omnes intelliguntur. Unde & interdum fit mentio de solo Filio in eo, quod est commune tribus: sicut est illud Matthæi 11. Neque Patrem quis novit, nisi Filius: cùm tamen & Pater, & Spiritus sanctus Patrem cognoscant. Similiter etiam de Spiritu sancto dicitur. 1. Corinthiorum 2. Quæ sunt Dei, nemo novit nisi Spiritus Dei: cùm tamen certum sit, quòd ab hac cognitione divinorum, neque Pater, neque Filius excludantur.* 43.

S. Doctor.

DUBIUM II.

Utrùm processio Spiritus sancti sit generatio?

DEcisio huius dubij efficaciter deducitur ex præcedenti, & ex iis, quæ *disputatione* 2. circa processionem Verbi diximus. Nam hoc ipso, quòd in divinis detur alia processio à processione Verbi, ut dubio præcedenti diximus, & processio Verbi habeat veram rationem generationis, ut *disputatione* 2. probavimus, non poterit processio Spiritus sancti rationem generationis sortiri: siquidem, sicut in divinis nequeunt dari plures Filij propter infinitatem filiationis Verbi: ita nec poterunt dari plures generationes: ac proinde hoc ipso, quòd processio Spiritus sancti sit alia à processione Verbi, nequibit rationem generationis habere. Cæterùm, quia satis difficile est explicare, quomodo Spiritus sanctus sit verus Deus; & nihilominùs non communicetur ei natura divina per veram generationem, sicut Filio communicatur: propterea ut hoc ipsum, quod ex præcedentibus efficaciter deducitur, explicemus, & simul pluribus objectionibus solutione dignis occurramus, non potuit non dubium hoc sigillatim excitari. 44.

§. I.

Vera & Catholica sententia.

DIcendum ergo est, processionem Spiritus sancti non esse generationem. Assertio hæc est de fide, & definita in Symbolo Athanasij. *Spiritus sanctus à Patre, & Filio: non factus, nec creatus, nec genitus; sed procedens.* Et in Symbolo Niceno, ubi de Christo dicitur: *Et in unum Dominum Iesum Christum, Filium Dei unigenitum*, & de Spiritu sancto additur: *Qui ex Patre, Filioque procedit.* Idem etiam habetur in Concilio Toletano I. approbato à Leone Primo, in assertione fidei, ubi ita dicitur de Spiritu sancto. *Qui nec Pater sit ipse, nec Filius; sed à Patre Filioque procedens.* Et posteà. *Est ergo ingenitus Pater, genitus Filius, non genitus Paraclitus.* Et in Concilio Toletano XI. sic dicitur in confessione fidei, *Hic etiam Spiritus sanctus, nec ingenitus, nec genitus creditur, ne si aut ingenitum dixerimus,* 45.

Conclusio de fide. Symb. Athan. Symb. Nicænum. Concil. Tolet. I. Concil. Tolet. XI.

H 2 duos

duos Patres dicamus, aut si genitum, duos Filios prædicare monstremur.

Ioan. 1. & 3. Et tandem vocatur Christus unigenitus Filius Dei, ut Ioannis 1. *Vidimus gloriam eius, gloriam quasi unigeniti à Patre,* & paulò post: *Unigenitus Filius, qui est in sinu Patris.* Et cap. 3. *Sic Deus dilexit mundum, ut Filium suum unigenitum daret.* Si autem Spiritus sanctus esset Filius Dei, ac proinde ejus processio esset generatio, tunc Christus non esset unigenitus Filius Dei, sed plures Filij in divinis darentur.

46. Objectio prima contra prædicta testimonia. 2 Reg. 5. 1. Paral. 3. Nec refert, si dicas, quòd etiam Salomon *Proverbiorum* 4. vocatur unigenitus coram matre sua Bersabe: & tamen ex eadem matre habuit David alios filios, ut patet ex 2. *Regum* 5. & 1. *Paralipomenon cap.* 3. ergo Christum vocari unigenitum Dei non infert, Spiritum sanctum non esse Filium.

Enodatur. Lyranus. Abulens. Non itaque hoc refert. Nam, ut optimè notavit Liranus super utrumque locum, & Abulensis 1. *Paralipomenon cap.* 3. *quæst.* 4. Salomon ideo appellatur unigenitus coram matre sua, quia ex Davide non fuit Bersabe alius Filius, qui posset in populo Dei connumerari. Nam etsi habuerit ex illa

2. Reg. 12. alterum filium, cujus fit mentio 2. *Regum* 12. attamen iste mortuus est ante octavum diem, & circumcisus non est, & propterea non computatur in

Genes. 17. populo Dei, juxta illud Genesis 17. *Masculus, cujus præputij caro circumcisa non fuerit, delebitur anima illa de populo suo.* Maximè, cùm mos sit Scripturæ, hujusmodi homines gratia sanctificante carentes pro nihilo reputare, juxta illud Pauli:

1. Cor. 13. *Si charitatem non habuero, nihil sum.* Unde alij filij præter istum, quos dicitur, Davidem habuisse ex Bersabe, non fuerunt naturales ejus filij, sed Uriæ, & adoptati à Davide. Quare, cùm hæc ratio non procedat in productione Verbi divini, ut ex se constat, inde est, ut prædictum Verbum ita sit Filius unigenitus, quòd nulla ratione detur alius Filius in divinis, ut ex definitionibus Ecclesiæ constat.

47. Aliud tamen-tum. Vatablus. Abulens. Caietan. Iansen. Galatin. Accedit, posse etiam dici, quòd, ut benè notarunt Vatablus, Abulensis, Cajetanus, Iansenius, & Galatinus, nomen unigeniti in illo loco Proverbiorum non sumitur propriè, sed metaphoricè pro filio, qui majori, ac proinde singulari amore diligitur. Cui interpretationi favent Septuaginta, apud quos habetur: *Et dilectus in facie matris.* Et Hebraicus contextus, qui latinè sonat; *Et unicus ad faciem matris meæ:* aut juxta aliam lectionem, quæ habetur in margine: *Et unicus inter filios matris meæ.* Nam his lectionibus satis denotatur, Salomonem placuisse valdè, & unicè matri suæ; quamvis hoc per posteriorem magis significetur: ex eo quòd in ea fit comparatio Salomonis ad alios filios: & ideo Salomon potuit vocari *unigenitus:* quia ejus mater adeò vehementer eum dilexit, ut solet unigenitus esse dilectus.

Congruitque hæc expositio cum ipso contextu, & Salomonis intentione. Nam hæc erat, exemplo suo alios adhortari ad studium sapientiæ à prima ætate, sicut ipse hoc præstitit, cùm adhuc esset tenellus, hoc est, in tenellis annis constitutus, & unigenitus coram matre sua, idest, ita ab ea dilectus, ac si esset unicus ejus filius: & nihilominùs obtemperavit monitis patris sui, qui eum ad sapientiam, & observantiam mandatorum Dei hortabatur. Hinc tamen non sequitur, nomen *unigeniti* in divinis, & in testimoniis adductis, in quibus Christus dicitur unigenitus Dei, sumendum esse metaphoricè. Tum, quia Concilia, & Patres intelligunt illa omninò propriè. Tum etiam, quia Verbum in divinis non est magis dilectum, quàm Spiritus sanctus.

Nec etiam obest, si secundò objicias, quòd Christus ad *Hebræos* 1. vocatur primogenitus Filius Dei: ac proinde dabitur alius Dei Filius secundo genitus: siquidem primogenitus dicit ordinem ad secundo genitum: ac per consequens etiam Spiritus sanctus erit genitus, & Filius. 48. Objectio secunda. Ad Hebræos. 1.

Non itaque hoc refert. Tum, quia hoc testimonium Pauli intelligitur de Christo in collatione ad creaturas, sive ad filios adoptivos, ut explicat noster Cyrillus *lib.* 10. *Thesauri cap.* 4. Nam filij adoptivi propter ipsum sunt adoptati: sicut & omnes creaturæ propter ejus gloriam factæ sunt. Tum etiam, quia, ut notavit idemmet Cyrillus, filius vocatur primogenitus, non quia alij sint post ipsum naturaliter geniti; sed quia nullus fuit genitus à Deo ante eum. Sicut propter hanc rationem vocatur primogenitus Virginis. Evanescit. N. Cyrill.

Congruitque hic modus loquendi cum aliis Scripturæ loquutionibus. Nam *Exodi* 13. circa quædam oblatio in templo exhibenda præcipiebatur pro aliquo primogenito aperiente vulvam, ut constat ex illis verbis: *Sanctifica mihi omne primogenitum quod aperit vulvam in filiis Israel:* ad hanc autem oblationem non erat expectandus secundus, vel tertius partus, ut ita per comparationem ad illum esset, & diceretur primogenitus ille, qui primò vulvam matris aperuit; sed eo ipso, quòd ante illum non fuisset alius natus, nomen, & rationem primogeniti obtinebat. Et ita oblatio illa præcipiebatur fieri quadraginta diebus post partum, in quibus diebus de futura confraternitate constare non poterat. Exodi 13.

§. II.

Eadem Catholica veritas ratione suadetur.

PRobatur deinde prædicta veritas ratione, & congruentia probabili (supposita tamen fide,) quæ ex D.Thoma *quæst.* 10. *de Potentia art.* 2. *ad* 4. & 7. Cyrillo *lib.* 1. *Thesauri cap.* 9. August. 15. *de Trinit. cap.* 14. & 17. & Bonaventura *in* 1. *distinct.* 6. desumitur, quæ potest ad hanc formam reduci. Quoniam Verbum procedit per modum naturæ; processio verò Spiritus sancti est per modum voluntatis: ergo illa erit generatio; non verò ista. Antecedens quoad primam partem probatur, & explicatur. Nam, sicut natura alicujus rei est primum, quod invenitur in ipsa; ita illud dicitur procedere per modum naturæ, quod est primum, quod procedit ab illa ut à principio *quo*. Cumque Verbum divinum sit primum, quod procedit in divinis, oportet, ut procedat per modum naturæ. 49. Ratio D. Thomæ pro assertione, D. Thom. Cyrillus. August. Bonavent.

Quoad secundam verò partem idem antecedens satis constat. Tum, quia, cùm in divinis non sint, nisi tantùm duæ processiones, nempe, per intellectum, & voluntatem, & quæ est per intellectum sit prima, & per modum naturæ, oportet, quòd secunda sit per modum voluntatis. Tum etiam, quia, cùm Spiritus sanctus sit secunda persona ex procedentibus, & ejus processio supponat aliam, nempe, processionem per intellectum, idcircò ex hoc etiam capite dicitur eius processio esse per modum voluntatis: ex eo quòd hujus processionis proprium est supponere aliam processionem priorem per intellectum.

Consequentia verò ejusdem primi enthymematis quoad primam partem probatur. Quoniam, sicut proprium est naturæ alicujus rei, esse primum, quod in re invenitur: ita prima processio, quæ oritur à tali natura tanquam à principio *quo*, erit, per quam natura prædicta communicatur ut terminus

minus formalis illius communicationis: ac proinde prima communicatio illius, seu communicatio ejusdem per modum naturæ erit vera generatio, cuius proprium est communicare naturam generantis, tanquam terminum formalem illius communicationis, ut *in hac disputat.* magis explicabimus. Et ita, hoc ipso quòd processio Verbi sit prima, seu per modum naturæ, oportebit, ut talis processio sit generatio.

51. Quoad secundam verò partem eadem consequentia probatur. Tum, quia hoc ipso quòd processio Spiritus sancti sit per voluntatem, & processio secunda supponat primam processionem, atque adeò processionem, quæ sit generatio, nequibit ipsa rationem generationis sortiri. Tum etiam, quia hoc ipso quod processio Spiritus sancti sit processio secunda, non communicabit tanquam terminum formalem, & per se primum suæ communicationis id, quod est primum in Deo, nempe naturam divinam: & sic non erit vera generatio. Tum denique, quia ex hoc, quòd processio Spiritus sancti sit processio secunda, & per modum voluntatis, optime sequitur, eam esse aliam à processione Verbi; non quidem alietate solùm numerica, siquidem alietas hæc solùm provenit à materia, quæ in divinis reperiri nequit; sed alietate quasi specifica, & per consequens denotante, talem processionem non esse veram generationem, & communicationem per se primò naturæ divinæ: alioqui nulla esset alietas quasi specifica inter prædictas processiones; imò nec numerica: siquidem utraque communicaret eamdem numero naturam.

Maximè, quia, sicut in divinis tantum datur unica v.g. misericordia, & unicus dumtaxat intellectus, ex eo quòd ista sunt infinita intra suam lineam: & ideò unica misericordia ambit totam perfectionem huius lineæ: ita tantùm dabitur unica potentia generativa, & unica generatio Verbi, quæ totam viam generandi ad intrà quasi exhauriat. Et propterea Athanasius in longiori epistola ad Serapionem Episcopum, *contra eos qui dicunt Spiritum sanctum creaturam esse*, quæ habetur *tomo 3.* ex eo colligit, Filium in divinis non posse generare ac proinde Spiritum sanctum ab eo procedentem non posse esse genitum, & Filium, & eius processionem non esse generationem: quia Pater habet integrè naturam, & Filius non accipit naturam materialiter, sive numericè distinctam sicut nos; sed integram, prout integritas opponitur divisioni illius in plures portiones naturæ existentes in diversis individuis, ut in nobis contingit: & sic eius processio non distinguitur à processione Spiritus sancti sicut generatio, & generatio; sed sicut generatio, & alia processio, quæ non sit generatio: & ita ait: *Non enim ut homo Deus, nec divisam habet naturam, ideoque ipse divisus non gignit Filium, ut ille vicissim efficiatur pater alterius. Quoniam autem ipse Pater ex Patre non est, nec Filius pars est Patris, ideò neque ipse gignit, ut genitus est, sed integer est integri splendor, & imago.* Athan.

52. Confirmatur, & explicatur primò. Confirmatur, & explicatur primò. Quoniam, ex eo quòd natura intellectualis est radicaliter intellectiva, & volitiva, ita ut habeat quodammodò per priùs esse radicem intelligendi, quàm volendi, (modo tamen *in 1. tomo tractatu 3. disp. 4.* explicato) idcircò in prima potentia, aut quasi potentia, seu facultate, quæ ab illa, modo ibidem insinuato oritur, aut quasi oritur, explicatur radix illa intelligendi, primaque ejus operatio formaliter sumpta est *intelligere*: & deinde subsequitur voluntas, & volitio: ergo eadem ratione, quia prædicta natura divina ut fœcunda habet per se primò esse communicativam sui ad intrà, & deinde esse communicativam sui amoris essentialis per voluntatem: propterea prima eius communicatio erit communicatio ejusdem naturæ: ac proinde vera generatio. Et deinde secunda communicatio erit formaliter loquẽdo communicatio prædicti amoris; non verò generatio habens pro termino formali naturam divinam communicatam: alioqui talis processio non esset processio secunda præsupponens primam, & distincta ab illa.

Confirmatur, & explicatur secundò. Quoniam propterea in vivente creato prima processio, sive productio, quæ ordine exequutionis in eo invenitur, non est generatio, quia ab initio suæ productionis non habet omnem perfectionem requisitam ad hoc ut generet; sed eget nutritione, augmentatione, &c. Et similiter, postquam pervenit ad debitam augmentationem; tunc ideò prius alterat materiam, quàm generet, idest, quàm communicet suam naturam substantialem alteri individuo, quia operatur dependenter à materia, & dispositionibus ejus, & substantia illius non est immediatè operativa, sed mediis accidentibus. Et ita, si vivens à principio suæ productionis esset perfectum, & completè fœcundum, nec egeret materia disposita, & priùs alterata, tunc prima eius communicatio, esset communicatio naturæ: ex eo quod habere vim ad hoc, esset prima fœcunditas; primaque vis communicativa quæ in eadem natura reperitur: ac proinde talis communicatio esset vera generatio. Et deinde secunda processio, quæ in illo viventi repetiretur, quæque esset distincta in specie à prima communicatione, nequiret rationem generationis, & communicationis prædictæ naturæ sortiri, ut ex se constat. Quare, cùm Deus sit in se semper perfectissimus, nec egeat dispositione alterante aliquam materiam, ad hoc ut suam naturam ad intrà communicet, oportebit, ut prima processio, quæ intra eum reperitur, sit generatio; non verò secunda: quippe quæ, hoc ipso quòd sit secunda, sive per voluntatem, habet principium distinctum: & per consequens est specie distincta à priori illa processione, quæ est generatio. 53. Confirm. 2.

Quæ omnia satis acutè explicuit D. Thomas *in 1. dist. 13. q. 1. art. 2.* his verbis: *Dico igitur secundum hoc, quòd est in divinis aliqua processio, secundum quam una persona procedit ab una: & hæc est processio generationis, secundùm quam Filius est à Patre. Et ideò dicitur esse à Patre. Et ideò per modum dicitur esse natura, vel intellectus: procedit enim ut filius & ut verbum: quia in utroque modo istarum processionum, scilicet natura, & intellectus est unius ab uno processio. Item, est aliqua processio in divinis, quæ est simul à duobus scilicet, ab eo, qui procedit, & ab eo, à quo procedit: & hæc distinguitur à prima secundùm originem: quia ista secunda processio est à præcedente secundùm processionem prædictam, quæ est per modum naturæ, & inde est, quòd ista processio dicitur per modum voluntatis esse.* 54. D. Thom.

Ubi D. Thomas ideò asserit, processionem Verbi esse generationem, & per modum naturæ, quia est *unius ab uno*, ut denotaret, talem processionem esse primam ex his, quæ in divinis reperiuntur: quia hoc ipso quòd esset à duobus non esset prima: ex eo quòd, ut *disput. 1. dub. 1.* diximus, non possunt dari in divinis duo innascibiles; sed hoc ipso, quòd detur secunda persona, debet dari inter illas ordo originis unius ex illis ab alia. Et similiter propterea asseruit idem Sanctus Doctor, processionem Spiritus sancti non esse generationem; sed esse processionem per modum voluntatis, quia est *à duobus*, ut denotaret, esse secundam pro- Idem.

cessionem præsupponentem aliam priorem, quæ sit per modum naturæ, per quam una ex illis duabus personis prioribus procedit ab alia. Unde, ut animadvertit idem S.Doctor *q.10. de Potentia art.2 ad 7.* adhuc creata generatio viventium per se, id est, ex vi propriæ lineæ, non supponit priorem aliam productionem ejusdem generis, & speciei, ac ab eodem proximo principio profectam; sed omnis Pater est primum principium in ratione generantis, seu in ratione particularis causæ principalis, quatenus, licet per accidens, & ex vi aliarum linearum, sive capitum Pater supponat sui productionem, quia non habet *esse* à se, sed ab alio, & ideo nequit generare, quin producatur; imò quin naturaliter loquendo à parente, quem habuit, generetur: hoc tamen, ut iam innuimus, aliunde, non per se, & ex vi propriæ lineæ, provenit. Diximus, *imò quin connaturaliter loquendo à parente, quem habuit, generetur*, ut hæc cohærerent cum illis, quæ N.Complutenses *in lib. Physicorum disputat. 15. numero 60.* docent.

N. Compl.

55. D. Martialis. Et hoc ipsum docuit D.Martialis *epist. 1. ad Burdigalenses cap. 10.* his verbis: *Verbum in quod credidistis, Filius est Unigenitus ante omnem substantiam, &c. Spiritus vero Dei non est genitus, sicut Verbum: quia & ipse Spiritus in divina æqualitate gloriosus processit ineffabiliter ab eo qui genuit, & ab eo quoque qui genitus est.* Putamus autem, hanc eamdem rationem, & explicationem ejus, quam D. Thomas adhibuit, allatam esse à Nysseno *lib. ad Ablabium: Quòd non sint tres Dij, prope finem*, ubi distinguens duplex suppositum divinum procedens à Patre, inquit: *Aliud quidem continenter, & sine medio ex primo est, aliud verò per id, quod immediatè, & ex continenti est, ut & unigeniti proprietas absque ambiguitate in Filio maneat, & ex Patre Spiritum esse non dubitetur, Filio, qui medius intercedit, & sibi unigeniti proprietatem servante.* In quibus verbis idcircò docet, Filium, sive Verbum esse unigenitum: quia ejus processio est ex continenti, idest prima; secùs verò processio Spiritus Sancti; sed hanc esse mediante processione Verbi eo modo, quo infrà latiùs dicetur.

D.Thom. Nyssenus.

56. Dilucidantur amplius omnia supradicta ex D. Thom. Possuntque hæc omnia explicari ratione, quam insinuat D.Thomas *in hac 1. parte quæst. 14. art. 4. & quæst. 87. art. 1. ad 2.* quamque nos suprà tetigimus. Nam hoc ipso, quòd processio per voluntatem sit processio secunda orta ex appetitivo, oportet, ut communicet per modum actus purissimi ipsam rationem appetitivi per modum etiam actus purissimi sumptam: ergo oportet, quòd non communicet per se primò naturam divinam: & per consequens, quòd talis processio non sit generatio. Hæc secunda consequentia patet ex prima. Prior verò ex antecedenti. Quoniam, ut latiùs *in 1. tomo hujus nostri Cursus Theologici tractatu 4 disputat. 2. dubio ultimo* diximus, appetitivum per modum actus purissimi non pertinet ad conceptum divinæ essentiæ, ut distinctæ ab attributis: quia, ut *locis citatis* docuit D.Thomas, appetitivum non potest esse prima ratio alicujus entis; sed semper supponit aliam, ad quam subsequatur: sicut omnis inclinatio supponit essentiam, ad quam consequitur: cùm tamen essentia, & id, quod constituit illam, debeat esse primum in tali re.

Antecedens verò ejusdem primi enthymematis ex sæpè dictis constat, & ex dicendis *in hoc dubio in solutione ad 4.* ampliùs patebit. Quia in divinis communicari debet per se primò principium proximum *quo* processionis. Et propterea natura divina, seu *intelligere* communicatur Verbo ex vi processionis, quia est principium *quo* proximum per modum actus purissimi ejusdem processionis, seu est in recto ipsamet processio activa Verbi. Unde optimè dicitur à Thomistis, quòd, sicut in his processionibus, quia sunt per modum actus purissimi, non distinguitur virtualiter principium proximum *quo* processionis ab ipsa processione activa, sed solùm ex parte nostri modi concipiendi: ita in eis communicatur per se primò, tam principium proximum *quo* illius, quàm ipsa processio activa quoad id, quod utrumque in recto importat: quia communicatur per se primò ipsa, v. g. intellectio, ut est formaliter eminenter intellectio, & vis ad intelligendum absque distinctione virtuali, & ut absque eadem distinctione dicit cætera alia, quæ supra diximus pertinere ad suam lineam, eoque modo, quem ibidem tetigimus.

Nec refert, si objicias, quòd in ente increato, & infinito, qualis est Deus, potiùs videbatur dicendum, quòd omnis ejus communicatio ad intra debet esse generatio habens pro termino formali communicationem divinæ naturæ: siquidem natura illius est talis conditionis, ut petat esse in pluribus suppositis quasi ordine quodam: ita ut primò sit in Patre, & deinde communicetur Filio, & postmodum Spiritui sancto: ac proinde utraque ex his processionibus in divinis reperta habebit rationem generationis; quamvis habeant inter se prædictum ordinem. 57 Objectio.

Respondetur enim, quòd infinitas divinæ naturæ, ratione cujus potest esse in pluribus suppositis, tantum exigit, quòd reipsa communicetur Filio & Spiritui sancto natura divina; non tamen quòd sit terminus formalis utriusque processionis: siquidem hæc eadem infinitas petit, ut una ex his processionibus sit per intellectum, & alia per voluntatem: ex eo quòd natura purè intellectualis, & perfectissima, qualis est divina, non habet alias vires, sive potentias, præter intellectum, & voluntatem, quibus operetur, ut ex dictis *disput. 1. dub. 3.* constat. Quare, cùm processiones istæ sint univocæ, ut suprà asseruimus, & processiones univocæ habentes distincta principia habeant etiam distinctos terminos formales, inde est, ut hoc ipso, quòd processio prima in divinis, quæ est per intellectū, habeat pro termino formali naturam divinam, nequeat processio Spiritus sancti, quæ est per voluntatem, habere eumdem terminum formalem. Et ita, licet per illam (modo statim dicendo) communicetur natura divina, nihilominùs non est generatio: quia ad id desiderabatur, ut terminus ejus formalis esset natura divina, ut ex definitione generationis viventium constat. Responsio.

Nec necesse erit assertionem nostram ratione alia in hoc dubio fulcire. Quoniam in sequenti dubio rationem, quam D. Thomas *in hoc art.* adducit, ex professo examinabimus: & ea semel examinata, & plenè intellecta, nihil aliud ad probationem prædictæ assertionis desiderabitur: quia ratio est omnium optima, & rem hanc, quantum materia, de qua est sermo, patitur, explicat, & probat. D.Thom.

§. III.

Argumentum primum contra veritatem catholicam in assertione contentam, & solutio illius.

58. Primum argumentum contra assertionem catholicam. SEd licèt veritas in nostra assertione tradita sit adeo certa: nihilominùs non desunt plura, & difficilia argumenta contra eam militantia. Primum est. Quod processioni spiritus sancti convenit

nit definitio generationis, nempe, *quòd sit origo viventis à principio vivente conjuncto, in similitudinem naturæ*: ergo erit vera generatio. Consequentia est perspicua. Antecedens etiam videtur constare: siquidem Spiritus Sanctus verè habet eamdem numero naturam vivam, & divinam cum Patre, & Filio: ac proinde processio, per quam illam accipit, erit *origo viventis*, nempe Spiritus Sancti, *à principio vivente conjuncto*, scilicet, à Patre, & Filio, *in similitudinem naturæ*.

Nec refert, si dicas, quòd etsi Spiritus sanctus verè habeat naturam vivam, & divinam; non tamen habet illam formaliter ex vi suæ processionis: quod tamen ad rationem generationis desideratur, quodque in definitione illius nuper adducta includitur, ut in hoc eodem dubio dicemus.

Joann. 16. Nam contra hoc est, quòd, quidquid habet Spiritus sanctus, habet ab alio, juxta illud Ioannis 16. ubi Christus loquens de Spiritu sancto inquit: *De meo accipiet*: at id, quod, quidquid habet, debet habere ab alio, non habet illud, nisi per processionem, qua ab illo procedit: ac proinde ex vi ejusdem processionis: ergo, &c.

59. Enodatur adm ttendo solutionem inter argue'i dum tradi tam. Respondetur, legitimam esse solutionem nuper traditam. Unde processio Spiritus sancti ex vi sua, & præcisè intra propriam lineam non habet communicari illi naturam divinam; sed solùm amorem, & impulsum divinum, tanquam terminum formalem prædictæ communicationis. Et ad probationem in contrarium concedenda est major, & distinguenda minor. *Nisi per processionem, qua ab illo procedit*, consideratam præcisè secundùm id, quod habet ex vi suæ lineæ, neganda est: consideratam secundùm hanc rationem, & simul secundùm id, quod habet intra alias lineas, & ratione identificationis cum ipsis, concedenda est. Et deinde neganda est consequentia. Quæ solutio ampliùs patebit ex his, quæ in solutione ad sequens argumentum dicemus.

§. IV.

Argumentum secundum contra eamdem veritatem, & eius enodatio.

60. Secundum argumentum. Secundum argumentum contra eamdem veritatem, per quod præcedens confirmari potest, sic se habet. Nam, vel Spiritus sanctus habet naturam divinam à se, & ex vi sua eo modo, quo illam Pater habet; vel ab alio, seu communicatam per aliquam processionem? Non primum: alioqui essent in divinis duo innascibiles: ergo secundum; ac proinde Spiritus sanctus ex vi suæ processionis habebit naturam divinam: siquidem id, quod habet res per suam processionem, communicatur ei ex vi ejusdem processionis.

Confirmatur. Confirmatur. Nam Spiritus sanctus ex vi suæ processionis procedit ut Deus spiratus: ergo procedit ut Deus: quia procedere ut Deum spiratum, non est conditio diminuens, & tollens ab eo rationem Deitatis, seu quòd procedat ut Deus: & consequenter ex vi ejusdem processionis communicabitur illi, quidquid habet.

61. Responsio ad argumentum. Respondetur eligendo secundam partem illius dilemmatis in argumento contenti: ita tamen, ut dum dicitur, Spiritum sanctum habere naturam divinam per suam processionem, non intelligatur habere eam per talem processionem secundùm id, quod præcisè dicit intra propriam lineam, sed secundùm quod identificatur cum divina natura, ex eo quòd, quidquid est in Deo, est Deus.

Ad confirmationem. Ad confirmationem transeat antecedens, & negetur consequentia. Quoniam variatur appellatio. Nam in antecedenti illa particula *ut* reduplicat rationem spirati tanquam formalem, ita ut sit sensus, quod ratio spirati, seu ratio impulsus, & amoris divini sit formalis terminus processionis Spiritus sancti: in consequenti verò reduplicat rationem Deitatis tanquam terminum formalem prædictæ processionis. Unde, etsi Spiritum sanctum procedere ut Deum spiratum, non sit conditio diminuens, quæ tollat Spiritui sancto, quòd verè sit Deus, & quòd per ejus processionem identicè sumptam communicetur ei natura divina: attamen tollit, quòd processio illa secundùm suam rationem formalem, & præcisè intra propriam lineam sumpta communicet naturam divinam: ac proinde tollit, quod terminus ejus formalis sit prædicta natura: & ita etiam auferr, quòd talis processio sit generatio. Quia, ut sæpè diximus, & statim ampliùs explicabimus, ad hoc ut processio illa esset generatio, requirebatur, ut intra propriam lineam esset communicativa naturæ divinæ, & eius terminus formalis esset eadem natura.

Explicantur omnia hæc. Etenim processio Spiritus sancti potest dupliciter considerari. Primò quidem secundùm id præcisè, quod habet intra propriam lineam, & ex vi illius, seu præcisè ut est processio per voluntatem, ac proinde processio secunda in divinis reperta, non considerando id, quod habet intra alias lineas divinas ratione identificationis cum illis. Secundò vero potest sumi non solùm secundùm ea, quæ dicit intra propriam lineam, sed etiam secundùm quod, propter rationem nuper dictam, identificatur cum natura divina, & omnibus aliis rationibus absolutis. Si priori modo sumatur, tunc non habet communicare naturam divinam: alioqui, ut asserebamus, esset processio prima, non verò secunda ex his, quæ in Deo reperiuntur. Secùs verò, si posteriori modo accipiatur. Nam, cùm volitio per quam Spiritus sanctus procedit, sit identicè tota natura, & perfectio divina, oportet, ut sicut, quia intra suam lineam cum præcisione sumptam dicit totam perfectionem lineæ voluntatis, propterea intra eam, & ex vi sua communicat hanc perfectionem, & terminus formalis illius est amor, & impulsus divinus infinitè perfectus intra lineam voluntatis: ita, quia eadem volitio est etiam infinita intra omnes alias lineas, non quidem quia hoc ei formalissimè competat, sed quia formaliter identicè est tota perfectio Dei: idcircò ratione hujus identificationis habet etiam communicare Spiritui sancto naturam divinam, & cunctam perfectionem Dei. 62. Dilucidatur solutio.

Potestque hoc ampliùs ex dictis explicari. Tum, quia idem numero principium *quo* harum communicationum inventum in principio *quod* communicatur, & (ut sic dicamus) quasi transfunditur in id quod ab eo procedit: ex eo quòd, cùm hæc communicatio sit univoca, debent terminus, & principium formale *quo* saltem proximum esse ejusdem rationis, & ejusdem quasi speciei, ac proinde in præsenti debent esse idem secundùm numerum: quia multiplicatio præcisè secundùm numerum non habet locum in rebus expertibus materiæ, ut *tomo* 1. *tractatu* 1. *disp.* 1. *dub.* 1. *& sequentibus* latè diximus. Et ita, sicut prædictum principium communicat, & ponit seipsum in termino per ipsum producto secundùm ea, quæ formalissimè tale principium intra suam lineam habet: ita etiam secundùm ea, quæ formaliter identicè ei competunt. Tum etiam: quia, cùm terminus huius processionis, nempe amor, & impulsus divinus, maneat in Deo, oportet, ut sit formaliter identicè 63. Ulterius explicatur.

Deus: siquidem quidquid est in Deo, debet ratione summæ simplicitatis divinæ esse Deus: ac proinde etiam oportebit, ut sicut id, quod ei competit formalissimè, nempe, esse amorem divinum, habet à sua processione secundùm formalissima illius cōsiderata: ita etiam id, quod habet formaliter identicè, habeat ab eadem processione secundùm ea, quæ formaliter identicè, quia est in Deo, dicit, ut ita servetur debita proportio inter processionem, & id, quod per eā procedit: alioqui enim vel Spiritus sanctus non haberet naturam divinam communicatam à Patre, & Filio, quod est contra fidem, vel si eam haberet, & non per processionē suam quoad ea, quæ formaliter identicè habet, sed quoad ea, quæ formalissimè importat, tunc talis processio non esset processio secunda, & per voluntatem, sed processio prima, & per intellectum.

64. D. Thom. Quæ solutio sumitur ex D. Thoma, tum *in art. 4. huius quæstionis* Tum etiam *in 1. distinct. 13. quæst. 1. art. 3. ad 3.* his verbis: *Dicendum, quòd processio amoris in quantum hujusmodi non habet quòd per ipsam natura aliqua communicetur, sed hoc habet, in quantum est in divinis, ubi non potest esse aliquid imperfectum. Et ideo Spiritus sanctus secundùm rationem processionis communiter loquendo non habet, quòd communicetur sibi natura. Et ideo talis processio non potest dici generatio secundùm suam propriam rationem. Ex ipsa enim ratione generationis est, quòd natura genito communicetur.*

§. V.

Objectio triplex notanda contra solutionem præcedentis argumenti, & responsio ad illam.

65. Replica prima contra prædictam solutionem. NEc refert, si contrà solutionem hanc tria objicias. Primum est, hinc fieri, quòd Spiritus sanctus non sit formalissimè loquendo Deus, sed tantum identicè: hoc autem dici nequit: ergo, &c. Sequela probatur. Quoniam solùm communicatur ei identicè divina natura, solumque identicè ejus processio quasi continet eamdem naturam: ac proinde solùm identicè erit Deus. Minor autem etiam constat. Quoniam alioqui non esset ita perfectè Deus, sicut reliquæ personæ: siquidem perfectiori modo est Deus, quod formalissimè habet rationem Dei, quàm id, quod solùm identicè est Deus.

Confirmatio. Confirmatur. Nam etsi intellectus beatus unitus cum divina essentia, ut habet rationem speciei intelligibilis, sit identicè, in esse tamen intelligibili, Deus, ut *in 1. tomo tract. 2. disp. 2.* diximus: nihilominùs, quia hic modus essendi Deum tantùm est esse Deum identicè, propterea adhuc in esse intelligibili non habetur perfectè divina essentia ab eodem beato: ergo similiter, licèt Spiritus sanctus in *esse* naturali, & intelligibili sit identicè Deus, si tamen formalissimè non sit Deus, non erit perfectissimo modo Deus, sicut reliquæ personæ divinæ.

66. Replica secunda. Secundùm est. Quòd, si processio Spiritus sancti, secundùm quod est in Deo, & per consequens prout identificatur cum divina natura, communicat eam, fiet inde, ut prædicta processio saltē identicè sit generatio: atque adeo & Spiritus sanctus saltem identicè sit Filius: hoc autem est contra fidem, ut constat: ergo, &c. Sequela probatur. Quoniam, si prædicta processio formalissimè haberet communicare divinam naturam, esset formalissimè generatio: ergo, si saltem identicè, & secundùm ea, quæ identicè affert, communicat illam, habebit saltem identicè rationem generationis.

Confirmat. Confirmatur. Quoniam, vel per hoc, quòd secundùm ea, quæ identicè talis processio affert, sit communicativa divinæ naturæ, tollitur, quòd Spiritus sanctus per eam procedens habeat naturam Dei ita perfectè, ac reliquæ personæ, eique ita perfectè communicetur, vel non? Non quidem primū, propter ea, quæ in prima ex his impugnationibus dicebamus: ergo secundum: ergo talis communicatio saltem identicè erit generatio: siquidem saltem identicè præstat, & continet id, quod præstat, & continet generatio, nempe communicationem perfectam naturæ divinæ, seu quòd Spiritus sanctus habeat perfectè esse Deum.

Tertium est. Quòd ad rationem generationis tantùm desideratur, quòd communicetur natura generantis; non verò quòd hoc sit ex vi processionis. Et ideò generatio viventium solùm definitur per hoc, quòd *sit origo viventis à vivente in similitudinem naturæ*, non verò additur, quod hoc sit ex vi processionis: ergo, cùm Spiritui sancto communicetur per suam processionem, licèt non ex vi processionis, natura divina, non erit cur eius processio non sit generatio. 67. Replica tertia.

Occurritur primæ replicæ. Respondetur enim ad primam ex his objectionibus, quòd, licèt ex identificatione illa, quæ est inter Spiritum sanctum, ut est terminus suæ processionis cum divina natura, & inter eamdem processionem cum prædicta natura, oriatur, quòd Spiritus sanctus sit Deus; ejusque processio quatenùs sic identificata contineat eamdem naturam divinam: attamen per hoc non tollitur quoad præsens, quòd Spiritus sanctus formalissimè sit Deus. Sicut, licèt ex identificatione, quæ est inter potentiam obedientialem naturæ humanæ ad unionem hypostaticam, ac proinde ad subsistentiam, & existentiam Verbi, & inter potentiam, sive capacitatem naturalem in ordine ad propriam subsistentiam, & existentiam, oriatur, quòd in Christo Domino potentia hæc naturalis subsistat, & existat per subsistentiam, & existentiam Verbi, & in nobis potentia obedientialis iam dicta habeat subsistere, & existere per nostram subsistentiam, & existentiam naturalem: attamen semel supposita hac identificatione, tunc non solùm identicè, sed etiam formalissimè sunt prædictæ potentiæ existentes, & subsistentes per existentias, & subsistentias iam explicatas, id est, recipiunt in se effectus, aut quasi effectus formalissimos earum.

Accedit, quòd aliud est, an Spiritus sanctus, ut est terminus formalis suæ processionis, sit tantùm identicè Deus: aliud verò, an ipse Spiritus sanctus absolutè & simpliciter loquendo, sive in *esse* entis habeat hoc modo tantùm esse Deum. Licèt ergo Spiritus sanctus secundùm priorem considerationem tantùm identicè sit Deus, quia non terminat formaliter per divinam naturam, quæ ei simpliciter & absolutè communicatur; sed tantùm ratione amoris, & impulsus divini per se primò illi communicati, & ita secundùm hanc considerationem solummodò dicit prædictum amorem: attamen Spiritus sanctus secundum posteriorem considerationem habet formalissimè esse Deum: quia sic sumptus non nominat solum terminum formalem suæ processionis, sed etiam divinam naturam: & ideò affert illud quasi conjunctum, quod quasi coalescit ex termino formali suæ processionis, & ex natura divina, ac reliquis aliis attributis, necnon ex propria personalitate: taliter, quòd licèt in *esse* termini formalis dicat de principali solum amorem; attamen in *esse* entis, & absolutè ac simpliciter loquendo dicat principalius naturam divinam, & propriam personalitatem, quàm attributum amoris, quod in *esse* termini formalis prædictæ 68. Aliter occurritur eidem replicæ.

ctæ processionis est quid formalissimum in eodem spiritu sancto.

Unde: sicut licèt actio, v. g. cum præcisione sumpta tantùm identicè sit passio, & passio similiter eodem modo accepta solummodo identicè sit actio: nihilominùs conjunctum illud, quod ex passione, & actione coalescit, est formalissimè actio, & passio: ita licèt Spiritus sanctus præcisè in esse termini formalissimi suæ processionis tantùm dicat rationem amoris, & impulsus divini: attamen ipse Spiritus sanctus in esse entis, sive absolutè & simpliciter consideratus (secundùm quàm rationem dicit prædictum conjunctum, & in eodem conjuncto principaliùs affert suam personalitatem, & naturam divinam) non solùm identice, sed formalissimè erit Deus, habebitque omnem perfectionem, & rationem absolutam, quæ in quavis ex divinis personis reperitur.

69. Diluitur object. o in forma. Quare ad formam hujus objectionis neganda est sequela. Et ad probationem distinguenda est prior pars antecedentis: *solum identice communicatur ei natura divina*, si Spiritus sanctus consideretur præcisè quoad rationem formalem terminandi suam processionem, concedenda est. Cæterùm neganda est, si idem divinus Spiritus consideretur in *esse* entis, sive absolutè & simpliciter loquendo, & non ut est sub hoc, vel illo conceptu, & ut peculiari aliquo nomine significatur. Quia secundùm hanc considerationem, idest, in ratione entis sumptus non consistit in ratione illa formali terminandi; sed constituitur in sua quidditate & essentia per naturam divinam: ex eo quod in *esse* entis, & modo dicto hæc est prior ratio illius, & cæteræ aliæ consequuntur ad istam. Et eodem proportionali tamen modo, debet distingui idem antecedens quoad secundam ejus partem, nempe, *quod solum identicè ejus processio quasi continet divinam naturam*, & concedi de eadem processione cum præcisione sumpta: siquidem secundùm istam considerationem non habet ex vi sua, sed solùm identicè quasi continere divinam naturam, ut habet rationem naturæ: Cæterùm negandum est idem antecedens, si intelligatur de prædicta processione, ut quasi coalescit ex volitione divina, & natura Dei ratione identificationis, quam cum ipsa talis volitio habet, necnon ex proprio connotato ejus. Nam licèt ex identificatione oriatur illud conjunctum, attamen conjunctum ipsum inde coalescens formalissimè habet naturam divinam.

Diximus, negandam esse priorem partem antecedentis, *si idē divinus Spiritus consideretur in esse entis, sive absolutè, & simpliciter loquendo, non vero, ut peculiari aliquo nomine significatur: & quòd priori illo modo sumpti potissima ratio est natura divina.* Ut abstineremus ab illa quæstione, an nimirùm, prout significatur nomine Spiritus sancti, dicat de principali relationem, aut rationem impulsus divini, vel divinam naturam. Sicut, licèt Verbum divinū in *esse* entis: & secundùm se, ac absolutè, & simpliciter sumptum afferat ex parte rei conceptæ naturam divinam: attamen, ut significatur sub conceptu, & nomine verbi, tunc primum, & potissimum, quod per hunc conceptum exprimitur, est relatio ejusdem ad dicentem. Et similiter, licèt primum, & potissimū, quod est in Petro, v. g. in *esse* entis, sive absolutè & simpliciter sumpto, sit sua essentia: attamen, ut concipitur, & significatur sub conceptu, & nomine *Petri*, aut *Personæ*, tunc individuatio, & personalitas ipsius est primum, & potissimum, quod per illud nomen significatur, & ibidem concipitur.

70. Ad confirmationem. Ad confirmationem concesso antecedenti, negetur consequentia. Tum, quia modus identificationis, quo intellectus beatorum identificatur cum essentia divina, est modus imperfectus, & admittens distinctionem realem potentialem, ut *in 1. tom. tract. 3 disp. 2.* latiùs diximus, & identificatio illa tantum per participationem est identificatio cum divina essentia; secus verò in præsenti contingit: & ideo non est utrobique par ratio. Tum etiam: quia intellectui beato non unitur (adhuc semel supposita identificatione ipsius cum essentia divina in ratione speciei intelligibilis) ipsamet essentia, ut formalissimè habet rationem intellectionis; sed est ibidem secundùm hanc considerationem purè idēticè, & (ut sic dicamus) purè materialiter (quia nimirū eadem simplicissima forma est in Deo species intelligibilis, & intellectio:) & ideo non sequitur, quod semel data prædicta identificatione, tunc essentia, ut formalissimè habet rationem intellectionis, uniatur cum intellectu beato: ex eo quòd prædictus intellectus est incapax talis unionis ratione suæ limitationis, & divina essentia ratione suæ infinitatis nequit secundum hanc cōsiderationem illi uniri: siquidem hoc ipso, quòd illi sic uniretur per modum intellectionis, ac proinde per modum operationis vitalis, deberet procedere ab codē intellectu beato, sicut & omnes aliæ intellectiones & operationes vitales procedunt ab intellectu, & principio vitali, cui uniuntur in ratione intellectionis, aut operationis vitalis; constat autem, quòd essentiam divinam, ut habet rationem intellectionis, sic procedere ab intellectu beato est supra finitatem, & limitationem ipsius intellectus: ac tandem hoc ipsum arguere (si dabile esset) in essentia divina, esse quid finitum & limitatum, & perconsequens id cum eius infinitate pugnare.

Ad secundam objectionem neganda est sequela. Et ad probationem concedendum est antecedens, sed neganda consequentia. Quoniam, ad hoc ut processio Spiritus sancti esset identicè generatio illius oportebat, quòd identificaretur cum aliqua generatione ejusdem Spiritus sancti formalissimè tali, quod tamen implicat: ex eo quòd Spiritus sanctus nequit esse genitus. Sicut ad hoc, quòd idem Spiritus sanctus in ratione termini formalis suæ processionis formaliter sumptæ sit identicè Deus, oportet, quòd identificetur cum natura divina, à qua aliquid habet formaliter esse Deum. 71. Solvitur secunda replica.

Unde probatio hæc peccat in reddendo non causam pro causa. Quoniam causa, seu ratio, propter quam aliquid est identicè generatio, non est, quia communicet identicè naturam (ex hoc enim solùm habetur, quòd sit identicè Deus,) sed quia communicat illam ratione identificationis quam habet cum aliqua processione, quæ formalissimè sit generatio. Quia per hoc, quòd aliquid sit identicè tale, solùm significatur, quòd habeat esse tale ratione alicujus, quod sit formaliter tale. Aperitur defectus objectionis.

Ad confirmationem eligenda est posterior pars illius dilemmatis, quatenus per illam significatur, quòd absolutè & simpliciter loquendo non tollitur ab Spiritu sancto, ex eo quòd ejus processio solùm identicè communicet naturam divinam, quòd ipse, & illa communicatio sint ita perfecta, sicut aliæ personæ, & communicatio, per quam Verbo communicatur natura divina. Nam, licèt processio per voluntatem ex vi suæ lineæ non exprimat tantam perfectionem, quantam processio Verbi: re tamen ipsa includit totam perfectionem, quam prædicta processio: sicut & quodlibet attributum Dei includit totam perfectionem reipsa, quam reliqua attributa, & natura dicunt, propter intimam inclusionem omnium in quolibet, ut in *1. tom. tract. 4. disp. 7. num. 72.* & deinceps diximus. 72. Et ad confirmationem ejusdem respondetur.

Cæterùm

Cæterùm neganda est consequentia. Et ad probationem patet ex dictis distinguendum esse, & si sensus sit, quòd saltem identicè per identificationem cum generatione formaliter tali præstat id, quod generatio, nempe, communicationem naturæ Dei, neganda est: secus verò, si sensus illius sit, quòd per identificationem ad naturam divinam sub conceptu naturæ præstet identicè id, quod generatio quoad hoc, quod est communicare identicè prædictam naturam. Hinc tamen non fit, talem communicationem esse identicè generationem, sed esse identicè naturam divinam, ex eo quòd, quidquid est in Deo, est Deus.

Nota. Advertendum tamen, quòd cùm negamus, processionem Spiritus sancti esse identicè generationem, tantùm volumus, quòd non sit identicè generatio formaliter talis, non tamen negamus, esse identicè generationem virtualiter, aut quasi virtualiter talem, quia licèt non identificetur cum generatione Verbi, quæ sola est generatio formaliter talis, identificatur tamen cum divina natura, in qua virtualiter, aut quasi virtualiter continentur, ut in prima, & fontali linea omnia, quæ sunt in Deo.

73. Enodatur tertia replica. Ad tertiam objectionem respondetur negando antecedens. Nam hoc ipso, quòd generatio viventium definiatur per hoc, *quod sit origo viventis à vivente in similitudinem naturæ*, denotatur, quòd terminus formalis illius est natura, quæ sit saltem eadem secundùm speciem in generante, & genito: ex eo quòd actiones definitæ per suos terminos definiuntur per eos, tanquam per terminos formales: cumque idem sit, aliquam actionem, sive mutationem habere aliquid pro termino formali, ac ex vi sua tendere ad communicandum prædictum terminum, ex eo quòd ratio ejus formalis sita est in hoc: propterea hoc ipso, quòd generatio definiatur per hoc, quòd sit *origo viventis* communicativa naturæ, ibidem dicitur, quòd habeat naturam pro termino formali, & quòd ex vi sua, seu ex vi suæ processionis communicet prædictam naturam. Et ita videmus, quòd in rebus creatis non datur aliqua productio, quæ sit *origo viventis à principio vivente conjuncto*, & habeat pro termino formali naturam eamdem, quæ est in generante, & nihilominùs non habeat ex vi processionis communicare prædictam naturam.

Ulterius elucidatur. Unde per hanc particulam, *ex vi processionis*, non importatur aliquid distinctum à reliquis particulis definitionis generationis viventium. Idque potest magis explicari: ex eo quòd hæc particula tantùm potest denotare, vel quòd generationi conveniat producere simile secundùm propriam rationem formalem, aut secundùm propriam virtutem, sive efficaciam, aut in ordine ad suum terminum formalem. Ex quibus primum, certum est, non importare aliquid præter id, quod in aliis particulis definitionis continetur: quia omnis definitio convenit definito secundùm eam rationem formalem, quæ in ipsa explicatur. Et idem est dicendum de secundo: quia cuilibet productioni, sive sit generatio, sive alia actio, debet convenire secundùm propriam virtutem, & efficaciam producere suum proprium terminum. Et tandem idem est certum de tertio: quia, sicut essentia actionis consistit in ordine ad suum terminum formalem, ita etiam debet definiri in ordine ad eum, & non est necesse explicare, quòd id, quod ponitur pro termino, sit terminus formalis illius.

§. VI.

Argumentum tertium contra prædictam veritatem, & occursus ad illud.

Tertium, & principale argumentum, contra eamdem veritatem in assertione nostra stabilitam est hujusmodi. Nam Spiritus sanctus ex vi suæ processionis procedit ut persona divina: ergo procedit ut Deus, & ut est idem in natura cum suo principio: ergo ejus processio erit generatio. Hæc ultima consequentia patet ex priori, quoniam processioni Spiritus sancti conveniunt priores particulæ contentæ in definitione generationis viventium, nempe, *quod sit origo viventis à principio vivente conjuncto*: siquidem Spiritus sanctus est terminus vitalis voluntatis divinæ, & in ea manēs: ergo, si simul procedit ut Deus, & in eadem natura divina cum suo principio, non poterunt non omnes particulæ definitionis generationis viventium convenire prædictæ processioni: ac proinde talis processio erit vera generatio. Prima verò consequentia ex antecedenti videtur constare. Quoniam persona divina non potest non dicere naturam divinam: & ita, quod procedit ex vi suæ processionis ut persona divina procedet utique ex vi illius ut Deus. 74. Tertium & præcipuum argumentum contra assertionem.

Suadetur primò antecedens. Antecedens autem probatur. Tum: quia Spiritus sanctus ex vi suæ processionis procedit ut subsistēs in aliqua natura, cùm in se sit subsistēs, & non possit habere subsistentiam aliunde, nisi ex vi suæ processionis, ex eo quòd prædicta subsistentia debet esse quid productum: ergo, cùm ex vi suæ processionis non procedat ut subsistens in aliqua natura creata, procedet ex vi illius ut subsistens in natura Dei: & per consequens ut persona divina.

Secunda probatio. Tum etiam: quia Spiritus sanctus ex vi suæ processionis procedit ut distinctus realiter à Patre, & Filio, ut ex se constat: at non potest realiter distingui ab illis, nisi ut est una ex personis divinis: ergo, ex vi suæ processionis procedit ut persona divina. Tum deinde: quia, si ex vi suæ processionis non procederet ut persona divina, haberet hoc aliunde, & per accidens: siquidem id, quod convenit alicui, & non ex vi suæ processionis, advenit ei aliunde, & per accidens, ut in creaturis cernitur: ergo, cùm nihil per accidens possit Deo convenire, oportebit, ut ratio personæ divinæ conveniat Spiritui sancto ex vi suæ processionis.

Ultima probatio. Tum denique (per quod explicatur probatio præcedens:) nam de facto per processionem, qua Spiritus sanctus procedit à Patre, & Filio, communicatur ei, quod sit persona divina, ut communiter docent Theologi: ergo, cùm processio ista non habeat communicare hoc per accidēs, nec etiam per accidens habeat Spiritus sanctus esse Deum, habebit hoc ex vi alicujus rationis eidem intrinsecæ, & essentialis, & per consequens ex vi sua: & ita Spiritus sanctus ex vi sua procedet ut persona divina.

75. Confirmatur. Confirmatur. Tum, quia ex vi processionis Spiritus sancti debet ei aliquid divinum communicari: alioqui ejus processio non esset divina: ergo ex vi ejusdem processionis debet ipsi communicari, quòd sit persona divina. Probatur consequentia. Quoniam illud divinum, quod ei cōmunicatur ex vi suæ processionis, non potest communicari tanquam quid inhærens: siquidem hoc repugnat Deo: ergo tanquam quid per se subsistens in natura divina: & per consequens Spiritus sanctus procedet ut persona divina. Tum etiam: quia ex vi processionis communicatur eidem Spiritui Sancto amor substantialis: ergo subsistens; ergo persona divina.

Respondetur

76. Diluitur argumentum cum priori probatione antecedentis.

Reſpondetur negando antecedens. Et ad primam probationem negandum eſt, Spiritum ſanctum ex vi ſuæ proceſſionis,ſeu ſecundùm id,quod eius proceſſio intra propriam lineam affert,accipere, quòd ſit ſubſiſtens in aliqua natura,ſive creata, ſive increata: quamvis per ſuam proceſſionem ſecundùm id,quod identicè affert, accipiat, quod ſit ſubſiſtens in natura divina.

Ad ſecundam probationé.

Ad ſecundam probationem concedenda eſt major, & neganda minor. Quia ad hoc, ut Spiritus ſáctus ex vi ſuæ proceſſionis procedat ut diſtinctus à ſuo principio,ſatis eſt,ut ex vi illius cómunicetur ipſi amor ſubſiſtens ſubſiſtentia relativa, vel quod communicetur prædictus amor modificatus, aut quaſi modificatus per relationem procedentis ad ſuum producens,ſeu ſpirati ad ſuum ſpiratoré. Cæterùm, ſive proceſſio Spiritus ſancti habeat ex vi ſua communicare amorem ſubſiſtétem ut talem, ſive præcisè ut diſtinctum, id eſt oppoſitum relativè cum ſuo principio; non tamen propterea Spiritus ſanctus ex vi ſuæ proceſſionis procedet ut perſona divina:quia adhuc deſiderabatur,quòd procederet per modum ſubſiſtentis ex vi proceſſionis; non quidem in ſolo amore divino,ſed etiam in natura divina:& per conſequens,quòd ex vi ejuſdem proceſſionis cómunicaretur prædicta natura. Cùm autem dicimus,Spiritum ſanctum ex vi proceſſionis habere eſſe amorem per ſe ſubſiſtentem ſubſiſtentia relativa,nolumus,quod prædicta ſubſiſtentia ſit terminus formalis *quo* talis proceſſionis, ſed ſolùm conjunctum illud,quod ex utroque coaleſcit,nempe,ex ſubſiſtentia relativa,& amore divino, eſſe terminum formalem *qui* prædictæ proceſſionis,ad quem ex vi ſuæ lineæ terminatur.

77. Ad tertiam.

Ad tertiam probationem dicendum eſt,quod etſi proceſſio Spiritus ſancti habeat aliunde communicare naturam divinam eidem Spiritui ſancto,nó tamen abſolutè loquendo hoc convenit ei per accidens, ſed per ſe: quatenus per hoc denotatur, quod per ſe formaliter identicè id habet.

Ad ultimam.

Ad ultimam verò probationem concedendum eſt antecedens, & neganda conſequentia, ſi ſenſus illius ſit,quòd proceſſio Spiritus ſancti ex vi alicujus rationis formalis propriæ lineæ diſtinctæ ab aliis ſit communicatio naturæ divinæ: ſed tamen, ſi ſenſus illius fuerit; quòd ex vi alicujus rationis formalis per ſe identicè ei convenientis hoc habeat.Nam(ut dictum eſt)poceſſio illa, ut identificata cum divina natura, communicat eam Spiritui ſancto.

78. Solutio confirm.

Ad confirmationem quoad primam eius probationem concedendum eſt antecedens, ſi ly *divinum* ſumatur,non præcisè pro natura divina ſub conceptu naturæ,& eſſentiæ Dei;ſed pro quavis formalitate divina, ſive ſit formalitas naturæ, ſive alterius attributi.Sed neganda eſt cóſequentia propter iam dicta.Et ad proceſſionem conceſſo antecedenti neganda eſt conſequentia: quia hinc ad ſummum ſequitur, communicari ex vi proceſſionis amorem divinum,ut ſubſiſtentem, & modo explicato, non verò rationem perſonæ, quæ neceſſariò dicit ſubſiſtens,non qualitercunque,ſed in natura divina.

Per quod etiam patet ad aliam probationem ejuſdem confirmationis.Nam etiam ratio ſubſtantialis in divinis poteſt ſumi, prout dicit ſubſtantiam Dei,quæ ſit natura divina; vel prout dicit rationem ſubſtantiæ,prout diſtinguitur ab accidenti, & eſt quid commune omnibus attributis divinis. Und ex his duabus rationibus ad ſummum poſterior iſta ex vi proceſſionis,& modo iam inſinuato, & ſtatim magis dicendo communicatur Spiritui ſancto.

Adde, probabile eſſe, proceſſionem Spiritus ſancti ex vi ſua tantùm terminari formaliter ad amorem divinum ut talem, non verò ut ſubſtantialem, ſed ab hoc præſcindere. Quia ſicut ratio ſpeciei intelligibilis non contrahitur per ſe formaliter per rationem ſubſtantiæ, vel accidentis in *eſſe* entitativo:ita néc ratio amoris,ſed penes diverſas rationes amoris,& impulſus.Et ideò,ſi per impoſſibile darentur duo amores, quorum unus eſſet ſubſtantialis,& alter accidentalis, ſi tamen convenirent in omnibus aliis ad amorem requiſitis,tunc eſſent ejuſdem ſpeciei: ſicut ſpecies intelligibilis Angeli Gabrielis,quæ eſt accidens,& eſſentia ejuſdem Gabrielis, quæ eſt ſpecies intelligibilis reſpectu ſui,& eſt ſubſtantia,habens in ratione ſpeciei intelligibilis eſſe ejuſdem rationis atomæ: quia conveniunt in cæteris requiſitis ad ſpeciem intelligibilem,ſcilicet,in immaterialitate,& objecto: & ratio ſubſtantiæ,vel accidentis in eſſe entitativo de materiali ſe habet ad illam: ac proinde in recta linea contractionis formalis ſpeciei intelligibilis non debet poni: ſicut nec in recta linea contractionis amoris,& impulſus ponenda eſt. 79. Alia via ſatis fit confirmationi.

Quæ ſolutio videtur ſatis probabiliter deſumi ex D.Thoma *in* 1. *ad Annibaldum diſt*. 13. *quæſt*. 1 *art*. 3. *ad* 1. ubi ſic inquit: *Dicendum,quòd proceſſio Spiritus ſancti non habet, quod ſit ad ſubſtantiam, in quantum eſt proceſſio amoris: ſed ſolùm in quantum eſt proceſſio amoris divini*: id eſt, in quantum eſt amoris exiſtentis in Deo, in quo,propter identificationem omnium, quæ ſunt in illo cum natura ipſius Dei, debent eſſe ejuſdem naturæ cum ipſo Deo. Diximus autem, ſolutionem prædictam ſatis probabiliter deſumi ex D.Thoma. Quia verba ex eo relata poſſunt etiam non parùm probabiliter exponi de ſubſtantia,non qualitercunque,ſed prout eſt idem quòd ſubſtantia,& natura Dei,non verò prout eſt ratio quædam tranſcendens tranſcendentia, & communitate rationis ad omnes formalitates divinas. Congruitque hæc expoſitio cum argumento, quod D. Thomas adduxerat ad probandum, proceſſionem amoris eſſe generationem amoris in divinis:ex eo quod eſt proceſſio ad ſubſtantiam, & generatio eſt etiam motus ad ſubſtantiam. Ad quod reſpondet, generationem non eſſe motum ad quamcunque ſubſtantiam,ſed ad illam, quæ eſt ipſa natura: & quòd proceſſio amoris non ſic eſt ad ſubſtantiam, niſi prout eſt amoris divini, id eſt,amoris exiſtentis in Deo, ubi omnia exiſtentia in illo ſunt ratione identificationis cum eo ipſa eſſentia, & natura divina. 80. Roboratur teſtimonio D.Thomæ

Explicantur hæc omnia duplici exemplo. Primum eſt productionis, v.g. Petri, quæ licèt adæquatè ſumpta attingat, quidquid ex quocunque capite eſt in illo, attamen,ſi ſumatur cum præciſione, & inadæquatè, tunc non eſt neceſſe,ut ad omnia,quæ in Petro reperiuntur, terminetur, ſed illa productio Petri à Paulo, v.g. ut eſt ab illo, ſecundum quod eſt animal, non attingit Petrum, ut eſt rationalis: ac proinde tam ipſa, ut eſt ſub hac præciſione, quàm terminus per eam ſic ſumptam productus præſcindunt à rationalitate. 81. Elucidantur ſupradicta duobus exéplis.

Secundum exemplum eſt actionis conſecrativæ,quæ licèt adæquatè ſumpta,tam ſecundùm ea, quæ dicit ex vi verborum,quam ſecundùm ea,quæ per concomitantiam affert, terminetur ad corpus Chriſti quoad omnia ſubſtantialia,quæ dicit:attamen, ſi conſideretur illa actio inadæquatè ſecundùm id, quod habet ex vi verborum, tantùm terminatur ad Corpus Chriſti, quatenus corpus eſt, non verò ut vivum,neque ut vivum vita rationali: quia omnia hæc per concomitantiam ibidem reperiuntur.

periuntur. Et ideo consecratio inadæquatè, & cum præcisione formalissimè considerata præscindit à conversione panis in corpus Christi prout vivum, aut non vivum: quamvis considerata quoad id, quod concomitanter affert, terminetur ad idem corpus ut vivum vita rationali. Pariter ergo processio Spiritus sancti adæquatè sumpta, tam secundum ea, quæ dicit intra propriam lineam, quàm secundùm illa, quæ affert intra alias lineas ratione identificationis cum ipsis, communicat Spiritui sancto totam perfectionem Dei: attamen, ut præcisè quasi oritur à voluntate divina intra propriam lineam cum præcisione sumpta, tantùm communicat impulsum, & amorem divinum, & præscindit ab hoc, quòd amor, & impulsus iste sit Deus, vel non, seu habeat, vel non habeat naturam divinam per modum naturæ.

Spiritus sanctus in esse termini est identice Deus.

Ex quo etiam deducitur major explicatio eorum, quæ *n.*68. dicebamus, scilicet, quomodo Spiritus sanctus in *esse* termini suæ processionis solùm identicè sit Deus, cum tamen in *esse* entis, & absolutè, ac simpliciter loquendo dicat principaliùs, & ut rationem formalissimam sui, quòd sit Deus. Nam sicut Christus, ut est terminus formalis actionis consecrativæ, tantùm est identicè; & per concomitantiam quid vivum, & ita constituitur in *esse* termini per rationem corporis, ut præscindit à vivo, & mortuo, cùm tamen in *esse* entis absolutè & simpliciter loquendo constituatur per esse vivum vita animali, & rationali, & hoc per se primò importet: ita idem quoad præsens, proportione servatas dicendum est.

§. VII.

Argumentum quartum contra veritatem catholicam, unà cum responsione ad illud.

82. Quartum argumentum.

QUartum argumentum contra veritatem jam dictam sic se habet. Nam Spiritui sancto ex vi suæ processionis communicatur ratio entis divini: ergo ex vi ejusdem communicabitur illi ratio naturæ divinæ: ergo ejus processio erit vera generatio. Hæc ultima consequentia patet ex priori. Prima verò ex antecedenti videtur deduci. Nam actio infinitè perfecta attingens ex vi sua rationem aliquam communem, & transcendentem repertam in re producta attingit etiam omnes rationes sub illa contentas, quæ eidem rei productæ conveniunt, ut patet in creatione, quæ hoc ipso, quòd attingat rationem entis repertam, v.g. in homine, attingit etiam ex vi sua omnes differentias, & modos contentos sub ente, & in eodem homine inventos: ergo, si processio infinitè perfecta Spiritus sancti attingit ex vi sua rationem entis divini in eo inventam, habebit etiam ex vi sua attingere naturam divinam, quæ est in eodem Spiritu sancto, quæque quasi continetur sub ente divino.

Antecedens autem probatur. Tum: quia cuilibet rei procedenti communicatur ex vi suæ processionis entitas in eadem re inventa: ergo, cùm in Spiritu sancto reperiatur entitas divina, communicabitur ei ex vi suæ processionis prædicta entitas, seu ratio entis divini. Tum etiam: quia Spiritui sancto ex vi suæ processionis communicatur ratio impulsus, & amoris divini, ut communiter docent Theologi: ergo ex vi ejusdem debet communicari ratio entis divini: nam hæc intimè transcenditur in amore divino, & prædicata transcendentia communicantur ex vi ejusdem processionis, per quam communicatur id, in quo transcenduntur. Maximè: quia prædicata transcendentia solùm ex parte modi concipiendi distinguuntur à re, quam transcendunt: id autem, quod convenit alicui rei, & solùm ex parte modi concipiendi ab illa distinguitur, communicatur ei per eam processionem, per quam procedit, & ex vi illius, ut inductivè constat.

Confirmatur. Quia non solum ens divinum, ut est ratio quædam communis communitate rationis tam essentiæ divinæ, quam reliquis formalitatibus divinis, sed etiam essentia divina, ut habet rationem transcendentis, imbibitur intimè tanquam prædicatum transcendens, & commune communitate rei in amore essentiali, qui Spiritui Sancto ex vi suæ processionis communicatur: ergo ex vi ejusdem processionis communicabitur illi divina natura: & per consequens ejus processio erit vera generatio. Antecedens patebit ex ijs, quæ sequenti quæstione dicemus, dum explicuerimus quomodo essentia divina habeat rationem transcendentis respectu relationum, ita ut non solum identificetur cum eis secundùm hanc rationem sumpta; sed etiam intime in eis imbibatur per modum prædicati transcendentis, & communis, non qualitercunque, sed communitate rei. 83. Confirmatio.

Prima verò consequentia ex antecedenti videtur constare. Quoniam prædicatum commune, & transcendens transcendentia, & communitate rei, idest, per modum prædicati singularissimi, & immultiplicabilis in iis, in quibus transcenditur, est transcendens potiori, & nobiliori modo, ac proinde intimiori, quam prædicatum, quod est transcendens, & commune communitate rationis sive per intellectum: ergo, si hoc attingitur, & communicatur ex vi illius processionis, per quam attingitur, & communicatur res illa, in qua transcenditur: consequens erit, ut potiori ratione communicetur ex vi processionis Spiritui Sancto essentia divina, ut habet rationem transcendentis, & communis communitate rei respectu amoris essentialis, qui eidem Spiritui Sancto ex vi processionis communicatur. Secunda verò consequentia ex hac priori, & ex antecedenti videtur apertè sequi.

Nec refert, si occurras, amorem essentialem, qui Spiritui Sancto ex vi processionis communicatur, non includere ex vi suæ lineæ essentiam divinam per modum transcendentis; sed solùm eam includere, quia prædictus amor est in Deo, & quidquid est in illo, includit essentiam Dei, ut habet rationem transcendentis. 84. Solutio.

Nam contra hoc est, quod talis amor ex vi suæ lineæ petit esse in Deo: ergo si ex eo, quod sit in Deo, habet imbibere naturam divinam, ut est transcendens etiam habebit hoc ex vi suæ lineæ: siquidem id, unde hoc ei provenit, est petitum ex vi prædictæ lineæ. Impugnatur.

Confirmatur. Quoniam, quod talis amor divinus, & ejus processio sint in Deo, convenit illis ex eo, quod prædicta processio est actio, sive operatio immanens, & amor divinus est terminus immanens prædictæ processionis: hæc autem conveniunt utrique ex vi suæ lineæ, ut constat: ergo, &c. Confirmatur.

Respondetur ad argumentum concedendo antecedens, sumpta ratione entis divini, prout non dicit naturam divinam, sed rationem entis ut inclusam in ratione amoris, & impulsus divini. Nam licèt processio Spiritus Sancti non attingat rationem hanc ut terminum formalem, sicut nec rationem illam substantiæ nuper dictam, & transcendentem omnia divina: attingit tamen rationes has quodammodo ex vi processionis, quatenus per 85. Respondetur ad argumentum.

per se, & intra propriam lineam habet attingere illam (ut sic dicamus) portionem v.g. entis divini, quæ specialiter includitur, & transcenditur in amore divino, hoc ipso quod ex vi sua attingat eundem amorem ut terminum formalem: quia prædicta quasi portio pertinet absolutè, & simpliciter ad lineam amoris.

86. Cæterùm neganda est utraque consequentia. Et ad probationem prioris, in qua innititur posterior, dicendum est, quod etsi actio infinitè perfecta, & adæquatè secundum omnia, quæ affert, sive formalissimè, sive identicè considerata, ac attingens ex vi sua rationem aliquam communem, & transcendentem, attingat etiam omnes rationes in re illa repertas: non tamen est necesse, ut considerata inadæquatè, seu præcisè secundum id quod ex vi suæ lineæ affert, tunc attingat omnes illas, quando terminus formalis, & per se primus illius non est illa ratio communis, & transcendens, sed ratio alia, in qua hæc imbibitur, ita ut ratio illa communis, & superior solùm per se secundò, sive ratione alterius priùs attactæ habeat ex vi illius processionis attingi, ut in præsenti contingit: ubi terminus formalis per se primus non est ratio entis divini, sed ratio amoris, & impulsus divini, seu (quod in idem quoad præsens redit) ratio amoris, & impulsus perfectissimi intra suam lineam, quique potest explicari per hoc, quod sit amor procedens à Deo, & tendens in Deum, non determinando, aut exprimendo, quod habeat formaliter naturam divinam: & ratione huius amoris attingitur per se secundo ratio entis divini, seu illa quasi portio entis divini, ut peculiariter imbibitur in prædicto amore divino, quæque propterea dicitur & est divina. Unde exemplum illud de actione creativa quæ ex vi suæ lineæ extenditur, saltem per se secundo, ad productionem creaturæ quoad omnes rationes in ea inventas, nihil contra hoc convincit. Quia terminus quasi per se primus, & virtualiter specificativus illius, est ratio communis entis, in quantum est ens. Et propterea non mirum, quod ex vi suæ lineæ terminetur etiam secundariò ad omnes rationes entis ibidem inventas: quippe quæ participant rationem formalem prædicti termini.

Diximus; *quod terminus quasi per se primus, & virtualiter quasi specificativus illius actionis est prædicta ratio communis entis in quantum est ens*; ut hæc cohærerent cum illis, quæ *in 1. tomo hujus nostri Cursus Theologici tract. 2. disp. 6. num. 22. & tract. 3. disp. 5. num.* 48. diximus, ubi explicuimus, qua ratione ens creabile ut sic, sit terminus quasi per se primus, & virtualiter specificativus divinæ omnipotentiæ, ac proinde creationis, quæ habet eundem terminum, ac potentia Dei.

87. Fit obviam confirmationi. Ad confirmationem concedatur antecedens, & negetur utraque consequentia. Quia etsi in amore essentiali imbibatur divina natura, non quidem sub conceptu naturæ, sed sub conceptu transcendentis: attamen prædictus amor non petit imbibere sic divinam naturam tanquam aliquid, quod pertineat ad suam lineam, sed tanquam aliquid alterius lineæ. Sicut, licèt divina natura per se petat terminari suis personalitatibus, & identificari cum illis, non tamen tanquam aliquid suæ lineæ. Et similiter, licèt relationes imbibant naturam divinam per modum transcendentis, imbibunt tamen illam, non ut est lineæ relativæ, sed tanquam aliquid absolutum, & ad aliquam ex lineis absolutis spectans. Et ita, si processio, qua communicatur Spiritui sancto prædictus amor, consideretur secundùm ea præcisè, quæ sunt suæ lineæ, non competet ei, quod sit communicatio naturæ divinæ, adhuc sub conceptu transcendentis consideratæ, sed ad summum id ei conveniet, quatenus etiam ipsa processio, ex eo quod est in Deo, imbibit per modum transcendentis lineam alienam, nempe lineam naturæ, non quidem sub conceptu naturæ, sed sub conceptu transcendentis consideratam. Hinc tamen non fit quod eadem processio adhuc ut imbibit divinam naturam sic conceptam, communicet Spiritui sancto naturam divinam sub conceptu naturæ; sed solum sub conceptu transcendentis. Et ita Spiritus sanctus, ut præcisè procedit per suam processionem sic imbibentem naturam divinam, non procedit ut persona: quia ad rationem personæ desideratur communicatio naturæ sub conceptu naturæ.

Et ad probationem primæ consequentiæ, in qua innititur posterior, dicendum est, quod, etsi prædicatum transcendens, & commune communitate rei, sit potissimum transcendens, idest, dicat nobiliorem rationem inter prædicata transcendentia; non tamen est potissimum in ratione intimitatis cum re, in qua transcenditur: quia transcendens commune communitate rationis potest pertinere ad lineam illius, in quo transcenditur si consideretur secundùm illam quasi portionem, v. g. entis, secundùm quam transcendit: & ita potest non distingui virtualiter secundùm hanc portionem à re, quam transcendit, & non constituere peculiarem aliquam lineam, sed pertinere præcisè ad lineam eius in quo transcenditur: at transcendens commune communitate rei constituit suam peculiarem lineam, ut in essentia divina per modum transcendentis considerata constat, & distinguitur virtualiter à re, quam transcendit, & ideo non est ita intimum, sicut transcendens commune communitate rationis: ac proinde non mirum, quod transcendens commune communitate rei non communicetur ex vi processionis rei, in qua transcenditur, si eius processio secundùm præcisa suæ lineæ consideretur; secus verò transcendens per transcendentiam rationis.

Unde amore divino procedente per voluntatem Dei, & datur per modum transcendentis ratio entis abstrahentis ab omnibus formalitatibus divinis, & hæc est communis communitate rationis; & ratio naturæ divinæ per modum transcendentis communis communitate rei, necnon & omnia attributa eodem modo considerata: & illa prior ratio transcendens, & communis communitate rationis attingitur ex vi lineæ processionis per voluntatem cum præcisione consideratæ, secùs verò alia posteriora transcendentia, quæ sunt transcendentia per communitatem rei. Cæterùm in quo distinguantur natura divina, ut natura, & ut transcendens, & attributa Dei sub proprio conceptu cujuslibet, & sub conceptu transcendentium modo dicto, & qua ratione omnia hæc debeant includi in singulis formalitatibus divinis, constat ex illis, quæ *in 1. tomo tractat. 4. disput. 7. num.* 72. diximus, & ex illis, quæ infra *quæst. sequenti art. 2.* asseremus.

Quare solutio inter arguendum tradita, & juxta modo dicta, & statim dicenda intellecta admitti potest. Et ad impugnationem contra eam constat ex dictis. 89. Admissa solutione prædictæ confirmationis occurritur eius impugnationi.

Ad confirmationem verò respondetur, quod, etsi processio per voluntatem, & ejus terminus ex vi suæ lineæ habeant hoc, quod est esse in Deo, quatenus per hoc denotatur, quod utrumque communicet illi suum quasi effectum formalem, ac proinde solùm in hoc significantur ea, quæ prove- Diluitur confirmatio impugnationis

nium Deo ex prædicta processione, & amore secundum ea, quæ intra suam lineam præcisè consideratam dicunt: non tamen, quatenus per hoc denotantur ea, quæ ex identificatione utriusque cum divina essentia proveniunt illis ex eadem essentia, cum qua identificantur. Et ita licèt tribuant id quod est suæ lineæ: attamen ab eadem essentia quasi à subjecto illas identificante accipiunt identicè ea, quæ sunt propria lineæ ejusdem essentiæ, ut habet rationem essentiæ: sicut etiam ab eadem essentia, ut habet rationem transcendentis, necnon & ab attributis eodem modo consideratis accipiunt ea, quæ sunt propria illorum sic sumptorum; & non qualitercunque, sed accipiunt hæc tanquam aliquid alienæ lineæ.

§. VIII.

Proponitur, & diluitur quintum argumentum contra eandem catholicam veritatem.

90. Quintum argumentum. QUintum argumentum procedens contra veritatem stabilitam in assertione est. Quoniam principium *quo* processionis Spiritus sancti est voluntas divina, nec non ipsa Dei natura, ut est radix illius, ut communiter docent Theologi: ergo Spiritui sancto ex vi suæ processionis communicabitur tam ipsa voluntas, quàm natura Dei. Consequentia videtur legitima. Tum quia, ex quo capite processio Spiritus sancti est univoca, debet illi communicari id ipsum secundùm speciem, quod est principium *quo* suæ productionis: at, ex quo capite ea, quæ sunt in divinis, non possunt esse idem secundùm speciem, & multiplicari secundùm numerum, oportet ut idemmet principium *quo* secundùm numerum repertum in Patre, & Filio, à quibus procedit, communicetur illi ex vi suæ processionis: ac proinde communicetur eidem tam voluntas, quàm natura Dei, quæ sunt principium *quo* respectu illius. Tum etiam: quia propterea Verbo divino communicatur intellectio, intellectus, & vis radicalis ad intelligendum, quæ sunt in Deo: quia omnia hæc sunt principium *quo* respectu processionis univocæ illius: & cùm ista nequeant multiplicari secundum numerum, debuerunt eademmet numero eidem ex vi processionis communicari.

91. Enodatio quinti argumenti quoad priorem probationem. Ad hoc argumentum concesso antecedenti negetur consequentia. Et ad primam probationem dicendum est, processionem univocam tantum petere similitudinem formalem in forma, quæ est principium proximum, aut quasi proximum illius processionis, ut supra dicebamus. Et ita processio univoca divina tantum exiget, quod idemmet numero principium proximum, quo influit, communicetur quoad id, quod in recto affert, rei quæ procedit. Quare, cum principium *quo* proximum processionis per voluntatem tantùm sit voluntas divina per modum actus purissimi, satis erit, quod hæc secundum id, quod in recto affert, communicetur Spiritui Sancto ex vi suæ processionis, ita ut eadem numero voluntas, & amor, qui est in Patre, communicetur Spiritui sancto, & hic amor una cum spiratione passiva, sive relatione spirati, sit (modo supra insinuato) terminus formalis *qui* talis processionis, & ipse amor, sive impulsus divinus habeat rationem termini formalis *quo* ejusdem processionis.

Diluitur secunda probatio. Ad secundam probationem dicendum est. Verbo divino communicari ex vi processionis naturam divinam: tum, quia principium proximum *quo* illius processionis est ipsum *intelligere* Dei quod non est extra lineam divinæ naturæ, sed illam formalissimè constituit: tum etiam (id, quod ex præcedenti sequitur) quia processio Verbi est prima processio inter divinas: ac proinde est processio per modum naturæ.

Et ratio hujus solutionis est. Quod natura fœcunda in ordine ad sui communicationem, & ut agit per suam primam potentiam (quæ vel sit omnibus modis prima in ratione potentiæ communicativæ, ut in Deo, vel saltem sit ordine intentionis prior, ut in creaturis contingit) habet communicare se ipsam ex vi illius processionis, per quam influit unà cum prædicta prima potentia proxima operandi; secus verò, ut influit per alias potentias. Et ita natura Dei, ut influit per suam primam vim proximam influendi, scilicet per suum *intelligere*, quod simul est vis radicalis, & proxima influendi respectu primæ processionis, habet (modo sibi proprio, nempe, per modum principij *quo*) communicare ex vi processionis suam naturam; secus verò, ut influit per voluntatem, quæ est secunda vis influẽdi. Et ideo, licèt utrobique ad solam rationem processionis univocæ ut sic, solùm desideretur assimilatio inter principium proximum, & terminum: attamen in priori processione, propter specialem ejus rationem jam dictam, requiritur, ut hæc univocatio sit tanta, & ita (ut sic dicamus) extensa, ut principium *quo* radicale, & proximum ex una parte, & terminus formalis *quo* ex alia, sint ejusdem prorsus rationis: ac proinde *intelligere* divinum, prout per modum actus purissimi & absque distinctione virtuali dicit vim primam ad intelligendum, necnon & vim proximam, ipsumque *intelligere*, seu, ut æquivalet nostræ naturæ radicaliter intellectivæ, nec non intellectui, & intellectioni nostræ ad eandem lineam spectantibus, & ipsa essentia, & natura Verbi, per quam est terminus formalis *quo* generationis, debent esse omnino idem. 92. Roboratur solutio hac ratione.

Quam solutionem videtur innuisse D. Thomas *in 1. dist. 13. quæst. 1. art. 3. ad 1.* his verbis: *Dicendum, quod natura non est principium processionis Spiritus sancti sub ratione naturæ, sed sub ratione voluntatis, à qua procedit amor. Et ideo sua processio non dicitur nativitas, cum nativitas à natura dicatur.* Ubi, ut ex se constat, non negat S. Doctor, quod principium radicale *quo* processionis Spiritus sancti sit natura, sed ideò negat, quod illa processio est à natura per modum naturæ, quia non est ab illa, nisi ut modificata per principium proximum ab ea virtualiter distinctum, nempe per voluntatem: & ideo per se primo solùm communicat prædictam voluntatem: Unde: quia nativitas in divinis dicitur à natura Dei, idest, ortum habet à natura Dei, ut influit non modificata per principium proximum ab illa virtualiter distinctum, ac proinde ut se ipsam per se primo communicat: idcirco prædicta processio non est nativitas, sive generatio. D. Thom.

Nec refert, si urgeas quod in processione per intellectum non est natura divina sub conceptu formalissimo naturæ principium illius proximum, sed sub conceptu speciei intelligibilis: & tamen communicatur per talem processionem prædicta natura sub conceptu naturæ: ergo idem quoad præsens de processione per voluntatem dicendum est. 93. Replica.

Non igitur hoc refert. Nam ad hoc satis constat ex illis: quæ *disput. præcedenti num. 67.* diximus, ubi explicuimus, tum, quomodo etsi species intelligibilis dicat naturam objecti, sub quodam tamen modo ex parte illius se tenente, ut gerit rationem Occurritur.

tionem speciei: nihilominus species de principali dicit naturam, & ex vi ejusdem speciei intelligibilis exprimitur in verbo ipsa natura objecti, & in ea habet assimilare illud, tam sibi, quàm eidem objecto intellecto. Tum etiam: quomodo ratio speciei intelligibilis ut talis pertineat ad conceptum divinæ naturæ, ad lineamque ejus, ut 1. *tom. tract. 3. disp.* [illegible] .18. & deinceps diximus. Et propterea Verbo divino communicatur divina natura, tam ut est *intelligere*, quam ut exercet munus speciei intelligibilis.

§. IX.

Argumentum ultimum contra eandem veritatem unà cum responsione ad illud.

94. Ultimum argumentum contra catholicam veritatem. VLtimum argumentum contra veritatem catholicam jam dictam sic se habet. Quia Spiritui sancto communicatur reipsa per suam processionem tam divina natura, quàm attributum amoris, ut ex dicendis constabit: ergo, sicut communicatur ei ex vi suæ processionis attributum amoris, ita etiam natura divina, & per consequens ejus processio erit generatio. Hæc ultima consequentia ex priori apertè sequitur. Prior verò ex antecedenti. Quoniam, quoties communicatur per aliquam processionem natura, & ejus proprietas, tunc per prius, & tanquam terminus formalis communicatur natura, & deinde proprietas, ut inductivè constat; ac proinde talis natura debet ex vi processionis communicari: siquidem id, quod per prius & per modum termini formalis communicatur, debet ex vi processionis communicari: ergo, &c.

95. Diluitur. Respondetur concedendo antecedens, & negando primam consequentiam quoad secundam partem: ac proinde etiam secundam consequentiam. Et ad probationem primæ consequentiæ quoad prædictam partem dicendum est eam ad summum esse veram, quando natura, quæ communicatur secundùm suum *esse* formale, tantum habet unicum communicationis modum; secus vero quando habet duplicem, & per distinctum principium proximum talis communicationis, ita ut per priorem natura communicetur sub statu perfecto: tunc enim per priorem communicatur natura ex vi processionis, non verò per posteriorem, nisi ad summum identicè, quando terminus formalis per se primò intentus fuerit talis naturæ, quod debeat identificari cum natura per priorem aliam processionem communicata, ut in præsenti contingit. Quamvis cum hoc stet, ut ordine executionis quodammodo prius communicetur id, quod identicè communicatur, nempe natura divina, quam terminus formalis illius processionis, nimirum amor, & impulsus divinus; ac proinde in genere (ut sic dicamus) veluti causæ materialis, & ordine executionis prius communicatur Deitas, quàm prædictus impulsus, propter nexum & (ut sic dicamus) ordinem, quem in esse entis hæc duo habent: tamen si in genere (ut sic loquamur) quasi causæ formalis, & rationis finalis priùs debeat communicari idem amor.

96. Elucidatur solutio exemplo. Possuntque hæc explicari exemplo generationis, & aggenerationis plantæ. Nam per generationem per prius communicatur natura plantæ sub conceptu naturæ: per aggenerationem verò non cõmunicatur talis natura sub conceptu naturæ, ita ut hæc sit terminus formalis illius, sed tantum communicatur natura plantæ, ut subest distinctæ parti quantitatis: licèt identicè communicetur eademmet natura quoad essentialia illius, ex eo quod forma plantæ tribuit *esse* vegetativum radicale cuivis materiæ, quam informat. Sicut etiam forma sensitiva tribuit *esse* sensitivum radicale cuicunque materiæ, quam informat, licèt non *esse* sensitivum proximum, ut constat ex iis quæ N. Complutenses in *lib. de Anima disp. 6. num. 15.* docent. Et ita, facta collatione inter has duas rationes repertas in termino aggenerationis, sive nutritionis, tunc per prius in genere causæ materialis, & ordine executionis producitur substantia denuò adveniens quoad id, secundum quod est ejusdem naturæ cum substantia præexistente: attamen in genere causæ formalis, & finalis priùs est eadem substantia, ut subest distinctæ parti quantitatis: quia plãta se nutriens jam habebat sua essentialia, & tantum deerat illi aliquid substantiæ habens eandem naturam cum illa quoad essentialia, ratione cujus posset subesse novæ parti quantitatis, per quam augeretur, quamque ad suum complementum expetebat. Quomodo autem, & cur substantia præexistens, etsi sit ejusdem naturæ cum illo substantiæ, quod denuò per nutritionem acquiritur, non poterat subesse novæ parti quantitatis, per quam augeatur, nisi novum aliquid substantiæ acquireret: & qua ratione hoc substantiale, quod acquiritur, distinguatur à substantia præexistente: & alia ad hoc conducentia explicantur benè à nostris Complutensibus *in lib. de Generatione disputatione 5. à num. 85. usque ad 95.*

Advertendum tamen, quod inter exemplum propositum, & rem, de qua agimus, est magna quædam disparitas. Quoniam per aggenerationem, seu nutritionem communicatur ex vi processionis; licet non per se primo, natura v. g. plantæ quoad essentialia: attamen in processione Spiritus sancti non communicatur ei natura divina ex vi processionis adhuc per se secundo, si ly *per se secundo* cadat supra processionem quoad propria suæ lineæ præcisè consideratam. Et ratio hujus discriminis est. Quod per generationem plantæ non est producta natura sub statu perfecto pertinente ad lineam naturæ, sive cum omni illo substantiali, quod intra suam lineam requiritur ad suum complementum, quodque formaliter constituitur per eandem naturam, eandemque formam quoad essentialia cum planta: & ideo oportet, ut detur alia processio, quæ iterum communicet hanc naturam, idest, producat illud substantiale, quod deest plantæ, quodque debet habere eandem naturam, eandemque formam constitutivam, ac planta: licèt, quia hoc substantiale habens talem naturam potissimè desideratur, ut planta possit subesse novæ parti quantitatis, per quam augeatur, propterea illa communicatio per prius prioritate jam dicta, nempe in genere causæ, & termini formalis, terminetur ad illud substantiale, ut subest prædictæ parti quantitatis. 97. Animadversio pro majori luce prædictæ solutionis.

98. Cæterum: quia in divinis communicatur per primam processionem natura divina sub statu perfecto pertinente ad lineam naturæ, & amor, qui communicatur per secundam processionem, non dicit intra suam lineam consideratus, naturam divinam sub conceptu naturæ: propterea ex vi secundæ processionis non communicatur eadem natura ex vi processionis, seu præcisè ex vi eorum, quæ processio ex sua linea affert; sed ratione illorum, quæ identicè importat, solùmque producitur aliquid ad aliam lineam pertinens

pertinens, scilicet personalitas Spiritus Sancti: ac tandem solum communicatur aliquid, quod per se primo non erat communicatum per processionem priorem, & erat capax huius communicationis, nempe amor, & impulsus divinus, qui solus inter attributa Dei potest per se primò communicari, ex eo quod ultra processionem per intellectum, per quam communicatur per se primo natura, non est in Deo, aut in creatura purè intellectuali alia processio præter processionem per voluntatem, & huic correspondet amor, sive impulsus tanquam terminus formalis per se primus illius. Sed circa ea, quæ in hoc dubio dicta sunt, videantur illa, quæ in sequenti dubio dicentur: ex quibus tam ratio assertionis, quam ea, quæ pro solutione argumentorum diximus, amplius elucidabuntur.

DUBIUM III.

Vtrum ratio à D. Thoma in hoc art. 4. adducta ad probandum, processionem Spiritus Sancti non esse generationem, sit sufficiens.

99. D. Thom. POstquam absolutè explicuimus, quomodo processio Spitus Sancti non sit generatio, restat, ut exponamus, an id sufficienter (supposita tamen fide de divinis processionibus) probetur ex discrimine, quod D. Thomas constituit *art. 4. huius quæstionis* inter processionem Verbi, & Spiritus Sancti, petitum ex diverso modo, quo petit oriri id, quod procedit per voluntatem, & id, quod procedit per intellectum. Excitamus autem hoc dubium immediatè post præcedens: quia ea, quæ in illo dicta sunt, non parùm ex dicendis in eo elucidabuntur. Ratio vero, propter quam examen hoc rationis D. Thomæ in præcedenti dubio non fecimus, est, ne nimis prolixè in eo procederemus, & quia clarius, ac dilucidius, ac tandem exactius res hæc in suo peculiari dubio discutietur.

§. I.

Decisio dubij.

100. Conclusio. DIcendum igitur est, ratione D. Thomæ sufficienter (supposita tamen fide de processionibus divinis) probari, processionem Spiritus Sancti non esse generationem. Assertionem hanc tuentur Cajetanus *art. 4. huius quæst.* & *q. 35 art. 1.* Ferrara 4. *contra Gentes c. 11. & 19.* Capreolus *in 1. dist. 9. q. unica art 1. in solutione ad 2.* Aureol. *contra 1. conclusionem*, Bannez Nazarius, Ripa, Zumel *in præsenti*, Valentia *puncto 4. ad 4.* Rada *controv. 14. art. 1.* Suarez *lib. 11 de Trinit. cap. 5.* N Cornejo *in 1. part. tract. 3. disp. 3. dub. 3.* Ruiz *in præsenti disp. 8. sect. 3.* Arrubal *disp. 98. cap. 4.* ubi alios refert: quamvis aliqui ex his auctoribus aliqua immisceant doctrinæ D. Thomæ non ita consona. Et tandem hoc tuentur omnes discipuli S. Doctoris.

Cajetan. Ferrara. Capreol. Bannez. Nazar. Ripa. Zumel. Valen ia. Rada. Suarez. N. Corn. Ruiz. Arrubal.

101. Enucleatur ratio D. Thomæ, & probatur assertio. Assertio hæc non aliter melius suadebitur, quam adducendo rationem D. Thomæ desumptam ex discrimine, quod est inter processionem per intellectum, & voluntatem, quæque sub hac forma proponi potest. Nam processio Verbi divini ex sua propria ratione formali, seu quatenus est processio per intellectum, producit terminum similem objecto intellecto, quod est principium intellectionis, & termini ipsius: at processio Spiritus Sancti ex sua propria ratione formali, seu quatenus est processio per voluntatem, non producit terminum similem objecto volito, quod etiam quodammodo est principium volitionis, & illius termini, sed tantum inclinationem & impulsum in illud: ergo processio Verbi, quæ est per intellectum, erit vera generatio; secus vero processio Spiritus Sancti.

Antecedens probatur, tum ex diverso modo, quo intellectus, & voluntas terminantur ad sua objecta. Nam intellectus terminatur ad illud trahendo ad se idem objectum: ac proinde producendo in se similitudinem quandam ejus, per quam illud trahat ad intra: voluntas vero terminatur ad suum objectum, non quidem trahendo illud ad se; sed potius movendo, & inclinando se ad illud: ex eo quod fertur ad res, prout sunt in se: & ita processio per voluntatem producit terminum, qui sit impulsus, & inclinatio quædam voluntatis in objectum volitũ. Tum etiam, quia intellectus constituitur in actu primo tanquam per propriam formam per similitudinem objecti, & ita terminus ejus procedit similis objecto ex vi suæ processionis: at voluntas non constituitur in actu primo per similitudinem objecti tanquam per propriam formam, sed per inclinationem in actu primo in idem objectum, & ideo terminus ejus ex vi suæ processionis non procedit similis objecto volito, sed tantum procedit ut impulsus & inclinatio in idem objectum.

Consequentia vero quoad primam partem probatur. Quia, cùm termino producto per intellectum, nempe Verbo divino, conveniant aliæ particulæ definitionis generationis viventium, scilicet, quod oriatur per modum *viventis à principio vivente coniuncto*, ut ex dictis *disput. præcedenti* constat: fit inde, ut si ex vi suæ processionis procedit etiam in similitudinem naturæ, quod conveniat eidem processioni esse generationem. Quoad secundam verò partem eadem consequentia ex antecedenti constat. Nam cùm id, quod procedit per generationem, debeat procedere in similitudinem naturæ, consequens est, ut si Spiritus Sanctus, quippe terminus productus per voluntatem, non procedit ex vi suæ processionis ut similis in natura objecto dilecto, nempe Deo, nequeat ejus processio esse generatio.

Quam rationem adduxit etiam D. Thomas 4. *contra Gentes cap. 19.* his verbis: *Amatum in amante non est secundum similitudinem speciei, sicut intellectum in intelligente. Omne autem, quod procedit ab altero per modum geniti procedit secundum similitudinem speciei à generante. Relinquitur ergo, quod processus rei ad hoc, quod sit in voluntate sicut amatum in amante, non fit per modum generationis: sicut processus rei ad hoc quod sit in intellectu habet rationem generationis. Deus igitur procedens per modum amoris, non procedit ut genitus: neque igitur Filius dici potest.* Circa quam rationem videnda sunt ea, quæ in hac *disputatione dubio 1.* diximus circa illam propositionem nempe, quod amatum debet esse in amante mediante impulsu, & inclinatione, quæ per amorem producitur, & quomodo, quod amatum sit in amante hoc modo, non tollit, quin potius ponit, quod amans versetur circa amatum inclinando, ac movendo se ad ipsum, prout est in se: ex eo quod hæc inclinatio est pondus productum, medio quo amatum habet, quod sit in amante, ut inclinans, & impellens illud in rem amatam. Et ita in idem redit, quod processus rei, ad hoc ut sit in voluntate sicut amatum in amante, non fit per modum similitudinis, aut generationis, & quod impulsus, & inclinatio, media qua amãs impellitur in amatum, quæ est 102. D. Thom.

est terminus processionis, per voluntatem, non procedat per modum similis, seu per generationem, ut res genita.

103. S. Doct. Huc etiam tendit ratio, quam idem S. Doctor *in 1.dist.13. quæst.1. art.3. ad Annibaldum* his verbis adducit: *Dicendum, quod Spiritus Sanctus procedit ut amor. Processio autem amoris, in quantum hujusmodi, non est in conformitate naturæ: sic enim, ubicumque esset amoris processio inveniretur naturæ conformitas, quod patet in nobis esse falsum. Quod autem Spiritus Sancti processio sit in conformitate naturæ, hoc est in quantum procedit ut amor divinus: quia in Deo non potest esse aliquid diversum à sua natura. Sic ergo processio Spiritus Sancti ex ratione modi procedendi non dicit conformitatem naturæ, quam importat generatio Filij ex ratione generationis. Et ideo Spiritus Sancti processio dici non debet generatio, sicut nec Spiritus Sanctus debet dici Filius, quamvis sit ab alio.* Circa quam rationem, & ejus majorem explicationem videnda sunt ea, quæ *disput. præcedenti* circa processionem Verbi adduximus, ubi ex eo, quod in nobis verbi productio est aliqualis generatio, verbumque productum procedit quodammodò in similitudinem naturæ, scilicet, sub *esse* repræsentativo, intulimus, processionem intellectus esse per modum generationis: ita ut processio imperfectionibus involuta, qualis est processio verbi creati, sit generatio secundum quid, & imperfecta, & processio per intellectum liberum ab imperfectionibus, qualis est divinus, sit generatio perfectissima. Pari ergo ratione, ex eo quod in nobis processio per modum amoris non petat naturæ conformitatem, seu non sit processio per modum similitudinis in natura, adhuc sub *esse* diminuto, & intelligibili, cum objecto amato, colligemus, processionem per voluntatem perfectissimam, nempe Dei, non esse secundum rationem similitudinis, nec veram rationem generationis habere.

D.Thom. Anselm. Augustin. Desumpsitque D. Thomas hanc suam rationem ex Anselmo *in Monologio cap.53.*& ex Augustino *lib.15.de Trinitate cap.27.longè post medium* in hæc verba. *Ipsa ostendit tibi verbum verum esse in te, quando de scientia tua gignitur, &c. Fitque in acie cogitantis imago simillima cogitationis ejus, quam memoria continebat, ista duo velut parentem, & prolem, tertia voluntate, sive dilectione jungente: quam quidem voluntatem de cognitione procedere, non tamen esse cogitationis imaginem: & ideo quandam in hac re intelligibili nativitatis, & processionis insinuari distantiam. Quoniam non hoc est cogitatione conspicere, quod appetere, vel etiam perfrui voluntate.* Ubi, ut vides inde infert Augustinus, verbum esse prolem, & genitum, non verò voluntatem, seu (quod in idem quoad præsens redit) terminum illius, quoniam non est idem cogitatione conspicere, ac appetere: ac proinde rationem hujus discriminis reduxit ad diversum modum procedendi per cogitationem, & per appetitum.

§. II.

Solutio prior Torrensis, & Vazquesij.

104. Prior solutio ad rationem D Thomæ. Torres. Vasquez. Occurrunt Torres *art.5.* hujus *quæstionis in 4. parte commentarij*, & Vasquez *in præsenti disp.113.cap.6.& 7.* (quibus hæc ratio D.Thomæ displicet) quod etsi ex vi illius sequatur, quod Spiritui Sancto non communicetur natura divina ex vi processionis per voluntatem ea præcisa ratione, qua est processio per voluntatem: non tamen, quod ea ratione, qua est per voluntatem divinam, non communicetur ei prædicta natura ex vi suæ processionis. Sicut etiam Verbo in divinis non communicatur natura divina ex vi processionis ea ratione, qua talis processio est per intellectum præcisè; sed quatenus est per intellectum divinum. Et ideo quoad hoc par est ratio in utraque processione per intellectum, & voluntatem. Et quemadmodum ex vi processionis communicatur Verbo natura Dei: sic & Spiritui Sancto ex vi suæ processionis prædicta natura communicatur. Sed solum est discrimen inter illas, quia Verbo communicatur ratio imaginis non vero Spiritui Sancto, ut infra *quæst.35.* dici solet: ex eo quod Verbum procedit ad repræsentandum Patrem; secus verò Spiritus Sanctus. Et idcirco Verbum procedit ut Filius, secus vero Spiritus Sanctus: & illius processio est generatio, secus vero istius processio.

Unde Anselmus *in Monologio c.53.* proponens hanc difficultatem sequentibus verbis: *Quid ergo? cum hic amor pariter habeat esse, à Patre, & Filio, & sic similis sit ambobus, ut nullatenus dissimilis sit illis, sed omnino idem sit quòd illi, nunquid Filius eorum aut proles æstimandus est?* sic respondet. *Sed sicut Verbum, mox ut consideratur se prolem esse ejus, à quo procedit, evidentissimè probat promptam præferendo parentis imaginem: sic amor apertè se prolem negat. Quia, dum à Patre, & Filio procedere intelligitur, non statim tam perspicuam exhibet se contemplanti ejus ex quo est, similitudinem, quamvis ipsum, considerata ratio doceat, omnino id ipsum esse, quod & Pater, & Filius.* Et similiter D. Thomas *4. contra Gentes cap.11.* probat, primo Filium Dei esse imaginem producentis: deinde, esse in eadem natura, & hinc colligit esse Filium his verbis: *Non enim sic esse imaginem alicujus, ut ejusdem naturæ cum illo sit, in aliquo invenitur, quod filius dici non possit.* 105. Anselm. D. Thom.

106. Roboratur solutio ratione. Ratio autem, propter quam ad rationem generationis non solùm exposcitur, quod terminus illius habeat ex vi processionis procedere secundùm identitatem naturæ, sed etiam, quod procedat per modum imaginis, deducitur ex generationibus viventium creatorum, in quibus ad rationem filij & generationis, ultra rationem identitatis in natura desideratur ratio imaginis. Et ideò adhuc in generationibus æquivocis, qualis est generatio muli, reperitur, quod filius per se ferat aliquam imaginem patris, ita ut ex eo benè cognito pater cognoscatur. Et similiter in generationibus univocis, quò filius, ultra identitatem in natura, habuerit esse magis, aut minùs perfectè *esse* repræsentativum sui patris: eo magis, aut minùs dicitur perfectè ejus filius. Propter quod, cùm parum repræsentat suum parentem, solemus asserere, eum non esse filium sui patris, & cum magis matrem, quam patrem repræsentat, dicimus, eum magis esse filium matris, quàm patris. Quorum nequit alia ratio assignari, nisi quia de ratione filij est ordinari ad repræsentandum suum genitorem.

Unde nomen *filius* non significat substantiam, sed relationem ad patrem, & non aliam quam eam, quæ fundatur in similitudine producta ad repræsentandum: & ideo non crescente perfectione substantiæ, aut fundamento, quod est, aut unitas in natura specifica, aut productio, crescit perfectio filiationis propter majorem, vel minorem repræsentationem. Nec putandum est (addunt authores hi) hoc non contineri in definitione generationis viventium. Nam illa particula *in similitudinem naturæ* debet intelligi de similitudine, quæ est imago, sive quæ ordinatur ad repræsentandum.

§. III.

Impugnatur primò praecedens solutio.

107. Enervatur praedicta solutio primo. CÆterum hæc solutio in multis deficit. Primo quidem in hoc, quod Spiritui Sancto ex vi suæ processionis, asserit communicari naturam divinam. Nam oppositum hujus satis constat. Tum ex testimoniis D. Thomæ, & aliorum Patrum, quæ dubio præcedenti, & in isto adduximus. Tum etiam ex ratione, quam ex eodem Angelico Doctore, & aliis Patribus in favorem nostræ assertionis *num.*50. & deinceps attulimus. Nam, ut ibidem expendimus, contra rationem processionis tam in intentione, quam in executione secundæ, qualis est processio per voluntatem, est, quod ex vi sua, seu præcisè ratione suæ lineæ habeat communicare naturam, quæ est in producente; sed hæc communicatio correspondet processioni per se primæ tam in intentione, quam in executione tali, si illa processio fuerit processio divina, seu omnium perfectissima, ut dubio præcedenti, *n.*9º. diximus: vel processioni per se primæ tantum in intentione, ut in rebus creatis propter earum imperfectionem cernitur.

108. Confirmatur. Deinde hic idem defectus potest ostendi primo. Nam, cum dicitur, Spiritui Sancto communicari naturam divinam, prout hæc processio procedit per voluntatem divinam, vel intelligitur de voluntate divina, prout ly *divina* significat quidquid est in Deo, ac habet esse identicè Deum: vel prout tantum denotat processionem per voluntatem perfectissimam secundùm ea præcisè, quæ intra propriam lineam, & ex vi ejusdem lineæ dicit, ac proinde processionem ortam, aut quasi ortam à voluntate cum hac præcisione sumpta, & à natura divina, non quidem ut identificante sibi prædictam voluntatem, sed ut est radix illius, & processionis ab ea proximè fluentis? Si primum dicatur, tunc planum est, quod Spiritui Sancto non communicabitur natura divina ex vi processionis, seu (quod in idem redit) ex vi eorum, quæ talis processio intra propriam lineam affert: siquidem tunc processio ista tantum communicabit naturam divinam, secundum quod prædicta processio identicè est Deus.

Secundum autem dici nequit. Nam ex eo, quod processio aliqua oriatur à voluntate perfectissima secundùm ea præcisè, quæ dicit intra suam lineam, & à natura perfectissima, prout tantummodo habet esse radix illius, nequit colligi, nisi quod communicet per modum actus purissimi intra lineam tantummodo voluntatis illud ipsum, quod communicatur per processionem voluntatis creatæ intra propriam lineam, & lineam sui termini; sicut ex eo, quod actus alicuius virtutis intellectualis existentis in Deo, ut actus v. g. intelligentiæ, sit summè perfectus intra suam lineam, & oriatur à natura divina ut à prima radice, tantum sequitur, habere per modum actus purissimi, & seclusis imperfectionibus illud ipsum, quod intelligentia habet in creaturis; non tamen quod formalissimè, & cum præcisione eorum, quæ intra propriam lineam dicit, sit Deus: ergo, cum processio per voluntatem creatam tantùm habeat ex vi suæ lineæ, & sui termini producere terminum, qui intra suam lineam tantum sit impulsus, & inclinatio quædam, fiet inde, ut processio per voluntatem divinam, prout solummodo dicit voluntatem perfectissimam intra suam lineam, & ortam à natura Dei, ut est præcisè radix illius, tantùm communicet impulsum perfectissimum, & per modum actus purissimi liberum ab omnibus imperfectionibus.

Confirmatur, & explicatur amplius. Confirmatur, & explicatur. Nam voluntas divina prout modo dicto præcisè affert voluntatem secundùm ea, quæ sunt suæ lineæ, tantùm dicit illud ipsum, quod eadem voluntas diceret, si per impossibile intelligeretur separata à natura divina: sed voluntas perfectissima sic separata tantum haberet producere impulsum, & inclinationem perfectissimam intra suam lineam: ergo hoc ipsum, & non amplius habebit modo, si sumatur secundum ea præcisè, quæ intra propriam lineam, seu ex vi suæ lineæ affert. Consequentia non indiget probatione. Minor vero propositio ex majori constat. Quoniam sicut, si separaremus virtutem intelligentiæ, vel sapientiæ à Deo, tunc actus talium virtutum præcisè essent actus intelligentiæ infiniti, & summè perfecti intra lineam harum virtutum tantummodò, quia perfectiones, quæ in creaturis correspondent his virtutibus separatis etiam saltem per impossibile à suis subjectis, solum dicerent hoc ipsum involutum cum imperfectionibus: ita, separata per impossibile voluntate intra suam lineam præcisè perfectissima, tunc tantum producet terminum, & impulsum intra lineam impulsus perfectissimum. Major autem etiam constat. Quoniam voluntas divina sic separata tantùm diceret ea, quæ sunt suæ lineæ: quemadmodum virtutes intelligentiæ, aut sapientiæ hoc tantummodo dicerent: ergo voluntas divina secundùm ea, quæ sunt suæ lineæ præcisè; tantum dicet illud ipsum, quod eademmet separata à natura divina diceret.

109. Aperitur vis hujus confirmationis. Quæ confirmatio habet eandem vim, etiamsi voluntas divina separaretur per impossibile à natura divina, præcisè ut habet rationem naturæ, licet adhuc tunc maneret in ea natura divina, non quidem sub conceptu naturæ, sed sub conceptu transcendentis considerata. Hoc autem sic explicatur. Nam licèt in eo eventu produceret impulsum perfectissimum, qui etiam per modum transcendentis includeret naturam divinam sub conceptu transcendentis sumptam: non tamen impulsum, qui imbiberet eandem naturam sub conceptu naturæ: ex eo quod, sicut tunc voluntas tantum includeret naturam Dei sub conceptu transcendentis, sic tantummodo produceret impulsum hoc modo includentem naturam divinam: siquidem, ut sæpe diximus, illud ipsum in divinis processionibus communicatur ex vi processionis, sive per se primò, sive per se secundo, quod est in principio proximo illius communicationis, & eo modo, non quidem relativo, sed absoluto, quo est in illo. Unde, quemadmodum voluntas divina in eo eventu non esset Deus formalissimè loquendo: quoniam hoc provenit à natura divina sub conceptu naturæ, licet includeret, ut modo innuebamus, per modum transcendentis totam perfectionem, quæ aliàs est in divina natura sub conceptu naturæ considerata: ita hoc ipsum cum proportione in termino per illam ex vi processionis producto reperiretur. Sicut etiam: quia voluntas perfectissima in illo statu separationis à natura divina, per impossibile dato, peteret uniri cum eadem natura, eique identificari, ac proinde solum identicè & ex vi alicujus lineæ esse Deum: ideo terminus per illam tunc productus peteret identificari cum eadem natura Dei, & quod ratione

tione hujus identificationis, non verò ex vi proceſſionis,& ratione ſuæ lineæ, eſſet Deus.

Quorum omnium ratio eſt, Quod tranſcendentia ſub conceptu tranſcendentium habent veluti formalizari per modos, aut differentias, ſive
110. quaſi differentias atomas,in quibus intimè imbibuntur, & quaſi trahi ad lineam earum:quatenus per hoc dumtaxat ſignificatur, quod, ſi fuerint tranſcendentia per tranſcendentiam, & communitatem rationis, & imbibita v. g. in voluntate, ibi tantùm ſunt voluntas, nec habent ſecundùm alteram conſiderationem conſtituere aliam lineam. Sicut ens in ſubſtantia incluſum, eſt ſubſtantia, & non accidens: & in accidenti eſt accidens,& non ſubſtantia: ex ſe tamen non conſtituit propriam lineam. Si vero fuerint tranſcendentia per tranſcendentiam, & communitatem rei,ut in divina eſſentia,& attributis per modum tranſcedentium ſumptis contingit, tunc, ut ſunt ibidem, non tribuunt illum quaſi effectum formalem, quem tribuunt ſub alio conceptu, nempe,ſub conceptu naturæ,vel attributorum, ſed incluſa,v.g. in voluntate perfectiſſima, tunc illud quaſi conjunctum, quod coaleſceret ex voluntate ſecundùm propria ſuæ lineæ,& ex eſſentia, aut attributis per modum tranſcendentium conſideratis, tantum eſſet voluntas perfectiſſima intra ſuam lineam, & talis conditionis, ut, licet ratione aliarum linearum ſub conceptu tranſcendentium ſumptarum includeret totam perfectionem, quæ alias eſt in illis, non tamen, adhuc ut prædicta includit, eſſet formaliſſimè loquendo Deus ſub conceptu Dei, vel alia attributa ſub conceptu proprio illorum: ex eo quod eſſe ſic Deus, aut alia attributa dicit naturam divinam ſub conceptu naturæ,& alia attributa ſub proprio eorum conceptu.Sed hæc ampliùs conſtabunt ex ijs, quæ *num.72.&73.diſp.5.*dicentur,ubi ex ijs, quæ *in 1. tomo hujus noſtri Curſus Teologici tractatu 4 diſp. 4. à num.* 18. nec non & *diſput. 7. num.* 73. diximus, & eis ſuppoſitis tangemus, quid dicant divina eſſentia, aut attributa ſub conceptu tranſcendentium, quid vero natura ſub conceptu naturæ, & attributa ſub proprio conceptu cujuſlibet, & quomodo hinc oriatur id, quod modo circa voluntatem perfectiſſimam dicebamus.

Roboratur amplius eadem confirmatio ratione.

Confirmatur,& explicatur amplius. Nam, ſicut proceſſio paſſiva Spiritus Sancti, & ipſe Spiritus Sanctus realiter procedunt à natura divina & voluntate Dei ut à principio *quo* radicali, & proximo: ita voluntas Dei, quæ eſt principium proximum hujus proceſſionis habet ſecundum ea, quæ dicit intra propriam lineam dimanare ſecundùm rationem noſtram à divina natura: at ex eo,quod voluntas Dei ſic dimanet ab ejus natura,non intelligitur habere ex vi hujus dimanationis, & ex vi propriæ lineæ divinam naturam, ac proinde nec ex vi hujus diminationis dimanare per modum Dei, ſed hoc tantum convenit illi identicè:alioqui ex vi talis dimanationis non dimanaret ut attributum: ergo nec etiam Spiritus Sanctus, & ejus proceſſio paſſiva, ut modo unicuique ex illis debito procedunt radicaliter à natura divina, & proximè à voluntate Dei,erunt ex vi proceſſionis Deus.

Confirmatur ulterius, & magis elucidatur præcedens confirmatio.

111. Patet conſequentia. Quoniam ſi voluntas Dei non habet eſſe formaliter Deum ex vi ſuæ virtualis dimanationis, quamvis dimanet immediatius à natura divina, ut à principio *quo*: non eſt cur proceſſio Spiritus Sancti, & ipſe Spiritus Sanctus, ut præcisè procedunt à natura divina tanquam à principio *quo* radicaliter, & mediatè, nempe mediante voluntate Dei ſecundùm ea, quæ ſunt ſuæ lineæ, habeant ex vi ſuæ proceſſionis eſſe formaliter Deum.

Tum etiam:quia voluntas divina non intellitur attingere productionem Spiritus Sancti, & ipſum Spiritum Sanctum, ut eſt terminus per ſe primus illius,modo imperfecto,nempe,per modū inſtrumenti,ſive per modum virtutis inſtrumentalis indigentis elevatione,ut ex ſe conſtat,ſed per modum virtutis principalis proximæ:& ita nihil perfectionis poteſt à natura divina per modum radicis derivari in proceſſionem Spiritus Sancti, & in ejus formalem, & per ſe primum terminum mediante voluntate, quin prius communicetur voluntati ab eadem divina natura virtualiter dimananti. Sicut, quia lux exiſtens in ſole eſt cauſa principalis proxima lucis productæ in aëre ab eodem ſole,ut à cauſa principali, & radicali;idcirco, quidquid lucis productæ in aëre communicatur à ſole,debet prius eſſe in luce reſidente in ſole,& eidem per naturalem dimanationem communicari.Maximè:quia(ut diſp.præcedenti nu. 99. latius dicebamus) principium proximum *quo* proceſſionis univocæ, & terminus per ſe primus illius, debent eſſe ejuſdem rationis:& ita non ſtat, voluntatem Dei, ut intra ſuam lineam eſt principium proximum hujus proceſſionis, non eſſe formaliſſimè loquendo Deum:& quod terminus ejus per ſe primus hoc habeat ex vi proceſſionis.

Vrgetur amplius.

Præterea. Nam principium proximum pertinens ad ordinem intellectualem non poteſt tribuere termino formali *quo* per ſe primo aliquem immaterialitatis gradum, niſi prædictum principium proximum ſecundum ſe, & formaliter ſumptum habeat talem gradum; & ideo (ut *in 1. tomo nuper citato tractatu 2. diſp. 2. num.* 154. *& num.* 247. latiùs diximus non ſolum natura radicaliter intellectiva, verum etiam ipſe intellectus; imo & ſpecies intelligibilis, quia influit proximè in intellectionem, & productionem verbi, debent habere eundem immaterialitatis gradum cum verbo, adhoc ut ſaltem connaturaliter tribuant illi immaterialitatis gradum eidem verbo convenientem: ſed voluntas divina, quæ eſt principium *quo* proximum reſpecta impulſus per illam producti, nempe Spiritus Sancti, & pertinet ad ordinem intellectualem tanquam appetitus proprius hujus ordinis, non convenit in gradu immaterialitatis ex vi ſua, & cum præciſione ſuæ lineæ ſumpta cum divina eſſentia quæ re ipſa, & de facto communicatur Spiritui Sancto: licèt identicè habeat prædictam convenientiam: ergo ex vi ſua, & præcisè ſecundum ea, quæ ſunt ſuæ lineæ non poterit communicare illi eſſentiam divinam, nec ejus proceſſio ex vi ſua, & ſuæ lineæ hoc habebit; ſed tantum ex ijs quæ affert identicè. Conſequentia cum majori ſatis videntur conſtare. Minor autem etiam liquet ex illis, quæ *in 1. tomo nuper citato tractatu 2. diſp. 2. num.* 158. & *tractatu 3. diſp. 3. num.* 36 diximus nempe, proprium gradum immaterialitatis eſſentiæ divinæ conſiſtere in hoc, quod ſit ita actualis, ut ſit ipſum ſuum *eſſe* exiſtentiæ abſque diſtinctione virtuali: cùm tamen attributa ex vi ſuarum linearum tantum identicè ſint ſuum *eſſe* exiſtentiæ, quippe quæ ſolum exiſtunt per unicam & eandem exiſtentiam divinæ eſſentiæ, quæ ſicut & ipſa eſſentia divina, virtualiter ab eis diſtinguitur. De quo etiam infra in hoc eodem tractatu ſermo redibit, dum oſtenderimus

112. Vltimo roboratur.

mus, divinas relationes non existere per existentias relativas proprias illarum, sed per unam & eandem indivisibilem existentiam divinæ essentiæ ab eis virtualiter distinctam, & cum eadem essentia omnino identificatam.

§. IV.

Alia everso solutionis Torrensis, & Vasquesij.

113. Impugnatur secundo eadem prior solutio retorquendo testimonia pro ea adducta. DEficit secundo hæc solutio Torrensis, & Vasquesij in hoc, quod non in legitimo sensu testimonia Patrum pro se adducit. Nam etsi Patres dicant Filium esse similem Patri, & illius imaginem ex vi suæ processionis; non tamen denegant rationem imaginis alicui ex viventibus, cui conveniat quod ex vi suæ processionis habeat identitatem in natura cum suo producente: ac proinde hoc ipso, quod ex vi processionis communicetur ei eadem natura, debet esse Filius Et ita, si Spiritui Sancto communicatur (ut Vasquez, & Torres volunt) ex vi processionis natura divina, non poterit non esse Filius & imago. Propter quod D. Augustinus *lib. quæstionum in Deuteronomium quæst.* 4. *sub initio* sic inquit: *Omnis imago etiam similitudo est; non omnis similitudo etiam imago est. Unde si gemini inter se similes sint, similitudo dici potest alterius cujuslibet in altero; non imago: Si autem patri filius similis sit, etiam imago rectè dicitur, ut sit pater prototypus, unde illa imago expressa videatur.* Ubi, ut vides ad rationem imaginis licet non sufficiat, juxta Augustinum, similitudo seu identitas in natura, attamen identitas hæc unà cum expressione à generante, seu (quod in idem redit) quod hæc similitudo habeatur ex vi processionis à producente, est satis ad hoc, ut id, quod procedit habeat rationem imaginis respectu ejus, à quo procedit

August.

114. *Anselm.* Et similiter Anselmus adductus pro hac solutione ideo negat Spiritui Sancto rationem Filij, quia dum à Patre, & Filio procedere intelligitur, *non statim* (ut ipse loquitur) *tam perspicuam exhibet se contemplanti ejus, ex quo est, similitudinem*, seu (quod in idem redit) quia ex vi eorum, quæ per se primo habet, ut est terminus suæ processionis non procedit in similitudinem naturæ cum suo principio: quandoquidem ea sola Spiritus Sanctus statim perspicua exhibet, quæ per se primo, & ex vi processionis ei conveniunt. Et ita in his verbis denotavit, tum quod ex vi processionis non habet Spiritus Sanctus procedere ut similis in natura divina. Tum etiam: quod ratio, propter quam non est Filius, nulla est alia nisi quia ex vi processionis non habet hanc similitudinem, sive identitatem in natura Dei, & quod si prædictam similitudinem ex vi processionis haberet, tunc etiam ex vi ejusdem processionis esset imago Patris, & Filij: quippe cum in eo eventu statim perspicuam exhiberet se contemplanti ejus, ex quo est, similitudinem, quod quidem est proprium minus imaginis: & propter ejus defectum, nempe ex eo, quod non statim tam perspicuam exhibeat se contemplanti ejus, ex quo est, similitudinem, denegat Spiritui Sancto rationem Filij, & imaginis.

D. Thom. Et deinde, ideo D. Thomas *loco in hac eadem solutione relato* colligit ex eo, quod aliquid sit imago alicuius & ejusdem naturæ cum illo, debere esse filium, quia idem est esse imaginem producentis, & ex vi processionis habere eandem naturam cum ipso. Et propterea in eodem loco, nempe 4. *contra Gentes cap.* 2. tantum petit hoc ad rationem generationis, & Filij, & ita inquit: *Hæc est autem vera generationis ratio in rebus viventibus, quod id, quod generatur, generante procedat ut similitudo ipsius, & ejusdem naturæ cum ipso: est ergo Verbum Dei genitum.* Et in *art.* 4. hujus quæstionis probat, processionem Verbi divini esse generationem, & ipsum Verbum esse Filium, quia ejus processio est secundum rationem similitudinis: & propter defectum hujus conditionis, ait processionem Spiritus Sancti non esse generationem, nec ipsum esse Filium: & ut excluderet interpretationem, quam huic, & aliis testimoniis Vasquez tradit dicens, Sanctum Doctorem non loqui de similitudine præcisè secundum *esse*; sed etiam secundum repræsentationem, quæ debet superaddi ad rationem imaginis: non probat, processionem Spiritus Sancti non esse secundum rationem similitudinis, quia Spiritus Sanctus non procedit ut repræsentatio sui principij; sed quia procedit ut quædam vitalis motio & impulsio: & per consequens ex vi suæ processionis non procedit, ut similis in natura divina. Nam juxta Angelicum Doctorem idem prorsus est, vivens procedere ut simile in natura ex vi processionis, & procedere ut imaginem, ut constat ex his, quæ infra q 35. art. 1. & 2. docet.

Vasquez.

Ang. Doct.

§. V.

Posterior impugnatio ejusdem solutionis.

EX quibus fit, deficere tertio prædictam solutionem in iis, quæ in unum conjungit, nimirum, ex una parte Spiritui sancto communicari ex vi processionis naturam divinam; & ex alia, non esse imaginem Patris, & Filij. Nam hæc non possunt inter se cohærere, ut ex Augustino, & D. Thoma dicebamus. Siquidem hoc ipso, quod Spiritui Sancto ex vi processionis communicetur eadem natura, quæ est in suo principio, habet ex vi ejusdem processionis produci ad imitationem ejusdem principij tanquam prototypi Spiritus Sancti: ergo eo ipso Spiritus Sanctus procedet per modum imaginis respectu illius. 115. Tertio evertitur eadem solutio.

Nec obest id, quod respondet Vasquez, scilicet, ad rationem imaginis non esse satis, quod ex vi processionis producatur similis in natura; sed insuper desiderari, quod producatur sic similis ad repræsentandum. 116. Effugium.

Non itaque hoc obest. Quoniam hoc quod est produci aliquid simile in natura ad repræsentandum, tantummodo potest addere supra produci ut simile in natura ex vi processionis, quod hæc similitudo, ratione cujus repræsentaturum est suum prototypum, per se primo intendatur ex parte operantis in illa communicatione, & productione: at totum hoc reperiretur in processione Spiritus Sancti, si ex vi processionis natura divina ei communicaretur: ergo, &c. Major videtur perspicua. Minor verò sequenti discursu probatur. Nam id ipsum, quod ex vi processionis, & per se primo communicatur Spiritui Sancto intenditur à Deo per se primo, expressè, & formaliter ei communicari: ergo, si ex vi processionis, & per se primo procedit ad imitationem Dei, & similis in natura suo principio: consequens erit, ut hoc ipsum intendatur per se primo, formaliter, & expresse à Deo, seu à Patre, & Filio illum producentibus: ergo, licèt daremus requiri ad imaginem, quod ex intentione operantis, & non solum operis, Præcluditur.

operis procedat similis suo prototypo; nihilominus adhuc tunc Spiritus sanctus ex omni capite erit imago eorum: siquidem tam ex vi processionis, seu ex parte operis, & intentionis ejusdem operis, quam ex parte operantis producitur ad imitationem Dei, & suæ naturæ tanquam prototypi.

117. Additamentum. Adde primò, quod res dicitur procedere ad repræsentandum; vel ex intentione expressà artificis; vel ex intentione operis, & naturæ, quatenus procedit talis ex vi processionis, ut eo ipso repræsentet id à quo procedit: sed hoc convenit Spiritui sancto eo ipso, quod ex vi suæ processionis procedat similis in natura: ergo ex vi ejusdem processionis procedet ad repræsentandum: & per consequens eo ipso habebit rationem imaginis. Utraque consequentia videtur perspicua. Minor vero etiam constat. Quoniam, quod ex vi suæ processionis est simile suo principio, habet ex vi ejusdem processionis, quod procedat tale, ut eo ipso repræsentet prædictum principium: quia omne perfectè simile suo principio est talis conditionis, ut eo ipso repræsentet principium, à quo procedit. Major autem quoad primam partem satis patet in imaginibus artificialibus, quæ ex intentione, & impositione hominum aliquid repræsentant. Quoad secundam verò etiam constat exemplo filij in humanis, qui eo ipso, quod ex vi suæ processionis procedat talis, ut repræsentet parentem, dicitur procedere ad repræsentandum illum: nec non verbi creati, quod hoc ipso, quod ex vi processionis repræsentet intentionaliter suum principium, dicitur procedere ad illud repræsentandum.

Confirmatur. Confirmatur. Quoniam ad rationem imaginis non requiritur, ut repræsentet, aut procedat ad repræsentandum suum principium eo solomodo quo verbum illud repræsentat: alioqui filius in creatis, qui intentionali modo non repræsentat parentem, non esset imago illius: ergo ad rationem imaginis solùm desiderabitur, quod procedat ad repræsentandum objectivè, idest, ut id quod dicitur imago, procedat ita simile, ut eo cognito tanquam objecto, eo ipso deveniatur in cognitionem sui principij, ex eo quod ratione omnimodæ similitudinis, seu identitatis in eadem natura specifica ex vi processionis ei communicata exprimit ad vivum suum principium, ducitque in cognitionem illius: at hoc ipso, quod ex vi processionis communicetur Spiritui sancto eadem natura sui principij, habebit ex vi ejusdem processionis, ut procedat ad sic objectivè repræsentandum, sicut filius in humanis hoc habet eo ipso, quod ex vi suæ processionis communicetur ei natura patris: ergo, &c.

Aliud effugium Vasquezij. Ex quo etiam fit, nihil referre aliam evasionem, quam adducit Vasquez, nimirum, quod etsi ad hoc, ut filius in humanis procedat ad repræsentandum, satis sit, quod ex vi processionis procedat similis in natura: non tamen in divinis, sed insuper requiritur, quod procedat cum proprietate personali, quæ est propria Verbi divini. Cumque Spiritus sanctus non procedat cum proprietate ista, inde erit, ut non procedat ad repræsentandum.

118. Impugnatur. Ex dictis igitur constat, hoc nihil referre. Quoniam, si Spiritui sancto communicatur natura divina ex vi suæ processionis, procedet infinitè similior suo principio in propria ejus natura, quam filius in creatis procedit similis in natura suo parenti: ergo si iste ratione similitudinis, quam ex vi processionis habet, procedit ad repræsentandum, non est cur in eo eventu Spiritus sanctus non procedat etiam ad repræsentandum. Unde in hac solutione quædam involvitur implicatio, nempe, quod si Spiritus sanctus ex vi suæ processionis procedit similis, seu idem in natura divina, tunc deberet, & non deberet ei communicari proprietas personalis Verbi. Deberet quidem: siquidem id, quod ex vi processionis procedit simile omnino in natura cum suo principio, & ut repræsentativum illius, debet habere proprietatem personalem ad hoc requisitam. Non deberet autem prædicta proprietas ei communicari: quia, ut supponitur ex fide, Spiritus sanctus non procedit ut filius, sed ut impulsus, & amor divinus. Sicut, si in humanis communicaretur Petro, v.g. ex vi suæ processionis natura humana à Paulo, & non communicaretur ei proprietas individualis, quæ requiritur ad hoc, ut esset imago Pauli, & procederet ad repræsentandum illum, tunc ibidem involveretur similis implicatio. Nam, ut supponitur, non communicaretur ei prædicta proprietas, & simul esset ei communicanda, ex eo quod procedit ut similis Paulo, & ut repræsentativus illius ratione naturæ, quam ex vi processionis habet. Quæ probatio habet adhuc majorem vim in divinis. Siquidem tota ratio, propter quam Verbo divino communicatur sua propria, & peculiaris proprietas personalis, est, quia ex vi processionis communicatur ei tota intellectio essentialis, ratione cujus repræsentat naturam Patris. & hæc etiam Spiritui sancto ex vi suæ processionis iuxta hunc dicendi modum communicatur: & ita ex hoc capite communicaretur ei proprietas Verbi: & ex alio nempe, quia procedit ut amor, & impulsus divinus, nequiret ei prædicta proprietas communicari.

119. Aliæ duæ evasiones ejusdem Vasq. Nec necesse erit duas alias evasiones. Vasquez impugnare. Prima quidem, quod ad rationem imaginis desideratur, ut alicui repræsentet: cùm tamen hoc non conveniat Spiritui sancto: siquidem nec repræsentat Patri, & Filio, quippè qui non cognoscunt se Spiritu sancto: nec sibiipsi, quia nec Spiritus sanctus cognoscit eos in seipso. Secunda est, non omne quod procedit simile alteri ex vi processionis, repræsentare suum principium. Nam unus ignis procedit similis alteri: & tamen non repræsentat illum, nec est ejus imago: quia non est similior illi, quam aliis. Et ita, quia Spiritus sanctus non est similior Patri, quam Filio, propterea non repræsentat Patrem aut Filium.

Corruunt ex dictis. Non itaque necesse erit has duas evasiones, impugnare. Quoniam ex dictis facile corruunt. Prima quidem: Nam licet Pater, & Filius non se cognoscant Spiritu sancto, sicut nec Pater Filio, attamen uterque cognoscit se in eodem Spiritu sancto tanquam in correlativo habente eandem naturam cum ipsis. Et ita, si ex vi processionis Spiritus sanctus procedit similis, habebit ex vi ejusdem processionis, unde repræsentet naturam eorum, atque adeò unde ex vi processionis habeat rationem repræsentativi & per consequens rationem imaginis.

Secunda verò etiam ex dictis evanescit. Tum, quia non est de ratione imaginis, ut quoad ea, quæ alias accipit à suo principio, sit similior illi, quàm aliis. Nam unus homo potest esse æquè similis, vel similior fratri suo, quam Patri; & tamen non est imago illius, sed huius: sed ad hanc peculiarem repræsentationem satis est, quod id, per quod est similis, acceperit à suo principio ex vi suæ processionis. Nam per hoc determinatur ad hoc, ut sit peculiariter imago illius. Tum etiam: quia hanc evasionem optimè impugnat D.Thomas *in hac 1. part. quæst. 35. art. 2.* ubi sic ait: *Alij dicunt, quod Spiritus* D. Thom.

Spiritus sanctus neque etiam est imago Patris, & Filij, quia sic esset una imago duorum, quod videtur impossibile. Sed hoc nihil est. Quia Pater, & Filius sunt unum principium Spiritus sancti. Unde nihil prohibet sic Patris, & Filij (in quantum sunt unum) esse unam imaginem: cum etiam homo totius Trinitatis sit una imago. Et ideo S. Doctor statim denegat Spiritui sancto rationem imaginis propter aliam rationem sæpe à nobis dictam, scilicet, ex eo quod ex vi suæ processionis non procedit similis, seu idem in natura cum suo principio.

120. Ultimo prædicta principalis evasio exploditur. Suarez. Quibus omnibus addi etiam potest, hanc Torrensis, & Vasquezij sententiam habere contra se plura alia, quæ congerit Suarez *lib. 11. de Trinitate cap. 4. num. 7.* Primò enim hæc ratio, quare Spiritus sanctus non sit filius, nempe quia licèt ex vi processionis procedat similis in eadem natura; non tamen procedit ut imago, sumitur ex re minus certa. Certiùs enim est, Spiritum sanctum non esse Filium, quam non esse imaginem: nam primum habetur expressè de fide; secus verò secundum, sed solum habetur ex auctoritate negativa Scripturæ. Et propterea D. Thomas *quæst. 35. art. nuper citato*, ut probaret, Spiritum sanctum non esse imaginem, sic ait: *Dicendum, quod Doctores Græcorum communiter dicunt, Spiritum sanctum esse imaginem Patris, & Filij. Sed Doctores Latini soli Filio attribuunt nomen imaginis. Non enim invenitur in Canonica scriptura, nisi de Filio: dicitur enim Colossens. 1. Qui est imago Dei invisibilis, primogenitus creaturæ. Et ad Hebræos 1. Qui cum sit splendor gloriæ, & figura substantiæ eius.* Constat autem, rem certissimam debere, quantum fieri possit, explicari saltem per id, quod magis ad ejus certitudinem accedit, qualiter in præsenti accedit ratio D. Thomæ, nempe, quod Spiritus sanctus procedit per voluntatem, & per modum amoris, quod quidem expressiùs habetur ex sacra pagina, & decisum est in pluribus Conciliis.

Præterea, sumpta imagine, ut actu repræsentat, ut ab his auctoribus sumi in præsenti innuitur (licet etiam oppositum innuant, nempe, non sumi nisi pro aptitudinali repræsentatione) tunc non ideò Filius est Filius, quia est imago, sed potiùs, quia Filius, ideò imago. Tandem juxta hunc dicendi modum Filius reipsa aliquid repræsentat, quod non repræsentat Spiritus Sanctus, licèt ex vi processionis sit Deus: & similitudo imaginis increatæ non consistit in unitate naturali: quod quidem satis difficile est.

121. Non favent adducta pro prædicta evasione. Nec tandem necesse erit ad ea, quæ pro se adducit Vasquez, quæque *num 104.* & deinceps retulimus, responsum præbere. Nam quoad testimonia Patrum constat ex dictis *num. 113.* & quoad alia patet etiam ex his, quæ diximus. Nam etsi filius dicat rationem similitudinis in natura, & rationem imaginis, sive hæc duo distinguantur ex parte solius nostri modi concipiendi, sive virtualiter (de quo nihil modo:) attamen hoc ipso, quod ei communicetur ex vi processionis eadem natura, quæ est in suo principio, procedit similis, & ut imago. Et similiter, licèt aliquando ob defectum efficaciæ, & virtutis seminalis nõ evadat similis in accidentibus individualibus, quæ sunt in patre, sed in natura: & aliquando ob perfectionem, & efficaciam prædictæ virtutis seminalis procedat similis in prædictis accidentibus: semper tamen eo ipso, quod habeat hanc similitudinem, habet etiam quoad hoc esse imaginem patris. Unde falsum est id, quod ultimo loco ibidem adducitur, scilicet, non crescente ratione substantiæ, aut fundamento, sive ratione fundandi, crescere perfectionem filiationis. Nam eo ipso, quod hæc accidentaliter crescere (si verum est, eam formaliter sumptam sic crescere, de quo nostri Complutenses *cap. de relatione* videndi sunt) oritur ex majori perfectione, tam actionis generativæ, quam similitudinis fundamentalis in proprietatibus individualibus ex vi processionis communicatæ. N. Compl.

§. VI.

Alia, & alia solutio ad eamdem rationem D. Thomæ refertur, & refellitur.

Secunda solutio aliorum ad rationem D. Thomæ pro conclusione adductam. SEcundo respondent alij ex recentioribus ad rationem Angelici Doctoris, falsum esse illud principium, in quo innititur, scilicet, quod per processionem per voluntatem divinam intra propriam lineam sumptam non communicetur Spiritui sancto ex vi processionis divina essentia. Et ita ratione ista in eo sensu, in quo à S. Doctore traditur, non suadetur intentum; sed hoc aliunde est deducendum, nempe ex eo quod, licèt Spiritui sancto communicetur ex vi processionis essentia Dei; non tamen natura divina: cum tamen ad generationem requiratur, terminum illius procedere in similitudinem naturæ, ut ex definitione generationis constat. Sicut è contra processio Verbi est generatio, quia ei ex vi processionis communicatur divina natura. Quæ solutio videtur desumi ex Majori *in 1 dist. 13. quæst. 1.* & Richardo *6. de Trinitate, capit. 11.* 132. Mayor. Richardus.

Roboratur solutio ratione. Ratio autem, propter quam inquiunt, non communicari Spiritui sancto divinam naturam, secus autem Verbo, est quia conceptus naturæ est conceptus essentiæ rei ut fœcundæ, ex eo quod natura est principium motus: at Spiritui sancto non communicatur essentia Dei ut fœcunda: siquidem ab eo nulla persona divina procedit: & ita nec communicatur eidem essentia Dei sub conceptu naturæ: è contra verò contingit in Verbo, cui communicatur, quod sit principium Spiritus sancti. Quæ solutio videtur habere fundamentum in D. Basilio *lib. 5. contra Eunomium*, ubi videtur asserere, quod si Spiritus sanctus à Patre, & Filio non procederet, Verbum non esset genitum: ac proinde juxta mentem Basilij requiritur ad generationem, quod communicetur rei genitæ fœcunditas, & per consequens essentia sub conceptu naturæ, quæ per hanc fœcunditatem in *esse* naturæ constituitur. Unde juxta hunc dicendi modum non solum non communicatur ex vi processionis Spiritui sancto natura Dei sub conceptu naturæ; verum neque sub hoc conceptu ei absolutè communicatur: siquidem juxta illum non communicatur ei fœcunditas. D. Basil.

123. Ex dictis confutatur hæc solutio. Cæterùm hæc solutio satis impugnata manet ex dictis tam in hoc, quam in præcedenti dubio. Et deinde addi potest, quod in primis falsum est id, quod in hac solutione dicitur, scilicet, absolutè loquendo non communicari Spiritui sancto naturam divinam. Nam in Concilio Lateranensi sub Innocentio III. *cap. 1.* dicitur. *Pater, & Filius, & Spiritus sanctus tres quidem personæ, sed una essentia, substantia seu natura simplex omnino:* & ibid cap. 2. *Qualibet trium personarum est illa res, videlicet essentia, substantia, seu natura divina.* Et inferius dicitur, quod tres personæ sunt unum in essentia, & natura. Et ratio huius videtur aperta. Quoniam quidquid est absolutum in Deo, debet communicari reipsa, & simpliciter loquendo tam Filio, quàm Spiritui sancto: at conceptus naturæ est conceptus formalitatis absolutæ, non verò relativæ: Conc. Lat.

tivæ, ergo &c. Major cum consequentia satis liquet. Minor vero probatur. Nam conceptus naturæ præcedit in Deo ad attributa: cum tamen conceptus relativi aut necessariò involventes, aut connotantes relationes non præsupponantur ad illa, sed potiùs ad ipsa subsequantur. Et propterea priùs intelligimus Deum, ut est hic, & singularis, & ut habet attributa; quam concipiamus potentiam proximam ad generandum, aut Patrem: ex eo quod ista dicunt relationem de formali, aut eam juxta nostram sententiam connotant.

124. Impugnatur secundò eadē solutio. Deinde eadem solutio impugnari potest, supponendo tamen prius, quod juxta hunc dicendi modum non ideo desinit communicari Spiritui sancto natura divina, quia non communicetur ei adhuc ex vi processionis divinum *intelligere* essentiale; sed quia non communicatur ei, ut productivum alterius personæ. Quo supposito, potest non parum efficaciter prædicta solutio impugnari. Quoniam ad rationem naturæ non requiritur principium motus in alio, sed principium motus ejus, in quo est, ut ex definitione naturæ constat: at, si Spiritui sancto ex vi processionis communicatur essentia Dei, quæ est ipsum *intelligere*, erit utique seclusis imperfectionibus principium motus ejus, in quo est, idest suæ divinæ intellectionis: ergo eo ipso communicabitur etiam ei ex vi suæ processionis natura divina.

Ultimò evincitur. Tandem. Nam hoc, quod est posse per modum radicis generare aut generari, vel posse spirare, aut spirari, non variant divinum *posse*, nec divinam naturam in ratione naturæ, aut divini *posse* ad ea, quæ sunt ad intra; sed hoc ipso, quod Spiritui sancto ex vi processionis communicetur essentia Dei, communicatur ei ex vi processionis, quod possit etiam radicaliter spirari, licet non communicetur, quod possit spirare, aut generare: ergo communicabitur ei ex vi processionis natura divina. Minor, cum consequentia non videntur indigere probatione. Major autem probatur, & explicatur: Nam, sicut practicum & speculativum non variant rationem intellectus: ex eo quod sunt differentiæ materiales, & inadæquatæ, ac desumptæ ex objecto materiali: & ita idem intellectus connotando praxim: seu objecta practicabilia, est practicus & connotando objecta speculabilia est speculativus, & utraque respicit sub eadem formali ratione abstrahente ab his duabus differentiis materialibus. Ita posse radicaliter generare, aut generari, spirare aut spirari, non variant divinam naturam, sive divinum *posse*, quia hoc est quid absolutum, sed dicunt divinam essentiam, seu naturam, & idem *posse* cum diversis connotatis materialibus, & inadæquatis, scilicet, diversis relationibus, quæ non sunt capaces variandi in divinis id, quod est absolutum. Et ita eadem prorsus Deitas connotando in Patre Paternitatem, ut connotatum materiale, & inadæquatum, dicit *posse* radicale ad generandum, & connotando eodem modo Filiationem, *posse* radicale *ad generari*, & connotando similiter tam Paternitatem, quam Filiationem, explicat vim per modum radicis ad *spirare*, ac tandem connotando per modum connotati materialis, & inadæquati relationem spirationis passivæ, exprimit vim radicalem *ad spirari*. Cùm tamen actus correspondentes his potentiis materialiter solum distinctis sub eadem ratione formali ab eadem natura divina inspiciantur, aut quasi inspiciantur.

(Suadetur major syllogismi exemplo.)

Discrimen inter exemplum, & rem, de qua agitur. Quamvis inter exemplum propositum de intellectu practico, & speculativo, & rem, de qua agimus, sit sua disparitas. Quoniam intellectus, ubicunque est, non solum habet esse intellectum, sed esse simul practicum, & speculativum, quia hæc duo, adhuc sub his conceptibus, non habent oppositionem: attamen natura, & *posse* divinum licet, ubicunque est, habeat eandem rationem naturæ, & idem *posse*: non tamen habet posse generare, & generari, aut spirare, & spirari sub his conceptibus sumpta: quoniam *posse* divinum sub his conceptibus involvit relationes oppositas: hoc autem non oritur ex imperfectione, sed ex summa perfectione & infinitate divinæ naturæ, quæ, hoc ipso quod infinita, potest eademmet esse in personis diversis, & inter se oppositis, & ut est sub illis, habet has diversas denominationes.

Quæ ratio desumitur ex D. Thoma, *quæst. 9. de Potentia, art. 9. ad 3.* Nam cùm S. Doctor sibi sic opposuisset. *Si Filius non potest generare, potest autem generari: habet ergo potentiam ut generetur, non potentiam, ut generet: aliud autem est generare, & aliud generari. Cùm ergo potentiæ distinguantur penes objecta, non erit eadem potentia Patris, & Filij, quod est hæreticum.* Cùm igitur S. Doctor hoc sibi objecisset, respondet. *Dicendum, quod licet Pater possit generare: non autem Filius: non tamen sequitur, quod potentiam aliquam habeat Pater, quam non habet filius. Eadem enim potentia est Patris, & Filij, per quam, & Pater generat, & Filius generatur. Nam potentia absolutum quoddam est: & ideo non distinguitur in divinis, sicut nec bonitas, nec aliquid sic dictum. Generare verò, & generari in divinis non significant aliquid absolutum: sed solam relationem in divinis. Relationes autem oppositæ in uno & eodem absoluto communicant in divinis, & ipsum non dividunt. Sicut patet, quod in Patre, & Filio est una essentia. Unde nec potentia distinguitur in divinis per hoc, quod est ad generare, & generari. Non enim etiam in creaturis oportet, quod per quamcunque objectorum distinctionem potentia distinguatur, sed per differentiam formalem objectorum, & quæ in eodem genere accipiatur. Sicut potentia visiva non distinguitur per hoc, quod est videre hominem, & videre asinum: quia ista differentia non est sensibilis, in quantum est sensibile. Et similiter in divinis absolutum per relationem non distinguitur.* 125. Desumitur hæc impugnatio ex D. Thoma.

Unde (ut id obiter dicamus, & ex eo ratio D. Thomæ in testimonio isto inclusa magis elucidata maneat) divinum *posse* radicale, & posse radicaliter generare comparantur in divinis, ut Deus, & Deus Pater. Et ideo: sicut Deus dicit aliquid absolutum; & Deus Pater aliquid absolutum unà cum relativo; ita divinum *posse* radicale exprimit aliquid absolutum; & posse radicaliter generare dicit hoc ipsum absolutum unà cum relatione Paternitatis. Et sicut Filio non deest, quod sit Deus, licet desit illi, quod sit Deus Pater: quia esse Deum Patrem involvit Paternitatis relationem: ita propter similem rationem eidem Filio non deest divinum *posse* radicale; licet desit posse radicaliter generare, prout conceptus radicis generandi adæquatè sumitur. Et sicut hoc, quod est esse Deum, non distinguitur, aut multiplicatur per hoc, quod est esse Deum Patrem, aut Deum Filium: quia absoluta non distinguuntur per relativa: ita propter eandem rationem prædictum *posse* divinum nō distinguitur, aut multiplicatur per *posse* ad generandum sive activè, sive passivè. Quomodo autē (ut id etiam obiter dicatur, & tacita quædam objectio solvatur) & in quo sensu intelligatur id, quod D. Thomas in hac solutione docet, nempe, quod *generare, & generari* non significant aliquid absolutum, sed solam relationem, constat ex iis, quæ *disput. 1. hujus tractatus num. 67.* diximus, & ex illis, quæ *quæst. 41.* dicemus. 126. Elucidatur ratio præcedens D. Thomæ.

Ad

127. Interpretatur testimonium Basilij pro eadem solutione adductum.

Ad illud autem, quod ex Basilio pro hac solutione adducitur, dicendum est, conditionem illam Basilij (si fortè sit Basilij: nec enim loco citato eam expressè potuimus invenire) nempe, *si Spiritus sanctus à Patre & Filio non procederet, tunc Verbum non fore Filium;* tantum esse à posteriori. Quia, cùm Verbum debeat influere in amorem, optimè sequitur, Filium in divinis non fore verbum (saltem ut modo est,) ac proinde non procedere per intellectum, si ab eo non procedit amor, seu Spiritus sanctus. Cæterùm id non requiritur ut petitum ex linea termini formalis generationis Verbi, quia terminus iste de formali tantùm est identitas in natura divina, sed ex alio capite nuper insinuato, quod formalissimè sumptum non dicit id, quod exprimit Verbum, quatenus importat terminum formalem suæ generationis: siquidem verbum secundum hanc considerationem tantum dicit divinam naturam, ut natura est, quamvis connotet Filiationem, ut est ad Patrem, non verò ut est radicaliter ad Spiritum sanctum: cùm tamen verbum adæquatè sumptum importet tam naturam, quam Filiationem, ut est ad Patrem, & quatenus radicaliter est ad Spiritum sanctum: ita ut, si aliquid horum illi deesset, non haberet rationem Verbi, quam modo habet, quamvis esset eodem modo terminus formalis generationis.

Quidnam in prædicta evasione magis displiceat.

Adde, quod id, quod peculiariter in hac solutione, quam impugnamus, displicet, non tam est, ad rationem geniti in divinis desiderari, quod producatur cum fœcunditate, quam ea, quæ in prædicta solutione unà cum hoc conjunguntur, nimirùm, Spiritui sancto communicari ex vi processionis essentiam Dei: non tamen naturam divinam, & non utcunque, sed ita ut neque formaliter ex vi processionis, nec identicè prædicta natura ei communicetur ex eo quod natura divina sub hoc conceptu dicit principium communicandi se alteri personæ. Unde, si prædicta solutione solum intenderetur colligi à posteriori, non communicari Verbo ex vi processionis naturam Dei, nisi communicetur ei fœcunditas respectu alterius personæ, ac proinde hæc fœcunditas solùm adduceretur ut signum ad venandum, an alicui communicetur ex vi processionis divina essentia, sive natura: tunc ratio ista posset utcunque reduci ad eam, quam ex D. Thoma attulimus. Nam idem est, fœcunditatem istam respectu alterius personæ, nempe Spiritus sancti, esse signum communicationis naturæ in Verbo, ac esse signum processionis ejus per modum Verbi, seu per intellectum, ut ex dictis constat, & per consequens esse signum communicationis naturæ ex vi processionis. Et similiter idem est colligere, ex defectu hujus fœcunditatis, Spiritum sanctum non habere ex vi processionis naturam, aut essentiam Dei, ac colligere, ejus processionem esse per voluntatem, quæ ex genere suo est postrema ex divinis processionibus, & per consequens non habere quod communicet ex vi processionis divinam naturam. Ad rationem autem, quæ in favorem hujus solutionis in ea adducebatur, satis constat ex dictis.

128. Alia evasio præcedenti affinis.

Ex quibus omnibus manet etiam impugnata solutio alia huic ex parte affinis, nempe, falsum esse illud principium, in quo innititur ratio D. Thomæ, scilicet, non communicari essentiam & naturam Dei Spiritui sancto ex vi processionis per voluntatem divinam intra suam lineam sumptam. Et ideo rationem istam hinc non esse firmam; sed aliunde desumendum esse, cur Spiritus sanctus non procedat ut imago, ac proinde ut filius, nempe, quia non communicatur illi, quod conveniat cum Patre, & Filio in aliqua ratione principij, idest in hoc, quod producat aliam personam divinam.

Ex dictis igitur hæc solutio satis manet impugnata, & eam insuper impugnat D. Thomas infra *quæst. 35. art. 2.* ubi, ut redderet rationem: propter quam Spiritus sanctus non est imago Patris, & Filij, ac proinde nec Filius, cum tamen Verbum procedat per modum imaginis, & filij, præmittit priùs rationem ab aliquibus ad hoc adductam, & cum hac solutione, quam impugnamus, coincidentem, eamque impugnat his verbis: *Hujus autem rationem assignant quidam ex hoc, quòd Filius convenit cum Patre, non solùm in natura, sed etiam in notione principij: Spiritus autem sanctus non convenit cum Filio, nec cum Patre in aliqua notione. Sed hoc non videtur sufficere. Quia sicut secundùm relationes non attenditur in divinis, neque æqualitas, neque inæqualitas* (ut Augustinus dicit) *ita neque similitudo, quæ requiritur ad rationem imaginis.* Corruit ex dictis D. Thom.

§. VII.

Posterior responsio ad rationem D. Thomæ, & primus ejusdem responsionis defectus.

Tertiò responderi potest ex Granado in præsenti *tract. 2. disp. 4. n. 3* & *disp 5. sect. 5. num. 21.* quòd etsi ratio D. Thomæ aliter explicata suadeat sufficienter intentum, non tamen ut à nobis exposita, & formata est. Nam ex eo, quòd terminus procedens per intellectum procedat per modum similis, non sequitur (ut nos intulimus) quòd ex vi processionis, sive immediatè, ac per se primò communicetur illi natura divina, sed tantùm similitudo in ea. Et ita Verbo ex vi processionis, & per se primò solùm communicatur divina sapientia, quæ non exprimit formalissimè divinam naturam, licèt eam repræsentet, sitque ei similis. Et similiter ex hoc, quòd processio Spiritus sancti sit per voluntatem, non sequitur (ut nos intulimus) non communicari illi eodem modo ac Verbo naturam divinam. Quia utrique æquè immediatè communicatur, nimirùm, ut per modum transcendentis inclusa in termino per se primo, & immediato suæ processionis: Verbo quidem, ut inclusa in sapientia genita, Spiritui sancto verò, ut inclusa in amore. Et ita processio Verbi est generatio: ex eo quòd ex vi processionis, & per se primò communicatur similitudo in natura, non verò natura ipsa, licèt ad eamdem generationem requiratur, quòd prædicta natura communicetur mediatè, & per modum transcendentis inclusa: processio verò Spiritus sancti non est generatio: quia etsi eodem modo communicetur ei per modum transcendentis divina natura, attamen id, quod per se primò, & immediatè terminat, tantùm est amor secundùm explicitam rationem amoris, & secundùm hanc non exprimit similitudinem cum divina natura. 129. Tertia solutio ex Granado ad rationem D. Thomæ.

Et videtur hæc solutio habere aliquod specimen veritatis, si attendatur ad id, quod in definitione generationis viventium dicitur. Nam in ea consultò videtur dictum, quod debet esse *in similitudinem,* non vero in identitatem naturæ: ut denotaretur, terminum formalem immediatum, & per se primum illius tantùm esse similitudinem, seu repræsentationem, non vero identitatem naturæ.

Cæterùm solutio ista in multis deficit. Nam in primis falsum est potissimum eius fundamentum, nimirùm terminum formalem immediatum, & per se primum generationis, seu id, quod Verbum divinum 130. Falsitas hujus solutionis multis modis ostenditur.

divinum habet ex vi suæ processionis per se primò, tantum esse similitudinem, seu repræsentationem principij, à quo procedit, non verò identitatem in natura seu naturam ipsam acceptam & communicatam per talem generationem. Id autem duobus mediis ostendi potest, quorum primum est. Nam hoc apertè pugnat cum D. Thoma, tum *art.2. hujus qu. st.* ubi ideò probat processionem Verbi in divinis esse generationem, quia *intelligere Dei est esse Dei*, seu ipsissima essentia, & existētia illius absque distinctione virtuali, & prædictum *intelligere* communicatur Verbo ex vi processionis ut *disp. praeced. à n.76.* expendimus. Et ita S. Doctor loquens de iis, quæ Verbum habet ex vi suæ processionis, sic inquit in solutione ad 1. *Sed intelligere divinum est ipsa substantia intelligentis, ut supra ostensum est. Vnde verbum procedens procedit ut ejusdem naturæ subsistens. Et propter hoc propriè dicitur genitum, & Filius. Vnde & his, quæ pertinent ad generationem viventium, utitur Scriptura ad significandam processionem divinæ sapientiæ, scilicet conceptione, & partu. Dicitur enim ex persona divinæ sapientiæ, Proverbiorum 8. Nondum erant abyssi, & ego iam concepta eram, ante colles ego parturiebar, sed in intellectu nostro utimur nomine conceptionis secundùm quòd in verbo nostri intellectus invenitur similitudo rei intellectæ; licèt non inveniatur naturæ identitas,* id est, sub esse naturali & entitativo.

Impugnatur ex primo medio. *D. Thom.*

Tum etiam in solutione ad 3. ubi sermonem faciens de iis, quæ competunt Verbo ex vi processionis, ita concludit: *Sic igitur id, quod est genitum in divinis, accipit esse à generante non tanquam illud esse sit receptum in aliqua materia, vel subiecto, quod repugnat subsistentiæ divini esse: sed secundum hoc dicitur esse acceptum in quantum procedens ab alio habet esse divinum, non quasi aliud ab esse divino existens* In quibus verbis satis denotat, processionem Verbi esse generationem: quia per eam accipit divinum Verbum ipsum *esse* Dei; non verò solam similitudinem, & repræsentationem illius tanquam terminum formalem, & immediatum ejusdem generationis. Tum denique 4. *contra Gentes c.11.* cujus verba *n.114.* retulimus.

131. Secundum medium, ex quo ostenditur falsitas solutionis. Secundum verò medium est. Quod in creatis filius accipit ex vi processionis, & tanquam terminum formalem illius ipsam naturam patris, & non solùm similitudinem aliquam, & repræsentationem illius: ergo etiam in divinis Verbum accipiet ex vi suæ processionis, & tanquam terminum formalem ejus naturam Patris, & non solùm repræsentationem, aut similitudinem Patris.

Antecedens communiter recipitur à Theologis, & etiam ab ipso Granado. Consequentia autem ex antecedenti sequitur. Tum: quoniam de divinis debemus philosophari ad instar creatorum, seclusis tamen imperfectionibus. Tum etiam: quoniam ratio generationis Verbi cognoscitur à nobis ex his, quæ in generatione viventium creatorum reperiuntur: & ideo definitionem istam accommodamus generationi increatæ, removendo tamen imperfectiones. Sicut, quia proprium objectum formale intellectus creati est ratio entis, aut ratio intelligibilis sub tanta, vel tanta actualitate, & immaterialitate; idcircò hoc ipsum, removendo omnem potentialitatem, & sub summa immaterialitate, atque adeo ut pertingens ad hoc, ut sit ipsum *esse* divinum, constituimus pro objecto formali intellectus Dei.

132. Primum effugium P. Granado ex prima disparitate inter generationē creatam, & divinam. Nec obest prima disparitas, quam adducit Granado, inter generationem creatam, & generationem Verbi divini, quòd per illam nequit communicari similitudo, quin communicetur natura; secus verò per istam, per quam communicatur sapientia Dei, quæ est similitudo, & repræsentatio naturæ divinæ. Et ita hæc habet omnia requisita ad terminum immediatum, & formalem generationis, nempe, ad similitudinem in natura, licèt non communicetur Verbo ex vi processionis ipsa natura Dei, secus verò illa.

Contra primam disparitas. Non itaque obest hæc prima disparitas. Quoniam terminus formalis generationis naturalis viventium creatorum, prout distinctæ à generatione intentionali verbi creati, non est similitudo, aut repræsentatio naturæ generātis prout excludit unitatem, & identitatem naturalem in eadem natura tāquam rationem formalem & per se primam terminantem: nec est similitudo, ut abstrahit à similitudine secundùm repræsentationem puram, & à similitudine quæ est idem ac identitas, & unitas naturalis in eadem natura, saltem secundùm speciem: ergo erit identitas in eadem natura, ita ut non de materiali, & per accidens, aut quasi per accidens communicetur eadem natura, ex eo quòd ibidem non potest aliter dari pura similitudo, & repræsentatio per modum termini formalis; sed ita ut ex vi processionis, & per modum termini formalis communicetur prædicta natura: ergo etiā terminus formalis ex vi processionis communicatus Verbo, erit non sola similitudo, & repræsentatio generantis; sed ipsamet natura illius, & unitas naturalis in ea.

Hæc ultima consequentia patet ex priori. Quoniam cum quavis disparitate assignabili inter generationem Verbi divini, & generationem naturalem in humanis debet cohærere, quòd ista habeat eumdem terminum formalem ex vi processionis, qui formaliter (analogicè tamen) conveniat cum termino formali generationis Verbi divini. Sicut cum quavis disparitate debet stare, quòd detur una ratio formalis communis analogicè utrique generationi: ex eo quòd ratio generationis viventium non solùm virtualiter, sed formaliter talis debet convenire illis: non secus ac, quia esse formaliter sapientiam secundùm unitatem analogam convenit sapientiæ creatæ, & increatæ, propterea debet una ratio formaliter talis, & communis communitate analoga reperiri in sapientia creata, & increata, necnon & in objectis formalibus utriusque: ergo, si terminus formalis generationis naturalis viventium creatorum est determinatè unitas, & identitas naturalis in natura generantis, debet etiam in generatione increata esse terminus ejus formalis eadem unitas, & identitas in natura generantis, nempe, in natura divina.

Prima verò consequentia ex antecedenti patet. Quoniam terminus formalis prædictæ generationis tantùm potest esse similitudo uno ex illis tribus modis in antecedenti, & in consequenti ejusdem primæ consequentiæ recensitis: ergo hoc ipso, quòd non sit aliqua ex similitudinibus relatis in antecedenti, erit similitudo adducta in prædicto consequenti, quæ est unitas naturalis, seu identitas in eadem natura.

Antecedens autem probatur. Tum, quia ratio generationis naturalis viventium creatorum ut distinctæ ab intentionali debet desumi ex suo termino formali; quandoquidem generatio ut naturalis dicit rationem differentialem intraneam, & propriam lineæ generationis, & hæc differentia debet desumi (modo alibi insinuato) ex suo termino formali: at, si terminus formalis esset aliqua ex similitudinibus in antecedenti recensitis, nullo modo desumeretur ratio generationis naturalis ex suo termino formali: siquidem nec similitudò excludens unitatem naturalem in natura à ratione for- 133.

mali terminandi, nec similitudo, prout abstrahit à similitudine secundùm puram repræsentationem, & à similitudine, quæ est idem ac unitas realis in natura, potest refundere per modum termini formalis in generationem naturalem, quòd sit generatio naturalis, ut constat in generatione verbi creati, quæ secundùm diversam sui considerationem habet terminari formaliter ad similitudinem secundùm *esse* purè repræsentativum, vel ad similitudinem, prout abstrahit à similitudine secundùm prædictum *esse*, & secundùm unitatem naturalem in eadem natura: & propterea talis generatio non potest esse naturalis, sed intentionalis, ut terminatur ad similitudinem secundùm *esse* repræsentativum, vel abstrahens à generatione naturali, & intentionali, prout secundùm rationem generalem generationis consideratur in illa abstractione, qua terminatur ad similitudinem modo dicto abstrahentem. Tum etiam: quia id, quod generans generatione naturali, ut distincta ab intentionali, per se primò intendit, est, quòd ponatur in rerum natura alter ipse in *esse* entitativo & naturali: ergo quod per se primò, & formaliter communicat ut terminum suæ generationis, tantùm est identitas, seu unitas naturalis in eadem natura, per quam solam ponitur in rerum natura alter ipse in *esse* entitativo & naturali.

134. Confirmat. primò. Confirmatur. Quoniam filio naturali in humanis non communicatur unitas naturalis, seu identitas in eadem natura ad supplendam unitatem secundum puram similitudinem, & repræsentationem, ita ut prædicta unitas naturalis de materiali tantummodo, aut secundario intendatur: ergo talis unitas naturalis intenditur per se primò per generationem, estque terminus formalis illius. Consequentia non indiget probatione. Antecedens autem probatur. Quoniam unitas naturalis in *esse* naturali & entitativo non intenditur ad hoc, ut suppleat defectum unitatis secundum puram repræsentationem, & similitudinem, sed potiùs è contra unitas, ac identitas secundùm repræsentationem intenditur, ut suppleat defectum unitatis naturalis: sicut ipsum *esse* naturale ac entitativum non intenditur, ut suppleat defectum ipsius *esse* repræsentativi: sed potiùs è converso. Et propterea quoties datur *esse* naturale & entitativum idoneum ad aliquem affectum, qui aliàs possit suppleri per *esse* repræsentativum, non curatur de *esse* repræsentativo, sed tunc solùm, quando *esse* entitativum & naturale non est idoneum ad illud causandum. Et ita, quia Angelus potest se ipsum per suam substantiã tanquam per speciem intelligibilem cognoscere, non habet speciem intentionalem per se primò suam substantiã repræsentantem, quæ solum in *esse* repræsentativo sit ipsa substãtia Angeli, in quo est.

Confirm. 2. Confirmatur secundò. Quoniam hoc, quod est communicari per se primò ex vi generationis naturam divinam, pertinet ad perfectionem divini *esse*: & alias hæc communicatio est valdè proportionata modo processionis per intellectum: ergo ex vi ejusdem processionis communicabitur Verbo natura divina. Consequentia videtur perspicua. Antecedens autem quoad primam partem probatur. Quoniam, sicut communicatio aliarum formalitatum ex vi processionis spectat ad perfectionem, & quò formalitas aliqua divina est perfectior, eò spectat ad majorem perfectionem divinam communicare illam ad intra: ita communicare ex vi processionis primam, & perfectissimam formalitatem Dei, nimirum suam naturam, pertinebit ad majorem ipsius perfectionem. Quoad secundam verò partem suadetur idem antecedens ex jam dictis. Quoniam, sicut processio verbi creati ex vi sua cõmunicat naturam objecti intellecti, sub modo tamen essendi intentionali & repræsentativo: ita intellectio perfectissima, qualis est divina, communicabit Verbo eamdem naturam objecti intellecti, nimirum Dei, sub modo essendi perfectissimo, scilicet, secundùm unitatem, & idẽtitatem naturalem.

Nec etiam obest secunda disparitas, quam affert Granado inter generationem naturalem viventium creatorum, & generationem naturalem Verbi divini, nimirum, quòd in generatione creata non communicantur eædem numero proprietates, quæ sunt in generatione, sed aliæ: & ita habet ex vi processionis communicari alia numero natura, ut ex illa prædictæ proprietates resultent: at in generatione Verbi divini communicatur ei eadem numero proprietas, seu attributum sapientiæ ex vi processionis, quod est in Patre. Cumque hoc in Patre jam dimanaverit à sua essentia, non est necesse, ut ex vi processionis communicetur illi essentia divina ad hoc, ut ab ea dimanet. 135. Secundum effugium & secunda disparitas.

Evanescit secunda disparitas. Non itaque hæc secunda disparitas obest. Quia, quòd ex vi generationis hominis communicentur illi eædem numero proprietates, quæ sunt in anima rationali, nempe intellectus, & voluntas, quæ priùs natura ab eadem anima dimanaverant, non tollit, quòd ex vi ejusdem generationis communicetur illi eadem anima tanquam radix illarum proprietatum: ergo, quòd ex vi processionis communicetur Verbo sapientia Patris, quæ priùs nostro modo intelligendi ab illius essentia dimanaverat, non auferet, quod communicetur etiam natura divina. Et ratio est eadem utrobique. Quoniam, sicut natura producibilis petit, ut sit aliqua actio, vel mutatio, per quam per se primò attingatur, & in rerum natura ponatur: ita natura ex se communicabilis exigit, ut sit aliqua processio, per quam per se primò communicetur. Et propterea, quia natura partialis, nempe anima rationalis, est communicabilis corpori posteriùs natura, quàm creetur, inde est, ut detur generatio, quæ per se primò tendat ad communicandam talem naturam.

136. Cõfirmatur. Confirmatur. Quoniam, etsi in processione per voluntatem possit habere locum hæc solutio; non tamen in processione per intellectum divinum, per quam repugnat, communicari per se primò aliquod attributum, & non communicari naturam divinam. Et ratio hujus desumitur ex dictis. Quoniam id debet ex vi processionis, & per se primò communicari per intellectum Dei Verbo divino, quod per se primò unitur cum eo in ratione speciei intelligibilis: sed sola essentia divina potest per se primò uniri cum illo in ratione prædictæ speciei; cætera verò non uniuntur cum eo, nisi ratione essentiæ: ergo sola illa potest ex vi processionis per se primò communicari Verbo. Consequentia videtur perspicua. Minor autem constat, tum ex illis, quæ *in 1. tomo hujus nostri Cursus, tract. 2. disp. 2. n. 152. & sequentibus*, & *tract. 3. disp. 3. n. 17.* & deinceps & peculiariter *n. 32.* diximus, nempe, solam essentiam Dei convenire in gradu immaterialitatis cum divino intellectu: quia iste est ita immaterialis, ut sit suum *esse* absque distinctione virtuali: ex eo quòd est omninò idem cum *intelligere* Dei, in quo consistit divina essentia, quodque est suum *esse* absque distinctione virtuali; cùm tamen cætera, quæ sunt in Deo, distinguantur virtualiter ab *esse* existentiæ ejusdem essentiæ divinæ, per quod solummodò existunt, ut *quæst. seq.* ampliùs dicemus, & *tract. 3. nuper citato disp. 3. n. 36.* asseruimus. Constat autem, quòd, quoties objectum alicujus intellectus unitur cõnaturalissimè cũ illo, ut in divinis cõtingit, tũc illud solùm per se primò,

&

& ratione sui unitur in ratione speciei, quod convenit in gradu immaterialitatis cum intellectu. Tum etiam: quia, ut *in tract. 3. citat. n.17.* diximus, sola essentia divina est objectum per se primum formale, & adæquatum divini intellectus: & ita sola ipsa potest per se primò uniri cum illo.

Major autem etiam patet. Quoniam quoties verbum est adæquatum speciei intelligibili, toties id per se primò repræsentatur in verbo, eique per se primò communicatur, quod per se primò unitur in ratione speciei cum intellectu producente illud, ut inductivè constat.

137. Tertia disparitas P. Granado. Ex quo etiam fit, nihil obesse tertiam disparitatem adductam à Granado inter generationem naturalem viventium creatorum, & generationem Verbi, quod ista est actus immanens intellectus, & emanatio intelligibilis, de cujus ratione est, ut communicetur illi per se primò actus intelligendi: cumque hic non spectet ad naturam Dei, sed supponat illam, inde est, ut ex vi processionis per intellectũ non debeat natura divina communicari: at generatio naturalis viventium creatorum non est emanatio intelligibilis: & propterea in ea non procedit ratio nuper facta, sed debet communicari eadem natura ex vi processionis, quæ est in generante.

Non est alicujus roboris hæc disparitas. Ex dictis igitur constat, quomodo hæc disparitas non sit alicujus roboris: quin potius inde colligatur, debere communicari ex vi generationis, & per se primò naturam divinam Verbo, hoc ipso quod procedat per intellectum. Maximè: quia cùm Verbum procedat per *intelligere* Dei primum, & essentiale, connotando tamen Paternitatem, ut ex dictis *disput. 1. dub. 3.* constat: & hoc sit constitutivum divinæ naturæ, ut ex iis, quæ *in 1. tomo hujus nostri Cursus tract. 3. disp. 4. n. 43.* & deinceps asseruimus, patet: inde est, ut hoc ipso, quod ex vi processionis, & per se primò actus intelligendi, per quem producitur Verbum, communicetur illi secundum id, quod prædictus actus affert in recto, debeat etiam eidem ex vi processionis, & per se primò communicari natura divina. Et hæc de primo defectu, quem in solutione principali adducta à Granado invenimus.

§. VIII.

Aperiuntur varij defectus ejusdem solutionis principalis.

138. Impugnatur secundò eadem tertia solutio P. Granado. Deinde deficit prædicta solutio in hoc, quòd (ut ex iis, quæ modò ex eodem auctore *n.129.* dicebamus, & ex contextu sui modi dicendi constat) putat, actum intelligendi repræsentare suum objectum, & esse illi formaliter similem: cùm tamen oppositum hujus ex dictis *in 1. tomo hujus nostri Cursus Theologici tractatu 2 disp. 2. à n.208. usque ad numerum* 218. satis constet. Nam hoc, quod est repræsentare suum objectum, & esse formaliter simile illi, est proprium speciei intelligibilis, & verbi, non verò intellectionis. Et propterea visio beatorum per quam non producitur verbum, (ut loco nuper citato *à num.206 usque ad numerum* 251. ostendimus) non repræsentat formaliter, nec est formaliter similis Deo clarè viso: alioqui, sicut implicat, dari in beatis verbum repræsentans Deum clarè visum, quia hæc repræsentatio, & similitudo pugnat cum limitatione creaturæ, ut ibidem ostẽdimus: ita etiam implicabit, dari visionem beatam, & creatam. Unde actus intellectus vel solùm potest esse similis alteri actui intellectus, & ejusdem speciei cum illo, quando talis actus est numero multiplicabilis, vel, quando prædictus actus est numero immultiplicabilis, & ratione suæ infinitatis potest esse in pluribus suppositis, ut in divinis cernitur, tunc poterit esse similis sibiipsi perfectissima similitudine, idest, pertingente ad omnimodam identitatem secundum sua essentialia, & numerica. Qua ratione Verbum divinum ratione intellectionis essentialis constitutivæ Dei, & illi communicatæ dicitur esse simile Patri in natura.

Deficit tertiò. Quoniam semel dato, actum intelligendi, ac proinde actum sapientiæ, esse formaliter similem suo objecto, oportet, ut habeat ratione illius convenientiam in natura cum eodem objecto. Quoniam similitudo in natura objecti fundatur in unitate naturæ. Unde, propterea aliquid est ex natura rei simile alteri in natura, quia est in eo illa natura, quæ est in altero. Sicuti ideo imago Petri est ex natura rei similis illi in accidentibus externis, quia eadem secundùm speciem accidentia externa sunt in illa imagine, & in Petro: Ergo, si actus intelligendi, seu sapientiæ est formaliter similis in natura objecto intellecto, nempe Deo oportet, ut habeat convenientiam in natura cum illo: ac proinde, quòd communicato actu intelligendi ex vi processionis, ratione cujus (juxta hunc modum dicendi) Verbum habet similitudinem in natura cum Patre, debeat communicari ex vi ejusdem divina natura, si semel talis actus est formaliter similis Deo in sua natura. Hæc ultima consequentia patet ex priori, prior verò ex antecedenti, ut intuenti patebit. Sed de his videantur illa, quæ nostri Complutenses *in lib. de anima disp.* 18. *n.26.* docent, necnon & ea, quę Nos *in tomo citato tractatu, & disp. 2. n.* 132. & deinceps, & *tract. 3. disp. 2 n.* 18. diximus, ubi laté ostendimus, quomodo per se, & ratione sui est simile alteri, debeat per se, & ratione sui habere eamdem naturam cum illo. — 139. Confirmatur tertiò. — N. Compl.

Potestque hoc confirmari, ex eo quod, si semel actus intelligendi, aut sapientiæ est ex se formaliter similis naturæ divinæ, non solùm oportebit, ut secundum id similitudinis, quod exprimit, sit ejusdem rationis cum illa sub *esse* intelligibili præcisè, sed etiam sub *esse* entitativo & naturali. Nam, cum in divinis non distinguantur virtualiter esse entitativum & naturale ex una parte, & intelligibile ex alia, sed sint una & eadem simplicissima formalitas, ut *tomo 1. tract. 2. disp. 2. n.70.* & *tract. 3. disp. 3. à n.18. usque ad* 26. diximus, oportet, ut si sapientia, aut intellectio in divinis sit formaliter similis naturæ Dei, eadem absque distinctione virtuali sit formalissima ratio intellectionis, & sapiẽtiæ divinæ, ac naturæ ipsius Dei. Sicut propter hãc rationem in divinis formalissima ratio speciei intelligibilis, & *esse* repræsentativũ formale Verbi divini est absq; distinctione virtuali ipsissima ratio naturæ Dei.

140. Quartò. Deficit quartò eadem solutio in hoc, quod ex una parte inquit, æquè immediatè communicari Verbo, & amori naturam divinam, ex eo quod utrique tantùm communicatur ut inclusa per modum transcendentis in termino formalissimo ex vi processionis communicato: & ex alia, processionem Verbi esse generationem, non verò processionẽ Spiritus sancti. Nam, cùm ratio generationis naturalis attendatur penès naturam generantis communicatam secundùm *esse* naturale & entitativum, ut ex dictis constat, fit inde, ut si in utraque processione cõmunicatur æquè immediatè natura divina secundum suum *esse* naturale & entitativum, & in nulla ex illis requiritur, quòd communicetur talis natura per se primò, & ex vi processionis, tunc vel utraque, vel nulla sit generatio.

141. Ultimò. Deficit tandem. Quoniam natura, ut per modum transcendentis inclusa in termino per se primò,

mo, v.g. in sapientia divina, non dicit conceptum naturæ sub conceptu naturæ, sed naturam sub alio conceptu, & aliquo modo distinctam à seipsa sub conceptu naturæ, ut constat ex illis, quæ *in tom.* 1. *tract.* 5. *disp.* 4. *n.* 17. & *disp.* 7. *n.* 72. diximus, & supra etiam tetigimus: ergo per hoc, quòd Verbo communicetur natura Dei per modum transcendentis, non habebitur ejus processionem esse generationem: quia (ut ex dictis constat, ad hoc requiritur, ut communicetur natura sub conceptu naturæ: vel, si hoc non requiritur ad rationem generationis, tunc eadem ratione processio amoris erit generatio, sicut processio per intellectum. Patet hæc ultima consequentia. Quoniam in eo eventu tunc solùm communicabitur Verbo natura Dei sub conceptu naturæ ratione identitatis, quæ est inter eam sub conceptu naturæ, & sub conceptu transcendentis: ergo, cùm hoc eodem modo communicaretur Spiritui sancto tunc, vel nulla ex his processionibus, vel utraque esset generatio.

Neque id, quod in favorem solutionis à Granado traditæ adduximus, aliquid convincit. Quoniam per nomen *similitudinis in natura* in definitione adductum intelligitur identitas in natura, sive specifica solummodò, ut in creaturis, sive etiam numerica. Nam hæc fundat relationem realem similitudinis in creatis, & in divinis relationem similitudinis, quæ fit relatio rationis.

DUBIUM IV.

Quæ specialiter obstent contra ea, quæ in explicatione rationis D. Thomæ dubio præcedenti adduximus? & quomodo solvenda?

142. QUia Auctores, quos præcedenti dubio impugnavimus, non solùm conati sunt rationem D. Thomæ ibidem explicatam solvere, sed contra eam plura adducunt, & præter ea, quæ ab ipsis objiciuntur, possunt plura alia objici adversus ea, quæ in explicatione ejusdem rationis S. Doctoris adduximus: propterea, ut ratio D. Thomæ ex omni parte maneat elucidata, placuit illa in hoc dubio afferre, eisque responsum præbere. Et licèt tam illa, quæ in dubio præcedenti adduximus, quàm ea, quæ in hoc adducemus, possent in uno & eodem dubio congeri: nihilominus majoris perspicuitatis gratia dubium hoc sigillatim excitamus, ut objectiones adversariorum in eo adducantur, & enodentur.

§. I.

Objectiones adversus dicta dubio præcedenti.

143. Prima objectio contra dicta dubio præcedenti. PRima objectio eò tēdit, ut probet, quòd, si processio per intellectum est secundùm rationem similitudinis, quia intellectus constituitur in actu per similitudinem objecti, ut in explicatione rationis D. Thomæ *num.* 101. dicebamus, tunc etiam processio per voluntatem erit secundum rationem similitudinis. Hoc autem sic ostenditur. Quoniam etiam voluntas constituitur in actu per similitudinem objecti tanquam per formam ultimò illam constituentem in actu primo in ordine ad suam operationem: ergo eodem modo processio per voluntatem erit secundum rationem similitudinis. Consequentia videtur perspicua. Antecedens autē probatur, & explicatur. Quoniam voluntas ratione suæ inclinationis in bonum cum præcisione sumptæ non est ultimatè potens ad producendum suum terminum, & prosequēdum suum objectum: sicut neque intellectus ratione suæ virtutis intellectivæ est ultimatè potens ad productionem sui termini, & perceptionem sui objecti; sed quemadmodum intellectus est indifferens ad hæc, & determinatur per similitudinem objecti; sic voluntas est indifferens ad illa, & determinatur ab objecto existente in intellectu per similitudinem sui: ergo, sicut intellectus propter hanc determinationem constituitur ultimatè potens ad productionem sui termini per similitudinem objecti, tanquam per formam, ita etiam voluntas.

Confirmatur. Quoniam id habet rationem formæ respectu alicuius agentis, à quo sumitur specificatio actionis, & termini per illam producti: at specificatio actionis voluntaris, & termini per illam producti sumitur ab objecto, & similitudine ejus: ergo, &c. Major & consequentia videntur perspicuæ. Minor autem probatur. Quoniam ideo actus voluntatis, & terminus illius, est hujus speciei, & non illius: quia hoc objectum mediante sui similitudine potiùs, quàm illud, determinat eam ad hoc, ut eliciat hunc actum potiùs, quàm illum. Et ideo voluntas determinata per distincta objecta sibi repræsentata elicit distinctos actus juxta naturam eorumdem objectorum. Confirmatio.

Secunda objectio est contra id, quod in explicatione rationis S. Doctoris dicebamus, scilicet, rationem discriminis inter processionem Verbi, & Spiritus sancti propter quam illud est genitum, secus vero iste, desumendam esse ex eo, quòd illa est per intellectum, de cujus ratione est producere simile; ista vero per voluntatem, & de cujus ratione non est, quod producat simile. 144. Secunda objectio.

Nam contra hoc est, quòd producere simile in eadem natura substantiali qualiter requiritur ad generationem naturalem, de qua in præsenti fit sermo, non convenit intellectui, nec ejus processioni ob rationem generalem intellectus, & processionis per illum, bene tamen ob specialem rationem, nimirum, quia est intellectus divinus, & ejus processio est divina: sed etiam voluntas licet secundùm rationem generalem voluntatis non producat terminum similem in eadem natura: attamen voluntas ut divina, & ejus processio ut divina producunt terminum similem in eadem omnino natura substantiali: ergo, ex eo quod processio Spiritus sancti fit per voluntatem, & processio Verbi per intellectum, non potest desumi ratio, propter quam hæc sit per modum similitudinis in eadem natura substantiali, ac proinde sit generatio, secus vero illa: siquidem neutra secundum rationem generalem intellectus, aut voluntatis producit simile in eadem natura substantiali: & utraque illud producit, quatenus sunt intellectus, & voluntas divina. Consequentiæ videntur perspicuæ. Minor vero etiam constat. Quoniam voluntas, & eius processio, hoc ipso quòd sunt divinæ, habent esse quid increatum, & ens à se: ergo producent aliquid increatum, & ens à se: ac proinde terminum, qui sit Deus, habeatque naturam divinam, de cujus sola ratione est esse ens à se, & quid increatum, sicut è contra de ratione creaturæ est, esse ens ab alio, & quid creatum.

Major verò etiam patet. Quia, si intellectus & ejus processio ob generalem rationem intellectus, & processionis per illum producerēt simile in eadem natura substantiali, tunc hoc ipsum conveniret intellectui creato, cujus oppositum apertè cernitur.

Confirmatur. Quoniam processio creata, hoc ipso quod talis, producit terminum, qui sit creatura: ergo Confirmat.

ra: ergo processio divina, hoc ipso quod talis, producet terminum, qui sit Deus.

145. Responsio Cajetani. Nec refert, si occurras cum Cajetano, esse discrimen inter has processiones in Deo: quia licèt utraque sit divina, attamen processio per intellectum ex differentia, aut quasi differentia intranea sui generis habet producere terminum similem in eadem natura: at verò processio per voluntatem solùm id habet ex differentia extranea, seu accidentali, scilicet, quia est divina: & ita illam esse generationem, secus verò istam.

Contra eam insurgitur. Nam contra hoc est. Tum, quòd vel esse divinam est differentia intranea, & per se respectu processionis Verbi, vel extranea, & per accidens? Si primum: ergo etiam erit intranea respectu processionis per volūtatem: siquidem processio per intellectum non habet, unde sit magis intrinsecè, & per se divina, quam processio per voluntatem. Si autem secundum dicatur, tunc nequibit processio per intellectum habere rationem generationis: siquidem implicat producere terminum similem in natura divina, nisi ut est processio divina, seu per intellectum divinum: sicut implicat producere terminum, qui sit creatura, nisi per processionem, quæ sit creata. Tum etiam: quia, sicut processionem esse per voluntatem creatam est differentia intranea respectu processionis repertæ in creatis: ita processio per voluntatem divinam erit differentia intranea processionis prædictæ, & ita processio per voluntatem divinam magis differt à processione per voluntatem creatam, quàm duæ processiones specie essentiali diversæ, quarum quælibet sit creata: quod quidem satis indicat, esse differentiam intraneam respectu processionis per voluntatem, quòd sit divina.

146. Tertia objectio. Tertia objectio (per quam præcedens confirmatur) est contra hoc ipsum. Quoniam omne productivum intendit producere sibi simile, non solùm in principio proximo agendi, sed etiam potissimè in principio primo, & radicali: ergo etiam Deus, ut producit per suam naturam, & voluntatem divinam Spiritum sanctum, intendet producere illum sibi similem, non tantùm in principio proximo producendi, sed etiam, & potissimè in principio primordiali, nempe, in natura divina: sicut ipsemet, ut producens per intellectum, & naturam divinam Verbum, intendit producere illud sibi simile, tā in intellectu, quàm in eadem natura Dei, & præcipuè in ista: ac proinde, ex eo quòd processio Verbi sit per intellectum divinum, processio verò Spiritus sancti sit per voluntatem divinam, non rectè colligitur, processionem illam esse secundum rationem similitudinis, & generationem, secus verò istam. Antecedens videtur certum. Et ita videmus, quòd agentia æquivoca intendunt producere sibi simile in natura secundùm convenientiam, & similitudinem aliqualem, quia modus agendi horum agentium non est compossibilis cum majori convenientia, sive similitudine: agentia verò univoca intendunt producere sibi simile in eadem natura secundùm perfectam similitudinem in illa. Prima verò consequentia ex antecedenti constat. Tum, quia Deus, ut operatur per suam naturam, & voluntatem divinam, est productivus: ergo debent illi convenire ea, quæ sunt propria cujusvis productivi. Tum etiam: nam producere sibi simile in principio primo, & radicali spectat ad perfectionem productivi: ergo si alia agentia id habent, potiori ratione hoc conveniet Deo.

Nec refert, si dicas, non esse de ratione productivi, ut producat perfectè simile in principio primo, & radicali, etiamsi tale productivum sit univocum, sed satis erit similitudo in principio proximo: ac proinde quoad præsens satis erit, communicari Spiritui sancto ex vi processionis ipsammet voluntatem Dei, licèt non communicetur illi natura divina.

Non itaque hoc refert. Quoniam facta collatione inter principium primum, ac primordiale, & principium proximum, tunc illud potissimè influit: alioqui non esset principium primum, & primordiale: ergò potissimè assimilabit sibi terminum productum: siquidem ideo producens assimilat sibi productum, quia influit ad ejus productionem: ac proinde quod potissimè influxerit, potissimè assimilabit sibi terminum productum.

Quarta objectio (per quam duæ præcedentes ampliùs confirmantur) est. Quoniam proprium est voluntatis amantis producere terminum, qui sit unio amantis cum re amata: ergo hoc ipso, quòd aliqua voluntas sit voluntas divina, producet terminum, qui sit summa unio Dei amātis cum seipso ut amato: ac proinde talis terminus, hoc ipso quod procedat per voluntatem divinam, procedet ut idē in natura divina, propriumque erit voluntatis divinæ, non minùs quàm intellectus Dei, quòd ejus processio sit secundum rationem similitudinis. Hæc ultima cōsequentia quoad posteriorem partem patet ex priori parte ejusdem consequentiæ. Quoad priorem verò constat ex prima consequentia. Quoniam: sicut species intelligibilis divina, hoc ipso quòd sit summa unio Dei in ratione intellectivi cum seipso ut intelligibili, debet ex vi sua dicere ipsam naturam divinam: & similiter Verbum divinum, hoc ipso quod sit summa unio Dei in ratione intelligentis cum ipsomet in ratione objecti intellecti non potest non ex vi sua, & ut procedit per intellectum, afferre ipsammet naturam Dei. Ita, hoc ipso quod terminus productus per voluntatem divinam sit summa unio Dei amantis cum eodem Deo in ratione objecti amati, debet, ut procedit per voluntatem divinam, dicere ipsammet naturam Dei. Quoniam unio summa cum Deo est habere summam identitatem cum natura divina: & aliquid habere hanc identitatem summam, quatenus procedit per voluntatem divinam, est habere naturam Dei, ut procedit per prædictam voluntatem. Prima verò consequentia ex antecedenti apertè sequitur. Nam hoc ipso, quòd voluntas sit divina, debet habere in summo id quod est propriū voluntatis amantis. Et ita, si est proprium hujus producere terminum, qui sit unio amantis cum re amata, tunc proprium erit voluntatis divinæ habere in summo hoc ipsum, seu producere terminum qui sit summa unio amantis cum amato. Antecedens verò etiam liquet. Quoniam per amorem, & ejus terminum tendit voluntas in rem amatam, & unitur illi: & propterea per utrumque habet amatum esse in amante, & rursus amans in amato. 148. Quarta objectio.

Ex quo fit, nihil referre, si cum Schola Thomistarum dicas, hinc solùm sequi, quòd sicut est proprium voluntatis, & ejus termini, uniri per affectū tantummodò cum re amata: ita erit proprium voluntatis divinæ, & termini per eam producti, quòd sit summa unio intra lineam præcisè unionis secundum affectum; non verò unionis naturalis, quæ dicat, habere formalissimè eamdem naturam cum Deo, si lineæ voluntatis, & ejus termini cum præcisione sumantur.

Ex dictis igitur fit, hoc nihil referre. Quoniam id, quod procedit per intellectum, tantùm habet ex generali ratione processionis per intellectum, quod sit idem cum objecto, & unitum illi in *esse* intelligibili, & repræsentativo: & tamen hoc ipso, quòd

quòd procedat per intellectum divinum, ita crescit, & elevatur hæc unio, & identitas, ut pertingat ad hoc, ut sit idem per summam identitatem in natura, scilicet, per identitatem naturalem: ergo, licèt terminus productus per voluntatem amantem tantùm sit unio *in facto esse* amantis cum re amata, seu tantùm sit idem secundùm affectum cum objecto amato: nihilominùs hoc ipso, quòd talis terminus procedat per voluntatem divinam, ita crescet hæc unio, & identitas, ut pertingat ad hoc, ut sit unio, & identitas summa, & per identitatem omnimodam in eadem natura divina, quæ ex vi processionis prædicto termino communicetur.

150. Confirm. 1. Confirmatur adhuc. Nam intra lineam unionis, & identitatis in natura continentur diversi gradus unionis, & identitatis pertinentes ad eandem lineam: ergo, sicut unio in *esse* intelligibili, & repræsentativo, & unio in *esse* naturali & entitativo spectant ad eamdem lineam, si talis linea sit summè perfecta: ita unio, & identitas secundùm affectum, & unio, ac identitas in *esse* naturali spectabunt ad eamdem lineam perfectissimam unionis: ergo, sicut ob illam rationem communicatur Verbo ex vi processionis per intellectum divinum, quòd sit idē in natura cum Deo: quia identitas in *esse* repræsentativo, & in *esse* naturali spectat ad eamdem lineam: ita termino procedenti per voluntatem divinam communicabitur ex vi processionis, quòd sit idem in natura divina secundùm *esse* naturale ipsius: quia non est cur hæc identitas secundùm affectum, & secundùm *esse* naturale non contineatur etiam intra eamdem lineam.

Confirm. 2. D. Thom. Confirmatur, & explicatur discursu, quo utitur D. Thomas *in hac quæst. art. 1. ad 3.* Nam ex eo S. Doctor probat, processionem Verbi esse generationem: quia, quanto aliquid perfectiùs intelligitur, tanto verbum productum est intimiùs intelligenti, ac proinde per intellectionem divinam, per quam perfectissimè intelligitur Deus, producetur ex vi processionis verbum, quod sit perfectissimè idem in natura cum ipso Deo: ergo eodem discursu poterit probari, processionem per voluntatem esse talis cōditionis, ut hoc ipso, quòd sit per voluntatem divinam, producatur terminus, qui ex vi processionis sit perfectissimè idem in natura cum Deo. Patet consequentia. Quia etiam, quanto perfectior est actus amandi, tanto amatum est intimiùs in amante, & magis unum cum eo: ergo per actum amandi summè, & infinitè perfectū, qualis est actus amoris voluntatis divinæ, producetur ex vi processionis terminus, qui sit summè idem in natura.

150. Ultima objectio. Ex quo etiam sequitur ultima objectio contra rationem D. Thomæ. Nam fundamentum potissimum illius (ut in ea expendimus) est diversus ille modus, quo intellectus, & voluntas versantur circa sua objecta: ille quidem trahendo ea ad se, media saltem similitudine eorum; ista verò tendendo, & movendo se in suum objectum: at hoc fundamento, & discrimine non colligitur intentum rationis D. Thomæ, scilicet, processionem per voluntatem divinam non esse secundùm rationem similitudinis; secus verò processionem per intellectum divinum: ergo &c. Minor probatur. Quoniam motus, & inclinatio voluntatis tendentis, & amantis objectum est motus in illud ut in id, cui unitur; non verò ut in id, à quo recedit: ergo, si ille motus, & tendentia fuerit infinitè perfecta, habebit ex vi processionis pro termino summam, & perfectissimam unionem cum objecto amato: & per consequens summam identitatem cum illo in natura. Patet hæc ultima consequentia. Quoniam summa unio nihil est aliud, quàm hæc summa identitas in natura: ex eo quod quævis alia unio non pertingit ad rationem summæ unionis, sed potest excogitari alia major, nempe ea, quæ dicit esse omnino ejusdem naturæ cum illo.

Confirmatur, & explicatur, Nam amor ex propria ratione est motus, per quem amans transformatur in amatum: ergo amor imperfectus erit veluti quidam motus, per quem amans transformatur imperfectè: ex eo quòd producit terminum, per quem tantùm imperfectè, & in affectu habeatur natura amati: & amor summè perfectus transformabit perfectissimè producendo terminum, qui sit ejusdem omnino naturæ cum amato, per quemque amans transeat in ipsam naturam amati: ac proinde, licet processio per voluntatem ex generali ratione processionis per illam non habeat producere simile omnino; sicut nec processio per intellectum eodem proportionali modo sumpta hoc habet: nihilominùs processio per divinam voluntatem id habebit: & ita nulla erit discriminis ratio assignata in ratione D. Thomæ, & petita ex modo procedendi per intellectum, & voluntatem. Confirmatio.

§. II.

Enodatio primæ objectionis.

AD primam ex his objectionibus respondetur distinguendo antecedens: *Voluntas constituitur in actu per similitudinem objecti, tanquam per formam ultimò illam constituentem in actu primo in ordine ad suam processionem:* ita ut constituatur per prædictam similitudinem tanquam per formam in *esse* rei, negetur antecedens: ita ut constituatur per illam tanquam per formam in *esse* cognito, concedatur: & negetur consequentia. Nec aliquid aliud convincit probatio ejusdem antecedentis. 151. Solvitur prima objectio, & eius confirmatio.

Explicatur hoc. Etenim similitudo objecti aliter, & aliter constituit, sive determinat intellectum, & voluntatem in ordine ad suas processiones, & hoc quidem petitum ex natura ipsius intellectus, & voluntatis. Nam intellectus determinatur per similitudinem objecti, sive per speciem intelligibilem, tanquam per formam in *esse* rei (non quidem, prout forma in *esse* rei dicit eamdem speciem intelligibilem præcisè quoad *esse* naturale & entitativum, & non quoad *esse* intelligibile, sive intentionale: quin potiùs hoc *esse* est, quod ab ea per se primò, & formalissimè, ac omnino indispensabiliter importatur; sed prout forma in *esse* rei distinguitur à forma in *esse* cognito in actu.) Et propterea prædicta similitudo secundùm *esse* reale, saltem intelligibile inhæret, sive unitur eidem intellectui. Cæterùm similitudo objecti determinat voluntatem, non quidem per modum formæ in *esse* rei; sed per modum formæ in *esse* cognito: quia non nisi ut cognita habet illam determinare. Et ideò similitudo, quæ exercet hoc munus respectu voluntatis, est verbum mentis, de cujus ratione est esse actu cognitum, seu esse ex propriis meritis actu terminans cognitionem. Unde similitudo hæc non debet esse in voluntate; sed in intellectu, qui intra se habet, tam intellectionem, quam objectum internum, nempe verbum. Dilucidatur solutio, & & explicatur quomodo species determinet intellectum & voluntatem.

Inter hos autem modos determinandi est duplex discrimen. Primum quidem: quòd forma determinans per modum formæ in *esse* rei, in sensu iam explicato, verè & strictè habet rationem formæ, & ita intrinsecè unitur rei, respectu cuius est forma: at id, quod determinat per modum formæ in *esse* cognito, non habet strictè rationem formæ; sed solùm rationem cujusdam determinationis: & propterea 153. Primum discrimen inter hos duos determinandi modos.

pterea non est necesse, ut inhæreat, aut intrinsecè uniatur cum suo determinabili; sed satis est, ut sit in alio subjecto.

Secundum discrimen. Secundum discrimen est: quòd, sicut forma prioris rationis est strictè forma, & secundùm suum *esse* reale inhæret, sive unitur cum eo, cujus est forma, & ratio agendi: ita tribuit illi, quòd producat effectum talem, qualis est ipsa forma, quoties talis forma est ratio agendi per modum agentis univoci: quia hoc est proprium formæ habentis prædictas conditiones, ut inductivè patet. Et ideo similitudo objecti, sive species intelligibiles unita secundùm suum *esse* reale intellectui, & constituens illum in ratione agentis univoci respectu verbi adæquantis ipsam, tribuit eidem intellectui, quòd producat verbum simile ipsimet speciei intelligibili ex parte formæ, & naturæ repræsentatæ.

154. Cæterùm, quemadmodum forma posterioris rationis collata cum voluntate tantùm concurrit in *esse* cognito, ac proinde ut existens in intellectu, & ostendendo bonitatem objecti, ad hoc ut moveat, voluntatem ad sui amorem: sic solùm concurrit alliciendo, & attrahendo ipsam, ad hoc ut inclinetur, & propendat in bonum ostensum, & cognitum: & ideo terminus productus per voluntatem mediante hac determinatione facta per formã in *esse* cognito tantùm est inclinatio, & impulsus quidam actualis in prædictum bonum; non vero similitudo ipsius. Sicut etiam, quia prædicta forma non est strictè ratio agendi per modum formæ, sed solùm determinatio rationis agendi: propterea effectus non evadit similis ipsi: sed formæ, quæ per modum formæ strictè sumptæ habet esse rationem agendi, nempe, ipsi voluntati, quæ sicut est inclinatio in bonum, ita producit, vel effectum quodammodò similem sibi, scilicet terminum, qui sit inclinatio actualis in bonum, ut in creatis contingit, vel terminum omnino similem eidem voluntati, ut in divinis propter perfectionem voluntatis divinæ cernitur, ubi ipsamet voluntas, quæ est ratio proxima producendi Spiritum sanctum, communicatur illi ex vi processionis.

Et per hæc patet ad confirmationem ibi positam.

§. III.

Animadversio duplex ad diluendam secundam objectionem.

155. Prima animadversio pro solutione secundæ objectionis. AD secundam objectionem ut respondeamus, prænotandum est primò, quod quadrupliciter potest intelligi, voluntatem Dei esse divinam. Primò quidem, prout *esse divinam* denotat esse identificatam cum natura divina sub conceptu naturæ: ac proinde esse tantùm formaliter identicè Deum. Secundò, prout significat idem, ac includere naturam divinam per modum transcendentis juxta ea, quæ suprà *dubio præcedenti numero* 11c. diximus. Tertiò, prout dicit ens divinum, quod est commune communitate rationis ad omnes lineas, quæ sunt in Deo, prout unaquæque est infinita, & summè perfecta intra propriam lineam, & ex vi ejusdem lineæ: quod quidem ens divinum sic sumptum distinguitur (ut suprà dicebamus) à natura divina sub conceptu transcendentis: quia hæc est communis communitate & transcendentia rei; illud verò per solam communitatem rationis: & propterea pertinet ad lineam ejus, in quo transcenditur, nec distinguitur virtualiter ab illo, ut in creatis videre licet: & ob hanc rationem multiplicatur virtualiter in omnibus formalitatibus divinis, & illa (ut sic dicamus) portio quæ imbibitur, v.g. in voluntate Dei, non est illamet absque distinctione virtuali, quæ includitur in intellectu: & ita prædicta ratio entis abstrahit ab absoluto, & relativo: & secundùm diversas quasi portiones sui spectat ad lineam relativam, dum includitur in relatione, & ad absolutam, dum imbibitur in absolutis. Unde ejus ratio potest explicari per hoc, quod dicat rationem entis abstrahentem ab absoluto, & relativo, quæ sit talis conditionis, ut possit imbibi, & multiplicari in omnibus lineis, prout unaquæque ex illis est infinita intra propriam lineam, & in eisdem trahi ad propriam rationem cujuscumque lineæ.

Quartò tandem potest intelligi, voluntatem esse divinam, prout dicit *esse* divinum conveniens voluntati ex vi suæ propriæ, & atomæ lineæ secundùm suam formalissimam rationem consideratæ, seu prout dicit *esse* divinum elicitivè, & objectivè, idest, quòd dimanet à Deo per modum cujusdam ponderis, ac proinde tendat in Deum ut in proprium objectum volitum. Et similiter processio per voluntatem divinam potest hoc quadruplici modo dici divina.

Inter hos autem quatuor modos, quibus voluntas Dei, vel processio per illam possunt dici divinæ, est magnum discrimen. Nam prior modus habendi *esse* divinum non est ita intimus voluntati, sicut secundus, aut tertius: ex eo quod ille tantùm dicit in voluntate, quòd sit divina formaliter identicè; iste vero, quod sit divina per quid divinum per modum transcendentis in illa inclusum. Sicut etiã tertius modus essendi quid divinum est intimior secundo: quia fit per quoddam transcendens intimius, & minus distinctum à voluntate Dei, quod non constituit specialem lineam; sed inclusum in voluntate est ejusdem lineæ, ac ipsa voluntas. At ultimus modus habendi *esse* divinum est adhuc intimior tribus præcedentibus: quia convenit illi intra propriam lineam cum præcisione sumptam, & ex vi ejusdem lineæ secundùm id, quod habet secundùm suam rationem atomam: siquidem, quod voluntas dimanet, non utcumque, sed per modum ponderis à divina natura, & sit pondus & inclinatio quædam perfectissima in bonum Dei, convenit illi juxta propriam lineam cum præcisione consideratam, & ex vi ejusdem lineæ secundum rationẽ atomam. Quod idem cum proportione de processione per voluntatem divinam dicimus. 156. Quid intersit inter 4. modos, quibus voluntas Dei dicitur divina.

Diximus, *Voluntatem Dei, non verò intellectum ipsius, esse hoc quadruplici modo divinam.* Quia licèt juxta aliorum sententiam distinguentem virtualiter intellectum, & intellectionem primordialem divinam à natura Dei, debeant intellectus, & intellectio ista Dei his quatuor modis (proportione tamen servata) esse divina: attamen juxta nostram, & D. Thomæ sententiam constituentem naturam divinam in ipso *intelligere* primordiali; ac proinde non distinguentem illud adhuc virtualiter ab intellectu, tunc intellectus, & prædictum *intelligere* nequeunt esse divina priori modo, idest, esse Deum tantùm formaliter identicè; sed sunt ipse Deus, & natura divina formalissimè, & excludendo omnem virtualem distinctionem. Et similiter non possunt esse divina secundo modo, & secundum eam rationem, secundum quam voluntas dicitur divina juxta hunc secundum modum habendi *esse* divinum. Quoniam essentia divina immediatè includitur in voluntate Dei, ut habet rationem transcendentis respectu ipsius: at in seipsa sub conceptu naturæ non includitur immediatè, quatenus consideratur sub conceptu tran-

scendentis, sed solùm mediatè, quatenus omnia attributa, non quidem sub conceptu attributorum, sed sub conceptu transcendentium considerata includuntur in natura divina sub conceptu naturæ, & in his adhuc sic consideratis includitur divina natura per modum transcendentis sumpta: & ideò ipsa per modum transcendentis sumpta mediatè includitur in semetipsa per modum naturæ considerata.

Et tandem idem intellectus, & intellectio divina non sunt, juxta sententiam Angelici Doctoris, divina elicitivè, & objectivè eo modo quo voluntas Dei. Quia cùm non distinguantur (ut modò dicebamus) adhuc virtualiter à natura divina sub conceptu naturæ considerata, sed solùm ex parte nostri modi concipiendi: inde est, ut nec intellectus virtualiter oriatur ab aliqua alia ratione priori, neque intellectio prædicta habeat per virtualem dimanationem fluere ab intellectu divino, nec respiciant divinam essentiam, ut objectum virtualiter ab eis distinctum; sed intellectus solum ex parte nostri modi concipiendi intelligitur fluere à vi radicali intelligendi, quæ est in Deo: & intellectio primordialis ex parte etiam ejusdem modi cócipiendi fluit à divino intellectu: & tam intellectio prædicta, quam intellectus respiciunt divinam essentiam ut objectum ex parte solius nostri modi concipiendi distinctum: quia omnia ista sunt una & eadem ipsissima formalitas divinæ naturæ absque aliqua distinctione virtuali. Et ita intellectus, & intellectio primordialis sunt peculiariter quid divinum elicitivè, & objectivè hoc peculiari modo: ac proinde sunt quid divinum ex vi propriæ & atomæ lineæ formalissimè consideratæ tanquam id, in quo formalissimè consistit ipsa essentia & natura Dei.

157. *Animadversio secunda, quod dupliciter voluntas Dei est ens à se.* Secundò notandum est, quòd, sicut voluntatem v. g. esse divinam potest multipliciter sumi: ita etiam eam esse ens à se, aut esse quid increatum. Nam voluntatem esse ens à se potest denotare, vel quòd non sit ab alio, sive tanquam à causa, sive tanquam à ratione à priori; vel quòd non sit ab alio tanquam à causa tantummodò; quamvis habeat rationem à priori sui: quod idem de prædicta voluntate, prout habet esse increatam, dicimus: nam hæc duo inter se coincidunt. Si ergo esse ens à se priori modo sumatur, tunc idem est, ac esse ens à se per modum naturæ divinæ sub conceptu naturæ: ex eo quòd sola ipsa habet esse primam, & fontalem lineam omnium, quæ sunt in Deo: & ita sola ipsa habet non esse ab alio, sive tanquam à causa, sive tanquam à ratione à priori. Si verò posteriori modo accipiatur, tunc dicit rationem quamdam communem tam voluntati, quàm quibusvis aliis formalitatibus infinitis intra quamcúque lineam. Nam infinitas in quavis linea excludit hoc, quod est esse ab alio tanquam à causa: siquidem causa limitat, & finit suum effectum: & quod est capax habendi *esse* propriè causatum, est capax compositionis ex genere, & differentia: & per consequens limitationis & finitatis.

§. IV.

Respondetur ad secundam objectionem.

158. *Ex dictis animadversionibus enodatur secunda objectio.* Hinc ergo ad hanc secundam objectionem respondetur, quòd licèt voluntas, & intellectus conveniant in hoc, quòd ex generali ratione intellectus, & voluntatis non producunt simile, seu idem in eadem natura substantiali secundùm modum essendi naturalem & entitativum: & similiter ut habent *esse* divinum, prout dicit naturam divinam per modum transcendentis per transcendentiam & communitatem rei in eis inclusam, vel ut præcisè exprimit ens divinum per communitatem & transcendentiam rationis in eis imbibitam, non communicent naturam divinam sub conceptu naturæ; sed tantùm communicent eamdem naturam, vel illam quasi portionem entis divini, quæ per transcendentiam & communitatem rationis in eis includitur, quatenus hæc duo habent rationem transcendentium in illis: attamen voluntas tantùm habet communicare Spiritui sancto naturam divinam sub conceptu naturæ, prout ipsa voluntas priori modo ex illis quatuor §. *præcedenti num.* 150. assignatis est divina, id est, ut formaliter identicè tantummodo est Deus ratione identificationis cum divina natura sub conceptu naturæ. Et ita non communicat suo termino naturam divinam, prout ipsa voluntas, & ejus processio sunt divinæ quatro modo, hoc est, prout sunt divinæ elicitivè, & objectivè, seu intra propriam lineam cum præcisione consideratam, & ex vi ejusdem lineæ atomæ ut talis: ac proinde nec communicat naturam divinam ex vi processionis, ut ex dictis patet.

Cæterùm intellectus, & *intelligere* divinum communicant Verbo naturam divinam sub conceptu naturæ, secundùm quòd (modo explicato) sunt quid divinum elicitivè, & objectivè, seu secundùm id, quod dicunt intra propriam lineam, & ex vi ejusdem lineæ: quod nihil aliud est, quàm esse quid divinum tanquam id, in quo consistit formalissimè ipsa natura Dei, cujus ratio satis constat ex dictis. Tum, quia ut *disput. præcedenti n.* 99. dicebamus, id ipsum, quod habet rationem principij proximi per modum actus purissimi, ac proinde actualis productionis activæ quoad id, quod utrumque in recto importat, debet in his processionibus ex vi propriæ lineæ earum, seu ex vi processionis communicari. Et ita hoc ipso, quòd principium proximum processionis passivæ per intellectum, & productio activa sit ipse intellectus per modum actus purissimi, & in his consistat natura Dei absque distinctione virtuali, oportet ut intellectus, & intellectio Dei ex vi propriæ lineæ, & ex vi processionis communicent naturam Dei. Cumque in *intelligere*, & intellectu divino sit prorsus idem esse divinum, prout dicit esse formalissimè ipsam naturam divinam sub conceptu naturę, ac esse divinum elicitivè, & objectivè modo explicato, ut ex dictis *in* 1. *tomo tract.* 3. *disp.* 4. *n.* 7. constat, oportet, ut prædictum *intelligere*, ut est divinum elicitivè, & objectivè, communicet divinam naturam. 159.

Tum etiam, quia cùm *intelligere* divinum, prout dicit esse divinum elicitivè, & objectivè, sit perfectissimum *intelligere* perfectione suæ lineæ, oportet, ut sicut *intelligere* creatum, & imperfectum eamdem prorsus naturam, quæ est in specie intelligibili, communicat sub modo essendi imperfecto, scilicet sub modo essendi repræsentativo tantummodò, verbo creato adæquanti ipsam: ita *intelligere* perfectissimum, secundùm quòd est divinum elicitivè, & objectivè, seu secundùm id, quod habet intra propriam lineam cum præcisione consideratam, & ex vi ejusdem lineæ, habeat communicare eamdem naturam sub modo essendi perfectissimo, scilicet, sub modo, qui simul sit intelligibilis, & naturalis: quia, ut in solutione ad quartam objectionem explicabimus, utrumque modus pertinet ad eamdem lineam. Et ita *intelligere* divinum habet ex vi processionis communicare Verbo divinam naturam sub conceptu naturæ:

tæ: ſiquidem (ut ex dictis conſtat) idem eſt, quòd proceſſio aliqua communicet naturam divinam ſub conceptu naturæ: & quòd communicet illam ſecundùm id, quod habet ex vi ſuæ rationis formalis, ſive intra propriam lineam, & ex vi ejuſdem lineæ.

160. Ex quo etiam fit, quòd *intelligere* divinum, ut eſt quid increatum, & ens à ſe priori modo, id eſt, ut non eſt ab alio tanquam à cauſa, neque tanquam à ratione à priori, quod eſt proprium divinæ naturæ ſub conceptu naturæ, communicet eodem modo eſſe ens à ſe, & eſſe ens increatum Verbo divino: & per conſequens naturam divinam. Et ſimiliter voluntas, prout eſt increata, & ens à ſe eodem primo modo, communicet Spiritui ſancto eſſe ens à ſe, & eſſe quid increatum eodem modo: ac proinde eſſe Deum. Cæterùm illud prius non extrahit *intelligere* à propria linea: ſiquidem conſtituit lineam naturæ, & eſſendi illo modo quid increatum: cùm tamen hoc ipſum extrahat lineam voluntatis à linea ſua, & ſolùm conveniat ei identicè. Et ita non communicat Spiritui ſancto ex vi proceſſionis divinam naturam, ſed ſolùm quia ipſa eſt identicè Deus.

Reſpondetur ad eamdem objectionem in forma.

Unde ad formam hujus ſecundæ objectionis diſtinguenda eſt major: *Benè tamen ob ſpecialem rationem, nimirum, quia eſt intellectus divinus, & ejus proceſſio eſt divina.* Si *eſſe divinum* ſuma ut ultimo modo ex illis quatuor *num.* 155. recenſitis, prout dicit, quòd *intelligere* divinum ſit divinum elicitivè, & objectivè, ſeu intra propriam lineam, & ex vi illius, concedenda eſt. Si *eſſe divinum* ſumatur alio modo ex illis, neganda eſt. Et deinde diſtinguenda eſt minor. *Voluntas ut divina, & ejus proceſſio ut divina, producunt terminum ſimilem in eadem omninò natura.* Si ly *ut divina* ſumatur pro hoc, quod eſt eſſe divinam primo modo ex quatuor recenſitis, id eſt, pro hoc, quod eſt eſſe tantùm identicè Deum ratione identificationis cum divina natura ſub conceptu naturæ, concedatur. Si ly *divina* accipiatur pro hoc, quod eſt eſſe divinam alio ex modis recenſitis, & peculiariter pro hoc, quod eſt eſſe in divinam elicitivè, & objectivè, ſeu intra propriam lineam, & ex vi illius ut talis, negetur. Et ſimiliter neganda eſt conſequentia propter jam dicta.

161. Ad probationem autem minoris, ex qua pendet vis conſequentiæ, reſpondetur concedendo antecedens, ſervata proportione: ita ut hoc ipſo, quòd proceſſio ſit divina identicè, habeat tantummodò per identitatem cum divina natura ut tali eſſe quid increatum, & ens à ſe priori modo, id eſt, ut ens à ſe dicit non eſſe ab alio, ſive tanquam à cauſa, ſive tanquam à ratione à priori: & hoc ipſo, quod ſit divina aliis modis, ſit ens à ſe, & quid increatum poſteriori modo, nempe, prout dicit non habere ſuum *eſſe* ab alio ut à cauſa, licèt habeat illud ab alio ut à ratione à priori. Et deinde concedenda eſt utraque conſequentia cum eadem proportione, nimirum, ita ut voluntas, ut eſt divina identicè tantummodò ratione identificationis cum divina natura ſub conceptu naturæ, producat terminum omninò eumdem in natura, de cujus ratione eſt eſſe ens à ſe, prout dicit non eſſe ab alio, adhuc tanquam à ratione à priori: & ut eſt divina aliis modis, tantùm communicet *eſſe* divinum, & eſſe ens à ſe, prout tantùm dicit non eſſe ab alio tanquam à cauſa, vel impulſum divinum elicitivè & objectivè, qui ſecundùm iſtum conceptum non habeat formaliſſimè eſſe Deum.

Nec inſtantia de creaturis aliquid probat. Quia de conceptu cujuſvis creaturæ eſt, quòd ſit ab alio tanquam à cauſa, & tanquam à ratione à priori: Nam licet eſſentiæ creatæ ſub conceptu conſtituentium proprias naturas non habeant aliam rationem à priori in illa met creatura: attamen habent rationem à priori in Deo. Et propterea divina omnipotentia eſt ratio à priori poſſibilitatis omnium creaturarum, & eſſentiarum creatarum, ut *in 1. tomo tract. 3. disput. 1. dub. 3. num. 49. & disp. 7. dub. 3. num. 39.* diximus: cùm tamen ens increatum poſſit dici increatum, vel quia non eſt ab alio tanquam à cauſa, aut tanquam à ratione à priori; vel quia non eſt ab alio præcisè tanquam à cauſa, ut explicatum eſt. Per quod etiam patet ad confirmationem.

Quare ſolutio inter arguendum aſſignata huic objectioni, & modo dicto explicata debet admitti: ſiquidem intellectio divina intra propriam lineam, ſeu prout eſt divina divinitate naturæ, ſecundùm quam rationem dicit propriam lineam, communicat Verbo naturam divinam: at voluntas non communicat eam, niſi ut eſt contracta per differentiam extraneam, & veluti per accidens, id eſt, ut eſt divina divinitate naturæ divinæ, quæ divinitas convenit ei extra propriam lineam, & ratione ſolius identificationis cum eadem divina natura, & tantùm eſt differentia materialis: ſicut æſtimativam eſſe humanam tantùm competit ei per modum differentiæ extraneæ. 162. Admiſſa ſolutione inter arguendum tradita occurritur primæ impugnationi.

Et ad primam probationem in contrarium patet ex dictis, quomodo eſſe quid divinum divinitate naturæ, & ſimiliter eſſe ens à ſe eo modò, quo natura divina eſt ens à ſe, ſit differentia intranea reſpectu intellectus, & intellectionis Dei primordialis: cùm tamen eſſe hoc modo divinam non conveniat ſic voluntati, ſicuti neque ejus proceſſioni: ex eo quòd natura Dei ſub conceptu naturæ non conſiſtit in ipſo *velle*; benè tamen in *intelligere*. 163. Diluitur ſecunda impugnatio.

Ad ſecundam verò probationem conſtat ex iis, quæ diximus, quomodo reſpectu proceſſionis per voluntatem creatam ſit differentia intranea eſſe creatam, prout differentia intranea ambit ea, quæ conveniunt per modum tranſcendentis per tranſcendentiam, & communitatem rationis, & ſpectant ad lineam ejus, in quo tranſcenduntur. Et ſimiliter conſtat etiam ex iis, quæ aſſeruimus, quomodo eſſe quid increatum poſteriori modo ex illis, quos in ſecundo notabili recenſuimus, id eſt, prout dicit non eſſe ab alio tanquam à cauſa, & eſſe quid divinum tertio modo ex iis, quos in primo notabili adduximus, ſit in eodem ſenſu differentia intranea reſpectu proceſſionis per voluntatem divinam, prout dicit *eſſe* divinum elicitivè, & objectivè: quatenus illa peculiaris quaſi portio entis increati, quæ quaſi contrahitur per differentiam propriam voluntatis, ut eſt infinitè perfecta intra ſuam lineam, nequit ad aliam lineam ſecundùm prædictum conceptum ſpectare: cùm tamen procedere per voluntatem divinam divinitate naturæ divinæ non ſit differentia intranea reſpectu proceſſionis per voluntatem ſecundùm ea, quæ intra propriam lineam dicit. Ac tandem quomodo hinc non habeatur, quòd ex vi proceſſionis communicetur Spiritui ſancto natura divina. Quoniam ex illis, quæ ſunt in producente tantùm communicatur ex vi proceſſionis juxta noſtram ſententiam illud ipſum, quod habet rationem principij proximi talis proceſſionis, ſive illud ipſum, quod affert proceſſio activa ſecundùm id, quod in recto, & intra ſuam lineam dicit: & ideò proceſſio Spiritus ſancti ex vi proceſſionis tantùm communicat id, quod eſt lineæ voluntatis, ſeu

seu ipsum *velle*, & impulsum Dei in seipsum, ut in objectum amatum.

164. Ad illud autem, quo in fine hujus probationis dicitur, scilicet, processionem per voluntatem divinam (idest voluntatem, quæ sit ipse Deus) per hoc quod sit per prædictam voluntatem sic sumptam, magis differre à quavis processione creata, quàm duæ processiones per voluntatem creatam specie diversæ inter se differant, dicendum est, id esse verum, si ly *magis* dicat differentiam absolutè & simpliciter majorem, prout esse majorem explicat majorem distantiam unius ab alio; non verò prout dicit hoc, quod est differre per differentiam, aut quasi differentiam magis intraneam, aut per differentiam intra propriam lineam, & ex vi ejusdem lineæ: quia sic magis differunt duæ processiones per voluntatem creatam diversæ speciei, quàm processio per voluntatem divinam, ut dicit esse divinum divinitate naturæ, differat à processionibus per voluntatem creatam ut sic, quatenus esse creatum non dicit differentiam materialem sumptam ex parte naturæ, sed ut dicit illud entitatis creatæ, quod per modum transcendentis intimè transcenditur in volitione creata.

Et ratio horum ex dictis facilè desumitur. Quoniam esse divinum divinitate naturæ est differentia extranea, seu extra propriam lineam voluntatis: at differentiæ contrahentes duas volitiones creatas specie formali diversas, sunt differentiæ intra lineam voluntatis. Et ideo magis intraneè differunt istæ inter se, idest, per differentiam magis intraneam, quàm differat processio per voluntatem divinam modo dicto sumptam ab aliqua processione per voluntatem creatam modo etiam explicato acceptam.

165. Additamentum dilucidans totam solutionem. Adde tamen pro majori solutione hujus secundæ objectionis, quòd, etsi divina natura consistat in ipso *intelligere* essentiali, & primordiali, quod est in Deo: nihilominùs, si daremus (ut multi volunt,) divinam naturam non consistere in illo; sed solùm in hoc, quòd sit, v.g. radicaliter intellectiva, ita ut linea naturæ non pertingeret usque ad prædictam intellectionem, adhuc tunc ratio D. Thomæ intentum suaderet, & hæc objectio nullius esset roboris. Quoniam intellectio divina ex duplici capite tunc communicaret naturam divinam. Primò quidem ex vi processionis, & propter rationem *n.*159. in solutione hujus objectionis, & *disputatione præcedenti numero* 104. adductam. Secundò vero, ratione identificationis cum divina natura: cum tamen processio per voluntatem non illo, sed hoc posteriori modo communicaret naturam divinam. Et licèt de facto, & in eo eventu (ut ita alia objectio ab adversariis adducta maneat soluta) processio per intellectum non communicaret naturam divinam, nisi esset in Deo, ac proinde nisi esset identificata cum natura divina sub conceptu naturæ; non tamen id haberet præcisè ex vi identificationis; sed ex vi eorum, quæ conveniunt ei intra propriam lineam, posset communicare naturam divinam, & hoc, quod est esse in natura divina, requiretur per modum conditionis, sive prærequisiti ad habendum illa, quæ sunt suæ lineæ.

166. Fi[illegible] ratione. Ratio autem, ob quam hoc ultimum desideretur, esset, tum ex eo quod potentia vitalis, qualis est potentia generativa, nequit manere in ratione vitalis, nisi sit radicata in primo, & radicali principio vitæ, & ei unita, ut N. Complutenses *in lib. Physicorum disput.* 10. *n.*66. docent. (N. Compl.) Unde sicut visus habet ex vi suæ lineæ propriam vitalitatem, & ita videt per propria suæ lineæ; licèt non haberet hoc, nisi per modum conditionis, sive requisiti daretur ibidem, quòd esset inhæsivè in suo primo principio vitæ: ita prædictum *intelligere* divinum in eo eventu haberet ex vi suæ lineæ propriam vitalitatem, & produceret verbum ejusdem naturæ omnino cum Deo; quamvis non haberet talem vitalitatem, nec operaretur vitaliter, nisi esset quasi inhæsivè in natura divina; ac proinde nisi esset identificatum cum illa.

Tum etiam ex eo, quod potentia generativa, & generatio Verbi divini non possunt habere id, quod convenit eis ex vi suæ lineæ, idest, ut sunt intellectus, & intellectio omnium perfectissimæ, & fœcundissimæ intra propriam lineam, nisi pertingant ad hoc, ut simul sint in natura divina, & cum ea identificentur. Si tamen per impossibile conciperemus intellectum, & *intelligere* omnium perfectissimum intra suam lineam esse separatum à natura divina, & habere speciem intelligibilem illius, manereque cum omni sua perfectione intranea, & propria suæ lineæ, non posset non producere verbum, quod esset ejusdem prorsus naturæ in esse naturali, & intelligibili cum Deo, propter rationem *n.*159. adductam, quamque adducit D. Thomas *in hac quæst. art.* 1. *ad* 2.

§. V.

Diluuntur cæteræ objectiones.

AD tertiam objectionem negandum est antecedens universaliter intellectum. Quia adhuc in productivis univocis non est verum, quod producant sibi simile in natura, nisi quando influunt per virtutem proximam per se destinatam ad communicandam naturam. Unde, licèt homo, dum agit per suam potentiam generativam, quæ per se est destinata ad communicandum naturam humanam, producat sibi simile in principio primordiali, & radicali; non tamen, quando agit per alias potentias proximas, ut dum movetur localiter, dum augetur, dum videt, &c. Quare, cùm potentia per se destinata ex vi propriæ lineæ ad communicandum naturam divinam non sit voluntas, ut ex dictis in hoc, & præcedenti dubio patet; benè tamen intellectus, & *intelligere* perfectissimum ex vi suæ lineæ considerata: propterea, dum natura divina per modum principij radicalis *quo* vult, ac proinde operatur per voluntatem, non comunicat ex vi processionis seipsam, ut habet rationem naturæ; sed tantùm principium proximum *quo*, & ipsum *velle*. 167. Responsio ad tertiam objectionem.

Unde solutio inter arguendum huic objectioni tradita debet admitti. Et ad impugnationem concesso antecedenti neganda est consequentia. Et ad probationem dicendum est, quod hoc, quod est terminum esse similem suo principio proximo, & univocè operanti; non verò principio radicali, non provenit ex eo, quòd principaliùs influat; sed ex eo quod sit principium, & facultas proxima per se destinata adhoc, ut assimilet sibi terminum; non verò ad hoc, ut simul assimilet illum suo principio radicali: ex eo quod principium radicale propter sui eminentiam petit quasi uti diversis principiis proximis, quorum aliqua habeant distinctum terminum ab aliis, & mediis quibus distincta operetur. Videantur ea, quæ *dubio* 2. *num* 91. & 92. diximus. (Admittitur solutio inter arguendum tradita, & evanescit impugnatio eius.)

Potestque hoc explicari ex ratione, propter quam anima nostra in diversis organis diversa operatur, & mediis diversis potentiis diversos effectus producit; licèt ipsa sit secundum suam substantiam, 168. Elucidatur eleganti instantia.

stantiam, & per modum radicis eademmet, & eodem modo habeat esse secundùm suum *esse* radicale in diversis partibus corporis. Nam (ut benè notarunt nostri Complutenses *in lib. de Anima disp.6. num.57*) ideò anima, etiam si sit una & eadem secundum suum *esse* radicale, præstat mediis diversis potentiis hæc diversa munera, estque radix prædictarum potentiarum: quia est forma eminens, & organica, de cujus ratione est, ut mediis diversis principiis seu potentiis proximis diversimodè operetur. Et ita mediante visu videt, & non audit; & mediante auditu audit, & non videt; & per potentiam generativam generat, & non est principium augmentationis; è contrà verò per potentiam augmentativam habet augeri, & non generare, & ipsamet anima habet per unam & eamdem radicem, quod sit radix tot, & adeo diversarum potentiarum. Ita ergo, quia divina natura, licèt sub conceptu naturæ sit una & eadem simplicissima formalitas absque distinctione virtuali eorum, quæ pertinent ad suam lineam; attamen cum hac simplicitate habet, quòd sit natura quædam eminentissima, & (si sic licet loqui) quasi organica: ideo eademmet est radix plurium, & diversorum attributorum, & virtutum agendi. Unde eademmet absque distinctione virtuali in esse radicis influens habet mediante misericordia misereri, & non punire; & mediante justitia punire, & non misereri; & per voluntatem velle, ac spirare amorem; non autem generare ad intrà: ac tandem per intellectum tanquam per aliquid suæ lineæ generare, & communicare naturam divinam; non verò spirare: hocque ita petitur ab ea, ut, si non haberet hos diversos modos operandi, non esset forma, sive natura perfectissima, & summè eminens.

N. Compl.

169. Occurritur quartæ objectioni. Ad quartam objectionem bene respondetur ibidem. Et ad probationem in contrarium concessa majori, & minori negetur consequentia. Et ratio disparitatis est. Quoniam unio, & unitas, seu identitas secundum affectum pertinet ad aliam lineam, ac unio, & identitas in natura; & ita non oportet, ut crescente amore, & unione secundum affectum, necnon termino per amorem producto usque ad summum suæ lineæ, tunc ex vi processionis pertingat ad unionem, & identitatem in *esse* naturali & entitativo; sed satis est, ut pertingat ad hoc, ut sit unio infinita secundum affectum, quod nihil aliud est, quàm esse amorem, & impulsum infinitum in rem amatam. Cæterùm modus habendi eamdem naturam sub *esse* intelligibili, & sub *esse* naturali & entitativo, sunt duo modi pertingentes ad eamdem lineam naturæ. Et propterea, si per intellectionem creatam communicatur ex vi processionis, natura rei intellectæ sub modo essendi diminuto, scilicet, sub modo essendi intelligibili tantummodo, oportet, quòd per intellectionem perfectissimam, per quam Deus seipsum intelligit, communicetur ex vi processionis natura divina sub modo essendi, tam intelligibili, quam naturali; siquidem crescente intellectione in perfectione, ita ut ambiat totum id, quod intra suam lineam potest habere, oportet, ut attingat in suo termino, quidquid intra lineam sui termini attingibile est, & ad eam pertinet: ac proinde, si intra lineam sui termini clauditur natura ut communicabilis sub utroque modo essendi iam dicto, consequens erit, ut eadem natura sub utroque essendi modo communicetur ex vi ejusdem intellectionis, seu processionis.

170. Ratio autem, propter quam unio secundum affectum est alterius lineæ ab unione seu identitate in natura secundum *esse* reale, & naturale, constat ex dictis. Tum, quia idem est unio secundum affectum, ac ratio amoris, seu appetitus, & inclinationis amantis in rem amatam: at appetitivum, sive volitivum ex genere suo habet esse extra lineam naturæ. Quoniam appetitivum (ut docet D. Thomas *1. parte quæst.78. art.1.*) solùm constituit rationem potentiæ, sive facultatis consequutæ ad intellectivum, sive ad naturam iam constitutam. Sicut omnis inclinatio, & appetitus supponit essentiam, ad quam consequitur. Unde voluntas, & amor juxta communem sententiam Theologorum virtualiter distinguitur in divinis à natura Dei: & per consequens constituit aliam lineam, ac prædicta natura. D. Thom.

Explicatur ulterius ex supradictis. Potestque hoc explicari ex illis, quæ *dubio 3. disputationis præcedentis num.99.* dicebamus, nempe, in his processionibus divinis idem prorsus esse id, quod per se primò communicatur ex vi processionis, & principium *quo* proximum illius secundum id, quod in recto affert: ac proinde eamdem esse lineam prædicti termini, & sui principij. Cùm ergo principium proximum processionis, & unionis secundum affectum sit voluntas Dei per modum actus purissimi intra lineam voluntatis, & hæc linea sit extra lineam naturæ divinæ, virtualiterque distincta ab ea, ut ex dictis *tom. 1. tractatu 3. disp.4. num.46. & tractat.4. disp. 2. num.63.* constat, oportet, ut idem sit terminus unionis, & identitatis secundum affectum, & quod extra lineam hujus unionis sit linea divinæ naturæ. Videantur ea, quæ dubio nuper citato ferè per totum diximus.

Ratio verò, ob quam modi habendi naturam sub *esse* intelligibili, vel naturali pertinēt ad eamdem lineam, desumitur etiam ex iis, quæ alibi diximus. Quoniam *esse* intelligibile, & naturale, seu entitativum non constituūt ex genere suo diversas lineas; licèt in creatis ratione imperfectionis lineæ, & truncationis ejus sit quid distinctum: & ita in Deo prædictum *esse* intelligibile, & naturale sunt una & eadem (ut sic dicamus) ipsissima formalitas, & ratio speciei intelligibilis, per quam concipitur natura Dei sub *esse* intelligibili, necnon & ratio objecti per se primò intellecti, ac tandem ratio naturæ divinæ, ut dicit *esse* naturale entitativum ipsius non distinguuntur virtualiter; sed idem *intelligere* divinum absque distinctione virtuali præstat omnia hæc munera, ut *in 1. tomo huius nostri Cursus tractatu 3. disputat. 4. dubio. 2. num.54.* diximus. 171. Roboratur ratione.

Potestque hoc elucidari ex eo, quòd, ut *tomo citato tract.3 disp.3.* diximus, natura summè perfecta, nempe divina, in *esse* naturali & entitativo sumpta est suum *esse* existentiæ absque distinctione virtuali, & accepta, ut affert modum essendi intelligibilem sibi proprium, debet esse in supremo gradu immaterialitatis consistente in hoc, quod absque distinctione virtuali sit etiam suum *esse* existentiæ, ut docet D. Thomas *quæst.12. 1. part. art.4.* D. Thom.
Constat autem ex dictis *in disp. nuper citata*, solam naturam divinam, & ea, quæ sunt suæ lineæ, habere ex vi sua hunc gradum immaterialitatis, & omnia alia divina existere per existentiam divinæ naturæ ab eis virtualiter distinctam: ergo, si natura divina sub modo essendi intelligibili est suum *esse*, & eademmet sub modo essendi naturali est etiam suum *esse* absque distinctione virtuali, tunc omnia hæc ad eamdem lineam spectabunt.

Ex quo ad primam confirmationem satis patet, negandum esse antecedens, nec ampliùs ad solutionem ipsius desiderati. 172. Ad primam confirmationem.

Ad secundam verò confirmationem patet etiam ex dictis. Ad secund.

ex dictis, discursum Sancti Doctoris inniti in hoc, quòd verbum consideratum, tam secundum suam naturam, seu ex parte formæ, quàm secundum modum essendi ad lineam naturæ spectantem, pertinet ex genere suo ad eamdem lineam, ac objectû intellectum & repræsentatum per illud. Et propterea hoc ipso, quod per intellectionem divinam Deus perfectissimè intelligatur à seipso, oportet, ut verbum, quod producitur ex vi illius intellectionis, sit perfectissimè idem in natura, & in eis, quæ ad hanc lineam pertinent, cum ipso Deo. Hic autem discursus nequit applicari processioni per voluntatem: quia actus amandi, & terminus ejus tantùm dicunt intimitatem, & unitatem cum amato secundum affectum, & ex parte rationis formalissimæ, in qua consistunt; imò secundùm omnia, quæ formalissimè dicunt, sunt extra lineam naturæ ut talis.

175. Diluitur ex Dictis ultima objectio. Ex quibus etiam ad ultimam objectionem concessa majori neganda est minor. Et ad probationem constat etiam ex dictis, quomodo motus, & inclinatio voluntatis non sit motus, & tendentia in objectum ut in id, cui unitur ex vi hujus quasi motus secundum *esse* reale, & naturale; sed solùm in id, cui unitur secundum affectum: ac proinde motus, aut quasi motus perfectissimæ voluntatis, & perfectissimè amantis tantùm erit formalissimè loquendo affectus, sive inclinatio perfectissima in rem amatam.

Solvitur et à confirmatio. Ad confirmationem verò satis liquet ex iis, quæ iam diximus, nempe, hanc transformationem per amorem secundum omnia, quæ intra suam lineam dicit, tantùm esse transformationem secundùm affectum. Et ideo quantumcumque crescat intra suã lineam, non pertinget, nisi tantùm ad summam, & perfectissimam transformationem affectivam, per quam secundum affectum amatum sit in amante, & affectivè tantummodo (perfectissimè tamen) habeatur ex vi illius natura amati.

ARTICULUS V.

Vtrùm sint plures processiones in divinis, quàm duæ?

Infrà q. 28. art. 4. corp. & q. 37. art. 1. co. & q. 41. art. 6. cor. & po. q. 10. artic. 2. arg. ad op.

AD quintum sic proceditur. Videtur, quòd sint plures processiones in divinis, quàm duæ. Sicut enim scientia, & voluntas attribuitur Deo, ita & potentia. Si igitur secundùm intellectum, & voluntatem accipiuntur in Deo duæ processiones, videtur, quòd tertia sit accipienda secundùm potentiam.

¶ 2. Propterea. Bonitas maxime videtur esse principium processionis, cùm bonum dicatur effusivum sui esse. Videtur igitur, quòd secundum bonitatem aliqua processio in divinis accipi debeat.

¶ 3. Præterea. Major est fœcunditatis virtus in Deo, quàm in nobis: sed in nobis non est tantùm una processio verbi, sed multæ; quia ex uno verbo in nobis procedit aliud verbum, & similiter ex uno amore alius amor: ergo in Deo sunt plures processiones, quàm duæ.

SED contrà est, quòd in Deo non sunt nisi duo procedentes, scilicet Filius, & Spiritus sanctus: ergo sunt ibi tantùm duæ processiones.

RESPONDEO dicendum, quòd processiones in divinis accipi non possunt, nisi secundum actiones, quæ in agéte manent. Hujusmodi autem actiones in natura intellectuali, & divina non sunt nisi duæ, scilicet, intelligere, & velle. Nam sentire, quod etiam videtur esse operatio in sentiente, est extra naturam intellectualem: neque totaliter est remotum à genere actionum, quæ sunt ad extrà. Nam sentire perficitur per actionem sensibilis in sensum. Relinquitur igitur, quòd nulla alia processio possit esse in Deo, nisi verbi, & amoris.

Ad primum ergo dicendum, quòd potentia est principium agendi in aliud. Vnde secundum potentiam accipitur actio ad extra. Et sic secundum attributum potentiæ non accipitur processio divinæ personæ: sed solum processio creaturarum.

Ad secundum dicendum, quòd bonum (sicut dicit Boëtius * in libro de Hebdomadibus) pertinet ad essentiam, & non ad operationem, nisi forte sicut objectum voluntatis. Vnde, cùm processiones divinas secundum aliquas actiones necesse sit accipere secundum bonitatem, & hujusmodi alia attributa, non accipiuntur aliæ processiones, nisi verbi, & amoris: secundùm quòd Deus suam essentiam, veritatem, & bonitatem intelligit, & amat.

* In lib. an omne, quod est, bonum sit: circa dilius finem.

Ad tertium dicendum, quòd (sicut suprà habitum est) Deus uno simplici actu omnia intelligit, & similiter omnia vult. Vnde in eo non potest esse processio verbi ex verbo, neque amoris ex amore; sed est in eo solum unum verbum perfectum, & unus amor perfectus. Et in hoc ejus perfecta fœcunditas manifestatur.

Q. 14. art. 6. & 7. q. 19. art. 5.

Conclusio.

Nulla alia processio potest esse in divinis, nisi verbi, & amoris.

Notatio circa hunc articulum.

TItulus articuli, & conclusio ejus in duplici sensu possunt intelligi, nempe, vel de pluralitate processionum numericè solummodò distinctarum, ita ut possint dari in divinis plures dictiones, seu generationes numericè solummodò distinctæ, pluresque Filij eodem modo diversi, & similiter plures Spiritus sancti, & processiones per voluntatem; vel an possint dari in divinis plures aliæ processiones specificè, aut quasi specificè diversæ præter illas, de quibus hucusque. Cæterùm in præsen

in præsenti tam titulus, quàm conclusio solùm intelliguntur de pluralitate, quasi specifica. Tum, quia id constat ex contextu S. Doctoris, ut intuenti patebit. Tum etiam, quia de pluralitate numerica divinarum processionum, an sit possibilis, necne, agit D. Thomas infrà *quæst*. 41. *art*. 6. Nec necesse erit circa articulum hunc aliqua dubia excitare: quia ex iis, quæ in explicatione articulorum præcedentium diximus, satis constant ea, quæ S. Doctor in eo adducit. D. Thom.

QUÆSTIO XXVIII. DE Relationibus divinis.

DEINDE considerandum est de Relationibus divinis.

ARTICULUS I.

Vtrùm in Deo sint aliquæ relationes reales?

1. Dist. 26. q. 2. art. 1. & 33. art. 1. in cor. & 4. cont. c. 14. & p. q. 2 art. 6. cor. & q. 8. art. 1. & op. 3. c. 53.

* In medio lib. de Trinit.

AD primum sic proceditur. Videtur, quòd in Deo non sint aliquæ relationes reales. Dicit enim Boëtius in lib. de Trinitate *; quòd, cùm quis prædicamenta in divinam vertit prædicationem, cuncta mutantur in substantiam, quæ prædicari possunt; ad aliquid verò omninò non potest prædicari. Sed quidquid est realiter in Deo, de ipso prædicari potest. Ergo relatio non est realiter in Deo.

* Circa fin. lib. de Trinit.

¶ 2. Præterea. Dicit Boëtius * in eodem lib. quòd similis est relatio in Trinitate Patris ad Filium, & utriusque ad Spiritum sanctum, ut ejus, quod est idem, ad id, quod est idem. Sed hujusmodi relatio est rationis tantùm: quia omnis relatio realis exigit duo extrema realiter. Ergo relationes, quæ ponuntur in divinis, non sunt reales relationes, sed rationis tantùm.

¶ 3. Præterea. Relatio paternitatis est relatio principij. Sed cùm dicitur, Deus est principium creaturarum, non importatur aliqua relatio realis, sed rationis tantùm: ergo nec Paternitas in divinis est relatio realis. Et eadem ratione nec aliæ relationes, quæ ponuntur ibi.

¶ 4. Præterea. Generatio in divinis est secundùm intelligibilis verbi processionem: sed relationes, quæ consequuntur operationem intellectus, sunt relationes rationis: ergo Paternitas, & Filiatio, quæ dicuntur in divinis secundum generationem, sunt relationes rationis tantùm.

SED contrà est, quòd pater non dicitur, nisi à paternitate, & filius à filiatione: si igitur paternitas, & filiatio non sunt in Deo realiter, sequitur, quòd Deus non sit realiter, pater aut filius, sed secundum rationem intelligentiæ tantùm: quod est hæresis Sabelliana.

RESPONDEO dicendum, quòd relationes quædam sunt in divinis realiter. Ad cujus evidentiam considerandum est, quòd solùm in his, quæ dicuntur ad aliquid, inveniuntur aliqua secundum rationem tantùm, & non secundum rem. Quod non est in aliis generibus: quia alia genera (ut quantitas, & qualitas) secundum propriam rationem significant aliquid alicui inherens. Ea verò, quæ dicuntur ad aliquid, significant secundum propriam rationem solum respectum ad aliud. Qui quidem respectus aliquando est in ipsa natura rerum, utpote quando aliquæ res secundum suam naturam adinvicem ordinatæ sunt, & invicem inclinationem habent. Et hujusmodi relationes oportet esse reales. Sicut in corpore gravi est inclinatio, & ordo ad locum medium. Vnde respectus quidam est in ipso gravi respectu loci medij: & similiter de aliis hujusmodi. Aliquando verò respectus significatus per ea, quæ dicuntur ad aliquid, est tantùm in ipsa apprehensione rationis conferentis unum alteri: & tunc est relatio rationis tantùm. Sicut cùm comparat ratio hominem animali, ut speciem ad genus. Cùm autem aliquid procedit à principio ejusdem naturæ, necesse est, quòd ambo, scilicet procedens, & id, à quo procedit, in eodem ordine conveniant: & sic oportet, quòd habeant reales respectus ad invicem. Cùm igitur processiones in divinis sint in identitate naturæ (ut ostensum est*:) necesse est quòd relationes, quæ secundum processiones divinas accipiuntur, sint relationes reales. * Q. præced. art. 2. & 4.

Ad primum ergo dicendum, quòd ad aliquid dicitur omninò non prædicari in Deo secundum propriam rationem ejus, quod dicitur ad aliquid, in quantum scilicet propria ratio ejus, quod ad aliquid dicitur, non accipitur per comparationem ad illud, cui inest relatio, sed per respe-

ctum ad alterum: non autem per hoc excludere voluit, quòd relatio non esset in Deo; sed quòd non prædicatur per modum inhærentis secundum propriam relationis rationem, sed magis per modum ad aliud se habentis.

Ad secundum dicendum, quòd relatio, quæ importatur per hoc nomen idem, est relatio rationis tantum; si accipiatur simpliciter idem: quia hujusmodi relatio non potest consistere, nisi in quodam ordine, quem ratio adinvenit, alicujus ad seipsum secundum aliquas ejus duas considerationes. Secùs autem est, cùm dicuntur aliqua eadem esse non in numero; sed in natura generis, sive speciei. Boëtius igitur relationes, quæ sunt in divinis, assimilat relationi identitatis: non quantum ad omnia, sed quantum ad hoc solum, quòd per hujusmodi relationes non diversificatur substantia, sicut nec per relationem identitatis.

Ad tertium dicendum, quòd, cùm creatura procedat à Deo in diversitate naturæ, Deus est extra ordinem totius creaturæ, nec ex eius natura est ejus habitudo ad creaturas. Non enim producit creaturas ex necessitate suæ naturæ, sed per intellectum & per voluntatem, ut suprà dictum est. * Et ideò in Deo non est realis relatio ad creaturas; sed in creaturis est realis relatio ad Deum: quia creaturæ continentur sub ordine divino, & in earum natura est, quòd dependeant à Deo. Sed processiones divinæ sunt in eadem natura. Vnde non est similis ratio.

*Q.19 art.3. & 4. & q.14. art.8.

Ad quartum dicendum est, quòd relationes, quæ consequuntur solam operationem intellectus, in ipsis rebus intellectis sunt relationes rationis tantum: quia scilicet eas ratio adinvenit inter duas res intellectas. Sed relationes, quæ consequuntur operationem intellectus, quæ sunt inter verbum intellectualiter procedens, & illud, à quo procedit, non sunt relationes rationis tantùm, sed rei: quia & ipse intellectus, & ratio est quædam res: & comparatur realiter ad id, quod procedit intelligibiliter, sicut res corporalis ad id, quod procedit corporaliter. Et sic paternitas & filiatio sunt relationes reales in divinis.

Conclusio est affirmativa.

DISPUTATIO IV.

De relationibus divinis quoad an est *earum.*

QUIA quæstio *an est* præsupponitur ad alias, idcircò acturi de divinis relationibus, primo loco *an est* earum sciscitamur.

DUBIUM I.

An in Deo dentur relationes reales?

PRo tituli intelligentia breviter notandum est, non inquiri in eo de relationibus realibus Dei ad creaturas: quia de his constat ex alibi dictis, non dari in Deo propter summam eminentiam divini *esse*, quod sicut est eminentissimi ordini, ita non est ordinabile ad aliquid infrà se. Quare titulus solùm intelligitur de relationibus realibus, quæ sint in Deo, & terminentur ad aliquid intra Deum: ac proinde idem quoad præsens est inquirere, an dentur in deo relationes reales, ac quærere, an tales relationes dentur inter divinas personas.

§. I.

Sententia Catholica, & prima ratio pro ea.

Dicendum ergo est, dari in divinis relationes reales. Assertio hæc est de fide, ut docet D. Thomas *de potentia q.8. art.1.* his verbis; *Respondeo dicendum, quòd sententiam fidei Catholicæ sequentes, oportet dicere, in divinis relationes reales esse.* Quod etiam docuit *in 1. ad Annibaldum distinct. 26. q.2. art.1.* ubi sic inquit. *Respondeo dicendum, quod secundum omnes Catholicos necesse est in divinis relationes ponere; aliter necesse est incidere in hæresim Arrij, vel Sabellij.* Ubi sanctus Doctor loquitur de relationibus realibus quas isti negabant; non verò de relationibus rationis, quas uterque admittebat. 1. Assertio de fide. D. Thom.

Unde Scriptura personas divinas nominibus relativis, nempe Patris, & Filij explicat. Et in Concilio Toletano XI. in confessione fidei sic habetur. *In relativis vero personarum nominibus Pater ad Filium, Filius ad Patrem, Spiritus sanctus ad utrosque refertur, quæ cùm relativè tres personæ dicantur, una tamen natura, vel substantia creditur.* Et paulò inferiùs: *In relatione enim personarum numerus cernitur.* Et in Concilio Florentino *sessione 18. post medium,* sic habetur: *Sola namque relatio, quam principalem habitudinem superiùs nominavimus, apud omnes tam Græcos, quàm Latinos Doctores divina processione personas multiplicat.* Et post pauca: *Relationes huiusmodi personas multiplicant, ita ut non ulla alia ratione, quam vi relationis Pater à Filio, ac una persona ab alia differant.* Probatur ex Conciliis. Concil. Tolet. XI. Concil. Florent.

Et ideo assertionem hanc tuentur Patres, ut Nazianzenus *oratione 1. procul ante medium.* Athanasius *lib. 3. & 4. contra Arrianos, & Dialogo 1. de sanct. Trinit. contra Anomeum.* Cyrillus Alexandrinus *lib. 1. Thesauri c.6.* Hilarius *lib. 7. de Trinitate.* Boëtius *lib. de prædicatione personarum, & lib. de Trinitate.* Anselmus *de Incarnatione Verbi cap.3* Bernardus *epist. 190. ad Innocentium,* ubi loquens de divinis personis sic ait: *Quòd alter ex altero, vel alter ad alterum veracissimè dicitur, personarum sanè designatio est.* Et post pauca. *Non quod ad se, sed quod ad Filium est, Patris nomine designatur.* Basilius *lib. 2. contra Eunomium.* Augustinus *lib. 5. de Trinitate c. 5. Quia Pater non dicitur Pater, nisi ex eo quòd est ei Filius, & Filius non dicitur, nisi ex eo quod habet Patrem, non secundum substantiam hæc dicuntur: quia non quisque eorum ad seipsum; sed ad invicem, atque ad alterutrum ista dicuntur.* Quod etiam docet *in eodem lib. c.6.8.11. & 12 & lib. 15. c.3. & sermone 38. de tempore,* quos sequuntur universi Theologi. Et ex SS. Patribus. Nazianz. Athan. Cyrillus. Hilarius. Boëtius. Anselm. Bernard. Basil. August.

3. Ratio autem prior, & fundamentalis huius assertionis adducta est à D. Thoma in præsenti in argumento *sed contrà,* potestque ad hanc formam reduci Ratio prior est fundamentalis.

reduci. Nam in divinis Pater est Pater à Paternitate, & similiter Filius est Filius à Filiatione: ergo Paternitas, & Filiatio sunt relationes reales in illis. Antecedens satis constat: & consequentia etiam liquet. Quia aliàs Pater non esset realiter Pater, nec Filius haberet realiter rationem Filij.

Objectio contra illam. Nec obest, si contra rationem hanc objicias, Deum esse realiter Dominum: & tamen relatio dominij Dei est relatio rationis, ut ostenditur suprà *quæst.* 13. *art.* 7. ergo ex eo, quod in divinis Pater sit realiter Pater, & Filius sit realiter Filius, malè infertur, Paternitatem & Filiationem esse relationes reales.

Solutio. Respondetur enim primò, Deum non dici realiter Dominum à relatione illa dominij, quæ est relatio rationis; sed vel à ratione fundandi talem relationem, sive à fundamento ipsius, nempe, à potestate coërcendi subditos; vel à relatione reali servitutis existente in creatura, ut benè explicant

N. Compl. N. Complut. *in Logica disp.* 14. *à n.* 78 *usque ad* 81. At nequit dici realiter Pater, aut realiter Filius, nisi à relationibus Paternitatis & Filiationis: ex eo quod pater realis, & filius similiter realis debent realiter distingui, & omnis distinctio in divinis debet oriri ex relationibus, & relativa earum oppositione, juxta illud commune proloquium, *in divinis omnia sunt unum, ubi non obviat relationis oppositio.* Et ita si Paternitas, & Filiatio non essent relationes reales, non esset unde Pater in divinis esset realiter Pater, aut unde Filius esset realiter Filius.

4. Replica. Nec etiam obest, si urgeas, quod ex vi hujus rationis solùm habetur, Paternitatem, aut Filiationem esse relationem realem; non verò utramque: siquidem ad hoc, ut Filius verbi gratia esset realiter Filius, sufficeret, Patrem esse realiter Patrem: sicut ad hoc, ut Christus sit realiter filius Virginis, satis est, illam esse realiter ejus matrem, ut ostenditur 3. *p. q.* 35. *art.* 5.

Responsio. Respondetur enim, esse disparem rationem. Quoniam Christus, & ejus mater sunt diversi ordinis: & ita persona ejusdem Christi propter summam eminentiam sui esse non est realiter ordinabilis ad aliquid infra se. Unde non mirum, quòd non dicat relationem realem filiationis intrinsecè in ipso existentem ad Virginem; sed sit realiter relativè filius à relatione reali maternitatis, quæ est in eadem Virgine: quia hæc, quippe inferioris ordinis, potest optimè realiter ordinari ad Christū,

N. Compl. ut bene id explicant nostri Complutens. *in sua Logica disp.* 14. *n.* 74. Cæterùm personæ divinæ sunt ejusdem ordinis, & relatio realis originis, cujus sunt capaces, est per se loquendo relatio mutua: & ideo hoc ipso, quòd una persona, v. g. Pater realiter per relationem intrinsecè in ipso existentem referatur ad Filium, oportet, ut Filius per aliam relationem realem in ipso etiam intrinsecè existentē referatur ad Patrem: quia hoc est proprium rerum ejusdem ordinis, & capacium relationis per se mutuæ.

Elucidatur amplius. Maximè, quia in divinis debent convenire omnibus formalitatibus Dei cuncta, quæ per se loquendo ex genere suo petunt. Quoniā ibidem non potest dari aliquis defectus, aut aliquid per accidens, ratione cuius contingat oppositum ejus, quod aliqua ratio formalis ex genere suo per se petit, ut accidit in exemplo posito maternitatis Virginis, & filiationis Christi Domini, ubi per accidens contingit, quòd maternitas non terminetur ad aliā relationem realem intrinsecè existentem in Christo, per quam ipse intrinsecè relativè sit filius: ex eo quod natura humana illius terminata est non per propriam, sed per alienam, & divinam subsistentiam, quæ non est capax prædictæ relationis ad matrem: cùm tamen per se loquendo, & attenta natura humana Christi, necnon & concursu naturali Virginis deberet ibidem dari relatio realis distincta à maternitate, ut in nobis contingit.

Secundò respondetur tam ad priorem, quàm ad hanc posteriorem objectionem, esse disparem rationem. Nam relationes rationis, quibus Deus refertur per modum Domini ad creaturas, & Christus per modum filij ad Virginem, sunt talis conditionis, ut necessariò habeant fundamentum reale, à quo Deus possit realiter denominari Dominus, & Christus habere realem denominationem filij, antequam extrinsecè dicantur denominari per relationes reales intrinsecè existentes in suis correlativis: siquidem ad id satis est in Deo potestas coërcendi subditos, & in Christo generatio passiva, qua secundum naturam humanam processit à Virgine. Cæterùm relationes divinæ non omnes, & saltem non quoad omnia sua munera, præsupponunt fundamentum, sive rationem fundandi: quia, cùm sint per se subsistentes, & constituant personas, potest aliqua ex illis, nempe Paternitas, quoad aliquod saltem sui munus præsupponi nostro modo intelligendi ad generationem; sicut persona generans in humanis præsupponitur in ratione personæ ad suum *generare*, quod solet in creatis præsupponi ad relationem paternitatis quoad omnia sua munera. Et ita, si paternitas non esset relatio realis, non haberet Pater, unde realiter, & intrinsecè esset Pater; imò nec unde realiter haberet rationem Patris. 5. Aliter solvitur tam objectio quàm replica.

Et deinde: licet relationes Filiationis, & Spirationis passivæ Spiritus sancti habeāt nostro modo intelligendi subsequi ad generationem, & processionem activas, necnon ad easdem passivè sumptas, dummodo prædictæ relationes sumantur secūdum ultimum suum munus; nempe, secundum conceptum expressum *ad*: attamen eædem relationes secundum aliud munus inadæquatum ipsarum habent rationem generationis, & processionis passivæ: ac proinde sunt nostro modo intelligendi quasi fundamenta, sive rationes fundandi seipsas, ut exprimunt ultimum munus *ad*, seu munus referendi: & insuper indispensabiliter desiderantur (modo tamen alibi insinuato) ad generationem, & processionem activas. Sicut etiam Paternitas indispensabiliter requiritur ad generationem activam, & Filiatio ad processionem itidem activam per modum connotatorum prædictarum processionum, ut constat ex iis, quæ *disput.* 1 *dubio.* 3. *num* 67. diximus. Et ideo, nisi relationes Filiationis, & processionis passivæ essent reales, non haberent Filius, & Spiritus sanctus, adhuc fundamentaliter, aliquid reale, unde ille realiter denominaretur intrinsecè Filius, aut genitus, & hic Spiritus sanctus, aut Spiratus: nec etiam Pater posset realiter denominari generans, aut uterque spirans: siquidem ad omnia, ex quibus tanquam ex fundamento poterant prædictæ denominationes reales provenire, debent istæ relationes reales quoad munera iam recensita ibidem reperiri: & hoc ipso, quòd tales relationes secundum prædicta munera non essent reales, ac proinde si ipsæ non essent reales, non posset dari aliquid ex quo tanquam ex fundamento prædictæ denominationes desumerentur: imo nec possent denominationes Patris, aut spiratoris inveniri. Quia ad hoc, ut istæ dentur, debent necessariò illæ duæ priores iam recensitæ dari: ex eo quod illæ priores connotant istas, & è converso. Illustratur hæc responsio.

§. II.

Ratio posterior pro eadem Catholica veritate.

7. Secunda & fundamentalis ratio. D. Thom.

Secunda, & fundamentalis ratio pro veritate Catholica tacta est suprà *disputatione* 1. *dubio* 1. *numero* 6. & desumitur ex D. Thoma *quæst.* 8. *de Potentia, artic.* 1. his verbis: *Respondeo dicendum, quòd sententiam fidei Catholicæ sequentes oportet dicere, in divinis relationes reales esse. Ponit enim fides Catholica tres personas in Deo unius essentiæ. Numerus autem omnis aliquam distinctionem consequitur. Vnde oportet, quòd in Deo sit aliqua distinctio: non solùm respectu creaturarum, quæ à Deo per essentiam differunt; sed etiam respectu alicujus in divina essentia subsistentis. Hæc autem distinctio non potest esse secundùm aliquid absolutum: quia, quidquid absolutè in divinis prædicatur, Dei essentiam significat. Vnde sequeretur, quod personæ divinæ per essentiam distinguerentur, quod est hæresis Arrij. Relinquitur ergo, quod per sola relativa distinctio in divinis Personis attenditur. Hæc autem distinctio non potest esse rationis tantùm: quia ea, quæ sunt sola ratione distincta, nihil prohibet de se invicem prædicari: sicut dicimus, principium esse finem, quia punctum unum secundùm rem est principium, & finis; licèt ratione differat. Et ita sequeretur, quòd Pater est Filius, & Filius Pater. Quia, cùm nomina imponantur ad significandum rationem nominum, sequeretur, quod personæ in divinis non distinguerentur, nisi secundùm nomina, quod est hæresis Sabelliana. Relinquitur ergo, quod oportet dicere relationes in Deo quasdam res esse: quod qualiter sit sequendo Sanctorum dicta investigari oportet: licèt ad plenum ad hoc ratio pervenire non possit.*

8. Idem Angel. Doctor.

Quam rationem eleganter elucidavit, & explicuit idem Angelicus Doctor *in* 1. *ad Annibaldum distinct.* 26. *quæst.* 2. *art.* 1. ubi sic inquit: *Secundùm omnes Catholicos necesse est in divinis relationes ponere; aliter necesse est incidere in hæresim Arrij, vel Sabellij. Nam cùm tres personas confiteamur in Deo, si eas secundùm aliquid absolutum distinguamus, & ibi omnino relationes non recipiamus, in hæresim Arrij labimur, qui essentiam dividebat. Si verò relationes ibi nihil secundùm rem ponere accipiamus, sequitur hæresis Sabellij, qui personas non realiter; sed solùm nominaliter distinguebat. Necesse est ergo relationes realiter ponere in divinis.*

Idem.

Desumpsit autem S. Doctor, tam hanc rationem adductam, quam elucidationem ejus ex Augustino, & Boëtio. Et propterea ipse *quæst. citat. de Potëtia* hoc ipsum, explicando magis ea, quæ *locis citatis* continentur, fatetur his verbis: *Sed contrà, Boëtius dicit in lib. de Trinitate, quòd sola relatio multiplicat Trinitatem. Hæc autem multiplicatio non est secundum rationem tantùm: sed secundum rem, ut patet per Augustinum, qui dicit, quod Pater, & Filius, & Spiritus sanctus sunt tres res: ergo oportet, quòd relatio sit in divinis, non solùm rationis, sed etiam rei.* Circa hæc tamen plura dicemus infrà *quæst.* 40. *art.* 2.

§. III.

Opposita sententia, tria priora argumenta pro ea, illorum enodationes.

9. Hæreticorum placitum contra assertionem catholicam.

Pro opposita sententia, nempe, non dari in divinis relationes reales, referuntur Arrius, & Sabellius. Ille quidem, quia sentiebat Filium, & Spiritum sanctum esse creaturas, & solum Patrem esse Deum: Dei autem ad creaturas non est relatio realis, ut ostenditur suprà *quæst.* 13. *art.* 7. Iste verò, quia negabat distinctionem realem inter divinas personas: & per consequens relationes reales inter eas: siquidem ad istas requiritur realis extremorum distinctio.

Probatur primò. Nam ea, quæ dicunt imperfectionem, non attribuuntur Deo, sicut privatio, materia, & motus: sed relatio est hujusmodi: ergo, &c. Minor probatur. Nam inter omnia entia habet debilius esse: & ideò præter subjectum, cui inhæret, indiget fundamento, & termino, estque expers totius activitatis, & ad illam non est per se motus. Primum fundamentum.

Enodatur.

Respondetur, quòd licèt relatio creata, quæ realiter distinguitur à suo fundamento dicat imperfectionem, & satis debilem entitatem: attamen relatio increata, & per se subsistens, ac identificata cum divina essentia non dicit imperfectionem, nec debilem realitatem: & propterea est (ut modò dicebamus) per se subsistens, potestque per modum termini *qui* terminare per se primò realem productionem sui. Unde, licet ad illam requiratur aliud correlativum, hoc tamen non est propter indigentiam, aut dependentiam, vel debilem ejus entitatem; sed propter nexum extremorum correlativorum, liberum tamen ab imperfectionibus dependentiæ, & indigentiæ, ut statim dicemus. Quæ solutio desumitur ex D. Thoma *q.* 8. *de Potentia art.* 1. *ad* 4. his verbis: *Dicendum, quòd relatio habet esse debilissimum, quod est eius tantùm: sic autem non est in Deo. Non enim habet aliud esse, quàm esse substantiæ*, nempe divinæ: quia de hoc *esse* naturæ divinæ loquitur in his verbis D. Thomas, & propterea S. Doctor statim refert se ad ea, quæ sequenti articulo docet, ubi adstruit, relationem divinam, & naturam Dei esse idem absque distinctione aliqua actuali. Unde iuxta sanctum Doctorem illæ solæ relationes habent *esse*, & entitatem debilem, quæ habent *esse* distinctum à natura ejus, in quo tales relationes reperiuntur. D. Thom.

Secundò probatur eadem opposita sententia. Nam perfectum est, cui nihil deest, ut dicitur 3. Physicorum: sed substantia divina unà cum suis attributis est perfectissima: ergo nihil, quod ad perfectionem pertinet, ei ut habenti suum *esse* absolutum deest: ergo non erit cur superaddantur ei relationes reales. Patet hæc consequentia. Quia, si hæ relationes essent superaddendæ, maximè, quia essent necessariæ ad divinam perfectionem complendam. 10. Secundum fundam.

Evertitur.

Respondetur, quòd etsi illud sit perfectum, cui realiter actualiter nihil deest eorum, quæ ipsi debentur: ac proinde illud sit summè, & omnibus modis perfectissimum, cui realiter, & actualiter nulla perfectio deest; sed omnes illas, & quidquid ad eas requiritur sibi identificat: attamen non est contra rationem entis summè perfecti, quòd, ut concipitur conceptu aliquo inadæquato, non dicat omnem excogitabilem perfectionem, aut omne id, quod ad eam desideratur; sed necesse sit aliquid aliud ulteriùs concipere, quod sit virtualiter superadditum, ad hoc ut res summè perfecta dicat omnem excogitabilem perfectionem.

Quare ex hoc, quòd essentia divina cum suis attributis sit perfectissima, solùm sequitur, quòd realiter actualiter nihil ei desit, quod ad perfectionem pertineat, vel ad illam requiratur, quod non habeat sibi identificatum: ac proinde quod etiam habeat sibi identificatas relationes, quæ, licèt ex se secundum suam ultimam rationem non dicant perfectionem, requiruntur tamen ad summam Dei perfectionem, ut infrà dicemus: non tamen sequitur, quòd, si prædicta essentia, & attributa sumantur

mantur cum præcisione eorum, quæ intra lineas formalitatum absolutarum dicunt, non debeant ulterius superaddi virtualiter relationes, & concipi ut quid virtualiter superadditum, ad hoc ut integrè concipiatur Deus. Quæ solutio desumitur ex D. Thom. D Thoma *quæst. & art. citatis de Potentia ad* 8. his verbis: *Dicendum, quòd substantia Dei esset imperfecta, si aliquid ei inesset, quod non esset ipsa. Relatio autem in Deo est substantia eius*

11. Tertium fundamentum. Tertiò. Nam, cùm Deus sit summum rerum principium, & ultimus finis, non possunt in illo esse ea, quæ ad alia priora reducuntur; sed solùm illa, ad quæ alia reducenda sunt. Et propterea, quia esse mobile reducitur ad immobile, & esse per accidens ad per se, non debent hæc poni in Deo: ergo neque etiam debent poni in illo relationes reales. Patet consequentia. Quia omne, quod dicitur ad aliud, reducitur ad absolutum.

Solutio Angelic. Doct. Ad hoc argumentum optimè respondet Angelicus Doctor *in eadem quæst. & artic. nuper citatis de Potentia in solutione ad* 9. ubi sic ait: *Dicendum, quod mobile, & accidens reducuntur ad aliquid prius, sicut imperfectum ad perfectum. Nam accidens imperfectum est: & similiter motus est imperfecti actus. Sed hoc, quod dicitur ad aliud, quandoque sequitur perfectionem rei, sicut patet in intellectu: nam consequitur eius operationem, quæ est eius perfectio. Et ideo perfectio divina non prohibet relationem in Deo ponere, sicut prohibet ibi ponere motum, & accidens.*

§. IV.

Duo posteriora argumenta, & solutio ad illa.

12. Quartum fundamentũ. QUartò probatur eadem sententia. Nam relativum pendet ab alio, ex eo quod sine illo nec esse, nec intelligi potest: at intra Deum nequit esse dependentia, quippe quæ dicit imperfectionem, & indigentiam: ergo neque intra illum poterunt esse relationes reales.

Confirmatio. Confirmatur. Quoniam, si in divinis darentur prædictæ relationes reales, tunc Pater diceret realem relationem ad Filium: ergo Deitas esset, & non esset in Patre ut in primo fonte. Probatur consequentia. Nam, ex quo capite est prima persona Trinitatis, esset in illo Deitas ut in primo fonte, siquidem non habet illam ab alio, & ex quo capite esset relativus ad Filium, haberet esse ab eodem Filio: cùm totum *esse* relativi sit ad aliud se habere, ab eoque suam sumat essentiam.

13. Responsio ad argumentum. D. Thom. Ad hoc argumentum occurrit idem Angelicus Doctor, 4. *contra Gentes cap.* 14. in solutione ad nonam rationem, ubi optimè explicat discrimen, quod intercedit inter relationes creatas, & relationes divinas quoad hoc, quòd illæ sint satis imperfectæ, ac debiles, & includant dependentiam, secus verò istæ. Verba autẽ S. Doctoris sunt hæc: *Quamvis autem in Deo ponatur esse relativum, non tamen sequitur, quod in Deo sit aliquid habens esse dependens. In nobis enim relationes habent esse dependens: quia earum esse est aliud ab esse substantiæ. Unde habent proprium modum essendi secundum propriam rationem: sicut & in aliis accidentibus contingit. Quia enim omnia accidentia sunt formæ quædam substantiæ superadditæ, & à principiis substantiæ causatæ, oportet, quod eorum esse sit superadditum supra esse substantiæ, & ab ipso dependens. Et tantò uniuscuiusque eorum esse est prius, vel posterius, quantò forma accidentalis secundum propriam rationem fuerit propinquior substantiæ, vel magis perfecta. Propter quod & relatio realiter substantiæ adveniens & postremum, & imperfectissimum esse habet. Postremum quidem, quia non solum præexigit esse substantiæ, sed etiam esse aliorum accidentium, ex quibus causatur relatio: sicut unum in quantitate causat æqualitatem, & unum in qualitate similitudinem. Imperfectissimum autem, quia propria relationis ratio consistit in eo, quod est ad alterum: unde esse eius proprium quod substantiæ superaddit, non solùm dependet ab esse substantiæ; sed etiam ab esse alicuius exterioris. Hoc autem in divinis locum non habet: quia non est in Deo aliquod aliud esse, quàm substantiæ. Quidquid enim in Deo est, substantia est. Sicut igitur esse sapientiæ in Deo non est esse dependens à substantia: quia esse sapientiæ est esse substantiæ: ita nec esse relationis est esse dependens, neque a substantia, neque ab aliquo exteriori: quia etiam esse relationis est esse substantiæ. Non igitur per hoc, quod relatio in Deo ponitur, sequitur quod sit in eo aliquod esse dependens, sed solùm, quod in Deo sit respectus aliquis, in quo ratio relationis consistit: sicut ex hoc, quod sapientia in Deo ponitur non sequitur quod sit in eo aliquid accidentale, sed solùm perfectio quædam, in qua ratio sapientiæ consistit.*

Ad confirmationem concedendum est antecedens, & neganda consequentia. Et ad probationem concedenda est prior pars antecedentis, sed negari debet secunda. Nam ex hoc, quòd Pater æternus habeat esse ad Filium, sicut nec sequitur, quod dependeat ab illo: ita neque quod habeat esse ab eo; sed solùm quod sit ad illum, quia quod indispensabiliter requiritur ad omne relativum est, quòd sit ad suum correlativum; non verò quod sit ab illo. Ad confirmationem.

Ultimò probatur contraria sententia. Quia quæ relativè dicuntur, habent oppositionem relativam, ut ex se constat: in Deo autem non potest esse hæc relativa oppositio: ergo, &c. Minor probatur. Tum primò: quia, quæ relativè opponuntur, sunt simul natura, & intellectu: at personæ divinæ hoc non habent: quippe quæ inter se ita comparantur, ut prima persona sit principium secundæ, & utraque sit etiam principium tertiæ: quod tamen non potest stare cum hoc, quod est esse simul natura, & intellectu, ut in creatis cernitur: ergo, &c. Tum secundò. Nam in Deo non reperiuntur aliæ species oppositionis, ut oppositio contraria, aut privativa: ergo neque relativa. 14. Ultimum fundamentũ.

Ad ultimum concedenda est major, & neganda minor. Et ad primam probationem in ea inclusam respondetur, quod etsi id, quod est principium alterius habentis essentiam saltem numericè distinctam, non sit simul natura, & intellectu cum illo, sed prius ipso, quia ibi involvitur ratio causæ, quæ est prior suo effectu; secus tamen id, quod est principium alterius tribuendo illi eamdem numero essentiam, quam id, quod est principium, habet, si utrumque adæquatè sumatur. Nam, sicut in his nõ includitur ratio causæ, ita nec prioritas naturæ, & proinde nec per intellectum, sed solus ordo relativus originis. Et ita ex parte naturæ non est prioritas, quia eadem est natura utriusque: neque ex parte ordinis originis: siquidem iste est ordo relativus, & relativa sunt simul natura. Cæterùm de hoc iterum sermo redibit *quæst.* 40. *art.* 2. ubi explicabimus, an prima persona sub aliquo sui munere inadæquato possit priùs intelligi, quàm Filius. Diluitur.

Ad secundam probationem respondetur concedendo antecedens, & negando consequentiam. Et ratio disparitatis est. Nam in omnibus aliis oppositionibus semper unum ex oppositis collatum cum altero dicit imperfectionem. Nam in oppositione contradictoria, aut privativa, unum extremum dicit negationem, aut privationem; in oppositione verò contraria unum ex oppositis habet se ut

se ut imperfectum respectu alterius, ut patet in calore, & frigore, ex quibus frigus est imperfectius calore. In sola verò oppositione relativa non requiritur ex aliquo capite imperfectio: nam utrumque extremum est aliquid positivum, & nullum ex illis comparatum ad aliud habet rationem imperfecti. Unde optimè dixit Cajetanus *in hac 1. part. quæst. 40. art. 2. circa solutionem ad 3.* quòd oppositio relativa est talis conditionis, ut nihil imperfectionis ponat: & ideo inter omnes oppositiones quoad hoc primatum habere. Caietan.

15. Objectio contra solutionem præcedentem. Nec refert, si objicias, quòd in oppositione relativa includitur oppositio contradictoria: ergo, si hæc non potest in Deo admitti, neque illa admittenda erit. Antecedens probatur. Quia unum ex oppositis relativis claudit, quòd non sit aliud relativum: & ita Pater intrinsecè claudit, quòd non sit Filius, & Filius, quòd non sit Pater.

Enodatur. Respondetur, quòd etsi admitteretur, oppositionem relativam, non quidem esse oppositionem contradictoriam, sed connotare illam respectu relativi cooppositi, inde non sequeretur, claudere imperfectionem. Quia relativa secundum propriam rationem, & ex vi suæ lineæ nullam perfectionem dicunt: & ita ex eo, quòd unum connotet, quòd non sit aliud, non sequitur carere aliqua perfectione; licèt, si non darentur in Deo, sequeretur à posteriori, dari in ipso imperfectionem, ut infrà *in hac quæst.* explicabimus: ex eo quòd nequiret divina perfectio esse talis, ut se ad intrà diffunderet per veram processionem.

DUBIUM II.

Utrùm relationes divinæ præcisè secundùm esse ad *sint reales?*

16. Animadversio pro explicatione tituli. Postquàm explicuimus relationes divinas absolutè & simpliciter loquendo esse relationes reales, restat, ut exponamus, an hoc habeant præcisè secundùm esse *ad?* Ut autem hoc melius intelligatur, notandum est, quòd sicut in relatione creata duo ad minus consideratione nostra distinguuntur: Primum est, esse *ad*, per quod explicatur ordo ipsius ad terminum: secundum verò est esse *in*, per quod denotatur ordo ipsius ad subjectum quatenus tale, seu quòd inhæreat in eo, quodque convenit illi ex generali ratione accidentis, quatenus ejus *esse* est *inesse*: ita in divinis hæc duo in relationibus possunt per intellectum nostrum distingui; cum hoc tamen discrimine, quòd etsi muneri importato per *ad* relationis creatæ correspondeat in relationibus divinis suum munus *ad*: attamen muneri *in* non correspondeat aliud *in* formaliter tale; sed esse substantiale per se, & absolutum divinæ essentiæ: ex eo quod relationes repertæ in Deo non possunt inhærere; sed debent esse quid substantiale, & includere divinam essentiam per modum transcendentis consideratam, & identificari cum ea, adhuc quatenus habet rationem naturæ.

Quare sensus tituli est, an relationes divinæ non solùm sint reales absolutè & simpliciter, ex eo quod absolutè & simpliciter includunt *esse* substantiale divinæ essentiæ, & cum ea identificantur; sed etiam, quatenus afferunt esse *ad*, sint reales realitate relativa sibi propria, ita ut, si per impossibile conciperentur, ut non includentes divinam essentiam per modum transcendentis consideratam, aut non identificatæ cum ea, nihilominùs adhuc conciperentur cum vera realitate relativa importata ab esse *ad* earundem.

Diximus, in relatione creata duo illa, nempe, esse *ad*, & esse *in* ibidem explicatum *ad minus consideratione nostra esse distinguenda:* propter illa quæ *in hoc eodem dubio num.* 48. dicemus. Et licèt dubium hoc ex iis, quæ præcedenti adduximus, ferè maneat decisum: nihilominùs, ut aliquibus difficultatibus occurratur, & res hæc meliùs explicetur, placuit illud sigillatim excitare.

§. I.

Ex mente D. Thomæ dubij nodus dissolvitur.

Dicendum ergo est, relationes divinas, non solùm secundum quod includunt essentiam divinam, ut habet rationem transcendentis, aut identificantur cum ea, ut induit rationem naturæ, sed etiam secundum esse *ad* proprium ipsarum dicere aliquid reale. Ita D. Thomas *in hoc art.* in argumento *sed contra*, ut constat ex his, quæ dubio præcedenti latiùs diximus: necnon in corpore articuli, ut ex ibidem dictis, & ex statim dicendis magis patebit. Idem etiam docuit *in 1. dist. 25. art. 4. ad 3.* Nam cùm loquens de divinis personis sibi sic opposuisset, quòd *Pater & Filius non distinguuntur, nisi relationibus: sed relatio quantum ad respectum, quo distinguit, non habet, quod ponat aliquid: ergo videtur, quod ex hoc, quod relationibus distinguuntur, non possint dici tres entes, vel tres res.* Cum igitur S. Doctor hoc argumentum sibi opposuisset, respondet. *Ad tertium dicendum, quod relatio quamvis non ponat ex illo respectu aliquid absolutum; tamen ponit relationis rationem realiter in Deo existentem: & ideò ex hoc potest dici res, & ex pluribus relationibus oppositis plures res.* Si autem relatio secundum rationem relationis, sive respectus *ad*, non poneret realitatem, cùm secundùm suum *esse*, ratione cujus ponit quid inhærens, non cadat in genere relationis, ut ratio formalissima illius, tunc relatio non esset secundùm formalissimam sui rationem aliquod genus entis realis: ac proinde relatio non esset secundum hanc rationem res quædam, nec ex multiplicatione relationum multiplicaretur res in divinis, nec darentur ibidem tres res: cujus oppositum hic D. Thomas fatetur. 17. Conclusio. D. Thom.

Idem etiam docuit idem S. Doctor *de Potentia quæst. 9. art. 5. ad 14.* ubi sic inquit. *Nam relatio etsi per comparationem ad relationem oppositam, distinctionem realem faciat in divinis: tamen ab essentia divina non differt, nisi ratione.* In quibus verbis relationi divinæ per comparationem ad aliam relationem sibi oppositam, ac proinde ut dicenti *ad*, tribuit, quòd sit ratio distinctionis realis repertæ intra Deum. Constat autem quod id, quod secundum aliquod munus non est reale, nequit secundum illud esse ratio distinctionis realis. Et *lectione 4. post medium super caput 16. Ioannis*, ita inquit. *Paternitas potest considerari per comparationem ad oppositam relationem, puta Filiationem, & sic Paternitas est relatio realis: quia secundum hoc importat ordinem naturæ, quam Pater dat Filio per æternam generationem, qui quidem ordo est in Deo secundum rei veritatem.* 18. Idem S. Doctor.

Et tandem hoc ipsum tuetur idem Angelicus Doctor locis dubio præcedenti relatis, necnon & omnes Patres, quos ibidem pro assertione adduximus, estque assertio ista adeo certa ut Suares, *lib. 5. de Trinitate, cap. 1.* & Valentia *lib. 2. de Trinit. c. 12*, dicant, eam esse de fide, & Granado *tomo 3. in 1. part. tract. 3. disput 1. n. 11.* asserat, contrarium esse erroneum. Unde eam tuentur omnes Scholastici, ita ut Suarez. Valent. Granado.

Torres. Caietan. Capreol. Paludan. ita ut nullus sit, qui eam expresè neget. Nam etsi pro opposita sententia referantur Torres, Cajetanus, Capreolus, & Paludanus: attamen nullus eorum expresè eam docuit. Quoniam Torres *art. sequenti disp. 3. in prima ejus parte* dicit, prædictam sententiam esse longè à veritate alienam, & postea addit, esse reijciendam, quia non potest defendi, quin concedantur plures propositiones pias aures offendentes. Capreolus verò, & Cajetanus ac Paludanus, quatenus videntur oppositum asserere, possunt, & debent juxta ea, quæ *in hoc dubio numero 31.* dicemus, intelligi. Unde non erit necessarium quempiam ex Scholasticis in particulari referre.

19. Assertio hæc satis constat ex illis, quæ *dubio præcedenti à num. 3. usque ad num. 7.* adduximus: ea enim vel nihil probant, vel suadent, quòd relatio divina secundum esse *ad* sit realis: siquidem effectus, aut quasi effectus, ibidem recensiti vel non proveniunt à relatione, vel proveniunt ab illa secundum esse *ad*: nam esse *in* absolutum, seu (ut meliùs loquamur) *esse*, quod correspondet in divinis relationi creatæ quoad esse *in*, nequit præstare distinctionem realem inter personas: quippe quod est commune illis, neque etiam prædicta ratio absoluta potest constituere Patrem, v.g. in esse Patris: quippe cum hæc denominatio sit formaliter relativa, sicut & denominatio Filij hoc ipsum habet.

20. Ratio fundamentalis ex D. Thoma. Deinde eadem assertio probari potest ratione S. Doctoris *in hoc artic.* quam ipse *de Potentia quæst. 8. art. 1.* latiùs explicuit. Nam loquens de Deo, & generatione, qua producit Verbum, sic inquit: *Oportet ergo, quod eius Verbum non sit extra essentiam ejus, sed ei coessentiale. Sic ergo in Deo potest inveniri origo alicujus ex aliquo, scilicet verbi, & proferentis verbum, unitate essentiæ servata. Ubicumque enim est origo alicuius ab aliquo, ibi oportet ponere realem relationem* (seu *ad*, quod in quantum *ad* sit reale) *vel tantum ex parte eius, quod oritur, quando non accipit eamdem naturam, quam habet suum principium, sicut patet in exortu creaturæ à Deo: vel ex parte utriusque, quando scilicet oriens attingit ad naturam sui principij, sicut patet in hominum generatione, ubi relatio realis est, & in patre, & in filio. Verbum autem in divinis est coessentiale suo principio, ut ostensum est. Relinquitur ergo, quòd in divinis sit realis relatio* (seu *ad*, quod in quantum *ad* sit reale) *& ex parte Verbi, & ex parte proferentis Verbum.*

21. Confirmatur & explicatur primò. Confirmatur, & explicatur primò. Nam, ideo in creaturis datur relatio realis secundum esse *ad* ex parte earum ad Deum, quia per veram processionem accipiunt suam naturam ab illo: quamvis, quia natura accepta est longè inferioris ordinis à natura divina, idcircò non datur relatio realis ex parte Dei ad creaturas: è contra verò non alia ratione in humanis dantur ex parte utriusque extremi, nempe genitoris, & geniti, relationes reales secundum esse *ad*, scilicet, relationes paternitatis, & filiationis, nisi quia verè, & realiter filius accipit naturam à patre, & natura accepta est ejusdem ordinis, ejusdemque atomæ rationis in utroque: ergo, cùm in divinis Filius accipiat à Patre naturam ejusdem ordinis & atomæ rationis, & insuper eamdem numero naturam, non poterunt non ibidem assignari ex parte utriusque extremi, nempe genitoris, & geniti, veræ relationes Paternitatis, & Filiationis, quæ sint reales secundum esse *ad*.

Elucidatur secundò. Confirmatur, & explicatur secundò elucidando rationem, quam D. Thomas *in hoc art.* proponit. Nam quoties aliquid, quod absolutè & simpliciter est intrinsecum alicui, procedit, aut quasi procedit ex ipsis naturis rerum absque beneficio intellectus aliquid confingentis, toties illud secundùm eam rationem, secundum quam originatur, aut quasi originatur ab eisdem naturis rerum, est quid reale: sed relatio Filiationis reperta intrinsecè, absolutè & simpliciter in Deo, habet ibidem secundum suum esse *ad* considerata procedere, aut quasi procedere ex ipsis naturis rerum absque beneficio intellectus aliquid confingentis: ergo adhuc secundum suum esse *ad* considerata erit realis. Major cum consequentia satis videntur constare. Minor verò etiam patet. Quoniam non ob aliud datur prædicta relatio intrinsecè in Deo secundum esse *ad*, nisi quia Verbum divinum verè & realiter procedit à Patre.

§. II.

Evasio duplex, & præclusio utriusque.

Nec refert, si dicas primò, quòd licèt, quoties unum procedit ab alio in eadem natura secundum speciem, & diversa secundum numerum, toties detur ibidem relatio, tam ex parte procedentis, quàm ex parte ejus, à quo procedit, quæ sit realis secundum esse *ad*; non verò, quando communicatur eadem numero natura. Et ratio disparitatis est. Nam in priori eventu datur id, quod ad esse *ad* reale desideratur, nempe, quòd sit ad aliud; secus verò in posteriori: siquidem ideo in divinis negatur, Patrem esse aliud à Filio, non tamen esse alium ab illo, quia habent eamdem numero naturam. Sicut etiam ideo in divinis negatur, quòd Pater sit causa Filij, quia causa est id, ad quod aliud sequitur. Et ly *aliud* dicit distinctionem saltem numericam in essentia, ut nostri Complut. *in lib. Physicorum disp. 8 n. 7. & 8* bene expendunt. Quod tamen in Deo non reperitur. 22. Prima evasio à ratione D. Thomæ. N. Compl.

Non itaque hoc refert. Quoniam, quòd unum procedat ab alio in eadem numero natura, non tollit veram & realem processionem, sed solum ponit, quod talis processio sit libera ab imperfectionibus: ergo nec tollet, quòd relatio inde originata, aut quasi originata absque beneficio aliquo intellectus contingentis sit realis secundum esse *ad*, sed solum, quod realitas illius secundum prædictum *esse* sit quid liberum ab imperfectionibus. Antecedens satis constat. Consequentia verò etiam liquet. Nam relationem aliquam, filiationis, v. g. esse realem secundum esse *ad* sumitur ex eo, quod ratio, aut quasi ratio fundandi sit vera & realis processio. Et ita, quod non tollit ab aliqua processione rationem veræ & realis processionis, sed imperfectiones illius, nec auferet à relatione inde quasi originata, ut sit realis secundum esse *ad*, sed quod secundum prædictum *esse* non sit admixta imperfectionibus. Unde D. Thomas *de Potentia quæst. 8. art 1.* in tertio argumento ex iis, quæ secundo loco proponit, sic arguit. *Perfectior est generatio in divinis, quàm in creaturis: sed ad generationem in creaturis sequitur relatio realis, scilicet patris, & filij* (idest, quæ habeat realitatem secundum suum esse *ad*:) *ergo multò fortius in divinis sunt relationes reales.* Præcluditur. D. Thom.

Nec ratio disparitatis in hac solutione adducta obest. Quoniam licet in divinis non dentur aliud, & aliud quoad naturam divinam, nec quoad aliquid aliud absolutum, datur tamen aliud, & aliud quoad formalitates relativas, nempe, inter Paternitatem, & Filiationem: siquidem istæ distin- 23.

guuntur realiter quasi specificè. Quare, cùm terminus formalis relationis Paternitatis secundùm suum esse *ad* non sit divina natura, aut aliqua alia formalitas absoluta, sed sit suum correlativum, nempe, relatio Filiationis: consequens est, ut ibidem inveniatur id, quod requiritur ad salvandum, quòd relatio Paternitatis secundùm suum esse *ad* est ad aliud: ac proinde ad salvandum, quòd prædicta relatio secundùm *ad* est realis: siquidem *ad* ex se reale nihil aliud ex parte sui termini formalis exiget quamvis ex parte rationis, aut quasi rationis fundandi Filiationem, quæ sit realis secundùm suum esse *ad*, requirat veram & realem processionem.

24. Secunda solutio. Nec etiam refert, si secundò occurras, quòd ex ratione D. Thomæ ad summum sequitur, dari in divinis relationes, quæ absolutè & simpliciter sint reales ratione essentiæ divinæ, quam per modum transcendentis includunt, non tamen, quod tales relationes à suo esse *ad* habeant realitatem. Sicut etiam in creatis relatio prædicamentalis est realis absolutè & simpliciter, quamvis sit realis præcisè ratione esse *in* inclusi per modum transcendentis in esse *ad*.

Impugnatur ex dict s primo. Non igitur hoc refert. Quoniam evasio hæc satis manet impugnata ex dictis. Primò quidem ex testimonio, quod *n.* 8. ex D. Thoma *in* 1. *ad Annibaldum* adduximus, necnon ex ratione in eo inclusa. Quoniam cùm esse *in* inclusum per modum transcendentis in esse *ad* relationis creatæ sit quid absolutum (de hoc enim *in* evasio hæc, quam impugnamus, & controversia hujus dubij procedit:) nequit tribuere prædictæ relationi aliquod *esse* reale relativum: & consequenter relatio creata non constitueret aliquod genus entis realis distinctum ab aliis generibus absolutis: & similiter nec in divinis daretur linea realis relativa, nec linea hæc realiter multiplicaretur: siquidem *esse* absolutum divinæ essentiæ sistit intra lineam *esse* absoluti, & nequit realiter multiplicari.

Confirmatur. Confirmatur. Quoniam esse *ad* relationis sive creatæ, sive increatæ consideratum secundùm ea, quæ habet ex vi suæ lineæ relativæ, ut distinctæ ab *esse in* absoluto, non est secundùm ultimam sui rationem aliquid abstrahens ab *esse* reali, & rationis: alioqui non haberet actualitatem cum sufficienti determinatione ad contrahendum, & determinandum rationem accidentis, aut realitatis: nec etiam prædictum esse *ad* est determinatè aliquid rationis; aliàs multò minùs posset contrahere, seu determinare prædictum esse *in*, aut realitatem ut sic, ut ex se constat: ergo tale *ad* secundùm se sumptum erit determinatè aliquid reale, & non solùm ratione *in* absoluti, quod imbibit.

25. Secùndo etiam ex dictis confutatur. Deinde hæc eadem evasio deficit ex dictis, ex eo quòd esse *ad* relationis divinæ debet secundùm se sumptum distingui à relatione rationis, necnon ab essentia divina adhuc ut inclusa in illa, tāquam ab aliquo virtualiter diverso, ac tandem à relatione creata involuta imperfectionibus. Et ideo prædictum *ad* debet ex vi suæ lineæ dicere realitatem, per quam distinguatur à relatione rationis, & hæc realitas debet esse relativa, ut per eam differat à realitate essentiæ divinæ, cujus realitas est realitas absoluta: ac tandem prædictum esse *ad* secundùm hanc realitatem relativam debet esse impermixtum imperfectionibus, ut per hoc diversificetur intra propriam lineam ab esse *ad* relationis creatæ.

Confirmatur. Confirmatur. Quoniam relatio divina secundùm suum esse *ad* distinguitur virtualiter ab essentia divina, tam ut habet rationem transcendentis, quàm ut habet rationem naturæ: siquidem secundùm utramque rationem est quid absolutum, & absoluta in divinis distinguuntur virtualiter à relativis: ergo prædicta relatio secundùm suum esse *ad*, non potest suam realitatem habere præcisè ab essentia divina, sed ex se. Patet consequentia. Tum: quia nihil habet realitatem præcisè ab eo, quod distinguitur virtualiter ab ipso: quippe cùm realitas, per quam aliquid habet esse reale, debeat habere majorem identitatem cum eo, quàm sit identitas cum distinctione virtuali. Tum etiam: quia unumquodque, quod est reale, debet habere realitatem ex vi suæ lineæ: ac proinde relatio divina non habebit præcisè realitatem ab essentia Dei, quæ ad aliam lineam spectat.

Tandem ex dictis manet impugnata prædicta evasio. Quoniam (ut nuper dicebamus) relatio secundùm esse *ad* causatur, aut quasi causatur ex fundamento, sive ratione fundandi: ergo sicut esse *ad*, quod non oritur ex ipsis naturis rerum præcisè, sed etiam ex beneficio intellectus confingentis, non est ex se reale: ita esse *ad*, quod oritur, aut quasi oritur ex naturis rerum præcisè, non potest non quatenus tale esse quid reale: siquidem id præcisè, quod ex naturis rerum originem trahit, non potest non secundum ea, quæ sunt suæ lineæ, esse aliquid reale. Tandem impugnatur.

Confirmatur. Quoniam, ut sæpiùs diximus, relationes tam creatæ, quàm increatæ secundùm esse *ad* dicunt realem oppositionem relativam cum suis correlativis: hæc autem oppositio non esset realis, si ipsum *ad* secundum se, & non solùm ratione *in* absoluti, non haberet realitatem. Confirm.

§. III.

Opposita sententia, primum ejus fundamentum, & responsio ad illud.

PRo opposita tamen sententia asserente, relationes divinas præcisè secundùm esse *ad* non esse reales, refert Ruiz *disp.* 9. *sectione* 1. plures Doctores, ut Paludanum *in* 3. *dist.* 1. *q.* 2. *art.* 3. *ad finem*, & *art.* 4. Capreolum *in* 1. *dist.* 17. *q.* 1. *art.* 2. *ad* 3. *contra primam conclusionem*, & *dist.* 33. *art.* 3. *ad argumenta Aureoli*, præsertim *ad* 1. & 3. *ac* 8. Cajetanum *in hoc art.* §. *ad has dubitationes*. Canariensem *in eodem art. ad* 4. *argumentum*: quibus duobus ultimis Doctoribus tribuit hanc sententiam Vasquez *disp.* 114. *cap.* 1. *in fine*, quatenus dicit, eam inferri ex iis, quæ uterque docet. Sicut etiam Suarez *lib.* 5 *de Trinitate cap.* 1. *n.* 5. absolutè adscribit hunc dicendi modum Cajetano. Cæterum, ut *n.* 18. dicebamus, omnes isti auctores possunt juxta ea, quæ statim *n.* 27. & 31. dicemus, intelligi. Sed cujuscunque sit hæc sententia, probatur. 26. Opposita sententia. Ruiz. Paludan. Capreol. Cajetan. Canarien. Suarez. Vasquez.

Primò ex D. Thoma. Tum *de potentia*, *quæst.* 2. *art.* 5. ubi sic inquit: *Relatio secundùm rationem sui generis, in quantum est relatio, non habet, quòd sit aliquid, sed solùm quòd sit ad aliquid. Quod sit vero aliquid secundum rem, habet ex illa parte, qua inest, vel ut idem secundùm rem, ut in divinis, vel ut habens causam in subjecto, sicut in creaturis.* Tum etiam *in* 1. *dist.* 26. *quæst.* 2. *art.* 2. *ad* 3. his verbis: *Quamvis relationi ex hoc, quod ad alterum dicitur, non debeatur, quod sit res quædam: est tamen res aliqua, secundùm quod habet fundamentum in eo, quod refertur: & ex hoc ulteriùs habet, in quantum est divina, quod sit hypostasis.* Si autem relatio secundum esse *ad* esset quid reale, tunc ex eo, quòd ad alterum dicitur, deberetur ei, quòd sit res quædam: quod tamen D. Thomas negat. Primum fundamentum.

Respondetur, testimonium D. Thomæ primo loco adductum intelligi juxta aliud testimonium, quod Evertitur primo.

quod *ex 1. sententiarum ad Annibaldum n.8.* adduximus, nempe, quòd relatio secundùm propriam rationem sui generis non ponit aliquid, idest, aliquid absolutum; sed ad aliquid, idest aliquid reale relativum, quamvis cum hoc stet, quòd relatio ratione esse in absoluti, quod per modum transcendentis includit, sit aliquid absolutum secundùm rem, & quòd hoc proveniat ex eo, quod identificetur cum aliquo absoluto, vel ex eo, quòd habeat causam secundùm rem in subjecto. Et propterea D. Thomas addit: *quod sit vero aliquid*, (idest quod sit absolutum) *secundùm rem, habet ex illa parte, qua inest, vel ut idem secundùm rem, ut in divinis, vel ut habens causam in subjecto, sicut in creaturis.*

D. Thom.

27. Animadversio prima pro secunda solutione.

Secundò respondetur prænotando duo. Primum est, quòd in genere relationis, seu in linea illius debet distingui consideratione nostra duplex ratio *ad*: alia, quæ sit *ad* illimitatè sumptum, idest, secundùm omnem rationem suæ analogiæ, prout abstractione analoga abstrahit ab esse *ad* reali, & rationis; alia verò, quæ sit *ad* determinatè sumptum, idest, quatenus constituit prædicamentum relationis secundùm suam ultimam rationem consideratum. Inter quas duas considerationes hoc est discrimen, quòd prima non includit necessariò, & determinatè, quod prædictum *ad* habeat in eo, in quo est, causam realem, sive rationem fundandi secundùm rem respectu sui: ac proinde nec dicit, quòd sit aliquid secundùm rem, sed ab hoc abstrahit; cùm tamen *ad* secundùm posteriorem considerationem includat, quod habeat causam, sive rationem secundùm rem in eo, in quo est, sive talis ratio distinguatur realiter ab ipso esse *ad*, ut in creatis, sive sit idem secundùm rem cum illo, ut in divinis, ubi radix relationis, vel ratio fundandi non distinguuntur secundùm rem.

Et ratio hujus discriminis quoad posteriorem ejus partem est. Nam cùm prædictum esse *ad* debeat ex vi suæ lineæ esse reale, debet etiam ex vi ejusdem esse realiter relativè in subjecto, aut quasi subjecto, vel per inhærentiam relativam, vel per identificationem cum ipso, ac proinde trahendo prædictum subjectum, aut quasi subjectum ad suum terminum: quia hoc petit inhærentia, aut quasi inhærentia relativa. Quare: cùm ad hoc desideretur, quod includat causam, sive rationem secundum rem sui esse *ad*, à qua radicaliter habeat, quòd sit quid reale, & realiter respiciat terminum, oportet, ut prædictum esse *ad* includat, quòd habeat causam, sive rationem secundùm rem respectu sui esse *ad*. Sicut ad hoc, ut esse *in* absolutum includatur secundùm rem, & per modum transcendentis in esse *ad* relativo, requiritur etiam, ut prædictum *ad* habeat causam, sive rationem secundùm rem respectu sui esse *ad*.

28. Secunda animadversio.

Secundum, quod prænotari debet, est, quòd etsi hoc, quod est esse *aliquid* propriè sumptum, ut ly *aliquid* est una ex quinque affectionibus entis, dicat quid absolutum, ut *disp.10. dub.1. n.17.* diximus: attamen largè, & impropriè acceptum, & ut non est una ex quinque affectionibus entis à cæteris aliis distincta, sed est idem ac realitas, seu (quod id idem quoad præsens redit) ut est idem ac formalitas realis, & quæ sit talis secluso intellectu, non dicet determinatè aliquid absolutum, sed abstrahens ab absoluto, & relativo.

Ex his animadversionibus solvitur secundo argumentum.

Hinc ergo ad argumentum secundò respondetur, quòd, cùm D. Thomas in priori testimonio hujus argumenti inquit, relationem secundùm rationem sui generis non habere, quòd sit aliquid, idest, quòd sit aliquid secundùm rem, sed solùm, quòd sit ad aliquid, sumit ly *aliquid*, propriè, ut est una ex affectionibus entis; non impropriè, ut est idem ac realitas, seu formalitas realis, & loquitur de relatione secundùm priorem considerationem; non verò de eadem secundùm posteriorem. Cùm autem addidit; *quòd sit verò aliquid secundùm rem, habet ex illa parte, quæ inest, vel ut idem secundùm rem, ut in divinis, vel ut habens causam in subjecto, sicut in creaturis*, loquitur de hoc, quod est esse aliquid eodem modo acceptum, & de inhærentia, aut quasi inhærentia, relativa: ac proinde de relativa realitate, secundùm quam relatio secundùm rem communicatur ei, in quo est, trahendo illud ad suum correlativum: sive hæc communicatio sit adeò intima, ut petat identificari secundùm rem cum eo, cui communicatur, & solùm virtualiter ab eo differat, & ex hac identificatione oriatur ut à radice realitas relativa propria ipsius, ut in divinis cernitur; sive talis communicatio sit per veram inhærentiam relativam ortam tanquam ex radice suæ realitatis ex hoc, quòd habeat secundùm rem causam sui, sive rationem fundandi realiter distinctam in subjecto. Sed hæc ampliùs in solutione ad secundum argumentum explicabuntur.

29. Ex eadem duplici solutione interpretatur testimonium D. Thomæ in argumento adductū.

Per quod etiam ad secundum testimonium satis constat. Nam juxta priorem solutionem, quam primo testimonio adhibuimus solùm vult S. Doctor, quòd relationi, ex hoc quòd ad alterum dicitur, non debetur, quòd sit res quædam, idest, res absoluta, seu quòd includat aliquid absolutum, ita ut prima radix hujus inclusionis, sive identificationis sit conceptus expressus essendi ad alterum, quamvis aliunde tanquam ex prima radice habeat esse rem aliquam, idest, rem absolutam, seu includere aliquid absolutum, nempe, ex eo quòd habet fundamentum in eo, quod refertur. Nam propterea *ad* relativum in creatis est quid reale relativum, & includit esse *in* absolutum, & in divinis est etiam reale realitate relativa, & includit realitatem absolutam divinæ essentiæ, ac tandem dicit *ad*, quod non utcunque, sed (modo infra dicendo) constituat hypostasim: quia tam *ad* creatum, quàm increatum habet causam, aut rationem fundandi secundum rem proportionatam in ordine ad hos effectus.

Et deinde secundum posteriorem solutionem dicendum est, D. Thomam solum loqui de relatione non limitatè sumpta, sed secundum priorem illam considerationem in secunda solutione prioris testimonij recensitam, secundum quam accipitur illimitatè, & dicit esse *ad* secundum communissimam rationem suæ analogiæ abstrahens ab esse *ad* reali, & rationis. Nam de hoc esse *ad* verum est, quòd ex hoc, quòd sit ad alterum, non debetur ei, quòd sit res quædam, prout esse rem quandam dicit realitatem ut sic, & distinguitur contra nihil. Et similiter verum est, quòd prædictum esse *ad* non sit res aliqua, nisi sumatur magis determinatè, prout est talis conditionis, quòd habeat fundamentum in eo, quod refertur.

§. IV.

Fundamentum secundum ejusdem oppositæ sententiæ, & enodatio ejus.

30. Secundum fundamentū.

Secundò probatur prædicta sententia. Nam relationes creatæ secundum esse *ad* non dicunt realitatem: ergo nec divinæ. Consequentia videtur legitima ex paritate rationis. Antecedens autem probatur ex D. Thoma, tum *in hoc art.* ubi sic inquit: *Considerandum est, quod solùm in his, quæ dicuntur*

dicuntur ad aliquid, inveniuntur aliqua secundum rationem tantum, & non secundum rem. Quod non est in aliis generibus: quia alia genera (ut quantitas, & qualitas) secundum propriam rationem significant aliquid alicui inhærens. Ea verò, quæ dicuntur ad aliquid, significant secundum propriam rationem solum respectum ad aliud. Si autem genus, seu prædicamentum relationis, ac proinde relatio creata secundum esse *ad* esset quid reale, non esset cur magis in hoc genere invenirentur aliqua secundum rationem tantum, & non secundum rem, quàm in aliis generibus: siquidem relatio, tam secundùm communia, quàm secundùm propria, nempe secundùm esse *ad*, esset quid reale, sicut alia genera secundùm utramque rationem sunt realia: nec D. Thomas probasset, quòd in hoc genere inveniuntur aliqua tantùm secundùm rationem, ex eo quòd ea, quæ dicuntur ad aliquid, significant secundùm propriam rationem solum respectum ad aliud, nisi esse *ad*, seu respectus ad aliud secundùm hoc præcisum munus esset talis conditionis, ut non diceret aliquid reale. Maximè: quia idem S. Doctor statim addidit, quòd hic respectus, quem dixerat esse proprium generis relationis, aliquando est realis, aliquando verò est rationis: in quibus verbis satis denotat prædictum respectum, seu *ad* proprium generis relationis abstrahere à reali, & rationis: ac proinde secundùm se non esse quid reale, sed ad summum ratione *in*, quod includit.

31. Diluitur. Ferrara. Nazarius. Arauio. Ad hoc argumentum patet etiam ex dictis. Unde optimè Ferrara 4. *contra Gent. cap.* 14. §. *ad primi dubij evidentiam* Nazarius *in præsenti articulo controversia unica*, & Arauio 5. *Metaphysicæ q.* 5. *art.* 2. *num.* 11. dicunt, quòd ex illis duabus rationibus, quæ inveniuntur in esse *ad* prædicamentali, utraque habet esse rationem propriam relationis prædicamentalis, quamvis aliter, & aliter. Nam esse *ad* limitatè sumptum, prout includit realitatem relativam, dicit rationem propriam, & adæquatè convertibilem cum *ad* prædicamentali, ut constituit prædicamentum relationis, per quam nedum ab aliis prædicamentis; sed etiam à relationibus rationis distinguitur, & eas à prædicamento excludit: & hæc ratio est proprium *ad* reale. Cæterùm altera ratio *ad* superior ad hanc, per quam à reliquis prædicamentis, & naturis absolutis distinguitur, sed cum relationibus rationis communicat, quia dicit *ad*, prout abstrahit abstractione analoga ab esse *ad* reali, & rationis, etiam est propria ratio hujus prædicamenti: non quidem quia sit adæquatè convertibilis cum ipso; sed quia in solo prædicamento relationis, ut distinguitur ab aliis prædicamentis absolutis, invenitur ratio aliqua analogicè communis, quæ abstractione analoga abstrahat à reali, & rationis, nempe, ratio *ad* illimitatè, & communissimè sumpta. Et ita verum est id, quod dicit D. Thomas, quòd *solùm in his, quæ dicuntur ad aliquid* (ut *ad aliquid* sumitur in hac abstractione) *inveniuntur aliqua secundùm rationem tantùm, & non secundùm rem*, ut patet in relationibus rationis contrahentibus rationem hanc communissimam. Et similiter est verùm, quod etiam in eodem articulo addit, nempe, quòd *solùm in his, quæ dicuntur ad aliquid* sic sumptum, inveniuntur etiam aliqua secundum rem, ut patet in relationibus prædicamentalibus contrahentibus etiam hanc rationem communissimam: cùm tamen in aliis prædicamentis, ut in quantitate, & qualitate non detur quantitas, aut qualitas secundùm rationem: ac proinde nec ratio quantitatis communissima, & abstrahens à reali, & rationis.

32. Objectio. Sed objicies, non apparere peculiarem aliquam rationem, propter quam sit proprium prædicamenti *ad aliquid*, ut distinguitur à cæteris prædicamentis, quòd in eo possit distingui hæc duplex ratio *ad*, alia quidem convertibilis cum ipso, nempe, ratio *ad* includens realitatem, & insuper ratio *ad* abstrahens à reali, & rationis, quæ non sit convertibilis cum relatione prædicamentali. Nam si semel *ad* prædicamentale quatenus tale habet ex vi suæ lineæ esse quid reale, sicut quantitas, & qualitas, & alia prædicamenta: non est cur in prædicamento relationis detur aliqua ratio *ad* inconvertibilis tamen cum ipso, quæ abstrahat ab *ad* reale, & rationis; & non detur etiam in prædicamento v. g. quantitatis alia duplex ratio, nempe, ratio extensionis, aut habendi partes realiter, & insuper alia ratio superior, & inconvertibilis cum quantitate prædicamentali, quæ abstrahat abstractione analoga à quantitate reali, & rationis: ac proinde non erit cur, sicut sub ratione illa analoga inveniuntur aliqua secundùm rem, & aliqua secundùm rationem, ita etiam sub ratione analoga quantitatis non inveniantur aliqua secundùm rationem, & aliqua secundùm rem.

Respondetur, esse disparem rationem. Nam etsi *ad*, ut constituit prædicamentum relationis secundùm suam ultimam rationem consideratum, dicat *ad* ex se reale realitate relativa: attamen aliunde sumitur specificatio prædicti *ad*, & realitas ejus. Nam realitas sumitur ex fundamento, sive ex ratione fundandi tanquam ex causa aliquo modo affectiva illius: & ideo illud erit *ad* reale prædicamentale, quod habuerit fundamentum, sive rationem fundandi secundùm rem, quæque sit causa secundùm rem ipsius relationis: ac proinde ratio formalis ipsius *ad*, ut dicit realitatem, sita erit in habitudine ad suum fundamentũ, seu rationem fundandi ut ad causam realem ejusdem *ad*, ex qua modo dicto dimanat: at specificatio ejusdem *ad*, quod est reale, non sumitur formaliter à prædicto fundamento; nam hoc tantum initiativè specificat, sed sumitur per ordinem ad correlativum: & propterea definitur relatio per hoc, quòd sit ad suũ correlativum: ac proinde, prout præcisè & expresè concipitur sub hoc munere respiciendi terminum, seu correlativum non concipiendo munus respiciẽdi fundamentum, non concipitur expresè sub conceptu *ad* realis, licèt implicitè ibidem involvatur, quòd sit reale, ex eo quòd unũ ex his muneribus relationis prædicamentalis nequit præscindi ab alio. 33. Solutio.

Unde: quia intellectus potest attendere ad id, unde sumitur specificatio relationis prædicamentalis, non verò ad id, unde sumitur ejus realitas: ac proinde potest concipere illã, quatenus ex vi muneris respiciendi correlativum non exprimit suam realitatem: propterea attendendo ad illud prius, nõ attendendo ad hoc posterius, habet sufficiens fundamentum ex parte relationum prædicamentalium adhoc, ut ad instar earum possit formare relationes rationis: & ita cum fundamento in re poterit à relatione rationis, & à relatione prædicamentali abstrahi ratio quædam *ad*, quæ expresè tantùm exprimat ordinem ad correlativum, sitque communis communitate analoga, tam relationi prædicamentali, quam relationi rationis.

Cæterùm specificatio, v. g. quantitatis prædicamentalis, & ejus realitas sumitur ex eodem capite, nimirum, ex habitudine ad subjectum. Et ita quantitas, ut exprimit *in*, per quod respicit subjectum, exprimit peculiarem speciem, & realitatem suam: & propterea non præbet sufficiens fundamentum ad hoc, ut inde abstrahatur ratio quantitatis, quæ non exprimat realitatem, quæque abstrahat 34.

hat abstractione analoga à quantitate reali, & rationis. Et ita in prædicamento quantitatis non inveniuntur aliqua secundùm rem, & aliqua secundùm rationem tantùm, sed proprium est solius prædicamenti relationis, ut distinguitur ab aliis prædicamentis, ut inveniantur in eo aliqua secundùm rem, & aliqua secundùm rationem tantum.

D. Thom. Quæ solutio desumitur ex D. Thoma *in 1. ad Annibaldum dist. 26. q. 2. art. 1.* his verbis: *Sciendum tamen, quòd relatio dupliciter potest considerari. Uno modo, quantum ad id, ad quod dicitur ex quo rationem relationis habet, & quantum ad hoc, non habet, quòd ponat aliquid: quamvis etiam ex hoc non habeat, quòd nihil sit. Sunt enim quidam respectus, qui sunt aliquid secundùm rem, quidam verò, qui nihil, quod in aliis generibus non invenitur. Alio modo quantum ad id, in quo est: & sic quando habet causam in subjecto, realiter inest, & ipse respectus est realis. Quando verò non habet causam in subiecto, sed in re alia, vel in sola ratione, tunc non est respectus realis, sed rationis tantùm. Sic ergo relationes in Deo respectus reales sunt; quia respiciunt ipsam essentiam communicatam.* Quod

Idem S. Doct. N. Comp. etiam docuit idem S. Doctor *Quodlibeto 9. quæst. 2. art. 4.* Videantur nostri Complutenses *in Logica disp. 14. quæst. 1.*

35. Replica. Nec refert, si urgeas, quòd specificatio relationis est realis, & quòd hæc specificatio realis sumitur à termino formali: siquidem terminus tribuit illi veram, & realem specificationem. Et similiter realitas ejus debet esse relativa, & eo ipso in ordine ad terminum: & per consequens ex eo desumpta: ergo falsū erit, quòd in relatione prædicamentali aliunde sumitur realitas, & aliunde specificatio illius.

Confirmatio. Confirmabis. Quoniam realitas non desumpta ex termino, sed ex aliquo absoluto eo ipso est realitas absoluta: ergo non potest cohærere cum relatione, quòd ejus realitas desumatur ex fundamento; sed necessario debet ex termino accipi.

Enodatur replica. Respondetur enim, quòd cùm dicitur, relationem aliunde, nempe à fundamento, sumere suam realitatem; aliunde verò, scilicet à termino, accipere suam speciem, non est sensus, quòd ita ad dandam realitatem influat fundamentum, quòd non concurrat etiam ad illam in suo genere terminus: aut quòd ita penes istum sumatur specificatio relationis, quòd non influat, modo dicto, ad illam fundamentum: siquidem realitas relationis est etiā ad terminum, & specificatio illius causatur etiam à fundamento: sed sensus est, quòd licèt utrumque in suo ordine, & modo unicuique proportionato concurrat, tam ad realitatem, quàm ad speciem: attamen fundamento attribuitur realitas, & termino specificatio. Quia realitas non desumitur penes ordinem ad terminum, nisi ut subest fundamento, sive rationi fundandi, quæque sit revera causa illius, unde ipsa dimanet. Et similiter specificatio nō accipitur ex fundamento, nisi ut subest termino, idest, nisi in ordine ad terminum. Et ita licèt utrūque influat ad id, quod est alterius, influit tamen ratione illius, seu ut illi subest, & nō aliter. Et ideò, nisi relatio expresse concipiatur in ordine ad terminum, quatenus talis terminus subest rationi fundandi reali, & realiter causanti illam, non concipitur expressè ut realis. Sicut etiam illa eadem realitas, nisi concipiatur expressè ut ad terminum, non concipitur expressè ut ratio referendi. Unde, quia intellectus potest attendere ad id, quod habet terminus (ut sic dicamus) de suo, non attendendo ad id, quod habet, ut subest rationi fundandi, quantumvis utrumque inseparabiliter influat: idcirco potest cum fundamento in re concipere rationem relationis ut analogice abstrahentem à reali, & rationis: quia, ut tendit ad terminum quantumvis realem, non exprimit esse realem: nisi talis terminus concipiatur, ut subest rationi fundādi reali.

Sicut, licèt habitus charitatis, & voluntas inseparabiliter concurrant ad specificandum actum charitatis, illa quidem per modum principij quasi radicalis; hæc verò per modum principij proximi, & voluntas non concurrat, nisi ut subest charitati: nihilominùs, quia voluntas de suo non tribuit supernaturalitatem, propterea licèt actus charitatis, ut est ab illa, non sit naturalis, quia influit ut subbest habitui supernaturali, attamen actus ille, ut intelligitur esse ab illa ut à principio radicali, non concipiendo expressè, quòd sit ab eadem ut elevata per habitum, non concipitur expressè ut supernaturalis: & ita, ut intelligitur esse sic à voluntate, tantùm habet rationem volitionis, & fundat rationem communem actibus supernaturalibus, & naturalibus. Ita ergo in præsenti cum proportione philosophandum est: quamvis inter exemplum propositum, & rem, de qua agimus, sit aliqua diversitas, ut intuenti patebit.

Ex quo ad confirmationem satis patet. Nam etsi realitas, quæ ita sumitur ex absoluto ut à causa, unde dimanat, quòd non sumatur etiam ex termino, ac proinde non admittat consortium termini influentis per modum termini, sit absoluta: at realitas, quæ ita causatur à fundamento absoluto, ut admittat consortium termini, cui specificè illius realitas tribuatur, cuique fundamentum quoad prædictam specificationem subordinetur, non est absoluta sed quatenus sic à fundamento oritur, est imitativè saltem relativa, & considerata, ut præscindit expressè à consortio termini, præscindit etiam quoad expressionem ab *esse* absoluto, & relativo. Quæ omnia sunt satis consona illis, quæ nostri Complutenses *in sua Logica disp. 14. q. 7.* docent. 36. Ad confirmationem. N. Comp.

§. V.

Corollaria notatu digna ex præcedenti solutione deducta.

Ex quibus omnibus fit primò, non benè Franciscum Suarez *in sua Metaphysica disput. 47. sect. 3. num. 11.* explicuisse hoc testimonium D. Thomæ *ex quæstiita 28. art. 1.* quod in hac confirmatione primi argumenti partis oppositæ adduximus. Nam prædictus auctor inquit, Sanctum Doctorem intelligendum esse de relatione, sive prædicamentali, sive transcendentali: ita ut tam in prædicamento quantitatis, & aliis prædicamentis absolutis, quàm in prædicamento relationis detur sufficiens fundamentum ad abstrahendū abstractione analoga rationem, v.g. quantitatis, quæ sit communis analogicè ad quantitatem realē, & rationis, & rationē reddit ex eo, quòd S. Doctor dum dixit, quòd in genere relationis inveniuntur aliqua secundùm rationem, & aliqua secundùm rem, explicuit hæc posteriora verba exemplo inclinationis gravis ad centrum, quæ est habitudo transcendentalis. 37. Primum corollarium contra Suarez.

Ex dictis igitur fit, hanc non esse ita legitimam explicationem mentis D. Thomæ. Tum, quia S. Doctor loquitur de iis, quæ dicuntur *ad aliquid*, & distinguuntur à quantitate, & qualitate, & cæteris prædicamentis. Et ita postquam dixit, quòd *solùm in his quæ dicuntur ad aliquid, inveniuntur aliqua secundùm rationem tantùm, & non secundùm rem*, statim addidit: *Quod non est in aliis generibus: quia alia genera (ut quantitas, & qualitas) secundum propriam rationem*, (idest, secundùm propriam speciem) *significant* S. Doctor.

significant aliquid alicui inhærens (& per consequens quid reale.) *Ea verò, quæ dicuntur ad aliquid, significant secundum propriam rationem solum respectum ad aliud.* Tum etiam, quia, ut constat ex nuper dictis, quantitas v. g. juxta mentem D. Thomæ non præstat sufficiens fundamentum ad hoc, ut ex ea abstrahatur abstractione adhuc analoga aliqua ratio quantitatis, quæ sit communis quantitati reali, & rationis, sed solum ex parte nostri modi concipiendi, & absque prædicto fundamento poterit confingi quantitas rationis. Tum denique: quia S. Doctor *Quodlibeto nuper citato* sic inquit: *In hoc differt ad aliquid ab aliis generibus, quòd alia genera ex propria sui ratione habent quod aliquid sint, sicut quantitas ex hoc ipso, quod est quantitas, aliquid ponit. Et similiter est de aliis. Sed ad aliquid ex propria sui generis ratione non habet, quòd ponat aliquid, sed ad aliquid. Unde inveniuntur quædam ad aliquid quæ nihil sunt in rerum natura, sed in ratione tantum, quod in aliis generibus non contingit.*

Idem S. Doctor.

38. Nec id, quod pro se Suarez adducit, ei prodest. Nam D. Thomas potissimè loquitur de relatione prædicamentali gravis ad centrum, quamvis meminerit inclinationis, seu relationis transcendentalis, quæ est in gravi ad illud, ut innueret, relationem, quæ in ea fundatur, esse realem. Nam juxta ejus mentem realitas relationum desumitur ex eo, quòd habeant fundamentum reale, quod fundamentaliter ordinetur, & inclinetur ad terminum. Unde postquam S. Doctor dixit, quòd *respectus aliquando est in ipsa natura rerum, utpote quando aliquæ res secundum suam naturam ad invicem ordinatæ sunt, & invicem inclinationem habent* (idest, inclinationem fundamentalem) statim addidit: *Et hujusmodi relationes oportet esse reales. Sicut in corpore gravi est inclinatio, & ordo ad locum medium. Unde respectus quidam est in ipso gravi respectu loci medij: & similiter est de aliis hujusmodi.* Ubi data opera dixit S. Doctor, quòd in re gravi est inclinatio, & ordo ad locum medium, ut per ly *inclinatio* explicaret fundamentum reale, quod, claritatis gratia, potest dici fundamentalis relatio, & per ly *ordo* innueret id, quod formaliter habet rationem relationis prædicamentalis, quæque habet esse reale modo iam explicato ratione sui fundamenti.

S. Doctor.

39. *Secundum confectarium contra Vasquez.* Fit secundò, non etiam esse ita legitimam expositionem verborum D. Thomæ, quam adhibet Vasquez in præsenti *disp.* 114. *cap.* 3. Inquit enim, quod cùm S. Doctor dixit, in hoc differre genus relationis ab aliis generibus, quod in illo inveniuntur aliqua secundum rationem, & aliqua secundum rem, non verò in istis, non vult, dari aliquam rationem *ad* adhuc analogam respectu *ad* realis, & rationis, sed solùm, quod habeat nomen commune: quia tam modus peculiaris prædicamenti relationis, quàm modus specialis relationum rationis appellatur *ad*: cum tamen in aliis prædicamentis, ut v. g. in quantitate, nomen quantitatis non sit commune quantitati reali, & spatio imaginario ad instar illius conficto.

Ex dictis igitur constat, expositionem hanc non esse ita legitimam. Nam, ut jam explicuimus, juxta mentem S. Doctoris datur fundamentum in re ad hoc, ut à relatione prædicamentali, & relationibus rationis abstrahatur abstractione analoga ratio quædam communis utrique. Unde D. Thomas *in hoc articulo* apertè loquitur de convenientia, non solùm in nomine, sed etiam in ratione aliqua significata per nomen, quia dicit, per modum *ad* importari respectum ad terminum, & hunc respectum quandoque esse in rerum natura, & quandoque solùm in apprehensione intellectus, quod, ut constat, non potest intelligi de convenientia in solo nomine, quo significatur respectus, sed etiam de aliqua convenientia in ipso respectu.

D. Thom.

40. *Objectio prima Vasquez contra solutionem arg.* Fit tertiò, non multùm urgere duo illa, quæ adducit Vasquez *cap.* 2. contra ea, quæ in solutione hujus argumenti diximus. Objicit enim primò quòd *ad* prædicamentale ita est modus intrinsecus prædicamenti relationis, ut à ratione illa *in*, quæ est in omnibus prædicamentis, etiam cogitatione nostra abstrahi aut separari non possit: ergo ea ratione est quid reale, & inhærens, non minùs quàm cætera prædicamenta: ac proinde prædicamentum relationis non præstat majus fundamentum, ad hoc ut ab eo, & relationibus rationis abstrahatur aliqua ratio *ad* analogicè communis, quàm præstent alia prædicamenta, ad hoc ut ab eis, & ab entibus rationis se ad instar eorum habentibus abstrahatur etiam alia ratio analogicè communis.

Secunda objectio. Objicit secundò. Quòd audita voce *ad*, non potest intellectus non concipere ordinem unius ad aliud: jam ergo apprehenditur ordo, ut est alicujus, & ad aliud: sed, ut est alicujus, habet rationem *in*: ergo nullo modo sine ratione *in* ratio *ad* potest cogitari.

41. *Ex dictis evanescit prima objectio.* Ex iis itaque, quæ diximus, constat, hæc duo non urgere. Non quidem primum. Quia nos non negamus, quòd in esse *ad* prædicamentali intimè includatur ratio accidentis, & deinde asserimus, prædictum *ad* ex sua formali ratione importare formaliter aliquam realitatem. Cæterùm, quia ratio illa *in* implicitè affertur à relatione, & non tanquã propria, & atoma ratio ejus; & deinde realitas relativa, quæ est propria ipsius esse *ad* prædicamentalis, sumitur (modo explicato) in ordine ad fundamentum, & specificatio ejusdem à termino: proptereà, ut jam explicuimus, datur sufficiens fundamentum, ad hoc ut intellectus abstrahat rationem *ad* analogicè communem tam relationibus realibus, quàm rationis: quia in illo respectu ad terminum relationis prædicamentalis cum præcisione consideratо solùm implicitè, licet impræscindibiliter, importatur realitas, non tamen explicitè: quæ tamen, ut jam diximus, in aliis prædicamentis non inveniuntur.

Et etiam secunda. Unde nec etiam secunda objectio urget. Nam etsi relatio sit habitudo unius extremi ad aliud, non tamen est necesse, ut sub quovis conceptu relationis concipiatur expressè, illam esse in uno extremo, & tendere ad aliud. Et proptereà relatio definitur per hoc, quod totum suum *esse* sit esse ad aliud: & ita ibi, ut constat, tantùm exprimitur ordo ad terminum. Et ratio hujus tacta jam est. Nam conceptus relationis, ut dicit *in*, est conceptus ipsius, ut respicit subjectum mediante fundamento, & ratione illius: constat autem ex dictis, conceptũ expressum, & inadæquatum ejusdem relationis, ut respicit fundamentum, non esse conceptum expressum ejusdem, ut respicit terminum.

42. *D. Thom.* Quæ solutio desumitur ex D. Thoma *de Potentia quæst.* 8. *art.* 2. his verbis: *Inter novem genera, quæ continentur sub accidente, quædam significantur secundum rationem accidentis. Ratio enim accidentis est in esse: Et ideo illa dico significari per modum accidentis, quæ significantur in inhærentia alteri sicut quantitas, & qualitas: quantitas enim significatur ut alicujus, in quo est: & similiter qualitas. Ad aliquid verò non significatur secundum rationem accidentis: Non enim significatur ut aliquid eius, in quo est, sed ut ad id, quod extra est. Et propter hoc etiam dicit Philosophus 5. Metaphysicæ, quòd scientia, in quantum est relatio, non est scientis, sed scibilis.*

Adde

Additamentum. Adde,quòd,ut ex D.Thoma in 1.ad Annibaldum dicebamus, relatio,quando consideratur quantum ad *in*, non dicit *esse* reale, nisi habeat realem causam, sive rationem fundandi secundum rem verè influentem in ipsam. Quia verò præcisè per hoc, quod concipiatur ordo unius ad aliud,non concipitur expressè,an habeat prædictam rationem fundandi, sive causam realem, ut in relationibus rationis constat, in quibus nec implicitè hoc concipitur: idcircò ex vi hujus conceptus non concipitur expressè ut quid reale.

43. Replica. Nec obest, si urgeas, quòd actio prædicamentalis secundum suum conceptum expressum non dicit *in*, sicut nec relatio secundum conceptum iam explicatum illud dicit:ergo non erit cur etiam in prædicamento actionis non dentur eo proportionali modo,quo in prædicamento relationis aliqua secundum rem, & aliqua secundum rationem tantùm. Consequentia videtur legitima. Antecedens autem probatur ex D. Thoma *de Potentia, quæst.* 8.*artic.* 2. ubi inquit, quòd actio secundum propriam rationem non significat aliquid alicui inhærens. D. Thom.

Responsio. Nazarius. Respondetur enim cum Nazario in præsenti, quòd, etsi actio ex parte modi significandi non significetur ut inhærens, attamen adhuc tunc significatur ex parte rei significatæ ut aliquid reale,ponensque aliquid, saltem aptitudinaliter, in subjecto. Nam sicut *ad* relationis prædicamentalis significatur ex parte rei significatæ ut quid reale, quando significatur ut habens causam secundum rem sui *esse*: ita, quia actio, ut actio significatur tanquam aliquid progrediens ab agente, tanquam à causa secundum rem sui esse, propterea significatur ut quid reale. Et sicut relatio, ut significatur tanquam *ad* reale, habet significari ex parte rei significatæ,ut ponens,saltem aptitudinaliter,aliquid in subjecto: ita etiam actio. Et ideo actio solùm ex parte modi significandi habet significari non ut inhærens, non tamen ex parte rei significatæ: cùm tamen relatio prædicamētalis ex parte utriusque possit significari, & exprimi inadæquatè absque eo,quod exprimatur ejus realitas: quia potest significari, ut præcisè exprimit ordinem ad terminum purè sub ratione termini secundum id, quod terminus à se ipso habet: & terminus sic sumptus, etiam si sit realis, non dat speciem realem, ut patet in relatione rationis dominij repertæ in Deo, & terminatæ ad relationem realem servitutis,quæ est in creaturis: licet prædicta relatio prædicamentalis non possit non implicitè afferre realitatem,quatenus respicit fundamentum ut realem causam sui *esse*. Unde juxta hæc debet intelligi id, quod de actione in testimonio nuper citato Divus Thomas docuit. D. Thom.

44. Objectio alia cujusdam iunioris. Fit quartò, neque etiam urgere illud, quod Iunior quidam objicit, nempe, quod si in relatione prædicamentali reperitur aliqua ratio analogicè communis relationi reali, & rationis, ac proinde abstrahens ab utraque, etiam in divinis relationibus hoc ipsum reperietur: & per consequens erit in Deo aliqua ratio, quæ ex se non sit realis, nec realitatem exprimat:quod quidem videtur inconveniens.

Enodatur. Respondetur enim, quod etsi sit inconveniens, rationem aliquam prout repertam in relatione creata, aut divina non esse realem, non tamen inconvenit, quod detur in illis aliqua ratio, quæ secundum se non exprimat esse realem secundum aliquod sui munus inadæquatum,quæque possit fundare convenientiam analogam cum entibus rationis,ut patet in ratione entis reperta in Deo,& creaturis, quæ quidem potest fundare convenientiam analogam cum ente rationis. Et ita in Deo invenitur ratio entis, & ratio entis realis,& prior illa ratio non exprimitur per realitatem, quamvis implicitè illam in Deo dicat.

§. VI.

Cætera fundamenta oppositæ sententiæ proponuntur, & diluuntur.

45. Tertium fundamentum. D. Thom. TErtiò eadem sententia probatur ex eodem S. Doctore,tum *quæst.*8.*de Potentia art.*2.Tum *in hoc art.in solutione ad* 1.ubi respondens ad testimonium Boëtij *lib. de Trinitate* negantis, prædicari de Deo prædicamentum *ad aliquid*,inquit,sensum ejus esse, non prædicari secundum propriam rationem formalem relationis tāquam formam inhærentem, aut convenientem alicui subjecto: quia ratio,quæ est esse *ad*,non accipitur secundùm comparationem ad illud, cui inest relatio. In quo videtur significare,quòd esse *ad*,ut est ratio propria prædicamenti ad aliquid, non est aliquid reale; quia hoc necessario diceret ordinem ad subjectum.

Confirmatio. D. Thom. Confirmatur ex iis,quæ docet D. Thomas *art.*2. *hujus quæstionis*, ubi sic ait. *Si igitur consideremus (etiam in rebus creatis) relationes secundum id, quòd relationes sunt, sic inveniuntur esse assistentes, non intrinsecus affixæ.* Si autem relationes creatæ secundum quod relationes sunt,seu secundum quod important *ad*, essent aliquid reale,tunc reale hoc non esset præcisè assistens; sed intrinsecus affixum: siquidem deberet esse intrinsecè in subjecto, non minùs,quàm aliæ rationes propriæ aliorum novem generum accidentium.

Diluitur fundamentum. Respondetur, S.Doctorem in priori testimonio solùm velle, quòd relatio secundum propriam rationem formalem,secundùm quam præcisè respicit terminum, ac proinde secundum communissimam rationem relationis non habet prædicari tanquam forma inhærens; sed magis per modum ad aliud se habentis. Congruitque hoc dictum D. Thomæ cum dicto Boëtij, quem ibi exponere intendebat. Boëtius. Unde idem Boëtius in libello,cui titulus est, *Quomodo Trinitas est unus Deus, & non tres Dij*, ad Simacum(ubi continentur verba, quæ D.Thomas refert, & explicat) in fine ejusdem libelli. quasi reddens rationem præcedentium sic inquit:*Relatio non prædicatur ad id, de quo prædicatur, quasi ipsa sit, & secundùm rem,de qua dicitur,non faciet alteritatem rei, de qua dicitur.* Quia sensus horum verborum est, relationem non ita prædicari, ut faciat, subjectum de quo prædicatur,esse ipsam,id est,habere ab ipsa aliquod esse: & ex consequenti nec ita,ut faciat in eo aliquam diversitatem secundum tale esse: sicut justitia ita prædicatur de homine, ut ab ea homo aliquod habeat *esse*,& aliquam diversitatem secundum idem *esse*: ac proinde Boëtius apertè loquitur de relatione illimitatè, & communissimè sumpta, & ut abstrahit à reali, & rationis. D. Thom.

46. Vasquez. Suarez. Nec obsunt tria illa, quæ objiciunt Vasquez *in præsenti*, & Suarez *lib.* 5. *de Trinitate cap.* 1. contra explicationem,quam D.Thomas tradidit Boëtio,in sensu à nobis dicto intellectam. Primum est,quòd Boëtius loquitur ibi de relationibus ad extra, quas negat prædicari de Deo, quia realiter non sunt in illo. Secundum: quia hoc modo negari posset relatio realis in creatura: quia secundum propriam rationem non significatur ut existens in ea; sed ut ad aliud se habens. Tertium: quia videtur, quòd D. Thomas supponat, relationes divinas esse assistentes: quod tamen non est verum.

Non itaque hæc obsunt; sed ex dictis satis ad illa patet. Nam ad primum iam diximus, Boëtium loqui de relationibus secũdum eam puram & expressam rationem, qua respiciunt terminum. Et quoniam relatio secundum istam rationem communis est relationibus ad extra, propterea S. Doctor ad eas etiam Boëtij dictum extendit. Ad secundum respondetur, verum esse id, quod in eo continetur, si relationes creatæ, & prædicamentales considerentur quoad id expressum, secundum quod analogicè conveniunt cum relationibus rationis. Ad tertium patet ex modo dictis. Nam relatio ratione *ad* in quantum *ad*, prout est commune relationibus realibus, & rationis, non habet esse inexistens, sed tantùm exprimit esse assistens: quamvis, ut est modus proprius prædicamenti relationis: aut relationum divinarum, ut condistinguuntur à relationibus rationis, debeat esse aliquid reale, & exprimere *esse* inexistens, aut quasi inexistens. Unde idem S. Doctor *in eodem art. 2. hujus quæstionis* sic inquit: *Si igitur consideremus (etiam in rebus creatis) relationes secundum id, quod relationes sunt* (idest, secundum communem, & analogam rationem relationis) *sic inveniuntur esse assistentes, non intrinsecus affixæ, quasi significantes respectum quodammodo contingentem ipsam rem relatam, prout ab ea tendit in alterum.* Ubi, ut constat, relationibus sic sumptis tantùm tribuit, quod significent, seu exprimant *esse* assistens; licet ibidem implicitè involvatur, quòd relationes rationis ita sint assistentes, ut non dicant esse *in* verum, quod significatur per *esse* inexistens; relationes verò prædicamentales ut tales exprimant verum *in*, seu *esse* inexistens.

S. Doctor.

Occurrit confirmatio ni.

Ad confirmationem patet ex dictis in solutione ad præcedens argumentum.

47. Quartum fundamentum.

Quartò probatur prædicta sententia. Quoniam relationi creatæ, & prædicamentali non debetur modus essendi per se, nec modus essendi *in*: ergo præscindit ab hoc, quod sit realis secundum esse *ad*: ergo etiam relationes divinæ secundum suum esse *ad* non dicunt aliquid reale. Antecedens quoad primam partem est satis perspicuum: siquidem prædictæ relationes non sunt substantiales. Quoad secundam verò probatur, & explicatur. Quoniam etsi prædictis relationibus, secundum quod sunt accidentia, debeatur modus essendi *in*, non tamen iste debetur illis secundum esse *ad*: quia secundum istam rationem non sunt in ordine ad subjectum, sed ad terminum: cùm tamen ratio *in* non conveniat ipsis nisi in ordine ad subjectum. Prima verò consequentia ex antecedenti sequitur. Quoniam, si relatio creata secundum esse *ad* esset aliquid reale, tunc secundum prædictum esse *ad*, quod est propria ratio ipsius, ut distinguitur ab aliis accidentibus, deberetur ei aliquis modus essendi realis, nempe, vel esse *in*, vel esse per se. Ex quo etiam secunda consequentia ex paritate rationis videtur constare.

Respondetur, quòd etsi relationi prædicamentali, & creatæ secundum communissimam rationem relationis non debeatur *in* reale; secùs tamen ut dicit *ad* constitutivum prædicamenti relationis. Nam secundum istam rationem debetur ei, quòd implicitè dicat realem, & communem rationem accidentis, ut abstrahentem (modo alibi tacto) ab *in* absoluto, & relativo, idest, ab *in*, quod sistat in subjecto, & ab *in* non sistente in subjecto, sed trahente illud ad terminum, respicienteque illud, ut est ad eumdem terminum trahibile. Et deinde debetur ipsi modus, seu quasi modus essendi *in* absolutus, per quem respiciat subjectum quatenus tale, ut ex jam dictis constat, & ex iis, quæ *disput. sequenti dubio 2.* dicemus, ampliùs patebit. Ac tandem prædictæ relationi est debitus proprius modus essendi *in* relationis realis, qui est modus essendi *in* relativè, idest, afficiendo subjectum, & trahendo illud ad terminum.

Itaque in hoc distinguitur prædicamentum relationis à prædicamento, v.g. quantitatis, quòd licet utrumque cõtrahat rationem accidentis, ut analogicè abstrahit ab accidenti reali absoluto, & relativo: attamen quantitas contrahit rationem hanc per *in* absolutum, in quo convenit, v.g. cum qualitate, & per aliud *in* etiam absolutum, per quod peculiari modo respicit substantiam, & distinguitur ab eadem qualitate, &c. Cæterùm relatio prædicamentalis ut sic contrahit prædictam rationem accidentis realis generalissimam per duplex etiam *in*, quorum primum est *in* absolutum consistens in hoc, quòd dicat rationem accidentis, prout accidentis *esse* est inesse subjecto ut tali: secundum verò est *in* relativum, per quod respicit subjectum ut medium, per quod tendit ad terminum, afficitque illud trahendo ipsum ad prædictum terminum; non verò sistendo in eodem subjecto. Nam, cùm relatio distinguatur ab aliis prædicamẽtis in hoc, quod est ad terminum ut talem, & conveniat cum illis in hoc, quòd respiciat subjectum ut causam materialem sui, oportet, ut dicat utrumque *in*, & quòd eorum quodlibet sigillatim sumptum contrahat inadæquatè rationem illam communissimã accidentis realis abstrahentem analogicè ab accidenti reali absoluto, & relativo. 48.

Unde: sicut qualitatis prædicamentum secundum *in* absolutum, quod dicit, tum, ut est accidens reale absolutum ut sic, tum, ut constituit prædicamentum qualitatis, solum respicit subjectum ut tale, vel generaliter, vel peculiari illo modo proprio solius prædicamenti qualitatis, taliter ut ex vi harum rationum formalissimè sumptarum non dicat hoc, quod est terminari ulteriùs ad aliquod aliud extrinsecum, quod se habeat per modum objecti, aut aliquo alio modo sufficienti ad specificandam rationem aliquam absolutam; sed solum dicit capacitatem ad hoc, ut per adjunctam aliquam differentiam, & ex meritis illius trahatur ad respiciendum aliquod extrinsecum per modum objecti: & ideo qualitas determinata per differentiam propriam potentiæ visivæ, v.g. non habet sistere præcisè in subjecto, sed trahi ad objectum: ita relatio, ut dicit *in* abstrahens ab absoluto, & relativo, & ut dicit *in* absolutum, per quod respicit subjectum sistendo, quantum est ex meritis hujus *in*, in ipso, trahitur per se *ad*, in quo per modum transcendentis includitur, ad hoc ut ex meritis ejusdem *ad*, & ratione illius præcisè tendat ad terminum purè sub ratione termini, & respiciat aliter subjectum, nempe, ut trahibile ad terminum. (Utrùm autem prædictum *in* absolutum, quòd immediatè quasi contrahitur per se *ad*, quodque semper est connexum cum eodem esse *ad*, sit aliquod esse *in* specie, aut quasi specie distinctum ab esse *in* absoluto, quod includitur in prædicamento, v. g. qualitatis, ita ut conveniat cum illo in hoc, quod sit ad subjectum ut tale, & distinguatur ab eo specie, aut quasi specie, ex eo quod petit esse semper, & indispensabiliter connexum cum esse *ad*: ac proinde prædictum esse *in*, ut hoc speciali modo determinatum, imbibatur in *esse ad*; an verò sit talis conditionis, ut non distinguatur specie, aut quasi specie ab *in* incluso per modum transcendentis in prædicamento qualitatis, aut in aliis prædicamentis absolutis? alia quæstio est, de quo infra *disp. 5. dub. 3. n. 82.* sermo redibit.) Unde ex his omnibus

nibus satis habetur, quomodo etiam relationibus divinis ut talibus debeatur, quòd includant essentiam Dei per modum transcendentis, quæ est quid absolutum, & quod insuper afferant proprium esse per se, seu subsistere relativum.

49. Ultimum fundamentũ.

Ultimò probatur eadem sententia. Nam esse ad aliud convenit simpliciter, & absolutè, tam relationi reali, quàm relationi rationis: ergo prædictum esse *ad* ex vi sua non est aliquid reale, nisi ad summum ratione esse *in:* quod tamen non includitur in relationibus rationis. Consequentia videtur legitima. Nam rationes ex se reales non conveniunt absolutè & simpliciter tam entibus realibus, quàm rationis. Antecedens autem probatur. Nam, sicut absolutè & simpliciter concedimus, totum *esse* patris esse ad filium: ita, totum *esse* generis esse ad speciem.

Dissolvitur.

Respondetur, quòd licèt esse *ad aliud* illimitatè sumptum, & prout dicit rationem *ad* non convertibilem cum prædicamento relationis, conveniat absolutè & simpliciter relationibus rationis, ut benè docent nostri Complutenses *in sua Logica disput.* 14. *num.* 12. non tamen esse *ad aliud* determinatè acceptum, & ut est differentia propria prædicamenti relationis, sive ut dicit *ad* causatum ex naturis rerum. Cæterùm illud prius *ad* non habet ex se esse reale, sed abstrahit tam ab *ad* reali, quàm rationis, & ideò non mirum, quod absolutè & simpliciter possit dici tam de relationibus realibus, quàm de ralationibus rationis; cùm tamen posterius *ad*, quod necessario est reale, solum competat relationibus realibus.

ARTICULUS II.

Utrùm relatio in Deo sit idem, quod sua essentia?

1. dist. 33 ar. 1. & 4. cont. c. 14. & po. q. 8. art. 2. & quol. 6. art 1. & opus. 3. cap. 54 55. & 57. & opu. 9. q. 6. & 10. 16. fin.

AD secundum sic proceditur. Videtur, quòd relatio in Deo non sit idem, quod sua essentia. Dicit enim Augustinus in 5. de Trinitate, * quòd non omne, quod dicitur in Deo, dicitur secundùm substantiam. Dicitur enim ad aliquid, sicut pater ad filium. Sed hæc non secundùm substantiam dicuntur. Ergo relatio non est divina essentia.

* Lib. 5. de Trin. c. 5. in princip. to. 3.

* Lib. 7. de Trinit. c. 1. à med. tom. 3.

¶ 2. Prætereà. Augustinus dicit 7. de Trinitate. * Omnis res, quæ relativè dicitur, est etiam aliquid excepto relativo: sicut homo dominus, & homo servus. Si igitur relationes aliquæ sunt in Deo, oportet, esse in Deo aliquid aliud præter relationes. Sed hoc aliud non potest esse nisi essentia. Ergo essentia est aliud à relationibus.

* In cap. ad aliquid, to. 1.

¶ 3. Prætereà. Esse relativi est ad aliud se habere, ut dicitur in prædicamentis. * Si igitur relatio sit ipsa divina essentia, sequitur, quòd esse divinæ essentiæ sit ad aliud se habere: quod repugnat perfectioni divini esse, quod est maximè absolutum, & per se subsistens, ut suprà ostensum est. * Non igitur relatio est ipsa essentia divina.

* Q. 3. art. 4. & q. 4. art, 1. simul.

SED contra. Omnis res, quæ non est divina essentia, est creatura. Sed relatio realiter competit Deo. Si ergo non est divina essentia, erit creatura. Et ita ei non erit adoratio latriæ exhibenda: contra quod in præfatione cantatur: Ut in personis proprietas, & in majestate adoretur æqualitas.

RESPONDEO dicendum, quòd circa hoc dicitur Gilbertus Porretanus errasse, sed errorem suum postmodum in Rhemensi Concilio revocasse. Dixit enim, quòd relationes in divinis sunt assistentes, sive extrinsecus affixæ.

Ad cujus evidentiam considerandum est, quòd in quolibet novem generum accidentis est duo considerare. Quorum unum est esse, quod competit unicuique ipsorum, secundum quod est accidens: & hoc communiter in omnibus est inesse subjecto, accidentis enim esse est inesse. Aliud, quod potest considerari in unoquoque, est propria ratio uniuscujusque illorum generum. Et in aliis quidem generibus à relatione, utpotè quantitate, & qualitate, etiam propria ratio generis accipitur secundum comparationem ad subjectum. Nam quantitas dicitur mensura substantiæ: qualitas verò dispositio substantiæ. Sed ratio propria relationis non accipitur secundum comparationem ad illud, in quo est, sed secundùm comparationem ad aliquid extra. Si igitur consideremus (etiam in rebus creatis) relationes secundum id, quòd relationes sunt, sic inveniuntur esse assistentes, non intrinsecus affixæ, quasi significantes respectum quodammodò contingentem ipsam rem relatam, prout ab ea tendit in alterum. Si verò consideretur relatio, secundùm quod est accidens, sic est inhærens subjecto, & habens esse accidentale in ipso. Sed Gilbertus Porretanus consideravit, relationem primo modo tantùm. Quidquid autem in rebus creatis habet esse accidentale, secundùm quod transfertur in Deum, habet esse substantiale: nihil enim est in Deo, ut accidens in subjecto, sed quidquid est in Deo, est ejus essentia. Sic igitur ex ea parte, qua relatio in rebus creatis habet esse accidentale in subjecto, relatio realiter existens in Deo habet esse essentiæ divinæ, idem omninò ei existens. In hoc verò quòd ad aliquid dicitur, non significatur aliqua habitudo ad essentiam, sed magis ad suum oppositum. Et sic manifestum est, quòd relatio realiter existens in Deo est idem essentiæ secundùm rem, & non differt nisi secundùm intelligentiæ rationem, prout in relatione importatur

respectus ad suum oppositum, qui non importatur, in nomine essentiæ. Patet ergo, quòd in Deo non est aliud esse relationis & esse essentiæ, sed unum & idem.

Ad primum ergo dicendum, quòd verba illa Augustini non pertinent ad hoc, quod Paternitas, vel alia relatio, quæ est in Deo, secundum esse suum non sit idem quòd divina essentia, sed quod non prædicatur secundum modum substantiæ, ut existens in eo, de quo dicitur, sed ut ad alterum se habens. Et propter hoc dicuntur duo tantùm esse prædicamenta in divinis: quia alia prædicamenta important habitudinem ad id, de quo dicuntur, tam secundum suum esse, quam secundum proprij generis rationem. Nihil autem, quod est in Deo, potest habere habitudinem ad id, in quo est, vel de quo dicitur, nisi habitudinem identitatis, propter summam Dei simplicitatem.

Ad secundum dicendum, quòd sicut in rebus creatis, in illo, quod dicitur relativè, non solùm est invenire respectum ad alterum, sed etiam aliquid absolutum: ita & in Deo. Sed tamen aliter, & aliter. Nam id, quod invenitur in creatura, præter id, quod continetur sub significatione nominis relativi, est alia res. In Deo autem non est alia res, sed una & eadem, quæ non perfectè exprimitur relationis nomine, quasi sub significatione talis nominis comprehensa. Dictum est enim supra, * cùm de divinis nominibus agebatur, quod plus continetur in perfectione divinæ essentiæ, quàm aliquo nomine significari possit. Vnde non sequitur, quòd in Deo præter relationem sit aliquid aliud secundum rem, sed solùm considerata nominum ratione.

* Q. 13. per totam & art. 2. præcipuè.

Ad tertium dicendum, quod si in perfectione divina nihil plus contineretur, quàm quod significat nomen relativum, sequeretur, quod esse ejus esset imperfectum, utpote ad aliquid aliud se habens: sicut si non contineretur ibi plus, quàm quod nomine sapientiæ significatur, non esset aliquid subsistens. Sed quia divinæ essentiæ perfectio est major, quàm quod significatione alicujus nominis comprehendi possit, non sequitur, si nomen relativum, vel quodcunque aliud nomen dictum de Deo non significat aliquid perfectum, quòd divina essentia habeat esse imperfectum: quia divina essentia comprehendit in se omnium generum perfectionem, ut supra dictum est. *

* Q. 4 art. 8.

Prima conclusio.

Relatio existens in Deo secundum rem est idem essentiæ, & non differt ab ea, nisi secundum rationem.

Secunda conclusio.

Esse *relationis*, & esse *essentiæ in Deo est omninò unum & idem.*

Tertia conclusio, quæ habetur in solutione ad tertium.

Si in divina perfectione nihil amplius contineretur, quàm quod significat nomen relativum, esse *ejus esset imperfectum.*

DISPUTATIO V.

De relationibus divinis quoad identitatem earum cum essentia Dei.

QUIA disputatione præcedenti explicuimus *an est* divinarum relationum, & explicatio earum quoad *quid est* non parùm pendet ex identitate, vel diversitate ipsarum ab essentia divina: propterea accedentes ad exponendum, *quod quid est* earum, meritò disputationem istam ad hoc ex professo discutiendum excitamus.

DUBIUM I.

Vtrùm relationes divinæ distinguantur realiter ab essentia Dei, sicut res à re?

DIstinctio realis solet dividi in eam, quæ est inter rem, & rem, seu inter entitatem, & entitatem, prout entitas distinguitur à modis, vel formalitatibus; & in eam, quæ versatur inter modum, & rem, vel inter formalitatem, & formalitatem talis conditionis, ut secluso intellectu distinguantur. Inter has autem distinctiones hoc est discrimen, quòd illa prior est major, hæc verò posterior est minor. Et ita illa prior nullam admittit identitatem realem, secus verò hæc posterior: quippe quæ admittit identitatem realem, prout opponitur distinctioni reali rei à re, sive hæc identitas sit positiva, ut multi dicunt, sive negativa, idest, non distinctio rei à re, ut alij volunt. Unde primo loco inquirimus, an illa prior distinctio inter divinas relationes, & essentiam Dei reperiatur? inquisituri postmodum, an habeant inter se posteriorem distinctionem realem? ut ita paulatim à majori ad minorem distinctionem realem deveniendo, & utramque suo ordine quoad præsens excludendo, appareat maxima, & perfectissima identitas, quæ inter essentiam divinam, & relationes est.

§. I.

Catholica sententia testimoniis stabilitur.

DIcendum ergo est, divinas relationes non distingui realiter ab essentia Dei tanquam res à re. Ita D. Thomas *in hoc artic.* & *quæst. 8. de potentia, artic. 2.* ac in *1. distinct. 33. artic. 1.* & *4. contra Gent. cap. 14. Quodlibeto 6. artic. 1.* & alibi sæpè: necnon omnes Theologi Scholastici contra Gilbertum, qui etiam, ut ex Divo Thoma dicebamus, errorem suum in Concilio Rhemensi retractavit. 2. Conclusio. D. Thom. Probatur ex Scriptura.

Probatur

Ioann. 10. 1. Ioann. 5. Nazian. Probatur primò ex illo Ioannis 10. *Ego & Pater unum sumus*, & 1. Ioannis 5. *Hi tres unum sunt*, idest, una & eadem essentia. Unde Nazianzenus *oratione 39. In sancta lumina, in medio*, de Deo, & de tribus personis ita loquitur. *Unum enim in tribus divinitas est, & tria unum, ea inquam, in quibus divinitas est, vel ut magis propriè dicam, qua divinitas est.* Et Damascenus *lib. 1. de fide, cap. 11. Secundum omnia unum sunt Pater, Filius, & Spiritus sanctus, prater (si ita dicamus ingignentiam, & gignentiam, & processionem; ratione autem, & intelligentia hoc distinctum.* Et Bernardus *lib. 5. de Consideratione ad Eugenium cap. 8.* ubi sic habet. *Personarum proprietates non aliud quàm personas, ipsasque non aliud quàm unum Deum, unam divinam substantiam, unam divinam naturam, unam divinam, & summam majestatem fides catholica confitetur.*

Damasc.

Bernard.

Quare propter hanc eamdem identificationem, qua relationes, sive personæ divinæ sunt unum in Deitate, concedunt Patres prædicationes, in quibus abstracta essentialia prædicantur de eisdē personis: quæ tamen non essent concedendæ, si prædicta identificatio deesset. Et ita Iacobus Apostolus (ut testatur Clemens *lib. 8. Apostolicarum constitutionum cap. 12. prope initium*) sic cum Deo Patre alloquitur. *Tu es cognitio sine principio, aspectus aternus, auditus non generatus, sapientia non tradita à Doctore, primus natura, & lex, ex eo ipso quod es.* Et deinde Verbum divinum appellat sapientiam. Cyrillus, & Synodus Alexandriæ in epistola ad Nestorium, quæ habetur *tomo 1. actorum Concilij Ephesini cap. 14.* ait: *Verum quia potentia, & sapientia Patris hoc est Filij, Spiritus est, hinc & ipse quoque reipsa potentia, & sapientia est.* Et Nazianzenus *oratione 13.* quæ est 2. de Pace, Trinitatem, inquit, esse. *Vitas, & vitam, lumina, & lumen, bona, & bonum, glorias, & gloriam, veram, & veritatem: ac spiritum veritatis, sancta, & sanctitatem ipsam.* Fulgentius relatus à Bernardo *sermone 80. in Cantica* inquiens, Deum, & tres personas esse unam veritatem, non solùm quia illam habent, sed quia illa ipsa sunt, & à sua veritate non distinguuntur: quod etiam docent alij Patres.

Iacob. Ap. Clem. Pap.

Cyrillus. Synod. Alex.

Nazar.

Fulgent.

3. Probatio secunda ex Concilio Rhemensi. Bernard. Paul. Æmilius. Genebr. Alensis. Richard. Godefr.

Secundò probatur, & simul confirmatur præcedens probatio testimonio Concilij Rhemensis celebrato sub Eugenio III. & ipso præsente, ubi damnatus est error Gilberti, ut referunt Bernardus *loco citato*, Paulus Æmilius *lib. 5. de rebus gestis Francorum in vita Ludovici Iunioris.* Genebrardus *lib. 4. Chronographia circa annum Christi* 1148 Alensis, & Richardus *loco in eodem dubio infra num. 11. referendo.* Supplementum ad Chronicam Sigisberti *anno Domini* 1148. & Godofredus *lib. 3. de vita S. Bernardi.* Cumque error Gilberti fuerit, ponere distinctionem rei à rē inter divinam essentiam, & relationes: consequens est, ut oppositum hujus fuerit in hoc Concilio diffinitum: ac proinde divinas relationes non distingui distinctione rei à re ab essentia.

4. Nec obest, acta hujus Concilij non circumferri in tomis Conciliorum. Nam, licèt in eis inveniatur Concilium ejusdem nominis, ut constat *in tom. 3. in editione Surij*, re tamen vera est distinctum ab isto, ut constat ex diversis temporibus, quibus celebrata sunt. Quia illud, ut ibidem dicitur, fuit celebratum sub Carolo Magno Imperatore *anno Domini* 813. hoc verò tempore Eugenij III. Pontificis, & Conradi III. Imperatoris *circa annum Domini* 1148. ut docent auctores relati.

Non itaque hoc obest. Nam satis est ad hoc consensus, & auctoritas tot, tamque gravium virorum, ad hoc ut tanta certitudine teneantur, fuisse prædictum Concilium celebratum, & ibidem damnatū prædictum errorem, ac si in tomis Conciliorum contineretur. Maximè, cùm D. Bernardus hoc ipsum testetur dicens, Eugenium III. adfuisse illi Concilio, & approbasse damnationem sententiæ Gilberti, ut constat ex iis, quæ *sermone 80. in Cantica* sic docet. *Unde non immerito in Concilio, quod nuper Eugenius Rhemis celebravit, tam ipsi, quàm cæteris episcopis perversa visa est, & omnino suspecta expositio illa in lib. Gilberti Episcopi Pictaviensis.* D. Bern.

5. Vasquez. Adde, acta hujus Concilij haberi apud Vasquez in præsenti *disput. 120. c. 2.* ubi inquit, se illa decerpsisse ex codice quodam manuscripto misso ex Gallia ad Gregorium XIII. à Iacobo Amioto Episcopo Antisiodorensi, & eidem Vasquez tradito à Domino Antonio Aquinate, viro, non solùm illustri, sed etiam omnium virtutum, & litterarum genere ornatissimo. Verba autem prædicti Concilij sic se habent. *Cùm de tribus personis loquimur, Patre, Filio, & Spiritu sancto, ipsas unum Deum, unam divinam substantiam fatemur. Et è converso, cum de uno, una divina substantia loquimur, ipsum unum Deum, unam divinam substantiam esse, tres personas confitemur.* Et in sequenti Canone. *Credimus, & confitemur, solum Deum Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum aternum esse, nec aliquas omnino res, sive relationes, sive proprietates, sive singularitates, vel unitates dicantur, vel alia hujusmodi adesse Deo, qua sint ab aterno, & non sint Deus.*

Confirmatur ex Concilio Lateranensi sub Innocentio III. *cap. 2.* & refertur cap. *Damnamus De summa Trinitate*, ubi damnatur sententia Abbatis Ioachim asserentis, nullam rem, neque essentiam, neque substantiam, neque naturam dari, quæ sit Pater, & Filius, & Spiritus sanctus; sed tres personas esse unam essentiam, substantiam, vel naturam non unitate vera & propria, sed quasi collectiva, & similitudinaria, sicut dicuntur multi homines unus populus, vel una Ecclesia. Et contra eum sic in prædicto Concilio dicitur. *Nos autem, sacro Concilio approbante, credimus, & confitemur cum Petro, quòd una quædam summa res est, incōprehensibilis quidem, & ineffabilis, qua veraciter est Pater, & Filius, & Spiritus sanctus, tres simul persona, ac sigillatim quælibet earūdem, & ideo in Deo Trinitas est solummodo; non quaternitas: quia qualibet trium personarum est illa res, videlicet substantia, essentia, seu natura divina.* 6. Confirmatur. Conc. Lat.

Ubi duo expendenda sunt. Primum est, Concilium asserere, dari in divinis summam quandam rem, & illam esse simul tres personas divinas, & sigillatim quamlibet earum, & è converso: quod quidem nequit verificari, nisi relationes, & essentia divina identificentur. Secundum est, quod statim definitur, non inferri ex eo, quod confiteamur summam illam rem, quæ est essentia divina, admittendam esse ibidem quaternitatem, scilicet, tres personas, & illam summam rem, & redditur pro ratione hujus identificatio illius summæ rei cum singulis personis: & ita ratione hujus identificationis non habet augeri numerus unà cum personis. Constat autem, huic diffinitioni manifestè adversari distinctionem rei à re inter divinam essentiam, & personas. Tum, quia eo ipso admittitur quaternitas damnata expressè à Concilio, & consurgens ex personis, & essentia. Tum etiam, quia destruitur ratio tradita à Concilio in quaque adæquatè innititur ad exponendum, cur non detur hæc quaternitas.

Nec obest evasio Durandi *in 1. dist. 13. quæst. 2. num. 29.* & *dist. 33. quæst. 1. num. 36.* nempe, definitionem Concilij solùm esse intelligendam de quaternitate personarum; non verò de quaternitate coalescente

coalescente ex tribus personis præcisè, & ex essentia.

Præcluditur. Non igitur hoc obest. Tum, quia Concilium in prioribus verbis definit, dari in divinis summam quamdam rem, scilicet essentiam Dei, quæ simul est Pater, & Filius, & Spiritus sanctus, & singulatim quælibet ex his personis;& è converso quælibet persona est illa quædam summa res: ergo negat quaternitatem ex essentia, & relationibus personalibus coalescentem. Tum etiam, quia ex eo, quod summa illa res sit omnes, & singulæ personæ, colligit, non dari in divinis quaternitatem, sed trinitatem: ex eo quòd hæc summa res, quia est idem quod tres personæ,non auget earum numerum: ergo mens Concilij est negare quaternitatem ex prædicta essentia,& personis. Tum denique, quia Concilium intendebat damnare errorem Abbatis Ioachim: hic autem non introducebat quaternitatem ex personis quatuor consurgentem: sed quaternitatem ex essentia, & tribus personis.

§. II.

Ratio D. Thomæ pro sententia Catholica.

8. Ratio D. Thomæ pro assertione. Tandem hæc eadem veritas probatur ratione desumpta ex D. Thoma *in hoc articulo* in argumento, *sed contrà*, quæ potest sub hac forma proponi. Quoniam, si relationes divinæ sunt realiter distinctæ sicut res à re ab essentia Dei, non erunt realiter ipsa essentia divina, sed erunt creaturæ: ergo non sunt adorandæ adoratione latriæ: contra id,quod in præfatione Missæ Trinitatis canitur, scilicet, ut *in personis proprietas, & in essentia unitas, & in majestate adoretur æqualitas.* Consequentia est perspicua: quia, ut communiter tradunt Theologi, creatura ut talis non est adoranda adoratione latriæ. Antecedens autem probatur. Nam id,quod distinguitur realiter sicut res à re ab aliquo, non potest esse idem realiter cum illo: alioqui simul esset identificatum,& distinctum ab eo sicut res à re,quod implicat: ergo, si relationes divinæ sic distinguuntur ab essentia, non erunt realiter ipsa essentia, sed creaturæ: quippe cùm ens reale adæquatè dividatur in creatum, & in increatum: & ita,quod non fuerit increatum,& essentia divina,erit creatura.

Confirmatur. Confirmatur. Nam vel prædictæ relationes distinctæ realiter sicut res à re ab essentia divina sunt ens à se,idest,non ab alio tanquam à causa;vel nõ? Si primum:ergo quatenus sic distinctæ tam ab essentia,quàm inter se,erunt Deus:& per consequens dabuntur tres Dij. Si secundum: ergo erunt creaturæ: siquidem, quod non est ens à se,sed ab alio ut à causa efficiente,est quid creatum: & per consequens,ut optimè inferebat D.Thomas,non erunt adorandæ adoratione latriæ. Imò hinc plura alia sequerentur inconvenientia, nimirum personas divinas constitui per aliquid creatum, & creaturas aliquas esse ab æterno.

9. Evasio. Nec refert, si occurras, non sequi ex hoc, quòd relationes divinæ non sint realiter ipsa essentia Dei, debere esse creaturas: quia datur medium inter hæc duo, nempe, esse personalitates Dei. Sicut etiam non benè infertur ex eo, quod sint ens à se, idest, non ab alio tanquam à causa, & simul distinguantur realiter ab essentia divina,dandos esse tres Deos: quia etiam personalitates divinæ, adhuc distinctæ realiter ab ipsa essentia, debent non esse ab alio tanquam à causa,ex eo quod sunt proprietates essentiæ, quæ non est ab alio: sicut proprietates personales in creaturis, adhuc distinctæ realiter ab earum essentiis procedentibus ab alio tanquam à causa, debent etiam habere veram causam sui.

Non itaque hoc refert. Quoniam hoc ipso, quòd relationes personales distinguantur realiter ab essentia Dei, non possunt esse ens à se, idest, non ab alio tanquam à causa: ergo eo ipso erunt quid creatum. Consequentia est perspicua. Antecedens autem probatur. Quia hoc ipso, quòd Paternitas, v. g. distinguatur realiter ab essentia divina, non potest non realiter procedere ab illa: alioqui esset ita æquè primò ens à se, sicut divina essentia, quæ nulla ratione fluit ab alio, quod tamen est contra rationem personalitatis realiter distinctæ ab essentia, cujus est personalitas: ergo prædicta Paternitas producetur à divina essentia ex nihilo: ac proinde per veram causalitatem. Patet hæc consequentia. Quoniam non posset produci ex aliquo creato, ut constat: neque ex ipsa divina essentia, quia tunc prædicta essentia haberet se per modum materiæ respectu illius: siquidem, quod fit ex aliquo tanquam ex realiter distincto,& non destructo per illam productionem, fit ex illo tanquam ex materia. Impugnatur.

10. Confirmatur. Confirmatur. Nam prædictæ relationes, ut distinctæ realiter ab essentia,non possunt esse accidentia, ut constat, neque substantiæ realiter completæ,alioqui ultra hoc,quod essent personalitates Dei,haberet propriam naturam & essentiam:cumque hæc non posset esse creata, esset utique essentia & natura divina:& perconsequens darentur tres Dij. Unde solùm restat, quod sint substantiæ incompletæ, ac proinde imperfectionibus involutæ, & creaturæ. Ex quo etiam rursus sequeretur,divinam essentiam esse,& non esse increatam.Esse quidem, ut supponitur:non esse autem, quia essentia, quæ terminatur personalitatibus realiter incompletis,& involutis cum imperfectionibus, non est essentia divina, sed creata.

§. III.

Opposita sententia cum suis fundamentis, & solutionibus ad illa.

11. Opposita sententia. Gilbertus Porretanus. Vasquez. Oppositam tamen sententiam, nempe,relationes divinas distingui sicut res à re ab essentia Dei,tenuit Gilbertus Porretanus Episcopus Pictaviensis, cui tribuitur libellus *Sex principiorum,* qui circumfertur in Logica Aristotelis: quamvis Vasquez in præsenti *disputat.* 120. *cap.* 1. *numer.* 6. dicat, Gilbertum solùm asseruisse, essentiam, & relationes divinas distingui secluso intellectu; minori tamen distinctione, quàm sit illa, quæ est inter rem, & rem, quæque simul admittit identitatem realem duarum formalitatum in una & eadem entitate, Cæterùm meliùs Suarez *lib.* 4. *de Trinit. cap.* 2. Granado *tomo* 3. *in* 1. *parte tractatu* 3. *disputat.* 3. *sect.* 1. inquiunt, Gilbertum constituisse inter essentiam divinam,& relationes distinctionem realem rei à re, idque probant ex confessione, seu verbis Gilberti,quæ Vasquez refert *cap.* 2. ex actis Concilij Rhemensis. *Tres personæ* (inquit) *sunt tres res æternæ,& ad invicem à divina substantia numero differentes,* quæ loquutio realem distinctionem rei à re satis innuit. Idque adhuc magis colligitur ex D. Thoma *in hoc art.* ubi referens sententiam Gilberti inquit: *Dicendum, quod circa hoc dicitur Gilbertus Porretanus errasse, sed errorem suum post modum in Rhemensi Concilio revocasse. Dixit enim, quòd relationes in divinis sunt assistentes,* Suarez. Granado. D. Thom.

sive

sive extrinsecus affixa. Quo etiam modo Gilberti sententiam referunt Alensis *1. part. quæst. 68. membro. 5. art. 6. §. Sextò quæritur.* Henricus *Quodlibeto 5. quæst. 7.* Bonaventura *in 1. distinct. 33. quæst. 1.* Richardus *art. 1. quæst. 2.* & alij Scholastici. Si autem Gilbertus sentiret, relationes identificari aliquo genere identificationis realis cum essentia, non posset asserere, illas esse tantùm assistentes, & extrinsecus affixas; sed esse Deo intrinsecas: siquidem id, quod identificatur cum aliquo, est magis intrinsecum illi, quàm si eidem intrinsecè inhæreret absque tali identificatione.

Alensis. Henricus. Bonavent. Richard.

12. *Bernard.* Unde Bernardus *sermone* 80. *in Cantica* loquens de errore Gilberti inquit, eum asseruisse, propositiones, in quibus formæ in abstracto prædicantur de Deo, non esse concedendas, si tales formæ ponantur in nominandi casu; sed solùm, si in auferendi casu positæ fuerint, aut si, cùm ponuntur in casu nominandi, ponantur simul per sua concreta: ita ut concederet has propositiones, *Deus Deitate est Deus*, aut *bonitate bonus*; & negaret has, *Deus est Deitas*, vel *Deus est bonitas*, nisi in iis abstracta statim explicentur per sua concreta hoc modo, *Deus est Deitas*, hoc est, *Deus*, vel *bonitas*, hoc est, *bonus*. Et eadem ratione concedebat, aut negabat similes propositiones, in quibus relationes personales in abstracto prædicantur de Deo. Si autem assereret, relationes distingui solùm ab essentia per distinctionem secluso intellectu, quæ sit minor distinctione rei à re, & admitteret aliquam identitatem realem cum eadem essentia, non negaret absolutè has propositiones, in quibus abstracta prædicantur de concretis, siquidem in sensu identico essent veræ. Et hanc esse mentem Gilberti, significavit clariùs idem Bernardus in eodem sermone. Nam, postquam retulit Gilberti errorem, ita inquit. *Absit, ut assentiatur Catholica Ecclesia, esse scilicet substantiam, vel aliquam omnino rem, quæ Deus sit, & quæ non sit Deus:* quod tamen non asseruisset Bernardus impugnando errorem Gilberti, si Gilbertus dixisset, relationes solum distingui ab essentia minori distinctione, quàm sit distinctio realis.

Idem Bernard.

13. *Othon.* Potestque hoc ipsum magis constare ex testimonio Othonis *lib. de gestis Federici cap. 55. & 56.* ubi dicit, Gilbertum asseruisse, inter essentiam, & personam, seu relationem divinam non solùm consideratione Mathematica, sed consideratione etiam Theologica rationem nostram constituere discrimen. Nam, etsi Vasquez utatur hoc testimonio ad probandum, Gilbertum non posuisse distinctionem realem rei à re in divinis: ex eo quòd duplex iste modus distinctionis non potest commodè explicari, nisi per priorem distinctionem denotetur distinctio secundùm nostram considerationem, & per posteriorem distinctio ex natura rei, quæ non sit inter rem, & rem: cæterùm meliùs testimonium hoc explicabitur, si dicatur, quòd cùm consideratio Mathematica, sit qua consideratur quantitas sine substantia Physica, in qua est, ideò per distinctionem secundùm considerationem Mathematicam optimè poterit intelligi ea, quæ non est actu à parte rei: & per distinctionem secundùm considerationem Theologicam ea, ad quam ponendam firma ratio Theologica convincit. At Gilbertus putabat (quamvis falsò,) rationem, quam ipse pro se adducebat, quamque statim tangemus, nempe, ne ea, quæ conceduntur de personis, debeant concedi de essentia, probare realem distinctionem rei à re inter essentiam, & easdem personas, seu relationes: sicut Scotus (ut infrà dicemus) putavit, convincere distinctionem ex natura rei inter illa. Et propterea idem Gilbertus, ut magis hoc exprimeret, asserebat, relationes non esse intrinsecas Deo; sed assistentes, & extrinsecè affixas.

Explicuimus autem ultra morem, & latiùs confirmavimus, quæ sit sententia Gilberti quoad hoc. Tum, quia ex hoc pendet id, quod in hoc eodem dubio *num. 3.* tetigimus, nempe, an tenendum sit tanquam de fide, relationes divinas non distingui ullo genere distinctionis realis ab essentia? an verò solùm sit de fide, eas non distingui per modum rei à re ab illa, ex eo quod sententia Gilberti damnata est ut contraria fidei in Conciliis jam citatis? Tum etiam, quia ex ea etiam pendet, an D. Thomas rectè sententiam Gilberti retulerit? quod tamen Vasquez negat.

Fundamentum Gilberti potest esse triplex. Primum. Quòd de essentia divina realiter dicuntur aliqua, quæ nequeunt dici de relationibus; & è converso: ergo essentia, & relationes distinguuntur realiter: ergo sicut res à re. Antecedens probatur. Nam de essentia nequit dici, quod realiter generet, aut generetur; quod tamen concedi debet de personis, ac proinde de relationibus, quæ sunt ipsæ personæ. Prima verò consequentia videtur ex antecedenti rectè inferri. Quoniam, si non distinguerentur realiter, sed essent realiter idem, quod realiter diceretur de relationibus, diceretur etiam de essentia; & è converso. Secunda verò consequentia ex priori videtur sequi. Nam relatio ratione suæ perfectionis est res in divinis, & similiter etiam ipsa essentia: ergo, si distinguuntur realiter, distinguentur sicut res à re. 14. *Fundamentum primum.*

Secundum. Quoniam relationes secundùm quòd tales non habent esse *in*; sed esse *ad*: & propterea diffiniuntur per hoc, quòd *totum suum esse est ad aliud*: ergo non sunt intrinsecè affixæ; sed extrinsecè assistentes: & perconsequens, hoc ipso quod sint res quædam, quales sunt divinæ relationes, debent distingui realiter ab eo, cui extrinsecè affixæ sunt, nempe ab essentia divina. *Secundum.*

Tertium. Quoniam (ut constat ex principio illo, in quo omnis ars syllogistica nititur) *quæcumque sunt eadem uni tertio, sunt eadem inter se*: ergo, si divinæ relationes sunt idem aliquo identitatis genere cum essentia Dei, eodem modo erunt idem realiter inter se: ergo, cùm hoc ultimum dici nequeat; siquidem relationes prædictæ sunt distinctæ inter se sicut res à re absque aliquo identificationis genere, erunt etiam eodem modo realiter distinctæ ab essentia. *Tertium.*

Ad primum pro hac sententia Gilberti patebit *dubio sequenti*. Ad secundum constat ex dictis *dubio præcedenti*. Ad ultimum constabit ex iis, quæ *articulo sequenti* fusiùs cum D. Thoma dicemus, explicantes axioma illud, *quæ sunt eadem uni tertio, sunt eadem inter se.* *Solvuntur omnia fundamenta.*

DUBIUM II.

Utrùm relationes divinæ distinguantur ab essentia Dei ex natura rei, seu actu, & secluso intellectu, minori tamen distinctione, quàm sit illa, quæ est inter rem, & rem?

Alij aliis verbis dubium hoc excitant, nimirum, an inter essentiam, & relationes divinas sit aliqua actualis distinctio, quæ sit major distinctione rationis, seu per intellectum? Sed uterque inquirendi modus in idem coincidit, ut intuenti constabit: nec necesse erit duplicem il-

lum modum distinctionis actualis, & secluso intellectu, quem in titulo innuimus, explicare: quoniam id sufficienter constat ex iis, quæ *præcedenti dubio n.* 1. adduximus. Solùm autem advertimus, hanc distinctionem secluso intellectu, quæ sit minor distinctione rei à re, appellari ab aliquibus distinctionem ex natura rei, quia, cùm omnis distinctio actualis, quæ secluso intellectu datur, sit distinctio ex natura rei, id est, ex natura eorum, inter quæ reperitur, orta, & hæc distinctio minor distinctione rei à re non sit ita perfecta sicut distinctio rei à re, ideò nomen distinctionis actualis secluso intellectu in sua generalitate sumptæ applicatum fuit huic distinctioni minori, & non ita perfectæ: ut in simili solet in aliis contingere, in quibus nomen generis attribuitur speciei imperfectiori, ut patet in anima vegetativa, ut est communis ad animam tantummodò vegetativam, & ad sensitivam, ac intellectivam. Nam duabus istis non applicatur nomen generis ad eas peculiariter denotandas, sed suis specialibus nominibus insigniuntur: at verò illa prior, quæ est imperfectior, nomine animæ vegetativæ absolutè sumptæ solet nuncupari.

§. I.

Iuxta mentem Angelici Doctoris, & aliorum Patrum dubij nodus dissoluitur.

15. Conclusio, & primum fundamentum ex Concilio Florentino. Dicendum ergo est essentiam divinam, & relationes non distingui actu, & secluso intellectu, etiam si talis distinctio sit minor distinctione rei à re; sed solùm differre secundùm rationem, sive distinctione virtuali. Ita Patres Concilij Florentini *sessione* 18. *parùm post medium in disputatione inter Joannem, & Marcum*, ubi Ioannes ex Ecclesia Latina sic ait: *Divina substantia, & persona re quidem sunt idem, secundùm autem modum intellectionis nostræ differre videntur.* Et Marcus in Ecclesia Græca dicit, Græcos in hoc ab eo non dissentire. Et *sessione* 19. *prope medium*, Andreas nitens in concordiam reducere ea, quæ prædicti Joannes, & Marcus disputantes ajebant, sic loquitur. *In communi, tum Græcorum, tum Latinorum Doctorum Theologia multùm differt, simpliciter proferre divinam substantiam; vel Patris, Filijque substantiam: haud quaquam tamen eo putare debetis, ut re differant: quandoquidem sola ratione, ac intelligentia differre creduntur.* Et tandem *sessione ultima*, §. *Quoniam Latini* sic dicitur: *Porro autem, ne identitatem, conjunctionemque divinæ substantiæ distribuere ac ipsam eamdem substantiam re, non autem sola ratione ab hypostasibus, & personis differre credere videamur, &c.*

16. Effugium Scotistarum impugnatur. Nec obest id, quod aliqui ex recentioribus Scotistis ajunt, nempe, illam particulam *sola ratione*, accipi pro ratione formali; non verò pro mentis consideratione. Non igitur hoc obest; tum, quia in omnibus præcedentibus verbis apponitur expressè aliquid, quo denotetur actus intellectus. Tum etiam, quia licèt in Latina translatione sit illud complexum solummodò, nempe *sola ratione*, nihilominùs in Græco post prædictum complexum additur aliud verbum denotans considerationem mentis.

17. Bernard. Anselm. Dionys. Damasc. D. Thom. Idem etiam docuerunt Bernardus *sermone* 80. *in Cantica*, & *lib.* 5. *de Consideratione c.* 7. Anselmus *lib. de Incarnatione c.* 1. & 3. Dionysius *de Divinis nominibus c.* 2. Damascenus *lib.* 1. *de fide cap.* 11. D. Thomas *in hoc art. & de Potentia quæst.* 8. *art.* 2. & *Quodlibeto* 6. *art.* 1. his verbis. *Proprietas personalis non distinguitur realiter ab essentia; differt tamen secundùm modum intelligendi, & significandi. Nam essentia dicitur absolutè; proprietas verò personalis importat relationem. Vnde patet, quòd unitas personæ non ponit in numerum cum unitate essentiæ, quasi realiter ab ea differens, sed solùm secundùm modum intelligendi.* Et *in* 1. *dist.* 2. *q.* 1. *art.* 5. ubi sic loquitur. *Proprietas personalis, scilicet relatio distinguens, est idem re, quod divina essentia, differens ratione.* Et *dist.* 33. *q.* 1. *art.* 1. ac tandem *in hoc art.* his verbis: *Relatio realiter existens in Deo est idem essentiæ secundùm rem: & non differt nisi secundùm intelligentiæ rationem, prout in relatione importatur respectus ad suum oppositum, qui non importatur nomine essentiæ.* Et alibi sæpè.

Unde hanc sententiam tuentur Capreolus *in* 1. *dist.* 33. *q.* 1. *art.* 1. Ferrara 4. *contra Gent. c.* 14. Cajetanus, Bañez, Zumel, Ripa, Nazarius, Vasquez, Molina, Arrubal. *in præsenti*, Suarez *lib.* 4. *de Trinitate c.* 4. Valentia *ad hunc art. q.* 2. *puncto* 3. Granado *tomo* 3. *in* 1. *part. tractatu* 3. *disp.* 3. *sect.* 2. referens Carthusianum, Henricum, Alexandrum, & Bonaventuram. Idem etiam tenent Ruiz *in præsenti disp.* 11. *per varias sectiones* referens Magistrum, Albertum, Ægidium, Argentinam, Richardum, Gregorium, Aureolum, Majorem, Almaynum, Adamum, & Marsilium. Capreol. Ferrara. Caietan. Bannez. Zumel. Ripa. Nazar. Vasquez. Molina. Arrubal. Suarez. Valentia. Granado. Carthus. Henricus. Alexand. Bonavent. Ruiz.

§. II.

Sententia Angelici Doctoris, & aliorum Patrum ratione fundamentali fulcitur.

Assertio hæc quoad secundam partem, nempe, relationes, & essentiam divinam distingui inter se ratione, non solùm ratiocinante, sed etiam ratiocinata, ferè non indiget probatione: eam autem probat D. Thomas in præsenti ex eo, quòd relatio importat respectum ad suum oppositum; qui tamen non importatur in nomine essentiæ. 18. Probatur assertio quoad secundam partem. D. Thom. Confirmatur.

Confirmatur. Nam ea distinguuntur in Deo cum fundamento in re, sive virtualiter, & ratione ratiocinata, quæ æquivalent in nobis pluribus rebus realiter distinctis, & ad diversas lineas spectantibus: sed essentia divina, & relatio æquivalent essentiæ, & relationi creatæ pertinentibus ad distinctas lineas, diversaque realiter genera: ergo distinguentur in Deo cum fundamento in re, sive virtualiter.

Prima verò assertionis pars, scilicet, essentiam divinam, & relationes non distingui actu, & formaliter secluso intellectu, sed solùm fundamentaliter, sive virtualiter, probatur primò ratione D. Thomæ *in hoc art.* & *q.* 8. *de Potentia art.* 2. quæ potest sub hac forma proponi. Nam relatio in nobis est accidens inhærens subjecto: ergo translata ad Deum erit substantia divina: ergo non distinguetur actu, & secluso intellectu à divina essentia. Antecedens non indiget probatione. Prima verò consequentia etiam constat. Quoniam, quidquid in creaturis est accidens, si transferatur ad Deum, debet esse substantia divina, eò quòd accidens nequit esse in Deo. Secunda verò consequentia ex hac priori patet. Quoniam, quidquid est substantia divina, debet esse absque distinctione actuali ipsamet essentia Dei. 19. Ratio fundamentalis pro prima parte assertioni D. Thom.

Neque obest id, quod ex doctrina Scoti, & Durandi poterat responderi, nimirum, non omne, quod est substantia divina, esse ipsam essentiam Dei absque aliqua distinctione actuali, & secluso intellectu, quæ sit minor distinctione rei à re. Quia in Deo reperiuntur plures rationes substantiales ex natura rei diversæ: & ita Paternitas potest 20. Evasio.

esse

esse relatio substantialis,& personalitas Patris;licet ex natura rei sit distincta ab essentia.

Praeluditur primò. Nam contra hanc solutionem obstat primò, quòd in creaturis relatio,secundum quod est accidens,seu secundum quod habet praecisè inesse subjecto ut tali, dicit *in* absolutum; quamvis secundum quod est relatio, seu secundum ultimam, & expressam ejus rationem, per quam constituit praedicamentum reale relationis, dicat *ad* reale, seu *in* respectivum realiter ad suum terminum:ita tamen, ut hae duae rationes sola cõsideratione nostra actualiter distinguantur: ergo relatio divina, ut correspondet relationi creatae secundum priorem rationem,dicet esse per se absolutum sola ratione distinctum ab ipsa, & secundum quod correspondet relationi creatae secundum posteriorem considerationem, dicet *ad*, seu esse per se relativum constitutivum ipsius secundum propriam, & ultimam ejus rationem:ergo non distinguetur secluso intellectu ab essentia: siquidem hoc est idem omnino absque aliqua distinctione actuali ex natura rei,ac esse per se absolutum, quod relatio dicit, quatenus correspondet relationi creatae,secũdum quod dicit praedictum *in* absolutum. Utraque consequentia ex antecedenti apertè videtur sequi.

Antecedens verò probatur. Nam relatio creata habet haec duo. Primum est, respicere subjectum ut trahibile ad terminum,& secundum hanc rationem dicit *in* relativum.Secundum verò est,pendere à subjecto tanquam à sustentante,non minùs quàm reliqua accidentia, seu respicere subjectum formaliter, ut subjectum,cui inest, & secundum istam rationem dicit *in* absolutum. Nam sicut subjectum eodem modo, quantum est ex parte sui, sustentat eam, & caetera accidentia: ita ipsa, quatenus est accidens respiciens subjectum ut tale,habet eodem modo inhaerere subjecto,ac reliqua accidentia, ac proinde dicere *in* absolutum,sicut illa. Ac tandem hae duae rationes nequeunt actu distingui secluso intellectu; sed solùm consideratione nostra: ex eo quod *in* relativum debet includere rationem praedictam accidentis non minùs, quàm *in* proprium praedicamenti quantitatis: & ita debet se ipso absque distinctione actuali secluso intellectu pendere à subjecto ut tali non minùs, quàm quantitas, ut est accidens, ab eo pendet.

21. Explicatur amplius praedicta impugnatio. Potestque haec probatio, atque adeò hoc duplex *in* repertum in relatione creata duplici via explicari. Prima est.Nam subjectum relationis creatae potest considerari dupliciter: primò quidem,ut est subjectum,& causa materialis respectu illius: Secundo verò ut habet rationem medij,aut quasi medij,per quod relatio tendit ad terminum: quia relatio est ordo unius ad alterũ,& ita respicit unum, nempe subjectum, ut medium, aut quasi medium ordinabile ad alterum, nimirum ad terminum, seu respicit subjectum non sistendo ibi, sed trahendo illud ad terminum. Quare, etsi relatio, ut respicit subjectum, & inest ei tanquam medio, dicat *in* relativum, quia hoc *in* convenit ei per ordinem ad terminum: attamen,ut respicit subjectum,quatenus causam materialem sui,& sic ei inest,dicit *in* absolutum, quia habitudo effectus materialis ut talis ad causam materialem,quatenus talem sistit in ipsa causa: alioqui secundum hanc inadaequatam rationem non respiceret illud formalissimè ut causam materialem; sed ut medium ordinabile ad terminum. Constat autem, respectum, & *in* sistens in subjecto secundum aliquam sui rationem & secundum illam sub aliqua praecisione consideratam non transeuntem ad terminum esse respectum, & *in* absolutum.

Secunda via,per quam praedicta probatio,& duplex istud *in* repertum in relatione creata potest explicari, petitur ex discrimine,quod intercedit inter fundamentum, seu rationem fundandi relationem creatam, & inter subjectum ipsius ut talia. Nam fundamentum initiativè,& radicaliter specificat relationem realem unà cum termino formaliter ad id concurrente.Et ita non concurrit ad illam, nisi per ordinem (ut sic dicamus) initiativum ad eumdem terminum, & modo *dubio 2.disput.praecedentis n.35.* explicato: ac proinde relatio,ut respiciens fundamentum ut tale, non sistit in illo; sed transit ad terminum, ideoque secundùm hanc considerationem dicit *in* relativum. Caeterùm subjectũ quatenus tale non concurrit ad specificationem relationis secundùm esse *ad* illius: & sic ejus influxus non est per ordinem ad terminum. Quia sicut terminus solùm influit aut quasi influit secundum id, quod habet de suo, ad specificationem relationis: ita ea solùm, quae influunt unà cum ipso in ordine ad eamdem specificationem,habent influere per ordinem ad eumdem terminum,in ordine ad quem talis specificatio formaliter sumitur. Unde, sicut subjectum, ut habet rationem causae materialis sustentantis relationem, concurrit,quantum est ex parte sui,per se,& ratione suae entitatis; non verò ex eo quod dicat ordinem ad terminum, siquidem hic influxus causae materialis sustentantis convenit illi ex eo,quod est in se, & per se subsistens: ita habitudo illa,qua relatio respicit subjectum ut causam materialem, si formalissimè consideretur, non transit ex propriis meritis ad terminum; sed sistit in eodem subjecto: & per consequens relatio secundum hoc munus inadaequatum,secundum quod respicit subjectum ut id, cui inest tanquam subjecto, dicet *in* absolutum aliquomodo distinctum ab alio priori *in* relativo. 22.

D. Thom. Quare,propter hanc rationem D.Thomas *in hoc art.* loquendo de relationibus creatis asseruit, quòd ipsis,ut dicunt *ad* reale, atque adeò *in* relativum, correspondet in divinis ipsum *ad* divinarum relationum:ac proinde esse per se relativum earumdem: at verò eisdem, prout sunt accidentia dicentia esse in subjecto ut tali,correspondet in divinis relationibus ratio substantiae & essentiae divinae, quae est quid absolutum: & inde colligit, eas esse ipsam essentiam divinam. Si autem hoc *in* relationum creaturarum non esset quid absolutum, non correspondèret ei in divinis ratio absoluta, sed ratio relativa,ut ex se constare videtur.Unde in hoc consistit vis rationis D.Thomae *in hoc art.* adductae ad probandam identitatem relationis, & essentiae divinae excludentem omnem distinctionem actualem ex natura rei.

Impugnatur secundò. Deinde contra eamdem solutionem obstat. Nam, sicut rationes repertae in creaturis, quae in ipsis sunt accidentia, habent translatae ad Deum esse quid substantiale:ita etiam debent eo ipso habere, quòd sint idem cum essentia divina absque distinctione actuali secluso intellectu. Et ratio est aperta. Quia,sicut rationes istae translatae ad Deum debent ob eminentiam, secundùm quam ibi sunt, excludere imperfectionem accidentium: ita; tam ipsae,quàm divina essentia debent etiam excludere compositionem ex genere, & differentia,per quam determinentur,& limitentur ad hoc,ut se ipsis formaliter absque additione reali actuali nequeant habere omnem excogitabilem infinitatem in genere entis: siquidem haec compositio ex genere,& differentia intrinsecè involvit imperfectionem, ut nostri Complut.*in lib.Physic.disput.18.n.17. & sequentibus* optimè expendunt: ergo debent ita esse N. Compl.

substantia,

substantia, ut sint ipsa substantia & essentia divina absque distinctione, & additione aliqua actuali, & secluso intellectu: ergo ex eo, quòd relationes translatæ ad Deum sunt substantia, optimè intulit D. Thomas esse ipsam substantiam, & essentiam divinam, ita ut sola ratione ab ea distinguantur.

Hæc secunda consequentia ex priori apertè constat, prior verò ex antecedenti. Quoniam, quòd aliquid sit se ipso formaliter determinatum adhoc, ut sine additione aliqua reali actuali non possit habere perfectiones, sive rationes aliorum generū, provenit ex eo, quòd se ipso formaliter sit determinatum ad speciale genus, aut rationem entis, & hæc determinatio provenit ex compositione ex genere, & differentia. Et propterea substantia creata nequit se ipsa formaliter absque additione actuali ex natura rei esse ipsa ubicatio, per quam est in loco, neque ipse situs, per quem situatur; sed ista debent ab ea ex natura rei distingui, ex eo quòd tam ipsa substantia, quàm modi isti constant ex genere, & differentia, per quæ limitantur, & coarctantur ad speciales rationes suas, ut optimè probant N. Complut. *in sua Logica, disp.* 14 *n.* 48. *& seq.* Ergo, cum relatio divina, necnon & ipsa essentia Dei sint talis conditionis, ut hoc ipso, quòd propter sui summam eminentiam deputentur à ratione accidentium, debeant etiam deputari à ratione compositionis ex genere, & differentia, oportebit, ut ita sint substantia, quod absque aliqua distinctione, aut additione actuali ex natura rei una sit alia, dicatque omnem rationem alterius: alioqui essentia illa clauderetur terminis propriis essentiæ, scilicet, genere, & differentia. — *N. Compl.*

24. *D. Thom.* Quam probationem eleganter adduxit D. Thomas *q* 8. *de Potentia art.* 2. *ad* 1. ubi cùm sibi sic objecisset: *Nulla substantia est relatio: hæc est quædam propositio immediata: sicut & hæc, nulla substantia est quantitas. Ergo nec divina substantia est relatio.* Respondet: *Dicendum, quòd nulla substantia, quæ est in genere, potest esse relatio: quia est definita ad unum genus: & per consequens excluditur ab alio genere. Sed essentia divina non est in genere substantiæ, sed est supra omne genus, comprehendens in se omnium generum perfectiones. Unde nihil prohibet, id quod est relationis, in ea inveniri.* Ubi, ut vides, ex eo secundùm Sanctum Doctorem essentia divina potest esse ipsa relatio absque distinctione actuali secluso intellectu; quia non est in genere, seu in prædicamento substantiæ: ac proinde non constat ex genere, & differentia, per quæ res substantiales habent in prædicamento prædicto collocari.

25. *Ultimo confutatur evasio.* Tandem contra prædictam solutionem obstat, quòd hoc ipso, quod relatio, v. g. Paternitatis, translata ad Deum sit substantia, habet esse per se subsistens, & esse ipsam personalitatem Patris, ut *q.* 40. dicetur, & communiter concedunt Theologi: ergo eo ipso ita erit substantia & essentia Dei, ut non distinguatur actu ab illa. Patet consequentia. Quia in divinis id, quod est, & id, quo aliquid est, non possunt secluso intellectu distingui: sicut habens, & id, quod habetur, nequeunt secluso intellectu esse distincta.

Confirm. 1. Confirmatur primò. Quoniam, sicut essentia divina est infinita in ratione entitatis, ita etiam in ratione realitatis, seu formalitatis: ergo sicut, quia est infinita in ratione entitatis, identificat sibi omnia divina, & non est ibidem multiplex entitas distincta actu, & secluso intellectu ab illa: sic quia est infinita in ratione realitatis, sive formalitatis, identificabit sibi formaliter omnia per identificationem adeo perfectam, ut non sit ibi aliqua formalitas actu, & secluso intellectu ab essentia divina distincta.

Confirmatur secundò. Quoniam, sicut relatio ob eminentiam, secundùm quam debet reperiri in Deo, petit denudari à ratione accidentis; ita, quòd denudetur à finitate & limitatione: nam ex eo quòd petit infinitatem intra propriam lineam, petit etiam, quòd denudetur à ratione accidentis exigentis finitatem & limitationem: ergo, si semel translata ad Deum debet esse substantia, & personalitas Dei, oportet ut sit ipsa substantia & natura divina absque distinctione aliqua actuali, & secluso intellectu. Patet consequentia. Quia alioqui limitaret naturam divinam, & limitaretur ab ea. Nam id, quo aliquid est, & id, quod est; seu id, quod habet aliquam naturam per modum suppositi, & natura ipsa habita, & secluso intellectu distincta, habent se ad invicem limitare: ex eo quòd eo modo, quo secluso intellectu distinguuntur, habent comparari per modum recipientis, ac recepti secluso intellectu: & recipiens distinctum actu, & ex natura rei à recepto limitat & coarctat illud; & è converso. Et propterea materia limitat formam, & forma materiam: necnon subsistentia creata, quæ, juxta valdè probabilem opinionem, tantùm est modus quidam ex natura rei distinctus ab essentia, limitat eam, vicissimque ab essentia limitatur: ex eo quòd unumquodque limitatur à suo opposito: & recipiens, ac receptum secluso intellectu distincta comparantur inter se per modum actus, & potentiæ: quæ quidem in suis rationibus formalibus opponuntur. Quæ probatio desumitur ex D. Thoma *in* 1. *dist.* 33. *q.* 1. *art.* 1. & infrà *q.* 40. *art.* 1. — *Confirm.* 2. — *D. Thom.*

§. III.

Eadem sententia D. Thomæ alia ratione stabilitur.

Deinde eadem assertio alia ratione quoad eamdem primam ejus partem, nempe, quoad identitatem realem inter essentiam, & relationes absque distinctione aliqua actuali, & secluso intellectu, sic suadetur. Quoniam persona divina constans ex relatione, & essentia Dei est simplicissima: ergo essentia, & relatio non distinguuntur actu, & secluso intellectu. Antecedens est certum, ut ostenditur suprà *q.* 3. & communiter recipitur à Theologis. Consequentia verò probatur. Quoniam, si constaret ex essentia, & relationibus tanquam ex aliquibus secluso intellectu actu distinctis, non esset simplicissima (nam, quòd est simplicissimum, non constat ex pluribus actu, & secluso intellectu distinctis;) sed esset quid compositum: quandoquidem, quod ex prædictis sic distinctis coalescit, debet esse necessario quid compositum ex illis: ex eo quòd compositio nihil est aliud, quàm distinctorum unio. — 26. *Alia fundamentalis ratio pro assertione.*

Quam rationem tetigit Concilium Lateranense sub Innocentio III. *c.* 2. ubi ita dicitur: *Cùm substantia Patris indivisibilis sit, utpotè simplex omninò, &c.* Per substantiam autem Patris non intelligit Concilium solam substantiam, seu essentiam divinam, sed essentiam cum relatione, ut ex mente omnium Doctorum Græcorum, & Latinorum in Concilio Florentino admissum est. Eamdem etiam rationem adduxit, & illustravit D. Thomas loco nuper citato *ex* 1. *Sententiarum*, & *Quodlibeto* 6. *art.* 1. his verbis: *Proprietas personalis non distinguitur realiter ab essentia, alioqui sequeretur, quòd in Deo esset compositio, & quòd aliquid adveniret ei per modum accidentis.* Et *q.* 8. *de Potentia, artic.* 2. in hæc verba: — 27. *Conc. Lat.* — *D. Thom.*

verba: *Dicendum, quòd supposito, quòd relationes in divinis sint, de necessitate oportet dicere, quòd sint essentia divina: aliàs oporteret ponere compositionem in Deo, & quòd relationes in divinis essent accidentia: quia, omnis res inhærens alicui præter suam substantiam est accidens.*

Athanas. Eadem similiter ratione usus est Athanasius in epistola pro Synodo Nicæna, cui titulus est. *Quod Nicæna Synodus animadversa, &c.* ubi sic ait: *Si ergo simplex est Deus, ut revera est, certum est, quum dicimus Deum, & nominamus Patrem, nihil nos eorum, quæ circa eum sunt sed ipsius substantiam significare.* *Cyrillus. Alex. Justinus. Anselm. Damasc.* Cyrillus Alexandrinus *lib. 3. Thesauri c. 4.* & *lib. 6. c. 3. prope finem*, Justinus *q. 144. ad Orthodoxos*, Anselmus *lib. 3. de Incarn. c. 3. circa finem*, Damascenus *lib. 1. fidei c. 12. in principio. Deus simplex est, atque ab omni compositione alienus* Quod autem ex multis, & differentibus coalescit, compositum est. *Bernard. Hilarius.* Bernardus *sermone 80. in Cantica*, ut statim dicemus, Hilarius *lib. 8. de Trinitate paulò post medium*, ubi inquit: *Non humano modo ex compositis Deus est, ut in eo aliud sit, quod habetur ab eo, & aliud sit ipse, qui habeat, sed totum, quod est, vita est.* Et alij plures ex Patribus.

28. *Occurrit Durandus.* Occurrit primò durandus, distinctionem ex natura rei inter essentiam divinam, & relationes non tollere ejus summam simplicitatem, neque inferre compositionem: ex eo quòd modus non facit compositionem cum essentia, & relatio est modus essentiæ. Et propterea, licèt in divinis dentur plures relationes realiter distinctæ; non tamen idcircò tollitur simplicitas Dei, neque ob id datur in Deo aliqua compositio.

Impugnatur primò. Cæterum contra solutionem hanc obstat primò, quòd licèt modus non faciat compositionem cum re, cujus est modus, ita ut hæc compositio sit omnium major, qualis est compositio ex duabus rebus, & entitatibus, ac proinde non tollat omnimodè simplicitatem: nihilominùs non potest non facere aliquam compositionem cum re, quam modificat, & tollere aliquo modo simplicitatem, ita ut id, quod coalescit ex utroque, non sit summè simplex. Et ratio est aperta: Quoniam compositio nihil aliud est, quam distinctorum unio ad constituendum aliquod tertium ab unoquoque ex constituentibus secluso intellectu distinctum: at, si essentia, & relatio distinguuntur secluso intellectu, unientur tanquam plura actu, & secluso intellectu distincta ad constituendum unum tertium, nempe personam divinam distinctam actu, & ex natura rei ab eadem essentia, aut relatione sigillatim sumptis: ergo est ibi aliqua compositio actualis, & secluso intellectu: & per consequens non erit ibidem omnimoda, & summa simplicitas.

29. Et sanè ex terminis ipsis constare videtur, quòd hoc ipso, quòd aliquid constet ex pluribus actu, & secluso intellectu distinctis, non sit summè simplex: siquidem esset longè simplicius, si non constaret ex prædictis, sed omnia sibi absque distinctione aliqua actuali secluso intellectu identificaret. *Bernard.* Unde optimè dixit Bernardus *lib. 5. de Consideratione c. 7. Nisi omnia unum in Deo, & cum Deo consideres, habebis multiplicem Deum: mihi verò non deest quid cogitem melius ejusmodi Deo tuo. Quæret quid? Mera simplicitas.* Et ad hoc explicandum tribuit Deo superlativum hoc, nempe, *unissimus*.

Prima Confirmatio. Confirmatur. Nam propterea deest compositio in Deo coalescens ex rebus, & entitatibus, quia nihil in eo admittitur, quod sit distinctum per modum rei, & rei: ergo, si non secluditur omninò distinctio actualis, & secluso intellectu, non secludetur prorsus compositio ab illo; sed ad summum compositio omnium major, quæ consurgit ex pluribus entitatibus, & rebus. Unde idem Bernardus *sermone 80. in Cantica* in solam identitatem, qua omnia divina identificantur cum divina essentia, reducit, quòd in Deo nulla sit compositio, his verbis: *Quod habet, est, & quod est, semper & uno modo est in ea, & multa in unum, & diversa in idem redigũtur.* *Idem Bernard.*

Confirmatur secundò. Quoniam juxta satis probabilem plurium Thomistarum sententiam personalitas creata solùm est modus quidam naturæ: & nihilominùs facit cum ea compositionem. Et propterea persona creata non est omnino simplex: ex eo quod constat ex modo, & re, cujus est modus, secluso intellectu distinctis. *Secunda confirmatio.*

Nec id, quod pro se adducit Durandus, illi favet. Nam si relationes personales inter se comparentur, tunc important oppositionem relativam: & ita secũdum hanc rationem non uniuntur ad componendum aliquod tertium: & ex consequenti non faciunt compositionem. Si autem comparentur cum essentia, tunc omnes illæ identificantur cum ea absque distinctione aliqua actuali, & secluso intellectu: & ideo nullam cum ipsa compositionem actualem facere possunt. 30.

Et propterea D. Thomas infra *quæst. 30. artic. 1. ad 3.* ut explicaret, cur pluralitas divinarum personarum non repugnet Dei simplicitati, ita inquit: *Relationes prædicantur de aliquo ut ad alterum. Et sic compositionem in ipso de quo dicuntur, non important.* Ac si diceret, relationes prædicari de Deo, ut ad alterum, idest, ut oppositas suis correlativis: ac proinde ut tantùm distinctas ab illis; non verò ab essentia: ideoque non facere compositionem, nec cum correlativis (quippe cùm opponantur illis, & cum eis ad constituendum unum tertium non habeant secundum hanc rationem uniri:) nec cum essentia, à qua non distinguuntur actu, & secluso intellectu. *D. Thom.*

Secundò occurrit Scotus eidem rationi, quòd etsi relatio distinguatur ex natura rei ab essentia divina, non tamen ob id dabitur in Deo compositio, aut tolletur summa simplicitas: quia relatio, & essentia non comparantur per modum actus, & potentiæ. Nam licet distinguantur ex natura rei, & per modum formalitatis, & formalitatis actu, & secluso intellectu distinctarum: attamen identificantur positivè in una, & eadem entitate per identificationem excludentem distinctionem per modum rei, & rei. 31. *Occurrit secundo Scotus.*

Cæterùm contra hanc solutionem etiam obstant ea, quæ contra sententiam Durandi adduximus, ut intuenti patebit. Et deinde contra illam obest, tum, quòd si semel realitas essentiæ est distincta ex natura rei à realitate, sive formalitate reali relationis divinæ, non poterunt non ut sic distinctæ comparari per modum actus, & potentiæ, quæ licèt non sint res, & res, seu entitas, & entitas: sint tamen actu, & secluso intellectu formalitas, & formalitas per modum actus, & potentiæ inter se comparatæ. Et ratio videtur aperta. Quoniam formalitas illa divinæ essentiæ, & relationis, non obstante identificatione in una, & eadem entitate, adhuc manent actu, & secluso intellectu ex natura rei distinctæ: & una, nempe essentia, quatenus sic distinguitur, est terminabilis per relationem, potestque per illam actuari: & relatio quatenus eodem modo differt ab essentia, est terminus, & actus respectu essentiæ: ergo ex natura rei comparabuntur per modum actus, & potentiæ, quæ non sint res, & res, seu entitas, & entitas, sed quæ sint reales formalitates ex natura rei diversæ. Et propterea in creatis unio personalitatis, *Reijcitur hæc etiam evasio primo*

tis, & essentiæ est per modum actus, & potentiæ: quia personalitas est terminus essentiæ, & essentia ipsa potest terminari per eandem personalitatem: ergo nihil oberit, quominùs detur ibi vera compositio; licet non sit compositio omnium maxima.

32. Confirmatur. Confirmatur. Quoniam nomine actus, & potentiæ non intelligimus in præsenti materiam, & formam propriè & in rigore talem; sed quævis duo actu, & secluso intellectu distincta quæ ita se habent, ut unum vel informet, vel actuet, vel perficiat aut terminet aliud: quia ad veram compositionem satis est, quod duo actu, & secluso intellectu distincta comparentur per modum termini, & rei terminabilis, aut aliquo ex modis recensitis. Et propterea licèt personalitas Verbi, & humanitas tantum comparentur per modum termini, & terminabilis, nihilominus persona Christi Domini est actu composita, ut ostenditur *3. part q. 2. art. 3.* Ergo, cùm relatio personalis Dei, & essentia divina comparentur per modum termini, & terminabilis, consequens est, ut si semel sunt actu, & ex natura rei diversæ, tunc faciant compositionem, licèt non ita magnam, sicut compositio ex eadem relatione personali Verbi, & humanitate: quia ibi est major distinctio inter prædictam relationem, & humanitatem.

33. Refutatur secundo. Præterea contra eandem solutionem obstat quod licèt ad compositionem unius per se ex pluribus actu distinctis requireretur unio per modum actus, & potentiæ; attamen ad compositionem unius per accidens, & per aggregationem talis non desideratur, quod illa plura comparentur per modum actus, & potentiæ, sed sufficit multitudo constans ex pluribus non per se ordinatis: ergo, si essentia divina, & relatio sunt actu, & secluso intellectu plures formalitates, seu realitates, & non habentes se per modum actus, & potentiæ coalescet ex eis unum per accidens, & per aggregationem tale: ac proinde tantum aberit, quod ob hoc relegetur à Deo imperfectio compositionis, quod potiùs admittetur compositio, non qualiscumque, sed omnium ferè compositionum imperfectior.

34. Prima confirmatio. Confirmatur & explicatur. Nam cum essentia, & relatio, adhuc dum sunt unum identicè in una & eadem entitate, maneant actu, & secluso intellectu distinctæ formaliter, seu per modum formalitatum realium: inquiremus, num tantùm identicè sint unum per se, non verò formaliter, ac proinde formaliter consideratæ, & ut sic distinctæ manent, non constituant unum per se, an verò adhuc formaliter, & ut sic diversæ habeant unum per se constituere? Si primum: ergo formaliter sumptæ, & quatenus sunt plura formaliter, constituent unum per accidens: & per consequens Deus non erit summè unus, nec summè simplex. Si secundum: ergo debent quatenus sic diversæ uniri aliquo alio modo unionis per se ad hoc, ut formaliter sumptæ constituant aliquid per se, & formaliter unum, prout hoc unum per se distinguitur ab uno per se, quod tantum identicè est tale. Quia sicut unio per identitatem in una & eadem entitate tantum tribuit eis, quod sint unum & idem identicè, prout unitas, & identitas hæc excludit multiplicitatem per modum duarum entitatum: ita solùm tollit ab eis, quod proportionali modo non sint unum per accidens, id est, per modum duorum non identificatorum in una, & eadem entitate: ergo, cùm prædictæ formalitates non possint uniri aliqua unione per se, per quam constituant unum per se non solùm identicè, sed formaliter, nisi comparentur per modum actus, & potentiæ, seu termini, & terminabilis actu, & formaliter secluso intellectu distinctorum (siquidem non possunt juxta oppositam sententiam uniri per aliam unionem quæ supereat, nempe per identitatem, & simplicitatem formalem excludentem omnem distinctionem ex natura rei) consequens est, ut debeant necessario comparari per modum actus, & potentiæ: ac proinde debeat ibi dari compositio non entitativa, id est plurium entitatum, sed formalis, seu plurium formalitatum.

35. Secunda confirmatio. D. Thom. Confirmatur tandem ratione D. Thom. 1. *contra Gent. c. 18.* Nam sumptis essentia, & relationibus ut ex natura rei, sive formaliter diversis, tunc essentia verè, & secluso intellectu præbet se ipsam relationibus: & è converso relationes communicant se formaliter essentiæ divinæ. Vel ergo essentia, & relationes sic sumptæ ita inter se comparantur ut omnia hæc habeant se per modum actus, & termini, & nullo modo per modum rei actuabilis, & terminabilis? vel essentia, aut relationes se habêt per modum terminabilis & actuabilis? Si primum: ergo formaliter loquendo constituent unum per accidens: quia ex pluribus actibus quatenus talibus, & non comparatis inter se per modum actus, & rei actuabilis, aut termini, & terminabilis consurgit unum per accidens. Si secundum: ergo dabitur ibidem vera compositio (ut sic dicamus) formalis, seu plurium, & diversarum actu formalitatum: siquidem ex pluribus collatis inter se per modum actus, & rei actuabilis, sive termini, & terminabilis debet coalescere aliquid per compositionem proportionatam.

36. Objectio. Nec refert, si objicias, non cohærere hæc cum illis, quæ *n. 26.* dicebamus. Quoniam juxta ea, quæ in hac ratione asserimus, debet dari in Deo non qualiscunque simplicitas, sed summa omnium excogitabilium: hæc autem non solum opponitur pluralitati actuali, sed etiam virtuali: siquidem, ubi est aliqua pluralitas, ibi non est tanta simplicitas, quanta esset, si nulla ibidem, sive actualis, sive virtualis pluralitas daretur: ergo non potest cum hac summa simplicitate cohærere, quod relatio, & essentia divina distinguantur virtualiter, ut numero citato asseruimus. Unde Anselmus *in Monologio c. 16.* attendens ad hanc Dei simplicitatem sic inquit: ***Quemadmodum itaque unum est, quidquid essentialiter de summa substantia dicitur, ita ipsa uno modo, una consideratione est, quidquid est essentialiter.*** Et postquam dixit, hominem alia ratione esse animal, alia esse corpus, subdit: ***Illa vero summa essentia nullo modo sic est aliquid, ut illud idem secundum alium modum, aut secundum aliam considerationem non sit.*** In quibus verbis satis constat, tantam esse in Deo simplicitatem, ut non possimus de eo formare aliam, & aliam considerationem saltem cum fundamento in re, seu (quod in idem redit) ut non possit in eo dari pluralitas, & distinctio virtualis. Anselm.

Non itaque hoc refert. Quoniam concessa majori neganda est minor. Et ad probationem dicendum est, summam simplicitatem omnium excogitabilium, quæ in Deo debet poni, esse simplicitatem summam, & eminentissimam, quæ ita sit simplicitas, ut simul sit simplicitas eminens: hæc autem petit, ut id, quod sic est simplex, contineat rationes omnium linearum, ac proinde æquivaleat pluribus pertinentibus ad distinctas lineas, non minùs, ac si actu, & formaliter esset plura: in quo pluralitas & distinctio virtualis consistit. Unde, si hæc pluralitas tolleretur, non remaneret summa simplicitas cum eminentia, sed simplicitas involuta cum imperfectionibus limitationis. Ad illud autem, Enodatur.

autem, quod ex Anselmo adducitur respondetur, S. Doctorem solum velle excludere distinctionem ex natura rei, sive diversarum considerationum, quæ talis conditionis sit, ut possit fundare compositionem Metaphysicam, qualiter in homine ratio animalis, corporis, &c. distinguuntur.

§. IV.

Vltima ratio pro Angelici Doctoris, & aliorum Patrum sententia.

37. Tertia ratio pro assertione. TErtia ratio pro assertione desumitur ex D. Thoma in argumento *sed contra* hujus articuli, & eam latius *dubio præcedenti* ad probandam identificationem relationum, & essentiæ, prout identificatio opponitur distinctioni entitativæ, & rei à re, prosequuti sumus. Nam, si relatio distinguitur ex natura rei ab essentia, consequens erit, ut formaliter sumpta non sit Deus: ergo erit formaliter aliquid creatum: & per consequens non erit adoranda adoratione latriæ. Prima consequentia videtur ex antecedenti sequi. Quoniam, cùm realitas adæquatè dividatur in realitatem sive realem formalitatem quæ formaliter sit talis, vel per essentiam, vel per participationem, oportet, ut formalitas realis, quæ formaliter non sit Deus, & ens per essentiam, debeat formaliter esse ens per participationem, & aliquid creatum.

Confirmatur. Confirmatur. Quia hic etiam urget id, quod *dubio præcedenti* ad destruendam distinctionem rei à re inter essentiam & relationes adducebamus, ad hunc tamen modum ad præsens applicatum. Quia illa formalitas relationis, ut distincta formaliter, & ex natura rei ab essentia, non posset non dimanare ab essentia per modum creaturæ: quia ex quo capite esset secluso intellectu distincta ab essentia, dimanaret secluso intellectu ab ea, & ex quo capite quatenus sic distincta non posset fieri ex aliquo creato, ut ex se constat, neque ex ipsa essentia divina ut ex subjecto, & materia, cùm hoc divinæ essentiæ repugnet, debebat fieri ex nihilo: & per consequens dimanabit per modum creaturæ. Unde illa formalitas esset, & non esset formalitas creata: esset quidem propter rationem nuper factam: non esset vero, quia existeret in Deo. Et ita esset, & non esset identificanda cum Deo, ut ex dictis patet.

§. V.

Opposita sententia, & primum ejus fundamentum.

38. Opposita sententia. OPpositam tamen sententiam, nempe relationes divinas distingui ab essentia ex natura rei, seu actu, & secluso intellectu per distinctionem formaliter talem; tuetur Scotus *in 1. dist. 2. quæst. 7. §. Sed hic restat.* & *§. Breviter igitur dico,* ubi supponens se loqui sine assertione, & sine præjudicio melioris sententiæ, statim inquit, relationem personalem distingui ab essentia distinctione aliqua præcedenti omnem actum intellectus creati, & increati. Et licet ibidem aliqua misceat, quibus videtur significare distinctioné istam non esse realem, & secluso intellectu, sed rationis, & virtualem: nihilominus ipse simul se explicat dicens, eam non esse realem actualem, prout distinctio hæc dicit distinctionem inter res, & res; sed esse distinctionem rationis, quatenus per hoc denotatur distinctio inter rationes formales, sive realitates; non verò distinctio, quæ fit per rationem, seu intellectum: ac tandem esse distinctionem virtualem respectu rerum, & non respectu formalitatum, aut realitatum: quia illa una res, cui conveniunt duæ formalitates actu distinctæ, ita se habet quoad ea, quæ ex distinctione proveniunt, ac si essent duæ res realiter distinctæ. Et propterea paulo infrà sic concludit: *Breviter igitur dico, omittendo illa verba de distinctione rationis, & de distinctione virtuali, non quia sint male dicta, sed quia non oportet eis uti. Dico, quod in essentia divina ante actum intellectus est entitas A, & entitas B, & hæc non est formaliter illa.* Idem etiam tuentur Okam *in 1. dist. 2. quæst. 1. & quæst. 11. littera F.* & Gabriel *quæst. 1. art. 1. notab. 4.* & *quæst. 11. art. 2. in 2. conclusione.* & Marsilius *in 1. quæst. 6. art. 2. conclusione 4.* Durandus *in 1. dist. 33 quæst. 1. n. 23.* Okam. Gabriel. Marsilius. Durand.

39. Primum, principale fundamentum. Primum, & potissimum hujus sententiæ fundamentum est illud, quod primo loco pro sententia Gilberti adduximus, quod quidem potest sic confirmari, & explicari. Nam duo involventia prædicata contradictoria actu, & secluso intellectu non possunt verificari de uno & eodem absque distinctione aliqua actuali, & secluso intellectu: sed de essentia divina, & relationibus prædicantur aliqua involventia prædicata contradictoria actu, & secluso intellectu: ergo prædicta essentia, & relatio debent distingui aliqua distinctione actuali, & secluso intellectu. Consequentia est perspicua. Minor verò etiam constat. Siquidem de essentia divina verificatur, quod est communicabilis: de relatione verò, quod est incommunicabilis: de illa, quod est quid absolutum, de hac verò, quod est quid relativum. Constat autem, hæc duo involvere actu, & secluso intellectu prædicata inter se contradictoria: siquidem, quod est incommunicabile, non est communicabile, & ita est prædicatum contradictoriè oppositum communicabili, & quod est relativum, non est ad se, sed ad aliud, & sic est prædicatum contradictorium absoluto, quod est ad se, non ad aliud. Major autem probatur. Nam si duo involventia prædicata, quæ sint contradictoria actu, & secluso intellectu, prædicantur de aliquo absque distinctione aliqua actuali, & secluso intellectu, iam duo contradictoria verificabuntur de uno & eodem actu, & secluso intellectu, quod tamen implicat. Et ita ea implicare dicimus, in quibus involvuntur duæ contradictoriæ de uno & eodem.

Nec refert, si dicas, quod, ut de aliquo prædicentur prædicata, quæ sint contradictoria actu, & secluso intellectu, non est necessaria distinctio actualis, & secluso intellectu; sed satis est distinctio virtualis, quæ est distinctio fundamentalis secundùm rationem, seu fundamentum ad distinctionem rationis, & per intellectum. Solutio.

41. Contra insurgunt adversarij primò. Nam contra hoc est. Tum, quod ad verificandum prædicata contradictoria utcunque requiritur aliqua distinctio in eo, de quo verificantur: ergo, sicut ad verificanda prædicata contradictoria, quæ sint talia secundùm rationem, seu per intellectum, requiritur distinctio actualis per intellectum, ita ad verificanda prædicata, quæ sint contradictoria actu, & secluso intellectu, debet ibidem intervenire distinctio actu, & secluso intellectu.

Secundò. Tum etiam quia ad verificanda prædicata contradictoria ibi debet poni distinctio ubi exercenda est contradictio: alioqui verificarentur de uno & eodem prorsus, & non magis deserviret positio illius distinctionis ad salvandum, prædicata contradictoria non dici de uno & eodem, ac si non poneretur

poneretur: sed contradictio prædicatorum contradictoriorum à parte rei, & secluso intellectu talium exercetur actu, & secluso intellectu: ergo ibidem, nempe à parte rei, & secluso intellectu, debet poni distinctio in eo, de quo verificantur.

Tertiò. Tum denique: quia si actu, & ante omnem operationem intellectus non est ibi duplex formalitas, sed tantum unica actu: ergo non est ibi actu aliud, & aliud: ergo neque poterit de illa formalitate prædicari aliud, & aliud: quod tamen involvitur in prædicatis contradictoriis actu, & secluso intellectu. Patet hæc consequentia. Quia id tantum potest de illa formalitate prædicari, quod actu in ea invenitur.

42. Confirmatur. Confirmatur. Quia aliqua distingui actu, & secluso intellectu nihil aliud importat, quam quod aliquid actu, & secluso intellectu conveniat alicui ex illis, quod tamen actu, & secluso intellectu alteri non conveniat: sed essentiæ divinæ actu, & secluso intellectu non convenit, quod seipsa opponatur cum Filiatione, cùm tamen Paternitati hoc conveniat: ergo essentia, & Paternitas, secluso intellectu, & actu distinguentur. Minor cum consequentia satis videtur constare. Major verò etiam liquet. Nam hoc ipso, quod aliquid actu, & secluso intellectu conveniat uni, & non alteri, habet unum actu aliquid reale, quod non habet alterum: alioqui non posset aliquid actu, & secluso intellectu convenire alicui, quod actu non conveniret alteri: at hoc ipso, quod unum habeat actu aliquid reale, quod non habeat alterum, distinguuntur actu, & secluso intellectu ratione illius, quod est in uno, & non in altero: ergo, &c.

§. VI.

Solutio præcedentis fundamenti.

43. Solutio P. Vasquez. AD hoc argumentum respondet Vasquez *disp.* 120. *cap.* 6. quod, cùm prædicatio sit opus nostri intellectus, fit inde, ut repugnet dari aliqua prædicata contradictoria ante opus intellectus: & ita ex eo, quod essentiæ divinæ, & relationi conveniant prædicata contradictoria, non probari, distingui secluso intellectu.

Reiicitur tanquam diminuta. Cæterùm hæc solutio, nisi aliquid amplius addatur non satisfacit. Quia vis argumenti non tam consistit in prædicatione formali quàm in prædicatione fundamentali: ac proinde procedit de prædicatis fundamentaliter sumptis, & secundum id reale, quod afferunt. Nam essentia divina à parte rei est communicabilis, & non opposita Filio; Paternitas verò à parte rei est incommunicabilis & opposita Filio.

44. Respondetur admittendo solutionem datam inter arguendum. Unde ad argumentum respondetur admittendo solutionem ibidem assignatam, nempe, sufficere distinctionem virtualem, sive distinctionem rationis fundamentalem ad hoc, ut de aliquo verificentur prædicata contradictoria: quia eo ipso talia prædicata non prædicantur formalissimè de uno & eodem, ut est unum & idem. Quare, cum relatio, & essentia divina distinguantur virtualiter, sive cum fundamento in re, poterunt de illis prædicata contradictoria verificari. Quæ solutio desumitur ex

D. Thom. D. Thoma, tum *de Potentia, quæst.* 7. *art.* 1. *ad* 5. ubi cum hoc idem argumentum sibi objecisset, respondet in hæc verba. *Dicendum quod de eo quod est idem re, & differens ratione, nihil prohibet contradictoria prædicari, ut docet Philosophus 3. Physicorum: sicut patet, quod idem punctum re, differens ratione, est principium, & finis, & secundum quod est principium, non est finis, & è contrario. Unde, cùm essentia, & proprietas sint idem re, & differant ratione, nihil prohibet, quin unum sit communicabile, & aliud incommunicabile.*

Tum etiam *in* 1. *dist.* 5. *quæst.* 1. *art.* 1. *ad* 1. ubi cùm sibi sic opposuisset: *Major enim est oppositio affirmationis, & negationis quàm relationis: sed oppositio relationis facit in divinis, ut una persona non sit alia: ergo fortius faciet hoc contradictio: sed persona Patris est generans: si igitur essentia non generet, Pater non erit essentia: quod est impossibile.* Cùm igitur S. Doctor sic sibi opposuisset, respondet in hæc verba, quibus rem hanc satis illustravit: *Dicendum, quod affirmatio, & negatio dicuntur maximè opponi, quia in eis non importatur aliqua convenientia: in privativè enim oppositis importatur convenientia quantum ad subjectum: quia nata sunt fieri circa idem: in contrariis autem etiam quantum ad genus, quia scilicet sunt in eodem genere. Unde in utraque oppositione utrumque extremorum significatur per modum entis, & naturæ cujusdam. Illud autem, in quo invenitur aliquid non permixtum contrario, est maximum, & primum in genere illo, & causa omnium aliorum. Et ideo oppositio affirmationis, & negationis, cui non admiscetur aliqua convenientia, est prima, & maxima oppositio, & causa omnis oppositionis, & distinctionis. Et ideo oportet, quod in qualibet alia oppositione includatur affirmatio, & negatio, sicut primum in posteriori. Unde plura requiruntur ad alias oppositiones, quam ad oppositionem contradictionis: quia se habent ex additione ad ipsam. Unde non oportet quod si contrarietas non inveniatur nisi in diversis realiter, quod affirmatio, & negatio inveniatur in diversis realiter. Imò sufficit etiam distinctio rationis ad affirmationem, & negationem: cùm qualibet distinctio, ut dictum est, includat affirmationem, & negationem, & talis distinctio, scilicet rationis, est inter essentiam, & personam: sed opposita relativè aliquando requirunt diversitatem, vel distinctionem realem, & talia sunt quæ divinas personas distinguunt.*

Tum denique *in* 4. *contra Gentes cap.* 14. *in fine*, his verbis: *Ubicunque enim est aliqua distinctio, oportet invenire negationis, & affirmationis oppositionem. Quæ enim secundum nullam affirmationem, & negationem differunt, penitus indistincta sunt, oportet enim, quod quantum ad omnia unum esset, quod est alterum: & sic essent penitus idem, & nullo modo distincta.* Quare, cùm relatio & essentia sint virtualiter distincta, necesse est invenire oppositionem affirmationis, & negationis inter utrumque: ac proinde quod possit affirmari, v. g. de essentia, quod sit communicabilis, & hoc de relatione ut virtualiter distincta ab essentia negari.

Et ad primam impugnationem in contrarium concesso antecedenti neganda est consequentia. Nam cùm distinctio virtualis in Deo reperta dicatur talis, quia ob sui eminentiam æquivalet pluralitati, & distinctioni reali actuali formaliter tali: inde est, ut satis sit adhoc, ut de Deo verificentur prædicata secluso intellectu contradictoria: sicut in aliis solet ad hoc ipsum sufficere distinctio, & pluralitas realis actualis, quæ sit formaliter talis. 47. Enodatur prima impugnatio contra illam solutionem factam.

Ad secundam impugnationem distinguatur consequens, & concedatur consequentia, si intelligatur de sola distinctione virtuali. Nam hæc verè est actu à parte rei in Deo: siquidem actu datur in eo virtus, & eminentia illa, qua æquivalet pluribus pertinentibus ad distinctas lineas. Cæterùm negari debet eadem consequentia, si intelligatur de distinctione à parte rei, quæ sit actu, & formaliter talis. Ad secundam impugnationem.

Ad tertiam autem impugnationem respondetur, quod sicut actu, & ante operationem intellectus. 48. Ad tertiam.

non est ibi duplex formalitas, quæ sit formaliter duplex; bene tamen virtualiter: ita non est ibidem aliud, & aliud actu, & formaliter; bene tamen aliud, & aliud actu virtualiter. Et ideo, licet de illa formalitate nequeat prædicari aliud, & aliud actu, & formaliter tale; secus tamen aliud, & aliud actu, & virtualiter. Cæterùm, quando prædicantur de illa formalitate virtualiter multiplici prædicata contradictoria, non prædicantur aliqua quæ sint aliud, & aliud actu formaliter: sed satis est, quod prædicata illa contradictoria distinguantur virtualiter, ut ex D. Thoma dicebamus.

49. Ad confirmationem.

Ad confirmationem respondetur distinguendo majorem. *Quod tamen actu, & secluso intellectu alteri non conveniat*, ut distincto virtualiter ab illo, neganda est: ut sint identicè unum & idem, concedi poterit. Et deinde distinguatur etiam minor: & si sensus illius sit, ut esse videtur, quod essentia formalissimè, ac proinde ut virtualiter distincta à relatione Paternitatis, non opponatur cum Filiatione, concedenda est. Si verò sit sensus quod seipsa identicè sumpta, seu secundum quod identificatur cum Paternitate, non opponatur cum Filiatione, negari debet. Et tandem neganda est consequentia: quia, ut esset legitima, oportebat quod essentia divina adhuc identicè non opponeretur cum Filiatione: cùm tamen sic sumpta illi opponatur. Sicut è contrà ea, quæ sunt propria essentiæ, v.g. communicabilitas illius, conveniunt identicè relationi, v.g. Paternitatis, non quidem ad hunc sensum, quod quia essentia est communicabilis, ideo etiam Paternitas communicabilis sit identicè, ita ut Filio, verbi causa, communicetur identicè, quod sit Pater, sed solùm ad hunc sensum, nempe, quod Paternitas identicè sit communicabilis, idest, ita ut non quoad Paternitatis relationem, sed quoad essentiam, cum qua identificatur, sit communicabilis: & propterea dicatur ipsa identicè communicari, quia quoad aliquid, quod est identicè sui, quodque est identicè ipsamet relatio, communicatur. Et ratio est. Nam ea quæ conveniunt identicè, sic conveniunt in sensu identico eis, cum quibus identificantur, sicut in sensu formali eis, quibus formaliter, & ratione sui competunt: communicabilitas autem convenit in sensu formali essentiæ quoad prædicata essentialia: & ideo communicabilitas ratione essentiæ competens relationi in sensu identico non est quoad *esse* relationis, v.g. Paternitatis, ita ut Filio, aut Spiritui sancto communicetur, quod identicè sint Pater; sed quoad *esse* essentiale divinæ essentiæ, qua communicata dicitur Paternitas communicari quoad ipsammet essentiam, quæ est aliquid sui, cum quaque identificatur. Sicut è contra, cùm dicitur, essentiam identicè opponi cum relatione, v.g. Filiationis, non est sensus, quod opponatur quoad essentialia ejusdem essentiæ: sic enim oppositio non conveniret ei in sensu identico, sed in sensu formali: & ita sensus illius erit, quod opponitur quoad Paternitatem, quæ identicè est aliquid sui, quæque identicè est ipsa essentia formaliter ex natura rei.

50. Enodatur secundò prædictum fundamentum, & elucidatur prima solutio. D. Thom.

Secundò respondetur, sive magis explicatur præcedens solutio ex D. Thoma *de Potentia quæst.* 8. *artic.* 2. *ad* 10. ubi cum sibi sic objecisset: *Eorum, quæ sunt idem, in quocunque est unum, & aliud. Si ergo essentia divina, & Paternitas est idem, in quocunque est essentia divina, erit & Paternitas: sed essentia divina est in Filio: ergo & Paternitas:* & per consequens sicut essentia divina identificatur cum Paternitate: ita Filius cum eadem Paternitate identificabitur. Cùm igitur S. Doctor sic sibi objecisset, respondet in hæc verba: *Dicendum, quod quæcunque sunt eadem re, & ratione, oportet, quod in quocunque est unum, sit aliud: non autem hoc oportet de his, quæ sunt eadem re, sed non ratione. Sicut instans est idem quod est principium futuri, & finis præteriti: non tamen principium futuri dicitur esse in præterito, sed id, quod est futuri principium. Et similiter non dicitur, quod Paternitas est in Filio* (ac proinde, quod est identificata cum illo) *sed id, quod est, scilicet essentia.* Ubi, ut vides, sola distinctio virtualis, sive rationis cum fundamento in re inter aliqua sufficit, ut, cum significantur, quatenus sic sunt distincta, aliquid conveniat uni, nempe, esse in alio, & identificari illi, quod non conveniat alteri, ut distinguitur virtualiter ab illo priori. Et similiter satis est, quod unà cum hac virtuali distinctione identificentur aliqua, ad hoc ut id, quod uni extremo ut virtualiter distincto non convenit, conveniat ei identicè, idest, (quoad præsens attinet) non quoad suam rationem formalissimam, sed quoad aliud extremum, cum quo identificatur, quodque identicè est ipsummet: & ita sufficit ad hoc, ut relatio, v.g. Paternitatis sit idem, ac essentia, quod licet ipsa Paternitas non sit in Filio ut idem cum illo, ac proinde non communicetur illi: nihilominùs essentia, quæ est identicè ipsa Paternitas, & è converso, sit in Filio ut idem cum ipso, eique communicetur.

Explicantur hæc omnia. Etenim in creaturis natura substantialis, & relatio sunt realiter distincta ratione limitationis creaturarum. Cæterùm quia, quæ in inferioribus sunt dispersa, & ratione limitationis distincta, debent in superioribus esse unita, & identificata, & maximè in Deo ratione suæ infinitatis, & perfectionis: idcirco in ipso natura ejus substantialis, & absoluta, & relationes divinæ non distinguuntur realiter, sive formaliter ex natura rei; sed una & eadem simplicissima formalitas est simul absoluta, & relativa, & præstat propria munia utriusque, non minus, ac si ibidem esset realis multiplicitas. 51. Explicatur amplius.

Unde, sicut de relatione, & de natura substantiali creatis possunt enuntiari prædicata contradictoria, ut quod relatio sit ad aliud, non ad se, & quod natura substantialis sit ad se, & non ad aliud: ita etiam de relatione, & natura divina possunt prædicari prædicata contradictoria, nempe, quod natura divina sit communicabilis: non verò incommunicabilis, & quod est ad se, & non ad aliud: & similiter de relatione, v.g. Paternitatis, quod sit incommunicabilis; non verò communicabilis, quod est ad aliud secundum esse *ad*, non verò ad se. Et quemadmodum ad hoc, ut hæc prædicata contradictoriè opposita conveniant actu, & secluso intellectu relationi, & naturæ substantiali creatis, oportet, quod actu, & secluso intellectu exerceatur realis distinctio inter ipsas, ex eo quod limitatio utriusque hoc petit: sic ad hoc, ut prædicata illa contradictoria actu, & secluso intellectu conveniant altiori modo, nempe formaliter eminenter, essentiæ, & relationibus divinis, satis est ratione infinitatis, & eminentiæ earum, quod exerceatur inter illas virtualis, & eminentialis distinctio. Et sicut, hoc ipso, quod relatio, & natura substantialis creatæ distinguantur realiter, convenit aliquid reale naturæ, quod non conveniat relationi; & è contra: ita, quia illa simplicissima formalitas, in qua identificantur essentia, & relatio divina, habet formaliter eminenter propria utriusque, & cum distinctione virtuali, propterea potest aliquid reale convenire uni ut virtualiter distincto, quod non conveniat alteri ut eodem modo

modo distincto: ex eo quod propria ratio earum hoc ipsum petit, & identificatio non tollit propria utriusque, sed solum, quod limitato & finito modo ea habeant.

52. Ratione roboratur. Et ratio horum omnium est. Quia licet formalitas infinita, & cum distinctione virtuali identificans sibi alia, exigat ratione suæ eminentiæ, quod ea, quæ in inferioribus sunt dispersa, suntque prædicata contradictoria, & incompossibilia, habeant in illa esse unita & elevata ad *esse* eminentius, ac proinde eidem formalitati adæquatè acceptæ conveniant: attamen infinitas prædictæ formalitatis divinæ nulla ratione petit, ut sumpta inadæquatè, & prout dicit unum tantum extremum illius virtualis distinctionis, seu prout est quoad unum tantum extremum conceptibilis, tunc secundum hanc rationem verificentur de illa ea, quæ sunt propria ipsius adæquatè acceptæ, aut alterius extremi virtualiter distincti, seu quæ sunt propria illius, ut præcisè conceptibilis quoad alterum solummodo extremum: Quare, cùm formalitas illa divina sub nomine, & conceptu essentiæ Dei sumatur tantummodo inadæquatè pro uno extremo virtualis distinctionis, qua distinguitur à relatione, & similiter, cùm explicatur sub nomine, & conceptu relationis, accipiatur etiam inadæquatè pro altero extremo ejusdem virtualis disticctinnis, inde est, ut ea, quæ sunt propria unius extremi, nempe relationis, per quæ distinguitur ab altero extremo, scilicet essentia, non possint de illa, & modo dicto sumpta verificari, neque è converso ea, quæ sunt propria relationis ut distinctæ virtualiter ab essentia, poterunt de essentia enuntiari. Et ideo negandum est, quod essentia divina secundum se, & sub conceptu essentiæ, aut quod illa formalitas divina, prout tantum dicit essentiam, seu prout præcisè est conceptibilis sub conceptu essentiæ, sit incommunicabilis, aut relativa, vel quod relatio secundùm se, & sub conceptu relationis sit absoluta, vel communicabilis. Ideoque de illis possint prædicata (modo statim explicando) contradictoria verificari: ut de relatione, quod sit incommunicabilis, sive non communicabilis, de essentia verò, quod sit communicabilis. Et propterea D. Thom. *quæst. 8. de Potentia art. 2 ad 7.* ex hoc, quod essentia Dei, & relatio virtualiter distinguuntur, infert, quod ea, quæ sunt propria unius ex illis, non prædicantur de alio, ut virtualiter distinguuntur. & ita ait: *Essentia autem divina, & Paternitas, etsi sint idem re non sunt idem ratione. Et ideo non oportet, quod quidquid prædicatur de aliquo uno, prædicetur de alio. Sciendum tamen, quod quædam sunt, quæ consequuntur proprias rationes essentiæ, & relationis, sicut dicimus, quod esse commune sequitur ad essentiam, distinguere sequitur ad relationem. Vnde unum horum ab alio removetur. Neque enim essentia distinguit, neque relatio est communis.* D. Thom.

53. Possuntque hæc amplius elucidari exemplo naturæ substãtialis, & speciei intelligibilis per quam talis natura unitur cum intellectu. Nam natura prædicta, & ejus species intelligibilis, ut dicunt rationes has, secundum quod inveniuntur in rebus, & naturis inferioribus, & materialibus, dicunt eas limitare, & ideo distinguuntur, & opponuntur, prout oppositio dicit, quod una excludat aliam ab hoc, quod est adunari, & uniri cum ea in una & eadem realiter entitate, aut formalitate absque distinctione aliqua actuali, & formaliter tali, sive ex natura rei inter illas Et similiter licet prædictæ rationes naturæ & speciei intelligibilis, adhuc ut elevatæ ad naturam creatam superiorem, qualis est Angelica, dicant rationes oppositas ad hunc sensum, quod ratio naturæ sub conceptu naturæ, & ut distinctæ virtualiter à seipsa, ut habet rationem speciei intelligibilis, non est ratio speciei intelligibilis; sed sub hoc conceptu excludit eam à sua ratione, & conceptu formalissimo: & propterea ipsa, ut præcisè dicit rationem naturæ, non potest gerere vicem speciei intelligibilis, & ut gerit vicem speciei intelligibilis, non habet rationem naturæ ut talis: attamen prædictæ duæ rationes ut elevatæ ad naturam superiorem, v. g. Angelicam, sunt unitæ in aliqua una ratione superiori, & ibidem non distinguuntur ex natura rei, sed eademmet entitas, sive formalitas absque distinctione aliqua actuali ex natura rei claudit utramque rationem naturæ Angelicæ, & speciei intelligibilis respectu sui: & non est formaliter tantummodo natura Angelica, v. g. Gabriëlis, aut formaliter tantummodo species intelligibilis ejusdem Gabriëlis, in quo limitatio illa sita erat, sed formaliter eminenter est utraque ratio & una ex his rationibus non solùm non opponitur in sensu dicto, alteri, seu non excludit aliam ab eadem realiter formalitate, verum etiam eam ibidem infert.

54. Ulterius elucidatur. Ita ergo, licet *esse* absolutum, & *esse* relativum, *esse* communicabile, & *esse* incommunicabile provenientia ex prædicto *esse* absoluto, & relativo, dicant, ut inveniuntur in creaturis rationes limitatas, & una distinguatur distinctione reali actuali, & formaliter tali ab altera, & eidem opponatur, quatenus oppositio dicit, quod una ex his rationibus excludit alteram ab hoc, quod est adunari & uniri in una & eadem realiter entitate, & formalitate: & similiter prædictæ rationes, adhuc ut elevatæ ad rationem superiorem, nempe ad Deum, distinguantur virtualiter, & ut sic quodammodo opponantur, quatenus oppositio dicit, quod *esse* relativum ut virtualiter distinctum ab *esse* absoluto est talis conditionis, quod ei non conveniant prædicata propria ipsius *esse* absoluti, prout virtualiter distincti ab *esse* relativo, sed potius, ut est sub hoc conceptu, & præcisione, eam à se excludat, ut ex D. Thoma 4. *contra Gentes cap.* 14. dicebamus: attamen, si rationes istæ sumantur ut elevatæ ad rationem prædictam superiorem, nempe divinam, tunc non distinguuntur formaliter ex natura rei, neque opponuntur, prout oppositio dicit, quod una ex his rationibus excludat aliam ab hoc, quod est adunari, & uniri in una & eadem realiter formalitate; sed potius una infert aliam: quia ratio illa superior non est formaliter tantummodo, seu purè absoluta, aut formaliter tantummodo, seu purè respectiva; sed ratione suæ eminentiæ est formaliter eminenter absoluta, & respectiva, & eodem modo est communicabilis, & incommunicabilis. Et ideò non mirum, quod hæ rationes in una & eadem simplicissima formalitate Dei uniantur, & in sensu nuper dicto non opponantur, cum talis formalitas, prout in se est (secundum quam rationem de ea loquimur) sit forma superior, & eminentissima, & ab ea omne esse absolutum, & respectivum, & omne esse communicabile, & incommunicabile (modo alibi tacto) in creaturis dimanet.

Quare: licèt id, quod est formaliter tantummodo absolutum, ita sit ad se, ut non sit ad aliud: sicuti id, quod est formaliter tantummodo incommunicabile, ita sit incommunicabile, ut non sit communicabile; attamen id, quod illimitato modo, ac proinde formaliter eminenter, est absolutum, & relativum, communicabile, & incommunicabile, ita est absolutum, ut sit ad aliud, & ita est incommuni

incommunicabile, ut sit communicabile: & ideò de illa simplicissima formalitate nequit verificari, quod non sit ad aliud, aut quod non sit communicabilis: nec communicabile, & incommunicabile, aut absolutum, & respectivum erunt in sensu explicato prædicata contradictoria, aut opposita respectu illius.

§. VII.

Objectio notanda contra ea, quæ in solutione primi fundamenti Scoti diximus, & responsio ad illam.

55. Objectio notanda contra prædictam solutionem.

NEc refert, si urgeas, quod si semel dicitur, illam supereminentem formalitatem essentiæ divinæ, & relationis esse simul incommunicabilem, & communicabilem, relativam & absolutam, necesse est, ut de ea verificetur esse communicabilem, & non esse communicabilem: hoc autem admitti nequit: ergo neque illud prius. Major patet. Quoniam si illa formalitas essentiæ divinæ habet esse communicabilem, & simul esse incommunicabilem, habebit utique esse non communicabilem: ergo etiam verificabitur de ea, quod non sit communicabilis: quia juxta regulam Dialecticorum ab affirmativa de prædicato infinito ad nagativam bona est consequentia: sicut bene valet, *Iustus est non peccator: ergo non est peccator. Angelus est non albus: ergo non est albus.* Minor verò etiam videtur constare. Quia esse communicabile, & non esse communicabile sunt prædicata contradictoria, adhuc respectu illius formalitatis absolutè, & adæquatè sumptæ: ex eo quod negatio est malignantis naturæ, & negat quidquid post se invenit: & ita propositio negativa facit hunc sensum, nempe, quod illa formalitas neque ratione essentiæ, neque ratione relationis est communicabilis: quod tamen est falsum, & opponitur illi priori propositioni affirmativæ, nempe, quod prædicta formalitas est communicabilis.

Cōfirmatur. Confirmatur. Nam hoc ipso, quod relatio ut distincta ab essentia sit incommunicabilis, & essentia ut distincta à relatione sit communicabilis, affirmatur de relatione, quod est non communicabilis, & simul negatur, eam esse communicabilem: ergo hoc ipso, quod illa formalitas esset formaliter eminenter ipsa essentia, & relatio, verificabitur de illa ex uno capite, quod sit communicabilis; & ex alio, quod est non communicabilis; & per consequens quod non est communicabilis.

56. Diluitur objectio. Respondetur negando majorem. Et ad probationem concedatur antecedens, & negetur consequentia. Neque probatio ibidem adducta obest. Quia regula illa Dialecticorum intelligitur, quando non committitur aliquis defectus in modo arguēdi, qualis esset, si servata illa regula arguatur à non distributo ad distributum, ut si dicatur, *in Sequana sunt non pisces: ergo in Sequana non sunt pisces:* quia in antecedenti illa negatio infinitanter sumpta non distribuit, sed tantum reddit hunc sensum, quod in sequana sunt aliqua, quæ non sunt pisces: cùm tamen in consequenti fiat distributio, ex eo quod negatio illa neganter sumpta distribuit, & ita propositio negativa facit hunc sensum, nempe, non esse aliqua in Sequana, quæ sint pisces. Constat autem hunc defectum etiam in præsenti committi. Nam cùm dicitur, quod *illa formalitas essentia divinæ, & relationis est non communicabilis,* tunc illa negatio infinitanter sumpta non distribuit essentiam quoad omnia quæ affert: ita ut sit sensus, quod secundum omnia, quæ dicit, habeat esse non communicabilem, sic enim esset apertè falsa: in consequenti verò cùm inde infertur: *ergo prædicta formalitas non est communicabilis,* tunc negatio habet vim distribuendi, & ita propositio negativa reddit hunc sensum, nempe, quod secundum nullam sui rationem est communicabilis: quod tamen est falsum, & ex antecedenti illo iam dicto propter defectum illum, qui ibidem committitur, non infertur.

Adde, prædictam regulam Dialecticorum non intelligi, quando subjectum propositionis affirmativæ de prædicato infinito est talis conditionis, ut ratione suæ eminentiæ includat ea, quæ in inferioribus ratione suæ limitationis habent oppositionem, & in illo ratione prædictæ eminentiæ non habent talem oppositionem, sed in eadem formalitate reali possunt uniri. Et ita sicut non valet in visione beatifica, quæ formaliter eminenter est practica, & speculativa, quod non est practica, ex eo quod est non practica: ita neque in Deo valebit de illa formalitate essentiæ, & relationis verificari, quod non est communicabilis, ex eo quod sit non communicabilis. Additamentum.

57. Ad confirmationem respondetur concedendo antecedens, & negando consequentiam. Et ratio disparitatis est. Nam, cùm essentiam, & relationem his nominibus significamus, tunc denotamus eas expresè ut virtualiter distinctas: quia significamus eas secundum propria cujuslibet. Unde, licèt de essentia affirmetur, esse communicabilem, & de relatione negetur, esse communicabilem, non ideo prædictæ propositiones sunt contradictoriæ: quia non sunt ejusdem de eodem. Et proptereà de unaquaque earum solum verificatur unum extremum, nempe, communicabilitas de essentia & de relatione, quod non est communicabilis: siquidem de essentia ita dicitur esse communicabilem, ut de ea non dicatur, non esse communicabilem: & de relatione ita enuntiatur, non esse communicabilem, ut non enuntietur, esse communicabilem: at verò si ex parte subjecti ponatur formalitas illa, quæ comprehendit utramque rationem, tunc quamvis prædicta formalitas comprehendat rationes virtualiter distinctas: tamen, ut nomine & conceptu isto exprimitur, non significatur ut virtualiter distincta; sed ut est una & eadem formalitas ambiens cum identitate reali utramque rationem: & ideo de eadem formalitate, ut formaliter secluso intellectu est eadem, prædicatur utrumque extremum contradictionis: & ita nequit de ea verificari propositio negativa, quia reddit hunc sensum, quod, adhuc ut est idem quod essentia, nequit communicari; sicut affirmativa facit hunc sensum, quod, ut est idem quod essentia, est communicabilis. Occurritur confirmationi.

§. VIII.

Fundamentum secundum oppositæ sententiæ, & ejus solutio.

58. Secundum fundamentū oppositæ sententiæ.

SEcundò & principaliter probatur eadem sententia, & simul præcedens argumentum confirmatur. Quoniam actu & secluso intellectu communicatur Filio essentia divina: cùm tamen ei non communicetur Paternitas: ergo signum est, Paternitatem, & essentiam divinam distingui actu, & secluso intellectu. Antecedens est de fide. Consequentia verò probatur. Tum, quia si essentia, & Paternitas essent actu idem, non posset unum actu communicari non communicato alio: sicut ideo

ideo essentia divina non potest communicari non communicata ratione entis per essentiam, quia hæc est actu idem quod ipsa. Tum etiam, quia actio communicativa essentiæ divinæ, prout est in se, debet illam communicare, prout est in se: ergo si ipsa actu, & secluso intellectu est divina Paternitas, tunc Pater communicabit illam Filio, ut est actu Paternitas: ac proinde communicabit ei Paternitatem.

Cōfirmat. 1. Confirmatur. Quoniam essentia divina, & relationes habent distinctas diffinitiones, aut quasi diffinitiones: ergo distinguentur ex natura rei: ac proinde actu, & secluso intellectu. Hæc secunda consequentia patet ex priori. Quia distinctio ex natura rei est distinctio actu, & non beneficio intellectus: & per consequens est distinctio actu, & secluso intellectu. Prior verò consequentia videtur perspicua. Quia, cùm diffinitiones explicent naturas rerum, oportet, ut quæ differunt diffinitionibus, differant etiam ex natura rei. Antecedens autem est certum. Quoniam relationes diffiniuntur in ordine ad terminum: quia totum suum esse est ad aliud: at hæc diffinitio nequit convenire divinæ essentiæ, quippe quæ est aliquid absolutum: ergo, &c.

Cōfirmat. 2. Confirmatur secundò. Nam quando diffinitiones dantur per aliquid pertinens ad rationem, & habens *esse* beneficio intellectus, tunc quæ differunt diffinitione, differunt etiam per intellectum, & non amplius: ergo, quando dantur per aliquid reale, & conveniens diffinitis ex natura rei, ut in præsenti contingit, consequens erit, ut quæ differunt diffinitionibus, differant etiam ex natura rei.

59. Enodatur fundamentum. Ad hoc argumentum constat ex dictis, satis esse distinctionem virtualem quoad præsens inter essentiam Dei, & relationem, v.g. Paternitatis; ad hoc ut essentia Dei communicetur Filio, non verò Paternitas: quia satis est prædicta distinctio, ad hoc, ut formalitas illa divina identificans sibi tam essentiam, quàm Paternitatem, ut inter se virtualiter distinctas opponatur Filiationi ratione Paternitatis; non verò ratione essentiæ: nam eo ipso communicat Filio essentiam, quæ ei non opponitur, secùs verò Paternitatē, cum qua Filiatio habet oppositionem. Unde ad argumentum concesso antecedenti neganda est consequentia. Et ad primam probationem constat ex dictis, negandum esse antecedens. Nec instantia illa de ratione entis per essentiam, quæ nequit non communicari Filio communicata essentia, quia est idem cum essentia, aliquid convincit. Tum, quia ratio hæc entis per essentiam non habet oppositionem cum Filio. Tum etiam, quia si ratio entis per essentiam sumatur, ut est idem ac ratio entis, quod non sit ab alio præcisè tanquam à causa, secundum quam rationem est communis communitate rationis respectu omnium formalitatum divinarum, & in unaquaque ex illis per modum transcendentis inclusa pertinet ad lineam cujuslibet, ut *disp.* 4. *num.* 155. diximus, tunc non mirum, quod communicata essentia Filio non possit non ratio hæc communicari: siquidem non distinguitur virtualiter ab illa, & communicatio illa essentiæ petit, ut sit secundum omnia, quæ ad lineam essentiæ pertinent. Si verò ratio entis per essentiam accipiatur, prout est idem ac ratio entis, quod non sit ab alio, neque tanquam à causa, neque tanquam à ratione à priori, tunc potiori ratione mirandum non est, quod nequeat essentia divina communicari Filio secundum rationem essentiæ, non communicata ratione hac entis per essentiam: siquidem hoc etiam pertinet ad rationem, & lineam divinæ essentiæ, & non qualitercumque, nempe per modum transcendentis, sed tanquam una ex potissimis, & peculiaribus rationibus essentiæ divinæ ut talis: & ideo nequit ab eadem virtualiter distingui.

Ad secundam verò probationem ejusdem antecedentis distinguendum est antecedens, *Debet illam communicare, prout est in se*, quoad ea, quæ pertinent ad ejus lineam, aut non habent oppositionem cum termino producto, concedatur. Quoad ea, quæ sunt alterius lineæ, habentque oppositionem cum tali termino, negetur. Quia communicatio rei prout est in se debet esse communicatio sui prout est in se, non utcumque, sed prout est communicabilis: non est autem in se communicabilis quoad ea, quæ in ipsa sunt talis conditionis, ut opponantur cum termino producto.

Nec obest, si urgeas, quod hoc ipso, quod essentia divina videatur prout est in se, & personalitates non distinguãtur ab illa, debet videri quoad essentiam, & omnes personalitates: ergo etiam eo ipso, quod prædicta essentia communicetur prout est in se, debet communicari quoad omnia ista, si semel omnia illa non distinguantur actu, & secluso intellectu ab illa, sed sunt una & eadem formalitas. Antecedens constat ex illis, quæ *in* 1. *tomo tractat.* 2. *disput.* 7. *num.* 11. *& sequentibus* diximus. Consequentia verò ex paritate rationis videtur constare. 60. Replica.

Respondetur enim ex dictis loco nuper citato *numero* 25. concedendo antecedens, & negando consequentiam. Quia relationes non sunt oppositæ in ratione simul in se visibilium una cum essentia, sed potius id exposcunt, ut ibidem diximus: & ideo, ex eo quod videatur essentia, prout est in se, debent videri simul relationes. Cæterùm prædictæ relationes sunt oppositæ in ratione simul communicabilium uni & eidem personæ: & propterea, ex eo quod essentia sit communicabilis prout est in se, idest, quoad ea, quæ non opponuntur, sive non repugnant termino producto, non sequitur, quod debeat communicari Filio quoad relationem Paternitatis, secundum quam ei opponitur. Solvitur.

Possuntque hæc, & illa, quæ loco citato diximus, magis elucidari ex discrimine, quod intercedit inter terminum formalissimum, & rationem *sub qua* ex parte objecti se tenentem respectu visionis beatæ, & generationis. Verbi divini. Nam terminus formalissimus, & ratio *sub qua* visionis beatæ est una & eadem formalissimè absque distinctione virtuali, nempe, ipsissima ratio essentiæ divinæ, prout tam in se, quàm in relationibus, & ut est ratio videndi eas, est una & eadem omninò sine virtuali distinctione sui: & ideo debet terminare visionem, ut est in omnibus personis divinis: ac proinde implicat, videri essentiam, prout est in se sub prædicta ratione, & non videri quoad omnes personalitates. Sicut, quia ratio operandi ad extrà est una & eadem in omnibus divinis personis absque prædicta distinctione; propterea hoc ipso, quod una operetur ad extrà, debet & alia operari, ita ut oppositum implicet: & ita, si una operante alia non operaretur, colligeretur, non esse in eis unam & eamdem omninò rationem operandi. Et similiter, si visa essentia ut est in se, non viderentur personæ, fieret etiam inde, non esse in eis eamdem prorsus rationem formalissimam visibilitatis. 61. Dilucidatur hæc solutio.

Cæterùm essentia divina, ut est terminus formalissimus generationis Verbi, non est ipsa essentia

sentia utcunque, sed ut peculiariter connotat relationem Filiationis. Sicut etiam principium formale *quo*, & activum ejusdem generationis non est utcunque ipsa essentia; sed ut connotat per modum connotati extrinseci Paternitatem: ex eo quod terminus formalis prædictæ generationis, & principium *quo* illius debent saltem pro connotato afferre aliquid, ratione cujus distinguantur, & opponantur. Et ita terminus formalissimus generationis non est ipsa essentia divina, ut tam in se, quàm in Filio, & aliis personis est una, & eadem absque distinctione virtuali; sed ut ratione connotati distinguitur virtualiter à Patre, eique opponitur ratione Filiationis. Ideoque, ex eo quod communicetur Filio essentia prout est in se, nequit colligi, communicandam esse Paternitatem, quæ cum ipsa identificatur, quæque cum Filio oppositionem habet; sed potius inde oppositum colligitur. Videantur tamen ea, quæ loco citato à *num. 25. usque ad* 28. diximus.

62. Responsio ad primam confirmationem. Ad primam confirmationem distinguatur antecedens: *Essentia divina, & relationes habent distinctas quasi diffinitiones*, quarum quælibet non adæquet illam formalitatem divinam quoad omnia, quæ affert, ut est una & eadem absque distinctione reali actuali, & formaliter tali, concedendum est: quarum quælibet eam modo dicto sumptam adæquet, negandum est: sic enim si esset illa divina formalitas quasi diffinienda, deberet quasi diffiniri, non per distinctas quasi diffinitiones; sed per hoc, quod formaliter eminenter est simul absoluta, & relativa; ac proinde affert ea, quæ sunt propria divinæ essentiæ, & relationum. Et deinde neganda est cōsequentia. Et ad probationem patet ex dictis. Nam distinctio ex natura rei inter aliqua non colligitur nisi ex diffinitionibus diversis, quarum quælibet adæquet quodvis ex illis quoad ea, quæ dicit ut est unum & idem realiter; non verò ex diffinitionibus inadæquatis, & solùm explicantibus rem quoad unum extremum, ut ab ea virtualiter distinctum, & cum ipsa realiter identificatum, seu non distinctum ex natura rei: qualis est illa quasi diffinitio, qua explicatur ratio essentiæ divinæ ut distinctæ virtualiter à relatione, & altera quasi diffinitio, qua declaratur ratio relationis ut virtualiter diversæ ab essentia.

63. Ad secundam confirmationem. Ad secundam confirmationem concedatur antecedens, & negetur consequentia. Et ratio disparitatis desumitur ex ipsa natura eorum, quæ conveniunt præcisè per intellectum, & illorum, quæ competunt alicui ex natura rei. Nam ea, quæ conveniunt præcisè per intellectum, sicut non habent esse nisi per illum, ità nec distingui: at ea, quæ conveniunt ex natura rei sicut habent esse secluso intellectu, ita juxta naturam & conditionem cujuslibet sunt apta ad hoc, ut distinguantur ab aliis aliquo ex generibus distinctionis, quæ possunt secluso intellectu competere. Cùmque una ex his sit distinctio virtualis, & hæc propter rationes factas sit juxta naturam & conditionem essentiæ divinæ, & relationis: inde est, ut ex eo, quod essentia, & relatio distinguantur per aliquid eis conveniens ex natura rei, non colligatur, distinguendas esse distinctione ex natura rei: prout nomen distinctionis ex natura rei communi consensu Theologorum accipitur, & denotat distinctionem formaliter talem, quæ sit minor distinctione rei à re, & secluso intellectu competat, quamvis extenso vocabulo distinctionis ex natura rei, prout denotaret distinctionem sive formalem, sive virtualem tantummodò provenientem ex propriis essentiæ, ut sub conceptu essentiæ conceptibilis, & ex propriis relationum ut sub conceptu relationum conceptibilium; tunc posset concedi, distingui ex natura rei. Cæterùm hic modus loquendi, & accipiendi distinctionem ex natura rei non est in usu apud Theologos: & propterea absolutè negandum est, essentiam divinam, & relationes ex natura rei distingui; & solùm concedendum est, illas virtualiter, sive distinctione fundamentali, aut distinctione rationis cum fundamento in re distingui.

§. IX.

Duo alia fundamenta pro adversariorum sententia proponuntur, & diluuntur.

Tertio probatur eadem adversariorum sententia. Nam Filiatio, v.g non identificatur actu, & secluso intellectu adæquatè cum divina essentia: ergo aliquo modo differunt actu, & secluso intellectu. Antecedens est perspicuum. Nam ad adæquatam identificationem requiritur, ut unum sit actu omne aliud per identificationem, quod est illud, cum quo identificatur. Constat autem, Filiationem non esse identicè omne illud, quod est essentia divina: siquidem essentia est etiam Paternitas per identitatem excludentem distinctionem rei à re: cùm tamen Filiatio non sit hoc modo Paternitas, sed ab ea sicut res à re distinguatur. Consequentia vero probatur. Quia, cùm identitas opponatur distinctioni, oportet, ut ea, quæ actu, & secluso intellectu non identificantur adæquatè, debeant actu, & secluso intellectu aliquo modo distingui. 64. Tertium fundamentum.

Respondetur concedendo, essentiam divinam, & Filiationem non identificari adæquatè: quatenus per hoc tantum significatur, Filiationem non ita identificari cum essentia, ut simul identificetur cum omnibus, cum quibus divina essentia identificatur; sicut è converso essentia dicitur identificari adæquatè cum Filiatione, quia identificatur cum omnibus illis, cum quibus prædicta Filiatio identificatur. Cæterum nihil est in essentia sub conceptu essentiæ pertinens ad ejus quidditatem, cum quo Filiatio non identificetur: & ita in hoc sensu potest dici, Filiationem, identificari cum essentia adæquatè. Hinc autem non sequitur, Filiationem distinguendam esse actu & formaliter, ac secluso intellectu ab essentia sub conceptu essentiæ; sed tantum ab eo, cum quo identificatur essentia, & in quo Filiatio eam non adæquat, nec cum ipsa identificatur, scilicet à Paternitate. 65. Respondetur.

Unde ad formam argumenti concedatur antecedens in priori sensu identificationis adæquatæ nuper dicto, & negetur in posteriori. Deinde debet negari consequentia: ad cujus probationem patet ex dictis, solum inde concludi distinctionem inter essentiam, & Filiationē quoad id, in quo non identificantur adæquatè, seu quoad id, in quo Filiatio non adæquat essentiam quoad identificationem cum ipsa, scilicet quoad Paternitatem v.g. non vero quoad ea, secundum quæ habet quoad identificationem cum ipsa illam adæquare. Cumque Filiatio adæquet essentiam secundum omnia absoluta quoad hoc, quod est identificari cum illa: inde est, ut solùm à Paternitate, v.g. debeat actu, & distinctione formaliter tali, ac secluso intellectu distingui: sicut, quia identificatur eidem essentiæ ut essentia est idem cum spiratione activa, proptereà prædicta Filiatio nequit ab spiratione activâ distinctione formaliter tali & secluso intellectu distingui.

66. *Illustratur enodatio.* Hic modus adæquatæ identificationis essentiæ divinæ cum Filiatione, & Paternitate, nec non identificationis inadæquatæ cujuslibet ex illis cum essentia; ac proinde & distinctionis earum inter se congruit optime cum ratione illius formalitatis divinæ, quæ simul est formaliter eminenter ipsa essentia, & relationes inter se oppositæ. Nam etsi rationes istæ, dum inveniuntur limitato modo, ita se habeant, ut si aliquid identificetur adæquatè Filiationi, v.g. distinguatur realiter ab omni eo, à quo ipsa Filiatio distinguitur: & similiter Filiatio nequeat identificari cum aliquo, quin identificetur cum omni eo, quod in illo est, quia id, cum quo ipsa limitato modo identificatur, est ita coarctatum, ut nequeat ab alia extendi, ad quæ ipsa relatio, ut est limitata, non valeat extendi: attamen quando rationes istæ non conveniunt limitatè, ac proinde non petunt realiter distingui ab essentia absoluta, in qua sunt; sed eademmet formalitas habet eminenti modo esse simul absolutam, & relativam, & absque aliqua distinctione ex natura rei simul identificare omnes lineas relativas, tunc quod adæquatè identificatur Filiationi, nempe divina essentia, nòn est necesse, ut distinguatur realiter ab eo, à quo Filiatio distinguitur: quia divina essentia ratione suæ eminentiæ petit identificare sibi, quidquid non habet cum ea oppositionem, nempe, omnes alias relationes divinas. Et similiter, per hoc quod Filiatio identificetur cum essentia non sequitur, identificandam esse cum omni eo, cum quo essentia identificatur: quia illa ratione suæ eminentiæ petit, quod realiter loquendo habeat aliquid per quod sit essentia, & per quod sit singulæ relationes: quod tamen non habet Filiatio.

67. *Quartum fundamentũ.* Quarto probatur eadem contraria sententia. Nam Pater differt realiter à Filio: sed non differt realitate essentiæ: ergo alia realitate, nempe realitate Filiationis: ergo prædicta realitas est actu, & secluso intellectu, distincta à realitate essentiæ. Major est certa secundùm fidem. Minor verò etiam constat: quia aliàs essent plures Dij. Utraque vero consequentia etiam videtur certa: quia, nisi illa realitas esset saltem ex natura rei distincta à realitate essentiæ, non posset tribuere Patri, quod distingueretur realiter à Filio per illam, si semel realitas essentiæ id non potest tribuere.

68. *Diluitur.* Respondetur concedendo majorem, & distinguendo minorem. *Non differt realitate essentiæ*, ut essentia distinguitur virtualiter à Paternitate, & dicit essentiam sub conceptu essentiæ, sive quoad prædicata absoluta, quæ secum affert, concedi debet: ut realitas essentiæ dicit alterum extremum identificatum cum ipsa, & virtualiter ab illa distinctum, scilicet relationem realem Paternitatis, neganda est. Et deinde negari debet consequentia. Quia ad hoc, ut Pater differat realiter à Filio per Paternitatem, & non per essentiam, ut est conceptibilis sub conceptu essentiæ, satis est, quod rationes essentiæ, & relationes Paternitatis contineantur formaliter eminenter in una & eadem simplicissima formalitate cum distinctione virtuali inter utrumque: nam eò ipso habent virtutem ad præstandum propria plurium, non minus ac si essent plures. Et ita, sicut paternitas, dum invenitur limitato modo in creaturis, distinguitur ratione limitationis realiter à Petro v.g. in quo est, & ab ejus essentia; & ratione sui, & quatenus paternitas realis est, opponitur filiationi, & realiter ab ea distinguitur: ita in divinis, quia desunt limitationes paternitatis, idcirco deest distinctio realis formaliter talis inter essentiam Patris, & ejus Paternitatem, & utraque constituit unam & eandem simplicissimam, ac eminentem formalitatem solummodo virtualiter multiplicem. Quia vero ea, quæ sunt propria paternitatis realis ut talis, nempe, referri *ut quo* realiter ad filium, & ei opponi, ab eoque realiter actualiter distingui, debent in relatione Paternitatis divinæ reperiri: ideo unà cum distinctione virtuali, sive fundamentali ejus ab essentia debet in ea reperiri, quod sit ratio distinguendi realiter Patrem à Filio.

§. X.

Fundamentum ultimum opposita sententiæ, & occursus ad illud.

Ultimo probatur adversariorum sententia. Quia Sancti Patres indicant, essentiam, & relationes distingui secluso intellectu. Nam Damascenus *lib. 1. de fide cap. 9. 11. & 13.* constituit inter essentiam divinam, & relationes illud distinctionis genus, quod reperitur inter rem, & ejus modum. Constat autem rem, & modum ejus distingui secluso intellectu. Et Anselmus *lib. de Incarnatione c 3.* inquit, aliud esse Patrem, & aliud esse Deum: si autem Paternitas, & Deitas non distinguerentur secluso intellectu, non esset ibi aliud, & aliud. Et deinde Augustinus *lib. 7. de Trinitate c. 2.* inquit, Verbum divinum magis differre à Dei sapientia, quam sapientia differat ab essentia: ac proinde sentit, Verbum, & sapientiam divinam differre ex natura rei, & secluso intellectu, siquidem essentia, & sapientia Dei distinguuntur ratione, & virtualiter: & sola distinctio actualis, ac secluso intellectu, potest esse major, quam distinctio rationis, & virtualis. Tandem idem Augustinus *ibidem cap. 4.* docet, Patrem divinum non esse Patrem ea ratione, qua Deus est: ergo sentit, non esse eandem rationem Patris, & Dei, sed distingui ex natura rei: alioqui Pater ea ratione esset Pater, qua Deus. 69. *Ultimum fundamentũ Damasc.* *Anselm.* *August.* *Idem.*

Respondetur, Patres solùm denotare, esse inter essentiam, & relationes distinctionẽ virtualem, sive fundamentalem, aut rationis cum fundamento in re. Hoc autem magis innotescet, si testimoniis eorumdem Patrum in hoc argumento adductis sigillatim satisfaciamus. Unde ad Damascenum dicimus, satis esse hanc distinctionem ad hoc, ut relatio comparetur ad instar modi respectu divinæ essentiæ: id autem, quod se habet ad instar modi respectu alterius, debet distinctione ex natura rei distingui ab illo, quoties limitato modo in illo invenitur; secus verò, si illimitato, seu eminenti modo ibidem fuerit, ut in præsenti contingit: & propterea satis est, ibidem virtualem distinctionem reperiri. 70. *Enodatur fundamentũ, & aperitur mens SS. Patrum, Ad Damascenum.*

Et similiter Anselmus solùm voluit esse aliud, & aliud virtualiter in divinis, hoc ipso quod ibi sint essentia, & relationes. Quia unaquæque ex illis affert suam rationem formalem virtualiter diversam à ratione formali alterius. *Ad Anselmũ.*

Augustinus autem solùm intendit, quod intra genus distinctionis virtualis magis differt essentia, vel sapientia Dei à relationibus, quam sapientia differat ab essentia. Nam sicut intra genus distinctionis realis actualis, & formaliter talis una distinctio realis est major altera: ita intra genus distinctionis virtualis, ut in præsenti cernitur: quoniam essentia, & sapientia differunt virtualiter per modum formalitatum virtualiter diversarum, convenientium tamen in hoc, quod utraque est *Ad testimonium Augustini.*

est absoluta, necnon in hoc quod quævis ex illis identificatur alteri omnino adæquatè; secus verò Filiatio, & essentia divina. Et tandem Augustinus, dum inquit, Patrem non esse Patrem ea ratione, qua est Deus, non loquitur in sensu identico de ea ratione, qua est Deus; sed de ea ratione, qua est Deus, ut virtualiter distinguitur à relatione Paternitatis. Nam hoc ipso quod in una & eadem realiter simplicissima formalitate sint plures rationes virtualiter distinctæ, tunc, si reduplicetur supra illas, ut virtualiter distinctæ sunt, nequit verificari de una, quod verificatur de altera; sed tunc quodammodo ita se habent, ut præcisè sunt sub illa reduplicatione, ac si aliàs non identificarentur realiter. Et propterea de puncto lineæ verificatur, quod, ut est finis unius partis, non est principium alterius, & quod non ea ratione est principium, qua est finis, ut latiùs *in hoc eodem dubio à n. 44. usque ad n. 54.* explicuimus.

DUBIUM III.

Utrum tanta sit identitas inter essentiam Dei, & relationes divinas, ut istæ, quatenus virtualiter distinctæ ab essentia, intrinsecè includant illam?

UT decisio hujus dubij, & quid in eo inquiratur, clarius pateat, placuit primo loco, breviter tamen, titulum explicare.

§. I.

Explicatio tituli.

71. POstquam explicuimus, relationes divinas, & essentiam Dei non distingui actu ex natura rei; sed solum virtualiter, restat ut explicemus, quomodo quatenus sic distinctæ comparentur, qualisque sit hæc distinctio virtualis ex parte relationis collatæ cum divina essentia, an nimirum distinguatur virtualiter ab eadem essentia, ut includens eam, & aliquid addens super ipsam, an vero, ut quid omnino excludens illam à sua ratione formalissima?

Explicatio tituli. Consulto autem in titulo inquirimus de relationibus divinis, ut virtualiter distinctis ab essentia: quia de eisdem, ut sunt idem actu realiter formaliter cum divina essentia, & per consequens de illa formalitate eminente identificante sibi tam *esse* relativum, quam *esse* absolutum, dubitari nequit, quin intrinsecè includat essentiam: alioqui non esset formalitas eminentissima formaliter eminenter claudens *esse* absolutum, & relativum. Et

Caietan. propterea optimè dixit Cajetanus *infra quæst. 39. art. 1. §. Ad evidentiam, & quæst. præcedenti art. 2. circa solut. ad 3* quod *ipsa perfectio divini esse si secundum se (ut sic liceat loqui) diffiniretur, hæc omnia* (scilicet essentiam divinam, & proprietates personales, & omnia, quæ sunt in Deo formaliter) *in se concluderet.* Et ita solùm restat difficultas de prædictis relationibus, ut virtualiter, sive (quod in idem quoad præsens redit) ut ratione ratiocinata ab essentia distinguuntur. Unde dubium hoc non procedit in sententia Scoti, & aliorum, qui essentiam divinam à relationibus ex natura rei distinguunt. Nam supposita hac distinctione, & sententia, planum est, relationes ut sic distinctas non includere essentiam, sed præcisè importare *esse* relativum.

Et similiter consulto in eodem titulo inquisivimus & de relationibus divinis in abstracto, non verò de eisdem in concreto, seu de relativis divinis. Quia relationes prædictæ in concreto, ut Pater, si considerentur quoad omnia, quæ in concreto dicunt, tunc, adhuc ut distinctæ virtualiter ab essentia, includunt illam: siquidem ipsa essentia in concreto prædicatur formaliter de Patre: atque adeò distinctio hæc virtualis tantum erit distinctio includentis, & inclusi: cum tamen non sit ita certum, prædictam essentiam in abstracto includi in relatione in abstracto etiam significata: & propterea ad id explicandum dubium, hoc peculiariter de relationibus divinis excitamus.

§. II.

Aliqua ad dubij decisionem prælibantur.

PRo hujus dubij decisione recolendum est primo in memoriam id, quod *in 1. tomo tractat. 4. disputatione 4. à numero 17. usque ad 21.* tetigimus, & *disputatione 7. à numero 71. usque ad 78. necnon 85. & 86.* paulo latiùs diximus, nempe, essentiam, sive naturam divinam, necnon & attributa posse distingui in duos conceptus, nempe, in se ipsa, ut habent rationem transcendentium, & in se ipsa, ut sortiuntur rationem essentiæ, sive naturæ divinæ, & attributorum, exerceantque formalissimè, & expressè hæc munera. 72. Prima animadversio pro decisione dubij.

Secundò recolendum est, essentiam, sive naturam, & attributa divina sumpta secundum rationem transcendentium, & ut sortiuntur rationem essentiæ, sive naturæ Dei, & attributorum, non ita distingui adhuc secundum nostros conceptus, ut natura, v. g. secundum quod concipitur sub conceptu naturæ importet aliquid positivum, quod non importet sub conceptu transcendentis, aut è converso: quia eadem ipsissima formalitas quoad positivum, quod affert, exercet utrumque munus, & habet rationem essentiæ, seu naturæ ut naturæ, & similiter rationem transcendentis; sed distingui penes diversas carentias, quas connotant. Animad. 2.

Tertio recolendum est, has carentias, quas diximus importari ab essentia divina, & attributis secundùm prædictas considerationes acceptis, differre in hoc, quod carentia, quam affert natura divina, v.g. sub conceptu transcendentis, dicit carentiam ultimitatis, & terminationis in quavis serie & linea divina: quatenus per hoc significatur, quod secundum hanc rationem habet imbibi in omnibus aliis lineis divinis, & in eis contrahi per modos seu rationes quasi differentiales proprias illarum linearum, ut in linea justitiæ per modum proprium justitiæ, & in linea intellectus per modum proprium ejusdem intellectus: & ideo affert, quod ipsa divina natura sic sumpta non sit ultima ratio alicujus ex prædictis lineis, nec consideretur formalissimè ut dicit suam rationem ultimam in linea naturæ sub conceptu naturæ, sed dicat hanc eandem rationem naturæ quoad positivum, quod affert, quatenus totum hoc est ulterius contrahibile, & determinabile per modos proprios aliarum linearum: ac proinde non consideratur, ut habet rationem ultimæ, sive in sua linea, sive in quavis alia linea divina. Animad. 3.

Cæterùm carentia, quam affert eadem natura divina, non sub conceptu transcendentis, sed sub conceptu naturæ divinæ ut talis, dicit carentiam ulterioris 73.

ulterioris contractionis, per aliquid positivum pertinens ad lineam naturæ, aut quamvis aliam lineã, quod se habeat ad instar rationis quasi differentialis respectu illius: quia natura divina sub conceptu naturæ dicit divinum *intelligere* primordiale, quatenus ita constituit unicam lineam, sive seriem, aut latitudinem divinam, ut, licèt prædicta linea includat omnia divina per modum transcendentium sumpta; attamen illa linea naturæ non contrahatur, ut est sub conceptu naturæ, per aliquid positivum spectans ad aliquam lineam divinam, quod se habeat ad instar rationis quasi differentialis, sed illa series & combinatio divinarum formalitatum, quas includit, præcisè sistat in *intelligere* primordiali tanquam in ratione quasi differentiali illius: quod idem cum proportione, de divinis attributis, ut habent rationem tum transcendentium, tum attributorum dicimus.

Unde, ut loco citato asserebamus, linea voluntatis, v. g. ut habet rationem attributi voluntatis, nihil aliud erit, quam modus ille, seu ratio quasi differentialis propria voluntatis, ut imbibit per modum transcendentis omnes rationes formales, saltem absolutas, & divinas secundum omnes rationes etiam differentiales, positivas tamen, quas afferunt: ita ut modus ille, seu ratio quasi differentialis propria voluntatis sit omninò ultima in hac latitudine, seu linea, & post ipsam nulla alia sequatur in illa latitudine: & ita sit omninò tam positivè, quàm negativè ultima: ac proinde afferat carentiam iam dictam. E contra vero eadem divina voluntas, non quidem sub conceptu attributi, sed sub conceptu transcendentis considerata, dicit se ipsam quoad omne positivum, quod affert, quatenus imbibitur in omnibus aliis lineis, & in omnibus illis contrahitur per modos proprios earum: & per consequens affert carentiam ultimitatis iam explicatam.

§. III.

Assertio prior ex mente D. Thomæ.

74. Prima assertio. Dicendum ergo est primò, quod, si essentia, sive natura divina sumatur sub conceptu essentiæ, aut naturæ, & ut munus hoc exercet, tunc non includitur intrinsecè, & essentialiter in conceptu relationum ut virtualiter distinctarum ab eadem essentia, & natura sic accepta. Assertionem hanc tuentur communiter Theologi cum Angelico Doctore, & satis clarè deducitur ex iis, quæ ex eodem S. Doctore locis citatis latius diximus quæque modo tangebamus. Quia divina natura sub conceptu naturæ dicit, non utcunque totum id positivum, quod ad lineam naturæ Dei, nempe, ad ipsum *intelligere* primordiale pertinet, sed hoc ipsum, quatenus dicit carentiam ulterioris contractionis in quavis linea, aut serie divina: ergo repugnat quod sub conceptu naturæ includatur in divinis relationibus. Patet consequentia. Quia hoc ipso, quod in illis includatur, concipitur, quatenus sic est in eis inclusa, tanquam aliquid ulteriùs contrahibile, & determinabile per modos proprios, & rationes quasi differentiales relationum, v. g. Paternitatis: ita ut in illa serie, sive linea divinæ Paternitatis habeat Paternitas esse ratio ultima contrahens prædicata quoquo modo ad illã essentialiter spectantia, & habens se veluti per modum rationis quasi differentialis, & omninò ultimæ intra prædictam lineam: ergo, ut ibidem includitur, non dicit rationem naturæ sub conceptu naturæ, ex defectu prædictæ carentiæ, & ultimitatis.

Probatur ex dictis.

Confirmatur, & explicatur. Quoniam natura divina sub conceptu naturæ dicit divinum *intelligere* primordiale, ut est radix relationum, & omnium aliorum attributorum tanquam proprietatum ipsius: ac proinde quatenus est talis conditionis, ut licèt possit determinari per omnia ista eo modo quo essentia determinatur per suas proprietates: non tamen eo modo, quo ratio communis, sive communitate rei, sive communitate rationis determinatur, & ulteriùs contrahitur per aliqua tanquam per rationes quasi differentiales, & essentiales, seu eo modo, quo prædicata transcendentia per modos sibi correspondentes contrahuntur: ergo repugnat, quod natura divina sub conceptu naturæ includatur in prædictis proprietatibus tanquam quid essentiale ipsis. Patet consequentia. Quoniam, si secundum istam rationem in illis sic includeretur, tunc non contraheretur per prædictas proprietates eo modo, quo essentia contrahitur, seu determinatur per proprietates ut tales; sed eo modo, quo prædicata communia, & essentialia determinantur per rationes inferiores essentiales, & differentiales, quod quidem pugnat cum conceptu naturæ divinæ, quatenus est sub conceptu naturæ, ut ex dictis constat. 75. Confirmatur.

§. IV.

Assertio posterior ex Doctore Angelico desumpta, & primum ejus fundamentum.

Dicendum est secundò, quod, si divina essentia sive natura accipiatur, ut habet rationẽ transcendentis, tunc intrinsecè, & essentialiter clauditur in conceptu relationum quoad omne positivum, quod prædicta essentia, sive natura affert. Assertio hæc desumitur ex D. Thom. *infra q. 33. art. 3. ad 1.* ubi sic habet: ***Communia absolutè dicta secundum ordinem intellectus nostri sunt priora, quam propria: quia includuntur in intellectu propriorum.*** Cumque non includantur sub conceptu naturæ aut attributorum, ut dictum est, oportet, quod includantur, quatenus concipiuntur per modum transcendentis. 76. Assertio secunda, & primum argumentum ex D. Thom.

Nec obest solutio Ægidij *loco in hoc eodem dubio* infra referendo, nempe, Sanctum Doctorem loqui de propriis, & communibus in concreto, non verò in abstracto. Constat autem, Patrem æternum includere divinam essentiam: siquidem est verè Deus, cum tamen Paternitas eam non includat. Sicut certum est, suppositum humanum in concreto sumptum includere humanitatem; cum tamen personalitas hominis in abstracto considerata eam non includat. 77. Effugium Ægidini.

Non igitur hoc obest. Quoniam D. Thom. absolutè loquitur de communibus, & propriis, quæ sunt in divinis, sentiens, omnia communia includi in quibusvis propriis Dei, licet hanc doctrinam generalem ibidem applicuerit ad communia, & propria in concreto accepta, & exemplificaverit in propriis in concreto etiam sumptis. Evanescit.

Unde in hoc art. ubi loquebatur de communibus, & propriis in abstracto acceptis, hanc eamdem doctrinam de inclusione communium in propriis applicuit ad propria in abstracto etiam accepta his verbis: ***Sic igitur ex ea parte, qua relatio in rebus creatis habet esse accidentale in subjecto, relatio realiter existens in Deo habet esse essentiæ divinæ, idem omnino ei existens. In hoc verò, quod ad aliquid dicitur, non significatur aliqua habitudo ad essentiam: sed magis ad suum oppositum.*** Ubi in hoc loco comparat S. Doctor relationem creatam in abstracto cum divina

divina in abstracto etiam sumpta, quod, sicut creata habet *esse* accidentale in subjecto, ita divina, ut correspondet creatæ, habet *esse* essentiæ divinæ. Cumque relatio creata, ut habet *esse* accidentale in suo subjecto, includat in suo conceptu rationem communem accidentis: consequens est, ut etiam relatio divina includat in suo conceptu id, quod correspondet in ea relationi creatæ, ut est in suo subjecto: ac proinde claudat in suo conceptu rationem essentiæ: secundum quam juxta mentem D. Thom. correspondet relationi creatæ secundum prædictam rationem consideratæ.

Et hoc ipsum docuit *de Potentia q. 8. art. 2* his verbis: *Et sicut relatio in rebus creatis oportet quod sit accidens: ita oportet, quod sit in Deo substantia: quia quidquid est in Deo, est ejus substantia. Oportet ergo relationes secundum rem esse divinam substantiam.* Ubi ex eo, quod relatio in rebus creatis est accidens, colligit, relationem divinam esse ipsam substantiam Dei: ac proinde essentialiter includere substantiam Dei, sicut relatio creata rationem accidentis: & ex hoc colligit, relationem esse secundùm rem divinam substantiam: quia id, quod includit aliud per modum transcendentis quoad omne positivum ab eo allatum, non potest ab eo realiter actualiter quoad prædictum positivum distingui, sive ratio illa transcendens sumatur, ut est transcendens, sive ut habet rationem, v.g. essentiæ, & naturæ: quia positivum utriusque rationis est omninò unum & idem.

Zumel. Bannez. Caietan. Nazar. Torres. Suarez. Valentia. Arrubal. Granado

Unde hanc eandem sententiam tuentur Zumel *in præsenti q. 2. & 3.* Bannez *ad hunc eundem articulum dub. 3. ad 6.* ubi pro ea refert Cajetanum. Nazarius *controversia 1. conclus. 7.* Torres *disput. 3.* Suarez *lib. 4. de Trinit. c. 7.* Valentia *lib. 1. de Trinit. cap. 29. colum. 3.* Arrubal. *disp. 101. cap. 4. num. 16* Granado *tract. 3. de Trinitate disp. 4. sect. 2.* & alij.

78. *Ratio prima fundamentalis.*

Ratio prior, & fundamentalis pro hac assertione desumitur ex D. Thoma in verbis relatis *ex hoc art. & quæst. citata de Potentia*, quam supra *dubio 2. hujus disputationis num. 24.* adduximus ad probandam identitatem formalem inter essentiam divinam, & relationes, quæque potest (quoad præsens attinet) sub hac forma proponi, & urgeri. Nam de relationibus divinis philosophari debemus ad instar relationum creatarum, semotis tamen imperfectionibus, & tribuendo illis absolutè & simpliciter sumptis omnem excogitabilem perfectionem, quæ cum earum rationibus formalibus non pugnaverit: sed relationes creatæ præter esse *ad* relativum, quod ex suis peculiaribus rationibus formalibus dicunt, includunt intimè, & essentialiter esse *in* absolutum: ergo etiam relationes divinæ ultra proprium esse *ad* relativum includent essentialiter aliquod (ut sic dicamus) esse *in* absolutum semotis imperfectionibus, seu aliquid absolutum, & perfectissimum correspondens prædicto esse *in* absoluto relationum creatarum, nempe *esse* absolutum, & perfectissimum divinæ essentiæ.

Major constat inductivè in aliis rationibus formalibus divinis, ut in liberalitate, misericordia, & justitia, de quibus philosophamur ad instar illorum, quæ reperiuntur in his virtutibus in creaturis, removendo tamen imperfectiones inhærentiæ, & alias similes; & tribuendo eis *esse* substantiale perfectissimum, & infinitum, & quidquid cum earum formalibus rationibus non pugnat.

79. Minor autem constat ex iis, quæ *in hac disputatione num. 21.* diximus, nempe, relationem creatam respicere subjectum, tum ut trahat illud ad terminum, secundum quam rationem dicit *in* relativum, tum etiam ut sustentetur ab eo tanquam à vero subjecto, & causa materiali sui *esse*, & secundum hanc rationem dicit *in* absolutum: quia sicut subjectum præcisè ratione sui, rationeque propriæ consistentiæ actualis, & perfectionis habet sustentare relationem: ita ipsa relatio, quatenus respicit subjectum ut sustentativum, & causam materialem sui *esse* sistit secundùm hunc conceptum, & habitudinem inadæquatam in subjecto; ac proinde prædicta habitudo, seu prædictum *in* est absolutum, non verò formaliter relativum de prædicamento relationis: quippe quod non sumitur ex correlativo, sed ex subjecto.

Consequentia autem ejusdem primi, & principalis syllogismi hujus rationis ex utraque præmissa nuper probata satis videtur constare. Unde videmus, quod sapientiæ creatæ, quæ habet duas rationes, nempe, quod sit inhærens, & quod sit cognitio rei per altissimas causas, finita tamen & limitata, correspondet in divina sapientia duplex alia ratio: ita ut primæ rationi inhærentiæ correspondeat *esse* substantiale, & independens ab alio ut à subjecto, includensque omnem perfectionem, quæ cum ejus natura non pugnat, & secundæ rationi debeat correspondere esse perfectissimam, & infinitam cognitionem rei per altissimas causas.

§. V.

Adversariorum prima responsio ad præcedentem rationem D. Thomæ & ejus impugnatio.

Ex quibus omnibus fit primo, nihil obesse, si huic rationi occurras ex Vasquez *disp. citat. cap. 3.* unamquamque relationem sive creatam, sive increatam, & divinam afferre *in*, & *ad*, aliter tamen, & aliter. Nam relatio creata importat *in* secundùm rem, seu *in* reale; relatio verò increata *in* secundum rationem, quatenus concipitur à nobis quasi inesse in essentia divina. Et ita non sequitur, quod includat essentialiter in suo conceptu aliquod *in* absolutum, & reale, sive ipsum *esse* absolutum, & per se subsistens divinæ essentiæ. 80. *Prima solutionis facta.*

Corruit hæc solutio ex dictis.

Ex dictis igitur fit primò, nihil obesse hanc solutionem. Quoniam sicut relationi creatæ, quatenus dicit *esse ad* relativum, correspondet in divina relatione aliquid reale: ita esse *in* absoluto ejusdem relationis creatæ debet correspondere in relationibus divinis aliquid absolutum secundùm rem semotis imperfectionibus, atque adeò *esse* absolutum & per se subsistens divinæ essentiæ ibidem essentialiter inclusum: sicut in relatione creata invenitur essentialiter inclusa ratio aliqua absoluta, nempe, esse *in* jam explicatum.

Confirmatur. Nam, etsi relatio divina, v.g. Filiatio, non inhæreat per modum veri, & realis accidentis in Filio, aut essentia divina; attamen præbet fundamentum intellectui nostro ad hoc, ut concipiamus illam, ut quasi inhærentem, semotis tamen imperfectionibus, seu afficientem (modo alibi tangendo) Filium, & ipsam divinam essentiam, ut habet rationem essentiæ, sive naturæ: ergo, sicut relatio creata dicit essentialiter duplex *in* reale; aliud relativum, quo verè & realiter inest subjecto trahendo illud ad terminum; aliud verò absolutum, quo respicit subjectum, sistendo in illo propter rationem jam dictam: ita relatio divina 81. *Confirmatur.*

divina

divina præbet fundamentum intellectui nostro ad hoc, ut concipiamus in illa duplex *in* secundùm rationem, semotis tamen imperfectionibus; aliud quo intelligatur afficere personam, v. g. Filij, trahendo illam ad Patrem; aliud verò, quo afficiat divinam essentiam sub conceptu essentiæ, sive naturæ, & respiciendo illam eo modo, quo proprietas respicit essentiam, & naturam ut talem, à qua dimanat, quamque afficit, aut quasi afficit: ergo hoc *in* secundùm rationem fundamentaliter sumptum erit aliquid absolutum: siquidem, sicut essentia, ut habet rationem essentiæ, non est talis per ordinem ad Filium, ita respectus proprietatis ad essentiam sub conceptu essentiæ sistit in ipsa essentia: & per consequens essentialiter includet aliquod *esse* absolutum, ratione cujus fundet prædictum *in* secundùm rationem, quod quidem non sit *esse* aliud præter *esse* absolutum divinæ essentiæ, ut ex dictis, & ex statim dicendis magis constabit.

§. VI.

Solutio alia ejusdem rationis Angelici Doctoris, & illius eversio.

82. *Secunda evasio Iunioris.* Fit secundò, nihil etiam referre, si aliter cum Iuniore quodam occurras, quòd ex hac ratione ad summum sequitur relationem divinam debere includere aliquod *esse* absolutum per se subsistens; non tamen *esse* absolutum divinæ essentiæ. Sicut licet sapientia creata dicat *in* absolutum, & accidentale; non tamen inde fit, quod id, quod correspondet huic rationi in sapientia increata, sit *esse* absolutum divinæ essentiæ; sed ratio substantiæ divinæ independens ab alio ut à subjecto, quæ sit communis communitate rationis respectu omnium formalitatum divinarum, quæque adhuc secundùm rationem substantiæ divinæ distinguatur virtualiter ab illa (ut sic dicamus) portione divinæ substantiæ, quæ convenit divinæ essentiæ, & attributis.

Animadversio pro validiori prædictæ evasionis impugnatione. Ex dictis igitur constat, hoc nihil referre. Quoniam id, quod invenitur in relatione creata satis ostendit, relationem divinam debere essentialiter includere *esse* absolutum divinæ essentiæ. Hoc autem sic explicatur, animadvertendo priùs, quòd illud *in* absolutum repertum in relatione creata, non est *in* absolutum ut sic, ita ut immediatè, aut directè contrahatur per *in* seu per *ad* relativum. Quia, sicut esse *ad* relativuum in communi acceptum debet contrahi per particulares modos, sive rationes differentiales relativas: ita esse *in* absolutum repertum in relatione creata debet contrahi per speciale, & atomum esse *in* absolutum ibidem inventum.

83. *Ratio animadversionis.* Et ratio videtur aperta utrobique ex alibi dictis, & communiter receptis, nempe, quod id, quod est commune, & transcendens communitate rationis, habet duo. Tum, quòd non distinguitur virtualiter ab eo, in quo transcenditur: & ideo ens inclusum in rationalitate non distinguitur virtualiter ab illa. Tum etiam, quod non constituit peculiarem lineam, sed est lineæ illius rationis formalis atomæ, in qua transcenditur. Et propterea ens sic imbibitum in relatione creata non constituit peculiarem lineam distinctam ab eadem relatione; sed inclusum ibidē est formaliter relativum: sicuti etiam inclusum in re absoluta, est formaliter absolutum: ergo, cùm *in* absolutum inclusum in relatione creata per modum transcendentis sit commune cōmunitate rationis respectu illius, & aliorum prædicamentorum, & semper conservet, quòd sit *in* absolutum, oportet, ut imbibatur per modum transcendentis, non quidem in ipso *in* relativo, seu in ipso *ad* respiciente subjectum ut trahibile ad terminum; sed in speciali aliquo *in* absoluto, ut ita prædicta ratio accidentis absoluti generalissimè sumpta, seu prædictum *in* absolutum possit ibidem conservare rationem suam absolutam, & indistinctionem virtualem ab eo, in quo transcenditur; quam tamen rationem absolutam unà cum prædicta indistinctione virtuali non posset conservare, si id, in quo transcenditur, esset ipsum *ad*; seu *in* relativum: siquidem, ut dicebamus, id, quod est commune per modum transcendentis communitate rationis, debet esse relativum, ut transcenditur in ratione relativa, & non absolutum; & id, quod est absolutum, & rationem absoluti conservat, non potest non virtualiter distingui ab *esse* relativo. Unde rationem, ut sic dicamus, quasi differentialem, & absolutam repertam in relatione, in qua transcenditur *in* absolutum vt sic, possumus non incongruè circumloqui per hoc, quòd sit *in* absolutum, seu peculiaris ratio determinans *in* absolutum, quæ sit talis conditionis, ut trahat secum indispensabiliter esse *ad* relativum, ipsumque proximè initiet.

Hinc ergo ad intentum suadendum sequens deducitur impugnatio. Quoniam illud *in* absolutum repertum in relatione creata non est *in* absolutum ut sic, ita ut immediatè, aut directè contrahatur per *in*, seu per *ad* relativum; sed per speciale *in* absolutum iam explicatum, ut *numer. praecedenti* ostendimus: ergo etiam illud *esse* absolutum, quod in divina relatione correspondet huic *in* absoluto, non erit præcisè *esse* absolutum divinum ut sic, quod est commune communitate rationis respectu omnium rationum absolutarum, quæ in Deo reperiuntur; sed erit *esse* absolutum includens hanc rationem, & contrahens, aut quasi contrahens illam per specialem modum, aut quasi rationem differentialem absolutam, ut ita detur debita proportio inter contrahibile, quod est commune communitate rationis, & inter contrahens: & per consequens illud *esse* absolutum erit *esse* absolutum divinæ essentiæ; imò & divinorum attributorum. 84. *Hinc confutata ut Iunioris evasio.*

Patet hæc ultima consequentia. Tum, quia in divinis non datur *esse* absolutum peculiare quasi atomè contractum, nisi *esse* absolutum divinæ essentiæ, & attributorum, ut communiter docent omnes Theologi: & nequit (ut ex statim dicendis ampliùs patebit) includi in relationibus *esse* absolutum divinæ essentiæ, quin includatur ibidem *esse* absolutum divinorum attributorum; & è converso.

Tum etiam, quia illud *esse* absolutum quasi atomè contractum intra lineam absoluti, si distingueretur ab *esse* absoluto divinæ essentiæ, & attributum, non posset esse nisi in eo, in quo *esse* absolutum proprium relationis creatæ distinguitur ab *esse* absoluto aliorum accidentium, nempe in hoc, quòd intimè, & indispensabiliter afferret secum *esse* relativum, ita ut cui convenit illud peculiare *esse* absolutum, conveniat etiam *esse* relativum, & non sufficiat, quòd aliàs identificet sibi prædictum *esse* relativum: quia hoc etiam reperitur in *esse* absoluto proprio divinæ essentiæ, & attributorum: ergo eo ipso tale *esse* absolutum distinctum ab *esse* absoluto, v. g. divinæ essentiæ, nequibit in Deo reperiri, in quo, quidquid est absolutum, est commune in omnibus personis, & relationibus, absque eo quod *esse* relativum proprium unius personæ conveniat, aut possit convenire alteri.

Neque

85. Rejicitur id quod adducitur pro evasione ietvanda.

Neque id, quod de *esse* absoluto sapientiæ increatæ correspondente rationi accidentis repertæ in sapientia creata objicitur, est alicujus roboris. Nam, ut ex iis, quæ in sequenti ratione dicemus, satis patebit, sapientia increata, ultra illud *esse* absolutum in hac responsione assignatū, debet etiam includere *esse* absolutum divinæ essentiæ per modum transcendentis in ea inclusum. Quia non solùm debet ei correspondere aliqua ratio libera ab imperfectionibus, sed talis conditionis, ut habeat omnem excogitabilem perfectionem, quæ cum natura ejus non pugnaverit: non pugnat autem cum sapientia increata, & infinitè perfecta, ut includat in sua ratione infinitatem in genere entis, ex eo quod in ea ipsa divina essentia, & attributa per modum transcendentis includantur: sicut, id non repugnare in divinis relationibus, satis ex ratione facta constat.

§. VII.

Objectio notanda contra eamdem priorem rationem secundæ assertionis, & enodatio ejus.

86. Objectio prima contra eamdem priorem rationem assertionis.

NEque obest, si ultra evasiones datas ad enervandam hanc rationem D. Thomæ objicias primò, non posse cohærere cum natura relationis creatæ prædicamentalis, quòd dicat hoc duplex *in*: ergo ratio Angelici Præceptoris hoc supponens ruit. Consequentia videtur perspicua. Antecedens autem probatur. Tum, quia relatio creata diffinitur per hoc, quòd totum suum *esse* sit ad aliud: ergo non includit essentialiter *in* absolutum, & multò minùs *in* speciale absolutum; sed solùm *in* relativum, seu ipsum *ad*, quod ita sit ad terminum, ut faciat, quod etiam subjectum, cui inest, trahatur ratione illius ad eumdem terminum. Patet consequentia: quia alioqui non posset salvari, quod totum *esse* ejus, sed solùm aliquid ejus esset ad terminum. Tum etiam, quia aliàs prædicamentum relationis non esset simplicissimum; sed compositum ex duplici isto *in*, alio quidem absoluto, alio verò relativo virtualiter inter se distinctis: quod quidem pugnat cum generalissimo relationis, sicut & cum aliis generalissimis: & propterea quantitas, v. g. ut constituit generalissimum, non constat ex multiplici ratione virtualiter distincta; sed dicit quid simplicissimum, & quidquid in eo includitur, scilicet ratio entis, & accidentis ut sic, non distinguitur virtualiter ab eo, neque cum illo compositionem facit, ut nostri Complutenses *in sua Logica disputatione* 11. *numero* 52. docent. Tum denique, quia cum natura differentiarum pugnat, quòd coalescant ex duplici ratione virtualiter distincta, ut prædicti Complutenses *disputat.* 7. *suæ Logicæ numer.* 41. docent: ergo etiam cum ratione (ut sic dicamus) ultima constitutiva generalissimi prædicamenti relationis: ac proinde cum ipsa natura prædicamenti relationis creatæ pugnabit, quòd in ea sit duplex ratio *in* virtualiter distincta, per quam in sua peculiari ratione generalissimi constituatur, & ab omnibus aliis distinguatur.

Occurritur.

Respondetur enim negando antecedens. Et ad primam probationem dicendum est, quod etsi relatio prædicamentalis adæquatè sumpta importet utrùmque *in* iam explicatum: nihilominùs aliter importat *in* absolutum, & aliter relativum. Quoniam illud prius *in* affertur ab ea, tanquam quid initiativè, proximè tamen, & intrinsecè pertinens ad ipsam, & hoc modo illam constituens; attamen posteriùs *in* spectat ad eam per modum constitutivi formalis, & ultimati, ita ut tota & adæquata ratio relationis ex hoc *in* absoluto, ut ex initiativo suæ essentiæ, & ex *in* relativo, seu esse *ad*, ut ex formalissimo, & ultimo constitutivo coalescat. Unde non mirum, quod relatio definiatur per hoc, quod totum suum *esse* est ad aliud: quia diffinitur quoad id, quod est in ea formalissimum, & ultimatè constitutivum, & quoad hoc verissimum est, totum suum esse consistere in hoc, quòd sit ad aliud.

Adde, quòd explicato hoc ultimo constitutivo, & relatione ipsa, ut ex eo constituitur, manet ibidem virtualiter explicatum aliud *in* absolutum consistens in hoc, quòd sit talis conditionis, ut habeat indispensabilem nexum cum ipso esse *ad*. Quia cùm prædictum esse *ad*, ut respiciens subjectum trahendo illud ad terminum, seu (quod in idem redit) ipsum *in* relativum sit id, quod est formalissimum relationis, oportet, ut explicato hoc, explicetur implicitè quoad cuncta, quæ in ea inveniuntur; nam *in* absolutum debet esse talis conditionis, ut subsit prædicto esse *ad* ut rationi formaliori, & ut habeat nexum indispensabilem cum illo. Et ita ob hanc rationem diffinitur relatio per *ad* potiùs, quam per aliquid aliud. 87. Aliter fit satis objectio.

Ex quo ad secundam probationem dicendum est, prædicamentum relationis esse simplicissimum absque omni compositione quoad id, quod est formalissimum in illo, nempe quoad esse *ad* præcisè; non verò quoad ejus adæquatam rationem, idest, ut coalescit ex hoc, & ex eo, quod per modum initiativi dicit. Nec obest, quod generalissimum prædicamenti quantitatis, & alia generalissima non sint composita ex duplici ratione virtualiter distincta. Quoniam hoc est proprium prædicamenti relationis, ut respiciat subjectum ut tale unà cum aliis accidentibus, ac proinde habeat *in* absolutum: & insuper respiciat terminum per modum puri termini, & ideò sit ibidem *in* relativum, ut *num.* 79. dicebamus.

Nec oppositum hujus intendunt nostri Complutenses loco citato; sed solùm, quod non sit in generalissimo relationis compositio aliqua ex duplici ratione, alia superiori, & univoca; alia verò inferiori: & per consequens, quod non sit ibidem compositio ex genere, & differentia: alioqui tale generalissimum rationem generalissimi amitteret. Nos autem hanc compositionem in generalissimo relationis non admittimus: imò nec ullam compositionem superioris essentialis & rationis similiter essentialis contrahentis rationem illam priorem. Quoniam *in* absolutum non se habet per modum rationis essentialiter superioris respectu *in* relativi, aut è converso; sed *in* absolutum ut sic solùm comparatur per modum rationis essentialiter superioris cum peculiari illo *in* absoluto, seu peculiari ratione absoluta propria relationis, quam iam explicuimus, à quaque virtualiter non distinguitur: & *in* relativum solùm includit per modum superioris essentialis *in*, prout abstrahit ab *in* absoluto, & relativo, & rationem ipsam entis; à quibus non est virtualiter distinctum. Et ita peculiare *in* absolutum relationis creatæ, & *in* relativum ejusdem solùm comparantur per modum duplicis rationis, quarum quælibet est inadæquata relationi, & propria ipsius ut distinctæ ab aliis prædicamentis; licet una earum, nempe *in* peculiare absolutum, sit ratio prior, & initiativa; cùm tamen alia, nempe *ad*, seu *in* relativum, sit ratio formalissima respectu illius prioris: ac proinde quodammodo formalizans eam. 88. Conciliatur doctrina N. Complut. cum præcedenti.

Nec mirum videri debet, quod aliquod prædicamentum ob peculiarem rationem suam exigat quod coalescat ex duplici ratione inadæquata virtualiter distincta, quarum quælibet sit propria illius, & una quodammodò formalizet aliam: sicut non est mirum, quòd in aliis rebus dentur etiam plures rationes inadæquatæ, & atomæ virtualiter distinctæ, ut patet in opinione probabili eorũ, qui distinguunt virtualiter in Deo *esse* radicale intellectivum ab intellectu, & intellectione: & tamen asserunt, naturam divinam consistere adæquatè in omnibus illis: ita ut in ipso *esse* radicaliter intellectivo petente intellectum, & intellectionem perfectissimam consistat initiativè, & inadæquatè, & in intellectu hinc dimanante, & prædictam intellectionem exposcente habeat etiam inadæquatè, licet non ultimatè, consistere: ac tandem intellectio sit alia ratio inadæquata, & formalissima, quodammodo formalizans duas alias, quæ se habent, non per modum rationum communium; sed per modum rationum propriarum, & peculiarium Dei. Quam opinionem tuetur noster Cornejo 1.
N. Cornejo. *p. tract. 1. disp. 1. dub. 4.*

89. Et ratio quoad hoc est eadem utrobique. Quia nimirum nec generalissimo repugnat constitutio ex pluribus virtualiter distinctis, dummodò ibi non includatur compositio ex genere, & differentia. Et similiter cum divina natura non pugnat prædicta constitutio non involvens compositionem hanc Metaphysicam, aut alia, quæ sit tanta, quanta compositio Metaphysica, ut in hoc dubio id explicabimus.

Ex quo ad tertiam probationem respondetur, quòd sicut pugnat cum differentiis, quòd includant alias differentias virtualiter distinctas per modum differentiarum essentialiter superiorum; non tamen, quòd duæ differentiæ non sic se habentes sint inadæquatæ respectu constitutionis alicujus rei: ita pugnat cum generalissimo relationis, quod includat duas rationes virtualiter distinctas, & sic ordinatas; non tamen, quod includat prædictas rationes, dummodo una non includatur essentialiter in altera.

90. Replica. Nec refert, si urgeas, quòd si semel in relatione creata hæc duo *in* non ita conferuntur inter se, ut *in* absolutum essentialiter includatur in altero *in* relativo: sed solùm habent inter se identificari: ruit etiam ex hoc capite ratio adducta ex Angelico Doctore ad probandum, essentiam divinam, seu id, quod correspondet in divinis ipsi *in* absoluto relationis, imbibi in ipso esse *ad* relationis divinæ per modum prædicati essentialis, & transcendentis: licet prædicta ratio maneat in suo robore ad suadendam identitatem inter relationem divinam, & essentiam: ergo, &c. Antecedens probatur. Quia ex eo, quod repetitur in relatione creata, arguit Angelicus Præceptor ad divina: ergo, si in illa *in* absolutũ, & relativum solùm identificantur, & unum non includitur per modum transcendentis in alio, oportebit, ut hinc solùm possit colligi identitas inter divinam essentiam, & relationes: non verò quod essentia correspondens *in* absoluto relationum creatarum includatur in ipso *ad*, seu in ipso esse *in* relativo relationum divinarum.

Confirm. 1. Confirmabis. Quia non videtur esse quid intimius in divinis relationibus essentia Dei inclusa in illis, quam in quovis accidente ordo ad subjectum ut tale, ac proinde *in* absolutum. Si ergo in conceptu *ad* relationis creatæ non transcenditur *in* absolutum, non est cur *in* absolutum divinarum relationum, scilicet essentia, imbibatur per modum transcendentis in ipso *ad* earumdem relationum.

Confirm. 2. Confirmabis adhuc. Quia si semel *in* absolutum in relatione creata debet contrahi per specialem modum absolutum, quia prædictum *in* est essentialiter superius ad illam, ut peculiari modo inest subjecto quatenus tali, nequibit essentia divina intimè per modum transcendentis includi in divinis relationibus, secundum quod dicunt suum esse *ad*. Quia id, quod se habet per modum transcendentis respectu relationis, ut dicit *ad*, contrahitur eo modo, quo ratio superior essentialiter habet contrahi per rationes essentialiter inferiores: constat autem, quòd id, quod est formalissimè relativum, nequit esse essentialiter inferius respectu rationis absolutæ.

91. Solvitur replica. Respondetur enim, satis esse, quòd in ipsa relatione creata adæquatè concepta secundum id, quod intrinsecè, & essentialiter dicit, includatur *in* absolutum, ad hoc ut inde cum D. Thoma colligamus, quod in relatione divina secundum suum esse *ad* consideranda debet essentia Dei, ut habet rationem transcendentis, intimè, & essentialiter imbibi: quamvis in ipso esse *ad* relationis creatæ, ut distincto virtualiter ab esse *in* absoluto, non habeat sic imbibi prædictum *in* absolutum.

Roboratur ratione. Hoc autem sequenti ratione potest sic ostendi. Nam in relatione creata ideo *in* absolutum ut sic includitur in peculiari illa ratione absoluta reperta in eadem relatione, & prædictum *in* sic contractum non includitur iterùm transcendentaliter in esse *ad* ejusdem relationis, quia illud *in* est finitum & limitatum: ergo illud absolutum, & contractum, quod reperitur in relatione divina, nempe, ratio entis divini, & absoluti contracti ad hoc, ut sit ipsa essentia Dei, & in ea transcendentaliter imbibiti, quæque correspondet *in* absoluto, & contracto relationis creatæ, debet etiã imbibi transcendentaliter in ipso *ad* ejusdem relationis divinæ.

Consequentia videtur perspicua. Quia ea, quæ danda esse in divinis colligimus ex iis, quæ repetiuntur in creaturis, debent inferri esse ibidem semotis imperfectionibus, & addendo omnem excogitabilem perfectionem, quæ cum illorum natura non pugnaverit: ergo, si in relatione creata provenit ex limitatione, quòd *in* absolutum ut sic ibidem repertum solùm includatur per modum transcendentis in speciali illo *in* absoluto, seu in peculiari illa ratione absoluta inventa in eadem relatione creata, non verò prædictum *in* absolutum sic contractum iterùm transcendatur in esse *ad*, oportebit hoc semovere in relatione divina, & addere perfectionem oppositam: ac proinde necesse erit, quòd illud absolutum, & contractum, quod in ea reperitur, nempe, ratio entis divini, & absoluti contracti ad hoc, ut sit ipsa essentia Dei, & in ea imbibiti, quæque correspondet *in* absoluto, & contracto relationis creatæ, habeat imbibi in ipso esse *ad* ejusdem relationis.

Antecedens autem etiam constat. Tum, quia 92.
ratio aliqua facta hæc tam in specie atoma, quàm in individuo, non potest esse transcendens, maximè in alia ratione virtualiter distincta, nisi sit infinita: quoniam rationis finitæ amplitudo tollitur per hoc, quòd fiat hæc in specie atoma, & in individuo: & ita hoc ipso, quod habeat suam talitatem atomam, & individualem, determinat alia, quæ in ipsa essentialiter reperiuntur; non tamen est determinabilis per aliquid aliud virtualiter distinctum, in quo essentialiter includatur: ergo hoc, quod est *in* illud absolutum, & contractum relationis creatæ non includi per modum transcendentis

cendentis in ipso esse *ad* virtualiter distincto, provenit ex finitate & limitatione.

Tum etiam, quia nihil finitum ut tale potest esse commune communitate rei respectu plurium rationum virtualiter distinctarum; sed hoc proprium est rei infinitæ: & propterea sola natura divina est per modum naturæ communis communitate rei pluribus personis divinis: ergo *in* absolutum, & contractum ad *esse* hujus nequit, hoc ipso quòd sit finitum, includi per modum transcendentis in esse *ad*, v.g. paternitatis creatæ. Patet consequentia. Quoniam hoc ipso, quòd includeretur per modum transcendentis in esse *ad* paternitatis, deberet etiam sic imbibi in alia ratione virtualiter distincta, nempe in prædicto esse *ad*, ut est hoc in individuo, ut in aliis transcendentibus cernitur: & ita prædictum *in* contractum esset commune communitate rei respectu plurium rationum virtualiter distinctarum.

93. **Diluitur prima confirmatio.** Ad primam confirmationem respondetur negando antecedens. Quoniam etsi quodvis accidens adæquatè sumptum debeat dicere *in* absolutum, illudque intrinsecè, & essentialiter includere: & insuper licèt quævis ratio inadæquata alicujus ex prædicamentis accidentium imbibat *in*, prout abstrahit ab absoluto, & relativo, ac tandem realiter identificetur cum prædicto *in* absoluto; non tamen est necesse, ut secundùm quamvis rationem inadæquatam cum præcisione sumptam includat per modum transcendentis *in* absolutum, ut explicatum est.

Fit obviam secundæ. Ex quo ad secundam confirmationem respondetur, quòd id, quod est commune communitate rationis, quale est verum & reale esse *in* absolutum, & in communi sumptum, non contrahitur nisi per modos absolutos, propter ejus limitationem; id autem, quod est commune communitate rei, idest, quod etsi sit singularissimum, potest tamé esse commune pluribus, capax est propter suam infinitatem, & illimitationem, ut contrahatur sive per modos, aut rationes absolutas, aut per modos, aut rationes relativas: quia, ut ex sequenti ratione constabit, ejus infinitas, & modus universalitatis hoc ipsum exposcit.

§. VIII.

Fundamentum secundum ejusdem secundæ assertionis.

94. **Secunda ratio fundamentalis pro assertione. *D. Thom.*** Secunda, & fundamentalis ratio assertionis, per quam ratio præcedens non parùm illustrabitur, quæque etiam probat, divinam essentiam debere per modum transcendentis includi in omnibus attributis, desumpta est ex D. Thoma suprà *q.7. art.1.* & alibi sæpè; & potest ad hanc formam reduci. Quoniam divina essentia non solùm debet esse infinita; sed etiam debet habere eminentiorem, & universaliorem infinitatis modum, qui excogitari possit; sed, si non includatur per modum transcendentis in divinis relationibus, non haberet eminentiorem, & universaliorem infinitatis modum, qui excogitari posset: ergo debet necessariò in divinis relationibus intimè per modum transcendentis includi. Major est perspicua. Tum, quia aliàs non esset essentia propria Dei. Nam sicut Deus est ens ita perfectum, & infinitum, ut nihil eo melius excogitari possit: ita ejus essentia debet esse infinita, & habere eminentiorem, & universaliorem infinitatis modum, qui excogitari possit. Tum etiam, quia cùm limitatio, aut defectus universalitatis, sive amplitudinis, aut eminentissimæ infinitatis alicujus formæ, sive actus, oriatur ex eo, quòd recipiatur in aliquo subjecto, aut potentia, aut in aliquo habente vestigium potentialitatis, fit inde, ut essentia divina, de cujus ratione est, ut sit omnino irrecepta, & quod sit ipsum *esse* omninò per se subsistens absque aliquo vestigio receptionis, non solùm debeat esse infinita, sed habere infinitatem absque vestigio limitationis, aut minoris alicujus amplitudinis, & infinitatis.

Minor verò etiam constat. Quoniam si essentia divina tantùm haberet identificari cum divinis relationibus; non verò intimè eas pervaderet, intimeque, & essentialiter in eis, ut distinctis virtualiter ab eadem essentia, non includeretur, tunc ejus infinitas, & modus illius non esset eminentissimus, universalissimus, & amplissimus: siquidem tantùm extenderetur ad hoc, ut quasi adhæreret per identificationem cum relatione; non verò ad hoc, ut intimè, & essentialiter illam pervaderet: & licèt identicè extenderetur ad hoc, ut esset ipsa relatio; non tamen ad hoc, ut ei suam infinitatem in genere entis formaliter tribueret.

Consequentia verò ex utraque præmissa satis constat: siquidem divinæ essentiæ debemus tribuere, tum infinitatem, tum etiam eminentiorem, & ampliorem infinitatis modum, qui excogitari possit: ac proinde omne id, quod ad hanc amplitudinem desideratur, quale est, quòd includatur in divinis relationibus, ut virtualiter distinctis ab eadem essentia.

Nec obest, si occurras, divinæ essentiæ, ut virtualiter distinctæ à relationibus (secundùm quam rationem de illa in præsenti loquimur) debere tribui infinitatem, & eminentiorem infinitatis modum, qui intra lineam essentiæ excogitari possit; non verò infinitatem, aut infinitatis modum, qui non sit proprius essentiæ intra lineam essentiæ præcisè consideratæ quoad id positivum, quod importat: infinitas autem, & eminentior infinitatis modus intra lineam essentiæ modo dicto sumptam petit, quòd sit identicè idem cum relationibus, & formalitatibus divinis; non verò, quòd, ut virtualiter distincta ab illis includatur intimè, & essentialiter in eisdem. Unde propter hanc rationem, licèt linea essentiæ divinæ haberet majorem infinitatem, ampliorémque, & universaliorem essendi modum, si ita esset relatio, aut alia attributa, quòd non distingueretur virtualiter ab illis; nihilominùs hoc ei non concedimus: quia tantùm petitur, quòd intra lineam essentiæ sit infinita; non verò intra alias lineas, & ideo debet virtualiter distingui ab illis: ita etiam in præsenti non debet tribui illa infinitas, & amplitudo intenta in hac ratione: quia talis infinitas, & infinitatis modus est extra lineam essentiæ divinæ adhuc quoad positivum, quod affert. 96. Evasio.

Non itaque hoc obest, nec evasio hæc aliquo alio indiget, præterquam aliquali expensione rationis D. Thomæ. Nam repugnat, formam, aut actum aliquem esse omnibus modis finitum, & excludentem infinitatem etiam secundùm quid, nisi sit receptum in vera & propria materia Physica, ut in formis materialibus contingit. Et similiter repugnantiam involvit, aliquam formam, aut actum esse irreceptum in aliquo ut in subjecto, habentem tamen veram potentialitatem respectu sui *esse*, & existentiæ, & non esse simpliciter finitum, & secundùm quid infinitum, quatenùs caret materia, & receptivo: ideoque D. Thomas infrà *quæst. 50. art. 2. ad 4.* inquit, naturam Angelicam Gabriëlis esse simpliciter finitam, quia dicit potentialitatem ad *esse*, & secundùm quid 97. Præcluditur. *D. Thom.*

quid infinitam, quatenus caret materia, & receptivo, per quod forma, & actus, qualis est essentia Angelica, finitur & limitatur, ut ibidem tangemus: ergo etiam repugnabit, actum aliquem esse purissimum, ita ut careat omni receptivo, omnique potentialitate, aut potentialitatis vestigio, & non habere infinitatem, & eminentiorem infinitatis modum, qui excogitari possit: ergo etiam repugnantiam involvet, quòd licèt divina essentia non petat ex vi suæ lineæ, quòd sint aliæ formalitates divinæ absque distinctione virtuali, nihilominùs non habeat ex vi propriæ lineæ quoad positivum, quod affert, quòd includatur in relationibus, aut formalitatibus divinis. Nam hæc minor amplitudo intra suam lineam non aliunde posset provenire, quàm ex eo quòd haberet aliquod receptivum, aut potentialitatem ad *esse*, aut aliquod potentialitatis vestigium: quia hæc sola possunt vel omninò, vel simpliciter finire & limitare, vel tandem contrahere, sive (ut sic dicamus) minuere amplitudinem & universalitatem infinitatis repertæ in divina essentia.

Nec id, quod pro se affert prædicta evasio, est alicujus momenti. Quoniam distinctio virtualis spectat ad divinam perfectionem: quia ad eam pertinet, ut in ipsa non sit confusio linearum, & quod, licèt sit forma simplicissima, sit tamen eminentissima æquivalens pluribus, ut pluribus, in quo distinctio virtualis consistit: ac proinde si hæc deesset in divinis, adesset ibidem aliquid imperfectionis, nempe defectus prædictæ eminentiæ. At ex hoc, quod divina essentia includatur per modum transcendentis in divinis relationibus, non sequitur hæc confusio linearum, quia includitur in eis per modum communis communitate rei, ac proinde per modum formalitatis virtualiter ab eis distinctæ, ut ex dictis *disp. 3. dub. 3. num.* 110 constat.

98. Effugium ad hanc impugnationé. Nec etiam refert, si huic impugnationi occurras, quod licet ad tollendam infinitatem simpliciter alicui formæ, aut actui satis sit, quod recipiatur in aliquo subjecto, aut habeat veram potentialitatem ad *esse*: nihilominùs ad contrahendam (ut sic dicamus) & minorandam illius infinitatem, & amplitudinem sufficit distinctio virtualis, & quod habeat recipere, aut actuare aliquid à se virtualiter distinctum, ut in præsenti contingit: quia eo ipso ejus amplitudo, licèt sit infinita, non est tanta, ut extendatur ad hoc, ut includatur in altero extremo, à quo virtualiter distinguitur; sed solùm re ipsa cum illo identificetur.

Evertitur. Non itaque hoc refert. Quoniam etsi hæc distinctio virtualis sufficiat ad hoc, ut non reperiatur in divinis confusio linearum, ac proinde satis sit ad hoc, ut dentur plures lineæ virtualiter distinctæ: nihilominùs non sufficit ad hoc, ut linea divinæ essentiæ, & cæteræ aliæ lineæ absolutæ non includantur intrinsecè, & essentialiter, ac per modum transcendentis in divinis relationibus. Quoniam, quòd natura divina distinguatur virtualiter à relatione Paternitatis, & unà cum illa constituat personam Patris, non tollit, quominùs natura divina non solùm sit infinita; sed habeat tantam amplitudinem & universalitatem, ut per modum naturæ sit communis communitate rei aliis personis divinis: ergo prædicta distinctio, & constitutio non tollet ab eadem natura divina, quòd sit communis communitate rei per modum transcendentis, eisdem relationibus divinis, in illisque intimè, & essentialiter includatur.

Patet consequentia. Quoniam hæc amplitudo, & universalitas per modum transcendentis communitate rei non dicit majorem perfectionem, quam communitas communitate rei, qua natura divina per modum naturæ est communis tribus personis; quin potiùs hæc posterior communitas est radix illius prioris: & propterea inter omnes naturas sola natura divina potest esse transcendens per transcendentiam communitatis rei, quia sola ipsa est communis communitate rei, & per modum naturæ pluribus personis: ergo si virtualis distinctio inter essentiam, & relationes divinas, & illa quasi compositio, vel, (ut meliùs dicamus) constitutio personæ ibidem intercedens, non est satis ad contrahendam (ut sic dicamus) & minorandam ejus amplitudinem & universalitatem, seu ad tollendum ab ea, quod sit communis communitate rei, & per modum naturæ pluribus personis: neque etiam sufficiet ad auferendum ab ipsa priorem illam amplitudinem, qua sit communis communitate rei, & per modum transcendentis respectu earumdem relationum.

Adde primò, distinctionem virtualem duorum non inferre exclusionem omnimodam unius à conceptu alterius. Nam sicut distinctio realis actualis, sive ex natura rei potest esse duplex; vel per modum excludentis, & exclusi, quo pacto corpus, v.g. & albedo distinguuntur, vel per modum includentis, & inclusi, qua ratione album distinguitur à corpore, & homo ab anima: ita distinctio virtualis duorum potest esse utroque modo: & propterea animalitas, & rationalitas cum præcisione sumptæ distinguuntur in homine distinctione virtuali excludentis, & exclusi; & homo distinguitur virtualiter à rationalitate per distinctionem includentis, & inclusi: similiterque Pater in divinis differt hoc modo à Deitate, quam in obliquo includit. 99. Aliter infringitur hæc solutio.

Adde secundò, quòd, ut in sequenti ratione magis expendemus, essentia divina, & relatio, licet distinguantur virtualiter, non comparantur per modum actus, & potentiæ cum fundamento in re: & ita non intercedit ibidem, vel potentialitas, vel potentialitatis vestigium: ac proinde non est cur sit ibidem vel limitatio, vel limitationis vestigium: ergo non erit cur quasi contrahatur, & minoretur infinitas, amplitudo, & universalitas divinæ essentiæ, ratione cujus contractionis, & minorationis extendi nequeat ad hoc, ut per modum transcendentis in divinis relationibus includatur. Evertitur ampliùs.

§. IX.

Objectio notatu digna contra secundam rationem D. Thomæ, & solutio illius.

Nec obstat, si contra hanc secundam D. Thomæ rationem objicias, quòd si prædicta ratio, & ea, quæ ad illius elucidationem adduximus, aliquid probarent, convincerent utique, relationes divinas includi essentialiter, & per modum transcendentis in divina essentia: hoc autem admitti nequit, ut ex dicendis dubio sequenti constabit: ergo, &c. Major probatur. Quoniam etiam relationes divinæ sunt puræ formæ, & actus puri intra suam lineam, & non habent recipi in aliqua potentia, sive secundùm rem, sive secundum rationem, cum fundamento tamen in re: & per consequens ibi non intercedit aliqua potentialitas, aut potentialitatis vestigium: ergo non est unde limitentur, aut earum infinita amplitudo quasi minoretur, ita ut non possint in essentia, aut in aliis formalitatibus divinis per modum transcendentis includi. 100. Objectio contra secundam rationem.

Respondetur enim negando majorem. Et ad probationem Enodatio.

probationem dicendum est, ex duplici capite posse provenire, quod aliqua forma, aut actus vel simpliciter limitetur, vel ejus infinita amplitudo quasi contrahatur, & minoretur. Primò quidem ex eo, quod recipiatur in aliqua potentia, quæ sit talis secundùm rem, aut secundum rationem, cum fundamento tamen in re. Secundò verò, quia talis forma, aut actus opponitur cum altero, vel saltem cum his, in quibus illud alterum per modum transcendentis essentialiter includitur. Etsi ergo relatio divina non desinat habere illam amplitudinem, & modum infinitatis, quo includatur per modum transcendentis in essentia, aut in aliis formalitatibus divinis, ex eo quòd recipiatur in aliquo habente veram potentialitatem, aut potentialitatis vestigium: siquidem tam ipsa, quàm essentia divina, quam modificat, sunt actus quidam purissimi: nihilominùs tollitur ab eadem relatione modus ille infinitatis, quem habet divina essentia, ac proinde quod non possit imbibi per modum transcendentis in ipsa: ex eo quòd licèt non habeat oppositionem cum divina essentia; opponitur tamen cum suo correlativo, in quo divina essentia debet per modum transcendentis includi. Et ideo, sicut ratione hujus oppositionis nequit intimè transcendi in suo correlativo, ita neque in essentia, de cujus ratione est, ut secundùm omnia, quæ intimè, & essentialiter continet, includatur in omnibus rationibus & formalitatibus divinis.

101. Replica. Ex quo etiam fit, nihil obesse, si urgeas, saltem hinc sequi, quòd Paternitas, v.g. aut Filiatio includatur in spiratione activa per modum transcendentis; & è converso: quandoquidem non habent inter se oppositionem.

Solutio. Ex dictis igitur constat, hoc nihil obesse. Et ideo neganda est sequela quoad primam partem, & concedenda quoad secundam. Ratio autem negandi eam quoad primam partem est, quòd spiratio activa debet, ut statim dicemus, includi per modum transcendentis in Filiatione. Et ita, si Paternitas includeretur hoc modo in spiratione activa, deberet etiam per modum transcendentis includi in ipsa Filiatione: quod tamen, ut *dubio sequenti* dicemus, implicat. Unde propter hanc rationem Paternitas nequit per modum prædicati quidditativi, ac proinde vel per modum rationis quasi differentialis, aut per modum prædicati transcendentis includi in divina essentia: quia inde fieret, ut eodem modo includeretur in Filiatione, ut ibidem latiùs prosequemur.

102. Ratio verò concedendi eamdem consequentiam quoad secundam partem, videlicet quoad inclusionem intimam & per modum transcendentis spirationis activæ in Paternitate, & Filiatione, est. Tum, quòd sicut prædicta spiratio activa ratione suæ infinitatis, & quia non opponitur cum Paternitate, & Filiatione, potest esse communis communitate rei respectu Patris, & Filij: ita etiam ob eamdem rationem poterit esse communis communitate rei per modum prædicati transcendentis intimè inclusi in eisdem: non secùs (proportione servata) ac propter infinitatem convenientem divinæ essentiæ, est communis communitate rei per modum naturæ, necnon per modum prædicati transcendentis respectu personarum divinarum.

Tum etiam, quia prædicta spiratio activa nec opponitur cum Paternitate, v. g. nec cum aliquo alio, in quo ipsa Paternitas debeat transcendentaliter includi: siquidem nec Paternitas includitur sic in aliqua relatione, nec, si includeretur hoc modo, tunc spiratio activa haberet oppositionem cum ea relatione, in qua Paternitas per modum transcendentis imbiberetur. Constat autem, quòd si propter aliquam rationem spiratio activa non erat imbibenda in Paternitate, v.g. tunc solùm poterat esse hujus ratio, vel quòd spiratio activa opponeretur cum Paternitate, vel cum aliquo alio, in quo prædicta Paternitas deberet per modum transcendentis includi: sicut quòd eadem Paternitas, ut nuper tangebamus, nec includatur in Filiatione, nec in essentia divina per modum transcendentis, oritur ex eo, quòd opponitur cum Filiatione, & ideo nequit in illa sic imbibi: & licèt non opponatur cum essentia, attamen prædicta essentia imbibitur in Filiatione ei opposita: & ideo nequit in prædicta essentia transcendentaliter includi, ne ibi inclusa iterùm in filiatione imbibatur, ut dubio sequenti dicemus.

§. X.

Ultimum fundamentum pro eadem secunda assertione.

ULtimò probatur eadem assertio ratione, quam insinuat D.Thomas suprà *quæst. 3. art. 5.* Nam repugnat summæ simplicitati, & actualitati Dei, quòd sit in eo compositio ex genere, & differentia, vel aliqua alia compositio Metaphysica, quæ sit tanta, quanta est compositio ex genere, & differentia: ergo etiam repugnabit, quòd relationes divinæ non includant divinam essentiam, & divina essentia non includat relationes, saltem quoad totam earum perfectionem: ex eo quòd tota earum perfectio provenit illis à divina essentia, quam includunt. Antecedens videtur certum. Quoniam compositio Metaphysica ex genere, & differentia dicit imperfectionem oppositam summæ simplicitati, & actualitati divinæ, & propterea relegatur à Deo: & per consequens quævis alia compositio, quæ sit tanta sicut ista, debet propter eamdem rationem non admitti in divinis: Consequentia verò probatur. Quoniam compositio extremorum virtualiter distinctorum, quorum unum non includit in suo conceptu aliud, est compositio tanta, quanta compositio ex genere, & differentia: quia hæc tantùm dicit duo extrema virtualiter distincta, quorum unum cum præcisione sumptum excludit aliud à suo conceptu. 103. Ultima ratio assertionis.

Nec obest solutio Vasquez, nempe, quod cum hæc compositio tantùm sit compositio secundum rationem, non obest divinæ simplicitati. Et propterea Deus caret compositione ex genere, & differentia, non quia compositio ista suæ simplicitati deroget; sed quia non convenit univocè cum creaturis, à quibus essentialiter distinguitur. Occurrit Vasquez.

Non itaque hoc obest. Quoniam etsi demus, cōpositionem hanc esse solùm secundum rationem; nihilominùs debet esse secundum rationem cum fundamento in re: compositio autem secundum rationē cum fundamento in re, quæ sit tanta, quanta compositio Metaphysica ex genere, & differentia, quæque constet ex extremis se invicem à suo conceptu excludentibus, derogat summæ simplicitati, & actualitati Dei, quia est compositio ex actu, & potentia cum fundamento in re: & ita res illa non erit actus omninò simplicissimus ex parte rei conceptæ, nec omninò purissimus: siquidem præbet fundamentum ad hoc, ut resolvamus illū in actum, & potentialitatem. Videantur nostri Complutenses *in lib. Physicorum, disput. 8. n. 20.* ubi quoad hoc optimè solutionem istam Vasquezij impugnant. 104. Impugnatur. N. Compl.

Confirmatur, & explicatur ratione deducta ex eodem S.Doctore. Nam etsi non repugnet summæ unitati, Confirmatur & explicatur.

unitati, & simplicitati Dei, dari in eo distinctionem rationis cum fundamento in re ortam ex summa eminentia, & actualitate divina, ratione cujus, licet sit una & simplicissima, æquivalet pluribus aliis rebus spectantibus ad diversas lineas: attamen pugnat cum prædicta unitate, & simplicitate, quòd detur distinctio secundum rationem orta ex aliqua potentialitate, aut potentialitatis vestigio: ergo eadem ratione licèt demus, quod non pugnet cum divina simplicitate, & actualitate compositio secundum rationem orta ex summa actualitate, & puritate Dei; obstabit tamen compositio, quæ duxerit ortum ex aliqua potentialitate, aut potentialitatis vestigio: ergo etiam repugnabit compositio in divinis, cujus extrema sint talis conditionis, ut neutrum includat formaliter aliud, neque ejus perfectionem. Patet consequentia. Quia eo ipso saltem unum ex illis extremis habebit rationem potentiæ cum fundamento in re respectu alterius, quod se habet per modum actus respectu illius.

§. XI.

Sententia opposita, & primum ejus fundamentum cum sua solutione.

105. Placitum adversariorum. *Molina. Vasquez. Ægidius.* Primum fundamentum. PArtem negantem tuentur Molina *in explicatione hujus art. disp.* 6. Vasquez *disp.* 121. *c.* 21 Ægidius à Præsentatione, *tom.* 1. *de Beatitudine lib.* 5. *q.* 13. *art.* 2. *n.* 15. & deinceps, necnon, & alij.

Probatur primò. Quoniam relatio divina, v. g. Paternitatis, ut distincta virtualiter ab essentia, comparatur ad illam, ut quid incommunicabile, & proprium Patris, ad aliquid communicabile, & commune; non quidem communitate rationis, sed communitate rei: ex eo quod eadem singularissima essentia est simul in tribus personis divinis: ergo relatio, ut virtualiter distincta ab eadem essentia, non includit intrinsecè illam. Antecedens satis constat. Consequentia verò probatur. Quoniam commune, & proprium, communicabile, & incommunicabile, ut virtualiter distinguuntur, opponuntur in suis rationibus formalissimis: ergo commune, & communicabile nequibit includi intrinsecè in incommunicabili, & proprio, nempe in Paternitate.

Cõfirmatur. Confirmatur. Quoniam si relatio Paternitatis, ut distincta virtualiter ab essentia, includeret illam, esset etiam communicabilis Filio, sicut ipsa essentia est illi communicabilis: hoc autem dici nequit: ergo &c. Sequela probatur. Quoniam in eo eventu essentia, de qua dicitur esse communicabilem, prædicaretur in sensu formali de relatione: at quidquid in sensu formali prædicatur de prædicato, prædicatur etiam eodem modo de subjecto illo, de quo tale prædicatum prædicatur: ergo etiam de relatione, ut distincta virtualiter ab essentia, prædicaretur esse communicabilem.

106. Everti ur fundamentũ. Respondetur concedendo antecedens intellectum de Paternitate secundùm *esse* relativum, quod à sua ratione quasi differentiali dicit, & neganda est consequentia: ad cujus probationem dicendum est, non esse inconveniens, quod prædicata illa saltem in re superiori, & eminenti, qualis est relatio divina, adunentur, ita ut utrumque sit de ejus conceptu, adhuc ut virtualiter distinctæ ab essentia: ita quidem, quòd sit incommunicabilis quoad id, quod dicit ex proprio conceptu, & pertinet ad propriam lineam; & similiter sit communicabilis quoad id, quod includit ratione essentiæ in ea per modum transcendentis imbibitæ, ac proinde quoad id, quod per se, & directè spectat ad lineam ejusdem essentiæ sic inclusæ: quia, ut suprà *disput.* 3. *num.* 110. dicebamus, essentia divina, adhuc ut habet rationem transcendentis, non spectat per se, & directè ad lineam eius, in quo transcenditur, ex eo quòd est transcendens & communis per transcendentiam & communitatem rei, & conceptus, sive res eo modo transcendens pertinet ad distinctam lineam, ac ea, in qua transcenditur.

Ad confirmationem neganda est sequela: & ad probationem concedenda est major intellecta de essentia divina, non quidem ut habet rationem essentiæ, sive naturæ; sed ut habet rationem transcendentis. Et deinde distinguenda est minor: & si sensus illius sit, quod id, quod prædicatur de aliquo prædicato secundùm se sumpto, & non prout habet aliquem quasi statum sibi peculiarem, potest etiam prædicari de subjecto, de quo tale prædicatum dicitur, concedi debet: si verò sensus illius sit, quod id, quod prædicatur de aliquo prædicato non secundùm se sumpto; sed ut habet aliquem statum, potest prædicari de subjecto, de quo prædictum prædicatum dicitur, neganda est. Et similiter negari debet consequentia: Nam de essentia divina, quæ per modum transcendentis includitur, & prædicatur de relatione, non prædicatur esse communicabilem, nisi prout habet statum transcendentis, sive statum naturæ per modum naturæ: & ita hoc ipsum non debet de relatione, ut relatio est, prædicari, sed id, quod competit prædictæ essentiæ divinæ secundùm se, & ut præscindit ab omni statu, & iis, quæ ratione peculiarium statuum eidem competunt. Dissolvitur confirmatio primò.

Poteſtque hoc explicari exemplo naturæ humanæ, de qua dicitur, esse communem, & communicabilem pluribus: & nihilominùs, licet ipsa in concreto dicatur de Petro v. g. non tamen idcircò Petrus dicitur communis, seu communicabilis pluribus. Quia hæc communitas, & communicabilitas non convenit naturæ humanæ secundùm se, & in omni statu, aut secundùm quod præscindit ab omnibus statibus, sed ut dicit peculiarem statum abstractionis, & comparationis ad sua inferiora. Sicut etiam eadem natura humana, quæ est contracta in Petro, fundat hanc communitatem: & nihilominùs Petrus ut Petrus, de quo dicitur natura humana in cõcreto, nequit eam fundare: quia natura humana, quæ est in Petro, non fundat illam, nisi ut est in quodam quasi statu sibi peculiari, nempe ut præscindit saltem fundamentaliter à Petreitate, à qua tamen Petrus ut Petrus non præscindit. 107. Explicatur exemplo.

Secundò respondetur, & quidem faciliùs, quòd regula illa, *Quidquid prædicatur in sensu formali de prædicato, prædicatur etiam eodem modo de subjecto illius prædicati*, intelligitur quoad id, quod tale subjectum participat de illo prædicato. Et ita, ex eo quod essentia divina per modum transcendentis prædicetur de relatione in sensu formali, & essentia sic inclusa sit communicabilis, solùm sequitur, relationem quoad id, quod participat de essentia, seu quoad prædicata, quæ conveniunt illi ratione essentiæ, esse communicabilem: quod quidem verissimum est, & cum hoc stat, ut relatio quoad propria sui, seu quoad ea, quæ præcisè sunt suæ lineæ, sit incommunicabilis. Quemadmodum cum hoc, quòd Petrus quoad id, quod participat de natura humana, fundet communitatem secundùm rationem, cohæret, quòd quoad ea, quæ sunt propria Petri, ut distincti à natura humana, nequeat fundare hanc communitatem, aut communicabilitatem; sed sit incommunicabilis per incommunicabilitatem oppositam prædictæ communicabilitati. Posterior solutio confirmationis.

§. XII. Funda

§. XII.

Fundamentum secundum opposita sententia, & ejus enodatio.

108. Secundum argumentum. SEcundò probatur eadem sententia. Quoniam relatio, ut distincta virtualiter ab essentia, intelligitur advenire illi, eamque determinare, modificare & contrahere ad *esse* Patris: ergo ut sic distincta non includet intrinsecè eamdem essentiam. Antecedens videtur perspicuum. Quia priùs intelligitur hic Deus, ut est concretum præcisè correspondens Deitati, quàm Paternitas: ex eo quòd essentialia, juxta communem sententiam Theologorum, sunt priora notionalibus. Et deinde intelligitur ad concretum hoc subsequi Paternitas, per quâ hic Deus, ut est concretum Deitatis, & ut est quasi indifferens, ad hoc ut sit Pater, vel Filius, aut Spiritus sanctus, trahitur & determinatur ad *esse* Patris potiùs, quàm ad *esse* Filij. Consequentia verò probatur. Quia sicut id, quod intelligitur advenire alicui, non intelligitur includi intrinsecè in illo: ita id, quod habet contrahere, & determinare aliquid cõmune, ac communicabile pluribus, non includit intrinsecè illud commune, quatenus ab eo virtualiter distinguitur. Propter quod differentiæ contrahentes genus non habent, quatenus ab eo sunt virtualiter distinctæ, includere prædictum genus.

109. Solutio. Nec refert, si occurras, quòd modi particulares entis determinans ens, quod est commune omnibus entibus, trahuntque illud ad *esse* hujus particularis entis, intelliguntur que illi advenire: & tamen non propterea tollitur ab ente, quòd intrinsecè, & essentialiter includatur in suis modis: ergo, &c.

Impugnat eam Vasquez primò. Non igitur hoc refert. Nam in primis contra hoc objicit Vasquez, ens non esse verè commune respectu omnium entium: ex eo quòd tantummodò nomen entis est illis commune, non verò aliqua alia ratio per illud nomen significata; sed significatum ejus tantum sunt omnia entia particularia: hoc autem non contingit in essentia divina respectu relationum: siquidem divina essentia verè est communis, & non utcunque; sed communitate rei respectu earum, dicitque unicam rationem, quæ verè communicatur, sive identificatur cum singulis relationibus, & relationes verè dicunt aliquid proprium, & incommunicabile.

110. Secundò. Deinde. Nam ens non distinguitur ex parte rei conceptæ à suis inferioribus; sed solùm ex parte nostri modi concipiendi. Et ita ex parte rei conceptæ nec modi prædicti adveniunt enti, nec illud determinant, sed tantù ex parte nostri modi concipiendi: & ideo non mirum, quòd ens sit ipsa sua inferiora, & illa includat, similiterque inferiora sint ipsum ens absque aliqua distinctione ex parte rei conceptæ, illudque intra se concludant. Cæterùm essentia divina, & relatio distinguuntur virtualiter ex parte rei conceptæ, ibique est ex parte rei conceptæ quædam ratio determinabilis, & communis, & alia virtualiter diversa, quæ habet rationem determinantis. Et ideo non mirum, quòd ratio determinabilis, quippe habens oppositionem ex parte rei conceptæ cum ratione determinante, nequeat intrinsecè, & essentialiter claudi in ipsa.

Confirmat. Confirmatur. Nam, ex eo quòd ens, & modi illius ex parte solius modi concipiendi, non verò ex parte rei conceptæ distinguuntur, & comparantur per modum determinabilis, & determinantis, propterea, ex parte prædicti modi concipiendi ens non includitur in prædictis modis, ut ex parte ejusdem modi concipiendi distinguuntur ab ente; licèt ex parte rei conceptæ illud includant: ergo hoc ipso, quòd essentia divina, & relationes comparentur ex parte rei conceptæ per modum determinabilis, & determinantis, nequibit relatio, ut virtualiter distincta ab essentia, includere essentialiter ex parte rei conceptæ, eamdem essentiam. Consequentia videtur legitima ex paritate rationis. Antecedens autem probatur. Nam, ut ex parte modi concipiendi comparantur prædicti modi entis cum illo, ut determinans cum determinabili, distinguuntur quoad ipso, præcisè considerantur quoad id, quod exprimunt. Constat autem, quòd, sicut modi entis, v.g. esse per se, non exprimunt ens: ita, ut distinguuntur ex parte modi concipiendi ab eo, & comparantur ut determinationes ejus, non includunt ex parte nostri modi concipiendi ipsum ens.

Respondetur, quòd concesso antecedenti neganda est consequentia. Et ad probationem negari debet antecedens. Nec instantia de differentiis contrahentibus genus obest. Quoniam hæ contrahunt rationem finitam, & habentem conditionem propriâ potentiæ in genere Metaphysico: & propterea prædictum genus debet esse extra rationem differentiarum, & è contra: ne differentiæ desinant esse conceptus simplices, idest, incompositæ ex genere, & differentia: & genus desinat etiam habere rationem potentiæ Metaphysicæ. Cæterùm contractio, aut quasi contractio, quæ reperitur in divinis, est altior, & ibidem non datur ratio potentiæ Metaphysicæ, sed summa, & infinita actualitas: ideoque ratio divinæ essentiæ potest esse intimè inclusa in aliis formalitatibus, & ut sic dicamus, rationibus quasi differentialibus earum, non obstante, quòd prædictæ rationes quasi differentiales & propriæ prædictarum formalitatum sint quasi contractiones divinæ essentiæ, ut habet rationem transcendentis. Quia earum actualitati, & simplicitati eminentissimæ non repugnat, quòd includant actualitatem divinæ essentiæ ut habentis rationem prædicari transcendentis: alioqui, secundum quod sunt rationes quasi differentiales, non includerent omnem excogitabilem perfectionem, quæ cum eis non est incompossibilis. 111. Enodatur secundum fundamentum.

Legitima est solutio inter arguendum tradita. Unde solutio huic secundo argumento inter arguendum tradita est legitima, licèt contractio secundum rationem, qua contrahitur ens ad *esse* substãtiæ, & accidentis per modos essendi per se, & in alio, sit diversa ab ea, per quam contrahitur essentia divina, ut habet rationem transcendentis, ad esse, v.g. Paternitatis per modum aut rationem quasi differentialem ipsius Paternitatis. Quoniam contractio entis per esse per se, & in alio tantum est contractio ex parte nostri modi concipiendi: contractio verò divinæ essentiæ, ut habet rationem transcendentis, est contractio ex parte rei conceptæ, licet utrobique ratio contrahibilis essentialiter includatur in contrahente.

Respondetur ad impugnationes contra illam. Et ad primam impugnationem contra hoc neganda est major: cuius oppositum optimè ostendunt N. Complutenses *in sua Logica disp.* 1. q. 5.

N. Compl. Ad secundam verò impugnationem patet ex dictis in solutione ad primum, quomodo, etsi divina essentia habeat quodammodo rationem determinabilis per proprias rationes relationum, nihilominùs relatio divina possit illam per modum transcendentis consideratam in suo conceptu includere.

112. Ad confirmationem. Ad confirmationem verò contra eamdem solutionem transeat antecedens, & negetur consequentia. Et ratio disparitatis est. Quoniam contractio entis ut sic per esse, v.g. per se, & in alio necessariò

sario requirit aliquam distinctionem ex parte nostri modi concipiendi: sicut & ipsa contractio tantùm est ex parte solius modi concipiendi: hæc autem distinctio nequit dari, nisi quatenus modi contrahentes prædictum ens, v.g. esse per se, ut concipitur expressè sub proprio conceptu perseitatis, non dicit expressam rationem entis, licet eam implicitè absque distinctione virtuali includat. Cæterum contractio essentiæ divinæ, ut habet rationem transcendentis, per rationem quasi differentialem v.g. misericordiæ, aut relationis divinæ, solùm requirit distinctionem virtualem, quia est contractio ex parte rei conceptæ. Cumque distinctio virtualis possit esse in duplici differentia, nempe, vel includentis, & inclusi, vel excludentis, & exclusi: & illa prior sit magis accommodata ad contractionem rationis infinitæ & actualissimæ, ut ostensum est: fit inde, ut hæc contractio ex parte rei conceptæ petat, quòd ex parte ejusdem rei conceptæ includatur ratio contrahibilis in ratione quasi differentiali contrahente: quamvis eus, quod contrahitur ex parte modi concipiendi, non exigat, quod ex parte ejusdem modi concipiendi includatur in suo contrahente, idest, quòd licèt ex parte rei conceptæ ens implicitè includatur in modo perseitatis, attamen non exigatur, quod perseitas, v. g. ut concipitur sub conceptu expresso perseitatis, concipiatur expressè ut includens ens. Quia in hoc præcisè hæc contractio ex parte solius modi concipiendi consistit.

§. XIII.

Fundamentum tertium oppositæ sententiæ, & responsio ad illud.

113. Tertium arg. *D. Thom.* TErtiò probatur eadem sententia. Nam Paternitas v.g. ut distincta virtualiter ab essentia est forma constitutiva personæ Patris, ut D. Thomas infra *q.42. art.2.* docet, & nos ibidem latiùs dicemus: ergo Paternitas ut virtualiter distincta ab eadem essentia nequit illam intrinsecè & essentialiter includere. Patet consequentia. Quia persona Patris nihil aliud dicit præter essentiam, & Paternitatem: ergo, si Paternitas ut virtualiter distincta ab essentia includit eam essentialiter, ac proinde dicit totum, quod persona Patris, non erit forma constitutiva illius: quia forma constitutiva alicujus non dicit totum id, quod res constituta. Et propterea Pater nequit esse forma constitutiva personæ Patris: quia dicit totum id, quod prædicta persona.

Confirm. 1. Confirmatur primò. Quia alioqui committeretur in constitutione divinæ personæ aperta nugatio: hoc autem admitti nequit: ergo &c. Sequela probatur. Quoniam persona bis includeret essentiam: semel quidem, dum concipitur constituta ex essentia, ut ex altero extremo condistincto à relatione, semel verò, ut intelligitur constitui ipsa relatione, quæ est aliud extremum. Unde, si definiretur, aut quasi definiretur persona Patris, committeretur etiam ibi nugatio: quia, ut docuit Aristoteles *in Ethicis*, loco alicujus partis in definitione contentæ licet ponere totam definitionem prædictæ partis. (*Aristotel.*) Et ita loco Paternitatis v.g. includentis essentiam liceret rursus ponere definitionem, aut quasi definitionem ejusdem Paternitatis, & ibi ponere essentiam. Quo argumento probat Aristoteles, genus esse extra conceptum differentiæ: ne ibi committatur nugatio, & genus ipsum bis in specie claudatur.

Confirm. 2. Confirmatur secundò. Quoniam hoc ipso quòd Paternitas sit forma constitutiva Patris unà cum essentia, oportet, ut constitutio hæc resolvatur in Paternitatem, & essentiam, ut in duo extrema virtualiter distincta, & quorum unum non includat in suo conceptu aliud: ergo eo ipso relatio Paternitatis, ut distincta ab essentia non includet essentialiter ipsam essentiam. Consequentia est perspicua. Antecedenss autem probatur. Quia aliàs, dum per nostros conceptus resolvitur constitutio illa divinæ personæ in extrema constituentia illum, tunc non esset ibi vera resolutio, adhuc secundùm nostros conceptus: quia totum id, quod includebat persona, quæ resolvi dicitur, manet inclusum in ipsa relatione. Et propterea videmus, quòd, quoties in aliis rebus datur ex parte rei conceptæ vera constitutio, toties, si secundùm conceptus nostros rem illam constitutam in extrema, ex quibus constituitur, resolvamus, reperiuntur ibidem extrema, quorum unum, ut virtualiter saltem distinctum ab alio, non includat illud: ut cùm resolvitur individuum in speciem, & rationem individualem, & species in genus & differentiam specificam.

Nec obest, si occurras (inquit Vasquez) satis esse diversitatem in modo significandi inter Paternitatem in abstracto, & eamdem in concreto, nempe Patrem, ad hoc ut ipsa in abstracto sit forma constitutiva sui in concreto ex parte solius modi significandi ab ea distincto, quamvis Paternitas includat totum id, quod Pater, ac proinde & essentiam divinam. 114. *Vasquez.* Quoniam, licèt Paternitas utroque modo significata includat essentiam, attamen in concreto habet ex parte modi significandi significare se ipsam, non utcunque, sed cum effectu formali faciendi subsistere incommunicabiliter, qui non significatur nomine *Paternitatis*, sed tantùm denotatur ipsa, ut est id, quo prædictus effectus præstari debet: & ita nomine abstracto significata habet rationem formæ constitutivæ, & denotata nomine concreto sortitur rationem personæ constitutæ: & hoc satis est, ut sicut isto modo comparantur ad constitutionem, sic & ad resolutionem, per quam secundùm nostros conceptus persona Patris resolvitur in ea, ex quibus constituitur: ac tandem hic diversus modus significandi sufficit adhoc, ut ibi nugatio non committatur.

Non itaque hoc obest. Nam contra illud obiicit idem Vasquez, quòd, si semel Paternitas in sua ratione formalissima includit essentialiter essentiam, non poterit non, ut significatur nomine abstracto Paternitatis, dicere essentiam ut incommunicabiliter subsistentem: ergo ut personam: ac proinde non erit sub hoc conceptu forma constitutiva personæ, adhuc ex parte modi significandi, distincta ab ipso concreto constituto. Antecedens videtur perspicuum: Quia, si Paternitas, ut significatur in abstracto, includit essentiam, non potest non illam includere addito peculiari illo modo incommunicabiliter subsistendi. Prima vero consequentia ex antecedenti videtur constare. Quia persona, adhuc ex parte modi significandi, tantùm dicit essentiam addito modo incommunicabiliter subsistendi.

Secunda verò consequentia ex hac priori satis patet; Nam, ut Paternitas ex parte modi significandi esset forma constituens personam Patris, & ab ipso Patre in concreto sumpto distincta, saltem ex parte modi significandi, oportebat, ut in abstracto significata non denotaret ex parte modi significandi ipsam personam jam constitutam.

Respondetur concedendo antecedens, & negando consequentiam, si consequens intelligatur de essentia divina, ut habet rationem transcendentis. 115. *Respondetur ad argumentum.*

tis. Et ad probationem negandum est antecedens intellectum de essentia divina, ut habet præcisè rationem transcendentis, & de significato, non solùm primario, & directo, sed etiam de significato in obliquo, intrinsecè tamen, & per modum obliqui intrinseci importato. Nam loquendo de hoc significato adæquato, tunc persona divina importat relationem, & ibidem inclusam essentiam divinam per modum transcendentis: & insuper affert in obliquo, & per modum obliqui intrinseci naturam divinam sub conceptu naturæ. Per quod ad cætera, quæ in eodem argumento adducuntur, satis constat.

Fit obviam primæ confirmat. Ad primam confirmationem neganda est sequela. Et ad probationem dicendum est, personam divinam includere bis divinam essentiam; sed non secundùm eandem rationem sumptam: sed semel per modum transcendentis inclusam in relatione; semel verò per modum naturæ, & sub hoc conceptu: & ita ibidem nulla committitur nugatio. Nec regula Aristotelis ibi adducta oppositum probat: siquidem, etsi loco personalitatis divinæ poneretur essentia divina, ut habet rationem transcendentis, & *ad* proprium alicujus personalitatis Dei, & similiter poneretur iterùm essentia divina, ut habet rationem essentiæ & naturæ, non ob id persona divina includeret bis essentiam Dei eodem modo sumptam, neque inde aliquod sequeretur inconveniens vitiosæ nugationis, sicut sequeretur, si includeretur genus in definitione differentiæ: quia tunc secundùm eamdem rationem poneretur bis in definitione, si species definienda esset.

116. Ad secundam confir. occurritur. Ad secundam confirmationem respondetur, constitutionem divinæ personæ secundùm omnia, quæ adæquatè, sive in recto, sive in obliquo importat, resolvi in divinam essentiam per modum essentiæ & naturæ consideratam, & in divinam relationem includentem per modum transcendentis eamdem essentiam sub conceptu transcendentis sumptam. Unde extrema hujus constitutionis, & resolutionis, ut sunt sub his conceptibus, non se includunt: siquidem licèt essentia includatur quoad positivum, quod affert, in relatione; non tamen includitur in ea, quatenus stat sub conceptu & formalissima ratione naturæ, ut ex dictis constat. Et tandem, licèt essentia divina, ut habet rationem transcendentis, includatur in relatione; nihilominùs ibi potest dari secundùm nostros conceptus resolutio, non quidem in duas rationes, quarum una non includat aliam, sed in duas rationes, quarum una claudat aliam per modum transcendentis; non tamen è contra: eo sanè proportionali modo, quo substantia ex parte nostri modi concipiendi resolvitur in ens, & in perseitatem, per quam ex parte ejusdem modi concipiendi contrahitur, quæque ipsam rationem entis intimè, & essentialiter includit.

Non omnino displicet solutio inter arguendum data. Nec ob hæc reiicimus solutionem ibidem inter arguendum huic confirmationi traditam, si intelligatur de significato omninò primario, & directo hujus nominis *persona divina*, adæquatè tamen sumpto, idest, quoad omnia, quæ in recto etiam per modum transcendentis includit. Et ad impugnationem ex Vasquez ibidem adductam respondetur, quòd, licèt Paternitas in abstracto sumpta includat divinam essentiam per modum transcendentis: & insuper addat modum incommunicabilitatis proprium Paternitatis, non tamen ob id significabit, adhuc ex parte nostri modi concipiendi, eamdem Paternitatem ut personam *ut quod*; sed ut personalitatem Patris & per modum personæ *ut quo*: qua ad hanc etiam requiritur modus ille incommunicabilitatis in abstracto etiam significatus. Et ita Paternitas, ob inclusionem divinæ essentiæ per modum transcendentis, non desinet concipi, adhuc ex parte nostri modi concipiendi, per modum formæ constitutivæ personæ Patris.

§. XIV.

Fundamentum quartum ejusdem oppositæ sententiæ proponitur, & solvitur.

QUartò probatur eadem sententia. Nam ex opposito fieret, hanc propositionem esse in sensu formali, & non tantùm identico veram, nempe *Patrem Paternitate intelligere, & Paternitate esse sapientem*: hoc autem admitti nequit: ut communiter docent Theologi: ergo &c. Sequela probatur. Tum quia essentia divina inclusa in Paternitate debet ei suum quasi effectum formalem tribuere, nempe, quòd essentialiter sit ipsum *intelligere* primordiale, & essentiale, & eadem ratione sapientia, quæ una cum essentia ibidem includeretur, tribueret eidem Paternitati formaliter sumptæ, quòd esset sapiens: & perconsequens tunc Pater Paternitate intelligeret, & esset sapiens. Tum etiam: quia si Paternitas, ut distincta virtualiter ab essentia, habet intrinsecè, & essentialiter illam, ac proinde & attributa in suo conceptu claudere, tunc sicut de homine in sensu formali dicitur quòd rationalitate est ens: quia rationalitas constitutiva hominis in sua formalissima ratione claudit ens: ita de Patre dicetur, quòd Paternitate intelligit, & est sapiens: quia Paternitas constitutiva Patris in sua formalissima ratione essentiam divinam, nempe ipsum intelligere Dei, & perconsequens etiam ipsam sapientiam Dei includit. 117. Qua tum fundamentũ.

Confirmatur. Nam hic est optimus syllogismus, nempe, *Pater essentia divina intelligit, sed Paternitas est essentia divina: ergo Paternitate intelligit.* In quo sola minor propositio, quæ videbatur indigere probatione, non indiget illa, si semel Paternitas includit in suo conceptu essentiam divinam: sicut quia eadem Paternitas includit rationem entitatis, sive realitatis divinæ, hæc est vera, *Paternitas est entitas, sive realitas divina.* Confirmatur.

Nec obstat (inquit Vasquez) si occurras, prædictum syllogismum esse expositorium, & committi in illo defectum, nempe, quòd terminus, qui in eo ponitur ut medium, scilicet essentia divina, est terminus communis. 118. Vasquez.

Non igitur hoc obstat. Quoniam contra hoc obiicit idem Vasquez, syllogysmum prædictum non esse expositorium, sed esse in *Darij*. Quia terminus *essentia*, in majori non accipitur omninò singulariter, sed communiter, ac si distributus esset pro omni persona, ita ut reddat hunc sensum, nempe, quod essentia in qualibet persona, & quolibet modo se habeat, intelligit: & in minori sumatur in particulari denotando essentiam, ut est in Paternitate. Idem Vasquez.

Respondetur negando sequelam. Et ad primam probationem dicendum est, quòd effectus, aut quasi effectus formalis essentiæ divinæ, ut habet rationem transcendentis, non est tribuere ei, in quo includitur, quòd in sensu formali sit intelligens per intellectionem primordialem, & constitutivam divinæ naturæ. Quia hoc est proprium divinæ essentiæ, ut habet rationem essentiæ, sive naturæ. Et ideò, nisi sub hoc conceptu communicetur, nunquam tribuit, quòd in sensu formali verificetur de illo, cui communicatur, quòd intelligit per prædictam 119. Diluitur arg

prædictam intellectionem, sed quòd hoc habeat identicè. Quare effectus, aut quasi effectus, qui communicatur relationibus divinis ex vi inclusionis essentiæ,& attributorum, ut habent rationem transcendentis, non est, quòd relatio illa, quatenus præcisè includit sic essentiam, sit in sensu formali intelligens,aut sapiens, &c. Sed alius, qui potest explicari,vel per hoc, quòd sit infinita in genere entis quoad omne positivum, quod ad hanc infinitatem desideratur, licèt non sit infinita in linea naturæ,aut attributi,v.g.misericordiæ, sub conceptu naturæ,vel prædicti attributi: non quidem ex defectu positivi, quod lineæ istæ afferunt, dum sunt sub suis peculiaribus conceptibus,sed ex defectu carentiarum, quas *num.72.* explicuimus: vel per hoc,quòd relationes divinæ, quatenus sic includunt essentiam divinam, & attributa, v.g.sapientiam, habeant, quantum est ex parte positivi divinæ essentiæ,aut sapientiæ, omne id, quod per modum positivi requiritur ad hoc,ut in sensu formalissimo sint intelligentes,aut sapientes,licèt absolutè,& simpliciter non conveniat eis,ut præcisè includunt prædictam essentiam,aut sapientiam per modum transcendentis,quòd sint intelligentes,aut sapientes: quia ad hoc ut eis conveniant hi quasi effectus,oportebat, ut includerent in suo conceptu eamdem essentiam sub conceptu essentiæ, & naturæ,& divinam sapientiam, ut est sub conceptu attributi:ac proinde desiderabatur,ut ultra illud positivum,dicerent carentiam illam *n.73.*explicatam. Vel tandem potest dici, quòd sicut relationes includunt divinam essentiam per modum transcendentis consideratam: ita etiam tribuit illis aliquos quasi effectus,qui possunt oriri à re transcendenti, ut quòd sint perfectæ perfectione omnimoda,quæ quidem ad lineam absolutorum spectat,quod habeant etiam unitatem absolutam,quod sint intelligibiles intelligibilitate perfectissima, & actualissima,aut quòd sint amabiles à divina voluntate.

Ad secundam vero probationem patet ex nuper dictis. Nec obest instantia illa de rationalitate includente in sua ratione formali ens, & ratione hujus habente,quòd de ea in sensu formali prædicetur, quod sit ens. Nam ens sub conceptu entis includitur in rationalitate,& ita non mirum,quod sub hoc conceptu de ea prædicetur: at divinum intelligere sub conceptu naturæ,& ut exprimit intelligere,quatenus constitutivum naturæ sub conceptu naturæ,non includitur in relatione,ut distincta virtualiter ab essentia, quatenus habenti rationem naturæ,sed includit idem intelligere, secundùm quòd dicit positivum illud,quod aliàs est sub conceptu naturæ.

120. Occurritur confirmationi. Ad confirmationem respondetur syllogismum illum,sive sit expositorius, sive non, laborare duplici defectu. Primus est, essentiam divinam, quæ est medium in illo, sumi in præmissis æquivocè, seu in diversa acceptione. Nam in majori accipitur pro essentia, ut habet rationem essentiæ, sive naturæ,& est hoc modo communis: in minori autem sumitur pro eadem essentia,ut habet rationem transcendentis. Et ideò consequentia illata non est legitima:siquidem quoties medium sumitur æquivocè,aut in diversa acceptione,non sequitur legitima consequentia. Secundus defectus est,medium illud,nempe divinam essentiam,non esse completè distributum in majori propositione, ita ut reddat verum sensum. Et ad probationem in contrarium ex Vasquez ibidem adductam respondetur, quòd licèt essentia divina in qualibet persona, & quomodolibet se habeat,intelligat, si essentia sumatur sub conceptu essentiæ, vel naturæ; non tamen id est verum, si essentia ponatur in casu auferendi, ut in hac impugnatione debet poni, dicendo, quòd Pater essentia, ut est in qualibet persona,intelligit: siquidem Pater non intelligit essentia, ut est in Filio.

Quare probatio,quam assumit Vasquez ad suadendum, syllogismum hujus confirmationis esse *in Darij*, & majorem illius, nempe, *Pater essentia divina intelligit*, completè distribui, & sic distributam verum reddere sensum,peccat in hoc, quòd ad hoc probandum assumpsit hanc propositionem, *Essentia divina, ut est in qualibet persona intelligit.* Cùm tamen, ut intuenti constabit, debuisset assumere hanc, *Pater essentia divina, ut est in quacunque persona intelligit.* Quod quidem, ut diximus, est falsum.

§. XV.

Fundamentum quintum, & sextum oppositæ sententiæ adducitur, & solvitur.

Quintò principaliter probatur eadem sententia. Quoniam in singulis personis Trinitatis, debet admitti aliquid, nempe personalitates, seu relationes divinæ, quæ ita sint propriæ uniuscujusque personæ, ut nihil habeant cum aliis commune communitate rei: ergo non debent secundùm suum formalissimum conceptum includere essentiam, quæ est communis communitate rei. Consequentia non videtur indigere probatione. Antecedens autem probatur,quia alioqui nulla in singulis personis daretur vera proprietas personalis. Quia nihil alicui potest verè esse,aut dici proprium, nisi illi soli conveniat. 121. Quintum argumentū.

Respondetur negando antecedens, si sensus illius sit,quòd nihil habeat commune,sive illud sit proprium suæ lineæ,sive alienæ:quia linea relationis,& quidquid est in Deo,debet esse talis conditionis,ut in his,quæ sunt suæ lineæ,includat quidquid positivum est pertinēs ad alias lineas absolutas Dei: atque adeò includat omne hoc positivum in his,quæ sunt suæ lineæ,licèt non tanquam proprium ejusdem lineæ,sed ut quid pertinens ad alias lineas: ita ut cæteræ aliæ lineæ conservantes hoc, quod est dicere positivum propriarum linearum, sint inclusæ per modum transcendentis in linea relationis, v.g. Paternitatis. Cæterùm concedi debet idem antecedens,si sensus illius sit,quòd nihil habeat commune communitate rei pertinens ad suam lineam,ut specie,aut quasi specie distinctā ab aliis, & secundùm ea,quæ præcisè ex vi suæ lineæ,& ad eamdem lineam præcisè spectantia affert. Et deinde neganda est consequentia. Enodatur.

Et ad probationem neganda est consequentia. Quia,ut verè detur in Deo proprietas personalis, satis est,quòd detur in eo Paternitas v.g.quæ secundùm ea, quæ affert ex vi propriæ lineæ, secundùm suam quasi speciem relativam considerata,& ad eamdem lineam præcisè spectantia, nequeat alteri personæ convenire; quamvis, intrà eamdem paternitatem intimè includatur aliquid commune aliis personis, & spectans ad alias lineas.Maximè, quia licèt illud ipsum,quod includitur in Paternitate, includatur in aliis personis, sitque commune ipsis,non tamen,prout modificatur per Paternitatem: & ita totum illud conjunctum, ut sic modificatum, nequit alteri personæ convenire.

Sextò pro eadem opposita sententia arguitur.Quoniam videtur aperta contradictio,quòd relationes distinguantur virtualiter ab essentia: & quòd 122. Sextum.

quòd, quatenus sic distinctæ, illam essentialiter includant: ergo &c. Antecedens probatur. Nam in eo eventu essent, & non essent distinctæ virtualiter ab eadem essentia. Essent quidem, ut supponitur. Non essent autem sic distinctæ. Quoniam id, quod pertinet ad rationem formalissimam, & quidditativum conceptum alicujus, ut in eo essentialiter inclusum, pertinet ad ejus lineam: at quod ad alicujus lineam spectat, non distinguitur in divinis virtualiter ab eo. Et propterea ratio referendi, & incommunicabiliter subsistendi non distinguuntur virtualiter in Paternitate: quia hæc munera spectant ad ejus lineam. Et similiter ob hanc rationem *intelligere* primordiale Dei, & ejus intellectum, ac vim radicalem ad intelligendum, diximus *in* 1. *tomo tract.* 3. *disp.* 4. *n* 46. & *tract.* 4. *disp.* 2 *n.* 60. identificari absque distinctione virtuali: quia hæc omnia ad unam & eamdem lineam spectant.

Responsio. Respondetur negando antecedens. Ad cujus probationem dicendum est, quòd id, quod includitur in aliquo per modum communis, tam ipsi, quàm aliis communitate rationis, pertinet ad ejus lineam: quia distincta, ut sic dicamus, portio illius rationis communis includitur in eo, & in aliis: & una ex prædictis portionibus pertinet ad unam lineam, & alia ad aliam: attamen id, quod est commune communitate rei, seu per modum unius, & ejusdem rationis singularissimæ, non oportet, ut spectet ad lineam ejus, in quo imbibitur: quia est commune illi, & aliis, tanquam quid singularissimum: & ideò affert propriam lineam quoad positivum, quod indispensabiliter secum trahit; licèt in iis, in quibus imbibitur, non exprimat propriam & peculiarissimam rationem suæ lineæ, ex defectu catenriæ cujusdam *n.* 73. explicatæ.

123. Quare, id tantùm constituit unicam lineam in divinis absque distinctione & multiplicatione virtuali in ea, quod secundùm suam substantiam est proprium illius lineæ quatenus talis, eique solummodò competit. Quare, in linea naturæ id tantùm constituit ejus lineam, ut quid indistinctũ virtualiter, quod est proprium naturæ divinæ ut talis, quale est, v.g. divinum intelligere primordiale, & ejus vis radicalis, & proxima. Et similiter in linea misericordiæ id tantùm constituit hàc lineam absque eo, quòd ibidem sit assignate distinctionem virtualem, quod est proprium misericordiæ ut talis, & ut distinctæ ab aliis lineis, nempe, vis ad miserendum, & ipse actus miserendi. Et tandem in Paternitate, v. g. id tantùm debet esse indistinctum virtualiter, quod (ut sic dicamus) secundùm suam substantiam est proprium Paternitatis ut talis, quodque ab ipsa tantummodò provenit. Et ideò in illa vis, v.g. ad constituendum personam Patris, & ad respiciendum Filium, & ipsa actualis constitutio personæ Paternæ, ut ex parte ejusdem Paternitatis se tenet, exercitiumque referendi, & alia hujus lineæ propria, & ad eam præcisè spectantia debent esse distincta virtualiter; non verò ea, quæ sunt communia communitate rei respectu ipsius Paternitatis, & aliarum rationum formalium, divinarum. Quia hæc, utpotè constituentia aliam lineam, non includuntur in Paternitate ut aliquid præcisè proprium suæ lineæ; sed quia omnes lineæ divinæ, & absolutæ, aut omnia non habentia oppositionem (modo supra *n.* 94. & 100. explicato) debent in illa includi. Et ita ad illam lineam, in qua includuntur, ad summum spectabunt, quatenus modificatæ per rationem quasi differentialem talis lineę, idest, quoad illud *esse*, quod ab illa habent, sive ratione illius prædicti *esse*, non autem secundùm se, & (ut sic dicamus) quoad suam substantiam.

§. XVI.

Fundamentum postremum oppositæ sententiæ.

Ultimò probatur ex D. Augustino, & Angelico Doctore, Nam Augustinus *lib.* 5. *de Trinitate c.* 3. 4. *&* 5. & *lib.* 7. *c.* 4. *&* 5. *cum sequentibus*, & D. Thomas *in hoc art. in solutione ad* 1. & 1. *Sententiarum dist.* 8. *q.* 4. *art.* 3. & *dist.* 22. *q.* 1. *art.* 2. *ad* 2. & clariùs *dist.* 33. *q.* 1. *art* 1. *ad* 5. sentiunt, duo prædicamenta, nempe substantiam, & relationem, dari formaliter in divinis secundùm suas generales rationes considerata: at prædicamenta, secundùm communem Metaphysicorum sententiam, sunt ad invicem condistincta, ita ut unum in suo essentiali conceptu non includat aliud: ergo relatio divina nequaquam includet essentialiter in suo conceptu divinam substantiam, seu essentiam. 124. *Ultimum. August. D. Thom.*

Nec refert, si occurras, quòd etsi hæ rationes, dum sunt sub conceptu prædicamentorum, & limitato modo, sint talis conditionis, ut neutra includat aliam, benè tamen quando sunt elevatæ ad unam eminentissimam rationem, ut in divinis cernitur. 125. *Solutio.*

Nam contra hoc est, quòd D. Thomas *loco citato ex* 1. *Sententiarum, dist.* 33. *q.* 1. *art.* 1. *ad* 5. non solùm condistinguit substantiam, seu essentiam divinam à relatione, sed ita ut sint extrema ita virtualiter condistincta, ut unum non includat aliud. Et ideò condistinguit illam à divinis attributis, v.g. à scientia, quòd scientia differt à substantia, seu essentia divina tanquam includens, & inclusum, & ad instar illius modi, quo species distinguitur à genere; secùs verò relatio divina à substantia, sive essentia divina: quod quidem fusè ibidem explicat S. Doctor his verbis: *Id quod dicitur ad aliquid in divinis, habet aliam rationem à ratione substantiæ, & alium modum prædicandi condivisum contra substantiã. Sed scientia, & bonitas, & hujusmodi, quæ sunt in aliis generibus, & dicuntur de Deo, non habent rationem communis generis per quam dividuntur contra substantiam: imò loco illius rationis communis qualitatis, vel quantitatis venit ibi ratio substantiæ. Unde dicitur alia ratio esse scientiæ, & alia substantiæ in divinis: non quia quasi sit condivisa contra rationem substantiæ: sed sicut ratio speciei est alia à ratione generis, in quantum addit rationem differentialem supra rationem generis. Unde ita in divinis est alia ratio scientiæ, & substantiæ, sicut in creaturis est alia ratio scientiæ, & qualitatis, quod non est simpliciter aliud. Et ideò sicut in creaturis dicitur quod eodem est qualis, & sciens: ita in divinis dicitur, quòd eodem est substantia, & sciens; non tamen, quòd eodem sit substantia, & Pater.* *Contra insurgitur. D. Thom.*

In quibus verbis apertè negat S. Doctor relationi, & substantiæ, sive scientiæ divinæ illud genus distinctionis virtualis, nempè, distingui ad instar generis, & speciei: & per consequens per modum includentis, & inclusi: quod essentiæ, & divinis attributis concedit.

Confirmatur ex eodem S. Doctore. Nam ipse negat, has esse prædicationes, per se, nempe, *Essentia est paternitas; aut, Paternitas est essentia.* Si autem sentiret, Paternitatem distingui ab essentia per modum includentis, & inclusi, ad eum modum, quo species distinguitur à genere, quod essentialiter includit, vel substantia ab ente, quod intrinsecè intra se claudit, non diceret, hanc propositionem, *Paternitas est essentia*, non esse per se: sicut id non potuit, ut nuper innuebamus, de his propositionibus, *Homo est animal* vel, *substantia est ens*, dicere: quia inter prædicatum, & subjectum prædictarum propositionum tantùm est distinctio includentis, & 126. *Confirmatur.*

& inclusi essentialiter:ergo S.Doctor sentit, essentiam,& Paternitatem non distingui utcunque; sed distinctione virtuali excludentis, & exclusi: ac proinde ejus mens est,quòd prædicta prædicamenta reperta in Deo secundùm rationes generales,licèt non distinguantur ex natura rei,sicut in creaturis, & dum sunt quasi contracta ad *esse* formale prædicamentorum; attamen, adhuc in divinis,sunt virtualiter distincta per modum excludentis,& exclusi, seu per modum duorum omninò virtualiter condistinctorum. Minor & utraque consequentia videntur perspicuæ.

D. Thom. Majorem verò docuit D. Thomas *q.8. de Potentia art. 2. ad 6.* his verbis. *Per se autem prædicatur aliquid de aliquo,quod prædicatur de eo secundum propriam rationem. Quod verò non secundùm propriam rationem prædicatur,sed propter rei identitatē,non etiam prædicatur per se. Cum ergo dicitur,essentia divina est Paternitas, non prædicatur Paternitas de essentia divina propter identitatem rationis, sed propter identitatem rei: & similiter nec essentia de Paternitate,ut jam dictum est: quia alia est ratio essentiæ, & relationis. Et ideo in prædicto processu incidit fallacia accidentis. Licet enim in Deo nullum sit accidens, est tamen quadam similitudo accidentis: in quantum ea,quæ de se invicem prædicantur secundum accidens,& differunt ratione, sunt unum subjecto.*

§. XVII.

Occurritur ultimo argumento, & ejus confirmationi.

127. Dissolvitur argumētum. AD hoc argumentum respondetur, admittendo solutionem modò traditam: & ita in eo sensu debent intelligi Patres, qui ibi referuntur. Et ad impugnationem in contrarium dicendum est, Angelicum Doctorem non distinguere attributa à relationibus divinis in hoc,quòd attributa distinguantur ab essentia, ut habet rationem transcendentis,per modum includentis,& inclusi; & relatio distinguatur ab eadem essentia sic sumpta per modum excludentis,& exclusi;sed in hoc,quòd licèt utraque distinguantur ab essentia per modum includentis,& inclusi, sive ad instar quodammodò illius distinctionis, qua species distinguitur à genere, quatenus includit illud, & aliquid addit supra ipsum: attamen attributa distinguuntur ab essentia,non tanquam aliquid habens ibidem suum genus secundum communissimam rationem acceptum: siquidem suum genus (nempe ratio qualitatis formaliter talis)adhuc secundum communissimam rationem acceptum, non salvatur formaliter in divinis, sicut nec ratio accidentis, sed,ut optimè loquitur D. Thomas ibidem, *Scientia, & bonitas, & hujusmodi, quæ sunt in aliis generibus, & dicuntur de Deo, non habent rationem communis generis, per quam dividuntur contra substantiam: imò loco illius rationis communis qualitatis, vel quantitatis, venit ibi ratio substantiæ.*

D. Thom.

Cæterùm relatio distinguitur virtualiter, & per modum includentis, & inclusi ab essentia divina, ut habet rationem transcendentis, non ea ratione, qua prædicta attributa, sed afferendo rationem communissimam sui generis, nempe rationem relationis, & eam ibidem conservans. Et propterea S. Doctor, ut explicaret magis hoc discrimen attributorum, & relationum, sic conclusit. *Et ideo sicut in creaturis dicitur, quod eodem est qualis, & sciens: Ita in divinis dicitur, quod eodem est substantia, & sciens, non tamen quod eodem sit substantia,& Pater.* Et statim addidit hæc verba. *Cum relatio, quæ per se substantiæ condividitur, secundum rationem generis, & modum significandi in divinis salvetur:* ut ita explicaret,in quo discrimen illud inter attributa, & relationes quoad modum includendi essentiam,& distinguendi se ab illa consisteret.

Potestque hæc eadem expositio magis elucidari ex eo,quod si S.Doctor intenderet,quòd relationes divinæ distinguūtur ab attributis in hoc,quòd excludunt illam à suo conceptu, non verò tantùm voluisset, quòd relationes includunt illam, non quidem amittendo communissimam rationem sui generis,sed eam conservando, tunc non conclusisset,quòd *ita in divinis dicitur, quod eodem est substantia, & sciens, non tamen quod eodem sit substantia, & Pater,*adducendo Paternitatem in concreto, & significando eam nomine Patris, sed adduxisset illam in abstracto: siquidem indubitatum est, Patrem in concreto includere aliquo modo divinam essentiam. Unde: ideo S.Doctor non curavit quoad hoc de explicatione Paternitatis in abstracto potiùs, quàm in concreto, vel è contra: quia sive hoc,sive illo modo significetur,semper salvatur id, quod S.Doctor intendebat, scilicet, distingui per modum includentis,& inclusi;& tanquam aliquid conservans in divinis communissimam rationem sui generis, nempe relationis, sive abstractivè,sive concretivè significatæ. 128. Elucidatur solutio.

Ad confirmationem respondetur, S. Doctorem posse exponi de essentia, sive natura divina, ut habet rationem essentiæ,& naturæ;non verò ut habet rationem transcendentis:tunc enim prædicatio hæc est per se,eo modo,quo prædicatio transcendentis, & communis communitate rei petit esse per se. 129. Diluitur cōfirmatio.

Adde (& explicabitur magis hoc ipsum) quòd D.Thomas tantùm vult, illam propositionem,*Paternitas est essentia,* non esse per se, si faciat sensum illum formalissimum, quem in rigore facit abstractum particulare prædicatum de alio abstracto particulari, nempe,quòd id,quo Pater est Pater,est id, quo essentia est essentia, aut quo Deus est Deus; quod tamen est falsum: siquidem, licet essentia divina includatur in Paternitate,non tamen id,quo Pater est formalissimè Pater,est id,quo essentia divina est essentia, aut quo Deus est formalissimè Deus.Nam est Pater formalissimè à Paternitate,& Deus à Deitate, licet in Paternitate includatur Deitas,ut habet rationem transcendentis.

DUBIUM IV.

Utrùm tanta sit identitas inter essentiam divinam, & relationes, ut istæ sint de intrinseca illius ratione?

TItulus hujus dubij eodem proportionali modo est intelligendus, ac titulus præcedentis. Et ita sensus illius est, an de intrinseca ratione essentiæ divinæ, non quidem ut identificat sibi actu à parte rei relationes, sed ut ab eis distinguitur virtualiter,sint prædictæ relationes.

§. I.

Assertio prior.

DIcendum ergo est primò, relationes divinas non esse de intrinseco, & quidditativo conceptu divinæ essentiæ & naturæ,sive tanquam prædicatum transcendens, sive tanquam ejus intrinsecum constitutivum, & rationem quasi differentialem. Assertio hæc est D.Thomæ infrà *qu.33. art.3. ad 1.* 130. Assertio prima. D. Thom.

Ratio fundamentalis. *ad* 1. ubi inquit, quòd abſoluta in divinis ſunt de conceptu propriorum, non tamen è contrà: eamque admittunt communiter Theologi.

Et ratio ejus fundamentalis deſumpta ex D. Thoma poteſt ad hanc brevem formam reduci. Quoniam ſi aliquo ex modis prædictis relationes eſſent de intrinſeca ratione divinæ eſſentiæ, tunc omnes, & ſingulæ relationes eſſent de intrinſeca ratione cujuſvis ex illis: & ita Filiatio eſſet de quidditativo conceptu Paternitatis: quod tamen videtur apertè implicare: ſiquidem unum oppoſitum nequit eſſe de quidditativo conceptu alterius in illoque eſſentialiter includi. Sequela videtur perſpicua. Quoniam id, quod eſt de intrinſeca, & eſſentiali ratione divinæ eſſentiæ, vel tanquam aliquid per modum tranſcendentis in ea incluſum, vel tanquam ratio ejus quaſi differentialis, debet eſſe quoad id poſitivum, quod affert, de intrinſeco, & quidditativo conceptu ſingularum relationum. Et propterea, quia omnia attributa quoad omne poſitivum, & perfectionem, quam important, ſunt de intrinſeco conceptu divinæ eſſentiæ, quatenus per modum tranſcendentium in ea imbibuntur, idcircò debent etiam in ſingulis ex relationibus divinis imbibi. Ergo ſi relationes eſſent de intrinſeco, & quidditativo conceptu divinæ eſſentiæ aliquo ex duobus modis in aſſertione iſta recenſitis, tunc omnes, & ſingulæ relationes ad invicem (ſaltem per modum tranſcendentium) includerentur: & ita Filiatio, v.g. eſſet de intrinſeco, & quidditativo conceptu Paternitatis.

§. II.

Evaſiones adhibitæ rationi D. Thomæ, & earum præcluſio.

131. Prima evaſio. QUæ ratio eſt adeò efficax, ut ex ſola ejus expenſione evaſiones aliquæ, quæ ei adhiberi poterant, facilè præcludantur. Nam in primis nihil obeſt, ſi occurras, quòd ex hac ratione non ſequitur, Filiationem, v.g. eſſe de intrinſeco conceptu Paternitatis, in eaque tranſcendendam, licèt tranſcendatur in eſſentia divina, quæ in prædicta Paternitate tranſcenditur. Quoniam eſſentia divina non tranſcenditur in Paternitate, ut imbibit Filiationem, ſed ſecundum alia, quæ prædicta eſſentia ex ſe dicit. Et ideò, licèt ipſa eſſentia imbibat Filiationem per modum tranſcendentis, non ſequitur, eamdem Filiationem unà cum eſſentia imbibita in Paternitate fore in Paternitate imbibendam. Quoniam ad hoc erat neceſſarium, ut eſſentia, quatenus imbibens Filiationem, imbiberetur in Paternitate.

Præcluditur. Non igitur hæc evaſio obeſt. Quoniam ex ſola expenſione aut aliquali declaratione rationis factæ corruit. Nam vel hæc incluſio relationis Filiationis, v.g. in eſſentia per ſe, & indiſpenſabiliter requiritur ad formaliſſimam rationem ejus, ſeu illius poſitivi, quod ipſa indiſpenſabiliter affert, ut quid ad ejus quidditativum conceptum ſpectans, vel non; Si hoc ſecundum dicatur: ergo prædicta Filiatio non includitur per modum tranſcendentis, & quidditativè (de quo loquimur) in eſſentia quoad prædictum poſitivum. Quoniam, quod ſic tranſcenditur in aliquo, requiritur (modo dicto) ad formaliſſimam ejus rationem. Et propterea ratio entis habet ſic tranſcendi in ſuis inferioribus, quia deſideratur ad formaliſſimam eorum rationem ut prædicatum eorum quidditativum.

Si verò primum dicatur: ergo repugnat, eſſentiam divinam quoad prædictum poſitivum includi in Paternitate per modum tranſcendentis, niſi etiam imbibatur ibidem quoad Filiationem, quam tranſcendentaliter includit ut prædicatum quidditativum. Patet conſequentia: tum, quia ſublato prædicato quidditativo rei, tollitur ipſa res: & ita ſi non includitur eſſentia cum hoc prædicato quidditativo ejus quoad poſitivum, quod affert, nec includetur prædicta eſſentia quoad ſuum poſitivum. Tum etiam: quia propter hanc rationem non poteſt imbibi in quantitate ratio accidentis abſoluti quoad poſitivum, quod affert, niſi etiam ibidem includatur ratio entis, quæ in eodem accidenti per modum tranſcendentis includitur.

Nec etiam refert, ſi ſecundò occurras, quòd licèt relatio, v.g. Filiationis, ut eſt ſub conceptu Filiationis, & peculiaris ac atomæ rationis relationis divinæ ut talis, non poſſit imbibi in Paternitate, benè tamen, ut eſt ſub conceptu tranſcendentis. Nam ſic conſiderata non habet oppoſitionem cum Paternitate, licèt opponatur ei, ut eſt ſub proprio & peculiari conceptu Filiationis, & ut conſtituit peculiarem proprietatem perſonalem. 132. Secund. effugium.

Explicabiſque hoc triplici exemplo. Primum eſt generaliſſimi relationis, aut relationis, v.g. identitatis ut ſic, ſi conſiderentur, ut ſunt communia communitate rationis: ſic enim non habent in actu exercito oppoſitionẽ cum aliquo: quia, ut ſunt ſub hoc conceptu, non reſpiciunt in actu exercito terminum. Et ita eadem ratione relatio Filiationis etiamſi eſſet communis reſpectu omnium divinorum, & in eis tranſcenderetur, non tamen idcircò opponeretur in actu exercito cum aliqua ex formalitatibus divinis. Quia hæc oppoſitio in actu exercito non convenit ei, ut eſt ſub conceptu tranſcendentis, habetque eſſe communem, ſed ut eſt ſub proprio & peculiari conceptu relationis in actu exercito reſpicientis terminum. Explic. exemplis.

Secundum eſt ejuſdem relationis filiationis, ut eſt relativa in actu ſignato. Nam ſic conſtituit perſonam Filij & ut in actu exercito reſpicit Patrem, non conſtituit illam, ſed potiùs ſupponit eam conſtitutam; ac proinde, ſi eidem relationi poſſunt convenire ſecundum diverſos conceptus hæc duo munera ita inter ſe diſtantia, qualia ſunt, conſtituere, & non conſtituere perſonam: eadem ratione ſecundùm hæc duo munera, nempe, ſecundùm quod eſt tranſcendens, & ſecundùm quod eſt ſub conceptu proprio proprietatis perſonalis Patris, poterunt ei competere hæc duo prædicata inter ſe diſtantia, ſcilicet, opponi ſecundùm poſterius munus cum Paternitate, & non opponi illi ſecundùm primum ex illis muneribus.

Tertium eſt attributi, v.g. voluntatis divinæ. Nam etſi huic attributo, ut eſt ſub conceptu voluntatis, competat, quòd in actu exercito ſit volitio, & amor omnium divinorum; non tamen ut eſt ſub conceptu tranſcendentis in omnibus aliis formalitatibus divinis: & propterea voluntas intimè incluſa per modum tranſcendentis in intellectu, aut Filiatione non tribuit illis, quòd in ſenſu formaliſſimo ſint actualis amor omnium divinorum; ſed ad ſummum quod in actu ſignato id habeant, ſive quòd includant illud poſitivum, quod aliàs, dum eſt ſub conceptu attributi voluntatis, habet in actu exercito eſſe prædictum amorem: ergo eadem ratione, licèt Filiatio, ut eſt ſub conceptu proprietatis perſonalis Filij, afferteque illam carentiam *n.*72. inſinuatam, ſit in actu exercito oppoſita cum Paternitate; non tamen ut eſt ſub conceptu tranſcendentis.

Non igitur hoc refert. Quoniam hoc ipſo quòd relatio Filiationis includatur per modum tranſcendentis in Paternitate, oportet, ut ibidem imbibatur, ut eſt oppoſita ipſi, ibidemque conſer- 133. Evaneſcit.

vet rationem oppositæ respectu ipsius. Et ratio videtur aperta. Quoniam hoc est proprium rationis habentis se per modum prædicati quidditativi transcendentis, quòd si semel distinguitur virtualiter à re, quam transcendit, dum non est sub conceptu transcendentis, sed sub alio conceptu; debet, dum secundum illud positivum est sub prædicto transcendentis conceptu, distingui etiam virtualiter ab eo, in quo transcenditur: ergo Filiatio divina, quæ, ut est sub conceptu Filiationis, distinguitur realiter à Paternitate, debebit adhuc, dum quoad omne suum positivum est sub conceptu transcendentis inclusa in illa, distingui realiter ab ea, esseque ibidem per modum alicujus realiter distincti ab ipsa: ergo prædicta Filiatio, adhuc quatenus opposita Paternitati, includeretur per modum transcendentis in illa.

Antecedens explicatur, & probatur. Tum ex eo, quod contingit in essentia divina, & attributis illius, quæ quia (ut *n.* 72. diximus) possunt cõsiderari, vel ut sunt sub conceptu essentiæ & attributorum, vel ut sunt sub conceptu transcendẽtium: & secundum priorem considerationem distinguuntur virtualiter ab his, in quibus transcenduntur, quia sunt communia & transcendentia per communitatem & transcendentiam rei, idest, per modum rationum singularissimarum afferentium, & constituentium proprias lineas: idcircò, dum sunt sub conceptu transcendentium, habent etiam virtualiter distingui ab his, in quibus transcenduntur: propter quod essentia divina, adhuc transcenditur in relationibus, distinguitur virtualiter ab ipsis: quia distinguitur ab eis per modum rationis absolutæ, & relativæ: quæ distinctio non potest non esse virtualis, licet talis distinctio tunc sit ex parte relationis distinctio virtualis includentis, & inclusi.

Tum etiam perspicua ratione. Nam cum prædicta transcendentia habentia, tam quòd sint sub conceptu transcendentium, quàm sub alio conceptu, retineant, quòd quoad omne positivum, quod afferunt, sint sub utroque conceptu, & solùm distinguantur quoad carentias illas diversæ rationis, quas dubio præcedenti explicuimus: oportet, ut omnem illam distinctionem, vel identitatem, quam ratione positivi afferunt cum aliis, ut sunt sub uno conceptu, afferant, ut sunt sub alio, ibidemque illam conservent.

134. Prima verò consequentia ex antecedenti patere videtur. Tum, quia si hoc ipso quòd aliqua formalitas sumpta secundum propriam & peculiarem suam rationem distinguatur virtualiter ab alia, in qua transcenditur, adhuc cõservat illam distinctionem, etiamsi consideretur secundum illum conceptum transcendentis, & adhuc ut transcendens, concipitur ut distincta virtualiter à re, in qua transcenditur: non est cur Filiatio, quæ, ut est sub conceptu Filiationis, & non sub conceptu transcendentis, distinguitur realiter à Paternitate, non habeat distingui etiam realiter ab illa, dum est sub conceptu transcendentis. Tum etiam, quia cùm Filiatio sub utroque conceptu, nempe, sub conceptu Filiationis, & transcendentis dicat idem prorsus positivum, & ratione illius distinguatur realiter à Paternitate, dum est sub conceptu Filiationis, non potest non eodem modo distingui ab illa, ut est sub conceptu transcendentis. Maximè, quia omne positivum, quod semel realiter distinguitur ab alio, non potest, manente eodem sub utraque realitate, non distingui semper realiter ab illo, nunquamque valent per identitatem liberam ab imperfectionibus inter se identificari.

Secunda verò consequentia ex antecedenti, & ex hac priori videtur perspicua. Quoniam in divinis ea solummodò distinguuntur realiter, quæ sunt relativè opposita: ergo si Filiatio, quatenus transcendens in Paternitate, distinguitur realiter ab illa, & secundum quod sic distincta transcenderetur in ea, non posset non transcendi in ipsa, quatenus esset ei realiter opposita.

Confirmatur. Quoniam alia prædicata ex genere suo transcendentia conveniunt transcendentibus divinis, quatenus sunt transcendentia: & ideo essentia divina, ut habet rationem transcendentis, conservat, ut est sub hoc conceptu, quòd sit ens divinum, quòd sit bona, perfecta, & una unitate absoluta: ergo si Filiatio divina, v. g. posset esse sub conceptu transcendentis in Paternitate, conservaret ibi, quòd esset una unitate relativa: ergo quòd esset distincta realiter à sua correlatione, eique realiter opposita. Patet consequentia. Quia unitas relativa, ut talis, non potest esse secundum id positivum, quod dicit, nisi in ordine ad suum correlativum: atque adeò, nisi una cum distinctione, & oppositione reali cum illo. 135. Roboratur hæc impugnatio.

Nec exempla, quæ in favorem hujus solutionis adducta sunt, ei favent. Non quidem primum. Nam hoc potiùs contra eam militat: ex eo quòd idcircò generalissimum relationis, & relatio identitatis ut sic non habent in actu exercito referri, quia non habent sub illa præcisione, & communitate correlativum, cui relativè opponantur: siquidem nequit dari duplex generalissimum, nec duplex relatio identitatis ut sic. At tandem dato, quòd haberent terminum, sunt relationes in communi; non verò in singulari: & propterea nequeunt in actu exercito realiter referri ad suum correlativum; dato quòd illud haberent. Cæterùm Filiatio divina est relatio disquiparantiæ habens terminum sibi proprium, scilicet, suum correlativum, quod est Pater: & dato, quòd esset transcendens, & communis respectu divinæ essentiæ, ac proinde respectu Paternitatis, in qua eadem essentia divina includitur, deberet esse transcendens, & communis communitate rei, sicut attributa, & prædicta essentia. Et ita non est, unde re ipsa non haberet referri in actu exercito ad suũ correlativum, opponique ei realiter relativè, ab eodemque realiter distingui: tum, quia id ex dictis patet: tum etiam, quia omnis relatio in singulari accepta debet reipsa hoc habere. 136. Retorquetur primum exemplum pro eadem evasione adductum.

Et similiter secundum exemplum non favet eidem solutioni. Quoniam Filiatio, v. g. adhuc ut dicit esse *ad* expressè, & in actu exercito, habet constituere personam Filii, ut *quæst.* 40. *art.* 2. dicemus. Cæterùm adhuc dato, quòd sic sumpta non constitueret personam, sed supponeret illam constitutam, ac proinde sufficeret oppositio relativa, esseque relativum in actu signato ad constitutionem divinæ personæ; nihilominus prædicta relatio secundum munus transcendentis sumpta deberet, propter rationem traditam, includi in essentia, & Paternitate, ut distincta virtualiter ab illa, & realiter ab ista. Non favet secundum exemplum.

Ad tertium exemplum etiam constat ex dictis, esse disparem rationem. Nam quòd voluntas divina, v. g. sub conceptu attributi sit actualis amor omnium divinorum sub sua propria, & formali ratione objectiva, non verò sub conceptu transcendentis, non provenit ex defectu alicujus positivi, quod ei desit, ut est sub conceptu transcendentis; quod tamen afferat, ut est sub conceptu attributi, ut ex dictis *num.* 133. constat; sed ex defectu carentiæ ibidem insinuatæ quæque requiritur adhoc, ut voluntas divina concipiatur sub conceptu amoris omnium divinorum, & ut terminata ad propriam Neque tertium.

propriam rationem objectivam divinæ bonitatis.

137. Cæterùm ſicut,quòd eadem voluntas diſtinguatur eodem modo ab aliis rationibus divinis, non ducit ortum ex dicta carentia, ſed ex poſitiva formalitate,quam ſecum fert : ideoque eodem modo diſtinguitur ab illis, ut eſt ſub conceptu tranſcendentis, & ut eſt ſub conceptu attributi : ita diſtinctio,ac proinde oppoſitio in actu exercito,quæ eſt inter Paternitatem,& Filiationem, provenit ex earum poſitivis formalitatibus:& propterea ubicunque ſint,& quocunque modo comparentur,debent reipſa conſervare, ut ibidem ſint,hanc diſtinctionem,& oppoſitionē. Et ita,ſi Filiatio eſſet per modum tranſcendentis incluſa in Paternitate,ibidem, & ut ibidem eſſet,deberet ei opponi realiter,ab illaque realiter diſtingui : quod tamen pugnat cum natura tranſcendentis,necnon & cum ſumma ſimplicitate Dei,ut ex ſe,& ex dictis conſtat.

§. III.

Objectio notanda, & ejus ſolutio.

138. *Object o notata digna.* NEc obeſt,ſi cum Iuniori quodam objicias, eſſentiam divinā eſſe intra ſuam lineam ens per eſſentiam : ac proinde dicere ipſam rationem entis per eſſentiam, & omninò irreceptam : ergo intra ſuam lineam includet omnem excogitabilem formalitatem:ac proinde & omnes relationes:iſtæque non erunt oppoſitæ quoad incluſionem earum in prædicta eſſentia. *Exempla pro ea.* Patet conſequentia.Quia ſicut albedo omninò irrecepta dicit totam ſpeciem albedinis: & natura Angelica Gabriëlis dicit totā ſpeciem:ex eo quòd Gabriel importat formam irreceptam.Et tandem,ſi daretur animalitas irrecepta, eſſet ibidem totum genus animalitatis,ita ut non eſſet unde ſpecies multiplicarētur.Ita ipſa entitas per eſſentiam,ſeu nulla ratio irrecepta,qualis eſt entitas divinæ eſſentiæ,ut eſſentia & natura divina eſt,dicet omnem rationem entitatis,ſeu omne (ut ſic loquamur) genus entis:ac proinde dicet etiam ipſas relationes,quæ ad genus entis ſpectant.

139. *Enodatio objectionis.* Non itaque hoc obeſt.Nam ſi nomine entis per eſſentiam intelligatur ipſum *eſſe* per eſſentiam;prout eſt omnibus modis idem, ac ipſum *exiſtere* per eſſentiam,ſecundum quam rationem conſtituit ipſam lineam naturæ,tanquam una ex rationibus ejus inadæquatis, & ex parte ſolius modi concipiendi diſtinguitur ab aliis,quæ præciſè ſpectant ad lineā naturæ,ut *tomo 1.tract. 3. diſp.4. à num. 6.* diximus: tunc verum eſt includere intra propriam lineam omnem excogitabilem rationem entis,ſeu exiſtentiæ,quæ eſt in divinis:ſiquidem ſola eſſentia divina habet propriam exiſtentiam ad ſuam lineam ſpectantem: & cætera alia exiſtunt per exiſtentiam ejuſdem eſſentiæ. Sicut etiam ſi nomine entis per eſſentiam intelligatur ens, quod non eſt ab alio, nec tanquam à cauſa, nec tanquam à ratione à priori, tunc etiam eſt verum includere intra propriam lineam omnemexcogitabilem rationem entis à ſe.Attamen ex eo, quod eſſentia divina his duobus modis ſit ens à ſe,ſeu ipſum *eſſe* irreceptū, non ſequitur, includere intra ſuam lineam relationes,quæ,nec intra propriam lineā,& ratione illius exiſtunt, nec ſunt entia à ſe, prout ens à ſe dicit ens talis conditionis,ut non ſit ab alio,ſive tāquam à cauſa, ſive tanquam à ratione à priori : ſiquidem relationes oriuntur, aut quaſi oriuntur ab eſſentia divina tanquam à rationę à priori.

Si autem ens à ſe, ſive entitas à ſe accipiatur pro eo,quod non eſt ab alio tanquam à cauſa,præſcindendo tamen,an ſimul habeat non eſſe ab aliò tanquam à ratione à priori, & ab hoc, quod eſt, non eſſe ab alio ſolùm tanquam à cauſa, tunc falſum eſt eſſentiam divinam intra propriam lineam, & ex vi illius includere omnem excogitabilem formalitatem, tanquam aliquid ſuæ lineæ. Quia ratio hæc entis à ſe non conſtituit lineam aliquam quaſi atomam ; ſed lineam quandam quaſi ſubalternam quæ petit dividi per diſtinctas quaſi rationes differentiales diverſarum linearum : & diviſa per unam quaſi differentiam unius lineæ, ſpectat ad illam lineam ; & non ad alteram : quia eſt ratio quædam communis præcisè communitate rationis.

Nec obeſt id, quod in hac objectione dicitur, nempe, hanc rationem entis eſſe irreceptam in aliquo tanquam in ſubjecto. Quia hæc multiplicitas non provenit ex limitatione,ac proinde ex eo,quòd ratio illa entis ſit modo dicto recepta ; ſed ortum ducit ex ſumma eminentia illius formalitatis,quæ identificat ſibi omnia divina, quæque ratione ſuæ eminentiæ petit, ut æquivaleat pluribus ut pluribus, atque adeò pluribus ſpectantibus ad diverſas lineas:& perconſequens, quòd actu ſint in ea plures,& diſtinctæ lineæ quaſi ſpecificè diverſæ. 140.

Poteſtque hoc explicari exemplo naturæ purè intellectivæ repertæ in Angelis,quæ quidem multiplicatur ſecundùm ſpeciem per diverſas rationes differentiales, non quidem materiales, ſed formales. Et ideo, licet Angelica natura ut ſic ſit forma irrecepta in aliquo tanquam in ſubjecto, ac proinde nequeat numero multiplicari : nihilominus poteſt per differentias formales multiplicari & dividi. Ita ergo in præſenti, proportione ſervata, eſt dicendum.Et propterea in divinis nulla datur multiplicatio numerica; ſed ſi quæ eſt virtualis diſtinctio,attenditur penes diſtinctas virtualiter ſpecificè,aut quaſi ſpecificè rationes formales.

Unde, exempla in hac objectione adducta nihil contra ea,quæ diximus,convincunt.Nam albedo, & natura Gabriëlis ſunt talis conditionis, ut quælibet ex illis dicat unicam lineam atomam: & ita hoc ipſo,quòd concedantur omninò irreceptæ, & per ſe ac ratione ſui ſubſiſtentes, dicunt totā rationem ſpeciei albedinis, & ſpeciei naturæ Angelicæ. Et tandem animalitas licet daretur irrecepta in aliquo,quia tamen non per ſe,& ratione ſui ſubſiſteret,ſed quatenus identificata cum aliqua ratione differentiali ſpecie diverſa ab aliis rationibus differentialibus ejuſdem animalitatis, quia ex ſe non conſtituit lineam atomam : propterea ſic contracta per unam rationem differentialem, non diceret totam animalitatem. Sicut etiam ratio entis à ſe, tertio illo modo ex nuper dictis ſumpta,quia conſtituit lineam ſubalternam,ac proinde non ſubſiſtentem per ſe,& ratione ſui,ſed ut identificata,& determinata per rationes quaſi differentiales aliarum linearum : idcircò prout contracta, aut quaſi contracta per rationem quaſi differentialem divinæ eſſentiæ non dicet totam rationem entis, quæ eſt in Deo, tanquam aliquid ſuæ lineæ : licet, quia omnes lineæ divinæ, & abſolutæ includuntur ad invicem in ſeipſis : propterea etiam eſſentia divina includit per modum tranſcendentis omnes alias lineas ut ea,quæ ibidem conſervant rationem poſitivam propriarum linearum. 141. *Non obſtant exempla.*

§. IV.

Aſſertio poſterior.

DIcendum eſt ſecundò, relationes divinas eſſe quodammodò de intrinſeca ratione divinæ eſſentiæ 142. *Aſſertio ſecunda.*

essentiæ, sive naturæ divinæ, idest, tanquam modos, aut quasi modos intrinsecos ejus, seu (quod in idem quoad præsens redit, quodque notandum peculiariter est) esse modos, aut quasi modos intrinsecos, & (ut sic dicamus) essentiales illius.

Assertio hæc, si attentè consideretur, est germana conciliatio duarum sententiarum primo aspectu inter se quodammodo pugnantium, quas statim referemus, & ex dicendis in ea ad concordiam redigemus. Consultò autem in illa diximus, *relationes divinas esse quodammodo de intrinseca ratione essentiæ, sive naturæ Dei.* Quia esse de intrinseca illius ratione tanquam modos ejus, est conditio diminuens, & extrahit illas ab hoc, quòd est, esse de intrinseca ejus ratione per modum prædicati quidditativi, ac proinde per modum prædicati transcendentis, aut rationis quasi differentialis: & per consequens ab hoc, quod est, esse simpliciter, & sine addito de intrinseca illius ratione: & tantùm denotat, esse modos, aut quasi modos intrinsecos, & indispensabiles ejus, & tandem esse quasi modos, qui intra latitudinem modorum sunt (ut sic dicamus) essentiales, idest, talis conditionis, ut conveniant Deo ratione suæ essentiæ & naturæ: adeoque intimè, ut ex negatione cujuslibet ex illis sequatur per bonâ consequentiam, & à posteriori negatio, & destructio divinæ essentiæ: ex eo quod petit esse semper actu, & indispensabiliter sub illis, & de intrinseco ac quidditativo illius conceptu est, esse id, quod actu communicatur ad intrà: ac proinde exigit habere actu, & indispensabiliter omnes modos, aut quasi modos, qui desiderantur ad hoc, ut prædicta essentia communicetur, conveniatque illi id, quod de illius conceptu est, nempe, esse id, quod idemmet numero existens pluribus communicatur.

Probatur testimonio D. Thomæ. Nec minùs assertio ista, quàm præcedens, est D. Thomæ *loco relato num.* 130. Nam propterea dixit, communia esse de conceptu propriorum, non tamen è contrà: quia per hoc absolutè significatur, propria nō esse de quidditativo conceptu communium. Sicut, cùm dicitur, communia esse de conceptu propriorum, hoc denotatur. Non verò, ut excluderet propria à ratione modorum, aut quasi modorum intrinsecorum respectu divinæ essentiæ: quin potiùs S. Doctor sæpè affirmat, relationes esse modos, aut quasi modos intrinsecos divinæ essentiæ supponentes eam constitutam, ut ex suprà dictis patet. Et ideo assertionem hanc sic intellectam, credimus esse communem inter Theologos.

143. Et ratione fundamentali. Ratio autem fundamentalis illius desumitur ex eodem S. Doctore. Quoniam relationes divinæ terminant divinam essentiam jam constitutam, determinantque illam ad *esse*, v.g. Patris: & ita intimè ad eam requiruntur, ut nec esset fœcunda, nec haberet rationem naturæ infinitè perfectæ, si eis careret: ergo sunt modi, aut quasi modi intrinseci illius, & (ut sic dicamus) essentiales. Patet consequentia. Quia hoc, & nihil amplius, intendimus per hoc, quòd relationes sint modi, aut quasi modi intrinseci, & (ut sic dicamus) essentiales divinæ essentiæ. Sicut per hoc, quòd dicatur, subsistentiam Petri esse modum intrinsecum, & connaturalem illius, nihil aliud intenditur, nisi quod terminat naturam illius, determinatque illam ad *esse* personale, & est talis conditionis, ut per ablationem ejus, saltem naturaliter, destrueretur Petrus: ergo, &c.

Objectio tacita præcluditur. Ex quo etiam optimè intelligitur (ut per hoc tacita quædam objectio solvatur) quomodo licet relationes sint hoc modo de intrinseca ratione essentiæ, scilicet, ut modi intrinseci illius, non tamen cuicunque convenit divina essentia secundum se, debent omnes isti modi convenire: ac proinde Patri poterit convenire divina essentia secundum se sumpta, non tamen Filiatio.

Et ratio est. Quia cui convenit aliqua essentia secundùm se considerata, non est necesse, ut conveniant eo ipso omnes ejus modi, sed tantùm omnia prædicata quidditativa illius, ut patet in Petro, cui competit essentia hominis secundum se, & per consequens cuncta illius prædicata quidditativa, non tamen idcircò competunt ei omnes modi illius, quales sunt hæcceitas, v.g. Pauli, aut ejus subsistentia: quamvis, ut multi dicunt, modi hi sint talis conditionis, ut si implicarent, non esset natura humana ejusdem rationis, ac nunc est: quippe quæ non esset modificabilis per tot modos, totque subsistentias, per quot nunc est modificabilis. 144.

Elucidatur exemplo. Potestque hoc magis explicari exemplo entis, cujus ratio licèt sit essentialiter superior respectu substantiæ, & accidentis, & *esse per se* & *in alio* sint modi intrinseci illius: nihilominùs, dum transcenditur in substantia, non ob id includitur in illa unà cum prædictis modis: quia modi isti tantùm sunt intrinseci illi, tanquam modi, non tamen tanquam prædicatum quidditativum illius. Et propterea, quia hoc quod est dicere realitatē, seu quid capax realis existentiæ, est prædicatum quidditativum entis, ac proinde est absolutè & simpliciter de ejus conceptu, & essentia, non potest ens transcendi in suis inferioribus, quin unà cum ratione ista, & prædicato quidditativo in eis imbibatur.

§. V.

Ex dictis duæ sententiæ primo aspectu oppositæ conciliantur.

EX quibus omnibus facilè deducitur conciliatio duarum sententiarum, quæ primo aspectu videbantur contrariæ. Prior est, relationes divinas non esse de essentia essentiæ, & naturæ Dei. Pro qua refertur Torres *in hac quæst.* 2. Zumel *ibidem quæst.* 2. Arrubal *disp.* 101. *cap.* 3. Suarez *lib.* 4. *de Trinitate cap.* 3. Granado *tom.* 3. *in* 1 *partem tract.* 3. *disp.* 4. *sect.* 2. Posterior verò est, relationes divinas esse de essentia ipsius essentiæ, & naturæ Dei. Pro qua adducitur Valentia 1. *de Trinitate cap.* 29. Bannez *in præsenti dubio* 3. *in solut. ad* 6. ubi etiam refert Cajetanum suprà *quæst.* 27 *art.* 2. *ad* 3. 145. Conciliantur duæ sententiæ prima facie diversæ. Torres. Zumel. Arrubal. Suarez. Granad. Valent. Bannez. Cajetan. Qui sint auctores primæ sententiæ.

Ex dictis igitur hæ duæ sententiæ facilè conciliantur. Quoniam auctores primæ sententiæ tantùm volunt, relationes divinas non esse de essentia divinæ essentiæ absolutè & simpliciter loquendo, idest, vel per modum prædicati essentialiter transcendentis, aut per modum rationis quasi differentialis; non tamen negant, nec negare possunt, esse modos, aut quasi modos intrinsecos, & indispensabiles ejus, ac proinde esse de essentia divinæ essentiæ, cum hoc addito diminuente, nempe, tanquam modos ita intrinsecos, & indispensabiles, ut ex negatione cujuslibet ex illis sequatur per bonam & legitimam consequentiam negatio, & destructio divinæ essentiæ. Quia, ut jam tetigimus, licèt non sit de conceptu divinæ essentiæ esse communicatam actu tribus personis divinis, ita ut totum, quod in hoc includitur, sit prædicatum ejus quidditativum, ac proinde & ipsæ personæ sint de illius quidditativo conceptu: est tamen de ejus ratione & conceptu quidditativo esse id, quod idemmet numero existens communicatur in utraque processione, quodque est actu in tribus personis, in una quidem, nempe in prima, à se, idest, non ab alio; in aliis verò, mediis processionibus. Constat autem, quòd ad hoc, ut essentiæ divinæ conveniat hoc quidditativum

quidditativum prædicatum, nempe, esse id, quod est actu in tribus personis, requiritur indispensabiliter positionem relationum personalium, tanquam trium quasi modorum determinantium, & formaliter trahentium illam, ad hoc ut sit, v.g. in Patre, & ibi sit Pater, &c.

146. *Quid auctores secundæ.* Et similiter auctores secundæ sententiæ dum aiunt, relationes esse de essentia divinæ essentiæ, nolunt, esse de quidditativo eius conceptu, ac proinde comparari cum ea, vel per modum prædicati trascendentis, aut essentialiter superioris, aut tandem per modum rationis quasi differentialis, & atomæ respectu divinæ essentiæ, ut intuenti illos constabit. Et propterea negant, quòd, etsi relationes sint de essentia divinæ essentiæ, debeant singulæ in singulis unà cum eadem essentia includi: rationemque hujus reddunt, ex eo quod non sunt de essentia divinæ essentiæ per modū prædicati quidditativi. Quare solùm volunt, relationes esse modos intrinsecos, & (ut sic dicamus) quasi essentiales, in sensu explicato, divinæ essentiæ. Et ita expresse addunt, esse de essentia prædictæ essentiæ cum hoc addito, nempe, tanquam modos, idest, ea (ut sic dicamus) intrinsecitate, quæ modis intra latitudinem modorum convenire potest, nempe, quòd sint adeo intimi, & intimè petiti, ut ex negatione, & destructione illorum sequatur per bonam consequentiam, & à posteriori negatio, & destructio divinæ essentiæ.

147. Unde hunc modum intrinsecitatis explicant exemplo quodam probabili naturæ Angeli Gabrielis, respectu cujus, dicunt esse intrinsecam suam hæcceitatem; non quidem tanquam prædicatum quidditativum, cùm hæcceitas, seu differentia individualis Gabrielis supponat naturam ejus in *esse* naturæ constitutam; sed tanquam modum ejus intrinsecum, & (ut sic loquamur) essentialem, seu indispensabilem, qui est talis conditionis, ut proveniat ab eadem essentia, & adeò sit connexus cum illa, quòd ex ablatione ejus sequatur à posteriori ablatio, & destructio prædictæ essentiæ.

Quare, necesse non erit aliqua argumenta à quavis ex his sententiis adducta in medium proferre. Quia argumenta primæ sententiæ probant nostram primam assertionem, & non obstant his, quæ in secunda assertione diximus. Sicut & argumenta postremæ sententiæ suadent secundam assertionem, & non pugnant cum priori, ut intuenti illa patebit.

DISPUTATIO VI.

De divinis relationibus quoad rationem, secundùm quam dicunt, vel non dicunt perfectionem.

1. SEMEL explicata identitate relationum divinarum cum essentia Dei, & quomodo solùm virtualiter ab illa distinguantur, statim pulsat animum inquirere, an relationes, quatenus distinctæ virtualiter ab essentia, dicant perfectionem secundum suam propriam rationem formalem, seu secundùm suum esse *ad*. Et licèt disputatio hæc posset etiam infrà *quæst.* 42. *art* 1. excitari: nam ibi D. Thomas de hoc agit, ut ex iam dicendis patebit: quia tamen expositores in hoc articulo, sumpta occasione ex his, quæ Angelicus Doctor in solutione ad 3. hujus articuli docet, de hoc tractant: propterea, necnon & ob illa, quæ modò dicebamus, disputationem hanc disputationi præcedenti annectimus. *D. Thom.*

DUBIUM I.

Vtrùm relationes divinæ, ut distinctæ virtualiter ab essentia Dei, afferant perfectionem.

CONsultò in titulo inquiritur de relationibus divinis, ut distinctis virtualiter ab essentia Dei, quia de eis, ut identificatis cum divina essentia, planum est, afferre totam perfectionem ejusdem essentiæ. Et licèt tam in hujus, quàm in sequentis dubij titulis tantùm fiat expressè mentio de perfectione: tamen implicitè etiam inquiritur utrobique de bonitate: an nimirum relationes divinæ importent bonitatem. 2. *Explicatio tituli.*

Bonitas autem & perfectio licet re ipsa unum & idem sint, & ita utraque importet fundamentum, & causam appetibilitatis: attamen, ut optimè notavit Cajetanus suprà *quæst.* 5. *art.* 1. bonitas affert fundamentum proximum prædictæ appetibilitatis: quia sola bonitas significat rationem fundandi appetibilitatem, & eam proximè fundat, & causat: ita ut, quò aliquid propiùs accedit ad bonitatis rationem, eò magis exprimit rationem fundantem appetibilitatem. *Cajetan.*

Cæterùm perfectio non est ratio proxima fundandi appetibilitatem, sed veluti fundandi ipsam rationem bonitatis. Nam ex eo, quod aliquid sit perfectum in ordine ad se, oritur ut sit perfectivum alterius, seu conveniens alteri: & ex eo quod sit conveniens alteri, & perfectivum ejus, ortum ducit, quòd sit ab eo appetibile.

Quæ doctrina desumpta est à Cajetano ex D. Thoma suprà *in proœmio quæstionis* 4. ubi ut redderet rationem, cur post quæstionem de perfectione statim instituebat quæstionem de bonitate, sic Angelicus Doctor inquit: *Post considerationem divinæ simplicitatis, de perfectione ipsius Dei dicendum est. Et quia unumquodque secundùm quod perfectum est, sic dicitur bonum: primò agendum est de perfectione divina: secundò de ejus bonitate.* Sed de his fusior sermo in sequenti tomo *tract.* 1. *disp.* 1. redibit, ubi hæc eadem magis explicabuntur. 3. *Idem.* *Angel. Doctor.*

Consultò autem in titulo non inquirimus, an relationes divinæ, ut modo dicto distinctæ ab essentia, afferant perfectionem virtualiter distinctam à perfectione ejusdem essentiæ? quia hoc in sequenti dubio discutiendum est; sed an, ut virtualiter distinctæ ab essentia, afferant infinitam perfectionem? sive illa sit distincta ab infinita perfectione essentiæ divinæ; sive sit eademmet perfectio essentiæ illis communicata, ut dubio sequenti probabimus.

Et licèt decisio hujus dubij satis constet ex his, quæ pro præcedenti diximus, ut in assertione nostra breviter notabimus: quia tamen Scotus affert quædam argumenta solutione digna, & eorum solutiones rem hanc aliquantulum illustrabunt: idcircò dubium hoc ad rem istam magis elucidandam breviter discutimus. *Scotus.*

§. I.

Ex mente D. Thomæ dubium breviter resolvitur.

DIcendum ergo est, relationes divinas, adhuc ut distinctas virtualiter ab essentia, afferre perfectionem infinitam. Assertio hæc sic intellecta, ut in

ut in explicatione tituli diximus, videtur esse diffinita *in 6. Synodo generali actione* 18. ubi dicitur: *Credimus unam substantiam in tribus subsistentiis: unitatem, propter naturalem unionem, ac dominationem; Trinitatem verò propter subsistentiarum perfectionem:* subsistentiæ autem Trinitatis in divinis dicunt relationes. Et deinde hoc ipsum videtur contineri in illo Præfationis Missæ sanctissimæ Trinitatis adducto à D. Thoma *in argumento, Sed contrà, hujus articuli*, ubi de relationibus, adhuc ut distinctis virtualiter ab essentia, significatur esse adorandas, &, ut docet D. Thomas, non debent adorari qualicumque adoratione, sed adoratione latriæ, ad quam requiritur, ut quod sic adoratur, afferat infinitam perfectionem. Et tandem eadem assertio apertè sequitur ex his, quæ ex D. Thoma, & ejus discipulis dubio præcedenti adduximus, eamque tenent omnes Theologi ibidem relati, & dubio sequenti referendi.

Conc. Gen. VI. — D. Thom.

5. Primum fundamentum.

Ratio autem prior, & fundamentalis illius ex Angelico Doctore locis ibidem citatis desumpta reduci potest ad hanc brevem formam. Quoniam relationes divinæ, adhuc ut virtualiter distinctæ ab essentia, includunt illam per modum transcendentis: quia distinctio earum ab essentia non est distinctio virtualis excludentis, & exclusi, sed includentis, & inclusi, ut loco citato latiùs diximus: ergo, ut sic distinctæ afferunt infinitam perfectionem, seu saltem totam perfectionem essentiæ. Sicut quia homo, adhuc ut distinctus virtualiter à sua animalitate, distinguitur ab illa per distinctionem virtualem includentis, & inclusi, idcircò ut sic distinctus affert saltem perfectionem ejusdem animalitatis.

6. Objectio prima.

Nec obest, si dicas, quòd relationes divinæ licèt includant divinam essentiam per modum transcendentis, & divina essentia consistat in ipso *intelligere*: non tamen idcircò communicat relationibus, ut in eis inclusa, quod intelligant: & ita hæc propositio, *Spiratio activa intelligit*, non est concedenda in sensu formali: ergo licet essentia divina sit infinitè perfecta, & includatur per modum transcendentis in prædictis relationibus; non tamen idcircò communicabit eis suam infinitam perfectionem, ut ex paritate rationis constare videtur.

Solvitur.

Respondetur enim negando consequentiam. Et ratio disparitatis est, quòd *intelligere*, & denominatio intelligentis convenit essentiæ divinæ, ut habet rationem essentiæ & naturæ; non verò ut habet rationem transcendentis. Et propterea sola essentia divina, & id, cui communicatur prædicta essentia sub conceptu essentiæ, sive naturæ divinæ intelligunt per prædictam intellectionem primordialem, in qua divina natura consistit. Cæterùm ratio bonitatis & perfectionis est de prædicatis, quæ ex genere suo possunt esse transcendentia: & ita possunt, adhuc sub proprio conceptu perfectionis, convenire essentiæ divinæ, ut habet rationem transcendentis: & per consequens queunt etiam competere iis, in quibus essentia sic sumpta transcenditur: ex eo, quod saltem ipsa sic inclusa communicet illis suam perfectionem.

7. Objectio secunda.

Nec etiam obest, si secundò contra eamdem rationem objicias, quod etsi ex ea sequatur, relationes divinas, prout sunt in se, afferre perfectionem; non tamen eam importare, ut sunt præcisæ ab essentia: siquidem ratio importandi perfectionem est non esse præcisam ab essentia, sed illam includere: hoc autem videtur inconveniens; nam sicut, quidquid est in Deo sub quavis præcisione, est aliquid Dei: ita debet dicere, aut includere infinitam perfectionem.

Diluitur.

Respondetur enim negando assumptum. Quoniam, ut ex dictis patet, licet relationes divinæ possint concipi, non concepta expressè essentia divina: in illo tamen conceptu debet implicitè includi prædicta essentia: & ita non minùs sunt impræscindibiles ab inclusione divinæ essentiæ, quàm homo à sua animalitate.

Nec obstat, si urgeas, Paternitatem, v. g. posse concipi, ut secundum se totam incommunicabilem: siquidem potest concipi, ut secundum se totam est constitutiva, & distinctiva personæ Patris: quod quidem non habet, nisi quatenùs secundum se totam est incommunicabilis: ergo poterit concipi, ut omninò præcisa ab essentia. Patet consequentia. Quia si, quatenus sic concipitur, clauderet essentiam, non conciperetur, ut secundum se totam incommunicabilis. 8. Replica.

Enodatio.

Respondetur enim, Paternitatem posse concipi, ut secundùm se totam incommunicabilem, si illa particula, *secundum se totam*, sumatur cathegorematicè, idest, denotet, quod secundum totum id, quod affert, simul sumptum nequit communicari: siquidem conjunctum illud, quod quasi resultat ex essentia divina per modum transcendentis, & ex *ad* Paternitatis secundum ea, quæ affert ex vi propriæ lineæ, nequit communicari Filio: alioqui ipsa Paternitas esset ei communicabilis. Cæterùm non debet concedi, Paternitatem secundum se totam esse incommunicabilem, si illa particula, *secundum se totam*, accipiatur syncathegorematicè, idest, denotet quod secundum quamlibet (ut sic dicamus) partem sui est incommunicabilis: siquidem quoad essentiam ibi inclusam communicari potest; licet quantum ad ipsum *ad* nequeat communicari. Unde non sequitur, non includere essentiam; sed potiùs ex eo, quòd secundum se totam cathegorematicè sumptam sit incommunicabilis, secùs verò secundum se totam syncathegorematicè, sequitur, includere aliquid communicabile, nempe, divinam essentiam.

Secunda & principalis ratio assertionis desumitur ex variis locis D. Thomæ statim referendis: Nam relationes divinæ, adhuc ut distinctæ ab essentia, sunt objectum congruum divinæ dilectionis, & à Deo necessariò amantur, ut constabit ex his, quæ infrà *quæst.* 41. *art.* 2. dicemus. Et deinde, quatenus sic distinctæ, possunt terminare naturam v.g. humanam, & quamlibet aliam naturam creatã, imò plures, & plures usque in infinitum naturas creatas, ut docet idem S. Doctor *3. p. q. 3. art.* 1. Et tandem, quatenus sic distinctæ ab essentia, sunt incomprehensibiles à creaturis, ut cõstat ex illis, quæ tradit D. Thomas suprà *q.* 12. *art.* 8. ergo prædictæ relationes afferent infinitam perfectionem. Patet consequentia. Quoniam id, quod necessario amatur à Deo, debet afferre perfectionem, seu bonitatem; non qualemcunque, sed infinitam. Et similiter, quod potest terminare plures & plures naturas usque in infinitum, oportet ut afferat perfectionem infinitam. Quoniam ex perfectione quodammodo provenit, ut possit terminare alienam naturam: ac proinde ex infinita perfectione debet eodem proportionali modo provenire, quòd queat terminare infinitas naturas. Et tandem, quod est incomprehensibile à creatura, oportet, ut sit infinitæ perfectionis. Antecedens autem præterquam quod est D. Thomæ, quoad omnes suas partes potest probari ex eo, quòd personæ divinæ, quæ dicunt relationes, necessariò amantur à Deo: & nisi possent terminare quamlibet naturam creatam, essentque incomprehensibiles à creaturis, essent finitæ in terminando, & in sua cognoscibilitate: quod repugnat personalitatibus divinis.

9. Secundum & principale fundamentum assertionis. — D. Thom.

§. II. Oppo

§. II.

Opposita sententia, duo prior aillius fundamenta, cum responsionibus ad illa.

10. *Opposita sententia.* PRo contraria tamen sententia, nempe, relationes divinas, ut virtualiter distinctas à divina essentia, nullam afferre perfectionem; quamvis, secundum quod sic distinguuntur, non dicant imperfectionem, referuntur Scotus *in 1. dist. 8. q. 4. in fine*, & *in 3. dist. 1. q. 1. §. De secundo*, & *q. 4.* & *Quodlibeto 5. art. 1. & 2.* Durandus *in 3. dist. 1. q. 3. n. 13.* & alij.

Scotus. *Durandus.* *Primum fundamentum.*

Probatur primò. Nam Filiatio, v.g. nec dicit perfectionem simpliciter simplicem, nec perfectionem secundùm quid: ergo nullam. Antecedens quoad primam partem videtur perspicuum. Quoniam perfectio simpliciter simplex est illa, quæ in quolibet *est melior ipsa, quàm non ipsa, & qualibet incompossibilis cum ipsa*: constat autem, quòd Filiatio non est melior Paternitate incompossibili cum eadem Filiatione. Quoad secundam verò partem etiam constat. Quoniam pefectio secundum quid est perfectio diminuta, & limitata, quæ proinde nequit enti undequaque summè perfecto, qualeest Deus, convenire.

Diluitur. Respondetur, Filiationem, adhuc ut virtualiter distinctam ab essentia divina, dicere seu importare perfectionem simpliciter simplicem: quia saltem affert totam perfectionem essentiæ in illa per modum transcendentis inclusam: perfectio autem essentiæ est perfectio simpliciter simplex. Et ad probationem in contrarium dicendum est, quòd cùm dicitur, perfectionem simpliciter simplicem esse illam, quæ in quolibet *est melior ipsa, quàm non ipsa, & qualibet incompossibilis cum ipsa*, non est sensus, quòd in quolibet supposito illius naturæ sit melior ipsa, quam non ipsa; sed, quòd in proprio individuo talis naturæ sit melior ipsa, quàm non ipsa: hoc autem optimè verificatur in Filiatione. Nam licèt respectu suppositi Patris æterni non sit melior Filiatio, quàm non Filiatio: attamen in individuo Deitatis, quod est commune tribus personis divinis, melior est Filiatio, quàm carentia illius. Et similiter melior est illi Paternitas, necnon Spiratio activa, & passiva, quam carentia harum relationum. Et propterea individuum Deitatis est simul omnes istæ quatuor relationes.

11. Unde, cum in diffinitione perfectionis simpliciter simplicis additur, debere esse meliorem in quolibet, quàm quævis alia incompossibilis cum ipsa, nõ intelligitur de formalitatibus, aut rationibus incompossibilibus in quolibet supposito illius naturæ; sed de incompossibilibus in individuo proprio talis naturæ: ac proinde, quoad præsens attinet, de formalitatibus incompossibilibus in uno & eodem individuo Deitatis. Et ita ad hoc, ut Filiatio divina sit melior qualibet alia incompossibili cum ipsa, non est necesse, ut sit melior, quàm Paternitas: quia licèt utraque sit incompossibilis in una & eadem persona & supposito; sunt tamen ambæ compossibiles in uno & eodem individuo Deitatis: & per consequens satis est Filiationi, ad hoc ut sit perfectio simpliciter simplex, quòd sit melior qualibet alia ratione incompossibili cum ipsa in unico & eodem individuo Deitatis.

Quomodo autem, & qua ratione dicatur, Filiationem esse meliorem individuo Deitatis, quàm non Filiatio: an nimirum, quia in ipso ponat aliquam bonitatem, aut perfectionem relativam? an verò, quia, nisi perfectio essentiæ ei communicaretur, tunc à posteriori sequeretur, prædictam essentiam non esse infinitè perfectam: ex eo quòd ejus perfectio est tanta, ut nequeat se intra se, (ut sic dicamus) continere; sed debeat necessariò communicari relationibus? ac proinde, an prædicta Filiatio sit melior individuo Deitatis ratione perfectionis absolutæ, quæ ab essentia ei formaliter communicatur, quæque carentiæ filiationis communicari nequit? constabit ex his, quæ *dubio sequenti num. 62. & 64.* dicemus.

Secundò probatur eadem opposita sententia. Quoniam aliàs essentia divina, ut præintellecta relationibus, non esset infinitè perfecta in genere entis: hoc autem admitti nequit, siquidem, ut præintellecta relationibus, est summè perfecta, ac proinde infinita in genere entis: ergo, &c. Sequela probatur. Quoniam, ut præintellecta relationibus, non clauderet earum perfectionem. 12. *Secundum argumentum.*

Nec obest, quòd radicaliter eas, & illarum perfectionem contineret. Nam contra hoc est, quòd sicut perfectio relationum formaliter habita est perfectio: ita non habere perfectionem hanc formaliter, diceret defectum perfectionis in genere entis: ac proinde essentia divina non afferens formaliter, ut præintellecta relationibus, hanc perfectionem, non esset infinita in genere entis.

Respondetur ex dictis negando sequelam: ad cujus probationem dicendum est, quòd, ut ex asserendis dubio sequenti magis constabit, relatio ex se, seu ex suo esse *ad* secundùm id, quod exprimit relativum, non affert perfectionem; sed solùm ratione divinæ essentiæ, quam includit, cũ quaque identificatur. Et ita, licet essentia divina sub conceptu essentiæ non includat per modum prædicati quidditativi relationes, erit infinitè perfecta in genere entis: ex eo quod affert perfectionem suæ lineæ, & insuper includit per modum transcendentis perfectiones aliarum linearum absolutarum. *Enodatur.*

§. III.

Alia fundamenta opposita sententia proponuntur, & solvuntur.

TErtiò probatur eadem sententia. Quia alioqui in una persona non esset perfectio, quæ esset in alia: hoc autem dici nequit: ergo, &c. Sequela probatur. Quoniam Filiatio non esset in Patre, & hæc diceret perfectionem: ac proinde perfectio prædictæ Filiationis, quæ est in Filio, non esset in Patre. Minor autem probatur ex dictis. Quia aliàs Pater non esset infinitè perfectus in genere entis: siquidem deesset illi perfectio Filiationis. 13. *Tertium.*

Nec obest, si occurras, hinc solùm sequi, Patrem fore imperfectum negativè, idest, non habere perfectionem Filiationis; non tamen privativè: illud autem non videtur inconveniens: siquidem sola imperfectio privativa dicit imperfectionem.

Nam contra hoc est. Quòd si relatio Filiationis afferret perfectionem, tunc Pater non solùm negativè, sed etiam privativè esset imperfectus. Nam illa perfectio esset talis conditionis, ut sit apta esse in aliqua ex personis divinis, nempe in Filio: ergo hoc ipso, quod deesset Patri, esset imperfectus privativè: sicut teste D. Thoma infrà *q. 33. art. 4. ad 2.* Pater dicitur ingenitus privativè: quia deest illi ratio geniti, quæ est apta esse in aliqua persona divina, scilicet in Filio. *D. Thom.*

Respondetur ex modo dictis negando sequelam: siquidem in divinis relatio ex suo esse *ad* non affert perfectionem: & omnia absoluta sunt in omnibus, & singulis personis. Et ad probationem dicendum est, Filiationem non esse in Patre quoad ipsum *Respondetur.*

ipsum *ad*, seu quoad id relativum, quod affert; esse tamen in Patre quoad id, quod importat perfectionem scilicet, quoad essentiam. Et ita ex eo quod Filiatio desit Patri, & hæc dicat perfectionem, non sequitur deesse Patri perfectionem aliquam. Unde modus arguendi in hac probatione adductus peccat, ut notavit D. Thomas, in hoc, quod mutatur *ad aliquid* in *quid*, seu in hoc, quòd ex negatione relationis Filiationis in Patre infertur negatio absoluti: qui defectus reducitur ad variationem appellationis. Sicut non valet, *Filiatio deest Patri: & Filiatio est essentia divina: ergo deest Patri essentia divina*: quia in hoc modo arguendi committitur defectus jam dictus.

D. Thom.

14. Quartò. Quarto probatur contraria sententia. Quia ex opposito fieret, Patrem, & Filium esse perfectiores Spiritu Sancto: hoc autem dici non potest: ergo, &c. Sequela probatur. Nam Pater v.g. habet plures relationes, quam Spiritus sanctus, nempe, Paternitatem, & Spirationem activam; cùm tamen Spiritus sanctus solam Spirationem passivam habeat: constat autem, quòd id, quod affert plures relationes, quarum quælibet dicit perfectionem saltem æqualem unicæ relationi alterius, esse perfectiorem eo. Minor autem est Augustini *6. de Trinitate c.* 8 & *sermone 38. de tempore*, & Anselmi *in Monologio c.* 50. & videtur suaderi aperta ratione. Quoniam si Pater esset perfectior Spiritu sancto, tunc Spiritus sanctus non esset Deus: siquidem Deus est, ens ita perfectum, ut eo nihil melius possit excogitari.

August. Anselm.

Confirmatio. Confirmatur. Quoniam alias Pater v. g. esset perfectior Filio: siquidem Paternitas, & Filiatio distinguuntur quasi specie: & ita si afferrent perfectionem, essent inæquales in illa: cumque Pater sit principium Filij, & non è contrà, consequens esset, ut si quæ ex iis relationibus deberet esse perfectior alia, tunc id Paternitati conveniret, & ita Pater esset perfectior Filio.

Solutio ad quartum. Respondetur, satis constare ex dictis, negandam esse sequelam. Ad cujus probationem patet etiam ex his, quæ diximus, & ex dicendis ampliùs constabit, quomodo relationes ex se, seu ex suo esse *ad* non dicant perfectionem. Et ideò, ex eo quòd in Patre sint plures relationes, quàm in Spiritu sancto non sequitur, illum fore perfectiorem isto: quia in utroque est essentia divina, à qua relationes, adhuc ut distinctæ virtualiter ab essentia, afferunt perfectionem.

Ad confirmationem. Per quod patet etiam ad confirmationem, quomodo etsi Paternitas, & Filiatio distinguantur quasi specie quoad esse *ad*, non tamen in ratione perfectionis; sed eademmet perfectio est in utraque, sicut in ambabus est eademmet essentia divina.

15. Ultimum. August. Ultimò. Quia alioqui in divinis darentur tres bonitates, tres perfectiones, & tres magnitudines: hoc autem est contra Augustinum *6. de Trinitate, c. 2. 3. &* 5. & *lib. 7. c.* 1. Sequela probatur. Quoniam hæc omnia sunt idem in Deo: & si relatio affert perfectionem, tunc sicuti dantur in divinis tres relationes, ita dabuntur tres magnitudines, tres bonitates, & perfectiones: quemadmodum, quia relationes sunt res, idcirco, datis in divinis tribus relationibus, concedi debent tres res.

Occurritur. Respondetur, quod satis constat ex dictis, negandam esse sequelam. Quoniam committitur defectus jam dictus, nempe, quòd mutatur *ad aliquid* in *quid*, sive in rationem absolutam. Nam ex multiplicatione relationum infertur multiplicatio bonitatum, seu perfectionum: & perfectio est quid absolutum, ut sequenti dubio latiùs dicemus. Sicuti etiam ibidem explicabimus, cur etsi in divinis dentur plures res, & ratio rei, aut entis abstrahat ab absoluto, & relativo: & propterea relatio ex se dicat esse rem, & esse ens, prout ens dicit idem ac realem rationem formalem: non tamen ratio boni, aut perfectionis; sed hæc necessariò debeat dicere quid absolutum.

DUBIUM II.

Utrùm relationes divinæ, ut distinctæ virtualiter ab essentia, afferant proximè secundùm suum esse ad, *seu secundùm quòd exprimunt esse* ad, *perfectionem distinctam virtualiter à perfectione essentiæ?*

Postquam explicuimus, relationes divinas afferre absolutè & simpliciter loquendo infinitam perfectionem, ac proinde infinitam bonitatem, restat, ut exponamus, an ratione sui, id est, ratione sui esse *ad*, & non solùm ratione essentiæ divinæ in eis inclusæ, illam proximè importent: atque adeò, an talis perfectio sit virtualiter distincta à perfectione essentiæ. 16.

§. I.

Explicatio tituli.

Ut autem titulus dubij, & per consequens cuncta, quæ in eo dicenda sunt, clariora maneant, debet ultra id, quod initio dubij præcedentis notavimus, animadverti, quòd perfectio alicujus rei potest sumi dupliciter. Primò quidem pro omnimoda perfectione illius dimanante, aut quasi dimanante ex omnibus illis, quæ ei debentur. Secundò verò pro peculiari perfectione (licèt non omnimoda) rei, quæque ex peculiari aliqua ratione ejus, quasi dimanet, & sit veluti partialis perfectio rei collata cum perfectione omnimoda & totali, aut quasi totali ipsius. 17. Animadversio pro luce tituli.

Utriusque autem acceptionis meminit D. Thomas suprà *q. 4. &* 5. nam loquens de prima *in art.* 1. *q.* 4. inquit: *Secundùm hoc enim dicitur aliquid esse perfectum, secundùm quod est actu. Nam perfectum dicitur, cui nihil deest secundùm modum suæ perfectionis.* Et similiter sermonem instituens de secunda *in q. 5 art.* 3. ait: *Omne enim ens, in quantum est ens, est in actu, & quodammodò perfectum: quia omnis actus perfectio quædam est.* Et infrà *q. 48. art.* 3. inquit: *Manifestum est autem, quòd forma, per quam aliquid est actu, perfectio quædam est, & bonum quoddam: & sic omne ens in actu bonum quoddam est.* Et tandem utriusque acceptionis perfectionis meminit idem S. Doctor *q. 5. jam citata art.* 1. *ad* 1. easque ibidem latius explicuit, & primæ acceptioni perfectionis tribuit nomen perfectionis simpliciter; secundæ verò nomen perfectionis secundùm quid, seu (quòd in idem quoad præsens, maximè verò in divinis, redit) perfectionis in peculiari aliqua linea & ratione formali. D. Thom. Idem.

Titulus ergo hujus dubij non intelligitur de perfectione in prima acceptione: nam planum est, relationes divinas secundùm suum esse *ad* non afferre omnimodam perfectionem, quæ eis quomodo debetur. Nam si per impossibile daretur illud esse *ad* secundùm propria suæ lineæ, seu secundùm quòd præcisè dicit esse relativum, tunc non haberet vel inclusam, vel identificatam sibi divinam essentiam: & per consequens nec omnem perfectionem, & perfectionis modum sibi debitum, 18. Explicatur titulus.

debitum, ab eisque aliquo modo petitum: & ita in eo eventu ad summum haberent (si tamen illam haberent) perfectionem in aliquo genere; non tamen in omni genere, sive in genere entis; quæ tamen perfectio in genere entis est eis proximè debita, tam ratione identificationis cum divina essentia, ut habet rationem essentiæ, quam ratione inclusionis, qua includunt eamdem essentiam per modum transcendentis consideratam. Sicut etiam, sumpta perfectione in hac prima acceptione, non solùm est certum, relationes, secundùm suum esse *ad* non afferre perfectionem, sed etiam id debet esse certum (modo tamen dubio præcedenti insinuato; & dubio penultimo disputationis præcedentis magis explicato) de ipsa essentia, ut virtualiter distincta à suis attributis per modum attributorum consideratis: siquidem non habet omnimodam perfectionem sibi debitam, & sub omni modo sibi debito, nisi intelligatur cum omnibus suis attributis sub ratione attributorum; imò nisi habeat etiam divinas relationes cum suo proprio esse *ad*. Quia licèt prædictum esse *ad*, ut statim explicabimus, non afferat ex se perfectionem distinctam à perfectione essentiæ; non tamen esset essentia perfecta, nisi haberet prædictum *ad*, cui se diffunderet, in quoque intimè includeretur, & suam perfectionem ei ad intrà communicaret.

Quare titulus hujus dubij solùm intelligitur de perfectione in secunda acceptione, prout dicit veluti partialem quandam perfectionem provenientem proximè ex *esse* relativo ejusdem relationis expressè sumpto: ac proinde, prout dicit perfectionem in aliqua una ratione, seu in aliqua una linea relativa, licèt talis perfectio non sit omnimoda perfectio, quæ undequaque formaliter competit prædicto esse *ad*. Unde alij aliis verbis dubium hoc excitant, an nimirum relationes divinæ importent propriam perfectionem relativam. Cæterùm uterque inquirendi modus in idem redit: siquidem bonitas & perfectio conveniens relationibus ex suo esse *ad* non potest non esse relativa: & si semel eis competit perfectio relativa, oportet ut illis conveniat proximè ex suo esse *ad*.

Diximus, *proximè*. Quia perfectio, quæ quodammodò competit relationibus ex suo esse *ad* remotè, id est, quatenus prædictum esse *ad* petit identificari cum essentia, & illam per modum transcendentis includere, tantùm est perfectio divinæ essentiæ: & ita talis perfectio nequit esse relativa.

19. Ex quo etiam fit, quòd cùm inquirimus, an relationes divinæ secundùm esse *ad* afferant proximè perfectionem virtualiter distinctam ab essentia, seu perfectionem relativam? non loquimur de ipso esse *ad* secundum omnia, quæ tam explicitè, quàm implicitè dicit: siquidem non potest non dicere per modum transcendentis, & implicitè divinam essentiam, & consequenter ejus perfectionem absolutam; sed loquimur de ipso esse *ad* reduplicativè, & formalissimè secundum id, quod exprimit in ratione relativi: an nimirum secundùm hanc rationem exprimat aliquid, quod ex vi hujus conceptus expressi afferat propriam perfectionem distinctam virtualiter à perfectione essentiæ, seu propriam perfectionem relativam? Sicut ratio misericordiæ divinæ secundùm suam ultimam, & expressam rationem, & nō solùm ratione illius, quod implicitè, & per modum transcendentis dicit, habet exprimere aliquid, quod ex vi hujus conceptus expressi, affert proximè propriam & peculiarem perfectionem divinæ misericordiæ distinctam virtualiter ab aliis rationibus perfectionis, quæ sunt in Deo. Et ideò in titulo consultò inquisivimus, *an relationes divinæ afferant proximè secundùm suum esse ad, seu secundum quod exprimunt esse ad, perfectionem? &c.* Ut innueremus, nos loqui de esse *ad* formalissimè, & secundùm id, quod exprimit, spectans præcisè ad lineam relativam. Unde quoties in discursu hujus dubij mentionem fecerimus de relationibus secundùm esse *ad* quoad denegandam eis perfectionem relativam, loquimur de eodem esse *ad* sic sumpto secundùm prædictum conceptum expressum.

§. II.

Ex Augustini, & Angelici Doctoris mente dubium deciditur.

Dicendum ergo est, relationes divinas, ut distinctas virtualiter ab essentia, non afferre proximè secundùm quod exprimunt esse *ad*, sive relativum, perfectionem aliquam virtualiter distinctam à perfectione essentiæ: seu, prædictas relationes secundùm suum esse *ad*, & ratione ejus, quod exprimunt relativum, non importare propriam perfectionem relativam; sed omnem, & quamvis perfectionem divinis relationibus convenientem tantum esse ipsam perfectionem absolutam Dei. 20. Asser.tio.

Assertio hæc est Augustini 6. *de Trinitate c.2.* ubi magnitudinem in Deo, inquit, esse ad se, & absolutam, non verò relativam: magnitudo autem Dei (teste D. Thoma infrà [illegible] *art.1 ad 1.*) significat ejus perfectionem. Verba autem Augustini, quibus rem hanc dilucidè explicat, sunt hæc. *Filius vero sicut in seipso dicitur Filius, quod non cum Patre dicitur, sed ad Patrem, non sic & in se ipso magnus, sed cum Patre, cujus ipse magnitudo est. Sic & sapiens cum Patre dicitur, cujus ipse sapientia est: sicut ille sapiens cum Filio: quia ea sapientia sapiens est, quam genuit. Quidquid ergo ad se dicuntur, non dicitur alter sine altero, id est, quidquid dicuntur, quod substantiam eorum ostendat, ambo simul dicuntur.* In quibus verbis in hoc distinguit rationem relativam Filij ab aliis rationibus absolutis in eo inventis, quòd ratio Filij est ad Patrem, & non cum Patre; rationes verò absolutæ in eo repertæ non sunt ad Patrem, sed ad se; licèt habeat illas cum Patre, id est, communes sibi, & Patri: & inter has numerat magnitudinem, seu (quod in idem quoad præsens redit, ut explicat D. Thomas infrà *q.42. art.4. ad 2.*) perfectionem ejus: & ita inquit, Filium esse magnum cum Patre, seu utrumque esse magnum eadem magnitudine & perfectione. Probatur ex Augustino. D. Thom.

Idem etiam docuit idem S. Doctor *in quæstiunculis de Trinitate*, ex libris de Trinitate decerptis, ubi ferè in principio sic interrogat. *Dum tres personas dicimus, Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum, quare non tres Deos, nec tres omnipotentes, nec tres bonos, nec tres magnos dicere fas est?* Et respondet. *Quia Deus, & omnipotens, & magnus, & bonus & æternus, substantialia nomina sunt, & ad se dicuntur: ideo non licet ea plurali numero dicere, sed singulari: & omne nomen, quod substantiam Dei, vel essentiam significat, semper singulari numero proferendum est. Pater autem, & Filius, & Spiritus sanctus relativa sunt nomina, & ideo tres personæ rectè dicuntur.* Ubi, ut constat, in hoc distinguit bonitatem & magnitudinem, seu perfectionem Dei à relationibus & personalitatibus divinis, quòd bonitas & perfectio Dei est ad se; non verò relativè dicitur; è contrà verò personalitates divinæ: & ita illæ nequeunt pluraliter dici; secùs autem istæ: 21.

istæ: & per consequens relationes secundùm suum esse *ad*, seu secundum quod illud exprimunt, non afferent proximè propriam perfectionem relativam: siquidem si eam afferent, deberet talis perfectio, quippe relativa, & habens oppositionem relativam cum suo correlativo, multiplicari: sicut & personalitates divinæ ob hanc rationem multiplicantur.

22. *Angel. Doctor.* Eamdem etiam sententiam tenuit Angelicus Doctor indivulsus Augustini discipulus. Nam infrà *quæst.* 42. *art.* 4. inde colligit, Filium esse æqualem Patri in magnitudine, seu perfectione, quia habet perfectionem ejusdem naturæ divinæ. Si autem inveniretur in Filio alia perfectio relativa proveniens à Filiatione ut tali, tunc non rectè colligeretur, Filium esse æqualem Patri in magnitudine & perfectione; sed restaret probandum, non excedi in perfectione relativa. Imò si semel Filius ratione Filiationis afferret perfectionem relativam, non posset non excedi à Patre in perfectione relativa, quæ eidem Patri conveniret ratione Paternitatis, ut *n.* 39. probabimus. Et ita Filius non esset æqualis Patri in magnitudine & perfectione.

Et similiter *in solutione ad* 2 ait idem S. Doctor, Patrem, & Filium habere æqualitatem in perfectione; licèt sint in eis distinctæ relationes. Et rationem reddit: quia, nimirum perfectio spectat ad essentiam: & ambo sunt ejusdem essentiæ. Constat autem, rationem hanc esse insufficientem, si ultra perfectionem essentiæ, seu absolutam, esset in unoquoque eorum alia perfectio relativa specie, aut quasi specie distincta, quæ proinde, ut loco citato ostendimus, deberent esse inæquales.

23. *Sinistra interpretatio prædictorum testimoniorum.* Nec refert evasio adversariorum, nempe, tam Augustinum, quàm Angelicum Doctorem loqui in his testimoniis de perfectione absoluta; non verò de omni ea perfectione, quæ in divinis reperitur: ac proinde non de perfectione relativa.

Exploditur, & simul aperitur mens August. Non itaque hæc evasio refert. Nam in primis Augustinus in priori testimonio absolutè & simpliciter loquitur de magnitudine & perfectione divina, & de ea sic loquẽdo inquit, non sic Filium esse magnum, sicut est Filius: quia est Filius ad Patrem: & est magnus non ad Patrem, sed cum Patre: quemadmodum est sapiens non ad Patrem, sed cum Patre. Unde, sicut absolutè & simpliciter loquendo de sapientia, & dicendo, Filium non esse sapientem ad Patrem, sed cum Patre, innuitur, illum solùm esse sapientem sapientia cum Patre: ita absolutè & simpliciter proferendo de magnitudine Filij, quòd ejus magnitudo, seu perfectio non est ad Patrem, sed cum Patre, insinuatur non habere aliam magnitudinem, seu perfectionem præter illam, quæ est ei communis cum Patre.

Impugnatur amplius. Et propterea Augustinus in 2. testimonio à nobis relato æquiparavit magnitudinem & perfectionem Dei æternitati, & omnipotentiæ, ac divinitati ipsius. Et ita quemadmodum hoc ipso, quòd dixerit, tres personas divinas non esse dicẽdas tres Deos, aut tres omnipotentes, vel æternos, colligimus, quòd, juxta mentem ipsius, omnipotentia, divinitas, & æternitas ita dicuntur ad se, ut non dicantur ad aliud: ac proinde, quòd non dantur alia omnipotentia, divinitas, aut æternitas relativæ: sic ex eo quòd eodem modo dixerit, easdem personas divinas non esse dicendas tres magnos, colligendum est, quòd, juxta ejusdem Doctoris sententiam, magnitudo, seu perfectio earum taliter dicatur ad se, ut non dicatur ad aliud: & per consequens, quòd in divinis datur tantummodo perfectio absoluta, non verò relativa: alioqui, sicut Augustinus statim post hæc fassus est, Patrem, Filium, & Spiritum Sanctum esse tres personas, quia persona in divinis relativè dicitur: pari ratione dixisset, & explicuisset, quod essent tres magni & perfecti: ex eo quòd etiam perfectio dicatur relativè.

Confirmatur. Nam vel Augustinus agnovit in Deo perfectionem aliquam relativam distinctam virtualiter à perfectione essentiæ; vel non? Si hoc secundum dicatur, habetur intentum: & ita verum erit, Augustinum denegasse relationibus omnem perfectionem relativam: ac proinde provenientem ex suo esse *ad*, solumque ibidem loqui de perfectione absoluta: quia hac negata negatur eis quævis alia perfectio, quippe impossibilis. Si autem primum asseratur, inquirimus, quare de illa S. Doctor nullam mentionem fecerit: cum doctrina, quam de æqualitate divinarum personarum tradebat, hoc necessariò postularet? Siquidem, semel data perfectione relativa in quavis persona, nequit explicari earum æqualitas, nisi explicando, quomodo, etsi quævis persona afferat suam perfectionem relativam, & hanc quasi specie distinctam, nihilominùs personæ ipsæ non ita se habent, ut una aliam excedat. 24. *Confirmatur.*

Accedit, quòd Augustinus ita docet, perfectionem in divinis dici ad se, ut neget, Patrem esse quid majus Filio, aut utrumque simul esse quid majus Spiritu Sancto. Unde *lib.* 8 *in proœmio* inquit, tantam esse æqualitatem in Trinitate, ut non solùm Pater non sit major, quàm Filius, quod attinet ad divinitatem; sed nec Pater, nec Filius simul aliquid majus sint, quàm Spiritus Sanctus, aut quælibet trium personarum minùs aliquid sit, quàm ipsa Trinitas, idque fusè *cap.* 1. probat: ac tandem *lib.* 15. *de Trinitate cap.* 3. sic ait: *Ratione reddita intelligentibus clarum est, in substantia veritatis non solum Patrem Filio non esse majorem; sed nec ambos simul aliquid majus esse, quam solum Spiritum Sanctum: aut quoslibet duos in eadem Trinitate majus esse aliquid quam unum: aut omnes simul tres majus aliquid esse, quàm singulos.* Si autem (ut nuper dicebamus, & statim magis expendemus) ultra perfectionem ad se, seu absolutam admitteret Augustinus aliquam perfectionem relativam, tunc juxta eumdem Augustinum Pater majus esset Filio, & uterque majus esset Spiritu Sancto: siquidem afferrent plures relationes specie distinctas, quàm solus Spiritus Sanctus: & ita esset unde cresceret in eis simul sumptis perfectio. *August.*

Accedit secundò, quòd Augustinus non solùm concedit, Filium esse tantum, quantum Patrem; & singulas personas, quantum omnes; sed ait, non esse unde desumatur hæc major perfectio omnium supra singulas. Et ita *sermone* 38. *de tempore* sic inquit: *Tantus solus est Pater, vel solus Filius, vel solus Spiritus Sanctus quantus est simul Pater, & Filius, & Spiritus Sanctus. Nullo modo triplex dicendus est Deus: quia non est, quo crescat illa perfectio summæ Trinitatis.* Si autem relationes ex suo esse *ad* afferrent relativam perfectionem, esset ex quo cresceret prædicta perfectio.

Et similiter D. Thomas ita asserit, perfectionem in divinis dici ad se, ut nullo modo concedat aliam perfectionem præter eam, quæ est absoluta, ad se. Unde in *q.* 42. *citata art.* 4. *in solut. ad* 2. sic ait: *Dicendum, quòd æqualitas attenditur secundum magnitudinem. Magnitudo autem in divinis significat perfectionem naturæ (ut dictum est) & ad essentiam pertinet: & ideò æqualitas in divinis, & similitudo secundum essentialia attenditur, nec potest secundum distinctionem relationum inæqualitas, vel dissimilitudo dici. Unde Augustinus dicit contra Maximinum:* 25. *Ostenditur vera D. Thomæ mens à prædictis testimoniis.*

Originis

Originis quæstio est, quid, de quo sit; æqualitatis autem qualis, aut quantus sit.

Et hinc etiam statim colligit S. Doctor, quòd quidquid dignitatis est in Patre, debet esse in Filio, quia dignitas est absoluta: & quòd hinc non sequitur, quòd sicut Pater habet Paternitatem, ita & Filius habens dignitatem Patris sit Pater. Et rationem reddit: quia mutatur *quid* in *ad aliquid*, id est, quia arguitur ab absoluto ad relativum. Si autem dignitas, seu perfectio (quæ in idem quoad præsens redit) essent quid relativum, tunc non quidquid dignitatis est in Patre, esset in Filio, nec in argumentatione facta mutaretur *quid* in *ad aliquid*, ut ex se utramque constare videtur, & magis patebit ex verbis sequentibus D. Thomæ ibidem, in quibus, ex eo quòd secundùm distinctionem relationum nequit dari inæqualitas in divinis, sic concludit, *Paternitas igitur est dignitas Patris, sicut & essentia Patris: nam dignitas est absoluta, & ad essentiam pertinet. Sicut igitur eadem essentia, quæ in Patre est Paternitas, in Filio est Filiatio: ita eadem dignitas, quæ in Patre est Paternitas, in Filio est Filiatio. Verè ergo dicitur, quòd quidquid dignitatis habet Pater, habet Filius: nec sequitur, Paternitatem habet Pater: ergo Paternitatem habet Filius. Mutatur enim quid in ad aliquid. Eadem enim est essentia, & dignitas Patris, & Filij. Sed in Patre est secundùm relationem dantis; in Filio secundùm relationem accipientis.*

26. *Elucidatur amplius.* Potestque ampliùs declarari quomodo hæc sit mens Angelici Doctoris, si verba illius *in eadem q.42. art.1.* attendantur. Nam ibi sic inquit: *Dicendum, quòd necesse est ponere æqualitatem in divinis personis. Quia secundùm Philosophum 9. Metaph. Æquale dicitur quasi per negationem minoris, & majoris. Non autem possumus in divinis personis ponere aliquid majus, & minus. Quia, ut Boëtius dicit in lib. de Trinitate, eos differentia, scilicet Deitatis comitatur, qui vel augent, vel minuunt, ut Arriani qui gradibus numerorum Trinitatem variantes distrahunt, atque in pluralitatem deducunt.* Et rationem reddit. *Quia inæqualium non potest esse una quantitas numero. Quantitas autem in divinis non est aliud, quàm ejus essentia. Unde relinquitur, quòd si esset aliqua inæqualitas in divinis personis quòd non esset in eis una essentia. Oportet igitur æqualitatem ponere in divinis.*

Ubi, ut constat, non agnoscit S. Doctor aliam quantitatem præter quantitatem divinæ essentiæ. Cumque in divinis non detur alia quantitas præter quantitatem virtutis & perfectionis, consequens est, ut juxta mentem Doctoris Angelici, non sit ibidem alia perfectio præter perfectionem essentiæ, in qua etiam, ut ex dictis dubio præcedenti constat, perfectio attributorum includitur: ac proinde ratio perfectionis in divinis erit, juxta ejus mentem, quid absolutum. Maximè, quia, ut jam diximus, & statim magis dicemus, non potest alia ratione æqualitas omnimoda inter divinas personas reperiri, nec vitari, quin ibidem sit majus, & minus: quod tamen vitandum esse, in verbis relatis D. Thomas tuetur.

27. *Probatur assertio ex aliis Patribus. Fulgent. Anselm. Bernard. Ioan. Pontif. I. Conc. Tolet. VI.* Nec solummodò Augustinus, & Doctor Angelicus pro hac assertione sunt; sed etiam plures alij ex Patribus, ut Fulgentius *lib.3. ad Monymum c.7. prope finem*, Anselmus *in Prosologio c.23. circa medium*, Bernardus *epistola ad Innocentium.* Joannes Pontifex I. *epistola 2. ad Senatores*, quæ solet appellari *liber de duabus naturis contra Eutychianos*, Et Concilium Toletanum VI. *c.1.* quatenus sic inquit: *In hac Trinitate tanta est unitas substantiæ, ut nec minor in singulis, quàm in omnibus; nec maior in omnibus, quàm in singulis maneat personis.* Et Concilium Toletanum XI. *in professione fidei circa medium*, dum de hoc ipso loquens ait: *Nec minoratur in singulis, nec augetur in tribus, quia nec minus aliquid habet, cum unaquæque persona Deus singulariter dicitur: nec amplius, cum tota tres personæ unus Deus enuntiantur:* nam, ut jam tetigimus, hæc nequeunt verificari, nisi quia personæ divinæ ratione relationum non afferunt propriam perfectionem relativam. *Conc. Tolet. XI.*

Unde sententiam hanc sequuntur Capreolus *in 1. dist.7. q.1. in solut. ad 3.* Aureoli *contra 1. conclusionem*, Ferrara *2. contra Gentes c.9.* Cajetanus *in hoc art. in solut. ad 3. & q. sequenti art.3* necnon *de Ente, & essentia c.2. commento 2.* Bañez *dub 1.* Nazarius *controversia 2.* Iabellus, & Ripa *ad hunc articulum*, Aravio *5. Metaphysica q.5. art.3.* Torres *disput.3. part.2.* Becanus *c.2. q.6.* Molina *infra q.42. art.6. disp.2.* & pro eadem referuntur à Nazario Richardus, Durandus, & Ariminensis, estque satis communis inter Thomistas. *Capreol. Ferrara. Caietan. Bannez. Nazar. Iabellus. Ripa. Aravio. Torres. Becanus. Molina. Richard. Durand. Arimin.*

§. III.

Ratio prior, & fundamentalis pro assertione.

Ratio autem prior, & fundamentalis hujus assertionis desumitur ex D. Augustino, & Angelico Doctore, potestque ad hanc formam reduci. Quoniam ratio perfecti, & perfectionis est ratio absoluta: ergo repugnat, quòd relatio afferat perfectionem, ita ut talis perfectio sit relativa: ac proinde relatio divina secundùm suum esse *ad* & ratione illius *esse* relativi, quod exprimit, non affert proximè perfectionem; sed id habet proximè ratione essentiæ, quam per modum prædicati transcendentis includit, cum quaque identificatur. 28. *Prior ratio assertionis.*

Hæc secunda consequentia patet ex priori. Quoniam si relatio divina secundùm suum esse *ad*, & ratione illius, quod exprimit, afferret proximè perfectionem, tunc talis perfectio esset perfectio relativa: siquidem ex *esse* relativo ut tali, & ratione ejus, quod exprimit, nequit proximè oriri aliquid absolutum: ergo si repugnat, relationem dicere perfectionem relativam, etiam repugnabit, eam afferri ab eadem relatione, secundùm quòd exprimit suum esse *ad*, & ratione illius; sed eam importabit ratione esse *in*, seu ratione essentiæ in illa inclusæ, tanquam ex ratione proxima, ex qua proximè quasi dimanat. Prima vero consequentia ex antecedenti apertè constat.

Antecedens autem probatur. Quoniam ratio perfecti, & perfectionis solùm potest inveniri, vel in natura substantiali ratione ejusdem naturæ, vel in proprietatibus, aut accidentibus, seu quasi accidentibus illius: constat autem, quòd in omnibus his ratio perfecti, & perfectionis est absoluta. Nam, ut competit naturæ substantiali ratione ejusdem naturæ dicitur (ut sic loquamur) in ordine ad se: siquidem illa natura substantialis est per modum naturæ perfectæ, quæ habet sibi debitam rationem formalem, sibique debitum modum essendi: hæc autem ratio est (ut sic loquamur) in ordine ad eamdem naturam: ac proinde est ratio absoluta. 29.

Et similiter ratio perfecti, & perfectionis, ut competit proprietatibus, sive accidentibus, aut quasi accidentibus alicujus naturæ substantialis, debet de illis, quatenus proprietates, aut affectiones sunt, dici per ordinem ad ipsam naturam substantialem, quam afficiunt: & per consequens per ordinem ad subjectum, aut quasi subjectum: quandoquidem ea proprietas naturæ est perfecta, quæ habet

habet eam rationem formalem, cumque modum essendi, quem natura illa exigit: & ita prædictæ proprietates & accidentia, aut quasi accidentia in ratione perfectarum, & perfectionis erunt aliquid absolutum; non verò aliquid relativum, cum hoc desumatur, non per ordinem ad subjectum, sed per ordinem ad terminum in ratione termini consideratum.

Et tandem prædictæ proprietates aut affectiones naturæ substantialis si considerentur, non quatenus proprietates sunt, sed secundùm suas peculiares rationes, ut si intellectus v. g. sumatur, non quatenus est proprietas naturæ intellectualis; sed quatenus tendit in suum objectum, tunc, ut est sub conceptu perfectionis, & rei perfectæ, eatenus dicet rationem perfecti, & perfectionis, quatenus habet suam rationem formalem, suumque modum essendi sibi debitum & consonum: quæ ratio (ut nuper dicebamus) est proximè & immediatè in ordine ad se.

§. IV.

Evasio adversariorum, & prima ejus præclusio.

30. Evasio adversariorum. OCcurrunt adversarij negando antecedens. Quia ratio perfecti, & perfectionis tantum attenditur penes hoc, quòd ratio illa quæ perfecta dicitur, habeat integritatem in sua ratione formali: & ita quævis ratio formalis, sive sit absoluta, sive relativa, si sit integra in propria ratione formali, erit eo ipso perfecta. Et ad probationem admittunt, rationem perfecti in naturis substantialibus esse quid absolutum, saltem prout absolutum distinguitur à relativo *secundum esse*. Cæterùm quoad proprietates & accidentia, aut quasi accidentia naturæ substantialis non semper ratio perfecti, aut perfectionis est quid absolutum. Tum, quia etsi respiciat subjectum, aut quasi subjectum, ut in relationibus divinis, & creatis contingit: attamen totum hoc est, non sistendo ibi, sed respiciendo terminum: atque adeò talis ratio in prædictis relationibus non est absoluta, sed relativa, & per ordinem ad terminum.

Tum etiam: quia cum ratio perfecti consistat (ut nuper dicebatur) in integritate, sive in hoc, quòd habeat suam rationem formalem, & modum essendi sibi debitum, fit inde, quod sicut res absolutæ habent suum *esse*, & modum essendi per ordinem ad se, & propterea sunt perfectæ perfectione eis consona: ita res relativæ, habendo suum esse, & modum essendi per ordinem ad terminum, habebunt esse: & modum essendi sibi debitum: quia hoc petit earum natura: & ita gaudebunt eo ipso propria, & connaturali perfectione.

31. Præcluditur primò. Cæterùm hæc solutio in multis deficit. Nam in primis falsum est id, quod primo loco in ea dicitur, scilicet, ad rationem perfecti, & perfectionis satis esse integritatem in sua ratione formali: hoc autem sic ostenditur ratione desumpta ex D. Thoma *de Veritate q. 21. art. 2. ad* 4. Quoniam ratio specifica, v. g. hominis, cum præcisione sumpta habet integritatem in sua ratione formali, ut ex se constat: & tamen, ut est sub hac præcisione, non est perfecta. Nam cùm perfectum & bonum conveniat rebus, prout sunt existentes, consequens est, ut sicut ratio hominis quoad suum *esse* specificum cum præcisione sumptum abstrahit ab existentia, sic & à perfectione. Et propterea D. Thomas loquens ibidem de Mathematicis sic inquit: *Dicendum quòd ea, de quibus Mathematicus considerat secundùm esse, quod habent in rebus, bona sunt. Ipsum enim esse lineæ, vel numeri bonum est: sed à Mathematico non considerantur secundùm suum esse sed solùm secundùm rationem speciei: considerat enim cum abstractione: non enim sunt abstracta secundum esse, sed solùm secundùm rationem. Dictum est autem supra, quòd bonum non consequitur rationem speciei, nisi secundùm esse, quod habet in re aliqua. Et ideò ratio boni non competit lineæ, vel numero secundum hoc, quòd cadunt in consideratione Mathematica, quamvis linea, & numerus bona sint.*

D. Thom.

§. V.

Alia eversio ejusdem evasionis.

DEficit secundò hæc solutio. Nam adhuc gratis permisso, non tamen admisso, quòd integritas in sua ratione formali sit satis ad hoc, ut res dicatur perfecta secundùm eam rationem formalem: hoc tantùm debet intelligi de integritate in ratione absoluta: non verò de integritate in ratione formali purè relativa *secundum esse*, & considerata tantummodò secundùm quòd præcisè exprimit hoc *esse* relativum ab eadem importatum. Et ratio est. Quoniam integritas in aliqua ratione formali inducens præcisè ex vi sua perfectionem idem est, ac quòd ratio illa formalis afferat ex vi sua propriam rationem formalem, modumque essendi talem, qualis sibi debetur, sibique consonus est: at esse aliquid tale, quale ipsi debetur, esseque ei consonum desumitur proximè & formaliter per ordinem, aut quasi ordinem ad id, cui debetur, cuique est consonum; non autem per ordinem ad terminum, ita ut proxima & formalis (ut sic dicamus) mensura hujus debiti, & congruitatis, aut consonantiæ non sit terminus, sed illa res, cui debetur cuique dicitur consona. Sicut esse aliquid positivè dissonum alicui, esseque contrarium eis, quæ illi debentur, desumitur proximè & formaliter per ordinem ad id, cui dissonum est. Ergo prædicta integritas inducens talem perfectionem debet esse integritas in ratione aliqua absoluta: siquidem propria, proxima, & formalis ratio per se inspecta, ac mensura ejus est subjectum illud, quod per eam perfectum dicitur. 32 Convincitur secundò.

Potestque hoc explicari ex eo, quòd licèt non sit contra rationem relationis *secundùm esse*, consideratæ quatenus exprimit esse relativum, quòd respiciat aliquid aliud præter terminum: & ita potest respicere subjectum: attamen prædictum subjectum ut tale non potest à relatione sic sumpta respici ut quid proximè & formaliter, seu ratione sui, sed ad summum tanquam quid materialiter, seu ratione termini, & fundamenti præcisè inspectum. Et ideò hoc ipso, quòd aliquid inspiciatur ab aliqua ratione formali, non ratione termini, & fundamenti præcisè, & eo modo, quem *in hoc tract. disp. 4. dubio 2. n. 33. & 35.* tetigimus, sed formaliter & proximè ratione sui, debet eo ipso illa ratio formalis, & integritas ejus esse absoluta, prout *esse* absolutum distinguitur à relativo *secundùm esse*. Quare, cùm integritas requisita ad rationem perfecti & perfectionis debeat esse integritas in ratione formali talis cōditionis, ut hæc integritas desumatur formaliter & proximè ex habitudine, aut quasi habitudine ad subjectum, aut quasi subjectū: siquidem importat propriam rationem formalem, & modum essendi ei debitum, quatenus totum hoc est tale, quale ipsum petit, estque ei consonum: fit inde, ut integritas requisita ad perfectionem sit integritas in aliqua ratione formali absoluta, prout *esse* absolutum distinguitur à relatione 33. Explicatur magis.

secundùm esse secundùm, id quod talis relatio exprimit.

Unde ex eo, quod integritas ista dicat perfectionem, non sequitur, integritatem in ratione relativa, & quoad *esse* præcisè relativum illam dicere; sed potiùs aperta involvitur implicatio in hoc, quòd dicatur, aliquid afferre ex vi sua perfectionem, & talem perfectionem esse relativam *secundùm esse*, aut quòd talis perfectio ex prædicta relatione, secundùm quòd exprimit esse relativum, proximè quasi dimanet. Nam ex quo capite est relativa, debet proximè respicere terminum, seu esse ad terminum, ut aliquid formaliter inspectum: & ex quo capite est perfectio, debet ab illa subjectum, seu id, quod per illam perfectum proximè dicitur, respici tanquam quid proximè & formaliter ratione sui per se inspectum: quod tamen nequit cohærere cum relativo *secundum esse*, secundùm quod *esse* relativum exprimit.

§. VI.

Altera impugnatio prædicta evasionis

34. Evertitur tertiò. Ex quibus fit, deficere tertiò hanc eamdem solutionem, quatenus insinuat, satis esse in relatione *secundùm esse* ad rationem perfectionis, quòd respiciat subjectum, seu id, cui immadiatè inest; aut quasi inest; non sistendo ibi, sed trahendo illud ad terminum, & eumdem terminum respiciendo. Nam etsi daremus, rationem perfectionis posse aliquando respicere subjectum, aut quasi subjectũ, quod per illam dicitur perfectum: ita ut hic respectus ultimatè transeat ad ulteriorem aliquem terminum, quoties res, quæ perfecta dicitur, est relativa transcendentaliter, aut *secundùm dici*: attamen, ut ex dictis constat, ratio proxima formaliter terminativa est subjectum, seu id, quod ex vi illius perfectionis dicitur immediatè perfectum: siquidem (ut dicebamus) eatenùs aliquid habet perfectionem, quatenùs habet suam rationem formalem, & modum essendi ei consonum, debitum, & proportionatum: ita ut proxima ac formalis mensura illius sit prædictum subjectum. Quare, cùm relatio *secundùm esse* respiciat subjectum non sistendo in eo, adhuc tanquam in re formaliter & proximè inspecta; sed id, quod formaliter & proximè ab ea inspicitur, tantùm sit terminus, ut eam specificat, sive fundamentum, & terminus modo alibi tacto: consequens est, ut ad rationem perfectionis non sit ei hoc satis: ac proinde, quòd licet relatio *secundùm dici*, quæ potest sistere, tanquam in re proximè & formaliter inspecta, in ipso subjecto, possit ex vi sua dicere perfectionem; non tamen relatio *secundùm esse*.

35. Dilucidatur ampliùs. Potestque hoc ampliùs elucidari ex eo, quòd adhuc illa, quæ dicunt in *esse* entis habitudinem transcendentalem ad aliquid extrinsecum, ut quid proximè: & formaliter inspectum, si tamen considerentur sub conceptu perfectionis, & rei perfectæ, sunt proximè in ordine, aut quasi in ordine ad se: ita ut ipsamet sint quasi mensura sui in ratione perfectionis, ut patet in potentia visiva, quæ in *esse* entis, seu ut est tale ens, nempe, ut est sub conceptu potentiæ visivæ, habet suum *esse* per ordinem transcendentalem ad suos actus, tanquam ad quid formaliter, & proximè terminans prædictam habitudinem: attamen, ut est sub conceptu perfectionis, dicit totum hoc, & modum essendi ibidem involutum, ut habet esse consonum, & debitum eidem potentiæ visivæ: ita ut ipsa sit quasi mensura proxima, & formalis per se inspecta, aut quasi inspecta formaliter à seipsa, ut dicit perfectionem. Et ideò hoc satis indicat, modum respiciendi subjectum, aut quasi subjectum, quod immediatè dicitur perfectum per perfectionem, debere esse talem, ut sistat, saltem tanquã in ratione proxima, & formali per se inspecta, in ipso subjecto: ac proinde sit modus oppositus illi, quo relatio *secundùm esse* respicit, aut quasi respicit id, quod afficit, aut quasi afficit. Et propterea Augustinus, & Angelicus Doctor perpetui sunt in hoc, quòd ratio perfecti, aut perfectionis dicitur in ordine ad se, ut ex dictis constat.

§. VII.

Posterior destructio ejusdem solutionis.

36. Impugnatur eadem prædicta evasio. Unde etiam fit, falsum esse id, quod ultimo loco solutio ista, quam impugnamus supponit, nimirum, relationes secundùm suum *esse* relativum cum præcisione jam dicta sumptum habere suam rationem formalem sibi debitam, & modum essendi sibi debitum. Nam licèt ratione ejus, quod implicitè dicunt, scilicet ratione essentiæ, ut per modum transcendentis in eis inclusæ, dicant suam rationem formalem, non utcunque, sed sub conceptu afferentis se ipsam, & modum essendi sibi debitum: non tamen hoc afferunt proximè ex vi ipsius esse *ad* secundùm id, quòd præcisè exprimit. Quia iste conceptus expressus afferendi se ipsam, & mopum essendi sibi debitum, quatenus omnia hæc sunt debita & consona eidem rei, est conceptus rei in ordine, aut quasi ordine ad se: & perconsequens absolutus. Sed hæc ampliùs *in hoc eodem dubio num.* 88. elucidabuntur.

Adde (& explicatur magis hoc ipsum) quòd, si propriè & in rigore loquamur, ratio relationis, & modus essendi illius, ut præcisè dicunt expresè *esse* relativum, non tam dicitur esse debita & consona eidem relationi, quàm termino. Nam esse debitum & consonum alteri, si cum præcisione, & formalissimè sumatur, denotat, quòd illud, cui debetur, cuique est consonum, sit proxima & formalis ratio, proximaque & formalis mensura per se inspecta, aut quasi inspecta ab eo, quod dicitur consonum & cõgruum, à qua suam desumit speciem. Quare, cùm respectu relationis, & modi essendi illius ratio proxima & formalis per se inspecta, & mensura illius proxima & formalis sit ipse terminus, non verò propria ratio relativa, inde est ut talis modus essendi, talisque ratio non dicatur esse ipsi debita & consona; sed consona & debita termino. Dilucidatur.

Nec hinc fit (ut ita objectio, quæ hîc fieri poterat, maneat soluta) relationem secundum suum esse relativum cum præcisione sumptum, seu secundùm id, quod exprimit, consideratam esse perfectionem termini. 37.

Non itaque hoc ex dictis fit. Tum, quia relatio non afficit terminum, sed ei opponitur. Tum etiam quia ad hoc, quòd aliquid sit perfectio alterius, à quo realiter distinguitur, qualiter relatio *secundùm esse* à suo termino distinguitur, oportet, ut sit in se perfectio, & quòd proximè perfectio illa sit perfecta: ita ut ipsa quodammodò sit perfectio, & perfecta: ex eo quòd prædicata transcendentia, qualia sunt, perfectio, bonitas, & veritas, sunt talis conditionis, ut id ipsum, quod est abstractum, sit quodammodo concretum sui. Quare, cùm relatio *secundùm esse* non habeat esse relativè perfectam, & ratio relativa *secundùm esse* pugnet cum ratione perfectionis, ut explicatum est, fit inde, ut relatio secundùm *esse* relativum nequeat esse perfectio sui termini, quem respicit. Præcluditur tacita objectio.

Nec obest, si contra hujus rationis cardinem, in quo

Objectio. quo tota ipsa vertitur, cum aliquibus ex adversatiis objicias, perfectionem non desumi per ordinem ad id, quod per illam perficitur: atque adeo, nec per ordinem ad id, cui consona est: ergo ratio prædicta, quæ in hoc innititur, evanescit. Antecedens probatur. Quoniam perfectio transcendentalis, de qua loquimur, est quid reale: si autem desumeretur per ordinem ad id, quod per illam perficitur, ac proinde per ordinem ad id, cui consona est, non esset quid reale: siquidem consisteret in habitudine quadam rationis: ex eo quòd non distinguitur realiter ab eo, quod per illam redditur perfectum.

Solutio. Non itaque hoc obest. Nam ad minus ratio perfectionis consisteret in illo fundamento, quod præstat res perfecta intellectui ad hoc, ut per habitudinem rationis transcendentalem referat illam ad id, quod perficitur per ipsam: cognoscatque eam ut respicientem id, cui consona est, ut quid eidem consonum.

Adde, quòd ut *in 1. tomo tract. 3. disput. 3. num. 9.* diximus, sicut ratio objecti intelligibilis, & intellectionis reperitur simul in divina essentia, seu natura: siquidem est formaliter eminenter intellectio sui, & ejus ratio desumitur ex se ipsa, ut est objectum intelligibile à se: & tamen ibi non est realis, imò nec virtualis distinctio inter objectum, & intellectionem, nec realis habitudo unius ad aliud, nec tandem ipsa consistit in habitudine rationis ad se ipsam, ut est objectum intelligibile, sed ad hoc satis est, quod absque reali habitudine habeat divina essentia esse formaliter eminenter intellectionem sui, licèt hoc ipsum per aliquam relationem transcendentalem explicemus: ac proinde ratio hæc sit absoluta. Ita in præsenti, proportione tamen servata, necnon attendendo ad distinctionem cum fundamento in re, quæ inter ens, & perfectum datur, philosophari potest.

§. VIII.

Posterior assertionis ratio.

39. Posterior ratio fundamentalis pro assertione. Secunda, & non parum fundamentalis ratio nostræ assertionis depromitur ex eodem Angelico Doctore locis citatis, potestque sub hac forma proponi. Quoniam divinæ personæ constitutæ per relationes sunt æqualis prorsus perfectionis: ergo nulla ex divinis relationibus affert relativam perfectionem. Antecedens videtur certum ex illo Symboli Athanasij: *Sed totæ tres personæ coæternæ sibi sunt, & coæquales.* Quod etiam videtur diffinitum in Concilio Lateranensi sub Innocentio III. cap. 1. & habetur cap. *Firmiter. De summa Trinitate:* & ratio desumpta ex Angelico Doctore infrà *q. 42. art. citato* illud suadet. Quoniam divinæ personæ sunt ejusdem prorsus naturæ numericæ: ac proinde debent esse coæquales, seu ejusdem omninò perfectionis: siquidem, quæ habent eamdem omninò numero naturam, habent eamdem omninò, & coæqualem perfectionem: ex eo quod modus perfectionis debitæ, de qua in præsenti loquimur, est secundum modum naturæ.

Symbol. Athan. Conc. Lateran.

Confirmatur. Consequentia verò probatur. Quoniam si relationes divinæ afferrent propriam perfectionem relativam, tunc una ex illis, atque adeò persona per illam constituta, deberet esse perfectior aliis perfectione relativa. Nam sicut in ratione relativa distinguuntur specie, aut quasi specie: ita debent taliter inter se comparari, ut una sit perfectior alia: ex eo quòd species, teste Aristot. 8. *Metaphysicæ*, sunt sicut numeri, quorum quilibet exceditur ab alio specie distincto: ergo hoc ipso, quòd divinæ personæ, aut relationes sint omninò inter se æquales, non debet aliqua ex relationibus divinis afferre propriam perfectionem relativam.

40. Confirmatur. Quoniam relationes personales Dei ita inter se comparantur, ut omnes tres personæ per illas constitutæ, & simul sumptæ, non habeant esse perfectiores, quàm unica solummodo, ut ex Patribus *num. 24.* dicebamus: ergo nulla ex prædictis relationibus secundùm id, quod exprimunt, ut explicitè dicunt *esse* relativum, afferet proximè perfectionem, seu nulla ex illis afferet perfectionem relativam; sed omnes dicent tantummodò unicam & eamdem perfectionem absolutam essentiæ. Patet consequentia. Quoniam si unaquæque afferret propriam perfectionem relativam, ac proinde distinctam virtualiter ab essentia, tunc dicerent tres perfectiones relativas, & omnes illæ simul sumptæ afferrent plus perfectionis, quàm unica solummodo: siquidem omnes simul dicerent id perfectionis, quod una ex eis importaret, & superadderent perfectionem aliarum.

§. IX.

Adversariorum duplex solutio, & eversio ejus.

41. Primum effugium. Occurrunt primò adversarij, quòd ex hac ratione, & ejus confirmatione solùm fieret, Patrem æternum esse perfectiorem, quàm Filium, & omnes personas, quàm unicam, per perfectionem relativam extensivè, non verò intensivè majorem: hoc autem non est inconveniens: sicut non inconvenit, omnia attributa divina esse extensivè perfectiora, quàm singula.

Eversio. Sed contrà. Quoniam ubi est distinctio specifica, aut quasi specifica inter aliqua in ratione perfectionis, ibi debet dari excessus in perfectione, non solum extensiva, sed etiam intensiva. Nam etsi ratio individualis fortè (de quo alibi) non dicat perfectionem intensivè majorem: tamen ratio specifica sicut addit novam actualitatem formalem, & à ratione formali provenientem: ita, si semel addit perfectionem, debet dicere perfectionem, non solùm extensivam, sed etiam intensivam, quæ à nova actualitate, & ratione formali eam afferente provenit: ergo repugnat, relationes distingui quasi specie, & afferre propriam perfectionem relativam quasi specie diversam, & hanc non dicere novam perfectionem intensivam: & per consequens tunc repugnabit, omnes has relationes simul sumptas non esse intensivè perfectiores, quàm unicam ex illis.

42. Nec id, quod de attributis in hac solutione affertur, obest. Quoniam quodvis ex attributis includit totam perfectionem aliorum, ut ex dictis *disp. 5. num. 94.* & *in 1. tom. tract. 4. disp. 7. num. 72.* constat. Et ita neutrum ex illis est extensivè perfectius alio, aut omnia, quàm unum; sed solùm unum ex illis præcisè conceptum quoad id, quod præcisè exprimit ex sua ratione differentiali expressè concepta, non exprimit perfectionem aliorum: quod tamen nullum est inconveniens. Unde, si attributa non se includerent, sicut Paternitas, & Filiatio se non includunt, tunc duo ex illis, v.g. intellectus, & voluntas, essent intensivè nobilius quid, quàm unum ex illis, v.g. quàm sola voluntas.

43. Secunda evasio. Occurrunt secundò adversarij cum Suarez *libro 3. de Trinitate, cap. 10. n. 7.* concedendo antecedens, & negando consequentiam. Quia etsi relationes dicant perfectionem relativam, & ita cuivis ex

ex personis divinis desint perfectiones relativæ propriæ aliarum personarum, ut formaliter habitæ; non tamen ut eminenter in illa præhabitæ, ratione essentiæ divinæ quæ ob suam eminentissimam perfectionem eminenter continet omnes, & singulas perfectiones relativas. Et ideò non sequitur, aliquam personam excedi ab altera in perfectione, ex eo quod desit illi relatio propria alterius personæ. Sicut non sequitur, Christum Dominum, ut est Deus, & homo, excedere se ipsum in perfectione, ut est præcisè Deus; licèt, ut est Deus, & homo, dicat perfectionem humanitatis adjunctæ, ut formaliter habitam; quam tamen sic sumptam non dicit, ut est præcisè Deus. Quoniam tota illa perfectio humanitatis eminenter præhabetur in Verbo, ut est Deus: & ideò ipse, ut Deus, & homo non est perfectior se ipso, ut est præcisè Deus.

Firmatur exemplo.

Exploditur.

Sed contrà. Quoniam perfectius est habere, v.g. relationem Paternitatis tum eminenter, tum formaliter, quàm habere illam solùm eminenter, si ipsa per se, & ratione sui affert propriam perfectionem relativam: ergo cùm Filius non dicat Paternitatem, ut formaliter habitam, sed ad summum, ut eminenter præhabitam ratione essentiæ, fiet inde, ut Pater, & Filius non sint æquales in perfectione: & multò magis, quòd idem Filius non sit æqualis perfectionis cum omnibus personis Trinitatis. Patet consequentia quoad primam partem, nempe, quoad Filium collatum præcisè cum Patre (quoad collationem enim ejusdem Filij cum omnibus personis simul sumptis non indiget probatione.) Nam si semel relationes afferunt propriam perfectionem relativam, quarum una sit perfectior alia, ratione distinctionis quasi specificæ inter eas intercedentis, oportet, ut Paternitas, quæ est prima personalitas quæque est fontalis (ut sic dicamus) personalitas Deitatis, à quaque cæteræ derivantur, sit perfectior omnibus aliis.

44. Antecedens autem probatur. Nam si relatio Paternitatis divinæ ex vi sua affert propriam perfectionem relativam, oportebit, perfectionem hanc, quippe repertam formaliter in divinis, esse denudatam ab omnibus imperfectionibus: ergo quando intelligitur advenire essentiæ illam eminenter præcontinenti, tunc præcisè ratione illius ut formaliter habitæ accrescit essentiæ divinæ aliquid perfectionis liberum ab omni imperfectione: imò accrescet illi infinita perfectio: siquidem omnia divina debent esse infinita intra suam lineam, & rationem formalem: ac proinde meliùs, & perfectiùs erit divinæ essentiæ, seu individuæ Trinitatis habere prædictam relationem Paternitatis, tum formaliter, tum eminenter, quàm si solùm eminenter illam præhabeat. Quia per hoc, quod non haberet illam secundùm suum esse formale, & formaliter, deesset illi infinita perfectio.

Confirmatur & roboratur primò.

Confirmatur, & explicatur primò. Nam id, quod dicit, quidquid perfectionis aliud dicit, & insuper addit aliquid, quod ex se, & quoad modum habendi affert propriam perfectionem, non potest non excedere in perfectione illud prius: at Pater dicit ratione essentiæ divinæ, quidquid perfectionis affert Filius: & per consequens hoc, quod est ratione essentiæ eminenter præhabere paternitatem, sicut Filius hoc ipsum habet: & insuper addit eamdem Paternitatem ut formaliter habitam, secundum quam rationem, tam quoad relationem habitam, quàm quoad modum habendi affert, juxta adversarios, propriam perfectionem relativam, imò propriam perfectionem relativam excedentem (ut nuper dicebamus) pefectionem relativam Filiationis: ergo Pater dicet majorem perfectionem, quàm Filius: & perconsequens non erunt coæquales in perfectione, si semel Paternitas affert suam propriam perfectionem relativam: & multo minùs Filius erit æqualis perfectionis cum omnibus relationibus simul sumptis, si afferunt propriam perfectionem relativam: siquidem omnes illæ simul sumptæ dicerent perfectionem Filiationis, & adderent propriam cujuslibet.

Confirmatur secundò. Nam licet essentia divina cum præcisione sumpta, & ut præit omnes personalitates divinas, contineat eminenter illas; prout præcisè dicunt rationem formalitatis realis relativæ, & ut quasi præunt se ipsas, ut dicunt perfectionem: attamen non ideò tollitur, quin potiùs ponitur, quòd ipsa essentia divina, ut intelligitur habere illas formaliter in sequenti signo, habeat plus realitatis formalis, quàm intelligebatur habere in illo signo, in quo illas tantùm eminenter præhabebat: ergo licèt eadem essentia, ut præit tales relationes quoad perfectionem relativam, quàm secundum suum *esse* formale, & formaliter afferunt, contineat illas eminenter, non solùm quoad realem formalitatem, seu quoad peculiarem rationem entis relativi, quam dicunt, sed etiam ut habent perfectionem relativam ad hoc subsequutam: nihilominus non ideò per hoc tolletur, quin potius ponetur, quod ipsa essentia, ut intelligitur post adventum relationum habere formaliter perfectionem relativam, sit perfectior cum illis formaliter habitis, ac erat cum ipsis, ut præcisè eminenter præhabitis: ergo hoc ipso, quòd Pater dicat in divinis ratione suæ relationis perfectionem relativam formaliter habitam, & ratione essentiæ contineat tantùm eminenter prædictam perfectionem relativam, erit perfectior Filio, qui solùm eminenter, & ratione essentiæ eamdem præhabet. Hæc secunda consequentia ex priori apertè sequitur. Prior verò videtur perspicua ex paritate rationis. 45. Confirm. 2.

Antecedens autem satis constat. Quoniam essentia divina, ut præcisè continet eminenter relationes, non est multiplex virtualiter: ac proinde non dicit formalitatem, & formalitatem, idest, formalitatem absolutam, & formalitatem relativam virtualiter distinctas: cùm tamen, ut dicit se ipsam ut præcontinentem relationem eminenter, & insuper, ut habet formaliter eamdem relationem, sit multiplex virtualiter, dicatque formalitatem formaliter absolutam, & eminenter relativam; & insuper aliam formalitatem virtualiter distinctam, quæ sit formaliter relativa: ergo per hoc, quòd divina essentia contineat tantùm eminenter relationes, prout dicunt peculiarem rationem entis relativi, non tollitur, quin potiùs ponitur, quòd ipsa, ut habet illas formaliter, habeat plus de realitate formali, quàm intelligebatur habere in illo signo, in quo tantummodò eminenter easdem præcontinebat. Quod argumentum, ut intuenti constabit, habet majorem vim in omnibus relationibus divinis simul sumptis, & collatis cum unica tantummodò ex illis.

Ultimò confirmatur.

Confirmatur tandem. Nam licèt essentia divina eminenti ratione præcontineat voluntatem, v. g. aut misericordiam divinam: nihilominùs, dum in sequenti signo intelligitur habere formaliter misericordiam intelligitur esse magis perfecta, quam dum solùm eminenter ista præcontinebat: quia ille modus præhabendi hæc formaliter dicit perfectionem denudatam ab imperfectionibus: ergo eadem ratione, licet divina essentia præcontineat eminenter relationes in illo signo, in quo præit illas, nihilominùs in sequenti signo, dum intelligitur habere illas formaliter, erit perfectior seipsa,

se ipsa, ut præcisè præcontinet illas eminenter, si semel ipsæ, ut sunt formaliter in Deo, dicunt propriam perfectionem relativam denudatam ab imperfectionibus.

46. Non favet prædictæ solutioni exemplum. Nec favet huic solutioni id, quod pro se adducit de Christo Domino, qui, ut Deus, & homo, non est perfectior se ipso, ut præcisè est Deus, quia præcisè ut Deus, habet eminenter continere humanitatem, quam formaliter continet, ut Deus, & homo.

Gonçales. Non itaque hoc ei favet. Quoniam si verum est id, quod vult Gonçales *tomo primo in primam partem disputat.* 12. nempe, quòd eædem numero perfectiones, quæ sunt in creaturis, non reperiuntur formaliter in divinis seclusis imperfectionibus: eo quòd hoc ipso, quòd sunt eædem numero non sunt denudabiles ab illis: ac proinde solùm eminenti ratione in Deo continentur: tunc dici potest cum eodem Gonçales ibidem *numero* 13. Christum, ut Deum, & hominem, non esse absolutè & simpliciter quid perfectius, adhuc extensivè, quoad perfectionem contentam, quam ipsemet, ut præcisè est Deus. Quia prædicta perfectio licèt non contineatur in Deo solo secundùm illum modum continentiæ formalis; continetur tamen in illo secundùm alium modum continendi perfectiorem, nempe, modo eminenti, & excludente omnes imperfectiones. Unde cum hoc stat, imò hinc infertur, quòd quantùm ad modum essendi est aliquid perfectius Christus ut Deus, & homo, quam ipse, ut præcisè est Deus. Quia perfectio numerica, aut specifica humanitatis ut talis continetur in solo Deo præcisè eminenti modo: at in Christo Deo, & homine habetur etiam formaliter.

Retorquetur exemplum. Quare, ex hac doctrina potest exemplum illud de Christo ut Deo, & homine retorqueri contra solutionem ex Suarez adductam. Nam si Christus ut Deus, & homo est, saltem quoad modum, quid perfectius Deo solo; licèt carere hac majori perfectione non dicat imperfectionem in Deo, ex eo quòd est major perfectio, involuta tamen cum aliqua imperfectione, planè fiet, divinam essentiam, ut habentem eminenter, & simul formaliter relationem, v. g. Paternitatis, esse, saltem quoad modum habendi perfectionem, quid perfectius se ipsa, ut præcisè eminenter eam præhabet, & quòd, si semel non haberet formaliter hanc perfectionem relativam, esset imperfecta: quia talis perfectio relativa, si semel est talis, dicit perfectionem denudatam ab omni imperfectione, adhuc dum sub *esse* formali habetur.

47. Caietan. Petrus de Ledesma. Si autem non hunc dicendi modum sectemur; sed illum, quem docent Cajetan. suprà *q.* 4. *art.* 6. & Petrus de Ledesma *in suo tomo de Divina perfectione in q.* 2. quam movet ad solutionem primi argumenti primæ, & principalis quæstionis *art.* 2. *fol.* 64. & 65. nempe, omnes numericas perfectiones, quæ sunt in creaturis, esse easdemmet, sublatis imperfectionibus, & sub diverso modo essendi, formaliter in Deo, ad eum proportionalem modum, quo eademmet numero natura, quæ est à parte rei, est formaliter in sua propria specie intelligibili eam per se primò repræsentante; licèt ibidem sit sub diverso modo essendi, ut latius explicuimus *tomo* 1. *tractatu* 3. *disput.* 2. *dub.* 1. Si igitur hunc dicendi modum sequamur, tunc id, quod addit creatura supra Deum, quod formaliter in Deo non reperiatur, tantum erit id, quod imperfectionis, & potentialitatis est in ipsa creatura: atque adeo non mirum, quod Christus ut Deus, & homo non sit quid perfectius, adhuc extensivè, seipso præcisè ut est Deus. Non quidem, quia solummodo eminenter præcontineat id, quod perfectionis est in creatura; sed quia formaliter earum perfectionem adhuc numericam, seclusis tamen imperfectionibus, & sub diverso, ac excellentiori modo essendi continet.

Unde, sicut ens abstractum secundùm rationem continet actu, quidquid perfectionis est, v.g. in homine: & cùm dicimus, *ens homo*, tunc per hanc expressionem tantùm exprimitur id, quod perfectionis est in homine, addendo, & exprimẽdo id, quod potentialitatis, & imperfectionis est in illo: ita in ente per essentiam abstracto secundùm rem ab omni potentialitate, & imperfectione, quale est Deus, formaliter continetur, quidquid perfectionis est in creaturis quoad id, adhuc numericum, quod perfectionem dicit denudatam ab omni imperfectione: quia hoc petit ipsa plenitudo, & infinitas essendi, quam divina essentia exigit: ac proinde, cùm expressè dicimus, *Deum hominem*, tunc per hoc, quòd exprimatur *homo*, tantùm additur expressio, & rationes illæ imperfectionis, & potentialitatis, quas homo affert: ideoque Deus, & homo non sunt quid nobilius, adhuc extensivè, Deo solo.

Quæ solutio videtur insinuari à D. Thoma *in* 3. *dist.* 6. *quæst.* 2. *artic.* 3. *ad* 1. ubi loquens de Christo Domino sic inquit. *In persona composita quamvis sint plura bona* (involuta tamen imperfectionibus) *quam in persona simplici: quia est ibi bonum increatum, & bonum creatum: tamen persona composita non est majus bonum, quàm simplex: quia tota ratio bonitatis omnium bonorum est in Deo. Unde & ipse dicitur omne bonum. Unde non potest sibi fieri additio alicujus boni, quod in ipso non sit.* Et ut explicaret, quomodo adhuc formaliter continet persona simplex Verbi omnem perfectionem sublatis imperfectionibus, affert exemplum puncti additi lineæ. Quia sicut hoc non tribuit prædictæ lineæ, quòd sit major cum illo, quàm sine ipso: quia id, quod addit, non est majoris extensionis, sed quid inextensionis. Ita creatura addita creatori non facit aliquod conjunctum perfectius: quia non addit perfectionem non habitam formaliter à Deo seclusis imperfectionibus; sed solùm addit id, quod imperfectionis est. Et ideo non est proportio in ea respectu Dei ad hoc, ut unà cum illo faciat perfectiùs: quod quidem S. Doctor his verbis exposuit. *Bonũ creatum se habet ad bonum increatum, sicut punctum ad lineam: cùm nulla sit proportio unius ad alterum. Unde, sicut linea additum punctum non facit majus: ita nec bonum creatum additum in persona bono increato facit melius.* 48. D. Thom.

§. X.

Duæ aliæ evasiones, & earum præclusio.

Ex quo etiam fit, nullius esse roboris, solutionem illam cum præcedenti ferè coincidentem, quam Didacus Ruiz, & Granado locis infrà *numero* 58. referendis huic secundæ rationi nostræ principaliter tradunt, nimirum ex ea non sequi unam personam, v. g. personam Patris, esse perfectiorem alia, aut deesse illi aliquam perfectionem; sed non habere illam perfectionem relativam eo modo, quo alia persona eam habet. Tum, quia licèt Filio desit Paternitas, ut formaliter habita; non tamen deest illi, ut eminenter præhabita. Tum etiam, quia licèt non habeat illam constitutivè, id est, quamvis non habeat, v. g. Paternitatem, ita ut constituat eum in ratione Patris; habet tamen illam terminativè, seu ut terminum suæ habitudinis. 49. Aliud effugium ad rationem conclusionis. Ruiz. Granado.

bitudinis. Tum denique, quia habet illam per circuminsessionem: quatenus personalitas Patris identificatur cum essentia communi omnibus personis.

50. Impugnatur. Ex dictis igitur fit, solutionem hanc nullius esse roboris. Quia etsi demus, modos relatos in ea habendi illam perfectionem relativam Paternitatis esse talis conditionis, ut per hoc, quòd desit Filio Paternitas, ut formaliter habita, & ut constituens personā Patris; non tamen desit illi ipsa perfectio Paternitatis (ut sic dicamus) quoad substantiam, seu quoad rem habitam, sed tantùm quoad modum habendi: nihilominùs negari non potest juxta iam dicta, quòd modus habendi illam, tam eminenter, quàm formaliter, est perfectior modo habendi illam ratione essentiæ solùm eminenter. Sicut etiam negari nequit, modum habendi eamdem Paternitatem constitutivè perfectiorem esse modo habendi ipsam per circuminsessionem, seu identicè ratione identitatis, quam cum essentia retinet. Siquidem modus habendi aliquid formalissimè est ex se excellentior modo habendi illud tantùm identicè, aut alio modo huic simili. Ac tandem prædictum modum essendi Patrem constitutivè esse nobiliorem, modo habendi Paternitatem terminativè. Nam habere aliquid præcisè & formaliter per modum termini inspecti, non est ita perfectum, sicut habere illud tanquam intrinsecum constitutivum. Et ita modus charitatis, & visionis patriæ habentis Deum terminativè, seu per modum termini per se inspecti, & intimè uniti, non est ita perfectus ac modus habendi illum constitutivè, si hic esset possibilis creaturæ. Ergo cùm Pater divinus dicat Paternitatem constitutivè, erit persona Patris, saltem quoad modum habendi perfectionem illam relativam, perfectior, quàm persona Filij: ac proinde non erunt omninò coæquales, ut in ratione nostra inferebamus.

Aliter refutatur. Adde, quòd per hoc, quòd desit Filio Paternitas formaliter habita, non tamen eminenter præhabita, non solùm sequitur, deesse illi modum habendi Paternitatem, sed etiam Paternitatem ipsam quoad rem habitam: ergo hoc ipso, quòd desit Filio prædicta Paternitas, deest illi, non tantùm modus habendi illam perfectionem, sed etiam ipsa perfectio relativa: ergo cùm hæc sit excellentior personalitate Filij, consequens erit, Patrem esse perfectiorem Filio. Utraque consequentia videtur perspicua. Et antecedens probatur: ex eo quòd Paternitas, ut eminenter præhabita, non est Paternitas: sicut creatura, ut eminenter tantummodò contenta in Deo, non est absolutè & simpliciter creatura, sed ipsa creatrix essentia.

51. Alia evasio. Ex quibus omnibus etiam fit, parvi esse momenti evasionem aliam, quam alius ex Junioribus tradit, nempe, non quamcumque distinctionem specificam, aut quasi specificam constituere inæqualitatem in perfectione inter aliqua, sed illam, quæ habet quasi gradualem latitudinem, sive quantitatem virtualem. Cæterùm personæ divinæ licèt quasi specificè differant ratione personalitatum, & ratione earum dicant perfectionem relativam; non tamen ita ut habeant quasi gradualem latitudinem, sive quantitatem virtualem: & ideò non sunt inæquales in perfectione. Quomodo autem, & cur personalitates divinæ afferentes perfectionem relativam non afferant gradualem latitudinem, seu quantitatem virtualem, existimat Junior iste, explicari ex Augustino 1. *de Fide ad Petrum* quem

Roboratur ex August. *Magister.* referunt Magister *in* 1. *distinct.* 19. & D. Thomas *ibidem*, & infrà *quæst.* 42. *art.* 1.) dicente, *Filium esse æqualem Patri: quia Pater nec præcedit æternitate, nec excedit magnitudine, nec superat potestate.* Nam quantitas virtualis debet dicere ordinem ad aliquam extensionem: & cùm extensio possit explicari, vel secundùm quod essentia Dei se extendit ad omnia loca occupanda per immensitatem, ideoque sic constituit quantitatem magnitudinis in essentia, vel secundùm quod existentia divina per durationem æternitatis se extendit ad omnia tempora, propter quod etiam hoc modo constituit quantitatem virtualem existentiæ in æternitatate, & tandem vel secundùm quod omnipotentia divina se extendit ad omnia factibilia, & propterea sic constituitur quantitas virtualis in divina omnipotentia: nec sit alia extensio præter dictas, & quoad omnes illas sint æquales divinæ personæ, quia non conveniunt eis, nisi ratione essentiæ: inde est, ut non dicant perfectionem, quæ afferat gradualem latitudinem, seu quantitatem virtualem.

Ex dictis igitur fit, evasionem hanc parvi esse momenti. Quoniam juxta illam nequeunt hæc duo inter se cohærere, nimirum, quòd relationes divinæ afferant relativam perfectionem ex vi suæ lineæ: & quòd hæc relativa perfectio non dicat quasi gradualem quādam latitudinem virtuali, & eminenti modo in ea præhabitam, seu quantitatem virtualem nempe perfectionis. 52. Corruit ex dictis.

Roboratur ratione primò. Et ratio horum est aperta ex dictis. Tum, quia ex eis constat, relativam hanc perfectionem, si semel importatur à relationibus, debere esse liberam ab omnibus imperfectionibus, quippe repertam formaliter in Deo: ergo debet esse infinita in ratione perfectionis relativæ. Siquidem id, quod est liberū ab imperfectionibus, debet etiam esse liberum à finitate & limitatione: ac proinde debet esse infinitum intra suam lineam, & perconsequens debet habere quasi gradualem latitudinē in ratione perfectionis, seu quantitatem virtualem perfectionis pertingentem ad hoc, quòd sit actu major & major usque in infinitum intra prædictam lineam.

53. Secundò. Tum etiam (id, quod ex præcedenti sequitur.) Quoniam si aliqua relatio esset perfecta perfectione relativa, v.g. ut tria, eo ipso habet quasi gradualem, & virtualem latitudinem, seu quantitatem virtualem relativæ perfectionis. Quòd si ultra hanc detur alia relatio perfecta ut sex, tunc ista habebit quasi gradualem latitudinem, & insuper esset majoris quasi latitudinis gradualis, quàm illa prior: ergo eo ipso, quòd divinæ relationes dicant perfectionem relativam infinitam, oportebit, ut dicant quasi gradualem latitudinem perfectionis, & hanc esse infinitam, & excedentem quamvis aliam quasi gradualem latitudinem non ita perfectam.

Tertiò. Tum deinde (id, quod etiam ex præcedentibus colligitur) Quia ex eo, quod divina omnipotentia est tantæ excellentiæ in ratione perfectionis, ut æquivalcat omnibus, & singulis potentiis creatis, & earum perfectionibus, sitque infinitè nobilior illis, colligimus quasi gradualem latitudinem perfectionis: ergo cùm perfectio relativa (si verè est in divinis) debeat esse talis conditionis, ut æquivaleat omnibus, & singulis relativis perfectionibus creatis, easque infinitè in tali perfectione excedat, consequens erit, ut in relativa perfectione divinarum relationum debeat esse quasi gradualis latitudo, seu quantitas virtualis relativæ perfectionis.

Ultimò. Tum denique. Quoniam, ut iam diximus, divinæ relationes hoc ipso, quod afferant relativam perfectionem, debent tam secundùm se, quàm in ratione relativæ perfectionis distingui quasi specie: ergo eo ipso debent esse inæquales in ea: siquidem species, aut quasi species sunt sicut numeri: ergo eo ipso habebunt, non solùm ut collatæ cum creaturis,

creaturis, sed ut collatæ inter se, aliquam quasi gradualem latitudinem, seu quantitatem virtualem, ratione cujus sint inæquales, & una excedat aliam. Unde aperta involvitur implicatio in hoc, quòd duo in ratione perfectionis relativæ sint distinctæ speciei: & quod in illa sint omninò æqualia. Nam cùm species, aut quasi species oriatur ex actualitate, & principiis formalibus, oportet, ut ea, quæ habent eamdem prorsus, aut æqualem actualitatem, sint ejusdem speciei, & ad summum numericè ratione principiorum materialium, si illa habuerint, distinguantur. Et ideo ob hanc rationem tres divinæ personæ in ratione Dei sunt prorsus idem: quia in hac ratione dicunt eamdem prorsus actualitatem: & duo homines in ratione hominis sunt ejusdem speciei: quia dicunt æqualem quoad hoc actualitatem.

54. Objectio. Nec obest, si urgeas, quòd Paternitas, secundum quod exprimit *esse* relativum, & infinitum ejusdem Paternitatis, distinguitur quasi specie in illa sua infinitate, & ratione relativa à Filiatione: & tamen in hac ratione relativa non sunt inæquales, ita ut una ex his relationibus excedat aliam, vel in infinitate, vel in aliqua ratione spectante præcisè ad ordinem rei: ergo ex hoc, quod eædem relationes distinguerentur quasi specie in ratione perfectionis, non sequitur, unam ex illis, nempe Filiationem, excedendam etiam esse ab alia in ratione ejusdem perfectionis.

Enodatur. Non itaque hoc obest. Quoniam si præcisè sumamus Paternitatem secundum esse relativum, quod exprimit, quodammodo excedit Filiationem excessu non spectante (ut sic dicamus) ad ordinem perfectionis, seu ad ordinem illativum proximè propriæ perfectionis relativæ; sed excessu pertinente ad ordinem rei, prout præscindit, modo sæpiùs dicto, ab ordine, & excessu perfectionis: hic autem excessus consistit in hoc, quòd Paternitas secundùm suum esse relativum adæquatè sumptum quoad id, quod exprimit, quodque desumitur, saltem implicitè, per ordinem ad correlativuum, habet plura munera inadæquata, quam Filiatio, & quodvis ex his muneribus dicit nexum cum alio, illudque exigit: & ita Paternitas fundat innascibilitatem, respicit Filium, & radicaliter terminatur ad Spiritum Sanctum, estque connotatum generationis activæ ejusdem Filij, &c. Cùm tamen Filiatio, secundùm quod exprimit omnia munera relativa, non habeat tot munera, ut intuenti patebit.

55. Explicatur mens Augustini pro eadem evasione adducti. Ex quibus omnibus etiam fit, quomodo ea, quibus auctor hujus solutionis ducitur ad duo illa conjungenda, nempe, relationes divinas dicere ex vi suæ lineæ relativam perfectionem, & hanc non importare quasi gradualem latitudinem, parùm urgent. Nam in primis testimonium illud Augustini *num.* 51. relatum potius est pro nobis, quàm contra nos: siquidem, ut ex dictis *num.* 23. constat, ideò Pater non excedit Filium magnitudine, & potestate, aut præcedit æternitate: quia sicut est in ambobus una & eadem æternitas, & potestas, ex eo quòd ista sunt quid absolutum: ita etiam est in illis una & eadem magnitudo, seu (ut ibidem ex Augustino, & D. Thoma diximus) una & eadem perfectio: quia, ut in eodem loco ex mente ejusdem Augustini, & Angelici Doctoris ostendimus, perfectio dicitur in ordine, aut quasi in ordine ad se, estque quid absolutum.

56. Et similiter id, quod ad explicationem prædicti testimonij, & ad hanc solutionem tuendam addit, parùm etiam urget, & æquivocatione laborat. Quoniam cùm in ea dicitur, quantitatem virtualem debere dicere ordinem ad aliquam extensionem, non est sensus, quòd ea solùm dicant quantitatem virtualem, quæ reverà dicunt ordinem ad quantitatem formalem extensionis: alioqui attributum, v. g. invisibilitatis, aut immortalitatis non diceret quantitatem virtualem perfectionis: siquidem hæc duo attributa in nullius sententia dicunt ordinem ad prædictam quantitatem. Et similiter ob eandem rationem natura divina, ut præcisè exprimit hoc, quod est esse intellectionem sui, nullius esset quantitatis virtualis: ac tandem divina omnipotentia, quæ, juxta solutionem hujus Junioris, habet quantitatem virtualem, esset expers illius, ut intelligitur præcontinere creaturas purè spirituales, & quantitatis expertes. Sed sensus illius propositionis tantùm potest esse, quòd ea, quæ dicunt quantitatem virtualem perfectionis, debent intelligi ad instar eorum, quæ dicunt quantitatem extensionis: quatenus sicut quantitas extensionis dicit multiplicitatem realem partium, quarum una formaliter additur alteri, & ex omnibus illis coalescit extensio quantitativa formaliter talis, & quò una quantitas habet plures partes, eò est magis extensa: ita id, quod affert quantitatem virtualem perfectionis, intelligitur habere perfectionem, v. g. ut quatuor, vel ut quinque, &c. ac proinde quasi gradualem quandam latitudinem, saltem ratione nostra multiplicem: & ex omnibus illis quasi gradibus ratione diversis intelligitur coalescere integra illius perfectio, seu illa quasi latitudo, & quantitas virtualis perfectionis: & quò plures gradus, aut quasi partes virtuales habuerit, eò res illa plus quantitatis virtualis perfectionis habere intelligitur.

Quare, cùm hic modus perfectionis, seu hoc, quod est, debere intelligi ad instar eorum, quæ dicunt formalem extensionem, debeat necessariò convenire divinis relationibus, hoc ipso quod dicant relativam perfectionem, quæ intra suam lineam sit infinita, ut ex se constat, necnon hoc ipso quod distinguantur quasi specie in ratione perfectionis relativæ, ex eo quòd, ut sæpiùs diximus, species sunt sicut numeri: fit inde, ut ex hoc capite nihil illis desit, quominùs, si semel dicunt perfectionem relativam, non dicant quasi gradualem latitudinem intra rationem perfectionis relativæ.

Adde, quòd adhuc dato, quantitatem virtualem perfectionis alicujus debere desumi ex ordine, aut continentia quantitatis formalis: adhuc in eo eventu relationes divinæ dicerent gradualem quasi latitudinem perfectionis, seu prædictam quantitatem virtualem. Et ratio est. Quoniam hic ordo, aut continentia non deberet adhuc tunc esse in collatione ad quantitatem prædicamentalem, & continuam; sed sufficeret, quòd esset in comparatione ad quantitatem discretam transcendentalem sive numerum transcendentalem. Et ita omnipotentia divina, quæ æquivalet in ratione potentiæ activæ, non quidem quantitati continuæ experti rationis potentiæ activæ, sed infinitis aliis potentiis activis, dicitur juxta hanc solutionem afferre quantitatem virtualem. Unde, cum relatio divina ratione suæ infinitatis æquivaleat quantitati discretæ, transcendentali tamen, nempe infinitis relationibus creatis, in ratione perfectionis relativæ, consequens erit, ut habeat, quidquid est necessarium ad hoc, ut licet quantitas virtualis desumatur in collatione ad aliquam quãtitatem, aut ex continentia illius; nihilominùs prædicta relatio dicat quantitatem virtualem perfectionis. 57. Additamentum.

§. XI.

§. XI.

Opposita sententia, primum illius fundamentum ex testimoniis desumptum, necnon & solutio ejusdem.

58. Opposita sententia. Zumel. Ledesma. Suarez. Valent. Granad. Arrubal. Did. Ruiz. Gabriel. Clitoveus. Herbeus. SEd licèt nostra, vel (ut melius dicamus) Augustini, & D.Thomæ sententia adeo firmis rationibus sit fulcita: nihilominùs oppositam tuentur Zumel *in præsenti quæst.* 5. *conclusione* 2. Ledesma *lib. de Perfect. Dei quæst.* 3. *art.* 2. addens, in hoc debere convenire omnes Theologos, Suares *lib.* 3. *de Trinit. cap.* 9 & 10 & *lib.* 5. *cap.* 2. Valentia *lib.* 2. *de Trinit. cap.* 12. Granado *tomo* 3. *in* 1. *part. tract.* 3. *disp.* 5. *sect.* 2. Arrubal *disp.* 105. *cap.* 3. Didacus Ruiz *disp.* 30. & peculiariter *sect.* 4. *conclusione* 3. *ejusdem disputationis.* Pro qua etiam referuntur Gabriel *in* 1. *dist.* 7. *quæst.* 7. *art.* 3. Clictoveus in S. Damascenum *lib.* 1. *cap.* 11 eamque Suarez loco citato tribuit Herbeo. Ac tandem illam tenent non pauci ex Junioribus.

59. Primum fundamentum. Concil. Constant. I. Primum hujus sententiæ fundamentum desumitur ex variis testimoniis. Nam, ut refert Granado ubi suprà, in Concilio Constantinopolitano I. (quod habetur *tomo* 1. Conciliorum) in epistola ad Damasum in nova editione asseritur. *A Nicæna synodo dictum esse, ut coæternum regnum in tribus perfectis subsistentiis credatur.* Ubi de subsistentiis divinis, quæ nihil aliud, quàm relationes sunt, dicitur esse tres subsistentias perfectas. Si autem unaquæque non afferret perfectionem relativam, non dicerentur tres perfectæ; sed unicam & eamdē perfectionem tantùm importarent. Sicut, quia personæ prædictæ non afferunt, v. g. sapientiam relativam, propterea solùm dicuntur una & eadem Sapientia, & unus & idem Sapiens.

Confirm. 1. Conc. Gener. VI. Confirmatur primò ex illo testimonio ex 6. Synodo generali *sessione* 18. quod *num.* 4. adduximus. Nam ibi dicitur: *Credimus unam substantiam in tribus subsistentiis, unitatem quidem propter naturalem unionem, Trinitatem verò propter subsistentiarum perfectionem.* Si autem subsistentiæ divinæ, idest relationes personales non afferrent perfectionem relativam, tunc non esset admittenda Trinitas propter perfectionem subsistentiarum, seu relationum personalium: quia in eo eventu non essent multiplicandæ perfectiones subsistentiarum: siquidem ea solùm, quæ relativè dicuntur, multiplicantur in divinis: & perconsequens nec esset credenda ibidem Trinitas propter rationem, quam tradit Concilium, nempe, propter subsistentiarum perfectionem.

60. Confirm. 2. D. Thom. Confirmatur secundò ex D. Thoma *quæst.* 7. *de Potentia art.* 9. ubi ut probet, dari in rebus relationes *secundùm esse*, sic ait: *Perfectio, & bonum, quæ sunt in rebus extra animam, non solùm attenditur secundùm aliquid absolutè inhærens rebus, sed etiam secundùm ordinem unius rei ad aliam. Sicut etiam in ordine partium exercitus bonum exercitus consistit. Huic enim ordini comparat Philosophus ordinem universi 11. Metaphysicæ. Oportet ergo in ipsis rebus ordinem quendam esse: hic autem ordo relatio quædam est. Unde oportet in rebus ipsis relationes quasdam esse, secundum quas unum ad alterum ordinatur.* In quibus verbis, ut constat, inde colligit D. Thomas, dandas esse in rebus relationes *secundùm esse*, & non solùm entia absoluta, quia prædictæ relationes afferunt propriam perfectionem relativam: ac proinde priori ratione, juxta mentem ejusdem S. Doctoris, relationes divinæ eam afferent.

Confirm. 3. D. Thom. Confirmatur tandem ex eodem Angelico Doctore, tum *in Opusculo* 1. *contra errores Græcorum cap.* 7. ubi inquit, Patrem, sine Filio non esse perfectum: nec Patrem, & Filium sine Spiritu sancto: refertque Athanasium dicentem, Patrem sine Verbo fore mutum, & utrumque sine spiritu sancto non esse vivum. Quæ omnia satis indicant, personalitates Filij, & Spiritus sancti, seu relationes personales earum afferre propriam perfectionem relativam. Tum etiam *in q.* 9. *de Potentia art.* 5. *ad* 23. his verbis: *Licet tota, & perfecta Divinitas sit in qualibet trium personarum secundùm proprium modum existendi: tamen ad perfectionem Divinitatis pertinet, ut sint plures modi existendi in divinis, ut scilicet sit ibi, à quo alius, & ipse à nullo, & aliquis, qui est ab alio. Non enim esset omnimoda perfectio in divinis, nisi esset ibi processio verbi, & amoris.* Ubi satis expressè Angelicus Doctor videtur denotare, hos diversos modos existendi, seu has relationes personales afferre propriam perfectionem, ac proinde perfectionem relativam. Nam si illam non afferrent, non pertineret ad perfectionem Divinitatis, quòd illos haberet, nec ob carentiam eorum deesset Deo omnimoda perfectio.

Ad hoc primum adversariorum fundamentum respondetur, quòd sicut non colligeretur, tres personas divinas, aut earum personalitates habere propriam omnipotentiam, aut immensitatem relativam ex eo, quòd de illis diceretur, quòd coæternum Dei regnum in tribus omnipotentibus, aut immensis personis, oportet, ut credatur: quia ibi esse omnipotentem, aut immensum non sumitur substantivè, sed adjectivè, & solùm reddit hunc sensum, nimirum, coæternum Dei regnum esse credendum in tribus personis habentibus omnipotentiam, & immensitatem, licet non diversam, aut relativam, sed eamdem prorsus, & absolutam: ita ex eo, quòd dicatur, *Ut coæternum regnum in tribus perfectis subsistentiis credatur*, non colligitur, has subsistentias relativas afferre propriam perfectionem relativam: quia ibi ly, *perfectis*, sumitur adjectivè, non verò substantivè: & denotatur, credendum esse coæternum Dei regnum in tribus subsistentiis, aut subsistentibus habentibus summam & infinitam perfectionem; licèt non diversam, & relativam, sed eamdem, ac proinde absolutam. Per quod etiam ad exemplum ibidem adductum de sapientia divina patet. Nam si sapientia sumatur in concreto, & adjectivè, benè possunt admitti in Deo plures sapientes, id est, plures habentes eamdem sapientiam. 61. Diluitur fundamentum.

Ad primam confirmationem respondetur, non ideò in illo testimonio ex VI. Synodo dici, credendam esse Trinitatem personarum divinarum, propter subsistentiarum perfectionem, quia subsistentiæ relativæ, seu relationes personales afferant tres perfectiones, atque adeò perfectiones relativas; sed quia perfectio unica, & absoluta, quæ est in tribus illis subsistentiis, est talis conditionis, ut exigat communicari, & imbibi in prædictis tribus subsistentiis, nec possit coarctari, aut quasi coarctari ad hoc, ut tantùm sit in unica solùmmodò subsistentia, in paucioribus, quàm in illis, in quibus de facto est. Videturque solutio hæc colligi ex eisdem verbis Concilij. Non enim dixit, credendam esse Trinitatem *propter subsistentiarum perfectiones* in plurali, sed, *propter subsistentiarum perfectionem* in singulari: ut innueret, singulas ex his subsistentiis non afferre suam propriam perfectionem, ac proinde nec perfectionem relativam; sed omnes illas dicere unam & eamdem numericè perfectionem infinitam: ac proinde eam esse absolutam, & ab essentia, quam prædictæ subsistentiæ relativæ per 62. Responsio ad primam confirmat.

modum transcendentis includunt, cum quaque identificantur, provenire: & per consequens, illam ratione suæ infinitatis esse talis conditionis, quòd sicut essentia divina non potest non esse in tribus subsistentiis: ita nec ejus perfectio potest non extendi ad hoc, ut eisdem tribus subsistentiis divinis communicetur.

63. Ad secundā. Ad secundam confirmationem respondetur, prænotando, quòd relatio prædicamentalis creata (de qua ibidem loquitur D. Thomas) in suo conceptu adæquato importat, tum ordinem ad subjectum sistendo ibi: ex eo quòd respicit illud tanquam causam materialem sui *esse*: & subjectum non habet hoc, quod est, esse causam materialem ratione termini, sed ratione sui, ut *disp. 5. n. 21. & n. 79.* diximus: tum etiam alium ordinem ad idem subjectum, non sistendo in illo, sed trahendo ipsum ad terminum, & sistendo in prædicto termino. Quæ duæ rationes inadæquatæ ejusdem relationis sunt adeò intrinsecè, & indispensabiliter requisitæ, ut una non possit omninò separari ab alia: quia illa prior ratio debet afferre hanc posteriorem, tanquam quid intimè ei annexum. Et ideò licèt ratio illa prior sit absoluta; differt tamen ab aliis rationibus absolutis repertis in aliis prædicamentis in hoc, quòd si consideretur secundùm suam peculiarem rationem, habet ex vi sua petere identificare, & quodammodo inferre posteriorem illum respectum, per quem subjectum trahitur ad terminum: & hoc ipso, quòd ratio ista absoluta deesset, tunc etiam deesset ratio illa respectiva ad terminum, & è converso: ex eo quòd habent inter se prædictum nexum, ut ex dictis *in eadem disp. n.* 87. satis constat.

Hinc ergo satis constat mens Angelici Doctoris in verbis relatis ex ipso in hac confirmatione. Solùm enim vult, quòd perfectio, & bonum quæ sunt in rebus extra animam, non solùm attenditur secundùm aliquid absolutum inhærens rebus, idest, secundùm aliquid absolutum, quod non sit talis conditionis, ut afferat necessariò annexum ordinem prædicamentalem *secundùm esse*, cum quo identificetur; sed etiam sumi secundum ordinem unius ad aliam, adæquatè tamen sumptum, prout includit utrumque respectum: quia, ut diximus, relatio prædicamentalis adæquatè sumpta debet dicere utrumque ordinem jam explicatum. Et proptereà prædicta relatio semper dicit perfectionem: talisque perfectio deesset universo, si relatio deesset; quamvis perfectio ista non conveniat illi ratione utriusque respectus, sed ratione ordinis transcendentalis, quem dicit ad subjectum ut tale, & ut est causa materialis illius: ac proinde ex eo ordine purè relativo *secundum esse*, quo respicit terminum, non concipiendo ibidem expressè alium ordinem ad subjectum sistendo ibi, nullam dicit perfectionem.

64. Ad ultimam confirm. Ad ultimam confirmationem respondetur, D. Thomam in priori testimonio non ideò dixisse, Patrem sine Filio non esse perfectum, nec utrumque sine Spiritu sancto, quia propriæ relationes personales Filij, aut Spiritus sancti, aut etiam Paternitas afferant proximè ex esse *ad* propriam perfectionem distinctam à perfectione essentiæ, & attributorum Dei; sed quia optimè colligeremus à posteriori, Patrem non habere omnimodam perfectionem provenientem ab essentia, & attributis, nisi una cũ illo daretur Filius, & Spiritus sanctus. Quia illa perfectio absoluta essentiæ ratione suæ infinitatis est talis conditionis, ut non possit non communicari aliis duabus personis & in eis intimè imbibi: & hoc ipso, quòd hoc non haberet, optimè inde colligeremus, eam non esse infinitam, nec retinere tantam perfectionem, quantam Divinitas ipsa exposcit habere.

Unde Athanasius relatus à D. Thoma in eo loco non ideò dixit, Patrem sine Verbo fore mutum, & utrumque sine Spiritu sancto non esse vivum, quia Filius det Patri, quòd loquatur, aut quia Spiritus sanctus tribuat Patri, & Filio, quòd vivant; sed quia Verbum est terminus intrinsecus loquutionis Paternæ, quæ quidem sine prædicto termino esse nequit: & similiter Spiritus sanctus est vitalis terminus actionis vitalis, per quam voluntas Patris, & Filij influit in productionem Spiritus sancti: & actio ista nequiret esse in Deo, deficiente hoc termino; & ea deficiente etiam colligeremus à posteriori, deesse Patri priorem illam loquutionem: indeque optimè iterum inferremus, deesse Patri, & Filio vitam intellectualem divinam, licèt relatio spirationis passivæ requisita ad prædictum terminum divinæ voluntatis ex suo esse *ad* proximè nullam in divinis ponat se ipsa formaliter perfectionem. Per quod etiam ad aliud testimonium ibidem adductum constat.

Potestque hoc ipsum explicari exemplo scientiæ divinæ terminatæ ad creaturas futuras, aut actus liberi Dei, prout extenditur ad creaturas tribuendo illis, quòd sint positivè futuræ, aut positivè non futuræ. Nam etsi scientia illa ex eo, quòd extenditur ad prædictas creaturas, non afferat distinctam perfectionem ab ea, quam importat, prout terminatur ad Deum: ac proinde non accrescat illi aliquid perfectionis ex eo, quòd intuitus ejusdem scientiæ terminetur ad eas, ut communiter docent Theologi, & *in 1. tom. tract. 4 disp. 5. n. 74.* diximus: attamen optimè colligeremus, scientiam illam non fore infinitè perfectam, si non extenderetur ad prædictas creaturas, hoc ipso quòd sint futuræ: ac proinde ad ejus perfectionem spectat, ut semel supposita earum futuritione, terminetur ad illas. Et similiter, licèt actui libero divinæ voluntatis non accrescat aliqua perfectio ex eo, quòd terminetur ad creaturas tribuendo illis, vel quod sint positivè futuræ, vel positivè non futuræ: attamen, si hoc non haberet, tunc meritò colligeremus, prædictum actum non esse infinitæ perfectionis. Quia summa ejus perfectio est talis conditionis, ut non possit non extendi ad illas tribuendo omnibus, & singulis creaturis, quòd positivè sint futuræ, vel positivè sint non futuræ. Ita ergo in præsenti, proportione servata, philosophandum est: quia tanta est perfectio Divinitatis, ut non possit non diffundi, & esse ad intra in tribus personis; licèt in una sit absque processione ab aliqua alia, & in aliis sit mediis suis processionibus. 65. Explicatur exemplo.

§. XII.

Secundum fundamentum oppositæ sententiæ, & eius enodatio.

SEcundum fundamentum oppositæ sententiæ est, Quòd personalitas Verbi, seu relatio ejus personalis habet ratione sui, & ut distincta ab aliis personalitatibus divinis, sanctificare humanam naturam Christi Domini, quam terminat: ergo ratione sui affert propriam perfectionem relativam. Consequentia videtur perspicua. Quoniam sanctitas dicit bonitatem & perfectionem, & peculiariter sanctitas communicata humanitati à relatione illa personali Verbi, ex eo quòd est sanctitas longè major, & dignior, quàm illa, quæ provenit à gratia sanctificante: quam tamen dicere magnam bonitatem, 66. Secundum fundament.

tatem, & perfectionem, est satis notum: ergo si relatio personalis Verbi ratione sui sanctificat humanam naturam, habebit ratione sui formaliter communicare humanitati maximam quandam perfectionem: & per consequens ipsa relatio personalis ratione sui dicet perfectionem.

Antecedens autem probatur. Tum, quia relatio personalis Verbi ratione sui tribuit humanitati impeccabilitatem: & ita implicat, humanitatem terminatam prædicta relatione personali peccare. Constat autem, quòd per id, per quod aliquid redditur impeccabile, redditur sanctum, & non utcunque, sed perfectè sanctum. Tum etiam. Quia relatio illa personalis est formalis munditia habens oppositionem cum labe peccati: ideoque, si daretur, humanitatem illam fuisse priùs peccati labe coinquinatam, & deinde assumi à Verbo, tunc præcisè ratione terminationis per relationem personalem ejusdem Verbi mundaretur à peccato: at animæ munditia est illius sanctitas. Tum etiam. Quia relatio personalis Verbi ratione sui reddit humanitatem Christi Domini objectum magis congruum divinæ dilectionis, quàm gratia sanctificans: & per consequens reddet illam sanctiorem, quàm à gratia sanctificante redderetur. Tum denique. Quia prædicta humanitas ratione terminationis per relationem personalem est digna adoratione latriæ: ac proinde ratione illius reddetur sancta.

67. Confirm. 1. Confirmatur primò. Quia Verbum ratione suæ relativæ personalitatis terminat proximè naturam humanam: ergo ratione illius dicit bonitatem & perfectionem: ac proinde perfectionem relativam. Hæc secunda consequentia patet ex iis, quæ in explicatione tituli diximus. Prima verò videtur perspicua. Quoniam cùm sit proprium bonitatis & perfectionis se communicare & diffundere, oportet, quòd id, quod ratione sui proximè se communicat, seque diffundit terminando naturam alienam, habeat etiam proximè, & ratione sui bonitatem & perfectionem.

Confirm. 2. Confirmatur secundò. Quia Verbum ratione suæ relativæ personalitatis dignificat actiones Christi Domini: ergo ratione ejusdem relativæ personalitatis affert dignitatem & valorem moralem infinitum: ergo & propriam perfectionem, in qua fundatur illa dignitas & valor. Utraque consequentia videtur perspicua ex antecedenti; & antecedens etiam patet. Quoniam aliàs valor ille tribueretur divinæ essentiæ, & omnes tres personæ divinæ dignificarent illa opera: sicut omnes illæ concurrunt ad creationem, quia creant ratione divinæ naturæ.

68. Diluitur hoc secundum fundamentū. Respondetur negando antecedens, si ly *ratione sui* denotet eamdem relationem personalem Verbi, non secundùm id, quod per modum transcendentis includit, sed ut dicit expressè *ad*: & sensus sit, quòd proximè & formaliter ratione expressionis ejusdem *ad*, seu *esse* relativi secundùm id, quod exprimit, sanctificet. Licèt idem antecedens concedi possit, si ly *ratione sui* significet prædictam relationem personalem, prout includit essentiam divinam per modum transcendentis in ea inclusam: sic enim sumpta habet ratione sui, idest, ratione essentiæ ad eam per modum transcendentis pertinentis, proximè sanctificare. Sicut etiam concedi potest idem antecedens, si *ly ratione sui* dicat ipsum esse *ad*, seu *esse* relativum: & sensus illius sit, quòd prædictum *ad* solùm remotè sanctificet, quatenus petit imbibere divinam essentiam per modum transcendentis, & ratione illius sanctificare.

Et ad primam probationem antecedentis, quatenus est contra illud in priori sensu, in quo illud negamus, dicendum est, relationem personalem Verbi, ut exprimit *ad* relativum, & munus præcisè referendi, reddere humanitatem impeccabilem impeccabilitate (ut sic dicamus) relativa, & initiativa. Non quidem, quia munus illud & ratio relativa secundùm id, quod exprimit, afferat ratione sui sanctitatem relativam; sed quia est talis conditionis, ut importet per modum transcendentis sanctitatem essentiæ absolutam. Quoniam non solùm est incompossibilis cum actione peccandi res illa, quæ per se, & ratione sui proximè, & secūdùm id quod exprimit, est ipsa sanctitas per essentiam, qualis est divina essētia; sed etiam id, quod licèt ratione ejus, quod exprimit, non sit ipsa sanctitas, petit tamen imbibere per modum transcendentis talem sanctitatem per essentiā, ut contingit in prædicto esse *ad*, quatenus præcisè dicit, & exprimit *esse* relativum. Et propterea dicitur relatio illa secundùm prædictum esse *ad* impeccabilitas relativa, & initiativa. Relativa quidem, quia provenit ab esse *ad*, secundùm quòd exprimit *esse* relativum: initiativa verò, quia inde quasi incipit ejus vis ad tribuendum humanitati incompossibilitatem cum actione peccādi: & hæc intelligitur in ea compleri, & (ut sic loquamur) quasi formalizari, dum concipitur ut imbibens ipsam sanctitatem per essentiam.

Potestque hoc à contrario explicari exemplo actus peccaminosi mendacij gravis advertēter prolati: qui quidem quoad id, quod de materiali dicit in ratione actus, secundùm quam rationem est à Deo, est initiativè incompossibilis cum sanctitate gratiæ habitualis: ac proinde prædictus actus peccaminosus, dum est, reddit in sensu composito hominem inconvertibilem ad Deum per prædictam gratiam: sicut personalitas Verbi secundùm esse *ad* reddit (proportione tamen servata) humanitatem impeccabilem, seu impotentem ad hoc, ut recedat à Deo per peccatum; & tamen prædictus actus peccaminosus mendacij gravis, si consideretur præcisè in ratione actus, & ut est à Deo, non habet rationem recessus ab ipso Deo, aut rationem malitiæ, ut communiter docent Theologi, sed ad hanc incompossibilitatem, & inconvertibilitatem tribuendam satis est, quòd habeat alias infallibiliter annexam malitiam. Quia non solùm id, quod est peccatum ut tale, aut id, quod fundat malitiam, ut illam fundat, sed etiam id, quod aliàs actu, & infallibiliter eam fundat (licèt formalissimè sumptum non sit peccatum, aut habeat aliud munus, secundùm quod eam non fundat) est incompossibile cū gratia sanctificante, &, dum est, reddit hominem in sensu composito inconvertibilem ad Deum per prædictam gratiam: sicut personalitas Verbi secundum prædictum esse *ad*, seu *esse* relativum reddit, proportione servata, humanitatem Christi Domini impeccabilem, seu incompossibilem cum actione peccandi. 69. Elucidatur solutio exemplo.

Si ergo actus iste mendacij, qui in ratione actus, &, ut est à Deo, solum habet alias infallibilem nexum cū malitia: & nexus iste tantum est nexus infallibilis infallibilitate consequentiæ, non verò ita, ut malitia illa afferatur annexa ex propriis meritis ejusdē actus prout à Deo. Si igitur prædictus actus ratione hujus præcisè est incompossibilis cum gratia, & reddit hominem in sensu dicto inconvertibilem ad Deum per eamdem gratiam, licet non sit peccaminosus formaliter, imò nec, ut est à Deo, sit peccaminosus fundamentaliter: cur illud esse *ad* relationis Verbi divini secundùm munus relativum quoad id, quod in hac linea exprimit, præcisè consideratum non habebit initiativè, quòd reddat humanitatem

manitatem impeccabilem, licèt non sit sanctitas relativa; siquidem non jam aliàs, sed formalissimè, ut est relatio personalis Verbi, & ut exprimit munus relativum adæquatè sumptum secundùm omnia, quæ formalissimè spectant ad illam lineam relativam, petit imbibere ipsam sanctitatem per essentiam per modum transcendentis.

70. Explicatur amplius alio exemplo. Poteritque hoc amplius elucidari exemplo earumdem relationum divinarum, aut misericordiæ Dei, ut dicunt rationem veri, aut unitatis transcendẽtalis. Nam etsi rationes istæ sint absolutè & simpliciter perfectæ & bonæ: attamen secundùm expressum seu formalissimum conceptum, quem afferunt, non dicunt; at proximè important propriam bonitatem & perfectionem distinctam virtualiter à perfectione divinæ essentiæ, & à perfectione misericordiæ sub conceptu expresso, v.g. misericordiæ, significatæ. Siquidem formalissimus seu expressus conceptus *veri* aut *unius* non est formalissimus conceptus *boni* & *perfecti*: nec ratio *boni* oritur proximè à ratione expressa *veri* (ut multi probabiliter volunt) tanquam passio, aut quasi passio illius, sed à ratione entis: cùm tamen, hoc non obstante, formalissimus conceptus misericordiæ Dei, adhuc ut veræ, aut quatenus est una, habeat ex se esse incompossibilem cum quavis imperfectione, & tribuere saltem initiativam incapacitatem in ordine ad illam: ex eo quòd quævis ratio reperta in Deo petit imbibere totam, & infinitã perfectionem Dei: ac proinde est incompossibilis ex se cum omni, & quavis imperfectione, & capacitate ad illam, debetque sic expressè concipi, si adæquatè cõsideretur quoad omnia, quæ dicit, ut est capax imbibendi perfectionem Dei, illamque exigit. Ita ergo in præsenti, proportione servata, philosophandum est de eisdem relationibus divinis secundùm suum esse *ad*, seu secundùm quòd præcisè exprimũt *esse* relativum, & collatis cum natura creata quoad incapacitatem ad peccandum, quam necessariò debent illi tribuere hoc ipso, quòd illam terminent: ne persona illa divina terminans talem naturam sit quoad aliquam sui rationem capax tantæ imperfectionis, quanta est posse, sive in propria natura, sive in aliena peccare. Per quæ etiam ad secundam probationem ejusdem antecedentis satis constat, ut intuenti patebit.

71. Ad tertiam verò probationem dicendũ est, quòd relatio personalis Verbi considerata, tam secundùm id, quod affert implicitè, quàm secundùm quòd præcisè dicit expresse *esse* relativum, reddit humanitatem Christi Domini objectũ magis congruum divinæ dilectionis, quam gratia sanctificans: ita ut sit magis congruum, adhuc in ratione objecti formalis, quàm quivis alius homo sanctificatus per gratiam sanctificantem, & accidentalem. Non quidem, quia gratia sanctificans secundùm aliquam sui rationem intrinsecam reddat hominem objectum formale congruum divinæ dilectionis: siquidem juxta ea, quæ *in* 1. *tomo tract.* 4. *disp.* 3. *n.* 26. & *disp.* 7. *n.* 63. diximus, sola divina bonitas est objectum formale adæquatum voluntatis Dei, sed quia divina bonitas per modum objecti formalis considerata perfectiori modo actuat relationes personales secundùm *esse* relativum sumptas, & secũdùm quòd in eis intrinsecè imbibitur, quàm actuet gratiam sanctificantem, quæ solummodò extrinsecè, & modo loco citato explicato, ab illa actuatur, ad hoc ut possit à divina voluntate amari. Et ita gratia sanctificans secundùm nullam sui intrinsecam rationem reddit hominem objectum formale cõgruum divinæ dilectionis, sed solùm materiale proximum, & valdè deficiens à ratione objecti materialis proximi convenientis divinis relationibus, aut naturæ creatæ ut terminatæ per ipsas.

Si tamen consideretur prædicta relatio, secundùm quòd præcisè exprimit munus referendi, tunc reddit humanitatem illam objectum congruentius divinæ dilectionis (non quidem formale, sed materiale; exigens tamen imbibere rationem formalissimam totius perfectionis divinæ) quàm sit illud, quod gratia sanctificans constituit in ratione objecti congrui divinæ dilectionis.

Per quæ etiam ad ultimam probationem satis liquet. Quoniam, ut relationes personales, adhuc quoad *esse* relativum, possint, & debeant adorari adoratione latriæ, satis est, quòd imbibant totam perfectionem Dei, sintque rationes existentes in Deo: quia eo ipso petunt talem adorationem: quamvis ratio formalissima, ob quam adorantur, sit id, quod intimè in eis imbibitur, nempe, excellentia divinæ perfectionis. 72.

Ad primam confirmationem fatemur, Verbum secundum *esse* relativum terminare Christi Domini humanitatem. Nam etsi sub hoc expresso conceptu illam terminandi non exprimat, ratione nostri imperfecti modi concipiendi, ordinem ad suum correlativum, nempe ad Patrem: attamen implicitè dicit prædictum ordinem; non qualitercunque, sed ita ut illa terminatio inde specificetur: & si consideretur adæquatè, & secundùm id, à quo specificatur, debet talis ordo expresse concipi. Cæterùm negamus, inde inferri, quòd ex hoc expresso conceptu afferat perfectionem distinctam virtualiter à perfectione essentiæ divinæ, & attributorum. Solutio ad primam confirm.

Nec obest probatio ibidem adducta. Quoniam communicare se per modum termini præcisè, licèt arguat, terminum illum includere perfectionem ratione alicujus, quod habet annexum, aut intimè inclusum; non tamen, quòd importet propriam, & novam perfectionem aliquo modo distinctam ab ea, quam ratione annexi, aut inclusi dicit. Quia modus iste communicandi se non excedit vires relationis quoad lineam relativam: siquidem intra lineam relativam datur ratio respiciendi, & terminandi: & ratio ista relativa non nisi ratione absoluti, quod affert, dicit perfectionem: ac proinde solùm importat perfectionem absolutam, ut ostensum est. Unde hoc, quòd est, esse diffusivum sui utcumque, non est proprietas boni & perfecti; sed esse diffusivum sui speciali modo, qui potest explicari inter alia per hoc, quod ratione sui, seu ratione ejus, quod per se primò diffunditur, & communicatur, habeat proximè res, cui communicatur, aliquid perfectionis, quam antea non habebat: quod tamen in præsenti non contingit. Quia ratione ejus, quod per se primò communicatur humanitati, nempe, ratione termini relativi, non communicatur ei ratio perfectionis proximè; sed (ut sic dicamus) remotè: quatenus, communicata ratione termini, communicatur implicitè divina essentia per modum transcendentis, & ex hac proximè fluit, aut quasi fluit, & communicatur tota perfectio divina. 73.

Ad secundam confirmationem respondetur negando antecedens, si intelligatur de personalitate Verbi secundum esse *ad* reduplicativè sumptum, & secundùm quòd exprimit prædictum *esse* relativum: ita ut valor operum Christi Domini immediatè, & proximè dimanet ex prædicto esse *ad* ut tali, seu ex *esse* relativo ejusdem. Quoniam illud esse *ad* sic sumptum tantùm se habet per modum quasi deferentis, & secum imbibitam trahentis dignitatem, & perfectionem divinæ essentiæ per modum 74. Ad secundam confirm.

modum transcendentis consideratam, & prædicta essentia est, quæ proximè affert perfectionem, ab eaque, modo *in 5.tomo tract.de Incarnatione* explicando, fluit valor, & dignitas prædictorum operum. Et ita illud esse *ad* non significat dignitate relativa sibi omnibus modis propria; sed dignitate absoluta, quæ communicatur ei per inclusionem essentiæ per modum transcendentis in ipso.

Et ad probationem ejusdem antecedentis neganda est sequela. Quoniam effectus iste valoris præstatur à relatione personali Verbi, ut habet rationem termini imbibentis per modum trascendentis divinam essentiam, & illam sic sumptam peculiariter quasi modificantis, nō verò ratione ipsius essentiæ, ut habet rationem naturæ sub conceptu naturæ, & ut est cōmunis tribus personis: ac proinde non habet magis modificari per hanc, quam per illam relationem personalem. Constat autem, effectus, qui oriuntur à divina personalitate, ut habet rationem termini imbibentis divinam essentiam per modum transcendentis, & ut peculiariter imbibitur in una personalitate, & ibi specialiter modificatur ab illa, eamque ibi peculiariter connotat, non oriri ad omnibus personis, sed ab una tantummodò, ut in præsenti contingit. Et propterea, licèt ratio formalis producendi Filium in divinis sit divina natura per modum naturæ: quia tamen hoc habet, ut peculiariter modificatur per relationem Paternitatis, eamque peculiariter connotat, propterea solus Pater in divinis generat; licèt etiam Filius habeat eamdem naturam cum Patre.

§. XIII.

Fundamentum tertium pro opposita sententia, una cum responsione ad illud.

75. Tertium fūdamentum. TErtium fundamentum est. Quoniam alioqui mysterium Trinitatis ut tale nullam diceret perfectionem in divinis: hoc autem videtur absurdum: ergo, &c. Sequela videtur perspicua. Quoniam mysterium Trinitatis coalescit ex relationibus personalibus secundùm suum esse *ad*: si ergo istæ secundùm hoc esse *ad* nullam dicunt perfectionem, nec mysterium Trinitatis ut tale eam dicet.

Falsitas verò consequentis probatur. Tum, quia essentiam divinam esse communicabilem tribus personis, sive suppositis est maxima illius perfectio. Et propterea essentia creata ratione suæ finitatis, & imperfectionis nequit nisi uni tantùm supposito communicari: ergo supposita ista, quæ sunt relationes personales, afferent ex se perfectionem: alioqui non diceret perfectionem in divina natura communicare se prædictis personis: siquidem non est perfectio in natura communicare se, & esse in re illa, quæ ex se non affert perfectionem.

Tum etiam. Quia esse id, cui communicatur divina natura, quodque habet vim ad illam ex se suppositandam, non potest non dicere ex se maximam perfectionem. Maximè, cùm hoc, quod est, subsistere, & esse per se satis perfectionis denotet.

Tum deinde. Quia quævis ex his relationibus personalibus est infinita in sua propria ratione: ac proinde dicet ex se infinitam perfectionem. Siquidem infinitas dicit aliquam quantitatem: cumque non dicat in præsenti quantitatem molis, dicet utique quantitatem perfectionis.

Tum præterea. Quia circa has relationes personales, & Trinitatis mysteriū ut tale est Deus necessitatus, tam quoad speciem, quā quoad exercitium actus ad illud diligendum: & propterea semper, & necessario complacet in se ipso ut Trino: ergo mysterium hoc ut tale, ac proinde relationes ipsæ, adhuc secundùm suum esse *ad*, dicent perfectionem, & non qualemcumque, sed infinitam, ita ut possint divinam voluntatem necessitare.

Tum denique. Quia licet non afferre ex se perfectionem in hoc, vel illo genere determinatè non dicat imperfectionem: attamen ex se nullam afferre perfectionem in aliquo ex omnibus generibus est satis magna imperfectio: sicut è contra hoc, quod est, ex se afferre perfectionem, est perfectio.

Confirmatur. Nam in nobis subsistentia, & personalitas ex sua priopria ratione affert perfectionem, & ratione hujus pertinet ad perfectionem nostræ naturæ communicare se propriæ personalitati: & si posset communicare se tribus personis, tunc Trinitas ista ut talis & ratione personalitatum adderet perfectionem: ergo idem etiam debet in Deo dici: alioqui personalitas creata esset ex se perfectior in suo genere, quam personalitas divina in suo: siquidem hæc ex se non dicit perfectionem, secus vero illa. Confirmatio.

Respondetur distinguendo sequelam. Et si sensus sit, mysterium Trinitatis nullam dicere perfectionem ratione ipsius *ad*, seu *esse* relativi proxime, concedenda est sequela. Quoniam perfectio ista esset relativa: &, ut *n.32.* dicebamus, est implicatio in terminis admittere perfectionem, & quod talis perfectio sit relativa. Si vero sensus illius sit, nullam dicere perfectionem ratione inclusi in illo esse *ad*, seu ratione ipsius esse *ad* remotè, quatenùs tale *ad* petit imbibere divinam essentiam per modum transcendentis, neganda est. Nam prædictum *ad* ratione sui petit divinam essentiam per modum transcendentis: & hæc, quippe absoluta, affert proximè perfectionem, quæ est de genere absolutorum, ut *n.28.* dicebamus. 76. Occurritur tertio fundamento.

Et ad primam probationem adductam ad suadendam falsitatem consequentis, quatenus potest procedere contra distinctionem datam, concedendum est antecedens: juxta dicta *à n.62. usque ad n. 66.* Et deinde neganda est consequentia, cujus probatio nihil obest. Quoniam ad perfectionem essentiæ infinitè perfectæ potest pertinere communicare se alicui rationi formali, quæ ex vi suæ lineæ non afferat perfectionem, dummodo sit capax accipiendi perfectionem illius essentiæ per intimam imbibitionem talis essentiæ in ipsa: ex eo quod ad perfectionem Dei spectat diffundere se ad intra, & id ipsum, quod in se habet, communicare illis, in quibus intimè transcenditur, quæque eam per modum transcendentis inclusam exigunt. Unde, adhuc in creatis, spectat ad perfectionem entis communicari, & includi in vero ut tali, licet verum ut tale secundùm id, quod superaddit enti, non dicat perfectionem & bonitatem distinctam virtualiter ab ente, sed eandem prorsus ut communicatam, & derivatam ab ente in actu, quod in ipso vero, ut intelligitur superindui ratione boni, intimè transcenditur.

77. Ad secundam vero probationem dicendum est, quod esse id, cui communicatur divina natura tanquam rationi relativæ: quodque habet vim ad suppositandam, seu personandam illam relativè, abstrahit ex hoc præciso, & expresso conceptu à perfectione, nec illam immediatè & proximè affert, sed tantum mediatè & remote: quatenus petit imbibere divinam essentiam, & attributa. Et ratio desumitur ex dictis *n.28.* Quoniam ratio perfectionis est in ordine ad se, ut ibidem diximus, esse autem id, cui communicatur divina essentia tanquam

tanquam rationi relativæ, est esse rationem relativam, & talis conditionis, ut secundum hunc conceptum tota sit in ordine ad terminum: & id ipsum, quod est, petere divinam essentiam ut imbibitam in seipsa, habet per ordinem ad terminum ut in simili de ratione terminandi naturam competente relationibus personalibus *n.*73. dicebamus. Ideoque ratio ista sub hac præcisione & conceptu non dicit perfectionem, nec eam proximè ex vi hujus conceptus infert; sed ratione rei ab ea petitæ per modum transcendentis, nempe, ratione essentiæ. Per quod etiam ad id, quod ibidem dicitur de subsistentia satis constat. Quoniam etsi subsistentia absoluta dicat, seu afferat proximè perfectionem, modo tamen statim magis explicando, non tamen subsistentia relativa, propter rationem nuper tactam, & *à num.* 28. *usque ad num.* 31. magis explicatam, necnon & propter illa, quæ *à num.* 32. *usque ad num* 35. diximus.

78. Ad tertiam probationem concedendum est antecedens, & neganda consequentia, si consequens intelligatur de esse *ad* ut tali, & reduplicativè sumpto, quatenus dicit esse relativum. Nam infinitas præcisè in ratione referendi, & in ratione terminandi non dicit perfectionem, nec eam proximè ratione sui infert, ut sæpe diximus. Sicut etiam nec infinitas in ratione terminandi affert ex vi sua prædictam perfectionem, quoties ratio illa terminandi est relativa, idest, quoties ratio prædicta, si adæquatè consideretur, debet desumi penes ordinem ad correlativum, licet, dum concipitur inadæquatè quoad munus terminandi, non exprimatur ibi ordo ad correlativum, à quo, adhuc sub illo munere, habet suum *esse*, suamque speciem, aut quasi speciem, ut in præsenti contingit, & constat ex illis, quæ ad præcedentem probationem dicebamus.

Nec verum est, omnem infinitatem, etiam relativam, debere dicere aliquam quantitatem, si proprie & in rigore loquamur, sed satis est, quod se habeat ad instar alicujus quantitatis, sive molis, sive perfectionis, quatenus dicit vim ad referendum, & terminandum æquivalentem omnibus relationibus creatis quoad vim ad referendum & terminandum, idest, quatenus hæc sola vis divinæ relationis est major, quam sit cuncta illa vis, quæ in aliis relationibus invenitur: licet, quia prædicta vis non est in ordine ad se, seu in ordine ad subjectum, non dicat (ut sic loquamur) majoritatem perfectionis: sed solum majoritatem jam explicatã.

Poteſtque hoc explicari exemplo veri necessarij, & contingentis, ex quibus illud (quippe habens causas firmiores suæ veritatis) est magis verum, quam verum contingens: cùm tamen hæc quasi majoritas ex vi suæ lineæ non dicat proximè & immediatè ratione sui perfectionem seu bonitatẽ: ac proinde nec majoritatem in ratione bonitatis & perfectionis, sed solum ratione entis inclusi, & ei communicantis propriam bonitatem.

79. Ad quartam probationem patet ex dictis *n.*71. quomodo satis sit, quod mysterium Trinitatis, sive divinæ relationes secundum *esse* relativum sint talis conditionis, ut petant imbibere totam perfectionem divinæ essentiæ, talemque cum ea habere connexionem, ut si non esset intimè in eis inclusa, colligeremus, non posse in seipsa cõsistere. Quomodo igitur hoc satis sint ad hoc, ut prædictæ relationes personales, licet sit objectum materiale divinæ voluntatis, nec secundùm *esse* relativum dicant perfectionem, nihilominùs necessariò diligantur ab eadem divina voluntate.

80. Ad ultimam probationem respondetur, quod licet non afferre perfectionem ex se, idest, ex nullo ad rem illam intimè per modum transcendentis, aut alio intrinseco modo pertinente, sit imperfectionis signum, eamque involvat, attamen non afferre perfectionem ex aliquo munere, sive ratione formali secundum id, quod exprimit, dummodò ex alio illam afferat, non dicit imperfectionem. Maximè, si adhuc ex illo munere, ex quo illam non importat proximè, importet eam remotè: quatenus ex illo eodem munere adæquatè concepto petit imbibere aliquid, quod afferat omnem perfectionem. Quia id quod hanc exigentiam habet, nequit ullam cum hoc afferre imperfectionem. Quare, cùm hic ultimus modus competat relationi divinæ secundùm suum esse *ad*, inde est, ut hic modus non afferendi perfectionem non refundat in ea imperfectionem.

Nec obest id, quod ibidem adducitur, nempe, quod afferre ex se perfectionem, est perfectio: ac proinde oppositum ejus, nempe, non afferre ex se perfectionem, erit imperfectio. Quoniam hinc solum sequitur, quod non afferre ex se perfectionem, sit non perfectio, non verò imperfectio. Quoniam afferre, & non afferre ex se, modo explicato, perfectionem, non opponuntur privativè sed contradictoriè: & ita non opponuntur ut perfectio, & imperfectio; sed ut perfectio & non perfectio, quantum est ex vi hujus muneris.

Poteſtque hoc explicari exemplo essentiæ divinæ, ut collatæ cum attributis, in qua, afferre ex se propriam existentiam, dicit perfectionem: cùm tamen in attributis, non importare illam ex se (quippe quæ tantùm existunt per existentiam essentiæ, ut *disputatione sequenti* dicemus) non dicat imperfectionem, sed ad summum non perfectionem.

Ad confirmationem concedatur antecedens, & negetur consequentia, propter rationes *à num.* 28. *usque ad num.* 38. traditas. Et ad probationem neganda est sequela, absolutè & simpliciter loquendo. Quia personalitas divina ut talis debet, absolutè & simpliciter loquendo, includere totam perfectionem essentiæ, licet cum hoc stet, ut possit concedi, quod personalitas creata ex sua ultima & expressa ratione exprimit aliquid afferens proximè magis perfectionis, involutæ tamen cum imperfectionibus, quam personalitas divina ex suo esse *ad* reduplicativè sumpto, seu ut exprimit *esse* relativum. Ex eo quod, ut præcisè exprimit *esse* relativum, non exprimit aliquid, quod proximè, & ratione ejus, quod exprimit, afferat perfectionem. Ita quidem, ut hinc, seu ex hoc, quod non dicat ex se perfectionem, cum exigentia tamen essentiæ divinæ in ea per modum transcendentis inclusæ, proveniat illi, quod ab eadem essentia dicat infinitam perfectionem indistinctam, adhuc virtualiter, à perfectione ejusdem essentiæ, & ex imperfectione simpliciter (quamvis ex perfectione secundùm quid) proveniat in subsistentia creata, quod exprimat ex sua ultima ratione aliquid afferens proximè perfectionem distinctam à perfectione essentiæ. 81. Diluitur confirmatio.

Nec mirum videri debet, quod concedatur, aliquid creatum ex sua ultima & expressa ratione, & secundùm id præcisè quod exprimit, afferre (modo dicto) magis perfectionis, quam afferat ratio aliqua existens in Deo, & præcisè considerata secundum id, quod exprimit. Nam etsi hoc esset inconveniens si fieret hæc collatio in ratione aliqua ex vi suæ lineæ afferente proximè, & ratione sui perfectionem secundum id, quod ex vi sua exprimit: non tamen, si fiat comparatio in ratione, quæ ex vi suæ lineæ, & secundum id, quod exprimit, illam

non

non affert, sed aliunde ei provenire debet. Sicut licet ratio substantiæ sit perfectior ratione accidentis: si tamen fiat comparatio inter substantiam, ut exprimit esse veram, aut unam, & accidens, ut exprimit suam rationem entis, tunc accidens, ut exprimit hanc rationem, dixit proximè rationem afferentem expressè magis perfectionis, quam substantia, ut exprimit rationem veræ, aut unius. Et hoc non inconvenit: quia ex parte substantiæ non assumitur ratio, quæ ex vi sua petat, ut ratione ejus, quod exprimit, afferat proximè rationem boni, sed solùm remotè, quatenus petit imbibere rationem entis, à qua sit bona & perfecta.

82. Et similiter, si Deus consideretur, ut præcisè exprimit peculiarem illam virtutem intellectualem, nempe intelligentiam: & Angelus sumatur, ut habet, tam hanc virtutem, quam sapientiam: tunc Angelus est magis cognoscitivus conclusionum, & principiorum, quam Deus, ut præcisè habet intelligentiam, quæ est virtus intellectualis terminata præcisè (ut multi probabiliter volunt) ad principia: & hoc nullum est inconveniens: quia non fit comparatio inter Deum, & creaturam secundùm aliquam rationem ex parte Dei, quæ ex vi suæ lineæ petat esse cognoscitivam conclusionum ex illis principiis deducendarum. Ita ergo in præsenti, proportione servata, philosophandum est. Maximè, quia, ut nuper dicebamus, quod relationes ex esse *ad* non dicant proximè perfectionem, oritur ex summa perfectione Dei, quæ petit, ut sit infinita, & æqualis omninò perfectio in divinis personis: & hæc æqualitas non esset inter illas, si relationes secundum suum esse *ad*, & ratione ejus, quod exprimunt, afferrent perfectionem, ut explicatum est. Cum tamen, quod subsistentia creata afferat ex ultima & expressa ratione sua aliquid perfectionis, involutum tamen indispensabiliter cum imperfectionibus, proveniat ex imperfectione simpliciter: ex eo quod ratio formalis, unde ista perfectio oritur, est ratio formalis subsistentiæ absolutæ, & incommunicabilis: quæ quidem licet dicat aliquid perfectionis secundum quid; dicit tamen imperfectionem simpliciter: quia necessariò petit naturam finitam. Et propterea in creatis omnes subsistentiæ sunt absolutæ, & in divinis quævis subsistentia incommunicabilis est relativa. Sed circa hoc videantur duo exempla, quæ *in 1. tomo tractatu 3. disputat. 2. num. 43.* adduximus, quibus non parum elucidabitur.

§. XIV.

Aliud fundamentum oppositæ sententiæ, responsioque ad illud.

83. Quartum fundamentū. QUartum fundamentum est. Quod relatio personalis ex suo esse *ad* secundùm id præcisè, quod habet ex vi suæ lineæ, dicit veram realitatem relativam: sive veram & realem formalitatem relativam, virtualiter distinctam à realitate, sive formalitate reali divinæ essentiæ, ut *disp. 4. à num. 17.* latius diximus: ergo etiam dicet perfectionem relativam virtualiter distinctam à perfectione essentiæ. Patet consequentia. Tum, quia bonum, seu perfectum, & ens convertuntur. Tum etiam, quia prædicta realitas, hoc ipso quod distincta virtualiter ab essentia divina, affert alias passiones entis virtualiter distinctas ab eadem essentia, nempe, quod sit una per propriam unitatem relativam, afferatque propriam veritatem transcendentalem, & habet ex vi sua esse rem quandam: propter quod in divinis dantur tres res relativæ, ut docet D. Thomas *1. p. quæst. 30. art. 3.* & *quæst. 39. art. 3. ad 3.* & *in 1. dist. 25. q. 1. art. 4.* Ergo eadem ratione prædicta realitas relativa afferet ex vi sua propriam perfectionem relativam. D. Thom.

Confirmatur. Quoniam bonitas & perfectio rei nihil est aliud, quam integritas in sua ratione formali. Nam hoc ipso, quod in ea sit integra, est perfecta in illa: ergo cùm relatio divina hoc ipso, quod dicat veram realitatem relativam habentem vim ad referendum infinitè unam personam ad aliam, sit integra in sua ratione formali relativa, non poterit non ex se habere propriam perfectionem relativam. Confirm.

Respondetur ex illis, quæ *in 1. tomo tractatu 4. disput. 5 num. 16.* & deinceps diximus, nempe, bonum & perfectum non converti cum ente nominaliter sumpto, sed cum ente in actu, ac proinde cum ente habente quidquid requiritur ad hoc, ut sit existens. Relatio autem divina nequit esse in actu, neque existens, nisi ut imbibit divinam essentiam per modum transcendentis. Et ita neque est convertibilis cum bono, nisi ut imbibit prædictam essentiam: & ratione ejus est aliquomodo in ordine ad se, haberque ab illa omnimodam perfectionem. 84. Respondetur ad quartum fundamentū.

Unde D. Thomas supra *q. 6. art. 3. ad 1.* cùm sibi sic objecisset: *Sicut enim unum convertitur cum ente, ita & bonum: sed omne ens est unum per suam essentiam, ut patet per Philosophum in 4. Metaphysicæ: ergo omne ens est bonum per suam essentiam.* Respondet in hæc verba. *Dicendum, quod unum non importat rationem perfectionis, sed indivisionis tantum, quæ unicuique rei competit secundum suam essentiam. Simplicium autem essentiæ sunt indivisæ, & actu, & potentia. Compositorum vero essentiæ sunt indivisæ secundum actum tantum. Et ideo oportet, quod quælibet rès sit una per suam essentiam; non autem bona, ut ostensum est*, nempe, in corpore articuli, ubi dixerat, rem non esse bonam secundum suam essentiam nisi sit in actu, dicatque *esse* existentiæ: ac proinde dicat id, quod requiritur ad existendum. Et propterea idem S. Doctor supra *quæst. 5. artic. 1.* sic inquit: *Ratio enim boni in hoc consistit, quod aliquid sit appetibile. Unde Philosophus in 1. Ethicorum dicit, quod bonum est, quod omnia appetunt. Manifestum est autem, quod unumquodque est appetibile, secundum quod est perfectum: nam omnia appetunt suam perfectionem. In tantum est autem perfectum unumquodque, in quantum est actu. Unde manifestum est, quod in tantum est aliquid bonum, in quantum est ens* (intellige, non solùm nominaliter, sed etiam participialiter: & ita rationem hujus reddens ait) *esse enim est actualitas omnis rei, ut ex superioribus patet.* Ubi, ut vides, D. Thomas soli enti in actu tribuit rationem perfectionis. D. Thom.

Potestque tota hæc solutio elucidari ex doctrina illa ejusdem D. Thomæ *q. 5. nuper citata art. 3. ad 4.* quam supra adduximus, nempe, non esse inconveniens, quod in aliquo ente secundùm aliquā sui rationem non sit ratio boni, sive quod non exprimatur ratio boni, nec ratio aliqua, quæ proximè, & ex vi illius conceptus expressi præcisè sumpti afferat proximè perfectionem: quia ratio entis est prior ratione boni. Et propterea Mathematicalia, ut talia, sunt entia; non tamen, ut Mathematicalia habent rationem boni. 85. Dilucidatur solutio.

Unde ad formam argumenti concesso antecedenti neganda est consequentia. Et ad primam probationem patet ex modo dictis. Ad secundam verò quoad id, quod de veritate transcendentali in

in ea continetur, constabit ex illis, quæ *disput.* 10. *num.* 19. & deinceps dicemus. Et deinde quoad alias duas affectiones, nempe, *unitatem*, & *rem*, concedatur antecedēs, & negetur consequentia, propter rationem modo tactam, & ea, quæ latiùs *à n.* 28. *usque ad num.* 38. diximus.

Objectio. Quapropter necesse non erit objectionem illam, quæ hic ebullire videtur, adducere, nempe, quod etsi tantummodo ratio entis in actu, idest, entis sub existentia, convertatur cum bono: nihilominùs ens ipsum connotando existentiam dicit bonitatem & perfectionem distinctam ab existentia, ut in homine contingit: ergo relatio personalis secundum suum esse *ad* connotando existentiam divinam, dicet perfectionem distinctam ab *esse* Dei.

86. Fit obviam. Non itaque necesse erit objectionem istam hic adducere. Quoniam ex dictis *num. cit.* satis constat illius solutio, & discrimen, quod versatur inter res absolutas, & relativas, nimirum quod istæ, ut reduplicativè & formalissimè dicunt *esse* relativum, non habent, unde ratione ejus quod exprimunt, dicant expresè aliquid, quod ex se, connotando tamen existentiam, inferat proximè talem perfectionem. Quia tam ratio perfectionis, quam id, quod ex se & ex suo conceptu expresso debet illam inferre, debet esse in ordine aut quasi ordine ad se. Et propterea licet esse *ad* secundum *esse* relativum reduplicativè & formalissimè sumptum, seu id, quod exprimit, concipiatur existens per existentiam absolutam, non affert proximè ex vi sui muneris relativi quoad id, quod exprimit aliquid perfectionis distinctum ab ipsa existentia absoluta; sed solùm dicit expressè perfectionem ipsius existentiæ, seu ipsam existentiam, quæ est proxima ratio suæ propriæ perfectionis.

Cæterùm res absolutæ, quia sunt in ordine ad se, propterea licet dicant etiam perfectionem existentiæ: attamen ipsæmet connotando existentiam habent, unde etiam ratione suæ essentiæ dicant perfectionem distinctam ab ipsa perfectione existentiæ, sintque proxima ratio, tum perfectionis, tum existentiæ, & ea mediante, perfectionis ejusdem existentiæ. Per quod etiam, & per id, quod *num.* 31. diximus, satis constat ad confirmationem.

§. XV.

Fundamentum postremum pro contraria sententia, & enodatio illius.

87. Ultimum fundamentum. Ultimum fundamentum ejusdem sententiæ est. Quoniā ratio boni & perfecti nihil est aliud, quam ratio entis, ut convenientis & consonæ rei, quæ bona & perfecta dicitur: siquidem per hoc, quod aliquid habeat id, quod est sibi conveniens & consonum, dicitur esse perfectum: sed relatio personalis, ut dicit esse *ad* relativum, est quid conveniens & consonum personæ per illam constitutæ: ergo secundum hanc rationem erit bona & perfecta. Minor probatur. Quia secundum hanc rationem constituit personam divinam in esse personæ distinctæ ab alia persona: id autem, quod constituit, & distinguit rem, est illi consonum & conveniens: quandoquidem nihil potest esse rei magis consonum, magisque conveniens, quam suum proprium constitutivum, & distinctivum.

Confirmatur 1. Confirmatur primò. Quoniam relatio personalis, v. g. Patris, secundum suum esse *ad* constituit connaturalissimè personam Patris: ergo ut sic est illi, non utcunque conveniens, sed convenientissima & connaturalissima: ac proinde erit maximum bonum & perfectio ejus.

Confirmatur secundò. Quoniam relatio personalis Patris non est quomodocunque conveniens Patri; sed est ei conveniens per convenientiam distinctam virtualiter ab ea per quam est illi conveniens sua essentia: ergo secundùm *esse* relativum, & non ratione essentiæ, dicet prædictam cōvenientiam: & per consequens etiam dicet perfectionem distinctam, hancque relativam. Hæc secunda consequentia satis liquet ex priori. Prior verò ex antecedenti. Quoniam si non diceret perfectionem & convenientiam ratione ipsius esse *ad*, seu (quod in idem quoad præsens redit) ratione illius, quod exprimit secundùm *esse* relativum, sed ratione essentiæ inclusæ, tunc hæc convenientia non esset convenientia & perfectio virtualiter distincta à convenientia & perfectione essentiæ: ergo, si est distincta ab illa, proveniet ab *esse* relativo ut tali, seu reduplicativè secundum id, quod exprimit, concepto. Confirm. 2.

Antecedens autem videtur certum. Quoniam convenientia, qua relatio Paternitatis secundùm suum *esse* relativum reduplicativè, & secundùm id, quod exprimit, sumptum, est conveniens Patri, est convenientia per modum alicujus relativi, estque convenientia in ordine ad constituendam personam in *esse* relativo: cum tamen convenientia, qua essentia, ut inclusa in Paternitate, est conveniens Patri, sit convenientia per modum alicujus absoluti, & in ordine ad constituendum Patrem in ordine ad se.

Respondetur ex jam dictis, concedendo majorem, juxta ea tamen, quæ *num.* 29. diximus, & negando minorem, si intelligatur (ut debet intelligi ad hoc, ut sit ad rem) de relatione personali quo ad *esse* relativum secundum id, quod exprimit in ratione relativi, seu ratione ejus, quod dicit præcisè intra suam lineam. Nam secundum istam rationem præscindit expresè à ratione convenientiæ & consonantiæ cum re, quam constituit: licet ratione ejus, quod implicitè dicit, nempe, ratione essentiæ inclusæ, dicat hanc convenientiam, & quod sit consona personæ constitutæ: quia, ut sæpiùs in hoc dubio, maximè verò *num.* 32. diximus, esse aliquid consonum & conveniens quatenus requiritur ad rationem perfecti & boni, concipitur in ordine ad se, seu in ordine ad subjectum, cui consonum dicitur, ita ut in eo sistat, saltem tanquam in ratione formali proxima, seu tanquam in objecto formali proximo per se inspecto, indeque specificetur, aut quasi specificetur. 88. Fit satis ultimo fundamento.

Quare cùm relatio personalis ratione ejus, quod exprimit, ut dicit *esse* relativum, non dicat expressè ordinem ad subjectum, seu personam constitutam sistendo ibi, modo dicto, sed ordinem ad terminum; & licet respiciat personam constitutam, habet id per ordinem ad terminum: idcircò ex hoc, quod secundùm istam rationem exprimit, non dicit perfectionem, nec aliquid, quod secundùm id, quod ibidem exprimitur, sit ratio proxima perfectionis, & convenientiæ requisitæ ad illam; sed tantum id habet ratione impliciti, quod est in ordine ad se, nempe, ratione essentiæ.

Ex quo ad probationem ejusdem minoris satis constat. Nam etsi id, quod constituit debeat esse conveniens: non tamen est necesse in relativis, quod ex eodem capite, ex quo expresè constituūt relativè, habeant exprimere hoc, quod est esse convenientia, qualiter requiritur ad rationem perfectionis, seu (quod in idem quoad præsens redit) esse absolutè & simpliciter, ac propriè loquendo 89.

convenientia & conſona rei conſtitutæ, licet tale conſtitutivum debeat implicitè hoc ipſum ratione alicujus incluſi, aut infallibiliter cum eo connexi afferre. Et ratio eſt iam tacta, nempe, quod habent expreſsè conſtituere ex expreſſo conceptu relativo, ſeu ex conceptu reſpiciendi terminum, & habent expreſsè eſſe convenientia & conſona ex expreſſo conceptu reſpiciendi, aut quaſi reſpiciendi ſubjectum ſiſtendo ibi. Et ita ille conceptus expreſſus reſpiciendi terminum præſcindit quoad eſſe expreſſum à ratione convenientiæ, vel diſconvenientiæ; licet ratione ejus, quod includit, debeat neceſſariò eſſe conveniens, vel diſconveniens; imò debeat neceſſariò eſſe valde illi conveniens.

Unde conſtitutivum perſonæ divinæ, ſi adæquatè ſumatur, debet ultra naturam divinam ſub conceptu naturæ, quam connotat, dicere *eſſe* relativum includens *eſſe* abſolutum eſſentiæ divinæ per modum tranſcendentis: ac proinde debet conſtituere perſonam divinam aliquo modo in ordine ad ſe, & aliquo modo in ordine ad aliud: ita ut primum illud habeat ratione eſſentiæ, ut habet rationem tranſcendentis, & hoc ſecundum conveniat illi ratione *eſſe* relativi ut talis expreſsè concepti: atque adeò ratione hujus præſcindat expreſsè à ratione convenientiæ, & implicitè dicat illam ratione eſſentiæ per modum tranſcendentis ibidem incluſæ.

90. Solutio ad primam confirmationem. Ad primam confirmationem conſtat ex nuper dictis, quomodo etſi relatio Paternitatis conſtituat connaturaliſſimè perſonam Patris, tamen aliunde habet illam præciſè conſtituere, & aliunde conſtituere illam connaturaliſſimè. Nam ex eſſe *ad* ſecundum *eſſe* relativum, quod exprimit, habet expreſsè conſtituere; & ex vi hujus conceptus expreſſi præſcindit quoad *eſſe* expreſſum à modo conſtituendi, nempe, à connaturalitate; licet implicitè illum dicat. Cæterùm ab eſſentia per modum tranſcendentis ibidem incluſa habet conſtituere connaturaliſſimè. Quia, ut dicebamus, conſtitutio ſub conceptu puro & expreſſo conſtitutionis eſt conſtitutio relativa, id eſt, conſtitutio, quæ eſt in ordine ad terminum, ab illoque quaſi ſpecificatur: & proptereà poteſt provenire ab aliquo munere relativo ut tali. Cæterùm connaturalitas ſumitur per ordinem, aut quaſi ordinem ad ſubjectum, ita ut hoc ſit quaſi prima ejus menſura: & proptereà eſt quid abſolutum, debetque provenire ab aliqua ratione abſoluta ibidem incluſa.

Nec mirum videri debet, quod conſtitutio perſonæ, & connaturalitas ejus ex diſtinctis capitibus, aut rationibus proveniant. Sicut nec mirandum eſt, quod receptio gratiæ ſanctificantis (exempli cauſa) & receptio ejus connaturalis, aut quaſi connaturalis, procedat ex diſtinctis capitibus: & ſimiliter receptio formæ ſubſtantialis, & receptio connaturalis ejus ex diverſis etiam cauſis ortum ducant. Nam receptio gratiæ in anima tantum petit animam ipſam per modum ſubjecti, cùm tamen receptio ejus connaturalis, aut quaſi connaturalis petat diſpoſitionem peculiarem, nempe, dilectionem Dei ſuper omnia, necnon actum contritionis in iis, qui labe peccati coinquinati ſunt, & extra ſacramentum ab illa mundantur: & pari ratione receptio formæ ſubſtantialis in materia prima tantum exigit ex parte ſubjecti eandem primam materiam, cùm tamen receptio connaturalis illius exigat diſpoſitiones & eo modo, quem N. Compl. noſtri Complutenſes *in lib. de Generat. diſputat.* 2. *num.* 104. latiùs dicunt. Et ideo receptio illa in eo priori, in quo antecedit ſeipſam ut connaturalem, conſideraturque præciſè ut receptio, præſcindit à connaturalitate & non connaturalitate, & tantum exprimit receptionem ipſam abſolutè, non curando ex vi hujus conceptus expreſſi ſecundùm id præciſè, quod exprimit, an illa receptio ſit connaturalis.

Pari ergo ratione (proportione ſervata) in præſenti philoſophandum eſt. Ita tamen, ut illud eſſe *ad* ſecundùm id, quod exprimit de *eſſe* relativo, & intra lineam relativam formaliſſimè contentum, ſi adæquatè ſumatur, debeat concipi expreſsè, ut petens illud implicitum, à quo provenit proximè talis connaturalitas, & perfectio. Sicut gratia ſanctificans, & forma ſubſtantialis in illo priori, in quo concipiuntur ut receptæ, non curando de formali connaturalitate, debent, ſi conſiderentur adæquatè, ut præcedunt ſeipſas, quatenus habent formaliſſimè eſſe connaturaliter receptas, concipi, ut petentes connaturales diſpoſitiones, à quibus habent formaliſſimè, quod ſint connaturaliter receptæ.

Ex quo etiam ad ſecundam confirmationem negandum eſt antecedens. Et ad probationem dicendum eſt, aliud eſſe, an id, quod redditur, & denominatur conveniens, ſit quid relativum, an verò convenientia ipſa ſit relativa. Etſi ergo relatio perſonalis; ut conſtitutiva Patris ſecundum ſuum eſſe *ad*, exprimat *eſſe* relativum, & hæc eadem quoad hoc *eſſe* relativum denominetur, & reddatur conveniens Patri: non tamen id, à quo habet eſſe conveniens, eſt quid relativum *ſecundum eſſe*, ſed eſt ipſa eſſentia divina, ut ibi per modũ tranſcendentis incluſa. Quia, ut ſæpè diximus, ratio convenientiæ & conſonantiæ cum ſubjecto, aut quaſi ſubjecto, eſt in ordine ad ſe: & proptereà debet provenire ab aliquo abſoluto, quamvis id, quod denominatur conveniens à convenientia iſta abſoluta, aliquando ſit conceptus relativus, id eſt, cujus ratio, ſive implicitè, ſive explicitè deſumitur per ordinem ad correlativum; aliquando verò ſit quid abſolutum. 38. Ad ſecundam confirmationem.

Poſſuntque omnia iſta explicari, & confirmari duplici exemplo. Primum eſt relationis creatæ, v. g. paternitatis, quæ ex expreſſo conceptu *ad*, ſeu ex expreſſo conceptu relativo non exprimit ordinem ad ſubjectum ſiſtendo ibi: atque adeo nec rationem convenientis reſpectu illius, nec connaturalitatem, aut non connaturalitatem, nec tandem diſtinctem rationem convenientiæ: quia ex vi hujus muneris tantùm habet ea, quæ vel explicitè, vel implicitè habent ſuam rationem per ordinem ad correlativum, nempe filium. Et ita omnia iſta conveniunt ei ratione *in* abſoluti, quod habet intimè annexum, denominantque ipſum eſſe *ad* relativum prædictæ relationis creatæ. Quare, cum in divinis huic *in* abſoluto correſpondeat eſſentia divina, adhuc intimius in relationibus divinis per modum tranſcendentis incluſa, oportet, ut id prædicta eſſentia his relationibus præſtet, quod in creaturis præſtat *in* abſolutum, ratione cujus reſpiciunt ſubjectum, & habent munera iam dicta. 91. Explicantur omnia prædicta duobus exemplis.

Secundum verò exemplum eſt ejuſdem relationis divinæ, ut exiſtentis. Nam etſi illud eſſe *ad* quoad id, quod exprimit relativum; denominetur, & ſit verè exiſtens, & id, quod ſuſcipit hanc denominationem, ſit ratio relativa, & ita exiſtat per modum alicujus rationis relativæ: ſimiliterque ipſa eſſentia divina quoad ſuam rationem abſolutam denominetur, & ſit verè exiſtens, & exiſtat per modum rationis abſolutæ: nihilominùs exiſtentia utriuſque, nimirùm eſſentiæ divinæ, &

& relationis, à qua ambæ dicuntur existentes, est una & eadem, & in ambabus est quid absolutum, tribuitque relationi, ut existat per modum rationis relativæ, idest, quod illa sua ratio relativa respiciens terminum existat. Et similiter tribuit divinæ essentiæ, ut existat per modum rei absolutæ: quia, ut sequenti dubio dicemus, summa unitas per se reperta in divinis petit, ut etsi ea, quæ sunt in actu existendi, sint plura & diversa, ac proinde, quæ suscipiunt existentiam, sint virtualiter distincta: attamen ratio ipsa formalissima existendi, à qua omnia illa habent esse existentia, sit omnino una & eadem.

DISPUTATIO VII.

De divinis relationibus quoad esse existentiæ, per quod existunt.

POSTQUAM explicuimus *an est* divinarum relationum, & plura ad *quid est* earumdem spectantia, meritò ad explicandum *esse* existentiæ, per quod existunt, devenimus: siquidem *esse* existentiæ intelligitur advenire post esse essentiæ, & ea, quæ ad illud pertinent.

DUBIUM UNICUM.

Vtrùm relationes divinæ existant per proprias existentias relativas, distinctas virtualiter ab existentia absoluta divinæ essentiæ? an verò solum habeant existere per existentiam absolutam ejusdem essentiæ.

1. N. Compl. Circa disputationem hanc, suppositis his quæ *in 1. tomo tractatu 3.* & illis, quæ à nostris Complutensibus *in lib. Physicorum disput. 3. quæst. 5.* dicta sunt, solum superest examinare id, quod in titulo hujus dubij inquirimus: & propterea in hac disputatione unicum tantum dubium excitamus.

§. I.

Explicatio tituli.

2. Elucidatur titulus. IN titulo aliquid ut certum supponimus, & aliquid in dubium vocamus. Supponimus enim, divinam essentiam, ut præintellectam personis, atque adeò relationibus, existere per suam propriam existentiam absolutam. Tum, quia id sufficienter constat ex illis, quæ *in 1. tom. tract. 4 disp. 4. dub. 1. & 2.* & *tractat. 4. disp 2. n. 34.* diximus. Tum etiam, quia id videtur satis colligi ex illo Exodi 3. *Ego sum qui sum. Qui est, misit me ad vos.* Et ex illo Job. 14. *Nonne tu, qui solus es?* Et Apocalypsis 1. *Qui est, & qui erat, & qui venturus est.* In quibus locis innuitur, existentiam esse propriam Dei ut Deus, & unus est: ac proinde esse propriam illius, ut præintelligitur personis: id quod ex istis locis colligunt Patres, ut Dionysius *cap. 1. de Divinis nominibus*, Augustinus *lib. 3. contra Maximinum cap. 26.* Rupertus *lib. 1. in Exodum cap.* 14. D. Thomas *1. p. q. 3 art. 4. & q. 13. art 11 & q. 2. de Potentia art. 1.* Athanasius, Hilarius, Chrysostomus, Basilius, Greg. Nissenus, Ambrosius, Hieronymus Damascenus, Bernard. relati à Suarez *tomo 1 in 3. p. disp. 11. sect. 1.*

Exodi. 3. Iob. 14. Apocal. 1. Dionys. August. Rupertus. D. Thom. Hilarius. Chrysost. Greg. Niss. Ambros. Hieron. Damasc. Bernard. Suarez.

Tum deinde. Quia Deus, ut præintelligitur personis, est intelligens, & volens: ac proinde existens per propriam existentiam absolutam: siquidem id, quod non est in actu existens in aliquo priori, nequit in illo intelligere, aut velle. Tum denique, quia antequam personæ intelligantur advenire, debet Deus concipi ut æternus, & immutabilis. Et propterea Deus ut unus habet, quod sit æternus, & immutabilis. Et ob hanc etiam rationem æternitas in divinis non multiplicatur: sicut neque alia, quæ ad Deum ut unum spectant, juxta illud Symboli Athanasij: *Non tres æterni; sed unus æternus.* Constat autem, æternitatem, & immutabilitatem supponere *esse* existentiæ: siquidem duratio supponit *esse* rei durantis, ut in creaturis cernitur. *Symbol. Athanas.*

3. Objectio. Nec obest, si dicas, quod existentia est ultima rei actualitas: & ita nequibit convenire Deo ut præintellecto relationibus; sed postquam concipitur habere illas: ac proinde talis existentia nequibit esse absoluta, sed relativa: cùm absoluta debeant in divinis esse priora relativis.

Non itaque hoc obest. Quoniam cùm dicitur, quod existentia est ultima actualitas, tantum denotatur, tum, ejus magna actualitas, ratione cujus se habet per modum actus (modo tamen alibi tacto) respectu omnium aliarum formalitatum, ut per illam existentium: Tum etiam, quod facta collatione inter ea, quæ pertinent ad lineam alicujus rationis formalis, & ipsam existentiam, tunc id, quod ultimo loco advenit, vel advenire intelligitur, est ipsa existentia, non tamen, quod facta collatione inter existentiam, & alia, quæ sunt extra lineam illius rationis formalis, à quibusque non habet, quod existat, tunc existentia, ut intelligitur tribuere illi rationi formali *esse* existentiæ, intelligatur advenire post illa: quin potius oppositum ex ipsis naturis rerum petitur. Et ideo si existentia, per quam res aliqua existit, pertineat ad ejus lineam, ut in divina essentia contingit, tunc facta collatione inter omnia illa, quæ ad ejus lineã pertinent, & inter ipsam existentiam, debet ipsa existentia concipi, ut ultimo loco (ex parte tamen nostri modi concipiendi, ex defectu distinctionis virtualis inter illa quæ in divinis ad unam & eandem lineam pertinent) adveniens. Si verò existentia, per quam ratio aliqua formalis existit, non spectaverit ad ejus lineam, ex eo quod non habet propriam existentiam, sed existit per existentiam alterius lineæ, tunc talis existentia intelligitur cum fundamento in re advenire post propria lineæ prædictæ rationis formalis. Solutio.

Unde, quia relationes non spectant ad lineam divinæ naturæ, quæ est linea rei absolutæ, sed ad suas lineas relativas: idcircò non est contra rationem actualitatis ultimæ, quam importat existentia, quod conveniat Deo, ut præintelligitur relationibus; sed potius ultima actualitas suæ existentiæ pertinens ad lineam talis naturæ hoc ipsum exigit. Et ideo semper manet certum illud, quod in titulo ut tale supponitur, nempe, dari in divinis existentiam absolutam propriam divinæ naturæ, seu Dei ut Dei, per quam, ut præintelligitur personis, sive relationibus divinis, existat.

Hoc autem ut certum supposito, vocamus in dubium, an relationes divinæ existant per hanc existentiam absolutam tantummodo, an verò existant per existentias relativas virtualiter distinctas ab hac existentia absoluta? Quod quidem dubium alij aliis verbis excitant, an nimirum, præter absolutam existentiam divinæ essentiæ, dentur in divinis tres aliæ existentiæ relativæ realiter inter se, & solum virtualiter ab existentia essentiæ divinæ distinctæ. 4.

Cæterum

Cæterùm uterque inquirendi modus in idem redit. Nam in eo supponitur id, quod etiam in modo inquirendi in titulo proposito supposuimus, scilicet, dari in Deo existentiam absolutam propriam divinæ essentiæ: & deinde in dubium vocatur id, quod nos etiam in dubium vocavimus. Nam hoc ipso, quod relationes existant per suas existentias relativas, oportet, tum, quod sicut relationes realiter multiplicantur, ita & existentiæ: siquidem istæ sunt relativæ, ac proinde debent habere realem oppositionem relativam inter se. Tum etiam, quod prædictæ existentiæ, licèt sint realiter distinctæ inter se, nihilominus solùm virtualiter distinguantur ab essentia: eo proportionali modo, quò, licet relationes habeant distingui inter se realiter, nihilominus sola diversitas virtualis inter illas, & essentiam intercedit. Et similiter è converso hoc ipso, quod dentur prædictæ existentiæ relativæ inter se realiter diversæ, & solùm virtualiter ab essentia distinctæ, debent relationes divinæ existere per suas existentias relativas virtualiter ab existentia absoluta divinæ essentiæ distinctas.

§. II.

Ex mente Angelici Doctoris dubij nodus dissolvitur.

5. Resolutio dubij.

Dicendum ergo est relationes divinas non existere per proprias existentias relativas distinctas virtualiter ab existentia absoluta divinæ essentiæ; sed solùm existere per prædictam existentiam absolutam: ac proinde non dari in divinis tres existentias relativas realiter inter se, & virtualiter ab existentia essentiæ distinctas; sed unicam tantummodò existentiam absolutam divinæ essentiæ. Assertio hæc satis efficaciter videtur colligi ex illo Athanasij. *Non tres æterni, sed unus æternus. Sicut non tres increati, &c. Sed unus increatus*, ut §. *sequenti* dicemus. Eamque tuetur D. Thomas *in hoc articulo in fine corporis*, ubi sic concludit. *Patet ergo, quod in Deo non est aliud esse relationis, & esse essentiæ, sed unum & idem.* In quibus verbis non loquitur Angelicus Doctor de *esse* (si sic loqui licet) essentiæ relationis, seu de ratione formali relationis, quæ per ejus quasi diffinitionem explicatur, sed de *esse* existentiæ, tam illius, quam essentiæ divinæ: & de hoc *esse* dixit, non esse aliud *esse* divinæ essentiæ, & *esse* relationis, nulla facta mentione distinctionis secundum rationem versantis inter illas: ut per hoc innueret, prædictum *esse* existentiæ, per quod existunt relationes divinæ, ita esse idem cum *esse* existentiæ divinæ essentiæ, ut non distinguatur secundum rationem, sive virtualiter ab illo, sed sit omninò idem cum ipso: ac proinde non sit *esse* existentiæ relativum, sed *esse* existentiæ absolutum divinæ essentiæ.

Probatur ex Symbolo Athanasij. D. Thom.

Sicut è contrariò loquens ibidem S. Doctor de *esse* (ut sic dicamus) essentiæ relationis, & divinæ essentiæ, tunc quia unum illorum est relativum, & aliud absolutum, idcircò, licet meminerit identitatis realis versantis inter eas, nihilominùs non prætermisit distinctioné secundum intelligentiæ rationem, qua distinguuntur, & ita ait. *In hoc vero, quod ad aliquid dicitur, non significatur aliqua habitudo ad essentiam, sed magis ad suum oppositum. Et sic manifestum est, quod relatio realiter existens in Deo est idem essentiæ secundum rem, & non differt, nisi secundùm intelligentiæ rationem prout in relatione importatur respectus ad suum oppositum, qui non importatur nomine essentiæ.* 6. D. Thom.

Congruitque hæc explicatio cum eo, quod D. Thomas in verbis antecedentibus ad verba nuper relata inter alia intendebat, dum dixit: *Sic igitur ex ea parte, qua relatio in rebus creatis habet esse accidentale in subjecto, relatio realiter existens in Deo habet esse essentiæ divinæ, idem omnino ei existens.* Nam intentum Angelici Doctoris saltem inter alia, est, quod sicut in creaturis relatio ex ea parte, qua existit habet existere in ordine ad subjectum, ac proinde per *esse* absolutum (ut ex eodem S. Doctore in hoc dubio dicemus:) cum tamen ex ea parte, qua dicit *esse* (ut sic dicamus) essentiæ relationis, non sit per ordinem ad subjectum, sed per ordinem ad terminum: & ideò dicit *esse* (si sic licet loqui) essentiæ relativum. Ita relatio divina, ut correspondet relationi creatæ quatenus existenti, existit per *esse* absolutum divinæ essentiæ; & ut habet correspondere eidem relationi creatæ secundùm sua essentialia, dicit *esse* relativum, ac proinde distinctum secundum rationem ab essentia divina; licèt realiter cum ea identificetur. Et ex hoc idem S. Doctor *in fine corporis* concludit id, quod ex illo dicebamus, scilicet, quod *esse* existentiæ relationis, & divinæ essentiæ est unum, nulla facta mentione distinctionis secundum rationem, ex eo quod ibi tantum est *esse* existentiæ absolutum divinæ essentiæ.

Idem etiam docuit S. Doctor *de Potentia quæst. 9. art. 5. ad 19.* ubi sic ait: *Dicendum, quod nullo modo concedendum est, quod in divinis sit, nisi unum esse: cum esse semper ad essentiam pertineat, & præcipuè in Deo, cujus esse est sua essentia. Relationes autem, quæ distinguunt supposita in divinis, non addunt aliud esse super esse essentiæ: quia non faciunt compositionem cum essentia, ut dictum est. Omnis autem forma addens aliquod esse super esse substantiale facit compositionem cum substantia, & ipsum esse est accidentale: sicut esse albi, & nigri. Diversitas ergo secundùm esse sequitur pluralitatem suppositorum: sicut & diversitas essentiæ in rebus creatis. Neutrum autem in divinis.*

Et similiter *q. 2. art. 6.* sic ait: *Non est concedendum, quod aliquid absolutum in divinis multiplicetur: sicut quidam dicunt, quod in divinis est duplex esse essentiale, & personale. Omne enim esse in divinis essentiale est: nec persona est, nisi per esse essentiæ.*

Et *q. 8. art. 2. ad 11.* his verbis. *Dicendum, quod in divinis nullo modo est esse, nisi essentiæ: sicut nec intelligere, nisi intellectus. Et propter hoc, sicut in Deo est tantum unum intelligere: ita etiam unum esse. Et ideo nullo modo concedendum est, quod aliud sit esse relationis in divinis, & aliud essentiæ.*

Et *de Veritate q. 1. art. 5. ad 18.* sic inquit. *Quamvis autem in divinis ponantur plures personæ vel proprietates, non tamen ibi ponitur, nisi unum esse: quia esse in divinis nonnisi essentialiter dicitur.*

Idem etiam docuit Sanctissimus Præceptor, *3. p. q. 17. art. 2. ad 3.* his verbis. *Dicendum, quod sicut 1. p. dictum est, quia persona divina est idem cum natura, in personis divinis non est aliud esse personæ, præter esse naturæ, & ideo tres personæ non habent, nisi unum esse. Haberent autem triplex esse, si in eis esset aliud esse personæ, & aliud esse naturæ* ubi apertè loquitur de *esse* existentiæ: quia de hoc *esse* procedebat difficultas argumenti, & illius articuli, ut intuenti constabit. 8.

Et hoc ipsum optimè explicuit, & docuit idem D. Thomas *Quodlibeto 11. art. 1.* ubi cùm inquisisset: *Vtrùm in Deo sit tantum unum esse* sic respondet. *Dicendum, quod veritas fidei habet quod in divinis*

divinis solùm est distinctio: quæ est secundum relationes oppositas. Relatio autem, sicut, & qualibet forma, habet esse ex comparatione ad illud, cui inest. Unde esse filiationis est per comparationem ad subjectum, cui inest. Relatio autem in divinis non distinguitur ab eo, cui inest, vel in quo est: quia est ipsa res, quæ refertur; sed distinguitur solùm ex parte ejus, cui opponitur: & ex hac parte non desideratur esse relationis, sed distinctio & oppositio ejus. Et ideo est in Deo unum tantum esse, scilicet essentiale Et tandem idem D. Thomas hanc eamdem assertionem docuit *in 2. dist. 1. q. 1. art. 2* & *in 1. dist. 3. q. 1. art. 1. ad 1.* & ad Annibaldum *ibidem*, & infrà *q. 39. art. 3. q. 40. art. 2. ad 2.* & alibi sæpe.

9. Effugium Suarez, & Arrubalis ad testimonia D. Thomæ. Unde interpretatio Francisci Suarez, & Arrubalis, loco infra in hoc dubio referendo, dicentium, D. Thomam solùm velle, quòd *esse* essentiale Dei sit unicum; non tamen negare triplex *esse* existentiæ personale, seu relativum, non est legitima; sed apertè cum Angelici Doctoris mente pugnat.

Confirmat. Arrubal ratione. Sicut etiam non est alicujus momenti ratio, quam Arrubal, ad probandum prædictam interpretationem esse juxta mentem D. Thomæ adducit, nempe, quod nomine *esse* absoluti, & simpliciter dicti, de quo Angelicus Doctor loquitur, non intelligitur, nisi *esse* essentiale, & absolutum: ex eo quod *esse* existentiæ relativum tantum est esse existentiæ cum addito, scilicet, *esse* relativum Et ideo non negat, dari hoc triplex *esse* cum addito, scilicet, triplex *esse* relativum, sed tantùm triplex *esse* absolutum, & essentiale, quod tantum est *esse* absolutè & simpliciter, ac sine addito tale.

Præcluditur effugium. Ex dictis igitur in primis constat, interpretationem hanc nõ esse legitimam, sed menti S. Doctoris adversam. Siquidem Angelicus Doctor in locis relatis docet, tum, quod *esse* existentiæ relationis, & essentiæ non distinguuntur, adhuc secundum rationem, ut in expensione primi testimonij dicebamus. Si autem admitteret *esse* existentiæ relativum, adstrueret, illud distingui secundum rationem ab *esse* existentiæ divinæ essentiæ. Tum etiam, non dari aliquod *esse* existentiæ, quod non sit absolutum: & quod *esse* existentiæ in Deo non multiplicatur: ac proinde non solum admittit unicum *esse* essentiæ divinæ; sed negat, ultra illud *esse*, aliquod *esse* existentiæ relativum, per quod existant relationes, ut in locis citatis videre licet.

10. Evanescit ratio P. Arrubal, & enucleantur test. D. Thom. Et similiter ex supra dictis, & ex expensione testimoniorum nuper adducta, etiam liquet, rationem Arrubalis non esse alicujus momenti. Quoniam S. Doctor, dum negat triplex *esse* in divinis, non solùm loquitur de *esse* existentiæ absoluto, & essentiali, quod Arrubal nuncupat *esse* existentiæ absolutè & simpliciter tale, sed etiam de *esse* existentiæ relativo, quod dicitur *esse* cum addito, scilicet, *esse* relativum. Tum, quia D. Thomas non solùm negat absolutè & simpliciter triplex *esse* existentiæ in divinis, sed addit, nullo modo concedendum esse in divinis triplex *esse*, non minus, ac non est concedendum aliqua ratione triplex *intelligere*: & ideò nullo modo asserendum esse, quod sit aliud *esse* divinæ relationis, & divinæ essentiæ, ut constat ex loco citato ex *q. 8. de Veritate*. Quare, sicut nulla ratione potest in sententia D. Thomæ admitti triplex *intelligere*, adhuc relativum: sic nec triplex *esse*, etiam relativum.

D. Thom. Tum etiam. Quia S. Doctor loco relato ex *qu. 2. de Potentia* refert opinionem eorum, qui multiplex *esse* Deo tribuunt: & hac impugnata, concludit, non esse concedendum duplex *esse* scilicet essentiale, & personale. Constat autem, *esse* personale, si semel est distinctum ab *esse* essentiali, non posse esse aliud præter *esse* relativum personæ. Quod etiam repetit loco adducto ex 3 parte.

Tum deinde. Quoniam ideo Sanctissimus Præceptor negat triplex *esse* in divinis, quia alioqui illud faceret compositionem, & non qualemcunque, sed accidentalem, ut constat ex testimonio relato *ex quæst. 9. de Potentia*: at *esse*, secundum quod fit hæc compositio, non debet esse aliquod *esse* simpliciter, sed *esse* cum addito, scilicet accidentale, & (quoad præsens attinet) relativum: quia hoc solummodò *esse* facit prædictam compositionem: ergo *esse*, quod ibi D. Thomas à Deo reijcit, est *esse*, cum addito.

Tum denique. Quia D. Thomas in verbis adductis ex *Quolibeto 12.* inquit, relationes divinas, sicut & quamlibet aliam formam, non existere per comparationem ad terminum, sed per comparationem ad subjectum, aut quasi subjectum: ac proinde denegat illi existentiam cum addito, scilicet relativam, quæ, si daretur, deberet esse per comparationem ad terminum.

Quæ omnia confirmari possunt eleganti testimonio D. Thomæ *in 1. distinct. 33. quæstione 1. artic. 1. ad 1.* ubi relationi, adhuc creatæ, non tribuit proprium *esse*, quod sit relativum, & per ordinem ad terminum, sed *esse* absolutum, & per comparationem ad subjectum: & ita inquit. *Dico igitur, quod cum dicitur, ad aliquid sunt, quorum esse, &c. intelligitur de esse, quod est quidditas rei, quæ diffinitione significatur, quia ipsa natura relationis, per quam constituitur in tali genere, est ad aliud referri. Et non intelligitur de esse, quod est actus essentiæ. Hoc enim esse habet relatio ex his, quæ causant ipsam in subjecto, secundum quod esse non refertur ad aliud, sed ad subjectum, sicut & quodlibet accidens.* 11. Roborantur hæc omnia eleganti test. D. Thom.

Quod etiam docuit Sanctissimus Præceptor in eadem distinctione ad Annibaldum *quæst. unica artic. 1. ad 2.* ubi cùm sibi sic objecisset. *Quæcumque sunt idem, eorum est unum esse: sed esse relationis est ad aliud se habere, secundum Philosophum in prædicamentis. Ergo si proprietas relativa est idem, quod divina essentia, oportebit, quod esse divinæ essentiæ sit ad aliud se habere: & sic haberet esse imperfectissimum.* Cum igitur sic sibi objecisset, respondet in hæc verba: *Dicendum, quod in diffinitione Philosophi, esse non sumitur pro actu essendi, sed pro ratione entis: prout dicitur, quod diffinitio est oratio significans quid est esse. Et sic esse, id est relationis ratio, in divinis est ad aliud se habere, quamvis esse suum in divinis non sit aliquid quam esse essentiæ.*

Unde hanc sententiam sequuntur Capreolus *in 1. distinct. 26. q. 1. ad 4.* Aureoli *secundo loco contra tertiam conclus.* & *distinct. 31. q. 1. ad 5.* & *in 3. distinct. 1. quæst. 1. ad 2. contra secundam conclus.* & *distinct. 5. quæst. 2. ad 4.* Durandus *in 3. distinct. 1. q. 2.* Deza *in 1. dist. 33. q. 1. art. 3. notabili 4.* & *distinct. 29 quæst. unica artic. 3. notabili 1.* Cajetanus *in hoc artic. §. Corollarium est.* Ledesma *de Perfectione Dei quæst. 3. conclus. 4* Bannez infra *q. 29. artic. 3.* & *q. 40. artic. 4.* Nazarius *in expositione textus articuli præsentis.* Vasquez *disputat. 126. cap. 2.* Becanus *cap. 3. de personis*, Fonseca *tom. 2. Metaphysica lib. 5. cap. 8 quæst. 5. sect. 9.* Granado *tom. 3. in 1. part. tractat. 5. disputat. 1. sect. 3. num. 21.* Et hoc ipsum communiter tuentur discipuli D. Thomæ. Ac tandem Vasquez loco citato *cap. 2.* pro hac assertione refert Augustinum, Hieronymum, & Damascenum. 12. Capreol. Durandus. Deza. Caietan. Ledesma. Bannez. Nazar. Vasquez. Becanus. Fonseca. Granado. Augustin. Hieron. Damasc.

§. III. Mens

§. III.

Mens Angelici Doctoris, & nostra ratione fundamentali fulcitur.

13. Ratio prima & fundamentalis. Symbolum Athan. D. Thom.

PRior ergo, & satis fundamentalis ratio pro assertione desumitur ex illo Athanasij: *Non tres aeterni, sed unus aeternus. Sicut non tres increati, &c. sed unus increatus.* Et ex D. Thom. loco citato *ex q.39.huius 1.part. art.3.* quae potest sub hac forma proponi. Quoniam in divinis non debent dari tres aeternitates, aut tres formae, aut quasi formae, ratione quarum dentur tres increati: sed si relationes divinae existerent per suas existentias relativas, darentur tres relationes in divinis, seu tres aeternitates, tresque formae, ratione quarum admittendi etiam essent tres increati: ergo praedictae relationes nequeunt existere per suas existentias relativas, sed solùm per unicam & eamdem existentiam absolutam divinae essentiae. Consequentia est legitima. Major verò etiam est perspicua. Quia si darentur tres aeternitates in divinis, aut tres formae, aut quasi formae, ratione quarum darentur etiam tres increati, tunc non esset verum illud Symboli Athanasij: *Non tres aeterni, sed unus aeternus. Sicut non tres increati, &c.* Quoniam in eo eventu multiplicarentur supposita habentia aeternitates illas, & praedictas formas, aut quasi formas, necnon & ipsae aeternitates, ac formae: quod est satis, juxta communem & receptissimam regulam Theologorum, ad multiplicationem horum nominum substantivorum, nempe, *aeterni, & increati*, aliorumque similium: ac proinde non esset verum dictum illud Athanasij, cujus sensus tantum est, quod non dentur tres aeterni, aut tres increati substantivè. (Symbolum Athan.)

Minor verò quoad primam partem, nempe, quod in eo eventu darentur tres aeternitates, videtur certa. Quia cum unaquaeque ex illis relationibus, ut existentibus per suas proprias existentias relativas, haberet suam propriam permanentiam & continuationem in suo *esse*, gauderet etiam sua propria duratione: siquidem duratio rei nihil est aliud, quam permanentia, & continuatio rei in suo *esse*. Cumque quaevis duratio in divinis reperta sit aeternitas, quae sola est duratio eorum, quae sunt in Deo, oporteret dari tres aeternitates realiter distinctas: sicut dantur tres relationes personales eodem modo distinctae.

Quoad secundam verò partem, nimirum, tunc admittendas esse tres formas, aut quasi formas, ratione quarum darentur tres increati, satis etiam liquet. Nam cum quaevis ex illis tribus relationibus haberet suum proprium *esse* existentiae relativum, & non acciperet hoc triplex *esse* ab alio, ut à causa efficienti, sed illud haberet à se prout esse à se excludit dependentiam ab alio ut à causa: fieret inde, ut darentur tres quasi formae, ratione quarum essent admittendi tres increati. Siquidem ideo etiam Deitas est quaedam quasi forma, ratione cujus Deus dicitur increatus, quia Deus ratione illius affert proprium *esse*, & hoc *esse* non habet ab alio ut à causa. Quemadmodum è contra creaturae idcircò dicuntur creatae, & earum naturae sunt formae, aut quasi formae, ratione quarum habent esse creatas, quia ratione illarum habent esse ab alio tanquam à causa.

§. IV.

Evasio Francisci Suarez, & praeclusio illius.

OCcurrit primò Suarez *lib.3.de Trinit. cap. 11. n.6.* & *tom.1.in 3.part.disp.11.sect.11.* dicens hinc non sequi, dandas esse tres aeternitates: quia aeternitas est attributum absolutum Dei, sed dandas esse, ultra aeternitatem, tres durationes relativas, quae formalissimè loquendo non sint aeternitates: hoc autem nullum est inconveniens: quemadmodum nec inconvenit dari tres rationes formales relativas, & actuales seu existentes. Potestque explicari ex eodem Suarez, quomodo hae durationes non sint tres aeternitates: ex eo quod non pertingunt ad tantam perfectionem, quantam petit aeternitas: & ob id non sunt mensurae divinae essentiae, sicut aeternitas, sed tantum divinarum relationum non pertingentium ad perfectionem divinae essentiae. 15. Evasio P. Suarez.

Sicut etiam ex ratione facta non sequitur, dandos esse in divinis tres increatos substantivè, aut tres quasi formas, ratione quarum tres increati, modo dicto, sint admittendi. Quia increatum substantivè, & forma, aut quasi forma constituens illud dicit id, quod se ipso positivè habet completè, & formaliter non esse ab alio tanquam à causa efficienti: cùm tamen divinae relationes hoc non habeant à se, & ex vi suae lineae unà cum suis existentiis relativis sumptae, sed ex se tantum habeant quandam non repugnantiam ad hoc, ut ratione divinae essentiae, & per identificationem cum ea non sunt ab alio tanquam à causa: ac proinde sola divina essentia, quae immultiplicabilis est in divinis, est forma, aut quasi forma, ratione cujus ipsa, & concretum proprium illius, nempe Deus, necnon & omnia alia divina, ut cum ea identificata, habent esse increata.

Caeterùm haec evasio insufficiens est. Nam in primis falsum est id, quod in priori parte ejus dicitur, nempe ex ratione facta ex D. Thoma non sequi, dandas esse in divinis tres aeternitates: nec oppositum hujus potest defendi juxta oppositam sententiam & solutionem datam, nisi committendo manifestam petitionem principij. Siquidem in ea supponitur, aeternitatem esse attributum Dei, gaudereque propria ratione formali absoluta: ac proinde esse immultiplicabilem: cùm tamen hoc sit, in quo est praecipua difficultas hujus dubij. 16. Impugnatur primò quoad priorem partem.

Fietque magis manifestum, quomodo in opposita sententia, & solutione data committatur petitio principij, si attendatur, quod in probatione minoris adductae in ratione Angelici Doctoris si vis in hoc, quod quaelibet duratio inventa in Deo est aeternitas: ergo si sunt tres durationes, quamvis relativae, erunt etiam tres aeternitates similiter relativae. Et nihilominus nihil aliud juxta hanc solutionem respondetur, nisi quod aeternitas est quid absolutum, duratio verò abstrahit ab absoluto, & relativo. Cùm tamen de hoc, ut nuper dicebamus, sit praecipua difficultas, quomodo possit cohaerere cum illo Symboli Athanasij.

Deinde. Quia non possunt haec duo inter se cohaerere, nimirum, dari in divinis tres durationes relativas, & non dari eodem modo tres aeternitates. Hoc autem sic ostenditur. Nam, ut docet D. Thomas supra *quaest.10. art.5.* & nostri Complutenses *in lib. Physicorum disput. 21. quaest. 2.* optimè expendunt, durationes non distinguuntur, aut multiplicantur, nisi secundum diversos gradus mutabilitatis, vel immutabilitatis: sed hoc ipso, Secundò. D. Thom. N. Compl.

quod darentur tres durationes relativæ in divinis, haberent eundem gradum immutabilitatis, quem habet æternitas: ergo quælibet ex illis esset æternitas: ac proinde eo ipso darentur tres æternitates relativæ. Hæc secunda consequentia patet ex priori. Prior vero ex utraque præmissa. Minor autem etiam liquet. Quoniam quælibet ex illis durationibus afferret omnimodam immutabilitatem per exclusionem totius mutationis, & potentiæ ad illam, tam intrinsecæ, quam extrinsecæ, quæ quidem immutabilitas est proprius gradus immutabilitatis requisitus ad æternitatem, & eam inferens. Et propterea Angelicus Doct. *quæst. citata art. 2. & art. 3.* hinc probat, Deum esse æternum, & esse proprium illius, quod sit æternus.

Major vero etiam constat. Quoniam duratio dicit permanentiam rei in *esse*: diversitas autem hujus permanentiæ, & multiplicatio illius secundum speciem non potest aliunde desumi, nisi ex diversis gradibus mutabilitatis, vel immutabilitatis. Siquidem juxta hos diversos gradus habent res diversos modos, diversosque gradus permanendi in suo *esse*.

18. Confirm. 1. N Comp. D. Thom. Confirmatur. Quoniam ut D. Thomas *q. nuper citata* docet, & nostri Complut. *loco relato* tradunt, & communiter docent Theologi, & Philosophi, duratio adæquate dividitur in æternitatem, tempus, & ævum: sed illæ durationes relativæ non haberent rationem temporis, aut ævi: ergo essent æternitates relativæ. Minor cum consequentia satis liquet. Major autem, præter quam quod (ut dicebamus) est D. Thomæ, & communis inter Philosophos, & Theologos, nihilominus potest suaderi ex dictis. Quoniam tantum sunt tres gradus mutabilitatis, vel immutabilitatis, ex quibus potest oriri diversitas durationum, scilicet, mutabilitatis secundùm *esse*, & operationem, & mutabilitatis secundùm operationem, non vero secundum *esse*, ac tandem immutabilitatis omnimodæ, idest, tam secundùm *esse*, quam secundùm operationem, seu secundùm omnia, quæ rei competunt, aut competere possunt, & tam per negationem potentiæ intrinsecæ, quam extrinsecæ ad mutationem. Cumque duo illi priores gradus sint proprij temporis, & ævi, & hic posterior æternitatis, fit inde, quod duratio adæquate dividatur in tempus, æternitatem, & ævum.

19. Confirm. 2. Confirmatur secundo. Quoniam propriissima proprietas æternitatis est, quod ab intrinseco, & omninò necessario careat principio, & fine: sed tres illæ durationes relativæ debent ab intrinseco, & omnino necessario carere principio, & fine: ergo erunt tres æternitates. Maxime, quia carentia prædicta principij, & finis debet necessario fundari in omnimoda immutabilitate, quæ necessario infert æternitatem: alioqui non esset ibidem omninò necessario, & ab intrinseco carentia principij, & finis in omnibus, quæ pertinent ad prædictas durationes, ut tales sunt.

20. Unde nihil obest id, quod ad explicandam hanc priorem partem suæ evasionis modo à nobis impugnatam adduximus ex Suarez, nempe, ideo has tres durationes non esse tres æternitates, quia non dicunt tantam perfectionem, quantam petit æternitas, & quia non sunt mensuræ divinæ essentiæ longe superantis in nobilitate divinas relationes; sed mensurant prædictas relationes.

Ex dictis igitur constat, hoc non obesse. Quoniam contra primum horum obstat, quod perfectio, & nobilitas durationis, seu permanentia rei in *esse* debet desumi (loquendo præcisè, & formaliter de perfectione intra propriam lineam) ex gradu mutabilitatis, vel immutabilitatis, ut ex nuper dictis constat; ergo cum tres istæ durationes haberent eundem gradum immutabilitatis, quem habet æternitas, ut probatum est, consequens erit, ut haberent eandem perfectionem intra propriam lineam, quam petit æternitas intra suam: ac proinde ex defectu hujus perfectionis non debebunt à ratione æternitatis excludi.

Sicut etiam contra secundum obstat, quod durationes non distinguuntur specie penes subjecta, aut quasi subjecta; sed penes gradum mutabilitatis, vel immutabilitatis jam dictum: & propterea eadem species durationis, nempe, idem tempus secundum speciem, mensurat motum alterationis, augmentationis, necnon, & secundum locum specificè distinctos: ac tandem mensurat *esse* substantiale omnium substantiarum generabilium, & corruptibilium valdè inter se distinctarum, seque in perfectione superantium, ut ex Angelico Doctore benè explicant nostri Complutenses *in libris Physicorum disput. 21. n. 78.* & deinceps: quia omnia ista petunt eundem gradum mutabilitatis formaliter sumptum, & duratio mensurans illa exigit prædictum gradum: ergo licèt relationes divinæ excedantur in perfectione à divina essentia, & durationes earundem relationum non sint mensuræ divinæ essentiæ tanquam subjecti, aut quasi subjecti proximi: nihilominus non ob id desinent habere rationem æternitati, si semel habent eundem gradum immutabilitatis, quo gaudet æternitas, quemque divina essentia exigit. N. Compl.

Tandem falsum est id, quod in secunda parte hujus solutioni dicitur, nempe, quod etsi dentur tres existentiæ relativæ realiter inter se distinctæ: nihilominus non ideo dandæ sunt tres formæ, aut quasi formæ, ratione quarum dentur tres increati substantivè: ex eo quod relationes cum suis existentiis ex vi propriæ lineæ tantum dicunt quandam non repugnantiam non essendi ab alio tanquam à causa efficienti: ac proinde non sunt ex vi ejusdem lineæ quid positivè, sed tantum quid negativè increatum: quod nullum est inconveniens, nec cum Athanasio pugnat. 21. Deinde refutatur secunda pars solutionis.

Hoc igitur falsum est. Quoniam hoc ipso, quod relationes personales dicant tres existentias relativas realiter distinctas, non possunt non ex vi propriarum linearum habere positivè proprium *esse*: ergo non potest non unaquæque ex illis habere ex vi propriæ lineæ suum proprium *esse* creatum, aut increatum: ac proinde cùm nulla ex illis sit positivè, aut aliqua ratione quid creatum, oportebit, ut quælibet habeat suum proprium *esse* increatum. Hæc secunda consequentia patet ex priori. Prior vero ex antecedenti. Quoniam id, quod ex vi propriæ lineæ habet positivè proprium *esse*, debet ex vi illius habere illud positivè aliquo ex modis, quo tale *esse* haberi potest, nempe, vel à se, idest, non ab alio tanquam à causa, & hoc petitum ex vi proprij *esse*, ac proinde positivè, ratione cujus sit quid increatum, vel ab alio tanquam à causa, ratione cujus sit quid creatum.

Confirmatur primò. Quoniam divinis relationibus non solum competit ex vi propriæ lineæ quædam non repugnantia non essendi ab alio tanquam à causa, sed etiam habent positivam repugnantiam essendi ab alio ut à causa: ergo ex vi suæ lineæ non solùm erunt quid increatum negativè, sed etiam positivè: & per consequens, si unaquæque ex illis dicit proprium esse, dabuntur tres formæ, aut quasi formæ, ratione quarum dentur tria increata positivè, & substantivè. Hæc ultima consequentia ex prima satis liquet. Prima 22. Confirm. 1.

verò

verò ex antecedenti apertè constat. Quoniam sicut *esse* increatum negativè dicit non repugnantiam non essendi ab alio tanquam à causa, ita *esse* increatum positive importat positivam repugnantiam essendi ab alio ut à causa.

Antecedens vero videtur certum. Tum, quia relationes divinæ, hoc ipso quod sint infinitæ intra propriam lineam, & earum *esse* sit infinitum intra eandem lineam, habent ex vi hujus, atque adeò positive, repugnantiam essendi ab alio ut à causa: siquidem infinitas nequit cohærere cum dependentia ab alio ut à causa. Tum etiam, quia quidquid est divinum, & existens in Deo intra quancunque lineam, exigit positivè, quod non sit ab alio ut à causa: alioqui non esset quid divinum.

23. Confirm.1. Confirmatur secundò. Quoniam cui per se, & intra propriam lineam convenit positivè habere proprium *esse* ab alio, præcisè ut à principio, ac proinde per processionem liberam ab omni imperfectione, & dependentia, competit ei positivè non esse ab alio tanquam à causa: alioqui non esset positivè existens ab alio, præcisè ut à principio, sed esset existens ab illo ut à causa, nec positivè procederet per processionem liberam ab omni dependentia: siquidem id solum procedit ex vi sua per processionem liberam ab omni dependentia, quod procedit positivè ab alio, & non procedit ab eo tanquam à causa: ergo cum divinis relationibus, nempe, Filiationi, & processioni, hoc ipso quod haberent proprium *esse* relativum, conveniret ex vi suæ lineæ, quod haberent *esse* ab alio, & quod hoc esse haberent ab illo, præcisè ut à principio, & per processionem liberam ab omni dependentia, non posset non eis competere, quod positivè ex vi sua non essent ab alio tanquam à causa; quod est habere proprium *esse* increatum.

Confirm.3. Confirmatur tandem. Quoniam ideo essentia divina, & Deus est positivè quid increatum, quia ex vi proprij *esse* repugnat ei aliquod genus dependentiæ, ac proinde aliquod genus essendi ab alio tanquam à causa: ex eò quod esse ab alio tanquam à causa dicit dependentiam. E contra autem, idcircò supposita creata habent suum proprium *esse* creatum *ut quod*, quia *esse* est illorum *ut quod*, & dicunt secundùm illud dependentiam ab alio. Sed hoc ipso, quod divinæ relationes sint divinæ intra propriam lineam, & habeant proprium *esse* relativum, & divinum intra suam lineam, repugnat eis ex vi proprij esse omne genus dependentiæ: ergo & omne genus essendi ab alio tanquam à causa: & ita erunt ex vi suæ lineæ quid positivè increatum.

24. Ex quibus omnibus fit. Tum, in hac evasione Suarez includi implicationem quamdam apertam, scilicet, illas durationes esse, & non esse specie distinctas. Esse quidem, ut supponitur, siquidem sunt relativæ durationes, & juxta opinionem hujus auctoris specificantur ex terminis oppositis, & specie distinctis. Non esse autem, quia conveniunt in eodem gradu immutabilitatis: & per consequens sunt ejusdem speciei in ratione durationis. Imo & hinc etiam sequitur, illas durationes esse, & non esse absolutas. Non esse quidem, ut supponitur. Esse autem, quoniam duratio sumit suam speciem ex diverso gradu immutabilitatis: & ideo non sumitur per ordinem ad terminum, sed per ordinem ad subjectum, aut quasi subjectum. Tum etiam non bene, sed contradictoria virtualiter asseruisse eundem Suarez, dum dixit, non esse multiplicandas immutabilitates, multiplicari tamen durationes. Siquidem ex quo capite multiplicantur durationes, debent multiplicari immutabilitates, quæ sunt radices earum: cùm tamen ex quo capite ponitur una & eadem immutabilitas tantummodo, nequeunt prædictæ immutabilitates multiplicari.

§. V.

Alia effugia adversariorum, & eversiones illorum.

25. Alia solutio ad eandem rationem. Secundo occurri potest ad eandem rationem principalem D. Thomæ ex adversariis negando, ex ea convinci, dari tres æternos, aut tres increatos substantivè, qui absolutè & simpliciter, ac absque aliquo addito sint, & dicantur tres æterni, aut tres increati, sed solum cum addito, nimirum, tres increatos, aut tres æternos relativè. Athanasius autem solum negat tres increatos, aut tres æternos substantivè, qui absolutè & simpliciter, & sine addito dicantur tales. Et propterea absolutè, & simpliciter protulit. *Non tres æterni, sed unus æternus, & non tres increati, sed unus increatus*: ac proinde solummodo negat tres æternitates simpliciter & absolutè tales, aut tres formas, aut quasi formas, ratione quarum dicantur simpliciter & absolutè tres increati. Quam solutionem adducit Suarez loco citato *ex 3. p.* licet ei displiceat, favet tamen ei Arrubal. *disp.* 10. *n.* 21. Athan. Suarez. Arrubal.

Impugnatur. Cæterum hoc effugium facilè impugnatur ex dictis. Quoniam hoc ipso quod dentur tres æternitates, aut formæ aut quasi formæ, per quas tres illæ relationes dicantur substantivè tres increati, oportet, ut ex dictis constat, æternitates illas v.g. esse perfectissimas in ratione æternitatis: siquidem habent perfectissimum gradum immutabilitatis: ergo absolutè & simpliciter, & sine addito dabuntur tres æternitates: & per consequens dabuntur tres æterni absolutè & simpliciter tales: sicut etiam dabuntur tres formæ aut quasi formæ, per quas dentur tres increati absolutè & simpliciter, ac sine addito. Quoniam sicut in eo eventu darentur tres formæ, aut quasi formæ, quæ absolutè & simpliciter essent tres realitates completæ in ratione existendi: ita essent absolutè & simpliciter tres quasi formæ constituentes personas divinas in ratione habendi illas realitates, vel à se, idest, non ab alio tanquam à causa; vel ab alio ut à causa: cumque hoc ultimum non possint tribuere, oportet ut tribuant illud prius. Maximè, quia id, quod absolutè & simpliciter durat (qualiter in prædictis relationibus contingere debere, ostendimus) necesse est, ut absolute & simpliciter sit, seu habeat *esse*: ac proinde, quod absolutè & simpliciter habeat, vel non habeat *esse* ab alio tanquam à causa.

26. Confirmatur. Confirmatur. Quoniam relatio creata, juxta opinionem adversariorum, non minus constituit prædicamentum completum, nec minus habet *esse* existentiæ durationis, aut entis creati, quam alia novem genera accidentium: & ideò in quo sensu possunt cætera accidentia in ratione accidentium, & juxta modum accidentis dici absolutè & simpliciter existentia, durantia, &c. possunt etiam hæc prædicata enuntiari eodem proportionali modo de prædicta relatione. Quod si nec de ea, nec de aliis generibus accidentium possint absolutè & simpliciter, ac sine addito verificari prædicta prædicata, ut alij volunt, hoc ideo esset, quia sicut non sunt absolutè & simpliciter entia, sed entis entia, seu entia secundùm quid: ita nequeunt absolutè

absolutè & simpliciter, ac sine aliquo addito esse existentia, durantia, &c. Et propterea: si *quantitas*, v. g. aut *quando* essent quid substantiale completum in suis propriis rationibus, non esset cur non dicerentur absolutè & simpliciter existentia durantia, &c. Ergo cum relationes divinæ sint quid substantiale, & completum intra suam lineam, oportet, ut si afferunt proprium *esse*, propriamque durationem completam intra eamdem lineam relativam substantialem, dicantur etiam absolutè & simpliciter tria existentia, tria durantia, seu æterna, triaque increata realiter inter se distincta.

Expenditur amplius testimon. Athanas. Adde, quod Athanasius ea ratione negavit tres æternos, tresque increatos substantivè, qua dixit non esse admittendos tres immensos substantivè, siquidem eodem modo de omnibus his loquutus est. Unde, sicut esset contra illum adstruere tres immensos substantivè, licet cum aliquo addito: ita pugnabit cum eodem Athanasio, dari in divinis tres æternos aut tres increatos substantivè, quamvis cum addito, scilicet, per modum relativorum. Maximè, quia qua ratione tria illa increata, aut æterna in genere relativo possunt esse tria in ratione existentium, & durantium relativè, possent esse tria in ratione existentium ubique, ac proinde in ratione immensorum relativè: siquidem, ut statim dicemus, quod per se habet *esse* proprium, propriamque durationem potest etiam ex se vendicare, quod sit alicubi vel ubique.

27. Ultima evasio. Tandem occurrunt alij, durationem esse quid distinctum ab *esse*, seu existentia rei: & ideo sequendo hunc dicendi modum, non infertur, esse in Deo tres durationes relativas, ex eo quod sint in illo tria *esse* relativa. Quoniam in hac opinione duratio relationis non est relativa: sicut nec præsentia localis relationis est relatio. Ita Arrubal *disp. nuper citata num.* 22. Potestque iuvari hæc solutio ex eo quod, licet in creaturis totum compositum substantiale, & ejus proprietates habeant distinctas existentias, non tamen ob id habent distinctas durationes: siquidem omnes illæ durationes numero tantum distinguerentur, & sic plura accidentia solo numero distincta essent in eodem subjecto, v. g. in eodem homine.

Arrubal. Roboratur. Unde juxta hunc etiam dicendi modum posset dici, quod ex triplici illo *esse* relationum non sequitur, dandas esse tres formas, aut quasi formas, ratione quarum dentur tria increata substantivè, & cum addito, scilicet, in genere relativo: ex eo quod *esse* increatum est prædicatum virtualiter dictum ab *esse*: & ideo ex multiplicatione hujus non sequitur multiplicatio illius.

28. Corruit evasio. Cæterùm hæc solutio etiam displicet. Quoniam etsi duratio, juxta D. Thomæ mentem, distinguatur in creaturis realiter, sive ex natura rei, & in divinis virtualiter à re durante, attamen optimè colligitur, aliquid afferre suam propriam durationem, si semel habet suum proprium *esse* existentiæ completum. Sicut etiam hoc ipso, quod aliquid importet prædictum *esse*, habet etiam suum proprium *esse* creatum, vel increatum. Et propterea in creaturis omnia illa, quæ afferunt proprium *esse*, importante etiam propriam durationem, propriumque *esse* creatum (sive hoc *esse* habeant per actionem directè terminatam ad illud; sive per naturalem dimanationem, ut adhuc in ipsa relatione creata cernitur) ergo hoc ipso, quod relationes divinæ afferant suum proprium *esse*, oportebit ut afferant etiam suam propriam durationem, suumque proprium esse quid increatum. Maximè, cum prædictæ relationes sint substantiales, & per se subsistentes.

29. Confirm. 1. Confirmatur. Nam cum duratio conveniat rebus ratione suæ existentiæ proximè, & immediatè, oportet, quod hoc ipso, quod aliquid affert suum proprium *esse* existentiæ, afferat etiam suam propriam durationem: quoniam eo ipso affert suam propriam permanentiam in illo *esse*: siquidem ejus est permanere in *esse*, & vendicare sibi suam propriam permanentiam in *esse*, cujus est vendicare sibi proprium *esse*: ac proinde ejus etiam erit proprium afferre ex se, quod sit quid creatum, vel increatum: quandoquidem, ut sæpe diximus, cujus est importare proprium *esse* existentiæ, ejus est afferre illud, vel à se, idest, non ab alio ut à causa, vel ab alio tanquam à causa.

Confirmatur secundò. Quoniam ideò materia, & forma non vendicant sibi distinctas durationes, quia, ut optimè expendit nostrum Collegium Complutense *in libris Physicorum disp. 3. quæst. 5. &* 6. non existunt per propriam existentiam, sed per existentiam totius: & propterea tantùm habent esse quid creatum ratione illius. Sicut etiam juxta mentem D. Thomæ, idcircò divina essentia, & attributa non durant per distinctas durationes, quoniam divina essentia ex se affert suum proprium *existere*, & hoc *esse* communicat attributis: & ob eandem rationem non habent distinctum esse quid increatum, sed id ratione essentiæ sortiuntur. Ergo si relationes divinæ ex se afferunt suum proprium *esse* existentiæ, importabunt etiam suam propriam durationem, suumque proprium esse quid increatum; licet hæc duo aliquo modo ab eis, & ab earum existentia distinguantur. Confirm. 2. N. Compl.

Quinimò (ut verum fateamur, & nuper etiam tetigimus contra Suarez) una ex potissimis rationibus, propter quam sententia opposita tribuens tres existentias relativas, & realiter distinctas tribus relationibus divinis, & personalibus rejici debet, est, quia inde sequitur, durationes illarum existentiarum, ac proinde esse increatum earumdem relationum, debere, & simul non debere multiplicari. Debere quidem, propter rationes modo factas. Non debere autem, tum propter auctoritatem Symboli Athanasij: tum etiam, quia duratio est de genere absolutorum, ut *num.* 24. dicebamus. Sicut etiam sequitur ex eadem sententia, prædictam durationem, qua mensuraretur *esse* proprium cujuslibet relationis, esse, & non esse relativam. Esse quidem, quia juxta modo dicta debet multiplicari realiter: & in divinis sola relativa sic multiplicantur. Non esse autem, propter illa, quæ *num. nuper relato* asseruimus, nempe, quia duratio sumitur per ordinem ad subjectum, aut quasi subjectum, & immutabilitatem ejus; non verò per ordinem ad terminum. Et propterea adhuc duratio relationis creatæ rerum corruptibilium mensuratur tempore: quod quidem esse aliquid absolutum, ex se constat, & satis ostenditur ex illis, quæ nostri Complutenses *in Logica disp.* 13. *quæst.* 5. docent, dum probant, tempus esse veram speciem quantitatis. N. Compl.

Neque illud, quod in favorem hujus solutionis adduximus, ei reverà favet. Quoniam certum debet esse in opinione D. Thomæ, & adversariorum, quod homo, v. g. & ejus proprietates debent per distinctas durationes durare: sicut etiam certum id est de aliis accidentibus communibus. Neque hinc sequitur aliquid contra sententiam illam, & doctrinam Angelici Doctoris, nempe, duo accidentia solo numero differentia non posse esse in eodem subjecto. Quia id intelligitur quoties illa accidentia non habent distincta subjecta *quo*: tunc enim habent, unde distinguantur numero: & ita non sunt formaliter in eodem subjecto. Et propterea 30. Evanescit fundamentum prædictæ evasionis.

terea, quoties aliquis simul movetur triplici motu alterationis, augmentationis, & motus localis, tunc in quovis ex his motibus est suum tempus intrinsecum: & tamen, quia motus isti sunt subjectum *quo* illius, propterea omnia hæc tempora possunt esse in uno & eodem sujecto *quod*, licet tale subjectum non sit formaliter unum & idem in ratione subjecti, ut constat ex illis, quæ nostri Complutenses *in lib. Physicorum disputat.* 21. *num.* 67. docent.

N. Compl.

§. VI.

Eadem D. Thomæ sententia ratione alia stabilitur.

30. Secunda ratio assertionis. D. Thom.

SEcundò probatur eadem assertio ratione, quam innuit D.Thomas suprà *quæst.*7. *art.*2.*ad* 3. *de Potentia quæst.*4. *art.*1. necnon *in* 2.*distinct.*1 *quæst.* 1. *art.* 4. *ad* 4. & alibi sæpe, quæ potest sub hac forma proponi. Quoniam in creaturis totum compositum, necnon & suppositalitas illius, & omnia, quæ faciunt unum per se cum illo, existunt per unicam & eandem indivisibilem existentiam: ergo potiori ratione in Deo relationes personales, & omnia alia divina, quippe constituentia unum per se cum Deo, & divina natura existent per unicam & eamdem indivisibilem existentiam: ac proinde relationes non existent per suas proprias existentias relativas, sed per absolutam existentiam divinæ essentiæ, quæ est unica, & omninò immultiplicabilis.

N. Compl.

Antecedens constat ex illis, quæ latè, & eruditè nostri Complutenses *in lib. Physicorum disput.* 3. *à num.* 48. *usque ad* 69. & rursus *à num.*.70. *usque ad numerum* 81. docent. Prima verò consequentia ex antecedenti videtur perspicua. Quoniam si unica & indivisibilis, eaque finita & limitata existentia absoluta totius compositi creati est satis ad hoc, ut per illam existant partes, suppositum, & omnia, quæ cum eodem composito unum per se faciunt: cur unica & eadem indivisibilis existentia absoluta divinæ essentiæ, eaque infinita & summè perfecta non sufficiet ad hoc, ut per illam existat ipsa essentia, & suppositalitates illius, scilicet, relationes personales, necnon & cuncta alia, quæ cum eadem divina essentia unum per se constituunt?

32. Confirm. 1.

Confirmatur primò ratione, quam insinuat D. Thomas locis supra citatis. Quoniam relationes personales in divinis existunt per existentiam absolutam divinæ essentiæ: ergo non existent simul alia existentia distincta secundùm rationem ab eadem existentia absoluta. Antecedens probatur, tum, quia cum prædicta existentia absoluta sit infinita, & perfectissima, potest, & debet reddere existens omne id, quod fuerit capax existendi. Tum etiam, quia existentia absoluta, & essentialis in divinis reperta est communis omnibus personis, sive relationibus personalibus, ex eo quod omnia essentialia sunt illis communia: ac proinde reddet eas formaliter existentes. Siquidem impossibile est, existentiam competere alicui & non reddere illud existens: sicut impossibile est calorem convenire, & esse unitum alicui subjecto, & non reddere illud calidum.

Consequentia vero videtur perspicua. Quoniam sicut existentia est ultima actualitas rerum creatarum: & propterea quidquid eis intelligitur convenire sub quavis ratione entitatis realis ante actualem existentiam, intelligitur esse in potentia ad illam, & non esse omnino in actu, sed in statu viali, & potentiali, usque dum intelligatur habere formaliter prædictam existentiam: ita etiam in divinis existentia est ultima actualitas omnium quæ sunt in Deo: ergo impossibile erit, eamdem rem existere per duas existentias, sive realiter, sive ratione diversas: sicut impossibile est, unam rem terminari per duas ultimas actualitates, aut per duos ultimos terminos: aut unam, & eamdem quantitatem terminari duabus figuris: alioqui nulla ex illis actualitatibus, nullusque ex illis terminis esset ultimus.

Confirmatur secundo ratione, quam tangit Angelicus Doctor *in* 1.*dist.*33. *quæst.*1 *art.*1. *ad* 1.& ibidem ad Annibaldum *quæst. unica art.*1. *ad* 2 & *Quodlibeto* 12. *art* 1. Quoniam existentia relationis creatæ non est formaliter relativa *secundùm esse*; sed quid absolutum: ergo pari ratione existentia divinarum relationum non erit relativa, sed absoluta: & perconsequens existens per unicam & eamdem existentiam divinæ essentiæ. Hæc secunda consequentia ex prima apertè colligitur. Prima verò ex antecedenti, propter paritatem rationis inter relationes creatas, & increatas. Et ideò, si existentia absoluta, & creata potest, & debet reddere existentem relationem creatam, non est cur existentia absoluta, & infinita divinæ essentiæ præhabens omnem excogitabilem perfectionem cujuscunque existentiæ absolutæ non reddat existentes divinas relationes absque interventu alicujus alterius existentiæ, adhuc virtualiter distinctæ. 33. Confirm. 2. D. Thom.

Antecedens autem probatur. Tum, quia illud expressè docet D.Thomas *locis super citatis.* Tum etiam, quia alioqui data quavis relatione creata, v. g. paternitate, daretur duplex relatio realis: una, quæ esset ipsa paternitas, alia verò relatio existentiæ paternitatis: quod tamen videtur inconveniens. Quia ex vi unius & ejusdem fundamenti, & rationis fundandi, ac termini, scilicet, ex vi ejusdem potentiæ generativæ, & generationis, &c. tantùm resultat unica & eadem relatio realis, non verò multiplex in uno & eodem subjecto. Tum deinde, quoniam existentia tantùm dicit ultimam relationis actualitatem, per quam est extra suas causas: in hoc autem non importatur ordo ad terminum: ac proinde prædicta existentia erit quid absolutum. Ideoque D.Thomas *Quodlibeto citato* dixit, existentiam relationis convenire ei per comparationem ad subjectum, non verò per comparationem ad terminum.

Tum denique. Quia duratio, seu permanentia relationis creatæ in esse, & ipsum *esse* ejus videntur esse ejusdem rationis quoad hoc, quòd sint quid absolutum, vel relativum. Siquidem permanentia in *esse* dicit ipsum *esse*, non utcunque, sed continuatum: & *esse* ut continuatum, oportet quòd sit ejusdem rationis quoad hoc, quod est, connumerari inter absoluta, vel relativa, ac est ipsum *esse* secundum se sumptum: at duratio, & permanentia relationis, & cujuscunque rei in *esse* dicit quid absolutum: & propterea, ut ex dictis constat, desumitur ex mutabilitate, vel immutabilitate subjecti, & ex prædicto subjecto, ut tantæ, vel tantæ mutabilitati, vel immutabilitati subest: ergo etiam existentia relationis erit quid absolutum, & conveniens ei per comparationem ad subjectum.

§. VII.

Solutiones, quibus adversarij occurrunt huic secundæ rationi, & ejus confirmationibus.

OCcurres ex doctrina adversariorum, tam huic rationi, quàm ejus confirmationibus. 34. Adversariorum prima solutio a traditione factam

Rationi

Rationi quidem tripliciter. Et primò ex Suarez, negando antecedens. Ex eo quòd putat, tot esse existentias in composito substantiali, quot entitates, modi, aut formalitates in illo reperiuntur: ac proinde in divinis hoc etiam, servata proportione, continget. Secundò ex aliis (quam solutionem ex parte *Suarez.* innuit etiam idem Suarez) quòd adhuc dato, compositum substantiale, & ejus suppositum existere *Secunda solutio.* per unicam & eamdem existentiam: non tamen ob id sequitur, idem dicendum in divinis, sed dandas esse ibidem tres alias existentias ratione distinctas ab existentia essentiæ divinæ, & realiter diversas inter se. Ex eo quod, tam natura, quàm suppositalitas compositi substantialis, & ea, quæ cum eo constituunt unum per se, sunt quid absolutum: & ideo non mirum, quòd possint per unicam & eamdem existentiam absolutam existere. At suppositalitates, & personalitates divinæ, seu relationes personales sunt quid relativum: & propterea nequeunt existere per existentiam absolutam essentiæ. Quia hæc, licèt infinita, tantùm habet infinitatem intra lineã absolutorum: & idcircò nequit extendi ad reddendum existens nisi id, quod absolutum fuerit.

Tertia solutio. Tertiò tandem occurri potest concedendo etiam antecedens quoad compositum substantiale, & negando consequentiam. Et ad probationem desumptam ex summa perfectione existentiæ absolutæ dicendum est, quòd hinc potiùs sequitur, dandas esse tres alias existentias relativas. Sicut ex eo, quòd detur unica subsistentia absoluta in divinis, colligitur, dandas esse tres alias subsistentias relativas: ex eo quod id, quod subsistit perfectissimè in linea absoluta, petit subsistere in omni alia linea: atque adeò in lineis relativis. Et ita etiam id, quod existit perfectissimè intra lineam absolutam, quodque eo ipso est perfectissimum ens debet in omni linea existere: & per consequens in omnibus lineis relativis existet relativè.

35. *Primum effugium ad priorem confirmat.* Et deinde ad primam confirmationem occurres primò ex Suarez *locis citatis*, divinas relationes non posse existere per existentiam absolutam divinæ essentiæ ex eo quòd nihil existit, aut existere queit per existentiam alterius. Quia idem est existẽtia rei, & ejus entitas actualis: & nihil potest esse entitas actualis per entitatem alterius, sive realiter, sive virtualiter ab ea diversam, sed per propriã entitatem actualem à seipsa omninò indistinctam.

Secundum effugium. Secundò occurri etiam potest, quòd etsi relationes divinæ existant per existentiam absolutam essentiæ, queunt etiam existere per proprias existentias relativas. Nec obest probatio in contrarium. Quia licèt unum & idem nequeat terminari duobus ultimis terminis ejusdem rationis, benè tamen diversæ, ut in præsenti contingit: nam existentia absoluta reddit relationes existentes diverso modo, ac existentiæ relativæ. Sicut, licèt unum & idem nequeat esse simul sanctum per duas sanctitates ejusdem rationis, benè tamen diversæ, ut in Christo Domino contingit, qui simul est sanctus sanctitate gratiæ unionis, & gratiæ habitualis.

36. *Evasio ad posteriorem confirm.* Et tandem ad secundam confirmationem respondent negando antecedens, scilicet, *esse* existentiæ relationis creatæ esse quid absolutum. Et ad primam probationem desumptam ex testimoniis D. Thomæ occurrit *Arrubal.* Arrubal loco citato *n. 16.* quòd cùm Angelicus Doctor inquit, *esse* relationis creatæ non esse respectivum, non loquitur de *esse* existentiæ illius, sed de inexistentia, seu inhærentia ejus in subjecto, per quam inquit relationem referri ad subjectum, non verò ad suum terminum, cui non inhæret. Quod verissimum est (inquit ille) quia illa existentia, & inhærentia secundùm proprium conceptum non est respectiva ad terminum, sed transcendentaliter ad subjectum.

Et deinde ad secundam probationem respondet *Suarez.* Suarez loco citato *ex 3. part.* existentiam relationis, & relationem ipsam non distingui. Et ideò, ex eo quòd existentia sit respectiva, non sequitur, dandam esse ibidem duplicem relationem, sed unam & eamdem.

Ad tertiam verò probationem occurri potest, quòd etsi ultima actualitas, per quam aliquid absolutum est extra causas, non dicat ordinem ad terminum; benè tamen ultima actualitas, per quam relatio est extra causas; quamvis non dicat hunc ordinẽ expressè, ut significatur hoc nomine; bene tamen implicitè. Sicut licet subsistentia personalis Patris in divinis, ut significatur nomine formæ hypostaticæ, & concipitur, ut præcisè tribuit expressè Patri, quod sit per se, non dicat ordinem ad terminum expressè; dicit tamen ordinem ad illum implicitè, & propterea est aliquid relativum.

Et tandem ad ultimam probationem responderi poterit ex Suarez concedendo, durationem, & permanentiam rei in *esse* existentiæ debere esse ejusdẽ rationis quoad hoc, quod est, esse quid absolutum, vel relativum, imò quoad alia. Quia *esse* rei, & duratio illius in eius sententia, non distinguuntur: & ita, sicut esse existentiæ relationis est relativum, ita & duratio, & è converso: ac proinde immutabilitas illius non desumitur per ordinem ad subjectum, aut quasi subjectum; sed per ordinem ad terminum, saltem implicitè, ideoque est relativa.

§. VIII.

Impugnantur sigillatim tres solutiones huic secundæ rationi ab adversariis traditæ.

Cæterùm, ut meliùs, & clariùs procedatur, curabimus sigillatim evertere solutiones, quibus 37. *Evertitur prima solutio data ad rationem secundam.* huic secundæ rationi occurrunt adversarij: & deinde *in sequenti* §. illas, quas utrique confirmationi ejusdem rationis tradunt. Prior autem, qua nostræ rationi respondent, ex dictis corruit. Falsum namque est, tot esse multiplicandas existentias, quot entitates, aut formalitates: & non posse plura constituentia unum existere per unicam & eamdem indivisibilem existentiam. Videantur N. Complutenses *locis nuper citatis*, ubi hoc ex D. Thoma, & ra- *N. Compl.* tionibus ex eo desumptis latè ostendunt.

Et deinde secunda solutio eidem rationi tradita *Evincitur etiam secunda.* est etiam sufficiens. Nam si semel omnia, quæ pertinent ad compositum substantiale, & constituunt unum per se, qualia sunt omnia substantialia, ex quibus tam in *esse* compositi, quàm suppositi coalescit, possunt existere per unicam tantummodò & indivisibilem existentiam, ut in hac solutione admittitur: non est cur negetur, omnia substantialia divina posse, & debere existere per unicam etiam indivisibilem existentiam, non obstante, quòd ex illis aliqua sint relativa: quoniam hoc non tollet proportionen requisitam inter existentiam, & id, quod existit. Et ratio est aperta. Quoniam non obstante, quòd natura divina, & similiter natura humana Christi Domini sint quid absolutum, potest illa subsistere per tres subsistentias relativas, & hæc terminari, & esse subsistens per subsistentiam relativam Verbi: ergo pari ratione, licet relationes divinæ sint quid relativum, poterunt existere per existentiam absolutam divinæ essentiæ. Patet consequentia. Quoniam non minor proportio requiritur inter suppositalitatem, & id, quod per eam supponitatur, quam inter existentiam, & id, quod per illam existit: ergo si proportionem requisitam inter suppositalitatem,

suppositalitatem, & id, quod per eam supposititur, nihil interest, quod unum eorum sit quid absolutum, & aliud relativum: nec etiam poterit interesse hoc ipsum ad proportionem requisitam inter id quod existit, & existentiam illius.

38. Confirmatio istius impugnationis.

Confirmatur. Nam existentia absoluta divinæ essentiæ per se primò quasi actuat eamdem essentiã tantummodò: quia sola ipsa est, quæ per prius in divinis existit. Et ideo hoc ipso, quod tribuat relationibus, quod existant, debet hoc illis tribuere, non per se primò, sed per se secundò. Ergo quamvis daremus, requiri, quòd existentia, & res, quæ per illam existit, pertineant ad idem genus absoluti, vel relativi, ita ut utraque sit absoluta, vel relativa: nihilominùs hoc tantùm deberet esse verum de existentia, & de re, quæ per eam per se primò existit; non verò de his, quæ per se secundò per eam existunt. Ergo *esse* relativum divinarum relationum nihil eis oberit, quominùs existant per existentiam absolutam divinæ essentiæ. Antecedens videtur certũ.

Prima verò consequentia ex antecedenti sequitur. Tum, quia commensuratio omnimoda alicujus actus debet esse respectu primi actuabilis, aut quasi actuabilis per illum, non verò respectu secundariorum actuabilium. Et propterea, licet essentia divina sit purus actus, & infinita in ratione speciei intelligibilis: nihilominùs tantùm petit, quod primum quasi actuabile per illam, scilicet intellectus divinus, sit actus purus, & infinitus; non verò intellectus creatus beati, qui per illam secundariò actuatur.

Tum etiam. Quia licet materia prima, & homo sint quid corporeum seu materiale: nihilominùs possunt existere per existentiam spiritualem, & omnino immaterialem animæ rationalis, ut multis ostendunt nostri Complutenses *in lib. Physicorum, disp. 3. q. 5. & 6.* Quia primum susceptivum hujus existentiæ est ipsa anima rationalis per se subsistẽs: & hæc est ita spiritualis & immaterialis, sicut existentia illius: & ita nihil inconvenit, quòd secundum susceptibile hujus existentiæ sit quid materiale & corporeum. Ergo pari ratione, cùm divinæ relationes nequeant esse primum (ut sic dicamus) actuabile per existentiam absolutam divinæ essentiæ, sed hoc relinquatur ipsi divinæ essentiæ per se subsistenti per subsistentiam absolutam, & per priùs existenti, quàm omnia alia divina, non erit necessarium, ut ipsæ relationes sint quid absolutum, sicut existentia essentialis, per quam existunt, sed satis erit (quamvis adhuc istud non requiratur indispensabiliter ad hoc, ut aliquid existat per existentiam absolutam, ut iam dicemus) quòd ipsa divina essentia, quæ est primum susceptibile, sit quid absolutum. Siquidem si semel requireretur ad secundarium susceptibile existentiæ, quod esset quid absolutum, sicut ipsa existentia: etiam desideraretur ad idem susceptibile, quod esset immateriale & spirituale, sicut eadem existentia: cujus oppositum in exemplo nuper adducto cernitur.

N. Compl.

39. Confirmatur ulterius.

Adde primò, quod etsi relationes divinæ existãt per existentiã absolutam divinæ essentiæ: nihilominùs non solùm primũ quasi susceptibile hujus existentiæ est quid absolutum, nempe, ipsa divina essentia, ut habet rationem essentiæ & naturæ, sed etiam id, ratione cujus ipsæ relationes primò habẽt intrinsecè coaptari in ordine ad hoc, quod actuentur secundariò per existentiã absolutam divinæ essentiæ, est etiam quid absolutum: ergo nihil eis deerit ad hoc, ut sint coaptatæ & proportionatæ in ordine ad existendum per prædictam existentiam.

Consequentia videtur perspicua. Quoniam ad prædictam proportionem satis est, ut id, quod est ei prima ratio existendi, sit quid absolutum, sicut ipsa existentia. Et propterea licet relatio creata, secundum quod exprimit *ad*, sit quid relativum; nihilominùs (ut jam diximus, & ampliùs statim dicemus) existit per existentiam absolutam: quoniam (ut multi probabilissimè volunt, de quo alibi) ratio intrinseca, unde primò habet existere, est ratio *in*, per quam comparatur ad subjectum. Antecedens autem probatur. Quoniam relationes divinæ includunt intrinsecè ipsam essentiam divinã per modum transcendentis consideratam, ut *disp. 5. dub. 3. n. 76.* diximus: hæc autem sic in illis inclusa est quid absolutum: & ipsa sic in eis inclusa est prima ratio ipsius formaliter sumptis intrinseca, per quam coaptantur, & redduntur proportionatæ ad hoc, ut existant secundariò per ipsam absolutam existentiam ejusdem essentiæ.

Adde secundò, quod proportio requisita, & sufficiens inter rationem aliquam formalem, & existentiam, per quam existit, tantùm est, quod si ratio illa formalis sit primum actuabile, aut quasi actuabile per illam existentiam, tunc utraque sit, vel substantialis, vel accidentalis; vel corruptibilis, vel incorruptibilis; vel spiritualis, vel materialis: & quod ratio illa formalis determinet in genere causæ, aut quasi causæ formalis, & proportionatè ad suam lineam, ad hoc ut subsequatur, & detur talis existentia, quæ sit hujus speciei & non alterius, per quamque ipsa existat. Quoniam quod fuerit satis ad hanc determinationem faciendam in prædicto genere causæ, erit satis ad existendum per illam existentiam, ut inductivè constat. 40. Roboratur prædicta impugnatio.

Si verò illa ratio formalis non sit primum actuabile, aut quasi actuabile per prædictam existentiã, satis erit, quod sit talis conditionis, ut ex vi illius, quod est primum quasi actuabile, fiat illa determinatio ad hoc, ut taliter subsequatur existentia, ut non solùm extendatur ad primum susceptibile, & actuabile, sed etiam ad hoc secundum, ex eo quod primum susceptibile sive actuabile habet nexum cum secundo susceptibili, tanquam cum aliquo faciente unum per se cum eo, aut propter alias rationes. Et ita non potest determinare ad hanc speciem, & numero existentiam, nisi determinet ad eam, ut suscipiendam; vel saltem, quantum est ex se susceptibilem in secundario susceptibili. Non tamen in universum requiritur, ut susceptibilia existentiæ conveniant in ratione absoluti, & relativi cum suis existentiis. Tum, propter nuper dicta. Tum etiam, quia sicut id, quod est absolutum, potest quasi determinare *ut quo* ad hoc, ut subsequatur id, quod est relativum, & ad hoc ut sit talis, vel talis speciei, ut constat in ipso *in* absoluto relationis paternitatis creatæ, per quod respicit subjectum ut tale, de quoque *disp. 5. dub. 2. n. 20.* & *dub. 3. n. 78. & nu. 83.* probavimus, debere esse quid absolutum, & determinare ad hoc, ut subsequatur esse relativum talis, vel talis speciei juxta diversitatem *in* absoluti, cum quo habet indispensabilem nexum. Ita ratio relativa potest esse susceptiva existentiæ absolutæ, per quam prædicta ratio formalis relativa existat, ut ex se, & ex omnibus illis, quibus *nu. 33.* ostendimus, existentiam relationis creatæ debere esse absolutã, & patebit amplius ex illis, quæ *n. 46.* adjiciemus.

41. Objectio contra dicta ex Aristot.

Unde contra hæc, quæ diximus, nihil potest obesse id, quod ex Aristotele *9. Metaphysica textu 13.* adduci poterat, scilicet, actum, & potentiam debere esse ejusdem generis: ac proinde existentiam relationis creatæ, & ejus susceptivum pertinere ad idem genus absoluti, vel relativi. Quoniam, ut nuper innuebamus, satis est, quòd id, quod primò determinat ad existentiam absolutam, sit ratio aliqua absoluta, Solvitur.

absoluta, ut in prædicta relatione creata contingere diximus, ubi *in* absolutum est id, ratione cujus primò coaptatur, & determinatur relatio ad existendum per existentiam absolutam. Et ita potentia, seu susceptivum existentiæ, ratione alicujus in eo inventi, & ad alia determinantis, spectat ad idē genus absoluti cum sua existentia. Vel dicatur, Aristotelem tantùm velle, actum pertinere reductivè ad genus suæ potentiæ, & è converso: illum quidem, quatenus determinatur, & limitatur à sua potentia; istam verò, quatenus actuatur, & perficitur per suum actum.

41. Corruit tertia quoque solutio rationis nostræ.

Tandem tertia solutio etiam displicet. Quoniam falsum est id, quod in ea dicitur, in quoque ipsa præcipuè consistit, scilicet, ex perfectione existentiæ absolutæ divinæ essentiæ colligi, dandas esse tres existentias relativas: sicut ex perfectione divinæ subsistentiæ absolutæ infertur, dandas esse tres subsistentias relativas. Nam ratio disparitatis, qua satis efficaciter solutio hæc impugnatur, videtur esse in promptu.

Quoniam ratio, ob quam ex vi summæ, & infinitæ perfectionis divinæ subsistentiæ absolutæ, qua natura intellectualis Dei subsistit subsistentia absoluta, colligitur, dandas esse tres subsistentias relativas, est: quia id, quod est perfectissime subsistens in natura intellectuali omnium nobilissima, qualis est natura divina, debet etiam secum afferre, quòd simul sit subsistens per modum personæ in eadem natura, ut ex se constat: ac proinde, quod subsistat incommunicabiliter ad intra in omnibus personis propriis illius naturæ: ita ut subsistentia incommunicabilis unius personæ, seu (quod in idem redit) personalitas propria illius, nequeat alteri personæ ad intra communicari: atque adeò necessariò debeat quævis ex illis personalitatibus distingui realiter ab aliis. Cumque hæc incommunicabilitas, & distinctio realis ad intra non possit in divinis oriri ex limitatione, sed solùm ex oppositione relativa, ut *disp.* 1. *dub.* 1. dicebamus, & *q.* 36. *art.* 2. necnon *q.* 40. iterùm dicemus, consequens est, ut prædictæ incommunicabilitates, & modi distinctionū realium ad intrà, seu personalitates subsequutæ ad ejus subsistentiam absolutam, & ad alia in eo inventa, debeant esse quid relativum, seu personalitates relativæ, ac proinde afferentes realem distinctionem, & multiplicitatem relativam in ratione incommunicabilium: ne prædicta incommunicabilitas oriatur ex limitatione, ac proinde non possit cohærere cum perfectissimo subsistente subsistentia absoluta. Siquidem, ut locis nuper citatis diximus, & dicemus, omnis incommunicabilitas, & distinctio debet oriri, vel ex limitatione, vel ex oppositione relativa.

43. Cæterùm ratio hæc non procedit in existentia perfectissima, & absoluta divinæ essentiæ. Quoniā existentia intra totam suam latitudinem non dicit incommunicabilitatem: quia hoc, ut dicebamus, est proprium personalitatis, aut suppositalitatis: & ita nihil pertinet ad latitudinem existentiæ, quod non possit præstari ab existentia absoluta, & perfectissima divinæ essentiæ. Et propterea ex summa illius perfectione non sequitur, dandas esse alias tres existentias relativas; sicut id sequitur ex summa perfectione subsistentiæ absolutæ: ex eo quòd est extra propriam lineam tribuere incommunicabilitatem ad intra.

Unde videmus, quòd in creatis hoc ipso, quòd aliquid (sive illud sit absolutum, sive relativum) cōcipiatur esse extra suas causas, concipitur ut formaliter existens: nec necesse est concipere illud ut incommunicabile, ad hoc ut concipiatur, quatenus est formaliter existens: nec ratio existentiæ diffinitur per ordinem ad terminum præcisè; sed per ordinem ad suas causas, quatenus nimirum est extra omnes illas. Quod satis indicat, quomodo extra totam latitudinem existentiæ formaliter sumptæ sit incommunicabilitas, & distinctio, aut oppositio relativa: ac proinde nihil esse in tota latitudine & ambitu existentiæ, quod seclusis imperfectionibus nequeat præstari à perfectissima existentia absoluta divinæ essentiæ: & per consequens ex summa illius perfectione intra suam lineam non inferri, dandas esse alias existentias inter alias lineas relativas.

Quæ impugnatio desumitur ex D. Thoma, *Quodlibeto* 12. *supra citato art.* 1. ubi cùm dixisset, quomodo ex parte relationis divinæ, ac proinde in communicabilitatis ad intra, quam secundùm rationem formalem affert, detur oppositio, & distinctio à suo correlativo, sic concludit: *& ex hac parte non desideratur esse relationis, sed distinctio, & oppositio ejus: & ideo est in Deo unum tantùm esse scilicet essentiale.* In quibus verbis satis ostendit, quomodo *esse* existentiæ relationis, ac proinde quodlibet aliud *esse*, non dicat oppositionem aut incommunicabilitatem: & per consequens nec petat esse in Deo, aut in quovis alio, quid relativum: & ita non erit cur relationes non possint existere per existentiam absolutā divinæ essentiæ, nec cur ex hoc; quòd detur in Deo talis existentia, sequatur dandas esse alias existentias relativas. D. Thom.

§. IX.

Refelluntur evasiones ab adversariis duplici confirmationi præcedentis rationis adhibitæ

Et similiter duæ solutiones, quas adversarij adhibent utrique confirmationi hujus secundæ rationis, displicent. Nam in primis primam solutionem, qua Suarez occurrit primæ confirmationi dicens, nihil posse existere per existentiam alterius, constat ex dictis manere impugnatam ex illis, quæ nostri Complutenses *in lib. Physic. disp.* 3. *q.* 5. *&* 6. *iam citatis* latè docent. Et propterea, juxta mentem D. Thomæ, materia existit per existentiam formæ, itaut nequeat per propriam existentiam existere: & natura, ac suppositum creatum per unicam & indivisibilem existentiam, ut ibidem probatur. 44. Impugnatur prima evasio prioris nostræ confirm. N. Compl.

Deinde ex principiis ejusdem Suarez potest hoc ipsum falsitatis argui. Quoniam juxta ejus sententiam loco citato, tota essentia divina, & ejus existentia absoluta imbibitur per modum transcendentis in divinis relationibus: & ratione hujus intimæ transcendentiæ, putat ipse, communicari divinis relationibus, quòd sint æternæ, immutabiles, quid increatū, &c. Ergo eadem ratione debebit eis communicari ratione ejusdem existentiæ absolutæ, quòd sint existentes. Patet consequentia. Quia implicat aliquid imbibi in altero per modum transcendentis, & non communicare rei, in qua imbibitur, suam propriam rationem formalem, sub qua imbibitur: ergo si existentia absoluta sub proprio conceptu existentiæ absolutæ imbibitur, juxta Suarez, in relationibus divinis non minus, quàm in eis imbibuntur æternitas, & alia attributa sub proprio conceptu attributorum, idest, sub proprio conceptu, v. g. æternitatis: consequens est, ut prædicta existentia communicet seipsam sub conceptu existentiæ divinis relationibus: ac proinde, quòd reddat illas existentes: sicut quia æternitas imbibitur, & communicatur eis sub conceptu æternitatis, ut Suarez putat, idcircò reddit illas æternas. Refutatur de nlecadem evasio ad hominem.

Deinde secunda solutio adhibita huic primæ confirmationi, Evanescit secunda.

Solutio ejusdem confirmat. confirmationi, & consistens in hoc, quòd unum & idem potest terminari per duos ultimos terminos diversæ rationis, ac proinde per multiplices existentias diversas rationes habentes, facilè potest falsitatis argui, quia plures ultimi termini, præcisè quia ultimi, nequeunt terminare unam & eamdem rationem formalem, qualis est quævis relatio divina: ergo prædicti termini, seu existentiæ, quantumvis sint diversæ rationis, nequibunt unam & eamdem divinam relationem terminare. Consequentia patet. Et antecedens probatur. Tum, quia propter hanc rationem plures figuræ totales, quantumvis sint diversæ rationis, nequibunt terminare eamdem quantitatem, quia quævis ex illis comparatur respectu unius & ejusdem terminabilis, & unaquæque ex illis figuris est terminus ultimus prædictæ quantitatis. Tum etiam, quia ratio ultimi termini positivè talis, de quo loquimur, petit ex vi hujus conceptus, ut post ipsum nullus alius sit terminus; sed ipse positivè sit ultimus, & terminans quidquid ibidem reperitur: ergo duo ultimi termini respectu unius & ejusdem rationis formalis pugnant inter se, præcisè quia ultimi.

45. Confirmatur. Confirmatur. Tum, quia existentia ex genere suo est actus ultimus, non quidem aliquorum tantummodò, sed omnium pertinentium ad aliquam formalitatem, v.g. substantialem. Et propterea usque dum intelligatur existens, non intelliguntur omnia illa esse sub ultima actualitate, ratione cujus proportionatè ad suam rationem formalem dicitur absolutè & simpliciter existens: ergo ex genere suo est incompossibilis cum alia existentia diversæ rationis spectante ad illam formalitatem. Quia unaquæque ex illis existentiis deberet ultimo loco, & post aliam advenire, ut unaquæque esset ultima actualitas illius rationis formalis, per quam absolutè & simpliciter esset proportionate ad suam rationem formalem in actu: hoc autem satis constat, involvere apertam implicationem.

D. Thom. Quæ impugnatio apertè dicitur ex D. Thoma, qui sæpè asserit, ipsum *esse*, seu existentiam, semper esse actum ultimum, non determinatum per alium, sed determinantem omnia, quæ faciunt unum per se cum eo, in quo tale *esse* reperitur. Et ita *q. unica de Anima art. 6. ad 2.* describens *esse*, seu existentiam, inquit: *Quòd ipsum esse est actus ultimus, qui participabilis est ab omnibus, ipsum autem nihil participat.* Et *de Potentia q. 7. art. 2. ad 9.* his verbis: *Neque intelligendum est, quod ei, quod dico esse, aliquid addatur, quod sit eo formalius, ipsum determinans, sicut actus potentiam.* Et paucis interpositis. *Unde non sic determinatur esse per aliud, sicut potentia per actũ, sed magis sicut actus per potentiam. Nam & in diffinitione formarum ponuntur propria materia loco differentiæ: sicut cum dicitur, quòd anima est actus corporis Phisici, organici. Et per hunc modum hoc esse ab alio esse distinguitur, in quantum est talis, vel talis naturæ.* Quam descriptionem tradit etiam *1. p. q. 3. art. 4* & *q. 4. art. 1 ad 3.* necnon *q. 5. art. 1.* & alibi sæpè.

46. Ultima evasio secundæ confirm. corruit. Denique solutio ad secundam confirmationem consistens in hoc, quòd existentia relationis non potest esse absoluta, sed debet esse relativa, est etiam insufficiens. Nam in primis certum est ex D. Thoma, ut communiter docent ejus discipuli, existentiam relationis, adhuc creatæ, esse aliquid absolutum, ut ex loco citato *ex Quodlibeto 12. art. 1.* satis liquet. Unde id, quod respondet Arrubal ad primam probationem antecedentis ad testimonia D. Thomæ *ex 1. Sententiarum*, nempe, S. Doctorem loqui non de *esse* existentiæ relationis, sed de inhærentia illius in subjecto, nihil obest. Quoniam, ut intuenti constabit, loquitur ibi S. Doctor de *esse* existentiæ relationis: quia loquitur de *esse*, quod est actus essentiæ ejusdem relationis, qui quidem actus est ipsa existentia. Et ideò in illa solutione ad primum, post verba à nobis primo locô in hac ultima confirmatione relata, in quibus dixit, quòd *esse* relationis non est ad aliud se habere, sed ad subjectum, sic concludit. (D. Thom.) *Et sic dico, quod non oportet, quod esse essentiæ divinæ sit ad aliud se habere. Quia illud esse, in quo Paternitas, & essentia uniuntur, significatur ut esse, quod est actus essentiæ; non autem uniuntur in esse, quod significat diffinitio rei. Quia alia est ratio Paternitatis, qua ad aliud refertur, & alia ratio essentiæ.* In quibus verbis ex eo, quod *esse* existentiæ relationis non est ad aliud, sed quid absolutum, secùs verò ratio formalis relationis, colligit, quòd in divinis *esse*, quod est actus essentiæ, idest existentia, & *esse* relationis sint unũ & idem *esse*: ac proinde tale *esse* debet habere rationẽ *esse* absoluti; quamvis ratio formalis relationis, & ipsa essentia divina virtualiter distinguantur.

Ulterius distinguitur. Accedit, quod vel inhærentia relationis, de qua, inquit Arrubal, intelligi D. Thomã, cum dixit, *esse*, relationis esse quid absolutum, est ipsa existentia relationis; vel non. Si primum: ergo jam existentia relationis erit quid absolutum. Si secundum: ergo nomine *esse* non intelligit D. Thomas ipsam inhærentiam; sed existentiam relationis. Quia per ly *esse* tantùm intelligitur, vel *esse* essentiæ, vel existentiæ.

Suarez. Neque id, quod ad secundam probationem respondet Suarez, nempe, *esse* relationis, & relationem ipsam non distingui, & ideo licet *esse* sit quid relativum, non dari ibidem duplicem relationem, est alicujus roboris. Nam, ut constat ex illis, quæ nostri Complutenses (N. Compl.) *in lib. Physicorum disputat. 3. n. 64.* docent in creatis existentia, & essentia realiter distinguuntur.

47. Ex quibus fit, solutionem, qua occurritur tertiæ probationi ejusdem confirmationis, esse insufficiẽtem. Nam solutio illa consistit in hoc, quòd licet *esse* existentiæ relationis non significetur expressè, ut dicens ordinem ad terminum, attamen implicitè desumitur per ordinem ad illum. Hoc autem esse falsum, constat ex dictis, & potest insuper ejus falsitas explicari: ex eo quod id, quod est relativum, debet per ordinem ad terminum diffiniri, cùm tamen existentia non diffiniatur, nisi per ordinem ad suas causas: & ideo tunc aliquid est existens, quatenus habet *esse* extra suas causas, maximè verò extra suam causam efficientem.

Nec etiam evasio, qua ex Suarez occurrebatur ultimæ probationi in quaque asserebatur, existentiam, & durationem relationis esse omninò idem, ac proinde utramque esse relativam, & sufficiens. Tum, quia (ut supra dicebamus) inde fieret, dari in divinis tres æternitates relativas. Tum etiam, quia (N. Compl.) (ut optimè docent nostri Complutenses *in lib. Physicorum disp. 21. à num. 28. usque ad num. 40.*) tam tempus, quàm quævis duratio debet in creaturis distingui realiter ab *esse* earum: sicut & in divinis distinguitur virtualiter.

Et similiter falsum est id, quod ibidem additur, relationem afferre suam propriam immutabilitatem: & hanc, sicut ejus durationem, sumi (saltem implicitè) per ordinem ad terminum. Quoniam omnes tres relationes divinæ afferunt unum & eumdem gradum immutabilitatis, scilicet, immutabilitatem tam secundum actum, quàm secundum potentiam, sive intrinsecam, sive extrinsecam, ad mutationem. Sicut & omnes relationes creatæ, v. g. rerum corruptibilium important eumdem gradum mutabilitatis, scilicet, mutabilitatis secundum *esse*: & ad hos gradus per accidens est, quòd sint

in relatione: quia nec variantur, nec crescunt, nec minuuntur per hoc, quod sint in illa. Et propterea non contrahuntur per se per *esse* relativum: alioqui relationes differrent specie, aut quasi specie in ratione immutabilium: & ita una earum esset immutabilior alia: quod tamen, ut intuenti constabit, implicationem involvit.

§. X.

Ratio ultima pro D. Thomæ sententia.

48. Ultimum assertionis fundamentum. D. Thom. N. Compl.

VLtima ratio pro assertione insinuatur à D. Thoma *3.p.q.17 art.2.* & in aliis locis à nostris Complutensibus *in lib. Physicorum disp.3. q.5.* & à nobis *in 1. tomo tract.3. disp.4. dub.1. relatis*, quæ potest ad hanc formam reduci. Quoniã Deus, & quævis ex personis divinis constituta in *esse* personæ per suam relationem personalem constituunt unum per se: ergo divina natura, & personæ ipsæ, ac proinde relationes personales, non existent per plures existentias, sed per unam & eamdem omninò indivisibilem existentiam: ergo cùm natura divina, & Deus per illam constitutus afferat suam propriam existentiam absolutam, oportebit, ut nulla ex relationibus personalibus habeat propriam existentiam relativam; sed existant præcisè per existentiam absolutam divinæ essentiæ.

Hæc ultima consequentia patet ex priori, Prior verò ex antecedenti. Quoniam alioqui ex divina natura, & sua relatione personali non constitueretur unum per se. Siquidem quod advenit enti in actu, seu existenti, & affert propriam existentiam, constituit unum per accidens cum re illa, cui advenit, juxta illud commune Philosophorum proloquium: ***Ex pluribus entibus in actu non potest fieri unum per se.*** Antecedens autem non indiget probatione. Quoniam constitutio, ex qua resultat unum per accidens, dicit imperfectionem: & propterea releganda est à Deo.

49. Occurrit primò adversarij.

Nec obest, si cum adversariis occurras primò, non esse contra rationem unius per se, quòd constituatur ex duplici ente in actu, sive partialiter tali, sive per se subordinato, ut in præsenti contingeret. Non itaque hoc obest. (Impugnatur.) Nam hæc evasio satis impugnata est à nobis *in 1. tom. tract.3. disp.4 n.8. usque ad 11* & à nostris Complutensibus (N. Compl.) *in lib. Physicorum, disp. 3. num.51. & sequentibus.*

Occurrit secundò Suarez.

Nec etiam obest, si cum Suarez, *loco citato ex 3. p* in solutione ad confirmationem tertiæ difficultatis occurras, quòd in re est omninò idem *esse* relationis cum *esse* absoluto divinæ essentiæ: & ita hoc satis est, ut *esse* relationis non adveniat accidentaliter divinæ naturæ, aut Deo constituto per ipsam: & per consequens ad hoc, ut non constituat unum per accidens cum illo. Sicut videre est in spiratione activa, quæ intelligitur advenire Patri, & Filio jam personaliter constitutis: & tamen non est accidens, aut facit unum per accidens cum illis, propter simplicitatem, & indistinctionem.

Refutatur.

Non itaque hoc obest. Quoniam quod existentia relationis, & existentia naturæ divinæ tantùm distinguantur virtualiter, non verò realiter, atque adeo sint unum & idem identicè, solùm probat, quod ex illis duobus entibus in actu, & ex illis duabus existentiis, quæ formalissimè sunt plura, & tantùm identicè sunt idem, fiat unum per se identicè, non tamẽ unum per se formalissimè tale, sed degenerãs à ratione unius per se, & aliquo modo habens rationem unius per accidens. Et ratio videtur aperta. Quoniã hoc ipso, quòd ex pluribus entibus in actu realiter distinctis in ratione talium, sive in ratione existentium, fiat unum per accidens realiter tale, & excludens unitatem per se, adhuc identicam, oportet, ut ex pluribus entibus in actu formaliter, sive virtualiter distinctis in esse taliũ, & quæ identicè sint idem, fiat unum per se tantùm identicè; non verò unum per se formalissimè, sed degenerans ab unitate per se formalissima, & constituens aliquomodo unum per accidens, seu quod formalissimè loquendo solùm per accidens sit unum.

Unde instantia de spiratione activa adveniente in divinis Patri, & Filio, ut jam existentibus, nihil contra nos concludit. Quoniam spiratio prædicta ideo non est accidens, neque accidentaliter advenit juxta nostram, & D.Thomæ sententiam, quoniam trahitur ad unum & idem *esse* absolutum divinæ essentiæ, & per illud unà cum Paternitate, & Filiatione existit. Quare, si ad prædictum *esse* non traheretur, tunc esset accidens, & accidentaliter adveniret: siquidem præsupponeret *esse* simpliciter: ac proinde solùm posset tribuere *esse* secundum quid, nempe accidentale. Sicut propter hanc rationem, quia albedo præsupponit *esse* simpliciter, nempe, *esse* substantiale, v. g. hominis, idcircò tantùm tribuit *esse* secundùm quid, & accidentale. Et sic prædicta spiratio esset, & non esset quid substantiale; indistinctum, & non indistinctum à divina essentia, & à relationibus personalibus Patris, & Filij. Esset quidem, ut supponitur. Non esset autem; Quoniam hoc ipso, quòd afferret proprium *esse* existentiæ, & non existeret præcisè per existentiam absolutam, seu per *esse* simpliciter ipsius Dei, tunc (ut modo dicebamus) præsupponeret *esse* existentiæ simpliciter: & per consequens *esse* existentiæ, quod tribueret, esset *esse* secundùm quid, & accidentale. Cumque *esse* secundùm quid, & accidentale non possit esse quid distinctum à divina essentia, & à relationibus personalibus Patris, & Filij, fieret inde, ut non esset quid indistinctum, sed potiùs realiter distinctum ab illis.

Tertia evasio.

Nec etiam obest, si occurras cum aliis, non esse inconveniens dari in Deo unitatem, quæ formalissimè loquendo solùm per accidens sit talis; dummodò inter ea, quæ ponuntur esse, & constituere unum per accidens, adsit unitas per se identicè, seu formaliter identicè sint per se unum.

Evanescit.

Non igitur hoc obest. Quoniam evasionem hanc satis *in 1. tomo tract.3. disp.4. à n.11. usque ad n.13* impugnavimus, ubi (ne eadem bis repetamus) prædicta impugnatio videri potest.

51. Quarta solutio P. Suarez.

Ex quo etiam fit, nihil obesse aliam solutionem, quam huic rationi loco nuper citato tradit idem Suarez dicens, quòd *esse* essentiale divinæ essentiæ est *esse* completum & perfectum, quantum esse potest *esse* alicujus naturæ, non vero per seipsum præcisè sumptum habere, quod sit ultimò terminatum ad *esse* personæ: & ideo *esse* relationis non advenire accidentaliter, sed personaliter, ad constituendam, scilicet personam.

Evertitur.

Ex dictis igitur constat, solutionem hanc nihil obesse. Tum, propter illa, quæ *n.49.* remissivè diximus. Nam hæc solutio non parum affinitatis cum priori illa solutione habet, quamvis nonnihil ab ea differat. Tum etiam, quia in ea aperta involvitur implicatio. Quoniam ex quo capite relatio personalis habet quod sit talis, deberet tribuere *esse* personale, seu *subsistere* incommunicabiliter in natura divina: at ex quo capite præsupponeret *esse* simpliciter, & tribueret, juxta sententiã Suarez, novum *esse* existentiæ, non posset communicare *esse* personale jam dictum, seu rationem per se subsistentis incõmunicabiliter, sed tantùm tribueret quoddã *esse* accidentale, & secundũ quid. Quæ impugnatio desumitur ex

D. Thoma

D. Thomâ *in hac 1. part. quæst.76. art.4.* & *2. contra Gentes cap.58. quæst. de Anima art.11.* & alibi sæpè: eamque ad aliud intentum optimè elucidant nostri Complutenses *in lib. de Generat. disp. 2. num.46.* & deinceps. *N. Compl.*

§. XI.

Opposita sententia, & duo priora illius fundamenta, unà cum solutionibus eorum.

52. *Opposita sententia. Scotus. Suarez. Ric. Victo. Rich. de Media-Villa. Pesantius. Arrubal. Ruiz de Montoya. Medina.*

QUamvis autem D.Thomæ, & nostra sententia tot sit rationibus fulcita: nihilominùs oppositam sententiam tuentur Scotus *in 1.dist.11.q.2. ad 1.* Suarez *lib.3.de Trinitate cap.5.* & *tom.1.in 3.p. disp.11.sect.2.* ubi pro se refert Richardum Victorinum, & Richardum de Media Villa. Idem tenent Pesantius in præsenti *disp.9.* Arrubal *disp.104. cap.4.* Ruiz de Montoya *in suo tomo de Trinit. disp. 25. sect.5.* In quam sententiam inclinat Medina *3. p.q. 3. art. 2.* & alij: quia putant, idem esse subsistentiam, & existentiam substantialem: & ipsi ponunt in Deo multiplicem subsistentiam relativam.

53. *Primum argumentum ex testimoniis Patrum desumptum. August. D. Thom.*

Primum pro hac sententia fundamentum desumitur ex testimoniis Augustini, Cyrilli, & Richardi de Sancto Victore. Nam Augustinus *lib.5.de Trinit. cap.6.* & *lib.7. cap.4.* ait, quòd aliud est esse Deum, & aliud esse Patrem. Quæ verba, quoad alietatem, intelliguntur de alietate, non quidem reali, sed rationis, ut explicat D.Thomas *in hoc art. in solutione ad 1.* quoad *esse* verò, intelliguntur de *esse* actuali, quo Deus, & Pater sunt in rerum natura, quod est *esse* actualis existentiæ: ac proinde concedit relationi Paternitatis distinctum *esse* secundùm rationem ab eo, quo existit Deus, & natura divina: quod quidem *esse*, hoc ipso quòd sit distinctum ab *esse* absoluto divinæ essentiæ, erit relativum.

N. Cyrill. Et deinde N.Cyrillus *Dialogo de Trinitate lib.1. inter medium, & finem*, loquens de Patre, & Filio ait: *Cum uterque sit, ac subsistat propriamque habere dicatur existentiam.* Et *lib.2. Dialogi non longe à principio*, notat, convenientissima esse nomina, quibus tres personæ divinæ significatæ sunt à Christo Domino, & ita ait: *Sic enim manifestam, & inconfusam trium subsistentiarum in propriis existentiis proprietatem servans, &c.* Et tandem Richardus de sancto Victore *lib.4.de Trin.cap.16.* concedit in Deo communem existentiam: & *c.17.* admittit tres existentias incommunicabiles, & per consequens relativas. *Richard.*

54. *Solvitur argumentum, & explicatur mens SS. Patrum.*

Respondetur, Augustinum illis locis solùm intendere, quòd quatenus *esse* significat veritatem enuntiationis, aliud *esse* habet Pater, & aliud essentia Dei, ac proinde Deus, ut est concretum Deitatis; quia aliquid verificatur de Patre, quod negatur de essentia, & è converso, non verò quatenus *esse* significat actum existendi, ut in simili explicat Augustinum D.Thomas *Quodlibeto 12.art.1.* *D. Thom.*

Ad primum verò testimoniũ ex Cyrillo respondetur, sumere nomen existentiæ pro subsistentia, seu personalitate, ut de Richardo dicemus. Per quod etiam ad 2.testimonium ejusdem Cyrilli constat.

Ruiz. Nec obest id, quod objicit Ruiz, nempe hanc interpretationem non posse adaptari huic secundo testimonio: alioqui redderet hunc incongruum sensum, nempe, *inconfusam trium substantiarum in propriis subsistentiis proprietatem servans.*

Non itaque hoc obest. Quoniam sensus horum verborum, juxta hanc interpretationem, & contextum, est, quòd Christus Dominus in explicandis tribus personis sanctissimæ Trinitatis servavit manifestam proprietatem trium subsistentiarum, explicans in particulari propriam subsistentiam cujuslibet personæ, nempe, Paternitatem, Filiationem, &c. Quòd autem Cyrillus nomen existentiæ sumpserit pro subsistentia, potest non difficulter colligi ex eodem. Nam, ut nuper dicebamus, *lib. 2. Dialogi* notat, convenientissima fuisse nomina, quibus Christus Dominus tres personas divinas significavit. Et ita inquit. *Distinctissimè nobis constituentia uniuscujus quæ significari propriam existentiam.* Ubi apertè constat sumpsisse nomen existentiæ pro nomine subsistentiæ, sive personalitatis: siquidem apud Patres Personæ divinæ in esse talium non constituuntur, & distinguuntur nisi per subsistentias, seu personalitates.

Ex quo ad testimonium Richardi eodem modo respondetur cum Alensi *1.part quæst.44. in corpore, & ad 5.* quod non sumit in illis verbis capitis 17. existentiam, sicut nos, pro actu essendi, ut constat ex iis, quæ idem Richardus *in lib.de Trinit. à c.11. usque ad ultimum* docet, sed accipit existentiam pro proprietatibus personalibus, seu pro proprietatibus, quæ sunt ex alio, ut Filiatio, & Spiratio passiva; & ex qua sunt aliæ, qualis est Paternitas. Unde Richardus id, quod Scholastici appellant existentiam, & *esse*, ipse appellat *esse*. Et in capitibus relatis, & sequentibus semper unum *esse* trium personarum assignat, & nunquam tria, adhuc cum hoc addito, nempe relativa, concedit. Et *lib. 5. de Trinitate cap. 1.* admittit unum *esse* trium personarum; sed discretum *existere*, ut benè etiam notavit Vasquez *cap.2. disp.116. citata.* *Alens. Richard. Vasquez.*

55. *Secundum argumentum ex ratione petitum.*

Secundum fundamentum est. Quod relatio in creatis habet suum *esse* existentiæ distinctum ab *esse* fundamenti, & à subjecto, in quo est: ergo etiã relationes in divinis habebunt propriam existentiam distinctam à suo fundamento, & à divina natura, quam quodammodò afficiunt: & per consequens dabuntur tres existentiæ relativæ realiter distinctæ. Antecedens videtur perspicuum. Ex eo quòd relatio creata est accidens realiter distinctum à suo fundamento, & à subjecto, in quo est, ut optimè docent nostri Complutenses *in sua Logica disput.14.n.51.* Accidentia autem distincta realiter ab aliquo, maximè si sint entia completa, ut in relatione prædicamentali contingit, afferunt suum proprium *esse* existentiæ. Prima verò consequentia (ex qua posterior apertè sequitur) constat ex paritate rationis, & ex eo quòd afferre proprium *esse* existentiæ dicit perfectionem: & ita si relatio creata hoc affert, potiori ratione id concedendum erit relationibus divinis includentibus infinitam perfectionem: alioqui perfectior esset relatio creata in suo genere, quàm increata in suo. *N. Compl.*

56. *Enodatio ejus.*

Respondetur concedendo antecedens & negando consequentiam. Et ad probationem constat ex dictis, esse disparem rationem. Tum, quia *esse* existentiæ relationis creatæ debet esse quid absolutũ, ut *n.3.* diximus: *esse* autem absolutum in creaturis non inconvenit realiter multiplicari; secus autem in divinis. Tum etiam, quia quòd subjecto, & fundamento relationis necnon & relationi ipsi cõveniat hoc, quod est esse tria creata, & tria durantia substantivè, nullum est inconveniens; & similiter nihil obest, quòd de pluribus relationibus creatis verificetur, quòd sint plura creata, pluraque durantia substantivè: cum tamen (ut iam diximus) repugnet, hoc verificari de relationibus divinis. Constat autem etiam ex dictis, quòd si relationes divinæ afferent propriũ *esse* existentiæ relativum, essent tria increata, & tria durantia, seu æterna substantivè: sicut quia relatio creata affert propriam existentiam, propterea tres relationes creatæ realiter distinctæ sunt tria creata, & tria, v.g. temporanea.

in relatione: quia nec variantur, nec crescunt, nec minuuntur per hoc, quod sint in illa. Et propterea non contrahuntur per se per *esse* relativum: alioqui relationes different specie, aut quasi specie in ratione immutabilium: & ita una earum esset immutabilior alia: quod tamen, ut intuenti constabit, implicationem involvit.

§. X.

Ratio ultima pro D. Thomæ sententia.

48. Ultimum assertionis fundamentum. D. Thom. N. Compl. VLtima ratio pro assertione insinuatur à D. Thoma *3. p. q. 17 art. 2.* & in aliis locis à nostris Complutensibus *in lib. Physicorum disp. 3. q. 5.* & à nobis *in 1. tomo tract. 3. disp. 4. dub. 1. relatis*, quæ potest ad hanc formam reduci. Quoniã Deus, & quævis ex personis divinis constituta in *esse* personæ per suam relationem personalem constituunt unum per se: ergo divina natura, & personæ ipsæ, ac proinde relationes personales, non existent per plures existentias, sed per unam & eamdem omninò indivisibilem existentiam: ergo cùm natura divina, & Deus per illam constitutus afferat suam propriam existentiam absolutam, oportebit, ut nulla ex relationibus personalibus habeat propriam existentiam relativam; sed existant præcisè per existentiam absolutam divinæ essentiæ.

Hæc ultima consequentia patet ex priori, Prior verò ex antecedenti. Quoniam alioqui ex divina natura, & sua relatione personali non constitueretur unum per se. Siquidem quod advenit enti in actu, seu existenti, & affert propriam existentiam, constituit unum per accidens cum re illa, cui advenit, juxta illud commune Philosophorum proloquium: ***Ex pluribus entibus in actu non potest fieri unum per se.*** Antecedens autem non indiget probatione. Quoniam constitutio, ex qua resultat unum per accidens, dicit imperfectionem: & propterea releganda est à Deo.

49. Occurrit primò adversarij. Nec obest, si cum adversariis occurras primò, non esse contra rationem unius per se, quòd constituatur ex duplici ente in actu, sive partialiter tali, sive per se subordinato, ut in præsenti contingeret. Impugnatur. Non itaque hoc obest. Nam hæc evasio satis impugnata est à nobis *in 1. tom. tract. 3. disp. 4 n. 8. usque ad 11* & à nostris Complutensibus *in lib. Physicorum, disp. 3. num. 51. & sequentibus.* N. Compl.

Occurrit secundò Suarez. Nec etiam obest, si cum Suarez, *loco citato ex 3. p* in solutione ad confirmationem tertiæ difficultatis occurras, quòd in re est omninò idem *esse* relationis cum *esse* absoluto divinæ essentiæ: & ita hoc satis est, ut *esse* relationis non adveniat accidentaliter divinæ naturæ, aut Deo constituto per ipsam: & per consequens ad hoc, ut non constituat unum per accidens cum illo. Sicut videre est in spiratione activa, quæ intelligitur advenire Patri, & Filio jam personaliter constitutis: & tamen non est accidens, aut facit unum per accidens cum illis, propter simplicitatem, & indistinctionem.

Refutatur. Non itaque hoc obest. Quoniam quod existentia relationis, & existentia naturæ divinæ tantùm distinguantur virtualiter, non verò realiter, atque adeò sint unum & idem identicè, solùm probat, quod ex illis duobus entibus in actu, & ex illis duabus existentiis, quæ formalissimè sunt plura, & tantùm identicè sunt idem, fiat unum per se identicè, non tamẽ unum per se formalissimè tale, sed degenerãs à ratione unius per se, & aliquo modo habens rationem unius per accidens. Et ratio videtur aperta. Quoniã hoc ipso, quòd ex pluribus entibus in actu realiter distinctis in ratione talium, sive in ratione existentium, fiat unum per accidens realiter tale, & excludens unitatem per se, adhuc identicam, oportet, ut ex pluribus entibus in actu formaliter, sive virtualiter distinctis in esse taliũ, & quæ identicè sint idem, fiat unum per se tantùm identicè; non verò unum per se formalissimè, sed degenerans ab unitate per se formalissima, & constituens aliquomodo unum per accidens, seu quod formalissimè loquendo solùm per accidens sit unum.

Unde instantia de spiratione activa adveniente in divinis Patri, & Filio, ut jam existentibus, nihil contra nos concludit. Quoniam spiratio prædicta ideo non est accidens, neque accidentaliter advenit juxta nostram, & D. Thomæ sententiam, quoniam trahitur ad unum & idem *esse* absolutum divinæ essentiæ, & per illud unà cum Paternitate, & Filiatione existit. Quare, si ad prædictum *esse* non traheretur, tunc esset accidens, & accidentaliter adveniret: siquidem præsupponeret *esse* simpliciter: ac proinde solùm posset tribuere *esse* secundum quid, nempe accidentale. Sicut propter hanc rationem, quia albedo præsupponit *esse* simpliciter, nempe, *esse* substantiale, v. g. hominis, idcircò tantùm tribuit *esse* secundùm quid, & accidentale. Et sic prædicta spiratio esset, & non esset quid substantiale; indistinctum, & non indistinctum à divina essentia, & à relationibus personalibus Patris, & Filij. Esset quidem, ut supponitur. Non esset autem; Quoniam hoc ipso, quòd afferret proprium *esse* existentiæ, & non existeret præcisè per existentiam absolutam, seu per *esse* simpliciter ipsius Dei, tunc (ut modo dicebamus) præsupponeret *esse* existentiæ simpliciter: & per consequens *esse* existentiæ, quod tribueret, esset *esse* secundùm quid, & accidentale. Cumque *esse* secundùm quid, & accidentale non possit esse quid distinctum à divina essentia, & à relationibus personalibus Patris, & Filij, fieret inde, ut non esset quid indistinctum, sed potiùs realiter distinctum ab illis.

Nec etiam obest, si occurras cum aliis, non esse inconveniens dari in Deo unitatem, quæ formalissimè loquendo solùm per accidens sit talis; dummodò inter ea, quæ ponuntur esse, & constituere unum per accidens, adsit unitas per se identicè, seu formaliter identicè sint per se unum. Tertia evasio.

Non igitur hoc obest. Quoniam evasionem hanc satis *in 1. tomo tract. 3. disp. 4. à n. 11. usque ad n. 13* impugnavimus, ubi (ne eadem bis repetamus) prædicta impugnatio videri potest. Evanescit.

51. Quarta solutio P. Suarez. Ex quo etiam fit, nihil obesse aliam solutionem, quam huic rationi loco nuper citato tradit idem Suarez dicens, quòd *esse* essentiale divinæ essentiæ est *esse* completum & perfectum, quantum esse potest *esse* alicujus naturæ, non vero per seipsum præcisè sumptum habere, quod sit ultimò terminatum ad *esse* personæ: & ideo *esse* relationis non advenire accidentaliter, sed personaliter, ad constituendam, scilicet personam.

Ex dictis igitur constat, solutionem hanc nihil obesse. Tum, propter illa, quæ *n. 49.* remissivè diximus. Nam hæc solutio non parum affinitatis cum priori illa solutione habet, quamvis nonnihil ab ea differat. Tum etiam, quia in ea aperta involvitur implicatio. Quoniam ex quo capite relatio personalis habet quod sit talis, deberet tribuere *esse* personale, seu *subsistere* incommunicabiliter in natura divina: at ex quo capite præsupponeret *esse* simpliciter, & tribueret, juxta sententiã Suarez, novum *esse* existentiæ, non posset communicare *esse* personale jam dictum, seu rationem per se subsistentis incõmunicabiliter, sed tantùm tribueret quoddã *esse* accidentale, & secundũ quid. Quæ impugnatio desumitur ex D. Thoma Evertitur.

D. Thoma *in hac 1. part. quaest. 76. art. 4.* & *2. contra Gentes cap. 58. quaest. de Anima art. 11.* & alibi saepè: eamque ad aliud intentum optimè elucidant nostri Complutenses *in lib. de Generat. disp. 2. num. 46.* & deinceps.

N. Compl.

§. XI.

Opposita sententia, & duo priora illius fundamenta, unà cum solutionibus eorum.

52. Opposita sententia. *Scotus. Suarez. Ric. Victo. Rich. de Media-Villa Pesantius. Arrubal. Ruiz de Montoya. Medina.*

QUamvis autem D. Thomae, & nostra sententia tot sit rationibus fulcita: nihilominùs oppositam sententiam tuentur Scotus *in 1. dist. 11. q. 2. ad 1.* Suarez *lib. 3. de Trinitate cap. 5.* & *tom. 1. in 3. p. disp. 11. sect. 2.* ubi pro se refert Richardum Victorinum, & Richardum de Media Villa. Idem tenent Pesantius in praesenti *disp. 9.* Arrubal *disp. 104. cap. 4.* Ruiz de Montoya *in suo tomo de Trinit. disp. 25. sect. 5.* In quam sententiam inclinat Medina *3. p. q. 3. art. 2.* & alij: quia putant, idem esse subsistentiam, & existentiam substantialem: & ipsi ponunt in Deo multiplicem subsistentiam relativam.

53. Primum argumentum ex testimoniis Patrum desumptum. *August. D. Thom.*

Primum pro hac sententia fundamentum desumitur ex testimoniis Augustini, Cyrilli, & Richardi de Sancto Victore. Nam Augustinus *lib. 5. de Trinit. cap. 6.* & *lib. 7. cap. 4.* ait, quòd aliud est esse Deum, & aliud esse Patrem. Quae verba, quoad alietatem, intelliguntur de alietate, non quidem reali, sed rationis, ut explicat D. Thomas *in hoc art. in solutione ad 1.* quoad *esse* verò, intelliguntur de *esse* actuali, quo Deus, & Pater sunt in rerum natura, quod est *esse* actualis existentiae: ac proinde concedit relationi Paternitatis distinctum *esse* secundùm rationem ab eo, quo existit Deus, & natura divina: quod quidem *esse*, hoc ipso quòd sit distinctum ab *esse* absoluto divinae essentiae, erit relativum.

N. Cyrill.

Et deinde N. Cyrillus *Dialogo de Trinitate lib. 1. inter medium, & finem*, loquens de Patre, & Filio ait: *Cùm uterque sit, ac subsistat, propriamque habere dicatur existentiam.* Et *lib. 2. Dialogi non longe à principio*, notat, convenientissima esse nomina, quibus tres personae divinae significatae sunt à Christo Domino, & ita ait: *Sic enim manifestam, & inconfusam trium subsistentiarum in propriis existentiis proprietatem servans, &c.* Et tandem Richardus de sancto Victore *lib. 4. de Trin. cap. 16.* concedit in Deo communem existentiam: & *c. 17.* admittit tres existentias incommunicabiles, & per consequens relativas.

Richard.

54. Solvitur argumentum, & explicatur mens SS. Patrum.

Respondent, Augustinum illis locis solùm intendere, quòd quatenus *esse* significat veritatem enuntiationis, aliud *esse* habet Pater, & aliud essentia Dei, ac proinde Deus, ut est concretum Deitatis; quia aliquid verificatur de Patre, quod negatur de essentia, & è converso, non verò quatenus *esse* significat actum existendi, ut in simili explicat Augustinum D. Thomas *Quodlibeto 12. art. 1.*

D. Thom.

Ad primum verò testimoniũ ex Cyrillo respondetur, sumere nomen existentiae pro subsistentia, seu personalitate, ut de Richardo dicemus. Per quod etiam ad 2. testimonium ejusdem Cyrilli constat.

Ruiz.

Nec obest id, quod objicit Ruiz, nempe hanc interpretationem non posse adaptari huic secundo testimonio: alioqui redderet hunc incongruum sensum, nempe, *inconfusam trium substantiarum in propriis subsistentiis proprietatem servans.*

Non itaque hoc obest. Quoniam sensus horum verborum, iuxta hanc interpretationem, & contextum, est, quòd Christus Dominus in explicandis tribus personis sanctissimae Trinitatis servavit manifestam proprietatem trium subsistentiarum, explicans in particulari propriam subsistentiam cujuslibet personae, nempe, Paternitatem, Filiationem, &c. Quòd autem Cyrillus nomen existentiae sumpserit pro subsistentia, potest non difficulter colligi ex eodem. Nam, ut nuper dicebamus, *lib. 2. Dialogi* notat, convenientissima fuisse nomina, quibus Christus Dominus tres personas divinas significavit. Et ita inquit. *Distinctissimè nobis constituentia uniuscuju que significari propriam existentiam.* Ubi apertè constat sumpsisse nomen existentiae pro nomine subsistentiae, sive personalitatis: siquidem apud Patres Personae divinae in esse talium non constituuntur, & distinguuntur nisi per subsistentias, seu personalitates.

Alens.

Ex quo ad testimonium Richardi eodem modo respondetur cum Alensi *1. part. quaest. 44. in corpore, & ad 5.* quod non sumit in illis verbis capitis 17. existentiam, sicut nos, pro actu essendi, ut constat ex iis, quae idem Richardus *in lib. de Trinit. à c. 11. usque ad ultimum* docet, sed accipit existentiam pro proprietatibus personalibus, seu pro proprietatibus, quae sunt ex alio, ut Filiatio, & Spiratio passiva; & ex qua sunt aliae, qualis est Paternitas. Unde Richardus id, quod Scholastici appellant existentiam, & *esse*, ipse appellat *esse*. Et in capitibus relatis, & sequentibus semper unum *esse* trium personarum assignat, & nunquam tria, adhuc cum hoc addito, nempe relativa, concedit. Et *lib. 5. de Trinitate cap. 1.* admittit unum *esse* trium personarum; sed discretum *existere*, ut benè etiam notavit Vasquez *cap. 2. disp. 116. citata.*

Richard.

Vasquez.

55. Secundum argumentum ex ratione petitum.

Secundum fundamentum est. Quod relatio in creatis habet suum *esse* existentiae distinctum ab *esse* fundamenti, & à subjecto, in quo est: ergo etiã relationes in divinis habebunt propriam existentiam distinctam à suo fundamento, & à divina natura, quam quodammodò afficiunt: & per consequens dabuntur tres existentiae relativae realiter distinctae. Antecedens videtur perspicuum. Ex eo quòd relatio creata est accidens realiter distinctum à suo fundamento, & à subjecto, in quo est, ut optimè docent nostri Complutenses *in sua Logica disput. 14. n. 51.* Accidentia autem distincta realiter ab aliquo, maximè si sint entia completa, ut in relatione praedicamentali contingit, afferunt suum proprium *esse* existentiae. Prima verò consequentia (ex qua posterior apertè sequitur) constat ex paritate rationis, & ex eo quòd afferre proprium *esse* existentiae dicit perfectionem: & ita si relatio creata hoc affert, potiori ratione id concedendum erit relationibus divinis includentibus infinitam perfectionem: alioqui perfectior esset relatio creata in suo genere, quàm increata in suo.

N. Compl.

56. Enodatio ejus.

Respondetur concedendo antecedens & negando consequentiam. Et ad probationem constat ex dictis, esse disparem rationem. Tum, quia *esse* existentiae relationis creatae debet esse quid absolutũ, ut *n. 3.* diximus: *esse* autem absolutum in creaturis non inconvenit realiter multiplicari; secus autem in divinis. Tum etiam, quia quòd subjecto, & fundamento relationis necnon & relationi ipsi cõveniat hoc, quod est esse tria creata, & tria durantia substantivè, nullum est inconveniens: & similiter nihil obest, quòd de pluribus relationibus creatis verificetur, quòd sint plura creata, pluraque durantia substantivè: cum tamen (ut iam diximus) repugnet, hoc verificari de relationibus divinis. Constat autem etiam ex dictis, quòd si relationes divinae afferent propriũ *esse* existentiae relativum, essent tria increata, & tria durantia, seu aeterna substantivè: sicut quia relatio creata affert propriam existentiam, propterea tres relationes creatae realiter distinctae sunt tria creata, & tria, v.g. temporanea.

Tum denique; quia relatio creata facit unum per accidens cum eo, cui inest: & ideò nihil obest, quin potiùs prodest, quòd afferat proprium *esse* existentiæ. Econtrà verò relatio increata constituit unum per se formalissimè, & perfectissimè tale: ad hoc autem, quod unum per se constituat cum prædicta natura divina, non prodest, sed valdè obest, quòd afferat proprium *esse* existentiæ, ut *num.* 48. explicuimus.

Neque hinc fiet, ut in hoc argumento dicebatur, perfectiorem fore relationem creatam in suo genere, quippe afferentem proprium *esse* existentiæ, quàm increatam in suo. Nam ad hoc satis constat ex illis, quæ *in 1. tomo tract. 3. disp. 3. n. 43.* diximus, ubi explicuimus, quomodo non proveniat ex perfectione simpliciter, sed potiùs ex imperfectione simpliciter, quòd sapientia creata (& idem de relatione creata dicendum est) afferat proprium *esse* existentiæ. Sicut etiam ad summam perfectionem divinarum relationum provenientem illis ex divina essentia spectat, ut non afferant proprium *esse*: alioqui non constituerent unum per se cum Deo: imo neque essent quid substantiale, nec cùm divina essentia identificatum: nec tandem in ipso Deo reperirentur, ut *num.* 50. dicebamus.

§. XII.

Duo alia argumenta pro opposita sententia, & occursus ad illa.

57. Tertium fundamentum. Tertium fundamentum est, quòd si relationes divinæ existerent per existentiam absolutam divinæ essentiæ, & non per existentias relativas, hoc ideò esset, quia essentia divina unà cum sua existentia absoluta intimè imbibitur per modum transcẽdentis in illis, & ita tribuit eis suum *esse* existentiæ, superfluitque in illis aliud *esse* existentiæ relativum: sed prædictæ relationes non possunt sic reddi existentes à divina essentia: ergo, &c.

Major videtur certa. Quia non potest aliquid imbibi in alio secundum aliquam rationem, & non cõmunicari ei prædicta ratio. Et ideò si divina existentia includitur per modum transcendentis in relationibus, communicabit se illis secundum hanc rationem, reddendo eas perfectissimè existentes: & per consequens superfluent in eis aliæ existentiæ ad id præstandum. Minor autem etiam constat. Quoniam existentia est ultima actualitas adveniẽs post ea, quæ pertinent ad rationem formalem & atomam alicujus rei: id autem, quod habet imbibi in alio per modum transcendentis, non sic advenit: & propterea repugnat, quod ab essentia divina, ut inclusa per modum transcendentis in relationibus, habeant ipsæ *esse* existentiæ.

58. Diluitur. Respondetur negando majorem. Et ad probationem dicendum est, quòd sicut essentia divina per modum transcẽdẽtis imbibita in relationibus non tribuit eis quòd sint intelligentes: quia licèt essentia, quæ imbibitur, sit ipsum *intelligere* Dei, non tamen imbibitur, ut est sub hoc conceptu expresso, eo quod ad prædictum conceptum expressum requiritur quoddam connotatum, quod non habet: ut est sub conceptu transcendentis, ut suprà *disp. 5. n. 72.* dictum est. Ita licet divina essentia, quæ habet rationem transcendentis, sit sua existentia; non tamen transcenditur sub conceptu expresso existentiæ: quia deest illi prædictum connotatum. Et ideò, ut est sub hoc conceptu transcendentis, non communicat rei, in qua transcenditur, *esse* existentiæ; licet communicet ei illam realitatem, quæ de se est sufficiens ad hoc, ut eo ipso, quòd connotet prædictum connotatum, tribuat *esse* existentiæ absolutum. Quod autem sit hoc connotatum, & quomodo ibidem desit? satis constat ex illis, quæ *in 1. tomo tract. 4. disp. 7. à n. 72. & in hoc tractatu disp. 5. num. 73.* diximus.

Unde existentia divinæ essentiæ non reddit relationes existentes, nisi quatenus consideratur per modum ultimæ actualitatis, & muneris pertinentis ad lineam divinæ essentiæ sub conceptu essentiæ & naturæ, habetque esse talis conditionis, ut postquam reddit existentem ipsam divinam essentiã, extenditur secundariò ad terminanda, & actuanda omnia divina, trahendo illa ad unum & idem *esse* existentiæ, ut hac ratione constituant cum ea unum per se perfectissimè tale.

Quartum fundamentum est. Quòd ex opposita sententia sequerentur quatuor absurda. Primum. Hanc propositionem esse concedendam, *Pater divinus est ad se:* quod est contra relationem relativi, cujus *esse* est ad aliud. Secundum. Non esse processiones in Deo: cùm tamen fides oppositum doceat. Tertium. Personas non constitui proprietatibus relativis: cujus contrarium tuentur cõmuniter Theologi. Quartum. Humanitatem Christi Domini, vel non existere absolutè & simpliciter; vel non existere per existentiam Verbi divini: quorum prius pugnat cum his, quæ ex fide habemus; posterius vero cũ illis, quæ D. Thomas *3. p. q. 17. art. 2.* docet. 59. Quartum fundamentũ ab inconvenientibus. D. Thom.

Sequela quoad priorem partem probatur. Quoniam id, quod existit existentia absoluta, est ad se. Quoad secundam verò partem etiam constat. Quoniam ad veram processionem, seu productionem requiritur productio alicujus *esse* existentiæ: sicut ad corruptionem, & desitionem requiritur amissio, & destructio *esse* ejus rei, quæ perit. Constat autem, *esse* absolutum divinæ essentiæ non produci. Quoad tertiam vero partem suadetur. Nam forma constitutiva alicujus rei debet illi tribuere aliquod *esse* existentiæ: & propterea *esse* existentiæ semper est effectus formalis formæ. Quoad ultimam verò partem videtur constare. Ex eo quòd, si personalitas Verbi non existeret per propriam existentiam relativam, sed tantùm per absolutam, & communem tribus personis, tunc humanitas solùm uniretur cum prædicta existentia mediatè: siquidem solum mediatè unitur divinæ essentiæ, & rationibus absolutis communibus tribus personis: & ita, vel non existeret absolutè & simpliciter: quia existere tantùm mediatè non est existere absolutè & simpliciter; vel existeret per propriam existentiam creatam.

Respondetur negando sequelam quoad omnes ejus partes. Et ad probationem primæ dicendũ est, aliud esse, an id, quod subest existentiæ, sit ad se; aliud verò, an existentia ipsa sit ad se, seu quid absolutum. Licet ergo existentia, tam in rebus absolutis, quàm relativis, sit ad se; nihilominùs id, quod in relativis subest existentiæ, potest esse ipsa ratio relativa. Et ideo, quia in hac propositione, *Pater est à se*, ly *est* denotat, juxta communem modum concipiendi Theologorum, quòd illud, quod subest existentiæ, est ad se: propterea prædicta propositio negari debet ex vi & rigore sermonis; quamvis hæc possit concedi. *Pater existit ad se*, & debeat concedi ista, *Patris existentia est ad se.* 60. Occurritur ad primum absurdum.

Ad probationem verò secundæ partis sequelæ respondetur, quod ad veram processionem satis est productio existẽtiæ, aut communicatio illius, vel jam productæ, vel quæ sit à se, ut in præsenti cõtingit. Et propterea in creatis satis est ad productionem hominis, quòd ei communicetur existentia animæ rationalis; licet per generationem hominis talis Ad secundũ.

talis existentia non producatur: & data albedine separata produceretur album, si albedo illa cum suo *esse* existentiæ uniretur alicui corpori.

Ad tertium. Ad probationem autem tertiæ partis dicendum est, quòd ad rationem formæ constitutivæ in *esse* personæ sufficit, quòd tribuat rationem subsistendi incommunicabiliter, & quòd hæc ratio quodammodò determinet ad hoc, ut existentia alterius formæ, aut quasi formæ subsistentis in persona constituta uniatur cum illa, & tribuat ei *esse* existentiæ: ut ita possit ibidem unitas per se excludens duplex *esse* existentiæ inveniri, & salvetur, quòd illa existentia habet esse quasi effectum formalem, saltem ex parte modi concipiendi, formæ subsistentis in illa persona.

61. Ad quartum. Ad probationem tandem ultimæ partis ejusdem sequelæ dicendum est, dupliciter posse aliquid uniri alicui mediatè. Primò, ita ut unio hæc tantùm sistat in illo, cui dicitur immediatè uniri; & non pertingat usque ad illud, cum quo mediatè uniri asseritur: sicut intellectus unitur mediatè tantùm cum materia prima hominis, quia ejus unio tantùm sistit in anima rationali; non verò ultrà tendit ad uniendum se cum ipsa materia; sed tantùm dicitur esse unitus mediatè cum materia: quia unitur immediatè cum anima, & anima est immediatè unita cum eadem materia.

Secundò, quia ejus unio non sistit in extremo, cui immediatè, & per prius unitur; sed mediante isto transit, & unitur cum altero. Et dicitur uniri huic mediatè, quoniam non unitur ei, nisi quatenus priùs unitur alteri: quo pacto existentia in creaturis, iuxta mentem D. Thomæ, unitur mediante forma materiæ primæ, quia non nisi actuata per illam potest existere, nec existentia unitur ei, nisi quatenus per priùs communicatur eidem formæ. Quod igitur unitur alteri mediatè primò modo, non participat in se effectum, aut quasi effectum formalem illius. Et propptereà intellectus sic unitus mediatè cum materia prima non tribuit illi, quòd intelligat. At quod unitur alteri mediatè secundo modo, participat ab eo suum quasi effectum formalem, ut in exemplo adducto materiæ primæ, cui sic unitur mediatè existentia totius, & formæ cernitur.

Quare, cùm existentia absoluta Verbi uniatur mediatè hoc posteriori modo cum humanitate, & è contra: quia prædicta existentia unitur illi, ut priùs unitur cum personalitate Verbi, & ut determinata per illam: & nequit personalitas Verbi, ut existens per illam existentiam, uniri, quin etiam ipsa existentia, quatenus priùs unita eidem personalitati, uniatur etiam humanitati: inde est, ut humanitas in se participet hunc quasi effectum formalem existendi ab ipsa existentia divina Verbi, sitque absolutè & simpliciter existens.

§. XIII.

Fundamentum ultimum contrariæ sententiæ cum suis confirmationibus, & animadversio notatu digna ad horum solutionem.

62. Vltimum & pincipale argumentū. VLtimum, & potissimum hujus sententiæ fundamentum est. Quoniam tres relationes divinæ sunt ex vi sua tres entitates, sive realitates actuales inter se realiter, & à divina essentia ratione distinctæ: ergo habent tres existentias relativas realiter inter se, & ratione à divina essentia distinctas. Consequentia videtur legitima. Quoniam existentia alicujus rei nihil est aliud, quàm ejus entitas, aut realitas actualis. Et ideò hoc ipso, quòd aliquid habeat veram entitatem, sive realitatem actualem, est existens. Antecedens autem probatur. Nam prædictæ relationes ex vi suarum linearum sunt tres realitates: quia ex vi talium linearum opponuntur realiter relativè: ergo cùm non sint ex vi sua tres realitates potentiales, seu in potentia tantùm, quia hoc imperfectionem magnam dicit, erunt utique ex vi suarum linearum tres realitates actuales. Maximè, quia esse realitatem actualem, seu in actu, & realitatem potentialem, sive in potentia tantùm, opponuntur immediatè: & ita quod ex vi sua non fuerit realitas in potentia tantùm, erit ex vi sua realitas in actu, seu actualis.

Confirmatur. Nam prædictæ relationes ex vi sua, & intra propriam lineam sunt tres realitates dimanantes actu per dimanationem virtualem à divina essentia, eo quòd comparantur ad illam per modum proprietatum personalium: ergo ex vi sua dicunt propriam realitatem actualem, & ex se existentem. Patet consequentia. Quia sicut id, quod in potentia tantùm dimanat, habet esse ens possibile: ita id, quod ab intrinseco, & ex vi sua habet dimanare actu ab alio, est ab intrinseco ens actuale, & existens: quippe quod non est præcisè quid possibile, ut ex se patet; neque quid futurum, siquidem hoc non actu dimanat, sed dimanabit: ac proinde erit ens ex vi sua præsens & existens. Confirm. 1.

Confirmatur secundò. Quoniam multiplicato concreto multiplicari debet forma constitutiva ejus, sicut multiplicato homine multiplicatur anima: sed tres divinæ relationes sunt tres realitates actuales, & existentes, secundùm quam rationem sunt concreta coalescentia, aut quasi coalescentia ex realitate propria earum, & ex sua actualitate, ac existentia: ergo multiplicatis his concretis, ut reverà multiplicantur, siquidem sunt tres realitates secundùm ea, quæ sunt suæ lineæ actu à parte rei inventæ, non poterit non forma constitutiva horum concretorum, nempe actualitas, seu existentia, multiplicari: & per consequens habebunt proprias existentias relativas. Confirm. 2.

Respondetur prænotando, quòd ex his, quæ in creaturis contingunt, debemus seclusis imperfectionibus manuduci ad cognoscenda divina. In creaturis igitur, v.g. in composito substantiali, essentia actualis, & existentia distinguuntur realiter, ut ex D.Thoma N.Complutenses *in lib. Physicorum disp. 3. num. 64.* tangunt: & essentia actualis, prout distincta ab existentia, importat actualitatem (ut sic dicamus) essentialem, seu ad ordinem essentiæ pertinentem: ac proinde dicit eadem prædicata essentialia, quæ importat eadem essentia sub statu possibilitatis, quatenus in se (ut sic dicamus) incipiunt esse aliquid, non verò solùm habent esse in sua causa: ac proinde dicit prædicta prædicata connotando existentiam actualem, seu prout habent primam actualitatem ad ordinem essentiæ pertinentem, & connotant ultimam actualitatem ad ordinem existendi spectantem, scilicet existentiam ipsam: ideoque hæ duæ actualitates distinguuntur, ex eo quòd licet quælibet connotet aliam, attamen essentia, ut actualis actualitate ad ordinem essentiæ pertinente, tantùm importat in recto actualitatem quamdam (ut sic loquamur) vialem, & tendentem ad ulteriorem, & ultimam actualitatem ad ordinem existendi spectantem, scilicet existentiam. 63. Animadversio pro solutione ultimi fundamenti, N. Comp.

64. Et propter hanc rationem, licet utraque actualitas communicetur creaturis à suis causis; nihilominus aliter, & aliter comparantur cum eis, ut accipiunt prædictas actualitates. Nam, ut sunt in *egredi*, & *fieri* à suis causis, seu ut terminant prædi-

ctum *fieri*, ut est in *exerceri*, & nondum est in ultimo sui exercitij accipiunt *esse* essentiæ actualis, prout *esse* actuale dicit actualitatem ad ordinem essentiæ pertinentem: at quatenus sunt in facto esse, seu terminant suum *fieri*, ut est in ultimo sui exercitij requisito ad hoc, ut tribuat suo effectui, quòd absolutè & simpliciter sit, accipiunt à suis causis ultimam actualitatem ad ordinem existendi spectantem, nempe ipsam existentiam. Nam cùm prior illa actualitas antecedat istam, & hæc sit actualitas ultima: idcircò illa tribuitur à causis, dum ejus causalitates non sunt in ultimo sui exercitij; hæc verò communicatur, dum prædictæ causalitates sunt in *exercito esse*, seu in ultimo sui exercitij, aut (ut alij loquuntur) dum intelliguntur esse exhaustæ quoad omne exercitium, quod requiritur ad tribuendum suo effectui, v. g. composito substantiali, quòd absolutè & simpliciter sit: & ita prædictæ actualitates differunt etiam in hoc, quòd actualitas ad ordinem essentiæ spectans non tribuit essentiæ, quòd absolutè & simpliciter sit actualis, aut absolutè & simpliciter sit; sed cum addito, scilicet, actualitate (ut sic loquamur) essentiali, seu ad ordinem essentiæ pertinente: cum tamen actualitas ad ordinem existentiæ spectans tribuat essẽtiæ, quòd absolutè & simpliciter sit actualis, habeatque absolutè & simpliciter quòd sit.

Quomodo juxta modò dicta philosophandum in divinis.

Ascendendo igitur ex creaturis ad Deum dicimus, quòd sicut in creaturis, v. g. in composito substantiali, distinguitur essentia actualis actualitate (ut sic dicamus) essentiali, seu pertinente ad ordinem essentiæ ab actualitate suæ existentiæ: ita etiam in divinis propria ratio formalis attributorum, & relationum, adhuc ut sunt actuales actualitate propriæ rationis formalis, & pertinente ad suam lineam, & (ut sic dicamus) actualitate essentiali, ac correspondente actualitati repertæ in creaturis, & spectanti ad ordinem essentiæ, distinguuntur virtualiter ab existentia, per quam existunt. Et similiter ipsa essentia divina, ut intelligitur esse actualis ea actualitate, qua æquivalet, & correspondet prædictæ actualitati creatæ, distinguitur ex parte nostri modi concipiendi à se ipsa, ut æquivalet actualitati nostræ existentiæ.

65. Et sicut essentia actualis creata, ut dicit actualitatem pertinentem ad ordinem essentiæ importat primam actualitatem, quæ ei competit mediantibus causalitatibus suarum causarum, & connotat ultimam actualitatem, nempe ipsam existentiam: ita etiam attributa, & relationes, ut dicunt actualitatem suarum linearum præcisè, & correspondent essentiis, aut rationibus formalibus creatis, ut præcisè actualibus actualitate ad ordinem essentiæ spectante, dicunt suas proprias rationes formales, ut sunt actuales actualitate prima, quam habent, quæque eis ex vi suæ lineæ competit: & connotant ultimam actualitatem alterius lineæ, scilicet existentiam absolutam, per quam existunt. Et similiter ipsa essentia divina, ut præcisè concipitur, quatenus est actualis actualitate correspondente actualitati pertinenti ad ordinem essentiæ, quæ in creaturis reperitur, tantùm concipitur, ut habens suam actualitatem primam; non verò ut gaudens sua actualitate ultima; licèt in eadem essentia ambæ actualitates pertineant ad eamdem lineam, & solùm ex parte nostri modi concipiendi distinguantur, ut constat ex illis, quæ *in 1. tomo tract. 3. disp. 4. dub. 1. & 2.* diximus.

Et quemadmodum essentia creata ejusdem compositi substãtialis, ut est actualis, actualitate nuper dicta, dicit actualitatem vialem, ratione cujus prædictum compositum est in *egredi*, & *fieri*, seu terminat suum *fieri*, ut nondum est in ultimo sui exercitij, non tamen est ratione illius in *egresso*, aut *facto esse*, seu ratione ipsius non terminat suum *fieri*, ut est in ultimo sui exercitij: quia ad hoc ulteriùs desideratur alia actualitas, quæ non sit vialis, per quamque formaliter res intelligatur in *facto esse*. Sic attributa, & relationes divinæ, ut præcisè habent actualitatem correspondentem huic actualitati essentiæ creatæ, tantùm sortiuntur actualitatem quasi vialem, idest, non ultimam actualitatem, per quam ultimatè (modo statim explicando) sunt in actu: & per hanc actualitatem non ultimam sunt in *dimanari* virtualiter ab essentia divina, non verò in *dimanato esse* (si sic licèt loqui) ab eadem essentia; sed ad hoc desideratur ulterior alia actualitas ratione ratiocinata distincta, nempe, ipsa actualitas existentiæ, per quam non sint in *dimanari*, sed in *dimanato esse*, seu per quam terminent dimanationem sui ab essentia, prout talis dimanatio est in ultimo sui exercitij. Et pari ratione divina essentia, ut intelligitur habere præcisè similem actualitatem, non verò ultimam, licèt non possit concipi ut in *dimanari*, quia ipsa sub conceptu essentiæ à nulla ratione priori dimanat: at dicit actualitatem talis conditionis, ut si per impossibile posset aliquomodo dimanare, non intelligeretur per illam esse in *dimanato esse*, sed in *dimanari*.

Ex quo etiam fit, quòd sicut essentia creata prædicti compositi substantialis, ut est actualis actualitate ad ordinem essentiæ tantùm spectante, non habet actualitatem, qua absolutè & simpliciter sit talis, sed cum addito diminuente, si per esse actuale intelligatur ea actualitas, per quam absolutè & simpliciter res dicitur esse extra suas causas, aut absolutè & simpliciter esse; è contrà verò eadem essentia, ut est actualis actualitate existentiæ, dicit actualitatem absolutè & simpliciter talem, prout actualitas absolutè & simpliciter talis denotat eam actualitatem, per quam absolutè & simpliciter dicitur res esse extra suas causas, & quòd absolutè & simpliciter sit. Ita attributa, & relationes divinæ, ut dicunt actualitatem correspondentem priori illi actualitati compositi substantialis, non intelliguntur esse actuales actualitate absolutè & simpliciter tali, prout actualitas simpliciter talis denotat id, per quod res est omninò extra suam rationem à priori, à qua dimanat; sed actualitate cum addito, nempe, actualitate correspondente, seclusis imperfectionibus, actualitati creaturarum pertinenti ad ordinem essẽtiæ: ac proinde actualitate, per quam tantùm quodammodò sit extra suam rationem à priori. Et ita præcisè ratione hujus actualitatis sunt quodammodò intra divinam essentiam tanquam in principio, à quo dimanant, in quoque quodammodo continentur, quatenus ex vi hujus nondum habent ab ea actualitatem, per quam absolutè & simpliciter sint; sed talis actualitas restat eis accipienda: at per actualitatem posteriorem correspondentem ultimæ actualitati essentiæ creatæ, scilicet existentiæ, habent esse in ultima actualitate, per quam in sensu jam insinuato simpliciter sunt extra principium, à quo dimanant: & de eis absolutè & simpliciter dicitur, quòd sint. 66.

Et similiter essentia divina, ut correspondet etiam priori illi actualitati creaturarum, & concipitur expressè, & præcisè sub hoc conceptu, non intelligitur ut habens suam ultimam actualitatem, per quam absolutè & simpliciter sit, sed actualitatem cum addito jam insinuato; secùs verò, ut concipitur expressè sub ultima actualitate existentiæ. 67.

existentiæ: tunc enim concipitur expressè, ut absolutè & simpliciter est sub ultima actualitate, & ut absolutè & simpliciter est: & per consequens, ut dicit actualitatem talis conditionis, quòd si posset dimanare ab aliqua ratione à priori, tunc ex vi illius non esset quodammodò intra illam, & quodammodò extra eam; sed in sensu jam explicato esset absolutè & simpliciter extra illam.

Diximus, quòd si actualitas absolutè & simpliciter talis dicit actualitatem, per quam res absolutè & simpliciter est extra suam rationem à priori, tunc tam relationes, quàm attributa, necnon divinam essentiam, ut sunt sub sua prima actualitate, & præcisè correspondent actualitati essentiæ creatæ spectanti ad ordinem essentiæ, nō dicere actualitatem absolutè & simpliciter talem, sed cum addito, nempe actualitatem, per quam tantùm sunt extra illam quodammodò. Quoniam si loquamur de actualitate absolutè & simpliciter tali, prout excludit potentialitatem simpliciter, sive omnem potentialitatem, aut potentialitatis vestigium; tunc prior illa actualitas divinæ essentiæ, attributorum, & relationum est actualitas absolutè & simpliciter, imò perfectissimè talis.

68. Et ratio est. Quia omnia illa habent omnem actualitatem excogitabilem, pertinentem tamen ad suam lineam. Et ideò essentia divina absque distinctione virtuali, cum distinctione solùm ex parte nostri modi concipiendi, est ipsa vis ad intelligendum, ipsaque intellectio, necnon & existentia sui: quia cuncta ista pertinent ad suam lineam. Et similiter attributa, v.g. voluntas, est sua vis ad volendum, & ipsamet volitio absque distinctione virtuali; quia totum hoc, non verò ipsa actualis existentia, pertinet ad suam lineam: & per consequens tam essentia, quàm attributa, & cætera alia, ut habent priorem illam actualitatem, habent illam per modum actus purissimi, prout actus purissimus excludit omnem potentialitatem.

§. XIV.

Occurritur ex dictis ultimo argumento cum suis confirmationibus.

69. *Et dictis solvitur argumentum.* EX hic ergo ad argumentum respondetur distinguendo antecedens. *Sunt tres entitates, sive realitates actuales*: actualitatibus pertinentibus (ut sic dicamus) ad ordinem essentiæ, & correspondentibus præcisè similibus actualitatibus in creaturis repertis, per quas tantùm sint in *dimanari*, non verò in *dimanato esse* à divina essentia, seu terminent emanationem sui ut est solùm in *exerceri*, per quasque non habeant absolutè & simpliciter esse, concedendum est. Actualitatibus ultimis pertinentibus ad ordinem existendi, per quas sint in *dimanato esse* à divina essentia, seu per quas terminent dimanationem sui, prout intelligitur esse in ultimo sui exercitij, per quasque absolutè & simpliciter habeāt esse, negandum est. Quia sumpta actualitate hoc secundo modo, non est in eis triplex actualitas, sed unica, per quam omnes illæ redduntur actuales. Et deinde neganda est consequentia. Quoniam existentia non dicit actualitatem pertinentem præcisè ad ordinem essentiæ, per quam res tantùm sit in *fieri*, aut *dimanari*, seu tantùm habeat terminare dimanationem sui, ut nondum intelligitur esse in ultimo sui exercitij; sed actualitatem ultimam talis conditionis, ut per eam res sit in *dimanato esse*, seu terminet dimanationem sui, ut est in ultimo sui exercitij, habeatque absolutè & simpliciter esse. Quia existentia est ultima rei actualitas: & ideò intelligitur advenire in ultimo exercitij suæ dimanationis: ac proinde advenire ei post omnia alia, quæ intra proprium genus, v.g. substantiæ, illi conveniunt.

Ad probationem autem antecedentis, quatenus aliquo modo potest pugnare contra hanc solutionem, dicendum est, non colligi ex hoc, quòd relationes divinæ sint tres realitates relativè oppositæ ex vi suæ lineæ, & non sint potentiales, seu realitates in potentia tantùm, debere esse actuales ex vi ejusdem lineæ præcisè per actualitatem ultimam, per quam sint in *animato esse*, quæque pertineat ad ordinem existendi, ut aliquo modo distinctum ab ordine (ut sic loquamur) essentiæ, sive rationis formalis existentis per illam. Quia actualitas hæc non est actualitas pertinens ad lineam attributorum, aut relationum; sed solùm ad lineam divinæ essentiæ, quæ utrumque ordinem debet dicere: ne si prædicta actualitas pertineret ad quamlibet ex his lineis, amittatur (ut probatum est) unitas per se perfectissima, quæ in divinis reperiri debet: & ne multiplicentur in Deo æternitates, & immutabilitates, colligaturque existentiam absolutam divinæ essentiæ non esse infinitè perfectam, ut ostensum est. Et ita ad hoc, ut relationes divinæ ex vi suæ lineæ non sint realitates potentiales, satis est quòd sint actuales per modum actus purissimi ea actualitate, quæ præcisè pertinet ad suam lineam, quæque pertinet ad ordinem (si sic licet loqui) essentiæ, seu (ut meliùs, & propriùs dicamus) ad ordinem rationis formalis relativæ, prout distinctæ virtualiter ab ordine existendi. Sicut ad hoc, quòd voluntas non sit in divinis realitas potentialis, satis est, quòd sit actualis per modum actus purissimi intra suam lineam pertinentem ad ordinem essentiæ præcisè, itaut sit ipsa vis ad volendum, & ipsa actualis volitio absque distinctione virtuali, & non requiritur, quòd à sua propria linea habeat actualitatem existendi, ut ex rationibus factis satis constat.

Ex quo etiam ad id, quod in probatione antecedentis additur, satis constat. Quoniam licèt inter esse realitatem in potentia tantùm, & esse realitatem actualem, prout realitas ista posterior dicit actualitatem primam, quæ convenit rei intra suam propriam lineam, per quamque (modo dicto) est in *fieri*, aut *dimanari* à sua causa, aut quasi causa, non detur medium in formis, aut quasi formis: & propterea de eis, & de concretis illarum, ut concreta illarum sunt, loquendo, id, quod nondum est adhuc in *fieri*, aut, *dimanari*, debet esse ens tantùm in potentia. Cæterùm inter ens, seu realitatem in potentia tantùm, & realitatem in actu actualitate ultima, per quam illa realitas est omnino extra suas causas, aut quasi causas, id est, in *facto* aut *dimanato esse*, quæque coincidit omninò cum existentia, debet necessariò dari medium, nempe, actualitas prima pertinens ad ordinem essentiæ, ut aliquo modo distinctæ ab ordine existendi, per quam realitas illa non sit in *facto* aut in *dimanato esse*, sed tantùm in *fieri*, aut in *dimanari*, &c. modo explicato. 70.

71. *Diluitur prima confirmatio.* Ad primam confirmationem constat ex dictis, concedendum esse antecedens, & negandam consequentiam. Et ad probationem patet etiam ex dictis, quomodo divinæ relationes ex vi suæ lineæ non habeant tantùm in potentia dimanare à divina essentia; sed ex vi sua sint semper actù in *dimanari* ab illa; quamvis ex vi suæ lineæ præcisè non sint in *dimanato esse* ab eadem. Itaque prædictæ relationes semper & necessariò sunt in *dimanari* à divinæ

divina essentia, semperque & necessariò sunt in *dimanato esse* ab illa: cæterum illud prius habent ex vi suæ lineæ; hoc tamen posterius convenit eis ex vi alterius lineæ, nempe ex vi existentiæ absolutæ divinæ essentiæ pertinentis ad lineam ejusdem essentiæ: quia, ut sæpè diximus, ordo existendi, & ordo essentiæ Dei spectant ad lineam divinæ essentiæ: ac proinde sunt tantùm distincti ex parte nostri modi concipiendi. Unde ad hoc, ut prædictæ relationes non concipiantur præcisè ut possibiles, vel ut futuræ ex vi suarum lineam, satis est, quòd ex vi earum semper & necessario sint in *dimanari* à divina essentia, & ab eadem, ut dicit actualitatem suam ultimam, per quam existit, habeant semper & necessariò, quòd sint in *dimanato esse*.

72. Enodatur secunda. Ad secundam confirmationem patet etiam ex dictis, concedendam esse majorem, si concretum multiplicetur, quatenus est constitutum per suam formam, seu, si hæc multiplicatio fiat substantivè; secùs verò, si concretum non sic multiplicetur. Cæterùm hoc concretum, *realitas actualis, & existens*, prout ly *actualis* dicit actualitatem ultimam concidentem cum existentia, per quam res redditur formaliter existens, non multiplicatur in tribus relationibus divinis, ita ut sit tres realitates existentes substantivè, seu, ita ut multiplicentur, quatenus constitutæ sunt per prædictam actualitatem ultimam. Quia etsi sint tres habentes unam & eamdem actualitatem ultimam, unamque & eamdem existentiam; non tamen sunt sic actuales & existentes per tres actualitates jam dictas, tresque existentias; sed per unicam & eamdem.

Sicut, licèt humanitas Christi Domini, & Verbum sint duo habentes existentiam, prout esse habens illam extenditur ad id, quod existit, & ad id, quod coexistit; non tamen ibi sunt duæ existentiæ, sed unica & eadem, per quam utrumque suo modo existit, seu per quam unum ex his extremis, nempe Verbum, existit, & alterum, nimirum humanitas, coexistit, ut ex D. Thoma *in 5. tomo hujus nostri Cursus* explicantes articulum 2. q. 17. contentæ *in 3. part.* ejusdem S. Doctoris latiùs dicemus. Et similiter, licèt materia, & forma in composito substantiali sint duæ partes, & per modum partium existentes; non tamen sunt ibi duæ existentiæ, ut nostri Complutenses *in lib. Physicorum disput. 3. q. 5. & 6.* satis probant. N. Compl.

Unde prædictæ relationes divinæ solùm multiplicantur in *esse* realitatum actualium substantivè, prout realitas actualis dicit actualitatem primam, per quam sunt in *dimanari*, seu terminant dimanationem sui, ut non intelligitur esse in ultimo sui exercitij, ac proinde habent (ut sic dicamus) quasi tendere ad actualitatem ultimam, per quam sint in *dimanato esse*, seu per quam terminent dimanationem sui, prout intelligitur esse in ultimo sui exercitij, per quamque absolutè & simpliciter sint. Et ideò solùm multiplicantur in *esse* realitatum actualium, prout actualitas dicit id, per quòd sunt proximè capaces, ut actuentur per actualitatem ultimam existentiæ divinæ essentiæ.

§. XV.

Objectio quædam, ex cujus solutione, quæ nuper diximus, illustrantur.

73. Objectio contra omnia supradicta. Nec obest, si contra omnia ferè, quæ in hac solutione diximus, obiicias, quòd divinæ relationes non habent ex vi suarum linearum esse in *dimanari* à divina essentia, si semel ex vi earumdem linearum non habent, quòd sunt in *dimanato esse* ab illa: ergo ex vi sua nullam dicunt actualitatem, adhuc pertinentem ad ordinem (ut sic loquamur) essentiæ, seu ad ordinem rationis formalis, & actualis ea actualitate, quæ tribuit proximam capacitatem ad existentiam: siquidem per hanc actualitatem habitam ex vi alicujus lineæ habet res esse in *dimanari*, aut *fieri*. Consequentia videtur perspicua. Antecedens autem probatur. Quoniam cùm ratio formalis relationis sit omninò indivisibilis, oportet, ut non sit partim intra, & partim extra principium, à quo virtualiter dimanat; sed quòd sit, vel omninò intrà, ac proinde non sit adhuc in *dimanari*; vel omninò extrà, & per consequens sit ex vi sua in *dimanato esse*, si semel ex vi sua habet, quòd sit in *dimanari*, seu quòd terminet dimanationem illam, prout est (ut sic dicamus) in initio sui exercitij.

Adde primò, quòd rationes, quibus suprà *n. 13.* & deinceps ostendimus, non dari in divinis tres increatos, aut tres æternos, videntur etiam suadere, non dari tres dimanantes à divina essentia: ergo etiam suadebunt, quòd vel non dantur tres habentes actualitatem primam, per quam sint in *dimanari*, ac proinde relationes divinas esse realitates quasdam potentiales; vel dari tres increatos, & tres æternos, saltem relativè: quod sine triplici existentia relativa admitti nequit. Consequentia videtur legitima. Antecedens autem probatur. Quoniam cui ex vi sua competit proprium *dimanari*, & non ab alio tanquam à causa, habet proprium esse quid increatum, & per consequens proprium esse durans. Quia sicut omne habens proprium *esse* quid creatum, gaudet propria duratione, ita & quod ex vi sua sortitur esse quid increatum. Roboratur eadem objectio 1.

Adde secundò, quòd post actualitatem existentiæ adveniunt in creaturis proprietates earum: & prædictæ creaturæ non censentur esse in *facto esse* absolutè & simpliciter, usquedum habeant, tam *esse* essentiæ, & existentiæ, quàm proprietates omnes ex essentia illa existenti dimanantes: ergo nec existentia erit ultima rei actualitas, neque erit id, per quod res est absolutè & simpliciter in *facto esse*: ac proinde ruet totum ferè fundamentum præcedentium solutionum, quas huic ultimo argumento, & ejus confirmationibus adhibuimus. Amplius roboratur.

74. Dissolvitur objectio. Respondetur enim ad objectionem negando antecedens. Et ad probationem occurrendum est ex quadam doctrina, quam adducunt ad aliud intentum N. Complutenses *in lib. Physicorum disp. 3. n. 63.* Quòd sicut materia prima in illo priori, in quo secundùm suum *esse* realis essentiæ intelligitur causare formam substantialem, & compositum quoad *esse* realis essentiæ, quam dicunt, tantùm intelligitur quasi extra causam efficientem; non verò in statu sistendi, quem nomen existentiæ significat, sed (ut sic dicamus) in statu viali, & in *egredi*: sicut solùm habet causare compositum ipsum ut in *egredi*: ideoque tam ipsa, quàm compositum solùm intelliguntur habere à causa efficienti suam essentiam realem; non verò existentiam, per quam constituuntur in esse simpliciter extra causas. Ita in præsenti divinæ relationes, ut intelliguntur esse in *dimanari*, solùm habent à divina essentia, ut à quasi causa earum, suam rationem formalem relativam, seu (si sic licet loqui) suam essentiam relativam; non tamen habent, quod sint in *dimanato esse*: ac proinde in illo priori non intelliguntur habere existentiam, per quam sint in *dimanato esse*, & absolutè ac simpliciter extra illam quasi causalitatem divinæ essentiæ circa illas. N. Compl.

Cæterùm, sicut cùm dicimus, materiam v. g. esse tunc in *egredi*, non est sic intelligendum, quòd secundùm

secundùm suam putam potentialitatem subjectivam nudè consideratam partim sit intra causam,& partim extra, quasi aliquid illius puræ potentialitatis exierit à sua causa, & aliquid intra illam remaneat; sed quia, licet tunc totam suam puram potentialitatem essentialem habeat ab agente, non tamen omne id, quod intra proprium genus substantiæ debet in instanti generationis habere:quia deest illi, tum actualitas ad ordinem essentiæ spectans, quam participat à forma: tum etiam existentia, seu coëxistentia in toto, per quam constituitur omninò extra causas. Ita in præsenti, proportione tamen servata, philosophandum est. Unde divinæ relationes eatenus dicuntur esse in *dimanari*, quatenus nondum habent ultimam actualitatem existentiæ; licet habeant primam actualitatem, idest, omnem illam actualitatem, per quam tendunt, seu sunt proximè coaptatæ in ordine ad ultimam actualitatem.

75. Occurritur ad illud, quod primò adducitur pro roboranda objectione.

Ad id autem, quod in hac objectione primo loco additur, dicendum est, quòd in primis rationes à nobis factæ probant, dandos esse tres increatos, & tres æternos realiter distinctos,& realiter procedentes in divinis,si semel dantur tres existentiæ relativæ.Cæterùm ex eo,quod dentur tres relationes, quæ ex vi suarum linearum sint in *dimanari* virtualiter à divina essentia, non sequitur danda esse tria increata,aut tria æterna realiter procedentia.

Deinde addendum est,adhuc non sequi,dari tria increata,aut tria æterna virtualiter procedentia; aut dimanantia. Quia etsi id,quod est in *dimanari*, seu terminat suam dimanationem,ut nondum est in ultimo sui exercitij,debeat etiam esse id,quod in sequenti signo est in *dimanato esse*; non tamen oportet, ut per id ipsum, per quod est in *dimanari*,sit in *dimanato esse*. Et ideo potest per aliquid, quod sit suæ lineæ,esse in *dimanari*,atque adeò habere proprium sibi *dimanari*; cùm tamen per aliquid alterius lineæ sit in *dimanato esse*: & per consequens, si plura divina habuerint unum & idem esse existentiæ divinæ, per quam sint in *dimanato esse*, non erunt plura increata,pluraque æterna: quia ad hoc requiritur pluralitas in *esse* existentiæ tribuente, quòd aliquid sit in *dimanato esse*.

76. Fit obviam ad id, quod secundò adducitur.

Ad illud autem, quod secundo loco additur dicendum est, quòd dum dicitur, existentiam esse ultimam actualitatem rei,intelligitur per distributionem(ut sic dicamus)accõmodam:ita ut id,quod respectu cujuscumque rationis formalis ultimo loco ei advenit, per quamque quoad prædictam rationem formalem est omninò in *facto esse*, sit ipsa existentia; non verò aliqua actualitas pertinens ad ordinem essentiæ, prout ordo iste aliquo modo distinguitur ab ordine existendi. Unde existentia substantialis, per quam existit compositum, v. g. substantiale, advenit ultimo eidem composito inter omnia, quæ intra lineam substantiæ ei competunt,datque illi,ut quoad substantialia sit absolutè & simpliciter in *facto esse*, ac proinde *factum esse* primarium absolutè & simpliciter tale.

Et deinde,si illa existentia posset extendi ad hoc, ut per illam existerent proprietates, & accidentia prædicti compositi, licet ut est ratio existendi ipsi composito, adveniret prius, quam accidentia; attamen, ut actualiter extenderetur ad communicandum se illis proprietatibus, non esset, usque dum essent ipsæ proprietates. Quia licet tota ejus entitas præesset, ex eo quod esset necessaria ad terminandum compositum; non tamen se communicaret cuilibet ex illis proprietatibus, v. g. quantitati, usquedum prædicta quantitas secundum suum *esse* essentiæ adveniret. Sicut, quia de facto singulæ proprietates accidentales completæ habent suum *esse* existentiæ accidentale, propterà hoc non advenit illis, usque dum habeant suum *esse* essentiæ actualis actualitate pertinente ad ordinem essentiæ: & prædictum *esse* existentiæ tribuit illis suum *factum esse* proportionatum eisdem: ita ut sit, vel *factum esse* secundarium, quoties accidens fit per dimanationem; vel primarium,& accidentale,dum fit per propriam actionem.

Unde etiam in divinis existentia divinæ essentiæ intelligitur ei ex parte nostri modi concipiendi advenire post *esse* essentiæ actualis actualitate spectante ad ordinem essentiæ, prout ex parte tantùm nostri modi concipiendi, & sine fundamento in Deo,*esse* essentiæ divinæ distinguitur ab *esse* existentiæ illius. Et si per impossibile posset habere aliquam rationem priorem, à qua dimanaret, tunc illud *esse* existentiæ, quia est *esse* existentiæ simpliciter,& *esse* primarium,simpliciter tribueret ei,quod esset in *dimanato esse* primariò, & in *dimanato esse* simpliciter. 77.

Et deinde prædictum *esse* existentiæ non intelligitur ut se extendens ad hoc,ut cætera alia divina reddat existentia, usquedum illa secũdum suum *esse* reale (ut sic dicamus) essentiæ, seu propriæ rationis formalis sint in *dimanari*: & eo ordine,quo sic dimanant,præstat eis,quòd sint in *dimanato esse*. Et propterea falsum est, quod in hoc additamento dicitur, scilicet, non esse res in *facto esse* absolutè & simpliciter,usquedum habeant omnes proprietates; licet præhabeant *esse* essentiæ, & existentiæ substantialis. Quia licet res non sit in omni *facto esse*, sive primariò, sive secundariò; sive substantiali, sive accidentali, per existentiam substantialem; est tamen, loquendo de *facto esse* substantiali, & primario, in *facto esse* absolutè & simpliciter per *esse* substantiale; & sermonem faciendo de *facto esse* accidentali, est in illo per *esse* accidentale, ut jam diximus. Et ita loquendo de *esse* existentiæ in omni sua amplitudine, prout ambit omne *esse* existentiæ, semper res est in *facto esse* per illud: quia semper ab aliquo *esse* existentiæ est res in suo *facto esse*,quodcumque illud sit.

ARTICULUS III.

Vtrùm relationes, quæ sunt in Deo, realiter ab invicem distinguantur?

AD tertium sic proceditur. Videtur, quod relationes, quæ sunt in Deo, realiter ab invicem non distinguãtur. Quæcumque enim uni & eidem sunt eadem, sibi invicem sunt eadẽ. Sed omnis relatio in Deo existens est idem secundùm rem cum divina essentia. Ergo relationes secundum rem ab invicem non distinguntur. Infra q. 30. art.1 corpo. art.2. cor. & pot. q.2. art. 5.& 6.corp.

¶ 2. Præterea. Sicut Paternitas, & Filiatio secundùm nominis rationem distinguuntur ab essentia divina, ita & bonitas, & potentia. Sed propter hujusmodi rationis distinctionem non est aliqua realis distinctio bonitatis, & potentiæ divinæ. Ergo neque Paternitatis, & Filiationis.

¶ 3. Propterea. In divinis non est distinctio realis,

realis, nisi secundum originem. Sed una relatio non videtur oriri ex alia. Ergo relationes non distinguuntur realiter ab invicem.

SED contrà est, quòd dicit Boëtius *in lib. de Trinitate* *, quòd substantia in divinis continet unitatem; relatio multiplicat Trinitatem. Si ergo relationes non distinguntur ab invicem realiter, non erit in divinis Trinitas realis, sed rationis tantùm: quod est Sabelliani erroris.

* Non mult. tum à fine lib.

RESPONDEO dicendum, quòd ex eo quòd aliquid alicui attribuitur, oportet, quod attribuantur ei omnia, quæ sunt de ratione illius. Sicut cuicumque attribuitur homo, oportet, quòd attribuatur ei esse rationale. De ratione autem relationis est respectus unius ad alterum, secundùm quem aliquid alteri opponitur relativè: Cùm igitur in Deo realiter sit relatio (ut dictum est*) oportet, quòd realiter sit ibi oppositio. Relativa autem oppositio in sui ratione includit distinctionem. Vnde oportet, quòd in Deo sit realis distinctio; non quidem secundum rem absolutam, quæ est essentia, in qua est summa unitas, & simplicitas; sed secundum rem relativam.

* Art. 1. hujus quæst.

Ad primum ergo dicendum; quòd secundùm Philosophum *in 3. Physicorum* * argumentum illud tenet, quòd quæcumque uni & eidem sunt eadem, sibi invicem sunt eadem, in his, quæ sunt idem re, & ratione, sicut tunica, & indumentum; non autem in his, quæ differunt ratione. Vnde ibidem dicit, * quod licèt actio sit idem motui, similiter & passio; non tamen sequitur, quod actio, & passio sint idem: quia in actione importatur respectus, ut à quo est motus in mobili; in passione verò, ut qui est ab alio. Et similiter licèt Paternitas sit idem secundùm rem cum essentia divina, & similiter Filiatio; tamen hæc duo in suis propriis rationibus important oppositos respectus, unde distinguuntur ab invicem.

* Lib. 3. Physic. text. 21. tom. 2.

* Lib. 3. Physic. text. 22. tom. 2.

Ad secundum dicendum, quòd potentia, & bonitas non important in suis rationibus aliquam oppositionem. Vnde non est similis ratio.

Ad tertium dicendum, quòd quamvis relationes, propriè loquendo, non oriantur, vel procedant ab invicem; tamen accipiuntur per oppositum secundùm processionem alicujus ab alio.

Conclusio.

In Deo est realis distinctio, non quidem secundùm rem absolutam, quæ est essentia, sed secundùm rem relativam.

ARTICULUS IV.

Vtrùm in Deo sint tantùm quatuor relationes reales, scilicet, Paternitas, Filiatio, Spiratio, & Processio?

AD quartum sic proceditur. Videtur, quòd in Deo non sint tantùm quatuor relationes reales, scilicet, Paternitas, Filiatio, Spiratio, & processio. Est enim considerare in Deo relationes intelligentis ad intellectum, & volentis ad volitum, quæ videntur esse relationes reales, neque sub prædictis continentur. Non ergo sunt solùm quatuor relationes reales in Deo.

Infra q. 30. art. 1. cor. & art. 2. corp. & ad 1.

¶ 2. Prætereà. Relationes reales accipiuntur in Deo secundùm processionem intelligibilem verbi. Sed relationes intelligibiles multiplicantur in infinitum, ut Avicena dicit. Ergo in Deo sunt infinitæ relationes reales.

¶ 3. Prætereà. Ideæ sunt in Deo ab æterno, ut suprà dictum est *. Non autem distinguuntur ab invicem, nisi secundùm respectum ad res, ut suprà dictum est. * Ergo in Deo sunt multò plures relationes æternæ.

* Q. 15. art. 1.

* Q. 15. art.

¶ 4. Prætereà, æqualitas, & similitudo, & identitas sunt relationes quædam, & sunt in Deo ab æterno. Ergo plures relationes sunt ab æterno in Deo, quàm quæ dictæ sunt.

SED contrà. Videtur, quòd sint pauciores. Quia secundùm Philosophum *in 3. Physicorum*, * eadem via est de Athenis ad Thebas, & de Thebis ad Athenas. Ergo videtur, quòd pari ratione eadem sit relatio de Patre ad Filium, quæ dicitur Paternitas: & de Filio ad Patrem, quæ dicitur Filiatio. Et sic non sunt quatuor relationes in Deo.

* Lib. 3 Physic. text. 21. tom. 2.

RESPONDEO dicendum, quòd secundum Philosophum *in 5. Metaphysicæ* *, relatio omnis fundatur, vel supra quantitatem, ut duplum, & dimidium; vel supra actionem, & passionem, ut faciens, & factum, pater, & filius, dominus, & servus, & hujusmodi. Cum autem quantitas non sit in Deo: est enim sine quantitate magnus, ut dicit Augustinus * Relinquitur ergo, quòd realis relatio in Deo esse non possit, nisi super actionem fundata: non autem super actiones, secundùm quas procedit aliquid extrinsecum à Deo: quia relationes Dei ad creaturas non sunt realiter in ipso, ut suprà dictum est.* Vnde relinquitur, quòd relationes reales in Deo non possunt accipi nisi secundùm actiones,

* Lib. 5. Metaph. text. 20. tom. 3.

* Lib. 1. de Trinit. c. 1. circa fin. & lib. 6. cap. 7. circa princ. tom. 3.

* Q. 13. art. 7.

actiones, secundum quas est processio in Deo intrà, sed non extrà. Hujusmodi autem processiones sunt duæ tantum, ut suprà dictum est *, quarum una accipitur secundum actionem intellectus, quæ est processio Verbi; alia secundum actionem voluntatis, quæ est processio amoris. Secundùm quamlibet autem processionem oportet duas accipere relationes oppositas, quarum una sit procedentis à principio, & alia ipsius principij. Processio autem verbi dicitur generatio secundum propriam rationem, qua competit rebus viventibus. Relatio autem Principij generationis in viventibus perfectis dicitur paternitas. Relatio verò procedentis à principio dicitur filiatio. Processio verò amoris non habet nomen proprium, ut suprà dictum est *. Unde neque relationes, quæ secundùm ipsam accipiuntur. Sed vocatur relatio principij hujus processionis, spiratio; relatio autem procedentis, processio: quamvis hæc duo nomina ad ipsas processiones, vel origines pertineant, & non ad relationes.

* Q. 27. art. 3. præcipuè.

* Q. 27. artic. 4.

Ad primum ergo dicendum, quòd in his, in quibus differt intellectus, & intellectum, volens, & volitum, potest esse realis relatio, & scientiæ ad rem scitam, & volentis ad rem volitam. Sed in Deo est idem omninò intellectus, & intellectum: quia intelligendo se, intelligit omnia alia: & eadem ratione voluntas, & volitum. Vnde in Deo hujusmodi relationes non sunt reales, sicut neque relatio ejusdem ad idem. Sed tamen relatio ad Verbum est realis: quia Verbum intelligitur, ut procedens per actionem intelligibilem, non autem ut res intellecta. Cùm enim intelligimus lapidem, id, quod ex re intellecta concipit intellectus, vocatur verbum.

Ad secundum dicendum, quòd in nobis relationes intelligibiles in infinitum multiplicantur: quia alio actu intelligit homo lapidem; & alio actu intelligit, se intelligere lapidem; & alio intelligit etiam hoc intelligere: & sic in infinitum multiplicantur actus intelligendi: & per consequens relationes intellectæ. Sed hoc in Deo non habet locum: quia uno actu tantùm omnia intelligit.

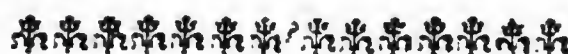
Ad tertium dicendum, quòd, respectus ideales sunt intellecti à Deo: unde ex eorum pluralitate non sequitur, quòd sint plures relationes in Deo; sed quòd Deus cognoscat plures relationes.

Ad quartum dicendum est, quòd æqualitas, & similitudo in Deo non sunt relationes reales, sed rationis tantùm, ut infrà patebit *.

* Q. 42. art. 4. ad 3.

Ad quintum dicendum, quòd via est eadem ab uno termino ad alterum, & è converso; sed tamen respectus sunt diversi. Vnde ex hoc non potest concludi, quòd eadem sit relatio Patris ad Filium, & è converso. Sed posset hoc concludi de aliquo absoluto, si esset medium inter ea.

Conclusio affirmativa.

DISPUTATIO VIII.

De divinis relationibus quoad numerum, & distinctionem earum inter se.

POSTQUAM D.Thomas in duobus articulis præcedentibus explicuit, dari in Deo relationes, & has esse idem cum divina essentia, aliaque pertinentia ad rationes formales prædictarum relationum, necnon & ad existentiam, per quam existunt, meritò in duobus istis articulis ejusdem quæstionis comparat eas inter se, & de distinctione, ac numero earum agit. Nam post quæstionem *an est* divinarum relationum, & post quæstionem (ut sic dicamus) *quid est* illarum, necnon & post comparationem ipsarum cum essentia (quod quidem, quantum materia hujus quæstionis exigebat, præstitit Angelicus Doctor in duobus articulis præcedentibus.) statim pulsabat animum comparatio illarum inter se. Et ita ad hanc explicandam excitat S. Doctor hos duos posteriores articulos præsentis quæstionis, & nos octavam istam disputationem movemus. 1.

DUBIUM I.

Vtrùm relationes in divinis distinguantur realiter ab invicem.

COnsulto in titulo non inquiritur universaliter, an omnes relationes reales, quæ sunt in Deo, realiter ab invicem sint distinctæ? sed solùm indiffinitè. Quia non vocamus in dubium in præsenti, an inter omnes illas sit realis distinctio? sed tantùm, an earum aliquæ ab invicem realiter distinguantur? Sicut etiam D. Thomas *in art. 3. hujus quæstionis*, ad cujus explicationem dubium hoc excitatur, non universaliter de omnibus relationibus, sed indiffinitè hoc ipsum inquisivit. Et meritò sanè. Nam cùm S. Doctor nondum explicuisset, quæ, & quot sint in Deo relationes reales; sed solùm, esse in illo prædictas relationes: proptereà non quæsivit, an omnes distinguerentur inter se realiter; sed an aliquæ ex illis sint ab invicem realiter distinctæ. Ad hoc enim dicendum satis erat, ut ex statim dicendis constabit, præmisisse, dari in Deo reales relationes: cùm tamen ad decidendum, an sit distinctio realis inter omnes relationes divinas ab invicem, præmittendum esset, quæ, & quot sint prædictæ relationes. 2.

D. Thom.

§. I.

Vera, & Catholica sententia.

3. Conclusio de fide. DIcendum ergo est, verè dici in divinis distinctionem realem inter relationes ibidem repertas. Assertio hæc intellecta, ut numero præcedenti dicebamus, de relationibus realibus in Deo repertis, & indiffinitè sumptis, est certa secundùm fidem, & communiter eam omnes Theologi fatentur: proptereàque in Concilio Lateranensi sub Innocentio III. cap. 1. quod refertur, cap. *Firmiter. De Summa Trinitate*, sic dicitur. *Hæc sancta Trinitas secundum communem essentiam individua, & secundum proprietates personales discreta.* In quibus verbis, nomine proprietatum personalium, intelligit Concilium relationes, ut communiter exponunt Theologi. Et in Concilio Toletano XI. in confessione fidei sic habetur. *Hæc ergo sancta Trinitas, quæ unus & verus est Deus, nec recedit à numero, nec capitur numero. In relatione enim personarum numerus cernitur; in divinitatis verò substantia, quid enumeratum sit, non comprehenditur. Ergo hoc solo numerum insinuant, quod ad invicem sunt, & in hoc numero carent, quod in se sunt.* Et in Concilio Florentino *Sessione* 18. *post medium* sic asseritur. *Sola namque relatio, quam principalem habitudinem superiùs nominavimus, apud omnes tam Græcos, quàm Latinos Doctores divina processione personas multiplicat.* In quibus testimoniis licet non asseratur expressè, relationes esse inter se realiter diversas: nihilominùs id in eis supponitur ut certum, hoc ipso quòd in illis asseratur, personas per eas distingui realiter, esseque secundùm proprietates personales discretas, ac numerum inter se constituere.

Concil. Lateran. *Concil. Tolet. XI.* *Concil. Florent.*

4. Ratio fundamentalis. *N. Compl.* Ratio autem fundamentalis hujus assertionis adducta est à D. Thoma *in art. 3. hujus quæstionis*, potestque ad hanc brevem formam reduci. Quia in divinis dantur relationes reales se mutuò respicientes: ergo realis oppositio inter illas, ac proinde realiter ad invicem distinguentur. Antecedens constat ex dictis *quæst. præcedenti, & art. 1. hujus quæstionis.* Prima verò consequentia ex antecedenti patet. Quoniam ubi sunt reales relationes, ibi est realis oppositio inter illas. Secunda autem consequentia ex hac priori apertè sequitur. Siquidem realis oppositio inter aliqua petit realem distinctionem inter ipsa.

Objectio. Nec obest, si objicias cum aliquibus in præsenti, quòd ex eo, quòd aliqua opponantur relativè, non sequitur distinctio realis rei à re inter ipsa, qualem in præsenti ex vi rationis D. Thomæ intendimus: cùm plura accidentia dicant oppositionem relativam cum substantia respiciendo illam per relationem realem distinctionis, cùm tamen non omnia accidentia distinguantur realiter distinctione rei à re ab eadem substantia.

Enodatio. Respondetur enim, rationem D. Thomæ procedere de relationibus realibus, non quibuscumque sed fundatis, aut quasi fundatis in vera & propria actione, & passione, per quam communicetur univocè principium proximum ejusdem actionis in *esse* rei concurrens: nam quæ sic relativè opponuntur, debent etiam inter se realiter distinctione rei à re distingui. Constat autem, relationes reales repertas in divinis esse hujus conditionis. Et proptereà D. Thomas *in art. 3. hujus quæstionis in solutione ad 3.* dixit, in divinis non esse distinctionem realem, nisi secundum originem. *D. Thom.*

§. II.

Argumentum primum contra assertionem, & ejus solutio.

SEd licet veritas in assertione contenta sit adeò certa; nihilominùs non desunt aliqua argumenta, quæ contra eam pugnare videntur. Primum. Quòd si relationes divinæ distinguerentur realiter inter se, tunc daretur syllogismus expositorius, in quo præmissæ essent legitimæ; non tamen ex illis deduceretur bona consequentia: quod tamen est contra communem Dialecticorum sententiam. Sequela patet. Quoniam hic syllogismus est expositorius, *Hæc essentia* (signata essentia divina) *est Pater: hæc essentia est Filius: ergo Filius est Pater:* & tamen præmissæ sunt veræ, & consequentia non est legitima. 5. Primum argumentum contra Catholicam veritatem.

Ad hoc argumentum respondent aliqui, prædictum syllogismum non esse expositorium. Et ratio est. Quia teste D. Thoma infrà *quæst. 39. art. 4. ad 1. & in 1. dist. 4. quæst. 1. art. 2.* subjectum, & medium ejus, nempe, *hæc essentia* (signata essentia divina) non est terminus perfectè singularis; sed habet aliquid termini communis, in quantum est communis communitate rei pluribus suppositis, & formalitatibus divinis, quæ secum identificat, potestque pro illis, & pro istis distribui: ad syllogismum autem expositorium medium aptum debet esse perfectè singulare, & incapax distributionis. Ita Cajetanus *in eadem quæst. 39. art. 1.* qui hoc argumento convictus asserit, ista non esse contradictoria, nempe, *Hæc essentia divina est communicabilis: hæc essentia divina non est communicabilis*, ex defectu subjecti perfectè singularis, Soto *lib. 2. Summul. 2. p. cap. 2. lect. 3.* Bellarminus *lib. 2. de Christo cap. 19. ad 3.* Becanus *c. 3. de personis, quæst. 4.* Prima solutio. D. Thom. Cajetan. Soto. Bellarm. Becan.

6. Secunda solutio. Secundò respondetur, quod adhuc admisso, prædictum syllogismum esse expositorium; nihilominùs committi in eo defectum: & proptereà in illo non deduci verum consequens. Defectus autem in eo repertus est, quòd terminus ille singularis, qui est medium, est simul communis communitate rei: & ob hanc rationem debet perfectè distribui, sicut alii termini communes. Si verò perfectè distribueretur, tunc sicut præmissæ erunt falsæ, ita & consequens. Modus autem perfectè distribuendi prædictum terminum erit vel dicendo sic, *Hæc essentia, ut est in tribus personis, est Pater, hæc essentia, ut est in tribus personis, est Filius: ergo filius est Pater:* tunc tamen ambæ præmissæ sunt falsæ, & similiter consequens, licet consequentia benè deducatur. Vel secundò potest perfectè distribui prædictus terminus singularis, si adjungas terminum distributivum *omnis*, & addendo debitos terminos, reducas illum ad formam *Darii*, sic: *Omnis res, quæ est hæc essentia divina, est Pater: Filius est hæc essentia divina: ergo Filius est Pater:* at tunc major est falsa, & similiter consequens.

§. III.

Argumentum aliud contra assertionem, & duplex ejus enodatio in idem ferè coincidens.

SEcundum argumentum est. Quòd si semel verum est, relationes divinas distingui inter se realiter, tunc non esset verum commune illud axioma ab omnibus Dialecticis, & Metaphysicis receptum, scilicet, *Quæ sunt eadem uni tertio, sunt eadem inter se.* Siquidem in eo eventu relationes divinæ 7. Argumentum.

divinæ, v. g. Paternitas, & Filiatio, essent idem realiter cum essentia divina; & tamen inter se realiter distinguerentur.

Enodatur primò. Ad hoc argumentum respondetur primò, quòd ad salvandum illud axioma, nimirum, quod *quæ sunt eadem uni tertio, sunt eadem inter se*, satis est, ut unum eorum realiter sit idem, quod alterum, vel saltem, ut id; quod est idem uni eorum, sit etiam idem alteri: nam eo ipso jam sunt idem inter se, vel ratione sui, & quoad id, quod ex se afferunt; vel ratione tertij, & ratione ejus, quod tertium illud affert, ut contingit in divinis. Nam ex eo quod Filiatio, & Paternitas identificantur cũ essentia, bene sequitur, vel quòd sint idem inter se ratione sui, vel quòd essentia, quæ est idem cum Filiatione, sit etiã idem cum Paternitate: ac proinde, quòd sint idem inter se, vel ratione sui, vel tertij. Quam interpretationem tradit Capreolus *in 1. dist. 2. q. 3 art. 1.*

Capreol.

8. Diluitur secundò. Caietan. Ferrara. Scotus. Capreol. Cum qua etiam ferè omninò coincidit ea, quam tradunt Cajetanus in præsenti, & Ferrara 2. *contra Gentes cap. 9.* necnon Scotus *in 1. dist. 2. quæst. 4. §. Ad primum argumentum principale*, & Capreolus loco citato in fine prædicti articuli, nempe, quòd ea, quæ sunt idem uni tertio, sunt idem inter se ratione tertij, & quoad illam præcisè rationem, in qua identificantur cum tertio. Et ideò, quia Paternitas, & Filiatio identificantur cum divina essentia tanquam cum tertio, identificantur etiam inter se in essentia, in qua sunt idem, quæque habet rationem tertij.

D. Thom. Desumiturque utraque solutio ex D. Thoma. Nam prima insinuatur ab illo *quæst. 8. de Potentia, art. 2. ad 10.* Secunda verò habetur *1. Sententiarum distinct. 33. quæst. 1. art. 1. ad 2.* his verbis: *Dicendum, quòd si aliquando duo sint idem, secundum id, quod idem sunt, in quocumque est unum, & alterum. Paternitas autem, & essentia divina sunt idem secundum esse: & ideo sicut in Filio est esse essentia, ita & in Filio est esse Paternitatis: quia in divinis non est nisi unum esse. Sed Paternitas habet aliquid, in quo non unitur cum essentia, scilicet rationem Paternitatis, quæ est alia à ratione essentiæ. Unde secundum illam rationem respectus potest esse in Patre, & non in Filio, scilicet, distinguere Patrem à Filio. Unde in processu incidit fallacia accidentis.*

9. Prima objectio Molinæ contra hanc secundam solutionem. Cæterùm hæc posterior solutio, ac proinde prior, quæ (ut diximus) in idem ferè coincidit cum hac posteriori, displicet Molinæ, Valentiæ, Suarez, & aliis. Unde Molina objicit primò. Quòd in syllogismis non inferimus in conclusione, quòd major extremitas sit idem cum minori illa eadem identitate præcisè, qua sunt idem cum medio; sed absolutè colligimus, majorem extremitatem competere, aut non competere minori propter connexionem, sive identitatem, quam utraque habet cum medio in præmissis: ergo signum est, quod sensus illius axiomatis, *Quæcumque sunt eadem uni tertio, sunt eadem inter se*, non est tantùm, quòd sint eadem inter se præcisè quoad medium, cum quo identificantur; sed quòd absolutè sunt inter se idem, sicut absolutè sunt idem cum medio.

Et confirm. Confirmabis ex Valentia, & Suarez. Quoniam secundum hanc expositionem idem esset dicere, quòd *quæcumque sunt eadem uni tertio, sunt eadem inter se*, ac dicere, quòd *quæcumque sunt eadem uni tertio, sunt eadem illi tertio*: ac proinde esset probare idem per idem, redderturque hoc axioma inutile, & inane ad utendum illo in ordine ad rectos, & doctrinales syllogismos conficiendos. Consequentia videtur perspicua. Antecedens autem probatur. Quia identificari extrema præcisè quoad illam rationem, in qua identificantur in tertio, idem prorsus est, ac identificari cum ipso tertio. Et propterea, quòd relationes divinæ identificentur inter se quoad illam rationem, in qua identificantur in tertio, est idem penitus, ac quòd identificentur cum tertio, nempe cum essentia divina: ergo juxta solutionem istam idem esset dicere, quòd *quæcumque sunt eadem uni tertio, sunt eadem inter se*, ac asserere, quòd *quæcumque sunt eadem prædicto tertio, sunt eadem illi*.

10. Secunda objectio. Secundò contra eamdem expositionem objicies. Quoniam secundùm illam non salvatur id, quod salvari intenditur, nimirum, quomodo divinæ relationes identificentur cum essentia Dei; & nihilominùs distinguantur realiter inter se: ergo ad præsens institutum erit inanis. Antecedens probatur. Quoniam si semel, quæ sunt eadem uni tertio quoad id, in quo sunt eadem illi, debent esse eadem inter se, consequens erit, ut Paternitas, & Filiatio quoad suas proprias realitates debeant esse idem inter se: siquidem secundùm illas identificantur cum tertio, nempe cum divina essentia.

Tertia, & ultima. Tertiò tandem objici potest. Quòd prædictum axioma æquivalet huic propositioni hypotheticæ, videlicet, quòd *quæ ita sunt eadem uni tertio, ut ab eo realiter non distinguantur, debent etiam ita esse idem inter se, ut ab invicem non distinguantur realiter*: ergo prædictum axioma non rectè explicatur à D. Thoma per hoc præcisè, quod quæ sunt eadem uni tertio, sint eadem inter se, quoad propriam rationem tertij.

Confirmatio. Confirmatur. Quoniam hæc expositio plus justo videtur arctare prædictum axioma. Siquidem in omnibus rebus creatis aperte constat, quod quæcumque sunt eadem uni tertio, sunt eadem inter se, quoad proprias rationes, & non solum quoad rationem tertij.

11. Enodatur prima objectio. Istæ tamen objectiones non enervant expositionem Angelici Doctoris. Unde ad primam respondetur, quòd licet in quamplurimis syllogismis absolutè inferatur, majorem extremitatem identificari, aut convenire minori propter identificationem, sive connexionem utriusque cum medio significatam in præmissis: nihilominùs quantum est ex vi hujus axiomatis formalissimè sumpti, semper est intelligenda conclusio de identitate quoad illam rationem præcisè in medio, seu de identitate extremorum ratione medij; quamvis aliàs ex aliis capitibus possit major alia identitas colligi.

Dilucidatur solutio. Explicatur hoc. Etenim aliud est, quid identitatis inferatur ex vi hujus axiomatis inter extrema inter se collata, ex eo quòd identificentur cum medio, ita ut hoc proveniat ex formali ratione suorum terminorum abstrahendo ab omni materia; aliud verò, quid identitatis sequatur ex vi prædicti axiomatis, non considerati cum hac præcisione, & formalitate, sed ut habet adjunctas alias circumstantias, sive ut est applicatum ad talem materiam. Si igitur loquamur de identitate sequuta ex vi hujus axiomatis considerati secundum priorem considerationem, & præcisionem, ac proinde secundùm id, quod semper, & ubique debet ei ex vi sua convenire, tunc solùm potest indispensabiliter colligi ex vi identitatis extremitatum majoris, & minoris cum medio, identitas illarum inter se in ipso medio, & ratione illius.

12. Si verò fiat sermo de identitate sequuta ex vi prædicti axiomatis secundo modo considerati, tunc ex identitate extremitatum cum medio potest colligi identitas illarum inter se absolutè. Et ita in eo eventu reddendo singula singulis, & infertur identitas extremitatum ratione medij præcisè, & quoad rationem, in qua identificantur cum medio:

dio: taliter, quòd hoc proveniat ex his, quæ indispensabiliter oriuntur ex vi prædicti axiomatis, & rationibus formalibus suorum terminorum, ubicumque inveniantur: & deinde etiam ob adjunctas circumstantias, & materiam, cui applicatur prædictum axioma, infertur identitas absoluta extremitatū inter se. Et ideò ratione materiæ potest in creaturis ab una ad aliam identitatem argui, quoties extrema identificantur cum tertio considerato sub esse naturali, & entitativo, ut *in hoc eodem dubio num.* 24. & deinceps magis explicabimus.

Quapropter, quia D. Thomas non debebat in hoc articulo explicare, quam vim haberet prædictum axioma ex adjunctis circumstantiis, sive prout est in materia creata, & extrema identificantur cum tertio considerato secundum quod est sub *esse* naturali; sed solùm, quid ei necessariò, & indispensabiliter debet convenire ex vi rationum formalium suorum terminorum, ut abstrahit ab omni materia, sive creata, sive increata: propterea sat illi fuit asserere, prædictum axioma salvari per hoc, quòd illa, quæ sunt eadem uni tertio, sint etiam idem inter se ratione tertij, & quoad id, in quo sunt idem in tertio. Nam ex his satis deducebatur, quomodo non sit necessarium, quòd ex hoc axiomate applicato ad relationes divinas colligatur, eas fore inter se idem realiter absolutè loquendo, ex eo quòd sint idem realiter cum essentia: siquidem materia, cui applicatur potiùs petit distinctionem, quàm identitatem extremorum inter se. Sed hæc ampliùs *num. citat.* elucidabuntur.

13. *Diluitur confirmatio.* Ad confirmationem negandum est antecedens. Nam aliud est, inferre identitatem extremorum cum tertio; aliud verò est, inferre identitatem extremorum inter se ratione tertij, & quoad rationem in qua identificantur cum tertio. Quoniam dum infertur identitas extremorum cum tertio, tunc extrema hujus identitatis sunt, ex una parte tertium illud, & ex alia extrema. Cùm verò deducitur identitas extremorum in tertio, & ratione tertij, ac quoad illam præcisam rationem, in qua identificantur in tertio, tunc extrema identitatis istius sunt ipsa extrema; tertium verò, seu id, in quo identificantur, præcisè est ratio, sive fundamentum talis identificationis extremorum in eodem tertio, & propterea est ibidem diversa identificatio: siquidem ubi est diversitas extremorum identificationis, est etiam diversa identitas. Et ideò non inferimus ex identitate extremorum cum tertio identitatem eorum præcisè cum illo; sed identitatem extremorum inter se ratione tertij, & quoad rationem ejusdem tertij, ut in præsenti contingit, ubi ex identitate Paternitatis, & Filiationis cum divina essentia colligimus, Patrem, & Filium ratione essentiæ esse idem in essentia illa inter se.

Occurritur secundæ objectioni. Ad secundam objectionem negandum est antecedens. Et ad probationem dicendum est, quòd ex expositione D. Thomæ tantùm sequitur, extrema, nempe relationes idētificatas cum medio, esse idem inter se quoad realitatem, non quidem qua sunt extrema, sed ratione cujus identificantur inter se in ipso medio. Hinc autem solùm fit, esse idem inter se in essentia: quia hæc sola est realitas illa, ratione cujus identificantur in medio.

14. *Responsio ad tertiam.* Ad tertiam respondetur, quòd etiam illa propositio hypothetica admittit utramque expositionem D. Thomæ. Nam quæ ita sunt idem realiter uni tertio, ut ab eodem realiter non sint distincta, non est necesse, quòd absolutè non differant realiter inter se; sed sufficit non distingui realiter inter se in ratione tertij, in qua realiter sunt idem. Sicut etiam, juxta priorem illam expositionem Angelici Doctoris, quæ (ut diximus) ferè coincidit cum hac posteriori, sufficiet non ita distingui inter se realiter prædicta extrema, ut ipsum tertium, quod est idem uni eorum, non identificet sibi alterum.

Ad confirmationem negandum est antecedens. Et ad probationem patet ex dictis, quomodo axioma hoc ex vi rationum formalium suorum terminorum, & ut abstrahit à Deo, & creaturis, non petat ampliùs extendi, quàm juxta expositionem D. Thomæ. Quòd si in creaturis ampliùs juxta dicta extendatur, non habet hoc nisi ratione materiæ, & ob imperfectionem, & limitationem earumdem creaturarum, ut in hoc eodem dubio numero nuper citato magis explicabimus. *Et ad confirmationem.*

§. IV.

Alia responsio ad idem secundum & principale argumentum.

Secundò respondetur huic secundo argumento principali, quòd axioma illud est intelligendum, quando aliqua sunt eadem cum tertio adæquatè, & convertibiliter; non tamen, quando sunt eadem cum illo inadæquatè, & non convertibiliter, ut in præsenti contingit. Nam Paternitas v. g. non est idem adæquatè cum divina essentia, nec convertitur cum illa; quamvis è contrà essentia identificet sibi adæquatè quamlibet ex relationibus. Unde licet valeat in divinis, *Hæc realitas est Paternitas: ergo est essentia divina:* non tamen è contrà, *Hæc realitas est essentia: ergo est Paternitas.* Siquidem realitas Filiationis est essentia divina; non tamen est Paternitas. Quæ expositio habet fundamentum in D. Thoma *de Potentia quæst.* 2. *art.* 5. & eam tradunt Ægidius, & Argentina *in* 1. *dist.* 33. Vasquez *tomo* 2. *in* 1. *part. disp.* 123. *cap.* 2. & quamplures alij ex Thomistis. 15. *Respondetur secundò ad secundum principale argumētum.* *D. Thom. Ægidius. Argent. Vasquez.*

16. *Roboratur hæc solutio ratione.* Ratio autem hujus expositionis est in promptu. Nam hoc ipso, quòd aliquid non identificetur alteri adæquatè, & convertibiliter, non oportet, ut ita extendatur sicut illud: ac proinde, nec quod sit idem cum omnibus illis, cum quibus id, cui non adæquatur, cum quoque non convertitur, fuerit idem: alioqui non identificabitur cum illo inadæquatè, & inconvertibiliter: siquidē identificaretur, & esset idem cum omnibus, cum quibus illud alterum est idem. Potestque hoc explicari exemplo nostri temporis præteriti, ac futuri, & æternitatis. Nam quia futurum, v. g. est præsens ab æterno (modo alibi dicto) æternitati solùm inadæquatè, & inconvertibiliter, & similiter præteritum; cùm tamen è contrà æternitas adæquatè sit in sua propria mensura ab æterno præsens utrique: idcircò licet æternitas sit præsens ab æterno, & adæquatè iis temporis differentiis, & quælibet ex illis sit inadæquatè præsens ab æterno æternitati; non tamen una secundùm se, & in propria mensura est præsens alteri. Ita ergo, licet essentia divina sit idem inadæquatè, ac Paternitas, & Filiatio; non tamen Filiatio erit Paternitas: quia neutra ex his relationibus identificatur adæquatè cum divina essentia.

Quò etiam spectat alia explicatio, quam tradunt Capreolus *loco citato*, Durandus *in* 1. *dist.* 33. *quæst.* 1. Molina *in præsenti disp.* 2. & alij, nempe, quod hoc axioma debet intelligi de his, quæ identificantur realiter eidem tertio, non tantùm singulari, sed omninò incommunicabili pluribus: cujus oppositum in essentia divina contingit, quæ licet sit singularis, est tamen communis communitate rei non tollente ejus singularitatem. *Capreol. Durand. Molina.*

Diximus autem, huc spectare hanc expositionem,

nem, quia reverà coincidit cum præcedenti. Nam ideo aliquid potest esse solùm inadæquatè idem cum altero, quia illud alterum potest esse commune, & identificari pluribus aliis. Nam si non posset sic esse commune illis, eisque communicari, tunc nec posset aliquid identificari cum illo inadæquatè & inconvertibiliter, sed illa identificatio esset adæquata, taliaque extrema hujus identificationis ad convertentiam dicerentur.

17. Objectio contra prædictam solutionem. Nec obest, si objicias, quòd in hoc syllogismo, *Omnis homo est animal: Petrus est homo: ergo Petrus est animal*, minor extremitas non identificatur adæquatè cum medio, sed solùm inadæquatè: & similiter medium etiam est terminus communis: cùm tamen ex hac identificatione colligatur in conclusione, prædictam minorem extremitatem identificatam unà cum majori extremitate in medio, scilicet in homine, esse idem cum prædicta majori extremitate.

Fit obviam. Respondetur enim, non colligi hanc identitatem utriusque extremitatis in conclusione ex meritis præcisis identificationis inadæquatæ, qua minor extremitas identificatur cum medio; sed ex meritis identificationis adæquatæ, qua major extremitas identificatur cum eodem medio, quæ talis est, ut non solùm adæquet prædictum medium, sed etiam superexcedat illud. Et ideò hoc ipso, quod medium identificet adæquatè minorem extremitatem, oportet, ut major extremitas adæquans medium, & superexcedens illud, cum ipsoque identificata, habeat etiam, ex vi hujus, identificare minorem extremitatem.

18. Alia objectio P. Suarez. Nec etiam obest; si secundò objicias cum Suarez *loco citato*, quòd hæc solutio D. Thomæ videtur petere principium, & non evacuare difficultatem. Quia in creaturis nulla talis inadæquata identitas invenitur, & ipsummet axioma videtur concludere, non posse inveniri.

Responsio. Respondetur enim negando, committi in hoc axiomate juxta explicationem datam principij petitionem. Siquidem satis constat, inadæquatam identificationem alicujus extremi cum aliquo tertio non inferre identificationem ejusdem extremi cum omnibus aliis, cum quibus prædictum tertiū identificatur: itaur, sicut nulla ratione distinguitur realiter à tertio, sic nec ab aliis extremis, ut ex ratione nuper facta constat.

Ad illud autem, quod in eadem objectione dicitur, nempe, in creaturis nullam talem identitatem inveniri, respondetur, quòd si loquamur de identitate inadæquata duorum extremorum cum aliquo tertio singulari, & simul communicabili, quodque sit determinatè sub modo essendi naturali & entitativo, non invenitur prædicta identitas inadæquata aliquorum extremorum cum tertio; quamvis, si fiat sermo de identitate inadæquata aliquorum extremorum cum quodam tertio, non singulari, sed communi communitate rationis, possit prædicta identitas inadæquata (modo tamen illi tertio, & extremis proportionato) reperiri.

19. Si verò loquamur de identitate inadæquata extremorum cum aliquo tertio considerato, non determinatè ut est sub modo essendi naturali, vel sub modo essendi intelligibili, sed quatenus secundum se præscindit ab utroque modo essendi, tunc in creaturis de facto invenitur prædicta identitas inadæquata aliquorum extremorum cum tertio aliquo singulari, & communicabili pluribus: & per consequens distinctio realis, sive (quod in idem quoad præsens redit) distinctio secluso intellectu, quæcunque illa sit, eorumdem extremorum inter se, ut constat ex illis, quæ *in 1. tomo tract. 2. disp. 2. num. 132. & tractat. 3. disp. 2. num. 51.* diximus. Et propterea eademmet natura hujus albi ut talis est (juxta ibidem dicta) in specie sensibili repræsentativa illius, & in eodemmet albo, prout est à parte rei sub modo essendi naturali: licet in specie sensibili sit sub modo essendi sensibili & repræsentativo; in albo verò, prout est à parte rei, sit sub modo essendi naturali: ac proinde modus essendi sensibilis & repræsentativus, quem habet in specie, identificatur cum prædicta natura albi ut talis secundùm se sumpta per identificationem inadæquatam cum illa, absque eo quod ibidem intercedat distinctio realis inter talem naturam, & prædictum modum. Et similiter modus essendi naturalis, quem habet album ut tale, prout est à parte rei, idest, prout non habet esse in specie sensibili, sed in se, identificatur eodem modo per identificationem inadæquatam cum prædicta natura albi secundùm se sumpti. Et ideò prædicti modi essendi possunt distingui inter se realiter, sive distinctione secluso intellectu, quæcunque illa sit, de quo nihil modo.

Unde ex hoc, quòd in creaturis possit similis identitas inadæquata cum prædicto tertio inveniri, optimè colligitur, non ostendi aliquam rationem repugnantiæ ex vi prædicti axiomatis, de quo loquimur, considerati secundùm se, & ex vi ejus quod ex ratione formali suorum terminorum præcisè affert, ratione cujus pugnet, dari aliquam identificationem cum tertio, quæ sit solùm inadæquata, & per consequens compossibilis ex vi sua cum distinctione reali eorumdem extremorum inter se, & præcisè quoad suas rationes formales sumptorum, ut intuenti patebit.

§. V.

Ultima, potissimaque solutio ejusdem secundi, & principalis argumenti, necnon & aliquæ objectiones contra illam.

Ultimò respondetur ad idem secundùm, & principale argumentum ex D. Thom. *in art. 3. hujus quæstionis* in solutione *ad* 1. maximam illam non esse necessariò, & irrefragabiliter veram, nisi in his, quæ sunt idem cum tertio re, & ratione, ut tunica, & indumentum; non tamen in illis, quæ non sunt idem re, & ratione cum aliquo tertio. Quare, cum relationes divinæ non sint idem re, & ratione cum essentia divina, propterea ex identitate earum cum prædicta essentia, non est necessarium, ut colligatur identitas realis earum inter se. Hoc autem explicat D. Thomas exemplo deducto ex Aristotele, nempe actionis, & passionis, quæ quia secundùm eumdem Philosophum ita sunt unum cum motu, ut non sint idem re, & ratione cum eo, idcirco possunt distingui inter se. 20. Evodatio ultima & præcipua prædicti secundi argumenti. D. Thom.

Cæterùm hæc solutio D. Thomæ displicet Aureolo *in 1. dist. 2. part. 3. §. Voluerunt ergo aliqui*, & refertur à Capreolo *quæst. 3. art. 1.* necnon Molinæ in præsenti *disp. 2.* Valentiæ *disp. 2. quæst. 2. puncto 4.* Vasquez *disp. 123. cap. 1.* Suarez *lib. 4. de Trinitate cap. 3* & aliis: & ideo contra eam plura objiciunt. Primò quidem. Quia periret tota ars syllogistica, quæ in illo axiomate, *Quæ sunt eadem uni tertio, sunt eadem inter se*, innititur. Siquidem ex connexione, seu unitate medij cum extremitatibus, colligitur secundum artem syllogisticam cōnexio, seu unitas extremitatum inter se; licet extremitates non sint idem re, & ratione cum medio, quod se habet per modum tertij respectu extremitatū. Et propterea, ex eo quòd animal & Petrus identificentur cum medio, scilicet cum homine, colligitur identitas eorum Objectio prima contra hanc solutionem. Aureolus. Molin. Valent. Vasquez. Suarez.

eorum inter se in hoc syllogismo, *Omnis homo est animal: Petrus est homo: ergo Petrus est animal?* licèt Petrus, & animal non sint idem re, & ratione cum homine.

21. Confirm. Vasquez. Confirmatur ex Vasquez. Nam si solùm illud axioma accipiendum esset in synonymis, ut insinuare videtur D.Thomas, dum apposuit exemplum in illis, videretur inane, & nullius momenti. Quis enim indiget probatione, ut ostendat, gladium, & ensem esse idem inter se? Aristoteles verò 7. *lib. Topicorum cap. primo loco* 4. dici, prædictum axioma esse locum communem, ut probemus, quæ sint eadem inter se: qui locus dubio procul non ad probandum, synonyma esse idem inter se, sed ad alia difficiliora servire debet. Verba Aristotelis sunt: *Rursum considerandum, si cui alterum idem, & alterum, nam si non sunt ambo eidem eadem, manifestum est, nec sibi invicem.* Cumque in rebus omnibus creatis verum sit semper esse idem secundùm rem ea, quæ sunt eadem uni tertio, & rursum esse eadem prædicatione inter se, quæ prædicantur de aliquo tertio, non est opus ita limitare axioma, sed illud planè explicare, in quibus rebus locum habeat.

Ulterius confirm. D. Thom. Confirmatur secundò ex eodem Vasquez. Nam D. Thomas 2. *contra Gentes cap.* 9. ex eo probat, potentiam Dei, & ejus operationem esse idem secundùm rem, quia sunt idem cum essentia: at potentia, & operatio Dei non sunt synonyma, sed ratione sartem differunt.

22. Nec refert, si occurras, aliqua esse eadem uni tertio re, & ratione, non solùm quando synonyma sunt, sed etiam quando sunt eadem uni tertio secundùm rem, & non pertinent ad distinctas lineas, cujusmodi sunt potentia, & actio in Deo: quia tunc debent distingui adhuc minori distinctione inter se, scilicet, ex parte solius nostri modi concipiendi, quàm distinguantur à tertio. At si aliqua differunt ab illo tertio secundùm rationem, quæ habet fundamentum in re, & pertinent ad distinctas lineas, etiamsi sint idem realiter cum eo, non sequitur, esse idem inter se. Nam contra primam partem hujus solutionis obiicit Vasquez dicens se non videre, quomodo S. Thomas sic possit conciliari. Nam cùm in *art.* 3. hujus quæstionis planè asserat, axioma hoc esse, intelligendum in synonymis, apertè excludit omnia illa, quæ synonyma non sunt. Et ita, quòd potentia divina, & ejus operatio distinguantur absque aliquo fundamento in re, & solùm ex parte nostri modi concipiendi, parùm ad præsens refert: quia nihilominùs synonyma non sunt. Et similiter contra secundam partem ejusdem solutionis obiicit Suarez. Quòd attributa in divinis distinguuntur ratione ab essentia divina cum fundamento in re: & nihilominùs ex identificatione eorum cum prædicta essentia colligimus, non distingui inter se realiter.

23. Secunda objectio ex Suarez. Secundò obiicit Suarez. Quoniam actio, & passio differunt ratione à motu, cum quo identificantur: & nihilominùs non distinguuntur realiter inter se: ergo adhoc, ut ex identificatione aliquorum reali cum quodam tertio colligatur identitas eorum realis inter se, non requiritur, quòd ita identificentur cum illo tertio, ut non distinguantur ratione ab ipso: ac proinde D.Thomas in sua solutione non adduxit aptum exemplum ad explicandum, quomodo ex defectu identificationis secundùm rem, & rationem simul cum aliquo tertio; quamvis adsit identificatio secundùm rem cum eo, possint aliqua esse idem secundùm rem cum tertio, & nihilominùs distingui realiter inter se: siquidem in actione, & passione, quas D. Thomas in exemplum adhoc explicandum adduxit, hæc distinctio realis ad invicem non invenitur.

Tertia ex Aureolo, & Molina. Tertiò obiiciunt Aureolus, & Molina. Quòd licèt sola distinctio rationis extremorum à medio seu tertio impediat, quominùs extrema sint inter se eadem secundùm suam rationem formalem, seu absque distinctione rationis; non tamen impedit, quominùs, ut sunt eadem prædicto tertio, nempe, per identitatem realem admittentem distinctionem rationis, sint eadem inter se. Quoniam universaliter verum est, ita ut non habeat aliquam instantiam in rebus creatis, quòd quæ sunt eadem uni tertio, sunt eadem inter se eo genere identitatis, quo sunt eadem cum illo tertio: ergo &c.

§. VI.

Animadversio ad diluendas objectiones contra posteriorem solutionem Angelici Doctoris.

24. CÆterùm his non obstantibus solutio D.Thomæ optima est, & valdè apta ad explicandum, quomodo axioma hoc, de quo in præsenti fit sermo, sit verum ex propriis rationibus suorum terminorum, abstrahendo ab hac, vel illa materia, idest, à rebus creatis, & divinis, ut ita intelligatur, an sit verum, vel falsum, cum rebus divinis, & in hac, vel illa materia divina applicatur.

Animadversio pro intelligentia mentis D.Thom. & enodatione objectionum. Hoc autem meliùs capietur, si prænotetur, quòd cùm D.Thomas inquit, quòd adhoc, ut ex identificatione extremorum cum tertio colligatur identitas eorumdem extremorum inter se, requiritur, quòd extrema sint eadem re, & ratione cum tertia, tunc per esse idem re, & ratione, excludit distinctionem secundùm rationem, quæ sit idem, ac distinctio rationis ratiocinatæ, habens fundamentum in re, seu distinctio virtualis; & non qualiscunque, sed itaut rationes propriæ extremorum distinctæ virtualiter à propria ratione tertij sint talis conditionis, ut habeant inter se oppositionem: ac proinde etiam excludit distinctionem formalem, sive ex natura rei, quæ habet prædictas conditiones. Et ita sensus illius axiomatis erit, quod sumendo hoc axioma, quantum est ex vi rationum formalium suorum terminorum, & abstrahendo ab hac, vel illa materia; tunc, quantum est ex vi identitatis extremorum cum tertio, infertur illorum identitas inter se, quando extrema non afferunt proprias rationes diversas virtualiter à ratione tertij, & importantes inter se oppositionem. Si autem extrema attulerint proprias rationes virtualiter diversas à tertio, & inter se oppositas, tunc, quantum est ex vi rationum formalium terminorum hujus axiomatis, ac proinde per se, & universaliter loquendo, non colligitur identitas prædictorum extremorum inter se ex identificatione cum medio.

Esse autem hanc mentem Angelici Doctoris potest colligi, tum ex eo, quod in calce hujus solutionis, quam explicamus, & applicando eam ad divina, consultò non asseruit absolutè, quòd Paternitas, & Filiatio important rationes distinctas à ratione essentiæ; sed in suis rationibus propriis afferre oppositos respectus. Tum etiam, quia ideò adduxit exemplum de actione, & passione, non quidem quia exemplum hoc sit omninò simile rei, de qua agebat; sed quia actio, & passio ita identificatur cum motu, ut importent inter se oppositos respectus. Unde idem S. Doctor *de Potentia q.* 8. *art.* 1. *in solutione ad* 1. hæc omnia complectens dixit: *In divinis personis re quidem essentiali est unitas, distinctio* 25. D. Thom.

distinctio verò ratione, id est, relatione, qua non differt ab essentia re, sed sola ratione. Ubi, & distinguit persona virtualiter ab essentia, & inter se relatione, ac proinde per diversos, & oppositos respectus: ut ita innuat, quomodo licèt sint idem uni tertio, scilicet essentiæ; non tamen sint idem inter se.

Explicatur radicitus mens D. Thomæ. Quod quidem adhuc clariùs, & dilucidiùs explicuit idem Angelicus Doctor *in 1. dist. 2. quæst. 1. art. 5. ad 3. & 4.* Nam cùm sibi objecisset quoddam argumentum, quod ex adversariis contra hanc ejusdem S. Doctoris solutionem adduximus, sic respondet in solut. ad 3. *Dicendum quòd quamvis relatio per comparationem ad essentiam sit ratio tantùm, tamen per comparationem ad suum correlativum est res, & realiter distinguens ab ipso.* Et in solutione ad 4. inquit. *Licet sapientia secundum suam rationem differat ab aliis attributis, non tamen opponitur ad aliquod aliud attributum; cùm sapientiam, bonitatem, & alia attributa secum compatiatur in eodem subjecto. Et ideò non habent rationem distinguendi supposita divinæ naturæ, sicut habent relationes oppositæ. Sed sicut sapientia divina realiter facit effectum sapientiæ, propter veritatem rationis ipsius, quæ manet: ita relatio facit veram distinctionem, propter rationem relationis veram, quæ salvatur.* Ubi, ut vides, ideò S. Doctor docet, relationes distinguere personas, ac proinde prædictas relationes esse inter se distinctas, quia non qualitercunque sunt rationes respectu divinæ essentiæ, seu distinguuntur ratione ab essentia, & attributis, sicut distinguuntur attributa; sed distinctione rationis, quæ sit talis conditionis, ut ipsæ relationes habeant inter se oppositionem: & ita possunt esse idem uni tertio, & distingui inter se realiter.

26. Ulterius enucleatur. Potestque hujus interpretationis prædicti axiomatis adductæ à D. Thoma non incongrua reddi ratio desumpta ex his, quæ in hoc testimonio innuit. Nam hoc ipso, quòd detur in aliquo distinctio virtualis plurium rationum formalium, ut v. g. in Deo, tunc ibidem seclusis imperfectionibus limitationis, &c. exercent suas rationes formales, necnon & ea, quæ sunt propria plurium, ac si essent realiter plura. Et propterea sapientia identificata cum divina essentia, & distincta virtualiter ab illa non minùs exercet propria sapientiæ, quàm si actu, & realiter esset diversa ab eadem essentia. Et similiter, licèt voluntas, & intellectus sint in divinis idem, cum distinctione tamen virtuali, nihilominùs Deus per voluntatem ut talem non intelligit, nec per intellectum formaliter loquendo vult. Sicut etiam, ratione hujus distinctionis virtualis, & propriarum rationum formalium intellectus, & voluntatis, Deus per intellectum generat Verbum; non verò spirat Spiritum sanctum: è contra verò per voluntatem habet spirare hunc, non verò generare illud. Quare, cùm propria ratio relationis petat realem oppositionem, & distinctionem cum suo correlativo; non verò quod distinguatur realiter ab essentia ejus rei, quam quodammodò afficit, quoties relatio est infinita, & summæ puritatis, ut constat ex illis, quæ *art. 2.* hujus quæstionis latè diximus: inde est, quòd hoc ipso, quòd cum hac identitate essentia divina habeat simul distingui virtualiter ab illa, tunc eo ipso poterit exercere ibidem propria suæ rationis formalis, ac si esset realiter distincta à divina essentia: ac proinde poterit ibidem exercere oppositionem, & distinctionem realem relativam cum suo relativo, non minùs quà si esset etiam realiter distincta ab eadem essentia.

27. D. Thom. Et ita optimè dixit D. Thomas, quòd axioma illud, *Quæcunque sunt eadem uni tertio, debent esse eadem inter se*, debet intelligi, quantum est ex vi rationum formalium suorum terminorum, de illis, quæ ita sunt idem cum illo tertio, ut non distinguantur virtualiter ab illo tertio tali genere distinctionis, ut dicant rationes, non quidem cum tertio, sed inter se oppositas.

Unde, licèt antequam per fidem haberemus notitiam de mysterio Trinitatis, non probaretur per lumen naturale, quòd ex identitate extremorum cum uno tertio (ut est sub modo essendi naturali & entitativo) à quo tantùm distinguantur distinctione virtuali, non sequatur similis identitas prædictorum extremorum inter se, etiamsi haberent rationes ad invicem oppositas: attamen supposita revelatione hujus mysterij, in quo ex reali identitate extremorum cum tertio, cum distinctione tamen virtuali ab illo, non colligitur similis identitas inter prædicta extrema, ratione oppositionis jam explicatæ, potest per prædictum lumen naturale quodammodò adjutum fide suaderi, prædictum axioma debere intelligi, & limitari juxta explicationem traditam à D. Thoma: itaut, quantum est ex vi rationum formalium suorum terminorum, non aliter sit firmum, & universaliter verum. Sicut, licèt antequam constaret nobis per fidem de mysterio Eucharistiæ, per lumen naturale non probaretur, non esse de essentia accidentis actu inesse: & ita Aristoteles, & antiqui Philosophi oppositum senserunt: attamen supposita fide, & revelatione hujus mysterij, in quo remanet quantitas panis separata à substantia panis, & ab omni alio subjecto, potest optimè per lumen naturale quodammodò adjutum fide suaderi, non esse de essentia accidētis actu inesse, sed quòd illa maxima, *Accidentis esse est inesse*, debet intelligi, & limitari ad *inesse* aptitudinale, non verò actuale, adhoc ut habeat firmam, & universalem veritatem.

§. VII.

Deducitur ex dictis enodatio objectionum contra priorem responsionem D. Thomæ.

Hinc ergo ad objectiones adversariorum contra solutionem D. Thomæ facilè constat. Nā ad primam neganda est sequela. Quoniam ars syllogistica non innititur illi principio, *Quæcunque sunt eadem uni tertio, sunt eadem inter se*, nisi intellecto juxta explicationem traditam à D. Thoma, & à nobis explicatam, vel juxta alias explicationes ejusdem S. Doctoris suprà in hoc dubio relatas, quæque ad hanc nunc explicatam quodammodò reducuntur. Et propterea principium hoc, quantum est ex vi rationum formalium suorum terminorum, ac proinde universaliter non est firmum, nisi cum prædicta limitatione ad artem syllogisticam, quamvis per accidens, & ratione alicujus determinatæ materiæ possit aliquando (ut multi probabiliter volunt) esse verum, quòd aliqua identificentur cum tertio, & distinguantur virtualiter ab illo, habeantque rationes, non quidem cum tertio, sed ad invicem oppositas, & nihilominùs non distinguantur realiter inter se. 28. Ex his solvitur prima objectio contra solutionem D.Thomæ.

Unde nihil obest exemplum in hac prima objectione adductum. Tum, quia extrema identificata cum tertio, seu medio ibidem relato, & distincta virtualiter ab illo, non habent inter se oppositionem. Tum etiam, quia esto illam haberent, & quantum est ex vi identificationis cum tertio non sequeretur identitas eorum inter se, nihilominus aliunde per accidens, & ratione materiæ determinatæ, cui illud axioma applicatur, possent non distingui

stingui realiter, maximè sicut res à re, ut in solutione ad secundam objectionem magis explicabimus.

29. Diluitur prima confirm. Ad primam confirmationem negandum est id, quod ibidem supponitur, nempe, juxta mentem D. Thomæ in solutione ex eodem relata axioma hoc non esse intelligendum, nisi in solis synonymis. Nam etsi Angelicus Præceptor attulerit in exemplum synonyma, non tamen quia senserit, quod in solis illis verificetur, ut ex testimoniis à nobis citatis constat, sed quia in synonymis est universaliter verum prædictum axioma, quamvis non in solis illis verum sit, sed in aliis quibusdam veritatem contineat, in aliis verò falsitatem. Et propterea ut D. Thomas explicaret id, quod intendebat, nimirum, quomodo axioma hoc, quantum est ex vi rationum formalium suorum terminorum, sit universaliter, & abstrahendo ab omni materia verum & firmum, meritò adduxit exemplum synonymorum, in quibus est universaliter verum.

Et etiam secunda. Ad secundam confirmationem respondetur, potentiã, & actionem Dei pertinere ad unam & eamdem lineam, ut constat ex illis, quæ *in 1. tomo tract. 3. disput. 4. num. 46.* & deinceps, & *tract. 4. disp. 2. n. 11. & 34* & *tract. 5. disp. 3. n. 18. & sequentibus* diximus. Unde non habent inter se oppositionem aliquam: siquidem, quæ sunt unius & ejusdem lineæ, non possunt habere inter se oppositionem, si linea illa pertingat ad summam actualitatem & puritatem, quam intra proprium ambitum potest habere. Unde solutio inter arguendum tradita huic confirmationi, & juxta ea, quæ diximus, intellecta debet admitti. Et ad impugnationem ex Vasquez contra priorem partem illius constat ex dictis, quomodo non ita bene à Vasquez inconsequentiæ arguatur. Siquidem S. Doctor nunquam dixit, axioma hoc, de quo loquimur, intelligi in solis synonymis; sed propter rationem nuper explicatam in illis exemplum adhibuit.

Et similiter ad impugnationem secundæ partis ejusdem solutionis satis constat ex dictis. Nam licet attributa distinguantur virtualiter à Divina essentia: non tamen habent realem oppositionem inter se: & propterea non mirum, quòd possint identificari ad invicem, & quòd ex identificatione cum tertio admixta cum distinctione virtuali colligatur similis identitas eorum inter se. Maximè, quia (ut constabit ex illis, quæ *disput. 14. num. 8.* dicemus) non quævis oppositio, sed sola relativa, est ex genere suo sufficiens ad inducendam distinctionem realem seclusis imperfectionibus: quam tamen oppositionem relativam non habent attributa inter se.

30. Enodatur secunda objectio. Ex quo ad secundam objectionem ex Suarez desumptam dicendum est, actionem, & passionem differre, saltem ratione ratiocinata, imò distinctione formali ex natura rei, & secluso intellectu à motu, cum quo in eadem entitate modali propria motus identificantur, ut nostri Complutenses *in sua Logica disp. 14. num. 18.* & deinceps, & *in lib. Physicorum disput. 17. num. 13. & sequentibus* docent. (N. Compl.) Et deinde, quia habent rationes formales inter se ex natura rei oppositas, propterea, ut ibidem dicitur, hæ duæ rationes actionis, & passionis distinguuntur inter se formaliter, & ex natura rei: &, nisi obstaret earum magna limitatio, magnaque imperfectio, distinguerentur, non solùm ex natura rei per modum duarum formalitatum secluso intellectu distinctarum, sed etiam realiter per modum rei, & rei; non obstante, quòd identificarentur cum motu. Quare, cùm in divinis non detur limitatio & imperfectio in relationibus inter se oppositis, inde est, ut nihil obsit, quominùs distinguantur inter se realiter {per modum rei & rei;} licet identificentur in una & eadem entitate divinæ essentiæ.

Potestque hoc explicari, & elucidari ex discrimine, quod intercedit inter actionem, & passionem creatam, & identificationem earum cum motu ex una parte, & relationes divinas, ac identificationem illarum cum essentia divina ex alia. Nam actio, & passio secundum se, & suas proprias rationes non sunt res quædam, prout res distinguitur à formalitate, sed tantùm sunt formalitates. Et ideo secundùm rationes proprias, secundùm quas opponuntur, non habent opponi realiter per modum rei, & rei, sed solùm formaliter, & ex natura rei per modum formalitatis, & formalitatis: quia propter suam imperfectionem non pertingunt ad hoc, ut secundùm proprias rationes sint res, prout res distinguitur à formalitate. Et ita propter hanc imperfectionem, & ratione indigentiæ, quam habent, identificantur cum illa entitate modali motus, ut ab illa veluti fulciantur, & quodammodò sustententur, ut nostri Complutenses *in lib. Physicorum disput. citata num. 22. & sequentibus* explicant. Dilucidatur solutio. N. Comp.

31. Cæterùm relationes divinæ secundùm suas proprias rationes sunt res quædam, prout res distinguitur à formalitate. Et propterea hoc ipso, quod identificatio earum cum essentia non tollat ab eis suas proprias rationes, secundum quas ad invicem opponuntur, debent secundum illas opponi realiter per modum rei, & rei: & per consequens distingui eodem modo realiter, non obstante, quòd identificentur cum divina essentia, cum qua non opponuntur. Et ita identificatio earum cum essentia non provenit ex limitatione, aut indigentia, sed ex summa simplicitate, infinitate, & amplitudine divinæ essentiæ: cujus, ut distinguitur ab omni essentia creata, est proprium, quòd ratione suæ simplicitatis, & infinitatis identificet sibi omnes rationes in divinis repertas, licet saltem aliquæ ex his rationibus secundum se sint res, prout res distinguitur à formalitate, habeantque per se subsistere, ut in relationibus contingit: ac proinde prædictæ relationes solùm lata quadam ratione dicuntur formalites respectu essentiæ divinæ, cum qua identificantur: quatenus habent id, quod est proprium formalitatum creatarum, nimirum, identificari cum aliqua entitate: quamvis quia non identificantur cum prædicta essentia ratione indigentiæ, & limitationis, habentque per se subsistere, propterea non sunt propriè & strictè formalitates, sed res quædam, quatenus res dicit realitatem, non qualemcunque, sed realitatem, prout à formalitate distinctam. Unde juxta hoc debet intelligi id, quod aliquando diximus, nempe relationes divinas esse formalitates quasdam. Nam ibi rationem formalitatis latiùs, non verò strictè sumpsimus.

Per quod ad primam partem hujus secundæ objectionis satis constat: imò & quoad ultimam, in qua dicebatur, exemplum de actione, & passione non esse rectè adductum à D. Thoma ad suam solutionem explicandam. Quoniam non adduxit illud, ut omninò simile mysterio, de quo agebat, nempe mysterio Trinitatis, siquidem S. Doctor *in 1. dist. 33. q. 1. art. 1. ad 2.* fatetur, non esse in creaturis aliquid omninò simile huic mysterio, sed ut explicaret suam solutionem quoad illam partem, qua asserebat, quòd quantùm est ex vi terminorum hujus axiomatis, non repugnat, quòd aliqua identificentur realiter cum quodam tertio, adhuc sub esse 32.
naturali

naturali & entitativo sumpto, & nihilominùs distinguantur realiter inter se, ratione oppositionis, quam habent: siquidem actio, & passio identificantur realiter cum motu, ut est sub suo modo essendi naturali & entitativo: nihilominùs, quia opponuntur inter se, idcircò distinguerentur omninò realiter, seu perfecta distinctione reali, nisi hæc distinctio per accidens, & ratione materiæ impediretur: ex eo quòd actio, & passio sunt quid limitatum, & non afferunt ex se propriam realitatem, prout realitas dicit rem, quatenus distinctam à formalitate. Quoniam hinc benè sequitur, quòd ubi non fuerit hæc limitatio, ut in divinis contingit, sed extrema identificata cum tertio habuerint ex vi suarum linearum esse res quasdam, prout res distinguitur à formalitate; ibi, si detur oppositio inter extrema identificata cum illo tertio, debet dari realis distinctio eorumdem extremorum inter se.

Aliter occurritur. Adde, posse etiam alio modo cum præcedenti non parum affini explicari hoc exemplum, ad hoc ut deserviat intento D. Thomæ, nimirum, quòd sicut actio, & passio identificatæ cum motu ideò solùm formaliter, sive ex natura rei distinguuntur inter se, quia licet habeant inter se oppositionem, attamen hæc oppositio tantum est formalis, sive ex natura rei, sicut ipsa extrema solummodo sunt formalitates quædam: ita relationes divinæ identificatæ cum essentia divina, & habentes inter se oppositionem distinguentur inter se realiter: quia illa oppositio est realis (prout oppositio realis distinguitur ab oppositione formali) sicut & ipsa extrema sunt realia, prout realitas distinguitur à formalitate.

33. Responsio ad ultimam objectionem. Ad ultimam objectionem ex Aureolo desumptam patet ex dictis, negandum esse antecedens universaliter intellectum, quamvis per accidens, & ratione materiæ oppositum contingat. Et ita axioma, de quo loquimur, nempe, *Quæ sunt eadem uni tertio, sunt eadem inter se eodem genere identitatis, ac sunt cum tertio*, solùm est verum, ut applicatum (modo dicto) ad peculiarem materiam, nempe ad res creatas, non tamen potest ostendi aliqua ratio repugnantiæ, quominùs sit falsum, ut applicatum ad divina, sive ex vi rationum formalium suorum terminorum, & abstrahendo à Deo, & creaturis, quoties adest distinctio rationis extremorum à medio, & oppositio ipsorum extremorum inter se. Quoniam, quantum est ex vi talis identitatis, non potest tunc ostendi aliqua ratio repugnantiæ, propter quam extrema distincta sola ratione à medio, & inter se opposita, non possint majori distinctione, nempe reali, inter se distingui.

Et data opera dicimus, non posse tunc ostendi aliquam rationem repugnantiæ quoad hoc. Quoniam omnia argumenta, quæ oppositum poterant suadere, desumuntur ex rebus creatis, in quibus ex earum limitatione, & finita perfectione ortum ducit, ut quæcunque sunt eadem uni tertio, sint eadem inter se, non verò hoc provenit ex vi rationum formalium terminorum hujus axiomatis, ut abstrahunt à materia creata, & increata. Et proptereà ex eo, quod contingit in creaturis, non potest deduci aliqua ratio, qua ostendatur, oppositum repugnare in divinis.

DUBIUM II.

Utrùm tantùm sint in Deo quatuor relationes reales, nempe, Paternitas, Filiatio, Spiratio, & Processio?

34. Animadversio pro lucè tituli. PRo tituli explicatione notandum est, non fieri in eo sermonem, nisi de relationibus, quæ sunt in Deo, & habent terminum intra ipsum Deum. Nam de relationibus, quarum terminus est ad extra, ut relatio creatoris, & dominij, non agit D. Thomas in præsenti: quia de illis suprà *quæst.* 13. egerat. D. Thom.

Cùm autem inquirimus, an prædictæ relationes reales habentes terminum intra Deum sint tantùm quatuor, non est sensus, an sint quatuor realiter, aut ex natura rei distinctæ, hoc enim postea discutietur; sed an prædictæ relationes ex natura rei respicientes suos terminos reales, sint tantùm quatuor, sive inter se sint realiter, aut ex natura rei distinctæ, sive tantùm virtualiter, ac proinde itauè iste terminus numeralis *quatuor* non appellet supra illud adjectivum *reales*, sed supra substantivum illud *relationes*, & denotetur, illas quatuor, siue sint quatuor per quaternitatem realem actualem, sive per quaternitatem virtualem, esse reales relationes, seu ex natura rei respicere suos terminos; etiamsi non omnes inter se realiter distinguantur.

Sicut etiam virtus misericordiæ, & justitiæ in divinis sunt virtutes reales: quia ex natura rei habent exercere propria munera cuivis ex his virtutibus convenientia; licet non sint duæ virtutes inter se realiter distinctæ. Et ideò optimè dicimus, esse in Deo has duas virtutes reales, si ly *reales* appellet supra hoc substantivum *virtutes*, non verò si appellet supra adjectivum illud, *duas*. Qua juxta priorem modum appellandi solùm significatur, virtutes istas, sive sint realiter, sive solùm virtualiter distinctæ, exercere ex se, & ex natura rei sua propria munera. Juxta posteriorem verò denotatur, prædictas virtutes, non solùm hoc habere, sed insuper esse inter se realiter distinctas: quod tamen falsum est.

§. I.

Decisio dubij, & ratio illius ex D. Thoma desumpta.

DIcendum ergo est, tantum esse in Deo quatuor relationes reales in titulo recensitas. Assertio hæc, ratione illius inclusivæ *tantum*, duas habet exponentes. Prima est, esse in Deo quatuor relationes reales. Secunda verò, non esse alias præter has quatuor. Et licèt utraque ex his exponentibus sit satis communis inter Theologos; non tamen est certa in eodem gradu certitudinis: quia prior certior est, quam secunda. Sicut etiam prior quoad tres relationes personales, nimirum, quoad Paternitatem, Filiationem, & Processionem, majorem habet certitudinem, quàm quoad spirationem, ut benè notavit Suarez *lib.* 5. *de Trin. c.* 2. & 4. Quoniam debet esse certum secundum finem, dari in divinis prædictas tres relationes reales, & personales: ex eo quod, juxta testimonia Conciliorum suprà à nobis adducta ad probandum, esse in Deo aliquas relationes reales realiter distinctas, habetur, non esse in Deo distinctionem trium personarum, nempe, Patris, Filij, & Spiritus sancti, nisi per relationes: & ita ibidem significatur, esse tot relationes realiter distinctas, ac proinde reales, quot sunt personæ realiter distinctæ. Et per consequens, sicut est certum secundum fidem, esse in Deo tres personas reales, sic & tres relationes reales personales, seu constituentes prædictas personas, nimirum, illas tres nuper enumeratas: cum tamen solùm sit certum certitudine conclusionis Theologicæ deductæ ex prædictis testimoniis, quòd ultra prædictas tres relationes sit admittenda in Deo spiratio, quæ sit relatio realis. Quoniam solum deducitur

35. Assertio duas continens partes.

Suarez.

tur ex prædictis testimoniis per consequentiam infallibilem, ex eo quòd, dum in eis asseritur, non esse distinctionem realem in personis divinis nisi per relationes, debet intelligi de relationibus, quibus ad invicem referuntur, ut in pluribus eorum verbis insinuatur, & expressè dicitur in Concilio Toletano XI. At, si tollas spirationem, non erit respectus Patris, & Filij ad Spiritum sanctum: & per consequens ad hoc, ut detur Trinitas personarum per suos respectus distinctarum, oportet, dari in Patre, & Filio spirationem, per quam relativè distinguantur ab Spiritu sancto. Unde assertionem hanc, ut à nobis proposita est, communiter (ut diximus) tuentur Theologi, uno, vel altero quoad spirationem activam excepto: & propterea non erit necesse singulos in particulari referre.

Concil. Tolet. XI.

36. Ratio autem fundamentalis hujus assertionis adducta est à D. Thoma *in art. 4. hujus quæstionis*, tam in corpore, quàm in solutionibus ad argumenta, potestque, conjungendo omnia, quæ S. Doctor utrobique docet, ad hanc formam reduci. Nam relationes reales in Deo repertæ debent fundari, aut quasi fundari in actione, & passione, non quidem transeunti, sed immanenti, & quæ sit propria naturæ intellectualis: ergo tantum erunt in Deo quatuor relationes reales suprà in assertione enumeratæ.

Ratio fundamentalis. D. Thom.

Consequentia videtur legitima. Quia actiones immanentes in natura intellectuali repertæ tantùm sunt duæ, scilicet, *intelligere*, & *velle*, ut ex dictis in præcedentibus satis constat: & secundùm unamquamque ex his processionibus tantùm erit duplex relatio, una quidem principij producentis ad suum terminum productum; alia verò termini producti ad suum principium, à quo producitur: cumque una ex his processionibus, nempe prior, sit vera generatio, meritò duæ relationes in ea quasi fundandæ sunt, scilicet, relatio Paternitatis, & Filiationis. Quia verò secunda processio in divinis reperta est processio amoris, quæ ex parte principij appellatur *spiratio*, & ex parte termini *processio*: propterea secundùm istam processionem accipiuntur aliæ duæ relationes, quæ, ex eo quod carent propriis nominibus, nuncupatur nominibus actionis, & passionis, in quibus quasi fundantur: & ita illa, quæ se tenet ex parte principij, dicitur *spiratio*, ea verò quæ se tenet ex parte termini, nuncupatur *processio*. Quamvis etiam, sicut actio, & passio, secundùm quas attenditur ista processio, solent insigniri nominibus spirationis activæ, & passivæ, sic etiam duæ istæ relationes in eis quasi fundatæ nominantur eisdem nominibus. Et propterea relatio quasi fundata in actione hujus processionis, dicitur *spiratio activa*, quemadmodum & ipsa actio sic nuncupatur: & relatio quasi fundata in passione, aut quasi passione ejusdem processionis dicitur *spiratio passiva*, sicut illa.

37. Antecedens autem probatur, & explicatur discurrendo per fundamenta, sive rationes fundandi omnium relationum realium. Nam in primis in Deo non possunt esse reales relationes fundatæ super primum genus fundamentorum, sive rationum fundandi, nempe, super quantitatem, sive illa sit molis, cum hæc in divinis non reperiatur; sive sit modalis, id est, res modum quantitatis habens, prout unum in substantia facit idem, & sic fundat relationem identitatis, & unum in qualitate facit simile, & numerus sive multitudo diversum, & dissimile in eisdem (vocantur enim omnia ista quantitates modales, seu habentia modum quantitatis, ex eo quòd unitas, numerus, ac multitudo modos quosdam quantitatis, vel habentes se ad instar modorum quantitatis, exprimere videntur.) Quoniam relationes fundatæ super quantitatem sive molis, sive modalem requirunt fundamenta, sive rationes fundandi, saltem numericè distinctas: ita ut, si illa relatio sit in unitate substantiæ, quæ est relatio identitatis in natura, requiratur una cum unitate, sive generica, sive specifica, quòd detur multiplex, saltem numericè, natura in utroque extremo. Sicut etiam, si illa relatio sit similitudinis in qualitate, petitur multiplex numericè qualitas in eisdem. Et propterea, si unica numero humanitas esset in duobus suppositis, aut una albedo in duobus subjectis, tunc non essent ibidem relationes reales identitatis, & similitudinis, sed ad summum relationes rationis, & sic de aliis. Quare, cùm in divinis non possit esse multiplicitas realis in natura, adhuc numerica, nec in aliqua alia re absoluta, quæ sola posset habere modum quantitatis idoneæ ad fundandum relationes hujus primi generis, consequens erit, relationes reales repertas in divinis non esse de genere earum, quæ fundantur, aut quasi fundantur in primo genere fundamentorum, sive rationum fundandi relationem iam explicato.

38. Et deinde in divinis non possunt esse relationes fundatæ super tertium genus fundamentorum, scilicet, super rationes mensuræ, & mensurabilis. Tum, quia relationes, quæ versantur inter personas ejusdem ordinis, ejusdemque prorsus naturæ, sunt relationes mutuæ: at relationes fundatæ in ratione mensuræ, & mensurabilis non sunt mutuæ, ut patet ex communi Dialecticorum consensu, & ostendunt optimè nostri Complutenses *in sua Logica disp. 14. num. 41.* *N. Compl.*

Tum etiam, quia relationes mensuræ, & mensurabilis sunt illæ, quæ versantur inter facultates, scientias, virtutes, ac similia, & inter sua objecta: at prædictæ relationes non possunt esse reales in Deo, ex defectu distinctionis realis inter virtutes, & facultates divinas, & sua objecta: siquidem objectum earum residens intra Deum est ipse Deus. Et ideò non potest excogitari ibidem realis distinctio requisita ad relationem realem, nisi intercedat realis productio, ut in objecto potentiæ generativæ, aut spirativæ contingit: ac proinde non erunt tunc reales relationes in divinis, nisi ut fundatæ, aut quasi fundatæ in actione, & passione.

Tum denique. Quoniam nulla ex personis divinis, inter quas poterat esse hoc genus relationis ad intra, habet rationem mensuræ respectu alterius, ex eo quod omnes sunt ejusdem prorsus naturæ, & proprietates personales earum nihil perfectionis ratione sui, sed solùm ratione essentiæ afferunt, ut *disp. 6. dub. 2.* diximus: cùm tamen ad hoc, ut aliqua ex illis compararetur per modum mensuræ respectu alterius, oporteret, ut essent diversæ naturæ, imò & quodammodo diversi ordinis in ratione naturæ, vel quod saltem proprietas personalis, v. g. unius personæ, ratione sui diceret aliquam perfectionem: ut ita propter suam majorem perfectionem posset esse quodammodò superioris ordinis, & ratione hujus esset etiam mensura respectu alterius, aut aliarum personarum.

Unde, cùm utra hæc duo genera relationum, quæ fundantur in ratione mensuræ, & mensurabilis, aut in quantitate seu (quod in idem quoad præsens redit) in unitate, & numero, non supersit aliud relationum genus præter illud, quod fundatur, aut quasi fundatur in actione, & passione: siquidem ut constat ex illis, quæ tradunt communiter Dialectici, & optimè explicant nostri Complutenses *in sua Logica disp. 14. n. 27.* tantùm est hoc triplex fundamentorum genus: consequens est, ut sit omninò verum

verum id, quod in antecedenti hujus nostræ rationis asserebamus, scilicet, omnes relationes reales, quæ in divinis reperiuntur, solùm esse de genere illarum, quæ in actione, & passione fundantur, aut quasi fundantur.

§. II.

Objectio duplex contra rationem D. Thomæ, & utriusque solutio.

39. Objectio prima contra rationem factam. Sed objicies primò contra rationem hanc, falsò in ea supponi, relationes divinas præsupponere aliquod fundamentum, aut rationem fundandi. Quoniam relationes creatæ ideò illud præsupponunt, quia sunt accidentia, & non habent per se subsistere: ergo relationes divinæ, quæ sunt per se subsistentes, non præsupponent aliquid, quod se habeat per modum fundamenti respectu illarum. Consequentia videtur legitima. Et antecedens probatur. Nam si relationes creatæ essent substantiæ per se subsistentes, tunc, sicut substantia per se subsistens non eget fundamento, cui innitatur, ita neque ipsæ: & per consequens ideò egent fundamento, quia sunt accidentia, & non sunt per se subsistentes.

Diluitur. Respondetur, quod etsi relationes creatæ, quia tales, & quia accidentia sunt, exigant subjectum, cui inhæreant, & fundamentum involutum imperfectionibus; non tamen, quatenus relationes reales sunt: sic enim præscindunt ab hoc, quòd inhæreant, vel sint subsistentes, vel ab hoc, quòd habeant fundamentum, vel rationem fundandi liberam ab imperfectionibus vel cum eis involutam. Et propterea relationes divinæ possunt esse subsistentes, & exigere rationem fundandi, aut fundamentum denudatum ab imperfectionibus: quia non petunt aliquod ex istis ob imperfectionem, limitationem, aut indigentiam, sed tanquam aliquid peculiariter determinans ad hoc, ut dentur in divinis relationes, saltem secundùm proprium, & expressius munus earum, nempe, secundùm esse *ad*. Siquidem non potest intelligi, quòd alicubi sit ratio paternitatis secundum expressum conceptum *ad*, seu respiciendi expressè filium, nisi secundùm nostrum modum concipiendi, & modo q. 40. explicando, præintelligatur generatio filij, ratione cujus statim intelligatur subsequi prædictus conceptus expressus respiciendi eumdem filium. Sicut etiam nequit intelligi, quòd detur in divinis filiatio, nisi præcedat generatio activa, & passiva, ratione cujus veluti determinetur natura divina, ad hoc ut subsequatur relatio Filiationis.

40. Objectio 2. Secundò objicies, falsum esse id, quod in probatione antecedentis hujus rationis primo loco diximus, nimirum, quòd relationes fundatæ in quantitate modali, v.g. relatio identitatis, aut similitudinis in natura, requirunt, quòd natura illa sit saltem numericè multiplex in utroque extremo. Quoniam ad prædictam relationem satis est; naturam fundantem hanc relationem habere diversum modum essendi utrobique; quamvis secundùm se sit eadem prorsus absque distinctione numerica in illis: ergo ex hoc capite nihil obest, quominùs sit in divinis relatio realis identitatis in natura inter divinas personas.

Antecedens constat ex illis, quæ *in 1. tomo tract. 2. disp. 2. n.* 153. & *tract. 3. disp.* 2. *n.* 94. diximus. Nam, ut ex ibidem dictis liquet, eadem prorsus natura, quæ est ad extra in rebus, potest esse ad intrà in specie intelligibili, & sub modo essendi intelligibili: & nihilominùs, quia in specie est sub modo essendi distincto ab eo, quem eadem natura habet ad extrà in se, idcircò potest dicere relationem realem similitudinis, seu identitatis ad seipsam, ut est ad extrà in se ipsa, seu ut est sub modo essendi naturali. Consequentia verò probatur. Quoniam essentia divina in tribus divinis personis habet distinctum modum essendi: & ideo in Patre est, ut non accepta ab alio; in Filio verò, ut accepta per generationem à Patre: ergo &c.

Confirmatur. Quia relationes secundi generis fundatæ in actione, & passione requirunt distinctam rationem fundandi in utroque extremo: & nihilominùs satis est in divinis ad has relationes, quòd actio, & passio ibidem inventæ distinguantur ratione alicujus connotati, quamvis id, quod in recto afferunt, non sit distinctum: ergo eadem ratione ad relationes identitatis fundatas in quantitate modali, sive unitate naturæ satis erit, quòd natura, quæ est in utroque extremo, connotet aliquid in uno, quod non connotet in altero, ut in præsenti contigit; quamvis utrobique natura in ratione naturæ sit prorsus eadem. 41. Confirmatio.

Consequentia videtur legitima ex paritate rationis. Minor autem etiam constat. Quoniam generatio activa in divinis consistit in ipso *intelligere* Dei activè significato connotando Paternitatem, ut *disp. 1. dub. 3.* diximus: ac proinde generatio passiva erit hoc ipsum *intelligere* passivè denotatum, & connotando Filiationem. Nam si *intelligere* activè, connotando Paternitatem, est ipsa generatio activa, non est cur ipsummet passivè significatum, connotando oppositam relationem, nempe Filiationem, non sit ipsa generatio passiva. Major autem probatur. Quia hoc ipso, quod ad relationes hujus secundi generis requirantur per modum rationum fundandi actio, & passio, debent prædictæ rationes fundandi aliquo modo distingui realiter, ut ita fundent relationes realiter diversas.

Respondetur, quòd etsi demus, sufficere distinctionem realem provenientem ex diversitate modi essendi, non verò ex diversitate naturæ secundùm se, ad hoc ut in illa natura possit fundari relatio realis identitatis, quando modus ille (saltem ex genere suo) pertinet ad lineam naturæ, non tamen, quando ex genere suo est diversæ lineæ. Quare, quia modus essendi intelligibilis, quem aliqua natura habet in sua specie intelligibili, pertinet (saltem ex genere suo ad lineam naturæ, propterea, quòd natura aliqua, ut est sub modo essendi intelligibili sit distincta à se ipsa, ut est sub modo essendi naturali, sufficit ad hoc, ut species illa intelligibilis dicat relationem realem identitatis in natura ad eamdem naturam, quam repræsentat, consideratam tamen, quatenus prædicta natura habet esse ad extrà, & in se ipsa. Cæterùm, quia ratio personalitatis, quam addunt personæ divinæ supra naturam Dei, ratione cujus dicitur natura divina superinducere peculiarem modum essendi, non pertinet ad lineam naturæ, sed ad diversam lineam, idcirco non est satis diversitas in hoc modo essendi ad hoc, ut eadem prorsus natura sub istis modis diversis essendi, & ratione eorum fundet relationem realem identitatis. 42. Enodatio objectionis.

Ad confirmationem transeat major cum minori (licèt suprà *disp. 2. n.* 115. & 120. dixerimus, generationem passivam consistere in recto in relatione Filiationis per modum originis significatæ) sed negetur consequentia. Et ratio disparitatis est. Quòd relationes, & personalitates relativæ per se pertinent per modum connotatorum ad lineas generationis activæ, & passivæ, ut tales sunt, & ut sunt rationes fundandi Paternitatem, & Filiationem. Nam sicut 43. Solutio confirm.

sicut ad potentiam generativam per se pertinet, tanquam aliquid (modo insinuato) suæ lineæ, relatio Paternitatis: sic & ad ipsam, v. g. generationem activam ut talem, ac proinde ut est ratio fundandi Paternitatem secundum expressum conceptum *ad*: siquidem potentia generativa debet esse in Deo per modum actus purissimi, ac proinde per modum generationis actualis.

Cæterum divina natura, ut fundat relationem identitatis in natura inter divinas personas, non affert tanquam aliquid illius lineæ distinctionem realem personarum, licèt ex aliis capitibus personæ illæ, quæ sunt idem in natura divina, realiter personaliter distinguantur. Et ideò, si per impossibile prædictæ personæ non distinguerentur realiter personaliter, sed virtualiter personaliter tantummodò, tunc natura divina, ut est fundamentum relationis identitatis inter ipsas, eodem modo fundaret prædictam relationem, ac nunc: ac proinde talis relatio non est realis, quippe quæ non petit distinctionem realem in fundamento, sive ratione fundandi secundum propria suæ lineæ: quod tamen ad fundamentum relationis realis, & ad realem relationem inde subsequutam requiritur.

§. III.

Duæ aliæ objectiones contra prædictam rationem D. Thomæ, & occursus ad eas.

44. *Tertia objectio.* Tertiò objicies, non rectè deduci in probatione consequentiæ rationis factæ, dandas esse quatuor tantummodò relationes in divinis, ex eo quod tantùm sunt ibidem duæ processiones, & unicuique ex illis solum correspondet duplex relatio. Quoniam etsi duplex tantummodò sit ibidem processio, poterunt plures, quam duæ, ex unaquaque illarum resultare relationes: sicut in humanis ex unica generatione plures, quam duæ dimanant relationes, nempe, paternitatis, & filiationis, identitatis, & diversitatis, necnon & relatio distinctionis genitoris à genito. Et ita poterunt ex unica generatione Verbi divini resultare, ultra relationes Paternitatis, & Filiationis, duæ aliæ relationes mutuæ, nempe, relationes distinctionis inter Patrem, & Filium.

Confirmatio. Confirmatur. Nam quælibet persona divina realiter est in alia: ergo hoc ipso, quòd detur processio Verbi, resultabunt ibidem, præter relationes Paternitatis, & Filiationis, aliæ relationes mutuæ præsentiæ, vel inexistentiæ unius personæ in altera. Patet consequentia. Nam cum istæ relationes mutuæ præsentiæ, & inexistentiæ habeant fundamenta distincta, & ejusdem ordinis, & ex natura rei sit prædicta habitudo inter easdem divinas personas, non poterunt non esse reales.

45. *Respondetur ad objectionem. D. Thom.* Respondetur negando, quòd non colligatur sufficienter à D. Thoma, dandas esse tantummodò quatuor relationes reales in divinis, ex eo quòd ibidem tantum sint duæ processiones. Ad id autem, quod adducitur de relatione reali distinctionis inter Patrem, & Filium satis liquet ex his, quæ D. Thomas infrà *q. 42. art. 1. ad 4.* docet, nempe, quòd relatio distinctionis inter personas divinas non sit relatio realis adhuc virtualiter distincta à relationibus, v. g. personalibus; sed per unam, & eamdem relationem, absque virtuali distinctione, realiter referuntur, & realiter distinguuntur. Cujus optimam rationem tradit D. Thomas ibidem, nempe, *D. Thom.* quòd una relatio nequit fundari in alia, alioqui daretur processus in infinitum: quia sicuti distinguerentur relativè per relationes superadditas prioribus relationibus, ita etiam relationes illæ superadditæ haberent etiam relativè distingui per alias relationes, & sic in infinitum.

Replica. Nec obest, quòd loquendo de Filiatione, aut Processione, tunc ratio fundandi illas, adhuc in recto, sint ipsæ relationes: ex quo videbatur sequi, posse esse rationes fundandi etiam respectu aliarum.

Solutio. Non igitur hoc obest. Quia non habet hoc relatio, v. g. Filiationis, nisi per modum originis, passiveque significata, idest, prout æquivalet, modo sibi proportionato, nostræ generationi passivæ. Et ita, sicut nostra generatio passiva potest esse ratio fundandi unicam tantummodò relationem filiationis: ita & Filiatio divina, ut æquivalet prædictæ generationi habebit unicam, eamque infinitam relationem Filiationis secundùm suum esse *ad* expressum consideratam fundare. Et sicut nostra filiatio, ut dicit expressè *ad*, nequit aliam relationem fundare, ita nec divina: quia utrobique militat eadem ratio.

Adde, quòd generatio passiva nequit fundare novam relationem, nisi generatio activa eam fundet, aut fundare queat: at generatio activa, quippe in recto dicens divinam essentiam connotando paternitatem, est immultiplicabilis: & propterea nequit nisi unicam relationem per modùm rationis fundandi fundare.

46. *Ad Confirmationem.* Ex quo etiam ad confirmationem constat. Quoniam relationes illæ, si reales sunt, non sunt distinctæ à Paternitate, & Filiatione, ne (ut modò dicebamus) detur una relatio realis fundata in alia. Unde, licèt istæ relationes Paternitatis, & Filiationis in humanis non includant præsentiam, nihilominùs in divinis non possunt non includere illam, tum ratione essentiæ: tum etiam, quia habent fundari in actionibus immanentibus, quarum & termini, & principia debent ob peculiarem rationem suam esse, modo alibi tacto, sibi invicem conjuncta.

Replica. Nec obest, relationes paternitatis, & filiationis esse disquiparantiæ; relationes verò inexistentiæ, aut præsentiæ esse æquiparantiæ: at una & eadem relatio nequit esse æquiparantiæ, & disquiparantiæ: ergo &c.

Responsio. Non igitur hoc obest. Quoniam etsi una & eadem relatio sub eodem nomine, & conceptu expresso non possit significari, simul & exprimi per modum relationis æquiparantiæ, & disquiparantiæ: non tamen obest, quominùs diversis nominibus significata, & diversis expressis conceptibus expressa significetur, & exprimatur, tam per modum relationis æquiparantiæ, quàm disquiparantiæ, ut in præsenti contingit, & manifestè cernitur in ipsis relationibus adhuc creatis paternitatis, & filiationis, quæ his nominibus significatæ sunt relationes disquiparantiæ: & tamen quia se ipsis referuntur per modum relationum distinctarum, ac proinde relatio distinctionis inter utramque non distinguitur, adhuc virtualiter, ab ipsis, propterea, ut significatæ nominibus relationum distinctionis versantis inter illas, habent etiam significari per modum relationum æquiparantiæ.

47. *Quarta objectio.* Quartò objicies, quòd ex eo, quòd detur in divinis secunda illa processio in probatione consequentiæ rationis factæ adducta, nempe, processio amoris præsupponens processionem verbi, non sequitur, dandas esse duas alias relationes, scilicet, Spirationem, & Processionem, sed ad summum dandam esse processionem, seu spirationem passivam: ergo &c. Antecedens probatur. Quoniam ex parte principij activi processionis per amorem non potest

potest superaddi nova aliqua relatio: ex eo quòd Pater,& Filius,qui sunt principium activum Spiritus sancti, præsupponuntur constituti in ratione principij *quod* per suas relationes Paternitatis, & Filiationis:& ita nequeunt fundare aliquam aliam relationem, aut actuari per illam,quia una relatio non potest aliam fundare, aut eam in se recipere, aut quasi recipere.

Occurritur. Respondetur, quòd etsi spiratio competat personis relatis,nempe Patri, & Filio, & Paternitas, ac Filiatio habeant se per modum veluti conditionum indispensabiliter requisitarum ad hoc,ut prædicta relatio spirationis activæ eis communicetur: non tamen idcircò talis relatio desinet esse relatio realis (modo infrà dicendo) distincta à Paternitate, & Filiatione: quia istæ duæ relationes non comparantur respectu illius per modum rationis fundandi; sed prædicta spiratio fundatur in actu notionali spirandi,qui quidem distinguuntur virtualiter à Paternitate, & Filiatione: & propterea, licèt detur ibi relatio spirationis activæ, non ideò una relatio fundabitur modo dicto in alia.Sicut si darentur relationes distinctionis aut præsentiæ inter divinas personas,& distinctæ virtualiter à quatuor illis relationibus realibus in assertione recensitis, tunc fundamentum harum relationum, adhuc in recto sumptum,esset alia relatio,& ita incideremus in inconveniens à D. Thoma adductum, nempè,in processum in infinitum; in quem tamen non inciditur ex eo, quòd ultra tres alias relationes recensitas detur in divinis relatio spirationis activæ.Sed hæc ampliùs infrà *disp.15.dub.3.*explicabuntur.

§. IV.

Posterior objectio contra eamdem Angelici Doctoris rationem,& responsio ad eam.

48. Postrema objectio. ULtimò objicies, quòd etsi revera tantum sint in Deo duæ processiones in specie, aut quasi specie atoma: attamen ex ratione D.Thomæ à nobis adducta id non probatur;sed ad summum,quòd tantum sit in divinis duplex processio quasi genericè distincta.Quoniam ex eo, quòd in Deo tantùm sint duæ processiones, una per intellectum,& alia per voluntatem, quod D. Thomas in sua ratione docet,non colligitur, quòd infrà quamlibet ex istis non sint plures aliæ,sed potiùs oppositum: ergo inde dimanabunt plures relationes reales præter quatuor illas enumeratas.

Antecedens probatur. Quoniam sicut per *intelligere* essentiale & primordiale, ac divinæ naturæ constitutivum producitur verbum, ita etiam non ostenditur aliqua ratio repugnantiæ ex vi hujus rationis,nimirum ex eo, quòd processiones in divinis sint per intellectum,& voluntatem, quominùs etiam per alias intellectiones divinas,ut per actum scientiæ, vel artis, vel providentiæ, producatur etiam aliud verbum, sicut in creaturis per quemlibet actum producitur; sed potiùs videtur per quemlibet ex his actibus, quippe infinitè fœcundis,producendum esse verbum.

Solutio. Nec refert si dicas,quòd hoc ipso, quod per *intelligere* essentiale producatur verbum exhauritur omninò vis productiva verbi reperta in divinis:ex eo quòd verbum productum per prædictum *intelligere* est infinitum in ratione verbi, & repræsentat perfectissimè omne repræsentabile.

Cõtra primo. Nam contra hoc est. Tum quòd verbum productum per intellectionem essentialem licèt esset infinitum, nihilominùs haberet unde posset distingui ab aliis verbis productis per actum scientiæ, vel artis,vel intelligentiæ.Nam sicut *intelligere* essentiale constitutivum divinæ naturæ, & actus scientiæ habent distincta objecta formalia,ita etiã verba per hoc duplex *intelligere* producta haberent distincta objecta formalia,per quæ distinguerentur: quemadmodum,& ipsi actus,à quibus procederent,sunt inter se quasi specie distincti.

Tum etiam.Quoniam *intelligere* essentiale constitutivum divinæ naturæ non exhaurit totam vim intellectivam Dei:alioqui non superessent in divinis alij actus quasi specie distincti, & proprij virtutum intellectualium: ergo neque exhauriet totam fœcunditatem, quæ est in vi intellectiva Dei: siquidem ex summa perfectione virium intellectivarum illius oritur hæc fœcunditas ad producendum verbum: & ita si vires intellectivæ divinæ non exhauriuntur per priorem intellectionem essentialem, non est cur fœcunditas earum exhauriatur per productionem verbi formati per intellectionem essentialem constitutivam Dei. Secundo.

49. Satisfit objectioni. Respondetur negando antecedens. Et ad probationem negari etiam debet antecedens. Quia D. Thomas supponit id, quod ex alibi ab eo dictis patet, nempe, quòd actio, per quam producitur verbum in divinis,debet esse talis conditionis, ut non ex indigentia, sed ex pura,ac proinde summa fœcunditate sit productio illius: hæc autem, & principium,aut quasi principiũ, unde quasi dimanat,dicunt tantam perfectionem,ut non possit convenire,nisi principio primordiali,& potissimo contento intra totam latitudinẽ generis,aut quasi generis totius intellectualitatis divinæ.Sicut etiam producere ex pura fœcunditate intra latitudinem viriũ affectivarum aliquem impulsum, est tantæ excellentiæ,& actualitatis,ut non possit competere, nisi principio potissimo,& actualissimo contento intra totam latitudinem generis, aut quasi generis partis (ut sic dicamus)affectivæ,nempe voluntati divinæ.

Hujus autem duplex ratio reddi potest. Prima 50. quidem à posteriori,ex eo quòd fide tenemus.(Sicut enim sola fide novimus productionem verbi in divinis,ita ex sola ipsa potest efficaciter colligi,esse tantummodò unum verbum,& non plura.) Prima igitur ratio desumitur ex eo,quòd fides dictat contingere in divinis, scilicet, non produci de facto verbum ibidem per actus scientiæ,artis,&c. neque impulsum aliquem per virtutes affectivas, sed solùm per intellectionem primordialem constitutivam Dei produci prædictum verbum, & per voluntatem tantummodò spirari impulsum. Hoc autem satis indicat,id repugnare: siquidem quæcunque spectant ad processiones in divinis,non aliter possunt esse,quam de facto sunt: ac proinde etiam indicat,non esse in aliis virtutibus affectivis distinctis à voluntate,neque in virtutibus intellectualibus,diversis etiam ab *intelligere* essentiali, ac constitutivo Dei,tantam perfectionem, quanta requiritur ad hoc, ut sint productivæ ad intra ex pura fœcunditate: & per consequens hoc etiam innuet, quòd talis fœcunditas dicat tantam actualitatem, & perfectionem,ut non possit convenire, nisi potissimo illius generis,vel affectivi,vel intellectivi, intra quod datur prædicta fœcunditas.

Secunda verò ratio ejusdem veritatis potest de- 51. sumi à contrario ex his, quæ in creaturis contingunt.Nam in illis,quòd tam intellectus v.g. quam quòd virtutes intellectuales ejus producant verbum,oritur ex indigentia:& licèt ibi sit aliquid fœcunditatis, id tamen est involutum cum maxima indigentia,& hac deficiente, nec est in creaturis illud fœcunditatis,quod cum illa indigentia involvitur,

vitur, ut in visione beata contingit. Et propterea hic modus fœcunditatis non est adeò elevatus in illis, ut non possit competere tam intellectui, quàm ejus virtutibus intellectualibus: quia tam ille, quam istæ indigent suo objecto unito eisdem in ratione objecti terminantis intellectionem: & ideò omnia ista debent producere verbum.

Cæterum productio verbi, & impulsus in divinis est, ut diximus, ex pura fœcunditate, & hæc ratio est ita elevata, ut in partibus (ut sic dicamus) intellectiva, & affectiva exigat potissimas facultates intra eas contentas, scilicet, in parte intellectiva solum intellectum per modum actus purissimi, qui est idem ac *intelligere* primordiale, & in parte affectiva solam voluntatem.

52. Admissa solutione inter arguendum tradita solvitur prior impugnatio.

Unde solutio ad hanc ultimam objectionem ibidem adducta, & iuxta hæc intellecta, admitti potest. Et ad probationem priorem in contrarium negandum est antecedens. Nam verbum productum in divinis non potest habere aliud objectum præter id, quod habet *intelligere* primordiale: ex eo quòd sicut actio, per quam producitur, est tantæ excellentiæ, ut debeat esse ipsum *intelligere* excellentissimum omnium, ac proinde *intelligere* constitutivum Dei: ita & verbū productum in divinis debet esse ita perfectum, ut petat processionem tantæ perfectionis, quantæ est ista: ac proinde ejus objectum formale semper debet esse idem, nempe, ipsa essentia divina, ut est objectum ejusdem intellectionis primordialis. Cæterùm actus scientiæ, aut artis non sunt tantæ perfectionis in divinis, ut ex vi suæ rationis differentialis cum præcisione sumptæ exprimant tantam perfectionem, quantam exprimit ipsa intellectio constitutiva Dei. Et ideò, licèt non pertingant ad hanc, possunt reperiri in divinis, tanquam virtutes intellectuales distinctæ virtualiter ab ipso *intelligere* primordiali, earumque objecta formalissimè sumpta distinguuntur virtualiter ab objecto ejusdem *intelligere* primordialis.

O ccurritur posteriori impugnationi.

Ex quo ad probationem posteriorem concedi poterit antecedens, sed neganda est consequentia, loquendo de fœcunditate ad intra. Ad cujus probationem patet ex dictis, quomodo hæc fœcunditas pura, non admixta indigentiæ, non intelligatur quasi dimanare ex quavis vi ad intelligendum: sicut neque vis ad producendum ex pura fœcunditate partis affectivæ habet veluti resultare ex quavis vi ad volendum; sed utramque fœcunditatem solùm convenire potissimæ speciei, aut quasi speciei contentæ intra partem intellectivam, aut affectivam. Cumque solus intellectus per modum actus purissimi, & sola voluntas per modum etiam actus purissimi sint hujusmodi; non verò earum virtutes, vel intellectuales, vel affectivæ: quia istæ exceduntur à voluntate in actualitate, & perfectione, sicut habitus connaturales voluntatis creatæ exceduntur ab ipsa voluntate; & illæ superantur ab intellectu in nobilitate, & similiter in actualitate, quemadmodum etiam habent eodem modo superari virtutes intellectuales creatæ ab intellectu, in quo sunt: idcircò fœcunditas prædicta non intelligitur quasi dimanare, nisi vel à sola vi intellectiva, quæ est in divino intellectu, vel à sola vi affectiva, quæ est in voluntate divina.

53. Respondetur secundò ad totam objectionem.

Secundò respondetur ad totam hanc objectionem negando antecedens. Et ad probationem negari etiam debet antecedens. Nec id, quod dicitur de creaturis per actum intellectus artis, vel scientiæ producentibus verbum obstat, propter disparitatem apertam inter illas, & Deum, in solutione ejusdem objectionis insinuatam. Nam cùm verbum creatum sit finitum, non est necesse, ut exhauriat totam vim productivam intellectus. Maximè, quia objecta primaria artis, vel scientiæ sunt extra intellectum creatum: & ideò indigent verbo producto per artem, ut possint intelligi ab illo, ut constat ex illis, quæ *in 1. tomo tract. 2. disp. 2. num. 28.* diximus: quod tamen è contra in Verbo divino contingit, quod est infinitum, & semper debet repræsentare ipsam Dei essentiam, quæ est objectum primarium cujuscunque intellectionis divinæ: ac proinde debet etiam repræsentare omne repræsentabile: siquidem quidquid repræsentabile est, continetur in divina essentia, & per consequens exhaurit totam vim productivam, quam respectu Verbi, habet divinus intellectus.

Unde admissa solutione inter proponendam hanc objectionem tradita, respondetur ad ejus impugnationem negando antecedens. Et ad primam probationem illius negari etiam debet antecedens. Et ratio disparitatis est. Nam actiones possunt habere unum & idem objectum in *esse* rei, & distinctum in *esse* objecti propter diversum modum tendendi in illud, ut patet in generatione, & creatione hominis. Et ita, licèt omnes actus divini intellectus habeant idem objectum in *esse* rei, nempe divinam essentiam, possunt distingui in *esse* rei inter se quasi specie, propter diversum modum tendendi ad illam. Cæterùm terminus productus per actionem, v.g. verbum, non multiplicatur in *esse* rei, adhuc virtualiter, penes hoc, quòd producatur hoc vel illo modo; sed solum penes repræsentationem distinctæ naturæ: sicut homo non multiplicatur in esse rei, adhuc virtualiter, penes hoc, quod fiat creatione, vel generatione. Et ideò, quia omne verbum divinum debet repræsentare naturam divinam, prout est in se, & per consequens omne repræsentabile in ea contentum: idcircò non est unde verba divina multiplicentur, sed tantùm potest dari unicum & idem verbum: & hoc semel producto, nequeunt alia produci. Per quod ad secundam probationem antecedentis etiam patet. 54. Admissa solut. inter arguendū data respond. juxta hanc solut. impugnationibus.

DUBIUM III.

Utrum sicut Paternitas, Filiatio, & Processio realiter inter se distinguuntur, ita etiam spiratio à Paternitate, & Filiatione sit realiter diversa?

IN Titulo aliquid ut certum supponimus, & aliquid in dubium vocamus. Supponimus enim, tres relationes personales primo loco in eo relatas distingui realiter: siquidem constituunt tres personas realiter distinctas. Vocamus autem in dubium, an etiam spiratio activa distinguatur realiter, non quidem à processione, seu à spiratione passiva: nam certum est, has duas relationes distingui inter se realiter, ex eo quòd realiter, & ex diametro inter se opponuntur, sed an distinguatur realiter à Paternitate, & Filiatione: quia de hoc solùm potest esse difficultas, ut ita constet, an non solùm reperiantur in divinis quatuor relationes reales, sed an omnes illæ sint realiter distinctæ. 55.

§. I.

Ex mente Angelici Doctoris dubij difficultas expeditur.

DIcendum ergo est, spirationem activam non distingui realiter, aut ex natura rei, seu seclu- 56. Conclusio.
so

continens duas partes. so intellectu à paternitate,& filiatione,sed virtualiter. Assertio hæc quoad primam ejus partem satis colligitur ex illis , quæ docet Concilium Lateranense sub Innocentio III.q.2. & refertur *cap. Damnamus. De summa Trinitate*, ubi damnatur,quòd sint in Deo quatuor res. Si autem spiratio activa realiter distingueretur à paternitate,& filiatione,tunc deberent dari in divinis quatuor res,nimirum,tres relationes personales,& ipsa spiratio activa , quæ ab omnibus illis realiter distingueretur.

Probatur quo ad 1.part.ex Côcil. Later.

Effugium Durandi. Nec obest,quod respondet Durandus,nimirum, in eo Concilio solùm damnari quaternitatem rerum contra Abbatem Ioachim , quæ coalescat ex essentia,& tribus personis,vel ex quatuor personis. Nam contra hoc est, tum , quòd ideò Concilium damnavit sententiam Abbatis Joachim , quia absolutè asserebat,esse in Deo quaternitatem rei : cùm tamen fides non admittat in Deo prædictam quaternitatem,sed solùm Trinitatem: & omnis numerus realis,qui tantummodò potest admitti in personis,& relationibus,debet ad ternarium reduci.

Refellitur primo.

Secundò. Tum etiam.Quia si semel in divinis admittitur prædicta quaternitas relationum, oportet, ut incidatur in quaternitatem personarum : siquidem spiratio activa si distingueretur realiter à paternitate, & filiatione, esset relatio per se subsistens per propriam subsistentiam distinctam à subsistentia divinæ essentiæ,& aliarum relationum personalium: & per consequens haberet subsistentiam incommunicabilem aliis relationibus. Sicut quia paternitas, & filiatio subsistunt per propriam subsistentiam relativam realiter distinctam , propterea subsistunt incommunicabiliter. Cumque ad rationem personalitatis satis sit subsistentia incommunicabilis , non posset non spiratio activa constituere personam:& ita necessario incideretur in quaternitatem personarum , ut innuit D. Thomas infrà *q.30.art.2.*dum inquit, quòd plures personæ in divinis sunt plures relationes subsistentes,ab invicem realiter distinctæ.

57. *D.Thom.* Eamdem etiam assertionem quoad prædictam partem tuetur D.Thomas infrà *q.40.art.1.ad 1.*ubi sic ait: *Sic igitur communis spiratio est idem cum persona Patris,& cum persona Filij.Non quod sit una persona per se subsistens,sed sicut una essentia est in duabus personis , ita & una proprietas , ut suprà dictum est.* Quod etiam docuit *q.30. art.2.* Unde partem hanc amplectuntur Capreolus *in 1. dist.13. q.1. art.2.* Ægidius *in 1 dist.27.1.art.1.* Cajetanus *infrà q.32.art.2.§.circa prædicta*,& ibi Torres,Bañez *ibidem art.3. dubit.2.* Suarez *lib 5.de Trinitate cap.5.* dicens , esse communem omnium Thomistarum. Vasquez *in hac 1.part.disp.137.cap.2.*& alij quamplures.

Capreol. Ægidius Cajetanus. Bannez. Torres. Suarez. Vasquez.

D. Thom. Et similiter quoad secundam partem,nimirum, spirationem activam esse distinctam virtualiter à paternitate , & filiatione , est expressa D. Thomæ infrà *q.32.art.2.jam citato* , ubi fatetur , paternitatem v.g. & spirationem esse duas relationes : quia correspondent duabus relationibus distinctæ speciei,scilicet,filiationi,& processioni. Cumque non sint duæ realiter distinctæ , ut ex eodem Angelico Doctore diximus,oportet, ut sint distinctæ virtualiter,ut ita,modo sibi debito,possint correspondere filiationi , & processioni. Unde assertionem nostram quoad hanc etiam partem amplectuntur omnes Doctores pro priori parte adducti.

58. *Ratio fundamentalis, & præcipua quo ad primâ parte assertionis.* Ratio autem potissima,& fundamentalis hujus assertionis quoad priorem partem desumitur ex illis , quæ *disp.5.à n.26.usque ad numerum 36.* adduximus ad probandum , relationes divinas non distingui realiter ,aut ex natura rei, & secluso intellectu ab essentia Dei. Nam omnia illa æquè probant, spirationem activam non distingui actu , & secluso intellectu à paternitate,& filiatione,sed ad summum virtualiter , ut ea intuenti constabit. Et ideò ex his, quæ ibidem diximus,& ex eis,quæ D. Thomas loco citato ex *q.40.*docet , potest sequens ratio ad hanc brevem formam redacta formari. Quoniam Deus est summè simplex:ergo repugnat in eo aliqua realis compositio : ergo etiam repugnabit in Patre æterno v.g. esse formaliter paternitatem, & spirationem activam , tanquam duas relationes realiter , aut secluso intellectu distinctas. Patet consequentia. Quia tunc esset in illo realis compositio coalescens ex Patre, ut habente spirationem illam, & ex spiratione ipsa habita à Patre. Sicut , quia in creaturis esse album coalescit hoc modo ex albedine,& ex subjecto,tanquam ex duabus rebus realiter distinctis,propterea est in eis realis compositio proportionata prædictæ distinctioni.Et similiter,quia in creaturis modus,& id,cujus est modus,distinguuntur modaliter , aut ex natura rei, idcircò invenitur ibidem compositio modalis, aut ex natura rei , & secluso intellectu. Videantur omninò illa,quæ loco citato diximus. *D. Thom.*

Confirmatur ex communi illo Theologorum axiomate,nempe, quod *in divinis omnia sunt idem, ubi non obviat relationis oppositio.*Nam ex hoc optimè deducitur , spirationem activam non distingui realiter , aut secluso intellectu à paternitate , & filiatione ; quamvis distinguatur realiter ab spiratione passiva,seu à processione : siquidem opponitur realiter prædictæ processioni , seu spirationi passivæ,non verò paternitati,aut filiationi. *Confirma.*

Ratio verò ejusdem assertionis quoad secundam partem,nempe , spirationem distingui virtualiter à paternitate , & filiatione , desumitur ex eodem Angelico Doctore loco citato ex *q.32.* quæ potest sub hac forma proponi. Quoniam relationes correspondentes diversis relationibus realibus non possunt non distingui virtualiter ; quamvis non distinguantur realiter ex defectu oppositionis ad invicem : sed paternitas v.g.& spiratio activa sunt hujusmodi : ergo licèt non distinguantur realiter ex defectu oppositionis , distinguentur tamen virtualiter. 59. *Ratio assertionis quoad secundam partem. Angel. Doctor.*

Consequentia videtur legitima. Minor verò est perspicua.Siquidem paternitas correspondet filiationi , ut terminus illius ; spiratio verò activa habet correspondere processioni, seu spirationi passivæ , tanquam terminus ab ea inspectus ; quamvis inter paternitatem, & spirationem activam non sit hic respectus , & oppositio. Major autem etiam constat. Quoniam relationes realiter distinctæ petunt terminos formales , saltem virtualiter distinctos : sicut potentiæ,aut actus realiter distincti exigunt , proportione tamen servata , objecta saltem virtualiter distincta in ratione objectorum : sed relationes correspondentes aliis relationibus realiter distinctis comparantur cum eis per modum terminorum formalium : ergo debebunt ex hoc capite virtualiter distingui,licèt in divinis ex defectu oppositionis ad invicem(quæ sola ibidem causat distinctionem actualem secluso intellectu) debeat prædicta distinctio solùm esse virtualis, non verò actualis & secluso intellectu.

Confirmatur ratione desumpta ex eodem Angelico Doctore loco citato.Quoniam ratio specifica relationis consistit in hoc,quod est, ad aliud se habere : ergo impossibile erit duabus relationibus totalibus distinctis secundùm speciem, quales sunt filiatio,& processio,respondere ex parte Patris unam relationem secundùm speciem : ac proinde relationes 60. *Confirm.*

relationes eis correspondentes, nimirum, paternitas, & spiratio activa, erunt specie, & per consequens virtualiter distinctæ.

Objectio contra hanc rationem. Ex quo fit, nihil obesse, si objicias, ex hac ratione etiam sequi, dari inter istas relationes aliquod genus distinctionis ex natura rei, & secluso intellectu. Tum, quia in creaturis relationes correspondentes aliis relationibus realibus realiter inter se distinctis distinguuntur etiam realiter inter se: licèt non habeant ad invicem realem oppositionem. Tum etiam, quia spiratio, & paternitas sunt specie, aut quasi specie totali distinctæ, & exigunt fundamenta totalia, & adæquata, necnon & terminos totales similiter adæquatos, hoc ipso quòd correspondeant diversis relationibus realiter distinctis: ergo non solùm virtualiter, sed etiam actualiter, & secluso intellectu ab invicem distinguentur. Quoniam relationes, quæ distinguntur totaliter, & specificè, & habent fundamenta totalia & adæquata, debent realiter inter se distingui, ut constat inductivè in relationibus creatis.

61. Enodatio. Respondetur enim ex dictis negando antecedens. Et ad primam probationem dicendum est, esse disparem rationem inter relationes creatas, & increatas. Nam illæ possunt ad invicem distingui, vel ratione oppositionis, vel limitationis. Et ita relationes correspondentes duabus relationibus realiter distinctis possunt in creaturis realiter etiam distingui ratione limitationis, licèt non ratione oppositionis; secùs verò in divinis, ubi non patet aditus reali distinctioni ortæ ex limitatione, sed solùm ex reali oppositione. Per quod etiam ad secundam probationem constat. Quoniam etsi in creaturis ratione suæ limitationis soleant ea, quæ totaliter, & specificè distinguuntur, distingui etiam ex natura rei, ex eo quòd sunt formalitates completæ, ut constat in actione, & passione: nihilominùs in divinis, propter infinitatem, & summam simplicitatem ibidem repertam, hoc non sufficit; sed solùm, ut nunc dicebamus, inter ea tantummodò est distinctio actualis secluso intellectu, inter quæ est oppositio.

§. II.

Opposita sententia, duo ejus fundamenta, & responsio ad illa.

62. Opposita sententia. Oppositam tamen sententiam docuit Scotus quodlibeto 5. *art.* 2. quatenus asserit spirationem activam distingui à paternitate, & filiatione actu à parte rei; non quidem distinctione rei à re, sed distinctione ex natura rei. Necnon, & alij, quos refert Durandus in 1. *dist.* 13. *quæst.* 2. à n. 14. qui absolutè concedebant, relationes has distingui inter se realiter. Et quia idem Durandus pluribus argumentis eam confirmat, & dissolvit omnia, quæ contra ipsam objiciuntur, videtur eam sequi. Pro qua etiam refertur Gabriel *dist.* 28. *quæst.* 1. *art.* 3. Potestque hæc sententia probari primo testimonio D. Thomæ *q.* 32. *nuper citata art.* 3. *in solutione ad* 3. ubi S. Doctor inquit, paternitatem, & spirationem activam non posse ad invicem prædicari, itaut dicamus, paternitatem esse spirationem, vel spirationem esse paternitatem. Si autem paternitas, & spiratio non distinguerentur, nisi tantùm virtualiter, non esset cur hæc prædicatio non esset admittenda. Sicut quia essentia, & relatio in divinis, aut sapientia, & justitia tantùm distinguuntur virtualiter, propterea absolutè & simpliciter potest, & debet concedi, quòd essentia est relatio, & sapientia est justitia.

Durand.

Gabriel. Probatur testimonio D. Thomæ.

Confirmatur. Quia ut D. Thomas loco citato explicaret, cur hæc propositio, *Paternitas est spiratio*, non sit concedenda, sic ait: *Sicut etiam non dicimus, quòd attributum potentiæ sit attributum scientiæ; licet dicamus, quòd scientia sit potentia.* Ergo eadem ratione, quamvis negaretur hæc propositio, *Notio paternitatis est notio spirationis*: nihilominùs esset concedenda hæc: *Paternitas est spiratio activa*, si semel paternitas, & spiratio activa solùm distinguuntur virtualiter. Patet consequentia. Quia idcirco D. Thomas negat priorem illam propositionem, scilicet, *Attributum potentiæ est attributum scientiæ*, quia ly, *attributum* significat aliquid rationis, & secundùm hoc scientia, & potentia distinguuntur. E contrà verò, ideò concedit hanc propositionem, *Scientia est potentia*, quia in ea solùm significatur identitas realis inter utramque: ergo cum notio dicat aliquid rationis, consequens erit, ut propter eamdem rationem sit neganda hæc propositio, *Notio paternitatis est notio spirationis*, è converso verò ista sit concedenda, *Paternitas est spiratio*: quia in ea solùm significatur realis identitas inter utrâque. Confirmatur. D. Thom.

63. Prima expositio testimoniorum D. Thom. Respondent aliqui ex Junioribus, Angelicum Doctorem agere in articulo citato de divinis relationibus, ut sunt notiones, & quatenus significantur ut tales: & propterea sensum illius in prædicta solutione ad secundùm tantùm esse, quòd notio paternitatis non est notio spirationis; non verò quòd ipsa paternitas non sit spiratio activa. Quoniam ad hoc satis est realis identificatio inter utramque relationem.

Secunda & verior interpretatio. Cæterùm hæc explicatio testimonij D. Thomæ licèt sit probabilis, nihilominùs videtur magis consonum doctrinæ ipsius, quòd prædictæ relationes non possunt in abstracto significatæ de se invicè prædicari. Nam licèt Angelicus Doctor *in prædicta q.* agat de divinis notionibus: attamen ad probandum, non esse in Deo quinque notiones, objicit contra se, quòd tres ex illis, nempe paternitas, filiatio, & spiratio activa, *Aut differunt re, aut non? Si differunt re, sequitur, quòd persona Patris sit composita ex pluribus rebus. Si autem differunt ratione tantùm, sequitur, quòd una earum possit de alia prædicari: ut dicamus, quòd sicut bonitas divina est ejus sapientia propter indifferentiam rei, ita communis spiratio sit paternitas: quod non conceditur. Igitur non sunt quinque notiones.* Constat autem, objectionem hanc potiùs procedere de paternitate, & spiratione, prout propriis nominibus primæ intentionis significantur, quàm prout nominibus notionum, sive secundæ intentionis denotantur. *Angel. Doct.*

Et propterea idem Angelicus Doctor in solutione ad hoc argumentum satis videtur significare, se loqui de paternitate v.g. & spiratione secundum se, sive ut istis nominibus primæ intentionis, nempe, paternitatis, & filiationis significantur. Et ita sic ait: *Ad tertium dicendum, quòd cùm sola oppositio relativa faciat pluralitatem realem in divinis, plures proprietates unius personæ, cùm non opponantur ad invicem relativè, non differunt realiter. Nec tamen de se invicem prædicantur: quia significantur ut diversæ rationes personarum. Sicut etiam non dicimus, quòd attributum potentiæ sit attributum scientiæ, licèt dicamus, quòd scientia sit potentia.* In quibus verbis, ut constat, loquitur S. Doctor de his proprietatibus secundùm se, & ut prædictis nominibus primæ intentionis denotantur; non verò ut præcisè sunt notiones, sive quatenus significantur nominibus secundæ intentionis. Nec obest exemplum ibidem adductum de scientia, & potentia, quatenus significantur nominibus attributorum, ut ex statim dicendis patebit.

Quare

64. *Vera ſolutio argumenti.* Quare ad argumentum aliter reſpondetur juxta ſolutionem modò relatam ex Angelico Præceptore. Quoniam licèt diſtinctio virtualis non impediat, quominùs ea, quæ identificantur, poſſint in abſtracto de ſe invicem prædicari: hoc tamen limitandum eſt, dummodò vel ratione alicujus adjuncti, vel ratione modi ſignificandi terminorum non denotetur, terminos illius ſumi in ſenſu formali, non verò in ſolo ſenſu identico. Nam tunc ſola diſtinctio virtualis inter extrema ſatis eſt ad hoc, ut propoſitio illa ſit falſa. Quoniam denotatur, non ſolùm in ſenſu identico, ſed etiam in ſenſu formaliſſimo, & abſque diſtinctione virtuali unum extremum eſſe aliud. Quod tamen, ut conſtat, cum diſtinctione virtuali inter utrumque cohærere non poteſt. Unde, cùm hæc propoſitio, *Attributum potentiæ eſt attributum ſcientiæ*, reddat ſenſum formalem, & non ſolùm identicum ratione illius adjuncti, nempe, *attributum*: idcircò à S. Doctore, & communiter à Theologis negatur, ſicut & hæc conceditur, *Potentia Dei eſt ſcientia illius*: quia nec ratione alicujus additi, neque aliquo alio capite denotatur, extrema ſumi in ſenſu formaliſſimo, ſed ſolùm in identico.

Cæterùm, quia hæc propoſitio, *Paternitas eſt ſpiratio activa*, habet ex vi modi ſignificandi terminorum reddere ſenſum formaliſſimum: ac proinde denotare, quòd ratio formaliſſima paternitatis, quatenus præcisè habet reſpicere filium, eſt ratio formaliſſima ſpirationis activæ, quatenus præcisè eſt reſpectus realis ad Spiritum Sanctum: ideò talis propoſitio non eſt abſolutè concedenda. *Angel. Doctor.* Sicut propter hanc rationem docet Angelicus Doctor, eam non debere concedi, dum loquens de his relationibus, dixit: *Nec tamen de ſe invicem prædicantur: quia ſignificantur ut diverſæ rationes perſonarum.*

Ratio autem, propter quam relationes iſtæ ſumuntur in ſenſu formaliſſimo, & per conſequens quatenus una virtualiter diſtinguitur ab alia, non verò ſcientia, & potentia, traditur à Cajetano. *Caietan.* Nam relationes hoc habent ſpeciale ex vi ſua, quòd determinatè, expreſsè, & ex vi modi ſignificãdi ſignificant reſpectum ad terminum. Et ideò, quando una relatio in abſtracto prædicatur de alia, denotatur ex vi modi ſignificandi extremorum, unamquamque earum, ut reſpicit proprium terminum, eſſe alteram: atque adeò propoſitio accipitur in ſenſu formali, & innuitur, quòd una earum, ut diſtincta virtualiter ab alia, reſpicit proprium terminum alterius: quod quidem, ut conſtat, eſt falſum.

65. Cæterùm ſcientia, & potentia Dei licèt his nominibus ſignificatæ diſtinguantur virtualiter in actu exercito; non tamen ex vi modi ſignificandi horum terminorum denotantur determinatè, & expreſsè, ut virtualiter diſtinctæ. Et ita ad ſignificandam diſtinctionem rationis, aut diſtinctionem virtualem verſantem inter illas, utimur aliis nominibus ideſt vi modi ſignificãdi exprimentibus, ut ſi dicamus, quod attributum ſcientiæ eſt attributum potentiæ; vel quòd ſcientia, quatenus præcisè eſt ratio ſciendi, habet rationem potentiæ. Et propterea negatur hæc propoſitio, *Attributum ſcientiæ eſt attributum potentiæ*; & conceditur iſta, *Scientia eſt potentia*: quia licèt ex parte rei ſignificatæ virtualiter diſtinguantur (intellige, juxta probabilem opinionem multorum: quod quidem ſatis fuit Angelico Præceptori, & nobis ad hoc in exemplum adducendum) nihilominùs ex vi modi ſignificandi, non ſignificantur expreſsè, & determinatè, quatenus ſic diſtinguuntur.

Per quod ad confirmationem ſatis patet. Unde D. Thomas non adduxit illud exemplum, ut denotaret, paternitatem v.g. & ſpirationem ſumi ſub nominibus notionum; ſed ut ſignificaret, quòd ſicut illa propoſitio, *Attributum ſcientiæ eſt attributum potentiæ*, reddit ſenſum formaliſſimum ratione termini adjuncti, nempe, *attributum*: ita etiam iſta, *Paternitas eſt ſpiratio activa*, reddit prædictum ſenſum; non quidem ratione alicujus termini ſuperadditi, ſed ratione modi ſignificandi horum extremorum; licèt utrobique ſit realis identitas inter extrema utriuſque propoſitionis. Quare, ſi paternitas, & ſpiratio activa prædicarentur ad invicem adjuncto aliquo termino reſtringente propoſitionem, ad hoc ut non ſumeretur in ſenſu formali, ſed in identico, tunc optime poſſet admiti prædicta prædicatio, ut ſi dicatur, quòd *Paternitas eſt res, quæ eſt ſpiratio activa.* 66. *Solutio confirmationis.*

Aliter occurritur. Adde, quòd licèt aliqua identificentur, ſi tamen virtualiter diſtinguantur, ſufficit hæc virtualis diſtinctio ad hoc, ut non poſſint in abſtracto de ſe invicem prædicari, quando ex tali prædicatione ſequitur, aut denotatur confuſio terminorum, qui per ſe inſpiciuntur à prædictis formis in abſtracto ſumptis, & prædicta confuſio nequit abſque inconvenienti admitti; ſecùs verò, quando abſque inconvenienti poteſt talis confuſio, aut quaſi confuſio concedi. Et propterea, licèt in divinis identificentur intellectus, & voluntas, nihilominùs hæc non poteſt concedi, *Pater voluntate generat Filium*, & ſimiliter nec iſta, *Pater intellectu ſpirat Spiritum ſanctum*: quia hinc ſequeretur confuſio terminorum harum proceſſionum: & per conſequens, quòd filius eſſet Spiritus ſanctus, & quòd Spiritus ſanctus eſſet filius.

Unde, quia ex hoc, quòd ſcientia v.g. ſit potentia Dei, non ſequitur confuſio objectorum formalium ſcientiæ, & potentiæ, quæ ſit rejicienda: ſiquidem objectum formale utriuſque eſt divina eſſentia, quatenus eſt ratio ſciendi, & faciendi creaturas, itaut divina eſſentia ſolùm ratione diſtinguatur in ratione objecti: idcircò nihil obeſt, quòd concedatur prædicta propoſitio. Cum tamen obſit admittere iſtam, nempe, *Paternitas eſt ſpiratio*: quia ſequeretur confuſio terminorum formalium, & totalium, qui per ſe inſpiciuntur à paternitate, & ſpiratione, nempe, confuſio filiationis, & proceſſionis per ſe inſpectarum ab ſpiratione, & paternitate.

Secundò probari poteſt eadem ſententia. Quoniam relationes producentis, & producti debent eſſe realiter diſtinctæ, ut conſtat in paternitate, & filiatione: ſed filiatio eſt relatio producti ad ſuum producentem, ſpiratio verò eſt relatio producentis ad ſuum productum, nempe ad Spiritum ſanctum: ergo prædictæ relationes realiter diſtinguentur. 67. *Secundum fundamentum ejuſdem ſententiæ.*

Evertitur. Reſpondetur, quod etſi relationes producentis, & producti reſpectu eorundem extremorum debeant eſſe realiter diſtinctæ, ut patet in paternitate, & filiatione: attamen relationes producentis, & producti reſpectu diverſorum poſſunt inter ſe identificari, dummodo ſit inter eas virtualis diſtinctio, ut in præſenti contingit, ubi filius dicitur productus reſpectu patris, & producens reſpectu Spiritus ſancti: ideoque poteſt per unicam relationem realiter, multiplicem tamen virtualiter, reſpicere Patrem ut producentem ipſum, & Spiritum ſanctum tanquam terminum productum ab ipſo.

§. III.

Alia duo argumenta cum suis solutionibus.

68. Tertium fundamentũ. TErtiò suaderi potest eadem sententia. Nam sicut se habet paternitas ad filiationem, ita spiratio ad processionem: siquidem utrobique est distinctio realis,& oppositio relativa: ergo à permutata proportione, sic se habebit paternitas ad spirationem activam, sicut filiatio ad processionem: ergo cùm filiatio, & processio distinguantur realiter,etiam paternitas, & spiratio realiter distinguentur. Hæc secunda consequentia cum antecedenti videtur constare. Prima verò probatur. Quia argumentum à permutata proportione est legitimum,ut si dicas, *sicut se habent octo ad quatuor, ita sex ad duodecim: ergo sicut se habet octo ad duodecim, ita quatuor ad sex:* & propterea non magis superatur, servata proportione, numerus octonarius à duodenario, quàm quaternarius à senario.

Enodatur. Respondetur, quòd etsi demus, argumentum à permutata proportione valere in quantitatibus; non tamen semper est legitimum in aliis rebus. Et propterea hic discursus similis formæ non est admittendus, *Sicut se habet Pater ad Filium, ita spirator ad Spiritum sanctum: ergo à permutata proportione, sic se habebit Pater ad spiratorem, sicut Filius ad Spiritum sanctum: ergo cùm Filius, & Spiritus sanctus distinguantur realiter tanquam duæ personæ, etiam Pater, & spirator distinguentur realiter ut duæ personæ.*

69. Quintum fundamentũ. Quartò. Quoniam paternitas v. g. & spiratio activa sunt duæ relationes reales,ut constat ex dictis dubio præcedenti: ergo etiam erunt duæ res: ergo distinguentur realiter, sive secluso intellectu. Hæc ultima consequentia videtur petere ex priori. Nam duæ res non possunt non realiter, sive secluso intellectu distingui. Prior verò ex antecedenti. Quoniam multiplicato inferiori non potest non multiplicari superius: sicut multiplicato homine,debet necessariò multiplicari animal: sed relatio realis est quid inferius ad rem in divinis: ergo si relatio realis multiplicatur in paternitate, & spiratione, itaut sint duæ relationes reales, debebit etiam in eisdem multiplicari res, itaut sint duæ res.

Confirm. 1. Confirmatur. Nam si paternitas v. g.& spiratio activa non essent duæ res,sed unica & eadem,tunc vel essent unica & eadem res absoluta tantummodò, vel unica & eadem res relativa? Non quidem primum. Quia ex hoc non haberetur, non distingui inter se realiter: sicut id non habetur ex eo, quòd paternitas, & filiatio sint tantummodò unica & eadem res absoluta, nempe essentia divina, ratione identificationis cum illa. Secundum autem dici nequit,ne paternitas, & spiratio sint tantùm unica relatio realis, non verò duæ reales relationes: siquidem idem prorsus videtur esse, quòd aliqua sint una tantùm res relativa realis, non verò duæ,& quòd sint unica tantùm relatio realis, non verò duæ relationes reales.

Confirm. 2. Confirmatur secundò. Quoniam hoc ipso,quòd spiratio, & paternitas sint duæ relationes reales, oportet, ut sit ibidem dualitas realis in ratione relationum realium: ergo etiam oportebit, inveniri realem numerum binarium, & per consequens distinctionem secluso intellectu inter easdem relationes: quandoquidem realis numerus binarius exigit distinctionem, & multiplicitatem secluso intellectu.

70. Diluitur argumentum. Respondetur concedendo antecedens,si ly *reales* cadat, ut dubio præcedenti *n.54.* diximus, supra ly *relationes*, non verò suprà ly *duæ*: itaut denotetur,tantummodò relationes illas, quæ dicuntur duæ,sive sint duæ realiter formaliter,& secluso intellectu, sive tantùm virtualiter, habere ex natura rei,& secluso intellectu veram rationem relationis realis: & quòd, licèt secundùm ea,quæ in recto, & intrinsecè important,non sint realiter actualiter duæ, sunt tamen ex parte connotatorum, seu terminorum, quos respiciunt, duæ realiter,& actualiter, idest, respiciunt duos terminos hoc modo distinctos.

Et deinde neganda est utraque consequentia. Et ad probationem prioris, ex qua pendet probatio posterioris, dicendum est, quod multiplicato inferiori secundùm eam rationem, secundùm quam est inferius directè respectu superioris, debet etiam multiplicari superius, ut in exemplo ibidem allato constat; secùs verò, quando non multiplicatur inferius secundùm eam rationem, secundùm quam continetur directè sub superiori, sed secundùm connotata extrinseca, ut in præsenti contingit.

Ratio autem, ob quam sic in præsenti contingere dicimus, est. Nam spiratio, & paternitas non sunt duæ relationes reales, itaut sit ibidem realis actualis multiplicatio secundùm ea, quæ intrinsecè,& in recto dicunt (secundùm quam rationem continentur directè sub suo superiori in eisdem inclus, nempe sub re,sive realitate divina) sed solùm multiplicantur realiter actualiter quoad connotata,sive terminos per se inspectos: ex eo quòd, licèt ipsæ sint virtualiter tantum duæ quoad intrinseca,& in recto adducta, & propterea ratio rei divinæ, ut est superior directè ad ipsas solum virtualiter multiplicatur in illis: nihilominus termini per se inspecti ab ipsis,quique comparantur per modum connotatorum respectu earumdem, sunt realiter actualiter inter se distincti: ideoque prædictæ relationes dicuntur duæ relationes reales, tum, quia sunt duæ virtualiter: tum etiam (quod ad rem præsentem magis facit) quia respiciunt duos terminos realiter actualiter distinctos. Nam cum proprium sit relationum, ut distinguntur ab aliis rebus, quòd totum suum *esse* sit ad aliud, id est, ad terminum: idcirco distinctio realis terminorum quodammodò refunditur in ipsas;non quidem quia quoad intrinseca maneant realiter,& intrinsecè distinctæ, sed quia propter rationem datam denominantur absolutè, licèt extrinsecè tantùm distinctæ, ratione realis distinctionis terminorum. 71.

Ad primam confirmationem eligenda est prior pars illius dilemmatis, ac proinde dicendum erit, paternitatem, & spirationem esse unicam tantummodò rem relativam, cum multiplicitate tamen virtuali. Hinc tamen non sequitur,non esse dicendas duas relationes reales dualitate virtuali quoad intrinseca: sicut hinc non sequitur, non esse duas virtualiter res relativas. 72. Ad primam confirmationem.

Nec etiam colligitur, non esse dicendas absolutè duas relationes reales, licèt non sint nuncupandæ absolutè duæ res relativæ. Et ratio disparitatis est. Quoniam etsi res relativa, & relatio realis sint idem ex parte rei significatæ; non tamen ex parte modi significandi. Nam res relativa denotat relationem,non quidem ita, ut ex parte modi significandi significet ipsam, prout expressè dicit *ad*; sed ut habet se per modum rei, & ad instar aliarum rerum, non exprimendo illud potissimum, per quod relatio præcipuè differt ab aliis rebus, nempe esse *ad*. Cæterùm relatio, ut hoc nomine significata, exprimit ex parte modi significandi *esse*

esse ad: & propterea relatio, ut explicatur per hoc nomen *res relativa*, exigit ad sui realem multiplicationem, quod multiplicetur ad instar aliarum rerū. Nam ex parte modi significādi denotatur per modum rei: & per consequens denotatur pluralitas quoad intrinseca, hoc ipso quòd dicatur absolutè & simpliciter, quòd aliquæ relationes sint plures relativæ: & non est satis ad hanc loquutionē, quòd præcisè ex parte terminorum sit realis distinctio, & pluralitas: siquidem, ut dicebamus, relatio quatenus sic significata, significatur ex parte modi significandi quasi in ordine ad se, quatenus non exprimitur ex parte prædicti modi potissimum munus illius, nempe esse *ad*. Sicut propter oppositam rationem, sufficit ad hoc, ut ipsamet, ut significatur nomine relationis, modo dicto realiter denominetur absolutè & simpliciter multiplicata, quòd termini formales sint realiter distincti.

73. Ad secundam confirmationem. Ad secundam confirmationem patet ex dictis, quomodo ad hoc ut verificetur, spirationem activam, & paternitatem esse duas relationes reales satis sit; quòd sint inter se virtualiter distinctæ, & quòd termini formales earum sint realiter diversi. Nam eo ipso quoad intrinseca constituunt numerum virtualem, & loquendo de eisdem intrinsecis, dicuntur duæ relationes reales modo dubio præcedenti *num.* 34. explicato, & quoad extrinseca, & ratione illorum denominantur realiter distinctæ, & eodem modo constituunt numerum realem actualem.

QUÆSTIO XXIX.

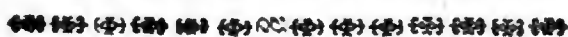
De Personis divinis.

PROEMIUM.

PRÆMISSIS autem his, quæ de processionibus, & relationibus præcognoscenda videbantur, necessarium est aggredi de personis.

Et primò secundùm considerationem absolutam. Et deinde secundùm comparativam considerationem. Oportet autem absolutè de personis, primò quidem in communi considerare. Deinde de singulis personis.

Ad communem autem considerationem personarum quatuor pertinere videntur. Primó quidem, significatio hujus nominis persona. Secundò verò numerus personarum. Tertiò, ea quæ consequuntur numerum personarum, vel ei opponunrur, ut diversitas, & similitudo, & hujusmodi. Quartò verò, ea quæ pertinent ad notitiam personarum.

ARTICULUS I.

De diffinitione personæ.

§ q. 2. art. 2. cor. & 1. dist. 25. art. 1. & pot. q. 9. art. 2. & de unio. art. 1.

AD primum sic proceditur. Videtur, quòd incompetens sit diffinitio personæ, quam Boëtius * assignat in lib. de duabus naturis, quæ talis est. Persona est rationalis naturæ individua substantia. Nullum enim singulare diffinitur. Sed persona significat quoddam singulare. Ergo persona inconvenienter diffinitur.

* Tertia pagina à principio libri.

¶ 2. Præterea. Substantia (prout ponitur in diffinitione personæ) aut sumitur pro substantia prima, aut pro substantia secunda. Si pro substantia prima, superfluè additur individua: quia substantia prima est substantia individua. Si verò stat pro substantia secunda, falso additur, & est oppositio in adjecto: nam secundæ substantiæ dicuntur genera, vel species. Ergo diffinitio est male assignata.

¶ 3. Præterea. Nomen intentionis non debet poni in diffinitione rei. Non enim esset bona assignatio, si quis diceret, homo est species animalis. Homo enim est nomen rei, & species est nomen intentionis. Cum igitur persona sit nomen rei, significat enim substantiam quamdam rationalis naturæ. Ergo inconvenienter individuum (quod est nomen itentionis) in ejus diffinitione ponitur.

¶ 4. Præterea. Natura est principium motus, & quietis in eo, in quo est, per se, & non per accidens, ut dicitur *in 2. Physicorum.* * Sed persona est in rebus immobilibus, sicut in Deo, & in Angelis. Non ergo in diffinitione personæ debuit poni natura, sed magis essentia.

* Lib. 2. Physicor. text. 3 tom. 2.

¶ 5. Præterea. Anima separata est rationalis naturæ individua substantia: non autem est persona. Inconvenienter ergo persona sic diffinitur.

RESPONDEO dicendum, quòd licet univer

univerſale, & particulare inveniantur in omnibus generibus: tamen ſpeciali quodam modo individuum invenitur in genere ſubſtantiæ. Subſtantia enim individuatur per ſe ipſam; ſed accidentia individuantur per ſubjectum, quod eſt ſubſtantia. Dicitur enim hæc albedo, in quantum eſt in hoc ſubjecto. Vnde etiam convenienter individua ſubſtantiæ habent aliquod ſpeciale nomen præ aliis: dicuntur enim hypoſtaſes, vel primæ ſubſtantiæ. Sed adhuc quodam ſpecialiori, & perfectiori modo invenitur particulare, & individuum in ſubſtantiis rationalibus, quæ habent dominium ſui actus, & non ſolùm aguntur ſicut alia, ſed per ſe agunt. Actiones autem in ſingularibus ſunt: & ideo etiam inter cæteras ſubſtantias etiam quoddam ſpeciale nomen habent ſingularia rationalis naturæ: & hoc nomen eſt perſona. Et ideo in prædicta diffinitione * perſonæ ponitur ſubſtantia individua, in quantum ſignificat ſingulare in genere ſubſtantiæ: additur autem, rationalis naturæ, in quantum ſignificat ſingulare in rationalibus ſubſtantiis.

* Poſita in argument. 1. hujus art.

Ad primum ergo dicendum, quòd licet hoc ſingulare, vel illud diffiniri non poſſit; tamen id, quod pertinet ad commumunem rationem ſingularitatis, diffiniri poteſt, & ſic Philoſophus * diffinit ſubſtantiam primam. Et hoc modo diffinit Boëtius perſonam.

* In lib prædicam. c. de ſubſtantia, tom. 1.

Ad ſecundum dicendum, quòd ſecundùm quoſdam ſubſtantia in diffinitione perſonæ ponitur pro ſubſtantia prima, quæ eſt hypoſtaſis: neque tamen ſuperfluè additur individua, quia nomine hypoſtaſis, vel ſubſtantiæ primæ excluditur ratio univerſalis, & partis. Non enim dicimus, quod homo communis ſit hypoſtaſis: neque etiam manus, cùm ſit pars. Sed per hoc, quod additur, individuum, excluditur à perſona ratio aſſumptibilis: humana enim natura in Chriſto non eſt perſona, quia eſt aſſumpta à digniori, ſcilicet à Verbo Dei. Sed meliùs dicendum eſt, quod ſubſtantia accipitur communiter, prout dividitur per primam, & ſecundam: & per hoc, quod additur, individua, trahitur ad ſtandum pro ſubſtantia prima.

Ad tertium dicendum, quod quia ſubſtantiales differentiæ non ſunt nobis notæ, vel etiam nominatæ non ſunt, oportet interdum uti differentiis accidentalibus loco ſubſtantialium, putà, ſi quis diceret, Ignis eſt corpus ſimplex, calidum, & ſiccum. Accidentia enim propria ſunt effectus formarum ſubſtantialium, & manifeſtant eas. Et ſimiliter nomina intentionum poſſunt accipi ad diffiniendum res, ſecundùm quod accipiuntur pro aliquibus nominibus rerum, quæ non ſunt poſita. Et ſi hoc nomen individuum ponitur in diffinitione perſonæ ad deſignandum modum ſubſiſtendi, qui competit ſubſtantiis particularibus.

Ad quartum dicendum, quod ſecundùm Philoſophum *in 5. Metaphyſica* * nomen naturæ primò impoſitum eſt ad ſignificandam generationem viventium, quæ dicitur nativitas. Et quia hujuſmodi generatio eſt à principio intrinſeco, extenſum eſt hoc nomen ad ſignificandum principium intrinſecum cujuſcumque motus. Et ſic diffinitur natura *in 2. Phyſicorum.* * Et quia hujuſmodi principium eſt formale, vel materiale, communiter tam materia, quàm forma dicitur natura. Et quia per formam completur eſſentia uniuſcujuſque rei, communiter eſſentia uniuſcujuſque rei (quam ſignificat ejus diffinitio) vocatur natura. Et ſic accipitur hic natura. Unde Boëtius * in eodem libro dicit, quod natura eſt unumquodque informans ſpecifica differentia. Specifica enim differentia eſt, quæ complet diffinitionem, & ſumitur à propria forma rei. Et ideò convenientiùs fuit, quod in diffinitione perſonæ; quæ eſt ſingulare alicujus generis determinati, uteretur nomine naturæ, quàm eſſentiæ, quæ ſumitur ab eſſe, quod eſt communiſſimum.

* Lib 5. text. 5. tom. 3.

* Lib. 2. Phyſic. text. 3. tom. 2.

* In lib. de duabus naturis 1. pag. 2. à princ.

Ad quintum dicendum, quod anima eſt pars humanæ ſpeciei. Et ideo, licet ſit ſeparata, quia tamen retinet naturã unibilitatis, non poteſt dici ſubſtantia individua, quæ eſt hypoſtaſis, vel ſubſtantia prima, ſicut manus, nec quæcumque alia partium hominis. Et ſic non competit ei, neque diffinitio perſonæ, neque nomen.

Concluſio.

Perſona rectè diffinitur à Boëtio per hoc, quòd ſit rationalis naturæ individua ſubſtantia.

ARTICULUS II.

Vtrùm perſona ſit idem, quòd hypoſtaſis, ſubſiſtentia, & eſſentia.

AD ſecundum ſic proceditur. Videtur, quod perſona ſit idem, quòd hypoſtaſis, ſubſiſtentia, & eſſentia. Dicit enim Boëtius * *in lib. de duabus naturis*, quod Græci naturæ rationalis individuam ſubſtantiam hypoſtaſeos nomine vocaverunt. Sed hoc etiam apud nos ſignificat nomen perſonæ. Ergo perſona omninò idem eſt, quòd hypoſtaſis.

1. dist. 23 art. 3. & pot. q. 9. art. 4.

¶ 2. Præterea. Sicut in divinis dicimus tres

tres perſonas, ita in divinis dicimus tres ſubſiſtentias. Quod non eſſet, niſi perſona, & ſubſiſtentia idem ſignificarent. Ergo idem ſignificant perſona, & ſubſiſtentia.

¶ 3. Præctereà. Boëtius dicit in commentariis prædicamentorum, quod uſia (quod eſt idem, quòd eſſentia) ſignificat compoſitum ex materia, & forma. Id autem, quod eſt compoſitum ex materia, & forma, eſt individuum ſubſtantiæ, quod & hypoſtaſis, & Perſona dicitur. Ergo omnia prædicta nomina idem ſignificare videntur.

* Aliquantulum à princip. lib. videlicet 3. pag. à princ.

SED contrà eſt, quòd Boëtius * dicit *in lib. de duabus naturis*, quòd genera, & ſpecies ſubſiſtunt tantùm; individua verò non ſubſiſtunt tantùm, verùm etiam ſubſtant. Sed à ſubſiſtendo dicuntur ſubſiſtentiæ, ſicut à ſubſtando ſubſtantiæ, vel hypoſtaſes. Cùm igitur eſſe hypoſtaſes, vel perſonas, non conveniat generibus, vel ſpeciebus, hypoſtaſes, vel perſonæ non ſunt idem, quòd ſubſiſtentiæ.

¶ 4. Præctereà. Boëtius dicit in com. prædicamentorum, quòd hypoſtaſis dicitur materia; uſioſis autem (ideſt ſubſiſtentia) dicitur forma. Sed neque forma, neque materia poteſt dici perſona. Ergo perſona differt à prædictis.

* Lib. 5. Metaph. text. 15. tom. 3.

RESPONDEO dicendum, quòd ſecundum Philoſophum *in 5. Metaphyſicæ* * ſubſtantia dicitur dupliciter. Uno modo dicitur ſubſtantia quidditas rei, quam ſignificat diffinitio, ſecundùm quod dicimus, quòd diffinitio ſignificat ſubſtantiam rei. Quam quidem ſubſtantiam Græci uſiam vocant, quod nos eſſentiam dicere poſſumus. Alio modo dicitur ſubſtantia ſubjectum, vel ſuppoſitum, quod ſubſiſtit in genere ſubſtantiæ. Et hoc quidem communiter accipiendo nominari poteſt, & nomine ſignificante intenſionem, & ſic dicitur ſuppoſitum. Nominatur etiam tribus nominibus ſignificantibus rem, quæ quidem ſunt, res naturæ, ſubſiſtentia, hypoſtaſis, ſecundùm triplicem conſiderationem ſubſtantiæ ſic dictæ. Secundùm enim quòd per ſe exiſtit, & non in alio, vocatur ſubſiſtentia. Illa enim ſubſiſtere dicimus, quæ non in alio, ſed in ſe exiſtunt. Secundùm vero quod ſupponitur alicui naturæ communi, ſic dicitur res naturæ: ſicut hic homo eſt res naturæ humanæ. Secundùm vero quod ſupponitur accidentibus, dicitur hypoſtaſis, vel ſubſtantia. Quod autem hæc tria nomina ſignificant communiter in toto genere ſubſtantiarum, hoc nomen perſona ſignificat in genere rationalium ſubſtantiarum.

Ad primum ergo dicendum, quòd hypoſtaſis apud Græcos ex propria ſignificatione nominis habet, quòd ſignificet quodcumque individuum ſubſtantiæ; ſed ex uſu loquendi habet, quòd ſumatur pro individuo rationalis naturæ, ratione ſuæ excellentiæ.

Ad ſecundum dicendum, quòd ſicut nos dicimus in divinis pluraliter tres perſonas, & tres ſubſiſtentias: ita Græci dicunt tres hypoſtaſes. Sed quia nomen ſubſtantiæ, quod ſecundum proprietatem ſignificationis reſpondet hypoſtaſi, æquivocatur apud nos, cùm quandoque ſignificet eſſentiam, quandoque hypoſtaſim: ne poſſit eſſe erroris occaſio, maluerunt pro hypoſtaſi transferre ſubſiſtentiam, quàm ſubſtantiam.

Ad tertiùm dicendum, quòd eſſentia propriè eſt id, quod ſignificatur per diffinitionem. Diffinitio autem complectitur principia ſpeciei, non autem principia individualia. Unde in rebus compoſitis ex materia, & forma, eſſentia ſignificat, non ſolùm formam, nec ſolùm materiam, ſed compoſitum ex materia, & forma communi, prout ſunt principia ſpeciei. Sed compoſitum ex hac materia, & ex hac forma habet rationem hypoſtaſis, & perſonæ. Anima enim, & caro, & os ſunt de ratione hominis; ſed hæc anima, & hæc caro, & hoc os ſunt de ratione hujus hominis. Et ideo hypoſtaſis, & perſona addunt ſupra rationem eſſentiæ principia individualia: neque ſunt idem cum eſſentia in compoſitis ex materia & forma, ut ſuprà dictum eſt *, cùm de ſimplicitate divina ageretur. * Q. 3. art. 3.

Ad quartum dicendum, quòd Boëtius dicit, genera, & ſpecies ſubſiſtere, in quantum individuis aliquibus competit ſubſiſtere, ex eo quod ſunt ſub generibus, & ſpeciebus in prædicamento ſubſtantiæ comprehenſis. Non quod ipſæ ſpecies, vel genera ſubſiſtant, niſi ſecundum opinionem Platonis, qui poſuit, ſpecies rerum ſeparatim ſubſiſtere à ſingularibus. Subſtare vero competit eiſdem individuis in ordine ad accidentia, quæ ſunt præter rationem generum, & ſpecierum.

Ad quintum dicendum, quod individuum compoſitum ex materia, & forma habet, quod ſubſtet accidenti, ex proprietate materiæ. Unde & Boëtius dicit *in lib. 2. de Trinitate:* * Forma ſimplex ſubjectum eſſe non poteſt. Sed quod per ſe ſubſiſtat, habet ex proprietate ſuæ formæ: quæ non advenit rei ſubſiſtenti, ſed dat eſſe actuale materiæ, ut ſic individuum ſubſiſtere poſſit. Propter hoc ergo hypoſtaſim attribuit materiæ, & uſioſim, ſive ſubſiſtentiam formæ: quia materia eſt

* Lib. 2. de Trinitate ante medium.

principium

principium ſubſtandi, & forma eſt principium ſubſiſtendi.

Prima concluſio.

Perſona in natura rationali ſignificat id, quod ſignificatur per hæc tria nomina, ſubſiſtentia, res naturæ, & hypoſtaſis, ſive ſubſtantia.

Secunda concluſio ex priori deducta.

Nomen perſonæ non ſignificat idem, quod nomen eſſentiæ: ſicut nec tria illa nomina concluſione præcedenti adducta.

ARTICULUS III.

Utrùm nomen perſonæ ſit ponendum in divinis?

1. Diſt. 23. art. 2. & por. q. 9. art. 3 1.

AD tertium ſic proceditur. Videtur, quòd nomen perſonæ non ſit ponendum in divinis. Dicit enim Dionyſius in principio de divinis nominibus. * Univerſaliter non eſt audendum aliquid dicere, nec cogitare de ſuperſubſtantiali occulta divinitate, præter ea, quæ divinitus nobis ex ſanctis eloquiis ſunt expreſſa. Sed nomen perſonæ non exprimitur nobis in ſacra ſcriptura novi, vel veteris teſtamenti. Ergo non eſt nomine perſonæ utendum in divinis.

* Cap 1. parum à princip.

¶ 2. Prætereà. Boëtius dicit in lib. de duabus naturis. * Nomen perſonæ videtur traductum ex his perſonis, quæ in comœdiis, tragœdiiſque homines repræſentabant. Perſona enim dicta eſt à perſonando: quia concavitate ipſa major neceſſe eſt ut volvatur ſonus. Græci verò has perſonas proſopa vocant, ab eo, quod ponantur in facie, atque ante oculos obtegant vultum. Sed hoc non poteſt competere in divinis, niſi fortè ſecundùm metaphoram. Ergo nomen perſonæ non dicitur de Deo, niſi metaphoricè.

* Aliquantulum à princip. pag. 3. à princ. libri.

¶ 3. Prætereà. Omnis perſona eſt hypoſtaſis. Sed nomen hypoſtaſis non videtur Deo competere: cùm ſecundùm Boëtium * ſignificet id, quod ſubijcitur accidentibus, quæ in Deo non ſunt. Hieronymus * etiam dicit, quòd in hoc nomine hypoſtaſis venenum latet ſub melle. Ergo hoc nomen perſona non eſt dicendum de Deo.

* Eodem loco nunc proximè dicto. * In epiſt. ad Damaſ. quæ incip. *Quoniam vetuſto*, in medio illius tom. 3.

¶ 4. Prætereà. A quocumque removetur diffinitio, & diffinitum. Sed diffinitio perſonæ ſuprà poſita * non videtur Deo competere. Tum, quia ratio importat diſcurſivam cognitionem, quæ non competit Deo, ut ſuprà oſtenſum eſt. * Et ſic Deus non poteſt dici rationalis naturæ. Tum etiam, quia Deus dici non poteſt individua ſubſtantia: cùm principium individuationis ſit materia: Deus autem immaterialis eſt. Neque etiam accidentibus ſubſtat, ut ſubſtantia dici poſſit. Nomen ergo perſonæ Deo attribui non debet.

* A'g. 1. art. 1. hujus qu. * Q. 14. art. 12.

SED contrà eſt, quod dicitur in Symbolo Athanaſij. Alia eſt perſona Patris, alia Filij, alia Spiritus ſancti.

RESPONDEO dicendum, quòd perſona ſignificat id, quod eſt perfectiſſimum in tota natura, ſcilicet, ſubſiſtens in rationali natura. Unde, cùm omne illud, quod eſt perfectionis, Deo ſit attribuendum, eo quod ejus eſſentia continet in ſe omnem perfectionem, conveniens eſt, ut hoc nomen perſona de Deo dicatur. Non tamen eodem modo, quo dicitur de creaturis; ſed excellentiori modo: ſicut & alia nomina, quæ creaturis à nobis impoſita Deo attribuuntur, ſicut ſuprà oſtenſum eſt, * cùm de divinis nominibus ageretur. * Q. 13. art. 3.

Ad primum ergo dicendum, quod licèt nomen perſonæ in ſcriptura veteris, vel novi teſtamenti non inveniatur dictum de Deo: tamen id, quod nomen ſignificat, multipliciter in ſacra Scriptura invenitur aſſertum de Deo, ſcilicet, quod eſt maximè per ens, & perfectiſſimè intelligens. Si autem oporteret de Deo dici ſolùm illa ſecundùm vocem, quæ ſacra Scriptura de Deo tradit, ſequeretur, quod nunquam in alia lingua poſſet aliquis loqui de Deo, niſi in illa, in qua primo tradita eſt Scriptura veteris, vel novi teſtamenti. Ad inveniendum autem nova nomina, antiquam fidem de Deo ſignificantia, coëgit neceſſitas diſputandi cum hæreticis. Nec hæc novitas vitanda eſt, cùm non ſit prophana, utpotè à Scripturarum ſenſu non diſcordans. Docet autem Apoſtolus prophanas vocum novitates vitare 1. ad Timotheum ultimo.

Ad ſecundum dicendum, quod quamvis hoc nomen perſona non conveniat Deo quantum ad id, à quo impoſitum eſt nomen; tamen quantum ad id, ad quod ſignificandum imponitur, maximè Deo convenit. Quia enim in comœdiis, & tragœdiis repræſentabantur aliqui homines famoſi, impoſitum eſt hoc nomen perſona ad ſignificandum aliquos dignitatem habentes. Unde conſueverunt dici perſonæ in Eccleſiis, quæ habent aliquam dignitatem. Propter quod quidam diffiniunt perſonam dicentes, quod perſona eſt hypoſtaſis proprietate diſtincta ad dignitatem pertinente. Et quia magnæ dignitatis eſt in rationali natura ſubſiſtere, ideo omne individuum rationalis naturæ dicitur perſona, ut dictum eſt * ſed dignitas * Art. 1. hujus quæſt.

tas divinæ naturæ excedit omnem dignitatem: & secundùm hoc maximè competit Deo nomen personæ.

Ad tertium dicendum, quod nomen hypostasis non competit Deo quantum ad id à quo est impositum nomen, cum non substet accidentibus. Competit autem quantum ad id, ad quod est. Impositum est enim ad significandum rem subsistentem. Hieronymus * autem dicit sub hoc nomine venenum latere: quia antequam significatio hujus nominis esset plenè nota apud Latinos, hæretici per hoc nomen simplices decipiebant, ut confiterentur plures essentias, sicut confitentur plures hypostases, propter hoc, quod nomen substantiæ (cui respondet in Græco nomen hypostasis) communiter accipitur apud nos pro essentia.

* In epist. ad Dam. *Quoniam vetusto.* tom. 2.

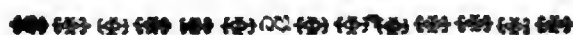
Ad quartum dicendum, quod Deus potest dici rationalis naturæ, secundum quod ratio non importat discursum, sed communiter intelligibilem naturam. Individuum autem Deo competere non potest quantum ad hoc quod individuationis principium est materia, sed solùm secundùm quod importat incommunicabilitatem. Substantia vero convenit Deo, secundùm quod significat existere per se. Quidam tamen dicunt, quod diffinitio superius à Boëtio * data non est diffinitio personæ, secundum quod personas in Deo dicimus. Propter quod Richardus de sancto Victore * corrigere volens hanc diffinitionem dixit, quod persona, secundum quod de Deo dicitur, est divinæ naturæ incommunicabilis existentia.

* Art. huius quæst. arg. 1.

* Lib. 4. de Trinit. c. 18. & 23.

Conclusio.

Nomen personæ ponitur in divinis, non tamen eo modo, quo dicitur in creaturis, sed excellentiori ratione.

ARTICULUS IV.

Vtrùm hoc nomen persona significet relationem?

AD quartum sic proceditur. Videtur, quod hoc nomen persona non significet relationem, sed substantiam in divinis. Dicit enim Augustinus * *in 7. de Trinitate.* Cum dicimus personam Patris, non aliud dicimus, quam substantiam. Ad se quippe dicitur persona, non ad Filium.

1. Dist 23. art. 3. & dist. 26. q. 1. art. 1. & pot. q. 9. art. 4.

* Cap. 6. circa princ.

¶ 2. Præterea. Quid? quærit de essentia. Sed sicut dicit Augustinus * in eodem loco, cum dicitur: Tres sunt, qui testimonium dant in cœlo, Pater, Verbum, & Spiritus Sanctus, & quæritur: Quid tres? respondetur. Tres personæ. Ergo hoc nomen persona significat essentiam.

* Lib. 6. de Trin. c. 4. & sequentibus, & lib. 5. de Trinit. c. 9. in fine tom. 3.

¶ 3. Præterea secundum Philosophum 4. *Metaphysicæ.* * id, quod significatur per nomen, est ejus diffinitio. Sed diffinitio personæ est rationalis naturæ individua substantia, ut dictum est. * Ergo hoc nomen persona significat substantiam.

* Lib 4. Metaph. text. 18. tom. 3.

* Art. 1. hujus quæst.

¶ 4. Præterea. Persona in hominibus, & Angelis non significat relationem, sed aliquod absolutum. Si igitur in Deo significaret relationem, diceretur æquivocè de Deo, & hominibus, & Angelis.

Sed contra est, quod dicit Boëtius *in lib. de Trinitate*, * quod omne nomen ad personas pertinens relationem significat. Sed nullum nomen magis pertinet ad personas, quam hoc nomen persona. Ergo hoc nomen persona relationem significat.

* Post mediū libri de Trinit.

RESPONDEO dicendum, quod circa significationem hujus nominis persona in divinis difficultatem ingerit, quod pluraliter de tribus prædicatur præter naturam essentialium nominum: neque etiam ad aliquid dicitur, sicut nomina, quæ relationem significant. Vnde quibusdam visum est, quod hoc nomen persona simpliciter ex virtute vocabili essentiam significet in divinis, sicut hoc nomen Deus, & hoc nomen sapiens, sed propter instantiam hæreticorum est accommodatum ex ordinatione Concilij, ut possit poni pro relativis, & præcipuè in plurali, vel cum nomine partitivo, ut cum dicimus tres personas; vel, alia est persona Patris, alia Filij. In singulari verò potest sumi pro absoluto, & pro relativo. Sed hæc non videtur sufficiens ratio. Quia si hoc nomen persona ex vi suæ significationis non habet, quod significet, nisi essentiam in divinis: ex hoc quod dictum est, ter personas, non fuisset hæreticorum quietata calumnia, sed majoris calumniæ data esset eis occasio. Et ideo alij dixerunt, quod hoc nomen persona in divinis significat simul essentiam, & relationem. Quorum quidam dixerunt, quod significat essentiam in recto, & relationem in obliquo, quia persona dicitur quasi per se una: unitas autem pertinet ad essentiam. Quod autem dicitur per se, implicat relationem oblique: intelligitur enim Pater per se esse quasi relatione distinctus à Filio. Quidam vero dixerunt è converso, quod significat

significat relationem in recto, & essentiam in obliquo: quia in diffinitione personæ natura ponitur in obliquo. Et isti propinquius ad veritatem accesserunt.

Ad evidentiam igitur hujus quæstionis considerandum est, quod aliquid est de significatione minùs communis; quod tamen non est de significatione magis communis. Rationale enim includitur in significatione hominis; quod tamen non est de significatione animalis. Unde aliud est quærere de significatione animalis, & aliud est quærere de significatione animalis, quod est homo. Similiter aliud est quærere de significatione hujus nominis persona in communi, & aliud de significatione personæ divinæ. Persona enim in communi significat substantiam individuam rationalis naturæ, ut dictum est. * Individuum autem est, quod est in se indistinctum, ab aliis vero distinctum. Persona igitur in quacumque natura significat id, quòd est distinctum in naturâ illa: sicut in humana natura significat has carnes, & hæc ossa, & hanc animam, quæ sunt principia individuantia hominem. Quæ quidem licet non sint de significatione personæ; sunt tamen de significatione personæ humanæ. Distinctio autem in divinis non fit, nisi per relationes originis, ut dictum est supra. * Relatio autem in divinis non est sicut accidens inhærens subjecto, sed est ipsa divina essentia: unde est subsistens, sicut essentia divina subsistit. Sicut ergo Deitas est Deus: ita Paternitas divina est Deus Pater, qui est persona divina. Persona igitur divina significat relationem, ut subsistentem. Et hoc est significare relationem per modum substantiæ: quæ est hypostasis subsistens in natura divina: licet subsistens in natura divina, non sit aliud quam natura divina. Et secundum hoc verum est, quod hoc nomen persona significat relationem in recto, & essentiam in obliquo, non tamen relationem, in quantum est relatio, sed in quantum significatur per modum hypostasis. Similiter etiam significat essentiam in recto, & relationem in obliquo: in quantum essentia idem est, quod hypostasis: hypostasis autem significatur in divinis, ut relatione distincta. Et similiter relatio per modum relationis significata cadit in ratione personæ in obliquo. Et secundum hoc etiam dici potest, quod hæc significatio hujus nominis persona non erat percepta ante Hæreticorum calumniam. Unde non erat in usu hoc nomem persona, nisi sicut unum aliorum absolutorum. Sed postmodum accommodatum est hoc nomen persona ad standum pro relativo, ex congruentia suæ significationis, ut scilicet hoc, quod stat pro relativo, non solùm habeat ex usu (ut prima opinio dicebat) sed etiam significatione sua.

* Art. 1. hujus quæst.

* Q. 28. art. 2. & 3.

Ad primum ergo dicendum, quòd hoc nomen persona dicitur ad se, non ad alterum: quia significat relationem, non per modum relationis, sed per modum substantiæ, quæ est hypostasis. Et secundùm hoc Augustinus dicit, quod significat essentiam, prout in Deo essentia est idem cum hypostasi: quia in Deo non differt quod est & quo est.

Ad secundum dicendum, quod, quid? quandoque quærit de natura, quam significat diffinitio, ut cum quæritur, quid est homo? & respondetur, animal rationale mortale. Quandoque vero quærit suppositum, ut cum quæritur, quid natat in mari? & respondetur, piscis. Et sic quærentibus, quid tres? responsum est, tres personæ.

Ad tertium dicendum, quod in intellectu substantiæ individuæ, idest distinctæ, vel incommunicabilis, intelligitur in divinis relatio, ut dictum est. *

* In corp. art. 4.

Ad quartum dicendum, quod diversa ratio minus communium non facit æquivocationem in magis communi. Licet enim sit alia propria diffinitio equi, & asini, tamen univocantur in nomine animalis: quia communis diffinitio animalis convenit utrique. Unde non sequitur, quòd licet in significatione personæ divinæ contineatur relatio, non autem in significatione Angelicæ personæ, vel humanæ, quod nomen personæ æquivocè dicatur. Licet nec etiam dicatur univocè: cum nihil univocè de Deo dici possit, & de creaturis, ut supra ostensum est. *

* Quæst. 13. art. 5.

Prima conclusio.

Persona in communi non significat relationem, sed substantiam individuam & subsistentem rationalis naturæ.

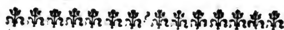
Secunda conclusio.

Persona divina significat relationem, ut subsistentem, & per modum hypostasis in recto, & naturam in obliquo.

Tertia conclusio.

Si relatio sumatur per modum relationis, & quoad munus expressum referendi, sic persona divina significat hypostasim in recto, & relationem in obliquo.

DISPUTA

DISPUTATIO IX.

De Personis divinis absolutè, & in communi sumptis.

RATIO ordinis hujus quæstionis ad præcedentes satis constat ex supra dictis, & ex illis, quæ Angelicus Doctor in procemio præsentis quæstionis asserit: & ideo in hoc explicando non oportet immorari.

DUBIUM I.

An rectè diffiniatur à Boëtio persona generaliter sumpta, per hoc, quod sit rationalis naturæ individua substantia.

1. QUia juxta doctrinam Aristotelis à communioribus ad minus universalia optimè ordine doctrinæ devenitur, idcircò, ut D. Thomas, & nos cum illo explicemus, an in divinis detur ratio personæ, priùs inquiritur, quid sit persona in communi? ut inde statim deducamus, an ratio personæ in divinis reperiatur?

§. I.

Ex mente D. Thomæ dubium deciditur.

2. Assertio. D. Thom. Anselm. Nyssenus. Ugo Victorinus. Montoya. Alexand. Albertus.

DIcendum ergo est, personam rectè diffiniri à Boëtio per hoc, quod sit *rationalis naturæ individua substantia*, Ita D. Thomas *art. 1 hujus quæstionis*, & *in 1. dist. 29. q. 1 art. 1. de Potentia q. 9. art. 2. & 3. p. q. 2. art. 2.* Anselmus *in Monologio cap. 76.* Nyssenus *lib. de Differentia substantiæ, & hypostasis*, Ugo Victorinus *lib. de Sacramentis p. 2. cap. 11.* quos refert Montoya *disp. 32. sect. 2.* Alexander *1. p. q. 56. Membro 3.* Albertus *1. p. q. 44. memb. 2.* & communiter Scholastici: & ideo singulos referre supervacaneum esset.

3. Ratio fundamentalis D. Thom.

Ratio vero hujus assertionis adducta est à D. Thoma *in præsenti art.* quæ potest ad hanc formam reduci. Quoniam persona duo dicit. Unum quidem, in quo convenit cum primis substantiis non habentibus rationem personæ, per quodque distinguitur ab accidentibus, nempe, quod tam persona, quam quævis prima substantia, quippe quæ sunt substantiæ totales completæ, habent esse individua completa, non individuata ex aliquo extrinseco; cum tamen accidentia individuentur ex aliquo extrinseco, nempe ex subjecto, ut *in 1. tomo tractatu 1. disp. 1. & 2.* latè diximus. Et ideo accidentia egent extrinseco sustentante; persona vero, & quævis prima substantia eo non indigent. Quia sicut non individuantur ex extrinseco principio, scilicet ex subjecto sustentante ipsas: ita non egent alio ut sustentante, sed per se ipsas subsistunt.

Secundum vero per quodque persona differt ab omnibus primis substantiis non habentibus rationem personæ, est. Quod prædictæ substantiæ afferunt naturam substantialem, non tamen rationalem; persona vero naturam substantialem, & rationalem importat. Et propterea proprium illius est per se agere, seu agere cum dominio actus: siquidem sola rationalis natura potest hunc agendi modum habere. Sed sic est, quod utrumque horum clauditur in prædicta diffinitione: ergo erit legitima. Major non indiget probatione. Et ideo hoc ipso, quod aliquid habeat duo illa in ea recensita, censetur communi omnium consensu habere, quidquid ad rationem personæ desideratur.

Minor autem etiam constat. Quoniam primum illud, nempe, personam esse per modum individui completi seu totalis ex se individuum, & non ab aliquo extrinseco, ac proinde non indigere aliquo extrinseco ut sustentante, sed per se ipsam subsistere, explicatur per hoc, quod in hac diffinitione dicitur, personam esse *individuam substantiam*. Siquidem proprium est substantiæ completæ, per quam hic diffinitur, non individuari ab aliquo extrinseco; sed esse ex se, & non ab extrinseco completum seu totale individuum: & per consequens neque indigere aliquo extrinseco ut sustentante, sed per se ipsam subsistere. Secundum vero, nimirum, quod afferat naturam rationalem, & per ipsam cum dominio actus habeat operari, satis explicatur per priorem diffinitionis particulam, scilicet per hoc, quod dicatur, personam debere esse *rationalis naturæ*.

Quam rationem adduxit etiam D. Thomas *q. 9. de Potentia art. 2.* optimis verbis dilucidè rem hanc explicantibus. Et propterea placuit illa in præsentia afferre, quæ quidem sic se habent. *Dicendum, quod rationabiliter, sicut ex præmissis patet, individuum in genere substantiæ speciale nomen sortitur. Quia substantia ex propriis principiis individuatur, & non ex alio extraneo, sicut accidens ex subjecto. Inter individua etiam substantiarum rationabiliter individuum in rationali natura speciali nomine nominatur: quia ipsius est propriè & verè per se agere. Sicut ergo hoc nomen hypostasis secundum Græcos, vel substantia prima secundum Latinos; est speciale nomen individui in genere substantiæ: ita hoc nomen persona est speciale nomen individui rationalis naturæ. Utraque ergo specialitas sub nomine personæ continetur. Et ideo ad ostendendum, quod est specialiter individuum in genere substantiæ, dicitur, quod est substantia individua. Ad ostendendum vero, quod est specialiter in rationali natura, additur rationalis naturæ. Per hoc ergo; quod dicitur substantia, excluduntur à ratione personæ accidentia, quorum nullum potest dici persona. Per hoc vero, quod dicitur individua, excluduntur genera, & species in genere substantiæ, quæ etiam personæ dici non possunt. Per hoc vero, quod additur, rationalis naturæ, excluduntur inanimata corpora, plantæ, & bruta, quæ personæ non sunt.* 4. D. Thom.

Confirmatur. Quoniam hæc diffinitio datur per proprium genus, aut quasi genus, & per propriam differentiam, aut quasi differentiam: ergo erit legitima. Consequentia videtur perspicua. Antecedens autem probatur. Quoniam *substantia* ponitur loco generis, prout dicit substantiam completam, in quo, ut dicebamus, convenit persona cum primis substantiis, & differt ab accidentibus. Et deinde adjicitur per modum differentiæ illa particula, *individua*, per quod convenit cum eisdem primis substantiis, & differt à secundis. Ac tandem additur, *rationalis naturæ*, ut persona distinguatur à primis substantiis, quæ non sunt personæ, & per consequens à quibusvis substantiis non habentibus rationem personæ. Confirmatur.

§. II.

Objectiones contra dicta & occursus ad illas.

5. Objectio prima contra

NEc obest, si objicias, falsò supponi in ratione facta, quod substantia differt ab accidentibus

dentibus in hoc, quod accidentia individuantur ab aliquo extrinseco, secus verò substantia. Quoniam sicut accidentia, v. g. albedo, individuatur à subjecto, tanquam ab aliquo extrinseco: ita etiam substantia, ut homo, aut leo, individuatur à quantitate. Et sicut in hac albedine ordo ad hoc subjectum est quid intrinsecum, & indistinctum ab albedine, secus tamen subjectum: ita in hoc homine, aut hoc leone est quid intrinsecum, & indistinctum ab ipsis ordo ad suas quantitates, & ipsæ quantitates sunt eis extrinsecæ, sive accidentales. Et licet nunquam essent in illis, sed supernaturaliter conservarentur sine eisdem, haberent eamdem numero individuationem: non secus ac hæc albedo maneret eadem numero, licet supernaturaliter esset sine suo subjecto, sine quo naturaliter esse non potest.

Diluitur. Non itaque hoc obest, propter duplicem rationem. Prima. Quoniam persona hic diffinitur secundum rationem communem ad creatam, & increatam. Et ideo, ut bene notavit Cajetanus *art. 1. hujus quæstionis*, illa particula *substantia* non sumitur solùm pro substantia creata, & multo minus pro substantia materiali tantummodo, sed pro substantia completa abstrahéte à creata & increata. At sumpta sic substantia, non habet individuari ab aliquo extrinsecò, alioqui omnis, & quævis substantia id haberet. Cum tamen omnia, & singula accidentia secundum rationem generalissimam accidentium habeant individuari ab aliquo extrinseco, nempe à subjecto, ita ut oppositum eis repugnet. Quare, ut denotaretur, personam secundum rationem generalem personæ non habere, quod sit individua ab extrinseco, idcirco optimè diffinitur per substantiam individuam generalissimè, & modo explicato sumptam, quæ secundum hanc rationem non habet individuari ab extrinseco. *Caietan.*

6. Secunda verò ratio, ob quam prædicta objectio non obest, est: quia adhuc substantiæ materiales, quæ dicuntur individuari à quantitate, non habent individuari ab illa ut habita, aut secundum suum esse formale sumpta, sed ut præhabita, & præcontenta in hac materia, ut *in 1. tomo tract. 1. disput. 1. à num. 119. usque ad num. 130.* diximus. Cumque materia, adhuc sic sumpta, sit quid intrinsecum respectu hujus individui, intrinsecumque illius principium, inde est, ut per hoc non tollatur, quominus substantia materialis individuetur ab intrinseco, idest, à materia, ut præhabente hanc quantitatem, quatenus talis materia est intrinsecum principium prædictæ substantiæ individuæ. Cum tamen quantitas, & alia accidentia semper individuentur à subjecto, non ut præhabito, & ut intrinseco illis; sed ut consideratur secundum suum esse formale, & ut est extrinsecum eisdem accidentibus, seu non pertinens ad eorum intrinsecam constitutionem.

Satisfit tacitæ objectioni. Et licet (ut ita tacitæ cuidam objectioni fiat satis) concretum accidentale, ut album, includat etiam subjectum, à quo individuatur: non tamen ita, ut illud concretum sit unicum tantum individuum, sed multiplex. Ex eo quod, ut nostri Complutenses in sua Logica *disp. 4. num. 31.* notarunt, concretum accidentale non est unum per se, sed plura simpliciter, & ideo non potest per se poni in prædicamento: cùm tamen substantia includens primum, & intrinsecum principium suæ individuationis sit unum per se individuum, & non plura simpliciter individua, sicut prædictum concretum accidentale. Unde de ea, & de persona propriè & in rigore dicitur in numero singulari, quod est individua substantia. *N. Compl.*

7. *Secunda objectio.* Nec etiam refert, si secundò objicias, quod illud, in cujus diffinitione ponitur substantia pro genere, seu loco generis, oportet, quod sit species substantiæ: sed persona non est species substantiæ: quia condivideretur contra alias substantiæ species: ergo inconvenienter ponitur substantia in diffinitione personæ, quasi genus.

Enoditur. D. Thom. Non igitur hoc obest. Nam huic objectioni occurrit D. Thomas *q. 9. de potentia art. 2. ad 6.* sic. *Cum dividitur substantia in primam, & secundam, non est divisio generis in species, cùm nihil contineatur sub secunda substantia, quod non sit in prima, sed est divisio generis secundum diversos modos essendi. Nam secunda substantia significat naturam generis secundum se absolutam: prima vero substantia significat eam, ut individualiter subsistentem. Unde magis est divisio analogi, quam generis. Sic ergo persona continetur quidem in genere substantiæ, licet non ut species, sed ut specialem modum existendi determinans.* Circa hoc tamen videantur nostri Complut. *disp. 12. sua Logicæ quæst. 2. num. 21.* *N. Comp.*

8. *Tertia objectio.* Nec rursus obstat, si tertio objicias, quod diffinitio debet converti cum diffinito: non autem omne, quod est rationalis naturæ individua substantia, est persona: ergo, &c. Minor probatur. Quoniam essentia divina, secundum quod est essentia, non est persona: & nihilominùs convenit ei tota hæc diffinitio: siquidem est rationalis naturæ individua substantia.

Solvitur. D. Thom. Respondetur enim ex D. Thoma *loco citato ad 12.* his verbis: *Dicendum, quod individuum in diffinitione persona sumitur pro eo quod non prædicatur de pluribus. Et secundum hoc essentia divina non est individua substantia secundum prædicationem, cùm prædicetur de pluribus personis, licet sit individua secundum rem.*

9. *Quarta objectio.* Nec præterea refert, si quarto objicias, quod humana natura in Christo Domino est rationalis naturæ individua substantia: siquidem nec est accidens, neque quid universale, neque aliquid irrationalis naturæ: & tamen non est persona: alioqui esset in Christo duplex persona, scilicet humana assumpta, & divina eam assumens: ergo, &c.

Occurritur. Ang. Doctor. Respondetur enim cum eodem Angelico Doctore *loco relato in solutione ad 13* ubi sic ait: *Dicendum quod cum substantia individua sit quoddam completum per se existens, humana natura in Christo, cum sit assumpta in personam divinam, non potest dici substantia individua, quæ est hypostasis: sicut nec manus, nec pes, nec aliquid eorum, quæ non subsistunt per se ab aliis separata. Et propter hoc non sequitur, quod sit persona.*

10. *Ultima objectio.* Nec tandem obest, si objicias, personam potissimè dicere substantiam incommunicabilem passivè alteri ut supposito: & propterea persona non est assumptibilis, sed sola natura: ex eo quod id, quod est per se subsistens, quale est persona, non potest trahi ad hoc, ut subsistat in alio: & per consequens nec ad hoc, ut simul habeat, quod sit per se, & in alio. Sed hæc ratio incommunicabilitatis non explicatur in hac diffinitione: sed solum ratio substantiæ individuæ, quæ sit rationalis naturæ: ergo, &c.

Eius solutio. D. Thom. Respondetur enim, quod hoc ipso, quod in diffinitione personæ nomine substantiæ intelligatur substantia completa, & nomine substantiæ individuæ denotetur etiam substantia individua, quæ de pluribus non prædicetur, ut notavit D. Thomas loco citato *ex qu. 9. de Potentia in solutione ad 12.* oportet, ut ibidem significetur substantia individua

dividua subsistens incommunicabiliter: nam sola ista habet esse substantiam completam, & individuam, quæ de pluribus non prædicetur. Unde optimè dixit D.Thomas *art. 1. hujus quæstionis in solutione ad 3. Hoc nomen individuum ponitur in diffinitione personæ ad designandum modum subsistendi, qui convenit substantiis particularibus.* Et *q. 9. de Potentia art. 2. ad 7. Melius est, quod dicatur, quod substantia non ponitur in diffinitione personæ pro hypostasi, sed pro eo, quod est commune ad substantiam primam, quæ est hypostasis, & substantiam secundam, & dividitur in utramque. Et sic illud commune per hoc quod additur individuum, contrahitur ad hypostasim: ut idem sit dicere substantia individua rationalis naturæ, ac si diceretur hypostasis rationalis naturæ* Constat autem, hypostasim dicere substantiam incommunicabiliter subsistentem.

(Margin: *D. Thom.*)

DUBIUM II.

Utrùm ratio personæ inveniatur in divinis.

11. Titulus non intelligitur, an utcumque ratio personæ sit in Deo, sed an sit formaliter in illo? Et propterea absolutè inquisitum est, an ratio personæ reperiatur in Deo? Quoniam ea solùm dicuntur absolutè reperiri in illo, & non cum addito, nempe virtuali, aut eminenti modo, quæ sunt formaliter in ipso. Et ita non concedimus absolutè, Deum esse equum, aut leonem: quia ratio equi, aut leonis non reperitur formaliter, sed tantum virtualiter, & eminenter in illo.

§. I.

Vera, & Catholica sententia.

12. Dicendum ergo est, rationem personæ verè & formaliter reperiri in Deo. Assertio hæc est certa secundum fidem, ut constat ex illo Symboli Athanasij: *Alia est enim persona Patris, alia Filij, alia Spiritus Sancti.* Quod etiam habetur in confessione fidei, quam scribit Damasus ad Paulinum. *Si quis tres personas non dixerit veras, Patris, & Filij, & Spiritus Sancti, anathema sit.* Et in Concilio Toletano XI. in confessione fidei, ubi loquendo de eo, quod invenitur in divinis, sic dicitur: *Cùm relativè tres personæ dicantur.* Et in Lateranensi, quod refertur in cap. *Firmiter. De Summa Trinitate,* sic asseritur. *Pater, Filius, & Spiritus Sanctus tres quidem personæ, & una essentia.* Unde antiqui Doctores Latini in eadem significatione, de qua in nostra assertione fit sermo, nomen hoc Deo attribuebant, ut Hieronymus *epistola 57. ad Damasum,* Ambrosius *de Institutione virginum cap. 10.* Lactantius *lib. 4. de Vera sapientia cap. 29* Tertullianus *lib. contra Praxeam cap. 6. & 7.* Augustinus *tom. 3. in omnibus libris de Trinitate,* & peculiariter *à lib. 4. usque ad 7. & tom. 5. lib. 11. de Civitate Dei cap. 24.* Cyprianus *sermone de Christi nativitate.* Et tandem hoc ipsum docent omnes Theologi: & ita ab eis peculiariter referendis abstinendum est.

(Margin: *Assertio. Symbol. Athanas. Damas. — Concil. Tolet XI. — Concil. Lat. — Hieron. Ambros. Lactant. Tertull. August. Cyprian.*)

13. Ratio autem fundamentalis hujus assertionis adducta est à D.Thoma *art. 3. hujus quæst.* quæ potest ad hanc brevem formam reduci. Quoniam persona denotat id, quod est perfectissimum in tota natura, scilicet, subsistens in rationali natura: ergo ratio personæ debet reperiri formaliter in Deo. Patet consequentia. Quia quod est perfectissimum in tota natura, debet inveniri formaliter in Deo ex eo quod ejus essentia, seu natura debet continere omnem excogitabilem perfectionem. Itaut illa, quæ necessariò involvunt secundum suum esse formale aliquam imperfectionem, contineantur virtualiter tantummodo in ipsa, & ea, quæ secundum suum esse formale nihil imperfectionis necessariò involverint, sed fuerint quid perfectissimum, qualis est ratio personæ, inveniantur formaliter in ipsa.

(Margin: *Ratio fundamentalis. D. Thom.*)

Confirmatur, & explicatur ratione ejusdem S. Doctoris *q. 9. de Potentia art. 3.* his verbis. *Dicendum, quod persona, sicut dictum est, significat quandam naturam cum quodam modo existendi. Natura autem, quam persona in sua significatione includit, est omnium naturarum dignissima scilicet, natura intellectualis secundum genus suum. Similiter etiam modus existendi, quem importat persona, est dignissimus, ut scilicet aliquid sit per se existens. Cum ergo omne, quod est dignissimum in creaturis, Deo sit attribuendum, convenienter nomen personæ Deo attribui potest, sicut & alia nomina, quæ propriè dicuntur de Deo.*

(Margin: *Confirmatur & elucidatur ratio. S. Doctor.*)

Tria tamen sunt, quæ contra rationem hanc D. Thomæ objici possent ex Cajetano *art. 3. hujus quæst.* Primum est. Quod natura specifica perfectior est, quam persona: ergo falsum est id, quod in antecedenti rationis D.Thomæ assumitur, nempe, personam dicere id, quod est perfectissimum in tota natura. Consequentia videtur perspicua. Antecedens autem probatur. Quoniam persona de formali tantum dicit personalitatem: hæc autem cum sit modus, aut quasi modus naturæ, non potest esse ita perfecta, sicut ipsa natura: quandoquidem ipsa natura superat in perfectione omnes suos modos, aut quasi modos. 14.

(Margin: *Prima objectio contra rationem factam. Caietan.*)

Nec obest si occurras, antecedens illud rationis D. Thomæ non intelligi de personalitate collata cum ipsa natura specifica, quoniam secundum hanc considerationem certum est, personalitatem non adæquare perfectionem ejusdem naturæ, sed de integra persona, ut coalescit ex personalitate, & ex prædicta natura. Quoniam sic accepta, est perfectissimum quid in tota natura, non ratione solius personalitatis superadditæ, sed ratione naturæ, prout est completa personalitate, quæ sic habet perfectiorem modum essendi, quam si sumeretur sine complemento personalitatis, quæque dicitur propter hanc rationem perfectissimum in tota natura.

Nam contra hoc est, quod individua materialia sunt propter naturam specificam, & ejus conservationem, tanquam propter finem: & propterea non intenduntur propter se, sed propter conservationē ejusdem naturæ: ergo signum est, naturam specificam materialem non habere perfectissimum modū essendi, adhuc prout subsistit in illis, & completur per eorum subsistentiam, & personalitatem. Patet consequentia. Quoniam id, quod est perfectius, non ordinatur ex natura sua, tanquam ad finem *cuius gratia,* ad id, quod est imperfectius: sicut nec id, quod est sub modo essendi perfectiori, ordinatur, quatenus sub tali modo est, tanquam ad finem, ad se ipsum, ut non est sub prædicto modo, sed secundum se sumptum.

Secundum verò, & principale, quod contra prædictam rationem D. Thomæ militet, est; Quod distinctio in divinis est in personis: ergo personæ non dicunt perfectissimum in tota natura: & per consequens falsum est antecedens assumptum in ratione D. Thomæ. Hæc secunda consequentia ex priori apertè sequitur. Prior verò ex antecedenti. Quoniam alioqui distinctio in divinis fieret in eo, quod est perfectissimum, nempe, 15.

(Margin: *Secunda objectio.*)

nempe, in ipsis personis. Et ita aliquid perfectissimum, quod esset in una persona, non esset in alia: quod quidem contra æqualitatem personarum divinarum apertè pugnat.

Tertia. Tertium est. Quod divinæ personalitates nullam ex se afferunt perfectionem, ut constat ex illis, quæ *disput. 6. dub. 2.* latius diximus: ergo nec persona dicit id, quod est perfectissimum in tota natura; quod quidem assumitur in antecedenti rationis D. Thomæ: nec consequentia in eadem ratione deducta erit legitima, nec probatio illius erit bona: siquidem id, quod ex se nihil affert perfectionis, nequit esse perfectissimum in tota natura, nec petit, ut sit formaliter in Deo. Nec tandem ex eo, quod divina natura contineat omnem perfectionem (quæ erat probatio consequentiæ rationis D. Thomæ) potest colligi, personalitatem debere reperiri formaliter in Deo. Quia ex vi suæ summæ perfectionis solùm potest colligi, debere reperiri omnia illa, quæ ex se dicunt perfectionem ut talem.

16. Diluitur prima objectio. Non igitur tria hæc obstant. Nam ad primum bene respondetur ibidem. Ita tamen, ut hæc major perfectio non conveniat naturæ (loquendo de personalitate, & natura divina) ratione ipsius personalitatis secundum id, quod ex se, & ex vi suæ lineæ exprimit, sed ratione divinæ naturæ, ut habet rationem transcendentis, & modo *disput. 5. dub. 3.* explicato. Loquendo verò de personalitate creata, tunc licet ex se dicat aliquid perfectionis, nihilominùs natura specifica sit perfectior, dum in suo singulari habet modum personalitatis: quia ibidem dicit perfectionem propriam naturæ, & insuper perfectionem modi, aut quasi modi personalitatis & ipsa cum hoc suo modo, aut quasi modo est perfectius quid, quam ipsa sola, imò dicit se ipsam, ut est sub modo essendi non parum perfecto. Non secus, proportione servata, ac natura, ut operans, dicitur esse perfectior, quam natura: quatenus ipsamet, ut operans, est perfectior se ipsa solitariè, & sine operatione sumpta.

Ex quo ad impugnationem contra solutionem prædictam facilè ex eodem Cajetano respondetur. Nam ex hoc, quod individua materialia, v. g. humana ratione ejus, quod addunt supra naturam specificam, sint propter eamdem naturam, & ejus conservationē, solùm sequitur, eam esse perfectiorem, quam id quod prædicta individua addunt supra illam, non verò quod ipsa, ut subsistit in prædictis individuis, non sit perfectiori modo, quam secundùm se sumpta: sive, quod conjunctum illud integratum ex natura humana, & personalitate, non sit perfectius sola natura: non quidem quia sola personalitas sit perfectior; sed quia ultra personalitatem includitur ipsa natura. Unde idem est dicere, individua materialia esse propter naturam, & ejus conservationem, ac asserere esse propter eamdem naturam, subsistentem tamen in individuis, seu esse propter eamdem naturam terminatam modo essendi valde perfecto inter modos essendi creatos: siquidem modus essendi in alio, qui condistinguitur contra modum essendi per se, est longè imperfectior modo essendi per se, & iste longè perfectior illo.

17. Præcluditur tacita quædam objectio. Nec hinc fiet (ut ita tacita objectio solvatur) idem fore propter semetipsum. Quia dum dicitur, individua humana per se subsistentia, seu personas humanas esse propter naturam terminatam sua personalitate, tunc persona, ut respicit naturam modo dicto acceptam tanquam finem, dicit in recto personalitatem, & in obliquo naturam: & natura, quæ est finis, dicit in recto naturam, & in obliquo personalitatem terminantem eamdem naturam.

Adde primò, quod hic non sit sermo de individuis materialibus, & naturis materialibus solummodò, sed de natura substantiali, & intellectuali ut sic. In hac autem sic in generali sumpta non invenitur ob prædictam rationem generalem, quod individua illius sint, & multiplicentur numero ob conservationem speciei: alioqui enim in quavis specie naturæ intellectualis id reperiretur.

Adde secundò, probabile satis esse id, quod docent Silvester *in Conflatu quæst. 29. artic. 4.* Suarez *lib. 1. de Trinitate cap. 1. num. 9.* quod, dum D. Thomas dixit, personam esse perfectissimum in tota natura, non confert personam cum natura specifica, quam includit, sed cum suppositis omnium aliarum naturarum: ita ut sit sensus, quod inter omnia supposita reperta in cunctis naturis, perfectissimum est illud, quod est persona: eo quod habet hanc majorem perfectionem ex natura, cujus est suppositum, scilicet ex natura intellectuali. Unde subdit Suarez, quod, cùm S. Doctor *c. 3 art. 3.* probasset, in Deo esse suppositum, merito nunc probat tale suppositum in illo esse propriè, & formaliter personam, quia habet perfectionem requisitam ex parte naturæ, scilicet, perfectionem naturæ intellectualis. Silvest. Suarez.

Ad secundum respondetur ex eodem Cajetano, quod in personis divinis reperitur subsistentia incommunicabilis, & ratio divinæ naturæ, tam ut habet rationem naturæ, quam transcendentis, à qua ipsæ personalitates habent suam perfectionem; licet à se ipsis habeant rationem personalitatum. Unde distinctio in divinis personis est in illa priori ratione, secundum quam personæ divinæ non exprimunt perfectionem, non tamen prædicta distinctio est in hac posteriori ratione, secundum quam exprimunt perfectionem, sive rationem proximam illius. 18. Satisfit secundæ objectioni.

Ad tertium respondetur, quòd hoc ipso, quod natura divina sit perfectissima, debet secum afferre ex vi sua, non solùm ea, quæ dicunt ex se expressè perfectionem, sed etiam ea, quæ ex vi suæ lineæ illam non exprimunt, nec eam ex vi ejusdem lineæ proximè afferunt, dummodo sint capacia habendi, & imbibendi illam à divina essentia, ut per modum transcendentis in eis inclusa. Tum, quia, ut optimè notavit Cajetanus loco citato, ex perfectione divinæ essentiæ provenit, non solum quod ipsa sit omnis perfectio, sed etiam quidquid necessariò inest iis, quæ perfectionem ab eadem divina essentia dicunt: de quorum numero est incommunicabilitas, & quævis ratio relativa ad personam divinam pertinens. Et propterea ex perfectione divinæ essentiæ est, quod sit persona, quoad omnia, quæ clauduntur in ratione personæ. 19. Solvitur tertia. Cajetan.

Tum etiam. Quia licet persona divina ex personalitate secundum id, quod exprimit, non dicat expressè perfectionem: attamen, si divina essentia non communicaret ei, tanquam quid transcendens in ipsam, id, quod est in eadem essentia perfectionis, non haberet prædicta essentia summam perfectionem excogitabilem. Quia ad hanc requiritur, ut se diffundat actu, & necessario ad intra in omnibus illis, quæ ex se non dicunt imperfectionem, & sunt capacia imbibendi infinitam perfectionem essentiæ, qualia sunt personalitates divinæ.

§. II. Diffi

§. II.

Difficultas prior contra assertionem.

20. Difficultas prima contra assertionem. CÆterùm ex dictis tres insurgere videntur difficultates contra assertionem. Prima quidem. Quod ex ea sequitur, dandas esse in divinis tres hypostases: hoc autem non videtur concedendum: ergo nec dari in Deo rationem personæ. Sequela est perspicua. Quoniam id, quod est persona, est etiam hypostasis, ut ex dictis constat, licet non è contra. Siquidem hypostasis dicit substantiam incommunicabiliter subsistentem in quavis natura, persona verò denotat eamdem substantiam, ut incommunicabiliter subsistit in particulari aliqua natura, scilicet rationali. At hoc ipso, quod in Deo detur formaliter ratio personæ, debent ibidem dari, non una tantùm, sed tres personæ, ut ex infra dicendis constabit: ergo etiam debebunt dari tres hypostases.

Hieron. Falsitas autem consequentis videtur apertè deduci ex illo Hieronymi *in epistola 57. ad Damasum*, ubi sic inquit: *Sufficiat nobis dicere unam subsistentiam tres personas: taceantur tres hypostases, si placet, & una teneatur. Nomen hoc non bonæ suspicionis est, &c. Mihi credite, venenum sub melle latet.*

21. Quædam solutio. Ad hanc difficultatem posset alicui videri, occurri sufficienter, negando sequelam: ex eo quod nomen hypostasis significat idem, quod essentia. Hoc autem posset suaderi. Tum ex illo Pauli ad Hebræos 1. *Qui cum sit splendor gloriæ, & figura substantiæ ejus.* Ubi pro substantia habetur Græcè *hypostasis.* Constat autem hoc nomine *substantia* significari ibidem essentiam: ex eo quod Filius dicitur figura, & imago Patris in eo, quod est ei similis, nempe in essentia, in qua solummodo illi assimilatur. Et propterea sic interpretantur hæc verba Pauli, Athanasius *Dialogo 2. de Trinitate*, dicens, quod *figura sive caracter, hypostaseos, nihil aliud est, quàm essentiæ imago.* Idemque habet Epiphanius *hæresi 69.* Theodoretus & alij Græci Patres in eumdem locum. Ergo sicut non possunt in divinis admitti tres essentiæ, ita nec tres hypostases.

Ad Heb. 1. — Athan. — Epiphan. — Theodor.

Conc. Sard. Tum etiam. Quia in Concilio generali Sardicensi, *in epistola ad omnes Episcopos* dicitur adversus Valentem, & Ursacium, *Unam esse substantiam Patris, Filij & Spiritus sancti secundum Catholicam fidem.* Ubi Græcè pro *una substantia*, habetur *una hypostasis:* ac per consequens denotatur, quod secundum Catholicam fidem tantum sit unica hypostasis admittenda.

Nazianz. Rufinus. Athanas. Niceph. Augustin. Tum denique. Quia hoc nomen *hypostasis* idem significat Græcè, quod *usia*, idest, *essentia*, ut testantur Nazianzenus *in Oratione de laudibus Athanasij*, Rufinus *lib. 1. additamenti ad historiam Eusebij cap. 29.* Athanasius *in epistola de Synodis Ariminensi, & Seleuciensi* Niceph. *lib. 10. historiæ cap. 15.* Augustinus *lib. 5. de Trinitate cap. 8.* his verbis: *Dicunt quidem & illi hypostasim, sed nescio quid volunt interesse inter usiam, & hypostasim.* Hieronymus *in epistola citata ad Damasum*, ubi sic habet: *Tota sæcularium litterarum schola nihil aliud hypostasim, nisi usiam novit*, & rursus. *Quisquis tria esse, hoc est, tres esse hypostases, idest, usias dicit, sub nomine pietatis tres naturas conatur asserere.*

Hieron.

22. Rejicitur prædicta solutio. Vasquez. Cæterùm, licet olim in Ecclesia controversum fuerit, an in divinis sint admittendæ tres hypostases: iam tamen apud Catholicos est res adeo certa, quod oppositum nequeat absque aliqua erroris nota negari, ut notavit Vasquez *in hac 1. part. disput. 125. cap. 4.* Quia in pluribus Conciliis fit distinctio inter hæc duo nomina, scilicet *essentia*, idest, *usia*, & nomen *hypostasis:* & illud prius determinate pro essentia, hoc vero posterius pro persona sumitur.

Conc. Flor. Aristot. D. Thom. Unde in Concilio Florentino *sess. 19.* Ioannes Theologus retulit duas acceptiones substantiæ ex Aristotele *5. Metaphysica textu 15.* desumptas, quibus D. Thomas *art. 2. hujus quæstionis* utitur, nempe *essentiæ*, & *suppositi:* & prædictas acceptiones idem Joannes referens, dixit, substantiam sumptam pro essentia appellari à Græcis *usiam* & acceptam pro supposito nuncupari *hypostasim.* Idem etiam habetur in Concilio Calcedonensi *actione 1.* ubi refertur Epistola Cyrilli ad Nestorium: in qua dicitur, unionem Verbi divini cum carne assumpta non fuisse factam in *usia*, idest *essentia*, sed *in hypostasi*, idest, *in persona.* Et propterea D. Thomas *3. part. quæst. 2. art. 1. & 3.* ex horum Conciliorum doctrina determinat, prædictam unionem factam fuisse non in natura, sed in supposito, sive in hypostasi. Et in Concilio Alexandrino decretum fuit ad hanc litem sedandam, quod Catholici agentes cum Sabellianis dicerent *tres hypostases*, agentes verò cum Arrianis eas non dicerent: ne cum illis unam tantum personam, cum istis verò tres essentias admittere viderentur. Ubi satis denotatum est, nomen *hypostasis* in divinis optimè sumi pro persona, dum conceditur Catholicis, quod agentes cum Sabellianis utantur prædicto nomine, quamvis, quia olim dubium erat, pro quonam acciperetur nomen *hypostasis*, an pro essentia, an pro supposito, & quia Arriani sub isto nomine *tres hypostases*, introducere volebant suum errorem, idcircò, ne deceptioni aditus pateret, cautum fuit, ne, dum agebatur cum Arrianis, admitterentur tres hypostases. Et tandem in Symbolo Athanasij, ubi nos legimus. *Neque confundentes personas, neque substantiam separantes. Alia est enim persona Patris, alia Filij, &c.* Græcè pro *substantia* habetur *usia*, & pro *persona*, *hypostasis*, juxta translationem Græcam hujus Symboli, quam ex duplici codice, altero manuscripto, alterò excuso refert Genebrardus *lib. 3. de sancta Trinitate*, contra Antitrinitarios.

Conc. Cal. — D. Thom. — Conc. Alex. — Symb. Athanasij. — Genebrard.

Unde hoc ipsum habet Dionysius *lib. de Divinis nominibus cap. 1.* ubi Trinitatem personarum appellat terminis, *hypostatum*, hoc est, *tres hypostases.* Idem etiam tuentur Nazianzenus *Oratione 29. de Dogmate, & constitutione Episcoporum*, & *Oratione 32.* Nyssenus *in tractatu de differentia essentiæ, & hypostaseos*, Justinus Martyr *in expositione fidei parum à principio, & rursus circa medium*, & *in responsionibus ad Orthodoxos, in responsione ad quæstionem 17. & ad quæstionem 129. in fine.* Athanasius *in tractatu de diffinitionibus parum à principio, & in quæstionibus aliis post quæstiones ad Antiochum quæst. 4. & 7.* Basilius *Epistola 36. ad Gregorium Nyssenum de differentia inter usiam, & hypostasim.* Chrysostomus in illud ad Hebræos 1. *Et figura substantiæ ejus.* Augustinus *tom. 3. lib. 7. de Trinitate cap. 4.* ubi inquit, Græcos ita dixisse tres hypostases sive substantias, sicut nos dicimus tres personas: maluisseque ita loqui, quia fortè secundùm linguæ suæ consuetudinem apertiùs diceretur. Hieronymus *in expositione fidei ad Damasum* his verbis: *Non enim nomina tantummodo, sed etiam nominum proprietates, idest, personas, vel, ut Græci exprimunt, hypostases, idest substantias, confitemur.* D. Thomas *art. 2. huius quæstionis.* & *art. 3. ad 3.* & *infra quæst. 39. art. 1. ad 3. de Potentia quæst. 9. art. 1.* Ideoque hanc partem communiter tuentur omnes Scholastici. 23.

Dionys. — Nazianz. — Nyssenus. — Iustin. Mart. — Athan. — Basilius. — Chrysost. — Augustin. — Hieron. — D. Thom.

Congruitque hoc cum nomine hypostasis. Nam aliud est id, à quo nomen hoc est impositum, aliud vero id, ad quod significandum fuit impositum. Quoniam impositum est ab hoc, quod est, substare accidentibus, cum tamen principale ejus significatum sit res per se subsistens, seu id, quod sub aliis habet esse per se. Et licet ex priori capite nomen hoc non tribuatur Deo: in quo sensu dixit Augustinus *lib. 7. de Trinitate cap. 5.* Deum abusivè appellari substantiam: nihilominus ex posteriori capite optimè admittitur, dari in Deo prædictas hypostases: siquidem divina natura subsistit in suis personis, & personæ habent esse per se sub eadem natura.

24. Vera en datio difficultatis. D. Thom. Unde ad difficultatem initio hujus secundi §. adductam respondetur concedendo sequelam, & negando minorem. Et ad probationem respondetur ex D. Thoma *art. 3. hujus quæstionis in solutione ad 3.* ubi sic habet: *Dicendum, quod nomen hypostasis non competit Deo quantum ad id, à quo est impositum nomen: cum non substet accidentibus. Competit autem quantum ad id, ad quod est: impositum est enim ad significandum, scilicet, rem subsistentem. Hieronymus autem dicit, sub hoc nomine venenum latere: quia antequam significatio hujus nominis esset plenè nota apud Latinos, Hæretici per hoc nomen simplices decipiebant, ut confiterentur plures essentias, sicut confitentur plures hypostases, propter hoc, quod nomen substantia (cui respondet in Græco nomen hypostasis) communiter accipitur apud nos pro essentia.*

Satisfit primæ probationi. Nec id, quod pro se opposita solutio adducebat, ei favet. Nam ad primam ejus probationem dicendum est, quod etsi nomine *substantia* intelligatur in illo loco Pauli ad Hebræos 1. *hypostasis*: non tamen idcirco nomen hypostasis sumetur præcisè pro essentia, sed pro persona Patris: itaut sensus sit, Filium esse figuram, & imaginem Patris: Nec obest, quod solùm in essentia sit Filius similis Patri, non verò in proprietate personali. Quoniam ratio imaginis, sicut & ratio personæ, petit, quod Filius in aliquo sit similis Patri, & in aliquo dissimilis: ita ut similitudo sit in natura, & dissimilitudo in proprietatibus personalibus. Et eodem modo sunt exponendi Patres in hac prima probatione adducti; quia solùm volunt, quod etsi Filius sit imago Patris, attamen similitudo, seu identitas solummodo sit in essentia, retinendo tamen discretionem in hypostasi & persona, ac proinde in proprietate personali.

25. Occurritur secundæ probationi. Ad secundam respondetur primo, verba illa, in quibus dicitur, *unam esse hypostasim Patris, & Filij*, &c. non haberi in ea epistola, ut tradita est à Concilio, sed addita fuisse ab aliquo traductore. Et hujus signum est, quod eadem epistola habetur apud Athanasium *in Apologia 2. contra Arrianos*, & in aliis codicibus Athanasij: cum tamen ibidem prædicta verba non contineantur. Athanas.

Bellarm. Secundò respondetur cum Bellarmino *lib. 2. de Christo cap. 4.* prædicta verba sumenda esse in sensu conditionali, ita ut reddant hunc sensum, scilicet, esse vnam tantum hypostasim Patris, & Filij & Spiritus sancti, si nomen *hypostasis* accipiatur pro essentia, sicut accipiebatur ab Hæreticis. Esse autem hunc sensum hujus epistolæ constat ex illa, prout habetur *lib. 2. Historia Ecclesiastica c. 8. in editione Græca facta per Robertum Stephanum.* Nam prædicta verba de verbo ad verbum transsumpta sic sonant: *Hanc habemus Catholicam traditionem, fidem & confessionem, unam esse hypostasim (quam ipsi Hæretici usiam appellant) Patris, Filij, & Spiritus sancti.* Ubi illa verba, *quam ipsi hæretici usiam appellant*, sunt includenda parenthesi, ut sequentia conjungantur antecedentibus: & sensus sit, esse unam hypostasim Patris, & Filij, & Spiritus sancti: si *hypostasis* sumatur pro *usia*, sicut sumebatur ab Hæreticis. Historia Ecclesiast.

Ad tertiam probationem respondetur, quod quando aliqui ex SS. Patribus has voces confundunt, non loquuntur ex propria sententia, sed supponunt ex aliorum sententia, quam ipsi tunc nec approbabant, neque reprobabant, sumi pro eodem. Et hac facta suppositione, damnant eos, qui concedunt tres hypostases: siquidem qui in hoc sensu eas admittunt, debent etiam concedere tres essentias. Unde propter hanc rationem ante Concilium Alexandrinum, quod fuit paulò post Nicænum, ob vitandam calumniam Arrianorum, qui hæc duo nomina *hypostasis* [&] *usia* confundentes asserebant in divinis personis tres usias, & tres hypostases, Latini Patres formidabant admittere tres hypostases, ne adhuc in modo loquendi, Arrianis adhærerent. Cæterùm in Concilio Alexandrino sancitum fuit, ut nuper dicebamus. Catholicos agentes cum Sabellianis fateri tres hypostases, agentes autem cum Arrianis eas non concedere propter rationem tactam. Postea vero lis hæc ad concordiam redacta est inter Græcos, & Latinos, ut Græci *persona* nomen, & Latini *hypostasis* vocabulum pro eodem sumerent: & promiscuè assererent, in Deo esse tres personas, seu hypostases, & unam essentiam sive usiam. 26. Ad tertiam probationé. Conc. Alex.

§. III.

Difficultas alia contra eandem assertionem.

Secunda difficultas, quæ ex nostra assertione sequitur, est. Quod si semel datur in Deo ratio personæ, non poterunt non admitti in ipso tres substantiæ: sicut debent tunc admitti tres personæ: at tres substantiæ in illo concedi nequeunt: ergo nec ratio personæ. Consequentia videtur perspicua. Minor autem etiam constat. Siquidem iuxta fidem certum est, tres personas divinas esse consubstantiales, id est, unius & ejusdem substantiæ: in quo sensu dixit Hieronymus in epistola citata, *Sufficiat nobis dicere unam substantiam, & tres personas.* Et Athanasius in Symbolo: *Neque confundentes personas, neque substantiam separantes.* Et in Concilio Lateranensi Romano sub Martino Papa I. *in Secretario, seu Consultatione 5. Canone 1.* sic dicitur. *Si quis secundum sanctos Patres non confitetur propriè & veraciter Patrem, & Filium, & spiritum sanctum, Trinitatem in unitate, hoc est, unum Deum in tribus subsistentiis consubstantialibus,* &c. *unam eamdemque trium Deitatem, naturam, substantiam,* &c. *condemnatus sit.* Et in Concilio Toletano III. in confessione fidei facienda ab illis, qui ab Arriana hæresi convertebantur ad Ecclesiam, ita dicitur: *Vt confiteamur esse Patrem, qui genuerit ex sua substantia Filiu sibi coæqualem,* &c. Et post pauca. *Vnius tamen uterque substantia divinitate subsistat.* 27. Secunda difficultas. Hiero. Athan. Conc. Lateran. Concilium Tolet. III.

Major verò videtur sequi ex diffinitione personæ dubio præcedenti explicata. Quoniam multiplicato diffinito, multiplicatur genus, aut quasi genus ejusdem diffiniti; sicut multiplicato homine, qui diffinitur per animal rationale, debet multiplicari animal: ideoque tres homines non possunt non esse tria animalia: sed substantia ponitur tanquam genus, vel quasi genus in diffinitione personæ: ergo si in Deo datur ratio personæ, & hæc multiplicatur, ita ut sint ibidem tres personæ, debebunt etiam in divinis tres substantiæ concedi.

Confirma-

28. *Confirm. 1.* Confirmatur primò. Quia eadem ratione sequeretur, dandas esse in divinis tres substantias individuas, sive tres primas substantias, aut tria individua divinæ naturæ. Siquidem quævis persona est substantia individua, & prima substantia, necnon & individuum illius naturæ, in qua persona subsistere dicitur, ut in rebus creatis cernere licet: at in divinis non sunt concedendæ tres substantiæ individuæ, aut tres primæ substantiæ, vel tria individua naturæ divinæ, ut colligi videtur ex Augustino *lib. 1. de Trinitate c. 6.* ergo, &c.

August. *Confirm. 2.* Confirmatur secundò. Quia sumpta substantia, prout distinguitur contra accidens, seu prout dicit esse ens per se, idest, non in alio per modum accidentis, tunc non multiplicatur in divinis ratio substantiæ: ergo nec ibidem reperietur ratio personæ: siquidem hac multiplicata, non potest non multiplicari prædicta ratio substantiæ. Antecedens autem probatur testimonio Augustini *lib. 5. de Trinitate c. 3.* ubi proponens argumentum Arrianorum sub hac forma: *Quidquid de Deo dicitur, vel intelligitur, non secundum accidens, sed secundum substantiam dicitur. Quapropter ingenitum esse Patri secundum substantiam est, & genitum esse Filio secundum substantiam est. Diversum est autem ingenitum esse, & genitum esse: diversa est ergo substantia Patris, & Filij.* Respondet *c. 4. & 5. sequenti*, negandam esse majorem: ex eo quod genitum, & ingenitum neque conveniunt Deo secundum accidens, neque secundum substantiam, sed tantum secundùm relationem: quia dicuntur ad aliquid, & quidquid convenit secundum substantiam, dicitur ad se: ac proinde sentit Augustinus, rationem substantiæ, adhuc prout distinguitur contra accidens (de qua acceptione videbatur loqui argumentum Arrianorum) non multiplicari in divinis. *Augustin.*

29. *Diluitur difficultas.* Respondetur, quod quantum est ex vi, rigore, & proprietate sermonis, non inconvenit concedere in divinis tres substantias. Tum quia hypostasis Græcè idem est, quod Latinè substantia. Et ideo sicut admittimus, tres divinas personas esse tres hypostases: ita quantum est ex proprietate sermonis, possumus concedere, illas esse tres substantias, ut sæpè id concedit Augustinus *in lib. de Trinitate*, præsertim, *lib. 5. c. 8* & *lib. 3. cap. 6.* Anselmus *in Monologio c. penultimo*, ubi dicit, Trinitatem esse unam essentiam, & tres substantias. Cæterùm propter nominis æquivocationem non debent absolutè admitti in Deo tres substantiæ, nisi cum addito determinante nomen substantiæ ad suppositum: eo quod apud Latinos nomen substantiæ jam est determinatum ad significandam essentiam, sive naturam substantialem, ut notavit Augustinus *lib. 5. de Trinitate c. 9.* his verbis. *Quia nostra loquendi consuetudo jam obtinuit ut hoc intelligatur, cùm dicimus essentiam, quod intelligitur, cum dicimus substantiam: non audemus dicere unam essentiam, & tres substantias, sed unam essentiã, vel substantiam, tres autem personas.* Et *lib. 7. cap. 4* inquit. *Dictum est à nostris Græcis una essentia, tres substantiæ, à Latinis autem una essentia, vel substantia, tres personæ. Quia, sicut iam diximus, non aliter in sermone nostro, idest Latino, essentia, quam substantia solet intelligi.*

D. August. *Anselm.* *August.*

D. Thom. Quæ solutio desumpta est ex D. Thoma *q. 9. de Potentia art. 2. ad 9.* his verbis. *Dicendum, quod sicut dicimus in Deo tres personas, ita possumus dicere tres substantias individuas, unam tamen substantiam, quæ est essentia.* Ubi, ut constat, sumpta substantia absolutè, & sine aliquo determinante ipsam ad hoc, ut sumatur pro hypostasi, tantum concedit S. Doctor unam substantiam: accepta tamen cum aliquo determinante ipsam ad hoc, ut sumatur pro hypostasi, qualiter accipitur, dum dicitur, *substantia individua*, idest, omninò incommunicabilis alteri tanquam supposito (secundum quam rationem sumitur in diffinitione personæ dubio præcedenti explicata) tunc admittit tres substantias cum prædicto addito, scilicet, tres substantias individuas.

Nec oppositum suadent testimonia, quæ in probatione minoris hujus difficultatis adducta sunt; quin potius intentum suadent. Siquidem ibidem *substantia* sumitur pro eodem, pro quo hoc nomen *essentia*: & propterea prædictum nomen *substantia* ponitur ibidem absolutè sine aliquo addito restringente illud ad hoc, ut sumatur pro substantia, quæ est hypostasis, sive persona.

Ad primam confirmationem respondetur, quod licet possint admitti in Deo tres substantiæ individuæ, idest, omninò incommunicabiles alteri tanquam supposito, quod est idem ac admitti tres hypostases, non tamen possunt concedi tria individua divinæ naturæ, aut tres primæ substantiæ in divinis. Et ratio est. Quoniam hoc est discrimen inter hoc nomen *suppositum, & individuum.* Quod suppositum, saltem pro formali, dicit suppositalitatem, sive hoc quod est, esse per se incommunicabiliter; individuum verò dicit de formali hanc naturam singularem. Cumque ratio essendi per se incommunicabiliter multiplicetur in divinis; ratio vero naturæ, & essentiæ singularis non multiplicetur, sed sit una & eadem in omnibus suppositis divinis: propterea, licet possint, & debeant admitti in Deo tres hypostases, & personæ, non tamen tria individua, sumpto nomine, *individui* in sensu jam dicto, & in hac confirmatione intento. Sicut etiam verius est, non dari in divinis tres primas substantias: quia nomen hoc denotat, non qualemcumque naturam importari ab eo quod dicitur prima substantia, sed naturam singularem, quæ sit ponibilis sub natura propriè specifica, & universali; hoc ipso quod talis natura pluribus communicetur. Quare, cum hoc non contingat in tribus personis divinis: siquidem una & eadem specie, aut quasi specie, & numero natura invenitur in illis, ac proinde non sunt ponibiles sub aliqua natura propriè specifica, & universali, ideò tres personæ divinæ non sunt dicendæ tres primæ substantiæ. 30. *Ad primam confirmationem.*

Ad secundam confirmationem occurrit Junior quidam concedendo antecedens, tum propter testimonium Augustini in eadem confirmatione relatum: tum etiam, ne dentur tres essentiæ divinæ. Quia ratio essentiæ divinæ consistit in eo, quod sit substantia à se, & non ab alio ut à causa efficiente; sed tres personæ divinæ in eo eventu essent tres substantiæ à se, & non ab alio ut à causa efficiente: ergo eo ipso darentur tres essentiæ divinæ. Et deinde negat consequentiam. Et ad probationem ejus respondet, non esse necessariam ad multiplicationem personæ multiplicationem substantiæ, sed satis esse multiplicationem incommunicabilitatis. 31. *Solutio Junioris ad secundam confirmationem.*

Cæterùm hæc solutio non placet. Nam in primis videtur esse contra Augustinum & Hilarium. Quoniam Augustinus *lib. 7. de Trinitate c. 6.* fatetur, dici posse tres substantias in divinis in sensu dicto: Hilarius vero asserit, se astitisse cuidam Synodo, & in ea concessum fuisse, reperiri tres substantias in Deo, non absolutas, sed relativas. Nec obest, si dicatur, testimonia ista intelligenda esse de substantia sumpta pro hypostasi. Non igitur hoc obest. *Reijcitur.* *Augustin.* *Hilarius.*

X 4

obest. Quoniam hoc ipso, quod multiplicetur ratio substantiæ, prout est idem ac hypostasis, oportet, multiplicari rationem substantiæ generalissimè sumptam, idest, ut distinguitur contra accidens, seu prout dicit non esse in alio per modum accidentis: siquidem quævis substantia debet includere rationem formalissimam substantiæ, prout distinguitur contra accidens.

32. Confirm. 1. Confirmatur, & explicatur. Quoniam ratio realitatis, prout abstrahit à realitate absoluta, & relativa, est communis communitate rationis tantummodo respectu divinarum personarum: & propterea ratio ista in illis multiplicatur, suntque tres realitates relativæ: ergo etiam ratio substantiæ, prout substantia præcisè habet distingui contra accidens, erit eodem proportionali modo communis eisdem personis divinis: & ratio ista in eis multiplicabitur, eruntque tres substantiæ relativæ. Patet consequentia. Quoniam ratio illa realitatis in illa abstractione per se dividitur per esse in alio, & per esse per se, prout distinguitur ab esse in alio per modum accidentis: ergo repugnat, aliquid intra suam lineam dicere realitatem illam, & non habere intra illam, vel quod sit accidens, vel quod sit substantia, prout substantia distinguitur contra accidens. Sicut, quia animal per se dividitur per rationale, & irrationale, ideo repugnat dari animal, quod non sit rationale, vel irrationale: ergo sicut ob hanc rationem multiplicato animali multiplicatur, v. g. rationale, ita multiplicata in divinis personis ratione realitatis relativæ, multiplicabitur in eisdem ratio substantiæ in dicta acceptione; & per consequens dabuntur ibidem plures substantiæ cum hoc addito, scilicet relativæ.

33. Confirm. 2. Confirmatur tandem. Quoniam etsi non valeat hic modus arguendi: *Personalitas divina ex suo significato formali est realitas quædam: at ex significato prædicto non est realitas, quæ sit creatura: ergo est realitas, quæ ratione sui, ac intra propriam lineam sit formalissimè Deus.* Quoniam hoc, quod est esse Deum formalissimè, & intra propriam lineam aut esse creaturam, non est ex prædicatis, quæ conveniunt cuivis realitati ex sua ratione formali, licet quidquid id aliquomodo dicit realitatem, debeat esse vel creatura, vel Deus saltem identicè. Cæterum hoc, quod est, vel esse in alio, vel esse per se, idest, non in alio per modum accidentis, sunt duo modi essendi directè & immediatè oppositi, & dividentes communissimam rationem realitatis: & propterea repugnat rationem prædictæ realitatis multiplicari, & dividi, nisi ibidem adsit multiplicatio illius per prædictos modos, aut quasi modos.

34. Vera responsio secundæ confirmationis. Unde ad hanc secundam confirmationem negari debet antecedens. Et ad testimonium Augustini respondetur, ipsum in eo sensu negare tres substantias in divinis, in quo Arriani (quorum erat illud argumentum) eas admittebant, nempe, sumpta substantia pro essentia, seu natura. Et ita optimè negavit majorem ejusdem argumenti, nempe quod esse ingenitum convenit Patri secundum substantiam, & similiter esse genitum convenit Filio secundum substantiam, idest essentiam: ac proinde meritò asseruit, quod esse ingenitum, & genitum conveniunt tantùm secundum relationem. Cumque competere secundum relationem subsistentem, ut in divinis contingit, sit competere secundum rationem substantiæ cum addito, idest relativæ, ideo hoc ipso, quod competat ratio geniti, & ingeniti secundum relationem divinam, convenit secundùm substantiam, non quidem absolutam, sed relativam, vel abstrahentem, si generaliter sumatur ab absoluta, & relativa.

Nec id quod pro solutione Junioris supra citati ad hanc confirmationem adducebatur, ut suaderetur, concedendum esse antecedens illius, obest. Quoniam ad rationem essentiæ & naturæ divinæ, ut distinctæ à relationibus, non est satis ratio substantiæ relativæ, quæ sit à se, idest, quæ non sit ab alio ut à causa; sed requiritur ratio substantiæ, à se, quæ sit absoluta, & excludat esse ab alio, sive tanquam à causa, sive tanquam à ratione à priori: nam eo ipso, & non aliter, habebit omnia, quæ *in 1. tomo tract. 3. disp. 4. dubio 2.* diximus requiri ad rationem essentiæ & naturæ divinæ.

Cæterùm relationes, & personæ divinæ licet admittatur, quod sint tres substantiæ relativæ à se; non tamen inde colligitur, esse tres à se prout esse à se excludit esse ab alio ut à ratione à priori; sed ad summum, prout esse à se excludit causam. Utrũ autem, sicut absolutè conceditur, esse tres substantias relativas, ita ut quævis ex vi suæ lineæ habeat suam (ut sic dicamus) portionem substantiæ relativæ, pari ratione debeat etiam concedi, quod sint tres substantiæ relativæ à se, prout esse à se excludit esse ab alio ut à causa, ita ut hoc conveniat eis ex vi lineæ relativæ, an vero ratione essentiæ inclusæ per modum transcendentis? ex supra dictis decidendum est.

§. IV.

Posterior difficultas.

Ultima difficultas est. Quod ad rationem personæ desideratur quod sit rationalis naturæ individua substantia: at in divinis nequit dari ratiocinatio, & per consequens nec rationalis natura: ergo, &c. Minor probatur. Quoniam ratiocinatio, sicut & natura rationalis, dicunt intelligere, & habere vim ad intelligendum per discursum: quod quidem involvit imperfectionem. 35.

Enodatur D. Thom. Respondetur ex D. Thoma *art. 3. hujus quæstionis* & *q. 9. de Potentia art. 3. ad* 10. & *2. 2. q 83. art.* 10. *ad* 2. & *in 1. dist. 25. q. 1. art. 1. ad* 4. particulam illam *rationalis natura* positam in diffinitione personæ significare idem, ac *intellectualis natura.* Qua ratione etiam Gregorius *homil.* 10. *in Evangelia* vocat Angelum animal rationale, idest, substantiam vivam intellectualem. Et similiter, licet oratio dicatur esse actus creaturæ rationalis: nihilominùs propriè convenit Angelis. Gregorius.

Adde, quod illa particula *rationalis natura* sumi etiam potest pro natura rationali, sive formaliter, sive eminenter tali. Unde Dionysius *cap. 15. Cælestis Hierarchia* ait, Deum, & Angelos esse rationales, idest, esse rationales modo eminenti. Dionysius.

DUBIUM III.

Quod sit directum, & formale, quodve materiale, & directum, & quod tandem sit indirectum significatum hujus nominis persona divina, *ut per conceptus nostros confusos & & imperfectos, Theologicos tamen, cognitum?*

Semel explicata diffinitione personæ in communi, prout abstrahit à creata, & increata, & an ratio ista inveniatur in divinis, statim venit explicandum, quodnam sit significatum hujus nominis *persona divina.* Siquidem post explicationem alicujus rationis in communi sumptæ, protinus pulsat 36.

pulsat animum inquirere, quidnam afferat illa ratio contractim accepta, quodque sit significatum nominis significantis illam, ut est determinata & contracta, ut in præsenti contingit, ubi hoc nomen persona divina denotat rationem personæ, vt contractam ad personam specialem, nempe divinam.

§. I.

Explicatio tituli.

37. Animaduersio prima pro tituli intelligentia. PRo tituli intelligentia notandum est primò, duplex esse significatū alicujus nominis: aliud directum, aliud verò indirectum. Primum est illud, quod in recto significatur. Secundum verò quod in obliquo denotatur. Quorum aptum exemplum habemus in diffinitione tradita personæ in communi, in qua hoc, quod est, esse substantiam individuam, est significatum directum illius, quippe quod in recto denotatur: at vero natura rationalis est significatum indirectum ejusdem: & ita in obliquo significatur.

Animadversio secunda. Secundò notandum est, quod significatum directum dividitur in significatum formale, & significatum materiale. Ex quibus primum est illud, quod, directè & expressè explicatur ipso nomine ex vi suæ significationis. Secundum verò est, quod non ita distinctè exprimitur, sed importatur virtualiter, & implicitè tanquam id, extra quod non salvatur significatum formale. Potestque hujus exemplum apponi in significato hujus nominis *linea*, ut est continuativa superficiei. Nam de formali significato importat eamdem lineam, ut est indivisibilis secundum latitudinem: de materiali vero, extra quod nequit salvari significatum hoc formale, significat eamdem lineam, ut est divisibilis secundum longitudinem. Unde in titulo hujus dubij inquirimus, quodnam sit significatum expressum, & in recto, directum, & formale, quodve significatum in rectò, virtualiter tamen, & implicitè denotatum, seu directum, & materiale, nec non quodnam sit significatum indirectum, & in obliquo hujus nominis *persona divina*? ut ita prædicti nominis significatum innotescat.

Animadversio tertia. Cajetan. Tertio notandum est cum Cajetano *art. 4. huius quæstionis, §. Quoad tertium*, quod hoc nomen *persona divina*, quamvis videatur terminus complexus, nihilominus ponitur ad circumloquendum incomplexum nomen, quo significaretur id, quod in natura divina habet rationem personæ, & sub significato personæ in communi tanquam inferius sub suo superiori analogicè tali continetur: sicut si animal rationale poneremus loco hominis.

38. Cæterùm, quoad præsens attinet, non ponitur ad circumloquendum utcumque prædictum incomplexum; sed ad circumloquendum illud (saltem præcipuè, & expressè) ut cognoscitur à nobis per conceptus confusos & imperfectos (quamvis Theologicos) quos in via formamus de persona divina, non vero (saltem præcipuè, & expressè) ut concipitur per conceptus perfectos & distinctos, seu magis distinctos, quos adjuti vera & perfecta Theologia, adhuc in via, de persona divina habemus. Quoniam, ut *q. 40. art. 2.* dicemus, personæ divinæ, ut concipiuntur à nobis per prædictos conceptus perfectos, & distinctos, constituuntur per relationes, secundum quod exprimunt *ad*, seu secundum quod exprimunt ordinem exercitum ad correlativum. Constat autem, quod nomen correspondens, huic conceptui debet etiam esse nomen, quod exprimat, significetque expressè munus *ad*, seu prædictum ordinem, ut exercitum ad correlativum; quem tamen, ut ex se, & ex statim dicendis patebit, non exprimit nomen hoc *persona divina*. Et ita nomen istud non ponitur ad circumloquendum utcumque prædictum nomen incomplexum, sed ad circumloquendum illud saltem præcipuè, & expressè seu saltem significatum ejus præcipuum & formale, quod habet, ut concipitur à nobis per conceptus confusos & imperfectos, quos in via de persona divina formamus. Et propterea in titulo non inquisivimus de significatis ibidem contentis hujus nominis *persona divina* utcumque sumptis, sed ut cognitis à nobis per conceptus confusos & imperfectos, licet Theologicos; non verò ut cognoscuntur per conceptus omninò perfectos, & Theologicos, quos, adhuc in via, de personis divinis formamus.

Ex quo, & ut hoc magis pateat, ultimò notandum est, lineam relativam in divinis, v. g. Paternitatem in concreto sumptam, prout est idem ac Pater si sumatur adæquatè secundum id, quod pertinet ad propriam lineam, esse rationem, adeo eminentem, ut æquivaleat, tum personis creatis secundum id, quod in recto dicunt, tum etiam quibusvis relationibus creatis paternitatis. Et propterea præstat hæc duo munera realiter in creaturis distincta, non minus ac si in ea hoc modo distinguerentur. Et licet utrumque ex his muneribus pertineat ad lineam relativam, & ex parte rei conceptæ nequaquam sit quid absolutum ex eo quod prædicta ratio Patris secundum primum munus constituit subsistens incommunicabile, & secundum munus posterius opponitur relativè cum Filio, constituitque personam expressè & formaliter relativam, seu relatam: & ea solummodo habent in divinis esse quid absolutum ex parte rei conceptæ, quæ sunt communicabilia toti Trinitati, quæque non dicunt relativam oppositionem unius personæ ad aliam, neque constituunt personam relativam: nihilominùs per illud primum munus conceptum per nostros conceptus confusos & imperfectos, licet Theologicos, non concipitur expressè ordo, quem Pater dicit ad Filium, licet ratio formalissima illius muneris dicat implicitè ordinem ad correlativum, & ex hoc ordine specificetur, aut quasi specificetur, nec possit perfectè & distinctè concipi, non concepto expressè prædicto ordine. Et propterea tale munus pertinet ad lineam relativam, cujus proprium est, ut quidquid ad illam pertinuerit, debeat, vel expressè dicere ordinem ad terminum, vel saltem implicitè & ex parte rei conceptæ; ita ut ejus ratio ex tali ordine desumatur, nequeatque perfectè distinctè cognosci, non cognito expressè tali ordine, ab ea adhuc virtualiter non distincto. Cæterùm secundum posterius munus, nempe, ut æquivalet relationibus creatis paternitatis, expressè explicatur, adhuc secundùm nostros conceptus imperfectos, ordo ad correlativum. 39. Ultima animadversio.

Unde ob hanc rationem munus hoc expressum vocatur absolutè, & per antonomasiam munus relativum: non quidem quia primum illud munus ex parte rei conceptæ sit absolutum, & non relativum, sed quia in posteriori munere explicatur expressè ordo ad correlativum, non vero in priori, concepto per conceptus nostros imperfectos & confusos. Et propterea communiter solet dici, prædictam rationem paternitatis, conceptam per hos conceptus imperfectos & confusos non exprimentes istum ordinem, & significatam per nomina eis correspondentia significari ex parte rei significatæ, tanquam quid relativum; attamen ex parte

modi

modi significandi significari per modum absoluti: quia, nimirum, non exprimitur ordo ille, qui est proprius relativorum: & hoc satis est ad hoc, ut ex parte modi significandi quodammodo significetur per modum absoluti, ut ex dicendis in hoc dubio *n.55.* patebit: ideoque, quantum est ex vi hujus non expressionis, nihil obest, quominus ex parte illius modi significandi significaretur aliquid, quod ex parte rei conceptæ, & significatæ esset quid absolutum: quandoquidem per rationem substantiæ omnino incommunicabilis alteri tanquam supposito, quod est significatum directum, & formale personæ, potest significari, quantum est ex vi modi significandi, tam ratio personæ absolutæ, ut in creatis contingit, quam ratio personæ relativæ, ut non exprimentis ordinem ad correlativum, ut in divinis cernitur: cùm tamen eadem Patris divini ratio, ut expressè concepta sub munere respiciendi terminum, explicet; non solùm ex parte rei significatæ, sed etiam ex parte modi significandi quid relativum.

Unde, re bene inspecta, & enucleata, quod in titulo inquirimus, est: Primo, an solum aliquid relativum, sive secundum primum, sive secundum posterius munus sit significatum directum, & formale hujus nominis *persona divina*, ut per nostros conceptus non omnino perfectos, & Theologicos viæ cognoscitur? Et deinde, an prædictum significatum illius sic concepti sit aliquid relativum secundum primum, an vero secundum posterius munus sumptum, & quomodo? Ac tandem, quodnam sit significatum ipsius materiale: & directum, quodque indirectum, & qua ratione?

§. II.

Assertio prior ex D. Thoma desumpta.

41. Prior assertio. Dicendum ergo est primo, quod si nomine relativi intelligatur id, quod est relativum ex parte rei conceptæ, sive exprimat ordinem ad correlativum, sive non: vel, ut clarius dicamus, si nomine relativi intelligamus quodcunque munus directè spectans ad lineam relativam, tunc significatum formale, & directum hujus nominis *persona divina* erit aliquid relativum. Ita D. Thomas (D. Thom.) *art. 4. hujus quæst. in corpore illius*, ubi absolute inquit, personas divinas esse quid relativum, non verò quid absolutum: ac proinde, si de significato directo; & formali hujus nominis *persona divina* fiat sermo, tunc quid relativum in sensu in assertione explicato erit ejus significatum formale, & directum.

Unde idem Angelicus Præceptor *in eodem art.* cum sibi sic in tertio argumento objecisset: *Secundùm Philosophum 4. Metaphysicæ id, quod significatur per nomen, est eius diffinitum. Sed diffinitio personæ, est rationalis naturæ individua substantia, ut dictum est. Ergo hoc nomen persona significat substantiam.* Cùm igitur S. Doctor sic sibi objecisset, posteà *in solutione ad 3.* ut explicaret, quodnam esset significatum directum, & formale hujus nominis *persona divina*, quod quidem in divinis explicatur, modo tamen supra insinuato per illam particulam positam in recto in diffinitione personæ, nempe, *individua substantia*, sic inquit: *Dicendum, quod in intellectu substantiæ individuæ, idest distincta, vel incommunicabilis, intelligitur in divinis relatio.*

Idem etiam docuit S. Doctor. *in 1. dist. 23. q. 1. art. 3.* & *dist. 26. q. 1. art. 1 de potentia q. 9. art. 4.* & *in hac eadem 1 p. q. 40. art. 1* & *2.* Quod etiam docuerunt Cyrillus Alexandrinus (Cyrillus. Alexand.) *lib. 2. Thesauri cap. 3.* Anselmus *in tractatu de Processione Spiritus sancti cap. penultimo prope finem*, Augustinus *epistola 66 ad Maximum paulo post medium.* & *5. de Trinitate cap. 8.* & *13.* fusius *lib. 7. cap. 2.* Fulgentius *lib. de fide ad Petrum cap 1.* & *17.* Boëtius *lib. de Trinitate* infra relatus à D. Thoma in argumento *Sed contra art. 4. huius quæst.* & *q. præcedenti art. 3.* etiam in argumento *sed contra.* Et tandem omnes Theologi *q. 10. art. 2.* dum de constitutivo divinarum personarum egerimus, adducendi. (Anselm. August. Fulgentius. Boëtius.)

Ratio autem fundamentalis hujus assertionis desumitur ex D. Thoma *art. 4. huius quæstionis*, quæ potest sub hac forma proponi. Quoniam persona divina, ut ex se, & ex statim dicendis magis patebit, significat substantiam per se subsistentem incommunicabiliter, tanquam significatum directum, & formale ejusdem; quamvis prædictum significatum dicat in obliquo divinam naturam, ut id, in quo subsistit; ergo significatum ejus formale, & directum debet esse aliquid relativum, & ad lineam relativam spectans in sensu in assertione explicato. Patet consequentia. Quia ratio substantiæ incommunicabiliter subsistentis est ratio relativa, & ad lineam relativam directè spectans: siquidem ea quæ sunt absoluta, & ad lineam absolutam spectantia, sunt communia, & non incommunicabilia. 42. Ratio fundamentalis.

Confirmatur, & explicatur ratione D. Thomæ loco citato. Quoniam significatum formale directum personæ divinæ debet pertinere ad illam lineam, ad quam spectat significatum formale directum cujusvis personæ divinæ in particulari sumptæ, ut ex se constare videtur: sed significatum formale, & directum cujusvis personæ divinæ in particulari debet esse aliquid relativum, & ad lineam relativam pertinens: ergo etiam significatum formale directum personæ divinæ erit eodem modo aliquid relativum. Major, & consequentia satis liquent. Minor verò etiam est nota. Quoniam significatum formale, & directum cujusvis personæ divinæ in particulari dicit id, per quòd una persona divina distinguitur ab alia: hoc autem debet esse aliquid relativum, & ad lineam relativam pertinens: quandoquidem personæ divinæ in absolutis non distinguuntur, sed sunt idem.

43. Objectio contra factam rationem. Nec obest, si contra rationem factam objicias, quòd significatum formale directum potentiæ generativæ in divinis est aliquid absolutum: & nihilominùs dicit aliquid substantiale in Patre, quod est incommunicabile Filio, & Spiritui sancto, per quodque Pater ab utroque distinguitur: ergo ex hoc, quòd persona dicat aliquid incommunicabile, & in unaquaque persona dicat id, per quod una persona distinguitur ab alia, non benè colligitur, quòd significatum formale, & directum personæ divinæ sit aliquid relativum, & ad lineam relativam spectans.

Occurritur. Non itaque hoc obest. Quoniam id ex dictis *disput. 1. hujus tract. n. 67.* & *79.* manet solutum. Nam in significato formali, & directo potentiæ generativæ non includitur incommunicabilitas, itaut ipsa incommunicabilitas in recto importetur; sed tantùm affertur in obliquo: sicut etiam distinctio Patris per prædictam potentiam generativam ab aliis personis non adducitur in recto, seu ratione recti potentiæ generativæ; sed in obliquo, & ratione obliqui ejusdem potentiæ. Cæterùm esse incommunicabile, esseque incommunicabiliter subsistens affertur in recto à persona divina, sicut & à persona ut sic, ut ex diffinitione ipsius *dubio 1. huius disputationis* allata constat: & propterea est significatum directum ejusdem personæ

sonæ divinæ: & per consequens significatum directum, & formale illius debet esse aliquid relativum, & ad lineam relativam spectans. Sicut quia incommunicabilitas, & distinctio allata à potentia generativa affertur ab ea in obliquo, idcirco significatum ejus in obliquo debet esse aliquid relativum, & ad lineam relativam spectans.

§. III.

Assertio secunda ex eodem Angelico Doctore accepta.

44. *Secunda assertio.* Dicendum est secundò, quòd illud relativum, quod quidem dicitur esse significatū formale, & directum personæ divinæ, non est aliquid relativum exprimēs ordinem ad suum correlativum; sed aliquid relativum dicens expressè substantiam, non per modum essentiæ, sed per modum hypostasis subsistentis in natura divina, seu relationem, ut incommunicabiliter subsistentem. Significatum verò materiale, & directum ejusdem est illudmet relativum, ut exprimit ordinem ad correlativum, seu secundùm illud munus, quod absolutè, & per antonomasiam dicitur relativum.

Probatur testimoniis D. Thomæ. Assertio hæc est expressa D. Thomæ *q.9. de Potentia art.4.* ubi loquens de significato directo personæ divinæ sic inquit: *Sed sciendum, quod aliquid significat dupliciter. Uno modo formaliter: & alio materialiter. Formaliter quidem significatur per nomen, id, ad quod significandum nomen est principaliter impositum, quod est ratio nominis, sicut hoc nomen homo significat aliquid compositum ex corpore, & anima rationali. Materialiter verò significatur per nomen, illud, in quo talis ratio salvatur: sicut hoc nomen homo significat aliquid habens cor, & cerebrum, & hujusmodi partes, sine quibus non potest esse corpus animatum anima rationali. Secundum hoc ergo dicendum est, quòd hoc nomen persona communiter sumpta nihil aliud significat, quàm substantiam individuam rationalis naturæ. Et quia substantia individua rationalis natura continetur substantia individua, id est, incommunicabilis, & ab aliis distincta, tam Dei, quàm hominis, quàm etiam Angeli, oportet, quod persona divina significet subsistens distinctum in natura divina; sicut persona humana significat subsistens in natura humana. Et hæc est formalis significatio, tam personæ divinæ, quàm personæ humanæ. Sed quia distinctum subsistens in natura humana non est, nisi aliquid per individualem materiam individuatum, & ab aliis diversum: ideo oportet, quod hoc sit materiale significatum, cùm dicitur persona humana: Distinctum verò incommunicabile in natura divina non potest esse, nisi relatio, &c. Ideo materiali significatione significat relationem, vel relativum: Et propter hoc potest dici; quod significat relationem per modum substantiæ, non quæ est essentia, sed quæ hypostasis.* Et ut S.Doctor innueret, quidnam dicat relatio, vel relativum in divinis, ut est significatum materiale personæ divinæ, addidit, quòd *relationem significat, ut significatur hoc nomine, Pater.* Quod quidem exprimit, ut ex se patet, ordinem ad correlativum.

45. Idem etiam docuit Angelicus Doctor *in 1. ad Annibaldum dist. 23. quæst. unica art.2.* his verbis: *Dicendum, quòd significatio alicujus nominis potest dupliciter considerari. Uno modo formaliter, scilicet, quantum ad id, ad quod significandum nomen fuit impositum secundùm communem nominis rationem, sicut homo significat animal rationale mortale. Alio modo quasi materialiter, quantum ad id, cui nomen attribuitur in aliqua re speciali, sicut si dicatur, quòd persona in natura divina significat relationem, sicut color in nive significat albedinem. Nomen ergo persona, quia impositum est ad significandum rem subsistentem distinctam ab aliis rebus subsistentibus in eadem natura, formaliter significat substantiam primam, quæ est suppositum, non autem substantiam quæ est essentia, vel quidditas. Quia verò subsistens distinctum in divinis non potest esse aliquod absolutum, sed solùm relativum, ideo quasi materialiter, & attributivè in divinis persona significat relativum.*

Et hoc ipsum etiam docuit idem Angelicus Præceptor *art. 4. hujus quæstionis*, ubi loquens de significato directo, & formali personæ divinæ, sic inquit: *Persona igitur divina significat relationem ut subsistentem: & hoc est significare relationem per modum substantiæ, quæ est hypostasis subsistens in natura divina.* Et in solutione ad 1. sic ait: *Nomen persona dicitur ad se, non ad alterum* (id est, non dicit expressè ordinem ad correlativum: & ideo dicitur quodammodo ad se, quatenus esse ad se præcisè opponitur huic, quod est, non dicere expressè ordinem ad alterum) *quia significat relationem, non per modum relationis, sed per modum substantiæ, quæ est hypostasis.* Constat autem, substantiam sumptam pro hypostasi esse idem atque subsistens per se. Cumque ratio hæc subsistendi per se conveniens relationi, seu relativo in divinis non possit salvari, nisi in eodem relativo dicente expressè ordinem ad suum correlativum: inde est, quòd licet nomen *persona divina* tanquam formale significatum non significet relativum, ut exprimens prædictum ordinem; attamen significet illud tanquam directum, & materiale significatum: & quòd hoc ipso, quòd Angelicus Doctor loquens de significato formali, & directo personæ divinæ dicat, esse relationem ut subsistentem, eo ipso virtualiter asserat, quòd directum, & materiale significatum illius sit id, in quo salvatur, & reperitur ratio subsistendi incommunicabiliter: quod nihil est aliud, quàm ipsamet relatio, seu relativum, ut respiciens suum correlativum. 46.

Unde sententiam hanc sequuntur Nazarius *artic. 4. hujus quæstionis, controversia unica notabili 2.* Auctor tabulæ aureæ in verbo *Persona num.21.* Silvester *in suo Conflatu quæst.29.art.4.* Vasquez *disp. 127 cap.2.* Suarez *lib.7.de Trinit cap.ultimo* Ruiz *in præsenti disp.32.sect.7.* & alij plures tam intrà, quàm extrà Scholam D.Thomæ. *Nazar. Auctor tabula aurea. Silvest. Vasquez. Suarez. Ruiz.*

§. IV.

Eadem assertio quoad utramque ejus partem rationibus fundamentalibus ex D.Thoma depromptis fulcitur.

Ratio autem fundamentalis hujus secundæ assertionis quoad primam ejus partem (nempe, significatum directum & formale hujus nominis, *persona divina*, non esse aliquid relativum exprimens ordinem ad suum correlativum, sed aliquid relativum dicens expressè substantiam, non per modum essentiæ, sed per modum hypostasis subsistentis in natura divina, seu relationem ut incommunicabiliter subsistentem) desumitur ex eodem Angelico Præceptore locis citatis, potestque sub hac forma proponi. Quoniam significatum formale, & directum hujus nominis *persona divina*, quòd assertione præcedenti ostendimus esse aliquid relativum, debet dicere illud munus relativum, secundum quod directè continetur sub significato personæ ut sic, quodque directè ei correspondet, & contrahit illud: sed hoc 47. *Ratio assertionis quoad primam partem.*

munus

munus relativum directè contentum sub significato personæ ut sic, & illud contrahens dicit expressè substantiam, non per modum essentiæ, sed per modum hypostasis subsistentis in natura divina, seu relationem ut incommunicabiliter subsistentem: ergo hoc erit significatum illius formale, & directum. Minor cum consequentia satis patet.

Major autem videtur perspicua. Nam significatum nominis significantis aliqui directè contentum sub alio debet esse id, & secundùm illud munus, secundùm quod directè continetur sub illo, & secundùm quod directè ei correspondet, & contrahit ipsum: sicut significatum directum, & formale hominis directè contentum sub animali debet esse id, quod continetur sub animali, quodque illi correspondet, & contrahit ipsum, nempe, hoc animal rationale, prout ly *animal* non dicit totam naturam animalis, sed illam peculiarem portionem, quæ ad speciem hominis trahitur.

48. Confirm. 1. Confirmatur, & explicatur ratione deprompta ex D. Thoma locis relatis. Quoniam persona humana significat directè, & formaliter substantiam subsistentem incommunicabiliter in natura humana: & similiter persona Angelica habet pro significato directo, & formali substantiam subsistentem incommunicabiliter in natura Angelica: ergo pari ratione persona divina significabit directè, & formaliter substantiam per modum hypostasis, id est, subsistentem incommunicabiliter in natura divina, seu relationem ut subsistentem sic in prædicta natura: siquidem, ut dicebamus, significatum ejus formale, & directum debet esse aliquid relativum dicens proportionaliter id, quod persona humana, & Angelica dicunt.

Confirm. 2. Confirmatur, & explicatur secundò ratione ejusdem Angelici Doctoris locis citatis insinuata. Quoniam relatio constituens personam in divinis est per se subsistens incommunicabiliter: & ideò est ipsa personalitas constituens per simplicitatem personam Dei, & ipsa persona per simplicitatem constituta: ergo hoc nomen *persona divina* significabit directè, & formaliter relationem, ut incommunicabiliter subsistentem: sicut quia Deitas constituens Deum est ipsa Deitas per se subsistens, ideò est ipsa Deitas, & ipse Deus sic per simplicitatem constitutus: & hoc nomen *Deus* significat Deitatem, ut subsistentem sua subsistentia communicabili.

49. Ratio pro secunda parte assertionis. Ratio verò ejusdem assertionis quoad secundam ejus partem, nempe, quòd significatum directum, materiale tamen, hujus hominis *persona divina* sit relatio, seu (quod in idem quoad præsens redit) relativum, secundùm quòd dicit ordinem ad suum correlativum, desumitur ex eodem Angelico Doctore locis adductis, quæ potest ad hanc formam reduci. Quoniam illud est significatum directum, & materiale alicujus nominis, quod non significatur expresè per illud, bene tamen implicitè, & virtualiter: quatenus id quod directè, & formaliter per illud significatur, non salvatur, aut reperitur extra ipsum. Sed munus illud relativum directè, & formaliter significatum per hoc nomen *persona divina*, nempe, esse substantiam per modum hypostasis, seu esse relationem per se incommunicabiliter subsistentem, non salvatur nisi in eadem relatione, ut dicente ordinem ad suum correlativum: ideoque id solùm, quod dixerit prædictum ordinem, potest subesse priori illi significato formali, nempe muneri relativo subsistendi incommunicabiliter in natura divina. Ergo significatum directum, materiale tamen, hujus nominis *persona divina* erit prædicta relatio per se subsistens quoad illud munus, quod implicitè dicit, nempe, quoad munus respiciendi suum correlativum, quodque, si explicitè significaretur, exprimeret correlativum.

Confirmatur, & explicatur exemplis adductis à D. Thoma locis citatis. Nam licèt homo significet directè, & formaliter animal rationale, nihilominùs, quia prædictum significatum non salvatur extra aliquod habens cor, & cerebrum, & hujusmodi partes, sine quibus non potest esse corpus animatum anima rationali, idcircò de materiali significat ista. Et similiter, licèt color in nive directè, & formaliter non significet albedinem, nihilominùs, quia prædictus color in nive non salvatur, nisi in eadem albedine, ideò illa est significatum ejus directum, & materiale. Ergo eadem ratione, quia hoc nomen *persona divina* quoad suum significatum directum, & formale non salvatur, nisi in relativo sub conceptu expresso relativi, seu respiciendi suum correlativum, propterea ejus significatum directum sed materiale, erit prædictum relativum secundùm hoc expressum munus respiciendi suum correlativum. Elucidatur exemplis.

§. V.

Posterior assertio ex eodem Sanctissimo Præceptore deprompta.

Dicendum est tertiò, nomen *persona divina* significare indirectè, & in obliquo divinam naturam: sicut etiam significat hoc modo relationem in abstracto sumptam, sive sumatur quoad munus incommunicabiliter subsistendi *ut quo*, sive quoad munus expressum respiciendi etiam *ut quo* suum correlativum. Assertio hæc quoad priorem ejus partem est D. Thomæ *art. 4. hujus quæstionis*, ubi sic habet: *Persona igitur divina significat relationem ut subsistentem. Et hoc est significare relationem per modum substantiæ, quæ est hypostasis, &c. Et secundùm hoc verum est, quòd hoc nomen persona significat relationem in recto, & essentiam in obliquo.* 50. Posterior assertio. D. Thom.

Et similiter quoad secundam ejus partem est etiam ejusdem Angelici Præceptoris, ubi postquam dixit, quòd sumpta essentia in sensu identico, seu prout est idem quod hypostasis, tunc nomen *persona divina* significat in recto essentiam in prædicto sensu identico acceptam, addidit, quòd significat etiam relationem in obliquo: & ita dixit: *Hypostasis autem significatur in divinis, ut relatione distincta. Et similiter relatio per modum relationis significata cadit in ratione personæ in obliquo*, id est, ut significatur in abstracto per modum relationis, & non per modum relativi in concreto. Et proptereà *in quæst. 9. de Potentia artic. 4.* utens etiam hoc modo loquendi, & intendens declarare significatum hujus nominis *persona divina*, magis se explicuit, dicens: *Et propter hoc potest dici, quòd significat relationem per modum substantiæ, non quæ est essentia, sed quæ est hypostasis: sicut & relationem significat non ut relationem, sed ut relativum, id est, ut significatur hoc nomine, Pater; non ut significatur hoc nomine, Paternitas: sic enim relatio significata includitur obliquè in significatione personæ divinæ, quæ nihil aliud est, quàm distinctum relatione subsistens in essentia divina.*

Ratio autem fundamentalis hujus assertionis quoad primam ejus partem desumitur ex eodem D. Thoma *artic. 1. hujus quæstionis, & q. 9. de Potentia art. 2.* Quoniam natura rationalis significatur in obliquo ab hoc nomine *persona ut sic*, ut constat ex diffinitione Boëtij ab eodem Angelico Præceptore 51. Probatur ratione quoad primam partem. D. Thom.

ceptore approbata: ergo eadem ratione persona divina significabit etiam in obliquo propriam naturam ab ea importatam, scilicet naturam divinam, ut ex paritate rationis constare videtur.

Confirmatur. Confirmatur ratione deprompta ex eodem Angelico Præceptore. Quoniam ad multiplicationem personarum in divinis substantivè sumptarum requiritur indispensabiliter multiplicatio sui significati in rectò sumpti, sive illud sit formale, sive materiale: ergo cùm ad multiplicationem prædictam non requiratur multiplicatio divinæ naturæ in eisdem personis, ut ex fide patet, cõsequens erit, naturam divinam solùm in obliquo à persona divina significari.

52. Ratio pro secunda parte. Ratio verò eiusdem assertionis quoad secundam eius partem tacta est ab eodem Sanctissimo Præceptore in verbis relatis ex illo. Quoniam id, quod se habet per modum formæ constituentis, & ut talis significatur, non verò simul per modum rei cõstitutæ, debet per nomen significans rem constitutam per talem formam denotari in obliquo: sicut hoc nomen *homo* denotans hominẽ constitutũ per animam rationalem significat eamdem animam in obliquo: ex eo quòd eius significatum est homo prædicta anima constitutus. Ergo cùm hoc nomen *persona divina* significet personam divinam constitutam, & relatio sit forma constituens illam, fiet inde, ut sumpta relatione per modum formæ, & in abstracto significata, seu ut est præcisè id, quo divina persona constituitur, debeat significari in obliquo.

§. VI.

Obiectiones contra dicta, & earum solutio.

53. Prior obiectio. *Scotus. Torres. Molina.* Nec obest, si ex Scoto *in 1. dist 23. quæst. unica*, necnon ex Torres *art. 4 huius quæstionis in solutione tertij argumenti*, Molina *in præsenti q. art. 1. disp. 2.* asserentibus, significatum huius nominis *persona divina* esse aliquid negativum, nempe, negationem communicabilitatis, obijcias contra ea, quæ diximus. Quod sicut significatum formale, & directum huius nominis *persona divina* non potest esse ipsa essentia & natura divina, sive aliquid absolutum, ut habetur ex dictis: ita nec potest esse aliquid relativum: alioqui, sicut quia Pater dicitur Filij Pater, ex eo quod eius significatum est aliquid relativum, eadem ratione persona Patris divini posset dici persona Filij: quod tamen, ut ex se constat, concedi nequit. Ergo cùm prædictum significatum non sit aliquid rationis, sed aliquid reverà inventum à parte rei, debebit esse quidpiam negativum, scilicet prædicta carentia. Patet consequentia. Quoniam rationes relativi, & absoluti adæquatè dividunt totam latitudinem entis positivi reperti in Deo: & ita hoc ipso, quod significatum formale, & directum personæ divinæ (quod, ut diximus, importat incommunicabilitatem) non sit aliquid absolutum, vel relativum, non erit aliquid positivum, sed ad summum quidpiam negativum, scilicet, carentia communicabilitatis.

Evanescit. Respondetur ex dictis, quòd etsi hoc nomen *persona divina* significet directè, & formaliter quid relativum; non tamen sub expresso munere respiciendi suum correlativũ, sed sub munere explicito hypostasis, seu subsistentis incommunicabiliter. Et ideò non est necesse, personam divinam Patris, ut hoc nomine significatur, dici personam Filij: quia hoc est proprium relativi, ut significari per modum relativi, seu ut significari per modum respicientis explicitè suum correlativum; non verò, ut ex parte modi significandi significatur per modũ substantiæ. Quæ solutio desumitur ex D. Thoma *in 1. ad Annibaldum dist 23. qu. unica art. 2. ad 4.* his verbis: *Dicendum quòd quamvis persona significet relationem; non tamen per modum relationis* (id est, per modum expressè respicientis suum correlativum.) *Et ideò non refertur secundùm nomen ad aliud.* D. Thom.

54. Secunda obiectio. August. Nec etiam obest, si secundò obijcias contra ea, quæ *in 1. & 2. assertione* diximus, quòd Augustinus *lib. 7. de Trinitate cap. 6.* sic inquit. *Neque in hac Trinitate, cùm dicimus personam Patris, aliud dicimus, quàm substantiam Patris, &c. Ad se quippe dicitur persona Patris, non ad Filium, vel Spiritum Sanctum.*

Solutio. D. Thom. Respondetur enim ex D. Thoma *art. 4. huius quæst. in solutione ad 1. & in 1. dist 23. q. unica art. 3. ad 1.* his verbis: *Dicendum quod Augustinus attendit significationem personæ quantum ad modum significandi, & non quantum ad id, quod significatur. Et ideò quamvis significetur relatio: quia tamen significatur per modum substantiæ, ideò dixit, quòd significat substantiam.*

Quod etiam repetit in eodem loco ad Annibaldum *art. 2. ad 1.* dicens: *Ad primum de Augustino dicendum, quod ly aliud intendit significationem personæ quantum ad modum significandi; sed non quantum ad id, quod significatur. Et ideò quamvis significet relationem: quia tamen significat per modum substantiæ, ideò dicit, quod nihil aliud significat, quàm substantiam Patris*

55. Illustratur amplius. Potestque hæc solutio explicari ex eo, quod cum absolutum, & hoc, quod est esse ad se, opponatur relativo, & huic, quod est, esse ad aliud, fit inde, ut sicut aliquid potest esse relativum exprimendo, non munus respiciendi, sed incommunicabiliter subsistendi: ita dicitur quodammodo ad se, & quodammodo absolutum per exclusionem peculiaris muneris relationis, quod est explicitè respicere suum correlativum; non verò per exclusionem muneris relationis ad suam lineam spectantis, & ex parte rei significatæ implicitè dicentis prædictum ordinem ad terminum, penes quem quasi specificatur.

D. Thom. Et propterea D. Thomas *de Potentia quæst. 9. art. 4. in solutione ad 3.* postquam contra se adduxit hoc testimonium Augustini, sic respondet: *Dicendum, quòd hoc provenit ex formali significatione personæ, quod ad se dicitur, & ad aliud non refertur:* id est, quòd ad se dicitur, prout ly *ad se* præcisè excludit significare expressè munus referendi. Et similiter in solutione ad 10. in quo sibi obiecit: quòd hoc nomen *persona* significat substantiam primam, quæ nihil est magis absolutum, cùm sit per se existens, sic inquit: *Dicendum, quòd substantia prima dicitur absoluta, quasi ab alio non dependens. Relativum autem in divinis non excludit absolutum, quod est ab alio non dependẽs, sed excludit absolutum, quod ad aliud non refertur:* id est, non excludit absolutum, prout esse absolutum dicit esse incommunicabiliter subsistens, non exprimens ordinem ad correlativum, quodque hac præcisa ratione dicitur absolutum; excludit tamen à constitutivo proprio ipsius absolutum, quod neque expressè, neque implicitè est relativum, seu dicit ordinem ad correlativum, penes quem quasi specificatur.

56. Tertia obiectio. Nec deinde obstat, si contra id, quod diximus in ultima assertione, scilicet, naturam divinam importari in obliquo à persona divina, obijcias tertio, quod natura divina prædicatur in recto de persona: ut si dicamus, *Persona divina est deitas, sive Deus:* ergo prædicta natura affertur ab eadẽ persona in recto.

Confirmabis,

Confirmatio. Confirmabis. Nam animal rationale importatur in recto, & formaliter ab homine: quia de eo in recto, & formaliter prædicatur: ergo eadem ratione importabitur Deitas à persona divina in recto, si semel sic de illa prædicatur.

Diluitur objectio. Non itaque hoc obest. Quoniam Deitas in abstrato sumpta solùm identicè prædicatur de persona divina in recto, non autem in sensu formalissimo: at sumpta in concreto non prædicatur in recto de persona divina, quia in recto importetur tanquam significatum directum, & formale illius; sed quia quidquid est in persona divina, sive in recto, sive in obliquo pertineat ad eius significatum, sive non pertineat ad illud, potest in recto prædicari in concreto de illa: sicut de persona humana potest eodem modo prædicari omne illud, cui prædicta persona subest; licèt ad eius significatum non pertineat; aut licet in obliquo tantum sit significatum illius: ex eo quòd ad talem prædicationem non est necesse, ut attendatur ad prædictum significatum; sed sufficit, quòd res illa sumatur in concreto, & sit in eadem persona. Et proptereà de ea prædicatur, quòd sit alba, aut nigra. &c. quamvis hæc accidentia ad significatum personæ humanæ non spectent.

Solvitur confirmatio. Ex quo ad confirmationem patet. Quoniam esse animal rationale prædicatur in recto de homine; non utcumque, sed ut significatum directum, & formale illius, & non solùm, quia utcumque hæ duæ rationes in eo inveniuntur.

57. Posterior objectio. Nec tandem obstat, si contra id, quod in eadem assertione diximus, scilicet, relationem in abstracto significari in obliquo à persona divina, objicias, quòd Deitas importatur in recto ab hoc nomine *Deus*, tanquam significatum formale, & directum eiusdem; ex eo quod Deitas est per se subsistens, & proptereà hæc prædicatio est formalissima, *Deitas est Deus*, sicuti & hæc, *Deus est Deitas*. Ergo cùm relatio personalis sit etiam per se subsistens, consequens erit, ut importetur in recto à persona divina, si semel ipsa in concreto sic importatur ab eadem persona.

Occurritur. Respondetur enim, quòd si Deitas consideretur, ut ex parte nostri modi concipiendi, & significandi distinguitur à Deo, tunc non importatur in recto, sed in obliquo ab hoc nomine *Deus*: si autem sumatur, ut ex parte rei concepta est idem cum Deo absque virtuali distinctione, & constituit constitutione per simplicitatem Deum, itaut taliter constituat, quòd ipsamet absque distinctione virtuali sit ipse Deus cōstitutus, tunc importatur in recto, tuncque est idem omnino ac ipse Deus: & idem cum proportione de relatione personali, & persona diuina dicimus. Et iuxta hæc sunt intelligenda ea, quæ de illis in assertione ultima diximus.

DUBIUM IV.

Vtrùm personæ divinæ afferant suas proprias subsistentias relativas.

58. Explicatur titulus. EA, quæ in præcedenti dubio diximus, non patrùm illustrabuntur ex ijs, quæ in isto dicemus: & proptereà illud statim post præcedens excitamus. Consultò autem in eo non de qualicumque subsistentia, sed de subsistentia relativa inquirimus. Quoniam quid dicendum sit de subsistentia absoluta: an nimirum prædictæ personæ præter suas subsistentias relativas afferant subsistentiam aliquam absolutam, non cuivis propriam, sed omnibus illis communem? in sequenti dubio discutietur.

Nomine autem subsistentiæ relatiuæ idem intelligimus, ac subsistentiam incommunicabilem alteri vt supposito: itaut hoc habeat ex sua propria & formalissima ratione. Nam prædicta subsistentia, hoc ipso quòd sic sit incommunicabilis, non potest esse aliquid absolutum, sed necessariò debet esse quid relativum. Maximè, quia quævis incommunicabilitas non dicens imperfectionem, quæ sola potest reperiri in divinis, non debet oriri ex limitatione, sed ex oppositione; & per consequens ex oppositione relativa, ut infra quæst. 36. art. 2. latiùs dicemus. Quamvis cum hoc stet, ut dubio præcedenti dicebamus, quòd licèt prædictæ subsistentiæ sint relativæ, nihilominùs conceptæ per conceptus nostros imperfectos & confusos non explicent distinctè & expresse omne munus relativum, quod afferunt: ex eo quòd sic conceptæ dicunt implicitè tantummodò munus respiciendi expresse suum correlativum. Et proptereà sub munere & conceptu expresso, confuso tamen & imperfecto, subsistentiæ relativæ præcisè exprimunt munus subsistendi incommunicabiliter.

Unde alijs verbis dubium hoc posset excitari, an nimirum dentur in divinis tres subsistentiæ incommunicabiles; vel an significatum formale, & directum personæ divinæ sit aliquid relativum subsistens per propriam subsistentiam relativam, seu ex vi suæ lineæ incommunicabilem? Ex quo etiam magis cernitur, quàm congruenter dubium hoc post præcedens excitatur: quandoquidem, semel explicato in præcedenti, quomodo significatum formale, & directum personæ divinæ est aliquid relativum, ut subsistens, statim pulsat animum inquirere, an sit prædictum relativum, ut subsistens per subsistentiam propriam relativam, sive ex vi suæ lineæ incommunicabilem?

§. I.

Ex mente Conciliorum & Patrum, maxime verò D. Thomæ, dubium resolvitur.

DIcendum ergo est, personas divinas afferre suas proprias subsistentias relativas: ac proinde dari in divinis tres subsistentias relativas, & incommunicabiles. Assertioni huic valdè videtur favere Concilium V. Generale Constantinopolitanum *Collatione* 8. *Anathematismo* 1. vbi damnantùr, qui non confitentur unam Deitatem cum tribus subsistētijs. Et in sexta Synodo Generali *Actione* 11. additur, quòd *Sanctissima Trinitas numerabilis facta est personalibus subsistentijs*. 59. Conclusio & probatio ex Conciliis. Conc. Gen. V. Conc. Gen. VI.

Deinde in Concilio Nicæno Generali I. lib. 2. §. *In lib. Iob.* sic dicitur. *Vna est divinitas Sanctæ Trinitatis, quæ in tribus subsistentijs perfectis, & æqualibus consideratur.* Et in Concilio Nicæno II. in exemplari litterarum Theodori Patriarchæ Hierosolymitani, quas probat Synodus prope initium *Trinitatem* (inquit) *in tribus subsistentijs.* Et post pauca. *Divisa est enim numerarijs subsistentijs, & numerata personalibus alteritatibus.* Et deinde confitetur, Trinitatem in tribus inconfusis subsistentijs. Idem etiam habetur in Lateranensi Concilio particulari secundo approbato à Martino Papa I. vbi Consultatione 5. Canone 1. sic dicitur: *Si quis non confitetur secundùm Sanctos Patres propriè & verè Patrem, Filium & Spiritum Sanctum, Trinitatem in vnitate, & vnitatem in Trinitate, hoc est, vnum Deū in tribus subsistentijs consubstantialibus, anathema sit.* Con. Nic. I. & II. Conc. Lat. II.

Nec obest

60. Nec obest triplex solutio, quæ ex adversariis potest adhiberi. Prima est, quòd Concilia nomine *subsistentia* accipiunt concretum subsistentiæ: itaut sensus sit, dari tres subsistentes, id est, tres habentes subsistentiam. Secunda est quòd eadem subsistentia absoluta dicitur triplex, non in se, sed ut modificata tribus relationibus. Tertia est, quod nomine subsistentiæ accipitur proprietas personalis, itaut sensus sit, dari tres proprietates personales.

Triplex solutio ad prædicta testimonia

Non itaque solutiones istæ obstant. Non quidem duæ priores, propter illa, quæ in hoc dubio *num. 69.* dicemus. Quibus etiam accedit, pro majori eversione secundæ solutionis, quòd eadem ratione posset dici, dari in divinis triplicem sapientiam, misericordiam, & iustitiam, necnon & triplicem naturam: siquidem omnia hæc modificantur tribus relationibus personalibus inter se diversis.

Impugnantur duæ priores evasiones.

Tertia autem solutio etiam corruit. Quoniam vel Concilium sumit nomen *substantia* propriè? vel abusivè, & impropriè? Si primum, habetur intentum, nimirum, tres proprietates personales esse tres subsistentias. Secundum autem dici nequit. Tum, quia hoc esset contra gravem, & debitum modum loquendi Concilij, præcipuè in materia de Sanctissima Trinitate, ubi semper loquendi modus maximè observatur à Concilijs, & SS. Patribus. Tum etiam, quia alioqui nihil haberemus firmum in sacris Concilijs, si verba eius possent pro libito ad sensum improprium, vel abusivum detorqueri. Tum denique, & maximè (per quod duæ præcedentes impugnationes magis elucidantur) quia nullum sequitur absurdum ex eo, quòd verba Conciliorum in sensu proprio intelligantur, ut ex solutionibus argumentorum oppositæ sententiæ patebit: & ita multò melius in sensu proprio intelliguntur.

Corruit tertia.

61. Deinde hæc eadem assertio videtur satis insinuari ab Eugenio IV. in Concilio Florentino *in litteris unionis post medium*, quæ habentur Sessione vltima de Spiritu Sancto, vbi decernitur: *Essentiam suam, suumque esse subsistens habet ex Patre, simul & Filio, & ex vtroque æternaliter tanquam ab vno principio, & vnica spiratione procedit: declarantes, quòd id, quod Sancti Doctores, & Patres dicunt, ex Patre per Filium procedere Spiritum Sanctum, ad hanc intelligentiam tendit, vt per hoc significetur, Filium quoque esse secundum Græcos quidem causam, secundum Latinos verò principium subsistentiæ Spiritus Sancti, sicut & Patrem*. Constat autem, quòd si prædicta subsistentia Spiritus Sancti non esset quid relativum, non possent Pater, & Filius esse principium illius: sicut quia essentia illius est quid absolutum, idcircò non dicuntur esse eius principium.

Conc. Flor.

Eamdem etiam sententiam tuentur Ambrosius *in Symbolo Apostolorum cap. 2.* his verbis, *Catholicum est, vt & vnum Deum secundum vnitatem substantiæ fateamur, & Patrem, & Filium, & Spiritum Sanctum in sua quemque subsistentia sentiamus.* Anastasius Theopolitanus Patriarcha in expositione fidei, quæ habetur *tom. 4. Bibliothecæ*, ubi in divinis fatetur triplicem subsistentiam coessentialis Trinitatis, Cyrillus Alexandrinus *Dialogo de Trinitate lib. 3. circa finem* his verbis. *Omnis fidei nostræ sermo huc tendit, ut unam quidem videamus Deitatis naturam, quæ in tribus subsistentijs proprijs, &c.* & lib. 7. propè initium inquit. *Deitatis naturam, ut in tribus subsistentijs, explanari à sacra Scriptura.* Nazianzenus *Oratione 25. ad Arrianos.* Chrysostomus *ad Hebræos 1. homilia 2.* ubi loquens de Verbo divino sic inquit. *Character quippe alter est ab ipso suo exemplari, alter autem non in omnibus, sed secundum quòd per se ipsum subsistit.* Si autem prædictus character non afferret propriam subsistentiam relativam, non diceretur alter à suo exemplari in illo sensu reduplicativo significato per illam particulam *secundum quod per se ipsum subsistit.*

Probatur ex SS. Patribus. Ambros.

Anastas. Theopolit.

Cyrillus Alex.

Nazian. Chrysost.

62. Athanasius tom. 3. in quæstionibus, quarum prima est, *quid est Deus? quæst. 7.* his verbis. *Tres personas confiteor, tres subsistentias, tria propria.* Et sermone in Evangelium de Sanctissima Deipara, postquam tres personas confessus fuerat, addit: *Vnum Deum in tribus subsistentijs prædicantes, in quibus una sit substantia.* Gregorius Nyssenus *Oratione catechetica cap. 3. sub initio* docet, in Trinitate idem esse *distinctum*, ac *discretum*, *consistentia* (seu subsistentia) & *hypostasis*. Alexander Alexandrinus *in epistola ad Alexandrum* Constantinopolitanum (quæ extat in Concilio Alexandrino I. sub Silvestro Papa) de Ioanne Evangelista sic ait: *Propriam Filij subsistentiam declaravit his verbis: In principio erat Verbum, &c.* Damascenus *lib. 1. Fidei c. 6. Filius* (asserit) *qua subsistit, secundùm se ipsum discernitur ab eo, à quo subsistentiam habet:* & cap. 9. in fine. *Filius propriam habet subsistentiam, præter eam, quæ Patris est.*

Athanas.

Nyssenus.

Alexander Alexand.

Damasc.

Theodoretus *ad Hebræos 1* explicans illud, *Et figura substantiæ eius*, sic inquit: *Propriam eius significans hypostasim, seu personam aut subsistentiam.* Iustinus *in expositione fidei de Sancta Trinitate in medio*, tanquam finem totius operis proponit, *Se maluisse unius Deitatis in tribus perfectis subsistentijs notitiam exponere.* Et quæst. 17. ad Orthodoxos in fine. *Vnus est* (inquit) *Deus, uno & individuo substantiæ, sed tres personæ divisione consistentiarum*: & propterea dari in divinis tres subsistentias distinctas. Et *quæst. 18. & 129. ad Orthodoxos.* Richardus de Sancto Victore 4. *de Trinitate cap. 4. & toto c. 20.*

Theodor.

Iustinus.

Richard.

63. Idem etiam habetur apud Angelicum Doctorem *infrà quæst. 40 artic. 3.* ubi sic inquit: *Non enim proprietates personales sic intelliguntur advenire hypostasibus divinis, sicut forma subiecto præexistenti; sed ferunt secum sua supposita, in quantum sunt ipsæ personæ subsistentes: sicut Paternitas est ipse Pater.* Si autem proprietates personales non afferrent secum suum proprium *esse* subsistentiæ, tunc intelligerentur advenire sicut formæ suo subiecto, & non afferrent secum; id est ex vi sua, sua supposita: siquidem secundùm id, quod ex vi sua habent, consideratis deesset illis id, quod requiritur ad rationem suppositi, scilicet *esse* subsistentiæ. Et in solutione ad 2. eiusdem articuli his verbis: *Dicendum, quòd Paternitate Pater non solùm est Pater, sed est persona, & est quis, sive hypostasis.* Si autem Paternitas non afferret propriam subsistentiam, non esset per illam formaliter Pater, quis sive hypostasis: quia quòd Pater reddatur quis, seu habens Paternitatem, & naturam divinam, debet provenire à subsistentia, seu à modo essendi per se.

Angel. Doctor.

Et quæst. 9. *de Potentia artic. 2. ad 8.* ubi sic concludit: *Sed quia nomen substantiæ refertur etiam apud Latinos ad significationem essentiæ, ideò ad vitandum errorem non dicimus tres substantias, sicut tres subsistentias.* Constat autem, quòd si quævis persona divina non afferret suam propriam subsistentiam relativam iuxta mentem Angelici Doctoris, non possent ab eo tres subsistentiæ admitti. Et artic. 4. in fine corporis, vbi concludit, quòd significatum personæ divinæ *nihil aliud est, quàm distinctum relatione subsistens in essentia divina.* Ubi apertè significat, quòd personæ subsistunt relationibus: ac subinde, esse tres subsistentias relativas.

64. Et 4. *contra Gentes cap.* 14. *Sunt igitur plures res subsistentes, si relationes considerentur: est autem una res subsistens, si consideretur essentia. Et propter hoc dicimus, unum Deum esse, quia est una essentia subsistens: & plures personas, propter distinctionem subsistentium relationum.* Si autem relationes non afferrent proprias subsistentias, non diceremus in divinis plures res subsistentes propter illas, & ratione illarum: nec ad distinguendas personas faceret Angelicus Doctor mentionem subsistentiæ, quam habent, dicens, *propter distinctionem subsistentium relationum*, sed solùm distinctionis earumdem relationum. Sicut licet relationes identificentur cum divina essentia, & hæc debeat necessariò importari in obliquo ab illis; nihilominùs, quia hæc nō est relativa, nec affertur à relationibus ex vi suæ lineæ, nec in illa personæ distinguuntur: idcircò ad explicandam distinctionem personarum, & unde hæc proveniat, non facit mentionem divinæ essentiæ.

Et tandem hoc ipsum fatetur idem Angelicus Doctor, tum *infrà qu.* 39. *art.* 3. *ad* 4. ubi sic ait: *Dicendum, quod forma significata per hoc nomen persona non est essentia, vel natura, sed personalitas. Unde cùm sint tres personalitates, idest, tres personales proprietates in Patre, & Filio, & Spiritu Sancto, non singulariter, sed pluraliter prædicatur de tribus.* Constat autem, quòd personalitas, juxta mentem D. Thomæ, idem est ac subsistentia incommunicabilis naturæ intellectualis: & propterea idem S. Doctor *in hac qu.* 29. *art* 2. inquit idem significare hæc tria nomina, nempe, *rei naturæ subsistentia, & hypostasis*, & quòd hac ratione id, quod hæc tria nomina significant communiter in toto genere substantiarum, hoc nomen *persona* significat in genere rationalium substantiarum: ideoque *in solutione ad* 2. *ejusdem articuli* admittit in divinis pluraliter tres personas, & tres subsistentias, sicut *in artic. citato quæstionis* 29. tres personalitates fatetur.

Tum etiam *artic.* 4. *hujus quæstionis*, ubi (ut ex dictis præcedenti dubio patet) docet, significatum formale, & directum personæ divinæ esse relationem, ut subsistentem incommunicabiliter. Certum est autem, quod significatum directum, & formale divinæ personæ debet esse aliquid relativum, & multiplicabile in divinis: siquidem natura divina, & ea, quæ ad ipsam spectant, qualis est subsistentia absoluta, solùm in obliquo importantur à persona divina.

65. Unde hanc sententiam sequuntur Cajetanus infrà *quæst.* 40. *artic.* 4. & 3. *part. quæstione* 2. *art* 2. & *qu.* 3. *artic* 2. Ledesma *de Perfectione Dei qu.* 3. *art.* 1. *conclusione* 3. Jabellus 1. *part. qu.* 3. *art.* 3. & *qu.* 19. *art.* 4. Medina 3. *part. qu.* 3. *artic.* 2. Bañez *in hac qu. artic.* 2. & *qu.* 40. *artic.* 4. Zumel *in præsenti qu. artic.* 2. *dubio unico*, & *qu.* 30. *in sua quæst. unica*, Nazarius infrà *qu.* 39. *artic.* 4. *controversia* 1. Cabrera 3. *part. qu.* 2. *artic.* 2. *disputat.* 4. *numero* 14. Miranda *in summa Conciliorum in annotationibus ad* 6. *Synodum Act.* 11. Suarez *lib.* 4. *de Trinitate cap.* 11. & *cap.* 14. & 3. *part. tomo* 1. *disp.* 11. *sect.* 3. 4. & 5. Artubal 1. *part. disp.* 110. Granado *tomo* 3. *in* 1. *partem tract.* 4. *disp.* 4. *sect.* 2. Bellarminus *tomo* 1. *controversia* 2 *lib.* 2. *de Christo cap.* 15. Fonseca 5. *Metaphysicæ cap.* 8. *qu.* 5. *sect.* 5. & *sequentibus*, Ruiz de Montoya *in suo tomo de Trinitate disp.* 34. *sect.* 2. 3. & 4. Pro qua etiam sententia referri possunt, & debent omnes illi Doctores, qui negant in divinis subsistentiam aliquam absolutam; & tamen concedunt tres relativas, quos dubio sequenti adducemus.

Cajetan. Ledesma. Jabellus. Medina. Bañez. Zumel. Nazar. Cabrera. Miranda. Suarez. Artubal. Granado. Bellarm. Fonseca. Ruiz de Montoya.

§. II.

Ratio fundamentalis pro assertione.

Ratio autem prior, & fundamentalis hujus assertionis desumitur ex testimoniis tam Conciliorum, quàm Patrum à nobis adductis, quæ potest sub hac forma proponi. Quoniam de unitate, vel pluralitate divinarum subsistentiarum ita debemus sentire, sicut ex Conciliis, & Patribus habemus: at ex Conciliis, & Patribus habemus, non unicam, sed plures, nempe, tres subsistentias relativas esse in divinis: ac proinde unamquamque ex personis divinis habere suam propriam subsistentiam relativam: ergo ita, & non aliter de prædictis subsistentiis sentiendum est. 66. *Prior assertionis ratio.*

Effugium. Occurrunt adversarij huic rationi asserentes, quòd Concilia utuntur nomine abstracto pro concreto. Et ita dum dicunt, Deitatem subsistere in tribus subsistentiis, & alia his similia, solùm volunt, subsistere in tribus subsistentibus, sive personis. Ad hoc autem non est necessarium, ut dentur in divinis plures subsistentiæ relativæ; sed satis est unica & eadem subsistentia cum tribus relationibus.

67. *Rejicitur primò.* Cæterùm hæc solutio non satisfacit. Nam licèt verùm sit, Concilia aliquando uti nomine abstracto pro concreto: nihilominus ex modo loquendi, & ex aliis adjunctis circumstantiis colligitur, quòd juxta mentem Conciliorum est longè probabilius, dari in divinis tres subsistentias relativas. Nam in primis loquuntur de prædictis subsistentiis tanquam de formis, aut quasi formis, seu terminis quibus divina natura personaliter quasi dividitur, & numeratur, ut patet ex illis verbis relatis ex Concilio Nicæno II. *Divisa est enim numerariis subsistentiis, & numerata personalibus alteritatibus:* necnon ex verbis relatis ex Synodo Constantinopolitana *Act.* 11. nempe, quòd *Sanctissima Trinitas numerabilis facta est personalibus subsistentiis.* Nam in his verbis loquitur Concilium de eo, quo numeramus Trinitatem: ac subinde accipit subsistentiam, non in concreto, sed pro ipsa ratione subsistendi, qua numeratur Trinitas. Quod ut magis explicaret, consultò addidit Concilium, quòd Trinitas est *numerabilis*, non qualitercunque, sed *personalibus subsistentiis.* Nam si in verbis istis non sumeret subsistentiam pro ipsa ratione subsistendi, sed in concreto pro persona, redderet sensum incongruum, nimirum, quod Trinitas tribus personis personalibus est numerabilis. Quòd etiam ampliùs constare poterit intuenti, & perpendenti singula testimonia Conciliorum, & Patrum à nobis adducta. *Conc. Nicen. Synod. Constantinop.*

Impugnatur amplius. Deinde. Nam hoc ipso, quòd Concilia, & Patres sumentes subsistentiam (de qua loquimur) in concreto affectant, subsistentiam sic sumptam plurificari in divinis, satis denotant, non solùm illam in concreto plurificari, sed etiam in abstracto, seu ipsam rationem subsistendi debere plurificari. Nam, juxta doctrinam D. Thomæ infrà *quæst.* 39. *artic.* 3. quam communiter Theologi admittunt, ad multiplicationem concreti substantivi requiritur, non solùm pluralitas suppositi, seu habentis formam importatam per tale concretum, sed etiam pluralitas prædictæ formæ: & propterea non possunt in divinis admitti plures Dij, quia hoc nomen *Deus* est concretum substantivum, & forma importata per illud, nempe *Deitas*, non plurificatur, Sed subsistentia in concreto, seu subsistens (de quo loquimur) scilicet subsistens personale, est nomen substantivum: ideoque significat per modum substantiæ: ergo hoc ipso, quòd Concilia, & Patres dicant, prædictum *D. Thom.*

prædictum concretum plurificari, satis denotans, formam importatam per prædictum concretum, nempe subsistentiam, plurificari.

68. Confirm. 1. Confirmatur primò. Quoniam Concilia,& Patres ita concedunt plurificari subsistentiam in concreto,ut negent plurificari eodem modo Deitatem, & cætera alia attributa, ut constat ex verbis relatis à nobis in pluribus ex testimoniis adductis: at certum est,Deitatem,& alia attributa, si sumantur in concreto, & adjectivè significentur, posse multiplicari in divinis ratione suppositorum habentium Deitatem: & propterea admittimus tres habentes eamdem Deitatem:ergo cùm prædicta Concilia, & Patres concedunt, subsistentiam in concreto plurificari,non verò Deitatem, loquuntur de eadem subsistentia in concreto, & substantivè: ut ita assignetur debita differentia inter Deitatem, & subsistentiam.

Confirm. 2. Confirmatur secundò. Quoniam ad hoc, ut aliquod concretum multiplicetur adhuc adjectivè, oportet,multiplicari rationem habendi formam ab eodem importatam. Et propterea concretum hoc, *habens Deitatem* potest adjectivè multiplicari,quia etsi Deitas sit una & eadem; nihilominùs rationes habendi illam sunt plures. Sed hoc ipso, quòd in divinis tantùm detur unica subsistentia, non possunt plurificari rationes habendi formam importatam per hoc concretum *subsistens*, seu *persona divina*: siquidem ratio habendi quamvis formam, aut quasi formam divinam est ipsa subsistentia: ex eo quod id,quod dat esse per se,seu subsistere, dat etiam hoc quod est,quasi sustinere,& habere in se formas,aut quasi formas in eo inventas. Ergo si in divinis non multiplicantur rationes subsistendi, non poterit realiter multiplicari hoc concretum *subsistens*, de quo loquimur, aut *persona*, aut tandem aliquod aliud concretum.

69. Alia evasio. Ex quibus omnibus constat, insufficientem esse aliam solutionem, sive majorem explicationem præcedentis solutionis,quam adversarij adducunt, nempe,quòd nomine *subsistentiæ* intelligitur in Côciliis,& Patribus subsistentia in côcreto,non qualitercunque; sed prout est idem ac persona. Cæterùm hoc est discrimen inter personam creatam, & divinam.Quòd persona creata addit supra naturam, subsistentiam, & incommunicabilitatem: itaut ab eadem ratione formali proveniat utrumque: ex eo quod subsistentia creata propter sui limitationem est incommunicabilis alteri ut supposito,aut personæ. At persona divina solùm addit suprà ea,quæ pertinet ad lineam divinæ naturæ, incommunicabilitatem: quia hoc, quod est subsistere provenit in omnibus personis divinis ab ipsa subsistentia divinæ naturæ. Et ita ex duobus illis, quæ requiruntur ad personam,nimirum, subsistentia, & incommunicabilitas, primum provenit formaliter & proximè ab unica & eadem subsistentia divinæ naturæ; secundum verò à relationibus.Unde ad multiplicationem substantivam hujus concreti *persona divina*,seu *subsistentis divini*, ut est idem ac persona divina (de quo in præsenti loquimur) satis est multiplicatio prædictarum incommunicabilitatû, quæ se habent per modû formæ in prædicto concreto,necnon multiplicatio relationum quoad munus expressum respiciendi terminum, quod se habet per modum significati materialis, absque eo quòd multiplicetur subsistentia.

Præcluditur. Ex dictis igitur constat,solutionem hanc esse insufficientem.Siquidem ex vi modi loquendi Conciliorum,& Patrum,& ex impugnationibus factis satis liquet,subsistentiâ habere se per modum formæ,qua numerantur, & constituuntur personæ divinæ: ac proinde subsistentiam ab eis importatam per modum formæ constitutivæ non posse esse subsistentiam absolutam,sed aliam relativam,ad cujus lineam absque distinctione virtuali pertineat hoc, quod est, subsistere incommunicabiliter.

Deinde hoc ipsum, nempe, propriam formam proximè & immediatè constituentem personam divinam esse subsistentiam incommunicabilem, ac proinde totum hoc debere plurificari ad plurificationem substantivam personæ divinæ, seu subsistentis, de quo in præsenti loquimur, potest sic ostendi. Quoniam significatum directum,& formale personæ divinæ est subsistens divinum incommunicabiliter, ut ex dictis dubio præcedenti constat: sicut etiam significatum directum,& formale personæ ut sic est subsistens incommunicabile,seu(quod in idem quoad præsens redit) individua subsistentia in concreto sumpta. Et propterea Boëtius *lib. de duabus naturis*, paulò propiùs ad medium,quàm ad principium,inquit: *Peritior Græcia sermonum hypostasim vocat individuam subsistentiam.* Et longè inferius, *multò propius ad medium, quàm ad principium*, diffinit personam per hoc, quòd sit; *Rationalis naturæ individua subsistentia*; quamvis paulò superiùs diffinierit illam per hoc, quòd sit; *Rationalis naturæ individua substantia.* Ergo forma; aut quasi forma constituens proximè personam divinam, seu concretum hoc *subsistens divinum*,prout est idem ac persona, erit subsistentia incommunicabilis: ac proinde,nisi prædicta subsistentia incômunicabilis multiplicetur, nequibit prædictum concretum substantivè multiplicari. 70. Boëtius.

Confirmatur primò. Quoniam persona divina, v.g.persona Patris,ex vi suæ lineæ,& secundùm id, quod addit supra essentiam, est principium *quod* actionis notionalis,v.g.generandi:ita ut,licet ratio agendi proveniat illi ab essentia, attamen esse id quod generat per modum principij *quod*, provenit illi proximè ex capite iam dicto. Sed in ratione principij *quod* constituitur per propriam personalitatem tanquam per formam,aut quasi formam:ergo prædicta personalitas ex vi suæ lineæ,& secundùm id,quod addit supra essentiam,dicit subsistentiam incommunicabilem,tanquam formam proximè constituentem personam. Major videtur certa: Quia secundùm id, quod dicit ex vi suæ lineæ, & addit supra essentiam, est habens vim ad generandum,& omnia requisita ad generationem activam: hoc autem idem est, ac esse ex vi suæ lineæ, & secundum id,quod addit supra essentiam principium *quod* prædictæ actionis notionalis. Minor autem satis liquet.Consequentia verò etiam constat.Quia id solùm ex vi suæ lineæ,& secûdum ea quæ addit supra essentiam,potest constituere principium *quod* actionis notionalis omninò incômunicabilis;quod ex vi ejusdem lineæ dicit propriam & incommunicabilem subsistentiam:siquidem esse principium *quod* solùm côvenit rebus subsistentibus,quia subsistentes sunt:& esse principium *quod* incommunicabile in ratione principij notionalis dicit etiam subsistens incommunicabile,quatenus tale. 71. Confirm. 1.

Confirmatur secundò. Quoniam incommunicabilitas, quæ convenit personalitati divinæ, quatenus dicit negationem communicabilitatis, debet fundari in aliquo positivo, ut ex se constat: hoc autem positivum nihil aliud potest esse, nisi subsistentia, quæ sit talis conditionis,ut petat prædictam negationem: siquidem ea præcisa ratione non potest aliquid communicari alteri, ut supposito per se subsistenti, nisi quia id,quod dicit prædictam carentiam communicabilitatis,habet propriam subsistentiam, & propterea nequit esse in alios 72. Confirm. 2.

alio, sed solum potest esse in se & per se. Unde relatio spirationis activæ reperta in divinis non fundat hanc negationem, ac proinde neque est proprietas personalis; sed est quid communicabile Patri, & Filio: quia licèt dicat *esse* relativum, non tamen dicit esse relativum afferens propriam subsistentiam relativam, & ita in ea non videtur assignabile aliquid aliud, unde oriatur, quòd non sit proprietas personalis, seu quòd sit communicabilis Patri, & Filio ut suppositis, nisi ex prædicto capite.

Confirm. 3. Confirmatur tandem. Quoniam hoc ipso, quod negatio communicabilitatis debeat fundari in aliquo positivo, quod sit constitutivum personæ, oportet, prædictum positivum non se habere præcisè per modum formæ adjacentis rei subsistenti, sed afferentis suam propriam subsistentiam. Tum quia alioqui prædicta ratio positiva non esset constitutiva personæ, nec esset per simplicitatem ipsa persona constituta: quod requiritur ad infinitatem divinæ personæ: siquidem contra rationem personæ est, quòd secundum suam formalissimam rationem considerata habeat per se modum alteri adjacentis.

Tum etiam. Quia alioqui res illa, quæ præsupponeretur subsistens, haberet ex se, & intra suam lineam præcisè sumptam rationem formalem suppositi, sive personæ. Quoniam præsupponeretur subsistens: & nihil ei obesset ad rationem suppositi, vel personæ, quod communicaretur alteri tanquam formæ, sive rationi sibi adjacenti, non tamen tanquam ex vi sua per se subsistenti: ex eo quòd communicabilitas alteri tanquam formæ adjacenti non tollit, quòd id, cui communicatur, habeat rationem suppositi, & personæ.

§. III.

Opposita sententia una cum suis fundamentis, & eorum solutionibus.

73. Opposita sententia. Capreol. Scotus. Durand. Albertus. Argentina. Marsilius. Ruiz de Montoya. Primum fundamentum. D. Thom.

OPpositam tamen sententiam, nempe, quamvis ex personis divinis non afferre suam propriam subsistentiam relativam, sed solùm subsistere per subsistentiam absolutam, tuentur Capreolus *in* 1. *distinct.* 26. *quæst.* 1. *artic.* 1. *conclusione* 3. & *artic.* 3. Scotus *in* 3. *distinct.* 1. *q.* 2. & *in* 1. *dist.* 4. *quæst.* 2. necnon *distinct.* 26. Durandus *in* 3. *dist.* 1. *qu.* 2. & *in* 1. *distinct.* 26. *qu.* 1. Albertus 1. *part. Summæ qu.* 43. *membro* 1. Argentina, Marsilius, & alij, quos refert Ruiz de Montoya *in præsenti disputat.* 34. *sect.* 1. *num.* 5.

Probatur primò testimonio D. Thomæ *de Potentia quæst.* 8. *artic.* 3. *ad* 7. ubi sic inquit: *Relationes autem in divinis, etsi constituant hypostases, & sic faciant eas subsistentes, hoc tamen faciunt, in quantum sunt essentia divina. Relatio enim, in quantum est relatio, non habet, quòd subsistat, vel subsistere faciat: hoc enim solius substantiæ est. Distinguunt verò relationes, in quantum relationes sunt: sic enim oppositionem habent.*

Confirmatur ex his, quæ ibidem addit D. Thomas, tum *in solutione ad* 8. his verbis. *Relatio in divinis non solum est relatio, sed est secundum rem ipsa divina substantia. Et ideò potest constituere aliquid subsistens, & non solum aliquid relativum,* Tum etiam *in solutione ad* 9. ubi sic habet: *Relatio distinguit in quantum est relatio; constituit autem hypostasim in quantum est divina essentia, & utrumque facit, in quantum est divina essentia, & relatio.*

74. Respondetur cum Cajetano *infra q.* 40. *artic.* 4. mentem S. Doctoris tantùm esse, quòd constituere hypostasim conveniat relationibus divinis ratione essentiæ Dei, & identificationis cum illa, tanquam à radice, à qua hoc eis radicaliter provenit: & propterea nisi identificarentur cum illa, hoc non haberent. Quamvis semel cum eadem identificatæ habeant esse intra propriam lineam, & ex vi sua côstitutivæ personæ, & afferre suam propriam subsistentiam. Sicut licet in opinione eorum, qui distinguunt virtualiter intellectum Dei à sua natura, intellectus habet tanquam ex radice à divina natura, & ab identificatione cum eadem, quod sit communicativus ejusdem divinæ naturæ; quamvis proximè, & formaliter hoc habeat ex vi suæ lineæ: & propterea prædictus intellectus ut divinus intra propriam lineam, idest, ut oritur à Deo, & tendit in Deum, est formaliter communicativus divinæ naturæ. Ita ergo proportione servata relationes, v.g. Paternitatis, & Filiationis, habebunt constituere personas, & propriam subsistentiam, tanquam à radice à divina natura, ac proinde ut sunt divinæ identicè: & nihilominùs, quia sunt divinæ, seu infinitæ intra propriam, & peculiarem lineam Paternitatis, & Filiationis, constituent personam Patris, & Filij, adducentque propriam subsistentiam relativam. Explicatur mens S. Thomæ. Caietanus.

Secundò probatur eadem sententia. Quoniam divina natura est per se ipsam essentialiter subsistens: ergo non subsistet in personis, seu in relationibus personalibus, ut afferentibus proprias subsistentias personales. Consequentia apertè constat ex antecedenti. Tum, quia subsistentia personalis ad hoc tantum datur, ut natura per illam subsistat: ergo si natura divina præintelligitur subsistens essentialiter ante relationes personales, seu personas ipsas, non erit cur prædictæ personæ, seu personales relationes afferant suam propriam subsistentiam relativam. Tum etiam, quia alioqui divina essentia esset simul per se, & in alio. Esset quidem per se: quoniam est per se subsistens subsistentia absoluta. Esset verò in alio: ex eo quòd subsisteret in personis, ut afferentibus proprias subsistentias relativas: & id, quod subsistit in alio afferente propriam subsistentiam, dicitur absolutè & simpliciter esse in illo. Antecedens vero ex dicendis dubio sequenti constabit. 75. Secundum fundamentum.

Confirmatur primò. Nam ex eo quòd misericordia Dei est infinita, & similiter omnipotentia, idcircò non datur in divinis nisi unica tantùm misericordia, unicaque omnipotentia: ergo hoc ipso, quòd in divinis detur unica subsistentia absoluta, non debet dari multiplex subsistentia relativa: quandoquidem subsistentia illa absoluta est infinitè perfecta. Confirm. 1.

Confirmatur secundò. Quoniam ad rationem personæ divinæ tantùm desideratur natura, & subsistentia divina, necnon & incommunicabilitas: ergo hoc ipso, quòd detur natura, & subsistentia divina importata ab eadem natura, & addatur ratione relationum sola incommunicabilitas, dabuntur omnia, quæ requiruntur ad rationem personæ: ergo superfluit addere aliam subsistentiam relativam: siquidem hæc ad solam constitutionem divinæ personæ poterat desiderari. Secundo.

Respondetur concedendo antecedens, & negando consequentiam. Et ad primam probationem dicendum est, subsistentiam relativam non requiri ad hoc, ut natura divina subsistat utcunque; sed ad hoc, ut subsistat per subsistêtiam talis conditionis, ut intra suam lineam habeat esse incommunicabilem. Quia forma constitutiva personæ debet esse talis conditionis, ut multiplicetur ad multiplicationem 76. Evertitur fundamentum.

tionem personæ, ut ex dictis *n.67.* constat: & per consequens debet esse quid intra propriam lineam incommunicabile sicut ipsa persona: nam in divinis ea solùm, quæ ex vi lineæ sunt incommunicabilia, possunt multiplicari.

Ad secundam verò probationem neganda est sequela. Tum, quia essentia divina non est in suis personis, tanquam in aliquo realiter ab ea distincto; sed subsistit in illis tanquam in personis, quæ sunt ipsa essentia absque aliqua distinctione actuali, & secluso intellectu. Et propterea, ex eo quòd divina essentia subsistat in illis, non dicitur esse in alio, sed esse ipsas personas divinas, ratione identificationis cum ipsis. Tum etiam quia sicut divina essentia non dicitur esse in alio, sed esse in se, & per se; quamvis subsistat, & sit per se ratione suæ subsistentiæ absolutæ: quia prædicta essentia affert eam ex propriis meritis, & ideò subsistere per illam est esse in se, & per se: ita, quia subsistentia relativa provenit radicaliter à divina essentia, ac proinde ex propriis meritis ab ea importatur, & infertur, idcircò, ex eo quod prædicta essentia subsistat in suis relationibus, & subsistentiis personalibus, non tollitur ab ea, quod ratione hujus sit in se, & per se: nec ex hoc habet, quòd sit in alio; sed solùm, quòd illamet essentia, quæ antea subsistebat per subsistentiam communicabilem, subsistat per subsistentiam alterius rationis, scilicet incommunicabilem. Nam ad hoc, ut ratione, prædictæ subsistentiæ esset in alio, desiderabatur, quòd esset subsistentia aliena, & non importata ex meritis divinæ naturæ, nec in ea radicata, aut quasi radicata. Et ideò humanitas Christi Domini subsistens in Verbo dicitur esse in alio, qua illa subsistentia est aliena, & non radicata in prædicta humanitate.

77. Occurritur primæ confirmat. Ad primam confirmationem concedendum est antecedens, & neganda consequentia. Et ratio disparitatis est. Quod linea misericordiæ divinæ v. g. est linea atoma: & propterea hoc ipso, quod detur misericordia infinita in divinis, nequit multiplicari. At linea subsistentiæ divinæ est linea subalterna, sicut ratio attributi, & relationis, vel personæ divinæ: siquidem nequit linea personæ divinæ esse subalterna, quin linea formæ constitutivæ illius sit etiam subalterna. Et propterea linea subsistentiæ divinæ ut sic, non solùm est subalterna, quia contrahitur per distinctas subsistentias incommunicabiles constitutivas divinarum personarum, sed etiam quia contrahitur per subsistentiam absolutam, & communicabilem.

Potestque hæc disparitas explicari, ex eo quòd misericordia divina v.g. debet habere pro objecto formali divinam bonitatem, ut est ratio sublevandi omnem excogitabilem miseriam: & ita non superest aliquod aliud objectum proportionatum ad ponendam in divinis aliam misericordiam. Cæterùm subsistentia relativa unius personæ, v.g. Patris, solùm constituit Patrem in ordine ad Filium, ejusque incommunicabilitas desumitur per ordinem ad eumdem filium: & propterea aperitur aditus ad ponendam aliam subsistentiam relativam respicientem alium terminum, nempe, subsistentiam relativam Filij, quæ sit in ordine ad Patrem, cujusque incommunicabilitas per ordinem ad illum desumatur, sicut & persona Filij, quæ sua ratione est incommunicabilis, debet secundum hanc rationem esse in ordine ad Patrem.

Occurritur secundæ. Ad secundam confirmationem patet ex dictis, quomodo non quævis subsistentia sit in ratione subsistentiæ sufficiens ad constituendam personam divinam per modum formæ constituentis ipsam; sed desiderari subsistentiam talis conditionis, quæ ex vi suæ lineæ sit incommunicabilis, qualis est sola subsistentia relativa.

Tertiò probatur eadem sententia. Quoniam personæ divinæ non afferunt proprias existentias relativas; sed solùm existunt per existentiam divinæ essentiæ, ut constat ex his, quæ *disput. 7. dubio unico* diximus: ergo nec etiam afferent proprias subsistentias relativas; sed tantùm subsistent per subsistentiam absolutam divinæ essentiæ. Patet consequentia. Quia non minùs convenit personis existere, quàm subsistere: ergo si possunt existere per existentiam essentiæ divinæ illis communicatam, etiam poterunt subsistere per subsistentiam ejusdem essentiæ, quæ ipsis communicetur. 78. Tertium fundamentum.

Dissolvitur. Respondetur concedendo antecedens, & negando consequentiam. Et ratio disparitatis est. Quod multiplex subsistentia non derogat summæ simplicitati, & unitati per se, quæ in divinis debet reperiri: & aliunde requiritur ad multiplicationem substantivam personarum repertam in Deo, ex eo quòd prædicta subsistentia est forma constitutiva personæ: & hoc, quod est, subsistere per subsistentiam incommunicabilem importatur in recto à persona divina: ac proinde totum hoc debet esse multiplicabile in divinis. Cæterùm multiplex existentia, alia quidem proveniens à natura divina, alia verò à propria personalitate, derogat summæ simplicitati, & unitati per se inventæ in divinis, ut constat ex illis, quæ loco in argumento citato *à num. 48. & in 1. tomo tract. 3. disp. 4. num. 7.* & deinceps diximus: & aliàs existentia non est forma constitutiva personæ ut talis: ac proinde nec debet multiplicari ad multiplicationem personarum: diciturque ex genere suo quid absolutum, ut loco citato explicuimus.

Ultimò probatur. Quoniam subsistentia dicit maximam perfectionem: quippe quæ exprimit modum essendi perfectissimum, scilicet esse in se, & per se: propterea hoc, quòd est subsistere, est proprium solius substantiæ, quæ est ens valdè perfectum: ergo personæ divinæ ex vi suæ lineæ non afferunt proprias subsistentias. Patet consequentia. Quia personæ divinæ constituuntur per relationes tanquam per formas: relationes autem, sive creatæ, sive increatæ non dicunt ex vi suæ lineæ perfectionem, ut constat ex illis, quæ latè *in hoc tractatu disput. 6. dub. 1.* & deinceps asseruimus. 79.

Contusit. Respondetur, quòd etsi subsistere in ordine ad se, seu per subsistentiam absolutam, afferat ex vi suæ lineæ perfectionem; attamen subsistere relativè, seu præcisè in ordine ad correlativum, nihil ex vi propriæ lineæ affert perfectionis; licèt (quoad præsens attinet) includat per modum trascendentis totam perfectionem aliarum linearum: ex eo quòd omnes aliæ lineæ absolutæ per modum transcendentium consideratæ includuntur in quavis formalitate divina. Et ita, licet relativæ subsistentiæ implicitè, & ex vi prædictarum linearum afferant perfectionem, non tamen expressè, aut ex vi propriarum linearum. Cur autem subsistere in ordine ad se, non verò in ordine ad correlativum, dicat ex vi propriæ lineæ perfectionem, explicatum est suprà *disput. 7. à num. 28. usque ad num. 38.*

DVBIVM V.

Vtrùm perſonæ divinæ, non ſolùm ſubſiſtant per proprias ſubſiſtentias relativas, ſed etiam ultra has habeant aliam ſubſiſtentiam, [illegible]tam omnibus illis communem, & ration[illegible] divinæ naturæ eiſdem formaliter convenientem?

80. POſtquam explicuimus, an perſonæ divinæ ex vi ſuarum linearum, & ſecundum id, quod in recto dicunt, afferant propriam ſubſiſtentiam relativam, reſtat, ut explicemus, an, ultra hanc, ratione naturæ divinæ formaliter importent aliam ſubſiſtentiam abſolutam eiſdem communem, ut ita ex omni capite appareat, quid prædictæ perſonæ divinæ afferant.

81. Diximus, *ratione naturæ divinæ formaliter.* Quia prædicta ſubſiſtentia, ſi ſemel convenir divinis perſonis, debet convenire eis ratione divinæ naturæ, & non utcunque, ſed itaut ratione ejuſdem naturæ formaliter eis competat: quatenus per hoc ſignificatur, quòd divina natura, non ſolum eſt radix prædictæ ſubſiſtentiæ abſolutæ, ſed etiam communicat divinis perſonis eamdem prorſus ſubſiſtentiam abſolutam, quam ipſa habet ex vi ſuæ lineæ. Et licèt alij aliis verbis dubium hoc excitent, an nimirum natura divina, ut præintellecta perſonis, afferat ſuam propriam ſubſiſtentiam abſolutam: attamen ſuppoſitis his, quæ dubio præcedenti diximus, ſcilicet, dari in divinis perſonis proprias ſubſiſtentias relativas, in idem, aut ferè in idem redit inquirere, an divina natura præintellecta perſonis importet propriam ſubſtentiam abſolutam, ac quærere, an perſonæ divinæ, ultra ſuas ſubſiſtentias relativas, afferant aliam ſubſiſtenriam abſolutam, quæ eis ratione divinæ naturæ formaliter conveniat Et ideò, quòd prædictæ perſonæ importent hanc abſolutam ſubſiſtentiam ratione naturæ, pendet ex eo, quòd natura divina ex ſe eam afferat.

Explicatur titulus. Ut autem titulus, & quid nomine *ſubſiſtentiæ abſolutæ* intelligamus, melius capiatur, notandum eſt, quòd cùm ſubſiſtere nihil aliud ſit, quàm eſſe per ſe, ideò, juxta triplicem modum eſſendi per ſe, poſſumus diſtinguere triplicem modum ſubſiſtendi. Primus quidem latiſſimus, & impropriùs, qui tantum petit hoc, quod eſt, non eſſe in alio tanquam in ſubjecto inhæſionis: ſecundùm quem modum quidquid pertinet ad genus ſubſtantiæ, aut participat rationem generaliſſimam ſubſtantiæ, prout diſtinguitur contra accidens, dicitur eſſe per ſe, & hoc latiſſimo, ac improprio modo ſubſiſtere.

Secundus verò non eſt ita latus, aut improprius, ſed magis ſtrictus, & proprius: dicitque talem modum eſſendi per ſe, ut non indigeat alio tanquam ſuſtentãte, ſed res, quæ ſic per ſe eſſe dicitur, poſſit ratione ſui, & ratione hujus modi eſſendi per ſe, quem affert, exiſtere *ut quod*, ſeu eſſe ſuſceptiva, aut quaſi ſuſceptiva *ut quod* exiſtentiæ, quæ, ſaltem ex parte noſtri modi concipiendi, ab ea diſtinguatur: ac proinde poſſit ſimul habere hoc, quod eſt eſſe principium operandi *ut quod*.

Tertius tandem modus eſſendi per ſe eſt adhuc ſtrictior, eſtque ſimul proprius, & ultra prædicta dicit incommunicabilitatem: & ita affert talem modum eſſendi per ſe, ut res, quæ ſic per ſe eſſe, & ſubſiſtere dicitur, nec ſit in alio tanquam in ſubjecto inhæſionis, nec pendeat ab altero tanquam à ſuſtentante, ſed ſit indepẽdens ab illo, ac proinde exiſtens, & operans *ut quod*: & inſuper ſit incommunicabilis, non qualicunque incommunicabilitate, ſed itaut nequeat alteri tanquam ſuppoſito communicari, ſeu eſſe in alio ſuppoſito.

Titulus ergo non intelligitur de priori modo ſubſiſtendi. 82 Quoniam ſatis certum, & indubitatum eſt, quamvis rationem in divinis repertam, ſicut & quamlibet aliam rationem ſubſtantialem creatam, non eſſe in alia tanquam in ſubjecto inhæſionis: & per conſequens eſſe aliquomodo per ſe, habereque hunc modum ſubſiſtendi improprium. Et ſimiliter prædictus titulus non intelligitur de ſubſiſtentia tertio modo accepta: ſiquidem prædicta ſubſiſtentia affert omnimodam incommunicabilitatem jam dictam: & id, quod eſt ſic omninò incommunicabile alteri, non poteſt dicere rationem aliquam abſolutam in divinis inventam, qualis eſſet ſubſiſtentia abſoluta, de qua loquimur. Et propterea quidquid abſolutum in Deo reperitur, debet communicari idemmet ſingulis perſonis divinis.

Quare titulus hujus dubij ſolùm intelligitur de ſubſiſtentia ſecundo modo ex nuper recenſitis accepta: an, nimirum, perſonæ divinæ, ultra ſubſiſtentias relativas habeant aliam ſubſiſtentiam abſolutam quæ eademmet numero ſingulis perſonis communicetur, quæque ratione divinæ naturæ formaliter eiſdem conveniat?

§. IV.

Verior D. Thomæ ſententia teſtimoniis Conciliorum fulcitur.

DIcendum ergo eſt, divinam naturam ratione ſui afferre propriam ſubſiſtentiam abſolutam: 83. Aſſertio. ac proinde divinas perſonas, ultra ſuas ſubſiſtentias relativas, importare aliam ſubſiſtentiam abſolutam, quæ ſit una & eadem in omnibus illis, quæque ipſis ratione divinæ eſſentiæ formaliter conveniat. Aſſertio hæc colligitur ex illo Symboli Athanaſij: *Ita Deus Pater, Deus Filius, Deus Spiritus ſanctus. Et tamen non tres Dij; ſed unus eſt Deus.* (Probatur primo ex Symbolo Athanaſij.) Ubi, ut conſtat ex conſenſu Patrum & Theologorum, conceditur in divinis unus Deus communis communitate rei tribus perſonis divinis. Cumque unus Deus ſit idem, ac unus habens Deitatem, & unus habens Deitatem ſit idem, ac unus ſubſiſtens in ipſa Deitate, conſequens eſt, ut in his verbis concedatur unus ſubſiſtens communis communitate rei eiſdem perſonis: quod quidem idem eſt ac concedere unicam ſubſiſtentiam abſolutam convenientem perſonis ratione eſſentiæ. Quandoquidem ea ſolùm, quæ ſunt abſoluta, & conveniunt perſonis ratione eſſentiæ, ſive eſſentialium, habent eſſe communia communitate rei omnibus perſonis divinis.

Nec obeſt id, quod reſpondet Vaſquez *in hac 1. p. diſp. 125. c. 6. & diſp. 156. c. 2.* (Occurrit Vaſquez.) ubi inquit ex hoc teſtimonio non colligi, dari in divinis unicam ſubſiſtentiam abſolutam, unicumque ſubſiſtens itidem abſolutum. Quoniam non colligitur, dari unum Deum communem communitate rei tribus perſonis divinis, ex eo quòd detur unum habens Deitatem, unumque ſubſiſtens eodem modo commune; ſed quia datur una & eadem numero natura, quæ eodem modo ſit communis reſpectu illarum: & rationem reddit. Quoniam iſte terminus *Deus* dicit in recto naturam; connotat autem, non aliud habens præter perſonas, aut in ſingulari, aut in communi,

communi, sive indistinctè &c. sumptas. Et ita satis est, quòd natura sit communis communitate rei omnibus personis divinis ad hoc, ut verificetur, omnes illas esse unum Deum, qui sit communis eisdem per communitatem rei. Sicut quia *hic homo* dicit in recto hanc naturam humanam, & connotat habens illam, seu hanc, vel illam personam indistinctè, propterea, si tres personæ divinæ assumerent unam & eamdem numero humanitatem, tunc verificaretur de illis, quòd essent unus & idem numero homo.

84. *Impugnatur primo. Con. Rhemensi.* Non itaque hoc refert. Quoniam hæc interpretatio videtur pugnare cum Concilio Rhemensi contra Gilbertum, ubi sic dicitur. *Credimus, & confitemur simplicem naturam divinitatis esse Deum: neque aliquo sensu Catholico posse negari, quin divinitas sit Deus, & Deus divinitas.* Si autem divinitas intra propriam lineam, & ut præcisa à personis, non esset Deus, tunc posset cum fundamento in re (in quo sensu loquebatur Concilium) affirmari Catholicè, quod divinitas præcisa à relationibus, seu personis, non est Deus, cujus oppositum videtur intendere Concilium: & ideò hoc ita declaravit, quia Gilbertus etiam dicebat, essentiam sine relationibus non esse Deum: quamvis Gilbertus in eo magis errabat, quoniam ad Dei constitutionem postulabat proprietates distinctas ab essentia: quod Vasquez, & alii auctores oppositæ sententiæ non dicunt: & propterea possunt interpretari, Concilium ita loqui ex eo quòd essentia sit persona, & è contra. *Vasquez.*

Suarez. Cæterum, quia, ut benè notavit Suarez, Concilium asserit, in nullo sensu Catholico (intellige, habente fundamentum in re) posse negari, quin divinitas sit Deus: idcircò multùm urget contra sententiam Vasquez, & aliorum, si verba illius (prout à nobis relata sunt) ejusdem Concilij esse admittantur. Quod ideò dicimus, quia non habemus illud Concilium: & Vasquez, qui ejus decreta refert ex quodam codice manuscripto, dubitat, an illa sint formalia verba Concilij; quamvis non reddat rationem, cur de hoc dubitet, nec neget, hanc fuisse sententiam prædicti Concilij: quod nobis satis est, sive illis, sive aliis verbis eam docuerit. *Vasquez.*

85. *Ulterius confutatur. D Thom.* Deinde hæc eadem responsio adducta à Vasquez pugnat cum Angelico Doctore, tum *in 1. dist. 21. q. 2. art. 1.* his verbis: *Iste terminus Deus prædicat naturam divinam de tribus personis, quæ etiam in se est habens esse subsistens, nulla personarum distinctione intellecta.* Tum etiam infrà *q. 39. art. 4. in corpore*, ubi sic inquit: *Quia hoc nomen Deus significat divinam essentiam, ut in habente ipsam, sicut hoc nomen homo humanitatem significat in supposito; alij meliùs dixerunt, quòd hoc nomen Deus ex modo significandi habet, ut propriè possit supponere pro persona, sicut hoc nomen homo. Quandoque ergo hoc nomen Deus supponit pro essentia, ut cum dicitur, Deus creat: quia hoc prædicatum competit subiecto ratione formæ significatæ, quæ est Deitas, quandoque verò supponit personam, vel unam tantùm, ut cùm dicitur, Deus generat, vel duas, ut cùm dicitur Deus spirat, vel tres, ut cùm dicitur, Regi sæculorum immortali, invisibili, soli Deo, &c.* In quibus verbis duo expendenda sunt.

Primum est. Quòd cum loquitur de hoc nomine *Deus*, tunc inquit, quòd significat divinam essentiam, ut in habente ipsam: cùm verò sermonem facit de hoc nomine *homo*, asserit, significare humanitatem in supposito. Ut denotaret, quòd respectu humanitatis nullum est habens illam præter suppositum: cæterùm respectu Deitatis non est idem omnino habens illam, & suppositum: quia datur habens illam, nempe, *hic Deus* præintellectus personis, qui sub hac præcisione non intelligitur esse suppositum. Et propterea idem S. Doctor in solutione ad 1. ejusdem articuli subjungit quòd hoc nomen *Deus*, non oportet, ut semper supponat pro essentia, quam significat: ut innueret, posse supponere, tum aliquando pro essentia, tum aliquando pro suppositis: ac proinde, cùm semper supponat pro habente Deitatem, debet supponere aliquando pro habente aliquo, quod formalissimè loquendo non sit ex vi suæ lineæ suppositum; & aliquando etiam pro supposito: & perconsequens respectu hujus nominis *Deus*, oportebit, non esse idem formalissimè, & adæquatè, habens Deitatem, & suppositum ejusdem Deitatis. Imò ut in sequenti testimonio expendemus, oportebit, quòd quoties non adjungitur huic nomini *Deus* aliquid, quod restringat illud ad hoc, ut accipiatur determinatè pro suppositis, ut in præsenti non adjungitur, quòd debeat accipi pro unico & eodem habente essentiali, & communi omnibus personis per communitatem rei, sicut ipsa natura sic est illis communis.

Secundum est. Quòd Angelicus Præceptor tribuit huic nomini *Deus*, quòd aliquando supponat pro essentia idest, pro essentia in concreto, seu pro habente Deitatem, ut cùm dicitur quòd Deus creat: aliquando verò pro personis, sive omnibus, sive duabus, sive unica tantùm. Si autem hoc nomen *Deus* non afferret, ultra personas aliquo ex his modis sumptas, quidpiam, quod esset habens Deitatem, non posset asserere, hoc nomen *Deus*, de quo præmiserat, significare divinam essentiam, ut in habente ipsam, posse aliquando supponere, vel pro personis, sive omnibus, sive duabus, sive unica tantum; vel pro ipsa essentia. Quia ultra personas sic sumptas non daretur aliquid habens prædictam essentiam: & per consequens nec aliquid, pro quo ultra eas posset supponere.

Unde propter hanc rationem idem S. Doctor consultò non dixit in verbis nuper citatis, quòd hoc nomen *Deus* ex modo significandi habet, ut propriè debeat supponere pro persona, sicut & hoc nomen *homo*: sed quòd propriè possit supponere pro illa. Ut denotaret, non conferri hæc duo nomina inter se quoad necessitatem supponendi, sed quoad posse supponere pro ipsa. Ex eo quòd, licèt hoc nomen *homo* possit, & debeat supponere pro persona: attamen nomen *Deus* potest, sed nō debet pro illa supponere: ac proinde denotat aliquid habens Deitatem, distinctum virtualiter à persona. 86. *Idem S. Doctor.*

Nec minùs prædicta solutio à Vasquez adducta est contra Angelicum Præceptorem in *art. citato in solutione ad 3.* ubi constituit discrimen inter hoc nomen *homo*, & hoc nomen *Deus*, quòd primum non per se, sed propter exigentiam alicujus additi supponit pro natura communi, ut cum dicitur, *Homo est species.* Secundum verò per se supponit pro natura communi; sed ex adjuncto determinatur ejus suppositio ad personam, ut cùm dicitur, *Deus generat*, tunc ratione actus notionalis supponit hoc nomen *Deus* pro persona Patris: ac proinde sentit S. Doctor, quòd hoc nomen *Deus* per se, & præcisum ab adjunctis non supponit pro personis, sed pro aliquo alio habente, virtualiter ab eis distincto: siquidem, ut ex eodem dicebamus, ex modo significandi semper denotat Deitatem, ut in habente. *D. Thom.*

Quod adhuc magis explicuit Angelicus Præceptor in ratione, quam ad prædictum discrimen explicandum in eadem solutione reddidit, nempe, 87.

nempe, quòd hoc nomen *homo* significat naturam divisam realiter in diversis suppositis, & per rationem solummodò communem, & unam in illis: & ita solùm ex aliquo prædicato adjuncto, quòd exigat hanc unitatem secundùm rationem, supponit pro natura communi: ac proinde, cùm significet humanitatem, ut in habente, solùm supponit pro habente aliquomodo in communi sumpto, quod sit cōmune, non quidem secundùm rem, sed solùm secundùm rationem: & adhuc tunc non habet supponere pro illo, nisi ratione prædicti adjuncti, seu prædicati exigentis illud. At cùm Deus dicat naturam divinam, non divisam realiter in diversis suppositis, sed communem communitate rei respectu illorum: idcircò, sicut non ex aliquo adjuncto, sed per se habet significare Deitatem, ut in habente, ita supponit pro habente, quod sit commune cōmunitate rei in ratione habentis respectu personarum: & per consequens supponit pro aliquo subsistente absoluto, & communi communitate rei, in ratione talis respectu prædictarum personarum.

Probatur etiā assertio ex Agathone Papa. Eamdem etiam assertionem nostram tueri videtur Agatho Papa in epistola, quæ habetur in VI. Synodo *Act.* 4. ubi sic inquit. *Confitemur Patrem, Filium, & Spiritum sanctum, non tres Deos, sed unum Deum, non trium nominum subsistentiam, sed trium subsistentiarum, seu personarum unam subsistentiam.* Quæ verba, non solùm sunt Agathonis, sed etiam Romanæ Synodi instruentis Legatos missos ad sextam Synodum Generalem, in cujus actione 4. præsens epistola extat, & recipitur postea actione 17.

88. Effugium Vasquez. [illegible] Nec obstat id, quod respondet Vasquez *in præsenti disp.* 125. & Ruiz de Montoya *disp.* 34. *sect.* 8. nempe, in hoc testimonio non esse legendum: *Trium subsistentiarum, seu personarum unam subsistentiam*, sed *unam substantiam.* Quod etiam, ut inquit Ruiz, optimè notavit Joverius in summa Conciliorum. (Joverius.) Et ita emendatum legunt plura exemplaria Latina, præsertim Codices impressi Coloniæ Agrippinæ *anno* 1606. *pagina* 21. *tomo* 3. Confirmat autem Vasquez hanc suam solutionem, ac proinde litteram hujus testimonij, ut à nobis adducitur, esse mendosam: ex eo quòd incredibile est in tam paucis verbis usum fuisse Agathonem eadem voce in tam diverso sensu.

89. Præcluditur. Non itaque hoc obstat. Quoniam juxta vetustiora exemplaria legendum est, *unam subsistentiam*, ut nos legimus; non verò *unam substantiam.* Constat autem, vetustioribus exemplaribus magnam fidem adhibendam esse. Nec ratio adducta à Vasque est sufficiens. Quoniam sicut tres divinæ personæ possunt dici tres substantiæ, & una substantia: quatenus ratione personalitatum dicunt substantiam relativam, & per consequens sunt tres substantiæ relativæ; cùm tamen ratione essentiæ sint una & eadem substantia & essentia: ita potuit optimè Agatho Papa confiteri in divinis trium subsistentiarum, seu personarum unam subsistentiam, ut denotaret, esse ibidem tres subsistentias relativas cōvenientes personis ratione sui, & unam subsistentiam absolutam competentem eisdem ratione essentiæ. Maximè, quia hoc ipso, quòd semel dicatur in hoc testimonio, esse in divinis unam subsistentiam; & semel dari ibidem tres, satis denotatur, fieri sermonem de subsistentia in diversa acceptione: itaut dum dicitur, eas esse tres, fiat sermo de subsistentiis relativis, quæ, hoc ipso quòd tales, debent multiplicari: dum verò asseritur, dari unicam subsistentiam, innuatur subsistentia absoluta, quæ, hoc ipso quòd absoluta, nequit realiter multiplicari.

Eamdem etiam assertionem docuisse videtur idem Concilium Constantinopolitanum Generale Sextum *Act.* 11. in epistola Sophronij approbata à toto Concilio, ubi dicitur, quòd *Sanctissima Trinitas est numerabilis personalibus subsistentiis.* Concil. Constan. Nam propterea non dixit absolutè, quòd est numerabilis tribus subsistentiis, sed tribus personalibus subsistentiis, ut innueret, esse in divinis aliam subsistentiam, præter subsistentias personales: & ideò Trinitatem, non subsistentiis qualibuscunque, sed subsistentiis, quarum quælibet sit personalis, esse numerandam.

§. II.

Eadem sententia testimoniis Patrum stabilitur.

Deinde hanc eandem assertionem docuit Augustinus 7. *de Trinitate cap.* 4. ubi sic inquit: 90. Probatur testimoniis Patrum. *Omnis enim res ad se ipsam subsistit: quanto magis Deus.* August. Hieronymus *epistola* 57. *ad Damasum*, his verbis: *Una est Dei, & sola natura, quæ verè est: id enim quod subsistit, nō habet aliunde, sed suum est.* Hieron. Nyssen. Nyssenus *in lib. de Mystica interpretatione vitæ Moysis columna* 3. ubi asserit: *Nihil earum rerum quæ aut sensu comprehenduntur, aut mente perspiciuntur; præter supremam essentiam; quæ omnium causa est, & à qua omnia dependent, verè subsistere.*

Evasio P. Vasquez. Nec obest id, quod respondet Vasquez ad hæc testimonia, nempe, quòd testimonium Augustini, si quid probaret, etiam convinceret, tantùm dari in divinis unicam subsistentiam absolutam; non verò ultra illam tres alias relativas: cujus oppositum dubio præcedenti defendimus. Siquidem inquit, quòd *omnis res ad se ipsam subsistit.* Et deinde, quòd prædictum testimonium adhuc non suadet, dari in divinis subsistentiam absolutam. Quia Augustinus nunquam usurpat nomen *subsistentiam*, sed verbum *subsistere.* Unde cùm inquit, omnem rem, seu (quod in idem quoad præsens redit) substantiam ad se subsistere, loquitur de proprio actu substantiæ, qui est existentia. Sicut etiam D. Hieronymus hoc eodem modo intelligendus est, dum inquit, divinam naturam unam esse, & solam, quæ verè est: & quòd id, quod subsistit, non habet aliunde, sed suum est. Et tandem Nyssenus solùm intendit, supremam essentiam verè subsistere à se, & non ab alio, sicut creaturæ, quæ ab alio pēdent ut à causa. Ob id tamen non conceditur communis aliqua subsistentia absoluta in divinis. Nam, ut suprà dicebatur, natura Dei verè in personis à se, & non ab alio ut à causa habet, quòd subsistat.

Non igitur hoc obest. Nam imprimis falsum est, quòd testimonium Augustini, vel nihil probet, vel suadeat, non dari etiam subsistentias relativas. 91. Præcluditur primò. Quoniam Augustinus non inquit, omnem rem ad se ipsam subsistere, quia deneget ultra subsistentiam absolutam dari in divinis tres relativas; sed quia loquebatur de subsistentia, per quam id, quod per eam subsistit, redditur subjectum, aut quasi subjectum capax existendi per se primò *ut quod*: hæc autem subsistentia semper est absoluta. Quoniam in creaturis solummodo suppositum, quod in illis est quid absolutum, est subjectum connaturaliter capax existendi *ut quod*: in divinis autem sola divina essentia, ut subsistens per subsistentiam absolutam, habet existere per se primò *ut quod*; & personæ solùm existunt secundariò *ut quod*, ut statim magis explicabimus: quamvis prædicta subsistentia in creaturis ratione suæ limitationis tribuat incommunicabilitatem; secùs verò in

in divinis, propter summam infinitatem ejus, & defectum incompossibilitatis cum aliis formalitatibus divinis. Unde non mirum, quod Augustinus loco citato non fecerit mentionem subsistentiæ relativę, cujus proprium est, tribuere personæ, quam constituit, ut sit subjectum, aut quasi subjectum (ut sic dicamus) susceptivum existentiæ *ut quod*, solùm per se secundò.

92. Exploditur deinde. Deinde falsum etiam est, quòd Augustinus (quod idem de Hieronymo dicimus) sumpserit verbum *subsistere* pro actu substantiæ, qui est existentia substantialis. Nam secundum proprietatem linguæ Latinæ, aut rigorem Theologicum *subsistentia*, vel *subsistere* non sunt idem ac *existentia*, aut *existere*. Unde, sicut quia existentia significat rationem existendi in abstracto sumptam, propterea, *existere*, quod est concretum illius, nihil aliud significat, quàm eamdem existentiam in concreto: ita, quia subsistentia significat rationem subsistendi in abstracto, idcircò *subsistere*, quod est concretum illius, tantùm habet significare eamdem subsistentiam in concreto. Et ideò non est cur nomen *subsistentia* non detorqueatur ad denotandam existentiam; & tamen nomen *subsistere* ad illam existentiam significandam liceat detorquere, sed utrobique eamdem subsistentiam, vel in abstracto, vel in concreto, ut jam innuimus, debet significare.

Tandem confutatur. Tandem falsum etiam est, quòd ideò Nyssenus dixerit, solam divinam essentiam verè subsistere, quia sola ipsa non habet ab alio tanquam à causa hoc, quod est subsistere. Quoniam sicut Angelus v. g. dicitur verè esse persona; licèt hoc habeat ab alio tanquam à causa: & rationem personæ non convenire verè soli Deo; quamvis solus ipse ita sit persona, ut non habeat hoc ab alio tanquam à causa: ita ex hoc, quòd natura divina non subsistat ab alio tanquam à causa, benè tamen natura creata, non idcircò dicetur, solam naturam divinam verè subsistere: quia hic modus loquendi attentis omnibus aliquid amplius videtur exigere.

93. Quare propria, & syncera horum verborum interpretatio est; quòd sola natura divina habet intra suam lineam verè subsistere: quia sola ipsa intra suam lineam affert propriam subsistentiam absolutam distinctam à persona, sive personis: cùm tamen naturæ creatæ non habeant subsistere intra lineam naturæ præcisè sumptæ, sed ut trahuntur ad lineam suorum suppositorum, quæ est distincta à linea prædictæ naturæ. Et propterea optimè D. Hieronymus loco nuper relato ajebat, quòd natura Dei id quod subsistit, non habet aliunde, sed suum est.

Probatur etiã ex aliis PP. Cyrill. Alex. Anastas. Eamdem etiam assertionem tuentur Cyrillus Alexandrinus, & Anastasius *in compendiaria fidei explicatione, quæ habetur tomo 4. Bibliothecæ. Quid* (inquit) *est Deus? Essentia cuius nullus est auctor, cui prorsus nihil desit. Quid est essentia? Res, quæ per se est, nec altero indiget, ad hoc ut ipsa subsistat.*

94. Effugium. Nec refert id, quod respondent aliqui, nempe Cyrillum agere de essentia abstracta à creata, & increata, significareque, essentiam substantialem non indigere subjecto, cui insit, seu inhæreat ad subsistendum; non verò negare, illam subsistere per aliquid diversum, quod in Deo sit ipsa subsistentia relativa.

Eliditur. Non igitur hoc refert. Tum, quia contextus satis manifestè loquitur de essentia divina: agitur enim de essentia, quæ Deus est. Tum etiam; quia subjectum, vel aliquid simile non potest alicui esse ratio subsistendi: quia hic effectus est proprius subsistẽtiæ. Et ita, cum Cyrillus inquit, essentiam, nempe divinam, per se existere, nec indigere alio ad subsistendum, denotat ipsam in se habere subsistentiã intra rationem essentiæ: ac proinde non deesse illi subsistentiam essentialem, & absolutam. Tum denique, quia nullum est verbum, ex quo possit colligi, Cyrillum, & Anastasium sumere *esse per se* pro eo, quod est, non esse in alio præcisè tanquam in subjecto inhæsionis: cùm explicent hoc, quod est esse per se, per hoc, quod non indigeat altero, ut ipsa subsistat: qui modus essendi per se, non solùm dicit non esse in alio, tanquam in subjecto inhæsionis præcisè; sed habere veram subsistentiam: & per consequens, ut jam diximus, innuit subsistentiam pertinentem ad lineam essentiæ.

Et deinde hoc ipsum docuit Hilarius *7. de Trinitate in fine*, ubi de Patre, & Filio, quorum unus dicitur esse in alio, ita scribit: *Non est corporalium naturarum ista conditio, ut insint sibi invicem, ut subsistentia natura habeant perfectam unitatem.* Et paucis interjectis: *Inesse autem non aliud in alio, ut corpus in corpore, sed ita esse, ac subsistere, ut in subsistente insit; ita verò inesse, ut & ipsa subsistat.* Ubi apertè videtur concedere Hilarius subsistentiam propriam naturæ divinæ, dum in prioribus verbis ait, *ut subsistentia, natura*, & cùm in posterioribus inquit, *ut & ipsa subsistat.* Hilar.

Nec obstat responsio adhibita à Vasquez, nempe, male referre Hilarium, quia in prioribus verbis non inquit, *ut subsistentia natura habeant perfectam unitatem*, sed, *ut subsistentis naturæ, &c.* Ut denotaret, in corporalibus rebus non esse ita unam in alia, ut habeant eamdem numero naturam subsistentem, nõ quidem per subsistentiam distinctam à subsistentia suppositi, sed neque etiam per subsistentiam convenientem ei ratione suppositi; ita ut eadem numero natura sit in illis, & hæc subsistat ratione suppositi: cùm tamen in divinis eadem numero natura reperiatur in divinis personis, & hæc ab illis habeat subsistere. Deinde in posterioribus verbis non ait Hilarius, *ita verò inesse, ut & ipsa* (scilicet natura divina) *subsistat*, sed, *ita ut ipse* (scilicet Deus) *subsistat*: ut innueret, in divinis ita unum subsistentem esse in alio, ut & ipse subsistat. 95. Vasquez.

Non itaque hoc obest. Tum, quia quoad priorà verba ita legitur à pluribus Doctoribus, sicut nos retulimus. Tum etiam, quia quoad posteriora sic habetur apud eumdem Hilarium, sicut nos ex ipso retulimus, ut constat ex impressione facta Parisiis anno 1544.

Adde, quòd hoc ipso, quòd Hilarius asserat, divinitatem ita subsistere, ut insit Filio; ita verò inesse illi, ut & ipsa subsistat, satis denotat, se non loqui de *subsistere*, quod Deitas habet à personis, sed de *subsistere*, quod habet à se: quia loquitur de modo essendi in Filio talis conditionis, ut eadem prorsus natura sit etiam in Spiritu sancto, & ipsa simul subsistat: hic autem modus arguit propriam subsistentiam, ut in secunda ratione pro assertione dicemus. Hilarius.

Et tandem hanc eamdem assertionem docuit D. Thomas *quæst. 9. de Potentia, artic. 5. ad 13.* his verbis: *In divinis autem proprietates personales hoc solùm habent, quòd supposita divinæ naturæ ab invicem distinguuntur, non autem sunt principium subsistendi divinæ essentiæ. Ipsa enim divina essentia est secundùm se subsistens. Sed è converso proprietates personales habent, quod subsistant* (modo tamen supra explicato, nempe, tanquam à prima radice) *ab essentia. Ex eo enim Paternitas habet, quod sit res subsistens: quia essentia divina, cui est idem secundùm rem, est res subsistens: ut inde sequatur, quod sicut essentia divina est Deus, ita Paternitas est Pater.* 96. D.Thom.

Et

Et ex hoc est etiam, quod essentia divina non multiplicatur secùndùm numerum ex pluralitate suorum suppositorum, sicut accidit in istis inferioribus. Nam ex eo aliquid secundùm numerum multiplicatur, ex quo subsistentiam habet. Licet autem divina essentia secundùm se ipsam (ut ita dicam) individuetur quantum ad hoc, quod est per se subsistere: tamen ipsa una existente secundum numerum, sunt in divinis plura supposita ad invicem distincta per relationes subsistentes.

Et *in 3. dist. 6. quæst. 2. art. 1. ad 2.* ubi sic ait: *Dicendum, quod aliud est de Deo, & de omnibus aliis rebus: quia in Deo ipsa essentia subsistens est. Unde sibi secundùm se debetur esse: imo ipsa est suum esse subsistens. Unde essentia à persona non differt secundùm rem: & ideo esse essentiæ est etiam personæ: & tamen persona, & essentia ratione differunt. Quamvis ergo unum sit esse, potest tamen esse considerari, vel prout est essentiæ, & sic non unitur in esse divino, unde non unitur Patri: vel potest considerari, prout est personæ, & sic unitur humanitas in esse divino.* In quibus verbis expendendum est: tum, quòd Angelicus Doctor distinguit essentiam divinam ab omnibus aliis rebus, quòd cæteræ res non sunt subsistentes secundùm suam essentiam; secùs verò essentia divina: ac proinde sentit, quòd essentiæ aliarum rerum non subsistunt præcisè ratione suæ lineæ, sed ratione suppositorum, & secundum id, quod à linea illorum habent: cum tamen divina essentia præcisè intra suam lineam, & antequam consideretur supposita, habeat propriam subsistentiam: alioqui non staret discrimen adductum à D. Thoma inter divinam essentiam, & essentias creatas, nempe essentias creatas substantiales: quia etiam istæ, ut sunt suppositatæ in suis suppositis, habent esse subsistentes.

97. *Angel. Doctor.* Tum etiam. Quòd Angelicus Præceptor tribuit divinæ essentiæ, quod sibi secundùm se debetur esse, nimirum esse existentiæ, idest, ut existat ut *quod:* & per consequens sentit, ipsam secundùm se idest, sub conceptu essentiæ, esse subsistentem. Et propterea postquam dixit, quòd *sibi secundum se debetur esse*, addidit. *Imò ipsa est suum esse subsistens.* Quoniam juxta doctrinam D. Thomæ id solùm habet esse ut *quod* cui convenit subsistere: & ideò idem S. Doctor in articulo modò citato ex 3. Sententiarum in solutione ad primum inquit: *Dicendum, quòd forma facit esse: non ita quod illud esse sit materia, aut forma, sed subsistentis.*

Tum deinde. Quòd Angelicus Doctor ex eo, quòd divina essentia secundùm se est subsistens, imò ipsa est suum *esse* subsistens, colligit, quòd essentia à persona non differt secundùm rem. Quoniam propterea essentiæ creatæ, & substantiales differunt secundùm rem à suis personis, qui non sunt suum *esse* subsistens, sed ab illis habent subsistere, & esse.

Tum denique. Quòd Angelicus Præceptor inquit, idem esse *esse* existentiæ divinæ essentiæ, & personarum: ac proinde, quòd sicut divina essentia priùs intelligitur existens, quàm personæ, ita prædictum *esse* priùs conveniet illi, quàm istis: & per consequens priùs erit subsistens, quàm prædictæ personæ: siquidem, ut nuper ex Angelico Præceptore dicebamus, existere *ut quod* (de quo in præsenti sit sermo, ut possit stare discrimen inter divinam essentiam, & essentias creatas nuper adductum) supponit rem subsistentem.

Et 4. *contra Gentes cap.* 14. ubi loquens de Deo sic inquit: *Sunt igitur plures res subsistentes, si relationes considerentur: est autem una res subsistens, si consideretur essentia. Et propter hoc dicimus, unum Deum esse, quia est una essentia subsistens; & plures personas, propter distinctionem subsistentium relationum.*

Et hoc ipsum docuit idem Angelicus Præceptor suprà *quæst. 3 art. 2. ad 3. & quæst. 7. artic. 2. quæst. 2. art. 4. quæst. 13. artic. 1. ad 2.* & infrà *quæst. 30. artic. 1. ad 2. quæst. 40. art. 2. ad 2. & quæst. 7. de Potentia art. 2. ad 5.* necnon *3. part. q. 3. art. 3. ad 1.* & *in 1 dist. 21. qu. 1. art. 1.*

Unde hanc eandem assertionem tuentur Cajetanus *infrà quæst.* 39. *art.* 4. Bannez *ibidem artic.* 3. Petrus de Ledesma *in suo tomo de perfectione Dei, quæstione 3. procemiali artic. 1. conclusione 1.* Alvarez *3. part. quæst. 3. artic. 3.* Cabrera *ibidem*, Zumel *in præsenti quæst. 30. artic. 1. in sua quæst. unica*, Nazarius *quæst. 39. artic. 4. controversia 1.* Carrança, Molina, Ragusa, Fonseca, Suarez, Gabriel, Okam, Almainus, Albertus Magnus, Scotus, Durandus, Paludanus, Capreolus, Becanus, Ferrara, & Bellarminus, quos refert, & sequitur Granado *in hac 1. part. tomo 3. tract. 4. disp. 5. sect. 3.* ubi benè ait, Doctores sententes, dari in Deo subsistentiam absolutam; non verò relativas, posse optimè referri pro nostra sententia, tam subsistentiam absolutam, quàm relativas admittente: ex eo quod omnes, vel ferè omnes rationes, quas adversarij contra subsistentiam absolutam congerunt, æquè militant contra eos, qui eam solummodò, vel ipsam unà cum subsistentiis relativis admittunt. 98. *Caietan. Banez. Petrus de Ledesma. Alvarez. Cabrera. Zumel. Nazarius. Carranza. Molin. Ragusa. Fonseca. Suarez. Gabriel. Okam. Almainus. Albertus Magnus. Scotus. Durand. Paludan. Capreol. Becanus. Ferrara. Bellarmin. Granad.*

§. III.

Ratio prior, & fundamentalis pro sententia Angelici Praeceptoris. 99. *Prius fundamentum & ratio.*

Ratio autem prior, & fundamentalis pro D. Thomæ sententia sumitur ex eodem S. Doctore locis suprà citatis, poteftque ad hanc formam reduci. Quoniam habere subsistentiam absolutam, & in ordine ad se dicit satis perfectionis in divina essentia: ergo prædicta perfectio, & subsistentia non potest ei denegari. Consequentia patet. Quoniam omnis perfectio excogitabilis debet reperiri in Deo, & ejus essentia: & ita, si habere subsistentiam absolutam dicit perfectionem, nequit hæc Deo, & ejus essentiæ denegari. Antecedens autem probatur. Quia habere subsistentiam absolutam, & in ordine ad se dicit modum essendi adeò perfectum, ut sit independens à relationibus personalibus tanquam à sustentante, sitque existens *ut quod*, ac tandem principium *quod* operandi per se, & ratione sui, & non solùm ratione proprietatum personalium: hæc autem omnia satis perfectionis præ se ferunt.

Confirmatur. Quoniam divina essentia intra suam lineam est infinita: ergo intra eamdem erit subsistens. Patet consequentia. Tum, quia natura creata, & substantialis subsistit non intra propriã lineam, sed ratione sui suppositi: quia est finita & limitata, & ita ob hanc rationem dependet ab illo, ut à sustentante: ergo è contra divina essentia ratione suæ infinitatis habebit intra suam lineam esse quid subsistens. Tum etiam, quia essentia divina ratione suæ infinitatis pertingit ad hoc, ut intra suam lineam sit suum *esse* existentiæ: ac proinde etiam pertinget ad hoc, ut intra eamdem lineam sit suum *subsistere*. Siquidem in via D. Thomæ id solùm habet propriam existentiam, quod habet subsistere, ut constabit ex iis, quæ *in 1. tomo tractatu de Incarnatione* explicantes quæstionem 17. partis tertiæ D. Thomæ, dicemus, & patet ex illis, quæ N. Complutenses *in lib. Physicorum disputat. 3. qu. 5.* docuerunt. *Confirmatur.* *N. Compl.*

Tum

Tum denique. Quia hoc ipso, quòd essentiæ divinæ intra suam propriam lineam competat propria existētia, & quòd sit suum *esse*, convenit etiam illi intra eamdem lineam, quòd sit suum *operari*: siquidem operari sequitur ad *esse*: & eo modo aliquid habet operari, quo habet esse: & per consequens intra prædictam lineam habebit subsistere: cùm operationes sint subsistentium, ut communiter docet Philosophi, & Theologi. Imò intra eamdem lineam non solùm erit subsistens, sed erit suū *subsistere*: quandoquidem sicut id, quod habet omnia requisita ex parte principij radicalis ad operandum per se, & ratione sui, non tamen est sua operatio, debet habere subsistentiam, & existentiam: non tamen esse suum *subsistere*, & *existere*: sic id, quod est suum *operari*, oportet, quòd sit etiam suum *esse*, & suum *subsistere*.

100. Occurres ex Vasquez, & ex aliis infrà in hoc dubio referendis tam rationi, quàm confirmationi factæ. Rationi quidem, quòd subsistere per subsistentiam absolutā, in ordine ad se, est quidem perfectio; non tamen perfectio simpliciter simplex: ex eo quòd non est melior quavis alia perfectione incompossibili cum ipsa: quòd tamen requirebatur ad hoc, ut esset perfectio simpliciter simplex, posseque poni in Deo. Ratio autem, ob quam prædicta subsistentia absoluta non est melior quavis incompossibili cum ipsa, potest reddi ex eo, quòd est incompossibilis cum majori quadam perfectione, nempe cum hoc, quod est, naturam divinam esse communicabilem pluribus personis, & esse in illis. Siquidem natura, quæ per se, & ratione sui est subsistens, ac proinde est in se, & per se, nequit esse in alio, seu in aliquo, vel aliquibus suppositis.

Occurrit Vasquez ad rationem.

Huc etiam tendit alia solutio ex eisdem adversariis loco infrà in hoc eodem dubio referēdo, nempe, subsistentiam absolutam nullam dicere perfectionem veram & realem; sed solùm esse aliquid chimæricum, atque adeo contradictoria involvens: nam de ratione subsistentiæ est, quòd sit incommunicabilis. Et ita subsistentia illa absoluta esset & non esset subsistentia, essetque & non esset incommunicabilis. Nam ex quo capite dicitur, esse subsistentiam, haberet veram rationem subsistentiæ; conveniretque ei incommunicabilitas: cùm tamen ex quo capite dicitur esse absoluta, deberet esse communicabilis: cùm omnia absoluta in divinis sint communicabilia: atque adeo ipso deberet rationem subsistentiæ amittere. Unde natura divina per prædictam subsistentiam existeret, & non existeret ut *quod*: penderet, & non penderet ab alio, ut sustentante: ac tandem esset; & non esset principium operandi suumque *operari*.

Aliorum solutio ad eamdem rationē.

101. Et similiter confirmationi ex eodem Vasquez occurres, quòd ad rationem naturæ infinitæ intra suam lineam, qualis est natura divina, non desideratur, quòd intra eamdem lineam sit subsistens: sed satis erit, quòd non sit ab alio tanquam à causa: nam hinc habet divina natura suam infinitatem: sicut hoc ipso, quòd natura creata sit ab alio tanquam à causa, debet esse finita & limitata.

Effugium Vasquez ad confirm.

Adde primò ex eodem auctore, quòd sicut infinitari divinæ essentiæ nihil obest, eam intra propriam lineam non habere personalitatem, sed satis erit, si aliunde, idest, ex vi aliarum linearum, suarum personalitatum sit personata, & quòd ex vi suæ lineæ sit radix earum: ita ad eamdem infinitatem intra propriam lineam naturæ divinæ sufficiet, quòd sit radix subsistentiarum relativarum; licet intra suam lineam non sit subsistens, sed id habeat ex lineis prædictarum subsistentiarum.

Firmatur evasio.

Adde secundò, quòd ad summum ad infinitatem divinæ naturæ sat erit, eam esse suum subsistere; non quidem intrà propriam lineam, sed intra lineas suarum personarum ex eo quòd identificatur cum illis absque ulla distinctione actuali. Et hic modus essendi per identificationem suum *subsistere*, seu *subsistere* suarum personarum arguit infinitatē in natura hoc habēte: & ideo nulli naturæ creatæ, aut creabili, sed soli divinæ naturæ potest hoc competere.

Ulterius roboratur.

Non igitur hæc obstant. Non quidem prior solutio adhibita rationi factæ. Nam illa satis corruit ex iis, quæ dubio præcedenti asseruimus, nempe, quòd etsi daremus, quòd hoc, quod est esse in se, & per se pugnet cum hoc, quod est esse in aliquo realiter actualiter, sive ex natura rei distincto ab eo, quod dicitur esse in se, & per se: non tamen esse in aliquo, seu subsistere in aliquo, quod sit idem prorsus absque aliqua distinctione reali actuali, aut ex natura rei cum eo, quod habet esse in se, & per se. Et ratio est aperta. Quia ubi non est alia, & alia res, sed id, quod subsistit, est idem realiter absque aliqua distinctione ex natura rei cum eo, in quo subsistit, non potest verificari, quòd id, quod subsistit in illo, insit, seu subsistat in alio; sed potiùs inde colligetur, subsistere in se, & per se: siquidem id, in quo susistit, est idem prorsus absque distinctione iam dicta, ac id, quod subsistit. 102.

Everatur prior solutio.

Accedit primò, quòd, ut loco nuper citato diximus, quando aliquid subsistit in aliquo afferente propriam subsistentiā, non dicitur absolutè & simpliciter esse in alio, si prædicta subsistentia afferatur ex propriis meritis ejus, quod in illo dicitur subsistere. Nam hoc ipso iā res illa, à qua velut à prima radice oritur, dicitur esse in se, & per se: siquidem ex vi sua affert, saltem radicaliter, id, per quod est per se: & ita hic modus essendi in alio nō opponitur cū modo essendi per se. Ergo multò minùs tolletur à natura divina: quòd sit in se, & per se, per hoc quod subsistat in aliquo habente subsistentiam ortam ex priori alia subsistentia ejusdem naturæ, & eamdem subsistentiam absolutam imbibente.

Dilucidatur amplius.

Ex quibus, & ex his, quæ *n.83. & seqq.* diximus, satis constat, nullius esse roboris solutionem, quæ nostræ rationi secundo loco ab adversariis adhibetur. Tum, quia ex testimoniis Conciliorum, & Patrum, quæ numeris citatis adduximus, constat, non requiri ad rationem subsistentiæ omnimodam incommunicabilitatem respectu proprij suppositi naturæ illius, quæ subsistere dicitur. Et ideò tribuunt divinæ naturæ propriam subsistentiam absolutam, communicabilem tamen propriis suppositis divinæ naturæ. Tum etiam, quia ut ex his, quæ in explicatione tituli diximus, satis liquet, hic non loquimur de subsistentia in quavis significatione; sed ut præcisè dicit talem modum essendi; ut res, quæ subsistere dicitur, non pendeat ab alio ut à sustentante, sitque existens *ut quod*, necnon & principium *quod* operandi. 103.

Evertitur secunda solutio ad eamdem rationē.

Tum denique, & maximè. Quoniam falsum est, ad rationem subsistentiæ (si illa non sit finita & creata, sed infinita ac increata) requiri omnimodam incommunicabilitatem respectu propriarum personarum. Nam ad hoc, ut aliqua natura sit subsistens, sufficit, quòd sit per se, ac proinde possit existere, & operari *ut quod*: sitque incommunicabilis alteri ut supposito alieno, ac proinde realiter, sive ex natura rei ab ea distincto. Et ratio quoad hoc ultimum (de quo poterat esse aliqua dubitatio) videtur aperta. Nam ideò humanitas subsistens in Verbo non habet subsistentiam distinctam à subsistentia Verbi, quia est in illo, ut in alieno supposito. E contra verò, hoc ipso, quòd prædicta humanitas haberet talem modum essendi; ut et repugna

repugnaret esse communicabilem alteri tanquam alieno supposito, non posset non esse in se, & per se, habereque esse subsistens: ac proinde hæc incommunicabilitas, & non aliqua alia requiritur ad veram rationem subsistentiæ; quamvis ad rationem suppositi aut personæ major alia incommunicabilitas desideretur.

104. Quare, cùm divina natura, ut præit suas personalitates, habeat talem modum essendi, ut ei repugnet esse in alio, tanquam in alieno supposito (alioqui posset pendere ab alieno, & creato supposito tanquam à sustentante) consequens est, ut secundum se, & ut præit suas personalitates, habeat incommunicabilitatem requisitam ad aliquam veram rationem subsistentiæ: atque adeò ex hoc capite nihil illi deerit, quominùs sit subsistens per subsistentiam quandam, quæ ratione suæ infinitatis sit communicabilis propriis suppositis, & incommunicabilis omnibus, & solis alienis suppositis.

Illustratur amplius. Potestque hæc ratio magis elucidari, & explicari ex eo, quod si per impossibile daremus, humanitatem præcisè incommunicabilem alteri, ut alieno supposito, tunc non posset non habere aliquem modum essendi distinctum ab eo quem habet humanitas in Christo Domino secundùm ea, quæ à se, & non à divino supposito habet. Siquidem humanitas Christi communicatur alteri, ut alieno supposito: cùm tamen prior illa humanitas supponatur omnino incommunicabilis alteri, tanquam alieno supposito. At modus iste, quem haberet in eo eventu humanitas illa incommunicabilis tantum esset modus subsistendi; quia idcircò aliquid est incommunicabile alteri, ut alieno supposito, seu nequit esse in alio extraneo, ut in sustẽtante, quia est in se, & per se, & habet unde sustentetur: ideoque humanitas Christi, quia caret proprio sustentante, propriaque subsistentia potest esse in alieno supposito: ergo, &c.

105. Diximus, *si per impossibile daretur humanitas, quæ præcisè esset incõmunicabilis alteri, ut alieno supposito.* Quoniam fieri nequit, humanitatem esse incommunicabilem alteri, ut alieno supposito, & non simul esse omninò incommunicabilem cuivis supposito: hoc tamen provenit ratione limitationis ejusdem humanitatis, & modi subsistendi ipsius, ratione cujus redditur incommunicabilis alieno supposito. Nam cùm subsistentia illa sit limitata, finit & limitat naturam, ne sit in alio subsistente sive proprio, sive alieno: sicuti materia, quæ ratione suæ finitatis, & potentialitatis limitat formam, habet ita coarctare illam, ut illa met forma semel informans materiam nequeat recipi in alia materia, ut

N. Comp. N. Complutenses *in lib. Physicorum disp. 4. quæst. 6.* docent: unde hoc non oritur per locum intrinsecum ex ratione generali subsistendi. Et ita subsistentia, quæ fuerit infinita, poterit reddere naturam incommunicabilem alteri, præcisè ut alieno supposito: & hoc ipso, quod natura sic incommunicabilis sit, intelligitur subsistens. Sicut etiam propter hanc rationem subsistentia Patris divini ob rationem generalem subsistentiæ nihil habet, unde non sit communicabilis alteri, ut supposito, nec ob rationem subsistentiæ infinitæ ut sic; quamvis, quia est subsistentia dicens oppositionem relativam, vel formalem, vel radicalem cum quavis alia subsistentia relativa, idcircò est omninò incommunicabilis alteri, tanquam supposito.

106. Impugnatur solutio confirmat. Nec etiam obest solutio, quæ adhibetur confirmationi. Quin potiùs, si prædicta solutio benè perpendatur, potest ex illa non levis impugnatio contra eamdem desumi. Quoniam etsi linea naturæ Dei ob rationem generalem lineæ divinæ tantùm petat hoc, quod est, non esse ab alio tanquam à causa: attamen ob rationem specialem primæ & fontalis lineæ inter omnes, quæ in Deo reperiuntur, exigit, non solùm non esse ab alio tanquam à causa, sed etiam non esse ab aliquo tanquam à ratione à priori ad ordinem activum, aut quasi activum spectante: alioqui non esset prima & fontalis linea; sed aliam præsupponeret, à qua, modo insinuato, dimanaret. Ergo eadem ratione exiget, quòd non sit ab alio tanquam à causa sustentante, vel tanquam à ratione virtualiter distincta, à qua sustentetur, à quaque sit in se, & per se; sed sicut ex vi suæ lineæ habet, quòd ex vi propriorum terminorum sit existens, ita etiam, quòd sit in se, & per se, & non dependens ab aliquo à se virtualiter distincto, tanquam à sustentante.

Patet consequentia. Tum, quia id, quod est tantæ eminentiæ, & perfectionis, ut ratione illius, non solùm sit independens ab alio ut à causa efficienti, verùm etiam ut à ratione à priori virtualiter distincta, & ad ordinem activum spectante, oportet, ut propter eamdem eminentiam sit etiam independens ab alio, vel tanquam à causa sustentante, vel tanquam à ratione virtualiter distincta, à qua sustentetur: alioqui res illa non esset existens ex vi propriorum terminorum. Siquidem, quod non potest in se, & per se esse ex vi suæ lineæ, nequit habere esse præcisè ex vi propriorum terminorum.

Tum etiam. Quia indispensabilior est dependentia rei à sua causa, vel principio, aut ratione efficiẽti, quàm dependentia ab aliquo à re realiter, vel virtualiter distincto, tanquam à sustentante: & ita suppositũ creatum, quod absolvatur à dependentia ab alio, tanquã à sustentante, nequit absolvi à dependentia à sua causa efficienti. Ergo si natura divina intra suam lineam habet, quòd ratione suæ eminẽtiæ absolvatur à dependentia, aut quasi dependẽtia ab alio, non solùm tanquam à causa efficienti, sed etiam tanquam à ratione à priori ad ordinem activum pertinente: multò magis poterit, & debebit absolvi à dependentia ab alio, tanquam à sustentãte, sive tanquam à causa, sive tanquam à ratione virtualiter ab illa distincta; sed in se, & per se, ac ex vi suæ lineæ præcisè habebit, unde sustentetur: & per consequens ex vi ejusdem lineæ debet subsistere.

Neque etiam id, quod primo loco pro majori solutione ejusdem confirmationis additur, obstat, 107. Evanescit quod primò adducitur pro evasione firmanda. propter apertam disparitatem, quæ est inter personalitates divinas collatas cum natura Dei, & inter subsistentiam absolutam comparatam cum eadem natura. Quoniam prædictæ personalitates, quippe relativæ, pertinẽt ex genere suo ad lineam diversam à linea divinæ naturæ: siquidem linea naturæ est linea absoluta, & absolutum, ac relativum pertinent ad distinctas lineas. Cæterùm subsistentia absoluta, hoc ipso quod subsistentia absoluta est, nihil habet, unde repugnet ei pertinere ad lineam absolutam: & propter illa, quæ nuper diximus, debet ad lineam divinæ naturæ spectare.

Potestque hoc magis declarari ex eo, quod *esse per se absolutum* multùm differt à personalitate, Dilucidatur hæc impugnatio. seu modo essendi per se relativo Nam personalitas includit formaliter, quòd sit ratio incommunicabiliter subsistendi: quod non habet, nisi vel ratione oppositionis, ut in divinis, vel ratione limitationis, ut in creaturis: & ideo non potest formaliter huic Deo, præcisè concepto intra suam lineam, convenire: quia ad ejus lineam nec relatio, nec limitatio spectare potest. At subsistentia absoluta præcisè dicit perseitatem essendi, quæ ex proprio conceptu non postulat omnimodam incommunicabilitatem, nisi tantùm incommunicabilitatem alteri, tanquam alieno

alieno supposito, seu tanquam rei aliquo modo actualiter distinctæ à parte rei, ut in illa vel per illam sustentetur. Hæc autem incommunicabilitas cum hac præcisione, ac proinde una cum communicabilitate ejusdem numero subsistentiæ absolutæ respectu plurium personarum ab ea sola ratione distinctarum, & propriarum ejusdem numero naturæ per se subsistentis, ut in divinis contingit, non oritur ex limitatione; sed potiùs arguit infinitatem: neque etiam ducit ortum ex oppositione aliqua: & ita non mirum quòd in hoc Deo, ut præit suas personalitates, inveniatur.

108 Contra additamentum secundum prædictæ solutionis.

Ex quibus etiam constat, nihil obesse id, quod ultimo loco in eadem solutione prædictæ confirmationis additur. Siquidem ostensum est, quod ad lineam divinæ naturæ pertinet subsistentia absoluta sicut ad eam spectat, quòd non sit ab alio, sive tanquam à causa efficiente, sive tanquam à ratione à priori ad ordinem activum spectante. Et ita ad ejus infinitatem non est satis, quòd cum virtuali distinctione identificetur cum personalitate, & subsistentiis relativis, & quòd præcisè ex vi earum linearum sit subsistens; sed insuper desideratur, quòd ex vi propriæ lineæ habeat subsistentiam, & intra illam præcisè sumptam sit subsistens: & per consequens ita sit idem cum hac subsistentia, ut adhuc virtualiter ab ea non distinguatur: siquidem ea, quæ constituunt unicam & eamdem lineam in divinis, sunt ita idem, ut nec virtualem distinctionem admittant.

Adde (id, quod ex dictis sequitur) ex vi omnium, quæ in solutione nostræ confirmationis ab adversariis adducuntur nulla ratione infringi duas posteriores probationes in eadem confirmatione adductas, quarum vis potest sic explicari. Quoniam ubicunque datur in aliquo priori operatio alicujus naturæ oportet, ut præcedat, saltem ex parte nostri modi concipiendi, ipsa natura cum suo *esse*, suoque *subsistere*: siquidem operationes sunt subsistentium. Sicut etiam oportet, quòd si illa operatio sit ipsummet *esse* operantis absque aliqua distinctione virtuali, quòd etiam sit ipsum *subsistere* ejusdem operantis absque eadem distinctione: siquidem, ut modo dicebamus, priùs est naturam aliquam subsistere, quàm operari: & ita si natura aliqua pertingit ad hoc, ut identificet sibi suum *operari* absque virtuali distinctione, etiam pertinget ad hoc, ut absque prædicta distinctione identificet suum *subsistere*, quod intimius, & proximius est ipsi, quàm prædictum *operari*.

Quare, cùm in illo priori, in quo natura divina præit suas personalitates, intelligatur tunc operatio ejusdem naturæ, nempe, *intelligere* primordiale & essentiale, quod est constitutivum prædictæ naturæ, juxta ea, quæ in 1. *tomo tractatu* 3. *disp.* 4. *num* 43. latè diximus, oportet, ut natura divina præsupponatur, saltem præsuppositione ex parte nostri modi concipiendi, ut subsistens: necnon ut ita subsistens, quòd sit suum *subsistere* absque distinctione virtuali: sicut est suum *esse*, suumque *operari*, nempe, *intelligere* essentiale & primordiale absque eadem distinctione.

§. IV.

Posterior ratio pro veriori Angelici Præceptoris sententia.

109 Secundum assertionis fundamentum.

SEcundò probatur eadem D. Thomæ sententia ratione alia, per quam præcedens magis confirmatur. Quoniam in hoc distinguitur *esse* divinum ab *esse* creato, v.g. Angelico, vel humano, quod *esse* creatum est tale, quia est hujus naturæ, & non alterius: & ideò *esse* Angelicum Gabrielis est tale, quia est *esse* naturæ Gabrielis, & non Michaelis: *esse* verò divinum est tale, quia est ipsum *esse* per se subsistens. Ergo *esse* Dei erit subsistens per subsistentiam absolutam aliquo modo, nempe virtualiter, distinctam à subsistentiis trium suppositorum, seu personarum divinarum. Consequentia videtur perspicua; Quoniam nisi *esse* divinum esset ipsum *esse* subsistens per propriam subsistentiam absolutam, & non solùm per subsistentiam suarum personarum, non staret discrimen in antecedenti positum, nempe, quòd solùm *esse* divinum est *esse* per se subsistens: siquidem etiam *esse* Angelicum est *esse* subsistens per subsistentiam proprij suppositi.

Antecedens autem probatur. Quoniam *esse* Angelicum, v.g. Michaelis, non est existens *ut quod*, sed præcisè *ut quo*: quia est id, quo natura Michaelis, non verò Gabrielis existit. Et ideo est tale, quia est *esse* naturæ Michaelis, & non Gabrielis: sicut etiam *esse* Gabrielis est tale, quia est *esse* quo existit natura Gabrielis, & non Michaelis: & hoc non aliunde, nisi quia est *esse* finitum & limitatum, quod proinde non est *esse* existens *ut quo*, & *ut quod*, sed tantùm *ut quo*. Cæterùm ipsum *esse* Dei non existit præcisè *ut quo*, sed existit etiã *ut quod*: tum, quia est *esse* infinitum intra primam, & perfectissimam omnium lineará, quæ in divinis reperiuntur: & ideo, sicut *esse* Angelicum tantùm existit *ut quo*, ratione suæ limitationis, sic *esse* Dei ratione infinitatis prædita existit, tam *ut quo*, quam *ut quod*.

Tum etiam; Quia hoc, quod est existere præcisè *ut quo*, non dicit omnem excogitabilem perfectionem in ratione existendi: quam tamen dicit hoc, quod est, existere tam *ut quo*, quam *ut quod*. Ergo cùm *esse* Dei debeat dicere totam hanc perfectionem in ratione existendi: quippe quod dicit *esse* infinitum intra primam & potissimam lineam divinam, nempe naturam Dei: inde est, ut debeat existere, non tantùm *ut quo*, sed etiam *ut quod*. Et propterea non est tale, præcisè quia est hujus naturæ, nempe naturæ divinæ; sed quia est ipsum *esse subsistens*: siquidem in rebus substantialibus id, quod existit *ut quod*, ac proinde ut sustentans aut quasi sustentans rationem existendi, habet *esse* in se, & per se, & per consequens *esse* subsistens.

Quæ ratio desumitur ex D. Thoma *quæst.* 7. *de Potentia art.* 2. *ad* 5. his verbis: *Dicendum, quod sicut dicitur in libro de Causis, ipsum esse Dei distinguitur, & individuatur à quolibet alio esse per hoc ipsum, quod est esse per se subsistens, & non adveniens alicui naturæ, quæ sit aliud ab ipso esse. Omne autem aliud esse, quod non est subsistens, oportet quod individuetur per naturã & substantiam, quæ in tali esse subsistit, Et in eis verũ est, quod esse hujus est aliud ab esse illius, per hoc quòd est alterius naturæ. Sicut si esset unus calor per se existens sine materia, vel subjecto, ex hoc ipso ab omni alio calore distingueretur, licèt calores in subjecto existentes non distinguantur, nisi per subjecta.* 110 D. Thom.

Occurrit Vasquez.

Nec refert, si occurras ex doctrina Vasquez, & aliorum loco infrà referendo, quòd etsi *esse* Dei sit existens *ut quod*, ac proinde sit etiam ipsum *esse* subsistens, & in hoc distinguatur à quolibet alio *esse* creato; non tamen ideircò erit subsistens per propriam subsistentiam absolutam, sed tantùm subsistet per subsistentias relativas proprias personarum. Quia ita subsistit in illis, & per illas ut identificetur realiter cũ ipsis absque omni distinctione reali actuali, sive ex natura rei, & cum sola distinctione virtuali: & ita ratione hujus identificationis cũ divinis personis existentibus *ut quod* competit eidem

dem *esse* divino, ut existat, non solùm *ut quo*, sicut & alia *esse*, sed etiam existat *ut quod*, & habeat alia, quæ in hac ratione D. Thomæ referuntur.

111 Eluditur primo. Non itaque hoc refert. Tum propter illa, quæ in præsenti ratione adduximus, quæ quidem satis probant, quòd divinum *esse* ratione sui, & intra propriam lineam, & non solùm ratione personalitatum divinarum subsistit in se, & per se, seu (quod in idem quoad præsens redit) non solùm existit *ut quo* sed etiam *ut quod*: quamuis, ut ibidem innuimus, in prædicto *esse* non distinguatur virtualiter munus existendi *ut quo* à munere existendi *ut quod*, sed solùm dicat eminentiam unius & ejusdem *esse* afferentis duo ista munera ex parte solius nostri modi concipiendi distincta: ex eo quòd prædicta munera pertinent ad unam & eamdem lineam.

Secundo, D. Thom. Tum etiam. Quia contra prædictam solutionem obstat ratio satis fundamentalis desumpta ex D. Thoma loco supra relato, nempe, *in 3. dist. 6. q. 2. art. 2. in solutione ad 2.* necnon in pluribus aliis locis, quæ suprà *disput. 7. à nu. 6.* adduximus, quæ potest ad hanc formam reduci. Quoniam in divinis tantùm datur unicum & idem *esse* absolutum absque aliqua multiplicatione plurium existentiarum, adhuc virtualiter distinctarum; sive illæ sint absolutæ, sive relativæ, ut loco citato latè ostendimus, & constat etiam ex illis, quæ *in 1. tomo tract. 3. disp. 4. num. 7. & sequentibus* diximus: ita quidem, ut prædictum *esse* spectet ad lineam essentiæ seu naturæ divinæ, ut habetur etiam locis citatis. Ergo ea solùm, quæ ad lineam divinæ naturæ spectant, ut ipsum *esse*, & alia huiusmodi, quæ proinde sunt ipsissima (ut sic dicamus) natura Dei, existent per se primò per prædictum *esse*, tanquam per existentiam sibi propriam, & non ab alio perpriùs existenti communicatam. Ergo prædictum *esse* intra propriam lineam, non solùm existet *ut quo*, quatenus est ipsa ratio existendi, sed etiam *ut quod*, quatenus est ipsa natura Dei: & per consequens erit intra propriam lineam ipsum *esse subsistens*, & non solùm ratione personalitatum divinarum.

112. Hæc ultima consequentia non indiget probatione: siquidem in substantiis id, quod existit per se primò, & *ut quod*, est subsistens. Secunda verò consequentia ex priori etiam liquet. Quoniam in eisdem substantiis id existit *ut quod*, cui convenit per se primò existentia, tanquam quid sibi propriùm, & non communicatum ab alio perpriùs existenti per talem existentiam, ut constat inductivè in omnibus substantiis creatis.

Prima autem consequentia ex antecedenti satis deducitur. Tum, quia si *esse* Dei tantùm est unicũ, & absolutum, oportet, ut per illud non existant per se primò, tanquam per existentiam sibi propriam, divina attributa, ut ex se patet: siquidem hæc debent præsupponere essentiam Dei existentem, & existere per existentiam communicatam ab illa, si semel in divinis tantùm potest esse unicum & idem *esse* absque aliqua multiplicatione, adhuc virtuali. Et similiter per prædictum *esse* non poterunt per se primò existere relationes personales, seu personæ: quia hæc sunt posteriora, quàm attributa; ac proinde, quàm ipsum *esse* absolutum, quod pertinet ad lineam naturæ, quodque est prius eisdem attributis: cùm tamen id, quod existit per se primò per *esse*, tanquam per existentiam sibi propriam, debeat præsupponi, vel realiter, vel virtualiter, vel saltem ex parte nostri modi concipiendi, juxta naturam suæ lineæ, ad prædictum *esse*. Ergo ea solùm, quæ spectant ad lineã naturæ divinæ, ut ipsum *esse*, & alia hujusmodi, quæ proinde sunt ipsissima (ut sic dicamus) natura Dei, existent per se primò per *esse* divinum, tanquam per *esse* sibi proprium, & non communicatum ab alio perpriùs existenti per tale *esse*.

Tum etiam. Quia si *esse* Dei est tantum unum & idem, & ad lineam divinæ naturæ spectans, oportet, ut sicut per se primò solùm (ut sic dicamus) unitur, & identificatur cum iis, quæ pertinent ad lineam divinæ naturæ, tanquam quid proprium eorum: ita solùm per illud existant per se primò, tanquã per existentiã sibi propriã, ea, quæ sũt hujus lineæ, & inter illa ipsũ *esse*, ut est ipsissima Dei natura. Impugnatur ulterius.

Confirmatur, & explicatur vis hujus impugnationis ex ijs, quæ nuper dicebamus, ad hanc tamen formam redactis. Quoniam *esse* Dei est ipsum *intelligere* divinum primordiale & essentiale: nam prædictum *intelligere* est constitutivum divinæ naturæ, ut constat ex illis, quæ *in 1. tom. tract. 3. disput. 4. num. 13. & sequentibus* diximus: & in divinis, ut sæpiùs diximus, & ibidem explicuimus, natura, & existentia illius non distinguntur virtualiter, sed pertinent ad eamdem lineam: ergo sicut prædicta intellectio essentialis, hoc ipso quòd sit operatio vitalis, præsupponit, præsuppositione saltem ex parte nostri modi concipiendi, vim proximam, necnon & vim radicalẽ ad intelligendum, quæ sit talis, non solùm *ut quo*, sed *ut quod* (ne detur operatio vitalis, & maximè substantialis, sine suo quasi principio radicali *quod*) & omnia ista pertinent ad unam & eamdem lineam, ac proinde prædicta intellectio essentialis est ex vi suæ lineæ ipsa intellectio, & vis proxima necnon & ipsa vis radicalis tam *ut quo*, quàm *ut quod* ad intelligendum: ita eadem intellectio, ut est existentia divinæ naturæ, præsupponet, præsuppositione saltem ex parte nostri modi concipiendi, omnia ista, & se ipsam, ut est ipsa Dei natura & essentia: ac proinde ut exprimit hoc speciale munus, scilicet esse id, quod per se primò redditur existens *ut quod* per prædictam intellectionem, ut exprimit se ipsam, quatenus est ratio existendi: ac tandem cuncta hæc pertinebunt ad unam & eamdem lineam: taliter, quòd prædicta existentia, & *esse* Dei sit ex vi suæ lineæ ipsa ratio existendi, seu existentia *ut quo*, & id, cui convenit existere *ut quod*. 113. Enucleatur vis hujus impugnationis.

Patet consequentia. Tum ex paritate, & summa identificatione horum omnium munerum absque distinctione etiam virtuali, sed sola distinctione ex parte nostri modi concipiendi. Tum etiam, quia sicut aliquid se habet ad *esse*, ita & ad *operari*. Et ideò id, quod est sua operatio, & cujus operatio est ipsum principium operandi, tam *quo*, quàm *quod*, sine distinctione virtuali, erit etiam suũ *esse*: taliter quòd suũ *esse* sit id, quod existit *ut quo*, & *ut quod*, idque, quod operatur *ut quo* & *ut quod*.

Confirmatur secundò. Quoniam sicut in creaturis id existit *ut quod*, estque subsistens, cui competit *ut quod* esse ab alio, tanquam à causa efficienti: & propterea in via D. Thomæ (quam, explicantes quæstionem 17. *in 3. part.* ejusdem Angelici Doctoris contentam, elucidabimus) quia in creaturis solùm suppositum fit *ut quod* à sua causa efficienti, idcirco ipsum solummodò existit *ut quod*: ita in divinis id habet ex vi suæ lineæ existere per se primo, & *ut quod*, cui competit non esse ab alio, sive tanquam à causa efficienti, sive tanquam à ratione à priori. Quia cùm *existere* Dei sit *existere* à se, sicut *existere* creaturæ est *existere* ab alio: inde est, ut id per se primò & potissimè existat *ut quod* in divinis, quod potissimè habet esse à se, id est, esse à se perfectissimè, seu nõ esse ab alio, sive tanquã à causa, sive tanquam à ratione à priori. Ergo cùm solummodò ipsum *esse* Dei, & ea, quæ ad ejus 114. Confirmatur.

ejus lineam spectant, habeant esse perfectissimè à se, id est, non ab alio tanquam à causa, vel tanquam à ratione à priori; sed potiùs prædictum *esse* sit ratio à priori, & *ut quod* omnium divinorum: oportebit, quod prædictum *esse* sit id, quod per se primò est existens *ut quod* ex vi suæ lineæ.

Potestque hoc ipsum ampliùs elucidari, ex eo quòd personæ divinæ, nempe Filius, & Spiritus sanctus, quia sunt ab alio ut à principio, licèt non ut à causa, suntque productæ *ut quod*, idcircò sunt existentes *ut quod*. Et similiter, quia Paternitas dimanat per dimanationem virtualem à divina essentia, & dimanat tam *ut quo*, quàm *ut quod*, quia absque distinctione virtuali est ipsa Paternitas, & ipse Pater quoad ea, quæ persona Patris in recto dicit: idcirco habet etiam existere *ut quod*. Et tandem, quia omnia ista supponunt divinam essentiam, & divinum *esse*, tanquam id, quod non est ulla ratione ab alio, sive realiter, sive virtualiter distincto, propterea solùm secundariò habent existere *ut quod* per idem met *esse* divinæ essentiæ: quia, ut ex dictis constat, in divinis non possunt, sive realiter, sive virtualiter multiplicari existētiæ. Ergo sola divina essentia, solummodoque ipsum divinum *esse* erit existens per se primò *ut quod*: ex eo quòd sola ipsa est, quæ est omninò à se, & non ab alio tanquam à causa, aut ratione à priori.

115. Dilucidatur hæc confirmatio. Patet consequentia. Nam hoc ipso, quòd divinæ personæ solùm existant secundariò *ut quod*, quia aliquomodo sunt ab alio, oportet, ut per se primò sola existat *ut quod* divina essentia, quæ sola non est ullo modo ab alio, quæque habet *ut quod*, & non solùm *ut quo*, hoc quod est, non esse sic ab alio: quandoquidem nihil, præter divinam essentiam, habet *ut quod* non esse ab alio, etiam tanquam à ratione à priori.

116. Tandem impugnatur D. Thom. Tandem impugnatur hæc eadem solutio adversariorum ratione alia desumpta ex D. Thoma loco suprà citato, nempe, *q.9. de Potentia artic.5. in solutione ad 13.* quæ potest sub hac forma proponi. Quoniam *esse* Dei ita est in tribus personis divinis, ut communicet se illis absque aliqua distinctione, adhuc virtuali ipsius: ita ut idem prorsus numero *esse* absolutum sit in illis, sicut & eadem prorsus natura divina in omnibus illis est: ergo prædictum *esse* non solùm est existens *ut quo*, sed etiam præsupponitur existens *ut quod*: ac proinde erit ex vi suæ lineæ, & antecedēter ad divinas personas subsistens. Hæc secunda consequentia patet ex priori, & ex jam dictis. Prima verò ex antecedenti. Quoniã id, quod non est existens *ut quod*, seu quid subsistens ex se, & ex vi suæ lineæ, multiplicatur ad multiplicationem rei subsistentis, in qua recipitur, seu cui communicatur. Et propterea D. Thomas loco nuper citato colligit, essentiam divinam non multiplicari secundùm numerum ex pluralitate suorum suppositorum, sicut accidit in istis inferioribus, quia prædicta essentia ex se, & antecedenter ad suas personas est subsistens.

Confirmatur, & explicatur. Confirmatur, & explicatur. Nam ex eo quòd natura aliqua, v.g. humana, sit in pluribus suppositis, tanquam id præcisè, quòd habet esse *ut quo*, in eo, quod habet esse *ut quod*, seu tanquam quid non subsistens ex vi suæ lineæ in re subsistenti ex vi propriæ lineæ, nempe in prædictis suppositis, colligimus, quòd etsi possit esse eadem in illis absque distinctione specifica; non tamen absque distinctione numerica: & quia est in illis tanquam in suppositis realiter ab ea distinctis, idcircò multiplicatur realiter numericè ad multiplicationem eorumdem suppositorum. Ergo hoc ipso, quòd *esse* Dei, ac proinde natura divina, esset in pluribus suppositis divinis, ut existens præcisè *ut quo* ex vi suæ lineæ, non verò ut existens *ut quod*, seu, non ut subsistens ante prædicta supposita: tunc, licèt non multiplicaretur realiter ad multiplicationem eorum, quia sola ratione ab eis distinguitur: attamen multiplicaretur virtualiter, sicut & hoc modo habet ab eis distingui. Patet consequentia; tum ex paritate rationis; tum etiam, quia id, quod habet esse præcisè *ut quo*, habet illud per ordinem, aut quasi ordinem ad id, quod habet esse *ut quod*, & per consequens distingui, & multiplicari ad multiplicationem illius, & eo modo, quo comparatur ad illud, tanquam id, quo aliquid est, respectu ejus, quod habet esse *ut quod*.

Nec refert, si dicas primò, hoc esse verum respectu naturæ finitæ & limitatæ; non verò respectu naturæ infinitæ. Nam sicut illa, quia finita est, tantum petit unicum suppositum, & hoc ipso, quòd sit in pluribus, colligitur, eam ibidem plurificari: ita natura infinita petit plura supposita absque aliqua sui plurificatione, & singula ex illis sunt inadæquata respectu prædictæ naturæ: & propterea ad multiplicationem eorum non debet ulla ratione plurificari: & per consequens neque *esse* prædictæ naturæ erit, sive realiter, sive virtualiter in eisdem suppositis multiplicabile. 117. Prior objectio.

Respondetur. Non itaque hoc refert. Quoniam etsi verum sit, naturam infinitam, & *esse* itidem infinitum, quale est esse Dei, posse, & debere esse in pluribus suppositis absque aliqua sui multiplicatione, adhuc virtuali: hoc tamen ideo est, quia prædictum *esse* est ex vi sua subsistens, antequam intelligatur esse in personis: quia, ut dicebamus, id quod habet esse præcisè *ut quo*, non potest non multiplicari aliquo modo per hoc, quòd recipiatur, aut quasi recipiatur in eo, quod habet esse *ut quod*.

118. Explicatur amplius. Potestque hoc ampliùs declarari, supponendo id, quod ex ipsis terminis videtur notum, scilicet, infinitatem ideò conducere ad hoc, ut natura divina sit in tribus suppositis, quia tribuit ei amplitudinem ad hoc, ut possit ad illa extendi. Nam hoc supposito, potest id quod intendimus, non parùm declarari. Ex eo quòd, sicut natura divina habet amplitudinem respectu suorum suppositorum, ita natura humana considerata in omni sua amplitudine respectu suorum: sed hoc ipso, quòd non sit subsistens, nisi tantum ratione illorum, sed habeat esse præcisè *ut quo*, multiplicatur realiter ad multiplicationem eorum, quia realiter in eis recipitur: ergo etiam divina natura multiplicabitur, saltem secundùm rationem, ad multiplicationem suorum suppositorum, si semel non præsupponitur existens *ut quod*, antequam in illis sit; licet habeat amplitudinem ad extendendum se ad illa: siquidem, saltē secundùm rationem comparantur inter se, tanquam id, quod præcisè est *ut quo*, & id, quod est *ut quod*; sicut natura humana, & sua supposita comparantur secundùm rem, tanquam *quo*, & *quod*.

Dilucidatur ulterius. Accedit, quòd sola infinitas naturæ (adhuc dato, non tamen concesso, ut ex dictis constat, eam posse salvari absque prædicta subsistentia) non conducit ad immultiplicabilitatem: sicut nec ad multiplicationem alicujus *esse* conducit sola illius limitatio, quando recipi potest in unico solo supposito, ut in Angelo contingit. Et ita prædicta multiplicabilitas, vel immultiplicabilitas non est mensuranda præcisè penes limitationem & finitatem, sed ex unitate, vel pluralitate suppositorum, in quibus est, debet colligi, quoties prædictum *esse* non est existens *ut quod*, seu subsistens, antequam intelligatur suppositari. Sicut etiam, quòd aliqua supposita sint inadæquata respectu alicujus natu-

ræ, non arguit, si sint totalia & completa, eam non fore multiplicandam, si semel talis natura non existit *ut quod*; seu non est subsistens, antequam sit in prædictis suppositis. Siquidè supposita naturæ humanæ sunt inadæquata respectu illius: & tamen non ob id remanet multiplicata in ipsis. Sed quia non est in se, & per se subsistens intra propriam lineam, sive antequam recipiatur in illis, idcircò ad multiplicationem eorum multiplicatur.

119. Secunda objectio. Neque etiam refert, si secundò dicas, attributa divina esse eademmet numero in tribus personis: & nihilominùs, neque afferre propriam subsistentiam ex vi suæ lineæ, nec multiplicari aliquomodo, adhuc virtualiter ad multiplicationem suppositorum, in quibus sunt: ergo, &c.

Corruit primò. Respondetur enim primò, esse probabile, quòd licet prædicta attributa non afferant proprium *esse* existentiæ, important tamen propriam subsistentiam. Nam sicut misericordia creata, quia est quid completum intra lineam misericordiæ creatæ, affert propriam inhærentiam: ita misericordia divina, quia est completa intra lineam divinæ misericordiæ, & est quid substantiale, importat proprium modum existendi per se.

120. D. Thom. Quæ solutio videtur habere aliquod fundamentum in D. Thoma *quæst. 9. de Potentia artic. 5. in solutione ad 16.* ubi cùm sibi sic opposuisset: *Absolutum perfectius est quam relativum: sed proprietates absolutæ, idest attributa essentialia, ut sapientia, iustitia, & hujusmodi, non constituunt in Deo plures personas: ergo nec proprietates relativa, ut Paternitas, & Filiatio.* Respondet: *Dicendum, quod attributa essentialia nullam ad invicem habent oppositionem, sicut relationes. Et ideo licèt subsistant, sicut relationes, non tamen constituunt pluralitatem suppositorum ab invicem distinctorum: cum pluralitas distinctionem sequatur: distinctio verò formalis fit ex aliqua oppositione.* In quibus verbis non negat Angelicus Doctor, quòd attributa essentialia sint constitutiva & multiplicativa personarum, ex eo quòd non sint subsistentes: siquidem asserit, illa habere subsistentiam, sicut & relationes personales, quas ex vi suæ lineæ subsistere, ex eodem Angelico Præceptore dubio præcedenti ostendimus; sed quia prædicta attributa non habent inter se oppositionem, sicut relationes personales illam habent.

121. Secunda, & verior solutio. Secundò respondetur, esse etiam probabilius, quòd attributa non habêt propriam subsistentiam, sed subsistunt per subsistentiam divinæ essentiæ, sicut & per existentiam à prædicta essentia communicatam habent existere. Hinc tamen non fit, prædicta attributa multiplicari, adhuc virtualiter, ex eo quòd communicentur divinis personis. Quoniam per priùs communicantur divinæ essentiæ per se subsistenti: & deinde consubsistunt ad subsistentiam illius: & sic consubsistentia, & quatenus habent consubsistere per prædictam subsistentiam, communicantur tribus personis divinis: ideoque non multiplicantur, adhuc virtualiter, per communicationem illam secundariam, per quam communicantur, & sunt in tribus personis divinis. Quoniam ad hanc multiplicationem desiderabatur, ut non essent in prædictis personis, quatenus sunt subsistentia, aut consubsistentia ratione divinæ essentiæ.

Unde, si per impossibile daretur, quòd essentia divina, ut subsistens in Patre, haberet, unà cum subsistentia relativa Paternitatis, subsistere in Filio, & Spiritu sancto, ita ut tam essentia, quàm Paternitas subsisterent in illis: tunc, quia essentia, ut subsistens per Paternitatem actuaret personam Filij, & Spiritus sancti, & terminaretur per illas, non multiplicaretur, nec quoad essentiam, nec quoad Paternitatem ad multiplicationem earum. Sic igitur nec attributa modò multiplicantur per hoc, quòd communicentur pluribus personis: quia communicantur illis quasi mediatè, & quatenus consubsistunt per subsistentiam divinæ essentiæ. Ideoque tota ratio, propter quam, non admissa subsistentia absoluta, asserit Angelicus Doctor, multiplicandam fore divinam essentiam, divinumque *esse*, est, quia prædictum *esse* nequit, ut subsistens in una persona, subsistere in alia, ita ut tam *esse*, quàm prior illa subsistentia relativa terminetur per aliam subsistentiam relativam.

§. V.

Opposita sententia, primum ejus fundamentum, & enodatio illius.

122. Opposita sententia Vasquez. Arrubal. Ruiz de Montoya. Lorca. Araujo. Oppositam tamen sententiam, nempe, præter subsistentias relativas non dari aliam absolutam, tuetur Vasquez *in præsenti disp. 125. c. 3. & sequentibus*: & pro ea refert Alexandrum, Bonaventuram, Richardum, Marsilium, Henricum, & Genebrardum. Eamdemque tuentur Arrubal *in hac 1. part. disputat. 109.* Ruiz de Montoya *disputat. 34. sect. 5. & sequentibus.* Lorca *3. p. disput. 14.* & novissimè Araujo *in 2. tomo suæ Metaphysicæ lib. 7 q. 2. art. 3. num. 11.*

Primum fundamentum. Probatur primo. Nam Concilia, à quibus ex professo de mysterio Trinitatis disseritur, & magna reverentia inquisierunt, & adinvenerunt nomina aptissima ad illud, & ad ea, quæ ad ipsum pertinent, declaranda, nunquam usurparunt nomen *subsistentia absoluta*, seu communis; sed pro eodem reputarunt subsistentiam, & personam: ergo sentiunt, non minùs esse certum, non dari in Deo subsistentiam absolutam distinctam à tribus relativis, quàm non dari quartã personam distinctam aliquo modo à tribus: quod apud omnes Catholicos videtur esse certum. Consequentia est legitima. Quoniam si præter subsistentias relativas, seu constitutivas, & distinctivas personarum, esset aliqua alia subsistentia absoluta, & communis omnibus personis divinis, non sumerent pro eodem subsistentiam, & personam: siquidem tunc non essent omninò idem, sed haberent diversas rationes. Sicut, quia essentia divina, & persona non sunt omninò idem, sed distinguuntur virtualiter, propterea Concilia non sumunt pro eodem essentiam, & personam.

123. Conc. Constant. I. Concil. Nicænum I. Antecedens autem probatur. Tum ex secunda Synodo generali, quæ est prima Constantinopolitana, initio epistolæ ad S. Damasum, ubi approbatur doctrina Nicæni I. dicentis: *Nos credere, videlicet, ut divinitas, & potestas una Patris, & Filij, & Spiritus sancti, &c. in tribus perfectis subsistentiis, sive in tribus perfectis personis, &c.* Tum etiam ex tertia Synodo generali, sive Ephesina, in qua N. Cyrillus Alexandrinus, qui illi præfuit nomine Celestini Papæ, *in tomo 5. Anathematismo 2.* ait, Verbum divinum humanitati fuisse unitum secundùm hypostasim, seu subsistentiam, & *in 3. Anathematismo* damnat dividentes subsistentias in Christo Domino: ubi subsistentiam, sive hypostasim, & personam pro eodem omninò reputat. Tum deinde ex Concilio Chalcedonensi & universali IV *actione 16.* approbante sententiam primi Concilij generalis, ubi sic dicitur: *Contra eos quoque* (scilicet Photinum, & Marcellum) *trium substantiarum Patres intulere doctrinam, &c. Ostendentes, quòd unam duarum*

Syn. Gen. III. N. Cyrill. Alexand. Conc. Generat. IV.

duarum personarum nobis essentiam fides ediderit, nequaquam Filij subsistentiam denegaverit. Tum denique ex quinta Synodo Generali, Constantinopolitana secunda, Collatione 8. Canone 1. *Si quis* (ait) *non confitetur Patris, & Filij, & Spiritus sancti unam naturam, sive substantiam, unam Deitatem in tribus subsistentiis, sive personis adorandam, anathema sit.*

Conc. Gen. V.

Confirm. 1. Confirmatur primò. Quia idem significat nomen *subsistentia* Latinè, quòd Græcè *hypostasis.* Et ita ex Græcis Joannes Maxentius in Catholica de Christo professione, quæ habetur tomo 6. Bibliothecæ novæ *part.* 1. fatetur, idem omninò esse personam & subsistentiam (intellige, in natura rationali.) Quod etiam fatentur plures ex Patribus, ut Athanasius in sermone de sanctissima Deipara, Flavianus apud Ioannem Maxentium *ubi supra*, Damascenus *lib.* 3. *fidei cap.* 6. Ideoque Imperator Justinianus, & ipse Latinè scribens ad Pontificem Joannem secundum, in edicto, seu confessione ad eum missa, quæ habetur in Tomis Conciliorum post Concilium Toletanum secundum *columna* 9. intelligens hunc communem sensum Patrum, ita scribit: *Quoniam non est idem natura, & subsistentia. Omnes enim Sancti Patres consonanter nos docent, aliud esse naturam, sive substantiam, & formam, & aliud subsistentiam, sive personam. Et naturam quidem, vel substantiam, & formam, hoc, quod est commune, significare, subsistentiam autem, sive personam, hoc, quod est speciale.*

Maxent. Athanas. Flavian. Damasc. Iustin.

124. Confirm. 2. Confirmatur secundò ex Angelico Doctore diligentissimo observatore doctrinæ, & phrasis Conciliorum, ac Patrum, qui omninò idem putat esse subsistentiam naturæ intellectualis, & personam: nec in essentia à personis abstracta ullam cognovit subsistentiam. Unde *quæst.* 9. *de Potentia art.* 3. *ad* 1. ait, quod *nomine personæ significatur subsistens in natura intellectuali:* & in solutione ad 5. *Ex hoc* (inquit) *quòd aliquid est subsistens habet, quod de pluribus prædicari non potest. Et ideo nihil prohibet in rebus immaterialibus substantiam individuam, & personam inveniri:* & artic. 5. in fine corporis. *Res autem* (ait) *subsistentes in divina natura sunt divinæ personæ:* & *in hac q.* 29, *art.* 2. ait hypostasim, & subsistentiam idem significare: & *art.* 3. *Persona* (asserit) *significat id, quod est perfectissimum in tota natura, scilicet, subsistens in rationali natura.*

Angel. Doctor.

Et 3. *part. qu.* 2. *art.* 2. ubi loquens de divina natura, & ejus supposito, sic inquit: *Natura dicitur, secundùm quod est essentia quædam: eadem vero dicitur suppositum, secundum quod est subsistens.* Et *art.* 6. *Fides autem Catholica medium inter prædictas positiones tenens non dicit, unionem factam Dei, & hominis secundum essentiam, vel naturam, nec etiam secundum accidens, sed medio modo, secundum subsistentiam seu hypostasim.* Et *qu.* 3. *art.* 2. *Esse terminum assumptionis non convenit naturæ divinæ secundum seipsam; sed ratione personæ, in qua consideratur.* Si autem in divina natura esset subsistentia absoluta; tunc, ratione illius posset terminare naturam creatam, sicut terminat divinam. Et tandem *in* 3. *distinct.* 5. *q.* 2. *artic.* 3. *Si circumscribatur à Deo omnis ratio personalitatis, ipsa natura neque erit subsistens in se, neque erit in aliquo subsistente.*

125. Animadversio pro solutione fundamenti. Respondetur, quòd sicut nomen *substantia* aliquando apud Patres sumitur in divinis pro ipsa essentia & natura Dei, ut constat ex locis in hoc argumento relatis, & propterea in eis dicitur esse in divinis unam tantùm substantiam; aliquando verò accipitur pro relationibus personalibus, & ideo possunt concedi in Deo tres substantiæ, ut constat ex his, quæ ex Augustino *in hac disput. n.* 29. diximus, necnon ex edicto Imperatoris Justiniani nuper relato, ubi habetur, unitatem convenire Deo secundum rationem substantiæ, seu Deitatis; Trinitatem autem secundum proprietates, vel substantias, sive personas. Ac tandem ex Hilario *in lib. de Synodis*, ubi explicans fidem Concilij Antiocheni refert *pagina* 128. & 129. hanc propositionem illius, *Pater, Filius, & Spiritus sanctus sunt per substantiam tria.* Et ait, illam non habere calumniam. Ita similiter *subsistere*, & subsistentia aliquando sumitur apud Patres pro subsistentiis relativis, ut patet ex testimoniis in hoc eodem argumento adductis; aliquando verò pro *subsistere*, sive subsistentia absoluta, ut constat ex testimoniis Conciliorum, & Patrum, quæ pro nostra assertione adduximus.

Iustinian.

Hilarius.

Cæterùm licet tam nomen *substantia*, quàm *subsistentia* sumantur modis dictis: nihilominùs est discrimen notandum inter utrumque. Quòd in divinis nomen *substantia* absolutè sumptum sumitur apud Patres pro essentia, & natura Dei; non tamen pro relationibus personalibus, nisi aliquid ei addatur, per quod determinetur ad hoc, ut accipiatur pro illis, ut si dicas, *substantia relativa, &c.* E contrà verò nomen *subsistentia* absolutè acceptum sumitur frequentius ab eisdem Patribus pro subsistentiis relativis, non pro subsistentia absoluta; nisi apponatur aliquid determinans illud ad hoc, ut stet pro prædicta subsistentia, ut si dicas, *subsistentia communis toti Trinitati*, vel, *subsistentia absoluta*, vel aliquid hujusmodi.

Nec deest congrua hujus diversæ acceptionis ratio. Nam cùm nomina ista desumantur ex iis, quæ repetiuntur in creaturis: & priùs significent ea, quæ in illis inveniuntur, & deinde transferantur ad significanda divina: hinc est, quòd cùm in creaturis nomen *substantia* absolutè & simpliciter dictum significet naturam & essentiam rei, nomen verò *subsistentia* denotet subsistentiam incommunicabilem; ideo in divinis nomen *substantia* absolutè & simpliciter dictum potuit à Patribus sumi ad significandam ipsam substantiam & naturam Dei, & nomen *subsistentia* ad denotandam subsistentiam incommunicabilem, nempe relativam. Et ita, nisi eis aliquid datur, nec nomen *substantia* denotat apud eosdem Patres (loquendo de eo, quod apud eos frequentiùs contingit) relationes personales, sive personas; nec nomen *subsistentia* significat subsistentiam communem toti Trinitati, seu subsistentiam absolutam. 126. Ratio animadversionis.

Diximus, frequentiùs sumi à Patribus propter prædictam rationem hoc nomen *subsistentia* absolutè & simpliciter dictum pro subsistentiis relativis. Ut denotaremus, quòd attendendo ad alia, & non ita frequenter, sumitur etiam ab eisdem Patribus prædictum nomen, adhuc absolutè & simpliciter dictum, pro subsistentia absoluta. Quia nimirum subsistentia dicit ordinem ad *esse*: & sicut id, quod per priùs in creaturis dicit ordinem ad *esse*, tanquam proprium ejus susceptivum, est suppositum: ita in divinis è contrà, non supposita divina, sed ipsa Dei natura, ut subsistens subsistentia absoluta, est, quæ per priùs dicit ordinem ad *esse*: ideoque ipsa sic subsistens, & quia sic subsistit (si ly *quia* dicat conditionem proximam ex parte nostri modi concipiendi distinctam) est, quæ per se primò existit: cùm tamen, ut sæpè diximus, supposita divina tantùm existant secundariò, & ratione existentiæ absolutæ, quæ per se primò convenit divinæ essentiæ.

Hinc ergo ad argumentum satis constat. Nam cùm in testimoniis in illo relatis fiat sermo de subsistentia Hinc diluitur argumentum.

subsistentia absolutè & simpliciter dicta, nec addatur in eis aliquid, per quod nomen *subsistentia* determinetur ad hoc, ut stet pro *subsistere* absoluto & communi toti Trinitati, non mirum, quòd apud Patres, & Concilia prædicta, attendendo ad priorem rationem nuper dictam, tantùm sumatur in his locis nomen *subsistentia* pro subsistentiis relativis, quæ per prædictum nomen absolutè & simpliciter dictum potiùs & frequentiùs significantur, quàm ipsa subsistentia absoluta & communis toti Trinitati. Sicut etiam, attendendo ad posteriorem rationem, & licet non ita frequenter, nomen *subsistentia*, adhuc absolutè sumptum, accipitur pro subsistentia absoluta, & communi toti Trinitati, ut ex multis locis Angelici Doctoris iam adductis constat.

117. D.Thom. Quæ solutio desumitur ex D. Thoma *in 1. dist. 26. qu. 1. artic. 1. ad 4.* his verbis. *Dicendum, quòd persona, ut dictum est, non distinguitur in divinis ex parte naturæ, vel ex parte ipsius esse, sed solum ex parte proprietatum. Unde illa nomina quæ dicuntur secundum respectum ad proprietatem, pluraliter prædicantur, sicut hypostasis, & persona. Quæ autem dicuntur per respectum ad esse, prædicantur singulariter, ut subsistentia, & essentia: quamvis nomen subsistentiæ apud usum Sanctorum sumatur pro hypostasi, ut priùs dictum est.*

Ubi, ut constat, Angelicus Præceptor duo fatetur. Primum est, Subsistentiam sumi aliquando pro subsistentia absoluta, & communi toti Trinitati: siquidem asserit, dari subsistentiam in divinis, quæ non dicatur pluraliter, sicut nec ipsa natura Dei pluraliter dicitur: aliquando vero, & hoc apud Patres, accipi pro supposito, sive pro subsistentia relativa, & incommunicabili; non quidem, quia apud eosdem Patres non sumatur etiam pro subsistentia absoluta, ut ex eodem Angelico Doctore, & ex pluribus aliis Patribus vidimus; sed quia, propter rationem priorem in hac solutione adductam, frequentius utuntur nomine subsistentiæ absolutè, & simpliciter dictæ ad denotandam subsistentiam relativam.

118. Secundum verò, quòd Angelicus Doctor fatetur, est utraque ratio à nobis adducta, ob quam aliquando nomen subsistentiæ absolutè, & simpliciter dictum sumitur pro subsistentia relativa, aliquando verò pro absoluta. Nam ex quo capite asserit, nomen *subsistentia* significare ordinem ad *esse*, & per consequés non sumit illud, secundum quod etiam dicit incommunicabilitatem satis insinuat rationem à nobis adductam, propter quam prædictum nomen absolutè sumptum possit significare subsistentiam communem toti Trinitati: siquidem, ut dicebamus, natura Dei per eam subsistens, & quia per illam subsistit, est, quæ per se primò existit in divinis. Et ideo prædictum nomen non sumitur ex creaturis quoad id, quod adæquatè, sed quoad id, quod inadæquatè significat, nempe, modum essendi per se absque incommunicabilitate ab eo significatum.

Sicut etiam ex quo capite ait, tum, quòd illa nomina, quæ dicuntur secundum respectum ad proprietatem, ac proinde dicunt incommunicabilitatem, pluraliter prædicantur; sicut *hypostasis*, & *persona*.

Tum etiam, quòd & nomen *subsistentiæ* sumitur apud Patres pro hypostasi, & per consequens pro subsistentia incommunicabili, atque adeo dicente utrumque modum perseitatis, & incommunicabilitatis repertum in creaturis, ut ex eodem Angelico Doctore dubio præcedenti asseruimus: non parùm innuit priorem rationem, quam adduximus ad hoc, ut subsistentia absolutè sumpta sumatur pro subsistentia personali: siquidem in creaturis, ex quibus hoc nomen desumptum est, accipitur pro *subsistere* incommunicabili: & hic modus subsistendi incommunicabiliter solùm competit in divinis subsistentiis relativis.

Ad primam confirmationem patet ex dictis. Ad secundam verò confirmationem desumptam ex diversis testimoniis D. Thomæ constat etiam ex nuper adductis; quid dicendum sit quoad omnia testimonia, præter quam ad duo ultima. Unde ad primum ex his duobus dicendum est, Angelicum Doctorem non loqui de termino assumptionis utcumque, sed supposito decreto, quod de facto Deus habuit circa incarnationem. Nam hoc supposito, non convenit naturæ divinæ terminare de facto, & per se primo assumptionem ratione sui, aut alicujus pertinentis ad suam lineam, qualis est subsistentia absoluta; sed ratione personæ. 119. Occurritur duabus confirmationibus.

Ad secundum verò ex prædictis testimoniis dicendum est, Sanctum Doctorem solùm velle, quòd si abstrahatur à Deo omnis ratio personalitatis, idest, tam quoad rationem subsistendi ut sic, prout abstrahit à ratione subsistendi, sive absoluta, sive relativa, quàm quoad rationes quasi differentiales; tunc natura divina neque erit subsistens in se, neque in aliquo subsistente. Hinc tamen non fit, non esse in Deo subsistentiam absolutam; sed non fore in illo, si abstrahatur ab eo omnis ratio, tam communis, quam peculiaris, quæ pertinet ad rationem personalitatis, qualis est ratio subsistendi ut sic, quæ est communis, tam subsistentiæ absolutæ, quàm relativæ. Nam sublata hac ratione à Deo, debet consequenter tolli tam ratio subsistentiæ absolutæ, quàm relativæ.

§. VI.

Proponuntur, & diluuntur secundum, & tertium, necnon & quartum fundamentum oppositæ sententiæ.

Secundò probatur eadem sententia ratione, Quoniam Deitas, ut præintellecta personis; non potest esse principium *quod* generandi ad intrà: ergo, antequam intelligatur personata non erit subsistens. Antecedens est manifestum. Quoniam id, quod præintelligitur personis, est commune toti Trinitati: & per consequens Patri, & Filio, ita ut sit prorsus idem in illis. Si autem Deitas, ut præintellecta personis, esset principium *quod* generandi, distingueretur realiter à Filio, & non esset eadem numero communis utrique: sicut quia Pater est principium generans Filium, distinguitur realiter ab illo. 130. Secundum argumentum.

Consequentia verò probatur. Quoniam sicut id, quod subsistit per se primò in natura humana, est principium *quod* generandi filium: ita id, quod per se primò subsistit in natura divina, quale esset Deitas præintellecta personis, si haberet subsistentiam absolutam, deberet esse principium *quod* communicandi ad intrà naturam divinam & generandi Filium: ergo si Deitas, ut præintellecta personis, hoc non habeat, signum erit, non subsistere, quatenus intelligitur præcedere divinas personas.

Respondetur concedendo antecedens, & negando consequentiam. Et ad probationem dicendum est, requiri, saltem tanquam conditionem, & connotatum, ad hoc ut Deus sit principium *quod* generandi ad intrà, ipsam Paternitatem, ut est ratio incommunicabiliter subsistendi, ex eo quod desideratur realis distinctio inter generans, & genitum: Enodatur.

tum: & hæc in divinis nequit dari, nisi mediis relationibus. Et ideo, licet in creatis, ubi ratione limitationis ibidem repertæ potest esse distinctio in rationibus absolutis inter generans, & genitum, sufficiat ad hoc, ut detur principium *quod* generationis, reperiri naturam fœcundam, & subsistentem: quia eo ipso illa subsistentia ratione suæ limitationis est non communicabilis, potestque ibidem reperiri distinctio realis, saltem numerica, inter naturã generantis & geniti: non tamen potest distinctio realis inveniri in divinis, nisi mediis relationibus. Diximus, Paternitatem requiri, saltem tanquam conditionem, & connotatum, ad principium *quod* generantis. Quoniam pro nunc satis est, hoc modo requiri. Et an alio strictiori ad illud desideretur, nõ est hujus loci, sed ex infrà dicendis patebit.

132. Tertium fundamentum. Tertiò probatur prædicta sententia. Quoniam si propter aliquam rationem natura divina afferret suam propriam subsistentiam absolutam, maximè, quia antequam intelligantur personæ datur *hic Deus*, qui est concretum Deitatis, & per consequens est habens naturam divinam, & subsistens in illa: sed hæc ratio est nulla. Siquidem spiratio activa non affert propriam subsistentiam: & tamen ex vi propriæ lineæ affert suum concretum, nempe, *spiratorem*: ex eo quòd ratione suæ infinitatis intra suam lineam relativam non distinguitur in ipsa abstractum, & concretum distinctione virtuali: sicut ratione infinitatis, quam dicit Paternitas intra propriam lineam, non distinguuntur in ipsa virtualiter Paternitas, & Pater: & propter eamdem infinitatem Deitas, & Deus, misericordia, & misericors non habent in divinis, adhuc virtualiter, distingui.

Dissolvitur primò. Respondetur primò, esse probabilem juxta multorum sentẽtiam, spirationem activam afferre suam propriam subsistentiam relativam, quæ sit communis Patri, & Filio, & videtur id probabiliter colligi ex D. Thom. loco suprà citato, nempe, *q. 9. de Potentia art. 5.* ex eo quod ibi propriam subsistentiam videtur tribuere omnibus divinis attributis: qua semel admissa in ipsis, non potest nõ spirationi activæ sua propria subsistentia relativa concedi: quamvis prædicta subsistentia nec sit personalis, siquidem est communis Patri, & Filio; nec obsit incommunicabilitati, quam afferunt subsistentiæ personales Patris, & Filij: quia hæ, licet afferant incommunicabilitatem, non tamen qualemcumque, sed incommunicabilitatem alteri tanquam supposito. Et ideo licet spiratio activa sit subsistens, nihilominùs, quia ex vi sua non est subsistens personaliter, potest communicari Patri, & Filio & Paternitas, ac Filiatio communicari ipsi, ut personæ, in quibus ipsa peculiari alio modo subsistat. Unde hanc sententiam sequuntur Nazarius, Molina, Becanus Torres, & alij infrà *disp. 15. n. 44.* referendi. (D. Thom. — Nazar. Molina. Becanus.)

Secundò & melius. Secundò respondetur, esse saltem probabilius, & magis consonum menti D. Thomæ, spirationem, sicut & cætera alia attributa, non subsistere per propriam subsistentiam: atque adeò mentem D. Thomæ loco citato tantùm esse quòd attributa, & omnia divina subsistant; non tamen quod hoc habeant ex vi propriæ lineæ; sed hoc solùm concedit relationibus personalibus, & naturæ divinæ, ut constabit ex illis, quæ *disput. citata num. 37. & sequentibus* dicemus.

133. Et ratio disparitatis inter relationes personales, & spirationem activam est satis perspicua ex dictis: similiterque disparitas inter eamdem spirationem activam, & naturam divinam facilè potest reddi ex eo, quò natura divina est prima (ut sic dicamus) forma substantialis, & perfectissima, & ita ex se habet subsistere in sensu explicato: at verò spiratio præsupponit naturam divinam, & relationes personales: & ita potest, tam ab illa, quàm ab istis nempe à Paternitate, & Filiatione, habere quod subsistat.

Unde ad argumentum concedatur major, & negetur minor. Et ad probationem dicendum est, non quamvis infinitatem, sed infinitatem in ratione naturæ divinæ, & relationum personalium afferre, propter rationes dictas, non tam in hoc, quàm in præcedenti dubio, quod in illis non distinguantur virtualiter abstractum, & concretum per se primò earum. Videantur tamen illa, quæ *disput. relata num. 45* adducemus.

134. Quartum fundamentum. Quartò probatur eadem sententia. Quoniam si natura divina ex vi propriæ lineæ esset subsistens, tunc non posset concipi in abstracto: hoc autem est manifestè falsum ut ex se constat: ergo, &c. Sequela probatur. Quoniam non posset concipi, nisi ut subsistens: siquidem, si semel affert subsistentiam absolutam intra propriam lineam, tunc talis subsistentia esset de ejus essentia, & conceptu: id autem, quod in suo conceptu essentiali includit, quòd subsistat non potest concipi nisi ut concretum.

Evacuatur. Respondetur negando sequelam. Et ad probationem dicendum est, quòd etsi natura divina adæquatè concepta quoad omnia, quæ ad suam lineam spectant, non possit concipi, nisi ut subsistens: bene tamen, si inadæquatè concipiatur ex defectu nostri modi concipiendi absque eo, quod expressè concipiatur ut subsistens; licet res illa concepta sit in se absque distinctione virtuali subsistens. Et ideo potest divina essentia cõcipi, vel in abstracto, vel in concreto. Et ita in illa abstractum, & concretum non distinguuntur ex parte rei conceptæ; sed ex parte nostri modi concipiendi: hæcque distinctio est satis ut ex defectu nostri modi concipiendi possimus illam in abstracto expressè concipere; absque eo quod expressè eamdem in concreto concipiamus.

§. VII.

Adducitur ultimum fundamentum adversariorum cum sua solutione.

135. Ultimum argumentum. Ultimò probatur adversariorum opinio ex eo, quod in divinis non dantur quatuor personæ: ergo neque tres subsistentiæ relativæ, & insuper alia absoluta. Antecedens est de fide, & consequentia probatur. Quoniam si daretur, ultra subsistentias relativas, alia subsistentia absoluta, tunc daretur quarta persona. Siquidem Deus, ut subsistens per talem subsistentiam, esset persona: ex eo quod persona nihil aliud dicit, nisi subsistens in natura intellectuali; & per consequens persona divina solùm dicit subsistens in natura divina, quale esset Deus, ut subsistens per prædictam subsistentiam.

Solutio. Nec satis erit, si dicas, Deum, ut subsistentem per subsistentiam absolutam, non esse personam: quia subsistit communicabiliter, & de ratione personæ est, quòd dicat subsistens incommunicabiliter in natura intellectuali.

Impugnatur primò. Nam contra hoc est, involvi in hac solutione apertam contradictionem, nimirum, prædictam subsistentiam absolutam, non esse & esse incommunicabilem. Non esse quidem, ut supponitur. Esse autem; tum, quia natura divina, ut subsistens per talem subsistentiam, non esset communicabilis eo modo, quo superius communicatur suis inferioribus: quia communicatio ista tantùm est communicatio per rationem: cùm tamen communicatio, de qua loquimur, debeat esse communicatio

nicatio realis: nec etiam esset communicabilis eo modo, quo natura communicatur proprio supposito: quia talis communicatio est communicatio ejus, quod tantum habet esse ut *quo* respectu ejus, quod habet esse, ut *quod*: at id, quod est subsistens, nequit communicari præcisè ut *quo*, quia habet esse ut *quod*, hoc ipso quòd sit subsistens: ergo prædicta natura, & subsistentia manebit omnino incommunicabilis.

136. Secundo. Tum etiam. Quia alioqui prædicta natura, ut subsistens per hanc subsistentiam, penderet, & non penderet ab alio, ut à sustentante. Non penderet quidem: quia supponitur esse subsistens. Penderet autem: quia hoc ipso, quòd est communicabilis alteri, ut supposito, haberet esse per se ab illo: & per consequens penderet ab eo, ut à sustentante. Tum deinde, quia sicut actio, ex eo quòd est ipsum *fieri*, non habet fieri ab alia actione: & unio, quia essentialiter est ipsa unio, non habet uniri ab alia unione: & tandem figura, v.g. rotunda, quia essentialiter habet rationem talis, nequit figurari per aliam figuram: ita quia subsistentia absoluta est essentialiter subsistentia, nequibit subsistere per aliam subsistentiam: & per consequens nec erit communicabilis alteri, ut supposito: siquidem eo ipso subsisteret per subsistentiam ejusdem suppositi.

Tertiò. Tum denique (est major explicatio præcedentis probationis.) Quoniam ex eo *in 1. tomo tractatu 2. disput. 2. num. 113. & 222. & sequentibus* diximus, essentiam divinam non posse reddi intelligibilem, aut intellectam quidditativè, & clarè ab aliqua specie creata impressa, vel expressa, quia talis essentia habet essentialiter, quòd sit suum *esse* intelligibile, & suum *esse* intellectum: ergo si eadem essentia, ut subsistens per subsistentiam suæ lineæ, qualis esset hæc subsistentia absoluta, habet essentialiter esse subsistentem, esseque ipsam rationem subsistendi, nequibit reddi subsistens per aliam subsistentiam: & ita neque erit communicabilis alteri, ut supposito.

137. Admissa solut. inter arguendum dat., respōd. ad primam impugnat. Respondetur admittendo solutionem datam. Et ad primam impugnationem, quia intenditur, prædictam subsistentiam debere esse omninò communicabilem, dicendum est, eam esse quodammodò communicabilem divinis suppositis, utroque modo ex recensitis in illa priori impugnatione. Nam cùm subsistentia absoluta sit communicabilis communitate rei simul cum ipsa natura divina respectu trium suppositorum, quæ reperiuntur in divinis, oportet, ut quodammodo communicetur illis eo modo, quo superius communicatur suis inferioribus, seu eo modo, quo natura communis communicatur suis suppositis, & hæc communicatio semper est realis: quatenus per hoc significatur, non quidem distinctio realis suppositi à natura, siquidem divina natura non distinguitur realiter à personis; sed quatenus per hoc denotatur verè & realiter reperiri eamdem numero naturam in omnibus illis, & prædictam naturam subsistere etiam per subsistentias divinarum personarum: ac proinde reperitur ibidem communicatio, qua natura cum his, quæ pertinent ad suam lineam, communicatur suo supposito.

Nec probatio, quæ contra hoc in hac prima impugnatione adducitur, est alicujus momenti. Nam licèt natura imperfecta, & admixta potentialitati, quæ proinde non est suum *esse* suumque *operari*, communicetur suo supposito, præcisè eo modo, quo id, quod habet *esse* tantùm *ut quo* communicatur ei, quod habet esse *ut quod*: & licet communicetur illi ad hoc, ut in eo, & ratione ejus existat; attamen natura perfectissima, & quæ est suum *esse*, suumque *operari* absque distinctione virtuali, qualis est natura divina, oportet, ut habeat esse *ut quod*, ut suprà dicebamus: & per consequens, ut communicetur, tanquam id, quod habet esse per se primò *ut quod*, ei, quod habet esse *ut quod* secundariò, & ratione ipsius naturæ, ut per se primò existentis *ut quod*.

Ad secundam verò impugnationem dicendum est, prædictam subsistentiam absolutam, & naturam, ut subsistentem per illam, non pendere ab alio ut à sustentante; etiamsi subsistat per subsistentiam relativam, & incommunicabilem: quia pendere ab alio ut à sustentante dicit quoad præsens, subsistere ratione alterius; itaut præcisè ratione illius subsistat, & eo sublato deficiat, nec habeat in se, & ex vi propriæ lineæ, unde fulciatur, & sustentetur. Unde subsistentia relativa solùm tribuit divinæ essentiæ iam præsubsistenti in ordine ad se per subsistentiam absolutam, quod alio modo sit per se, scilicet per modum suppositi incommunicabiliter, & in ordine ad aliud suppositum correlativum; non verò veluti fulcit prædictam naturam, ne corruat, & deficiat, ex eo quòd ipsa ex se non habeat suum *esse* per se ad suam lineam spectans. 138 Ad secundam impugnationem.

Ad tertiam verò impugnationem respondetur in primis, benè posse unam actionem fieri per aliam diversæ rationis: & ideo actio creata elicita à creatura fit à Deo mediis actionibus intellectus, & voluntatis divinæ. Et deinde dicimus, figuram, quia est ultimus terminus quantitatis, non posse figurari per aliam figuram: alioqui esset, & non esset ultimus terminus. Tandem addimus, quòd sicut linea est unio partium superficiei; & nihilominùs potest per unionem diversæ rationis uniri substantiæ: ita licèt subsistentia absoluta sit essentialiter ipsa ratio subsistendi, ipsumque *subsistere* absolutum, potest reddi subsistens per subsistentiam alterius rationis, quæ sit subsistentia relativa, & tribuat peculiarem modum subsistendi. Ad tertiam.

Ex quo ad ultimam impugnationem satis constat. Quoniam essentia divina, prout est intelligibilis, & intellecta clarè, & quidditativè, tantùm potest habere unicum modum, quo sit intelligibilis, & intellecta; nempe, modum intelligibilitatis, qui sit actus purus, sitque suum *esse* intelligibile, & intellectum, suumque *esse* naturale & entitativum, ut constat ex illis, quæ *in 1. tomo tractatu 2. disputat. 2. ferè per totam*, maximè verò *dubio 5. & 6.* necnon *dubio 9. & 10.* diximus: & ita nequit reddi intelligibilis, aut intellecta, vel ab aliqua specie creata, quæ, eo ipso quod creata, non est suum *esse* intelligibile, aut intellectum, ut *dubio 10. nuper citato* latiùs explicuimus; vel ab aliqua alia ratione increata, & divina: quia nulla ex illis secundum se præcisè sumpta est suum *esse* intelligibile, & intellectum, nec potest habere rationem speciei intelligibilis, adhuc respectu sui: ex eo quòd non conveniunt ratione sui cum divino intellectu in gradu immaterialitatis, nempe in hoc quod sint suum *esse* absque distinctione virtuali, sicut intellectus Dei est hoc modo suum *esse*. Et ideo solùm secundario, & ratione essentiæ divinæ gerentis rationem speciei intelligibilis, & objecti per se primò intellecti, attinguntur ab intellectu Dei, ut constat ex illis, quæ *in 1. tomo tractatu 3. disputat. 3. num. 17. & sequent.* latiùs asseruimus. 139. Ad ultimam.

QUÆSTIO

QUÆSTIO XXX.

De pluralitate personarum in divinis.

PROOEMIUM.

DEINDE quæritur de pluralitate personarum

ARTICULUS I.

Vtrùm sit ponere plures personas in divinis.

1. Dist. 2. art. 4. & 5. & 4. contra g. c. 5. & 25. & po. q. 9. arg. 5. & op. 3. c. 50. & quol. 7. q. 3. art. 1.

AD primum sic proceditur. Videtur, quòd non sit ponere plures personas in divinis. Persona enim est rationalis naturæ individua substantia. Si ergo sunt plures personæ in divinis, sequitur, quòd sint plures substantiæ. Quòd videtur hæreticum.

¶ 2. Prætereà. Pluralitas proprietatum absolutarum non facit distinctionem personarum, neque in Deo, neque in nobis. Multò igitur minùs pluralitas relationum. Sed in Deo non est alia pluralitas, nisi relationum, ut suprà dictum est. * Ergo non potest dici, quòd in Deo sint plures personæ.

* Q. 27. art. 3.

¶ 3. Prætereà. Boëtius * dicit, de Deo loquens, quòd hoc verè unum est, in quo nullus est numerus. Sed pluralitas importat numerum. Ergo non sunt plures personæ in divinis.

* Boëtius in lib. de Trinit. ante medium illius.

¶ 4. Prætereà. Vbicumque est numerus, ibi est totum, & pars. Si igitur in Deo sit numerus personarum, erit in Deo ponere totum, & partem. Quod simplicitati divinæ repugnat.

SED contrà est, quòd dicit Athanasius; * Alia est persona Patris, alia Filij, alia Spiritus Sancti. Ergo Pater, & Filius, & Spiritus Sanctus sunt plures personæ.

* In suo Symbolo fidei.

RESPONDEO dicendum, quòd plures esse personas in divinis, sequitur ex præmissis. Ostensum est enim suprà, * quòd hoc nomen, persona, significat in divinis relationem, ut rem subsistentem in natura divina. Suprà autem habitum est, * quòd sunt plures relationes reales in divinis. Vnde sequitur, quòd sint plures res subsistentes in divina natura. Et hoc est esse plures personas.

* Art. 4. q. præced.

* Q. 27. art. 1. 3. & 4.

Ad primum ergo dicendum, quòd substantia non ponitur in diffinitione personæ, secundùm quod significat essentiam; sed secundùm quod significat suppositum. Quod patet ex hoc quod additur, individua. Ad significandum autem substantiam sic dictam habent Græci nomen hypostasis. Vnde sicut nos dicimus tres personas: ita ipsi dicunt tres hypostases. Nos autem non consuevimus dicere tres substantias, ne intelligerentur tres essentiæ, propter nominis æquivocationem.

* Augustin. lib. 5. de Trinit. c. 8. & lib. 7. c. 6.

Ad secundum dicendum, quòd proprietates absolutæ in divinis (ut bonitas, & sapientia) non opponuntur ad invicem: unde neque realiter distinguuntur. Quamvis ergo eis conveniat subsistere; non tamen sunt plures res subsistentes, quod est esse plures personas. Proprietates autem absolutæ in rebus creatis non subsistunt; licèt realiter ab invicem distinguantur, ut albedo, & dulcedo. Sed proprietates relativæ in Deo, & subsistunt, & realiter ab invicem distinguuntur, ut suprà dictum est. * Vnde pluralitas talium proprietatum sufficit ad pluralitatem personarum in divinis.

* Q. 28. artic. 3.

Ad tertium dicendum, quòd à Deo propter summam unitatem, & simplicitatem excluditur omnis pluralitas absolutè dictorum; non autem pluralitas relationum: quæ relationes prædicantur de aliquo, ut ad alterum. Et sic compositionem in ipso, de quo dicuntur, non important, ut Boëtius * in eodem libro docet.

* Loco citato.

Ad quartum dicendum, quòd numerus est duplex, scilicet, numerus simplex, vel absolutus, ut duo, & tria, & quatuor. Et est numerus, qui est in rebus numeratis, ut duo homines, & duo equi. Si igitur in divinis accipiatur numerus absolutè, sive abstractè, nihil prohibet in eo esse totum, & partem: & sic non est nisi in acceptione intellectus nostri. Non enim numerus absolutus à rebus numeratis est, nisi in intellectu. Si autem accipiamus numerum, prout est in rebus

bus numeratis, sic in rebus quidem creatis unum est pars duorum, & duo trium, & unus homo duorum, & duo trium. Et sic non est in Deo: quia tantus est Pater, quanta tota Trinitas, ut infrà patebit. *

* Q. 42. art. 1 & 4.

Conclusio est affirmativa.

ARTICULUS II.

Vtrùm in Deo sint plures personæ, quàm tres.

Infrà qu. 31. art. 1. & q. 41. artic. 6. & 1. dist. 10. art. 5. & 4. cont. c. 22. vel 23. & c. 25. vel 26. & pot. q. 9. art. 9. & opus 2. c. 56. & 6. * Art. præced.

D secundum sic proceditur. Videtur, quòd in Deo sunt plures personæ, quàm tres. Pluralitas enim personarum in divinis est secundùm pluralitatem proprietatum relativarum, ut dictum est. * Sed quatuor sunt relationes in divinis (ut suprà dictum est) scilicet Paternitas, Filiatio, communis spiratio, & processio. Ergo quatuor personæ sunt in divinis.

¶ 2. Prætereà. Non plus differt natura à voluntate in Deo, quàm natura ab intellectu. Sed in divinis est alia persona, quæ procedit per modum voluntatis, ut amor; & alia, quæ procedit per modum naturæ, ut Filius. Ergo est etiam alia, quæ procedit per modum intellectus, ut Verbum; & alia, quæ procedit per modum naturæ, ut Filius. Et sic iterùm sequitur, quòd non sunt tantùm tres personæ in divinis.

¶ 3. Præterea. In rebus creatis, quod excellentius est, plures habet operationes intrinsecas: sicut homo supra alia animalia habet intelligere, & velle. Sed Deus in infinitum excedit omnem creaturam. Ergo non solùm est ibi persona procedens per modum voluntatis, & per modum intellectus, sed infinitis aliis modis. Ergo sunt infinitæ personæ in divinis.

¶ 4. Præterea. Ex infinita bonitate Patris est, quod infinitè se ipsum communicet producendo personam divinam. Sed etiam in Spiritu Sancto est infinita bonitas. Ergo Spiritus Sanctus producit divinam personam, & illa aliam, & sic in infinitum,

¶ 5. Præterea. Omne, quod continetur sub determinato numero, est mensuratum: numerus enim mensura quædam est. Sed personæ divinæ sunt immensæ, ut patet per Athanasium: * Immensus Pater, immensus Filius, immensus Spiritus Sanctus. Non ergo sub numero ternario continentur.

* In suo Symbolo fidei.

SED contrà est, quòd dicitur 1. Ioannis ultimo. Tres sunt, qui testimonium dant in cœlo, Pater, Verbum, & Spiritus Sanctus. Quærentibus autem quid tres? respondetur, tres personæ, ut Augustinus dicit * de Trinitate 7. sunt igitur tres personæ tantum in divinis.

* Cap. 4. & sequentibus tom. 3.

RESPONDEO dicendum, quòd secundùm præmissa * necesse est ponere tantùm tres personas in divinis. Ostensum * est enim, quòd plures personæ sunt plures relationes subsistentes ab invicem realiter distinctæ. Realis autem distinctio inter relationes divinas non est, nisi ratione oppositionis relativæ. Ergò oportet, duas relationes oppositas ad duas personas pertinere. Si quæ autem relationes oppositæ non sunt, ad eamdem personam necesse est eas pertinere. Paternitas ergo, & Filiatio (cùm sint oppositæ relationes) ad duas personas ex necessitate pertinent. Paternitas igitur subsistens est persona Patris, & Filiatio subsistens est persona Filij. Aliæ autem duæ relationes ad neutram harum oppositionem habent; sed sibi invicem opponuntur. Impossibile est igitur, quòd ambæ uni personæ conveniant. Oportet ergo, quòd vel una earum conveniat utrique dictarum personarum, aut quod una uni, & alia alij. Non autem potest esse, quòd processio conveniat Patri, & Filio, vel alteri eorum: quia sic sequeretur, quòd processio intellectus, quæ est generatio in divinis, secundum quam accipitur Paternitas, & Filiatio, prodiret ex processione amoris, secundum quam accipitur spiratio, & processio, & persona generans, & genita procederent à spirante. Quod est contra præmissa. * Relinquitur ergo, quod spiratio conveniat, & personæ Patris, & personæ Filij, utpotè nullam habens oppositionem relativam, nec ad Paternitatem, nec ad Filiationem. Et per consequens oportet, quod conveniat processio alteri personæ, quæ dicitur persona Spiritus Sancti, quæ per modum amoris procedit, ut suprà habitum est. * Relinquitur ergo, tantùm tres personas esse in divinis, scilicet, Patrem, & Filium, & Spiritum Sanctum.

* Art. præc. & q. 29. artic. 4.
* Art. præc.
* Q. 27. artic. 3. & 4.
* Loco ante citato.

Ad primum ergo dicendum, quòd licet sint quatuor relationes in divinis: tamen una earum, scilicet spiratio, non separatur à persona Patris, & Filij; sed convenit utrique. Et sic, licet sit relatio, non tamen dicitur proprietas (quia non convenit uni tantùm personæ) neque relatio personalis, id est, constituens personam. Sed hæ tres relationes, Paternitas, Filiatio, & Processio, dicuntur proprie-

tates

tates personales; quasi personas constituentes.. Nam Paternitas est persona Patris, Filiatio est persona Filij, Processio persona Spiritus Sancti procedentis.

Ad secundum dicendum, quòd id, quod procedit per modum intellectus, ut Verbum, procedit secundùm rationem similitudinis: sicut etiam id, quod procedit per modum naturæ. Et ideò suprà dictum est, * quòd processio Verbi divini est ipsa generatio per modum naturæ. Amor autem, in quantum hujusmodi, non procedit, ut similitudo illius, à quo procedit; licet in divinis amor sit coëssentialis, in quantum est divinus. Et ideò processio amoris non dicitur generatio in divinis.

* Q. 27. artic. 3.

Ad tertium dicendum, quòd homo (cùm sit perfectior aliis animalibus) habet plures operationes intrinsecas, quam alia animalia: quia ejus perfectio est per modum compositionis. Vnde in Angelis, qui sunt perfectiores, & simpliciores, sunt pauciores operationes intrinsecæ, quàm in homine: quia in eis non est imaginari, sentire, & hujusmodi. Sed in Deo secundum rem non est nisi una operatio, quæ est sua essentia. Sed quomodo sint duæ processiones suprà ostensum est. *

* Q. 27. artic. 1. & 4.

Ad quartum dicendum, quòd ratio illa procederet, si Spiritus Sanctus haberet aliam numero bonitatem à bonitate Patris: oporteret enim quòd sicut Pater per suam bonitatem producit personam divinam, ita & Spiritus Sanctus. Sed una & eadem bonitas Patris est, & Spiritus Sancti. Neque etiam est distinctio, nisi per relationes personarum. Vnde bonitas convenit Spiritui Sancto, quasi habita ab alio: Patri autem, sicut à quo communicatur alteri. Oppositio autem relationis non permittit, ut cum relatione Spiritus Sancti sit relatio principij respectu divinæ personæ: quia ipse procedit ab aliis personis, quæ in divinis esse possunt.

Ad quintum dicendum, quòd numerus determinatus (si accipiatur numerus simplex, qui est tantùm in acceptione intellectus) per unum mensuratur: si vero accipiatur numerus rerum in divinis personis, sic non competit ibi ratio mensurati: quia eadem est magnitudo trium personarum, ut infrà patebit. * Idem autem non mensuratur per idem.

* Q. 42. artic. 1. & 2.

Conclusio.

Tantùm sunt tres personæ in divinis, scilicet, Pater, Filius, & Spiritus Sanctus.

ARTICULUS III.

Vtrùm termini numerales ponant aliquid in divinis.

AD tertium sic proceditur. Videtur, quòd termini numerales ponant aliquid in divinis. Vnitas enim divina est ejus essentia. Sed omnis numerus est unitas repetita. Ergo omnis terminus numeralis in divinis significat essentiam. Ergo ponit aliquid in Deo.

1. Dist. 24. q. 1. art. 3. & por. q. 9. artic. 7. quol. 10. q. 1. artic. 1.

¶ 2. Prætereà. Quidquid dicitur de Deo, & creaturis, eminentiùs convenit Deo, quàm creaturis. Sed termini numerales in creaturis aliquid ponunt. Ergo multò magis in Deo.

¶ 3. Prætereà. Si termini numerales non ponunt aliquid in divinis; sed inducuntur ad removendum tantùm, ut per pluralitatem removeatur unitas, & per unitatem pluralitas: sequitur, quòd sit circulatio in ratione, confundens intellectum, & nihil certificans. Quod est inconveniens. Relinquitur ergo, quòd termini numerales aliquid ponunt in divinis.

SED contrà est, quòd Hilarius dicit in 4. de Trinitate. * Sustulit singularitatis, ac solitudinis intelligentiam professio consortij: quod est professio pluralitatis. Et Ambrosius dicit in lib. de fide. * Cùm unum Deum dicimus, unitas pluralitatem excludit Deorum, non quantitatem in Deo ponimus. Ex quibus videtur, quòd hujusmodi nomina sunt inducta in divinis ad removendum, non ad ponendum aliquid.

* Lib. 4. de Trinit. ante medium.

* Ambr. lib. de fide cap. 2. ante med. tomo 2.

RESPONDEO dicendum, quòd Magister in Sententiis ponit, quod termini numerales non ponunt aliquid in divinis; sed removent tantùm. Alij vero dicunt contrarium.

Ad evidentiam igitur considerandum est, quod omnis pluralitas consequitur aliquam divisionem. Est autem duplex divisio: Una materialis, quæ fit secundùm divisionem continui. Et hanc consequitur numerus, qui est species quantitatis. Vnde talis numerus non est, nisi in rebus materialibus habentibus quantitatem. Alia est divisio formalis, quæ fit per oppositas, vel diversas formas. Et hanc divisionem sequitur multitudo, quæ non est in aliquo genere, sed est de transcendentibus, secundùm quod ens dividitur per unum, & multa. Et talem multitudinem solam contingit

contingit esse in rebus immaterialibus. Quidam igitur non considerantes, nisi multitudinem solam, quæ est species quantitatis discretæ (quia videbant, quod quantitas discreta non habet locum in divinis) posuerunt, quod termini numerales non ponunt aliquid in Deo, sed removent tantùm. Alij verò eamdem multitudinem considerantes dixerunt, quod sicut scientia ponitur in Deo secundum rationem propriam scientiæ; non autem secundum rationem sui generis (quia in Deo nulla est qualitas) ita numerus in Deo ponitur secundum propriam rationem numeri; non autem secundum rationem sui generis, quod est quantitas. Nos autem dicimus, quod termini numerales, secundum quod veniunt in prædicationem divinam, non sumuntur à numero, qui est species quantitatis: quia sic de Deo non dicerentur, nisi metaphoricè, sicut & aliæ proprietates corporalium, sicut latitudo, longitudo, & similia. Sed sumuntur à multitudine, secundum quod est transcendens. Multitudo autem sic accepta hoc modo se habet ad multa, de quibus prædicatur, sicut unum, quod convertitur cum ente, ad ens. Hujusmodi autem unum (sicut suprà dictum est * cùm de Dei unitate ageretur) non addit aliquid suprà ens, nisi negationem divisionis tantùm. Vnum enim significat ens indivisum. Et ideo de quocunque dicatur unum; significatur illa res indivisa, sicut unum dictum de homine significat naturam vel substantiam hominis non divisam. Et eadem ratione, cùm dicuntur res multæ, multitudo sic accepta significat res illas cum indivisione circa unamquamque earum. Numerus autem, qui est species quantitatis, ponit quoddam accidens additum suprà ens: & similiter unum, quod est principium numeri. Termini ergo numerales significant in divinis illa, de quibus dicuntur, & super hoc nihil addunt, nisi negationem, ut dictum est. Et quantum ad hoc veritatem dixit Magister in sententiis. Vt cùm dicimus, essentia est una, unum significat essentiam indivisam. Cùm dicimus, persona est una, significat personam indivisam. Cùm dicimus, personæ sunt plures, significantur illæ personæ, & indivisio circa unamquamque earum: quia de ratione multitudinis est, quod ex unitatibus constet.

* Q. 11. artic. 1.

Ad primum ergo dicendum, quòd unũ, cùm sit de transcendentibus, est communius, quàm substantia, & quàm relatio, & similiter multitudo. Vnde potest stare in divinis, & pro substantia, & pro relatione, secundum quod competit his, quibus adjungitur. Et tamen per hujusmodi nomina supra essentiam, vel relationem additur ex eorum significatione propria negatio quædam divisionis, ut dictum est. *

* In corp. artic. & loco ibi citato.

Ad secundum dicendum, quòd multitudo, quæ ponit aliquid in rebus creatis, est species quantitatis, quæ non transumitur in divinam prædicationem; sed tantùm multitudo transcendens, quæ non addit supra ea, de quibus dicitur, nisi indivisionem circa singula. Et talis multitudo dicitur de Deo.

Ad tertium dicendum, quòd unum non est remotivum multitudinis, sed divisionis, quæ est prior secundum rationem, quàm unum, vel multitudo. Multitudo autem non removet unitatem; sed removet divisionem circa unumquodque eorum, ex quibus constat multitudo. Et hæc suprà exposita sunt, * cum de divina unitate ageretur. Sciendum tamen est, quod authoritates in oppositum inductæ non probant sufficienter propositum. Licet enim pluralitate excludatur solitudo, & unitate Deorum pluralitas: non tamen sequitur, quod his nominibus hoc solum significetur. Albedine enim excluditur nigredo: non tamen nomine albedinis significatur sola nigredinis exclusio.

* Q. 11. artic. 2.

Conclusio.

Termini numerales in divinis significant illa, de quibus dicuntur, solam negationem addendo: ut nomen unum *significat Deum, addendo negationem divisionis, & hoc nomen* plures, *dictum de personis, significat ipsas personas, addendo negationem divisionis circa unamquamque earum.*

ARTICULUS IV.

Vtrùm hoc nomen persona possit esse commune tribus personis?

AD quartum sic proceditur. Videtur, quòd hoc nomen persona non possit esse commune tribus personis. Nihil enim est commune tribus personis, nisi essentia. Sed hoc nomen persona non significat essentiam in recto. Ergo non est commune tribus.

1. Dist. 25. art. 3. & pot. q. 8. art. 3. ad 11. & q. 9. art. 4. ad 4.

¶ 2. Præterea. Commune opponitur incommunicabili. Sed de ratione personæ est, quòd sit incommunicabilis, ut patet, ex diffinitione Richardi de Sancto Victore suprà posita.* Ergo hoc nomen persona non est commune tribus.

* Q. 29. art. 3. ad 4. arg.

¶ 3. Præ

¶ 3. Præterea. Si est commune tribus aut ista communitas attenditur secundum rem, aut secundum rationem? Sed non secundum rem: quia sic tres personæ essent una persona. Nec iterùm secundum rationem tantùm: quia sic persona esset universale. In divinis autem non est universale, nec etiam particulare, neque genus, neque species, ut suprà ostensum est.* Non ergo hoc nomen persona est commune tribus.

* Q.3 art 5.

SED contrà est, quòd dicit Augustinus 7. de Trinitate, * quod cùm quæreretur, quid tres? responsum est, tres personæ: quia commune est eis id, quod est persona,

* Lib. 7. de Trin. c.4. & sequentibus, & lib.5. c.9. in fin. tom.3.

RESPONDEO dicendum, quòd ipse modus loquendi ostendit, hoc nomen persona tribus esse commune, cùm dicimus tres personas: sicut, cùm dicimus tres homines, ostendimus, hominem esse communem tribus. Manifestum est autem, quod non est communitas rei, sicut una essentia communis est tribus: quia sic sequeretur, unam esse personam trium, sicut essentia est una. Qualis autem sit communitas, investigantes diversimodè loquuti sunt. Quidam enim dixerunt, quòd est communitas negationis, propter hoc, quod in diffinitione personæ ponitur incommunicabile. Quidam autem dixerunt, quod est communitas intentionis, eo quòd in diffinitione personæ ponitur individuum: sicut si dicatur, quòd esse speciem est est commune equo, & bovi. Et utrumque horum excluditur per hoc, quod hoc nomen persona non est nomen negationis, neque intentionis; sed est nomen rei. Et ideò etiam dicendum est, quòd in rebus humanis hoc nomen persona est commune communitate rationis; non sicut genus, vel species, sed sicut individuum vagum. Nomina enim generum, vel specierum, ut homo, vel animal, sunt imposita ad significandum ipsas naturas communes; non autem intentiones naturarum communium, quæ significantur his nominibus genus, vel species. Sed individuum vagum (ut aliquis homo) significat naturam communem cum determinato modo essendi, qui competit singularibus, ut scilicet sit per se subsistens distinctum ab aliis. Sed in nomine singularis designati significatur determinatum distinguens: sicut in nomine Sortis, hæc caro, & hoc os. Hoc tamen interest. Quod aliquis homo significat naturam, vel individuum ex parte naturæ cum modo existendi, qui competit singularibus. Hoc autem nomen persona, non est impositum ad significandum individuum ex parte naturæ; sed ad significandum rem subsistentem in tali natura. Hoc autem est commune secundum rationem omnibus personis divinis, ut unaquæque earum subsistat in natura divina distincta ab aliis. Et sic hoc nomen persona secundum rationem est commune tribus personis divinis.

Ad primum ergo dicendum, quòd ratio illa procedit de communitate rei.

Ad secundum dicendum, quòd licet persona sit incommunicabilis: tamen ipse modus existendi incommunicabiliter potest esse pluribus communis.

Ad tertium dicendum, quòd licet sit communitas rationis, & non rei: tamen non sequitur, quod in divinis sit universale, vel particulare, vel genus, vel species. Tum, quia neque in rebus humanis communitas personæ est communitas generis, vel speciei. Tum, quia personæ divinæ habent unum esse: genus autem, & species, & quodlibet universale prædicatur de pluribus secundùm esse differentibus.

Conclusio.

Nomen persona *est commune tribus personis divinis communitate secundùm rationem, non quidem sicut genus vel species, sed sicut individuum vagum.*

CIrca totam istam quæstionem Angelici Doctoris aliqua occurrunt discutienda. Cæterùm, quia tam ea, quæ in ipsa dicuntur quàm illa, quæ in quæstione sequenti idem D. Thomas docet, possunt in una & eadem disputatione, propter affinitatem doctrinæ, in controversiam vocari: idcircò, postquam omnes articulos quæstionis sequentis adduxerimus, & ad brevem summam, brevesque conclusiones redacti à nobis fuerint, unicam disputationem excitabimus, in qua, quæ discussione in omnibus articulis utriusque quæstionis indiguerint, examinabimus, mentemque D. Thomæ aperiemus. N. Compl.

QUÆSTIO XXXI.

De his, quæ ad unitatem, vel pluralitatem pertinent in divinis.

PROOEMIUM.

POST hæc considerandum est de his, quæ ad unitatem, vel pluralitatem pertinent in divinis.

ARTICULUS I.

Vtrùm sit Trinitas in divinis?

1. Dist. 24. q. 2. art. 1. & 2. dist. 1. q. 1. art 5. cor. & opusc. 3. 30 50 51. & 52.

AD primum sic proceditur. Videtur, quod non sit Trinitas in divinis. Omne enim nomen in divinis vel significat substantiam, vel relationem. Sed hoc nomen Trinitas non significat substantiam: prædicaretur enim de singulis personis: neque significat relationem: quia non dicitur secundum nomen ad aliud. Ergo nomine Trinitatis non est utendum in divinis.

¶ 2. Præterea. Hoc nomen Trinitas videtur esse nomen collectivum, cùm significet multitudinem. Tale autem nomen non convenit in divinis: cùm unitas importata per nomen collectivum sit minima unitas: in divinis autem est maxima unitas. Ergo hoc nomen Trinitas non convenit in divinis.

¶ 3. Præterea. Omne Trinum est triplex. Sed in Deo non est triplicitas, cùm triplicitas sit species inæqualitatis. Ergo nec Trinitas.

¶ 4. Præterea. Quidquid est in Deo, est in unitate essentiæ divinæ, quia Deus est sua essentia. Si igitur Trinitas est in Deo, erit in unitate essentiæ divinæ. Et sic in Deo erunt tres essentiales unitates. Quod est hæreticum.

¶ 5. Præterea. In omnibus quæ dicuntur de Deo, concretum prædicatur de abstracto. Deitas enim est Deus, & Paternitas est Pater. Sed Trinitas non potest dici trina: quia sic essent novem res in divinis, quod est erroneum. Ergo nomine Trinitatis non est utendum in divinis.

* In suo Symbolo fidei.

SED contra est, quod Athanasius * dicit, quòd unitas in Trinitate, & Trinitas in unitate veneranda sit.

RESPONDEO dicendum, quòd nomen Trinitatis in divinis significat determinatum numerum personarum. Sicut igitur ponitur pluralitas personarum in divinis, ita utendum est nomine Trinitatis: quia hoc idem, quod significat pluralitas indeterminatè, significat hoc nomen Trinitas determinatè.

Ad primum ergo dicendum, quòd hoc nomen Trinitas secundum etymologiam vocabuli videtur significare unam essentiam trium personarum, secundum quòd dicitur Trinitas, quasi trium unitas. Sed secundum proprietatem vocabuli significat magis numerum personarum unius essentiæ: & propter hoc non possumus dicere, quod Pater sit Trinitas, quia non est tres personæ. Non autem significat ipsas relationes personarum; sed magis numerum personarum ad invicem relatarum. Et inde est quod secundum nomen ad aliud non refertur.

Ad secundum dicendum, quòd nomen collectivum duo importat, scilicet, pluralitatem suppositorum, & unitatem quandam, scilicet, ordinis alicujus. Populus enim est multitudo hominum sub aliquo ordine comprehensorum. Quantum ergo ad primum, hoc nomen Trinitas convenit cum nominibus collectivis. Sed quantum ad secundum differt: quia in divina Trinitate, non solùm est unitas ordinis, sed cum hoc est etiam unitas essentiæ.

Ad tertium dicendum, quod Trinitas absolutè dicitur: significat enim numerum ternarium personarum. Sed triplicitas significat proportionem inæqualitatis: est enim species proportionis inæqualis, sicut patet per Boëtium * in Arithmetica. * L. 1. c. 14.
Et ideo non est in Deo triplicitas, sed Trinitas.

Ad quartum dicendum, quod in Trinitate divina intelligitur & numerus, & personæ

sonæ numeratæ. Cùm ergo dicimus; Trinitatem in unitate, non ponimus numerum in unitate essentiæ, quasi sit ter una; sed personas numeratas ponimus in unitate naturæ, sicut supposita alicujus naturæ dicuntur esse in natura illa. E converso autem dicimus, unitatem in Trinitate, sicut natura dicitur in suis suppositis.

Ad quintum dicendum, quòd cùm dicimus, Trinitas est trina, ratione numeri importati significatur multiplicatio ejusdem numeri in seipsum: cum hoc, quod dico trinum, importet distinctionem in suppositis illius, de quo dicitur. Et ideo non potest dici quòd Trinitas sit trina: quia sequeretur, si Trinitas esset trina, quòd tria essent supposita Trinitatis: sicut cùm dicitur, Deus est trinus sequitur, quòd sint tria supposita Deitatis.

Conclusio.

Trinitatis nomine utendum est in divinis.

Angel. Doct. CIrca quam conclusionem notandum est, consultò Angelicum Doctorem in ea non dixisse, dari Trinitatem in divinis: quia hoc satis ex dictis *q.* 27. & 28. nec non *q.* 30. *art.* 1. *&* 2. constabat: sed solùm asseruisse, nomine Trinitatis utendum esse in divinis: quoniam hoc erat, quod in præsenti articulo intendebat, quoque semel explicato, nihil aliud desiderabatur.

ARTICULUS II.

Vtrùm Filius sit alius à Patre?

1 Dist. 5. q. 1. & dist. 24. q. 1. art. 2.

AD secundum sic proceditur. Videtur, quòd Filius non sit alius à Patre. Alius enim est relativum diversitatis substantiæ. Si igitur Filius est alius à Patre, videtur, quòd sit à Patre diversus. Quod est contra Augustinum 7. de Trinitate * ubi dicit, quòd cùm dicimus tres personas, non diversitatem intelligere volumus.

1 Lib. 7. de Trinit. c. ult. tomo 3.

¶ 2. Præstereà. Quicunque sunt alij ab invicem, aliquo modo ab invicem differunt. Si igitur Filius est alius à Patre, sequitur, quòd sit differens à Patre. Quod est contra Ambrosium in 1. de fide * ubi ait: Pater, & Filius Deitate unum sunt, nec est ibi substantiæ differentia, neque ulla diversitas.

* Lib. 1. de fide ad Gratianum c. 2. ante medium tom. 2.

¶ 3. Præstereà. Alienum ab alio dicitur. Sed Pater non est alienus à Filio. Dicit enim Hilarius in 7. de Trinitate, * quòd in divinis personis nihil est diversum, nihil alienum, nihil separabile. Ergo Filius non est alius à Patre.

* Hilar. 7. de Trinit. non longè à fine libri.

¶ 4. Præstereà. Alius, & aliud idem significant, sed sola generis consignificatione differunt. Si ergo Filius est alius à Patre, videtur sequi, quòd Filius sit aliud à Patre.

SED contra est, quod Augustinus* dicit in lib. de fide ad Petrum. Vna est enim essentia Patris, & Filij, & Spiritus sancti, in qua non est aliud Pater, aliud Filius, aliud Spiritus sanctus; quamvis personaliter sit alius Pater, alius Filius, alius Spiritus sanctus.

* De fide ad Petrum c. 1. post medium tom. 3.

RESPONDEO dicendum, quòd quia ex verbis inordinatè prolatis incurritur hæresis (ut Hieronymus dicit *) ideo, cùm de Trinitate loquimur, cum cautela, & modestia est agendum. Quia, ut Augustinus dicit in 1. de Trinitate *, Nec perniciosius alicubi erratur, nec laboriosiùs aliquid quæritur, nec fructuosiùs aliquid invenitur. Oportet autem in his, quæ de Trinitate loquimur, duos errores oppositos cavere, temperatè inter utrumque procedentes, scilicet, errorem Arrij, qui posuit cum Trinitate personarum Trinitatem substantiarum, & errorem Sabellij, qui posuit cum unitate essentiæ unitatem personæ.

* Citatur sentent. à Magist. dist. 13. in fine.
* Lib. 1. de Trin. cap. 3. in princip. tom. 3.

Ad evitandum igitur errorem Arrij, vitare debemus in divinis nomen diversitatis, & differentiæ, ne tollatur unitas essentiæ. Possumus autem uti nomine distinctionis propter oppositionem relativam. Vnde, sicubi aliqua scriptura authentica diversitas, vel differentia personarum invenitur, sumitur diversitas vel differentia pro distinctione. Ne autem tollatur simplicitas divinæ essentiæ, vitandum est nomen separationis, & divisionis, quæ est totius in partes. Ne autem tollatur æqualitas, vitandum est nomen disparitatis. Ne verò tollatur similitudo, vitandum est nomen alieni, & discrepantis. Dicit enim Ambrosius in lib. de fide *, quod in Patre, & Filio non est discrepans, sed una divinitas. Et secundum Hilarium, (ut dictum est *) in divinis nihil est separabile. Ad vitandum vero errorem Sabellij, vitare debemus singularitatem, ne tollatur communicabilitas essentiæ divinæ. Vnde Hilarius * dicit 7. de Trinitate: Patrem, & Filium singularem Deum prædicare, sacrilegum est. Debemus etiam vitare nomen unici, ne tollatur numerus personarum. Vnde Hilarius * in eodem lib. dicit, quod à Deo excluditur singularitas, atque unici intelligentia. Dicimus tamen unicum Filium: quia non sunt plures Filij in divinis. Neque tamen dicimus unicum Deum; quia pluribus Deitas est communis. Vitamus etiam nomen confusi, ne tollatur ordo naturæ à personis.

*Ambr lib. 1. de fide ca. 2. ante med. tom. 2.
* Loco citat. in arg. 3.
* Lib. 7. de Trinit. non multum à fine libri.
* Loco citat.

* Loco ante citato tom. 2.

sonis. Vnde Ambrosius dicit 2. de fide *. Neque confusum est, quod unum est: neque multiplex esse potest, quod indifferens est. Vitandum est etiam nomen solitarij, ne tollatur consortium trium personarum. Dicit enim Hilarius in 4. de Trinitate. * Nobis neque solitarius, neque diversus Deus est confitendus. Hoc autem nomen alius masculine sumptum, non importat, nisi distinctionem suppositi. Vnde convenienter dicere possumus, quod Filius est alius à Patre: quia scilicet est aliud suppositum divinæ naturæ, sicut est alia persona, & alia hypostasis.

* Lib. 4. non multum ante med.

Ad primum ergo dicendum, quòd alius, quia est sicut quoddam particulare nomen, tenet se ex parte suppositi. Vnde ad ejus rationem sufficit distinctio substantiæ, quæ est hypostasis, vel persona. Sed diversitas requirit distinctionem substantiæ, quæ est essentia. Et ideo non possumus dicere, quod Filius sit diversus à Patre; licet sit alius.

Ad secundum dicendum, quòd differentia importat distinctionem formæ. Est autem tantùm una forma in divinis, ut patet per id, quod dicitur Philippens. 2. Qui cùm in forma Dei esset. Et ideo nomen differentiæ non propriè competit in divinis, ut patet per authoritatem inductam *: utitur tamen Damascenus * nomine differentiæ in divinis personis, secundum quod proprietas relativa significatur per modum formæ. Vnde dicit, quod non differunt ab invicem hypostases secundum substantiam, sed secundum determinatas proprietates. Sed differentia sumitur pro distinctione, ut dictum est *.

* In 1. arg.
* Damasc. lib 3 Ortho. fid. c. 6. & 7.
* In corp. art.

Ad tertium dicendum, quod alienum est, quod est extraneum, & dissimile. Sed hoc non importatur, cùm dicitur alius. Et ideò dicimus Filium alium à Patre, licet non dicamus alienum.

Ad quartum dicendum, quod neutrum genus est informe. Masculinum autem est formatum, & distinctum: & similiter fœmininum. Et ideo convenienter per neutrum genus significatur essentia communis, Per masculinum autem, & fœmininum, aliquod suppositum determinatū in communi natura. Vnde etiam in rebus humanis, si quæratur, Quis est iste? respondetur, Sortes, quod nomen est suppositi. Si autem quæratur; Quid est iste? respondetur, animal rationale, & mortale. Et ideò, quia in divinis distinctio est secundum personas, non autem secundum essentiam, dicimus, quòd Pater est alius à Filio, sed non aliud. Et è converso dicimus, quòd sunt unum, sed non unus.

Prima conclusio.

In omnibus pertinentibus ad pluralitatem vitanda sunt nomina diversitatis, & differentiæ: quia videntur tollere unitatem essentiæ. Et nomina separationis, & divisionis; quoniam videntur auferre divinam simplicitatem: cùm divisio sit totius in partes, & separatio requirat partes, quarum una sit ab alia sejuncta. Et nomen disparitatis: ne tollatur æqualitas inter divinas personas. Et nomina alieni, & discrepantis: ne tollatur similitudo.

Secunda conclusio.

Ex nominibus pertinentibus ad unitatem vitandum est nomen singularitatis: ne tollatur communicabilitas divinæ essentiæ. Et nomen unici: ne tollatur numerus personarum. Et nomen confusi: ne tollatur ordo originis inter personas. Et nomen solitarij: ne tollatur consortium trium personarum.

Tertia conclusio.

Ad significandam pluralitatem divinarum personarum possumus uti nomine distinctionis, propter oppositionem relativam. Et hoc nomine alius, sumpto masculine; & non hoc nomine aliud, sumpto neutraliter. Atque ita concedimus hanc propositionem, Filius est alius à Patre; & non hanc, Filius est aliud à Patre.

ARTICULUS III.

Vtrùm dictio exclusiva, solus sit addenda termino essentiali in divinis.

D tertium sic proceditur. Videtur, quod dictio exclusiva, solus, non sit addenda termino essentiali in divinis. Quia secundum Philosophum in Elench. * Solus est, qui cum alio non est. Sed Deus est cum Angelis, & Sanctis animabus. Ergo non possumus dicere Deum solum.

1 Dist. 21. q. 1. art. 1.
* Lib. 2. c. 3 à medio illius tomo 1.

¶ 2. Prætereà. Quidquid adjungitur termino essentiali in divinis, potest prædicari de qualibet persona per se, & de omnibus simul. Quia enim convenienter dicitur sapiens Deus, possumus dicere, Pater est sapiens Deus: & Trinitas est sapiens Deus. Sed Augustinus in 6. de Trinitate * dicit: Considerenda est illa sententia, qua dicitur, non esse Patrem verum Deum solum. Ergo non potest dici solus Deus.

Lib. 6. de Trin. c. 9. à princ. tom. 3.

¶ 3. Prætereà. Si hæc dictio solus, adjungitur termino essentiali, aut hoc erit respectu prædicati personalis; aut respectu prædicati essentialis? Sed non respectu prædicati personalis. Quia hæc est falsa, solus Deus est Pater: cùm etiam homo sit pater: Neque etiam respectu prædicati essentialis. Quia si hæc esset vera, Solus Deus

Deus creat, videtur sequi, quod hæc esset vera, Solus Pater creat: quia quidquid dicitur de Deo, potest dici de Patre. Hæc autem est falsa: quia etiam Filius est creator. Non ergo hæc dictio, solus, potest in divinis adjungi termino essentiali.

SED contra est, quod dicitur 1. ad Timotheum primo. Regi sæculorum, immortali, & invisibili, soli Deo.

RESPONDEO dicendum, quòd hæc dictio, solus, potest accipi ut categorematica, vel syncategorematica. Dicitur autem dictio categorematica, quæ absolutè ponit rem significatam circa aliquod suppositum, ut albus circa hominem, cum dicitur homo albus. Si ergo sic accipiatur, hæc dictio, solus, nullo modo potest adjungi alicui termino in divinis: quia poneret solitudinem circa terminum, cui adjungeretur: & sic sequeretur, Deum esse solitarium. Quod est contra prædicta *. Dictio vero syncategorematica dicitur, quæ importat ordinem prædicati ad subjectum, sicut hæc dictio, omnis, vel nullus, & similiter hæc dictio, solus: quia excludit omne aliud suppositum à consortio prædicati: sicut cum dicitur, Solus Sortes scribit, non datur intelligi, quod Sortes sit solitarius; sed quod nullus sit ei consors in scribendo; quamvis cum eo multis existentibus. Et per hunc modum nihil prohibet hanc dictionem, solus, adjungere alicui essentiali termino in divinis, in quantum excluduntur omnia alia à Deo à consortio prædicati: ut si dicamus, Solus Deus est æternus, quia nihil præter Deum est æternum.

* Art. præc.

Ad primum ergo dicendum, quòd licet Angeli, & animæ sanctæ semper sint cum Deo: tamen, si non esset pluralitas personarum in divinis, sequeretur quod Deus esset solus, vel solitarius. Non enim tollitur solitudo per associationem alicujus, quod est extraneæ naturæ. Dicitur enim aliquis solus esse in horto, quamvis sint ibi multæ plantæ, & animalia. Et similiter diceretur Deus esse solus, vel solitarius, Angelis, & hominibus cum eo existentibus, si non essent in divinis personæ plures. Consociatio igitur Angelorum, & animarum non excludit solitudinem absolutam à divinis: multo minus solitudinem respectivam, & per comparationem ad aliquod prædicatum.

Ad secundum dicendum, quòd hæc dictio, solus, propriè loquendo, non ponitur ex parte prædicati, quod sumitur formaliter: respicit enim suppositum, in quantum excludit aliud suppositum ab eo, cui adjungitur. Sed hoc adverbium tantùm, cùm sit exclusivum, potest poni ex parte subjecti, & ex parte prædicati. Possumus enim dicere, tantùm Sortes currit, id est, nullus alius. Et Sortes currit tantùm, idest, nihil aliud facit. Vnde non propriè dici potest, Pater est solus Deus, vel Trinitas est solus Deus, nisi fortè ex parte prædicati intelligatur aliqua implicatio, ut dicatur, Trinitas est Deus, qui est solus Deus. Et secundum hoc etiam posset esse vera ista, Pater est Deus, qui est solus Deus, si relativum referret prædicatum, & non suppositum. Augustinus autem cùm dicit, Patrem non esse solum Deum, sed Trinitatem esse solum Deum, loquitur expositivè: ac si diceret, cùm dicitur, Regi sæculorum invisibili, soli Deo, non est exponendum de persona Patris, sed de sola Trinitate.

Ad tertium dicendum, quod utroque modo potest hæc dictio, solus, adjungi termino essentiali. Hæc enim propositio, Solus Deus est Pater, est duplex. Quia ly, Pater, potest prædicare personam Patris, & sic est vera. Non enim homo est illa persona. Vel potest prædicare relationem tantùm: & sic est falsa. Quia relatio paternitatis etiam in aliis invenitur, licet non univocè. Similiter hæc est vera, Solus Deus creat: nec tamen sequitur, ergo solus Pater: quia, ut Sophistæ dicunt, dictio exclusiva immobilitat terminum, cui adjungitur, ut non possit fieri sub eo descensus pro aliquo suppositorum. Non enim sequitur. Solus homo est animal rationale mortale: ergo solus Sortes.

Conclusio.

Si ista dictio, solus, sumatur categorematicè, idest, prout ponit suum significatum circa subjectum, non potest addi termino essentiali: ut si dicamus, quod Deus est solus. Nam tunc ly, solus, idem valet atque solitarius. Si tamen sumatur syncategorematicè, idest, prout excludit omne aliud suppositum, realiter distinctum à Deo, & divina natura, à consortio prædicati benè potest addi: ut si dicamus, Solus Deus est æternus. Quia tunc non significatur, Deum esse solitarium; sed nihil præter Deum esse æternum.

ARTICULUS IV.

Vtrùm dictio exclusiva possit adjungi termino personali?

AD quartum sic proceditur. Videtur, quod dictio exclusiva possit adjungi termino personali, etiamsi prædicatum sit commune. Dicit enim Dominus ad Patrem loquens Ioannis 17. Vt cognoscant

te solum Deum verum. Ergo solus Pater est Deus verus.

¶ 2. Prætereà. Matthæi 2. dicitur: Nemo novit Filium, nisi Pater. Quod idem significat, ac si diceretur, solus Pater novit Filium. Sed nosse Filium est commune. Ergo idem, quod prius.

¶ 3. Prætereà. Dictio exclusiva non excludit illud, quod est de intellectu termini, cui adjungitur. Unde non excludit partem, neque universale. Non enim sequitur, Solus Sortes est albus: ergo manus ejus non est alba: vel, ergo homo non est albus. Sed una persona est in intellectu alterius, sicut Pater in intellectu Filij, & è converso. Non ergo per hoc, quod dicitur, Solus Pater est Deus, excluditur Filius, vel Spiritus sanctus. Et sic videtur hæc locutio esse vera.

¶ 4. Prætereà. Ab Ecclesia cantatur, Tu solus altissimus Iesu Christe.

SED contra. Hæc locutio, Solus Pater est Deus, habet duas expositivas, scilicet, Pater est Deus, & nullus alius à Patre est Deus. Sed hæc secunda est falsa: quia Filius alius est à Patre, qui est Deus: ergo hæc est falsa, solus Pater est Deus: & sic de similibus.

RESPONDEO dicendum, quòd cùm dicimus, Solus Pater est Deus, hæc propositio potest habere multiplicem intellectum. Si enim solus ponat solitudinem circa Patrem, sic est falsa, secundùm quod sumitur categorematicè. Secundum verò, quòd sumitur syncategorematicè, sic iterum potest intelligi multipliciter. Quia si excludat à forma subjecti, sic est vera: ut sit sensus, Solus Pater est Deus, idest ille, cum quo nullus alius est Pater, est Deus. Et hoc modo exponit Augustinus in 6. de Trinitate, * cùm dicit. Solum Patrem dicimus, non quia separatur à Filio, vel Spiritu sancto; sed hoc dicentes significamus, quòd illi simul cum eo non sunt Pater. Sed hic sensus non habetur ex consueto modo loquendi, nisi intellecta alia implicatione: ut si dicatur, ille, qui solus dicitur Pater, est Deus. Secundum verò proprium sensum excludit à consortio prædicati. Et sic hæc propositio est falsa, si excludit alium masculine: est autem vera, si excludit aliud neutraliter tantùm: quia Filius est alius à Patre, non tamen aliud: similiter & Spiritus sanctus. Sed quia hæc dictio, solus, respicit propriè subjectum (ut dictum est *) magis se habet ad excludendum alium, quàm aliud. Unde non est extendenda talis locutio; sed piè exponenda, sicubi inveniatur in authentica scriptura.

* Lib. 6. de Trinit. c. 7. in fine to. 3.

* Art. præc.

Ad primum ergo dicendum, quòd cum dicimus, Te solum Deum verum, non intelligitur de persona Patris; sed de sola Trinitate, ut Augustinus * exponit. Vel, si intelligatur de persona Patris, non excluduntur aliæ personæ, propter essentiæ unitatem: prout ly, solus, excludit tantùm aliud, ut dictum est. *

* Lib. 6. de Trinit. c. 9 tomo 3.

* In corp. ar.

Et similiter dicendum est ad secundum. Cùm enim aliquid essentiale dicitur de Patre, non excluditur Filius, vel Spiritus sanctus, propter essentiæ unitatem. Tamen sciendum est, quòd in authoritate prædicta hæc dictio, nemo, non idem est, quòd nullus homo; quod videtur significare vocabulum: non enim posset excipi persona Patris: sed sumitur secundum usum loquendi distributivè, pro quacunque rationali natura.

Ad tertium dicendum, quod dictio exclusiva non excludit illa quæ sunt de intellectu termini, cui adjungitur, si non differunt secundum suppositum, ut pars, & universale. Sed Filius differt supposito à Patre: & ideo non est similis ratio.

Ad quartum dicendum, quòd non dicimus absolutè, quod solus Filius sit altissimus; sed quod solus sit altissimus cum Spiritu sancto, in gloria Dei Patris.

Circa titulum hujus articuli nota, in idem redire, ac si in eo quæreretur, utrum ista propositio, v.g. *Solus Pater est Deus*, possit concedi.

Prima conclusio.

Si illa dictio, solus, sumatur categorematicè, hoc est, prout ponit solitudinem circa Patrem, falsa hæc est propositio: quia facit istum sensum, Pater, qui est solus, idest solitarius, sine consortio alterius suppositi, est Deus.

Secunda conclusio.

Si dictio, solus, sumatur syncategorematicè, prout excludit aliam personam à consortio quoad aliquam formam, & excludat à consortio quoad formam subjecti, itaut sit sensus, Ille qui solus est Pater, est Deus, vera est propositio: quia Filius, & Spiritus sanctus non excluduntur à consortio Deitatis, sed Paternitatis. Attamen hic sensus non est proprius, neque communi usu receptus: & ita prædicta propositio non debet concedi, nisi sensus iste in ea explicetur.

Tertia conclusio.

Si dictio, solus, sumatur syncategorematicè, & excludat à consortio quoad prædicatum. Si excludat alium in genere masculino, falsa est prædicta propositio: quia Filius est alius à Patre, & est Deus. Si tamen excludat aliud neutraliter, est vera: quia nihil, quod sit aliud à Patre, est Deus.

Ultima conclusio.

Dictio, solus, sumpta syncategorematicè non excludit

excludit secundum proprietatem sermonis à consortio quoad formam subjecti, sed quoad formam prædicati: & non excludit aliud in natura, sed aliud suppositum. Et ideo hæc propositio non est absolutè concedenda; sed, si alicubi reperiatur in Scriptura authentica, pie exponenda est.

Notationes circa hunc articulum.

1. Animadversio prior. Circa has conclusiones notandum est primò, correspondere optimè titulo articuli. Quia licet in eis terminus personalis cum dictione exclusiva ex parte subjecti comparetur termino communi posito ex parte prædicati, & in titulo nulla fiat mentio termini communis habentis locum prædicati: sed absolutè inquiratur, an dictio exclusiva possit adjungi termino personali? tamen ita debet intelligi titulus, ut observavit Vasquez in annotationibus circa hunc articulum. Nam D. Thomas sic proponit rationem dubitandi: *Videtur, quod dictio exclusiva possit adjungi termino personali, etiamsi prædicatum sit commune.* Et in argumento. *Sed contra*, loquitur tantùm de hac propositione, *Solus Pater est Deus:* & in principio corporis articuli proponit eam in exemplum, & de illa tantùm agit in omnibus conclusionibus, ut constat ex littera articuli.

Vasquez. D. Thom.

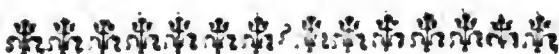
2. Secunda. Secundò notandum est, ex prædictis conclusionibus patere, quid dicendum sit de illis propositionibus constantibus ex parte prædicati, non quidem termino essentiali, sed personali. Quoniam si talis terminus personalis fuerit proprius unius tantummodò personæ, ut si dicatur, *Solus Pater generat*, vel *solus Spiritus sanctus spiratur*, tunc concedendæ sunt prædictæ propositiones. Si tamen talis terminus fuerit communis, ut in hac propositione, *Solus Pater spirat*, tunc ferendum est iudicium de prædicta propositione juxta conclusiones ex hoc articulo nuper deprompta.

3. Tertia. D. Thom. Tertiò notandum est ex Angelico Præceptore *in 1. distinctione 21. quæstione 1. art. 1. & 2.* & *de Potentia, quæst. 10. art. 4 ad 12.* esse regulam Scripturæ, quòd nomen dictum de qualibet persona divina, adhuc cum dictione exclusiva, intelligitur, etiam convenire aliis personis, nisi in illis, in quibus personæ opponuntur, ut v. g. sapientia genita dicit de se *Ecclesiastici 24. Gyrum cœli circuivi sola:* ab isto tamen actu non excluduntur Pater, & Spiritus sanctus. Et quando *Ioannis 17.* dicitur, *Vt cognoscant te, solum Deum verum*, illa dictio *solum* non excludit Filium, & Spiritum sanctum à consortio Deitatis. Quod etiam docuerunt noster Cyrillus Alexandrinus *lib. 4 Thesauri capite 2.* & *lib. 10. cap. 6.* Athanasius *in d. sp. contra Arrium.* Cyprianus *in exhortatione martyrij cap. 2.* Nazianzenus *Oratione 4. de Theologia,* Augustinus *lib. 1 de Trinitate cap 6.* Chrysostomus *homilia 72. in Matthaeum,* & Evaristus Papa *epist. 1.*

Eccles. 24. Ioann. 17. Cyrill. Athan. Cyprian. Nazian. August. Chrysost. Evar. Papa.

4. Ultima. Ultimò notandum est, hinc sequi, quid dicendum sit de propositione, in qua ex parte subjecti ponitur terminus personalis communis, & ex parte prædicati terminus eodem modo personalis, & communis eisdem personis: ut in hac propositione, *Solum unum principium, quod est Pater, & Filius, spirat Spiritum sanctum.* Nam ex dictis sequitur, eam esse concedendam. Maximè, quia solùm potest obstare, Patrem spirare, & similiter Filium: & nihilominùs Patrem, aut Filium non esse illud principium, sed utrumque simul. Hoc tamen nihil obest, ut constat ex doctrina D. Thomæ *in hoc articulo in solutione ad 3.* ubi ait, quòd per dictionem exclusivam non excluduntur ea, quæ sunt de intellectu termini, cui adjungitur, si non differant secundùm suppositum, cujusmodi sunt partes, concomitantia, & universalia. Constat autem, quòd Pater, & similiter Filius, licèt alias sint duo integra supposita, nihilominùs sunt, (ut sic dicamus) quasi partes illius integri principij: & per consequens quoad hoc, quod est desiderari, modo infra explicando, ad hoc unicum principium, ita se quodammodò habent, ac si eorum quilibet non esset integrum suppositum: quatenus per hoc denotatur, non posse unum sine altero influere in productionem Spiritus sancti, sed integrum ex omni capite principium *quod* ex utroque supposito coalescere.

Unde, quemadmodum conceditur hæc propositio, *Solus homo scribit*, licet manus non habeat esse hominem, & dicatur scribere: quia manus est pars concurrens cum homine ad scribendum: ita etiam concedenda est prædicta propositio, de qua loquimur: quamvis Pater spiret, & non sit omninò illud principium. Sed de hac propositione iterùm infrà *quæst. 36. art. 4.* sermo redibit, ubi etiam aliud caput, unde prædicta propositio sit concedenda, explicabitur.

DISPUTATIO X.

De personis divinis quoad pluralitatem earum, necnon & quoad ea, in quibus sunt unum.

1. POSTQUAM Angelicus Præceptor *in q. 29. huius tractatus* egit de personis divinis in communi, statim in his duabus quæstionibus nuper recensitis, scilicet, *in q. 30. & 31.* sermonem instituit de pluralitate earumdem personarum, & de aliquibus ad hoc pertinentibus, necnon & de aliquibus, in quibus prædictæ personæ sunt unum. Et ideo ad omnia ista explicanda præsens disputatio instituitur.

DUBIUM I.

Vtrùm sicut in divinis conceduntur tres personæ realiter distinctæ, ita etiam concedendæ sint tres res, tres unitates, tres quidditates, tria (ut sic dicamus) aliquid, tria entia, tresque veritates realiter etiam distinctæ?

2. IN titulo aliquid ut certum supponimus, aliqua in dubium vocamus. Supponimus enim, dari in divinis tres personas realiter distinctas: quia id constat ex iis, quæ in disputationibus præcedentibus diximus. Et propterea, licet D. Thomas de hoc *in quæst. 30. art. 1. & 2.* agat, & nos *in hac disputatione* de his, quæ D. Thomas, tam *in hac quæst. 30.* quàm *in quæst. 31.* docet, dissera- D. Thom. mus: nihilominus de pluralitate divinarum personarum nihil discutiemus: quia etiam D. Thomas hanc eamdem pluralitatem, & quomodo divinæ personæ non sint plures, nec pauciores quam tres, explicat, & probat ex iis, quæ in præcedentibus, quæque à nobis iam explicata sunt, dixerat.

Vocamus autem in dubium omnia illa, quæ in

in titulo recensita sunt. Quia etsi constet de pluralitate divinarum personarum: non tamen ita ex ijs, quæ dicta sunt, de pluralitate prædicatorum, quæ in titulo adduximus, liquet. Merito autem in hac disputatione, quæ ad explicanda ea, quæ circa pluralitatem divinarum personarum D. Thomas docuit, instituitur, de pluralitate prædicatorum agimus. Siquidem, si quæ in illis pluralitas invenitur, debet ex pluralitate earumdem personarum oriri.

Consulto autem in titulo hujus dubij non addidimus aliqua alia prædicata, sive rationes de quibus posset inquiri, an realiter plurificentur in divinis propter realem pluralitatem personarum? Quoniam, licet hoc ipsum posset inquiri de subsistentia, de existentia, de substantia, de hypostasi, de individuo, de perfectione: nihilominus, quia de hoc ultimo latè egimus *disputat.* 6. & de aliis *disputat.* 7. 8. & 9. sermonem texuimus: idcircò solummodo de pluralitate eorum, quæ in titulo recensita sunt, data opera in hoc dubio inquisitum est.

§. I.

Stabilitur, dandas esse in Deo tres res, tresque unitates absolutè & simpliciter loquendo, quæ realiter distinctæ sint.

3. Prior assertio. Dicendum est primò dari in divinis absolutè & simpliciter loquendo tres res realiter distinctas, necnon tres unitates, quæ realiter etiam distinguantur. Assertio hæc quoad primam partem, imo & quoad secundam, habetur in Concilio Rhemensi sub Calixto Papa II. ut statim referemus, estque communis inter Patres. Nam ita loquuntur Augustinus *lib.* 1. *de Doctrina Christiana c.* 5. ubi inquit: *Res, quibus in cælo fruendum, esse Patrem, Filium, & Spiritum Sanctum*, Anselmus *lib. de Incarnatione Verbi cap.* 3. ubi inquit: *Omnes Christianos sentire, personas divinas secundum propria & personalia esse tres res, sed secundum essentiam esse unam rem absque separatione aliqua, vel divisione.*

(Concilium Rhemens. August. Anselm.)

Et D. Thomas *in* 1. *distinct.* 25. *qu.* 1. *art.* 4. his verbis. *Quidditas, sive forma, à qua sumitur nomen rei in divinis, consideratur dupliciter. Aut ut forma absoluta, ut essentia, vel deitas, & hujusmodi, quæ non multiplicantur in divinis. Vnde & nomen rei, quod à tali forma sumitur, pluraliter non prædicatur, sed singulariter: prout dicitur, quod Pater, & Filius sunt una res. Est etiam in divinis quædam forma relativa, ut Paternitas quæ secundum rationem non solùm in intellectu existentem, sed etiam extra, est alia à Filiatione. Vnde secundum quod ab hac relatione sumitur nomen rei, res pluraliter prædicatur: ut sint ibi plures tales formæ relativæ. Et secundum hoc dicimus, quod Pater, & Filius, & Spiritus Sanctus sunt tres res, non tantum in anima, sed etiam extra animam, habentes firmitatem in natura.* (D. Thom.)

4. Et *in hac prima p. q.* 39. *art.* 3. *ad* 3. ubi sic ait. *Dicendum, quod hoc nomen res est de transcendentibus. Vnde secundum quod pertinet ad relationem, pluraliter prædicatur in divinis. Secundum vero quod pertinet ad substantiam, singulariter prædicatur. Vnde Augustinus dicit, quod eadem Trinitas quædam summa res est.* Et 4. *contra Gentes c.* 14. *Sunt igitur plures res subsistentes, si relationes considerentur: est autem una res subsistens, si consideretur essentia*, & alibi sæpè. Quod etiam docuerunt alij Patres.

Deinde eadem assertio quoad secundam ejus partem, imò etiam quoad primam, satis colligitur ex Concilio Rhemensi nuper citato, ubi supponitur, esse in divinis tres res, tresque unitates: & deinde asseritur, has res esse ipsum Deum. Unde ibidem dicitur: *Credimus, solum Deum, Patrem, Filium, & Spiritum Sanctum æternum esse: nec aliquas omnino res (sive proprietates, vel unitates dicantur) adesse Deo, quæ sint ab æterno, quæ non sint Deus.* (Concilium Rhemen.) Idem etiam habetur apud Damascenum *lib.* 1. *de fide cap.* 11. & *lib.* 3. *cap.* 5. Apud D. Thomam *de Potentia. q.* 9. *art.* 4. *ad* 14. his verbis: *Dicendum, quod unum in divinis se habet communiter ad essentiam & relationem. Dicimus enim, quod essentia est una, & quod Pater est unus.* Et *in hac q.* 30. *art.* 3. *Cum diximus, personæ sunt plures, significantur illæ personæ, & indivisio circa unamquamque earum: quia de ratione multitudinis est, quod ex unitatibus constet.* Et *in solut. ad* . sic inquit: *Dicendum, quod unum, cum sit de transcendentibus, est communius, quam substantia, & quam relatio, & similiter multitudo. Vnde potest stare in divinis, & pro substantia, & pro relatione.* Quod etiam habetur apud alios Patres. Et propterea assertionem hanc quoad utramque partem communiter tuentur Theologi: & ita ab eis in particulari referendis abstinendum est. (Damasc. D. Thom.)

5. Ratio fundamentalis pro prima parte assertionis. Ratio autem fundamentalis hujus assertionis quoad priorem partem desumitur ex D. Thoma locis citatis, præcipuè vero ex testimonio relato *ex* 1. *Sententiarum*, quæ potest sub hac forma proponi. Quoniam nomen rei, absolutè & simpliciter loquendo, significat realitatem ratam & firmam extra animam, ut communiter docent Metaphysici: seu significat id, quod eam qualemcumque entitatem, qua gaudet, non habet præcisè in anima, & beneficio intellectus, sicut ens rationis illam habet, & propterea diffinitur per hoc, quod tantùm sit objectivè in intellectu, seu per hoc, quod ejus qualiscumque entitas tantum est entitas apparens, sive ficta in anima. Sed hoc ipso, quod absolutè & simpliciter loquendo in divinis dentur tres personæ realiter distinctæ, dantur ibidem tres realitates ratæ & firmæ: ergo & eodem modo dabuntur tres res realiter etiam distinctæ. Consequentia est perspicua. Minor autem etiam constat. Quoniam quævis ex personis divinis ex vi suæ lineæ dicit realitatem ratam & firmam extra animam: alioqui secundum illud, quod ex vi suæ lineæ quælibet illarum dicit, esset purum nihil, aut ens rationis.

Confirmatur ratione desumpta ex eodem S. Doctore *loco citato ex q.* 39. *hujus tractatus.* Quoniam res habet se per modum prædicati transcendentis, tam respectu divinæ essentiæ, quam respectu relationum personalium: quia in intimis essentiæ & relationum personalium, de quibus loquimur, includitur impræscindibiliter, quod sint realitas rata & firma: ne, ut modo dicebamus, sint secundum aliquam sui rationem, vel purum nihil, vel ens rationis. Ergo sicut res non multiplicatur realiter respectu essentiæ: quia in divinis est tantum unica essentia; ita multiplicatur in relationibus personalibus, dabunturque ibidem tres res, quemadmodum dantur tres relationes personales, seu tres personæ. Patet consequentia. Quia quod est transcendens respectu essentiæ divinæ, & relationum personalium, ita ut non conveniat illis præcisè ratione essentiæ, sed ratione suæ lineæ, ut in præsenti contingit, tantum est commune illis communitate rationis; non vero communitate rei. Constat autem, quod id, quod est transcendens & commune communitate rationis in divinis, debet multiplicari juxta multiplicationem eorum, in quibus transcenditur. Et propterea ratio personæ multiplicatur (Confirmatur.)

plicatur in divinis juxta pluralitatem relationum personalium: quia tantum est illis communis communitate rationis.

6. Ratio pro secunda parte. D. Thom. Ratio vero etiam fundamentalis pro secunda parte assertionis, nempe, dari, absolutè & simpliciter loquendo, in divinis tres unitates realiter distinctas, desumitur ex D. Thoma *in hac q.30. art.1. ad 4.& art.2.ad 5.* necnon *art.3.* quæ potest sub hac forma proponi. Quoniam in divinis, absolutè & simpliciter loquendo, datur pluralitas personarum, necnon numerus transcendentalis, ut in hac eadem disputatione latius dicemus: ergo eodem modo dabuntur ibi plures unitates realiter distinctæ, juxta pluralitatem earundem personarum, & numerum, quem constituunt, nempe ternarium. Patet consequentia. Quia numerus, vel multitudo realis, absolutè & simpliciter talis, debet constare ex similibus unitatibus.

Confirmatur. Confirmatur ratione deprompta ex eodem S. Doctore locis citatis. Quia unitas, absolute & simpliciter loquendo, tantum dicit realitatem indivisam in se, & (ad summum) divisam ab alia: sed quælibet ex divinis personis, dicit ex vi suæ lineæ realitatem indivisam in se, & divisam ab alia: ergo & realem unitatem: & per consequens tres personæ divinæ dicent tres reales unitates.

Objectio. Avicena. D.Thom. Nec obest, si objicias, quod nomen rei, juxta Avicenam, quem refert & sequitur D. Thomas *in 1.dist.25.q.1.art.4.* sumitur à quidditate: sed in divinis tantum est una quidditas, sicut tantum est una essentia & natura: ergo ibi tantum dabitur una res non vero tres res: & per consequens nec dabuntur tres unitates realiter distinctæ.

7. Solutio. Respondetur enim ex eodem Angelico Præceptore ibidem in solutione ad 2. quod nomen rei non sumitur à quidditate absoluta, quæ est idem, ac essentia & natura Dei, sed à ratione formali, quæ quodammodo quidditas, licet non propriè & absolutè, vocari potest. Unde Angelicus Doctor ita D. Thom. explicat id, quod ex Avicena in principio prædicti articuli dixerat: & ideo ait: *Si autem per quidditatem intelligitur, non solum natura absoluta, sed ratio, vel intentio cuiuscunque, vel substantiæ, vel accidentis, vel relationis, sic in divinis quamvis sit una quidditas absoluta, tamen sunt plures rationes relationum realium: & ita plures quidditates quodammodo. Quamvis hoc non possit propriè concedi: quia quidditas, & essentia, & diffinitio est simpliciter tantum substantiarum, ut probat Philosophus 7. Metaphysica. Et deinde est, quod nomen rei prædicari potest pluraliter, & singulariter.* Et deinde *in solut.ad 3. ejusdem articuli* hoc ipsum magis explicuit, dicens: *Dicendum, quod relatio quamvis non ponat ex illo respectu aliquid absolutum, tamen ponit relationis rationem realiter in Deo existentem, & ideo ex hoc potest dici res, & ex pluribus relationibus oppositis plures res.*

§. II.

Statuitur, entitatem absolutè & simpliciter dictam non multiplicari substantive in divinis: ac proinde non dari ibidem absolute & simpliciter, ac propriè loquendo tria entia substantivè.

8. Secunda conclusio. Conc. Lat. Cyrillus. Hilarius. Dicendum est secundo, quod, si absolutè simpliciter, ac proprie loquamur, non sunt admittenda in divinis tria entia substantive, sed solum adjective. Ita videtur docuisse Concilium Lateranense sub Innocentio III. *c.2.* ubi dicitur, *Patrem totam suam entitatem dedisse Filio.* Quod etiam docuerunt Cyrillus *lib.1.* in Joan. *c.4.* Hilarius *lib.3.* *de Trinitate* & Isidorus *lib.1.* de Summo bono *c.15.* Isidorus. Cumque Pater non dederit ei suam relationem Paternitatis, signum est, quod nomine entitatis, absolute & simpliciter sumptæ, non intelliguntur relationes personales. Et ita, ex eo quod dentur in divinis tres relationes personales, non sequitur, danda esse ibidem tria entia, absolutè & simpliciter loquendo.

Idem etiam docuit D. Thom. *in 1. dist.25.q.1. art.4.* his verbis: D Thom. *Nomen entis sumitur ab esse rei. Et ideo cum unum & idem sit esse trium personarum: si ens sumatur substantive, non potest pluraliter prædicari de tribus personis: quia forma, à qua imponitur, scilicet esse, non multiplicatur in eis. Si autem sumatur participaliter, & adiectivè, sic pluraliter prædicari potest: quia huiusmodi recipiunt numerum à suppositis, & non à forma significata, ut dictum est.* Et *in responsione ad 1.* sic ait: *Dicendum, quod nomen entis nullo modo sumitur ab aliqua relatione, sed ab esse, quod absolutum est simpliciter in divinis. Et ideò non prædicatur pluraliter ex forma sua, sed ex supposito, prout est adiectivum, vel participium. Sed nomen rei imponitur à quidditate, vel forma, quæ potest esse, & absoluta, & relata: & ideo potest pluraliter prædicari.*

Quod etiam eleganter docuit idem Angelicus Præceptor *in eadem q.& artic. ad Annibaldum*, his verbis: *Ens, secundum Avicenam, ab esse imponitur, sicut res à quidditate. In divinis autem unicum est esse; & ideo quantum ad id, à quo nomen entis imponitur, non prædicatur in divinis pluraliter. Sed quia diversimode impositum est ad esse significandum, scilicet, adiectivè, & substantive: adiectivum vero numerum recipit à suppositis; substantivum autem à forma, à qua imponitur: ideo hoc nomen ens, si substantivè sumatur, non prædicatur nisi singulariter in divinis: si autem sumatur adiectivè, potest pluraliter prædicari. Substantiva enim plurificantur ratione formæ significatæ, adiectiva ratione suppositorum.* Et hoc ipsum habetur etiam apud S. Doctorem alibi sæpe, ut *in 1. dist.8. q.1. art.1.* & *de Veritate q.1.art.1.* & *1. contra Gentes c.21.* Unde hanc assertionem tuentur Bonaventura *dist.23. art.2. q.2. ad ultimum*, Enricus *in Summa q.2.ad 6.* Alexander *1.p.q.49.membro 3.* Capreolus *in 1.dist.29.q.unic.art 3.ad 1. contra primam conclusionem*, Nazarius *1.p.q.29.art.2. in expositione textus*, Bannez *ibidem art.3.* & alij plures ex discipulis D. Thom. Bonavent. Enricus. Alexand. Capreol. Nazar. Bannez.

10. Ratio fundamentalis. Ratio autem fundamentalis hujus assertionis desumitur ex D. Thoma locis citatis, potestque ad hanc formam reduci. Quoniam ad multiplicationem nominis substantivi requiritur multiplicatio, tum suppositi, tum etiam formæ formaliter significatæ per illud: cum tamen ad multiplicationem termini adjectivi satis sit plurificatio suppositorum. Sed forma formaliter significata per hoc nomen *ens*, absolutè & simpliciter sumptum, non plurificatur in divinis, benè tamen supposita; ergo absolutè & simpliciter loquendo, non sunt admittenda tria entia substantivè, benè tamen adjectivè; Consequentia videtur perspicua. Major autem etiam constat ex universali regula, quam nuper tradidimus ex D. Thoma, quamque ipse, & communiter Theologi cum eo etiam tradunt *infrà q.39.*

Minor vero quoad secundam partem etiam liquet. Quoad primum vero probatur. Quia forma formaliter significata per hoc nomen *ens*, absolutè & simpliciter sumptum, est ipsum *esse*, seu ipsa existentia. Tum, quia sicut nomen *ens* desumitur ab *esse*: ita forma formaliter per illud significata tantum est ipsum *esse*, ut ex Conciliis, & Patribus diximus: Tum etiam, quia quemadmodum hos

hoc nomen *homo*, absolutè & simpliciter dictum, imponitur ad significandum id, cum quo convertuntur omnes passiones hominis: sic hoc nomen *ens* ad denotandum illud ens, cum quo omnes passiones entis habent converti. Constat autem, quod omnes passiones entis non convertuntur cum ente, nisi ut significat ens, ut in aliqua differentia temporis existens: & propterea licet *unum*, & *res* habeant converti cum quavis formalitate, non tamen *bonum*, *verum* aut *aliquid*: ut de bono *disp. 6. n. 84.* diximus, & vero, necnon & de *aliquid* statim dicemus.

11. Confirmat. Confirmatur, quia etsi dicamus, quod abstractum hujus nominis *ens* est entitas aliquomodo distincta ab *esse*: nihilominùs entitas absolutè & simpliciter dicta non plurificatur in Deo. Ex eo quod, sicut hoc nomen *ens*, absolutè & simpliciter sumptum, sumitur ab *esse*, sive existentia: ita entitas significat, vel ipsum *esse*, vel entitatem, non quomodocunque, sed ut est principium essendi. Et propterea, ut ex Concilio Lateranensi dicebamus, & habetur in Florentino *sess. ult.* in litteris sanctæ unionis, ideo dicitur, Patrem dedisse Filio totam suam entitatem: quia dedit illi suam essentiam, quæ est principium essendi, imo est ipsum *esse*. Constat autem, entitatem sic sumptam non multiplicari in divinis: siquidem in divinis tantum est unica existentia, unicumque essendi principium.

Diximus in assertione, quod ens absolutè & simpliciter sumptum non plurificatur in divinis. Quoniam si non sumatur absolutè & simpliciter, sed cum addito, ut si dicatur, ens relativum, secundum quam rationem non dicit ens, ut est principium essendi, sed saltem ens, ut distinguitur contra nihil: tunc poterit plurificari. Quo pacto nos sumpsimus ens, quoties diximus, relationes divinas dicere propriam entitatem: quia ex contextu satis ibi denotavimus, nos loqui de entitate relativa.

12. Objectio. Suarez. Vasquez. Molina. Torres. Ruiz de Montoya. Nec obest, si cum Suarez *lib. 3. de Trinitat. c. 6.* & *tom. 1. tertiæ partis disp. 11. sect. 2.* Vasquez *in præsenti disput. 122. c. 7. in fine*, Molina, & Torres *infra q. 39. art. 2.* Ruiz de Montoya *in præsenti disp. 26. sect. 2.* & aliis quibus assertio nostra displicet objicias. Tum, quod ens absolutè & simpliciter sumptum est superius ad personam: ergo multiplicatis personis multiplicabuntur entia: siquidem multiplicatis inferioribus multiplicantur prædicata superiora.

Tum etiam, quod significatum formale hujus nominis *ens* non est existentia, sed entitas: hæc autem multiplicatur in personis, sicut & personæ ipsæ: & ideo una persona est entitas realiter distincta ab alia. Tum deinde, quod etsi daremus, *ens* desumi ab *esse*, seu existentia: non tamen ideò significat ipsum *esse*, sed ad hoc sufficeret, ut significet realitatem quamlibet dicentem ordinem ad *esse*, seu capacem existentiæ. Constat autem, prædictam realitatem plurificari in divinis personis. Tum etiam, quia relationes divinæ, ut distinctæ ab essentia, non sunt purum nihil: ergo dicunt propriam entitatem. Tum denique, quia res dicitur pluraliter in divinis, quia est transcendens: sed etiam ens est transcendens, quippe quod convertitur cum re: ergo, &c.

13. Evanescit. Non itaque hoc obest. Nam ad primam ex his impugnationibus dicendum est, quod ens participialiter sumptum, seu ut dicit de formali *esse*, seu existentiam, non est essentialiter superius per superioritatem, & communitatem rationis, de qua argumentum procedit, ad personam, sicut nec ens, ut dicit principium essendi: sed ens, ut distinguitur contra nihil, & modo alibi tacto consideratum, quodque, si propriè loquamur, non dicitur absolutè & simpliciter ens, sed cum addito, nempe ens prout est idem ac realitas, vel prout distinguitur contra nihil, aut ens, prout abstrahit ab hoc, quod est, esse principium essendi, aut non esse principium illius.

Ad secundam verò impugnationem patet ex dictis, quo modo etsi detur, quod entitas sit forma formaliter significata per hoc nomen *ens* absolutè & simpliciter dictum: nihilominus tantum significat vel existentiam, seu *esse*, quæ dicitur entitas participaliter sumpta; vel entitatem, seu essentiam, ut est principium essendi. Et ita propriè & simpliciter loquendo, personæ divinæ non distinguuntur, ut entitas, & entitas absolutè & simpliciter dictæ, sed ut res, & res, quamvis cum addito possit id concedi: ut si dicatur expressè, distingui ut entitatem, & entitatem relativam, vel id ex contextu constet.

Ad tertiam verò impugnationem dicendum est, probare ad summum, quod hoc nomen *ens* potuit desumi ab *esse*, & imponi ad significandum, quidquid quovis modo dicit ordinem aut quasi ordinem ad *esse*: non tamen suadere, quod de facto sit impositum ad hoc significandum. Quia oppositum hujus constat ex Avicena ex D. Thoma, ex Patribus à nobis relatis, ex Conciliis Lateranensi, & Florentino adductis, quorum testimoniis quoad hoc standum est. 14.

Ad quartam constat etiam ex dictis, quomodo etsi divinæ personæ secundum id, quod addunt supra essentiam, dicant aliquam realitatem prout realitas distinguitur contra nihil; non tamen propriè, absolutè, & simpliciter loquendo addunt entitatem: quia non addunt realitatem, quæ sit ipsa existentia, seu *esse*, vel principium essendi.

Ad ultimam etiam liquet, quomodo ens, ut est principium essendi, aut dicit existentiam, non sit transcendens transcendentia rationis: nec res, & ens sic sumptum omnino convertuntur, & sunt prorsus idem.

§. III.

Ostenditur, in divinis nec tres essentias, seu quidditates absolutè & simpliciter, ac propriè loquendo esse admittendas, neque etiam tria (ut sic dicamus) aliquid posse concedi.

Dicendum est tertio, in divinis propriè ac simpliciter loquendo non esse tres essentias, seu quidditates, nec etiam tria (ut sic dicamus) *aliquid*, prout ly *aliquid* sumitur pro una ex quinque affectionibus entis. Prior pars hujus assertionis satis innuitur à Concilio Lateranensi sub Innocentio III. *c. 1.* ubi diffinitur, tres personas esse unius essentiæ. Idem etiam docuit Augustin. *7. de Trinitate c. 6.* ubi expressè negat in Deo esse plures essentias. Anastasius Sinaita *lib.* qui inscribitur. *Via dux, c. 2. §. de hypostasi* ubi ait: *Una natura, seu essentia est divinitas, tres verò hypostases, Pater, & Filius, & Spiritus sanctus: tres personæ, una vero essentia.* Idem etiam docuit D. Thom. *in 1. dist. 25. q. 1. art. 4.* quem communiter sequuntur Theologi. 15. Tertia assertio. Conc. Lat. Augustin. Anast. Sinaita. D. Thom.

Et ratio assertionis quoad hanc partem est. Quoniam teste Basilio *epist. 37.* essentia propriè & absolutè sumpta significat quidditatem, prout est principium, aut quasi principium essendi. Quod etiam fatentur Nyssenus *orat. 12. contra Eunomium.* Cyrillus *lib. 1. Dialogor. de Trinit. ad fin.* Justinian. *in confessione fidei, quæ habetur tom. 2.* Ratio fundamentalis quoad priorem partem. Basilius. Nyssenus. Cyrillus. Justin.

Conciliorum

Conciliorum post secundum Conc.lium Toletanum in editione Surij. Constat autem, essentiam in hac significatione non multiplicari in divinis: siquidem omnia divina (ut sæpè diximus) existunt per unicam & eamdem indivisibilem existentiam divinæ essentiæ: & nihil aliud præter prædictam essentiam habet proprium *esse*, seu existentiam:& ita sola prædicta essentia est principium, aut quasi principium essendi.

16. D.Thom. Secundam verò ejusdem assertionis partem tuetur D. Thom. *quæst.2.de Potentia art.5.* his verbis: *Nec tamen sequitur, quod quamvis Paternitatem Filius non habeat, quam Pater habet, aliquid habeat Pater, quod non habet Filius. Nam ipsa relatio secundum rationem sui generis, in quantum est relatio, non habet, quod sit aliquid, sed solum quod sit ad aliquid. Quod sit vero aliquid secundum rem, habet ex illa parte, qua inest; vel ut idem secundum rem, ut in divinis, vel ut habens causam in subjecto, sicut in creaturis. Unde cum id, quod est absolutum, communiter sit in Patre, & Filio, non distinguuntur secundum aliquid, sed secundum ad aliquid tantum. Unde non potest dici, quod aliquid habet Pater, quod non habet Filius, sed quod aliquid secundum unum respectum convenit Patri, & secundum alium aliquid Filio.*

Unde propter hanc rationem idem Angelicus Præceptor super Ioan. *c.16. lect.4.* concedit, quod quidquid habet Pater, habet Filius, licet in Filio non sit illud ad aliquid quod est in Patre, nempe, Paternitas, & ita sic ait: *Simpliciter concedimus hanc, scilicet: Quidquid habet Pater, habet Filius. Non tamen, quod eo ordine habeat Filius, quo Pater habet. Nam Filius habet sicut ab alio accipiens. Pater vero sicut alii dans. Non ergo est distinctio in eo, quod habetur, sed in ordine habendi: hujusmodi autem relationes, scilicet Paternitas, & Filiatio hujus ordinis distinctionem important. Paternitas enim importat hoc, quod est dare alij: Filiatio vero accipere ab alio.* Et ideo sententiam hanc tuentur discipuli D. Thomæ.

17. Probatur assertio quoad secundam partem. Ratio autem hujus assertionis quoad istam secundam partem desumitur ex D. Thoma *locis citatis*, potestque ad hanc formam reduci. Quia ly *aliquid*, si ut est una ex quinque affectionibus entis, & propriè sumatur, significat non realitatem qualemcumque, sed realitatem absolutam: siquidem distinguitur contra *ad aliquid*, & convenit divinis relationibus ratione essentiæ, & non ratione sui, ut ex D.Thoma dicebamus: constat autem, quod id, quod est absolutum, & convenit formaliter ratione essentiæ, nequit multiplicari in divinis: ergo, &c.

Confirmatur. Confirmatur ratione alia insinuata ab eodem Angelico Doctore *de veritate q.1. art.1.* Quoniam ly *aliquid* propriè sumptum significat id, quod est *aliud quid*: ergo cum in divinis, licèt sit alius, & alius, non tamen multiplicetur *aliud quid*: quandoquidem una persona non est *aliud quid* ab alia; licet omnes illæ sint unum *aliquid*, unumque *aliud quid* ab omnibus creaturis: inde est, ut ly *aliquid* nequeat multiplicari in divinis. Quam rationem

D.Thom. innuit D. Thomas *locis citatis* his verbis: *Si autem modus entis accipiatur secundo modo, scilicet secundum ordinem unius ad alterum, hoc potest esse dupliciter. Uno modo secundum divisionem unius ab altero: & hoc exprimit hoc nomen aliquid: dicitur enim aliquid, quasi aliud quid. Unde sicut ens dicitur unum, in quantum est indivisum in se: ita dicitur aliquid, in quantum est ab aliis divisum &c.*

18. Objectio. Unde contra hæc nihil obstabit, si objicias, quod quælibet ex divinis personis ex vi suæ lineæ habet esse aliquod suppositum, dicitque aliquam realitatem: ergo quælibet ex illis erit *aliquid* ex vi suæ lineæ: & per consequens erunt tria (ut sic dicamus) *aliquid*.

Diluitur. Non itaque hoc obstat. Quoniam id ex dictis manet solutum. Tum, quia cum dicitur de persona divina, quod est aliquod suppositum, non sumitur ly *aliquod*, ut est una ex quinque affectionibus entis, sed ut est signum modificativum, vel determinativum suppositi. Tum etiam, quia (ut dicebamus) ly *aliquid* propriè sumptum, in quo sensu de illo loquimur, non significat quamcumque realitatem, sed realitatem absolutam, & in ordine ad se: ad quod suadendum satis est auctoritas Angelici Præceptoris, qui ex antiquitatis, & Patrum visceribus proprias nominum Metaphysicorum, & Theologorum significationes, sicut & alia, desumpsit.

§. IV.

Defenditur, non esse admittendas in Deo tres veritates, aut tria vera substantivè.

Dicendum est ultimò, non esse concedendas in Deo tres veritates realiter distinctas, aut tria vera substantivè, & eodem modo distincta. 19. Posterior assertio. August.
Assertionem hanc eleganter docuit Augustinus *lib.8. de Trinitate cap.1. circa medium*, ubi eamdem esse magnitudinem seu perfectionem trium personarum, nec majus, aut perfectius aliquid esse tres personas simul, quam sit quælibet ex illis, ostendit sequenti ratione, hisque verbis: *Ubi magnitudo ipsa veritas est, quisquis plus habet magnitudinis, necesse est, ut plus habeat veritatis. Quidquid ergo plus veritatis non habet, nō habet plus etiam magnitudinis. Porrò quidquid plus habet veritatis, profecto verius est: sicut majus est, quod plus habet magnitudinis. Hoc ergo ibi est majus, quod verius. Non autem verius est Pater; & Filius simul, quam singulus Pater, aut singulus Filius. Non igitur majus aliquid utrumque simul, quam singulum eorum. Et quoniā æquè verè est etiam Spiritus sanctus: nec Pater, & Filius simul majus aliquid est quàm ipse: quia nec verius est. Pater quoque, & Spiritus sanctus simul quoniam veritate non superant Filium, non enim verius sunt, neque magnitudine superant. Atque ita Filius & Spiritus sanctus simul tam magnum aliquid sunt, quam Pater solus: quia tam verè sunt. Sic & ipsa Trinitas tam magnum est, quam unaquæque ibi persona. Non enim ibi major est, quæ verior non est, ubi est ipsa veritas magnitudo. Quia in essentia veritatis hoc est, verum esse, quod est esse: & hoc est esse, quod est magnum esse: hoc est ergo magnum esse, quod verum esse.*

Idem etiam docuit Boëtius lib. *An Pater, & Filius, & Spiritus sanctus de divinitate substantialiter, prædicetur*, prope medium dicens: *Pater veritas est, Filius veritas est, Spiritus sanctus veritas est: non tres veritates, sed una veritas. Si ergo una in his substantia, una veritas, necesse est veritatem substantialiter prædicari de bonitate, de incommunicabilitate, de iustitia, ac de cæteris omnibus, quæ tam de singulis, quam de omnibus singulariter prædicamus.* 20. Boëtius.

Et hoc ipsum tuentur Anselmus *in Prosologio c.23. & in Dialogo de Veritate c.7. & 11.* Bernard. *serm. 80. in Cantica prope finem*, ubi etiam adducit Fulgentium, & tandem inter alios Angelicus Doctor *in 1. dist. 19. q.5. art.3. ad 1.* his verbis: *Dicendum, quod sicut trium personarum una est essentia, qua quælibet habet esse; quamvis sint plures proprietates, quibus distinguuntur, quæ tamen omnes non differunt secundum rem ab essentia. Ita etiam est una veritas trium personarum ex parte ipsius rei, de qua fit enuntiatio.* Quod etiā magis explicuit *q.1. de Verit. art.5. in solut. ad 1.* his Anselm. Bernard. Fulgentius. Ang. Doctor.

his verbis: *Dicendum, quod ratio veri fundatur supra ens. Quamvis autem in divinis ponantur plures personæ, vel proprietates: non tamen ibi ponitur nisi unum esse: quia esse in divinis non nisi essentialiter dicitur, & omnium istorum enuntiabilium, Patrem esse vel generare, Filium esse, vel genitum esse, secundum quod ad rem referuntur, est veritas una, quæ est veritas prima, & æterna.* Unde assertionem hanc tuentur plures ex discipulis D. Thomæ, ut Ledesma *lib. de Perfectione Dei qu. 3. artic. 3.* Nazarius, & alij: quod etiam tenet Richardus *in 1. dist. 24. artic. 1. q. 3. ad 1.*

Ledesma. Nazar. Richardus.

21. Ratio fundamentalis prima. Ratio autem prior, & fundamentalis hujus assertionis desumitur ex testimonio D. Augustini nuper adducto, quæ potest sub hac forma proponi. Quoniam in divinis non datur, nisi unica magnitudo & perfectio in tribus personis: ne omnes illæ simul sumptæ dicerent majorem perfectionem, quam singulæ ex ipsis, si quævis earum afferret ex vi suæ lineæ propriam perfectionem & magnitudinem: ergo nec etiam dabuntur in illis plures veritates realiter distinctæ, & convenientes illis ex vi suarum linearum; ne omnes personæ simul sumptæ sint aliquid verius, quam solus, v. g. Pater, aut solus Filius. Siquidem id, quod est verius alio, est perfectius illo: ex eo quod veritas dicit rationem perfectivam, & major veritas majorem perfectionem, & propterea verum dicitur esse perfectivum intellectus, sicut bonum perfectivum voluntatis, modo tamen à nobis *tomo 3. tract. 1.* explicando.

Nec necesse erit referre solutiones, quæ ex doctrina adversariorum possent adhiberi. Nam omnes illæ sunt similes eis, quas ex prædictis authoribus retulimus, dum dubium illud discussimus, an nimirum relationes ex vi suæ lineæ afferant propriam perfectionem, & ex ibidem dictis nempe, *disp. 6. dub. 2.* hujus tractatus, prædictæ solutiones satis corruunt.

22. Secundum fundamentum. Secunda, & principalis ratio hujus assertionis desumitur ex D. Thoma *locis citatis & q. 1. de Veritate art. 1.* quæ potest sub hac forma proponi. Nam ratio veritatis fundatur solummodo (si formalissimè loquamur) supra entitatem absolutè & simpliciter dictam, sive supra entitatem, ut præcisè dicit principium, aut quasi principium essendi: sed in divinis tantum datur unica entitas, prout dicit principium, aut quasi principium essendi, ut in hoc dubio sæpè diximus: ergo, &c.

D. Thom. Major probatur primò à D. Thoma loco citato *ex q. 1. de Veritate art. 1.* ubi sic ait: *Tripliciter veritas, & verum diffiniri invenitur. Uno modo secundum id quod præcedit rationem veritatis, & in quo verum fundatur. Et sic Augustinus diffinit in lib. Soliloquiorum: verum est id, quod est. Et Avicena in 11. Metaphysicæ: Veritas cujuslibet rei est proprietas sui esse, quod stabilitum est rei. Et quidam sic: Verum est indivisio esse, & eius, quod est.*

23. Quæ probatio, quoad præsens attinet, non parum habet efficacitatis. Nam hoc ipso, quod verum fundamentaliter sumptum diffiniatur per *esse*, signum est, quod peculiari ratione illud respicit, aut involvit, & non solum ex generali ratione, qua quævis realitas habet illud utcumque respicere, aut involvere. Cumque verum sic sumptum non respiciat, aut involvat *esse* speciali ratione, & distincta ab essentia, nisi modo dicto illud respiciat, aut involvat, consequens est, ut verum non dicat pro fundamento realitatem qualemcumque, sed realitatem, quæ, vel sit entitas absolutè & simpliciter dicta, ac proinde dicat ens, ut à se actu existens, vel realitatem, quæ sit principium, aut quasi principium, unde oriatur, vel quasi oriatur *esse*, sive existentia.

Confirmatur ex eodem Angelico Doctore. Quoniam id est fundamentum veri, ac per consequens rei ut intelligibilis, prout hæc duo quodammodo reperiuntur in rebus ad extra, quod est fundamentum formæ, seu speciei intelligibilis secundum quod ad lineam intelligibilem spectat: sed quod est fundamentum formæ intelligibilis, ut ad lineam intelligibilem spectat, non est quævis realitas, sed realitas, quæ, vel sit existens, vel sit principium, aut quasi principium existendi: ergo etiam fundamentum veritatis, sive intelligibilitatis repertæ quodammodo in rebus ad extra non erit realitas utcumque, sed realitas, quæ vel sit existens, vel sit quasi principium existendi. Confirmat.

Major probatur. Nã cùm res, ut vera & intelligibilis ad extra, reddatur formaliter, & proximè intelligibilis & vera à prædicta forma intelligibili, secundum eam veritatẽ & intelligibilitatem, quæ requiritur ad hoc, ut sit proximè objectum motivum intellectus, oportet, ut idipsum proportione servata reperiatur remotè, & veluti radicaliter in re, prout est vera, & intelligibilis (ut sic dicamus) remotè, habetque hoc modo esse objectum motivum intellectus, quod invenitur in eadem specie intelligibili, prout est forma reddens illam formaliter veram, & intelligibilem, secundum eam intelligibilitatem & veritatem, quæ requiritur ad hoc, ut sit proximè objectum motivum ejusdem intellectus.

Minor verò etiam constat inductione facta in omnibus speciebus intelligibilibus, ut talibus, quæ non dicunt realitatem qualemcumque, sed realitatem, quæ, vel sit existens, vel sit principium, aut quasi principium existendi, ut inductive constat in omnibus & singulis speciebus intelligibilibus. Et propterea *in 1. tomo tractatu 3. disputa. 3. num. 32.* diximus, relationes divinas non posse habere rationem speciei intelligibilis: quia non dicunt realitatem, quæ sit principium, aut quasi principium essendi: ac proinde quæ sit suum *esse* absque distinctione virtuali. Quia in divinis id solum habet *esse* quasi principium essendi, quod est ipsum *esse* absque distinctione virtuali. Et similiter ob hanc eamdem rationem *in eodem 1. tomo tractat. 4. disput. 1. num. 22. & in hoc 2. tom. & tract. disput. 2. dub. 3.* diximus, quod *esse*, seu existentia in ordine intelligibili est effectus, aut quasi effectus formalis proveniens ab specie intelligibili: & *num. 26. disputationis 1. tractatus 4. nuper citati* asseruimus, speciem intelligibilem vendicare sibi propriam existentiam in ordine naturali & entitativo, ad hoc ut possit esse causa, aut quasi causa intellectionis, quæ est existentia ordinis intelligibilis, ut *in eadem disput. à num. 21. usque ad 29.* explicuimus & *in hoc eodem tractat. disp. 2. nuper citata dub. 3. à numero 78.* tetigimus.

§. V.

Objectiones contra hanc ultimam conclusionem, & enodatio earum.

Contrarium tamen hujus assertionis docent Suarez *lib. 3. de Trinitate cap. 8.* Vasquez *in præsenti disputat. 122. cap. 7.* & alij. Et ita censent, quod licet in Deo, non multiplicentur veritates in intelligendo, vel dicendo: quia in Deo tantum est unum *intelligere*, quod quidem est veritas in intelligendo, & una veracitas in attestando, quæ est perfectio absoluta: sunt tamen in illo tres 25. Opposita sententia. Suarez. Vasquez.

Primum fundamentum. 1. Ioan. 5. tres veritates in essendo, seu tres veritates objectivè. Potestque hoc probari primò ex illo 1. Ioannis 5. *Vt simus in vero Filio ejus. Hic est verus Deus.* Ubi de Filio dicitur, quod sit verus Filius, & quod sit verus Deus, ut denotetur, quod tam ratione Filiationis, quam ratione Deitatis afferat veritatem. Ac proinde, cum eadem sit ratio de aliis relationibus personalibus, oportebit, ut singulæ ex illis afferant propriam veritatem: & per consequens sint in Deo tres veritates in essendo, & objectivè, seu tres veritates, prout veritas est in rebus.

Corrui. Respondetur enim, quod sicut ex hoc, quod dicatur de Filio, quod est Deus perfectus & Filius perfectus, solum sequitur, quod absolutè sit perfectus, & quod sit Deus perfectus: non tamen quod ex Filiatione habeat perfectionem, sed ex essentia transcendentaliter in ea imbibita. Ita ex eo, quod dicatur, illum esse verum Deum, & verum Filium, non colligitur, esse verum à Filiatione, sed ab essentia, si ly *verum* sumatur propriè, ut dicit unam ex affectionibus entis, & non prout est idem, ac realis Filius, & non fictus: quia sic sumpto *vero*, Filius est verus Filius à filiatione, secundum ea, quæ intra propriam lineam dicit.

26. Secundum fundamentum D. Thom. Secundò probatur eadem sententia ex D. Thoma *q. 1. de Veritate art. 7.* ubi postquam dixit, veritatem in divinis sumi dupliciter: uno modo propriè, & alio metaphoricè: & veritatem propriè sumptam dici essentialiter, & non personaliter, quamvis approprietur Filio, addidit, veritatem metaphoricè acceptam dici personaliter. At nomine veritatis metaphoricè acceptæ intelligit D. Thomas veritatem in essendo, & objectivam, seu prout in rebus reperitur: ergo prædicta veritas plurificatur realiter in divinis. Consequentia patet. Quoniam hoc ipso, quod veritas ista personaliter dicatur, conveniet Filio, ut ibidem docet Angelicus Præceptor, ratione Filiationis, & eo ipso alia etiam veritas quasi specie distincta ab ista conveniet aliis personis Trinitatis ratione suarum relationum personalium.

D. Thom. Minor autem probatur. Tum, quia ideo Angelicus Præceptor appellat hanc veritatem metaphoricam, quia veritas propriè sumpta est in intellectu ut ex his, quæ *in eadem quæstione art. 2.* dixerat, colligi potest. Tum etiam, quia de hac veritate, quam appellat metaphoricam, ait: *metaphoricè autem, vel similitudinariè accipitur veritas in divinis, quando accipimus eam ibi secundum rationem illam, qua invenitur in rebus creatis, in quibus dicitur veritas, secundum quod res creata imitatur suum principium, scilicet intellectum divinum.* Constat autem, hunc modum veritatis esse proprium veritatis in essendo, seu objectivæ, seu quæ invenitur in rebus: quæ ideò dicuntur veræ, quia sunt tales, quales concipiuntur ab intellectu divino.

Confirmatur 1. D. Thom. Confirmatur. Nam ibidem Angelicus Præceptor affert testimonium Augustini *in lib. de vera Religione*, ubi dicit, quod veritas divina est summa similitudo principij sine ulla dissimilitudine: & ex hoc infert Angelicus Doctor, veritatem in divinis dici propriè, & personaliter, explicatque hoc testimonium de veritate metaphorica, nempe objectiva: ergo etiam secundum Augustinum veritas in divinis dicetur personaliter: ac proinde, ut nuper dicebamus, plurificabitur.

27. Satisfit fundamento, & confirmationi. Respondetur negando minorem. Et ad probationem dicendum est, D. Thomam nomine veritatis similitudinariæ, aut metaphoricæ non intelligere veritatem in essendo, quæ est una ex quinque affectionibus entis, & correspondet veritati objectivæ, seu in essendo, quæ reperitur in rebus: sed id, quod nomen ipsum præse fert, scilicet rem habentem aliqualem similitudinem cum prædicta veritate, quæque cum addito, scilicet in ratione veritatis similitudinariæ, sit propriè veritas. Similitudo autem ista consistit in hoc, quod sicut veritas in essendo, quæ est in creaturis, dicit similitudinem, & conformitatem cum divino intellectu, divinoque *intelligere*, & ab eo ut à principio procedit: ita Filius ex vi suæ processionis habet summam similitudinem cum suo principio, nempe cum intellectu Dei, & ejus *intelligere*. Et propterea Filius dicit similitudinariè suam veritatem peculiarem: & sumpta veritate cum hoc addito, tunc veritas propriè sumpta, seu veritas, quæ propriè sit similitudinaria, dicitur in divinis personaliter.

Addè, quod in via S. Doctoris, ad hoc ut veritas, prout est una ex quinque affectionibus entis divini, & correspondet veritati in essendo repertæ in creaturis, diceretur personaliter, oportebat, ut sicut veritas, quæ est in creaturis, adhuc ratione sui est ab alio, nempe ab intellectu divino, & ideo ex hoc capite nihil obest, quominus dicatur personaliter: ita veritas, quæ est in Filio, non solum deberet esse in Filio, qui habet principium, sed etiam ratione sui habere principium; quod tamen ei non competit propriè, sed similitudinariè, quatenus dicitur esse à se, idest, non ab alio: & ideo nec ei convenit, quod sumpta veritate in essendo, propriè dicatur personaliter in divinis. Aliter occurritur.

Unde Angelicus Doctor *in hac 1. part. q. 16. art. 5. ad 2.* adducens contra se testimonium illud Augustini in confirmatione hujus argumenti allatum, nulla ratione concedit veritatem in essendo, quæ propriè sit talis veritas, & non sit similitudinaria, dici personaliter, sed solum essentialiter, licet approprietur Filio, & simul ea, quæ in solutione ista diximus, satis innuit. Et ita ait: *Dicendum, quod verum intellectus nostri est, secundum quod conformatur suo principio, scilicet rebus, à quibus cognitionem accipit. Veritas etiam rerum est, secundum quod conformantur suo principio, scilicet intellectui divino. Sed hoc, propriè loquendo, non potest dici in veritate divina, nisi forte, secundum quod veritas appropriatur Filio, qui habet principium. Sed si de veritate essentialiter dicta loquamur, non potest intelligi, nisi resolvatur affirmativa in negativam: sicut cum dicitur, Pater est à se, quia non est ab alio. Et similiter dici potest similitudo principij veritas divina, in quantum esse suum non est suo intellectui dissimile.* 28. D. Thom.

In quibus verbis satis explicatur (ut intuenti patebit) quomodo veritas, prout est in rebus, seu ut est veritas propriè in essendo, & una ex affectionibus entis, non sit propria Filij, licet ei approprietur: ac proinde solùm dicatur in Deo essentialiter, & quomodo, quod propriè dicitur de veritate in essendo in rebus creatis, nempe, quod secundum similitudinem cum suo principio, nempe intellectu divino procedit ab illo, itaut hæc conformitas verè sit ab alio, ut à principio producente illam, dicatur similitudinariè de veritate reperta in divinis: quatenus prædicta veritas non est dissimilis divino intellectui, licèt non procedat ab illo. Et tandem quomodo ad veritatem, quæ est personalis, & simul est veritas propriè, non qualitercumque, sed in essendo, prout veritas ista est una ex affectionibus entis, requirebatur, quod ipsa etiam secundum se procederet, & haberet principium: siquidem ob defectum hujus inquit D. Thomas, non dici in Deo veritatem istam personaliter. Per quæ ad confirmationem satis patet.

Tertio probatur eadem sententia. Quoniam hæc 29.

Tertium fundamentum. hæ sunt distinctæ veritates, nempe, quod *Filius genitus est à Patre*, & quod *Spiritus Sanctus procedit ab utroque*. Et similiter quod *Pater in divinis habet veram rationem Patris*, & *Spiritus sanctus veram rationem spiritus sancti*: ergo ratio veritatis plurificabitur realiter in divinis si de veritate objectiva fiat sermo. Siquidem hoc ipso, quod prædictæ veritates sint distinctæ, debent realiter inter se distingui: siquidem sunt veritates relativè, radicaliter saltem oppositæ. Antecedens videtur perspicuũ. Nam etsi per impossibile Spiritus Sanctus non procederet à Patre, & Filio: nihilominus esset verum, Filium genitum esse à Patre; sicut etiam, licet Spiritus Sanctus implicaret: nihilominus Pater haberet veram rationem Patris.

Confirmatur primo. Confirmatur. Nam alio Pater est Pater, & generat Filium, & alio Filius est Filius, & spirat Spiritum Sanctum: sed illo, quo Pater est Pater, hæc est vera ex parte rerum, *Pater generat Filium*, vel, *Pater est Pater*, eo autem, quo Filius est Filius, hæc est vera, *Filius est genitus à Patre*: ergo si loquamur ex parte rerum, seu objectivè, dabuntur plures veritates in divinis.

Secundo. Confirmatur secundò. Quia veritas objectiva nihil est aliud, quàm realitas uniuscujusque rei, vt conformabilis cum suo proprio conceptu: sed in Deo sunt tres realitates conformabiles cum suis proprijs conceptibus: ergo & tres veritates objectivæ.

Tertio. Confirmatur tertiò Nam licet homo, & risibile convertantur, nihilominus non est eadem veritas harum propositionum, nimirum, *Homo est homo*, & *homo est risibilis*: ex eo quod non est eadem proprietas, sive ratio, quam prædicat hoc nomen, *homo*, & hoc nomen *risibile*. Sed similiter non est eadem proprietas, quam prædicat hoc nomen *Pater*, & hoc nomen *Filius*: ergo veritates objectivę, quæ correspondent his propositionibus, non erunt una & eadem, sed plures.

Occurritur argumento. Respondetur, quod etsi veritas objectiva prædictarum propositionum, nempe, *Filius genitus est à Patre*, & *Spiritus Sanctus procedit ab utroque*, sit adjectivè plures: non tamen substantive. Quia licet sit una & eadem veritas, nempe, veritas divinæ essentiæ: imbibitur tamen per modum transcendentis in diversis realitatibus; & ita solum materialiter, & concretivè, non vero formaliter, & in abstracto est ibi multiplex veritas: ac proinde, licet distincta prædicata enuntiëtur in prædictis propositionibus, distinctæque realitates ibidem concipiantur: nihilominus ratio formalis conformitatis earumdem cum divino intellectu semper est unica & eadem indivisibilis, nempe, ratio veritatis propria divinæ essentiæ in illis per modum transcendentis inclusæ; quæ, ut inclusa in Filiatione & peculiariter connotans illam tanquam connotatum inadæquatum suæ transcendentiæ, est ratio formalis suæ conformitatis cum divino intellectu, & per consequens hujus, quod est, posse proxime & immediate enuntiari de illa distinctum prædicatum, ac enuntiatur de processione passiva, sive relatione personali Spiritus Sancti.

Et ratio horum omnium est, inter alias, illa, quam ex D. Thoma *q. 1. de Veritate art. 5.* in solutione ad hoc idem argumentum, quod est decimum nonum in eodem S. Doctore, tradidimus, nempe, quod ratio veri non fundatur in realitate qualicumque, sed in realitate, ut est principium, aut quasi principium essendi, seu existentiæ: & ideo, quantumvis aliqua ratio dicat realitatem, si tamen non dixerit realitatem, quæ (modo dicto) sit principium essendi: nihilominùs usque dum actuetur, aut quasi actuetur per aliam realitatem, quæ sit principium essendi, non est proximè capax veritatis, seu conformitatis cum intellectu, sed tantum remotè: quatenus dicit realitatem, distinctam, quæ actuata per aliam realitatem quæ est principium essendi, erit ab ea, & per eam conformabilis proximè cum intellectu.

Unde ad formam argumenti respondetur distinguendo antecedens, & concedendo illud de distincta veritate concretive, & adjective sumpta: negando vero idem antecedens de distinctis veritatibus substantive, aut in abstracto sumptis. Et ad probationem dicendum est, quod si semel implicaret processio Spiritus Sancti, aut ipse Spiritus Sanctus, tunc propositio illa, *spiritus procedit ab utroque*, nempe à Patre, & Filio non esset vera: non quidem, quia ex parte objecti deesset illa veritas obiectiva, à qua formaliter Spiritus Sanctus, & eius processio habent conformitatem cum divino intellectu, sed quia hæc eadem veritas obiectiva, à qua omnia divina redduntur vera, & conformia divino intellectui, non communicaretur, nec intimè includeretur per modum transcendentis in Spiritu Sancto, aut eius processione: & ideo nec communicaret eis, quod essent formaliter & proximè vera, & quid conforme cum divino intellectu. Sicut in eadem implicatione, tunc Spiritus Sanctus, & eius processio non existerent: non quidem ex defectu existentiæ, quippe cum existant per existentiam propriam divinæ essentiæ, & ab ea eis communicatam, sed quia in eo eventu prædicta existentia illis non communicaretur. 31. Solvitur in forma

Possuntque omnia, quæ in tota hac solutione diximus, elucidari exemplo bonitatis, & perfectionis, ac appetibilitatis convenientis divinis relationibus, quæ etsi ratione essentiæ divinæ per modum transcendentis in eis inclusæ sint bonæ, perfectæ, & appetibiles; non tamen ex vi propriæ lineæ. Et ita, licet in collectione harum sint plura bona, pluraque appetibilia adiectivè, & concretivè, non tamen substantivè, aut in abstracto: & per consequens ex vi suæ lineæ tantum dicunt capacitatem remotam ad hoc, vt actuatæ per divinam essentiam per modum transcendentis in eis inclusam possint ratione ejusdem essentiæ esse bonæ, perfectæ, & actu appetibiles. Ita ergo in præsenti philosophandum est. Maximè, quia veritas dicit peculiarem bonitatem & perfectionem intellectus. Dilucidantur exemplis supradicta.

32. Ad primam confirmationem. Angel. Doctor. Ad primam confirmationem patet ex dictis, ad eamque respondet Angelicus Doctor. *q. 1. de Veritate art. 5. nuper citato in solutione ad* 19. his verbis: *Dicendum, quòd quamvis alio Pater sit Pater, & Filius sit Filius, quia hoc est Paternitate, illud filiatione: tamen idem est, quo Pater est, & quo Filius est: quia utrumque est per essentiam divinam, quæ una est. Ratio autem veritatis non fundatur super rationem Paternitatis, & filiationis, in quantum hujusmodi, sed super rationem entitatis, paternitas autem, & filiatio sunt una essentia, & ideo una est veritas utriusque.* Ubi, ut vides, Angelicus Præceptor negat Filiationi, & Paternitati proprias veritates objectivas, licet eis non neget, sed potius concedat proprias realitates constitutivas personarum: quia ad hoc satis est realitas, quæ non sit ipsum *esse* intra suam propriam lineam, aut principium essendi: cùm tamen ad fundandam propriam veritatem non sit satis quævis realitas, sed realitas, quæ sit entitas, prout entitas in creaturis dicit saltem id, quod est principium essendi, & in divinis id quod simul est principium essendi

essendi & ipsum *esse*: ex eo quod hæc duo ex genere suo pertinent ad unam & eamdem lineam.

33. Ad secundũ. Per quod etiam ad secundam confirmationem satis constat, quomodo ad fundandam proximè veritatem non sit satis quævis realitas; sed realitas, quæ saltem sit principium essendi. Nam ratione hujus redditur proximè capax ad hoc, ut inde subsequatur veritas, & conformitas cum intellectu, quæ propria est realitatis dicentis principium essendi, quæque diversimodè applicata, sive imbibita in distinctis realitatibus divinis non dicentibus ex se principium essendi, sit ratio, propter quam diversa prædicata de illis verificentur. Ex eo quod, licet in abstracto veritas illa sit unica, attamen concretivè, & adjectivè multiplicatur: & ratione transcendentiæ in prædictis realitatibus ita veluti attemperetur cuilibet, ac si esset illius lineæ, & propria uniuscujusque ex illis.

Ad tertium D. Thom. Ex quo etiam ad ultimam confirmationem occurrit idem Angelicus Doctor *quæst. & artic. nuper citatis in solutione ad* 20. ubi sic habet: *Dicendum, quod proprietas, quam prædicat hoc nomen homo, & hoc nomen risibile, non est eadem per essentiam, nec habent unum esse sicut est de Paternitate, & Filiatione. Et ideo non est simile.* In quibus verbis tribuit S. Doctor risibilitati, & humanitati distinctas veritates objectivas, quia habent distincta *esse*, seu distinctas essentias, ita ut quælibet ex illis sit principium formale, unde oritur sua propria existentia.

8. Ultimum argumentum. Ultimò probatur eadem sententia. Quoniam relationes divinæ habent suam propriam immaterialitatem, & deputationem à materialitate, & potentialitate: ergo afferunt suam propriam intelligibilitatem: & per consequens propriam veritatem. Antecedens videtur perspicuum: & ideo prædictæ relationes ex vi suæ lineæ superant in immaterialitate, & puritate omnia entia creata. Prima vero consequentia ex antecedenti sequitur. Quoniam intelligibilitas sequitur ex immaterialitate, ut 1. *tom. tractatu* 3. *disputat.* 1. *numero* 19. diximus. Secunda vero consequentia ex prima colligitur. Quoniam intelligibilitas subsequitur ad veritatem, & ita, si relationes afferunt propriam intelligibilitatem, importabunt utique propriam veritatem.

Confirmat. Confirmatur. Quoniam in creaturis personalitas fundat propriam veritatem: ergo etiam in divinis. Consequentia patet ex paritate rationis. Antecedens vero probatur. Quoniam in creaturis quævis formalitas affert propriam conformitatem objectivam cum intellectu, ut *in* 1. *tomo tractatu* 4. *disputat.* 5. *numero* 24. *& sequentibus* diximus: ubi etiam distinximus bonum à vero, quod bonum non sequitur ad quamlibet realitatem, maximè si sit realitas in potentia, & non existat in aliqua differentia temporis: secùs autem verum.

Dissolvitur ultimum. Respondetur distinguendo antecedens, & concedendo illud de immaterialitate, quæ non constituat proprium & peculiarem gradum, sed reducatur ad gradum immaterialitatis divinæ essentiæ juxta illa, quæ *in eodem* 1. *tomo tract.* 3. *disp.* 3. *n.* 36. & deinceps asseruimus, quæque non sit principium, aut quasi principium essendi. Negandum verò est idem antecedens de immaterialitate constituente peculiarem gradum, quæque sit principium, aut quasi principium essendi. Et deinde neganda est utraque consequentia. Quia veritas, & intelligibilitas propria, & distincta ab aliis intelligibilitatibus, non est necesse, ut subsequatur ad quamvis immaterialitatem, sed ad illam, quæ constituit peculiarem gradum, aut est principium essendi. Unde juxta hæc intelligenda sunt illa, quæ *ex* 1. *tomo in hoc argumento* adducta sunt. Et propterea creaturæ possibiles, quæ dicunt entitatem possibilem, quæ in genere causæ formalis sit principium essendi, sunt veræ, licet non sint bonæ, nisi dicant existentiam in aliqua temporis differentia futuram.

Quibus etiam, pro majori eorum intelligentia, & consonantia cum his, quæ modo diximus, addendum est, quod ad quamvis immaterialitatem subsequitur intelligibilitas, vel proximè, vel remotè: quatenus vel ratione sui infert, aut quasi infert intelligibilitatem, vel etiam ratione sui petit imbibere aliquid per modum transcendentis, à quo subsequatur (modo alibi tacto) intelligibilitas, ut in divinis relationibus petentibus imbibere divinam essentiam per modum transcendentis constat.

Ad confirmationem concesso antecedenti, neganda est consequentia. Et ad probationem dicendum est, esse disparem rationem. Quia in creaturis personalitas est etiam quodammodo principium formale essendi, ex eo quod existentia advenit post ipsam; & personalitas quodammodo determinat formaliter ad prædictam existentiam. Sicut etiam quævis realitas in creaturis (unica excepta materia prima) est quodammodo principium formale essendi: quia quodammodo concurrit in genere causæ formalis ad existentiam, per quam existit, sive illa sit sibi propria, sive communis, tam ipsi, quam aliis. Et ideo quævis realitas creata (præter materiam primam) fundat veritatem. Cæterùm relationes divinæ dicunt realitatem, quæ ex vi suæ lineæ non est principium essendi: quia supponunt existentiam divinæ essentiæ, per quam existunt: & ideo ex vi suæ lineæ cum præcisione sumptæ non habent proximè & immediatè fundare veritatem. 36. Ad confirmationem.

DUBIUM II.

Utrùm in illis, in quibus reperitur pluralitas in divinis, reperiatur etiam numerus transcendentalis?

Semel explicato, an, & in quibus rebus reperiatur propriè pluralitas in Deo, statim pulsat animum inquirere, an hæc pluralitas sit satis ad hoc, ut in prædictis rebus, sive rationibus reperiatur propriè numerus transcendentalis ex eis coalescens. Sed quia pluralitas inventa in Deo præcipuè datur in divinis personis: & quævis alia pluralitas aliarum rationum formalium ibidem reperta oritur ex pluralitate personarum: propterea, & quia quoad decisionem hujus dubij eadem est ratio de personis, & de aliis rationibus plurificatis in Deo, decidemus illud peculiariter quoad divinas personas: an nimirum sit in Deo propriè numerus personarum? ac proinde quidquid de his dixerimus, debet de aliis rationibus in divinis plurificatis, juxta jam dicta dubio præcedenti, intelligi. 37.

Addimus autem in titulo particulam illam, *transcendentalis*, ut intelligatur id, quod ex se erat satis perspicuum, nempe, nos hic non loqui de numero quantitativo, qui in solis quantitatibus invenitur, sed de numero, qui in quibusvis aliis rebus, seu formalitatibus reperitur, quique idcircò numerus transcendentalis nuncupatur.

§. I.

Enodatio dubij.

38. Assertio. Dicendum ergo est, dari in divinis, proprie loquendo, numerum transcendentalem personarum: & per consequens omnium aliarum rationum quæ in divinis multiplicantur. Ita communiter Theologi contra Magistrum. Explicatur. Explicatur assertio. Etenim in ea consultò non dicimus, dari in divinis numerum absolute & simpliciter, sed numerum cum addito, nempe, numerum personarum. D. Thom. Hoc autem optime explicuit D. Thomas *in 1. ad Annibaldum. dist. 24. q. 1. art. 1.* reddiditque optimam rationem istius modi loquendi, his verbis: *Sicut ratio unitatis consistit in unione: ita ratio numeri in divisione. Sicut ergo aliqua se habent ad divisionem: ita & ad numerum. Quædam autem sunt, quæ simpliciter dividuntur, quia secundum materiam, & quantitatem, sive secundum essentiam, & formam. Et ideo in istis est numerus simpliciter. Quædam autem sunt, quæ secundum quid dividuntur, quia secundum proprietates accidentales. Et hoc est dupliciter, Quia vel dividuntur secundum proprietates absolutas, sicut Sortes albus dicitur alius à se nigro; vel secundum proprietates relativas, ut Sortes dexter est alius à se sinistro: & in his est numerus secundum quid. Sic ergo numerus simpliciter importat separationē, & distinctionem, sed numerus secundum quid importat tantum distinctionem. Cum ergo in divinis sit personarum distinctio per proprietates relativas, & non separatio secundum essentiam, in divinis est numerus personarum secundum quid, scilicet personarum & proprietatum, non numerus simpliciter, scilicet essentiarum, & quidditatum: quamvis in divinis proprietates relativæ non sint accidentales*

39. Prius fundamentum. His ergo suppositis, ratio prior, & fundamentalis huius assertionis desumitur ex his, quæ innuuntur à D. Thoma locis statim referendis, potestque ad hanc formam reduci. Quoniam de hoc mysterio, & de iis, quæ in illo reperiuntur, debemus loqui iuxta id, quod ex Scriptura, Conciliis & Patribus habemus: sed ex omnibus istis habemus, dari in divinis personis numerum transcendentalem proprie sumptum: ergo ita est sentiendum. Major & consequentia sunt perspicuæ. Minor autem quoad primam partem, nempe, hoc haberi ex Scriptura, probatur. 1. Ioan. ult. Nam 1. Joannis vltimo dicitur: *Tres sunt, qui testimonium dant in cælo, Pater, Verbum, & Spiritus Sanctus: & hi tres vnum sunt.* Ubi per nomen illud numerale *tres*, significatur personarum ternarius, qui verè & proprie numerus est.

Concilium Toletanum. XI. Quoad secundam vero partem, scilicet, hoc ipsum contineri in Conciliis, probatur. Quoniam in Concilio Toletano XI. in confessione fidei dicitur: *In relatione personarum numerus cernitur.* Et in VI. Synodo generali, quæ est Constantinopolitana III. actione 11. in epist. Sophronij, quæ approbata est actione 13. asseritur: Concil. Constantin. III. *Sancta Trinitas numerabilis personalibus facta est subsistentiis.* Et inferius: *Cum divid tur namque numerabilibus subsistentiis, & numeratur personalibus alteritatibus.* Et deinde additur: *Hoc ipsum namque & numerabile est, & refugit numerum. Numerabile quidem tribus suis subsistentiis.* Et tandem hoc ipsum habetur in omnibus Conciliis, in quibus docemur, personas divinas plurificari, & distingui realiter secundùm relationes: quia ubi est multitudo realis personarum, est etiam numerus propriè earum.

40. Quoad tertiam vero partem, nempe quoad Sanctos Patres, probatur eadem minor. Nam illam docet Augustinus *tomo 3. lib. 7. de Trinitate capit. 6.* ubi sic ait: Augustin. *Tres personas eiusdem essentiæ vel tres personas unam essentiam dicimus.* Et Damascenus Damasc. *lib. 3. de Fide cap. 5. Tres personæ supernæ Trinitatis inconfuse vniuntur, & indivisibiliter discernuntur, & numerantur, & numerus divisionem non inducit.* Bernard. Bernardus. *lib. 5. de Consideratione cap. 7. Quid sibi vult iste, ut ita loquar, absque numero, numerus? Si tria, quomodo non numerus? Si unum, ubi numerus? Sed habeo, inquis, quid numerem & quid non numerem.* D. Thom. *Substantia una est, personæ tres sunt.* Et ad Eugenium ut refert D.Thom. *in 1. ad Annibaldum dist. 24. q. 1. art. 1.* in argumento *Sed contra: Si una est essentia, & tres personæ, quis numerum neget in divinis?*

Et tandem D. Thomas *q. 30. art. 3. & q. 9. de Potentia art. 5.* his verbis: *Numerus ergo relationum est numerus rerum subsistentium in divina natura. Res autem subsistentes in divina natura sunt divinæ personæ. Et propter hoc ponimus personarum numerum in divinis.* Et in argumento *Sed contra,* secundo in ordine huius articuli sic ait: *Athanasius dicit in Symbolo, Totæ tres personæ coæternæ sibi sũt, & coæquales. Ergo est in divinis numerus personarũ.* Et in *1. dist. 24. q. 1. art. 2. Sciendum est igitur, quod in divinis non est numerus simplex, qui est per divisionem essentiæ, vel quantitatis, sed est numerus quidam, scilicet numerus relationum, non tamen relationum existentium in Deo secundùm rationem tantum, sed realiter in ipso subsistentium.* Et in argumento *Sed contra.* secundo in ordine huius articuli hoc ipsum probat sic: *Vbicunque est distinctio, vel discretio, ibi est aliquis numerus. Sed dicimus, divinas personas esse discretas, vel distinctas. Ergo in divinis personis est numerus.* 41.

Effugium. Nec potest dici, hæc testimonia intelligi de numero, non proprie, sed metaphorice, aut improprie sumpto. Contra. Nam contra hoc aperte pugnat. Tum contextus eorum, ut intuenti constabit. Tum regula supra tradita ex Athanasio, & Augustino, Athanas. August. & communiter admissa à Theologis, nempe, verba Scripturæ, Conciliorum, & Patrum in sensu proprio esse intelligenda, nisi inde sequatur aliquod absurdum. Quod tamen in præsenti non sequi ex se, & ex unanimi consensu Theologorum, necnon ex solutionibus argumentorum constabit.

Confirm. Confirmatur. Quia etsi dentur aliquæ imperfectiones in numero transcendentali creato, ut quod ibi sit aliqua compositio partium respectu totius numeri, quod sit in eo majus, & minus, vel quod sit multitudo mensurata per unum: attamen istæ imperfectiones non afferuntur à prædicto numero secundum rationem generalem numeri, ut est analogicè communis numero creato, & increato, sed ob specialem rationem numeri creati: ergo non est cur numerus, qui in Scriptura, Patribus, & Conciliis tribuitur Deo non intelligatur in sensu proprio. Patet consequentia. Nam ideo ratio sapientiæ, quæ iuxta Scripturam, & Patres tribuitur Deo, attribuitur illi in sensu proprio: quoniam, licet in creaturis dicat imperfectionem ratione limitationis earum, non tamen id competit ei secundum rationem generalem suæ analogiæ, secundum quam est communis Deo, & creaturis.

Antecedens autem probatur. Tum, quia etiam distinctio in creaturis dicit imperfectionem limitationis: & nihilominus secundum rationem communem suæ analogiæ illam non involvit, sicut neque etiam pluralitas: & propterea tam distinctio, quam pluralitas reperiuntur proprie & formaliter in divinis: ergo idem dicendum erit de numero. Tum etiam, quia ideo in creaturis numerus dicit prædictas imperfectiones, quia res numeratæ

tatæ dicunt limitationem,& imperfectionem:ergo cum in divinis res numeratæ sint infinitæ, & summæ perfectionis, non erit cur ibidem numerus (sicut distinctio, & pluralitas ob eandem rationem) non separetur ab imperfectionibus.

42. Secundum fundamentū. Secunda, & principalis ratio assertionis, per quam præcedens elucidatur, desumitur ex Angelico Præceptore locis citatis *dubio præcedenti num 6.* potestque sub hac forma proponi. Quoniam in divinis quævis ex personis affert suā propriam unitatem proprie sumptam:ergo ab omnibus illis constituetur,seclusis imperfectionibus,numerus transcendentalis proprie sumptus. Patet consequentia. Quia unitates ex se sunt constitutivæ numeri, sicut & puralitatis, ac multitudinis: ergo unitates liberæ ab imperfectionibus constituent numerum ab imperfectionibus etiam liberum. Sicut quia unitates ex se sunt constitutivæ pluralitatis, ac multitudinis; idcirco unitates excludentes omnem imperfectionem constituunt pluralitatem ac multitudinem liberam ab imperfectionibus.

§. II.

Prior obiectio contra prædictam veritatem, & eius enodatio.

43. Prior objectio. Concilium Toletanum XI. Boetius. Bernard. Ambros. Sed contra dicta objicies primo, quod in Concilio Toletano XI. in confessione fidei sic habetur: *Hæc ergo sancta Trinitas, quæ unus, & verus est Deus, nec recedit à numero, nec capitur numero.* Et Boëtius *libro de Trinitate*, loquens de Deo sic ait, *Hoc vero unum, in quo nullus est numeru*. Quæ verba refert, & approbat Bernard. *lib. 5. de Consideratione cap. 7.* & Ambrosius *lib 1. de Fide cap. 2.* sic ait: *Diversitas plures facit, unitas potestatis excludit numeri quantitatem: quia unitas numerus non est, sed hæc omnium ipsa principium est.*

Evanescit. Respondetur, Concilium Toletanum solum voluisse negare numerum ex parte essentiæ, admittere tamen illum ex parte personarum: & propterea inquit,quod *nec recedit à numero*, siquidem in personis invenitur numerus: *nec capitur numero*, ex eò quod in essentia divina sunt prorsus unum & idem. Et propterea post verba in argumento relata,subiiciuntur hæc in eodem Cōcilio tanquam eorum ratio: *In ratione enim personarum numerus cernitur: in divinitatis vero substantia quid numeratum sit, non comprehenditur.* Quò etiam modo exponit D. Thomas testimonium Boëtij *in 1. distinct. 24. quæst. 1. art. 6. ad 1* Per quod etiam ad verba ex Ambrosio adducta satis constat. D. Thom.

§. III.

Objectio alia, & solutio ab aliquibus tradita.

44. Secunda objectio. Secūdo objicies, quod ex assertione nostra quatuor sequuntur absurda. Primum est, Dari in divinis compositionem. Secundum, Inveniri ibidem rationem totius, & partium: quæ duo cum divina simplicitate pugnant. Tertium, Reperiri etiam in Deo majus,& minus sive magis,&minus perfectum.Quod non cohæret cum æqualitate divinarum personarum, & est contra illud Athanasij in Symbolo. *In hac Trinitate nihil prius, aut posterius, nihil maius, aut minus.* Quartum Personas divinas esse mensuratas ab aliqua mensura. Quod tamen repugnat earum immensitati, & est contra illud Athanasij in eodem Symbolo *Immensus Pater, immensus Filius, immensus Spiritus Sanctus.* Athanas.

Sequela quoad duas priores partes constat. Quoniam numerus componitur ex suis unitatibus, & constat ex illis tanquam ex partibus, & ad earum singulas comparatur eo modo, quo totum ad suas partes. Quoad tertiam vero partem eadem sequela etiam liquet, quia omne totum est majus etiam quoad perfectionem singulis partibus. Et tandem eadem sequela quoad ultimam partem videtur perspicua. Tum, quia quod continetur sub aliquo numero determinato, mensuratur ab illo: eo quod numerus est mensura rerum mensuratarum. Tum etiam, quia numerus est multitudo mensurata per unum.

45. D. Thom. Neque obest, si occurras cum D. Thoma *in præsenti quæst. 30. art. 1. in solutione ad 4.* omnia hæc esse vera de numero abstracto, & absoluto, non vero de numero, ut reperitur in rebus numeratis, Nam contra hoc est, quod D. Thomas negans, rationem totius, & partis, aut rationem majoris, & minoris, &c. convenire personis Trinitatis, vel loquitur de maioritate extensiva, idest, de pluralitate, aut intensiva, hoc est, de majori perfectione? Si de prima, certum est tres personas Trinitatis esse plures, quam singulas: & per consequens totus ternarius ex illis coalescens componetur ex eis tanquam ex partibus: siquidem ex quavis inadæquate consurgit, & est idem, ac omnes illæ simul sumptæ, sicut in alijs totis, & partibus contingit. Si autem loquitur de secunda: tunc nihil deerit ad rationem numeri, ex eo quòd prædicta major perfectio intensiva non reperiatur in toto numero collato cum suis partibus, sive unitatibus: quandoquidem non oportet, universaliter loquendo, quòd in toto numero numerato sit maior perfectio intensiva, quàm in aliqua ex suis partibus. Et ideò in ternario coalescente ex triplici specie, aut quasi specie, durationum, nempe ex tempore, ævo, & æternitate, non est major perfectio intensiva, quàm in sola æternitate: & in binario coalescente ex Deo, & creatura non invenitur aliquid majoris perfectionis intēsivæ quàm in Deo solo. D. Thom.

46. Solutio aliquorum. Suarez. Vasquez. Gabriel. Ad hoc argumentum respondent Suarez *lib. 1. de Trinitate capit. 10.* Vasquez *in præsenti quæst. 30. in annotationibus ad articulum 1.* cum Gabriele *in 1. distinct. 24. q. 2. art. 3. dub. 1.* dupliciter posse dici *majus*, & *minus* (& idem asserendum est de aliis terminis, nempe *totum*, & *pars perfectius*, & *imperfectius*, &c.) in quantitate virtutis, & perfectionis, seu modali, scilicet, aut per modum quantitatis discretæ, aut per modum quantitatis continuæ: Primo modo, quicumque numerus confertur cum suis unitatibus, tanquam quid majus & perfectius, & per modum totius ad suas partes. At secundo modo, non sic comparatur cum illis, nisi ubi totus numerus est majoris entitatis, & perfectionis, quàm singulæ ex suis unitatibus: Eò quod esse aliquid majus & perfectius secundùm rationem quantitatis continuæ, nihil aliud est, quàm habere majorem entitativam perfectionem. Et ita in rebus creatis totus numerus est quid perfectius & majus singulis unitatibus, non solùm secundum rationem prædictæ quantitatis discretæ, sed etiam quantitatis continuæ: quia importat majorem entitativam perfectionem, quàm singulæ ex illis. Econtrà vero in numero divinarum personarum contingit: ex eo quòd totus ternarius non affert majorem entitativam perfectionem, quam singulæ personæ: ac proinde solum cōparabitur ad illas per modum totius ad suas partes secundùm rationē quantitatis modalis discretæ.

Fulcitur apparentibus. Potestque hæc solutio elucidari duplici testimonio D. Thomæ. Primum desumitur *ex q. 9.* de

D. Thom. testimoniis. *de Potētia art. 5 ad 10.* ubi S. Doctor sic inquit: *Dicendum, quod Deus est infinitus secundum perfectionem magnitudinis, & sapientiæ, & hujusmodi. Unde in Psalmo dicitur, quod sapientiæ eius non est numerus. Sed processio in divinis secundùm quam multiplicantur personæ divinæ, non est in infinitum. Non enim est immoderata divina generatio, ut Augustinus dicit in libris de Trinitate. Et ideo nec personarum numerus est infinitus.* In quibus verbis negat Deo rationem numeri secundùm quantitatem continuam modalem, seu secundùm magnitudinem perfectionis, v.g. sapientiæ, secundum quam est infinitus & incomprehensibilis. Et ita, cùm concedat prædictum numerum in personis, ex hoc quod multiplicatio personarum non est in infinitum, planum est, admittere illum secundùm rationem quantitatis modalis discretæ: & per consequens cum omnibus illis, quæ cum numero finito non pugnant, sed ad illum requiruntur, nempe, comparari secundum rationem prædictæ quantitatis per modum totius ad suas unitates, & totum numerum afferre plures unitates, atque adeo magis perfectionis secundum quantitatem discretam, quam singulæ partes, ex quibus coalescit.

47. D. Thom. Secundum vero testimonium depromitur ex articulo 1. sæpius à nobis citato hujus quæstionis 20. in solutione ad 4. Nam cum Angelicus Doctor sibi objecisset, quod si in divinis datur propriè numerus personarum, dabitur etiam ibi ratio totius, & partium; respondet, quod si fiat sermo de numero absolutè, sive abstractè, semper est verum, quod in eo nihil datur prohibens rationem totius, & partium; secus vero de numero, prout est in rebus: nam hic poterit aliquando inveniri quin in eo ratio totius, & partium reperiatur, ut in numero divinarum personarum cernitur. In quo testimonio (inquit Vasquez) continetur solutio à se tradita. Vasquez. Quoniam per numerum absolutum, & abstractum intelligit D. Thomas numerum, quatenus habet modum quantitatis discretæ, sive multitudinis. Et per numerum, qui est in rebus, perfectionem earundem rerum, quatenus sortitur modum quantitatis continuæ.

48. Roboratur amplius. Potestque ex doctrina ejusdem Vasquez ratio hujus intelligentiæ desumi. Quoniam per numerum abstractum, & absolutum solum potest D. Thomas intelligere, vel id, quod primo aspectu sese videtur offerre, nempe, numerum secundum se, aut in communi; & per numerum, qui est in rebus, numerum in particulari, & in tali materia contentum. Vel, per numerum abstractum, & absolutum, numerum habentem modum quantitatis discretæ; & per illum, qui est in rebus, perfectionem ipsarum rerum, quatenus habet modum quantitatis continuæ.

Ex his autem duobus sensibus, primus sensus non est admittendus. Quia id, quod est de ratione numeri, secundum se, & in communi sumpti, debet esse de ratione numeri in particulari, & in tali materia: atque adeo, si de ratione numeri in communi est comparari per modum totius ad suas partes, etiam hoc erit de ratione numeri in tali materia: ac proinde, si D. Thomas per numerum abstractum, & absolutum intelligeret numerum secundum se, & per numerum, ut est in rebus, numerum in particulari, non potuisset asserere, numerum illum priorem comparari per modum totius, & magis perfecti cum suis partibus; secus verò posteriorem. Et ideo necessario admittendus est posterior sensus, qui est idem, ac ille, quem prædicta solutio intendit.

§. IV.

Impugnatur præcedens solutio.

Cæterum hæc solutio in multis deficit. Primo quidem. Quia est contra D. Thomam *loco nuper citato q. 30. art. 1. ad 4.* ubi Angelicus Doctor inquit, numerum abstractum tantum inveniri in intellectu. 49. Rejicitur hæc solutio primo. Angel. Doct. Constat autem, quod numerus, ut habet rationem quantitatis discretæ, adhuc modalis, reperitur in rebus, & non solum in intellectu, ut de numerò trium personarum divinarum, aut trium hominum patet: ergo D. Thomas per numerum abstractum non intellexit numerum, qui est in rebus, ut habet rationem quantitatis, adhuc modalis, & discretæ.

Accedit primo, quod numerus, qui est in rebus licet de materiali, dicat quantitatem continuam, sive molis, sive virtutis, sive modalis, nihilominus juxta mentem Angelici Doctoris, de formali dicit rationem multitudinis discretæ. Dilucidatur amplius hæc impugnatio. Et propterea senarius, v.g. lapidum, vel equorum, etiam prout in rebus est, habet, juxta eundem Doctorem, veram rationem senarij: ergo juxta ejus mentem numerus, qui est in rebus, non distinguetur à numero abstracto per hoc, quod ille absolvatur à quantitate discreta, à qua iste non absolvitur: cujus oppositum in hac solutione adversariorum asseritur.

Accedit secundo, quod D. Thomas per numerum absolutum, seu abstractum intelligit numerum, qui communiter appellatur *numerans*, ille videlicet, quo intellectus utitur ad hoc, ut certificetur de aliqua summa, an sit tanta, vel tanta. Roboratur magis. Et per numerum, qui est in rebus, intelligit numerum, qui communiter nuncupatur *numeratus*, idest, qui ab intellectu per numerum præcedentem, scilicet abstractum, seu numerantem numeratur, ut constat ex exemplis, quibus Angelicus Præceptor loco citato utitur ad unumquemque ex his numeris explicandum. Nam priorem asserit esse, ut *duo*, vel *tria*, absque determinatione ad aliquam materiam, & posteriorem esse, ut *duos homines*, vel *tres equos*. Et deinde, ut nuper dicebamus, de priori ait, esse tantum in intellectu; de posteriori vero in rebus ipsis, quæ numerantur. Ac tandem ex hoc infert, quod quamvis in priori numero sit totum, & pars, non colligitur esse semper idem dicendum de posteriori: ex eo quod primus est extrinsecus posteriori, estque tantum in intellectu. Constat autem, omnes has proprietates assignatas numero abstracto convenire numero numeranti: sicut & omnes illæ, quæ attribuuntur numero numerato, competunt numero, qui est in rebus: ergo male in hac solutione asseritur D. Thom. intellexisse per numerum abstractum, numerum, ut habet rationem, & modum quantitatis discretæ, saltem modalis, & per numerum, ut est in rebus, perfectionem præcisè earum rerum, quatenus sortiuntur rationem quantitatis continuæ, saltem modalis.

Deficit secundo prædicta solutio in hoc, quod, in divinis veram rationem totius, ac partis, adhuc secundum rationem quantitatis modalis discretè, admittit. 50. Impugnatur secundo. Quod tamen cum divina perfectione & simplicitate pugnat. Siquidem ubi est ratio totius, & partis, non solum non est summa simplicitas, verum nec simplicitas absolutè dicta: & similiter nec est summa perfectio libera ab omni imperfectione; sed ibi necessario debet includi id, quod est proprium partis, in quantum talis, nempe, esse quid incompletum, & ex natura sua realiter ordinatum ad componendum aliud. Et propterea D. Thom. *q. 9. de Potentia art. 5. ad 6.* inquit, unitates relationum D. Thom.

relationum personarum, non comparari ad numerum ipsarum relationum, sicut partes ad totum.

51. Refutatur tertiò. Deficit tertiò. Quoniam numerus divinarum personarum, hoc ipso quod sit numerus earum, repugnat afferre majorem perfectionem discretam, sive intensivam, sive extensivam, quam singulæ ex suis unitatibus. Cujus oppositum in hac solutione asseritur. Et quidem de majori perfectione intensiva satis constat, non posse à prædicto numero afferri; siquidem hoc ad minus convincit illud Athanasij (Athanas.): *Et in hac Trinitate nihil majus, aut minus, &c.* De majori autem perfectione extensiva etiam patet. Nam hæc non potest inveniri, nisi ubi unitates dicunt perfectiones ejusdem speciei, & numericè distinctas, vel ubi ex se, & ex vi suæ lineæ afferunt aliquid perfectionis; non vero, ubi eadem prorsus numero perfectio in singulis, & in omnibus simul reperitur. Quare, cùm in divinis unitates relationum, sive personarum ex vi suæ lineæ nihil dicant perfectionis, sed eadem numero perfectio divinæ essentiæ sit in singulis, & in omnibus, ut *in hoc tract. disp. 6. n. 20.* & deinceps latè ostendimus, non poterit numerus divinarum personarum esse quid perfectius, sive intensivè, sive extensivè, quam singulæ ex suis unitatibus.

Infringitur ulterius. Accedit primò, quod aliud est, an numerus divinarum personarum dicat plus realitatis, quam singulæ unitates; an vero dicat plus perfectionis, quam illæ. Etsi ergo prædictus numerus dicat plus realitatis, ex eo quod singulæ unitates ex vi suæ lineæ afferunt propriam realitatem; non tamen dicit plus perfectionis: siquidem, ut nunc dicebamus, unitates illius non afferunt ex vi suæ lineæ aliquid perfectionis; sed eam solum habent à divina essentia in illis per modum transcendentis inclusa.

Arguitur inconsequentia prædicta solutio. Accedit secundò, non videri satis consequenter ab adversariis dictum, quod numerus divinarum personarum sit quid perfectius singulis unitatibus quatenus per hoc præcisè significatur, esse plus realitatis in prædicto numero, quam in qualibet unitate: & nihilominus, quod singulæ unitates afferunt ex vi suæ lineæ aliquid perfectionis, sive bonitatis, ut in locis supra *disput. 6. num.* 58. relatis docent.

52. Et ratio hujus inconsequentiæ est. Quod hoc ipso, quod unitates ex se, & ex vi suæ lineæ sint perfectæ, sive bonæ, non possunt non omnes illæ simul sumptæ afferre plus realitatis, & simul plus bonitatis, quam singulæ. Ac tandem hoc ipso, quod sint quasi specie distinctæ, debebunt, adhuc in ratione quantitatis modalis continuæ, ita inter se conferri, ut una earum sit perfectior aliis imo & omnes simul sint quid perfectius singulis. Quare, etsi juxta nostram sententiam possit admitti, numerum trium personarum dicere plus realitatis singulis unitatibus: & nhilominus quod nec in ratione quantitatis continuæ, neque in retione quantitatis discretæ modalis dicat plus perfectionis: ex eo quod, ut sæpè diximus, numerus in divinis non cadit supra perfectionem personarum, sed supra realitates ipsarum, ut præscindunt secundum conceptus expressos ab hoc, quod est, expresè dicere perfectionem. Non tamen in sententia adversariorum propter rationem dictam.

53. Interpret. testim. D. Thomæ pro ea adducta. Nec duo illa, quæ in favorem solutionis à Suarez, & Vasquez traditæ adducuntur, sunt alicujus momenti. Non quidem primum. Nam etsi verum sit, Divum Thomam non concedere in divinis numerum secundum quantitatem continuam modalem, & virtutis, seu secundum magnitudinem perfectionis, v. g. sapientiæ, sed secundum rationem quantitatis discretæ modalis: & tandem concedere secundum hanc rationem quantitatis numerum ternarium ex tribus solummodò unitatibus constitutum. Non tamen inde fit, concedere in Deo aliquam compositionem, aut rationem totius, & partium, vel magis, aut minus perfecti. Quia hæc omnia non conveniunt indispensabiliter omni numero, qui est in rebus, seu omni numero numerato; sed hoc juxta qualitatem numeri numerati pensandum est. Et ideò, quoties iste fuerit ita elevatus, ut hæ imperfectiones nequeant in illo reperiri, vel quoties aliqua specialis ratio in eo militaverit, propter quam ab omnibus istis liber sit, tunc ut statim magis explicabitur, invenietur in ea ratio numeri ternarij absque prædictis imperfectionibus.

Neque etiam secundùm est alicujus momenti. Quoniam, ut ex dictis constat, licet D. Thomas per numerum abstractum non intelligat numerum secundum sua essentialia, prout abstrahitur per modum universalis à suis inferioribus: non ideo per prædictum numerum intelliget numerum, ut præcisè habet rationem quantitatis discretæ, sive molis, sive modalis: secundum quam rationem etiam numerus numeratus, & prout est in rebus, haberet esse numerum absolutum, & abstractum. Sed per numerum abstractum, solùm intelligit numerum numerantem, ut duo, vel tria, quatenus abstrahitur abstractione formali ab omni materia. Sicut etiam per numerum, prout est in rebus, nulla ratione intelligit Angelicus Doctor perfectionem earumdem rerum, ut habent rationem quantitatis continuæ, adhuc modalis; sed numerum numeratum, seu res ipsas numeratas, ac mensuratas per numerum illum abstractum.

Unde non bene ibidem infertur, quòd si semel numerus abstractus indispensabiliter includit compositionem, & alia, de quibus in argumento fit sermo, quod etiam numerus, prout est in rebus, debeat hæc eadem includere. Quoniam numerus abstractus non comparatur per modum universalis, & totius potentialis respectu numeri, qui est in rebus, tanquam respectu sui inferioris essentialis; sed comparatur cum illo, tanquam numerus singularis singularitate sibi proportionata, & abstractus abstractione formali ab omni materia, seu abractus per modum formæ ab omni numero nusterato, tanquam à materia illius, qui, præcisè ratione hujuscemodi abstractionis, habet non utcumque, sed indispensabiliter esse quid compositum, & includere rationem totius,, & partium, &c. Constat autem, quod ea, quæ conveniunt rationi abstractæ abstractione formali, quia sic abstracta est, & quatenus manet sub statu abstractionis, non debent convenire rebus, à quibus abstrahitur, nec eidem rationi abstractæ, ut deperdit illum statum abstractionis, & habet contrahi per contractionem correspondentem prædictæ abstractioni. Sed hæc statim ampliùs elucidabuntur. 54.

Accedit, quòd numerus abstractus, seu numerus numerans, ut intelligitur applicari per modum mensuræ, & formæ mensurantis numero numerato, non concipitur applicari illi, nisi tantùm per modum formæ intrinsecæ: ac proinde prædictus numerus abstractus non contrahitur tunc eo modo, quo forma abstracta, & intrinseca alicui materiæ habet contrahi per illam; sed retinet abstractionem oppositam huic contractioni, & solùm contrahitur, & applicatur per modum formæ extrinsecæ. Et propterea ex hoc, quòd prædictus numerus ut consideratus per modum formæ, & mensuræ extrinsecæ, sit indispensabiliter compositus, non sequitur, quòd numerus numeratus, qui est

materia

materia, cui applicatur, debeat esse intrinsecè compositus; sed id ei ad summum conveniet extrinsecè ratione suæ mensuræ nempe numeri abstracti, denominantis extrinsecè ipsum mensuratum, & adhuc tunc retinentis rationem numeri abstracti: quippe qui, ut nunc dicebamus, adhuc ut est abstractus, retinet rationem mensuræ, & formæ extrinsecæ respectu numerorum numeratorum.

§. V.

Vera secundæ objectionis enodatio.

55. Vera argumenti responsio. QUare, hac rejecta solutione, neganda est sequela hujus argumenti quoad omnia absurda, quæ in ea continentur. Et ad probationem primam, qua intenditur, quòd si in Deo datur propriè & formaliter numerus trium personarum, debet etiam ibidem admitti compositio, dicendum est, quòd etsi in numero absoluto, & abstracto semper inveniatur compositio, & semper, aut ferè semper hæc eadem compositio in numero aliarum rerum reperiatur: non tamen in numero, de quo loquimur. Nam iste, hoc ipso quòd sit numerus divinarum personarum, seu relationum subsistentium, & inter se oppositarum, nequit habere rationem numeri per compositionem, ut optimè explicuit D. Thomas *q.9. de Potentia art.5. in solutione ad 15.* Nam cùm sibi sic objecisset: *Impossibile est in aliquo uno esse rerum pluralitatem absque rerum compositione: Deus autem unus est; Si ergo in Deo sunt plures personæ, quod est esse plures res, sequitur, quod in eo sit compositio: quod simplicitati divinæ repugnat.* Respondet: *Dicendum, quod pluralitas rerum in divinis est pluralitas relationum subsistentium oppositorum, ex quo non sequitur compositio in divinis. Nam relatio comparata ad essentiam divinam non differt re, sed ratione solùm. Vnde non facit compositionem cum ipsa, sicut nec bonitas, nec aliud essentialium attributorum. Sed per comparationem ad oppositam relationem est pluralitas rerum, non tamen compositio: quia relationes oppositæ, in quantum hujusmodi ab invicem distinguuntur. Compositio vero non est ex aliquibus distinctis, in quantum distincta sunt.*

D. Thom.

56. Illustratur solutio. Potestque hæc solutio D. Thomæ elucidari ex eo, quòd ad numerum compositum duo requiruntur. Primum est, quòd constet ex rebus distinctis. Secundum est, quòd constet ex iis, prout inter se unibilia sunt unione ordinis, seu numerabilitatis: ita quidem, ut una ex illis rebus, sive unitatibus comparetur per modum formæ; & alia per modum materiæ, ut optimè explicant N. Complutenses *in sua Logica disp.13.q.8.* Quare, si aliquis numerus importet plures res, & unitates, quatenus inter se distinctæ, & oppositæ sunt; non verò in eisdem rebus, aut unitatibus ab eo importatis fuerit aliqua formalitas, aut munus, secundum quod sint unibiles, & comparentur per modum formæ, & materiæ: & per consequens talis numerus non constiterit ex illis rebus, & unitatibus distinctis, quatenus sic unibiles sunt, sed præcisè, quatenus inter se sunt distinctæ, & oppositæ: tunc prædictus numerus nequibit componi ex suis unitatibus, sed eas importabit absque aliqua compositione.

N. Compl.

Quare, cùm numerus trium divinarum personarum sit numerus importans tres relationes personales, præcisè quatenus inter se distinctæ, & oppositæ sunt, secundum quam rationem non habent aliquo modo uniri per modum materiæ, & formæ; sed potiùs habent ab invicem distingui, & una ab altera quasi refugere: ac proinde non sit in illis, quatenus importantur à prædicto numero, aliqua formalitas, aut munus ratione cujus petant uniri per modum formæ, & materiæ, sed solùm munus distinctionis, & oppositionis inter easdem: consequens est, ut prædictus numerus divinarum personarum nequeat ob hanc rationem importare numerum compositum ex tribus divinis personis. Sicut etiam, ob oppositam rationem, numerus absolutus, & abstractus, necnon & numerus, v.g. duorum hominum, aut leonum, constat ex suis unitatibus, tanquam ex his, ex quibus componitur.

Ex quo ad secundam probationem, per quam intenditur, dari in divinis rationem totius, & partium, si semel ibidem ratio numeri propriè & formaliter invenitur, satis constat. Quoniam ubi non est compositio, nequit ratio totius, & partium dari. Et ita licet in numero abstracto, & absoluto, in quo datur compositio, debeat admitti ratio totius, & partium: non tamen in numero trium divinarum personarum, in quo compositio non est admittenda. 57. Ad secundam probationem.

Ad tertiam verò probationem, qua intenditur, dari in divinis magis, vel minus perfectum, si semel admittitur numerus, constat etiam ex dictis, id esse verum in numero abstracto, & absoluto; non verò in numeris, prout sunt in rebus, nisi juxta conditionem rerum numeratarum, quando nimirum sunt talis conditionis, ut quælibet ex se afferat propriam perfectionem, nec una earum dicit, tam intensivè, quàm extensivè tantam perfectionem, quantàm totus numerus. Ad tertiam.

Quæ omnia complexus fuit D. Thomas *in illa solutione ad 4. art.1. q.30. hujus tractatus* sæpè citata, ubi sic inquit: *Dicendum, quòd numerus est duplex, scilicet, numerus simplex, vel absolutus, ut duo, & tria, & quatuor. Et est numerus, qui est in rebus numeratis, ut duo homines, & duo equi. Si igitur in divinis accipiatur numerus absolutè, sivè abstractè, nihil probibet in eo esse totum, & partem: & sic non est nisi in acceptione intellectus nostri: non enim numerus absolutus à rebus numeratis est, nisi in intellectu. Si autem accipiamus numerum, prout est in rebus numeratis, sic in rebus quidem creatis unum est pars duorum, & duo trium, & unus homo duorum, & duo trium. Et sic non est in Deo: quia tantus est Pater, quanta tota Trinitas, ut infra patebit.* In quibus verbis negat D. Thomas numero divinarum personarum, tum, quòd sit in eo ratio totius, & partium: & per consequens compositio. Tum etiam, quòd ibidem inveniatur magis, & minus perfectum: siquidem tantus est Pater, v.g. quanta tota Trinitas. D. Thom.

Ad ultimam verò probationem ejusdem sequelæ constantem ex duplici parte, quarum primâ intendebatur, non dari in Deo numerum, ne id, quod continetur sub illo numero, mensuretur per illum: secundâ verò, non esse dandum prædictum numerum; ex eo quòd numerus est multitudo mensurata per unum. Respondetur, hanc probationem quoad primam ejus partem nihil convincere. Nam cùm dicitur, quòd id, quod continetur sub aliquo numero, mensuratur per illum, vel nomine *numeri*, intelligitur numerus numerans, ut *duo*, vel *tria* abstractus ab omni materia, sub quo continetur quodammodò numerus numeratus trium divinarum personarum; vel intelliguntur unitates importatæ ab ipso numero, qui est in rebus. Et si intelligatur de numero numerante, tunc non est inconveniens, numerum trium divinarum personarum mensurari per numerum abstractum, seu numerantem: sicut non est inconveniens, æternitatem quodammodò mensurari tempore imaginario. Quia utrobique est eadem ratio, nempe, tam tempus imaginarium, quàm prædictum numerum esse 58. Ad ultimam.

esse solùm mensuram extrinsecam, & quoad nos respectu rerum divinarum.

Si autem intelligatur de numero, prout est in rebus, & collato cum suis unitatibus, tunc hæc prior pars ejusdem sequelæ coincidit cum posteriori, & ad eam sic intellectam: ac proinde & ad posteriorem dicendum est, quòd illa maxima, *Numerus est multitudo mensurata per unum*, non intelligitur de numero, in quo singulæ unitates sunt tantæ perfectionis, quantæ totus numerus, & è converso; sed prædicta maxima solùm est universaliter vera de numero numerante, seu absoluto, & abstracto, ut optimè notavit D. Thomas *in præsenti q. 30. art. 2. in solutione ad 5.* his verbis: *Dicendum, quòd numerus determinatus (si accipiatur numerus simplex, qui est tantùm in acceptione intellectus) per unum mensuratur. Si verò accipiatur numerus rerum in divinis personis, sic non competit ibi ratio mensurati: quia eadem est magnitudo trium personarum, ut infra patebit. Idem autem non mensuratur per idem.* D. Thom.

59. Et hoc ipsum optimè etiam explicuit D. Thomas *in 1. distin. 24. q. 1. artic. 2. ad 4.* ubi cùm sibi opposuisset id, quod in hac probatione hujus argumenti dicitur, scilicet, quod *Numerus est multitudo mensurata per unum. Sed Deus est mensura non mensurata, sed omnia mensurans. Ergo videtur, quod numerus in divinis non competat.* Respondet: *Dicendum, quòd in numero absoluto pluralitas habet quandam compositionem, & aggregationem, quæ est minùs certa, quàm unum, quod est principium ipsius. Et ideò, non solùm quantum ad intellectum, sed etiam quantum ad rem est mensurabilitas multitudinis talis per unitatem. Sed in numero relationum, vel personarum non est aliquis ordo certitudinis, vel compositionis in re: & ideò numerus in Deo, non est multitudo mensurata, nisi fortè secundùm acceptionem intellectus tantùm, qui componit etiam, quæ composita non sunt, secundùm quod diversa ex eis intelligit: secundùm quod etiam propositiones affirmativas in divinis format.*

Quibus accedit, quòd juxta aliam interpretationem D. Thomæ *in 1. dist. 24. q. 1. art. 2. ad ultimum*, & *q. 9. de Potentia art. 5. ad 12.* maxima illa intelligitur de solo numero, qui fit ex divisione continui, & est in prædicamento quantitatis, qui non habet locum in divinis.

60. Vindicatur solutio inter arguendum data. Unde solutio huic argumento inter arguendum *n. 45.* tradita est optima, si intelligatur, ut debet intelligi, juxta ea, quæ hucusque diximus. Et ad probationem contra eam ibidem adductam dicendum est D. Thomam non loqui de majoritate extensiva latè sumpta, prout præcisè dicit pluralitatem realitatum: nam hanc, certum est, inveniri in numero trium personarum divinarum, & totum hunc numerum dicere plus realitatis, quàm singulas personas. Hinc tamen non fit, ut in hac probatione intenditur, dari in prædicto numero rationem totius, & partium, ut ex dictis patet. Et ita, si propriè & in rigore loquendum est, numerus iste, non tam dicendus est constare inadæquatè ex singulis personis divinis, quàm importare inadæquatè singulas ex illis; & adæquatè omnes: ad quod non requiritur compositio, aut ratio totius, aut partium.

Cæterum in prædicto numero trium personarum divinarum negat Angelicus Doctor omnem majoritatem perfectionis, sive intensivam, sive extensivam. Quoniam, ut ex sæpè dictis constat, relationes in divinis non habent ex vi suæ lineæ afferre aliquam perfectionem; sed tantùm ratione essentiæ divinæ, ut per modum transcendentis in illis inclusæ: & ideò eadem numero infinita perfectio essentiæ divinæ est in omnibus, & singulis. Sicut etiam, cùm idem Angelicus Præceptor loquitur de numero importante Deum, & creaturas, negat ibidem ad minùs majoritatem perfectionis intensivam, & quòd numerus ille constet ex suis unitatibus, tanquam ex partibus: eo quòd ratio partis nequit Deo convenire. Et tandem, cùm idem D. Thomas loquitur de numero constante præcisè ex rebus creatis, & afferentibus ex se aliquid perfectionis, tunc admittit in toto numero majoritatem perfectionis, saltem aliquo modo intensivam: nam hæc necessariò reperitur in omni numero numerato constante ex prædictis rebus.

§. VI.

Proponitur triplex replica, quæ contra veram secundæ objectionis solutionem militare poterat.

Ex quibus omnibus constat, nihil contra ea, quæ diximus, obesse tres objectiones, quæ possũt hic fieri. Prima est. Quòd si in numero divinarum relationum, non admittitur compositio: ex eo quod prædictus numerus dicit illas præcisè, ut inter se distinctas, & oppositas: neque etiam numerus binarius Paternitatis, & Filiationis creatæ erit compositus: quippe qui constat ex his relationibus, quatenus inter se habent in *esse* relationum esse præcisè distinctas, & oppositas. Hoc autem videtur esse contra communem Dialecticorum, & Metaphysicorum consensum, & non cohærere cum maxima debilitate relationum creatarum, quæ sicut inter alia entia sunt debilioris realitatis, ita & sunt aptiores ad hoc, ut intrent in compositionem, habeantque aliquomodo rationem partium. 61. Prior objectio contra omnia prædicta.

Secunda est. Non cohærere inter se ea, quæ in solutione hujus secundi argumenti diximus, nempe, per numerum abstractum intelligi numerum, ut abstrahitur abstractione formali ab omni materia; & per numerum, prout est in rebus, intelligi numerum numeratum, à quo tanquam à materia abstrahitur numerus, qui dicitur abstractus: & quòd nihilominùs numerus abstractus sit indispensabiliter compositus, & in eo ratio totius, & partium necessariò inveniatur: non tamen in numero numerato, à quo abstrahitur. 62. Secunda.

Et ratio hujus non cohærentiæ videtur aperta. Quoniam id ipsum abstrahitur abstractione formali ab aliqua materia, seu ratione materiali, quod ibidem est: ergo si numerus abstractus abstractione formali ab omni numero, qui est in rebus, dicit necessariò prædictas imperfectiones compositionis, &c. signum erit, illa inveniri eodem modo in omni numero numerato, qui est in rebus: vel si prædictæ imperfectiones non inveniuntur in omni numero numerato, qui in rebus reperitur; sed ex numeris istis aliqui, vel ferè omnes eas dicunt, & aliqui, vel saltem unus ex illis eas non affert, tunc numerus abstractus abstractione formali ab omnibus illis, præscindet ab hoc, quod est, dicere, vel non dicere prædictas imperfectiones: ut ita sit forma accommodata ad hoc, ut contrahatur per materias adeò diversæ rationis.

Confirmatur. Nam si sapientia v. g. abstracta abstractione formali ab hac, vel illa sapientia, tanquam à ratione materiali, aut quasi materiali, non posset non dicere imperfectionem compositionis metaphysicæ, tunc non posset reperiri in Deo; sed in omni materia, aut quasi materia, nempe, in omni sapientia, ad quam descenderet, deberet rationem compositionis habere, ut intuenti constabit. Et ita, quia sic abstracta præscindit à compositione, vel simplicitate, Confirmatur.

simplicitate, propterea ratio materialis, à qua abstrahitur, in aliquibus dicit compositionem, in aliis verò non. Et quia prædicta ratio materialis sic præscindit, idcircò sapientia abstracta abstractione formali ab hac, vel illa sapientia, tanquam à ratione materiali, aut quasi materiali, præscindit à compositione. Ergo similiter in præsenti, si ratio numeri abstracti abstractione formali ab omni numero, qui est in rebus, tanquam à ratione materiali, aut quasi materiali, dicit necessariò compositionem, non poterit non hoc inveniri in rationibus materialibus, à quibus abstrahitur: vel si istæ præscindunt à compositione, quatenus quædam eam dicunt, non verò aliquæ, vel aliqua, tunc etiam numerus abstractus præscindet, modo sibi proportionato, à prædicta compositione.

63. Tertia objectio. Tertia objectio est. Quòd numerus trium personarum repertus in divinis reverà est unicus ternarius, ac proinde habet unicam ternarij essentiam: ergo cùm prædictus ternarius non sit unicus per simplicitatem: siquidem hoc pugnat cum pluralitate unitatum, quas importat: consequens erit, ut sit unicus per compositionem: cum omne, quod est unum quid, debeat esse unum altero ex his duobus modis, nempe, vel per simplicitatem, vel per compositionem.

§. VII.

Solvuntur ex dictis prædicta replicæ.

64. Responsio prima ad priorem objectionem. Ex dictis igitur constat, has objectiones nihil obesse. Et ideò ad primam respondetur primò concedendo, numerum binarium duarum relationum creatarum, & inter se oppositarum non posse secundum hanc putam, & nudam rationem distinctionis, & oppositionis; ac proinde secundùm id, quod exprimunt, ut ad invicem opponuntur, esse numerum compositum, sed prædictum numerum importare prædictas relationes sic sumptas absque compositione propter rationem, quam ex D. Tho. *n.55.* adduximus. Nec oppositum hujus à Dialecticis, aut Metaphysicis Thomistis asseritur, sed ad summum, quòd prædictæ relationes secundùm alia munera, ut nimirum respiciunt subjecta, & ratione eorum, quæ inde habent, constituunt numerum binarium afferentem compositionem.

65. Secunda solutio. Secundo respondetur (sive magis explicatur præcedens solutio) esse disparem rationem inter relationes personales in divinis repertas, & inter relationes paternitatis, & filiationis creatas. Nam illæ sunt infinitæ intra suas lineas: & ideò ultra oppositionem relativam, quam dicunt, non possunt dicere aliud munus, vel rationem formalem, ratione cujus sint unibiles in ordine ad constituendum aliquod unum per compositionem, ita ut una earum se habeat per modum materiæ, & alia per modum formæ. Tum, quia hic modus se habendi per modum materiæ, & formæ dicit imperfectionem pugnantem cum infinitate. Tum etiam, quia si semel inveniretur in prædicto numero compositio, & in divinis relationibus unio tendens ad compositionem, esset unio per se, quæ ad compositionem per se talem, & non talem per accidens tenderet: hæc autem unio ab intrinseco petit, ut unitates, quæ ad prædictam compositionem ingrediuntur, sint quid incompletum, ut ita possint habere veram rationem partium, ut in numero prædicamentali, qui est unus per se per cōpositionem, satis cernitur. Constat autem, hoc non posse cohærere cum infinitate divinarum relationum personalium. Tum denique, quia prædictæ relationes sumunt, tam suam rationem specificam, aut quasi specificam, quàm numericam ab oppositione ad suum correlativum: & ita non est in eis aliquod munus, ratione cujus non opponantur, & sint unibiles.

Cæterùm relationes creatæ paternitatis, & filiationis non sunt infinitæ intra suas lineas, nec numerus ex illis coalescens per compositionem, quippe qui est numerus transcendentalis rerum creatarum, petit esse unum per se: ac tandem ratio earum numerica, licèt non specifica, sumitur, non ex correlativo, & oppositione ad illud, sed ex subjecto. Et ideò, licèt quatenus præcisè sunt oppositæ, non dicant numerum compositum: attamen, quia ratione suæ finitatis & limitationis non repugnat eis, ut distinguantur numericè per ordinem ad subjecta, & non per ordinem ad correlativum, cui opponuntur, nec quòd faciant unum per accidens; idcircò, quatenus sunt numericè distincta, possunt constituere numerum compositum compositione per accidens & non per se ex illis.

Ad secundam objectionem respondetur etiam ex dictis, quòd etsi numerus absolutus, seu abstractus dicat numerum abstractum abstractione formali ab omni materia, seu numero numerato: eo sanè proportionali modo, quo quantitas Mathematica abstrahitur abstractione formali ab omni materia sensibili: & licèt etiam non abstrahatur in hac abstractione, nisi illud ipsum, quod est in rebus numeratis, tanquam in propria materia, seu ratione materiali: deest tamen prædictæ formæ, quatenus sic abstractæ, id, quod ei competit præcisè ratione ejusdem materiæ, & quatenus est in illa: sicut etiam accrescit ei id, quod ei competit ratione status abstractionis. Quare, quia hoc, quod est, numerum aliquem non esse compositum, competit ei præcisè ratione alicujus peculiaris materiæ, seu rationis materialis specialis, & quatenus in illa est: idcircò ex eo, quòd numerus intelligatur abstractus abstractione formali ab omni materia, nequit carere prædicta compositione; sed hinc fit, quòd necessariò debeat illam habere; licèt aliquis numerus numeratus, qui comparatur per modum materiæ respectu illius, ea careat. 66. Fit obviam secundæ objectioni.

Ex quo ad confirmationem etiam constat. Quoniam est apertum discrimen inter sapientiam abstractam abstractione formali ab omni sapientia, & inter numerum eodem modo abstractum: ab omnibus numeris. Quoniam sapientia adhuc quatenus sic abstracta, ex vi suæ lineæ, & ex meritis suæ rationis formalis, ut talis, præscindit (modo tamen alibi tacto) à compositione Metaphysica. Et similiter ratione alicujus specialis materiæ, seu rationis quasi materialis, nempe, prout invenitur in sapientia divina, habet carere compositione Metaphysica. 67. Ad confirmationem.

Cæterum numerus ex vi suæ lineæ, & ex propriis meritis, quoad id formale, quod dicit, ut est abstractus abstractione formali, non habet præscindere à compositione; sed potius illam includit: quamvis sit capax ad hoc, ut ratione alicuius peculiaris materiæ, & ut per illam quasi contrahitur, in eaque invenitur, impediatur, ne sit cum hac imperfectione compositionis, sed ab ea denudetur. Ex eo quòd, numerum esse liberum à prædicta compositione, non potest ei convenire, quia dicat præcisè duo, aut tria; sed quia dicit illa in peculiari aliqua materia, in qua res numeratæ, vel sint ita perfectæ, ut nequeant in compositionem venire, ut in numero numerato trium personarum divinarum constat; vel habeant specialem aliquam rationem, propter quam sint etiam incapaces prædictæ compositionis, ut in binario paternitatis, & filiationis creatarum, si considerentur præcisè quoad suas rationes

rationes specificas,cótingere *n*.64.diximus.Et ideò prædicta ratio numeri est talis códitionis,ut licèt, quatenus est abstracta abstratione formali, dicat compositionem,nihilominùs quia hoc convenit ei ratione status abstractionis,non quidem formaliter,& immediatè,sed per modum removentis prohibens,idest,removétis illam specialem materiam, seu rationem materialem, quæ impeditura erat prædictam compositionem:idcircò est de numero earum rerum,quæ possunt in divinis inveniri:quia ad hoc satis est,ut sit capax essendi in tali materia, aut ratione quasi materiali, quæ impediat prædictam compositionem:ac proinde, quòd prædicta ratio formalis numeri non petat indispensabiliter,ut in omni,& quovis statu,in quo fuerit,sit involuta cum imperfectionibus.

68. Enodatur tertia objectio. Ad tertiam objectionem respondetur etiam ex dictis,concedendo,numerum ternarium divinarum personarum habere unicam essentiam numeri ternarij:atque adeò non esse unum per accidens, seu unum per puram aggregationem:siquidem ad hoc desiderabatur, quòd unitates ab eo importatæ existerent per diversas existentias:& ita,quæ existunt per eamdem existentiam, nequeunt constituere unum per accidens cum illis, quæ per talem existentiam habent existere.Et deinde etiam concedimus,tum,quòd talis esséтia numeri ternarij reperti in divinis,est una unitate per se,ac tandem, quòd non est una per simplicitatem,cùm certum sit,importare plures unitates realiter inter se distinctas, Negamus tamen, inde sequi prædictam essentiam esse unam per compositionem. Quoniam aliquam pluralitatem esse unam per compositionem, solùm est proprium pluralitatum importantium suas unitates;non quidem præcisè, quatenus inter se distinctæ,& oppositæ sunt,sed quatenus ultra hoc important etiam eas, ut ad invicem se respiciunt per modum unibilium: ita quidem,ut una se habeat per modum materiæ,& alia per modum formæ.Et similiter, si illa compositio sit compositio per se,ex qua unum per se resultet,debent illæ unitates habere veram rationem partium, esseque quid incompletum, ut in numero prædicamentali cernitur,& N. Complutenses in sua Logica *disp*.13. *dub*.7.explicant. Quare, cùm hæc non reperiantur in divinis neque ibi reperietur numerus,qui sit talis per compositionem. *N. Compl.*

69. Vnde unum per se, prout cóprehendit etiá omné pluralitaté per se unam, sive creatam, sive increatam,non dividitur adæquatè in unum per simplicitatem,& per compositionem;sed addendum est tertium aliud membrum, nempe, unum per pluralitatem rerum talis conditionis, ut petant existere per eamdem existentiam, modificando illam distincto, & opposito modo, ut in numero trium personarum cernitur. Et ita tres relationes personales in divinis repertæ constituunt numerum ternarium,quatenus important suas speciales, & determinatas unitates,quæ sint talis conditionis, ut sint numerabiles per numerum ternarium absolutum, & abstractum,qui communiter vocatur numerus ternarius *numerans*, & se respiciant, præcisè quatenus distinctæ,& oppositæ, & prout distincto,& opposito inter se modo habent modificare unam & eamdem numero existentiam divinam,per quam omnes illæ existant.

DUBIUM III.

Vtrum termini numerales ponant aliquid in divinis, & quid sit illud?

70. POstquam explicuimus, dari in divinis numerum propriè & formaliter sumptum, restat explicandum unà cum Angelico Doctore,an dicat aliquid positivum, an verò aliquid privativum? Hoc autem optimè in dubium vocatur inquirendo, an termini numerales ponant aliquid in divinis? Nam si dixerint quid positivum, reverà ponent aliquid. Si autem quid privativum, tunc potiùs removebunt,quàm ponent. Et tandem si aliquid privativum,aut positivum dixerint,restat explicandum,quidnam sit illud?

§. I.

Ex mente D. Thomæ dubium deciditur.

71. Conclusio. DIcendum ergo est,terminos numerales in divinis, ut *unum*, *duo*, aut *tria* ponere in divinis res,de quibus dicuntur; addere tamen aliquid privativum,sive negativum:ac proinde quoad id, quod addunt, non ponere aliquid, sed potiùs removere. Explicatur assertio. Etenim unum, v. g. cum dicitur de Deo, significat quidem, & ponit positivum illud,quod dicit,& ponit Deus; addit tamen negationem divisionis: nihil enim aliud est Deus,ut unus,quam ipse indivisus. Et similiter numerus ternarius,cum prædicatur de divinis personis, dicit easdem cum duplici negatione circa unamquamque earum,idest, quòd unaquæque sit indivisa, seu non divisa in se,& insuper,quòd una earum non sit altera. Et ita quoad id, quod superaddunt termini numerales in divinis,potiùs removent, quàm aliquid ponant. Quatenus verò includunt in sua significatione ea,de quibus dicuntur,debent aliquid,nempe prædictas res,ponere.

Probatur ex D. Tho. Assertio ergo sic explicata est D. Thomæ *in præsenti q.* 30.*art*. 3.& *q*.9.*de Potentia art*.7.ubi sic inquit:*Vnum verò, quod convertitur cum ente, non addit supra ens, nisi negationem divisionis. Non quòd significet ipsam indivisionem tantùm, sed substantiam eius cum ipsa. Est enim unum idem,quod ens indivisum. Et similiter, multitudo correspondens uni nihil addit supra res multas, nisi distinctionem, quæ in hoc attenditur, quòd una earum non est alia: quod quidem non habent ex aliquo superaddito, sed ex propriis formis. Patet ergo,quòd unum, quod convertitur cum ente, ponit quidem ipsum ens, sed nihil superaddit, nisi negationem divisionis. Multitudo autem ei correspondens addit supra res, quæ dicuntur multæ, quod unaquæque earum sit una, & quod una earum non sit altera: in quo consistit ratio distinctionis. Et sic cum unum addat supra ens unam negationem, secundùm quod aliquid est indivisum in se, multitudo addit duas negationes, prout scilicet aliquid est in se indivisum, & prout est alio divisum: quod quidem dividi est, unum eorum non esse alterum. Dico ergo, quod in divinis non prædicantur unum, & multa, quæ pertinent ad genus quantitatis,sed unum, quod convertitur cum ente, & multitudo ei correspondens. Vnde unú,& multa ponunt quidè in divinis ea,de quibus dicuntur, sed non superaddunt nisi distinctionem, & indistinctionem: quod est superaddere negationes, ut suprà expositum est. Vnde concedimus, quod quantum ad id, quod superaddunt eis, de quibus prædicantur, remotivè in Deo accipiuntur. In quantum autem*

includunt in sua significatione ea, de quibus dicuntur, positivè accipiuntur. Idem etiam tuetur Angelicus Præceptor *Quodlibeto* 10. *q.* 1. *art.* 1. *& in* 1. *dist.* 24. *q.* 1. *art.* 3. quē sequuntur communiter ejus discipuli.

72. Ratio assertionis. Ratio fundamentalis hujus assertionis desumitur ex D. Thoma locis citatis, potestque ad hanc formam reduci: Quoniam numerus repertus in divinis non est numerus quantitativus, seu de prædicamento quantitatis, sed numerus transcendentaliter dictus: ergo termini numerales significantes ipsum solùm dicent, seu ponent aliquid positivum, ex eo quòd ponunt res, de quibus dicuntur, non verò addent, nisi tantùm prædictas negationes. Antecedens quoad priorem partem est perspicuum; quia alioqui in divinis non daretur propriè, sed solùm metaphoricè numerus: sicut nec datur propriè ibidem longitudo, aut latitudo; siquidem ea, quæ sunt de genere quantitatis, nequeunt reperiri propriè in divinis. Quoad secundam verò partem etiam constat idem antecedens, quoniam ultra numerum prædicamentalem non restat alius, præter numerum transcendentalem; & propterea in rebus spiritualibus quantitatis expertibus solùm ponitur numerus transcendentalis.

Consequentia verò probatur. Quoniam etsi unitas prædicamentalis, seu de genere quantitatis, nō solùm dicat de materiali aliquid positivum, nempe quantitatem, quæ una dicitur, sed etiam de formali addat aliquid positivum, & propterea numerus de prædicamento quantitatis est speciale ens per se directè contentum sub hoc prædicamento: & termini numerales denotantes prædictum numerum ponant, & significent, adhuc secundùm id, quod addunt, aliquid positivum: nihilominus unitas, & numerus transcendentalis nihil aliud positivum ponunt, præter res, de quibus dicuntur, & solùm addunt aliquid negativum, sive privativum iam explicatum: ideoque prædictus numerus non constituit speciale ens aliquo modo distinctum à rebus, de quibus dicitur: & termini numerales significantes ipsum tantùm ponunt res, de quibus dicantur, superaddendo tamen prædictas negationes, & hoc non utcunque, sed indispensabiliter: siquidem unum, hoc ipso quòd tale, non habet in se divisionem: & multitudo, seu numerus, v. g. ternarius, non potest non dicere negationem divisionis circa unamquamque rem importatam in tali multitudine, & insuper quòd una non sit alia.

73. Confirmatur. Confirmatur ex discrimine, quod intercedit inter unitatem prædicamentalem, & transcendentalem. Nam unitas transcendentalis consequitur omne ens. Et ita, si ipsa adderet aliquid positivum, etiam illud positivum additum afferret suam unitatē, & per consequens aliquid aliud positivum, & sic in infinitū. Cæterùm cùm unitas prædicamentalis, seu de prædicamento quantitatis non sit trāscendens, sed solùm consequatur ad quantitatem continuam completam; inde est, quòd etsi talis unitas addat aliquid positivum, quod tamen est quid incompletum in genere quantitatis: nihilominùs tale positivum non est unum per aliam unitatem, nec inde sequitur processus in infinitum. Et propterea multitudo, sive numerus prædicamentalis addit aliquid positivum supra res, de quibus dicuntur: ex eo quòd multitudò debet esse proportionata unitatibus, ex quibus componitur, vel quas importat. Et similiter numerus transcendentalis, ob eamdem proportionalem rationem, nihil superaddit positivum supra res numerabiles, de quibus dicitur.

Quæ confirmatio desumpta est ex D. Thoma *Quodlibeto* 10. *nuper citato q.* 1. *art.* 1. ubi cum retulisset opinionem Avicenæ asserentis, numerum prædicamentalem, & similiter transcendentalem, atque adeò unitatem, quæ convertitur cum ente, & similiter eam, quæ est principium numeri, nempe prædicamentalem, addere aliquid positivum supra res, de quibus dicuntur, sic eam, quoad unitatem, & numerum transcendentalem impugnat: 74. D. Th. in. Avicena. *Sed hoc non potest esse. Quia cùm unum, quod convertitur cum ente, de qualibet re dicatur, oportet, quòd etiam illa res, quam addit, supra ens, sit una. Et sic, vel erit una per aliquam unitatem additam, & ita erit processus in infinitum; vel erit una per essentiam suam. Quod si est, standum est in primo, ut scilicet ens ipsum dicatur unum per essentiam, non per aliquam rem additam. Sic ergo intelligendum est secundùm opinionem Aristotelis, & Commentatoris ejus, quòd unum, quod convertitur cum ente, non superaddit enti rem aliquam, sed solùm negationem divisionis. Et sic hujusmodi unum, & ponit aliquid, in quantum in suo intellectu includit ens, & dicitur remotivè quantum ad id, quod superaddit enti. Unum verò, quod est principium numeri, quòd superaddit enti aliquid de genere mensuræ, & similiter numerus, cujus est principium, inveniuntur in rebus habentibus dimensionem, quia talis numerus causatur ex divisione continui: & hic numerus, scilicet ex divisione continui causatus, est subjectum Arithmeticæ.*

75. Licèt autem contra rationem hanc D. Thomæ, & ejus confirmationem, quatenus constituit discrimen inter unitatem, quæ est principium numeri, nempe prædicamentalem, & unitatem, quæ convertitur cum ente, ac proinde inter numeros ipsos transcendentalem, & prædicamentalem, possent proponi plura argumenta, quæ adducunt Suarez, Vasquez, & alij: & similiter ex eorum doctrina posset etiam, tam ratio, quàm confirmatio facta apparenti quadam solutione dissolvi: nihilominùs, quia prædicta solutio satis impugnatur ex his, quæ N. Complutenses *in sua Logica disp.* 13. *q.* 7. *à n.* 75. *usque ad num.* 80. optimè tradunt, & argumenta, quæ contra prædictam rationem, & ejus confirmationem pugnant, ab eisdem *à num* 80. *usque ad nu.* 84. dissolvuntur: & tandem *q.* 8. *ejusdem disputationis* plura adducunt, quæ ad rem hanc explicandam faciunt: idcircò ab his argumentis referendis, & solvendis, & à prædictis solutionibus adducendis, & impugnandis consultò abstinemus, & ad sententiam nostræ assertioni contrariam referendam sermonem convertimus. Suarez. Vasquez. N. Comp.

§. II.

Sententia opposita, primum ejus fundamentum cum sua solutione.

76. Opposita sententia. Contrariam igitur nostræ assertioni sententiam, nempe, tam numerum, quàm unitatem in divinis addere aliquid positivum supra res, de quibus dicuntur, & ideò his nominibus numeralibus unitatis, & pluralitatis significari de formali aliquam rationem positivam superadditā enti, aut rebus, de quibus dicuntur, & ab illis saltem ratione distinctam, tuentur Bonaventura *in* 1. *dist.* 24. *art.* 1. *q.* 1. Alensis 1. *p. q.* 13. *membro* 1. Scotus *lib.* 4. *Methaphysicæ q.* 4. & Vasquez *in præsenti disp.* 128. *&* 129. ad quam sententiam reducitur, quantū ad præsens attinet, ea, quam tenuit Durandus *in* 1. *dist.* 24. *q.* 1. *art.* 1. ubi asserit, quòd licèt unum transcendentaliter sumptum, ultra entitatem rei, solùm addat negationem divisionis, & in hoc nobiscum consentiat: nihilominus multitudo superaddit aliquid positivum rebus, idest, positivam distinctionem, Bonavent. Alen. fis. Scotus. Vasquez. Durand.

nem, seu divisionem unius ab altero: & hæc significatur in divinis personis, quando dicimus, illas esse tres, in quo prædicta sententia cum præcedenti convenit.

77. Primum argumentum. Vasquez. Aristot. Primum argumentum pro sententia Bonaventuræ desumit Vasquez *loco citato nu.* 4. ex Aristotele 10. *Metaphysica c.* 5. ubi sic habet: *Opponuntur autem unum, & multa multis modis. Quorum uno, unum, & multitudo, ut indivisibile, & divisibile. Quod enim aut divisum, aut divisibile est, multitudo quædam dicitur. Quod vero indivisibile, aut non divisum, unum. Cum autem oppositionis quatuor sint modi, & horum alius secundùm privationem dicatur, contraria erunt profectò, & nec ut contradictio, nec ut ea, quæ ad aliquid dicuntur.* In quibus verbis cùm dicat, quatuor esse genera oppositionum, & his numeratis concludat, unitatem, & multitudinem esse contraria, non videtur posse affirmari, quòd solùm opponantur privativè.

Confirm. ex Aristot. Confirmatur ex eodem Aristotele. Nam post verba relata sic inquit secundum aliam translationem, nempe, secundùm antiquam, quam tuetur D. Thomas: *Dicitur autem ex contrario, & ostenditur ipsum unum ex divisibili indivisibile propter magis sensibilem multitudinem esse, & divisibile, quam indivisibile. Quare ratione prior multitudo indivisibili propter sensum.* Quasi dicat (sic enim interpretatur Vasquez) ideo unum significatur negatione oppositi, cùm dicitur indivisibile, etiam si opponatur illi contrariè, quia multitudo magis sensibilis, & nota est, & quia (ut ait paulò inferius) simplicia, & prima, qualis est unitas meliùs negatione significamus; cum tamẽ eorum ratio sit positiva. Quòd si ex sententia Aristotelis unum, & multa privativè opponerentur, frustrà huic objectioni occurrisset. Si enim unitas in negatione formali consistit, aut in privatione, quid mirum, si nomine negativo significetur?

Vasquez.

78. Enervatur argumentum. D. Thom. Respondetur ex D. Thoma *in eodem lib. & c. Metaphysica lection.* 4. ubi prædictum testimonium Aristotelis sic exponit: *Quia agitur unum non significat privationem puram, non enim significat ipsã indivisionem, sed ipsum ens indivisum, manifestum est, quòd unum, & multitudo non opponuntur secundùm privationem puram, & habitum; sed sicut contraria.* Ubi, ut vides, Angelicus Præceptor non admittit oppositionem contrariam inter unum, & multa ratione ejus, quod superaddunt supra ens sed ratione entis, quod includunt. Quia, ut ex eodẽ S. Doctore in explicatione nostræ assertionis dicebamus, & in hoc loco repetit, unum non significat ipsam indivisionem puram, sed ipsum ens indivisum. Cum tamen id, quod Vasquez, Scotus, & alij intendebant, sit, quòd unum, & multitudo secundùm id, quod addunt supra ens, dicunt aliquid positivum, & secundùm hoc contrariè opponuntur. Vnde non ita benè Vasquez *disp* 228. jam citata *n.* 5. adducit D. Thomam pro sua sententia loco nuper citato. Quia, ut jam explicuimus, S. Doctor solùm loquitur de unitate, & multitudine sumptis pro substratis, aut quasi substratis ejus, quod addunt supra ens; non verò de eisdem sumptis quoad id, quod superaddunt.

Vasquez.

79. Ad confirmationem. Ad confirmationem respondetur, Philosophum solùm velle, unum, & multa esse opposita contrariè, si considerentur secundùm rationes nuper explicatas. Et quia unumquodque cognoscitur ex suo contrario: & ea, quæ simpliciora sunt, vel indivisibilia, cognoscuntur quoad nos per res compositas: idcircò unum, quod (modo alibi tacto) importat, vel quid simplex, vel saltem simplicius, quàm multitudo, vel quid indivisibile, sive fundans indivisionem, cognoscitur quoad nos secundùm id positivum, quod dicit ex suo contrario, nempe ex multitudine, quæ in rebus creatis sensu perceptibilibus est quid compositum.

Quæ solutio desumitur ex D. Thoma lectione nuper citata, his verbis: *Considerandum est, quod ea, quæ sunt priora secundum naturam, & magis nota, sunt posteriora, & minùs nota quoad nos: eo quòd rerum notitiam per sensum accipimus: composita autem, & confusa prius cadunt in sensum, ut dicitur in* 1. *Physicorum: & inde est, quòd composita priùs cadunt in nostram cognitionem. Simpliciora autem, quæ sunt priora, & notiora secundum naturam, cadunt in cognitionem nostram per posteriùs. Inde est, quòd prima rerum principia non diffinimus, nisi per negationes posteriorum sicut dicimus, quòd punctus est cujus pars non est: & Deum cognoscimus per negationes, in quantum dicimus, Deum incorporeum esse, immobilem, infinitum. Sic igitur, licèt unum sit prius secundùm naturam multitudine: tamen secundum cognitionem nostram diffinitur, & determinatur ex privatione divisionis. Et propter hoc Philosophus dicit, quòd ipsum unum dicitur (id est nominatur) & ostenditur (id est cognoscitur) ex suo contrario, sicut indivisibile ex divisibili, propter hoc, quòd multitudo est magis sensibilis, quam unum, & divisibile quam indivisibile; non quidem secundùm ordinem naturæ, sed propter sensum, qui est principium nostræ cognitionis.* D. Thom.

80. Replica. Nec obest, si urgeas, quòd unum, & multa, si considerentur, non secundùm id, quod superaddunt enti, sed secundùm id positivum, quod dicunt, debent, saltem secundùm hoc positivum, ita inter se conferri, ut unum intret ad compositionem multitudinis: ergo secundùm hanc rationem non sunt contraria; siquidem unum contrariorum non componit aliud, sed potiùs id expellit, & destruit: ergo si quæ est oppositio contraria inter unum, & multa, debet esse secundùm ea, quæ addunt supra ens: & ita addent aliquid positivum supra illud.

Enodatur. Respondetur enim, quòd hæc objectio, si aliquid probat, etiam convincet, quòd unum, & multa, etiam si superadderent enti aliquid positium, non essent secundùm illud contraria: siquidem unum secundùm illud positivum componit multitudinem. Quare ad prædictam objectionem occurrendum est cum D. Thoma lectione nuper citata, ubi cùm illam proposuisset, respondet in hæc verba: *Sciendum est igitur, quòd cum contraria differant secundùm formam, ut infrà dicetur: cùm dicimus aliqua esse contraria, accipiendum est utrumque eorum, secundùm quod habet formam, non autem secundum quod est pars habentis formam. Corpus enim secundùm quòd absque anima accipitur ut formam habens, opponitur animali, ut inanimatum animato. Secundùm verò quòd accipitur non quasi aliquid perfectum, & formatum, non opponitur animali, sed est pars materialis ipsius. Et sic etiam videmus in numeris. Nam binarius, secundùm quòd est quoddam totum, speciem, & formam determinatam habens, est specie diversum à ternario. Si verò consideretur absque hoc, quòd sic perfectum per formam, est pars ternarij. Sic igitur & ipsum unum, secundùm quòd consideratur ut in se perfectum, & speciem quamdam habens, opponitur multitudini: quia quod est unum, non est multa, nec è contrà. Prout verò consideratur non completum secundùm speciem, & formam, sic non opponitur multitudini, sed est pars ejus* D. Thom.

§. III.

Fundamentum secundum, & tertium oppositæ sententiæ, & eorum enodatio.

81. Secundum argumentum. *Vasquez.* SEcundò probat Vasquez suam, & Scoti sententiam argumento desumpto ex eodem Scoto, sic. Quoniam omnis negatio, quæ est in subjecto, nascitur ex aliquo fundamento positivo, ut patet inductione: illud ergo formale positivum, quod consequitur negatio divisionis, erit formalis ratio unitatis; hoc autem positivum non potest esse ipsa ratio entis: nam ens, ut ens, vel *esse* significatum extra numerum singularum, & pluralem, abstrahitur ab uno, & à pluribus: ergo ut ei conjungatur negatio divisionis, aliquid etiam positivum ipsi accedere debet; alioqui non magis ei conveniret negatio divisionis, quàm ipsa divisio, & multitudo.

Diluitur. Respondetur concedendo antecedens, & saltem pro nunc primam consequentiam. Diximus, *saltem pro nunc*, ut abstrahamus ab illa quæstione, an unum dicat de formali ipsam solam rationem entis, connotando negationem superadditam, & jam explicatam? an verò dicat de formali ipsam negationem, quam solummodò superaddit enti? quia hoc ad præsentem quæstionem nihil refert. Et deinde ad minorem subsumptam respondetur, negando illam, si intelligatur de ratione entis, ut peculiariter exprimit exigentiam carentiæ divisionis in se. Nec contra hoc obest probatio ibidem adjuncta. Quia satis est ad hoc, ut enti adjungatur illa carentia divisionis, quod illi addatur expressio prædictæ exigentiæ.

82. Tertium. *Vasquez.* Tertiò arguit Vasquez pro sua sententia. Quoniam multitudo consistit formaliter in aliquo positivo superaddito enti, aut entibus, quæ multa dicuntur: ergo etiam unitas, & per consequens termini numerales, adhuc secundùm id, quod addunt supra res, de quibus dicuntur, ponent aliquid in divinis. Hæc secunda consequentia ex prima apertè videtur sequi. Prima verò ex antecedenti. Quoniam multitudo est talis juxta naturam unitatum, quas affert, vel ex quibus componitur. Antecedens verò probatur. Quoniam si multitudo formaliter sumpta, ac proinde secundùm id, quod superaddit enti, non diceret aliquid positivum, sed solùm quid negativum, tunc unitas (quæ esse dicitur privatio multitudinis formaliter) tantùm esset privatio alicujus negationis: & per consequens adhuc non esset vera & realis privatio, quippe quæ non removeret verum & realem habitum.

83. Respondetur. Respondetur, unitatem, quæ convertitur cum ente, non superaddere ipsi formaliter, & immediatè negationem multitudinis formaliter etiam sumptæ; sed negationem divisionis in re, quæ una dicitur. Divisio autem, quam removet prædicta unitas, est divisio ita latè patens (proportione tamen servata) ac unitas: ac proinde est talis, ut in õni divisione salvetur: seu est divisio per affirmationem, & negationem: quatenus illud est unum, quod non dividitur tali divisione, quòd sit accipere in illo hoc, & non hoc, itaut simul sit hoc, & non hoc. Constat autem, hanc divisionem includere ad minus rem, & negationem rei: & ita unum erit carentia rei, & negationis simul. Sicut etiam, quia divisio includitur in ratione multitudinis, ideò includitur ibidem negatio rei: quatenus multa sunt, quæ sic dividuntur, quòd eorum unum non est alterum.

D. Thom. Quæ solutio desumitur ex D. Thoma *Quodlibeto 10. quæst. 1. art. 1. in solutione ad 3.* his verbis: *Dicendum, quòd in ratione multitudinis includitur negatio rei, sed in ratione unius negatio negationis, & rei simul: quod sic patet. Unum enim est quod non dividitur: divisio autem est, quæ negatur per unum, quod convertitur cum ente. Oportet autem, quòd sit talis, quòd in omni divisione salvatur. Hæc autem est divisio per affirmationem, & negationem. Et ideò hujus divisionis negatio constituit rationem unius. Est enim unum, quod non dividitur tali divisioni, quòd sit accipere hoc, & non hoc. Et sic unum, in quantum negat affirmationem, & negationem, simul est negatio rei, & negationis simul. Prædicta verò divisio includitur in ratione multitudinis: & sic includitur ibi negatio rei, quia multa sũt, quæ sic dividuntur, quòd eorũ non est alterũ.*

§. IV.

Fundamentum ultimum adversariorum, & responsio ad illud.

QVartò probatur sententia ista ab eodem Vasquez. Quoniam si unitas est negatio, aut privatio, aut illam solum modo superaddit enti, non poterit esse carentia alterius, quam multitudinis; hoc autem videtur absurdum: ergo, &c. Minor videtur perspicua. Quoniam habitus est prior privatione, aut carentia talis habitus: at multitudo non est prior unitate; sed potiùs è contrà unitas est prior multitudine: ex eo quòd est principium illius. Sequela autem probatur. Quia si semel unitas est carentia, vel eam solummodò supra ens addit, tunc eo ipso, quòd aliquod ens careat in se multitudine, erit unum: & perconsequens, si unitas solùm addit negationem, aut privationem, jam talis carentia erit negatio, aut privatio multitudinis. 84. Quartum fundamentum.

Nec obest (inquit Vasquez) si dicatur, unitatem non esse, aut addere negationem, aut privationem multitudinis, sed divisionis. Nam contra hoc est. Tum, quia etiam divisio est posterior unitate: siquidem divisio est partitio unius in plura. Tum etiam, quia idem prorsus est, unitatem esse privationem hujus, & illius, quatenus divisa sunt, ac dicere, esse privationem multitudinis formaliter acceptæ. Vnde juxta Aristotelem 10. Metaphysicæ cap. 3 idem sunt unum, & multa, ac divisum, & indivisum: & propterea inquit, unum, & multa opponi uno modo, sicut divisum, & indivisum: & diffiniens multitudinem asseruit: *Quod enim divisũ est, multitudo quadam dicitur.* Tum denique, quia alioqui unum, & multa non essent opposita: siquidem unum tantùm est privatio divisionis, & multitudo non est idem ac divisio, seu entia, ut divisa. *Aristot.*

Respondetur negando sequelam, juxta D. Thomam *in præsenti quæst. 30. art. 3. ad 3.* ubi sic inquit: *Dicendum, quòd unum non est remotivum multitudinis, sed divisionis, quæ est prior secundùm rationem, quam unum, vel multitudo.* Sicut etiam, ut notavit idem Angelicus Præceptor ibidem: *Multitudo non removet unitatem* (intellige, formaliter, & immediatè) *sed removet divisionem circa unumquodque eorum, ex quibus constat multitudo.* Quod etiam docuit idem S. Doctor suprà. *quæst. 11. art. 2 ad 4.* 85. Dissolvitur. D. Thom.

Et ad probationem dicendum est, quòd etsi unitas per se primò & formaliter solum superaddat enti carentiam divisionis, nihilominùs indirectè opponitur multitudini: quia hæc includit divisionem. Vnde, licèt hoc ipso, quòd ens careat in se multitudine, habeat esse unum: nihilominùs hoc non ideo contingit, quia unum consistat formaliter in hac carentia, aut hæc carentia sit illa, quam

quam unum per se primò addit supra ens;sed quia carentia, qua unum directè,& immediatè opponitur divisioni, habet indirectè extendi ad multitudinem, ex eo quòd includit prædictam divisionem:& hoc ipso,quòd detur prædicta carentia,ut indirectè removens multitudinem, debet præsupponi eademmet carentia,ut directè removens divisionem,ex cujus directa remotione sequitur indirecta remotio multitudinis necessariò petentis, & includentis divisionem: ideoque prædicta carentia, ut indirectè removens multitudinem,& ut distincta quodammodò à se, ut directè removente divisionem,erit signum unitatis præsuppositæ, & quid ad illam consequutum; non verò erit unitas ipsa, vel carentia illa secundum id, quod per se primo dicit.

86. Quare solutio inter arguendum tradita huic argumento, & juxta dicta, & statim dicenda intellecta debet admitti:ex eo quòd est expressa D.Thomæ locis nuper citatis.Et ad primam probationem in contrarium dicendum est, quòd licèt demus, divisionem quantitativam in plura præsupponere quantum illud esse unum:nihilominùs divisio,quæ opponitur unitati, quæ convertitur cum ente,non præsupponit ens ut unum;sed potiùs unitas transcendentalis illius nostro modo intelligendi subsequitur ad divisionem:& ita divisio potest comparari per modum habitus respectu prædictæ unitatis,& habere prioritatem desideratam ad hoc, ut per modum habitus respectu illius se habeat.

Dilucidatur responsio. Hæc autem prioritas, & coordinatio entis, divisionis,unitatis,& multitudinis, eo ordine,quo à nobis proposita sunt,potest sic explicari.Nam primum,quod intelligimus,est ipsa ratio entis, sive ipsum ens.Deinde intelligimus quasi subsequi carentiam entis:ut ita habitus, aut quasi habitus sit prior,& negatio entis, quæ est carentia prædicti habitus,statim subsequatur. Semel autem datis, & intellectis ente, & negatione entis,eo ipso intelligimus, dari divisionem secundùm affirmationem,& negationem,quæ consistit in hoc,quòd simul detur ens,& non ens,& quòd ens non sit non ens,& è converso:ac proinde prædicta divisio dicit utrumque extremum simul:ita tamen ut unum non sit aliud,aut simul utrumque:& in hoc præciso conceptu,etiam si simul intelligamus,unum ex extremis divisionis non esse aliud, non intelligimus rationem unius:quia etiam divisum,ut tale,distinguitur ab unitate subsequuta ad ipsum:& nihilominùs nō ob id divisū sub hoc præciso,& expresso conceptu divisi,ut talis,dicit hoc,quod est *esse* unū.

87. Post hanc verò divisionem universalissimam secundùm affirmationem, & negationem concipimus subsequi unitatem v.g. in ente. Quia post habitum optimè intelligimus subsequi negationem,sive privationem talis habitus:& ita post divisionem hanc, quæ est habitus respectu carentiæ,quam addit unum supra ens,optimè intelligimus subsequi prædictam carentiam: ac proinde subsequi unitatem, quæ tantùm superaddit enti carentiam divisionis secundùm affirmationem, & negationem simul, seu carentiam hujus,quod est, esse simul ipsum ens,& ipsum non ens: quæ quidem negatio nequit esse,ut ex se patet,nisi post divisionem jam dictam:& ita optimè explicatur per carentiam, sive negationem divisionis: quia, ut diximus,divisio secundùm affirmationem, vel negationem, de qua loquimur, dicit utrumque extremum simul; licet unum non sit aliud. Et ideò perinde est asserere,quòd unum dicat vel superaddat negationem divisionis,ac asserere,illud dicere, aut superaddere negationem hujus, quod est, esse simul ens,& non ens, aut etiam negationem hujus,quod est,esse rem illam in particulari,quæ una dicitur,& simul non esse prædictam rem. Et sicut ad unum extremum hujus divisionis, nempe ad extremum affirmationis, sequitur unitas jam dicta: ita etiam ad aliud extremum prædictæ divisionis,scilicet ad extremum negationis;seu ad non ens,intelligitur subsequi sua unitas omninò negativa, ut ex paritate rationis constare videtur. Ac tandem post unitatem concipimus subsequi multitudinem secundùm id, quod per se primò addit supra ens,adhuc ut divisum:quia multitudo, formaliter sumpta in ratione multitudinis debet afferre plures unitates:ac proinde,usquedum istæ intelligantur, non intelligetur subsequi multitudo.

Quæ solutio desumitur ex D. Thoma *in hac* 1. *p.q.*11. *art.* 2. *ad* 4. ubi sic ait. *Dicendum, quòd unum opponitur privativè multis, in quantum in ratione multorum est, quòd sint divisa. Vnde oportet, quòd divisio sit priùs unitate non simpliciter, sed secundùm rationem nostræ apprehensionis. Apprehendimus enim simplicia per composita Vnde diffinimus punctum, cujus pars non est, vel principium lineæ. Sed multitudo etiam, secundùm rationem consequenter se habet ad unum. Quia divisa non intelligimus habere rationem multitudinis, nisi per hoc, quòd utrique divisorum attribuimus unitatem. Vnde unum ponitur in diffinitione multitudinis: non autem multitudo in diffinitione unius. Sed divisio cadit in intellectu ex ipsa negatione entis. Ita quòd primò cadit in intellectu ens. Secundò, quòd hoc ens non est illud ens: & sic secundò apprehendimus divisionem* (id est,ut ipse S. Doctor *Quodlibet.*10. *nuper citato q.* 1. *articulo* 1. *ad* 3. se explicuit, quòd detur simul *esse*, & non *esse*, ex quibus integratur divisio, itaut unum ex his extremis non sit aliud.) *Tertio unum. Quartò multitudinem.* 88 Roboratur testimonio D. Thomæ.

Idem Angelic. Precept. Quod adhuc magis explicuit idem Angelicus Præceptor *quæst.* 9. *de Potentia artic.* 7. *ad* 15. ubi cùm sibi obiecisset hoc idem argumentum, quod quarto loco pro se adducit Vasquez,sic respondet: *Potest meliùs dici, quòd divisio est causa multitudinis, & est prior secundùm intellectum, quàm multitudo. Vnum autem dicitur privativè respectu divisionis, cùm sit ens indivisum; non autem respectu multitudinis. Vnde divisio est prior secundùm rationem, quàm unum: sed multitudo posterior. Quod sic patet. Primum enim, quod in intellectum cadit, est ens. Secundum verò, est negatio entis. Ex his autem duobus sequitur tertiò intellectus divisionis. Ex hoc enim quòd aliquid intelligitur ens, & intelligitur non esse hoc ens, sequitur in intellectu, quod sit divisum ab eo. Quarto autem sequitur in intellectu ratio unius, prout scilicèt intelligitur,hoc ens non esse in se divisū. Quintò autem sequitur intellectus multitudinis,prout scilicet hoc ens intelligitur divisum ab alio,& utrunque ipsorum esse in se unum. Quantumcumque enim aliqua intelligantur divisa, non intelligetur multitudò,nisi quodlibet divisorum intelligatur esse unum. Et sic etiam patet, quòd non erit circulus in diffinitione unius, & multitudinis.* Videatur idem D. Thomas 10. *Metaphysica lectione* 4. *per medium.*

Ad secūdam verò probationem patet ex dictis, quomodo distinctum sit,unitatem esse carentiam hujus, & illius,quatenus divisa sunt,id est,esse carentiam hujus, quòd est esse simul illa membra divisa quatenus divisa; ac dicere esse privationem multitudinis formaliter acceptæ. Siquidem,ut dicebamus, multitudo sic sumpta non solùm requiritur ad divisionem, sed etiam præsupponit unitatem,quæ juxta doctrinam datam ex D. Thoma intelligitur mediate inter divisionem, & multitudinem; 89.

titudinem : ex eo quòd multitudo necessariò importat, vel componitur ex unitatibus. Nec Aristoteles locis ibidem citatis oppositum docet. Quoniam in 1. loco solùm voluit, quòd unum, & multa quoad id, quod multitudo includit, opponuntur, sicut divisum, & indivisum: quia multitudo necessariò includit divisionem, ut ex Angelico Doctore *Quodlibeto* 10. sæpiùs citato dicebamus. Et similiter *in 2. loco* ideò dixit, quòd *id, quod divisum est, multitudo quædam dicitur*, quia id, quod divisum est semper affert id, quod requiritur ad multitudinem, tanquam quid consequutum ad divisionem. Et ita loquendo de eo quoad omnia, quæ secum affert, tunc, quod divisum est, semper potest multitudo quædam dici; licèt sub præciso & expresso conceptu divisi secundùm illam rationem secundum quã comparatur per modum habitus respectu unitatis transcendentalis, nõ dicat formaliter multitudinem, sed præsupponatur ad illam formaliter sumptam: siquiden præsupponitur, nostro modo intelligendi, ad unitatem, quæ in sensu jam explicato est prior multitudine.

Ad ultimam verò probationem neganda est sequela. Quia multitudo includit divisionem: & ita quod opponitur divisioni, opponitur etiam multitudini, quatenus includenti prædictam divisionem.

DUBIUM IV.

Vtrùm utendum sit nomine Trinitatis in divinis?

SEmel explicato, quid quoad rem ipsam reperiatur in divini quoad pluralitatem, & simul quomodo ibidem reperiatur propriè & formaliter numerus ternarius, restat agere de nomine, quo hoc explicetur. Quia verò nomen magis usitatum est nomen *Trinitatis*: idcircò de hoc inquirimus, an rectè hoc utamur ad explicandum numerum repertum in divinis?

§. I.

Communis, & vera sententia.

90. Concilio. Concilium Lateran. Conc. Nicænum. Concilium Constat. Concilium. Ephes. I. Symbolum Athan. Alexã. I. Xystus I. Dionys. Cyprianus. Iustin. Tertul. Cyrillus. August. D. Thom. Concilium Tol. XI.

DIcendum ergo est, nos optimè uti nomine *Trinitatis* ad significandum numerum ternarium personarum divinarum. Ita Concilium Lateranense, ut refertur cap. *Damnamus, de Summa Trinitate*, Concilium Nicænum, & Constantinopolitanum, Ephesinum I. & alia, & habetur in Symbolo Athanasij. *Et unitas in Trinitate, & Trinitas in unitate veneranda sit.* Idem etiam docent Alexander I. in epistola ad omnes Catholicos, Xystus I. in epistola ad omnes fideles, ac tandem Sancti Patres, ut Dionysius, Cyprianus, Iustinus, Tertullianus, Cyrillus, Augustinus, Divus Thomas, & cæteri, necnõ & universi Theologi: Ecclesiaque utitur hoc nomine in præfatione Missæ Sanctissimæ Trinitatis, & in toto officio.

Nec obest, quod in Concil. Toletano XI. in confessione fidei asseritur: *Nec rectè dici potest, ut in uno Deo sit Trinitas.* Non itaque hoc obest. Quia sensus horum verborum est, non esse ponendam Trinitatem in Deo; quatenus unus est, hoc est, secundum naturam divinam. Et propterea statim additur: *Sed unus Deus Trinitas*, id est, per identitatem cum personis. Et hoc idem magis declaratur in sequentibus.

91. Ratio fundamentalis.

Ratio autem fundamentalis huius assertionis desumitur ex D. Thoma, tum ex dictis *in qu. 27. & 28.* tum etiam *quæst. 31. artic. 1.* quæ potest ad hanc formam reduci. Nam ex eo quòd datur in divinis pluralitas personarum, ideò rectè utimur nomine pluralitatis ad eam significandam: ergo cum etiam ibidem detur numerus ternarius personarum, optimè etiam utemur nomine Trinitatis ad significandum numerum: siquidem nomen hoc impositum est ad denotandum prædictum numerum in divinis repertum. Quæ ratio, supposita fide de pluralitate & numero ternario divinarum personarum, quam Angelicus Præceptor in præcedentibus ostenderat, est satis accommodata.

92. Objectio contra rationem.

Nec obest, si contra hanc rationem objicias, esse disparitatem inter nomen pluralitatis, aut numeri ternarij. Quòd numerus ternarius in divinis significat pluralitatem personarum, seu numerum ternarium illarum; ita ut hoc sit significatum principale, & in recto prædicti nominis: sed nomen Trinitatis non significat hanc pluralitatem, seu numerum de principali significato, & in recto; sed potiùs significat in recto unitatem, & numerum personarum in obliquo, & ideò trinitas nihil est aliud, quàm trium unitas. Ergo licèt ad significãdam in divinis prædictam pluralitatem, & numerum, rectè utamur pluralitate, vel numero ternario: ex eo quòd ista non significant in recto, & de principali significato prædictam unitatem, sed pluralitatem repertam in divinis; non tamen nomine Trinitatis, principaliter, & in recto unitatem significantis.

93. Diluitur.

Respondetur, quòd licèt nomen Trinitatis, secundùm nominis etymologiam desumptum sit ab unitate in essentia trium personarum: attamen impositum est ad significandas de principali significato, & in recto ipsas tres personas cum duplici illa negatione supra explicata, nempe, negatione divisionis in unaquaque earum, & negatione idẽtitatis cum alijs. Quæ solutio desumitur ex D. Thoma *in præsenti quæst. 31. art 1. ad 1.* ubi sic habet: *Dicendum quòd hoc nomen Trinitas secundùm etymologiam vocabuli videtur significare unam essentiam trium personarum, secundùm quòd dicitur trinitas quasi trium unitas. Sed secundùm proprietatem vocabuli significat magis numerum personarum unius essentiæ. Et propter hoc non possumus dicere, quòd Pater sit Trinitas: quia non est tres personæ.* D. Thom.

Quod etiam explicuerat Angelicus Præceptor *in 1. dist. 24. q. 2. art. 2. ad 2.* his verbis: *Dicendum, quòd hæc est falsa, Pater est trinitas. Quamvis enim hoc nomen trinitas propter modum significandi, quia significatur in abstracto, significet unitatem essentiæ in recto, & numerũ personarũ in obliquo, quantum ad etymologiam nominis, prout dicitur trinitas trium unitas: tamen quantum ad impositionem nominis est è converso. Impositum est enim nomen ad significandum ab ipso numero, qui in nomine importatur. Unde quantum ad veram nominis significationem idem significatur, cum dicitur trinitas, ac si diceretur tres personæ unius essentiæ, sicut Magister exponit. Vnde patet, quòd Pater non potest trinitas dici.*

§. II.

Objectio notanda contra assertionem, & solutio ab aliquibus tradita.

SEd licèt assertio nostra sit adeò certa, & communis: nihilominùs, quia argumentum quoddam ab Angelico Doctore *artic. 1. nuper citato* adductum, ingerit aliquam difficultatem, & ejus solutio aliquibus displicet, & propterea aliam tradunt 94. D. Thom.

dunt non ita legitimam, placuit sigillatim hoc argumentum adducere, & adversariorum solutionem afferre, & impugnare, ac tandem responsionem Angelici Doctoris defendere.

Objectio contra assertionem. Contra assertionem igitur nostram objici potest. Nam si semel possumus in Deo uti nomine *trinitatis*, & consequenter nomine *trini*, ad explicandum numerum ternarium personarum, qui est in divinis, eadem ratione possemus uti nomine *triplex* aut *triplicitas*, itaut dicamus, Deum esse triplicem, aut esse in illo triplicitatem; hoc autem admitti nequit: ergo, &c. Sequela videtur certa ex paritate rationis. Minor autem habetur expressè apud Augustinnm *tom. 3. lib. 6. de Trinitate c. 6. & 7.* & *lib. 15. c. 3.* idemque docet Bernardus *5. de Consideratione c. 7.* & D. Thomas *in præsenti q. 31 art. 1. ad 3.* (Aug. Bernard. D. Thom.)

Confirmatur. Quia aliàs eadem ratione posset dici Deus triformis. Quia cùm in Deo sint tres relationes, quarum quælibet est forma, seu quasi forma constituens peculiarem personam divinam, nihil impediret, quominùs ab eis denominaretur triformis, sicut ab eisdem denominatur trinus: hoc autem est contra usum Ecclesiæ: ergo, &c.

95. Aliorum solutio. (Suarez. Vasquez. Montoya. Granado.) Ad hoc argumentum occurrunt Suarez *lib. 3. de Trinitate cap. ultimo*, & Vasquez *disputatione 131. c. 3.* Ruiz de Montoya *in præsenti disputatione 38. sectione 4.* Granado *1. part. tom. 3. tract. 5. disputat. 2.* quod *trinitas*, aut *trinus* de formali significat numerum personarum, & earum distinctionem: non tamen affert pluralitatem in essentia, sed potiùs unitatem in illa, ut ex etymologia prædicti nominis constat. Nam *trinitas*, nihil est aliud, quàm *trium unitas*: & ideò per illud applicatum Deo non numeratur essentia divina, sed solùm personæ.

Cæterùm nomen *triplex* denotat absolutè numerum ternarium: & ideò terminus, cui additur, sumptus secundùm suum formale significatum numeratur ab eo: & ideò nequit Deus dici triplex, aut multiplex, quia significaretur pluralitas, vel multiplicatio divinæ essentiæ. Sicut etiam non potest propter eamdem rationem admitti in eo formaliter sumpto multiplicitas: potest tamen concedi personam divinam esse triplicem, aut multiplicem, aut processionem in divinis esse duplicem: ex eo quòd ratio personæ, aut processionis divinæ plurificatur in Deo. Et ita generaliter loquendo de omnibus illis, quæ in Deo plurificantur, potest secundùm eam rationem, secundùm quam plurificantur, affirmari de illis, quòd sunt multiplicia, duplicia, aut triplicia, si ad hunc numerum pertingant. Unde D. Thomas, *q. 10. de Potentia art. 2. in corpore* dixit, naturam divinam communicari duplici processione. Et Nazianzenus *Oratione 45.* quæ est ad Evagrium Monachum, vocat Filium, & Spiritum sanctum *Geminum Patris radium*. (D. Thom. Nazian.)

(Cyrillus. Alexand.) Et deinde Cyrillus N. Alexandrinus Dialogo *de Trinitate lib. 3 columna 4.* de Deo Patre, Filioque bis repetit: *Duplex est in subsistentiis*. Et post pauca: *Duplicitas* (inquit) *in subsistentiis*. Et tandem idem Nazianzenus nuper citatus *Oratione 19. in sancta lumina prope medium n. 13. Deum* (ait) *cùm dico, uno eodemque triplici lumine perstringamini. Triplici quidem quantum ad proprietates, sive hypostases: uno autem quantum ad substantiam, hoc est, divinitatis rationem.* (Idem. Nazian.)

§. III.

Impugnatur præcedens solutio.

96. Rejicitur primò. Cæterùm hæc solutio admittenda non est. Tum, quia juxta eam non ita benè videtur salvari id, quod habetur in Concilio Toletano XI. in confessione fidei, ubi sic dicitur: *Hæc est Sanctæ Trinitatis relata narratio, quæ non triplex, sed trinitas, & dici, & credi debet* In quibus verbis satis innuit Concilium, quod pluralitas divinarum personarum non est explicanda his nominibus, *triplicitas*, aut *multiplex*, sed nomine *trinitatis*. (Concilium Tol. XI.)

Tum etiam. Quia non salvatur auctoritas Sanctorum Patrum Augustini, & Angelici Doctoris, quæ magni semper est habenda. Quod autem prædicta auctoritas non salvetur quoad Augustinum, constat ex verbis ejusdem *lib. 6. de Trinitate capit. 7.* jam relato, ubi sic inquit. *Nec quoniam Trinitas est, ideò triplex putandus est: alioqui minor erit Pater solus, aut filius solus, quàm simul Pater, & Filius.* Et c. 8. sic inquit: *In ipso igitur Deo, cùm adhæret æquali Patri Filius æqualis, aut Spiritus sanctus Patri, & Filio æqualis, non fit major Deus, quàm singuli eorum: quia non est, quo crescat illa perfectio. Perfectus autem sive Pater, sive Filius, sive Spiritus sanctus: & perfectus Deus Pater, & Filius, & Spiritus sanctus. Et ideò Trinitas potiùs, quàm triplex.* (Secundò. August.)

97. Et tandem *lib. 15. cap. 3. etiam* (inquit) *in hoc libro apparuit Trinitatis æqualitas, & non Deus triplex, sed Trinitas: nec quasi aliquid duplum esse Patrem, & Filium ad simplum Spiritum sanctum, ubi nec tria plus aliquid sunt, quàm unum horum.* In quibus testimoniis satis constat, quomodo Augustinus, adhuc ratione personarum, non admittat in Deo triplicitatem. Et propterea in priori ex illis dixit: *Nec quoniam trinitas est, ideò triplex putandus est*: id est, non ex eo quòd in Deo sit trinitas, ideò ratione personarum debet ibidem admitti triplicitas. Et similiter tam in hoc, quàm in duobus aliis testimoniis, ut redderet rationem, propter quam non sit in divinis admittenda triplicitas, recurrit ad æqualitatem in perfectione inter divinas personas: & quòd alioqui minor esset Pater solus, aut Filius solus, quàm simul Pater, & Filius: ut denotaret, se loqui de triplicitate quoad personalia, & quòd ad hanc requiritur, quòd non sit tantus in perfectione Filius solus, ac Pater, & Filius simul.

(Angel. Doct.) Et deinde quoad Angelicum Doctorem, non salvari juxta hunc modum dicendi adversariorum propriam ipsius mentem, & auctoritatem, constat ex his quæ tradit in præsenti *q. 31. art. 1. ad 3.* ubi, ut statim magis explicabimus, reddens eam rationem, quam attulit Augustinus, expressè docet, utendum esse ad explicandam pluralitatem personarum in divinis nomine *Trinitatis*, non verò *triplicitatis*, aut *triplicis*.

(Tertiò. N. Cyrill. Alex.) Tum præterea contra eamdem adversariorum solutionem obstat, eam videri contra nostrum Cyrillum Alexandrinum *Dialogo de Trinitate libro jam citato, multò propiùs ad medium, quàm ad principium*, de veteri testamento, ubi ait: *Prædicat quidem, quòd unus sit Deus & nullo modo dilatat divinitatis naturam ad triplicitatem secundùm subsistentiam.*

98. Confutatur ulterius. Tum deinde. Quoniam si semel in divinis admittitur triplicitas quoad personas, itaut hæc sit vera, *Persona divina est triplex*: eadem ratione hæc erit absolutè vera, *Deus est triplex*: quoniam tunc ly, *Deus*, supponeret pro persona divina in communi sumpta. Sicut quia Pater generat, ideò, licèt hæc non sit vera, *Essentia divina generat*, sicut nec ista, *Essentia divina est triplex*, nihilominùs hæc admittitur, *Deus generat*: quia aliqua persona determinata, nempe Pater, in divinis generat: & ita ly *Deus* supponit ibidem pro Patre.

Postrema impugnatio.

Tum denique. Quoniam solutio hæc non videtur firmo fundamento niti. Nam vel directum significatum horum nominum *trinitas*, & *triplex* est unum & idem? vel diversum? Si primum, non erit cur unum eorum, nempe *trinitas*, significet numerum ternarium determinatarum rerum, nempe personarum; & aliud, nempe *triplex*, aut *triplicitas*, habeat significare numerum absolutè: & ita applicatum terminis essentialibus, v.g. huic termino *Deus*, numeret Deitatem; applicatum verò terminis personalibus, & plurificabilibus numeret illos. Si autem secundum dicatur, tunc significatum directum hujus nominis *triplex*, aut *triplicitas* non erit aliud, quam proportio illa inæqualitatis, qua id, quod dicitur triplex, est majus & perfectius, quàm illud, respectu cujus dicitur triplex, ut docet D. Thomas cum Augustino *locis citatis*, & Boetius *in sua Arithmetica lib.* 1 *c.* 24. & communiter tuentur Arithmetici. Ergo cùm inter divinas personas non possit reperiri hæc proportio inæqualitatis, non poterit, adhuc ratione illarum, dari in Deo triplicitas, itaut possit admitti, quòd persona divina est triplex, aut quòd in divinis reperiatur triplicitas.

D. Thom. August. Boetius.

99. Non favent testim. adducta pro solut.

Nec testimonia illa, quæ pro se adducunt prædicti auctores, eis favent. Non quidem primum desumptum ex D. Thoma. Quia Angelicus Præceptor in verbis immediatè præcedentibus, & subsequentibus appellat illas processiones duas: & ita sufficienter explicat, se dixisse *duplici processione*, pro *duabus processionibus*. Quia Latini aliquàdo pro eodem utuntur his nominibus *duplex*, & *duo*; licèt tunc non utantur priori illo nomine *duplex* secundùm eam rationem, secundùm quam distinguitur à nomine *duo*, sed illo latè sumpto utuntur.

Nec similiter Nazianzenus in illa Oratione 45. adversariis favet. Quoniam non loquitur de Filio, & Spiritu sancto secundùm processiones æternas, sed secundùm temporales, secundum quas Filius venit ad nos per incarnationem, & Spiritus sanctus per sua dona; ad quod explicandum utitur radio lucis corporeæ emanantis à sole. Et in hoc sensu non est inconveniens dicere, illos esse *geminum, vel duplicem Patris radium*. Et tandem Cyrillus, & idem Nazianzenus Oratione 39. explicandi sunt, sicut explicuimus verba Angelici Doctoris. Et propterea quædam translatio pro *triplici lumine* habet, *tribus luminibus*.

§. IV.

Vera Augustini, & D. Thomæ responsio.

100. Vera responsio. *August. Angelic. Doct.*

Quare vera responsio est, quæ traditur ab Augustino, & Angelico Doctore locis citatis, quamque jam innuimus, nimirum, hoc esse discrimen inter hæc duo nomina *trinitas*, & *triplicitas*. Quòd trinitas absolutè significat numerum personarum: triplicitas autem significat specialem illam proportionem inæqualitatis, secundùm quam id, quod dicitur triplex, est majus, & perfectus, quàm illud, respectu cujus dicitur triplex, ut ex communi Arithmeticorum sententia (quibus quoad impositionem nominum ad eos pertinentium standum est) dicebamus. Quare, cùm prædicta inæqualitatis proportio non reperiatur in divinis, ut ex sæpè dictis constat, inde est, ut non reperiatur ibidem significatum directum hujus nominis: & per consequens nec prædictis nominibus *triplicitatis*, aut *triplicis*, possimus ad explicandam pluralitatem repertam in divinis uti; benè tamen nominibus *trinitatis*, aut *trini*.

Quam solutionem succinctè tradit D. Thomas *in præsenti q.* 31. *in solutione ad* 3. his verbis: *Dicendum, quòd trinitas absolutè dicitur: significat enim numerum ternarium personarum. Sed triplicitas significat proportionem inæqualitatis: est enim species proportionis inæqualis, sicut patet per Boetium in Arithmetica. Et ideò non est in Deo triplicitas, sed trinitas.*

Vel secundò potest responderi sive magis explicari præcedens solutio ex his, quæ tradit idem Angelicus Doctor *in* 1 *dist.* 24. *q.* 2. *art.* 1. unà cum Augustino 6. *de Trinitate cap.* 6. & Bernado 5. *de Consideratione c.* 7. quòd isti termini *triplex*, vel *multiplex*, *&c* in rigore accepti, habent opponi simplicitati, ut etiam habetur apud Thesaurum linguæ Latinæ, verbo *Multiplex*. Et quia in Deo, etiam stante trinitate personarum, est omnimoda simplicitas, & per consequens excluditur ab eo omnis vera, & realis compositio; ideò nec est ibidem triplicitas, nec multiplicitas.

101. Secundo respondetur. *August. Angel. Doctor.*

Ad confirmationem verò respondetur ex Augustino *epistola* 177. ubi negat, Deum posse dici *triformem*: ex eo quòd forma absolutè accepta in Deo habet significare essentiam, ut constat ex illo ad Philippenses 2. *Qui cùm in forma Dei esset*. Quæ solutio habetur etiam apud D. Thomam *in præsenti, quæst.* 31 *art.* 2 *ad* 2. cujus verba in hoc eodem dubio referemus.

Diluitur confirmatio. *August.*

Ad Philip. 2 *D. Thom.*

Nec obest, si tam contra veram D. Thomæ solutionem adhibitam huic principali objectioni nuper solutæ, quàm contra enodationem confirmationis arguas. Contra solutionem quidem objectionis ex Vasquez & Suarez locis citatis. Quoniam licèt nomen *triplex* significet proportionem inæqualitatis: nihilominus hæc potest in divinis admitti absque incommodo: ergo etiam poterimus uti nomine *triplicitatis*, aut *triplicis* ad significandam pluralitatem divinarum personarum. Consequentia est perspicua. Antecedens autem probatur. Quoniam æqualitas, & inæqualitas numeri necessariò in Deo concedenda est, sicut etiam ratio paucioris, & pluralitatis. Quis enim neget, minorem numerum esse ternarium personarum in Deo, quam quaternarium personarum hominum? & plures esse quatuor homines, quàm sint tres divinæ personæ; Sicut etiam negari non potest, quin tres personæ divinæ sint plures, quàm duæ, & duæ quàm una.

102. Replica contra solutioné objectionis.

Confirmatur primò. Quoniam etiam numerus ternarius, & *trinitas* significant hanc proportionem inæqualitatis. Quia numerus ternarius est præcisè quoad rationem numeri plus, quàm binarius, aut quælibet ex suis unitatibus: quia hoc est de ratione numeri ternarij: & propterea prædictus numerus dicit indispensabiliter tres unitates; cùm tamen binarius tantùm dicat duas, & unaquæque unitas tantùm dicat seipsam: & per consequens *trinitas* significans prædictum numerum ternarium personarum, etiam significabit proportionem illam inæqualitatis, quam significat *triplicitas*.

Confirm. 1.

Confirmatur secundò. Quoniam juxta nostram sententiam *dubio* 2. hujus disputationis adductam, numerus ternarius in divinis repertus, licèt non dicat plus perfectionis, quàm singulæ ex suis unitatibus, dicit tamen plus realitatis: ergo prædictus numerus significabit proportionem inæqualitatis, qua totus ternarius divinarum personarum excedit in realitate, licèt non in perfectione, duas, aut unam tantùm ex personis divinis: ergo eadem ratione poterit dici, quòd datur in Deo *triplicitas*, aut *triplex*: quia ad proportionem inæqualitatis significatam

103. Confirm. 2.

significatam per hæc nomina *triplex*, aut *triplicitas*, satis est prædicta proportio inæqualitatis quoad realitatem; licèt non detur talis proportio quoad perfectionem. Maximè, quia sicut Mathematicalia abstrahunt à bonitate & perfectione, ut constat ex illis, quæ *in 1. tom. tract. 3. disput. 5. n. 18.* diximus, & habet D. Thomas *in hac 1. part. q. 5. art. 3. ad 4.* ita nomina imposita ab Arithmeticis ad significanda prædicta Mathematicalia, & ad significandam proportionem inæqualitatis, quam dicunt, non imponuntur ad denotandam proportionem inæqualitatis secundùm perfectionem & bonitatem, sed aliam proportionem inæqualitatis repertam in numeris, v. g. ternario, collato cum suis unitatibus, vel in triplicitate comparata cum eisdem unitatibus. Constat autem, quòd si semel excluditur inæqualitas proportionis secundùm perfectionem, nequit proportio significata, per hæc nomina *triplex*, aut *triplicitas* esse alia, nisi inæqualitas proportionis præcisè quoad realitatem: quia id, quòd dicitur, v. g. triplex, dicit plus realitatis in tali, vel tali proportione, quàm id, respectu cujus habet esse triplex.

D. Thom.

Alia replica contra solut. confirmat.

Contra enodationem autem confirmationis objicies, quòd in divinis dantur plures formæ: siquidem dantur plures hypostases: ac proinde plures formæ hypostaticæ constituentes illas hypostases: ergo non erit inconveniens, quòd Deus dicatur *triformis*, si semel dicitur *trinus*.

104. Corruit prima replica.

Non itaque hæc obstant. Nam ad argumentum adductum ex adversariis contra solutionem præcipuæ objectionis §. 2. adductæ dicendum est, proportionem inæqualitatis peculiarem, quàm dicit hoc nomen *triplex*, non esse quamcumque proportionem inæqualitatis, sed proportionem illam, qua id, quod dicitur *triplex*, absolutè & simpliciter sumptum, est majus, & perfectius in tanta proportione, quàm illud, respectu cujus dicitur *triplex*, ut ex Augustino, & D. Thoma, necnon ex Boetio, & Arithmeticis dicebamus: seu (quod in idem quoad præsens redit) nomen *triplex*, dicit inter alia peculiarem illam proportionem inæqualitatis, qua totum excedit suas partes, itaut collatum cum unitatibus, quas affert, comparetur cum illis eo modo, & ea proportione inæqualitatis, qua totum cum suis partibus. Quare, cum hæc non possint reperiri in numero ternario divinarum personarum, ut diximus, inde est, ut neque ibidem reperiatur illa peculiaris proportio inæqualitatis, quam significat nomen *triplex*.

105. Ad primam confirmationem.

Ex quo ad primam confirmationem patet, numerum ternarium, aut nomen *trinitatis* non significare hanc peculiarem proportionem inæqualitatis, si sumatur secundùm id, quod indispensabiliter important; sed tantùm proportionem inæqualitatis quoad realitatem præcisè, absque inæqualitate perfectionis, vel proportionis totius ad partes, ut ex dictis patet.

Ad secũdam.

Ex quo etiam patet, quid ad secundam confirmationem dicendum sit. Nam concesso antecedẽti, & prima consequentia, neganda est secunda. Ad cujus probationem ex nuper dictis satis liquet.

Ad id autem, quod ibidem additur pro pleniori probatione ejusdem consequentiæ, dicendum est: quòd licèt Mathematicalia, ut talia, non sint actu bona, aut perfecta; habent tamen in potentia bonitatem & perfectionem: quatenus illa met, quæ abstrahunt à materia singulari, & sensibili, possunt absolutè, & simpliciter existere, & dum extiterint, erunt actu bona.

Accedit, quòd licèt Mathematicalia, quatenus subsunt abstractioni Mathematicæ, non sint bona, & perfecta; absolutè tamen & simpliciter loquendo, res, quæ sunt Mathematicales, sunt bonæ, & perfectæ, possuntque habere eam proportionem inæqualitatis, quæ per nomina ista *triplex*, aut *triplicitas* significatur, ut optimè docuit D. Thomas *3. Metaphysicæ lectione 4.* Et propterea Aristoteles *6. Ethicorum* docuit, omnem scientiam esse circa bonum. Quare, cùm hæ proportiones inæqualitatis non reperiantur in numero ternario divinarum personarum, inde est, ut nulla ratione nomine *triplicis*, aut *triplicitatis* utendum sit in divinis ad significandam pluralitatem personarum. D. Thom. Aristot.

106. Dissolvitur secunda replica. D. Thom.

Ad argumentum verò contra solutionem confirmationis objectionis præcipuè optimè respondet D. Thomas *in hac q. 31. art. 2. ad 2.* ubi ut explicet, quomodo etsi Filius sit in Deo alius à Patre, nihilominùs non est utendum nominibus importantibus differentiam, sed puram distinctionem, sic inquit: *Dicendum, quod differentia importat distinctionem formæ. Est autem tantùm una forma in divinis, ut patet per id, quod dicitur Philip. 2. Qui cùm in forma Dei esset. Et ideò nomen differentiæ non propriè competit in divinis. Utitur tamen Damascenus nomine differentiæ in divinis personis, secundùm quod proprietas relativa significatur per modũ formæ. Unde dicit, quòd non differunt ab invicem hypostases secundùm substantiam, sed secundùm determinatas proprietates. Sed differentia sumitur pro distinctione, ut dictum est.* Ubi, ut vides, propriè & in rigore loquendo, nomen formæ absolutè & simpliciter sumptum accipitur pro forma essentiali, non hypostatica: & ideò Deus non dicitur absolutè & simpliciter *triformis*.

DUBIUM V.

Utrùm ratio personæ divinæ sit communis univocè respectu trium personarum divinarum? & an quidditativè (ut sic loquamur) de illis dicatur?

Cuncta, quæ hucusque diximus, potiùs ad pluralitatem, quam ad unitatem divinarum personarum spectant. Quia verò disputatio præsens non solùm inscripta est de his, quæ pertinent ad pluralitatem, sed etiam de illis, quæ ad divinarum personarum unitatem spectant, ideò de his posterioribus solummodò in ea agendũ restat. Sed quia circa hoc plura in præcedentibus disputationibus diximus, & ex ibidem dictis, quæ aliquam difficultatem discussione dignam ingerunt, jam manent explicata, ideò solùm restat examinare an ratio personæ divinæ sit communis univocè, ac proinde sit una & eadem omninò in omnibus personis divinis? 107.

Nomine autem *personæ divinæ* non intelligimus eam secundùm id divinitatis quod ex parte naturæ divinæ affert; sed secundùm illam suam rationem differentialem veluti subalternam directè contentam sub ratione personæ ut sic, abstrahentis à creata, & increata, quæ unà cum ratione personæ ut sic immediatè descendit ad tres personas relativas in divinis repertas.

Addidimus autem in secunda parte tituli, *an (ut sic loquamur) quidditativa ratio personæ de tribus personis divinis dicatur?* non verò ad absolutè & simpliciter dicatur quidditativè? quia in divinis, ut diximus, nomen *quidditatis* sumitur pro essentia & natura divina. Et propterea, licèt in divinis sint plures personæ, non tamen propriè & absolutè, ac simpliciter sunt tres quidditates, sed tantum

tantum tres formales rationes relativæ. Et ita idem est inquirere, an ratio personæ dicatur (ut sic loquamur) quidditativè de tribus personis? ac quærere, an sit de conceptu formalissimo earum, & non aliquid denominativè, aut veluti denominativè eis conveniens?

§. I.

Ex mente D. Thomæ dubium quoad primam ejus partem resolvitur.

108. Prima conclusio. D. Thom. Dicendum ergo est primò, rationem personæ divinæ non esse univocam, sed analogam respectu trium personarum relativarum, quæ in Deo reperiuntur. Assertio hæc colligitur ex D. Thoma *suprà q. 3. artic. 5.* ubi rejicit à Deo omnem compositionem ex genere, & differentia, ac proinde omnem compositionem, quæ sit tanta, quanta prædicta compositio. Si autem in divinis daretur ratio aliqua univoca respectu divinarum personarum, daretur utique in Deo tanta compositio, quanta est compositio Metaphysica ex genere, & differentia, ut in hoc dubio explicabimus.

August. Idem etiam colligitur ex eodem S. Doctore *in eadem q. art. 7.* ubi ex Augustino *6. de Trinitate c. 6. & 7.* docet, quòd Deus verè, & summè simplex est, idque rationibus confirmat. Si autem ratio personæ in divinis esset communis univocè respectu trium personarum, & per consequens essent ibidem duæ rationes se invicem in suis rationibus formalissimis excludentes, & unicam personam, v.g. Patris, constituentes, tunc non reperiretur in divinis summa simplicitas, ut ex jam dicendis ampliùs constabit: siquidem daretur ibidem tanta compositio, quanta est compositio generis, & differentiæ.

Idem etiam habetur apud S. Doctorem *infrà q. 40. art. 2.* ubi personalitatem, & personam divinam solùm distinguit ex parte nostri modi concipiendi, & significandi, non verò virtualiter. Id autem, quod est tantæ simplicitatis, ut in eo non distinguatur abstractum, & concretum ob summam sui simplicitatem, est etiam ita simplex, ut rationes communes communitate rationis non distinguantur, adhuc virtualiter, à rationibus quasi differentialibus illius: atque adeò prædictæ rationes communes ibidem repertæ, non poterunt omninò abstrahi à rationibus differentialibus: quod tamen ad rationem univocam desiderabatur.

109. Hoc ipsum etiam docuit S. Doctor *in præsenti q. 30. art. 3. in solutione ad 3.* ubi inquit, quòd personæ divinæ habent unum *esse*, & quòd genus, species, aut quodlibet universale prædicatur de pluribus secundùm *esse* differentibus. Hæc autem ratio etiam probat, non dari in divinis rationem univocam communem communitate rationis respectu divinarum personarum, ut in hoc eodem dubio explicabimus. Et tandem hoc ipsum colligitur ex omnibus illis locis, in quibus 1. *tomo* ex Angelico Doctore diximus, quòd omnia illa, quæ in divinis pertinent ad unam & eamdem lineam, non distinguuntur virtualiter: & per consequens unum non potest omninò abstrahi ab alio, ut constat ex ibidem dictis *tract. 3. disp. 4. dubio 1. & 2.* & *tractatu 4. disp. 2. & tract. 5. disput. 2. dubio 3.* & alibi sæpè.

Quare, cum ratio personæ divinæ, quæ est communis communitate rationis tantummodò respectu divinarum personarum, habeat veluti tripartiri in illis, & illa portio, aut quasi portio correspondens cuilibet personæ divinæ in particulari, ut v.g. Paternitati, spectet ad lineam Paternitatis, ut statim dicemus; inde est, ut non distinguatur virtualiter ab illa, ac proinde nec possit omninò ab eadem abstrahi: quod, ut sæpè diximus, ad univocationem requiritur. Unde hanc sententiam sequuntur plures ex Iunioribus Thomistis. Idem etiam docuit Scotus *in 1. dist. 23. q. unica §. Item arguo*, Molina *suprà q. 28. art. 4.* in disputatione simili de relationibus in communi, & alij. Scotus. Molina.

§. II.

Ratio prior pro prima assertione.

Ratio autem fundamentalis pro nostra assertione desumitur ex D. Thoma locis citatis, peculiariter verò *ex q. 30. hujus 1. p. in solutione ad 3.* jam relata, potestque ad hanc formam reduci. Quoniam tres personæ divinæ secundùm suas particulares rationes consideratæ non existunt per existentias realiter distinctas, sed per unicum & idem *esse* divinæ essentiæ, ut loco nuper citato docuit D. Thomas, & multis testimoniis ipsius, ac rationibus ex eo desumptis id ostendimus *in hoc eodem tractatu disputat. 7. à n. 5. usque ad n. 48.* ergo ratio personæ divinæ non est communis univocè respectu prædictarum personarum. 110. Ratio fundamentalis. D. Thom. D. Thom.

Patet consequentia. Quoniam illa, quæ conveniunt in aliqua ratione univoca, & posteà distinguuntur per distinctas rationes quasi specificas, existunt per distincta *esse*, saltem quoties ratio illa communis & univoca est completa intra suam lineam, & contrahitur, aut quasi contrahitur per aliquam rationem quasi specificam constitutivam alicujus entis completi, ut in præsenti cernitur, ubi ratio personæ divinæ in communi sumpta dicit aliquid completum, nempe, ratione relationis divinæ per se, & incommunicabiliter subsistentis, & prædicta ratio contrahitur, aut quasi contrahitur per aliquam rationem quasi specificam constitutivam alicujus entis completi, v.g. Patris, seu personæ Paternæ. Et propterea in omnibus entibus completis convenientibus in aliqua ratione univoca, & distinctis secundùm speciales rationes specificas, aut quasi specificas, habent inferiora sic constituta, & distincta existere per diversas existentias, non vero per unicam & eamdem omninò.

111. Confirmatur. Confirmatur. Quoniam si in divinis datur ratio aliqua superior & univoca respectu trium personarum, & per consequens omninò abstracta ab illis, dabitur utique ibidem tanta compositio, quanta est compositio Metaphysica ex genere, & differentia: ergo eo ipso peculiares personalitates divinæ, quæ dividerent, & contraherent quasi specificè rationem personalitatis divinæ, non possent existere per unicam & eamdem indivisibilem existentiam, sed per diversas. Consequētia videtur perspicua. Quoniam ideò species constantes ex genere, & differentia petunt singulæ earum proprias existentias, ut in homine, & leone constat, quia componuntur ex genere, & differentia: ergo si tanta cōpositio, quanta istà, reperitur in singulis ex personis divinis, non poterunt existere per unicam & eamdem indivisibilem existentiam, sed per plures.

Antecedens autem videtur etiam certum. Quia vis compositionis Metaphysicæ consistit in hoc, quòd detur in re, in qua invenitur, duplex ratio virtualiter distincta, quarum una sit potentialis non pertingens ex vi sua ad actualitatem specificam: & ultimam, sed illam à suo formalissimo conceptu excludens, per eamque determinabilis, contrahibilis, & actuabilis; alia vero sit actualis, & atoma,

Atoma, prioris illius contractiva & determinativa. Sed totum hoc reperiretur in compositione illa, qua persona Patris v.g. in eo eventu componeretur ex ratione personæ divinæ ut sic, & ex peculiari personalitate Patris: siquidem ratio personæ divinæ esset secundùm hanc puram, & præcisam rationem quid potentiale, non pertingens ad actualitatem atomam, & peculiarem rationem talis personalitatis: sed habens esse quid contrahibile, determinabile, & actuabile per illam: ipsaque peculiaris ratio personalitatis Patris esset ratio quasi specifica & atoma contrahens & determinans, actuansque communem rationem personæ divinæ. Ergo reperietur in divinis in eo eventu tanta compositio, quanta est compositio Metaphysica ex genere, & differentia.

112. Effugium ad rationem. Nec obest, si occurras, in hac ratione, & ejus confirmatione reddi non causam, ut causam. Nam quòd aliqua conveniant in ratione univoca, vel analoga, non est sufficiens ratio ad hoc, ut habeant, vel non habeant diversas existentias, dum per diversas rationes dividuntur, aut contrahuntur. Et proptereà licèt ratio entis sit analoga respectu substantiæ, & accidentis: nihilominùs, dum hæc ratio intelligitur contrahi ad hæc duo, tanquam ad diversa analogata, tunc quodlibet ex illis existit per suam propriam existentiam. E contrà vero, licèt ratio substantiæ partialis sit univocè communis respectu materiæ, & formæ, tanquam respectu partium essentialiter distinctarum: nihilominùs materia, & forma existunt per unam & eamdem indivisibilem existentiam.

Solutio confirmationis. Per quod etiam ad confirmationem nostræ rationis videtur sufficienter occurri. Nam quòd aliquid sit, vel non sit compositum tanta compositione, quanta est compositio Metaphysica, vel habeat compositionem Metaphysicam, non est ratio sufficiens, & proportionata ad hoc, ut habeat, vel non habeat eamdem, vel diversam existentiam ab aliis. Et proptereà humanitas Christi Domini, licèt sit composita Metaphysicè, existit per existentiam Verbi: & per consequens prædicta existentia tribuit humanitati, & Verbo carenti compositione Metaphysica, aut aliqua alia, quæ sit tanta, quanta ista, quod existant per unam & eamdem indivisibilem existentiam. Et ratio hujus insufficientiæ contentæ in confirmatione videtur perspicua. Quoniam multiplicatio, vel identitas existentiæ non sequitur ad compositionem Metaphysicam, sed ad Physicam compositionem, vel simplicitatem: quia existentia pertinet ad lineam Physicam.

113. Refellitur solutio rationis. Non itaque hæc obstant. Nam solutio hæc, quatenus applicatur rationi principali, facilè corruit ex discrimine, quod intercedit inter univoca, & univocata ex uno capite; & inter analoga, & analogata ex alio. Quòd licèt tam illa, quàm ista, ob peculiarem aliquam rationem & limitationem ibidem inventam, debeant hoc ipso, quòd contrahantur, aut quasi contrahantur per diversos modos, aut rationes differentiales, aut quasi differentiales, existere in suis inferioribus completis per diversas existentias: nihilominùs analoga, & analogata ex ratione communi analogorum, & analogatorū non habent aliquid, unde limitentur & finiantur, ac proinde unde eis repugnet, quòd existant sua analogata realiter inter se distincta per unam & eamdē indivisibilem existentiam; cùm tamen univoca ex generali ratione univocorum, & univocatorum habeant hoc ipso, quòd sint completa, & dividantur per distinctos modos, & rationes quasi differentiales, finiri & limitari, & per consequens petere, non unicam, sed plures existentias sibi connaturales.

114. Et ratio hujus discriminis videtur aperta. Quoniam ratio analoga, & communis communitate rationis, de qua in præsenti loquimur, nihil habet ex hoc capite, unde ei repugnet, quòd absque distinctione aliqua virtuali pertingat usque ad rationem omninò ultimam, per quam contrahitur: ita quidem, ut divisa in sua analogata, tunc portio illa, quæ descendit ad unum analogatum, possit non distingui, adhuc virtualiter, à rationibus ultimis, & actualissimis illius, & sic de alia portione reperta in alio analogato. Et ideò, si ratio illa ultimà fuerit denudabilis ab imperfectionibus, non habebit, quantum est ex parte hujus identificationis, unde non sit denudabilis, aut denudata ab illis; nec unde dicat aliquid potentiale, aut non contrahatur, aut quasi contrahatur per rationes quasi differentiales liberas ab omnibus imperfectionibus, & per consequens unde finiatur aut limitetur: ideoque nec habet, unde ei repugnet, quòd in suis analogatis completis existat per diversas existentias. Quia sola limitatio, solaque potentialitas potest esse ratio in entibus completis vendicandi sibi propriam existentiam, distinctam ab existentia aliorum contentorum sub aliqua ratione communi, & non existendi per unicam & indivisibilem existentiam unà cum illis: ex eo quod sola existentia infinita potest esse connaturalis pluribus rebus cōpletis in suo ordine, & ratio existendi respectu earum.

Cæterùm ratio univoca, & omninò abstracta à rationibus ultimis dicentibus actualitatem atomam ex vi sua, est quid potentiale, quippe non pertingens ex vi sui conceptus formalissimi præcisè sumpti usque ad aliquam actualitatem atomā, sed illam à suo conceptu cum prædicta præcisione accepto excludens. Et similiter rationes ultimæ habent excludere, eodem proportionali modo, rationem superiorem & univocam à suo formalissimo conceptu, sicut actus sub hac præcisione sumptus excludit potentialitatem illam, quam actuat. Et proptereà ex hoc præciso capite univocorum, & univocatorum est ibi sufficiens ratio in hoc ordine limitationis, & coarctationis ad hoc, ut univocata petant existentias finitas & limitatas, nec possint petere unicam & eamdem indivisibilem existentiam, quæ hoc ipso, quòd sit talis conditionis, ut per illam connaturaliter existant diversæ species, aut quasi species completæ, debet esse infinita, & petere, ut id, quod per illam connaturaliter existeret, nihil habeat, unde finiatur & limitetur.

Ex quo etiam fit, prædictam solutionem, quatenus applicatur confirmationi nostræ rationis, nullius esse momenti. Quoniam sicut compositio Metaphysica est sufficiens ratio in suo ordine limitationis & coarctionis in re, in qua invenitur: & proptereà inter entia completa solus Deus caret compositione Metaphysica, & omnis creatura hoc ipso, quòd sit creatura habens esse completum, & creatum, ac proinde finitum, debet habere prædictam compositionem: ita compositio, quæ est tanta, quanta compositio Metaphysica, debet esse sufficiens ratio in suo ordine limitationis & coarctationis, petendique existentiam distinctam, eamque limitatam: quòd quidem pugnat cum hoc, quod est, quòd plures aliquæ res completæ, & realiter distinctæ habentes prædictam compositionem existant per unicam & eamdem, ac proinde infinitam existentiam. 115.

Potestque hoc confirmari, & explicari. Nam si semel datur in divinis compositio tanta, quanta est compositio Metaphysica, oportet, dari ibidem compositionem Physicam: ac proinde potiori ratione compositionem Metaphysicam. Et ratio 116. Explicatur amplius.

est.

est. Quoniam sicut *esse* Metaphysicum supponit *esse* Physicum, ita & compositio Metaphysica præsupponit aliquam compositionem Physicam, ut compositionem ex materia, & forma, vel ex essentia, & *esse*: & per consequens compositio, quæ sit tanta, quanta compositio Metaphysica ex genere, & differentia, præsupponet etiam compositionem aliquam Physicam. Quia non datur in Physicis compositio æquivalens compositioni Physicæ, quæ sit tanta, quanta ipsa, & quòd nihilominùs non habeat formaliter veram rationem compositionis Physicæ: ideoque res, ubi est prædicta compositio æquivalens compositioni Metaphysicæ, non sistet in illa priori compositione, sed ulteriùs habebit hanc posteriorem. Siquidem ubi est aliqua compositio Physica, quæ ad minùs erit ex essentia, & *esse*, est sufficiens fundamentum ad compositionem Metaphysicam, ut optimè docent N. Complutenses *in sua Logica disput. 5. q. 6.* Et ita ibidé invenietur vera limitatio, & potentialitas, atque adeò ineptitudo ad hoc, ut possit connaturaliter existere per unicam & eamdem existentiam unà cum aliis rebus completis, & à se quasi specificè diversis, sub unaque ratione univoca unà cum illa proximè contentis. Ex eo quòd, ut sæpè diximus, solæ rationes infinitæ, & expertes totius compositionis jam dictæ, petentesque existentiam infinitam, possunt per unam & eamdem omninò indivisibilem existentiam sic connaturaliter existere. Videantur ea, quæ N. Complutenses *in lib. Physicorum disput. 18. à n. 17. usque ad 23.* docent.

N. Compl.

117. Non favent instantiæ adductæ in evasione. Nec ea, quæ in favorem hujus solutionis adduximus, sunt alicujus momenti. Nam in primis id, quod dictum est de divisione entis, nempe creati, in substantiam, & accidens, quæ est divisio analogi in analogata, & nihilominùs analogata existunt per distinctas existentias, facile constat ex dictis. Quia id non provenit ex communi ratione analogi, & analogatorum realiter inter se distinctorum, sed ex speciali ratione talis analogi, & talium analogatorum, quæ ob sui limitationem non possunt hoc ipso, quòd sint realiter distincta, non habere existentias finitas & limitatas, realiterque distinctas. Cùm tamen, si ratio illa communis communitate rationis esset univoca, tunc ex hoc præciso capite induceret limitationem, & quòd in diversis univocatis realiter distinctis, & completis existat per diversas realiter existentias.

Et similiter id, quod de materia, & forma adductum est, nihil prodest. Quoniam etsi daremus, materiam, & formam convenire univocè in aliqua ratione superiori, & essentiali (de quo videnda sunt ea, quæ N. Complutenses *in libris Physicorum disput. 3. n. 38. & 39.* docent) nihilominus ex eo, quòd ipsæ adhuc tunc existerent per eamdem indivisibilem existentiam totius, non sequeretur, posse tres personas divinas convenire univocè in ratione personæ divinæ, & nihilominùs existere per eamdem indivisibilem existentiam. Siquidem materia, & forma sunt quid incompletum, habentque veram rationem partium, & istæ ob rationem hanc possunt connaturaliter existere per idem *esse* sui totius, quantumvis sit finitum & limitatum. Cæterùm quævis persona divina intra suam lineam est quid completum, sicut quævis relatio creata paternitatis, aut filiationis est etiam quid completum, id est, non potest habere rationem partis respectu alterius relationis. Constat autem ex dictis, quòd res illæ, quæ habent (modo explicato) esse quid completum, nequeunt connaturaliter existere per unam & eamdem indivisibilem existentiam, si semel conveniant univocè in aliqua ratione superiori, & essentiali.

Per quod etiam patet ad id, quod de humanitate, & Verbo divino allatum est. Tum, quia humanitas illa per se petit propriam & naturalem existentiam, sicut & Verbum actu illam affert: & ideò solùm ex divino decreto, & supernaturaliter, non verò connaturaliter, existit humanitas per existentiam Verbi. Tum etiam, quia Verbum, & humanitas tantùm conveniunt analogicè, adhuc in ratione extremi unibilis in ordine ad constituendam personam Christi Domini: sicut etiam eadem humanitas, & personalitas creata illi debita conveniunt tantummodò analogicè in ratione extremi unibilis in ordine ad constitutionem personæ creatæ, & humanæ. Quamvis hæc duo posteriora extrema (ut id obiter dicamus, & tacitæ objectioni occurratur) ex alio etiam capite possent existere per unicam existentiam, licèt daremus convenire univocè in ratione extremi unibilis. Nam, hoc non obstante, unumquodque ex his extremis esset quid incompletum, id est, non pertingens ad complementum requisitum ad hoc, ut petat propriam existentiam, quatenus humanitas per se sumpta non haberet subsistere, & personalitas tantùm subsisteret *ut quo*: cùm tamen singulæ ex personis divinis sint formæ, aut quasi formæ per se subsistentes, & relationes completæ afferentes propriam subsistentiam, quæ proinde non solùm sunt ipsa personalitas, sed ipsa persona. Et propterea si convenirent univocè in ratione personæ, non possent existere per unicam & eamdem existentiam. 118.

Ex quo tandem patet, quomodo id, quod in favorem solutionis ad nostram confirmationem adductum est, nihil ei favet. Siquidem compositio Metaphysica, aut compositio quæ sit tanta, quanta compositio Metaphysica, est sufficiens in suo ordine ad hoc, ut res, quæ illam habent, & conveniunt univocè in aliqua ratione superiori, non possint existere per unicam & eamdem indivisibilem numero existentiam. Et quomodo prædicta compositio arguat compositionem Physicam ibidem simul existentem, quæ est satis ad petendam diversam existentiam.

§. III.

Alia ratio pro priori assertione.

Secunda, & principalis ratio pro assertione depromitur ex D. Thoma locis citatis, quæ potest sub hac forma proponi. Quoniam in quavis ex personis divinis non distinguuntur virtualiter ratio personæ divinæ, & peculiaris ratio talis personæ, v. g. Patris: ergo ratio personæ divinæ non erit omninò abstrahibilis à peculiaribus personis divinis: & per consequens neque erit ratio univoca respectu illarum. Hæc secunda consequentia patet ex priori. Siquidem ratio univoca debet omninò abstrahi à rationibus inferioribus, itaut non dicat eas actu, sed tantùm in potentia: alioqui non diceret rationem omnimodè unam, sed rationem unam secundum quid, & plures simpliciter: quippe actu includens plura inferiora. Prima verò consequentia ex antecedenti constat. Quoniam ad hoc, ut una ratio abstrahatur omninò ab alia, debent inter se saltem virtualiter distingui, ut inductivè constat, & ex terminis ipsis patere videtur. 119. Secunda assertionis ratio.

Antecedens autem etiam liquet. Quoniam ea, quæ in divinis sunt communia communitate rationis, qualiter persona divina est communis respectu trium personarum, pertinent ad unam & eamdem

eamdem lineam cum iis, in quibus includuntur: ita quidem, ut illa ratio communis divisa in distinctas quasi portiones descendat secundum unam ad unum ex suis inferioribus, & secundum aliam ad alterum, & in unoquoque pertineat ad lineam sui inferioris; & per consequens non distingueretur virtualiter ab illo: siquidem (ut sæpè diximus) ea, quæ spectant in divinis ad unam & eamdem lineam, non distinguuntur adhuc virtualiter. Et proptereà videmus, quòd ratio realitatis divinæ ut sic, quæ tantùm est communis communitate rationis respectu omnium divinorum, dividitur in distinctas quasi portiones, & secundum unam descendit ad unum attributum, & secundum aliam ad alterum, & sic de aliis, & in unoquoque eorum non distinguitur etiam virtualiter ab illo, pertinetque ad lineam ipsius.

120. Confirmat. D. Thom. Confirmatur, & explicatur ratione, quam insinuat D. Thomas *art. 4. q. 30. hujus tractatus* ex discrimine, quod intercedit inter ea, quæ sunt communia communitate rei, ut est v. g. essentia divina; & inter illa quæ sunt communia tantum communitate rationis. Quod illa priora ex se constituunt in divinis propriam lineam, ex eo quod pertingunt usque ad aliquam ultimam actualitatem absque eo, quod aliquid eis superaddatur ratione eorum, quibus sunt communia: & ideo habent distingui virtualiter ab eis, quibus sunt communia. Cæterùm ea, quæ sunt communia posteriori modo, non habent ex se constituere propriam lineam: ex eo quod non pertingunt ad aliquam ultimam actualitatem, nisi ratione eorum, quibus sunt communia, & proptereà pertinent ad lineam suorum inferiorum; ac proinde eo ipso exposcunt, ut non distinguantur virtualiter ab illis.

Quare, cùm persona divina tantùm sit communis communitate rationis, non vero communitate rei respectu trium personarum: alioqui non multiplicaretur realiter in illis, sicut essentia divina, & alia communia communitate rei non multiplicantur; idcircò prædicta ratio personæ divinæ pertinet ad lineam, v. g. Patris, si ratio illa personæ consideretur secundum eam portionem, aut quasi portionem, quæ descendit ad personam Patris; ac proinde nec distinguetur virtualiter ab illa: siquidem (ut sæpè diximus) omnia, quæ spectant ad unam & eamdem lineam, nequeunt virtualiter distingui: & ita nec ratio personæ, aut personæ divinæ, aut peculiaris (ut sic dicamus) portionis repertæ in persona Patris poterit abstrahi omninò ab illa, ne rationes istæ ibidem inventæ distinguantur virtualiter à Patre, & eo ipso constituant lineam diversam, & involutam imperfectionibus, quippe non pertingentem ad aliquam actualitatem ultimam, & quasi atomam.

121. Aliorum ratio extenditur. Ex quo etiam intelligitur, quam vim habeat ratio quædam; quæ à sectatoribus nostræ sententiæ solet afferri ad assertionem istam suadendam, nimirum, quòd ab ultimis constitutivis, & distinctivis non potest abstrahi una ratio communis, & univoca; ac proinde nec à tribus personis Trinitatis poterit abstrahi ratio univoca personæ divinæ: quia hæc abstraheretur ab ultimis constitutivis, & & distinctivis prædictarum personarum. Ex dictis igitur constat, quam vim habeat prædicta ratio; nam debet intelligi de eo, quod abstrahitur ab ultimis constitutivis, & distinctivis, & debet pertinere ad eamdem indivisibilem omninò lineam: & per consequens nequit distingui virtualiter ab eis; nam prædicta ratio, quippe indistincta virtualiter à constitutivis, & distinctivis, nequit omninò abstrahi ab illis; sed ex parte rei cóceptæ, & abstractæ debet illa secùm actu, saltem implicitè, ferre: & sic non potest esse ratio univoca respectu suorum inferiorum. Unde prædictum argumentum innititur, tanquam in proprio, & solido fundamento, in ratione à nobis ex Angelico Doctore adducta.

Et similiter hinc etiam colligitur impugnatio solutionis, quam adversarij tradunt prædictæ rationi, nempe, quòd regula illa docens, quòd ab ultimis constitutivis, & distinctivis non potest abstrahi ratio communis univoca, debet intelligi de illis, ut formalissimè constitutiva, & distinctiva sunt; non verò ut in *esse* rei considerantur: quia sic potest esse in illis multiplex ratio, ut in præsenti cernitur. Quoniam ratio Patris in *esse* rei sumpta dicit, tam subsistere incommunicabiliter in natura divina, quàm subsistere speciali modo, nempe, respiciendo Filium: & ideò potest ratio illa prior omninò abstrahi à Patre, & à duabus aliis personis, & esse communis univocè respectu illarum. 122. Evasio.

Ex dictis igitur etiam colligitur efficax hujus solutionis impugnatio. Quoniam (ut dicebamus) quidquid in recto pertinet ad rationem personæ Patris, tanquam quid (ut sic dicamus) essentiale illi, & commune communitate rationis respectu illius, sive id ad ordinem rerum, sive ad ordinem constitutivi, & distinctivi pertineat, est ejusdem lineæ cum Paternitate. Et proptereà nequit adhuc virtualiter distingui ab illa, & per consequens nec omninò ab eadem præscindi. Quod tamen, ut sæpè diximus, ad rationem univoci desideratur. Exploditur.

§. IV.

Ex sententia ejusdem Angelici Præceptoris difficultas dubij quoad secundam partem alia assertione expeditur.

123. Assertio secunda. Dicendum est secundò, rationem personæ divinæ, licet analogicè tantùm communem respectu trium personarum divinarum, nihilominùs dici (ut sic loquamur) quidditative de illis, seu esse de conceptu formali earum; non verò aliquid denominativè, aut veluti denominativè eis conveniens. Assertio hæc satis colligitur ex D. Thoma *in præsenti quæst. 30. artic. 4.* eamque communiter tuentur ejus discipuli. Et ideo à singulis in particulari referendis abstinemus. D. Thom.

Ratio autem fundamentalis hujus assertionis deducitur ex D. Thoma loco citato, potestque ad hanc formam reduci. Quoniam persona divina dicitur de tribus personis eo modo, quo individuum vagum de individuis determinatis: sed individuum vagum dicitur (ut sic dicamus) quidditativè de individuis determinatis: ergo etiam ratio personæ divinæ dicetur hoc modo de tribus personis divinis. Consequentia videtur perspicua; Minor autem etiam constat, quoniam in ratione formali hujus hominis, v. g. Petri, includitur quòd sit quidam homo, & proptereà si semel auferretur ab hoc homine, quod esset quidam homo, tolleretur etiam, quòd esset hic homo. Ratio fundamentalis. D. Thom.

Major autem probatur à D. Thoma sic. Nam sicut individuum vagum significat naturam communem cum determinato modo essendi, seu individuum ex parte naturæ cum modo existendi, qui competit singularibus, taliter, quod in recto dicat hunc modum, quatenus prædictum individuú nomine isto *individui vagi* significatur: sic persona divina significat rem subsistentem in natura divina, itaut dicat in recto subsistentiam, & *subsistere* ipsum, quod quodammodo se habet ad instar modi superadditi naturæ, & in obliquo natu-

ram: ergo persona divina dicitur de tribus personis eo modo, quo individuum vagum dicitur de individuis determinatis.

124. Confirm. 1. Confirmatur primò ex eodem Angelico Doctore. Quoniam sub persona divina ut sic directè continetur hæc particularis persona, sicut sub animali ut sic directè continetur Petrus: ergo sicut ob hanc rationem hæc est quidditativa prædicatio, *Petrus est animal:* ita ob eamdem hæc erit quodammodò quidditativa, *Hæc persona divina est persona divina*, & solùm deficiet à ratione quidditativæ absolutè & simpliciter tali ex eo, quod ratio importata directè & formaliter per personam divinam non est absolutè, & simpliciter quidditas, ut explicatum est.

Confirm. 2. D. Thom. Confirmatur secundò ratione deprompta ex eodem Angelico Doctore, *quæst. 40. hujus 1. part. art. 2. & suprà q. 29. art. 4.* Quoniam sicut peculiaris persona divina dicit peculiarem relationem divinam per se subsistentem: ita persona divina ut sic dicit relationem divinam ut sic, quatenus per se subsistentem, ut ibidem latiùs explicuimus: sed relatio divina ut subsistens dicitur (ut sic loquamur) quidditativè de peculiaribus relationibus divinis per se subsistentibus: sicut relatio creata ut sic dicitur quidditativè de peculiaribus relationibus creatis, ut de paternitate, & filiatione: ergo etiam ratio personæ divinæ dicetur (ut sic loquamur) quidditativè de peculiaribus personis divinis.

125. Objectio contra rationem. N. Comp. Nec obest, si contra præcipuam rationem hujus assertionis objicias, quòd individuum vagum, ut *aliquis homo*, prædicatur etiam univocè, ut docent N. Complut. *in sua Logica disp. 4. n. 51.* & non solùm quasi quidditativè, de individuis determinatis: ergo si persona divina prædicatur (ut sic dicamus) quidditativè de peculiaribus personis, prædicabitur etiam univocè de illis: & sic hæc posterior assertio non cohærebit cum priori.

Enodatur. Non igitur hoc obest. Quoniam etsi persona divina prædicetur de singulis personis divinis ad instar individui vagi: non tamen ita ut sit omnimoda paritas inter eam, & individuũ vagum. Et ideo, licet daremus, individuum vagum dici univocè de individuis determinatis, non inde fieret, idem esse dicendum de persona divina, propter rationem disparitatis, quæ ex dictis pro prima assertione satis constat. Sicut etiam licet daremus, personam creatam dici univocè de singulis personis creatis: non tamen idcircò dicendum esset idem de persona divina collata cum singulis personis divinis, ut explicatum est.

§. V.

Proponitur prior ex oppositis sententiis, unà cum primo fundamento, eique occurritur.

126. Opinio contraria primæ assertioni, & eius primum fundamentũ. Caietan. Nazar. D. Thom. Contra nostram tamen sententiam duæ militat opiniones. Prima, quæ contra priorem assertionem procedit, est, personam divinam dici univocè de singulis personis divinis. Ita Cajetanus *in præsenti quæst. 30. artic. 4.* Nazarius *ibidem controversia unica.* Probatur primo testimonio satis apparenti D. Thomæ *in 1. dist. 25. qu. 1. art. 3.* ubi Angelicus Præceptor refert, & impugnat sententiam dicentium, personam divinam dici analogicè analogia proportionalitatis de tribus personis divinis: & posteà asserit, quòd est communis, sicut ratio animalis est communis homini, & asino.

Confirmatur ex D. Thom. Confirmatur ex iis, quæ docet idem S. Doctor *ad Annibaldum distinct. & quæst.* necnon *& articulo citatis*, ubi postquam retulit, & impugnavit sententiam dicentium, personam divinam dici analogicè de tribus personis divinis, sic concludit: *Ideo dicendum est aliter, quod hæc communitas est per unam rationem rei, sicut ratio animalis est communis homini, & asino.*

Propter hoc testimonium aliqui viri docti opinantur, hanc sententiam esse de mente D. Thomæ, eamque amplectuntur. Et ideò placuit ex professo, quid in eo S. Doctor velit minutatim explicare. Ut autem hoc meliùs intelligatur, supponendum est, Angelicum Doctorem in his locis duas retulisse sententias. Prima erat asserentium, personam divinam dici analogicè analogia proportionis, sive proportionalitatis de tribus personis divinis: ita tamen, ut ratio analogicè communis esset relatio quædam rationis, qua persona divina refertur ad divinam naturam, in qua subsistit. Et propterea referens S. Doctor hanc sententiam sic inquit: *Unde alij dicunt, quòd est communitas secundum rationem proportionis: sicut dicimus, quòd sicut se habet Rector in civitate, ita nauta in navi. Et sic dicunt, quòd persona est communis Patri, & Filio: quia sicut Pater se habet ut subsistens ad naturam divinam, ita & Filius.* Animadversio pro solutione. D. Thom.

127. Secunda sententia, quam refert idem Angelicus Præceptor, est dicentium, personam divinam dici analogicè: itaut ratio analoga tantùm sit aliqua secunda intentio rationis, sicut color, & animal habent convenientiam in secunda intentione generis. Et propterea Angelicus Præceptor sic addidit: *Alij dicunt, quod est communitas secundum rationem intentionis: sicut dicitur, quòd color, & animal conveniunt in intentione generis.* Et de his duabus opinionibus censet in idem referri, seu coincidere: quia utraque ponit pro ratione analoga aliquid rationis, & utraque ponit idem genus proportionis, sive proportionalitatis, nempe, communis ad proprium, vel proprij ad commune: quatenus, sicut propria & peculiaris persona Patris, v.g. se habet ad naturam divinam communem tribus personis in illa sua habitudine rationis, quam dicit ad illam, ita & Filius: & similiter sicut se habet persona Patris ad illam secundam intentionem communem, ita & persona Filij: ad eum sanè modum, quo sicut propria & peculiaris natura animalis se habet ad secundam intentionem generis, quæ est quid commune, sic & natura peculiaris coloris se habet ad illam: ideoque S. Doctor sic inquit: *Sed hæc duo dicta in idem referuntur: quia communitas intentionum non est, nisi secundum proportionem communis ad proprium, vel è contrario.*

128. Ex dictis aperitur mens D. Thomæ, & solvitur fundamentũ. His ergo suppositis, dicendum est, mentem Angelici Doctoris, dum impugnat prædictas sententias, non esse impugnare eas, quatenus ponunt, personam divinam esse analogam respectu trium personarum, sed quatenus dicunt, rationem analogam tantùm esse relationem illam rationis, aut aliquam aliam secundam intentionem; non verò esse aliquam rationem rei. Unde ad prædictas sententias impugnandas statim protulit Angelicus Præceptor. *Et hoc etiam non videtur sufficere. Quia persona non tantùm nominat intentionem, vel habitudinem alicujus subsistentis ad naturam communem sicut hoc nomen suppositum* (intellige juxta alibi insinuata) *vel particulare, vel aliquid hujusmodi; sed magis nominat illam rem, cui accidit talis intentio. Unde communitas personæ in divinis non potest esse secundum communitatem talis habitudinis, vel intentionis; sed ista communitas est, qua hoc nomen suppositum commune est tribus personis divinis. Et ideo aliter dicendum est, quòd præter has communitates, quæ aliquo modo includuntur in communitate personæ* D. Thom.

(de

(de quibus in duabus sententiis nuper relatis sermo fiebat) *est ibi communitas rationis fundata in re: sicut dicimus, quòd ratio animalis est communis homini, & asino.*

Unde exemplum hoc de animali respectu hominis, & asini solùm est adductum à D. Thoma ad explicandum id, quod intendebat, nempe, quòd communitas, quam dicit persona divina, est communitas rationis fundata in re; non verò est communitas talis conditionis, ut ratio, quæ communis dicitur, solùm sit aliqua relatio rationis, aut aliqua secunda intentio. Et propterea, postquam præcisè dixerat quod est *ibi communitas rationis fundata in re*, statim apposuit prædictum exemplum animalis: ut denotaret, illud ad communitatem rationis fundatam in re, solummodò denotandam deservire.

129. Ad confirmationem. Per quod etiam patet ad confirmationem. Nam Angelicus Præceptor in illo loco anteà præmiserat duas illas opiniones, de quibus mentionem fecimus, & eas impugnat eo modo, quo in præcedenti loco illas impugnavit, nempe ex eo, quòd hoc nomen *persona* magis est nomen primæ impositionis, seu nomen rei: & statim addidit verba in confirmatione relata, nempe: *Ideo dicendum est aliter, quòd hæc communitas est per unam rationem rei, sicut ratio animalis est communis homini, & asino.* Unde non dixit, esse unam rationem rei, prout una ratio rei, seu fundata in re est propria univocorum; sed prout una ratio rei, dicit præcisè unitatem rationis fundatam in re: itaut ratio, quæ dicitur communis, & habet illam unitatem secundùm rationem, sit ratio aliqua realis; non verò aliqua relatio rationis, aut secunda intentio, ut duæ illæ sententiæ volebant, quodque falsitatis convincere S. Doctor ibidem intendebat.

Esse autem in utroque loco hanc Doctoris Angelici mentem, satis, ultra modò dicta, constat ex his, quæ pro assertione diximus. Quoniam utrobique in solutione ad 2. fatetur, personas divinas habere unum & idem *esse* existentiæ: & ideo rationem personæ non posse esse illis communem per modum universalis. Hæc autem ratio; ut in prima ratione pro prima assertione latiùs ex D. Thoma diximus, non solum probat, personam divinam non esse communem per modum alicujus ex quinque prædicabilibus, verùm etiam nec esse communem per modum univoci.

§. VI.

Aliud argumentum pro hac sententia una cum responsione ad illud.

130. Secundum fundamentum. Secundò probatur eadem sententia. Quoniam ratio personæ divinæ æqualiter competit tribus divinis personis, ut constat ex iis, quæ *disp. 6. num. 24.* diximus: alioqui una divina persona esset melior & perfectior altera: ergo ratio personæ nequit esse analoga analogia adhuc proportionalitatis, respectu prædictarum personarum. Patet consequentia. Quia omnis analogia fundatur in aliqua inæqualitate.

Nec obest, si occurras, hoc esse verum de analogia attributionis; non autem de analogia proportionalitatis: quoniam hæc non habet pro fundamento per se loquendo inæqualitatem aliquam; sed tantùm petit habitudinem inter duas proportiones, itaut sicut unum se habet ad alterum, ita aliud se habeat ad illud.

Non itaque hoc obest. Quoniam contra hoc est. Quia hinc fieret, proportionalitatem non esse speciem analogiæ: cujus oppositum sensit Aristoteles, dividens analogiam in eam, quæ est attributionis, & in illam, quæ est proportionalitatis. Sequela videtur certa. Quoniam analoga in communi diffiniuntur per hoc, quòd ratio communis nec sit omnino eadem, nec omnino diversa. Ad hanc autem unitatem cum diversitate necessariò requiritur aliqua inæqualitas. Aristotel.

131. Confirm. 1. Confirmatur primò. Quoniam ens dicitur analogicè analogia proportionalitatis de Deo, & creaturis, & similiter de substantia, & accidentibus: siquidem ratio significata per nomen entis reperitur formaliter, & intrinsecè in omnibus membris dividentibus: & hæc est propria differentia constituens analogiam proportionalitatis, prout distinctam ab analogia attributionis: at prædicta ratio entis dicitur inæqualiter de istis, etiam prout fundat hujusmodi analogiam: quia nulla ratio communis importata per illud nomen reperitur, in qua conveniant æqualiter Deus, & creatura, substantia, & accidens: ergo, &c.

Confirm. 2. Confirmatur secundò. Quia ubi est omnimoda convenientia, non est proportionalitas, sed omnimoda unitas secundum rationem illam communem: & ita ibidem non erit fundamentum analogiæ, sed univocationis: sed personæ divinæ habent omnimodam convenientiam in ratione personæ ut sic: ergo ibi non est personalitas, sed omnimoda unitas: & per consequens tantùm erit ibi fundamentum univocationis; non autem analogiæ. Utraque consequentia videtur perspicua. Minor verò etiam constat. Quoniam eodem prorsus modo, quo Pater se habet ad personam divinam, se habet etiam Filius ad illam.

Major autem probatur. Quia si dicas, *Sicut se habet homo ad rationem animalis, ita se habet equus ad illam,* hæc comparatio non est proportionalis, sed omnimodè eadem secundùm illam rationem communem: quia est ibidem omnimoda convenientia, & propterea ibi non est proportionalitas, quæ est certa habitudo duarum proportionum, sed omnimoda unitas illarum. E contrà verò, quando in ratione communi significata per nomen non est omnimoda convenientia, sed solùm proportio, tunc est ibidem analogia proportionalitatis; etiamsi non detur analogia attributionis, ut si dicas, *Sicut se habet cor ad rationem principij, sic se habet fundamentum domus, vel initium viæ.*

132. Diluitur secundum fundamentum. Respondetur, admittendo solutionem datam. Et ad impugnationem neganda est sequela. Ad ejus autem probationem dicendum est satis esse ad salvandam unitatem cum diversitate requisitam ad communem rationem analogorum, quòd ratio communis nequeat omninò abstrahi à suis rationibus (ut sic dicamus) differentialibus, ad hoc ut illa ratio, quippe includens actu rationes quasi differentiales, non sit eadem omninò; sed sit partim eadem, & partim diversa, ut ex se constat. Quare, cùm ratio personæ divinæ nequeat omninò abstrahi à singulis ex personis divinis, ut explicatum est, consequens est, ut ibi satis salvetur unitas cum diversitate, nec sit necessaria aliqua inæqualitas in perfectione.

Enodatur confirmatio prima. Ad primam confirmationem concedantur major, & minor, & negetur consequentia. Quia etsi ibidem reperiatur inæqualitas, non ideo hoc contingit, quia id desideretur ex intrinsecis analogiæ proportionalitatis ut sic, sed aliunde. Quoniam ad prædictam analogiam satis est quoad rem de qua loquimur, unitas cum diversitate in proportionibus.

Ad secundam confirmationem transeat major, & negetur minor. Et ad ejus probationem dicendum

dum est. quòd non eodem prorsus modo, quo Pater se habet ad personam divinam, sic Filius se habet ad illam; sed comparantur ad ipsam modo partim eodem & partim diverso. Nam incóvenientia, quam habent, necessario involvuntur actu ipsæmet rationes quasi differentiales Paternitatis, & Filiationis, hoc ipso quod ratio personæ divinæ non sit omninò præscindibilis à prædictis rationibus quasi differentialibus: & ita invenitur ibidem convenientia cum diversitate. Diximus autem, quòd transeat major; non verò illam absolutè concessimus, propter illa, quæ N. Complutenses *in fine Logicæ disp.* 10. *q.* 4. maximè verò *n.* 25. & deinceps docent, quæ semel visa, non parum ad intelligentiam hujus, & similium difficultatum proderunt. N. Compl.

§. VII.

Posterior sententia contra secundam assertionẽ, unà cum suo fundamento & ejus solutione.

134. Secunda sententia. Secunda verò opinio, quæ contra nostram sententiam quoad secundam ejus conclusionem pugnat, negat personam divinam dici quasi quidditativè de singulis personis: ac proinde affirmat, solùm dici de illis denominativè. Ita Vasquez *in præsenti disp.* 130. *c.* 2. Fundamentum est. Quod persona divina dicit de formali modum incommunicabilitatis, seu incommunicabiliter subsistendi: subsistentia autem denominativè solum convenit primis & secundis substantiis: quippe quæ se habet ad instar propriæ passionis respectu prædicamenti substantiæ: ergo ratio personæ divinæ, seu incommunicabiliter subsistentis denominativè solum dicetur de singulis divinis personis. *Vasquez.* Fundamentum.

Respondetur, quod licet persona dicat de formali subsistere incommunicabiliter, & hoc in creatis comparetur ad instar propriæ passionis, vel quasi propriæ passionis respectu essentiæ: non tamen respectu particularium personarum, sed respectu earum comparatur per modum prædicati (ut sic dicamus) quidditativi. Sicut licet qualitas materialis comparetur per modum propriæ passionis, sive ad instar illius cum substancia materiali, quippe quæ semper, ipsaque sola debet esse effecta aliqua qualitate materiali: nihilominùs qualitas comparatur per modum prædicati essentialis respectu peculiarium qualitatum. Evertitur.

QUÆSTIO XXXII.

De divinarum personarum cognitione.

PROOEMIUM.

CONSEQVENTER inquirendum est de cognitione divinarum personarum.

ARTICULUS I

Vtrùm Trinitas divinarum personarum possit per naturalem rationem cognosci?

1. q. 39. art. 7. cor. & 1. d. 3. q. 1. art. 4. & 1. contra G. 14. & Veritate q. 10. art. 13 & Po. q. 9. art. 5. cor. & Boet. Trin. q. 1. ar 4. & Rom. 1. lect. 6. fin.

AD primum sic proceditur. Videtur, quod Trinitas divinarum personarum possit per naturalem rationem cognosci. Philosophi enim non devenerunt in Dei cognitionem, nisi per rationem naturalem. Inveniuntur autem à Philosophis multa dicta de Trinitate personarum. Dicit enim Aristoteles * in 1. de cœlo, & mundo. Per hunc numerum (scilicet ternarium) adhibuimus nos ipsos magnificare Deum unum, eminentem proprietatibus eorum, quæ sunt creata, Augustinus etiam dicit 7. confessionum.* Ibi legi (scilicet in libris Platonicorum) non quidem his verbis, sed hoc idem omninò multis, & multiplicibus suaderi rationibus, quòd in principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum, & hujusmodi, quæ ibi sequuntur. In quibus verbis distinctio divinarum personarum traditur. Dicitur etiam in Glossa Rom. 1. & Exodi 7. quòd Magi Pharaonis defecerunt in tertio signo, idest in notitia tertiæ personæ, scilicet Spiritus sancti: & sic ad minùs duas cognoverunt. Trismegistus etiam dixit. * Monas genuit Monadem, & in se suum réflexit ardorem. Per quod videtur generatio Filij, & Spiritus sancti processio intimari. Cognitio ergo divinarum personarum potest per rationem naturalem haberi.

* Lib. 1. de Cælo tex. 2.

* Lib. 7. confess. c. 9. parum à princ. tomo 3.

Glossa ord. Exod. 7.

* In lib. qui dicitur Pimande Dialogo 4.

¶ 2. Præterea. Richardus de Sancto Victore dicit in lib. de Trinitate * Credo sine dubio, quod ad quamcumque explanationem veritatis, non modo probabilia, imò etiam necessaria argumenta non desint. Vnde etiam ad probandum Trinitatem personarum aliqui induxerunt rationem ex infinitate bonitatis divinæ, quæ seipsam infinitè communicat in processione divinarum personarum. Quidam verò per hoc, quod nullius boni sine consortio potest esse jucunda possessio. Augustinus * vero procedit ad manifestandum Trinitatem personarum ex processione verbi, & amoris in mente nostra. Quam viam suprà secuti

* Lib. 1. de Trinit. c. 4 circa princ.

* Lib. 10. de Trinit. c. 11. & 12. & lib. 9 c. 4. & sequentibus, tom. 3

* Q. 17. a. 1. & 3.

secuti sumus. * Ergo per rationem naturalem potest cognosci Trinitas personarum.

¶ 3. Præterea. Superfluum videtur homini tradere, quod humana ratione cognosci non potest. Sed non est dicendum, quòd traditio divina de cognitione Trinitatis sit superflua. Ergo Trinitas personarum ratione humana cognosci potest.

SED contrà est, quòd Hilarius dicit in lib. 1. de Trinitate. * Non putet homo sua intelligentia generationis Sacramentum posse consequi. Ambrosius * etiam dicit. Impossibile est generationis scire secretum: mens deficit, vox silet. Sed per originem generationis, & processionis distinguitur Trinitas in personis divinis, ut ex suprà dictis patet. * Cùm ergo illud homo non possit scire, & intelligentia consequi, ad quod ratio necessaria haberi non potest, sequitur quòd Trinitas personarum per rationem cognosci non possit.

* Pag. 5. à principio libri.

* Ambr. lib. 1. de fide ad Gratianum c. 5. ante medium tom. 2.

* Q. 30. a. 2.

RESPONDEO dicendum, quòd impossibile est per rationem naturalem ad cognitionem Trinitatis divinarum personarum pervenire. Ostensum est enim suprà, * quod homo per rationem naturalem in cognitionem Dei pervenire non potest, nisi ex creaturis. Creaturæ autem ducunt in Dei cognitionem, sicut effectus in causam. Hoc igitur solùm ratione naturali de Deo cognosci potest, quod competere ei necesse est, secundum quod est omnium entium principium. Et hoc fundamento usi sumus suprà * in consideratione Dei. Virtus autem creativa Dei est communis toti Trinitati: unde pertinet ad unitatem essentiæ, non ad distinctionem personarum. Per rationem igitur naturalem cognosci possunt de Deo ea, quæ pertinent ad unitatem essentiæ: non autem, quæ pertinent ad distinctionem personarum. Qui autem probare nititur Trinitatem personarum naturali ratione, fidei dupliciter derogat. Primò quidem quantum ad dignitatem ipsius fidei, quæ est, ut sit de rebus invisibilibus, quæ rationem humanam excedũt. Vnde Apostolus dicit ad Hebræos 11. quod fides est de non apparentibus: & Apostolus dicit 1. Corinthiorum 2. c. Sapientiam loquimur inter perfectos. Sapientiam verò, non hujus sæculi, neque principium hujus sæculi: sed loquimur Dei sapientiam in mysterio, quæ abscondita est. Secundò quantum ad utilitatem trahendi alios ad fidem. Cùm enim aliquis ad probandam fidem inducit rationes, quæ non sunt cogentes, cedit in irrisionem infidelium. Credunt enim, quod hujusmodi rationibus innitamur, & propter eas credamus. Quæ igitur fidei sunt, non sunt tentanda probare, nisi per authoritates, his, qui authoritates suscipiunt. Apud alios verò sufficit defendere, non esse impossibile, quod prædicat fides. Vnde Dionysius * dicit 2. c. de divinis nominibus: si aliquis est, qui totaliter eloquiis resistit; longè erit à nostra Philosophia. Si autem ad veritatem eloquiorum, scilicet sacrorum, respicit, hoc & nos canone utimur.

* Q. 12. a. 4. & 12.

* Q. 12. a. 12.

* Cap. non multum remotè à princip.

Ad primum ergo dicendum, quòd Philosophi non cognoverunt mysterium Trinitatis divinarum personarum per propria, quæ sunt Paternitas, Filiatio, & Processio, secundum illud Apostoli 1. ad Corinth. 2. Loquimur Dei sapientiam, quam nemo principum hujus sæculi cognovit, idest Philosophorum, secundum Glossam. Cognoverunt tamen quædam essentialia attributa, quæ appropriantur personis, sicut potentia Patri, sapientia Filio, bonitas Spiritui sancto, ut infrà patebit. Quod ergo Aristoteles dicit: Per hunc numerum adhibuimus nos ipsos, &c. non est sic intelligendum, quòd ipse poneret ternarium numerum in divinis. Sed vult dicere, quòd Antiqui utebantur ternario numero in sacrificiis, & orationibus, propter quandam ternarij numeri perfectionem. In libro etiam Platonicorum invenitur: In principio erat verbum, non secundum quod verbum significat personam genitam in divinis; sed secundum quod per verbum intelligitur ratio idealis, per quam Deus omnia condidit, quæ Filio appropriatur. Et licet appropriata tribus personis cognoscerent: dicuntur tamen in tertio signo defecisse, idest, in cognitione tertiæ personæ: quia à bonitate, quæ Spiritui sancto appropriatur, deviaverunt, dum cognoscentes Deum, non sicut Deum glorificaverunt, ut dicitur Rom. 1. Vel, quia ponebant Platonici unum primum ens, quod etiam dicebant esse Patrem totius universitatis rerum; consequenter ponebant aliam substantiam sub eo, quam vocabant mentem, vel Paternum intellectum, in qua erant rationes omnium rerum, sicut Macrobius * recitat super somnium Scipionis. Non autem ponebant aliquam substantiam tertiam separatam, quæ videretur Spiritui sancto respondere. Sic autem nos non ponimus Patrem, & Filium secundum substantiam differentes; sed fuit error Origenis, & Arrij * sequentium Platonicos. Quod verò Trismegistus dixit: Monas Monadem genuit, & in se suum reflexit ardorem, non est referendum

* Lib. 1. non multum procul à medio illius.

* Origenes in. 1 super illud. Et Deus erat Verbũ. Et idẽ

refert Hier. in epist. ad Pammachiũ, & Oceanum, quæ incipit. Schadula quæ. tom. 2. dum ad generationem Filij, vel processionem Spiritus sancti, sed ad productionem mundi. Nam unus Deus produxit unum mundum propter sui ipsius amorem.

Ad secundum dicendum, quòd ad aliquam rem dupliciter inducitur ratio. Vno modo ad probandum sufficienter aliquam radicem: sicut in scientia naturali inducitur ratio sufficiens ad probandum, quòd motus cœli semper sit uniformis velocitatis. Alio modo inducitur ratio, non quæ sufficienter probet radicem; sed quæ radici iam positæ ostendat congruere consequentes effectus: sicut in Astrologia ponitur ratio excentricorum, & epicyclorum ex hoc, quòd hac positione facta, possunt salvari apparentia sensibilia circa motus cœlestes. Non tamen ratio hæc est sufficienter probans: quia etiam fortè alia positione facta salvari possent. Primo ergo modo potest induci ratio ad probandum, Deum esse unum, & similia. Sed secundo modo se habet ratio, quæ inducitur ad manifestationem Trinitatis. Quia, scilicet, Trinitate posita, congruunt hujusmodi rationes: non tamen ita quòd per has rationes sufficienter probetur Trinitas personarum. Et hoc patet per singula. Bonitas enim infinita Dei manifestatur etiam in productione creaturæ: quia infinitæ virtutis est, ex nihilo producere. Non enim oportet, si infinita bonitate se communicat, quòd aliquid infinitum à Deo procedat; sed secundùm modum suum recipiat divinam bonitatem. Similiter etiam, quod dicitur, quòd sine consortio non potest esse jucunda possessio alicujus boni, locum habet, quando in una persona non invenitur perfecta bonitas, unde indiget ad plenam jucunditatis bonitatem bono alicujus alterius consociati sibi. Similitudo autem intellectus nostri non sufficienter probat aliquid de Deo, propter hoc, quod intellectus non univocè invenitur in Deo, & in nobis. Et inde est quòd Augustinus * super Joann. dicit, quòd per fidem venitur ad cognitionem, & non è converso.

* Tract. 17. in Ioan. circa medium tom. 3.

Ad tertium dicendum, quòd cognitio divinarum personarum fuit necessaria nobis dupliciter. Vno modo, ad rectè sentiendum de creatione rerum. Per hoc enim, quòd dicimus, Deum omnia fecisse Verbo suo, excluditur error ponentium, Deum produxisse res ex necessitate naturæ. Per hoc autem, quòd ponimus in eo processionem amoris, ostenditur, quòd Deus non propter aliquam indigentiam creaturas produxit, neque propter aliquam aliam causam extrinsecam, sed propter amorem suæ bonitatis. Vnde & Moyses, postquam dixerat: In principio creavit Deus cœlum, & terram, subdit: Dixit Deus, fiat lux, ad manifestationem divini Verbi. Et posteà dixit: vidit Deus lucem quòd esset bona, ad ostendendum probationem divini amoris. Et similiter in aliis operibus. Alio modo, & principalius ad sentiendum de salute generis humani, quæ perficitur per filium incarnatum, & per donum Spiritus sancti.

Prima conclusio.

Impossibile est ad cognitionem Trinitatis divinarum personarum per rationem naturalem pervenire.

Secunda conclusio.

Qui rationibus naturalibus Trinitatem personarum intendit probare, dupliciter irrogat injuriam fidei. Primò. Quia derogat dignitati fidei: quatenus suo facto significat, quòd non sunt tam sublimia ea, de quibus est fides, ut superent facultatem naturalem intellectus hominis. Secundò. Quoniam impedit, ne infideles convertantur ad fidem: in quantum prabet illis occasionem ut existiment, nos tam levibus fundamentis inniti ad credendum: & per consequens, ut fidem nostram irrideant.

Tertia conclusio.

Ea, quæ sunt fidei, probanda sunt authoritatibus apud eos, qui authoritates admittunt: & apud alios, qui eas non admittunt, sufficiet probare, non esse impossibile, quod fides prædicat.

Notationes circa hunc articulum.

1. Animadversio circa 1. conclusionẽ.

Circa primam conclusionem notandum est, plura posse circa illam dubia excitari. Primum quidem. An absque speciali Dei revelatione possit per vires naturales intellectus creati evidenter demonstrari mysterium Trinitatis quoad *an est*? Secundum verò: An semel data hac revelatione, queat intellectus creatus ita per eam excitari, ut propriis viribus inveniat demonstrationes, quibus hoc mysterium evidenter quoad *an est* ostendat? Tertium autem: An per Dei revelationem possit communicari intellectui creato notitia hujus mysterij, quæ esset evidens, quidditativa, & propria, in quantum non haberet inniti testimonio dicentis, neque esset per alienas species, sive ad instar aliarum rerum; & tamen non haberet rationem notitiæ intuitivæ; sed abstractivæ, ex eo quòd abstrahit, vel ab existentia, vel ab aliqua conditione objecti ad prædictam notitiam intuitivam desiderata?

Cæterùm, quia de his solent expositores D. Thomæ agere 2. 2. *quæst. 1. art. 4. & 5.* & de primo, ac secundo satis diximus *in 1. tomo tract. 2. disputat. 1. dub. 3.* quæ ad præsens possunt deservire: ac tandem de tertio plurima *in eodem tractatu disput. 2. ferè per totam, & disput. 4. dub 2.* asseruimus, quatenus ibidem latè probavimus, Deum, sive ut unum, sive ut Trinum non posse cognosci quidditativè per species creatas, sed per essentiam divinam, ut habentem rationem speciei intelligibilis, & hanc non posse uniri intellectui creato nisi mediante lumine gloriæ, ac proinde nisi Deus quidditativè, & intuitivè videatur: idcircò ab omnibus his dubiis in præsenti abstinebimus.

Circa

Anima dversio circa 2. conclus. Circa secundam conclusionem animadvertendum est, non esse mentem Angelici Doctoris, quòd rationes naturales deservire non possint ad confirmandas, vel explicandas veritates fidei, sive postquam suscepta est, sive cùm primò proponitur infidelibus, ad hoc ut suscipiatur: sed tantùm, quòd non debemus ei uti, ut præcipuo veritatis nostræ fidei fundamento.

3. Animadversio circa 3. conclus. Circa tertiam conclusionem notandum est, posse etiam ad ejus explicationem duo dubia excitari. Primum est. An in veteri testamento inveniantur testimonia efficaciter probantia hoc mysterium apud Iudæos admittentes prædictum testamentum, & testimonia in illo contenta. Secundum autem: quomodo apud infideles non admittentes auctoritates, sint diluenda argumenta militantia contra mysteria nostræ fidei, ut ex eorum solutionibus ostendatur, ea non esse impossibilia? Cæterùm, quia de primo plures disputarunt, & inspici possunt Burgensis 1. *part. Scrutinij Scripturarum dist. 9. à cap. 2. usque ad ultimum*, Galatinus *lib. 2. de Arcanis Catholicæ veritatis à capite 1. usque ad 12*. Adrianus Pinus *lib. 4. Flagelli contra Iudæos cap. 8. & 9.* & Lyranus *in Opusculo contra Iudæos de divinitate, & humanitate Messiæ*, quod habetur *6. parte Glossæ ordinariæ in fine*: & de secundo agitur in materia de fide, cùm ostenditur, mysteria nostræ fidei esse evidenter credibilia: idcircò de istis in præsenti non agemus.

Burgensis. Galatin. Adrian. Pinus. Lyran.

ARTICULUS II.

Vtrùm sint ponendæ notiones in divinis?

Infra q. 40. ar. 1. cor. & 1. dist. 26. q. 2. art. 1. & dist. 33. ar. 2. cor.

AD secundum sic proceditur. Videtur, quod non sint ponendæ notiones in divinis. Dicit enim Dionysius in 1. cap. de divinis nominibus * quòd non est audendum dicere aliquid de Deo, præter ea, quæ nobis ex sacris eloquiis sunt expressa. Sed de notionibus nulla fit mentio in eloquiis Sacræ Scripturæ. Ergo non sunt ponendæ notiones in divinis.

* Cap. 1. parum à princ.

¶ 2. Præterea. Quidquid ponitur in divinis, aut pertinet ad unitatem essentiæ, aut ad Trinitatem personarum. Sed notiones non pertinent ad unitatem essentiæ, nec ad Trinitatem personarum. De notionibus enim neque prædicantur ea, quæ sunt essentiæ: non enim dicimus, quòd Paternitas sit sapiens, vel creet: neque etiam ea, quæ sunt personæ: non enim dicimus, quod Paternitas generet, & Filiatio generetur. Ergo non sunt ponendæ notiones in divinis.

¶ 3. Præterea. In simplicibus non sunt ponenda aliqua abstracta, quæ sint principia cognoscendi: quia cognoscuntur se ipsis. Sed divinæ personæ sunt simplicissimæ. Ergo non sunt ponendæ in divinis personis notiones.

SED contra est, quòd dicit Ioannes * Damascenus: Differentiam hypostaseon (idest personarũ) in tribus proprietatibus (idest, Paternali, & Filiali, & Processionali) recognoscimus. Sunt ergo ponendæ proprietates, & notiones in divinis.

* Lib. 1 Orthod. fid. c. 5. circa princ.

RESPONDEO dicendum, quòd præpositivus attendens simplicitatem personarum dixit non esse ponendas proprietates, & notiones in divinis. Et sicubi inveniantur, exponit abstractum pro concreto. Sicut enim consuevimus dicere, rogo benignitatem tuam, idest, te benignum: ita cùm dicitur in divinis Paternitas, intelligitur Deus Pater. Sed, sicut ostensum est suprà * divinæ simplicitati non præjudicat, quòd in divinis utamur nominibus concretis, & abstractis. Quia secundum quod intelligimus, sic nominamus. Intellectus autem noster non potest pertingere ad ipsam simplicitatem divinam, secundum quod in se est considerанda: & ideo secundum modum suum divina apprehendit, & nominat, id est, secundùm quod invenitur in rebus sensibilibus, à quibus cognitionem accipit. In quibus ad significandum simplices formas, nominibus abstractis utimur: ad significandum verò res subsistentes, utimur nominibus concretis. Vnde & divina, sicut suprà dictum est * ratione simplicitatis per nomina abstracta significamus; ratione verò subsistentiæ, & complementi, per nomina concreta. Oportet autem, non solùm nomina essentialia in abstracto, & in concreto significare (cùm dicimus Deitatem, & Deum, vel sapientiam, & sapientem) sed etiam personalia: ut dicamus Paternitatem, & Patrem. Ad quod duo præcipuè nos cogunt. Primò quidem, Hæreticorum instantia. Cùm enim confiteamur, Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum esse unum Deum, & tres personas; quærentibus, quo sunt unus Deus? & quo sunt tres? sicut respondetur, quod sunt essentia, vel Deitate unum: ita oportuit, esse aliqua nomina abstracta, quibus responderi possit, personas distingui. Et hujusmodi sunt proprietates, vel notiones in abstracto significantes, ut Paternitas, & Filiatio. Et ideo essentia significatur in divinis, ut quid: persona verò, ut quis: proprietas autem, ut quo. Secundò. Quia una persona invenitur in divinis referri ad duas personas, scilicet persona Patris ad personam Filij, & Spiritus sancti. Non autem una relatione: quia sic sequeretur, quòd etiam Filius, & Spiritus sanctus una & eadem relatione referrentur ad Patrem: & sic cùm sola relatio in divinis multiplicet Trinitatem, sequeretur, quod Filius, & Spiritus sanctus non essent duæ personæ. Neque tamen potest dici (ut

* Q. 3. a. 3. ad 1. præcipuè & q. 13. art. 1.

* Locis nunc proximè citatis.

Præpositivus dicebat) quod sicut Deus uno modo se habet ad creaturas; cùm tamen creaturæ diversimodè se habeant ad ipsum: sic Pater una relatione refertur ad Filium, & ad Spiritum sanctum; cùm tamen illi duo duabus relationibus referantur ad Patrem. Quia cùm ratio specifica relativi consistat in hoc quod ad aliud se habet, necesse est dicere, quod duæ relationes non sunt diversæ secundùm speciem, si ex opposito una relatio eis correspondeat. Oportet enim, aliam speciem relationis esse domini, & patris, secundum diversitatem filiationis, & servitutis. Omnes autem creaturæ sub una specie relationis referuntur ad Deum, ut sunt creaturæ ipsius. Filius autem, & Spiritus sanctus non secundum relationes unius rationis referuntur ad Patrem. Vnde non est simile. Et iterùm. In Deo non requiritur relatio realis ad creaturam, ut suprà dictum est. * Relationes autem rationis in Deo multiplicare non est inconveniens. Sed in Patre oportet esse relationem realem, qua refertur ad Filium, & Spiritum sanctum. Vnde secundum duas relationes Filij, & Spiritus sancti, quibus referũtur ad Patrem oportet intelligi duas relationes in Patre quibus referatur ad Filium, & Spiritum sanctum. Vnde, cum non sit nisi una Patris persona, necesse fuit, seorsum significari relationes in abstracto, quæ dicuntur proprietates, & notiones.

*Q. 28. art. 1. ad 3.

Ad primum ergo dicendum, quòd licet de notionibus non fiat mentio in sacra Scriptura: fit tamen mentio de personis, in quibus intelliguntur notiones, sicut abstractum in concreto.

Ad secundum dicendum, quòd notiones significantur in divinis non ut res, sed ut rationes quædam, quibus cognoscuntur personæ; licèt ipsæ notiones, vel relationes realiter sint in Deo, ut suprà dictum est: * & ideo ea, quæ habent ordinem aliquem ad actum aliquem essentialem, vel personalem, non possunt dici de notionibus: quia hoc repugnat modo significandi ipsarum. Vnde non possumus dicere, quod Paternitas generet, vel creet, sicut sapientia, vel intellectus: essentialia verò, quæ non habent ordinem ad aliquem actum, sed removent conditiones creaturæ à Deo, possunt prædicari de notionibus. Possumus enim dicere, quòd Paternitas est æterna, vel immensa, vel quodcumque hujusmodi. Et similiter propter identitatem rei possunt substantiva personalia, & essentialia prædicari de notionibus. Possumus enim dicere, quod Paternitas est Deus, & Deitas est Pater.

* Q. 28. a. 1.

Ad tertium dicendum, quod licet personæ sint simplices: tamen absque præjudicio simplicitatis possunt propriè rationes personarum in abstracto significari, ut dictum est.

Prima conclusio.

Non pugnat cum divina simplicitate, quod utamur nominibus abstractis, & concretis ad denotanda ea, quæ sunt in Deo, sive essentialia, sive etiam personalia, ut Deus, & Deitas, Pater & Paternitas.

Secunda conclusio.

Oportuit esse aliqua nomina abstracta, quibus responderi possit quærentibus, quo una persona distinguatur ab alia: & quibus relationibus eadem persona habeat referri ad distinctas personas, ut Pater ad Filium, & Spiritum sanctum? significata horum nominum dicuntur proprietates, & notiones.

ARTICULUS III.

Vtrùm sint quinque notiones?

AD tertium sic proceditur. Videtur, quod non sint quinque notiones. Propriæ enim notiones personarum, sunt relationes, quibus distinguuntur. Sed relationes in divinis non sunt nisi quatuor, ut suprà dictum est. * Ergo & notiones sunt tantùm quatuor.

1. dist. 26. q. 1. art. 3. & dist. 27. q. 1. art. 1. cor. & dist. 28. q. 1. & Po. q. 9. a. 9. 11. & 27. & q. 10. art. 5. 12. & Opusc. 2. c. 57. 58. 59. 60 & 61.

* Q. 28. a. 4.

¶ 2. Præterea. Propter hoc, quod in divinis est una essentia, dicitur Deus unus. Propter hoc autem, quod sunt tres personæ, dicitur Deus Trinus. Si ergo in divinis sunt quinque notiones, dicetur quinus: quod est inconveniens.

¶ 3. Præterea. Si tribus personis existentibus in divinis sunt quinque notiones, oportet quod in aliqua personarum sint aliquæ notiones duæ, vel plures, sicut in persona Patris ponitur innascibilitas, & Paternitas, & communis spiratio. Aut igitur istæ tres notiones differunt re, aut non? Si differunt re, sequitur, quod persona Patris sit composita ex pluribus rebus. Si autem differunt ratione tantum, sequitur, quod una earum possit de alia prædicari: ut dicamus, quod sicut bonitas divina est ejus sapientia propter indifferentiam rei: ita communis spiratio sit Paternitas: quod non conceditur. Igitur non sunt quinque notiones.

SED contrà. Videtur, quod sint plures. Quia sicut Pater à nullo est, & secundùm hoc accipitur notio, quæ dicitur innascibilitas: ita à Spiritu sancto non

non est alia persona. Et secundum hoc oportebit accipere sex notiones.

¶ 4. Prætereà. Sicut Patri, & Filio commune est, quod ab eis procedat Spiritus sanctus: ita commune est Filio, & Spiritui sancto, quod procedant à Patre. Ergo sicut una notio ponitur communis Patri, & Filio: ita debet poni una notio communis Filio, & Spiritui sancto.

RESPONDEO dicendum, quòd notio dicitur id, quod est propria ratio cognoscendi divinam personam. Divinæ autem personæ multiplicantur secundum originem. Ad originem autem pertinet, à quo alius, & qui ab alio: & secundum hos duos modos potest innotescere persona. Igitur persona Patris non potest innotescere per hoc, quòd sit ab alio, sed per hoc, quod à nullo est. Et sic ex hac parte ejus notio est innascibilitas. Sed in quantum aliquis est ab eo, innotescit dupliciter. Quia in quantum Filius est ab eo, innotescit notione Paternitatis: in quantum autem Spiritus sanctus est ab eo, innotescit notione communis spirationis. Filius autem potest innotescere per hoc, quod est ab alio nascendo: & sic innotescit per Filiationem. Et per hoc, quod est alius ab eo, scilicet Spiritus sanctus: & per hoc innotescit eodem modo sicut & Pater, scilicet, communi spiratione. Spiritus sanctus autem innotescere potest per hoc, quod est ab alio, vel ab aliis: & sic innotescit processione. Non autem per hoc, quod alius sit ab eo: quia nulla divina persona procedit ab eo. Sunt igitur quinque notiones in divinis; scilicet innascibilitas, Paternitas, Filiatio, communis spiratio, & Processio. Harum autem tantùm quatuor sunt relationes. Nam innascibilitas non est relatio, nisi per reductionem, ut infrà dicetur.* Quatuor autem tantùm proprietates sunt. Nam communis spiratio non est proprietas, quia convenit duabus personis. Tres autem sunt notiones personales, idest, constituentes personas, scilicet Paternitas, Filiatio, & Processio. Nam communis spiratio, & innascibilitas dicuntur notiones personarum, non autem personales, ut infrà magis patebit.*

* Q. 33. a. 4. ad 3.

* Q. 40. a. 1. ad 1.

Ad primum ergo dicendum, quòd præter quatuor relationes oportet ponere aliam notionem, ut dictum est.*

* In corp. art.

Ad secundum dicendum, quòd essentia in divinis significatur, ut res quædam: & similiter personæ significantur ut res quædam: sed notiones significantur, ut rationes notificantes personas. Et ideo licet dicatur Deus unus, propter unitatem essentiæ, & Trinus propter Trinitatem personarum: non tamen dicitur quinus propter quinque notiones.

Ad tertium dicendum, quòd cùm sola oppositio relativa faciat pluralitatem realem in divinis, plures proprietates unius personæ, cùm non opponantur ad invicem relativè, non differunt realiter. Nec tamen de invicem prædicantur: quia significantur ut diversæ rationes personarum. Sicut etiam non dicimus, quòd attributum potentiæ sit attributum scientiæ, licet dicamus, quod scientia sit potentia.

Ad quartum dicendum, quòd cùm persona importet dignitatem, ut suprà dictum est * non potest accipi notio aliqua Spiritus sancti ex hoc, quod nulla persona est ab ipso. Hoc enim non pertinet ad dignitatem ipsius, sicut pertinet ad auhoritatem Patris, quod sit à nullo.

* Q. 29. a. 3. ad 2.

Ad quintum dicendum, quòd Filius & Spiritus sanctus non conveniunt in uno speciali modo existendi à Patre, sicut Pater, & Filius conveniunt in uno speciali modo producendi Spiritum sanctum. Id autem, quod est principium innotescendi, oportet esse aliquid speciale. Et ideo non est simile.

Prima conclusio.

Quinque duntaxat sunt notiones in divinis, scilicet, innascibilitas, & Paternitas in Patre, Filiatio in Filio, communis spiratio in Patre, & Filio, & Processio in Spiritu sancto.

Secunda conclusio.

Ex his quinque notionibus quatuor tantùm sunt relationes: quia innascibilitas non est relatio; quamvis reducatur ad eam. Et quatuor tantùm sunt proprietates: quia spiratio non est proprietas: ex eo quod est communis duabus personis. Et tres tantùm sunt notiones personales, idest, constituentes personas: quia communis spiratio, & innascibilitas dicuntur notiones personarum; non tamen sunt personales.

ARTICULUS IV.

Vtrùm liceat contrariè opinari de notionibus?

AD quartum sic proceditur. Videtur, quod non liceat contrariè opinari de notionibus. Dicit enim Augustinus in 1. de Trinitate * quòd non erratur alicubi periculosius, quam in materia Trinitatis: ad quam, certum est, notiones pertinere. Sed contrariæ opiniones non possunt esse absque errore. Ergo contrariè opinari circa notiones non licet.

1. Dist. 33. q. 1. a. 5.

* Lib. 1. de Trinit. c. 3. tomo 3.

¶ 2. Prætereà. Per notiones cognoscuntur personæ, ut dictum est. * Sed circa personas non licet contrariè opinari. Ergo nec circa notiones.

* Art. præc.

SED

SED contrà. Articuli fidei non sunt de notionibus. Ergo circa notiones licet sic, vel aliter opinari.

RESPONDEO dicendum, quòd ad fidem pertinet aliquid dupliciter. Vno modo directè: sicut ea, quæ nobis sunt principaliter divinitus tradita, ut Deum esse Trinum, & unum, Filium Dei esse incarnatum, & hujusmodi: & circa hæc opinari falsum, hoc ipso inducit hæresim: maximè, si pertinacia adiungatur. Indirectè verò ad fidem pertinent ea, ex quibus consequitur aliquid contrarium fidei. Sicut si quis diceret, Samuëlem non fuisse filium Helcanæ. Ex hoc enim sequitur, Scripturam divinam esse falsam.

Circa hujusmodi ergo absque periculo hæresis aliquis falsum potest opinari, antequam consideretur, vel determinatum sit, quod ex hoc sequitur aliquid contrarium fidei: & maximè, si non pertinaciter adhæreat. Sed postquam manifestum est, & præcipuè si sit per Ecclesiam determinatum, quòd ex hoc sequitur aliquid contrarium fidei, in hoc errare non esset absque hæresi. Et propter hoc multa nunc reputantur hæretica, quæ priùs non reputabantur, propter hoc, quod nunc est magis manifestum, quid ex eis sequatur. Sic igitur dicendum est, quod circa notiones aliqui absque periculo hæresis contrariè sunt opinati, non intendentes sustinere aliquid contrarium fidei. Sed si quis falsum opinaretur circa notiones, considerans, quod ex hoc sequatur aliquid contrarium fidei, in hæresim laberetur. Et per hoc patet responsio ad objecta.

Prima conclusio.

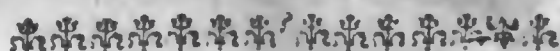
Opinari falsum contra ea, quæ directè, & principaliter pertinent ad fidem, ut Deum esse Trinum, & unum, inducit hæresim, si adsit pertinacia.

Secunda conclusio.

Opinari falsum circa ea, quæ pertinent ad fidem indirectè, idest, ex quorum negatione sequitur aliquid contra fidem, ut si quis dicat, Samuëlem non fuisse filium Helcanæ, non inducit hæresim, nisi postquam consideratur vel determinatum sit, sequi ex eo aliquid contrarium fidei.

Tertia conclusio.

Circa notiones potest aliquis absque periculo hæresis contrarium opinare, si id faciat, non intendens defendere aliquid contrarium fidei. Si tamen aliquis falsum contra eas opinaretur considerans, sequi ex eo aliquid contrarium fidei, in hæresim laberetur.

DISPVTATIO XI.

Pro divinis notionibus.

POSTQUAM Angelicus Præceptor egit de divinis personis absolutè, & de earum pluralitate, necnon & de iis, quæ ad prædictam pluralitatem spectant, statim in hac quæstione disputat circa easdem personas, quomodo sub nostra cognitione cadunt: ac proinde de rationibus propriis, quibus cognoscuntur, quatenus in prædictam cognitionem ducunt: quæ rationes nihil aliud sunt, ut jam dicemus, quàm divinæ notiones. Et propterea præsentem disputationem ad agendum de illis excitamus. 1.

DUBIUM I.

Quid sit notio divina?

CUncta, quæ in hac disputatione dicemus, pendent ex præsenti dubio: & ideò primo loco illud examinamus.

§. I.

Ex Angelici Præceptoris doctrina dubium enodatur.

DIcendum igitur est, quòd notio divina *est ratio propria cognoscendi personam divinam.* Ita D. Thomas *in præsenti art. 3* & in hoc sensu explicatur notio à Sanctis Patribus, ut ab Augustino *5. de Trinitate c. 6.* ubi sic ait: *Alia notio est, qua intelligitur genitor, & alia, qua ingenitus:* à Basilio *lib. 2. adversus Eunomium*, & *epistola 37. ad Gregorium fratrem*, ubi sic ait: *Pater verò, qui super omnia Deus est, peculiarem hypostaseos suæ notionem solus habet, quod Pater est & quod ex nulla omnino causa subsistit, atque isto iterum indicio, & ipse propriè, ac separatim agnoscitur.* Unde assertionem hanc tuentur communiter discipuli D. Thomæ. 2. Concl. fid. D. Thom. August. Basilius.

Ut autem prædicta assertio meliùs intelligatur, placuit singulas particulas hujus quasi diffinitionis sigillatim percurrere, & explicare. In primis igitur dicitur, quòd notio *est ratio*, in quo convenit cum Deitate, aut sapientia, & aliis rationibus essentialibus in divinis in abstracto significatis. Nam sicut Deitas est ratio constitutiva Dei, & sapientia constitutiva sapientis: ita notio est etiam *ratio*: ac proinde in hoc convenit cum aliis rationibus divinis; licet differat ab eis in aliis ab eadem importatis, de quibus statim. Ideoque ad notionem desideratur, si propriè, & omninò rigorosè loquendum est, quòd significetur in abstracto: quia id, quod significatur ut ratio alicujus, debet significari in abstracto. Explicatur diffinitio.

Nec obest, quòd Augustinus, & Basilius *locis citat.* Cyrillus 1. *Thesauri c. 6.* recensent notiones in concreto, dicunt enim, *genitum*, & *ingenitum* esse notiones Patris, & Filii: ergo notiones non debent significari, ut rationes in abstracto. 3. Obiectio. August. Basilius. Cyrill.

Respondetur, Sanctos Patres dum agebant cum Hæreticis, non contra modum loquendi, sed contra rem ipsam, & explicationem ejus, non tam curasse de modo loquendi, quàm de rebus ipsis, & explicatione earum. Et quia in prædictis locis volebant explicare distinctionem inter personas divinas, quia de hac re erat illis disputatio cum Hæreticis,

reticis, ideò usi sunt nominibus concretis loco abstractorum.

Enodatur. Deinde ponitur in prædicta quasi diffinitione particula *propria*, per quam incipit notio distingui ab aliis rationibus essentialibus, cum quibus in hoc, quod est esse rationem utcunque conveniebat. Quoniam abstracta essentialia, ut *Deitas*, & *sapientia*, sunt communia omnibus personis; secus vero notiones: & ita una & eadem notio ad summum potest convenire duabus personis divinis; non tamen cunctis. Ideoque per illam particulam *propria* non significatur, notionem uni soli personæ convenire, siquidem communis spiratio convenit duabus; sed denotatur, quòd debet esse forma singularis, non communis omnibus.

4. Præterea additur particula illa *cognoscendi*, ut per eam denotetur, tum, notionem distingui à significato horum nominum, nempe, *relatio personalis*, & *proprietas non personalis*: tum etiam quonam ordine ista inter se nectantur. Et quidem quoad primum constat. Nam relatio personalis dicitur in ordine ad correlativum, & est constitutiva personæ: proprietas autem, licèt non personalis, dicit id, quod non convenit omnibus personis; licet non sit constitutiva personæ. Et tandem notio dicitur, ut est principium proprium formale cognoscendi personam. Quæ omnia notavit D. Thomas *in 1. distinct. 26. q. 2. art. 3.* his verbis: *Dicendum, quod notionis, proprietatis, & relationis differentia potest tripliciter assignari. Primo. Quod Paternitas dicitur relatio, secundum quod ad Filium refertur: dicitur autem proprietas, in quantum soli Patri convenit. Dicitur notio, in quantum est principium formale innotescendi Patrem.* (D. Thom.)

Quoad secundum vero etiam constat. Quia nihil potest esse principium notificandi aliud, nisi sit illi proprium: & nihil est proprium alicujus personæ, nisi ipsa persona habeat esse constitutam & distinctam ab aliis. Et ita priùs intelligimus relationem, sive proprietatem personalem in divinis, deinde proprietatem; tandem notionem. Quod etiam docuit idem Angelicus Præceptor *loco citato* his verbis: *Cùm nihil possit esse principium innotescendi aliquid, nisi sit sibi proprium, intellectum notionis præcedit intellectus proprietatis. Et quia proprietas non convenit, nisi rei distinctæ ab aliis: & distinctio in divinis non est, nisi per oppositionem relationis, intellectum proprietatis in divinis præcedit intellectus relationis.* (D. Thom.)

5. Tandem ponitur in diffinitione particula illa, *personam divinam*, ut denotetur, notionem significare aliquid pertinens ad originem, spectansque ad dignitatem. Et ratio est, quoniam notio est ratio propria cognoscendi personam divinam: ac proinde cognoscendi illam secundum sibi propria. Constat autem, non cognosci secundum sibi propria, nisi cognoscatur secundum aliquid pertinens ad originem, & spectans ad dignitatem personalem. Quia omnia propria personæ sunt hujusmodi.

Nec obest, si dicas, personam non addere supra naturam divinam aliquid perfectionis: siquidem ex vi suæ lineæ illam non exprimit, ut constat ex illis, quæ *disp. 6. n. 20.* latè diximus: ergo falsum est, notionem dicere aliquid pertinens ad dignitatem propter personam divinam, & quia est ratio formalis cognoscendi eam.

Respondetur enim, quòd etsi persona divina ex vi suæ lineæ, & secundum id, quod dicit in recto, non exprimat dignitatem & perfectionem, includit tamen per modum transcendentis totam perfectionem divinæ essentiæ; & insuper dicit in obliquo eamdem divinam essentiã, ut habet rationem naturæ: & propterea absolutè & simpliciter, ac omninò impræscindibiliter affert perfectionem & dignitatem. Et ita, quia notio in divinis pertinet ad personam divinam, quæ absolutè & simpliciter (licet ratione naturæ, & essentiæ divinæ modis prædictis consideratæ) est perfectissima: idcircò dicitur, notionem significare aliquid pertinens ad dignitatem.

Unde D. Thomas *infrà quæst. 40. art. 3. ad 1.* & *in 1. dist. 20. quæst. 1. artic. 3.* hoc modo explicat, personas dicere aliquid pertinens ad dignitatem: quia omnes illæ dicunt aliquid spectans ad naturam intellectualem. Nam Paternitas, & Filiatio sunt eædem prorsus relationes, ac relationes dicentis, & Verbi dicti: quas, satis constat, solum reperiri in natura intellectuali, ad eamque spectare. Quod etiam de relationibus procedentis, & principij, à quo procedit, liquet. Siquidem istæ sunt eædem, ac relationes spirantis, & impulsus spirati per voluntatem: de quibus etiam certum est, solùm in natura intellectuali inveniri. Sicut etiam innascibilitas, quæ ultra prædictas relationes est notio, non potest non pertinere ad naturam intellectualem, ut *dub. 3.* explicabimus. (D. Thom.)

Assertio ergo sic explicata probatur. Tum ex testimoniis D. Thomæ, & aliorum Patrum adductis, ex quibus non levis ratio desumitur, cùm de bonitate alicujus diffinitionis, aut quasi diffinitionis agitur, ut in præsenti contingit. Tum etiam ex unanimi Thomistarum consensu illam admittentium, ut iam diximus. Tum denique, quia in ea explicatur id, in quo notio cum aliis convenit, necnon & quomodo ab aliis rationibus, quæ non sunt notiones, distinguatur. Et propterea omnes, & solas illas rationes esse notiones invenietur, quibus omnes hujus diffinitionis particulæ conveniunt, ut intuenti constabit. 6. Probatur assertio.

Confirmatur ratione desumpta ex eodem Angelico Doctore *quæst. 40.* Quoniam, ut ex terminis ipsis constare videtur, id ipsum habet rationem notionis respectu alicujus, vel duarum personarum, quod est proprium illius, vel earum: non quidem, quatenus præcisè exprimit esse quid proprium; sed quatenus exprimit, quòd ex vi illius deveniatur in cognitionem prædictæ, vel prædictarum personarum, seu quatenus est ratio cognoscendi illas: siquidem eo ipso talis ratio erit notio, seu notificativa prædictarum personarum. Sed hoc explicatur per prædictam diffinitionem: ergo erit legitima, & valdè consona diffinito, aut quasi diffinito ipsius. (Confirmatur.)

§. II.

Ex dictis deducitur, quomodo aliæ diffinitiones notionis ab aliquibus ex Iunioribus traditæ non sint ita legitimæ.

EX dictis igitur constat, diffinitiones, aut quasi diffinitiones alias, quæ traduntur ab aliquibus ex Junioribus, non esse ita legitimas, sicuti est hæc quasi diffinitio, quam ex Angelico Præceptore tradidimus. Nam in primis illa, quam tradit Bellarminus *lib. 2 de Christo cap. 5.* dicens: *Notio est nomen, quo una persona cognoscitur distincta ab aliis*, deficit ex eo, quod juxta communem Sanctorum Patrum, & Theologorum sententiam, notio non est nomen, quo significamus, unam personam esse distinctam ab alia; sed est ratio objectiva, & conditio, ratione cujus cognoscitur persona divina, per quamque una persona, v. g. passivè cognoscitur distincta ab alia. 7. Rejicitur diffinitio Bellarmini.

Confirmatur ratione desumpta ex D. Thoma (Confirm.)

art. 2.

art.1.hujus quæst. & *infrà q.40.* Quoniam loquendo de re ipsa, notiones sunt in personis, quarum sunt notiones, itaut saltem comparentur tanquam proprietates earum; nomina autem non sunt in personis divinis: ergo notiones non erunt nomina illa, quibus significatur, unam personam distingui ab alia; sed ad summum notio erit ratio objectiva, per quam passivè cognoscitur distingui.

8. Rejicitur etiam diffinitio Valentiæ. Deinde alia quasi diffinitio, quam adducit Valentia *in præsenti disput. 2. quæstione 6. puncto 2.* & *lib.2. de Trinitate, cap.16.* nimirùm, quòd *notio est conditio, sive proprietas divina, non omnibus personis communis, in abstracto significata, qua propria ratio cujusque personæ significatur, atque innotescit*, est etiam insufficiens. Tum, quia aliqua continet superflua, & omnia illa possent sub brevi forma proponi, ut constat in diffinitione, aut quasi diffinitione adducta à D. Thoma, quæ omnia ista breviter & succinctè continet.

Tum etiam, quia etsi ad explicandam notionem utcumque, & non reducendo explicationem illam ad normam diffinitionis, aut quasi diffinitionis, possent ferè omnia in prædicta diffinitione contenta adduci: non tamen si diffinitio per illa tradi intendatur. Ex eo quod tunc rectior diffiniendi modus esset, diffinire notionem per suam rationem formalem; non autem per id, quod se habet veluti per modum materiæ respectu illius. Constat autem rationem formalem notionis non consistere in eo, quod sit conditio, vel proprietas in *esse* rei, siquidem hoc se habet ut quid materiale respectu hujus formalitatis; sed in eo, quod sit ratio, qua cognoscitur divina persona. Et propterea Angelicus Præceptor *art.3. hujus quæstionis*, postquam sibi opposuisset, quòd si notiones essent quinque, consequens esset, quòd sicut propter hoc, quòd in divinis est una essentia, dicitur Deus unus; propter hoc autem, quòd sint tres personæ, dicitur Deus Trinus: ita si in divinis sunt quinque notiones, diceretur quinus: quod est inconveniens. Postquam igitur Angelicus Præceptor sic sibi opposuisset,

D. Thom. respondet *in solutione ad 2.* in hæc verba: *Dicendum, quod essentia in divinis significatur ut res quædam, & similiter personæ significantur ut res quædam: sed notiones significantur, ut rationes notificantes personas. Et ideo licet dicatur Deus unus propter unitatem essentiæ, & trinus propter trinitatem personarum: non tamen dicitur quinus propter quinque notiones.* Ubi, ut constat, juxta Angelici Doctoris mentem & rationem ab ipso traditam, formale notionis non est, quòd sit res quædam, aut conditio, vel proprietas personæ; sed quòd sit ratio propria ipsius, per quam ipsa persona significetur, per quodque ipsa à semetipsa, ut habet rationem proprietatis, distinguitur.

9. Deficit etiam diffinitio Molinæ, & Becani. Et tandem alia quasi diffinitio allata à Molina, videlicet, quòd *notio est forma, qua una persona cognoscitur distingui ab alia*, quam approbat Becanus *c.7. de Notionibus q.1.* etiam deficit. Quoniam in hac quasi diffinitione non explicatur id, quod primum locum obtinet in notione, nimirum quod sit ratio cognoscēdi personam divinam secundum id, quod est sibi proprium; sed id, quod secundo loco convenit eidem notioni, nimirum, quod sit ratio cognoscendi personam divinam, secundum quod distinguitur ab alia. Nam facta collatione inter hæc duo munera, illud prius obtinet primum locum in notione, & hoc posterius secundum. Siquidem ex eo quod cognoscitur una persona secundum sibi propria, cognoscitur esse distinctam ab alia.

Potestque hoc explicari exemplo personæ divinæ, in qua prius est habere in se ipsa aliquid sibi proprium, quam distingui per hoc ab aliis personis. Et ideo etiam in notione personæ prius erit, quòd sit ratio propria cognoscendi personam secundum id, quòd est sibi proprium, quam quod sit ratio percipiendi eamdem personam, secundum quod per hoc sibi proprium habet distingui ab aliis personis.

DUBIUM II.

Utrùm notiones sint ponendæ in divinis?

Licet præsens dubium pertineat ad quæstionem *an est*: nihilominùs non incongruè post præcedens, quod ad quæstionem *quid est* pertinebat, excitatum est. Quia multoties expedit, quæstionem *quid est*, quæstioni *an est* præmittere, quando, nimirum, specialis aliqua ratio urget, ut in præsenti urgebat: ex eo quòd significatum hujus nominis *notio*, non ita perspicuum erat, & priùs explicando illud, aut diffinitionem, vel quasi diffinitionem notionis adducendo, manet satis perspicuum, & eo ipso clariùs deciditur, an ratio illius reperiatur, vel non reperiatur in rebus. 10.

§. I.

Resolutio dubij ex mente Angelici Doctoris, & omnium Scolasticorum, & duplex pro ea ratio.

Dicendum igitur est, ponendas esse in divinis personis notiones. Assertio hæc quoad rem ipsam, & de notionibus indiffinitè, aut quasi indiffinitè loquendo, & non considerando quotnam sint, ejusdem est certitudinis, ac illa, in qua dicitur, esse in divinis personis ponendas proprietates constitutivas, & distinctas earumdem. Quare, sicut de hac aliqui existimant, esse adeo certam, ut opposita sit error contra fidem, & alij censent, oppositam esse errorem, aut errori proximam, & tandem alij, esse ad minimum nota temeritatis dignam: sic de præsenti assertione hoc quoad rem ipsam, ut diximus, censeri debet. Sicut etiam quantum ad modum loquendi consistentem in usu hujus vocis *notio* ad rem hanc denotādam, habet assertio nostra tantam certitudinem, ut sine aliqua temeritatis nota nequeat denegari. 11. Resolvitur dubium.

Ratio autem, ob quam judicamus, utramque assertionem esse ejusdem certitudinis quoad rem ipsam est, quia cùm asserimus ponendas esse notiones in divinis personis, solum volumus, ponendas esse in illis saltem proprietates, quibus unaquæque earum possit cognosci secundum id, quod est sibi proprium, & ab aliis distinguitur. Hoc autem æqualem habet certitudinem cum hoc, quod est ponendas saltem esse in divinis personis proprietates, quibus constituantur, & distinguantur: & propterea non negatur prior illa assertio, nisi quia negatur hæc posterior: siquidem esse propriam rationem cognoscendi rem aliquam, est inseparabiliter connexum cum formali constitutivo ejusdem rei. Et propterea Angelicus Præceptor *art.4. hujus quæstionis* dixit, labi in hæresim opinantem falsum contra notiones, si videat sequi ex eo aliquid contrarium fidei. Quia hoc non potuit dici nisi de eo, qui opinaretur falsum contra rem ipsam iam explicatam.

Sicut etiam ratio, propter quam nostra assertio quantum ad modum loquendi, qui consistit in usu hujus vocis *notio* ad rem hanc (saltem modo dicto sumptam) explicandam, habeat certitudinem jam dictam, potest reddi ex eo, quod licet usus hujus,

hujus vocis nec apud Scripturam, Concilia aut Patres de communi eorum consensu reperiatur; nihilominùs est excogitatus ab Augustino, & ab aliquibus ex Sanctis Græcis; quamvis sub aliis vocibus propriis suæ linguæ, & communiter ab omnibus Scholasticis cum Magistro *in 1. dist. 26. & 28.* & ab Angelico Doctore ibidem, & in præsenti receptis: quod quidem sufficit ad hoc, ut absque temeritate nequeat prædictus usus reiici.

Magister. Angel. Doct.

12. Ratio fundamentalis. *D. Thom.*

Ratio verò prior, & fundamentalis hujus assertionis in iis, quæ modò dicebamus, tacta est, & insinuatur à D. Thoma *q. 40. ar. 1.* poteftque sub hac forma proponi. Quoniam si loquamur de re ipsa, notiones, v. g. Paternitas, aut Filiatio, vel Processio sunt ipsæmet proprietates constituentes, & distinguentes personas: sed istæ non possunt non poni in divinis, ut ex dictis, & ex infrà in q. nuper citata dicendis constabit: ergo etiam notiones ponendæ erunt in divinis.

Objectio *August.*

Nec obest, si obiicias, tum quòd Augustinus 5. *de Trinitate* notionem vocat ipsam formalem notitiam, qua cognoscitur persona, & ita ait: *Alia est notio, qua intelligitur genitor, alia qua ingenitus*: ergo notio non ponit aliquid intrinsecum in divinis personis, sed solùm denominationem extrinsecam provenientem à cognitione, qua dignoscuntur. Tum etiam quòd si notiones ponerent aliquid in Deo, derogaretur summæ simplicitati illius: siquidem eo ipso esset ibidem abstractum, & concretum: & ubi est abstratum, & concretum, non est summa simplicitas.

Enodatur. *D. Thom.*

Respondetur enim ad primam ex his impugnationibus, quòd sicut *ratio* solet significare conceptum formalem, & ejus objectum, nempe quidditatem aut quasi quidditatem rei conceptæ, ut habet D. Thomas *in 1. dist. 2. q. 1 art. 3.* ita notio aliquando sumitur pro notitia, aliquando pro ratione objectiva illi correspondente. Et propterea nihil prohibet, per notiones ibi intelligi ab Augustino ipsas rationes objectivas earum existentes in ipsis personis, quibus tanquam notis, & indiciis distinguuntur. Et ideò sensus Augustini erit, quòd alia est nota, seu indiciũ, vel ratio objectiva, ex qua cognoscitur genitor, alia ex qua cognoscitur ingenitus.

Ad secundam verò dicendum est, quòd ad minùs, dari in divinis abstracta, & concreta distincta solũ ex parte nostri modi concipiendi, non verò virtualiter ex parte rei conceptæ quoad id, quod in recto afferunt, non derogat summæ simplicitati Dei, ut in præsenti, v. g. in Paternitate, & Filiatione cernitur. Quia una & eadem formalitas Patris, & habet esse formam simplicissimam, & esse subsistentem: ita ut hæc duo quoad id, quod in recto dicunt, solum ex parte nostri modi concipiendi distinguantur, & ad significandam ipsam, quatenus est forma simplicissima, utimur nominibus abstractis, ad denotadũ verò ipsam ut subsistentem, nominibus concretis.

13. Secunda ratio.

Secunda, & principalis ratio assertionis desumitur ex D. Thoma in præsenti, potestque ad hanc formam reduci. Nam oportet, Catholicos uti nominibus abstractis, quibus occurrant Hæreticis, aut infidelibus inquirentibus, quonam Pater, Filius, & Spiritus sanctus sint unus Deus, & tres personæ? sed id, quod correspondet his nominibus abstractis, quibus occurritur huic interrogationi, nẽpe, quonam personæ divinæ sint tres? habet rationem notionis in Deo: ergo oportebit prædictas notiones ponere in divinis. Major videtur certa. Quoniam cum Catholici confiteantur, Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum esse unum Deum, & tres personas, non possent sufficienter occurrere argumentis quibus hoc impugnaretur ab Hæreticis, nisi haberent nomina abstracta, quibus responderet, quanam sint unus Deus, & tres personæ? ergo oportet eos uti prædictis nominibus, quibus huic interrogationi occurrant, ita nimirum, ut dicant, quòd sicut Deitate unica sunt unus Deus: ita tribus proprietatibus personalibus, nempe Paternitate, Filiatione, & Processione, sunt tres personæ. Minor autem etiam constat. Quoniam id, quòd correspondet nominibus abstractis deservientibus ad occurrendum prædictæ interrogationi, sunt proprietates personales Paternitatis, Filiationis, & Processionis, ut nunc dicebamus: istæ autem sunt etiam notiones, ut ex se patet: siquidem sunt rationes propriæ cognoscendi divinam personam: ergo, &c. Consequentia autem primi syllogismi hujus rationis ex utraque præmissa apertè sequitur; siquidem planum est, prædictas proprietates ponendas esse in divinas, ut quid intrinsecum personis.

Nec refert, si obiicias cum Gregorio Ariminensi *in 1. dist. 26.* quod propter Hæreticorum instantiã non oportet proprietates has in abstracto distinguere, & eas in Deo ponere, sicut illas D. Thomas ponit. Quia Augustinus docuit respondere, in sermone de fide, & Symbolo, huic interrogationi, dicens: *Credimus Trinitatem personis distinctam, substantia unitam.* Et Hieronym. *in expositione fidei Catholicæ* hoc ipsum docuit his verbis: *Substantia unum sunt, sed personis, ac nominibus distinguntur.* Ergo absque proprietatibus eo modo, quo de illis loquitur D. Thomas, habetur sufficiens responsum ad declarandum, quo personæ sunt unum, & plures.

14. Objectio. *Greg. Ariminensis. D. Thom. August.*

Hieron.

Respondetur enim cum Cajetano *in præsenti art. 2.* non esse satis Catholicis, habere sufficiens respõsum ad occurrendum interrogationi Hæreticorũ, si fiat sub nomine Trinitatis præcisè, ut si inquiratur, quo Trinitas distinguatur: sed insuper debent reddere sufficiens responsum, si fiat sub aliis nominibus, & sub ea forma, quam in ratione Angelici Doctoris proposuimus, nimirum, quonam tres personæ sint unum, & simul sint tres? Constat autem, quòd etsi priori interrogationi fiat satis verbis & responso Augustini, & Hieronymi, & ad hoc eriã ab illis prolata sint, non tamen sufficienter occurritur prædictæ interrogationi, & instantiæ Hæreticorum factæ sub verbis, & forma in ratione D. Thomæ proposita. Non enim congruenter occurritur interroganti, quonam personæ divinæ sunt tres personæ? si dicatur, quòd sunt tres tribus personis. Et propterea oportet dari alia nomina, quibus alia ratio objectiva distincta, modo dicto, ex parte nostri modi concipiendi correspondeat, nempe, quòd sunt tres tribus proprietatibus personalibus, scilicet Paternitate, Filiatione, & processione.

Corruit. *Cajetanus*

Potestque hoc magis explicari ex eo, quod addit Cajetanus, nimirum, quòd D. Thomas in hac sua ratione loquitur juxta morem suum formaliter: & consistit vis ejus in hoc, quòd interrogativo *quo?* oportet reddi responsum talis conditionis, ut ex proprio modo significandi significetur, *ut quo*, alioqui non quiesceret instantia quærentium. Constat autem, quòd persona non significatur *ut quo*, nec nomen eam significans significat eam, ut est talis *ut quo*, cum sit concretum nomen: oportet igitur ad hoc, ut habeamus proprium responsivum *quo*, non respectu hujus, aut illius termini, sed simpliciter respectu concretorum divinorum, proprietates in abstracto admittere in divinis, quæ, ut sunt rationes propriæ cognoscendi divinam personam, habent rationem notionum.

15. Explicatur hoc. *Cajetan.*

§. II.

Ratio ultima pro assertione.

16. Posterior ratio. Ultima ratio assertionis deducitur ex D. Thoma art. 2. hujus quæstionis, quæ potest ad hanc formam reduci. Quoniam licèt Pater, v. g. sit una & eadem persona tantummodò: nihilominùs sunt in illo duæ relationes, nempe, Paternitatis, & spirationis virtualiter inter se distinctæ: ergo oportet dari nomina abstracta, & nomen concretum, quibus significetur, tum unitas personæ in illo, tū etiam pluralitas jam dicta relationum: ergo etiam oportebit dari ibidem notiones. Hæc ultima consequentia ex priori apertè sequitur. Quoniam, ut ex nuper dictis constat, rationes objectivæ correspondentes prædictis nominibus abstractis habent rationem notionis in divinis: siquidem competit illis diffinitio, aut quasi diffinitio notionis dubio præcedenti adducta. Prima verò consequentia ex antecedenti etiam liquet. Quoniam oportet habere nomina, quantum fieri possit, ad explicanda cuncta, quæ de Deo cognoscimus.

Antecedens autem probatur. Quia prædictis relationibus correspondent ex opposito duæ relationes realiter distinctæ: una quidem in Filio correspondens Paternitati: alia verò in Spiritu sancto, quæ correspondet spirationi: ergo licèt Pater sit unica & eadem persona simplicissima absque distinctione virtuali in ratione personæ; nihilominùs erunt in illo duæ relationes virtualiter distinctæ, quarum una sit ipsi ratio respiciendi Filium, nempe Paternitas, & alia respiciendi Spiritum sanctum, scilicet spiratio: quandoquidem duabus relationibus realiter inter se distinctis non potest correspondere unica dumtaxat relatio, quæ adhuc virtualiter non sit plures.

§. III.

Objectio duplex contra hanc rationem & occursus ad illam.

17. Prima objectio. Nec obest, si obiicias primò contra rationem hanc, malè colligi dari in Patre duplicem relationem virtualiter distinctam, ex eo quòd ex opposito correspondet illi duplex realiter relatio. Quoniā si hæc illatio esset legitima, fieret inde, Paternitatem, & spirationem correspondētes his duabus relationibus realiter distinctis, debere etiā inter se distingui realiter. Nam sicut distinctio utcūque relationum aliquarum arguit distinctionem; etiam utcumque, relationum ex opposito eis correspondētium: ita distinctio realis inter prædictas relationes arguet eamdem distinctionem realem in illis relationibus, quæ ex adverso eis correspondent.

Diluitur. Respondetur enim, esse disparem rationem. Nam distinctio realis relationum in divinis, sumitur ex oppositione reali earum inter se: non verò ex eo, quòd eis correspondent aliæ relationes realiter distinctæ: quoniam distinctio realis, & entitativa earum non sumitur ex termino. Et propterea, licet Paternitas, & spiratio activa respiciant relationes realiter distinctas; non tamē idcircò colligetur, eas realiter inter se distingui, quia non habent inter se aliquam oppositionem. Cæterùm distinctio specifica, aut quasi specifica relationum sumitur ex terminis, seu ex correlativis, modo alibi tacto: & ideò ex distinctione terminorum, seu relationum ex adverso correspondentium optimè colligitur, non quidem distinctio entitativa, & realis, sed quasi specifica, & virtualis prædictarum releationum.

Nec etiam obest, si secundò obiicias, quòd unum album v. g. habet unicam tantummodo relationem similitudinis in albedine: & nihilominùs prædictæ relationi correspondent ex adverso tot relationes similitudinis in albedine, quot sunt alba: ergo ex eo, quòd correspondeant ex adverso plures relationes realiter distinctæ, non benè colligitur diversitas, adhuc virtualis, in relatione illa, cui correspondent, & per consequens ex eo, quòd Filiatio, & Processio realiter inter se distinctæ correspondeant ex adverso Paternitati, & spirationi, nō sequitur eas inter se distingui virtualiter. Utraque consequentia apertè videtur sequi ex antecedenti. Antecedens autem constat ex iis, quæ docet D. Thomas *3. part. q. 35. art. 5.* & *Quodlibeto 1. art. 2.* & *Quodlibeto 9. art. 4.* necnon ex illis, quæ nostri Complutenses *in sua Logica disp. 14. nu. 91* docent. 18. Secunda Objectio. D. Thom. N. Compl.

Respondetur enim, concedendo antecedens, & negando utramque consequentiam, quoties relationes ex opposito correspondentes sunt specificè, aut quasi specificè distinctæ, ac proinde arguunt distinctionem specificam, aut quasi specificam in illis relationibus, quibus correspondent, ut in Filiatione, & Processione correspondentibus Paternitati, & spirationi cernitur: quamvis dum relationes ex opposito correspondentes solo numero, distinguuntur, tunc non inferatur virtualis distinctio in relatione, cui correspondent, ut in albo relato relatione similitudinis ad plura alba cōtingit. Quoniam distinctio numerica similitudinem non sumitur ex terminis; ut Scotus *in 3. distinct. 8. quæst. 1.* Vasquez *tomo 4. in 3. part. quæst. 91. art. 1. dub. 4.* una cum Suarez & aliis, juxta multitudinem terminorum multiplicātibus unitatem numericam relationem, volunt; sed aliunde, nempe ex subjecto, ut cum D. Thoma locis citatis explicant N. Compl. *disp. nuper relata à nu. 91. usque ad 94.* Evacuatur. Scotus. Vasquez. Suarez. N. Compl.

§. IV.

Alia objectio notanda contra prædictam rationem, & responsio ad eam.

Nec præterea obstat, si tertiò contra eamdem rationem, & simul contra solutionem præcedentis objectionis urgeas, quòd idem filius refertur per unicam & eamdem relationem ad patrem, & matrem: & nihilominùs prædictæ filiationi correspondent duæ relationes specie distinctæ, nempe paternitas, & maternitas: ergo ex correspondentia plurium relationum, adhuc specie distinctarum, respectu unius & ejusdem relationis non benè colligitur, relationem illam, cui correspondent, debere esse virtualiter multiplicem. Consequentia videtur certa; Minor autem etiam constat, quoniam pater, & mater concurrunt diversimodè ad generationem: ille quidem per modum principij activi; ista verò per modum principij passivi, ut docet D. Thomas *3. p. q. 35. artic. 5* ergo fundant relationes secundum speciem distinctas. Major verò probatur. Nam sicut filius est unicus tantum modò filius: ita unica tantummodò relatione ad patrem, & matrem refertur. 19. Tertia & notanda objectio. D. Thom.

Ad hanc objectionem respondent aliqui, in filio esse duas relationes specie distinctas, si loquamur de eis formaliter in *esse* relationis; quamvis materialiter in *esse* rei sit una relatio. Ita Ferrara *2. contra Gentes c. 11. §. Ex istis*, quem sequuntur Vasquez *in præsenti in annotatione ad artic. 2. hujus quæstionis*, necnon & Suarez *disp. 47. sua Metaphysicæ sectione 17. n. 24.* ac alij. Probabilis aliquorum solutio. Ferrara. Vasquez. Suarez.

20. Videturque hæc solutio habere fundamentum in D.

Favet D. Thomas. in D. Thoma 3.p.q.35.art.5.*in solutione ad* 3. ubi postquam sic dicit: *Contingit, quod ex parte unius extremi est una relatio, ex parte autem alterius extremi sunt multæ relationes. Sicut in hominibus ex parte parentum invenitur duplex relatio, una paternitatis, & alia maternitatis, quæ sunt specie differentes, propter hoc quod alia ratione pater, & alia mater est generationis principium.* Postquam igitur S. Doctor hæc protulit, post pauca subdit: *Ex parte autem prolis est una filiatio secundùm rem, sed duplex secundùm rationem, in quantum correspondet utrique relationi parentium secundùm duos respectus intellectos.* Ac si diceret, quòd in prole materialiter, & in *esse* rei unica tantummodò invenitur filiatio; formaliter autem, & in *esse* relationis duplex specie distincta, ex quibus una correspondet paternitati, & alia maternitati specie differentibus. Et ita in divinis duplici illi relationi Filiationis, & Processionis correspondent in divinis ex parte Patris duæ aliæ relationes, non quidem realiter inter se distinctæ, sicut illæ priores, sed solùm quasi specie, & virtualiter distinctæ.

21. *Fulcitur ratione.* Potestque hæc eadem solutio ratione etiam fulciri. Tum: quia pereunte patre, & remanente matre, vel è converso, petit relatio filiationis ad patrem, si iste moriatur: & similiter desinit esse relatio ad matrem, si ista moriatur, & pater permaneat. Hoc autem satis indicat, esse ibidem relationem rationis virtualiter saltem distinctam: alioqui idem prorsus manens idem periret, & non periret.

Tum etiam. Quia in patre, & matre est diversus modus secundùm speciem concurrēdi: & propterea fundant diversas relationes: ergo etiam in filio erit distinctus modus secundùm speciem dependendi ab eis: & ob eamdem rationem erit in eo duplex secundùm speciem relatio filiationis: siquidem ad diversos secundùm speciem modos fundandi sequuntur relationes diversæ secundùm speciem.

Tum deinde. Quia aliàs relationes specie diversæ, quales sunt paternitas, & maternitas, diffinirentur per relationem sibi oppositam, quæ sit una tantum. Et ita pater diffiniretur sic, *Pater est, qui habet filium*: & mater eodem modo posset, & deberet diffiniri, nempe, *Mater est, quæ habet filium*: quod, ut constat, est inconveniens.

22. *Verior responsio. N. Compl. Cajetan. Bannez. Sylvester. Torres. Zumel. Arauxo. Sanchez.* Sed licèt hæc solutio sit probabilis, ut fatentur nostri Complutenses *in sua Logica disp.* 14.*n.* 87. nihilominùs, ut iidem Complutenses ibidem docent; longè probabiliùs explicant Angelicum Doctorem cæteri Thomistæ, ut Cajetanus *in præsenti art.*2.§.*ad* 2.*dubium*, Bañez *dubit.* 1. *conc.* 2. Sylvester, Torres, & Zumel *in discursu ejusdem articuli*, Arauxo, Sanchez, & alij, qui uno ore negant, etiam formaliter constituendas esse filiationes specie diversas respectu patris, & matris.

Quorum fundamentum optimè explicant, & proponunt sub hac forma prædicti Complutenses loco citatō. Quia licèt diverso modo concurrat uterque parens ad productionem filij: neuter tamen est causa completa, & per se sufficiens; sed concurrunt generationibus partialibus intrinsecè ordinatis ad complendum unicum totale principium filij. Cujus signum optimum, ut notat D. Thomas loco citato *ex* 3.*parte*, quòd homo unica nativitate nascitur ex patre, & matre: ergo non solùm ex parte filij unica tantùm est productio passiva, quæ est ratio fundandi relationem; sed etiam ex parte parentum tantùm datur unica completa ratio radicalis terminandi, coalescens tanquam ex partibus heterogeneis, ex concursu activo patris & passivo matris: & per consequens non dantur duæ integræ rationes terminandi: quod necessarium erat, ut specificè multiplicaretur relatio.

Ex quo etiam fit, neque solam paternitatis, neque solam maternitatis relationem per se constituere integrum correlativum filiationis, sed esse quasi partes diversas ejusdem integri extremi: ac proinde ipsas inter se solùm distingui in *esse* termini specie incompleta, & quasi partialiter.

Ex his ergo satis constat probabilior solutio hujus tertiæ objectionis. Quoniam concessa majori, & minori de correspondentia duplicis relationis, nempe paternitatis, & maternitatis, quæ tantùm specie partiali sint inter se distinctæ, & habeant rationes fundandi eodem modo diversas, quæque simul sumptæ constituant unum integrū & totale terminativum filiationis, neganda est consequentia, quoties relationes correspondentes ex adverso sunt totales, & habēt rationes, aut quasi rationes fundandi totaliter, & specie, aut quasi specie totali distinctas, ut in divinis contingit in Filiatione, & processione realiter distinctis, & correspondentibus in Patre Paternitatis, & spirationi. Et ita D. Thomas optimè ex distinctione reali Filiationis & Processionis intulit, Paternitatem, & spirationem esse virtualiter distinctas. 23. *Ex his respondetur in forma.*

Potestque hoc explicari duplici exemplo, nempe, diversarum causarum totalium, & efficientium inter se subordinatarum, ut sunt homo, Sol, & Deus, respectu productionis alicujus hominis, necnon materiæ, & formæ, ac totius ex illis compositi. Nam ex eo quòd causæ illæ efficientes concurrunt, non utcumque, sed ita ut quævis ex illis sit in suo ordine totalis; idcircò quævis refert sua relatione totali ad hominē productum, licèt relatio, quæ se tenet ex parte Dei non sit realis, sed rationis, propter eminentiam divini *esse*, quod non est realiter referibile, aut ordinabile ad aliquid creatum. Et similiter ex parte hominis correspondent illis tres relationes totales & completæ, quæ specie etiam distinguantur. Quia verò materia, & forma solùm præstant concursum partialem in suo ordine, quia concurrunt per modum partium, idcircò, si quæ est in illis, v.g. in materia, relatio ad hominem, ut ad totum, quod causant, talis relatio solùm distinguitur specie partiali à relatione illa, quæ est in forma, & ambæ relationes constituunt unum integrum correlativum. *Illustratur exemplis.*

Sic ergo in præsenti dicendum est. Quoniam pater, & mater solùm concurrunt, ut principia partialia, respectu generationis filij, & ex utroque concursus integratur unus concursus totalis: & propterea, licèt unumquodque ex ijs principijs referatur per distinctam relationem ad filium, non idcircò opus est, ut ex parte filij correspondeat eis duplex relatio secundùm speciem: quia ad hoc requirebatur, ut quilibet ex parentibus concurreret ut principium totale, ut explicatum est: ac proinde, quòd duæ illæ relationes paternitatis, & maternitatis non concurrerent per modum integrantium unicum terminum totalem respectu filiationis. 24.

Exponitur D. Thomas pro præcedenti solutione adductus. Neque id, quod pro se adducit præcedens solutio ex D. Thoma, ei sufficienter favet. Nam Angelicus Præceptor in eo testimonio solùm vult, quòd duabus relationibus specie partiali distinctis, & exigentibus rationes fundandi partialiter distinctas, potest correspōdere unica & eadem tantummodo relatio secūdùm speciem absque aliqua virtuali distinctione: sicut è converso, quoties relationes ex adverso correspondentes sunt totales, tunc optimè arguitur, quòd relatio, cui correspondent, est multiplex secundùm speciem, cum distinctione saltem virtuali. Et hoc modo optimè conciliantur

liantur hæc duo testimonia D. Thomæ, nempe illud *ex 3. p.* & hoc *ex art. 2. hujus quæstionis.*

D. Thom. Unde, cùm D. Thomas subdidit in loco illo *ex 3. part.* quòd *ex parte prolis est una relatio secundùm rem, sed duplex secundùm rationem, in quantum correspondet utrique relationi parentum, secundùm duos respectus intellectos*, non vult, quòd sit ibi multiplex virtualiter filiatio, & secundùm speciem distincta; sed quòd in eadem indivisibili filiatione, quæ sit unica secundùm speciem absque distinctione virtuali, sint ibi duo munera ex parte solius nostri modi concipiendi distincta, & quòd ratione horum munerum possit ibi intellectus distinguere, & formare duos respectus rationis, quorum unus ad patrem; alius verò ad matrem terminetur. Et propterea idem Angelicus Doctor *in 1. dist. 27. q. 1. art. 1.* loquens de relatione creata ait, impossibile esse eamdem relationem realem esse in diversis speciebus.

25. Occurritur etiã rationi ejusdem solutionis. Neque etiam ratio ex triplici illa probatione in ea contenta coalescens illam sufficienter confirmat. Nam ad primam probationem dicendum est, quòd si pereat, v. g. mater, remanente patre, tunc nihil realitatis pertinentis ad relationem filiationis perit; sed tota realitas ibidem manet: quamvis ex defectu illius connotati, nempe existentiæ patris, non denominet filium relatum ad patrem, nec prædicta relatio extendatur ad illum: ac proinde nec tribuat filio, quòd in actu exercito respiciat patrem: quia ad hanc denominationem, extensionem, & exercitium, non sufficit sola realitas relationis; sed requiritur realitas, & connotatum prædictum: & ideò ex defectu istius potest non dari prædicta extensio, & execitium: licèt remaneat relatio quoad suam realitatem, & ut tribuens exercitium respiciendi matrem: ex eo quòd ad hoc satis est, quòd maneat ipsa mater.

Explicatur exemplo. Potestque hoc explicari exemplo relationis paternitatis, quæ etsi priùs terminetur ad duos filios, pereunte tamen uno ex illis, remanet quoad suam realitatem; licèt non remaneat quoad extensionem, denominationem, & exercitium respiciendi utrumque. Quia ad hujus realitatis persistentiam satis est, quòd permaneat aliquis ex terminis partialibus, quos respicit: cùm tamen ad exercitium, & extensionem prædictam requiratur, quòd uterque filius maneat. Sed de his videantur ea, quæ *in 1. tomo tractatu 4. disp. 7. à num. 51. usque ad 58.* diximus, ubi plura, quæ ad hoc explicandum poterunt prodesse, adduximus.

26. Nec prodest, ad hoc ut in prædictis eventibus remaneat paternitas respectu filii præexistentis, pereuntibus aliis filiis, non verò queat remanere filiatio respectu solius maternitatis, quòd prædicti filij solùm materialiter & numericè in ratione termini distinguantur respectu patris: cùm tamen maternitas, & paternitas in *esse* termini filiationis specificè partialiter distinguantur.

Non itaque discrimen hoc prodest ad prædictum intentum. Et ratio est. Quoniam ad hoc, ut permaneat aliqua realitas, non tribuens omnem suum effectum formalem, sed aliquem, sive illi effectus virtualiter, sive ex parte nostri modi concipiendi sint distincti, satis est, quòd permaneant ea connotata, quæ requiruntur ad prædictum effectum inadæquatum, ut patet, tum in probabili sententia asserentium, animam sensitivam equi esse in capillis secundùm aliquem ex suis effectibus inadæquatis tantummodò, scilicet, secundum *esse* radicaliter vegetativum. Nam juxta hunc modum dicendi satis est ad hoc, ut tota ejus realitas ibidem sit, non tribuendo omnem suum effectum formalem, quòd dentur ea connotata, quæ requiruntur ad illum effectum inadæquatum. Tum etiam in essentia divina, ut habet rationem speciei intelligibilis, quæ licèt solùm ex parte nostri modi concipiendi distinguatur à seipsa, ut est principium videndi Deum, & ut est visio illius: nihilominùs cómunicatur intellectui beato, ut habet rationem speciei intelligibilis, nó verò ut habet rationem visionis: ex eo quòd intellectus est capax illius quasi effectus, non verò istius: & ideò ad hoc, ut sit ibi specialiter tota realitas divinæ essentiæ, sufficit, quòd sint ibi connotata requisita ad priorem illum effectum, ut lumen gloriæ, & si quæ sunt alia, quæ per modum connotati ad effectum istum desiderantur.

Et ratio horum omnium est eadem. Quia nec realitas animæ sensitivæ, nec divinæ essentiæ, nec tandem relationis filiationis requirunt omnia sua connotata ad sui permanentiam ibidem, nisi ut tribuāt totum suum effectum, & exercitium, quod tribuere possunt. Et ideò realitas filiationis ad permanendum secundùm totam suam realitatem, non tamen tribuendo omnem suum effectum; exercitium, & extensionem, non requirit permanentiam utriusque parentis, sed solùm unius ex illis. 27.

Ad secundam verò probationem respondetur, concedendo antecedens, & negando consequentiam. Quia ad multiplicationem dependentiæ passivæ ex parte effectus non sufficit multiplicatio concursuum partialium ex parte principij effectivi; sed requiritur multiplicatio concursuum totalium. Et ratio est, ex eo quòd dependentia passiva non habet correspondere concursibus activis, ut inter se distinctis, sed ut constituentibus unum integrum & totalem concursum.

Nec obest, si urgeas cum Vasquez, quòd isti concursus patris, & matris potiùs videntur totales, quàm partiales: ac proinde ex parte filij erit duplex dependentia passiva: & per consequens duplex relatio filiationis, quarum una sit ad patrem, & alia ad matrem; licèt solùm secundùm speciem, non verò entitativè sint distinctæ. Antecedés probatur, quia unusquisque eorum attingit totam prolé, & non tantùm partem: & insuper concursus isti sunt inter se specie distincti, & unusquisque intra propriam speciem est sufficiēs: quæ duæ conditiones videntur esse satis ad concursus totales; quamvis causæ sic concurrentes sint talis conditionis, ut una sine alia effectum non producat, ut in causis subordinatis non amittentibus propter hanc rationem, quòd sint causæ totales, satis cernitur. 28. Replica P. Vasquez.

Respondetur enim negando antecedens. Quia hoc, quod est aliquam causam concurrere per concursum totalem, non sumitur ex illis duobus capitibus ibidem recensitis, sed ex hoc, quòd si fuerit causa, v. g. particularis, præstet in suo ordine totum influxum, qui in ordine causæ particularis desideratur. Hoc autem non convenit patri, aut matri per se, & separatim sumptis: quia intra ordinem causarum particularium neutrius concursus solus est sufficiens; sed requiritur concursus matris efficiens materiam, nempe semen maternum, & ministrans illud ut materiam, & insuper desideratur concursus activus patris producens semen virile, & activè mediante illo gignens eumdem filium. Unde nec obest, vel quòd concursus isti sint distinctarum specierum: quia causæ partiales etiam possunt distingui specie, aut quasi specie partiali, ut de materia, & forma constat. Nec ut dicebamus, quòd tam mater, quàm pater attingant totum effectum: quia inde solùm sequitur esse causas totales totalitate effectus; non verò totalitate causæ, & concursus totalis. Occurritur

Ex

Ex quibus ad tertiam probationem respondetur, diffinitionem patris sic posse tradi, *Pater est, qui habet filium per generationem activam*: matris verò, quod sit *qua habet filium per subministrationem suæ materiæ*.

DUBIUM III.

Vtrùm tantùm sint quinque notiones in divinis?

29. QUia Angelicus Præceptor, postquam explicuit, an sint notiones in divinis, statim inquirit, an prædictæ notiones sint quinque: ideò nos ejus vestigia sectantes, post præcedens dubium excitamus hoc ad explicandum numerum divinarum notionum. Et quia idem S. Doctor non solùm quinarium numerum notionibus assignat; sed innuit, illas prædictum numerum non excedere: idcircò nos utrumque in præsenti dubio conjunximus.

§. I.

Dubij difficultas ex mente Angelici præceptoris diluitur.

30. Conclusio. DIcendum ergo est, in divinis esse quinque notiones, & non plures, nempe, Paternitatem, Filiationem, Spirationem, & Processionem, quæ sunt quatuor relationes reales in Deo inventæ, & insuper innascibilitatem. D. Thom. Ita D. Thomas *artic. 3. hujus quæstionis*, & *in 1. dist. 26. q. 2. art. 3. & dist. 28. q. 1. de Potentia, q. 9. art. 9. ad 21. & 27. & q. 10. art. 5. ad 12.* necnon *Opusculo 2. cap. 57. & 58.* ubi assertionem hanc non solùm tuetur, sed etiam perspicuè explicat his verbis: *Necesse est personarum proprietates, quibus ab invicem distinguuntur, in aliquo numero esse, quarum tres oportet Patri convenire. Una qua distinguatur à Filio solo, & hæc est Paternitas. Alia, qua distinguatur à duobus, scilicet Filio & Spiritu Sancto, & hæc est innascibilitas: quia Pater non est Deus procedens ab alio. Filius autem, & Spiritus Sanctus ab alio procedunt. Tertia est, quia ipse Pater cum Filio à Spiritu Sancto distinguitur, & hæc dicitur communis spiratio. Proprietatem autem, qua Pater differat à solo Spiritu Sancto, non est assignare: eò quod Pater, & Filius sunt unum principium Spiritus Sancti. Filio autem necesse est duas convenire, unam scilicet, qua distinguatur à Patre, & hæc est Filiatio. Aliam, qua simul cum Patre distinguatur à Spiritu Sancto, quæ est communis spiratio. Non autem est assignare proprietatem, qua distinguatur à solo Spiritu Sancto: quia, ut jam dictum est, Filius, & Pater sunt unum principium Spiritus Sancti. Similiter etiam non est assignare proprietatem unam, qua Spiritus Sanctus, & Filius simul distinguantur à Patre. Pater enim ab eis distinguitur una proprietate, scilicet innascibilitate, in quantum est non procedens. Sed quia Filius, & Spiritus Sanctus non una processione procedunt sed pluribus, duabus proprietatibus à Patre distinguuntur. Spiritus autem Sanctus habet unam proprietatem tantum, qua distinguitur à Patre, & Filio, & dicitur Processio. Quòd autem non possit esse aliqua proprietas, qua Spiritus Sanctus distinguatur à Filio solo, vel à Patre solo, ex dictis patet. Sunt igitur quinque quæ personis attribuuntur, scilicet, innascibilitas, Paternitas, Filiatio, Spiratio, & Processio.*

Ubi Angelicus Præceptor, non solùm satis explicuit, notiones esse quinque, sed etiam sufficienter innuit, non excedere prædictum numerum, ut constat, tum ex modo loquendi, tum ex rationibus, quas in prædicta explicatione infert, tum denique ex titulo capitis 57. qui sic ab Angelico Doctore inscriptus est, nimirum: *De proprietatibus, seu notionibus in divinis, & quot sunt numero in Patre*: necnō ex titulo capitis 58. qui sic se habet; *De proprietatibus Filij, & Spiritus Sācti, quæ & quot sūt.*

Ex quo fit, nihil obesse, si contra testimonium 31. hoc, quatenus in favorem nostræ assertionis adductum est, objicias, quòd Angelicus Præceptor non dixit in illo, esse in divinis quinque notiones, sed quinque proprietates. Ex nuper igitur dictis constat, hoc nihil obesse. Siquidem titulus illius capitis 57. *De proprietatibus, seu notionibus divinis* inscriptus est, & ut hoc magis denotaret, ideò in cap. 59. inquirit, *Quare prædictæ proprietates dicantur notiones?* & statim addit: *Hæ autem quinque notiones personarum dici possunt: eò quòd per eas nobis innotescit in divinis distinctio personarum.*

Quibus etiam addi potest, quòd ut innuit idem D. Thomas *in præsenti art. 3.* notio est superior ad proprietatem, sive personalem, id est constituentem personam, sive non personalem, seu personam non constituentem. Et propterea si proprietates, sive personales, sive non personales fuerint quinque, non possunt non notiones esse quinque. Sicut quia animal est superius ad omnia animalia, debet multiplicari juxta numerum animalium. Nec necesse erit, ultra Angelici Doctoris testimonium, plura alia ad assertionem hanc tuendam congerere; sed sufficiet dicere, illam communi Scholasticorum calculo (unico excepto Scoto) confirmatam esse, Scotus. & insuper eam doceri à Sanctis Patribus; apud quos invenitur usus hujus nominis *notio*, ut Basil. à Basilio *lib. 2. adversus Eunomium*, & *epistola 37.* August. *ad Gregorium fratrem*: ab Augustino 5. *de Trinitate cap. 6. & lib. 15. c. 26.* Nyssen. & à Nysseno *Orat. catechetica c. 2.* Nazianz. *Orat. 35.* & alijs Patribus.

§. II.

Ratio fundamentalis pro assertione.

RAtio autem fundamentalis desumitur ex D. 32. Thoma *art. 3. hujus quæstionis*, potestque Ratio fundamentalis. ad hanc formam reduci. Quoniam notiones in divinis pertinent ad ordinem originis personarum, dicuntque aliquam dignitatem: ergo numerus earum desumendus est penes ordinem originis ejus, à quo est alius, & ejus, qui est ab alio: ergo prædictæ notiones erunt quinque, itaut non sint plures. Antecedens constat ex dictis *dubio 1. hujus disputationis*. Nam cùm notio sit ratio propria cognoscendi divinam personam, erit utique ratio propria illius, per quam ipsa ab alia, vel alijs personis aliquo modo distinguitur. Constat autem, quòd ratio propria personæ divinæ, per quam ipsa aliquo modo distinguitur ab alia, vel ab alijs personis, pertinet ad ordinem originis earumdem personarum: siquidem non nisi medijs his ordinibus distinguuntur. Sicut etiam perspicuum est, quòd notio personæ innuit ex vi sua personam ipsam: & per consequens habet innuere aliquam dignitatem, nempe, dignitatem personæ divinæ, quæ consistit in hoc, quòd sit suppositum naturæ intellectualis perfectissimæ.

Prima verò consequentia ex antecedenti sequitur. Quoniam si notiones pertinent ad ordinem originis, oportet, ut numerus earum desumatur ex numero, & pluralitate ordinum originum: siquidem ea, quæ ad prædictum ordinem pertinent;

non aliunde distinguntur, & plurificantur. Cumque ordines originum reperti in Deo tantum sint, ejus, à quo alius, & ejus qui ab alio, oportet ut juxta prædictos ordines numerus, & pluralitas notionum accipiatur.

33. Secundà verò consequentia quoad priorem ejus partem, nempe, notiones esse quinque, ex hac priori, & ex antecedenti satis deducitur. Quoniam cùm in divinis tantùm sint duæ processiones positivæ, una per intellectum, quæ est generatio, alia per voluntatem, quæ est spiratio amoris, oportet ut in unaquaque ex istis quasi fundetur duo ordines positivi originis. In prima quidem; quæ est generatio, unus ordo originis ejus, à quo est alius per generationem, qui vocatur *Paternitas*, & est propria notio Patris. Secundus verò ejus, qui est à Patre per generationem, nempe *Filiatio*, quæ est notio Filij. In secunda verò processione primus ordo est ejus, à quo est alius per spirationem, qui ordo est *spiratio activa*, & est propria notio Patris, & Filij: ex eo quòd uterque est unicum principium (modo infrà explicando) spirandi Spiritum Sanctum. Secundus verò ordo ejus, qui est ab alio per spirationem, qui ordo est spiratio passiva quæque nuncupatur communi nomine *Processionis*, & est propria notio Spiritus Sancti. Cumque ultra hunc modum pertinendi positivè ad ordinem originis, ex eo nimirum, quòd positivè aliquis procedat ab alio, detur alius modus pertinendi ad ordinem originis, nempe negativè, quatenus aliquis nullo modo procedit ab alio, & in universum quævis carentiæ reducantur ad suum positivum, ac proinde omnimoda carentia processionis, & ordinis originis ab alio reducitur hoc modo ad suum positivum, scilicet ad ordinem originis: inde est ut detur in divinis quinta notio, ad ordinem originis hoc modo pertinens, nempe innascibilitas, prout dicit prædictam carentiam, quæ est propria notio Patris.

34. Ex quo etiam eadem consequentia quoad secundam ejus partem, nempe, quòd notiones sint tantùm quinque, probatur. Quoniam loquendo de his, quæ spectant ad ordinem originum positivè, planum est, non posse dari in Deo alias notiones sic pertinentes ad prædictum ordinem: siquidem certum est, ut constat ex dictis *q.* 28. non posse dari alios ordines, sive relationes originis, præter quatuor jam enumeratas. Si autem fiat sermo de alijs, quæ pertinent ad ordinem originis negativè, aut privativè, qualia sunt non esse spiratum in Filio, & non esse genitum, aut non esse spirantem in spiritu Sancto, & si quæ sunt alia his similia, certum est, prædicta non habere rationem novarum notionum: ex eo quòd, licèt innascibilitas innuat dignitatem, quia removet omnem rationem procedendi ab alio, seu hoc quod est habere suum *esse* ab alio: non tamen aliæ negationes, sive privationes enumeratæ; quia quòd Spiritus Sanctus non spiret, nec pertinet ad dignitatem personæ, nec negatio ista illam arguit. Et similiter quod Filius non procedat hoc speciali modo, nempe per spirationem, aut Spiritus Sanctus non procedat per generationem, sed ille sit non spiratus, & iste non genitus, non dicit dignitatem, si semel procedunt (ut revera procedunt) per aliam processionem. Et propterea, quod aliquæ creaturæ non spirent, aut quòd non procedant per generationem, aut spiratione, non arguitur in illis, ex hac præcisa ratione, aliquid, quod ad dignitatē personæ pertineat. Econtrà verò, hoc ipso quòd aliquid, quodcumque illud sit non habeat suum *esse* ab alio, arguitur inde, & significatur specialis dignitas personalis, nempe, quòd sit suppositum naturæ intellectualis; imò non qualiscumque, sed perfectissimæ, & divinæ.

Confirmatur, & explicatur. Quoniam si loquamur de pertinentibus positivè ad ordinem originis, qualia sunt prædictæ quatuor relationes, tunc istæ habent potissimè pertinere ad prædictum ordinem, & significare specialem dignitatem pertinentem ad rationem personæ. Si verò fiat sermo de pertinentibus ad ordinem originis negativè, tunc innascibilitas habet peculiari ratione significare, sive innuere prædictam dignitatem; non verò cæteræ aliæ negationes, sive privationes. Ergo illæ solæ quatuor relationes, unà cū innascibilitate, habebunt rationem specialium notionum, & perconsequens tantùm erunt quinque notiones. Utraque consequentia videtur perspicua. 35. Confirmatur, & explicatur.

Antecedens autem quoad primam partem, nempe de quatuor relationibus, etiam constat. Quoniam significare specialem dignitatem pertinentem ad personam, nihil est aliud, quam significare dignitatem personæ provenientem ei ex eo, quòd afferat naturam intellectualem. Constat autem, quatuor illas relationes originis significare hanc dignitatem: siquidem Paternitas, & Filiatio sunt eædem prorsus relationes ac relationes dicentis intellectualiter ad Verbum, & Verbi ad prædictum dicens. Et similiter relationes spirationis, & processionis sunt relationes ejus, qui procedit ad intrà per voluntatem, & ejus, à quo alius sic procedit: quæ quidem quatuor relationes nec possunt esse extra naturam intellectualem, nec possunt non significare dignitatem personæ intellectualis, quam constituunt, vel quasi afficiunt.

Et similiter idem antecedens quoad secundam partem, nempe, discrimen innascibilitatis, & aliarum negationum quoad specialiter denotandum dignitatem personæ, probatur. Nam quò aliqua affirmatio, vel habitus, aut quasi habitus alicujus carentiæ est specialior, eò carentia illa est universalior, & pluribus convenit. Econtrà verò, quo prædicta affirmatio, vel habitus, aut quasi habitus est universalior, eò carentia illius est specialior, & paucioribus convenit, ut patet *in non homine*, & *non animali*, ex quibus prior carentia, quia removet aliquid specialius, nempe hominem, est magis universalis, quàm secunda, nempe *non animal*, quæ removet aliquid universalius. Et propterea *non homo* pluribus convenit, quàm *non animal*: & ita quidquid est *non animal, est nō homo*; nō tamē ècōtrà. 36.

Quare, cum carentia procedendi per spirationem præcisè, seu non esse præcisè spiratum (& sic de similibus carentijs) removeat tantum modò aliquem specialem modum procedendi, & per consequens ejus affirmatio, & habitus sit specialior; è contrà verò innascibilitas removeat omnem modum procedendi ab alio, atque adeò affirmatio, & habitus ei oppositus sit universalissimus: oportet, ut priores illæ carentiæ sint universaliores, & potentes convenire rebus non intellectualibus, imò etiam inanimatis: è contrà verò innascibilitas sit carentia specialior, & non potens convenire illis rebus, quibus aliæ negationes jam dictæ propter sui universalitatem conveniunt; sed solùm posse convenire rei, & supposito intellectuali, ut revera illi soli potest convenire: siquidem solùm prædictum suppositum potest non esse aliquo modo ab alio, & ita prædicta innascibilitas peculari ratione denotabit hanc specialem dignitatem pertinentem ad personam; quam tamen cæteræ aliæ carentiæ non denotant.

Confirmatur, & explicatur secundò. Quoniam si quæ sunt aliæ rationes positivæ pertinentes ad 37. Confirmatur.
ordinem

& elucidatur ſecundò. ordinem originis, ut ratio ordinis originis ut ſit in Deo exiſtentis, ratio procedenti paſſivè ab alio, vel ratio miſſi ab una, vel duabus perſonis, tunc iſta non habebunt ſpecialem rationem notionum, nec ponent in numero cum notionibus enumeratis, quod idem de alijs rationibus poſitivis ad ordinem originis ſpectantibus dicimus: ergo tantùm quinque enumeratæ erunt notiones: ſiquidem (ut nuper dicebamus) ſi fiat ſermo de pertinentibus negativè ad ordinem originis, ſola innaſcibilitas poteſt habere rationem notionis. Antecedens autem videtur certum. Quoniam rationes illæ in eo enumeratæ tantùm dicunt aliquid commune communitate rationis, & incluſum in ſpecialibus notionibus; non verò aliquid, quod licet ſit commune communitate rei, nihilominùs ſit quid ſingulare, ut in ſpiratione activa contingit. Conſtat autem, rationes communes communitate rationis non ponere in numero cum rationibus ſpecialibus, neque eſſe ſpeciales rationes cognoſcendi aliquid ſecundùm id, quod eſt ſibi proprium. Sicut etiam ſi quæ ſunt aliæ rationes poſitivæ pertinentes aliquo modo ad originem, non aliter, aut aliunde habent eſſe proprias rationes alicujus ex perſonis divinis; niſi ratione alicujus ex quinque notionibus enumeratis: quia ipſæ ſolæ dicũt aliquid proprium, & cæteræ aliæ non niſi ratione earũ, ut ex ſtatim dicendis ampliùs patebit.

38. *Angel. Doctor.* Deſumpſimus autem hanc noſtram rationem fundamentalem unà cum duplici ſua confirmatione ex Angelico Doctore *in 1. diſt. 26. quæſt. 2. art. 3.* cujus verba, & diſcurſum, quia ſatis eleganter, & dilucidè totam hanc rem explicant, placuit ad unguem referre, quæ ſic ſe habent. *Harum autem notionum quinque ſufficientia ſic patet. Ad hoc enim, quòd aliquid dicatur notio perſonæ, tria requiruntur. Primò, quod ad originem pertineat: quia relationibus originis perſonæ diſtinguuntur. Secundò, quòd pertineat ad dignitatem: quia perſona eſt hypoſtaſis diſtincta proprietate ad dignitatem pertinente. Tertiò, quod dicat aliquid ſpeciale: quia commune non eſt ſufficiens principium innoteſcendi. Dico igitur quòd pertinens ad originem poteſt ſignificari, vel affirmativè, vel negativè. Si affirmativè, vel dicetur ſecundùm rationem principij, ut à quo alius; vel ſecundùm rationem ejus, quod eſt à principio, ut qui ab alio. Utrumque iſtorum dicit originem in communi; unde neutrum poteſt eſſe notio. Oportet ergo, quod determinetur ſecundùm ſpecialem modum originis, qui non eſt niſi dupliciter, ut ſuprà probatum eſt, ſcilicet per modum naturæ, & per modum amoris: & ſecundùm utrumque habemus duas relationes, unam, quæ deſignat rationem principij, & alteram, quæ deſignat rationem ejus, quod eſt à principio: & ſic ſunt quatuor notiones, ſcilicet, Paternitas, & Filiatio quantum ad modum originis naturæ; proceſſio, & communis ſpiratio, quantum ad modum originis amoris. Si ſignificatur negativè, vel negatur ratio principij, vel ratio ejus, quod eſt à principio? Si negatur ratio principij, non eſt ad dignitatem pertinens: & ideò non poteſt eſſe notio Spiritus Sancti, nec eſſe principium alicujus perſonæ divinæ. Si negatur ratio ejus, quod eſt à principio aut in ſpeciali, aut in generali? ſi in ſpeciali, non poteſt eſſe notio; quia quantò affirmatio eſt magis ſpecialis tanto notio oppoſita eſt magis communis, ſicut non homo eſt magis commune, quàm non animal: quia omne non animal eſt non homo; ſed non convertitur. Si in generali, ſic erit negatio ſpecialis, & ad dignitatem pertinens: unde faciet notionem Patris, quæ eſt innaſcibilitas, quæ ſignificat non eſſe ab alio ſecundùm quod eſt proprietas Patris.*

§. III.

Objectio duplex contra rationem D. Thomæ, & ejus ſecundam confirmationem ex dictis ſolvitur.

Quæ ratio, unà cum ſuis confirmationibus, eſt ita efficax, ut ex ea plures objectiones, quæ in contrarium fieri poterant, facilè corruant. Nam in primis contra rationem prædictam, & ſecundam ejus confirmationem objici poteſt, non numerari ſufficienter in illa ea, quæ poſitivè pertinent ad ordinem originis. Nam potentia generativa, & ſpirativa pertinent aliquo modo ad ordinem originis: ſiquidem prædictæ potentiæ ſunt principium *quo* Filij, & Spiritus Sancti, & prima eſt propria Patris, ſecunda verò Patris, & Filij, & unaquæque ex illis denotat ſpecialem dignitatem quæ eſt in perſona: ſicuti etiam proceſſiones tam activæ, quàm paſſivæ denotant hanc dignitatem: ex eo quod ſolæ perſonæ, ſeu ſuppoſita naturæ intellectualis poſſunt procedere per prædictas proceſſiones, quas etiam planum eſt, potiſſimè ſpectare ad ordinem originis ſatis ſpecialiter, nempe, ſicut rationes fundandi prædictos ordines ſive relationes originis. Propter quod Auguſtinus 5. de *Trinitate cap. 6.* & Cyrillus *lib. 1. Theſauri cap. 6.* computant inter notiones, eſſe *genitum*, vel *genitorem*, quæ duo denotant generationem activam, & paſſivam: quoniam ſumunt ibi prædicti Patres concretum pro abſtracto. 39. Prima objectio contra rationem & ſecundam confirmationem. *Auguſt. Cyrillus.*

Confirmatur. Quoniam ultra prædicta dantur etiam aliæ rationes poſitivæ, quæ non ſunt numeratæ in ratione ex Angelico Præceptore adductæ, quæ quidem ſunt etiam notiones: ergo, &c. Antecedens probatur. Nam Patri convenit eſſe fontale principium Deitatis, & ratione Paternitatis habet eſſe majorem Filio, teſtibus Athanaſio *Oratione 2. contra Arrianos*, Hilario *9. de Trinitate*, Damaſceno *1. de Fide cap. 8.* & alijs. Et ſimiliter Filio competit, quòd ſit imago, & Spiritui Sancto ratio amoris, & doni, quæ ſunt diſtincta à Proceſſione, & Filiatione. Conſtat autem, unamquamque ex his eſſe rationem propriam cognoſcendi perſonam divinam, ac proinde eſſe notionem. Confirm. 1. *Athanaſ. Hilarius. Damaſc.*

Confirmatur ſecundò. Quoniam ex eo quòd Pater cognoſcitur, tum poſitivè, tum negativè, ſeu per remotionem, admittuntur in illo plures notiones, nempe Paternitas, ſpiratio activa, & innaſcibilitas: ergo ob eamdem rationem debet in eo alia notio poſitiva admitti. Patet conſequentia: Quia etiam cognoſcitur per viam eminentiæ, & cauſalitatis reſpectu creaturarum. Et propterea *ad Epheſios 3.* dicitur, quòd à Patre æterno derivatur *omnis paternitas in cœlo, & in terra.* Quæ confirmatio etiam probat, dandas eſſe in Filio, & Spiritu Sancto alias notiones, quibus per viam remotionis, cauſalitatis, & eminentiæ cognoſcantur. Confirm. 2. *Ad Epheſ. 3.*

40. Enodatur objectio. Reſpondetur ex dictis negando, non eſſe factam ſufficientem enumerationem earum rationum poſitivarum, quæ poſſunt conſtituere ſpeciales notiones in divinis. Unde ad illud de potentia generativa, & ſpirativa dicendum eſt, prædictas potentias dicere in recto aliquid eſſentiale, & commune omnibus perſonis, ut conſtat ex illis, quæ *in hoc tractatu diſput. 1. num. 79.* diximus. Et ita potentia generativa dicit in recto naturam divinam: potentia verò ſpirativa proxima ipſam voluntatem Dei per modum actus puriſſimi, & ſolùm in obliquo, & pro connotato dicunt relationes ori-

ginis: & proptereà solummodò propter obliquum, & ratione illius dicunt aliquid proprium pertinens ad ordinem originis. Quia verò id proprium, quod unaquæque ex illis dicit, tantum est, vel relatio Paternitatis, quæ connotatur à potentia generativâ, vel relatio spirationis activæ, quæ est connotatum potentiæ spirativæ, ut *q. 30.* dicetur, & istæ relationes constituunt speciales notiones: idcircò potentiæ jam dictæ non afferunt aliquid proprium distinctum ab istis proprietatibus, per quod peculiariter notificent personam, aut personas illas, cujus sunt propriæ: & proptereà nequeunt constituere speciales notiones. Maximè, quia (ut ex diffinitione, aut quasi diffinitione notionis à nobis *dubio 1. hujus disputationis* tradita, & communiter recepta constat) *notio* debet in recto dicere aliquam rationem propriam personæ divinæ, per quam ipsa notificetur: quam tamen non dicere aliquam ex his duabus potentiis explicuimus.

Ex quo etiam ad id, quod de ipsis processionibus in eadem objectione adducitur, satis constat. Tum, quia si loquamur de prædictis processionibus activè sumptis dicunt in recto aliquid essentiale, ut loco citato explicuimus, & hoc nulla ratione distinguitur virtualiter ab eo quod prædictæ potentiæ generativa, & spirativa dicunt, propter summam earum puritatem, propter quam pertingunt ad hoc, ut sint ipsa actualis generatio, & ipsũ *spirare*. Si verò loquamur de eisdem passivè acceptis, tunc licèt sit satis probabile, quòd dicant in recto aliquid proprium, itaut generatio passiva dicat in recto Filiationem, & spiratio passiva relationem processionis: nihilominùs quia ratione hujus, quod in recto dicunt, non afferunt aliquam aliam rationem propriam præter eam, quam afferunt relatio processionis, seu spiratio passiva, & Filiatio: idcircò non constituunt speciales notiones, neque aliter notificant personas, quàm prædictæ relationes.

Maximè, quia (ut ex alibi dictis constat) in Filiatione, & spiratione passiva non sunt duæ rationes virtualiter distinctæ, hoc quod est esse rationes referendi, & esse rationes passivè procedendi, seu esse ipsas processiones passivas jam dictas: & ideò non constituunt speciales notiones. Sicut propter eamdem rationem Paternitas licèt dicat plura munera inadæquata ex parte solius nostri modi concipiendi distincta, ut esse rationem præcisè referendi Patrem ad Filium, esse constitutivam personæ divinæ instar ad nostrarum personalitatum, & esse veluti fundamentum spirationis activæ, ut aliqui dicunt: nihilominùs non ideò constituit plures notiones.

41. Additamentum. Adde, quòd ad rationem notionis desideratur, quòd significetur per modum formæ, aut quasi formæ *in facto esse*; non verò per modum viæ, & veluti *fieri*. Quia cùm notiones sint rationes propriæ cognoscendi divinam personam, & persona significetur ut forma, aut quasi forma *in facto esse*, oportet, ut & ipsæ notiones sic significentur: siquidem propriæ rationes cognoscendi formam perfectam, & *in facto esse* debent eidem proportionari. Quare, cùm processiones non significentur, nisi ut *in fieri*, & per modum viæ, inde est, ut secundùm hunc formalissimum, & expressum conceptum processionum non habeant rationem notionum. Unde ad illud testimonium ex Augustino, & Cyrillo adductum dicendum est, hos Sanctos Patres loqui de generatione activa, & passiva ratione relationum originis, quas afferunt, secundùm quas sunt veræ notiones.

Ad primam confirmat. Ad primam confirmationem respondetur, quòd ratio fontalis principij in Patre non dicit aliquid proprium ipsius distinctum à Paternitate, vel ad summum (de quo statim) distinctum à Paternitate, & spiratione activa: & ideò ratio fontalis principij ratione positivi, quod affert, non potest specialem notionem constituere.

Ad illud autem ex Hilario, & Athanasio dicendum est, Patrem ea sola ratione dici majorem Filio, quia est principium illius: ideoque hæc ratio non dicit aliquid positivum constituens novam notionem. Ratio autem, ob quam Pater ob hoc dicitur major Filio non est: quia revera dicat ex hoc capite aliquid majoritatis, aut majoris perfectionis, ut ex dictis *disputatione 6. n. 24.* constat; sed quia hoc quod est esse principium alterius, dicit in creaturis aliquid majoritatis, & excellentiæ: & ita nisi aliàs in Deo propter unitatem essentiæ, & omnimodam æqualitatem personarum repugnaret aliqua majoritas, & inæqualitas in perfectione inter divinas personas, tunc Pater, ex eo quòd sit principium Filij, diceret aliquam majoritatem, & excellentiam respectu illius. 42.

Ad id autem, quod de ratione imaginis, & verbi convenientis Filio adducitur, dicendum est, relationem imaginis, & verbi non esse distinctam, adhuc virtualiter à relatione Filiationis, ut constat ex illis, quæ *disp. 2. dub. 4. hujus tractatus* diximus, & ex illis, quæ Angelicus Præceptor *quæst. sequenti artic. 2.* ait, ideoque non constituere specialem notionem. Sicut etiam ratio amoris, & doni illam respectu Spiritus Sancti non constituit: quia relatio importata ab amore, & dono notionali conveniente Spiritui sancto non distinguitur, adhuc virtualiter, à relatione processionis passivæ, ut ex dictis loco citato, & cum proportione ad præsens applicatis, patet. D. Thom.

Additamentum. Adde, quòd si ratio verbi, aut imaginis est aliquo modo distincta à relatione Filiationis, vel quia dicunt quid commune Filio, & aliis, vel quia dicunt aliquid speciale repertum in Filio, ut aliquam relationem rationis ad creaturas, tunc neque ob hanc rationem dabitur ali[...]otio in Filio: quia ratio communis communitate rationis, qualis esset hæc, non constituit specialem notionem, & illa relatio rationis, sive formaliter, sive fundamentaliter sumpta convenit Filio ratione essentiæ; non verò ratione Filiationis, aut alicujus alterius proprietatis relativæ, & ita esset communis toti Trinitati; & per consequens non esset peculiaris notio.

Ad secundam verò confirmationem negetur consequentia. Quia ratio eminentiæ, aut causalitatis repertæ in Patre convenit etiam ei ratione essentiæ: & idcircò est aliquid commune; non verò aliquid proprium. 43. Ad secundam confirmat.

Prior solutio ad testi. D. Pauli. Ad testimonium verò ex Paulo respondetur primò, quòd (ut constat ex Glossa ibidem) loquitur ibi Paulus de patre per creationem, vel adoptionem, quæ ratio est communis toti Trinitati. Nec obest, quòd ibidem fiat sermo de Patre Domini nostri Jesu Christi. Quia prædicta particula potest intelligi de humanitate Christi Domini, cujus pater, id est conditor, fuit Deus.

Secunda solutio. D. Thom. Respondetur secundo, quod ratio Patris priùs dicitur de patre notionaliter sumpto, quam de patre creato, ut exponit D. Thomas *quæstione sequenti art. 2. ad 4. & art. 3.* Unde sensus Pauli non est, paternitatem creaturarum causari à solo patre notionaliter sumpto; sed quod denominatio patris convenit creaturis, quia prius & principalius convenit patri notionaliter accepto. Hinc autem non fit, quod debeat assignari alia distincta notio in Patre propter istam rationem: siquidem omne hoc

hoc includitur in Paternitate, ut eſt una ex quinque notionibus.

44. Secunda objectio. Secundo objicies, non eſſe ſufficienter enumerata in prædicta ratione omnia illa, quæ negativè pertinet ad ordinem originis in divinis. Quoniam in Filio datur quædam ſpecialis negatio, nempe, carentia præſupponendi aliam perſonam ante ipſum procedentem; ſiquidem Filius eſt primus procedens in divinis: at hæc ſpecialis carentia pertinet ad ordinem originis negativè, & conſtituit ſpecialem notionem: ergo, &c. Major ex ſe conſtat. Sicuti etiam minor quoad primam partem ſatis liquet. Quoad ſecundam vero partem probatur. Nam ideo carentia procedendi ab omni alio in Patre conſtituit ſpecialem notionem, quia notificat illum ſpeciali ratione diſtincta ab illa, qua notificatur per Paternitatem: ſiquidem per iſtam notificatur in ordine ad Filium; per innaſcibilitatem vero ſolum per remotionem alicujus anterioris ad ipſum. Sed ſimiliter prædicta carentia reperta in Filio notificat ipſum per remotionem alicujus procedentis ante ipſum; Filiatio vero per ordinem ad Patrem: ergo, &c.

Diſſolvitur. Reſpondetur, quod in primis prædicta negatio convenit etiam Patri, & in eo eſt idem ac innaſcibilitas: ac proinde neque eſt notio ſpecialis in Patre, neque eſt notio ſolius Filij; imo neque eſt notio communis utrique. Quoniam ad hoc deſiderabatur, quod eſſet diſtincta virtualiter ab innaſcibilitate: ſicut ſpiratio, quia eſt communis Patri, & Filio, eſt virtualiter diſtincta ab innaſcibilitate, & Paternitate. Deinde addimus, prædictam negationem non ſignificare ex ſe dignitatem perſonalem; ſed quantum ex ſe, & ex iis, quæ in recto dicit, convenire cuivis ſuppoſito, & non ſolum ſuppoſito intellectuali: quia convenit etiam omni creaturæ procedenti à Deo, ſi ipſa ſecundum id, quod petit in ratione procedentis, & effectus, conſideretur. Et ratio eſt, quoniam etſi creaturæ procedant à tota Trinitate, & per conſequens præſupponant perſonas divinas procedentes, id tamen non petunt ex parte ſua; ſed ſolum id contingit ex eo, quod alias Deus eſt Trinus, & unus, & ex parte Trinitatis petitur, ut opera ipſius ad extra ſint indiviſa. Et ideo, ſi per impoſſibile Deus non eſſet Trinus, ſed unus, tunc produceretur homo, v.g. cum omnibus prædicatis eſſentialibus, & propriis illius, non minus quam nunc.

45. Replica. Sed urgebis, quod negatio prædicta conveniens Filio, non ſolum eſt negatio præſupponendi utcunque aliam anteriorem perſonam procedentem, ſed negatio præſupponendi illam ex quocunque capite; hæc autem negatio, ut conſtat, ſolum poteſt eſſe propria perſonæ Filij: ergo, &c.

Confirm. Confirmabis. Quia negatio prædicta competens Filio, ita convenit illi, ut repugnet ei (adhuc aliunde) oppoſitum: cum tamen negatio præſupponendi quantum eſt ex parte effectus, aliam perſonam anteriorem procedentem, non conveniat creaturis, itaut repugnet eis (adhuc aliunde) oppoſitum: ſiquidem de facto præſupponunt abſolutè loquendo aliam perſonam prius procedentem: ergo iſtæ duæ negationes ſunt ſpecie, aut quaſi ſpecie diſtinctæ; & ita illa prior carentia ſolummodo erit propria perſonæ Filij, & per conſequens denotabit ex ſe dignitatem perſonalem.

Reſponſio ad replicam. Reſpondetur concedendo majorem: ita tamen, ut hoc, quod eſt, Filium in divinis non præſupponere aliqnam perſonam ulla ratione ante ipſum procedentem, non dicat aliquid extrahens Filium ab eo, quod petit ex parte ſua in ratione producti: & ideo prædicta negatio formaliter ſumpta conſiſtit in hoc, quod ex parte termini producti ex nullo capite petatur aliqua perſona prius procedens, quam Filius. Hæc autem negatio etiam convenit creaturis.

Ad confirmationem. Ad confirmationem patet ex dictis, quomodo in Filio habere carentiam præſupponendi aliam perſonam procedentem ante illum, ita ut oppoſitum ei repugnet, ſit intra lineam ſuæ proceſſionis: & ideo illa carentia eſt carentia præſupponendi prædictam perſonam, itaut ex vi proceſſionis illam præſupponere ei repugnet. At ſimilis carentia in quavis creatura procedente invenitur.

Adde: quod ſi quæ carentia præſuppoſitionis non petitæ ex vi lineæ proceſſionis, & ordinis originis Filij ibidem invenitur, hæc nihil prodeſt ad notionem ſpecialem conſtituendam: ex eo quod ratio notionis ſpecialis præcisè attenditur ex illis, quæ intra lineam ordinis originis petuntur. Videantur tamen ea, quæ *num.* 70. dicemus, ubi plura, quæ in favorem hujus ſecundæ objectionis adduci poterant, ex ibidem dicendis manebunt ſoluta.

§. IV.

Objectio tertia, ejus confirmatio, & utriuſque enodatio.

46. Tertia objectio. Tertio objicies contra eandem rationem, non rectè inter notiones numeratam eſſe relationem ſpirationis activæ: ac proinde numerum notionum non eſſe deſumendum ex diſtinctis ordinibus originis, ſi fiat ſermo de notionibus poſitivis. Antecedens videtur eſſe D. Thomæ *in hoc articulo*, ubi inquit, quod communis ſpiratio non eſt proprietas, quia convenit duabus perſonis: quod etiam docuit *in* 1. *Annibaldum diſtinctione* 27. *q.* 1. *artic.* 1. *ad* 3. dicens: *Innaſcibilitas autem eſt proprietas perſonæ, ſed non perſonalis: communis vero ſpiratio nec eſt proprietas perſonæ, nec perſonalis, quia non diſtinguit aliquam perſonam ab omnibus aliis.* Conſtat autem, notioni debere convenire rationem proprietatis; ſiquidem eſt ratio propria cognoſcendi divinam perſonam. D. Thom.

Confirm. Confirmatur, quia ſi communis ſpiratio eſſet notio, ex eo quod, licèt non conveniat uni tantum perſonæ, non tamen convenit omnibus, ſed duabus ſolummodo, tunc eadem ratione eſſe non ſpiratum, ut connotat principium *quod* alicujus perſonæ ad intrà, erit ſpecialis notio reſpectu Patris, & Filij: ſiquidem illis tantum competit, & denotat dignitatem perſonalem, nimirum, rationem principij *quod* ad intra.

47. Contrait objectio D. Thom. Reſpondetur ex dictis negando antecedens. Et ad probationem occurrendum eſt ex D. Thoma *Opuſculo* 2. *c.* 59. ubi poſtquam in duobus præcedentibus capitibus communem ſpirationem, & quatuor alias notiones appellavit proprietates, poſteà in hoc capite inquirens, quare quinque proprietates dicantur notiones, & explicans in quo ſenſu communis ſpiratio nuncupetur proprietas (ut ita omnia teſtimonia ejuſdem Angelici Doctoris maneant conciliata) ſic inquit. *Hæc autem quinque, notiones perſonarum dici poſſunt, eo quod per eas nobis innoteſcat in divinis diſtinctio perſonarum: non tamen hæc quinque poſſunt dici, proprietates, ſi hoc in proprietatis ratione obſervetur, ut proprium eſſe dicatur, quod convenit uni ſoli: nam communis ſpiratio Patri, & Filio convenit. Sed ſecundum illum modum, quo aliquid dicitur proprium aliquibus per reſpectum ad aliud ſicut bipes homini, & avi per reſpectum*

respectum ad quadrupedia, nihil prohibet, etiam communem spirationem proprietatem dici: quatenus, nimirum, etsi communis spiratio conveniat Patri, & Filio; non tamen convenit Spiritui Sancto: & ideo per respectum ad illum potest hoc posteriori modo dici proprietas Patris,& Filij. Quare, cum ad rationem notionis non requiratur quod sit proprietas priori illo modo, sed sufficiat esse proprietatem hoc posteriori, ut ex explicatione diffinitionis *dubio* 1. hujus disputationis adducta constat, necnon ex iis, quæ in hoc *c.* 59. Sanctus Doctor docet: inde est; ut merito communis spiratio inter notiones connumerata fuerit.

48. Occurritur confirmationi.

Ad confirmationem respondetur, quod non esse spiratum, adhuc quatenus connotat principium *quod* ad intra alicujus personæ, non potest constituere specialem notionem distinctam ab aliis communiter enumeratis: quamvis sic determinatum conveniat soli Patri, & Filio: quia ratione illius carentiæ non notificat illos aliqua speciali ratione, secundùm quam non notificentur per spirationem activam. Quia cùm hoc, quod est esse spiratum, relativè opponatur spiranti: & quævis ratio tribuens alicui se ipsam tribuat etiam eidem, quod ratione illius non sit suum oppositum, sed potius ab illo distinguatur, eique opponatur: oportet quod spiratio activa tribuat Patri, & Filio per modum quasi effectus secundarij, quod non sint spirati: ex eo quod termino spirato relative opponuntur ab eoque distinguuntur. Et propterea hoc ipso, quod per spirationem notificentur, ut spirantes, & distincti, ac oppositi termino spirato, notificantur etiam ut non spirati: ex eo quod omnis res opposita, & distincta ab alia, & notificata ut talis, notificatur ut afferens negationem essendi rem illam, à qua distinguitur, cum quaque opponitur.

Respondetur secundo. D. Thom.

Adde ex Angelico Doctore *in* 1. *distinctione* 28. *q.* 1. *art.* 1. *ad* 4. quod non esse spiratum, sicut & non esse genitum, est veluti ratio partialis notionis Patris, quæ dicitur innascibilitas: quia hæc dicit carentiam omnis processionis, & in hoc includitur carentia procedendi per generationem, aut spirationem. Unde, sicut Paternitas, ut est ratio constituendi personam adinstar nostrarum personalitatum, & ut est ratio referendi, & ut est ratio veluti sustinendi in se spirationem activam, non constituit secundum hæc specialia munera sigillatim sumpta speciales notiones, quia sunt veluti partes integræ notionis Paternitatis: ita in præsenti, proportione servata, philosophandum est. Et ideo nec in Filio solummodo potest prædicta carentia esse specialis notio: quia ad hoc desiderabatur ut esset propria ratio illius, & non alterius. Sed de his, & ut occurratur aliquibus objectionibus, quæ quoad præsens fieri ex aliis capitibus poterant, videantur illa, quæ *n.* 70. dicemus.

§. V.

Objectio quarta, eaque præcipua contra rationem D. Thomæ, & solutio, qua ei Vasquez occurrit.

49. Quarta objectio.

QUarto objicies contra eandem rationem D. Thomæ, non posse inter se cohærere duo illa, quæ in prædicta ratione dicuntur, nimirum, innascibilitatem pertinere negativè ad ordinem originis; & nihilominùs dicere aliquid pertinens ad dignitatem personalem. Nam hoc ipso, quod pertineat ad ordinem originis negativè tantummodo non dicit aliquid positivum: alioqui non pertineret ad prædictum ordinem negativè solummodo sed positivè: negatio autem non dicit dignitatem, sed removet positivum, quod est perfectio & dignitas: ergo hoc ipso, quod innascibilitas tantum pertineat ad ordinem originis negativè, seu dicat prædictam negationem non poterit cum hoc cohærere, quod dicat dignitatem pertinentem ad personam, ut in ratione D. Thomæ dictum est.

Confirmatur. Quia si semel innascibilitas non dicit aliquid positivum, sed tantum carentiam aliquam, tunc talis carentia non erit per modum puræ negationis: quia sic conveniret tam enti, quam non enti: ac proinde non esset propria notio Patris: ergo debebit sumi per modum privationis: & per consequens non solum non denotabit dignitatem personalem, verum etiam ponet imperfectionem in eo, in quo est: cùm privatio sit illius, quod natum est haberi, & non habetur. — Confirmatur.

50. Solutio P. Vasquez.

Ad hanc objectionem respondet Vasquez *in præsenti disput.* 140. *c.* 3. innascibilitatem de formali, & expresso significato importare negationem aut privationem: materialiter tamen, sed directè significare quandam dignitatem, & rationem positivam Patris, scilicet rationem principij primi. Subdit vero, rationem hanc esse positivam relationem, non realem, sed rationis, constitutivam tamen Patris, ut ipse se explicat *disputatione* 139. *c.* 5. & 7. Per materiale autem, & directum significatum ejus non intelligit fundamentum talis negationis, vel privationis, quod connotatur in obliquo per nomen *innascibilitatis*; sed ipsam positivam relationem primi principij distinctam à Paternitate esse id, quod significatur per illud nomen sub forma, vel conceptu negativo, vel privativo, ut ipse etiam se explicat *in prædicto cap.* 7. sicut etiam supra *disp.* 127. *c.* 2. dixerat, personam directè, sed materialiter, significare relationem, quia relatio formaliter est idem quod persona; licet persona non significet illam sub conceptu relationis, sed sub conceptu individuæ substantiæ rationalis naturæ.

Suadetur. D. Thom.

Quam solutionem existimat Vasquez esse de mente D. Thomæ: ex eo quod Angelicus Præceptor *q. sequenti art.* 4 *in solutione ad* 1. postquam dixit, quod *secundum Augustinum* 5. *de Trinitate, ingenitus negationem generationis passivæ importat*, addidit: *Nec propter hoc sequitur, quod ingenitus non debeat poni propria notio Patris: quia prima, & simplicia per negationes notificantur, sicut dicimus, punctum esse cuius pars non est*. In quibus verbis satis videtur D. Thomam sentire, quod esse ingenitum, seu innascibile sit modus aliquis positivus, quem circumscribimus per prædictam negationem, aut privationem: sicut modus ille, quem circũscribimus per negationem positam in diffinitione puncti, est quid positivum; licet per talem negationem circumscribatur.

51. Roboratur testim. Patr. Iust. Mart. Nazian. Cyr. Basilius Damasc.

Potestque hæc eadem solutio suaderi, tum aliis testimoniis Patrum, tum etiam rationibus. Testimoniis quidem. Quia Justinus Martyr *in expositione fidei*, Nazianzenus *Oratione* 23. Cyrillus *primo Thesauri capite* 3. Basilius 4. *contra Eunominum*, & Damascenus *libro* 1. *de Fide capit.* 9. asserunt, *ingenitum* non significare substantiam Patris, sed modum existendi, vel subsistendi illius qui non potest esse alius, quam subsistere, vel existere per modum fontalis principij; quique, ut ex terminis ipsis constare videtur, aliquid positivum præ se fert.

Probatur ratione.

Rationibus vero; Nam in primis esse in se est modum essendi substantiæ positivus: ergo etiam esse à se erit modus subsistendi positivus in Patre: ergo

Confirm. ergo etiam innascibilitas dicens hunc modum erit aliquid positivum.

Confirmatur primo. Quia esse ab alio dicit aliquid positivum in Filio: non est autem minoris dignitatis esse à se, quam ab alio: ergo,&c. Secundo. Quia esse à se non videtur aliud dicere, quam habere sufficientiam subsistendi sine alio: hoc autem est valde positivum: ergo innascibile, quod hoc significat, dicet aliquid positivum: & per consequens innascibilitas significabit etiam aliquid positivum.

§. VI.

Rejicitur prædicta solutio Gabrielis Vasquez testimoniis Angelici Doctoris, & aliorum Patrum.

52. Ex August. impugnatur prædicta responsio. CÆterum hæc solutio tradita à Vasquez est contra Augustinum 5. *de Trinitate c.7.* ubi multis ostendi, , quod nomen *ingenitum*, seu *innascibile* nihil aliud significat nisi negationem, seu carentiam generationis passivæ,& Quod Pater non habet genitorem, seu aliquod principium, à quo procedat. Idem etiam docuit Concilium Toletanum XI. Cyrillus 1. *Thesauri c.2.& 3.*& *li.11.c.unico*, Basilius *lib.5.contra Eunomium*, & Epiphanius *hæresi 73.* qui omnes hoc expresse sentiunt:& ita ex eo colligunt, istud nomen nō significare essentiam Dei, quia hæc est aliquid positivum: cum tamen prædictum nomen *ingenitus*, seu *innascibilis* sit nomen negativum, & indicet, non quid sit Deus, sed potius quid non sit. (Conc. Toletanum. XI. Cyrillus. Basil. Epiphan.)

Refutatur ex D. Thom. Deinde prædicta solutio est etiam contra Angelicum Doctorem *in 1.distinctione 28.quæstione 1. articulo 1.* ubi sic ait: *Dicendum, quod secundum Augustinum Pater est principium totius divinitatis. Unde & Dionysius dicit, quod in Patre est fontana divinitatis. Unde si in divinis personis esset ordo, qui poneret prius,& posterius, Pater esset primum principium. Sed quia ibi non est talis ordo, loco ejus, quod est primum, dicimus principium non de principio. Unde Pater potest dupliciter innotescere, vel in quantum est de non principio: & sic innotescit per notionem innascibilitatis.* In quibus verbis, ut constat, negat, quod innascibilitas dicat in recto aliquid positivum; & solùm admittit, quod dicat aliquid negativum, scilicet, quod Pater sit de non principio.

Idem etiam docuit Angelicus Præceptor *quæstione sequenti artic.4. ad primum*, ubi proponens modum dicendi eorum, qui sentiunt, innascibilitatem dicere in recto aliquid positivum, sic inquit: *Dicendum, quod quidam dicunt, quod innascibilitas, quam significat hoc nomen ingenitus, secundum quod est proprietas Patris, non dicitur tantum negativè, sed importat, vel utrumque simul, scilicet, quod Pater à nullo est, & quod est principium aliorum; vel importat universalem auctoritatem, vel etiam fontalem plenitudinem. Sed hoc non videtur verum, quia sic innascibilitas non esset alia proprietas à Paternitate, & spiratione, sed includeret eas, sicut includitur proprium in communi. Nam fontalitas,& auctoritas nihil aliud significat in divinis, quam principium originis. Et ideo dicendum est secundum Augustinum 5. de Trinitate, quod ingenitus negationem generationis passivæ importat. Dicit enim, quod tantum valet, quod dicitur ingenitus, quātum valet, quod dicitur non Filius.* Quomodo autem, & in quo sensu *ingenitus* sit idem, quod *non Filius*,& utrumque nomen denotet idem quod *innascibile*, ac proinde *ingenitus*, & *non Filius* tantum sit notio Patris, non vero Spiritus sancti? *in hoc eodem dub.n.77.* dicemus.

Unde nihil obest id, quod respondet Vasquez, D. Thomam solum velle, quod innascibilitas non significet positivum formaliter, & expresse; non vero quod non significet aliquid positivum, tanquam significatum directum; licet materiale. 53. Effugium ad prædicta testim.

Non itaque hoc refert. Primo, quoniam D. Thomas expresse negat loco nuper adducto, hoc nomen utrumque simul importare, positivum scilicet,& negativum: quia, teste Augustino ubi suprà, significat idem quod *non Filius*. Cōstat autem, quod si diceret positivum directè, licet tanquam significatum materiale, tunc utrumque simul importaret,& non esset idem quod *non Filius*: siquidem nomen hoc nihil in recto positivum dicit, adhuc tanquam materiale significatum. Præcluditur primo.

Secundo. Quia idem Angelicus Præceptor *quæstione sequenti art.4.in solutione ad 2.* inquit quod ad hoc, quod *ingenitum* sit proprium soli Patri, oportet ulterius in nomine *ingeniti* intelligere, quod conveniat alicui personæ divinæ, quæ sit principium alterius personæ: ut sic intelligatur importare negationem in genere principij personaliter distincti in divinis. At si prædictum nomen haberet directè significare positivam rationem principij prædicti ex hac præcisa ratione absque aliquo alio, non posset convenire Spiritui sancto, cui non convenit ratio talis principij. Secundo. D. Thom.

Tertio. Nam idem S. Doctor *in 1.distinct.28.q.1. art.1.ad 3.* inquit, quod hoc nomen significat negationem relationis Filij, & ideo pertinet ad genus relationis reductivè, sicut quævis negatio ad genus sui positivi reducitur. At si tale nomen significaret aliquid positivum directè, non esset ejus significatum reducendum ad genus relationis, sicut negatio illius; sed poneretur in eo directè, tanquam significans illam. Maximè, quia si semel dicit aliquid positivum, tunc illud non erit quid rationis, sed quid reale verè relativum sicut nomen *persona divina*, quia adhuc juxta sententiam Vasquez significat directè (licet tanquam significatum materiale) relationem; idcirco, quantum est ex vi hujus capitis, pertinet directè ad genus, aut quasi genus relationis, prout abstrahit à relatione creata,& increata. 54. Tertio. D. Thom.

Quarto, Nam D. Thomas *infra q.40.art.3.ad 3.* ex Augustino inquit, quod si à Patre removeatur Paternitas, remaneat tamen in eo innascibilitas, tunc non remanebit aliqua ratio hypostasis; ex eo quod *ingenitum*, sive *innascibilitas*: nihil ponit sed negativè dicitur. Tandem, quia idem Angelicus Præceptor *in 1.dist.28. q.1. art.1. citato in solutione ad 1.* fatetur expresse, innascibilitatem sumptam in recto nihil ponere in Patre, sed tantum esse carentiam removentem positivum jam dictum. Impugnatur quarto. D. Thom.

§. VII.

Eadem solutio rationibus exploditur, & fundamenta, quibus nititur, diluuntur.

DEinde eadem solutio impugnatur ratione desumpta ex D. Thoma loco citato *ex quæstione sequenti art.4.* quæ potest sub hac forma proponi. Quoniam ratio fontalis principij divinitatis, quæ est in Patre, nec comparatur ad speciales rationes principij generativi, & spirativi in eodem Patre existentis eo modo, quo id quod est commune per modum rationis essentialiter superioris, comparatur cum suis inferioribus: nec illo modo, quo ratio integrata & composita, tanquam totum, aut quasi totum actuale ex pluribus 55. Refellitur ratione prædicta solutio.

bus rationibus, confertur cum eis: nec tandem eo modo, quo plures rationes specificæ, atomæ, & singulares ex æquo distinctæ inter se conferuntur: ergo nec comparatur cum eis per modum alicujus positivi. Consequentia patet, quia si prædicta ratio esset aliquid positivum, conferretur cum alijs duabus rationibus principij per generationem, & per spirationem, aliquo ex his tribus modis prædictis, ut consideranti patebit.

Antecedens autem quoad priorem partem, scilicet, quod hæc ratio fontalis principij non cōparetur cum aliis duabus rationibus per modum alicujus essetialiter superioris, videtur certum. Quia ratio fontalis principij non convenit cuivis ex peculiaribus rationibus principij existentibus in Patre: & ideo Pater, ut est principium spirandi præcise sumptum, non est fontale principium divinitatis: alioqui etiam Filius, cui convenit eadem ratio principij spirativi, esset fontale principium ejusdem divinatis.

Adde quod licet daremus, rationem fontalis principij sic comparari cum peculiaribus illis rationibus principij existentibus in Patre, non ideo ratio illa constitueret specialem notionem, quia ratio sic communis non ponit in numero cum rationibus particularibus, nec est idonea ad constituendam specialem notionem, ut ex dictis *in hoc dubio n.* 37. patet.

56. Quoad secundam vero partem, nimirum, quod non comparetur cum eis eo modo, quo ratio aliqua integrata ex aliquibus rationibus confertur cum singulis earum, eo sane proportionali modo, quo homo integratus ex suis partibus integralibus comparatur cum illis, etiam constat idem antecedens. Tum, quia (ut ex dicendis §. *sequenti* patebit) hoc quod est esse fontale principium *quod* divinitatis, non competit Patri ratione spirationis activæ, sed ratione Paternitatis præcisè. Tum etiam, quia esto daremus, prædictam rationem principij *quod* convenire Patri ratione utriusque relationis, & prædictum principium dicere eas simul sumptas, non inde haberetur, quod fontale principium divinitatis diceret in Patre aliquam specialem notionem, sed solum, quod diceret duas notiones, Paternitatis, & spirationis. Quandoquidem hæ duæ consideratæ secundùm id, quod ex vi suarum linearum afferunt, haberent constituere fontale principium *quod* divinitatis; ita ut Paternitas, v. g. absque virtuali distinctione haberet in eo casu constituere adæquate Patrem in *esse* Patris, & inadæquate in ratione principij fontalis quoad id, quod est proprium hujus principii. Et similiter spiratio esset ratio formalis adæquata constituendi illum in ratione spirantis quoad id, quod est proprium ejus; & inadæquata respectu constituendi ipsum, modo insinuato, in ratione principii fontalis *quod* quoad id, quod est proprium illius. Constat autem notiones non multiplicari penes munera inadæquata unius & ejusdem relationis, aut proprietatis ex parte solius modi concipiendi diversa.

57. Quoad ultimā verò partem, nempe, quod nequeat hæc ratio fontalis principij comparari cum rationibus peculiaribus principij per generationē, & spirationem existentibus in Patre tanquam aliqua ratio atoma ex æquo condistincta contra prædictas duas rationes principii, & eo modo, quo una ratio atoma, & omnio singularis cōparatur cū aliis rationibus atomis, & singularibus, sic ostenditur. Quia tunc talis ratio fōtalis principij *quod* nec diceret in recto aliquid absolutum, alioqui non constitueret specialem notionē: & similiter nec tribueret rationē principij *quod* ad intra, quia hæc ratio dicit oppositionem, & distinctionem cum eo quod dimanat *ut quod* à tali principio: nec tandem posset esse aliquid relativum distinctum ex æquo à Paternitate, & spiratione: quoniam si illud relativum esset quid reale, & specificè atomè distinctum virtualiter à Paternitate, & spiratione, tunc dabuntur quinque relationes reales in divinis, quod est contra communem Theologorum sententiam: si vero talis relatio sit rationis, tunc, cum relatio rationis formaliter sumpta nequeat esse constitutiva divinæ personæ, aut tribuere ei rationem fontalis principij quæ vere & realiter convenit Patri, oportet ut prædicta relatio habeat fundamentū in Patre, & quòd ratione talis fundamenti specifice, & atome distincti à Paternitate, & Filiatione hoc tribuat. Et ita cùm hoc fundamentum nequat esse aliquid absolutū propter rationem nuper dictam, oportebit ut sit aliquid relativum distinctum virtualiter, & specificè à Paternitate, & spiratione. Sicque sequetur inconveniens nuper adductum, nimirum quod dabuntur quinque relationes reales in divinis.

Confirmatur primo. Quoniam ratio fontalis principij solùm potest dicere rationem principij omnium processionum divinarum, & insuper quod tale principium non sit ab alio, prout non esse ab alio dicit in recto solam negationem essendi ab alio, vel talem modum essendi, ex quo sequatur prædicta negatio: sed ob has positivas rationes nequit constituere in recto specialem notionem: ergo solum constituet illam in recto ratione prædictæ negationis. Major est perspicua. Quia quod non est principium omnium processionum divinarum, nequit esse fontale principium divinitatis. Et deinde, quod est ab alio, eo ipso non est principium omnium processionum: siquidem non est principium suæ processionis, & per consequens non est fontale principium divinitatis; sed hoc illi principio competit, quod est principium primæ processionis, ac proinde & aliarum subsequentium. Et ita ad rationem fontalis principij desiderabitur, tum illud prius, nempe, esse principium omnium processionum divinarum; tū etiam, quod non sit ab alio: cumque non esse ab alio solum possit dicere in recto, vel puram carentiam non essendi ab alio: vel habere talem modum essendi, ex quo sequatur prædicta carentia, inde est, ut ultra illud prius dicat unum ex his duobus. 58. Confirm. 1.

Minor vero quoad primam partem, nempe, quod non constituat specialem notionem, ex eo quod sit principium omnium processionum, satis constat ex dictis. Quoniam ratio hæc solum dicit utramque rationem principij *quod* spirativi, & generativi simul sumptam: ideoque nuper numero 55. dicebamus, prædictam rationem principij non esse essentialiter superiorem ad peculiares rationes principij existentis in Deo: & ita non constituet ratione hujus specialem notionem distinctam ab eis.

Quoad secundam vero partem, nimirum, non posse in recto constituere prædictam notionem specialem, ex eo quod dicat talem modum essendi, ex quo sequatur prædicta negatio, etiam liquet. Tum, quia ille modus essendi non distinguitur à Paternitate, nisi tantum ex parte nostri modi concipiendi, quia Paternitas ex vi suæ lineæ habet talem modum essendi, ex quo sequatur prædicta negatio, ut ex dicendis *n.* 64. patebit. Tum etiam quia illud positivum debet esse relativum reale, siquidem debet esse ratio propria: & non est in Patre ibi aliud positivum reale relarivum,

vum, nisi Paternitas, & spiratio: ideoque non erit, quomodo ratione hujus positivi constituat specialem notionem.

59. Confirm. 2. Confirmatur secundò. Quoniam si semel innascibilitas, hoc ipso, quod in recto solum diceret negationem, non potest dicere aliquid pertinens ad dignitatem, ut indicat Gabriel Vasquez: neque etiam illa relatio rationis formaliter sumpta poterit dicere aliquid spectans ad dignitatem: siquidem relatio rationis non dicit ex se aliquid majoris dignitatis, quam realis negatio: ergo eo ipso nequibit ratione prædictæ relationis constituere specialem notionem, imo neque etiam alicujus alterius positivi, propter rationes dictas.

60. Explicatur testimon. D. Thom. pro prædicta solut. adductū. Nec ea, quæ pro se adducit Vasquez, ei favent. Nam in primis testimonium D. Thomæ ei non opitulatur. Quia sicut cum diffinitur punctum per hoc, quod sit *cujus pars non est*, tunc aliud est diffinitum, & significatum immediatum, ac directū hujus diffinitionis; aliud vero diffinitum remotum. Quoniam diffinitum, & significatum immediatum, ac directum nihil aliud est, quam illud concretum accidentale, quod in recto dicit carentiam partiū, & in obliquo entitatem puncti: at vero diffinitum remotum est ipsa entitas puncti. Ita dum quasi diffinimus Patrem, ut innascibilem, per hoc quod *non sit ab alio*, tunc immediatum, & directum quasi diffinitum, & significatū est concretum illud adjectivum quod in recto dicit carentiam prædictā, & in obliquo Paternitatē: at vero remotū est ipse Pater.

Unde, sicut ex eo quod punctum diffiniatur per esse id, *cujus pars non est*, non sequitur, quod ratio illius, ut est diffinitum, & significatum immediatū, ac directum, sit in recto aliquid positivum; sed solū quod ratio illius, ut est diffinitum remotum, dicat aliquid positivum, & quod hæc ratio non est quid distinctum à propria ratione positiva puncti, nec aliter, quam ea, ipsum notificat: secus vero prædictum diffinitum, & significatum immediatum: sic similiter, ex eo quod Pater, ut innascibilis, quasi diffiniatur per hoc quod *non sit ab alio*, non infertur, quod ut est quasi diffinitum, & significatum directum, & immediatū, ac proinde ut dicit *esse* innascibile, dicat aliquid positivum in recto; sed solum quod ut est quasi diffinitum remotum, consistat in illo positivo importato per esse Patrem, & quod hoc positivum nihil sit aliud, quam ipsissima ratio Patris: & ideo ex vi hujus diffiniti remoti non aliter notificatur, quam notificetur per esse Patrem, secus vero per prædictum significatum, & diffinitum immediatum, & directum, nempe, per esse innascibile: ac proinde innascibilitas, ut dicit prædictam carentiam, erit specialis notio.

61. Occurritur ad testim Patrum. Et deinde alia testimonia Patrum ei non favent. Quia per modum illum existendi, vel subsistendi tantum intelligunt conditionem illam propriam subsistentiæ Patris, consistentem in illa negatione essendi ab alio: & propterea dicunt, quod hoc nomen *ingenitum* potius importat, quid Pater non sit, quam quid sit.

Solvitur ratio prædictæ solutionis. Nec tandē rationes, quas idem Vasquez adducit, illi sufficienter favent. Non quidē prima: Nam concesso antecedenti, neganda est consequētia. Et ratio disparitatis est. Quod esse in se, seu (quod in idem quoad præsens redit) esse per se dicit in Patre, ut tali, subsistentiam ejus relativam, cui correspondet terminus positivus, nempe Filius: at vero innascibilitas, quæ etiam est propria Patris, non habet aliquem terminum positivum, quem respiciat: & proptereà non potest consistere in aliquo proprio Patris, quod sit relativum, ac proinde solum consistet in aliqua proprio Patris, quod sit negativum.

Ad confirmationem. Ad confirmationem concedatur major, & negetur minor intellecta de esse à se quoad id, quod immediatè, & in recto significat, & quoad omne id, per quod constituit in recto specialem notionem. Quia secundum hanc rationem solum dicit aliquid negativum; quamvis hoc negativum denotet eandem dignitatem personalem, quam Filius; non quidem, quia illam ex vi sui significati directi ponat; sed quia ex vi sua est proprietas negativa personæ: ac proinde innuit hoc modo dignitatem personalem, & non qualemcumque, sed eandem dignitatem, quam innuit Filius: quia hæc sumitur ex dignitate naturæ intellectualis.

Ad secundam respondetur, quod esse à se formaliter, aut in recto, non dicit habere sufficientiam subsistendi sine alio, sed dicit hoc, quod est, non esse ab alio, seu esse sine alio, à quo procedat.

§. VIII.

Duplex alia solutio præcedentis objectionis, & impugnatio utriusque.

62. Alia responsio Aureoli ad prædictam objectionem. Secundò respondet Aureolus, quod licet *ingenitum*, aut *innascibilitas* dicat aliquid negativum in recto: supponit tamen, vel connotat aliquid positivum ex vi sua, nempe essentiam divinam, tanquam proprium fundamentum ipsius: & proptereà dicit aliquid pertinens ad dignitatem.

Confirm. Potestque hæc solutio confirmari. Tum ex eo, quod essentia divina per se, & ab intrinseco, ac intra propriam lineam habet, quod non sit ab alio, sed à se: & ita erit proprium & peculiare fundamentum innascibilitatis, quæ dicit negationem essendi ab alio. Tum etiam, quia sicut licet esse quid creatum dicat relationem ad Deum, ut docet D. Thomas *infra q.45 art.3.* attamen teste eodem S. Doctore *q. seq. art.4. ad 3.* esse increatum non dicit relationem, sed etiam, & essentia est proprium fundamentum hujus negationis: sic esse productum, v.g. in Filio, dicit quid pertinens ad ordinem originis: & tamen esse innascibile, & omnino improductum non spectabit ad lineam originis, sed ad lineam essentiæ: & per consequens essentia erit proprium fundamentum illius negationis. D.Thom.

63. Impugnatur ex D. Thomæ hæc responsio. Cæterùm hæc solutio est contra D.Thomam *in 1. dist. 28. q.1. art.2. in corpore, & ad 2.* necnon *q.40. art.2. ad 3.* ubi inquit, ut supra notavimus, quod remota Paternitate, non manet in Patre ratio *ingeniti*. Si autem hoc, quod est esse *ingenitum*, fundaretur in sola essentia tanquam in fundamento proprio ipsius, tunc adhuc remota Paternitate, remaneret ratio *ingeniti*.

Exploditur deinde. Deinde eadem solutio potest impugnari ex eo, quod negationes convenientes ratione essentiæ, tanquam proprij fundamenti illarum, conveniunt omnibus personis: siquidem in omnibus illis manet proprium earum fundamentum, nempe essentia. Constat autem, hanc negationem *ingeniti*, seu *innascibilis* in concreto sumptam solùm convenire Patri: ergo signum est, quod proprium & peculiare fundamentum ipsius non est solum essentia.

Satisfit fundamento Aureoli. Nec ea, quæ in favorem solutionis Aureoli adducta sunt, ei favent. Non quidem primum. Quia etsi essentia divina non sit per generationem producta, per eam tamen, & per spirationem communicatur: innascibilitas autem dicit carentiam omnis processionis quovis modo, ac proinde carentiam communicationis passivæ per generationē. Neque etiam secundum. Nam esse creatum in creaturis solum dicit relationem ad Deum, ut ad causam: & ita esse increatum nō negat relationem divinarum personarum inter se, sed solùm relationē earum ad principium

principium extrinsecum habens veram rationem causæ, sive producens eas ex nihilo: & ista negatio cõvenit divinis personis, & essentiæ. Esse vero productum est commune omni producto, sive per generationem, sive creationem, sive quovis alio modo: & ideo esse omnino improductum non tantum negat relationem ad principium extrinsecum iam dictum, sed etiam relationem realem personarum procedentium ad intra: & ita dicet aliquid negativum relativum, quod sit proprium Patris.

64. Tertia solutio ad eandem objectionem. Tertiò respondent alij admittendo etiam, quod significatum directum *ingeniti*, sive *innascibilis*, sive in abstracto, sive in concreto sumpti est aliquid negativum: attamen fundamentum proprium, quod supponit & connotat, non est sola Paternitas, sive Pater, sed Paternitas, simul cum spiratione activa.

Rejicitur. Cæterùm hæc solutio non omnino placet. Quoniam sola Paternitas constituit sufficiens fundamentum prædictæ negationis. Tum, quia sola Paternitas constituit suppositum, quod est sufficiens principium *quod* primæ processionis, antequam non sit alia: ergo etiam constituit sufficiens fundamentum innascibilis ut talis, prout dicit aliquid negativum. Antecedens videtur perspicuum, quoniam Paternitas constituit sufficiens principium *quod* generationis quæ vi suæ lineæ est prima processio, ante quam neque est, neque potest esse alia in divinis. Consequentia vero etiam constat. Nam ratio illa positiva à qua habet Pater esse ante omnem originem, est sufficiens fundamentum ad tribuendum illi, quod non sit ab alio: alioqui non tribueret illi, quod haberet *esse* ante omnem originem: ergo si Paternitas constituit Patrem in ratione principij primæ processionis, ante quam non sit alia, constituit etiam illum in ratione fundamenti sufficientis prædictæ negationis tribuentis illi, quod non sit ab alio.

Tum etiam. Nam plenitudo principij, ut includens rationem principij generativi, & spirativi, non tribuit Patri, quod sit innascibilis, seu quod fundet prædictam negationem: ergo hoc habet à sola Paternitate. Consequentia liquet: Antecedens autem probatur, quia ratio principij spirativi convenit Filio; cui tamen nulla ratione convenit esse innascibilem, sed potius oppositum. Et licet Pater per impossibile non esset principium Spiritus sancti per spirationem, nihilominus non ob id esset ab alio: quoniam potius (adhuc in eo eventu) non esset *r* qua persona à qua procederet: & per consequens esset innascibilis.

65. Confirmatur. Confirmatur. Quia in illo priori, in quo intelligimus Patrem, ut principium Filij per generationem, præintelligimus, aut intelligimus, illum esse innascibilem: ergo ratio Paternitatis constituit sufficiens fundamentum innascibilitatis. Consequentia videtur legitima. Antecedens autem probatur. Quoniam in illo priori intelligimus, Patrem habere suum *esse* personale: at non intelligimus, habere illud ab alio: ergo intelligimus, aut præintelligimus habere illud à se, seu non habere prædictum *esse* ab alio.

Elucidatur amplius. Potestque id magis explicari ex eo, quod habere *esse* à se, vel ab alio, debet vel includi in quovis priori, in quo intelligimus, principium influere positivè in aliquid, vel debet aliquo modo præintelligi ad illud. Et propterea licet forma substantialis in illo priori, in quo causat, non intelligatur habere *esse* ab alio, quia illud prius tantum est prius causalitatis formalis, & in prædicto priori non curatur, an habeat prædictum *esse* ab alio, quamvis reverà sic illud habeat, sed solum de causa, & causalitate formali: nihilominus, facta collatione inter hanc causalitatem, & prioritatem, & inter hoc, quod est esse ab alio, prius est, quod sit ab alio quam quod causet, priusque debet juxta naturas rerum concipi illud, quam istud. Ergo etiam in illo priori, in quo intelligimus Patrem, aut principium Filij, intelligimus, aut debemus præintelligere illum, ut habentem *esse*, vel à se, vel ab alio, si rem juxta suam naturam concipiamus: ergo cùm non possimus concipere illum, ut habentem *esse* ab alio, debemus concipere ipsum, ut habentem *esse* à se, seu (quod in idem, quoad præsens redit) ut non habentem *esse* ab alio. Et ita, licet tunc sistamus in cognitione Patris, ut est principium generandi, & non procedamus ad concipiendum ipsum, ut est principium Spiritus sancti, poterimus concipere illum ut innascibilem, & ut sufficiens fundamentum innascibilitatis.

§. IX.

Vera solutio quartæ objectionis, & confirmationis illius.

Vera igitur solutio quartæ objectionis est innascibilitatem in recto sumptam tantum pertinere ad ordinem originis negativè: ac proinde in recto tantum dicere aliquid negativum, connotando tamen Paternitatem. Hinc tamen non sequitur, non pertinere, aut non dicere, vel non ponere dignitatem personalem. Quia non asserimus, prædictam negationem pertinere ad dignitatem personalem, aut eam dicere, vel ponere, quia ipsa secundum id, quod dicit in recto, ponat aliquid positivum; sed quia est negatio talis conditionis, ut afferat pro fundamento prædictam dignitatem personalem, seu prædictam personam Patris, & insuper secundum id negativum, quod affert in recto, illam specialiter innuit: & ita hoc etiam modo dicit, & ponit hanc dignitatem, quatenus dicit aliquid negativum pertinens ad personam, & eam pro fundamento afferens. Nam sicut Pater habet aliquam proprietatem positivam, ita & negativam consistentem in remotione, & illum peculiariter denotantem. Unde, sicut illa pertinet ad Patrem, & est ejus notio, ponendo in recto aliquid: ita & ista removendo in recto, & eo ipso ponendo in sensu dicto dignitatem personalem. 66. Vera objectionis solutio.

Quæ solutio desumpta est ex D. Thoma, tum *art.* 4. *huius quæstionis in solutione ad* 1. tum etiam in 1. *dist*. 28. *quæst*. 1. *art*. 1. *ad* 1. his verbis: *Dicendum, quod aliqua dictio dicitur ponere aliquid dupliciter. Vel ita quod illud, quod ponit, sit de intellectu eius, sicut aliquid essentia ipsius, ut homo ponit animal. Vel quia præsupponit illud, quasi in quo fundatur, quamvis non sit de essentia eius, sicut omne accidens ponit substantiam. Dico ergo, quod hoc nomen ingenitus non ponit aliquid, quod constituat intellectum ipsius; quia hoc non posset esse, nisi poneret aliquam rationem principij, vel in communi, vel in speciali: quia nihil aliud notionale potest Patri convenire, & quocunque modo dicatur, non ponet in numerum innascibilitas cum Paternitate, quia commune non ponis in numero cum proprio. Sed tamen ponit aliquid, quod præsupponit, in quo fundatur. Et ex hoc est, quod quidam dixerunt, quod ingenitus aliquid ponit: & quidã, quod nihil. Sed quamvis nihil ponat, quod sit de intellectu eius constitutivè, non tamen sequitur, quod non possit esse notio: quia illud, cuius ratio consistit in remotione, optimè per negationem certificatur, sicut cæcitas, & huiusmodi. Et hujusmodi est ratio primi, vel ejus, quod est non de principio esse: quia primum est, ante quod nihil.* D. Thom.

67. Diluitur cõfirmatio. Ad confirmationem respondetur, prædictam carentiam innascibilitatis, prout est notio Patris, non esse

esse per modum puræ negationis, prout pura negatio non determinat sibi aliquod speciale fundamentum: sed esse per modum negationis determinantis sibi prædictum fundamentum, seu determinatæ ad aliquod (ut sic dicamus) subjectum: & ideo non importat aliquo modo privationem, quamvis talis carentia solum secundum quid, non tamen simpliciter & absolutè loquendo habeat rationem privationis; sed potius sit simpliciter negatio, & secundùm quid privatio. Hinc tamen non fit, dicere aliquam imperfectionem: quia ad hanc aliqualem privationem non est necessarium, quod id, quod habet illam, sit in potentia ad habitum, seu formam, quæ per talem privationem removetur; sed sufficit, quod id, quod habet talem privationem, non habeat prædictam formam, & hæc nata sit ab aliquo sui generis, aut quasi generis haberi, ut in præsenti contingit.

D. Thom. Quæ solutio desumitur ex D. Thoma, *in 1. distinct. 28. quæst. 1. articulo 1. ad 2.* his verbis: *Dicendum, quod ingenitus non importat negationem absolutam; sed aliquo modo privationem. Omnis enim negatio, quæ est in aliquo subjecto determinato, potest dici privatio. Unde in 8. Metaphysicæ dicitur, quod privatio est negatio in subjecto, vel in substantia. Unde dico, quod hæc negatio, quam importat ingenitus, intelligitur ut fundata in ratione principij, secundum quod est notio Patris: & hoc modo non convenit neque essentiæ, neque Spiritui sancto, quibus non competit esse principium per originem alicujus divinæ personæ: neque iterum Filio, cui convenit affirmatio opposita. Sed ex hoc non sequitur, quod in Patre sit aliqua imperfectio. Quamvis enim privatio semper sit ejus, quod natum est haberi: tamen hoc contingit tripliciter, ut dicit Philosophus 3. Metaphysicæ. Vel quando aliquid non habet, quod natum est haberi à quocunque, quamvis ipsum non sit natum habere sicut pes non dicitur habere visum. Vel quando non habet illud, quod natum est haberi à suo genere, quamvis non ab ipso, nec ab aliquo suæ speciei, sicut talpa non habet visum. Vel quando non habet illud, quod natum est habere. & quando, & ubi, & secundum alias conditiones, & sic propriè dicitur privatio, & imperfectionem importat: & hoc modo nihil privativè in Deo dicitur, sed aliis primis modis potest dici. Sed quantum ad primum modum potest ingenitum dici de essentia, & de Spiritu sancto, ut supra accepit Hieronymus. Sed quantum ad secundum modum dicitur tantum de Patre: quia ipse est principium notionaliter, & non habet generationem passivam, quam habet Filius, qui etiam notionaliter principium est.*

§. X.

Objectio ultima contra rationem D. Thomæ, & primam ejus confirmationem.

68. Quinta objectio. Objicies quintò contra id, quod dicitur in ratione D. Thomæ, & prima ejus confirmatione, nimirum, innascibilitatem esse negationem magis contractam, & convenire paucioribus, nempe, soli supposito naturæ intellectualis, seu soli personæ: ex eo quod dicit carentiam habitus universalioris, nempe, cujusvis generis processionis ab alio; secus vero *non spiratum*: quia dicit carentiam habitus minus universalis, nempe, procedendi ab alio per spirationem. Quoniam vel loquimur de carentia omnis processionis, prout dicit puram, & nudam carentiam absolute sumptam? & & hoc non, tum propter dicta *n. 66.* tum etiam, quoniam sic convenit tam enti, quam non enti, quod hoc ipso, quod non ens, non habet procedere ab alio per aliquam realem processionem. Vel sit sermo de prædicta carentia, ut est determinata ad aliquod quasi subjectum reale, & ut præsupponit fundamentum itidem reale ad se ipsam? & sic tam innascibilitas, quam *non esse spiratum* conveniunt soli supposito naturæ intellectualis: siquidem *non esse spiratum*, ut fundatum in Filiatione divina, & ut quasi determinat hanc (ut sic loquamur) materiam, non potest non competere personæ divinæ, & dignitatem personalem innuere: sicut etiam innascibilitas sic sumpta debet prædictam dignitatem personalem significare. Ergo quod innascibilitas conveniat soli personæ, non provenit ex eo quod neget, vel non neget habitum universaliorem, sed ex eo quod dicat negationem istam, ut fundatam in personalitate divina: & per consequens, si ob istam rationem innascibilitas est notio, etiam *non esse spiratum* erit peculiaris notio in Filio.

Confirmatur primò. Quoniam ex hoc quod innascibilitas removeat habitum universaliorem, secus vero *non esse spiratum*, nequit colligi illam priorem negationem esse specialiorem, hanc vero universaliorem, quin potius oppositum colligendum erat: siquidem carentiæ specificantur per habitus; & ita carentiæ removentes habitus universaliores erunt magis universales, sicut econtra carentia habitus specialioris erit carentia specialior. 69. Confirm. 1.

Confirmatur secundò. Quoniam innascibilitas, ut est notio Patris, idem est ac *non esse genitum*, aut *non Filius*, ut ex Augustino docet Angelicus Doctor *quæst. seq. art. 4.* ergo non removet habitum, aut formam universalissimam, scilicet, omnem processionem ab alio, sed tantum specialem modum procedendi, nempe, per generationem: ergo ex hoc capite innascibilitas non erit carentia specialior, quam *non esse spiratum*: siquidem etiam hæc carentia solum removet specialem modum procedendi, nempe, per spirationem. Secundò.

§. XI.

Solutio ultimæ objectionis.

Respondetur, admittendo secundam partem dilemmatis, nempe, hic fieri sermonem de innascibilitate, non ut habet rationem negationis absolutæ, sed ut determinatæ ad aliquod (ut sic dicamus) speciale subjectum, & præsupponentis determinatum fundamentum, nempe, Paternitatem, ut constat ex dictis *numero 66.* ita tamen, quod ly *ut determinatæ*, non in sensu reduplicativo, sed specificativo, aut denotante conditionem requisitam sumatur. Cæterùm cùm hoc stat differentia assignata in ratione, & prima confirmatione D. Thomæ, scilicet, innascibilitatem peculiariter denotare dignitatem personalem, & esse negationem specialiorem propriam alicujus personæ intellectualis: cùm tamen *non esse spiratum* hoc non habeat. Quia innascibilitas semel determinata ex se habet in recto esse negationem specialiorem, & convenire soli supposito intellectualis naturæ, seu soli personæ divinæ, nempe Patri; licet requirat per modum connotati, & fundamenti præsuppositi, ac in obliquo importati Paternitatem: at vero *non esse spiratum* determinatum ad Filium, & præsupponendo Filiationem tanquam fundamentum hujus negationis, non habet secundum id, quod dicit in recto, ex se denotare dignitatem personalem, & esse specialem negationem determinatam 70. Occurrit objectioni.

terminatam ad suppositum intellectuale, sed id tantum habet ratione ejus, quod dicit in obliquo, nempe fundamenti, ac subjecti, aut quasi subjecti. Et ita, licet fundamentum prædictum concurrat minus principaliter ad hoc, ut carentia illa *non spirati*, seu importata in hoc, quod est *non esse spiratum*, tribuat personæ divinæ, v. g. Filio suum quasi effectum formalem negativum consistētem in hoc, quod est *non esse spiratum*: attamen quoad hoc, quod est denotare dignitatem personalem, & esse determinatam ad solum suppositum naturæ intellectualis, non concurrit prædictum connotatum, & obliquum per modum influentis minus principaliter, ac proinde per modum puri, & nudi connotati præsupponentis aliquid in recto, quod principalius influat; sed per modum recti, & principalioris rationis, quoad prædictum effectum, aut quasi effectum desideratæ.

71. Ratio autem hujus discriminis facilè redditur ex dictis in prima confirmatione rationis D. Thomæ *n.* 53. adducta. Quoniam si universaliter loquamur, ea sola carentia habet ex se, & in recto, ac principaliter denotare dignitatem personalem, & connotando aliquid positivum proprium suppositi naturæ intellectualis esse specialissimam negationem propriam ejusdem suppositi intellectualis, quæ ex se habet negare rationem universalissimam; secus vero ea negatio, quæ prædictam rationem non negat. Quare, cùm innascibilitas neget universalissimam rationem, nempe, omnem rationem procedendi ab alio; secùs vero *non esse spiratum*, consequens est, ut illa secundum id, quod habet ex se in recto, connotando tamen prædictum obliquum, sit negatio specialissima propria suppositi naturæ intellectualis, imo non qualiscunque, sed suppositi perfectissimæ naturæ intellectualis, nempe divinæ; secus vero *non esse spiratum*: & propterea hæc posterior negatio solum habet denotare dignitatem personalem ratione sui obliqui, & in sensu explicato.

72. Illustratur exemplis. Possuntque hæc omnia explicari duplici exemplo, quorum primum deserviet ad explicandum modum, quo innascibilitas denotat dignitatem personalem: secundum vero ad declarandum, quomodo *non esse spiratum*, in Filio denotet dignitatem personalem ejusdem personæ Filij. Primum igitur exemplum est generationis passivæ Filij, quæ (ut ex dictis *in hoc tract. disp.* 1. constat) est valde probabile, quod cōsistit in ipsa relatione Filiationis per modum viæ significatæ: quæ quidem secundum hoc munus, & conceptum expressum generationis passivæ ex parte solius nostri modi concipiendi distinctum à conceptu expresso, quo Filiatio refertur ad Patrem, dicit expressè se ipsam, ut est veluti via, & generatio passiva Filij, connotat tamen in obliquo munus referendi jam dictum ejusdem Filiationis, & adhuc secundum priorem illum conceptum expressum generationis passivæ habet in recto, & ratione sui distingui realiter per modum quasi viæ à Patre, licet hoc non competat illi, nisi connotando illud aliud munus, quo Filiatio respicit eundem Patrem. Ita ergo similiter (proportione tamen servata) philosophandum est in innascibilitate quoad effectum denotandi dignitatem personalem, sicut in generatione passiva quoad effectum, seu viam, quam habet ad hoc, ut distinguatur realiter secundum prædictum munus expressum generationis passivæ à Paternitate, philosophati sumus.

Secundum vero exemplum est potentiæ generativæ, quæ licet sub hoc conceptu expresso dicat in obliquo Paternitatem, ita ut ad prædictum conceptum concurrat divina natura in recto, & Paternitas in obliquo, & per consequens eodem modo influat quoad tribuendum Patri, quod sit potens generare Filium: attamen ad conceptum ejusdem, ut exprimit esse quid realiter distinctum à Filio, non influit in recto, & principalius divina natura: sed id habet potentia generativa ratione prædicti connotati, & obliqui; & ideo id ipsum, quod comparatur respectu prioris effectus per modum connotati, & minus principaliter influentis, habet se respectu hujus quasi effectus, & conceptus expressi per modum concurrentis principalius, & in recto. Sic ergo (proportione, & discrimine statim explicando servatis in carentia *non spirati*, quæ convenit Filio, philosophandum est. Nam licet quoad hoc, quod est, tribuere Filio, considerato secundum quod convenit cum aliis rebus non spiratis, quod ipse non sit spiratus, concurrat in recto ratione sui, & quoad eundem effectum connotet Filium sic sumptum: attamen quoad alium quasi effectum denotandi dignitatem personalem Filij, non concurrit in recto secundum id, quod ex se habet; sed secundum id, quod ei accrescit ex fundamento, nempe ex Filiatione, & ratione illius: ita ut hoc ipsum habeat à prædicto fundamento, tanquam à ratione principaliori, & principalius influente; & propterea non habet constituere specialem notionem: quia ad hoc desiderabatur, ut prædicta carentia ex se, & secundum id, quod habet in recto, & non ratione Filiationis principaliter ad id influentis, denotaret dignitatem personalem.

Unde hinc manet soluta objectio, quæ alias non parum premeret, nempe, non posse cohærere inter se, quod *non esse spiratum* ex se, & secundum id, quod habet in recto, tribuat Filio suum effectum formalem, & quod non connotet eundem Filium: ergo nec etiam poterit cohærere cum istis, quod ex se, ac secundum id, quod dicit in recto, non dicat dignitatem personalem Filij: quia quodvis rectum denotat, & dicit suum connotatum: sicut etiam ob hanc rationem innascibilitas habet in recto denotare dignitatem personalem. 73. Replica.

Respondetur enim ex dictis, quod *non esse spiratum* non connotat Filium ut talem, potius quam aliquid aliud, nec est rectum respectu illius determinatè sumpti, potius quam respectu alterius; nisi ut est negatio determinata, ly *ut* sumpto reduplicativè: ita ut ex determinatione, quam habet à fundamento, & ratione illius habeat postmodum tribuere Filio ut tali, potius quàm alteri, suum quasi effectum negativum: & ita prædictum fundamentum concurrit per modum rationis formalissimæ ad determinandam prædictam negationem ad hoc, ut habeat rationem recti in ordine ad tribuendum suum effectum negativum Filio ut tali, potius quam alteri: ac proinde ratione hujus determinationis connotat Filium, secundum rationem Filij consideratum, potius quam aliquid aliud. Corruit a dictis.

Et ratio est. Quia cùm prædicta negatio ex se non neget universalissimam rationem, non habet ex se præcisè id, quod est proprium negationis negantis prædictam rationem, nempe, quod sit propria suppositi intellectualis: & ideo oportet, ut id ei aliunde proveniat, nempe, à prædicta determinatione proveniente ex parte fundamenti: siquidem non apparet aliud, unde id ei competat. Cæterùm, licet innascibilitas non nisi determinata ad personam Patris, ac proinde connotando

tando illam, habeat denotare dignitatem perſonalem: non tamen hoc præciſè habet, quatenus eſt determinata, ly *quatenus* reduplicativè, ſed ad ſummum ſpecificativè, aut per modum conditionis accepto: & ita ſemel ſuppoſita hac determinatione, ipſa ex ſe, & ſecundum id, quod ex ſe habet in recto, habet eſſe negationem ſpecialiſſimam, & convenientem ſoli perſonæ Patris: ex eo quod ipſa ex ſe, & ſecundum quod habet ex ſe in recto ex propriis meritis, ſuppoſita tamen prædicta determinatione, habet, adhuc tunc, negare univerſaliſſimam formam, nempe, omnem modum procedendi ab alio, ac proinde eſſe ſpecialiſſimam negationem denotantem ſuppoſitum naturæ intellectualis, nempe divinæ, eique tantummodo convenientem: & ideo ex hoc capite poteſt eſſe peculiaris notio prædicti ſuppoſiti.

75. Dilucidatur ſolutio. Adde primò, quod etſi hic fiat ſermo de his negationibus determinatis ad aliquod fundamentum, & illud præſupponentibus: attamen innaſcibilitas determinata ad aliquod ens reale, quodcunque illud ſit, denotat dignitatem perſonalem Patris: quia nullum poteſt eſſe ens reale, cui conveniat innaſcibilitas, ſeu *eſſe* omninò improductum, niſi Pater: nec poteſt fundari in ente reali, quin fundetur in Paternitate. At *non eſſe ſpiratum* determinatum ad ens reale poſitivum non denotat dignitatem perſonalem, ſed poteſt convenire aliis à perſona Filij. Hoc autem ſatis indicat, quod innaſcibilitas habet aliquid peculiare ſecundum id, quod habet in recto, ratione cujus peculiariter denotet dignitatem perſonalem, quod non habet *non eſſe ſpiratum*: ſiquidem innaſcibilitas, ubicunque determinetur ad ens reale, denotat prædictam dignitatem Patris æterni; ſecùs vero *non eſſe ſpiratum*.

Aliter occurritur. Adde ſecundò, poſſe etiam aliter reſponderi ad ad hanc quintam objectionem, dicendo, quod adhuc dato, carentiam ſpirationis, ut determinatam ad Filium, ly *ut* ſumpto ſpecificativè tantummodo, denotare dignitatem perſonalem: nihilominus non ob id prædicta negatio erit ſpecialis notio, quia non denotat dignitatem perſonalem aliqua ſpeciali ratione, qua non denotetur per Filiationem, ut conſtat ex iis, quæ *n.*48. diximus, ubi rationem hujus reddidimus.

§. VII.

Enodatio utriuſque confirmationis hujus ultimæ objectionis.

76. Reſpondetur ad priorem confirmat. AD primam confirmationem negandum eſt antecedens, quoniam hoc ipſo, quod aliqua negatio removeat habitum univerſaliorem, debet habere oppoſitum prædicti habitus: ac proinde debet eſſe ſpecialiſſima carentia. Unde rationes motus, & peccati ſunt rationes ſatis univerſales continentes ſub ſe plures ſpecies: & nihilominùs eſſe immobile, quod importat privationem omnis motus, eſt unica ratio individualis ſoli Deo competens: & innocentia, ut dicit immunitatem ab omni peccato perpetrato, eſt unius ſpeciei atomæ. Ita ergo pari ratione, licet ratio proceſſionis ſit generica, aut quaſi generica, ſub eaque plures, & diverſæ in ſpecie proceſſiones contineantur: attamen omnimoda negatio omnis proceſſionis erit unica ratio ſpecialis, imo & ſpecialior, quam aliæ negationes negantes peculiares tantummodo proceſſiones, ut ex D. Thoma *in* 1. *diſt.*26.*q.*2.*art.*3. dicebamus.

77. Ad ſecundam confirmationem reſpondetur, quod innaſcibilitas poteſt ſumi, vel prout eſt idem ac *non genitus*, vel *non filius*, ut habet D. Thomas, & Auguſtinus loco citato in hac confirmatione; vel prout eſt idem, ac *non procedens* ullo genere proceſſionis: ita tamen, ut ſecundum utramque rationem ly *non genitus* determinetur ad principium *quod* ad intra (ut notavit D. Thomas *quæſtione ſequenti art.* 4. *ad* 2.) Dicimus ergo, quod ſi *non genitus* hoc modo ſumatur, convenit ſoli Patri: ſiquidem nullum eſt principium *quod* ad intra non genitum, præter Patrem. Hinc tamen non ſequitur (ut per hoc obiter tacita objectio ſolvatur) innaſcibilitatem, ut dicit *non eſſe genitum* determinatum ad principium *quod* ad intra, & ut dicit carentiam omnis proceſſionis, eſſe diſtinctas notiones: quia illa carentia *non geniti*, licet ex parte noſtri modi concipiendi tantum exprimat unum munus, quod tribuit Patri, nempe *non eſſe genitum*, attamen ex parte rei conceptæ illa ipſiſſima carentia, quæ præſtat hoc munus, præſtat etiam quod nulla ratione Pater procedat ab alio: & propterea eſt ex parte rei conceptæ idem prorſus cum carentia omnimodæ proceſſionis: ideoque nequit conſtituere ſpecialem notionem diſtinctam ab innaſcibilitate: neque è contra innaſcibilitas conſtituit aliam notionem præter eam, quam conſtituit *eſſe ingenitum*, modo dicto. Sicut quia, in Paternitate eſt idem ex parte rei conceptæ munus referendi, & conſtituendi (modo infra explicando) Patrem: idcirco hæc duo munera non conſtituunt diſtinctas notiones, ſed unam & eandem.

A1 ſecundam confirmationem. D. Thom. Auguſtin. D Thom.

78. D. Thom. Quæ ſolutio deſumitur ex D. Thoma *in* 1. *diſt.* 28. *quæſt.* 1. *art.* 1. *ad* 4. his verbis: *Dicendum, quod in hoc, quod dicitur ingenitus, removetur à Patre eſſe ab alio ſimpliciter, & non ſolum ſecundum aliquem determinatum modum.* In quibus verbis loquitur Angelicus præceptor de eo quod ly *ingenitus* ex parte rei conceptæ dicit, licet ex parte modi concipiendi, & ut exprimit præciſè hoc, quod eſt *eſſe ingenitum* non removeat expreſsè omnem modum procedendi ab alio. Hoc autem magis explicat dicens: *Quare autem nominetur per negationem ſpecialis proceſſionis, ſcilicet generationis, poteſt aſſignari duplex cauſa. Vna eſt: quia proceſſio Spiritus ſancti ſecundum ordinem naturæ præſupponit generationem Filij. Et ideo, quia negato priori, removetur poſterius, ad remotionem generationis à principio fontali ſequitur proceſſionis remotio per modum omnis. Secunda eſt; quia per hoc, quod dicitur ingenitus, ſecundum quod eſt notio Patris, tollitur omnis modus conſequendi generationem: hoc enim convenit Patri, in quantum eſt principium generationis, ut nullo modo generationem conſequatur. Generationem autem conſequitur aliquid ſecundum intellectum tripliciter. Vel ſicut genitum, ut filius: vel ſicut per generationem acceptum, ut eſſentia divina: vel ſicut à generato procedens, ut Spiritus ſanctus; unde nulli horum convenit ingenitus ſecundum prædictum modum, &c.* Ubi, ut conſtat, ſatis D. Thomas expreſſit, quomodo *eſſe ingenitum*, ut eſt notio Patris, includat negationem eſſendi omnino ab alio; ſiquidem perſonæ divinæ, cui competit negatio generationis omnibus illis modis debet competere omnimoda carentia totius realis proceſſionis ab altero: licet prædicta carentia, ut ſecundum communem modum concipiendi concipitur, & ſignificatur, ſcilicet, ſub hoc munere, & nomine *ingeniti*, non dicat expreſsè carentiam totius proceſſionis; ſed tantum proceſſionis per generationem per modum geniti.

QUÆSTIO XXXIII.

De persona Patris.

PROOEMIVM.

CONSEQVENTER considerandum est de personis in speciali Et primò circa personam Patris.

ARTICULUS I.

Vtrùm competat Patri esse principium?

Infra q. 36. artic. 4. & 1. dist. 29. art. 1. & Opusc. 1. c. 1. & Po. q. 10. art. 1 8. & 10.

AD tertium sic proceditur. Videtur, quod Pater non possit dici principium Filij, vel Spiritus Sancti. Principium enim, & causa idem sunt secundum Philosophum. * Sed non dicimus Patrem esse causam Filij. Ergo non debet dici, quod sit ejus principium.

* Ex lib. 4. Met. text. 3. tom. 3.

¶ 2. Præterea. Principium dicitur respectu principiati. Si igitur Pater est principium Filij, sequitur, Filium esse principiatum: & per consequens esse creatum. Quod videtur esse erroneum.

¶ 3. Præterea. Nomen principij à prioritate sumitur. Sed in divinis non est prius, & posterius, ut Athanasius * dicit. Ergo in divinis non debemus uti nomine principij.

* In suo Symbolo fidei.

SED contra est, quod dicit Augustinus in 4. de Trinitate. * Pater est principium totius Deitatis.

* Lib. 4. de Trin. c. 20. inclinando. ad fin. to. 3.

RESPONDEO dicendum, quòd hoc nomẽ principium nihil aliud significat, quam id à quo aliquid procedit. Omne enim, à quo aliquid procedit quocumque modo, dicimus esse principiũ, & è converso. Cũ ergo Pater sit, à quo procedit alius, sequitur, quod Pater est principium.

Ad primum ergo dicendum, quod Græci utuntur in divinis indifferenter nomine causæ, sicut & nomine principij. Sed Latini Doctores non utuntur nomine causæ, sed solum nomine Principij. Cujus ratio est. Quia principium communius est, quam causa, sicut causa communius, quam elementum: primus enim terminus, vel etiam prima pars rei dicitur principium, sed non causa. Quanto autem aliquod nomen est communius, tanto convenientius assumitur in divinis, ut supra dictum est: * quia nomina quanto magis specialia sunt, tanto magis determinant modum convenientem creaturæ. Vnde hoc nomen causa videtur importare diversitatem substantiæ, & dependẽtiam alicujus ab altero, quam non importat nomen principij. In omnibus enim causæ generibus semper invenitur distantia inter causam, & id, cujus est causa, secundum aliquam perfectionem, aut virtutem. Sed nomine principij utimur etiam in his, quæ nullam hujusmodi differentiam habent, sed solum secundum quemdam ordinem, sicut cum dicimus, punctum esse principium lineæ, vel etiam cum dicimus, frontem lineæ esse principium lineæ.

* Q. 13. a. 11.

Ad secundum dicendum, quòd apud Græcos invenitur de Filio, vel de Spiritu Sancto dici, quod principientur. Sed hoc non est in usu Doctorum nostrorum. Quia licet attribuamus Patri aliquid authoritatis ratione principij: nihil tamen ad subjectionem, vel minorationem quocunque modo pertinens attribuimus Filio, vel Spiritui Sancto, ut vitetur omnis erroris occasio. Secundum quem modum, Hilarius dicit * de Trinitate, Donantis authoritate Pater major est; sed minor non est Filius, cui unum esse donatur.

* Lib. 4. de Trinit. inter medium & finem lib.

Ad tertium dicendum, quod licet hoc nomen principium, quantum ad id, à quo imponitur ad significandum, videatur à prioritate sumptum: non tamen significat prioritatem, sed originem. Non enim idem est, quod significat nomen, & à quo nomen imponitur, ut supra dictum est.*

* Q. 13. a. 8.

Conclusio est affirmativa.

Notationes circa hunc articulum.

PRo hujus articuli intelligentia notandum est primò, Patrem in Scripturis sacris principij nomine insigniri, uti Ioannis 1. *In principio erat Verbum*, idest in Patre: & Psalmo 109. *Tecum principium, &c.* Quæ testimonia licet aliàs sustinere possint explicationes, in sensu tamen à nobis insinuato debere intelligi, affirmant D. Thomas, Augustinus *tract. 1. in Ioannem*, & *Psalmo* 109. & N. Cyrillus *lib. 1. in Ioannem cap. 1. &* 2. pluresque alij ex Sanctis Patribus.

Ioan. 1
Psalm. 109.
D. Thom
Augustin.
N. Cyrill.

Secundò notandum est, quod licet hoc nomen *principium*

principium, etiamsi absolutè sumatur, Patri competat, ut jam diximus: tamen aliquid addendum est, ut ei sit proprium, scilicet, quod sit principium Filij: quia etiam Filius principium creaturarum in Scripturis nuncupatur. Ita Augustinus *1. de Genesi ad litteram cap. 5. & ibidem in Imperfecto c. 3.* & Interlinealis: & ita alij explicant illud Genesis 1. *In principio creavit Deus cœlum, & terram*, idest in Filio. Cui etiam consentit modus ille loquendi Christi domini Ioannis 8. cùm inquit: *Ego principium, qui & loquor vobis*, ut expendunt Ambrosius *lib. 3. de Fide c. 4.* & Augustinus *lib. 5. de Trinitate cap. 13.* Quare passim à Sanctis Patribus Pater nuncupatur principium cum addito, nimirum principium Filij, vel principium totius Deitatis. Ita eum appellat Augustinus *lib. 4. de Trinitate cap. 20.* & D. Dionys. *c. 3. de divin. nominibus*, & Concilium Toletanum VI. & XI. in confessione fidei. Quod non sic debet intelligi, quasi Pater producat Deitatem: Deitas enim producibilitatis est incapax: sed quia quidquid ad intra communicatur, ejus communicationis est fons, & origo Pater æternus, quatenus est principium omnium personarum ad intra procedentium. Sic Magister *in 1. dist. 29.* prædictorum Patrum loquutionem exposuit. Non dissimiliter interpretanda est similis alia loquutio in Concilio Vormatiensi reperta, ubi Pater totius Trinitatis appellatur principium, ubi tantummodo denotatur, Patrem esse principium personarum omnium, quæ ab alio originem trahunt.

Aug. Glossa. Genesis 1. Ioannis 8. Ambros. August. — Dionys. Conc. Toletanum VI. & XI. — Magister. — Concil. Vormat.

ARTICULUS II.

Vtrùm hoc nomen Pater sit nomen propriè divinæ Personæ.

Infra q. 40. art. 2. cor. & 3. q. 60. art. 7. ad 2. & 4. distinct. 3 ar. 2. q. 1. ad 5.

AD secundum sic proceditur. Videtur, quod hoc nomen pater non sit propriè nomen divinæ personæ. Hoc enim nomen pater significat relationem. Persona autem est substantia individua. Non ergo hoc nomen est propriè nomen significativum personæ.

¶ 2. Præthereà. Generans communius est, quam pater. Nam omnis pater est generans: sed nō è converso. Sed nomen communius magis propriè dicitur in divinis, ut dictum * est. Ergo magis proprium nomen est personæ divinæ generans, & genitor, quam pater.

* Q. 13 ar 11.

¶ 3. Præthereà. Nihil, quod secundum metaphoram dicitur, potest esse nomen proprium alicujus. Sed verbum metaphoricè apud nos dicitur genitum, vel proles, & per consequens ille, cujus est verbum metaphoricè dicitur pater. Non ergo principium Verbi in divinis potest propriè dici pater.

¶ 4. Præthereà. Omne, quod dicitur in divinis, per priùs dicitur de Deo, quam de creaturis. Sed generatio per priùs videtur dici de creaturis, quam de Deo: verior enim ibi videtur esse generatio, ubi aliquid procedit ab alio distinctum, non secundum relationem tantum, sed etiam secundum essentiam. Ergo nomen patris, quod à generatione sumitur, non videtur esse proprium alicujus divinæ personæ.

SED contrà est, quòd dicitur in Psalm. Ipse invocabit me, Pater meus es tu.

RESPONDEO dicendum, quod nomen proprium cujuslibet personæ significat id, per quod illa persona distinguitur ab omnibus aliis. Sicut enim de ratione hominis est anima, & corpus: ita de intellectu hujus hominis est hæc anima, & hoc corpus, ut dicitur in * 7 Metaphysicæ. His autem hic homo ab omnibus aliis distinguitur. Id autem, per quod distinguitur persona Patris ab omnibus aliis, est paternitas. Vnde proprium nomen personæ Patris est hoc nomen pater, quod significat paternitatem.

* Lib. 7. Meta. text. 34. & 35 tom. 3.

Ad primum ergo dicendum, quòd apud nos relatio non est subsistens persona: & ideo hoc nomen pater apud nos non significat personam, sed relationem personæ. Non autem est ita in divinis, ut quidam falsò opinati sunt: Nam relatio, quam significat hoc nomen pater, est subsistens persona. Vnde supra dictum * est, quod hoc nomen persona in divinis significat relationem, ut subsistentem in divina natura.

* Q. 29. a. 4.

Ad secundum dicendum, quod secundum Philosophum in 2. * de Anima, denominatio rei maximè debet fieri à perfectione, & fine. Generatio autem significat ut in fieri: sed paternitas significat complementum generationis: & ideo potiùs est nomen divinæ personæ pater, quam generans, vel genitor.

* Lib. 2. text. 44. tom. 4.

Ad tertium dicendum, quòd verbum non est quid subsistens in natura humana: Vnde non propriè potest dici genitum, vel filius. Sed Verbum divinum est aliquid subsistens in natura divina: Vnde propriè, & non Metaphoricè dicitur filius, & ejus principium pater.

Ad quartum dicendum, quòd nomen generationis, & Paternitatis, sicut & alia nomina, quæ propriè dicuntur in divinis, per priùs dicuntur de Deo, quam de creaturis, quantum ad rem significatam, licet non quantum ad modum significandi. Vnde & Apostolus dicit ad Ephesios 3. Flecto genua mea ad Patrem Domini mei Jesu Christi, ex quo omnis paternitas in cœlo, & in terra nominatur. Quod sic apparet. Manifestum est enim, quod generatio accipit speciem à termino, qui est forma generati. Et quanto hic fuerit propinquior, tanto verior, & perfectior est generatio: sicut generatio univoca est perfectior, quam non univoca: nam de ratione generantis est, quod generet sibi simile

simile secundum formam. Vnde hoc ipsum, quod in generatione divina est eadem numero forma generantis, & geniti, in rebus autem creatis non est eadem numero, sed specie tantum, ostendit, quod generatio, & per consequens paternitas, per prius sit in Deo, quam in creaturis. Vnde hoc ipso, quod in divinis est distinctio geniti à generante secundum relationem tantum, ad veritatem divinæ generationis, & paternitatis pertinet.

Conclusio est affirmativa.

HÆc conclusio intelligenda est de Patre, non ut hoc nomen significat patrem respectu creaturarum ad extra, juxta illud orationis dominicæ. *Pater noster, qui es in cœlis*: sed de Patre ad intra respectu filij connaturalis, & coëterni. Quia Pater priori modo sumptus non est quid proprium alicujus personæ, sed commune tribus; secus vero posteriori modo; secundùm quem significat de formali proprietatem constitutivam, & distinctivam Patris æterni.

Math 6.

Nec necesse erit circa hunc, & præcedentem articulum peculiarem disputationem excitare. Tum, quia de his, quæ in eis tanguntur, non pauca *q*. 27. diximus Tum etiam, quia circa hæc iterum infra *q*. 40. sermo redibit, dum explicuerimus, quodnam sit distinctivum, & constitutivum divinarum personarum, ac proinde & Patris.

ARTICULUS III.

Vtrùm hoc nomen pater dicatur in divinis per prius, secundum quod personaliter sumitur?

I. dist. 2.

AD tertium sic proceditur. Videtur, quod hoc nomen pater non dicatur in divinis per prius, secundum quod personaliter sumitur. Commune enim secundum intellectum est prius proprio. Sed hoc nomen Pater, secundum quod personaliter sumitur, est proprium personæ Patris; secundùm vero quod sumitur essentialiter, est commune Toti Trinitati: nam toti Trinitati dicimus, Pater noster. Ergo per prius dicitur pater essentialiter sumptum, quam personaliter.

¶ 2. Præterea. In his, quæ sunt ejusdem rationis, non est prædicatio per prius, & & posterius. Sed paternitas, & filiatio secundum unam rationem videntur dici, secundum quod persona divina est Pater Filij, & secundum quod tota Trinitas est Pater noster, vel creaturæ: cum secundum * Basilium, accipere sit commune creaturæ & Filio. Ergo non per prius dicitur pater in divinis, secundum quod sumitur essentialiter, quam secundmm quod sumitur personaliter.

Tom. 1. in homil. de Fide, quæ est 15. circ. me.

¶ 3. Præterea. Inter ea, quæ non dicuntur secundum rationem unam, non potest esse comparatio. Sed Filius comparatur creaturæ in ratione Filiationis, vel generationis, secundum illud Colos. 1. Qui est imago Dei invisibilis, primogenitus omnis creaturæ. Ergo non per prius dicitur in divinis paternitas personaliter sumpta, quam essentialiter, sed secundum rationem eamdem.

SED contrà est, quòd æternum prius est temporali. Ab æterno autem Deus est Pater Filij: ex tempore autem pater est creaturæ. Ergo per prius dicitur paternitas in Deo respectu Filij, quàm respectu creaturæ.

RESPONDEO dicendum, quòd per priùs dicitur nomen de illo, in quo salvatur tota ratio nominis perfectè, quàm de illo, in quo salvatur secundum aliquid. De hoc enim dicitur quasi per similitudinem ad id, in quo perfectè salvatur: quia omnia imperfecta sumuntur à perfectis. Et inde est, quòd hoc nomen leo per prius dicitur de animali, in quo tota ratio leonis salvatur, quod propriè dicitur leo, quàm de aliquo homine, in quo invenitur aliquid de ratione leonis, utputà audacia, vel fortitudo, vel aliquid hujusmodi: de hoc enim per similitudinem dicitur. Manifestum est autem ex præmissis * quod perfecta ratio paternitatis, & filiationis invenitur in Deo Patre, & Deo Filio: quia Patris, & Filij una est natura, & gloria. Sed in creatura filiatio invenitur respectu Dei, non secundum perfectam rationem, cùm non sit una natura creatoris, & creaturæ; sed secundum aliqualem similitudinem, quæ quantò perfectior fuerit, tantò propinquiùs acceditur ad veram filiationis rationem. Dicitur enim Deus alicujus creaturæ pater, propter similitudinem vestigij tantùm, utpotè irrationalium creaturarum, secundum illud Job 38. Quis est pluviæ pater? aut quis genuit stillas roris? Alicujus verò creaturæ, scilicet rationalis, secundũ similitudinem imaginis, secundum illud Deuteronomij 32. Nonne ipse est pater tuus, qui possedit, & fecit, & creavit te? Aliquorum vero est pater secundum similitudinem gratiæ, qui etiam dicuntur filij adoptivi, secundum quod ordinantur ad hæreditatem æternæ gloriæ per munus gratiæ acceptum, secundum illud Romanorum 8. Ipse spiritus reddit testimonium spiritui nostro, quòd sumus filij Dei. Si autem filij, & hæredes. Aliquorum vero secundum similitudinem gloriæ, prout jam gloriæ hæreditatem possident, secundum illud Romanorum 5. Gloriamur in spe gloriæ filiorum Dei. Sic igitur patet, quod per prius paternitas dicitur in divinis, secundũ quod importatur respectus personæ ad personam, quam secundum quod importatur respectus Dei ad creaturam.

* Q. 27. ar. 2. & q. 28. artic. 4.

ad

Ad primum ergo dicendum, quòd communia absolutè dicta secundum ordinem intellectus nostri sunt priora, quàm propria: quia includuntur in intellectu propriorum, sed non è converso: in intellectu enim personæ Patris intelligitur Deus, sed non convertitur. Sed communia, quæ important respectum ad creaturam, per posteriùs dicuntur, quàm propria, quæ important respectus personales: quia persona procedens in divinis, procedit ut principium productionis creaturarum. Sicut enim verbum conceptum in mente artificis per prius intelligitur procedere ab artifice, quàm artificiatum, quod producitur ad similitudinem verbi concepti in mente: ita per prius procedit Filius à Patre, quàm creatura, de qua nomen filiationis dicitur, secundùm quod aliquid participat de similitudine Filij, vel Patris, ut patet per illud, quod dicitur Romanorum 8. Quos præscivit, & prædestinavit fieri conformes imaginis Filij ejus.

Ad secundum dicendum, quòd accipere dicitur esse commune creaturæ, & Filio, non secundum univocationem, sed secundum similitudinem quamdam remotam, ratione cujus dicitur primogenitus creaturæ: unde in authoritate inducta subditur: Vt sit ipse primogenitus in multis fratribus: postquam dixerat, conformes fieri aliquos imaginis Filij Dei. Sed Filius Dei naturaliter habet quoddam singulare præ aliis, scilicet, habere per naturam id, quod accipit, ut idem Basilius * dicit: & secundum hoc dicitur unigenitus, ut patet Joannis 1. Vnigenitus, qui est in sinu patris, ipse nobis enarravit. Et per hoc patet solutio ad tertium.

* Loco citato in argum.

Conclusio.

Pater per prius dicitur in divinis, secundum quod per prædictum nomen importatur respectus personæ ad personam, quàm secundum quod importatur respectus Dei ad creaturam.

ARTICULUS IV.

Vtrùm esse ingenitum sit Patri proprium?

1. Dist. 13. artic 4. & d. 26 q.1. art.1. & Opusc. 1. c. 9.

AD quartum sic proceditur. Videtur, quòd esse ingenitum non sit Patri proprium. Omnis enim proprietas ponit aliquid in eo, cujus est proprietas. Sed ingenitus nihil ponit in Patre; sed removet tantùm. Ergo non significat proprietatem Patris.

¶ 2. Prætereà. Ingenitum aut dicitur privativè, aut negativè? Si negativè, tunc quidquid non est genitum, potest dici ingenitum. Sed Spiritus Sanctus non est genitus, neque etiam essentia divina. Ergo ingenitum etiam eis convenit: & sic non est proprium Patri. Si autem privativè sumatur, cùm omnis privatio significet imperfectionem in privato, sequitur, quod persona Patris sit imperfecta: quod est impossibile.

¶ 3. Prætereà. Ingenitus in divinis non significat relationem: quia non dicitur relativè: significat ergo substantiam. Ingenitus igitur, & genitus secundum substantiam differunt. Filius autem, qui est genitus, non differt à Patre secundum substantiam. Pater ergo non debet dici ingenitus.

¶ 4. Prætereà. Proprium est, quod uni soli convenit. Sed cùm sint plures ab alio procedentes in divinis, nihil videtur prohibere, quin etiam sint plures ab alio non existentes. Non igitur est proprium Patri esse ingenitum.

¶ 5. Prætereà. Sicut Pater est principium personæ genitæ: ita & personæ procedentis. Si ergo propter oppositionem, quam habet ad personam genitam, proprium Patris ponitur esse, quòd sit ingenitus: etiam proprium ejus debet poni, quòd sit improcessibilis.

SED contra est, quod dicit Hilarius 4. de Trinitate. * Est unus ab uno, scilicet, ab ingenito genitus, proprietate videlicet in unoquoque, & innascibilitatis, & originis.

* Lib. 4. de Trin. non multùm remotè à fine libri.

RESPONDEO dicendum, quòd sicut in creaturis invenitur principium primum, & principium secundum: ita in personis divinis, in quibus non est prius, & posterius, invenitur principium non de principio, quod est Pater, & principium à principio, quod est Filius. In rebus autem creatis aliquod principium primum innotescit dupliciter. Vno quidem modo, in quantum est principium primum, per hoc quòd habet relationem ad ea, quæ ab ipso sunt. Alio modo, in quantum est primum principium, per hoc quòd non est ab alio. Sic igitur & Pater innotescit quidem Paternitate, & communi spiratione per respectum ad personas ab eo procedentes. In quantum autem est principium non de principio, innotescit per hoc, quòd non est ab alio: quod pertinet ad proprietatem innascibilitatis, quam significat hoc nomen ingenitus.

Ad primum ergo dicendum, quòd quidam dicunt, quòd innascibilitas, quam significat hoc nomen ingenitus, secundum quod est proprietas Patris, non dicitur tantùm negativè; sed importat, vel

utrumque

utrumque simul, scilicet, quòd Pater à nullo est, & quòd est principium aliorum; vel importat universalem authoritatem, vel etiam fontalem plenitudinem. Sed hoc non videtur verum. Quia sic innascibilitas non esset alia proprietas à Paternitate, & spiratione; sed includeret eas, sicut includitur proprium in communi: nam fontalitas, & authoritas nihil aliud significant in divinis, quàm principium originis. Et ideò dicendum est secundum Augustinum 5. de Trinitate * quod ingenitus negationem generationis passivè importat. Dicit enim, quòd tantùm valet, quod dicitur ingenitus, quantum valet, quod dicitur non filius. Nec propter hoc sequitur, quòd ingenitus non debeat poni propria notio Patris. Quia prima & simplicia per negationes notificantur: sicut dicimus, punctum esse, cujus pars non est.

* Lib. 5. de Trinit. c. 7. in princip. tom. 3.

Ad secundum dicendum, quòd ingenitum, quandoque sumitur negativè tantùm: & secundum hoc Hieronymus* dicit, Spiritum Sanctum esse ingenitum, id est non genitum. Alio modo potest dici ingenitum aliquo modo privativè; non tamen aliquam imperfectionem importat. Multipliciter enim dicitur privatio. Vno modo, quando aliquid non habet, quod natum est haberi ab alio, etiamsi ipsum non sit natum habere illud, sicut si lapis dicatur res mortua, quia caret vita, quam quædam res natæ sunt habere. Alio modo dicitur privatio, quando aliquid non habet, quod natum est haberi ab aliquo sui generis, sicut si talpa dicatur cœca. Tertio modo, quando ipsum non habet, quod natum est habere, & hoc modo privatio imperfectionem importat. Sic autem ingenitum non dicitur privativè de Patre, sed secundo modo: prout scilicet aliquod suppositum divinæ naturæ non est genitum; cujus tamen naturæ aliquod suppositum est genitum. Sed secundum hanc rationem etiam de Spiritu Sancto potest dici ingenitum. Vnde ad hoc, quod sit proprium soli Patri, oportet ulteriùs in nomine ingeniti intelligere, quod conveniat alicui personæ divinæ, quæ sit principium alterius personæ: ut sic intelligatur importare negationem in genere principij personaliter dicti in divinis. Vel ut intelligatur in nomine ingeniti, quod omnino non sit ab alio; & non solùm quod non sit ab alio per generationem: sic enim nec Spiritui Sancto convenit esse ingenitum, qui est ab alio per processionem, & persona subsistens; nec etiam divinæ essentiæ, de qua potest dici, quod est in Filio, vel in Spiritu Sancto ab alio, scilicet à Patre.

* Citatur in mag. l. sent. dist. 13. Parag. f.

Ad tertium dicendum, quòd secundum Damascenum * ingenitum uno modo significat idem, quod increatum: & sic secundum substantiam dicitur: per hoc enim differt substantia creata ab increata. Alio modo significat id, quod non est genitum: & sic relativè dicitur eo modo, quo negatio reducitur ad genus affirmationis, sicut non homo ad genus substantiæ, & non album ad genus qualitatis. Vnde, cùm genitum in divinis relationem importet, ingenitum etiam ad relationem pertinet. Et sic non sequitur, quòd Pater ingenitus distinguatur à Filio genito secundum substantiam, sed solùm secundum relationem, in quantum scilicet relatio Filij negatur de Patre.

* Lib. 1. de Fide Ortho. cap. 9.

Ad quartum dicendum, quòd sicut in quolibet genere oportet ponere unum principium, ita in divina natura, oportet ponere principium, quod non sit ab alio, quod ingenitum dicitur. Ponere igitur duos innascibiles, est ponere duos Deos, & duas naturas divinas. Vnde Hilarius dicit in lib. de Synodis. * Cùm unus Deus sit, duo innascibiles esse non possunt. Et hoc præcipuè, quia si essent duo innascibiles, unus eorum non esset ab alio: & sic non distinguerentur oppositione relativa. Oporteret igitur, quòd distinguerentur diversitate naturæ.

* Lib. de Synodis post medium illius per 6. pag. & est diffinitio 16.

Ad quintum dicendum, quòd proprietas Patris prout non est ab alio, potius significatur per remotionem nativitatis Filij, quàm per remotionem processionis Spiritus Sancti. Tum, quia processio Spiritus Sancti non habet nomen speciale, ut supra dictum est. * Tum, quia etiam ordine naturæ præsupponit generationem Filij. Vnde remoto à Patre, quod non sit genitus, cùm tamen sit principium generationis, sequitur consequenter, quod non sit procedens processione Spiritus Sancti, quia Spiritus Sanctus non est generationis principium, sed à genito procedens.

* Q. 27. a. 4.

Conclusio est affirmativa.

Circa quam nihil occurrit notandum, suppositis illis, quæ quæstione præcedenti dubio ultimo ad explicationem hujus, & aliarum notionum latè diximus.

QUÆSTIO

QUÆSTIO XXXIV.

De persona Filij.

PROOEMIVM.

DEINDE considerandum est de persona Filij. Attribuuntur autem tria nomina Filio, scilicet filius, verbum, & imago. Sed ratio filij ex ratione Patris consideratur. Vnde restat considerandum de verbo, & imagine.

ARTICULUS I.

Vtrùm verbum in divinis sit nomen personale?

12. q. 93. artic. 1. ad 2. & ver. q. 4. ar. 1. & 4. & opusc. 1. c. 11.

AD primum sic proceditur. Videtur, quòd verbum in divinis non sit nomen personale. Nomina enim personalia propriè dicuntur in divinis, ut pater, & filius. Sed verbum metaphoricè dicitur in divinis, ut Origenes dicit super Joannem. * Ergo verbum non est personale in divinis.

* In Evang. Ioan. c. 1. super illud. *In principio erat Verbum.*

¶ 2. Prætereà. Secundùm Augustinum in lib. de Trinitate, * verbum est notitia cum amore. Et secundùm Anselmum in Monolog.* Dicere summo spiritu nihil aliud est, quàm cogitãdo intueri. Sed notitia, & cogitatio, & intuitus in divinis essentialiter dicuntur. Ergo verbum non dicitur personaliter in divinis.

* Lib. 9. de Trinit. c. 10. circa finem.
* Ex cap. 31. 33. & 34. habetur.

¶ 3. Præterea. De ratione verbi est, quòd dicatur. Sed secundum Anselmum * sicut Pater est intelligens, & Filius est intelligens, & Spiritus Sanctus est intelligens: ita Pater est dicens, Filius est dicens, & Spiritus Sanctus est dicens: & similiter quilibet eorum dicitur. Ergo nomen verbi essentialiter dicitur in divinis, & non personaliter.

* In mono. cap. 58.

¶ 4. Præterà. Nulla persona divina est facta. Sed Verbum Dei est aliquid factum. Dicitur enim in Psalmo 148. Ignis, grando, nix, glacies, spiritus procellarum, quæ faciunt verbum ejus. Ergo verbum non est nomen personale in divinis.

SED contra est, quod dicit Augustinus in 7. de Trinitate * sicut Filius refertur ad Patrem: ita & verbum ad id, cujus est verbum. Sed Filius est nomen personale, quia relativè dicitur: ergo & verbum.

* Lib. 7. de Trinit. cap. 1. pauldò post princ. tom. 3.

RESPONDEO dicendum, quòd nomen verbi in divinis, si propriè sumatur, est nomen personale, & nullo modo essentiale.

Ad cujus evidentiam sciendum est, quòd verbum tripliciter quidem in nobis propriè dicitur: quarto autem modo dicitur impropriè, sive figurativè. Manifestius autem, & communius in nobis dicitur verbum, quod voce profertur, quod quidem ab interiori procedit quantum ad duo, quæ in verbo exteriori inveniuntur, scilicet, vox ipsa, & significatio vocis. Vox enim significat intellectus conceptum secundum Philosophum in lib. 1. Periher. * Et iterùm, vox ex significatione, vel imaginatione procedit, ut in lib. de Anima * dicitur. Vox autem, quæ non est significativa, verbum dici non potest. Ex hoc ergo dicitur verbum vox exterior, quia significat interiorem mentis conceptum. Sic igitur primò & principaliter interior mentis conceptus verbum dicitur. Secundariò vero ipsa vox interioris conceptus significativa. Tertiò vero ipsa imaginatio vocis verbum dicitur. Et hos tres modos verbi ponit Damascenus * in 1. lib. cap. 17. dicens, quod verbum dicitur naturalis intellectus motus, secundum quem movetur, & intelligit, & cogitat, velut lux, & splendor, quantum ad primum. Rursus verbum est, quod non verbo profertur, sed in corde pronuntiatur, quantum ad tertium. Rursus, etiam verbum est Angelus, id est nuntius intelligentiæ, quantum ad secundum. Dicitur autem figurativè quarto modo verbum id, quod verbo significatur, vel efficitur, sicut consuevimus dicere. Hoc est verbum, quod dixi tibi, vel quod mandavit Rex, demonstrato aliquo facto, quod verbo significatum est, vel simpliciter enuntiantis, vel etiam imperantis. Dicitur autem pro-

* Lib. 1. Periher. in princ. tom. 1.
* Lib. 2. de Anima text. 90. tom. 2.
* Lib. 1. Orthod. Fid. cap. 17.

priè

priè verbum in Deo, secundum quod verbum significat conceptum intellectus. Vnde Augustinus dicit in 15. de Trinitate. * Quisquis potest intelligere verbum, non solùm antequam sonet, verum etiam antequam sonorum ejus imagines cogitatione involvantur, jam potest videre aliquam verbi illius similitudinem, de quo dictum est: In principio erat Verbum. Ipse autem conceptus cordis de ratione sua habet, quod ab alio procedat, scilicet à notitia concipientis. Vnde verbum, secundum quod propriè dicitur in divinis, significat aliquid ab alio procedens, quod pertinet ad rationem nominum personalium in divinis: eo quod personæ divinæ distinguuntur secundum originem, ut dictum * est. Vnde oportet, quod nomen verbi, secundum quod propriè in divinis accipitur, non sumatur essentialiter, sed personaliter tantum.

* Lib. 15. de Trinit. c. 10. à medio, to. 3.

* Q. 27. art. 3. 4. & 5.

Ad primum ergo dicendum, quòd Ariani, quorum fons Origenes invenitur, posuerunt Filium alium à Patre esse in diversitate substantiæ. Vnde conati sunt, cum Filius Dei verbum dicitur, astruere, non esse propriè dictum: ne sub ratione verbi procedentis congerentur fateri, Filium Dei non esse extra substantiam Patris. Nam verbum interius sic à dicente procedit, quod in ipso manet. Sed necesse est, si ponitur Verbum Dei metaphoricè dictum, quod ponatur Verbum Dei propriè dictum. Non enim potest aliquid metaphoricè verbum dici, nisi ratione manifestationis. Quia vel manifestat sicut verbum, vel est verbo manifestatum. Si autem est manifestatum verbo, oportet ponere verbum, quo manifestetur. Si autem dicitur verbum, quia exterius manifestat ea quæ exterius manifestantur, non dicuntur verba, nisi in quantum significant interiorem mentis conceptum, quem aliquis etiam per exteriora signa manifestat. Etsi ergo verbum aliquando dicatur metaphoricè in divinis, tamen oportet ponere verbum propriè dictum, quod personaliter dicatur.

Ad secundum dicendum, quòd nihil eorum, quæ ad intellectum pertinent, personaliter dicitur in divinis, nisi solum verbum. Solum enim verbum significat aliquid ab alio emanans. Id enim, quod intellectus in concipiendo format, est verbum. Intellectus autem ipse, secundum quod est per speciem intelligibilem in actu, consideratur absolutè. Et similiter intelligere, quod ita se habet ad intellectum in actu, sicut esse ad ens in actu: non enim intelligere significat actionem ab intelligente exeuntem, sed in intelligente manentem. Cum ergo dicitur, quòd verbum est notitia, non accipitur notitia pro actu intellectus cognoscentis, vel pro aliquo ejus habitu; sed pro eo, quod intellectus concipit cognoscendo. Vnde & Augustinus * dicit, quòd verbum est sapientia genita. Quod nihil aliud est, quàm ipsa conceptio sapientis: quæ etiam pari modo notitia genita dici potest. Et per eumdem modum potest intelligi, quòd dicere Deo sit cogitando intueri, in quantum scilicet intuitu cogitationis divinæ concipitur Verbum Dei. Cogitationis tamen nomen Dei Verbo propriè non convenit. Dicit enim Augustinus * 15. de Trinitate. Ita dicitur illud Verbum Dei, ut cogitatio non dicatur; ne aliquid esse quasi volubile credatur in Deo, quod non accipiat formam, ut verbum sit eamque dimittere possit, atque informiter quodammodo volutari. Cogitatio enim propriè in inquisitione veritatis consistit, quæ in Deo locum non habet. Cum vero intellectus iam ad formam veritatis pertingit, non cogitat; sed perfectè veritatem contemplatur. Vnde Anselmus impropriè accipit cogitationem pro contemplatione.

* Lib. 7. de Trinit. c. 2. non longè à princ. tom. 3.

* Lib. 15. de Trin. c. 16. in princ.

Ad tertium dicendum, quòd sicut propriè loquendo verbum dicitur personaliter in divinis, & non essentialiter: ita & dicere. Vnde, sicut verbum non est commune Patri, & Filio, & Spiritui Sancto: ita non est verum, quòd Pater & Filius, & Spiritus Sanctus sint unus dicens. Vnde Augustinus dicit * 7. de Trinitate. Illo coæterno Verbo non singulus intelligitur in divinis. Sed dici, convenit cuilibet personæ: dicitur enim non solum verbum, sed res, quæ verbo intelligitur, vel significatur. Sic ergo uni soli personæ in divinis convenit dici, eo modo, quo dicitur verbum. Eo vero modo, quo dicitur res in verbo intellecta, cuilibet personæ convenit dici. Pater enim intelligendo se, & Filium, & Spiritum Sanctum, & omnia alia, quæ ejus scientia continentur, concipit Verbum: ut sic tota Trinitas Verbo dicatur, & etiam omnis creatura: sicut intellectus hominis verbo, quod concipit intelligendo lapidem, dicit. Anselmus vero impropriè accepit dicere pro intelligere. Quæ tamen differunt. Nam intelligere importat solam habitudinem intelligentis ad rem intellectam, in qua nulla ratio originis importatur; sed solum informatio quædam in intellectu nostro prout intellectus noster fit in actu per formam rei intellectæ. In Deo autem importat omnimodam identitatem: quia in Deo est omnino

* Lib. 7. de Trinit. c. 1. circa princ.

omnino

omnino idem intellectus, & intellectum, ut suprà * ostensum est. Sed dicere importat principaliter habitudinem ad verbum conceptum. Nihil enim est aliud dicere, quàm proferre verbum. Sed mediante verbo importat habitudinem ad rem intellectam, quæ in verbo prolato manifestatur intelligenti. Et sic sola persona, quæ profert verbum, est dicens in divinis: cùm tamen singula personarum sit intelligens, & intellecta, & per consequens verbo dicta.

* Q. 14. art. 2. & 4.

Ad quartum dicendum, quòd verbum sumitur ibi figurativè, prout significatum, vel effectus verbi dicitur verbum. Sic enim creaturæ dicuntur facere Verbum Dei, in quantum exequuntur effectum aliquem, ad quem ordinantur ex Verbo concepto divinæ sapientiæ: sicut aliquis dicitur facere verbum Regis, dum facit opus, ad quod ex verbo Regis instigatur.

Conclusio.

Hoc nomen verbum, *si propriè sumatur in divinis, est nomen personale, & nullo modo essentiale.*

ARTICULUS II.

Utrùm Verbum sit proprium nomen Filij?

1. Dist. 27. q. 2. art. 2 q. 2. & ver. q. 4. art. 3. opusc. 1. cap. 11.

D secundum sic proceditur. Videtur, quòd Verbum non sit proprium nomen Filij. Filius enim est persona subsistens in divinis. Sed verbum non significat rem subsistentem, ut in nobis patet. Ergo verbum non potest esse proprium nomen personæ Filij.

¶ 2. Præterea. Verbum prolatione quadam procedit à dicente. Si ergo Filius est propriè verbum, non procedit à Patre, nisi per modum prolationis. Quod est hæresis Valentini, ut patet per Augustinum in * lib. de Hæresibus.

* Lib. 1. de hæresibus. cap. 11. to. 6.

¶ 3. Præterea. Omne nomen proprium alicujus personæ significat proprietatem aliquam ejus. Si igitur verbum sit proprium nomen Filij, significabit aliquam proprietatem ejus: & sic erunt plures proprietates in divinis, quàm suprà enumeratæ sunt.

¶ 4. Præterea. Quicumque intelligit, intelligendo concipit verbum. Sed Filius intelligit. Ergo Filij est aliquod verbum. Et sic non est proprium Filij esse verbum.

¶ 5. Præterea. Hebræ. 1. dicitur de Filio: Portans omnia verbo virtutis suæ. Ex quo Basilius * accipit, quod Spiritus Sanctus sit verbum Filij. Non est ergo proprium Filij esse verbum.

* Lib. 5. contra Eunomium c. 11.

SED contrà est, quod Augustinus dicit 6.* de Trinitate: Verbum solus Filius accipitur.

* Lib. 6 de Trinit. c. 2. in fine, tom. 3.

RESPONDEO dicendum, quòd verbum propriè dictum in divinis personaliter accipitur, & est proprium nomen personæ Filij. Significat enim quamdam emanationem intellectus. Persona autem, quæ procedit in divinis secundum emanationem intellectus, dicitur Filius, & hujusmodi processio dicitur generatio, ut suprà * ostensum est. Unde relinquitur, quòd solus Filius propriè dicatur verbum in divinis.

* Q. 27. articulo 2.

Ad primum ergo dicendum, quòd in nobis non est idem esse, & intelligere. Unde illud, quod habet in nobis esse intelligibile, non pertinet ad naturam nostram. Sed esse Dei est ipsum ejus intelligere. Unde Verbum Dei non est aliquod accidens in ipso, vel aliquis effectus ejus; sed pertinet ad ipsam naturam ejus; & ideo oportet, quod sit aliquid subsistens: quia quidquid est in natura Dei, subsistit. Et ideo Damascenus dicit, * quod Verbum Dei est substantiale, & in hypostasi ens: reliqua vero verba, scilicet nostra, virtutes sunt animæ.

* Lib. 1. Orthod. c. 18. non procul à fine.

Ad secundum dicendum, quòd non propter hoc error Valentini est damnatus, quia Filium dixit prolatione natum, ut Arriani calumniabantur, sicut Hilarius refert * 6. de Trinitate; sed propter varium modum prolationis, quem posuit, sicut patet per Augustinum * in lib. de Hæresibus.

* Lib. 6. de Trinit. non remotè à principio.
* Loco in argumento citato.

Ad tertium dicendum, quòd in nomine Verbi eadem proprietas importatur, quæ in nomine Filij. Unde dicit Augustinus: Eo dicitur Verbum, quo Filius. Ipsa enim nativitas Filij, quæ est proprietas personalis ejus, diversis nominibus significatur, quæ Filio attribuuntur ad exprimendum diversimodè perfectionem ejus. Nam, ut ostendatur connaturalis Patri, dicitur Filius: ut ostendatur coæternus, dicitur splendor: ut ostendatur omninò similis, dicitur imago: ut ostendatur immaterialiter genitus, dicitur Verbum. Non autem potuit unum nomen inveniri, per quod omnia ista designarentur.

Ad quartum dicendum, quòd eo modo convenit Filio esse intelligentem, quo convenit ei esse Deum, cùm intelligere essentialiter dicatur in divinis, * ut dictum est. Est autem Filius Deus genitus; non autem generans Deus. Unde est quidem intelligens, non ut producens Verbum, sed ut Verbum procedens: prout scili-

* Q. 14. articulo 2. & 4.

cet in Deo Verbum procedens ſecundum rem non differt ab intellectu divino, ſed relatione ſola diſtinguitur à principio Verbi.

Ad quintum dicendum, quòd cum de Filio dicitur: Portans omnia verbo virtutis ſuæ, verbum figuratè accipitur pro effectu Verbi. Vnde * Gloſſa ibi dicit, quòd verbum ſumitur pro imperio: in quantum ſcilicet ex effectu virtutis Verbi eſt, quod res conſerventur in eſſe, ſicut ex effectu virtutis Verbi eſt, quod res producantur in eſſe. Quod vero Baſilius interpretatur verbum pro Spiritu ſancto, impropriè, & figuratè loquutus eſt, prout verbum alicujus dici poteſt omne illud, quod eſt manifeſtativum ejus: ut ſic ea ratione dicatur Spiritus Sanctus verbum Filij, quia manifeſtat Filium.

* Gloſſa interlin. ib. d.

Concluſio eſt affirmativa.

Notationes circa hos duos articulos.

1\. QUamvis circa duos articulos præcedentes poſſet diſputatio excitari ad examinandam utramque eorum cõcluſionem, necnon & illa, quæ circa *dicere & intelligere* divinum, & creatum D. Thomas *art. 1. hujus quæſt.* docuit: nihilominùs, quia ſuppoſitis illis, quæ circa quæſtionem *27. diſp. 1. dubio 2. & 3. ac 4.* necnon *diſp. 2. per totam*, & maximè *dubio ultimo ejuſdem*, necnon & illis, quæ *in 1. tomo tract. 2. diſp. 2. dubio penultimo, & ultimo* diximus, ſatis utriuſque intelligentia conſtat: idcircò ab aliqua diſputatione quoad hoc in præſenti excitanda, abſtinemus.

D. Thom.

Solùm autem aliqua circa utrumque articulum adnotabimus, ex quibus non parùm res hæc breviter illuſtrabitur. Notandum igitur in primis eſt ex D.Thoma *in 1. Sententiarum diſt. 27. q. 2 art 2.* & *de Veritate q. 4. art. 2.* quòd verbo propriè dicto conveniunt quatuor conditiones. Prima eſt; ut ſit aliquid expreſſum à notitia mentis. Secunda, quæ ex præcedenti ſequitur, ut dicat relationem realem originis ad dicentem. Tertia, quòd ſit manifeſtativum rei intellectæ. Quarta, quòd ſit objectum intellectum ad intrà. Cumque hæc omnia in divinis ſoli Verbo divino competant, ut patet ex illis, quæ *diſp. 2. hujus tract.* diximus, conſequens eſt, ut hoc nomen verbum in divinis propriè ſumptum ſit perſonale, ſitque nomen proprium Filij, quippe qui eſt idem formaliſſimè, ac verbum.

Animadverſio prima pro duobus artic. præcedentibus.
D. Thom.

2\. Secundò notandum eſt, quòd licet verbum propriè dictum hæc quatuor importet: nihilominùs verbum communiter dictum non petit omnia iſta, ut abſolutè & ſimpliciter ei convenientia; ſed tantùm exigit duo ultima, ut ſimpliciter, & duo priora ut ſecundum quid, ideſt, ſecundum rationem, ei competentia. Et ita eſſentia divina licet non habeat rationem verbi propriè dicti; ac proinde ſic ſumpto verbo non dicatur prædictum verbum eſſentialiter, ſed perſonaliter tantummodò: attamen eadem eſſentia habet rationem verbi communiter dicti reſpectu divini intellectus, & viſionis beatificæ: & propterea unitur hoc modo cum intellectibus beatorum, ut ex D.Thoma *tomo 1. tractat. 2. diſp. 2. dub. 1. & dub. 9. & 10.* diximus.

Animadverſio ſecunda.

Et ratio eſt. Quia prædictæ eſſentiæ conveniunt duæ illæ poſteriores conditiones ſimpliciter, nempe, quod per modum objecti ſit manifeſtativa rei intellectæ, & ſit objectum ad intrà intellectum; quamvis ſolùm ſecundum noſtrum modum concipiendi intelligatur dimanare ſecundùm hæc duo munera à ſe ipſa, ut habet rationem naturæ divinæ: ac proinde verbum communiter dictum habet dici eſſentialiter.

3\. Quæ doctrina deſumitur ex D. Thoma *in 1. diſtinct. 27. quæſt. 2. art. 2.* ubi poſtquam dixit, quod ſicut amor diverſimodè ſumptus dicitur eſſentialiter, & perſonaliter; ita & verbum diverſimodè acceptum utroque modo dicitur, ſtatim reddit rationem hujus ſequentibus verbis: *Cum enim verbum ſit ſimilitudo ipſius rei intellectæ, prout eſt concepta in intellectu, & ordinata ad manifeſtationem, vel ad ſe, vel ad alterum, ita ſpecies in divinis poteſt accipi dupliciter. Vel ſecundum quod dicit id, quo aliquid formaliter in divinis intelligitur* (intellige, tanquam objecto ad intra) *& ſic cum ipſa eſſentia, per ſe intelligatur & manifeſtetur, ipſa eſſentia erit verbum. Et ſic verbum, & intellectus, & res, cujus eſt verbum, non differunt niſi ſecundum rationem: ſicut in divinis differunt quo intelligitur, & quod intelligitur, & quod intelligit. Vel ſecundum quod ſpecies intellecta nominat aliquid diſtinctum realiter ab eo, cujus ſimilitudinem gerit: & ſic verbum dicitur perſonaliter, & convenit Filio, in quo manifeſtatur Pater, ſicut principium manifeſtatur in eo, quod eſt principio per modum intellectus procedens. Sed tamen in uſu Sanctorum, & communiter loquentium eſt, quod hoc nomen verbum relationem realiter diſtinguentem importat, &c.*

D. Thom.

Quod etiam docuit, & magis explicuit idem Angelicus Doctor *de Veritate q. 4. art. 2.* ubi ſic inquit: *Verbum intellectus in nobis duo habet de ſua ratione, ſcilicet, quod eſt intellectum, & quod eſt ab alio expreſſum. Si ergo ſecundum utriuſque ſimilitudinem verbum dicatur in divinis, tunc non ſolum importabitur per Verbum divinum proceſſus rationis, ſed etiam rei. Si autem ſecundum ſimilitudinem alterius tantùm, ſcilicet, quod eſt intellectum: ſic hoc nomen verbum in divinis non importabit proceſſum realem, ſed rationis tantum, ſicut & hoc nomen intellectum. Sed hoc non erit ſecundum propriam verbi acceptionem: quia ſi aliquid eorum, quæ ſunt de ratione alicujus auferatur, jam non erit propria acceptio. Vnde ſi verbum propriè accipiatur in divinis, non dicitur niſi perſonaliter: ſi autem accipiatur communiter, poterit etiam dici eſſentialiter. Sed tamen quia ſic omnibus utendum eſt, ut plures utuntur: quia ſecundum Philoſophum uſus maximè eſt æmulandus in ſignificationibus nominum: & quia omnes Sancti communiter utuntur nomine verbi, prout perſonaliter dicitur: ideo hoc magis dicendum eſt quod ſcilicet perſonaliter dicatur.* Unde Sanctum Doctorem ſequuntur Capreolus *in 1. diſt. 27. quæſt 2. art. 1 concl. 4.* Ferrara *4. contra Gentes cap. 53.* Silveſter *ſuper hunc articulum*. Bergomenſis *in tabula aurea dubio* 1160. & 1161. Nazarius *in præſenti controverſia* 2. & alij.

Capreol. Ferrara. Silveſter. Bergomen. Nazar.

ARTICULUS III.

Vtrùm in nomine verbi importetur reſpectus ad creaturam.

AD tertium ſic proceditur. Videtur, quòd in nomine verbi non importetur reſpectus ad creaturam. Omne enim nomen connotans effectum in creatura eſſentialiter in divinis dicitur. Sed verbum

1\. Diſt. 27. q. 2. artic. 2. & ver. q. 4. artic. 5. & Quodlibet. 4. q. 4. art. 1. ad 1.

bum non dicitur essentialiter, sed personaliter, * ut dictum est. Ergo verbum non importat respectum ad creaturam.

* Art. 1. hujus quæst.

¶ 2. Præterea. Quæ important respectum ad creaturas, dicuntur de Deo ex tempore, ut Dominus, & creator. Sed verbum dicitur de Deo ab æterno. Ergo non importat respectum ad creaturam.

¶ 3. Præterea. Verbum importat respectum ad id, à quo procedit. Si ergo importat respectum ad creaturam, sequitur, quòd procedat à creatura.

¶ 4. Præterea. Ideæ sunt plures secundum diversos respectus ad creaturas. Si igitur verbum importat respectum ad creaturas, sequitur quòd in Deo non sit unum verbum tantùm, sed plura.

¶ 5. Præterea. Si verbum importat respectum ad creaturam, hoc non est, nisi in quantum creaturæ cognoscuntur à Deo. Sed Deus non solum cognoscit entia, sed etiam non entia. Ergo in verbo importabitur respectus ad non entia, quod videtur falsum.

SED contra est, quod dicit August. in * lib. 83. quæst. quòd in nomine verbi significatur non solùm respectus ad Patrem, sed etiam ad illa, quæ per verbum facta sunt operativa potentia.

* Lib. 83. quæst. q. 63. tom. 4.

RESPONDEO dicendum, quòd in verbo importatur respectus ad creaturam. Deus enim cognoscendo se, cognoscit omnem creaturam. Verbum igitur in mente conceptum est repræsentativum omnis ejus, quod actu intelligitur. Vnde in nobis sunt diversa verba secundum diversa, quæ intelligimus. Sed quia Deus uno actu & se, & omnia intelligit, unicum verbum ejus est expressivum, non solùm Patris, sed etiam creaturarum. Et sicut Dei scientia Dei quidem est cognoscitiva tantùm, creaturarum autem cognoscitiva, & factiva: ita Verbum Dei ejus, quod in Deo Patre est, est expressivum tantùm, creaturarum vero est expressivum, & operativum. Et propter hoc dicitur in Psalmo 32. Dixit, & facta sunt: quia importatur in verbo ratio factiva eorum, quæ Deus facit.

Ad primum ergo dicendum, quòd in nomine personæ includitur etiam natura obliquè. Nam persona est rationalis naturæ individua substantia. In nomine igitur personæ divinæ quantum ad relationem personalem non importatur respectus ad creaturam; sed importatur in eo, quod pertinet ad naturam. Nihil tamen prohibet in quantum includitur in significatione ejus essentia, quòd importetur respectus ad creaturam. Sicut enim proprium est Filio, quòd sit Filius: ità proprium est ei, quòd sit genitus Deus, vel genitus creator. Et per hunc modum importatur relatio ad creaturam in nomine verbi.

Ad secundum dicendum, quòd cùm relationes consequantur actiones, quædam nomina important relationem Dei ad creaturam, quæ consequitur actionem Dei in exteriorem effectum transeuntem, sicut creare, & gubernare: & talia dicuntur de Deo ex tempore. Quædam vero relatio est, quæ consequitur actionem non transeuntem in exteriorem effectum, sed manentem in agente, ut scire, & velle: & talia non dicuntur de Deo ex tempore. Et hujusmodi relatio ad creaturam importatur in nomine verbi. Nec est verum, quòd nomina importantia relationem Dei ad creaturas, omnia dicantur ex tempore; sed sola illa nomina, quæ important relationem consequentem actionem Dei in exteriorem effectum transeuntem, ex tempore dicuntur.

Ad tertium dicendum, quòd creaturæ non cognoscuntur à Deo per scientiam à creaturis acceptam, sed per essentiam suam. Vnde non oportet, quòd à creaturis procedat verbum, licet Verbum sit expressivum creaturarum.

Ad quartum dicendum, quòd nomen ideæ principaliter est impositum ad significandum respectum ad creaturam. Et ideo pluraliter dicitur in divinis, neque est personale. Sed nomen verbi principaliter impositum est ad significandam relationem ad dicentem, & ex consequenti ad creaturas: in quantum Deus intelligendo se intelligit omnem creaturam. Et propter hoc in divinis est unicum tantùm verbum, & personaliter dictum.

Ad quintum dicendum, quòd eo modo, quo scientia Dei est non entium, & Verbum Dei est non entium: quia non est aliquid minus in Verbo Dei, quàm in scientia Dei, * ut Augustinus dicit: Sed tamen Verbum est entium, ut expressivum, & factivum; non entium autem, ut expressivum & manifestativum.

* Lib. 15. de Trinit. c. 14. parum à princ. tom. 3.

Conclusio.

Verbum divinum importat respectum ad id, quod in Deo Patre est, ut expressivum, tantùm, & ad creaturas ut expressivum, & factivum.

DISPUTATIO XII.

De objecto, ex cujus cognitione Verbum divinum procedit.

1. *Angel. Precept.* UIA secundum Doctrinam Angelici Præceptoris *in hoc artic. 3.* Verbum divinum dicit ordinem manifestativi, sive realem, sive rationis, tam respectu Dei Patris; & eorum, quæ in illo sunt, cum quibusque divina essentia identificatur, quàm respectu creaturarum; ideo interpretes Divi Thomæ solent in præsenti disputationem excitare, an ex cognitione horum omnium, ad quæ dicit prædictum ordinem manifestativi, debeat Verbum divinum procedere? Et propterea nos eamdem disputationem unà cum illis excitandam duximus.

DUBIUM I.

Utrùm Verbum divinum procedat ex cognitione omnium, quæ sunt formaliter & necessariò in Deo?

2. QUia in Deo formaliter & necessariò reperiuntur, tum essentia divina, tum attributa, tum relationes personarum, & proprietates earum: idcircò de omnibus istis titulus hujus dubij intelligendus est. Præmisimus autem primo loco dubium hoc duobus aliis in hac disputatione excitandis: quia ea, quæ sunt formaliter in Deo, priora, & principaliora sunt, & propterea primus eis locus debebatur.

§. I.

Vera Angelici Doctoris sententia.

3. *Assertio. D. Thom.* DIcendum ergo est, Verbum divinum procedere ex cognitione omnium, quæ sunt formaliter & necessariò in Deo. Ita D. Thomas in præsenti, ubi colligit, Verbum in Deo esse expressivum, non solum Patris, sed etiam creaturarum, quia Deus unò actu se, & omnia intelligit. Ubi satis significat cognitionem, quâ Deus se intelligit, non solum quoad essentiam, & attributa, sed etiam quoad personas requiri, & præsupponi per se ad productionem Verbi: quia alioqui ex cognitione horum non posset inferri, Verbum esse repræsentativum istorum omnium; siquidem ex cognitione præsupposita ad verbum solùm colligitur verbum esse manifestativum eorum, ex quorum cognitione prædictum verbum procedit. Quo etiam discursu utitur *q. 4. de Verit. art. 4.* & *Quodlibeto 4. q. 4. art. 6.*

Idem etiam apertè docuit *art. 1. hujus quæstionis ad 3.* his verbis: *Eo modo, quo dicitur res in Verbo intellecta, cuilibet personæ convenit dici. Pater enim intelligendo se, & Filium, & Spiritum sanctum, & omnia alia, quæ ejus scientia continentur, concipit Verbum, ut sic tota Trinitas Verbo dicatur, & etiam omnis creatura.* In quibus verbis non solùm usus est Angelicus Præceptor eodem discursu ad ostendendum, quomodo tota Trinitas, cunctæque creaturæ habeant dici Verbo divino, quia nimirum hæc omnia cognoscuntur per eam intellectionem, quæ ad ejusdem Verbi productionem præsupponitur; sed etiam expressè docuit, Patrem intelligendo se, Filium, & Spiritum sanctum concipere Verbum.

Huc etiam tendunt duo alia testimonia D. Thomæ; quorum primum habetur *2. 2. q. 2. art. 8. ad 3.* ubi sic inquit: *Summa bonitas Dei secundum modum, quo nunc intelligitur per effectus, potest intelligi absque Trinitate personarum: sed secundum quod intelligitur in se ipsa, prout videtur à beatis, non potest intelligi sine Trinitate personarũ.* Nam si cognitio divinæ essentiæ, quæ præsupponitur ad productionem Verbi, ex quaque necessariò debet procedere, non potest, si est cognitio ejusdem essentiæ prout in se ipsa, terminari ad prædictam essentiam, quin terminetur ad personas; planum erit juxta mentem Angelici Doctoris, quòd cognitio divinæ essentiæ, ex qua procedit Verbum, debet esse, non solùm ipsius essentiæ, & per consequens attributorum, sed etiam omnium divinarum personarum. 4.

Secundum verò testimonium huic simile habetur *3. p. q. 3. art. 3.* his verbis: *Intellectus dupliciter se habet ad divina. Uno modo, ut cognoscat Deum sicuti est: & sic impossibile est, quod circũscribatur per intellectum aliquid à Deo, & quod aliud remaneat, quia totũ, quod est in Deo, est unum, salva distinctione personarum, quarum tamen una tollitur sublata aliâ, quia distinguuntur solum relationibus, quas oportet esse simul.*

Idem etiam apertè colligitur ex eodem Angelico Doctore *in hac 1. p. q. 12. art. 7. ad 2.* & ex Nazianzeno *Oratione 9.* Augustino *super psalmum 85.* necnon *tract. 70. in Ioannem*, ex Athanasio *de Decretis Nicænæ Synodi, in medio*, ex Basilio *homilia ad illud, In principio erat verbum*, N. Cyrillo Alexandrino *in Dialogo de Trinitate lib. 2. inter medium, & finem*, Fulgentio *lib. 3. ad Monymum cap. 7.* & Anselmo *in Monologio c. 31.* *Angel. D. Naziãz. August. Athan. Basilius. N. Cyrill. Fulgent. Anselm.*

5. Unde sententiam hanc tuentur Cajetanus, Bannez, Zumel, Nazarius, Ripa, *in hoc art.* Suarez *lib. 9. de Trinit. c. 4.* Arrubal *in hac 1. parte disp. 124. cap. 2. & 3.* Valentia *in præsenti disp. 2. q. 8. puncto. 2.* Canariensis *suprà ad art. 5. quæst. 17.* Granado *in præsenti tract. 9. disp. 5. sect. 5.* N. Cornejo *tom. 1. in primam partem tract. 3. disp. 2. dub. 5.* *Caietan. Bannez. Zumel. Nazarius. Ripa. Suarez. Arrubal. Valen. Canariens. Granad. N. Cornejo.*

§. II.

Ratio fundamentalis pro D. Thomæ sententia ex eodem Angelico Doctore desumpta.

6. LIcèt autem D. Thomæ sententia posset suaderi duplici ratione ex eodem Sanctissimo præceptore deprompta, quam *tomo 1. tract. 2. disp. 7. à n. 13. usque ad n. 22.* latè prosequuti sumus, ubi etiam solutiones, quas eisdem rationibus adversarij tradunt, adduximus, & impugnavimus: nihilominus quia Angelicus Præceptor in hoc articulo, & in aliis locis nuper citatis optimam, eamque satis efficacem rationem tradidit: idcircò assertionem nostram, & Angelici Doctoris sententiam sequenti ratione ex D. Thoma locis citatis deprompta, & ad hanc formam redacta suademus. *Angel. Præceptor.*

Etenim Verbum divinum procedit ex cognitione Paterna: ergo procedit ex cognitione omnium, quæ sunt formaliter, & necessariò in Deo. Antecedens est perspicuum: & deinde apertè sequitur ex illis, quæ *disput. 1. hujus tractatus dubio 3.* latè diximus, ubi ostendimus, Verbum divinum procedere ex cognitione divina Patris, quæ connotando Paternitatem est dictio, & productio ejusdem Verbi, & ipsamet vis productiva illius. Consequentia verò probatur; quoniam cognitio illa indivisibiliter, & necessariò terminatur ad omnia prædicta, itaut eadē indivisibilis cognitio uno & eodem simplicissi- *Ratio fundamentalis.*

simplicissimo intuitu ad omnia hæc indispensabiliter feratur: ergo si Verbum divinum procedit ex cognitione Paterna, procedet utique ex cognitione omnium prædictorum, quæ in Deo formaliter & necessario inveniuntur.

7. Confirm. 1. Confirmatur primò ratione, quam idem Angelicus Præceptor innuit. Quoniam planum est, Verbum divinum, quippe quod est intellectualis quædam proles, procedere ex cognitione divinæ essentiæ, quæ præsupponitur ad productionem Verbi: at non est cur non procedat ex prædicta cognitione secundum omne id, ad quod talis cognitio se extendit, nempe, secundum quod extenditur ad cuncta, quæ sunt formaliter & necessariò in Deo: ergo procedit ex illa secundum prædictam amplitudinem. Major cum consequentia est aperta. Minor verò etiam constat. Quoniam neque ex parte divinæ essentiæ, neque ex parte ipsius Verbi potest reddi ratio, propter quam Verbum debeat ex cognitione aliquorum ex his, non vero omnium procedere: siquidem cognitio illa ex se indivisibiliter, & necessariò ad omnia prædicta terminatur, quippe quæ est cognitio quidditativa, & intuitiva Dei terminata ad divinam essentiam, ut est in se: & similiter Verbum eodem indivisibili modo cuncta hæc repræsentat: ergo, &c.

8. Confirm. 2. D. Thom. Confirmatur secundò ratione desumpta ex D. Thoma *suprà q.14. art. 4.* & *q.27. artic. 2.* & aliis locis *tomo 1. tract. 3. disp. 4. num. 45.* relatis, quæ potest sub hac forma proponi. Quoniam intellectio, ex qua procedit Verbum divinum, debet esse intellectio illa essentialis & primordialis, in qua consistit ipsa natura divina: sed hæc est cognitio terminata ad omnia, quæ formaliter & necessariò reperiuntur in divinis: ergo, &c. Major videtur perspicua, quia Verbum divinum debet procedere ex cognitione, per quam ei ex vi processionis cómunicetur divina natura; alioqui processio ejus non esset generatio. Constat autem, divinam naturam non posse Verbo communicari ex vi processionis, nisi per intellectionem illam, in qua prædicta natura consistit: ex eo quòd in processionibus divinis, quippe perfectissimè univocis, communicatur termino producto id ipsum, quod habet rationem principij *quo* per modum actus purissimi respectu talis processionis, ut patet in processione Spiritus sancti, in qua ipsamet voluntas divina per modum actus purissimi, seu ut est ipsa actualis volitio, habet (modo *quæst. 27. art. 2. &* 4. explicato) rationem principij *quo* productivi, & actualis productionis secundum id, quod in recto talis productio importat, necnon & termini per se primò ei communicari. Et ita hoc ipso, quòd Verbo ex vi processionis communicetur natura divina consistens in *intelligere* essentiali & primordiali, oportet ut principium *quo*, & generatio activa, ex qua Verbum, & passiva ejus generatio procedit, sint secundum id, quod in recto important, ipsamet natura divina, ipsumque *intelligere* essentiale & primordiale.

Minor verò etiam liquet. Tum, quoniam intellectio illa primordialis, in qua divina natura consistit, debet esse intellectio summè perfecta: non esset autem sic, si non terminaretur saltem ad ea, quæ sunt formaliter & necessariò in Deo. Tum etiam, quia ex eo quòd *intelligere* Dei, prout constituit speciale attributum, nempe, scientiæ summè perfectæ intra suam lineam, est perfectissimum intra prædictam lineam, idcircò debet terminari ad omne scibile, & ex vi illius attingũtur omnia, quæ formaliter & necessariò sunt in Deo: ergo cùm intellectio primordialis, in qua consistit natura divina, non sit minùs perfecta, quàm attributum scientiæ; sed potiùs, si considerentur secundum id quod exprimunt, tunc intellectio essentialis, & primordialis sit longe perfectior: consequens erit, ut etiam ipsa terminetur ad omne intelligibile, quod necessariò & formaliter est in Deo.

§. III.

Solutio Scoti, & impugnatio illius.

9. Occurrit Scotus. AD hanc rationem Angelici Præceptoris potest occurri ex Scoto, quòd etsi intellectio Paterna in eodem instanti reali æternitatis terminetur ad omnia prædicta: non tamen pro omni signo rationis. Et ita in illo signo, in quo datur cognitio Patris, ex qua procedit Verbum divinum, non terminatur prædicta cognitio nisi ad solam essentiam.

10. Roboratur ratione. Potestque reddi hujus ratio ex doctrina ejusdem Scoti, quia nimirum in illo signo nondum Filius est productus: ex eo quòd in prædicto signo intelligitur Pater, ut prior ordine originis, quàm Filius: sicut in illo signo, in quo essentia est prior prioritate virtuali, sive secundum rationem, quam Paternitas ex ea per virtualem dimanationem dimanans, non intelligitur paternitas ut actu dimanata. Et ideo cognitio Paterna non potest terminari ad Filium pro illo signo, ac proinde nec ad ipsam personam Patris ut talis; siquidem nequit intelligi non intellecto Filio. Quòd si in illo signo non intelligitur Filius, quia pro tali signo non est productus, potiori ratione non intelligetur Spiritus sanctus, cujus processio præsupponit processionem Filij. Quæ solutio, proportione servata, potest applicari ad confirmationes ex D. Thoma adductas.

11. Everitur solutio. Cæterùm hæc solutio non infringit vim rationis D. Thomæ, aut confirmationem ejus. Quoniam quòd Pater sit prior ordine originis, quàm Filius, & Spiritus sanctus, aut quòd divina essentia sit secundum rationem prior, quàm Paternitas, non tollit quominùs sint simul in eodem instanti, sive in eodem signo *in quo*, adhuc secundum rationem; sed solùm, quòd etsi omnia ista debeant simul cognosci per cognitionem Paternam attingentem res, prout ipsæ petunt attingi, nihilominùs Pater cognoscatur ut id, à quo Filius realiter procedit: Filius verò, & Spiritus sanctus in illo eodem signo, *in quo* rationis intelligantur ut procedentes, Filius quidem à solo Patre, & Spiritus sanctus à Patre, & Filio: ac tandem Paternitas quodammodo intelligatur à divina essentia secũdum rationem nostram dimanare. Ergo ex eo, quòd inter Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum sit ordo realis originis, aut inter essentiam, & Paternitatem aliquis ordo originis, aut resultantiæ secundum rationem nostram, non potest colligi, quòd in aliquo signo rationis *in quo* terminetur intellectio Paterna ad divinam essentiam, & non ad personas, aut quòd terminetur ad unam, vel duas, & non ad omnes.

Consequentia videtur perspicua. Antecedens autem probatur. Tum, quia quòd inter divinas personas sit ordo originis, sicut non tollit ab illis, quòd sint formaliter relativæ; ita nec quòd sint simul natura, & cognitione: ac proinde nec quòd in eodem signo, in quo (adhuc secundum rationem) intelligitur una, debeat intelligi alia: siquidẽ hæc est proprietas relativorum. Et similiter, quemadmodum quòd Paternitas dimanet secundum rationem nostram ab essentia, non aufert ab ea quod de intrinseco ejus conceptu sit, ut semper, & in omni signo *in quo* dimanet per dimanationem virtualem ab ea, ex eo quòd divina essentia per modum actus

actus purissimi est fons virtualis illius, atque adeo nunquam intelligitur cum fundamento in re, ut fons præcisè in actu primo ejus, sed ut fons à quo in actu secundo (modo dicto) semper fluit: sic prædicta dimanatio secundum rationem, sive virtualis non potest tollere à prædicta Paternitate, quod per intellectionē Paternam per quam attinguntur res, prout ipsæ exigunt, nequeat attingi essentia divina in aliquo signo *in quo* secundum rationem, quin in eodem signo *in quo* attingatur ipsa Paternitas. Siquidem fons actualis, & actualiter influens pro omni signo *in quo* nequit intelligi, si prout est in se concipiatur, nisi intelligatur id, quod actu fluit ab illo. Maximè, quia cùm prædicta Paternitas præexistat in Patre & sit specialis modus, aut quasi modus divinæ essentiæ, ratione cujus ipsa habet specialem modum subsistendi in seipsa, nequit cognitio Paterna terminari tunc ad essentiam, prout est in seipsa, quin terminetur ad paternitatem. Sicut cognitio Angelica nequiret terminari ad essentiam propriam, prout est in seipsa, nisi attingeret proprium modum subsistendi, secundum quem est in seipsa.

Tum etiam (per quod præcedens probatio cōfirmatur, & explicatur.) Quoniam ordo originis, & prioritas secundum illum desumitur ex diverso capite, ac ordo instantium, & signorum *in quo*, adhuc secundum rationem. Nam prioritas ordinis originis tantùm attenditur penes hoc, quod ille, qui dicitur esse prior, sit talis conditionis, ut ab illo sit alius: at prioritas *in quo*, si sit realis, petit quòd unum sit sine alio in aliquo instanti reali; si verò sit rationis, aut in aliquo signo tantum rationis, exigit, quòd licet utrumque sit simul in eodem instanti reali, nihilominùs id, quod dicitur esse prius in signo *in quo* rationis, non debet esse necessariò, & essentialiter connexum cum eo, respectu cujus sic dicitur esse prius. Nam si fuerint essentialiter connexa, ita ut de ratione unius sit, quòd alius ab eo actualiter fluat, non poterit unum eorum esse prius alio in aliquo signo *in quo*, etiam rationis, ut patet in creaturis, v. g. in materia prima cōsiderata, ut actu causante formam: nam secundum istam considerationem nequit assignari aliquod signum, in quo, adhuc secundum rationem, sit sine forma: quia nequit intelligi materia, ut actu causans formam sine ipsa forma.

Quare, cùm de conceptu quidditativo divinæ essentiæ sit, ut sit fons actualissimus, unde per virtualem dimanationem fluat Paternitas: & similiter ad conceptum quidditativum potentiæ generativæ Patris, v. g. pertineat, quod sit ipsa actualis generatio Verbi, ex eo quod est potentia generativa per modum actus purissimi: consequēs est, ut prædicta prioritas ordinis originis non tollat, quominùs essentia divina, & personæ sint omnino simul, & in eodem signo *in quo*, adhuc secundum rationem.

Tum denique, quia quævis prioritas tantùm excludit simultatem ei oppositam: at prioritas originis personarum tantùm consistit in hoc, quòd una sit ab alia: ergo tantum excludit simultatem oppositam, nempe, quòd una non sit ab alia; non verò quòd una sit, quando est alia, dummodo adhuc tunc una sit ab alia.

13. Confirm. 1. Confirmatur. Quia divinæ personæ, & earum processiones, nō obstante quòd inter illas sit prædictus ordo originis, mensurantur æternitate tanquam mensura propria earum: sicut quidquid est formaliter, & necessariò in Deo, debet eadem æternitate mensurari: ergo prædictæ personæ, & earum processiones nequeunt in aliquo signo *in quo*, adhuc secundum rationem, fundatam tamen in rebus (de qua in præsenti loquimur) esse posteriores, quam divina essentia, aut una quàm alia, sed omnia hæc debent esse simul in quovis ex prædictis signis *in quo*.

Patet consequentia. Tum, quia sicut æternitas, ex eo quod est duratio, qua nulla major excogitari potest cū fundamento in re, extenditur ad ambiendam omnem durationem, & omnia signa illarum fundata in rebus: ita id, quod mensuratur æternitate tanquam propria mensura, hoc ipsum habet: ac proinde nulla erit duratio, nullumque signum rationis fundatum in rebus, in quo non sit; aut in quo intelligatur nō esse: alioqui in illo signo solùm intelligeretur ut possibile, & ut futurum: & per consequens nequiret mensurari æternitate ut mensura propria, de cujus ratione est, ut id, quod per illam mensuratur, habeat omnimodam immutabilitatem in essendo, taliter ut non transeat, adhuc secundùm rationem cum fundamento in re, de futuritione in præsentialitatem; sed semper, & in omni signo sit præsens, & existens, hoc ipso quòd in aliquo signo mensuretur æternitate ut propria mensura.

Tum etiam. Quia sicut id, quod est immensum, debet, quantum est ex se, esse præsens omnibus, & quibuscunque locis, & indivisibilibus eorum, quovis modo cum fundamento in re consideratis: ita quod est æternum æternitate increata, tanquam mensura propria, non potest non esse actu præsens, saltem quantum est de se, cujus alteri rei duranti pro quavis duratione, sive vera, sive imaginaria, & quovis signo ejus. Siquidem duratio increata, & id, quod per illam tanquam per mensuram sibi propriam durat, non est minùs infinitum in ratione durationis, sive rei durantis: quàm immensitas intra suam lineam. Et ideo, sicut propter rationem infinitatis in ratione immensi non potest non Deus, quantum est de se, esse præsens omni loco, & omni indivisibili illius: ita id, quod fuerit infinitum in ratione durationis, vel per illam tanquam per mensuram propriam duraverit, debebit actu esse præsens omni alij durationi, & durationis signo, aut rei in illo duranti: & per consequens nequibit dari aliquod signum, in quo non sit præsens, aut in quo sit futurum: quia quod futurum est non potest secundum hanc rationem esse actu præsens cuivis alij durationi, & durationis signo. Circa hæc ramē videantur illa, quæ *in 1. tom. tract. 3. disp. 7. à. n. 49. usque ad n. 68.* diximus, ubi plures objectiones contra hæc pugnantes adduximus, & dissolvimus. 14.

Confirmatur secundò. Quoniam ordo originis, sive realis, sive virtualis, & per naturalem dimanationem (qualis est ille, qui reperitur inter essentiam Dei, & relationem Paternitatis) non tollit, quominus Verbum debeat procedere ex cognitione comprehensiva divinæ essentiæ: ergo nec quod in quovis signo, in quo intelligitur essentia, intelligantur etiam omnes personæ. Antecedens patet. Quoniam prædictus ordo non tollit, quominùs Verbum sit perfectissimum verbum omnium excogitabilium: ergo nec quod procedat per perfectissimam cognitionem, quæ excogitari potest, nempe per cognitionem primordialem, & comprehensivam Dei. Consequentia verò satis liquet. Quoniam nequit dari cognitio comprehensiva Dei, quæ non terminetur ad omnia, quæ necessariò & formaliter sint in Deo, qualia sunt attributa & personæ. Confirm. 2.

Unde nihil obest id, quod ex sententia Scoti poterat ad hanc confirmationem responderi, scilicet, cognitionem illam tantùm esse comprehensivam Dei secundum ea, quæ in illo signo ei conveniunt, & hæc tantùm esse divinam essentiam, & ad summum attributa. 15. Effugium.

Nam

Præcluditur. Nam prærerquam quod id est satis ex dictis, impugnatum, siquidem jam ostendimus, quod quidquid competit Deo, debet esse in illo eodem signo *in quo*, adhuc secundum rationem, & insuper quod de ratione Verbi perfectissimi omnium excogitabilium est, ut procedat per cognitionem comprehensivam, & perfectissimam inter omnes excogitabiles: potest adhuc prædicta responsio falsitatis argui. Ex eo quòd, si semel Deus comprehensivè attingit, quidquid in eo signo rationis intelligitur esse juxta sententiam Scoti, nempe divinam essentiam, oportet, ut attingat eam esse fœcundam per intellectum, & voluntatem per modum actus purissimi; vel saltem habere, quidquid in *esse* entis desideratur in recto ad hoc, ut sic fœcunda sit: ergo oportebit, ut cognoscat per cognitionem illam comprehensivam terminum proprium fœcunditatis per intellectum, nempe Filium, & terminum proprium fœcunditatis per voluntatem, scilicet Spiritum sanctum.

16. Additamentum. Quibus omnibus pro majori impugnatione præcipuæ solutionis ex Scoto desumptæ accedit id, quod supra tetigimus, scilicet repugnare, quod cognitio Paterna, ex qua Verbum procedit, non terminetur ad ipsum Patrem tanquam ad objectum cognitum. Quoniam cùm Verbum ex vi suæ processionis procedat intellectuali modo, & ut imago Patris, non potest non procedere ex cognitione ejusdem Patris: siquidem imago alicujus intellectuali modo procedens non potest non procedere ex cognitione ejus, cujus est imago. Et proptereà Patres communiter docent, quòd sicut Spiritus sanctus, quia procedit per voluntatem à Patre, & Filio, habet procedere ex amore, quo uterque ad invicem se diligit: ita quia Verbum procedit ex Paterna cognitione, debet ex notitia ejusdem Patris procedere: id enim proportio, quæ inter utrãque processionem est, videtur exigere. Quòd si cognitio Patris tanquam objecti necessariò desideratur ad processionem Filij, non potest non eodem modo desiderari cognitio Filij: cum nequeat intelligi Pater, non intellecto Filio, imò & cognitio etiam Spiritus sancti, tum propter illa, quæ *in 1. tom. tract. 2. disp. 7. n. 14.* diximus: tum etiam propter ea, quæ in hoc dubio *num. seq.* dicemus.

§. IV.

Alia solutio Gabrielis Vasquez, & prior ejus eversio.

17. Alia evasio P. Vasquez. EX quibus omnibus manet etiam impugnata alia solutio, quam tradit Vasquez loco infrà referendo ad rationem D. Thomæ, & ejus confirmationes, nempe, ex eis solùm probari, quòd per cognitionem illam Paternam cognoscuntur omnia prædicta concomitanter, ac proinde itaut hoc proveniat ex aliis capitibus, non verò ex hoc præciso capite processionis Verbi. Quia cognitio illa, prout terminatur ad essentiam, & personas Patris, & Filij, est per se requisita ad productionem Verbi, non autem prout terminatur ad personam Spiritus sancti: sic enim purè concomitanter se habet ad prædictam processionem: Et ita licet per impossibile Spiritus sanctus non esset, aut non cognosceretur per illam cognitionem Paternam, adhuc daretur generatio Verbi.

Confutatur. Ex dictis igitur solutio ista manet impugnata. Quoniam hoc ipso, quòd Verbum per se & formaliter, & non solùm concomitanter procedat ex cognitione Patris, & Filij tanquam objecti cogniti, oportet (juxta ea, quæ nuper dicebamus) ut procedat per se & formaliter ex comprehensiva cognitione ejusdem Patris, & Filij: ergo etiam debet per se & formaliter procedere ex cognitione Spiritus sancti tanquam objecti cogniti. Antecedens videtur perspicuum. Nam cum Verbum divinum (ut nunc asserebamus) per se & formaliter habeat esse verbum perfectissimum, quo nullum aliud perfectius excogitari possit, oportet ut hoc ipso, quòd per se procedat ex cognitione Patris, & Filij tanquam objecti cogniti, habeat per se procedere ex cognitione perfectissima, qua nulla perfectior valeat excogitari, ac proinde ex cognitione comprehensiva eorum: siquidem cognitio non pertingens ad hoc, ut sit eorum comprehensiva, nequit esse omnium perfectissima.

Consequentia verò etiam liquet. Quoniam ad comprehensivam cognitionem Patris, & Filij per se & formaliter desideratur, ut cognoscantur quoad omnia, quæ in ipsis formaliter reperiuntur qualia sunt potentia spirativa, necnon & relatio spirationis: ergo cùm hæc nequeant cognosci, non cognito Spiritu sancto, sed ex vi cognitionis illorum sequatur cognitio hujus, oportebit ut etiam cognitio Spiritus sancti per se & formaliter desideretur ad productionem Filij.

Nec obest evasio, quam adhibet idem Vasquez ad hoc, ut vim hujus impugnationis infringat, nimirum Verbum divinum per se & formaliter procedere ex cognitione comprehensiva Patris, & Filij, non quantum ad omnia, quæ de ipsis cognosci possunt, sed præcisè quantum ad ea, quæ habent rationem principij per modum objecti respectu productionis Verbi: inter hæc autem non connumeratur potentia spirativa, spiratio, aut Spiritus sanctus. Cæterùm cum hoc etiam stare, quod cõcomitanter procedat ex cognitione comprehensiva eorũ quantum ad omnia alia, quæ in ipsis formaliter reperiuntur: & per consequens ex cognitione potentiæ spirativæ, spirationis & Spiritus sancti. 18. Effugium.

Non igitur hoc obest. Quoniam etsi verum sit, processionem Verbi per se & formaliter solùm procedere ex cognitione comprehensiva Dei, quoad ea, quæ per modum objecti cogniti per se requiruntur ad prædictam processionem; falsum tamen est, cognitionem omnium, quæ per se & formaliter requiruntur ad comprehensionem adæquatam Dei, non requiri etiam per se & formaliter ad processionem ejusdem Verbi. Et ratio videtur aperta ex his, quæ in ultima confirmatione rationis D. Thomæ dicebamus, in hunc tamen modum expensis. Nam verbum divinum ex vi suæ processionis petit, ut communicetur ei natura Dei secundum omnia, quæ pertinent ad lineam prædictæ naturæ: alioqui ex vi processionis non esset Filius: sicut in humanis non posset procedere ut filius ille, qui non peteret ut ex vi processionis communicarentur ipsi ea, quæ spectant ad lineam essentiæ & naturæ hominis ut talis. Ergo etiam per se & formaliter petit, quod procedat ex cognitione adæquatè comprehensiva divinæ essentiæ: ergo eodem modo exiget, quòd procedat ex comprehensione adæquata Patris, & Filij: ac proinde omnium, quæ ad divinam essentiam, & ad has personas necessariò pertinent. Hæc ultima consequentia ex duabus prioribus apertè liquet. Siquidem idem est procedere ex comprehensione omnium necessariò pertinentium ad aliquam rem, & procedere ex cognitione adæquatè comprehensiva ejusdem rei. Præcluditur.

Secunda verò consequentia ex prima satis deducitur. Quoniam comprehensio adæquata divinæ essentiæ per se & formaliter, ac per locum intrinsecum est comprehensio adæquata personarum: 19.

& ita quidquid petit prædictam comprehensionem essentiæ, exigit etiam comprehensionem earundem personarum. Prima vero consequentia ex antecedenti apertè colligitur. Quoniam *intelligere* essentiale & primordiale, in quo consistit divina natura, debet intra suam lineam, & ex vi ejusdem esse adæquatè comprehensivum divinæ essentiæ. Tum, quia prædictum *intelligere* est intra propriam lineam perfectissimum omnium excogitabilium: non esset autem sic perfectissimũ, si non esset comprehensivum divinæ essentiæ ex vi suæ lineæ.

Tum etiam. Quia, ut suprà innuebamus, attributum scientiæ, quod non exprimit tantam perfectionem in ratione intellectionis, quantam *intelligere* essentiale primordiale, non esset infinitum intra suam lineam, nisi intra eandem comprehenderet divinam essentiam, ut patet ex illis, quæ *in 1. tomo tract. 3 disp. 1. num.* 81. & *disput. 4. à num.* 21 *usque ad* 27. diximus, vbi etiam explicuimus diversum modum comprehensionis adæquatæ, quo *intelligere* primordiale, & scientificum comprehendunt divinam essentiam adæquatè, idest, quoad omnia quæ dicit.

Tum denique. Quia prædictum *intelligere* primordiale est ejusdem omninò immaterialitatis cum divina essentia: ex eo quòd est (ut sic dicamus) ipsissima Dei natura & essentia, ut constat ex illis quæ loco citato *disp. 4. n. 43.* & deinceps asseruimus. Constat autem, quòd *intelligere* conveniens in eodem gradu immaterialitatis cum aliquo objecto est ex vi suæ lineæ comprehensivum illius. Quia cùm intellectualitas, & intelligibilitas sumantur ex immaterialitate, ut patet ex illis, quæ *in eodem 1. tomo, & tract. disp. 1. num.* 19. & deinceps diximus, non potest non illud *intelligere* esse tantum in ratione intellectionis, quantum est suum objectum, nempe divina essentia, in ratione objecti intelligibilis: & per consequens non potest non intra suam lineam esse comprehensivum illius: imo nulla alia intellectio, adhuc divina potest esse comprehensiva Dei, nisi includat per modum transcendentis *intelligere* primordiale, & ita conveniat cum eadem essentia in gradu immaterialitatis, ut constat ex illis, quæ *in tomo, tractatu, & disput. nuper citatis à n. 25. usque ad n.* 44. diximus.

20. Confirm. 1. Confirmatur primò. Quoniam hoc ipso, quòd Verbum divinum ex vi suæ processionis exigat communicari sibi naturam divinam integrè, seu secundum omnia illa, quæ pertinent ad conceptum & lineam naturæ, etiam exiget ex vi ejusdem processionis, communicari sibi eandem naturam, secundum quod habet integrè rationem speciei, & objecti intelligibilis, necnon & objecti intellecti: quoniam omnia ista spectant ad lineam prædictæ naturæ, ut patet ex illis, quæ in eodem tomo, tractatu & disputatione nuper citatis *num.* 17. *& sequentibus* diximus, necnon ex illis, quæ *tractatu 2. disputatione 2. num. 65. & 70. ac 221.* & deinceps, & tandem *tractatu 4. disputatione 2. num. 34. & sequentibus* diximus. Ergo etiam postulabit ex vi ejusdem processionis, quòd communicetur ei ex vi illius, quòd sit repræsentativum omnium, quæ sunt formaliter & necessariò in Deo; imò & aliorum, quæ ad adæquatam comprehensionem ejusdem Dei desiderantur: siquidem totum hoc pertinet ad lineam divinæ essentiæ, ut habet rationem speciei intelligibilis, & objecti intellecti. Et per consequens etiam exiget ex vi ejusdem processionis, quòd procedat ex cognitione Paterna, ut terminata ad omnia ista: quandoquidem exigit, ut quidquid ei communicatur ex vi suæ processionis, communicetur intellectuali modo, idest, per intellectionem omnium eorum, quorum cognitio, & repræsentatio ipsi communicantur.

Confirmatur secundò. Quoniam nequit Verbum ex vi suæ processionis petere, quòd ei communicetur integrè natura divina consistens in *intelligere* primordiali, quin postulet ut communicetur illi, ut sit comprehensivum ejusdem essentiæ & naturæ per comprehensionem simpliciter talem, seu adæquatam. Quia quoties petitur ex vi alicujus processionis, quòd communicetur aliqua natura intellectualis, petitur etiam quòd communicetur vis comprehensiva illius habenti talem naturam: ita quidem, ut si illa natura fuerit secundum sua essentialia, & pro omni statu naturali considerata intellectiva sui, tunc eodem modo communicetur illi vis comprehensiva, ut in omnibus Angelis constat: si verò non pro omni statu, sed pro aliquo fuerit eodem modo comprehensiva sui, ut in anima nostra cernitur, tunc eodem modo communicetur ipsi vis comprehensiva sui. Et ita, cùm Verbo divino ex vi suæ processionis communicetur natura divina, debebit ei communicari ex vi ejusdem processionis, ac proinde tanquam quid petitum ab ipso, quod sit comprehensivum adæquatè ejusdem naturæ divinæ: & per consequens hæc eadẽ comprehensio debuit præesse in intellectu Paterno ad processionem Verbi, ut quid petitum ab ipsa: siquidem ipsum, quod ex vi processionis communicatur Verbo, exigit ex vi illius, ut præeat in intellectu Paterno, per quem verbum producitur. 21. Confirm. 2.

Confirmatur tandem. Nam hoc ipso, quòd processio Spiritus sancti in ratione impulsus & amoris sit perfectissima, debet ei ex vi ejusdẽ processionis communicari amor summè perfectus, & veluti comprehensivus (ut sic dicamus) divinæ bonitatis in ratione objecti diligibilis: & ideo petit ad sui processionẽ, quòd procedat in Patre, & Filio amor ita perfectus, & eodem modo (ut sic dicamus) in ratione amoris comprehensivus divinæ bonitatis. Ergo eadem ratione hoc ipso, quòd processio Verbi sit perfectissima in ratione processionis Verbi, debet ei communicari ex vi ejusdem processionis perfectissima repræsentatio, & cognitio divinæ essentiæ, & quæ sit adæquatè comprehensiva illius, & hæc eadem repræsentatio, & cognitio debebit præsupponi ad processionem ejusdem Verbi. 22. Confirm. 3.

§. V.

Alia & alia impugnatio ejusdem solutionis à Vasquez tradita.

23. Refellitur deinde eadẽ evasio. Deinde eadem solutio Gabrielis Vasquez potest impugnari destruendo ejus fundamentum, nempe, quòd si Spiritus sanctus per impossibile non esset, aut ejus cognitio non præcederet in intellectu Paterno, nihilominùs daretur generatio Verbi, & ita per se, seu per locum intrinsecum prædicta cognitio non desideratur. Nam cõtra hoc est. Quòd id per se, & per locum intrinsecum desideratur ad processionem Verbi, ex cujus ablatione tolleretur prædicta processio, aut quòd Verbum esset ejusdem rationis, ac modo: at si Spiritus sanctus per impossibile non esset, aut ejus cognitio non præcederet in Patre, tunc saltem Verbum non procederet eodem modo ac nunc: ergo, &c. Consequentia cum majori est perspicua.

Minor autem probatur. Tum, quia in eo eventu non communicaretur ei cognitio Spiritus sancti ex vi suæ processionis: siquidem principium ejus, nempe Pater, ut est principium illius, non haberet prædictam cognitionem, quippe non requisitma

juxta

juxta hanc solutionem, ad talem processionem: cùm tamen nunc ei ex vi prædictæ processionis talis cognitio communicetur: cùm quidquid habet Filius, habeat à Patre, ut Filius ejus, ac proinde ex vi suæ generationis.

Tum etiam. Quia in prædicta hypothesi non communicaretur eidem Filio potentia spirativa, aut ipsa relatio spirationis, quæ nunc ei communicatur. Nam implicante Spiritu sancto, implicarent hæc. Sicut etiam, si non præsupponeretur in Patre cognitio istorum, quæ sine notitia Spiritus sancti haberi nequit; consequens esset, ut neque ista communicarentur Filio ex vi suæ processionis, seu per suam processionem formaliter: quandoquidem Pater non nisi intellectuali modo hæc omnia communicat.

24. Confirm. 1. Confirmatur primò. Nam vel Verbum procedit à Patre per unam & eamdem indivisibilem processionem? vel per duas saltem virtualiter distinctas? Si primum: ergo quidquid habet Verbum, qualia sunt, quæ modò enumeravimus, communicatur ei ex vi illius indivisibilis processionis: & per consequens in Patre per se requiritur cognitio prædictorum, ut ostensum est. Secundum autem dici nequit; quoniam aliàs darentur in divinis sex relationes reales, nempe, quatuor ab omnibus receptæ, & aliæ duæ fundatæ in illa altera processione virtualiter distincta, qua Verbum iterùm quoad aliqua sui, v. g. quoad cognitionem Spiritus sancti, & virtutem spirativam, aut relationem spirationis à Patre procederet, quod tamen, ut constat, est contra communem Theologorum sententiam.

25. Confirm. 2. Confirmatur secundò. Quoniam vel Verbum habet aliquid, v.g. relationem spirationis, quæ non sit ei communicata à Patre ex vi processionis, sed tantùm concomitanter; vel non? Primum dici nequit. Tum, quia alioqui Verbum ex vi suæ processionis non procederet ut persona, formaliter & proximè distincta ab omni alia persona: siquidem solùm distinguitur formaliter & proximè per relationem spirationis, per quam eodem modo opponitur cum Spiritu sancto. Hoc autem esset ponere satis imperfectionis in generatione Verbi: siquidem generatio illa, quæ ex vi sua non pertingit ad producendam rem genitam cum sua subsistentia, sive personalitate ita plenè (ut sic dicamus) completa, quòd formaliter & proximè sit distincta à quavis alia persona, vel supposito, non est generatio perfecta, nec plenè suo muneri satisfacit.

Tum etiam. Quia ea, quæ communicantur alicui personæ concomitanter tantummodò, & non ex vi processionis, debent convenire omnibus, & singulis personis: & ideo natura divina, quæ solùm concomitanter, sive identicè communicatur Spiritui sancto per suam processionem, debet convenire singulis personis divinis. Constat autem, relationem spirationis activæ non convenire Spiritui sancto, sicut nec potentiam spirativam ut talem: ac proinde Filio non communicabitur prædicta relatio solummodò concomitanter, sed per se, & ex vi processionis. Si autem secundum dicatur, nempe, Filium non habere prædictam relationem spirationis, aut quidpiam aliud, nisi ex vi suæ processionis, habebimus intentum. Nam, juxta sæpiùs dicta, cognitio omnium, quæ ex vi processionis communicantur Verbo, debet per se, & per locum intrinsecum prærequiri in Patre, ex eo quod non nisi cognoscendo producit Verbum: ne per intellectum producat, aut communicet aliquid nesciendo & ignorando, quid sit illud, quod producit, aut communicat.

Ultimò, & principaliter impugnatur prædictum fundamentum solutionis traditæ à Vasquez. Quoniam si semel per locum intrinsecum non desideratur cognitio Spiritus sancti ad cognitionem Verbi, nec etiam desiderabitur cognitio Patris, & ejusdem Verbi: hoc autem dici nequit: ergo, &c. Minor admittitur à Vasquez, & constat etiam ex dictis. Maior autem probatur, quia quod cognitio Patris extendatur ad cognitionem Spiritus sancti, vel addit in illa cognitione aliquid perfectionis; vel non? Si primum: ergo eo ipso Verbum debet procedere ex prædicta cognitione, ut terminata ad Spiritum sanctum: alioqui prædictum Verbum nō procedet ut summè perfectum, quippe non procedens ex perfectissima cognitione, seu (quod in idem quoad præsens redit) ex cognitione habente omnem modum perfectionis spectantem ad suam lineam. Si autem secundum asseratur, eadem ratione prædicta cognitio ut terminatur ad Patrem, & Verbum, nihil adest perfectionis supra seipsam, ut terminatur præcisè ad essentiam divinam in eadem intellectione consistentem: ergo prædicta intellectio, ut terminatur ad has duas personas, non desiderabitur per se, & per locum intrinsecum ad processionem Verbi: quandoquidem ad istam satis est cognitio omnibus modis perfecta, & hæc sine cognitione Patris & Verbi, haberi potest. 26. Ultimò impugnatur.

Nec satis erit, si dixeris, Verbum non ideò procedere ex cognitione Patris, & sui, quia talis cognitio, ut terminata ad has personas, addat, vel non addat aliquam perfectionem; sed quia necessario debet procedere per modum imaginis Patris intellectuali modo productæ, atque adeo debebunt tam Pater, quàm Filius cognosci: siquidem imago intellectuali modo producta petit cognitionem ejus, cujus est imago, necnon & ipsius imaginis. Evasio.

Non itaque hoc satis erit. Quoniam si ex eo, quòd est imago intellectualis Patris, debet præcedere cognitio Patris, & prædictæ imaginis, eadem ratione debebit per se præcedere cognitio Spiritus sancti. Quia etsi Verbum non sit illius imago, attamen id, cujus est imago, nempe Pater, debet repræsentari, ut habens cōnexionem cum Spiritu sancto, tanquam principium spirans, saltem radicale, cum termino spirato. Et ideo si per impossibile Pater nō esset sic spirator, non esset genitor, aut productor prædictæ imaginis: quia infœcunditas per voluntatem arguit infœcunditatem per intellectum, & fœcunditas voluntatis ab intrinseco petit fœcunditatem intellectus, propter naturalem sympathiam & consonantiam intellectus, & voluntatis. Explodiur.

§. VI.

Prima opinio opposita, primum ejus fundamentum, una cum enodatione illius.

Contra nostram tamen (vel, ut meliùs dicamus, D. Thomæ) sententiam duæ quoad præsens attinet extant opiniones oppositæ. Prima, quam (ut colligit Cajetanus) docuit Scotus *in* 1. *dist.* 32. *q.* 1. & *in* 2. *dist.* 1. *q.* 1. & *Quodlibet.* 14. est, Verbum tantùm procedere ex cognitione divinæ essentiæ, non verò ex cognitione personarum. Et licet solutio fundamentorum, quæ pro se adducit, facilè ex dictis colligatur: nihilominùs majoris claritatis gratia in præsenti adducentur. 27. Prior opinio. Scotus.

Probatur ergo primò. Quoniam cognitio divina, seu *intelligere* primordiale Dei priùs in quodam signo rationis terminatur ad essentiam, deinde in alio ad personas, ac tandem in alio ad creaturas: sed in illo priori signo terminatur ad productionem Primum fundamentum.

ctionem Verbi divini: ergo prædictum Verbum solum procedit ex cognitione eorum, quæ sunt in prædicto signo, in eoque attinguntur: nempe, ex cognitione solius essentiæ. Major videtur perspicua. Quoniam illud *intelligere* terminatur ad divinam essentiam ratione sui: quippe quæ est objectum formale, & primarium divini intellectus, juxta ea, quæ *in 1. tomo tractatu 3. disput. 3. num. 17.* diximus: ad personas autem non nisi ratione essentiæ; sicut etiam ad creaturas ideo terminatur, quia habet terminari ad personas, ex eo quòd istæ sunt objectum secundarium conjunctius & intimius, quàm creaturæ, ut ex dictis loco nuper citato *n. 34.* & 35. constat. Minor etiam constare videtur, quoniam cùm essentia divina in illo priori dicat essentiam infinitam, & summè perfectam, est satis ut cognitio terminata ad illam in eo signo sit productio verbi infiniti & summè perfecti.

Confirm. 1. Confirmatur primò. Quia illa cognitio in eo signo, idest, prout præcisè terminatur ad essentiam, est cognitio primordialis Dei, & in eodem signo est in Patre: ergo in prædicto signo erit fœcunda, & producens Verbum divinum. Patet consequentia. Quoniam cognitio primordialis, & existens in Patre est fœcunda, & productiva verbi ad intra: atque adeo Verbi divini.

Confirm. 2. Confirmatur secundò. Quoniam ab eo, tanquam ab objecto cognito per se (ut sic dicamus) pendet processio Verbi divini, à quo quasi pendet intellectio Paterna, mediante qua producitur: at intellectio Paterna non habet quasi pendere, nisi solummodo ab essentia divina; ergo ab ea tantùm quasi pendebit processio Verbi, ut ab objecto cognito: ac proinde ex ejus tantummodo cognitione procedet. Major cum utraque consequentia videtur satis constare. Minor verò probatur. Quoniam intellectio Paterna terminatur ad solam divinam essentiam, tanquam ad objectum formale, & adæquatum: intellectio autem quæcunque, sicut à solo objecto primario, & adæquato per se specificatur, ita ab eo tantummodo quasi pendet.

28. Occurritur argumento. Respondetur ex dictis, quòd etsi *intelligere* primordiale priùs prioritate *à quo*, & modo alibi tacto, terminetur ad essentiam divinam; non tamen priùs prioritate *in quo* secundum durationem realem, aut secundum aliquod signum rationis habens fundamentum in re, ut *n. 10.* explicuimus: & ideo cognitio illa non potest sistere in divina essentia; sed debet necessariò terminari ad essentiam, & personas. Quia ad intellectionem comprehensivam, qualis est prædictum *intelligere* requisitum ad productionem Verbi, petitur ut terminetur ad omnia necessaria, quæ in illo signo *in quo* in Deo existunt.

Ad primam confirm. Ex quo ad primam confirmationem respondetur, quòd *intelligere* præcisè terminatum ad essentiam, idest, terminatum priùs ad illam in aliquo signo *in quo*, neque est *intelligere* divinum, nec primordiale: quia ad conceptum quidditativum intellectionis primordialis pertinet, quòd non terminetur præcisè ad essentiam, idest, ita ut in aliquo signo *in quo*, sive reali, sive rationis cum fundamento in re, percipiatur per illud essentia, non perceptis personis: ex eo quòd tale *intelligere* debet esse *intelligere* constituens divinam naturam, & comprehensivum. Constat autem ex dictis, quòd huic *intelligere* repugnat terminari prædicto modo ad essentiam.

29. Ad secundam respondet. prima solutio. Ad secundam confirmationem dicendum est quòd ad hoc, ut Verbum procedat ex cognitione alicujus objecti secundarij, & per consequens objectum illud concurrat per modum objecti cogniti ad eam, non est esse quòd cognitio illa pendeat, aut quasi pendeat ab eodem objecto; sed satis erit, quòd quasi pendeat à suo objecto primario, & hoc sit talis conditionis, quatenus ab illa cognitione attingitur, quod non possit non esse ratio actualissima attingendi objectum secundarium: quia tunc cognitio attingens objectum primarium non potest non extendi ad secundarium: & ad, quod procedit ex prædicta cognitione, non potest non ex cognitione, tam objecti primarij, quam secundarij procedere. Quare, cum cognitio, ex qua procedit Verbum divinum, quasi pendeat ab essentia divina, non qualitercunque, sed ut est actualis ratio attingendi objectum secundarium, nempe personas, ob rationes assignatas: inde est, ut illa cognitio debeat, tam ad essentiam divinam, quam ad personas terminari: & quòd id, quod procedit ex prædicta cognitione, procedat ex eadem, ut ad utrumque terminatur.

Vel secundò potest responderi, sive mágis explicari hoc ipsum dicendo, quod ad hoc, ut ex cognitione alicujus objecti procedat Verbum, satis est, quòd objectum illud, vel sit primarium, à quo proinde prædicta cognitio quasi dependeat, vel quòd sit objectum secundarium indispensabiliter nexum cum primario. Constat autem, quòd personæ saltem sunt objectum secundarium intellectionis essentialis connexæ necessariò cum divina essentia, ut est objectum primarium. Quia, ut sæpiùs diximus, repugnat, essentiam divinam attingi quidditativè, & prout est in se, & quòd non attingantur personalitates, in quibus subsistit. Et multò magis repugnat, attingi comprehensivè prædictam essentiam, his non attactis: & per consequens est inter essentiam, & personas indispensabilis nexus in ratione objecti primarij, & secundarij respectu divinæ intellectionis. Circa hæc tamen videantur illa, quæ *in 1. tomo tract. 2. disp. 7. n. 21.* diximus. Secunda solutio.

§. VII.

Aliud fundamentum ejusdem primæ sententiæ, & duplex solutio ab aliquibus tradita.

Secundum fundamentum ejusdem sententiæ est. Quoniam personæ divinæ in eo primo signo, in quo divina intellectio terminatur ad essentiam, nec possunt cognosci per cognitionem abstractivam, neque per intuitivam: ergò per nullam. Consequentia videtur legitima, quia omnis cognitio debet esse, vel abstractiva, vel intuitiva: ex eo quòd debet terminari ad rem, vel ut abstrahentem ab existentia, vel ut habentem illam: & si priori modo terminetur ad eam, est notitia abstractiva; si vero posteriori, est intuitiva. 30. Secundum argumentū.

Antecedens autem quoad primam partem constare videtur; quandoquidem cognitio abstractiva in Deo est cognitio simplicis intelligentiæ, & hæc tantùm terminatur ad creaturas: ex eo quòd hæ solummodo possunt abstrahere ab existentia, non vero illa, quæ sunt formaliter in Deo, qualia sunt personæ, quæ, hoc ipso quòd sint Deus, nequeunt abstrahere ab existentia: quia de ratione ejus, quod est Deus, debet esse, quòd sit sua existentia. Quoad secundam vero partem idem antecedens probatur. Quoniam alioqui prædictæ personæ, v. g. Filius supponeretur, & non supponeretur productus ad talem cognitionem. Supponeretur quidem productus: quia id, quod attingitur per notitiam intuitivam in aliquo signo, debet esse in eodem existens: & id, quod est existens, præsupponit productionem sui. Non supponeretur autem productus; nam cùm producatur per illam cognitionem, & talis cognitio sit prior origine, quàm processio:

seu

seu productio passiva Filij, consequens est, quòd non præsupponatur productus.

31. Ad hoc argumentum facilè, & breviter posset occurri ex dictis in hoc dubio. Nihilominùs, quia ei variæ solutiones adhibentur, & ex impugnationibus earum magis decisio hujus dubij ex D.Thoma adducta elucidabitur, placuit prius has solutiones referre, & impugnare, ac deinde veram ejus responsionem deductam ex illis, quæ jam diximus breviter tradere.

Prima aliquorum responsio.

Prima igitur solutio, quæ aliqui huic argumento occurrũt, est, personas divinas in eo primo signo, quo divinum *intelligere* terminatur ad essentiam, cognosci per notitiam abstractivam: neque hoc esse inconveniens, quia licet in aliquo instanti reali esse aliquid sine existentia denotet imperfectionem propriam creaturæ; non tamen quòd pro aliquo signo rationis *in quo* abstrahat à prædicta existentia, dummodò in omni instanti reali debeat illam necessariò habere: quia hoc ipso, quod in omni instanti reali sit, necessariò sua existentia non erit quid creatum, sed quid increatum, & Deus.

Impugnatur. D.Thom.

Cæterùm hæc solutio non parùm efficaciter potest impugnari ratione, quam insinuat D.Thomas locis citatis *tomo 1. hujus nostri Cursus Theologici tract. 3. disp. 8. num.* 100. quæ potest ad hanc formam reduci. Quoniam quòd intellectio aliqua terminetur ad aliquod objectum per intellectionẽ abstractivam, dicit aliquam imperfectionem, vel in ipso intelligente; vel in objecto intellecto: at in intellectione illa primordiali, per quam procedit Verbum divinum, quæque terminatur ad essentiã divinam & persona, nulla potest inveniri imperfectio, vel in prædicta intellectione, vel in essentia divinã, aut personis divinis tunc intellectis: ergo nequit prædicta intellectio terminari ad aliquod ex istis objectis per notitiam abstractivam. Minor & consequentia sunt satis perspicuæ.

32. Major probatur, & explicatur. Nam ad cognitionem abstractivam requiritur, quòd terminetur ad aliquod objectum, non prout præsens in eadem duratione, in qua est cognitio; sed vel ut possibile vel ut futurum pro aliquo instanti reali; vel saltem ut futurum pro aliquo signo rationis, cum fundamento tamen in re. Hoc autem potest ortum ducere vel ex defectu luminis intellectus, aut intellectionis: ex eo quòd licèt objectum sit præsens in eadem duratione cum eo, nihilominùs ipse non habet sufficientem vim, aut illa cognitio non est sufficientis virtutis ad attingendum ipsum, prout in se est, seu ut est actu existens: vel ex defectu ipsius objecti, quia nimirum prædictum objectum in illo instanti, in quo est cognitio, est tantùm possibile, aut tantummodò futurum; aut tandem licèt in illo instanti reali sit existens, nihilominùs in illo signo *in quo* rationis cum fundamento in re nondum est existens, qua ratione cognitio creaturarum præcisè possibilium in Deo est abstractiva: quia licèt ex parte luminis intellectus divini non proveniat, quòd cognitio illa non sit intuitiva, attamen objectum illud, ut præcisè est possibile, non est capax prædictæ notitiæ, ex eo quòd non est secundùm istam rationem existens.

33. Minor verò constat. Quia cognitio illa primordialis nequit ex defectu luminis, aut ex defectu sui non terminari ad objectum illud, nempe, ad essentiam, & personas, ut existentia, & prout in se sunt, ut ex terminis ipsis constat. Neque ex defectu objecti. Quia cùm sit de ratione divinæ essentiæ: quòd sit sua existentia; non minùs quàm quòd sit ipsa Deitas, & similiter cùm sit de conceptu personarum, quòd sint personæ subsistentes in natura divina, oportet, ut semper, & in omni signo *in quo* includant id, quod est essentiale Deitati, nempe, quòd in omni signo *in quo* sint suum *existere*. Maximè; quia id, quod concipitur in aliquo signo *in quo* rationis cum fundamento in re sub non esse existentiæ, concipitur cum eodem fundamento quodammodo sub nihilitate: hoc autem non parùm indicat imperfectionis. Sicut etiam id, quod concipitur cũ fundamento in re in aliquo signo *in quo* rationis sine suo *esse*, nequit mensurari æternitate, ut propria illius mensura, propter rationẽ *n.* 10. traditam: id autem, quod nequit mensurari æternitate, ut mensura propria, non parùm imperfectionis dicit, nec est omninò immutabile, itaut cùm fundamento in re nequeat concipi, ut transiens de futuro in præsens: quod etiam satis imperfectionis innuit.

Confirm:

Confirmatur. Quoniam intellectio illa primordialis per quam producitur Verbum, non potest non esse intuitiva Deitatis: ergo nec poterit nõ esse intuitiva personarum. Antecedens videtur perspicuum. Quoniam cùm Deitas in illo signo priori, in quo est prædicta intellectio primordialis, sit existens, & sufficiẽter unita divino intellectui ad hoc ut constituat ipsum in actu in ordine ad videndam ipsam, ut est existens, nequibit intellectio illa divinæ essentiæ non terminari ad eandem ut existentẽ: & per consequens talis intellectio, ut ad ipsam terminata, erit intuitiva. Consequentia verò probatur. Quoniam hoc ipso, quòd illa intellectio, ut terminata ad essentiã, debeat esse intuitiva, oportet, ut secundùm hanc rationem terminetur ad eandem essentiam, prout est in se ipsa & per consequens, quòd terminetur ad illam, prout est in tribus personalitatibus: siquidem essentia, prout est in se ipsa, dicit essentiam, prout subsistit in suis propriis personalitatibus: & videri, prout est in se ipsa, dicit, illam videri, prout sic subsistit. Sicut si Petrus v. g. videatur intuitivè, prout est in se ipso, nequit sic videri, nisi videatur, ut subsistens per suam propriam personalitatem: & si peteret tres personalitates, in quibus simul subsisteret, nequiret videri, prout est in se ipso, nisi videretur, ut in prædictis personalitatibus.

Secunda solutio.

Secunda solutio, quæ huic secundò fundamento pro sententia Scoti adducto adhibetur, est, quod 34. reverà divinæ personæ cognoscuntur tunc intuitivè, Quia licèt in illo signo rationis non sint, nihilominùs in eodem signo sunt omninò determinatæ ad existendum cum omnibus conditionibus existentiæ: & propterea in illo eodem signo attinguntur per notitiam intuitivam. Ratio autem, ob quã in illo signo sunt determinatæ ad existendum, est: Quia illa cognitio in illo eodem signo est actualis productio & expressio Verbi: hoc autem ipso, quòd detur actualis productio & expressio prædicta, jam intelligitur poni omnimoda determinatio ad Verbum, & ea posita, ponitur etiam radicalis determinatio ad *esse* Spiritus sancti.

Reijcitur.

Cæterùm hæc solutio etiam displicet: non quidem in hoc, quod dicit, nempe, prædictam notitiã esse intuitivam; sed in ratione, quam reddit ad hoc, ut sit intuitiva. Quoniam ad notitiam intuitivam planè requiritur, quòd terminetur ad rem, ut est extra suas causas; atque adeò ut est existens in se ipsa: ergo non sufficit, quòd terminetur ad eandem; ut habet *esse* in determinatione suarum (ut sic dicamus) causarũ, aut quasi causarũ. Patet consequentia. Tũ, quia quod habet *esse* in determinatione suarũ quasi causarũ, non habet *esse*, in se, neque extra causas; sed habet *esse* præcisè in illis. Tum etiam quia ad notitiam intuitivã nõ sufficit terminari ad futurũ ea formalissima ratione, qua est futurum: siquidem sub hoc formalissimo conceptu præscindit ab

ab existentia, Constat autem, in idem redire, quòd aliquid tantùm habeat *esse* in determinatione suarum causarum, & quòd præcisè habeat *esse* futurum.

35. Confirm. 1. Confirmatur. Quoniam cognitio, qua Astrologus attingit eclipsim futuram in determinatione suarum causarum, est (juxta communem Philosophorum sententiam) abstractiva: ex eo quòd terminatur ad prædictam eclipsim, ut futuram, ac proinde ut abstrahentem ab existentia; ergo eadem ratione si in illo signo attinguntur personæ divinæ per illam intellectionem, non prout in se ipsis sunt, sed in determinatione suarum quasi causarum, attinguntur præcisè ut futuræ: & ita non attinguntur per notitiam intuitivam, sed abstractivam.

Confirm. 2. Confirmatur secundò. Nam etsi personæ divinæ, v.g. Verbum, in illo eodem instanti reali sit existens; & in altero signo *in quo* rationis (juxta hunc dicendi modum) statim subsequendo, & eodem instanti mensurato intelligatur existens: attamen si præcisè consideretur, ut præit seipsum, ut habet *esse* in dicto signo sequenti; tunc convenit ei diversus status, ac dum est in sequenti signo: ergo cùm ista diversitas desumatur ex eo, quòd in uno abstrahit ab existentia, nempe in primo, & in altero eam dicit, scilicet in secundo, & hæ sint propriæ rationes objectivæ notitiæ intuitivæ, & abstractivæ, ut communiter Philosophi docent, oportet, ut in primo signo, in quo est determinatum ad essendum, & nondum est, non debeat cognosci intuitivè, sed abstractivè.

§. VIII.

Duplex alia præcedentis argumenti responsio adducitur, & rejicitur.

36. Tertia solutio. Tertia solutio, quæ eidem argumento traditur, est, notitiam illam, ex qua procedit Verbum, esse quidem intuitivam: quia, ut in sequenti signo intelligitur esse terminata, attingit objectum ut existens. Nam cognitio illa terminatur per Verbum productum, & ut intelligitur terminata Verbo producto, intelligitur Verbum esse existens: & sic poterit esse intuitiva.

Rejicitur. Verùm hæc solutio non evacuat vim argumenti. Quoniam etsi ex ea salvetur, prædictã intellectionem, ut est terminata in posteriori signo per Verbũ productum, habere esse intuitivam respectu Verbi: non tamen quòd in illo signo, in quo attingitur idẽ Verbum, ut est producibile, & non productum, sit intuitiva aut quòd in prædicto signo, in quo intelligitur esse terminata Verbo, sit intuitiva Spiritus sancti; sed necessariò debet in istis signis esse abstractiva: ac proinde debent juxta eam admitti in suo objecto illæ imperfectiones, quas *n. 32.* diximus debere esse in objecto cognitionis abstractivæ Dei: ergo, &c.

Antecedens videtur perspicuum. Quia juxta solutionem hanc admittuntur diversa signa *in quo* rationis, in quorum aliquo, vel aliquibus intelligatur, Verbum, aut Spiritum sanctum non esse productum, sed producibilia, nempe in illis, in quibus prædicta cognitio non intelligitur terminata Verbo producto: at in illo signo, in quo attingit Verbum ut producibile, non intelligitur terminata Verbo producto: ergo in eo signo non intelligetur Verbum existens: & ita in eo nequibit intuitivè attingi. Sicut etiam, quia in eo signo, in quo intelligitur terminata Verbo producto, non intelligitur productus Spiritus sanctus, sed in eo signo intelligitur Verbum prius ordine originis: quàm Spiritus sanctus, & iste posterior origine Verbo, & ista prioritas arguit, juxta hunc dicendi modum, signum rationis, in quo unum intelligitur esse sine alio: idcircò in illo eodem signo, etiam dum prædicta intellectio intelligitur esse terminata per Verbum productum, non erit intuitiva pro illo signo Spiritus sancti, sed solùm abstractiva: quippe cùm pro illo signo Spiritus sanctus abstrahat ab existentia.

37. Deinde refutatur. Deinde contra eandem solutionem urget. Quòd etsi illa intellectio primordialis, ut est dictio & productio Verbi divini, non intelligatur esse terminata, nisi intelligatur terminari per Verbum productum: attamen, ut est contemplatio sui objecti, seu secundùm quod dicit illam intellectionem ut constitutivam naturæ Dei, nõ eget Verbo, ut intelligatur esse terminata, sed intelligitur terminata per divinam essentiam, ut est objectum intellectum per illam, & unitur cum divino intellectu, non solùm in ratione objecti, & speciei intelligibilis, sed etiã in ratione objecti intellecti: ergo in eo signo non erit, unde, etiamsi sit terminata, sit juxta hunc dicendi modum intuitiva personæ Verbi. Consequentia patet. Quia adhuc dum intelligitur terminata, nondum Verbum in eo signo est productum: & per consequens neque existens, nec potens terminare notitiam intuitivam.

Antecedens autem probatur ex discrimine, quod intercedit inter intellectionem creatam, & increatam: quòd illa producit verbum ex indigentia: quia nimirum indiget eo, ut termino, & objecto intrinseco, in quo contemplatur objectum, quodque reddat & constituat objectum in *esse* intellecti: cùm tamen divina & increata intellectio non producat illud ex indigentia, sed ex fœcunditate: & ita intelligitur esse terminata, ut est contemplatio objecti, ratione sui, & non ratione personæ Verbi. Sicut & propter hanc rationem Verbum non habet, ut divinam essentiam reddat & constituat intellectam; sed ipsa per se unitur in ratione objecti intellecti. Quæ omnia in *1. tom. tract. 2. disp. 2. dub. 9. &* 10. latiùs diximus.

38. Quarta responsio. Quarta solutio, quæ eidem argumento pro Scoto adducto traditur, est prædictam cognitionẽ, ex qua procedit Verbum, esse quidem absolutè, & in re ipsa intuitivam: attamen, ut est productio Verbi, & per consequens ut præit passivam processionẽ Verbi, & Spiritus sancti, neque esse abstractivã, neque intuitivam. Quia cognitionem esse intuitivam, vel abstractivam, non sunt conditiones notitiæ, ut producentis verbum. Et ideò Verbum non procedere ex illa cognitione, ut est intuitiva, aut abstractiva. Potestque hoc explicari exemplo actus scientifici, ut intensi, vel ut producentis habitũ scientiæ. Quia etsi prædictus actus debeat esse absolutè, & in re ipsa vel intuitivus, vel abstractivus: attamen, ut est intensus, aut ut est productio habitus, neque est notitia intuitiva neque abstractiva. Sic ergo in præsenti respectu illius cognitionis, ex qua procedit Verbum, dicendum est. Quia illa, secundùm quòd ex illa passivè procedit Verbum, consideratur ut est productio; sicut actus scientificus, ut ex illo procedit habitus, concipitur ut producens illum.

Refellitur. Sed neque hæc solutio placet. Quia non inquirimus, nec difficultas argumenti procedit, an illa cognitio, & *intelligere*, ut præcisè exprimit esse productionem Verbi, exprimat rationem notitiæ intuitivæ, vel abstractivæ; sed an illamet productio, quatenùs dicit, vel involvit cognitionem, & perceptionem objecti intellecti, extendatur ad Spiritum sanctum, & ad Verbum per notitiam intuitivam, vel abstractivam? & certum debet esse (juxta illa, quæ *in hoc tract. disp. 1. a n. 73. usque ad n. 79.*

n.79. diximus) debere ibidem dari notitiam, vel intuitivam, vel abstractivam personarum, si semel personæ tunc attinguntur, ut debere attingi probavimus.

39. Et ratio est aperta ex dictis loco citato. Quia dictio & productio Verbi dicit in recto divinum *intelligere*, in quo consistit natura Dei. Quare, cùm sit proprium cujuslibet productionis consistentis in recto in intellectione, quòd quatenus intellectio est, terminetur ad objectum intellectum, vel abstrahendo ab existentia, vel ut est existens, consequens est, prædictum *intelligere*, quod est productio Verbi, habere ut est sub conceptu intellectionis, & est id, quod in recto importatur à *dicere*, quòd terminetur ad essentiam, & personas, quæ sunt objecta illius, vel ut abstrahunt ab existentia, vel ut illam dicunt: ac proinde, vel per notitiam intuitivam, vel abstractivam.

Confirm. Confirmatur. Quoniam etsi de ratione cognitionis producentis Verbum non sit, quòd ut exprimit se ipsam præcisè quoad munus producentis, sit clara, & non obscura: nihilominùs, quia ista est perfectio propria, & conditio cognitionis, idcircò illi cognitioni, quæ est productio Verbi divini non debet in illo signo in quo præsupponitur ad Verbum, deesse talis perfectio. Quia in prædicta productione includitur per modum recti intellectio perfectissima, & per consequens debet habere hanc conditionem perfectissimæ intellectionis: ergo cùm esse cognitionem intuitivam, vel abstractivam, sint etiam conditiones intellectionis, oportet ut in illa productione, in qua includitur per modum recti, quod sit intellectio perfectissima, non desit, quòd, ut est rectum prædictæ productionis, & ut præsupponitur verbo ordine originis, sit intuitiva; cùm opposita ratio, nimirum, quod sit abstractiva, dicat imperfectionem in objecto sic cognito, ut ostensum est.

40. Neque id, quod de scientia actuali, ut intensa, aut quatenus producente habitum scientificum adducitur in favorem hujus solutionis, est contra nos. Quoniam scientia, ut intensa, dicit seipsam in ordine ad subjectum: quia intensio fit per majorem radicationem in eodem subjecto, juxta illa, quæ N. Complutenses *in lib. de Generat disp. 4. n. 122.* latè docent. Et similiter eadem scientia actualis, ut producens habitum scientificum, exprimit ordinem ad habitum, ut ad effectum, & terminum productum. At cum his stat, ut eadem scientia, adhuc ut intensa, & producens habitum, ly *ut* specificativè sumpto, debeat in illo priori, in quo præsupponitur ad habitum, & ut est id, quod modificatur per illam intensionem, esse in ordine ad suum objectum scitum vel intuitiva, vel abstractiva. Et ita illamet productio Verbi divini debet in illo signo, in quo intelligitur præcedere illud, & simul est intellectio producens ipsum, habere rationem notitiæ intuitivæ, vel abstractivæ.

§. IX.

Vera præcedentis argumenti solutio traditur.

41. Vera argumenti solutio. Quare his rejectis solutionibus, respondetur ex jam dictis ad hoc secundum argumentum *n. 30.* adductum: quòd illa notitia, & intellectio, ex qua procedit Verbum, est intuitiva. Quia etsi Verbum v.g. sit ordine originis posterius, quàm prædicta intellectio, & productio: nihilominùs prioritas, aut posterioritas ista originis non est prioritas, aut posterioritas *in quo*, adhuc secundùm rationem cum fundamento in re, sed solùm prioritas, aut posterioritas *à quo*: itaut si illud objectum cognoscendum est, prout est in se ipso, & ut tale objectum tunc petit, qualiter per divinam illam intellectionem debet attingi, non posse cognosci, quòd essentia sit sine personis, aut una persona sine alia, sed quòd in quovis signo rationis *in quo* cum fundamento in re debeant omnia hæc esse; licèt Paternitas sit semper virtualiter dimanans ab essentia, & Filius à Patre genitus, ac tandem Spiritus sanctus ab utroque procedens. Et propterea possunt omnia hæc in quovis signo intuitivè attingi. Quoniam juxta doctrinam traditam duæ tantum conditiones requiruntur ad notitiam intuitivam, scilicet, quòd ex parte intellectus detur sufficiens repræsentativum, nempe sufficiens species intelligibilis repræsentans objectum, sicut requiritur ad cognoscendum illud, ut præsens secundum existentiam: & deinde ex parte objecti, quòd sit præsens, etiam quoad existentiam, illi cognitioni secundùm durationem, itaut in eodem instanti, & in eodem signo *in quo* utrumque sit, si in eodem instanti, & in eodem signo *in quo* secundùm rationem debet dari notitia intuitiva ejusdem. Constat autem, utramque rationem in præsenti inveniri; siquidem essentia divina, quæ habet rationem speciei intelligibilis respectu cognitionis personarũ, repræsẽtat illas ex parte sua, sicut requiritur ad hoc, ut cognoscantur ut præsentes secundùm existentiam: & ipsæ personæ in quovis instanti reali, & insuper in quovis signo *in quo* rationis, fundato tamen in rebus, sunt existentes, ut explicatum est.

§. X.

Alia sententia assertionis nostræ opposita, primum ejus fundamentum cum responsione ad illud.

Alia sententia contra Angelici Præceptoris, nostramque assertionem pugnans est, quæ traditur à Vasquez *in præsenti disput. 142. c. 3.* ubi inquit, quòd licèt Verbum divinum per se procedat ex cognitione divinæ essentiæ, attributorũ, & personæ Patris, ac ejusdem Verbi, non tamen ex cognitione Spiritus sancti: quamvis alias ex aliis capitibus cognitio Spiritus sancti concomitanter se habeat ad illam processionem; non tamen ut petita per se, & per locum intrinsecum ad prædictam processionem Verbi. 42. P. Vasquez.

Primum fundamentum. Probatur primò. Quoniam ablato Spiritu sancto (per considerationem nostram, & suppositionem impossibilem) ab intellectu Patris, adhuc maneret Verbum productum: ergo signum est, cognitionem illius in intellectu Patris, non requiri per se, & per locum intrinsecum ad processionem ejus. Consequentia est perspicua. Siquidem ea, quæ per se, & per locum intrinsecum ad aliquid requiruntur, sunt talis conditionis, ut eis ablatis per considerationem nostram non remaneat illud, ad quod per se requiruntur. Antecedens autem probatur, quia si per impossibile Spiritus sanctus nõ procederet à Filio, adhuc Filius retineret verã & perfectam rationem Verbi Paterni: siquidẽ spiratio activa non constituit illum in *esse* personali, neque est quid per se desideratum ad hoc, ut veram & perfectam personæ divinæ rationem sortiatur. Ergo eadẽ ratione, quamvis Spiritus sanctus non esset in intellectu Patris tanquam objectum cognitionis illius, produceretur Filius in esse Verbi divini. Quia quòd Spiritus sanctus necessariò debeat præesse in intellectu Paterno ad processionẽ Verbi, solum potest oriri ex eo, quòd Verbo debet indispẽsabiliter, &

ab existentia. Constat autem, in idem redire, quòd aliquid tantùm habeat *esse* in determinatione suarum causarum, & quòd præcisè habeat *esse* futurum.

35. Confirm. 1. Confirmatur. Quoniam cognitio, qua Astrologus attingit eclipsim futuram in determinatione suarum causarum, est (juxta communem Philosophorum sententiam) abstractiva: ex eo quòd terminatur ad prædictam eclipsim, ut futuram, ac proinde ut abstrahentem ab existentia: ergo eadem ratione si in illo signo attinguntur personæ divinæ per illam intellectionem, non prout in se ipsis sunt, sed in determinatione suarum quasi causarum, attingentur præcisè ut futuræ: & ita non attingentur per notitiam intuitivam, sed abstractivam.

Confirm. 2. Confirmatur secundò. Nam etsi personæ divinæ, v.g. Verbum, in illo eodem instanti reali sit existens; & in altero signo *in quo* rationis (juxta hunc dicendi modum) statim subsequendo, & eodem instanti mensurato intelligatur existens: attamen si præcisè consideretur, ut præit seipsum, ut habet *esse* in dicto signo sequenti, tunc convenit ei diversus status, ac dum est in sequenti signo: ergo cùm ista diversitas desumatur ex eo, quòd in uno abstrahit ab existentia, nempe in primo, & in altero eam dicit, scilicet in secundo, & hæ sint propriæ rationes objectivæ notitiæ intuitivæ, & abstractivæ, ut communiter Philosophi docent, oportet, ut in primo signo, in quo est determinatum ad essendum, & nondum est, non debeat cognosci intuitivè, sed abstractivè.

§. VIII.

Duplex alia præcedentis argumenti responsio adducitur, & rejicitur.

36. Tertia solutio. Tertia solutio, quæ eidem argumento traditur, est, notitiam illam, ex qua procedit Verbum, esse quidem intuitivam: quia, ut in sequenti signo intelligitur esse terminata, attingit objectum ut existens. Nam cognitio illa terminatur per Verbum productum, & ut intelligitur terminata Verbo producto, intelligitur Verbum esse existens: & sic poterit esse intuitiva.

Rejicitur. Verùm hæc solutio non evacuat vim argumenti. Quoniam etsi ex ea salvetur, prædictã intellectionem, ut est terminata in posteriori signo per Verbũ productum, habere esse intuitivam respectu Verbi: non tamen quod in illo signo, in quo attingitur idẽ Verbum, ut est producibile, & non productum, sit intuitiva aut quòd in prædicto signo, in quo intelligitur esse terminata Verbo, sit intuitiva Spiritus sancti; sed necessariò debet in istis signis esse abstractiva: ac proinde debent juxta eam admitti in suo objecto illæ imperfectiones, quas *n.32.* diximus debere esse in objecto cognitionis abstractivæ Dei: ergo, &c.

Antecedens videtur perspicuum. Quia juxta solutionem hanc admittuntur diversa signa *in quo* rationis, in quorum aliquo, vel aliquibus intelligatur, Verbum, aut Spiritum sanctum non esse productum, sed producibilia, nempe in illis, in quibus prædicta cognitio non intelligitur terminata Verbo producto: at in illo signo, in quo attingit Verbum ut producibile, non intelligitur terminata Verbo producto: ergo in eo signo non intelligetur Verbum existens: & ita in eo nequibit intuitivè attingi. Sicut etiam, quia in eo signo, in quo intelligitur terminata Verbo producto, non intelligitur productus Spiritus sanctus, sed in eo signo intelligitur Verbum prius, ordine originis, quàm Spiritus sanctus, & iste posterior origine Verbo, & ista prioritas arguit, juxta hunc dicendi modum, signum rationis, in quo unum intelligitur esse sine alio: idcircò in illo eodem signo, etiam dum prædicta intellectio intelligitur esse terminata per Verbum productum, non erit intuitiva pro illo signo Spiritus sancti, sed solùm abstractiva: quippe cùm pro illo signo Spiritus sanctus abstrahat ab existentia.

Deinde contra eandem solutionem urget. Quòd etsi illa intellectio primordialis, ut est dictio & productio Verbi divini, non intelligatur esse terminata, nisi intelligatur terminari per Verbum productum: attamen, ut est contemplatio sui objecti, seu secundùm quod dicit illam intellectionem ut constitutivam naturæ Dei, nõ eget Verbo, ut intelligatur esse terminata, sed intelligitur terminata per divinam essentiam, ut est objectum intellectum per illam, & unitur cum divino intellectu, non solùm in ratione objecti, & speciei intelligibilis, sed etiã in ratione objecti intellecti: ergo in eo signo non erit, unde, etiamsi sit terminata, sit juxta hunc dicendi modum intuitiva personæ Verbi. Consequentia patet. Quia adhuc dum intelligitur terminata, nondum Verbum in eo signo est productum; & per consequens neque existens, nec potens terminare notitiam intuitivam. 37. Deinde refutatur.

Antecedens autem probatur ex discrimine, quod intercedit inter intellectionem creatam, & increatam: quòd illa producit verbum ex indigentia: quia nimium indiget eo, ut termino, & objecto intrinseco, in quo contempletur objectum, quodque reddat & constituat objectum in *esse* intellecti: cùm tamen divina & increata intellectio non producat illud ex indigentia, sed ex fœcunditate: & ita intelligitur esse terminata, ut est contemplatio objecti, ratione sui, & non ratione personæ Verbi. Sicut & propter hanc rationem Verbum non habet, ut divinam essentiam reddat & constituat intellectam; sed ipsa per se unitur in ratione objecti intellecti. Quæ omnia *in 1. tom. tract. 2. disp. 2. dub. 9. &* 10. latiùs diximus.

Quarta solutio, quæ eidem argumento pro Scoto adducto traditur, est prædictam cognitionẽ, ex qua procedit Verbum, esse quidem absolutè, & in re ipsa intuitivam: attamen, ut est productio Verbi, & per consequens ut præit passivam processionẽ Verbi, & Spiritus sancti, neque esse abstractivã, neque intuitivam. Quia cognitionem esse intuitivam, vel abstractivam, non sunt conditiones notitiæ, ut producentis verbum. Et ideò Verbum non procedere ex illa cognitione, ut est intuitiva, aut abstractiva. Potestque hoc explicari exemplo actus scientifici, ut intensi, vel ut producentis habitũ scientiæ. Quia etsi prædictus actus debeat esse absolutè, & in re ipsa vel intuitivus, vel abstractivus: attamen, ut est intensus, aut ut est productio habitus, neque est notitia intuitiva neque abstractiva. Sic ergo in præsenti respectu illius cognitionis, ex qua procedit Verbum, dicendum est. Quia illa, secundum quòd ex illa passivè procedit Verbum, consideratur ut est productio; sicut actus scientificus, ut ex illo procedit habitus, concipitur ut producens illum. 38. Quarta responsio.

Sed neque hæc solutio placet. Quia non inquirimus, nec difficultas argumenti procedit, an illa cognitio, & intelligere, ut præcisè exprimit esse productionem Verbi, exprimat rationem notitiæ intuitivæ, vel abstractivæ; sed an illamet productio, quatenus dicit, vel involvit cognitionem, & perceptionem objecti intellecti, extendatur ad Spiritum sanctum, & ad Verbum per notitiam intuitivam, vel abstractivam? & certum debet esse (juxta illa, quæ *in hoc tract. disp. 1. à n. 73. usque ad n. 79.* Refellitur.

*n.79.*diximus)debere ibidem dari notitiam,vel intuitivam,vel abstractivam personarum,si semel personæ tunc attinguntur, ut debere attingi probavimus.

39. Et ratio est aperta ex dictis loco citato.Quia dictio & productio Verbi dicit in recto divinum *intelligere*, in quo consistit natura Dei. Quare, cùm sit proprium cujuslibet productionis consistentis in recto in intellectione, quòd quatenus intellectio est, terminetur ad objectum intellectum, vel abstrahendo ab existentia,vel ut est existens, consequens est, prædictum *intelligere*, quod est productio Verbi, habere ut est sub conceptu intellectionis,& est id,quod in recto importatur à *dicere*, quòd terminetur ad essentiam, & personas, quæ sunt objecta illius,vel ut abstrahunt ab existentia, vel ut illam dicunt: ac proinde, vel per notitiam intuitivam,vel abstractivam.

Confirm. Confirmatur.Quoniam etsi de ratione cognitionis producentis Verbum non sit,quòd ut exprimit se ipsam præcisè quoad munus producentis, sit clara, & non obscura: nihilominùs, quia ista est perfectio propria, & conditio cognitionis, idcircò illi cognitioni, quæ est productio Verbi divini non debet in illo signo in quo præsupponitur ad Verbum,deesse talis perfectio.Quia in prædicta productione includitur per modum recti intellectio perfectissima, & per consequens debet habere hanc conditionem perfectissimæ intellectionis: ergo cùm esse cognitionem intuitivam, vel abstractivam, sint etiam conditiones intellectionis,oportet ut in illa productione, in qua includitur per modum recti,quod sit intellectio perfectissima,non desit,quòd, ut est rectum prædictæ productionis, & ut præsupponitur verbo ordine originis, sit intuitiva; cùm opposita ratio, nimirum,quod sit abstractiva, dicat imperfectionem in objecto sic cognito, ut ostensum est.

40. Neque id, quod de scientia actuali, ut intensa, aut quatenus producente habitum scientificum adducitur in favorem hujus solutionis,est contra nos. Quoniam scientia,ut intensa,dicit seipsam in ordine ad subjectum: quia intensio fit per majorem radicationem in eodem subjecto,juxta illa,quæ N. Complutenses *in lib.de Generat.disp.4.n.*122.latè docent.Et similiter eadem scientia actualis,ut producens habitum scientificum, exprimit ordinem ad habitum,ut ad effectum,& terminum productum. At cum his stat,ut eadem scientia,adhuc ut intensa,& producens habitum, ly *ut* specificativè sumpto, debeat in illo priori, in quo præsupponitur ad habitum, & ut est id,quod modificatur per illam intensionem, esse in ordine ad suum objectum scitum vel intuitiva, vel abstractiva. Et ita illamet productio Verbi divini debet in illo signo,in quo intelligitur præcedere illud,& simul est intellectio producens ipsum,habere rationem notitiæ intuitivæ,vel abstractivæ.

§. IX.

Vera præcedentis argumenti solutio traditur.

41. Vera argumenti soludatio. Quare his rejectis solutionibus, respondetur ex jam dictis ad hoc secundum argumentum *n.*30.adductum:quòd illa notitia,& intellectio, ex qua procedit Verbum,est intuitiva. Quia etsi Verbum v.g.sit ordine originis posterius, quàm prædicta intellectio,& productio:nihilominùs prioritas,aut posterioritas ista originis non est prioritas, aut posterioritas *in quo*, adhuc secundùm rationem cum fundamento in re,sed solùm prioritas,aut posterioritas *à quo*: itaut si illud objectum cognoscendum est, prout est in se ipso, & ut tale objectum tunc petit,qualiter per divinam illam intellectionem debet attingi,non posse cognosci,quòd essentia sit sine personis, aut una persona sine alia, sed quòd in quovis signo rationis *in quo* cum fundamento in re debeant omnia hæc esse; licèt Paternitas sit semper virtualiter dimanans ab essentia, & Filius à Patre genitus, ac tandem Spiritus sanctus ab utroque procedens. Et propterea possunt omnia hæc in quovis signo intuitivè attingi. Quoniam juxta doctrinam traditam duæ tantum conditiones requiruntur ad notitiam intuitivam, scilicet, quòd ex parte intellectus detur sufficiens repræsentativum, nempe sufficiens species intelligibilis repræsentans objectum, sicut requiritur ad cognoscendum illud,ut præsens secundum existentiam: & deinde ex parte objecti,quòd sit præsens, etiam quoad existentiam,illi cognitioni secundùm durationem,itaut in eodem instanti, & in eodem signo *in quo* utrumque sit, si in eodem instanti, & in eodem signo *in quo* secundùm rationem debet dari notitia intuitiva ejusdem. Constat autem, utramque rationem in præsenti inveniri; siquidem essentia divina, quæ habet rationem speciei intelligibilis respectu cognitionis personarũ, repræsẽtat illas ex parte suâ,sicut requiritur ad hoc, ut cognoscantur ut præsentes secundùm existentiam:& ipsæ personæ in quovis instanti reali,& insuper in quovis signo *in quo* rationis, fundato tamen in rebus,sunt existentes, ut explicatum est.

§. X.

Alia sententia assertionis nostræ opposita, primum ejus fundamentum cum responsione ad illud.

Alia sententia contra Angelici Præceptoris, nostramque assertionem pugnans est, quæ traditur à Vasquez *in præsenti disput.*142.*c.*4. ubi inquit, quòd licèt Verbum divinum per se præcedat ex cognitione divinæ essentiæ,attributorũ,& personæ Patris, ac ejusdem Verbi, non tamen ex cognitione Spiritus sancti: quamvis alias ex aliis capitibus cognitio Spiritus sancti concomitanter se habeat ad illam processionem; non tamen ut petita per se, & per locum intrinsecum ad prædictam processionem Verbi. 42. P. Ioann. P. Vasquez.

Probatur primò. Quoniam ablato Spiritu sancto (per considerationem nostram,& suppositionem impossibilem) ab intellectu Patris, adhuc maneret Verbum productum: ergo signum est,cognitionem illius in intellectu Patris, non requiri per se, & per locum intrinsecum ad processionem ejus.Consequentia est perspicua.Siquidem ea,quæ per se,& per locum intrinsecum ad aliquid requiruntur, sunt talis conditionis, ut eis ablatis per considerationem nostram non remaneat illud, ad quod per se requiruntur.Antecedens autem probatur, quia si per impossibile Spiritus sanctus nõ procederet à Filio,adhuc Filius retineret verã & perfectam rationem Verbi Paterni:siquidẽ spiratio activa non constituit illum in *esse* personali, neque est quid per se desideratum ad hoc,ut veram & perfectam personæ divinæ rationem sortiatur.Ergo eadẽ ratione, quamvis Spiritus sanctus non esset in intellectu Patris tanquam objectum cognitionis illius,produceretur Filius in esse Verbi divini.Quia quòd Spiritus sanctus necessariò debeat præesse in intellectu Paterno ad processionẽ Verbi, solum potest oriri ex eo,quòd Verbo debet indispẽsabiliter, & Primum fundamentum.

& per locum intrinsecum communicari spiratio activa Spiritus sancti per illam cognitionem, ac proinde tam spiratio illa, quam ipse Spiritus sanctus spiratus debent præesse in intellectu Paterno.

Confirm. 1. Confirmatur primò. Quoniam licèt ad productionem intellectualem unius correlativi per se requiratur aliud, & cognitio illius: nõ tamen cognitio aliorum, quæ non sunt correlativa, sicut nec productio eorum ad id desideratur: ergo licèt ad productionem intellectualem Verbi divini, quæ fit per intellectionem, & cognitionem illius, desideretur Pater, & cognitio ejusdem: non tamen Spiritus sanctus, aut illius cognitio. Siquidem Pater, & Filius habent se per modum correlativorum; secùs verò Filius, ut Filius, collatus cum spiritu sancto.

43. Confirm. 2. Confirmatur secundò. Quia Pater non habet priùs hanc cognitionem Spiritus sancti, quàm Verbum ipsum: ergo Verbum non procedet ex hac cognitione Spiritus sancti. Consequentia patet. Quia cognitio, ex qua per se procedit Verbum, debet priùs esse in Patre, quàm in Verbo. Antecedens autem etiam constat. Quoniam Pater priùs est Pater, quam spirator, & consequenter Filius etiam priùs est Verbum, & Filius, quàm Pater spirator, quia simul spirant: & ideò Filius non accipit spirationem per processionem à Patre; sed in eo simul cum Patre resultat in eo signo, in quò producunt Spiritum Sanctum. Ergo eadem ratione cognitio ipsius Spiritus sancti, & activæ spirationis, quæ simul sunt, non antecedet in Patre, priùs quàm in Verbo.

Confirm. 3. Confirmatur tandem. Quia ex vi generationis, & per locum intrinsecum solùm communicatur Verbo natura divina, proprietas personalis Filij, necnon & ea quæ se habent ad instar passionum respectu divinæ essentiæ, ut in aliis generationibus creatis contingit, in quibus per se, & per locum intrinsecum solùm communicatur natura, verbi gratia humana, personalitas illius, unà cum sua existentia, ac tandem proprietates à natura humana consequutæ: & ideò quopiam alio ablato, remanebit integra generatio hominis. Ergo Verbo divino ex vi suæ generationis, & per locum intrinsecum non communicabitur spiratio activa, quæ non solùm non constituit illum in *esse* personali, verùm nec se habet ad instar passionis respectu naturæ divinæ: siquidem prædicta natura communicatur Spiritui sancto sine illa. Ergo neque etiam cognitio ejus, aut Spiritus sancti per se requiretur ad processionem Verbi. Patet hæc ultima consequentia. Quoniam si cognitio horum per se desideraretur ad prædictam processionem, non posset hoc aliunde oriri, nisi quia ex vi processionis deberet communicari Verbo spiratio activa Spiritus sancti.

44. Contra fundamentum. Respondetur, quòd si per considerationem nostram purè præcisivam auferretur ab intellectu Patris Spiritus sanctus, tunc remaneret Verbum productum. Quia per hoc, quòd per prædictam considerationem tollatur ab intellectu Patris Spiritus sanctus, tantùm significatur, quòd nos possumus concipere, Verbum esse productum à Patre, non attendendo, & concipiendo expresè, an sit productum per hanc, vel illam cognitionem, vel hujus, aut illius objecti, &c. Quod quidem, planum est, posse in nobis contingere: quia ea, quæ sunt indispensabiliter adunata in divinis, possumus, per nostros conceptus purè præcisivos ita concipere, ut concipiamus expresè unum, non conceptis expresè aliis. Ex quo non sequitur, quòd ea, quæ sic præcisivè concipiuntur, non debeant esse adunata in divinis, aut non requiri omnia illa ad aliquem effectum, aut quasi effectum præstandum. Et ita ex hoc, quòd sic præcisive auferendo ab intellectu Patris Spiritum sanctum tanquam objectũ cognitum adhuc remaneret Verbum productum, non sequitur productioné illius non petere per se, & ab intrinseco cognitionem Spiritus sancti in intellectu Paterno; sed solùm quòd tunc tantummodò concipimus Verbum productum, non considerando, quonam modo Verbum illud processerit, & an ex horum, vel illorum, aut tádem omnium, quæ sunt in Deo, notitia per se procedere habuerit.

Cæterùm si per considerationem nostram, non purè præcisivam, sed divisivam, vel negativam auferatur ab intellectu Patris Spiritus sanctus, tunc, vel non remanebit Verbum productum, quia ut docuit D. Thomas infrà *q. 36. art. 2. ad 5.* de ratione Verbi est, quòd sit fœcundum in ordine ad productionem amoris; vel non remanebit eodem modo, & ejusdem quasi speciei, ac nunc est, ut ex dictis patet: & ita eo ipso non communicaretur illi vis ad spirandum Spiritum sanctum, nec spiratio activa, quæ quidem est talis conditionis, ut licèt non constituat Filium in *esse* personali, nihilominùs si ipsa deesset eidem Filio, eo ipso colligeremus, Filiationem constituentem illum in primo *esse* personali non esse ejusdem rationis ac modò, nec Filium habere eam fœcunditatem radicalem, quam modò habet: ac proinde fore diversæ speciei, aut quasi speciei, ac modò est. D. Thom.

45. Ad primam confirmat. Ad primam confirmationem respondetur, quòd quando relativum dicit aliquid subsistens in perfectissima natura, nempe divina, petitque produci intellectuali modo, qualiter in Verbo divino contingit, tunc petit etiam produci per cognitionem perfectissimam, & comprehensivam sui, & correlativi, ad quod refertur, necnon divinæ essentiæ, in qua subsistit. Hæc autem cognitio ita perfecta per se exigit cognitionem potentiæ spirativæ, necnon & spirationis activæ, ut *n. 18.* ostendimus.

Ad secundam. Ad secundam confirmationem respondetur, etiã ipsam relationem spirationis activæ communicari Verbo divino ex vi suæ processionis. Nam licèt Pater, & Filius simul, id est, in eodem signo *in quo*, adhuc secundùm rationem, habeant prædictam relationem: nihilominùs aliter, & aliter quoad modum habendi illam à se, vel ab alio. Nam Filius habet à Patre actum spirandi, sicut & habet ab illo volitionem, per quam spiret: & ideò etiam debet habere à Patre ipsam relationem spirationis activæ, quæ, modo alibi dicendo, quasi fundatur in actu spirandi: siquidem communicans actionem, in qua fundatur, aut quasi fundatur aliqua relatio, communicat etiam ipsam relationem. Cæterùm Pater sicut non habet actum spirandi à Filio, licèt non spiret sine eodem Filio, sic non habet relationem spirationis activæ à Filio, sed à se: quamvis non haberet ipsam, nisi Filius eam haberet communicatam, modo dicto, ab eodem Patre.

Ad tertiam. Ad tertiam confirmationem respondetur, quòd sicut in humanis producitur ex vi generationis, tam natura humana, quàm persona: & si aliquid se haberet per modum quasi passionis respectu personalitatis; aut esset talis conditionis, quòd conveniret indispensabiliter alicui personæ humanæ, tunc illud ipsum communicaretur ex vi generationis: maximè, si per locum intrinsecum sequeretur, tollendam esse personam illam humanam, aut non fore ejusdem rationis, ac modò est, si tolleretur illud, quod ad ipsam sic consequitur: ita in divinis communicabitur ex vi generationis id, quod per se convenit personæ Filij, nempe spiratio activa: siquidem est talis conditionis, ut ea sublata,

sublata, sequatur per locum intrinsecum, tollendam esse, seu, ut meliùs loquamur, priùs sublatam esse personam Filij, aut non esse ejusdem rationis, ac modo est.

§. XI.

Aliud fundamentum pro sententia Vasquez, & responsio ad illud.

46. Ultimum fundamentum. Ultimum fundamentum pro sententia Vasquez est. Quoniam si Verbum procederet ex cognitione Spiritus sancti per se, & per locum intrinsecum, tunc Verbum esset similitudo Spiritus sancti, imago, & proles illius: hoc autem dici non potest, ut communiter docere videntur Theologi: ergo, &c. Sequela probatur. Nam Verbum est similitudo, imago, & proles objecti, ex cujus cognitione procedit: ergo si Verbum in divinis procedit per se ex cognitione Spiritus sancti, erit similitudo, imago, & proles illius.

Confirm. 1. Confirmatur primò, Quoniam ad hoc, ut verbum sit similitudo, imago, & proles alicujus, non requiritur, quòd ab illo in *esse* entitativo considerato procedat; sed solùm quòd procedat ex cognitione illius, sitque ab eo tanquam ab objecto cognito: ergò si Verbum procedit ab Spiritu sancto tanquam ab objecto cognito, & ex cognitione illius, non erit cur non sit imago, & proles ipsius. Antecedens probatur ex eo, quod contingit in imaginibus artificialibus, quæ, ex eo quòd procedunt ex cognitione suorum objectorum, habent procedere ex eisdem objectis cognitis, & eo ipso esse similitudines, imagines, & proles eorumdem objectorum.

Confirm. 2. Confirmatur secundò. Quoniam ad hoc, ut aliquid procedat per modum imaginis alterius, satis est, quòd distinguatur realiter ab illo, & quòd procedat ab eo, ut similitudo illius: sed si Verbum procederet ex cognitione Spiritus sācti, dabitur in Verbo utraque ista conditio respectu Spiritus sancti: ergo procedet ut imago illius. Major videtur certa, & communiter recepta à Theologis. Et ita, quia Verbum procedit cum prædictis duabus conditionibus à Patre: idcircò procedit ut imago Patris. Sicut etiam, licèt Verbum procedat ex cognitione sui, ac proinde à se tanquam ab objecto cognito: nihilominùs quia non distinguitur realiter à se ipso, ideò non procedit ut imago sui. Minor autem quoad distinctionem Spiritus sancti à Verbo, & è contrà certa est secundùm fidem. Quoad aliam verò partem, nimirum, quòd in eo eventu procedat ut similitudo illius, etiam constat ex dictis: siquidem verbum procedit ut similitudo ejus objecti, ex cujus cognitione producitur.

47. Laudatio ultimi argumenti quoad primam partem ejus. Respondetur, quòd, quantum attinet ad similitudinem, & loquendo de Spiritu sancto, non solùm secundùm id, quod habet ex vi processionis, sed secundùm ea, quæ ei communicantur identicè, tunc, si propriè & in rigore fiat sermo, posset dici, quod Verbum est similitudo illius: quatenus per hoc significatur, quòd habet eamdem naturam cum illo, & personaliter ab eo distinguitur: nam ad similitudinem prædictam requiritur, & videtur sufficere identitas in natura, & distinctio realis inter utrumque. Cæterùm, quia similitudo solet sumi frequenter pro imagine, & Filius non est imago Spiritus sancti, ideò cautè, & cum distinctione debemus modo isto loquendi uti.

Responsio aliorū quoad alias duas partes. Verùm quoad duo alia, quæ in hoc argumento tanguntur, an nimirum hoc ipso, quòd Verbum procedat ex cognitione Spiritus sancti, sit proles, & imago illius, & Spiritus sanctus sit verum principium ejusdem verbi? respondent aliqui ex Junioribus, quòd hoc ipso, quod Verbum procedat ex cognitione Spiritus sancti, non potest non Spiritus sanctus esse verum principium illius in *esse* intelligibili, seu in *esse* objecti cogniti: ac proinde Verbum debet in hoc ordine procedere ab illo, imò & prædictum Verbum in *esse* cognito est quodammodò principium sui in *esse* rei. Et ita, licèt unum & idem non possit, ut habet *esse* intelligibiliter, procedere à se in *esse* intelligibili; benè tamen, ut habet *esse* in *esse* rei, potest procedere à semetipso, ut cognito, seu ut habet *esse* intelligibiliter. Sicut etiam, licèt id, quod procedit in *esse* rei ab alio, qualiter Spiritus sanctus procedit à Verbo, nequeat in *esse* rei sumptum esse principium ejusdem Verbi: non tamen inconvenit, quòd sumptum in *esse* objecti cogniti sit principium ejusdem Verbi, à quo in esse rei procedit. Quia hoc ipso, quòd Verbum procedat ex cognitione Spiritus sancti, non potest non Spiritus sanctus per modum objecti cogniti esse principium verbi: siquidem eo ipso repræsentatio ipsius, & hoc, quòd est, prædictum Spiritum sanctum esse repræsentatum, & cognitum per se desiderabitur ad processionem ejusdem Verbi: & hoc ipsum satis est ad hoc, ut Verbum procedat ab Spiritu sancto, ut habet esse objectum cognitum, seu ut habet *esse* in ordine intelligibili. Hinc tamen non fit, Verbum esse prolem, seu filium, aut imaginem Spiritus sancti: quia ad hoc desiderabatur, quòd Spiritus sanctus esset principium illius per modum principij in *esse* rei; nō verò solùm in *esse* objecti cogniti influentis.

Cæterùm hæc solutio pluribus ex gravioribus Thomistis displicet, & meritò. Tum, quia esse principium verbi non convenit objecto cognito, præcisè quia objectum cognitum est, sed ut est ratio cognoscendi, seu ut habet rationem objecti motivi: at licèt Verbum procedat ex cognitione Spiritus sancti, & Spiritus sanctus habeat ibidem rationem objecti cogniti, non tamen objecti cogniti, quod sit ratio cognoscendi, seu objectum motivum respectu illius cognitionis: ergo Spiritus sanctus non erit ulla ratione principium Verbi. 48. Rejicit hæc solutio. Major videtur certa. Quoniam etsi objectum purè terminativum alicujus cognitionis, sit objectum cognitum, nihilominùs non ideò est principium verbi, quia non concurrit per modum objecti motivi, seu rationis cognoscendi, & producendi prædictum verbum: ex eo quòd concurrere per modum principij respectu verbi, denotat rationem principij activi, & solùm objectum motivum habet hoc modo concurrere. Ideoque licèt creaturæ sint objectum terminativum divinæ cognitionis, necnon & omnipotentiæ; non tamen sunt principium à quo Verbum divinum, aut omnipotentia procedit; sed tantùm se habent per modum objecti purè terminativi, & secundarij.

Minor autem etiam liquet. Quia sola essentia divina habet rationem speciei intelligibilis respectu productionis verbi, & cognitionis divinæ, ut constat ex illis, quæ *in 1. tom. tract. 3. disp. 3. n. 17. usque ad 18.* & *n. 32.* diximus: sicut & sola ipsa est objectum formale adæquatum divini intellectus, ut ex dictis loco modò citato patet. Et ideò ipsa sola est ratio cognoscendi, ipsaque sola se habet per modum objecti motivi, respectu intellectus Dei.

Confirmatur. Nam personæ divinæ, ut habent rationem objecti cogniti, nec concurrunt per modum principij *quo*, nec per modum principij *quod* respectu productionis Verbi: ergo nulla 49. Confirmatur.

nulla ratione id habent, si in *esse* objecti considerentur. Consequentia videtur perspicua. Quoniam solùm aliquo ex duobus modis enumeratis poterant esse principium prædictæ productionis. Antecedens autem quoad primam partem patet. Quoniam id quod concurrit per modum principij *quo*, habet se per modum rationis agendi, & formæ intelligibilis. Constat autem, quòd personæ divinæ secundùm suas personalitates non se habent per modum rationis agendi, & formæ intelligibilis; sed id solùm cõvenit divinæ essentiæ: quippe quæ sola ipsa convenit in gradu immaterialitatis cum *intelligere* Dei primordiali, scilicet in hoc, quòd sit suum absque distinctione virtuali, ut loco nuper relato prosequuti sumus.

Quoad secundam verò partem idem antecedens probatur. Quoniam objectum cognitum ut tale, etiamsi sit objectum motivum, non concurrit ad productionem verbi per modum principij *quod*, sed solùm per modum principij *quo*: quia præcisè concurrit ad talem productionem per modum formæ intelligibilis, propter quod adhuc ipsa essentia divina per modum objecti considerata, tantùm influit ad prædictam productionem, ut principium *quo*: & solus Pater, ut est intelligens, ac proinde non ut est objectum cognitum, concurrit per modum principij *quod*.

50. Neque id, quod pro se adducit hæc solutio quam impugnamus, ei favet. Quoniam aliud est, cognitionem, & repræsentationem Spiritus sancti per se requiri ad productionem Verbi perseitate principij; aliud verò, an ipsum objectum cognitum, nempe Spiritus sanctus, per se concurrat in ratione principij ad prædictam productionem. Nam primum est verum: ex eo quòd illa cognitio, ut est in Patre, est ipsamet potentia generativa, ac generatio Verbi. Secundum autem est falsum. Quia esse objectum præcisè terminativum, sive secundarium alicujus cognitionis, qualiter personæ divinæ per suas personalitates terminant illam cognitionem, non dicit aliquam rationem causæ, vel principij, sed solam rationem termini, sive objecti; ut condistinctam à ratione principij, ut constat ex iis, quæ de creaturis possibilibus collatis cum prædicta cognitione, & productione, aut cum divina omnipotentia, dicebamus: siquidem istæ nulla ratione sunt principium omnipotentiæ, aut productionis Verbi, sed solùm se habent per modum termini, seu objecti terminativi: alioqui Verbum, aut omnipotentia haberent suum *esse*, suamque perfectionem ab illis: quia commune est cuivis rei procedenti ab aliquo principio secundùm suum *esse*, & perfectionem, quòd habeat illud ab eo.

51. Vera argumenti responsio. Unde aliter respondetur ex dictis, negando quòd hoc ipso, quòd Verbum procedat ex cognitione Spiritus sancti, debeat Spiritus Sanctus habere aliquam rationem principij productivi respectu illius. Non quidem principij *quod*: quia hujusmodi principium non est id, quod se habet per modum objecti cogniti; sed quod concurrit per modum intelligentis: ideoque soli Patri, ut cognoscenti, & dicenti, non verò ut objecto cognito, prædicta ratio principij *quod* competit. Neque etiam principij *quo*: quia tunc solummodò objectum alicujus cognitionis habet rationem principij productivi *quo*, quando vel per se ipsum unitur cum intellectu in ratione objecti motivi, seu speciei intelligibilis, & modo statim magis explicando; aut quando unitur per speciem per se primò repræsentantem illud, licèt non ab eo immissam, aut per speciem intelligibilem ab eo per se primò immissam ad sui cognitionem illudque per se primò repræsentantem; vel tandem ab eo habet aliquam virtutem ad eliciendam cognitionem. Quare, cùm Pater æternus nihil istorum accipiat ab Spiritu sancto, inde est, quòd licèt ei conveniat ratio objecti cogniti per se requisiti ad talem productionem, nihilominùs non habeat quòd sit principium *quo* ejusdem productionis.

Dilucidatur amplius. Adde, & explicabitur magis hoc ipsum. Quòd ut aliquid influat per modum principij realis, & realiter distincti in productionem passivam Verbi, qualiter requiritur ad hoc, ut Verbum sit imago, & proles prædicti principij, oportet ut ille influxus præstetur, vel in esse rei, quo pacto solùm cognoscens, & dicens illum præstat, ac proinde solus ipse influit per modum principij *quod*, vel quòd præstetur intelligibiliter, qua ratione sola species intelligibilis, & non qualiscumque, sed quæ realiter sit distincta à verbo, illum præstat. Quare, cum Spiritus sanctus nulla ratione concurrat ad productionem Verbi per modum dicentis, aut intelligentis, atque adeò neque in *esse* rei, & per modum principij *quod*, nec intelligibiliter per speciem realiter distinctam à Verbo: inde est ut non possit per modum principij realis Verbi ad ejus productionem concurrere; licèt ejus cognitio per se requiratur ad talem productionem.

52. Ad primam confirmat. Ex quo ad primam confirmationem respondetur, Imagines artificiales non ex ea præcisa ratione, quòd procedant ex cognitione suorum objectorum, & objecta habeant rationem objecti terminativi illarum, esse, & procedere ut imagines eorumdem objectorum: sed quia objecta imprimunt speciem sui, speciemque realiter distinctam ab objectis, ratione cujus objecta realiter, & per modum principij influunt in illas.

Accedit, quòd prædicta objecta habent se per modum causæ exemplaris respectu prædictarum imaginum, & ab illis realiter distinctæ. Constat autem ex dictis, neque Spiritum sanctum imprimere intellectui Paterno speciem intelligibilem, neque esse causam exemplarem productionis Verbi.

53. Ad secundam. Ad secundam confirmationem respondetur, quòd ad hoc, ut verbum sit imago, & proles alterius, requiritur ut sit similitudo expressa ab illo: ita quidem, quòd ad hoc ut sit imago respectu illius, ut exprimentis *ut quod*, procedat ab illo ut à dicente: ut autem sit imago alicujus, ut principij *quo*, procedat ex cognitione illius, concurrente ipso per modum objecti motivi, aut imprimentis speciem, vel virtutem intelligendi realiter, distinctam à verbo. Nullum autem istorum invenitur in Spiritu Sancto respectu productionis Verbi: & ideò ex hoc, quod procedat ex cognitione illius, non sequitur fore imaginem, & prolem ipsius, nec esse similitudinem ejus, qualiter ad rationem imaginis requiritur.

DUBIUM II.

Vtrùm Verbum divinum procedat ex cognitione creaturarum possibilium?

54. POstquam explicuimus, an Verbum procedat ex cognitione eorum, quæ sunt formaliter & necessario in Deo, statim pulsat animum inquirere, an etiam procedat ex intellectione illorum, quæ necessario, & eminenter in Deo continentur, qualia sunt creaturæ possibiles: & ideò ad hoc explicandum præsens dubium excitamus.

§. I.

§. I.

Ex mente Angelici Præceptoris, & aliorum Patrum dubium deciditur.

55. Conclusio. Dicendum ergo est, Verbum divinum procedere ex cognitione omnium possibilium. Ita D.Thomas *artic.1.hujus quæstionis in solutione ad 3.* ubi ut explicaret, qualiter non solùm Verbo divino, sed etiam aliis personis divinis conveniat dici, supponit, duobus modis alicui competere hoc, quod est passivè dici. Primò quidem tanquam verbo dicto, & producto per ipsum actum dicendi. Et secundò tanquam rei, quæ verbo intelligitur, vel significatur, seu manifestatur per illud. Quo supposito asserit, quòd dici priori modo convenit in divinis soli Verbo; posteriori autem, non soli Verbo, sed etiam aliis personis divinis, necnon & creaturis. Cujus rationem reddit his verbis: *Pater enim intelligendo se, & Filium, & Spiritum sanctum, & omnia alia, quæ ejus scientia continentur, concipit Verbum: ut sic tota Trinitas verbo dicatur, & etiam omnis creatura.* Ubi (ut constat ex illa causali, *Pater enim intelligendo se, &c.*) ratio, propter quam juxta Angelici Doctoris mentem omnia prædicta habent passivè dici, est, quia Pater intelligendo cuncta ista producit suum Verbum: ac proinde Verbum procedet ex cognitione horum omnium: siquidem verbum debet procedere ex cognitione illorum, quæ est ratio propter quam tam prædictum verbum, quàm alia, quæ verbo necessariò dicuntur, habent dici.

Probatur ex D.Thoma.

56. Imo P. Vasquez. Nec obest id, quod respondet Gabriel Vasquez infra referendus, nempe, D.Thomam solum velle, quòd Verbum procedat concomitanter, vel consequenter ex cognitione horum omnium: quatenus, etsi Pater dum producit Verbum, habeat simul cognitionem creaturarum possibilium ex aliis capitibus petitam; non tamen talis cognitio per se pertinet ad Verbi productionem, nec per locum intrinsecum ad eamdem requiritur. Hoc autem colligit Vasquez ex eo, quòd nomen *creaturæ*, absque limitatione positum, ambit creaturas, non solùm possibiles, sed etiam futuras: maximè, cùm omnes istæ intelligantur per illam scientiam, de qua D. Thomas in hoc testimonio sermonem texuit, & habeant dici, atque significari Verbo. Et tamen juxta ejusdem Angelici Præceptoris mentem certum est, cognitionem creaturarum, ut futurarum, non desiderari per se, nec per locum intrinsecum peti ad Verbi productionem.

Explodi-tur primò. Non itaque hoc obest. Quoniam hæc explicatio non est consona contextui. Tum, quia D. Thomas eodem modo asserit, Patrem intelligendo se, & Filium, & Spiritum sanctum, ac creaturas concipere Verbum: igitur sicut respectu Patris loquitur de cognitione per se desiderata ad productionem Verbi, ita etiam respectu cæterarum personarum, & creaturarum.

Secundò. Tum etiam. Quia ut ostendat, qualiter cuncta hæc habeant dici in Verbo concepto à Patre intelligendo illa, adducit sequens exemplum, nempe, quòd sicut intellectus hominis verbo, quod concipit intelligendo lapidem, dicit ipsum lapidem; ita etiam Verbo, quod concipit Pater, intelligendo cuncta prædicta, dicit omnia illa. Quare, quemadmodum intellectio lapidis in hoc exemplo per se desideratur ad productionem verbi repræsentantis eumdem lapidem: sic in præsenti intellectio totius objecti jam dicti per se desiderabitur ad productionem Verbi divini.

Tertiò. Tum denique. Quia ideò Angelicus Præceptor, ut explicet, cur omnia prædicta dicantur à Patre producendo Verbum; reddit rationem ex eo, quòd intelligendo omnia illa concipit verbum, quia nimirum cognitio horum omnium per se desideratur ad hoc, ut cognitio illa, ex qua procedit Verbum, sit omnium perfectissima, & comprehensiva Dei: siquidem hæc sola desideratur ad hoc, ut totum illud objectum necessariò dicatur. Quare, cum certum sit apud D. Thomam, Verbum procedere ex cognitione perfectissima, & comprehensiva Dei, tanquam ex cognitione per se, & per locum intrinsecum requisita: certum etiam erit, debere procedere ex intellectione omnium prædictorum, tanquam ex cognitione per se desiderata ad prædictam productionem. Quod etiam ex statim dicendis ampliùs patebit.

Nec id, quod pro se adducit Vasquez in sua solutione, ei favet. Nam etsi nomine *creaturæ* absolutè sumptæ possit intelligi creatura, prout ambit, tam creaturas possibiles, quàm futuras: nihilominùs ex contextu Sancti Doctoris satis denotatur ipsum non loqui, nisi tantùm de creaturis possibilibus. Tum, quia (ut modò dicebamus) tantùm per se petitur juxta doctrinam D. Thomæ ad productionem Verbi ea cognitio Dei, quæ sit omnium perfectissima, & comprehensiva: constat autem quòd ad comprehensionem Dei per se desideratur cognitio creaturarum possibilium; non tamen earumdem, ut futurarum. Tum etiam, quia sicut productio Verbi præsupponitur, nostro modo intelligendi, ad determinationem liberam divinæ voluntatis, qua creaturæ habent esse futuræ, & per consequens ad easdem ut futuras: & Angelicus Præceptor loquitur de hac productione, quatenus sic præsupposita ad prædictam determinationem, & futuritionem: ita etiam sermonem facit de eisdem creaturis secundùm *esse*, quod habent antecedenter ad liberam determinationem divinæ voluntatis circa earum futuritionem: atque adeò loquitur de illis secundùm *esse* tantum possibile consideratis. 57

Eamdem assertionem nostram docuit D. Thomas in hoc articulo, ubi ex eo ostendit, Verbum divinum dicere respectum ad creaturas, quia verbum mente conceptum habet repræsentare omnia illa, quæ actu intelliguntur. Et ita, cùm Deus unico actu se, & omnia intelligat, oportet ut Verbum ejus, non solùm repræsentet Patrem, sed etiam omnem creaturam. Quæ ratio supponit, per se, & per locum intrinsecum desiderari ad productionem verbi cognitionem omnium eorum objectorum, quæ per se, sive necessariò habent repræsentari per prædictum verbum: quia alioqui ex cognitione aliquorum objectorum non posset inferri verbum, quod ei adæquatè correspondet, esse repræsentativum per se, sive necessariò eorumdem objectorum; siquidem ea solùm repræsentantur necessariò per illud, ex quorum cognitione necessariò procedit. Quod etiam docuit idem D. Thomas *q.4.de Veritate art.4.* Suadetur iterum assertio ex D. Thoma. D. Thom.

58. Effugium P. Vasquez. Nec obstat solutio, qua Vasquez huic testimonio occurrit, dicens, Verbum ex relatione rationis ad creaturas habere esse earum verbum, illasque repræsentare, ac proinde consequenter hoc ei convenire: & ita sine prædicto ordine esse in se ipso substantialiter perfectum: propter quod etiam cognitio, quatenus terminatur ad creaturas, non requiritur per locum intrinsecum ad ejus productionem. Nec aliud velle Angelicum Præceptorem: siquidem sermonem facit de omnibus creaturis sive possibilibus, sive futuris, & de his posterioribus satis constat, quòd apud ipsum earum cognitio

gnitio non est per se desiderata ad productionem Verbi.

Præcl. ditur. Non igitur hoc obstat. Tum, quia etiam in hoc testimonio loquitur D. Thomas de cognitione perfectissima, & comprehensiva Dei, quæ eademmet per unicum simplicissimum actum ad Deum, & ad creaturas possibiles omnimoda necessitate terminatur. Tum etiam, quia, ut in simili circa præcedens testimonium dicebamus, eodem modo loquitur de cognitione terminata ad Patrem, & ad creaturas. Tum denique, quia etsi relatio rationis fundamentaliter sumpta, quæ est ratio repræsentativi, non conveniat Verbo æquè primò ac relatio realis ad personam producentem, nihilominùs falsum est, competere ei consequenter, itaut seclusa per intellectum maneat Verbum in se ipso substantialiter perfectum. Nam prædicta relatio repræsentativi fundamentaliter sumpta est de intrinseca ratione Verbi: & ideò Verbum, si non haberet repræsentare creaturas possibiles non esset substantialiter perfectum, nec haberet rationem Verbi infinitè perfecti: quippe quod non adæquaretur cum cognitione comprehensiva Dei, ut ex statim dicendis magis constabit.

Probatur etiam ex Augustino. Eamdem etiam sententiam tradidit Augustinus *lib. 15. de Trinitate c. 14.* dicens, Verbum Dei esse de scientia Dei, & nihil esse in scientia Patris, quod non sit in Verbo. Quare, cùm in scientia Patris contineatur cognitio, non solùm eorum, quæ sunt formaliter in Deo, verùm etiam rerum possibilium, consequens est, ut procedat etiam ex cognitione istarum. Et ibidem inquit: *Non enim Pater se ipsum integrè perfecteque dixisset, si aliquid minus, aut amplius esset in ejus Verbo, quàm in ipso.* Et infrà. *Novit itaque omnia Deus Pater in se ipso, novit in Filio, sed in seipso tanquam se ipsum, in Filio tanquam Verbum suum, quod est de iis omnibus, quæ sunt in ipso.*

59. Occurrit Vasquez. Unde nihil obest id, quod respondet Vasquez, nempe, Augustinum non velle, quod in Verbo contineantur omnia, quæ continentur in scientia Patris, itaut hoc competat illi formaliter ex vi processionis; sed solùm materialiter, & concomitanter; alioqui etiam ex vi suæ productionis postularet procedere ex cognitione creaturarum existentium: quia etiam istæ in scientia Patris continentur, imò scientia istarum communicatur ei à Patre.

Refutatur. Ex verbis igitur Augustini constat nihil obesse hanc solutionem ex Vasquez adductam. Tum propter sæpiùs dicta. Quia etiam juxta mentem Augustini Verbum ex vi suæ processionis formaliter debet procedere ex perfectissima, & comprehensiva cognitione Dei, ad quam cognitio omnium possibilium necessariò desideratur. Tum etiam, quia id, quod de creaturis futuris pro se adducit, ei non favet. Quoniam Augustinus loquitur de scientia Patris, ut Patris, dum dicit, Verbum esse de scientia Dei, seu (quod in idem quoad præsens redit) de *intelligere* Dei: & propterea addidit, nihil esse in scientia Patris, quod non sit in Verbo: constat autem, quòd in scientia Patris, ut Patris, continentur res possibiles ut tales, non verò ut futuræ. Quoniam per scientiam Patris, ut Patris, vult denotare Augustinus scientiam Patris, ut præintelligitur ad productionem Verbi: res autem possibiles sunt in scientia Patris, ut præintelligitur ad productionem prædictam, non autem res futuræ ut tales: quia hæ non habent esse futuræ, nisi ex vi decreti habiti à tota Trinitate.

60. Neque id, quod pro se iterùm adducit Vasquez de scientia, sive intellectione creaturarum existentium communicata Verbo à Patre, ei favet. Tum propter dicta circa testimonia adducta ex D. Thoma. Tum etiam, quia aliud est dicere, *Filius habet scientiam, sive cognitionem creaturarum à Patre*, aliud verò, *Filius est productus de scientia, sive cognitione earumdem creaturarum.* Etsi ergo primum verificetur, tam de scientia possibilium, quàm existentium, ut ex dictis *in 1. tomo tractatu 4. disput. 5. n. 87.* diximus, & dubio sequenti ampliùs dicemus, non tamen secundum. Quia etsi Filius sit de cognitione creaturarum possibilium: non tamen existentium. Et ratio est. Nam per hoc, quòd dicitur, verbum esse de cognitione alicujus, significatur quòd illud sit cognoscibile nostro modo intelligendi priùs proprietate aliqua, quàm producatur Verbum: at creaturæ secundùm esse possibile sunt cognoscibiles priùs proprietate aliqua, quam sit productio ejusdem Verbi, ut ex statim dicendis *n. 68.* patebit, non tamen ut sunt existentes in aliqua differentia temporis: quia ut sic solùm sunt cognoscibiles post decretum liberum, quod in Deo præsupponit productionem ad intrà.

Probatur ex Anselmo. Eamdem etiam sententiam docuit Anselmus in Monologio à *cap. 28. usque ad 34.* ubi ostendit, Deum unico Verbo suo omnia dicere; nempe, tam se ipsum, quàm omnia, quæ sunt formaliter in eo, necnon & omnes creaturas, & hoc esse verum, & perfectissimum Verbum prædictorum objectorum. Quare, cùm Verbo divino ex sua ratione Verbi competat repræsentare omnes creaturas possibiles, & quòd in eo omnes illæ dicantur, oportet quod ex vi sua habeat produci ex cognitione earum.

61. Responsio P. Vasquez. Nec obest id, quod respondet Vasquez, nimirum, Anselmum loqui de creaturis, secundùm quòd sunt in Deo; non verò de illis secundùm *esse*, quod in se ipsis possibiliter habent. Non itaque hoc obest. Quia (ut communiter docent Theologi cum Augustino) creaturæ, prout sunt in Deo secundùm *esse*, quod in eo habent, sunt ipsa creatrix essentia: ergo nomine *creaturæ* non intellexit Anselmus creaturas secundùm *esse*, quod habent in Deo, & sunt formaliter ipse Deus: siquidem nomine *creaturæ* absolutæ sumptæ non intelligitur ipse Deus, nisi aliud ex contextu constet, ut hic non constare planum est: siquidem ipse Anselmus loco citato *cap. 29.* de illis creaturis, de quibus asserit, eas dici in Verbo, sentit, eas esse ad imitationem Dei: constat autem, hoc non verificari de creaturis, prout sunt ipsa essentia Dei, cùm essentia Dei non sit ad imitationem sui: sed de eisdem creaturis secundum esse, quod possibiliter habent extra Deum. Tum etiam, quia Anselmus distinguit in prædictis locis inter Deum, & creaturas: constat autem ex dictis, creaturas, prout sunt ipsa creatrix essentia, non ponere in numero, nec distingui à Deo; bene tamen secundùm proprium *esse* possibile earum.

Refellitur. Anselm.

Tandem hanc eamdem sententiam sequuntur Bonaventura *in 1. distinct. 27. in 2. parte distinctionis q. 2.* Richardus *in eadem distinctione artic. 2. q. 3.* Gabriel *ibidem q. 3.* Alexander *1. part. q. 62. membro 3. artic. 4.* Cajetanus, Zumel, Nazarius, Bañez, Ripa *in præsenti*, Ferrara *4. contra Gentes cap. 13.* Canariensis *suprà q. 27. artic. 5. disputatione unica post medium, & versus finem*, Valentia *1. part. disput. 2. de Trinitate quæst. 8. puncto 2.* Molina *in præsenti disput. 1.* Granado *tractatu 9. disputat. 6.* Suarez *lib. 9. de Trinitate cap. 6.* Noster Cornejo *tom. 1. in 1. partem tractatu 3. disputat. 2. dubio 5.* Ruiz de Montoya *tomo de Trinitate disputat. 63. sectione 1.* & alij plures.

Bonav. Richard. Gabriel. Alexand. Cajetan. Zumel. Nazar. Bannez. Ripa. Ferrara. Canariens. Valent. Molina. Granado. Suarez. N. Corn. Ruiz de Montoya.

§. II.

§. II.

Ratio fundamentalis pro assertione ex Angelico Doctore desumpta.

62. *Ratio fundamentalis.* Ratio autem fundamentalis nostræ assertionis tacta est dubio præcedenti,& in testimoniis in hoc adductis ex D. Thoma, necnon in illis, quæ ex eodem statim adducemus, potestque sub hac forma proponi. Quoniam Verbum debet per se procedere ex cognitione comprehensiva divinæ essentiæ: ergo debet etiam per se procedere ex cognitione creaturarum possibilium. Antecedens constat ex dictis dubio præcedenti, breviterque potest suaderi probatione desumpta ex D. Thoma,partim *in hoc articulo*, partim *quæst.* 14. *hujus* 1. *part. art.* 3. *D. Thom.* Tum,quia cùm Verbum divinum sit per se, & ex vi suæ perfectissimum omnium excogitabilium, debet per se, & ex vi sua procedere ex cognitione omnium perfectissima, qualis est cognitio comprehensiva divinæ essentiæ.

Tum etiam. Quia Verbum divinum per se, & ex vi sua petit procedere ex cognitione, quæ sit tanta in ratione cognitionis,quanta divina essentia in ratione objecti cognoscibilis:ex eo quòd petit procedere,tanquam per principium *quo*,per *intelligere* primordiale, in quo consistit ipsa natura & essentia Dei. Et ideò, sicut ipsa essentia & natura Dei consistens in illo *intelligere* est tanta in ratione intellectionis,quanta in ratione objecti intelligibilis:sic & intellectio,ex qua tanquam ex principio *quo* procedit Verbum; debet hoc ipsum habere, & per consequens debet esse comprehensiva: siquidem ratio comprehensivæ cognitionis Dei in hac adæquatione consistit,ut constat ex illis,quæ in 1.tom. tractatu 2.disput. 6.num.13.& sequentibus diximus.

63. *D. Thom.* Consequentia verò probatur. Tum probatione quadam desumpta ex D. Thoma suprà *qu.* 12. *art.*8.quamque nos *ibidem disput.* 6. nuper citata prosequuti sumus. Nam ideò intellectus creatus nequit videndo Deum cognoscere omnes suos effectus, & omnes rationes,& modos eorumdem effectuum, & per consequens omnes creaturas possibiles,quia prædicta cognitio est comprehensiva Dei: ex eo quòd quantò aliqua causa perfectius videtur, tanto plures ejus effectus in ipsa videntur: & propterea si videntur omnes, etiam ipsa videtur perfectissimè, & quantum cognoscibilis est:quod est cognosci comprehensivè. Ergo hoc ipso, quòd Verbum per se, & ex vi sua petat procedere ex comprehensiva cognitione Dei, petet etiam, ex vi sua, & per se procedere ex cognitione Dei, quæ sit etiam cognitio creaturarum possibilium.

Angelic. Præcept. Tum etiam probatione alia desumpta ex eodem Angelico Præceptore *suprà quæst.* 14.*artic.* 5. ubi probat, Deum per suam cognitionem attingere omnes creaturas possibiles,quia alioqui cognitio illa non esset comprehensiva ipsius Dei, redditque hujus rationem ex eo, quòd per illam cognitionem non attingeret cuncta,ad quæ virtus productiva,quæ ei competit, in quantum est prima causa, potest extendi,& virtus productiva alicui competens nequit perfectè per cognitionem attingi,nisi per eamdem cognitionem attingantur cuncta, ad quæ extendi queit:ergo non potest cohærere, quòd Verbum per se, & ex vi sua petat prædictam cognitionem comprehensivam, & quod eodem modo non exigat cognitionem creaturarum possibilium. Quam probationem adducit etiam idem S. Doctor *art.*6. ejusdem quæstionis, in quo ostendit, Deum per suam cognitionem attingere omnia alia à se propria cognitione, seu (quod in idem quoad præsens redit) secundùm proprias eorum rationes & naturas: quia nequit se ipsum perfectè sua cognitione attingere, nisi eodem modo attingat modos peculiares, & diversos, secundùm quos infinita Dei perfectio potest ab alijs participari: & per consequens nisi cognoscat omnes creaturas possibiles, à quibus his diversis modis & rationibus participabilis est. *Idem S. Doctor.*

Tum denique probatione alia insinuata ab eodem Angelico Doctore *supra q.* 14.*art.* 4. quamque ad probationem antecedentis hujus rationis adduximus, nempe, Verbum ex vi sua,& per locum intrinsecum debere procedere tanquam à principio *quo* ab intellectione Dei, in qua consistit ejus natura, ut etiam *in hoc tractatu disputatione* 1. *num.* 39. diximus. Constat autem, intellectionem illam per se,& per locum intrinsecum dicere intellectionem tantæ perfectionis, ut indispensabiliter extendatur ad attingendum omnia, quæ necessariò sunt in Deo formaliter, vel eminenter, qualia sunt creaturæ possibiles.

Confirmatur, & explicatur ratione desumpta ex eodem Angelico Doctore *supra q.* 4 *art.* 6. & alijs locis, & ex Dionysio *cap.* 5. *de Divinis nominibus* relato à D. Thoma *in hac* 1.*p. q.*4.*artic.* 2. 64. *Confirm.* 1. *Dionys. D. Thom.* quæ, discurrendo per aliqua, quæ reperiuntur in Deo, potest ad hanc formam reduci. Quoniam Deus est ipsum *esse* per essentiam, ipsumque *esse* per se subsistens; ac proinde debet esse ens formaliter & simpliciter infinitum, & eo ipso continere omnes perfectiones cunctarum rerum, non solùm quoad id, quod est ipsis commune, sed etiam quoad id, quod est cuilibet proprium: siquidem singulæ creaturæ quoad id, quod est eis proprium,& per quod ab alijs differunt, debent dicere aliquam perfectionem, ut docet Angelicus Præceptor *quæst.*14.*artic.*6. *Angel. Præcept.* & quælibet perfectio debet in ente simpliciter, & omnibus modis infinito, qualis est Deus, reperiri. Et similiter Deus ratione suæ essentiæ eminentissimæ est causa effectiva, saltem radicalis, omnium creaturarum possibilium quoad perfectiones proprias & peculiares singularum, estque causa exemplaris earumdem quoad omnia prædicta: ex eo quò ratione suæ summæ perfectionis non potest dari aliquid perfectionis, sive commune omnibus creaturis, sive proprium singularum: quod non sit exemplatum ab ipso. Et tandem omnipotentia Dei, misericordia, & justitia illius, extenduntur ad omnes creaturas:ex eo quòd objectum omnipotentiæ est omne factibile, & justitia, ac misericordia inveniuntur in omnibus operibus Dei, ut ostendit D. Thomas *suprà q.* 21. *art.*4. *D. Thom.* Sed sic est, quòd ista, quæ recensuimus, nequeunt comprehensivè attingi à Deo, nisi cognoscantur omnes creaturæ possibiles: ergo hoc ipso,quòd Verbum per se, & per locum intrinsecum petat,quod procedat ex cognitione comprehensiva Dei, ut ostensum est, oportet ut procedat etiam eodem modo ex cognitione omnium creaturarum possibilium.

Consequentia cum majori videtur satis perspicua. Minor autem quoad primam partem virtualiter in ea contentam, nempe, quòd non potest comprehensivè cognosci Deus, ut est ens per essentiam, continens formaliter, vel eminenter omnes modos entis etiam quoad peculiares eorum

rum rationes, nisi cognoscantur ipsi modi, probatur. Quia sicut non potest comprehensiva cognitione attingi natura caloris, nisi cognoscantur omnes gradus, secundùm quos potest participari: ita neque ipsum *esse* per essentiam continens formaliter, vel eminenter omnes modos essendi, adhuc secundùm peculiares rationes eorum, nisi cognoscantur omnes isti modi, quibus participabile est.

65. Quoad secundam verò, & tertiam partem, imò & quoad priorem modò probatam, sic suadetur eadem minor, quoniam nisi cognoscerentur omnes creaturæ possibiles ex vi illius cognitionis, nec cognosceretur divina essentia, ut est causa prima radicalis effectiva, nec omnipotentia, justitia, & misericordia, aut ipsemet Deus, ut est omnibus modis infinitus, itaut omnia ista comprehensivè attingerentur, quantum cognoscibilia sunt. Siquidem cùm omnia prædicta contineant perfectiones proprias singularum creaturarum, cognoscibilia sunt comprehensivè, ut continent eas: & nisi prædictæ perfectiones ibidem contentæ cognoscantur, nequeunt omnia jam dicta, quæ in Deo reperiuntur, aut aliquid eorum comprehensive cognosci, quantum cognoscibilia sunt; ut continet prædictas perfectiones proprias creaturarum.

Confirm. 2. Confirmatur secundò. Quia Verbum divinum ex vi suæ processionis substantialis, & ut per illam producitur in sua proprietate personali; & substantiali, non potest non procedere ut infinitè perfectum in ratione Verbi, ut jam diximus, & ex se satis constare videtur. Quia ut sic procedit ut verus Filius Dei, & Deus de Deo, ejusdemque substantiæ, & perfectionis cum Patre: ergo ut sic ex vi suæ processionis procedit ex cognitione omnium creaturarum possibilium. Patet consequentia. Quia si ut sic non procederet ex cognitione illarum, non esset tunc ex vi suæ processionis infinitè perfectum: siquidem verbum, quod est repræsentativum omnium, quæ sunt formaliter, non verò eorum, quæ sunt eminenter in Deo, non est infinitè perfectum: sicut nec cognitio attingens tantummodò, quæ sunt formaliter in illo, non verò omnia, quæ eminenter in eo continentur, potest esse infinitè perfecta. Constat autem, quòd si in illo priori, in quo substantialiter generatur in *esse* Filii, non procedit per se ex cognitione omnium creaturarum, tunc tantùm repræsentaret ea, ex quorum cognitione procederet, nempe, solam essentiam Dei, & ea, quæ formaliter & necessariò sunt in illo, non verò ea, quæ eminenter in eo continentur, nempe creaturas possibiles.

§. III.

Evasio prior, qua aliqui rationi D. Thomæ occurrunt; & præclusio illius.

66. Prior evasio. NEc obest, si occurras primò cum aliquibus, quòd ex vi hujus rationis D. Thomæ non sequitur, Verbum per se procedere ex cognitione omnium creaturarum possibilium in particulari sumptarum; sed solùm ex cognitione creaturæ possibilis ut sic. Quia ad comprehensionem alicujus potentiæ, aut virtutis non est necesse cognoscere in particulari objecta, aut effectus, ad quos extenditur; sed satis erit cognoscere ista secundùm rationem communem, in qua conveniunt. Et propterea ad comprehensionem potentiæ visivæ satis est cognoscere objectum visibile ut sic; nec oportet descendere ad cognitionem omnium visibilium in particulari. Et similiter ad comprehensionem potentiæ intellectivæ creatæ satis est cognoscere intelligibile ut sic; & non desideratur cognitio omnium intelligibilium in particulari.

Non igitur hoc obest, Tum, quia per hanc evasionem non satisfit primæ, & secundæ confirmationi rationis Angelici Præceptoris; ut intuenti patebit. Tum etiam, quia si semel verum est, non requiri ad comprehensionem potentiæ visivæ verbi gratia, cognoscere omnia visibilia in particulari, hoc ideò continget, quia ipsa ex se, & ex propriis meritis non est visiva eorum in particulari, nisi determinetur per peculiares species visibiles sic illa repræsentantes; & proptereà prædicta potentia non continet aliquam visionem in particulari, & secundùm propriam specificationem consideratam, nisi fœcundetur per speciem illius objecti. Ergo cùm divina essentia, & ejus omnipotentia contineant creaturas in particulari secundùm omnes modos unicuique proprios, secundùm quos ad invicem, & à Deo peculiariter distinguuntur, oportet ut ad comprehensionem divinæ essentiæ, & omnipotentiæ (quod idem de aliis in prima confirmatione recensitis dicimus) desideretur cognitio omnium possibilium, non solùm secundùm rationem generalem possibilis ut sic, sed etiam secundùm speciales eorum rationes, alioqui enim, ut dicebamus, non cognoscerentur divina essentia, & omnipotentia, quantum cognoscibiles sunt: siquidem non solùm sunt cognoscibiles, secundùm quòd continent creaturas secundùm communem rationem possibilium, sed etiam secundùm quòd continent eas quoad peculiares earum rationes in particulari. — Evertitur.

Confirmatur. Quia etsi visio procedat à visu, & ab specie visibili: attamen, ut est visio hujus objecti, potiùs quam alterius, verbi gratia albi, attribuitur objecto visibili ratione speciei repræsentativæ illius, & ut est visio attribuitur visui. Econtrà verò productio cujusvis creaturæ possibilis, tam quoad rationem communem, quam quoad rationes particulares debet attribui omnipotentiæ: eò quòd ratione suæ summæ eminentiæ habet ex vi sua vim ad attingendum & producendum creaturas secundùm omnes suas rationes. Ergo adhuc dato, quod visus potest comprehendi, licèt non cognoscantur ejus objecta quoad particulares rationes, sed solùm quoad communem rationem visibilis, ex eo quod attingere sic illa, attribuitur ipsi visui secundùm se sumpto, nihilominùs hoc non posset dici de omnipotentia, cui debet attribui, quòd sit ex vi sua productiva cujusvis factibilis quoad omnes rationes in eo inventas. — Confirm. 1.

Confirmatur. Quoniam sicut res se habet ad *esse*, ita ad cognosci: ergo sicut omnipotentia non esset integrè talis nisi per suam virtutem connaturalem posset extendi ad quamvis creaturam secundùm suas peculiares rationes consideratam: ita nec integrè cognosceretur secundùm hanc virtutem connaturalem, atque adeò neque comprehensivè, nisi cognoscatur, ut potens extendi ad producendum quodvis factibile secundùm suas peculiares rationes consideratum. — 67. Confirm. 2.

§. IV.

Solutio duplex Gabrielis Vasquez, & Arrubalis, ac impugnatio ejus.

NEque etiam obstat alia solutio, quæ ex doctrina Gabrielis Vasquez *disput.* 143. *n.* 33. & Arrubalis *disput.* 12. *num.* 30. potest tradi, nimirum, Deum non cognoscere suam omnipotentiam ad modum, quo nos concipimus illam, nempe, ut — Secunda solutio. Vasquez. Arrubal.

pe, ut

pe, ut attributum relatum ad creaturas possibiles; sed concipere illam, ut est entitas, & perfectio quędam purè absoluta ad omni extrinseco, atque ita ex vi cognitionis suæ omnipotentiæ nullam cognoscere creaturam: & per consequens etiamsi Verbum per se procedat ex cognitione comprehẽsiva Dei, & suæ omnipotentiæ, non ob id debet procedere ex cognitione creaturarum possibilium.

Enervatur. Non igitur hoc obstat. Nam cum omnipotentia Dei habeat re ipsa virtutem ad producendas creaturas (quamvis non sit relata ad illas) vel Deus cognoscendo illam attingit, esse in ea talem virtutem; vel id non attingit? Hoc secundum nequit admitti. Tum, quia cognitio, qua Deus se ipsum cognosceret, non esset comprehensiva: siquidem non attingeret suam omnipotentiam quoad id, quod ei verè competit, scilicet, esse virtutem ad producendas omnes & singulas creaturas. Tum etiam (id, quod ex præcedenti sequitur) quia alias Deus ignoraret aliquam veritatem, etiam ex illis quæ ad ipsum, & ad suas formales perfectiones, & attributa pertinent, qualis est ista, de qua est sermo. Tum denique, quia ex opposito fieret, Deum non cognoscere ipsam suam omnipotentiam, ut talis est. Siquidem omnipotentia in suo formali & essentiali conceptu dicit vim productivam cujusvis rei possibilis: & ideò si Deus non cognosceret, se habere hanc virtutem, neque etiam attingeret, se esse omnipotentem.

Si autem primum dicatur, nempe, Deum per cognitionem comprehensivam sui attingere suam omnipotentiam, ut habentem virtutem productivam creaturarum secundùm omnes earum rationes, tunc, etiam si non cognoscat, eam dicere relationem transcendentalem ad creaturas, ut reverà illam non dicit, nihilominus non potest non cognoscere prædictas creaturas quoad omnes earum rationes. Quandoquidem sicut apertè repugnat cognoscere virtutem ad producendum hominem secundùm propriam hominis rationem, & non cognoscere eumdem hominem, ut homo est: ita etiam repugnabit, comprehensivè attingere virtutem divinæ omnipotentiæ ad producendum omnes creaturas possibiles secũdùm proprias & peculiares singularum rationes, & non cognoscere illas secundùm easdem rationes.

69. Confirm. 1. Confirmatur primò. Quoniam ad hoc, ut unum non possit cognosci comprehensivè sine alio, non est necessarium, ut dicat relationem ad illud; sed satis erit, si sit necessariò & indispensabiliter connexum cum eo: quia, ut nuper dicebamus, sicut res se habet ad *esse*, ita & ad *cognosci*, saltem comprehensivum. Sed licèt omnipotentia non dicat relationem ad creaturas possibiles, est tamen necessariò & indispensabiliter connexa cum illis: ergo nequibit comprehensivè attingi, nisi prædictæ creaturæ cognoscantur. Consequentia cum majori videtur perspicua. Minor autem etiam constat. Quoniam si per impossibile creaturæ possibiles non essent, tunc nec esset in Deo omnipotentia, non quidem ex indigentia & dependentia, quam omnipotentia habet ab illis, sed ex summa eminentia illius, quæ tanta est, ut non possit non inferre creaturarum possibilitatem, & ideò implicaret concipere in Deo virtutem ad producendum creaturas, si ipsæ creaturæ implicarent. Hoc autem satis indicat intimam & indispensabilem connexionem inter omnipotentiam, & creaturas possibiles.

70. Confirm. 2. D. Thom. Confirmatur secundò ratione desumpta ex D. Thoma in hoc articulo. Quoniam Verbum divinum per se, & per locum intrinsecum petit, quòd procedat ut Verbum tantùm expressivum respectu Patris, & expressivum, & factivum simul respectu creaturarum. Siquidem hoc desideratur ad perfectissimam rationem verbi, quod, hoc ipso quòd perfectissimum, debet esse simul speculativum, & practicum ex vi suæ lineæ: sicut hoc ipso, quòd scientia in Deo sit perfectissima, debet ex vi suæ lineæ, & cum primo intelligitur dimanare virtualiter à divina essentia, esse simul speculativa, & practica. Ergo prædictum Verbum ex vi suæ processionis, & cùm primo intelligitur generari à Patre cum sua proprietate personali, debet procedere ex cognitione comprehensiva Dei, quæ extendatur, non solùm ad ea, quæ sunt formaliter necessariò in Deo, sed etiam ad illa, quæ sunt eminenter in ipso, nempe ad creaturas possibiles.

Patet consequentia. Quia Verbum non habet esse Verbum (ut sic dicamus) practicum, seu (quod in idem quoad præsens redit) factivum alicujus, nisi respectu creaturarum: ergo sicut hoc ipso, quòd ex vi suæ processionis, & ut constituitur in sua proprietate personali, procedat ut Verbum speculativum Patris, debet procedere ex cognitione speculativà illius: ita hoc ipso, quòd procedat ex vi ejusdem processionis ut Verbum practicum, seu factivum creaturarum, debet ex vi ejusdem processionis procedere ex cognitione practica earũdem creaturarum, id est, præscribente modum, quo possunt fieri: alioqui non esset Verbum practicũ ex vi suæ processionis, & per consequens perfectissimum. Imò etiam debet procedere ex cognitione speculativa earumdem creaturarum: siquidem est etiam Verbum expressivum, sive speculativum respectu earum.

Nec etiam refert alia solutio huic affinis, quam tradunt idem Vasquez, & Arrubal, nimirum, non ideò cognitionem Dei esse comprehensivam, quia terminatur ad creaturas possibiles; sed potiùs quia est comprehensiva, terminari ad illas. Et ideò in illo signo, in quo intelligitur comprehensiva, posse esse rationem producendi Verbum divinum, & hoc per se, & per locum intrinsecum solùm procedere ex eadem cognitione, ut in illo signo comprehensiva. 71. Tertium effugium.

Non igitur hoc refert. Nam etsi illa causalis sit vera, nempe, quòd ideò se extendit cognitio Dei ad creaturas possibiles, quia est comprehensiva essentiæ, non infertur; quòd in aliquo signo sit comprehensiva, & quòd in eo non extendatur ad creaturas, aut quòd Verbum per se petat illam cognitionem ut comprehensivam, & non ut extenditur ad creaturas. Sicut licèt hæc causalis sit verà, nimirum, quia cognitio est circa tale objectum, est talis speciei: attamen non est assignari aliquod signum, in quo cognitio sit de tali objecto, & non sit talis speciei, aut quòd in ordine ad aliquem effectum per se petatur illa cognitio, ut versatur circa tale objectum, & non ut est talis speciei. Præcluditur.

Et ratio est eadem utrobique. Quoniam ex parte rei conceptæ idem prorsus est, cognitionem aliquam versari circa tale objectum, nempe formale, de quo in præsenti loquimur, & esse talis speciei. Et similiter idem etiam omninò est, cognitionem Dei esse comprehensivam, & attingere quidquid in eo est formaliter, & eminenter, quales sunt creaturæ possibiles. Et ideò solùm ex parte nostri modi concipiendi potest unum horum esse ratio alterius, eo sanè proportionali modo, quo dicimus, hominem, quia homo, esse animal rationale, & animal rationale, quia tale, esse hominem.

Confirmatur, & explicatur hoc ipsum. Quoniam hoc, quod est, cognitionem Dei quidditativè terminari Confirmatur.

terminari ad omnia, quæ sunt formaliter & necessario in Deo, & ad omnia, quæ in illo sunt eminenter, nempe, ad omnes creaturas possibiles, habet se per modum quasi diffinitionis quidditativæ respectu cognitionis comprehensivæ Dei: ergo nequit per se, & per locum intrinsecum desiderari ad productionem Verbi cognitio, quia comprehensiva Dei, & non desiderari eadem, quia terminata ad omnia objecta prædicta.

Consequentia videtur perspicua. Antecedens autem constat ex dictis. Quoniam quidditativa quasi diffinitio cognitionis comprehensivæ est, quòd sit tanta in ratione cognitionis, quantum est objectum in ratione cognoscibilis, seu quòd tantum extendatur, quantùm extenditur ipsum objectum. Quare, cùm objectum solummodò extendatur ad ea, quæ sunt in ipso, vel formaliter, vel eminenter, oportet, ut hoc, quod est, cognitionem aliquam attingere quidditativè aliquod objectum quoad omnia, quæ sunt in ipso formaliter, & eminenter, sit quidditativa quasi diffinitio cognitionis comprehensivæ illius.

73. Alia via refutatur evasio.

Deinde. Quia adhuc admisso in sensu causali nuper explicato, quòd cognitio Dei, quia comprehensiva, extenditur ad omnia, quæ sunt formaliter & necessariò, necnon & eminenter in Deo, debet etiam admitti in eodem sensu causali hæc propositio, nimirum, quòd cognitio Dei, quia extenditur ad creaturas, & ad alia objecta modò dicta, est comprehensiva: ergo hoc ipso, quòd per locum intrinsecum desideretur ad productionem Verbi cognitio, quia comprehensiva, debet etiam desiderari eodem modo cognitio prædicta, ut terminata ad omnia ista objecta.

Consequentia non indiget probatione. Antecedens autem probatur ex nuper dictis. Quoniam aliquam cognitionem esse comprehensivam Dei stat in hoc, quòd sit perfecta adæquatio inter objectum, & ipsam cognitionem, ita ut nec ampliùs, nec minùs sit cognoscibile in illo, quàm quod cognoscitur tali cognitione, & è contrà. Hujus autem adæquationis inter hæc duo extrema, ex parte saltem nostri modi concipiendi distincta, potest assignari ratio ex parte utriusque extremi: sicut si dicamus, esse adæquationem inter mensuram, & mensuratum, quia neutrum continet plùs, minusve, quàm alterum.

74. Urgetur amplius.

Adde, quòd hæc ratio meliùs assignatur ex parte objecti, nempe Dei, quàm ex parte cognitionis. Et ita meliùs dicimus, cognitionem esse comprehensivam essentiæ, quia se extendit ad cognoscendum totum, quod est in essentia, sive formaliter & necessariò, sive eminenter, atque adeò ad cognoscendas creaturas possibiles ibidem eminenter contentas. Maximè, quia sicut meliùs redditur ratio hominis ex diffinitione ad diffinitum, quàm è converso: & propterea meliùs dicimus, aliquid esse hominem, quia est animal rationale, quàm è converso: ita melior redderur ratio in præsenti, si dicatur, cognitionem aliquam esse comprehensivam, quia terminatur ad totum, quod est cognoscibile in Deo, sive formaliter, sive eminenter, quàm è converso. Siquidem cognitio comprehensiva Dei optimè quasi diffinitur quidditativè per hoc, quòd sit tanta in ratione cognitionis, quantus est Deus in ratione cognoscibilis, seu per hoc, quòd terminetur ad omnia, quæ sunt in Deo: sive formaliter, sive eminenter: ex eo quòd Deus non est ampliùs cognoscibilis, præterquam quoad ista, nec adæquatè est cognoscibilis, aut cognoscitur, nisi quoad omnia hæc attingatur.

§. V.

Posterior adversariorum responsio, & ejus eversio.

75. Posterior solutio.

EX quo etiam fit, nihil referre responsionem aliam, quæ præcedentibus est satis affinis, sive major eorum explicatio, nimirum, ad cognitionem comprehensivam Dei non requiri, quòd ipsamet formalissimè sumpta extendatur ad creaturas; sed satis esse, quod inferat aliam cognitionem aliquo modo distinctam, per quam attingantur, quia ratio comprehensivæ cognitionis Dei debet esse respectu objecti primarij, non verò respectu objecti secundarij, quales sunt creaturæ possibiles. Et ita in illo priori, in quo intelligitur cognitio illa terminari ad essentiam Dei, antequam terminetur ad creaturas, est sufficiens principium *quo*, unde procedat Verbum divinum.

Refellitur.

Ex dictis igitur hæc responsio manet satis impugnata. Siquidem jam ostendimus, ad cognitionem comprehensivam Dei requiri, ut extendatur ad attingendum omnia, quæ quovis modo sunt necessariò in illo: alioqui non esset omnimoda adæquatio inter illam cognitionem, & ejus objectum, & per consequens neque esset comprehensiva. Unde non rectè adversarij distinguunt ibi duos actus intellectus, quorum primus terminetur præcisè ad essentiam, ut ad objectum primarium; secundus verò ad creaturas. Nam prætterquam quòd prædicta distinctio virtualis horum actuum non debet admitti: ex eo quòd actus non multiplicantur penes objecta materialia, & secundaria, sed penes primaria, & formalia: nihilominùs adhuc admissa prædicta multiplicitate actuũ, non posset Verbum divinum procedere ex vi solius prioris actus terminati præcisè ad essentiam. Quia actus ille præcisè sumptus non esset comprehensivus divinæ essentiæ: siquidem, ut sæpiùs diximus, non esset tantus in ratione cognitionis, quanta est divina essentia in ratione objecti cognoscibilis: ex eo quòd non extenderetur ad cognoscendas creaturas possibiles contentas eminenter in essentia divina, secundùm quam rationem ipsa essentia divina est cognoscibilis, ac proinde Verbum divinum petens procedere ex vi sua ex cognitione comprehensiva, & non ex alia minori, nequiret ex vi illius prioris actus procedere.

76. Impugnatur amplius primò.

Deinde eadem responsio impugnari potest. Tum, quia etiam persona Patris est objectum secundarium cognitionis Paternæ, ex qua Verbum procedit: siquidem cognitio illa est tantæ immaterialitatis, ut pertingat ad hoc, quòd sit suum *esse* absque distinctione virtuali, & ita petit, ut suum objectum formale, & primarium sit in eodem materialitatis gradu cum prædicta cognitione; ac per consequens, quòd tale objectum sit sola divina essentia, cui solummodo tanta immaterialitas competit. Propter quod *in 1. tomo tract. 3. disput. 3. dub. 2.* latiùs diximus divinam essentiam esse objectum formale adæquatum respectu intellectus Dei. Ergo sicut non obstante, quòd persona Patris ratione suæ personalitatis sit objectum secundarium cognitionis ex quo procedit Verbum, nihilominùs Verbum procedit ex cognitione illius: ita etiam non obstante, quòd creaturæ sint objectum secundarium ejusdem cognitionis, poterit Verbum procedere ex cognitione earumdem.

Secundò.

Tum etiam. Quia quoties objectum primarium habet connexionem necessariam & indispensabilem

pensabilem cum secundario, ut in præsenti contingit, nequit comprehensivè attingi primarium quin per illammet cognitionem cognoscatur secundarium. Et ita hoc ipso, quòd Verbum ex vi suæ processionis, ut constituitur in sua proprietate personali, per se petat cognitionem comprehensivam, petet utique eamque extenditur tam ad objectum primarium, quam ad secundarium: sicut propter hanc rationem processio Verbi petit hanc eamdem cognitionem, ut extenditur ad personam Patris, non obstante quòd personalitas ejus sit objectum secundarium ejusdem cognitionis.

Tertiò. Tum denique. Quoniam quòd creaturæ sint objectum secundarium collatæ cum divina essentia, ad summum probat, quod priùs prioritate aliqua *à quo* attingatur essentia, quàm ipsæ: quatenus per hoc significatur, quod essentia divina, ut cognita, est ratio cognoscendi creaturas; non vero, quod priùs sit in aliquo signo *in quo*, aut *à quo* simpliciter priori productio Verbi, quàm cognitio creaturarum possibilium. Sicut quod personalitas Patris sit objectum secundarium ejusdem cognitionis, solùm probat, eam cognosci posteriùs posterioritate nuper insinuata, quàm essentia Dei; non verò, quod priùs in aliquo ex prædictis signis sit processio Verbi, quàm cognitio Paternitatis: nam potiùs è contra res se habent: siquidem ex cognitione illius procedit etiam Verbum, ut dubio præcedenti ostendimus.

77. Confirm. 1. Confirmatur primò. Quoniam in illo priori, quod præsupponitur ad productionem Verbi, habent creaturæ possibiles, quod sint cognoscibiles à Deo, imò & quòd sint cognitæ ab ipso, non obstante quòd sint objectum secundarium divinæ intellectionis: ergo hoc non obstante, Verbum procedet ex cognitione illarum. Consequentia ex dictis videtur perspicua. Nam cùm Verbum ex vi suæ processionis, & ut constituitur in sua proprietate personali, sit perfectissimum in ratione Verbi, oportet ut per se procedat ex cognitione omnis intelligibilis, quod in illo priori ante sui productionē habet verum *esse* intelligibile.

Probatur antecedens primò. Antecedens autem probatur tripliciter. Primò quidem. Quoniam hoc, quod est, essentiam divinam repræsentare creaturas possibiles, & intellectionem Dei terminari ad illas, est prædicatum essentiale & necessarium in Deo: ergo debet præsupponi ad notionalia: & per consequens ad productionem ad intrà personarum: siquidem essentialia debent præsupponi ad notionalia. Et ita in illo priori, quod præsupponitur ad productionem Verbi, habebunt creaturæ possibiles hoc, quod est esse intelligibiles, & intellectas à Deo.

Secundò. Secundò verò suadetur idem antecedens. Quia creaturæ habent esse possibiles ex divina essentia, & omnipotentia: constat autem, hæc omnia præsupponi ad productionem Verbi: atque adeò & intelligibilitatem earumdem. Sicut quia prædictæ creaturæ sunt futuræ ex vi decreti efficacis de earum futuritione; idcircò hoc ipso, quòd Deus habeat prædictum decretum, & divina essentia sit determinata per illud, habent prædictæ creaturæ *esse* futurum, & eo ipso ratione illius decreti, & post ipsum esse intelligibiles, & intellectas à Deo.

78. Tertiò. Tertiò tandem probatur idem antecedens. Quoniam creaturæ possibiles in illo signo habent ratione divinæ essentiæ constituere intellectum Dei in actu primo in ordine ad intellectionem earum: ex eo quòd ratione ejusdem essentiæ sunt in illo signo objectum præsens & proportionatum intellectus Paterni; neque in alio signo post productionem Verbi objectum istud est magis, aut aliter præsens, vel proportionatum intellectui Patris, quam in primo: siquidem in sequenti signo essentia, & omnipotentia Dei non magis continet eminenter creaturas, quàm in primo. Ergo in illo priori signo erunt actu intelligibiles à Patre: cum hoc ipso, quòd aliquod objectum constituat in actu primo intellectum, & sit præsens, ac proportionatum ipsi, habeat prædictum objectum esse intelligibile ab eodem intellectu. Ergo etiam in eodem signo erunt intellectæ ab intellectu Dei: quandoquidem in divinis in eodem signo dantur actus primus, & secundus, quoties pertinent ad eamdem lineam, & solùm distinguuntur ex parte nostri modi concipiendi, ut in præsenti contingit, ubi sicut vis ad intelligendum, & ipsa intellectio primordialis solùm distinguuntur ex parte nostri modi concipiendi, ut constat ex dictis *in 1. tomo, tract. 3. disp. 4. n. 45.* & deinceps: ita etiam *esse* intelligibile, & *esse* intellectum eis correspondens, ut etiam ex illis, quæ in eodem *tract. disput. 3. n. 18.* & sequentibus asservimus, liquet.

Confirmatur secundò. Quoniam in illo primo signo rationis, in quo substantialiter generatur Verbum in sua proprietate personali, & procedit ex cognitione divinæ essentiæ, communicatur ei perfectè eadem essentia cum omni perfectione, quam habet Pater: ergo communicatur illi, ut in illo priori est ratio, quare creaturæ possibiles sunt intelligibiles, & ut est ratio, quare intelligantur: ergo Verbum procedet ex cognitione earumdem creaturarum. Hæc ultima consequentia ex priori, & ex nuper dictis constat. Siquidem Verbum, quippe perfectissimum, debet procedere ex cognitione omnium, quæ in illo priori præsupponuntur intelligibilia. 79 Confirm. 2.

Prima verò consequentia ex antecedenti patet. Quoniam Pater in illo priori habet essentiam divinam, ut est ratio, quare creaturæ possibiles sint intelligibiles, & intelligantur à Deo: siquidem habet illam, ut continentem eminenter illas, ut perfectissimè penetratam per intellectionem essentialem & primordialem, & essentia divina sic continens creaturas, sicque penetrata, est ratio; quare creaturæ possibiles sint intelligibiles, & intellectæ à Patre: ergo Pater in illo priori communicabit Verbo suam essentiam secundùm hanc rationem sumptam. Antecedens autem probatur. Quia in illo priori signo Pater generat Verbum, ut Filium sibi consubstantialem, & per omnia æqualem: quandoquidem ex vi prædictæ generationis est Deus; & ideò communicat ei omnium perfectionem, quam ipse habet, juxta illud Ioannis 11. *Omnia tradita sunt mihi à Patre meo*, id est generando dedit mihi Pater omnem suam perfectionem, ut explicat Augustinus *lib. 3. contra Maximinum cap. 12.* Ioan. 11. August.

Accedit pro majori impugnatione harum omnium solutionum, quòd nulla ex illis infringitur vis nostræ secundæ confirmationis, quam ad roborandam rationem D. Thomæ *num. 65.* adduximus, ut intuenti patebit.

§. VI.

Opposita sententia, duo priora ejus fundamenta, unà cum responsionibus ad illa.

Oppositam tamen sententiam, nempe, Verbum non procedere per se ex cognitione creaturarum possibilium, tuentur Scotus locis dubio *præcedenti n. 27. relatis.* Vasquez *disput. 143. cap. 3.* Pesantius *hic disput. 2.* & Arrubal *disp. 125. cap. 5.* 80. Opposita sententia. Scotus. Vasquez.

Pesantius. Arrubal. Primum fundamentum. *D. Thom.*

cap. 5. probatur primò ex D. Thoma *quæst. 4. de Veritate art. 5. in corpore*, ubi ita concludit: *Quia Pater principaliter dicit se generando verbum suum, & ex consequenti creaturas, ideò principaliter, & quasi per se Verbum refertur ad Patrem: sed ex consequenti, & quasi per accidens refertur ad creaturam: accidit enim Verbo, ut per ipsum creatura dicatur.* In quo testimonio duo sunt expendenda. Primum est, verba illa, *Accidit enim Verbo, ut per ipsum creatura dicatur.* Nam si Verbum per se, & per locum intrinsecum procederet ex cognitione creaturarum, non accideret illi, ut per ipsum creaturæ dicerentur, sed hoc eidem per se conveniret.

Arrubal. Secundum est, ut notavit Arrubal, particula illa: *sed ex consequenti, & quasi per accidens refertur ad creaturam, &c.* quamquidem non ideò apposuit Angelicus Doctor, quia Verbum ita repræsentet creaturas possibiles, ut possit illas non repræsentare, siquidem eas necessariò, non verò contingenter repræsentat; sed quia ita eas necessariò repræsentat, ut licèt creaturæ, data hypothesi impossibili, non essent possibiles, adhuc Verbum non esset impossibile: ideò consultò modificavit particulam *per accidens*, addendo particulam *quasi*; ut nec omninò necessariò, nec omninò per accidens convenire Verbo intelligatur, quòd sit Verbum creaturarum, ac proinde quòd non procedat per se, & per locum intrinsecum ex earum cognitione: alioqui nullo modo per accidens, sed omnino per se, omninoque necessariò esset earum Verbum.

81. Confirm. 1. *Angel. Doctor.* Confirmatur primò. Nam in solutione ad secundum ejusdem articuli inquit Angelicus Doctor, Verbum esse de creatura, non vero à creatura. Et *in solutione ad 7. articuli præcedentis* sic ait: *Dicendum, quod verbum est alicujus multipliciter. Uno modo, ut dicentis; & sic procedit ab eo cujus est verbum. Alio modo ut manifestati per verbum: & sic non oportet, quòd procedat ab eo, cujus est, nisi quando scientia, ex qua procedit, est causata à rebus; quod in Deo non accidit.* At si Verbum procederet ex cognitione creaturarum possibilium, tunc procederet ab illis tanquam ab objecto cognito, & manifestato: siquidem id, quod procedit ex cognitione alicujus objecti, procedit etiam ab ipso objecto ut habet *esse* intelligibiliter in intellectu, & ut ibidem manifestatur.

Confirm. 2. *Angel. Doctor.* Confirmatur secundo ex eodem Angelico Doctore *art. 5. ejusdem quæstionis 4. de Veritate in solutione ad 7.* ubi cùm priùs sibi sic objecisset: *Tota relatio Filij terminatur ad Patrem: non est enim Filius, nisi Patris. Ergo similiter tota relatio Verbi: Ergo Verbum non importat relationem ad creaturam.* Sic respondet: *Dicendum, quòd Filius importat relationem tantùm alicujus ad principium, à quo oritur. Sed Verbum importat relationem, & ad principium, à quo dicitur, & ad id, quod est quasi terminus, scilicet id quod secundùm Verbum manifestatur: quod quidem principaliter est Pater, sed ex consequenti est creatura, quæ nullo modo potest esse divinæ personæ principium. Et ideo Filius nullo modo importat respectum ad creaturam: sicut Verbum.* Si autem verbum, quod est idem absque aliqua distinctione virtuali ac Filius procederet per se, & per locum intrinsecum ex cognitione creaturarum possibilium, tunc (præter quam quod, ut nuper dicebamus, procederet aliquo modo ab illis, ut à principio, saltem per modum objecti cogniti) etiam Filius sub ratione Filij diceret respectum ad creaturas, ex quarum cognitione procederet, quem hîc D. Thomas negat: & tandem creaturæ possibiles non ex consequenti respicerentur à Verbo: quippe quod in prima sui generatione ab earum cognitione habet procedere.

Confirm. 3. ultimo. *Anselm.* Confirmatur tandem auctoritate Anselmi *in Monologio c. 31. & 32.* ubi ait; Verbum divinum non esse verbum creaturarum. Esset autem verbum earum, easque repræsentaret, si procederet ex earum cognitione: quandoquidem omne verbum repræsentat objectum, ex cujus cognitione procedit, estque illius verbum.

82. Dissolvitur argumentum. Respondetur, Angelicum Doctorem in primo testimonio nulla ratione velle, quòd Verbum divinum sit accidentariè verbum creaturarum, quasi posset esse, aut non esse verbum illarum; sed ait, quod ex consequenti, & quasi per accidens ad creaturas refertur: quia non repræsentat illas ratione earumdem creaturarum, sed ratione divinæ essentiæ priùs repræsentatæ. Sicut etiam hoc eodem modo creaturæ possibiles per Verbum dicuntur, & proptereà dicuntur ex consequenti: quatenus dicuntur posteriùs posterioritate *à qua* quàm divina essentia, quæ priùs dicitur. Et similiter dicuntur, & repræsentantur quasi per accidens, id est per aliud, quoniam id, quod convenit secundariò, & per aliud, dicitur etiam per accidens, aut quasi per accidens cōvenire. Hinc tamen non fit, Verbum non procedere per se ex cognitione creaturarum possibiliū. Quoniam ad hoc, ut per se, & per locum intrinsecum procedat ex tali cognitione, sat est, quòd etsi creaturæ non sint objectum primarium illius cognitionis, sed attingantur ratione divinæ essentiæ, & secūdariò in collatione ad illam: nihilominùs propter necessariam connexionem, quam essentia divina in ratione objecti primarij habet cum creaturis, ut sunt objectum secūdarium, nequeat perfectè attingi prædicta essentia, ac proinde nec comprehensivè cognosci, nisi cognoscendo ipsam, ut continentem prædictas creaturas, & per consequens nisi cognoscendo etiam easdem creaturas. Quod quidem in præsenti contingit, quia, ut sæpè diximus ratio comprehensivæ cognitionis Dei stat in hoc, quòd per eam attingatur, quidquid sive formaliter & necessariò, sive eminenter in ipso continetur. Unde falsum est id, quòd pro expensione hujus testimonij adductum est secundo loco ex Arrubal. Quia, ut ex dictis constat, & ex statim dicendis ampliùs patebit, non ideò adducit S. Doctor particulam illam *quasi per accidens*, ut denotaret, Verbum non procedere ex cognitione creaturarum possibilium, atque adeò eisdem implicantibus fore ejusdem rationis; sed prædictam particulam S. Doctor adducit propter rationem jam dictam.

Diluitur prima confirmatio. Ad primam confirmationem quoad utrumque testimonium constat ex illis, quæ dubio præcedenti num. 51. diximus. Nam in his testimoniis non vult S. Doctor negare, quòd Verbum procedat ex cognitione creaturarum; sed solùm quod non procedat ex ipsis creaturis: & ita licèt repræsentet illas (quod aliquādo significatur per hoc, quòd asseratur, Verbum esse de creatura) non tamen tunc, ut loquitur D. Thomas, est à creatura, id est, non procedit ab illa ut à principio, adhuc in *esse* intelligibili sumpta; Quia, ut loco citato notavimus, cùm objectum, non ut habet *esse* in se, sed in specie, sit principium verbi, tunc solùm habebit rationem talis principij, cùm fuerit in specie realiter distincta à verbo, per quam illud producat: cumque, ut etiam de Spiritu sancto dicebamus, creaturæ non sint cognitæ in specie distincta à verbo, per quam illud producant, ideò non sunt principium illius.

83. Ad secundam confirmat. Ex quo etiam ad secundam confirmationem satis constat. Ad id autem, quod in testimonio ibidem adducto in calce illius dicitur, nempe, quod

quòd Filius nullo modo dicit relationem ad creaturam, satis patet ex illis, quæ *in hoc tract. disp.* 2. *num.* 123. diximus, ubi explicuimus, quomodo etsi ex parte rei conceptæ sit eadem prorsus ratio Filij, & Verbi absque aliqua distinctione virtuali; nihilominùs distinguuntur ex parte nostri modi concipiendi: & Filius, ut sic inadæquatè conceptus, secundum ea, quæ sibi intelligimus correspondere, ut distinctio à se ipso, ut exprimit rationem Verbi, non dicit expressè ordinem ad creaturas, seu fundamentum prædicti ordinis: secùs tamen, ut concipitur sub conceptu expresso Verbi secundùm omne id, quod importat, ut distincto ex parte nostri modi concipiendi à se ipso, ut exprimit rationem Filij: quamvis si ex parte rei conceptæ loquamur, tam Filius, quàm Verbum dicant respectum iam explicatum ad creaturas: siquidem hæ duæ rationes non distinguuntur in divinis, adhuc virtualiter.

Ad ultimam prior solut. Anselm. Ad ultimam confirmationem respondetur primò, quòd illa verba, prout ibi recensentur, non sunt formaliter in Anselmo; licèt in cap.32.ejusdem habeatur hæc propositio: *Verbum autem, quo summa sapientia creaturam dicit, nequaquam similiter est verbum creaturæ:* quæ intelligitur, vel de verbo proprio creaturæ,id est producto ab illa, vel de verbo, quod saltem in ratione verbi, licèt non secundùm substantiam, sit distinctum à verbo summæ sapientiæ, ut constat ex cap. 31. ejusdem Anselmi. Et ita non negat, summam sapientiam dicere creaturam verbo ejusdem summæ sapientiæ, quod quidem unum & idem in ratione verbi sit primario verbum ejus, & secundariò verbum creaturarum: propter quod statim conclusit idem Anselmus, summam sapientiam verbo suo dicere se, & creaturam: atque adeò verbum suum esse etiam verbum creaturæ, ut dictæ in se ipso.

Posterior Enodatio. D.Thom. Secundò respondetur cum D. Thoma *quæst.* 4. *de Veritate art.* 5. *ad* 2. ubi cùm in argumento adduxisset hoc testimonium Anselmi, inquit, quòd Anselmus solùm vult negare, quòd Verbum divinum sit verbum creaturarum, vel sit de creaturis, tanquam à principio: hoc autem satis constat esse verum,quantumvis Verbum procedat ex cognitione earumdem creaturarum.

84. Secundum fundamentum. Secundò probatur eadem sententia. Quoniam ad hoc, ut amor, ex quo procedit Spiritus sanctus, sit summè perfectus, non est necessarium, quod extendatur ad creaturas possibiles: atque adeò nec Spiritus sanctus procedit ex amore creaturarum possibilium, ut constat ex illis, quæ *in* 1. *tom.tract.*4. *disp.*5. *n.*9. *& sequentib.* diximus: ergo nec ad hoc, ut cognitio,ex qua procedit Verbum, sit summè perfecta, desiderabitur, ut extendatur ad possibilia: ac proinde nec Verbum ex cognitione possibilium procedet. Patet consequentia. Tum ex paritate rationis. Tum etiam, quia amor, quo Deus vult bonitatem suam, quoque producitur Spiritus sanctus, ita est perfectus, & (ut sic dicamus) comprehensivus divinæ bonitatis, sicut cognitio, per quam procedit Verbum, est comprehensiva divinæ intelligibilitatis: quandoquidem sicut cognitio ipsa est tanta in ratione cognitionis, quantus Deus in ratione intelligibilis: sic amor ille est tantus in ratione amoris,quanta divina bonitas in ratione amabilis. Ergo si hoc non obstante, non est necessarium ad hoc, ut amor ille sit tantus,quod extendatur ad ea, quæ eminenter sunt in Deo, scilicet ad creaturas possibiles,ac proinde neque est necessarium, ut Spiritus sanctus procedens ex illo amore procedat ex amore possibilium: sic neque erit necessarium ad hoc,ut cognitio, per quam procedit Verbum,sit tanta, quod extendatur ad possibilia: & per consequens quòd Verbum ex cognitione possibilium procedat.

Respondetur concedendo antecedens,& negando consequentiam, propter illa, quæ loco citato latiùs diximus. Potestque ex ibidem dictis ratio disparitatis breviter assignari. Nam creaturæ, ut distinctæ à Deo, seu secundum se sumptæ, non habent aliquam bonitatem,seu amabilitatem, secundum se, idest, in *esse* creaturarum, quatenus præcisè sunt possibiles, aut continentur in Deo, sed ad hoc requiritur ulteriùs, quod sint existentes in aliqua differentia temporis. Ex eo quod sicut voluntas amans fertur ad res secundum se sumptas,prout sunt in seipsis:ita secundũ se sumptæ,solùm prout sunt in seipsis, seu ut in aliqua differentia temporis in seipsis existunt, habent aliquam amabilitatem. 85. Evasio.

Cæterùm creaturæ, præcisè ut possibiles, & ut contentæ in Deo tanquam in specie intelligibili repræsentante eas, modo alibi tacto, habent sufficientem intelligibilitatem quoad prædictum *esse* possibile secundùm se sumptum: ex eo quòd ad intelligibilitatem non requiritur, quod in aliqua differentia temporis habeant *esse* in seipsis; sed satis est,quod habeant illud in specie repræsentativa talis objecti. Quia sicut voluntas fertur in res,prout sunt in seipsis,idest,prout in aliqua differentia temporis existunt in se: ita intellectus terminatur ad sua objecta trahendo illa ad se,id est,habendo illa in specie intelligibili repræsentativa eorumdem.Et propterea licet voluntas Dei nequeat amare creaturas ut possibiles, præcisè secundùm *esse* possibile, quod in *esse* creaturarum dicunt, ac proinde neque Spiritus sanctus possit procedere ex earum amore: nihilominùs divinus intellectus poterit cognoscere easdem creaturas quoad *esse* possibile, quod in *esse* creaturarum dicunt,& Verbum divinum poterit ex earum cognitione procedere,ut dictum est.

§. VII.

Duo alia fundamenta ejusdem sententiæ & enodatio eorum.

Tertiò probatur prædicta sententia. Quoniam Verbum debet procedere ex cognitione, qua Pater est beatus: Pater autem non est beatus per suam cognitionem, ut terminatur ad creaturas possibiles, sed præcisè prout terminatur ad divinã essentiam, prout est in se: ergo Verbum non procedet ex cognitione Patris, prout terminatur ad creaturas possibiles. Consequentia est legitima. Minor verò etiam liquet. Quoniam sola divina essentia, prout est in seipsa (quippe quæ sola est infinitè perfecta, & infinitè actualis) potest esse objectum beatitudinis Paternæ,seu beatitudo objectiva illius; non verò creaturæ possibiles:quippe quæ dicunt essentias finitas & limitatas, ac proinde insufficientes ad hoc,ut sint beatitudo objectiva Patris: ergo Pater non erit beatus ex sua cognitione terminata ad creaturas possibiles; sed præcisè prout terminatur ad divinam essentiam. 86. Tertium argumentum.

Major autem etiam constat. Tum, quia Pater est beatus per cognitionem primordialem, in qua consistit ejus natura: siquidem per suam essentiam & naturam habet esse beatus: at prædicta cognitio est illa per quam procedit Verbum. Tum etiam, quia Pater est beatus per cognitionem perfectissimam, quam habet:& hæc eadem est,ex qua Verbum procedit: ergo Verbum procedet ex cognitione, qua Pater est beatus.

Confirmatur. Nam beati possunt non videre creaturas possibiles in divina essentia, si habeant adeò exiguum lumen gloriæ, ut licèt per illud videant essentiam divinam, prout est in se, nihilominùs non possint illam penetrare, & per consequens nec cognoscere creaturas possibiles in finibus divinæ potentiæ latitantes, ut ex dictis *in 1. tom. tract. 2. disp. 7.* diximus: at hoc non obstante erunt beati, quippe qui viderent Deum, prout est in se: ergo ad cognitionem beatam non requiritur per se cognitio creaturarum possibilium: & per consequens si Verbum procedit ex cognitione beata Patris, non erit necessarium, quòd per se procedat ex eadem cognitione, ut terminata ad creaturas possibiles.

87. Occurritur ad tertium. Respondetur concedendo majorem, & distinguendo minorem: *ex suam cognitionem, ut terminatur ad creaturas possibiles*, præcisè quia terminatur ad illas, concedenda est. Quia terminatur ad illas, ut cognitas in divina essentia priùs cognita, & quia terminando se ad illas, & non aliter potest divina essentia perfectè, & comprehensivè attingi, neganda est. Quoniam sicut Pater est beatus, non per quamcunque cognitionem sui, sed per cognitionem comprehensivam: ita quidquid requiritur ad prædictam comprehensionem, & ex ratione, qua ad illam desideratur, debet etiam requiri ad beatitudinem Patris.

Ad probationem autem ejusdem minoris constat ex modò dictis. Nam etsi ad beatitudinem Patris requiratur cognitio illius, tam ut terminatur ad essentiam divinam, quàm ut terminatur ad creaturas possibiles: aliter tamen, & aliter. Nam cognitio essentiæ divinæ requiritur, tanquam cognitio beatitudinis objectivæ Patris: cognitio verò creaturarum possibilium desideratur, non tanquam cognitio objecti, quod sit ipsa beatitudo objectiva Patris, sed tanquam cognitio alicujus, cum quo habet connexionem ipsa essentia divina, quæ est beatitudo objectiva, quodque est talis conditionis, ut cognitio illa Patris nequeat esse perfectissima, nec perfectissimè attingere divinam essentiam, quæ est beatitudo objectiva, nisi terminetur ad essentiam divinam quoad omnem cognoscibilitatem, quam habet, idest, tam secundùm id, quod formaliter & necessario habet, quam secundum id quod eminenter continet, scilicet, creaturas possibiles: ac proinde nisi ad easdem creaturas terminetur. Constat autem, quòd ad hoc, ut aliquid desideretur ad beatitudinem Patris hoc posteriori modo nihil obest, quod dicat essentiam finitam & limitatam; quin potiùs prædicta finitas & limitatio desideratur. Sicut etiam ad hoc, ut aliquid desideretur ad beatitudinem priori modo, requiritur quòd dicat infinitam intelligibilitatem.

88. Ad confirmationem. Ad confirmationem concedatur major intellecta de visione Dei terminata ad creaturas possibiles in particulari: ita tamen, ut illa cognitio attingat creaturas possibiles in communi, ne divina potentia maneat beatis ignota: & per consequens ne prædicta cognitio non sit visio Dei per essentiam, seu quidditativa: siquidem ad hanc necessario desideratur cognitio omnium, quæ sunt formaliter in Deo, ut constat ex illis, quæ *in 1. tom. tract. 2. disp. 7. n. 2. & sequentibus* diximus. Et eodem modo admittatur minor: sed distinguatur primum consequens, & concedatur consequentia de formali beatitudine creata: negetur tamen de formali beatitudine increata, qualis est beatitudo Patris. Et deinde neganda est consequentia. Quoniam sicut beatitudo creata, quæ convenit beatis in patria, habet necessariò terminari ad creaturas possibiles in communi sumptas, ex eo quòd visio Dei, & omnipotentia ipsius habet necessariam connexionem cum cognitione earum sic sumptarum: & ideò si beati producerent verbum repræsentativum Dei, prout est in se, tunc tale verbum procederet ex cognitione earundem creaturarum possibilium, modo dicto sumptarum: ita quia cognitio comprehensiva, seu beata Patris habet necessariam connexionem cum cognitione omnium creaturarum possibilium, adhuc in particulari: non quidem quia detur ibidem duplex cognitio, ut jam diximus; sed quia prædicta cognitio comprehensiva sita est in hoc, quòd se extendat ad essentiam cum omnibus, quæ sunt in ea formaliter & necessariò, necnon & ad omnia ea, quæ in illa eminenter, & necessariò continentur, nempe ad creaturas possibiles in particulari sumptas; idcirco Verbum, quod procedit in divinis ex cognitione comprehensiva, & beata Patris, debet per se procedere ex cognitione omnium creaturarum possibilium.

Quartò suadetur prædicta sententia. Quoniam si Verbum per se procederet ex cognitione creaturarum possibilium, haberet ex vi suæ proprietatis personalis dicere ordinem ad illas; hoc autem dici nequit: ergo, &c. Sequela probatur. Nam omne verbum ex vi eorum, quæ sunt sibi propria, dicit ordinem ad id, ex cujus cognitione procedit. Falsitas autem minoris suadetur. Ex eo quod Verbum ratione suæ proprietatis personalis, quæ est Filiatio, solummodò respicit Patrem: ad creaturas verò solùm dicit ordinem, in quantum includit essentiam, quæ est communis omnibus personis divinis. 89. Quartum fundamentum.

Respondetur cum D. Augustino 15. *de Trinitate c. 14.* & D. Thoma *in hoc articulo ad 1. & in 1. ad Annibaldum dist. 27. q. 2. art. 1. ad 4. & de Veritate q. 4. art. 5.* quòd etsi Verbum divinum habeat ab essentia, tanquam à ratione formali, repræsentare creaturas possibiles, & per consequens dicere relationem rationis fundamentaliter sumptam ad easdem: nihilominùs quia hoc ipsum convenit ipsi ratione suæ proprietatis personalis tanquam conditionis, ex eo quod ex vi illius petitur, quòd ex vi suæ processionis communicetur ipsi essentia divina, ut est repræsentativa earundem creaturarum, & ut fundat prædictum ordinem; idcirco eidem Verbo dicitur convenire ex vi suæ proprietatis personalis, idest, ex vi illius tanquam conditionis, quòd dicat relationem rationis fundamentaliter sumptam ad creaturas. Commit. August. D. Thom.

Quare prædicta relatio dicitur etiam convenire eidem ex vi suæ processionis. Et ita, licèt aliæ personæ, ut v.g. Spiritus sanctus dicat etiam similem relationem rationis ad creaturas ratione essentiæ, quatenus ratione illius repræsentat illas: attamen quia non competit ei essentia ratione suæ proprietatis personalis tanquam conditionis eo modo, quo convenit Verbo, idest, ex vi suæ processionis: siquidem Spiritus sanctus ratione suæ proprietatis personalis non petit, quòd ex vi suæ processionis communicetur ei essentia divina: propterea dicitur esse proprium ejusdem Verbi repræsentare creaturas, & dicere ordinem rationis ad easdem.

§. VIII.

Fundamentum ultimum ejusdem sententiæ oppositæ, unà cum suis confirmationibus.

Ultimò probatur eadem sententia. Quia essentia divina non habet necessariam connexionem 90. Ultimũ Fundamentum.

xionem cum creaturis possibilibus: ergo potest perfectè & comprehensivè attingi, quin illa cognitio comprehensiva formaliter sumpta attingat creaturas possibiles: ergo Verbum non procedet per se, & per locum intrinsecum ex cognitione creaturarum possibilium. Hæc ultima consequentia ex priori apertè sequitur. Siquidem, ut ex dictis constat, verbum per se tantùm procedit ex cognitione comprehensiva Dei ut tali. Prima verò ex antecedenti etiam liquet. Quoniam, ut ex dictis patet, ideò cognitio comprehensiva Dei, ut talis, terminatur necessariò ad creaturas possibiles, quia divina essentia habet necessariam connexionem cum ipsis.

Antecedens autem probatur. Tum, quoniam essentia Dei est multò magis necessaria, quàm creaturæ possibiles: quandoquidem quidquid convenit Deo, & creaturis, convenit longè excellentiùs illi, quam istis: ergo divina essentia non habet necessariam connexionem cum prædictis creaturis: quia id, quod habet necessariam connexionem cum alio, non habet majorem necessitatem in essendo quàm illud; sed eo per possibile, vel impossibile deficiente, debet etiam id, quod est necessariò cum eo connexum, deficere. Tum etiam, quia si per impossibile non essent creaturæ, tunc non sequeretur per se, & per locum intrinsecum, Deum, aut ejus omnipotentiam non esse: cum tamen si per impossibile Deus non esset, sequeretur per locum intrinsecum, creaturas non esse possibiles.

91. Confirm. 1. Arrubal. Confirmatur primò ex Arrubal. Nam cognitio creaturarum possibilium reperta in Deo non est ita necessaria, sicut Verbum divinum: ergo Verbum non potest per se procedere ex cognitione illarum. Consequentia patet. Quia principium *quo* alicujus, qualis esset prædicta cognitio respectu Verbi, si ex ea per se procederet, debet habere tantam necessitatem, quantâ terminus productus: ex eo quod quidquid necessitatis est in illo, communicatur ei per prædictum principium. Antecedens autem probatur. Quoniam talis cognitio nequit habere majorem necessitatem, quam suum objectum, nempe creaturæ possibiles: istæ autem non habent tantam necessitatem, quantam Verbum divinum: ergo nec cognitio, quam Deus habet earum.

Confirm. 2. Confirmatur secundò. Quoniam si essentia divina haberet aliquam connexionem necessariam cum creaturis possibilibus, tunc diceret ordinem realem ad illas; hoc autem implicat: ergo & quod habeat necessariam connexionem cum eisdem: & per consequens quod Verbum per se procedat ex cognitione illarum. Utraque consequentia ex se, & ex jam dictis constat. Minor autem probatur, quia omnis relatio realis indiget suo termino, & specificatur ab illo; nihil autem est in divinis, quod indigeat creaturis, aut specificetur ab illis. Major verò suadetur, ex eo quod id, quod est necessariò connexum cum alio, sicut nequit intelligi sine illo, ita dicit ordinem realem ad ipsum; & propterea potentia visiva, quia est necessariò connexa cum suo objecto, dicit ordinem realem ad illud.

92. Confirm. 3. Confirmatur tertiò, quoniam Verbum divinum, ut productum, est magis connexum cum divina essentia, quam ipsæ creaturæ: ergo cognitio divina, cujus objectum est ipsa essentia, immediatiori gaudet habitudine ad Verbum secundùm *esse* productum, quam ad creaturas: ac proinde Verbum non procedet per se ex cognitione illarum. Antecedens videtur certum; quoniam verbum secundum *esse* productum est formaliter in Deo, & pertinet ad divinam naturam per modum propriæ & connaturalis personalitatis illius; non tamen creaturæ; & ita illud, ut productum, erit magis connexum cum essentia. Prima vero consequentia ex antecedenti liquet, quia secundarium objectum sic se habet ad actualem cognitionem intellectus, & cognitio ad illud, sicut se habet ad formale, & primarium ejus objectum: siquidem non nisi ratione istius attingitur. Et ita si Verbum, ut productum, connectitur immediatiori ordine cum primario objecto intellectus divini, nempe essentia, quàm creaturæ, oportet ut immediatiorem ordinem, ut jam productum habeat ad cognitionem Dei, quàm creaturæ: & quod prædicta cognitio dicat immediatiorem ordinem ad illud, quàm ad istas. Secunda verò consequentia ex hac priori patet. Nam ex ea sequitur, Verbum productum priùs terminare cognitionem divinam, quàm creaturæ cognoscantur: & ideo nequit ex cognitione illarum per se procedere.

Confirmatur tandem. Quoniam si per impossibile creaturæ non essent possibiles, tunc non ideo sequeretur per locum intrinsecum, Verbum divinum non esse processurum ex cognitione divinæ essentiæ, aut processurum diversæ rationis, ac modo procedit: ergo nunc non procedet per se, & per locum intrinsecum ex cognitione earundem creaturarum possibilium. Consequentia est satis perspicua. Quoniam si Verbum procederet per se ex prædicta cognitione, tunc ablatis creaturis possibilibus, atque adeo sublata etiam prædicta cognitione, vel non procederet Verbum divinum; vel procederet diversæ rationis, ac modò procedit: siquidem sublato eo, quod per se petitur ad productionem alicujus rei, ut talis, oportet vel quod omninò auferatur productiò talis rei, vel quod res illa diversæ rationis producatur. Propter quod, quia sublata per impossibile persona Verbi, tollitur Spiritus sancti processio, deducimus personam Verbi per se peti ad processionem Spiritus sancti. Sicut è contra, quia ablata per impossibile Trinitate personarum, & remanente unica persona, adhuc creaturæ haberent produci, inferimus quod Trinitas personarum non desideratur per se ad productionem creaturarum. 93. Confirmat. ult.

94. Probatur antecedens primò. Antecedens autem probatur. Tum, quia ut Deus habeat esse in se primum ens, & summè perfectum, non indiget aliqua re extra se possibili, alioqui esset suarum creaturarum indigus: at eo ipso, quòd Deus habeat rationem primi entis, & summè perfecti, potens est generare Verbum; & non utcumque, sed eodem modo, & ejusdem rationis, ac nunc illud generat: quippe quod esset primum Verbum, summéque perfectum, ac proinde ejusdem rationis, ac modò est: ergo adhuc implicantibus omnibus creaturis, Verbum procederet, ut ejusdem rationis, ac mòdo procedit.

Secundò. Tum etiam. Quia adhuc admissa impossibilitate omnium creaturarum, esset Deus ita omnipotens, ac modò est, quoniam non est omnipotens modò, quia possit creaturas producere; sed ex eo quod est ens ita perfectum, ut possit facere, quidquid non involveret contradictionem: & propterea non tollitur, nec patitur diminutionem ejus potentia ex eo quod nequeat facere impossibilia, qualia tunc essent creaturæ possibiles. Sicut etiam non est modò summè sciens, quia cognoscat cunctas creaturas; sed quia cognoscit, quidquid cognoscibile est: Ergo nihil esset adhuc in eo eventu, unde colligeretur, vel Verbum non processurum, vel processurum diversæ rationis, ac modo. Siquidem remanente Deo ita perfecto, omnipotente, & sciente, ac nunc; non est unde Verbum non procedat; aut procedat diversæ rationis, ac modò procedit.

Tertio. Tum deinde. Quia hoc, quod est essentiam divinam repræsentare creaturas possibiles, non dicit in ea aliquam perfectionem: sicut neque quòd repræsentet futuras. Et ideò ejus repræsentatio maneret ita perfecta, & ejusdem rationis, licèt non repræsentaret creaturas futuras, quas modò repræsentat. Ergo etiamsi non essent possibiles creaturæ, Verbum procederet eodem modo. Quia manente eadem repræsentatione essentiæ divinæ, ut habet rationem speciei intelligibilis, debet produci idem Verbum.

Ultimo. Tum denique. Quia si tantùm esset impossibilis una, aut altera creatura, v.g. formica, non idcircò esset dicendum, quòd Verbum procederet diversæ rationis, ac nunc. Quia impossibile videtur, quòd ex sola implicatione formicæ mutaretur Deus, aut ejus omnipotentia: & per consequens verbum ex horum cognitione procedens. Ergo neque etiamsi omnes creaturæ implicarent, Verbum tunc procedens esset diversum, aut desineret procedere à Patre. Siquidem si Verbum, implicantibus omnibus creaturis, non procederet vel procederet diversæ rationis, etiam implicante una, aut altera creatura, v.g. formica, procederet, ut aliqualiter diversæ rationis, idest ex cognitione omnium creaturarum, præterquam formicæ, & ut dicens ordinem ad illas, præterquam ad eandem formicam: cùm tamen modò per se procedat, juxta oppositam sententiam, ex cognitione prædictæ formicæ, & per se dicat ordinem ad illam.

§. IX.

Duplex aliquorum solutio præcedentis argumenti, & utriusque impugnatio.

95. Solutio. P. Suarez. AD hoc argumentum respondet Suarez *lib. 9. de Trinit. c. 6. n. 18. & 19.* ita esse necessariam possibilitatem creaturarum, ac Deum esse. Et ita ex hoc capite nihil obesse, quominùs Verbum procedat ex cognitione creaturarum possibilium. Ratio autem, ob quam putat, æqualem esse hanc necessitatem respectu Dei, & creaturarum possibilium, est: quia vel creaturæ habent hanc possibilitatem ex Dei omnipotentia, vel ex se ipsis absque dependentia aliqua à Deo? Si primum dicatur, tunc ita erit necessaria possibilitas creaturarum, ac Deum esse: siquidem ita est necessaria Dei omnipotentia, ac Deum esse: & hoc ipso quòd sit Dei omnipotentia, non potest non eadem necessitate, qua est, denominare extrinsecè creaturas possibiles, ac proinde tribuere eis esse possibiles: quod quidē per hanc extrinsecam denominationem à divina potentia, & non aliter eis ab illa communicatur. Si autem creaturæ ex se ipsis, seu ex intrinseca non repugnantia & connexione terminorum hoc habent, tunc potiori ratione erunt ita necessariæ, ac quòd Deus sit. Quoniam tota ratio omnimodæ necessitatis, qua Deus est, oritur ex hoc, quòd ex se ipso, & non dependenter ab alio tanquam à causa est. Et ita si possibilitas creaturarum convenit eis ex se ipsis, & independenter ab alio tanquam à causa, tunc conveniet eis prædicta possibilitas ita necessariò, ac Deo convenit suum *esse*.

96. Rejicitur. D. Thom. Cæterùm hæc solutio non omninò satisfacit. Et ideò potest impugnari ratione desumpta ex D. Thoma *infra. q. 46. art. 1. ad 1.* Quoniam possibilitas creaturarum non sumitur præcisè ex Dei omnipotentia; sed etiam ex habitudine, seu connexione terminorum, qui sibi invicem non repugnent: sed major est habitudo hæc, seu connexio terminorum inter Deum, & suum *esse*, quàm inter creaturas, & suum *esse* possibile: ergo magis necessarium est, Deum esse, quàm prædictas creaturas esse possibiles. Consequentia videtur legitima.

Minor autem probatur. Tum, quia Deus dicit habitudinem ad suum *esse*, & est connexus cum illo tanquam cum aliquo, quod est de ejus intrinseca ratione, & conceptu quidditativo, ut constat ex illis, quæ in primo tomo tractatu tertio disputatione quarta dubio quarto latè diximus. Creaturæ verò possibiles tantùm dicunt habitudinem ad suum *esse*, seu tantùm sunt connexæ cum illo possibiliter, tanquam cum aliquo, quod est extra earum essentiam: quoniam *esse* existentiæ (de quo loquimur in creaturis est extra essentiam illarum, & distinguitur realiter ab illis, ut constat ex iis, quæ nostri Complutenses ex Divo Thoma docuerunt *in suis libris Physicorum disp. 3. n. 64.* N. Compl.

Tum etiam propter illa, quæ nuper dicebamus. Quia necessitas essendi dicit latitudinem gradualem, aut quasi gradualem. Et propterea videmus, quod aliqua sunt magis necessaria, quàm alia: sicut magis necessarium est, hominem esse rationalem, quam esse risibilem, & esse risibilem, quàm esse architectum. Ea autem, quæ dicunt latitudinem istam, debent perfectiùs convenire Deo, quam creaturis. Quia in illo debent habere omnem excogitabilem perfectionem, quæ ipsis convenire potest: ne in istis detur aliquod prædicatum æquale, & æqualiter conveniens Deo, & creaturis: quod pugnat cum rationibus entium per essentiam & per participationem.

Tum denique. Quia etsi ad possibilitatem creaturarum completam desideretur habitudo prædicta terminorum, necnon & divinum *esse*, & omnipotentia, ut docet Divus Thomas loco nuper citato: nihilominùs hæc duo ita inter se comparantur, ut *esse* Dei, & ejus omnipotentia sit ratio à priori, vel causa habitudinis, seu connexionis terminorum; non verò è contra: & ideò hæc causalis est vera, *Quia Deus est omnipotens habetque virtutem ad producendam formicam, ideo formica est possibilis*: è contra verò hæc causalis est falsa, *Quia formica est possibilis, idcircò Deus potest illam facere*, si ly *quia* dicat rationem à priori, & non solam conditionem illatam ex vi divini *esse*, & suæ omnipotentiæ, ut num. 101 dicemus. Constat autem, quòd quoties aliquid convenit necessariò duobus, & uni ratione sui, & alij ratione alterius, tunc perfectiùs, & magis necessario convenit illi, cui ratione sui convenit, quàm ei, cui ratione illius prioris competit, ut patet in homine, cui necessariò competit rationalitas, & risibilitas: & nihilominùs quoniam non est necessariò rationalis, quia risibilis, ly *quia* dicente causam, aut rationem à priori, propterea magis necessariò homo est rationalis, quàm risibilis. Ergo hoc ipso, quòd possibilitas creaturarum conveniat necessariò creaturis, quia Deus est, & est omnipotens, ly *quia* dicente causam, sive rationem à priori, debet Deo convenire magis necessariò suum *esse* suaque omnipotentia, quàm creaturis sua possibilitas, juxta illud axioma Aristotelicum, *Propter quod unumquodque tale, & illud magis.* Aristot. 97. D. Thom.

98. Major verò ejusdem primi syllogismi hujus impugnationis quoad ultimam ejus partem (cæteræ enim illius partes sunt satis perspicuæ) probatur. Quoniam divina omnipotentia nequit denominare extrinsecè chimæram, ac proinde nec facere illam, ex defectu connexionis terminorum, seu ex repugnantia eorundem terminorum inter se: ergo signum est, requiri ad possibilitatem creaturarum connexionem prædictam terminorum, seu non repugnantiam eorundem inter se; licèt talis non

repugnantia

repugnantia oriatur, tanquam ex ratione à priori, ex divina omnipotentia, quæ sicut ob specialem rationem suam continet virtualiter omne factibile, ita habet inferre (modo tamen loco citato jam explicato) omnem non repugnantiam terminorum inter se in illis, in quibus reperitur.

99. Aliorum responsio. Secundò respondent alij, quòd licèt non sit æquè necessarium, Deum, & creaturas esse possibiles necessitate ab intrinseco; est tamen æquè necessarium necessitate ab extrinseco: quatenus per optimam illationem æquè benè sequitur, quòd si Deus est omnipotens, etiam creaturæ sunt possibiles, & similiter si istæ sunt possibiles, optimè etiam sequitur, Deum esse omnipotentem. Et hoc satis est ad hoc, ut ratione istius connexionis, & æqualis necessitatis sint Deus una cum sua omnipotentia, & creaturæ possibiles inter se connexæ extrinsecè, & ad hoc, ut Deus, suáque omnipotentia nequeant comprehensivè cognosci, non cognitis creaturis possibilibus: & per consequens ad hoc, ut Verbum procedens per se ex cognitione comprehensiva Dei, procedat etiam per se ex cognitione creaturarum.

Non satisfacit. Cæterum neque hæc solutio est omninò sufficiens. Nam necessitas illationis & consequentiæ rationalis fundatur in necessaria connexione antecedentis, & consequentis: ergo hoc ipso, quòd non sit æquè necessarium in se, seu (quod in idem quoad præsens redit) necessitate intrinseca, creaturas esse possibiles, & Deum, ejusque omnipotentiam esse, non erit æquè necessarium quoad illationem; siquidem quantitas necessitatis quoad illationem, fundatur in quantitate necessitatis in se. Et ita cùm ex creaturis colligitur possibilitas Dei, & omnipotentiæ illius, & rursus ex omnipotentia possibilitas creaturarum, tunc, si in priori illatione antecedens est minùs necessarium, & in posteriori habet esse magis necessarium, oportebit ut illatio Dei ex creaturis sit minùs necessaria, quàm illatio creaturarum ex Deo. Sicut quia minùs necessarium est, hominẽ esse risibilem, quàm esse rationalem, idcircò illatio rationalis ex risibili est minùs necessaria, quam illatio risibilis ex rationali.

§. X.

Vera argumenti ultimi, & confirmationum illius solutio.

100. Animadversio pro vera argumenti enodatione. QUare meliùs solvetur prædictum argumentum, si supponatur id, quod jam tetigimus, quodque amplius explicuimus *in 1. tomo tractatu 2. disput. 7. n. 75. & tractatu 4. disput. 5. num. 31.* nempe, quòd licèt creaturis omnibus implicantibus, Deus non esset omnipotens, sicut modò est, neç creaturæ essent possibiles, si Deus non esset omnipotens, ac proinde sit connexio necessaria inter prædicta extrema; nihilominùs aliter, & aliter hæc duo inter se comparantur; nam ablatio creaturarũ non est ratio à priori ablationis Dei, sed potiùs è contra. Quia sicut ex omnipotentia Dei earundem possibilitas à priori infertur, quandoquidem non sunt factibiles, nisi ab ente per essentiam, & ut participationes illius, ac proinde ipsum ens per essentiam præsupponunt: ita ex eo, quod tollatur divina omnipotentia, infertur à priori, auferri creaturarum possibilitatem: at ex eo, quòd creaturæ possibiles auferantur, solùm sequitur à posteriori, ablatum jam esse Deum; vel (ut clariùs dicamus) devenimus ratione connexionis jam insinuatæ, in cognitionem hujus, quod est, Deum priùs fuisse ablatum. Quemadmodum si à nostro hemisphærio auferatur lux solaris, tolletur etiam sol, non quidem, quia ex eo quòd auferatur lux, tollitur sol; sed quia si lux abest, sequitur, solem jam priùs abfuisse.

Hinc ergo de ultimum negandum est antecedens, si intelligatur ad necessaria connexione jam explicata cum creaturis possibilibus. Et ad primam probationem concedendum est antecedens, sed neganda est consequentia. Quoniam ad hoc, ut res aliqua habeat necessariam connexionem cum aliquo, tanquam cum simpliciter posteriori, & illato ex ea, itaut ex ejus ablatione non sequatur aliquomodò à priori, rem inferentem illam defecturam, sed potiùs sit signum, quòd eo per impossibile ablato, jam res illa prior fuit ablata, non requiritur quòd habeat tantam necessitatem, quantam ea res, quæ est ratio à priori illius, quamque per ablationem illius, non sequitur esse posterius auferendam, sed priùs fuisse ablatam. 101. Hinc diluitur argumentum.

Et ratio est aperta. Quoniam quæ sic sunt connexa, debent ita inter se comparari, ut unum sit ratio necessitatis alterius; non tamen è contra, & per consequens ut unum sit magis necessarium, quàm aliud, juxta illud axioma Aristotelicum jam dictũ, *Propter quod unumquodque tale, & illud magis:* imò & prædicta duo quoad præsens sic debent inter se conferri, quòd unum habeat eum excessum in necessitate essendi, qui requiritur ad hoc, ut sit ratio totius necessitatis per participationem talis. Ad hunc autem modum inferendi omnem necessitatem per participationem talem, id est, omnem necessitatem, quæ est in possibilitate creaturarum, quæ solæ sunt per participationem necessariæ, requiritur tanta necessitas, ut sit necessitas per essentiam. Sicut ad modum necessitatis creaturarum illatæ ex hac priori necessitate petitur necessitas per participationem, quæ est longè minor, quàm necessitas per essentiam. Per quæ ad secundam probationem ejusdem antecedentis satis patet. Aristot.

102. Solvitur prima confirm. Ad primam confirmationem patet ex dictis, quomodo etsi creaturæ possibiles non sint ita necessariæ quoad suam possibilitatem, ac Deus, & Verbum illius: nihilominus cognitio divina illarum, ex qua Verbum procedit, est æquè necessaria, ac Deus, & Verbum. Et ideò ex hac parte nihil obest, quominus etsi Verbum divinum non procedat ex prædictis creaturis, ut ex principio *quo*: nihilominùs possit, & debeat ex earum cognitione procedere. Et ad probationem, qua intenditur, non habere eundem necessitatis gradum, quem Verbum, satis etiam ex dictis liquet, quomodo prædicta cognitio habeat majorem necessitatem, quàm suum objectum materiale, nempe creaturæ: ex eo quòd prædicta cognitio est ratio à priori, & causa (modo tacto) possibilitatis creaturarum, ut *in 1. tom. tract. 4. disp. 5. n. 32.* tetigimus.

Diluitur secunda. Ad secundam confirmationem jam præbuimus responsum *in eodem primo tomo tractatu 2. disput. 7. num. 74.* ubi diximus quòd licèt plura, quæ sunt necessariò connexa cum aliis, debeant dicere habitudinem ad illa, & specificari ab eis, ut contingit in exemplo in hac confirmatione proposito; non tamen id est universaliter necessarium. Et ita objecta scientiarum, quatenus talia, sunt necessariò connexa cum suis scientiis: & nihilominùs non dicunt relationem realem ad illas, sive prædicamentalem, sive transcendentalem, ut communiter docent Dialectici, & Metaphysici. Unde, licèt essentia, & omnipotentia divina sint necessariò connexæ cum creaturis possibilibus: non tamen hinc fit, dicere realiter habitudinem ad illas, vel ab eisdem specificari: quia ratione suæ eminentiæ sunt omninò liberæ, & absolutæ ab omni respe-

ctu, & habitudine reali per se primò terminata ad creaturas.

Ad tertiam. Ad tertiam confirmationem respondetur, quòd antecedens illius debet intelligi (ad hoc ut sit ad rem) de essentia divina, non utcumque sumpta, sed ut comprehensivè attingibili. Sic autem intellectum distinguendum est, & concedendum de creaturis ratione sui præcisè sumptis: negandum vero de eisdem ratione ejusdem essentiæ. Nam licèt creaturæ ipsæ secundùm se, & ratione sui non sint magis, & immediatiùs connexæ cum divina essentia, quàm Verbum, ut productum: attamen ipsa essentia, ut fundat prædictos respectus ad creaturas, seu ut illas continet, est magis secum (ut sic dicamus) connexa, quam Verbum, ut productum: & ita eo ipso nequibit comprehensivè attingi, ut sæpiùs diximus, nisi eædem creaturæ per prædictam cognitionem per priùs attingantur, quam sit productio Verbi.

103. Et ad probationem in contrarium dicendum est, eam probare, creaturas secundum se, & ratione sui non esse magis, & intimius connexas cum divina essentia, quàm Verbum, ut productum: non tamen quòd divina essentia, ut fundat prædictos respectus, non sit immediatius secum connexa, quàm Verbum, ut productum: ac proinde nec probat, quòd Verbum, ut productum, sit immediatiùs connexum cum divina essentia, ut comprehensivè attingibili, quàm creaturæ, ut sunt termini illius respectus fundamentalis, ut explicatum est. Unde ad probationem primæ consequentiæ, quatenus ad oppositum hujus deservire poterat; dicendum est, quòd secundarium objectum sic se habet ad actualem cognitionem comprehensivam, sicut se habet ad primarium, ut comprehensibile. Et secundùm istam rationem creaturæ, ut attingibiles per intellectum divinum, immediatiùs conjunguntur cum divina essentia, ut comprehensivè attingibili, quàm productio Verbi: siquidem hoc ex cognitione comprehensiva debet per se procedere: & talis cognitio non est comprehensiva, nisi terminetur ad ea, quæ formaliter necessariò, necnon & eminenter in Deo reperiuntur.

Dilucidatur hæc solutio. Adde, quòd sicut divina cognitio, ut est cognitio essentialis, est priùs se ipsa, ut est productio notionalis: ita immediatiorem ordinem (fundamentalem tamen jam explicatum) dicit ad ea, cum quibus est connexa in ratione prædictæ cognitionis, quàm ad illa, cum quibus est cōnexa, ut est productio notionalis. Et ideò priùs nectitur cum Verbo, ut est objectum cognoscibile, & cum creaturis possibilibus (quia omnia ista sunt connotatum ejusdem, ut cognitionis essentialis) quàm nectatur cum Verbo producto, & producendo illud: & per consequens Pater priùs intelliget omnia ista, quàm producat Verbum: cùm Verbum procedat ex prædicta intellectione essentiali, prout in Patre.

104. Solutio ad ultimam confirmationem. Ad ultimam confirmationem negandum est antecedens. Quoniam si per impossibile creaturæ non essent possibiles, tunc Deus non esset omnipotens, ut ex dictis constat: & per consequens Verbum non procederet ex cognitione omnipotentiæ, nec procederet ejusdem rationis ac modo.

Ad primam ejus probationem. Et ad primam probationem antecedentis dicendum est, quòd etsi ut Deus sit primum ens, & summè perfectum, non indigeat propriè loquendo aliqua re extra se possibili; non tamen esset primum ens, & summè perfectum, si creaturæ nō essent possibiles: quia hoc non provenit ex indigentia, quam divinum *esse* habeat creaturarum, sed ex summa ipsius perfectione, quæ tanta est, ut non possit non ratione illius inferre possibilitatem creaturarum: & ideò ex sublatione possibilitatis earum sequitur à posteriori, quòd Deus non esset ita perfectus, ac modo est, vel (ut melius dicamus) sequitur, prius fuisse sublatam summam perfectionem Dei, ut nunc est.

Ad secundam verò probationem negandum est antecedens. Ad cujus probationem dicendum est, quòd etsi Deus sit omnipotens, ex eo quòd est ens ita perfectum, ut possit facere quidquid non involverit contradictionem: non tamen hinc fit, ejus omnipotentiam non tolli ex eo quòd nequiret facere aliquam creaturā, si omnes illæ essent impossibiles: siquidem in hoc, quod est, Deum esse ens ita perfectum, ut possit facere, quidquid non implicaverit, involvitur necessariò, quòd dentur creaturæ non implicantes. Et ratio videtur aperta. Quoniam ut Deus sit omnipotens, requiritur quòd sit ens ita perfectum, ut reipsa, & de facto contineat eminenter creaturas possibiles; & non sufficit, quòd sit ita perfectum, ut contineret eas, data aliqua hypothesi; hoc enim non esset habere actu, & reipsa omnipotentiam, sed quòd actu careat ea, & quod haberet eam in illa hypothesi. Constat autem, quòd ut Deus actu, & reipsa contineat creaturas, requiritur, quòd illæ sint possibiles, seu quòd non implicent contradictionem. Per quod etiam ad id, quod de divina scientia dicitur, satis cōstat. Nam ad hoc, ut sit Deus summè sciens, ut modò est, desideratur, quòd ejus cognitio terminetur ad creaturas possibiles, & quòd istæ non implicent, ut ex ratione nuper facta, proportionabiliter tamen quoad hoc applicata, patet. 105. Ad 2 eandem.

Ad tertiam. Ad tertiam autem probationem dicendum est, quòd etsi divinam essentiam repræsentare creaturas possibiles, non addat in ea aliquam perfectionem supra id, quod habet, ut est adæquatè repræsentativa sui ipsius ut radicaliter omnipotētis, necnon & suæ omnipotentiæ: nihilominus requiritur ad hoc, ut prædicta essentia sit adæquatè repræsentativa sui, & suæ omnipotentiæ, quòd ejus repræsentatio extendatur ad creaturas possibiles. Sicut etiam cognitio terminata ad divinā essentiam, & ejus omnipotentiam non esset comprehensiva, si non extenderetur simul ad id, quod est formaliter & necessariò in Deo, & ad id, quod virtualiter in illo continetur, nempe ad creaturas possibiles. Ad illud autem, quod de creaturis futuris in eadem probatione additur, constabit esse disparem rationem quoad hoc inter eas, & inter creaturas possibiles, ex illis quæ dubio sequenti dicemus.

106. Ad ultimam prior solutio. Ad ultimam probationem respondetur, esse satis probabile, quod implicante una, vel altera creatura, v. g. formica, tunc Verbum non procederet ejusdem rationis, ac modo: quia eo ipso divina omnipotentia non esset ejusdem rationis, ac modo est. Non quidem, quia prædicta omnipotentia specificetur à creaturis factibilibus; sed quia à posteriori id colligeremus ex eo, quòd nunc terminatur ad cumulum omnium creaturarum possibilium, ut coalescit ex omnibus, & singulis creaturis, quæ modò non implicant, & tunc terminaretur ad cumulum creaturarum consurgentem ex creaturis nunc non implicantibus. Cumque hi cumuli essent distincti, optimè colligeretur à posteriori, omnipotentiam, quæ modo est, & tunc esset, non fore ejusdem rationis.

Diximus, *à posteriori*. Quia ut *in 1. tomo tractatu 4. disput. 5. n. 32.* diximus, creaturæ possibiles non sunt objectum formale, sed materiale divinæ omnipotentiæ, & tale, ut non sit ratio à priori omnipotentiæ, sed è contra. Et ideò ex variatione possibilitatis earum, vel omnimoda, vel aliquali, solùm à posteriori sequitur, variandam esse omnipotentiam.

tentiam. Unde omnipotentia tunc à priori variaretur ex objecto formali ipsius, nempe divina essentia. Quia hæc, ut est ratio non facta, nec factibilis, bene tamen faciendi creaturas, specificat omnipotentiam: & nunc inspicitur ab omnipotentia, ut est ratio faciendi cumulum modo non implicantem, & non alium; tunc autem inspiceretur, ut esset ratio faciendi cumulum tunc implicantem, & non alterum.

107. Posterior caudatio. Adde, probabile esse, tam in eo eventu, quam in alio, in quo aliquid modò implicans per impossibile non implicaret, tunc Verbum divinum processurum eodem modo, ac nunc: ac proinde omnipotentiam fore ejusdem rationis, ac modò est. Quia objectum per se materiale, juxta hunc modum dicendi, divinæ omnipotentiæ non est cumulus possibilitatis creaturarum, ut resultat ex his specie, & numero creaturis possibilibus, & non ex aliis, ut juxta priorem dicendi modum dici debet; sed est cumulus creaturarum possibilium, quæcunque illæ fuerint, & in quocumque numero sint. Constat autem, quòd divina omnipotentia non debet variari, adhuc à posteriori, ex objecto materiali, quod non sit per se tale; sed solùm ex objecto materiali, per se tali.

§. XI.

Objectio notanda contra ea, quæ in vera solutione hujus ultimi argumenti, & ejus confirmationum diximus, necnon & enodatio illius.

108. Objectio contra omnia prædicta. Nec obest, si contra omnia ferè, quæ in solutione hujus ultimi argumenti diximus objicias, quòd ad hoc, ut detur meritum v.g. infinitum, non requiritur, quòd detur, aut sit dabile præmium infinitum, non obstante, quòd prædictũ præmium est id, quod per modum effectus correspondet illi merito: ut constat in merito Christi Domini infinito; cui tamen nec correspondet, nec correspondere potuit gloria infinita: licèt sit meritorium illius. Et similiter satisfactio Christi habuit vim ad satisfaciendum pro infinitis peccatis infinitorum hominum, si essent possibiles: & tamen nec infinita peccata secundùm numerum, nec infiniti homines sunt possibiles. Ergo eadem ratione, licèt implicarent creaturæ possibiles, posset esse omnipotentia factiva illarum: & licèt hæ aut illæ creaturæ implicarent, haberet nihilominùs vim ad eas producendas. Patet consequentia. Quia ad hoc tantùm desideratur, quòd quantum est ex se, habeat vim factivam illarum, si ipsæ non implicarent. Sicut ad meritum, & satisfactionem Christi Domini, quæ sint infinita, sat est, quòd opera illius sint tantæ efficacitatis & eminentiæ, ut quantum est ex se, mererentur gloriam infinitam, & satisfacerent pro infinitis peccatis infinitorum hominum, si omnia ista non implicarent.

Confirmatur. N. Compl. Confirmatur. Nam, ut docent nostri Complutenses *in libris Physicorum disput.* 29. *num.* 22 & 35. si Deus crearet, ut potest, Angelum ab æterno cum gratia sanctificante, & cum actu charitatis, tunc Angelus ille ratione prædicti actus haberet proportionem ex se sufficientem ad merendam infinitam gloriam, si esset possibilis. Quia quò magis durat actus meritorius duratione correspondente partibus aliquotis alicujus temporis, eo habet proportionem ad merendum majorem gloriam. Et ideò cùm ille actus duraret ab æterno, ac proinde per infinitum tempus imaginatium, & correspondens infinitis partibus aliquotis illius, deberet ex se habere proportionem ad merendam infinitam gloriam, si esset possibilis, licèt de facto talis gloria implicet, ut iidem Complutenses *in libris Physicorum disput.* 18. *num.* 67. tradunt. Iidem Compl. Ergo eadem ratione potest concedi dari in Deo proportionem quantum est ex se sufficientem ad producendas creaturas possibiles, si possibiles essent, etiamsi illæ implicent: & per consequens dandam in eo omnipotentiam, non solùm simpliciter talem, sed eo modo, ac nunc datur; etiamsi creaturæ omnes, vel aliquæ implicarent: siquidem omnipotentia in hac proportione ex se sufficienti ad eas producendas sita est.

Respondetur enim primò, concedendo antecedens, & negando consequentiam. Et ratio disparitatis est. 109. Enodatur objectio primo. Quoniam ad hoc, ut aliquid per modum infiniti meriti causet præmium, aut sit causativum illius, non requiritur quod præmium illud sit in *esse* rei infinitum, sed satis est, quòd modus merendi illud sit talis, ut requiratur ad illum infinitas in ipso merito: ac proinde satis etiam est, quòd in esse termini, & effectus causati sit infinitum: ex eo quòd modus merendi infinitus in illud, quatenus habet rationem termini, & effectus, refundatur. Et hac ratione meritum Christi Domini est infinitum: quia etsi non correspondeat ei præmium infinitum in esse rei, scilicet infinita gloria, modus tamen merendi eandem gloriam, nempe, merendi illam ex propriis, & non ex gratis acceptis ab alio, nempe à præmiante, petit (quoad præsens) meritum infinitum, quia petit meritum proveniens à persona Dei: ex eo quòd omne aliud meritum gloriæ debet provenire à gratia sanctificante gratis collata à præmiante cuivis alteri personæ merenti. Et similiter satisfactio Christi pro quovis peccato mortali est infinita ex modo satisfaciendi, scilicet ex perfecta justitia etiamsi daretur, peccatum mortale non esse in ratione offensæ simpliciter, & intrinsecè infinitum.

Cæterùm omnipotentia nequit esse factiva creaturarum (in quo ejus ratio consistit) si semel implicent creaturæ, & ideò nec omnipotentia est talis, quia quantum est ex se, est factiva creaturarum, si non implicent: nec meritum illud Christi Domini est infinitum, quia est ex se meritum infinitæ gloriæ, si esset possibilis, sed hoc est infinitum, propter rationem dictam, & illa est omnipotentia, & factiva creaturarum, quia ex se infert earum possibilitatem, actuque continet eminenter ipsas, non verò aliunde. Potestque hoc explicari exemplo creationis, quæ est actio infinitæ virtutis, licet effectus ejus in esse rei sit finitus: quia modus producendi illum ex nihilo petit tantã, & non minorem virtutem: & propterea effectus ille in *esse* effectus & termini dicitur esse infinitus.

110. Diluitur secundo. N. Compl. Secundò respondetur cum nostris Complutensibus *in libris Physicorũ disputatione in hac objectione citata num.* 36. & *disputatione* 18. *num.* 23. quod ad hoc, ut meritum Christi Domini sit infinitum in actu, & categorematicè, adhuc respectu gloriæ; non est necessarium, esse possibilem gloriam actu, & categorematicè infinitam secundùm intensionem, sed satis est, quòd sit possibilis gloria infinita secundùm intentionem in potentia, & syncategorematicè; itaut licèt intensio gloriæ, quæ de facto ceciderit sub merito, quæque de facto detur, sit finita: nihilominùs quavis de facto data, quæ sit finita secundum intentionem, possit dari alia, & alia major usque in infinitũ: & quòd in merito illo non desideretur additio ad hoc, ut tota hæc gloria syncategorematicè infinita possit cadere sub illo, quia virtus, quæ immutata permanens potest esse causa

causa intensioris, & intensioris effectus usque in infinitum, itaut licet effectus ejus aliquando extiterint, sint finiti secundum intensionem, nihilominus alij, & alij in potentia infiniti secundum intensionem restent ab illa producendi, debet esse actu infinita secundum intensionem: ex eo quod tota hæc intensio infinita in potentia debet ab ea actu præhaberi, alioqui non posset immutata permanens, & absque additione aliqua esse causa illorum effectuum infinitorum in potentia secundum intensionem. Et ita meritum Christi non est infinitum, quia ex se habet virtutem ad producendam gloriam infinitam in actu secundum intensionem, si esset possibilis; sed quia actus illius immutati permanentes, & absque additione novæ condignitatis habent vim ad causandam gloriam infinitam in potentia secundum intensionem, & gloria sic infinita est possibilis. Unde hinc nihil habetur contra id, quod de omnipotentia dicebamus. Quia hæc non est talis nunc, quia possit facere effectum infinitum in actu in *esse* physico; sed quia immutata permanens, potest facere infinitum in potentia, seu creaturas infinitas in potentia, & se in perfectione essentiali in infinitum excedentes.

111. Solvitur confirmatio. Ad confirmationem respondetur ex dictis, quod dictum illud nostrorum Complutensium *in n.* 35. ab eis adductum innititur in his quæ num. 36. eosdem addere diximus, nempe, sufficere ad infinitatē in actu alicujus virtutis operativæ, quod correspondeant illi effectus infiniti syncategorematice, ita ut effectus de facto producti tantum sint finiti: licet prædicta virtus possit perfectiorem, & perfectiorem effectum usque in infinitum infinitate syncategorematica producere. Hoc autem semel supposito, ac proinde actum illum charitatis Angeli ab æterno Deum diligentis fore infiniti meriti ex capite modo dicto, bene sequitur juxta modum illum probabilem, quem *n.* 107. adduximus, quod si per impossibile gloria infinita in actu nunc implicans haberet non implicare, tunc actus meritorius prædicti Angeli, qui esset infinitus in ratione meriti respectu gloriæ infinitæ in potentia ei communicabilis, haberet ex se proportionem sufficientem ad illam merendam.

Adde posse etiam dici, quod nostri Complutenses loquuntur juxta probabilem opinionem adversariorum: & statim in numero sequenti tradentes aliam solutionem, loquuntur juxta propriam mentem suam, & nostram. Et ideo potius pro nobis, quam contra nos sunt.

DUBIUM III.

Utrum Verbum divinum procedat ex cognitione creaturarum futurarum?

112. Quia futuritio creaturarum est post possibilitatem earum, idcirco discusso jam, an Verbum ex cognitione creaturarum, ut possibilium, procedat, superest statim inquirere, an etiam ex cognitione earundem, ut futurarum, habeat procedere. Titulus autem hujus dubii intelligitur, sicut & titulus dubij præcedentis; an nimirum sicut Verbum, ut constitutum ex sua essentia, attributis, & proprietate personali, non solum procedit ex cognitione Trinitatis, sed etiam creaturarum possibilium, ac proinde horum cognitio per se requiritur, & præcedit ad productionem passivam illius sic constituti: ita idem Verbum, quatenus procedit sic constitutum, debeat etiam ex cognitione futurorum procedere: & per consequens istorum cognitio per se requiratur, & præcedat ad eandem productionem Verbi modo dicto sumpti?

Non fuit autem necessarium omnia hæc in titulo adjicere: sed solum absolute inquirere, an Verbum procedat ex cognitione creaturarum futurarum? Quia ut absolute dicatur procedere ex prædicta cognitione, requiritur, ut modo explicato procedat ex illa: sicut quia sic procedit ex cognitione possibilium, asseritur absolute procedere ex ipsa.

§. I.

Ex Angelico Doctore difficultas dubij expenditur.

Dicendum ergo est, Verbum divinum non procedere ex cognitione rerum futurarum. Assertionem hanc tuetur Angelicus Præceptor locis *dubio præcedenti num.* 55. relatis, ut ibidem expendimus. Idem etiam docent Patres in eodem dubio adducti, & peculiariter Anselmus *in Monolog. c.* 30. ubi proponens quæstionem, an esset verbum divinum, si nihil unquam per illud fieret? dicit: *Sive igitur Deus cogitetur, nulla alia existenti essentia, sive alijs existentibus, necesse est, Verbum illius coæternum illi esse cum ipso.* Et *c.* 31. sub initio ait: *Si nil unquam aliud esset, nisi summus ille spiritus: ratio tamen cogit, Verbum illud, quo se dicit, ex necessitate esse.* In quibus verbis satis denotat Anselmus, Verbum divinum ex necessitate, & per se non postulare creaturas futuras, nec cognitionem earum ad sui productionem. Quam sententiam tuentur Cajetanus *in præsenti*, ubi hoc supponit tanquam exploratum, Bannez, Nazarius, & Ripa *ibidem.* Molina *in posteriori parte suæ conclusionis*, Vasquez *disput.* 143. *in initio illius.* Suarez *lib.* 9. *de Trinitate c.* 7. Arrubal *disput.* 125. *c.* 2. Granado *tom.* 3. *in primam partem tract.* 9. *disp.* 7. & omnes fere alij Theologi. 113. Assertio. D. Thom. Anselm. Cajetan. Bannez. Nazar. Ripa. Molina. Vasquez. Suarez. Arrubal. Granado.

114. Ratio fundamentalis. Ratio fundamentalis hujus assertionis desumitur ex D. Thoma locis citatis in præcedenti dubio, quamque ibidem latius prosequuti fuimus, & potest quoad præsens ad sequentem formam reduci. Quoniam Verbum divinum solum requirit ad sui processionem cognitionem perfectissimam Patris, qualis est comprehensiva, quoad id, quod ad eam per se, sive necessario necessitate absolute & simpliciter tali desideratur: sed ad hanc perfectissimam & comprehensivam cognitionem, quæ est in Patre, non desideratur per se & necessario, necessitate prædicta, cognitio creaturarum futurarum: ergo nec etiam ad processionem Verbi hæc eadem cognitio prædictarum creaturarum desiderabitur: & per consequens Verbum ex hac cognitione non procedet. Utraque consequentia ex præmissis aperte deducitur. Major vero ex dictis dubio præcedenti constat.

Minor autem etiam liquet. Quoniam alias si Deus decrevisset nullam creaturam producere, in quo eventu nulla creatura esset futura, ac proinde non esset in Deo cognitio creaturarum futurarum, tunc non posset se ipsum comprehendere: quod tamen (ut constat) est aperte falsum; siquidem quod cognitio Dei sit sui comprehensiva sicut nec pendet, nec est quid connexum cum decreto libero de productione creaturarum, sic nec cum futuritione earum inde proveniente, nec cum scientia earundem, ut sunt futuræ, quæ illarum futuritionem indispensabiliter exigit.

Nec

115. Evasio. Ruiz. Montoja. Nec obest, si occurras ex Ruiz de Montoya *in praesenti disputatione* 63. *sect.* 4. quod etsi ad cognitionem comprehensivam Dei absolute & simpliciter non requiratur cognitio creaturarum futurarum, bene tamen ex suppositione, quod sint futurae: & ideo ex suppositione hujus futuritionis Verbum per se procedere ex cognitione illarum.

Explioditur. Non igitur hoc obest. Quoniam etsi ad cognitionem comprehensivam Dei desideretur esse tantae perfectionis, ut facta suppositione contingenti futuritionis creaturarum, debeat necessario necessitate ex suppositione extendi ad easdem creaturas, ne inde colligatur, non habuisse sufficientem vim, & perfectionem ad attingendum Deum, & creaturas possibiles in eo virtualiter contentas: non tamen hinc habetur, quod praedicta cognitio comprehensiva debeat necessario, necessitate simpliciter tali, terminari ad easdem creaturas: nec hinc necessario simpliciter colligitur, illam cognitionem non fore tantae perfectionis, quantae modo est, si non extenderetur ad praedictas creaturas futuras: ergo adhuc facta praedicta suppositione, Verbum non procedet ex cognitione earundem creaturarum futurarum.

116. Antecedens quoad primam partem, nempe quod hinc non habeatur, praedictam cognitionem comprehensivam debere necessaria necessitate simpliciter terminari ad easdem creaturas, est satis perspicuum. Quoniam cognitio nequit, necessitate simpliciter tali, & omnino indefectibili, terminari ad aliquod objectum, si praedictum objectum non habeat quoad suum *esse* eandem necessitatem. Et propterea, juxta communem Theologorum sententiam, scientia visionis Dei respectu creaturarum, ut est sub hoc conceptu, & terminatione ad illas, tantum est necessaria necessitate ex suppositione, quia praedictae creaturae tantum habent esse futurum necessitate ex suppositione.

117. Quoad secundam vero partem nempe, non colligi necessario necessitate simpliciter, illam cognitionem non esse tantae perfectionis; quantae modo est, si non extenderetur ad praedictas creaturas futuras, etiam constat. Nam cognitio omnino necessaria, & habens perfectionem itidem necessariam, non potest necessario necessitate simpliciter exigere ad sui consistentiam, & perfectionem, quod extendatur ad aliquid, quod absolute & simpliciter potest non esse: alioqui illa perfectio, quippe pendens, aut quasi pendens ab aliqua suppositione absolute & simpliciter libera, non posset esse omnino necessaria.

Consequentia vero probatur. Quoniam productio passiva omnino necessaria, & Verbi omnimodam necessitatem habentis non potest per se procedere ex cognitione non omnino necessaria, & non habente tantam necessitatem, quantum ipsa productio passiva, & verbum productum; nec potest ad sui productionem exigere cognitionem, ut terminatam ad aliquod objectum non habentem tantam necessitatem quoad terminationem ad praedictum objectum, quanta requiritur, ut colligatur necessario necessitate simpliciter, praedictam cognitionem non esse tantae perfectionis, ac antea, si non extenderetur ad tale objectum. Siquidem productio passiva omnino necessario procedens ex aliqua cognitione debet solum procedere, ut nuper innuebamus, ex cognitione omnino necessaria quoad omnia, quae ad talem productionem influunt: ac proinde ex cognitione connexa necessario cum omnibus influentibus, aut requisitis ad eandem productionem: & per consequens solum procedet ex cognitione talis conditionis, ut ex ablatione cujusvis ex requisitis aut influentibus sequatur necessario necessitate simpliciter variatio talis cognitionis quoad suum *esse*, & perfectionem. Et ita Verbum divinum non procedet ex cognitione comprehensiva, secundum id quod de facto ex aliqua suppositione accidentali ei quasi conjungitur; sed ex eo, quod per se, & in omni eventu exigit ad hoc, ut sit comprehensiva.

Confirmatur. Quia repugnat, conclusionem omnino necessariam, ut talem, deduci per se ex aliquo principio non omnino necessario, sed simpliciter contingenti, & solùm ex suppositione necessario: ergo eadem ratione repugnabit, productionem passivam Verbi divini, & Verbum ipsum, quae sunt quid omnino necessarium, per se procedere ex cognitione creaturarum futurarum quae non omninò est necessaria, quaeque quoad praedictam terminationem, & ut est sub hoc conceptu, est simpliciter contingens, & solum ex suppositione est necessaria. 118. Confirm. 1.

Patet consequentia. Quia utrobique est eadem ratio, nempe, quod non potest esse major necessitas in conclusione, aut in productione passiva, & termino producto per illam, quam sit in suo principio *quo*: siquidem tota necessitas illorum ex eo derivatur. Unde hoc ipso, quod aliqua conclusio procedat ex duplici principio, seu praemissa, quarum una sit necessaria; alia vero contingens, non potest illatio illius conclusionis, nec conclusio ipsa esse omnino necessaria, quia omnia haec sequuntur debiliorem partem: ac proinde eadem ratione productio passiva alicujus termini, & terminus ipse procedentes ex duplici ratione, alia omnino necessaria, alia tantum necessaria ex suppositione, non possent habere omnimodam necessitatem, quia malum ex quocunque defectu: & defectus in aliquo principio per se requisito, & cum tali defectu concurrente, debet relucere in termino producto, & productione passiva illius.

Confirmatur secundo. Quoniam cum dicitur verbum procedere ex cognitione alicujus objecti, tunc particula *ex* denotat, cognitionem praedicti objecti esse principium *quo* verbi, vel originem, & viam activam, per quam procedit; vel tandem juxta nostram sententiam *disp.* 1. *hujus tractatus num.* 73. explicatam, esse quoad praesens principium *quo*, & simul ipsam originem & viam activam verbi. Et ita formaliter indicat principium *quo* illius generationis, & generationem ipsâ intrinsecè & quidditative esse cognitionem talis objecti, & hanc, connotando tamen Paternitatem, esse viam, & originem ad Verbum. Ergo contradictionem involvet, posse, & debere necessario permanere hanc eandem originem, si semel non permaneat, aut non permanere simpliciter possit cognitio talis objecti, in qua formaliter sita est, aut quam formaliter includit. Ergo cùm praedicta generatio Verbi possit, & debeat necessariò permanere: consequens est, ut formaliter sumpta, non includat cognitionem rerum futurarum, adhuc facta suppositione futuritionis: ac proinde nec Verbum, adhuc ex suppositione futuritionis illarum, ex praedicta cognitione procedat: siquidem praedicta cognitio habet rationem cognitionis liberae. 119. Confirm. 2.

Confirmatur tertio. Quoniam divina voluntas, ex suppositione quod creaturae sint futurae, non immutatur, aut aliter se habet ac se haberet, ex suppositione 120.

ſuppoſitione quod non eſſent futuræ: alioqui prædicta voluntas variaretur per hoc, quod creaturæ eſſent, vel non eſſent futuræ: at divina voluntate in his eventibus invariata manente, debent etiam eodem modo manere intellectus Dei, & Verbum per illum productũ adhuc factis prædictis ſuppoſitionibus: quia propter naturalem ſympathiam, & ſummam colligationem voluntatis, & intellectus Dei, nec non & Verbi per illum producti, nequit aliqua variatio intrinſeca eſſe in aliquo iſtorum, quin alia intrinſece etiam varientur: ergo Verbum, adhuc facta prædicta ſuppoſitione futuritionis creaturarum, nequibit ex earum cognitione per ſe procedere. Patet conſequentia, Quoniam ſi ex prædicta cognitione tunc per ſe procederet, non procederet, nec eſſet ejuſdem rationis facta prædicta ſuppoſitione futuritionis creaturarum, & non facta illa: ſiquidem peteret tunc aliquid ex parte principij ſui eſſe, quod tamen, non facta illa ſuppoſitione, non peteret.

Animaduerſio pro majori ſolutionis everſione. Prætereà contra eandem ſolutionem urget ratio alia, quæ ut melius intelligatur, ſupponendum eſt, quod etſi actus liberi Dei, & cognitio libera creaturarum futurarum, necnon & earum futuritio ſint in eodem ſigno in quo eſt divina eſſentia, cæteræque aliæ perfectiones ipſius: nihilominus Verbum, & illius productio habent intimiorem conjunctionem cum divina eſſentia, quam prædicta decreta, & futuritio creaturarum, necnon & cognitio earum. Sicut licèt intellectus, & voluntas Dei ſint in eodem ſigno rationis *in quo*: attamen intellectus eſt intimius conjunctus cum Deo quam voluntas. Et propterea voluntas intelligitur virtualiter dimanare à Deo ratione intellectus; non tamen è contra.

121. Ex hac animadverſione amplius impugnatur. Hinc ergo ſequens ratio deducitur. Nam, id, quod intimius & immediatius conjungitur cum Deo, non oritur ab illo ratione ejus, quod non ita intime, & immediate cum eo eſt conjunctum; quamvis fiat ſuppoſitio exiſtentiæ illius, & utrumque ſit in eodem ſigno *in quo*, ut ex terminis ipſis conſtare videtur, necnon ex exemplo intellectus, & voluntatis nuper adducto. Ergo licet decreta libera Dei, & futuritio creaturarum, necnon & cognitio Dei reſpectu horum ſint in eodem ſigno *in quo* rationis unà cum Verbo divino & productione paſſiva illius: nihilominus, adhuc facta prædicta ſuppoſitione horum omnium, Verbum non procedet ex cognitione illorum. Patet conſequentia. Quoniam intimius conjungitur cum Deo id, quod neceſſario convenit illi quam id, quod contingenter, & libere cum ipſo nectitur, qualia ſunt decreta libera, necnon, & cognitio creaturarum futurarum. Quam rationem *in 1. tomo tractatu 4. diſput. 5. num.* 84. tetigimus & explicuimus.

Nec id, quod pro ſua ſolutione adducit Montoya, ei favet. Quoniam, ut ex dictis patet, Verbum procedit ex cognitione comprehenſiva Dei ſecundum id, quod omnino neceſſario, & in omni eventu illi competit, non vero ſecundum id, quod non competit illi cum hac neceſſitate, & ſine quo abſolute & ſimpliciter ejus ratio ſalvari queit. Quare, cum hoc, quod eſt, comprehenſivam cognitionem Dei extendi ad creaturas futuras ex ſuppoſitione illarum, non conveniat illi ſecundum omnimodam neceſſitatem, ſed ex ſuppoſitione futuritionis earum, & cognitio illa comprehenſiva maneret eodem modo, etiam ſi non daretur talis ſuppoſitio: idcirco Verbum, quod eſt omnimode neceſſarium, nequit procedere ex cognitione comprehenſiva, ut terminatur ad res futuras facta prædicta ſuppoſitione.

Ex quibus omnibus fit, Verbum divinum non procedere per ſe ex ſcientia media futurorum conditionatorum; ut communiter cõtra Valentiam, & alios docent diſcipuli D. Thomæ. Hoc autem non ſolùm eſt verum, quia prædicta ſcientia media nulla ratione eſt in divinis admittẽda ut *in 1. tomo tractatu 3. à diſputatione 7. uſque ad diſputationem 12. incluſive* latiſſime oſtendimus, ſed etiam, quia adhuc prædicta ſcientia gratis permiſſa, non poſſet ſtare omnimoda neceſſitas in eſſendo Verbi divini, & productionis ejus, ſi ex prædicta ſcientia procederet. Nam talis ſcientia, ut terminata ad futura conditionata, v. g. ad hoc futurum, *ſi Iudas in tali occaſione, & cum talibus circumſtantiis vocaretur à Deo, conſenſiſſet vocationi, & ſalvaretur*, potuit abſolute non eſſe in Deo: ſiquidem adhuc dato, quod per hanc ſcientiam prævideretur, illum conſenſurum, nihilominus ille conſenſus prævidetur ut liber, atque adeo ut potens non eſſe: & per conſequens ſcientia, qua prævidetur ut futurus, potuit, quatenus ad illum terminatur, non eſſe in Deo. Et ideo ſicut neceſſitas omnimoda Verbi divini nequit ſtare cum hoc, quod eſt, procedere ex ſcientia viſionis futurorum abſolutorum: quia hæc potuit, ut terminatur ad iſta futura, non eſſe in Deo, ac proinde comprehenſio divinæ eſſentiæ potuit manere eodem modo, etiam ſi prædicta futura non eſſent: ſic ob eandem rationem neceſſitas ejuſdem Verbi nequit ſtare cum hoc, quod eſt illud ex prædicta ſcientia media futurorum conditionatorum procedere. 122. NOTA.

§. II.

Oppoſita ſententia, ejus fundamenta, & illorum ſolutio.

Oppoſitam tamen ſententiam, nempe, Verbum per ſe procedere ex cognitione creaturarum futurarum, ſaltem ex ſuppoſitione futuritionis earum, docuit Valentia 1. *part. diſput.* 2. *quæſt.* 7. *puncto* 2. quem ſequitur Montoya *diſput.* 6. *ſectione* 4. Et licet ejus fundamenta ex dictis facile corruant: nihilominus majoris claritatis gratia ſigillatim in præſenti ea adducemus, & ſolvemus. 123. Oppoſita ſententia. Valentia. Montoya.

Probatur ergo primo prædicta ſententia ex Auguſtino 15. *de Trinitate cap.* 13. & 14. ubi inquit, quod Pater æternus Verbum non integre, perfecteque dixiſſet, ſi aliquid minus, vel amplius eſſet in Verbo, quam in ſe ipſo. Quare, cum in ſcientia Patris contineatur viſio, & repræſentatio creaturarum futurarum, hoc ipſo quod ſupponantur futuræ, oportet, ut hæc eadem contineatur in Verbo ad hoc ut integre, perfecteque dicatur: & ita etiam oportebit, Verbum procedere ex prædicta viſione, & repræſentatione hoc ipſo quod creaturæ ſupponantur futuræ: ſiquidem procedit ex cognitione eorum, quorum cognitio debet ei communicari, ad hoc ut integrè, perfecteque dicatur. Probatur primo ex Auguſtino.

Confirmatur. Nam *lib.* 83. *quæſtionum quæſt.* 63. inquit idem Auguſtinus, Verbum dicere reſpectum ad creaturas, ut faciendas: ideoque Ioannis 1. Filium Dei appellari Verbum, & non rationem: quia verbum dicit reſpectum ad res faciendas. Conſtat autem, Verbum per ſe procedere ex cognitione eorum, ad quæ dicit reſpectum. Confirmatur primo ex eodem Auguſtino, *Ioan.* 1.

Confirmatur ſecundo. Quoniam Verbum ex vi ſuæ proceſſionis repræſentat creaturas futuras Confirm. 2.

ras, & est id, in quo prædictæ creaturæ dicuntur; ergo per se procedit ex earum cognitione. Antecedens constat. Quia Verbum de facto habet repræsentare prædictas creaturas, & esse id, in quo dicuntur: at Verbum nihil habet, nisi id quod habet per suam processionem, & ex vi illius: sicut in humanis filius nihil habet in instanti generationis, nisi id, quod habet per prædictam generationem. Consequentia vero probatur. Quoniam Verbum non repræsentat ex vi processionis, nisi illa, quorum cognitio desideratur ad suam productionem. Unde, quia ex vi processionis repræsentat possibilia, ideo per se ad sui productionem requirit eorum cognitionem

124. Occurritur ad argumentum, & ad primam confirmat. Respondetur ad hoc argumentum, & ad primam ejus confirmationem, concedendo, quod sicut in scientia Patris continetur visio creaturarum futurarum, ita etiam in Verbo: & similiter quod Verbum dicat respectum rationis ad creaturas futuras. Attamen hinc non fit, Verbum procedere ex cognitione futurorum. Quia verbum non procedit per se, adhuc facta quavis suppositione, nisi ex cognitione illorum, quorum cognitio est omnino necessaria in Patre, & non solum ex necessitate suppositionis: sicut etiam solum procedit ex cognitione eorum, ad quæ necessario necessitate omnimoda, & non ex sola suppositione fundat respectum rationis, ut §. præcedenti ostensum est.

125. Ad secundã. Ad secundam confirmationem negandum est antecedens. Et ad probationem dicendum est, quod etsi Verbum omnia, quæ habet, habeat per suam processionem, non tamen ex vi illius: sicut licet Spiritus sanctus habeat omnia sua à Patre, & Filio, atque adeo per suam processionem: non tamen ex vi processionis, quia ad hoc ut Verbum, & Spiritus sanctus habeant aliquid ex vi suæ processionis, desideratur, ut habeant illud ex vi eorum, quæ sunt propria lineæ illius processionis, & semper ac indefectibiliter illi competunt. At Spiritus sanctus non est Deus ex vi eorum, quæ petit linea voluntatis, per quam procedit, sed quia talis processio identificatur cum natura divina: & per consequens secundum id, quod habet identice. Et Verbum ex vi eorum, quæ ipsi communicantur per suam processionem secundum propria, & omnino intrinseca suæ lineæ, non habet indispensabiliter repræsentare futura, sed ad hoc requiritur, quod fiat suppositio futuritionis, & decreti liberi accidentaliter (ut sic dicamus) advenientis. Et ita sicut hæc potuerunt (modo alibi dicto) non esset: sic & repræsentatio Verbi, prout terminata ad futura.

Cæterum ad hoc, ut alicui personæ divinæ communicetur aliquid per suam processionem, satis est, quod communicetur per illam; sive hoc fiat per ea, quæ processio prædicta habet identice, sive ut modificata quovis alio adjuncto non per se requisito ad talem processionem, aut præsupponendo illud: & sive id fiat per prædictam processionem secundum id, quod petit ad producendam personam, ut constitutam in sua ratione formali, & proprietate personali, aut secundùm quòd præsupponit prædictam personam jam productam quoad suam rationem formalem, & proprietatem personalem. & communicat illi aliquid per accidens, (ut sic dicamus) adveniens idest, aliquid libere ei conveniens, ut in præsenti contingit. Unde Verbum nequibit ex cognitione futurorum per se, seu eo modo, quem in explicatione tituli explicuimus, procedere. Quia solùm sic procedit ex cognitione eorum, quorum repræsentatio ex vi suæ processionis ei competit.

Secundo probatur eadem sententia. Quia cognitio creaturarum possibilium per se requiritur ad productionem Verbi: ergo etiam creaturarum existentium, ex suppositione quod sint futuræ. Antecedens patet ex dictis dubio præcedenti. Consequentia vero probatur. Tum, quia non minus perfecta, & efficax est dictio creaturarum existentium, quam possibilium: ergo non minus producetur per illam Verbum divinum. Tum etiam, quia cognitio illa creaturarũ possibilium idcirco per se requiritur ad productionem Verbi divini, quia essentia divina, quæ præsupponitur per modum principij *quo*, habetque rationem speciei intelligibilis, est in eo signo *in quo* repræsentativa prædictarum creaturarum possibilium, & in eodem signo *in quo* ipsæ præsupponuntur cognoscibiles: at eadem essentia eodem modo habet ratione suæ infinitatis vim sufficientem ad repræsentandas creaturas futuras, & ipsæ in eo signo, in quo sunt cognoscibiles, quatenus possibiles, habent etiam esse cognoscibiles, ut futuræ: siquidem decretum, per quod sint futuræ, mensuratur æternitate: & ita est in omni signo, in quo datur possibilitas earum. 126. Secundum fundamentum.

Confirmatur. Quoniam juxta ea, quæ *in 1. tomo tractatu 4. disput. 5. num. 84.* & deinceps diximus, Verbo divino communicatur à Patre cognitio futurorum, & non censetur finita, seu completa omnino ejus generatio, usque dum prædicta cognitio ei communicetur, necnon & decretum de eorum futuritione: ergo Verbum per se procedet ex cognitione, qua Pater cognoscit prædicta futura. Patet consequentia, quoniam per se procedit ex cognitione eorum quorum cognitio ei communicatur, itaut non sit finita, seu completa illius generatio, nisi talis cognitio ei communicetur. Confirm.

127. Satisfit argumento. Respondetur, concedendo antecedens, & negando consequentiam. Et ad primam probationẽ dicendum est, quod dictio creaturarum existentium quoad id, quod perfectionis importat, est infinite efficax, estque productio Verbi divini. Cæterum, per hoc perfectionis, quod affert, est productio illius quoad id, quod Verbum necessario habet: sicut & ipsa perfectio dictionis est omnino necessaria. Unde secundum id, quod addit supra se ipsam, ut sic producentem Verbum, nihil addit perfectionis, sed tantum terminationem liberam ad creaturas futuras: & secundum hanc supponit jam Verbum productum, & Pater per eam solum communicat Verbo aliquid (ut sic dicamus) quasi accidentale & non addens novam perfectionem, scilicet, quod ejus repræsentatio terminetur absque additione alicujus realitatis, aut formalitatis ad creaturas futuras: ut ita sit proportio inter cognitionem hanc sic sumptam, & id, quod in Verbo ei correspondet. Ac proinde quemadmodũ ipsa cognitio est libera, & supponit omnia necessaria Dei: ita per eam non communicetur Verbo aliquid omninò necessarium: & per consequens nec ejus natura, aut proprietas personalis: sed hæc præsupponuntur producta ante prædictam cognitionem, ut extensam ad futura: & solùm per eam communicetur terminatio liberà, idest, dependens à libero Dei decreto, seu quòd ejus repræsentatio ita terminetur ad futura, ut potuerit ad ea non terminari.

128. Solutio in forma. Unde ad formam hujus probationis distinguatur antecedens. Et si intelligatur de efficacia illius dictionis quoad communicandum Verbo aliquid libere ei conveniens, & supponens ipsum jam productum

productum, & constitutum in sua natura, & proprietate personali, concedi poterit. Quia sicut dictio Deitatis personarum, & creaturarum possibilium est infinite efficax ad producendum Verbum tribuens illi, quod sit constitutum in sua essentia, & proprietate personali: ita dictio Paterna futurorum, secundum omnia, quæ effert, sumpta est efficax ad communicandum Verbo jam producto, & constituto quoad prædicta, aliquid per accidens (ut sic dicamus) ei conveniens, & quod potuit non esse in illo, nempe, quod ejus repræsentatio infinita extendatur ad repræsentanda futura. Si vero intelligatur idem antecedens de efficacitate ad producendum Verbum, & communicandum illi, quod sit constitutum in sua essentia, & proprietate personali, negari debet, propter sæpius dicta.

Ad secundam vero probationem ejusdem antecedentis dicendum est, ex ea solùm sequi, quod productio Verbi divini solùm concomitáter sit ex cognitione creaturarum futurarum. Quia quod in eodem signo *in quo*, adhuc rationis sit cognitio futurorum una cum productione Verbi, quatenus terminatur ad producendum illud, ut constitutum ex sua essentia, attributis, & proprietate personali, solum probat, quod processionem Verbi modo dicto sumptam concomitetur illa cognitio: cùm tamen ad hoc, quod per se esset ex illa, desideraretur, ut essentia divina, quatenus gerit rationem speciei intelligibilis, necessario omnino repræsentaret prædicta futura, & ipsa etiam futura omnino necessario essent futura, & non solùm ex suppositione divini decreti: ac tandem quod divina cognitio secundum omnimodam necessitatem, & non solum secundum necessitatem ex suppositione jam dicta, ad illam terminaretur. Sicut quia creaturæ possibiles, ut tales habent hæc, quæ eisdem, ut futuris, deesse dicimus; idcirco Verbum per se ex earum cognitione procedit.

129. Ad confirmationem. Ad confirmationem patet ex dictis, quomodo Verbo non communicetur cognitio futurorum à Patre ex vi processionis: ac proinde nec secundum id, quod habet illa processio indispensabiliter, seu secundum quod terminatur ad producendum illud, ut constitutum ex sua essentia, attributis, & proprietate personali, secundum quam rationem hic de processione Verbi loquimur, ut in explicatione tituli hujus dubij dicebamus. Sed solum communicatur ei per eandem processionem secundum id, quod ei competit, quasi per accidens (ut sic dicamus) & ex suppositione divini decreti habiti à Patre de futuritione creaturarum post productionem Verbi, ut constituti ex omnibus prædictis per se ei convenientibus. Unde, licet productio Verbi non censeatur (ut sic dicamus) finita, seu explicata, usquedum hæc cognitio futurorum ei competat, si loquamur de illa productione, tam secundum ea, quæ per se, quam secundum illa, quæ (ut sic loquamur) per accidens ei competunt, in quo sensu de illa loco citato in hac confirmatione loquuti sumus: censetur tamen finita quoad ea, quæ illi conveniunt per se, & ut producit Verbum constitutum ex sua essentia, attributis, & proprietate personali: & propterea Verbum, quatenus sic constitutum non procedit ex cognitione creaturarũ futurarum, licet procedat secundum hanc rationem ex cognitione earundem, ut possibilium, sed ad summum post productionem sui, ut sic constituti, procedit ex prædicta cognitione quoad id quod eidem Verbo per accidens (ut sic dicamus) competit, scilicet, quoad illam terminationem suæ scientiæ, & repræsentationis ad easdem creaturas, ut futuras. 130. Objectio.

Nec obest, si objicias, quod illa terminatio ad futura nihil addit supra cognitionem Dei, ut terminatam ad creaturas possibiles, quatenus tales: siquidem quidquid est in Deo, est omnino necessarium & indefectibile: ex eo quod quidquid est in eo, est Deus. Ergo nequit intelligi, quod Deus Pater prius habeat cognitionem terminatam ad creaturas possibiles, quam producat Verbum constitutum ex omnibus, quæ per se ei competunt, & posteà habeat decretum de futuritione creaturarum, & cognoscat illas, ut futuras, hancque cognitionem tribuat, & communicet Filio. Nam ad hoc videbatur desiderari, quod illa cognitio futurorum aliquid adderet supra cognitionem possibilium: ut ita in uno signo esset id, quod est proprium tali cognitionis, ut terminatæ ad possibilia, & in alio id, quod est proprium ipsius, ut extensæ ad futura: alioqui non esset cur in omni signo, in quo est cognitio possibilium, non sit cognitio futurorum; aut cur quod procedit ex illa, non procedat ex ista, quæ est omnino eadem cum illa.

Respondetur enim, quod sicut amor necessarius, quo Deus se diligit, & liber, quo amat creaturas, habent inter se hunc ordinem: siquidem Deus ex amore necessario sui diligit liberè creaturas, ut *in. 1. tomo tractatu 4. disputatione 3. num. 16* & deinceps, & *disputatione 7. num. 61. & sequentibus* explicuimus: & propterea prius est prioritate *à quo* productio Spiritus sancti procedentis ex amore illo, prout terminato ad Deum, quam sit amor creaturarum: & nihilominus amor necessarius Dei, & amor liber creaturarum sunt omnino idem absque distinctione virtuali, & iste nihil addit reale in Deo supra illum. Ita in præsenti de cognitione omnino necessaria, & libera, seu supponente liberum decretum philosophãdum est. Et propterea, non solum in Patre ante hanc cognitionem futurorum præcedit prioritate, & præcedentia *à quo* cognitio necessaria sui, & aliarum personarum, necnon & creaturarum possibilium, & consequenter ipsa productio necessaria Verbi; sed etiam in Patre, & Filio, in illo quidem ut in persona improducta, in isto vero ut in persona jam quoad ea, quæ per se ei competunt, producta, supponitur amor, quo se diligunt, & productio Spiritus Sancti ad amorem creaturarum futurarum & cognitionem earum: Quia amo ille est prior amore libero creaturarum, & amor liber præcedit etiam futuritionem creaturarum, siquidem est causa futuritionis earum: ac proinde nequit esse cognitio futurorum supponens hunc liberum amorem, usquedum sint omnia prædicta. Quomodo autem hæc inter se cohærere possint, non obstante, quod nec decretum liberum addat aliquid existens in Deo supra actum necessarium, quo Deus suam bonitatem necessario diligit, nec cognitio futurorum supra cognitionem Dei, & possibilium, satis fusè *in 1. tomo tractatu 4. disput. 7. à num. 45. usque ad num. 72.* ex mente D. Thomæ explicuimus. 131. Fit obviam.

QVÆST

QUÆSTIO XXXV.

De Imagine.

PROOEMIUM.

DEinde quæritur de Imagine.

ARTICULUS I.

Vtrum imago in divinis dicatur personaliter.

Infra q. 93. art. 5. ad 4. & 1. dist. 28. q. 1. art. 2.

D primum sic proceditur. Videtur, quod imago non dicatur personaliter in divinis. Dicit enim Augustinus in * lib. de fide ad Petrum. Vna est Sanctæ Trinitatis divinitas, & imago, ad quam factus est homo. Igitur imago dicitur essentialiter, & non personaliter.

*Cap. 1. à medio to. 3.

¶ 2. Præterea. Hilarius dicit in * lib. de Syno. quod imago est ejus rei, ad quam imaginatur, species indifferens. Sed species, sive forma in divinis dicitur essentialiter: ergo & imago.

*Non multum remote à princ. lib. et pagina 6. à principio.

¶ 3. Præterea. Imago ab imitando dicitur, in quo importatur prius, & posterius. Sed in divinis personis nihil est prius, & posterius. Ergo imago non potest esse nomen personale in divinis.

Sed contra est, quod dicit Augustinus. * Quid est absurdius, quam imaginem ad se dici? Ergo imago in divinis relative dicitur. Et sic est nomen personale.

*Lib 7. de Trinit. c. 1. à medio tomo. 3.

Respondeo dicendum, quod de ratione imaginis est similitudo. Non tamen quæcunque similitudo sufficit ad rationem imaginis; sed similitudo, quæ est in specie rei, vel saltem aliquo signo speciei. Signum autem speciei in rebus corporeis maxime videtur esse figura. Videmus enim, quod diversorum animalium secũdum speciem sunt diversæ figuræ, non autem diversi colores. Vnde si depingatur color alicujus rei in pariete, non dicitur esse imago, nisi depingatur figura. Sed neque ipsa similitudo speciei sufficit, vel figuræ; sed requiritur ad rationem imaginis origo: quia ut Augustinus dicit in * lib. 83. quæstionum, unum ovum non est imago alterius, quia non est de illo expressum. Ad hoc ergo, quod vere aliquid sit imago, requiritur, quod ex alio procedat simile ei in specie, vel saltem in signo speciei. Ea vero; quæ processionem, sive originem important in divinis, sunt personalia. Vnde hoc nomen imago est nomen personale.

Q. 73. & 74. tom 4.

Ad primum ergo dicendum, quod imago proprie dicitur; quod procedit ad similitudinem alterius. Illud autem, ad cujus similitudinem aliquid procedit, proprie dicitur exemplar, improprie vero imago. Sic tamen * Augustinus utitur nomine imaginis, cùm dicit, divinitatem sanctæ Trinitatis esse imaginem, ad quam factus est homo. Loco in argum. citato.

Ad secundum dicendum, quod species (prout ponitur ab Hilario * in diffinitione imaginis) importat formam deductam in aliquo ab alio. Hoc enim modo imago dicitur esse species alicujus, sicuti quod assimilatur alicui, dicitur forma ejus, in quantum habet formam illi similem. Loco similiter in argum. citato.

Ad tertium dicendum, quod imitatio in divinis personis non significat posteritatem, sed solam assimilationem.

Conclusio est affirmativa.

ARTICULUS II.

Vtrum nomen imaginis sit proprium Filij.

D secundum sic proceditur: Videtur, quod nomen imaginis non sit proprium Filij. Quia, ut dicit * Damascenus, Spiritus Sanctus est imago Filij. Non est ergo proprium Filij. 1. Dist. 28. q. 1. art. 3. & dist. 31. q. 3. art. 1. cor. & Heb. 1. l. 2. *Lib 1. orth. fid. c. 18.

¶ 2. Præterea de ratione imaginis est similitudo cum expressione (ut Augustinus dicit in * lib. 83. quæstionum.) Sed hoc convenit Spiritui Sancto: procedit enim ab alio secundum modum similitudinis: ergo Spiritus Sanctus est imago. Et ita non est proprium Filij, quod sit imago. *Lib. 83. q. 73. in f. & 74. in princ. tom. 4.

¶ 3. Præterea. Homo etiam dicitur imago Dei, secũdum illud primæ ad Corint. 2.

Vir non debet velare caput suum: quoniam imago, & gloria Dei est, ergo non est proprium Filio.

SED contra est, quòd Augustinus dicit * 7. de Trinitate, quod solus Filius est imago Patris.

Lib. 6. & 7. de Trin. c. 2. tom. 5.

Respondeo dicendum, quod Doctores Græcorum communiter dicunt, Spiritum Sanctum esse imaginem Patris, & Filij, sed Doctores Latini soli Filio attribuunt nomen imaginis. Non enim invenitur in Canonica scriptura nisi de Filio. Dicitur enim Colos. 1. Qui est imago Dei invisibilis, primogenitus creaturæ. Et Hebræos 1. Qui cùm sit splendor gloriæ, & figura substantiæ ejus. Hujus autem rationem assignant quidam ex hoc, quod Filius convenit cum Patre, non solum in natura, sed etiam in notione principij: Spiritus autem Sanctus non convenit cum Filio, nec cum Patre in aliqua notione. Sed hoc non videtur sufficere. Quia sicut secundum relationes non attenditur in divinis, neque æqualitas, neque inæqualitas (ut Augustinus † dicit) ita neque similitudo, quæ requiritur ad rationem imaginis. Vnde alij dicunt, quod Spiritus Sanctus non potest dici imago filij, quia imaginis non est imago. Neque etiam imago Patris: quia etiam imago refertur immediate ad id, cujus est imago: Spiritus Sanctus autem refertur ad Patrem per Filium. Neque etiam est imago Patris, & Filij: qui sic esset una imago duorum: quod vidétur impossibile. Vnde relinquitur, quod Spiritus Sanctus nullo modo sit imago. Sed hoc nihil est. Quia Pater, & Filius sunt unum principium Spiritus Sancti, ut infra † dicetur. Vnde nihil prohibet sic Patris, & Filij (in quantum sunt unum) esse unam imaginem: cum etiã homo totius Trinitatis sit una imago.

Libro 6. de Trinit. c. *. in fin. & li. 5 c. 6. à medio. tom. 4.

Q. 36. art. 4.

Et ideo aliter dicendum est, quod sicut Spiritus Sanctus, quamvis sua processione accipiat naturam Patris, sicut & Filius, non tamen dicitur natus: ita licet accipiat speciem similem Patris, non dicitur imago. Quia Filius procedit ut verbum, de cujus ratione est similitudo speciei ad id, à quo procedit: non autem de ratione amoris; quamvis hoc conveniat amori, qui est Spiritus Sanctus, in quantum est amor divinus.

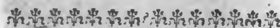
Ad primum ergo dicendum, quòd Damascenus, & alij Doctores Græcorum communiter utuntur nomine imaginis pro perfecta similitudine.

Ad secundum dicendum, quod licet Spiritus Sanctus sit similis Patri, & Filio: non tamen sequitur, quod sit imago, ratione † jam dicta.

In corp. art.

Ad tertium dicendum, quod imago alicujus dupliciter in aliquo invenitur. Vno modo, in re ejusdem naturæ secundum speciem, ut imago Regis invenitur in filio suo. Alio modo, in re alterius naturæ, sicut imago Regis invenitur in denario. Primo autem modo Filius est imago Patris. Secundo autem modo dicitur homo imago Dei. Et ideo ad designandam in homine imperfectionem imaginis, homo non solum dicitur imago, sed ad imaginem: per quod motus quidam tendentis in perfectionem designatur. Sed de Filio Dei non potest dici, quod sit ad imaginem: quia est perfecta Patris imago.

Conclusio est affirmativa.

DISPUTATIO XIII.

De imagine in divinis reperta.

INTER illa, quæ sunt propria Filij, ratio imaginis connumeratur. Et ideo postquam de eo, ut explicatur nomine Filij & Verbi, in præcedentibus egimus, restat ut de ratione imaginis ei convenientis, antequam accedamus ad ea, quæ sunt propria Spiritus sancti, disputationem texamus.

DUBIUM XI.

Vtrum ratio imaginis proprie & formaliter in divinis reperiatur? & an essentialiter, an vero solùm personaliter sic sumpta dicatur?

MErito utrumque in titulo conjungimus: quia, ut ex dicendis in hoc dubio patebit, unum sine alio exacte explicari nequit.

§. I.

Vera D. Thomæ, & aliorum Patrum sententia.

DIcendum ergo est, in divinis proprie & formaliter reperiri rationem imaginis, & hanc sic sumptam dici ibidem personaliter. Assertio hæc quoad primam partem habetur ex illo ad Coloss. 1. ubi de Filio dicitur. *Qui est imago Dei invisibilis.* Et ad Hebræos 1. & secundæ ad Corinth. 4. Quæ loca proprie & formaliter sunt intelligenda: siquidem ex eo, quod sic intelligantur nullum sequitur absurdum, ut ex statim dicendis patebit. Unde hoc ipsum tuentur Sancti Patres, ut Athanasius *libro 2. contra Arrianos*, ubi Verbum divinum appellat *splendorem*, *characterem*, *& imaginem patris*, Hilarius *libro 2. de Trinitate non longè ab initio* vocans Filium *imaginem invisibilis Dei.* Quo etiam loquendi modo utuntur Cyrillus N. Alexandrinus *lib. 1. Thesauri cap. 1.* Augustinus *7. de Trinitate capit 1.* Nazianzenus *Oratione 3. de Theologia, & Oratione in Christi Nativitate*, Damascenus *lib. 1 fidei capit. 9.* Anselmus *in Monologio c. 37* D. Thomas *in præsenti*, & *ad Hebræos 1. lectione 2. in fine*, necnõ *in 1. dist. 28. q. 2. ar. 3.* & *ad Annibaldum*

Assertio.

Ad Colos. 1. Ad Heb. 1. 2. Ad Corinth. 4.

Athanas. Hilarius. N. Cyrill. Augustin. Nazianz. Damasc. Anselm. D. Thom.

Annibaldum in eadem dist. & *q. art.* 1. & communiter Theologi contra Durandum. Sicut etiam quoad secundam partem tuentur eandem assertionem omnes Scholastici communiter, & etiam ipse Durandus.

3. *Animadversio. August. Ang. D.* Ut autem rationem fundamentalem ex Angelico Doctore, necnon ex Augustino *libro 83. quæstionum q. 74. libro 5. super Deuteronomium q. 4.* & *lib. imperfecto de Genesi ad litteram capit.* 16. tradamus, notandum est ex eodem Augustino, & ex Angelico Doctore *in hoc art.* & *infra q. 93. art. 1.* & 2. tres conditiones desiderari ad rationem imaginis propriè & formaliter sumptam. *Prima conditio ad rationem imaginis.* Prima est, quòd sit similitudo ejus, cujus dicitur imago. Quam conditionem deduxit Angelicus Præceptor ex ipsa imaginis etymologia. Dicitur enim imago, quæ agitur ad imitationem alterius, seu (ut loquitur *in 1. dist. 28. q. 2. art. 1.*) *Dicitur imago quasi imitago.* Constat autem, quod id, quod agitur ad imitationem alterius, debet esse simile illi: alioqui ad imitationem illius non ageretur.

Secunda. Secunda conditio est, quod hæc similitudo non sit qualiscunque, seu in quacunque re, sed in ipsa specie, & natura rei, vel in signo speciei, quale est in rebus corporeis figura. Cujus conditionis rationem tradit D. Thomas locis citatis. *D. Thom.* Ex eo quod similitudo in gradu præcisè generico, aut in aliquo accidenti communi, non est satis ad rationem imaginis: & propterea vermiculi producti ab homine non sunt imago illius; licet conveniant cum illo, & sint similes ipsi in gradu generico animalis. Et eadem ratione, quamvis ad imitationem alicujus hominis albi producatur in pariete aliquod album, non idcirco erit imago prædicti hominis: quia hoc, quod est esse album, comparatur cum illo per modum accidentis communis.

4. *Tertia.* Tertia conditio est, quod hæc similitudo in specie, vel signo speciei ducat ortum & originem ab eo, cujus est imago, tanquam à principio ejusdem similitudinis, & imaginis. Quam conditionem probat Angelicus Doctor, *Angel. Doctor.* esse omnino necessariam ad rationem imaginis propriè & formaliter sumptam, tum authoritate Augustini locis nuper relatis. Tum etiam, quia propter defectum hujus conditionis unum ovum (ut docet idem Augustinus) *August.* quantumcunque sit simile alteri, non dicitur propriè & formaliter esse imaginem alterius: ex eo quod unum secundum hanc rationem similitudinis non est productum ab alio. Unde ex omnibus his conditionibus desumitur integra diffinitio imaginis propriè & formaliter acceptæ quam Augustinus locis citatis tradit, nempe, quod imago *est similitudo in specie, vel in signo speciei, producta ab alio, cujus est similitudo.*

Quam diffinitionem, & ejus sufficientiam possumus explicare, discurrendo per omnium imaginum genera apud nos reperta, quæ ad tria reducuntur, nempe, ad genus imaginum artificialium; intentionalium, & naturalium. Et ita videmus, quod si pictor v. g. depingat in tabella figuram Petri ad ipsius imitationem, tunc eo ipso illa figura est imago artificialis Petri: quia est ei similis in delineamentis, seu in figura externa, quæ est maximè proprium signum Petri: & quia ipse Petrus tanquam exemplar est causa prædictæ figuræ quoad similitudinem, quam habet cum illo. Et similiter hoc ipso, quod producatur per intellectum verbum repræsentativum hominis, tunc tale verbum dicitur esse imago intentionalis illius: quia est illi simile in natura; licet ex parte modi habendi illam sit dissimile, ut constat ex illis, quæ *in 1. tomo tract. 2. disp. 2. n. 133.* & *tract. 3. disp. 2. n. 14.* diximus: & quia quoad hanc similitudinem producitur ab specie intelligibili hominis, ut gerentis vicem ejusdem hominis. Et tandè hoc ipso, quod in humanis producatur filius, habet rationem imaginis naturalis respectu patris, eo quòd est similis illi in natura: & hæc similitudo in ea communicatur ei à suo patre.

Hinc ergo sequens ratio Augustini, & Divi Thomæ quoad utramque partem assertionis deducitur. 5. *Ex dictis expenditur ratio Aug. & D. Thom.* Quoniam omnes istæ conditiones requisitæ ad rationem imaginis propriè & formaliter acceptæ & in illius diffinitione contentæ reperiuntur formaliter in divinis: & non conveniunt essentiæ; bene tamen alicui ex personis divinis: ergo ratio imaginis propriè & formaliter sumptæ reperietur formaliter in divinis: ibique, non essentialiter, sed personaliter dicetur. Major est perspicua. Quia Verbum in divinis est simile Patri in sua natura: & hanc similitudinem habet ex vi processionis per quam procedit ab eodem Patre.

Ex quo etiam minor quoad secundam partem satis liquet. Et quoad primam, nempe, omnes has conditiones non convenire essentiæ divinæ præcisè sumptæ, etiam liquet. Quia ea, quæ important ordinem originis unius ab alio, non competunt divinæ essentiæ præcisè sumptæ: ex eo quod ipsa, & quidquid essentiale est in divinis, non habet produci, & procedere alio, sed solùm id competit personis: ne sicut ob hanc processionem, & productionem una persona distinguitur realiter ab alia, ita ob eandem rationem reperiatur distincta essentia in una, & alia ex personis divinis. Ex quibus etiam consequentia primi syllogismi ità perspicuè deducitur, ut probatione non indigeat.

6. *Confirmatur. Angel. Doct.* Confirmatur ratione desumpta ex eodem Angelico Doctore. Quoniam imago duplicem relationem secum affert. Aliam quidem producti ad producentem: aliam vero similitudinis ad prototypum in eo, in quo conveniunt, scilicet in natura, saltem specifica, vel signo illius. Ex quibus illa prior debet esse realis, hæc vero posterior est rationis, quoties ratio fundandi illam est omnino eadem in imagine, & in eo, cujus est imago: secus vero, quando talis ratio est realiter distincta. Et propterea relatio similitudinis, seu convenientiæ in natura, quam habent Pater, & Filius in humanis, est realis: quia ratio fundandi illam convenientiam est humanitas, quæ est realiter numericè distincta in utroque extremo. Econtra vero relatio similitudinis, quam dicit verbum mentis, ut verbum v. g. Petri ad eundem Petrum repræsentatum per illud, est (ut multi satis probabiliter volunt) relatio rationis: quia eadem numero natura, sub diverso tamen modo essendi, est in utroque. At utraque ex his relationibus invenitur in divinis: & utraque nequit convenire divinæ essentiæ, aut attributis essentialibus: quia (ut jam diximus) ea, quæ originem important, sunt personalia: ergo ratio imaginis, quæ solummodò affert has duas relationes, invenietur formaliter in divinis, ibique, non essentialiter, sed personaliter dicetur.

§ II.

Objectiones contra dicta, & earum solutio.

7. *Prior objectio. Durandi.* Sed objicies primo cum Durando *in 1. dist. 28. q. 3. n. 5.* falsum esse, rationem imaginis propriè & formaliter sumptæ reperiri in divinis

Quia una persona divina non est propriè similis alteri, nec secundum relationem originis, ut ex se constat, nec secundùm essentiam. Tum, quia secundum hanc habent unitatem, seu identitatem omnimodam, non vero distinctionem: cùm tamen ad similitudinem requiratur distinctio: ergo, &c. Tum etiam, quia similitudo ista, si quæ esset, dicit tantum relationem rationis: & ita hinc solùm haberetur, esse in Deo imaginem, quæ solum secundum rationem nostram, non vero realiter esset imago.

Confirm. Confirmabis. Quoniam, vel ratio imaginis includit in suo conceptu formalem similitudinem, quæ est relatio æquiparantiæ; vel tantum fundamentalem, quæ est unitas naturæ? Si primum, tunc imago formaliter non erit relatio disquiparantiæ: & consequenter denominabit utrumque, extremum, non diverso, sed eodem modo, convenietque pluribus personis divinis. Sicut quia in humanis relatio similitudinis non est disquiparantiæ, sed æquiparantiæ, idcirco denominat utrumque extremum, non diverso, sed eodem modo, competitque pluribus, nempe utrique extremo. Hoc autem admitti nequit in divinis, ubi, ut dubio sequenti dicemus, soli Verbo convenit ratio imaginis propriè & formaliter sumptæ. Si autem secundum asseratur, tunc ratio imaginis erit quid absolutum & essentiale: siquidem unitas in natura divina est prædicatum absolutum & essentiale, sicut & ipsa natura: ac proinde non erit nomen personale, cujus oppositum ex D. Thoma in assertione diximus.

8. Occurritur objectioni. Respondetur negando antecedens quoad secundam illius partem. Et ad primam probationem dicendum est, ad similitudinem requiri, & sufficere unitatem cum distinctione, ita quidem, ut similia habeant in aliquo esse idem, & in aliquo distincta, ut in divinis personis cernitur, quæ in natura sunt idem, & in personis distinctæ.

Ad secundam vero probationem dicendum est, non sumi in præsenti similitudinem pro relatione similitudinis formalissimè sumpta, quæ est inter divinas personas, quæ quidem est relatio rationis, ex eo quod ratio fundandi illam, scilicet natura divina, est eadem, adhuc numericè, in omnibus personis divinis, nec secundum se, nec secundum aliquem modum proprium suæ lineæ, sed solum ratione personarum, & quoad eas distinguitur: sed accipi pro similitudine fundamentali, quæ in divinis est quid reale, dicens in recto identitatem jam dictam in natura, & distinctionem in personis in obliquo.

Ad confirmationem. Ad confirmationem respondetur, quod etsi imago in divinis includat in suo conceptu similitudinem hanc fundamentalem: attamen formalior ejus conceptus non est prædicta similitudo, sed ordo originis ad suum principium, ut ex alibi dictis, & statim dicendis magis patebit. Et ideo non est quid absolutum secundùm id, quod formalissimè dicit, sed quid relativum.

9. Secunda objectio. N. Cyrill. Secundo objicies, falsum esse, rationem imaginis dici personaliter, & non essentialiter. Nam teste Cyrillo *5. de Trinitate circa principium*, exemplar, & imago in divinis sunt idem: sed esse exemplar creaturarum dicitur essentialiter in Deo: ergo & esse imaginem.

Confirmat. Confirmabis. Quia esse imaginem in creatis v. g. in artificialibus, non est quid relativum sed absolutum: siquidem imago ista ponitur in prædicamento qualitatis: ergo neque etiam in divinis: & per consequens neque imago ibidem dicetur personaliter. Patet utraque consequentia. Nam ea, quæ sunt in divinis, debemus intelligere ad instar eorum, quæ sunt in humanis. Et ita, si ratio imaginis in humanis est quid absolutum, id etiam habebit in divinis. Cumque ea, quæ sunt absoluta in Deo, non sint personalia, sed essentialia, neque etiam ratio imaginis dicetur personaliter, sed essentialiter.

Respondetur ex D. Thoma *in 1. dist. 28. quæst. 2. art. 2.* Quod imago aliquando sumitur largè, prout est idem ac exemplar: aliquando vero strictè, & propriè, pro similitudine producta ab eo, cujus est illa similitudo. Quando ergo asseritur, exemplar, & imaginem esse idem, sumitur imago largè, atque adeo quoad præsens non propriè. 10. Fit obviam objectioni. D. Thom.

Ad confirmationem concedatur antecedens, & negetur utraque consequentia. Et ad probationem dicendum est, quod etsi divina debeamus intelligere ad instar eorum, quæ reperiuntur, & eis correspondent in humanis, debent tamen secludi imperfectiones: quæ non excluderentur in præsenti, si imago esset quid absolutum in Deo: alioqui daretur ibidem distinctio in absolutis: siquidem de ratione imaginis est esse productam: & res absoluta producta ab alio in *esse* naturali & entitativo debet realiter distingui ab eo in natura, saltem individuali. Unde, sicut propter hanc rationem persona in divinis est quid relativum, ne persona procedens, & ea, à qua procedit distinguantur realiter in prædicatis absolutis, non obstante, quod in humanis personæ sunt quid absolutum quoad suas personalitates: ita in præsenti eodem modo philosophari debet. Solvitur confirmatio.

Tertio objicies falsum etiam esse, desiderari ad rationem imaginis, quod procedat ab eo, cujus est imago. Nam Filius in divinis est imago Deitatis: & tamen non est expressa, seu producta ab illa: alioqui esset inter utrumque realis distinctio: ergo &c. Major habetur in Concilio V. Constantinopolitano, ubi dicitur, *Verbum esse imaginem Deitatis.* Et Gregorius Nyssenus in vita Gregorij Thaumaturgi, narrans instructionem, quam ille accepit à Beata Virgine, & Joanne Baptista, inter cætera ait accepisse, quod Filius est imago Deitatis. Et ad Hebræos 1. asseritur, quod est figura substantiæ Dei, id est, essentiæ, ut exponit D. Thomas ibidem. 11. Tertia objectio. Conc. Const. V. Nyssenus. Ad Heb. 1. D. Thom.

Respondetur, rationem imaginis in his locis sumi, non propriè, & strictè, sed largè, prout dicit idem, ac id, quod est repræsentativum alterius. Et propterea Glossa interlinealis *Sapientiæ* 7. ait, quod Filius est imago bonitatis Dei, quia est repræsentatio illius. Unde, licet ad hoc ut aliquid sit imago alterius, desideretur, quod sit expressum, & productum ab illo: non tamen ad hoc, ut sit repræsentativum illius; sicut etiam, licet id, quod est imago, referatur realiter ad id, cujus est imago, proindeque realiter ab eo distinguatur: non tamen refertur realiter ad objectum repræsentatum qua ratione illud repræsentat. Propter quod, licet Verbum in divinis referatur realiter ad Patrem, ut ad principium productivum ipsius: non tamen secundum quod est repræsentativum illius, aut Spiritus sancti, seu, ut est eisdem simile, dicit relationem realem, sed rationis ad eos. Enodatur. Glossa.

Adde pro majori solutione testimonij ex epistola ad Hebræos 1. tum id, quod in hoc eodem tractatu diximus, quod ibi nomen *substantia* accipitur pro *persona*. Et ita sensus est, quod est figura, 12. Ad Heb. 1.

D.Thom. gura seu imago personæ Patris. Dicitur autem à D. Thoma, esse imaginem essentiæ Patris: quia est figura, & imago Patris, non ratione personalitatis, sed essentiæ. Unde in Græco habetur, quod *est figura hypostasis ejus*, idest personæ. Tum etiam, quod cùm Filius dicitur *figura substantiæ ejus*, idem est, ac quod dicatur, *figura consubstantialis illius*. Cajetan. D.Amb. Ita Cajetanus, & D. Ambrosius ibidem.

DUBIUM II.

Utrum imaginis ratio solùm conveniat Verbo in divinis; an vero etiam Spiritui sancto?

13. QUia ea, quæ sunt personalia, possunt, vel convenire pluribus personis, qualiter ratio spirationis activæ convenit Patri, & Filio, vel uni tantùm, quo pacto spirationis passivæ ratio soli Spiritui sancto competit: idcirco postquam explicuimus, imaginem in divinis dici personaliter, restat, ut inquiramus, an soli Verbo, an etiam Spiritui sancto conveniat? Nam de Patre perspicuum est, non posse ei rationem imaginis competere: siquidem ratio imaginis, ut jam diximus, debet dicere relationem producti ad producentem: & Pater, quippe innascibilis, & improductus, nequit prædictam relationem dicere.

§. I.

Resolutio dubij ex mente D. Thomæ, & Patrum.

14. Assertio. DIcendum ergo est, solum Verbum, seu Filium non vero Spiritum sanctum, esse imaginem in divinis. Assertio hæc satis colligitur ex Ad Coloss.1. illo ad Colossenses 1. dubio præcedenti relato: *Qui est imago Dei invisibilis: primogenitus omnis* Ad Heb. *creaturæ*. Et ad Hebræos 1. *Qui cum sit splendor gloriæ, & figura substantiæ ejus*: nec non ex aliis locis, in quibus solus Filius nuncupatur *signaculum*, ut Cantic.8. Canticorum 8. *Pone me, ut signaculum super cor tuum*. Joannis 6. Et Joan. 6. *Hunc enim Pater signavit Deus*. Quibus Nazianz. testimoniis Nazianzenus *Oratione 3. de Theologia*, Athanas. & *Oratione de Christi Nativitate*, Athanasius *in Evangelio de Deipara* probant, proprium Christi esse; quatenus est Filius Dei, quod sit imago, & signaculum: ac proinde quod hoc non conveniat Spiritui sancto. Quod etiam colligit ex duobus Ang.D. prioribus testimoniis Angelicus Doctor *articulo 2. hujus quæstionis* dicens: *Doctores Latini soli Filio attribuunt nomen imaginis. Non enim invenitur in Canonica scriptura, nisi de Filio. Dicitur enim Colossens. 1. Qui est imago Dei invisibilis, primogenitus creaturæ. Et ad Hebræos 1. Qui cum sit splendor gloriæ, & figura substantiæ ejus.*

15. Basil. Deinde hanc eandem assertionem docuerunt Basilius *homilia ad 1. caput Joannis, In principio erat Verbum, post medium*, ubi reddit rationem, propter quam Filius sit Verbum: *Quoniam imago est genitoris, totum in se monstrans genitorem.* Si autem Spiritus sanctus apud Basilium esset imago, esset etiã apud eundem Verbum: quod, ut constat, est contra fidem. Athanas. Athanasius *epistola de Decretis Nicænæ Synodi*, his verbis: *Quod si eum imaginem nominês, Filium hoc ip o eum esse indicaveris.* Si autem solus Filius non esset imago, non eo ipso, quod nominatur imago, indicaretur Filius. Et libro 4 contra Arrianos: *Nam quominus ille solus sit imago vera, & germinus Patris sui, nihil inde obstaculi nascitur,* *quod & nos ad imaginem Dei creati recitemur; & quod gloria, & imago Dei nuncupati sumus: cum id non nostra indole fiat, sed ob imaginem Dei, & veram ejus gloriam in nobis habitantem: quæ quidem ipsa est ratio, sive Verbum Dei, quod nostri gratia post modum caro factum est.* Hilarius 7. de Trinitate, Hilarius. August. Augustinus in libro de Decem chordis capite 8. ubi inquit: *Imago Regis est in extranea natura, sicut in nummo: sed in natura conformi, sicut in Filio.* Ex quibus verbis sic subsumit D. Thomas *in 1. ad* D.Thom. *Annibaldum dist. 28. q. 2. art. 2. in argum. Sed contra: Spiritus sanctus neque habet naturam extraneam à Patre, neque est Filius. Ergo nomen imaginis ei non competit.*

Ambros. Cyrill. Richardus. Et hoc ipsum tenent Ambrosius *ad Hebræos c. 1.* N. Cyrillus 1. *Thesauri c. 1.* Richardus de Sancto Victore *lib. 6. de Trinit. c. 11.* & tandem omnes Patres Latini, omnesque ferè Latini Scholastici, quorum auctoritas in præsenti materia unà cum auctoritate negativa Scripturæ supra relata, idest, quod Scriptura nunquam Spiritum sanctum imaginem nominat, est magni ponderis. Nam etsi prædicta auctoritas negativa præcisè sumpta non soleat esse tanti roboris ad rem aliquam confirmandam; bene tamen in præsenti, & supposito consensu Patrum. Unde Angelicus Præceptor loco D.Thom. nuper citato ad Annibaldum sic inquit: *Secundum Dionysium, & Damascenum nihil de illa Sancta Trinitate dicendum est, nisi quod nobis per auctoritatem sacræ Scripturæ divinitus est expressum. Sed in sacra Scriptura Spiritus sanctus imago non dicitur, sed solus Filius, ut patet Coloss. 1. Qui cum sit imago Dei invisibilis. Ergo Spiritus sanctus non debet dici imago.*

16. Prior assertionis ratio. Ratio autem fundamentalis hujus assertionis est duplex, & utraque ad aliud intentum adducta est à nobis supra *disputatione 3. dubio 2. num. 49.* Poteftque prior ex illis quoad præsens sic formari, & applicari. Quoniam id, quod habet rationem imaginis consubstantialis, & naturalis, qualis debet esse imago reperta in divinis, debet procedere per modum naturæ, idest, debet procedere per primam processionem: quia per hanc solam communicatur natura: & ideo id, quod per illam procedit, & ipsa processio dicuntur esse per modum naturæ, ut in eadem *disputat. num. 50.* explicuimus; non vero debet procedere per modum voluntatis, idest per modum procedentis per processionem secundam, necessario præsupponentem aliam priorem (ut ibidem *numero 51.* declaravimus, & rationem reddidimus.) Sed Verbum in divinis procedit per modum naturæ; seu per primam processionem repertam in divinis, & Spiritus sanctus procedit per modum voluntatis, seu per secundam processionem in Deo inventam: ergo solummodò Verbum erit imago in divinis, non vero Spiritus sanctus. Minor, & consequentia sunt satis perspicuæ.

Major vero etiam constat. Quoniam imagini consubstantiali, & naturali debet per suam processionem formaliter sumptam communicari natura ejus, cujus est imago, ut in humanis cernitur: certum est autem, in divinis eam solam processionem formaliter sumptam communicare naturam divinam, quæ est per modum naturæ, seu quæ est prima processio, ut disputatione citata *numero 50.* diximus: ergo id, quod habet rationem imaginis in divinis, debet procedere per modum naturæ, idest, per primam processionem; non vero per modum voluntatis,

seu per secundam processionem præsupponentem illam priorem. Quam rationem adduxit D. Thomas *in 1. ad Annibaldum dist. 28. q. 2. art. 2.* his verbis: *Imago attenditur secundum speciem rei, vel secundum ea, quæ speciem designant, sicut est figura. Filius autem procedit per modum naturæ: per quem modum apud nos invenitur aliquid procedere in similitudinem speciei: Spiritus autem Sanctus procedit per modum voluntatis, per quem modum nihil procedit apud nos in similitudinem speciei. Et ideo Filio competit nomen imaginis, non autem Spiritui sancto. Nam nomina à nobis imponuntur secundùm ea, quæ apud nos sunt.*

D. Thom.

17. Secunda, & fundamentalis ratio ejusdem assertionis, quæ est major confirmatio, & explicatio præcedentis, ex eaque deducitur, allata est à Divo Thoma in præsenti articulo 2. & potest sub hac forma proponi. Quoniam licet Spiritui sancto communicetur re ipsa natura divina: nihilominus, quia ex vi suæ processionis non procedit per modum similitudinis, sed per modum amoris, idcirco neque est Filius, neque verbum Patris: ergo eadem ratione non erit imago, quamvis re ipsa, & ex aliis capitibus habeat communicatam naturam divinam. Patet consequentia, quia non minus requiritur ad rationem imaginis similitudo in natura, & quod id, quod est imago procedat per modum similis in eadem natura, quam ad rationem Verbi, vel Filij: ergo si ad rationem Verbi, vel Filij non sufficit in divinis, quod habeat utcunque naturam divinam, sed quod habeat illam procedendo per modum similis, & non solùm per modum amoris, cujus processio identicè solummodo, & ex aliis capitibus habet communicare naturam divinam, nec etiam hoc sufficiet ad rationem imaginis: & per consequens Spiritus sanctus sic per modum amoris procedens non erit imago. Quam rationem adduxit etiam idem Angelicus Doctor, tum *articul. 2. hujus quæstionis*, cujus verba, quia satis perspicue explicant rem hanc, placuit hic referre, licet litteram articuli paulo ante adduxerimus, ait enim: *Sicut Spiritus sanctus, quamvis suâ processione accipiat naturam Patris, sicut & Filius; non tamen dicitur natus: ita licet accipiat speciem similem Patris, non dicitur imago. Quia Filius procedit ut verbum, de cujus ratione est similitudo speciei ad id, à quo procedit; non autem de ratione amoris: quamvis hoc conveniat amori, qui est Spiritus sanctus, in quantum est amor divinus.*

Secunda ratio.

D. Thom.

D. Thom.

Tum etiam *in 1. distinct. 28. q. 2. art. 3.* ubi sic ait: *Quamvis Spiritus sanctus sua processione accipiat naturam; quia tamen sua processio non est per modum naturæ, non dicitur, nec est generatio: quia generatio est processio per modum naturæ; & per consequens non dicitur filius. Ita etiam dico, quod Filius ex ratione processionis suæ habet, quod sit imago, in quantum procedit ut Filius, quia filius dicitur ex hoc, quod habet naturam patris: & in quantum procedit ut verbum, quia verbum, ut dictum est; est quædam similitudo in intellectu ipsius rei intellectæ. Sed Spiritus sanctus non habet hoc ex ratione suæ processionis: quia procedit ut amor. Et ideo, sicut non dicitur filius, quamvis accipiat sua processione naturam Patris: ita nec imago; quamvis habeat similitudinem ad Patrem.* Ubi (ut vides) id, in quo Sanctus Doctor nititur ad denegandam Spiritui sancto rationem imaginis, & concedendam Filio, est: quia hic, quippe Filius, & Verbum Patris, procedit per modum similis ex vi suæ processionis; secus vero ille.

§. II.

Duæ solutiones ad utramque rationem D. Thomæ, & eversio earum.

Ad utramque ex his rationibus duplici via potest responderi. Prima quidem, Falso supponi in eis, quod ad rationem imaginis desideretur, adhuc in divinis, quod communicetur ei natura per processionem per modum naturæ, idest, per primam processionem, aut quod ex vi processionis procedat per modum similis; sed satis erit, quod reipsa communicetur ei natura per talem processionem; sive illa sit prima, sive non: aut quod communicetur ei similitudo, sive hoc fiat ex vi processionis, sive aliunde. Potestque hæc solutio iuvari exemplo imaginis artificialis, cui aliquando casu, & præter intentionem artificis, atque adeo non ex vi processionis, solet communicari ratio similitudinis ejus, cujus est imago: & tamen non ob id desinit esse imago. 18.

18. Occurritur primo ad hanc rationem.

Hæc tamen solutio insufficiens est. Tum propter illa, quæ *disput. 3. dub. 2. & dubio 3.* diximus. Tum etiam, quoniam in humanis imago naturalis non utcumque est similis suo principio, nec utcunque debet habere naturam communicatam ab eo, cujus est imago; sed itaut habeat illam communicatam per processionem (saltem in intentione, & quantum est ex vi inclinationis naturalis) primam, & ex vi suæ processionis: ergo etiam in divinis. Patet consequentia. Tum, quia divina debemus intelligere ad instar humanorum, quoties aliqua ratio repugnantiæ non apparet, ut in præsenti contingit. Tum etiam, quia procedere simile non utcunque, sed ex vi processionis, & per processionem ex se communicativam prædictæ similitudinis, qualis est processio prima jam dicta, est habere non utcunque, & in *esse* rei, solummodo, sed etiam in ratione termini formalis hanc similitudinem: ergo si imago naturalis in humanis ratione suæ perfectionis in ratione imaginis pertingit ad utrumque genus similitudinis, non est cur imagini in divinis infinitè perfectiori in ratione talis denegetur quod utrumque similitudinis genus habeat. 19.

19. Impugnat.

Tum denique. Quia quod naturalis imago in humanis non procedat per primam processionem, quæ tam in intentione, quam in executione sit per se loquendo, & quantum est ex vi inclinationis naturalis prima, est ob duplicem imperfectionem, quam jam adjicimus, in modo generandi agentis corporei inclusam. Quare, cum omnis imperfectio sit releganda à divinis: & id, quod per se petitur ad processionum, sit ibi concedendum: consequens est, ut processio, per quam communicatur ratio imaginis in divinis, debeat esse processio prima, tam in intentione, quam in executione: ac proinde ibidem imago debeat ex vi suæ processionis procedere ut similis: siquidem, ut ex dictis patet, quod petit procedere per processionem omnibus modis primam in divinis, petit ex vi suæ processionis procedere simile.

Antecedens autem patet exemplo filij inter nos, qui hoc ipso, quod fit filius, procedit similis per processionem primam, non quidem in executione (ex eo quod pater per se loquendo non habet initio suæ processionis omnem perfectionem requisitam ad generandum, & ideo indiget nutriri, & augeri: & quia ob imperfectum modum operandi creaturæ corporeæ 20.

reæ debet ante illam generationem præcedere alteratio, ut terminata ad dispositiones requisitas ad eandem generationem, & modo à nostris Complutensibus *in lib. Physicorum disput. 1 c. numer. 67. & seq.*, & *in lib. de Generatione disp. 2. n. 15. & seq.* explicat o) sed primam in intentione: eo quo naturalissimum opus viventis est, generare sibi simile, ut ex Aristotele & D. Thoma explicant, & reddunt ejus optimam rationem nostri Complutenses *in lib. de Anima disp. 8. à n. 19. usque ad 31.* Et similiter idem filius in humanis ex vi suæ generationis substantialis est similis suo patri: & ideo similitudo, quam habet ratione imaginis, convenit ei ex vi suæ processionis.

N. Comp.

21. Confirmatur. Confirmatur. Tum, quia imagines intentionales in creatis habent, quod ex vi suæ processionis procedant similes suo principio, saltem quoties sunt illius imagines adæquatæ: & hoc etiam competit imaginibus artificialibus, ut talibus, adhuc quando casu, & præter intentionem artificis procedunt similes. Ergo cum hoc reperiatur etiam in imaginibus naturalibus creatis, ut nuper dicebamus, signum erit, id desiderari ad rationem imaginis: & per consequens idem reperiẽdum erit in divinis. Utraque consequentia videtur legitima.

Antecedens autem quoad imagines intentionales constat ex illis, quæ *in 1. tomo tract. 2. disp. 2. n. 153. & seqq. & tract. 3. disp. 2. n. 14.* & deinceps diximus, & ex illis, quæ N. Complutenses *in lib. de Anima disp. 18. n. 40.* docuerunt. Quoad imagines vero artificiales, adhuc quando videbantur non evadere similes suo principio ex vi suæ processionis, nempe, quando præter intentionem artificis exeunt similes, etiam patet. Nam licet tunc hujusmodi imago, comparata in ratione effectus voluntarii, & moralis ad artificem, sit per accidens similis, atque adeo non ex vi processionis illius, ut moralis, & voluntariæ: attamen collata in ratione effectus artificialis ad suum principium, scilicet ad intellectũ artifici determinatũ per tale exẽplar, non per accidẽs, sed per se, & ex vi suæ processionis procedit similis illi: & ideo non minus, nec aliter intellectus artificis sic determinatus influit ex vi hujus principii, nec minus, nec aliter ipsa pendet ab hoc principio quoad id, quod prædicta imago in ratione effectus, & imaginis artificialis secundũ propria suæ lineæ habet, quam si non casu, sed ex intentione artificis fiat. Ac proinde, cum hæc comparatio sit per se, & in ratione imaginis artificialis, ut talis; illa vero prior comparatio sit per accidens: & extra lineam intraneam imaginis artificialis, ut talis, consequens est, ut nihil desit prædictæ imagini, ad hoc tunc, quominus in ratione imaginis artificialis habeat ex vi suæ processionis, quod procedat ut similis suo principio.

N. Compl.

Per quod ad id, quod in confirmationem hujus solutionis, quam impugnamus, adducebatur, satis constat. Unde imago artificialis, hoc ipso quod talis, nunquam est præter intentionem operis, seu artificiosæ actionis, per quam procedit; licet aliquando sit præter intentionem operantis. Adhoc autem, ut ex vi processionis exeat similis, satis est, quod nunquam præter intentionem operis, sed ex vi illius communicetur ei illa similitudo.

22. Resolvitur secundo. Tandem prædicta solutio potest impugnari, & simul reddi ratio eorum, quæ diximus. Quoniam hoc ipso, quod ad rationem imaginis in illius diffinitione petatur, quod sit similitudo producta, debet hoc ipsum per se ei convenire: tum quia id ex se videtur patere; tum etiam, quia id, quod petitur ad rationem alicujus, debet ei per se competere. At hoc ipso, quod per se ei conveniat esse similitudinem productam, debet etiam ei competere, quod similitudo illa sit terminus per se illius productionis, per quam producitur: alioqui non esset per se similitudo producta, sed tantum per accidens ei conveniret, quod esset producta in ratione similis: ergo eo ipso debet imago ex vi processionis evadere similis. Patet consequentia, quoniã id, quod est per se terminus alicujus processionis, debet ex vi ejusdem processionis, rei per illam processionem productæ communicari: sicut econtra id, quod est terminus per accidens illius, non communicatur ex vi ejusdem processionis.

Confirmatur, & explicatur. Nam ex eo, quod generatio viventium diffiniatur per hoc, quod sit *origo viventis à principio vivente conjuncto, in similitudinem naturæ*, colligimus, hanc similitudinem debere esse terminum per se, & formalem prædictæ generationis ex eo quòd actiones diffinitæ per suos terminos, non diffiniuntur nisi per terminos formales. Et similiter inde etiam inferimus, talem similitudinem debere communicari ex vi processionis, & non sufficere, quòd aliunde per accidens, aut materialiter, sive identicè communicetur. Ideoque Spiritui sancto denegamus rationẽ geniti, quia ejus productioni non convenit, quòd terminetur, ut ad terminum formalem, ad similitudinem & identitatem in natura; sed tantum (ut sic loquamur) veluti per accidens, materialiter, & identicè evadit similis. At etiam productio imaginis, ut talis, diffinitur per hoc, quòd sit productio similis in specie, aut signo speciei, procedens ab eo, cujus est similitudo. Ergo hinc etiam colligemus, quòd terminus formalis hujus productionis est prædicta similitudo, & quòd ista ex vi processionis ei communicatur. 23. Confirm. 1.

Confirmatur secũdò. Quoniam ex eo, quòd imago diffinitur per hoc, quòd sit *producta ab eo, cujus est similitudo*, deducimus, non fore imaginem, nisi per se, & ex vi sua, & suæ processionis conveniret illi esse productam, non ab alio, quàm ab eo, cui est similis: ergo etiam hoc ipso, quod diffinitur per hoc, quod non sit utcunque producta, sed in ratione similitudinis, oportet ut sit in ratione similitudinis terminus formalis suæ productionis, & quod esse similitudinem competat ei ex vi processionis. Confirm. 2.

Secundò respondent alii, ut Richardus de Sancto Victore *lib. 6. de Trinitate, cap. 11. & cap. 19* ad utramque rationem D. Thomæ, non ideò Verbum esse imaginem, aut Spiritum sanctum non habere rationem imaginis, quia illud producatur per modũ naturæ, aut evadat simile ex vi processionis, secùs verò Spiritus sanctus; sed quia ad rationem imaginis desideratur, quòd evadat similis in aliqua ratione principii: cumque id competat Verbo, non verò Spiritui sancto, qui non est principium alterius personæ, sicut Pater, & Filius sunt principium ejusdem Spiritus sancti: idcircò Verbum est imago, non verò Spiritus sanctus. 24. Secunda evasio. Richard.

Cæterùm hæc solutio nõ placet Angelico Doctori, tum *in art. 2. hujus quæstionis*, tum etiam *in 1. ad Annibaldum dist. 28. quæst. 1. art. 2.* his verbis: *Sed hæc ratio non videtur consona dictis Augustini, qui vult, quod secundùm relationem originis non attendatur similitudo, neque æqualitas, in quibus ratio consistit imaginis.* Quam impugnationem adduxit etiam idem Angelicus Doctor *Opusculo 1. contra errores Græcorum, cap. 10.* ubi sic habet: *Neque obstat ad rationem imaginis, quod Spiritus sanctus non convenit cum Patre in aliqua personali proprietate: quia similitudo, & æqualitas personarum divinarum non attenditur secundùm proprietates personales, sed secundùm attri-* Excluditur D. Thom.

buta essentialia. Neque enim inequalitas, & dissimilitudo secundum personalium proprietatum differentiã in divinis dici debet, sicut Augustinus dicit in lib. contra Maximinum. Cum enim dicitur Filius à Patre genitus, non ostenditur inequalitas substantia, sed ordo natura.

25. [illegible] Deinde eadem solutio potest impugnari. Quoniam si Spiritus sanctus ea præcisa ratione non est imago, quia etsi habeat ex vi processionis naturam divinam, sicque similis in ea suo principio, nõ tamen evadit similis in aliqua notione principij; tunc eadem ratione Verbum non esset perfectissima, & exactissima imago Patris: quia non est similis illi quãtum ad notionem principij, seu proprietatem personalem communicandi naturam duabus personis: ac proinde nec quantum ad hoc, quod est esse fontale divinitatis principium, nec quantum ad esse totale principium alicujus personæ divinæ sine concursu alterius personæ.

§. III.

Alia duplex solutio ad utramque D. Thomæ rationem, & utriusque impugnatio.

26. Tertia solutio. *Rupert.* Tertiò occurri potest ad utramque rationem ex doctrina Ruperti *lib. 2. de Trinitate c. 2.* & aliorum, Spiritũ sanctum non ideò non esse imaginẽ, quia ex vi processionis non communicetur ei divina natura, aut quia procedat per voluntatem; sed quia ad rationem imaginis requiritur, ut non sit similitudo duorum, sed unius tantummodò: solus autem Filius est similitudo unius, nempe Patris: cũ tamen Spiritus sanctus sit similitudo duorum.

Præcluditur. *D. Thom.* Cæterum hanc solutionem refutat D. Thomas *in præsenti art. 2. & in 1. ad Annibaldum dist. 28. q. 2. ar. 2.* ubi eam refert, illamque impugnat his verbis: *Secunda ratio est. Quod imago qualibet ducit in unũ; Spiritus autem Sanctus duceret in plures, videlicet in Patrem, & Filium, si imago diceretur. Sed hoc non videtur prohibere. Nam Pater, & Filius sunt unum Spiritus sancti principium.*

27. Elucidatur. Confirmatur, & explicatur. Quoniam adhuc dato, imaginem debere esse similitudinem unius; nihilominus nihil prohibet, eam, ratione similitudinis, quam habet, ducere in cognitionem plurium, dummodò ducat in cognitionem eorum, quatenus sunt unum. Et ideò homo, ut factus à tota Trinitate, dicitur imago, saltem imperfecta, illius: quia licèt ratione similitudinis ducat in cognitionem plurium; non tamen sub ratione plurium, sed sub ratione unius, idest, ut habent eamdem naturã, eandemque omnipotentiam, & virtutem agendi ad extra. Ergò cùm Spiritus sanctus, ut productus à Patre, & Filio, duceret ratione similitudinis ei communicatæ ex vi processionis (ut in hac solutione intenditur) in cognitionem Patris, & Filij, non ut sunt plures, sed ut sunt unum in virtute spirandi, consequens erit, ut nihil ei ad rationem imaginis desit.

Adde non esse cur ad rationem imaginis desideretur, quòd sit tantùmodo similitudo unius. Nam hoc ipso, quòd aliquid procederet à pluribus causis, ut habent distinctas virtutes operandi, & evaderet simile illis in specie: aut signo speciei quoad ea, in quibus distincta sunt, non poterit reddi ratio, cur non sit imago eorum, ut plura in se sunt: sicut si evadat simile illis in eo tantummodò, in quo sunt unum, non erit assignabilis ratio, propter quam non sit imago eorum, ut unum sunt.

28. Ultima solutio. Ultimò responderi potest ex doctrina Gabrielis Vasquez *in præsenti disp. 145. c. 4. & 5.* & Torres *suprà q. 27. art. 2. in 4. p. Commentarij*, non idcircò Verbum esse imaginem, secus verò Spiritum sanctum, quia illud procedat per modum naturæ, aut ex vi processionis ei communicetur divina natura, non verò Spiritui sancto; sed hoc aliunde petendum esse, nempe ex diffinitione imaginis. Quia juxtà eam imago non est quæcunque similitudo, sed ea tantùm, quæ est producta, & expressa ad repræsentandum rem, cujus est imago: idest, quæ eo fine producta est ab arte, vel natura, ut repræsentet principium, à quo procedit. Tunc autem hæc similitudo producitur ad repræsentandum, cùm ipsa habet secundùm se, & secundùm suam naturam repræsẽtare alicui utenti cognitione. Et quia Verbum habet tanquam terminus intellectionis Paternæ, repræsentare Patri ea, quorum est similitudo: inde est, ut Verbum sit imago Patris. E contra verò Spiritus sanctus, licet ex vi processionis sit similitudo, nihilominùs non dicitur imago; quia non habet repræsentare alicui intelligenti ea, quorum est similitudo. Nam in primis non repræsentat ea Patri, & Filio: siquidem neuter intelligit se Spiritu sancto, tanquam termino, aut tanquam forma. Nec etiam repræsentat sibi ipsi: nisi quatenus intellectione essentiali, quæ est sua essentia, cognoscit se, & alias personas in se ipso: quod potiùs est cognoscere in essentia. Nec tandem repræsentat alicui intellectui creato: non quidem viatori, ut ex se patet: neque videnti Deum, quia intellectus videns Deum, non videt unam personam, quatenus in alia repræsentatur, sed æquè primò & immediatè omnes personas intuetur. *Vasquez. Torres.*

29. Impugnatur. Cæterùm hæc solutio, & ratio disparitatis multis à nobis impugnata est suprà *disp. 3. n. 101.* quæ omninò videnda sunt: & nihilominùs potest ulterius breviter impugnari. Quia in ea supponitur quòd cognitio divina solùm utitur unico medio ad cognoscendas res, nempe (quoad præsens attinet) termino intellectionis: ac proinde, quia Spiritus sanctus non est intellectionis terminus, ideò neque est similitudo repræsentans alicui utenti cognitione. Contra hoc tamen urget. Quòd sicut Pater æternus v. g. cognoscit se, & omnia alia in sua essentia, & in Verbo, necnõ & peculiariter creaturas in ideis earum: ita in Spiritu sancto habente eandem naturam cum Patre poterit se, & omnia alia cognoscere, licèt non cognoscat hæc in illo, tanquam in termino producto per intellectionẽ, aut tanquam forma intelligendi, seu intellectione ipsa; sed tanquam objecto, aut termino producto per voluntatem, habente ex vi suæ processionis summam similitudinem cum suo principio. Et ideò, nisi Spiritui sancto denegetur, quòd ex vi suæ processionis evadat similis suo principio, ut in rationibus D. Thomæ ei denegatur, non est cur non habeat veram rationem imaginis, sicut eam habet Filius.

30. Confirm. 1. Confirmatur. Quia repugnat, cognosci aliquid simile, in quantum est alteri simile, & nõ cognoscere per illud alterum simile: sed Pater æternus, imò & quilibet beatus cognoscit Spiritum sanctum, in quantum est similis Patri, & Filio: quia alioqui non cognoscerent illum quidditativè, neque quoad omnia, quæ ei formaliter competunt: ergo tam Pater, v. g. quàm omnes beati cognoscent per Spiritum sanctum Patrem, & Filium: & per consequens nisi Spiritui sancto obstet, quod non habet hanc similitudinem ex vi suæ processionis, ut Angelicus Præceptor vult, erit utique vera imago Patris, & Filij, à quibus producitur.

Confirm. 2. Confirmatur secundò. Nam quilibet beatus hoc ipso, quòd videat Verbum, videt Patrem in ipso;

so, quia Verbum est omninò simile illi: ergo cùm etiam Spiritus sanctus sit omnino similis Patri, & Filio, non erit ex hoc capite, unde non sit similitudo repræsentans alicui utenti cognitione: ac proinde unde non sit imago. Consequentia videtur perspicua. Antecedens autem, quamvis negetur à Patre Vasquez, videtur satis colligi ex illo Ioan. 14. *Philippe, qui videt me, videt & Patrem meum.*

Vasquez. Ioan. 14.

31. Confirmatur tandem. Nam hoc ipso: quòd Spiritui sancto ex vi suæ processionis communicetur natura divina, oportet, ut sua proprietas personalis, adhuc ex vi suæ processionis, petat eandem naturam, sicut proprietas personalis Verbi eam exigit: ergo etiam oportebit, quòd tam ratione naturæ ex vi processionis illi communicatæ, quam ratione suæ proprietatis personalis repræsentet suum principium quoad naturam, quam habet: & per consequens, quod sit similitudo repræsentans alicui utenti cognitione. Antecedens videtur certum. Nam ideò Verbum ratione proprietatis personalis petit, adhuc ex vi suæ processionis, naturam Dei, quia ex vi suæ processionis communicatur illi prædicta natura.

Confir. ult.

Prima verò consequentia ex antecedenti patet. Nam id, quod habet eandem naturam cum suo principio, & habet proprietatem personalem petentem illam ex vi suæ processionis, non potest non repræsentare ratione utriusque suum principium. Et ideò Verbum sic repræsentat illud, nempe ratione naturæ, & ratione proprietatis personalis: quatenus hoc ipso, quòd ex vi suæ processionis exigat naturam, est ex hoc capite ex vi sua ducens in cognitionem ejusdem naturæ. Secunda verò consequentia ex hac priori satis patet.

Adde quòd hoc ipso, quòd Spiritui sancto communicetur ex vi processionis divina natura, conveniunt ei omnes particulæ diffinitionis imaginis, quæ ab Augustino, & Angelico Doctore, & ab Scholasticis recipitur, ut intuenti patebit. Et ita non erit cur eidem ratio imaginis non conveniat.

August. Angel. Doct.

§. IV.

Posterior enodatio utriusque rationis Angelici Præceptoris, & ejus eversio.

32. Ultimò, & acutiùs posset occurri utrique rationi D. Thomæ, quòd ex vi earum nullatenus probatur intentum. Quoniam, ut ex diffinitione imaginis dubio præcedenti adducta constat, ad illam non desideratur similitudo ex vi processionis in specie, vel in natura, sed sufficit similitudo in signo speciei communicata ex vi processionis. Cōstat autem, Spiritui sancto communicari ex vi processionis signū speciei, sive naturæ divinæ, nempe, amorē infinitum, & divinum elicitivè, & objectivè, idest, qui sit à Deo, & tendat in Deum, quique sit purus actus intra lineā amoris. Et ideo, licèt ex vi processionis non cōmunicetur ei natura divina, ac proinde nec procedat per modum naturæ, sed per modum volūtatis, poterit rationem imaginis habere.

Posterior enodatio rationis D. Thomæ.

Cæterùm hæc solutio (licèt acuta) non infringit vires utriusque rationis D. Thomæ. Quoniam Spiritui sancto, vel non debet convenire ratio imaginis, vel si quæ ei competit, debet esse imaginis perfectæ, & consubstantialis dicentis similitudinem in natura ex vi processionis: & per consequens debet procedere per modum naturæ, & non per modum voluntatis. Ergo hoc ipso, quod ex vi utriusque rationis ex D. Thoma adductæ habeatur, Spiritum sanctum non habere ex vi suæ processionis similitudinem in natura divina, nec procedere per modum naturæ, sed per modum voluntatis, habebitur etiam, nullo modo esse imaginem.

Eliditur.

Antecedens probatur. Quoniam quidquid convenit alicui ex personis divinis, debet esse summè perfectum intra suam lineam: quia linea illa ibidem pertingit ad omnem excogitabilem perfectionem, quæ ei convenire potest. Consequentia vero probatur. Tum, quia imago, quæ tantùm est similis suo principio ex vi processionis quoad signum speciei, & naturæ, non verò in natura ipsa, est imago, vel accidentalis, vel imperfecta & deficiens, & quantum est ex vi sua, & suæ processionis non habens naturam prototypi, sed potens, seu non repugnans ei, ut sit aliena, & extranea natura, ut in imaginibus artificialibus, quæ solùm sunt similes in externa figura, cernitur. Tum etiam, quia tres tantùm gradus imaginis solent numerari, nempe, imaginis habentis præcisè similitudinem ex vi processionis in signo speciei, & imaginis habentis similitudinem in natura, cum distinctione tamen numerica in illa, vel in modo habendi eam, ut in Filio naturali, & in imaginibus intentionalibus, quæ non sub modo essendi naturali, sed intentionali habent eandem naturam, cernitur, & tandem imaginis habentis eandem omninò numericā naturā. Sed secundus gradus imaginis, licèt sit perfectior primo, relegatur à Deo, quia nō est sūmè perfectus: ergo potiori ratione ille prior relegabitur.

33.

34. Quam impugnationem desumpsimus ex Angelico Præceptore in 1. *Sentent. dist.* 28. q. 2. art. 1 *ad* 3. ubi sic ait: *Dicendum, quod unumquodque, quātum attingit ad rationem imaginis, tātum attingit ad rationem indifferentiæ: secundum enim quod differt, non est imago. Invenitur tamen quidam gradus perfectionis imaginis. Dicitur enim quandoque imago alterius, in quo invenitur aliquid simile qualitati alterius, quæ designat, & exprimit naturam ipsius, quāvis illa natura in ea non inveniatur, sicut lapis dicitur esse imago hominis, in quantum habet similem figuram, cui non subsistit natura illa, cujus est signum. Et sic imago Dei est in creatura, sicut imago Regis in denario, ut dicit Augustinus. Et hic est imperfectus modus imaginis. Sed perfectior ratio invenitur, quando illi qualitati, quæ designat naturam substantiæ, est de natura in specie: sicut est imago hominis patris in filio suo, quia habet similitudinem in figura, & in natura, quam figura significat. Sed perfectissima ratio imaginis est, quando eandem numero formam, & naturam invenimus in imitante cum eo quem imitatur: & sic est Filius perfectissima imago Patris: quia omnia attributa divina, quæ sunt per modum qualitatis significata, simul cum ipsa natura sunt in Filio, non solum secundum speciem, sed secundum unitatem in numero.* D. Thom.

35. Nec obest si dicas, sufficere ad rationē imaginis perfectæ, quod sit similis in signo speciei ex vi processionis, & quòd licèt non ex vi processionis, absolutè tamen, sive reipsa habeat similitudinē in natura: hæc autem duo, planum est, convenire Spiritui sancto. Non itaque hoc obest. Quoniam si ad rationem imaginis perfectæ desideratur similitudo in specie, seu natura, & non solùm similitudo in signo speciei, oportet, ut sicut similitudo in signo speciei debet ei cōvenire ex vi processionis, sic etiā similitudo in specie. Si namque similitudo illa minor debet convenire ex vi processionis, ut constituat imaginem imperfectam, nō est cur similitudo illa major, & constituens imaginem perfectam, nō debeat etiam esse ex vi ejusdem processionis. Effugium. Praecluditur.

Objectio.

Unde nihil obest, si urgeas, quòd Spiritui sancto competit ex vi processionis, quòd sit similitudo præcisè in signo speciei, & tamē non ob id est imperfectè similis: quia satis est, ut habeat aliunde esse etiam similem in natura: ergo licèt tantùm sit similis

similis ex vi processionis in prædicto signo, non ob id erit imperfecta imago, dummodò aliunde sit similis in natura: quandoquidem non magis videtur exigi ad perfectam imaginem, quàm ad perfectam similitudinem.

Enodatur. Ex dictis igitur patet hoc non obesse. Quoniam ad similitudinem per accidens se habet processio. Et ita, quod est simile in signis speciei, necnon & specie ipsa, sive habeat ex vi processionis utrumque, sive nihil horum duorum, sive tantùm unum, & non aliud, est perfectè, & eodem modo simile, si loquamur præcise de eo, quod similitudo importat: & propterea unum ovum est simile alteri, quàvis unum non procedat ab altero. Et tandem eodē modo essent similia, etiam si non ex vi processionis ab aliquo alio, sed per accidens, & aliunde cōvenirent in natura. At ad rationem imaginis per se petitur processio in similitudine, ut ex diffinitione constat: & ideò ad perfectam imaginem, ad quam desideratur perfecta similitudo, nempe in natura, etiam requiritur, quod ex vi processionis prædicta natura communicetur.

36. D. Thom. Quæ doctrina desumpta ex D. Thoma *in 1. dist. 28. quæ. 2. art. 2.* ubi cùm proposuisset similem objectionem ad probandum, Spiritum sanctum esse imaginem, respondet in hæc Verba *in solutione ad 4. Dicendum, quòd quamvis nomen imaginis sit impositum ab equalitate, & similitudine: tamen est impositum ad significandum rem, cui ex modo sua productionis competit similitudo, & æqualitas. Et ideò non oportet, quòd dicatur absolutè similis, & æqualis, nisi ex modo suæ processionis hoc habeat, quòd etiā imago propriè, & absolutè dicatur.* In quibus verbis, ut constat, fatetur D. Thomas, Spiritū sanctum esse similem: & nihilominùs ait, quòd non oportet ex eo, quòd sit absolutè similis Patri, & Filio, quòd habeat rationē imaginis: quia ad rationem imaginis non sat est similitudo, sed requiritur similitudo ex vi processionis: atque adeò supponit, ad similitudinem per accidens esse, quòd convenientia, v.g. in natura, sit ex vi processionis; secùs autem ad imaginem.

§. V.

Opposita sententia, ejus fundamenta una cum responsionibus ad illa.

37. Opposita sententia. Oppositam tamen sententiam nempe rationem imaginis non convenire soli Filio, sed etiam Spiritui sancto tuebantur (præter Hæreticos asserentes eundem Spiritum sanctum esse verbum, & Filium: & consequenter illum etiam esse imaginē) Doctores Græci, & pro eadem refertur Aureolus à Capreolo *in 1. dist. 27. q. 2. circa sextam cōclusionē.* Potestque probari primò ex illo ad Romanos 8. ubi dicitur. *Quos prædestinavit conformes fieri imaginis Filij sui.* Et primæ ad Corint. 15. *Sicut portavimus imaginem terreni, portemus & imaginem cælestis.* In quibus verbis denotari, Spiritum sanctum esse imaginem Filij, affirmant Basilius 5. *contra Eunom. c. 6. &* 8. Cyrillus. 11. *in Ioan. c. 15. & lib. 13. Thesauri c. 1.* Athanasius *epist. 2. ad Serapionem Episcop. De Sancto spiritu.*

Aureolus. Primum fundamentum. Ad Rom. 8. 1. ad Cor. 15. Cyrill. Athan.

Occurritur. Respondetur, hæc testimonia Pauli esse intelligenda per constructionem intransitivam, idest, non de imagine, quæ sit alia à Verbo, sed de imagine, quæ sit ipsum Verbum. Quam explicationem tradunt plures ex Patribus, ut Ambrosius, Chrysostomus, Hieronymus *ibidem*, Augustinus *lib. 14. de Trinitate ca. 18. & lib. 22. de Civit. Dei c. 12. & 16.* Cyrillus 9. *in Ioan. c. ult* Vel dicatur, prædicta testimonia intelligenda esse, sicut intelligendi sunt Patres Græci in hoc argumento relati, qui, dum Spiritum sanctum vocant imaginem, loquūtur de imagine largè, quantum ad rationem similitudinis perfectæ communicatæ ab alio, sive hæc communicetur ex vi processionis, sive non: non verò de imagine propriè, & quantum ad rationem completam imaginis, idest, prout ex vi suæ processionis habet hanc similitudinem.

Ambros. Chrysost. Hieron. August. N. Cyril.

38. D. Thom. Quam solutionem desumpsimus ex D. Thoma *in præsenti, & Opusculo 1. c. 10.* ubi cùm hoc argumentum sibi opposuisset, respondet in hæc verba: *Quia præsumptuosum est, tantorum Doctorum tam expressis authoritatibus contraire, possumus quidem dicere, Spiritum sanctum esse imaginem Patris, & Filij, ita quòd per imaginem nihil aliud intelligatur, quàm existens ab alio, & eius similitudinem gerens. Si autem per imaginem intelligatur aliquid existens ab altero, ex ipsa sua originis ratione habens, quòd similitudinem gerat eius, à quo existit, in quantum est ab altero* (quæ sola acceptio est acceptio propria imaginis, ut in *art. 2. hujus quæstionis* se explicat Angelicus Præceptor) *ut filius genitus, vel ut verbum conceptum. sic solus Filius dicitur imago. De ratione enim filij est, quòd similitudinem patris habeat in quacunque natura. Et similiter de ratione verbi est, quòd sit similitudo ejus, quod verbo exprimitur, cuiuscunque sit verbum Sed non est de ratione Spiritus, vel amoris, quòd sit similitudo eius, cuius est in omnibus, sed hoc in Spiritu Dei verificatur propter divinæ essentiæ unitatē, & simplicitatem, ex quà oportet, quòd quidquid est in Deo, sit Deus.*

39. Secundum argumentum. Secundò probatur eadem sententia. Quoniam Spiritus sanctus est infinitè similior suo principio, nempe Patri, & Filio, quam homo suo primo principio, nimirum Deo: sed homo ratione similitudinis imperfectæ, quam habet cum Deo participatæ ab ipso, dicitur imago illius: ergo potiori ratione Spiritus sanctus ratione similitudinis communicatæ ei à suo principio, scilicet à Patre, & Filio, erit imago eorundem.

Dissolvitur. Respondetur, hominem esse artificiatum quoddam comparatum cum Deo: quia procedit ab illo media arte, & idea, quam Deus de illo habet: proprium est autem artefacti procedere ex vi suæ processionis simile ideæ artificis, quæ est principium formale & effectivum respectu illius, ut ex Angelico Præceptore docent N. Complutenses *in lib. Physicorum disp. 9. n. 32.* & ideò non mirum, quòd homo sic similis evadens ex vi suæ processionis dicatur esse imago Dei: quamvis quia hæc similitudo est deficiens & imperfecta, idcircò soleat dici, quòd est imago, & ad imaginem Dei, juxta illud Genes. 1. *Faciamus hominem ad imaginem, & similitudinem nostram:* quia, ut hic explicat Angelicus Doctor, per hunc modum loquendi denotatur imperfectio, quam in ratione imaginis habet, quatenus per illum motus quidam tendentis in perfectionem designatur.

N. Compl. Genes. 1. Angel. Doct.

Cæterùm etsi Spiritus sanctus re ipsa, & de facto sit infinitè similis suo principio quoad omnia, quæ in eo sunt, cum quibusque non habet oppositionem relativam: nihilominùs non habet prædictam similitudinem ex vi processionis, sed ex aliis capitibus, ut in hoc dubio, & latiùs *disp. 3. hujus tract. per totam* explicuimus. Quæ solutio desumitur ex D. Tho. 1. *ad Annibaldum dist. 28. q. 2. ar. 2. ad 3.* ubi cum proposuisset hoc idem argumentum sic respondet: *Dicendum, quòd in artificiato invenitur species artis etiam apud nos: non autem in amore artificis. Et ideò creatura, in quantum habet speciem artis æternæ, quæ est Filius Dei, dicitur imago & ad imaginem: non autem Spiritus sanctus, qui est amor.* D. Thom.

QUÆST

QUÆSTIO XXXVI.

De persona Spiritus Sancti.

PROOEMIUM.

POST considerationem prædictam, considerandum est de his, quæ pertinent ad personam Spiritus sancti: qui non solùm dicitur Spiritus sanctus, sed etiam amor, & donum Dei.

ARTICULUS I.

Vtrum hoc nomen Spiritus sanctus sit proprium nomen alicujus divinæ personæ?

1 q. 141. a. 1 cor. & 1. dist. 10. ar. Et 4. cont. gent. c. 19. & mal. q. 3. a. 14 cor. & opus 3. c. 46. & 47.

D primum sic proceditur. Videtur, quod hoc nomen Spiritus sanctus non sit proprium nomen alicujus divinæ personæ. Nullum enim nomen commune tribus personis est proprium alicujus personæ. Sed hoc nomen Spiritus sanctus est commune tribus personis. Ostendit enim Hilarius * 8. de Trinitate, in Spiritu Dei aliquando significari Patrem, ut cùm dicitur: Spiritus Domini super me. Aliquando significari Filium, ut cùm dicit Filius: In Spiritu Dei eijcio dæmonia, naturæ suæ potestate eijcere se dæmonia demonstrans. Aliquando de Spiritu sancto, ut ibi: Effundam de Spiritu meo super omnem carnem. Ergo hoc nomen Spiritus sanctus non est proprium alicujus divinæ personæ.

* Lib. 8. de Trin. circa med. lib.

¶ 2. Præthereà. Nomina divinarum personarum ad aliquid dicuntur, ut Boëtius dicit in * lib. de Trinitate. Sed hoc nomen Spiritus sanctus non dicitur ad aliquid. Ergo hoc nomen non est proprium divinæ personæ.

* Declinando ad finem. lib.

¶ 3. Præthereà Quia Filius est nomen alicujus divinæ personæ, non potest dici filius hujus, vel illius. Dicitur autem spiritus hujus, vel illius hominis. Vt enim habetur Num. 11. Dixit Dominus ad Moysem: De Spiritu tuo accipiam, tradamque eis: & 4. Regum 2. Requievit Spiritus Eliæ super Elisæum. Ergo Spiritus sanctus non videtur esse proprium nomen alicujus divinæ personæ.

SED contra est, quòd dicitur 1. Joannis ultimo. Tres sunt, qui testimonium dant in cælo, Pater, Verbum, & Spiritus sanctus. Ut autem Augustinus dicit * 7. de Trinitate, cum quæritur quid tres? Dicimus, tres personæ. Ergo Spiritus sanctus est nomen divinæ personæ.

* Cap. 4. & sequent. to. 3.

RESPONDEO dicendum, quod cùm sint duæ processiones in divinis, altera earum, quæ est per modum amoris, non habet proprium nomen, ut suprà dictum est. * Unde & relationes, quæ secundùm hujusmodi processionem accipiuntur innominatæ sunt, ut etiam suprà dictum est. * Propter quod & nomen personæ hoc modo procedentis eadem ratione non habet proprium nomen: sed sicut sunt accommodata aliqua nomina ex usu loquentium ad significandum prædictas relationes, cùm nominamus eas nomine processionis, & spirationis, quæ secundùm proprietatem significationis magis videntur significare actus notionales, quàm relationes: ita ad significandum divinam personam, quæ procedit per modum amoris, accommodatum est ex usu Scripturæ hoc nomen Spiritus sanctus. Et hujus quidem convenientiæ ratio sumi potest ex duobus. Primò quidem ex ipsa communitate ejus, quod dicitur Spiritus sanctus. Vt enim Augustinus dicit * 15. de Trinitate. Quia Spiritus sanctus communis est ambobus, id vocatur ipse propriè, quod ambo communiter. Nam & Pater est Spiritus, Filius est Spiritus: & Pater est sanctus, & Filius est sanctus. Secundò verò ex ipsa significatione. Nam nomen spiritus in rebus corporeis impulsionem, & motionem significare videtur. Nam flatum, & ventum spiritum nominamus. Est autem proprium amoris, quòd moveat & impellat voluntatem amantis in amatum. Sanctitas verò illis rebus attribuitur, quæ in Deum ordinantur. Quia igitur persona divina procedit per modũ amoris, quo Deus amatur,

* Q 27. a. 4. ad 4.

* Q. 15. a. 4. ad 4.

* Lib. 5. de Trin. c. 11. in medio & lib. 15. c. 19. circa fin. to. 3.

amatur,

amatur, convenienter Spiritus sanctus nominatur.

Ad primum ergo dicendum, quòd hoc, quod dico, Spiritus sanctus, prout sumitur in virtute duarum dictionum, commune est toti Trinitati: quia nomine Spiritus significatur immaterialitas divinæ substantiæ. Spiritus enim corporeus invisibilis est, & parùm habet de materia. Unde omnibus substantiis immaterialibus, & invisibilibus hoc nomen attribuimus. Per hoc verò, quòd dicitur Sanctus, significatur puritas divinæ bonitatis. Si autem accipiatur hoc, quod dico, Spiritus sanctus, in vi unius dictionis, sic ex usu Ecclesiæ est accommodatum ad significandam unam trium personarum, scilicet, quæ procedit per modum amoris, ratione jam dicta.*

* In corp. ar.

Ad secundum dicendum, quod licet hoc, quod dico, Spiritus sanctus, relativè non dicatur: tamen pro relativo ponitur, in quantum est accommodatum ad significandam personam sola relatione ab aliis distinctam. Potest tamen intelligi in nomine aliqua relatio, si Spiritus sanctus intelligatur quasi spiritus.

Ad tertium dicendum, quod in nomine filij intelligitur sola relatio ejus, qui est à principio ad principium: sed in nomine patris intelligitur relatio principij: & similiter in nomine spiritus, prout importat quandam vim motivam. Nulli autem creaturæ competit esse principium respectu alicujus divinæ personæ, sed è converso. Et ideò potest dici pater noster, & spiritus noster; non tamen potest dici filius noster.

Prima conclusio.

Si hoc nomen Spiritus sanctus, sumatur in vi duarum dictionum, neque ex significatione nominis, neque ex consuetudine est nomen proprium alicujus personæ divinæ, sed commune toti Trinitati.

Secunda conclusio.

Si prædictum nomen sumatur in vi unius dictionis, tunc licèt ex vi suæ significationis non sit nomen proprium alicujus personæ: nihilominus ex usu Scripturæ, & Ecclesiæ accommodatum est, ut sit proprium nomen ejus personæ divinæ, quæ procedit per modum amoris.

Circa hunc articulum nihil peculiariter occurrit notandum aut dicendum, suppositis his, quæ in hoc eodem tractatu disputatione 1. 2. & 3. latius diximus, circa processionem Verbi, & Spiritus sancti: ubi pluribus ostendimus, Spiritum sanctum esse verum Deum, & unam ex personis divinis: ex quibus, & ex his, quæ ibi docet D. Thomas, satis impugnati manent plures, & diversi errores, qui circa hoc exorti sunt.

ARTICULUS II.

Utrum Spiritus sanctus procedat à Filio?

AD secundum sic proceditur: Videtur, quod Spiritus sanctus non procedat à Filio. Quia secundùm Dionysium: * Non est audendum dicere aliquid de substantiali divinitate, præter ea, quæ divinitus nobis ex sacris eloquiis sunt expressa. Sed in Scriptura sacra non exprimitur, quòd Spiritus sanctus à Filio procedat, sed solùm quòd procedat à Patre, ut patet Joannis 15. Spiritum veritatis, qui à Patre procedit. Ergo Spiritus sanctus non procedit à Filio.

I. Dist. 11. a. 1. Et p. q. 10. a 4 & opus 1. c. 49. 50. & 51. & opus 3. c. 49. & 4. con. c. 24. & 25.

* Cap. 1. de di. nō parum à princip.

¶ 2. Prætereà. In Symbolo * Constantinopolitanæ Synodi sic legitur: Credimus in Spiritum sanctum Dominum, & vivificantem ex Patre procedentem, cum Patre, & Filio adorandum, & glorificandum. Nullo igitur modo debuit addi in Symbolo nostro, quòd Spiritus sanctus procedat à Filio: sed videntur esse anathematis rei qui hoc addiderunt.

* In 1. Constant. canone 7. tomo 1. Conc.

¶ 3. Prætereà. Damascenus * dicit: Spiritum sanctum ex Patre dicimus, & Spiritum Patris nominamus. Ex Filio autem Spiritum sanctum non dicimus: Spiritum verò Filij nominamus, Ergo Spiritus sanctus non procedit à Filio.

* Lib 1. orth. Fidei c. 11. non procul à fine.

¶ 4. Prætereà. Nihil procedit ab eo in quo quiescit. Sed Spiritus sanctus quiescit in Filio. Dicitur enim in legenda Beati Andreæ. Pax vobis, & universis, qui credunt in unum Deum Patrem, & unum Filium ejus unicum, Dominum nostrum Jesum Christum, & in unum Spiritum sanctum procedentem ex Patre, in Filio permanentem. Ergo Spiritus sanctus non procedit à Filio.

¶ 5. Prætereà. Filius procedit ut verbum. Sed spiritus noster in nobis non videtur procedere à verbo nostro. Ergo Spiritus sanctus non procedit à Filio.

¶ 6. Prætereà. Spiritus sanctus perfectè procedit à Patre. Ergo superfluum est dicere, quòd procedit à Filio.

¶ 7. Prætereà. In perpetuis non differunt esse, & posse (ut dicitur in * 3. Physicorum) & multo minùs in divinis. Sed Spiritus sanctus potest distingui à Filio, etiamsi ab eo non procedat. Dicit enim Anselmus * in lib. de Processione Spiritus sancti: Habent utique à Patre esse Filius, & Spiritus sanctus, sed diverso modo: quia alter nascendo, & alter procedendo, ut alij sint per hoc ab invicem. Et posteà subdit.

* Lib 3. Phy. tex. 32. 10. 2.

* Non procul à princ. lib. & per totum lib.

ſubdit.¶ Nam ſi per aliud non eſſent plures Filius, & Spiritus ſanctus, per hoc ſolùm eſſent diverſi. Ergo Spiritus ſanctus diſtinguitur à Filio, ab eo non exiſtens.

* In Symbolo ſuo fidei.

SED contra eſt, quòd dicit Athanaſius * Spiritus ſanctus à Patre, & Filio, non factus, nec creatus, nec genitus, ſed procedens.

RESPONDEO dicendum, quod neceſſe eſt dicere, Spiritum ſanctum à Filio eſſe. Si enim non eſſet ab eo, nullo modo poſſet ab eo perſonaliter diſtingui. *Q.27.art.3. & q.30.a.2. Quod ex ſupra * dictis patet. Non enim eſt poſſibile dicere, quòd ſecundùm aliquid abſolutum divinæ perſonæ ab invicem diſtinguantur: quia ſequeretur, quòd non eſſet trium una eſſentia: quidquid enim in divinis abſolutè dicitur, ad unitatem eſſentiæ pertinet. Relinquitur ergo, quòd ſolùm relationibus divinæ perſonæ ab invicem diſtinguantur. Relationes autem perſonas diſtinguere non poſſunt, niſi ſecundum quod ſunt oppoſitæ. Quod ex hoc patet. Quia Pater habet duas relationes, quarum una refertur ad Filium, & alia ad Spiritum ſanctum: quæ tamen, quia non ſunt oppoſitæ, non conſtituunt duas perſonas, ſed ad unam perſonam Patris tantùm pertinent. Si ergo in Filio, & Spiritu ſancto non eſſet invenire niſi duas relationes, quibus uterque refertur ad Patrem, illæ relationes, non eſſent ad invicem oppoſitæ: ſicut neque duæ relationes, quibus Pater refertur ad illos. Vnde, ſicut perſona Patris eſt una: ita ſequeretur, quòd perſona Filij, & Spiritus ſancti eſſet una, habens duas relationes oppoſitas duabus relationibus Patris. Hoc autem eſt hæreticum, cùm tollat fidem Trinitatis. Oportet ergo, quòd Filius, & Spiritus ſanctus ab invicem referantur oppoſitis relationibus. Non autem poſſunt eſſe in divinis aliæ relationes oppoſitæ, niſi relationes originis, ut * ſuprà probatum eſt. * Q. 28. artic. 4. Oppoſitæ autem relationes originis accipiuntur ſecundùm principium, & ſecundùm quod eſt à principio. Relinquitur ergo, quod neceſſe eſt dicere, vel Filium eſſe à Spiritu ſancto (quod nullus dicit) vel Spiritum ſanctum eſſe à Filio: quod nos confitemur. Et huic quidem conſonat ratio proceſſionis utriuſque. Dictum enim eſt ſuprà * quod Filius procedit per modum intellectus, ut verbum; Spiritus ſanctus autem per modum voluntatis, ut amor. * Q.17.art. 3.& 4. q.28. art. 4. Neceſſe eſt autem, quod amor à verbo procedat. Non enim aliquid amamus, niſi ſecundum quod conceptione mentis apprehendimus. Vnde & ſecundum hoc manifeſtum eſt; quod Spiritus ſanctus procedit à Filio. Ipſe etiam ordo rerum hoc docet. Nuſquam enim hoc invenimus, quod ab uno procedant plura abſque ordine, niſi in illis ſolùm, quæ materialiter differunt. Sicut unus faber producit multos cultellos, materialiter ab invicem diſtinctos, nullum ordinem habentes ad invicem. Sed in rebus, in quibus non eſt ſola materialis diſtinctio, ſemper invenitur in multitudine productorum aliquis ordo. Vnde etiam in ordine creaturarum productarum decor divinæ ſapientiæ manifeſtatur. Si ergo ab una perſona Patris procedunt duæ perſonæ, ſcilicet Filius, & Spiritus ſanctus, oportet eſſe aliquem ordinem eorum ad invicem. Nec poteſt aliquis ordo alius aſſignari, niſi ordo naturæ, quo alius eſt ex alio. Non eſt igitur poſſibile dicere, quod Filius, & Spiritus ſanctus ſic procedant à Patre, quod neuter eorum procedat ab alio; niſi quis poneret in eis materialem diſtinctionem: quod eſt impoſſibile. Vnde etiam ipſi Græci proceſſionem Spiritus ſancti aliquem ordinem habere ad Filium intelligunt. Concedunt enim, Spiritum ſanctum eſſe Spiritum Filij, & eſſe à Patre per Filium. Et quidam eorum dicuntur concedere, quòd ſit à Filio, vel profluat ab eo: non tamen, quòd procedat: quod videtur, vel ex ignorantia, vel ex protervia eſſe. Quia ſi quis rectè conſideret, inveniet, proceſſionis verbum inter omnia, quæ ad originem qualemcumque pertinent, communiſſimum eſſe. Vtimur enim eo ad deſignandum qualemcumque originem: ſicut quòd linea procedit à puncto, radius à ſole, rivus à fonte: & ſimiliter in quibuſcumque aliis. Vnde ex quocumque alio ad originem pertinente poteſt concludi, quòd Spiritus ſanctus procedit à Filio.

Ad primum ergo dicendum, quòd de Deo dicere non debemus, quod in ſacra Scriptura non invenitur, vel per verba vel per ſenſum. Licèt autem per verba non inveniatur in ſacra Scriptura, quòd Spiritus ſanctus procedit à Filio: invenitur tamen quantum ad ſenſum, & præcipuè ubi dicit Filius, Joannis 16. de Spiritu ſancto loquens: Ille me clarificabit, quia de meo accipiet. Regulariter etiam in ſacra Scriptura tenendum eſt, quod id, quod de Patre dicitur, oportet de Filio intelligi, etiamſi dictio excluſiva addatur, niſi ſolùm in illis, in quibus Pater, & Filius ſecundum oppoſitas relationes diſtinguuntur. Cum enim Dominus Matthæi 11. dicit:

Nemo novit Filium nisi Pater, non excluditur, quin Filius seipsum cognoscat. Sic igitur cùm dicitur, quòd Spiritus sanctus à Patre procedit, etiamsi adderetur, quòd à solo Patre procedit, non excluderetur inde Filius: quia quantum ad hoc, quòd est, esse principium Spiritus sancti, non opponuntur Pater, & Filius; sed solùm quantum ad hoc, quòd hic est Pater, & ille Filius.

Ad secundum dicendum, quod in quolibet Concilio institutum fuit Symbolum aliquod propter errorem aliquem, qui in Concilio damnabatur. Vnde sequens Concilium non faciebat aliud Symbolum, quàm primùm: sed id, quod implicitè continebatur in primo Symbolo, per aliqua addita explanabatur contra hæreses insurgentes. Vnde in determinatione * Chalcedonensis Synodi dicitur, quòd illi, qui fuerunt congregati in Concilio Constantinopolitano, doctrinam de Spiritu sancto tradiderunt: non quòd minùs esset in præcedentibus, qui apud Nicæam congregati sunt, inferentes; sed intellectum eorum adversus Hæreticos declarantes. Quia igitur in tempore antiquorum Conciliorum nondum exortus fuerat error dicentium, Spiritum sanctum non procedere à Filio, non fuit necessarium, quòd hoc explicitè poneretur. Sed posteà insurgente errore quorumdam, in quodam Concilio in Occidentalibus partibus congregato expressum fuit authoritate Romani Pontificis: cujus authoritate etiam antiqua Concilia congregabantur, & confirmabantur. Continebatur tamen implicitè in hoc ipso, quòd dicebatur Spiritus sanctus à Patre procedere.

* Dum ponitur symbolum illius, circa med habetur, tomo 1. Concil. quæ sunt Coloniæ impressa anno 1530.

Ad tertium dicendum, quòd Spiritum sanctum non procedere à Filio, primò fuit à Nestorianis introductum, ut patet in quodam Symbolo Nestorianorum, damnato in Ephesina Synodo. Et hunc errorem sequutus fuit Theodoricus Nestorianus, & plures post ipsum, inter quos fuit etiam Damascenus. Vnde in hoc ejus sententiæ non est standum. Quamvis à quibusdam dicatur, quòd Damascenus, * sicut non confitetur, Spiritum sanctum esse à Filio, ita etiam non negat ex vi illorum verborum.

Damasc. in histor. duorum milit.

Ad quartum dicendum, quod per hoc, quòd Spiritus sanctus dicitur quiescere, vel manere in Filio, non excluditur, quin ab eo procedat. Quia & Filius in Patre manere dicitur: cùm tamen à Patre procedat. Dicitur etiam Spiritus sanctus in Filio quiescere, vel sicut amor amantis quiescit in amato, vel quantum ad humanam naturam Christi, propter id, quod scriptum est Joannis 1. Super quem videris Spiritum descendentem, & manentem super eum, hic est, qui baptizat.

Ad quintum dicendum, quòd Verbum in divinis, non accipitur secundum similitudinem verbi vocalis, à quo non procedit Spiritus: quia sic tantùm metaphoricè diceretur: sed secundùm similitudinem verbi mentalis, à quo amor procedit.

Ad sextum dicendum, quòd per hoc, quòd Spiritus sanctus perfectè procedit à Patre, non solùm non superfluum est dicere, quòd Spiritus sanctus procedat à Filio, sed omninò necessarium: quia una virtus est Patris, & Filij: & quidquid est à Patre, necesse est esse à Filio, nisi proprietati Filiationis repugnet. Non enim Filius est à se ipso, licet sit à Patre.

Ad septimum dicendum, quòd Spiritus sanctus distinguitur personaliter à Filio in hoc, quòd origo unius distinguitur ab origine alterius. Sed ipsa differentia originis est per hoc, quòd Filius est solùm à Patre, Spiritus sanctus vero à Patre, & Filio. Non enim aliter processiones distinguerentur, sicut suprà * ostensum est.

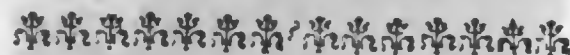
* In corp. art. & q. 27.

Prima conclusio.

Necesse est dicere, quòd Spiritus sanctus à Filio procedit.

Secunda conclusio.

Si Spiritus sanctus non procederet à Filio, non distingueretur ab eo personaliter.

DISPUTATIO XIV.

De Principio, à quo procedit Spiritus sanctus.

POSTQUAM peculiariter egimus de persona Verbi, & de principio, à quo procedit; statim pulsat animum discutere de persona Spiritus sancti, & de principio, à quo habet procedere: & ideo ad hoc examinandum præsentem disputationem unà cum D.Thoma excitamus.

DUBIUM I.

Vtrùm Spiritus sanctus procedat à Filio?

2.

Consulto non inquirimus, an Spiritus sanctus procedat à Patre: quia hoc, ut certum supponitur ex Scriptura, ut Joannis 15. *Spiritus veritatis qui à Patre procedit:* nec de eo dubitaverunt unquam Hæretici, qui confitentur mysterium Trinitatis. Et ita tota hujus dubij difficultas ad Filium devolvitur, an nimirum ab eo procedat Spiritus sanctus? De quo etiam in Ecclesia Latina nunquã est dubitatum; sed ab omnibus pars affirmativa est recepta: & non utcumque, sed ut certa secundùm

Ioann. 15.

d[illegible] solum à Christo [illegible] d[illegible] Et [illegible] Latin[illegible] (D. Thom.) qu[illegible] Thomas, [illegible] proponimus [illegible] mus, ut qui [illegible] (Concil. Florentin.) curri ad Concilium Florentinum, in quo [illegible] de hac re fuit disputatum. Nam usque ad Sessionem 18. multa [illegible] de additione illius particulæ *filioque*, facta in Symbolo Niceno (Symbol. Nicæn.); & ab illa Sessione est [illegible] pro utraque parte de ipso dogmate, scilicet de processione Spiritus sancti à Patre, & Filio disputatum. Et [illegible] in litteris sanctæ unionis, quæ habentur in [illegible] ultimæ Sessionis, [illegible] quod in hoc [illegible]. Quæ quidem [illegible] explicata [illegible] Bessarion Cardinalis in oratione, quæ [illegible] *Dogmatica*, vel *pro unione*, & habetur in fine ejusdem Concilij. Videantur etiam Armacanus [illegible] *Armenorum*. Bellarminus [illegible] *de Christo a cap.* 20. [illegible] Valentia [illegible] *de Trinitate cap.* 6. Suarez *lib.* 1[illegible] *de Trinit. cap.* 1. Vasquez *disputat.* 146. Ruiz de Montoya *in præsenti disput.* 67. (Bessarion. Cardinal. Armac. Belarmin. Valent. Suarez. Vasquez. Ruiz de Montoya.)

§. I.

Sententia Catholica.

3. Dicendum ergo est, Spiritum sanctum procedere a Filio. Assertio hæc est de fide. (Conclusio de fide.) Nam in primis continetur in om[illegible] illis Scripturæ locis, in quibus habetur, Spiritum sanctum esse Spiritum Filij, ut ad Romanos 8. (Ad Romanos 8.) *Si quis Spiritum Christi non habet, hic non est ejus.* Ad Galatas 4. (Ad Galatas 4.) *Misit Deus Spiritum Filij sui in corda vestra, clamantem Abba Pater.* Ex quibus locis Augustinus (August.) *tract.* 99. *in Joannem* probat, Spiritum sanctum non solùm à Patre, sed etiam a Filio procedere. Nam sicut Christus Dominus est Filius Patris, & Spiritus sanctus est Spiritus Patris, quia habet ab eo procedere, ut constat ex illo Matthæi 10. (Matthæi 10. Joann. 15.) *Spiritus Patris vestri, qui loquitur in vobis*, & Joannis 15. *Spiritum veritatis, qui a Patre procedit*: ita etiam Spiritus sanctus [illegible] Spiritus Christi, seu Filij, quia procedit ab eo.

Quam expositionem tradunt etiam plures Patres, & Concilia, inter quæ Nicenum (Concilium Nicænum) [illegible] 2. [illegible] *finem* §. *Cum sit* [illegible], his verbis: *Et Spiritus sancti ex eodem Patre procedentis, qui & proprius est Filij, ut ait Paulus: Qui Spiritum Christi non habet hic non est ejus.* Concilium Alexandrinum (Concil. Alexandrinum), & simul cum eo Cyrillus *in epistola ad Nestorium* inquiens: *Spiritus veritatis nominatur. Christus autem veritas est, sed perinde ab illo, atque à Deo Patre procedit.* Athanasius (Athan. Cyrillus.) *tomo* 4. *epistola ad Serapionem, De sancto Spiritu*, Cyrillus *lib.* 12. *Thesauri cap.* [illegible] in hæc verba: *Ostendens, Spiritum sanctum ex substantia Patris, & Filij esse* [illegible] *ipsa veritas est.*

4. Quæ testimonia latiùs explicat, & ad hoc intentum [illegible] D. Thomas (D. Thom.) *quæst.* 1[illegible] *de Potentia artic.* 4. his verbis: *Restat ostendere per auctoritates sacræ Scripturæ, quod Spiritus sanctus sit a Filio. Habetur enim in pluribus sacræ Scripturæ locis, quod Spiritus sanctus sit Filij* [illegible] 8. *Qui Spiritum Christi non habet,* [illegible] *Et Galat.* 4. *Misit Deus Spiritum Filij* [illegible] *vestra. Et Actorum* 16. *Tentabant ire Bithyniam, & non permisit eos Spiritus Jesu, &c. Aut ergo* [illegible] *dicitur esse* [illegible], *aut dicitur esse ejus, ut* [illegible] *oportet,* [illegible] *Spiritus* [illegible] [illegible] *dicitur esse* [illegible] *ejus, ut* [illegible] *ad* [illegible] *habet* [illegible] *a Filio. Et* [illegible] *sequitur* [illegible] *Spiritus sanctus est Filij* [illegible] *Spiritus* [illegible] *importat relationem originis ad spirantem, sicut Filius ad generantem.*

5. Nec refert, si dicas, Spiritum sanctum dici Spiritum Christi secundum humanitatem, quia ipsam secundum hanc rationem summum replevit, in ipsaque quievit. Non itaque hoc refert. (Effugium.) Quoniam evasionem hanc [illegible] impugnat D. Thomas (Præcluditur. D. Thom.), [illegible] loco citato [illegible] *de Potentia* his verbis: *Non* [illegible] *Spiritum* [illegible] *Filij* [illegible] *Joannis* 4. [illegible] *Et* [illegible] *obedientibus sibi. Oportet ergo* [illegible] *Spiritus sanctus Filij, in quantum est divina persona*, ac proinde intelligitur ibi auctoritas secundum solam originem.

6. Tum etiam *Opusculo* 1. *contra errores Græcorum cap.* 32. ubi postquam evasionem hanc, quam impugnamus, refert his verbis: *Potest autem aliquis dicere, quod* [illegible] *Spiritus Christi* [illegible] *homine Christi* [illegible] *Lucæ* 4. *Jesus plenus Spiritu sancto* [illegible] *a Jordane*, [illegible] *de cujus plenitudine* [illegible]. Sic eam Angelicus Præceptor impugnat: *Hoc autem* [illegible] *sufficere non potest, ut* [illegible] *Spiritus* [illegible] *Spiritus Christi* [illegible]. *Invenitur enim a Doctoribus Græcorum, quod Spiritus sanctus sit naturalis Spiritus Filij. Dicit enim Athanasius in sermone* [illegible] *Sicut in Christo* [illegible] *nostra natura* [illegible] *ita & nos in* [illegible] *naturali Spiritu* [illegible] *& reg*[illegible] *Item in epistola ad Serapionem. Accepistis Spiritum* [illegible], *idest,* [illegible] *Spiritum de natura Filij naturalis. Et Cyrillus dicit super Joannem. Ex* [illegible] *siquidem Filius in proprio genitore habens* [illegible] *sit Patris Spiritus veraciter,* [illegible] *naturaliter Filij* [illegible], *& est* [illegible]. *Spiritus autem non est naturalis Christi* [illegible] *dum humanitatem* [illegible] *non pertinet ad rationem humanitatis, sed* [illegible] *à Deo in natura humanitatis* [illegible]. *Non ergo potest propter hoc dici Spiritus Filij, quia Christum excellenter replevit secundum humanitatem. Item Athanasius* [illegible] *in sermone de incarnatione Verbi, quod ipse Christus mittebat Spiritum* [illegible] *Filius* [illegible] *ipse deorsum accipiebat spiritum* [illegible] *Ex ipso ergo in ipsum habitat de Deitate* [illegible] *humanitate* [illegible]. *Non solum ergo Spiritus sanctus est Spiritus Christi,* [illegible] *humanitate ejus* [illegible] *ex divinitate* [illegible].

Eadem [illegible] (Rursum probatur ea scriptura. Joann. 16. Joann. 15.) [illegible] *Spiritum* [illegible] mitti à Filio [illegible] illud. *Si autem* [illegible] *eum ad vos.* Et illud. *Cum venerit* [illegible]

ego mittam vobis à Patre Spiritum veritatis, &c. Quæ testimonia ad præsens intentum eodem modo, ac præcedentia, inducit idem Angelicus Præceptor loco nuper citato ex *q.* 10. *de Potentia* his verbis: *Similiter etiam invenitur in scripturis, quod Filius mittit Spiritum sanctum, sicut supra dictum est. Semper autem mittens videtur habere auctoritatem supra missum. Auctoritas autem in divinis, ut dictum est, non est nisi secundum originem. Unde sequitur, quod Spiritus sanctus originem habeat à Filio.*

D. Thom.

7. Evasio.

Nec refert, si occurras ex Græcis, quòd Spiritus sanctus dicitur mitti à Filio, non quantum ad personam ipsam ejusdem Spiritus sancti, sed quantum ad chrismata, & dona, quæ nobis tribuit Filius. Qua etiam ratione dicebant iidem Græci in Concilio Florentino *sessione* 2. & ante unionem, quòd Spiritus sanctus dicitur *scaturire, hauriri, profundi à Filio*; non tamen *procedere*. Quoniam per priora, illa verba tantùm denotatur effusio donorum ejusdem Spiritus sancti.

Concil. Florentinum.

Nam contra hoc est; quod Filius secundum utramque rationem, dicitur mittere Spiritum sanctum ad nos, ut constat ex illo Pauli ad Romanos 5. *Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis.* Quæ verba duo denotant. Primum, infusionem charitatis, cùm qua infunduntur cætera dona Spiritus sancti. Secundum verò, quod Spiritus sanctus datus sit nobis, ac proinde Spiritus sancti persona data est nobis, & missa. Cùmque ista datio, & missio sit à Filio, oportebit, ut ab eo procedat persona Spiritus sancti.

Expolitur. Ad Romanos 5.

Accedit primò, quòd cùm Pater dicitur misisse Filium suum in hunc mundum, intelligitur missio ipsius personæ Filij & non solùm donatio sapientiæ, & aliorum donorum, quæ illi tribuuntur: ergo eadem ratione cum Scriptura dicat, Filium mittere Spiritum sanctum à Patre, intelligetur quòd ipsa persona Spiritus sancti mittatur.

Accedit secundò, quòd si mittere Spiritum sanctum solùm esset tribuere nobis charismata illius, tunc etiam Filius diceretur mittere Patrem: siquidem etiam dedit nobis omne datum optimum, & omne donum perfectum, quod tribuitur Patri, & ideo dicitur descendere à Patre luminum.

8. Occurrunt Græci. Isaiæ 61.

Neque etiam obest, si dicas ex eisdem Græcis, quòd etiam Filius dicitur mitti ab Spiritu sancto, ut Isaiæ 61. *Spiritus Domini super me, eo quod unxerit Dominus me: ad annuntiandum mansuetis misit me*, & tamen Filius non procedit ab illo. Non itaque hoc refert. Nam Filius, in quantum factus est homo, dicitur mitti ab Spiritu sancto ad prædicandum: non tamen mittitur, in quantum Deus, sumpta missione secundùm primam ejus translationem ex creaturis ad divina; nisi à Patre. Unde Filius Dei à solo Patre fuit sic missus ad incarnandum; sed postquam incarnatus est, mittitur à Patre, & ab Spiritu sancto, necnon & à seipso ad prædicandum, quatenus actiones humanitatis Christi à tota Trinitate dirigebantur: Cùm ergo Spiritus sanctus mittatur à Filio, & non in natura assumpta hypostaticè, quippe qui nullam sibi sic univit; dicetur mitti in natura divina: & per consequens, ut subsistens in natura divina, procedet à Filio.

Contra.

9. Roboratur hæc impugnatio.

Adde (& explicabitur magis hoc ipsum) quod Christus, adhuc ut persona divina, mittitur ab Spiritu sancto per missionem secundum secundariam ejus translationem à creaturis ad divina, de qua infrà *disputatione ultima hujus tractatus num.* 24. sermo fit. Nos autem non colligimus processionem Spiritus sancti à Filio ex missione qualicumque, sed ex missione secundum primariam ejus translationem ex creaturis ad divina, quam loco citat. latè explicabimus, quæque importat in divinis, quòd missus mittatur de essentia mittentis, juxta illud, quod de seipso collato cū Spiritu sancto dicit Christus Dominus, nempe, *De meo accipiet*, ut statim videbimus. Et sic testimonia, quæ de missione Spiritus sancti à Filio loquuntur, debent de hoc genere missionis secundum primariam ejus translationem intelligi, sicque intellecta satis intentum suadent.

Ioann. 16.

Unde hoc ipsum habetur in illo Ioannis 16. *Ille me clarificabit: quia de meo accipiet.* Quod testimonium explicat D. Thomas loco nuper relato *ex quæst. de Potentia* his verbis: *Expressiùs autem est, quod habetur Ioannis 16. ex persona Filij; de Spiritu sancto dicentis: Ille me clarificabit, quia de meo accipiet. Constat autem, quod non accipit à Filio Spiritus sanctus, quasi priùs non habens: quia sic esset mutabilis, & indigentis naturæ. Constat ergo, quòd ab æterno accepit à Filio: nec potuit accipere aliquid, quod non sit eius essentia ab æterno. Ergo accepit Spiritus sanctus essentiam de Filio.*

Amplius roboratur assertio. Ioann. 16. D. Thom.

Nec obest, si dicas cum Euthymio; & Theophilacto, illam particulam, *de meo*, significare idem, ac *de meo Thesauro*, scilicet Patre, à quo etiam Filius accepit essentiam, Non itaque hoc obest. Nam hanc expositionem optimè refutat ipse Christus Dominus verbis sequentibus dicens: *Omnia quæcumque habet Pater; mea sunt. Propterea dixi quia de meo accipiet.* Hinc enim constat, quod cùm Christus Dominus dixit: *De meo accipiet*, non intellexit Patrem, ut distinctum à Filio: quia secundum hanc rationem non est verum dicere, quòd omnia, quæ habet Pater; sunt Filij. Si ergo Spiritus sanctus de his, quæ communia sunt Patri, & Filio, accipit essentiam, sequitur; spirationem Spiritus sancti communem esse Patri, & Filio: atque adeo Patrem, & Filium esse unum principium ejusdem Spiritus sancti.

10. Occurrunt Euthym. Theophil. Contra. Ioann. 16.

Quam probationem tetigit etiam Angelicus Præceptor loco citato dicens: *Rationem autem, quare de Filio acceperit Spiritus sanctus, ipsemet Filius subjunxit dicens. Omnia quæcumque habet Pater, mea sunt. Propterea dixi, quòd de meo accipiet. Quasi diceret; quia eadem est essentia Patris, & mea, non potest Spiritus sanctus esse de essentia Patris, quin sit de mea essentia*: ac proinde, quia omnia, quæ sunt Patris, sunt Filij (intellige, præter hoc, quod est esse Patrem) ideo spiratio Spiritus sancti communis erit Patri, & Filio.

D. Thom.

Eamdem etiam impugnationem dilucidè adduxit idem D. Thomas *Opusculo* 1. *contra errores Græcorum cap.* 32. ubi postquam retulit hanc evasionem, quam impugnamus, statim ex verbis, quæ addidit Christus Dominus, nempe: *Omnia quæcumque habet Pater, mea sunt: Propterea dixi vobis, quia de meo accipiet*, sic arguit: *Sed ex hac Domini expositione de necessitate concluditur, quod Spiritus sanctus à Filio accipiat. Si enim omnia, quæ sunt Patris, sunt etiam Filij, oportet, quòd authoritas Patris, secundùm quam est principium Spiritus sancti, sit etiam Filij. Sicut ergo Spiritus sanctus accipit de eo, quod est Patris, à Patre: ita accipit de eo, quod est Filij, à Filio. Hinc est quod Athanasius dicit in epistola ad Serapionem: De sua propria essentia Spiritum sanctum existentem Deum de se essentialiter suis Apostolis, & suæ Sponsæ Ecclesiæ demonstrando Christus affirmavit, sic dicens: De meo accipiet, idest, de mea essentia habet, ut sit Deus, & à me habet esse, & loqui. Item Athanasius in sermone Nicæni Concilij, Spiritus sanctus quidquid habet, habet à Verbo Dei.*

11. Ioan. 16.

Nec solùm Angelicus Præceptor, sed etiam plures alij ex Patribus hanc eamdem probationem

12. D. Thom.

Athan. Nazianz. Epiphan. Didymus. Cyrillus. Alexand. Synodus. Alexand. nem ex hoc testimonio deducunt. Hi sunt Athanasius *lib. 3. contra Arrianos*, & *in epist. 1. ad Serapionem Episc.* & *Dialogo 1. contra Macedon.* Naxianzenus *Oratione 49. & 50. de fide.* Epiphanius *in Anchorato columna 7.* & *haresi 76. & 62. & 69.* Didymus *lib. 2. de Spiritu sancto*, N. Cyrillus Alexandrinus *lib. 13. Thesauri cap. 3. & 4.* & *lib. 6. Dialog. de Trinit. col. 5. & 6.* & *lib. 11. in Ioannem c. 1.* & cum eo Synodus Alexandrina in epistola ad Nestorium, quæ, ut statim dicemus, extat in Concilio Ephesino. Ambr. Hilarius. August. Leo Mag. Anselmus. Cyrillus Hierosol. Ambrosius *de fide ad Gratianum*, & *in Symbolo Apost. c. 1. & 3.* Hilarius *lib. 8. de Trinit.* Augustinus *tract. 99 in Ioannem*, & *tract. 121.* Leo Magnus *sermone 1. in Pentecosten c. 3.* Anselmus *in lib. de processione Spiritus sancti c. 7. & 8.* Cyrillus Hierosolymitanus *Catechesi 16. & 17.*

Eugenius IV. Et quod magis est, quodque prædicta omnia ampliùs confirmat, hæc eadem probatio adducitur ab Eugenio I V. in fine Concilij Florentini in litteris sanctæ unionis his verbis: *Quoniam omnia, quæ Patris sunt, ipse Pater unigenito Filio suo gignendo dedit, præter esse Patrem, hoc ipsum quod Spiritus sanctus procedit ex Filio, ipse Filius à Patre æternaliter habet, à quo æternaliter etiam genitus est.*

13. Et tandem hæc eadem veritas traditur in illis Scripturæ testimoniis, in quibus dicitur, Filium per Spiritum sanctum operari, quæ quidem affert, & inducit ad præsens institutum D. Thomas D. Thom. loco nuper relato *ex quæstione 10. de Potentia* his verbis: *Traditur etiam in sacra Scriptura, quòd Filius per Spiritum operatur, sicut habetur Romanorum 15. Per me efficit Christus, scilicet miracula & alia bona, dicit Apostolus, in Spiritu Sancto, id est, per Spiritum sanctum. Et Hebræorum 9. dicitur, quòd per Spiritum sanctum obtulit semetipsum. Quandocumque autem aliquis per aliquem dicitur operari, oportet, quod vel operans det virtutem operativam ei, per quem operatur: sicut Rex dicitur operari per Præpositum, vel Ballivum: vel è converso, sicut cùm dicitur Ballivus operari per Regem. Oportet ergo, si Filius operatur per Spiritum sanctum, quòd vel Spiritus sanctus det virtutem operativam Filio, vel Filius Spiritui sancto: & ita quòd unus alteri det essentiam, cùm virtus operativa utriusque non sit aliud quàm ejus essentia. Constat autem, quòd Spiritus sanctus non dat essentiam Filio: cùm Filius non sit Filius, nisi Patris. Relinquitur ergo, quòd Spiritus sanctus sit à Filio.*

Symbolum Athan. Præterea eadem veritas diffinita est in Symbolo Athanasij: *Spiritus sanctus à Patre, & Filio: non factus, nec creatus, nec genitus, sed procedens.* Et in septima Synodo generali Actione 7. in Symbolo fidei dicitur: *In Spiritum sanctum Dominum vivificantem; qui ex Patre, Filioque procedit.*

14. Concilium Nicænum. Concil Generale VII. Florent. Nec obstat, quòd Græci Schismatici negent, in codicibus Græcis septimæ Synodi generalis haberi illam particulam, *Filioque procedit.* Quia hos optimè redarguit Andræas Doctor Latinus in Concilio Florentino Sessione 5. ubi adductus fuit vetustissimus codex Græcorum Synodi septimæ generalis, in cujus actione septima legitur, *Filioque procedit.* Accedit etiam diffinitio Concilij Florentini *sessione 24.* ubi post multas, longissimasque disputationes Latinorum cum Græcis de hac re habitas, tandem diffinitum est ab Eugenio IV. in litteris unionis, Spiritum sanctum à Patre, & Filio, ut ab uno principio procedere. Cui diffinitioni subscripserunt omnes Patres tam Græci, quàm Latini in eadem Sessione.

§. II.

Pro eadem Catholica veritate prior D. Thomæ ratio.

Ad explicandam autem, & suadendam hanc eamdem veritatem Catholicam adducit Angelicus Doctor in præsenti, & in aliis locis statim referendis triplicem rationem. Quia verò priorem ex illis dubio sequenti latiùs examinabimus: idcircò in præsenti duas posteriores ejusdem S. Doctoris rationes tantummodo adducemus, quarum prior potest ad hanc formam reduci. Quoniam Verbum, seu Filius in divinis procedit per modum intellectus ut verbũ & Spiritus S. procedit per modum voluntatis, ut amor: ergo Spiritus S. procedit à Filio, seu Verbo. Antecedens constat ex illis, quæ latè *quæst. 27.* diximus. Consequentia verò probatur. Nam proprium est amoris, seu ejus, quod per modum amoris procedit, quod procedat à verbo: ex eo quod nihil amare possumus, nisi id, quod verbo concipimus. 15. Prior ratio ex D. Thomà desumpta.

16. D. Thom. Quam rationem adduxit etiam S. Doctor. Tum 4. *contra Gentes cap. 24.* his verbis: *Ex hoc ipso, quod dicitur, quòd Spiritus sanctus procedit per modum voluntatis, & Filius per modum intellectus, sequitur, quòd Spiritus sanctus sit à Filio. Nam amor procedit à verbo: eo quòd nihil amare possumus, nisi verbo cordis illud concipiamus.*

Tum etiam *Opusculo 2. cap. 49.* ubi sic ait: *Secundum autem quod intellectus actu intelligit, est in ipso id, quod intelligitur. Hoc igitur, quod est, intellectum esse in intelligente, procedit ex virtute intellectiva intellectus, & hoc est verbum ipsius ut suprà dictum est. Similiter etiam id, quod amatur est in amante, secundum quod amatur actu. Quod autem aliquid actu ametur, procedit ex virtute amativà amantis, & ex bono amabili actu intellecto. Hoc igitur, quod est, amatum esse in amante, ex duobus procedit, scilicet, ex principio amativo, & ex intelligibili apprehenso, quod est verbum conceptum de amabili. Cùm igitur in Deo se ipsum intelligente, & amante, verbum sit Filius, is autem, cujus est verbum, sit verbi Pater, necesse est, quòd Spiritus sanctus, qui pertinet ad amorem, secundum quod Deus in se ipso est, ut amatum in amante, ex Patre procedat, & Filio. Unde & in Symbolo dicitur, Qui ex Patre, Filioque procedit.*

§. III.

Solutio duplex rationis D. Thomæ, & utriusque impugnatio.

Nec obest, si dicas primò cum Rada, quòd ex hac ratione non colligitur intentum, quia principium, in quo innititur, nempe, amorem procedere à verbo, est falsum: siquidem ad amorem satis est ex parte intellectus cognitio, & perceptio rei amatæ. Potestque hæc solutio confirmari ex doctrina D. Thomæ, quam latè *tomo 1. tractat. 2. disp. 2. num. 206.* explicuimus, nempe, beatos per visionem beatificam non formare verbum: & nihilominùs producunt amorem ex sola visione beata, sine interventu verbi. Tum etiam, quia cùm per intellectionem essentialem, & per divinam essentiam, ut unitam in ratione objecti intellecti cum intellectu Dei, repræsentetur sufficientissimè divina bonitas voluntati ipsius Dei, non est cur desideretur influxus Verbi. 17. Prior resolutio rationis Rada. D. Thom.

Nam contra hoc est. Primò, quòd ad amorem non solum desideratur cognitio objecti amati, sed Refutatur primò.

etiam, quòd ipsum objectum amatum sit in intellectu ratione verbi propriè talis, vel alicujus, quod habeat rationem verbi communiter dicti, & ratione cujus objectum uniatur cum intellectu per modum objecti intellecti, sive per modum termini intellectionis: ergo sicut cognitio per se influit in amorem, ita etiam quoties datur verbum propriè dictum præsuppositum ad eumdem amorem, influet per se in illum. Et similiter quando deest verbum propriè dictum, & solùm datur verbum communiter sumptum, tunc verbū istud habebit etiam per se influere in prædictum amorem. Et tandem quando ratione fœcunditatis inventum fuerit utrumque verbum, ut in divinis cernitur, tunc utrumque etiam per se influet.

18. Antecedens videtur perspicuum. Quia nequit dari cognitio, quæ quidem per se requiritur ad amorem, nisi objectum, quod est amandum, sit unitum cum intellectu in ratione objecti, & termini intellectionis, vel per modum propriè, vel communiter dictum, ut *in 1. tom. tract. 2. disp. 2. n. 131.* diximus. Consequentia verò probatur. Tum, quia id per quod objectum amatum est intra intellectum, non potest non influere per se in amorem prædicti objecti. Constat autem, quod per omnia ista verba objectum amatum est intra intellectum. Tum etiam, quia quod per se desideratur ad omnem, & quamvis cognitionem, petitur etiam, & modo sibi proportionato influit cum illa in id, in quod ipsa cognitio, ut talis, influit.

Eluditur secunda. Deinde. Nam in amorem beatificum per se influit, tum visio beatifica, tum etiam essentia divina, ut unita cum intellectu beato in ratione objecti intellecti, seu in ratione verbi communiter dicti, & supplentis defectum verbi creati, cui propter suam finitatem repugnat repræsentare Deum, prout est in se. Ergo si beati formarent verbum, tunc etiam verbum istud per se influeret in eumdem amorem. Ergo in divinis, ubi datur verbum propriè dictum, per se influet in amorem, nempe in Spiritum sanctum.

19. Antecedens quoad primam partem, nempe, quoad visionem beatificam, non indiget probatione. Quoad secundam verò, nimirum, quoad essentiam divinam, ut habentem rationem verbi communiter dicti, etiam constat. Tum, quia nec visio beatifica, nec aliquid aliud creatum est similitudo divinæ essentiæ, prout est in se, ne aliqua creatura sit ipse Deus in *esse* intelligibili, & ita in hoc aperta involvatur contradictio. Nam, ut latiùs diximus *in 1. tomo tract. 2. disp. 2. n. 133.* quod est similitudo in *esse* intelligibili alicujus, est ejusdem naturæ in *esse* intelligibili cum illo: & implicat, aliquid creatum esse ejusdem naturæ in *esse* intelligibili cum Deo, ut ibidem *n. 136.* ostendimus: ergo divina essentia, ut unita cum intellectu beato in ratione objecti intellecti, & supplentis defectum verbi creati, debet per se influere in amorem beatificum: siquidem in istum per se influit, vel similitudo objecti intellecti, ratione cujus objectum terminet actu intellectionem, quæque in præsenti, ut modò dicebamus, repugnat; vel ipsum objectum intellectum, nempe, quoad præsens ipsa divina essentia, ut secundùm suam substantiam uniatur cum intellectu in ratione objecti actu terminantis intellectionem.

Tum etiam. Quia ob naturalem sympathiam & colligationem, quæ est inter intellectum, & voluntatem, & inter objectum hujus, & illius, oportet ut tot modis objectum intellectus concurrat ad amorem, quot est intra eumdem intellectum, ad hoc ut possit dari intellectio ipsius influens in eumdem amorem: ergo cùm ad intellectionem objecti debeat objectum esse intra intellectum, tam in ratione objecti motivi, quàm objecti terminantis intellectionem, ut *tomo 1. tract. 2. disp. 2. num 231. nuper citato* diximus, non poterit non secundum utramque rationem in amorem influere: ac proinde quoad amorem beatificum non poterit non essentia divina, ut unita cum intellectu beato in ratione objecti intellecti, per se influere: siquidem non per aliquam similitudinem creatam, sed solùm per se ipsam potest esse intra intellectum beatum, seu unita cum illo in ratione objecti intellecti.

20. Ex quo etiam prima consequentia liquet. Quoniam si essentia divina, ut supplens defectum verbi creati ibidem, ac proinde ut gerens id, quod præstaturum erat verbum creatum (si ibi non implicaret) influit per se in amorem istum, non est cur verbum creatum repræsentativum Dei, prout est in se (si non implicaret) non influeret in eumdem amorem.

Secunda verò consequentia ex priori etiam constat. Tum, quia non est cur Verbo increato repræsentanti divinam essentiam, prout est in se; denegetur id, quod concederetur verbo creato eodem modo repræsentativo ejusdem essentiæ, si daretur. Maximè (id, quod notatu dignum est, per quodque apparens evasio, quæ hic adhiberi poterat impugnatur.) Quia quod divina essentia uniatur cum intellectu Dei in ratione objecti intellecti in ordine ad amorem notionalem, nempe Spiritum sanctum, nihil potest obesse ad hoc, ut Verbum divinum influat per se in eumdem amorem: quia sicut prædicta unio divinæ essentiæ non tollit, quominùs producatur Verbum ex fœcūditate, licet tollat, quòd producatur ex indigentia: ita licet auferat influxum Verbi in prædictum amorem ex indigentia provenientem; non tamen influxum, qui ex fœcunditate proveniat.

21. Confirm. 1. Confirmatur primò. Quoniam in divinis datur, tum amor essentialis; tum amor notionalis, scilicet Spiritus sanctus: ergo sicut verbum essentialiter, & communiter dictum per se influit in amorem essentialem: ita etiam verbum propriè nuncupatum, quod est verbum notionale, influet simul cum priori illo verbo in eumdem amorem notionalem. Patet consequentia, quia cùm in amorem per se influat aliquod verbum (ut nuper dicebamus) oportet, ut in amorem essentialem per se habeat influere verbum essentiale, quod est verbum communiter dictum; & in notionalem verbum notionale, propter proportionem, quæ inter ista debet intercedere. Cumque essentialia simul (modo sibi debito) debeant per se influere unà cum notionalibus, inde est, ut verbum notionale in divinis per se influat simul cum verbo essentiali, seu verbo, non quidem propriè, sed communiter dicto.

Confirm. 2. Confirmatur, & explicatur secundò elucidando rationem D. Thomæ ex Opusculo 2. nuper propositam. Nam quod amatum sit in amante (quod fit per amorem productum, seu amoris terminum) provenit etiam ex virtute intellectus, & ex bono intelligiliter apprehenso, seu intelligibiliter intra intellectum existente: ergo cum in divinis sit duplex amor, bisque mediante illo amatum sit in amante, nempe, mediante amore essentiali, & notionali, oportebit ut bis etiam idem objectum aliàs amatum sit in intellectu, semel quidem in verbo essentiali, & communiter dicto, semel verò in verbo notionali: ut ita bis, & proportionatè ad quemlibet ex his amoribus possit influere, & esse ratio hujus, quod est, amatum esse bis in amante.

Unde

22. Unde nihil obsunt duo illa, quæ pro hac solutione adducebantur. Non quidem primum illud de visione beatifica. Tum, quia, ut dicebamus ibidem, non datur verbum propriè dictum, sed aliquid supplens ejus vices per se influens in amorem beatificum: ac proinde aliquid denotans, quod si prædictum verbum ibidem non implicaret, tunc reverà in illum influeret. Tum etiam, quia in beatis non est duplex amor, alius correspondens amori essentiali, alius notionali reperto in divinis: & ideo non oportet, ut detur ibidem duplex verbum, ex quibus primum influat in priorem amorem, nempe verbum essentiale, & communiter dictum, & secundum, nimirum notionale, in amorem posteriorem unà cum verbo illo priori.

23. Et similiter nihil obest id, quod secundo loco pro eadem solutione adducitur, scilicet, per intellectionem essentialem, & per divinam essentiam, ut unitam in ratione objecti intellecti, sufficientissimè repræsentari divinam bonitatem: ac proinde ex hac ratione D. Thomæ non probari necessitatem influxus Verbi divini. Nam ad hoc constat ex dictis, quomodo ex eo solummodò sequatur, non requiri influxum verbi propriè dicti ex indigentia, sed solùm ex fœcunditate, seu propter fœcunditatem ejusdem verbi. Et quomodo sicut verbum hoc in divinis non producitur ex indigentia, sed ex fœcunditate: ita non ex indigentia, sed ex fœcunditate, & ratione fœcunditatis, quam affert, debet per se influere in amorem, & habere omnia illa, quæ non pugnant cum verbo producto ex fœcunditate; licet non debeant ipsi ea competere, quæ sunt propria verbi ex necessitate, & indigentia producti, qualia sunt, quòd objectum per se primò intellectum non sit ex se sufficiens ad hoc, ut per se uniatur cum intellectu in ratione objecti cogniti, sed solùm ratione verbi id habeat: ac proinde quòd ipsum verbum solummodò; non verò ipsum objectum intellectum per se, & ratione sui habeat influere ad intrà in eundem amorem.

24. *Secunda evasio.* Ex quibus omnibus etiam fit, nihil obesse solutionem aliam rationis D. Thomæ, nempe, ex ea non haberi, quòd Verbum in divinis influat activè in amorem, qui quidem influxus est proprius illius, ut ex fide constat. Quoniam non est proprium verbi influere activè in amorem, ut in verbo creato constat; sed ad summum per modum formæ, aut quasi formæ determinantis ad speciem actus.

Enervatur. Ex dictis igitur hæc solutio evanescit. Quoniam si semel verbum ex ratione verbi habet per se influere in amorem, seu in amoris, & dilectionis terminum, oportet ut in divinis hic influxus sit juxta naturam verbi divini, & in creatis juxta naturam Verbi creati: ac proinde etiam oportebit, quòd in divinis sit influxus, tum formæ, aut quasi formæ, tum etiam activus: quia hoc petit summa perfectio Verbi divini, & amoris notionalis, nempe Spiritus sancti. Tum, quia cùm Verbum divinum sit summè in actu, & ut tale influat, oportet ut etiam influat activè. Nam hic modus est etiam proprius rei influentis, quatenus est summè in actu. Tum etiam, quia, ut in sequenti dubio dicemus, non alia ratione Verbum, & amor notionalis per modum termini, scilicet Spiritus sanctus, possunt distingui per distinctionem, quæ non sit involuta cum imperfectionibus, nisi per hoc, quòd unus, nempe amor notionalis, opponatur realiter alteri, nempe verbo: at oppositio in divinis nequit esse nisi per relationes originis, quibus una persona refertur ad aliam, ut id, quod ab ea activè procedit, & rursus alia ad istam, ut id, à quo procedit.

§. IV.

Posterior solutio rationis D. Thomæ, & ejus eversio.

Ex quibus etiam sequitur, nihil referre evasionem aliam, nempe, quod etsi ex hac ratione Angelici Doctoris ad summum sequatur, Verbum influere in amorem per modum formæ, aut quasi formæ, & insuper per modum principij activi *quo*: non tamen per modum principij activi *quod*, & per voluntatem: quod in hac ratione D. Thomæ intenditur. Nam sicut in creaturis totus verbi influxus in amorem (qui, ut in hac ratione dicitur, oritur ex nexu amoris cum cognitione, & verbo) tantum est influxus in genere causæ formalis, & ad summum efficientis, per modum tamen principij *quo*, & nulla ratione extenditur ad hoc, ut sit influxus per voluntatem: ita etiam in divinis ex vi nexus, qui est inter amorem, & verbum, solum sequetur, quod influat per modum formæ, aut quasi formæ, & per modum principij *quo*, seclusis imperfectionibus; non tamen per voluntatem. Et ratio videtur eadem utrobique, quoniam nexus, qui est inter amorem, & verbum, solùm est nexus inter illa, tanquam inter terminum intrinsecum intellectionis, & amorem inde sequutum: at terminus intrinsecus intellectionis, ut talis, tantùm influit per modum termini, & objecti; non verò per voluntatem, seu volendo. 25. *Vltima solutio.*

Ex dictis itaque hæc evasio corruit. Quoniam si semel requiritur, ut nuper asserebamus, ad distinctionem realem Verbi divini ab amore per modum termini, nempe ab Spiritu sancto, quod prædictus amor procedat activè ab illo, ut dubio sequenti latiùs ostendemus, oportet, ut non solùm procedat ab illo, ut à forma, aut quasi forma, vel ut à principio *quo* activo, sed insuper desideratur, quod procedat ab ipso, ut à principio *quod* etiam activo. Quoniam id, quod in divinis influit per modum principij *quo*, aut per modum formæ, aut quasi formæ, non est necesse, ut saltem secundum id, quod in recto importat, distinguatur realiter ab eo, in quod influit, ut de essentia divina sic influente in productionem filij, & Spiritus sancti constat: ergo cùm Verbum divinum secundum id, quod in recto affert, distinguatur realiter ab Spiritu sancto, oportebit, ut si semel requiritur ad hanc distinctionem, quod Spiritus sanctus procedat activè à Verbo, debeat etiam desiderari, quod procedat activè ab eo, ut à principio *quod*, atque adeo per voluntatem: quia amor non procedit activè, ut à principio *quod*, nisi ab illo, qui per voluntatem illum producit. *Refellitur primò.*

Deinde contra eandem evasionem urget, quod hoc ipso, quòd in creaturis verbum influat in amorem per modum formæ, & (ut plures dicunt) per modum principij activi *quo*, oportet, ut in divinis altiori modo, & per modum principij activi *quod*, ac tandem per voluntatem influat. Hoc autem sequenti ratione ostenditur. Nam Verbum divinum hoc ipso, quod sit perfectissimum in ratione Verbi, debet esse ejusdem naturæ cum suo objecto, nempe cum Deo, & divina essentia, non solùm in *esse* intelligibili, sed etiam in *esse* entitativo, & naturali; ac proinde debet esse ejusdem prorsus naturæ cum Patre: ergo debet habere eum influxum in amorem notionalem, nempe in Spiritum sanctum, qui competit Patri, nempe, quod influat 26. *Impugnatur secundò.*

 ut

si Pater ratione ejusdem essentiæ secundum se sumptæ, & adhuc, ut est in eo tanquam propria essentia ejus, non habeter [illegible] objectum intellectum, tunc [illegible] careret ratione ejusdem [illegible], ut [illegible] in Verbo: ac proinde Pater [illegible] jectum intellectum: semel quidem ratione essentiæ, ut est in illo tanquam essentia ipsius; semel autem ratione ejusdem essentiæ, ut constituentis Verbum in [illegible] objecti intellecti, & quatenus sic illud constituendo constituit etiam ipsum Patrem in ratione intellecti, ex eo quod Pater in Verbo sic constituto se & omnia sua intelligit. Ac tádem, quia tale verbum producitur ex fœcunditate, & eo ipso est ejusdem naturæ, non solum in esse intelligibili, sed etiam in esse naturali & entitativo cum Patre, ut [illegible] 1. tractat 2. disput. 2. num. 244. explicuimus: ideirco prædictum verbum non solum est objectum intellectum, sed etiam intelligit [illegible], non minùs quàm Pater; licet non producat verbum, quia invenit illud jam productum, & in divinis tantùm potest esse unicum verbum.

31. Si igitur Verbum in divinis respectu intellectus Paterni habet rationem essentiæ, ut in eo existentis, hæc munera: non est cur etiam respectu amoris non influat, tum per modum formæ, aut quasi formæ objectivæ residentis in intellectu Paterno, & in genere quasi causæ formali concurrentis (non quidem ex indigentia Patris, sed ex fœcunditate Verbi, & ex superabundantia rationú, quæ sunt in Patre ad influendum in amorem) siquidem id, quod se habet (modo dicto) tanquam forma, aut quasi forma respectu intellectus, & intellectionis proponentis objectum amandum, debet eodem modo influere in amorem. Tum etiam per modum principij activi *quo* respectu ejusdem intellectus. Nam id, quod se habet per modum formæ, aut quasi formæ objectivæ, & actualissimæ respectu intellectus, non est cur hoc modo non influat; si semel verum est id, quod in hac solutione admittitur, nempe, in creaturis verbum habens se per modum formæ objectivæ, & quæ sit talis in ordine intelligibili, debere influere per modum principij activi *quo* in amorem. Ac tandem, cum prædictum Verbum accipiat eamdem naturam cum Patre in *esse* intelligibili, & naturali, & amor sit post ipsum Verbum, non est cur, sicut accipit ipsum *intelligere* primordiale, in quo consistit natura Patris, non accipiat, quod una cum Patre sit per voluntatem principium *quod* respectu amoris notionalis, nempe Spiritus sancti: sicut ob hanc rationem accipit, quod unà cum eodem Patre sit principium creaturarum eo modo, quo ipse Pater.

Diximus, *Verbum hac habere ratione essentiæ divinæ in eo existentis.* Ut denotemus, quod Verbum ratione suæ proprietatis personalis non habet formalissimè reddere essentiam divinam, aut Patrem intellectum, sed quod ipsa essentia divina connotando, quod sit in eodem Verbo, præstat hoc munus, sicut & in Patre, connotando, quod sit in illo tanquam essentia ipsius, habet etiam illum constituere in ratione intelligentis, & objecti intellecti, seu terminantis intellectionem.

§ V.

Alia Angelici Præceptoris ratio pro eadem veritate.

32. Secunda ratio. D. Thomæ. Secundò probatur eadem [illegible] D. Thomæ in præsenti, quæ potest ad hanc formam redigi. Quoniam etsi in rebus, quæ solùm materialiter differunt, possint plura procedere ab uno absque aliquo ordine, & propterea idem artifex producit plures cultellos materialiter solùm distinctos, & nullum [illegible] ordinem ad invicem: nihilominus in rebus in quibus non est sola materialis distinctio, semper invenitur in multitudine productorum aliquis ordo, ut constat ex iis, quæ videmus in productione creaturarum formaliter distinctarum, in quibus aliquis ordo reperitur: & propterea universum hoc in ordine quodam [illegible] dicitur, & in hoc ordine decor divinæ sapientiæ maximè manifestatur. Ergo ab uno & eodem Patre non procederet Filius, & Spiritus sanctus absque aliquo ordine inter se: siquidem Filius, & Spiritus sanctus non distinguuntur distinctione materiali. Ergo inter eos oportet esse ordinem originis. Nam in divinis non est alius ordo præter istum: ex eo quod cæteri alij ordines imperfectionem aliquam claudunt, ut ex se, & ex illis, quæ *in hoc tract. disp.* 1. *num.* 14. diximus, constat.

33. Effug. um. Caietan. Nec obest, si dicas cum Cajetano [illegible], falsum esse antecedens hujus rationis. Tum, quia adhuc in rebus immaterialibus possunt ab uno plura procedere absque aliquo ordine, ut patet in pluribus intellectionibus ab uno & eodem Gabrielis intellectu procedentibus. Tum etiam, quia Deus posset omnia immediatè producere absque eo, quod [illegible] una procederet ab alia. Potestque hoc ipsum confirmari ex eo, quod substantiæ immateriales procedunt à Deo immediatè: & tamen inter se non habent ordinem processionis unius ab altera.

Præcluditur idem Caietan. Non itaque hoc obest. Nam, ut optime docuit idem Cajetanus, adhuc res immateriales, quæ solo numero, ac proinde differentia petita ex parte subjecti differunt, dicuntur materialiter differre: & ita duæ intellectiones Gabrielis sic distinctæ habent sola materiali distinctione differre: & per consequens non mirum, quod possint procedere ab uno sine ordine inter se. Constat autem, in divinis non posse hanc distinctionem inveniri; ac proinde nec posse dari plures personas non habentes inter se ordinem. Per quod ad primam instantiam satis patet. Et similiter nec obest secunda. Quia, ut idem Cajetanus notavit, in his, quæ materiali distinctione præcise non differunt, licet possit non inveniri ordo causalitatis; attamen debet aliquis ordo inveniri. Et propterea in Angelis, & in aliis differentia formali, seu specie distinctis invenitur ordo excessus secundum perfectionem. Cumque hic nequeat reperiri inter divinas personas, alioqui persona, quæ excederetur ab alia in perfectione, esset imperfecta, restat ut inter eas solus ordo originis liber ab imperfectionibus inveniatur.

34. D. Thom. Quæ probatio, & impugnatio desumpta est ex D. Thoma 4. *contra Gentes cap.* 2[illegible]. his verbis: *Si quis diversa speciei rerum considerat, in eis quidem ordo ostenditur prout [illegible] supra non viventia, & animalia supra plantas, & homo super alia animalia: & in singulis horum diversi gradus inveniuntur secundum diversas species. Unde & Plato species rerum dixit esse numeros, qui specie variantur per additionem, vel subtractionem unitatis. Unde in substantiis immaterialibus non potest esse distinctio, nisi secundum ordinem. In divinis autem personis, quæ sunt omnino immateriales, non potest esse alius ordo, nisi originis. Non igitur sunt duæ personæ ab una procedentes, nisi una earum procedat ab altera: & sic oportet Spiritum sanctum procedere a Filio.*

35. Nec solum loco citato, sed etiam *quæst.* [illegible] *de Potentia*

Potentia art.5. adhuc uberiùs, & magis explicatam proposuit Angelicus Doctor hanc impugnationē verbis sequentibus: *In rebus enim materialibus* [illegible] *quibus* [illegible] *fieri multiplicationem* [illegible] *& quantitatis* [illegible] *possibile* [illegible] *unius speciei ex aequo se habere, sicut & duae partes quantitatis ex aequo se habent. Ubi autem* [illegible] *ibi* [illegible] *quod aliqua duo se habeant ex aequo. Ut enim Philosophus dicit* [illegible] *Metaphysica, formae rerum sunt sicut numeri, in quibus* [illegible] *per unitatis additionem, vel subtractionem* [illegible] *formales rerum differentiae* [illegible] *quod* [illegible] *in hoc, quod superaddit* [illegible] *in hoc quod superaddit rationem* [illegible] *immaterialibus, intellige substantiis* [illegible] *non potest esse multiplicatio* [illegible] *materiae, impossibile est* [illegible] *In substantiis* [illegible] *ordo perfectionis* [illegible] *perfect* [illegible] *natura* [illegible] *Philosophi* [illegible] *carentia perfectionis* [illegible] *substantiis* [illegible] *nisi per causam & causatum* [illegible] *non* [illegible] *quia credimus* [illegible] *differentes ordines* [illegible] *productos esse. Cum autem* [illegible] *ordo perfectionis, ut Arriani posuerunt* [illegible]*, Patrem Filio* [illegible] *majorem, & utrumque Spiritu sancto, relinquitur, quod pluralitas in divinis personis esse non potest,* [illegible] *nisi* [illegible] *secundum ordinem originis solum, ut scilicet Filius sit à Patre, & Spiritus sanctus à Filio. Si enim Spiritus sanctus non esset à Filio, ex aequo respiceret Patrem quantum ad originem. Unde, vel non essent duae personae, vel esset ordo inter eos perfectionis secundum Arrianos, vel esset inter eos materialis divisio, quod est impossibile.*

36\. Confirmat. Confirmatur. Quoniam hoc ipso, quòd Spiritus sanctus, & Filius non procederent à Patre cum hoc ordine, ita nimirum, ut Filius productus à Patre produceret Spiritum sanctum, oporteret, distingui inter se ex eo, quod haberent diversas naturas: Ergo hoc ipso, quod procedant per modum plurium, habentium tamen eandem professis naturam, necesse erit, eos procedere cum praedicto ordine. Antecedens probatur. Nam ex eo quod darentur in divinis duo ingeniti, idest duo, qui non essent ab alio, deberent dari plures Dij: atque adeo plures habentes diversam naturam divinam. Quia hoc ipso, quod non multiplicarentur per originis ordinem, oporteret, fieri hanc multiplicationem per ordinem naturarum: atque adeo per distinctionem essentialem earumdem, & ordinem perfectionis inter utramque. Ergo eadem ratione, si Spiritus sanctus, & Filius non haberent inter se ordinem originis, & per consequens Filius, qui prius procedit, non esset principium Spiritus sancti, tunc Filius, seu Verbum, & Spiritus sanctus distinguerentur secundum naturam & ordinem perfectionis earum. Quia quod [illegible] à Patre [illegible] procederet, sicut non [illegible] quod unus, nempe Spiritus sanctus procederet à Verbo: ita neque quod non distinguerentur secundum ordinem naturarum, qui consisteret in [illegible] essentiali [illegible], & excessum [illegible]

D. Thom. Quae [illegible] praecedentem [illegible] Angelicus Praeceptor [illegible] nuper citato [illegible] sic addit: *Et hanc rationem* [illegible] *ponere in divinis* [illegible] *existentem* [illegible] *Deo* [illegible] *dicere* [illegible] *Filium, & Spiritum sanctum* [illegible] *origine* [illegible] *ponatur.*

§. VI.

Opposita sententia cum suis fundamentis, & responsionibus ad illa.

Contrariam tamen sententiam tutati sunt Graeci: & (ut notavit Suarez *lib.* [illegible] *de Trinit. cap.* *1.num.2.*) primus, apud quem legitur hic error, est Theodoretus in Contradictione anathematis 9. Cyrilli, ubi inquit: *Si Spiritum sanctum ex Filio, aut per Filium esse, tiam habere dicit, tanquam impium abjiciemus. Credimus enim Filio dicenti: Spiritus, qui ex Patre procedit.* Quem etiam errorem amplexati sunt eo tempore Nestoriani, quibus tunc Theodoretus favit, ut colligitur ex Concilio Ephesino *tomo 2. cap. 51.* & ex V. Synodo *Collatione 4.in fine.* 37. Contraria sententia. Suarez. Theodor. Concil. Ephes. Quinta Synodus.

Probatur primò. Quoniam de divinis personis non licet nobis aliquid asserere, nisi id, quod in sacris litteris est expressum: sed in sacris litteris non est expressum, quod Spiritus sanctus procedat à Filio; sed quod procedit à Patre, juxta illud Joannis 4. *Spiritus qui à Patre procedit*: ergo ita, & non aliter est sentiendum. Primum fundamentum. Ioan.4.

Quod argumentum proposuit D. Thomas *in praesenti*, & illud innuit Cyrillus Jerosolymitanus Catechesi [illegible] ubi sic ait: *Dicemus itaque nos de Spiritu, [illegible] tantum, quae scripta sunt. Si quid autem Scriptum non est, non scrutabimur curiosè. Ipse Spiritus sanctus eloquutus est scripturas: ipse etiam de seipso dixit, quantum voluit, aut quatenus fuimus capaces. Dicantur ergo, quaecumque dixit: nam quae ille non dixit, nos non audeamus.* Quare, cum loco citato ex Joanne tantum dixerit: *Spiritus, qui à Patre procedit*, videtur, ibidem virtute excludi processionem illius à Filio. D. Thom. Cyr. Ierof.

Confirmatur primò. Nam in Symbolis, quae in antiquis Conciliis facta, vel recepta sunt, incipiendo à Concilio Nicaeno I. usque ad sextum generale, non dicitur, Spiritum sanctum procedere à Filio, sed à Patre: ergo ita tenendum est. Patet consequentia. Quia non est credendum, Ecclesiam tanto tempore ignorasse veritatem in re tam gravi, aut illam non tradidisse fidelibus. Antecedens verò probatur. Quia in Symbolo Nicaeno nihil dicitur de processione Spiritus sancti. In primo verò Concilio Constantinopolitano, ubi Symbolum Nicaenum recipitur, & magis explicatur, solùm additur: *Et in Spiritum sanctum à Patre procedentem.* Idemque in aliis Conciliis generalibus habetur. 38. Confirm. 1. Primum Concilium Constant.

Confirmatur secundò. Quia in prima Synodo Ephesina *Canone 7.* & in eadem Synodo *tom.2.cap.* [illegible] prohibentur sub anathemate, profiteri, scribere, aut exponere alteram fidem, praeter eam, quae tradita est in Synodo Nicaena: in hac autem Synodo approbata, & exposita in sex Conciliis generalibus, non dicitur, quod Spiritus sanctus sit procedens à Filio, sed solùm asseritur, quod procedit à Patre: non ergo nos possumus addere illum etiam à Filio procedere. Confirm. 2. Concilium Ephes.

Respondetur cum D. Thoma *in praesenti* distinguendo majorem. *Nisi id, quod* [illegible] *est expressum,* [illegible] *virtualiter & implicitè,* [illegible]*, licet* 39. Satis. fit argumento.

non

non expressis verbis, concedenda est. At veritas hæc processionis Spiritus sancti à Patre, & Filio continetur in sensu verborum Scripturæ, & adhuc in testimonio illo in hoc argumento adducto: quia juxta regulam generalem communiter receptam, quidquid in sacris litteris dicitur de Patre, debet etiam intelligi de Filio, etiamsi apponatur dictio exclusiva *solum*; nisi in illis, in quibus Pater, & Filius relativè opponuntur.

D. Thom. Unde D. Thomas 4. *contra Gentes cap.* 25. postquam proposuit hoc idem argumentum, sic respondet ad illud: *Sed hoc omnino frivolum est. Nam propter unitatem essentiæ, quod in Scripturis de una persona dicitur, & de alia oportet intelligi, nisi repugnet proprietati personali ipsius; etiamsi dictio exclusiva adderetur. Licet enim dicatur Matthæi* 11. *quod nemo novit Filium, nisi Pater: non tamen à cognitione Filij, vel ipse Filius, vel Spiritus sanctus excluditur. Unde, etiamsi diceretur in Evangelio, quod Spiritus sanctus non procedit, nisi à Patre, non per hoc removeretur, quin procederet à Filio: cum hoc proprietati Filij non repugnet, ut ostensum est. Nec est mirum, si Dominus Spiritum sanctum à Patre procedere dixit, de se mentione non facta: quia omnia ad Patrem referre solet, à quo habet, quidquid habet. Sicut cùm dixit Joannis* 7. *Mea doctrina non est mea, sed ejus, qui misit me Patris. Et multa hujusmodi in verbis Domini inveniuntur ad commendandam in Patre authoritatem principij. Nec tamen in authoritate præmissa omninò obticuit, se esse Spiritus sancti principium, cum dixit eum Spiritum veritatis: se autem priùs dixerat veritatem.*

40. Ad primam confirmat. Ad primam confirmationem respondetur, quòd adhuc admisso antecedenti (de quo statim) neganda est consequentia. Quoniam non ideo illa Concilia non fecerunt hujus veritatis expressis verbis mentionem, quia illam ignorarunt, aut eam fidelibus occultare voluerint; sed quia hæc controversia tunc non discutiebatur, & ad confutandas hæreses eo tempore exortas, de quibusque in his Conciliis agebatur, sufficiens visum est, eo modo loquendi uti, quo Scriptura utebatur.

Solvitur aliter. Suarez. Conc. Ephes. Conc. Alex. Cyrillus. Alexand. Synodus V. & VI. Adde ex Suarez loco citato *num.* 8. non deesse graves Doctores asserentes, virtute saltem hanc veritatem esse traditam in Concilio Ephesino, & sequentibus. Nam Concilium Alexandrinum cum Cyrillo epistola 10. verbis satis expressis hanc docuit veritatem. Nam inter alia, cùm de Filio loqueretur, dicit: *Ab eo emittitur Spiritus*. In Concilio autem Ephesino (ut constat *ex 2. tomo cap.* 5. *&* 15.) & posteà in V. Synodo generali *Collatione* 6. & in sexta Synodo *Actione* 17. approbantur, & recipiuntur ut Catholicæ omnes epistolæ Cyrilli Alexandrini ad Nestorium, inter quas habetur prædicta epistola 10. Et eamdem approbationem in sui defensionem

Idem Cyrill. attulit idem Cyrillus in lib. Apologetico ad Theodosium, qui etiam refertur *in* 5. *tomo Concilij*

Conc. Calcedon. *Ephesini cap.* 2. Denique in Concilio Calcedonensi (ut refertur in Synodo V. supra citata *Collatione* 6.) fatentur Patres, se credere juxta epistolas Cyrilli approbatas in Concilio Ephesino, quarum una est illa decima.

41. Ad secundam confirmat. Ad secundam confirmationem respondetur ex dictis ibi feriri excommunicatione eos, qui alteram fidem ab ea, quæ in Nicæna Synodo habetur, tradunt: non tamen illos, qui fidem ibidem traditam, & ea, quæ in illa implicitè continentur, explicant. Constat autem ex his, quæ diximus, contineri implicitè in fide tradita in prædicta Synodo, quòd Spiritus sanctus procedat etiam à Filio: siquidem quoad hoc non opponuntur; sed solùm in hoc, quòd unus sit Pater, & alius Filius: & cuncta, in quibus non opponuntur, debent esse illis communia.

Secundò respondetur, quòd ad summum prædictum anathema erit contra illos, qui privata authoritate aliquid de prædicta fide in eo Concilio contenta exponunt: non tamen contra eos, qui authoritate publica Pontificis id faciunt: siquidem prædictum Concilium non potuit restringere authoritatem, quam habet Pontifex ad res fidei explicãdas. Constat autem ex Angelico Doctore loco citato *ex* 4. *contra Gentes*, authoritate Romani Pontificis fuisse explicatum, quòd dum in Nicæna Synodo dicitur Spiritum sanctum procedere à Patre, intelligitur, quòd ita procedat ab eo, ut simul etiam procedat à Filio. Et tandem in Concilio Florentino loco citato id est expressè diffinitum. Secundò solvitur eadem confirmat. Angel. Doct. Nicæna Syn. Conc. Florentin.

Secundò probatur eadem sententia ex aliquibus testimoniis Patrum. Nam Dionysius *de Divinis nominibus cap.* 2. ait, solum Patrem esse fontem Divinitatis. Et Basilius *epistola* 38. inquit: *Filium secundum propriam notionem nullam habere communionem cum Patre*. Et Nazianzenus *Oratione* 24. inquit, filium habere omnia, quæ Pater, *excepta causalitate*, idest productione. Si autem Spiritus sanctus procederet à Filio, tunc Filius esset etiam fons Divinitatis: siquidem communicaret illam Spiritui sancto, & secundum propriam notionem haberet communionem cum Patre: quatenus tam Pater, quàm Filius convenirent in hoc, quòd uterque esset principium Spiritus sancti. Et tandem Filius haberet etiam causalitatem, idest, quod produceret Spiritum sanctum. 42. Secundum fundamentū. Dionys. Basil. Nazianz.

Respondetur, Dionysium tantùm velle, quod solus Pater ita sit principium communicandi Divinitatem, ut non sit de alio principio: quia ratio fontis propriè & in rigore loquendo id exposcit. Quare, si per fontem Divinitatis tantùm intelligatur, quòd sit principium alicujus personæ divinæ, tunc etiam Filio convenit esse Divinitatis fontem: & ita illa particula *solum* adducta à Dionysio, non excludit Filium ab hoc, quòd sit etiam fons Divinitatis, ut constat ex regula *in præsenti ad* 1. tradita à D. Thoma: quia, ut dicebamus, in hoc non opponuntur Filius, & Spiritus sanctus: & juxta regulam prædictam dictio exclusiva in divinis non excludit alias personas, nisi in his, in quibus habent oppositionem. D. Dionys. D. Thom.

Ad testimonium autem Basilij dicendum est, solùm velle, quod secundùm notionem propriam Filij, idest, illi soli convenientem, nempe secundùm Filiationem, ut talem non sit communio inter Patrem, & Filium: quia in ea opponuntur. Et tandem Nazianzenus loquitur de productione ipsius Filij: ita ut sit sensus, Patri, & Filio esse omnia communia, præter ipsam productionem Filij, seu præter hoc, quod est esse principium primæ processionis, quæ reperitur in divinis: ex eo quòd Filius est prima persona, quæ ibidem procedit.

Tertiò probatur eadem sententia. Quia ex ea sequerentur plura absurda. Primum, quod Spiritus sanctus non produceretur sufficienter à Patre. Secundum, quòd Pater, & Filius essent duo principia Spiritus sancti. Tertium, quodque ex præcedenti deducitur, Spiritum sanctum non fore omninò simplicem. Hæc autem admitti nequeunt: ergo, &c. Sequela quoad primum absurdum patet. Quia si sufficienter produceretur à Patre, superflueret, quòd Filius in talem productionem influeret. Et ita hoc ipso, quòd non superfluat, quia nihil superfluum est in divinis, sed Spiritus sanctus procedat etiam à Filio, signum erit, illum non produci sufficienter à Patre. 43. Tertium fundamentum.

Quoad

Quoad secundum vero etiam constat, quia produceretur à Patre, & Filio: & unusquisque ex illis esset principium integrum talis productionis. Quoad ultimum vero liquet, quia quod à pluribus realiter distinctis producitur, accipit ab uno aliquid, & ab altero aliquam aliam rationem: at ubi est alia, & alia ratio, non est simplicitas. Minor verò quoad primam partem ex se est perspicua. Quoad secundam constabit ex dicendis *articulo* 4. Quoad ultimam vero probatur, quoniam id, quod est Deus, quale est Spiritus sanctus, debet esse summè simplex.

44 Enodatur. Respondetur, negando sequelam quoad omnia absurda in ea contenta Et ad probationem primi absurdi dicendum est, quòd ex hoc, quòd Spiritus sanctus sufficienter producatur à Patre, sequeretur superfluere influxum Filij, si Filius per aliam virtutem influeret: non tamen si per eandemmet, ex eo quòd eademmet virtus productiva Spiritus sancti, quæ est in Patre, est in Filio, ratione cujus non potest non simul cum eodem Patre in productionem Spiritus sancti influere. Sicut ex hoc, quòd creaturæ sufficienter producantur à Patre, non infertur, superfluere influxum Filij, aut Spiritus sancti: quoniam non influunt per distinctam virtutem, sed per eandemmet, quæ est in tribus personis: & ideò non possunt non omnes illæ influere.

Ad probationem verò secundi absurdi patet ex modo dictis, quomodo Pater, & Filius non sint duo principia Spiritus sancti, quia influunt per eandem prorsus virtutem, & influxum: sicut ob hanc rationem Trinitas non est tria principia creaturarum. Ad probationem tandem tertij absurdi constat etiam ex dictis. Quoniam id, quod est simplicissimum, potest ad minùs oriri à pluribus; dummodò per unam & eamdem simplicissimam virtutem, & influxum influant.

45. Ultimum. Ultimò probatur eadem sententia. Quoniam Pater priùs ordine originis producit Spiritum sanctum, quàm sit Filius: ergo Filius nequit influere in productionem Spiritus sancti. Consequentia patet. Et antecedens probatur, quia priùs ordine originis, quàm Filius sit, debet Pater habere vim spirativam respectu Spiritus sancti: ergo & actu spirare illum; siquidem hæc virtus præsupposita debet esse per modum actus purissimi: atque adeo per modum virtutis, non solùm spirativæ in actu primo, sed etiam spirantis actu prædictum Spiritum sanctum.

Fit obviam primò. Respondetur, quòd hoc argumentum, si aliquid probaret, convinceret etiam, priùs prioritate *in quo* produci Filium, quàm sit Spiritus sanctus. Quia priùs quàm sit productio Spiritus sancti, quæ est per voluntatem, habet Pater vim ad generandum Filium, qui procedit per intellectum: & ea, quæ spectant ad intellectum, sunt priora illis, quæ procedunt per voluntatem: sicut & intellectus est virtualiter prior voluntate.

Occurritur aliter. Deinde addimus, negandum esse antecedens hujus argumenti. Et ad probationem dicendum est, quòd per hoc, quòd Pater priùs ordine originis habeat virtutem spirativam, quàm Filius, aut spiret secundùm eumdem ordinem originis priùs, non significatur, dari aliquod instans reale, aut rationis *in quo*, ratione cujus verificetur, quòd Pater spirat, & non Filius: sed tantùm, quod etsi uterque in omni signo *in quo* sive reali, sive rationis, cum fundamento tamen in re spiret; attamen Pater non habet à Filio, quòd spiret; licet Filius hoc à Patre habeat.

DUBIUM II.

In quibus sensibus, & qua utilitate à Theologis inquiratur, an si Spiritus sanctus non procederet à Filio, distingueretur realiter ab illo?

Consulto in titulo non requiritur de re ipsa secundum se, id est, an Spiritus sanctus, & Filius realiter inter se distinguerentur, data hypothesi impossibili, quod Spiritus sanctus non procederet à Filio? Sed in quibus sensibus id inquiratur à Theologis, & qua utilitate? Quia in illo priori in sequenti dubio latiùs est agendum: & hoc posteriùs eget peculiari explicatione, ut id, quod in sequenti dubio dicemus, meliùs capiatur, & ut intelligatur, quæ sit mens D. Thomæ in sequenti dubio, & quæ tituli ejusdem dubij vera intelligentia. Et licet ea, quæ tam in hoc, quàm in dubio sequenti dicenda sunt, possent in uno & eodem dubio conjungi: majoris tamen claritatis gratia, & ne dubiū unicum satis prolixum texeremus, idcircò segregatim hæc duo discutere, & examinare placuit. 46.

§. I.

Explicatio tituli.

Pro tituli ergo intelligentia notādum est, illum in duplici sensu posse intelligi. Primus est ille, qui in expressis verbis illius continetur, scilicet, an si Spiritus sanctus non procederet à Filio (ut putabant Græci) tunc distingueretur realiter ab illo, non determinando an Filius in eo eventu, & suppositione maneret cum eadem proprietate personali, & similiter Spiritus sanctus cum ea personali proprietate, qua unusquisque modò gaudet, necne? Secundus est. An facta hac suppositione, quòd Spiritus sanctus non procederet à Filio, & quod nihilominùs Filius, & Spiritus sanctus manerent cum eisdem proprietatibus personalibus, ita ut ille maneret Filius, & genitus, iste vero spiratus, tunc realiter inter se distinguerentur? 47. Explicatur titulus.

Inter hos autem duos sensus reperitur, ut ex terminis ipsis constat aliquid, in quo conveniunt, & aliquid, in quo discriminantur. Conveniunt quidem in hoc, quòd in utroque sensu supponitur aliqua conditio, sive suppositio impossibilis, scilicet, Spiritum sanctum non procedere à Filio. Discriminantur autem, nam in primo ultra illam non supponitur aliqua alia suppositio itidem impossibilis; benè tamen in secundo, scilicet, quod adhuc tunc manerent Filius, & Spiritus sanctus cum eisdem proprietatibus personalibus. Nam hæc suppositio involvit, attentis omnibus, contradictionem, & conditionalem quamdam impossibilem, ut ex statim dicendis patebit.

Unde juxta priorem sensum in titulo inquiritur, an dato, quod Spiritus sanctus non procederet à Filio, tunc realiter distinguerentur, sive hæc distinctio esset per hoc, quòd manerent cum eisdem proprietatibus personalibus, sive non? ac proinde, an talis distinctio esset per Filiationem, & Processionem passivam; an verò per aliquid aliud: Juxta posteriorem vero, an data prædicta hypothesi, & insuper quòd remanerent cum eisdem proprietatibus personalibus, tunc realiter distinguerentur per illas? ac proinde constituerent duas personas realiter distinctas? an verò non distinguerentur realiter; sed constituerent unicam tantummodò personam, quæ duabus relationibus referretur ad Patrem?

§. II.

§. II.

Assertio duplex juxta mentem Angelici præceptoris.

48. Prima conclusio. Dicendum est primò in utroque sensu nuper recensito inquiri à Theologis, an si Spiritus sanctus non procederet à Filio, distingueretur realiter ab illo? Assertio hæc quoad primum sensum ex se constat, & communiter recipitur à Theologis. Nam saltem in eo dubium hoc agitatur, ut contra Græcos colligatur, Spiritum sanctum procedere à Filio: quia ipsi suppositionem illam, quam nos judicamus impossibilem, sentiebant esse possibilem, & de facto dari: & ea admissa, volebant Patres convincere illos, ex eo quod in eo eventu non poterant Filius, & Spiritus sanctus realiter distingui: ut ita ipsi, qui hanc distinctionem admittebant in divinis, cogerentur fateri, Spiritum sanctum procedere à Filio.

D. Thom. Et similiter quoad secundum sensum etiam liquet & sanè id juxta mentem Angelici Præceptoris. Quoniam cum S. Doctor *in hoc art.* & 4. *contra Gentes c.* 4. asseruisset, quod si Spiritus sanctus non procederet à Filio, non distingueretur realiter ab illo, non reddit pro ratione hujus, quod in eo eventu non essent in illis relationes Filiationis, & spirationis passivæ: sed quia istæ relationes tunc non essent, nec manerent inter se oppositæ secundum originem, ut exponunt in prædictis locis Cajetanus, & Ferrara: atque adeò supponit, Cajetanus. Ferrara. quòd manerent prædictæ relationes; licèt non constituerent tunc personas oppositas, seu distinctas realiter; sed una & eadem persona per illas referretur ad Patrem. Et ita, cùm in hac responsione D. Thomæ supponatur, in eo eventu Filium manere Filium, & Spiritum sanctum manere etiam Spiritum sanctum, & per consequens cum suis proprietatibus personalibus: meritò titulus directè respondens huic responsioni intelligitur hoc secundo sensu, nempe, an dato, quòd Spiritus sanctus, non procederet à Filio, & simul supposito, quod uterque maneret cum sua proprietate personali, vel Filiationis, vel processionis, sive spirationis passivæ, tunc Spiritus sanctus, & Filius distinguerentur realiter, & prædictæ proprietates constituerent distinctas realiter personas? an verò nonnisi tantùm unicam, quæ duabus relationibus referretur ad Patrem?

49. Asse tio. secunda. Dicendum est secundò, dubium hoc sic excitatum esse satis utile. Assertio hæc ex præcedenti videtur satis deduci, solumque eget explicatione, Potest autem declarari. Tum, quia (ut initio dubij sequentis tangemus) ex decisione hujus dubij pendet vis, & efficacia rationis D. Thomæ ad probandum, Spiritum sanctum procedere à Filio. Tum etiam (id, quod ex præcedenti sequitur) quia si semel data hac suppositione impossibili Spiritus sanctus non distingueretur à Filio, tunc optimè colligeremus inde, rationem adæquatam distinctionis Filij ab Spiritu sancto esse spirationem activam. Sicut etiam, si data prædicta suppositione, nempe, quod Spiritus sanctus non procederet à Filio, adhuc distingueretur realiter ab illo, tunc per optimam consequentiam inde inferemus spirationem activam non esse adæquatam rationem distinctionis Filij ab Spiritu sancto, siquidem ea sublata, adhuc remanerent realiter distincti; sed aliquam aliam realitatem esse rationem distinctionis realis inter illos. Ita quidem, ut in priori sensu, in quo diximus, titulum hujus dubij intelligi, colligatur aliquam aliam realitatem, præter spirationem activam, esse rationem prædictæ distinctionis, non determinando, an talis ratio sit Filiatio, aut aliqua alia proprietas: quia juxta hunc sensum abstrahitur ab hoc, quod est, an tunc remaneret Filius & Spiritus sanctus cum proprietatibus personalibus Filiationis, & Processionis, quas modò habent. In posteriori verò sensu, idest, data hypothesi, quòd Filius non spiraret Spiritum sanctum, & nihilominùs ambo manerent cum sua proprietate personali, & realiter inter se distincti, tunc optimè etiam infertur, Filiationem esse rationem distinctionis Filij ab Spiritu sancto: & Processionem rationem distinctionis Spiritus sancti à Filio: siquidem tunc non esset aliquid, per quod realiter distinguerentur, nisi per has suas proprietates personales Filiationis, & Processionis.

Unde sicut satis utiliter disputatur, an, si Deus non esset immutabilis, esset æternus? & an, si tollerentur à Deo relationes, adhuc manerent personæ? 50. quia etsi utraque suppositio sit impossibilis, nihilominùs inde per legitimam consequentiam colligimus, an immutabilitas sit, vel non sit ratio æternitatis, & an relationes sint, vel non sint rationes adæquatè constitutivæ personarum. Nam si sublata per impossibile immutabilitate, & relationibus prædictis, adhuc tunc Deus remaneret æternus, essentque personæ in divinis, optimè inde deducitur, neque immutabilitatem omnimodam (de qua loquimur) esse radicem æternitatis, neque relationes esse rationes adæquatè constitutivas personarum; secùs verò, si illa, & his sublatis nec remaneret æternitas, nec personæ. Ita, quia datis suppositionibus impossibilibus (de quibus in hoc dubio) colligitur per legitimam consequentiam, quænam sit ratio distinctionis realis inter Filium, & Spiritum sanctum, ut jam explicuimus: idcircò præsens dubiũ de hoc agens est valdè utile, & universaliter loquendo quævis quæstio procedens ex aliqua suppositione impossibili; qua data, venamur per legitimam consequentiam, quænam sit ratio formalis, aut radix alicujus effectus, est satis utilis.

§. III.

Objectio prior contra dicta in priori assertione.

Verùm Franciscus Suarez. *lib.* 10. *de Trinitate, cap* 2. *nu.* 10. existimat, non posse ulla ratione 51. Placitum P. Suarez. titulum hujus dubij intelligi in posteriori sensu; ita nimirum, ut supponatur duplex illa conditio, & suppositio impossibilis: scilicet, quod Spiritus sanctus non procedat à Filio, & quòd nihilominus manerent cum suis proprietatibus personalibus, quas modo habent; nempe, cum Filatione; & processione.

Hoc autem sic probat. Nam si semel supponatur, Spiritum sanctum non procedere à Filio, Probatur primò. consequenter etiam debet supponi, non manere hunc numero Spiritum sanctum, aut hunc numero Filium: ergo titulus hujus dubij non potest intelligi, ita ut supponatur, quòd Spiritus sanctus non procedat à Filio, & quòd simul maneant proprietates personales, quæ modò sunt constitutivæ eorum, nempe, Filiatio, & processio. Consequentia videtur perspicua. Quia non potest simul supponi, quòd maneant, & non maneant prædictæ relationes constitutivæ filij & Spiritus sancti: ac proinde quòd maneant, & non maneant hic numero Filius, & hic numero Spiritus sanctus.

Antecedens quoad priorem partem, nempe, 52. quod supponatur non remanere eundem Spiritum sanctum, probatur. Tum, quia hæc numero Processio,

cessio, quæ nunc est constitutiva Spiritus sancti, per se respicit, tanquam adæquatum terminum, Patrem, & Filium: ergo non potest hæc numero relatio Processionis esse, vel intelligi in rerum natura, quin respiciat utramque personam, tanquam adæquatum terminum suum: nam habitudo simplicissimæ relationis nequit tolli, vel minui, manente eadem simplicissima relatione. Ergo hoc ipso, quòd supponatur, Spiritum sanctum non procedere à Filio, supponitur, non manere hunc Spiritum sanctum. Tum etiam quia hæc numero relatio Processionis per se est à Patre, & Filio, ita ut utraque relatio sit necessaria cōditio ex parte principij hujus personæ Spiritus sancti: sed si Spiritus sanctus non procederet à Filio, jam Filiatio non esset conditio necessaria: ergo nec relatio Processionis terminaretur ad eandem numero personam, ad quam nunc terminatur: ac proinde supponitur ibi, quòd non esset eadem numero relatio Processionis, nec maneret constitutus per illam idem numero Spiritus sanctus, qui nunc est.

Quoad secundam verò partem scilicet, supponi etiam data illa hypothesi, non remansurum tunc eundem Filium, etiam liquet. Tum, quia hæc Filiatio, quæ nunc constituit Filium, est sufficiens ratio terminandi habitudinem relationis Processionis, quam habet Spiritus sanctus ad ipsum: cùm Spiritus sanctus procedat à Filio, ut constituto Filiatione: sed si supponitur Spiritus sanctus à Filio non procedere, non esset sufficiens ratio terminandi prædictam relationem Processionis, ut ex se constat: ergo ibidem etiam supponitur, quod non remanebit eadem numero relatio Filiationis: ac proinde, nec idem numero Filius. Tum etiam, quia Filiatio, quæ nunc datur, talis est, quòd voluntas divina, quatenus conjuncta illi, sit fœcunda, & habeat rationem spirativæ virtutis, seu conditionē requisitam in principio *quod* ad spirandum: sed data hypothesi, quòd Spiritus sanctus non procedat à Filio, non erit Filiatio talis virtutis: ergo non manebit eadem numero Filiatio, & idem Filius: ac proinde data prædicta hypothesi, hoc ibidem supponitur.

53. Confirm. 1. Confirmatur tota hæc objectio. Nam suppositio, qua supponitur Spiritum sanctum non procedere à Filio, supponit etiam, quòd non maneat eadem habitudo, quæ nūc est inter Processionem, & Filiationem, tanquam inter relationem, & terminum formalem ipsius: at hæc habitudo est de intrinseco conceptu harum numero relationum: ergo prædicta suppositio necessariò destruit has relationes: ac proinde non potest simul cum hac suppositione cohærere, & supponi, quòd tales relationes maneant.

Confirm. 2. Confirmatur secundò. Nam Deus non potest intelligi æternus, quin intelligatur immutabilis, & quin ejus æternitas oriatur ab immutabilitate: ergo nec Spiritus sanctus poterit intelligi Spiritus sanctus, quin oriatur à Filio. Quia sicut immutabilitas est propria ratio, unde oritur æternitas: ita Filius, & Verbum est id, unde debet oriri amor.

§. IV.

Elucidantur ea, quæ in prima assertione, & in explicatione tituli diximus, ut inde clarior prima objectionis enodatio colligatur.

54. Elucidatur exemplo titulus dubij. Objectionem hanc consultò proposuimus, quia ejus occasione plenè decisio hujus dubij capietur, & omnia, quæ in hac disputatione tradenda sunt, meliùs intelligentur. Ad eam igitur ut respondeamus, oportet recolere, & elucidare paulisper ea, quæ nuper in explicatione tituli diximus. Hoc autem nulla alia ratione meliùs præstabimus, quàm adducendo sequens exemplum. Etenim aliud est, an dato quòd secundùm rem separentur ab individuo Trinitatis tres personalitates divinæ, tunc remaneret secundùm rem hic numero Deus, seu hoc numero individuum Trinitatis, & istud esset idemmet principium productivum creaturarum: aliud verò, an possit hic numero Deus concipi, non conceptis tribus personalitatibus divinis, & hic numero Deus sic conceptus intelligeretur esse idémet principium productivum creaturarum: ac proinde dato, quòd sic secundùm rem contingeret, sicut nostris conceptibus concipitur: & per consequens admisso, quod secundùm rem separarentur tres personalitates ab hoc numero Deo: & simul admisso, quòd in eo eventu, maneret hic numero Deus secundùm rationem inadæquatam sui, idest, non prout est ratio à priori exigens tres personalitates divinas, ut proprietates personales indispensabiliter sibi actu annexas sed secundùm quod præcisè exprimit *intelligere* Dei primordiale per se subsistens: tunc remaneret etiam idem numero principium productivum creaturarum?

55. Etsi ergo separatis secundùm rem tribus personalitatibus divinis, non remaneat secundùm rem hic numero Deus, neque hoc numero principium creaturarum: quia quidquid est in Deo, est ita de necessitate Dei, quòd sine illo, nec hic numero Deus, nec hoc numero principium productivum creaturarum possit esse: ideoque, si præcisè fiat hæc suppositio, ut à nobis descripta est, tunc ibidem virtualiter supponatur, quòd in prædicto eventu omnia, quæ sunt in Deo, reipsa evanescent: & per consequens non possit tunc inquiri, an secundùm rem remaneat idem numero principium productivum creaturarum, ne simul opposita ibidem supponantur: nihilominùs benè potest concipi hic numero Deus, non conceptis tribus personalitatibus: & similiter intelligi potest hoc numero principium productivum creaturarum, saltem secundùm suam rationem inadæquatam, non intellectis prædictis personalitatibus, & inquiri an si res ita evenirent, sicut conceptibus nostris separantibus, & distinguentibus ea, quæ inter se adunata sunt, concipiuntur; ac proinde dato, quòd secundùm rem separarentur ab hoc numero Deo tres personalitates divinæ, & quòd adhuc in eo eventu maneret per impossibile hic numero Deus, saltem secundum rationem inadæquatam jam insinuatam, tunc remaneret idem numero principium productivum creaturarum?

56. Applicatur exemplum ad intentum. Ita ergo in præsenti (proportione servata) philosophandum est. Nam aliud est, an dato, quòd Spiritus sanctus secundum rem non procedat à Filio: ac proinde dato, quòd secundùm rem separaretur ab eo activa spiratio ejusdem Spiritus sancti: tunc relatio personalis Filiationis maneret secundum rem? aliud verò, an dato, quòd Spiritus sanctus non intelligeretur procedere à Filio, & per consequens non conciperetur esse in eo spiratio activa, tunc intelligeretur manere relatio personalis Filiationis, saltem secundùm suam rationem inadæquatam, sufficientem tamen ad hoc, ut conciperetur retinere formalissimam rationem Filiationis, prout præcisè exprimit ordinem ad Patrem? & an, sicut potest concipi, Spiritum sanctum non procedere à Filio, & per consequens non intelligi in Filio spiratio activa, & nihilominus

nus concipi quòd modo dicto maneret in Filio Filiatio: sic, si per impossibile omnia hæc darentur secundùm rem, & non solùm secundùm nostrum modum concipiendi, scilicet, quòd Spiritus sanctus non procederet à Filio, & per consequens secundùm rem tolleretur ab illo relatio spirationis activæ; & quòd nihilominùs maneret secundùm rem in eo, relatio Filiationis secundùm rationem inadæquatam nuper explicatam, & similiter maneret adhuc tunc per impossibile in Spiritu sancto relatio processionis, seu spirationis passivæ secundùm suam rationem inadæquatam, sufficientem tamen ad hoc, ut retineret formalissimam rationem spirati in ordine ad primam personam Trinitatis: tunc his impossibilibus suppositionibus datis, haberent Filius, & Spiritus sanctus realiter distingui rationem prædictarum proprietatum personalium, ut secundùm prædictas rationes inadæquatas manentium?

57. Etsi ergo daro, quòd Spiritus sanctus non procedat secundùm rem à Filio, ac proinde, & separari secundùm rem ab illo relationem spirationis activæ, tunc non maneret secundùm rem Filiatio divina quia omnia divina sunt ita inter se connexa secundùm rem, ut quidquid secundùm rem invenitur in divinis, requiratur eodem modo, nempe secundùm rem, adhoc ut natura Dei, & quævis alia in Deo reperta maneant: & per consequens si præcisè supponatur, quòd aliquid à Deo re ipsa separetur, nequibit Deus, aut aliquid ejus secundùm rem remanere; sed ibidem virtualiter supponitur, quòd secundùm rem peribunt cuncta divina, sive id contingat per locum intrinsecum, vel extrinsecum, vel quovis alio modo: ideoque dato, quòd secundùm rem separaretur à Filio spiratio activa, non potest simul inquiri, an tunc Filius, & Spiritus sanctus distinguerentur realiter per Filiationem, & Processionem: quia in priori suppositione facta modo explicato supponitur, Filiationem, & Processionem prædictam non manere secundùm rem.

Attamen benè potest concipi Filiatio, non concipiendo spirationem activam: & per consequens nec intelligendo, quòd Spiritus sanctus procedat à Filio: & nihilominùs concipi Filiatio secundùm suam inadæquatam rationem, secundùm quam præcisè exprimit hoc, quod est, respicere Patrem. Et ita si supponatur suppositio quædam impossibilis, nempe, quòd sicut contingit in nostris conceptibus, ita eveniret secundùm rem: ac proinde quòd secundùm rem Spiritus sanctus non procederet à Filio, & simul maneret Filiatio secundùm suam rationem inadæquatam jam explicatam, & similiter processio, seu spiratio passiva, secundùm quòd respicit præcisè primam personam Trinitatis, ut spirantem: tunc optimè poterit inquiri, an rebus ita manentibus, Filius, & Spiritus sanctus, ut constituti per has proprietates personales sic reipsa inventas, sicut per nostros conceptus sic illas concipimus, haberent realiter per illas distingui, necne?

§. V.

Diluitur prior objectio.

58. Et [illegible] dissolvitur argumentum. Hinc ergo ad primam objectionem distinguendum est antecedens. *Consequenter etiam debet supponi, non manere hanc numero Spiritum sanctum, aut hunc numero Filium,* quoad rationes suas adæquatas & completas, concedendum est: siquidem tunc Spiritus sanctus, v.g. non remaneret cum ordine originis passivæ ad Filium, nec Filius cum ordine ad Spiritum sanctum, ut ad id, quod ab eo procedit, nec Filiatio haberet munus illud, quod modò habet nempe, radicis, aut quasi radicis, modo tamen infrà explicando, relationis spirationis activæ, quo modo gaudet nec ista à Filiatione, aut Processione exigeretur, aut implicitè diceretur. Si verò antecedens intelligatur quoad rationes inadæquatas, negandum est in sensu explicato. Et eodem proportionali modo debet distingui consequens, & juxta distinctionem datam concedi, vel negari consequentia.

Deindè ad probationem priorem antecedentis quoad primam ejus partem respondetur, distinguendo eodem proportionali modo antecedens. *Hæc numero Processio, quæ nunc est constitutiva Spiritus sancti, per se respicit tanquam adæquatum terminum Patrem, & Filium:* si prædicta processio consideretur secundùm suam adæquatam rationem concedatur. Si verò secundùm inadæquatam, negetur, juxta sensum explicatum. Et eodem proportionali modo distinguatur cōsequens. Nec obest id, quod ibidem additur, nempe, habitudinem simplicissimæ relationis nec tolli, nec minui posse, manente eadem simplicissima relatione. Quià hoc ad summum est verum de ablatione, vel diminutione secundùm rem, non verò secundùm nostrum modum concipiendi, quatenus concipitur quoad unum munus ejusdem simplicissimæ relationis, non concepto alio: ac proinde hæc simplicitas sicut non obstat his distinctis muneribus, ex parte saltem nostri modi concipiendi distinctis: ita nec obest ad hoc, ut inquiri possit, an si illa relatio processionis maneret secundùm rem quoad unum munus, & rationem inadæquatam, nempe, ut respicit primam personam Trinitatis, non verò quoad aliud, quo respicit Filium, tunc talis processio ratione ejus, quod in ea remaneret, distingueret realiter Spiritum sanctum ab eodem Filio? 59.

60. Illustratur exemplo. Potestque hoc explicari aliquali exemplo, eoque satis probabili, relationis paternitatis creatæ. Nam pater, qui antea dicebat relationem ad duos filios, si eorum alter pereat tunc refertur ad unum tantùm: & tamen in eo eventu remanet eadem numero paternitatis relatio, quæ antea ex parte termini respiciebat duo supposita sub relatione filiationis; & nunc solùm respicit unicum solummodò: ac proinde manet quoad munus respiciendi actu, & in exercitio unicum filium; non verò quoad munus respiciendi etiam in exercitio utrúmque: ex eo quod deest connotatum quoddam indispensabile ad prædictum exercitium, nempe existētia alterius filij, qui supponitur periisse. Ita ergo in præsenti (proportione tamen servata, & modo explicato) philosophandum est. Quamvis inter exemplum adductum, & rem, de qua agimus, sit etiam sua disparitas, ut intuenti patebit.

Ex quo ad secundam probationem pro eadem prima parte antecedentis constat. Nam ex ea ad summum convincitur, hanc numero Processionem esse à Patre, & Filio secundùm suam rationem adæquatam; non tamen secundùm inadæquatam. Et ita si concipiatur, secundum quòd præcisè exprimit ordinem ad primam personam Trinitatis, non concipitur, ut est eadem met adæquatè, sed inadæquatè. Et si per impossibile sic secundùm rem daretur, tunc remaneret eadem inadæquatè, non verò adæquatè.

Ad primam verò probationem ejusdem antecedentis pro secunda illius parte patet ex dictis, hanc numero Filiationem nunc constituentem Filium esse sufficientem rationem terminandi habitudinem relationis Processionis, quam habet Spiritus

Spiritus sanctus ad ipsum, si sumatur secundùm suam rationem adæquatam: secùs verò, si accipiatur secundùm rationem inadæquatam, nimirum, prout præcisè exprimit ordinem ad Patrem, & esse terminum habitudinis Patris ad ipsum: sic enim, licèt nunc implicitè dicat rationem aliam inadæquatam, secundùm quam modo insinuato habet quodammodò terminare relationem Processionis Spiritus sancti ad ipsum: attamen si præcisè consideretur quoad hanc rationem inadæquatam respiciendi Patrem secundùm id, quod præcisè exprimit, tantùm habet terminare habitudinem Patris ad ipsum & respicere eundem Patrem. Unde, cùm dicitur Spiritum sanctum procedere à Filio, ut constituto Filiatione, debet ad summum intelligi de Filiatione secundum suam rationem adæquatam. Et ita, si Spiritus sanctus non concipiatur procedens à Filio, adhuc intelligeretur Filiatio secundùm prædictam rationem inadæquatam: &, ut nuper tangebamus, si per impossibile sic secundùm rem remaneret secunda persona Trinitatis, sicut inadæquatè illam concipimus, remaneret secundùm rationem Filiationis inadæquatam secundùm quam exprimit ordinem ad Patrem, ejus relationem terminat. Per quæ etiam ad secundam probationem, & utramque confirmationem patet: solùm enim probant, Filiationem secundùm rationem adæquatam esse conditionem ex parte principij *quod* ad spirandum, & habere ordinem ibidem dictum cum Processione: non verò, quòd id ei competat secundùm omnem ejus rationem inadæquatam, & secundùm id, quod exprimit secundùm omnem, & quamvis ex suis rationibus inadæquatis.

62. *Secunda enodatio ejusdē argumenti.* Secundò respondetur ad totam hanc objectionem, sive magis explicatur præcedens solutio, negando antecedens. Et ad primam probationem pro priori parte antecedentis dicendum est, Spiritum sanctum per suam relationem spirationis passivæ non ideò respicere Patrem, & Filium, quia utraque persona ex parte ipsius Spiritus sancti, aut ex parte virtutis spirativæ in omni eventu, & data quavis hypothesi impossibili, requiratur ad productionem illius; sed quia ambæ desiderantur ex parte ipsius Spiritus sancti, ut modo est, & similiter ex parte etiam virtutis spirativæ, non utcunque, & in omni eventu consideratæ; sed quia modò prædicta virtus spirativa, quæ est in Patre, est etiam in Filio; & ideò nequit Pater spirare, quin Filius spiret, & è converso. Unde si Spiritus sanctus sumatur formalissimè secundùm id præcisè, quod petit data quacunque hypothesi, ad hoc ut sit terminus productus per voluntatem Dei, & ad intra manens, non curando de aliis, quæ ei adjunguntur, secundùm quam rationem consideratur formalissimè in ratione amoris divini, tunc si per impossibile produceretur à solo Patre adhuc intelligeretur manere idem Spiritus sanctus formalissimè, & in dicto sensu sumptus, & eadem numero Processio in eodem sensu accepta, quæ formaliter respiceret hoc principium spirans, quod salvaretur in Patre.

Dilucidatur exemplo. Potestque hoc explicari exemplo creaturarum, quarum productio non potest esse, quin sit à tota Trinitate: & nihilominus quia repugnantia ista productionis illarum ab una tantummodò persona, non provenit ex parte ipsarum creaturarum, aut ex parte virtutis productivæ earum; sed quia alias vis productiva earundem est eadem net numero in omnibus personis Trinitatis, ac proinde nequit una ex illis producere creaturas, quin omnes simul illas producant: idcircò, licèt per impossibile, & modo suprà explicato daretur, creaturam aliquam produci à solo individuo Trinitatis, scilicet, ab hoc numero Deo, ut præintellecto personis aut ab unica tantummodo persona, nihilominùs conciperemus manere eandem numero creaturam, ac nunc, dum producitur à tota Trinitate: quia ipsa per se, & ex parte suâ solùm petit hunc numero Deum, qui salvaretur in unica tantummodò persona. Si ergo quoad præsens, debita tamen proportione servata, philosophandum est.

63. Ad secundam verò probationem pro eadem prima parte antecedentis negandum est, utramque relationem Paternitatis, & Filiationis esse conditionem necessariam ex parte virtutis spirativæ in ordine ad spirationem Spiritus sancti formalissimè, & in sensu nuper explicato sumpti, licèt aliúdè nunc nequeat spirari, nisi Pater, & Filius illum spirent. Et ratio est: Quoniam virtus spirativa quoad omnia, quæ petit ad spirationem Spiritus sancti formalissimè, & in sensu dicto sumpti, est perfectè in Patre, & similiter prædicta virtus residet perfectè in Filio: cùm tamen in Patre non sit formaliter Filiatio tribuens illi, quòd sit Filius; nec sit in Filio Paternitas præstans ipsi, quòd sit Pater: ideoque, si utraque relatio esset conditio necessaria ad spirandum ex parte virtutis spirativæ formalissimè, nec in Patre sigillatim, nec in Filio etiam sigillatim esset perfectè virtutis spirativa. Quare conditio necessaria ex parte virtutis spirativæ, ut talis, petita est ipsa relatio spiratoris, ut *q. 40. art. 5.* dicemus: & hæc, quantum est ex parte ejus, quod petit vis spirativa, salvaretur in Patre, licèt daremus, Filium non spirare.

64. Ad primam autem probationem pro secunda parte antecedentis dicendum est, Filiationem formaliter sumptam non esse formalissimam rationem terminandi relationem processionis passivæ formalissimè, & in sensu dicto sumptam. Nam prædicta Filiatio formaliter terminat relationem Paternitatis, ut talis: & ita nequit esse formalissimus terminus relationis spirationis passivæ: quia una & eadem relatio nequit esse formalissimus terminus duarum relationum totalium specie, aut quasi specie distinctarum.

Additamentum. Adde, quòd licèt hæc propositio, *Spiritus sanctus formalissimè sumptus procedit à Filio, ut constituto per Filiationem*, sit vera in sensu specificativo, non tamen in reduplicativo: seu (quod in idem quoad præsens redit) licet sit vera, quatenus denotat, quòd procedit ab illo quia eadem virtus spirativa est in utroque; non tamen quia id petatur ex parte virtutis spirativæ, aut ex parte Spiritus sancti sūpti præcisè, & in sensu explicato in ratione termini intrinseci producti per voluntatem Dei.

Ex quibus ad secundam probationem pro eadem secunda parte antecedentis negandum est, voluntatem divinam reddi fœcundam ad spirandum Spiritum sanctum formalissimè acceptum ex conjunctione ad Filiationem, aut ex conjunctione ad Paternitatem; sed ex conjunctione ad spirationem activam, saltem tanquam ad conditionem necessario requisitam ad hanc fœcunditatem.

65. *Ad confirmationem.* Ad primam confirmationem respondetur, negando assumptum, sive suppositum majoris propositionis. Quia nunc inter Filiationem, & Processionem non est habitudo, tanquam inter terminum formalem, & relationem ejus: quia Filiatio non est terminus formalis Processionis, sed materialis, & petitus, non ex vi ipsius Processionis formalissimè, & in sensu jam explicato acceptæ; sed quia alias debet necessariò ibidem intervenire ex eo quod eadem net virtus spirativa est simul in Patre,

Patre, & Filio. Et ideo, si per impossibile Spiritus sanctus non procederet a Filio, salvaretur [illegible] formalis per se respectivus a relatione Processionis [illegible] consequenter; sicut etiam per locum intrinsecum salvaretur in eodem sensu [illegible], & [illegible] conditione [illegible] & [illegible], divina [illegible] relatione [illegible] activæ. Per quæ [illegible] ad secundam affirmationem.

§. VI.

[illegible] contra posteriorem assertionem [illegible] responsione ad illam.

66. Alia objecti contra secundam assertionem. *Godefred. Scotus. Aureolus.* Secundo contra posteriorem assertionem objicit Godefredus *quodlib. 7. q. 4.* ut refertur in margine Scoti *in 1 dist. 11. q. 2. §. Hic dicitur*, & Aureolus *eadem dist. q. unica*, dubium hoc in nullo sensu posse utiliter disputari. Quoniam illud requirit admissa aliqua suppositione utiliter discuti qua data, non potest magis una pars ejus, quod inquiritur; quam alia contradictorie opposita decidi. Quoniam utilis de aliquo disputatio eo tendit, ut una pars contradictionis, potius quam alia, inde eligatur: at omnis disputatio procedens ex aliqua hypothesi impossibili, qualis est præsens, est talis conditionis, ut in ea non possit una pars, potiùs quam alia opposita, contradictoriè inferri: quia juxta commune axioma, ex impossibili sequitur quodlibet: ergo præsens disputatio & dubium, in quovis sensu intelligatur, inutiliter discutitur.

Diluitur primo. Respondetur, quod si titulus hujus dubij intelligatur in posteriori sensu, nempe, facta illa duplici suppositione impossibili, quod Spiritus sanctus non procederet a Filio, & quòd Filius maneret in ratione Filij secundùm rationem inadæquatam jam dictam, tunc persistendo in prædicta suppositione, ac proinde negatis omnibus, quæ illam destruunt, non sequeretur juxta nostram sententiam utraque pars contradictionis, sed tantùm unica, nimirum, Filium, & Spiritum sanctum non distinguendos esse realiter: & ita necesse non erit, quod ex quovis impossibili, factis quibusvis suppositionibus, sequatur quodlibet. Sicut etiam, si titulus præsentis dubij intelligatur in priori sensu, nempe, an si Spiritus sanctus non procederet à Filio, tunc haberet aliquid, per quod realiter distingueretur, sive illud esset Filiatio, sive quidpiam aliud, tunc, persistendo in prædicta suppositione, atque adeo negatis omnibus eam destruentibus, tantum sequeretur una pars contradictionis, nempe, non fore aliquid, per quod realiter distingueretur, ut ex dicendis *in sequenti dubio à n. 77. usque ad n. 90.* patebit.

67. Aliter occurritur. Adde tamen, quòd etsi juxta D. Thomam, & nostram sententiam, & modo dicto tâtùm sequatur ex prædictis suppositionibus una pars contradictionis: attamen juxta sententiam Scoti, & aliorum asserentium, datis prædictis suppositionibus distinguendum esse Filium realiter à Spiritu sancto, quia ejus Filiatio est propria & formalis ratio talis distinctionis: tunc sequeretur pars affirmativa per locum intrinsecum; & negativa per locum extrinsecum. Cæterùm, ut utiliter disputetur aliqua quæstio, satis est quod non sequatur utraque pars cōtradictionis per locum intrinsecum, sed tantum unica, licet alia colligatur per locum extrinsecum: quia eo ipso scitur, quænam sit propria & formalis ratio alicujus effectus, vel quasi effectus.

68. Potestque hoc, quia ad plura alia conducit, explicari ex eo, quod tunc sequitur aliquid per locum intrinsecum ex aliqua suppositione, quando sequitur ex ea tanquam ex propria ratione formali, aut causa ejus, quod infertur, & ab illo petita (quod est idem procedere per locum intrinsecum à priori) vel tanquam ex [illegible] arguente, & denotante [illegible], vel rationem formalem ejus, sive rationem [illegible] talis effectus ab eodem petitam. Tunc autem sequitur aliquid per locum extrinsecum ex aliqua suppositione, quando non sequitur modo dicto ex illa: ut in hac suppositione, *Si Deus non esset Trinus, aut non esset [illegible] personarum [illegible] et [illegible]*, tunc est valde probabile, quod per locum intrinsecum tantùm sequitur pars affirmativa. Quia in hac suppositione supponitur manere Deitatem cum sua omnipotentia: & hæc, ubicunque sit, est ex se sufficiens ratio, & causa productiva creaturarum: attamen per locū extrinsecum sequitur altera pars contradictionis, nempe non posse producere creaturas: ex eo quòd divina natura nequit communicari ad extra, nisi communicata prius ad intra. Licet quia hoc oritur ex alijs capitibus, non vero quia creaturæ exigant, tanquam causam sui, Trinitatem: ac proinde nec hanc communicationem ad intra, nec quia vis communicativa ad extra, quam Deus habet ex vi sua, & ut correspondet creaturis, ut petentibus illam, id expostulat: denuo hæc pars negativa contradictionis, nempe, Deum non posse tunc producere creaturas, non sequitur per locum intrinsecum, sed solum per locum extrinsecum.

Sic igitur in præsenti, data illa suppositione, quod Spiritus sanctus non procederet a Filio, debet sequi juxta sententiā, ut dicebamus, Scoti per locum intrinsecum, esse distinguendum realiter ab eodem Filio: quia juxta mentem illius sequitur ex propria causa, aut quasi causa, sive ratione formali illius quasi effectus, nempe ex Filiatione, quæ est propria ratio distinguendi Filium à Patre. At pars negativa solum sequeretur per locum extrinsecum: quatenus ex alijs capitibus evanescerent Filius & Spiritus sanctus, & eo ipso non posset stare distinctio realis inter utrumque. Quoniam prædicta distinctio supponit existentiam utriusque, & ea sublata, aufertur prædicta distinctio: & ideo adhuc in prædicta sententia esset utilis hæc quæstio. Quoniam hoc ipso, quod per locum intrinsecum tantum sequatur, Filium, & Spiritum sanctum esse distinguendos, scitur, quod propria & adæquata ratio formalis distinctionis inter utrumque non est spiratio activa, sed quod hæc potest oriri à Filiatione, & Processione: imo quòd prædicta distinctio, ut est distinctio realis, personalis, idest, distinctio realis proveniens ab aliquo constituente personam Filij, & Spiritus sancti, provenit a Filiatione, & a Processione.

69. Illustratur ulterius. Adde, quod cum dicitur, ex impossibili sequi quodlibet, idest, utraque pars contradictionis, tunc hoc solummodo est universaliter verum quoad id, quod in prædicta hypothesi supponitur, non tamen hoc impossibili supposito oportet, ut semper, quidquid inde infertur, ita colligatur ex prædicta hypothesi, ut oppositum ejus possit etiam colligi, sed aliquando utraque pars contradictionis poterit inferri, ut si dicatur, *Si homo esset rationalis, & hinnibilis, non distingueretur specie ab equo*: nam tunc, quia hinnibilis, non distingueretur, quia vero rationalis, distingueretur. Aliquando vero non, ut si asseratur, *Si Deus [illegible], [illegible] immutabilis, non esset æternus*. Nam licèt in illa hypothesi includatur, fore, & non fore Deum immutabilem: non fore quidem, quia id supponitur, fo-

Elucidatur amplius hæc responsio.

re autem, quia Deus: attamen hoc ſemel ſuppoſito, non ſequitur, non fore ſimul æternum, & non æternum, ſed ſolùm non fore æternum.

Unde regula generalis ad hoc dignoſcendum eſt, an in hypotheſi illa includantur termini talis conditionis, qui ex ſola explicatione eorum afferant utramque ex illis conſequentiis illatam, vel non. Si enim hos terminos attulerint, tunc ex vi hypotheſis ſequetur univerſaliter quodlibet. Si autem illos non attulerint, non erit, ſaltem univerſaliter, neceſſarium, quòd ſequatur quodlibet, ut in exemplo nuper allato, & in hypotheſi, de qua eſt in præſenti diſputatio, cernitur. Unde, licet quæſtio procedens ex hac hypotheſi impoſſibili utiliter diſputetur, & ideò utiliter quæritur, *An ſi Deus non eſſet immutabilis, eſſet æternus*: non tamen, *An ſi homo eſſet hinnibilis, & rationalis, diſtingueretur ſpecie ab equo.*

70. Reſpondetur ſecundò ad totam objectionem. Secundò reſpondetur ad totam hanc objectionem, tunc ſaltem propoſitionem aliquam procedentem ex hypotheſi impoſſibili utiliter diſputari, quando habet aliquam categoricam æquipollentem, & abſolutam, quæ utiliter diſputetur, & propterea hæc propoſitio, *Si homo haberet alas, poſſet volare*, utiliter diſputatur, quia habet hanc categoricã, *Omne, quod habet alas, poteſt volare*; & hæc utiliter diſcutitur ex ea: neque ex propoſitione, cui æquipollet, procedente ex hypotheſi ſaltem naturaliter impoſſibili ſequitur utraque pars contradictionis. Conſtat autem, hanc propoſitionem continentem hypotheſim impoſſibilem, ſcilicet, *Si Spiritus ſanctus à Filio non procederet, Filius diſtingueretur realiter ab illo*, æquivalere huic, *Filiatio eſt ratio diſtinguendi realiter Filium ab Spiritu ſancto*, & hæc utiliter eſt diſputabilis.

DUBIUM III.

Utrùm ſi Spiritus ſanctus non procederet à Filio, diſtingueretur realiter ab illo.

71. SEmel explicato, in quibus ſenſibus, & qua utilitate inquiratur, an data hypotheſi, quòd Spiritus ſanctus non procederet à Filio, diſtingueretur realiter ab illo, meritò de re ipſa præſens dubium excitamus, inquirentes an data prædicta ſuppoſitione, intercederet realis diſtinctio inter Filium, & Spiritum ſanctum? ut ita primam & potiſſimam rationem, quam Angelicus Præceptor in hoc articulo adduxit ad probandam proceſſionem Spiritus ſancti à Filio examinemus. Quia tota vis prædictæ rationis conſiſtit in hoc, quòd ſi Spiritus ſanctus non procederet à Filio, non diſtingueretur realiter ab illo: ac proinde, cum neceſſarium ſit juxta fidem, Spiritum ſanctum, & Filium diſtingui realiter, oportebit, illum à Filio procedere. Unde ex iis, quæ in hoc dubio, & in dubio 1. hujus diſputationis diximus, ubi ſecundam, & tertiam rationem hujus articuli diſcuſſimus, manebunt explicatæ omnes rationes, quas Angelicus Præceptor ad probandam proceſſionem Spiritus ſancti à Filio in præſenti adduxit.

§. I.

Mens D. Thomæ.

72. Aſſertio & prima ejus probatio. Concil. Tolet. XI. DIcendum ergo eſt, quòd ſi Spiritus ſanctus non procederet à Filio, tunc non diſtingueretur realiter ab illo. Aſſertio hæc videtur non parũ efficaciter colligi ex Concilio Toletano XI. in profeſſione fidei, ubi de perſonis divinis ſic dicitur, *Hoc ſolum numerum inſinuant, quòd ad invicem ſunt, & in hoc numero carent, quod ad ſe ſunt.* Quibus verbis ſignificatur, nulla alia ratione eſſe numerum, aut diſtinctionem inter perſonas divinas, niſi quatenus ad invicem ſunt. Conſtat autem, quod per eſſe ad invicem denotatur, reſpicere ſe ad invicem, ſive referri ad ſe mutuo, quòd eſt habere inter ſe oppoſitionem relativam. Et ita ſi Spiritus ſanctus, & Filius non habent inter ſe oppoſitionem relativam producentis, & producti (quæ ſola in divinis reperiri poteſt, ut ex ſuprà dictis, & dicendis in hoc dubio amplius patebit) non erit unde realiter diſtinguantur.

Unde nihil obeſt id, quod quidam recentiores Scotiſtæ reſpondent, nempe, quòd per eſſe ad invicem relationes, ſolùm denotatur, eas eſſe relativas, hoc eſt, non abſolutas; & non determinatè eſſe correlativas, ſive relativè oppoſitas: itaut ſenſus Concilij ſit, perſonas divinas diſtingui proprietatibus relativis, & non abſolutis. Hoc autem reperiretur, etiamſi Spiritus ſanctus non procederet à Filio: quia tunc diſtinguerentur Filiatione, & Proceſſione, quæ eſſent proprietates relativæ, licèt non relativè oppoſitæ. 73. Effugium Scotiſtarum.

Non igitur hoc obeſt. Tum, quia idem Concilium ut explicaret, qua ratione perſonæ divinæ nõ ſint ad ſe, ſed ad invicem, ſic ait: *Quod enim Pater eſt, non ad ſe, ſed ad Filium eſt: & quod Filius eſt, non ad ſe, ſed ad Patrem eſt. Similiter & Spiritus ſanctus non ad ſe, ſed ad Patrem, & Filium relativè refertur.* Præcluditur.

Tum etiam. Quia juxta communem uſum Theologorum, & Philoſophorum, cùm de relativis in communi dicitur, eſſe ad aliud, intelligitur reſpicere aliud tanquam terminum: ergo eadem ratione, cùm de aliquibus relativis in particulari aſſeritur, quòd ſint ad invicem, ut in hoc teſtimonio Concilij Toletani de relationibus divinis id dicitur, ſenſus erit, quòd reſpiciant ſe ad invicem tanquam terminum.

Tum denique. Quia alioqui impropriè, imò & falsò aſſeruiſſet Concilium, quòd perſonæ divinæ ſunt ad invicem: ſiquidem relativa ſe mutuo non reſpicientia, nequeunt dici eſſe ad invicem: & in præſenti neutrum ex relativis, de quibus loquimur, nempe Filius, & Spiritus ſanctus eſſet ad alterum: cùm neque Filius ad Spiritum ſanctum, neque Spiritus ſanctus ad Filium eſſet.

Eadem etiam veritas videtur deſumi ex Concilio Florentino *Seſſione* 18. quod quamvis quoad hoc juxta tranſlationem Bartholomæi Abrahami, quæ reperitur in editione Conciliorum Laurentij Surij, aliquantulum perturbatum legatur: attamen ex Græcis de verbo ad verbum expreſſum ſic habet: *Secundùm omnes Doctores, tam Græcos quàm Latinos, ſola ad differentia proceſſionum, quæ principalius dicitur, multiplicat perſonas in divinis.* Et ut explicet, quænam ſit hæc differentia proceſſionum, protinus addit Concilium: *Ad quam ſola duo accommodantur, qui ab alio eſt, & à quo eſt.* Et paulò inferiùs: *Nulla alia ratio diſtinctionis, aut diſcriminis eſt in divinis, niſi per hoc, quod perſona aliqua eſt ab altera.* Quæ verba (id, quod non parùm animadvertendum eſt, ut per illa aſſertio noſtra magis corroborata maneat) adduxit Concilium ad hoc, ut per illa confirmaret hanc veritatem, nimirum Spiritum ſanctum à Filio procedere, ex eo quòd ea, quæ in divinis ſunt realiter diſtincta, non diſtinguuntur ſic, niſi ſola differentia proceſſionum: & hæc conſiſtit in hoc, quod reperiantur ibidem duo, ſcilicet, *à quo alius, & qui ab alio*, ideſt, quòd comparentur per modum perſonæ procedentis, & ejus, à quo talis perſona procedit. 74. Probatur etiam ex Conc. Florentino.

Et

Et ideò Concilium concludit, nullam rationem distinctionis esse in divinis inter personas, nisi per hoc, quòd persona aliqua est ab altera. Et ita, cùm in casu, de quo loquimur, excludatur omnino hoc quod est, unam personam esse aut procedere ab alia, etiam excluditur tota ratio distinctionis inter illa.

75. Scriptura & Patres. Boetius. Eandem etiam assertionem tuentur Boetius in lib. de Trinitate, ubi inquit, quòd in divinis sola relatio multiplicat Trinitatem. Constat autem, quòd si Spiritus sanctus non procederet à Filio, non esset aliqua relatio inter illos (id, quod ex dicendis *num.* 78. ampliùs patebit) & ita non distinguerentur realiter ad invicem. Anselm. Anselmus *in lib. de Processione Spiritus sancti c.* 2. ubi inquit, quòd Pater, & Filius in omnibus unum sunt nisi in iis, in quibus distinguit eos relationis oppositio, & hoc propter essentiæ unitatem. Quare, cùm etiam sit una essentia Filij, & Spiritus sancti, erunt in omnibus unum, in quibus non distinxerit eos relationis oppositio. Et ideò, cùm nullo modo distingueret eos prædicta relationis oppositio, si Spiritus sanctus non esset à Filio, consequens erit, ut non sit aliquid in eo eventu, unde realiter distinguantur.

Idem Anselm. Item idem Anselmus *in eodem lib. c.* 3. ubi sic ait: *Sic ergo hujus unitatis, & hujus relationis se contemperant consequentiæ, ut nec pluralitas, quæ sequitur relationem, transeat ad ea, in quibus prædicta simplicitas sonat unitatis, nec unitas cohibeat pluralitatem, ubi eadem relatio significatur: quatenus neque unitas amittat aliquando suam consequentiam, ubi non obviat aliqua relationis oppositio; nec relatio perdat, quod suum est, nisi ubi obsistit unitas inseparabilis.* In quibus verbis, ut constat, continetur axioma illud nuper dictum, & tritum apud Theologos, nempe, *in divinis omnia esse unum ubi non obviat relationis oppositio.* Nam hoc idem est, ac dicere, quòd unitas non amittit suam consequentiam, idest id, quod ex illa necessariò consequitur, seu provenit, nempe, facere unum, ibi non obviat relationis oppositio.

76. Greg. Nyssen. Idem etiam desumitur ex Gregorio Nysseno *lib. ad Ablabium*, ubi de divinis personis sic loquitur: *Eam, quæ circa causam, & causatum* (idest, circa principium, & ejus, quod est à principio (*consideratur, differentiam non negamus: per quod solum discerni unum ab altero deprehendimus, nimirum, eo quod credimus, aliud quidem causam esse, aliud verò ex causa.* Dionysius. Athan. Basilius. Cyrill. Alex. August. D. Thom. Alexand. Albertus. Bonaven. Durand. Ægidius. Herbeus. Argent. Capreol. Ferrara. Caietanus. Canarien. Molin. Nazar. Bannez. Zumel. Ripa. Arrubal. Granad. Vasquez. Montoya. Bellarmin. Suarez. Idem docuerunt Dionysius Areopagita *lib. de Divinis nominibus cap.* 2. ubi *discretiones benignissimas personarum* (sic loquitur ille) *Deitatis processus* appellat. Athanasius *lib.* 1. *de Unica Deitate Trinitatis*, Basilius 3. *contra Eunomium in principio*, Cyrillus Alexandrinus *lib.* 7. *Thesauri c.* 1. Augustinus sæpè, D. Thomas *in hoc art.* 2. & 4. *contra Gentes cap.* 24. & *quæst.* 10. *de Potentia artic.* 5. necnon *in* 1. *distinct.* 11. *quæst.* 1. *articul.* 1. *Opusculo* 1. *cap.* 49. 50. & 51. & *Opusculo* 3. & *cap.* 49.

Et tandem hanc eandem sententiam sequuntur plures, & gravissimi Theologi; ut Alexander 1. *p. q.* 43. *membro* 4 Albertus similiter 1. *p quæst.* 31. *membro* 3. Bonaventura *in* 1. *dist.* 11. *art.* 1. *q.* 1. Durandus *eadem dist. q.* 2. Ægidius *art.* 1 *q.* 3. Herbeus *q.* 1. Argentina *eadem dist.* 11. Capreolus *q.* 1. *art.* 1. *sub initio.* Ferrara 4. *contra Gentes c.* 24. Cajetanus, Canariensis, & Molina, & similiter Nazarius, Bannez, Zumel, Ripa, Arrubal, Granado, Vasquez, Ruiz de Montoya *in præsenti*, Bellarminus *tomo* 1. *lib.* 2. *de Christo cap.* 26. Suarez *lib.* 10. *de Trinitate c.* 2. & alij quàm plures.

§. II.

Ratio fundamentalis ex Angelico Doctore desumpta.

Ratio autem fundamentalis hujus assertionis adducitur à D. Thoma locis citatis, & potest ad hanc formam reduci. 77. Ratio fundamentalis. Quoniam in divinis solùm potest esse realis distinctio per relationes oppositas, seu per relativam oppositionem: sed si Spiritus sanctus non procederet a Filio, non essent in eis relationes oppositæ, seu non esset inter illos relativa oppositio: ergo non esset unde realiter distinguerentur; sed sicut idemmet Pater in divinis est generans Filium, & spirans Spiritum sanctum, ita etiam eadem persona Filij esset simul genita & spirata: ac proinde esset simul Filius, & Spiritus sanctus.

Major quoad primam partem, nempe, quòd in divinis distinctio realis solum potest esse per relationes, videtur perspicua. Quoniam id, quod est absolutum in Deo, dicit essentiam divinam, & attributa. Et ita, si personæ distinguerentur realiter per aliquid absolutum, non essent omninò unum & idem in essentia, & attributis; sed in istis esset realis distinctio inter prædictas personas. Quoad secundam verò partem, nempe, quòd hæc realis distinctio non proveniat à relationibus quibuscunque, sed à relationibus oppositis, seu à relativa oppositione; probatur. Quoniam in Patre dantur duæ relationes reales, nimirum, Paternitas, & spiratio activa: & nihilominùs, quia istæ non sunt relativè oppositæ, idcircò nec distinguuntur realiter in Patre, nec dividunt, aut quasi dividunt ipsum realiter in duas personas; sed unus & idem Pater absque distinctione reali sui est simul Pater, & spirans: ergo relationes, quæ in divinis sunt ratio distinctionis realis, & divisionis, aut quasi divisionis in plures personas, non sunt relationes qualescunque, sed relationes oppositæ: seu (quod in idem quoad præsens redit) id, quod est ratio prædictæ distinctionis, tantum potest esse relativa oppositio.

Minor autem etiam constat. Quoniam in divinis tantùm invenitur oppositio relativa originis, 78. seu fundata, aut quasi fundata in processione unius personæ ab alia: ergo cùm inter Filium, & Spiritum sanctum non possit esse oppositio relativa originis, seu fundata in processione, ex eo quòd Filius procedat ab Spiritu sancto: siquidem iste procedit ut amor, ille verò ut verbum, & amor procedit à verbo, non tamen è contrà: consequens erit, quòd si Spiritus sanctus non procedit à Filio, non sit inter illos aliqua oppositio relativa. Consequentia autem primi, & principalis syllogismi hujus rationis ex utraque præmissa apertè sequitur, ideoque non indiget peculiari probatione.

Quam rationem paucis adduxit idem Angelicus Præceptor *in* 1. *ad Annibaldū distinct.* 11. *q. unica art.* 1. his verbis. *Nam cum tres personæ sint unius essentiæ, non potest esse personarum distinctio, nisi secundùm relationes originis, prout una persona est ab alia. Spiritus autem sanctus à Filio non distinguitur per hoc, quod est à Patre. Si ergo non distinguitur ab eo per hoc, quod unus eorum est ab alio, nulla erit distinctio inter eos. Non autem Filius est à Spiritu sancto: quia ex hoc, quod Filius est, solùm à Patre est. Restat ergo, ut Spiritus sanctus sit à Filio.*

§. III.

Evasio Scoti proponitur, & duo priores illius defectus aperiuntur.

79. Evasio Scoti. NEc obstat, si occurras cum Scoto, & ejus sequacibus locis infrà num. 102. referendis, quòd etsi quævis distinctio realis in divinis debet esse per relationes, non tamen oportet, quod sit per relationes oppositas, seu per oppositionem relativam; quia satis est, prædictas relationes esse realiter disparatas, & incompossibiles, adhoc ut distinguant realiter personas in divinis, ut contingeret, adhuc data hypothesi, quo Spiritus sanctus non procederet à Filio: siquidem adhuc tunc Filiatio, & Processio fundarentur in duobus modis totalibus accipiendi naturam divinam, nempe, per intellectum, & voluntatem, habentibus conditiones inter se incompossibiles: ac proinde peterent produci, & de facto producerentur per duas productiones totales. Quod quidem uni & eidem personæ convenire nequit.

80. Occurrit ad argumentum in forma. Unde ad formam rationis D. Thomæ respondet, negando majorem, nempe, in divinis solùm posse esse realem distinctionem per oppositionem relativam, si oppositio relativa propriè sumatur. Et ad probationem ejus pro secunda parte, quæ sola pugnat contra hanc solutionem, respondetur ex doctrina ejusdem Scoti, concedendo majorem, & minorem, & negando consequentiam universaliter intellectam: quia est dispar ratio inter Paternitatem, & spirationem activam, ratione quarum Pater est principium Filij, & Spiritus sancti, & inter Filiationem, & Processionem, ratione quarum Filius generatur, & Spiritus sanctus spiratur. Ex eo quòd non oportet, esse tantam distinctionem quoad supposita in principio producente distinctis productionibus, sicut in termino producto per distinctas productiones: quia non est impossibile, idem suppositum esse principium productionum distinctarum, & totalium, & habere in se relationes, quæ ad easdem productiones consequuntur: cùm tamen sit impossibile, idem suppositū produci distinctis, & totalibus productionibus, aut accipere relationes, quæ resultant ex hujusmodi productionibus passivis. Et propterea, adhuc in creatis, idem homo producit hominem productione naturali, & opus artificiale productione artificiali: cùm tamen nequeat idem suppositum utraque productione produci. Quare, licèt eadem persona Patris producat generando Filium, & spirando Spiritum Sanctum: ac proinde habeat relationes genitoris, & spiratoris, non infertur, eandem personam fore (data illa hypothesi, de qua in præsenti) producendam generatione, & spiratione, & habituram in se relationes Filij, & procedentis.

Robo ratur hæc solutio. Potestque juvari hæc solutio ex discrimine, quod intercedit inter spirationem activam, & processionem, seu spirationem passivam. Nam relatiò spirationis activè sumpta non constituit personam, & ideò potest addi personæ per Paternitatem constitutæ: at relatio spirationis passivæ, seu Processionis est constitutiva personæ: & ita nequit dari, vel advenire personæ jam constitutæ, sed debet aliam realiter personam constituere.

81. Impugnatur primò. Cæterum hæc solutio in multis deficit, Primò quidem. Quia juxta illam non ita benè salvatur id quod ex Conciliis Toletano, & Florentino num. 72. & 74. retulimus, scilicet, distinctionem realem in divinis esse per relationes, quatenus ad invicem sunt, quod est oriri ab illis, quatenus se mutuò respiciunt, & opponuntur relativè, ut ibidem expendimus.

Confirmatur. Confirmatur. Quoniam si quis assereret, Filium, & Spiritum sanctū de facto distingui realiter per aliud, quàm per relationes oppositas, seu oppositionem relativam, apertè contradiceret prædictis Conciliis: siquidem in eis, maximè verò in Florentino, asseritur, quòd nulla alia ratio distinctionis, aut discriminis est in divinis, nisi per hoc, quod una persona est ab altera, & per consequens nisi per hoc, quód opponātur relativè: ergo non ita consonè ad prædicta Concilia potest affirmari, quod in prædicta hypothesi Filius per relationem Filiationis, disparatè se habentem ad Processionem, haberet sufficientem rationem distinctionis realis ab Spiritu sancto. Patet consequentia. Quia quod in prædicto eventu esse ratio distinctionis inter Filium, & Spiritum sanctum, convenit ipsis de facto: ergo si data prædicta hypothesi, quòd Spiritus sanctus non procederet à Filio, esset unde distinguerentur realiter, nempe, per relationes illas disparatas, colligeretur inde, quod de facto sit alia ratio distinctionis inter Filium, & Spiritum sanctum, præter oppositionem relativam, aut secundùm originem: quod tamē Concilia negare videntur.

82. Refellitur secundò. Deficit secundò. Quoniam hoc ipso, quòd relationes Filiationis, & processionis non sint inter se realiter oppositæ, seu non habeant relativam oppositionem, non erunt incompossibiles in eodem supposito: ergo malè in hac solutione asseritur, quòd data illa hypothesi, nempe, quòd Spiritus sanctus non procederet à Filio, tunc haberent relationes, licèt non relativè oppositas, bene tamen incompossibiles, quibus realiter distinguerentur. Consequentia est perspicua.

Antecedens autem probatur. Quoniam ea quæ in creaturis dispersa sunt, realiterque distinguuntur, si ad Deum transferantur, debent ratione summæ simplicitatis, & infinitatis divinæ esse unum & idem realiter; quantumvis inter se disparata sint, nisi habeant ad invicem realem oppositionem. Et propterea, licèt in creaturis misericordia, & justitia sint formæ satis diversæ & disparatæ, realiterque distinctæ: nihilominùs, quia non habent inter se oppositionem ex genere suo, sed ad summum quando inveniuntur limitato modo, idcircò in divinis sunt unum & idem absque distinctione reali. Et similiter, quamvis *dicere* & *spirare* in creaturis sint realiter distincta: attamen ex defectu oppositionis, quam ex genere suo non dicunt, sed tantum ratione limitationis, cum qua in creaturis involuta sunt, idcircò hæc duo in divinis non distinguuntur realiter. Et tandem (id, quod adhuc magis est) quia relatio in divinis, quæ est opposita suo correlativo, non opponitur divinæ essentiæ: propterea, licèt in creaturis ratione limitationis, quam habet, distinguatur realiter ab essentia rei, quā afficit: nihilominùs in divinis, ubi depurata est ab imperfectionibus limitationis, ac proinde compositionis, non distinguitur realiter à divina essentia: & per consequens nec est incompossibilis cum illa. Ergo hoc ipso, quòd aliquæ relationes in divinis non sint relativè oppositæ, sed disparatæ, non erunt inter se incompossibiles in uno & eodem supposito; imò nec realiter inter se distinguentur; sed ratione summæ simplicitatis, & infinitatis Dei inter se identificabuntur.

Desumiturque hæc impugnatio ex D. Thoma 83.

q. 10.

Illustratur testimonio D. Thomæ. q. 10. *de Potentia art.* 5. ubi ut ostenderet, solam oppositionem relativam posse esse rationem distinguendi realiter divinas personas: sic inquit: *Cum personæ distinguantur in divinis, oportet, quòd hoc sit per aliquam oppositionem relativam: quia alià oppositio in divinis esse non potest. Et hoc satis manifestè apparet. Nam quantumcunque aliqua dividantur secundum rationem diversam, sicut essentialia attributa, non distinguunt personas: quia ad invicem non opponuntur. Sic etiam plures notiones inveniuntur in una persona divina, propter hoc quod oppositionem ad invicem non habent: sicut in Patre scilicet innascibilitas, Paternitas, & spiratio activa. Ibi enim primò invenitur distinctio, ubi primo occurit oppositio relativa, sicut in hoc, quod est esse Patrem, & Filium. Ubi ergo non est oppositio relativa in divinis, non potest esse realis distinctio, quæ est distinctio personalis.*

84. Confir. 1. Confirmatur primò. Quoniam hoc ipso, quòd relationes Filiationis, & processionis non sint inter se oppositæ, tunc, vel Filius, & Spiritus sanctus non erunt ejusdem prorsus naturæ; vel prædictæ relationes inter se identificabuntur: ergo eò ipso non erunt inter se incompossibiles. Consequentia est perspicua. Quia quæ ad invicem identificantur in una & eadem persona, non sunt inter se incompossibilia. Antecedens autem probatur: Quoniam quæ sunt ejusdem prorsus naturæ, identificant sibi omnia, quæ cum ipsis non habent oppositionem. Nam sicut petunt eandem numero naturam, ita omnes modos, aut quasi modos illius naturæ, qui cum eisdem oppositionem non habuerint.

D. Thom. Quam confirmationem tetigit D. Thomas locis citatis. Nam in eis ex identitate in eadem prorsus natura colligit, non posse personas divinas distingui, nisi ratione oppositionis relativæ: ac proinde non esse relationes divinas incompossibiles, nisi ratione ejusdem oppositionis. Ac tandem innuit, quòd si alia ratione distinguerentur, & per consequens alia ratione essent incompossibiles, non essent prædictæ personæ ejusdem prorsus naturæ numericæ.

85. Confirm. 2. Confirmatur secundò. Nam licèt daremus, quòd ea, quæ materialiter solummodò distinguuntur intra eandem speciem, possunt distingui realiter, & esse incompossibilia, absque eo quod haberent realem oppositionem inter se: quia hæc divisio, & distinctio fit per divisionem quantitatis, modo tamen *in 1. tomo tract. 1. disp. 1. n. 116.* tacto: attamen ea, quæ distinguuntur formaliter, non sunt inter se distincta, & incompassibilia, nisi ratione alicujus oppositionis. Et ita, quæ habent unam naturam, saltem genericam, & distinguuntur formaliter, nequeunt sic distingui, nisi ratione alicujus oppositionis, nempe, ratione differentiarum contrahentium & determinantium genus. Ergo cùm personæ divinæ non distinguantur materialiter, sed formaliter, & communicent in una natura, non solùm generica, sed etiam numerica, oportet, ut id, per quod distinguuntur, & sunt incompossibiles, sit aliquid, ratione cujus habeant inter se oppositionem, & quòd sublata hac oppositione, & per consequens oppositione relativa, quæ sola in divinis dari potest, ut dictum est, auferatur etiam incompossibilitas.

86. D. Thom. Quam confirmationem adduxit D. Thomas *quæst. 10. jam citata de Potentia art.* 5. his verbis: *Distinctio aliquarum ab invicem non propriè potest esse: nisi vel propter divisionem materialem, seu quantitativam, vel propter divisionem formalem. Distinctio autem secundùm materialem, & quantitativam divisionem, invenitur in corporalibus rebus &c. Hunc autem modum distinctionis omninò oportet à divinis removeri, cum in eo non sit materia, nec quantitas corporalis. Distinctio autem aliquorum habentium unam naturam, saltem generis, per divisionem formalem esse non potest, nisi ratione alicujus oppositionis. Unde invenimus, quòd cujuslibet generis differentiæ sunt opposita. Et ideò in natura divina non potest esse, nec intelligi aliqua distinctio, cum sit una, non solum genere, sed numero, nisi per aliquam oppositionem. Unde, cum personæ distinguantur in divinis, oportet, quod hoc sit per aliquam oppositionem relativam: quia alia oppositio in divinis esse non potest.* In qua ratione, ut vides, Angelicus Præceptor probat, non posse in divinis esse realem distinctionem inter personas, nisi ratione oppositionis: ac proinde Processionē, & Filiationem non esse incompossibiles in una & eadē persona, nisi ex eo quòd est oppositio inter illas.

Ex quibus omnibus fit, nihil referre id, quod respondet Rada, nempe, quòd etsi concedatur, ut reverà debet concedi, requiri ad incompossibilitatem Filiationis, & processionis in una & eadem persona, & per consequens ad distinctionem realem inter Filium, & Spiritum sanctum, quòd sit aliqua oppositio inter prædictas relationes, nihilominùs non ob id desinent esse incompossibiles in una & eadem persona, & constituere duas realiter distinctas. Quia licèt in prædicto eventu non haberent oppositionem relativam: esset tamen in eis oppositio secundùm affirmationem, & negationem: & ita Filiatio realiter esset Filiatio, & non Processio; è contrà, verò Processio esset realiter Processio, & non Filiatio. 87. Alia evasio, Rada.

Ex dictis igitur constat, solutionem hanc nihil referre. Quoniam in divinis non opponuntur realiter secundùm affirmationem, & negationem, nisi ea, quæ habent aliquam aliam realem oppositionem. Quoniam quòd una ratio non pertingat ad hoc, ut sit realiter alia, ac proinde quòd opponantur secundùm affirmationem, & negationem, non potest oriri, nisi vel ex eo, quod ratio illa sit limitata, & per consequens ratione suæ limitationis & coarctationis nequit pertingere ad hoc; ut sit realiter idem quòd alia; vel ex eo, quod habet aliquam aliam oppositionem realem, ad quam subsequatur hæc oppositio secundùm affirmationem, vel negationem. Ergo cùm in divinis nulla sit coarctatio & limitatio, ut nuper dicebamus, oportet, ut oppositio secundùm affirmationem, & negationem, atque adeò incompossibilitas hinc subsequuta, oriatur ex aliqua alia oppositione reali. Ergo cùm non possit in Deo reperiri alia positiva oppositio præter oppositionem relativam, consequens est ut hac negata inter Filiationem, & Processionem, debeat negari incompossibilitas realis inter eas in una & eadem persona: & ita non distinguentur realiter per modum duarum relationum personalium constituentium duas personas. Corruit ex dictis.

Confirmatur, & explicatur ratione D. Thomæ loco nuper citato ex quæst. 10. de Potentia; ubi postquam retulit hanc eandem solutionem his verbis, *Nec potest dici, quod ad talem distinctionem faciendam sufficiat oppositio affirmationis, & negationis*: sic cōtra illam arguit: *Quia talis oppositio sequitur distinctionem, non autem distinctionem causat: cū existens ab altero distinguatur per aliquid sibi inhærēs substantialiter vel accidentaliter. Quòd autem hoc non sit hoc sequitur ex hoc, quod distincta sunt.* Similiter *etiam patet, quòd veritas cujuslibet negativa in existentibus suprà veritatem affirmativæ fundatur: sicut veritas hujus negativæ, Æthiops non est albus fundatur supra veritatem hujus affirmativæ Æthiops est niger. Et ideò oportet, omnem differentiam, quæ est* per

Potentia art. 5. adhuc uberiùs, & magis explicatam proposuit Angelicus Doctor hanc impugnationē verbis sequentibus: *In rebus enim materialibus, in quibus* [illegible] *est fieri multiplicationem per divisionem* [illegible] *quantitatis, ut* [illegible] *possibile* [illegible] *ex æquo se habere, sicut* [illegible] *duæ partes quantitatis ex æquo se habent. Ubi autem* [illegible] *per* [illegible] *differentiam formam, ibi* [illegible], *quod aliqua duo* [illegible] *ex æquo. Unde Philosophus dicit* [illegible] *Metaphysica, formæ rerum sunt sicut numeri, in quibus* [illegible] *species per unitatis additionem, vel subtractionem* [illegible] *formales rerum differentiæ* [illegible] *ordine* [illegible], *quod superaddit* [illegible] *a planta in hoc, quod* [illegible] *bruto in hoc quod supe*[illegible] *materialibus* [illegible] *intellige substantialem* [illegible] *non potest* [illegible] *materia, impo*[illegible] *quo*[illegible] *est ordo perfectionis* [illegible] *est perfectio* [illegible] *Philosophi* [illegible] *in subsistentiis* [illegible] *per* [illegible] *quia* [illegible] *ordine* [illegible] *Cum autem in divinis* [illegible] *esse ordo perfectionis, ut Arriani* [illegible], *Patrem Filio* [illegible] *majorem, & utrumque Spiritu sancto, relinquitur, quod pluralitas in divinis personis esse non potest, nisi intelligi, nisi secundum ordinem originis solum, ut scilicet Filius sit à Patre, & Spiritus sanctus à Filio. Si enim Spiritus sanctus non esset à Filio, ex æquo respiceret Patrem quantum ad* [illegible]. *Unde, vel non essent duæ personæ, vel esset ordo inter eos perfectionis secundum Arrianos; vel esset inter eos materialis distinctio, quod est impossibile.*

36. Confirmatur. Quoniam hoc ipso, quòd Spiritus sanctus, & Filius non procederent à Patre cum hoc ordine, [illegible] Filius productus à Patre produceret Spiritum sanctum, oporteret, distingui inter se ex eo, quod haberent diversas naturas: Ergo hoc ipso, quod procedunt per modum plurium habentium tamen eandem per [illegible] naturam, necesse erit, eos procedere cum prædicto ordine. Antecedens probatur. Nam ex eo quod darentur in divinis duo ingeniti, ut si duo, qui non essent ab alio, deberent dici plures Dij: atque adeo plures habentes diversam naturam divinam. Quia hoc ipso, quod non multiplicarentur per originis ordinem, oporteret, fieri hanc multiplicationem per ordinem naturarum: atque adeo per distinctionem essentialem earumdem, & ordinem perfectionis inter utramque. Ergo eadem ratione, si Spiritus sanctus, & Filius non haberent inter se ordinem originis, & per consequens Filius, qui priùs procedit, non esset principium Spiritus sancti, tunc Filius, seu Verbum, & Spiritus sanctus distinguerentur secundum naturas & ordinem perfectionis earum. Quia quod utrique à Patre præcisè procederet, [illegible] non [illegible], quod unus, nempe Spiritus [illegible] procederet à Verbo: ita neque quod non d[illegible] secundum ordinem naturarum, qui co[illegible] essentiali earum, & excessum [illegible].

Quia [illegible] explicationem præcedentem [illegible] idem Angelicus Præceptor [illegible] *de Potent. art. 5.* nuper citato [illegible] sic addit: *Et hanc rationem sequens* [illegible] *ponere in divinis* [illegible] *existentes* [illegible] *Dei* [illegible] *multiplicatio per originis* [illegible] *quod in pr*[illegible] *Filium, & Spiritum sanctum originis ordo non ponatur.*

§. VI.

Opposita sententia cum suis fundamentis, & responsionibus ad illa.

37. Contrariam tamen sententiam tutati sunt Græci: & (ut notavit Suarez *lib.* 1[illegible] *de Trinit. cap.* 1. *num.* 2.) primus, apud quem legitur hic error, est Theodoretus in Contradictione anathematis 9. Cyrilli, ubi inquit: *Si Spiritum sanctum ex Filio, aut per Filium esse* [illegible] *habere dicit, tanquam impium a*[illegible]*pernabitur. Credimus enim Filio dicenti: Spiritus, qui ex Patre procedit.* Quem etiam errorem amplexati sunt eo tempore Nestoriani, quibus tunc Theodoretus favit, ut colligitur ex Concilio Ephesino *tomo* 2. *cap.* 31. & ex V. Synodo *Collatione* 4 *in fine.*

Contraria sententia. Suarez. Theodor. Concil. Ephes. Quinta Synodus.

Probatur primò. Quoniam de divinis personis non licet nobis aliquid asserere, nisi id, quod in sacris litteris est expressum: sed in sacris litteris non est expressum, quod Spiritus sanctus procedat à Filio; sed quod procedit à Patre, juxta illud Joannis 4. *Spiritus qui à Patre procedit:* ergo ita, & non aliter est sentiendum.

Primum fundamentum. Ioan. 4.

Quod argumentum proposuit D. Thomas *in præsenti*, & illud innuit Cyrillus Jerosolymitanus Catechesi [illegible] ubi ait: *Dicimus itaque nos de Spiritu sancto ea tantum, quæ scripta sunt. Si quid autem Scriptum non est, non scrutabimur curiosè. Ipse Spiritus sanctus eloquutus est scripturas: ipse etiam de seipso dixit, quæcumque voluit, aut quatenus sumere capimus. Dicantur ergo, quæcumque dixit: nam quæ ille non dixit, nos non audeamus.* Quare, cùm loco citato ex Joanne tantum dixerit: *Spiritus, qui à Patre procedit,* videtur, ibidem virtute excludi processionem illius à Filio.

D. Thom. Cyr. Ierosl.

38. Confirmatur primò. Nam in Symbolis, quæ in antiquis Conciliis facta, vel recepta sunt, incipiendo à Concilio Nicæno I. usque ad sextum generale, non dicitur, Spiritum sanctum procedere à Filio, sed à Patre: ergo ita tenendum est. Patet consequentia. Quia non est credendum, Ecclesiam tanto tempore ignorasse veritatem in re tam gravi, aut illam non tradidisse fidelibus. Antecedens vero probatur. Quia in Symbolo Niceno nihil dicitur de processione Spiritus sancti. In primo vero Concilio Constantinopolitano, ubi Symbolum Nicænum recipitur, & magis explicatur, solùm additur: *Et in Spiritum sanctum à Patre procedentem.* Idemque in aliis Conciliis generalibus habetur.

Confirm. 1. Primum Concilium Constant.

Confirmatur secundò. Quia in prima Synodo Ephesina *Canone* 7. & in eadem Synodo *tom.* 2. *cap.* 3[illegible]. prohibemur sub anathemate, profiteri, scribere, aut exponere alteram fidem, præter eam, quæ tradita est in Synodo Nicæna: in hac autem Synodo approbata, & exposita in sex Conciliis generalibus, non dicitur, quod Spiritus sanctus sit procedens à Filio, sed solùm asseritur, quod procedit à Patre: non ergo nos possumus addere illum etiam à Filio procedere.

Confirm. 2. Concilium Ephes.

39. Respondetur cum D. Thoma [illegible] distinguendo majorem. *Nisi id,* [illegible] *est expressum*, formaliter & [illegible] est: virtualiter & implicitè, [illegible], licet non

Satis. fit argumento.

non expressis verbis, concedenda est. At veritas hæc processionis Spiritus sancti à Patre, & Filio continetur in sensu verborum Scripturæ, & adhuc in testimonio illo in hoc argumento adducto: quia juxta regulam generalem communiter receptam, quidquid in sacris litteris dicitur de Patre, debet etiam intelligi de Filio, etiamsi apponatur dictio exclusiva *solum*; nisi in illis, in quibus Pater, & Filius relativè opponuntur.

D. Thom. Unde D. Thomas 4. *contra Gentes cap.* 25. postquam proposuit hoc idem argumentum, sic respondet ad illud: *Sed hoc omninò frivolum est. Nam propter unitatem essentiæ, quod in Scripturis de una persona dicitur, & de alia oportet intelligi, nisi repugnet proprietati personali ipsius; etiamsi dictio exclusiva adderetur. Licet enim dicatur Matthæi* 11. *quod nemo novit Filium, nisi Pater: non tamen à cognitione Filij, vel ipse Filius, vel Spiritus sanctus excluditur. Unde, etiamsi diceretur in Evangelio, quod Spiritus sanctus non procedit, nisi à Patre, non per hoc removeretur, quin procederet à Filio: cum hoc proprietati Filij non repugnet, ut ostensum est. Nec est mirum, si Dominus Spiritum sanctum à Patre procedere dixit, de se mentione non facta: quia omnia ad Patrem referre solet, à quo habet, quidquid habet. Sicut cùm dixit Joannis* 7. *Mea doctrina non est mea, sed ejus, qui misit me Patris. Et multa hujusmodi in verbis Domini inveniuntur ad commendandam in Patre authoritatem principij. Nec tamen in authoritate præmissa omninò obticuit, se esse Spiritus sancti principium, cùm dixit eum Spiritum veritatis: se autem priùs dixerat veritatem.*

40. Ad primam confirmat. Ad primam confirmationem respondetur, quòd adhuc admisso antecedenti (de quo statim) neganda est consequentia. Quoniam non ideo illa Concilia non fecerunt hujus veritatis expressis verbis mentionem, quia illam ignorarunt, aut eam fidelibus occultare voluerint; sed quia hæc controversia tunc non discutiebatur, & ad confutandas hæreses eo tempore exortas, de quibusque in his Conciliis agebatur, sufficiens visum est, eo modo loquendi uti, quo Scriptura utebatur.

Solvitur aliter. Suarez. Conc. Ephes. Conc. Alex. Cyrillus. Alexand. Synodus V. & VI. Adde ex Suarez loco citato *num.* 8. non deesse graves Doctores asserentes, virtute saltem hanc veritatem esse traditam in Concilio Ephesino, & sequentibus. Nam Concilium Alexandrinum cum Cyrillo epistola 10. verbis satis expressis hanc docuit veritatem. Nam inter alia, cùm de Filio loqueretur, dicit: *Ab eo emittitur Spiritus.* In Concilio autem Ephesino (ut constat *ex* 2. *tomo cap.* 5. *&* 15.) & posteà in V. Synodo generali *Collatione* 6. & in sexta Synodo *Actione* 17. approbantur, & recipiuntur ut Catholicæ omnes epistolæ Cyrilli Alexandrini ad Nestorium, inter quas habetur prædicta epistola 10. Et eamdem approbationem in sui defensionem attulit idem Cyrillus in lib. Apologetico ad Theodosium, qui etiam refertur *in* 5. *tomo Concilij Ephesini cap.* 2. Denique in Concilio Calcedonensi (ut refertur in Synodo V. supra citata *Collatione* 6.) fatentur Patres, se credere juxta epistolas Cyrilli approbatas in Concilio Ephesino, quarum una est illa decima.

Idem Cyrill.

Conc. Calcedon.

41. Ad secundam confirmat. Ad secundam confirmationem respondetur ex dictis ibi feriri excommunicatione eos, qui alteram fidem ab ea, quæ in Nicæna Synodo habetur, tradunt: non tamen illos, qui fidem ibidem traditam, & ea, quæ in illa implicitè continentur, explicant. Constat autem ex his, quæ diximus, contineri implicitè in fide tradita in prædicta Synodo, quòd Spiritus sanctus procedat etiam à Filio: siquidem quoad hoc non opponuntur; sed solùm in hoc, quòd unus sit Pater, & alius Filius: & cuncta, in quibus non opponuntur, debent esse illis communia.

Secundò respondetur, quòd ad summum prædictum anathema erit contra illos, qui privata authoritate aliquid de prædicta fide in eo Concilio contenta exponunt: non tamen contra eos, qui authoritate publica Pontificis id faciunt: siquidem prædictum Concilium non potuit restringere authoritatem, quam habet Pontifex ad res fidei explicandas. Constat autem ex Angelico Doctore loco citato *ex* 4. *contra Gentes*, authoritate Romani Pontificis fuisse explicatum, quòd dum in Nicæna Synodo dicitur Spiritum sanctum procedere à Patre, intelligitur, quòd ita procedat ab eo, ut simul etiam procedat à Filio. Et tandem in Concilio Florentino loco citato id est expressè diffinitum. Secundò solvitur eadem confirmat. Angel. Doct. Nicæna Syn. Conc. Florentin.

42. Secundum fundamentum. Dionys. Basil. Nazianz. Secundò probatur eadem sententia ex aliquibus testimoniis Patrum. Nam Dionysius *de Divinis nominibus cap.* 2. ait, solum Patrem esse fontem Divinitatis. Et Basilius *epistola* 38. inquit: *Filium secundum propriam notionem nullam habere communionem cum Patre.* Et Nazianzenus *Oratione* 24. inquit, filium habere omnia, quæ Pater, *excepta causalitate*, idest productione. Si autem Spiritus sanctus procederet à Filio, tunc Filius esset etiam fons Divinitatis: siquidem communicaret illam Spiritui sancto, & secundum propriam notionem haberet communionem cum Patre: quatenus tam Pater, quàm Filius convenirent in hoc, quòd uterque esset principium Spiritus sancti. Et tandem Filius haberet etiam causalitatem, idest, quod produceret Spiritum sanctum.

Diluitur. Respondetur, Dionysium tantùm velle, quod solus Pater ita sit principium communicandi Divinitatem, ut non sit de alio principio: quia ratio fontis propriè & in rigore loquendo id exposcit. Quare, si per fontem Divinitatis tantùm intelligatur, quòd sit principium alicujus personæ divinæ, tunc etiam Filio convenit esse Divinitatis fontem: & ita illa particula *solum* adducta à Dionysio, non excludit Filium ab hoc, quòd sit etiam fons Divinitatis, ut constat ex regula *in præsenti ad* 1. tradita à D. Thoma: quia, ut dicebamus, in hoc non opponuntur Filius, & Spiritus sanctus: & juxta regulam prædictam dictio exclusiva in divinis non excludit alias personas, nisi in his, in quibus habent oppositionem. D. Thom.

Ad testimonium autem Basilij dicendum est, solùm velle, quod secundùm notionem propriam Filij, idest, illi soli convenientem, nempe secundùm Filiationem, ut talem non sit communio inter Patrem, & Filium: quia in ea opponuntur. Et tandem Nazianzenus loquitur de productione ipsius Filij: ita ut sit sensus, Patri, & Filio esse omnia communia, præter ipsam productionem Filij, seu præter hoc, quod est esse principium primæ processionis, quæ reperitur in divinis: ex eo quòd Filius est prima persona, quæ ibidem procedit.

43. Tertium fundamentum. Tertiò probatur eadem sententia. Quia ex ea sequerentur plura absurda. Primum, quod Spiritus sanctus non produceretur sufficienter à Patre. Secundum, quòd Pater, & Filius essent duo principia Spiritus sancti. Tertium, quodque ex præcedenti deducitur, Spiritum sanctum non fore omninò simplicem. Hæc autem admitti nequeunt: ergo, &c. Sequela quoad primum absurdum patet. Quia si sufficienter produceretur à Patre, superflueret, quòd Filius in talem productionem influeret. Et ita hoc ipso, quòd non superfluat, quia nihil superfluum est in divinis, sed Spiritus sanctus procedat etiam à Filio, signum erit, illum non produci sufficienter à Patre.

Quoad

Quoad secundum vero etiam constat, quia produceretur à Patre, & Filio: & unusquisque ex illis esset principium integrum talis productionis. Quoad ultimum vero liquet, quia quod à pluribus realiter distinctis producitur, accipit ab uno aliquid, & ab altero aliquam aliam rationem: at ubi est alia, & alia ratio, non est simplicitas. Minor verò quoad primam partem ex se est perspicua. Quoad secundam constabit ex dicendis *articulo* 4. Quoad ultimam vero probatur, quoniam id, quod est Deus, quale est Spiritus sanctus, debet esse summè simplex.

44. Enodatur. Respondetur, negando sequelam quoad omnia absurda in ea contenta Et ad probationem primi absurdi dicendum est, quòd ex hoc, quòd Spiritus sanctus sufficienter producatur à Patre, sequeretur superfluere influxum Filij, si Filius per aliam virtutem influeret: non tamen si per eandemmet, ex eo quòd eademmet virtus productiva Spiritus sancti, quæ est in Patre, est in Filio, ratione cujus non potest non simul cum eodem Patre in productionem Spiritus sancti influere. Sicut ex hoc, quòd creaturæ sufficienter producantur à Patre, non infertur, superfluere influxum Filij, aut Spiritus sancti: quoniam non influunt per distinctam virtutem, sed per eandemmet, quæ est in tribus personis: & ideò non possunt non omnes illæ influere.

Ad probationem verò secundi absurdi patet ex modo dictis, quomodo Pater, & Filius non sint duo principia Spiritus sancti, quia influunt per eandem prorsus virtutem, & influxum: sicut ob hanc rationem Trinitas non est tria principia creaturarum. Ad probationem tandem tertij absurdi constat etiam ex dictis. Quoniam id, quod est simplicissimum, potest ad minùs oriri à pluribus; dummodò per unam & eandem simplicissimam virtutem, & influxum influant.

45. Vitiatum. Ultimò probatur eadem sententia. Quoniam Pater priùs ordine originis producit Spiritum sanctum, quàm sit Filius: ergo Filius nequit influere in productionem Spiritus sancti. Consequentia patet. Et antecedens probatur, quia priùs ordine originis, quàm Filius sit, debet Pater habere vim spirativam respectu Spiritus sancti: ergo & actu spirare illum; siquidem hæc virtus præsupposita debet esse per modum actus purissimi: atque adeo per modum virtutis, non solùm spirativæ in actu primo, sed etiam spirantis actu prædictum Spiritum sanctum.

Fr... primo. Respondetur, quòd hoc argumentum, si aliquid probaret, convinceret etiam, priùs prioritate *in quo* produci Filium, quàm sit Spiritus sanctus. Quia priùs quàm sit productio Spiritus sancti, quæ est per voluntatem, habet Pater vim ad generandum Filium, qui procedit per intellectum: & ea, quæ spectant ad intellectum, sunt priora illis, quæ procedunt per voluntatem: sicut & intellectus est virtualiter prior voluntate.

Occurritur aliter. Deinde addimus, negandum esse antecedens hujus argumenti. Et ad probationem dicendum est, quòd per hoc, quòd Pater priùs ordine originis habeat virtutem spirativam, quàm Filius, aut spiret secundùm eumdem ordinem originis priùs, non significatur, dari aliquod instans reale, aut rationis *in quo*, ratione cujus verificetur, quòd Pater spirat, & non Filius: sed tantùm, quod etsi uterque in omni signo *in quo* sive reali, sive rationis, cum fundamento tamen in re spiret; attamen Pater non habet à Filio, quòd spiret; licet Filius hoc à Patre habeat.

DUBIUM II.

In quibus sensibus, & qua utilitate à Theologis inquiratur, an si Spiritus sanctus non procederet à Filio, distingueretur realiter ab illo?

46. Consultò in titulo non requiritur de re ipsa secundum se, idest, an Spiritus sanctus, & Filius realiter inter se distinguerentur, data hypothesi impossibili, quod Spiritus sanctus non procederet à Filio? Sed in quibus sensibus id inquiratur à Theologis, & qua utilitate? Quia in illo priori in sequenti dubio lariùs est agendum: & hoc posteriùs eget peculiari explicatione, ut id, quod in sequenti dubio dicemus, meliùs capiatur, & ut intelligatur, quæ sit mens D. Thomæ in sequenti dubio, & quæ tituli ejusdem dubij vera intelligentia. Et licet ea, quæ tam in hoc, quàm in dubio sequenti dicenda sunt, possent in uno & eodem dubio conjungi: majoris tamen claritatis gratia, & ne dubiũ unicum satis prolixum texeremus, idcircò segregatim hæc duo discutere, & examinare placuit.

§. I.

Explicatio tituli.

47. Explicatur titulus. Pro tituli ergo intelligentia notãdum est, illum in duplici sensu posse intelligi. Primus est ille, qui in expressis verbis illius continetur, scilicet, an si Spiritus sanctus non procederet à Filio (ut putabant Græci) tunc distingueretur realiter ab illo, non determinando an Filius in eo eventu, & suppositione maneret cum eadem proprietate personali, & similiter Spiritus sanctus cum ea personali proprietate, qua unusquisque modò gaudet, necne? Secundus est. An facta hac suppositione, quòd Spiritus sanctus non procederet à Filio, & quod nihilominùs Filius, & Spiritus sanctus manerent cum eisdem proprietatibus personalibus, ita ut ille maneret Filius, & genitus, iste vero spiratus, tunc realiter inter se distinguerentur?

Inter hos autem duos sensus reperitur, ut ex terminis ipsis constat aliquid, in quo conveniunt, & aliquid, in quo discriminantur. Conveniunt quidem in hoc, quòd in utroque sensu supponitur aliqua conditio, sive suppositio impossibilis, scilicet, Spiritum sanctum non procedere à Filio. Discriminantur autem, nam in primo ultra illam non supponitur aliqua alia suppositio itidem impossibilis; bene tamen in secundo, scilicet, quod adhuc tunc manerent Filius, & Spiritus sanctus cum eisdem proprietatibus personalibus. Nam hæc suppositio involvit, attentis omnibus, contradictionem, & conditionalem quamdam impossibilem, ut ex statim dicendis patebit.

Unde juxta priorem sensum in titulo inquiritur, an dato, quod Spiritus sanctus non procederet à Filio, tunc realiter distinguerentur, sive hæc distinctio esset per hoc, quòd manerent cum eisdem proprietatibus personalibus, sive non? ac proinde, an talis distinctio esset per Filiationem, & Processionem passivam; an verò per aliquid aliud: Juxta posteriorem vero, an data prædicta hypothesi, & insuper quòd remanerent cum eisdem proprietatibus personalibus, tunc realiter distinguerentur per illas? ac proinde constituerent duas personas realiter distinctas? an verò non distinguerentur realiter; sed constituerent unicam tantummodò personam, quæ duabus relationibus referretur ad Patrem?

§. II.

§. II.

Assertio duplex juxta mentem Angelici praeceptoris.

48. Prima conclusio. DIcendum est primò in utroque sensu nuper recensito inquiri à Theologis, an si Spiritus sanctus non procederet à Filio, distingueretur realiter ab illo? Assertio haec quoad primum sensum ex se constat, & communiter recipitur à Theologis. Nam saltem in eo dubium hoc agitatur, ut contra Graecos colligatur, Spiritum sanctum procedere à Filio: quia ipsi suppositionem illam, quam nos judicamus impossibilem, sentiebant esse possibilem, & de facto dari: & ea admissa, volebant Patres convincere illos, ex eo quod in eo eventu non poterant Filius, & Spiritus sanctus realiter distingui: ut ita ipsi, qui hanc distinctionem admittebant in divinis, cogerentur fateri, Spiritum sanctum procedere à Filio.

D. Thom. Et similiter quoad secundum sensum etiam liquet: & sanè id juxta mentem Angelici Praeceptoris. Quoniam cum S. Doctor *in hoc art.* & 4. *contra Gentes c.* 4. asseruisset, quod si Spiritus sanctus non procederet à Filio, non distingueretur realiter ab illo, non reddit pro ratione hujus, quod in eo eventu non essent in illis relationes Filiationis, & spirationis passivae: sed quia istae relationes tunc non essent, nec manerent inter se oppositae secundum originem, ut exponunt in praedictis locis Cajetanus, & Ferrara: atque adeò supponit, Cajetanus, Ferrara. quòd manerent praedictae relationes; licèt non constituerent tunc personas oppositas, seu distinctas realiter; sed una & eadem persona per illas referretur ad Patrem. Et ita, cùm in hac responsione D. Thomae supponatur, in eo eventu Filium manere Filium, & Spiritum sanctum manere etiam Spiritum sanctum, & per consequens cum suis proprietatibus personalibus: meritò titulus directè respondens huic responsioni intelligitur hoc secundo sensu, nempe, an dato, quòd Spiritus sanctus, non procederet à Filio, & simul supposito, quod uterque maneret cum sua proprietate personali, vel Filiationis, vel processionis, sive spirationis passivae, tunc Spiritus sanctus, & Filius distinguerentur realiter, & praedictae proprietates constituerent distinctas realiter personas? an verò nonnisi tantùm unicam, quae duabus relationibus referretur ad Patrem?

49. Assertio secunda. Dicendum est secundò, dubium hoc sic excitatum esse satis utile. Assertio haec ex praecedenti videtur satis deduci, solumque eget explicatione. Potest autem declarari. Tum, quia (ut initio dubij sequentis tangemus) ex decisione hujus dubij pendet vis, & efficacia rationis D. Thomae ad probandum, Spiritum sanctum procedere à Filio. Tum etiam (id, quod ex praecedenti sequitur) quia si semel data hac suppositione impossibili Spiritus sanctus non distingueretur à Filio, tunc optimè colligeremus inde, rationem adaequatam distinctionis Filij ab Spiritu sancto esse spirationem activam. Sicut etiam, si data praedicta suppositione, nempe, quod Spiritus sanctus non procederet à Filio, adhuc distingueretur realiter ab illo, tunc per optimam consequentiam inde inferemus spirationem activam non esse adaequatam rationem distinctionis Filij ab Spiritu sancto, siquidem ea sublata, adhuc remanerent realiter distincti; sed aliquam aliam realitatem esse rationem distinctionis realis inter illos. Ita quidem, ut in priori sensu, in quo diximus, titulum hujus dubij intelligi, colligatur aliquam aliam realitatem, praeter spirationem activam, esse rationem praedictae distinctionis, non determinando, an talis ratio sit Filiatio, aut aliqua alia proprietas: quia juxta hunc sensum abstrahitur ab hoc, quod est, an tunc remaneret Filius & Spiritus sanctus cum proprietatibus personalibus Filiationis, & Processionis, quas modò habent. In posteriori verò sensu, idest, data hypothesi, quòd Filius non spiraret Spiritum sanctum, & nihilominùs ambo manerent cum sua proprietate personali, & realiter inter se distincti, tunc optimè etiam infertur, Filiationem esse rationem distinctionis Filij ab Spiritu sancto: & Processionem rationem distinctionis Spiritus sancti à Filio: siquidem tunc non esset aliquid, per quod realiter distinguerentur, nisi per has suas proprietates personales Filiationis, & Processionis.

Unde sicut satis utiliter disputatur, an, si Deus non esset immutabilis, esset aeternus? & an, si tollerentur à Deo relationes, adhuc manerent personae? 50. quia etsi utraque suppositio sit impossibilis, nihilominùs inde per legitimam consequentiam colligimus, an immutabilitas sit, vel non sit ratio aeternitatis, & an relationes sint, vel non sint rationes adaequatè constitutivae personarum. Nam si sublata per impossibile immutabilitate, & relationibus praedictis, adhuc tunc Deus remaneret aeternus, essentque personae in divinis, optimè inde deducitur, neque immutabilitatem omnimodam (de qua loquimur) esse radicem aeternitatis, neque relationes esse rationes adaequatè constitutivas personarum; secùs verò, si illa, & his sublatis nec remaneret aeternitas, nec personae. Ita, quia datis suppositionibus impossibilibus (de quibus in hoc dubio) colligitur per legitimam consequentiam, quaenam sit ratio distinctionis realis inter Filium, & Spiritum sanctum, ut jam explicuimus: idcircò praesens dubiū de hoc agens est valdè utile, & universaliter loquendo quaevis quaestio procedens ex aliqua suppositione impossibili; qua data, venamur per legitimam consequentiam, quaenam sit ratio formalis, aut radix alicujus effectus, est satis utilis.

§. III.

Objectio prior contra dicta in priori assertione.

VErùm Franciscus Suarez. *lib.* 10. *de Trinitate, cap* 2. *nu.* 10. existimat, non posse ulla ratione 51. Placitum P. Suarez. titulum hujus dubij intelligi in posteriori sensu; ita nimirum, ut supponatur duplex illa conditio, & suppositio impossibilis: scilicet, quod Spiritus sanctus non procedat à Filio, & quòd nihilominus maneren cum suis proprietatibus personalibus, quas modo habent; nempe, cum Filatione; & processione.

Hoc autem sic probat. Nam si semel supponatur, Spiritum sanctum non procedere à Filio, Probatur primò. consequenter etiam debet supponi, non manere hunc numero Spiritum sanctum, aut hunc numero Filium: ergo titulus hujus dubij non potest intelligi, ita ut supponatur, quòd Spiritus sanctus non procedat à Filio, & quòd simul maneant proprietates personales, quae modò sunt constitutivae eorum, nempe, Filiatio, & processio. Consequentia videtur perspicua. Quia non potest simul supponi, quòd maneant, & non maneant praedictae relationes constitutivae filij & Spiritus sancti: ac proinde quòd maneant, & non maneant hic numero Filius, & hic numero Spiritus sanctus.

Antecedens quoad priorem partem, nempe, 52. quod supponatur non remanere eundem Spiritum sanctum, probatur. Tum, quia haec numero Processio,

cessio, quæ nunc est constitutiva Spiritus sancti, per se respicit, tanquam adæquatum terminum, Patrem, & Filium: ergo non potest hæc numero relatio Processionis esse, vel intelligi in rerum natura, quin respiciat utramque personam, tanquam adæquatum terminum suum: nam habitudo simplicissimæ relationis nequit tolli, vel minui, manente eadem simplicissima relatione. Ergo hoc ipso, quòd supponatur, Spiritum sanctum non procedere à Filio, supponitur, non manere hunc Spiritum sanctum. Tum etiam quia hæc numero relatio Processionis per se est à Patre, & Filio, ita ut utraque relatio sit necessaria cōditio ex parte principij hujus personæ Spiritus sancti: sed si Spiritus sanctus non procederet à Filio, jam Filiatio non esset conditio necessaria: ergo nec relatio Processionis terminaretur ad eandem numero personam, ad quam nunc terminatur: ac proinde supponitur ibi, quòd non esset eadem numero relatio Processionis, nec maneret constitutus per illam idem numero Spiritus sanctus, qui nunc est.

Quoad secundam verò partem scilicet, supponi etiam data illa hypothesi, non remansurum tunc eundem Filium, etiam liquet. Tum, quia hæc Filiatio, quæ nunc constituit Filium, est sufficiens ratio terminandi habitudinem relationis Processionis, quam habet Spiritus sanctus ad ipsum: cùm Spiritus sanctus procedat à Filio, ut constituto Filiatione: sed si supponitur Spiritus sanctus à Filio non procedere, non esset sufficiens ratio terminādi prædictam relationem Processionis, ut ex se constat: ergo ibidem etiam supponitur, quod non remanebit eadem numero relatio Filiationis: ac proinde, nec idem numero Filius. Tum etiam, quia Filiatio, quæ nunc datur, talis est, quòd voluntas divina, quatenus conjuncta illi, sit fœcunda, & habeat rationem spirativæ virtutis, seu conditionē requisitam in principio *quod* ad spirandum: sed data hypothesi, quòd Spiritus sanctus non procedat à Filio, non erit Filiatio talis virtutis: ergo non manebit eadem numero Filiatio, & idem Filius: ac proinde data prædicta hypothesi, hoc ibidem supponitur.

53. Confirm. 1. Confirmatur tota hæc objectio. Nam suppositio, qua supponitur Spiritum sanctum non procedere à Filio, supponit etiam, quòd non maneat eadem habitudo, quæ nūc est inter Processionem, & Filiationem, tanquam inter relationem, & terminum formalem ipsius: at hæc habitudo est de intrinseco conceptu harum numero relationum: ergo prædicta suppositio necessariò destruit has relationes: ac proinde non potest simul cum hac suppositione cohærere, & supponi, quòd tales relationes maneant.

Confirm. 2. Confirmatur secundò. Nam Deus non potest intelligi æternus, quin intelligatur immutabilis, & quin ejus æternitas oriatur ab immutabilitate: ergo nec Spiritus sanctus poterit intelligi Spiritus sanctus, quin oriatur à Filio. Quia sicut immutabilitas est propria ratio, unde oritur æternitas: ita Filius, & Verbum est id, unde debet oriri amor.

§. IV.

Elucidantur ea, quæ in prima assertione, & in explicatione tituli diximus, ut inde clarior prima objectionis enodatio colligatur.

54. Elucidatur exemplo titulus dubij. Objectionem hanc consultò proposuimus, quia ejus occasione plenè decisio hujus dubij capietur, & omnia, quæ in hac disputatione tradenda sunt, meliùs intelligentur. Ad eam igitur ut respondeamus, oportet recolere, & elucidare paulisper ea, quæ nuper in explicatione tituli diximus. Hoc autem nulla alia ratione meliùs præstabimus, quàm adducendo sequens exemplum. Etenim aliud est, an dato quòd secundùm rem separentur ab individuo Trinitatis tres personalitates divinæ, tunc remaneret secundùm rem hic numero Deus, seu hoc numero individuum Trinitatis, & istud esset idemmet principium productivum creaturarum? aliud verò, an possit hic numero Deus concipi, non conceptis tribus personalitatibus divinis, & hic numero Deus sic conceptus intelligeretur esse idemet principium productivum creaturarum: ac proinde dato, quòd sic secundùm rem contingeret, sicut nostris conceptibus concipitur: & per consequens admisso, quod secundùm rem separarentur tres personalitates ab hoc numero Deo: & simul admisso, quòd in eo eventu, maneret hic numero Deus secundùm rationem inadæquatam sui, idest, non prout est ratio à priori exigens tres personalitates divinas, ut proprietates personales indispensabiliter sibi actû annexas sed secundùm quòd præcisè exprimit *intelligere* Dei primordiale per se subsistens: tunc remaneret etiam idem numero principium productivum creaturarum?

55. Etsi ergo separatis secundùm rem tribus personalitatibus divinis, non remaneat secundùm rem hic numero Deus, neque hoc numero principium creaturarum: quia quidquid est in Deo, est ita de necessitate Dei, quòd sine illo, nec hic numero Deus, nec hoc numero principium productivum creaturarum possit esse: ideoque, si præcisè fiat hæc suppositio, ut à nobis descripta est, tunc ibidem virtualiter supponatur, quòd in prædicto eventu omnia, quæ sunt in Deo, reipsa evanescent: & per consequens non possit tunc inquiri, an secundùm rem remaneat idem numero principium productivum creaturarum, ne simul opposita ibidem supponantur: nihilominùs benè potest concipi hic numero Deus, non conceptis tribus personalitatibus: & similiter intelligi potest hoc numero principium productivum creaturarūm, saltem secundùm suam rationem inadæquatam, non intellectis prædictis personalitatibus, & inquiri an si res ita evenirent, sicut conceptibus nostris separantibus, & distinguentibus ea, quæ inter se adunata sunt, concipiuntur; ac proinde dato, quòd secundùm rem separarentur ab hoc numero Deo tres personalitates divinæ, & quòd adhuc in eo eventu maneret per impossibile hic numero Deus, saltem secundum rationem inadæquatam jam insinuatam, tunc remaneret idem numero principium productivum creaturarum?

56. Applicatur exemplum ad intentum. Ita ergo in præsenti (proportione servata) philosophandum est. Nam aliud est, an dato, quòd Spiritus sanctus secundum rem non procedat à Filio: ac proinde dato, quòd secundùm rem separaretur ab eo activa spiratio ejusdem Spiritus sancti: tunc relatio personalis Filiationis maneret secundum rem? aliud verò, an dato, quòd Spiritus sanctus non intelligeretur procedere à Filio, & per consequens non conciperetur esse in eo spiratio activa, tunc intelligeretur manere relatio personalis Filiationis, saltem secundùm suam rationem inadæquatam, sufficientem tamen ad hoc, ut conciperetur retinere formalissimam rationem Filiationis, prout præcisè exprimit ordinem ad Patrem? & an, sicut potest concipi, Spiritum sanctum non procedere à Filio, & per consequens non intelligi in Filio spiratio activa, & nihilominus

nus concipi quòd modo dicto maneret in Filio Filiatio: sic, si per impossibile omnia hæc darentur secundùm rem, & non solùm secundùm nostrum modum concipiendi, scilicet, quòd Spiritus sanctus non procederet à Filio, & per consequens secundùm rem tolleretur ab illo relatio spirationis activæ; & quòd nihilominùs maneret secundùm rem in eo relatio Filiationis secundùm rationem inadæquatam nuper explicatam, & similiter maneret adhuc tunc per impossibile in Spiritu sancto relatio processionis, seu spirationis passivæ secundùm suam rationem inadæquatam; sufficienter tamen ad hoc, ut retineret formalissimam rationem spirati in ordine ad primam personam Trinitatis: tunc his impossibilibus suppositionibus datis, haberent Filius, & Spiritus sanctus realiter distingui rationem prædictarum proprietatum personalium, ut secundùm prædictas rationes inadæquatas manentium?

57. Etsi ergo dato, quòd Spiritus sanctus non procedat secundùm rem à Filio, ac proinde, & separari secundùm rem ab illo relationem spirationis activæ, tunc non maneret secundùm rem Filiatio divina quia omnia divina sunt ita inter se connexa secundùm rem, ut quidquid secundùm rem invenitur in divinis, requiratur eodem modo, nempe secundùm rem, adhoc ut natura Dei, & quævis alia in Deo reperta maneant: & per consequens si præcisè supponatur, quòd aliquid à Deo re ipsa separetur, nequibit Deus, aut aliquid ejus secundùm rem remanere; sed ibidem virtualiter supponitur, quòd secundùm rem peribunt cuncta divina, sive id contingat per locum intrinsecum, vel extrinsecum, vel quovis alio modo: ideoque dato, quòd secundùm rem separaretur à Filio spiratio activa, non potest simul inquiri, an tunc Filius, & Spiritus sanctus distinguerentur realiter per Filiationem, & Processionem: quia in priori suppositione facta modo explicato supponitur, Filiationem, & Processionem prædictam non manere secundùm rem.

Attamen benè potest concipi Filiatio, non concipiendo spirationem activam: & per consequens nec intelligendo, quòd Spiritus sanctus procedat à Filio: & nihilominùs concipi Filiatio secundùm suam inadæquatam rationem, secundùm quam præcisè exprimit hoc; quod est, respicere Patrem. Et ita si supponatur suppositio quædam impossibilis, nempe, quòd sicut contingit in nostris conceptibus, ita eveniret secundùm rem: ac proinde quòd secundùm rem Spiritus sanctus non procederet à Filio, & simul maneret Filiatio secundùm suam rationem inadæquatam jam explicatam, & similiter processio, seu spiratio passiva, secundùm quòd respicit præcisè primam personam Trinitatis, ut spirantem: tunc optimè poterit inquiri, an rebus ita manentibus, Filius, & Spiritus sanctus, ut constituti per has proprietates personales sic reipsa inventas, sicut per nostros conceptus sic illas concipimus, haberent realiter per illas distingui, necne?

§. V.

Diluitur prior objectio.

58. *Ex ... tis dissolvitur argumentum.* Hinc ergo ad primam objectionem distinguendum est antecedens. *Consequenter etiam debet supponi, non manere hanc numero Spiritum sanctum, aut hunc numero Filium,* quoad rationes suas adæquatas & completas, concedendum est: siquidem tunc Spiritus sanctus, v.g. non remaneret cum ordine originis passivæ ad Filium, nec Filius cum ordine ad Spiritum sanctum, ut ad id, quod ab eo procedit, nec Filiatio haberet munus illud, quod modo habet nempe, radicis, aut quasi radicis, modo tamen infra explicando, relationis spirationis activæ, quo modo gaudet nec ista à Filiatione, aut Processione exigerentur, aut implicitè dicerentur. Si verò antecedens intelligatur quoad rationes inadæquatas, negandum est in sensu explicato. Et eodem proportionali modo debet distingui consequens, & juxta distinctionem datam concedi, vel negari consequentia.

Deinde ad probationem priorem antecedentis quoad primam ejus partem respondetur, distinguendo eodem proportionali modo antecedens. *Hæc numero Processio, quæ nunc est constitutiva Spiritus sancti, per se respicit tanquam adæquatum terminum Patrem, & Filium:* si prædicta processio consideretur secundùm suam adæquatam rationem, conceditur. Si verò secundùm inadæquatam, negetur, juxta sensum explicatum. Et eodem proportionali modo distinguatur cōsequens. Nec obest id, quod ibidem additur, nempe, habitudinem simplicissimæ relationis nec tolli, nec minui posse, manente eadem simplicissima relatione. Quia hoc ad summum est verum de ablatione, vel diminutione secundùm rem, non verò secundùm nostrum modum concipiendi, quatenus concipitur quoad unum munus ejusdem simplicissimæ relationis, non concepto alio: ac proinde hæc simplicitas sicut non obstat his distinctis muneribus, ex parte saltem nostri modi concipiendi distinctis: ita nec obest ad hoc, ut inquiri possit, an si illa relatio processionis maneret secundùm rem quoad unum munus, & rationem inadæquatam, nempe, ut respicit primam personam Trinitatis, non verò quoad aliud, quo respicit Filium, tunc talis processio ratione ejus, quod in ea remaneret, distingueret realiter Spiritum sanctum ab eodem Filio? 59.

60. *Illustratur exemplo.* Potestque hoc explicari aliquali exemplo, eoque satis probabili, relationis paternitatis creatæ. Nam pater, qui antea dicebat relationem ad duos filios, si eorum alter pereat tunc refertur ad unum tantùm: & tamen in eo eventu remanet eadem numero paternitatis relatio, quæ antea ex parte termini respiciebat duo supposita sub relatione filiationis; & nunc solùm respicit unicum solummodò: ac proinde manet quoad munus respiciendi actu, & in exercitio unicum filium; non verò quoad munus respiciendi etiam in exercitio utrumque: ex eo quod deest connotatum quoddam indispensabile ad prædictum exercitium, nempe existētia alterius filij, qui supponitur periisse. Ita ergo in præsenti (proportione tamen servata, & modo explicato) philosophandum est. Quamvis inter exemplum adductum, & rem, de qua agimus, sit etiam sua disparitas, ut intuenti patebit.

Ex quo ad secundam probationem pro eadem prima parte antecedentis constat. Nam ex ea ad summum convincitur, hanc numero Processionem esse à Patre, & Filio secundùm suam rationem adæquatam; non tamen secundùm inadæquatam. Et ita si concipiatur, secundùm quòd præcisè exprimit ordinem ad primam personam Trinitatis, non concipitur, ut est eadem met adæquatè, sed inadæquatè. Et si per impossibile sic secundùm rem daretur, tunc remaneret eadem inadæquatè, non verò adæquatè.

Ad primam verò probationem ejusdem antecedentis pro secunda illius parte patet ex dictis, hanc numero Filiationem nunc constituentem Filium esse sufficientem rationem terminandi habitudinem relationis Processionis, quam habet Spiritus

Spiritus sanctus ad ipsum, si sumatur secundùm suam rationem adæquatam: secùs verò, si accipiatur secundùm rationem inadæquatam, nimirum, prout præcisè exprimit ordinem ad Patrem, & esse terminum habitudinis Patris ad ipsum: sic enim, licèt nunc implicitè dicat rationem aliam inadæquatam, secundùm quam modo insinuato habet quodammodò terminare relationem Processionis Spiritus sancti ad ipsum: attamen si præcisè consideretur quoad hanc rationem inadæquatam respiciendi Patrem secundùm id, quod præcisè exprimit, tantùm habet terminare habitudinem Patris ad ipsum & respicere eundem Patrem. Unde, cùm dicitur Spiritum sanctum procedere à Filio, ut constituto Filiatione, debet ad summum intelligi de Filiatione secundum suam rationem adæquatam. Et ita, si Spiritus sanctus non concipiatur procedens à Filio, adhuc intelligeretur Filiatio secundùm prædictam rationem inadæquatam: &, ut nuper tangebamus, si per impossibile sic secundùm rem remaneret secunda persona Trinitatis, sicut inadæquatè illam concipimus, remaneret secundùm rationem Filiationis inadæquatam secundùm quam exprimit ordinem ad Patrem, ejus relationem terminat. Per quæ etiam ad secundam probationem, & utramque confirmationem patet: solùm enim probant, Filiationem secundùm rationem adæquatam esse conditionem ex parte principii, quod ad spirandum, & habere ordinem ibidem dictum cum Processione: non verò, quòd id ei competat secundùm omnem ejus rationem inadæquatam, & secundùm id, quod exprimit secundùm omnem, & quamvis ex suis rationibus inadæquatis.

62. Secunda enodatio ejusdem argumenti. Secundò respondetur ad totam hanc objectionem, sive magis explicatur præcedens solutio, negando antecedens. Et ad primam probationem pro priori parte antecedentis dicendum est, Spiritum sanctum per suam relationem spirationis passivæ non ideò respicere Patrem, & Filium, quia utraque persona ex parte ipsius Spiritus sancti, aut ex parte virtutis spirativæ in omni eventu, & data quavis hypothesi impossibili, requiratur ad productionem illius; sed quia ambæ desiderantur ex parte ipsius Spiritus sancti, ut modo est, & similiter ex parte etiam virtutis spirativæ, non utcunque, & in omni eventu consideratæ; sed quia modò prædicta virtus spirativa, quæ est in Patre, est etiam in Filio; & ideò nequit Pater spirare, quin Filius spiret, & è converso. Unde si Spiritus sanctus sumatur formalissimè secundùm id præcisè, quod petit data quacunque hypothesi; ad hoc ut sit terminus productus per voluntatem Dei, & ad intra manens, non curando de aliis quæ ei adjunguntur, secundùm quam rationem consideratur formalissimè in ratione amoris divini, tunc si per impossibile produceretur à solo Patre adhuc intelligeretur manere idem Spiritus sanctus formalissimè, & in dicto sensu sumptus, & eadem numero Processio in eodem sensu accepta, quæ formaliter respiceret hoc principium spirans, quod salvaretur in Patre.

Dilucidatur exemplo. Potestque hoc explicari exemplo creaturarum, quarum productio non potest esse, quin sit à tota Trinitate: & nihilominus quia repugnantia ista productionis illarum ab una tantummodò persona, non provenit ex parte ipsarum creaturarum, aut ex parte virtutis productivæ earum; sed quia alias vis productiva earundem est eademmet numero in omnibus personis Trinitatis, ac proinde nequit una ex illis producere creaturas, quin omnes simul illas producant: idcircò, licèt per impossibile, & modo suprà explicato daretur, creaturam aliquam produci à solo individuo Trinitatis, scilicet, ab hoc numero Deo, ut præintellecto personis aut ab unica tantummodo persona, nihilominùs conciperemus manere eandem numero creaturam, ac nunc, dum producitur à tota Trinitate: quia ipsa per se, & ex parte sua solùm petit hunc numero Deum, qui salvaretur in unica tantummodò persona. Si ergo quoad præsens, debita tamen proportione servata, philosophandum est.

63. Ad secundam verò probationem pro eadem prima parte antecedentis negandum est, utramque relationem Paternitatis, & Filiationis esse conditionem necessariam ex parte virtutis spirativæ in ordine ad spirationem Spiritus sancti formalissimè, & in sensu nuper explicato sumpti, licèt aliùnde nunc nequeat spirari, nisi Pater, & Filius illum spirent. Et ratio est: Quoniam virtus spirativa quoad omnia, quæ petit ad spirationem Spiritus sancti formalissimè, & in sensu dicto sumpti, est perfectè in Patre, & similiter prædicta virtus residet perfectè in Filio: cùm tamen in Patre non sit formaliter Filiatio tribuens illi, quòd sit Filius; nec sit in Filio Paternitas præstans ipsi, quòd sit Pater: ideoque, si utraque relatio esset conditio necessaria ad spirandum ex parte virtutis spirativæ formalissimè, nec in Patre sigillatim, nec in Filio etiam sigillatim esset perfectè virtutis spirativa. Quare conditio necessaria ex parte virtutis spirativæ, ut talis, petita est ipsa relatio spiratoris, ut *q. 40. art. 5.* dicemus: & hæc, quantum est ex parte ejus, quod petit vis spirativa, salvaretur in Patre, licèt daremus, Filium non spirare.

64. Ad primam autem probationem pro secunda parte antecedentis dicendum est, Filiationem formaliter sumptam non esse formalissimam rationem terminandi relationem processionis passivæ formalissimè, & in sensu dicto sumptam. Nam prædicta Filiatio formaliter terminat relationem Paternitatis, ut talis: & ita nequit esse formalissimus terminus relationis spirationis passivæ: quia una & eadem relatio nequit esse formalissimus terminus duarum relationum totalium specie, aut quasi specie distinctarum.

Additamentum. Adde, quòd licèt hæc propositio, *Spiritus sanctus formalissimè sumptus procedit à Filio, ut constituto per Filiationem*, sit vera in sensu specificativo, non tamen in reduplicativo: seu (quod in idem quoad præsens redit) licet sit vera, quatenus denotat, quòd procedit ab illo quia eadem virtus spirativa est in utroque; non tamen quia id petatur ex parte virtutis spirativæ, aut ex parte Spiritus sancti sumpti præcisè, & in sensu explicato in ratione termini intrinseci producti per voluntatem Dei.

Ex quibus ad secundam probationem pro eadem secunda parte antecedentis negandum est, voluntatem divinam reddi fœcundam ad spirandum Spiritum sanctum formalissimè acceptum ex conjunctione ad Filiationem, aut ex conjunctione ad Paternitatem; sed ex conjunctione ad spirationem activam, saltem tanquam ad conditionem necessario requisitam ad hanc fœcunditatem.

65. Ad confirmationem. Ad primam confirmationem respondetur, negando assumptum, sive suppositum majoris propositionis. Quia nunc inter Filiationem, & Processionem non est habitudo, tanquam inter terminum formalem, & relationem ejus: quia Filiatio non est terminus formalis Processionis, sed materialis, & petitus, non ex vi ipsius Processionis formalissimè, & in sensu jam explicato acceptæ; sed quia alias debet necessariò ibidem intervenire: ex eo quod eademmet virtus spirativa est simul in Patre,

Patre, & Filio. Et ideo si per impossibile Spiritus sanctus non procederet a Filio, salvaretur [illegible] formaliter per se inspectus a relatione Processionis [illegible] consistere [illegible] per locum intrinsecum salvaretur [illegible] sensu [illegible], & virtus spirativa [illegible] conditione requisita ad spirandum [illegible] divina [illegible] relatione spirationis activæ. [illegible] ad secundam [illegible].

§. VI.

[illegible] contra posteriorem assertionem [illegible] ad illam.

66. A.u obj ecti contra secundam assertionem. Godefred. Scotus. Aureolus.

Si [illegible] contra posteriorem [illegible] Godofredus *quodlib.* 7. *q.* 4. ut refertur in margine Scoti in 1 *dist.* 11. *q.* 2. §. *Hic dicitur*, & Aureolus *eadem dist. q. unica*, dubium hoc in nullo sensu posse utiliter disputari. Quoniam illud nequit ad nullam aliqua suppositione utiliter discuti qua data, non potest magis una pars ejus, quod inquiritur, quàm alia contradictionis opposita decidi. Quoniam utilis de aliquo disputatio eo tendit, ut una pars contradictionis, potiùs quam alia, inde eligatur: at omnis disputatio procedens ex aliqua hypothesi impossibili, qualis est præsens, est talis conditionis, ut in ea non possit una pars, potius quam alia opposita, contradictorie inferri: quia juxta commune axioma, ex impossibili sequitur quodlibet: ergo præsens disputatio & dubium, in quovis sensu intelligatur, inutiliter discutitur.

Diluitur primo.

Respondetur, quod si titulus hujus dubij intelligatur in posteriori sensu, nempe, facta illa duplici suppositione impossibili, quod Spiritus sanctus non procederet à Filio, & quòd Filius maneret in ratione Filij secundùm rationem inadæquatam jam dictam, tunc persistendo in prædicta suppositione, ac proinde negatis omnibus, quæ illam destruunt, non sequeretur juxta nostram sententiam utraque pars contradictionis, sed tantùm unica, nimirum, Filium, & Spiritum sanctum non distinguendos esse realiter: & ita necesse non erit, quod ex quovis impossibili, factis quibusvis suppositionibus, sequatur quodlibet. Sicut etiam, si titulus præsentis dubij intelligatur in priori sensu, nempe, an si Spiritus sanctus non procederet à Filio, tunc haberet aliquid, per quod realiter distingueretur, sive illud esset Filiatio, sive quidpiam aliud, tunc, persistendo in prædicta suppositione, atque adeo negatis omnibus eam destruentibus, tantum sequeretur una pars contradictionis, nempe, non fore aliquid, per quod realiter distingueretur, ut ex dicendis *in sequenti dubio à n.* 77. *usque ad* 7.90. patebit.

67. Aliter occurritur.

Adde tamen, quòd etsi juxta D. Thomæ, & nostram sententiam, & modo dicto tantùm sequatur ex prædictis suppositionibus una pars contradictionis: attamen juxta sententiam Scoti, & aliorum asserentium, datis prædictis suppositionibus distinguendum esse Filium realiter à Spiritu sancto, quia ejus Filiatio est propria & formalis ratio talis distinctionis, tunc sequeretur pars affirmativa per locum intrinsecum; & negativa per locum extrinsecum. Cæterum, utiliter disputetur aliqua quæstio, satis est quod non sequatur utraque pars contradictionis per locum intrinsecum, sed tantùm unica, licet alia colligatur per locum extrinsecum: quia eo ipso scitur, quænam sit propria & formalis ratio alicujus effectus, aut quasi effectus.

68.

Potestque hoc, quia ad plura [illegible] condi [illegible] explicari ex eo, quod tunc sequitur aliquid per locum intrinsecum ex aliqua suppositione, quando sequitur ex ea tanquam ex propria ratione formali, aut causa ejus, quod infertur, & ab illo petita (quod est idem, colligitur per locum intrinsecum à priori) vel tanquam ex [illegible] consequente, & denotante id, quod infertur, [illegible], vel rationem formalem ejus, sive [illegible] talis effectus ab eodem petitam. [illegible] sequitur aliquid per locum extrinsecum ex aliqua suppositione, quando non sequitur modo dicto ex illa [illegible] hac suppositione, *si Deus non esset Trinus* [illegible] *esset* [illegible] *potentia* [illegible] *posset* [illegible] est valde probabile quod per locum intrinsecum tantùm sequatur [illegible] affirmativa. Quia in ea suppositione supponitur manere Deitatem cum sua omnipotentia, & hæc, ubicunque sit, est ex se sufficiens ratio, & causa productiva creaturarum: attamen per locū extrinsecum sequitur altera pars contradictionis, nempe, non posse produci creaturas: ex eo quod divina natura nequit communicari ad extra, non communicata prius ad intrà. Licet quia hoc oritur ex alijs capitibus, non vero quia creaturæ exigant, tanquam causam sui. Tantum tum, ac proinde hanc communicationem [illegible] quia vis communicativa ad extra, quam Deus habet ex vi sua, & ut correspondet creaturis, ut petentibus illam, id expostulat: ideoque hæc pars negativa contradictionis, nempe, Deum non posse tunc producere creaturas, non sequitur per locum intrinsecum, sed solum per locum extrinsecum.

Sic [illegible] in præsenti, data illa suppositione, quod Spiritus sanctus non procederet à Filio, debet sequi juxta sententiā, ut dicebamus, Scoti per locum intrinsecum, esse distinguendum realiter ab eodem Filio: quia juxta mentem illius sequitur ex propria causa, aut quasi causa, sive ratione formali illius quasi effectus nempe ex Filiatione, quæ est propria ratio distinguendi Filium à Patre. At pars negativa solum sequeretur per locum extrinsecum: quatenus ex alijs capitibus evanescerent Filius & Spiritus sanctus, & eo ipso non posset stare distinctio realis inter utrumque. Quoniam prædicta distinctio supponit existentiam utriusque, & ea sublata, aufertur prædicta distinctio: & ideo adhuc in prædicta sententia esset utilis hæc quæstio. Quoniam hoc ipso, quod per locum intrinsecum tantum sequatur, Filium, & Spiritum sanctum esse distinguendos, scitur, quod propria & adæquata ratio formalis distinctionis inter utrumque non est spiratio activa, sed quod hæc potest oriri a Filiatione, & Processione: imo quòd prædicta distinctio, ut est distinctio realis, personalis, idest, distinctio realis proveniens ab aliquo constituente personam Filij, & Spiritus sancti, provenit a Filiatione, & a Processione.

Adde, quod cum dicitur, ex impossibili sequi quodlibet idest, utraque pars contradictionis, tunc hoc solummodo est universaliter verum quoad id, quod in prædicta hypothesi supponitur, non tamen hoc impossibili supposito oportet, ut semper, quidquid inde infertur, ita colligatur ex prædicta hypothesi, ut oppositum ejus possit etiam colligi, sed aliquando utraque pars contradictionis poterit inferri, ut si dicatur, *Si homo esset rationalis, & hinnibilis, non distingueretur specie ab equo*: nam tunc, quia hinnibilis, non distingueretur, quia vero rationalis, distingueretur. Aliquando vero non, ut si asseratur, *Si Deus non esset immutabilis, non esset æternus*. Nam licèt in illa hypothesi includatur, fore, & non fore Deum immutabilem: non fore quidem, quia id supponitur, fo- 69. Il ult. atur ulterius.

Elucidatur amplius hæc re positio.

re autem, quia Deus: attamen hoc semel supposito, non sequitur, non fore simul æternum, & non æternum, sed solùm non fore æternum.

Unde regula generalis ad hoc dignoscendum est, an in hypothesi illa includantur termini talis conditionis, qui ex sola explicatione eorum afferant utramque ex illis consequentiis illatam, vel non. Si enim hos terminos attulerint, tunc ex vi hypothesis sequetur universaliter quodlibet. Si autem illos non attulerint, non erit, saltem universaliter, necessarium, quod sequatur quodlibet, ut in exemplo nuper allato, & in hypothesi, de qua est in præsenti disputatio, cernitur. Unde, licet quæstio procedens ex hac hypothesi impossibili utiliter disputetur, & ideò utiliter quæritur, *An si Deus non esset immutabilis, esset æternus*: non tamen, *An si homo esset hinnibilis, & rationalis, distingueretur specie ab equo.*

70. Respondetur secundo ad totam objectionem. Secundò respondetur ad totam hanc objectionem, tunc saltem propositionem aliquam procedentem ex hypothesi impossibili utiliter disputari, quando habet aliquam categoricam æquipollentem, & absolutam, quæ utiliter disputetur; & proptereà hæc propositio, *Si homo haberet alas, posset volare*, utiliter disputatur, quia habet hanc categoricam, *Omne, quod habet alas, potest volare*; & hæc utiliter discutitur ex ea: neque ex propositione, cui æquipollet, procedente ex hypothesi saltem naturaliter impossibili sequitur utraque pars contradictionis. Constat autem, hanc propositionem continentem hypothesim impossibilem, scilicet, *Si Spiritus sanctus à Filio non procederet, Filius distingueretur realiter ab illo*, æquivalere huic, *Filiatio est ratio distinguendi realiter Filium ab Spiritu sancto*, & hæc utiliter est disputabilis.

DUBIUM III.

Utrùm si Spiritus sanctus non procederet à Filio, distingueretur realiter ab illo.

71. SEmel explicato, in quibus sensibus, & qua utilitate inquiratur, an data hypothesi, quòd Spiritus sanctus non procederet à Filio, distingueretur realiter ab illo, meritò de re ipsa præsens dubium excitamus, inquirentes an data prædicta suppositione, intercederet realis distinctio inter Filium, & Spiritum sanctum? ut ita primam & potissimam rationem, quam Angelicus Præceptor in hoc articulo adduxit ad probandam processionem Spiritus sancti à Filio examinemus. Quia tota vis prædictæ rationis consistit in hoc, quòd si Spiritus sanctus non procederet à Filio, non distingueretur realiter ab illo: ac proinde, cum necessarium sit juxta fidem, Spiritum sanctum, & Filium distingui realiter, oportebit, illum à Filio procedere. Unde ex iis, quæ in hoc dubio, & in dubio 1. hujus disputationis diximus, ubi secundam, & tertiam rationem hujus articuli discussimus, manebunt explicatæ omnes rationes, quas Angelicus Præceptor ad probandam processionem Spiritus sancti à Filio in præsenti adduxit.

§. I.

Mens D. Thomæ.

72. Assertio & prima ejus probatio. Concil. Tolet. XI. DIcendum ergo est, quòd si Spiritus sanctus non procederet à Filio, tunc non distingueretur realiter ab illo. Assertio hæc videtur non parùm efficaciter colligi ex Concilio Toletano XI. in professione fidei, ubi de personis divinis sic dicitur: *Hoc solum numerum insinuant, quod ad invicem sunt, & in hoc numero carent, quod ad se sunt.* Quibus verbis significatur, nulla alia ratione esse numerum, aut distinctionem inter personas divinas, nisi quatenus ad invicem sunt. Constat autem, quod per esse ad invicem denotatur, respicere se ad invicem, sive referri ad se mutuo, quod est habere inter se oppositionem relativam. Et ita si Spiritus sanctus, & Filius non habent inter se oppositionem relativam producentis, & producti (quæ sola in divinis reperiri potest, ut ex suprà dictis, & dicendis in hoc dubio amplius patebit) non erit unde realiter distinguantur.

Unde nihil obest id, quod quidam recentiores Scotistæ respondent, nempe, quòd per esse ad invicem relationes, solùm denotatur, eas esse relativas, hoc est, non absolutas; & non determinatè esse correlativas, sive relativè oppositas: ita ut sensus Concilij sit, personas divinas distingui proprietatibus relativis, & non absolutis. Hoc autem reperiretur, etiamsi Spiritus sanctus non procederet à Filio: quia tunc distinguerentur Filiatione, & Processione, quæ essent proprietates relativæ, licet non relativè oppositæ. 73. Effugium Scotistarum.

Non igitur hoc obest. Tum, quia idem Concilium ut explicaret, qua ratione personæ divinæ nō sint ad se, sed ad invicem, sic ait: *Quod enim Pater est, non ad se, sed ad Filium est: & quod Filius est, non ad se, sed ad Patrem est. Similiter & Spiritus sanctus non ad se, sed ad Patrem, & Filium relativè refertur.* Præcluditur.

Tum etiam. Quia juxta communem usum Theologorum, & Philosophorum, cùm de relativis in communi dicitur, esse ad aliud, intelligitur respicere aliud tanquam terminum: ergo eadem ratione, cùm de aliquibus relativis in particulari asseritur, quòd sint ad invicem, ut in hoc testimonio Concilij Toletani de relationibus divinis id dicitur, sensus erit, quòd respiciant se ad invicem tanquam terminum.

Tum denique. Quia alioqui impropriè, imò & falsò asseruisset Concilium, quòd personæ divinæ sunt ad invicem: siquidem relativa se mutuo non respicientia, nequeunt dici esse ad invicem: & in præsenti neutrum ex relativis, de quibus loquimur, nempe Filius, & Spiritus sanctus esset ad alterum: cùm neque Filius ad Spiritum sanctum, neque Spiritus sanctus ad Filium esset.

Eadem etiam veritas videtur desumi ex Concilio Florentino *Sessione* 18. quod quamvis quoad hoc juxta translationem Bartholomæi Abrahami, quæ reperitur in editione Conciliorum Laurentij Surij, aliquantulum perturbatum legatur: attamen ex Græcis de verbo ad verbum expressum sic habet: *Secundùm omnes Doctores, tam Græcos, quàm Latinos, sola ad differentia processionum, quæ principaliùs dicitur, multiplicat personas in divinis.* Et ut explicet, quænam sit hæc differentia processionum, protinus addit Concilium: *Ad quam sola duo accommodantur, qui ab alio est, & à quo est.* Et paulò inferiùs: *Nulla alia ratio distinctionis, aut discriminis est in divinis, nisi per hoc, quod persona aliqua est ab altera.* Quæ verba (id, quod non parùm animadvertendum est, ut per illa assertio nostra magis corroborata maneat) adduxit Concilium ad hoc, ut per illa confirmaret hanc veritatem, nimirum Spiritum sanctum à Filio procedere, ex eo quòd ea, quæ in divinis sunt realiter distincta, non distinguuntur sic, nisi sola differentia processionum: & hæc consistit in hoc, quòd reperiantur ibidem duo, scilicet, *à quo alius, & qui ab alio*, idest, quòd comparentur per modum personæ procedentis, & ejus, à quo talis persona procedit. 74. Probatur etiam ex Conc. Florentino.

Et

Et ideò Concilium concludit, nullam rationem distinctionis esse in divinis inter personas, nisi per hoc, quod persona aliqua est ab altera. Et ita, cùm in casu, de quo loquimur, excludatur omnino hoc quod est, unam personam esse aut procedere ab alia, etiam excluditur tota ratio distinctionis inter illa.

75. *Suadetur ex Patribus. Boetius.* Eandem etiam assertionem tuentur Boetius in lib. de Trinitate, ubi inquit, quod in divinis sola relatio multiplicat Trinitatem. Constat autem, quod si Spiritus sanctus non procederet à Filio, non esset aliqua relatio inter illos (id, quod ex dicendis *num.* 78. amplius patebit) & ita non distinguerentur realiter ad invicem. *Anselm.* Anselmus *in lib. de Processione Spiritus sancti c.* 2. ubi inquit, quòd Pater, & Filius in omnibus unum sunt, nisi in iis, in quibus distinguit eos relationis oppositio, & hoc propter essentiæ unitatem. Quare, cùm etiam sit una essentia Filij, & Spiritus sancti, erunt in omnibus unum, in quibus non distinxerit eos relationis oppositio. Et ideò, cùm nullo modo distingueret eos prædicta relationis oppositio, si Spiritus sanctus non esset à Filio, consequens erit, ut non sit aliquid in eo eventu, unde realiter distinguantur.

Idem. Anselm. Item idem Anselmus *in eodem lib. c.* 3. ubi sic ait: *Sic ergo hujus unitatis, & hujus relationis se contemperant consequentia, ut nec pluralitas, quæ sequitur relationem, transeat ad ea, in quibus prædicta simplicitas sonat unitatis, nec unitas cohibeat pluralitatem, ubi eadem relatio significatur: quatenus neque unitas amittat aliquando suam consequentiam, ubi non obviat aliqua relationis oppositio; nec relatio perdat, quod suum est, nisi ubi obsistit unitas inseparabilis.* In quibus verbis, ut constat, continetur axioma illud nuper dictum, & tritum apud Theologos, nempe, *in divinis omnia esse unum ubi non obviat relationis oppositio.* Nam hoc idem est, ac dicere, quòd unitas non amittit suam consequentiam, idest id, quod ex illa necessariò consequitur, seu provenit, nempe, facere unum, ibi non obviat relationis oppositio.

76. *Gregor. Nyssen.* Idem etiam desumitur ex Gregorio Nysseno *lib. ad Ablabium,* ubi de divinis personis sic loquitur: *Eam, quæ circa causam, & causatum* (idest, circa principium, & ejus, quod est à principio (*consideratur, differentiam non negamus: per quod solum discerni unum ab altero deprehendimus, nimirum, eo quod credimus, aliud quidem causam esse, aliud verò ex causa.* Idem docuerunt Dionysius Areopagita *lib. de Divinis nominibus cap.* 2. ubi *discretiones benignissimas personarum* (sic loquitur ille) *Deitatis processus* appellat. Athanasius *lib.* 1. *de Unica Deitate Trinitatis*, Basilius 3. *contra Eunomium in principio*, Cyrillus Alexandrinus *lib.* 7. *Thesauri c.* 1. Augustinus sæpè, D. Thomas *in hoc art.* 2. *&* 4. *contra Gentes cap.* 24. & *quæst.* 10. *de Potentia artic.* 5. necnon *in* 1. *distinct.* 11. *quæst.* 1. *articul.* 1. *Opusculo* 1. *cap.* 49. 50. *&* 51. & *Opusculo* 3. & *cap.* 49.

Dionysius. Athan. Basilius. Cyrill. Alex. August. D. Thom. Alexand. Albertus. Bonaven. Durand. Ægidius. Herbeus. Argent. Capreol. Ferrara. Caietanus. Canarien. Molin. Nazar. Bannez. Zumel. Ripa. Arrubal. Granad. Vasquez. Montoya. Bellarmin. Suarez.

Et tandem hanc eandem sententiam sequuntur plures, & gravissimi Theologi, ut Alexander 1. *p. q.* 43. *membro* 4. Albertus similiter 1. *p quæst.* 31. *membro* 3. Bonaventurà *in* 1. *dist.* 11. *art.* 1. *q.* 1. Durandus *eadem dist. q.* 2. Ægidius *art.* 1 *q.* 3. Herbeus *q.* 1. Argentina *eadem dist.* 11. Capreolus *q.* 1. *art.* 1. *sub initio.* Ferrara 4. *contra Gentes c.* 24. Cajetanus, Canariensis, & Molina, & similiter Nazarius, Bannez, Zumel, Ripa, Arrubal, Granado, Vasquez, Ruiz de Montoya *in præsenti*, Bellarminus *tomo* 1. *lib.* 2. *de Christo cap.* 26. Suarez *lib.* 10. *de Trinitate c.* 2. & alij quàm plures.

§. II.

Ratio fundamentalis ex Angelico Doctore desumpta.

Ratio autem fundamentalis hujus assertionis adducitur à D. Thoma locis citatis, & potest ad hanc formam reduci. Quoniam in divinis solùm potest esse realis distinctio per relationes oppositas, seu per relativam oppositionem: sed si Spiritus sanctus non procederet à Filio, non essent in eis relationes oppositæ, seu non esset inter illos relativa oppositio: ergo non esset unde realiter distinguerentur; sed sicut idemmet Pater in divinis est generans Filium, & spirans Spiritum sanctum, ita etiam eadem persona Filij esset simul genita & spirata: ac proinde esset simul Filius, & Spiritus sanctus. 77. *Ratio fundamentalis.*

Major quoad primam partem, nempe, quòd in divinis distinctio realis solum potest esse per relationes, videtur perspicua. Quoniam id, quod est absolutum in Deo, dicit essentiam divinam, & attributa. Et ita, si personæ distinguerentur realiter per aliquid absolutum, non essent omninò unum & idem in essentia, & attributis; sed in istis esset realis distinctio inter prædictas personas. Quoad secundam verò partem, nempe, quòd hæc realis distinctio non proveniat à relationibus quibuscumque, sed à relationibus oppositis, seu à relativa oppositione, probatur. Quoniam, in Patre dantur duæ relationes reales, nimirum, Paternitas, & spiratio activa: & nihilominùs, quia istæ non sunt relativè oppositæ, idcircò nec distinguuntur realiter in Patre, nec dividunt, aut quasi dividunt ipsum realiter in duas personas; sed unus & idem Pater absque distinctione reali sui est simul Pater, & spirans: ergo relationes, quæ in divinis sunt ratio distinctionis realis, & divisionis, aut quasi divisionis in plures personas, non sunt relationes qualescumque, sed relationes oppositæ: seu (quod in idem quoad præsens redit) id, quod est ratio prædictæ distinctionis, tantum potest esse relativa oppositio.

Minor autem etiam constat. Quoniam in divinis tantùm invenitur oppositio relativa originis seu fundata, aut quasi fundata in processione unius personæ ab alia: ergo cùm inter Filium, & Spiritum sanctum non possit esse oppositio relativa originis, seu fundata in processione, ex eo quod Filius procedat ab Spiritu sancto: siquidem iste procedit ut amor, ille verò ut verbum, & amor procedit à verbo, non tamen è contrà: consequens erit, quòd si Spiritus sanctus non procedit à Filio, non sit inter illos aliqua oppositio relativa. Consequentia autem primi, & principalis syllogismi hujus rationis ex utraque præmissa apertè sequitur, ideoque non indiget peculiari probatione. 78.

Quam rationem paucis adduxit idem Angelicus Præceptor *in* 1. *ad Annibaldū dist. 11. q. unica art.* 1. his verbis. *Nam cum tres personæ sint unius essentiæ, non potest esse personarum distinctio, nisi secundum relationes originis, prout una persona est ab alia. Spiritus autem sanctus à Filio non distinguitur per hoc, quod est à Patre. Si ergò non distinguitur ab eo per hoc, quod unus eorum est ab alio, nulla erit distinctio inter eos. Non autem Filius est à Spiritu sancto: quia ex hoc, quod Filius est, solùm à Patre est. Restat ergo, ut Spiritus sanctus sit à Filio.*

§. III.

Evasio Scoti proponitur, & duo priores illius defectus aperiuntur.

79. Evasio Scoti. NEc obest, si occurras cum Scoto, & ejus sequacibus locis infrà *num.* ... referendis, quòd etsi quævis distinctio realis in divinis debet esse per relationes, non tamen oportet, quod sit per relationes oppositas, seu per oppositionem relativam; quia satis est, prædictas relationes esse realiter disparatas, & incompossibiles, adhoc ut distinguant realiter personas in divinis, ut contingeret, adhuc data hypothesi, quod Spiritus sanctus non procederet à Filio: si quidem adhuc tunc Filiatio, & Processio fundarentur in duobus modis totalibus accipiendi naturam divinam, nempe, per intellectum, & voluntatem, habentibus conditiones inter se incompossibiles: ac proinde peterent produci, & de facto producerentur per duas productiones totales. Quod quidem uni & eidem personæ convenire nequit.

80. Occurrit ad argumentum in forma. Unde ad formam rationis D. Thomæ respondet negando majorem, nempe, in divinis solum posse esse realem distinctionem per oppositionem relativam, si oppositio relativa propriè sumatur. Et ad probationem ejus, pro secunda parte, quæ sola pugnat contra hanc solutionem, respondetur ex doctrina ejusdem Scoti, concedendo majorem, & minorem & negando consequentiam universaliter intellectam: quia est disparatio inter Paternitatem, & spirationem activam, ratione quarum Pater est principium Filij, & Spiritus sancti, & inter Filiationem, & Processionem, ratione quarum Filius generatur, & Spiritus sanctus spiratur. Ex eo quòd non oportet, esse tantam distinctionem quoad supposita in principio producente distinctis productionibus, sicut in termino producto per distinctas productiones: quia non est impossibile, idem suppositum esse principium productionum distinctarum, & totalium, & habere in se relationes, quæ ad easdem productiones consequuntur: cùm tamen sit impossibile, idem suppositũ produci distinctis, & totalibus productionibus, aut accipere relationes, quæ resultant ex hujusmodi productionibus passivis. Et propterea, adhuc in creatis, idem homo producit hominem productione naturali, & opus artificiale productione artificiali: cùm tamen nequeat idem suppositum utraque productione produci. Quare, licèt eadem persona Patris producat generando Filium, & spirando Spiritum Sanctum: ac proinde habeat relationes genitoris & spiratoris, non infertur, eandem personam fore (data illa hypothesi, de qua in præsenti) producendam generatione, & spiratione, & habituram in se relationes Filij, & procedentis.

Roboratur hæc solutio. Potestque juvari hæc solutio ex discrimine, quod intercedit inter spirationem activam, & processionem seu spirationem passivam. Nam relatiõ spirationis activè sumpta non constituit personam, & ideo potest addi personæ per Paternitatem constitutæ: at relatio spirationis passivæ, seu Processionis est constitutiva personæ: & ita nequit dari, vel advenire personæ jam constitutæ, sed debet aliam realiter personam constituere.

81. Impugnatur primò. Cæterum hæc solutio in multis deficit. Primò quidem. Quia per illam non ita bene salvatur id quod ex Concilio Toletano, & Florentino *num.* 72. & 74. retulimus, scilicet distinctionem realem in divinis esse per relationes, quatenus ad invicem sunt, quod est oriri ab illis, quatenus se mutuo respiciunt, & opponuntur relativè, ut ibidem expendimus.

Confirmatur. Confirmatur. Quoniam si ... Patrem, Filium, & Spiritum sanctum de facto distingui realiter per aliud, quàm per relationes oppositas, seu oppositionem relativam, aperte contradicit prædictis Conciliis: siquidem in eis, maximè vero in Florentino, asseritur, quòd nulla alia ratio distinctionis, aut discriminis est in divinis, nisi per hoc, quod una persona est ab altera, & per consequens nisi per hoc, quod opponatur relativè: ergo non ita consonè ad prædicta Concilia potest affirmari, quod in prædicta hypothesi Filius per relationem Filiationis, disparatè se habentem ad Processionem, haberet sufficientem rationem distinctionis realis à Spiritu sancto. Patet consequentia. Quia quod in prædicto eventu esse ratio distinctionis inter Filium, & Spiritum sanctum, convenit ipsis de facto: ergo si data prædicta hypothesi, quod Spiritus sanctus non procederet à Filio, esset unde distinguerentur realiter, nempe, per relationes illas disparatas, colligeretur inde, quod de facto sit alia ratio distinctionis inter Filium, & Spiritum sanctum, præter oppositionem relativam, aut secundùm originem: quod tamẽ Concilia negare videntur.

82. Refellitur secundò. Deficit secundò. Quoniam hoc ipso, quòd relationes Filiationis, & processionis non sint inter se realiter oppositæ, seu non habeant relativam oppositionem, non erunt incompossibiles in eodem supposito: ergo male in hac solutione asseritur, quod data illa hypothesi, nempe, quod Spiritus sanctus non procederet a Filio, tunc haberent relationes, licet non relativè oppositas, bene tamen incompossibiles, quibus realiter distinguerentur. Consequentia est perspicua.

Antecedens autem probatur. Quoniam ea quæ in creaturis dispersa sunt, realiterque distinguuntur, si ad Deum transferantur, debent ratione summæ simplicitatis, & infinitatis divinæ esse unum & idem realiter; quantumvis inter se disparata sint, nisi habeant ad invicem realem oppositionem. Et propterea, licèt in creaturis misericordia, & justitia sint formæ satis diversæ & disparatæ, realiterque distinctæ: nihilominùs, quia non habent inter se oppositionem ex genere suo, sed ad summum quando inveniuntur limitato modo, idcircò in divinis sunt unum & idem absque distinctione reali. Et similiter, quamvis *dicere* & *spirare* in creaturis sint realiter distincta: attamen ex defectu oppositionis, quam ex genere suo non dicunt, sed tantum ratione limitationis, cum qua in creaturis involuta sunt, idcircò hæc duo in divinis non distinguuntur realiter. Et tandem (id, quod adhuc magis est) quia relatio in divinis, quæ est opposita suo correlativo, non opponitur divinæ essentiæ: propterea licèt in creaturis ratione limitationis, quam habet, distinguatur realiter ab essentia, cui afficit: nihilominùs in divinis, ubi depurata est ab imperfectionibus limitationis, ac proinde compositionis, non distinguitur realiter à divina essentia: & per consequens nec est incompossibilis cum illa. Ergo hoc ipso, quod aliquæ relationes in divinis non sint relativè oppositæ, sed disparatæ, non erunt inter se incompossibiles in uno & eodem supposito, imò nec realiter inter se distinguentur, sed ratione summæ simplicitatis, & infinitatis Dei omnino identificabuntur.

83. Desumiturque hæc impugnatio ex D. Thoma

q. 10.

Illustratur testimonio D. Thomæ.

q. 10. *de Potentia art.* 5. ubi ut ostenderet, solam oppositionem relativam posse esse rationem distinguendi realiter divinas personas: sic inquit: *Cùm personæ distinguantur in divinis, oportet, quòd hoc sit per aliquam oppositionem relativam: quia alia oppositio in divinis esse non potest. Et hoc satis manifestè apparet. Nam quantumcunque aliqua dividantur secundum rationem diversam, sicut essentialia attributa, non distinguunt personas: quia ad invicem non opponuntur. Sic etiam plures notiones inveniuntur in una persona divina, propter hoc quòd oppositionem ad invicem non habent: sicut in Patre, scilicet innascibilitas, Paternitas, & spiratio activa. Ibi enim primò invenitur distinctio, ubi primò occurit oppositio relativa, sicut in hoc, quod est esse Patrem, & Filium, Ubi ergo non est oppositio relativa in divinis, non potest esse realis distinctio, quæ est distinctio personalis.*

84. Confir. 1.

Confirmatur primò. Quoniam hoc ipso, quòd relationes Filiationis, & processionis non sint inter se oppositæ, tunc, vel Filius, & Spiritus sanctus non erunt ejusdem prorsus naturæ; vel prædictæ relationes inter se identificabuntur: ergo eò ipso non erunt inter se incompossibiles. Consequentia est perspicua. Quia quæ ad invicem identificantur in una & eadem persona, non sunt inter se incompossibilia. Antecedens autem probatur: Quoniam quæ sunt ejusdem prorsus naturæ, identificant sibi omnia, quæ cum ipsis non habent oppositionem. Nam sicut petunt eandem numero naturam, ita omnes modos, aut quasi modos illius naturæ, qui cum eisdem oppositionem non habuerint.

D. Thom.

Quam confirmationem tetigit D. Thomas locis citatis. Nam in eis ex identitate in eadem prorsus natura colligit, non posse personas divinas distingui, nisi ratione oppositionis relativæ: ac proinde non esse relationes divinas incompossibiles, nisi ratione ejusdem oppositionis. Ac tandem innuit, quòd si alia ratione distinguerentur, & per consequens alia ratione essent incompossibiles, non essent prædictæ personæ ejusdem prorsus naturæ numericæ.

85. Confirm. 2.

Confirmatur secundò. Nam licèt daremus, quòd ea, quæ materialiter solummodò distinguuntur intra eandem speciem, possint distingui realiter, & esse incompossibilia, absque eo quod haberent realem oppositionem inter se: quia hæc divisio, & distinctio fit per divisionem quantitatis, modo tamen *in 1. tomo tract. 1. disp. 1. n.* 116. tacto: attamen ea, quæ distinguuntur formaliter, non sunt inter se distincta, & incompossibilia, nisi ratione alicujus oppositionis. Et ita, quæ habent unam naturam, saltem genericam, & distinguuntur formaliter, nequeunt sic distingui, nisi ratione alicujus oppositionis, nempe, ratione differentiarum contrahentium & determinantium genus. Ergo cùm personæ divinæ non distinguantur materialiter, sed formaliter, & communicent in una natura, non solùm generica, sed etiam numerica, oportet, ut id, per quod distinguuntur, & sunt incompossibiles, sit aliquid, ratione cujus habeant inter se oppositionem, & quòd sublata hac oppositione, & per consequens oppositione relativæ, quæ sola in divinis dari potest, ut dictum est, auferatur etiam incompossibilitas.

86. D. Thom.

Quam confirmationem adduxit D. Thomas *quæst.* 10. *jam citata de Potentia art.* 5. his verbis *Distinctio aliquarum ab invicem non propriè potest esse: nisi vel propter divisionem materialem, seu quantitativam, vel propter divisionem formalem. Distinctio autem secundùm materialem, & quantitativam divisionem, invenitur in corporalibus rebus &c. Hunc autem modum distinctionis omninò oportet à divinis removeri, cum in eo non sit materia, nec quantitas corporalis. Distinctio autem aliquorum habentium unam naturam, saltem generis, per divisionem formalem esse non potest, nisi ratione alicujus oppositionis. Vnde invenimus, quòd cujuslibet generis differentiæ sunt oppositæ. Et ideò in natura divina non potest esse, nec intelligi aliqua distinctio, cùm sit una, non solùm genere, sed numero, nisi per aliquam oppositionem. Vnde, cùm personæ distinguantur in divinis, oportet, quod hoc sit per aliquam oppositionem relativam: quia alia oppositio in divinis esse non potest.* In qua ratione, ut vides, Angelicus Præceptor probat, non posse in divinis esse realem distinctionem inter personas, nisi ratione oppositionis: ac proinde Processionē, & Filiationem non esse incompossibiles in una & eadē persona, nisi ex eo quòd est oppositio inter illas.

Ex quibus omnibus fit, nihil referre id, quod respondet Rada, nempe, quòd etsi concedatur, ut revera debet concedi, requiri ad incompossibilitatem Filiationis, & processionis in una & eadem persona, & per consequens ad distinctionem realem inter Filium, & Spiritum sanctum, quòd sit aliqua oppositio inter prædictas relationes, nihilominùs non ob id desinent esse incompossibiles in una & eadem persona, & constituere duas realiter distinctas. Quia licèt in prædicto eventu non haberent oppositionem relativam: esse tamen in eis oppositio secundùm affirmationem, & negationem: & ita Filiatio realiter esset Filiatio, & non Processio; è contrà verò Processio esset realiter Processio, & non Filiatio. 87. Alia evasio Rada.

Corruit ex dictis.

Ex dictis igitur constat, solutionem hanc nihil referre; Quoniam in divinis non opponuntur realiter secundùm affirmationem, & negationem, nisi ea, quæ habent aliquam aliam realem oppositionem. Quoniam quòd una ratio non pertingat ad hoc, ut sit realiter alia, ac proinde quòd opponantur secundùm affirmationem, & negationem, non potest oriri, nisi vel ex eo, quod ratio illa sit limitata, & per consequens ratione suæ limitationis & coarctationis nequit pertingere ad hoc, ut sit realiter idem quòd alia; vel ex eo, quod habet aliquam aliam oppositionem realem, ad quam subsequatur hæc oppositio secundùm affirmationem, vel negationem. Ergo cùm in divinis nulla sit coarctatio & limitatio, ut nuper dicebamus, oportet, ut oppositio secundùm affirmationem, & negationem, atque adeò incompossibilitas hinc subsequuta, oriatur ex aliqua alia oppositione reali. Ergo cùm non possit in Deo reperiri alia positiva oppositio præter oppositionem relativam, consequens est ut hac negata inter Filiationem, & Processionem, debeat negari incompossibilitas realis inter eas in una & eadem personā: & ita non distinguentur realiter per modum duarum relationum personalium constituentium duas personas.

Confirmatur, & explicatur ratione D. Thomæ loco nuper citato ex quæst. 10. de Potentia; ubi postquam retulit hanc eandem solutionem his verbis, *Nec potest dici, quòd ad talem distinctionem faciendam sufficiat oppositio affirmationis, & negationis:* sic cōtra illam arguit: *Quia talis oppositio sequitur distinctionem non autem distinctionem causat: cū existens ab altero distinguatur per aliquid sibi inhærēs substantialiter vel accidentaliter. Quòd autem hoc non sit hoc sequitur ex hoc, quod distincta sunt. Similiter etiam patet, quòd veritas cujuslibet negativa in existentibus supra veritatem affirmativa fundatur: sicut veritas hujus negativæ, Æthiops non est albus fundatur supra veritatem hujus affirmativæ Æthiops est niger. Et ideò oportet, omnem differentiam, quæ est* per

per oppositionem affirmationis, & negationis, reduci in differentiam alicujus affirmativæ oppositionis. Unde non potest esse prima distinctionis ratio inter Filium, & Spiritum sanctum ex hoc, quod Filius est genitus, non spiratus, Spiritus sanctus spiratus, non genitus nisi præintelligatur distinctio inter generationem, & spirationem, & inter Filium, & Spiritum sanctum per aliquam oppositionem duarum affirmationum. Ubi, ut constat, satis eleganter probat Angelicus Præceptor, primam incompossibilitatem duarum relationum in una & eadem persona divina non posse oriri ex oppositione secundùm affirmationem, & negationem, sed ex aliqua alia reali, & affirmativa oppositione ex parte utriusque extremi, quæ, ut ex dictis constat, nequit esse alia præter relativam.

89. Alia solutio. Ex quibus etiam fit, manere impugnatam solutionem aliquorum Scotistarum dicentium, in divinis, præter oppositionem relativam, dari aliam oppositionem contrariam, [illegible] quasi contrariam proveni entem à relationibus non quatenus sunt oppositæ relativè seu ut se mutuò respiciunt; sed quatenus sunt disparatæ & habent se per modum duarum specierum, aut quasi specierum contrariarum participantium differentias quasi specificè diversas sub eodem quasi genere, & hanc oppositionem sufficere ad prædictam incompossibilitatem.

Refutatur. primò. Ex dictis igitur constat, solutionem hanc manere impugnatam. Tum, quia jam vidimus, quomodo sola oppositio contraria, aut quasi contraria, proveniens ex disparatis differentiis, aut quasi differentiis, possit ratione limitationis & coarctationis repertæ in creaturis causare ibidem incompossibilitatem; non tamen in divinis, ubi omnis limitatio releganda est. Et ideo ibidem misericordia, & justitia, &c. quæ dicunt rationes disparatas, & constitutas per rationes quasi differētiales contentas sub eodem quasi genere inter se identificantur & sunt compossibiles: & similiter Paternitas, & spiratio activa.

90. Secundò. Tum etiam, Quia quod relationes divinæ distinguant realiter personas inter se, debet provenire ab ipsis relationibus formalissimè sumptis, & secundùm oppositionem, quæ solis ipsis competit: & ideò ob hanc rationem tribuitur solis relationibus, quod constituant, & distinguant personas: At distinguere personas per relationes, ut sunt formæ quædam disparatæ, non est distinguere per illas secundùm oppositionem quæ solis ipsis competit: cum hoc sit commune quid relationibus, & aliis formis absolutis. Ergo signum est, Filiationem, & Processionem, quatenus sunt præcisè formæ disparatæ, non esse distinctivas personarum, & incompossibiles in una & eadem persona; ac proinde nec habere inter se oppositionem contrariam propriè sumptam seu sufficientem ad inducendam incompossibilitatem sui in una & eadem persona.

Tertiò. Tum deinde, Quia si quæ formæ disparatæ possent in divinis esse ratio hujus contrarietatis inducentis prædictam incompossibilitatem, maximè illæ, quæ pertinent ad ordines, qui ex genere suo sunt [illegible] diversi, qualia sunt, ratio entis absoluti, & relativi: siquidem isti sunt magis disparati & per consequens species sub illo contentæ hoc ipso [illegible]: cùm tamen, ut nuper adverti[illegible] duo in divinis ob defectum oppositionis [illegible] inter se non sint incompossibilia, ac proinde [illegible] habeant prædictam contrarietatem: [illegible] divina infinitas tollit.

Quartò. D. Thom. Tum denique, Quia, ut bene notavit D. Thomas 4. [illegible] cap. 24. sicut privativa oppositio cōtradictoria non invenitur in divinis, ex eo quod est inter ens, & non ens; nec etiam privativa, quia sic distinguuntur perfecta ab imperfectis: ita nec contraria, quoniam quæ sic distincta sunt, habent diversas formas: ut enim Philosophi docent, contrarietas est differentia secundum formam: imò est differentia secundùm formam limitatam, ut nuper dicebamus: hæc autem differentia in divinis reperiri nequit. Maximè, quia contrarietas, & incompossibilitas secundum eam semper dicit duas formas quarum una realiter excedatur ab alia, ut inductive constat: hæ autem formæ repugnant in divinis, propter summam omnium divinorum realem æqualitatem in perfectione.

§ IV.

Alij duo defectus evasionis Scoti deteguntur.

Ex quibus etiam fit, deficere tertiò solutionem Scoti in hoc, quod ad salvandam distinctionem realem inter Filium, & Spiritum sanctum data hypothesi, quod Spiritus sanctus non procederet à Filio, ac proinde ad salvandam incompossibilitatem eorum in una & eadem persona inter Filiationem, & Processionem, recurrit ad duas productiones totales, per quas in prædicto eventu producerentur: & cùm istæ non possint convenire uni & eidem personæ, oportebit, Spiritum sanctum, & relationem ejus personalem, nempe Processionem, necnon & Filium, & ejus Filiationem producta per has duas productiones totales esse incompossibilia in una & eadem persona, exigereque duas personas realiter distinctas. 91.

Aperitur alius defectus prædictæ solutionis Scoti. Hic autem apertum committi defectum, ex dictis patet. Quoniam si Filiatio, & Processio non sunt inter se realiter distinctæ: nec incompossibiles in una & eadem persona, hoc ipso quod non habeant realem oppositionem, atque adeo relativam, quæ sola in divinis reperiri potest, ut ex dictis constat, oportet, ut neque etiam generatio, & processio sint duæ realiter processiones totales, & inter se incompossibiles, nisi habeant inter se realem oppositionem, & per consequens relativam, quatenus persona genita est principium processionis.

Et ratio videtur aperta. Quoniam si infinitas divinarum personarum petit, ut unaquæque identificet secum, quidquid non habuerit realem oppositionem cum illa, consequens erit, ut hoc ipso, quod in eo eventu generatio & processio non habeant realem oppositionem, siquidem tunc Spiritus sanctus non procederet a Filio, nequeant prædictæ productiones esse duæ productiones totales inter se incompossibiles. 92.

Potestque hoc amplius declarari ex eo, quod contingeret in prædicto eventu, & nunc de facto contingit in generatione activa Filij, & spiratione itidem activa Spiritus sancti, quæ manent in Patre, & non sunt in eo incompossibiles, nec realiter distinctæ: ex eo quod non habent inter se oppositionem: & infinitas divinarum personarum exigit, ut quidquid non fuerit realiter oppositum cum aliqua persona divina, non habeat incompossibilitatem cum ea, aut distinctionem ab illa. Elucidatur amplius.

Unde Angelicus Præceptor *quæst.* 10. *iam citata de Potentia art.* [illegible] *solutione ad* 1. cùm sibi in initio articuli objecisset, quod Filius, & Spiritus Sanctus in hypothesi, de qua loquimur, producerentur per diversas productiones [illegible] ille esset genitus, & iste spiratus [illegible]: *Dicendum, quod Spiritus sanctus [illegible] substantialiter* 93. D. Thom.

liter à Filio in hoc, quod origo unius differt ab origine alterius: sed ipsa differentia originis est per hoc, quod Filius est à Patre solo, Spiritus autem sanctus à Patre & Filio. Idque confirmat auctoritate Richardi de Sancto Victore: & ita prosequitur his verbis: *Quod patet per Richardum de Sancto Victore, qui in 2. de Trinitate dicit: Notandum, quod hujusmodi differentia proprietatum in solo consistit numero producentium. Nam prima earum habet esse à nulla alia, altera ab una sola, tertia vero à gemina.* Quod etiam magis explicuit in eodem articulo in solutione ad 3 ubi sic inquit: *Dicendum, quod benè sequitur, si sunt duo modi originis in divinis, quod sunt duæ personæ procedentes. Sed duo modi originis esse non possunt nisi per hoc quod Spiritus sanctus procedit à Filio.* Ubi, ut vides, nequeunt esse duæ realiter ac incompossibiles productiones generatio, & processio nisi Spiritus sanctus procedat à Filio: ac proinde, nisi sit realis oppositio inter Filium, & Spiritum Sanctum.

94. Confirm. 1. Confirmatur. Nam hoc ipso, quòd inter has processiones non sit distinctio penes oppositionem relativam jam insinuatam, oportet, ut vel in divinis admittatur realis compositio, quod infinitati, & simplicitati Dei repugnat, vel quòd Spiritus sanctus non sit distinctus nisi tantùm secundùm rationem à Filio: atque adeò eorum processiones non nisi secundùm rationem distinguerentur. Utraque consequentia videtur perspicua. Antecedens autem probatur. Quia si prædictæ processiones non distinguuntur oppositione relativa, distinguentur utique per oppositionem in absolutis: siquidem etiam processiones sunt infinitæ: & ita non sunt incompossibiles respectu ejusdem personæ, nisi habeant oppositionem, & propptereà si non opponuntur per oppositionem relativam, opponentur per oppositionem propriam rebus absolutis. Ergo eo ipso dicent rationes absolutas limitatas, quia oppositio in absolutis dicit limitationem: ideoque modò in divinis, ubi nulla est limitatio, non est oppositio inter rationes absolutas. Ergo eo ipso Filius, & Spiritus sanctus essent personæ compositæ. Siquidem personæ constantes ex ratione absoluta finita & limitata debent etiam constare ex personalitate itidem limitata, talesque personæ debent esse compositæ. Et ita, vel Filius, & Spiritus sanctus non distinguerentur, nisi secundùm rationem; vel si distinguerentur, & non secundùm oppositionem relativam processionum, deberet in illis compositio realis admitti.

D. Thom. Quam rationem adduxit D. Thomas *in 1. dist. 11. q. 1. art. 1.* ubi postquam probavit, non posse stare distinctionem realem inter Filium, & Spiritum sanctum, si iste non procedit à Filio; atque ideò nisi detur relativa oppositio inter Filium & Spiritum sanctum, sic inquit. *Nec hoc remoto posset dici, quod distinguerentur personaliter Filius, & Spiritus sanctus per diversum modum procedendi à Patre: ut quod Filius procederet per modum naturæ, & Spiritus sanctus per modum voluntatis. Ille enim modus diversus, aut diceret diversitatem per oppositionem relationis: & sic rediret idem, quod prius*, nempe Spiritum sanctum non distingui à Filio, nisi per oppositionem relativam, seu (quod in idem quoad præsens redit) per hoc, quod sit ab illo. *Aut diceret diversitatem in absolutis: & tunc, vel realem diversitatem, & sic esset compositio in Deo, vel diversitatem rationum, & sic non posset esse inter Filium, & Spiritum sanctum, nisi diversitas rationis.*

95. Confirm. 2. Confirmatur secundò. Quoniam ficta collatione inter processiones, & personas procedentes, tunc, si de ratione à priori loquamur, non ideo personæ sunt incompossibiles, & realiter distinctæ, quia processiones habent inter se realem incompossibilitatem, & distinctionem; sed potiùs è contra. Sicut etiam in creatis non ideò personæ productæ sunt incompossibiles, quia fiunt incompossibilibus productionibus, sed potiùs è converso: At in divinis Filius, & Spiritus sanctus nequeunt esse incompossibiles in una & eadem persona, ac proinde realiter distincti per modum personæ, & personæ, nisi ratione oppositionis relativæ: ergo si non sic opponuntur, nec etiam eorum processiones erunt realiter incompossibiles; è contrà verò si habent hanc oppositionem, tunc etiam eorum processiones illam ratione eorundem habebunt.

Major, & consequentia videntur perspicuæ; Minor autem probatur. Quoniam prima incompossibilitas, primaque distinctio realis, quæ reperitur in divinis, est ea, qua Pater distinguitur ab utraque persona ab eo procedente, considerata secundùm communem rationem procedentis ab ipso: & hæc est per oppositionem relativam, quæ explicatur per hæc duo, nempe, *qui ab alio, & qui à nullo.* Ergo si unum ex his extremis, nempe *qui ab alio*, subdividatur, & in extremis hujus subdivisionis debeat poni secunda incompossibilitas, secundaque distinctio realis reperta inter illa, oportet ut hæc subdivisio, & distinctio fiat per hoc, quòd una ex prædictis personis procedentibus sit ab altera, nempe Spiritus sanctus à Filio: ac proinde per hoc, quòd habeant inter se realem oppositionem relativam, quæ explicetur sic: *Ex personis, quæ sunt ab alio, una, nempe Filius, est, à qua altera, alia vero, nempe Spiritus sanctus, est, quæ ab alia, scilicet à Filio.*

Patet utraque consequentia. Quia alioqui non fieret hæc subdivisio, nec distinctio inter personas procedentes per differentias proprias sui generis, sed per extraneas, & accidentales. Nam sicut prima divisio, & distinctio per differentias intraneas, quæ versatur inter Patrem, & utramque personam procedentem, consideratam secundùm communem rationem procedentis ab ipso, debuit esse per oppositionem relativam cum eodem: ita subdivisio, & distinctio, qua personæ procedentes ab invicem distinguuntur, debet ad hoc, ut sit per differentias intraneas, dari per oppositionem relativam, quæ sit inter illas: ex eo quòd una earum, nempe Spiritus sanctus, procedit ab altera scilicet à Filio. Ideoque, si non fieret hæc subdivisio, non esset legitima, sed inepta ad explicandam distinctionem per se versantem inter membra divisa: sicut si quis divideret animal in rationale, & irrationale, & rursus subvideret irrationale in album & nigrum, tunc talis subdivisio non esset recta, nec apta ad explicandam distinctionem per se inter irrationalia, seu species per se contentas sub irrationali ut sic. 96.

Quam confirmationem adduxit D. Thomas, tum 4. *contra Gentes cap. 24.* tum etiam *q. citata de Potentia art. 5.* his verbis: *Secundùm Augustinum in lib. de Trinitate, in divinis, quod dicitur absolutè, est commune tribus personis. Unde relinquitur, quòd divinarum personarum distinctio esse non possit, nisi secundùm id, quod ad aliquid dicitur: hæc enim duo prædicamenta sunt in divinis. Prima autem distinctio, quæ in divinis secundum relationem invenitur, est per hæc duo à quo alius, & quod à nullo. Si autem alterum eorum subdistinguendùm est, scilicet, quod est ab alio, oportet, quòd subdistinguatur per ea, quæ sunt ejusdem rationis. Ut enim Philosophus docet 8. Metaphysicæ, si quis in subdividendo utatur his, quæ sunt per accidens, & non per se, non rectam divisionis* 97.

divisionis ordinem sequitur; sicut si diceretur, animalium, aliud est rationale, aliud irrationale: irrationalium verò, aliud album, aliud nigrum, non esset recta divisio. Quia cum ex his, quæ sunt per accidens, non fiat unum simpliciter, ultima species ex differentiis multis constituta non esset unum simpliciter. Oportet ergo, si in divinis, qui est ab alio, distinguatur, vel subdividatur, quod hoc sit per differentias ejusdem rationis: ut videlicet, eorum, quæ sunt ab alio, unus eorum ab eorum altero sit. Et hoc importat differentia processionum, quæ significatur, cum dicitur, quod unus procedit per generationem, alius per spirationem. Unde Richardus 5. de Trinitate hoc modo distinguit procedentem ab alio, quòd unus habeat alium de se procedentem, alius verò non.

98. Confirmatur tandem. Quoniam cùm dicitur, Filium; & Spiritum sanctum esse personas, incompossibiles, quia fiunt incompossibilibus processionibus; vel ly *quia* dicit tantummodò signum incompossibilitatis personarum, non verò rationem illius; vel dicit rationem prædictæ incompossibilitatis: itaut relationes non sint incompossibiles ratione sui, sed ratione processionum? Si primum dicatur, tunc Filius, & Spiritus sanctus non erunt incompossibiles in una & eadem persona, nisi quia opponuntur relativè, ut ostensum est. Secundum autem dici nequit. Quia productiones in prædicto eventu non distinguerentur realiter, nec ratione principiorum, scilicet intellectus, & voluntatis, quæ in Deo sola ratione distinguuntur, nec ratione terminorum.

Confirmatur.

Tum, quia daretur circulus nempe, quòd personæ distinguerentur ratione processionum incompossibilium in eadem persona; & processiones ratione terminorum, nempe personarum procedentium. Tum etiam quia in terminis productis nulla esset in eo casu oppositio. Quia non relativa, ut constat. Neque contraria: quia hæc est inter res absolutas, & quarum una exceditur in perfectione ab altera. Neque contradictoria, aut privativa, ut de se constat, & patebit ampliùs ex iis, quæ infrà *quæst.* 40. dicemus, dum ostenderimus, quòd omnes aliæ oppositiones, præter relativam, repugnant divinis personis.

99. Ex quibus omnibus fit, deficere quartò prædictam evasionem Scoti ex eo, quòd ex uno capite admittit (ut reverà admittere debet) Paternitatem, & spirationem activam non esse incompossibiles in una & eadem persona, sed cum illa saltem entitativè identificari. & ex alio asserit, Filiationem, & Processionem, adhuc dato, quod Spiritus sanctus non procedat à Filio, esse incompossibiles in una & eadem persona, atque adeò constituere duas personas realiter distinctas: ex eo quòd unicum & idem principium potest esse ratio diversarum productionum totalium, non tamen unicus terminus potest per illas produci.

Po... alius defectus ejusdem o...onis.

Esse autem in hoc planum defectum, facilè constat. Tum quidem ex dictis. Quia in Patre principium spirativum, & generativum non sunt unum & idem formalissimè principium; sed duo virtualiter distincta, & ad distinctas lineas spectantia: & relatio Paternitatis, ac spirationis activæ habent etiam diversas rationes, constituuntque distinctas lineas: & ita illa est incommunicabilis, secùs verò ista: & per consequens, quantum est vi hujus capitis, constituerent distincta realiter principia, nisi ratio simplicitatis, & infinitatis divinæ obstaret. Ergo eadem ratione, licèt generatio, & spiratio passivæ, & ratio geniti, ac spirati constituant diversos terminos formales, & spectantes ad distinctas lineas: nihilominus hoc ipso, quòd non habeant inter se oppositionem, obstabit infinitas, & simplicitas divinæ personæ, ne sint inter se realiter distinctæ, & incompossibiles, sicut obstat in principio generativo, & spirativo ex defectu oppositionis, quamvis, ut dicebamus, prædictum principiũ, ut spirativũ, & generativum, spectet ac duas lineas virtualiter distinctas, ac inter se disparatas, sicut & terminus genitus, & spiratus illas tũc constituerẽt.

Expenditur hic defectus primo.

100. Tum etiam. Quia, ut nuper dicebamus, productiones activæ Filij, & Spiritus sancti habẽt, quòd non sint incompossibiles in una & eadem persona Patris ob defectum oppositionis relativæ inter se: ergo ob eundem defectum oppositionis non erunt incompossibiles in una & eadem persona generatio, & spiratio passivè sumptæ. Siquidem cuivis productioni activæ potest correspondere productio passiva eidem proportionata, & habens tantam latitudinem & universalitatem, quantam productio activa: ac proinde, sicut productio activa potest simul esse generatio, & spiratio realiter absque distinctione reali, & sola distinctione rationis ibidem interveniente; ita etiam una & eadẽ realiter productio passiva, cum distinctione tamen rationis, poterit habere simul rationem generationis, & spirationis passivæ: & per consequens una & eadem persona secundùm rem, distincta tamen secundùm rationem, poterit esse simul spirata, & genita, simulque Filius, & Spiritus sanctus.

Secundo.

Tum denique. Quoniam etsi in creatis, ubi potest esse distinctio ratione limitationis, & non solùm ratione oppositionis relativæ possit realiter multiplicari effectus, & terminus productus per multiplicationem realem secundùm speciem, quando quivis ex effectibus productis est ita limitatus, ut non adæquet (modo alibi tacto) virtutem productivam residentem in suo principio; si tamen desit hæc limitatio, & effectus adæquent totam virtutem sui principij, tunc non erit major distinctio in effectibus quàm in principio: alioqui non adæquarent totam vim & virtutem sui principij. Ergo cùm in divinis desit limitatio, & per consequens termini producti debeant adæquare totam vim & virtutem sui principij productivi, nisi aliũde obster realis oppositio inter terminos productos, oportet, ut hac sublata, non sit major distinctio, nec incompossibilitas in terminis productis, quã in suis principiis. Et ita, si principia, à quibus oriuntur, non sunt incompossibilia, sed sunt unum & idem realiter propter defectum realis oppositionis; & solùm distinguuntur virtualiter: consequens erit, ut etiam termini producti sint etiam cõpossibiles in una & eadẽ persona, sintque unum & idem realiter, quamvis virtualiter distinguatur.

Ultimo.

101. Ex quo etiam fit, nihil obesse id, quod in fine solutionis Scoti ad eam juvandam addidimus, nempe, spirationem activam in Patre non constituere personam, & ideò posse illi addi, & hoc per solam additionem virtualem, propter divinam simplicitatem, & infinitatem: ac processionem constituere personam, & ita non posse personæ constitutæ advenire; sed constituere alteram.

Ex dictis igitur constat, hoc nihil obesse. Quoniam etsi nunc, dum obstat relationis oppositio reperta inter Filium, & Spiritum sanctum, habeat Processio, seu relatio spirationis passivæ constituere personam, & non advenire personæ constitutæ, non tamen in eventu, in quo Spiritus sanctus non procederet à Filio. Quia in tali eventu deesset oppositio inter utrumque, ac proinde realis distinctio personalis, quæ ex sola oppositione desumitur, & ita eadem persona esset genita, & procedens seu spirata, ut ex dictis constat.

§. V.

§. V.

Opposita sententia, duo priora illius fundamenta, eorumque solutiones.

102. Opposita sententia. OPpositam tamen sententiam, nempe, quòd etiamsi Spiritus sanctus non procederet a Filio, nihilominùs distingueretur realiter ab illo, (Scotus. Aureol. Capreol.) tuentur Scotus *in distinct. 2. quæst. 7. §. Ad secund. in quæst. eodem, & distinct. 11. quæst. 2.* Aureolus *distinct. 11. quæst. 2. art. 3.* qui refertur apud Capreolum *in 1. distinct. 11. quæst. unica* in impugnatione rationum D. Thomæ pro conclusione, (Okam. Gabriel. Gregor. Carthus. Henricus.) Okam *dist. 11. quæst. 2.* Gabriel *quæst. 2. art. 2.* Gregorius *art. 1.* Dionysius Carthusianus *quæst. 2.* Henricus *Quodlibeto 5. q. 9.* & plures alij ex Scotistis.

Primum fundamentum ex Patribus. Anselm. Probatur primò aliquibus testimoniis Sanctorum Patrum. Nam in primis Anselmus *in epistola de Processione Spiritus sancti contra Græcos, §. Credunt quidem*, sic ait: *Filius autem, ut interim aliam causam dicam, quia nondum constat, quòd Spiritus sanctus de illo sit, & procedat.* (Non enim in illo tempore manifestè constabat ex diffinitione Ecclesiæ, Spiritum sanctum à Filio procedere) *ideo non est Spiritus sanctus, neque Spiritus sanctus est Filius, quia Filius nascendo habet esse de Patre, Spiritus sanctus verò non nascendo, sed procedendo.* Et §. *Nunc quærendum est*, ita inquit: *Habent utique à Patre esse Filius, & Spiritus sanctus, sed diverso modo: quia alter nascendo, alter procedendo, ut alij sint ab invicem per hoc, quod dictum est.* Et paulò inferiùs, cùm dixisset, esse discrimen inter Filium, & Spiritum sanctum, quia Filius nascitur, & Spiritus sanctus procedit, sic ait: *Nam etsi per aliud non essent plures Filius, & Spiritus sanctus, per hoc solum essent diversi.*

August. Et similiter Augustinus *tom. 3. lib. 5. de Trinitate cap. 14.* inquirens, cur Spiritus sanctus non sit Filius, cum de ipso dicatur in Evangelio exire à Patre? sic ait: *Exit, non quomodo natus, sed quomodo datus: & ideo non dicitur Filius, quia nec natus est, sicut (Fulgent.) unigenitus.* Et idem Augustinus, sive potiùs Fulgentius *in appendice ad tom. 3. lib. de fide ad Petrum cap. 1. in fine* ita inquit: *Quia igitur aliud est genuisse, quàm natum esse; aliudque est procedere, quàm genuisse, vel natum esse: manifestum est, quia alius est Pater, alius Filius, alius Spiritus sanctus.* Et idem dicit (Damasc.) Damascenus *lib. 1. de fide cap. 2. 10. & 11.*

103. Solutio ad testimon. Anselm. Respondetur, quòd Anselmus non protulit illa verba, ut veritatis diffinitionem, sed potiùs ut disputativam suppositionem, idest, admittendo, & supponendo illud, quod hi, cum quibus in eo capite agebat, concedebant, ut inde colligeret id, quod intendebat, nimirum, Filium, & Spiritum sanctum realiter inter se distingui. Unde in prædicto capite ex iis, in quibus tam Græci, quàm Latini conveniebant, nimirum, Spiritum sanctum, & Filium procedere, per processiones realiter distinctas, nempe, per generationem, & processionẽ, non curando ex quo capite hæc distinctio realis processionum proveniret, quia hoc non erat necesse explicare, quia (ut dicebamus) id apertè, & absolutè concedebatur, tam à Græcis, quàm à Latinis, optimè intulit Anselmus, Filium, & Spiritum sanctum realiter inter se distingui: quippe qui per duas processiones realiter, & specie distinctas dicebantur procedere. Et ita mens Anselmi in prædictis verbis tantùm erat, explicare ea, in quibus Græci cum Latinis conveniebant, nempe, distinctionem realem processionum divinarum, & distinctionem itidem realem personarum per eas procedentium. Non autem volebat in eo capite explicare id, in quo Latini à Græcis discriminabantur, nimirum an Spiritus sanctus procederet etiam à Filio, ac proinde ejus processio originaretur à generatione Filij, & an hic ordo originis esset ratio adæquata distinctionis realis inter illos? Quamvis postea *c. 3. & 4* ex concessis à Græcis, scilicet, processiones Filij, & Spiritus sancti, & personas eorum esse realiter distinctas, colligat idem Anselmus id, de quo antea *cap. 1.* non curaverat, nempe radicem, unde prædicta distinctio realis oriebatur: & ita concludit, eam esse, quòd processio Spiritus sancti sit à Filio: ac proinde, quòd eo ipso, quòd Græci concedant, has personas diversimodè realiter procedere; deberent necessariò sequi sententiam Latinorum dicentium, Spiritum sanctum à Filio procedere: Quia etsi verum sit, colligi distinctionem realem personarum ex distinctione reali processionum: nõ tamen istæ essent distinctæ, nisi esset ordo realis originis inter eas, idest, nisi Filius natus esset principium Spiritus sancti procedentis.

Quæ solutio desumpta est ex D. Thoma, tum, *in art. 2. huius quæst.* tum etiam *quæst. 10. de Potentia art. 5. ad 2.* his verbis: *Dicendum, quod id, quod dicit* 104. D. Thom. *Anselmus, quod Filius, & Spiritus sanctus per hoc solum ad invicem distinguuntur, quod diverso modo procedunt, est omninò verum. Sed, sicut ostensum est, diverso modo procedere non possent, nisi Spiritus sanctus à Filio esset. Unde remoto, quòd Spiritus sanctus non sit à Filio, omninò distinctio Spiritus sancti removeretur à Filio. Est autem intentio Anselmi in lib. de Processione Spiritus sancti, priùs ponere ea, in quibus nos convenimus cum negantibus, Spiritum sanctum à Filio esse: qui tamen Spiritum sanctum à Filio dicunt distingui. Unde verba prædicta Anselmi inducta sunt magis, ut disputativa suppositio, quàm veritatis diffinitio.*

Per quod etiam ad alia testimonia ex aliis Patribus desumpta satis constat, quia solùm intendunt, colligi distinctionem realem divinarum personarum ex distinctione reali processionum, per quas procedunt: cum quo tamen stat, quod prædictæ processiones non distinguerentur realiter, nisi esset realis ordo originis inter Filium, & Spiritum sanctum: ex eo quòd oppositio sola relativa originis potest esse ratio distinctionis realis in divinis, ut probatum est. Ex dictis patet ad alia testimonia.

Secundò probatur eadem sententia, & simul confirmatur præcedens argumentum, quoniam etiamsi Spiritus sanctus non procederet à Filio, nihilominùs uterque procederet à Patre per duas processiones totales, & habentes conditiones inter se repugnantes: ergo eo ipso distinguerentur realiter. Consequentia patet, tum, quia una & eadem realiter persona nequit procedere per duas processiones totales, & habentes conditiones inter se repugnantes: tum etiam, quia alioqui per se quasi penderet ab unaquaque ex his processionibus, cum unaquæque sit productio totalis illius; & non haberet quasi per se pendere ab illa, ex eo quòd posset produci ab alia ex his actionibus totalibus. 105. Secundum fundamentum.

Antecedens autem probatur. Nam una ex his processionibus esset generatio, & productio Filij; alia verò esset spiratio, & productio amoris: constat autem, has processiones quippe pertinentes ad duas lineas totales, nempe intellectus, & voluntatis, esse totales, & unam earum esse productionem amoris, & non generationem, nempe illam, quæ est per voluntatem: ex eo quòd processio per voluntatem non est processio, secundum quam communicatur natura; sed hoc solùm convenit processioni per intellectum: ac proinde præ-

dictæ processiones, & erunt totales, & habebunt conditiones sibi repugnantes.

106. Confirm.1. Confirmatur primò. Nam quævis harum productionum habet ex vi sua, & ex propria ratione formali, quòd per eam producatur relatio subsistens, & incommunicabilis: ergo in eo eventu producerentur per illas duæ relationes subsistentes, & incommunicabiles: ergo & duæ personæ realiter distinctæ. Hæc ultima consequentia ex priori liquet. Quoniam in divinis omnes relationes subsistentes, & incommunicabiles sunt constitutivæ personarum: & repugnat duas personalitates integras & completas, quales sunt prædictæ relationes, constituere unicam tantummodo personam.

Prima vero consequentia ex antecedenti deducitur. Quoniam in eo eventu istæ productiones retinerent easdem rationes formales, quas modò retinent: siquidem una esset generatio, & alia processio, sicut nunc. Antecedens autem probatur, quoniam generatio habet ex vi sua, quod per eam producatur Filiatio: & processio, quod per illam attingatur relatio processionis: constat autem, quamlibet ex his relationibus esse relationem subsistentem, & incommunicabilem; ac proinde quævis harum productionum erit ex vi sua productio relationis subsistentis, & incommunicabilis.

107. Confirm.2. Confirmatur secundò. Quoniam istæ processiones, adhuc data prædicta hypothesi non solùm essent processiones totales, & attingentes duas relationes subsistentes, & incommunicabiles, sed etiam haberent inter se ordinem originis; quamvis Spiritus sanctus non procederet à Filio: siquidem una ex his processionibus esset per intellectum, & alia per voluntatem: & processio per intellectum suaptè natura antecedit origine processionem per voluntatem. Ergo non erit cur prædictæ processiones non terminarentur ad duas personas realiter distinctas. Patet consequentia. Quia processiones totales, & attingentes res subsistentes, ac tandem habentes inter se ordinem originis non possunt non esse productiones personarum realiter distinctarum.

108. Diluitur argumentum. Respondetur, quod in prædicto eventu Spiritus sanctus, & Filius procederent per processiones totales, & virtualiter solummodò, non verò realiter distinctas: & ita prædictæ processiones non haberent conditiones inter se repugnantes, seu incompossibiles in una & eadem realiter processione. Ac proinde, licet una ex illis, ut virtualiter distincta ab altera, non haberet formalissimè conditiones alterius: attamen una, & eadem realiter processio esset identicè generatio Filij, & productio amoris. Cæterùm modò generatio, & processio prædictæ debent esse realiter distinctæ; quia modò generatio, & processio opponuntur relativè, & tunc non haberent prædictam oppositionem; ex eo quod una non originaretur realiter ab alia: & ita identificarentur inter se. Sicut propter hanc rationem misericordia, & justitia habent inter se identificari: & productiones activæ Filij, & Spiritus sancti residentes in Patre sunt duæ productiones totales virtualiter distinctæ: cùm tamē in una & eadem realiter actione, ob defectum oppositionis, identificentur. Unde per prædictas processiones passivas Filij, & Spiritus sancti in eo eventu identificatas non procederent duæ personæ realiter distinctæ; sed una & eadem realiter, quæ duabus relationibus virtualiter tantummodò distinctis, & unica realiter identicè referretur ad eundem Patrem.

Ad primam confirmat. Ex quo ad primam confirmationem concedendum est antecedens, & prima consequentia, si consequens intelligatur de duabus relationibus subsistentibus, & incommunicabilibus, virtualiter tantummodò distinctis. Et deinde neganda est secunda consequentia, cujus probatio nullam habet vim. Quoniam etsi per duas personalitates realiter distinctas debeant duæ personæ realiter distinctæ constitui; non tamen per unicam realiter personalitatem, & virtualiter duplicem: per hanc enim solùm constituetur unica persona realiter, & duæ virtualiter. Et ratio horum omnium est illa, quam sæpiùs tetigimus, scilicet, tunc nec productiones istas, nec relationes, aut personas per eas productas fore adæquatè & complerè easdem, ac modò sunt, ex defectu oppositionis relativæ inter illas in eo eventu; quam tamen modò habent.

Ad secundam confirmationem patet ex dictis, quomodo in eo eventu tantùm haberent generatio, & spiratio passiva ordinem originis virtualem, non tamen realem: ex eo quòd persona procedens non esset à persona genita. Ad secund.

§. VI.

Contrariæ sententiæ tertium fundamentum, & ejus solutio.

Tertiò probatur eadem sententia. Quoniam si propter aliquam rationem data hypothesi, quòd Spiritus sanctus non procederet à Filio, non distingueretur realiter ab illo, maximè propter illam, quam tradit D.Thomas, nempe, non posse in divinis esse distinctionem realem, nisi per oppositionem realem relativam originis: at hæc ratio est nulla: ergo, &c. Minor probatur. Tum, quia si per impossibile Spiritus sanctus non procederet à Patre, nihilominùs distingueretur realiter ab illo, ut communiter tradunt Theologi: & tamen tunc non esset inter eos oppositio realis relativa originis: ergo eadem ratione, licet Spiritus sanctus non procedat à Filio, inter eosque non sit oppositio realis relativa, distinguentur inter se realiter, ut ex paritate rationis constare videtur. 109. Tertiū fundamentum. Prima probatio minoris. Secunda.

Tum etiam. Quia relatio Paternitatis, & relatio Processionis distinguuntur secundùm se, & inter se realiter, & similiter Filiatio & prædicta Processio: cùm tamen inter se, & ratione sui non habeant oppositionem realem relativam.

Tum denique. Quia ad distinctionem realem personarum satis est, quòd personalitates, quibus constituuntur, sint disparatæ; & incompossibiles: quod tamen in prædicto eventu personalitas Filij, & Spiritus sancti, seu Filiatio, & Processio haberét. Quoniam nec possent esse compossibiles in una persona: ex eo quòd constituerent illam per compositionem, & omnis compositio in Deo repugnat. Nec per simplicitatem, quoniam ea, quæ ex genere suo afferunt entitatem distinctam, qualia sunt Filiatio, & Processio, non possunt ita inter se adunari, ut sint una & eadem simplicissima entitas. Maximè, quia de ratione personalitatis est, ut non communicetur alteri, ut personæ; licet possit communicari alteri, ut naturæ. Si autem istæ duæ personalitates constituerent unam & eandem personam realiter, ac proinde una esset realiter alia, tunc una alteri communicaretur, unaque alteri suum præberet effectum, seu quasi effectum formalem: siquidem unio per identitatem est major, & intimior unio, quàm unio per informationem, seu quasi informationem: & ideo, sicut si uniretur una ex his personalitatibus cum altera per informationem, aut quasi informationem, tunc una præberet alteri suum quasi effectum formalem: ita hoc ipsum Tertia.

potiori ratione haberent, si una cum altera identificaretur.

110. Occurritur. Respondetur, concedendo majorem, & negando minorem. Et ad primam probationem concedatur major, & distinguatur minor: & si intelligatur de oppositione reali relativa mediata, negari debet: secùs vero, si intelligatur de oppositione reali relativa immediata, & ideo negari debet consequentia: quia Filius, dato quòd ab eo non procederet Spiritus sanctus, non opponeretur realiter relativè immediatè, aut mediatè cum illo. Itaque dato, quòd Spiritus sanctus non procederet à Patre, sed à solo Filio, tunc; quia Filius non posset non procedere à Patre, alioqui non esset Filius; idcircò Spiritus sanctus, adhuc in eo eventu, licet non procederet immediatè à Patre; nihilominùs haberet procedere ab illo immediatè; quatenus procederet à Filio procedente à Patre, ac proinde Spiritus sanctus, & Pater opponerentur oppositione reali relativa mediata: & hoc satis esset ad realem distinctionem inter utrumque, ut communiter tradunt Theologi. Et ratio ipsa id suadere videtur. Quoniam alioqui Spiritus sanctus procederet à Filio in genere principij activi: & rursus idem Filius procederet in eodem genere ab Spiritu sancto, si semel Pater, & Spiritus sanctus non distinguerentur realiter. Constat autem, in eodem genere principij, nempe activi, non posse esse hanc mutuam quasi causalitatem inter duo. Cæterùm, cum data hypothesi, quòd Spiritus sanctus non procederet à Filio, non esset inter Filium, & Spiritum sanctum relativa oppositio, sive mediata, sive immediata, inde esset, ut nulla ratione distinguerentur inter se realiter.

111. Replica Rada. Unde nihil obest, si urgeas cum Rada, quod hæc mediata oppositio per accidens se habet ad distinguendum Patrem ab Spiritu sancto: siquidem tunc Pater respectu prædictæ productionis per accidens se haberet, sicut in humanis avus respectu nepotis: siquidem ipso avo non existente, nihilominùs produceretur. Ergo aliquid aliud assignandum est tanquam ratio per se hujus distinctionis, præter oppositionem prædictam mediatam. Ergò cùm hoc nihil aliud esse posset, nisi quòd Paternitas, & Processio essent personalitates disparatæ, sicut modò, consequens est, ut etiam Filius, & Spiritus sanctus distinguerentur realiter; quamvis Spiritus sanctus non procederet à Filio: quippe qui semper haberent personalitates inter se disparatas.

Solutio. Respondetur enim negando antecedens. Nam hoc ipso, quòd esset mediata oppositio inter Patrem, & Spiritum Sanctum, ex eo quòd Filius procederet à Patre oporteret, ut hæc mediata oppositio ita requireretur, sicut desideraretur oppositio immediata Filij ad Patrem, ac proinde processio immediata ejusdem Filij à Patre; cumque Filius per se haberet immediatam oppositionem cum Patre, nec posset aliunde habere suum *esse*, nisi ab illo; consequens est, ut etiam per se requiratur ad productionem Spiritus sancti illa oppositio mediata cum Patre, seu quòd mediatè à Patre procederet. Sicut in humanis, si hic numero Petrus, Filius Pauli, non posset procedere, nisi à Paulo, & Paulus nequiret habere *esse*, nisi à Francisco ejus avo, tunc per se, licet mediatè procederet Petrus ab eodem Francisco, per seque esset ejus nepos: quia licet Franciscus non influeret actu, & immediatè in productionem Petri: per se tamen desideraretur influxus ejus in Paulum patrem Petri, tribuendo ei *esse*, & virtutem operativam: Sic ergo in præsenti proportione servata philosophandum est. Tunc tamen

saltem aliunde sequeretur, quod Pater, & Filius non essent ejusdem numero consubstantialis naturæ, sed solùm specificè: & ideo nec haberent divinam naturam, sed naturam finitam & limitatam. Quoniam hoc ipso, quòd supponatur esse ejusdem numero naturæ, debet operatio immediata unius esse operatio immediata alterius respectu omnium, ad quæ præsupponuntur: & eo ipso, quòd hoc non habeant, non sunt ejusdem numero naturæ; sed ad summum ejusdem secundum speciem tantummodò: & per consequens haberent naturam finitam & limitatam, imò & materialem: ex eo quod distinctio numerica secundùm naturam deberet procedere à materia.

Ad secundam verò probationem ejusdem minoris respondetur, Paternitatem, & spirationem passivam, seu Processionem opponi modo relativè radicaliter, & (ut nuper dicebamus) opponerentur oppositione mediata, etiamsi Spiritus sanctus non procederet à Patre, sed à solo Filio: sicut etiam nunc Filiatio, & Processio habent oppositionem radicalem relativam, ut statim dicemus: & ita non mirum, quòd realiter distinguantur ratione prædictæ oppositionis. Cæterùm cùm hæc oppositio Filiationis, & Processionis deesset, si Spiritus sanctus non procederet à Filio: inde est, ut etiam deesset distinctio realis inter utrumque. 112. Ad secundam probationem.

Adde, quòd ad realem distinctionem inter personas divinas satis est, quod subsint oppositioni relativæ: ex eo quod eis insint, aut quasi insint relationes formaliter relativè oppositæ: nam eo ipso prædictæ personæ debebunt realiter inter se distingui, & hæc distinctio proveniet formaliter ab oppositione relativa. Sed hæc statim amplius explicabuntur.

Ad tertiam vero probationem negetur minor. Et ad probationem ejus dicendum est, prædictas personalitates fore compossibiles; non quidem quia constituerent unam personam per realem compositionem, sed per simplicitatem realem, includentem tamen virtualem distinctionem duarum personalitatum. Quia licet modò processio, & Filiatio sint ex genere suo entitates realiter distinctæ, propter oppositionem realem, quam nunc habent: tunc tamen non essent entitas, & entitas realiter distinctæ; sed una realiter identicè entitas cum virtuali distinctione tantummodò inter ipsas, propter defectum realis oppositionis, qui tunc esset. 113. Ad tertiam.

Ad id autem, quod in hac ultima probatione adducitur, dicendum est, quòd adhuc tunc una ex his personalitatibus, ut virtualiter distincta ab altera, non tribueret suum quasi effectum formalem illi, secundum quod virtualiter ab ea distinguitur, sed solùm illum tribueret naturæ divinæ. Sicut modò personalitates realiter distinctæ terminant divinam naturã, eisque suum quasi effectum formalem tribuunt: non tamen una terminat alteram. Nec oppositum hujus suadet id, quod ibidem adducitur. Nam sicut identitas realis inter misericordiam, & justitiam divinam non est ratio sufficiens ad hoc, ut misericordia, ut virtualiter distincta à justitia, sit formalissimè loquendo ipsa justitia; sed solùm ad hoc, ut entitas illa, in qua adunantur, & identificantur hæ duæ virtutes, sit simul misericordia, & justitia: ita similiter, quod hæ duæ personalitates, nempe Filiatio, & Processio passiva virtualiter inter se distinguantur, & in una & eadem realiter personalitate identificentur, non suadet, unam, ut virtualiter distinctam ab alia, communicandam esse ad invicem, præstaturamque unam alteri, ut sic distinctæ, suum quasi effectum formalem; sed solùm 114.

solùm, quòd illa & eadem unica realiter personalitas, in qua realiter identificantur, habet simul propria Filiationis, & Processionis, & quod hæc eadem unica realiter personalitas, & quævis ex his personalitatibus, ut virtualiter distinctis, communicaretur divinæ naturæ: non secus, proportione tamen servata, ac modo tres personalitates divinæ communicantur divinæ naturæ, cum illaque identificantur; non tamen una alteri.

Unde, etsi identitas inter aliquam magis conducat ad alia, quàm unio per informationem: non tamen quoad hoc, quod est, unum extremum identificatum cum altero in aliqua una entitate tribuere illi, ut virtualiter distincto, suum quasi effectum formalem. Et ratio disparitatis tacta jam est, nempe, quod unio per identitatem solùm exigit, quòd illa entitas, in qua extrema virtualiter distincta identificantur, habeat formaliter propria utriusque: cùm tamen unio per informationem ordinetur ad hoc, ut forma sic alicui formaliter unita tribuat illi suum effectum formalem.

115. Illustrantur omnia dicta in hac solutione. Adde pro majori hujus & aliorum, quæ in hoc argumeto tacta sunt, solutione, esse satis probabile, quòd in eo eventu, in quo Spiritus sanctus non procederet à Filio, ac proinde non distingueretur realiter ab illo, tunc relatio spirationis passivæ, seu processio non esset personalitas, ut virtualiter distincta à Filiatione; sed tantùm quasi affectio quædam, nostro modo intelligendi adveniens personæ Filij: ut de spiratione activa in Patre, & Filio de facto reperta dici solet. Et propterea, licet ibi esset quodammodò duplex persona secundum rationem: non tamen duplex personalitas etiam secundum rationem: sed diceretur duplex persona, quatenus eadem Filij personalitas subsisteret, tùm in natura divina per generationem sibi communicata, tum etiam in amore itidem divino, qui per voluntatem, & processionem communicaretur. Ad eum sanè proportionalem modum, quo eadem persona Filij, subsistens modò in natura divina, & humanitate assumpta, potest quodammodo dici duplex persona secundum rationem, nempe divina, & humana; non quidem quia sit ibidem duplex personalitas, sed quia eademmet personalitas Verbi subsistit in utraque natura, dicitque duplicem secundum rationem respectum ad eas.

Unde, sicut cùm producitur Verbum, ut subsistens in natura divina, dicitur absolutè & simpliciter produci in ratione personæ: cùm vero prædictum Verbum assumpsit naturam humanam, non dicitur produci simpliciter in ratione personæ, sed cum addito, nempe in ratione personæ humanæ; seu quod idemmet Verbum factum sit homo: ita in prædicto eventu, in quo, si Spiritus sanctus non procederet à Filio, esset idem realiter cum illo; tunc, cùm produceretur per generationem in ratione Filij, diceretur produci simpliciter in ratione personæ; secùs verò, cùm produceretur in ratione amoris procedentis per voluntatem: tunc enim non produceretur in ratione personæ simpliciter, sed tantùm in ratione personæ cum addito, nempe personæ spiratæ: ex eo quòd eademmet personalitas, quæ antea intelligebatur subsistere in natura divina, intelligitur quasi extendi ad hoc, ut subsistat in termino illo per voluntatem producto.

§. VII.

Vltimum fundamentum adversariorum, & duplex aliorum responsio, ejusque impugnatio.

116. Vltimũ fundamentum. Ultimum fundamentum oppositæ sententiæ est, Quòd licet Spiritus sanctus non procederet à Filio, nihilominùs Filius maneret in ratione Filij, & Spiritus sanctus in ratione Spiritus sancti: ergo eo ipso realiter inter se distinguerentur. Antecedens videtur perspicuum. Tum, quia adhuc in eo eventu Filius procederet per generationem à Patre, atque adeo esset Filius: & Spiritus sanctus procederet per voluntatem ab eodem Patre solummodò, ac proinde esset Spiritus sanctus seu (quod idem est) amor spiratus, aut procedens per voluntatem. Tum etiam, quia spiratio activa intelligitur esse quasi proprietas quædam Filij: & ita, etiamsi intelligeretur sine illa, posset concipi in ratione Filij, sicut separata ab homine risibilitate, maneret in ratione hominis: ex eo quòd risibilitas tantùm est proprietas illius. Et deinde, licet Spiritus sanctus à Filio non procederet, dum tamen haberet procedere ab aliquo, verè haberet procedere: & consequenter conveniret ei relatio Processionis.

Consequentia verò videtur apertè sequi ex antecedenti. Quoniam nunc de facto Processio est sufficiens ratio distinctionis realis ex parte Spiritus sancti à Filio: siquidem Spiritus sanctus non habet aliud, per quod realiter distinguatur à Filio, nisi tantùm relationem processionis, ut ex se constat. 117. Et similiter Filiatio est etiam sufficiens ratio de facto ad distinctionē realem ex parte Filij ab Spiritu sancto. Tum, quia Filiatio constituit personam Filij in *esse* talis personæ: ergo in *esse* personæ distinctæ à quavis alia persona, quæ non constituitur in ratione personæ per Filiationem: quandoquidem idem est constitutivum in ratione personæ, aut in quavis alia ratione, & distinctivum realiter ab aliis non constitutis per prædictum constitutivum. Tum etiam, quia Filiatio, hoc ipso quod constituat Filium in *esse* personæ, constituet illum, ut omninò incommunicabilem alteri personæ: & ita constituet ipsum, ut incommunicabilem omninò personæ Spiritus sancti: ac proinde, ut realiter distinctum ab illo. Ergo etiam in prædicto eventu, in quo Spiritus sanctus non procederet à Filio, tunc Filiatio, & Processio essent sufficientes rationes distinctionis realis Filij, & Spiritus sancti: quandoquidem illa maneret in ratione Filiationis, & ista in ratione Processionis. Et ita, sicut modò, quia manent sub istis rationibus, sunt sufficientes ad distinguendum illos realiter, sic & & tunc hoc ipsum haberent.

Confirmatur. Quoniam Filiatio non constituit personam Filij in ratione unius personæ: ergo in ratione indistinctæ in se, & distinctæ à qualibet alia: siquidem universaliter loquendo de ratione unius est, quod sit indistinctum in se, & distinctum à quolibet alio: & per consequens id, quod constituit aliquid in ratione unius, constituet illud in ratione indistincti in se, & distincti realiter à quolibet alio non constituto per illud in ratione unius. Confirmatur.

Ad hoc argumentum respondet Vasquez loco infrà referendo, principium illud, nempe constitutivum alicujus esse distinctivum ejus à quolibet alio, esse verum, ubi constitutio est realis; non vero, ubi constitutio est rationis, qualis est in divinis personis. 118. Solutio Vasquez.

Hanc tamen responsionem impugnat Suarez *lib. 7. de Trinitate cap. 4. num. 6.* dicens, eam solùm esse inventam ad fugiendam vim argumenti; non autem ei satisfacere. Impugnat Suarez. Quia in primis nulla ratio redditur talis distinctionis. Principium autem illud, nempe, quòd idem est constitutivum, & distinctivum, eamdem vim habet in constitutione rationis; tum, quia id patet in constitutione speciei

ciei per suam differentiam: nam per illam distinguitur una species ab omni alia, cum qua habet genericam convenientiam: tum etiam, quia in tali constitutione forma constituens dat unitatem.

119. Accedit propterea. Quia licet hæc constitutio sit rationis quantum ad modum, quo à nobis concipitur: tamen in se illi correspondet aliquid æquivalens reali constitutioni: & ideo rei sic constitutæ conveniunt omnia, quæ per realem constitutionem convenire possunt, seclusis imperfectionibus. Quod autem forma constituens etiam distinguat, non involvit imperfectionem; imò spectare videtur ad plenam & perfectam constitutionem (ut magis statim declarabitur.) Ergo illa distinctio non enervat vim rationis. Quod etiam sic explicatur. Nam si Filiatio v.g. esset ex natura rei actu distincta ab essentia, realiter constitueret personam: & consequenter illam distingueret ab omni alia, ut in hac solutione, quam impugnamus, admittitur: sed nunc Filiatio absque distinctione actuali non minùs perfectè & completè constituit personam Filij, quàm si esset distincta ab essentia: ergo non minùs reddit personam Filij incommunicabilem quoad id, quod est de ratione personæ: ergo non minùs distinguit illam à quacumque alia.

120. Non omnino placet hæc impugnatio. Cæterùm hæc impugnatio à Suarez adducta partim nobis placet; partim vero displicet. Placet quidem, quatenus ex ea colligitur, nihil obesse ad hoc, ut idem sit constitutivum, & distinctivum, quòd constitutio illa sit realis, vel rationis, idest per aliquid realiter distinctum à re constituta, vel per aliquid solùm ratione diversum ab illa: ac proinde etiam placet quoad hoc, quod est, per eam sufficienter impugnari solutionem traditam à Vasquez, innitentem in hoc, quòd idem est distinctivum, & constitutivum in rebus realiter, non verò secundum rationem per prædictum constitutivum constitutis. *Vasquez.*

Partim autem displicet prædicta impugnatio, quatenus per eam denotatur, quòd in quavis re idem est constitutivum, & distinctivum. Nam, ut *num.* 124. dicemus, licet in rebus absolutis idem sit constitutivum, & distinctivum formaliter tale alicujus à quovis alio non constituto per prædictum constitutivum: non tamen in relativis, ut relativè constitutis, & distinctis. Et ideo prædictam impugnationem à Suarez adductam solùm approbamus absolutè & simpliciter quoad constitutiva, & distinctiva rerum absolutarum, & quoad id, quod nuper dicebamus, nempe, nihil obesse, quòd constitutio sit realis, vel rationis ad hoc, ut idem sit constitutivum, & distinctivum: ac proinde quoad hoc, quod est, non occurri ex hoc capite sufficienter argumento Scoti. Non autem eam absolutè & simpliciter veram iudicamus quoad constitutivum, & distinctivum relativorum, ut talium, de quibus in præsenti est difficultas.

121. Respondet secundò Suarez. Secundò respondet idem Suarez loco citato *num.* 9. & aliis locis, quòd tam in relativis, quàm in quibusvis aliis idem est constitutivum, & distinctivum à quovis alio: & nihilominùs nunc Filiationem constituere, & distinguere realiter Filium ab Spiritu sancto, non tamen data illa hypothesi, quòd Spiritus sanctus non procederet à Filio. Quia in prædicta hypothesi eadem realiter & identicè Filiatio constitueret Filium, & Spiritum sanctum, & ideo non distingueret realiter Filium ab eodem Spiritu sancto, sed tantum ab aliis: at nunc Filiatio solùm constituit realiter Filium, non verò Spiritum sanctum: & ideo distinguit illum ab eodem Spiritu sancto.

Rationem autem hujus discriminis, inquit esse. Quoniam nunc est oppositio realis inter Filium, & Spiritum sanctum: non quidem, quia Filius sit correlativum relationis constitutivæ Spiritus sancti; sed quia Filius, sicut etiam & Pater, sunt termini formales relationis constituentis Spiritum sanctum: ex eo quòd Spiritus sanctus ab utroque per se nunc procedit: oppositio autem relativa non solùm est inter correlativa, sed etiam inter relationem, & terminum formalem ipsius, ut constat in relatione creata, quæ terminatur formaliter, non ad aliquid relativum, sed ad aliquid absolutum, & nihilominùs prædicta relatio realiter opponitur cum hoc termino formali. Cæterùm data hypothesi, quòd Spiritus Sanctus non procederet à Filio, tunc non opponeretur illi, tanquam termino formali relationis constitutivæ ejusdem Spiritus sancti: & ita hæ duæ relationes non distinguerentur realiter, sed eadem realiter Filiatio esset identicè Processio, ac proinde constitutiva Filij, & Spiritus sancti, & distinctiva solummodò eorum à quolibet alio.

Verùm hæc solutio licet aliquid contineat veritatis; non tamen ex omni capite est vera. Nam in primis falsum est, ut nuper innuimus, & iterum magis explicabimus, quod in relativis sit necessarium, ut constitutivum, & distinctivum formale distinctione relativa, ut tali, sit unum & idem. Deinde falsum etiam est, tum, quòd oppositio relativa sit inter alia, præterquam inter correlativa, ut ex statim dicendis patebit: tum etiam, relationem, adhuc creatam, habere pro termino, ad quem referatur aliquid absolutum, ut constat ex illis, quæ N. Complutenses *in sua Logica disp.* 14. *num.* 68. docent: tum denique, Processionem terminari formaliter ad Paternitatem, & Filiationem. Quoniam, ut in hoc dubio, & infrà etiam disputatione sequenti dicemus, terminus formalis Processionis, seu spirationis passivæ tantùm est spiratio activa, non verò Paternitas, & Filiatio: quia istæ tantùm sunt terminus materialis. Et propterea Pater, & Filius habent unicam dumtaxat rationem formalem terminandi relationem Processionis: quia terminant per eamdem formaliter spirationem activam. 122. Non satisfacit. *N. Compl.*

§. VIII.

Alia satis probabilis responsio ad idem fundamentum Scoti.

Quare meliùs (& sanè satis probabiliter) potest occurri prædicto argumento, si dicatur, Filium, & Spiritum sanctum non mansuros in eo eventu ejusdem omninò rationis adæquatæ, ac nunc, sed solùm ejusdem rationis inadæquatæ, & modo suprà insinuato. Siquidem modò Filius, ut talis, est radicaliter spirativus, seu continet radicaliter relationem spirationis activæ, & Spiritus sanctus dicit ordinem ad Filium, ut ad id, à quo procedit, & modo infra explicando: cùm tamen data prædicta hypothesi, non reperirentur ista in Filio, aut Spiritu sancto. 123. Congruenter argumento occurritur.

Ex quo fit, Filium, ut talem, seu Filiationem ipsam posse considerari, vel secundum se, & secundum id, quod formaliter tantummodò dicit, & exprimit, nimirum, secundum quod habet formaliter respicere Patrem, hocque exprimit; vel secundum quod virtualiter quodammodò, ac radicaliter præhabet, & continet spirationem acti-

vam. Si ergo Filiatio secundum priorem considerationem tantummodò sumatur, tunc solùm constituit Filium in ordine ad Patrem, solumque distinguit ipsum distinctione formaliter relativa, & personali ab eodem Patre; non verò ab Spiritu sancto, tam nunc, quàm data hypothesi, quòd Spiritus sanctus à Filio non procederet. Si autem Filiatio secundum posteriorem rationem accipiatur, habebit nunc radicaliter relativè opponi Spiritui sancto, & eo ipso distinctione reali formaliter tali, ac personali distingui ab ipso. Quia ad distinctionem formaliter talem, & personalem satis est oppositio realis radicalis relativa: ex eo quòd prædicta distinctio oritur à quavis oppositione reali relativa: qua una persona opponitur alteri. At data prædicta hypothesi, quod Spiritus sanctus non procederet à Filio, tunc Filiatio non contineret quodammodo virtualiter spirationem activam, neque esset radix illius: ac proinde maneret sine hac oppositione, solumque unaquæque ex illis esset inadæquatè ejusdem rationis, ac modò, quatenus Filiatio exprimeret ordinem ad Patrem, & Processio ordinem ad spiratorem, sive ad Patrem, ut habentem relationem spirationis. Ideoque Filius, & Spiritus sanctus, quippe non oppositi, neque realiter radicaliter, neque realiter formaliter relativè distinguerentur inter se realiter.

124. Nec contra hoc habet vim illud axioma, nempe, quòd *idem est constitutivum & distinctivum*. Nam debet intelligi proportionatè ad naturam constitutivi: itaut constitutivum quod præcisè est in ordine ad terminum, tantùm distinguat, ut est relativum, ab illo: quod verò est absolutum, & non respicit aliquem terminum, nec habet esse in ordine ad illum, ut in persona absoluta contingit, non magis distinguat secundum istam rationem ab uno, quàm ab aliis; sed distinguat ab omnibus non constitutis per suum constitutivum. Per quod etiam patet ad id, quod de Filiatione, ut constituente Filium in ratione personæ incommunicabilis, dicebatur: quoniam constituit illum incommunicabiliter relatione in ordine ad Patrem: & ideo solùm distinguit illum ab eodem Patre. Sed hæc ampliùs in solutione secunda hujus fundamenti elucidabuntur.

Diluitur confirmat. Ex quo ad confirmationem respondetur, Filiationem secundum utramque cõsiderationem sumptam, idest, tam secundum id, quod secundum se, & formaliter dicit, quam secundum id, quod virtualiter, & radicaliter includit, constituere Filium in ratione unius personæ, seu esse rationem proximam unitatis personalis ipsius: ita quidem, quòd ab utraque ratione simul sumpta constituatur adæquatè in ratione unius personæ relativæ, ut talis quoad id, quod de facto persona Filij dicit, & ab unaquaque earum inadæquatè. Unde secundum priorem considerationem, secundum quam solùm respicit Patrem, tantùm constituit filium in ratione unius personæ in ordine ad eumdem Patrem, & tantummodò distinguit illum personaliter relativè ab eodem Patre: at verò secundum posteriorem considerationem, secundum quam radicaliter relativè est ad Spiritum Sanctum, constituit eundem Filium in ratione ejusdem unius personæ in ordine ad prædictum Spiritum sanctum, & tantummodò personaliter relativè distinguit illum ab eodem Spiritu sancto. Quia quod constituit aliquid in ratione unius unitate relativa quoad id positivum, quod affert, tantùm constituit illud in ratione indistincti in se relativè, & distincti ab alio relativè: & per consequens tantùm distinguit ipsum à suo correlativo, ut in posteriori solutione ad hoc idem fundamentum Scoti magis explicabitur. At data illa hypothesi, quòd Spiritus Sanctus non procederet à Filio, tunc solùm constitueretur relativè in ratione unius in ordine ad Patrem, solumque relativè opponeretur Patri. Et cùm in divinis sola oppositio relativa sit ratio distinctionis realis, non distinguerentur Filius, & Spiritus sanctus.

Nec obest, si objicias, quod esse radicaliter spirativum, seu (quod in idem quoad præsens redit) continere virtualiter relationem spirationis activæ, non convenit Filio soli, sed etiam Patri: ergo non potest esse ratio distinctionis personalis Filij. Antecedens est certum. Consequentia verò etiam videtur perspicua. Quoniam distinctio personalis, qua una persona distinguitur ab alia, debet esse secundum proprietatem personalem, ac proinde secundum propria illius personæ; non verò secundum communia ipsi, & alteri. 125. Objectio.

Evanescit prima. Respondetur enim primò, quod etsi esse radicaliter spirativum, ut abstrahit à quovis modo radicaliter spirandi, seu præcontinere radicaliter modo isto relationem spirationis activæ, sit quid commune Patri, & Filio, ac proinde non conveniat Filio secundum proprietatem personalem ipsius, ut distinctam à proprietate personali Patris: attamen esse radicaliter spirativum secundum specialem modum spirandi, scilicet, per modum verbi, est proprium Filij, itaut non conveniat alicui, præterquam ipsi: & secundum hanc rationem distinguit personam Filij à persona Spiritus sancti: sicut etiam Pater habet esse radicaliter spirativus speciali quadam ratione, nimirum, ut fundat rationem ingeniti.

D. Thom. Quæ solutio habet fundamentum in doctrina D. Thomæ *supra quæst.* 34. *art.* 2. *ad* 3. estque consona illis, quæ ex eodem *in hoc tract. disp.* 2. *n.* 113. diximus, nempe, in Filio esse idem rationem Filij, & Verbi: atque adeo ad proprietatem ejus personalem pertinere rationem verbi. Cumque, ut communiter docent Philosophi, & Theologi, & Angelicus Præceptor *art.* 2. *huius quæst.* sit proprium verbi mentalis, de quo loquimur, quod pertineat aliquo modo ad rationem principij amoris, consequens est, ut Filius in divinis habeat ob suam specialem rationem, & modo explicato, pertinere peculiariter, scilicet per modum verbi, ad principium Spiritus sancti: ac proinde quod peculiari ratione sit radicaliter spirativus respectu illius.

Nec obest, si urgeas contra hanc solutionem, quod spiratio passiva, seu relatio Processionis est una & eadem secundum speciem, aut quasi speciem atomam, respicitque Patrem, & Filium, ut terminum per se, quatenus tam proximè, quam radicaliter habent *esse* spirativum: ergo respicit illos, ut habent unum & idem *esse* spirativum: siquidem ad unitatem relationis Processionis, sicut & ad cujusvis alterius relationis, requiritur unitas termini per se inspecti. Ergo etiam Pater, & Filius tantum habent unum & idem *esse* spirativum, sive proximum, sive radicale, conveniens illis ob aliquam rationem communem eisdem; non vero competens ipsis ob speciales rationes suas, ac proinde aliquomodo diversum. 126. Replica.

Non igitur hoc obest. Quoniam ad unitatem specificam, aut quasi specificam & atomam relationis Processionis satis est, saltem ex parte termini, quod terminus formalis sit unicus atomè, & in *esse* termini; licet terminus materialis, per se tamen inspectus, non sit unicus, sed plures, dummodo quivis ex illis terminis materialibus sit inadæquatus respectu prædictæ relationis, & termini ejus formalis: Responsio.

formalis: quia eo ipso non arguetur inde distinctio in ipso termino formali, nec pluralitas specifica, aut quasi specifica atoma in relatione Processionis. Patet igitur, & Filius sunt termini materiales, per se tamen inspecti, à relatione Processionis, & inadæquati respectu ipsius; necnon & termini formalis, nempe relationis spirationis activæ, quæ Patrem, & Filium per modum radicis,& termini materialis adæquati, & unumquemque ex illis per modum radicis inadæquatæ quoad modū, & specialem rationem habendi illam, necnon per modum termini materialis inadæquati exigit: & ita potest manere unitas specifica, aut quasi specifica atoma relationis Processionis cum hoc, quod est, Patrem, & Filium diversa ratione & modo jam insinuatis habere *esse* radicaliter spirativum: ita quidem,ut licet hoc sit materiale, per se tamen desideratum in ipsis, ut terminant relationem Processionis: attamen hoc ipsum sit formale in eis, ut unusquisque constituit propriam personam. Et ita per prædictum *esse* radicaliter spirativum per modum verbi poterit, & debebit realiter distingui Filius ab Spiritu sancto,tanquam per proprium distinctivum.

127. Solvitur secundò objectio. Secundò respondetur ad principalem replicam, quod transeat antecedens, & negetur consequentia. Et ad probationem dicendum est, quod ad distinctionem personalem, qua una persona divina, v.g. Filius, distinguitur præcisè ab unica alia dumtaxat persona divina, nempe ab Spiritu sancto, non vero à Patre, non est necessarium, quod talis distinctio procedat à proprietate personali Filij secundum ea, quæ sunt propria ipsi Filio, & non sunt communia ipsi cum Patre; sed satis erit, quod procedat ex eadem proprietate personali secundum ea, quæ sunt incommunicabilia Spiritui sancto. Nam etsi in personis absolutis per idem distinguatur persona, v.g. Petri, à persona Pauli, per quod distinguitur ab aliis personis humanis, vel à quibusvis aliis personis: non tamen in personis relativis, nempe divinis, in quibus per aliquid distinguitur una persona ab alia determinata, v.g. à persona Spiritus sancti, per quod non distinguitur à persona Patris, ut jam tetigimus, & statim magis explicabimus.

§. IX.

Posterior enodatio ultimi fundamenti pro sententia Scoti.

128. Aliter dissolvitur fundamentum Scoti. SEcunda, eaque satis ad mentem Angelici Præceptoris solutio ad ultimum Scoti fundamentum convenit cum præcedenti, tum in prædicta hypothesi Filium, & Spiritum sanctum non mansuros ejusdem omnino rationis, ac modo, ut ibidem explicatum est: tum etiam quoad hoc, quod est personam relativam, v.g. personam filij, secundum id, quod formaliter dicit & exprimit, non distingui realiter distinctione relativa formaliter tali per Filiationem, nisi tantum à suo correlativo, nempe à Patre. Addit tamen: quod prædicta Filiatio, adhuc ut est virtualiter ipsa spiratio, seu ut radicaliter continet relationem spirationis, ac proinde dicit radicaliter relationem ad Spiritum sanctum, oppositionemque radicalem relativam cum illo, distinguitur tantum realiter radicaliter ab illo; non autem distinctione reali formaliter tali, prout distinctio formaliter talis distinguitur à radicali. Et ideo necessario addendam esse relationem spirationis activæ ex parte Filij, tanquam rationem formalem & proximam, à qua habeat, adhuc nunc, & de facto, proximè & formaliter distingui ab Spiritu sancto realiter personaliter. Et ita data illa hypothesi, quod Spiritus sanctus non procederet à Filio, tunc nec radicaliter, nec proximè & formaliter Filius distingueretur realiter personaliter ab Spiritu sancto.

Ratio autem hujus solutionis quoad priorem partem constat ex nuper dictis. Ratio vero illius quoad secundam partem, nempe, personam Filij inadæquatè conceptam, seu secundum id, quod formaliter dicit & exprimit, ut est sub conceptu expresso Filij, non curando de aliis, quæ implicitè importat, tantum distingui per Filiationem à suo correlativo, nempe à Patre, traditur à Cajetano, & Nazario *in præsenti*, & à Ferrara 4. *contra Gentes* c. 24. ex discrimine, quod intercedit inter personam absolutam, & relativam, qualis est sola divina. Quod personalitas absoluta rem constituit absolutam, quæ est, & dicitur ad se, sive secundum se, & non in ordine ad aliud: personalitas vero relativa personam constituit relativam, quæ hoc ipsum, quod est ad alterum est, & dicitur. Et quoniam unumquodque eo modo, quo constituitur in sua ratione entis, constituitur etiam in ratione unius, ac proinde in ratione indistincti in se, & distincti ab alio, oportet, ut id, quod constituit personam absolutam, quæ est ad se, sive secundum se, & non in ordine ad aliud, distinguat etiam illam absolutè, sive secundum se, ac proinde distinctam ab universis aliis: quod vero constituit personam relativam, quod est ens ad alterum, idest ad terminum, sive correlativum; distinguat illam à termino tantum: alioqui latior esset unitas, & distinctio, quam entitas in relativo: quod pugnat cum ratione unitatis, quæ est passio adæquata cujusvis entis. Et ita Filiatio, quippe personalitas relativa, tantùm distinguet distinctione reali personali, & formaliter tali Filium à Patre, non tamen ab Spiritu sancto: nisi addatur relatio spirationis activæ, per quam proximè & formaliter illum respicit. 129. Ratio solutionis pro secunda parte. Cajetan. Nazar. Ferrará.

Potestque explicari, & confirmari ratio tradita pro secunda parte istius solutionis ex eo, quod cum persona absoluta non respiciat peculiariter aliquem terminum, sed sit in ordine ad se, non habet peculiarem aliquam oppositionem versantem inter rem aliquam realiter respicientem, & aliam rem realiter inspectam: & ideo, quantum est ex vi hujus capitis, non est in ea specialis ratio, propter quam peculiariter distinguatur ab aliqua re, potius quam ab aliis; sed vel ab omnibus, vel à nulla distinguitur: quia eo ipso tantum distinguitur ab illis ex eo, quod affert suum peculiare constitutivum: quod tamen à nulla alia, præterquam ab ipsa, importatur. Cæterùm persona relativa, quia habet peculiariter respicere aliquem terminum, quatenus relativa est, ideo ex hoc capite habet peculiarem oppositionem realem cum suo termino, & peculiarem rationem, ob quam distinguatur realiter ab illo. Ac tandem, quia ejus natura, ut relativa, est sita in hac oppositione, & respectu, & non in alio, idcircò, quatenus relativa est, tantum distinguitur ratione relativa à prædicto termino.

Ratio verò ejusdem solutionis quoad posteriorem partem, nempe, quod Filius, ut continens virtualiter, & per modum radicis spirationem, non distinguatur distinctione reali personali formaliter & proximè tali, sed distinctione radicali personali, potest reddi ex eo, quod (ut ex dictis constat) in divinis tantùm reperitur distinctio realis ratione oppositionis realis: & ideo juxta modum oppositionis realis erit etiam modus distinctionis 130. Ratio solutionis pro ultima parte.

realis: ac proinde ratione oppositionis realis radicalis, & personalis, qua Filius ex vi Filiationis continet radicaliter spirationem, & radicaliter opponitur processioni Spiritus sancti, & eidem Spiritui sancto, solùm sequetur, Filium distinguendum esse realiter radicaliter ex hoc capite ab Spiritu sancto; non vero distinctione reali formaliter & proximè tali.

Unde contra solutionem hanc sic explicatam, & confirmatam non habet vim duplex illa probatio consequentiæ prædicti fundamenti, nempe, quod idem est constitutivum, & distinctivum ab omnibus aliis non constitutis per illud. Et similiter quod Filiatio constituens personam Filij nunc, ut incommunicabilem omni alteri personæ, distinguet etiam illam ab omni alia. Nam ad hoc ex illis, quæ in præcedenti solutione (ad præsens tamen proportione servata applicatis) diximus, satis constat.

§. X.

Objectio notanda contra hanc posteriorem solutionem, necnon & contra præcedentem num. 123. adductam, quatenus cum hac posteriori convenit.

131. Objectio contra hanc ultimam solutionem. Suarez. Vasquez. CÆterùm hæc solutio, & ratio præcipua, in qua innititur, necnon & præcedens *num.* 123. adducta, quatenus cum ista convenit, aliquibus Theologis displicet. Et ideo Suarez *lib.* 7. *de Trinitate capite* 4. & Vasquez *disput.* 147. *cap.* 5. *num.* 22. & *cap.* 7. *num.* 32. & alij contra illam, & præcipuè contra rationem pro secunda illius parte, objiciunt, quod in creaturis concreta relativa constituuntur in suo *esse* relativo per relationes in ordine ad suum terminum; & nihilominùs per illas non solum distinguuntur realiter ab eisdem terminis; sed etiam à quocunque alio non constituto realiter per prædictas relationes: ergo etiam in divinis, licet persona relativa Filij constituatur per Filiationem in ordine ad Patrem tantummodo; distinguetur tamen per prædictam Filiationem distinctione reali personali, & formaliter ac proximè tali à quibusvis aliis non constitutis per prædictam Filiationem. Consequentia videtur legitima ex paritate rationis.

Antecedens autem probatur inductivè. Nam in primis generalissimum prædicamenti relationis in concreto sumptum constituitur per relationem in communi, & per eamdem distinguitur à cæteris generalissimis omnium prædicamentorum; licet non sint correlativa illius, nec respiciantur ab eo, ut termini, cum quibus habeat oppositionem relativam: sicut etiam idem generalissimum in abstracto sumptum constituitur per suum esse *ad*, & per illud distinguitur ab aliis novem prædicamentis eodem modo acceptis, cum quibus (ut modo dicebamus) non comparatur tanquam cum terminis ab eodem inspectis. Et deinde species relationum contentæ sub eodem generalissimo, sive sumantur in abstracto, sive in concreto, ut v. g. pater, habet constitui per paternitatem, qua respicit filium: & tamen per illam non solùm distinguitur ab eodem Filio, sed etiam ab aliis relativis, ut à simili, ab æquali, &c.

132. Confirm. 1. Confirmatur. Quoniam ratio, qua innititur hæc secunda solutio ad hoc, ut persona relativa non distinguatur relativè, nisi tantum à suo correlativo, solùm convincit, personam relativam distinguendam esse realiter à suo correlativo per ordinem ad illud, & à cæteris non per ordinem ad ipsa, sed per ordinem ad prædictum correlativum. Ergo persona relativa Filij distinguetur, adhuc nunc, realiter personaliter à persona Spiritus sancti, quæ non constituitur per prædictam Filiationem: ac proinde, adhuc in relativis, per idipsum, per quod constituuntur, distinguentur ab omnibus aliis non constitutis per illud. Utraque consequentia videtur legitima.

Antecedens autem probatur. Quoniam ratio illa consistit in hoc, quod *esse* personæ relativæ situm est in hoc, quod præcisè sit in ordine ad suum terminum: & ideo, ne unitas ejus, per quam est indistincta in se; & distincta ab alio, sit latior, quam entitas ejus, tantùm debet distingui à suo correlativo. At, ut unitas ista non sit latior, quam entitas, satis esse videtur, quod sicut persona relativa non habet *esse*, nisi per ordinem ad correlativum, per huncque ordinem constituitur, ita non habeat distingui ab aliis, nisi etiam per ordinem ad idem correlativum: ergo, &c.

Confirmatur secundò. Quia persona Filij nunc de facto distinguitur personaliter per suam Filiationem ab omnibus personis creatis, ut ex se constat: & nihilominus non respicit illas, ut correlativas: & tota ratio, propter quam per Filiationem distinguitur sic ab illis (itaut ob id non sit latior ejus unitas personalis, quam ejus entitas itidem personalis, & relativa) non est alia, nisi quod sicut distinguitur à Patre per ordinem ad illum, sic distinguitur à creaturis per respectum, quem dicit ad Patrem: ergo, &c. 133. Confirm. 2.

Confirmatur tertiò. Quia actus, & potentiæ, ut v. g. potentia intellectiva, specificantur à suis objectis, habentque suum *esse* per ordinem ad illa: & nihilominùs non distinguuntur per hunc respectum ab eisdem objectis solummodo, sed etiam ab omnibus aliis; licet cum hoc discrimine, quod ab objectis distinguuntur per ordinem ad ipsa, ab aliis verò per ordinem ad prædictum objectum: ergo eodem proportionali modo relativa distinguentur per suum constitutivum, tam à termino, quam ab aliis non constitutis per illud, licet totum suum *esse* habeant per ordinem ad terminum; & solum erit discrimen in hoc, quod à termino habent distingui respiciendo illum; cum tamen à cæteris non distinguantur per ordinem ad terminum. Tertia.

Confirmatur tandem. Quoniam confirmatio, quam adduximus ad probandum, personam relativam tantum distinguendam esse per suum constitutivum à suo termino, & correlativo, ex eo quod, cum peculiariter respiciat illud, adest peculiaris ratio, propter quam ab illo distinguatur, solùm convincit, personam relativam distinguendam esse speciali titulo per suum constitutivum à termino correlativo, quia nimirum distinguitur ab illo respiciendo ipsum; non tamen distinguendam esse à solo illo: Quandoquidem, licet non habeat distingui ab aliis eo titulo; potest tamen distingui ab ipsis, non respiciendo ea, sed prædictum correlativum, sicut de actibus, & potentiis respicientibus objecta modo innuebamus, quæ quidem speciali ratione distinguuntur à suis objectis, nempe, quia illa respiciunt per modum objectorum: & nihilominùs distinguuntur etiam per suum constitutivum à cæteris aliis; licet non respiciendo ipsa, & sumendo ab eis, sed solum ab eisdem objectis suam unitatem specificam. 134. Ultima.

§. XI.

§. XI.

Enodatio praecedentis objectionis.

135. Animadversio pro solut. praedictae object. RESpondetur praenotando, quod relativum duplici distinctione, ex duplicique capite orta distinguitur ab aliis, nempe, distinctione relativa, ut tali, & distinctione disparata. Ex quibus prior illa oritur ex oppositione relativa, haec vero posterior ex oppositione disparata, quae ad oppositionem contrariam reducitur.

Inter has autem distinctiones duplex versatur discrimen. Primum quidem, quod distinctio relativa, ut talis, tantum est à termino, sive correlativo, tum propter dicta: tum etiam, quia sicut oritur ex oppositione relativa, ac proinde ex entitate relativa, ut tali, & ut opposita relativè: ita per illam tantum distinguitur à termino, sive correlativo, cum quo tantummodo est praedicta oppositio relativa. At distinctio disparata est ab omnibus aliis non constitutis per illam relationē, sed constitutis per aliquid aliud habens disparatam rationem ab ea, quam habet praedicta relatio, & ideo per hanc distinctionem distinguitur relativum à quibusvis aliis; imo etiam à termino, à quo distinguebatur distinctione relativa, ut tali. Si tamen praedictus terminus consideretur, non ut est oppositus relativè, & per modum termini cum correlativo respiciente ipsum, sed ut habet rationem disparatam ab ea, quae praedicto correlativo competit, non minus quam caeterae aliae res illa gaudent.

136. Secundum discrimen est. Quod distinctio disparata reperta in relativis, aut in quibusvis aliis semper oritur ex imperfectione, & limitatione, quoties est realis, secus vero distinctio relativa, ut talis, quae praecisè oritur ex oppositione relativa. Et propterea ea, quae in creaturis solum distinguuntur realiter distinctione disparata, & orta ex oppositione itidem disparata, debent in Deo, ubi omnis finitas & limitatio releganda est, identificari realiter, ut de justitia, & misericordia in creaturis realiter distinctis, necnon & de relatione ipsa paternitatis, v. g. creatae, collata cum substantia creata, in qua est, suprà dicebamus. Nam omnia ista, quia praecisè distinguuntur distinctione reali disparata in creaturis, & distinctio ista oritur ex limitatione, ideo in divinis inter se identificantur. E contra vero illa, quae in eisdem creaturis distinguuntur realiter distinctione relativa, ut tali, ortum ducente ex relativa oppositione, debent etiam in divinis eodem modo distingui, quia oppositio relativa, absque eo quod involvat imperfectiones limitationis, potest, & debet esse ratio praedictae distinctionis. Et ita Paternitas in divinis, quae collata cum essentia praecisè distinguitur distinctione disparata, ideoque solum virtualiter est ab ea distincta, debet comparata cum Filiatione distingui realiter ab illa: quia est distincta ab ipsa distinctione relativa, ut tali, & ortum ex oppositione relativa ducente. Et nisi haec relativa oppositio intercederet inter illas, tunc, quantumvis haberent rationes disparatas, ut reverà eas habent, non essent ibidem realiter distinctae.

137. Ex dictis satisfit objectioni. Hinc ergo ad formam objectionis respondetur, concedendo majorem, & distinguendo minorem. Et si intelligatur de relativis creatis, secundum quod habent distingui distinctione relativa, ut tali, quae ex oppositione relativa oriatur, neganda est. Si vero intelligatur de eisdem relativis, ut distinguuntur distinctione disparata, & ex oppositione itidem disparata ortum ducente, concedenda est. Et deinde neganda est consequentia. Quia etsi in relativis creatis, quippe limitatis, possit inveniri realis distinctio disparata, qua distinguantur realiter ab omnibus aliis non constitutis per suum esse ad, sed per alia constitutiva disparata, ex eo quod haec realis distinctio oritur ex limitatione & coarctatione: non tamen in relativis, ac proinde in personis divinis, quae ob suam infinitatem identificant secum, quidquid in Deo reperitur, non habens relativam oppositionem cum ipsis, licet constituantur per rationes disparatas. Et propterea ibidem tantum potest esse distinctio realis relativa, ut talis, & ex oppositione relativa ortum dicens: ac proinde una persona relativa tantum potest distingui realiter per suum constitutivum ab ea, cum qua habet oppositionem relativam & juxta modum oppositionis, quem cum illa habuerit.

Ad primam confirmationem negandum est antecedens: quia persona relativa non distinguitur distinctione relativa, ut tali, nisi à correlativo. Et ad probationem concedatur major, & negetur minor. Quia persona relativa, ut dicit *esse* relativum, & oppositum relativè cum suo termino, secundùm quam rationem fundat unitatem, ac proinde distinctionem relativam, ut talem, non comparatur realiter, nisi cum praedicto termino, ut tali. Et ita unitas, atque adeo distinctio ejus, ne sit latior, quam entitas relativa, non potest extendi, nisi ad praedictum terminum, sive correlativum. 138. Ad primam confirmationem.

Caeterùm cum hoc stat, ut sicut relativa creata non ut fundant distinctionem relativam, ut talem, sed ut fundant distinctionem disparatam cum aliis rebus, quodammodo comparantur realiter cum illis, non tanquam cum correlativis, sed tanquam cum extremis disparatis: & propterea ex hoc, quod habeant unitatem, per quam sint indistincta inter se realiter, & distincta disparatè à quolibet alio, non infertur, quod habeant unitatem, seu passionem, & proprietatem latiorem, quam sit entitas, à qua veluti dimanant: ita cum jam dictis etiam cohaeret, quod persona relativa, & increata, non ut fundat oppositionem relativam cum alia persona, sed ut est ratio oppositionis, & distinctionis disparatae cum illa, quodammodo comparetur realiter cum ea, non tanquam cum correlativo, ut tali, sed tanquam cum extremo disparato, idest, non habente eamdem, sed disparatam rationem: ac proinde, quod habeat unitatem, per quam sit indistincta in se, & distincta distinctione disparata, & orta ex disparata oppositione cum aliâ persona, non infert, quod habeat unitatem, & proprietatem latiorem, quam sit entitas, à qua quasi dimanat. Attamen praedicta distinctio, & oppositio in divinis, praecisè ratione sui considerata, non erit realis actualis, quia deest ibi limitatio; sed ad summum virtualis: ac per consequens solummodo erit realis actualis, quia conjungitur distinctioni, & oppositioni formaliter relativae & ratione illius.

Ad secundam confirmationem dicendum est, personam Filij nunc de facto non distingui ab aliis personis creatis per distinctionem relativam, ut talem, & ex oppositione relativa provenientem; sed tantum distinctione & oppositione disparata. Ad distinctionem autem illam satis est, quod licet persona Filij non respiciat personas creatas, ut terminum, sive ut correlativum: attamen ipsa respiciat Patrem, ut correlativum; 139.

quem

quem tamen personæ creatæ non respiciunt: ac proinde satis est, quod distinguatur ab illis respiciendo proprium correlativum. Cæterùm persona Filij non distinguitur realiter ab aliqua alia persona divina, nisi præcisè ratione oppositionis, & distinctionis relativæ, ut talis: hæc autem (ut dictum est) non potest esse, nisi præcisè à correlativo.

Ratio autem, ob quam persona relativa Filij potest distingui distinctione disparata, & reali à personis creatis, non vero à cæteris personis divinis, nisi distinctione relativa, ut tali, potest reddi ex eo, quod ad distinctionem disparatam, & realem satis est limitatio & finitas in uno ex extremis distinctionis: & ideo distinctio disparata realis entis summè perfecti & infiniti ab aliis rebus imperfectis & finitis, non petit limitationem in ente infinito & summè perfecto; sed potius oritur ex infinitate, & maxima perfectione ejus, & ex limitatione & imperfectione entis finiti, & imperfecti. Et ita nihil obest, quominus persona divina, non obstante sua infinitate distinguatur à personis creatis, ac proinde imperfectis, per distinctionem realem disparatam: obesset tamen valde, quod hæc distinctio realis disparata esset inter personas divinas: siquidem nulla ex eis dicit finitatem & limitationem, & ad prædictam distinctionem disparatam, quæ, ut talis, habeat esse realis; exigitur finitas & limitatio, saltem in aliquo extremo.

140. Ad tertiam. Ad tertiam confirmationem respondetur, quod actus, v. g. specificati per habitudinem transcendentalem ad sua objecta distinguuntur distinctione relativa transcendentali præcisè ab eisdem objectis, & distinctione disparata ab omnibus aliis: cæterùm neutra ex his distinctionibus est realis, nisi ratione limitationis & coarctationis. Et ideo in Deo dantur actus (v.g. volitio, aut intellectio) specificati à suis objectis intra eundem Deum existentibus, qui tamen non distinguuntur realiter à suis objectis; sed vel solùm virtualiter, vel secundum explicitum, & implicitum; sicut etiam non distinguuntur distinctione disparata reali ab aliis existentibus in Deo: ex eo quod ibi nulla est limitatio & coarctatio.

Ad ultimam. Ad ultimam confirmationem negandum est antecedens quoad secundam partem, & intellectum de distinctione relativa, ut tali. Nam, ut jam explicuimus, quod relatio solùm sit ad terminum, infert, quod ab eo solummodo relativè distinguatur: sicut & hinc infertur, quod illi soli relativè opponatur. Ad probationem autem ex dictis ad præcedentem confirmationem satis constat.

§. XII.

Præcedens solutio exemplo, & testimoniis ex D. Thoma desumptis elucidatur.

141. Illustratur tota solutio exemplo D. Thom. POssuntque tota hæc solutio præcedentis objectionis & confirmationum illius, necnon cuncta, quæ in enodatione ultimi fundamenti Scoti diximus, explicari optimo exemplo desumpto ex D. Thoma, & deinde fulciri aliquibus testimoniis ejusdem Sancti Doctoris. Nam in primis Angelicus Præceptor, *Quodlibeto 4. artic. 7.* ubi inquirit, *Utrum Filius distinguatur Filiatione ab Spiritu sancto*, rem hanc eleganti exemplo sequentibus verbis explicat: *Dicendum, quod hoc modo se habent proprietates personales in divinis ad distinguendum personas, sicut se habent in rebus naturalibus formæ substantiales ad distinguendas species rerum: sic tamen, quod à creaturis, exempla ad Deum assumpta non omnino similia sunt. In rebus autem naturalibus distinguitur aliquid per formam suam ab alio dupliciter. Uno modo, secundum directam oppositionem formæ ad formam: & hoc modo distinguitur unaquaque res naturalis ab omnibus speciebus sui generis, quia habent formas oppositas, secundum quod genus dividitur oppositis differentiis, sicut Saphirus distinguitur sua forma ab omnibus aliis speciebus lapidum. Alio modo distinguitur res naturalis per suam formam secundum habere, & non habere: & hoc modo, quod habet aliquam formam naturalem, distinguitur ab omnibus non habentibus formam illam. Sicut Sapphirus per suam formam naturalem distinguitur, non solum ab omnibus aliis generibus lapidum, sed à speciebus animalium, & plantarum. Sic ergo dicendum, quod Filius sua Filiatione distinguitur quidem à Patre secundum oppositionem relativam Filiationis ad Paternitatem, sed à Spiritu sancto distinguitur Filiatione, per hoc quod Spiritus sanctus non habet Filiationem, quam Filius habet.*

Quare, cùm juxta mentem Angelici Doctoris illa distinctio, qua Filius, aut quævis alia ratio existens in Deo distinguitur ab altera penes habere, & non habere præcisè, seu penes hoc quod una constituatur per aliquam rationem, per quam tamen alia non constituitur, non sit realis, nisi ubi misceatur oppositio relativa, sed ad summum virtualis, ut constat ex illis, quæ ex eodem S. Doctore *numero 81* adduximus; consequens est, ut juxta mentem ipsius, sicut res naturales solùm distinguntur secundum directam oppositionem formæ ad formam ab omnibus speciebus sui generis, & ab aliis per habere, & non habere, & hæc distinctio est realis ratione limitationis ejusdem formæ: ita in divinis Filius v. g. distinguitur à Patre per directam oppositionem relativam, & ab Spiritu sancto per habere & non habere: ita tamen, ut hæc posterior distinctio præcisè ratione sui, & non ut mista cum oppositione reali, radicali saltem, qua idem Filius distinguitur ab Spiritu sancto, non sit distinctio realis: sed ablata prædicta oppositione tantum esset formalis, seu virtualis: quia ratione infinitatis personæ Filij exigitur, ut identificet sibi quidquid non habet oppositionem relativam, sive formalem, sive radicalem (quæ quodammodo est oppositio indirecta in genere relativo) cum ipsa. Et ita prædicta infinitas etiam exigit, quod distinctio ista penes habere, & non habere formaliter, & cum præcisione sumpta, tantum sit penes habere, & non habere formaliter, idest, ex vi præcisa, & formali Filiationis secundum id, quod exprimit; non tamen penes habere, & non habere identicè. Unde ob hanc rationem idem Angelicus Præceptor adducens hoc exemplum *in Quodlibeto citato*, & asserens *quod hoc modo se habent proprietates personales in divinis ad distinguendum personas, sicut se habent in rebus naturalibus formæ substantiales ad distinguendas species rerum*, statim addit: *Sic tamen, quod à creaturis exempla ad Deum assumpta non omnino similia sunt.* D. Thom.

143. Elucidatur duplici testimonio D. Thomæ. Et deinde hoc ipsum potest elucidari duplici testimonio ejusdem S. Doctoris. Primo quidem desumpto *ex quæst. 10. de Potentia articulo 5. ad 13.* Nam cùm hoc idem ultimum fundamentum, quod pro se adducit Scotus, sic sibi objecisset: *Filiatio est proprietas Filij, constituens personam ipsius: Processio autem est proprietas Spiritus sancti, ejus personam constituens: Filiatio autem non est Processio, nec ei opponitur relativè. Ergo remota omni relatione Spiritus sancti ad Filium, adhuc remanebunt Filius, &*

& Spiritus sanctus personæ distinctæ. Sic respondet: *Ad decimum tertium dicendum, quod licet Filiatio non opponatur relativè Processioni: tamen procedens opponitur relativè Filio. Et per hoc Processio à Filiatione distinguitur.*

In quibus Verbis loquitur Angelicus Doctor de distinctione, & oppositione formaliter, & proximè tali, qua persona Filij, & Spiritus sancti realiter distinguuntur: & de ea loquendo, inquit, quod licet Filiatio non opponatur relativè processioni, & è contra, secus tamen procedens, idest licet Filiatio, aut Processio in abstracto, & præcisè sumptæ non habeant relativè formaliter opponi, quia sic Filiatio non dicit relationem spirationis activæ, per quam formaliter relativè distinguitur ab Spiritu sancto: attamen si Processio sumatur in concreto, ac proinde & Filiatio, significenturque nominibus Filij, & procedentis, tunc procedens opponitur relativè formaliter Filio: quia Filius in concreto, si sumatur absolutè, & secundum ea, quæ adæquatè dicit, debet habere relationem spirationis activæ, & ea veluti affici, ab eaque formaliter denominari spirans; & ideo sic opponuntur, & distinguuntur distinctione reali relativa formaliter: & ratione hujus distinctionis relativæ formaliter distinguntur etiam, & opponuntur quodammodo relativè formaliter Filiatio, & Processio: quatenus Filiatio est forma constituens formaliter personam Filij, & ut illam constituit, habet quodammodo recipere illum quasi effectum formalem provenientem eidem personæ à relatione spirationis activæ.

144. D.Thom. Secundum vero testimonium depromitur ex eodem S.Thoma *articulo nuper citato in corpore,* & *4. contra Gentes cap. 24.* ubi loquens de distinctione reali formaliter ac proximè tali, qua personæ divinæ distinguuntur inter se realiter, assignat hanc distinctionem juxta modum oppositionis relativæ, ita ut prædicta distinctio tantum sit à correlativo, & ultra se non extendat. Unde loco citato *ex 4. contra Gentes* sic inquit: *Manifestum est autem, quod Filius, & Spiritus sanctus conveniunt in hoc, quod est, esse ab alio; quia uterque est à Patre. Et secundum hoc, Pater convenienter differt ad utroque in quantum est innascibilis. Si igitur Spiritus sanctus distinguatur à Filio, oportet, quod hoc sit per differentias, quæ per se dividant hoc, quod est, esse ab alio: quæ quidem non possunt esse, nisi differentia ejusdem generis, scilicet, ad originem pertinentes: & ut unus eorum sit ab alio.*

§. XIII.

Alia objectio contra eandem posteriorem solutionem ultimi fundamenti Scoti.

145. Alia objectio contra eandem solutionem. SEcundò contra eandem posteriorem solutionem ad ultimum fundamentum Scoti, quam *num. 128.* adduximus, videtur urgere, quod secunda ejus pars, nimirum, per Filiationem, ut radicaliter continentem spirationem activam, non distingui Filium ab Spiritu sancto distinctione reali formaliter tali, sed solum distinctione reali radicali, videtur falsa. Quoniam quævis oppositio realis relativa inter aliqua est satis ad distinctionem realem formaliter talem inter illa: sed Filiatio, ut radicaliter continens spirationem activam Spiritus sancti, opponitur oppositione relativa reali, & radical cum eodem Spiritu sancto: ergo per illam sic sumptam distinguetur Filius distinctione reali formaliter tali ab illo. Consequentia, & minor sunt perspicuæ. Major autem videtur esse certa. Quia illa, quæ quovis modo opponuntur realiter relativè, non possunt esse idem per identitatem realem formaliter talem; ergo oportet, ut eo ipso distinguantur realiter per distinctionem realem, quæ sit formaliter talis: siquidem, ut ex terminis ipsis liquet eo modo aliqua debent distingui realiter, quo realiter non identificantur.

Confirmatur primò. Quoniam repugnat, quod una persona habeat realiter aliquid, quod non habet alia realiter, & quod non distinguatur distinctione reali formaliter tali ab illa: sed Filius, præcisè ut constitutus in *esse* personali per Filiationem, ut radicaliter continentem spirationem, habet aliquid realiter, quod realiter non convenit Spiritui sancto: ergo præcisè per illam distinguetur distinctione reali formaliter tali ab eodem Spiritu sancto. Confirmatur primò.

Confirmatur secundò. Quia vel per hoc, quod Filius solùm distinctione reali radicali distinguatur per Filiationem modo dicto sumptam ab Spiritu sancto, significatur, quod per illam non distinguitur realiter actualiter ab eo, sed solùm esse in Filio debitum ad hoc, ut per relationem spirationis activæ realiter actualiter distinguatur; quamvis ante illam non sit actus distinctus ab eodem Spiritu sancto? Vel significatur, distingui per eandem Filiationem distinctione reali actuali ab ipso? Primum dici non potest: tum, quia (ut nuper dicebamus) oppositio relativa realis radicalis, quæ versatur inter Spiritum sanctum, & Filium, ut radicaliter spirativum, nequit dari cum identitate reali inter utrumque; sed necessariò petit aliquam distinctionem realem actualem inter ipsos. Tum etiam, quia Filius, ut radicaliter spirativus, habet ex hoc præciso capite esse talis conditionis, ut implicet, ipsum realiter identificari cum Spiritu sancto: ea autem, quæ implicant identificari ex aliquo capite, ex eodem distinguuntur realiter actualiter. Si autem secundum dicatur, non est cur prædicta distinctio realis actualis, non sit formaliter talis: siquidem ea, quæ realiter actualiter distinguuntur, non est cur non distinguantur realiter per distinctionem realem formaliter talem. 146. Secundò.

Confirmatur tandem. Quoniam repugnat unam personam distingui ab alia per distinctionem realem personalem formaliter talem, & quod hæc distinctio non sit per aliquid pertinens ad conceptum personæ, & constitutivum ipsius in ratione personæ: sicut repugnat, aliquid distingui essentialiter ab alio, & non distingui per rationem aliquam essentialem: sed Filius distinguitur distinctione reali personali, ac formaliter tali ab Spiritu sancto: ergo hæc distinctio debet esse per aliquid pertinens ad conceptum intrinsecum personæ, ut talis: ergo non proveniet à relatione spirationis activæ, quippe non pertinente ad constitutivum personæ Filij, sed supponente ipsum in ratione personæ jam constitutum; sed à Filiatione, ut radicaliter contingente prædictam spirationem, utpote à qua sic sumpta constituitur persona Filij adæquatè in esse personæ. Vltimò.

147. Occurritur objectioni. Respondetur, negando majorem. Et ad probationem concesso antecedenti, neganda est consequentia. Nec obest probatio illius immediatè subsumpta. Nam illa propositio, *Eo modo distinctionis realis distinguuntur aliqua, quo non identificantur realiter,* vera est quoad modum distinctionis, sive realis ex natura rei, sive realis sicut rei à re; non vero quoad modum distinctionis radicalis, sive formaliter talis, itaut non identificatio formaliter

liag

talis debeat provenire præcisè à distinctione reali formaliter tali: siquidem ad tollendam quamvis identitatem etiam formaliter talem satis est distinctio realis, sive illa sit distinctio formaliter talis, sive tantum radicalis.

Explicatur exemplo. Potestque hoc explicari exemplo actuum amoris Dei, & odij proximi. Nam sicut actus odij destruitur, tam per actum amoris proximi, quam per actum amoris Dei virtualiter continentem amorem proximi: & ideo ex eo, quod destruatur prædictum odium formaliter tale, non sequitur destruendum esse determinatè per amorem proximi formaliter talem; sed sufficit destrui per amorem Dei, qui virtualiter est amor proximi: ac proinde non eo modo, quo perit odium, ponitur ejus oppositum: siquidem perit odium secundum *esse* formale, & ponitur amor proximi, non formaliter, sed virtualiter talis. Ita ad tollendam identificationem realem inter duo formaliter talia, satis est distinctio, & oppositio realis relativa, de qua loquimur; sive illa sit formaliter, sive radicaliter talis, quia quævis ex illis est incompossibilis cum identitate reali formaliter tali. Et propterea, ex eo quod tollatur identificatio realis formaliter talis inter aliqua, non sequitur, ponendam esse ex vi hujus distinctionem realem formaliter talem inter illa, ita ut quævis distinctio realis inter ipsa debeat esse formaliter talis.

148. Ad primam confirmationem. Ad primam confirmationem respondetur, quod ex hoc, quod una persona habeat aliquid reale, quod non habet altera, solùm sequitur, distinguendas esse realiter juxta oppositionem, quam illud reale quod est in una persona, & deest alteri, habet cum illa persona, in qua non est. Quare, cum illud reale Filiationis, quod est in Filio, & deest Spiritui sancto, tantum dicat oppositionem relativam radicalem cum Spiritu sancto; & si hæc non obesset, Filiatio non deesset Spiritui sancto, sed cum illo identificaretur: hinc est, ut ex eo, quod Spiritui sancto desit Filiatio, non colligatur, Filium & Spiritum sanctum per illam, ut radicaliter continentem spirationem distinguendos esse distinctione reali formaliter tali; sed solum distinctione reali radicali: quia ad distinctionem realem formaliter, & non solum radicaliter talem, desideratur, quod proveniat ex aliquo dicente oppositionem realem formaliter talem cum re, à qua sic distinguitur.

149. Ad secundã. Ad secundam confirmationem eligenda est secunda pars illius dilemmatis: quia revera distinctio realis radicalis, de qua loquimur, & orta ex oppositione relativa reali radicali, est distinctio realis actualis. Et ad probationem in contrarium dicendum est, quod in distinctione reali duo sunt consideranda, nempe, negatio, quam unum extremum dicit identitatis cum altero, & positivum inferens hanc negationem. Ex quibus hoc posterius, nempe positivum, est à quo (saltem potissimè) sumitur ratio, & denominatio distinctionis formalis, vel radicalis. Nam si tale positivum dicat oppositionem aliquam realem formaliter talem cum altero extremo, & sufficientem ad distinctionem realem, tunc talis distinctio erit realis, & formaliter talis. Si autem prædictum positivum non dixerit hanc oppositionem realem formaliter talem, sed solum radicalem, tunc licet illa distinctio propter realem oppositionem possit esse realis, attamen quia oppositio illa tantum est radicalis, propterea distinctio debet etiam esse radicalis. Sicut etiam hoc, quod est, oppositionem aliquam esse contrariam, aut relativam, sumitur ex positivo extremorum, saltem tanquam à ratione potissima.

Ad tertiam confirmationem distinguenda est major. *Et quod hæc distinctio non sit per aliquid pertinens ad conceptum personæ, & constitutivum ipsius in ratione personæ*, si consideretur in ratione distinctæ, concedenda est. Si consideretur præcisè secundum se, prout præit seipsam, ut distinctam realiter à quovis alio, neganda est in personis relativis, & ut radicaliter relativè sic distinctis, propter rationes in hoc dubio adductas. Itaque persona relativa Filij potest considerari, vel ut constituta in suo *esse* personali; vel ut distincta in illo per distinctionem realem formaliter talem à persona Spiritus sancti. Et secundum priorem considerationem non pertinet ad conceptum ejus, neque ad suum constitutivum id, per quod distinguitur distinctione reali formaliter tali ab Spiritu sancto: secùs tamen si accipiatur secundum posteriorem considerationem, nempe, in ratione personæ distinctæ personaliter ab eodem Spiritu sancto: sic enim ad ejus conceptum pertinet id, per quod sic distinguitur. 150. Ad tertiam.

Cajetan. Nazar. Unde reddere (ut bene notarunt Cajetanus, & Nazarius *in præsenti*) personam distinctam per distinctionem realem personalem formaliter talem, potest provenire, vel ex eo quod id, quod reddit personam distinctam, constituat etiam simul personam, ut in Filiatione distinguente sic Filium à Patre contingit, vel ex eo quod, licet non constituat personam, reddit tamen illam distinctam per prædictam distinctionem, ut in inspiratione contingit, quæ reddit personam Filij distinctam per modum personæ ab Spiritu sancto per distinctionem realem formaliter talem, non tamen constituit ipsam personam. Sicut hoc, quod est, parietem fieri album, potest contingere, vel ex eo quod fiat paries, & fiat in *esse* albi, vel ex eo quod supponatur in *esse* parietis, & fiat in *esse* albi, quia nimirum albedo unitur cum illo, & tribuit ei suum effectum formalem. Neque id, quod de differentiis essentialibus ibidem adducitur, aliquid contra nos convincit. Quoniam differentiæ essentiales, ut distinctæ à personalibus, dicunt necessariò aliquid absolutum in divinis. Et propterea eædemmet debent esse constitutivæ, & distinctivæ per distinctionem formaliter talem à quovis alio, à quo *esse* absolutum in divinis repertum habet realiter distingui.

ARTICULUS III.

Utrùm Spiritus sanctus procedat à Patre per Filium?

AD tertium sic proceditur. Videtur, quod Spiritus sanctus non procedat à Patre per Filium. Quod enim procedit ab aliquo per aliquem, non procedit ab eo immediatè. Si igitur Spiritus sanctus procedit à Patre per Filium, non procedit à Patre immediatè. Quod videtur inconveniens. 1. dist. 12. art. 3. & opusc. 2. cap. 41. & opusc. 9. c. 27.

¶ 2. Præterea. Si Spiritus sanctus procedit à Patre per Filium, non procedit à Filio, nisi propter Patrem. Sed propter quod unumquodque, & illud magis. Ergo

Ergo magis procedit à Patre, quam à Filio.

§ 3. Præterea Filius habet esse per generationem. Si igitur Spiritus sanctus est à Patre per Filium, sequitur quod prius generetur Filius, & postea procedat Spiritus sanctus. Et sic processio Spiritus sancti non est æterna: quod est hæreticum.

§ 4. Præterea. Cum aliquis dicitur per aliquem operari, potest è converso dici. Sicut enim dicimus, quod Rex operatur per Ballivum: ita potest dici, quod Ballivus operatur per Regem. Sed nullo modo dicimus, quod Filius spiret Spiritum sanctum per Patrem. Ergo nullo modo potest dici, quod Pater spiret Spiritum sanctum per Filium.

Lib. 12. de Trin in fine libri. SED contra est, quòd Hilarius † dicit in lib. de Trinit. Conserva hanc, oro, fidei meæ religionem, ut semper obtineam Patrem, scilicet te; & Filium tuum una tecum adorem, & Spiritum sanctum tuum, qui est per unigenitum tuum, promerear.

RESPONDEO dicendum, quod in omnibus loquutionibus, in quibus dicitur aliquis per aliquem operari, hæc præpositio, per, designat in causali aliquam causam, seu principium illius actus. Sed cum actio sit media inter faciens, & factum, quandoque illud causale, cui adjungitur hæc præpositio, per est causa actionis, secundum quod exit ab agente, & tunc est causa agenti, quod agat; sive sit causa finalis, sive formalis, sive effectiva, sive motiva. Finalis quidem, ut si dicamus, quod artifex operatur per cupiditatem lucri: formalis vero, ut si dicamus, quod operatur per artem suam: motiva vero, si dicamus, quod operatur per imperium alterius. Quandoque vero dictio causalis, cui adjungitur hæc præpositio, per, est causa actionis, secundum quod determinatur ad factum: ut cum dicimus, artifex operatur per martellum: non enim significatur, quod martellus sit causa artifici, quod agat; sed quod sit causa artificiato, ut ab artifice procedat, & hoc ipsum habeat ab artifice. Et hoc est, quod quidam dicunt, quod hæc præpositio, per, quandoque notat autoritatem in recto, ut cum dicitur, Rex operatur per Ballivum. Quandoque autem in obliquo, ut cum dicitur, Ballivus operatur per Regem. Quia igitur Filius habet à Patre, quod ab eo procedat Spiritus sanctus, potest dici, quod Pater per Filium spirat Spiritum sanctum, vel quod Spiritus sanctus procedat à Patre per Filium, quod idem est.

Ad primum ergo dicendum, quòd in qualibet actione est duo considerare, scilicet suppositum agens, & virtutem, qua agit: sicut ignis calefacit calore. Si igitur in Patre, & Filio consideretur virtus, qua spirant Spiritum sanctum, non cadit ibi aliquod medium: quia hæc virtus est una & eadem. Si autem considerentur ipsæ personæ spirantes, sic, cùm Spiritus Spiritus communiter procedat à Patre, & Filio, invenitur Spiritus sanctus immediate à Patre procedere, in quantum est ab eo; & mediate, inquantum est à Filio: & sic dicitur procedere à Patre per Filium. Sicut etiam Abel processit immediate ab Adam, in quantum Adam fuit pater ejus; & mediate, in quantum Eva fuit mater ejus, quæ processit ab Adam. Licet hoc exemplum materialis processionis ineptè videatur ad significandam immaterialem processionem divinarum personarum.

Ad secundum dicendum, quod si Filius acciperet à Patre aliam virtutem numero ad spirandum Spiritum sanctum; sequeretur, quod esset sicut causa secunda, & instrumentalis: & sic magis procederet à Patre, quam à Filio. Sed una & eadem numero virtus spirativa est in Patre, & Filio: & ideo æqualiter procedit ab utroque. Licet aliquando dicatur principaliter, vel proprie procedere de Patre propter hoc, quod Filius habet hanc virtutem à Patre.

Ad tertium dicendum, quod sicut generatio Filij est coæterna generanti (unde non prius fuit Pater, quam gigneret Filiũ) ita processio Spiritus sancti est coæterna suo principio. Vnde non fuit prius Filius genitus, quam Spiritus sanctus procederet; sed utrumque æternum est.

Ad quartum dicendum, quod cùm aliquis dicitur per aliquid operari, non semper recipitur conversio. Non enim dicimus, quod martellus operetur per fabrum. Dicimus autem, quod Ballivus operatur per Regem: quia Ballivi est agere, cum sit Dominus sui actus; martelli autem non est agere, sed solum agi, unde non designatur, nisi ut instrumentum. Dicitur autem Ballivus operari per Regem; quamvis hæc præpositio, per, denotet medium, quia quanto suppositum est prius in agendo, tanto virtus ejus est immediatior effectui; quia virtus causæ primæ conjungit causam secundam suo effectui: unde & prima principia dicuntur immediata in demonstrativis scientiis. Sic igitur, in quantum Ballivus est medius secundum ordinem suppositorum agentium, dicitur Rex operari

operari per Ballivum: secundùm ordinem vero virtutum, dicitur Ballivus operari per Regem: quia virtus Regis facit, quod actio Ballivi consequatur effectum. Ordo autem non attenditur inter Patrem, & Filium quantum ad virtutem, sed solum quantum ad supposita: & ideo dicitur quod Pater spirat per Filium, & non è converso.

Conclusio est affirmativa.

ARTICULUS IV.

Vtrum Pater, & Filius sint unum principium Spiritus Sancti?

1. dist. 11. artic. 2. 3. 4. & 4. contra, c. 25. fin. & opusc. 11. fin. & opusc. 9. cap. 25 & Io. 8. lect. 3. & 15. lectio. 3.

AD quartum sic proceditur. Videtur, quod Pater, & Filius non sint unum principium Spiritus Sancti. Quia Spiritus Sanctus non videtur à Patre, & Filio procedere, in quantum sunt unum, neque in natura, quia Spiritus Sanctus sic etiam procederet à se ipso, qui est unum cum eis in natura. Neque etiam inquantum sunt unum in aliqua proprietate, quia una proprietas non potest esse duorum suppositorum, ut videtur. Ergo Spiritus Sanctus procedit à Patre, & Filio, ut sunt plures. Non ergo Pater, & Filius sunt unum principium Spiritus Sancti

¶ 2. Præterea. Cum dicitur, Pater & Filius sunt unum principium Spiritus Sancti, non potest ibi designari unitas personalis: quia sic Pater, & Filius essent una persona. Neque etiam unitas proprietatis, quia si propter unam proprietatem Pater, & Filius sunt unum principium Spiritus Sancti, pari ratione propter duas proprietates Pater videtur esse duo principia Filij, & Spiritus sancti: quod est inconveniens. Non ergo Pater, & Filius sunt unum principium Spiritus sancti.

¶ 3. Præterea Filius non magis convenit cum Patre, quam Spiritus sanctus. Sed Spiritus sanctus, & Pater non sunt unum principium respectu alicujus divinæ personæ. Ergo neque Pater, & Filius.

¶ 4. Præterea. Si Pater, & Filius sunt unum principium Spiritus sancti, aut unum, quod est Pater, aut unum quod non est Pater? Sed neutrum est dare. Quia si unum, quod est Pater, sequitur, quod Filius sit Pater. Si unum, quod non est Pater, sequitur, quod Pater non est Pater. Non ergo dicendum est, quod Pater, & Filius sint unum principium Spiritus Sancti.

¶ 5. Præterea. Si Pater, & Filius sunt unum principium Spiritus sancti, videtur è converso dicendum, quod unum principium Spiritus sancti sit Pater, & Filius, Sed videtur esse falsa. Quia hoc, quod dico principium, oportet, quod supponat, vel pro persona Patris, vel pro persona Filij: & utroque modo est falsa. Ergo etiam hæc est falsa, Pater, & Filius sunt unum principium Spiritus sancti.

¶ 6. Præterea. Vnum in substantia facit idem. Si igitur Pater, & Filius sunt unum principium Spiritus sancti, sequitur, quod sint idem principium. Sed hoc à multis negatur. Ergo non est concedendum, quòd Pater, & Filius sint unum principium Spiritus Sancti.

¶ 7. Præterea Pater, & Filius & spiritus sanctus, quia sunt unum principium creaturæ, dicuntur esse unus creator. Sed Pater, & Filius non sunt unus spirator, sed duo spiratores, ut à multis dicitur: quod etiam consonat dictis Hilarij, qui dicit in primo de Trinitate, quod Spiritus Sanctus à Patre, & Filio autoribus contendus est. Ergo Pater, & Filius non sunt unum principium Spiritus sancti.

Sed contra est, quod Augustinus dicit in 5. * de Trinitate, quod Pater, & Filius non sunt duo principia, sed unum principium Spiritus sancti. lib. 5. de Trin. non remote à fine libri.

RESPONDEO, dicendum, quod Pater, & Filius in omnibus unum sunt, in quibus non distinguitur inter eos relationis oppositio. Vnde cum in hoc, quod est, esse principium Spiritus sancti, non opponantur relativè, sequitur quod Pater, & Filius sunt unum principium Spiritus sancti. Quidam tamen dicunt, hanc esse impropriam, Pater, & Filius sunt unum principium Spiritus sancti. Quia cùm hoc nomen principium singulariter acceptum non significet personam, sed proprietatem, dicunt quod sumitur adjectivè. Et quia adjectivum non determinatur per adjectivum, non potest convenienter dici, quod Pater, & Filius sint unum principium Spiritus sancti, nisi unum intelligatur quasi adverbialiter positum, ut sit sensus, sunt unum principium, idest, uno modo. Sed simili ratione posset dici Pater duo principia Filij, & Spiritus sancti, idest, duobus modis. Dicendum est ergo, quod licet hoc nomen principium significet proprietatem: tamen significat eam per modum substantiæ, sicut hoc nomen pater, & filius etiam in rebus creatis: unde numerum accipit à forma significata, sicut & alia substantiva. Sicut igitur Pater, & Filius sunt unus

Lib. 5. de Trin. ca. 14. in fine tom. 2.

unus Deus propter unitatem formæ ſignificatæ per hoc nomen Deus, ita ſunt unum principium Spiritus Sancti propter unitatem proprietatis ſignificatæ in hoc nomine principium.

Ad primum ergo dicendum, quòd ſi attendatur virtus ſpirativa, Spiritus Sanctus procedit à Patre, & Filio, in quantum ſunt unum in virtute ſpirativa, quæ quodammodo ſignificat naturam cum proprietate, ut infra † dicetur. Neque eſt inconveniens, unam proprietatem eſſe in duobus ſuppoſitis, quorum eſt una natura. Si vero conſiderentur ſuppoſita ſpirationis, ſic Spiritus Sanctus procedit à Patre, & Filio, ut ſunt plures, procedit enim ab eis, ut amor unitivus duorum.

In ſolutione ad 7. arg. hujus articuli.

Ad ſecundum dicendum, quòd cùm dicitur Pater, & Filius ſunt unum principium Spiritus Sancti, deſignatur una proprietas, quæ eſt forma ſignificata per nomen. Non tamen ſequitur, quod propter plures proprietates poſſit dici Pater plura principia: quia implicaretur pluralitas ſuppoſitorum.

Ad tertium dicendum, quod ſecundùm relativas proprietates non attenditur in divinis ſimilitudo vel diſſimilitudo ſecundum eſſentiam. Vnde, ſicut Pater non eſt ſimilior ſibi, quam Filio: ita nec Filius ſimilior ſibi, quam Spiritus ſanctus.

Ad quartum dicendum, quod hæc duo; ſcilicet, Pater, & Filius, ſunt unum principium, quod eſt Pater, aut unum principium, quod non eſt pater, non ſunt contradictorie oppoſita: unde non eſt neceſſe alterum concedere. Cum enim dicimus, Pater, & Filius ſunt unum principium, hoc, quod dico principium, non habet determinatam ſuppoſitionem, imo confuſam pro duabus perſonis ſimul. Vnde in proceſſu eſt fallacia figuræ dictionis à confuſa ſuppoſitione ad determinatam.

Ad quintum dicendum, quod hæc etiam eſt vera, unum pricipium Spiritus Sancti eſt Pater, & Filius: quia hoc, quod dico principium, non ſupponit pro vna perſona tantum, ſed indiſtincte pro duabus, vt dictum † eſt.

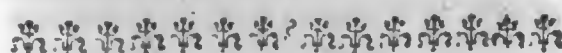
In ſolutione præced. argum.

Ad ſextum dicendum, quod convenienter poteſt dici, quod Pater, & Filius ſunt idem principium, ſecundùm quod ly, principium, ſupponit confuſe, & indiſtincte pro duabus perſonis ſimul.

Ad ſeptimum dicendum, quod quidam dicunt, quod Pater, & Filius, licet ſint unum principium Spiritus Sancti, ſunt tamen duo ſpiratores propter diſtinctionem ſuppoſitorum, ſicut etiam duo ſpirantes, quia actus referuntur ad ſuppoſita. Nec eſt eadem ratio de hoc nomine creator: quia Spiritus ſanctus procedit à Patre, & Filio, ut ſunt duæ perſonæ diſtinctæ (ut dictum † eſt) non autem creatura procedit à tribus perſonis, ut ſunt perſonæ diſtinctæ; ſed ut ſunt unum in eſſentia. Sed videtur melius dicendum, quod quia ſpirans adjectivum eſt, ſpirator vero ſubſtantivum, poſſumus dicere, quod Pater, & Filius ſunt duo ſpirantes propter pluralitatem ſuppoſitorum: non autem duo ſpiratores propter unam ſpirationem. Nam adjectiva nomina habent numerum ſecundum ſuppoſita, ſubſtantiva vero à ſe ipſis, ſecundum formam ſignificatam. Quod vero Hilarius dicit, quod Spiritus Sanctus eſt à Patre, & Filio authoribus, exponendum eſt; quod ponitur ſubſtantivum pro adjectivo.

In ſolutione ad 1. arg. hujus articuli.

Concluſio affirmat.

DISPUTATIO XV.

De Spiritu ſancto quoad modum procedendi à Patre, & Filio.

1. Animadverſio pro luce tituli. D. Thom.

POSTQUAM explicuimus, Spiritum Sanctum procedere à Patre, & Filio, reſtat, ut modum quo ab illis habet procedere, declaremus: ut ita ex omni parte ejus proceſſio pateſiat. Et ideo ad hoc declarandum præſentem diſputationem movemus.

DUBIUM I.

Vtrum Spiritus ſanctus procedat à Patre per Filium?

PRo Tituli explicatione notandum eſt ex D. Thoma artic. 3. hujus quæſtionis: quod ly *per* denotat aliquam cauſalitatem in accuſativo caſu, ſuper quem cadit. Cæterum hæc cauſalitas quandoque eſt reſpectu actionis; ſecundum quod exit ab agente: quatenus id, ſuper quod cadit ly *per* eſt cauſa agenti, ut agat: quo pacto agens dicitur agere per ſuam formam, quia dat illi in genere cauſæ formalis, quod agat. Quandoque vero illa cauſalitas eſt reſpectu actionis ſecundum quod determinatur ad factum: ut cum dicimus, quod artifex operatur per martellum; non enim tunc ly *per* denotat, quod martellus ſit cauſa actionis, ſecundum quod exit ab artifice, ſeu quod ſit cauſa artifici, quod agat; ſed solùm quod ſit cauſa actionis, prout determinatur ad artificiatum, id eſt, quod ſit cauſa artificiato, ut ab artifice procedat, & hoc ipſum prædictus martellus habeat ab artifice. In præſenti ergo non inquirimus, an Spiritus ſanctus procedat à Patre per Filium, ly *per* denotante cauſam, aut quaſi cauſam actionis, prout exit ab agente: ſiquidem certum eſt, Patrem non habere à Filio virtutē ſpirandi, aut ipſam ſpirationem, prout ab eo exit. Sed tantū ſciſcitamur una cum D. Thoma *art. citato* an Spiritus Sanctus procedat à Patre per Filium, ly *per* ſignificante cauſalitatem, aut quaſi cauſalitatem poſteriori modo, id eſt, quod ſit quaſi cauſa Spiritui ſancto, ut à Patre procedat, & hoc ipſum habeat Filius ab eodem Patre.

D. Thom.

§. I.

§. I.

Decisio dubij ex mente Angelici Doctoris.

2. Concl. sic. D. Thom. Dicendum ergo est, Spiritum sanctum procedere à Patre per Filium. Ita D. Thomas *in præsenti*, & *in 1. dist. 12. art. 3.* & *Opusculo 1. cap. 41.* necnon *Opusculo 9. quæst. 27.* quem communiter tuentur ejus discipuli, & omnes, vel fere omnes Theologi. Ratio autem hujus assertionis adducitur ab eodem Angelico Doctore *art. 3. præsentis quæstionis*, potestque ad hanc formam reduci. Nam Filius habet à Patre virtutem spirativam, & quod actu spiret Spiritum sanctum: ergo Spiritus sanctus procedit à Patre per Filium. Antecedens patet. Quoniam quidquid est in Filio, debet habere illud communicatum à Patre. Ratio.

Consequentia vero etiam liquet. Quoniam id, quod producit aliquem terminum per virtutem, & operationem datam, & communicatam ab alio, est causa, aut quasi causa, ratione cujus prædictus terminus actu procedit ab eo, qui talem virtutem, & operationem tribuit: & propterea martellus attingens artificiatum per virtutem, & operationem communicatam ei ab artifice, est causa, ut artificiatum procedat ab eodem artifice: & similiter causa secunda producens aliquem effectum per virtutem & actionem communicatam ei à causa prima, est causa, ut prædictus effectus procedat à Deo tribuenti illam virtutem, & actionem. Ergo hoc ipso quod Filius producat Spiritum sanctum per virtutem spirativam, & spirationem communicatam ei à Patre erit quasi causa Spiritui sancto, ut procedat à Patre: ac proinde Spiritus sanctus per eundem Filium procedet à Patre: siquidem, ut in explicatione tituli dicebamus, per hoc, quod Spiritus sanctus procedat à Patre per Filium, nihil aliud quoad præsens significare volumus.

§. II.

Aliqua objectiones contra assertionem, & responsio ad illas.

3. Prior objectio. Sed objicies primo, quod si Spiritus sanctus procederet à Patre per Filium tunc esset aliquis ordo originis inter Patrem, & Filium in actu spirádi: hoc autem videtur inconveniens: ergo &c. Sequela videtur perspicua. Quia in his quæ habet Filius à Patre, est ordo originis inter utrumque: at tota rati, opropter quam in ratione D. Thomæ diximus, Spiritum sanctum procedere à Patre per Filium, est, quia habet à Patre, quod spiret Spiritum sanctum: ergo eo ipso, quod ratione hujus dicatur, Spiritum sanctum procedere à Patre per Filium oportet, ut ibidem includatur quod sit ordo originis inter utrumque in actu spirandi. Minor autem probatur à Vasquez *in annotationibus ad articulum 3. hujus quæstionis*. Quoniã inter illa, inter quæ est ordo originis, est etiam prioritas naturæ: at licèt inter Patrem, & Filium sit prioritas naturæ quoad virtutem spirativam, quia illam prius habet Pater, & deinde Filius: non tamen quoad actum spirandi; sed hoc ipso, quod à Patre communicetur Filio virtus spirativa, statim simul uterque spirat. Vasquez.

4. Solutur. Respondetur concedendo sequelam. Nam, ut sæpè diximus, nihil habet Filius, quod non habeat à Patre; siquidem communicat illi divinam naturam, & quidquid ad eam quoquomodo pertinet. Constat autem, ordinem originis in divinis tantum attendi penes hæc duo, nempe, *à quo alius*, & *qui ab alio*. Et ita si Filius à Patre habet actum spirandi, non potest non esse inter illos ordo originis in prædicto actu, ut est in Filio: quatenus per hoc significantur, quod Filius habet à Patre hunc actum.

Potestque magis declarari, & confirmari, quomodo sit iste ordo originis inter Patrem, & Filium quoad prædictum actum: ex eo quod in divinis non distinguuntur, adhuc virtualiter, virtus spirativa ab ipso actu spirandi, quia pertinent ad eandem lineam: ac proinde virtus illa debet esse actus purissimus, ipsaque actualis spiratio, ut constat ex illis, quæ *in hoc tractatu disput. 1. num. 79.* & *in 1. tomo tract. 4. disp. 2. num. 34* diximus. Ergo hoc ipso, quod à Patre communicetur Filio virtus spirativa, sitque ordo originis inter eos (modo insinuato) in prædicta virtute, oportet, ut communicetur ipsi, ab eodem Patre actus spirandi, adsitque eodem modo inter utrumque ordo originis in illo: siquidem linea virtutis spirativæ non debet communicari Filio truncata, sed integra & omnino perfecta.

Vnde neganda est minor hujus objectionis. Et ad probationem, qua convincitur Vasquez ad negandum ordinem originis inter Patrem, & Filium in actu spirandi, dicendum est, quod juxta Angelicum Præceptorem *infra quæst. 42. art. 3.* ad prioritatem naturæ semotam ab imperfectionibus satis est prædictus ordo, qui attenditur penes illa duo jam dicta, scilicet, *à quo alius*, & *qui ab alio*, qui quidem ordo repetitur inter Patrem, & Filium quoad actum spirandi, ut explicatum est. D. Thom.

Nec obest id, quod objicit Vasquez loco citato, nempe, quod spirare à se, aut spirare ab alio solum significat ordinem originis in habendo virtutem, non in spirando: ex eo quod ipsa spiratio, quæ est origo, ordinem constituit inter spirantem, & spiratum: cum tamen ipsa spiratio simul sit ab utroque eadem virtute fœcundo. 5. Replicat. Vasquez.

Respondetur enim, quod licet ordo originis per se primo competat personis: siquidem persona est, quæ per se primo procedit ab alia, & istud significatur per hoc, quod una persona habeat ordinem originis ad alteram: nihilominus, quia una persona procedit ab alia secundùm omnia, quæ in ea reperiuntur, propterea, non solum persona secundum se: v.g. Filius est à persona, nempe à Patre, sed etiam hoc, quod est, Filium esse Deum, sapientem, volentem, & spirantem &c. est à Patre acceptum. Vnde, sicut non est ordo inter sapientiam Patris, & sapientiam Filij secundum se, quia est eadem utriusque sapientia: & tamen est ordo inter Patrem, & Filium in habere sapientiam, quia Pater à se, Filius autem à Patre eam habet: ita in ipso actu spirandi secundùm se sumpto non est ordo originis inter actum spirandi Patris, & Filij: est tamen ordo originis inter Patrem, & Filiũ in hoc, quod est habere illum ex eo quod Pater habet illum à se, Filius non nisi à Patre. Responsio.

6. Secunda ratio. Secundo objicies; quod si Spiritus sanctus procedit à Patre per Filium, tunc Pater non produceret immediate Spiritum sanctum, & Filius non attingeret æque principaliter productionem ejusdem Spiritus Sancti, ac Pater: at hoc dici nequit, ut communiter docent Theologi: ergo, &c. Sequela quoad primam partem videtur perspicua. Nam id, quod producit aliquid per alium, producit illud per eum, tanquam per medium: quod autem producit per alium, tanquam per medium; non producit immediate, sed mediante prædicto medio: ergo, &c. Vnde propter hoc dixit Damascenus *lib. 1. de Fide capite 18.* Spiritum Damasc.

tum sanctum per Filium Patri conjungi: si autem immediate illum produceret, sicut Filius, tunc Spiritus sanctus per se ipsum,& non per Filium Patri conjungeretur.

Quoad secundam vero partem eadem sequela probatur. Quoniam id, quod tribuit alicui virtutem operandi, & operationem ipsam, principaliùs attingit terminum productum, quam illud, quod per talem virtutem, & operationem acceptam operatur, ut patet in causa prima, & secunda: ex quibus prima principalius attingit effectũ causæ secundæ: quia causa secunda non producit illum, nisi per virtutem,& operationem communicatam ei à causa prima: ex eo quod causa prima facit, ut secunda faciat,& attingat prædictum effectum.

Enodatur. Respondetur, negando sequelam quoad utraque partem. Et ad probationem primæ partis dicendum est, Patrem quodammodo mediate, & simul immediate producere Spiritum Sanctum; Mediate quidem quodammodo: quoniam Filius habet à Patre virtutem spirandi, necnon & spirationem ipsam. Immediate autem: quoniam Filius spirans non spirat per virtutem, aut actum spirandi distinctum ab eo, qui est in Patre, sed per eundem prorsus. Et ita Pater non potest non spirare Spiritum Sanctum immediatè immediatione virtutis, & simul etiam immediatione suppositi. Sicut quia eademmet virtus creativa est in Patre,& Filio, propterea uterque creat immediatione virtutis, & suppositi.

7. D. Thom. Quæ solutio desumitur ex D. Thoma, tum *in hoc articulo in solutione ad* 1. tum etiam *in* 1. *ad Annibaldum distinctione* 12. *art.*3. his verbis: *Dicendum, quod Pater; & Filius sunt spiratores Spiritus sancti per virtutem spirativam, quæ est in utroque. Cum ergo processio Spiritus sancti comparetur ad virtutem spirativam, immediatè ab utroque procedit, Si autem comparetur ad Patrem, & Filium, ut sunt spirantes, sic à Patre procedit Spiritus sanctus quodammodò mediatè, & quodammodò immediatè. Mediate quidem, quantum ad hoc, quod Spiritus sanctus procedit à Filio: hoc enim Filius habet à Patre. Immediatè autem, inquantum Pater; & Filius simul spirant Spiritum sanctum. Sicut Seth fuit ab Adam, & mediate, & immediate. Mediatè quidem, inquantum Seth fuit ab Eva, quæ fuit ab Adam, Immediatè vero, in quantum Eva, & Adam simul genuerunt Seth.* Per quod etiam ad id, quod ex Damasceno adduximus, satis constat.

Ad probationem vero pro secunda parte ejusdem sequelæ patet ex modo dictis. Quoniam probatio illa convincit intentum quoties virtus, & operatio accepta, & communicata ab aliquo est distincta à virtute, & operatione ejus; quia talem virtutem, talemque operationem communicat; secus vero, quando uterque per eandem prorsus virtutem, operationem influunt, & solum est discrimen in hoc, quod unus habet illam à se, alius vero eandemmet, communicatam tamen ab altero; ut in præsenti contingit. Sicut etiam propter hanc

D. Thom. rationem Spiritus Sanctus non dicitur magis procedere à Patre: quam à Filio, licet pater det Filio, quod ab eo procedat idem Spiritus sanctus; non tamen è contra. Et propterea Angelicus Præceptor loco nuper citato ad Annibaldum art. 2. hoc ipsum explicans sic inquit: *Quamvis virtutem spirativam Filius habeat à Patre: quia tamen illa una & eadem est in Patre, & Filio tota, non magis procedit Spiritus sanctus à Patre, quam à Filio, nec plenius: sicut Filius non est minus Deus, quam Pater à quo accipit Deitatem, quia unam, & æqualem accipit.*

Nec obest, si urgeas, quod Patri tribuitur authoritas in spirando; secus tamen Filio: ergo Pater eam habet aliquomodo magis principaliter. Consequentia probatur, Quoniam authoritas in spirando aliquam videtur præ se ferre principalitatem quoad prædictum munus spirandi. Antecedens autem admittitur à D. Thoma *de Potentia quæst.* 10. *art.*3. *ad* 9 & à Glossa supra illud ad Romanos 5. *Charitas Dei diffusa est, &c.* Vbi sic inquit; *In Patre, inquantum manet authoritas, in Filio nativitas, in Spiritu sancto communitas.* 8. Replicat. D. Thom. Glossa.

Respondetur enim ex eodem Angelico Præceptore loco relato ad Annibaldum *art.* 4. his verbis. *Dicendum, quod nomen authoritas apud nos designat primam originem. Ille enim dicitur author alicujus sermonis, qui primo illum invenit. De ratione autem originis duo sunt. Quorum unum est, ut ab eo sit aliquid. Aliud est, ut non sit ab aliquo. Quamvis ergo in divinis personis non sint prius, & posterius, tamen secundum prædicta duo nomen authoritatis ibi conceditur. A Patre namque Filius & Spiritus sanctus habent, quidquid sunt, vel possunt, vel operantur: ipse vero Pater à nullo aliquid habet. Sic ergo in spirando Spiritum sanctum Patri attribuitur authoritas: quia Filius habet à Patre, quod spiret: Pater autem à nullo*; ubi, ut vides authoritas non tribuitur Patri, ex eo quod principalius, aut magis influat respectu Spiritus sancti; sed ex eo quod spirat à se, Filius autem non nisi ab illo habet spirare. Evanescit. D. Thom.

DUBIUM II.

Vtrum Pater, & Filius sint unum principium Spiritus Sancti?

MErito dubium hoc post præcedens excitamus: quia ex illis quæ in illo diximus, decisio ilius colligitur.

§. Unicus.

Iuxta mentem Angelici Præceptoris dubium resolvitur.

DIcendum ergo est Patrem, & Filium esse unum principium Spiritus Sancti. Assertio hæc habetur in Concilio Florentino Sessione ultima in literis sanctæ unionis, ubi sic dicitur *Spiritus sanctus suum esse subsistens habet ex Patre simul & Filio, & ex utroque æternaliter tanquam ab uno principio, & unica spiratione procedit.* Et Concilium Lugdunense relatum in cap. unico. *De summa Trinitate lib.*6. eadem ferè verba habet *Spiritus sanctus ex Patre, & Filio æternaliter, non tanquam ex duobus principijs, sed tanquam ex uno principio, non duabus spirationibus sed una spiratione procedit.* 9. Conclusio. Concilium. Florent. Conc. Lugdunense.

Nec obest, si occurras, in his testimoniis consultò non fuisse absolute dictum, quod Pater, & Filius sunt unum principium Spiritus sancti; sed quod Spiritus sanctus procedit ab illis, tanquam ab uno principio. Quia illud adverbium *tanquam* dicit conditionem diminuentem rationem unitatis principij, & denotat, non proprie, sed cum aliqua improprietate sumendam esse propositionem, cui adjungitur. Quæ responsio innuitur à Durando *in* 1. *dist.* 29. *quæst.* 2. & à Gregorio *dist.* 12. *quæst.*1. & ita dicunt, in rigore Patrem, & Filium non esse unicum principium Spiritus sancti, sed potius duo; licet propter periculum aliter Patres loquantur, ad decla- Durand. Gregorius.

 randam

randam unitatem virtutis spirativæ spirationis, & termini spirati.

Non itaque hoc obest. Quoniam illa particula *tanquam* non adducitur à Conciliis, ut particula diminuens rationem unitatis principij: sed potius ut explicaretur, quomodo vere, & proprie Pater, & Filius essent unicum principium Spiritus sancti. Sicut cùm Ioannis 1. dicitur *Vidimus gloriam ejus, gloriam quasi unigeniti à Patre*, non ponitur illa particula *quasi*, ut diminuens; sed potius ut per eam significetur, Christum Dominum esse verè & proprie Filium naturalem, & unigenitum Patris. Quia juxta pharasin Scripturæ, his, & similibus particulis solet significari, quod id, cui adjungitur, habet veram & propriam rationem talis.

Ioannis. 1.

10. Potestque hoc ipsum magis declarari ex eo, quod in Concilio Florentino ideò diffinitum fuit, Spiritum sanctum esse à Patre, & Filio, tanquam ab uno principio, quia Græci falsò existimabant, nos asserere, esse plura principia, aut quod multis spirationibus procederet Spiritus Sanctus à Patre, & Filio: ergo illa particula *tanquam* posita est, non ad diminutionem unitatis significandam, sed ad hanc virtutem explicandam: alioqui non quiesceret animus Græcorum; ut revera quievit, si nos assereremus, non simpliciter, & secundùm proprietatem sermonis Patrem, & Filium esse unum principium Spiritus Sancti. Unde assertionem nostram communiter tuentur Patres, & Scholastici, de qua specialiter videndus est D. Hilarius *lib. 4. de Trinitate*, & D. Augustinus *lib. 5. de Trinitate cap. 14.* necnon Angelicus Præceptor *in 1. dist. 11. quest. 1. art. 1. & 4.*

Hilarius. August. D. Thom.

Prior ratio. Cujus assertionis duplex, eaque satis fundamentalis ratio adducitur ab Angelico Præceptore *art. 4. huius quæstionis*, & earum prima potest ad hanc formam reduci. Quoniam in divinis omnia sunt unum, in quibus non obviat relationis oppositio: sed Pater, & Filius in hoc, quod est, esse principium Spiritus sancti, non opponuntur, sed potius uterque est principium illius, ut constat ex illis, quæ disputatione præcedenti late diximus: ergo sunt unum in ratione principij Spiritus Sancti. Sicut propter hanc eandem rationem, quia in hoc, quod est, unumquemque ex illis esse Deum, non opponuntur, idcirco sunt unus Deus.

11. Posterior ratio. Secunda vero ratio ejusdem S. Doctoris potest sub hac forma proponi Quoniam ad multiplicationem nominis substantivi requiritur multiplicatio formæ & suppositi, sive habentis illam; & non sufficit multiplicatio suppositi, sive habentis prædictam formam. Et propterea (ut nuper dicebamus) Pater, & Filius sunt unus Deus: quia licet sint plures personæ, est tamen una numero Deitas in illis, & nomen *Deus* est nomen substantivum. Sed *principium Spiritus Sancti* est nomen substantivum, ideoque significat per modum substantiæ: ergo cùm forma per illud significata, nempe virtus spirativa, sit unica in Patre, & Filio, oportebit, ut Pater, & Filius nec sint, nec sint dicendi plura principia Spiritus sancti, sed habeant esse, & debeant dici absolute & simpliciter loquendo unum principium Spiritus sancti.

Confirmantur istæ duæ rationes. Possuntque hæc omnia confirmari. Quoniam si Pater, & Filius non essent unum principium Spiritus sancti, sed plura, tunc nullus eorum sigillatim influeret per modum principij totalis; sed solum per modum principij partialis respectu Spiritus sancti: quia plura principia ejusdem ordinis (qualia sunt Pater, & Filius) non influunt per modum principij totalis, sed partialis: ergo eo ipso unusquisque imperfectè, & per virtutem imperfectam, & insufficientem influeret. Quoniam quotiescunque duæ causæ, aut quasi causæ partiales, & ejusdem ordinis influunt, toties habent influere imperfectè, & per virtutem partialem, & insufficientem.

Quæ confirmatio desumitur ex D. Thoma in 1. *ad Annibaldum distinct. 29 quest. unica artic. 4.* his verbis: *Dicendum, quod quandocunque plures aliquid unum operantur; oportet, quòd operatio singulorum sit partialis respectu communis operationis, quæ operatum efficitur, si singuli habeant distinctas operationes, sicut patet in trahentibus navem; Conatus enim uniuscujusque est pars totius actionis, quæ ex omnibus actionibus singularibus resultat. Non autem potest dici, quòd Pater, & Filius partialiter sint principium Spiritus sancti: quia sic esset uterque insufficiens & deficientis virtutis. Vnde oportet, quòd utriusque actus notionalis sit unus numero: & per consequens proprietas, quæ intelligitur illius actus notionalis principium, sit una numero in utroque.* D. Thom.

Nec obest, si objicias primò, quòd Hilarius 2. *de Trinitate* inquit, Patrem, & Filium esse authores Spiritus sancti. Cumque idem sit ratio authoris, & ratio principij, videtur Hilarium admittere, Patrem, & Filium non esse unum, sed duo principia Spiritus sancti. 12. Prior objectio. Hilarius.

Respondetur enim ex D. Thoma *in præsenti*, Hilarium sumpsisse substantivum pro adjectivo, Unde sensus est, Patrem, & Filium esse spirantes, seu producentes Spiritum sanctum. Qui sensus verissimus est propter pluralitatem suppositorum: quia spirans sumitur adjectivè, ut D. Thomas loco citato explicuit. Diluitur. D. Thom.

Nec etiam obest, si secundò objicias, quòd Basilius *epistola 37. ad Gregorium Nyssenum* inquit, *Filium nullam prorsus notionem communicare secundùm proprietatem suam, tam cum Patre, quàm cum Spiritu sancto*. Si autem Pater, & Filium essent unum principium Spiritus sancti, tunc communicarent in aliqua notione: nempe in hoc, quod est, esse unum principium ejusdem Spiritus sancti. 13. Secunda objectio. Basilius.

Respondetur enim, quòd licèt esse unum principium Spiritus sancti sit aliquid notionale, utpotè non commune omnibus tribus personis, sed tantùm duabus: non tamen hoc, quod est esse sic principium, est ex notionibus convenientibus personis secundùm proprietates personales, de quibus loquitur Basilius, ut constat ex illis verbis, *secundùm proprietatem suam*. Unde potest esse communis Patri, & Filio per identitatem. Enodatio. Basil.

Nec tandem refert, si objicias, quòd cùm dicitur, Pater, & Filius sunt unum principium Spiritus sancti, non est pro quo supponat illud prædicatum, nempe, *unum principium*: ergo non habebunt rationem unius principij respectu Spiritus sancti, nec prædicta processio erit vera. Consequentia videtur legitima. Antecedens autem probatur. Quia nec potest supponere pro uno principio, quod sit Pater, alioqui Filius esset Pater: nec pro uno principio, quod sit Filius, aliàs Pater esset Filius: nec tandem pro uno, quod sit simul Pater, & Filius, alioqui Pater v. g. non posset esse illud unum principium. Non itaque hoc refert. Quoniam ad hanc objectionem satis constabit ex illis, quæ dubio quinto in fine illius dicemus. Tertia. Solutio.

DVB. III.

DUBIUM III.

Utrùm hoc unicum principium Spiritus sancti quoad virtutem spirativam constituatur ex essentia, & voluntate, necnon ex relatione spirationis activæ? an verò præcisè ex prædicta essentia, & voluntate connotando relationes Paternitatis, & Filiationis?

14. UT magis, & melius cognoscatur quantitas unitatis hujus unici principij Spiritus sancti, & in quo quantum ad virtutem spirativam consistat, oportet explicare, an virtus spirativa prædicti principij constituatur ex essentia, & voluntate divina, necnon ex relatione spirationis activæ, ita ut saltem in obliquo prædicta relatio ad ejus constitutionem requiratur; an verò sufficiat essentia, & voluntas divina, connotando, sive afficiendo in obliquo relationes Paternitatis, & Filiationis; ita ut relationes istæ aliquomodo requirantur ad rationem virtutis spirativæ. Nam si ad rationem virtutis spirativæ solùm desiderantur essentia, & voluntas divina, unà cum relatione spirationis, saltem in obliquo importata, tunc tam ex parte recti, quàm ex parte obliqui erit omninò unica virtus spirandi. Si autem prædicta relatio non ingreditur, modo dicto, ad constitutionem virtutis spirativæ, sed solæ relationes Paternitatis & Filiationis ingrediuntur in obliquo ad talem constitutionem, tunc ex parte obliqui (in illo tamen præcisè) erit aliqua pluralitas. Quia ex quo capite prædictæ relationes sunt plures, erit ibidem pluralitas: & ex quo capite quævis illarum est connotatum inadæquatum virtutis spirativæ, non tollit quominùs prædicta virtus quoad rectum, quòd attinet, sit unica & eadem.

Consultò autem inquisivimus, *an virtus spirativa constituatur ex essentia, & voluntate divina &c.* non verò an ex voluntate divina, & prædicta relatione. Quia loquimur de virtute spirativa, tam radicali, quàm proxima.

§. I.

Assertio prior ex Angelico Doctore desumpta.

15. *Prior assertio.* DIcendum ergo est, hoc unicum principium Spiritus sancti, quoad virtutem spirativam, seu quoad principium *quo* spirandi, constitui ex essentia, & voluntate divina, necnon ex relatione spirationis activæ, saltem tanquam ex aliquo obliquo, & per modum connotati importato. Diximus, *saltem tanquam ex aliquo obliquo, &c.* Quia hic non discutimus, an in obliquo, an verò in recto prædicta relatio desideretur; sed solùm, an aliquo modo ad constitutionem virtutis spirativæ requiratur. Quoniam si semel ad ejus constitutionem utcumque petitur, non erit difficile deprehendere ex illis, quæ in hoc tractatu disput. 1. num. 67. diximus, an ad prædictam constitutionem in recto, vel in obliquo, & per modum connotati ingrediatur.

Probatur ex D. Thoma. Assertio hæc est D. Thomæ *in 1. distinct. 29. art. 3.* ubi cum inquisisset, *Utrùm eadem notione Pater, & Filius sint principium?* respondet: *Dicendum, quòd una numero notio est Patris, & Filij, secundum quòd principium Spiritus sancti dicuntur.* Et quibusdam interpositis: *Cùm igitur communis spiratio nominet specialem rationem principij secundum specialem modum originis, impossibile est; quòd sit nisi una numero in Patre, & Filio.* In quibus verbis, ut constat, satis denotat Angelicus Præceptor, spirationem activam, prout est notio, & relatio, esse rationem specialem principij, id est, specialiter constitutivam ejusdem principij, & secundùm eam Patrem, & Filium dici principium Spiritus sancti: sicut asserimus, Paternitatem esse specialem rationem principij quod est Pater, id est, specialiter constitutivam illius, & secundùm eam Patrem dici principium. Ac proinde, sicut propter hanc rationem Paternitas in abstracto, & ut non concipitur subsistens, desideratur ad rationem potentiæ generativæ, & aliquo modo illam in *esse* talis constituit: ita etiam relatio spirationis activæ in abstracto sumpta requiritur ad potentiam spirativam, ut aliquo modo constitutiva illins. Quibus etiam consonat S. Doctor *in 1. ad Annibaldum dist. 11. quæstione unica artic. 4.*

16. Idem etiam docuit Angelicus Præceptor *in 1. distinct. 11. art. 2. & 3.* ubi sic inquit: *Pater, & Filius spirant Spiritum sanctum, in quantum sunt unum in potentia spirativa. Potentia autem spirativa dicit aliquid quasi medium inter essentiam, & proprietatem eo quòd dicit essentiam sub ratione proprietatis: sic enim actus notionalis ab essentia egreditur, non sicut ab agente, sed sicut ab eo, à quo agitur: generatio enim non egreditur ab essentia, in quantum est essentia, sed in quantum est Paternitas. Et si ista duo, scilicet essentia, & Paternitas, differrent in divinis egrederetur ab utroque generatio: sed à Paternitate immediatè; & ab essentia, sicut à primo principio. Similiter dico quòd spiratio egreditur ab essentia, non sicut à spirante, sed sicut à principio spirationis, in quantum habet rationem alicujus notionis quæ est communis Patri, & Filio, quæ dicitur communis spiratio. Et ita spirativa potentia dicit essentiam sub ratione talis proprietatis. Et ideo dico, quòd procedit Spiritus sanctus à Patre, & Filio, in quantum sunt unum in essentia, & in aliqua notione, scilicet in communi spiratione.*

In quibus verbis satis apertè docet Angelicus Præceptor, quòd in Patre, & Filio intelligitur notio communis, quæ dicitur communis spiratio, tanquam aliquid concurrens ad constitutionem potentiæ spirativæ unà cum essentia, & voluntate divina: non secùs, proportione tamen servata, ac in persona Patris intelligimus notionem, sive relationem Paternitatis, saltem secundùm aliquam sui rationem sumptam quæ unà cum essentia specialiter, & modo alibi tacto, & infrà etiam explicando, constituit potentiam generativam ipsius: aliàs vana esset comparatio inter Paternitatem, & spirationem, adducta in præsenti à D. Thoma, nec verè propriè diceretur spiratio egredi ab essentia, sicut à principio spirationis, in quantum habet rationem alicujus notionis.

17. Quod etiam docuit Angelicus Præceptor *in eadem distinctione ad Annibaldum quæst. unica artic. 3.* his verbis: *Respondeo, quòd essentia tantum in Patre, & Filio non potest esse spirationis principium, nec solum proprietas relativa. Quia si essentia secundùm rationem essentiæ esset principium actus notionalis, essentia distingueretur. Proprietas autem relativa esse non potest principium concreandi divinam naturam, ut dicit Anselmus. Dicendum ergo, quòd essentia, quæ est in Patre, & Filio, ratione alicujus notionis, quæ communis est Patri, & Filio, quæ est idem re, quòd essentia, & dicitur communis spiratio, est principium spirationis Spiritus sancti. Et hoc est, quod communius dicitur, quòd spirant Spiritum sanctum*

ctum, in quantum sunt unum in potentia spirativa, ut potentia referatur ad essentiam; hoc autem, quod dico, spirativa, ad notionem: potentia enim spirandi, sicut & potentia generandi, dicit essentiam, cum modo tamen existendi hoc, vel illo: & dicit essentiam principaliter in recto, relationem autem in obliquo, ut habetur suprà distinctione 7.

Et in solutione ad 3. ejusdem articuli ubi cùm sibi sic objecisset: *Anselmus dicit, quòd ridiculum est dicere, quòd propter relationem tota essentia Patris, & Filij sit in Spiritu sancto, & non potiùs propter essentiam.* Sic respondet: *Ad tertium de Anselmo dicendum, quòd non intendit dicere, quòd relatione Pater, & Filius non spirent Spiritum sanctum; sed quòd non solùm, sed essentia sub ratione relationis.* Et ut explicaret, quænam esset hæc relatio, statim addidit in solutione ad alia argumenta, quæ pro contraria parte opposuit, hæc verba: *Ad ea quæ, in contrarium opponuntur, dicendum, quòd ipsa veritas essentiæ non est tota causa spirationis, nisi in quantùm ipsa est conjuncta cum notione communis spirationis. Hoc verò est in tertia persona: & ideò non convenit ei actus spirationis.*

18. Idem etiam docuit Sanctissimus Præceptor *art. 4. hujus quæstionis*, ubi loquens de hoc unico principio Spiritus sancti, sic inquit: *Dicendum est ergo, quod licèt hoc nomen principium significet proprietatem: tamen significat eam per modum substantivi: sicut hoc nomen pater, & filius etiam in rebus creatis. Unde numerum accipit à forma significata, sicut & alia substantiva. Sicut igitur Pater, & Filius sunt unus Deus, propter unitatem formæ significatæ per hoc nomen Deus: ita sunt unum principium Spiritus sancti, propter unitatem proprietatis significatæ in hoc nomine principium.* In quibus verbis satis apertè docet, quomodo una & eadem proprietas communis Patri, & Filio concurrat ad constituendum unicam formam, & virtutem, seu potentiam spirativam, quæ (ut constat) hoc ipso quòd sit unica, non potest esse alia præter relationem communis spirationis.

Et in solutione ad primum ejusdem articuli inquit, virtutem seu potentiam spirativam dicere essentiam cum proprietate. Et ut explicaret, id quod petebat argumentum, scilicet, quomodo una proprietas possit esse in duobus suppositis, addidit: *Nec est inconveniens, unam proprietatem esse in duobus suppositis, quorum est una natura.* Constat autem, (ut modò dicebamus) unam proprietatem in duobus suppositis nullam esse aliam, nisi relationem spirationis, ac proinde prædicta relatio unà cum essentia, & voluntate divina concurret ad constituendum unicum principium spirativum *quo*, seu unam potentiam spirativam radicalem, & proximam Spiritus sancti, ut in nostra assertione dicitur.

Nazar. Turrian. Vasquez. Granado. Montoya. Unde hanc sententiam tuentur Nazarius *in præsenti*, & probatiores discipuli D. Thomæ, necnon Turrianus 1. *part. q. 39. disput. 34. dubio 2.* Vasquez *disputatione 149. c. 4. in fine*, Granado *tomo 3. in 1. part. tractatu 10. disp. 6.* Ruiz de Montoya 1. *part. disp. 70. sectione 4.* plures alios referens.

§ II.

Ratio fundamentalis pro assertione.

19. Ratio fundamentalis. D. Thom. Ratio autem fundamentalis assertionis desumitur ex D. Thoma locis citatis, necnon *artic. 2. hujus quæstionis*, quæ potest ad hanc formam reduci. Quoniam sicut principium spirativum *ut quod* opponitur, & distinguitur realiter à termino habente *esse* spiratum *ut quod*: ita etiam principium *quo* spirandi secundùm id, quod adæquatè dicit, debet opponi, & distingui realiter ab eodem termino habente *esse* spiratum *ut quod*: ergo prædictum principium spirativum debet, ultra essentiam, & voluntatem divinam, dicere relationem spirationis activæ, ut ita per eam maneat realiter distinctum à termino spirato *ut quod*. Antecedens videtur certum. Nam sicut principium *quod* influit realiter, & *ut quod* in terminum productum *ut quod*: ita etiam principium *quo* influit etiam realiter in prædictum terminum; licèt non per modum principij *quod*, sed *quo*: ergo sicut principium *quod*, quia realiter influit, distinguitur realiter à prædicto termino: ita etiam principium *quo*, ut realiter influens, distinguetur realiter ab eodem termino, si tale principium secundùm omnia quæ ad ipsum desiderantur: sive in recto, sive in obliquo (quo pacto de illo loquimur) consideretur.

Consequentia verò ex antecedenti videtur apertè sequi. Quoniam essentia, & voluntas divina præcisè sumptæ, & non ut conjunctæ cum relatione spirationis activæ, non distinguuntur realiter à termino spirato: ergo si prædictum principium spirativum *quo* debet realiter distingui à termino spirato *ut quod*, oportet ut ultra essentiam, & voluntatem divinam dicat relationem spirationis activæ, ut ita per eam à termino spirato *ut quod* realiter distinguatur.

Nec obest si occurras cum Suarez, & aliis loco *n. 26.* referendo, satis esse ad hoc, ut essentia, & voluntas divina constituantur in ratione potentiæ spirativæ, & sic constitutæ distinguantur realiter à termino spirato, quòd connotent Paternitatem in Patre, & Filiationem in Filio: quia sicut hæ duæ personæ spirant *ut quod*, & per modum principij *quod* distinguuntur realiter ab Spiritu sancto: ita essentia, & voluntas divina, ut connotant prædictas relationes, seu conjunctum illud, quod quasi coalescit ex essentia, & voluntate Dei in recto, & ex prædictis relationibus in obliquo, distinguitur realiter ab eodem termino spirato. 20. Evasio. Suarez.

Non igitur hoc obest. Quoniam Pater, & Filius, ut præcisè dicunt Paternitatem, & Filiationem quoad id, quòd formaliter exprimunt, non distinguuntur realiter ab Spiritu sancto, & ut radicaliter continent relationem spirationis activæ, non habent distingui ab eodem distinctione reali formaliter tali, sed solùm realiter radicaliter, ut constat ex illis, quæ *disp. 14 à n. 128. usque ad n. 131.* diximus: ergo oportet, ut tam ipsi, quam potentia generativa, seu principium spirandi *ut quo* in eisdem residens importent relationem spirationis activæ, ad hoc ut illi in ratione principij *quod*, & potentia spirativa in ratione principij *quo* omnino proximi constituantur. Infringitur.

Patet consequentia. Quoniam sicut principium radicale *quod*, radicaliter præcontinens relationem spirationis activæ, debet distingui realiter radicaliter à termino spirato; & principium radicale *quo*, correspondens prædicto principio *quod*, debet eadem distinctione, nempe reali radicali, distingui ab eodem termino spirato: ita principium *quod* omninò proximum, & formale spirandi debet distinctione tali formaliter tali, & non solùm radicali, distingui à termino spirato. At sola relatio spirationis activæ distinguit distinctione reali formaliter tali Patrem, & Filium, necnon & potentiam proximam spirandi ab Spiritu Sancto, ut loco citato latè diximus. Ergo oportebit, hanc pertinere, sive in recto, sive in obliquo ad rationem principij

cipij *quod*, necnon ad rationem principij *quo* proximi, qualem rationem necessariò includit virtus spirativa, dicēs tam principium radicale, quam proximum *quo* spirandi, de quo in præsenti loquimur.

21. Confirm. 1. Confirmatur. Quoniam ordo originis proximè & formaliter talis, atque adeò inferens distinctionem realem proximè & formaliter talem, debet esse inter principium *quod*, & principium *quo* productivum ex una parte, & terminum productum ex alia: ergo cùm prædictum principium adæquatè dividatur in principium radicale, & proximum, oportebit ut prædictus ordo originis formaliter talis, & distinctio realis formaliter talis inde proveniens, sit inter terminum productum, & inter aliquod ex prædictis principijs: ergo cùm ad hoc sit magis adaptatum principium productivum proximum, & formale, oportebit, ut saltem inter hoc, & terminum productum sit prædictus ordo originis proximè & formaliter talis: ac proinde principium *quod*, & *quo* proximè, & formaliter spirativum debebit afferre ad sui constitutionem prædictum ordinem originis formaliter talem, & inferentem eandem distinctionem realem formaliter inter ipsum, & terminum spiratum, qui quidem ordo (ut constat) non potest esse alius, quam ordo relationis spirationis activæ ad Spiritum sanctum.

Confirm. 2. Confirmatur secundò ex eodem S. Doctore loco citato *ex 1. Sententiarum*. Quoniam Paternitas in Patre quia est infinita intra suam lineam, idcircò habet plura munera, & secundùm unum præsupponitur generationi, & ingreditur ad constitutionem potentiæ generativæ, ut nostro modo intelligendi præcedit eandem generationem. Et similiter Filiatio ob eandem infinitatem exequitur (modo alibi tacto) munera generationis passivæ, & termini producti per prædictam generationem, & secundùm priorem considerationem præcedit se ipsam secundùm posteriorem: quod idem de relatione spirationis passivæ cum proportione dicimus. Ergo propter eandem infinitatem relationis spirationis activæ debebit prædicta relatio exercere plura munera correspondentia muneribus spirationis passivæ, & secundùm prius eorum concurrere ad constitutionem principij *quo* spirandi, & præsupponi ad actionem spirandi; & secundùm posterius, nempe secundùm quod exprimit *ad*, subsequi ad eandem actionem.

22. Effugium. Nec obest id, quod respondent adversarij, nimirum, esse disparem rationem inter relationem spirationis activæ ex una parte, & alias relationes divinas ex alia. Nam istæ sunt constitutivæ personarum, & propterea habent præsupponi secundùm aliquod sui munus ad actus notionales, & requiri ex parte principij productivi; secùs verò relatio spirationis activæ propter oppositam rationem.

Præcluditur. Nam contra hoc est. Tum, quòd licèt relatio spirationis activæ non constituat personam eo modo, quo cæteræ relationes, nimirùm, constituendo illam secundùm se: constituit tamen illam in ratione distinctæ distinctione reali formaliter tali à persona Spiritus sancti: siquidem, ut *disput. præcedenti n.* 128. dicebamus, Pater, & Filius non sunt personæ distinctæ realiter à persona Spiritus sancti per prædictam distinctionem, nisi per relationem spirationis activæ: ergo hoc satis erit adhoc, ut habeat plura munera ex parte saltem nostri modi concipiendi distincta, & secundùm prius desideretur ad principium *quo* spirandi, & præcedat actionem spirativam; cùm tamen secundùm posterius, nempe, ut exprimit *ad* ad illam subsequatur.

Patet consequentia. Quia sicut Pater, & Filius, ut sunt principium *quod* spirativum debent præsupponi; ut personæ distinctæ per distinctionem realem formaliter talem à termino spirato: ita id, quod constituit illos in ratione distinctorum per distinctionem dictam ab eodem termino spirato, debet præsupponi ad actualem spirationem, & pertinere ad principium *quo* spirandi.

Tum etiam. Nam quòd spiratio activa non constituat personam eo modo, quo Pater, & Filius, solùm probat, non habere munera propria formæ constitutivæ personæ; non tamen quod non habeat diversa munera, & quòd secundùm unum pertineat ad principium *quo* spirandi, & concurrat ad ejus constitutionem. Et ratio est. Nam relatio spirationis activæ dicit tantam infinitatem intra suā lineam, quantam cæteræ relationes personales. non unico tantummodo dempto, quòd istæ sunt constitutivæ personæ; secus verò illa: ergo est forma ita eminens in alijs, sicut prædictæ relationes: ergo sicut illæ, v.g. Paternitas concurrit ad constituendum principium *quo* generandi, & insuper ad cōstitutionem personæ, modo jam dicto: ita etiam relatio spirationis activæ concurret ad constitutionem principij *quo* spirandi; licet non constituat personam, sicut Paternitas. Vnde ob istam infinitatem conveniunt prædictæ relationi spirationis activæ alia munera distincta à munere cōstitutionis personæ secundùm se. Et ita concurrit ad constituendum personas Patris, & Filij: non quidem absolutè, & secundùm se sumptas, sed præcise in ratione distinctarum per distinctionem realem formaliter talem à persona Spiritus sancti.

§. III.

Assertio alia ex eodem Angelico Præceptore deprompta.

Dicendum est secundò, solam relationem spirationis activæ, unà cum voluntate, & essentia divina tenere se ex parte virtutis, seu principij *quo* spirandi, & ad ejus constitutionem quodammodo ingredi, secùs verò Paternitatem, & Filiationem; sed has solùm constituere principium *quod* adæquatum. Hæc est D. Thomæ locis præcedenti assertione relatis, ubi solùm meminit communis spirationis, ut assignaret id, quòd unà cum essentia, & voluntate Dei quodammodò concurrit ad constitutionem virtutis spirativæ. 23. Secunda assertio. D. Thom.

Idem etiam docet S. Doctor *in 1. ad Annibaldum dist. 11. quæst. unica art. 2.* ubi cùm inquireret, *Vtrum Spiritussanctus procedat à Patre, & Filio, in quantum sunt unum?* sic respondet. ***Actus est alicujus, ut agentis, & alicujus, ut principij actionis. Si ergo ly in quantum, replicet conditionem agentis, sic Pater, & Filius in quantum sunt plures, spirant Spiritum sanctum. Si autem replicet conditionem principij actionis, sic in quantum sunt unum in virtute spirativa, spirant Spiritum sanctum.*** Vbi (ut constat) solùm tribuit Paternitati, & Filiationi, secundùm quas Pater, & Filius plurificantur, quòd constituant, sintque ipsa supposita agentia; non verò quòd sint principium, id est, principium *quo* illius actionis; sed hoc ab eis tollit: alioqui sicut quia constituunt, suntque ipsa supposita agentia; idcircò S. Doctor dicit, quòd si ly *in quantum replicet conditionem agentis*, tunc Spiritus sanctus procedit ab illis, ut sunt plura: ita si constituerent aliquo modo principium *quo* illius actionis, non posset non Spiritus sanctus procedere etiam quodammodò ab eis, ut plures

plures sunt, seu ab essentia, & voluntate Dei, ut dicit prædictas relationes, ut plures, si ly *in quantum* replicet principium *quo*, seu virtutem spirativam.

Quod quidem adhuc magis explicuit *in solutione ad* 4. ubi sic inquit: *Dicendum, quod quamvis procedat ab eis, ut plures sunt secundum rationem agentium; non tamen secundum formam eos plurificantem, scilicet Paternitatem, & Filiationem, in quantum sunt spirationis principium, sed secundum formam unam, in qua conveniunt.* In quibus verbis licèt tribuat Paternitati, & Filiationi, quòd constituant suppositum agens *ut quod*, itaut unaquæque constituat suum: attamen relegat ab eis, quòd ab ipsis procedat Spiritus sanctus, si consideretur Pater, & Filius, non quoad supposita, quibus convenit agere *ut quod*, sed quoad principium *quo* spirandi, seu virtutem spirativam, quam ibidem contra prædicta supposita condistinguit. Unde assertionem hanc tuentur probatiores discipuli D. Thomæ, & plures, quos assertione præcedenti retulimus.

24. Prior ratio. Prior autem, & fundamentalis ratio hujus assertionis desumitur ex his, quæ assertione præterita adducta sunt, quæ potest ad hanc formam reduci. Quoniam essentia, & voluntas divina habent ex se id, quod in recto in *esse* entis desideratur ad hoc, ut sint fœcundæ per modum principij *quo* ad spirandum; solumque ultra se ipsas veluti egent aliquo in obliquo, ratione cujus principium integrum *quo* spirativum realiter distinguatur à termino spirato: ergo hoc ipso, quòd dicant in obliquo relationem spirationis activæ realiter oppositam cum termino spirato, erit prædictum principium *quo* integrum in ratione principij *quo*.

Antecedens videtur certum, tum, quia in creatutis natura intelligens, & voluntas realiter distinctæ à termino spirato sunt sufficiens principium *quo* spirandi: ergo, &c. Tum etiam, quia hoc ipso, quòd essentia divina quoad id, quod dicit in recto principium *quo* generandi, sit fœcunda ratione sui, remanet integra quoad prædictum principium, eo ipso quod illi addatur Paternitas realiter opposita Filiationi, ratione cujus integrum principium remanet distinctum à Filio: & ita si quæ sunt alia requisita ad prædictum principium, quæ nequeant præstari à sola essentia, proveniunt à prædicta Paternitate, proportionatè tamen ad suam rationem formalem. Ergo eadem ratione hoc ipso, quòd essentia, & volũtas divina sint ex se fœcundæ quoad id, quod principium *quo* spirandi in recto in *esse* entis importat, oportebit, ut hoc ipso, quòd illis addatur relatio spirationis activæ opposita termino spirato, remaneant integræ in ratione principij *quo* spirativi: siquidem integrum illud principium eo ipso remanebit realiter distinctum à termino spirato, & hoc tantum illi deest.

25. Secunda ratio. Secunda vero ratio ejusdem assertionis sumitur ex D. Thoma locis in ea citatis, quæ potest sub hac forma proponi. Quoniam Spiritus sanctus procedit à Patre, & Filio, ut sunt unum in virtute spirativa: ergo prædicta virtus spirativa est omninò eadem in utroque, tam secundùm id, quod affert in recto, quàm secundùm id, quod dicit in obliquo, ingrediens aliquo modo ad ejus constitutionem: ergo solùm dicet essentiam, & voluntatem Dei, ac relationem spirationis activæ, quæ indivisibilis est in illis; non verò Paternitatem, & Filiationem.

Confirm. 1 Confirmatur. Quoniam vis spirandi integrè est in Patre, & similiter in Filio; alioqui non spirarent per virtutem integram: ergo ut spirent per unam & eandem virtutem integram, oportebit, ut sit in illis una & eadem virtus, tam ex parte recti, quàm connotatorum: ergo sola spiratio activa erit connotatum ingrediens ad constitutionem prædictæ virtutis spirativæ, sicut ipsa sola est inter relationes reales communis Patri, & Filio.

Confirmatur secundò. Nam ex eo quòd Pater, & Filius influant in Spiritum sanctum per modum principij *quod*, idcircò procedit ab illis Spiritus sanctus, ut sunt plura supposita; non obstante, quòd hæc pluralitas sit materialis, per se tamen desiderata: quia ratio formalis per se inspecta ab Spiritu sancto tantùm est ratio suppositi divini non procedentis per voluntatem, in quo utraque persona convenit. Ergo eadem ratione non procedet ab illis, ut sunt omninò unum in virtute spirandi, si semel hæc virtus spirandi constituitur, saltem in obliquo, ex diversis obliquis in quolibet eorum: ergo obliquum illius solùm erit communis spiratio, quæ in utroque est, ut ita in virtute spirandi sint omninò unum & idem. Confirm. 2.

§. IV.

Placitum adversariorum, ejus fundamenta unà cum responsionibus ad illa.

Oppositam tamen sententiam, nempe, relationem spirationis activæ non requiri ad potentiam spirativam, ut aliquo modo constitutivam illius, sed prædictam potentiam solùm consistere in essentia, & voluntate divina connotando in Patre Paternitatem, & in Filio Filiationem, tuentur Suarez *lib. 10. de Trinitate c. 4.* & alij. 26. Opposita sententia. Suarez.

Probatur primo testimonio D. Thomæ *infra q. 40. art. 4.* ubi sic inquit: *Origo activè significata prior est secundum intellectum quàm relatio personæ originãtis, quæ non est personalis: sicut actus notionalis spirationis secundum intellectum præcedit proprietatem relativam innominatam communem Patri, & Filio.* Si autem relatio spirationis activæ ingrederetur aliquo modo ad constitutionem potentiæ spirativæ, tunc sicut potentia spirativa præsupponitur secundùm intellectum actui spirandi activè significato: ita etiam prædicta relatio spirationis activæ præcederet actum spirandi, cujus oppositum in verbis relatis docuit Sanctus Doctor. Primum fundamentum D. Thom.

Nec refert, si occurras cum aliquibus, relationem spirationis activæ posse considerari secundùm duplex munus. Primo quidem secundùm quòd se tenet ex parte potentiæ spirativæ, & constituit quodammodò, & complet illam saltem per modum connotati, & conditionis. Secundò verò, quatenus exercet expressè munus respiciendi suum correlativum. Quare, etsi secundum hoc posterius munus præsupponat actum spirandi activè sumptum: non tamen secundùm illud prius. Et ita potest, & subsequi ad prædictum actum spirandi, & simul præcedere illum per modum ingredientis ad constituendam aliquo modo potentiam spirativam. 27.

Non itaque hoc obest. Quoniam D. Thomas ibidem constituit discrimen inter relationes, seu proprietates personales ex una parte, & inter relationem, seu proprietatem non personalem ex alia, qualis est relatio spirationis activæ, quod ista non præsupponatur ad originem activè, nempe ad actum notionalem spirandi; secùs verò relatio personalis. Et ut statim explicaret, quomodo actus notionalis, ut *generare*, subsequatur ad relationem personalem, nempe Paternitatem, & ipsa præcat prædictum actum, distinguit Paternitatem in duplex munus ipsius, nempe, ut exercet expressè munus referẽdi, & ut est constitutiva personæ agentis: &

& ait, quòd secundùm primum munus subsequitur ad actum notionalem, & secundum posterius præcedit. Ergo ut stet discrimen adductum à D. Thoma inter relationem spirationis activæ, & Paternitatem, v.g. itaut illa non præcedat originem activè sumptam, secùs verò ista, oportebit ut relatio spirationis activæ non habeat aliquod munus, secundùm quod constituat aliquo modo potentiam spirativam, sicut Paternitas habet illud ad constituendam aliquo modo potentiam generativam.

D. Thom. Unde postquam Angelicus præceptor dixit verba in hac objectione relata, statim ut explicaret discrimen tunc dictum, addidit: *Sed proprietas personalis Patris potest considerari dupliciter. Vno modo, ut est relatio, & sic iterum secundùm intellectum præsupponit actum notionalem: quia relatio, in quantum huiusmodi, fundatur super actum. Alio modo, secundùm quòd est constitutiva personæ, & sic oportet, quòd præintelligatur relatio actui notionali, sicut persona agens præintelligitur actioni.*

28. Dissolvitur. Respondetur, admittendo solutionem nuper datam. Et ad impugnationem contra eam dicendum est mentem S. Doctoris non esse, quod relatio personalis habeat duplex illud munus, & quòd relationi non personali spirationis activæ, non competant alia duo munera, itaut secundùm unum ex illis præcedat, & secundùm aliud subsequatur ad actum spirandi activè sumptum; sed solùm, quòd relatio non personalis non præsupponatur ad prædictum actum notionalem, nec requiratur ut principium illius eo modo, quo relatio personalis, v.g. Paternitas requiritur, & præsupponitur ad suum actum notionalem activè acceptum, scilicet ad *generare*. Nam Paternitas secundùm primum illud munus, nempe, ut est forma hypostatica, ita præsupponitur, & requiritur ad *generare*, ut sine illa non possit intelligi aliquod principium *quod*, etiam inadæquatum, generandi, seu aliquod principium notionale, quodcumque illud sit, respectu prædicti actus, imò nec potentia generativa sub conceptu adhuc inadæquato, & notionali: at relatio spirationis activæ licèt præsupponatur ad actum spirandi activè sumptum, secundùm quòd concurrit quodammodo ad constitutionem potentiæ spirativæ: nihilominùs non convenit ei præsupponi, & requiri aliquo modo tanquam id, quo non intellecto non concipitur remanere aliquod principium adæquatum, & notionale ejusdem actus spirandi activè sumpti: siquidem adhuc non concepta expressè relatione spirationis activæ, possunt concipi Pater, & Filius: & hi sic concepti sunt principium notionale *quod* respectu prædicti actus spirandi.

29. Esse autem hanc mentem Angelici Doctoris potest colligi, tum ex locis *in hoc dubio n.*15. relatis, in quibus satis expresse docet, relationem spirationis activæ tenere se ex parte principij spirandi: ac proinde præsupponi ad actum spirandi activè sumptum: tum etiam ex contextu eorum, quæ *in hoc art.* 4. *quæstionis* 40. docet. Nam ut in eo explicaret; qua ratione relatio personalis, v.g. Paternitas, præsupponeretur ad originem activè sumptam, secùs verò relatio non personalis; consulto non conclusit loquens de Paternitate, quòd præintelligatur actui notionali tanquam principium illius; sed quòd relatio Paternitatis præintelligitur actui notionali, sicut persona agens præintelligitur actioni: ut denotaret, in hoc esse discrimen à se intentum inter Paternitatem, & relationem spirationis activæ, quòd ista non præsupponitur actui notionali secundùm ea, quæ affert ex vi suæ lineæ, tanquam persona agens, secùs verò illa: ac proinde, quòd relatio Paternitatis ita præsupponitur ad *generare* secundùm munus jam dictum, ut sine illa non intelligatur aliquod principium, adhuc inadæquatum *quod*, aut *quo* notionale respectu prædicti actus generandi: cùm tamen non concepta expressè relatione spirationis activæ, intelligatur remanere aliquod principium saltem inadæquatum *quod* notionale respectu actus spirandi activè sumpti, nempe Pater, & Filius.

Secundò probatur eadem sententia à Suarez *lib. citato c.*5. Nam ad potentiam spirativam non est ulla ratione necessaria ex parte illius relatio spirationis activæ, tanquam quid aliquo modo eam constituens: ergo frustrà additur ad ejus constitutionem, adhuc tanquam in obliquo ad eam pertinens. Consequentia videtur perspicua. Antecedens autem probatur. Quia vel est necessaria ut formaliter complens virtutem spirandi? Et hoc non: quia non complet formaliter virtutem amandi, quæ est virtus spirandi. Vel est necessaria solùm ut conditio requisita? Et hoc etiam dici non potest. Quia nec requiritur ad constituendam personam Patris, vel Filij: siquidem utraque persona supponitur jam constituta. Nec etiam ut se mutuò ament: nam ad hoc sufficit infinita voluntas, in qua subsistunt. Nec denique, ut se amando mutuò procedere habeant: quia ad hoc etiam satis est, ut in eadem voluntate personaliter subsistant, absque origine per prædictam voluntatem. Nam quidquid ultra requiritur, sine causa, vel ratione dicitur. 30. Secundum fundamen. S. Suarez.

Enodatur. Respondetur ex dictis, relationem spirationis activæ requiri in obliquo ad potentiam spirativam. Quia ad ejus constitutionem integram desideratur, quòd prædicta potentia distinguatur distinctione reali formaliter tali à termino spirato, nempe ab Spiritu sancto: & hoc provenit illi à relatione spirationis activæ.

Tertiò probatur prædicta sententia. Quoniam relatio spirationis activæ advenit Patri, & Filio jam constitutis, supponitque illos intelligentes, & volentes: ergo præsupponit eosdem producentes Spiritum sanctum: & per consequens non requiritur ad rationem potentiæ spirativæ. Hæc secunda consequentia patet ex priori. Prior verò ex antecedenti. Quia Spiritus sanctus producitur per voluntatem Patris, & Filij, & volitionem eorum. Antecedens autem etiam constat. Quoniam prædicta relatio habet se per modum proprietatis respectu Patris, & Filij, & ita præsupponit illos constitutos; & subsistentes in intellectione, & volitione divina: atque adeò supponit eosdem intelligentes, & volentes. 31. Tertium argumentum.

Confirmatio. Confirmatur. Quoniam relatio spirationis activæ non unitur immediatè cum essentia, & voluntate divina: ergo ex eis, & ex relatione spirationis activæ non consurget potentia spirativa. Patet consequentia, quia prædicta unio immediata requirebatur adhoc, ut unà cum eadem essentia, & voluntate divina ingrederetur aliquomodo ad constitutionem potentiæ spirativæ radicaliter, & formaliter talis. Antecedens autem probatur. Quoniam (ut nuper dicebamus) priùs consideratione nostra intelligitur advenire Paternitas, & Filiatio, quam relatio spirationis activæ: ex eo quòd Paternitas, & Filiatio sunt relationes pertinentes ad primam originem: cùm tamen spiratio activa, & passiva sint relationes spectantes ad secundam originem: & ideò illæ debent priùs advenire; istæ verò posteriùs, & mediantibus illis.

Respondetur, concedendo antecedens quoad priorem partem, nempe, relationem spirationis 32. Occurritur argumento.

activæ

activæ advenire Patri, & Filio jam constitutis in ratione personarum; licèt non ut distinctis per distinctionem realem formaliter talem ab Spiritu sancto. Et deinde neganda est altera pars ejusdem antecedentis, si sensus illius sit, quòd prædicta relatio supponit eos intelligentes, & volentes per volitionem notionalem quoad omnia, quæ talis volitio importat, sed solùm quoad aliqua requisita ad illam, nempe, quoad id, quod in *esse* entis prædicta volitio in recto importat, & quoad personas, in quibus debet esse, & à quibus petit quasi oriri. Quia ad prædictam volitionem, ut notionalem desideratur ultra prædicta eadem voluntas, & volitio Dei, ut sunt sub conceptu potentiæ spirativæ, seu ut dicunt principium *quo* spirandi realiter distinctum per distinctionem realem formaliter talem à termino spirato: & insuper etiam requiritur, ut principium spirativum *ut quod* distinguatur per prædictam distinctionem realem à termino spirato. Constat autem, quòd utrobique talis distinctio provenit à relatione spirationis activæ: & ita usque dum hæc intelligatur, & volitio Patris, ac Filij concipiatur: ut aliquo modo pendens ab eis, & à voluntate divina, ut connotantibus prædictam relationem spirationis activæ non concipitur, ut completè notionalis: atque adeò neque ex omni capite sufficiens ad hoc, ut per illam volitionem procedat Spiritus sanctus.

33. Elucidatur. Explicatur hoc. Etenim Pater, & Filius, ut intelligentes, & volentes, non præsupponuntur præsuppositione aliqua *in quo*, adhuc secundùm rationem, ad relationem spirationis activæ: sicut nec volitio illa quoad ea, quæ in *esse* entis dicit in recto, ut ex parte sua constituit potentiam spirativam, supponitur per aliquam prioritatem *in quo* ad eandem relationem; sed solùm præsuppositione præcisè *à quo* in aliquo veluti genere quasi causæ: quæ sit simul cũ posterioritate in alio genere. Nam tam Pater, & Filius, quàm prædicta volitio præsupponuntur veluti in genere causæ efficientis: ex eo quòd relatio spirationis activæ quodammodo dimanat à voluntate, & volitione divina, tanquam à principio *quo* suæ dimanationis virtualis, necnon & à Patre, & Filio, ut à principio *quod* ejusdem dimanationis; quamvis Filius hoc ipsum habeat à Patre. Et similiter tam Pater, & Filius, quàm prædicta volitio, modo insinuato considerata, sunt priora veluti in genere causæ formalis, quàm relatio spirationis activæ: ex eo quòd tam volitio, ut concurrit ad constitutionem potentiæ spirativæ, quàm Pater, & Filius, ut sunt principium *quod* spirandi, non exercent sua munera, nisi connotando, & dicendo in obliquo relationem spirationis activæ, & in recto suam propriam realitatem. Constat autem, quòd id, quod concurrit per modum recti ad aliquod munus exercendum, habet veluti formalizare suum obliquum, & eo ipso esse quodammodò prius veluti in genere causæ formalis.

Cæterùm, quia prædicta relatio spirationis activæ desideratur per modum obliqui, & cõnotati ad potentiam spirativam, necnon & ad principium *quod* spirandi ex eo quòd tam principium *quo* integrum, quàm principium *quod* debent realiter distingui per distinctionem realem formaliter talem à termino spirato *ut quod*, & hæc distinctio provenit à relatione spirationis activæ, ut dictum est; idcirco in aliquo veluti genere causæ intelligitur esse quodammodò prius ipsa relatio spirationis activæ: quæ quidem prioritas reducitur ad prioritatem quasi causæ materialis, propter rationem nuper insinuatam.

Ad confirmationem concedendum est antecedens & neganda consequentia. Et ad probationem dicendum est, satis esse ad hoc, ut relatio spirationis activæ requiratur in obliquo ad potentiam spirativam, necnon & ad principium *quod* spirandi, ut uniatur immediatè cum Patre, & Filio, tanquam cum subjecto (ut sic dicamus) seu quasi subjecto *quod*, & quòd immediatè uniatur cum essentia, & voluntate divina, tanquam cum subjecto, aut quasi subjecto *quo*: ac proinde quòd in suo veluti genere, nempe in ratione veluti subjecti *quo*, priùs intelligantur essentia, & voluntas divina subesse prædictæ relationi, quàm Pater, & Filius: è contrario verò in suo quasi genere, nempe in ratione veluti subjecti *quod*, priùs intelligantur Pater, & Filius subesse eidem relationi, quàm essentia, & voluntas divina. Et ita eadem relatio, ut intelligitur immediatè uniri essentiæ, & voluntati divinæ, veluti subjecto *quo*, & ab ea sic connotatur, habet quodammodò ingredi ad constitutionem potentiæ spirativæ. Ut autem intelligitur uniri Patri, & Filio immediatè, itaut eorum quilibet habeat veluti rationem quasi subjecti *quod* & modo infrà dicendo, ac proinde ut unitur eis, quatenus non supponentibus aliud quasi subjectum *quod*, seu aliud suppositum, concipitur ut connotatum, & obliquum indispensabile eorum ad spirandum. Quia verò (ut ita objectio, quæ hic fieri poterat, maneat soluta) facta collatione inter hæc duo veluti subjecta priùs quodammodò intelligitur esse subjectum, aut quasi subjectum *quo*, quatenus subjectum *quod* habet etiam quodammodò à subjecto *quo* constitui in ratione subjecti *quod*; idcirco priùs quodammodò unitur relatio spirationis activæ cum essentia: & voluntate Dei, tanquam cum quasi subjecto *quo*, quàm cum Patre, & Filio, tanquam cum quasi subjecto *quod*; licèt hæc prioritas non sit omninò libera à posterioritate, & quasi dependentia à subjecto, aut quasi subjecto *quod*. Et ita prius quodammodò intelligitur essentia, & voluntas divina sub conceptu potentiæ spirativæ, quàm Pater, & Filius sub conceptu spiratoris: cujus oppositum obstare poterat; ne prædicta relatio esset connotatum ejusdem, concurrens ad integram constitutionem potentiæ spirativæ, ut talis. 34. Solvitur confirm.

DUBIUM IV.

Utrum relatio spirationis activa, non solùm requiratur ad constitutionem potentia spirativa, sed etiam prædicta relatio sit per se subsistens, & sic sumpta spiret ut quod?

Alij aliis verbis dubium hoc excitant, an nimirum detur aliquod individuum constitutum ex essentia, voluntate divina, & relatione spirationis activæ; ratione distinctum à Patre, & Filio, cui conveniat spirare *ut quod*; imò cui per priùs prioritate, seu ordine originis virtualis hoc competat? Quia licèt tam constitutum istud, quàm Pater, & Filius habeant formaliter spirare: nihilominùs ideò Pater, & Filius sic spirant, quia illis formaliter communicatur prædictum constitutum, quod est spirator quidam communis communitate rei utrique. Sicut (proportione tamen servata) hic Deus, ut est communis toti Trinitati, & subsistens per subsistentiam absolutam, est formaliter intelligens per intellectionem essentialem constitutivam ipsius, & similiter tres personæ divinæ. Cùm tamen hic Deus per se, & 35. Explicatio tituli.

ratione

ratione sui sit intelligens per prædictam intellectionem; personæ vero non nisi ratione hujus Dei, ut dicit individuum Deitatis, quod eis formaliter communicatur.

Cæterùm uterque inquirendi modus in idem redit: quatenus si semel relatio spirationis activæ affert propriam subsistentiam relativam, ac proinde subsistit in essentia, & voluntate divina, planum est, illam quatenus sic subsistentem esse constitutum quoddam ex eodemmet, & ex essentia, & voluntate divina, distinctum ratione à Patre, & Filio, cui conveniat spirare *ut quod*, ut ex se patet: ac proinde cui competat esse spiratorem communem Patri, & Filio: siquidem hoc constitutum per se subsistens, & spirans *ut quod* esset commune illis communitate rei: & per consequens prædictum constitutum haberet perpriùs prioritate virtuali rationem spiratoris, quàm Pater, & Filius: quandoquidem hoc ipso, quòd constitutum istud spiraret *ut quod*, tunc Pater, & Filius haberent formaliter esse principium spirativum *ut quod*, quia illis formaliter communicatur prædictum constitutum.

36. Consultò autem post duo præcedentia dubia, pertinentia ad unitatem unici principij Spiritus sancti, præsens dubium excitamus. Quoniam hoc etiam ad unitatem ejusdem principij declarandam deservit. Quoniam si datur constitutum quoddam ex essentia, & voluntate divina, necnon ex relatione spirationis activæ, quod sit subsistens *ut quod* per propriam subsistentiam relativam, ac proinde prædicta relatio, ut subsistens in essentia, & voluntate divina spirat *ut quod*, tunc principium spirativum non solùm erit unicum propter unicam virtutem, seu principium *quo* spirandi, sed etiam quia ultra prædictam virtutem datur aliquod principium *quod* spirativum commune communitate rei tam Patri quàm filio. Si autem non datur prædictum constitutum, seu spirator *ut quod*, communis communitate rei tam Patri, quàm Filio, tunc Pater, & Filius erunt unicum & idem principium *quod* spirandi, quia est in illis eadem virtus spirativa: & ita erunt unus & idem spirator ea præcisè ratione, quia nimirum *spirator* est nomen substantivum, & ideo requirit ad sui multiplicationem, quòd tam supposita, quàm virtus multiplicentur: & per consequens tunc non esset prædictum principium *quod* ex tot capitibus unicum & idem, ac esset, si daretur prædictum constitutum per se subsistens, & commune communitate rei tam Patri, quàm Filio.

§. I.

Ex mente Angelici Doctoris difficultas dubij expeditur.

37. Conclusio. Dicendum ergo est, relationem spirationis activæ non esse per se subsistentem per propriam subsistentiam relativam: ac proinde non esse ex se spirativam *ut quod*, seu non dari aliquod constitutum ex essentia, & voluntate divina, & relatione spirationis activæ, ut afferente propriam subsistentiam, quod sit ratione distinctum à Patre, & Filio, cuique competat esse subsistens, & spirativum per modum principij *quod*, commune communitate rei tam Patri, quàm Filio. Assertio hæc colligitur ex Conciliis Lugdunensi, & Florentino dubio præcedenti adductis, quæ quoties explicant, quomodo Pater, & Filius sunt unum principium Spiritus sancti, non recurrunt ad unitatem unius subsistentis ratione distincti à Patre, & Filio, sed ad unitatem virtutis spirativæ, & actualis spirationis. Si autem juxta eorum mentem relatio spirationis activæ esset subsistens *ut quod*, ac proinde daretur prædictum spirativum *ut quod*, profectò recurrerent ad principium istud, ut sic planiùs, & meliùs ostenderent, quomodo Pater, & Filius sint unum principium *quod* Spiritus sancti.

Conc. Lugd. *Conc. Flor.*

Eadem etiam assertio colligitur ex D. Thoma *art. 4. huius quæst. in solutione ad primum*, dum ait: *Spiritum sanctum procedere à Patre, & Filio, ut quantum sunt unum in virtute spirativa*; ubi Angelicus Præceptor non meminit alicujus subsistentis communis, sed tantùm formæ, & suppositorum in illa subsistentium. Et in solutione ad quartum ait: *Hoc, quod dico principium, non habet determinatam suppositionẽ, imò confusam pro duabus personis simul*: quod etiam repetit ad quintum, & sextum. Si autem D. Thomas sentiret, relationem spirationis activæ esse per se subsistentem per propriam subsistentiam relativam, ac proinde quatenus subsistentem in virtute spirativa esse principium spirandi *ut quod* commune Patri, & Filio, non dixisset, hoc principium non habere determinatam suppositionem: siquidem determinatè supponeret pro prædicto principio *quod*. Et *in solutione ad 7.* ait, Patrem & Filium esse unum spiratorem propter unam spirationem: eò quòd spirator sit nomen substantivum. Si autem *spirator* significaret individuum, seu constitutum prædictum subsistens per propriam subsistentiam relativam, tunc prædictum individuum esset unum & idem in duabus personis divinis, & non esset unus spirator solum propter regulam substantivorum, sed propter rem ipsam significatam. 38. *D. Thom.*

Unde assertionem hanc tuentur Capreolus *in 1. dist. 12. quæst. 1.* Ripa referens Cajetanum, necnon & Bannez, ac Zumel *in præsenti*, Joannes de Portugal Episcopus Visensis ex Dominicana familia *tom. 1. de Gratia increata lib. 4. c. 56.* Suarez *lib. 10. de Trinitate c. 4.* Vasquez *disp. 149. c. 4.* Turrianus Complut. *1. p. quæst. 39. disp. 34. dubio 2.* Ruyz de Montoya *disput. 7. sect. 3.* plures alios referens, Arrubal *disp. 129. c. 3.* Granado *tom. 3. in primam partem tractat. 10. disp. 6.* & alij plures.

Capreol. *Ripa.* *Caietanus.* *Bannez.* *Zumel* *Ioann. de Portug.* *Suarez.* *Vasquez.* *Turrian.* *Montoya.* *Arrubal.* *Granad.*

39. Ratio fundamentalis. Ratio autem prior, & fundamentalis hujus assertionis desumitur ex his, quæ docet D. Thomas *in 1. dist. 28. quæst. 1. art. 1.* & *in hac 1. p. quæst. 33. art. 4. ad 1.* quæ potest ad hanc formã reduci. Quoniam Pater in divinis non solum est principium spirandi, sed primum: unde & *Anarcos* dicitur, hoc est, *principium principale, sive primum*. Et præterea idem Pater est, & vocatur *principium fontale Deitatis*, ut testatur Augustinus *lib. 4. de Trinit. c. 20.* Dionysius *de Divinis nominibus c. 2.* his verbis: *Solus fons supersubstantialis Deitatis Pater.* Quo etiam nomine appellat Patrem Concilium Toletanum VI. in confessione fidei, & Florentinum in litteris sanctæ unionis *Sessione ultima.* Ergo in divinis non est concedendum aliquod constitutum ex essentia, & voluntate divina, & relatione spirationis activæ, cui competat esse principium spirativum *ut quod*, & commune communitate rei tam Patri, quàm Filio: seu (quod in idem redit) non est admittendum, relationem spirationis activæ subsistere per propriam subsistentiam relativam, & ut sic subsistentem in essentia, & voluntate divina, esse principium spirativum *ut quod*. Antecedens communiter recipitur à Theologis, & illud satis testimonia in eo contenta confirmant.

D. Thom. *August.* *Dionysius.* *Conc. Tol. VI.* *Conc. Flor.*

Consequentia verò probatur. Quia si daretur prædictum constitutum, seu relatio spirationis activæ, ut subsistens per propriam subsistentiam in essentia, & voluntate divina, quæ esset spirator *ut quod*

ut quod communis Patri & Filio, tunc prædictum constitutum esset primum principium spirandi; non vero Pater, siquidem constitutum istud per se & ratione sui esset spirativum *ut quod*; non verò quia hoc illi communicaretur à Patre. E contrà verò Pater ideo esset formaliter principium *quod* spirandi, quia ei prædictum constitutum formaliter communicaretur. Et similiter Pater non esset primus fons Divinitatis: quia ad hoc desiderabatur, quòd non aliunde, idest, ab hoc communi spiratore haberet, ut esset principium *quod* communicandi Spiritui sancto Divinitatem.

40. Confirm. 1. D.Thom. Hilar. Confirmatur, & explicatur primò ratione insinuata à D.Th & ab Hilario relato ab eodem Angelico Præceptore *in hac 1.p.q.33.a.4.ad* 4. quæ potest sub hac forma proponi. Quoniam in divinis non possunt esse duo prima principia, duoque ingeniti: alioqui darentur plures Dij: ergo nequibit etiam dari aliquis spirator *ut quod*, & communis communitate rei Patri, & Filio. Patet consequentia, quia tunc darentur in divinis plures ingeniti, & plura prima principia Divinitatis, pluresque Dij: siquidem Pater esset ingenitus, & similiter communis hic spirator, quippe qui non procederet ab alio. Et tam Pater, quàm communis hic spirator haberetur esse primus fons Divinitatis: ille quidem quoad communicationem Divinitatis Filio; iste verò quoad communicationem ejusdem Spiritui sancto. Ac tandem esset etiam ibidem pluralitas Deorum: ex eo quòd pluralitas ingenitorum non cohæret cum unitate omnimoda divinæ naturæ, ut *in hoc tract. disp. 1. num. 6.* diximus.

Confirm. 2. D. Thom. Ex quo etiam confirmatur secundò eadem ratio ex iis, quæ docet idem Angelicus Præceptor *q. nuper citata*, & *q. 32. huius 1. part.* Quoniam alioqui innascibilitas non esset ratio propria Patris, nec notio illius: quandoquidem conveniret alteri à Patre.

41. Adversariorum solutio. Nec obest, si occurras ex doctrina adversariorum, quos *num. 44.* referemus, communem istum spiratorem non distingui, nisi tantùm ratione à Patre: & propterea non tollere ab illo, quòd sit primum principium spirandi, vel quòd sit fons totius Divinitatis. Sicut etiam quod dentur duo ingeniti ratione distincti, non est aliquod inconveniens; nec inde arguitur pluralitas Deorum, sicut argueretur, si darentur plures ingeniti realiter distincti. Nec tandem ob id aufertur à Patre, quòd innascibilitas sit propria notio illius; dummodo prædictum constitutum, quod est communis spirator, sola ratione distinguatur ab ipso: quia tunc Pater solus quoad omnia, quæ realiter includit, esset realiter innascibilis.

Refutatur primò. Non igitur hæc solutio obest: quippe quæ in multis deficit. Nã in primis falsum est, sufficere ad salvandum, quod Pater sit primum principium spirandi, primusque fons totius Divinitatis, illum non distingui realiter, sed sola ratione ab spiratore *ut quod* communi communitate rei tam Patri, quàm Filio: tum, quia juxta communẽ Patrum, & Theologorum sententiam proprium est Patris, non quidem identicè, sed formaliter sumpti, quòd ipse solus sit primum principium *quod* spirandi: & similiter quòd sit primus fons totius Divinitatis: ad hoc autem non est satis, quòd solùm identicè sit primũ principium spirandi. Tum etiam, quia id, quod formaliter, & ex se est primum principium *quod* dicendi, oportet, ut etiam ex se, & formaliter sit etiam primum principium *quod* spirandi. Nam sicut primum principium *quod* intelligendi est ex se primũ principium *quod* volendi: ita etiam primum principium *quod* producendi per intellectum, seu dicendi debet ex se, & formaliter esse primum principium *quod* spirandi, seu producendi per voluntatem: at Pater æternus ex se, & formaliter est primum principium *quod* dicendi: ergo etiam ex se, & formaliter erit primum principium *quod* spirandi, primusque, & unicus fons Divinitatis.

Deinde falsum etiam est, non obesse omnimodæ unitati divinæ naturæ, quòd dentur duo ingeniti, duoque prima principia, & fontes Divinitatis virtualiter distincti. Nam contra hoc est, quòd ex hujusmodi pluralitate saltem sequitur pluralitas virtualis divinæ naturæ. Quia sicut datis duabus primis proprietatibus realiter distinctis colligitur, dandas esse duas naturas realiter etiam distinctas: & concessis duabus primis potentiis, seu principiis *quo* realiter diversis, infertur pluralitas naturarum realiter etiam diversarum: quandoquidem una realiter natura nõ habet plures primas proprietates, pluresque primas potentias realiter distinctas: ita datis duabus primis proprietatibus, aut primis potentiis virtualiter distinctis, colligitur pluralitas virtualis naturarum: ex eo quòd similiter unica omnimodè natura tãtùm habet unicam primam proprietatem, unicamque primam potentiam; non verò plures primas proprietates, & potentias. Ergo potiori ratione, ex eo quòd dentur plures ingeniti, pluraque principia *quod*, pluresque fontes primi communicandi naturam virtualiter distincti, deducetur esse ibidem distinctionem virtualem naturarum. Unde optimè dixit D. Thomas suprà *q. 11. art. 3.* & *1 contra Gentes c. 42.* quòd omnis multitudo debet reduci ad unitatem: & ita multitudo terminorum, qui producuntur intra Deum, debent reduci ad unicum & idem primum principium *quod*, habens ex se esse primum fontem, seu primum principium *quod* communicandi Divinitatem. 42. Impugnatur secundò.

Tandem falsum est, sufficere identificationẽ prædicti constituti ex essentia divina, & relatione spirationis activæ, ut afferente propriam subsistentiam cum Patre, ad hoc ut innascibilitas sit propria notio illius: ex eo quòd solus pater secundùm omnia, quæ realiter affert, est innascibilis. Nam contra hoc est, quòd ratio notionis non competit ex iis, quæ conveniunt identicè, sed ex iis, quæ conveniunt formaliter: at Pater in eo eventu, quatenus esset principium *quod* spirandi, non esset innascibilis formaliter, sed solùm identicè, nempe ex eo, quod identificaretur cum communi spiratore, à quo formaliter haberet spirare *ut quod*: ergo innascibilitas in eo eventu non esset propria notio Patris. Rejicitur tandem.

43. Secunda ratio assertionis. D.Thom. Secunda verò, & principalis ratio ejusdem assertionis desumitur ex eodem Angelico Doctore *q. 28. & 29.* necnon *quæst. 32. hujus tractatus*, potestque ad hanc formam reduci. Quoniam relatio spirationis activæ non constituit personam: alioqui daretur in divinis quaternitas personarum, quæ communiter à Conciliis, Patribus, & Theologis rejicitur, quæque cum doctrina fidei pugnat: ergo prædicta relatio non potest afferre propriam subsistentiam relativam: ac proinde nec, ut subsistens per hanc subsistentiam in essentia, & voluntate divina, erit principium *quod* spirandi. Hæc secunda consequentia ex priori patet. Prior verò ex antecedenti. Quoniam si relatio spirationis activæ afferret propriam subsistentiam relativam, tunc secundùm illam esset constitutiva personæ, quia hoc ipso, quòd esset subsistentia relativa, & adveniens post relationes Paternitatis, & Filiationis constituentes personas, non esset minùs constitutiva personæ, quam prædictæ relationes: ex eo quod, quò aliqua subsistentia est ultimior, eò est magis idonea ad tribuendum id, quod est propriũ personæ, scilicet subsistere incommunicabiliter: siquidem

quidem eo ipso est potiori ratione ultimus terminus in ratione subsistendi, & ita eo ipso erit in ratione subsistendi incommunicabilis.

§. II.

Opposita sententia, duo priora ejus fundamenta, & responsiones ad illa.

44. *Opposita sententia.* Oppositam tamen sententiam, nempe, relationem spirationis activæ subsistere *ut quod* per propriam subsistentiam relativam in natura, & voluntate divina, & sic sumptam esse principium spirandi *ut quod*: ac proinde dari in divinis quoddam constitutum ex essentia, & voluntate divina, necnon ex relatione spirationis activæ, ut afferente propriam subsistentiam, cui competat spirare *ut quod*, esseque spiratorem communem communitate rei tam Patri, quàm Filio, tuentur Nazarius *ad art. 4. hujus quæstionis controversia* 2. Canariensis *in eodem articulo fin. 3. part. Commentarii*, Molina *disp. 2.* Becanus *tract. de Trinitate. cap. 6.* referens Okam, & Gabrielem.

Nazar. Canarien. Molin. Becanus. Okam Gabriel.

Primum argumentum. D. Thom. Probatur primò testimonio D. Thomæ *in 1. ad Annibaldum dist. 29. quæst. unica, art. 4. ad* 2. ubi cùm inquireret, *Utrùm una notione Pater, & Filius sint principium Spiritui sancti?* & secundo loco sic sibi objecisset: *In divinis relationes sunt subsistentes. Sed notio, secundum quam Pater, & Filius dicuntur principium Spiritus sancti, est quædam relatio. Ergo est persona subsistens. Si ergo est una relatio, qua Pater, & Filius ad Spiritum sanctum referuntur, erit una persona subsistens utrique, quod est hæreticum.* Sic respondet: *Ad secundum dicendum, quòd sicut Divinitas in divinis non est nisi subsistens: & tamen una Deitas est Patris, & Filij, quia sunt duo subsistentes ex alia ratione distincti: similiter & de omni spiratione potest intelligi.*

In quibus verbis comparat Angelicus Doctor relationem spirationis activæ cum Deitate in hoc, quòd sicut Deitas est per se subsistens subsistentia propria: & tamen una Deitas sic subsistens est Patris, & Filij, quia in illa non distinguuntur: ex eo quòd prædicta subsistentia, aut Deitas, ut subsistens per illam, non dicit omnimodam incommunicabilitatem, ac proinde non constituit personam; sed Pater, & Filius suis propriis personalitatibus distinguuntur: ita relatio spirationis activæ est per se subsistens propria subsistentia, atque adeo subsistentiâ relativa: & tamen una & eadem relatio spirationis activæ per se subsistens est Patris, & Filij: quia talis relatio, ut subsistens, non dicit subsistentiam omninò incommunicabilem alteri, ut supposito, sive personæ: & ideo non constituit personã, nec ratione illius Pater, & Filius habent unam personam communem; sed semper remanent duo subsistentes ex alia ratione, nempe in ratione personarum distincti.

45. *Enodatur.* Respondetur, Angelicum præceptorem non cõparare relationem spirationis activæ cum Deitate quoad hoc, quod est, subsistere per propriam subsistentiam, sicut Deitas; sed quoad hoc, quod subsistit etiam per prædictam subsistentiam absolutam, quemadmodũ & Deitas per illam subsistit; quamvis talis subsistentia non sit propria ejusdem relationis, sed communicata à Deitate: & hoc illi est satis, & requisitum ad hoc, ut cum omnimoda identitate, & unitate absque aliqua distinctione virtuali sit communis Patri, & Filio, ut constat ex illis, quæ *disp. 9. n. 111.* diximus, & ex statim dicendis ampliùs patebit. Alioqui si Angelicus Præceptor comparasset relationem spirationis activæ cum Deitate quoad utrumque munus, nempe subsistendi, & subsistendi per propriam subsistentiam, ac proinde admitteret communem spiratorem *ut quod* ratione distinctum à Patre, & Filio, tolleret à Patre, quod ipse solus esset primus fons Divinitatis, & quòd ipse solus esset ingenitus, admitteretque plures innascibiles, pluresque Deos virtualiter distinctos, & quaternitatẽ personarum, ut ostensum est.

Præcluditur tacita objectio. Nec ex hoc (ut ita tacita quædam objectio maneat soluta) quòd tribuamus relationi spirationis activæ, quòd sit subsistens per subsistentiam absolutam, sequitur, spiraturam *ut quod*. Quoniam hæc subsistentia non est satis ad tribuendam rationem principij *quod* notionalis, sed ad prædictam rationẽ principij desideratur subsistẽtia notionalis, & relativa. Et propterea solus Pater, & Filius sunt principium *quod* spirandi Spiritum sanctum.

Secundò probatur eadem sententia. Quoniam relatio spirationis activæ desiderata ad constitutionem principij *quo* spirandi, ac proinde præcedens (saltem nostro modo intelligendi) secundum hoc munus ad actionem spirativam, est per se subsistens: ergo ipsa erit principium *quod* spirandi, quatenus consideratur in concreto, & per se subsistens. Consequentia ex antecedenti videtur constare. Nam sicut relatio Paternitatis in cõcreto, seu ut est idem ac Pater, est principium *quod* generandi, quia desideratur ad potentiam generativam, ut non exprimit se ipsam, ut subsistentem; cùm tamen ex se sit subsistens; atque adeo non solùm debet desiderari ad constitutionem principij *quo* generandi secundùm unum sui munus, sed debet secundùm aliud, nempe, ut est per se subsistens, esse ipsum principium *quod* generativum: ita, quia relatio spirationis activæ, ut non concipitur per se subsistens, desideratur ad potentiam spirativam, & eam aliquo modo constituit, idcircò si semel revera est subsistens per propriam subsistentiam relativam, non solùm desiderabitur ad rationem principij *quo* spirativi, sed ut concipitur per se subsistens, erit etiam principium spirativum *ut quod*. 46. *Secundum fundamentum.*

Antecedens autem probatur. Tum, quia concreta, & abstracta in divinis non distinguuntur, nisi tantùm ex parte nostri modi concipiendi; non verò ex parte rei conceptæ, eò quòd forma, aut quasi forma, quæ ex vi suæ lineæ non pertingit ad hoc, ut sit suus quasi effectus formalis, & per consequens ad hoc, ut sit non solùm id, quo aliud est tale, sed etiam habeat *ut quod* prædictum esse tale, quæque proinde ex vi suæ lineæ non est subsistens, non dicit infinitatem, & summam puritatem intra suam lineam; sed includit aliquid potentialitatis. Et propterea omnes formæ creatæ sunt realiter finitæ & limitatæ, involvuntque realem potentialitatem: quia ex vi propriæ entitatis tantum sunt id, quo aliud est; non tamen ex vi illius præcisè sunt *ut quod* id ipsum, quod aliis communicant: ac proinde in eis concretum, & abstractum realiter distinguuntur.

Tum etiam, quia id, quod in genere causæ, aut quasi causæ efficientis non pertingit ad hoc, ut non solùm sit ipsa virtus operativa, sed etiam ipsa operatio intra suam lineam, non dicit omnimodam puritatem, & infinitatem debitam intra eandem lineam: ex eo quòd operatio pertinet ad intrinsecum complementum virtutis operativæ, ut aliquid illius lineæ: & ideo virtus non pertingens ex vi suæ lineæ ad hoc, ut sit sua operatio, nõ est infinitè perfecta intra illam lineam. Ergo eadem ratione forma aut quasi forma, quæ nõ est formaliter, & ex vi suæ lineæ suus effectus, aut quasi effectus formalis, non habebit omnimodam puritatem debitam intra suam lineam, sed erit admista alicui potentialitati; 47.

quia etiam effectus, aut quasi effectus formalis, quippe effectus causæ, aut quasi causæ intrinsecæ, pertinet ad ejus intrinsecum complementum. Ergo forma, quæ non fuerit tam id, quod aliud est, & id, quod est, seu habens, & simul res habita, & per consequens per se subsistens, non dicit omnimodam actualitatem & infinitatem debitā intra suam lineam: siquidem eo ipso non erit suus effectus formalis intra eandem lineam. Quod tamen, ut modò dicebamus, requiritur ad infinitatem ejus intra suam lineam.

48. Respondetur. Respondetur negando antecedens. Et ad primam probationem respondetur quod in via S. Doctoris probabilius est, non omnia concreta, & abstracta ita inter se identificari, ut adhuc virtualiter non distinguantur; sed in aliquibus abstractis, & concretis, ut in Deitate, & Deo ob sui majorem excellentiam, & in Paternitate, & Patre, & aliis relationibus personalibus ob specialem rationem, quæ ibidem urget, quamque suprà *disp.9.num.*113. adduximus, contingit.

Hinc tamen non fit, prædicta abstracta non identificata absque distinctione virtuali cum suis concretis non dicere infinitam puritatem intra suam lineam, quia ad hanc satis est, ut unumquodque sit absque distinctione virtuali suus quasi effectus formalis, qui totus, & totaliter intelligitur provenire ab ea veluti in genere causæ formalis, & quoad illam præcisè rationem, secundum quam concipitur ab ea sic provenire, non vero secundum aliam rationem, secundum quam ab aliis rationibus alterius lineæ intelligitur oriri, & ex eis constitui. At effectus quasi formalis alicujus formæ, aut quasi formæ, qui ab ea totus, & totaliter in suo genere intelligitur provenire, tantùm est ipsa, ut dans se formaliter subjecto, aut quasi subjecto, ipsaque ut data; non verò compositum, aut quasi compositum illud, quod ex ipsa sic data, & ex subjecto, aut quasi subjecto coalescit. Et ideo satis est, quòd forma sit ipsamet, necnon & unio, aut quasi unio sui cum subjecto, aut quasi subjecto, ut ex parte sui se tenet, ad hoc ut sit suus effectus formalis, qui totus, & totaliter ab ea in genere causæ formalis procedit; non verò est necessarium, vt sit ipsum subjectum, aut quasi subjectum, sive ipsum suppositum, aut subsistens, cui communicatur, & ex quo secundum propria ipsius, & ex forma secundum propria ejusdem quasi coalescit quoddam veluti compositum, ut optimè notarunt N. Complutenses *in lib. Physicorum, disp.9.n.*20. ubi distinguunt duplicem effectum formalem formæ creatæ, alium, quem vocant effectum formalem cum præcisione, alium effectum totalem: & illum, dicunt, identificari (modo ibidem explicato) cum forma, esseque (modo ibidem dicto) intrinsecum illi; hunc verò non identificari cum illa, neque esse eidem sic intrinsecum. Et ita satis erit ad infinitatem, & puritatem relationis spirativæ, debitam ei intra suam lineam, quòd se ipsa formalissimè sit ipsa relatio, & ipsa datio sui tam Patri, quàm Filio, ut ab ea intelligitur provenire, & non requiritur, quòd sit absque distinctione virtuali ipse spirator relativè sumptus. Quoniā spirator sic acceptus dicit illud quasi compositum, seu cōstitutum, quod quasi resultat ex duabus personis Patris, & Filij, & ex prædicta relatione spirationis activæ.

N. Comp.

Nec id, quod de formis creatis in eadem probatione adducitur, obest. Quoniam formæ creatæ non sunt finitæ & limitatæ, nisi ex duobus capitibus scilicet, vel quia non sunt suus effectus formalis, totus, & totaliter ab eis proveniens, nisi interveniente ibidem distinctione ex natura rei, unà cum identificatione in eadem entitate, vel quia distinguuntur realiter à subjectis, sive suppositis, quibus communicantur, quæque eas habent, quorum neutrum in relatione spirationis activæ, aut in aliis abstractis divinis contingit: & propterea non sunt formæ, aut quasi formæ limitatæ.

Ad secundam verò probationem respondetur, quòd ad hoc, ut aliquid sit infinitum, & purissimum intra lineam virtutis operativæ, satis est, quòd absque distinctione virtuali sit ipsa actio, & operatio, quæ ab ea, ut à virtute proxima operandi, procedit; non verò quòd sit absque prædicta distinctione operatio, quæ ab ea, ut à virtute radicali præcisè, vel tanquam à principio præcisè *quod* procedit. Quia virtus præcisè radicalis, & quæ simul non est virtus proxima respectu alicujus operationis, non pertinet ad lineam illius operationis, nec talis operatio ad lineam prædictæ virtutis, ut constat in volitione procedente à natura divina ut tali, tanquam à virtute præcisè radicali: & ideò neque volitio spectat ad lineam prædictæ naturæ, nec similiter natura ad lineam volitionis: cum tamen volitio, & voluntas, quia comparantur per modum operationis, & virtutis proximæ illius, idcircò ad eandem lineam pertineant, & eo ipso inter se absque distinctione virtuali identificentur. Et similiter id, quod præcisè influit in ordine activo per modum principij *quod*, itaut absque distinctione virtuali non sit ipsa virtus proxima illius operationis, non est necesse, ad hoc ut habeat infinitam puritatem, & actualitatem intra suam lineam, quòd sit ipsa operatio absque distinctione virtuali; neque etiam necesse erit, ut tale principium, talisque operatio ad eandem lineam spectent. 49.

Unde etiam ad infinitatem, & omnimodam puritatem alicujus formæ, aut quasi formæ consideratæ veluti in genere causæ formalis sufficiet, ut sit ille effectus quasi formalis, qui ab ea, ut à causa formali proxima, totus, & totaliter procedit, & quoad illam rationem, secundùm quam ab ea procedit. Et ita non erit necessarium, ut sit absque distinctione virtuali id, quod suscipit *ut quod* talem effectum, nempe suppositum, aut res illa subsistens, cui communicatur: neque quod prædictus effectus absque distinctione virtuali identificetur cum forma, à qua radicaliter provenit; nisi quando ob specialem rationem illa linea fuerit talis conditionis, ut debeat tam ipsa forma proxima, quàm radicalis, necnon id, in quo veluti suscipitur ille quasi effectus, esse per omnimodam simplicitatem, excludentem distinctionem virtualem, unum & idem: quod quidem non contingit, nisi in intellectione primordiali constitutiva Dei, ob rationes *disp.9.num.*108. adductas: necnon & in relationibus personalibus, propter illa, quæ *in eadem disp.n.*71. diximus, non verò in relatione spirationis activæ: ne in divinis dentur duo ingeniti, duoque prima principia *ut quod* virtualiter distincta, pluralitasque virtualis divinarum naturarum, & quaternitas personarum, ut explicatum est.

§. III.

Fundamentum ultimum ejusdem sententiæ, & solutio illius.

Tertiò probatur eadem sententia ratione, quæ videtur desumi ex D. Thoma locis suprà *disp.* 9. *n.*109. citatis. Quoniam relatio spirationis activæ est una & eadem prorsus absque distinctione virtuali in Patre, & Filio: ergo ex vi suæ lineæ est per se subsistens: ergo hoc ipso, quòd concurrat ad constitu- 50. Ultimum fundamentū.

constitutionem principij *quo* spirandi, secundùm quod ipsa non concipitur ut subsistens, debebit esse ipsum principium *quod* spirativum, hoc ipso quod sit per se subsistens. Hæc secunda consequentia patet ex priori, ut cõstat ex iis, quæ in præcedenti argumento *n. 46.* dicebamus. Prior vero ex antecedenti etiam liquet. Quoniam forma, aut quasi forma, quæ communicatur duobus subjectis, aut quasi subjectis, & suppositis, & non est per se subsistens, non potest non multiplicari in illis. Ita quidem, ut si subjecta sint realiter distincta, & forma similiter ab eis realiter distinguatur, debeat realiter multiplicari, finiri, ac limitari per illa. Si vero forma, aut quasi forma fuerit ita eminens, ut non distinguatur realiter ab illis, etiamsi ipsa sint, non ratione limitationis, sed oppositionis realiter distincta, sed solùm habeat vi tualiter ab eis distingui, ac proinde virtuali quasi receptione in eisdem recipi, tunc virtualiter multiplicetur in ipsis, & cum fundamento in re ejus amplitudo concipiatur minui, & aliquid suæ infinitatis, & actualitatis ab illa detrahi. Et proptereà essentia divina, quæ communicatur tribus personis divinis, debet quasi suscipi in illis, ut per se subsistens, ne (ut loco citato probavimus) virtualiter in illis multiplicetur. Et similiter hoc ipso, quòd humanitas v.g. suscipiatur per realem susceptionem in diversis realiter suppositis, non potest non realiter in ipsis multiplicari.

51. Evertitur. Respondetur ex his, quæ ex D. Thoma loco citato diximus. Quòd ex vi hujus rationis non sequitur, relationem spirationis activæ esse per se subsistentem per propriam subsistentiam relativam. Quoniam ad hoc, ut salvetur, prædictam relationem absque distinctione, & multiplicatione, adhuc virtuali, sui esse eandem prorsus in Patre, & Filio, satis est, quòd ratione divinæ essentiæ sit subsistens per subsistentiam absolutam ejusdem essentiæ: & quòd priùs intelligatur subsistens per illam, quàm quòd concipiatur esse in Patre, & Filio: sicut id suprà *disp. 9. n. 121.* de divinis attributis dicebamus, ubi idcircò illa posse eademmet esse in tribus personis absque multiplicatione, & distinctione virtuali sui concessimus, quia nimirum priùs intelliguntur esse per se subsistentia per subsistentiam absolutam divinæ essentiæ, quàm intelligantur communicari personis. Quomodo autem, & qua ratione relatio spirationis activæ priùs intelligatur subsistens per subsistentiam absolutam, ac proinde priùs concipiatur unita cum prædicta subsistentia, & hæc cum illa, quam intelligatur uniri cum personis Patris, & Filij; & è converso Pater, & Filius cum prædicta relatione, constat ex illis, quæ *dubio præcedenti num. 32.* diximus.

52. Replica. Nec obest, si urgeas quod etsi demus, sufficere ad rationes attributales, quòd subsistant per subsistentiam divinæ essentiæ, & quod id etiam sit illis satis ad hoc, ut possint absque sui multiplicatione, adhuc virtuali, esse in pluribus personis: nihilominus hoc non sufficiet ad relationem spirationis activæ habentis rationem proprietatis respectu Patris, & Filij, & distinguentis illos distinctione reali formaliter tali ab Spiritu sancto.

Et ratio est. Nam sicut proprietas personalis, v. g. Paternitas, quæ constituit personam Patris in *esse* personæ, & simul distinguit illam per distinctionem realem formaliter talem à persona Filij debet ex vi suæ lineæ habere simul hæc duo, nimirum, quòd sit per se subsistens, & quod sit incommunicabilis cuivis alteri personæ: ita etiam proprietas, quæ etsi habeat veram rationem proprietatis, non tamen proprietatis personalis, idest constitutivæ personæ, sed tantùm distinctivæ personarum jam constitutarum ab alia tertia persona, debet habere ex vi suæ lineæ unum ex illis duobus pertinentibus ad proprietatem personalem constituentem simul, & distinguentem. Ergo cùm prædicta proprietas præcisè habens distinguere personas Patris, & Filij à persona Spiritus sancti, non possit habere hoc posterius munus ex vi propriæ lineæ, scilicet, quòd sit incommunicabilis; siquidem communicatur Patri, & Filio, eosdemque distinguit per distinctionem realem formaliter talem ab Spiritu sancto, oportet quòd conveniat ei primum illud munus, scilicet, quod ex vi propriæ lineæ sit per se subsistens. Ergo etiam oportebit, ut hoc ipso quod non sit per se subsistens secundum propriam lineam, nequeat esse in utraque persona Patris; & Filij absque distinctione, & multiplicatione adhuc virtuali sui.

Patet hæc ultima consequentia. Quoniam hoc, quod est, posse unicam & eandem formam, aut quasi formam esse in pluribus suppositis realiter distinctis absque multiplicatione sui, adhuc virtuali, est proprium ejusdem formæ, ut habet omnem excogitabilem infinitatem, & amplitudinem debitam intra propriam lineam. Et ideo hoc ipso, quòd ad lineam formæ; saltem distinctivæ personæ ab alia persona, spectet, ut habeat propriam subsistentiam ex vi propriæ lineæ, ut probatum est, non poterit prædicta forma ea carens retinere tantam unitatem, amplitudinem, & infinitatem, ut absque sui multiplicatione & distinctione, adhuc virtuali, possit esse in pluribus suppositis realiter distinctis.

Respondetur, sufficere ad proprietatem non constituentem, sed præcisè distinguentem personas, quòd afferat ex vi suæ lineæ oppositionem realem cum alia tertia persona, & quòd ratione hujus oppositionis ita conveniat personis, quarum est proprietas, quòd nequeat convenire alteri personæ, cum qua opponitur. Unde ultra ea, quæ in hoc argumento enumerantur convenire proprietati personali, restat hoc tertium, saltem expressè enumerandum, nimirum, oppositio, quam habet cum alia persona, à qua realiter distinguitur: & in hac convenit hæc proprietas non personalis cum proprietate personali; licet proprietas personalis distinguat per distinctionem realem proximè & formaliter talem à persona ei opposita relativè tantummodo, ut contingit in Paternitate, quæ sic distinguit præcisè Patrem à Filio: cùm tamen proprietas non personalis, nempe spiratio, distinguat illos per distinctionem proximè & formaliter talem ab Spiritu sancto. 53. Solutio.

DUBIUM V.

Utrùm Spiritus sanctus per se procedat à duabus personis, ita ut utraque ex parte ejusdem Spiritus sancti, & sua proprietatis personalis exigatur.

Postquam explicuimus, non dari aliquod individuum constitutum ex essentia, & voluntate divina, necnon relatione spirationis activæ, ut per se subsistenti per propriam subsistentiam relativam, quod ratione distinguatur à Patre, & Filio, quodque sit spirator *ut quod* communis utrique personæ, ac proinde solummodo Patrem, ac Filium esse principium spirandi *ut quod*: statim pulsat animum inquirere, an utraque persona ad productionem Spiritus sancti, non utcumque, sed ut petita ab eodem 54.

dem Spiritu sancto exigatur. Et licet decisio hujus dubij ex dictis propræcedenti colligatur: nihilominùs, ut rationes D. Thomæ pro ea meliùs capiantur, & aliquibus argumentis Scoti fiat satis, idcircò illud sigillatim excitamus.

§. I.

Explicatio tituli.

55. Prior animadversio pro intelligentia tituli. QUod ut meliùs intelligatur, notandum est primò, dupliciter posse requiri plures personas ad productionem alicujus. Primò quidem, itaut hæc pluralitas personarum non petatur per se, & ab intrinseco ex parte rei productæ, sed solùm ex parte virtutis productivæ, quæ aliàs est talis conditionis, ut non possit non esse in pluribus personis, nec valeat una ex illis operari per illam virtutem, quin omnes per eandem operentur: quo pacto creaturæ procedūt à tribus personis Trinitatis: non quidem quia ex parte creaturæ ab intrinseco omnes tres personæ ad illius productionem exigantur, sed quia virtus creativa Dei est alias talis conditionis, ut non possit non eadem esse in tribus personis divinis: ac proinde nec possit una ex illis operari per eam, quin omnes illæ simul operentur. Et propterea si per impossibile Deus non esset Trinus, sed tantummodò unus: nihilominùs Petrus v.g. productus per illum esset ejusdem rationis.

Secundò verò, itaut prædicta pluralitas personarum per se, & ab intrinseco requiratur ex parte rei productæ, & productionis illius. Ita quidem, ut si non daretur hæc personarum pluralitas in ejus productionem influens, tunc res producta non esset ejusdem prorsus rationis: quo pacto Verbum divinum, ut *q.34.* explicuimus, per se procedit ex cognitione omnium, quæ sunt in Deo, sive formaliter, sive eminenter: quia cognitio horum omnium per se exigitur ad productionem Verbi, tanquam quid petitum ex parte ipsius, & suæ processionis: ac proinde, si per impossibile deesset cognitio alicujus ex istis, v.g. cognitio eorum, quæ eminenter sunt in Deo, nempe creaturarum possibiliū, tunc Verbum divinum, vel non procederet, vel non intelligeretur procedere ut Verbum ejusdem rationis, ac modò est.

Unde, ut in titulo denotaremus, illum non intelligi de qualicumque processione Spiritus sancti à duabus personis divinis, sed de processione ab illis hoc posteriori modo, idcircò in eo non est inquisitum solummodò, an Spiritus sanctus procedat à duabus personis; sed additum est, *an utraque persona per se, & ex parte Spiritus sancti, ac suæ proprietatis personalis ad ejus productionem exigatur.*

56. Secunda animadversio. Secundò notandum est, quòd Spiritus sanctus dupliciter potest considerari. Vel secundùm omnia, quæ habet ex vi suæ proprietatis personalis, ut nunc est: ac proinde secundum omnia, quæ nunc per se petit. Vel secundùm ea, quæ exprimit, ut præcisè dicit esse impulsum divinum, & in Deo existentem; non curando de aliis, quæ implicitè in hoc involvuntur, sed solùm de illis, quæ secundum hanc rationem exprimuntur. Quæ quidem ratio Spiritus sancti intelligeretur manere eadem quoad id, quod per hæc nomina præcisè exprimit, etiamsi per impossibile non distingueretur realiter à Filio, nec realiter ab eodem procederet; imò licet per impossibile intellectus divinus non esset fœcundus, & productivus Verbi, & voluntas divina haberet fœcunditatem, & vim ad producendum impulsum divinum: quia tunc intelligeretur manere hæc inadæquata ratio Spiritus sancti, secundum quod præcisè exprimit impulsum divinum in Deo existentem.

Titulus igitur non intelligitur de Spiritu sancto secundum hanc posteriorem considerationem, ac proinde nec de Spiritu sancto (ut aliqui loquuntur) ut sic, seu formaliter sumpto in quovis statu, idest, prout abstrahit à Spiritu sancto, prout modò est, & secundùm ea, quæ ex se, & ex vi sua modò affert, & ab Spiritu sancto, qui datis prædictis hypothesibus intelligeretur esse, & in sensu dicto manere; sed solùm de spiritu sancto, prout nunc est, & secundum omnia, quæ ex vi suæ proprietatis personalis per se, & ab intrinseco exigit. Siquidem planum est, Spiritum sanctum præcisè secundùm suam illam inadæquatam rationem consideratum non exigere pluralitatem personarum ad sui productionem: cùm certum sit, posse intelligi manere prædictam rationem inadæquatam, absque eo quod tunc Spiratus sanctus distingueretur realiter, aut procederet à Verbo, & absque eo quod produceretur Verbum per intellectum divinum (si hoc aliàs non implicaret) sed solum concipere tur manere in Deo intellectio essentialis.

Ultimò notandum est, ab aliquibus dubium hoc solùm proponi his, aut similibus verbis, nempe, *An Spiritus sanctus per se procedat à duabus personis?* ab aliis verò, *An procedat à duabus, ut duabus?* Cæterùm uterque inquirendi modus coincidit cum eo, quem nos in titulo proposuimus. Quoniam si Spiritus sanctus non procedit à duabus personis divinis, itaut ex parte ipsius pluralitas personarum exigatur, tunc non per se, sed quasi per accidens procedit ab illis: quatenus per hoc denotatur, quòd illi veluti accideret ad sui productionem, quòd duæ personæ in eam influerent: ac proinde esset ejusdem rationis, etiamsi non plures, sed una tantummodò illum produceret. Et similiter si Spiritus sanctus non procederet à duabus, ut duabus, tunc non procederet per se à duabus, nec per se, & ex parte sua earum pluralitatem exigeret. 57. Ultima animadversio.

§. II.

Vera Augustini, & D.Thomæ, ac aliorum Patrum sententia, & prima illius ratio.

DIcendum ergo est, Spiritum sanctum per se procedere à duabus personis, itaut hoc ex vi ejusdem Spiritus sancti & suæ proprietatis personalis exigatur. Assertio hæc videtur deduci ex illo Pauli 2. ad Corinthios 13. *Gratia Domini nostri Jesu Christi, & charitas Dei, & communicatio sancti Spiritus.* Ubi Spiritum sanctum appellat communicationem Patris, & Filij, idest, nexum utriusque. Quia, ut exponit Angelicus Doctor ibidem, ipse est communis utrique, seu est mutuus amor utriusque, ut id magis explicuit *quæst. sequenti art.1. ad 3.* Ac proinde per se, & ex vi suæ proprietatis personalis exigit, ut procedat ab utroque, ut ex se, & ex statim dicendis ampliùs patebit. 58. Conclusio. 1 ad Cor. 13. D. Thom.

Idem etiam docuit Augustinus 6. *de Trinitate c.5.* his verbis. *Quapropter etiam Spiritus sanctus in eadem unitate substantiæ, & æqualitate consistit. Sive enim sit unitas amborum, sive sanctitas, sive charitas, sive ideo unitas, quia charitas, & ideo charitas, quia sanctitas, manifestum est, quod non aliquis duorum (scilicet Pater, & Filius) est, quo uterque conjungitur, quo genitus à gignente diligatur: generatoremque suum diligat, sintque non participatione, sed essentia sua, neque dono superioris alicujus, sed suo proprio servantes* August.

vantes unitatem Spiritus in vinculo pacis, &c. Spiritus ergo sanctus commune aliquid est Patris, & Filij, quidquid illud est: at ipsa communio consubstantialis, & coeterna, quæ si amicitia convenienter dici potest, dicatur.

Idem Aug. Prosper. Anselm. Bernard. Rich. de S. Vict. Hieron. Ambros. Isidorus. Conc. Tolet. XI. Quod etiam tuentur, idem Augustinus *tractat.* 105. *in Ioannem*, Prosper. *in lib. sentent. sententia* 371. *Spiritus sanctus* (ait) *Spiritus est Patris, & Filij, tanquam charitas substantialis, & consubstantialis ambórum.* Anselmus *in Monologio c.* 48. & 52. Bernardus *sermone* 8. *in Cantica*, & *sermone* 3. *de Pentecoste*, Richardus de Sancto Victore *toto ferè libro* 3. *de Trinitate*, Hieronymus *in Psalmum* 17. Ambrosius *in Symbolum Apostolorum c.* 1. Isidorus *lib.* 7. *Etymologiarum c.* 3. Concilium Toletanum XI. *in confessione fidei* his verbis: *Neque Patris tantùm, neque Filij tantùm, sed simul Patris, & Filij Spiritus dicitur.* Et infrà *simul ab utrisque processisse monstratur: quia charitas, sive sanctitas ambórum esse agnoscitur.*

59. D. Thom. Et tandem hoc ipsum docuit D. Thomas *art.* 4. *hujus quæstionis in solutione ad* 1. ubi sic ait: *Dicendum, quòd si attendatur virtus spirativa, Spiritus sanctus procedit à Patre, & Filio, in quantum sunt unum in virtute spirativa, quæ quodammodo significat naturam cum proprietate &c. Si verò considerentur supposita spirationis, sic Spiritus sanctus procedit à Patre, & Filio, ut sunt plures. Procedit enim ab eis, ut amor unitivus duorum.* Et similiter *in* 1. *dist.* 11. *quæst.* 1. *artic.* 2. his verbis: *Dicendum, quòd omnis actus refertur ad duo originaliter, scilicet, & ad agentem, & ad principium actionis. Agens autem est ipsum suppositum, ut homo, vel ignis: & principium actionis est aliqua forma in ipso substantialis, vel accidentalis. Dico ergo, ly in quantum potest dicere conditionem agentis, vel principium actionis. Si dicat conditionem agentis, vel operantis, sic procedit Spiritus sanctus à Patre, & Filio, in quantum sunt plures, & in quantum sunt distinctæ personæ.* Et *art.* 4. *eiusd. quæstionis in solutione ad* 2. ponet discrimen inter creationem, & productionem Spiritus sancti his verbis. *Creatio est actus trium personarum, non secundum quod distinctæ sunt, sed secundum quod uniuntur in essentia: quia etiam per intellectum remota distinctione personarum, adhuc remanebit creatio; sed spiratio est actus conveniens pluribus suppositis quodammodò, secundum quod distinguuntur.* Et tandem *dist.* 29. *art. ultimo ad* 2. ubi hoc ipsum discrimen his verbis docet. *De creatione non est similis ratio, & spiratione: quia spiratio praexigit distinctionem in suppositis: unde est aliquo modo à pluribus suppositis in quantum distincta sunt, cùm sit operatio personalis. Sed creatio est opus essentiæ divinæ: unde est opus suppositi indistincti, prout essentia significatur id, quod est, ut hoc nomine Deus.*

Albertus. Richard. Gregor. Henricus. Argent. Capreol. Ferrara. Valent. Vasquez. Suarez. Bannez. Zumel. Ripa. Nazar. Cajetanus. Torres Arrubal. Granad. Montoya. Unde hanc sententiam sequuntur Albertus 1. *p. quæst.* 31. *membro* 1. *ad* 3. & *membro* 2. *ad* 10. quamvis dissentire videatur *membro* 3. *prope fin.* Richard. *in* 1. *dist.* 11. *art. unico q.* 3. Gregor. *q. unica art.* 2. & *dist.* 12. *q. unica*, Henricus de Gandavo *art.* 54. *q.* 6. *ad* 7. 8. 9. & 11. Argentina *in* 1. *dist.* 11. *quæst.* 2. *columna penultima*, & *ultima*, Capreolus *dist.* 12. *quæst. unica conclusione* 4. Ferrara 4. *contra Gentes c.* 25. *ad finem*, Valentia 1. *p. quæst.* 10. *puncto* 5. *in fine*, Vasquez *disp.* 150. *c.* 2. Suarez *lib.* 10. *de Trinitate c.* 6. Bannez, Zumel, Ripa, Nazarius, Cajetanus, Torres *in præsenti*, & alij. Ac tandem Arrubal *disput.* 130. Granado *tomo* 3. *in* 1. *p. tractat.* 10. *disput.* 3. *sect.* 1. & 2. Ruyz de Montoya alios referens *disp.* 71. *sect.* 1.

60. Ratio fundamentalis. Ratio autem fundamentalis hujus assertionis desumitur ex locis citatis ex Angelico Doctore, & aliis Patribus. Quoniam Spiritus sanctus ex vi sua, & suæ proprietatis personalis exigit, ut sit unio, & nexus duorum, seu mutuus amor per modum termini Patris & Filij: ergo per se, & ex parte sui, ac suæ personalis proprietatis exigit, ut procedat à prædictis duabus personis. Antecedens habetur ex testimoniis citatis. Consequentia verò ex antecedenti constat, quoniam mutuus amor duorum per modum termini per se, & ex vi eorum, quæ sunt propria illius, exigit, quòd procedat ab illis.

D. Thom. Quam rationem adduxit etiam Angelicus Præceptor *de Potentia quæst.* 10. *art.* 2. *ad* 15. his verbis: *Dicendum, quòd Spiritus sanctus procedit à Patre, & Filio, in quantum sunt plures, si habeatur respectus ad supposita spirantia. Cùm enim Spiritus sanctus sit amor mutuus, & nexus duorum, oportet, quòd à duobus spiretur. Sed si habeatur respectus ad id, quo spirantes spirant, sic procedit ab eis, in quantum sunt unum in natura divina. Non enim potest ab aliquo procedere Deus, nisi à Deo.*

§. III.

Solutiones adversariorum, & earum eversiones.

61. Evasio. Nec obest, si occurras ex aliquibus, quòd connectere, unire, & similia, non conveniunt Spiritui sancto ex proprietate personali, sed ex amore essentiali: ac proinde ex vi hujus rationis non probatur, Spiritum sanctum ex vi sua, & suæ proprietatis personalis procedere à duabus personis. Nam contra hoc est, quòd licet connectere, & unire sic absolutè conveniant amori, ut amor est, & ad amorem essentialem in Deo pertineant; connectere tamen, & unire per modum unius impulsus, & termini mutui amoris duorum habentium unam & eandem voluntatem, ac volitionem, soli convenit amori personali, nempe Spiritui sancto, ex ejus proprietate constitutivâ, ut notavit D. Thomas *in* 1. *dist.* 10. *quæst.* 1. *art.* 3. his verbis: *Quando autem aliquis placet sibi in aliquo, trahit se in illud, & conjungit se illi, quantum potest, ita ut illud efficiatur suum: & inde est, quòd amor habet rationem uniendi amantem, & amatum. Et quia Spiritus sanctus procedit ut amor, ex modo processionis habet, ut sit unio Patris, ac Filij.* Ubi (ut constat) Angelicus Præceptor tribuit Spiritui sancto, quòd ex vi suæ processionis procedat ut amor, & nexus Patris, & Filij; ac proinde ut amor per modum termini: & per consequens, quòd hoc habeat ex vi suæ proprietatis personalis: siquidem quod convenit Spiritui sancto ex vi suæ processionis, competit illi, ut petitum ex vi proprietatis personalis. Exploditur. D. Thom.

Quòd adhuc magis explicuit idem Angelicus Præceptor in verbis, quæ *in eodem articulo in solutione ad* 3. addidit, dicens: *Pater, & Filius dicuntur uniri Spiritu sancto, non effectivè, sed quasi formaliter. Sed forma est duplex. Quædam enim manens, & quiescens in his, quorum est forma: & sic per modum formæ se habet ad personas divinas essentia, & sic uniuntur formaliter amore essentiali. Est etiam aliquid formaliter uniens, non quasi inhærens, sed sicut procedens ab utroque unitorum: ac si diceremus, aliqua duo corpora uniri per aliquem liquorem ab eis procedentem. Et ita Pater, & Filius uniuntur Spiritu sancto.* In quibus verbis (ut patet) præter unionem & nexum convenientem amori essentiali, ut tali, admittit nexum & unionem Patris, & Filij per modum termini, qui sit spiritus sanctus, à quoque formaliter, & modo nuper dicto Pater, & Filius maneant uniti.

62. Poteftque hoc magis elucidari, & explicari ex doctrina ejufdem Angelici Præceptoris fuprà q.34. art.3. ad 1. & de Veritate quæft.4.art.3. Nam ficut Verbum in divinis dicitur ex vi fuæ proprietatis perfonalis, & ex vi fuæ proceffionis habere hoc, quod eft, repræfentare creaturas poffibiles; non quidem quia præcisè ratione ejufdem proprietatis perfonalis talis repræfentatio ei formaliter competat: fiquidem ratione effentiæ formaliter habet illas repræfentare; fed quia ex vi ejufdem proprietatis perfonalis exigit, vt ex vi fuæ proceffionis ei communicetur effentia divina, ut eft repræfentativa earumdem creaturarum. Nam eo ipfo habet per modum termini producti, quòd folummodo prædictum Verbum habeat formaliter fic per modum termini repræfentare creaturas poffibiles, & quod hoc ei conveniat ex vi fuæ proprietatis perfonalis, ideft, ut petitum ab ea, & eidem debitum, ut eft terminus fuæ proceffionis, atque adeo ex vi ejufdem proceffionis. Ita fimiliter ad hoc, ut Spiritui fancto conveniat ex vi fuæ proprietatis perfonalis ratio unionis, & nexus per modum termini producti, quo fic formaliter uniantur Pater & Filius, non eft neceffe, ut præcisè ex vi ejufdem proprietatis perfonalis hoc formaliter ei competat, fed fatis erit, quòd ex vi illius exigatur, ut ei communicetur ex vi fuæ proceffionis amor effentialis; ut modificatus per prædictam proprietatem perfonalem. Nam eo ipfo habebit per modum termini producti, quòd folummodo ipfe Spiritus fanctus habeat fic per modum termini unire Patrem & Filium, & quòd hoc ei competat ex vi fuæ proprietatis perfonalis, ideft, petitum ab ea, & ipfi debitum, ut eft terminus fuæ proceffionis, ac proinde ex vi ejufdem proceffionis.

Elucidatur ex D. Thom.

63. Deinde hoc ipfum ratione defumpta ex aliis locis D. Thomæ ftatim referendis elucidatur, & magis declaratur. Nam Spiritui fancto, & foli ipfi per fe, & ex parte fua, ac fuæ proprietatis perfonalis convenit, quòd procedat per modum termini intrinfeci producti per perfectiffimum amorem, ut ex terminis ipfis conftat: & propterea dicitur procedere per modum amoris, & impulfus perfectiffimi: ergo ex vi fua, & ejufdem proprietatis perfonalis exiget, quod procedat per amorem perfectiffimæ charitatis, & amicitiæ, & quod prædictus amor amicitiæ ei communicetur: ac proinde etiam poftulabit, quod procedat à duobus, nempe à Patre, & Filio. Hæc fecunda confequentia patet ex priori. Quoniam amor amicitiæ neceffariò petit mutuum duorum amorem. Et ita fi Spiritus fanctus ex vi fua, & fuæ proprietatis perfonalis exigit procedere per amorem amicitiæ, & hunc illi communicari, etiam poftulabit procedere per mutuum duorum amorem, ac proinde à duobus fe mutuò amantibus, fcilicet à Patre, & Filio.

Illuftratur amplius ratione.

Prima verò confequentia ex antecedenti conftat. Nam amor inter omnes perfectiffimus eft amor amicitiæ: ex eo quod perfectio amoris confiftit in perfectiori vinculo amantis cum re amata, ut docet D.Thomas in 1.dift 10. quæft.unica art.3. Conftat autem, amorem amicitiæ effe perfectiffimum vinculum ex parte utriufque extremi: fiquidem utrumque extremũ unitur in ratione objecti amati cum amante, & infuper habet efficienter unire fibi rem amatam, quatenus producit terminum amoris, per quem res amata eft in amante, illique intimè unitur. Ergo fi Spiritus fanct. ex vi fuæ proprietatis exigit, quod procedat per modum amoris, & impulfus perfectiffimi, exiget ex vi ejufdem proprietatis perfonalis, quod procedat per amorem amicitiæ perfectiffimæ, eique prædictus amor communicetur.

D. Thom.

64. Confirmatur, & explicatur ex difcrimine, quod folet adduci inter amorem amicitiæ, & amorem concupifcentiæ, vel fimplicis benevolentiæ. Quod ille confiftit in quadam redamatione plurium convenientium in aliquo uno, atque adeo ex propria ratione poftulat, quod procedat à pluribus fuppofitis fe mutuò amantibus, fecundum quod habent inter fe aliquam vitæ unionem, ut conftat ex Ariftotele 8. Ethicorum cap. 11. & lib. 9. cap. 9. & ex D.Thoma 1. 2. quæft.27. artic.3. & quæft.28. art.1. At vero amor fimplicis benevolentiæ, feu concupifcentiæ confiftit in fimplici motu, vel inclinatione appetitus in objectum diligibile, quæ eft quædam unio tenens fe ex parte unius extremi tantùm, nempè ipfius amantis ad rem amatam: & per confequens non eft ita perfecta nec requirit ex propria ratione redamationem inter amantem, & rem amatam, nec pluralitatem fuppofitorum fe mutuò amantium, ficut eam requirit amor amicitiæ, ex eo quòd eft amor perfectus. Unde propter hanc rationem Richardus de S. Victore lib.3. de Trinitate cap.2. 3. & deinceps inquit, amorem effe non poffe perfectum, nec jucundum, nifi fit faltem duorum: & amoris plenitudinem ex fui natura poftulare plura fuppofita: & c. 16. & 17. inquit, plenitudinem fapientiæ falvari in una perfona; plenitudinem tamen amoris exigere ad minùs duo, nam perfectus amor debet effe mutuus.

Confirmatur ulterius. Arift. D. Thom. Richard.

65. Ex quo etiam conftat, nihil obeffe id, quod refpondet Suarez lib.10. de Trinit. c.6. num.4. ubi inquit, quod ratio adducta ex D. Thoma, & explicatio illius à nobis ex diverfis ejufdem Angelici Præceptoris locis modo adducta tantùm convincit, Spiritum fanctum de facto procedere à duabus perfonis, quia de facto eft nexus duorum: non verò quod hoc ei per fe conveniat ex vi ejufdem proprietatis perfonalis. Nam quando Auguftinus (ac proinde & alij Patres) inquit, Spiritum fanctum effe nexum, non vult, denominationem hanc illi convenire fub illa formalitate, feu perfeitate, ideft, ex vi fuæ proprietatis perfonalis, fed folùm de facto ita effe. Nec etiam hoc formaliter pertinet ad rationem, vel perfectionem amoris. Amor enim Patris, quatenus diligit feipfum, non minùs perfectus eft, quam fit amor Patris, & Filij, quatenus fe mutuò diligunt. Et ideo fi effe poffet Pater prima perfona feipfam diligens abfque Filio, non minùs effet productiva per amorem, quantum eft ex perfectione amoris.

Alia folutio. Suarez. August.

Poteftque hæc folutio à Suarez tradita juvari ex iis, quæ in hoc tract. difp.6. dub.2. & præcipuè à n.76. & deinceps diximus; nempe, quod amor notionalis confideratus, five (ut fic dicamus) per modum viæ, & originis, five per modum termini, & impulfus producti, non affert, nec addit aliquid perfectionis, ex eo quod fit notionalis, feu ex relationibus fuperadditis, ac proinde neque ex eo quod fit mutuus amor Patris, & Filij; fed totam ejus perfectionem convenire illi ex eo, quod affert, ut eft amor effentialis: & per cõfequens, cùm hic effet in Patre, fi per impoffibile Pater effe poffet prima perfona feipfam diligens abfque Filio, fit inde, ut non minùs effet tunc, quàm nũc productivus per amorem, quantum eft ex perfectione ejufdem amoris.

Roboratur.

66. Ex dictis igitur conftat, folutionem hanc nihil obeffe. Tum, quia teftimonia Auguftini, D. Thomæ, & aliorum Patrum non folùm intendunt, de facto, & veluti per accidens convenire Spiritui fancto, quòd fit nexus, & amor per modum termini Patris, & Filij; fed quòd ei per fe, & modo dicto competat,

Enervatur hæc refponfio.

competat, ut patebit intuenti illa, & modum, quo de Spiritu sancto veluti definientes illum loquuntur. Tum etiam, quia licet amor essentialis, quo se Pater, & Filius mutuò diligunt, non crescat in perfectione ex eo, quòd sit in illis, sive ex relationibus Paternitatis, & Filiationis: nihilominùs optimè colligeremus à posteriori, non esse intra suam lineam summè perfectum, ac proinde nec esse sub conceptu expresso amoris amicitiæ, nisi communicaret se utrique personæ, & redderet eas se mutuò per amorem amicitiæ diligentes: ita quidem, ut amor ille quoad perfectionem requisitam ad rationem amicitiæ non proveniat à relationibus prædictis; bene tamen quoad pluralitatem personarum ad eamdem amicitiam desideratam. Sed Spiritus sanctus ex vi suæ proprietatis personalis secundum ea, quæ modo per se, & indispensabiliter habet (secundum quam rationem de illo loquimur) exigit procedere per amorem perfectissimum intra suam lineam, & explicantem totam suam perfectionem, ac proinde ut pertingentem ad hoc, ut sit expressè & formaliter amor amicitiæ: quia in hoc summa vis unitiva, atque adeo summa perfectio amoris explicatur, & exprimitur, ut dictum est. Ergo debet procedere ut quid petitum ex vi ejusdem proprietatis personalis ex Patre, & Filio, ut se mutuò per amorem amicitiæ diligentibus.

67. Confirmatur. Confirmatur, & explicatur. Nam sicut potentia generativa in divinis non habet suam perfectionē ex relatione Paternitatis, sed ex natura divina: & nihilominùs prædicta natura non explicat suam fœcunditatem per modum potentiæ generativæ, nisi sit in Patre: quia ad ejus rationem, ut est sub hoc cōceptu, desideratur, quod sit realiter distincta filio genito, & hanc distinctionem habet à Paternitate adjuncta: ita licet amor amicitiæ, qui est inter Patrem, & Filium, non habeat suam perfactionem à Paternitate, & Filiatione, sed ab amore essentiali: nihilominùs non explicat suam summam perfectionem fœcundam ad productionem Spiritus sancti, nec est sub conceptu expresso perfectissimi amoris quoad vim expressam uniendi, & amoris amicitiæ ad intra, nisi communicet se duabus saltem personis, & reddat illas mutuò se amore amicitiæ diligentes: quia ad expressam rationem amoris amicitiæ desideratur amor duorum realiter distinctorum se mutuò amantium. Ac proinde hoc ipso, quòd Spiritus sanctus debeat ex vi suæ proprietatis personalis procedere per amorem perfectissimum, seu exprimentem perfectissimam vim uniendi, qui est amor amicitiæ, debet ex vi ejusdem proprietatis personalis procedere à duabus personis, nempe à Patre, & Filio: siquidem dempto Spiritu sancto, istæ solæ personæ possunt præsupponi, ut mutuò se diligentes ad illum.

68. Elucidatur amplius. Adde primò, quòd ex parte personarum producentium Spiritum sanctum per se, & ex vi suarum proprietatum personalium exigitur, quòd utraque producat Spiritum sanctum per amorem amicitiæ, quo se mutuò diligunt, ut communiter docent Theologi: ergo etiam ex parte Spiritus sancti exigetur ex vi suæ proprietatis personalis, quòd procedat ex amore amicitiæ Patris, & Filij. Patet consequentia, quia Spiritus sanctus ex vi suæ proprietatis personalis habet, quòd sit terminus intrinsecus productus ad intrà per voluntatem divinam: terminus autem intrinsecus, & principium quod illius habent summam adæquationem, itaut idem prorsus requiratur ex parte principij, & ex parte termini intrinseci. Et propterea quia subsistentia comparatur per modum termini intrinseci respectu essentiæ, idcircò habent summam adæquationem: & quidquid requiritur ex parte essentiæ ad hoc, ut sit terminabilis per illam, tanquam per terminum intrinsecum, desideratur, sive petitur etiam ex parte ejusdem subsistentiæ, tanquam ex parte termini intrinseci, ad hoc ut illam intrinsecè terminet. Et similiter, quia Verbum est terminus intrinsecus dictionis, propterea est summa adæquatio inter illud, & suum principium; itaut id solùm ex parte principij petatur influere in illud, quod prædictum Verbum ex parte sua exigit, ut influat. Et deinde, quia actio vitalis est actus intrinsecus potentiæ vitalis, & ejus intrinseca determinatio, idcircò exigit hanc eandem æquationem.

Quæ probatio videtur innui ab Angelico Doctore *quæstione sequenti art. 1. in solutione ad 3.* ubi ideo infert, Spiritum sanctum esse nexum Patris, & Filij: quia Pater unica dilectione amat se, & Filiū, & è converso: ut innuat hanc summam correspondentiam & adæquationem, quæ est inter terminum intrinsecum hujus amoris, & principium illius: & propterea sic ibidem inquit: *Spiritus sanctus dicitur esse nexus Patris, & Filij, inquantum est amor: quia cùm Pater amet unica dilectione se, & Filium, & è converso, importatur in Spiritu sancto, prout est amor, habitudo Patris ad Filium, & è converso, ut amantis ad amatum. Sed ex hoc ipso, quòd Pater, & Filius se mutuò amant, oportet quòd mutuus amor, qui est Spiritus sanctus, ab utroque procedat.* Angel. Praecept.

Adde secundò, quòd Spiritus sanctus ex vi suæ proprietatis personalis exigit, quòd producatur ab aliqua persona divina: at non à solo Patre, nec solo Filio, nec ab aliqua persona divina vagè sumpta: ergo ex vi ejusdem proprietatis personalis exiget, quòd procedat à patre, & Filio. Major & consequentia videntur perspicuæ. Minor autem probatur. Nam sicut Pater ideo producit per intellectum, tanquam quid petitum ex parte Verbi, quia habet naturam divinam, & non communicatam per intellectum: ita persona, vel personæ divinæ, quæ producunt per voluntatem, idcircò producunt per illam, ut quid petitum ex parte termini voluntatis, quia habent naturam, & voluntatem divinam non communicatam eis per eandem voluntatem: ergo cùm hoc non conveniat soli Patri, aut soli Filio, aut soli personæ divinæ vagè sumptæ, & hoc modo abstrahenti à Patre, & Filio, sed competat his duabus personis in particulari, & determinatè sumptis; siquidem secundum nullam sui rationem habent, quod procedant per voluntatem: consequens est, ut Spiritus sanctus ex vi suæ proprietatis personalis exigat, quod procedat ab utroque. 69. Roboratur ulterius.

Maximè, quia persona determinata qualis est Spiritus sanct. debet ex vi suæ proprietatis personalis exigere determinatam, aut determinatas personas, à quibus procedat: ut ita terminus determinatus correspondeat suo principio determinato, & non principio vago; & Spiritus sanctus habeat aliquod principium per se, à quo ex vi suæ proprietatis personalis exigat produci. Nam si non petit utramque personam, ut principium per se sui, nullum utique exiget principium per se, ut ex illis, quæ N. Complutenses *in lib. Physicorum disp. 15. à num. 32 usque ad num.* 40. proportionaliter ad præsens applicaris, constat. N. Compl.

Adde tandem, quòd Spiritus sanctus ex vi suæ proprietatis personalis postulat produci per actionem personalem, sicut creaturæ per actionem naturæ divinæ, & essentialem: ergo sicut creaturæ, quia producuntur per actionem naturæ divinæ, idcircò per se exigunt, ut causam sui, hunc Deum, ut est hoc determinatum individuum: ità quia Spiritus sanctus 70. Tandem impugnatur.

sanctus per se procedit per actionem personalem, per se etiam exiget, tanquam principium sui, aliquam, vel aliquas individuas, vel determinatas personas, à quibus determinatè, & per se procedat: ergo cùm non exigat per se, & determinatè solam personam Patris, aut solam personam Filij, oportet, ut per se exigat utramque, ut sunt personæ omninò individuæ, sive singulares, & determinatæ. Quæ probatio desumitur ex D. Thoma loco suprà citato ex 1. *Sententiarum dist. 29. art. ultimo ad 2.* D. Thom.

Neque id, quod pro se adducit Suarez, ei favet. Nam si per impossibile Pater posset esse prima persona solùm seipsam diligens, absque eo, quod Pater, & Filius se mutuò diligerent, & hoc modo produceret Spiritum sanctum, tunc amor ille, necnon & Spiritus sanctus productus essent diversæ rationis, ac nunc; & non dicerent tantam perfectionem, quantam modò dicunt: sicut si natura divina tantùm posset esse in Patre, & Spiritu sancto, tunc esset diversæ rationis, ac modò est; neque exprimeret tantam perfectionem, quantam nunc exprimit. Quia natura, quæ est communicabilis tribus suppositis, & eo ipso est fœcunda tam per intellectum, quàm per voluntatem, affert, & exprimit majorem perfectionem, quàm illa, quæ solùm potest esse in duabus personis, quæque solùm per voluntatem communicari queit. Ad id autem, quod ad juvandam solutionem à Suarez adductam addidimus, satis ex dictis patet.

71. Aliud effugium. Nec tandem obest alia solutio, quæ ex Scoto desumitur, nimirum, quòd esse amorem mutuum in Spiritu sancto, tantùm addit supra illum quandam relationem rationis: sicut in ipso amore, qui est in Patre, & Filio, quòd sit mutuus, non addit distinctum amorem, sed solùm quandam relationem rationis: ac proinde non potest colligi, quòd petatur ex parte proprietatis personalis Spiritus sancti pluralitas personarum Patris, & Filij ad sui productionem, ex eo quod Spiritus sanctus sit amor mutuus, seu ex eo, quòd in eo intelligatur esse prædicta relatio rationis: cùm hæc ad illius proprietatem personalem, & constitutionem ejus in *esse* personæ non pertineat.

Præcluditur. Non igitur hæc solutio obest. Quoniam aliud est, an ratio, & identitas mutui amoris, qui est inter Patrem, & Filium, fundet relationem realem inter eos; an verò solùm rationis: & an Spiritus sanctus, ut est mutuus amor Patris, & Filij, per modum termini, dicat relationem realem ad eos, fundatam, aut quasi fundatam in identitate mutui amoris, qui illi communicatur; an verò solùm addat ex hoc capite relationem rationis: aliud verò, an Pater, & Filius verè & realiter se mutuò diligant, & an ratio amoris mutui verè, & realiter, & propriè Spiritui sancto conveniat per modũ termini, seu verè, & propriè, ac realiter sit terminus intrinsecus amoris mutui, qui verè reperitur inter Patrẽ, & Filium, ac proinde an talis amor, quo se mutuò diligunt, ei verè communicetur. Sicut aliud est, an relatio æqualitatis, vel similitudinis, quæ est inter tres divinas personas, sit realis, vel solùm rationis; aliud verò an verè & propriè sint æquales inter se, habeantque veram similitudinem in natura; licet talis similitudo non dicat relationem, sed eandem naturam in illis.

72. Etsi ergo ratio mutui amoris inter Patrem, & Filium non dicat relationem realem inter ipsos, fundatam in prædicto amore: ex eo quod ratio fundandi illã est unus & idem amor residens in utraque persona: ac proinde tantùm ibi superaddatur relatio quædam rationis: & similiter in Spiritu sancto esse mutuum amorem per modum termini non dicat relationem realem ad Patrem & Filium fundatam in identitate amoris sibi communicati: quia hic est idem prorsus ex parte amoris, ac ille, qui est in Patre, & Filio: & per consequens ex hoc capite solùm illi superaddatur relatio rationis: nihilominùs Pater, & Filius per unum & eundem simplicissimum amorem realiter se mutuò diligunt, & Spiritus sanctus verè & propriè est per modum termini mutuus amor Patris, & Filij: quia revera terminat per modum termini intrinseci hanc mutuam dilectionem utriusque personæ. Constat autem, quòd ad hoc, ut Spiritus sanctus per se, & ex vi suæ proprietatis personalis exigat pluralitatem personarum Patris, & Filij ad sui productionem, satis est, quòd revera sit mutuus amor per modum termini Patris, & Filij, seu terminus intrinsecus amoris verè & propriè mutui inter Patrem, & Filium, licet talis amor non dicat relationem illam realem inter illos, nec ex eo, quod communicetur ei idem prorsus amor, superaddat aliquid aliud præter relationem rationis: quia prædicta pluralitas non petitur ex superaddita relatione rationis, sed ex eo quòd revera est terminus intrinsecus illius mutuæ dilectionis, estque mutuus amor Patris, & Filij. Quemadmodum ad hoc, ut sit æqualitas, & similitudo inter personas divinas, v.g. Filij, & Spiritus sancti, requiritur unica natura illis, ut realiter distinctis, communicata, licet talis æqualitas, & similitudo non dicat relationem realem: quia ad hoc satis est, esse inter eas veram æqualitatem, & similitudinem jam explicatam.

Adde (id, quod in idem cum præcedenti redit) quòd etsi relatio superaddita sit rationis: attamen fundamentum in omnibus his est quid reale: & ad hoc fundamentum exigitur pluralitas suppositorum: ac tandem Spiritus sanctus ex vi suæ proprietatis personalis petit exhibere prædictum fundamentum, & per consequens exigere pluralitatem personarum ad sui productionem. Illustratur amplius.

§. IV.

Aliæ duæ rationes pro D. Thomæ sententia.

Secundò probatur assertio ratione alia desumpta ex D. Th. locis suprà *disp. 41. n. 15.* relatis, quam ibidem latè prosequuti sumus, quæque ad præsens potest sub hac forma proponi. Quoniam amor ex propria & intrinseca ratione petit, ut procedat à dicente, & ab objecto intellecto, & à verbo concepto præsupposito ad eundem amorem: ergo Spiritus sanctus, qui per se, & ex vi suæ processionis, ac proprietatis personalis procedit ut amor, procedet etiam per se ex Verbo, nempe ex Filio, & ex dicente prædictum Verbum, nimirum ex Patre, itaut hoc sit petitum ex capitibus jam dictis. Antecedens constat ex dictis locis citatis, & ex iis, quæ (proportione servata) reperiuntur in amore, verbo, & dicente creatis. Consequentia vero ex antecedenti constat. 73. Secunda assertionis ratio. D. Thom.

Nec obest, si occurras cum Scoto, Suarez, & Rada, hinc solùm probari, quòd de facto Spiritus sanctus procedat ex duabus personis, nempe Patre, & Filio, non tamen, quòd id petatur per se, & per locum intrinsecum, sive ex vi proprietatis personalis ab Spiritu sancto. Et ideo si per impossibile Deus non esset fœcundus per intellectum, sed tantùm per voluntatem, tunc produceretur Spiritus sanctus, & non à Verbo, sed sufficeret intellectio essentialis, atque adeo Spiritus sanctus per se, & per locum intrinsecum non exigit produci à duabus personis. 74. Occurrunt adversarij. Scotus. Suarez. Rada.

Impugnatur. Non igitur hoc obest. Quoniam hæc solutio, & alia,

alia, quæ huc spectant, manent satis impugnata ex illis,quæ *disp.citata à n.18 usque ad n* 91. latè diximus. Quibus etiam addendum est id, quòd in explicatione tituli diximus, scilicet,non fieri hic sermonem de Spiritu sancto utcunque, sed secundum id,quod modò dicit petitum ex vi suæ proprietatis personalis adæquatè sumptæ, quoad omnia, quæ ad suam intrinsecam rationem pertinent; non verò secundum id,quod datis hypothesibus impossibilibus habere intelligeretur, secundum quam rationem solùm inadæquatè conciperetur habere rationem Spiritus sancti. Constat autem,quòd loquendo sic de Spiritu sancto,petit ex vi suæ proprietatis personalis,& per locum intrinsecum, quòd procedat per processionem secundam ex illis, quæ possunt esse in Deo: ac proinde quod procedat per processionem per voluntatem præsupponentem processionem intellectus,& Verbi:ac tandem,quòd habeat etiam procedere à Verbo, ut loco nuper citato latiùs diximus.

75. Ultima ratio. Tertia tandem & ultima ratio desumitur etiam ex D.Thoma locis *disp.*14.*n.*77. citatis, quæ potest sub hac forma proponi, quoniam Spiritus sanctus ex vi suæ processionis, & proprietatis personalis habet distingui realiter à Patre,& Filio: siquidem per se, & ab intrinseco, & non per accidens; aut quasi per accidens distinguitur ab illis; & non aliunde quàm ex sua proprietate personali habet ab eisdem distingui: ergo per se,& ex vi suæ proprietatis personalis procedit ab illis. Patet consequentia, quia realis distinctio in divinis non est, nisi per oppositionem relativam: siquidem ibidem nequit inveniri distinctio orta ex limitatione: & nullum aliud caput invenitur, unde oriatur distinctio realis aliquorum,nisi vel limitatio eorum,vel oppositio inter ipsa. Constat autem ex dictis loco citato,oppositionem relativam repertam in divinis solùm posse esse ejus, *à quo est alius*,& ejus,*qui est ab alio*,seu oppositionem relativam originis.Et ideò hoc ipso,quòd Spiritus sanctus ex vi suæ proprietatis personalis distinguatur à Patre & Filio,debebit ex vi illius exigere, quod procedat ab utroque.

Nec necesse erit evasiones, quas adversarij huic rationi tradunt, referre: quia omnes illæ satis ex dictis in hoc dubio, & ex illis, quæ loco citato latiùs asseruimus, corruunt.

§. V.

Opposita sententia, cum suis fundamentis, & responsionibus ad illa.

76. Contraria sententia. *Scotus. Daniel. Durand.* Contrariam tamen sententiam, nempe Spiritum sanctum per se,& ex vi suæ processionis, & proprietatis personalis non exigere pluralitatem personarum Patris, & Filij, & sic quasi per accidens ad illius productionem concurrere, tenent Scotus *in* 1.*dist.*12.*quæst.*1. Gabriel *ibidem*, Durandus *dist.*11.*quæst.*3. & alij.

Primum fundamentum. Probatur primò. Quoniam ad productionem alicujus effectus,vel termini per accidens se habet, quòd virtus operativa sit in hoc,vel illo supposito, aut in uno, vel pluribus; per se autem, quod detur virtus operativa sufficiens ad illum; sive hæc sit in hoc,vel illo supposito, aut subjecto,& sive in uno, sive in pluribus: ergo ad productionem Spiritus sancti per se, & ex parte Spiritus sancti solùm desiderabitur virtus spirativa sufficiens, & in aliquo supposito non procedente per voluntatem; per accidens autem,quòd sit in hoc,vel illo determinatè, aut quòd sit in pluribus. Consequentia videtur legitima. Antecedens autem probatur in humanitate Christi Domini, ad cujus operationes, & effectus per se requiritur virtus operativa illius, & per accidens se habet, quòd sit in supposito divino, aut quòd sit in uno, vel pluribus; & actiones ejus in ordine Physico sunt ejusdem rationis nunc,dum est supposita in Verbo, ac essent, si haberet propriam personalitatem.

Confirmatur primò. Quia quando in aliquo supposito est æquè perfecta virtus, ac est in pluribus,tunc per accidens se habet pluralitas suppositorum; & non petita ex parte termini producti. Et propterea pluralitas personarum in divinis per accidens se habet ad productionem creaturarum, & non petitur ex parte earundem creaturarum, quia virtus creativa æquè perfecta est in singulis, ac in omnibus personis: & ita,si per impossibile tantùm esset unica, eaque absoluta persona in Deo, tunc æquè & eodem modo produceret creaturas. Sed virtus spirativa æquè perfecta est in una,ac in pluribus personis divinis: ergo Spiritus sanctus quasi per accidens, & non ut quid petitum ex parte sua habet,quòd procedat à pluribus personis,nempe à Patre, & Filio. Confirm. 1.

Confirmatur secundò. Quoniam vel Pater perfectè spirat Spiritum sanctum;vel non? Si hoc secundum dicatur: ergo ponitur aliqua perfectio in illo. Si verò primum: ergo non desideratur per se influxus Filij. Secundò.

Confirmatur tertiò. Quoniam processio amoris ut sic non exigit ex se, quòd sit à pluribus: ergo nec processio amoris divini id ex se postulabit,sed quòd, sicut processio amoris creati est ab unico supposito, ita & divini, quamvis cum hoc discrimine, quòd illa sit à supposito involuto imperfectionibus,ista verò à supposito perfectissimo,nempe divino. Tertiò.

Respondetur,antecedens esse verum,nisi aliàs ex parte effectus, aut quasi effectus ob specialem rationem suam exigatur peculiariter aliquod suppositum determinatè,vel pluralitas suppositorum, ut in præsenti contingit ob rationes traditas pro assertione. Et similiter ad primam confirmationem neganda est major universaliter intellecta, quia fieri potest,ut ob specialem rationem effectus,aut quasi effectus,exigatur pluralitas suppositorum,non quidem per modum virtutis,& rationis agendi,sed per modum conditionis ad illam actionem requisitæ: quatenus conditio ad actionem dicit totum id, quod non est ipsa virtus agendi, sive sit personalitas,aut pluralitas personalitatū,sive aliquod aliud, quodcunque illud sit,ut in præsenti contingit. Nā voluntas,& amor Dei, aut relatio spirationis activæ non habent necessariam conditionem ad spirandum requisitam ex parte principij *quod*,nisi subsistant in duabus personis mutuò se amantibus, nempe in Patre,& Filio,& hæc conditio petitur ex parte Spiritus sancti. Nec id, quod de creaturis adducitur,obest. Quoniam ad productionem creaturarum non requiritur pluralitas personarum, ut afferentium majorem virtutem, quàm sit in unica solummodò persona,ut in individuo Deitatis, nec tanquam conditio ex parte creaturarum petita ad earum productionem. Quia cùm actio creativa pertineat ad essentiam, quippe quæ est communis omnibus personis,satis est ad illam principium, & ratio agendi essentialis,& per modum conditionis solùm petitur ex parte effectus subsistētia absoluta. Quæ solutio desumitur ex D. Thoma *in* 1.*dist.*29. *art.ult.ad* 2. 77. Satis sit fundamento, & primæ confirmationi.

Ad secundam confirmationem respondetur, quòd Pater perfectè spirat Spiritum sanctum,si per spirare perfectè intelligatur, quòd tota perfectio requisita 78. Diluitur secunda confirmat.

requisita ad spirandum, quæ est simul in Patre, & Filio, reperiatur etiam in solo Patre. Et ratio est. Quoniam perfectio ista non provenit ex relationibus Paternitatis, & Filiationis, sed ex essentia divina, & amore essentiali. Cæterùm cum hoc stat, ut solus Pater non possit producere eundem Spiritum sanctum. Quia licet relationes Paternitatis, & Filiationis non sint id, unde provenit perfectio requisita ad spirandum; sunt tamen conditiones requisitæ ad prædictum actum spirandi: ex eo quòd ad illum requiruntur duæ personæ Patris, & Filij propter rationes dictas. Et ita conditiones omnimodæ ad spirandum non sunt in solo Patre, aut Filio, sed in utroque simul. Unde, simul tota perfectio requisita ad generandum provenit ab essentia divina, & nihilominùs essentia sola non generat, nec hinc aliquid imperfectionis in ea ponitur, ex eo quòd persona Patris per modum conditionis non afferentis ex expresso suo conceptu relativo perfectionem ad generandum desideretur: ita in præsenti, proportione servata, hoc ipsum dicendum est.

79. Respondetur ad tertiam. Ad tertiam confirmationem transeat antecedens, & negetur consequentia. Quoniam in creaturis non potest una & eadem voluntas esse in pluribus suppositis creatis: & ideo processio amoris nequit esse à prædictis duabus personis: cæterùm in divinis una & eadem voluntas, & unus & idem amoris actus potest esse in duabus personis. Cumque hic amor non exprimat totam suam perfectionem, nisi ut est sub conceptu expresso amoris amicitiæ, & amor iste necessariò exigat pluralitatem personarum se mutuo diligentium, oportet, ut processio amoris in divinis, seu processio Spiritus sancti, qui exigit procedere per actum amandi exprimentem summam perfectionem in ratione amoris, debeat per prædictum actum, & à pluribus suppositis procedere, ita ut pluralitatem hanc per modum conditionis in suo principio *quod* requirat.

80. Replica. Sed urgebis, non cohærere inter se ea, quæ in solutionibus ad primum argumentum, & ejus confirmationes diximus. Nam inde colligimus, deesse Filio potentiam generativam, quia etsi non desit ei essentia, deest tamen illi Paternitas, quæ est conditio requisita. Et similiter ex eo deducimus, non esse in Spiritu sancto potentiam spirativam, quoniam licet sit in eo voluntas, & amor essentialis unà cum divina natura, deest tamen illi relatio spirationis activæ, quæ est conditio requisita. Ergo nequit inter se cohærere, quòd ex una parte dicamus, Patrem solùm habere perfectè potentiam spirativam, & similiter Filium; & quòd requiratur per modum conditionis utraque relatio Paternitatis, & Filiationis, & utraque non sit in Patre solo, aut in solo Filio.

Confirm. 1. Confirmabis primò. Quia etsi fieri possit, aliquid habere virtutem, aut potentiam aliquam operativam; & quòd nihilominùs per accidens, & aliquando desit illi aliqua ex conditionibus requisitis: non tamen quòd habeat prædictam potentiam, & quòd semper & necessariò illi desit. At Patri, v. g. semper & necessariò deest Filiatio: ergo si Filius desideratur per modum conditionis, non poterit Pater solus habere potentiam spirativam.

Secundò. Confirmatur secundò. Quoniam potentia spirativa ex se affert omnes conditiones ad spirandum: alioqui non haberet ex se, & necessariò influere in spirationem: ergo si in Patre præcisè sumpto deest illa conditio, nempe Filiatio, imò talis conditio ei repugnat, deerit etiam ei, & illi repugnabit potentia spirativa.

Confirmatur tandem. Quoniam juxta superiùs dicta *in hac disp. n. 24.* potentia spirativa, non dicit, adhuc in obliquo, nisi solam relationem spirationis activæ; non vero relationes Paternitatis, & Filiationis: ergo Spiritus sanctus non petet ex vi suæ processionis, & proprietatis personalis, quòd procedat à duabus personis. Patet cõsequentia. Quoniam si Spiritus sanctus ex prædictis capitibus id peteret, tunc etiam exigeret, quòd potentia spirativa diceret, saltem in obliquo, utramque relationem Paternitatis, & Filiationis. Tertiò.

Respondetur negando antecedens. Et ad probationem dicendum est, ideò colligi, non esse in Filio potentiam generativam, & in Spiritu sancto, potentiam spirativam, ex eo quòd illi deest Paternitas, & huic relatio spirationis activæ: quia Paternitas est connotatum potentiæ generativæ, & relatio spirationis potentiæ spirativæ; itaut potentia, v. g. generativa ex essentia, & Paternitate coalescat. Cæterùm Paternitas, & Filiatio non sunt hoc modo conditiones, aut connotatũ potentiæ spirativæ; & ideo prædicta potentia non coalescit ex eis, & ex voluntate divina, potestque reperiri, v. g. in Patre; sed sunt conditiones requisitæ ad ipsum actum spirandi: ex eo quòd ad hunc non solùm desideratur potentia spirativa, sed etiam principium *quod*: ac proinde, quoad præsens attinet, desiderantur duæ personæ constitutæ per prædictas relationes, quæ sint unicum principium *quod* spirativum, quæque dicuntur per modum conditionis requiri, propter rationem *num. 23.* tactam. 81. Solvitur replica.

Ad primam confirmationem respondetur, quòd ad hoc, ut Pater spiret, non requiritur per modum conditionis, quòd ipse sit Filius; sed quòd simul cum eo Filius spiret. Hæc autem conditio semper adest, semperque est conjuncta cum Patre, & influxu illius. Per quod ad secundam confirmationem satis patet. Quoniam ad rationem potentiæ spirativæ non requiritur, quòd ipsa se sola formalissimè sit, tam potentia spirativa, quàm omnes aliæ conditiones ad spirandum requisitæ; sed satis est, quòd habeat nexum cum illis, ut in præsenti contingit, ubi potentia spirativa semper est conjuncta cum Patre, & Filio, qui per modum conditionis ad spirandum requiruntur. Ad primam & secundam confirmationem.

Per quod etiam ad tertiam confirmationem patet, concedendum esse antecedens, & negandam consequentiam. Quoniam ad hoc, ut Spiritus sanctus ex vi suæ processionis, & proprietatis personalis exigat duas personas ad sui productionem, non est necessarium, quod potentia spirativa ex parte sui, & ad sui constitutionem illas exigat, sed satis erit, quòd actus spirandi sit talis conditionis, ut ex se exigat, quòd ex parte potentiæ spirativæ dentur, quæ sunt propria illius, ex parte vero principij *quod* petat, quæ sunt propria ejusdem, ut per se desiderati ad productionem, qualia sunt duæ personæ Patris, & Filij. 82. Ad tertiam.

Secundò principaliter probatur eadem sententia. Quoniam si spirare per se exigeret pluralitatem suppositorum, tunc Pater quodammodo haberet à Filio, quòd spiraret; hoc autem dici nequit: ergo, &c. Sequela videtur certa, quoniam Pater nequit spirare, nisi spiret Filius, & conjunctus cum eo: ergo quodammodo habet spirare à Filio. Falsitas autem consequentis constat: quandoquidem quidquid habet Pater, habet à se. 83. Secundum fundamentũ.

Respondetur negando sequelam, quia illum ipsum influxum, quem præstat Filius, habet communicatum à Patre: & influxus ille non desideratur tanquam dans Patri virtutem ad influendum, & spirandum, sed tanquam quid datum à Patre, Evertitur.

&

& requisitum per modum conditionis ad hoc, ut Pater spiret. Sicut licet ad hoc, ut creatura producat aliquem effectum, requiratur ex parte illius, ut à creatura eliciti, influxus Dei: & ad hoc ut Deus influat in illum, ut actu productum à creatura, desideretur etiam influxus creaturæ: nihilominùs aliter, & aliter hoc ibidem invenitur. Nam influxus creaturæ petitur, non utcunque, sed etiam ut datus à Deo: at influxus Dei, ut dans influxum creaturæ, & non ut quid datum ab illa. Et propterea Deus non habet à creatura, quòd influat; licèt ad productionem illius effectus, ut hic & nunc producti, desideretur concursus creaturæ, sed potiùs è contra creatura habet producere illum à Deo. Et similiter, licèt actio, prout ab agente, sit ab agente, & à fine; & non sit ab hoc, nisi sit ab illo, & èconversò: nihilominùs, quia quòd sit ab agente, non desideratur, ut dans fini: quòd moveat; èconträ verò, quòd sit à fine, petitur tanquam dans agenti in genere causæ finalis, quòd agat, ex eo quòd movet illum ad agendum: idcircò non ideò finis habet ab agente finalizare; secùs verò agens habet à fine, quòd agat.

84. Tertium. Tertiò probatur prædicta sententia. Quoniam si Spiritus sanctus per se procederet à duabus personis Patris, & Filij, tunc vel procederet ab illis, ut unum sunt; aut ut plures? Si ut unum: ergo per accidens esset ibi pluralitas: & ita per accidens procederet à pluribus personis. Si autem procederet ab illis, ut sunt plures: ergo Spiritus sanctus non esse unicus & idem quasi effectus productus. Patet consequentia. Quia unus & idem effectus, aut quasi effectus specificatus è suo principio productiuo, qualiter in præsenti contingit, non potest retinere unitatem, nisi respiciat illud, ut unum. Nam sicut potentia, v.g. intellectiua, nequit esse una, nisi suum obiectum sit unicum, & ut unicum inspiciatur: ita quia relatio constitutiva Spiritus sancti est unica & indiuisibilis, idcircò debet habere unicum & indivisibile principium.

Dissolvitur. D. Thom. Respondetur ex dictis, & ex D. Thoma *in 1. ad Annibaldum distinct. 11. quæst. unica artic. 2.* ubi sic habet, *Actus est alicujus, ut agentis: & alicujus, ut principij actionis. Si ergo ly in quantum, replicet conditionem agentis, sic Pater, & Filius, in quantum sunt plures, spirant Spiritum sanctum. Si autem replicet conditionem principii actionis, sic in quantum sunt unum in virtute spirativa, spirant Spiritum sanctum.* Vbi (ut constat) tribuit Spiritui sancto, quòd procedat à pluribus personis, ut sunt plures in ratione personarum, & unum in virtute spirativa: ac proinde ut absolutè & simpliciter sunt unum principium spirativum. Quia principium spirativum sumitur substantivè, & ad ejus multiplicationem requiritur multiplicatio, tam suppositorum, quam virtutis spirandi; quæ tamen in præsenti non invenitur: & ideò satis est prædicta unitas in principio spirativo ad hoc, ut Spiritus sanctus sit unicus & idem.

Additamentum. Adde, quòd si loquamur de relatione constitutiva Spiritus sancti præcisè sumpta, & de termino relativo ei correspondente, tunc terminus formalis illius est unicus & indivisibilis, scilicet, relatio spirationis activæ communis Patri, & Filio; quamvis terminus materialis per se inspectus sint Pater, & Filius, quorum quilibet, quia est terminus materialis inadæquatus, idcircò, licèt inter se distincti sint, non refundunt realem distinctionem in Spiritu sancto.

85. Vltimò probatur eadem sententia. Quoniam sic per impossibile Pater non haberet intellectum vel si in eo esset intellectus: non tamen fœcundus; haberet tamen voluntatem fœcundam, tunc produceret Spiritum sanctum, non aliter, ac nunc illum producit: ergo concomitantia Filij, quæ de facto reperitur, per accidens se habet ad talem spirationem. Consequentia videtur legitima. Antecedens autem probatur. Quoniam relatio Filiationis nihil addit virtuti spirativæ in Patre existenti: ergo ea seclusa, & perconsequens quòd Pater non esset fœcundus per intellectum producendo Filium, nihilominùs eodem modo produceret Spiritum sanctum. Vltimum.

Enodatur. Respondetur negando antecedens. Quoniam Spiritus sanctus tunc productus esset diversæ rationis, ac nunc, ut constat ex dictis. Et ad probationem dicendum est, quòd etsi relatio Filiationis nihil addat virtuti spirativæ existenti in Patre, imò neque virtuti spirativæ existenti in ipso Filio, itaut ex parte illius se teneat, & ad ejus constitutionem quodammodò ingrediatur: nihilominùs addit aliquam conditionem per se petitam ex parte actus spirandi ad spirandum, imò & per se petitam à potentia spirativa, non tanquam aliquid ejus, sed tanquam aliquid, quod debet inveniri in integro principio *quo*. Imò si non daretur Filiatio, tunc optimè colligeremus, virtutem spirativam non esse ibidem summè perfectam: quia ad ejus summam perfectionem desideratur, quod se communicet Patri, & Filio, ut suppositis, in quibus subsistat, quæque ab ea formaliter reddantur mutuo se amantia: & ita desideratur utrumque suppositum ad hoc, ut remaneat eadem virtus spirativa, & idem Spiritus sanctus productus.

§. V.

Ex dictis in hac disputatione deducitur solutio cujusdam argumenti num 13. ad ducti, & in hunc locum remissi.

86. Objectio. Ex quibus omnibus deducitur, quid dicendum sit ad quandam objectionem, quam *in hac disputat num.* 13. adduximus ad probandum, Patrem & Filium non esse unicum principium Spiritus sancti, cujus solutionem in hunc locum remisimus, quæque sic se habebat. Quod cùm dicitur, Patrem, & Filium esse unicum principium Spiritus sancti, non est pro quo supponat illud prædicatum, nempe, *unum principium*, ergo non habebunt rationem unius principij respectu ejusdem Spiritus sancti. Consequentia videtur legitima. Antecedens autem probatur. Quia nec potest supponere pro uno principio, quod sit Pater; alioqui Filius esset Pater: nec pro uno principio, quod sit Filius, aliàs Pater esset Filius: nec tandem pro uno principio, quod sit simul Pater, & Filius; alioqui Pater, v.g. non posset esse illud unum principium: ergo, &c.

Respondetur. Ex dictis igitur in hac disputatione facile deducitur, quid ad hanc objectionem dicendum sit. Etenim hoc nomen *principium*, secundùm quòd diversimodè sumitur, diversimodè potest significare, aut supponere. Quando enim in hac propositione dicitur, *Pater, & Filius sunt unum principium*, tunc supponit pro utroque supposito, quatenus afficitur eadem virtute: & sic dicit principium perfectum cum omni conditione ad spirandum requisita. Et principium secundùm hanc suppositionem nunquam verificatur de sola una persona, sed de utraque, prout afficitur tali virtute

At quando in alia propositione dicitur, *Pater est principium*, ly *principium* supponit pro uno suppositio habente perfectam rationem spirandi cum quadam conditione ad spirandum requisita. Nec mirum est, quod nomen *principij* in diversis suppositionibus diversimodè supponat. Cùm enim nomen principij de se sit aptum ad quamlibet ex prædictis significationibus: inde est, ut ratione subjectorum, cum quibus conjungitur in propositione, limitetur ad supponendum hoc, vel illo modo: cùm juxta regulam Dialecticorum, *Talia sint prædicata, qualia permittuntur à subjectis*.

87. Elucida. ur. exemplo. Potestque hoc ampliùs explicari sequenti exemplo. Etenim in hac propositione, *Pater, & mater sunt causa filij*; ly *causa* supponit collectivè pro patre, & matre, quatenus utrumque est causa adæquata ipsius: & secundùm hanc suppositionem pro neutro seorsum determinatè, & sigillatim supponere potest. At in ista propositione, *Pater est causa filij*, ly *causa* non supponit pro causa adæquata, sed pro sola causa requisita ex parte patris: & sic potest illud prædicatum verificari de patre, & supponere pro illo. Sic ergo in præsenti, proportione servata, dicendum est.

Unde juxta hæc (ut notarunt plures ex recentioribus Thomistis) intelligendum est id, quod D. Thomas *artic. 4. hujus quæstionis in solutione ad* 4. inquit, nempe, quod *in hac propositione Pater, & Filius sunt unum principium Spiritus sancti, hoc quod dico principium, non habet determinatam suppositionem; imo confusam pro duabus personis simul*: quia non sumit suppositionem confusam in eo sensu & rigore, quo illam Dialectici accipiunt; sed quia sumpto principio Spiritus sancti adæquatè, ut dicit rationem formalem spirandi, & simul omnem conditionem necessariam ad spirandum, tunc supponit immediatè pro Patre, & Filio per modum cujusdam collectionis: ita quòd neutrum lineat determinatè designari sub tali prædicato, cui determinatè, & soli competat esse prædictum principium integrum Spiritus sancti.

D. Thom.

DUBIUM VI.

Utrùm Spiritus sanctus procedat ex amore omnium, quæ formaliter & necessario sunt in Deo, necnon ex amore creaturarum possibilium, ut talium, aut in aliqua differentia temporis existentium?

88. Postquam, egimus de principio *quo*, & *quod* in *esse* rei Spiritus sancti, restat, ut agamus de objecto, ex cujus amore procedit. Quia verò quoad hoc eadem est ratio de Verbo, & de Spiritu sancto, loquendo de ijs, quæ formaliter & necessariò sunt in Deo, ex quorum amore poterat dubitari, an procederet; & quoad creaturas possibiles quid dicendum sit, constat ex iis quæ loco statim referendo diximus; ac tandem quoad creaturas existentes eodem proportionali modo philosophandum est in processione Verbi, & Spiritus sancti: idcircò dubium hoc brevissimè absolvemus: & ita non tam in eo veritas decidetur, quàm, ubi decisa sit, ostendetur.

Dicendum ergo est, Spiritum sanctum per se procedere ex amore omnium, quæ formaliter & necessariò sunt in Deo, non tamen ex amore creaturarum possibilium; & multò minùs existentium in aliqua differentia temporis. Ita quoad primam partem omnes Theologi, quos quoad processionem Verbi *in simili disputatione* 12. *numer.* 5. retulimus. Et quoad secundam partem omnes illi Doctores, quos *in* 1. *tomo tractatu* 4. *disputat.* 5. *num.* 13. adduximus. Ac tandem quoad tertiam, nempe, quoad creaturas existentes, idem tuentur cuncti Theologi, quos *in hoc tractatu disputat.* 12. *num.* 113. citavimus. Conclusio.

89. Ratio ejus pro prima parte. Ratio autem assertionis pro priori parte constat ex dictis in hoc tractatu disputatione nuper citata à *num.* 8. quoad præsens applicatis. Nam sicut Verbum ad sui processionem exigit cognitionem perfectissimam, & propterea debet procedere ex cognitione omnium, quæ sunt formaliter & necessariò in Deo: ita etiam Spiritus sanctus postulat procedere per amorem perfectissimum, & (ut sic dicamus) universalissimum: & ideò debet procedere ex amore omnium, quæ formaliter & necessariò in Deo inveniuntur.

Ratio autem ejusdem assertionis quoad secundam partem, nempe, Spiritum sanctum non procedere ex amore creaturarum possibilium: ut talium, est. Quoniam creaturæ possibiles, ut tales præcisè, nullam habent bonitatem, ut *in* 1. *tomo tractatu, & disputatione citatis à num.* 13. *usque ad num.* 40. latè prosecuti sumus, ubi etiam explicuimus, cur prædictæ creaturæ, ut possibiles, debeant necessariò cognosci à Deo, ad hoc ut ejus cognitio sit comprehensiva propriæ essentiæ; non tamen desideratur, eas necessariò, aut absolutè amari à Deo, quatenus sunt possibiles: & per consequens nec hunc amorem esse necessarium ad hoc, ut Deus perfectissimè, & (ut sic dicamus) comprehensivè, seu adæquatè se ipsum amet. Ratio pro secunda.

90. Fundamentum pro tertia parte. Ratio autem ejusdem assertionis quoad tertiam partem satis liquet ex illis, quæ in hoc tractatu disputatione citata num. 113. diximus. Quoniam sicut Verbum non potest procedere ex cognitione creaturarum existentium, quia non est ita necessaria sicut ipsum Verbum: ita nec Spiritus sanctus poterit procedere ex amore earum creaturarum existentium: quia nec ipse, nec prædictus amor earum est ita necessarius, sicut Spiritus sanctus. Nec necesse erit ultra prædicta, suppositis illis, quæ locis citatis adduximus, aliquid aliud huic dubio addere.

QUÆSTIO

QUÆSTIO XXXVII.

De nomine Spiritus Sancti, quod est amor.

PROOEMIUM.

DEINDE quæritur de nomine amoris.

ARTICULUS I.

Vtrùm amor sit proprium nomen Spiritus sancti?

1, Dist. 10. art. 4. & dist. 17. q. 1. art. 1. q. 2. cor. Et verit. q. 4. art. 2. ad 7. * Lib. 15. de Trin. cap 17. ante medium tomo 3.

D primum sic proceditur. Videtur, quòd amor non sit proprium nomē Spiritus sancti. Dicit enim Augustinus * 15. de Trinitate. Nescio cur sicut sapientia dicitur & Pater, & Filius, & Spiritus sanctus, & simul omnes, non tres, sed una sapientia, non ita & charitas dicatur Pater, & Filius, & Spiritus sāctus, & simul omnes una charitas. Sed nullum nōmen, quod de singulis personis prædicatur, & de omnibus in communi singulariter, est nomen proprium alicujus personæ. Ergo hoc nomen amor non est proprium Spiritus sancti.

¶ 2. Prætereà. Spiritus sanctus est persona subsistens. Sed amor non significatur, ut persona subsistens: sed ut actio quædam ab amante transiens in amatum. Ergo amor non est proprium nomen Spiritus sancti.

* Cap. 4. par. 2. & par. 3. non remotè à fin.

¶ 3. Prætereà. Amor est nexus amantium: quia secundùm Dionysium * cap. 4. de Divinis nominibus, est quædam vis unitiva. Sed nexus est medium inter ea, quæ connectit; non autem aliquid ab eis procedens. Cùm igitur Spiritus sanctus procedat à Patre, & Filio (sicut ostensum * est) videtur, quod non sit amor, aut nexus Patris, & Filij.

* Q. 36. art. 2.

¶ 4. Prætereà. Cujuslibet amantis est aliquis amor. Sed Spiritus sanctus est amans. Ergo ejus est aliquis amor. Si igitur Spiritus sanctus est amor, erit amor amoris, & Spiritus à Spiritu. Quod est inconveniens.

* Homil. 30. in Evangel. circa princ. illius.

SED contrà est, quod Gregorius dicit in * homil. Pentecostes. Ipse Spiritus sanctus est amor.

RESPONDEO dicendum, quòd nomen amoris in divinis sumi potest essentialiter, & personaliter. Et secundùm quod personaliter sumitur, est proprium nomen Spiritus sancti, sicut verbum est proprium nomen Filij. Ad cujus evidentiam sciendum est, quod cùm in divinis, ut suprà ostensum * est, sint duæ processiones, una per modum intellectus, quæ est processio Verbi, alia per modum voluntatis quæ est processio amoris, quia prima est nobis magis nota ad singula significanda, quæ in ea considerari possunt, sunt magis propria nomina adinventa, non autem in processione voluntatis. Vnde & quibusdam circumlocutionibus utimur ad significandam personam procedentem: & relationes etiam, quæ accipiuntur secundùm hanc processionem, & processionis & spirationis nominibus nominātur, ut suprà dictum est *, quæ tamen sunt magis nomina originis, quàm relationis, secundùm proprietatem vocabuli. Et tamen similiter secundùm utramque processionem considerari oportet. Sicut enim ex hoc, quòd aliquis rem aliquam intelligit, provenit quædam intellectualis conceptio rei intellectæ in intelligente, quæ dicitur verbum: ita ex hoc quod aliquis rem aliquam amat, provenit quædam impressio (ut ita loquar) rei amatæ in affectu amantis secundū quam amatū dicitur esse in amante, sicut & intellectum in intelligente. Ita quod, cùm aliquis se ipsum intelligit, & amat, est in se ipso, non solùm per identitatem rei, sed etiam ut intellectum in intelligente, & amatum in amante. Sed ex parte intellectus sunt vocabula adinventa ad significandum respectum intelligentis ad rē intellectam, ut patet in hoc, quod dico, intelligere. Et sunt etiam illa vocabula adinventa ad significandum processum intellectualis conceptionis, scilicet ipsū dicere, & verbum. Vnde in divinis intelligere solum essentialiter dicitur, quia nō importat habitudinē ad verbum procedens; sed verbum personaliter dicitur, quia significat id quod procedit: ipsum vero dicere dicitur notionaliter, quia importat habitudinem principij Verbi ad verbum ipsum. Ex parte autem voluntatis præter diligere, & amare quæ important habitudinem amantis ad rem

*Q. 27. artic. 1. 3. 4. & 5.

* Q. 27. art. 4. ad 3.

rem amatam, non sunt aliqua vocabula imposita, quæ importent habitudinem ipsius impressionis, vel affectionis rei amatæ, quæ provenit in amante ex hoc, quod amat, ad suum principium, aut èconverso. Et ideo, propter vocabulorum inopiam, hujusmodi habitudines significamus vocabulis amoris, & dilectionis: sicut si verbum nominaremus intelligentiam conceptam, vel sapientiam genitam. Sic igitur, in quantum in amore, vel dilectione non importatur, nisi habitudo amantis ad rem amatam, amor, & diligere essentialiter dicuntur, sicut intelligentia, & intelligere: in quantum vero his vocabulis utimur ad exprimendam habitudinem ejus rei, quæ procedit per modum amoris, ad suum principium, & èconverso, ita quod per amorem intelligatur amor procedens, & per diligere intelligatur spirare amorem procedentem, sic amor est nomen personæ, & diligere, vel amare est verbum notionale, sicut dicere, vel generare.

Ad primum ergo dicendum, quòd Augustinus loquitur de charitate, secundùm quod essentialiter sumitur in divinis, ut dictum * est.

* In corp. art q. 34. artic. 2. ad 4.

Ad secundum dicendum, quòd intelligere, & velle, & amare licèt significentur per modum actionum transeuntium in objecta, sunt tamen actiones manentes in agentibus (ut suprà dictum est *) ita tamen, quod in ipso agente important habitudinem quandam ad objectum. Vnde amor, etiam in nobis, est aliquid manens in amante, & verbum cordis manens in dicente; tamen cum habitudine ad rem verbo expressam, vel amatam. Sed in Deo, in quo nullum est accidens, plus habet: quia tam verbum, quam amor est subsistens. Cùm ergo dicitur, quod Spiritus Sanctus est amor Patris in Filium, vel in quidquam aliud, non significatur aliquid transiens in alium; sed solùm habitudo amoris ad rem amatam, sicut & in verbo importatur habitudo verbi ad rem verbo expressam.

* Q. 14. artic. 4.

Ad tertium dicendum, quod Spiritus sanctus dicitur esse nexus Patris, & Filij, in quantum est amor: quia cùm Pater amet unica dilectione se, & Filium & èconverso, importatur in Spiritu Sancto (prout est amor) habitudo Patris ad Filium, & èconverso, ut amantis ad amatum. Sed ex hoc ipso, quod Pater, & Filius se mutuo amant, oportet, quod mutuus amor, qui est Spiritus sanctus, ab utroque procedat. Secundùm igitur originem Spiritus Sanctus non est medius, sed tertia in Trinitate persona. Secundùm vero prædictam habitudinem est medius nexus duorum ab utroque procedens.

Ad quartum dicendum, quòd sicut Filio, licèt intelligat, non tamen sibi competit producere verbum, quià intelligere convenit ei ut verbo procedenti: ita licèt Spiritus Sanctus amet essentialiter accipiendo; non tamen convenit ei, quod spiret amorem, quod est diligere notionaliter sumptum: quià sic diligit essentialiter, ut amor procedens, non ut à quo procedit amor.

Conclusio.

Amor, secundùm quòd personaliter sumitur, est proprium nomen Spiritus Sancti, sicut verbum est proprium nomen Filij.

Circa hunc articulum, suppositis illis, quæ disputatione præcedenti, & præcipuè dubio quinto diximus, necnon & iis, quæ suprà quæstione 17. artic. 3. & 4. latè asseruimus, nihil peculiariter occurrit dicendum, nec aliquid aliud ad ea, quæ in eo traduntur, desideratur.

ARTICULUS II.

Vtrùm Pater, & Filius diligant se Spiritu sancto?

1. Dist. 14. q. 1. art. 1. cor. Et dist. 32. q. 1. art. 1. & 4. con. c. 23. fin. & po. q. 2. art. 3. 11. & q. 9. art. 9. 13.

* Lib. 7. de Trin. c 1. in fin. præter. firm, tom. 3.

* Art. præc. & q. 27. artic. 3.

AD secundum sic proceditur. Videtur, quòd Pater, & Filius non diligant se Spiritu sancto. Augustinus enim * in 7. de Trinitate probat, quòd Pater non est sapiens sapientia genita. Sed sicut Filius est sapiens sapientia genita, ita Spiritus sanctus est amor procedens, ut dictum est. * Ergo Pater, & Filius non diligunt se amore procedente, qui est Spiritus sanctus.

¶ 2. Prætereà. Cùm dicitur Pater, & Filius diligunt se Spiritu sancto; hoc verbum, diligere, aut sumitur essentialiter aut notionaliter? Sed nonpotest esse vera, secundùm quod sumitur essentialiter: quia pari ratione posset dici, quod Pater intelligit Filio. Neque etiam secundum quod sumitur notionaliter: quia pari ratione posset dici, quod Pater, & Filius spirant Spiritu Sancto; vel quod Pater generat Filio. Ergo nullo modo hæc est vera, Pater, & Filius diligunt se Spiritu sancto

¶ 3. Prætereà. Eodem amore Pater diligit Filium, & se, & nos. Sed Pater non diligit se Spiritu sancto, quia nullus actus notionalis reflectitur super principium actus: non enim potest dici, quòd Pater generat se, vel spirat, se. Ergo etiam non potest dici, quod diligat se Spiritu sancto, secundùm quod diligere sumitur notionaliter. Item Amor, quo diligit nos, non videtur

esse

esse Spiritus sanctus: quia importatur respectus ad creaturam, & ita ad essentiam pertinet. Ergo hæc est falsa, Pater diligit Filium Spiritu sancto.

* Lib. 6. de Trin. cap. 5. circa prin. tom. 3.

SED contra est, quod Augustinus dicit * 6. de Trinitate, quod Spiritus sanctus est, quo genitus à generante diligitur, genitoremque suum diligit.

RESPONDEO dicendum, quòd circa hanc quæstionem difficultatem affert, quòd cùm dicitur, Pater diligit Filium Spiritu sancto, cùm ablativus construatur in habitudine alicujus causæ, videtur, quod Spiritus Sanctus sit principium diligendi, & Patri, & Filio: quod est omninò impossibile. Et ideò quidam dixérunt, hanc esse falsam; Pater, & Filius diligunt se Spiritu Sancto. Et dicunt hanc esse retractatam ab * Augustino in suo simili cùm scilicet retractavit istam, Pater est sapiens sapientia genita. Quidam verò dicunt, quòd est propositio impropria: & est sic exponenda, Pater diligit Filium Spiritu sancto, id est amore essentiali, qui appropriatur Spiritui Sancto. Quidam verò dixerunt, quòd ablativus iste construitur in habitudine signi, ut sit sensus, Spiritus sanctus est signum, quòd Pater diligat Filium, in quantum procedit ab eis Spiritus sanctus, ut amor. Quidam verò dixerunt, quòd ablativus iste construitur in habitudine causæ formalis: quia Spiritus sanctus est amor, quo formaliter Pater, & Filius se invicem diligunt. Quidam verò dixerunt, quòd construitur in habitudine effectus formalis: & isti propinquiùs ad veritatem accesserunt. Unde ad hujus evidentiam sciendum est, quòd cùm res communiter denominetur à suis formis, sicut album ab albedine, & homo ab humanitate: omne illud, à quo aliquid denominatur, quantum ad hoc habet habitudinem formæ: ut si dicam, Iste est indutus vestimento, iste ablativus construitur in habitudine causæ formalis, quamvis non sit forma. Contingit autem, aliquid denominari per id, quod ab ipso procedit, non solùm sicut agens actione, sed etiam sicut ipso termino actionis, qui est effectus, quando ipse effectus in intellectu actionis includitur. Dicimus enim, quòd ignis est calefaciens calefactione; quamvis calefactio non sit calor, qui est forma ignis, sed actio ab igne procedens. Et dicimus quòd arbor est florens floribus, quamvi flores nō sint forma arboris, sed quidam effectus ab ipsa procedentes. Secundùm hoc ergo dicendum, quòd cùm diligere in divinis dupliciter sumatur, essentialiter scilicet, & notionaliter: secundùm quòd essentialiter sumitur, sic Pater, & Filius

* Lib. 1. retracta. c. 26. aliquantulum à princ. tomo. 1.

non diligunt se Spiritu sancto, sed essentia sua. Unde Augustinus in * 15. de Trinitate. Quis audet dicere, Patrem nec se, nec Filium, nec Spiritum Sanctum diligere, nisi per Spiritum sanctum? Et secundùm hoc procedunt primæ opiniones. Secundùm verò quòd notionaliter sumitur, sic diligere nihil est aliud, quàm spirare amorem; sicut dicere est producere verbum, & florere est producere flores. Sicut ergo dicitur arbor florens floribus, ita dicitur Pater dicens Verbo vel Filio se, & creaturam: & Pater, & Filius dicuntur diligentes Spiritu sancto, vel amore procedente, & se, & nos.

* Lib. 15. de Trin. c. 7. inter princ. & medium; tomo 3.

Ad primum ergo dicendum, quòd esse sapientem, vel intelligentem in divinis non sumitur nisi essentialiter. Et ideo non potest dici, quod Pater sit sapiens, vel intelligens Filio. Sed diligere sumitur non solùm essentialiter, sed etiam notionaliter. Et secundùm hoc possumus dicere; quod Pater, & Filius diligunt se Spiritu sancto, ut dictum est. *

* In corp. artic.

Ad secundum dicendum, quòd quando in intellectu alicujus actionis importatur determinatus effectus, potest denominari principium actionis ab actione, & ab effectu: sicut possumus dicere, quod arbor est florens floritione, & floribus. Sed quando in actione non includitur determinatus effectus, tunc non potest principium actionis denominari ab effectu, sed solùm ab actione. Non enim dicimus; quod arbor producit florem flore; sed productione floris. In hoc igitur quod dico spirat, vel generat, importatur actus notionalis tantùm: unde non possumus dicere, quod Pater spiret Spiritu Sancto; vel generet Filio. Possumus autem dicere; quod Pater dicit Verbo, tanquam persona procedente, & dicit dictione, tanquam actu notionali: quia dicere importat determinatam personam procedentem: cùm dicere sit producere verbum. Et similiter diligere, prout notionaliter sumitur, est producere amorem: & ideo potest dici, quod Pater diligit Filium Spiritu sancto, tanquam persona procedente, & ipsa dilectione tanquam actu notionali.

Ad tertium dicendum, quòd Pater non solùm Filium; sed etiam se, & nos diligit Spiritu sancto: quia (ut dictum est *) diligere prout notionaliter sumitur, non solùm importat productionē divinę personæ, sed etiam personam productam per modum amoris, qui habet habitudinem ad rem dilectam. Unde, sicut Pater dicit se, & omnem creaturam Verbo, quod genuit; in quantum Verbum genitum sufficienter repræsentat Patrem, & omnem

* In isto artic.

creaturam: ita diligit ſe, & omnem creaturam Spiritu ſancto, in quantum Spiritus ſanctus procedit ut amor bonitatis primæ, ſecundùm quam Pater amat ſe, & omnem creaturam. Et ſic etiam patet, quod reſpectus importatur ad creaturam, & in Verbo, & in amore procedente quaſi ſecũdario in quantum ſcilicet bonitas, & veritas divina eſt principium intelligendi, & amandi omnem creaturam.

Prima concluſio.

Si diligere ſumatur eſſentialiter, tunc Pater, & Filius non diligunt ſe Spiritu ſancto.

Secunda concluſio.

Si diligere accipiatur notionaliter, Pater, & Filius diligunt ſe Spiritu ſancto.

Circa doctrinã hujus articuli peculiare dubium diſputatione ſequenti excitabimus, quia tam ea, quæ in hoc articulo, quàm illa, quæ in quæſtione ſequenti D. Thomas docet, unicam ſolummodò, eamque brevem diſputationem exigunt. D. Thom.

QUÆSTIO XXXVIII.

De nomine Spiritus Sancti, quod eſt donum.

PROOEMIUM.

CONSEQVENTER quæritur de dono.

ARTICULUS I.

Vtrùm donum ſit nomen perſonale?

1. Diſt. 18. art. 1.

AD primum ſic proceditur. Videtur, quod donum non ſit nomen perſonale. Omne enim nomen perſonale, importat aliquam diſtinctionem in divinis. Sed nomen doni non importat aliquam diſtinctionem in divinis. Dicit enim Auguſtinus * 15. de Trinitate, quòd Spiritus ſanctus ita datur, ſicut Dei donum, ut etiam ſe ipſum det, ſicut Deus. Ergo donum non eſt nomen perſonale.

* Lib. 15. de Trin. cap. 19. à med. tom. 3.

¶ 2. Prætereà. Nullum nomen perſonale convenit eſſentiæ divinæ. Sed eſſentia divina eſt donum quod Pater dat Filio, ut patet per Hilarium * 8. de Trinitate. Ergo donum non eſt nomen perſonale.

* Lib. 8. circa medium, & paulo poſt.

¶ 3. Prætereà. Secundùm Damaſcenum * nihil eſt ſubjectum, aut ſerviens in divinis perſonis. Sed donum importat quandam ſubjectionem, & ad eum, cui datur, & ad eum, à quo datur. Ergo donum non eſt nomen perſonale.

* Colligitur ex lib. 4 c. 19. à med., & lib. 3. cap. 21.

¶ 4. Prætereà. Donum importat reſpectum ad creaturam: & ita videtur de Deo dici ex tempore. Sed nomina perſonalia dicuntur de Deo ab æterno, ut Pater, & Filius. Ergo donũ non eſt nomen perſonale.

SED contrà eſt, quod Auguſtinus * dicit 15. de Trinitate: Sicut corpus carnis nihil aliud eſt quam caro, ſic donum Spiritus nihil aliud eſt, quam Spiritus ſanctus. Sed Spiritus ſanctus eſt nomen perſonale. Ergo & donum.

* Lib. 15. de Trin. cap. 19. à med. tom. 3.

RESPONDEO dicendum, quòd in nomine doni importatur aptitudo ad hoc, quod donetur; quod autem donatur, habet aptitudinem, vel habitudinem, & ad id, à quo datur, & ad id, cui donatur. Non enim daretur ab aliquo, niſi eſſet ejus: & ad hoc alicui datur, ut ejus ſit. Perſona autem dicitur eſſe alicujus, vel ſecundùm originem, ſicut Filius eſt Patris, vel inquantum ab aliquo habetur. Habere autem dicimur id, quo liberè poſſumus uti, vel frui, ut volumus. Et per hunc modum divina perſona non poteſt haberi niſi à rationali creatura Deo conjuncta. Aliæ autem creaturæ moveri quidem poſſunt à divina perſona non tamen ſic, quod in poteſtate earum ſit frui divina perſona, & uti effectu ejus: ad quod quandoque pertingit rationalis creatura, ut puta, cùm ſic fit particeps divini Verbi, & procedentis amoris, ut poſſit liberè Deum verè cognoſcere, & rectè amare. Vnde ſola creatura rationalis poteſt habere divinam perſonam. Sed ad hoc, quod ſic eam habeat, non poteſt propria virtute pervenire: unde oportet, quod hoc ei deſuper detur. Hoc enim dari nobis dicitur, quod aliunde habemus. Et ſic divinæ perſonæ competit dari, & eſſe donum.

Ad primum ergo dicendum, quòd nomen doni importat diſtinctionem perſonalem, ſecundùm quod donum dicitur eſſe alicujus per originem. Et tamen Spiritus

ritus sanctus dat se ipsum, in quantum est sui ipsius, ut potens se uti, vel potiùs frui: sicut & homo liber dicitur esse sui ipsius. Et hoc est, quod Augustinus dicit super Ioannem. Quid tam tuum est quàm tu? Vel dicendum, & meliùs, quod donum oportet esse aliquo modo dantis. Sed hoc esse hujus, dicitur multipliciter. Uno modo per modum identitatis, sicut dicit Augustinus super Ioannem. Et sic donum non distinguitur à dante, sed ab eo, cui datur: & sic dicitur, quod Spiritus sanctus dat se. Alio modo dicitur aliquid esse alicujus, ut possessio, vel servus. Et sic oportet, quod donum essentialiter distinguatur à dante: & sic donum Dei est aliquid creatum. Tertio modo dicitur hoc esse hujus per originem tantùm: & sic Filius est Patris, & Spiritus sanctus utriusque. In quantum ergo donum hoc modo dicitur esse dantis, sic distinguitur à dante personaliter, & est nomen personale.

Ad secundum dicendum, quòd essentia dicitur esse donum Patris primo modo: quia essentia est Patris per modum identitatis.

Ad tertium dicendum, quòd donum, secundùm quod est nomen personale in divinis, non importat subjectionem, sed originem tantùm in comparatione ad dantem. In comparatione verò ad eum, cui datur, importat liberum usum; vel fruitionem, ut dictum * est.

* In corp. art.

Ad quartum dicendum, quòd donum non dicitur ex eo, quod actu datur; sed inquantum habet aptitudinem, ut possit dari. Vnde ab æterno divina persona dicitur donum, licèt ex tempore detur. Nec tamen per hoc, quod importatur respectus ad creaturam, oportet quod sit essentiale; sed quod aliquid essentiale in suo intellectu includatur, sicut essentia includitur in intellectu personæ, ut supra dictum * est.

* Quæst. 29. art. 4. & q. 34. art. 3. ad 1.

Conclusio.

Divinæ personæ convenit esse donum, & dari.

ARTICULUS II.

Vtrùm donum sit proprium nomen Spiritus sancti?

1. Dist. 18. art. 2. & ver. q. 7. art. 3. 5.

AD secundum sic proceditur. Videtur, quòd donum non sit proprium nomen Spiritus sancti. Donum enim dicitur, ex eo quod datur. Sed sicut dicitur Isa. 9. Filius datus est nobis. Ergo esse donum convenit Filio, sicut Spiritui sancto.

¶ 2. Præterea. Omne nomen proprium alicujus personæ significat aliquam ejus proprietatem. Sed hoc nomen donum non significat proprietatem aliquam Spiritus sancti. Ergo donum non est nomen proprium Spiritus sancti.

¶ 3. Præterea. Spiritus sanctus potest dici spiritus alicujus hominis. Sed non potest dici donum alicujus hominis, sed solùm donum Dei. Ergo donum non est proprium nomen Spiritus sancti.

SED contrà est, quòd Augustinus dicit in * 4. de Trinitate. Sicut natum esse est Filio à Patre esse, ita Spiritum sanctum donum Dei esse, est à Patre, & Filio procedere. Sed Spiritus sanctus sortitur proprium nomen, in quantum procedit à Patre, & Filio. Ergo & donum est proprium nomen Spiritus Sancti.

* Lib. 4. de Trinit. c. 20. à medio, tomo 3.

RESPONDEO dicendum, quòd donum, secundùm quod personaliter sumitur in divinis, est proprium nomen Spiritus sancti.

Ad cujus evidentiam sciendum est; quòd donum proprie est datio irreddibilis secundùm Philosophum, id est; quod non datur intentione retributionis. Et sic importat gratuitam donationem. Ratio autem gratuitæ donationis, est amor: ideo enim damus gratis alicui aliquid, quia volumus ei bonum. Primum ergo, quod damus ei, est amor, quo volumus ei bonum. Vnde manifestum est, quod amor habet rationem primi doni, per quod omnia dona gratuita donantur. Vnde cùm Spiritus sanctus procedat ut amor (sicut jam dictum * est) procedit in ratione doni primi. Vnde dicit Augustinus * 15. de Trinitate, quod per donum, quod est Spiritus sanctus, multa propria dona dividuntur membris Christi.

* Quæst. 37. art. 1.

* Lib. 15. de Trin. cap. 19. ante med. tom. 3.

Ad primum ergo dicendum, quòd sicut Filius, quia procedit per modum verbi, quod de ratione sua habet, quod sit similitudo sui principij, dicitur propriè imago; licèt etiam Spiritus sanctus sit similis Patri: ita etiam Spiritus sanctus, quia à Patre procedit ut amor, dicitur propriè donum; licèt etiam Filius detur. Hoc enim ipsum, quod Filius datur, est ex Patris amore, secundùm illud Ioannis 3. Sic Deus dilexit mundum, ut Filium suum unigenitum daret.

Ad secundum dicendum, quòd in nomine doni importatur, quod sit dantis per originem. Et sic importatur proprietas originis Spiritus Sancti, quæ est processio.

Ad tertium dicendum, quòd donum, antequam detur, est tantùm dantis; sed postquam datur, est ejus, cui datur. Quia igitur donum non importat dationem in actu, non potest dici, quod sit donum

hominis; sed donum Dei dantis. Cùm autem jam datum est, tunc hominis est, vel Spiritus, vel datum.

Conclusio.

Donum personaliter sumptum in divinis, est nomen proprium Spiritus sancti.

DISPUTATIO XVI.

De Spiritu sancto, ut est amor, & donum.

1. QUIA, ut nuper dicebamus, cuncta, quæ D. Thomas in his duabus quæstionibus, nempe 37. & 38. docet, non longa (suppositis illis, quæ alibi cum ipso in hoc tractatu explicuimus) egent discussione; idcircò in hac disputatione ea, quæ ad exactam intelligentiam eorum, quæ in his quæstionibus D. Thomas docuit, discussione indigent, differemus. D. Thom.

DUBIUM I.

Vtrum Pater, & Filius diligat se Spiritu sancto?

2. Animadversio pro luce tituli. D. Thom. PRo tituli intelligentia recolendum est id, quod suprà tetigimus, & D. Thomas *hic quæst.* 37. *art.* 1. docet, nempe, quòd ea, quæ pertinent ad processionem per intellectum, habent nomina, quibus explicentur, distincta à nominibus, quibus denotantur ea, quæ ad eundem intellectum, & *intelligere* essentiale spectant; secùs verò ea, quæ ad processionem per voluntatem pertinent. Et ideò processio per intellectum explicatur nomine dictionis, & terminus productus appellatur Verbum; actio vero essentialis ad intellectum pertinens, quæ consistit in habitudine, aut quasi habitudine intellectus ad objectum intellectum, nuncupatur *intelligere*. At verò in voluntate, propter inopiam vocum, eadem vox, scilicet *diligere*, significat tam actionem essentialem diligendi correspondentem ipsi *intelligere* essentiali, & denotantem habitudinem diligentis ad objectum dilectum, quam actionem notionalem, & processionem per voluntatem significantem habitudinem ad terminum productum, qui est quædam propensio in rem dilectam: imò eadem vox *amoris* significat tam amorem essentialem, quàm notionalem, seu actum diligendi notionaliter, consistentem in prædicta habitudine ad terminum productum, ut ex communi usu hujus vocis constat, necnon eundem terminum procedentem per talem dilectionem, scilicet Spiritum sanctum, ut colligit Augustinus 15. *de Trinitate cap.* 17. ex illo 1. Joannis 4. *Deus Charitas est.* August. 1. Ioan. 4.

In præsenti ergo non sumitur *diligere* pro dilectione essentiali, sed pro notionali. Nam loquendo de dilectione essentiali, planum est, Patrem, & Filium non diligere se Spiritu sancto, ut notavit D. Thomas *loco citato*, & *in* 1. *dist.* 32. *q.* 1. *art.* 1. & id concedunt omnes ferè Theologi. Quoniam loquendo de prædicta dilectione essentiali Pater, & Filius diligunt se sua essentia, suoque amore essentiali, tanquam forma, aut quasi forma; non verò diligunt se Spiritu sancto, aut tanquam forma, aut tanquam termino: siquidem Spiritus sanctus non est terminus productus per *diligere* essentiale, sed per notionale. Et ideò licèt per impossibile non daretur Spiritus sanctus, nihilominùs Pater, & Filius se diligerent dilectione essentiali. Quare tota difficultas hujus dubij est, an loquendo de amore notionali; hæc propositio, *Pater, & Filius diligunt se Spiritu sancto*, sit vera in rigore & proprietate sermonis Theologici? D. Thom.

§. I.

Ex mente D. Thomæ, & aliorum Patrum dubium deciditur.

DIcendum ergo est Patrem, & Filium diligere se Spiritu sancto, si ly *diligere* sumatur notionaliter: ac proinde hanc propositionem, *Pater, & Filius diligunt se Spiritu sancto* esse veram in rigore & proprietate sermonis. Ita D. Thomas *in præsenti*, & *in* 1. *d. distinct.* 31. *art.* 1. Hieronymus *in Psalmum* 17. ubi inquit: *Spiritum sanctum esse dilectionem, quam habet Pater in Filio, & Filius in Patre.* Bernard. *lib. de Amore Dei c.* 7. *Amas te, ô amabilis Domine, in te ipso, cùm à Patre, & Filio procedit Spiritus sanctus, amor Patris ad Filium, & Filij ad Patrem.* Richardus de Sancto Victore in declarationibus ad D. Bernardum, *cap.* cui titulus. *Quomodo Spiritus sanctus est amor Patris & Filij*, sic ait. *Si rectè diceris amare amore, qui à te procedit, cur non Pater, & Filius dicuntur amare amore, qui ab ipsis procedit?* Augustinus 6. *de Trinitate cap.* 5. dicens, Spiritum sanctum esse amorem, quo genitus diligit suum genitorem, & ab illo diligitur. Et 15. *de Trinitate c* 7. ait, Spiritum sanctum esse charitatem mutuam, qua mutuo se diligunt Pater & Filius. 3. Conclusio. D. Thom. Hieron. Bernard. Richard. August.

Nec obest id, quod respondet Canariensis *in præsenti*, & alij relati ab Scoto *in* 1. *dist.* 32. *q.* 1. nempe, Augustinum retractasse virtualiter suam sententiam in alia simili propositione, quam *lib.* 83. *quæstionum q.* 23. dixerat; nempe, *Patrem esse sapientem sapientia genita, aut Filio*, quamque retractavit *primo Retractationum cap.* 26. & 6 *de Trinitate cap.* 1. & 2. & *lib.* 7. *c* 3. & *lib.* 15. *cap.* 7. Nam cùm eadem sit ratio de hac propositione, & de illa, de qua nunc est controversia, videtur, quòd retractata priori propositione, nempe, quòd *Pater est sapiens sapientia genita, aut Filio*, ibidem virtualiter retractavit, quòd *Pater, & Filius diligunt se Spiritu sancto.* Canariens. Scotus. August.

Non itaque hoc obest: tum, quia, ut ex statim dicendis patebit, est diversa ratio in una & in alia propositione: tum etiam, quia postquam Augustinus retractavit illam propositionem, nempè, quòd *Pater est sapiens sapientia genita lib.* 15. *de Trinit. c.* 7. docuit hanc, de qua est præsens dubium, *in c.* 17. *ejusdem libri.* Unde hanc eandem propositionem, & sententiam omnes ferè Theologi tuentur. August.

Ut autem rationem fundamentalem, quam D. Thomas *art.* 2 *quæstionis* 37. adducit, tradamus, & explicemus, notandum est primò, actiones esse in duplici differentia. Quædam enim sunt, inter quas, & objectum, quod ultimò attingitur, mediat, sive mediare significatur aliquis effectus proximus & immediatus talium actionum: sicut inter ignem, & lignum calefactum mediat calor, quo lignum calefit, & est immediatus terminus calefactionis: & in actionibus immanentibus inter dictionem, & rem cognitam per illam mediat verbum mentale, quod est terminus immediatus dictionis; & est veluti forma, & objectum immediatum, quo mediante res cognita attingitur ab intellectu; 4. Animadversio prima pro ratione. D. Thomæ.

lectu: & similiter inter volitionem, & rem amatam per illam mediat amor per modum termini intrinseci, qui est impulsus intrinsecus productus per volitionem, quo mediante attingit rem amatam; quamvis ipsa res amata non sit producta. Aliæ verò sunt actiones inter quas, & objectum, quod ultimò attingitur, non mediat aliquis terminus, aut non significatur mediare: sicut inter generationem, & Filium productum, & inter ædificationem, & ædificium per illam factum.

Inter has ergo actiones hoc est discrimen. Quod agens non solùm denominatur ab actionibus primi generis; sed etiam à terminis immediatis productis per illas: sicut ignis dicitur calefaciens, non solùm calefactione, sed etiam calore producto: & homo dicitur dicens, non solùm ipsa dictione mentali, sed etiam verbo, quatenus verbo à se producto dicit rem cognitam. Agens verò actionibus secundi generis solùm denominatur ab ipsis actionibus; non verò à terminis productis per illas, ut in exemplis adductis patet. Et ratio est plana ex nuper dictis. Quoniam in prioribus illis actionibus, quippe non attingentibus terminum, sive objectum ultimum, nisi mediante alio priori termino potest agens denominari tam ab actione quàm à termino illo priori: siquidem mediante actione, & prædicto termino attingit objectum, sive terminũ omninò ultimum: secùs vero in actionibus posterioris generis, in quibus termini immediatè producti non habent ulteriorem terminum, ad quem ordinentur, inter quemque, & inter agens prædicti termini medient, ut ita agens eis mediis possit attingere ulteriorem, & ultimum terminum sive objectum: siquidem, ut supponimus, prædictæ actiones non habent, sive non significantur habere ulteriorem alium terminum, & objectum.

5. Animadversio secunda. Ex quo secundò notandum est, quòd actiones illius prioris generis, inter quas, & inter objectum ultimum mediat, seu mediare significatur aliquis terminus, sunt talis conditionis, ut intellectu earum importetur determinatus effectus, ut docet D. Thomas q. 37. *nuper citata art. 2. ad 2.* Hoc autem non ideò est, quia solùm istæ actiones dicant intrinsecè & essentialiter ordinem, aut quasi ordinem ad determinatum effectum, sed quia prædictus effectus determinatus speciali ratione est de intellectus actionis: quatenus prædictus terminus immediatus tenet se peculiariter ex parte actionis secundùm illud munus, secundum quod est id, quo mediante actio attingit terminum, seu objectum ultimum: quia ipsa non nisi, ut ei quodammodò subest, & ut prædictus terminus ex parte ejus se tenet, est attactiva termini, sive objecti ultimi. (margin: D. Thom.)

6. Ex dictis formatur ratio assertionis. His ergo suppositis, ratio ex D. Thoma loco citato desumpta pro nostra assertione, potest ad hanc formam reduci. Nam quando in intellectu actionis clauditur formaliter effectus, seu quando actio habet aliquem terminum immediatum, medio quo attingit objectum omninò ultimum, & secundùm istam rationem significatur, tunc agens potest denominari tale ab actione, & ab effectu: sed dilectio notionaliter sumpta Patris & Filij, includit in suo conceptu formali per modum veluti effectus producti Spiritum sanctum, seu prædictus Spiritus sanctus mediat inter Patrem, & Filium, & objectum omninò ultimum attactum per talem dilectionem: ergo Pater, & Filius dicuntur diligentes se, non solùm à dilectione notionali, sed etiam à termino per illam producto, scilicet Spiritu sancto.

Major patet ex exemplis, & ratione adducta in primo notabili, & insuper exemplo, quod adducit D. Thomas loco citato, nempe arboris, quæ dicitur florere, non solùm floritione, sed etiam floribus: quia inter ipsam, ut florentem, & actionem productivam florum mediant ipsi flores, ut termini immediati, quibus arbor se ipsam florescere facit, attingitque ipsam, ut florentem. Tum etiam ratione (quæ est major explicatio rationis nuper insinuatæ in secundo notabili) quia actio denominat agentem, ut actio est formaliter, & secundùm ea, quæ ex parte ejus se tenent, ut attingat aliquem terminum, seu objectum, ac proinde secundùm id, quod est de formali conceptu illius sic sumptæ: ergo quando effectus formaliter includitur in conceptu actionis, ut aliquid se tenens ex parte illius, modo dicto, tunc talis actio denominabit agentem formaliter, & secundum se, & secundùm quòd includit effectum. (margin: D. Thom.)

Minor verò probatur. Quia dilectio notionaliter sumpta est talis conditionis, ut in intellectu ejus importetur formaliter Spiritus sanctus ex vi talis dilectionis productus, seu est talis conditionis, ut inter ipsam, & inter objectum ultimò dilectum mediet Spiritus sanctus: tanquam terminus immediatus, medio quo attingitur objectum ultimum: sicut in creatis (proportione tamen servata) inter dilectionem, & objectum dilectum, ac ultimum mediat aliquis terminus intrinsecus: & ideò illo mediante attingitur prædictum objectum ultimum. Et similiter in divinis inter objectum ultimò intellectum, & dictum mediat, tanquam terminus intrinsecus, & immediatus, ipsum Verbum productum, & eo mediante, tanquam termino intrinseco dicuntur tam personæ divinæ, quam omnes creaturæ possibiles.

7. Illustratur amplius hæc ratio. Potestque tota hæc ratio D. Thomæ confirmari, & explicari alia via præcedenti satis affini, & cum ea nexum habente. Nam tam in Deo, quàm in nobis operationes productivæ termini duobus modis significari possunt. Primo, secundùm habitudinem, quam dicunt præcisè ad terminum productum: & ut sic denominant terminum solum. Secundo verò, quantum ad habitudinem etiam, quam simul dicũt ad subjectum, vel ad objectum: & ut sic subjectum, vel objectum denominatur ab ipsis. Unde, quia productio caloris ut sic significata denotat actionem productivam caloris secundum priorem illam habitudinem tantummodò, idcirco solùm denominat terminum productum; Quia verò calefactio significat eandem secundùm posteriorem habitudinem, propterea non denominat calorem productum, sed subjectum; unde non dicitur calor calefieri, sed prædictum subjectum. Ex quo etiam fit, quòd quando actio præcisè significatur secundùm habitudinem ad terminum, non denominatur agens agere à termino producto, sed ab actione: sicut non dicimus, quòd ignis producit calorem calore illo, qui est terminus productus, sed actione ipsa. At verò quando actio significatur secundùm habitudinem ad subjectum, rectè potest aliquando agens denominari ab ipso termino producto: sicut si dicamus, quòd ignis comburit lignum calore, id est, calore, non solùm existente in igne, sed etiam calore producto in eodem ligno.

Sic ergo in divinis actus notionalis aliquando significatur præcisè secundùm habitudinem ad terminum productum, non vero ad objectum: & tunc non potest denominari persona producens à termino, sed ab ipsa productione. Unde non dicimus, quod Pater generat Filio, aut Pater, & Filius spirant Spiritu sancto; sed quod Pater generatione generat, & uterque spiratione spirat. Si verò actus notionalis

notionalis ita significetur, ut ex vi nominis significantis dicat habitudinem etiam ab objectum, optimè potest persona producens denominari à termino: sicut rectè dicitur, Pater Verbo dicit se ipsum, & omnia, quæ ejus scientia continentur, ut ex D. Thom. D. Thoma *quæst.* 34. vidimus: quia Pater intelligendo se, dicit omnia ista, & dicendo Verbum, intelligit illa. Et similiter in productione Spiritus sancti: quia cùm dicitur Pater, & Filius diligunt se Spiritu sancto, tunc per verbum illud *diligunt* significatur etiam habitudo ad objectum. Et ideò optimè potest affirmari, quòd Pater, & Filius diligunt se Spiritu sancto: quoniam sensus illius est, quòd Pater, & Filius producendo Spiritum sanctum diligunt se.

§. II.

Aliquæ objectiones contra dicta, & earum solutio.

8. Cajet. Aureol. Scotus. Prima objectio.

EX dictis facilè solvuntur aliquæ objectiones adductæ à Cajetano ex Aureolo, Scoto; & aliis, quas omnes in præsenti adducere, suppositis his, quæ diximus, supervacaneum erit. Et ideò aliquam, vel aliquas tantum referemus, & insuper aliæ à Cajetano non adductæ unà cū solutionibus earum afferentur. Primò igitur contra assertionem, & rationem pro illa objici potest, quòd Pater non potest dici sapiens sapientia genita: ergo nec Pater, & Filius diligunt se Spiritu sancto: ac proinde tam assertio, quàm ratio ex D. Thoma pro ea adducta corruēt. Antecedens patet ex his, quæ ex Augustino diximus, nempe, illum locis claris propositionem illam retractasse. Prima verò consequentia ex antecedēti videtur constare. Quoniam sic se habet sapientia genita, seu Verbum ad Patrem, sicut Spiritus sanctus ad Patrem, & Filium. Quia sic Verbum est terminus intrinsecus processionis à Patre per intellectum, sic Spiritus sanctus processionis à Patre, & Filio per voluntatem: ergo si semel Pater non est sapiens sapientia genita, nec Pater, & Filius diligent se Spiritu sancto. Secunda verò consequentia ex hac priori constat, ut intuenti patebit.

Confirmatur. Confirmatur. Quoniam si actio notionalis sumatur, ut præcisè dicit habitudinem ad terminum productum, tunc agens non dicitur agere termino producto: & proptereà Pater non dicitur generare Filio, quia verbum *generare* denotat, & exprimit præcisè habitudinem ad terminum productum. Sed *diligere* notionaliter tantùm denotat, & exprimit habitudinem ad terminum productum: & ideò D. Thom. D. Thomas *art.* 2. *hujus quæst.* 37. loquens de *diligere* notionali sic inquit: *Secundum verò quòd notionaliter sumitur, sic diligere nihil est aliud, quàm spirare amorem, sicut dicere est producere verbum, & florere est producere flores.* Imò & ex his verbis D. Thomæ colligitur, non rectè juxta S. Doctoris mentem deduci, quod Pater & Filius diligunt se Spiritu sancto: ex eo quòd per hanc propositionem significatur, non sola habitudo ad terminum productum, sed etiam ad objectum ultimò dilectum: siquidē S. Doctor inquit, quòd *diligere* notionaliter (in quo sēsu intelligitur prædicta propositio) nihil aliud est quàm spirare amorem.

9. Occurritur objectioni. Respondetur ex dictis, esse disparem rationem inter hanc propositionem, *Pater est sapiens sapientia genita, sive Filio*, & istam, *Pater, & Filius diligunt se Spiritu sancto*. Quòd in illa priori, ly *sapere* sumitur essentialiter: ex eo quod ea, quæ pertinent ad intellectum, habent specialia nomina, aut verba, quibus explicentur essentialia; & alia, quibus denotentur notionalia, & inter nomina, aut verba significantia essentialia connumerantur *sapere*, aut *intelligere*. Constat autem, quòd Pater non sapit, aut intelligit essentialiter sapientia genitā, sive Filio; sed essentia, & sapientia sua essentiali: sicut nec Pater, & Filius diligunt se Spiritu sancto, sed essentia, & dilectione essentiali, si *diligere* sumatur essentialiter. Cæterum, quia *diligere* sumitur etiam notionaliter propter penuriam nominum, & verborum in ordine ad denotandum ea quæ pertinent ad processionem per voluntatem: idcircò sumpto *diligere* notionaliter debet concedi ista propositio, *Pater, & Filius diligunt se Spiritu sancto*: sicut & hæc, *Pater dicit se, & totam Trinitatem Verbo suo*: ex eo quòd *dicere* sumitur notionaliter, & eo propositionali mòdo, quo *diligere* in proportione modò dicta.

Ad confirmationem respondetur, Sanctum Doctorem solùm velle, quòd *diligere* notionaliter sumptum nihil est aliud, quàm spirare amorem, prout amor non solùm exprimit hoc, quod est esse terminum, & impulsum intrinsecum voluntatis per eam productum, sed etiam esse id, mediante quo attingitur objectum ultimum. Sumpto autem sic *diligere*, constat ex dictis, quomodo verum sit, Patrem, & Filium diligere se Spiritu sancto. Unde S. Doctor *in solutione ad* 3. *hujus artic.* 2. *quæst.* 37. referens id, quod in prædicto articulo præmiserat, nempe, quod *diligere* notionaliter nihil est aliud, quàm spirare amorem, sic se ipsum explicat. *Quia (ut dictum est) diligere, prout notionaliter sumitur, non solùm importat productionem divinæ personæ, sed etiam personam productam per modum amoris, qui habet habitudinem ad rem dilectam. Unde, sicut Pater dicit se, & omnem creaturam Verbo, quod genuit, in quantum Verbum genitum sufficienter repræsentat Patrem, & omnem creaturam: ita diligit se, & omnem creaturam Spiritu sancto, in quantum Spiritus sanctus, procedit ut amor bonitatis primæ, secundùm quam Pater amat se, & omnem creaturam.* Per quod etiam ad id, quod in eadem confirmatione additur, satis constat. — Solvitur confirmatio. — D. Thom.

Secundò objici potest, quòd dilectio notionalis in voluntate correspondet generationi in intellectu: at non potest dici, quod Pater generat se Verbo: ergo neque quòd Pater, & Filius dilectione notionali diligunt se Spiritu sancto. — 10. Secunda objectio.

Confirmatur. Quoniam idem est notionalis dilectio, quòd spiratio: sed Pater, & Filius non spirant se Spiritu sancto: ergo neque notionaliter diligunt se illo. — Confirmatur.

Respondetur ex dictis, dilectionem notionalem explicatam per verbum *diligo*, ut in prædicta propositione, de qua loquimur: contingit, non correspōdere processioni per intellectum per correspondentiam omnimodā, ut talis processio significatur per verbum *genero*, qualiter explicatur in hac propositione à Theologis rejecta, *Pater generat se Verbo*. Quoniā processio per voluntatem, ut explicata per verbū *diligo* in prædicta propositione exprimit habitudinem, aut quasi habitudinem, quam dicit processio ista tam ad terminum productum, quàm ad objectū medio illo attactum, & dilectum, licèt nō productum: at processio per intellectum, ut explicata per verbum *genero*, exprimit habitudinem solùmodò ad terminum productum, non verò ad objectum intellectum, sive dictum in Verbo: & ideò diligere notionaliter non correspondet per omnimodam correspondētiam processioni per intellectum, ut explicatæ per *generare*, sed per *dicere*. Per quod etiam patet ad confirmationem. Quoniam *diligere* notionaliter in prædicta propositione, de — Satisfit objectioni. — Et confirmationi.

de qua est controversia, non habet omnimodam correspondentiam ex parte modi significandi cum hoc, quod est *spirare*, quatenus sic significantur, dum dicitur, Patrem, & Filium spirare Spiritu sancto: quia tantùm exprimitur ordo ad terminum productum: & propterea prædicta propositio est neganda.

11. Tertia. Tertiò objici potest. Quoniam alioqui posset concedi, Patrem, & Filium diligere creaturas Spiritu sancto: hoc autem admitti nequit: ergo, &c. Sequela probatur. Quia sicut Pater hoc ipso quod dicat se ipsum Verbo, dicit etiam creaturas eodem Verbo: ita si Pater, & Filius diligunt se Spiritu sancto, diligent etiam eo creaturas. Falsitas autem consequentis inde constat. Quoniam dilectio notionalis solùm dicitur illius objecti, quod primariò, & per se respicitur, aut saltem quod necessariò concomitatur primarium. Creaturæ autem neque sunt objectum primarium dilectionis notionalis, ut patet; nec necessario illud concomitantur: quippe quæ liberam habent connexionem cum divina bonitate, & liberè etiam diliguntur.

Enodatur. D.Thom. Bonavent. Respondetur, concedendo sequelam cum D. Thoma *art. 2. hujus quæstionis 37. in solutione ad 3.* & cum Bonaventura *in 1. d. st. 32. q. 1. art. 1. ad penultimum argumentum*, necnon & cum communi Thomistarum schola. Et deinde neganda est minor. Et ad probationem dicendum est, quòd ad hoc, ut per dilectionem notionalem diligantur creaturæ, ac proinde & Spiritu sancto, ut est terminus productus per illam, non est necessarium, quòd creaturæ dilectæ, nempe, creaturæ existentes in aliqua differentia temporis sint objectum primarium prædictæ dilectionis, aut habeant necessariam connexionem cum divina bonitate, aut cum prædicta dilectione, & processione Spiritus sancti; sed satis est, quòd ex suppositione, quòd diligantur, debeant per prædictam dilectionem diligi. Circa hæc tamen videantur illa, quæ *in 1. tomo tractatu 4. disp. 5. n. 87.* diximus.

12. Ultima. Ultimò objici potest, quòd exemplum D. Thomæ ad rationem pro hac assertione confirmandam non est ad rem. Nam florere non significat producere flores, sed esse floridum: cùm tamen ad hoc, ut esset ad rem, de qua agimus, oportebat, ut significaret hoc, quod est producere flores.

Diluitur. Respondetur, falsum esse, quòd florere arboris denotet præcisè esse floridum, & non producere flores, & mediis illis arborem florescere. Nam etsi daremus, quòd Deus se solo produceret flores in aliqua arbore, tunc arbor illa diceretur florida, non tamen florere: quia florere dicit esse principium vitale quo producantur flores ab illa re, quæ florere dicitur, quibusque prædicta res floreat.

DUBIUM II.

Utrùm esse donum dicatur tam essentialiter, quàm personaliter, seu notionaliter in divinis.

13. D. Thom. Consultò inquirimus, an donum dicatur in divinis tam essentialiter, quàm personaliter. Nam licet D. Thomas *art. 1. hujus q. 38.* tantum inquirat, an donum sit nomen personale: nihilominus in proœmio ejusdem quæstionis referens ea, de quibus in illa agendum erat, aliter inscribit articulum primum ejusdem quæstionis, nempe, *Utrùm donum possit esse nomen personale.* Quia, ut

Cajetan. explicat Cajetanus *in eodem articulo*, intentio ejus est quærere, an donum sit nomen personale, non necessariò, sed possibiliter, idest, an secundùm aliquam ejus significationem sit nomen personale, cum eo utimur in divinis: ut ita innueret, posse etiam esse nomen essentiale. Et propterea *in eodem art. 1.* Angelicus Præceptor non solum docet, donum esse quid personale, sed etiam quid essentiale. Et ita ut omne id, quod *in hoc articulo* S. Doctor explicare intendit, maneat explicatum, inquisivimus, *An donum in divinis tam essentialiter, quàm personaliter dicatur?* Sicut etiam data opera in eodem titulo sciscitamur, utrum donum dicatur personaliter, seu notionaliter, non determinando, an dicatur notionaliter respectu unius personæ præ aliis, sed an tantum dicatur notionaliter, saltem respectu aliquarum personarum? Nam utrùm esse donum sit peculiari aliqua ratione proprium unius tantummodo personæ, scilicet Spiritus sancti, dubio sequenti discutietur.

§. I.

Decisio dubii ex mente Angelici Præceptoris.

Dicendum ergo est, quod donum in divinis dicitur tam essentialiter, quàm personaliter, seu notionaliter. Unde in Scriptura sæpissimè invenitur, Deum nobis donari: sicuti etiam de tota Trinitate dicitur Joannis 14. *Ad eum veniemus, & mansionem apud eum faciemus.* Et deinde Joannis 3. Filius dicitur speciali ratione datus à Patre, tanquam quid ejusdem Patris per originem: *Sic Deus dilexit mundum, ut Filium suum unigenitum daret.* Et Spiritus sanctus dicitur etiam hac ratione datus à Filio juxta illud. *Cum venerit Paraclitus, quem ego mittam vobis.* Unde assertionem hanc tuentur D. Thomas *art. 1. hujus q. 38.* Cajetanus, Nazarius & alii plures *in præsenti*. 14. Resolutio dubii. Ioan. 14. Ioan. 3. Ioan. 15. D. Thom. Cajetanus. Nazarius.

Ut autem rationem fundamentalem prædictæ assertionis adducamus, oportebit præmittere conditiones desideratas ad rationem doni, & deductas ex iis, quæ D. Thomas *q. 38. citata*, necnon & Aristoteles *4. Topicorum c. 4. prope finem* docent, quæ quidem explicari possunt per hoc, quòd donum sit *Res alicujus, qui liberaliter eam alteri conferre potest ad usum, aut fruitionem.* Animadversio pro intelligent. rationis. D.Thom. Aristot.

Dicitur ergo primò, quod donum est *res alicujus.* Quia ad hoc, ut aliquid donari possit ab aliquo, ac proinde esse donum, oportet, ut sit illius, à quo donatur, ut ex terminis ipsis constare videtur. Quia verò tripliciter potest esse res alicujus, ut notavit D. Thomas *in præsenti*, nempe, vel per identitatem, juxta illud Augustini relatum ab eodem Angelico Doctore: *Quid tam tuum est, quàm tu?* vel per originem, quo pacto Filius dicitur esse Patris; vel tandem tanquam possessio, ut servus: idcircò ad rationem doni solùm desideratur, quòd sit alicujus uno ex tribus prædictis modis. D. Thom. August.

Additur deinde, *qui liberaliter eam alteri conferre potest.* Tum, ut denotetur, quòd actio, per quam res illa conferenda est, conferrique petit, debet esse omninò liberalis, ut docuit D. Thomas *art. 2. hujus quæstionis*: ex eo quòd actio donandi non debet esse quæcunque datio, sed datio irredibilis, ut tenet Aristoteles loco citato, hoc est, non quæ recompensationem non habeat, sed quæ recompensationem non quærat, nec utilitatem aliquam, aut quæstum, aut alicujus mali carentiam, sed omninò, & pure sit gratuita, & ex pura liberalitate profecta. Unde, licet Pater communicet Filio suam naturam, & uterque Spiritui sancto: nihilominus propriè loquendo natura divina, ut communicata Filio, aut Spiritui sancto, non habet respectu illorum 15. D.Thom. Aristot.

tum rationem doni: non quidem quia excludatur à ratione doni per priorem illam particulam nuper explicatam, siquidem (ut notavit D. Thomas loco citato ad secundum) essentia divina est Patris per identitatem; sed quia illa actio, per quam communicatur, non est omninò gratuita & liberalis; sed est omninò necessaria, & ex inclinatione, & propensione naturæ & Filio ac Spiritui sancto talis communicatio debetur. Quamvis lata quadam, & impropria significatione, loquendo de dono, possit divina natura communicata, v.g Filio, dici donum respectu illius, juxta illud Joannis 10. *Pater meus, quod dedit mihi, maius omnibus est.*

D. Thom.

Ioan. 10.

Tum etiam prædicta particula additur, ut innuatur discrimen quod est inter datum, seu donatum, & donum. Quoniam ad rationem doni non est necessaria actualis datio; sed satis est, quòd possit potentia proxima & expedita tale donum dari. Unde Filius v.g. ab æterno habuit esse donum, non tamen donatum, aut datum. Quod quidem docuit Augustinus 5. *de Trinitate c.* 15. *in fine* his verbis: *Aliter intelligitur, cùm dicitur donum; aliter cùm dicitur donatum. Nam donum potest esse, & antequam detur; donatum verò nisi datum fuerit, nullo modo dici potest.* Quod etiam fatetur D. Thomas *in* 1. *distinctione* 18. *quæst. unica art* 2. & apud nos etiam frequens est hæc acceptio doni. Et ideò dicimus, Regem habere multa dona: & similiter sponsum plura retinere dona parata sponsæ, antequam actu ei conferantur.

August.

D. Thom.

16. Additur tandem particula illa, *ad usum aut fruitionem*: ut denotetur, quòd cùm usus, & fruitio sint actus voluntatis, quorum alter circa finem, alter circa media est, donum propriè sumptum dicit necessariò ordinem ad rem voluntate præditam, tanquam ad id, cui confertur: quoniam illi soli propriè loquendo fit donum, qui eo uti, & frui potest.

Quod etiam (licèt non ita clarè) innuebatur in præcedenti particula, in qua dicitur, actionem, per quam confertur donum, debere esse donationem liberalem & gratuitam. Quia creatura, quæ non est capax gratitudinis, non videtur propriè capax esse gratiæ, aut liberalitatis. Quia ergo irrationalis creatura gratitudinis capax non est, neque doni propriè capax erit. Parit enim donum ex natura sua in subjecto, cui confertur, gratitudinis obligationem; licèt hæc à donante non intendatur.

17. *Ex dictis deducitur ratio fundamentalis.* His ergo suppositis, ratio fundamentalis pro nostra assertione ex D. Thoma desumpta potest ad hanc formam reduci. Quoniam ad rationem doni requiritur, quòd sit res alicujus, & quòd hæc conferri possit ab illo creaturæ rationali ad usum, & fruitionem ejus; & non utcunque, sed itaut actio, per quam conferenda est, debeat esse gratuita, & omninò liberalis: sed omnia hæc competunt, tum essentiæ Dei, tum etiam divinis personis: ergo omnia ista habebunt veram & propriam rationem doni: ergo donum in divinis dicetur tam essentialiter, quam personaliter seu notionaliter. Major constat ex nuper dictis.

18. Minor autem etiam constat. Quoniam divina essentia est sui ipsius, & aliarum divinarum personarum per identitatem, sicut etiam singulæ personæ sunt hoc modo sui ipsius; & insuper Filius est Patris per originem, & Spiritus sanctus est Patris, & Filij per processionem ab illis. Et deinde tam essentia divina, quàm personæ possunt conferri rationali creaturæ ad usum, & fruitionem ab eo, cujus tam essentia, quàm personæ sunt aliquo ex modis prædictis. Quia ad hoc, ut conferantur, & sint rationalis creatæ, non est necessaria aliqua mutatio ex parte Dei, aut personarum divinarum; sed satis est mutatio ex parte creaturæ rationalis, quatenus per productionem novi effectus ad id idonei prædicta essentia, & personæ sunt cum creatura illa speciali vinculo unitæ, ipsaque creatura potest speciali ratione habere prædictam essentiam, & personas divinas. Quo pacto Deus dicitur donari homini justo: quia per mutationem ipsius mediante gratia, & charitate incipit esse in eo speciali modo, tanquam in templo, & amico suo, & ut objectum intimæ cognitionis, & amoris. Et similiter in patria Deus donatur beatis: quia per mutationem eorum mediante gratia consummata lumine gloriæ, & charitate, est illis divina essentia unita, & ipsi ea fruuntur. Et persona Verbi donata est humanitati Christi per mutationem ipsius humanitatis. Ac etiam Spiritus sanctus donatur à Patre, & Filio justis, ut ab eis speciali vinculo teneatur, in ipsisque peculiariter media gratia, & charismatibus ea informatis inhabitet. Et tandem actio, per quam omnia ista donantur est omninò gratuita & liberalis, & nullo modo debita: quia cuncta prædicta sunt supra facultatem creaturæ rationalis, & Deus in illis conferendis quæstum suum & utilitatem non quærit; sed ipse, quippe maximè liberalis, ex pura & gratuita voluntate, & non ex debito hæc omnia illis confert.

Prima verò consequentia ex utraque præmissa satis constat. Ultima verò ex priori, & ex duabus præmissis jam dictis etiam liquet. Quoniam etsi omnibus jam dictis competat ratio doni in communi: nihilominùs posteà inter se differunt persona Filij, & Spiritus sancti ex una parte; & divina essentia, necnon & persona Patris, imò & persona Filij, & Spiritus sancti, ut intelliguntur donari à se ipsis, ex alia. Quoniam diversimodè participant rationem doni: siquidem Filius, quia est Patris, & Spiritus sanctus; quia est Patris, & Filij per originem, sicut habent diversam rationem essendi alicujus, ac habent essentia, & omnes personæ, ut sunt sui ipsius per identitatem, ita & participant diversimodam rationem doni. Et propterea Filius, & Spiritus sanctus sunt donum notionaliter, & personaliter: quia esse donum, ut alicujus per originem, tantùm competit ipsis. Essentia verò divina, & omnes personæ, ut sunt unus Deus, sunt donum essentialiter, quemadmodum & omnes personæ, ut se ipsas donare possunt, suntque sui ipsius, possunt omnes illæ dici donum essentialiter, prout ly *essentialiter* distinguitur à dono notionaliter præcisè, idest, ab illo: quod est proprium alicujus, vel aliquarum personarum tantummodò, non verò omnium. 19.

Quæ omnia optimè explicuit D. Thomas *in* 1. *dist.* 18 *quæst. unica art.* 1. his verbis: *Dicendum, quòd sicut suprà dictum est, dare, vel donare dicitur dupliciter. Uno modo illud, quod habetur per modum dominij, ut possessio. Alio modo illud, quod habetur quasi intrinsecum sibi, sicut aliquis habet se ipsum, vel materiam suam, vel qualitatem. Quamvis autem in divinis personis non sit dominium unius respectu alterius: tamen est ibi auctoritas principij. Dicendum igitur, quod datio potest importare authoritatem respectu dati: & sic donum, vel datum est notionale. Potest etiam non importare authoritatem, sed tantum hoc, quòd id, quod datur, liberè habeatur: & hoc modo ipsa essentia dicitur dari, vel donari. Et secundum hoc, donum, vel datum non est personale, sed essentiale: tamen semper importat distinctionem dantis ad eum, cui datur, quamvis non ad id, quod datur.* 20. *Illustratur testimonio D. Thomæ.*

Quod adhuc magis explicuit idem Angelicus Doctor

Doctor in eodem loco ad Annibaldum his verbis: *Dicendum, quòd donum respectu dati potest dicere authoritatem in dante. Et sic cum in divinis non sit authoritas, nisi ratione originis, donum est personale. Vel tantum libertatem respectu dati, ut scilicet illud, quòd datur, liberè habeatur. Et sic cum tota Trinitas liberè habeat seipsam, potest dare seipsam: quia sic non requiritur distinctio dati à dante, sed ab eo, cui datur: & sic donum est essentiale.*

§. II.

Aliquæ objectiones, & earum solutio.

21. Prior objectio. Durand. NEc obest, si objicias primò cum Durando *in 1. distinct. 18. quæst. 1. num. 5.* hanc distinctionem doni in essentiale, & notionale non esse secundùm differentias pertinentes per se ad rationem doni; sed tantùm secundùm differentias per accidens, & materiales; hoc est, se tenentes ex parte rei, quæ denominatur donum, quæ vel potest esse persona, vel essentia. Sicut ad pretium per accidens est, quod sit aurum, vel argentum, vel vestes, &c. Quoniam quod aliquid sit donantis per identitatem, aut sit ejusdem donantis per originem, potius videtur pertinere ad diversum modum, quo res donata est donantis, quàm ad diversitatem doni ut sic: ergo, &c.

Dissolvitur. Respondetur enim, quod ex diversis modis, quibus donum est donatoris, quasi oriuntur in ipso diversæ etiam potestates ad donandum: ac per consequens diversæ habitudines in dono ad eum, qui sic, vel aliter potest illud donare. Et ideo, quamvis omnis donatio debeat esse liberalis & gratuita, tamen alia est potestas ad donandum id, quod est alicujus per identitatem; alia ad id, quòd est illius per dominium, & possessionem; & alia ad id, quod est ejusdem per originem, quæ, ut nuper ex D. Thoma diximus, peculiarem dicit auctoritatem respectu rei donatæ. (D. Thom.) Potestque hoc explicari ex eo, quòd fundamentum doni est potentia ad donandum: & potentia ad donandum habet pro fundamento, quòd donum sit donatoris. Constat autem, quod in essentialiter subordinatis variato fundamento, variatur etiam & id, quod supra illud fundatur, ut in pulchritudine, & in similitudine liquet.

22. Secunda. Nec etiam obest, si secundò objicias, quod omnis ratio reperta in divinis, & connotans effectum in creatura dicitur tantùm essentialiter; siquidem omnes effectus creati sunt indivisi aliter à tota Trinitate: sed donum dictum de Deo connotat effectum in creatura: ergo dicitur tantùm essentialiter. Minor probatur: tum, quia donum importat habitudinem ad creaturam, cui donatur, tanquam ad recipientem: ac proinde importat effectum in eadem creatura: tum etiam, quia Spiritus sanctus v.g. dicitur donari, quatenus donatur creaturæ in aliquo effectu illius.

Fit obviam. Respondetur enim, dupliciter posse aliquod nomen Dei, & rationem per ipsam significatam afferre effectum aliquem in creatura, & respectum, aut quasi respectum ad illam. Vel itaut non determinet aliquid, quod peculiariter conveniat uni personæ, potiùs quàm alteri: & hæc nomina dicuntur essentialia. Vel ita, quòd determinet aliquid peculiariter competens uni personæ ultra id quod omnibus personis divinis ibidem correspondet: & ratione hujus, quod superaddit, potest prædictum nomen esse personale, ut constat in assumptione humanæ naturæ, & incarnatione, ubi importatur actio quædam unitiva uniens naturam humanam cum Verbo, quæ est communis toti Trinitati; & insuper reperitur terminatio ejusdem naturæ humanæ à Verbo, quæ terminatio est propria solius Verbi. Et ideo duo priora nomina, ut denotantia actionem prædictam, sunt essentialia; terminatio verò ejusdem naturæ denotans id, quod præcisè est à Verbo, dicitur notionaliter. (Imò quia assumptio, & incarnatio principaliter denotant terminationem factam à persona Verbi, ideò peculiariter dicuntur de illo.) Sic etiam in præsenti, licet donum debeat aliquem effectum in creatura importare, & quantum ad hoc præcisè sumptum sit nomen commune, & essentiale: nihilominùs quia importat in Filio peculiarem habitudinem procedentis à Patre, & in Spiritu sancto processionem ab utroque, ideo donum de Filio, & Spiritu sancto peculiariter dicitur.

Quæ solutio desumitur ex D. Thoma *in 1. ad Annibaldum dist. 18. quæst. unica art. 1. in solutione ad 1.* his verbis: *Dicendum, quòd dupliciter potest nomen connotare effectum in creatura. Vel secundum rationem principij alicujus operationis tantùm: & sic cum operatio sit totius Trinitatis, est essentiale. Vel ita, quòd cum ratione principij respectu creaturæ connotat aliquod notionale, ut incarnatio, quæ & operationem importat, quæ tribus est personis communis, & operationis terminum, in quem terminata est carnis assumptio, quod proprium est personæ Filij, & hujusmodi est hoc nomen donum: quia præter respectum, quem connotat ad illum, cui donabile est, potest importare respectum ad illum, à quo est, sicut à principio, & ex hac parte est notionale.* D. Thom.

Nec etiam obest, si tertiò objicias, quòd in præsenti loquimur de dono realiter tali: donũ autem realiter tale debet distingui realiter à donante: ergo falsum est, quòd ad rationem doni sufficiat, quòd sit alicujus, scilicet donantis, per identitatem. Minor probatur. Tum, quia donum constituitur inter alia per habitudinem ad donantem: ergo ad rationem doni realiter talis requiretur habitudo realis ad donantem, & per consequens distinctio realis inter utrumque. Tum etiam, quia ad hoc, ut detur in Deo potentia, sive vis generativa Verbi realiter talis, requiritur distinctio realis inter Patrem generantem, & Filium genitum: ergò eadem ratione ad hoc, ut detur in divinis potentia, sive vis ad donandum aliquod donum realiter tale, desiderabitur distinctio realis inter donum, & Deum donantem. 23. Tertia.

Respondetur enim, negando minorem. Et ad primam probationem dicendum est, ad rationem doni sic repertam in divinis non requiri habitudinem formaliter talem inter donantem, & donum; sed satis esse habitudinem fundamentalem. Hæc autem non requirit distinctionem realẽ: quia in eis, quæ sunt unum & idem realiter, potest reperiri relatio fundamentalis, seu fundamentum ad hoc, ut secundum rationem nostram referantur. Enodatur.

Ad secundam verò probationem dicendum est, esse disparem rationem. Quia potentia generativa importat ordinem originis formaliter talem, modo tamen alibi dicto: at vis ad donandum non importat necessariò ordinem originis prædictum; sed satis est, quòd donum sit illius, à quo donatur aliquo ex modis realibus, quibus unum potest esse alterius, inter quos connumeratur, quòd aliquis sit alterius per realem identitatem: quia (ut nuper innuebamus) ratio doni non importat habitudinem formaliter talem inter donum, & donantem, sed solùm fundamentalem.

DUBIUM III.

Vtrùm esse donum ex vi suæ processionis sit proprium solius Spiritus sancti?

24. POstquam explicuimus, donum dici essentialiter in divinis, quatenus dicit rem alicujus per identitatem, cum aliis conditionibus jam explicatis; & insuper sumi etiam notionaliter, & convenire soli Filio, & Spiritui sancto, quatenus dicit inter alia jam insinuata rem alicujus per originem, non determinando, an sit per originem secundum ea, quæ origo ex vi sua, & secundum quòd ponit terminum primarium, dicit; an verò per originem, non consideratam præcisè ex vi sua, & secundum quod tantummodò attingit terminum primarium; sed secundùm alia vel identica, vel annexa eidem processioni, aut tandem secundum quod per se secundò terminatur ad terminum secundarium; ac proinde postquam explicuimus, quomodo esse donum per processionem hoc posteriori modo sumptam, conveniat Filio & Spiritui sancto tantummodò: restat, ut explicemus, an esse donum per processionem, & ex vi processionis formalissimè, prout attingit terminum primarium, sit proprium solius Spiritus sancti: & per consequens, an sumpto dono in hoc sensu, nomen doni solùm significet ipsum Spiritum sanctum.

Et licet hoc dubium possit aliis verbis excitari, nimirum an ratio primi doni sit propria solius Spiritus sancti; vel an ratio doni ex natura sua talis sit propria ejusdem Spiritus sancti, & non alicujus alterius personæ divinæ: nihilominùs isti duo inquirendi modi in idem coincidunt. Quia (ut ex dicendis patebit) ideo Spiritui sancto convenit ratio primi doni, quia ex vi suæ processionis præcisè, & formalissimè sumptæ, prout terminatur ad suum terminum primarium, est donum. Et similiter idcircò ex natura sua habet rationem doni, quia ex vi suæ processionis hoc ei competit. Et pari ratione alius inquirendi modus, nimirum, an Spiritus sanctus ex vi suæ proprietatis personalis sit donum, in idem redit cum præcedentibus. Quia nomine proprietatis personalis intelligitur, quoad præsens, relatio spirationis passivæ non præcisè in abstracto, sed in concreto, prout dicit seipsam, quatenus incommunicabiliter subsistentem in amore divino: sic autem dicit seipsam secundum id, quòd habet ex vi suæ processionis, ut est terminus primarius *qui* illius. Et ita in idem coincidit inquirere, an Spiritus sanctus ex vi suæ proprietatis personalis sit donum: ac quærere, an hoc ei competat secundum id, quod habet ex vi suæ processionis, ut est terminus primarius illius?

§. I.

Difficultas dubij ex Augustini, & Angelici Doctoris mente expeditur.

25. Assertio. DIcendum ergo est, Spiritum sanctum ex vi suæ processionis præcisè, & prout attingit suum terminum primarium, esse donum: & sumpto dono in hoc sensu, soli ipsi rationem doni convenire, seu (quod in idem, quoad præsens redit) Spiritum sanctum ex vi suæ proprietatis personalis esse donum. Assertio hæc est Augustini 5. *de Trinitate cap.* 11. his verbis: *Sed tamen ille Spiritus sanctus, qui non Trinitas, sed in Trinitate intelligitur, in eo quòd propriè dicitur Spiritus sanctus, relativè dicitur: cùm & ad Patrem, & ad Filium refertur: quia Spiritus sanctus & Patris, & Filij Spiritus est. Sed ipsa relatio non apparet in hoc nomine: apparet autem cum dicitur donum* Dei: *donum enim est Patris, & Filij.* Et paulò infrà: *Donum ergo donatoris, & donator doni, cum dicimus relativè, utrumque ad invicem dicimus.* (Probatur ex Augustino.)

In quibus verbis Augustinus non solùm docet, relationem Spiritus sancti ad Patrem, & Filium esse ipsam rationem doni; sed etiam eam magis exprimi nomine doni, quàm nomine Spiritus: ac proinde sentit, hoc, quod est esse donum, convenire soli Spiritui sancto; & non utcunque, sed ex sua proprietate personali formalissimè sumpta, prout est terminus per se primus suæ processionis: & per consequens quòd esse donum ex vi suæ processionis formalissimè, sit proprium solius Spiritus sancti; siquidem idem est esse proprium aliquid solius Spiritus sancti ex vi suæ proprietatis personalis in sensu dicto, ac esse propriũ solummodò illius ex vi processionis formalissimè acceptæ, prout præcisè terminatur ad terminum primarium.

Idem etiam docuit idem Augustinus 4. *de Trin. cap.* 20. dum inquit. *Et sicut Spiritui sancto donũ Dei esse, est à Patre procedere: ita mitti, est cognosci, quòd ab illo procedat.* In quibus verbis pro eodem sumit, quòd Spiritus sanctus sit donum, & quòd à Patre procedat. Quare, cùm à Patre procedere eodem modo, quo convenit Spiritui sancto, nempe à Patre, simul & Filio, sit proprietas solius Spiritus sancti, conveniatque illi ex vi processionis, oportet ut juxta Augustinum, ratio doni, quæ est idem juxta eumdem Augustinum, ac procedere à Patre, & Filio, conveniat illi ratione suæ proprietatis personalis, & ex vi suæ processionis: ac proinde quòd esse hoc modo donum, conveniat ipsi solummodò. 26. (Idem August.)

Deinde hoc ipsum tuetur D. Thomas *in hac quæst.* 38. *art.* 2. ubi ex eo probat, esse proprium solius Spiritus sancti esse donum, quia id habet ex vi suæ processionis: atque adeò sentit, quòd esse donum hoc speciali modo, nempe ex vi suæ processionis, est proprium solius Spiritus sancti. Quod etiam docuit *in* 1. *dist.* 18. *quæst. unica art.* 4. ubi cùm inquisisset, *An Spiritus sanctus processione sua habeat esse donum?* respondet, quòd si processio accipiatur pro ipsa relativa proprietate Spiritus sancti, nempe relatione processionis, tunc Spiritus sanctus processione sua habet esse donum, non verò esse Deum: quia proprietate relativa non habet esse Deum, sed essentia sua. Si verò processio accipiatur pro origine, tunc est Deus processione sua, id est, processione sua absolutè sumpta, non determinando, an illa ex vi sua solummodò, secundum quod præcisè terminatur ad terminum primarium, an verò eademmet absolutè accepta communicet illi esse Deum: quia quidquid habet communicatur ipsi per suam processionem absolutè acceptam. Unde nomine processionis sic sumptæ non intelligitur, juxta communem usum Theologorum, processio ipsa formalissimè secundum id, quod præcisè dicit, ut terminatur ad suum terminum primarium: sicut nomine proprietatis personalis absolutè acceptæ solet ipsa proprietas personalis, seu ipsa relatio spirationis passivæ, ut præcisè subsistit, vel est ratio subsistendi in amore divino, non verò ut est ratio subsistendi in natura Dei intelligi. (Suadetur ex D. Thoma.)

Verba autem S. Doctoris, quibus rem hanc explicuit, sunt hæc: *Dicendum, quòd sicut in Filio est significare proprietatem eius per modum relationis, ut cùm dicitur Filiatio, & per modum exitus, vel emanationis, ut cùm dicitur generatio passivè, vel nativitas: ita esset etiam in Spiritu sancto, si nomina essent* 27. (D. Thom.)

essent posita. Sed propter defectum nominum utimur eodem nomine ad significandum emanationem ipsius, & proprietatem, vel relationem, scilicet nomine processionis. Dico igitur, quòd processio potest dicere emanationē Spiritus sancti, vel relationem, sive proprietatem ejus. Si relationem, vel proprietatem, sic Spiritus sanctus proprietate sua, formaliter loquendo, est Spiritus sanctus, & donum, & amor, non autem Deus: sicut nec Filius Filiatione est Deus, formaliter loquendo; sed Filiatione est Filius, & Deitate Deus, & sapientia sapiens. Si dicat emanationem, tunc potest dici, quòd Spiritus sanctus sua processione est Deus, & donum: sicut etiam Filius sua nativitate est Filius, & Deus: sed diversimodè, quia Deitas se habet ad generationem, solùm ut accepta per generationem; sed Filiatio, secundum rationem intelligendi, est consequens generationē. Et simili ratione conceditur, quod Filius nascendo accipiat Divinitatem: & non solum ita, quod gerundium importet concomitantiam, ut dicitur de aliquo, Currendo est homo, sed importat ordinem ad acceptum, ut sit sensus, Filius nascendo accepit Deitatem, idest, per nativitatem accepit Divinitatem. Et similiter est de processione Spiritus sancti.

Consultò autem, antequam verba D. Thomæ quoad hoc traderemus, illa ad brevem formam redegimus, & quid in illis vellet, explicuimus. Quia contextus illorum, nisi juxta ea, quæ præmisimus, intelligatur, non cohæret cum aliis, quæ alibi ex eodem S. Doctore tradidimus. Sicut etiam, ut omnis difficultas, quæ circa illa quoad præsens poterat suboriri, maneat soluta, & verba ista ex omni parte, cum alibi à S. Doctore traditis cohæreant, placuit breviter addere, quòd, dum Angelicus præceptor comparat Filium, & Spiritum sanctum quoad hoc, quod est, esse Deum processione sua, loquitur de processione non determinando, an ex vi processionis, & ut præcisè terminatur ad terminū primarium, an verò per processionem ipsam alio modo sumptam id habeant. Et ita solùm vult, quòd processione sua uterque habeat esse Deum, quamvis ex alibi dictis ab Angelico Doctore, constet, quòd diversimodè habeant Filius, & Spiritus sanctus, quòd processione sua sint Deus, ut ex solutione ad 1. ejusdem articuli, quam Angelicus Præceptor statim subjungit, satis constat.

28. D. Thom. Quæ omnia clarius, & se ipsum magis explicando tradidit idem S. Doctor in eodem loco ad Annibaldum, ubi cum inquisisset hoc ipsum, nimirum, *An eodem Spiritus sanctus sit donum, & Deus?* sic inquit: *Cum quæritur, an eodem sit Deus, quo donum, si quæratur de identitate rei, dicendum, quod sic: quia in divinis essentia, & proprietas idem sunt in re. Si autem quæratur de identitate rationis, distinguendum est: aut enim ablativus construitur cum hoc verbo sit, in ratione formæ: & sic non eodem est Deus, quo donum: quia Divinitate Deus est, proprietate donum. Aut in ratione principij: sic eodem, scilicet eadem processione, Deus est, & donum: quia per processionem istam habet, quidquid habet, & sic quod sit Deus, & quod sit donum.*

Bonavent. Capreol. Marsilius. Vasquez. Suarez. Ioann. de Portugal. Arrubal Montoya. Unde assertionem hanc tuentur Bonaventura *in 1. dist.* 18. *q.* 5. Capreolus *quæst. unica*, Marsilius *q.* 11. *art.* 3. *dub.* 4. Vasquez *disp.* 154. *cap.* 2 Suarez *lib.* 11. *de Trinit. cap.* 4. Joannes de Portugal ex Inclyta prædicatorum familia *tomo* 1. *de Gratia increata lib.* 6. *cap.* 2. *in* 2. *part. illius*, Arrubal *disp.* 134. *cap.* 2 Ruyz de Montoya *disp.* 75. *sect.* 1. ubi plures alios refert.

§. II.

Ratio assertionis ex Angelico Doct. deprompta

29. Ratio fundamentalis D. Thom. Ratio autem fundamentalis pro assertione desumitur ex D. Thoma *art.* 2. *huius quæstionis* 38. quæ potest ad hanc brevem formam reduci. Quoniam Spiritus sanctus ex vi suæ processionis habet, quòd procedat per modū amoris, seu ut amor spiratus; non verò Verbum: ergo solus Spiritus sanctus ex vi suæ processionis erit donum, seu (quod in idem quoad præsens redit) solus ipse ex vi suæ proprietatis personalis habebit esse donum, sive solus ipse erit primum donum: & per consequens sumpto dono in hoc sensu, tunc nomen doni erit nomen personale illius tantummodo.

Antecedens constat ex illis, quæ latè *in hoc tractatu* explicantes articulum 2. & 4. quæstionis 27. diximus. Prima verò consequentia (in qua posterior innititur) facilè ex antecedenti deducitur. Nam cùm donum propriè loquendo sit datio irreddibilis secundum Philosophum, idest, non data intentione retributionis, importat gratuitam donationem ortam ex gratuito, & purè liberali amore: & ita amor iste est ratio cujusvis donationis gratuitæ, & primum donum, quod donator tribuit illi, cui per amorem vult alia dona. Ergo hoc ipso, quòd solus Spiritus sanctus ex vi suæ processionis procedat per modum amoris, seu ut amor spiratus, habebit solus ipse ex vi suæ processionis procedere per modum doni, seu per modum primi doni: & per consequens eo ipso (ut in explicatione tituli dicebamus) ex vi suæ proprietatis personalis habebit, quòd ipse solummodò sic sit donum; non verò Verbum, cui hæc non competunt.

Confirmatur, & explicatur primò ratione, quam tradit D. Thomas *in eodem art. in solutione ad* 1. 30. Confirm. 1. D. Thom.
Quoniam etsi tam Spiritus sanctus, quàm Verbum sint similes Patri: nihilominùs, quia solus Filius procedit per modum verbi, quod de ratione sua habet, quòd sit similitudo sui principij, ideò solummodò Verbum dicitur propriè imago Patris; non verò Spiritus sanctus, qui de ratione sua non habet, ut procedat per modum similis. Ergo cùm ad rationem primi doni requiratur, quòd procedat per modum amoris, & hoc competat Spiritui sancto, non autem Verbo, consequens est, ut ratio primi doni soli competat Spiritui sancto, non verò Verbo: ac proinde eo ipso (ut in explicatione tituli diximus) ipse solus erit ex vi suæ processionis, sive ex sua proprietate personali donum.

Confirmatur secundò, & explicatur ratione alia ejusdem Angelici Doctoris locis statim referendis. 31. Confirm. 2.
Quoniam quod convenit alicui per se, & ratione sui, & aliis quodammodò per illud, convenit ei ex vi suæ rationis formalis, necnon ex vi suæ processionis, saltem quoties talis res adæquat virtutem, ex qua procedit: sed Spiritui sancto per se, & ratione sui convenit esse donum notionale, & aliis (ut exempli gratia Verbo divino) convenit quodammodò ratio doni per eundem Spiritum sanctum, ipseque Spiritus sanctus adæquat virtutem productivam, ex qua procedit, ut ex se patet: ergo ex vi suæ processionis, & rationis formalis, proprietatisque personalis habebit esse donum. Major videtur certa. Nam idcircò calor per se, & ex vi suæ rationis formalis, suæque processionis habet vim ad calefaciendum, quia hoc illi per se, & ratione sui formaliter ei convenit, & cæteris aliis per ipsum, ipseque adæquat emanationem illam per quam emanat ab igne.

Minor autem quoad ultimam partem non indiget probatione. Quoad primam verò, nempe, quòd Spiritui sancto per se, & ratione sui conveniat formaliter, quòd sit donum, constat ex nuper dictis. Quoad secundam autem partem, nimirum, quòd Verbo quodammodò conveniat esse donum per Spiritum sanctum, probatur. Quoniam cùm ad rationem

rationem doni requiratur, quòd sit donabile ex puro & gratuito amore, & Verbum ex vi suæ processionis, & rationis formalis per se primo ei convenientis hunc amorem non dicat, bene tamen Spiritus sanctus, oportet, ut verbum quodamodo habeat ab Spiritu sancto, quòd sit donum, quatenus quodammodo ex amore, qui est Spiritus sanctus, habet donari. Et propterea D. Thomas *in hac q. 38. art 2. in solutione ad 1.* sic concludit. *Hoc enim ipsũ, quòd Filius datur, est ex Patris amore, secundum illud Joannis 3. Sic Deus dilexit mundum, ut Filium suum unigenitum daret.* Sicut etiam, quia Verbum ex vi suæ processionis est quid dictum, ideo Spiritus sanctus quodammodo per Verbum habet dici.

§ III.

Objectio duplex contra rationem D. Thomæ, & illius enodatio.

32. Prima objectio. Nec obest, si objicias primò, quòd etsi Verbo divino non conveniat ex vi suæ processionis, quòd procedat per modum amoris: convenit tamen illi ex vi ejusdem processionis ratio amoris: ergo convenit illi ex vi quidem processionis, quod sit donum. Consequentia videtur perspicua. Quoniam hoc ipso, quòd Verbo communicetur ex vi suæ processionis amor, qui est primum donum, primaque ratio donandi, non poterit non esse ex vi ejusdem processionis donum.

Antecedens autem probatur. Quoniam Verbo ex vi suæ processionis communicatur natura divina: ergo ex vi ejusdem processionis communicatur illi amor, qui se habet per modum proprietatis ejusdem naturæ: siquidem cui ex vi processionis communicatur natura, debet ex vi ejusdem processionis communicari proprietas, aut quasi proprietas talis naturæ. Et propterea, quia homini genito ab altero homine, cõmunicatur ex vi suæ processionis natura humana, idcircò ex vi ejusdem processionis communicatur ei risibilitas, quæ est passio prædictæ naturæ.

33. Respondetur. Respondetur enim, hinc solùm haberi, quòd Verbo communicetur ex vi suæ processionis per se secundò ratio amoris; non verò quòd communicetur illi talis amor ex vi ejusdem processionis formalissimè, idest, secundum quod præcisè attingit terminum primarium *qui*. Cùm autem Spiritui sancto ex vi suæ processionis formalissimè, & secundùm quod præcisè attingit terminum primarium *qui*, communicetur amor: & proptereà terminus primarius *qui* illius est amor spiratus. Et ita soli Spiritui sancto conveniet, quod ex vi suæ processionis formalissimæ sumptæ, idest, secundùm id, quod est in ea formalissimum; & per se primum producatur ut donum, & ut amor notionalis.

Quæ solutio coincidit cum alia, quæ huic eidem objectioni solet adhiberi, nempe, Verbo non communicari ex vi processionis formalissimè sumptæ amorem, sed solum ex vi ejusdem processionis materialiter acceptæ. Quia quidquid non competit ex vi processionis, ut præcise terminatur ad terminum primarium jam dictũ, vel ut terminatur ad terminũ primarium *quo* dicitur cõvenire ex vi processionis materialiter, vel per processionem materialiter sumptã. Et propterea licet creatio hominis per se secũdò terminetur ad tribuendum illi naturam humanam: non tamen ideo dicitur ex vi processionis illius formalissimè acceptæ esse hominem; sed communicari ipsi rationem entis ex nihilo ex vi illius sic acceptæ, & solùm per eam materialiter sumptam tribui naturam humanam.

Sed urgebis, quòd Spiritus sanctus ex vi suæ processionis formalissimè sumptæ, nec procedit ut amor creaturarum possibilium, quippe quæ, ut tales, non amantur à Deo, juxta ea, quæ *in 1. tomo tract. 4. disp. 5. num. 13.* diximus. Neque etiam creaturarum futurarum: cùm amor iste sit liber, & Spiritus S. ac ejus processio sit omnino necessaria. Ergo ex eo, quod procedat per modum amoris secundum id, quod habet, ut est terminus per se primus suæ processionis, non potest colligi, quòd ex vi suæ processionis formalissimè sumptæ procedat ut donum. Quia sicut ipse, ut donum, tantùm est respectu creaturarum: ita ad hoc, ut ex processione per modum amoris colligeretur, quod procedit per modum doni, debebat procedere per modum amoris creaturarum. 34. Replica.

Confirmatur, quia si non obstante, quòd Spiritui sancto ex vi suæ processionis non communicetur, quòd sit amor creaturarum, nihilominùs ex vi suæ processionis est donum, tunc eadem ratione Verbum erit donum, & amor ex vi suæ processionis, ac Spiritus sanctus. Quandoquidem si Spiritus sanctus ex vi suæ processionis formalissimè non procedit ut amor creaturarum, solùm communicabitur illi prædictus amor secundariò: & hoc modo non minùs communicatur verbo, quàm Spiritui sancto. Confirmat.

Respondetur, quòd ad rationem doni importantis solummodo rem alicujus, aptam proximè donari, satis est amor, qui, quantum est ex se, habeat omnem actualitatem requisitam ad hoc, ut sit amor gratuitus & purè liberalis creaturarum rationaliũ, quibus donum conferendum est. Sic autem sumpto amore, Spiritus sanctus ex vi suæ processionis formalissimè sumptæ procedit ut amor notionalis creaturarum; secùs vero Verbum: & propterea ille, non vero istud, habet, quòd ex vi suæ processionis formalissimè sit, & procedat ut donum. Per quod etiam ad confirmationem patet. Diluitur replica cum confirm.

35. Secunda objectio. Nec etiam refert, si secundò, & principaliter objicias, quòd in Spiritu sancto esse donum, & esse amorem, sunt duæ rationes formales virtualiter distinctæ: ergo ex eo, quòd ex vi suæ processionis procedat ut amor, & per modum amoris, non bene colligitur, quòd ex vi ejusdem processionis procedat ut donum, & per modum doni. Consequentia videtur legitima. Nam propterea in eodem Spiritu sancto non bene infertur, quòd ex vi suæ processionis procedat ut Deus, licet ex vi processionis procedat ut amor, quia ratio amoris, & naturæ divinæ sunt in divinis duæ rationes formales: ergo eadem ratione, si ratio doni, & amoris sunt in Spiritu sancto duæ rationes formales eodem modo distinctæ, non bene colligetur, Spiritum sanctum ex vi suæ processionis procedere ut donum ex eo, quòd ex vi ejusdem processionis procedat ut amor.

Antecedens autem probatur: tum, quia ratio doni definitur ex ordine ad creaturas, quibus donari potest: & ita dicit de formali ordinem donabilitatis ad id, cui donandum est: ratio vero amoris solùm dicit tendentiam affectivam in objectum dilectum, unionemque affectivam cum illo. Tum etiam, quia de ratione doni est, quòd fiat, aut fieri possit ejus, cui datur, dative potest, in eoque recipiatur: cùm tamen amor non recipiatur in amato, sed in amante: ergo, &c.

36. Confutatur. Respondetur enim prænotando, quòd sicut Verbum in divinis eo formaliter est Filius, quo Verbum, & econtrà, ut constat ex illis, quæ *in hoc tractat. disp. 2. num. 112.* latè diximus: ita etiam Spiritus sanctus eò est spiritus, & amor notionalis, quo est donum, & è converso, ut patet ex testimoniis Augustini,

August. *D. Thom.* Augustini, & D.Thomæ *in hoc dubio num.* 25. relatis. Unde, sicut Verbum dicit in recto suam relationem realem personalem, quatenus terminatam ad Patrem, ut est principium *quod* dicendi, & ut subsistentem in natura divina quatenus accepta à Patre intellectuali modo; & similiter Filius dicit in recto eandem relationem, ut terminatam ad Patrem, ut est sub conceptu Patris, & ut subsistentem in eadem omninò natura divina Patris; & prædicta relatio non multiplicatur virtualiter, ut est Verbi, & ut est Filij, sed est eadem omnimodè ex parte rei conceptæ, & utrobique importatur natura divina in obliquo, non utcunque, sed ut est Filij, & Verbi, id est, ut accepta à Patre per generationem, & dictionem, & ex vi ejusdem generationis, & dictionis: ita etiam in Spiritu sancto esse spiritum, esse donum, & esse amorem notionalem ut notionalem, id est esse amorem spiratum, ut talem, ac tandem esse Spiritum sanctum, ut exprimitur nomine amoris, non distinguuntur ex parte rei conceptæ; sed ex parte solius nostri modi cõcipiendi. Et ita, quemadmodum Spiritus sanctus dicit in recto relationem spirationis passivæ ad Patrem, & Filium, ut sunt relativè unus spirator; & in obliquo dicit amorem divinum, non qualitercunque, sed ut est ejusdem Spiritus sancti, id est, ut est quid acceptum & communicatum illi à Patre, & Filio per voluntatem ex vi processionis: sic esse donum, & esse amorem notionalem, ut talem, dicit eandem relationem in recto, & prædictum amorem in obliquo. Et ideò ibidem nulla in relatione, aut in amore importato intervenit distinctio ex parte rei conceptæ; sed solùm ex parte nostri modi concipiendi: quatenus ut significatur nomine spiritus, aut amoris spirati, ut talis, significatur eadem relatio, ut subsistit in amore divino, ut habet rationem cujusdam impulsus in rem amatam, & ut terminatur ad Patrem & Filium, ut dicunt relationem spirationis activæ secundum quoddam munus ipsius correspondens huic muneri relationis spirationis passivæ: & ut significatur nomine amoris, dicit eandem relationem, ut subsistit in amore divino, ut est unio quædam affectiva amantis cum re amata: & tandem ut exprimitur nomine doni, dicit eandem relationem, ut subsistentem in eodem amore divino, ut est ratio donandi ea, quæ sunt propria amantis, estque primum donum. Et unicuique ex his muneribus correspondent ex parte relationis spirationis activæ, existentis in Patre, & Filio, munera alia eisdem proportionata.

37. *Ratio solutionis.* Et ratio horum omnium est. Tum, quia (ut jam diximus) sicut ratio Verbi, & Filij est relativa ad Patrem, & ad principium *quod* dicendi: ita etiã ratio doni notionalis habet esse relativam ad donatorem: & similiter ratio spiritus, aut amoris spirati, ut talis, necnon & ratio spiritus, ut nomine amoris ob penuriam nominum exprimitur. Et ideò, quemadmodum in Filio una & eadem relatio absque distinctione virtuali importatur in recto in ipso, ut Verbo, & ut Filio, eademque natura in obliquo utrobique affertur: quia Filius in ordine ad Patrem non potest habere, nisi unicam tantummodo relationem: ita in Spiritu sancto, ut spiritu, & ut amore, modis dictis sumpto, ac tandem ut dono, tantum importabitur una & eadem relatio absque distinctione virtuali: quia in ipso nequit in ordine ad Patrem, & Filium esse, nisi unica relatio: & (ut nuper dicebamus) relatio amoris, ut spirati, & Spiritus sancti, ut talis, necnon & relatio doni est in ordine ad Patrem, & Filium, quorum est ipse Spiritus sanctus.

Tum etiam. Quia sicut amor essentialis, consideratus veluti per modum viæ, habet se ipso formaliter, absque additione alicujus à se virtualiter distincti, quòd sit unio per modum viæ, aut quasi viæ amantis cum objecto amato, quod sit eodem modo impulsus, & inclinatio quædam in illud, ac tandem quod habeat modo dicto, idest, veluti per modum viæ esse primum donum, primaque ratio donandi omnia alia: ita hoc ipso, quòd prædictus amor intelligatur fœcundus, qualiter intelligitur in Patre, & Filio, oportebit ut ibidem secundùm id præcisè, quod requiritur ad ejus fœcunditatem, absque eo quòd aliquid aliud intelligatur ei superaddi, habeat esse productionem termini, qui se ipso formalissimè sit tam unio per modum termini cum objecto amato, quàm inclinatio in illud, necnon primum donum, primaque ratio donandi alia: non secùs (proportione tamen servata) ac in Verbo contingit, in quo est idem absque distinctione virtuali, quòd sit Verbum, & quòd sit Filius; quia actio, per quam producitur est simul absque eadem distinctione dictio, & generatio.

Hinc ergo ad formam hujus secundæ objectionis respondetur, negando antecedens. Et ad primam probationem negandum est antecedens. Quia, ut ex D. Thoma, & Augustino vidimus, donum notionale potiùs dicit de formali, & in recto relationem ad donatorem. Et similiter amor, ut notionalis, seu ut spiratus, qui est idem in Spiritu sancto, ac donum notionale, hoc habet; quamvis utrumque in obliquo dicat amorem, ut communicatum per voluntatem. 38. *Solvitur in forma objectio. D. Thom. August.*

Ad secundam verò probationem respondetur, quòd loquendo de primo dono, non est de ratione ejus, quòd fiat amati per inhæsionem, sed satis erit, quòd fiat ejus per unionem affectivam: quatenus amans una cum amore, & medio illo intelligitur esse quodammodò unitus cum amato, & sic ab illo possideri.

Desumiturque tota hæc solutio ex D. Thoma *in hac quæst.* 38. *art.* 1. *ad* 4. ubi postquam in solutione ad 3. dixit, quòd donum, secundùm quòd est nomen personale in divinis, non importat subjectionem, sed originem tantùm in comparatione ad dantem, & quòd affert etiam ordinem, aut quasi ordinem ad id, cui datur, nempe creaturam: postea *in prædicta solutione ad* 4. addidit: *Nec tamen per hoc, quòd importatur respectus ad creaturam, oportet, quòd sit essentiale, sed quod aliquid essentiale in suo intellectu includatur, sicut essentia includitur in intellectu personæ, ut suprà dictum est.* In quibus verbis (ut constat) ratio doni notionalis non est quid essentiale, sed personale; licèt includat aliquid essentiale, sicut persona. Cumque persona in obliquo illud includat, sic & donum. Ac proinde in Filio v. g. ut tali, ratio doni non dicet aliquid relativum distinctum virtualiter à Filiatione; neque in Spiritu sancto importabit rationem relativam virtualiter diversam ab spiratione passiva: siquidem Spiritus sanctus tantùm gaudet unica relatione reali, & Filius similiter, ut Filius est, & ut in ratione Filij est donum, non habet in se multiplicem, adhuc virtualiter, relationem realem, ut ex communi Theologorum sententia liquet. 39. *D. Thom.*

Nec refert, si contra solutionem hanc urgeas, quòd si semel donum notionale dicit in recto, & formaliter relationem realem ad donatorem, cujus est, fiet inde, quòd sicut Spiritus sanctus ex vi suæ processionis, & proprietatis personalis est donum, ita etiam Verbum: siquidem ex vi suæ processionis, & proprietatis personalis habet relationem illam, nempe Filiationem, ratione cujus est Patris per originem; & dicit naturam Dei in obliquo,

quo, ratione cujus habet dicere ordinem, aut quasi ordinem ad creaturas, ut ad id, cui donabile est: sicut Spiritus sanctus in ratione doni dicit ex vi suæ processionis relationem ad spiratorem, cujus est per originem, & in obliquo amorem, ratione cujus quasi respicit creaturas, ut eas, quibus donabilis est.

Enodatio. Respondetur enim, quòd etsi Filio conveniat ex vi processionis relatio ad donatorem, nempe Patrem, necnon & natura divina: nihilominùs non ideo convenit ei ratio doni ex vi ejusdem processionis formalissimè sumpta, ut terminatur præcisè ad terminum primarium, sicut convenit Spiritui sancto. Quoniam ad rationem doni potissimè desideratur, quòd procedat ex amore purè gratuito & liberali, ac proinde requiritur prædictus amor: siquidem donum non habet rationem talis, nisi ut ex amore est donabile. At Verbum amorem hunc non includit ex vi processionis formalissimè sumptæ, ut explicatum est, benè tamen Spiritus sanctus: & ideo illud non est donum ex vi processionis, seu ex vi illius formalissimè sumptæ; secùs tamen iste.

Roboratur ex D. Thom. Unde ob hanc rationem D. Thomas *in 1. ad Annibaldum dist. 18. quæst. unica artic. 2.* excludit Verbum ab hoc, quod ex vi suæ processionis sit donum, his verbis: *Dicendum, quod in hoc differt donum, & datum principaliter. Quia datum potest dici aliquid quocunque modo detur: sed donum dicitur illud, quod de sua ratione habet, quod detur. Spiritus sanctus autem ex ratione sua processionis habet, quòd detur: quia procedit, ut amor, qui est primum donum. Filius autem non habet ex ratione suæ processionis, ut detur. Et ideo propriè loquendo Spiritus sanctus solus est donum,* (intellige, prout donum dicit esse tale ex vi processionis) *sed uterque potest dici datum.*

41\. Quod adhuc magis explicuit idem Angelicus Doctor *in 1. scripto Sententiarum loco citato*, dum inquit, quòd donum dicit aptitudinem ad hoc, ut detur: & hæc potest attendi, vel ex parte ipsius dati, ut nimirum dicit potentiam quasi passivam, vel ex parte dantis, idest, ut denotat potentiam quasi activam, & talis aptitudo ei competit, ut est à donante dabile liberaliter, idest, ex amore gratuito. Constat autem, Verbum non habere hunc amorem ex vi processionis, benè tamen Spiritum sanctum. Verba autem S. Doctoris, quibus hoc dilucidè explicat sunt hæc: *Donum importat aptitudinem ad dandum, &c. Aptitudo autem ad dandum potest attendi dupliciter. Vel ex parte ipsius dati, quasi passiva, sicut calefactibile ad calefactionem aptitudinem importat. Vel ex parte dantis, quia activa: & talis aptitudo est secundùm rationem, qua aliquid datur liberaliter. Ratio autem omnis liberalis collationis est amor: quod enim propter cupiditatem datur, vel propter timorem, non liberali donatione datur; sed talis datio magis dicitur quæstus, vel redemptio. Quia igitur Spiritus sanctus est amor, ex ratione suæ processionis habet in se, & quòd detur, & quòd sit ratio dandi: unde est donum per se, & primò. Alia autem, quæ dantur, non sunt dona, nisi secundùm quod participant aliquid amoris, ut ex amore data.*

Cæterùm circa totam hanc solutionem istius secundæ objectionis videantur ea, quæ circa Verbum *disput. 2 hujus tractatus jam citata dubio 4.* diximus, ubi plures objectiones adduximus, & solvimus, quæ contra dicta in ista solutione possunt, proportione servata, militare.

§. IV.

Aliæ objectiones cōtra eandem D. Thomæ rationem proponuntur, & ex dictis solvuntur.

Unde nihil obstat, si objicias tertiò, & principaliter, quòd dato, rationem primi doni convenire amori divino, tunc deberet hoc competere amori essentiali: ergo non benè inde colligetur, rationem doni esse propriam Spiritus sancti, potiùs quàm Filij. Consequentia videtur legitima. Tum, quia Spiritus sanctus non procedit, ut donum, & amor essentialis magis quàm Filius: siquidem essentialia sunt utrique communia. Tum etiam, quia sicut Spiritus sanctus est donabilis ex amore essentiali, ita etiam Filius. Antecedens autem probatur. Quoniam Spiritus sanctus non habet rationem doni, nisi quia includit amorem essentialem, & ratione illius: ergo amor essentialis habebit perpriùs, & per consequens per se primò, quòd sit donum. 42. Tertia objectio.

Respondetur ex dictis, quòd etsi ratio primi doni essentialis conveniat amori essentiali; non vero Spiritui sancto: secùs tamen ratio primi doni notionalis; nam hæc per se primò convenit amori notionali. Unde negandum est antecedens hujus objectionis intellectum de primo dono notionali, seu de primo dono divino realiter procedente à donatore. Et ad probationem dicendum est, Spiritum sanctum non habere rationem doni notionalis ab amore essentiali, tanquam à ratione formali, & in recto importata in dono notionali, ut tali; sed amorem istum solùm importari in obliquo à dono; & non utcunque, sed ut est quodammodo proprius Spiritus sancti, idest, ut communicatus per voluntatem eidem Spiritui sancto, & ex vi processionis ipsius formaliter sumptæ. Amor autem sic sumptus, & communicatus non convenit Verbo, sed soli Spiritui sancto: & ideo solus ipse est amor, & donum notionale. Occurritur.

Nec obest, si urgeas contra hanc solutionem, hinc fieri, dandum esse in divinis duplex primum donum, alterum improductum, nempe amorem essentialem, alterum verò productum, nempe Spiritum sanctum; hoc autem dici nequit, sicut nec quod detur in Deo duplex voluntas, aut intellectus, alter productus, alter vero improductus. 43. Replica.

Respondetur enim, quòd donum, ob inopiam nominum, dicitur non solùm de amore essentiali, sed etiam de tertia persona Trinitatis, tanquam nomen proprium, sicut amor de utroque dicitur. Et ita non inconvenit concedere duo prima dona, unum essentiale, & alterum notionale includens, modo dicto, essentiale. Juxta quem modum D. Thomas *in 1. ad Annibaldum dist. 18. artic. 3. ad 4.* concedit expressè in Deo duplicem amorem, scilicet essentialem, & personalem. Cumque ad multiplicationem amoris sequatur multiplicatio doni, hinc est, ut juxta mentem S. Doctoris debeat concedi duplex primum donum, inter quæ sit distinctio virtualis includentis, & inclusi, ex quibus alterum sit essentiale, alterum vero personale, seu notionale, non dicens aliam speciem amoris, sed eundem amorem essentialem, ut per voluntatem ex vi processionis illius communicatur. Evanescit. D. Thom.

Ex quo etiam fit, nihil obstare, si objicias quartò, quòd si Spiritus sanctus procedit ut amor, & ut donum, hoc ipso quòd procedat per voluntatem, & per modum amoris, habebit duplicem notionem, per quam notificetur, nempe notionem amoris, seu spirationis passivæ, & notionem doni: hoc autem dici nequit, siquidem juxta communem

Theologorum sententiam, Spiritus sanctus tantùm habet unicam notionem, ergo, &c.

44. Diluitur. Ex dictis igitur fit, hoc nihil obstare. Quoniam ratio doni, & amoris producti, seu spirati solùm dicit in recto eandem relationem Spiritus sancti absque distinctione virtuali, ut explicatum est & in obliquo dicit eundem amorem, ut communicatũ per voluntatem, necnon respectum fundamentalẽ ratione amoris, & essentiæ inclusæ ad creaturas, quibus donum donandum est. Constat autem, notiones reales, & positivas non multiplicari, nisi ratione alicujus relationis virtualiter distinctæ, & in recto importatæ, necnon habentis terminum ad intra: quæ quidem in præsenti non inveniuntur. Et ita, sicut Verbum, ut Verbum, & ut Filius, non dicit duplicem notionem propter hanc rationem: ita neque Spiritus sanctus, ut spiritus, ut amor spiratus, & ut donum, non affectet multiplicem notionem, sed eandem sub diversis muneribus ex parte solius nostri modi concipiendi distinctam.

D. Thom. Quam solutionem adduxit eidem objectioni D. Thom. *in 1. ad Annibaldum dist. 18. q. unica art. 2. ad* 3. his verbis: *Dicendum, quod sicut una essentia secundùm rem materialiter significatur, ut differens ratione: sic una proprietas secundùm rem significatur materialiter, & ut differens ratione. Hinc est, quod proprietas Spiritus S. significatur, & nomine spiritus quoad actum procedendi, & nomine amoris quoad modũ processionis, & nomine doni quoad rationem donationis superadditã, quamvis sit una proprietas realiter Spiritus sancti.*

45. Ultima objectio. Nec tandè obstat, si objicias ultimò contra eandem rationem D. Thomæ, Deum non agere in creaturas, nec donare illis aliquid per amorem propriũ unius personæ, sed per amorem communem toti Trinitati: alioqui plus ageret in creaturas una persona, quàm altera, quod est contra illud axioma, nempe, quòd *opera Trinitatis ad extra sunt indivisa.* Ergo ratio primi doni nulla ratione potest convenire Spiritui sancto ex vi suæ processionis, & proprietatis personalis. Patet consequentia. Quia si Spiritus sanctus sic esset primum donum, & ratio donandi, deberet peculiari modo esse principium omnis liberalis collationis factæ creaturæ: quia primũ in unoquoque genere est ratio aliorum intra idem genus, ut docent D. Thomas *in 1. dist. 18. quæst. 1. art.* 3. & Aristoteles 2. *Metaphysica cap.* 23. D. Thom. Aristotel.

Responsio. Respondetur enim ex dictis *dub.* 1. *hujus disputationis*, quod nullum est inconveniens, quòd Deus donet, aut diligat creaturas per amorem proprium unius personæ: non quidem tanquam per rationem agendi, itaut secundum illud, quod superaddit amori essentiali, sit ipsa ratio agendi: sed tanquam termino, qua ratione Pater, & Filius diligunt se Spiritu sancto, & eodem modo diligunt creaturas eodem Spiritu sancto, tanquam termino, ut constat ex illis, quæ Angelicus Doctor *q. 37. art. 2. ad* 3. docuit. Et ideo Filius datur, & ratione amoris essentialis à tota Trinitate, tanquam à ratione quodammodo agendi: quatenus ad rationem agendi, saltem in obliquo, desideratur prædictus amor: & insuper datur à Patre amore personali, scilicet Spiritu sancto, tanquam termino: quia, ut loquitur D. Thomas loco citato, Pater non solum Filium, sed etiam se, & nos diligit Spiritu sancto: quia *diligere*, prout notionaliter sumitur, non solùm importat productionem divinæ personæ, sed etiam personam productam per modum amoris, qui habet habitudinem ad rem dilectam. Unde, sicut Pater dicit se, & omnem creaturam Verbo, quod genuit: ita diligit se, & omnem creaturam Spiritu sancto, ut *dub.* 1. *hujus disput.* explicuimus. Angel. Doct.

46. Ex dictis manent soluta fundamenta oppositæ sententiæ. Nec necesse erit referre oppositam sententiam nostræ assertioni asserentem, donum non esse nomen personale Spiritus sancti, neque ei ex vi suæ processionis, proprietatisque personalis convenire, sed solùm illi appropriari, eò quòd per appropriationem dicitur procedere per modùm amoris, & amor habet rationem primi doni, quam docuit Durandus *in 1. dist. 18. q. 1.* non igitur necesse erit sententiam hanc referre, & multò minùs illius fundamenta adducere. Quoniam nititur in illis, quæ suprà *disp.* 1. ex eodem Durando adduximus ad probandum, Verbum non procedere per intellectum, nec Spiritum S. per voluntatem: & omnia ista ibidem solvimus, sententiamque Durandi satis impugnavimus. Et Deinde, si quæ sunt alia, quæ in favorem ejusdem Durandi alia via adduci possent, sufficienter ad illa ex his, quæ pro ratione D. Thomæ elucidanda diximus, potest occurri: imò ferè omnia jam à nobis ad prædictam rationem Angelici Doctoris examinandam adducta, & soluta sunt. Durand.

QUÆSTIO XXXIX.

De Personis ad essentiam relatis.

PROOEMIUM.

POST ea, quæ de personis divinis absolutè tractata sunt, considerandum restat de personis in comparatione ad essentiam, & ad proprietates, & ad actus notionales, & de comparatione ipsarum ad invicem.

ARTICULUS I.

Utrùm in divinis essentia sit idẽ quod persona?

Suprà q. 3. a. 3. & 1. dist. 33. q. 1. a. 1.

AD primum sic proceditur. Videtur, quod in divinis essentia non sit idem, quod persona. In quibuscunque enim essentia est idem, quod persona, seu suppositum, oportet quod sit tantum unum suppositum unius naturæ, ut patet in omnibus substantiis separatis. Eorum enim, quæ sunt idem re, unum multiplicari non potest, quin multiplicetur & reliquum. Sed in divinis est una essentia, & tres personæ, ut ex * suprà dictis patet. Ergo essentia non est idem quod persona. * Q. 30. a. 2. & q. 28. ar. 3.

¶ 2. Præterea. Affirmatio, & negatio simul,

simul, & semel non verificātur de eodem. Sed affirmatio, & negatio verificantur de essentia, & persona: nam persona est distincta; essentia vero non est distincta. Ergo persona, & essentia non sunt idem.

¶ 3. Præterea. Nihil subjicitur sibi ipsi. Sed persona subjicitur essentiæ: unde suppositū, vel hypostasis nominatur. Ergo persona non est idem, quod essentia.

* Lib. 7. de Trinit. cap. 6. circa princ. tomo 3.

SED contra est, quod Augustinus * dicit 7. de Trinitate. Cùm dicimus personam Patris, non aliud dicimus, quàm substantiam Patris.

RESPONDEO dicendum, quòd considerantibus divinam simplicitatem quæstio ista in manifesto habet veritatē. Ostensum * est enim suprà, quòd divina simplicitas hoc requirit, quòd in Deo sit idem essentia, & suppositum, quod in substantiis intellectualibus, nihil est aliud, quàm persona. Sed difficultatem videtur ingerere, quia multiplicatis personis divinis, essentia retinet unitatem. Et quia, ut * Boëtius dicit, relatio multiplicat personarum Trinitatem, posuerunt aliqui, hoc modo in divinis differre essentiam, & personam, quo relationes dicebant esse assistentes, considerantes in relationibus solùm, quòd ad alterum sunt, & non quòd res sunt. Sed (sicut suprà * ostensum est) sicut relationes in rebus creatis accidentaliter insunt: ita in Deo sunt ipsa essentia divina. Ex quo sequitur, quòd in Deo non sit aliud essentia, quàm persona secundùm rem: & tamen quod personæ realiter ab invicem distinguantur. Persona enim (ut dictum est * suprà) significat relationem, prout est subsistens in natura divina. Relatio autem ad essentiam comparata, non differt re, sed ratione tantùm. Comparata autem ad oppositam relationem habet virtute oppositionis realem distinctionem. Et sic remanet una essentia, & tres personæ.

* Q. 3. ar. 3.

Boëtius lib. de Trin. non procul à fine.

* Q. 28. a. 2.

* Q. 26. ar. 4.

Ad primum ergo dicendum, quòd in creaturis non potest esse distinctio suppositorum per relationes; sed oportet, quod sit per essentialia principia: quia relationes non sunt subsistētes in creaturis. In divinis autem relationes non sunt subsistentes. Ideo secundùm quod habent oppositionem ad invicem, possunt distinguere supposita. Neque tamen distinguitur essentia: quia relationes ipsæ non distinguuntur ab invicem, secundùm quod sunt realiter idem cum essentia.

Ad secundùm dicendum, quòd in quantum essentia, & persona in divinis differūt secundùm intelligētiæ rationem, sequitur, quod aliquid possit affirmari de uno, quod negatur de altero: & per consequens, quod supposito uno, non supponatur alterum.

Ad tertium dicendum, quod rebus divinis nomina imponimus secundum modum rerum creatarum, ut suprà dictum est. Et quia naturæ rerum creatarum individuantur per materiam, quæ subjicitur naturæ speciei, inde est, quod individua dicuntur subjecta, vel supposita, vel hypostases. Et propter hoc etiam divinæ personæ supposita, vel hypostases nominantur: non quod ibi sit aliqua suppositio, vel subjectio secundùm rem.

Conclusio.

In divinis essentia, & persona sunt idem secundùm rem; & differunt secundum intelligentiæ rationem.

CIrca hunc articulum, suppositis his, quæ q. 28. *art.* 2. latè diximus circa distinctionem divinæ essentiæ, & relationum, nihil amplius occurrit dicendum. Videantur tamen ibidem dicta.

ARTICULUS II.

Utrùm sit dicendum, tres personas esse unius essentiæ?

AD secundùm sic proceditur. Videtur, quod non sit dicendum, tres personas esse unius essentiæ. Dicit enim Hilarius in * lib. de Synodis, quod Pater, & Filius, & Spiritus sanctus sunt quidem per substantiam tria, per consonantiam vero unum. Sed substantia Dei est ejus essentia. Ergo tres personæ non sunt unius essentiæ.

1. dist. 34. q. 1. art. 2.

* In fine 4. fol. à princ. numerati.

¶ 2. Præterea. Non est affirmandum aliquid de divinis, quod auctoritate Scripturæ sacræ non est expressum, ut patet per Dionysium * 1. cap. de divinis nominibus. Sed nunquam in Scriptura sacra exprimitur, quod Pater, & Filius, & Spiritus sanctus sunt unius essentiæ. Ergo hoc non est asserendum.

* Cap. 1. parum à princ. & paulò post idem repetitur.

¶ 3. Præterea. Natura divina est idem quod essentia. Sufficeret ergo dicere, quod tres personæ sunt unius naturæ.

¶ 4. Præterea. Non consuevit dici, quod persona sit essentiæ; sed magis, quod essentia sit personæ. Ergo neque convenienter videtur dici, quod tres personæ sunt unius essentiæ.

¶ 5. Præterea. Augustinus * dicit, quod non dicimus tres personas esse ex una essentia, ne intelligatur in divinis aliud esse essentia, & persona. Sed sicut præpositiones sunt transitivæ, ita & obliqui. Ergo pari ratione non est dicendum, quod tres personæ sunt unius essentiæ.

* Lib. 7. de Trin. cap. 6. paulò post med. tom. 3.

¶ 6. Præterea. Id, quod potest esse erroris occasio, non est in divinis dicendum. Sed cum dicuntur tres personæ unius essentiæ, vel

vel substantiæ, datur erroris occasio: quia, ut Hilarius dicit in * lib. de Synodis: Vna substantia Patris, & Filij prædicata, aut unum, qui duas nuncupationes habet, subsistentem significat, aut divisam unam substantiam duas imperfectas fecisse substantias, aut tertiam priorem substantiam, quæ à duobus, & usurpata sit, & assumpta. Non est ergo dicendum, tres personas esse unius substantiæ.

* Lib. de Synod. in tertio folio à princip. lib.

SED contrà est, quòd Augstinus dicit in* lib. tertio contra Maximinum, quod hoc nomen Omousion, quod in Concilio Nicæno adversus Arrianos firmatum est, idem significat, quòd tres personas esse unius essentiæ.

Lib. 3 contra Maximinum cap. 14. ante medium. tom. 6.

RESPONDEO dicendum, quòd (sicut suprà dictum est*) intellectus noster res divinas nominat, non secundum modum earum, quia sic eas cognoscere non potest; sed secundum modum in rebus creatis inventum. Et quia in rebus sensibilibus, à quibus intellectus noster scientiam capit, natura alicujus speciei per materiam individuatur, & sic natura se habet ut forma, individuum autem ut suppositum formæ: propter hoc etiam in divinis quantum ad modum significandi essentia significatur ut forma trium personarum. Dicimus autem in rebus creatis, formam quamcunque esse ejus, cujus forma, sicut sanitatem, vel pulchritudinem hominis alicujus. Rem autem habentem formam non dicimus esse formæ, nisi cum adjectione alicujus adjectivi, quod designat illam formam: ut cum dicimus, ista mulier est egregiæ formæ, iste homo est perfectæ virtutis. Et similiter quia in divinis multiplicatis personis non multiplicatur essentia, dicimus, unam essentiam esse trium personarum, & tres personas unius essentiæ, ut intelligantur isti genitivi construi in designatione formæ.

*Q. 13. a. 1. & 11.

Ad primum ergo dicendum, quòd substantia sumitur pro hypostasi, & non pro essentia.

Ad secundum dicendum, quod licet tres personas esse unius essentiæ non inveniatur in sacra Scriptura per hæc verba: invenitur tamen quantum ad hunc sensum, sicut ibi: Ego, & Pater unum sumus. Et, Ego in Patre, & Pater in me est. Et per multa alia haberi potest idem.

Ad tertium dicendum, quod quia natura designat principium actus, essentia verò ab essendo dicitur, possunt dici aliqua unius naturæ, quæ conveniunt in aliquo actu, sicut omnia calefacienda. Sed unius essentiæ dici non possunt, nisi quorum est unum esse. Et ideò magis exprimitur unitas divina per hoc, quod dicitur, quòd tres personæ sunt unius essentiæ, quàm si diceretur, quod sunt unius naturæ.

Ad quartum dicendum, quod forma absolutè accepta cōsuevit significari, ut ejus, cujus est forma, ut virtus Petri. E converso autem res habens formam aliquã non consuevit significari, ut ejus; nisi cùm volumus determinare, sive designare formam. Et tunc requiruntur duo genitivi, quorũ unus significet formam, & alius determinationẽ formæ, ut si dicatur, Petrus est magnæ virtutis. Vel etiam requiritur unus genitivus habens vim duorum genitivorum, ut cùm dicitur, Vir sanguinum est iste, idest, effusor multi sanguinis. Quia igitur essentia divina significatur ut forma respectu personæ, convenienter essentia personæ dicitur, non autem è converso; nisi aliquid addatur ad designationẽ essentiæ, ut si dicatur, quod Pater est persona divinæ essentiæ, vel quod tres personæ sunt unius essentiæ.

Ad quintum dicendum, quod hæc præpositio, ex, vel de, non designat habitudinem causæ formalis; sed magis habitudinem causæ efficientis, vel materialis: quæ quidem causæ in omnibus distinguuntur ab his, quorum sunt causæ. Nihil enim est sua materia, neque aliquid est suum principium activum: aliquid tamen est sua forma, ut patet in omnibus rebus immaterialibus. Et ideo per hoc, quòd dicimus, tres personas unius essentiæ, significando essentiam in habitudine formæ, non ostenditur aliud esse essentia, quam persona: quod ostenderetur, si diceremus, tres personas ex eadem essentia.

Ad sextum dicendum, quòd sicut Hilarius * dicit in lib. de Synod. Malè Sanctis rebus præjudicatur, si, quia non sanctæ à quibusdam habentur, esse non debeant. Sic, si malè intelligitur Omousion, quid ad me bene intelligentem? Sic ergo una substantia ex una geniti proprietate: non sic autem ex proportione, aut ex unione, aut ex communione.

* Lib. de Synod. in ult. folio ante finem lib.

Conclusio.

Catholicè dicitur, unam essentiam esse in tribus personis, & tres personas esse unius essentia.

CIrca conclusionem istam nihil peculiare oportebit animadvertere præter illa, quæ *disput.* 2. *huius tractatus* fusè adduximus.

ARTICULUS III.

Vtrùm nomina essentialia prædicentur singulariter de tribus personis?

AD tertium sic proceditur. Videtur, quod nomina essentialia (ut hoc nomen Deus) non prædicentur singulariter de tribus personis, sed pluraliter. Sicut enim homo significatur,

1. dist. 41. a. 2. ad 5. & Boët. Trinit. q. 1. art. 4.

ficatur, ut habens humanitatem; ita Deus significatur, ut habens Deitatem. Sed tres personæ sunt tres habentes Deitatem. Ergo tres personæ sunt tres Dij.

¶ 2. Præterea. Genesis 1. ubi dicitur: In principio creavit Deus cœlum & terram, Hebraica veritas habet, Elohim, quod potest interpretari Dij, sive Judices: & hoc dicitur propter pluralitatem personarum. Ergo tres personæ sunt plures Dij, & non unus Deus.

¶ 3. Præterea. Hoc nomen res (cùm absolutè dicatur) videtur ad substantiam pertinere. Sed hoc nomen pluraliter prædicatur de tribus personis. Dicit enim Augustinus in * lib. de Doctrina Christiana. Res quibus fruendum est, sunt Pater, & Filius, & Spiritus sanctus. Ergo & alia nomina essentialia pluraliter prædicari possunt de tribus personis.

* Lib. 1. de Doct. Christian. cap. 5. tom. 3.

¶ 4. Præterea. Sicut hoc nomen Deus significat habentem Deitatem: ita hoc nomen persona significat subsistentem in natura aliqua intellectuali. Sed dicimus tres personas. Ergo eadem ratione dicere possumus tres Deos.

SED contra est, quod dicitur Deuteronomij 6. Audi Israël, Dominus Deus tuus Deus unus est.

RESPONDEO, dicendum, quod nominum essentialium, quædam significant essentiam substantivè, quædam verò adjectivè. Ea quidem, quæ substantivè essentiam significant, prædicantur de tribus personis singulariter tantùm, & non pluraliter. Quæ verò adjectivè essentiam significant, prædicantur de tribus personis in plurali. Cujus ratio est, quia nomina substantiva significant aliquid per modum substantiæ; nomina verò adjectiva significant aliquid per modum accidentis, quod inhæret subjecto. Substantia autem sicut per se habet esse, ita per se habet unitatem, vel multitudinem. Unde & singularitas, vel pluralitas nominis substantivi attenditur secundum formam significatam per nomen. Accidentia autem sicut esse habent in subjecto; ita ex subjecto suscipiunt unitatem, & multitudinem. Et ideo in adjectivis attenditur singularitas, & pluralitas secundum supposita. In creaturis autem non invenitur una forma in pluribus suppositis nisi unitate ordinis, ut forma multitudinis ordinatæ. Unde nomina significantia talem formam, si sint substantiva, prædicantur de pluribus in singulari; non autem si sint adjectiva. Dicimus enim, quod multi homines sunt collegium, vel exercitus, aut populus. Dicimus tamen, quod plures homines sunt collegiati. In divinis autem essentia divina significatur per modum formæ, ut dictum est, * quæ quidem simplex est, & maximè una, ut suprà * ostensum est. Unde, nomina significantia divinam essentiam substantivè singulariter, & non pluraliter de tribus personis prædicantur. Hæc igitur est ratio, quare Sortem, & Platonem, & Ciceronem dicimus tres homines; Patrem autem, & Filium, & Spiritum sanctum non dicimus tres Deos, sed unum Deum: quia in tribus suppositis humanæ naturæ sunt tres humanitates; in tribus autem personis est una divina essentia. Ea vero, quæ significant essentiam adjectivè, prædicantur pluraliter de tribus, propter pluralitatem suppositorum. Dicimus enim tres existentes, vel tres sapientes, aut tres æternos, & increatos, & immensos, si adjectivè sumantur: si vero substantivè sumantur, dicimus unum increatum, immensum, & æternum, ut Athanasius * dicit.

* Art. præc. & q. 3. art. 3.
* Q. 3 a. 7. & q. 11. a. 4.
* In symbolo suo fidei.

Ad primum ergo dicendum, quòd licet Deus significet habentem Deitatem: est tamen alius modus significandi. Nam Deus dicitur substantivè; sed habens Deitatem dicitur adjectivè. Unde, licet sint tres habentes Deitatem; non tamen sequitur, quod sint tres Dij.

Ad secundum dicendum, quòd diversæ linguæ habent diversum modum loquendi. Unde, sicut propter pluralitatem suppositorum Græci dicunt tres hypostases: ita & in Hebræo dicitur pluraliter Elohim. Nos autem non dicimus pluraliter neque Deos, neque substantias: ne pluralitas ad substantiam referatur.

Ad tertium dicendum, quòd hoc nomen res est de transcendentibus. Unde secundum quod pertinet ad relationem, pluraliter prædicatur in divinis; secundum vero quod pertinet ad substantiam, singulariter prædicatur. Unde Augustinus * dicit ibidem, quod eadem Trinitas quædam summa res est.

† Loco citato in arg.

Ad quartum dicendum, quod forma significata per hoc nomen persona non est essentia, vel natura, sed personalitas. Unde, cùm sint tres personalitates, idest, tres personales proprietates in Patre, & Filio, & Spiritu sancto, non singulariter, sed pluraliter prædicatur de tribus.

Prima conclusio.

Nomina essentialia substantiva, non prædicantur in divinis in numero plurali.

Secunda conclusio.

Nomina essentialia adjectiva habent in divinis in numero plurali prædicari.

ART. IV.

ARTICULUS IV.

Vtrùm nomina eſſentialia concreta poſſint ſupponere pro perſona?

AD quartum ſic proceditur. Videtur, quòd nomina eſſentialia concretiva non poſſunt ſupponere pro perſona, ita quod hæc ſit vera, Deus genuit Deum. Quia (ut Sophiſtæ dicunt) terminus ſingularis idem ſignificat, & ſupponit. Sed hoc nomen Deus videtur eſſe terminus ſingularis, cùm pluraliter prædicari non poſſit, ut dictum eſt. * Ergo cùm ſignificet eſſentiam, videtur, quòd ſupponat pro eſſentia, & non pro perſona.

1. Diſt 4. q. 1. art. 1.

* Art. p. æc. & q. 13. art. 9.

¶ 2. Prætereà. Terminus in ſubjecto poſitus non reſtringitur per terminum poſitum in prædicato ratione ſignificationis; ſed ſolùm ratione temporis conſignificati. Sed cùm dico, Deus creat, hoc nomẽ Deus ſupponit pro eſſentia, Ergo cùm dicitur, Deus genuit, non poteſt iſte terminus Deus ratione prædicati notionalis ſupponere pro perſona.

¶ 3. Præterea. Si hæc eſt vera, Deus genuit, quia Pater generat: pari ratione hæc erit vera, Deus non generat quia Filius non generat. Ergo eſt Deus generans, & Deus non generans, & ita videtur ſequi, quod ſint duo Dij.

¶ 4 Præterea. Si Deus genuit Deum, aut ſe Deum, aut alium Deum? Sed non ſe Deum: quia, ut Auguſtinus dicit in * 1. de Trinitate, nulla res generat ſeipſam. Neque alium Deum: quia non eſt, niſi unus Deus. Ergo hæc eſt falſa, Deus genuit Deum.

* Lib. 1. de Trin. cap. 1. ante mediũ, tom. 3.

¶ 5. Præterea. Si Deus genuit Deum, aut Deum, qui eſt Deus Pater; aut Deum, qui non eſt Deus Pater? Si Deum, qui eſt Deus Pater: ergo Deus Pater eſt genitus. Si Deum, qui non eſt Deus Pater: ergo Deus eſt, qui non eſt Deus Pater, quod eſt falſum. Non ergo poteſt dici, quòd Deus genuit Deum.

SED contrà eſt, quòd in Symbolo dicitur: Deum de Deo.

RESPONDEO dicendum, quòd quidam dixerunt, quòd hoc nomen Deus, & ſimilia propriè ſecundùm ſuam naturam ſupponunt pro eſſentia; ſed ex adjuncto notionali trahuntur ad ſupponendum pro perſona. Et hæc opinio proceſſiſſe videtur ex conſideratione divinæ ſimplicitatis, quæ requirit, quòd in Deo idem ſit habens, & quod habetur. Et ſic habens Deitatem, quod ſignificat hoc nomen Deus, eſt idem, quòd Deitas. Sed in proprietatibus locutionum non tantùm attendenda eſt res ſignificata; ſed etiam modus ſignificandi. Et ideò, quia hoc nomen Deus ſignificat divinam eſſentiam, ut in habente ipſam, ſicut hoc nomen homo humanitatem ſignificat in ſuppoſito, alij meliùs dixerunt, quòd hoc nomen Deus ex modo ſignificandi habet, ut propriè poſſit ſupponere pro perſona, ſicut & hoc nomen homo. Quandoque ergo hoc nomen Deus ſupponit pro eſſentia, ut cum dicitur, Deus creat: quia hoc prædicatum competit ſubjecto ratione formæ ſignificatæ, quæ eſt Deitas. Quandoque verò ſupponit perſonam: vel unam tantùm, ut cùm dicitur, Deus generat; vel duas, ut cũ dicitur, Deus ſpirat; vel tres, ut cùm dicitur, Regi ſæculorum immortali, inviſibili, ſoli Deo, &c. 1. Timothei 1.

Ad primum ergo dicendum, quòd hoc nomen Deus licet conveniat cum terminis ſingularibus in hoc, quòd forma ſignificata non multiplicatur; convenit tamen cum terminis communibus in hoc, quòd forma ſignificata invenitur in pluribus ſuppoſitis. Vnde non oportet, quòd ſemper ſupponat pro eſſentia, quam ſignificat.

Ad ſecundum dicendum, quòd objectio illa procedit contra illos, qui dicebant, quòd hoc nomen Deus non habet naturalem ſuppoſitionem pro perſona.

Ad tertium dicendum, quòd aliter ſe habet hoc nomen Deus ad ſupponendum pro perſona, & hoc nomen homo. Quia enim forma ſignificata per hoc nomen homo, id eſt humanitas, realiter dividitur in diverſis ſuppoſitis, per ſe ſupponit pro perſona, etiamſi nihil addatur, quod determinet ipſum ad perſonam, quæ eſt ſuppoſitum diſtinctum. Vnitas autem, ſive communitas humanæ naturæ non eſt ſecundùm rem; ſed ſolùm ſecundùm conſiderationem. Vnde iſte terminus homo non ſupponit pro natura communi niſi propter exigentiam alicujus additi, ut cùm dicitur, homo eſt ſpecies. Sed forma ſignificata per hoc nomen Deus, ſcilicet eſſentia divina, eſt una & communis ſecundùm rem. Vnde per ſe ſupponit pro natura communi; ſed ex adjuncto determinatur ejus ſuppoſitio ad perſonam. Vnde cùm dicitur, Deus generat, ratione actus notionalis ſupponit hoc nomen Deus pro perſona Patris. Sed cùm dicimus, Deus non generat, nihil additur, quod determinet hoc nomen ad perſonam Filij; unde datur intelligi, quòd generatio repugnet divinæ naturæ. Sed ſi addatur aliquid pertinens ad perſonam Filij, vera erit locutio: ut ſi dicatur, Deus, genitus non generat. Vnde etiam non ſequitur, eſt Deus generans, & Deus

Deus non generans, niſi ponatur aliquid pertinens ad perſonas, ut puta ſi dicamus, Pater eſt Deus generans, & Filius eſt Deus non generans. Et ita non ſequitur, quòd ſint plures Dij: quia Pater, & Filius ſunt unus Deus; ut dictum eſt. *

* Art præc.

Ad quartum dicendum, quod hæc eſt falſa, Pater genuit ſe Deum: quia ly ſe (cùm ſit reciprocum) refert idem ſuppoſitum. Neque eſt contrarium, quod Auguſtin. * dicit ad Maximum, quòd Deus Pater genuit alterum ſe: quia ly ſe, vel eſt caſus ablativi, ut ſit ſenſus, genuit alterum à ſe; vel facit relationem ſimplicem: & ſic refert identitatem naturæ; ſed eſt impropria, vel emphatica loquutio: ut ſit ſenſus, genuit alterum ſimillimum ſibi. Similiter & hæc eſt falſa, Genuit alium Deum: quia licet Filius ſit alius à Patre (ut ſupra dictum * eſt) non tamen eſt dicendum, quod ſit alius Deus; quia intelligeretur, quod hoc adjectivum alius poneret rem ſuam circa ſubſtantivum, quod eſt Deus: & ſic ſignificaretur diſtinctio Deitatis. Quidam tamen concedunt iſtam, Genuit alium Deum, ita quod ly alius ſit ſubſtantivum, & ly Deus appoſitivè conſtruatur cum eo. Sed hic eſt improprius modus loquendi, & evitandus, ne detur occaſio erroris.

* In epiſt. ad Maximum Medicum quæ eſt 66. paulò ante medium, tom 2.

* Quæſt. 31. art. 2.

Ad quintum dicendum, quòd hæc eſt falſa, Deus genuit Deum, qui eſt Deus Pater: quia cùm ly Pater oppoſitivè conſtruatur cum ly Deus, reſtringit ipſum ad ſtandum pro perſona Patris: ut ſit ſenſus, Genuit Deum, qui eſt ipſe Pater: & ſic Pater eſſet genitus, quod eſt falſum. Vnde negativa eſt vera, Genuit Deum, qui non eſt Deus Pater. Si tamen intelligeretur conſtructio non eſſe appoſitiva, ſed aliquid eſſe interponendum, tunc è converſo affirmativa eſſet vera, & negativa falſa: ut ſit ſenſus, Genuit Deum, qui eſt Deus, qui eſt Pater: ſed hæc eſt exorta expoſitio. Vnde melius eſt, quod ſimpliciter affirmativa negetur, & negativa concedatur. Præpoſitivus tamen dixit, quod tam negativa, quàm affirmativa eſt falſa: quia hoc relativum, qui, in affirmativa poteſt referre ſuppoſitum; ſed in negativa refert, & ſignificatum, & ſuppoſitum. Vnde ſenſus affirmativæ eſt, quod eſſe Deum Patrem, conveniat perſonæ Filij. Negativæ verò ſenſus eſt, quod eſſe Deum Patrem non tantùm removeatur à perſona Filij, ſed etiam à Divinitate ejus. Sed hoc irrationabile videtur: cùm * ſecundùm Philoſophum de eodem, de quo eſt affirmatio, poſſit etiam eſſe negatio.

* Lib. 2. Periher. ex cap. ult. tom. 1.

Prima concluſio.

Nomina eſſentialia concreta non ſupponunt pro natura divina in abſtracto.

Secunda concluſio.

Nomina eſſentialia in concreto poſſunt propriè ſupponere pro perſona.

ARTICULUS V.

Vtrùm nomina eſſentialia in abſtracto ſignificata poſſint ſupponere pro perſona?

AD quintum ſic proceditur. Videtur, quòd nomina eſſentialia in abſtracto ſignificata poſſint ſupponere pro perſona, ita quod hæc ſit vera, Eſſentia generat eſſentiam. Dicit enim Auguſt. * 7. de Trinitate, Pater, & Filius ſunt una ſapientia, quia una eſſentia, & ſigillatim ſapientia de ſapientia, ſicut eſſentia de eſſentia.

1. Diſt. 5. q. 1. art. 1.

* Lib. 7. de Trinit. cap. 1. circa fin. & c. 2. in princ. tom. 3.

¶ 2. Præterea. Generatis nobis, vel corruptis generantur, vel corrumpuntur ea, quæ in nobis ſunt. Sed Filius generatur. Ergo cùm eſſentia divina ſit in Filio, videtur, quod eſſentia divina generetur.

¶ 3. Præterea. Idem eſt Deus, & eſſentia divina, ut ex ſuprà dictis patet. * Sed hæc eſt vera, Deus generat Deum, ſicut dictum eſt. * Ergo hæc eſt vera, Eſſentia generat eſſentiam.

* Quæſt. 13. art. 9. & 4.

Art. præc.

¶ 4. Præterea. De quocumque prædicatur aliquid, poteſt ſupponere pro illo. Sed eſſentia divina eſt Pater. Ergo eſſentia poteſt ſupponere pro perſona Patris. Et ſic eſſentia generat.

¶ 5. Præterea. Eſſentia eſt res generans, quia eſt Pater, qui eſt generans. Si igitur eſſentia non ſit generans, erit eſſentia res generans, & non generans: quod eſt impoſſibile.

¶ 6. Præterea. Auguſtinus dicit in * 4. de Trinitate. Pater eſt principium totius Deitatis. Sed non eſt principium, niſi generando, vel ſpirando. Ergo Pater generat, vel ſpirat Deitatem.

* Lib. 4. de Trin. cap. 20. declinando ad finem, tom. 3.

SED contrà eſt, quod Auguſtinus dicit in * 1. de Trinitate, quod nulla res generat ſe ipſam. Sed ſi eſſentia generat eſſentiam, non generat niſi ſe ipſam: cùm nihil ſit in Deo, quod diſtinguatur à divina eſſentia. Ergo eſſentia non generat eſſentiam.

* Lib. 1. de Trin. cap. 1. ante med. tom. 3.

RESPONDEO dicendum, quòd circa hoc erravit Abbas Joachim, aſſerens, quod ſicut dicitur, Deus genuit Deum: ita poteſt dici, quod eſſentia genuit eſſentiam, conſiderans, quod propter divinam ſimplicitatem non eſt aliud Deus, quàm divina eſſentia. Sed in hoc deceptus fuit. Quia

Quia ad veritatem locutionum non solùm oportet considerare res significatas, sed etiam modum significandi, ut dictum est. Art. præc. * Licèt autem secundùm rem sit idem Deus, quod Deitas: non tamen est idem modus significandi utrobique. Nam hoc nomen Deus, quia significat divinam essentiam, ut in habente, ex modo suæ significationis naturaliter habet, quod possit supponere pro persona. Et sic ea, quæ sunt propria personarum, possunt prædicari de hoc nomine Deus: ut dicatur, Art. præc. quod Deus est genitus, vel generans, sicut dictum est. * Sed hoc nomen essentia non habet ex modo suæ significationis, quod supponat pro persona: quia significat essentiam, ut formam abstractam. Et ideo ea, quæ sunt propria personarum quibus ab invicem distinguuntur, non possunt essentiæ attribui. Significaretur enim, quod esset distinctio in essentia divina, sicut est distinctio in suppositis.

Ad primum ergo dicendum, quòd ad exprimẽdam unitatem essentiæ, & personæ Sancti Doctores aliquando expressiùs locuti sunt, quàm proprietas locutionis patiatur. Unde hujusmodi locutiones non sunt extendendæ; sed exponendæ: ut scilicet nomina abstracta exponantur per concreta, vel etiam per nomina personalia: ut cùm dicitur, essentia de essentia, vel sapientia de sapientia, sit sensus, Filius, qui est essentia, & sapientia, est de Patre, qui est essentia, & sapientia. In his tamen nominibus abstractis est quidam ordo attendendus. Quia ea quæ pertinent ad actum, magis propinquè se habent ad personas, quia actus sunt suppositorum: unde minùs impropria est ista, natura de natura, vel sapientia de sapientia, quàm essentia de essentia.

Ad secundum dicendum, quòd in creaturis generatum non accipit naturam eandem numero, quam generans habet, sed aliam numero, quæ incipit in eo esse per generationem de novo, & desinit esse per corruptionem: & ideo generatur, & corrumpitur per accidens. Sed Deus genitus eandem naturam numero accipit, quam generans habet. Et ideo natura divina in Filio non generatur, neque per se, neque per accidens.

Ad tertium dicendum, quòd licèt Deus & divina essentia sint idem secũdùm rem, tamen ratione alterius modi significandi: oportet loqui diversimodè de utroque.

Ad quartum dicendum, quòd essentia divina prædicatur de Patre per modum identitatis, propter divinam simplicitatem: nec tamen sequitur, quod possit supponere pro Patre, propter diversum modum significandi. Ratio autem procederet in illis, quorum unum prædicatur de altero, sicut universale de particulari.

Ad quintum dicendum, quòd hæc est differentia inter nomina substantiva, & adjectiva. Quia nomina substantiva ferunt suum suppositum; adjectiva vero non, sed rem significatam ponunt circa substantivum. Unde Sophistæ dicunt, quod nomina substantiva supponunt; adjectiva vero non supponunt, sed copulant. Nomina igitur personalia substantiva possunt de essentia prædicari propter identitatem rei. Neque sequitur, quòd proprietas personalis distinctam determinet essentiam; sed ponitur circa suppositum importatum per nomen substantivum. Sed notionalia, & personalia adjectiva non possunt prædicari de essentia, nisi aliquo substantivo adjuncto. Unde non possumus dicere, quòd essentia est generans: possumus tamen dicere quòd essentia est res generans, vel Deus generans, si res, & Deus supponant pro persona; non autem si supponant pro essentia. Unde non est contradictio, si dicatur, quòd essentia est res generans, & res non generans: quia primo res tenetur pro persona, secundo pro essentia.

Ad sextum dicendum, quod Deitas, in quantum est una in pluribus suppositis, habet quandam convenientiam cum forma nominis collectivi. Unde, cùm dicitur, Pater est principium totius Deitatis, potest sumi pro universitate personarum, in quantum scilicet in omnibus personis divinis ipse est principium. Nec oportet, quod sit principium sui ipsius: sicut aliquis de populo dicitur Rector totius populi, non tamen sui ipsius. Vel potest dici, quòd est principium totius Deitatis, non quia eam generet, & spiret, sed quia eam generando, & spirando communicat.

Conclusio.

Nomina essentialia abstracta non possunt supponere pro personis. Et ita hæc est falsa essentia generat.

DISPUTATIO XVII.

De modo, quo nomina essentialia, & personalia prædicantur, & supponunt in divinis.

QUIA cuncta, quæ in tribus articulis immediatè præcedentibus continentur, ad modum, quo nomina essentialia, & personalia in divinis prædicãtur, & supponunt, spectant: idcircò disputatio præsens ad omnia ista explicanda instituitur, & de omnibus illis titulus ejus inquirit.

DUBIUM I.

Utrùm nomina essentialia in concreto prædicentur pluraliter in divinis?

2. Prima animadversio pro intelligentia tituli. PRo tituli intelligentia notandum est primò, tria nomina communia in divinis reperiri. Alia quidem essentialia, quæ significant essentiam, vel attributa, ut *Deus* vel *sapiens*, aut *æternus*. Alia, quæ significant aliquid personale, ut *persona*. Alia tandem, quæ sunt transcendentia, ut *res*. De his igitur postremis duobus nominum generibus planum est prædicari pluraliter in divinis: & ideò dantur in divinis plures personæ, pluresque res, ut ex dictis disput. 10. & ex communi omnium Theologorum consensu constat. Quare tota controversia est de nominibus essentialibus, an nimirum pluraliter in divinis prædicentur? Consultò autem de his nominibus in concreto sumptis loquimur: quia de eis in abstracto extra omnem controversiam est, non pluraliter, sed singulariter dici: & ideò neque plures essentiæ, neque plures sapientiæ, &c. in divinis reperiuntur.

Posterior animadversio. Secundò notandum est, hæc nomina essentialia, alia esse substantiva; alia verò adjectiva. Titulus ergo absolutè procedit de nominibus essentialibus sive illa sint adjectiva, sive substantiva: ut ita plenior nominum essentialium, & modi prædicandi illorum, quantum ad præsens attinet, notitia habeatur.

§. I.

Assertio prior ex mente Angelici Præceptoris, & aliorum Patrum.

3. Conclusio prima. Innocent. III. DIcendum ergo est primò, nomina essentialia in divinis, si sint adjectiva, & ut talia sumantur, prædicari pluraliter in divinis. Ita Innocentius III. capite *Firmiter, De summa Trinitate*, ubi sic ait: *Pater generans, Filius nascens, & Spiritus sanctus procedens consubstantiales, & coæquales, & coomnipotentes, & coæterni.* Damasus I. Damasus I. in Concilio Romano tertio in Professione fidei, & Anathematisinis adversus hæreses Apollinaris, & Arrij, ac Sabellij: *Si quis tres personas non dixerit veras Patris, & Filij, & Spiritus sancti, æquales semper viventes, omnia continentes, visibilia, & invisibilia omnipotentes omnia judicantes, omnia vivificantes omnia facientes omnia salvantes, anathema sit.* Symbol. Athanasij. Et in Symbolo Athanasij: *Sed totæ tres personæ coæternæ sibi sunt, & coæquales.*

August. Nazian. Athan. Epiph. D. Thom. Montoya. Idem etiam docuerunt Augustinus *in quæstionibus veteris testamenti quæst. 9.* Nazianzenus *Oratione 13* quæ est 2. de Pace, Athanasius *in quæstionibus de Natura Dei quæst. 1.* Epiphanius in *Ancorato* quos refert Montoya *disput. 77. sectione 4.* D. Thomas *in 1. d. distinct. 9. quæst. 1. artic 2* his verbis: *Termini significantes substantiam adjectivè per modũ inhærentis vel assequentis substantiam, ut dicit Damascenus, prædicantur in plurali de tribus personis, propter pluralitatem suppositorum*, Et in articulo 3. hujus quæstionis, ubi sic ait: *Respondeo dicendum, quod nominum essentialium, quædam significant essentiam substantivè, quædam vero adjectivè. Quæ adjectivè essentiam significant prædicantur de tribus personis in plurali.* Unde hanc sententiam sequuntur communiter Theologi: & ideo ab illis in particulari referendis abstinemus.

4. Ratio autem fundamentalis hujus primæ assertionis desumitur ex D. Thoma in præsenti articulo citato, & ex loco relato ex 1. *Sententiarum*, Fundamentum D. Thom. potestque ad hanc brevem formam reduci. Quoniam nomina adjectiva, etsi aliquando significent substantiam, significant tamen illam per modum accidentis, id est, per modum alteri adiacentis: ergo prædicta nomina, etsi significent substantiam in divinis, sintque essentialia, prædicabuntur pluraliter ibidem. Antecedens constat ex diffinitione adjectivorum. Consequentia autem videtur legitima. Nam sicut accidentia, quia habent esse in subjecto, idcircò ex pluralitate subjectorum plurificatur: ita quæ significantur per modum accidentis, seu per modum alteri adiacentis, plurificabuntur ad pluralitatem suppositorum; ac proinde adjectiva in divinis, licèt sint nomina essentialia, seu significantia aliquid pertinens ad essentiam, prout essentia distinguitur à relationibus, ut contingit in hoc nomine *æternus*, prædicabuntur pluraliter in divinis.

5. Objectio prima. D. Thom. Nec obest, si contra rationem hanc objicias primò cum D. Thoma *in 1. dist. 9. quæst. 1 art. 2.* in primo argumento ex adductis pro contraria parte, quòd juxta Athanasium in divinis non dantur tres æterni, sed unus æternus: & tamen nomen hoc est adjectivum: ergo, &c.

Diluitur. Respondetur enim ex eodem S. Doctore ibidem ad primum, quòd nomina adjectiva solent sumi in vi substantivorum, & sic sumpta dicuntur singulariter; quamvis accepta, ut sunt adjectiva, debeant dici pluraliter. Et propterea idem Athanasius inquit: *Sed totæ tres personæ coæternæ sibi sunt, & coæquales:* ex eo quòd *coæternus* est nomen adjectivũ. Quamvis sit (ut id obiter dicamus) sua disparitas inter *coæternus*, & *æternus*, quòd *æternus* potest dici de tribus personis singulariter; Athanas. non tamen *coæternus:* quia nomen hoc, quovis modo sumatur, debet dici pluraliter: ex eo quòd importat habitudinem personæ ad personam: ideoque duplici titulo prædicatur pluraliter, nempe, & quia adjectivum, & quia importat prædictam habitudinem unius personæ ad aliam. Unde, postquam Angelicus Præceptor in solutione citata dixit, Angel. Præcept. quòd *æternus* potest dici, & singulariter, & pluraliter, statim addidit: *Sed coæternus semper debet pluraliter prædicari, propter habitudinem personæ ad personam, quam importat.*

6. Secunda objectio. Neque etiam obstat, si secundo objicias, quòd nomina adjectiva præcipuè significant formam: imò, si loquamur de significato directo, significant solam formam, juxta illud Aristotelis: *Album solam qualitatem significat:* Aristot. ergo nisi forma multiplicetur, nequibit prædictum nomen pluraliter prædicari.

Confirmatur. Confirmabis. Quoniam etsi accidentia multiplicentur ex subjecto, tanquam ex radice: attamen accidentia ipsa in se formaliter multiplicantur: nec stare potest multiplicatio radicalis, seu multiplicatio subjecti sine multiplicatione formali accidentium: & ideò, licet albedo significata per album habeat suam unitatem ex subjecto, ut ex radice; attamen ipsa est hæc, & non illa formaliter ex se. Ergo ex hoc, quòd nomina adiectiva significent formam, ut alteri adiacentem, non sequitur, prædicta nomina multiplicari, aut prædicari pluraliter immultiplicata forma, & multiplicatis suppositis; sed solum, utrumque esse multiplicandum ad hoc, ut nomen illud pluraliter dicatur, quamvis hæc plurificatio, & multiplicatio debeat ex suppositis, tanquam ex prima radice, oriri.

Occurritur objectioni. Respondetur, distinguendo antecedens. *Præcipuè significant formam*, utcumque, negandum est: per

per modum adiacentis subjecto, concedendum est. Et deinde distinguendum est consequens. *Nisi forma multiplicetur*, ratione subjectorum, quibus adiacet, & ut in obliquo affert illa, concedi debet: ratione sui, aut secundum se absolutè, negandum est. Itaque forma significata per nomen adjectivũ quia significatur per modum adiacentis alteri, atque adeò per modum accidentis, idcircò ejus unitas, vel pluralitas est (ut sic dicimus) quasi respectiva, id est, non desumitur ex ipsa foma ratione sui, & secundum se absolutè; sed ex adiacentia ad subjectum. Et ideò licet forma secundum se, & absolutè sit unica: si tamen demus, quòd vel supernaturaliter, vel ratione suæ amplitudinis, & eminentiæ sit in subjectis, aut quasi subjectis realiter distinctis, poterit nomen illam sic significans pluraliter dici, quia eo ipso prædicta forma habet diversa adiacentia; non quidem ex parte sui, quia adiacet illis, ut subjectis inadæquatis; sed ex parte subjectorum; & ipsa, ut in obliquo dicit unum ex illis subjectis, ut id, cui adiacet, distinguitur realiter ratione prædicti subjecti à se ipsa, ut in obliquo dicit aliud, tanquam id cui adiacere habet. Et quia tota hæc diversitas oritur à subjectis, & non petitur, quod sit in ipsa forma ratione sui, aut secundũ se absolutè: idcircò, licèt ipsa, ut sic adiacens, & ut modo dicto involvit subjectũ, plurificetur ratione illius, nihilominùs dicitur non requiri ad plurificationẽ nominis adjectivi pluralitas formæ, id est, pluralitas illius secundùm se absolutè; sed sola pluralitas subjectorũ; id est, quæ solùm sit in subjectis ratione sui, aut in formis, præcisè quia in obliquo dicunt prædicta subjecta, ut ea, quibus adiacent.

Unde, quia (quoad præsens attinet) nomen *æternus*, sumptum in divinis adjectivè, significat æternitatem per modum adiacentis tribus suppositis divinis inter se realiter distinctis: ideò ad eius pluralitatem non requiritur, æternitatem ratione sui, & secundùm se absolutè plurificari; sed solùm quòd ratione distinctorum suppositorum, quibus adiacet, habeat distinctas adiacentias: ac proinde ipsamet, ut in obliquo dicit unum suppositum, & significatur, ut est in illo, tanquam in eo, cui adiacet, distinguatur realiter à se ipsa, ut in obliquo dicit aliud suppositum, tanquam id, cui adiacere significatur.

8. Ad confirmationem. Ad confirmationem patet ex dictis: quomodo cùm accidens tantùm habet unum subjectum, tunc plurificatur quoad suam entitatem ex subjecto, tamquam ex radice; & ex se ipso formaliter, seu ex habitudine ad prædictum subjectum tanquam à ratione formali, & proxima. Si tamen daremus aliquod accidens, quod esset in pluribus subjectis realiter distinctis, & eidem inadæquatis, tunc ex plurificatione talium subjectorum non sequeretur plurificatio prædicti accidentis ratione sui, seu secundùm suam entitatem, sed solùm esse in illo distinctas adiacentias: non quidem ita, ut ex parte illius, tamquam ex ratione formali, realiter distinguerentur; sed solùm ex parte subjectorum, & ratione eorumdem formaliter: quatenus prædictum accidens, ut dicit in obliquo unũ ex illis subjectis, tanquam id, cui adiacet, distinguitur realiter ratione prædicti obliqui à se ipso, ut dicit in obliquo aliud subjectũ, tãquam id, cui adiacere significatur. Quare, quia nomen *æternus* adjectivè sumptum significat, ut diximus, æternitatem, ut adiacentem tribus suppositis divinis, ut suppositis ipsi inadæquatis: idcircò ad ejus pluralitatem satis est multiplicatio suppositorum, & ipsius æternitatis; non quidem secundum suam entitatem, seu secundum se, sed ut in obliquo dicentis (modo dicto) talia supposita.

§. II.

Posterior assertio ex eodem Angelico Præceptore & alijs Patribus deprompta.

9. Assertio secunda. Dicendum est secundò, nomina cõcreta essentialia, & substantiva non prædicari pluraliter in divinis. Ita Damasus primus *in Professione fidei*, & *Anathematismis adversus hæreses* Apollinaris, & Arrij, & Hormisda Papa Epistola 1. adversus Nestorium, & Eutichem *cap. 2.* Nazianzenus *Oratione. 37.* quæ est 5. de Theologia. Cyrillus N. Alexandrinus *Dialogo de Trinitate lib. 6. columna 4.* Gregorius *Nyssenus toto libro ad Ablabium*, cui titulus est, *Non tres Dii* Augustinus *lib. 5. de Trinitate c. 8. & 11.* & *lib. 8. c. 1.* Boetius *lib. de Trinit. non longè post principium*. Quod etiam docuerunt Ambrosius, Fulgẽtius, Richardus Victorinus, & alij Patres relati à Montoya *in suo tomo de Trinitate disput. 22. sectione 3.*

Damasus. Hormisd. Nazian. N. Cyrill. Gregorius Nyssenus. August. Boetius. Ambros. Richard. Montoya.

Idem etiam tuetur D. Thomas *in præsente artic. 3.* his verbis: *Ea quidem, quæ substantivè essentiam significant, prædicantur de tribus personis singulariter tantùm, & non pluraliter*. Et *in 1. distinct. 9. quæst. 1. art. 2.* ubi sic ait: *Dicendum igitur, quod omnes termini significantes substantiam per modum substantiæ, sicut sunt substantiva, non prædicantur in plurali de tribus personis*. Et ideò sententiam hanc sequuntur communiter omnes, vel ferè omnes Theologi. D. Thom.

10. Ratio fundamentalis. Ratio autem fundamentalis hujus assertionis desumitur ex eodem Angelico Præceptore locis citatis, potestque ad hanc formam reduci. Quoniam nomina concreta essentialia, & substantiva in divinis non plurificantur quoad formam significatam secundùm se sumptam, & significant per modum substantiæ: ergo non plurificantur, nec prædicantur in numero plurali in divinis. Antecedens quoad primam partem satis constat, siquidem nihil essentiale plurificatur realiter quoad suam formam in divinis: quoad secundam verò partem ex diffinitione nominis substantivi satis liquet. Consequentia autem ex antecedenti videtur apertè sequi. Quoniam substantia, sicut ratione sui, & suæ formæ habet per se esse, ita ratione sui, & ejusdem formæ habet unitatẽ, & pluralitatem: & ideò non potest plurificari, non plurificata sua forma: ergo eadẽ ratione ea, quæ significãtur per modum substantiæ, significabũtur per modum per se stantis, habentis per se *esse*, & non poterunt plurificari, non plurificata forma ibidem significata: ac proinde nec nomen significans prædictam formam poterit plurificari, aut prædicari pluraliter: siquidem eatenus nomina plurificantur, aut prædicantur pluraliter, quatenus ea, quæ per illa significantur, habent plurificari, ut sunt significata illorum, & subsunt modo significandi eorumdem

11. Confirm. 1. Confirmatur primò. Quoniam ideò adjectiva plurificantur in divinis, quia forma significatur per modum alteri adiacentis, & hoc ipso, quòd significetur per modum adiacentis diversis suppositis, habet (modo nuper explicato) distinctas adiacentias ratione eorumdem suppositorum, & plurificari ratione illorum: ergo hoc ipso, quòd forma significetur per nomen substantivum, non per modum adiacentis, sed per modum per se stantis, per seque habentis *esse*, non plurificabitur prædictum nomen, nec significatum illius, nisi forma ipsa absolutè, & ratione sui plurificetur: ergo cùm in divinis nõ plurificetur forma significata per nomen substantivum, nec etiam prædictum nomen plurificabitur, aut pluraliter dicetur.

12. Confirm. 2. Confirmatur, & explicatur secundò. Quoniam etsi forma significata per nomen, substantivum reverà adiaceat, aut quasi adiaceat alteri, ab eoque ut à prima radice (saltem multoties) desumat in creaturis suam unitatem, vel pluralitatem: non tamen significatur quantum est ex vi modi significandi, per modum adiacentis: quia non curatur, an ipsa forma habeat re ipsa adiacere suo subjecto, aut dependere ab illo; vel an à subjecto, ut à prima radice, accipiat suam unitatem vel pluralitatem; sed tantùm de hoc, quod est, prædictam formam secundùm se, & suam entitatem habere proximè, & formaliter à se ipsa suam unitatem, vel pluralitatem, esseque per sui unitatem, vel pluralitatem, rationem formalem unitatis, vel pluralitatis sui concreti, ac tandem ipsammet in concreto sumptam non pendere ab altero supposito, ut à sustentante; sed involvere secum suppositum illudque afferre, adhoc ut per modum per se stantis significetur. Ergo unitas, vel pluralitas nominis concreti, & substantivi, sic significantis formam, & subjectum, aut suppositum illius, non desumitur ex forma, ut adiacente alteri, neque ex subjecto, aut ex supposito ut est id, cui adiacet forma: alioqui non significaretur prædicta forma per modum per se stantis, seu per modum substantiæ: siquidem oppositum hujus in substantivis, ut talibus, contingit; sed desumetur ex ipsa forma secundùm se, & absolutè sumpta, & ut per se, & ratione sui, id est, non ab alio ut à ratione formali proxima, est proxima & formalis ratio suæ unitatis, & pluralitatis & per sui unitatem, vel pluralitatem habet esse proximam & formalem rationem unitatis, vel pluralitatis sui concreti. Et ita ea non plurificata secundùm se, & suam entitatem, nequibit concretum illud, quantumvis supposita multiplicentur, plurificari. Ac proinde, cùm in divinis non plurificetur forma significata per concretum substantivum, non poterit prædictum concretum, & nomen substantivum plurificari, aut pluraliter dici.

13. Confirmatur ultimò. Confirmatur, & explicatur tandem. Quoniam licèt in substantia materiali forma habeat unitatem à materia, tanquam à radice: nihilominùs, si prædicta substantia significetur nomine substantivo, ut v. g. *leo*, non significatur per modum adiacentis illi subjecto; sed per modum per se stantis & habentis per se *esse*, & unitatem, & ideò, quod ibi principaliter per modum formæ significatur, est ipsa forma totalis ibidem inventa, scilicet, natura leonis includentis per modum partis materiam: ut ita prædicta forma significetur ut per se, & ratione sui habens unitatem, & tribuens illam suo concreto. Ergo prædicta nomina, sicut significant formam, ut habentem esse, & unitatem per se, & dantem illam suo concreto, sic non possunt plurificari, non plurificata prædicta forma: & perconsequens nomina concreta essentialia, & substantiva in divinis non poterunt plurificari, nec prædicari pluraliter ibidem; siquidem forma significata per illa significatur per modum substantiæ: & hæc secundùm se non plurificatur in divinis

§. III.

Opposita sententia cum suis fundamentis, & solutionibus eorum.

14. Contraria sententia, Gabriel, Marsil. Contra sententiam tamen Angelici Præceptoris opinatus est Gabriel *in 3. distinct. 1. quæst. 2. artic. 3. dubio 4.* refferturque Marsilius *quæst. 2. artic. 3. dubio. 2.* qui asserunt, tam concreta adjectiva, quàm substantiva essentialia posse prædicari pluraliter in divinis, si attendatur solùm ad rigorem, & proprietatem sermonis; licèt ex usu Ecclesiæ prohibeatur hæc prædicatio, ut v.g. quòd *in divinis sint tres Dij*, ne videamur convenire cum Hæreticis, qui in diversis personis diversas naturas fatebantur, ut Arrius, &c.

Arrius. Primum argumentum. Genes. 1. Probatur primò. Nam Genesis 1. ubi dicitur, *In principio creavit Deus cœlum, & terram*, Hebraica veritas habet *Elohim*, quod potest interpretari *Dij*, sive *Iudices*: hæc autem translatio est vera propter pluralitatem personarum: ergo attendendo ad rigorem sermonis, tres personæ erunt plures Dij, & non unus Deus.

Dissolvitur. Respondetur, quòd si in Hebræo dicitur *Elohim*, id est, *Dij* in numero plurali, hoc ideò est, quoniam apud Hebræos nomen *Elohim* significat principaliùs proprietatem personalem: sicut apud Græcos dicuntur *tres hypostases*, & apud Latinos *tres personæ*. Quæ solutio desumitur ex D. Thoma *artic. 3. hujus quæstionis in solutione ad 2.* D. Thom.

15. Secundum. Secundò probatur. Quia concreta substantiva, sicut & adjectiva, significant suppositum: ergo substantive multiplicabuntur propter multiplicationem suppositorum, sicut & adjectiva.

Confirmatio. Confirmatur. Quia propter multiplicationem suppositorum concedimus in divinis tres habentes Deitatem: ergo tres Deos ex rigore sermonis.

Ad secundum. Respondetur concedendo antecedens, & negando consequentiam. Et ratio disparitatis patet ex dictis *in 1. & 2.* nostra assertione, & ampliùs constabit ex illis, quæ 2. dubio dicemus.

Ad confirmationem. D. Thom. Ad confirmationem respondetur ex D. Thoma art. 3. hujus quæstionis in solutione ad 1. quòd licèt *Deus* significet *habentem Deitatem*: est tamen alius modus significandi in hoc termino *Deus*, & in hoc, *habens Deitatem*: nam ille significat substantivè; iste verò adjectivè. Et ideò, licèt de rigore sermonis sint concedendi tres habentes Deitatem: non tamen tres Dij. Et sanè, si in rigore sermonis essent concedendi tres Dii, & solùm ex prohibitione Ecclesiæ hoc negandum esset, meritò ex hoc Hæretici arma sumerent contra nos, ex eo quòd, si concedimus, tres personas esse unum Deum, ut fides Catholica docet, non loquamur secundùm proprietatem, & rigorem sermonis: ac proinde quòd multò meliùs loqueremur, si in divinis plures Dij admitterentur, sicut plures habentes Deitatem admittuntur: ex eo quòd in rigore sermonis pluralitas habentium illam debet côcedi. Sed hæc ampliùs dubio sequenti elucidabuntur.

DUBIUM II.

Utrùm generaliter loquendo ad multiplicationem concreti substantivi requiratur multiplicatio formarum, & suppositorum; an verò sufficiat sola multiplicatio formarum?

16. QUia Divus Thomas, ut explicet, quomodo nomina concreta essentialia, & substantiva singulariter prædicentur in divinis, loquitur generaliter de multiplicatione concreti substantivi: ideò placuit dubium hoc excitare ad explicandum, quomodo universaliter loquendo concreta substantiva multiplicentur.

§. I.

Angelici Doctoris sententia.

Assertio. Dicendum ergo est, ad multiplicationem nominis substantivi generaliter requiri multiplicationem formæ, & suppositorum. Assertio hæc quoad priorem partem, nempe, quòd ad prædictam multiplicationem requiratur pluralitas formarum, est D.Thomæ *in 1.dist.9.q.1.art.2. & in art.3 hujus quæstionis*, ubi sic inquit: *Unde & singularitas, vel pluralitas nominis substantivi attenditur secundùm formam significatam per nomen.* Quod etiam docuit Angelicus Præceptor *suprà q.36.art.4.* his verbis: *Dicendum est ergo, quod licèt hoc nomen principium significet proprietatem: tamen significat eam per modum substantivi: sicut hoc nomen pater, & filius etiam in rebus creatis. Unde numerum accipit à forma significata, sicut & alia substantiva. Sicut igitur Pater, & Filius sunt unus Deus, propter unitatem formæ significatæ per hoc nomen Deus: ita sunt unum principium Spiritus sancti, propter unitatem proprietatis significatæ in hoc nomine principium.* Et *3.p.q.3.art.6. ad 1. Si tres personæ assumerent unam humanam naturam, verum esset dicere, quòd tres personæ essent unus homo propter unam naturam humanam. Sicut enim nunc verum est dicere, quòd tres personæ sunt unus Deus, propter unam divinam naturam: sic verum esset dicere, quòd essent unus homo, propter unam naturam humanam.*

D Thom.

17. Et similiter tam quoad hanc, quàm quoad secundam partem, nempe, quòd etiam desideretur multiplicatio suppositorum, docuit assertionem nostram idem Angelicus Præceptor *in hac 1.p.q.* & *art. nuper citatis in solutione ad 2.* ubi sic inquit: *Dicendum, quòd cùm dicitur, Pater, & Filius sunt unum principium Spiritus sancti, designatur una proprietas, quæ est forma significata per nomen. Non tamen sequitur, quòd propter plures proprietates possit dici Pater plura principia: quia implicaretur pluralitas suppositorum.* Ubi (ut constat) ideò negat S. Doctor Patri, quòd possit dici plura principia, licet habeat plures proprietates, quia eo ipso involveretur ibidem, quòd essent in Patre plura supposita. Si autem ad pluralitatem hujus nominis substantivi *principium* non requireretur, ultra pluralitatem formæ, pluralitas suppositorum, hæcque non involveretur in pluralitate illius, non implicaretur, seu involveretur pluralitas suppositorum ex eo, quòd Pater habens plures proprietates diceretur plura principia.

Eandem etiam pluralitatem suppositorum requiri ad pluralitatem nominis concreti substantivi, docuit idem S. Doctor. *3. p.q.3.art.7. ad 2.* his verbis: *Nunquam nomen ab aliqua forma impositum pluraliter dicitur, nisi propter pluralitatem suppositorum. Homo enim qui est duobus vestimentis indutus, non dicitur duo vestiti, sed unus vestitus duobus vestimentis: & qui habet duas qualitates dicitur singulariter qualis secundum duas qualitates. Natura autem assumpta quantum ad aliquid se habet per modum indumenti. Et ideò si persona divina assumeret duas naturas humanas, propter unitatem suppositi diceretur unus homo, habens duas naturas humanas.* Unde hanc sententiam sequuntur Cajetanus *art. 3. hujus quæst. & q.36. art.4.* ubi etiam Molina Ferrara *4. contra Gentes c.11. conclusione 4.* Jabellus, Torres, Canariensis, Bañez, Zumel, Valentia, Nazarius *art.3. nuper citato*, Arrubal *disput.135.c.3.* Granado *tom.3.in 1.p.tr.11.d.sp.1.* Suarez *to.1.in 3.p.disp.13. sectione 3.* Ruiz de Montoya *in præsenti disp.77. sectione 6.* referens Marsilium, Almainum, & alios.

Cajetan. Molina. Ferrara. Jabellus. Torres. Canarien. Bannez. Zumel. Valent. Nazar. Arrubal. Granado. Suarez. Montoya. Marsil. Almain.

18. Ratio fundamentalis quoad priorem partem. Ratio autem hujus assertionis quoad priorem ejus partem satis constat ex illis, quæ præcedenti dubio D.Thomas adduximus. Quoniam sicut concretum substantivum significat formam per modum per se stantis, habentisque esse per se: ita significat eandem formam, ut habentem per se unitatem, vel pluralitatem, & dantem eam suo concreto. Et ideò, nisi prædicta forma multiplicetur, nequibit prædictum concretum multiplicari.

Ratio quoad posteriorem. Ratio verò ejusdem assertionis quoad secundam partem, nempe, contra substantiva non multiplicari, non plurificatis suppositis, potest deduci ex locis D. Thomæ pro eadem secunda parte modo adductis, & ad hanc formam redigi. Quoniam etsi forma in concretis substantivis sit ratio formalis unitatis, vel pluralitatis eorum: nihilominùs ad pluralitatem prædictorum concretorum requiritur per modum conditionis pluralitas suppositorum: ergo nisi hæc multiplicentur, nequibunt prædicta concreta plurificari. Consequentia liquet. Antecedens autem probatur, tum duplici exemplo in testimoniis citatis contento. Nam etsi in Patre æterno sint duæ potentiæ activæ, nempe, potentia generativa, & spirativa: non tamen ideò dicitur duo principia. Et similiter licet Verbum assumeret duas naturas humanas: non tamen idcircò diceretur duo homines, sed unus: ex eo quòd utrobique deest pluralitas suppositorum requisita ad multiplicationem concretorum substantivorum. Tum etiam, quia cùm nomina concreta substantiva significent formam per modum substantiæ, seu per modum per se stantis, nequeunt multiplicari, non multiplicatis suppositis, in quibus forma subsistit, & est per se.

19. Effugium. Vasquez. Nec satis est id, quod respondet Vasquez loco infrà referendo. Nam ad primum exemplum ait, posse Patrem dici duo principia eo modo, quo habet duplicem potentiam activam: & quia solùm potentiæ istæ distinguuntur in eo secundum rationem; non verò realiter, ideò potest dici duplex principium secundùm rationem; non verò duplex principium realiter. Et ideò cùm D.Thomas dixit, non posse Patrem dici duo principia, quia implicaretur pluralitas suppositorum, debet intelligi de dualitate reali, in qua prædicta pluralitas suppositorum involveretur. D.Thom.

Ad secundum verò exemplum inquit, falsum esse, quòd si Verbum v.g. assumeret duplicem humanitatem, non esset duo homines. Quamvis addat, quòd tunc non diceretur duo: quia illæ naturæ essent unitæ in uno & eodem supposito. Et tandem ad secundam probationem antecedentis inquit, quòd etsi nomina substantiva significent formam ut habentem esse per se: non est necesse plurificari supposita, in quibus forma est per se; sed satis erit multiplicari formam, quæ est principale, & directum significatum.

20. Præcluditur. Non itaque hæc solutio satisfacit. Quoniam in multiplicatione nominis substantivi debet involvi multiplicatio suppositi, tanquam conditio illius multiplicationis: ita quidem, ut si multiplicatio fuerit secundùm rationem, multiplicetur suppositum, sive subsistens secundùm rationem: si verò multiplicatio fuerit realis, multiplicetur etiam suppositum realiter. Et ratio est. Nam ut multiplicentur concreta, & dentur, v.g. duo homines, oportet ut non verificetur, quòd unus sit alius; sed ad hoc desideratur multiplicitas suppositorum: ergo etiam ad pluralitatem eorundem concretorum prædicta pluralitas suppositorum petetur. Major videtur perspicua. Nam hoc ipso, quod unum concretum sit aliud, & unus homo sit alter,

non manebunt illa concreta multiplicata & distincta: siquidem multiplicatio & distinctio concretorum intrinsecè importat, quòd unum non sit aliud: sicut multiplicatio & distinctio formarum & naturarum indispensabiliter affert, quòd una non sit altera.

Minor autem etiam liquet. Nam hoc ipso quòd duæ formæ & naturæ sint in uno & eodem supposito, verificatur, quòd concretum unius sit concretum alterius. Et propterea in Christo Domino, in quo duæ naturæ, nempe divina, & humana, sunt in una, & eadem persona Verbi, verificatur, quòd hic homo (signato Christo) est hic Deus, & quòd hic Deus est hic homo. Quòd si in Christo Domino id est verum, propter unitatem suppositi; multò magis in aliis concretis: siquidem natura divina, & humana unitæ in Christo Domino multò magis distant inter se, quam duæ humanitates assumptæ per divinam potentiam à Verbo. Et ideò si modò unio naturæ divinæ, & humanæ in uno & eodem supposito sufficit ad hoc, ut concretum naturæ humanæ, & divinæ ita inter se comparentur, ut de eorum uno verificetur, quòd sit aliud: multo magis id verificaretur, dato quod Verbum plures humanitates simul assumeret.

21. Confirm. 1. Confirmatur. Quoniam etsi prædicatum realiter distinctum à subjecto possit in prædicatione formali prædicari de illo, ut constat ex hac propositione, *Homo est quantus*: attamen hoc ideo est, quia prædicatum hoc, & alia similia habent se per modum formæ respectu subjecti. At dato, quod Verbum assumeret duas humanitates, & prædicaretur, quod unus homo esset alius, tunc non ideo propositio ista esset vera: quia unus homo haberet se per modum formæ respectu alterius: ergo idcirco verè diceretur, quod unus homo esset alius, quia prædicta concreta realiter non multiplicarentur.

Confirm. 2. Confirmatur secundò. Quoniam communicatio idiomatum, quæ reperitur in Christo, debet fundari in aliqua unitate & identitate ibidem reperta: at nulla est aprior, quàm ea, quæ tollit multiplicitatem concretorum substantivorum in eo: siquidem eo ipso optimè verificabitur, quod hic Deus (signato Christo) est mortuus, & hic homo est creator: ergo ob eandem rationem, nempe, ob defectum multiplicationis suppositorum, dabitur identitas concretorum substantivorum, quotiescumque plures formæ per modum substantiæ in concreto significatæ attulerint unum & idem suppositum.

Impugnatur deinde. Deinde contra eandem solutionem obstant plura alia exempla concretorum substativorum, in quibus, propter unitatem suppositi, non multiplicantur prædicta concreta; licèt in eis sint plures formæ. Et ideo licèt unus homo habeat plures artes, non dicitur plures artifices, sed unicus. Et similiter nec dicitur plures Magistri, aut Doctores, licet habeat plures scientias, & doctrinas, quas in alios diffundat.

22. Evasio. *Vasquez.* Nec obest id, quod respondet Vasquez nomina ista significare naturam ipsam substantialem subsistentem, cui conveniunt formæ significatæ per illa. Cumque in uno homine tantùm sit unica natura substantialis & subsistens, ideo nomina prædicta non plurificantur. Nam contra hoc est. Quod prædicta nomina, hoc ipso quod sint substantiva, significant formam per modum per se stantis, v.g. artem, aut scientiam per modum substantiæ; non vero naturam ipsam substantialem, cui conveniunt prædicta accidentia: alioqui prædictum concretum non esset concretum substantivum formæ accidentalis significatæ per modum substantiæ; sed potiùs concretum naturæ substantialis, quod quoad significatum formale esset quid substantiale, & non haberet solum hoc, quòd est significari per modum substantiæ. Per quæ ad omnia, quæ in favorem solutionis Vasquez adducta sunt, satis constat.

Unde etiam fit, non ita benè addidisse eundem Vasquez, quod dato casu, quòd Verbum assumeret duas humanitates, tunc diceretur duo homines; non tamen duo. Quoniam ratio, propter quam negat, Verbum tunc dicendum esse duo, nempe, quia illæ duæ humanitates essent in eodem supposito, convincit utique, nec dicendos esse duos homines, ut ex nuper dictis constare videtur.

§. II.

Opposita sententia, fundamenta, & enodationes eorum.

Oppositam tamen sententiam, nempe, ad pluralitatem concretorum substantivorum sufficere pluralitatem formarum, tuentur Vasquez *in præsenti disput.* 155. *cap.* 4. pro qua etiam refert Altisiodorensem, Scotum, & Capreolum. Probat autem eam, primò ex Divo Thoma *in hoc artic.* 3. ubi sic inquit: *Unde, & singularitas, vel pluralitas nominis substantivi attenditur secundùm formam significatam per nomen.* 23. Contraria sententia. *Vasquez. Altisiod. Scotus. Capreol.* Probatur primo ex D. Thoma.

Nec satis erit, si occurras, S. Doctorem solùm voluisse, necessariam esse pluralitatem formarum ad plurificationem nominis concreti substantivi: inde tamen non colligi, quod hæc pluralitas sola sufficiat, sed ultra eam, juxta D. Thomæ mentem, requiritur pluralitas suppositorum, ut ex locis pro assertione adductis constat. Nam contra hoc arguit Vasquez, quòd S. Thomas non dixit ad pluralitatem, vel unitatem nominis concreti substantivi esse attendendam & considerandam unitatem, vel pluralitatem formæ: sic enim solùm significaret, id esse necessarium, non tamen denotaret id sufficere: sed dixit, singularitatem, vel pluralitatem nominis attendi secundùm formam significatam. Attendi autem secundùm formam, est ex illa solum desumi. Nam si aliunde necessariò oriretur, non diceretur attendi secundùm formam: siquidem existentibus plurimis formis, contingeret, nomen singulariter significare. Et ita quoniescumque dicimus, proprietatem aliquam attendi secundùm formam, vel secundùm materiam, significamus, inde tantùm oriri. *Vasquez.*

24. Confirm. 1. *D. Thom.* Confirmatur primò. Nam D. Thomas in hoc articulo nullam fecit mentionem pluralitatis suppositorum ad docendam pluralitatem concreti substantivi; sed solùm pluralitatis formæ: ergo existimandus est assignasse pluralitatem formarum pro principio necessario, & sufficienti multiplicationis prædictorum concretorum. Consequentia (præter quam quòd ex se patere videtur) potest suaderi. Tum ex eo, quòd eodem modo loquatur de singularitate, quo de pluralitate: & ad singularitatem sufficiat unitas formæ, idque S. Doctor significet, cùm ait, singularitatem nominis substantivi ex singularitate formæ attendendam esse.

Tum etiam. Quia unde sumitur unitas, ab eodem multiplicato sumitur pluralitas. Et ideò à forma multiplicata sumitur pluralitas specifica, quia ab eadem accipitur unitas secundùm speciem: & à materia plurificata debet desumi plurificatio numerica, quia ab eadem sumitur unitas numerica.

Confirmatur secundò. Quoniam in ratione quam Secundò.

quam Angelicus Præceptor adducit ad probandam multiplicationem substantivorum, & adjectivorum, docet, eodem proportionali modo multiplicari adjectiva ex suppositis, quo substantiva ex formis: sed adjectiva quia significantur per modum accidentis, & accidentia multiplicantur ex subjecto, tanquam ex prima ratione veluti formali suæ pluralitatis, idcircò juxta Angelicum Præceptorem multiplicatur ex sola multiplicatione subjectorum: ergo substantiva, quia multiplicantur ex forma, tanquam à ratione formali, debebunt ex sola multiplicatione earum multiplicari.

Tertiò. D.Thom. Confirmatur tandem ex eodem D.Thoma *in 3. dist.1.q.2.art.5.ad 2.& 3.* ubi sic inquit: *Si Filius Dei assumeret duas humanas naturas, dicerentur duo homines, propter pluralitatem formæ significatæ; quamvis unum tantùm esset suppositum.*

25. Solvitur fundamentum. Respondetur admittendo solutionem inter arguendum datam. Et ad impugnationem contra eam dicendum est, Sanctum Doctorem solùm voluisse explicare in hoc articulo id, per quod nomina concreta substantiva, & adjectiva habent unitatem, vel pluralitatem, tanquam ex prima ratione formali, aut quasi formali; non verò totum id, quod ad hanc unitatem, vel pluralitatem etiam per modum conditionis concurrit. Unde loquendo de eo, à quo, tanquam à prima ratione formali, oritur unitas, vel pluralitas nominis substantivi, optimè dixit, unitatem, vel pluralitatem prædicti nominis attendi ex unitate, vel pluralitate formæ: siquidem ex sola ipsa, tanquam ex prædicta ratione formali, desumitur: & pluralitas suppositorum, requisita ad multiplicationem nominis substantivi, solùm petitur per modum conditionis.

26. Solvitur prior confirmatio. Ex quo ad primam confirmationem satis constat. Nam cùm D. Thomas non intenderet, nisi tantùm assignare, unde oriatur, tanquam à ratione formali, multiplicatio substantivorum non debuit facere mentionem, nisi prædictæ rationis formalis, nempe pluralitatis formarum; non verò suppositorum, quæ per modum conditionis se habent. Cur autem Angelicus Præceptor in prædicto articulo tantùm meminerit rationis formalis, unde substantiva, & adjectiva multiplicantur, est: quia id ei satis erat ad explicandum, quomodo concreta essentialia substantiva prædicentur singulariter in divinis; concreta verò adjectiva pluraliter. Siquidem forma significata per prædicta nomina substantiva semper est unica, & nunquam plures: & ideò deficiente ratione formali pluralitatis substantivorum, deficiet pluralitas eorum, & ipsa singulariter prædicabuntur. Sicut è contrà in adjectivis accidit, quia adjectiva plurificantur ex pluritate suppositorum.

27. Ad primam autem probationem consequentiæ ejusdem confirmationis, quatenus contra hæc obstare potest, nempe, D. Thomam eodem modo loqui de unitate, & pluralitate nominis substantivi, ac proinde sicut ad unitatem requiritur sola unitas formæ, ita ad pluralitatem sufficiet pluralitas ejusdem formæ; patet etiam ex dictis, id esse verum in sensu, quo Angelicus Præceptor loquitur, nempe, quòd sicut unitas formæ est ratio formalis unitatis nominis concreti substantivi, ita etiam pluralitas ejusdem formæ erit ratio formalis pluralitatis prædicti concreti: quamvis cum hoc stet, quòd ad unitatem non requiratur per modum conditionis unitas suppositi; cùm tamen ad pluralitatem suppositorum petatur. Quia (ut jam diximus) pluralitas denotat inter alia quandam negationem in concretis, quæ dicuntur plura, nempe, quòd unum non sit aliud, quæ non potest convenire prædictis concretis, nisi præter pluralitatem formarum habeant etiam plura supposita, ut explicatum est: è contrà verò unitas in his concretis non applicat illis negationem unius de alio; sed potius affirmationem quandam, ad quam sufficit indivisio in supposito, ut jam diximus; vel saltẽ quòd multiplicatis suppositis, remaneat indivisio in natura: quia cùm hæc significetur per modum substantiæ, & per se stantis, significatur per modum habentis ex se unitatem, dantisque illam supposito, aut suppositis illius naturæ, quatenus concurrũt ad constituendum concretum prædictæ naturæ.

Per quod etiam patet ad secundam probationem ejusdem consequentiæ. Nam etsi unde sumitur unitas, ab eodem multiplicato desumatur pluralitas, ut à ratione formali: potest tamen contingere, ut aliquid pro conditione requiratur ad pluralitatem, præter id, quod fuit ratio formalis unitatis, præter eandem rationem formalem plurificatam, ut explicatum est.

Ex quo etiam ad secundam confirmationem patet, majorem solùm esse veram de ratione formali multiplicationis substantivorum, & adjectivorum. Nam sicut adjectiva multiplicantur ex multiplicatione suppositorum, tanquam ex ratione formali: ita etiam substantiva ex multiplicatione formarum, ut ex formali ratione, ex qua provenit prædicta multiplicatio: quamvis (ut sæpè diximus) ad pluralitatem substantivorum requiratur per modum conditionis pluralitas suppositorum, & eam non fuerit oblitus D. Thomas locis à nobis pro assertione relatis. 28. Enodatur secunda confirmat.

Ad tertiam confirmationem respondetur cum Cajetano, Suarez, Arrubal, & aliis, D. Thomam loco citato *ex 3.p.* retractasse id, quod in illo loco *ex 1.Sententiarum* docuerat. Deinde addimus, posse etiam exponi S. Doctorem, itaut tantùm velit, quòd quantum est ex parte formarum, essent in eo eventu duo homines; quamvis ex defectu conditionis requisitæ, nempe multiplicationis suppositorum, tantùm esset unus homo. Ad tertiam, Cajetan. Suarez. Arrubal.

Secundò probatur eadem sententia. Nam sicut concretum naturæ connotat suppositum, vel personam, & formaliter significat naturam: ita è contrà persona formaliter significat personalitatem; connotat verò naturam: sed persona pluraliter prædicatur, propter distinctionem in personalitatibus; quamvis sit unitas in natura, ut in divinis cernitur: ergoècontrà concretum naturæ, v.g. homo, pluraliter prædicabitur, si plures naturæ sint; quamvis detur tantùm unicum suppositum. 29. Secundum fundamentũ.

Respondetur, hoc esse peculiare in concretis personalitatum divinarum, quòd hoc ipso, quòd multiplicentur personalitates, multiplicantur etiam concreta, in quibus personalitates se habent per modum formæ: quia prædictæ personalitates secum ferunt secum suas personas, ex eo quòd constituunt personas per simplicitatem, suntque ipsæ personæ constitutæ: & ideò multiplicabitur ibidem tam forma, quàm suppositum, sive persona: ac proinde adsunt omnia requisita ad multiplicationem concretorum substantivorum. Corruit.

DUBIUM III.

Vtrùm nomina essentialia concreta in divinis possint supponere pro personis? & quando de facto pro una v.g. aut duabus, &c. supponant?

Quia Angelicus Præceptor, postquam explicuit, an nomina essentialia in concreto 30.

sumpta prædicentur singulariter de divinis personis, statim disputat, an prædicta nomina supponant pro eisdem personis: idcirco nos ejus vestigia sectantes, ad hoc explicandum præsens dubium movemus.

§. I.

Assertio prior juxta D. Thomæ mentem.

Prima conclusio. *D. Thom.* DIcendum ergo est primò, nomina essentialia in concretò sumpta posse supponere pro personis. Ita D. Thomas *artic. 4. hujus quæstionis*, ubi sic inquit: *Quia hoc nomen Deus significat divinam essentiam, ut in habente ipsam, sicut hoc nomen homo humanitatem significat in supposito, alij meliùs dixerunt, quòd hoc nomen Deus ex modo significandi habet, ut propriè possit supponere pro persona sicut & hoc nomen homo.*

Idem etiam docuit *in 1. distinct. 4. quæst. 1. artic. 2.* & *ibidem ad Annibaldum* his verbis: *Sciendum est, quòd hoc nomen Deus quandoque supponit pro essentia, quandoque pro persona, quandoque pro una, quandoque pro pluribus. Quòd supponere possit pro essentia, hinc est, quia in divinis res naturæ, & natura non differunt, ut Deitas, & Deus. Quòd pro una persona, hoc est ex vi nominis, quia imponitur ad significandum essentiam in supposito, cùm sit nomen substantiale concretum, ut homo. Quòd pro pluribus personis, hoc est, quia forma, à qua imponitur Deus, est una non multiplicata scilicet ipsa essentia in tribus personis.* Unde S. Doctorem sequuntur ejus discipuli: & ideò non erit necessarium singulos in particulari referre.

31. Ratio fundamentalis. *D. Thom.* Ratio autem fundamentalis hujus assertionis adducta est à D. Thoma in verbis relatis ex ipso, potestque ad hanc brevem formam reduci. Quia nomina essentialia v. g. hoc nomen *Deus*, potest supponere pro habente Deitatem: sed tres personæ divinæ sunt habentes Deitatem: ergo hoc nomen *Deus* potest supponere pro illis.

Confirmatur. Confirmatur exemplo adducto ex eodem Angelico Doctore. Quoniam hoc nomen *homo* ex modo significandi supponit pro personis humanis: quia ex vi modi significandi habet supponere pro habente humanitatem: ergo cum hoc nomen *Deus* ex modo significandi habeat supponere pro habente Deitatem, poterit supponere pro personis divinis habentibus ipsam.

32. Objectio. Nec obest, si objicias, quòd hoc nomen *Deus* non significat personas divinas propriè loquendo: siquidem non est impositum ad significandum illas, & nihil significat, nisi ex impositione: ergo neque potest propriè supponere pro illis. Nam juxta Aristotelem in libris Perihermenias, suppositio propria est acceptio termini pro re, quam ex primæva impositione significat.

Solutio. Respondetur enim, quòd etsi personæ divinæ non sint significatum proprium, & immediatum hujus nominis *Deus*, sunt tamen significatum proprium, licèt mediatum illius. Quia sicut essentia divina per se primò, & immediatè subsistit per subsistentiam absolutam, & ea mediante, habet deinde subsistere in tribus personis divinis afferentibus proprias subsistentias relativas: ita etiam nomen *Deus* significat propriè, & immediatè hunc Deum subsistentem subsistentia absoluta, & propriè, ac mediatè personas.

§. II.

Assertio posterior ex Angelico Doctore desumpta.

DIcendum est secundò: quòd licèt nomina essentialia, & concreta, ut *Deus* possint supponere pro singulis personis: nihilominùs aliquando eorum suppositio limitatur, & distrahitur, itaut supponant pro una, vel pro duabus, aut tribus simul; aut solùm pro essentia divina subsistente per subsistentiam absolutam, juxta naturam termini adjuncti, per quem illorum suppositio limitatur, vel distrahitur. Assertio hæc est D. Thomæ *in hoc artic. 4.* ubi postquam dixit, nomina essentialia, ut Deus, posse supponere pro personis, statim addidit: *Quandoque ergo hoc nomen Deus supponit pro essentia, ut cùm dicitur, Deus creat: quia hoc prædicatum competit subjecto ratione formæ significatæ, quæ est Deitas. Quandoque verò supponit personam; vel unam tantùm, ut cùm dicitur, Deus generat; vel duas, ut cùm dicitur, Deus spirat: vel tres, ut cùm dicitur, Regi sæculorum immortali, invisibili, soli Deo, &c.* Ubi (ut constat) nomen *Deus* restringitur, vel distrahitur ad supponendum, non pro singulis, sed pro una, aut duabus personis, &c. ratione alicujus termini adjuncti: ac proinde si terminus adjunctus non sit proprius alicujus personæ; sed limitaverit, ut nomen *Deus* solùm accipiatur pro essentia in concreto, debebit etiam tunc nomen *Deus* solùm pro illa sic sumpta supponere. Unde hanc eandem assertionem tuentur ejus discipuli. 33. Secunda conclusio. D. Thom.

Fundamentum D. Thom. Ratio autem fundamentalis hujus assertionis innuitur à D. Thoma, quæ potest sub hac forma proponi. Quoniam in his propositionibus, *Deus est Trinitas: Deus est realiter communis Patri, & Filio, & Spiritui sancto*, subjectum supponit pro hoc Deo, & nullo modo pro personis: ex eo quòd adjungitur illi prædicatum, quod convenit ipsi soli, non verò personis: ergo eadem ratione, quoties adjungitur aliquod aliud prædicatum, aut terminus, qui competat uni, aut duabus personis, &c. ut contingit in his propositionibus, *Deus generat: Deus spirat*, tunc nomen *Deus* in priori ex illis tantùm supponit pro Patre, qui solus generat; & in posteriori pro Patre, & Filio, quibus tantummodò competit spirare. Sicut etiam in hac propositione, *Deus genuit Deum*, diversimodè afficiens prædicatum, & subjectum, supponit, prout habet rationem subjecti, pro Patre tantummodò, & ut est prædicatum, pro solo Filio.

§. III.

Objectiones contra hanc secundam assertionem, & responsiones ad illas.

NEc obest, si objicias primò, quòd, in hac propositione, *Deus creat*, nihil ponitur limitans, & distrahens suppositionem hujus nominis *Deus*: ad hoc ut accipiatur, sive supponat tantùm pro hoc Deo, & non pro personis: siquidem creare, est quid commune omnibus illis: & nihilominùs, ut ex testimonio adducto pro hac assertione ex D. Thoma constat, nomen *Deus* solùm supponit pro essentia in concreto, seu pro hoc Deo: ergo falsum est id, quod in assertione diximus, nempe, nomen *Deus* posse supponere pro personis, nisi aliunde ejus suppositio limitetur. 34. Prior objectio.

Dissolvitur. Respondetur ex dictis, D. Thomam solùm velle, quòd in hac propositione, *Deus creat*, subjectum taliter

taliter supponit pro essentia in concreto, scilicet pro *hoc Deo*, quòd supponat immediatè, & principaliter pro illo; pro personis verò mediatè, & minùs principaliter. Nam Pater, & Filius, & Spiritus sanctus creant, in quantum sunt *hic Deus*, ut docet D. Thomas *infrà q.45. art.6.* & ita prædicatum illud *creat* non determinat subjectum; sed ita convenit prædicto subjecto, ut subjectum supponat immediatè pro hoc *Deo*, & mediatè pro personis. Sicut etiam in hac propositione, *Soli Deo honor, & gloria*, quia nulla fit determinatio subjecti, ideò ille terminus *Deus* habet supponere immediatè pro *hoc Deo*, & mediatè pro personis. *D.Thom.*

35. *Replica.* Nec obest, si urgeas, quòd Angelicus Præceptor in testimonio nuper citato constituit discrimen inter hanc propositionem, *Deus creat*, & inter istam, *Soli Deo honor, & gloria*, quòd in posteriori subjectum supponit pro tribus personis.

Evanescit. Respondetur enim, quòd discrimen constitutum à D. Thoma inter prædictas propositiones non consistit in hoc, quòd aliqua ex illis non supponat immediate pro *hoc Deo* communi tribus personis, & mediatè pro personis, ut benè notavit Cajetanus; sed quoad modum supponendi talis subjecti: ex eo quod in prima taliter supponit immediatè pro *hoc Deo*, quòd habeat mediatè supponere pro singulis personis seorsum, & ideò de quavis sigillatim verificatur, quòd creat: in secunda verò ita supponit pro *hoc Deo* immediatè, ut non supponat, nec supponere valeat pro personis seorsum, sed pro omnibus illis collectivè: & ideò sub ista propositione, *Soli Deo honor, & gloria*, non licet seorsum personas designare, itaut inferatur, ergo soli Patri honor, & gloria; sed designandæ sunt omnes personæ collectivè. Et ideò Augustinus *6. de Trinitate c.9.* dixit, quòd in prædicta propositione ille terminus *Deus* supponit pro tota Trinitate per modum collectionis: cùm tamen (ut dicebamus) sub illa, *Deus creat*, liceat designare quamlibet personam seorsum, inferendo: ergo Filius creat, & sic de aliis. *Cajetan.* *August.*

36. *Objectio secunda. Vasquez.* Nec etiam obstat, si contra eandem assertionem secundò objicias cum Vasquez *disp.157. c.4. & sequentibus*, quòd in hac propositione *Deus generat*, nomen *Deus* non supponit determinatè pro Patre; sed pro individuo Deitatis, connotando vagè aliquam personam. Et ratio est. Quia subjectum non determinatur ad supponendum determinatè pro aliqua persona ratione adjuncti, nisi adjunctum se teneat ex parte ejusdem extremi: ergo cùm terminus ille adjunctus non se teneat ex parte subjecti, sed habeat se per modum prædicati, non limitabit illud ad hoc, ut sumatur determinatè pro Patre; sed relinquet illud in sua significatione, & suppositione, qua supponit pro individuo Deitatis, connotando vagè aliquam personam.

Occurritur. Respondetur enim, satis esse, quòd terminus adhuc per modum prædicati adjungatur subjecto, licèt non se teneat ex parte subjecti, ad hoc ut limitet, sive distrahat suppositionem ejusdem subjecti, ut patet in his propositionibus, *Deus est Trinitas: Deus est realiter communis Patri, & Filio, & Spiritui sancto:* in quibus subjectum supponit determinatè pro *hoc Deo:* & nihilominùs terminus adjunctus non se tenet ex parte subjecti, sed se habet per modum prædicati. Et similiter hæc propositio, *Deus generat Deum*, est admittenda, juxta illud: *Deum de Deo*: & tamen in prædicta propositione subjectum supponit pro Patre, & prædicatum pro Filio; quamvis verbum *genuit* non se teneat ex parte subjecti, aut prædicati eo modo, quo vult Vasquez. Ratio autem, propter quam dicimus, subjectum, & prædicatum hujus propositionis supponere modo dicto, & non pro individuo Deitatis, est: quia quod convenit individuo Deitatis, competit omnibus personis divinis: cùm tamen hoc, quod est *generare*; & *generari*, non competat omnibus illis. *Symbolum Nicænum.* *Vasquez.*

Nec obest, si urgeas ex eodem Vasquez, quòd in prædicta propositione in confuso connotatur aliqua persona, ratione cujus verificatur. Non igitur hoc obstat. Quia prædicatũ non dicitur expressè de eo, quod subjectum connotat in confuso; sed de illo, pro quo supponit determinatè, & in recto. 37. *Tertia objectio.*

Nec etiam referr, si tertiò objicias, quòd in hac propositione, *Deus non generat*, apponitur aliquid, quod posset limitare, & distrahere suppositionem subjecti ad hoc, ut tantùm supponeret pro duabus personis divinis nempe pro Filio, & Spiritu sancto: & nihilominùs non ideò suppositio hujus nominis *Deus* limitatur, aut distrahitur ad hoc, ut supponat pro prædictis personis: ergo, &c. Major videtur perspicua. Quoniam ideò in hac propositione, *Deus generat*, apponitur aliquid, quod limitet subjectum ad hoc, ut supponat pro solo Patre, quia hoc, quod est *generare*, soli ipsi convenit inter personas divinas: ergo cum hoc quod est *non generare*, conveniat soli Filio, & Spiritui sancto inter easdem personas, consequens erit, ut in ista propositione, *Deus non generat*, apponatur aliquid, quod possit limitare subjectum ad hoc, ut supponat pro solo Filio, & Spiritu sancto. Minor autem etiam constat. Quoniam si hoc, quod est *non generare* limitatet subjectum in prædicta propositione ad hoc, ut supponeret tantum pro Filio & Spiritu sancto, tunc esset vera, cujus oppositum docet D. Thomas *art.4. hujus quæstionis in solutione ad 3.* *D. Thom.*

Respondetur, quòd cum prædicta negativa reducantur ad affirmativa, & hæ duæ propositiones, *Deus generat, Deus non generat*, sint contradictoriæ: oportet, ut subjectum supponat pro eodem, & prædicatum utriusque limitet subjectum ad hoc, ut pro eodem supponat. Et ideò sicut in hac, *Deus generat*, ly *Deus* supponit pro Patre: sic in ista, *Deus non generat*, habet subjectum supponere pro eodem Patre: & propterea est omninò falsa. *Enodatur.*

Adde, quòd in hac propositione, *Deus non generat*, ille terminus *Deus* virtualiter distribuitur, ratione negationis ibidem positæ. Et ita ad veritatem illius non satis est, quòd unum, aut alterum suppositum Deitatis non generet; sed requiritur, quòd nullum ex divinis suppositis habeat generare. Et ideò prædicta propositio est falsa, & opposita est vera. 38. *Aliter occurritur.*

Quæ solutio desumitur ex D. Thoma *in 1. ad Annibaldum dist.4. q.1. art.2. in solutione ad 3.* ubi sic ait: *Dicendum, quòd hoc nomen Deus habet naturam termini communis in hoc, quòd potest multis communicari, scilicet tribus personis: & ideò potest reddere loqutionem veram pro uno. Et ideò hæc est vera, Deus generat Deum: quia pro Patre habet veritatem. Habet etiam naturam termini singularis: quia imponitur à forma non multiplicabili. Et ideò quidquid negatur de ipso, pro tota Trinitate negatur. Unde falsum est, Deus non generat.* *D.Thom.*

DUBIUM IV.

Utrùm nomina abstracta essentialia possint in divinis supponere pro personis.

Tota hujus dubij difficultas patebit, si discusserimus, an hæc propositio sit vera; *In divinis* 39.

divinis essentia generat. Nam si vera fuerit, planum erit, nomina abstracta, & essentialia in divinis posse supponere pro personis: siquidem tunc idcircò esset vera, quia in prædicta propositione, essentia posita per modum subjecti supponeret pro Patre. Ideoque totum hoc dubium circa discussionem istius propositionis versabitur.

§. V.

Vera sententia

40. Assertio. Dicendum ergo est, nomina essentialia abstracta non posse supponere pro personis: ac proinde hanc propositionem esse falsam, *Essentia generat*. & sic de alijs similibus, ut *essentia generatur*, *& procedit*. Assertio hæc diffinita fuit in Concilio Lateranensi sub Innocentio III. contra Abbatem Ioachim, ubi ipse suam retractavit sententiam, habeturque in c. *Damnamus*. *De summa Trinitate*, *& fide Catholica* his verbis. *Essentia seu natura divina principium est universorum præter quod aliud inveniri non potest, & illa res non est generans, nec genita, nec procedens; sed est Pater, qui generat, Filius, qui gignitur, & Spiritus sanctus, qui procedit*. Idem etiam diffinitum fuerat prius in Concilio Toletano primo in confessione fidei, ubi sic asseritur: *Si quis dixerit, aut crediderit, Deitatem esse nascibilem, anathema sit*. Vnde idem etiam tuetur D.Thomas *art. 5. huius quæstionis*, & *in 1. d. distinct. 5. quæst. 1. art. 1.* & communiter omnes Patres, ac Theologi.

Conc. Lateranense. — Conc. Tolet. I. — D. Thom.

41. Ratio fundamentalis. Ratio autem fundamentalis hujus assertionis desumitur ex D. Thoma in præsenti, quæ potest sub hac forma proponi. Nam hoc nomen Deus, quia significat divinam essentiam, ut in habente, ideò ex modo suæ significationis naturaliter habet, quod possit supponere pro persona. Et sic ea, quæ sunt propria personarum; possunt prædicari de Deo, ut hoc nomine significatur, ut si dicatur quòd *Deus est genitus*, *vel generans*: sed hoc nomen *essentia* non habet ex modo suæ significationis, quòd significet divinam essentiam, ut in habente: quia significat illam, ut formam abstractam: ergo neque etiam habebit, quòd possit supponere pro personis: ac proinde hæc propositio, *Essentia generat*, erit falsa, sicut & aliæ similes.

Confirmatur. Confirmatur. Nam si ea, quæ sunt propria personarum, quibus ad invicem distinguuntur, qualia sunt *generare*, *& generari*, *spirare*, *& spirari*, attribuantur essentiæ, significabitur, quòd est distinctio in essentia divina, sicut est distinctio in personis: hoc autem est contra fidem, ut ex dictis constat: ergo &c

42. Objectio. Nec obest, si contra rationem hanc, & ejus confirmationem objicias, quòd non minùs distinguuntur Pater, Filius, & Spiritus sanctus Paternitate, Filiatione, & Processione, quàm distinctis originibus, quales sunt *generare*, *generari & procedere*: sed per hoc, quod concedatur, essentiam esse Patrem, Filium, & Spiritum sanctum, non significatur, quòd sit distinctio in essentia, nec aliquid falsum ibidem nuntiatur: ergo neque per hoc, quòd concedatur, *essentiam generare*, *generari*, *& procedere*.

Diluitur. D. Thom. Respondetur ex D.Thoma art. 5. hujus quæstionis in solutione ad 5. ubi inquit, in hoc differre nomina substantiva, & adjectiva, quòd substantivis competit ferre secum suum suppositum; adjectivis verò non nisi rem significatam ponere circa substantivum. Unde Pater, & Filius, & Spiritus sanctus, quia habent rationem nominum substantivorum, ideo, quatenus talia sunt, convenit eis ut quantumcumque importent realem distinctionem ad invicem, non applicent illam naturæ divinæ, sed eam secum retineant in proprijs suppositis: & ideò hæc est vera, *Essentia est Pater*, *& Filius*, *& Spiritus sanctus*. Cæterùm *generare*, *generari*, *& procedere* habent rationem nominum adjectivorum, & propterea distinctionem realem, quam important, ponunt circa substantivum, & sic applicant illam naturæ divinæ, pro qua essentia supponit, cùm de illa enuntiatur, quod *essentia generat*, *generatur*, *aut procedit*.

Nec refert si urgeas, hinc sequi, concedendam esse hanc propositionem, *essentia est generans*, *generatum*, *& procedit*, si hæc verba adjectiva sumantur in vi prædicatorum substantivorum; quod tamen videtur non esse admittendum: alioqui Concilia non damnarent prædictam propositionem. Sicut quia hæc propositio, *Pater*, *Filius*, *& Spiritus sanctus sunt unus æternus*, *& non tres æterni*, est vera, sumpto nomine *æternus* in vi substantivi, & falsa, si accipiatur ut adjectivum: propterea propositio ista non damnatur à Conciliis. 43. Replica.

Respondetur prædictam propositionem posse concedi, si illud prædicatum sumatur in vi substantivi, ut si dicatur, *Essentia est generans*, & exprimatur simul, quod prædicatum sumitur substantivè: reddit enim hunc sensum, *Essentia est res generans*: & sic eandem concedere videtur D.Thomas in præsenti, dum docet, notionalia substantiva prædicari de essentia in abstracto: absolutè tamen semper debet negari: quia ut in plurimùm ly *generans* sumitur adjectivè: & sicut damnata est loco suprà citato. Responsio. — D. Thom.

§. II.

Opposita sententia cum suis fundamentis, & solutionibus ad illa.

44. Opposita sententia Ioachim. Primum fundamentum. Contrariam tamen sententiam tenuit Abbas Ioachim relatus à D. Thoma art. 5. hujus quæstionis. Et probatur primo. Quoniam in Deo est summa simplicitas: & propterea idem omnino est in illo essentia divina, & Deus: ergo sicut Deus potest supponere pro personis, & hæc est vera, *Deus generat*, ita & essentia divina pro illis supponere poterit, & sic hæc erit vera: *Essentia generat*.

Confirm. D. Thom. Respondetur ex D.Thoma art. 5. hujus quæstionis, quod quamvis sint idem ex parte rei conceptæ essentia divina, & Deus: nihilominùs differunt in modo significandi. Ad hoc autem, ut duo nomina habeant eundem modum supponendi, non solùm debet attendi ad rem significatam, sed etiam ad modum significandi.

Nec obest, si urgeas, quod si diversus modus significandi inter Deum, & essentiam divinam, seu Deitatem est sufficiens ad hoc, ut non possit supponere Deitas pro eo, pro quo supponit Deus: ergo similiter erit sufficiens ad hoc, ut unum de altero prædicari non possit: & sic hæc erit falsa, *Deus est Deitas*. 45. Replica.

Respondetur enim concedendo antecedens, & negando consequentiam. Quoniam cùm prædicatur Deus de Deitate, tunc in eo sensu, in quo est vera, solùm significatur, quod ex parte rei conceptæ, & significatæ Deitas est Deus, quod quidem est verum. Solutio.

Secundo probatur eadem sententia. Quoniam si ob aliquam rationem prædicta propositio esset falsa, maximè, quia actiones sunt suppositorum, & essentia non significatur ut suppositum, ac proinde illi non potest tribui actio generādi: sed hæc ratio non obstat: ergo &c. Minor probatur. Quia etiam si 46. Secundum fundamentum.

si *esse*, & *operari* conveniat supposito, nihilominùs de essentia divina dicuntur prædicata, quæ denotant existentiam, & operationem, ut quod intelligit existit, &c.

Evertitur. Respondetur, concedendo majorem, & negando minorem. Et ad probationem dicendum est, dari aliqua verba, quæ possunt prædicari de abstractis, scilicet illa, quæ significant proprium actum respectu formæ, quæ in abstracto significatur, ut cū dicitur quod *intellectus intelligit: sapientia disponit omnia suaviter*: nam in his propositionibus, non significatur, quod forma illa in abstracto sit producens, aut agens *ut quod*, sed tantùm, quod sit producens *ut quo*, seu sit principium formale producendi: & prædicatum, quod significatur per verbum abjectivum non denotat distinctionem realem formæ in abstracto significatæ ab aliquo, quod sit intra Deum, qualiter significatur cùm dicitur: quod *essentia generat, generatur, aut procedit*.

47. Vtrum in August. Ultimo probatur eadem sententia ex Augustino 7. *de Trinitate cap.* 2. ubi inquit, essentiam esse de essentia, & sapientiam de sapientia.

Evanescit. Respondetur, Augustinum, & alios Patres sæpè uti abstractis pro concretis ad denotandam divinam simplicitatem. Unde apud Augustinum idem est, essentiam esse de essentia, aut sapientiam de sapientia, quod Deum esse de Deo, & sapientem de sapiente. Imo in Symbolo etiam sumitur abstractum pro concreto, ut cùm dicitur, *Lumen de lumine*. (Symbol. Nicænum. D. Thom.) Cæterum cum hoc stat, quod dum hujusmodi propositiones, ut notavit D. Thomas, inveniuntur apud Sanctos Patres, aut Concilia, tunt explicandæ sunt à nobis, non vero usurpandæ.

ARTICULUS VI.

Vtrùm personæ possint prædicari de nominibus essentialibus?

(1. dist. 48. q. 2. a. 2. ad 5.) AD sextum sic proceditur. Videtur, quod personæ non possint prædicari de nominibus essentialibus concretis, ut dicatur, Deus est tres personæ, vel est Trinitas. Hæc enim est falsa, Homo est omnis homo: quia pro nullo suppositorum verificari potest: neque enim Sortes est omnis homo, neque Plato, neque aliquis alius. Sed similiter ista, Deus est Trinitas, pro nullo suppositorum naturæ divinæ verificari potest. Neque enim Pater est Trinitas, neque Filius, neque Spiritus sanctus. Ergo hæc est falsa, Deus est Trinitas.

¶ 2. Præterea. Inferiora non prædicantur de suis superioribus nisi accidentali prædicatione, ut cùm dico, Animal est homo: accidit enim animali esse hominem: Sed hoc nomen Deus se habet ad tres personas, sicut commune ad inferiora, ut Damascenus dicit. * ergo videtur, quòd nomina personarum non possint prædicari de hoc nomine Deus nisi accidentaliter. (* Lib. 3 Orth. fi. c. 4 circa princ.)

SED contra est, quod Augustinus * dicit in lib. de Fide ad Petrum. Credimus, unum Deū unam esse divini nominis Trinitatem. (In serm. 129. de tem- pore & ser. 3. in cœna Domini.)

RESPONDEO, dicendum, quod (sicut jam dictum est *) licèt nomina personalia, vel notionalia adjectiva non possint prædicari de essentia: tamen substantiva possunt propter realem identitatem essentiæ, & personæ. Essentia autem divina non solùm idem est realiter cum una persona, sed cum tribus. Vnde & una persona, & duæ, & tres possunt de essentia prædicari, ut si dicamus, Essentia est Pater, & Filius, & Spiritus sanctus. Et quia hoc nomen Deus per se habet, quòd supponat pro essentia (ut dictū est *) ideò sicut hæc est vera. Essētia est tres personæ, ita hæc est vera, Deus est tres personæ. (* Art. præd. * Art 4. hujus q. ad 3.)

Ad primum ergo dicendum, quòd (sicut suprà dictum est *) hoc nomen homo per se habet supponere pro persona; sed ex adjuncto habet, quòd stet pro natura communi. Et ideò hæc est falsa. Homo est omnis homo: quia pro nullo supposito verificari potest. Sed hoc nomen Deus per se habet, quòd stet pro essentia. Vnde licèt pro nullo suppositorum divinæ naturæ hæc sit vera, Deus est Trinitas: est tamen vera pro essentia. Quod non attendens Porretanus, eam negavit. (* Art. 4. hujus q.)

Ad secundum dicendum, quòd cùm dicitur, Deus, vel divina essentia est Pater, est prædicatio per identitatem; non autem sicut inferioris de superiori: quia in divinis non est universale. Vnde, sicut est per se ista, Pater est Deus: ita & hæc, Deus est Pater, & nullo modo per accidens.

Conclusio.

Nomina tam personalia, quàm notionalia, si sint adjectiva, non prædicantur de essentia: si verò sint substantiva, prædicantur de illa.

CIrca hunc articulum nihil peculiare oportebit notare: quia ex jam dictis liquet, quomodo hæc, & similes propositiones sint falsæ, *Essentia generat*: quia aliquid notionale adiectivum prædicatur de illa. Et quomodo hæc, & similes sint veræ, *Essentia est tres personæ, aut essentia est Pater*: Quia aliquid substantivum, licèt notionale, de illa enunciatur.

ARTICVLVS. VII.

Vtrùm nomina essentialia sint appropriandæ personis?

AD septimum sic proceditur. Videtur, quòd nomina essentialia non sint appropriandæ personis. Quod enim potest vergere in errorem fidei, vitandum est in divinis: quia ut Hieronymus * dicit, ex verbis inordinatè prolatis incurritur hæresis. Sed ea quæ sunt communia tribus personis, appropriare alicui, potest vergere in errorem fidei: quia potest intelligi, quòd vel illi tantùm personæ (1. Dist. 31. q. 1. a. 2. * Habetur in Magist. sent. lib 4. dist. 13. in fine.)

personæ conveniant, cui appropriantur; vel quod magis conveniant ei, quàm aliis. Ergo essentialia attributa non sunt appropriandа personis.

¶ 2. Præterea. Essentialia attributa in abstracto significata significant per modum formæ. Sed una persona non se habet ad aliam, ut forma, cùm forma ab eo, cujus est forma, supposito non distinguatur. Ergo essentialia attributa, maximè in abstracto significata, non debent appropriari personis.

¶ 3. Præterea. Proprium prius est appropriato: proprium enim est de ratione appropriati. Sed essentialia attributa secundùm modum intelligendi sunt priora personis, sicut commune est prius proprio. Ergo essentialia attributa non debent esse appropriata.

SED contrà est, quòd Apostolus dicit 1. Corinth. 1. Christum Dei virtutem, & Dei sapientiam.

RESPONDEO dicendum, quòd ad manifestationem fidei conveniens fuit, essentialia attributa personis appropriari. Licèt enim Trinitatis personarum demonstratione probari non possit (ut suprà * Q 32. ar. 1. dictum est *) convenit tamen, ut per aliqua magis manifesta declaretur. Essentialia verò attributa sunt nobis magis manifesta secundùm rationem, quàm propria personarum: quia ex creaturis, ex quibus cognitionem accipimus, possumus per certitudinem devenire in cognitionem essentialium attributorum; non autem in † Q 32. a. 1. cognitionem personalium proprietatum, ut suprà dictum est. † Sicut igitur similitudine vestigij, vel imaginis in creaturis inventa, utimur ad manifestationem divinarum personarum, ita & essentialibus attributis. Et hæc manifestatio personarum per essentialia attributa appropriatio nominatur. Possunt autem manifestari personæ divinæ per essentialia attributa dupliciter. Uno modo per viam similitudinis: sicut ea, quæ pertinent ad intellectum, appropriantur Filio, qui procedit per modum intellectus, ut verbum. Alio modo per modum dissimilitudinis: sicut potentia appropriatur Patri (ut Augustinus dicit) quia apud nos patres solent esse propter senectutem infirmi, ne tale aliquid suspicemur in Deo.

Ad primum ergo dicendum, quod essentialia attributa non sic appropriantur personis, ut eis esse propria asserantur; sed ad manifestandum personas per viam similitudinis, vel dissimilitudinis, ut di- * In corp. ar. ctum est. † Unde nullus error fidei sequitur; sed magis manifestatio veritatis.

Ad secundum dicendum, quod si sic appropriarentur essentialia attributa personis, quod essent eis propria, sequeretur quod una persona se haberet ad aliam in habitudine formæ. Quod excludit Augustinus † in 6. de Trinitate, ostendens quod Pater non est sapientia, quam genuit, quasi solus Filius sit sapientia: ut sic Pater, & Filius simul tantùm possint dici sapientia, non autem Pater sine Filio. Sed Filius dicitur sapientia Patris, quia est sapientia de Patre sapientia. Uterque enim, per se est sapientia, & simul ambo una sapientia. Unde Pater non est sapiens sapientia, quam genuit; sed sapientia, quæ est sua essentia. * Lib. 6. de Trin. cap. 2. adjuncto 1. tom. 3.

Ad tertium dicendum, quod licet essentiale attributum secundùm rationem propriam sit prius, quàm persona secundùm modum intelligendi: tamen, inquantum habet rationem appropriati, nihil prohibet, proprium personæ esse prius, quam appropriatum. Sicut color posterior est corpore, in quantum est corpus; prius tamen est naturaliter corpore albo, inquantum est album.

Conclusio.

Ad manifestationem fidei conveniens fuit, essentialia attributa personis appropriari.

ARTICULUS VIII.

Utrùm convenienter à Sacris Doctoribus sint essentialia personis attributa?

AD octavum sic proceditur. Videtur, quòd inconvenienter à Sacris Doctoribus sint essentialia personis attributa. Dicit enim Hilarius in 2. de Trinitate. Æternitas est in Patre, species in imagine, usus in munere. In quibus verbis ponit tria nomina propria personarum, scilicet, nomen patris, & nomen imaginis, quod est proprium Filio (ut suprà dictum est *) & nomen muneris, sive donum, quod est proprium Spiritus sancti (ut suprà habitum est *) Ponit etiã tria appropriata. Nam æternitatem appropriat Patri, speciem Filio, usum Spiritui sancto. Et videtur, quod irrationabiliter. Nam æternitas importat durationem essendi: species verò est essendi principium; usus vero ad operationem pertinere videtur. Sed essentia, & operatio nulli personæ appropriari inveniuntur: Ergo inconvenienter videntur ista appriata personis. 1. Dist. 3. q. 1. ar. unico. Et ibidem q. 3. art. 1. & dist. 34 q. 2. art. unico August. lib. 6. de Trin. cap. 10. * Lib. 2. de Trin. paulo post princi. * Q. 35. a. 2. * Q. 38. ar. 2.

¶ 2. Præterea. Augustinus in 1. de Doctrina * Christiana sic dicit: In Patre est unitas, in Filio æqualitas, in Spiritu sancto * Lib. 1. c. 5. in fine to. 3.

cto æqualitatis, unitatisque concordia. Et videtur, quod inconvenienter. Quia una persona non denominatur formaliter per id, quod appropriatur alteri. Non enim est sapiens Pater sapientia genita, ut dictum est. * Sed sicut ibidem, subditur, tria hæc unum omnia sunt propter Patrem, æqualia omnia propter Filium, connexa omnia propter Spiritum sanctum. Non ergo convenienter appropriantur personis. Item secundùm Augustinum Patri attribuitur potentia, Filio sapientia, Spiritui sancto bonitas. Et videtur hoc esse inconveniens. Nam virtus ad potentiam pertinet. Virtus autem invenitur appropriari Filio, secundùm illud 1. ad Corint. 1. Christum Dei virtutem: & etiam Spiritui sancto, secundùm illud Luc. 6. Virtus de illo exibat & sanabat omnes. Non ergo potentia Patri est appropriananda.

* Art. 1. præc. ad 1. & q. 37. a. 2. arg. 1.

¶ 3. Item Augustinus in lib. de Trinitate * dicit: Non confusè accipiendum est, quod ait Apostolus: Ex ipso, & per ipsum, & in ipso. Ex ipso dicens propter Patrem: per ipsum, propter Filium: in ipso, propter Spiritum sanctum. Sed videtur, quod inconvenienter. Quia per hoc; quod dicit, in ipso, videtur importari habitudo causæ finalis, quæ est prima casarũ. Ergo ista habitudo causæ deberet appropriari Patri, qui est principium non de principio.

Lib. 6. de Trin. c. 10. in fine illius tom. 3.

¶ 4. Item. Invenitur veritas appropriari Filio, secundùm illud Ioannis 14. Ego sum via, veritas, & vita. Et similiter liber vitæ, secundùm illud Psalm. 39. In capite libri scriptum est de me. Glossa, * idest. Apud Patrem, qui est caput meum Et similiter hoc, quod dico, qui est. Quia super illud Isa. 65. Ecce ego ad gentes, dicit Glossa. * Filius loquitur, qui dixit Moysi: Ego sum, qui sum. Sed videtur, quòd propria sint Filij, & non appropriata. Nam veritas, secundùm August. * In lib. de Vera religone, est summa similitudo principij absque omni dissimilitudine. Et sic videtur, quod propriè conveniat Filio, qui habet principium. Liber etiam vitæ videtur proprium aliquid esse: quia significat ens ab alio: omnis enim liber ab aliquo scribitur. Hoc etiam ipsum, qui est, videtur esse proprium Filio. Quia, si cùm Moysi dicitur, Ego sum qui sum, loquitur Trinitas. Ergo Moyses poterat dicere: Ille, qui est Pater, & Filius, & Spiritus sanctus, misit me ad vos. Ergo & ulteriùs dicere poterat: Ille qui est Pater, & Filius, & Spiritus sanctus, misit me ad vos, demonstrando certam personam. Hoc autem est falsum. Quia nulla persona est Pater, & Filius, & Spiritus sanctus. Non ergo potest esse commune Trinitatis; sed est proprium Filij.

* Glossa ordinaria ibi.

* Glossa interlinealis ibidem.

* Cap. 36. post mediũ illius. to. 1.

RESPONDEO dicendum, quòd intellectus noster, qui ex creaturis in Dei cognitionem manuducitur, oportet quòd Deum consideret secundum modum, quem ex creaturis assumit. In consideratione autem alicujus creaturæ quatuor per ordinem nobis occurrunt. Nam primo consideratur res ipsa absolutè, in quantum est ens quoddam. Secunda autem consideratio rei est, in quantum est una. Tertia consideratio rei est, secundùm quod inest ei virtus ad operandum & ad causandum. Quarta autem consideratio rei est secundum habitudinem, quam habet ad causata. Unde hæc etiam quadruplex consideratio circa Deum nobis occurrit. Secundùm igitur primam considerationem, qua consideratur absolutè Deus secundùm esse suum, sic sumitur appropriatio Hilarij: secundùm quam æternitas appropriatur Patri, species Filio, usus Spiritui sancto. Æternitas enim, in quantum significat esse non principiatum, similitudinem habet cum proprio Patris, qui est principium non de principio. Species autem, sive pulchritudo habet similitudinem cum propriis Filij. Nam ad pulchritudinem tria requiruntur. Primò quidem integritas, sive perfectio: quæ enim diminuta sunt, hoc ipso turpia sunt. Et debita proportio, sive consonantia. Et iterum claritas. Unde quæ habent colorem nitidum, pulchra esse dicuntur.

Quantum igitur ad primum, similitudinem habet cum proprio Filij, in quantum est Filius, habens in se verè, & perfectè naturam Patris. Unde ad hoc innuendum Augustinus * in sua expositione dicit: Ubi (scilicet in Filio) summa, & perfecta vita est, &c.

* Lib. 6. de Trin. c. 10. paulo à prin. tomo. 3.

Quantum verò ad secundum, convenit cum proprio Filij, in quantum est imago expressa Patris. Unde videmus, quòd aliqua imago dicitur esse pulchra, si perfectè repræsentat rem, quamvis turpem. Et hoc tetigit Augustinus * cùm dicit: Ubi est tanta convenientia, & prima æqualitas, &c.

*Loco nunc proximè dicto.

Quantum verò ad tertium, convenit cum proprio Filij, in quantum est verbum, quod quidẽ lux est, & splendor intellectus, ut Damascenus * dicit. Et hoc tangit Augustinus, * cùm dicit: Tanquam verbũ perfectum, cui non desit aliquid, & ars quædam omnipotentis Dei, &c. Usus autem habet similitudinem cum propriis Spiritus sancti, largo modo accipiendo usum: secùndum quòd uti, comprehendit sub

*Lib. 1. c. 8. parum ante medium, & cap. 13.

* Loco nunc proxime dicto.

se etiam frui: prout uti, est assumere aliquid in facultatem voluntatis; & frui, est cum gaudio uti, ut August. * 10. de Trinitate dicit. Vsus ergo, quo Pater, Filius se invicem fruuntur, cõvenit cum proprio Spiritus sãcti, in quantum est amor. Et hoc est, quod Augustinus * dicit. Illa dilectio, delectatio, fælicitas, vel beatitudo, usus ab illo appellatus est. Vsus verò, quo nos fruimur, similitudinem habet cum proprio Spiritus sancti, in quantum est donum. Et hoc ostendit Augustinus, * cùm dicit: Est in Trinitate Spiritus sanctus, genitoris, genitique suavitas, ingenti largitate, atque ubertate nos, vel creaturas perfundens. Et sic patet, quare æternitas, species, & usus personis attribuantur, vel approprientur; non autem essentia, vel operatio: quia in ratione horum, propter sui communitatem, non invenitur aliquid similitudinem habens cum propriis personarum.

* Lib. 10. de Trin c. 11. ante mediũ.

* Lib. 6. de Trin c. 10. in medio.

* Loco nunc dicto.

Secunda verò consideratio Dei est, in quantum consideratur, ut unus. Et sic Augustinus * Patri appropriat unitatem: Filio æqualitatem, Spiritui sancto concordiam, sive connexionem. Quæ quidem tria unitatem importare manifestum est; sed differenter. Nam unitas dicitur absolutè, non præsupponens aliquid aliud: & ideò appropriatur Patri, qui non præsupponit aliquam personam, cùm sit principium non de principio. Æqualitas autem importat unitatem in respectu ad alterum: nam æquale est, quod habet unam quantitatem cum alio. Et ideò æqualitas appropriatur Filio, qui est principium de principio. Connexio autem importat unitatem aliquorum duorum. Vnde appropriatur Spiritui sancto, in quantum est à duobus. Ex quo sensu etiam intelligi potest, quod dicit Augustinus, * tria esse unum propter Patrem, æqualia propter Filium, connexa propter Spiritum sanctum. Manifestum est enim, quòd illi attribuitur unumquodque, in quo primò invenitur: sicut omnia inferiora dicuntur vivere propter animam vegetabilem, in qua primò invenitur ratio vitæ in istis inferioribus. Vnitas autem statim invenitur in persona Patris, etiam per impossibile remotis aliis personis. Et ideò aliæ personæ à Patre habent unitatem. Sed remotis aliis personis non invenitur æqualitas in Patre: sed statim posito Filio invenitur æqualitas, & ideò dicuntur omnia æqualia propter Filium: non quod Filius sit principium æqualitatis Patris: sed quia, nisi esset Patri æqualis Filius, Pater æqualis non posset dici: æqualitas enim ejus primo consideratur ad Filium; hoc enim ipsum, quod Spiritus sanctus Patri æqualis est, à Filio habet. Similiter excluso Spiritu sancto, qui est duorum nexus, non posset intelligi unitas connexionis inter Patrem, & Filium. Et ideo dicuntur omnia esse connexa propter Spiritum sanctum. Quia posito Spiritu sancto, invenitur ratio connexionis in divinis personis. Vnde Pater, & Filius possunt dici connexi.

* Lib. 1. de doctr. Chri. c. 5. tom. 3

* Lib. 1. de Doct. Christian. c. 5. in fine to. 3.

Secundùm vero tertiam considerationem, qua in Deo sufficiens virtus consideratur ad causandum, dicitur sumi tertia appropriatio, scilicet, potentiæ, sapientiæ, & bonitatis. Quæ quidem appropriatio fit, & secundum rationem similitudinis, si consideretur, quod in divinis personis est; & secundùm rationem dissimilitudinis, si consideretur, quod in creaturis est. Potentia enim habet rationem principij: Unde habet similitudinem cum Patre cælesti, qui est principium totius Divinitatis. Deficit autem interdum patri terreno propter senectutem. Sapientia vero similitudinem habet cum Filio cælesti, in quantum est Verbum, quod nihil aliud est, quàm conceptus sapientiæ. Deficit autem interdum filio terreno, propter temporis paucitatem. Bonitas autem cùm sit ratio, & objectum amoris, habet similitudinem cum spiritu divino, qui est amor. Sed repugnantiam habere videtur ad spiritum terrenum, secundùm quod importat violentiam quandam, & impulsionem: prout dicitur Isa. 26. Spiritus robustorum, quasi turbo impellens parietem. Virtus autem appropriatur Filio, & Spiritui sancto; non secundùm quod virtus dicitur ipsa potentia rei, sed secundùm quòd interdum virtus dicitur id, quod à potentia rei procedit: prout dicimus, aliquod virtuosum factum esse virtutem alicujus agentis.

Secundùm verò quartam considerationem, prout consideratur Deus in habitudine ad suos effectus, sumitur illa appropriatio, ex quo, per quem, & in quo; hæc enim præpositio, ex, importat habitudinem quandam causæ materialis, quæ locum non habet in divinis. Aliquando verò habitudinem causæ efficientis: quæ quidem competit Deo ratione suæ potentiæ activæ. Vnde & appropriatur Patri, sicut & potentia. Hæc vero præpositio, per, designat quidem quandoque causam mediam: sicut dicimus, quod faber operatur per martellum. Et sic ly, per, quandoque non est appropriatum, sed proprium Filij, secundum illud Ioannis 1. Omnia per ipsum facta sunt: non quia Filius sit instrumentum; sed quia ipse est principium de principio. Quandoque vero designat habitudinem formæ

formæ, per quam agens operatur: sicut dicimus, quod artifex operatur per artem. Vnde sicut sapientia, & ars appropriantur Filio: ita & ly, per quem. Hæc vero præpositio, in, denotat propriè habitudinem continentis. Continet autem Deus res dupliciter. Vno modo secundum suas similitudines: prout, scilicet, res dicuntur esse in Deo, in quantum sunt in ejus scientia, & sic hoc, quod dico, in ipso, esset appropriatum Filio. Alio verò modo continentur res à Deo, in quantum Deus sua bonitate eas conservat, & gubernat, ad finem convenientem adducendo, & sic ly, in quo, appropriatur Spiritui sancto, sicut & bonitas. Nec oportet, quod habitudo causæ finalis (quamvis sit prima causarum) appropriectur Patri, qui est principium non de principio. Quia personæ divinæ, quarum Pater est principium, non procedunt, ut ad finem (cùm quælibet illarum sit ultimus finis) sed naturali processione, quæ magis ad rationem naturalis potentiæ pertinere videtur.

* Q. 16. ar. 1. Ad illud verò, quod de aliis quæritur, dicendum, quod cum veritas pertineat ad intellectum (ut suprà dictum est *) appropriatur Filio; non tamẽ est proprium ejus. Quia veritas, ut suprà dictum est, considerari potest, prout est in intellectu, vel prout est in re. Sicut igitur intellectus, & res essentialiter sumpta, sunt essentialia, & non personalia, ita & veritas. Diffinitio autem Augustini inducta datur de veritate, secundùm quod appropriatur Filio. Liber autem vitæ in recto quidem importat notitiam, sed in obliquo vitam. Est enim, ut suprà

* Q. 24. a. 1. dictum est, * notitia Dei de iis, quia habituri sunt vitam æternam. Vnde appropriatur Filio, licèt vita approprietur Spiritui sancto, in quantum importat quendam interiorem motum: & sic convenit cum proprio Spiritus sancti, in quantum est amor. Esse autem scriptum ab alio, non est de ratione libri, inquantum est liber; sed inquantum est quoddam artificiatum. Vnde non importat originem, neque est personale; sed appropriatur personæ. Ipsum autem nomen, qui est, appropriatur personæ Filij; non secundum propriam rationem, sed ratione adjuncti: inquantum scilicet, in locutione Dei ad Moysen præfigurabatur liberatio humani generis: quæ facta est per Filium. Sed tamen secundùm quòd ly, qui, sumitur relativè, posset referri interdum ad personam Filij, & sic sumeretur personaliter: ut puta, si dicatur, Filius est genitus, qui est: sicut & Deus genitus personale est; sed infinitè sumptum est essentiale. Et licet hoc pronomen, iste, grammaticè loquendo, ad aliquam certam personam videatur pertinere: tamen quælibet res demonstrabilis grammaticè loquendo persona dici potest; licèt secundùm rei naturam non sit persona. Dicimus enim, iste lapis, & iste asinus. Vnde & grammaticè loquendo essentia divina, secundùm quòd significatur, & supponitur per hoc nomen, Deus, potest demonstrari hoc pronomine, iste, secundùm illud Exodi 15. Iste Deus meus, & glorificabo eum.

Prima Conclusio.

Secundùm considerationem, qua Deus secundum suum esse absolutè consideratur, æternitas appropriatur Patri, species Filio, usus Spiritui sancto.

Secunda conclusio.

Secundùm considerationem, qua Deus ut unus consideratur, unitas appropriatur Patri, æqualitas Filio, concordia, seu connexio Spiritui sancto.

Tertia conclusio.

Secundùm considerationem, qua Deus, ut habens virtutem sufficientem ad operandum, concipitur, potentia appropriatur Patri, sapientia Filio, bonitas Spiritui sancto.

Quarta conclusio.

Secundùm considerationem, qua Deus in habitudine, aut quasi habitudine ad suos effectus intelligitur, appropriatur Patri, quòd sit id, ex quo omnia; Filio, quòd sit, per quem: & Spiritui sancto, quod sit id, in quo.

Circa hos duos articulos animadvertendum est, quòd appropriari aliquid alicui personæ, dicit, quòd attributum commune omnibus personis accommodetur alicui specialiter, ob peculiarem aliquam rationem. Et ita cuncta, quæ à Sanctis Patribus appropiantur uni ex divinis personis, competunt essentialiter omnibus. Vnde, dum Augustinus *6. de Trinitate c.* 10. hujusmodi appropriata nuncupat propria personarum: & Magister *in 1. dist.* 31. inquit, ea esse personarum proprietates: non ideò sic loquuntur, quia existiment, illa non esse communia omnibus personis, sed quia, quatenus sic appropriantur alicui personæ, habent quasi propria illius reddi. *August. Magister.*

Nec necesse erit circa hos articulos aliquam aliam animadversionem adducere. Quoniam quæ in eis D. Thomas tradit, sunt adeò perspicuè, & ordinatè tradita, ut non tam animadversione, quàm lectione eorundem indigeant, ut benè Cajetanus asseruit. *Cajetanus.*

QUÆSTIO XL.

De Personis in comparatione ad relationes, sive proprietates.

PROOEMIUM.

DEINDE quæritur de personis in comparatione ad relationes, sive proprietates.

ARTICULUS I.

Utrùm relatio sit idem quod persona?

[1. dist. 26. q. 2. a. 1. & dist. 33. art. 2. & opusc. 3 c. 58. 66. & 67.]

AD primum sic proceditur. Videtur, quòd in divinis non sit idem relatio quod persona. Quæcunque enim sunt idem, multiplicato uno eorum, multiplicatur & aliud. Sed contingit, in una persona esse plures relationes, sicut in persona Patris est Paternitas, & communis spiratio: & iterùm unā relationem in duabus personis esse, sicut communis spiratio est in Patre, & Filio. Ergo relatio non est idem quod persona.

¶ 2. Prætereà. Nihil est in se ipso secundùm Philosophum in 4. Physicorum.* Sed relatio est in persona. Nec potest dici, quòd ratione identitatis. Quia sic esset etiam in essentia. Ergo relatio, sive proprietas, & persona non sunt idem in divinis.

[* Lib. 4. Physic. tex. 24. & subseq. tomo 2.]

¶ 3. Prætereà. Quæcumque sunt idem, ita se habēt, quòd quidquid prædicatur de uno, prædicatur & de alio. Non autem quidquid prædicatur de persona, prædicatur de proprietate. Dicimus enim, quòd Pater generat: sed non dicimus quòd Paternitas sit generans. Ergo proprietas non est idem, quod persona in divinis.

SED contrà. In divinis non differunt, quod est, & quo est, ut habetur à Boëtio* in lib. de Hebdo. Sed Pater Paternitate est Pater. Ergo Pater idem est quod Paternitas: & eadem ratione aliæ proprietates idem sunt cum personis.

[Titulus lib. est *An omne, quod est, bonum sit*, post medium illius.]

RESPONDEO dicendum, quòd circa hoc aliqui diversimodè opinati sunt. Quidam enim dixerunt, proprietates neque esse personas, neque in personis. Qui fuerunt moti ex modo significandi relationum, quæ quidem non significant, ut in aliquo sed magis ut ad aliquid. Unde dixerūt, relationes esse assistentes, sicut suprà expositum est. * Sed quia relatio, secundùm quòd est quædam res in divinis, est ipsa essentia: essentia autem idem est quod persona (ut ex dictis patet *) oportet, quòd tunc relatio sit idem quod persona. Hanc igitur identitatem alij considerantes dixerunt, proprietates quidem esse personas; non autem in personis: quia non ponebant proprietates in divinis, nisi secundum modum loquendi, ut suprà dictum est. * Necesse est autem ponere proprietates in divinis, ut supra ostendimus: * quæ quidem significantur in abstracto ut quædam formæ personarū. Unde cùm de ratione formæ sit, quòd sit in eo, cujus est forma, oportet dicere, proprietates esse in personis, & eas tamen esse personas: sicut essentiam esse in Deo dicimus, quæ tamen est Deus.

[* Q. 28. a. 2.] [* Q. præc. a. 1] [Q. 32. ar. 2.] [* Loco nunc citato.]

Ad primum ergo dicendum, quòd persona, & proprietas sunt idem in re; differunt tamen secundùm rationem. Unde non oportet, quòd multiplicato uno, multiplicetur reliquum. Considerandum tamen est, quòd propter divinam simplicitatem consideratur duplex realis identitas in divinis eorum, quæ differunt in rebus creatis. Quia enim divina simplicitas excludit compositionem formæ, & materiæ, sequitur, quòd in divinis idem est abstractum, & concretum, ut Deitas, & Deus. Quia verò divina simplicitas excludit compositionem subjecti, & accidentis, sequitur, quòd quidquid attribuitur Deo, est ejus essentia: & propter hoc sapientia, & virtus idem sunt in Deo, quia ambo sunt in divina essentia. Et secundùm hanc duplicem rationem identitatis, proprietas in divinis est idem cum persona Nam proprietates personales sunt idem cum personis ea ratione, qua abstractum est idem cum concreto: sunt enim ipsæ personæ subsistentes, ut Paternitas est ipse Pater, & Filiatio Filius, & Processio Spiritus sanctus. Proprietates autem non personales sunt idem

idem cum perſonis ſecundùm aliam rationem identitatis, qua illud, quod attribuitur Deo, eſt ejus eſſentia. Sic igitur communis ſpiratio eſt idem cum perſona Patris, & cum perſona Filij: non quòd ſit una perſona per ſe ſubſiſtens; ſed ſicut una eſſentia eſt in duabus perſonis: ita & una proprietas, ut ſuprà dictum eſt. *

Q. 30. a. 2. Ad ſecundum dicendum; quod proprietates dicuntur eſſe in eſſentia per modum identitatis tantum: in perſonis autem dicuntur eſſe per modum identitatis; non quidem ſecundùm rem tantùm, ſed quantum ad modum ſignificandi, ſicut forma in ſuppoſito. Et ideò proprietates determinant, & diſtinguunt perſonas; non autem eſſentiam.

Ad tertium dicendum: quod participia, & verba notionalia ſignificant actus notionales. Actus autem ſuppoſitorum ſunt. Proprietates autem non ſignificant ut ſuppoſita, ſed ut formæ ſuppoſitorum. Et ideo modus ſignificandi repugnat, ut participia, & verba notionalia de proprietatibus prædicentur

Prima Concluſio.

Relatio eſt idem ſecundùm rem quod perſona.

Secunda Concluſio.

Relatio differt à perſona, ſicut abſtractum à concreto, & ſicut forma ab eo, cujus eſt forma.

Tertia concluſio.

Relationes ſunt in perſonis, ſicut forma eſt in eo, cujus eſt forma.

Circa titulum animadvertendum eſt nomine *relationis* non intelligi omnes relationes reales, de quibus ſuprà q. 28. diximus, eſſe in Deo, ſed tantùm tres relationes perſonales, quæ ſunt proprietates conſtitutivæ divinarum perſonarum, nempe, Paternitas, Filiatio, & ſpiratio paſſiva. Et ideò Angelicus Præceptor in corpore articuli nuncupat eas abſolutè proprietates; quamvis nos in concluſionibus, claritatis gratia, ad eas denotandas uſi fuerimus nomine *relationis*. Conferuntur autem in titulo prædictæ relationes, non quidem cum perſonis, quas reſpiciunt tanquam terminos, & cum quibus opponuntur, quoniam reſpectu iſtarum, ſatis conſtat, non dici proprietates, & diſtingui realiter: ſed ad perſonas, quas referunt, & denominant ac conſtituunt, ut Paternitas ad Patrem & Filiatio ad Filium: & eodem modo habent comparari prædictæ relationes in concluſionibus.

2. Circa primam concluſionem, & errorem Porretani, quem in ea Angelicus Præceptor impugnat, inſpicienda ſunt illa, quæ ſupra q. 28. art. 2. aſſeruimus.

Circa ſecundam concluſionem animadvertendum eſt intelligendam eſſe de diſtinctione rationis. Tum, quia ſaltem hæc diſtinctio debet intervenire inter abſtractum, & concretum, & inter formam, & id, cujus eſt forma. Tum etiam, quia ſupponitur prima concluſio, in qua dicitur, relationem, & perſonam non diſtingui inter ſe realiter. Tum denique, quia D. Thomas fatetur expreſsè hoc ipſum. Utrùm autem hæc diſtinctio ſit ſolùm ex parte noſtri modi concipiendi, & ſignificandi, an verò rationis ratiocinatæ, & cum fundamento in re, ac proinde præſupponens diſtinctionem, non quidem realem actualem, ſed realem virtualem, & fundamentalem, ſatis conſtat ex illis, quæ ſuprà q. 29. aſſeruimus.

ARTICULUS II.

Utrùm perſonæ diſtinguantur per relationes.

AD ſecundum ſic proceditur. Videtur, quòd perſonæ non diſtinguantur per relationes. Simplicia enim ſe ipſis diſtinguuntur. Sed perſonæ ſunt maximè ſimplices. Ergo diſtinguuntur ſe ipſis, & non relationibus. 1. diſt. 26. q. 2. a. 2. & pot. q. 8. a. 3. & q. 9. a. 5. ad 18.

§ 2. Præterea. Nulla forma diſtinguitur niſi ſecundùm ſuum genus. Non enim album à nigro diſtinguitur, niſi ſecundùm qualitatem. Sed hypoſtaſis ſignificat individuum in genere ſubſtantiæ. Non ergo relationibus hypoſtaſes diſtingui poſſunt.

§ 3. Præterea. Abſolutum eſt prius, quàm relativum. Sed prima diſtinctio eſt diſtinctio divinarum perſonarum. Ergo divinæ perſonæ non diſtinguuntur relationibus.

§ 4. Præterea. Id, quod præſupponit diſtinctionem, non poteſt eſſe primum diſtinctionis principiũ. Sed relatio præſupponit diſtinctionem, cum in ejus diffinitione ponatur: eſſe enim relativi eſt ad aliud ſe habere. Ergo primum principium diſtinctivum in divinis non poteſt eſſe relatio.

SED cõtrà eſt, quod Boetius dicit in lib. de Trinitate * quòd ſola relatio multiplicat Trinitatem divinarum perſonarum. * Boetius de Trinit. non procul à fine lib.

RESPONDEO, dicendum, quod in quibuſcũque pluribus invenitur aliquid commune, oportet quærere aliquid diſtinctivũ. Unde cùm tres perſonæ conveniant ſecundùm eſſentiæ unitatem, neceſſe eſt quærere aliquid, quo diſtinguantur, ad hoc quòd plures ſint. Inveniuntur autem in divinis perſonis duo, ſecundùm quæ differunt, ſcilicet origo, & relatio: quæ quidem quamvis re non differant, differunt tamen ſecundum modũ ſignificandi. Nam origo ſignficatur per modum actus, ut generatio; relatio verò per modum formæ, ut Paternitas. Quidam igitur attendentes, quod relatio conſequitur actum, dixerunt, quòd hypoſtaſes in divinis diſtinguuntur per originem: ut dicamus, quòd Pater diſtinguitur à Filio, in quantum ille generat, & hic eſt genitus. Relationes autem, ſive proprietates manifeſtant conſequenter hypoſtaſum, ſive perſonarum diſtinctiones: ſicut & in creaturis proprietates manifeſtant diſtinctiones individuorum, quæ fiunt per materialia principia. Sed

hoc non potest stare, propter duo. Primò quidem. Quia ad hoc, quòd aliqua duo distincta intelligantur, necesse est, eorum distinctionem intelligi per aliquid intrinsecum utrique: sicut in rebus creatis, vel per materiam, vel per formam. Origo autem alicujus rei non significatur, ut aliquid intrinsecum; sed ut via quædam à re, vel ad rẽ: sicut generatio significatur, ut via quædam ad rem genitam, & ut progrediens à generante. Vnde non potest esse, quòd res genita, & generans distinguantur sola generatione; sed oportet intelligere, tam in generante, quàm in genito ea, quibus ab invicem distinguuntur. In persona autem divina non est aliud intelligere, nisi essentiam, & relationem; sive proprietatem. Vnde, cùm in essentia conveniant, relinquitur, quòd per relationes personæ ab invicem distinguantur. Secundò. Quia distinctio in divinis personis non est sic intelligenda, quasi aliquid commune dividatur: quia essentia communis remanet indivisa; sed oportet, quòd ipsa distinguentia cõstituant res ipsa distinctas. Sic autem relationes, vel proprietates distinguunt, vel constituunt hypostases, vel personas, inquantum sunt ipsæ personæ subsistentes: sicut Paternitas est Pater & Filiatio est Filius: eò quod in divinis non differunt abstractum, & concretum. Sed contra rationem originis, est, quod constituat hypostasim, vel personam. Quia origo activè significata significatur, ut progrediens à persona subsistente: unde præsupponit eam. Origo autem passivè significata (ut nativitas) significatur, ut via ad personam subsistentem, & nondum ut eam constituens. Vnde meliùs dicitur, quod personæ, seu hypostases distinguantur relationibus, quàm per originem. Licet enim distinguantur utroque modo: tamen priùs, & principaliùs per relationes secundum modum intelligendi. Vnde hoc nomen, Pater, non solùm significat proprietatem, sed etiam hypostasim. Sed hoc nomen, genitor, vel generans, significat tantùm proprietatem. Quia hoc nomen, Pater, significat relationem, quæ est distinctiva, & constitutiva hypostasis. Hoc autem nomen, generans, vel genitus, significat originem, quæ non est distinctiva, & constitutiva hypostasis.

Ad primum ergo dicendum, quòd personæ sunt ipsæ relationes subsistentes. Unde non repugnat simplicitati divinarum personarum, quod relationibus distinguantur.

Ad secundum dicendum, quòd personæ divinæ non distinguuntur in esse, in quo subsistunt, neque in aliquo absoluto; sed solùm secundùm id, quod ad aliquid dicuntur. Vnde ad earum distinctionem sufficit relatio.

Ad tertium dicendum, quod quanto distinctio prior est, tanto propinquior est unitati. Et ideo debet esse minima. Et ideo distinctio personarum non debet esse nisi per id, quod minimum distinguit, scilicet per relationem.

Ad quartũ dicendũ, quod relatio præsupponit distinctionem suppositorum, quando est accidens. Sed si relatio sit subsistens, non præsupponit, sed secum fert distinctionem. Cùm enim dicitur, quod relativi esse est ad aliud se habere, per ly, aliud intelligitur correlativum, quod non est priùs, sed simul natura.

Conclusio.

Licèt personæ distinguantur relationibus, & originibus: tamen priùs, & principaliùs distinguuntur relationibus secundùm nostrum modum intelligendi.

DISPUTATIO XVIII.

De constitutivo, & distinctivo divinarum personarum? 1.

QVIA D.Thomas in his articulis, & præcipuè articulo 2. agit de proprietate cõstitutiva, & distinctiva divinarum personarum: idcircò ad hujus discussionem præsentem disputationem excitamus.

DUBIUM I.

Utrùm in divinis personis sint aliquæ proprietates, quibus constituantur, & distinguantur?

QVia quæstio *an est* ad quæstionẽ *quid est* præsupponitur: ideò meritò, antequã sciscitemur, quænam sint proprietates constitutivæ, & distinctivæ divinarum personarum, inquirimus, an in illis sint aliquæ proprietates, quibus constituantur, & distinguantur.

§. I.

Vera, & communis sententia. 2.

DIcendum ergo est concedendas esse proprie- Conclusio. *Molin.*
tates in divinis personis, quibus constituan- *Suarez.*
tur, & distinguantur. Assertio hæc est adeò certa, *Vasquez.*
ut oppositum, dicant, esse temerarium, Molina *in* *Torres.*
præsenti §. Non dubito, Suarez *lib. 7. de Trinitate* *Hormisda Papa.*
cap. 3. Vasquez *disput. 158. cap. 2.* imo Torres credit, *Conc. gene.*
id esse errorem. Vnde in decretis Hormisdæ Papæ *VI.*
ad Epiphanium Episcopum Constantinopolitanum dicitur. *Proprietatem tamen suam scimus inesse personis.* Et inferiùs. *Personas proprietatibus designantes.* Et in VI. Synodo generali, quæ est Constantinopolitana III. sub Agathone, Actione 11. in Epistola Sophronij dicitur: quòd *Spiritus sanctus non est Pater propter alterificas trium proprietates.* Et post pauca. *Sicut ergo esse Deum, unaquæque inconvertibiliter possidet: ita & proprietatem, per quam*

Concil. Lateranen. Conc. Flor. *quam ipsa persona figuratur, immutabilem, & immobilem obtinet, quæ eidem soli est infinita, & ab ipsis aliis personis eam discernit.* Et in Concilio Lateranensi sub Innocentio III. asseritur. *Sancta Trinitas secundùm personales proprietates est discreta.* Et in Concilio Florentino Sessione 18.§. *Divina substantia,* Joannes Theologus ex Latinis sic ait: *Nam persona ex substantia, proprietatibusque consistit.* Et Sessione 19. dicitur *Per suas proprietates re ipsa differunt personæ.* Constat autem, idem esse (modo tamen suprà dicto) distinctivum, & constitutivum. Et ita, si dantur in divinis personis proprietates, quibus distinguuntur, etiam dabuntur in illis proprietates, quibus habeant constitui. Et tandem hoc ipsum docuit Concilium Tolet. XI. in confessione fidei, ubi sic dicitur. *Et tamen unicuique personæ sua proprietas. Pater enim æternitatem habet sine nativitate. Filius æternitatem cum nativitate. Spiritus sanctus processionem sine nativitate.* (Con. Tole. XI.)

3. Præposi. D. Thom. Nec obest, si ad hæc, & similia cum Præpositivo (quem refert D. Thomas suprà *q.* 32. *art.* 2.) occurras, quòd in his testimoniis accipitur abstractum pro concreto, id est; proprietas pro persona, ut cum dicimus, *Rogo sanctitatem, aut benignitatem tuam*: nam tunc abstracta ista sumuntur pro suis concretis: & ita sensus est, *Rogo te sanctum, aut te benignum* Et ideo sensus horum testimoniorum tantùm est, personas se ipsis distingui.

Non itaque hoc obest. Tum, quia etsi aliquoties soleat in Scriptura, & apud Patres sumi abstractũ pro concreto, non tamen quando fit sermo de abstracto; ut aliquo modo distincto à suo concreto, ut ex terminis ipsis constare videtur: alioqui, si tũc unum sumeretur pro alio, non fieret sermo de illis, ut quodammodò inter se distinguuntur. At in Prædictis testimonis expressè fit sermo de proprietatibus, ut aliquo modo distinctis à personis, ut cum dicitur, proprietates in esse personis, eis figurari, à personis obtineri, & personas eidem proprietatibus distingui, & discerni.

Tum etiam. Quoniam Concilia non solùm dicunt, personas habere proprietates, quibus distinguantur; sed etia unam & eandem naturam, in qua conveniunt, ut patet ex epistola citata Sophronij ad Sergium, ubi dicitur: *Patrem, Filium, & Spiritum sanctum esse tres personas, & unum Deum:* & statim additur: *Hoc quidem, propter naturam, & identitatem substantiæ; illud verò, propter alterificas horum trium proprietates.* Si autem personæ se ipsis distinguerentur, itaut nihil esset in eis assignabile, cui potiùs quàm alteri tribueretur hoc, quod est, esse principium distinctionis, non esset cur magis Concilia tribuerent proprietatibus, quàm naturæ, esse principium distinguendi.

4. Grego. Ex quo etiam fit, nihil referre id, quod ex Gregorio, loco infrà referendo, posset responderi testimoniis allatis, nempe, intelligenda esse per constructionem intransitivam: ac proinde non esse sensum, quòd personæ constituantur, & distinguantur proprietatibus; sed quòd constituantur se ipsis, quæ sunt ipsæ proprietates.

Ex dictis igitur constat, hoc nihil referre. Tum, quia verba illa, in quibus dicuntur proprietates inesse personis, & personas proprietatibus figurari, nequeunt hanc Gregorij interpretationem admittere. Non enim potest dici, quòd persona, quæ est proprietas, insit sibi ipsi; vel quò se ipsam figurat aut quòd à se ipsa obtinetur, & possidetur. Adde, quòd hæc interpretatio est contra communem intelligentiam omnium Theologorum, qui verba Concilij intelligunt, ut iacent, & non per constructionem intransitivam.

§. II.

Ratio duplex D. Thomæ pro vera sententia.

Prima autem, & fundamentalis ratio hujus assertionis adducitur à D. Thoma in hoc articulo, potestque ad hanc brevem formam reduci. Quoniam unumquodque debet constitui, & distingui per suam formam, aut quasi formam: ergo etiam in personis divinis assignandæ sunt suæ formæ, aut quasi formæ, quibus constituantur, & distinguantur: ergo cùm hæ nihil aliud sint, quam proprietas personalis uniucujusque, oportebit, dari in illis prædictas proprietates personales, quibus habeant constitui, & distingui. 5. Prior ratio. D. Thom.

Deinde eadem assertio probatur ratione alia desumpta ex eodem Angelico Præceptore *articulo* 2. *hujus quæstionis*, & *suprà quæst.* 32. *art.* 2. Nam quoties aliqua conveniunt, & simul inter se distinguuntur, debemus assignare aliquam rationem, in qua conveniant, & aliam, in qua, & per quam distinguantur, ut inductione facta in omnibus rebus cernitur: sed personæ divinæ conveniũt inter se, & simul distinguuntur ergo debet assignari in eis aliqua ratio in qua habeant convenire, & alia in qua, & per quam distinguantur: ergo cùm tantùm sit in illis essentia, & aliæ rationes, in quibus coveniunt, & insuper proprietas personalis (si quæ enim sunt alia, in quibus distinguuntur; hæc sunt posteriora, quàm prædictæ proprietates) oportebit, ut conveniant in illis prioribus rationibus, & distinguantur in proprietate, & per ipsam proprietatem: ac proinde ab eademmet in *esse* propriæ personæ constituentur: sicque dabuntur in illis proprietates personales, quibus habeant constitui, & distingui in suo *esse* personali. (Secunda ratio. D. Thom.)

6. Effugium. Præposti. Gregor. Nec obest, si occurras ex doctrina Præpositivi & Gregorij ad utramque rationem. Ad primam quidem, antecedens illius ad summum esse verum in iis, quæ non sunt summè, seu infinitè simplicia, non verò in illis, quæ summè simplicia fuerint, quales sunt personæ divinæ: quia istæ ratione summæ simplicitatis suæ non habent formas, quibus constituantur, & distinguantur. Ad secundam verò, majorem illius solùm etiam esse veram in iis, quæ sunt composita compositione, saltem Metaphysica; non verò in illis, quæ propter summam simplicitatem carent prædicta compositione. Nam ista se ipsis distinguuntur, & non est in eis assignare aliquid, quo habeant constitui.

Non itaque hæc obsunt. Primò quidem. Nam etsi constitutio realis ex pluribus realiter distinctis, & per veram ac realem compositionem deroget infinitæ simplicitati: non tamen constitutio absque prædicta compositione, quæ est, vel per simplicitatem omnimodam, vel ex pluribus rationibus virtualiter tantùm per distinctionem includentis, & inclusi distinctis: at constitutio, quæ est in divinis personis, non est constitutio per compositionem realem, sed vel per simplicitatẽ omnimodã, vel ex pluribus rationibus virtualiter solummodo per distinctionem includentis, & inclusi distinctis: ergo quòd prædicta constitutio in divinis personis admittatur, ac proinde dentur in illis suæ quasi formæ hoc modo constitutivæ, & distinctivæ earũdem, non derogabit infinitæ simplicitati ipsarum. (Præcluditur primo.)

Major videtur perspicua. Nam constitutio per omnimodam simplicitatem, satis ex terminis ipsis constat, quomodo non deroget summæ simplicitati: sicut etiam perspicuum est, non obesse eidem summæ simplicitati, quòd in re illa, quæ dicitur summè simplex, dentur plures formalitates virtua- 7.

liter (modo dicto) diversæ, per quas constituatur. Ex eo quòd non est contra rationem infinitæ simplicitatis, quòd sit eminentissima, æquivaleatque rebus pertinentibus ad distinctas lineas: ac proinde quòd sint in ea plures formalitates, virtualiter tamen, & modo dicto distinctæ, ex quibus habeat constitui: ut constat in essentia divina, quæ, ut dicit se ipsam & attributa, est infinitè simplex: & nihilominus, quia hæc infinita simplicitas est eminentissima, idcircò æquivalet pluribus rebus pertinentibus ad distinctas lineas, & eo ipso sunt in ea plures formalitates sic virtualiter distinctæ; ex quibus entitas illa simplicissima, prout omnia prædicta formaliter ambit, constituitur.

Minor autem etiam constat. Quoniam si loquamur de personis quoad id, quod in recto dicunt, idest, provt dicunt rationes incommunicabiliter subsistendi in natura divina, & id, quod incommunicabiliter subsistit *ut quod* in illa, tunc hæc constitutio est per omnimodam simplicitatem: prout constitutio per omnimodam simplicitatem dicit quòd constituens, & constitutum non distinguantur, adhuc virtualiter; sed ipsa forma ponendo formaliter se ipsam, ponit suum concretum, quod absque aliqua distinctione cum fundamento in re, est ipsa forma constituens. Quia in Patre v.g. tam ratio subsistendi incommunicabiliter in essentia divina, quàm id, quod subsistit *ut quod* in illa, pertinet ad eandem lineam relativam Paternitatis: sicut id, quod est ratio communicabiliter subsistendi in natura divina, qualis est subsistentia absoluta, & id, quod subsistit hoc modo *ut quod* in illa, spectant ad eandem lineam, & ideò non est ibidem distinctio virtualis. Si vero loquamur de constitutione adæquata divinarum personarum, prout nimirum persona, v.g. Patris, dicit etiam in obliquo divinam naturam, ac proinde dicit constitutum quoddam quasi coalescens ex divina natura, ut habet rationem naturæ & ex Paternitate, ut est ratio specialis incommunicabiliter subsistendi in divina natura, & per omnimodam simplicitatem ponendo se ipsam, ponit etiam id, quod incommunicabiliter subsistit *ut quod* in eadem natura: tunc constitutio hæc est ex duabus rationibus virtualiter modo dicto distinctis, una quidem importata in recto, & alia in obliquo & ut obliquum intrinsecum: & id, quod ex utraque ratione veluti consurgit, explicatur hoc nomine complexo, nempe persona Patris.

9. Refellitur secundo. Deinde contra utramque solutionem etiam obstat. Quod infinita simplicitas, quæ reperitur in persona Patris, non tollit quominùs Pater sit Pater, & Deus, itaut non eo formalissimè sit Deus, quo est Pater. Tum, quia hoc docent Augustinus 7. *de Trinitate c.* 4. & Anselmus *de Incarnatione c.* 3. Tum etiam, quia alioqui sicut Pater intelligit formalissimè per Deitatem, & ratione illius: ita etiam haberet intelligere formalissime per Paternitatem, & ratione ejusdem. Tum denique, quia sicut eadem infinita simplicitas non tollit, quominùs Pater spiret Spiritum sanctum formalissimè loquendo per voluntatem, & non per intellectum, & quòd generet per intellectum, non verò per voluntatem, atque adeò voluntas sit ei ratio volendi, non verò intelligendi: ita etiam prædicta simplicitas, non obstabit, quominùs Pater sit Deus Deitate, non verò Paternitate; è contra verò sit Pater Paternitate, non verò Deitate. Ergo non obstante prædicta simplicitate infinita, dabitur in persona Patris sua quasi forma, nempe Paternitas, per quam in suo *esse* personali constituatur, & distinguatur. Et ratio est eadem in omnibus istis. Quia (ut ex alibi dictis

August. Anselm.

constat) ad hoc ut detur in aliquo suo quasi forma, per quam in aliqua ratione habeat constitui, & distingui, non desideratur realis distinctio, sed satis est, quòd sit res eminens æquivalens formæ, & concreto illius, quæ in aliis rebus inferioribus realiter distinguuntur.

Confirmatur tandem, & explicatur. Nam si attentè inspiciatur secunda ratio assertionis, non satis enervatur ejus vis per id, quod in prædicta solutione adducitur. Quoniam non obstante summa simplicitate Patris, planum est, illum non distingui secundùm omnem rationem, quā in se habet, à Filio: ergo dabitur in ipso aliqua ratio, nempe Deitas, per quam cum eo conveniat; & alia, per quam distinguatur ab ipso, scilicet Paternitas: ac proinde hæc eadem ratio erit cōstitutiva illius in ratione Patris. Confirmatur

§. III.

Opposita sententia, cum suis fundamentis, & solutionibus ad illa.

Oppositam tamen sententiam tenuit Præpositivus, qui (ut refert D. Thomas *art. 2. hujus quæstionis*) duo asserebat. Primum, non esse in divinis personis proprietates aliquas. Secundum verò, prædictas personas nullis proprietatibus constitui, aut distingui, sed se ipsis. Quam sententiam posteà secutus est Gregorius 1. *distin.* 26. & 27. *q.* 1. *art.* 2. Probatur primò. Quoniam tam simplex est persona, sicut essentia: ergo sicut essentia propter suam simplicitatem non admittit aliquam constitutionem ex aliquibus extremis, sic nec debet admittere eam persona. 10. Opposita sententia Præpositivi. Grego. Probatur 1.

Respondetur, personam esse ita simplicem, sicut essentiam, quoad hoc, quod est, non constitui ex extremis realiter, aut ex natura rei distinctis; non tamen dicit ex omni capite tantam simplicitatem, sicut essentia. Quia dicit duas rationes virtualiter distinctas, quarum unam affert in recto, nempe personalitatem, & aliam in obliquo, nempe naturam: quas tamen essentia cum præcisione sumpta non dicit: & ideò in persona optimè potest esse illa constitutio ex duabus prædictis rationibus. Respondetur.

Adde, quòd sicut Deus, & Deitas solùm distinguuntur ex parte nostri modi concipiendi: & nihilominùs in Deo est sua Deitas, per quam constituitur, quia hæc constitutio est per simplicitatem: ita licèt persona divina non constitueretur (modo dicto) ex duobus extremis virtualiter distinctis, posset in ea esse constitutio per simplicitatem talem, qualis reperitur in constitutione Dei per suam Deitatem. Sicut etiam de facto eadem persona, v.g. Pater, attendendo ad id, quod dicit in recto, constituitur per omnimodam simplicitatem sua Paternitate: quia secundùm illud, quod affert in recto, non distinguuntur Pater, & Paternitas, nisi tantùm ex parte nostri modi concipiendi.

Secundò probatur eadem sententia. Quia si persona constituitur ex essentia, & proprietate, tunc essentia comparabitur per modum partis respectu hujus cōstitutionis, & persona erit totum respectu ejusdem essentiæ; hoc autem dici nequit: ergo, &c. Major videtur perspicua. Quoniam id, quod ingreditur ad constitutionem alicujus, comparatur per modum partis respectu illius. Minor autem etiam constat. Quia ratio partis dicit imperfectionem. 11. Secundum fundamentū.

Confirmatur. Nam quoties duo constituunt aliquod tertium, tunc unum eorum habet rationem actus, & alterum rationem potentiæ: in divinis autem nihil potentiale admitti potest: ergo, &c. Confirmatio.

Respondetur

Diſſolvitur fundaméum, cum confirm. Reſpondetur negando majorem. Et ad probationem dicendum eſt, proprietatem perſonalem in divinis includere per modum tranſcendentis divinam eſſentiam; & ſimiliter divina eſſentia continet radicaliter, & eminenter perſonalitatem. Cùm autem extrema ſic comparantur, tunc nullum eorum habet rationem partis, ſed puram rationem extremorum conſtituentium, liberam ab imperfectione partis, & potentialitatis. Per quod etiam ad confirmationem patet.

12. Tertium. Tertio probatur eadem ſententia. Quoniam in divinis perſonis nequeunt eſſe aliquæ proprietates, quibus conſtituantur conſtitutione reali, aut conſtitutione rationis: ergo non dabuntur in ipſis proprietates conſtitutivæ, & diſtinctivæ earundem. Conſequentia eſt perſpicua. Siquidem ſi iſtæ darentur in prædictis perſonis, conſtituerent illas aliqua ex his conſtitutionibus.

Antecedens quoad conſtitutionem realem probatur. Tum, quia inter conſtitutivum, & conſtitutum conſtitutione reali debet eſſe realis diſtinctio. Et propterea conſtitutio hominis ex animalitate, & rationalitate non eſt realis, ſed rationis, quia etſi extrema, nempe animalitas, & rationalitas ſint realia; non tamen diſtinguuntur realiter, ſed ſecundùm rationem. Conſtat autem, extrema, nempe eſſentiam, & Paternitatem, ex quibus conſtitui poſſet perſona Patris, non diſtingui inter ſe realiter. Tum etiam, quia conſtitutio alicujus requirit adunationem multorum in uno conſtituto: ergo ubi illa ſolummodò per rationem fuerint plura, qualiter in præſenti contingit, ibidem adunatio, ac proinde conſtitutio non erit ſecundùm rem, ſed ſolùm ſecundùm rationem.

Quoad ſecundam verò partem, idem antecedens probatur. Quoniam conſtitutio ſecundùm rationem, ex qua colligatur, dari in conſtituto aliquam rationem, per quam conſtituatur ſecundùm rationem, exigit, ut extrema illius conſtitutionis, ſaltem ſecundùm rationem, ſe ad invicem excludant, ut patet in conſtitutione hominis ſecundùm rationem ex animalitate, & rationalitate: alioqui committeretur ibidem nugatio: ſiquidem idem extremum bis ingrederetur ad conſtitutionem illius conſtituti, ſemel quidem ſecundùm ſe, ſemel autem ut incluſum in altero extremo. Ergo cùm eſſentia divina, quæ poterat eſſe alterum extremum hujus conſtitutionis, imbibatur in Paternitate v.g. quæ eſſet aliud extremum ejuſdem conſtitutionis, fiet inde, ut nequeant conſtituere conſtitutione, adhuc ſecundùm rationem, perſonam Patris.

13. Evertitur. Reſpondetur, conſtitutionem hanc eſſe realem actualem per omnimodam ſimplicitatem, ſi loquamur præcisè de eo, quod perſona Patris in recto affert, prout eſt ratio ſubſiſtendi incommunicabiliter in natura divina, & ſimul eſt id, quod ſubſiſtit *ut quod* in eadem natura: quia (ut jam diximus) ad hujuſmodi conſtitutionem per omnimodam ſimplicitatem non deſideratur aliqua diſtinctio actualis, vel virtualis inter conſtituens, & conſtitutum; ſed quòd ratio conſtituens ſit ita ampla & univerſalis, ut ponendo ſe ipſam, ponat & ſuum concretum, ut in Deitate collata cum *hoc Deo*, prout præintelligitur perſonis, cernitur.

Et deinde dicimus: prædictam conſtitutionem adæquatè ſumptam eſſe realem virtualem: quia extrema, nempe divina natura, ut habet rationem naturæ & Paternitas diſtinguuntur realiter virtualiter, licèt non realiter actualiter. Et ita loquendo de adæquata conſtitutione, eſt ibidem conſtitutio per ſimplicitatem omnimodam, prout ſimplicitas omnimoda tollit compoſitionem realem, vel virtualem, quæ aliquid potentialitatis includat; non vero erit per ſimplicitatem omnimodam, prout ſimplicitas hæc excludit omnem diſtinctionem virtualem inter conſtitutum, & conſtitutivum. Ac tandem addimus, prædictam conſtitutionem adæquatam eſſe etiam ſecundùm rationem, ſi loquamur de conſtitutione actuali: ei tamen aliquid reale ex parte uniuſcujuſque ex extremis correſpondere.

Et ad primam probationem pro prima parte antecedentis reſpondetur ex dictis, ad conſtitutionem realem actualem per omnimodam ſimplicitatem, qualis eſt v.g. inter Deum, & Deitatem, non eſſe neceſſariam aliquam diſtinctionem inter conſtituens, & conſtitutum, quæ ſit realis actualis. Sicut etiam ad conſtitutionem realem virtualem ſolùm deſideratur, extrema eſſe realiter virtualiter diſtincta, ut in præſenti, loquendo de conſtitutione adæquata divinæ perſonæ, & in compoſitione Metaphyſica cernitur. Per quod etiam ad ſecundam probationem patet. Quoniam conſtitutio realis per omnimodam ſimplicitatem non fit per adunationem multorum, ut explicatum eſt: & conſtitutio virtualis tantùm exigit adunationem plurium virtualiter tantummodò diſtinctorum. 14.

Ad probationem verò ejuſdem antecedentis quoad ſecundam ejus partem ſatis conſtat ex illis, quæ in hoc *tractatu diſp.5.n.115.* diximus, quomodo licèt perſonalitates divinæ includant divinam eſſentiam per modum tranſcendentis, nihilominùs non ideò committitur vitioſa nugatio, ex eo quòd bis includatur in divina perſona eſſentia Dei: quia ſemel ingreditur ad conſtitutionem illius, ut habet rationem tranſcendentis; ſemel autem ſub conceptu naturæ, ſecundùm quam rationem diſtinguitur aliquo modo à ſe ipſa, ut habet rationem tranſcendentis, ut conſtat ex illis, quæ in 1. *tomo tract.4.diſp.7.n.72.* diximus.

Ratio autem, ob quam eſſentia divina ſecundùm utramque rationem debet ingredi ad conſtitutionem divinarum perſonarum, ſatis conſtat ex his, quæ in hoc *tractatu diſp.5.num. citato* adduximus, nempe, quòd nec eſſentia divina haberet ſummam & infinitam univerſalitatem & amplitudinem, niſi includeretur per modum tranſcendentis in omnibus perſonalitatibus divinis; nec perſonæ divinæ eſſent formaliter Deus ſub conceptu Dei, niſi ultra incluſionem eſſentiæ divinæ, ut habet rationem tranſcendentis, includerent eandem eſſentiam & conſtituerentur ex illa, ut dicit naturam Dei ſub conceptu naturæ, quamvis non conſtituantur ex illa, tanquam ex aliquo in recto, ſed tanquam ex aliquo intrinſeco, in obliquo tamen importato. 15. Ratio evertionis.

Nec obſtat, ſi urgeas, quod ſi hæc conſtitutio adæquata perſonæ non eſt realis actualis, ſed virtualis tantummodò, non poterit abſolutè verificari, quòd perſona divina conſtituitur in *eſſe* perſonæ per ſuam proprietatem perſonalem, aut in *eſſe* Dei per Deitatem: ſicut quia diſtinctio, quæ eſt inter perſonalitatem, & naturam divinam, tantùm eſt virtualis, ideò non poteſt abſolutè concedi, quòd diſtinguuntur; ſed cum addito, nimirum, quod diſtinguuntur virtualiter. 16. Replica.

Reſpondetur enim, quòd ad hoc, ut abſolutè concedatur, perſonas divinas conſtitui per ſuas proprietates, ſatis eſt, illas eſſe proprietates reales quamvis non ſint realiter actualiter, ſed ſolum virtualiter diſtinctæ. Sicut ad hoc, quòd abſolutè concedatur, hominem conſtitui per rationalitatem, ſatis eſt, eam eſſe rationem differentialem realem ipſius, licet ſolùm virtualiter ſit ab eo diſtincta. Evanescit.

Quia

Quia ex communi modo concipiendi Metaphysicorum, & Theologorum, nomine constitutivi alicujus entis realis absolutè sumpti non intelligitur quòd tale constitutivum debeat esse realiter distinctum à suo constituto; sed sufficit, illud esse reale, & virtualiter distinctum: imò hæc distinctio virtualis non requiritur, ut patet in Deo constituto per suam Deitatem. E contrà verò ad hoc, ut aliqua entia realia dicantur absolutè distingui, solet desiderari, quod distinguantur realiter actualiter. Cujus nulla alia potest aptior reddi ratio, quàm quòd juxta communem concipiendi, & loquendi modum solet nomine prædictæ distinctionis absolutè & simpliciter sumptæ intelligi distinctio realis, sive ex natura rei.

DUBIUM II.

Utrùm proprietates, quibus persona divinæ constituuntur, & distinguuntur, sint absolutæ, vel relativæ?

17\. Quia quodvis ens, quævisque proprietas debet esse, vel absoluta, vel relativa: ideò, ut explicare incipiamus, quænam sint proprietates, quibus personæ divinæ habent constitui, & distingui, primo loco inquirimus, an sint absolutæ, vel relativæ.

§ I.

Ex Scriptura, & Patribus dubij nodus dissolvitur.

Assertio, & ejus probatio ex Scriptura.

Dicendum ergo est, personas divinas non constitui, aut distingui proprietatibus aliquibus absolutis, sed relativis. Assertio hæc apertè desumitur ex Scriptura, quæ semper divinas personas nominibus relativis significat, ut Matthæi ultimo: *Baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti*: Et 1. Joannis ultimo: *Tres sunt, qui testimonium dant in cœlo, Pater, Verbum; & Spiritus sanctus*.

Matth. ultimo. 1 Joannis. ultimo.

18\. Evasio.

Nec obest id, quòd respondet Scotus, nempe, hinc solum haberi prædictas relationes esse in divinis personis: non tamen has constitui per illas. Ratio autem, ob quam divinæ personæ significantur in Scriptura nominibus relativis, non obstante, quòd personæ non constituantur, nisi per proprietates absolutas, est: tum, quia melius cognoscimus distinctionem personarum ex distinctis relationibus, quàm ex proprietatibus absolutis: tum etiam, quia nominibus relativis non solùm significatur realis distinctio earum, sed etiam ordo originis inter ipsas.

Exploditur primò.

Non itaque hoc obest. Tum, quia Concilia, & Patres ex his testimoniis desumpserunt, quòd personæ divinæ constituuntur, & distinguuntur relationibus: siquidem doctrinam hanc de constitutione personarum per proprietates relativas, quippe gravissimam, & adeò principaliter, & intrinsecè ad mysterium Trinitatis spectantem, non ex proprio cerebro, nec sine fundamento gravissimo, quale sunt Scripturæ testimonia, tradidissent. Constat autem, non esse alia loca pro hac eadem doctrina apertiora, quàm ea, quæ à nobis adducta sunt: ergo signum planum est, quòd testimonia ista non solùm denotant, in personis esse relationes, sed personas ipsas constitui, & distingui eisdem relationibus: quandoquidem prædicta testimonia debent habere eum sensum, quem Concilia, & Patres in eis intellexerunt: & per consequens non constituentur, & distinguentur proprietatibus absolutis: siquidem nequeunt habere duo constitutiva, & distinctiva ad distinctas lineas spectantia.

Tum etiam. Quia Christus Dominus voluit tradere nobis explicatam notitiam Trinitatis, dum tradidit formam baptismi, cujus explicitam fidem professuri erant credentes, & accedentes ad baptismum: ergo cùm usus fuerit nominibus relativis, & non absolutis, consequens erit, Trinitatem constitui, & distingui proprietatibus, non absolutis, sed relativis. Maximè, quia nulla videtur apparere ratio, propter quam Christus celaret proprietates absolutas divinarum personarum suæ Ecclesiæ, si verè per illas constitui, & distingui haberent. Secundò.

Neque id, quòd pro solutione adducit Scotus, ei favet. Quia nos ex creaturis meliùs cognosceremus proprietates divinarum personarum per nomina absoluta, si verè absolutæ essent: siquidem in creaturis personalitates, & personæ sunt quid absolutum. Sicut etiam si prædictæ proprietates essent absolutæ, tunc etiam processiones haberent, quòd essent ex omni capite absolutæ, seu non relativæ *secundum esse*, ut in creaturis contingit: & ideò optimè prædictæ processiones per nomina absoluta à nobis intelligerentur.

Eandem etiam assertionem docet Concilium Toletanum XI. (quod quidem tacita Pontificum, & Theologorum authoritate esse munitum, vide Ruiz *in præsenti disput. 87. sectione 2.*) in quo *in confessione fidei cap. 1.* sic habetur: *In relativis personarum nominibus Pater ad Filium, & Filius ad Patrem, & Spiritus sanctus ad utrosque refertur, quæ cùm relativè tres personæ dicantur, una tamen natura per substantiam creditur.* Et inferius. *In relatione personarum numerus cernitur.* Et post pauca: *Hoc solo numerum insinuant, quod ad invicem sunt: & in hoc numero carent, quòd in se sunt.* In quibus verbis (ut constat) satis apertè dicitur, tum personas divinas esse relativas, atque adeò relationibus distingui, & constitui: tum etiam personas divinas esse quid in se, nempe, quoad absoluta, & esse ad invicem, nimirum quantum ad relationes: & easdem personas non habere inter se numerum, ac proinde nec distingui quoad absoluta, sed solum quoad relationes, & ex consequenti has solummodò esse constitutivas, & distinctivas divinarum personarum. 19. Suadetur ex Conciliis. Conc. Tolet. XI. Montoya.

Idem etiam habetur in Concilio Florentino *Sessione 1*8. ubi Joannes Theologus in hæc verba prorupit: *Ipsa substantia cum personis communicat; proprietates verò nequaquam communicabiles sunt. Quod quidem ex relationis vi creditur evenire.* Et paucis interpositis. *Ob id Pater, & Filius sunt, quod Pater principium est, Filius autem ex principio. In quo quidem nequaquam communicant: cum cæteris in rebus inter se dubio procul communicent.* Et infra: *Sola relatio apud omnes, tam Græcos, quam Latinos Doctores divina processione personas multiplicat.* Et non longè pòst: *Siquidem igitur relationes hujusmodi personas multiplicant, itaut non ulla alia ratione, quàm vi relationis Pater à Filio, ac una persona ab alia differat.* Et *Sessione 19.* idem Joannes de personis loquens sic ait: *Itaut in nullo alio differant, nisi quod Pater est Pater, & Filius est Filius.* Conc. Florentinum.

In quibus testimoniis satis apertè assertio nostra continetur. Et licèt in verbis in eis contentis non habeatur Concilij diffinitio: nihilominùs sunt magni habenda: ex eo quòd fuerunt adducta, ut recepta communi consensu Doctorum Græcorum, & Latinorum, & ut talia videntur ab omnibus Patribus Concilij admissa.

Eandem

20. Eandem etiam Florentini Concilij approbationem continet Oratio pro unione, quæ habetur poſt illius finem, in cujus capite 6. Beſarion Patriarcha, poſtquam præmiſit realem identitatem relationis, & originis, ſic inquit. *Ideò utroque quidem modo diſtinguuntur divinæ perſonæ: prius tamen, & principaliter ſecundum modum intelligendi per relationes per quas etiam conſtituuntur divinæ perſonæ.* Et poſt pauca. *Vtroque quidem modo diſtinguuntur divinæ perſonæ: ſed principalius relatione ſive proprietatibus.*

Unde in eodem Concilio *Seſſione ultima* in litteris ſanctæ unionis, in quibus habetur diffinitio Concilij, ſic dicitur: *Et quoniam omnia quæ Patris ſunt, ipſe Pater unigenito Filio ſuo gignendo dedit præter eſſe Patrem, &c.* In quibus verbis ſatis denotatur noſtra aſſertio: quandoquidem certum eſt, proprietatem perſonalem Patris, per quam conſtituitur, & diſtinguitur à Filio, non eſſe ei communicatam. Cumque in hac diffinitione Concilij Florentini habeatur, omnia alia, præter eſſe Patrem, ac proinde præter Paternitatem, communicata eſſe Filio: conſequens eſt, ut iuxta Concilij diffinitionem idem formaliſſimè ſit relatio Paternitatis, ac propietas conſtitutiva, & diſtinctiva perſonæ Patris: atque adeò quod juxta prædicta Concilij verba perſona Patris non conſtituatur, & diſtinguatur proprietate aliqua abſoluta, ſed ſolum relativa.

21. Roboratur ex patribus. Boëtius. D. Thom. Eandem etiam aſſertionem docuerunt Patres, ut Boetius relatus à D. Thoma in argumento. *Sed contra art. 2.* hujus quæſt. his verbis: *Sed contra eſt, quod Boëtius dicit. lib. de Trin in quod ſola relatio multiplicat Trinitatem divinarum perſonarum.* Quod quidem fuſioribus verbis explicat idem Boet. in prædicto lib. dicens. *Quoniam nulla relatio ad ſe ipſum referri poteſt; idcircò quod ea ſecundum ſe ipſum eſt prædicatio, quæ relatione caret, facta eſt Trinitatis numeroſitas in eo, quòd eſt prædicatio relationis: ſed ſervata eſt ſubſtantiæ unitas in eo, quod eſt in differentia vel ſubſtantiæ, vel operationis, vel omninò ejus, quæ ſecundùm ſe dicitur prædicationis. Ita igitur ſubſtantia continet unitatem, relatio multiplicat Trinitatem. Atque ideò ſola ſigillatim proferuntur atque ſeparatim, quæ relationis ſunt.*

Anſelm. Anſelm. *de Incarnatione Verbi c. 3.* ubi ſic ait: *Non ſic Pater, & Filius ſunt duæ res, ut in his duabus rebus intelligatur eorum ſubſtantia, ſed eorum relationes.* Et paulò poſt medium ejuſdem capitis: *Relatio nullatenus eſt, niſi ſecundum hot, quod alij ſunt ad invicem.* Et in Epiſt. de Proceſſione Spiritus ſancti plurima dicit, ex quibus omnibus, & ſingulis planè infertur axioma, quod ex Anſelmo circumfertur ab Scholaſticis, nempe, *In divinis omnia ſunt unum, ubi non obviat relationis oppoſitio*, ut conſtat *ex cap. 2. 3. 6. & aliis ſequentibus*, & *cap. penult. ac ultimo*, cujus verba refert Ruyz *in ſuo tomo de Trinitate diſputat. 9. ſect. 5.* Montoya.

N. Cyrill. Alexand. Cyrillus N. Alexand. *lib. 2. Theſauri cap. 3. Cùm ſimplex natura Deitatis ſit, nunquam in plures perſonas diſtingueretur, niſi quædam inveniretur differentia, non ſecundùm eſſentiam, ſed ſecundùm relationem.* Et *lib. 7. cap. 1. Sola diverſitate relationis, quæ diverſis nominibus ſignificatur, nec alia re ulla diſtinguuntur.*

22. Auguſtinus multis in locis, ut 5. *de Trinit. c. 5.* ubi inquit, ſolùm ſecundùm relationē Patrem eſſe alterum à Filio. Et 7. *de Trinit. cap. ultimo* explicans illa verba Chriſti, Ioann. 10. *Ego, & Pater unum ſumus*, inquit: *Et unum dixit, & ſumus. Vnum ſecundum eſſentiam: quòd idem Deus. Sumus ſecundum relativum, quòd ille Pater, hic Filius.* Et 9. *de Trinitate cap. 1. Credamus, Patrem; & Filium, & Spiritum ſanctum eſſe unum Deum, univerſæ creaturæ conditorem, atque rectorem: nec Patrem eſſe Filium, neque Spiritumſanctum vel Patrem eſſe, vel Filium, ſed Trinitatem relatarum ad invicem perſonarum, & unitatem æqualis eſſentiæ.*

Idem etiam docuerunt Ambroſius *lib. 1. de Fide ad Gratianum cap. 1.* Hieronymus in expoſitione Symboli ad Damaſum, quæ habetur *tomo 9. ſuorum operum*, Athanaſius *Dialogo 1. de Sancta Trinitate*, Baſilius *Epiſtola 37. ad Gregorium fratrem*, & *lib. 2. adverſus Eunomium circa finem*, Gregorius Nyſſenus *Epiſtola contra Apollinarem*, *Nazianzenus Oratione 5. de Theologia, quæ eſt 37. in ordine*. Damaſcenus *lib. 1. de Fide cap. 10.* quorum omnium, vel ferè omnium verba magna ex parte referunt Torres *in 2. parte commentarij hujus articuli*, Molina *diſput. 2. membro 1.* Vaſquez *diſput. 158. cap. 3.* & Suarez *lib. 7. de Trinitat. cap. 5. num. 7.* Ambroſ. Hieron. Athanaſ. Baſilius. Nyſſenus. Nazian. Damaſc. Torres. Molina. Vaſq. &c. Suarez.

23. D. Thom. Et tandem D. Thomas *in 1. diſt. 16. quæſt. 2. artic. 2. Et ideo dicimus, quòd nihil aliud eſt principium diſtinctionis in divinis, niſi relatio.* Et qu 8. *de Potentia art. 3. Sed quia fides Catholica ponit unam eſſentiam in tribus perſonis, non poteſt intelligi divina eſſentia, ut diſtinctiva, & conſtitutiva hypoſtaſis in divinis. Divinitate enim intelligitur conſtitui Deus, quod eſt commune tribus perſonis: & ita ſignificatur, ut dictum de pluribus, & non ut hypoſtaſis incommunicabilis. Et eadem ratione nihil, quod dicitur abſolutè de Deo, poteſt intelligi, ut diſtinctivum & conſtitutivum hypoſtaſis in perſonis: cùm ea, quæ abſolutè dicuntur de Deo, ſignificentur per modum eſſentiæ.* Et infra: *Sicut Paternitas licèt ſit eſſentia divina, tamen non eſt communis, ſicut eſſentia: ita Pater, licet ſit id ipſum quòd Deus, non tamen eſt commune, ut Deus, ſed proprium. Pater ergo Deus, in quantum eſt Deus, eſt commune habens naturam divinam, & in quantum eſt Pater, eſt proprium ab aliis diſtinctum. Vnde eſt hypoſtaſis, quæ ſignificat ſubſiſtens in natura aliqua diſtincta ab alijs. Et per hunc modum Paternitas conſtituendo Patrem conſtituit hypoſtaſim.*

Vnde aſſertionem hanc communiter tuentur Theologi, ex quibus Durandus *in 1. diſtinct. 26. quæſt. 1.* putat eſſe adeo certam, ut ſentiat, oppoſitam eſſe contra determinationem Eccleſiæ: & Torres *in 2. part. commentarij hujus articuli* aſſerat eſſe errori quàm proximam, & parùm abeſſe, ne ſimpliciter dicatur erronea: & Vaſquez *diſputat. 158. cap. 3.* doceat, auctores oppoſitæ ſententiæ fuiſſe manifeſtè lapſos: & Suarez *lib. 7. de Trinitate cap. 5. num. 5.* dicat, contrarium noſtræ aſſertioni eſſe improbabile, & contrarium conſenſui Theologorum: ac tandem Molina, non poſſe defendi ſine ingenti temeritate, & periculo errandi contra fidem. De his tamen, & aliis oppoſitæ ſententiæ cenſuris nos nihil. Durand. Torres. Vaſquez. Suarez. Molina.

§. II.

Ratio triplex pro aſſertione.

Ratio autem prior, & ſatis fundamentalis pro aſſertione non aliùnde, quam ex teſtimonijs adductis depromenda eſt, quæ quidem poteſt ſub hac forma proponi. Quoniam de Sacro-ſancto Trinitatis myſterio, ac proinde de perſonis divinis, & earum conſtitutivis, & diſtinctivis, ex quibus omnibus prædictum myſterium intrinſecè conſtat, non aliter ſentiendum eſt, quàm ſecundùm id, quòd Scriptura, Concilia, Patres, & communis Theologorum conſenſus tradunt, ut ex terminis ipſis conſtare videtur: maximè, quia ſicut myſterium 24. Ratio prior & fundamentalis.

mysterium hoc sola fide cognoscimus: ita etiam, quæ ad ipsum intrinsecè pertinent, qualia sunt constitutiva, & distinctiva divinarum personarum, petenda sunt ex iis, quæ Scriptura, & Concilia ac per consequens Patres, & Theologi docent. Sed ex Scriptura, Conciliis, & Patribus, ac communi Theologorum consensu habemus, personas constitui, & distingui proprietatibus relativis, non verò absolutis: ergo ita, & non aliter de constitutivo, & distinctivo divinarum personarum sentiendum est.

25. Evasio. Vasquez. Nec obest id, quod ex doctrina Vasquez loco citato posset responderi, nempe, falsum esse id, quod in hac ratione supponitur, videlicet, haberi ex Conciliis, & Patribus, personas divinas constitui per proprietates relativas. Nam etsi ex Conciliis, & Patribus habeatur, proprietates distinctivas personarum esse relativas: non tamen id ita est certum de proprietatibus constitutivis earumdem. Quia Sancti Patres uno ore confitentur, distinctionem realem inter personas divinas desumi ex sola relatione: cùm tamen non ita aperte dicant, easdem personas constitui relationibus; imò nec videantur loqui de earum constitutione, sed solùm de distinctione.

Impugnatur. Conc. Florentinum. Non itaque hoc obest. Tum, quia oppositum hujus constat ex iis, quæ adduximus ex Concilio Florentino in Oratione pro unione, ubi expressè dicitur, personas divinas per relationes constitui. Tum etiam, quia in eodem Concilio Florentino Joannes Theologus sessione 19. in fine docet, personam divinam ex substantia, proprietateque constare: at constare quoad præsens idem est, quòd constitui. Et Sessione 18. post medium, §. *Divina substantia*, dixerat, personam ex substantia, proprietatibusque constitui. Et paulò inferius, §. *Dixi equidem*, probat, hanc proprietatem esse relationem principij, & procedentis à principio, ex omnium Græcorum, & Latinorum consensu. Tum deinde, quia nomine *distinctivi* divinarum personarum comprehenditur etiam constitutio uniuscujusque personæ in se ipsa in ratione incommunicabilis: cùm sine hac nequeat intelligi distinctio inter easdem personas. Constat autem, quòd apud Patres, & Concilia, personæ solùm redduntur incommunicabiles per relativas proprietates: ergo, &c.

Tum denique. Quia etsi non omne id, quod distinguit unam personam ab alia, sit constitutivum illius: attamen id, quod primò distinguit aliquam ex personis divinis ab altera, licèt non ab omnibus, debet esse constitutivum ejusdem. Et propterea spiratio activa non est constitutiva personæ Patris, quoniam licèt distinguat illum ab Spiritu sancto: attamen alia relatio, nempe Paternitas est id, quod primò distinguit illum ab altera persona, nempe à Filio. Ergo cùm Concilia, & Patres, dum assignant, personas divinas distingui per relationes, loquantur potissimè de primo distinctivo earumdem personarum: consequens est, ut etiam loquantur de constitutivo illarum: siquidem sumpto distinctivo in hoc sensu, non solùm apud Concilia, & Patres, sed etiam apud omnes Theologos, & Metaphysicos idē est distinctivum, & constitutivum. In quo etiam sensu nos dubio præcedenti deduximus, divinas personas constitui proprietatibus relativis, ex eo quòd eisdem distinguuntur.

26. Secunda ratio. D. Thom. Secunda verò, & etiam fundamentalis ratio assertionis desumitur ex D. Thoma *supra quæst. 36. art. 2.* & *4. contra Gentes cap. 24.* potestque ad hanc formam reduci. Quoniam personæ divinæ nequeunt distingui realiter, nisi per relationes, & relativam oppositionem: ergo neque possunt constitui, nisi per easdem relationes: & per consequens proprietates, quibus constituuntur, & realiter distinguuntur, non erunt absolutæ, sed relativæ. Hæc secunda consequentia ex priori apertè patet. Prima verò ex antecedenti. Quia idipsum, quod realiter (modo tamen nuper dicto) distinguit, debet constituere.

Antecedens autem probatur. Quoniam omnis distinctio realis debet provenire, vel ex limitatione utriusque extremi, ut contingit in duobus lignis; vel ex limitatione unius, ut cernitur in distinctione, quæ est inter Deum, & creaturam; vel ex oppositione. In divinis autem personis nequit reperiri limitatio: ergo oportebit, distinctionem realem ibidem inter illas repertam oriri ex oppositione: ergo ex oppositione relativa, quia nulla alia oppositio præter istam potest esse ratio distinctionis realis, ubi deest limitatio, ut suprà *q. 36.* latè ostendimus. Et propterea (ut ibidem diximus) licèt aliqua in creaturis, in quibus est limitatio, distinguantur realiter propter oppositionem quodammodò contrariam, sive formalem, quam habent: attamen in divinis, ubi non est aliqua limitatio, sola oppositio relativa potest esse ratio distinctionis realis.

Confirmatur ratione, quam loco citato tetigimus, nempe, quòd personæ divinæ non possunt inter se realiter distingui secundùm aliud genus oppositionis, præter quam oppositionis relativæ: ergo nequibunt distingui, vel constitui, nisi per proprietates relativas. Consequentia ex se, & ex nuper dictis patet. Antecedens autem probatur. Quoniam in primis non possunt distingui per oppositionem contradictoriam, aut privativam: quia unum ex extremis harum oppositionum debet esse quid negativum, vel privativum: quod tamen nulli ex personis divinis competit. Neque etiam oppositione contraria: quia semper alterum contrariorum est sicut nobilius; & alterum sicut vilius, & sicut privatio, ut patet in albo, & nigro, frigido, & calido, aliisque contrariè oppositis: tum etiam, quia quæ contrariè opponuntur, & non relativè, dicunt quid absolutum, & eo ipso unumquodque extremum hujus oppositionis affert propriam perfectionem: ex eo quòd omnis realitas absoluta illam ex se necessariò importat. Cumque prædicta extrema specie distinguantur, oportebit, ut ex se excedant in perfectione, sicut & cæteræ aliæ species absolutæ: atque adeò, quòd unum se habeat ut nobilius, alterum verò ut imperfectius: quod quidem cum summa perfectione divinarum personarum pugnat. Ergò cùm non restet aliud oppositionis genus, præter oppositionis relativæ, hæcque oppositio, ut purè relativa est, non afferat, quòd unum ex extremis sit nobilius, alterum vero ignobilius: quia relationes ex vi suæ lineæ cum præcisione sumptæ non dicunt expressè perfectionem, ut latè *disput. 6. n. 20.* diximus: inde erit, ut in divinis non distinguantur personæ realiter, nisi per oppositionem realem relativam: & per consequens quòd soli, proprietatibus relativis habeant constitui, & realiter distingui. 27. Confirmatur.

Quam confirmationem deduximus ex Angelico Præceptore *4. contra Gentes cap. 24.* & *in 1. dist. 26. q. 2. artic. 2.* his elegantibus verbis: *Quia omnis distinctio, vel divisio est, vel per quantitatem, vel per formam secundùm Philosophum 5. Metaphysicæ, secundùm quantitatem, vel materiam divisio in divinis non est, cùm non sit ibi quantitas, & materia. Omnis autem distinctionis formalis principium est* 28. D. Thom.

eſt aliqua oppoſitio, ut largo modo ſumatur oppoſitio, ſecundùm quod etiam imperfectum, & perfectum opponuntur: in quantum in uno eſt negatio, vel privatio alterius. In omnibus autem oppoſitionibus alterum eſt ut perfectum, alterum ut imperfectum prater relationem. Quod patet per ſe in affirmatione, & negatione, & privatione, & habitu. Patet etiam in contrarietate. Quia ſecundùm Philoſophum Phyſicorum primo, ſemper alterum contrariorum eſt ſicut nobilius, alterum ſicut vilius, & ſicut privatio, ut album, & nigrum, frigidum, & calidum, & hujuſmodi omnia. Et ideò nulla talis diſtinctio poteſt eſſe in divinis, ubi eſt omnimoda perfectio. In relativis autem neutrum eſt, ſicut privatio alterius, vel defectum aliquem importans. Cujus ratio eſt. Quia in relativis non eſt oppoſitio ſecundùm id, quòd relativum in aliquo eſt; ſed ſecundùm id, quod ad aliud dicitur. Unde quamvis una relatio habeat annexam negationem alterius relationis in eodem ſuppoſito: non tamen iſta negatio importat aliquem defectum: quia defectus non eſt, niſi ſecundùm aliquid quod in aliquo natum eſt eſſe. Unde cum id, quod habet oppoſitionem relativam ad ipſum, ſecundùm rationem oppoſitionis non ponat aliquid, ſed ad aliquid, non ſequitur imperfectio, vel defectus. Et ideo ſola talis oppoſitio competit diſtinctioni perſonarum.

29. Objectio. Nec obeſt, ſi objicias, quòd etſi quæ opponuntur contrariè contrarietate propria: debeant comparari ut perfectum, & imperfectum; non tamen id eſt univerſaliter neceſſarium in iis, quæ opponuntur contrarietate largè ſumpta, quæ comprehendit omnia illa, quæ habent rationes formales poſitivas, & diſparatas: ergo perſonæ divinæ poſſent opponi oppoſitione hac, & ratione illius realiter diſtingui; quamvis non opponerentur oppoſitione relativa, nec ratione iſtius oppoſitionis eſſent realiter diſtinctæ. Conſequentia videtur legitima.

Antecedens autem probatur. Tum, quia quòd formæ diſparatè ſe habentes comparentur ſecundùm perfectum, & imperfectum, provenit ex limitatione. Et ideo, quæ diſparatè opponuntur, & omnis limitationis expertes fuerint, poterunt contrariè contrarietate largè ſumpta opponi; etiamſi non comparentur per modum perfecti, & imperfecti. Tum etiam, quia relationes creatæ, conſideratæ præcisè ſecundùm *ad* relativum, ut paternitas, & ſimilitudo, habent opponi realiter hac oppoſitione diſparata, & contraria: & nihilominùs non comparantur inter ſe per modum perfecti, & imperfecti, ſi cum prædicta præciſione ſumantur: quandoquidem ſic ſumptæ nullam dicunt perfectionem.

30. Diluitur. Reſpondetur negando antecedens, intellectum de oppoſitione contraria largè ſumpta, ſive diſperata, reali tamen. Et ad primam probationem fatendum eſt, provenire ex limitatione, quòd formæ oppoſitæ oppoſitione reali contraria largè ſumpta, ſive diſparata comparentur per modum perfecti, & imperfecti. Cæterum hæc limitatio neceſſariò debet importari à formis oppoſitis hac oppoſitione reali diſparata. Quia (ut *diſputatione* 14. *num.* 81. diximus) hoc ipſo, quòd aliqua forma ſit infinita, & expers totius limitationis, debet identificare ſibi ea, quæ ſunt libera ab imperfectionibus, licèt dicant rationes inter ſe, & cum prædicta forma diſparatè ſe habentes, ut in eſſentia divina, & attributis juſtitiæ, & miſericordiæ conſtat. Et ideò, ubi eſt defectus limitationis, non poteſt inter aliqua eſſe oppoſitio realis, quæ præcisè ſit diſparata; ſed debet ibidem neceſſariò intervenire oppoſitio realis relativa, ad hoc ut verè & realiter opponantur.

Ad ſecundam vero probationem dicendum eſt, quòd etſi oppoſitio diſparata, & realis duarum relationum creatarum, & præcisè ſecundùm quòd expreſsè dicunt eſſe *ad* ſumptarum, non arguat, eas ſic præcisè quoad id, quod exprimunt, acceptas comparari per modum perfecti, & imperfecti: involvit tamen, quòd ſecundùm aliquam aliam rationem, quam intrinſecè important, nempe, ſecundùm *in* abſolutum proprium uniuſcujuſque (juxta ea, quæ *diſp.* 5. *n.* 92. diximus) comparentur per modum perfecti, & imperfecti. Et ratio videtur aperta. Quoniam tam oppoſitio diſparata, quæ ſecundùm eſſe *ad* eſt inter prædictas relationes creatas: quàm *in* abſolutum, quod indiſpenſabiliter important, debent dicere limitationem: & ita unumquodque *ad* importat diſtinctum eſſe *in* abſolutum: ex eo quòd illæ ſolæ relationes, illaque ſola *ad*, quæ non dicunt limitationem, poſſunt includere unum & idem *in*: & illud ſolum *in* abſolutum, quod non eſt limitatū, poteſt idemmet includi in diſtinctis relationibus, ſeu in diſtinctis eſſe *ad*: ac proinde tales relationes, & diſtincta eſſe *ad* habebunt quoad diſtincta eſſe *in* abſoluta ab eiſdem adducta comparari ſecundum perfectum, & imperfectum: ſiquidem omnia abſoluta inter ſe diſtincta, atque adeò dicentia limitationem debent ſic inter ſe conferri, ut inductivè conſtat. 31.

Nec neceſſe erit objectiones alias, aut evaſiones, quas ad enervandam hanc D. Thomæ rationem adducit Scotus, hîc proponere. Quoniam de hoc latè *in hoc tractatu diſp.* 14 *dub.* 3. egimus, ubi prædictas objectiones attulimus, & ſolvimus, & ſimul evaſiones impugnavimus. Scotus.

Tertia, & principalis ratio pro aſſertione deſumitur ex ijs, quæ fusè ex Auguſtino, & D.Thoma diſput. 6. n. 20. aſſeruimus, quæ poteſt ad hanc brevem formam reduci. Quoniam perſonæ divinæ debent eſſe æqualis, & ejuſdem omninò perfectionis, itaut tantus ſit Filius, quantus Pater, & èconverſo; & tantus Filius ſolus, quantus Pater, & Spiritus Sanctus: ergo nequeunt diſtingui, & conſtitui per proprietates abſolutas, ſed ſolùm per relativas. Antecedens conſtat ex ibidem dictis, & ex illo Symboli Athanaſij: *Et in hac Trinitate nihil prius, aut poſterius, nihil maius, aut minus; ſed tota tres perſonæ coæternæ ſibi ſunt, & coæquales.* 32. Tertia aſſert. ratio. Auguſt. D.Thom. Symbolum Athan.

Conſequentia verò etiam liquet. Quoniam ſi conſtituerentur, & diſtinguerētur realiter proprietatibus abſolutis, tunc unaquæque ex illis diceret ratione ſui conſtitutivi, & diſtinctivi propriam & peculiarem perfectionem, eamque infinitam, & quaſi ſpecie diſtinctam, quæ non eſſet in alia perſona: ſiquidem (ut ex dictis loco citato liquet) quævis ratio abſoluta, & divina affert ex ſe perfectionem infinitam: & propria conſtitutiva, ac diſtinctiva divinarum perſonarum ſunt quaſi ſpecie diſtincta, & unumquodque ex illis tantùm invenitur in perſona per ipſum conſtituta: ergo prædictæ perſonæ non eſſent æqualis, & ejuſdem omninò perfectionis. Quandoquidem ſpecies, aut quaſi ſpecies, afferentes ex ſe, & ex vi ſuæ rationis formaliſſimæ perfectionem, ſunt ſicut numeri: ac proinde ſunt inæqualis perfectionis. Et ſimiliter nec ſolus Filius eſſet tantus, quantus Pater, & Spiritus Sanctus, ſeu quanta tota Trinitas: ſiquidem deeſſent illi perfectiones proprietatum abſolutarum, quibus Pater, & Filius conſtituerentur, & ab eodem Filio eſſent diſtincti. Nec oportebit evaſiones, quæ huic rationi poterant adhiberi, adducere, & impugnare. Quoniam ex iis, quæ loco citato à *num.* 41. *uſque ad num.* 46. fusè attulimus, manent impugnatæ.

§. III.

Contraria sententia, fundamenta illius, & responsiones ad illa.

33. Contraria sententia. Ioannes de Ripis. Scotus. Lichetus. Lincon. Granado. Primum fundamentum. Apocalypsis 19. Prov. 30.

Contrariam tamen sententiam, nempe personas divinas distingui, & constitui proprietatibus absolutis, tenent Ioannes de Ripis relatus à Scoto *in 1. dist. 26. quaest. unica §. Tertia opinio*, Lichetus ibidem, Linconiensis, & alij relati à Granado *tom. 3. in primam partem tract. 12. disp. 3.* Quam sententiam probabilem reputat Scotus ubi suprà. Probatur primò ex illo Apocalypsis 19. ubi de Verbo divino dicitur: *Habens nomen scriptum, quod nemo novit.* Et ex Proverbiorum 30. *Quod nomen est ejus, & quod nomen filij ejus, si nosti?* In quibus testimoniis significatur, esse notum nomen relativum Verbi, & filij; & inquiritur, seu significatur, ignorari nomen proprium illius: ergo signum est, Filium, seu Verbum non constitui, & distingui proprietate relativa, nempe Filij, sed aliqua alia absoluta, quae ibidem ignoratur, & inquiritur.

Dissolvitur.

Respondetur, quòd quamvis secunda persona Trinitatis appelletur Filius, & Verbum, hocque sit nomen proprium illius: attamen nec hoc, nec aliquod aliud nomen sufficienter, & adaequatè nobis explicat ipsam secundam personam divinam, ut in se est: sicut non est aliquod nomen adaequatè significans nobis Deum ipsum, ut in se est. Et ideò licèt hoc nomen *Deus* sit nomen proprium illius: nihilominùs quaerit Sapiens, *Quod est nomen ejus?* quia nullum est nomen, quod nobis adaequatè significet, quid sit Deus, prout est in se.

Aliter enodatur.

Adde, non esse necessarium recurrere ad hoc, quòd nomen Filij, aut Verbi non significet adaequatè ipsam secundam personam Trinitatis; sed satis esse, si dicatur, in iis testimoniis innui, quod ignoratur nomen proprium Filij; in illisque inquiri, non quidem quia sit aliud nomen absolutum; seu alia proprietas personalis absoluta, per quam Verbum, seu Filius constituatur; sed quia praedictum nomen relativum filij, ac proinde praedicta proprietas relativa per illud significata, non scitur quidditativè, & prout est in se: & propterea haec illius notitia inquiritur, & carentia talis notitiae ibidem innuitur. Quae solutio aliqualiter insinuatur à D. Thoma *suprà q. 13.* D. Thom.

34. Secundum fundamentum. August.

Secundò probatur eadem sententia testimonio Augustini *lib. 7. de Trinit. cap. 1.* ubi inquit, relativū esse aliquid praeter relationem: ac proinde sentit, Patrem v.g. in divinis constitui, & distingui in sua prima ratione formali per aliquid absolutum.

Confirmatur ex eodem Augustino *cap. 1.* ubi asserit, personam ad se dici: ergo putat, personam constitui, & distingui per absolutum, & non per relativum: alioqui persona non ad se, sed ad alterum diceretur.

Fit obviam fundamento. D. Thom.

Respondetur ex D. Thoma *supra quaest. 28. art. 2. ad 2.* quòd mens Augustini tantùm est, quòd sicut in relativis creatis praeter relationem est invenire aliquid absolutum: ita etiam in Deo. Hoc tamen absolutum in divinis pertinet ad essentiam, estque quid essentiale, & non distinctum, nisi tantùm virtualiter à relativo: in creatis autem est aliquid absolutum, nempe, fundamentum ipsum relationis, habetque realiter ab ea distingui.

Ad confirmationem. D. Thom.

Ad confirmationem verò respondetur ex D. Thoma *suprà quaest. 29. artic. 4. ad 1.* quòd mens Augustini tantùm est, quòd persona dicatur ad se, quatenus per hoc significatur, quòd, ut per hoc nomen denotatur, non dicit expressè munus potissimum relationis, nempe *ad*, sed tantùm exprimit aliud munus ejusdem relationis divinae in cōcreto sumptae, nempe esse incommunicabiliter subsistentem. Sed de his videantur ea, quae nos *ibidem à sp. 9. num. 44.* diximus.

Tertiò probatur praedicta sententia testimonio D. Thomae *quaest. 8. de Potent. artic. 3. ad 7.* ubi sic inquit: *Relationes autem in divinis etsi constituant hypostases, & sic faciant eas subsistentes: hoc tamen faciunt, in quantum sunt essentia divina. Relatio enim, in quantum est relatio, non habet, quòd subsistat, vel subsistere faciat: hoc enim solius substantiae est. Distinguunt verò relationes, in quantum relationes sunt: sic enim oppositionem habent.* In cujus testimonij prioribus verbis Angelicus Praeceptor non tribuit relationi, quòd constituat personam, sed alicui proprietati absolutae. Quod expressit, dum dixit, quòd *relationes constituunt hypostases, in quantum sunt essentia divina.* Quia (ut ex loco nuper citato ex eodem D. Thoma, nempe in corpore hujus articuli tertij *quaestionis 8. de Potentia* constat) ea, quae absolutè dicuntur de Deo, significantur per modum essentiae: & ita quoad praesens idem est, personas constitui per relationes, ut sunt essentia, ac constitui per easdem, ut dicunt proprietates absolutas, quae, hoc ipso quòd absolutae, habent, ut significentur per modum essentiae. Sicut etiam in posterioribus verbis satis innuit Angelicus Praeceptor, quòd etsi relationes, ut relationes, distinguant personas; non tamen illas constituunt: atque adeò sentit, proprietates constitutivas earumdem personarum esse absolutas. 35. Tertium. D. Thom.

Confirmatur. Nam quod secundùm intellectum sequitur substantiam, non potest esse principium alicujus distinctionis in substantiis: sed relatio est de assequentibus substantiam in Deo, sicut bonitas, & sapientia, ut dicit Damascenus *lib. 3. de Fide cap. 6.* ergo cùm hypostasis sit substantia, nequibit earum distinctio à relationibus provenire. Confirmatur. Damasc.

Respondetur, sensum priorum verborum D. Thomae non esse, quòd constitutio divinarum personarum proveniat formaliter, & proximè ab essentia divina, seu ab illis, ut sunt essentia divina; sed solùm, quòd id ortum ducat, tanquam ex radice, sive conditione indispensabiliter requisita, ex identificatione cum praedicta essentia: ex eo quòd praedictae relationes non haberent, quidquid intra suam lineam petitur ad hoc, ut essent constitutivae personarum, ac proinde neque ad hoc, ut essent substantiales, & non accidentales, nisi identificarentur cum divina essentia, essentque in Deo. Attamen data hac identificatione, ipsae relationes ex se proximè, & ex vi suae lineae habent constituere personas. Sicut licet processio per voluntatem non haberet producere impulsum perfectissimum, qualis est Spiritus sanctus, nisi illa processio esset in Deo, & cum divina essentia identificaretur, in eaque esset radicata: attamen si semel cum ea identificetur, tunc ipsa processio per voluntatem per se, & ex vi suae lineae habet proximè, & formaliter producere perfectissimum impulsum. 36. Responsio ad tertium, & ejus confirmat.

Ex quo ad posteriora verba ejusdem testimonij dicendum est, sensum illorum tantùm esse, quòd ex generali ratione relationis realis adhuc mutuae non proveniat, quòd relatio subsistat, aut subsistere faciat, alioqui relatio realis creata, & mutua id haberet; sed id provenit ex relatione, secundùm quod est idem essentiae divinae, ly *secundum quid* reduplicante radicem, vel conditionem indispensabilem ad hoc, ut relatio ex vi suae lineae praestet formaliter proximè praedictum effectum, aut quasi effectum. 37.

Feciteque

Fecitque D. Thomas (ut id obiter dicamus) ad explicandam hanc vim proximam relationum,mẽtionem identitatis earum cum divina eſſentia:quia ex hac identitate optimè colligitur, dari in eis id, quod pertinet formaliter, & proximè, ac intra ſuas lineas ad ſupremas ſpecies relationum Paternitatis, Filiationis, & Proceſſionis, nempe, eſſe conſtitutivas, & diſtinctivas perſonarum.

Unde, cùm idem S. Doctor addidit, quòd relationes inquantum ſunt relationes, habent diſtinguere realiter, licet non conſtituere hypoſtaſim, ſolùm voluit, quòd ex generali ratione relationum realium, adhuc mutuarum, habeant diſtinguere realiter unum relativum ab alio correlativo; quamvis ex hoc præciſo capite non habeant diſtinguere illud per modum perſonæ, & perſonæ; ſed hoc proveniat (modo dicto) ex eſſentia divina, & ex relationibus divinis, ut divinis, ly *ut divinis* reduplicante ſupremas ſpecies, eaſque infinitas prædictarum relationum realium. Sicut cùm dicitur, proceſſionem per voluntatem, ut divinam, producere tantummodò impulſum perfectiſſimum, eſt verum, ſi ly *ut divinam* ſolummodò reduplicet proceſſionem perfectiſſimam, ſive ſupremam intra ſuam lineam; non verò ſi reduplicet proceſſionem divinam identicè, id eſt, quæ identificatur cum natura divina.

D. Thom. Quæ ſolutio deſumitur ex D. Thoma *in* 1. *d. ſt.* 26. *quæſt.* 2. *art.* 2. *ad* 1. his verbis: *Dicendum, quod relatio divina habet aliquid, inquãtum eſt relatio: & aliquid, inquantum eſt divina. Inquantum enim divina habet, quòd ſit ſubſiſtens hypoſtaſis: quia ibi nihil eſt accidens, neque aliqua forma inhærens non ſubſiſtens. Unde, quamvis ex hoc, quòd eſt relatio, non habeat, quòd diſtinguat hypoſtaſim; quia ſic omnis relatio hoc faceret: tamen habet hoc, inquantum eſt relatio divina: ſic enim non aſſequitur ſubſtantiam; imò eſt ipſa ſubſtantia*, ideſt, non aſſequitur ſubſtantiam, quæ eſt hypoſtaſis: ſed eſt ipſa ſubſtantia, cui competit eſſe hypoſtaſim. Per quod ad confirmationem patet.

38. Quartum. Quartò probatur eadem ſententia. Quoniam cùm actiones ſint ſuppoſitorum, oportet, ut ſuppoſitum conſtitutum debeat illas præcedere, necnon & relationes ad eaſdem actiones conſecutas, in eiſdéque quaſi fundatas: ergo etiam oportebit, perſonas, v. g. perſonam Patris non conſtitui in ſuo eſſe perſonali per relationem Paternitatis, aut aliquam aliam relationem, ſed per aliquid abſolutum. Patet conſequentia. Quia quævis relatio reperta in perſona Patris, quia eſt relatio originis, præſupponit actionem in qua quaſi fundatur; & hæc actio, ac proinde multo magis relatio in ipſa quaſi fundata, præſupponit perſonam Patris conſtitutam: ergo non poterit non per aliquid abſolutum conſtitui.

Enodatur. Reſpondetur, concedendo antecedens, & negando conſequentiam. Et ad probationem conſtabit ex infrà dicendis dubio ultimo hujus diſputationis, quomodo, loquendo de conſtitutione perſonæ Patris (de qua potiſſimè procedit difficultas hujus objectionis, ut loco citato dicetur) quatenus ſecundum noſtrum imperfectum, & confuſum cõcipiendi modum intelligitur conſtitui, & de ipſa relatione Paternitatis, prout ſecundùm hunc noſtrum imperfectum concipiendi modum intellecta, tunc habeant duo munera, aliud quidem formæ hypoſtaticæ, ſeu formæ tribuentis incommunicabiliter ſubſiſtere, & aliud relationis, ut expreſsè dicit reſpicere Filium; & quòd primum quodammodo præſupponitur ad ſecundum: ac tandem, quòd ſecũdùm prædictum prius munus præſupponitur ad generationem activam, & conſtituit perſonam conſideratam ſecundùm imperfectum noſtrum modum concipiendi; cùm tamen ſecundùm ultimum munus confuſè & imperfectè conceptum non conſtituat illam, ſed præſupponat ipſam jam conſtitutam, & ſimul actionem generandi. Ac tandem ex *ibidem n.* 67. dicendis patebit, quomodo conſiderata hac conſtitutione, ſecundùm quod perſona Patris eſt à parte rei, ſive ut intelligitur conſtitui ſecundùm noſtros conceptus perfectos, ultimatos, & diſtinctos, quos adjuti fide, & vera Theologia de illa formamus, comparentur inter ſe relatio Paternitatis, ut dicit *ad*, & ipſa generatio activa: an nimirum illa ſic ſumpta ad iſtam quodammodò præſupponatur, necne?

Quintò probatur prædicta ſententia. Nam ordo diſtinguentium debet reſpondere ordini diſtinctionum: ſed inter omnes diſtinctiones rerum prima eſt diſtinctio divinarum perſonarum, cùm proceſſio earum ſit cauſa proceſſionis creaturarum: ergo oportebit, ut ſicut primum in entibus eſt ſubſtantia, & quid abſolutum, ita principium primæ diſtinctionis inter omnes non ſit relatio, ſed ſubſtantia. 39. Quintum.

Confirmatur. Quoniam diſtinctio divinarum perſonarum debet eſſe omnium maxima: ſiquidem omnis ratio intra quamvis lineam in Deo inventa debet eſſe omnium maxima, ut patet in juſtitia, miſericordia, & aliis attributis, quæ hoc ipſo, quòd in Deo inveniantur, debent ibidem ſupremum gradum attingere: ſed diſtinctio, quæ fit per relationes non eſt omnium maxima; ſecùs tamen ea, quæ fit per aliquid abſolutum; quia ſicut ens abſolutum excedit ens relativum, ita diſtinctio ab illo orta eſt major, quam ea, quæ ab iſto provenit: ergo, &c. Confirmatur.

Reſpondetur, concedendo majorem, & minorem, & negando conſequentiam. Nam etſi primum (ſaltem ſecundùm rationem noſtram) in entibus ſit aliquid abſolutum; nihilominùs id, à quo formaliter provenit prima diſtinctio, non poteſt eſſe abſolutum, ſed relativum. Quoniam prima omnium diſtinctionum realium debet eſſe omnium minima: quia hoc ipſo quòd ſit prior, eſt quæ minus recedit ab unitate: hæc autem non poteſt præſtari ab aliqua ratione abſoluta; benè tamen ab aliqua ratione relativa. Quia diſtinctio relativa ſtare poteſt cum unitate eſſentiæ inter ſic relativè diſtincta; non tamen diſtinctio realis per rationes abſolutas. Ex eo quòd diſtinctio realis relativa non petit neceſſariò limitationem, ſed ſolùm oppoſitionem realem relativam, & ubi deeſt limitatio, & eſt infinitas, poteſt ibidem una & eadem natura eſſe in tribus realiter oppoſitis relativè: at diſtinctio per rationes abſolutas exigit neceſſariò limitationem, ut *n.* 30. diximus: ubi autem eſt limitatio, non poteſt una & eadem natura eſſe in pluribus realiter diſtinctis: ac proinde prima diſtinctio realis, quæ debet eſſe omnium minima, quippe exigens identitatem omnimodam in eadem numero natura in his, quæ ſic realiter diſtinguuntur, non poterit provenire à rationibus abſolutis, ſed ſolum à relativis. 40. Evertitur quintum.

Cæterùm (ut id obiter dicamus) cum hoc ſtat, ut prædicta diſtinctio realis omnium minima in ſenſu explicato quodammodo ſit major aliis in dignitate ſecundùm aliam rationem conſiderata; ſive hanc dignitatem habeat ex vi ſuæ lineæ (ut aliqui volunt) ſive quia per modum tranſcendentis debet includere omnem excogitabilem perfectionem provenientem illi ab eſſentia divina per modum tranſcendentis in ea incluſa. Ac tandem

cum his etiam stat, imò ex eis sequitur, quòd sit prima quodammodo in causalitate, quatenus distinctio personarum, seu personæ, ut distinctæ, sunt causa distinctionum omnium aliarum rerum.

41. *D.Thom.* Quæ solutio desumitur ex D. Thoma, tum *art. 2. hujus quæstionis in solutione ad 3.* tum etiam *in 1. distinct.26. quæst.2. artic.2. ad* 2. his verbis: *Dicendum, quod ordo distinctionis potest dupliciter considerari. Vel quantum ad quantitatem distinctionis; vel quantum ad dignitatem, & causalitatem. Si quantum ad quantitatem distinctionis, sic distinctio divinarum hypostasum est minima distinctio realis quæ possit esse, ut suprà habitum est, & ideo tali distinctioni competit ens minimum, scilicet relatio. Sed quantum ad ordinem dignitatis, & causalitatis, illa distinctio excellit omnes distinctiones. Et similiter relatio, quæ est principium distinctionis, dignitate excellit omne distinguens, quod est in creaturis: non quidem ex hoc, quod est relatio; sed ex hoc, quòd est relatio divina. Excellit etiam causalitate: quia ex processione personarum divinarum distinctarum causatur omnis creaturarum processio, & multiplicatio.*

Ad confirmationem. Ad confirmationem respondetur, primam distinctionem realem debere esse maximam, quæ deputari poterit ab imperfectionibus. At distinctio realis maxima, quæ sic deputari queit, coincidit cum distinctione reali minima, estque relativa, ut dictum est.

Adde (id, quod in idem cum præcedenti redit) negandam esse majorem. Et ratio disparitatis inter alia attributa, v.g. misericordiam & primam distinctionem, est. Quòd ratio maximæ misericordiæ inter omnes excogitabiles non dicit imperfectionem; sed potius maximam perfectionem: at distinctio omnium maxima necessariò involvit imperfectionem, cùm tamen distinctio minima inter reales, quæ fit per relationes, nihil involvat imperfectionis, ut explicatum est.

Plura alia argumenta pro hac sententia adduci possent. Sed quia *dub.1. hujus disput.* afferuntur, & ibidem meliùs eorum solutiones intelligentur: ideo in præsenti hîc sistendum est.

DUBIUM III.

An proprietates relativæ, quibus personæ divinæ secundùm nostrum modum concipiendi constituuntur, & distinguuntur, sint relationes secundùm rationem originum; vel potiùs secundùm aliquam aliam rationem relativam?

42. SEmel explicato, quomodo proprietates constitutivæ, & distinctivæ divinarum personarum non sint aliquid absolutum formaliter loquendo, sed aliquid relativum, restat explicare, secundùm quam rationem relativam hoc habeant: & ideò, ut istud explicare incipiamus, præsens dubium excitatur.

§. I.

Explicatio tituli.

43. *Prioria. animadversio pro luce tituli.* PRo tituli tamen intelligentia, notandum est primò, in eo supponi id, quod D. Thomas *in hoc articulo* docet, nimirum, relationes, & origines in divinis identificari inter se realiter, & solùm esse distinctas secundùm rationem; non disputando nunc, in quonam hæc distinctio in particulari consistat (quoniam de hoc plura *supra quæst.27.* diximus, & de eo iterùm quæstione sequenti sermo redibit) sed potiùs permittendo, quòd in rationibus relativis in divinis inventis sint duæ rationes virtualiter distinctæ: aliæ, quæ dicant ipsas origines, v. g. generationem activam sub conceptu talis; aliæ verò, quæ habeant dicere ipsas relationes secundùm aliud munus virtualiter distinctum ab hoc conceptu. Et ita in præsenti sciscitamur, an relationes, secundùm quod dicunt origines, an verò secundùm aliam rationem, sive munus etiam relativum sint proprietates constitutivæ, & distinctivæ divinarum personarum?

Diximus, *sed potiùs pro nunc permittendo, &c.* Quia juxta sententiam satis probabilem, nempe, origines dicere in recto aliquid absolutum, & solùm in obliquo relationes, nulla restat difficultas in decisione hujus dubij, loquendo de constitutione divinarum personarum secundùm nostrum modum concipiendi, & suppositis iis, quæ dubio præcedenti diximus, nempe, proprietates constitutivas, & distinctivas divinarum personarum non posse formaliter loquendo, ac proinde in recto, consistere in proprietate aliqua absoluta, sed in relativa. 44. *Animadversio secunda.*

Secundò notandum est, relationes, & origines quoad præsens non conferri utcumque; sed itaut tantùm conferantur inter se illa relatio, & origo, quæ unicuique personæ competit: ita nimirùm, ut loquendo de persona Patris, comparentur inter se generatio activa, & Paternitas: & loquendo de persona Filij, aut Spiritus sancti, conferantur ad invicem Filiatio, & generatio passiva, vel relatio Processionis, & productio passiva Spiritus sancti, & inquiratur, an proprietas distinctiva, & constitutiva personæ Patris, v.g. sit generatio activa, vel Paternitas secundùm aliud munus relativum distinctum ab ipsa generatione activa; & personæ Filij, generatio passiva, vel Filiatio eodem proportionali modo sumpta? Quoniam certum est, unam personam non constitui per originem, quæ alteri attribuitur, ut Patrem per generationem passivam: nec etiam per originem, quæ licet ei attribuatur, non tamen est ipsi propria, sed communis illi cum altera persona, qualis est spiratio activa, quæ est communis Patri, & Filio.

Tertiò notandum est, consulto in titulo additam esse particulam illam *secundùm nostrum modum concipiendi.* Quia in præsenti non utcumque loquimur de constitutivo, & distinctivo divinarum personarum; sed de eo, juxta nostrum concipiendi modum. *Tertia.*

§. II.

Mens Angelici Præceptoris, & prior ratio pro ea.

DIcendum ergo est, personas divinas non constitui, & distingui secundùm nostrum modum concipiendi per relationes, ut exprimunt rationem originis; sed ut aliquod aliud munus relativum habent exprimere. Assertio hæc habetur in Oratione pro unione Concilij Florentini *cap. 6.* tacitam Concilij approbationem quodammodò continens, estque D.Thomæ *art.2. hujus quæst.* & *in 1.dist.26.quæst.2.art.2. de Potentia q.8.art.3.* ubi loquens de persona Filij, & ejus formali constitutivo, sic inquit: *Oportet ergo, quòd Filiatio sit formaliter constituens, & distinguens hypostasim Filij; non autem origo, neque relatio intellecta in origine. Quia* 45. *Resolutio.* *Conc.l. Florentinum. D. Thom.*

Quia relatio intellecta in origine, sicut & ipsa origo, non significat aliquid, adhuc subsistens in natura, sed in naturam tendens. Idem etiam tenentur Scholastici *in 1. dist. 26. quæst. 3.* ut Durandus, Richardus, Ægidius, Okam, Gabriel, Carthusianus, Capreolus, Henricus, Marsilius, Ferrara, Cajetanus, Canariensis, Vasquez, Suarez & communiter Thomistæ, quos omnes refert, & sequitur Ruyz de Montoya *in præsenti disp. 87. sect. 5. num. 14.* & alij plures.

Durand. Richard. Ægidius. Okam. Gabriel. Carthus. Capreol. Henricus. Marsil. Ferrara. Caietan. Canarien. Vasquez. Suarez.

46. Ratio fundamentalis. D. Thom.

Ratio autem fundamentalis hujus assertionis desumitur ex D. Thoma *art. 2. nuper citato*, potestque sub hac forma proponi. Quoniam origo activè sumpta concipitur à nobis, ut egrediens à persona producente, ac proinde ut præsupponens eam constitutam: siquidem actiones personales, qualis est origo activè sumpta, debent intelligi, ut procedentes à personis: & ita præsupponunt illas jam constitutas. E contra verò origines passivè acceptæ concipiuntur à nobis, ut viæ ad personam producendam, atque adeo ut aliquid antecedens per modum viæ ad eamdem personam: id autem, quod antecedit aliquam rem per modum viæ ad illam, nequit esse intrinsecum constitutivum illius: ergo constitutivum, & distinctivum divinarum personarum non erit aliquid relativum, prout exprimit rationem originis; sed prout habet exprimere aliquod aliud munus, præter istud. Patet hæc consequentia. Quoniam hoc ipso, quòd proprietates constitutivæ, & distinctivæ divinarum personarum nequeant esse proprietates absolutæ, sed relativæ, oportet, quòd si non sint aliquid relativum, ut exprimunt origines, sint aliquid relativum exprimens aliquod aliud munus.

Confirm. 1. D. Thom.

Confirmatur ratione desumpta ex D. Thoma *artic. citato ex quæst. 8. de Potentia.* Quoniam loquendo de formali constitutivo alicujus, nihil constituitur per suam productionem, sive originem, tanquam per formale constitutivum; sed talis productio passiva rei tantùm est via ad constitutivum. Et ideo ea sola ratione dicitur constituere, quia inducit constitutivum: & nisi per prædictam productionem induceretur constitutivum aliquo modo secundùm rationem nostram distinctum, non maneret res illa constituta: sicut si per generationem hominis non induceretur humanitas, quæ constitueret hominem, maneret homo sine formali constitutivo. Ergo persona Filij, v. g. nequit formaliter constitui per nativitatem, seu per suam generationem passivam formalissimè sumptam; sed per id, quod per eam inducitur proprium Filij, nempe per Filiationem, ut aliquo modo secundùm rationem nostram à generatione passiva distinctam.

Confirm. 2.

Confirmatur secundò ratione ejusdem S. Doctoris loco nuper citato. Quoniam id, quod constituit, & distinguit personam, debet concipi, ut subsistens (saltem *ut quo*) in natura intellectuali communicata, sive habita: constat autem, quòd generatio passiva v. g. non intelligitur ut subsistens in natura communicata, sive habita; sed ad summum ut subsistens per modum viæ, ad hoc ut communicetur, & habeatur prædicta natura: ergo prædicta origo, sive generatio non est formale constitutivum Filij.

47. Illustratur ex D. Thom.

Quia verò utramque hanc confirmationem eleganter, & dilucidè Angelicus Præceptor loco citato explicat, ideò placuit ejus verba quoad præsens referre, quæ quidem sic se habent: *Distinctivum enim, & constitutivum hypostasis potest intelligi dupliciter. Uno modo, quo distinguitur, & constituitur formaliter sicut homo humanitate, & Socrates Socrateitate. Alio modo, quo distinguitur, & constituitur quasi via ad distinctionem, & constitutionem: sicut si diceremus, quòd Socrates est homo sua generatione, quæ est via ad formam, qua formaliter constituitur. Patet ergo, quòd origo alicujus non potest intelligi ut constitutiva, & distinctiva ejus, nisi propter hoc, quod formaliter constituit & distinguit. Si enim generatione non induceretur humanitas, numquã generatione constitueretur homo. Impossibile est ergò dici, quòd hypostasis Filij constituatur sua nativitate, nisi inquantum intelligitur, quòd nativitas ejus terminatur ad aliquid, quod formaliter constituit. Ipsa autem relatio, ad quam terminatur nativitas, est Filiatio. Oportet ergo, quòd Filiatio sit formaliter constituens, & distinguens hypostasim Filij; non autem origo, neque relatio intellecta in origine: quia relatio intellecta in origine, sicut & ipsa origo, non significat aliquid, adhuc subsistens in natura, sed in naturam tendens.*

Ex quo manent solutæ duæ objectiones, quæ contra hanc priorem rationem D. Thomæ, & ejus confirmationes fieri poterant. Prima quidem, quòd si quid probarent, non solùm suaderent, quòd proprietates constitutivæ, & distinctivæ personarum magis essent relationes secundùm aliquod aliud munus, quàm secundùm rationem originis; sed etiam quòd prædictæ proprietates nullo modo sint relationes, ut exprimunt origines; cùm tamen Angelicus Doctor *art. 2. hujus quæstionis* non dixerit, personas divinas non constitui, & distingui originibus; sed priùs, & principaliùs constitui relationibus, quàm originibus. Prior objectio.

D. Thom.

48. Enodatur.

Respondetur enim ex modò dictis, quòd D. Thomas, cùm dicit, personas divinas constitui aliquomodo per originem, loquitur (ut sic dicamus) de viali, non vero formali constitutivo, id est de eo, quod est via ad constitutivum, per quodque passivè tanquam per productionem passivam formale constitutivum attingitur. Unde etiam loquitur de eo, ex quo nos constitutivum indagamus: quia nos ex reali processione unius personæ ab alia intelligimus realem distinctionem inter eas, & realia constitutiva illarum. Et ideò hoc (ut sic dicamus) constitutivum viale solet appellari constitutivum *ex consequenti*, sive constitutivum *consequenter*: quia ex illo sequitur cognitio proprij & formalis constitutivi. Et propterea Bessarion in Oratione pro unione Concilij Florentini *cap. 6.* sic inquit: *Relatio & origo, etsi secundùm modum intelligendi differunt (siquidem origo significatur per modum actus, ut generatio; relatio vero per modum formæ, ut Paternitas) re tamen non differunt: Ideò utroque quidem modo distinguuntur divinæ personæ: prius tamen, & principaliter secundùm modum intelligendi per relationes, per quas etiam constituuntur divinæ personæ: consequenter autem per diversum processuum modum, sive per originem. Non enim generare, & genitum esse, quod originis est, constituit principaliter personam; sed Paternitas & Filiatio, sive Patrem, & Filium esse, quod relationis est. Sed quia relatio, & origo idem sunt re, & relatio consequitur originem: ideo utroque quidem modo distinguuntur divinæ personæ; sed principalius relatione, sive proprietatibus.* Bessarion.

49. Posterior objectio.

Secunda verò objectio peculiariter procedit contra duas confirmationes. Quoniam ad summum videntur probare intentum de personis procedentibus, nempe, de Filio, & Spiritu sancto, quorum origines sunt viæ ad easdem personas, & productiones earum: non tamen de persona Patris. Nam generatio activa, de qua est controversia, an constituat personam Patris, non est via ad illum, neque productio suæ personæ.

Et sitis. Respondetur enim, utramque confirmationem per se primò, & directè probare intentum quoad personas procedentes. Semel autem hoc habito, optimè sequitur, idem esse dicendum de persona Patris, nempe, quòd non constituitur, & distinguitur per generationem activam, sed eodem proportionali modo, ac personæ procedentes: quia omnes subsistunt in eadem numero natura divina.

D. Thom. Quæ solutio desumitur ex D.Thoma loco proximè citato, ubi post verba ex eodem adducta sic inquit: *Et quia omnium hypostasim ejusdem naturæ est eadem ratio constitutionis, & distinctionis: ideò similiter oportet ex parte Patris intelligere, quòd hypostasis Patris constituatur, & distinguatur ipsa Paternitate; non autem generatione activa, neque relatione inclusa.*

§. III.

Posterior ratio pro mente D. Thomæ.

50. Alia assertionis ratio. D. Thom. Deinde probatur eadem assertio, & mens Angelici Doctoris ratione alia ejusdem *in hoc eodem art.2.* quæ potest sub hac forma proponi, per quamque præcedens magis confirmatur, & elucidatur. Quoniam proprietates constitutivæ divinarum personarum debent concipi, ut formæ intrinsecæ in ipsis personis: siquidem concipiuntur, ut constitutivæ illarum in *esse* personali: at origines non concipiuntur, ut formæ intrinsecæ in ipsis personis: ergo non erunt formæ constitutivæ, & distinctæ illarum: & per consequens proprietates constitutivæ earum non erunt relationes, secundùm quod exprimunt easdem origines, sed secundùm quod expressè dicunt aliquod aliud munus relativum. Minor, in qua est difficultas, probatur. Quoniam origo activa, ut talis, v. g. generatio activa, concipitur à nobis, ut egrediens à supposito producente: & origo passiva intelligitur etiam à nobis ut via, v. g. ad genitum: ergo neutra ex his originibus concipitur, ut forma intrinseca ipsis personis divinis.

51. Prima objectio contra eam. Sed objicies primò contra rationem hanc, quòd vel in ea fit sermo de relationibus, & originibus secundum communem rationem accidentis consideratis, sive de eo, quod in divinis correspondet huic communi rationi accidentis inventæ in quavis relatione, & origine creata; vel fit sermo de originibus, & relationibus secundum suas ultimas & atomas rationes. Si primum, tunc tam relationes, quàm origines concipiuntur, ut quid inhærens, sive per modum formæ intrinsecæ. Si verò secundum asseratur, tunc neque origines, neque relationes concipiuntur, ut formæ intrinsecæ. Vel si istæ concipiuntur per modum formæ intrinsecæ, etiam & illæ. Quoniam sicut generatio activa, v. g. intelligitur, ut egrediens à generante: ita etiam relatio, v. g. Paternitatis concipitur, ut tendens ad Filium, & veluti exiens à Patre, & terminata ad eundem Filium: ergo si hoc non obstante relatio potest concipi per modum formæ intrinsecæ, etiam generatio activa hoc habebit.

Confirmatur. Confirmabis. Quoniam sicut relatio Paternitatis, v.g. potest concipi, ut identificata cum Patre, & in eo manens, & propterea potest intelligi per modũ formæ intrinsecæ: ita etiam generatio activa potest intelligi, ut intrinseca per identitatem cum Patre, in eoque manere, & ipsum intrinsecè denominare generantem: ergo poterit intelligi per modum formæ intrinsecæ respectu illius, ac proinde ex hoc capite nihil oberit, quominùs sit proprietas constitutiva, & distinctiva personæ Patris.

Respondetur quòd juxta mentem D. Thomæ in hac ratione, nomine formæ intrinsecæ non intelligitur quævis ratio inhærens, aut quasi inhærens; sed illa, quæ inhæret, aut quasi inhæret, tribuitque *esse* fixum & permanens, quodque sit tale *in facto esse*; non verò ratio illa, quæ, etsi inhæreat, aut quasi inhæreat, seu sit intrinseca, tantùm consistit in *esse* quodam veluti viali, & *in fieri*, tantumque tribuit *esse* quodammodò viale, & (ut sic dicamus) quasi inquietum, & *in fieri*. Quoniam prædicta ratio, quantumvis inhærens, aut quasi inhærens, vel intrinseca, non tam est forma intrinseca quam via ad communicandam, vel producendam formam intrinsecam. Hoc autem potiori ratione erit verum, quoties agitur de constitutivo rei fixæ, permanentis, & *in facto esse* consistentis. Nam forma intrinseca ejus non debet esse utcumque intrinseca, sed intrinsecitate (ut sic dicamus) permanenti, & *in facto esse*, & quæ ut talis concipi possit, & debeat. Quare, cùm origines concipiantur per modum fluxus & viæ, & veluti *in fieri*, non verò ut dantes, se ipsis formaliter *esse* quietum & fixum, ac *in facto esse*: inde est, ut non concipiantur per modum formæ intrinsecæ; & per consequens, quòd juxta nostrum modum concipiendi non sint proprietates constitutivæ, & distinctivæ divinarum personarum, quæ ex se dicunt quid fixum, permanens & *in facto esse*. 52. Occurritur objectioni & confirm.

Unde ad formam hujus objectionis dicendum est, fieri in ratione D.Thomæ sermonem de originibus, & relationibus secundùm suas ultimas rationes consideratis. Et ad probationem in contrarium dicendum est, quòd etsi tam relationes, quàm origines dicant aliquid intrinsecum: quia relationes afferunt suum *in* relativum, & origines intelliguntur esse per identitatem intrinsecæ ipsis personis: nihilominùs relationes, secundùm quod aliquo modo distinguuntur ab originibus tribuunt se ipsis formalissimè aliquod *esse* fixum, permanens, & *in facto esse*, quod non tribuunt origines: & ideo origines propriè & in rigore loquendo non concipiuntur per modum formæ intrinsecæ; secùs verò relationes, ut ab eisdem aliquo modo distinctæ. Per quod ad confirmationem ejusdem objectionis satis patet. Solvitur in forma.

Quæ solutio insinuatur ab eodem Angelico Præceptore *in hoc art.* ubi ipse explicuit, quid intellexerit per esse, aut non esse aliquid formam intrinsecam, seu (quod in idem quoad præsens redit) per esse quid intrinsecum absolutè & simpliciter loquendo. Nam *articulo 2. hujus quæstionis* inquit: *Origo autem alicujus rei non significatur, ut aliquid intrinsecum; sed ut via quædam à re, vel ad rem.* In quibus verbis ideo dixit, origines non significari ut aliquid intrinsecum, quia significantur ut viæ. Quoniam sicut esse aliquid absolutè & simpliciter tale, dicit esse tale in *esse* quieto, & *in facto esse*: & propterea paries, ut albefit, non dicitur absolutè & simpliciter albus: sed solùm, ut habet albedinem in *esse* quieto, ac *in facto esse*: ita esse aliquid absolutè & simpliciter intrinsecum, dicit esse intrinsecum in *esse* quieto; & non sufficit, quod dicat aliquid intrinsecum per modum viæ. 53. Elucidatur ex D.Thom.

D. Thom. Nec solùm in hoc articulo, sed etiam suprà *quæst.33.art.2. ad 1.* hanc eandem solutionem Angelicus Præceptor insinuavit. Nam ut explicaret, quare potiùs *Pater*, quàm *generans*, sit proprium nomen personæ divinæ, sic inquit: *Denominatio rei maximè debet fieri à perfectione, & fine. Generatio autem significat, ut in fieri; sed Paternitas significat complementum generationis: & ideo potiùs est nomen divinæ personæ Pater, quàm generans, vel genitor.*

In

In quibus verbis loquitur Angelicus Præceptor de denominatione intrinseca, ut constat: & cùm sermonem faciat de denominatione absolutè & simpliciter dicta, ut ex illa particula *denominatio rei* patet, consequens est, ut loquatur de denominatione intrinseca, seu de *esse* intrinseco absolutè & simpliciter tali in ratione intrinseci: & de hoc inquit, sumi maximè à perfectione, & fine, ac proinde à forma, non ut concipitur esse in via, sed ut est in *esse* quieto, & *in facto esse*: & ex hoc concludit, cur potiùs hoc nomen *Pater* sit proprium nomen divinæ personæ, significans propriam rationem constitutivam illius, quàm hæc nomina *genitor, vel generans*: quia ista significant aliquid, ut *in fieri*, atque adeò non tribuunt aliquod *esse* absolutè & simpliciter intrinsecum, sed cum addito, nempe per modum viæ: *Paternitas* autem significat formam tribuentem *esse* intrinsecum absolutè & simpliciter, ac sine addito: quia tribuit quemdam quasi effectum consistentem in *esse* quieto, & *in facto esse*: ac proinde denotat formam præstantem denominationem intrinsecam absolutè & simpliciter. Et ideò hæc nomina *Pater*, & *Paternitas*, sunt idonea ad significandam ipsam personam Patris, & constitutivum ejus.

54. Posterior objectio. Secundò contra eandem rationem objicies, quòd *intelligere* Dei significatur per modum viæ, & per modum actionis procedentis ab intellectu divino; & nihilominùs est constitutivum Dei in *esse* Dei: ergo, quòd origines significentur in divinis per modum viæ, & veluti *in fieri*, non tollit, quominùs possint adhuc secundum nostrum modum concipiendi concipi, ut constitutivæ divinarum personarum: siquidem personæ non petunt constitutivum magis consistens in *esse* quieto, & *in facto esse*, quàm illud exigat Deus sub conceptu Dei.

Suarez. Nec satis erit, si occurras cum Suarez 7. *de Trinitate cap. 6. in fine.*, ubi inquit, quòd *intelligere* non est *esse* Dei, ut intelligitur quasi *in fieri*, vel fluxu quodam ab alio, vel in aliud; sed ut est actus perfectissimus, & maximè permanens, & quasi *in facto esse*, vel potiùs ut actus manens in ipso Deo per essentiam, & ita potest esse constitutivum Dei: cùm tamen origo, ut talis, debeat concipi sub conceptu viæ & tendentiæ. Et propterea sub hoc conceptu nequit esse secundùm nostrum modum concipiendi constitutivum, & distinctivum divinæ personæ.

Nam contra hoc est. Tum, quòd si in *intelligere* Dei distinguuntur duæ rationes, & secúdum unam concipitur quasi *in fieri* & secundum alteram quasi *in facto esse*, concedendum erit rationem, qua concipitur ut *in fieri*, esse priorem, atque adeò non posse secundùm alteram concipi, ut primum *esse* essentiale Dei. Tum etiam, quia si in *intelligere* Dei distinguuntur hæ duæ rationes consideratæ sub conceptu intellectionis, seu ipsius *intelligere*, non est cur etiam in originibus, adhuc secundùm conceptum originum, non possimus distinguere alias duas rationes, secundùm quarum unam concipiantur per modum viæ, & quoad aliam secundùm *esse* permanens, ita ut secundùm priorem non constituant personas, benè tamen secundùm posteriorem, sicut in *intelligere* collatum cum ipso Deo in ratione Dei contingit.

55. Prima solutio. Respondetur primò, posse admitti solutionem ex Suarez adductam. Et ita ad primam impugnationem contra eam occurri queit ex dictis *num.* 46. quòd non omnes rationes, quæ primò inveniuntur in aliqua re, debent esse constitutivæ ejusdem secundùm nostrum modum concipiendi, quando prædicta res dicit quid veluti *in facto esse* & quietum, & ratio illa prior concipitur per modum viæ: quia tunc solùm intelligitur res illa veluti in via ad *esse* constitutivum; non verò ut constitutiva. Et ideò, licet filius in humanis procedat per generationem specie distinctam ab aliis generationibus, & hæc generatio passiva sit propria illius, & prior quàm natura humana illi communicata in *esse* quieto per talem generationem: nihilominùs non constituitur in primo *esse* essentiali per prædictam generationem, sed per naturam humanam. Et ita talis generatio solùm est via ad constitutivum primum, & essentiale; non verò est prædictum constitutivum.

Ad secundam verò probationem respondetur, non esse contra rationem intellectionis essentialis, ut est sub hoc conceptu, quòd intelligatur, saltem ex parte nostri concipiendi, per modum viæ; & insuper, ut habet *esse* quietum, ac *in facto esse*. Quia, ut est sub conceptu intellectionis essentialis, non dicit, quod sit productio actualis alicujus termini, sive personæ immanentis intra Deum; sed dicit, tum quòd ex parte nostri modi concipiendi veluti fluat ab intellectu Dei, tum etiam quòd sit perfectissima contemplatio in *esse* quieto ipsius Dei: at contra rationem originum sub conceptu expresso originum est, quòd concipiantur secundum *esse* quietum: quia si concipiantur sub conceptu expresso originum, debent concipi, ut productiones, sive activæ, sive passivæ: sic autem expresse intellectæ, concipiuntur à nobis per modum viæ, & non ut dicunt *esse* quietum. Quoniam in hoc, quòd intelligantur per modum viæ, & ut dicunt *esse* veluti inquietum, nihil aliud significatur, nisi quòd debent concipi per modum alicujus *fieri*, sive productionis activæ, aut passivæ reddentis ad communicandum aliquid veluti *in facto esse*, & sub *esse* quieto. Unde hoc ipso, quòd origines concipiantur secundùm aliquod aliud munus, ratione cujus sint *in producto esse*, seu in *esse* quieto, jam intelliguntur, non ut origines, sed ut relationes: quia *productum esse* illarum nihil est aliud, quàm relationes ipsæ, v. g. Filiationis, & processionis passivæ in concreto sumptæ. 56

Adde, quòd (ut ex dictis constat) est contra rationem originum, quòd in eis conceptis sub conceptu formalissimo originum concipiantur plures rationes talis conditionis, ut secundùm earum aliquam sint constitutivæ personæ. Quia origines activæ repertæ in personis producentibus supponunt personas ipsas producentes: ex eo quod actiones sunt suppositorum, sive personarum, & origines passivæ sunt via ad personam, & constitutivum ejus; non verò formalissimè sumptæ sunt ipsum constitutivum. At contra rationem intellectionis essentialis non est, quòd concipiatur per modum veluti fluentis ex parte nostri modi concipiendi ab intellectu Dei, & per modum contemplationis in *esse* quieto, seu (ut sic dicamus) *in facto esse*: quia est forma perfectissima consistens in *esse* quieto; & ut est sub conceptu intellectionis essentialis, non habet terminum productum per eam.

Secundò respondetur, intellectionem essentialem, in qua consistit ipsa Dei natura non dicere ex parte rei conceptæ aliquid viale, & consistens quasi in fluxu, & veluti in *esse* inquieto; sed hoc tantùm competere ei ex parte nostri modi concipiendi, itaut ex parte illius se solummodo teneat, & ad rem conceptam non transeat. Ex eo quòd intellectus, & intellectio essentialis in divinis non distinguuntur, adhuc virtualiter; sed solùm ex parte 57. Posterior enodatio.

 nostri

nostri modi concipiendi: cum tamen ad hoc, ut ex parte rei conceptæ diceret aliquid viale, & veluti in fluxu consistens, oporteret, ut prædicta intellectio distingueretur virtualiter ab intellectu Dei. Cæterùm juxta modum illum dicendi, juxta quem *num.43.* diximus dubium hoc procedere, origo, v. g. generatio activa, dicit ex parte rei conceptæ aliquid viale, & consistens in fluxu, & veluti in *esse* inquieto, & distinctum virtualiter à divino intellectu, & ab ipsis relationibus secundùm alia munera consideratis: quamvis cum hoc ster (ut id obiter dicamus) hoc viale non dicere imperfectionem ex parte rei conceptæ: quia non se habet per modum motus dicentis, quòd sit actus entis in potentia, secundùm quod in potentia, sed per modum puræ productionis non dicentis motum, sed identificatæ cum tota actualitate divini intellectus, licet tendentis ad productionem termini, qui se habet veluti per modum *facti esse* respectu illius, quoque producto, est prædicta productio (ut sic dicamus) in *esse* quieto.

§. IV.

Opposita sententia cum suis fundamentis, & eorum enodationibus.

58. Contraria sententia. OPpositam tamen sententiam, nempe, proprietates, quibus personæ divinæ constituuntur, & distinguuntur, esse relationes secundum rationem originum, & non secundùm alia munera relativa, tenent Bonaventura *in 1. dist. 26. quæst. 2.* & Richardus de Sancto Victore *lib. 4. de Trinitate cap. 15.* Et licet fundamenta eorum ex dictis in hoc dubio facilè dissolvantur: placuit tamen majoris claritatis gratia, ea breviter adducere, & eorum solutiones tradere.

Bonaventura. Rich. de S. Victor.

Primum fundamentum. Probatur primò prædicta sententia. Quoniam in unaquaque persona divina, v. g. in Patre, reperitur origo, quæ ei attribuitur ut propria, nempe generatio activa, tanquam aliquid prius ad relationem propriam ipsius, scilicet Paternitatem, ac proinde tanquam aliquid prius ad alia munera relativa: ergo prædicta origo, seu (quod in idem quoad præsens redit, ut *num. 43.* dicebamus) aliquid relativum sub conceptu originis, non verò sub aliis muneribus relativis, constituet, & distinguet personam Patris. Consequentia videtur perspicua, quoniam illa ratio, quæ primò & immediatè convenit alicui rei, tanquam propria illius, est constitutiva, & distinctiva ejusdem: ergo si origo, seu aliquid relativum sub conceptu originis, non verò aliquid relativum sub aliis muneribus consideratum, est hujusmodi respectu personæ Patris, consequens erit, ut origo, seu aliquid relativum sub conceptu originis, non verò sub prædictis muneribus, sit id, per quod persona Patris constituitur, & distinguitur.

Antecedens autem probatur. Quoniam relationes sub aliis muneribus, ut sub conceptu v. g. referendi præsupponunt origines, tanquam fundamenta, sive rationes fundandi easdem relationes sub prædictis muneribus. Nam Paternitas fundatur in generatione activa, & Filiatio, ac Processio in productionibus passivis Filij, & Spiritus sancti.

59. Occurritur ex dictis. Respondetur ex dictis, quòd etsi generatio activa præsupponatur secundum rationem ad aliqua ex muneribus relativis importatis in ipsa relatione Paternitatis: non tamen ideò constituet personam: quia non præsupponitur per modum formæ, veluti *in facto esse*, sed per modum *fieri*, aut quasi *fieri* & habentis *esse* veluti inquietum: & ideo secundùm nostrum modum concipiendi non constituit personam: quia ad formam secundùm nostrum modum concipiendi constitutivam personæ desideratur, quòd concipiatur per modum formæ *in facto esse*, & habentis *esse* quietum. Sicut etiam ob hanc rationem, licet passivæ productiones Filij, & Spiritus S. præsupponantur quodammodo ad alia munera relativa Filiationis, & Processionis, tanquam quid proprium Filij, & Spiritus sancti; non tamen sunt constitutivæ harum personarum.

Adde, quòd ad generationem activam præsupponitur aliud munus relativum in Paternitate, nempe, ratio formæ hypostaticæ, & tribuentis hoc, quod est, incommunicabiliter subsistere, connotando, quòd non habeat hoc ab alio. Et ideò secundùm hoc munus potest constituere, & distinguere personam Patris.

Secundò probatur eadem sententia. Quoniam Patres originibus tribuunt distinctionem personarum. Nam D. Augustinus *lib. de Fide ad Petrum cap. 1.* sic inquit: *Quia igitur aliud est genuisse, quàm natum esse, aliudque est procedere, quam genuisse, vel natum esse; manifestum est, quoniam alius est Pater, alius Filius, alius Spiritus sanctus:* & idem habet 5. *de Trinitate cap 6.* Cui consonat Anselmus in epistola de Processione Spiritus sancti contra Græcos, & Damascenus *lib. 1. de Fide cap. 2.* ubi inquit, *Patrem, Filium & Spiritum sanctum omninò esse unum excepta ingeniti, generationis, & processionis proprietate.* 60. Secundum fundamentum. *August. Anselm. Damasc.*

Enodatur. Respondetur, hos Patres non loqui ibidem de formali, & primario divinarum personarum distinctivo, & constitutivo; sed de illo quoad nos, & ex quo prædictum primarium constitutivum, & distinctivum possumus colligere.

Secundò respondetur, per nomina originum intellexisse relationes originum, ut de Augustino docet D. Thomas *quæst. 8. de Potentia art. 3. ad 14.* & eodem modo explicat aliud testimonium Richardi *ibidem in solutione ad 13.* *D. Thom.*

DUBIUM IV.

Vtrùm proprietates constitutivæ, & distinctivæ divinarum personarum, & peculiariter personæ Patris, sint relationes divinæ adhuc prout exprimunt esse ad, seu munus respiciendi; an verò secundùm aliud munus relativum.

POstquam explicuimus, proprietates constitutivas, & distinctivas secundùm nostrum modum concipiendi divinarum personarum esse aliquid relativum, & hoc non esse relationes sub conceptu originum (dato, quòd origines in recto consistant in aliquo relativo) sed sub aliis muneribus, restat, ut explicemus, an sit aliquid relativum secundùm alia munera relativa? 61.

§. I.

Explicatio tituli.

PRo tituli intelligentia notandum est primò, quòd relationes divinæ, quippe eminentissimæ in ratione relationum, plura habent munera, pluresque rationes, saltem ex parte nostri modi concipiendi distinctas. Nam inter alia habent esse rationes subsistendi incommunicabiliter, & simul rationes referendi, seu expressum munus *ad.* Unde tota 62. Prior animadversio pro intelligentia tituli.

tota difficultas hujus dubij est, an proprietates constitutivæ, & distinctivæ personarum divinarum sint relationes, ut dicunt utrumque munus pertinens ad earum rationem? An verò secundum primum illorum tantummodò, nempe, secundum quod sunt rationes subsistendi incommunicabiliter, non verò secundum expressum munus *ad*?

Consultò autem in titulo inquisitum est peculiariter de persona Patris, an constituatur, & distinguatur per aliquid relativum exprimens munus *ad*, seu per Paternitatem, ut exprimit ordinem, & respectum ad Filium? Quia in persona Patris est peculiari ratione explicatu difficile, quomodo constituatur per aliquid relativum, scilicet per Paternitatem, ut dicit expressum ordinem ad Filium: quia personam Patris, videtur, præsupponendam esse nostro modo intelligendi constitutam ad generationem activam, tanquam principium *quod* illius: & ideò difficile est intelligere, quo pacto præsupponatur constituta per Paternitatem, ut exprimit munus referendi, seu ut exprimit proprium esse *ad*: siquidem hoc videtur resultare ex eadem generatione, & præsupponere illam tanquam rationem fundandi. At verò in reliquis personis hæc specialis difficultas, quæ in persona Patris specialiter urget, non habet locum. Ex eo quòd processiones passivæ in illis non præsupponunt, sed potiùs præsupponuntur ad personas constitutas, & ad relationes, quibus constituuntur, necnon & ad propria esse *ad* uniuscujusque ex illis. Et ita generatio passiva præsupponitur ad relationem Filiationis, ut exprimit rationem respiciendi Patrem: & processio passiva Spiritus sancti præsupponitur etiam ex parte nostri modi concipiendi ad relationem spirationis passivæ, ut exprimit munus referendi proprium ipsius.

63. Animadversio secunda. Secundò notandum est, personas divinas posse considerari dupliciter, scilicet, vel prout in se sunt à parte rei, ac proinde secundum quod concipiuntur conceptu distincto & perfecto, qualiter concipiuntur à beatis, vel à nobis adjutis vera fide, per conceptus perfectos, & Theologicos, quos per veram Theologiam possumus formare de illis, & de earum constitutivis. Secundò, prout concipiuntur à nobis ex creaturis, & conceptibus imperfectis, & confusis, ac per analogiam ad constitutionem personarum creatarum: ac proinde, ut intelliguntur constitui eo proportionali modo, quo personæ creatæ, dummodò ibidem nulla exprimatur imperfectio & limitatio, sed idemmet proportionale constitutivum personæ creatæ, sublata finitate, & addita infinitate, in divinis personis assignetur: ita tamen, quòd etsi concipiatur (ut sic loquamur) veluti in genere, prædictum constitutivum esse liberum ab omni potentialitate, & imperfectione; non tamen in particulari, & expressè concipiatur, quænam sint imperfectiones, aut potentialitates, sive potentialitatum vestigia, à quibus est liberum. Nam si hæc omnia distinctè, & in particulari attingerentur, tunc fieret sermo de constitutivis divinarum personarum, prout concipiuntur per conceptus perfectos & distinctos, non verò per conceptus imperfectos & confusos.

§. II.

Assertio prior ex mente Angelici Doctoris, & aliorum Patrum.

64. Prima conclusio. Dicendum ergo est primò, quod si loquamur de divinis personis, prout sunt à parte rei, ac proinde prout concipiuntur à beatis, quatenus in se sunt, vel ut à nobis intelliguntur per conceptus perfectos & distinctos, quos adjuti vera fide, & Theologia de illis, & de earum constitutivis, & distinctivis formamus, tunc proprietates constitutivæ earum sunt relationes, adhuc secundum quòd exprimunt esse *ad*. Assertio hæc satis efficaciter colligitur ex testimoniis Conciliorum, quæ *dubio 2. hujus disputationis num. 19.* adduximus, necnon ex illis, quæ *ibidem* ex Boëtio, Anselmo, Cyrillo N. Alexandrino, Augustino, Basilio, Gregorio Nysseno, & Nazianzeno, & Angelico Præceptore attulimus, necnon ex iis, quæ ex eodem D. Thoma *suprà quæst. 36. artic. 2.* à nobis dicta sunt, ubi pluribus testimoniis ejusdem S. Doctoris ostendimus, distinctionem realem divinarum personarum, prout in se sunt, esse per oppositionem relativam earum: atque adeò personæ divinæ distinguentur, & constituentur, prout in se sunt, per sua propria esse *ad*. Boetius. Anselm. N. Cyrill. August. Basilius. Gregorius. Nyssenus. Nazianz. Angel. Præcept.

Unde assertionem hanc tuentur Zumel ad articulum 4. hujus quæstionis *in sua quæst. 1. conclusione 5.* Nazarius *controversia unica conclusione 13.* Suarez *lib. 7. de Trinitate cap. 7.* Arrubal *ad quæstionem 31. hujus tractatus disput. 112. cap. 3.* Ruyz de Montoya *disput. 89. sect. 1.* referens Durandum *in 1. dist. 26. quæst. 1. num. 15. & sequentibus*, & *dist. 27. quæst. 1.* Gabrielem *dist. 26. q. 1. art. 3. dubio 4. quæstiuncula 2.* Scotum *in 1. distinct. 28. quæst. 3. §. Ad quæstionem*, & §. *Ad primum argumentum principale*, & *quodlibeto 4. ad argumentum principale*, Carthusianum *distinct. 26. quæst. 2 circa medium.* Ac tandem eandem assertionem absolutè intellectam tenent Cajetanus *in præsenti artic. 4.* Torres Canariensis *ibidem*, & probatiores discipuli D. Thomæ. Zumel. Nazar. Suarez. Arrubal. Ruyz. Durand. Gabriel. Scotus. Carthus. Caietan. Torres.

Ratio autem prior, & fundamentalis hujus assertionis desumitur ex testimoniis citatis, potestque ad hanc formam redigi. Quoniam Concilia asserunt, personas divinas, prout in se sunt, constitui, & distingui per relationes; & insuper in divinis omnia esse unum, ubi non obviat relationis oppositio, ac proinde easdem personas divinas distingui, & constitui per relativam earum oppositionem: ergo sentiunt, illas, prout sunt à parte rei in seipsis, constitui per prædictas relationes, non solùm ut dicunt rationem incommunicabiliter subsistendi, sed etiam ut dicunt ipsum esse *ad*: quandoquidem oppositio relativa provenit formaliter ex ipso *ad*, & ideò formalissimè loquendo personæ opponuntur relativè, quia mutuò per opposita *ad* se respiciunt: ergo eædem personæ conceptæ per conceptus nostros distinctos & perfectos: & correspondentes eis, ut sunt à parte rei in se ipsis, debent concipi, ut constitutivæ, non solùm per relationes, ut dicunt prædictam rationem incommunicabiliter subsistendi, sed etiam per easdem, ut dicunt *ad*. 65. Prior ratio.

Confirmatur primò. Quia Paternitas, v. g. secundum suum esse *ad* tribuit Patri peculiare *subsistere* relativum specie, aut quasi specie distinctum à *subsistere*, quod est in Filio, ut constat ex *disputat. 9. num. 71.* ac proinde tribuit illi *subsistere* incommunicabiliter distinctum ab eo, quod est in Filio: siquidem *subsistere* relativum, quod est in Patre, quia Pater est, debet esse incommunicabile aliis: ergo prædicta Paternitas, prout est in se ipsa, & constituit Patrem in se ipso, debebit secundum proprium esse *ad* constituere ejus personam: & per consequens hoc ipsum habebit, ut concipitur à nobis per conceptus perfectos jam dictos. Confirmat.

Confirma

Confirm. 2. Confirmatur, & explicatur secundò, quia personæ divinæ conceptæ per nostros conceptus confusos & imperfectos, constituuntur, & distinguuntur per ipsas relationes, ut sunt rationes incommunicabiliter subsistendi: ergo eædemmet personæ prout sunt in seipsis à parte rei, & ut concipiuntur à nobis per conceptus perfectos & distinctos, debent concipi ut constitutæ, non solum per prædictas relationes, ut sunt rationes incommunicabiliter subsistendi, sed etiam per easdemmet, ut sunt rationes referendi, seu ut expresse dicunt esse *ad*. Antecedens constabit ex dicendis conclusione sequenti.

66. Consequentia verò ex antecedenti videtur apertè sequi, potestque sic explicari, & probari. Quoniam si illa ratio incommunicabiliter subsistendi, & tribuendi personis, quòd incommunicabiliter subsistant, concipiatur perfectè & distinctè, ac proinde deprehendatur, in quonam in se ipsa formalissimè, & adæquatè consistat, invenietur, eam etiam consistere in ipso esse *ad*, & ex prædicto esse *ad*, quod, ut est ratio incommunicabiliter subsistendi, implicitè dicit, quod prædicta relatio sit ratio incommunicabiliter subsistendi, & distinguendi unam personam ab alia. Et ita tota ratio, ob quam nos per nostros conceptus confusos & imperfectos non pertingimus ad concipiendum eam secundùm esse *ad*, est, quia non concipimus illam distinctè & perfectè; sed solùm cognoscimus, ipsam esse rationem incommunicabiliter subsistendi; non tamen intelligimus, quatenus sistimus in prædictis conceptibus confusis & imperfectis, illud munus, quod implicitè dicit, nempe, ipsum esse *ad*: ac proinde nec etiam distinctè & perfectè intelligimus, in quonam in particulari, & adæquatè consistat ratio illa, quæ tribuit incommunicabiliter subsistere, & unde rationem suam desumat: an nimirùm in ordine ad se; an verò in ordine ad terminum: cùm tamen quævis ratio, ut in particulari, & distinctè ac perfectè cognita, debeat concipi ut consistens in aliquo in ordine ad se, & esse absoluta; vel, ut consistens in aliquo in ordine ad terminum, & esse, ac concipi ut relativa, & ut respiciens eundem terminum, ut in præsenti debet contingere eo ipso, quòd prædicta ratio non sit absoluta, sed relativa: & per consequens personæ, ut intelliguntur per conceptus nostros perfectos & distinctos, non concipiuntur ut præcisè constitutæ per relationes, ut sunt rationes incommunicabiliter subsistendi, non pertingendo per eosdem conceptus nostros ad concipiendum id, quod implicitè afferunt secundùm hoc primum munus, seu non pertingendo ad cognoscendum rationem illam, ut etiam expresse & distinctè dicit esse *ad*; sed ulteriùs devenitur ad concipiendum, illas constitui per ipsas relationes ut sunt rationes incommunicabiliter subsistendi per modum relationum, & ut dicunt ordinem, & oppositionem ad correlativum.

§. III.

Assertio posterior ex Angelico Doctore deprompta.

67. Secunda conclusio. Dicendum est secundò, si loquamur de personis divinis, ut concipiuntur per conceptus nostros confusos & imperfectos, & per analogiam ad modum, quo personæ creatæ constituuntur, & ut ex eisdem creaturis cognoscuntur, tunc proprietates constitutivæ, & distinctivæ earum sunt relationes, secundùm quod habent esse rationes incommunicabiliter subsistendi, non verò secundùm quod exprimunt *ad*, seu munus respiciendi. Assertio hæc est Angelici Præceptoris suprà *quæst.* 29. *art.* 4. & in aliis locis, quæ nos *ibidem disp.* 9. *n.* 44. adduximus ad probandum cum eodem Angelico Præceptore, quòd significatum formale, & directum *persona divina* conceptæ per conceptus nostros confusos, & imperfectos (de quo S. Doctor ibidem loquitur) non est aliquid relativum secundum expressum munus *ad*, sed ut dicit *subsistere* incommunicabiliter in natura divina. D. Thom.

Idem etiam docuit D. Thomas *art.* 4. *hujus quæstionis in corpore*, & *ad* 1. ubi hanc Magistri propositionem explicat, scilicet: *Pater semper est, quia genuit Filium*, dicens, quòd in hac propositione, *accipitur nomen Patris, secundùm quod designat relationem tantum, non autem secundùm quod significat personam subsistentem: sic enim oportet è converso dicere, quòd, quia Pater est generat.* In quibus verbis loquitur de personis divinis, ut concipiuntur secundùm nostrum imperfectum modum concipiendi, constitutæ: & ex quo capite docet de Patre, quòd, quia genuit Filium, est Pater, ac proinde quod prius est, illum genuisse, quàm esse Patrem, satis denotat non constitui in *esse* personæ Patris per eandem Paternitatem, ut exprimit ordinem ad Filium: at ex quo capite inquit, quòd quatenus Pater significat personam subsistentem, tunc, quia Pater est, generat, atque adeo præsupponitur persona Patris, ut subsistens ad generationem, satis etiam innuit, illam constitui per relationem Paternitatis, ut est ratio subsistendi incommunicabiliter. 68.

Unde S. Doctorem sequuntur Nazarius *artic.* 4. *quæst.* 29. *controversia unica*, §. *Ex dictis sequitur primo.* Author tabulæ aureæ in verbo *Persona numer.* 21. Sylvester *in suo conflatu quæst.* 29. *artic.* 4. Vasquez 1. *part. disputat.* 127. *cap.* 2. Suarez *lib.* 7. *de Trinit. cap. ultimo*, Ruyz *in præsenti disputat.* 32. *sect.* 7. & alij plures, tam intra, quàm extra Scholam D. Thomæ. Nazar. Bergom. Silvester. Vasquez. Suarez. Ruyz.

Ratio autem fundamentalis hujus assertionis desumitur ex D. Thoma *quæst.* 29. *art.* 4. nuper citato, potestque ad hanc formam reduci. Quoniam persona ut sic constituitur per rationem subsistendi incommunicabiliter in natura rationali, & persona creata per rationem subsistendi incommunicabiliter in natura rationali creata: ergo persona divina, ut intelligitur constitui per analogiam ad personas creatas, ac secundum nostrum confusum & imperfectum concipiendi modum, constituetur per rationem incommunicabiliter subsistendi in natura divina; non verò per munus expressum referendi: ergo cùm constituatur in *esse* personæ divinæ per relationem, ut dubiis præcedentibus ostensum est, oportebit, ut constituatur per illam, quatenus est ratio subsistendi incommunicabiliter in natura divina, non verò per prædictum munus expressum respiciendi. 69. Ratio fundamentalis. D. Thomæ.

Confirmatur. Quia nostro modo concipiendi imperfecto non concipimus divina, nisi ex creaturis, ut ait D. Thomas, *quæst. sequenti art.* 2. sed in creaturis suppositum iam constitutum habet præsupponi ad generationem, & hæc ad relationem Paternitatis ut ratio fundandi illam: ergo juxta eundem imperfectum concipiendi modum priùs debemus concipere personam Patris constitutam, quàm quod concipiamus ipsam generare; & non utcumque, sed itaut ipsa generatio sit fundamentum, sive ratio fundandi Paternitatem, ut est ratio respiciendi Filium: ergo nostro imperfecto concipiendi modo non concipiemus, illam constitui Confirmatur.

per

per Paternitatem, ut est ratio respiciendi Filium, secundùm quam rationem subsequitur ad generationem; sed per prædictam Paternitatem, ut est ratio incommunicabiliter subsistendi: siquidem ratio ista est, quæ in relatione divina Paternitatis habet se ad instar constitutivi personarum creatarum, ex quarum cognitione devenitur secundum hunc imperfectum modum concipiendi ad cognitionem constitutivi, & distinctivi divinarum personarum.

§. IV.

Objectio prior contra priorem assertionem, prior ejus solutio, & duplex illius impugnatio.

70. Prior objectio. D. Thom. Sed objicies primò, quòd contra priorem assertionem militat testimonium illud D. Thomæ *art. 4. hujus quæstionis*, quod suprà à nobis relatum est. Nam in eo Angelicus Præceptor distinguit inter relationem, ut relatio est, & inter eandem, ut habet constituere personam: at nomine relationis, ut relatio est, intelligit relationem quatenus exprimit *ad*, ut ex contextu ipso constat: ergo juxta ipsius sententiam relatio secùdùm hoc munus non est constitutiva personæ: ac proinde malè nos diximus in priori assertione, relationem, adhuc secundùm suum esse *ad*, esse constitutivam personæ, prout est in seipsa, aut secundùm quod concipitur à nobis per conceptus perfectos & distinctos.

Confirmatur. Confirmatur. Quoniam secundùm eundem Angelicum Præceptorem in eodem loco, relatio Paternitatis, ut dicit *ad*, supponit generationem activam, tanquam fundamentum, sive rationem fundandi: ergo nequibit secundùm hanc rationem constituere personam Patris: alioqui Paternitas, ut dicit *ad*, præsupponeretur ad generationem; & per consequens generatio non esset fundamentum, sive ratio fundandi illius.

71. Vasquez. Ferrara. Ad hanc objectionem (omissis, tum solutione tradita à Vasquez *in hac 1. p. disputat. 159. cap. 5.* tum etiam responsione adhibita à Ferrara *4. contra Gentes c. 26. §. Ad evidentiam secundi dub.* quoniam prior ex illis manet impugnata ex iis, quæ *disputat. 11. num. 52. & 55.* diximus; & posterior ex dictis *disp. 9. num. 59.* ostendentes, dari in divinis tres subsistentias relativas) solet responderi ex Cajetano *art. 4. hujus quæst. §. Ad evidentiam*, in solutione secundæ difficultatis, ubi inquit, Paternitatem v. g. secundum propriam rationem talis relationis, & secundùm proprium esse *ad* posse sumi duobus modis: scilicet, vel ut conceptam, seu præcisè secundùm suam essentiam, & quoad conceptum essentialem ipsius; vel ut exercitam, idest, ut exercet actu munus referendi: & sumptam primo modo constituere personam Patris in *esse* personali relativo realiter, & formaliter, sed non relativè exercito, & præsupponi ad generationem activam: at sumptam secundo modo non constituere personam in *esse* personali, nec præsupponi, sed consequi ad eamdem generationem activam: ac proinde tribuere personæ iam constitutæ, quod in actu exercito habeat exercitium respiciendi Filium: & per consequens juxta hæc explicat Cajetanus testimonium D. Thomæ in hac objectione adductum. Quam solutionem tradunt etiam Canariensis *3. p. commentarij articuli 4. hujus quæstionis, §. Cæterùm aliter respondendum*, & alij.

Responsio prima. Caietan.

Caietan.

Canarien.

72. Refutatur hæc solutio. Cæterùm licèt hæc solutio sit valdè probabilis: nihilominùs probabiliùs judicamus cum aliis discipulis D. Thomæ, Paternitatem v. g. secundùm suum esse *ad* exercitum constituere, & distinguere personam Patris, prout est in seipsa, & ut concipitur à nobis per cóceptus perfectos & distinctos. Et ideo contra prædictam solutionem potest objici, quòd Paternitas, ut concepta secundùm propriam ultimam rationem suam, seu secundùm proprium esse *ad*, non potest concipi, ut unita alicui quasi subjecto, nisi concipiatur, ut exercens munus referendi, & tribuens illud suo quasi subjecto: ergo nec poterit concipi, ut constituens secundùm suum proprium esse *ad* personam Patris, abstrahendo ab exercitio referendi.

Consequentia videtur perspicua. Antecedens autem probatur. Quoniam quævis forma unita suo quasi subjecto debet concipi ut tribuens ei exercitium formale, quod in genere causæ, aut quasi causæ formalis eidem competit: & ita calor, v. g. nequit concipi sic unitus suo subjecto, nisi concipiatur ut exercens ibidem exercitium, quod in genere causæ formalis ei convenit: ac proinde nisi intelligatur tribuere in actu exercito *esse* calidum, quod quidem est exercitium proveniens in genere causæ formalis ab eodem calore.

Vnde nihil obest id, quod in favorem solutionis Cajetani solet adduci, nimirum, quòd etsi in formis omninò absolutis nequeat concipi forma unita subjecto, maximè si sit subjectum connaturale, quin tribuat illi suum exercitium, quod ab ea in genere causæ formalis provenit; secùs tamen in formis aliquo modo relativis. Nam istæ possunt concipi unitæ suis subjectis, aut quasi subjectis, quin tribuant illis prædictum exercitium, sed solùm vim ad tale exercitium, seu actum primum requisitum. 73. Evasio.

Hoc autem explicant aliqui sequentibus exemplis. Nam in primis, Generalissimum prædicamenti relationis in concreto sumpti intelligitur unitum suo quasi subjecto, & non tribuere ei exercitium respiciendi terminum: quia non potest concipi, ut habens alterum correlativum sibi æquale, ad quod importet hujusmodi exercitium: cùm omnia relativa contineantur sub relativo in communi. Et deinde relationes similitudinis, & æqualitatis, sumptæ in communi, & in concreto, non habent exercitiũ referendi, seu referri in actu secundo, sed solum vim ad hoc exercitium, seu *esse* relativum in actu primo: ex eo quòd nec simile in communi habet alterum simile adæquatum sibi, ad quod actu, & in exercitio referatur, neque æquale alterum æquale: cùm omnia similia, & æqualia contineantur sub æquali, & simili in communi. Explicatur exemplis.

Et deinde relatio Paternitatis in creatis, unita Patri habenti priorem filium, tribuit ei exercitium referendi respectu ejusdem Filij, non tamen respectu filij nondum nati: quia hoc exercitium non tribuitur, usquedum prædictus filius nascatur: & nihilominùs relatio Paternitatis tribuit vim ad hoc exercitium, antequam secundus filius generetur: & propterea per eandem relationem, per quam respiciebat primum filium, respicit secundum. Et similiter species intelligibiles inditæ Angelis in sua creatione sunt repræsentativæ singularium, antequam existant: & tamen non repræsentant ea actu, nisi supposita illorum existentia. Ac tandem scientia Dei, ut intelligitur ordine rationis antecedere ad decretum de futuritione creaturarum, est visiva, seu intuitiva earum quasi in actu primo: & nihilominùs ex defectu termini, id est, futuritionis earumdem creaturarum in illo signo, non est in actu exercito visio, aut intuitio earum.

Ex dictis igitur constat, nihil obesse hanc solutionem. Quoniam quævis forma, sive absoluta, sive

sive relativa, quæ concipitur unita suo subjecto, aut quasi subjecto capaci effectus formalis talis formæ, & exercitij illius, quod ab ea in genere causæ formalis provenit, debet tribuere ei prædictum exercitium, hoc ipso quòd sic unita concipiatur. Quoniam prædictum exercitium tantùm dicit formam datam suo quasi subjecto & causalitatem formalem, qua ipsa semetipsam illi communicat: ac proinde, sicut repugnat concipi formam unitam proprio subjecto, & non concipi ibidem actualitatem sui effectus primarij, prædictamque formam, ut datam in genere causæ formalis illi subjecto, & causalitatem, ac exercitium, quo illi datur: sic etiam repugnantiam involvit, concipi talem formam unitam proprio subjecto, & non tribuere illi exercitium, quod ab ea in genere causæ formalis provenit.

75. Confirm. 1. Confirmatur. Nam sicut in causis efficientibus data virtute efficiendi, & causalitate illius in genere causæ efficientis, datur in actu exercito effectus proprius illius, & exercitium prædicti effectus in ratione effectus: ita etiam in causis formalibus, si concipiatur forma ut data, ac proinde una cum causalitate illius, debet concipi, quòd eo ipso datur effectus proprius illius in actu exercito, & exercitium, quod in genere causæ formalis ab eadem provenit.

Retorquentur exempla pro evasione adducta. Confirmatur secundò exemplis, quæ in favorem solutionis Cajetani adducta sunt. Et in primis exemplis Generalissimi relationis, aut relationum æqualitatis vel similitudinis in communi sumptarum. Nam relationes istæ ideò possunt concipi in concreto, ut unitæ suis subjectis, quin tribuant exercitium referendi, quia non concipiuntur, ut formæ singulares, & individuæ, nec unitæ subjecto singulari & individuo: ex eo quod exercitium cujusvis formæ non convenit illi, nisi in singulari sumptæ, & unitæ suo subjecto singulari. Et proptereà hoc ipso, quòd relatio similitudinis, v. g. quæ in communi considerata non tribuebat exercitium referendi, concipiatur in singulari, & unita suo subjecto singulari, debet concipi, ut tribuens suum exercitium referendi: ac proinde hoc ipso, quòd Paternitas in divinis, quæ est forma singularissima, concipiatur ut unita secundùm suum esse *ad* Patri æterno, debebit concipi, ut tribuens in actu exercito suum exercitium referendi.

76. Et deinde ex tribus posterioribus exemplis hoc ipsum declaratur. Nam relatio, v. g. paternitatis creatæ, & singularis, residens in hoc numero patre, non potest concipi ut unita illi, quin concipiatur tribuere ipsi exercitium referendi respectu termini formalis, & primarij, qui est filius à se genitus, sive sit hic, sive ille, necnon respectu filij prioris & existentis: & quando nascitur secundus filius, solùm additur nova pars termini materialis, non verò exercitium relationis paternitatis secundùm id, quod ex parte illius se tenet: quia non dicitur addi tale exercitium ex eo, quòd aliquid ex parte ipsius se tenens illi in *esse* entis addatur (alioqui id, quod denuò adderetur, solo numero distingueretur ab eo, quod præerat, nempe ab exercitio respiciendi priorem filium: & ita darentur simul duo exercitia solo numero distincta in eodem subjecto, nempe in eodem patre) sed dicitur addi exercitium, quia additur novus terminus ad illud requisitus. Et ita nequit relatio illa concipi, ut unita huic numero patri, quin concipiatur tribuere, quidquid ex parte sui requiritur ad tale exercitium. Et per consequens etiam relatio Paternitatis increatæ, concepta secundùm suum esse *ad*, & unita suo quasi subjecto, debebit concipi, ut tribuens exercitium referendi respectu sui termini formalis, & primarij, nempe unici, & adæquati Filij divini. Et data hypothesi impossibili, quòd possent in divinis esse plures filij, tunc omne exercitium referendi, quod posset tribui à prædicta Paternitate, deberet concipi, ut tributum (quantum est ex parte ipsius) hoc ipso quòd concipiatur, ut unita Patri. Et proptereà nequiret concipi, ut constitutiva personæ secundùm suum esse *ad*, nisi conciperetur constituere illam secundùm exercitium ejusdem *ad* quoad omne, quod ex parte prædictæ Paternitatis ad illud requiritur. Cujus oppositum vult Cajetanus.

Deinde eadem solutio principalis ex Cajetano adducta potest secundò, & principaliter ratione alia non parùm urgenti impugnari. Nam si semel admittitur, quòd in relatione Paternitatis increatæ debet dari, tum *esse* relativum quasi in actu primo, tum etiam *esse* relatum quasi in actu secundo, seu exercitium referendi, non potest ex uno capite admitti, quòd prædicta relatio secundùm suum esse *ad* speciale & atomum, consideratum in actu primo, sit constitutiva personæ Patris; & ex alio, quòd non sit constitutiva ejusdem personæ secundùm prædictum esse *ad*, ut tribuit *esse* relatum in actu secundo, seu ut tribuit exercitium referendi. 77. Impugnatur amplius.

Et ratio videtur aperta. Quoniam constitutio personæ divinæ debet esse perfectissima, & per modum actus purissimi: non sic autem esset, nisi forma constitutiva ipsius, ut constitutiva est, pertingeret usque ad ultimam actualitatem suæ lineæ relativæ, nempe, usque ad ipsum exercitium referendi, quod est ultima actualitas prædictæ lineæ. Sicut constitutio divinæ naturæ non esset perfectissima, & per modum actus purissimi, nisi forma constitutiva ipsius, quatenus constitutiva est, pertingeret usque ad ultimam actualitatem suæ lineæ, nempe, usque ad actuale *intelligere* primordiale, & secundùm prædictum *intelligere* constitueret Deum in ratione intelligentis in actu exercito.

§. V.

Vera solutio præcedentis objectionis, & confirmationis illius.

QUare melior solutio prædictæ objectionis videtur esse illa, quæ deducitur ex dictis, nimirum, quòd cùm D. Thomas inquit relationem, ut relatio est, non constituere personam, loquitur de cõstitutione divinæ personæ, non secundùm omne id, per quod à parte rei constituitur, aut de constitutione ejus, ut concipitur constitui per nostros conceptus perfectos & distinctos; sed de constitutione ejusdem, ut concipitur per nostros conceptus imperfectos & confusos, & de relatione, ut exprimit munus respiciendi terminum. Nam sic concepta constitutione divinæ personæ, non pertingitur usque ad intelligendam adæquatè ejus constitutionem, & constitutivum, alioqui conciperetur per conceptus perfectos & distinctos constituta; sed præcisè sistitur in alio munere relativo proveniente ab eadem relatione, nimirum, in munere incommunicabiliter subsistendi in natura divina, ut explicatum est, & statim ampliùs explicabitur. 78. Ex dictis traditur vera objectionis enodatio.

Ad confirmationem respondetur etiam ex modò dictis, quod D. Thomas tantùm vult, relationem Paternitatis divinæ, ut conceptam secundùm nostros conceptus imperfectos & confusos, & ut dicit *ad*, idest, ut exprimit præcisè munus referendi, ac proinde munus præcisè æquivalendi relationi creatæ paternitatis, ut exprimenti ordinem ad filium, supponere secundùm eundem modum concipiendi 79. S[illegible] confirmationis.

concipiendi generationem activam (modo tamen statim explicando) tanquam fundamentum sive rationem fundandi ejusdem Paternitatis secundùm prædictum munus sumptæ ; non vero quòd relatio Paternitatis, concepta secundum nostros conceptus perfectos & distinctos, aut prout videtur à beatis, sive prout est in se ipsa, supponat generationem activam secundùm suam ultimam rationem consideratam tanquam rationem fundandi eandem Paternitatem sic sumptam. Quia relatio Paternitatis sic accepta, nempe quoad id, quod correspondet in ipsa nostris conceptibus perfectis, & omninò distinctis, non supponit generationem activam secundùm suam ultimam rationem consideratam, sed potiùs, adhuc secundum suum esse *ad*, ut exprimit munus respiciendi, supponitur prædictæ generationi sic acceptæ.

Unde Paternitas priori modo sumpta, ut concipitur per nostros conceptus confusos & imperfectos nuper dictos, nequit (loquendo de constitutione personæ Patris secundum prædictum modum concipiendi nostrum imperfectum & confusum) constituere illam, ut prædicta Paternitas exprimit munus referendi, quia sic supponit generationem activam, modo statim dicendo; benè tamen, ut exprimit munus aliud relativum quodammodò præcedens ad prædictam generationem, nempe, munus subsistendi incommunicabiliter in natura divina, ut jamjam magis explicamus. Et similiter ipsamet Paternitas, ut concipitur per conceptus perfectos & distinctos, habet (adhuc ut exprimit munus referendi, non qualecunque, sed eminens, & dicens peculiarem modum sustinendi proprium Patris) constituere personam Patris: quia sic sumpta præsupponitur ad generationem activam secundum suam ultimam rationem consideratam. & tribuit Patri, quòd subsistat incommunicabiliter modo illo peculiari, qui est proprius Patris : eò quòd ipsa, secundùm hanc rationem considerata, & perfectè cognita, concipitur ut ratio atoma, à qua Pater habet suum atomum *subsistere*, perfectè, & distinctè conceptum.

80. Replic. Nec obest, si urgeas contra hanc solutionem, quòd quævis relatio realis, quæ pertinet, aut reducitur ad secundum genus relationum, debet, non solùm secundum nostrum imperfectum modum concipiendi, sed etiam prout est in se, & secundùm quòd sic sumpta exprimit munus referendi, habere pro ratione fundandi actionem, vel passionem: quia hoc per se petitur ad prædictum genus relationū & in hoc distinguuntur ab omnibus aliis : ergo etiam in divinis Paternitas, non solum ut concipitur à nobis per conceptus confusos & imperfectos, sed etiam prout est in se, & secundùm quod sic accepta exprimit munus referendi, exigit pro ratione fundandi generationem activam : & per consequens prædicta generatio præsupponetur ad eam sic sumptam, & ipsa Paternitas sic accepta nullo modo constituet personam Patris, quæ ad generationem activam debet præsupponi constituta.

Confirmatio. Confirmatur. Quoniam non possunt hæc duo inter se cohærere, nimirum, quòd relatio Paternitatis, concepta per nostros conceptus imperfectos & confusos, præsupponat, secundum quòd exprimit munus referendi, generationem activam ; & quòd eadem, ut concepta per conceptus perfectos & distinctos, præsupponatur secundùm prædictum munus ad eandem generationem activam. Et ratio est. Quia per hoc, quòd constitutio alicujus concipiatur à nobis per conceptus imperfectos & confusos solùm significatur, quòd res illa, & ejus constitutivum non concipitur adæquatè, & distinctè quoad omnia, quæ in se formaliter habet ; sed quòd aliquid illius cognoscitur, & aliquid non concipitur, ex eo quòd non scitur distinctè & in particulari, in quonam res illa sic confusè concepta consistat, non tamen cognoscitur aliter, ac in se ipsa est, itaut ipsi attribuatur ratio aliqua, quæ in illa non sit. Ergo hoc ipso, quòd relatio Paternitatis concepta, prout est in se ipsa, & prout sic exprimit munus referendi, præsupponatur quodammodo ad generationem activam, non poterit cum hoc cohærere quòd concepta secundùm nostrum modum imperfectum concipiendi & ut secundùm illum constituit personam Patris, præsupponat, secundum quòd exprimit munus referendi generationem activam, sed ad summum, quòd secundùm hoc munus non concipitur per prædictos conceptus confusos & imperfectos, & ut constitutiva personæ : ex eo quòd sic concepta quoad munus referendi non pertingitur ad concipiendum, an secundùm hoc munus tribuat peculiarem modum subsistendi Patri, sed hoc pertineat ad ipsam, prout est in se, sive prout concipitur à nobis per conceptus perfectos & distinctos.

Respondetur, quòd ad hoc, ut relatio Paternitatis, quatenus prout est in se, exprimit munus referendi habeat quodammodò pro fundamento, sive ratione fundandi generationem activam, non est necesse, ut prædicta generatio secundum omnem sui rationem quodammodò præcedat Paternitatem secundùm munus jam dictum consideratam, sed satis erit (ut jam explicamus) quod generatio secundùm unam sui rationem quodammodò habeat præcedere, & secundùm aliam quodammodò subsequatur in ordine ad nostros conceptus perfectos & distinctos. Quòd tamen in ea invenitur, ut in solutione ad confirmationem hujus replicæ dicemus. 81. Fit obviam replicæ.

Adde, hoc esse discrimen inter relationes creatas spectantes ad secundum genus, imò & alias relationes reales divinas fundatas, aut quasi fundatas in processione passiva ex una parte, & relationem increatam Paternitatis ex alia, quòd relationes creatæ quoad omnia spectantia ad lineam relativam præsupponunt actionem, vel passionem, quod idem de aliis relationibus divinis nuper dictis dicēdum est, si in illis ratio processionis activæ, aut passivæ (ut multi probabiliter volunt) non consistit : si autem sint ipsa processio passiva, ut de Filiatione, & relatione spirationis passivæ diximus, tunc prima ratio spectans ad lineam relativam in illis inventa debet esse prædicta ratio processionis passivæ. At verò relatio increata Paternitatis hoc nō habet, sed concepta per conceptus confusos, præsupponitur secundùm primam sui rationem ad generationem activam, & adhuc concepta distinctè quoad omnia sua, præsupponit secundùm aliquod sui munus generationem activam inadæquatè conceptam, & præsupponitur ad eam secundùm suam ultimam rationem consideratam, ut statim explicabimus.

Et ratio disparitatis desumitur, tum ex eo, quòd licèt Paternitas divina, adhuc ut exprimit munus referendi, sit simul natura, & cognitione cum Filiatione, atque adeò non sit causalitas inter eas, nec detur aliquod prius *in quo*, sive durationis, sive intellectionis, id est, in quo unum possit esse, aut concipi sine alio, aut non concepto alio, ut ei correspondet : attamen est inter eas ordo originis, & secundùm hunc ordinem Paternitas est prior prioritate originis (ut sic dicamus) *à quo*, quàm Filiatio, adhuc ut est passiva processio Filii, ut Filius est. Et similiter eadem Paternitas erit simul eisdem proportionalibus modis cum generatione 82. Illustratur ratione.

activa, ut est productio Filij secundum munus respiciendi & tamen quodammodò erit prior virtualiter illa sic sumpta per virtualem ordinem (ut sic dicamus) originis *à quo*: quia ex Patre, ut ultimatè constituto in sua ratione personali, adhuc in ordine ad nostros conceptus distinctos, debet quasi oriri ipsa generatio activa, ut est productio Filij quoad suam ultimam rationem considerati, idest, ut exprimit munus referendi constitutivum suæ personæ distinctè & perfectè cognitæ. Quare, cùm hic ordo originis non reperiatur in relationibus creatis, nec inter alias relationes divinas fundatas in processione passiva, & collata cum illa: inde est, ut non intelligantur secundum aliquam considerationem prius prioritate, aut ordine originis *à quo*, quam processiones.

Tum etiam ex eo, quòd natura creata, v.g. hominis, aut ejus potentia generativa, vel etiam ipse homo, ut v.g. Petrus, non est sufficienter determinatus ad habendam relationem paternitatis, nisi per generationem. Et ideò nisi hæc adsit, nequit dari prædicta relatio exigens sufficientem rationem, & determinationem, media qua habeat resultare. Et deinde aliæ relationes increatæ, scilicet Filiatio, & processio passiva, ex se habent præsupponere actiones, & veluti passiones, quibus producuntur, quia sunt relationes realiter productæ.

Cæterum natura divina ex se, & ab intrinseco habet sufficientem determinationem, prout est in seipsa, & ratione sui, ad hoc ut detur in divinis relatio Paternitatis absque eo, quòd ad illam adæquatè sumptam præsupponatur generatio, aut alia actio notionalis. Nam ipsa natura per se, & ab intrinseco habet esse fœcundam per modum actus purissimi, & non utcunque, sed itaut ex sua communicabilitate, & fœcunditate habeat esse in tribus suppositis habentibus inter se ordinem originis: itaut in uno sit ut non communicata ab alio, & in aliis communicata. Et ideò etiam ex se prædeterminat sibi quandam personalitatem constitutivam personæ, quæ non producatur ab alia. Et rursus, quia ratione suæ infinitatis, & simplicitatis nequeũt ejus supposita esse inter se distincta per proprietates absolutas: idcircò in hac persona non producta habet determinare sibi certam quandam personalitatem relativam, & non absolutam. Et tandẽ, quia prædictæ naturæ ex sui ratione cõpetit, quòd prius habeat communicari ut natura, & per consequens per generationem, quàm ut amor, ac proinde per spirationem: propterea determinat sibi in eadem persona non producta talem personalitatem relativam, quæ sit Paternitas, & non alia relatio: quamvis (ut nuper dicebamus) semel prædeterminata Paternitate quoad primam sui rationem, primumque sui munus, absque eo quòd ad illam sic sumptam præeat generatio, ut ratio fundandi, postmodum quoad munus referendi præsupponit quodammodò generationem activam, in sensu statim in sequenti solutione explicando sumptam.

83. Occurritur confirm. Ex quo ad confirmationem respondetur, quòd hoc ipso, quòd relatio Paternitatis concipiatur, prout est in se, sive per conceptus nostros perfectos & distinctos, apparent in ea respectu cognoscentis illam per prædictos conceptus, plura munera, sive plures rationes eorundem munerum, ex parte saltem nostri modi concipiendi diversæ, quam appareant respectu cognoscentis eandem per conceptus imperfectos & confusos. Et ideò quoad hæc munera, seu peculiares rationes munerum, quæ quodammodò supercrescunt respectu prædictæ cognitionis perfectæ, potest relatio Paternitatis concipi, ut quodammodò prior secundùm munus expressum referendi (modo statim dicendo) ibidem denuò apparens, quàm generatio activa, considerata secundùm suam ultimam rationem, & secundùm quòd concipitur per conceptus perfectos & distinctos: quamvis prædicta Paternitas, ut concepta per conceptus imperfectos & confusos, & non pertingentes ad hæc posteriora munera, sive rationes peculiares eorum, nequeat quoad munus expressum referendi secundùm eam rationem, quæ de illa tunc apparet, concipi, ut quodammodò præcedens eandem generationem activam.

Explicatur hoc, supponendo tamen duo. Primum est dari plura munera in Paternitate, & similiter in generatione activa. Nam in primis in Paternitate invenitur munus incõmunicabiliter subsistendi, non acceptum per realem processionem ab alio: & hoc præsupponitur ad generationem. Deinde subsequitur prædicta generatio, ut est productio Filij, quatenus Filius præcisè exprimit subsistens incommunicabiliter in natura divina productum per primam processionem, non exprimendo munus referendi, & respiciendi Patrem, nec generationem ipsam, prout expresse communicat hoc munus: quia à prima persona constituta in *esse* subsistentis incommunicabiliter, oportet ut intelligatur procedere Filius, ut eodem modo subsistens. 84. Animadversio prior pro pleniori explicatione solutionis.

Et ulteriùs post generationem sic inadæquatè sumptam subsequitur quodammodò relatio Paternitatis, ut exprimit munus referendi, & ipsamet ut distinctè & perfectè concipitur: quatenus secundùm hoc munus dicit, non qualecunque *respicere* suum Filium, idest, prout æquivalet expresse relationi creatæ filiationis; sed *respicere* talis conditionis, ut dicat & exprimat peculiarem & atomum modum incommunicabiliter subsistendi relativum, secundùm quem habet constituere Patrem in ratione propria, & atoma suæ personæ, & æquivalere atomæ personalitati creatæ, quæ per possibile, vel impossibile esset talis conditionis, ut peteret conjunctionem cum relatione Paternitatis, non vero Filiationis.

Et tandem ab eodem Patre, ut sic constituto per hoc ultimum munus distinctè & perfectè cognitum, intelligitur quasi oriri generatio Filij, ut habet producere eundem illum, secundùm quòd exprimit ulteriùs aliud munus, nimirum hoc, quod est, esse Filium: non solùm quia exprimat subsistẽs incommunicabiliter in natura divina accepta per generationem tribuentem hanc rationem; sed etiã ut exprimit prædictum subsistens, ut expresse dicit munus referendi, & respiciendi Patrem; & non utcunque, ac nudè sumptum, sed quatenus secundùm hoc munus perfectè ac distinctè cognitum deprehenditur esse in eo rationem ita respiciẽdi Patrem, & æquivalendi expresse Filiationi creatæ, ut simul in hoc respectu inveniatur ratio tribuendi Filio propriam & atomam subsistentiam relativam, per quam expresse, & perfectè cognoscitur cõstitui in ratione ultima personæ relativæ: atque adeò ratio quædam expresse æquivalens subsistentiæ, & personalitati creatæ, quæ per possibile vel impossibile exigeret conjunctionẽ cũ relatione Filiationis, non verò Paternitatis: siquidem à prima persona, ut ultimatè intelligitur constitui per conceptus perfectos, non potest non oriri, aut quasi oriri propria, & prima operatio ipsius: scilicet generatio, secundùm hanc ultimam rationem jam dictam considerata, seu ut per conceptus perfectos & distinctos concipitur, sicut ipsamet, ut concepta per conceptus imperfectos & confusos, oriri debet ab eadem prima persona, ut intelligitur constituta per nostros conceptus confusos & imperfectos. 85.

Secundum,

86. *Animadversio secunda.* Secundum, quod supponimus, est, quòd loquendo de muneribus constituentibus personam Patris, & de generatione activa, ut habet aliquem quasi ordinem (ut sic dicamus) originis respectu illius, tunc reddendo sua objecta singulis ex his modis concipiendi, dicendum est, quod per conceptus imperfectos & confusos pervenitur expressè, tum ad Paternitatem, & ad constitutionem personæ Patris, ut dicit subsistens incommunicabiliter in natura divina, non acceptum ab alio per realem processionem, tum ad generationem activam secundùm priorem considerationem modò dictam, nempe, ut præcisè attingit expressè subsistens incommunicabiliter in natura divina accepta per primam processionem; non vero per hos conceptus ultra progredimur ad cōcipiendum eandem Paternitatem, ut secundùm munus expressum referendi dicit peculiarem rationem subsistendi incommunicabiliter, ac proinde peculiarem rationem constitutivam personæ; & per consequens nec pervenitur ad generationem activam, ut secundùm sui posteriorem considerationem quodammodò oritur à Paternitate, quatenùs, secundùm hoc ultimum munus respiciendi exprimit etiam proprium modum incommunicabiliter subsistendi constitutivum personæ Patris in sua aroma & ultima ratione personæ: at verò per conceptus perfectos & distinctos, quatenus diversi sunt à conceptibus imperfectis, concipiuntur istæ rationes, & si quæ sint aliæ, quæ supersint.

87. *Ex dictis elucidatur enodatio confirmat.* Ex his ergo duobus manet explicata solutio confirmationis quoad id, quod in illa explicari desiderabatur. Nam ex quo capite per conceptus imperfectos & confusos tantùm pervenitur ad prædictas rationes, oportet ut relatio Paternitatis, quatenus sic intellecta, concipiatur ut præcedens, nostro modo concipiendi, generationem activam, prout prædicta relatio tantùm exprimit munus illud incommunicabiliter subsistendi non acceptum ab alio per realem processionem: quia munus hoc collatum cum munere generationis activæ est talis conditionis, ut si per impossibile generatio activa distingueretur ab illo, esset realiter prius ipsa: quod idem de aliis muneribus eo modo, & ordine, quo à nobis descripta sunt, dicimus. Et ita adhuc beati, qui concipiunt Paternitatem quoad hæc munera expressa jam dicta, & correspondentia huic nostro imperfecto modo cognoscendi (licèt in eis non sistant, quippe qui cognoscunt illa per conceptus perfectos & distinctos) nequeūt concipere, quòd secundùm illa sit alius ordo inter Paternitatem, & generationem, quàm ille, quem imperfectè nos concipimus per conceptus imperfectos & confusos.

Cæterùm ex quo capite nos per conceptus perfectos & distinctos ulteriùs progredimur ad alia munera, in quibus è contra res se habet, & relatio, secundùm quod exprimit munus referendi, non qualecumque, sed tale, ut si perfectè cognoscatur, appareat ibi peculiaris quædam ratio ejusdem muneris, nempe peculiaris modus subsistendi incommunicabiliter jam dictus, præsupponitur quodammodò ad generationem secundùm ultimam illam sui rationem consideratam, ut explicatum est: oportet, ut concipiendo prædictam relationem Paternitatis per hos conceptus perfectos & distinctos, deprehendatur, esse quodammodò priorem generatione activa; non quidem quoad illa munera, quæ sunt intra sphæram cognitionis imperfectæ & confusæ; sed quoad posterius munus jam dictum, quod est extra hanc sphæram, & continetur intra sphæram cognitionis perfectæ & distinctæ, secundùm quod excedit, & supergreditur cognitionem eorum munerum, ad quæ potest pertingere cognitio imperfecta & confusa.

§. VI.

Posterior objectio contra secundam assertionem, & enodatio illius.

Secundò objicies contra secundam assertionem. 88. *Secunda objectio.* Quòd si semel per nostros conceptus imperfectos & confusos non constituitur persona Patris per relationem, ut exprimit *ad*, nec etiam poterit constitui secundùm prædictos conceptus per aliquid relativum, sed per aliquid absolutum. Nam vel illud, per quod secundùm hos conceptus constituitur, exprimit hoc, quod est, respicere terminum, & esse in ordine ad illum, vel non? si hoc secundum dicatur, fiet hinc, illud exprimere aliquid absolutum, quia conceptus expressus alicujus non respicientis terminum est conceptus expressus rei in ordine ad se, & non in ordine ad aliud, & hic est conceptus expressus alicujus absoluti. Si autem primum asseratur, consequens erit, ut persona Patris constituatur, adhuc secundùm prædictos conceptus, per relationem, ut exprimit *ad*. Cujus oppositum in eadem assertione diximus.

Confirmatur. *Confirmatur.* Nam relationes divinæ, prout sunt rationes incommunicabiliter subsistendi, non habent unde distinguant personas divinas ab invicem, nisi una concipiatur per modum Patris, & alia per modum Filij, &c. ac proinde, nisi prædictæ relationes concipiantur, ut tribuunt distinctum esse *ad*, non concipientur ut formæ constitutivæ, & distinctivæ divinarum personarum: ergo malè diximus in secunda assertione, quòd secundùm nostrum modum imperfectum concipiendi relationes divinæ sunt constitutivæ, & distinctivæ divinarum personarum, quatenus concipiuntur, ut sunt rationes incommunicabiliter subsistendi, non verò ut dicunt *ad*.

Respondetur negando antecedens. Quia (ut ex 89. *Diluitur objectio.* dictis constat) constitutivum personæ, v. g. Patris, secundùm nostrum imperfectum & confusum modum concipiendi debet esse quid formaliter, & expressè relativum; licet non dicat formaliter, & expressè munus respiciendi. Quia conceptus adæquatus Paternitatis, ut dicit quid formaliter, & expressè relativum, ac proinde conceptus adæquatus ipsius *ad* ab ea importati, non est solummodò munus expressè respiciendi; sed etiam munus speciale incommunicabiliter subsistendi. Et ideò aliqui dicunt, quòd personæ divinæ, adhuc secundùm nostrum imperfectum modum concipiendi, constituuntur per ipsum *ad*: quia sumunt ly *ad*, prout complectitur quodvis munus formaliter, & expressè pertinens ad lineam relativam. Alij verò nobiscum asserunt, prædictas personas sic sumptas non constitui per ly *ad*: quia sumunt *ad* pro munere per antonomasiam dicto *ad*, id est, pro expresso munere respiciendi.

Et ad probationem eligenda est posterior pars 90. illius dilemmatis. Inde tamen non fit, quòd constitutivum personæ Patris secundum nostrum modum concipiendi sit conceptus expressus alicujus absoluti; sed solùm quòd non sit conceptus expressus alicujus relativi, prout relativum dicit præcisè munus quoddam inadæquatum, quod per antonomasiam dicitur munus relativum, seu appellatur *ad*, nempe, munus expressum respiciendi correlativum. Unde falsum est, quòd conceptus expressus alicujus non respicientis expressè terminum sit

sit conceptus expressus rei in ordine ad se, & non in ordine ad aliud, qualiter requiritur ad rationem conceptus rei absolutæ. Quia benè potest conceptus alicujus non esse conceptus expressus respiciendi terminum; & nihilominùs non esse conceptus expressus rei in ordine ad se: imò neque ille conceptus præcisè secundùm id, quod importat ex vi suæ lineæ, esse absolutus & in ordine ad se, ut in præsenti contingit. Quia conceptus expressus incommunicabiliter subsistendi à se, & non ab alio in natura divina, non exprimit munus referendi; non tamen exprimit, quòd hoc habeat Pater in ordine ad se, sed ab hoc conceptu expresso præscindit: imò nec conceptus iste, adhuc secundùm id, quod implicitè dicit ex vi præcisè suæ lineæ, est in ordine ad se, aut absolutus: quia etsi ex vi prædicti conceptus incommunicabiliter subsistendi non exprimatur, unde suam desumat specificationem: attamen, si id distinctè & expressè intelligatur, invenietur, quòd eam accipiat per ordinem ad terminum, ac proinde ex munere respiciendi, quem implicitè dicit. Et ita talis ratio incommunicabiliter subsistendi nequit esse absoluta, aut in ordine ad se: quia ad hoc desiderabatur, ut distinctè cognito suo quasi specificativo deprehenderetur, illam non desumere suam quasi speciem ex munere respiciendi implicitè importato, sed ex se, & in ordine ad se: ac proinde talis ratio debet esse formaliter & expressè relativa, prout ly *relativa* negat conceptum rei formaliter absolutæ & exprimit aliquod munus, quod formaliter & expressè pertineat ad lineam relativam; licet non dicat expressè munus relativum per antonomasiam tale, nempe munus expressum respiciendi.

91. Occurritur confirm. Ad confirmationem respondetur, quòd prædictæ relationes personales, sicut conceptæ secundum nostrum imperfectum modum concipiendi conveniunt in hoc, quod est esse rationes incommunicabiliter subsistendi: ita sic intellectæ habent suas speciales rationes, secundùm quas sunt rationes diversimodè incommunicabiliter subsistendi, quæ possunt explicari per hoc, quòd Paternitas sit talis ratio incommunicabiliter subsistendi, ut necessariò connotet non produci ab aliquo per realem processionem: Filiatio autem taliter tribuat incõmunicabiliter subsistere, quòd necessariò connotet, ut persona constituta per illam habeat hunc modum subsistendi per generationē, modo *n.* 84. dicto consideratam: & similiter spiratio passiva tribuit taliter incommunicabiliter subsistere, ut ille modus incommunicabiliter subsistendi necessariò petat produci per processionem. Et ita absque eo, quòd expressè concipiatur Paternitas, v.g. secundùm *ad*, seu secundùm munus expressum respiciendi, potest Pater, seu prima persona Trinitatis concipi, ut distincta à Filio, seu à secunda persona.

ARTICULUS III.

Vtrùm abstractis per intellectum relationibus à personis, adhuc remaneant hypostases?

1. Dist. 26. q. 1. a. 2. & pot. q. 8. art. 4. & opusc. 3. cap. 61. & 62.

AD tertium sic proceditur. Videtur, quod abstractis per intellectum proprietatibus, seu relationibus à personis, adhuc remaneant hypostases. Id enim, ad quod aliquid se habet ex additione, potest intelligi remoto eo, quod sibi additur: sicut homo se habet ad animal ex additione, & potest intelligi animal, remoto rationali. Sed persona se habet ex additione ad hypostasim: est enim persona hypostasis proprietate distincta ad dignitatem pertinente. Ergo remota proprietate personali à persona, intelligitur hypostasis.

¶ 2. Prætereà. Pater non ab eodem habet, quòd sit Pater, & quod sit aliquis. Cùm enim paternitate sit Pater: si paternitate esset aliquis, sequeretur, quòd Filius, in quo non est paternitas, non esset aliquis. Remota ergo per intellectum paternitate à Patre, adhuc remanet, quòd sit aliquis, quod est esse hypostasis. Ergo remota proprietate à persona, remanet hypostasis.

¶ 3. Præterea. Augustinus dicit 5. de Trinitate. * Non hoc est dicere ingenitum, quod est dicere Patrem: quia si Filium non genuisset, nihil prohiberet eum dicere ingenitum. Sed si Filium non genuisset, non inesset ei Paternitas. Ergo remota paternitate, adhuc remanet hypostasis Patris, ut ingenita. Lib. 5. de Trinit. cap. 6. in princ. tom. 3.

SED contrà est, quòd Hilarius dicit 4. de Trinit. * Nihil habet Filius, nisi natum. Nativitate autem est Filius. Ergo remota filiatione, non remanet hypostasis Filij. Et eadem ratio est de aliis personis. * Lib. 4. de Trinit. non multum remotè à prin.

RESPONDEO dicendum, quòd duplex sit abstractio per intellectum. Vna quidem, secundùm quod universale abstrahitur à particulari, ut animal ab homine. Alia verò secundùm quod forma abstrahitur à materia, sicut forma circuli abstrahitur per intellectum ab omni materia sensibili.

Inter has autem abstractiones hæc est differentia, quod in abstractione, quæ fit secundùm universale, & particulare, non remanet id, à quo fit abstractio. Remota enim ab homine differentia rationalis, non remanet in intellectu homo, sed solùm animal.

In abstractione vero, quæ attenditur secundùm formam à materia, utrumque manet in intellectu. Abstrahendo enim formam circuli ab ære, remanet seorsum in intellectu nostro, & intellectus circuli, & intellectus æris. Quamvis autem in divinis non sit universale, neque particulare, nec forma, & materia secundùm rem: tamen secundùm modum significandi invenitur aliqua similitudo horum in divinis. Secundùm quem modum Damascenus * dicit, quòd commune est substantia, particulare vero hypostasis. Si igitur loquamur de abstractione, quæ fit secundum universale, & particulare, remotis proprietatibus, remanet in intellectu essentia communis; * Lib. 3. orth. fidei c. 6. in princ.

communis; non autem hypostasis Patris, quæ est quasi particulare. Si vero loquamur secundum modum abstractionis formæ à materia; remotis proprietatibus non personalibus, remanet intellectus hypostasum, & personarum: sicut remoto per intellectum à Patre, quod sit ingenitus, vel spirans, remanet hypostasis, vel persona Patris. Sed remota proprietate personalis per intellectum, tollitur intellectus hypostasis. Non enim proprietates personales sic intelliguntur advenire hypostasibus divinis, sicut forma subjecto præexistenti; sed ferunt secum sua supposita, in quantum sunt ipsæ personæ subsistentes, sicut Paternitas est ipse Pater; Hypostasis enim significat aliquid distinctum in divinis: cùm hypostasis sit substantia individua. Cùm igitur relatio sit, quæ distinguit hypostases, & constituit (ut dictum est *) relinquitur, quod relationibus personalibus remotis per intellectum, non remaneant hypostases. Sed (sicut dictum est *) aliqui dicunt, quod hypostases in divinis non distinguuntur per relationes; sed per solam originem, ut intelligatur Pater esse hypostasis quædam per hoc, quod non est ab alio: Filius autem per hoc, quod est ab alio per generationem. Sed relationes advenientes quasi proprietates ad dignitatem pertinentes constituunt rationem personæ: unde & personales dicuntur. Vnde remotis hujusmodi relationibus per intellectum, remanent quidem hypostases, sed non personæ. Sed hoc non potest esse, propter duo. Primo. Quia relationes distinguunt, & constituunt hypostases, ut ostensum est.* Secundo. Quia omnis hypostasis naturæ rationalis est persona, ut patet per diffinitionem Boetij * dicentis, quod persona est rationalis naturæ individua substātia. Vnde ad hoc, quod esset hypostasis, & non persona, oporteret abstrahi ex parte naturæ rationalitatem: non autem ex parte personæ proprietatem.

* Art. præc.

* Art. præc.

* Art. præc.

* Boëtius lib. de duabus naturis à princ. lib.

Ad primum ergo dicendum, quòd persona non addit supra hypostasim proprietatem distinguentem absolutè: sed proprietatem distinguentem ad dignitatem pertinentem. Totum enim hoc est accipiendum loco unius differentiæ. Ad dignitatem autem pertinet proprietas distinguens, secundùm quod intelligitur subsistens in natura rationali. Vnde remota proprietate distinguente à persona; non remanet hypostasis; sed remaneret, si tolleretur rationalitas naturæ: tam enim persona quam hypostasis est substantia individua. Vnde in divinis de ratione utriusque est relatio distinguens.

Ad secundum dicendum, quòd Paternitate Pater non solùm est pater, sed est persona, & est quis, sive hypostasis. Nec tamen sequitur, quod Filius non sit quis, sive hypostasis, sicut non sequitur, quod non sit persona.

Ad tertium dicendum, quod intentio Augustini non fuit dicere hypostasis Patris remaneat ingenita, remota Paternitate: quasi innascibilitas constituat, & distinguat hypostasim Patris. Hoc enim esse non potest: cum ingenitum nihil ponat, sed negativè dicatur ut ipsemet dicit. Sed loquitur in communi: quia non omne ingenitum est Pater. Remota ergo Paternitate, non remanet in divinis hypostasis Patris, ut distinguitur ad aliis personis, sed ut distinguitur à creaturis, sicut Iudæi intelligunt.

Conclusio est negativa: Quia cùm hypostases per relationes constituantur, ablatis relationibus, hypostases remanere non possunt.

ARTICULUS IV.

Vtrùm actus notionales præintelligantur proprietatibus?

AD quartum sic proceditur, Videtur, quòd actus notionales præintelligantur proprietatibus. Dicit enim Magister * 27. dist. 1. Senten. quod pater semper est quia genuit Filium. Et ita videtur, quod generatio secundum intellectum præcedat Paternitatem.

1. dist. 27. q. 1. a. 2. & pot. q. 10. a. 3. & opusc. 3. c. 63. & 64.

* Lib 1. dist. 27. para. 6.

¶ 2. Prætereà, Omnis relatio præsupponit in intellectu id, supra quod fundatur: sicut æqualitas quantitatem. Sed Paternitas est relatio fundata super actione, quæ est generatio. Ergo Paternitas præsupponit generationem.

¶ 3. Prætereà. Sicut se habet generatio activa ad Paternitatem: ita se habet nativitas ad Filiationem. Sed Filiatio præsupponit nativitatem: ideo enim Filius est, quia natus est. Ergo & Paternitas præsupponit generationem.

SED contra. Generatio est operatio personæ Patris. Sed Paternitas constituit personam Patris. Ergo priùs est secundum intellectum Paternitas, quam generatio.

RESPONDEO dicendum, quòd secundùm illos, qui dicunt, quod proprietates non distinguunt, & constituunt hypostases; sed manifestant hypostases distinctas, & constitutas, absolutè dicendum est, quod relationes secundùm modum intelligendi consequuntur actus notionales, ut dici possit simpliciter quod quia generat, est Pater. Sed supponendo, quod relationes

* Cap. 2. in prin. tom. 3. SED contrà est, quod Augustinus * dicit in lib. de Fide ad Petrum. Proprium quidem Patris est, quòd Filium genuit. Sed generatio actus quidam est. Ergo actus notionales ponendi sunt in divinis.

RESPONDEO dicendum, quòd in divinis personis attenditur distinctio secundùm originem. Origo autem convenienter designari non potest, nisi per aliquos actûs. Ad significandum igitur originis ordinem in divinis personis, necessarium fuit attribuere personis actus notionales.

Ad primum ergo dicendum, quod omnis origo designatur per aliquem actum. Duplex autem ordo originis attribui Deo potest. Vnus quidem, secũdùm quod creatura ab eo progreditur: & hoc commune est tribus personis. Et ideò actiones, quæ attribuuntur Deo ad designandum processum creaturarum ab ipso, ad essentiam pertinent. Alius autem ordo originis in divinis attenditur secundùm processionem personæ à persona. Vnde actus designantes hujus originis ordinem, notionales dicuntur: quia notiones personarum sunt personarum habitudines ad invicem, ut ex dictis patet. *

* Q. 33. a. 3. Ad secundum dicendum, quòd actus notionales secundùm modum significandi tantùm differunt à relationibus personarum; sed re sunt omninò idem. Vnde Magister dicit in 1. Sentent. 26. dist. * quod generatio, & nativitas aliis nominibus dicuntur Paternitas, & Filiatio.

* Paragra. 2. circa finem. Ad cujus evidentiam attendendum est, quod primo oportet cognoscere originem alicujus ab alio ex motu. Quia enim aliqua res à sua dispositione removeretur per motum, manifestum fuit, hoc ab aliqua causa accidere. Et ideo actio secundum primam nominis impositionem importat originem motus. Sicut enim motus, prout est in mobili ab aliquo, dicitur passio: ita origo ipsius motus, secundum quod incipit ab alio, & terminatur in id, quod movetur, vocatur actio. Remoto igitur motu, actio nihil aliud importat, quàm ordinem originis, secundùm quod à causa aliqua, vel principio procedit in id, quod est à principio. Vnde, cùm in divinis non sit motus, actio personalis producentis personam nihil aliud est, quàm habitudo principij ad personam, quæ est à principio. Quæ quidem habitudines sunt ipsæ relationes, vel notiones. Quia tamen de divinis, & intelligibilibus rebus loqui non possumus, nisi secundùm modum rerum sensibilium, à quibus cognitionem accipimus, & in quibus actiones, & passiones, in quantum motum implicant, aliud sunt à relationibus, quæ ex actionibus, & passionibus consequuntur, oportuit seorsum significari habitudines personarum per modum actus, & seorsum per modum relationum. Et sic patet, quod sunt idem secundùm rem; sed differunt solùm secundùm modum significandi.

Ad tertium dicendum, quod actio, secundùm quod importat originem motus, infert ex se passionem: sic autem non ponitur actio in divinis personis. Vnde non ponuntur ibi passiones, nisi Grammaticè loquendo, quantum ad modum significandi, sicut Patri attribuimus generare, & Filio generari.

Prima conclusio est affirmativa.

Et constat ex illo Psal. 2. *Ego hodie genui te.* Et Psalm. 109. & habetur c. *Firmiter. De summa Trinitate*, constatque satis ex dictis à nobis q. 27. *Psalm. 2. & 109.*

Secunda conclusio desumpta ex solutione ad secundum.

Actus notionales differunt à relationibus secundùm modum significandi tantummodò.

Notationes circa hunc articulum.

CIrca hunc articulum longa posset excitari disputatio, nisi, quæ ad illum spectant, essentiam à nobis *supra q. 27. disp. 1.* maximè verò *dubio 3.* & 4 discussa: & ideò circa secundam conclusionem solùm oportebit in memoriam recolere, & aliquantulum elucidare illa, quæ *ibidem num. 62.* adduximus ad declarandum ea, quæ in hoc articulo in solutione ad 2. Angelicus Præceptor docet.

Notandum igitur ex ibidem dictis est, quod S. Doctor in secunda conclusione hujus articuli loquitur de eo, quod addit actus notionalis, v.g. *dicere*, super actum essentialem, nempe *intelligere* constitutivum divinæ naturæ. Nam id, quod addit supra illud, solummodò ex parte modi significandi distinguitur à relatione Paternitatis. Et ita ipsa absque additione virtuali est connotatũ & obliquum quoddam importatum ab ipso actu notionali. Et hoc modo significatur per modum actionis (ut statim dicemus) & simul prædicta relatio est constitutiva personæ Patris. *Animadversio prima.*

Secundò notandum est, hanc explicationem esse valdè consonam menti D. Thomæ, tum propter testimonia, quæ *dubio 3.* nuper relato *num. 62.* ex ipso adduximus, tum etiam propter verba ipsius *de Potentia q. 2. art. 5.* ubi sic inquit: *Generatio significat actionem cum aliquo respectu: & potentia generandi significat potentiam cum respectu. Vnde ipsa generatio est Dei actio, sed prout est Patris tantum.* In quibus verbis satis denotat generationem, quæ est actus notionalis, non consistere in solo respectu, sed in actione aliqua, nempe, in ipso intelligere Dei cum prædicto respectu: ac proinde, cùm Angelicus Præceptor in præsenti inquit, actus notionales, v.g. generationem, seu dictionem solum distingui ex parte modi significandi à relatione Paternitatis, loquitur de eo, quod prædictus actus notionalis addit supra operationem essentialem, nimirum, supra prædictum *intelligere*. Nam (ut nuper dicebamus) id, quod addit, quodque in obliquo importatur à prædicto actu, tantum est ipsa Paternitas diversimodè significata, ut est constitutiva personæ Patris, & ut occurrit ad integram constitutionem ejusdem actus notionalis. 2. *Secund. D. Thom.*

 Tum

3. D. Thom. Tum etiam. Quia si attentè legatur contextus verborum D. Thomæ *in hoc art. in solutione ad 2.* invenietur, hunc esse eorum sensum: ait enim: *Remoto igitur motu actio nihil aliud importat, quam ordinem originis, secundum quod à causa aliqua, vel principio procedit in id, quod est à principio. Vide, cùm in divinis non sit motus, actio personalis producentis personam nihil aliud est, quàm habitudo principij ad personam, quæ est à principio. Quæ quidem habitudines sunt ipsæ relationes, vel notiones.* Constat autem, sensum horum verborum non esse; quod remoto per intellectum motu ab actione creata, solum remaneat relatio: siquidem adhunc tunc manebit formalitas ipsa actionis, necnon & prædicta relatio, ut ex parte illius quodammodò se tenens, & ut aliquid ei superadditum: ac proinde in actibus notionalibus divinis, ubi motus relegandus est, remanebit ipsa formalitas divinæ actionis, v.g. divinum *intelligere*, cum superaddita relatione. Et ita, cum D. Thomas inquit, actus notionales solum differre secundum modum significandi à relationibus, non loquitur de prædictis actibus adæquatè sumptis; sed quoad id, quod superaddunt supra actus, & operationes essentiales. Et ideò infert, quòd sicut in actione creata, & sensibili actiones, & passiones, in quantum motum implicant, aliud sunt à relationibus, quæ eisdem consequuntur: idcircò, quia de divinis, & intelligibilibus rebus loqui non possumus, nisi secundùm modum rerum sensibiliũ, à quibus cognitionem accipimus, oportuit seorsum significari habitudines personarum per modum actus, id est, secundum quòd se tenent ex parte actus, constituentes per modũ obliqui prædictum actum, & seorsum per modum relationum.

Potestque hæc eadem explicatio confirmari ex eodem Angelico Præceptore *infrà q. 45. art. 3. ad 1.* ubi de creatione activa, quæ nullum includit motum, ait, quòd non significat solam relationem, sed actionem Dei, quæ est ejus essentia, cum relatione ad creaturas, id est, cum relatione fundamentali rationis ad prædictas creaturas. Et ita eadem proportionali ratione, ex eo quòd juxta Angelicum Præceptorem actus notionales Dei sint liberi à motu, solum intendit, eos dicere actionem essentialem Dei cum quodam respectu: realiter quòd id, quod superadditur, tamẽ sit prædictus respectus, & in eo solum ex parte modi significandi distinguatur ratio relationis, ut non consideratur per modum obliqui importati ab ipso actu notionali, & una cum ipso indivisibiliter significatur per modum operationis, & ipsamet ut significatur per modum prædicti obliqui, & indivisibiliter una cum suo recto denotatur, per modum operationis: ex eo quòd totum illud conjunctum habet significari per modum operationis.

4. Tertia animadversio. D. Thom. Tertiò notandum est, hinc plura, & diversa loca Angelici Præceptoris, in quibus ait, actus notionales, & relationes personales solum distingui ex parte modi significandi, ut constat ex iis, quæ docet *in 1 dist. 27. q. 1. art. 1. ad 5.* & *Opusculo 2. c. 65. de Potentia q. 2. art. 5. ad 8* & *q. 10. art. 3.* optimè conciliari cum aliis *suprà disp. 1 n 62.* adductis, in quibus inquit, quòd actus notionalis, nempe *dicere*, est formaliter intellectio, exprimendo verbum, ac proinde includens relationem ad illud: & per consequens prædictum *dicere* non distinguetur solùm ex parte modi significandi à relatione Paternitatis.

Ex dictis igitur hæc diversa loca facilè conciliantur. Quoniam priora intelliguntur de eo, quod addit actus notionalis, v.g. *dicere*, supra divinum *intelligere*, & de hoc inquit in aliquibus ex prædictis locis, quòd sicut Deus, & Deitas solùm distinguuntur ex parte modi significandi, ita relationes, & actus notionales distinguuntur: in posterioribus autem loquitur Angelicus Præceptor de eisdem actibus adæquatè.

5. Object. à D. Thom. Nec obest, si objicias cum quodam Juniore, quòd Angelicus Præceptor *de Potentia q. 9. art. 9. ad 3.* constituit hoc discrimen inter potentiam generativam, & generationem, quòd potentia generativa dicit aliquid absolutum; generatio verò tantum dicit relationem: ergo sentit, quòd generatio in divinis, saltem formaliter, & in recto solum consistit in relatione: alioqui nullum esset discrimen inter potentiam generativam, & generationem ipsam: siquidem apud eundem Sanctum Doctorem *in hac eadẽ q. 41. art. 5.* potentia generativa dicit in recto essentiã, & in obliquo relationem.

Enodatur. D. Thom. Respondetur enim S. Doctorẽ loco citato *ex q. 9. de Potentia* non dixisse, potentiam generativam esse aliquid absolutum; sed quòd *potentia absolutum quoddam est, & ideò non distinguitur in divinis, sicut nec bonitas, nec aliquid sic dictum. Generare verò, & generari in divinis non significant aliquid absolutum: sed solam relationem in divinis.* Nam mens D. Thomæ ibidem tantùm est, quòd licèt Pater possit generare in divinis, non verò Filius: nihilominùs non inde colligitur, esse aliquam potentiam in Patre, quæ non sit in Filio: quia potentia est quoddam absolutum quod proinde non distinguitur, aut multiplicatur per differentias extraneas, & aliarum linearum, nempe relativas; sed per differentias intraneas, & absolutas, quæ in divinis reperiri non possunt, ad hoc ut sit aliqua potentia sic divisa in Patre, & non in Filio: quippe cùm in illis omnia absoluta sint communia, & omninò idem.

Cæterum cum hoc stat, quòd in Patre sit potentia generativa, & non in Filio: quia potentia generativa, sive activa, sive passiva non dicit distinctam speciem, aut numero potentiam in *esse* potentiæ, sed solum eandem prorsus potentiam in *esse* potentiæ, modificatam tamen diversis relationibus Paternitatis, & Filiationis in obliquo importatis. Et ita, licèt loquendo de potentia generativa, & de generatione activa, non stet discrimen adductum à D. Thoma, nec hoc discrimen ab eo intendatur; secùs tamen loquendo de potentia in esse potentiæ, & de generatione in divinis. Quia potẽtia sic sumpta absolutum quoddam est, & non constituitur intrinsecè ex absoluto in recto, & ex relativo in obliquo: cùm tamen generatio activa coalescat ex absoluto, & relativo. & loquendo de eo, quod superadditur absoluto, solùm dicat relationem, ut S. Doctor tam in præsenti, quàm in locis suprà relatis vult.

ARTICULUS II.

Utrùm actus notionales sint voluntarij.

AD secundum sic proceditur. Videtur, quod actus notionales sint voluntarij. Dicit enim Hilarius * 1. lib. de Syno. Non naturali necessitate ductus Pater genuit Filium. 1. Dist 6 a 1. a. & 3. & pot. q 2. a. 3.

* In medio lib. & est distinctio 25. & etiam aliquantulum à medio lib.

¶ 2. Prætereà. Apost. Col. 1. Transtulit nos in regnum Filij dilectionis suæ. Dilectio autem voluntatis est. Ergo Filius genitus est à Patre voluntate.

¶. 3.

¶ 3. Prætereà. Nihil magis est voluntarium, quàm amor. Sed Spiritus sanctus procedit à Patre, & Filio ut amor. Ergo procedit voluntariè.

¶ 4. Præterea. Filius procedit per modum intellectus ut verbum. Sed omne verbum procedit à dicente per voluntatem. Ergo Filius procedit à Patre per voluntatem; & non per naturam.

¶ 5. Præterea. Quod non est voluntarium, est necessarium. Si igitur Pater genuit Filium non voluntate, videtur sequi, quod necessitate genuerit. Quod est contra Augustinum * in lib. ad Orosium.

Hic lib. *Ad Orosium* inscribitur. Dialog. 65.

SED contrà est, quòd Augustinus dicit in eodem lib. * quod neque voluntate genuit Pater Filium, neque necessitate.

*Quæst. hab. to. 4. c. 7. in principio.

RESPONDEO, dicendum, quod cùm dicitur, aliquid esse, vel fieri voluntate, dupliciter potest intelligi. Vno modo, ut ablativus designet concomitantiam tantum: sicut possum dicere, quod ego sum homo mea voluntate, quia scilicet volo me esse hominem. Et hoc modo potest dici, quod Pater genuit Filium voluntate, sicut & est voluntate Deus: quia vult se esse Deum, & vult se generare Filium. Alio modo sic, quod ablativus importet habitudinem principij: sicut dicitur, quod artifex operatur voluntate, quia voluntas est principium operis. Et secundùm hunc modum dicendum est, quod Deus Pater non genuit Filium voluntate; sed voluntate produxit creaturam. Vnde in lib. de Syno. * dicitur, quod si quis voluntate Dei, tanquam unum aliquid de creaturis, Filium factum dicat: anathema sit. Et hujus ratio est. Quia voluntas, & natura secundum hoc differunt in causando; quia natura determinata est ad unum; sed volũtas non est determinata ad unum. Cujus ratio est. Quia effectus assimilatur formæ agentis, per quam agit: manifestum est autem, quod unius rei non est, nisi una forma naturalis, per quam res habet esse. Vnde quale ipsum est, tale facit. Sed forma, per quam voluntas agit, non est una tantùm; sed sunt plures, secundùm quod sunt plures rationes intellectæ. Vnde, quod voluntate agitur, non est tale, quale est agens, sed quale vult, & illud intelligit esse agens. Eorum igitur voluntas principium est, quæ possunt sic, vel aliter esse. Horum autem, quæ non possunt, nisi sic esse, principium natura est. Quod autem potest sic, vel aliter esse, longè est à natura divina; sed hoc pertinet ad rationẽ creaturæ: quia Deus est per se necesse esse; creatura autem est facta ex nihilo. Et ideo Arriani volentes ad hoc deducere, quod Filius sit creatura, dixerunt, quod Pater genuit Filium voluntate, secundùm quod voluntas designat principium. Nobis autem dicendum est, quod Pater genuit Filium, non voluntate, sed natura. Unde Hilarius * dicit in lib. de Syno. Omnibus creaturis substantiam Dei voluntas attulit; sed naturam dedit Filio, ex impassibili, ac non nata substantia, perfecta nativitas. Talia enim cuncta creata sunt, qualia Deus esse voluit. Filius autem natus ex Deo, talis subsistit, qualis Deus est.

* Inter opera Hilar. in lib. de Syn. circa medium. In Symbolo Fumicosi.

* In 2. fo. post me. lib.

Ad primum ergo dicendum, quòd authoritas illa inducitur contra illos, qui à generatione Filij etiam concomitantiam Paternæ voluntatis removebant dicentes, sic eum natura genuisse Filium, ut tamen voluntas generandi ei non adesset: sicut & nos multa naturali necessitate contra voluntatem patimur, ut mortem, senectutem, & hujusmodi defectus. Et hoc patet per præcedentia, & subsequentia: sic enim ibi dicitur. * Non enim nolente Patre, vel coactus Pater, vel naturali necessitate inductus genuit Filium.

* Loco in argu. citato.

Ad secundum dicendum, quòd Apostolus nominat Christum Filium dilectionis Dei: inquantum est à Deo superabundanter dilectus, non quod dilectio sit principium generationis Filij.

Ad tertium dicendum, quòd etiam voluntas, inquantum est natura quædam, aliquid naturaliter vult: sicut voluntas hominis naturaliter tendit ad beatitudinem. Et similiter Deus naturaliter vult, & amat seipsum. Sed circa alia à se voluntas Dei se habet ad utrumque quodammodò, ut dictum est. * Spiritus autem Sanctus procedit ut amor, inquantum Deus amat se ipsum. Vnde naturaliter procedit, quamvis per modum voluntatis procedat.

* In corpo. art. & q 19. art. 3. præcipuè.

Ad quartum dicendum, quòd etiam in conceptionibus intellectualibus fit reductio ad prima, quæ naturaliter intelliguntur. Deus autem naturaliter intelligit se ipsum. Et secundùm hoc conceptio Verbi divini est naturalis.

Ad quintum dicendum, quòd necessariũ dicitur aliquid per se, & per aliud. Per aliud quidẽ dupliciter. Uno modo sicut per causam agentem, & cogentem: & sic necessarium dicitur, quod est violentum. Alio modo sicut per causam finalem: sicut dicitur, aliquid esse necessarium in his, quæ sunt ad finem, inquantum sine hoc non potest esse finis, vel benè esse. Et neutro istorum modorum divina generatio est necessaria: quia Deus nõ est propter finem, neque coactio cadit in ipsum. Per se

autem

autem dicitur aliquid necessarium, quod non potest non esse: & sic Deum esse, est necessarium. Et hoc modo Patrem generare Filium, est necessarium.

Prima Conclusio.

Actus notionales sunt voluntarij voluntate concomitante.

Secunda conclusio.

Actus notionales non sunt voluntarij voluntate antecedenti seu principiante.

Tertia conclusio.

Actus notionalis, quo procedit persona Spiritus sancti, est voluntarius voluntate antecedenti, & principiante, non ut voluntas est, sed ut natura est.

CIrca primam, & secundam conclusionem non oportebit aliquid peculiare animadvertere: quia satis perspicuè habentur in littera D. Thomæ. Circa ultimam verò conclusionem videantur ea, quæ *quæst.* 27. *art.* 3. & 4. latè asseruimus.

ARTICULUS III.

Vtrùm actus notionales sint de aliquo?

1 Dist. 5. q. 2. art. 1. ad 2. & 3. d. 5. 11. art. 1. ad 1.

AD tertium sic proceditur, Videtur, quòd actus notionales non sint de aliquo. Quia si Pater generat Filium de aliquo: aut de se ipso, aut de aliquo alio: Si de aliquo alio: cùm id, de quo aliquid generatur, sit in eo, quod generatur, sequitur, quòd aliquid alienum à Patre sit in Filio. Quod est contra Hilarium * 7. de Trinitate ubi dicit: Nihil in his diversum est vel alienum. Si autem Filium generat Pater de se ipso, id autem, de quo aliquid generatur, si sit permanens, recipit ejus prædicationem, quod generatur, sicut dicimus, quod homo est albus: quia homo permanet, cùm de non albo fit albus. Sequitur igitur, quod Pater, vel non permaneat genito Filio, vel quod Pater sit Filius, quod est falsum. Non ergo Pater generat Filium de aliquo, sed de nihilo.

* Lib. 7. de Trinit. non procul à fine libri.

¶ 2. Præterea. Id, de quo aliquid generatur, est principium ejus, quod generatur. Si ergo Pater generat Filium de essentia, vel natura sua, sequitur, quod essentia, vel natura Patris sit principium Filij. Sed non principium materiale: quia materia locum in divinis non habet. Ergo est principium quasi activum, sicut generans est principium geniti. Et ita sequitur, quod essentia generet. Quod suprà improbatum est. *

* Q. 39. artic. 5.

¶ 3. Præterea. Augustinus * dicit, quod tres personæ non sunt ex eadem essentia: quia non est aliud essentia, & persona. Sed persona Filij non est aliud ab essentia. Ergo Filius non est de essentia Patris.

* lib. 7. de Trinit. c. 7.

¶ 4. Præterea, Omnis creatura est ex nihilo. Sed Filius in Scripturis dicitur creatura. Dicitur enim Ecclesiastici 24. ex ore Sapientiæ. Ego ex ore Altissimi prodij, primogenita ante omnem creaturam. Et posteà ex ore ejusdem Sapientiæ dicitur: Ab initio, & ante sæcula creata sum. Ergo Filius non est genitus ex aliquo, sed ex nihilo Et similiter potest objici de Spiritu sancto, propter hoc, quod dicitur Zach. 12. Dixit Dominus extendens cælum, & fundans terram, & creans Spiritum hominis in eo. Et Amos 4. secundùm aliam litteram. Ego formans montes, & creans spiritum.

SED contra est, quod Augustinus * dicit in lib. de Fide ad Petrum. Pater Deus solus est de sua natura, sine initio genuit Filium sibi æqualem.

* Cap. 1. circa finem tom. 3.

RESPONDEO, dicendum, quòd Filius non est genitus de nihilo: sed de substantia Patris. Ostensum est enim suprà * quod Paternitas, & Filiatio, & nativitas verè & propriè est in divinis. Hoc autem interest inter generationem veram, per quam aliquis procedit ut Filius; & factionem, quod faciens facit aliquid de exteriori materia: sicut scamnum facit artifex de ligno; homo autem generat Filium de se ipso. Sicut autem artifex creatus facit aliquid ex materia: ita Deus facit ex nihilo (ut infra ostendetur. *) Non quod nihilum cedat in substantiam rei: sed quia ab ipso tota substantia rei producitur, nullo alio præsupposito. Si ergo Filius procederet à Patre ut de nihilo existens, hoc modo se haberet ad Patrem ut artificiatum ad artificem: quod, manifestum est nomen filiationis propriè habere non posse; sed solùm secundùm aliquam similitudinem. Vnde relinquitur, quod si Filius Dei procederet à Patre, quasi existens ex nihilo, non esset verè & propriè Filius. Cujus contrarium dicitur 1. Ioan. ultimo. Vt simus in vero Filio ejus Iesu Christo. Filius igitur Dei verus non est ex nihilo, nec factus, sed tantùm genitus. Si qui autem ex nihilo à Deo facti Filij Dei dicantur, hoc erit metaphoricè secundùm aliquam assimilationem ad eum, qui verè Filius est. Vnde, inquantum solus est verus, & naturalis Dei Filius, dicitur unigenitus secundùm illud Ioannis 1. Vnigenitus, qui est in sinu Patris, ipse enarravit. Inquantum verò per assimilationem ad ipsum alij dicuntur filij adoptivi, quasi metaphoricè dicitur esse primogenitus, secundùm illud Roman. 8. Quos præscivit, & prædestinavit fieri conformes imaginis

* Q. 27. artic. 2. & q. 33. artic. 2. & 3.

* Q. 45. artic. 1.

Filij

Filij sui, ut sit ipse primogenitus in multis fratribus. Relinquitur ergo, quod Dei Filius sit genitus de substantia Patris, aliter tamen, quam Filius hominis. Pars enim substantiæ hominis generantis transit in substantiam geniti. Sed divina natura impartibilis est. Vnde necesse est, quod Pater generando Filium, non partem naturæ in ipsum transfuderit; sed totam naturam ei communicaverit, remanente distinctione solùm secundùm originem, ut ex dictis patet. *

*Q.27.art.1.

Ad primum ergo dicendum, quòd cum Filius dicitur natus de Patre, hæc præpositio, de, significat principium generans consubstantiale, non autem principium materiale. Quod enim producitur de materia fit per transmutationem illius, de quo producitur, in aliquam formam. Divina autem essentia non est transmutabilis, neque alterius formæ susceptiva.

Ad secundum dicendum, quòd cùm dicitur Filius genitus de essentia Patris, secundùm expositionem Magist. 5. distinct. 1. Sententiarum, designat habitudinem principij quasi activi, ubi sic exponit: Filius est genitus de essentia Patris, id est, de Patre essentia, propter hoc quod Augustinus 15. lib. de Trinit.* dicit. Tale est, quod dico de Patre essentia, ac si expressiùs dicerem de Patris essentia. Sed hoc non videtur sufficere ad sensum hujusmodi locutionis. Possumus enim dicere, quod creatura est ex Deo essentia; non tamen quod sit ex essentia Dei. Vnde aliter dici potest, quod hæc præpositio, de, semper denotat consubstantialitatem. Vnde non dicimus, quod domus sit de ædificatore: cum non sit causa consubstantialis. Possumus autem dicere, quod aliquid sit de aliquo, quocumque modo illud significetur, ut principium consubstantantiale, sive illud sit principium activum, sicut filius dicitur esse de patre; sive sit principium materiale, sicut cultellus dicitur esse de ferro sive sit principium formale in his dumtaxat, in quibus ipsæ formæ sunt subsistentes, & non advenientes alteri: possumus enim dicere, quod Angelus aliquis est de natura intellectuali. Et per hunc modum dicimus, quod Filius est genitus de essentia Patris, in quantum essentia Patris, Filio per generationem communicata, in eo subsistit.

* Lib. 15. de Trin. cap. 13 in fine, tomo 3.

Ad tertium dicendum, quod cùm dicitur, Filius est genitus de essentia Patris, additur aliquid, respectu cujus potest salvari distinctio. Sed cùm dicitur, quod tres personæ sunt de essentia divina, non ponitur aliquid, respectu cujus possit importari distinctio per præpositionem significata. Et ideo non est simile.

Ad quartum dicendum, quòd cùm dicitur, Sapientia est creata, potest intelligi, non de sapientia, quæ est Filius Dei; sed de sapientia creata, quam Deus indidit creaturis. Dicitur enim Eccl. 1. Ipse creavit eam, scilicet sapientiam, Spiritu sancto, & effudit illam super omnia opera sua. Neque est inconveniens, quod in uno contextu locutionis loquatur Scriptura de sapientia genita, & creata: quia sapientia creata est participatio quædam sapientiæ increatæ: Vel potest referri ad naturam creatam assumptam à Filio, ut sit sensus: Ab initio, & ante secula creata sum, id est, prævisa sum creaturæ uniri. Vel per hoc, quod sapientia creata, & genita nuncupatur, modus divinæ gerationis nobis insinuatur: In generatione enim, quod generatur, accipit naturam generantis, quod perfectionis est. In creatione vero creans non mutatur; sed creatum non recipit naturam creantis. Dicitur ergo Filius simul creatus, & genitus, ut ex creatione accipiatur immutabilitas Patris, & ex generatione unitas naturæ in Patre, & Filio. Et sic exponitur intellectus hujus Scripturæ ab Hilar.* lib. de Synodis. Authoritates autem inductæ non loquuntur de Spiritu sancto, sed de Spiritu creato, qui quandoque dicitur ventus, quandoque aër, quandoque flatus hominis, quodoque etiam anima, vel quæcũque substantia invisibilis.

* Lib. de Synodis in 2. fol. post lib. princ. p.

Prima conclusio.

Pater genuit Filium de sua substantia.

Secunda conclusio.

Quando dicitur, Patrem genuisse Filium de sua substantia, illa præpositio de *significat principium formale, non materiale.*

Circa has conclusiones notandum est, ideò inter alia dici Filium esse de substantia Patris, ut denotetur, ipsum esse Patre ut consubstantialem: ex eo quòd communicatur eidem ipsamet essentia Patris. Videantur tamen illa, quæ *suprà disp. 2 num. 85*, diximus, ubi explicuimus, quomodo ad rationem geniti in viventibus requiratur, quòd procedat à principio conjuncto, quod in divinis idem est in Filio, ac procedere de substantia Patris.

ARTICULUS. IV.

Vtrùm in divinis sit potentia respectu actuum notionalium?

AD quartum sic proceditur. Videtur, quod in divinis non sit potentia respectu actuum notionaliũ. Omnis enim potẽtia est vel activa, vel passiva. Sed neutra hic competere potest. Potentia enim passiva

1. Dist. 7. q. 1. artic. 1. & pot. q. 2. artic. 1.

passiva in Deo non est, ut suprà ostensum est. * Potentia verò activa non competit uni personæ respectu alterius: cùm personæ divinæ non sint factæ, ut ostensum est. * Ergo in divinis non est potentia ad actus notionales.

* Quæst. 25 art. 1.

* Art. præc.

¶ 2. Prætereà. Potentia dicitur ad possibile. Sed divinæ personæ non sunt de numero possibilium, sed de numero necessariorum. Ergo respectu actuũ notionalium, quibus divinæ personæ procedunt, non debet poni potentia in divinis.

¶ 3. Prætereà. Filius procedit ut verbum, quod est conceptio intellectus: Spiritus autem Sanctus procedit ut amor, quia pertinet ad voluntatem. Sed potentia in Deo dicitur per comparationem ad effectus; non autem per comparationem ad intelligere, & velle, ut supra habitum est. * Ergo in divinis non debet dici potentia per comparationem ad actus notionales.

* Quæst. 25. art. 1. ad. 3. & 4. arg.

SED contrà est, quòd dicit Augustinus contra * Maximinum Hæreticum. Si Deus Pater non potuit generare Filium sibi æqualem, ubi est omnipotentia Dei Patris? Est ergo in divinis potentia respectu actuum notionalium.

* Lib. 3. cont. Maximinum c. 12. circa princ. to 6.

RESPONDEO dicendum, quòd sicut ponuntur actus notionales in divinis: ita necesse est ibi ponere potentiam respectu hujusmodi actuum: cùm potentia nihil aliud significet, quàm principium alicujus actus. Vnde, cùm Patrem intelligamus, ut principium generationis, & Patrem, & Filium, ut principium spirationis, necesse est, quòd Patri attribuamus potentiam generandi, & Patri & Filio potentiam spirandi. Quia potentia generandi significat id, quo generans generat. Omne autẽ generans generat aliquo. Vnde in omni generante oportet ponere potentiã generandi, & in spirante potentiam spirandi.

Ad primum ergo dicendum, quòd sicut secundùm actus notionales non procedit aliqua persona ut facta; ita neque potentia ad actus notionales dicitur in divinis per respectum ad aliquam personam factam; sed solùm per respectum ad procedentem personam.

Ad secundum dicendum, quòd possibile, secundùm quòd necessario opponitur, sequitur potentiam passivam, quæ non est in divinis. Vnde neque in divinis est aliquid possibile per modum istum; sed solum secundùm quòd possibile continetur sub necessario. Sic autem dici potest, quòd sicut Deum esse est possibile, sic filium generari est possibile.

Ad tertium dicendum, quòd potentia significat principium. Principium autem distinctionem importat ab eo, cujus est principium. Consideratur autem duplex distinctio in his, quæ dicuntur in Deo. Vna secundùm rem, alia secundùm rationem tantùm. Secundum rem quidem Deus distinguitur per essentiam à rebus, quarum est per creationem principium: sicut una persona distinguitur ab alia, cujus est principium secundùm actum notionalem. Sed actio ab agente non distinguitur in Deo, nisi secundùm rationem tantùm: alioqui actio esset accidens in Deo. Et ideò respectu illarum actionum, secundùm quas aliquæ res procedunt distinctæ à Deo, vel essentialiter, vel personaliter, potest Deo attribui potentia secundùm propriam rationem principij. Et ideò sicut potentiam ponimus creandi in Deo: ita possumus ponere potentiam generandi, vel spirandi. Sed intelligere, & velle non sunt tales actus, qui designent processionem alicujus rei à Deo distinctæ, vel essentialiter vel personaliter. Vnde respectu horum actuum non potest salvari ratio potentiæ in Deo, nisi secundùm modum intelligendi, & significandi tantum, prout diversimode significatur in Deo intellectus, & intelligere: cùm tamen ipsum intelligere Dei sit ejus essentia, non habens principiũ.

ARTICULUS V.

Vtrùm potentia generãdi significet relationem, & non essentiam?

1 Dist. 7. q. 1. artic. 2. & pot. q. 2. artic. 2.

AD quintum sic proceditur. Videtur, quod potentia generandi vel spirãdi significet relationem, & non essentiam. Potẽtia enim significat principium, ut ex ejus diffinitione patet. Dicitur enim potẽtia activa esse principiũ agendi, ut patet in 5. Metaphysicæ.* Sed principium in divinis respectu personæ dicitur notionaliter. Ergo potentia in divinis non significat essentiam, sed relationem.

* Lib. 5. Metaph. tex. 17. tomo 3.

¶ 2. Præterea. In divinis non differt posse, & agere. Sed generatio in divinis significat relationem. Ergo & potentia generandi.

¶ 3. Præterea. Ea, quæ significant essentiam in divinis, communia sunt tribus personis. Sed potentia generandi non est communis tribus personis, sed propria Patri. Ergo non significat essentiam.

SED contrà est quod sicut Deus potest generare Filium, ita & vult. Sed voluntas generandi significat essentiam. Ergo & potentia generandi.

RESPONDEO dicendum, quòd quidam dixerunt, quod potentia generandi significat

significat relationem in divinis. Sed hoc esse non potest. Nam illud propriè dicitur potentia in quocumque agente, quo agens agit. Omne autem producens aliquid per suam actionem, producit sibi simile quantum ad formam, qua agit. Sicut homo genitus est similis generanti in natura humana, cujus virtute pater potest generare hominem. Illud ergo est potentia generativa in aliquo generante, in quo genitum similatur generanti. Filius autem Dei similatur Patri gignenti in natura divina. Vnde natura divina in Patre est potentia generandi in ipso. Vnde Hilarius * dicit in 2. de Trinitate. Nativitas Dei non potest eam, ex qua perfecta est, non tenere naturam. Nec enim aliud, quàm Deus subsistit, quod non aliunde, quàm de Deo subsistit.

* Lib. 2. de Trinit. non procul à fine, & lib. 5. etiam ad finem.

Sic igitur dicendum est, quod potentia generandi principaliter significat divinam essentiam, ut Magister dicit 7. dist. 1. Sentent. non autem tantùm relationem, nec etiam essentiam, inquantum est idem relationi, ut significet ex æquo utrumque. Licet enim Paternitas, ut forma Patris significetur: est tamen proprietas personalis, habens se ad personam Patris, ut forma individualis ad aliquod individuum creatum. Forma autem individualis in rebus creatis constituit personam generantem; non autem est, quo generans generat: alioquin Sortes generaret Sortem. Vnde neque Paternitas potest intelligi, ut quo Pater generat; sed ut constituens personam generantis: alioquin Pater generaret Patrem. Sed id, quo Pater generat, est natura divina, in qua sibi Filius assimilatur. Et secundùm hoc Damascenus * dicit, quod generatio est opus naturæ, non sicut generantis, sed sicut ejus, quo generans generat. Et ideo potentia generandi significat in recto naturam divinam, sed in obliquo relationem.

* Lib. 1 Ortho. fid. c. 8.

Ad primum ergo dicendum, quòd potentia non significat ipsam relationem principij: alioquin esset in genere relationis; sed significat id, quod est principium: non quidem sicut agens dicitur principium; sed sicut id, quo agens agit, dicitur principium. Agens autem distinguitur à facto, & generans à generato. Sed id, quo generans generat, est commune genito, & generanti, & tantò perfectius, quantò perfectior fuerit generatio. Vnde, cùm divina generatio sit perfectissima, id, quo generat, est commune genito, & generanti, & idem numero, non solùm specie, sicut in rebus creatis. Per hoc ergo, quod dicimus, quod essentia divina est principium, quo generans generat, non sequitur, quod essentia divina distinguatur, sicut sequeretur, si diceretur, quod essentia divina generat.

Ad secundum dicendum, quòd sicut est idem in divinis potentia generandi cum generatione: ita essentia divina cum generatione, & Paternitate est idem re, sed non ratione.

Ad tertium dicendum, quòd cùm dico potentia generandi, potentia significatur in recto, & generatio in obliquo, sicut si dicerem, essentiam Patris. Vnde quantum ad essentiam, quæ significatur, potentia generandi communis est tribus personis: quantum autem ad notionem, quæ connotatur, propria est personæ Patris.

Conclusio.

Potentia generandi importat essentiam in recto, & relationem in obliquo.

Circa hos duos articulos inspiciantur illa, quæ *disputatione 1. huius tractatus dubio 3.* latè diximus.

ARTICULUS VI.

Vtrùm actus notionalis ad plures personas terminari possit.

D sextum sic proceditur. Videtur, quòd actus notionalis ad plures personas terminari possit, ita quod sint plures personæ genitæ, vel spiratæ in divinis. Cuicumque enim inest potentia generandi, potest generare. Sed Filio inest potentia generandi. Ergo potest generare: non autem se ipsum: ergo alium Filium. Ergo possunt esse plures Filij in divinis.

1. Dist. 7. q. 1. art. 2. & in lib. de po. q. 2. art. 1. ad 10. & art. 4.

¶ 2. Præterea. Augustinus * dicit contra Maximinum. Filius non genuit creatorem: neque enim non potuit; sed non oportuit.

*Lib. 3. c. 12. circa finem tom. 6.

¶ 3. Præterea. Deus Pater est potentior ad generandum, quàm pater creatus. Sed unus homo potest generare plures filios. Ergo & Deus. Præcipuè cùm potentia Patris uno Filio generato non diminuatur.

SED contrà est, quòd in divinis non differt esse, & posse. Si igitur in divinis possent esse plures Filij, essent plures Filij. Et ita essent plures personæ quàm tres in divinis, quod est hæreticum.

RESPONDEO dicendum, quòd sicut Athanasius * dicit. In divinis est tantùm unus Pater, unus Filius, unus Spiritus S. Cujus quidem ratio quadruplex assignari potest. Prima quidem ex parte relationum, quibus solùm personæ distinguuntur.

* In suo Symbolo fidei.

Cùm enim perſonæ divinæ ſint ipſæ relationes ſubſiſtentes, non poſſent eſſe plures Patres, vel plures Filij in divinis, niſi eſſent plures Paternitates, & plures Filiationes: quod quidem eſſe non poſſet, niſi ſecundùm materialem rerum diſtinctionem. Formæ enim unius ſpeciei non multiplicantur, niſi ſecundum materiam, quæ in divinis non eſt. Vnde in divinis non poteſt eſſe, niſi una tantùm Filiatio ſubſiſtens: ſicut & albedo ſubſiſtens non poſſet eſſe niſi una. Secunda vero ex modo proceſſionum. Quia Deus omnia intelligit, & vult uno & ſimplici actu. Vnde non poteſt eſſe, niſi una perſona procedens per modum verbi, quæ eſt Filius; & una tantùm per modum amoris, quæ eſt Spiritus ſanctus. Tertia vero ſumitur ex modo procedendi. Quia perſonæ ipſæ procedũt naturaliter, ut dictum eſt. * Natura autem determinatur ad unum. Quarta ex perfectione divinarum perſonarum. Ex hoc enim eſt perfectus Filius, quod tota Filiatio divina in eo continetur, & quod eſt tantùm unus Filius. Et ſimiliter dicendum eſt de aliis perſonis.

* Art 2 hujus quæſtionis.

Ad primum ergo dicendum, quod quamvis ſimpliciter concedendum ſit, quod potentiam, quam habet Pater, habeat Filius: non tamen concedendum eſt, quod Filius habeat potentiam generandi, ſi generandi ſit gerundivum verbi activi, ut ſit ſenſus, quòd Filius habeat potentiam ad generandum. Sicut licet idem eſſe ſit Patris, & Filij: non tamen convenit Filio eſſe Patrem, propter notionale adjunctum. Si tamen hoc, quod dico generandi, ſit gerundivum verbi paſſivi, potentia generandi eſt in Filio, ideſt, ut generetur. Et ſimiliter ſi ſit gerundivum verbi imperſonalis, ut ſit ſenſus, potentia generandi, ideſt, qua ab aliqua perſona generatur.

Ad ſecundum dicendum, quòd Auguſtinus in verbis illis non intendit dicere, quod Filius poſſet generare Filium; ſed quod hoc non eſt ex impotentia Filij, quod non generet, ut infrà patebit. *

* Q. 42. art. 6. ad 3.

Ad tertium dicendum, quòd immaterialitas, & perfectio divina requirit, ut non poſſint eſſe plures Filij in divinis, ſicut dictum eſt. Vnde, quod non ſunt plures Filij, non eſt ex impotentia Patris ad generandum.

Concluſio eſt negativa.

Et ſatis perſpicuè habetur in corpore articuli. Circa quam videri poſſunt illa, quæ ſuprà *q.* 28. ad explicationem articuli 4. diximus, necnon & ea, quæ ſuprà *diſp.* 8. *num.* 49. aſſeruimus ad probandum, quomodo in divinis tantùm poſſit dari unicum verbum.

QUÆSTIO XLII.

De æqualitate, & ſimilitudine divinarum perſonarum ad invicem.

PROOEMIVM.

DEINDE conſiderandum eſt de comparatione perſonarum ad invicem. Et primò, quantum ad æqualitatem, & ſimilitudinem Secundò, quantum ad miſſionem.

ARTICULUS I.

Vtrùm æqualitas locum habeat in divinis.

3. Q 58. art. 3. & 1. diſt. 19. q. 1. art. 1. & 4. con. cap. 9

AD primum ſic proceditur. Videtur, quòd æqualitas non competat divinis perſonis. Æqualitas enim attenditur ſecundùm unum in quantitate, ut patet per Philoſophum 5. Metaphyſicæ. * In divinis autem perſonis non invenitur, neque quantitas continua intrinſeca, quæ dicitur magnitudo, neque quantitas continua extrinſeca, quæ dicitur locus, & tempus. Neque ſecundùm quantitatem diſcretam invenitur in eis æqualitas: quia duæ perſonæ ſunt plures, quàm una. Ergo in divinis perſonis non convenit æqualitas.

* Text. 20. tomo 3.

¶ 2. Prætereà. Divinæ perſonæ ſunt unius eſſentiæ, ut ſuprà dictum eſt. * Eſſentia autem ſignificatur per modum formæ. Convenientia autem in forma non facit æqualitatem, ſed ſimilitudinem. Ergo in divinis perſonis eſt dicenda ſimilitudo & non æqualitas.

* Q. 39. articulo 2.

¶ 3. Præterea. In quibuſcumque invenitur

tur æqualitas, illa sunt sibi invicem æqualia: quia æquale dicitur æquali æquale. Sed divinæ personæ non possunt sibi invicem dici æquales. Quia ut Augustinus * dicit 6. de Trinitate. Imago, si perfectè implet illud, cujus est imago, ipsa coæquatur ei, non illud imagini suæ. Imago autem Patris est Filius. Et sic Pater non est æqualis Filio. Non ergo in divinis personis invenitur æqualitas.

* Lib. 6. de Trinit. c. 10. parùm à pr. tom. 3.

¶ 4. Præterea. Æqualitas relatio quædam est. Sed nulla relatio est communis omnibus personis: cùm secundùm relationes personæ ab invicem distinguantur. Non ergo æqualitas divinis personis convenit.

SED contrà est, quod Athanasius * dicit, quod tres personæ coæternæ sibi sunt, & coæquales.

* In suo Symbolo fidei.

RESPONDEO dicendum, quòd necesse est ponere æqualitatem in divinis personis. Quia secundum Philosophum in 10. Metaphysicæ. * Æquale dicitur quasi per negationem minoris, & majoris. Non autem possumus in divinis personis ponere aliquid majus, & minus: quia, ut Boëtius dicit * in lib. de Trinitate: Eos differentia, scilicet Deitatis, comitatur, qui vel augent, vel minuunt, ut Arriani, qui gradibus numerorum Trinitatem variantes distrahunt, atque in pluralitatem deducũt. Cujus ratio est. Quia inæqualium non potest esse una quantitas numero. Quantitas autem in divinis non est aliud, quàm ejus essentia. Vnde relinquitur, quòd si esset aliqua inæqualitas in divinis personis, quod non esset in eis una essentia: & sic non essent tres personæ unus Deus, quod est impossibile. Oportet igitur æqualitatem ponere in divinis personis.

* Lib 10. Metaph. text. 15. 16. & 17. tomo 3.

* In libr. de Trinit. paulò à princ.

Ad primum ergo dicendum, quòd duplex est quantitas, una scilicet, quæ dicitur quantitas molis, vel quantitas dimensiva, quæ in solis rebus corporalibus est: unde in divinis personis locum non habet. Sed alia est quantitas virtutis, quæ attenditur secundùm perfectionem alicujus naturæ, vel formæ: quæ quidem quantitas designatur, secundùm quod dicitur aliquid magis, vel minùs calidum, inquantum est perfectius, vel minùs perfectum in tali caliditate. Hujusmodi autem quantitas virtualis attenditur, primo quidem in radice, idest, in ipsa perfectione formæ, vel naturæ: & sic dicitur magnitudo spiritualis, sicut dicitur magnus calor propter suam intensionem, & perfectionem. Et ideo dicit augustinus 6. * de Trinitate, quod in his, quæ non mole magna sunt, hoc est majus esse, quod est melius esse: nam melius dicitur, quod perfectius est.

* Lib. 6. de Trin. cap. 8. circa med. tom. 3.

Secundo autem attenditur quantitas virtualis in effectibus formæ. Primus autem effectus formæ est esse: nam omnis res habet esse secundùm suam formam. Secundus autem effectus est operatio: nam omne agens agit per suam formam. Attenditur igitur quantitas virtualis, & secundùm esse, & secundùm operationem. Secundùm esse quidem, inquantum ea, quæ sunt perfectioris naturæ, sunt majoris durationis. Secundum operationem vero, inquantum ea, quæ sunt perfectioris naturæ, sunt magis potentia ad agendum. Sic igitur, ut Augustinus dicit * in lib. de Fide ad Petrum, æqualitas intelligitur in Patre, & Filio, & Spiritu sancto, inquantum nullus horum, aut præcedit æternitate, aut excedit magnitudine, aut superat potestate.

* Cap. 1. ante medium; tomo 3.

Ad secundum dicendum, quòd ubi attenditur æqualitas secundùm quantitatem virtualem, æqualitas includit in se similitudinem, & aliquid plus: quia excludit excessum. Quæcumque enim communicant in una forma, possunt dici similia, etiamsi inæqualiter illam formam participant: sicut si dicatur aër esse similis igni in calore. Sed non possunt dici æqualia, si unum altero perfectiùs formam illam participet. Et quia non solùm una est natura Patris, & Filij, sed etiam æquè perfectè est in utroque: ideo non solùm dicimus, Filium esse similem Patri, ut excludatur error Eunomij; sed etiam dicimus æqualem, ut excludatur error Arrij.

Ad tertium dicendum, quòd æqualitas, vel similitudo dupliciter potest significari in divinis, scilicet per nomina, & per verba. Secundùm quidem quod significatur per nomina, mutua æqualitas dicitur in divinis personis, & similitudo: Filius enim est æqualis, & similis Patri, & è converso. Et hoc ideo, quia essentia divina non magis est Patris, quàm Filij. Vnde, sicut Filius habet magnitudinem Patris, quod est esse eum æqualem Patri: ita Pater habet magnitudinem Filij, quod est esse eum æqualem Filio. Sed quantum ad creaturas (ut Dionysius * dicit 9. cap. de Divinis nominibus) non recipitur conversio æqualitatis, & similitudinis. Dicuntur enim causata similia causis, inquantum habent formam causarum; sed non è converso: quia forma principaliter est in causa, & secundariò in causato. Sed verba significant æqualitatem cum motu. Et licet motus non sit in divinis; est tamen ibi accipere. Quia igitur Filius accipit à Patre, unde est æqualis ei, & non è converso, propter hoc dicimus, quòd Filius coæquatur Patri, & non è converso.

* Cap. 9. à medio.

Ad quartum dicendum, quòd in divinis personis nihil est considerare, nisi essentiam, in qua communicant, & relationes, in quibus distinguuntur. Æqualitas autem utrumque importat, scilicet, distinctionem personarum (quia nihil sibi ipsi dicitur æquale) & unitatem essentiæ: quia ex hoc personæ sunt sibi invicem æquales, quòd sunt unius magnitudinis, & essentiæ. Manifestum est autem, quod idem ad se ipsum nō refertur aliqua relatione reali. Nec iterùm una relatio refertur ad aliam per aliquam aliam relationem. Cùm enim dicimus, quod Paternitas opponitur Filiationi, oppositio non est relatio media inter Paternitatem, & Filiationem: quia utroque modo relatio multiplicaretur in infinitum. Et ideo æqualitas & similitudo in divinis personis non est aliqua realis relatio distincta à relationibus personalibus; sed in suo intellectu includit, & relationes distinguentes personas, & essentiæ unitatem. Et propterea Magister dicit in trigesima prima distinctione primi Sentent. quod in his appellatio tantùm est relativa.

Conclusio.

Necesse est ponere æqualitatem in divinis personis.

Circa conclusionem hanc solet inquiri, an relationes æqualitatis, & similitudinis in divinis sint reales. De hoc tamen *suprà disputat. 8. dub. 2.* egimus. Deinde videnda etiam sunt circa eamdem conclusionem plura, quæ, latè *disputat. 6. à n. 39. usque ad n. 49* diximus.

ARTICULUS II.

Vtrùm persona procedens sit coæterna suo principio, ut Filius Patri.

4. Contra c. 11. & po. q. 2. art. 3. co. & quæst. 3. artic. 13. & opusc. 3. c. 41.

AD quartum sic proceditur. Videtur, quòd persona procedens non sit coæterna suo principio, ut Filius Patri. Arrius enim 12. modos generationis assignat. Primus modus est, juxta fluxum lineæ à puncto: ubi deest æqualitas simplicitatis. Secundus modus est juxta emissionem radiorum à sole: ubi deest æqualitas naturæ. Tertius modus est juxta characterem, seu impressionem à sigillo: ubi deest consubstantialitas, & potentiæ efficientia. Quartus modus est juxta immissionem bonæ voluntatis à Deo: ubi etiam deest consubstantialitas. Quintus modus est juxta exitum accidentis à substantia. Sextus modus est juxta abstractionē speciei à materia, sicut sensus accipit speciem à re sensibili: ubi deest æqualitas simplicitatis spiritualis. Septimus modus est juxta excitationē voluntatis à cognitione, quæ quidem excitatio temporalis est. Octavus modus est juxta transfigurationem, ut ex ære fit imago, quæ materialis est. Nonus modus est motus à movente: & hic etiam ponitur effectus, & causa. Decimus modus est juxta eductionem specierum à genere, qui non competit in divinis: quia Pater non prædicatur de Filio, sicut genus de specie. Vndecimus modus est juxta ideationem, ut arca exterior ab ea, quæ est in mente. Duodecimus modus est juxta nascentia, ut homo est à patre: ubi est prius, & posterius secundùm tempus. Patet ergo, quòd in omni modo, quo aliquid est ex altero, deest æqualitas naturæ, aut æqualitas durationis. Si igitur Filius est à Patre, oportet dicere, vel eum esse minorem Patre, aut posteriorem, aut utrumque.

¶ 2. Prætereà. Omne, quod est ex altero, habet principium. Sed nullum æternū habet principium. Ergo Filius non est æternus, neque Spiritus sanctus.

¶ 3. Prætereà. Omne, quod corrumpitur, desinit esse. Ergo omne, quod generatur, incipit esse: ad hoc enim generatur, ut sit. Sed Filius est genitus à Patre. Ergo incipit esse, & non est coæternus Patri.

¶ 4. Prætereà. Si Filius genitus est à Patre: aut semper generatur, aut est dare aliquod instans suæ generationis? Si semper generatur (dum autem aliquid est in generari, est imperfectum, sicut patet in successivis, quæ sunt semper in fieri, ut tempus, & motus) sequitur, quòd Filius semper sit imperfectus: quod est inconveniens. Est ergo dare aliquod instans generationis Filij. Ante illud ergo instans Filius non erat.

SED contra est, quod Athanasius dicit* quòd totæ tres personæ coæternæ sibi sunt. * In suo Symbolo fidei.

RESPONDEO dicendum, quòd necesse est dicere, Filium esse coæternum Patri.

Ad cujus evidentiam considerandum est, quòd aliquid ex principio existens posterius esse suo principio, potest contingere ex duobus. Vno modo ex parte agentis: alio modo ex parte actionis. Ex parte agentis quidem, aliter in agentibus voluntarijs, aliter in agentibus naturalibus. In agentibus quidem voluntarijs, propter electionem temporis. Sicut enim in agentis voluntarij potestate est eligere formā, quā effectus cōferat, ut suprà dictum est:* ita in ejus potestate est eligere tempus, in quo effectum producat. In agētibus autem naturalibus hoc contingit, quia agens aliquod * Q. 41. art. 2.

non

non à principio habet perfectionem virtutis naturalis ad agendum; sed ei advenit post aliquod tempus, sicut homo non à principio generare potest. Ex parte autem actionis impeditur, ne id, quod est à principio, simul sit cum suo principio, propter hoc quod actio est successiva. Vnde dato, quod aliquod agens tali actione agere inciperet, statim cùm est, non statim eodem instanti esset effectus, sed in instanti, ad quod terminatur actio. Manifestum est autem secundum promissa, * quod Pater non generat Filium voluntate, sed natura: & iterùm, quod natura Patris ab æterno perfecta fuit: & iterùm, quod actio, qua Pater producit Filium, non est successiva: quia sic Filius Dei successivè generatus esset, & ejus generatio materialis, & cum motu esset: quod est impossibile. Relinquitur ergo, quod Filius fuit, quandocumque fuit Pater. Et sic Filius est coæternus Patri, & similiter Spiritus sanctus utrique.

* Q. præc. art. 2.

Ad primum ergo dicendum, quòd sicut Augustinus * dicit in lib. de verbis Domini, nullus modus processionis alicujus creaturæ perfectè repræsentat divinam generationem. Vnde oportet ex multis modis colligere similitudinem: ut quod deest ex uno, aliqualiter suppleatur ex altero. Et propter hoc dicitur in Synodo Ephesina. Coexistere semper coæternum Patri Filium, splendor tibi denuntiet: impassibilitatem nativitatis ostendat verbum; consubstantialitatem Filij nomen insinuet. Inter omnia tamen expressiùs repræsentat processio verbi ab intellectu: quod quidem non est posterius eo, à quo procedit, nisi sit talis intellectus, qui exeat de potentia in actum. Quod in Deo dici non potest.

* Serm. 38. per totum, tom. 10.

Ad secundum dicendum, quòd æternitas excludit principium durationis; sed non principium originis.

Ad tertium dicendum, quòd omnis corruptio est mutatio quædam. Et ideo omne, quod corrumpitur, incipit non esse, & desinit esse. Sed generatio divina non est transmutatio, ut dictum est suprà. * Vnde Filius semper generatur, & Pater semper generat.

* Q. 27. artic. 2.

Ad quartum dicendum, quòd in tempore aliud est, quod est indivisibile, scilicet instans; & aliud est, quod est durans, scilicet tempus. Sed in æternitate ipsum nunc indivisibile est, & semper stans, ut suprà dictum est. * Generatio verò Filij non est in nunc temporis, aut in tempore, sed in æternitate. Et ideò ad significandum præsentialitatem, & permanentiam æternitatis potest dici, quòd semper nascitur, ut Origenes dixit. Sed (ut Gregorius, & Augustinus * dicunt) meliùs est, quod dicatur semper natus: ut ly semper, designet permanentiam æternitatis; & ly natus, perfectionem geniti. Sic ergo Filius non imperfectus est neque erat, quando non erat, ut Arrius dixit.

* Q. 10. artic. 4.

* Origen. Hom. in ca. 1. Ioan. à medio, to. 3. Aug. in Ps. 2. super id. Hodie genui te, tomo 8. Greg. 29 l. moral c. 1.

Conclusio est affirmativa.

ARTICULUS III.

Vtrùm in divinis personis sit ordo naturæ?

AD tertium sic proceditur. Videtur, quòd in divinis personis non sit ordo naturæ. Quidquid enim in divinis est, vel est essentia, vel persona, vel notio. Sed ordo naturæ non significat essentiam, neque est aliqua personarum, aut notionum. Ergo ordo naturæ non est in divinis.

1. Dist. 12. art. 1. & dist. 20. art. 3. Et po. q. 10. art. 3. cor.

¶ 2. Prætereà. In quibuscumque est ordo naturæ, unum est prius altero, saltem secundùm naturam & intellectum. Sed in divinis personis nihil est prius, & posterius, ut Athanasius * dicit. Ergo in divinis personis non est ordo naturæ.

* In suo symbolo fidei.

¶ 3. Prætereà. Quidquid ordinatur, distinguitur. Sed natura in divinis non distinguitur. Ergo non ordinatur: ergo non est ibi ordo naturæ.

¶ 4. Prætereà. Natura divina est ejus essentia. Sed non dicitur in divinis ordo essentiæ. Ergo neque ordo naturæ.

SED contrà. Vbicumque est pluralitas sine ordine, ibi est confusio. Sed in divinis personis non est confusio, ut * Athanasius dicit. Ergo est ibi ordo.

* In suo symbolo fidei.

RESPONDEO, dicendum, quod ordo semper dicitur per comparationem ad aliquod principium. Vnde, sicut dicitur principium multipliciter, scilicet, secundùm situm, ut punctus; secundùm intellectum, ut principium demonstrationis; & secundùm causas singulas: ita etiam dicitur ordo. In divinis autem dicitur principium secundùm originem absque prioritate, ut suprà dictum est. * Vnde oportet, ibi esse ordinem secundùm originem absque prioritate. Et hic vocatur ordo naturæ secundùm Augustinum, * non quo alter sit prius altero; sed quo alter est ex altero.

* Q. 33. art. 1. ad 3. præcipuè.

* Ex l. 4. sup. Gen. c. 34. & 35. tom. 3. Et ex oratione de quinque hæresibus, & medio tomo 7.

Ad primum ergo dicendum, quòd ordo naturæ significat notionē originis in communi, non autem in speciali.

Ad secundum dicendum, quòd in rebus creatis etiam cum id, quod est à Principio, sit suo principio coævum secundùm durationem, tamen principiū est prius secundū naturam, & intellectum, si consideretur id quod

quod est principium. Sed si considerentur ipsæ relationes causæ, & causati, & principij & principiati, manifestum est, quod relativa sunt simul natura, & intellectu, inquantum unum est in diffinitione alterius. Sed in divinis ipsæ relationes sunt subsistentes personæ in una natura. Vnde neque ex parte naturæ, neque ex parte relationum una persona potest esse prior alia, neque etiam secundum naturam, & intellectum.

Ad tertium dicendum, quòd ordo naturæ dicitur, non quod ipsa natura ordinetur; sed quod ordo in divinis personis attenditur secundùm naturalem originem.

Ad quartum dicendum, quòd natura quodammodò importat rationem principij; non autem essentia. Et ideò ordo originis meliùs nominatur ordo naturæ, quàm ordo essentiæ.

Conclusio.

Necesse est ponere in divinis ordinem originis absque prioritate, & hic vocatur ordo naturæ secundum Augustinum, non quo alter sit prius altero, sed quo alter est ex altero.

Circa hos duos articulos inspiciantur illa, quæ quæst. 34. asseruimus.

ARTICULUS IV.

Vtrùm Filius sit æqualis Patri secundùm magnitudinem?

1. dist. 9. q. 1. art. 2. & 4 contra, c. 7 tione 11 & c. 11. co. & po. q. 2. articulo 3. cor. & q. 20. 2.4. cor. & Boet. de Trin. q. 3 art. 4.

AD quartum sic proceditur. Videtur, quòd Filius non sit æqualis Patri in magnitudine. Dicit enim ipse Joannis 14. Pater major me est. Et Apost. 1. Corinth. 15. Ipse Filius subjectus erit illi, qui sibi subjecit omnia.

¶ 2. Prætereà. Paternitas pertinet ad dignitatem Patris. Sed paternitas non convenit Filio. Ergo non quidquid dignitatis habet Pater, habet Filius. Ergo non est æqualis Patri in magnitudine.

¶ 3. Prætereà. Vbicumque est totum, & pars, plures partes sunt aliquid majus, quàm una tantùm, vel pauciores: sicut tres homines sunt aliquid majus, quàm duo, vel unus. Sed in divinis videtur esse totum universale, & pars. Nam sub relatione, vel notione plures notiones continentur. Cùm igitur in Patre sint tres notiones, in Filio autem tantùm duæ, videtur, quòd Filius non sit æqualis Patri.

SED contrà est, quod dicitur Philip. 2. Non rapinam arbitratus est, esse se æqualem Deo.

RESPONDEO, dicendum, quod necesse est dicere, Filium esse æqualem Patri in magnitudine. Magnitudo enim Dei non est aliud, quàm perfectio naturæ ipsius. Hoc autem est de ratione paternitatis, & filiationis, quòd filius per generationem pertingat ad habendam perfectionem naturæ, quæ est in patre, sicut & pater. Sed quia in hominibus generatio est transmutatio quædam exeuntis de potentia in actum, non statim à principio homo filius est æqualis patri generanti; sed per debitum incrementum ad æqualitatem perducitur, nisi aliter eveniat propter defectum principij generationis. Manifestum est autem ex dictis,* quòd in divinis est propriè, & verè paternitas, & filiatio. Nec potest dici, quod virtus Dei Patris fuerit defectiva in generando, neque quod Dei Filius successivè, & per transmutationem ad perfectionem pervenerit. Vnde necesse est dicere, quod ab æterno fuerit Patri æqualis in magnitudine. Vnde, & Hilarius * dicit in lib. de Synod. Tolle corporum infirmitates, tolle conceptus initium, tolle dolores, & omnem humanam necessitatē, omnis filius secundùm naturalem nativitatem æqualitas patris est: quia est similitudo naturæ.

* Q. 33. art. 2. & 3.

* Lib. de Synod. in fere fol. ante finem lib.

Ad primum ergo dicendum, quòd verba illa intelliguntur dicta de Christo secundum humanam naturam, in qua minor est Patre, & ei subjectus. Sed secundùm naturam divinam æqualis est Patri. Et hoc est, quod Athanasius * dicit. Æqualis Patri secundùm divinitatem, minor Patre secundùm humanitatem. Sed secundum Hilarium * in 9. lib. de Trinitate. Donantis authoritate Pater major est: sed minor non est, cui unum esse donatur. Et in lib. de Synod. * dicit, quod subjectio Filij naturæ pietas est, id est, recognitio authoritatis paternæ: subjectio autem cæterorum, creationis infirmitas.

* In suo symbolo fidei.

* Lib. 9 de Trinit. inter medium, & finem lib.

* Prope à medio illius. Habetur his liber inter opera Hilarij.

Ad secundum dicendum, quòd æqualitas attenditur secundùm magnitudinem. Magnitudo autem in divinis significat perfectionem naturæ (ut dictum est *) & ad essentiam pertinet. Et ideo æqualitas in divinis, & similitudo secundùm essentialia attenditur: nec potest secundùm distinctionem relationum inæqualitas, vel dissimilitudo dici. Vnde Augustinus * dicit contra Maximinum: Originis quæstio est, quid de quo sit: æqualitatis autem, qualis, aut quantus sit. Paternitas igitur est dignitas Patris, sicut & essentia Patris: nam dignitas est absoluta, & ad essentiam pertinet. Sicut igitur eadem essentia, quæ in Patre est Paternitas, in

* Art. primo hujus q. ad 1. argum.

* Lib. 3. contra Maximinum c. 18. post mediū, tom. 6.

Filio

Filio est filiatio: ita eadem dignitas, quæ in Patre est paternitas, in Filio est filiatio. Verè ergo dicitur, quod quidquid dignitatis habet Pater, habet Filius. Neque sequitur, paternitatem habet Pater: ergo paternitatem habet Filius: mutatur enim quid in ad aliquid. Eadem enim est essentia, & dignitas Patris, & Filij: sed in Patre est secundùm relationem dantis; in Filio secundùm relationem accipientis.

Ad tertium dicendum, quòd relatio in divinis non est totum universale, quamvis de similibus relationibus prædicetur: quia omnes relationes sunt unum secundùm essentiam, & esse: quod repugnat rationi universalis, cujus partes secundùm esse distinguuntur. Et similiter persona (ut suprà dictum est *) non est universale in divinis. Vnde neque omnes relationes sunt majus aliquid, quàm una tantum: nec omnes personæ majus aliquid, quam una tantum: quia tota perfectio divinæ naturæ est in qualibet personarum.

* Q. 30. articul. 4. ad 3.

Conclusio est affirmativa.

De qua constat ex illis, quæ *disputatione 6. numero 39.* latè adduximus.

ARTICULUS V.

Vtrùm Filius sit in Patre, & è converso?

1. Dist. 19. q. 2. art. 2. & 4. contra c. 9. 6. & 65. Et 10. 10. lc. 4. 6. & c. 16. l. 7.
* Tert. 23. tomo 2.

AD quintum sic proceditur. Videtur, quod Filius non sit in Patre, & è converso. Philosophus enim in 4. Physicorum * ponit octo modos essendi aliquid in aliquo, & secundùm nullum horum Filius est in Patre, aut è converso, ut patet discurrenti per singulos modos. Ergo Filius non est in Patre, nec è converso.

¶ 2. Præterea. Nihil, quod exivit ab aliquo, est in eo. Sed Filius ab æterno exivit à Patre, secundùm illud Michææ 5. Egressus ejus ab initio, à diebus æternitatis. Ergo Filius non est in Patre.

¶ 3. Præterea. Vnum oppositorum non est in altero. Sed Filius, & Pater opponuntur relativè. Ergo unus non potest esse in alio.

SED contrà est, quod dicitur Ioannis 14. Ego in Patre, & Pater in me est.

RESPONDEO dicendum, quòd in Patre, & Filio tria est considerare, scilicet, essentiam, & relationem: & originem. Et secundùm quodlibet istorum Filius est in Patre, & è converso. Secundùm essentiam enim Pater est in Filio: quia Pater est sua essentia, & communicat suam essentiam Filio, non per aliquam suam transmutationem; unde sequitur, quod cùm essentia Patris sit in Filio, quod in Filio sit Pater: & similiter cum Filius sit sua essentia, sequitur, quod sit in Patre, in quo est ejus essentia. Et hoc est, quod Hilarius * dicit 5. de Trinitate. Naturam suam (ut ita dicam) sequitur immutabilis Deus, immutabilem gignens Deum subsistentem. Ergo in eo Dei naturam intelligimus cùm in Deo Deus insit. Secundùm etiam relationes manifestum est, quod unum oppositorum relativè est in altero secundùm intellectum. Secundùm originem etiam manifestum est, quòd processio verbi intelligibilis non est aliquid extrà, sed manet in dicente. Id etiam, quod verbo dicitur, in verbo continetur. Et eadem ratio est de Spiritu sancto.

* Lib. 7. de Trinit. ult. fo. lib.

Ad primum ergo dicendum, quòd ea, quæ in creaturis sunt, non sufficienter repræsentant ea, quæ Dei sunt. Et ideo secundùm nullum eorum modorum, quos Philosophus enumerat, Filius est in Patre, aut è converso. Accedit tamen magis ad hoc modus ille, secundum quem aliquid dicitur esse in principio originante: nisi quod deest unitas essentiæ in rebus creatis inter principium, & id, quod est à principio.

Ad secundum dicendum, quòd exitus Filij à Patre est secundùm modum processionis interioris, prout verbum exit à corde, & manet in eo. Vnde exitus iste in divinis est secundum solam distinctionem relationum, non secundùm essentialem aliquam distantiam.

Ad tertium dicendum, quòd Pater, & Filius opponuntur secundùm relationes, non autem secundùm essentiam: & tamen oppositorum relativè unum est in altero, ut dictum est.*

* In corpore articuli.

COnclusio est affirmativa, & de fide Joannis 14. Ego in Patre, & Pater in me est. De quaque satis patet ex illis, quæ *disputat.* 1. 2. & 3. circa processionem Filij, & Spiritus sancti per actus immanentes intellectus, & voluntatis dicta à nobis sunt.

ARTICULUS VI.

Vtrùm Filius sit æqualis Patri secundùm potentiam?

1 Dist. 10. artic. 2.

AD sextum sic proceditur. Videtur, quod Filius non sit æqualis Patri secundum potentiam. Dicitur enim Ioannis 5. Non potest Filius à se facere quidquam, nisi quod viderit Patrem facientem. Pater autem à se potest facere. Ergo Pater major est Filio secundùm potentiam.

¶ 2. Prætereà. Major est potentia ejus, qui præcipit, & docet, quàm ejus, qui obedit, & audit. Sed Pater mandat Filio, secundùm illud Ioann. 14. Sicut mandatum dedit mihi Pater, sic facio. Pater etiam docet Filium, secundùm illud Ioan. 5. cap. Pater diligit Filium, & omnia demonstrat ei, quæ ipse facit. Similiter & Filius audit, secundùm illud Ioan. 5. Sicut audio, iudico. Ergo Pater est majoris potentiæ, quàm Filius.

¶ 3. Prætereà. Ad omnipotentiam Patris pertinet, quod possit Filium generare sibi æqualem. Dicit enim Augustinus * in lib. contra Maximinum. Si non potuit generare sibi æqualem, ubi est omnipotentia Dei Patris? Sed Filius non potest generare Filium, ut suprà ostensum est. * Non ergo quidquid pertinet ad omnipotentiam Patris, potest Filius. Et ita non est ei in potestate æqualis.

* Lib. 3. cont. Maximinum c. 7. circa finem, tom. 6.

* Quæst. 41. art. 6 ad 1.

SED contrà est, quod dicitur Ioannis 5. Quæcumque Pater facit, hæc & Filius similiter facit.

RESPONDEO dicendum, quòd necesse est dicere, quod Filius est æqualis Patri in potestate. Potentia enim agendi consequitur perfectionem naturæ. Videmus enim in creaturis, quòd quantò aliquis habet perfectiorem naturam, tantò est majoris virtutis in agendo. Ostensum est autem suprà, * quod ipsa ratio divinæ Paternitatis, & filiationis exigit, quod Filius sit æqualis Patri in magnitudine, idest, in perfectione naturæ. Vnde relinquitur quod Filius sit æqualis Patri in potestate. Et eadem ratio est de Spiritu sancto respectu utriusque.

* Art. 1. & 4. huius q.

Ad primum ergo dicendum, quòd in hoc, quod dicitur: Filius non potest à se facere quidquam, non subtrahitur Filio aliqua potestas, quam habeat Pater: cum statim subdatur, quod quæcumque Pater facit, Filius similiter facit: sed ostenditur, quod Filius habet potestatem à Patre, à quo habet naturam. Vnde dicit Hilarius * 9. de Trinitate. Naturæ divinæ hæc unitas est, ut ita per se agat Filius, quòd non à se agat.

* Lib. 9. de Trinit. in fin. post medium lib.

Ad secundum dicendum, quòd in demonstratione Patris, & auditione Filij non intelligitur, nisi quod Pater communicat scientiam Filio, sicut & essentiam. Et ad idem potest referri mandatum Patris, per hoc quòd ab æterno dedit ei scientiam, & voluntatem agendorum, eum generando. Vel potius referendum est ad Christum secundum humanam naturam.

Ad tertium dicendum, quòd sicut eadem essentia, quæ in Patre est paternitas, in Filio est Filiatio: ita eadem est potentia, qua Pater generat, & qua Filius generatur. Vnde manifestum est, quòd quidquid potest Pater, potest Filius: non tamen sequitur, quod possit generare: sed mutatur quid in ad aliquid. Nam generatio significat relationem in divinis. Habet ergo Filius eandem potentiam, quam Pater; sed cum alia relatione. Quia Pater habet eam ut dans: & hoc significatur, cum dicitur, quod potest generare: Filius autem habet eam ut accipiens: & hoc significatur, cum dicitur, quod potest generari.

Conclusio est affirmativa.

Et satis liquet *ex disputatione 2. huius tractatus*, ubi ostendimus communicari Filio à Patre ex vi processionis cuncta, quæ sunt in Patre, præter Paternitatem.

QVÆST. XLIII.

QUÆSTIO XLIII.

De missione divinarum personarum.

PROOEMIUM.

DEINDE considerandum de missione divinarum personarum.

ARTICULUS I.

Vtrùm alicui personæ divinæ conveniat mitti?

1. Dist. 15. q. 1. art. 1. & 4. contra cap. 45 & cap. 14 ratione 1.

AD primum sic proceditur. Videtur, quod personæ divinæ nō conveniat mitti. Missus enim minor est mittēte. Sed una persona divina non est minor alia. Ergo una persona non mittitur ab alia.

¶ 2. Prætereà. Omne, quod mittitur, separatur à mittente. Vnde Hieronymus dicit super Ezech. Quod conjunctum est, & in corpore uno copulatum, mitti non potest. Sed in divinis personis nihil est separabile, ut Filius * dicit. Ergo una persona non mittitur ab alia.

* Hilar. 7. de Trinit. non procul à fine lib.

¶ 3. Prætereà. Quicunque mittitur, ab aliquo loco discedit, & ad aliquem locum de novo vadit. Hoc autem divinæ personæ non convenit: cùm ubique sit. Ergo divinæ personæ non convenit mitti.

SED contrà est, quod dicitur Ioannis 8. Non sum ego solus; sed ego, & qui misit me Pater.

RESPONDEO dicendum, quòd in ratione missionis duo importantur. Quorum unum est habitudo missi ad eum, à quo mittitur. Aliud est habitudo missi ad terminum, ad quem mittitur. Per hoc autē, quod aliquis mittitur, ostenditur processio quædam missi à mittente; vel secundùm imperium, sicut dominus mittit servum; vel secundùm consilium, ut si Consiliarius mittere dicatur Regem ad bellandum; vel secundum originem, ut si dicatur, quod flos emittitur ab arbore. Ostenditur etiam habitudo ad terminum, ad quem mittitur, ut aliquo modo ibi esse incipiat; vel quia priùs ibi omnino non erat, quo mittitur; vel quia incipit ibi aliquo modo esse, quo priùs non erat. Missio igitur divinæ personæ convenire potest, secundùm quod importat ex una parte processionem originis à mittente; & secundùm quod importat ex alia parte novum modum existendi in alio. Sicut Filius dicitur esse missus à Patre in mundum, secundùm quod incepit in mundo esse per carnem assumptam: & tamen antè in mundo erat, ut dicitur Joannis 1.

Ad primum ergo dicendum, quod missio importat minorationem in eo, qui mittitur, secundùm quod importat processionem à principio mittente, aut seundùm imperium, aut secundùm consilium: quia imperans est major, & consilians est sapientior. Sed in divinis non importat nisi processionem originis, quæ est secundùm æqualitatem, ut suprà dictum est.* * In corpus.

Ad secundum dicendum, quod illud, quod sic mittitur, ut incipiat esse, ubi priùs nullo modo erat, sua missione localiter movetur. Vnde oportet, quod loco separetur à mittente. Sed hoc non accidit in missione divinæ personæ: quia persona divina missa, sicut non incipit esse, ubi priùs non fuerat, ita nec desinit esse, ubi fuerat. Vnde talis missio est sine separatione; sed habet solam distinctionem originis.

Ad tertium dicendum, quod objectio illa procedit de missione, quæ fit secundum motum localem, quæ non habet locum in divinis.

Conclusio est affirmativa.

ARTICULUS II.

Vtrùm missio sit æterna, vel temporalis tantum?

1. Dist. 15. q. 1. art. 1.

AD secundum sic proceditur. Videtur, quòd missio possit esse æterna. Dicit enim Gregorius, * Eo mittitur Filius, quo generatur. Sed generatio Filij est æterna. Ergo & missio.

* Homil. 26. in Evangel. paulò post princ.

¶ 2. Prætereà. Cuicunque convenit aliquid temporaliter, illud mutatur. Sed persona divina non mutatur. Ergo missio divinæ

divinæ personæ non est temporalis, sed æterna.

¶ 3. Prætereà. Missio processionem importat. Sed processio divinarum personarum est æterna. Ergo & missio.

SED contrà est, quòd dicitur Galat. 4. Cum venit plenitudo temporis, misit Deus Filium suum.

RESPONDEO dicendum, quod in his, quæ important originem divinarum personarum, est quædam differentia attendenda. Quædam enim in sui significatione important solam habitudinem ad principium, ut processio, & exitus. Quædam verò cum habitudine ad principium determinant processionis terminum. Quorum quædam determinant terminũ æternum, sicut generatio, & spiratio: nam generatio est processio divinæ personæ in naturam divinam: & spiratio passivè accepta importat processionem amoris subsistentis. Quædam verò cum habitudine ad principium important terminum temporalem, sicut missio, & datio. Mittitur enim aliquid ad hoc, ut sit in aliquo, & datur ad hoc, quod habeatur. Personam autem divinam haberi ab aliqua creatura, vel esse novo modo existendi in ea, est quoddam temporale. Vnde missio, & datio in divinis dicuntur temporaliter tantùm. Generatio autem, & spiratio solùm ab æterno. Processio autem, & exitus dicuntur in divinis, & æternaliter, & temporaliter: nam Filius ab æterno processit, ut sit Deus; temporaliter autem, ut etiam sit homo secundum missionem visibilem, vel etiam ut sit in homine secundùm invisibilem missionem.

Ad primum ergo dicendum, quòd Gregorius loquitur de generatione temporali Filij, non à Patre, sed à matre. Vel quia ex hoc ipso Filius habet, quòd possit mitti, quòd est ab æterno genitus

Ad secundum dicendum, quòd divinam personam esse novo modo in aliquo, vel ab aliquo haberi temporaliter, non est propter mutationem divinæ personæ, sed propter mutationem creaturæ. Sicut & Deus temporaliter dicitur Dominus, propter mutationem creaturæ.

Ad tertium dicendum, quod missio non solùm importat processionem à principio; sed determinat processionis terminum temporalem. Vnde missio solùm est temporalis. Vel missio includit processionem æternam, & aliquid addit, scilicet temporalem effectum. Habitudo enim divinæ personæ ad suum principium non est nisi ab æterno. Vnde gemina dicitur processio, æterna scilicet, & temporalis: non propter hoc, quod habitudo ad principium geminetur; sed geminatio est ex parte termini temporalis, & æterni.

Conclusio.

Missio, & datio dicuntur in divinis temporaliter tantùm.

ARTICULUS III.

Vtrùm missio invisibilis divinæ personæ sit solùm secundùm donum gratiæ gratum facientis?

AD tertium sic proceditur. Videtur, quòd missio invisibilis divinæ personæ non sit solùm secundùm donum gratiæ gratum facientis. Divinam enim personam mitti, est ipsam donari. Si igitur divina persona mittitur solùm secundum dona gratiæ gratum facientis, non donabitur ipsa persona divina; sed solùm dona ejus. Quod est error dicentium, Spiritum sanctum non donari, sed ejus dona. 1. Dist. 14. q. 2. a. 1.

¶ 2. Prætereà. Hæc præpositio, secundùm, denotat habitudinem alicujus causæ. Sed persona divina est causa, quod habeatur donum gratiæ gratum facientis, & non è converso, secundùm illud Rom. 5. Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis. Ergo inconvenienter dicitur, quòd persona divina secundùm dona gratiæ gratum facientis mittatur.

¶ 3. Prætereà. Augustinus * dicit 4. de Trinitate, quòd Filius cùm ex tempore mente percipitur, mitti dicitur. Sed Filius cognoscitur non solùm per gratiam gratum facientem, sed etiam per gratiam gràtis datam, sicut per fidem, & per scientiam. Non ergo persona divina mittitur secundùm solam gratiam gratum facientem. * Lib. 4. de Trinit. c. 20. in medio tomo 3.

¶ 4. Prætereà. Rabanus dicit, quod Spiritus sanctus datus est Apostolis ad operationem miraculorum. Hoc autem non est donum gratiæ gratum facientis; sed gratiæ gratis datæ. Ergo persona divina non solùm datur secundùm gratiam gratum facientem.

SED contrà est, quòd Augustinus * dicit 3. de Trinitate, quod Spiritus sanctus procedit temporaliter ad sanctificandam creaturam. Missio autem est temporalis processio. Cùm igitur sanctificatio creaturæ non fit nisi per gratiam gratum facientem, sequitur, quod missio divinæ personæ non sit nisi per gratiam gratum facientem. * Ex lib. 3. c. 4. circa finem elicitur tom. 3.

RESPONDEO dicendum, quod divinæ personæ convenit mitti, secundùm quod novo modo existit in aliquo: dari autem, secundùm quod habetur ab aliquo.

quo. Neutrum autem horum est, nisi secundùm gratiam gratum facientem. Est enim communis modus, quo Deus est in omnibus rebus per essentiam, potentiam, & præsentiam, sicut causa in effectibus participantibus bonitatem ipsius. Super istum modum autem communem est unus specialis, qui convenit naturæ rationali, in qua Deus dicitur esse, sicut cognitum in cognoscente, & amatum in amante. Et quia cognoscendo, & amando, creatura rationalis sua operatione attingit ad ipsum Deum, secundùm istum specialem modum, Deus non solùm dicitur esse in creatura rationali, sed etiam habitare in ea, sicut in templo suo. Sic igitur nullus alius effectus potest esse ratio, quòd divina persona sit novo modo in rationali creatura, nisi gratia gratum faciens. Vnde secundum solam gratiam gratum facientem mittitur, & procedit temporaliter persona divina. Similiter illud solùm habere dicimur, quo liberè possumus uti, vel frui. Habere autem potestatem fruendi divina persona, est solùm secundum gratiam gratum facientem. Sed tamen in ipso dono gratiæ gratum facientis Spiritus sanctus habetur, & inhabitat hominem. Vnde ipsemet Spiritus sanctus datur & mittitur.

Ad primum ergo dicendum, quòd per donum gratiæ gratum facientis perficitur creatura rationalis, ad hoc quod liberè non solùm ipso dono creato utatur, sed ut ipsa divina persona fruatur. Et ideo missio invisibilis fit secundum donum gratiæ gratum facientis; & tamen ipsa persona divina datur.

Ad secundum dicendum, quòd gratia gratum faciens disponit animam ad habendam divinam personam. Et significatur hoc, cum dicitur, quod Spiritus sanctus datur secundum donum gratiæ. Sed tamen ipsum donum gratiæ est à Spiritu sancto. Et hoc significatur, cùm dicitur, quod charitas Dei diffunditur in cordibus nostris per Spiritum sanctum.

Ad tertium dicendum, quòd licet per aliquos effectus Filius cognosci possit à nobis: non tamen per aliquos effectus nos inhabitat, vel etiam habetur à nobis.

Ad quartum dicendum, quòd operatio miraculorum est manifestativa gratiæ gratum facientis, sicut & donum prophetiæ, & quælibet gratia gratis data. Vnde 1. Cor. 12. gratia gratis data nominatur manifestatio Spiritus. Sic igitur Apostolis dicitur datus Spiritus sanctus ad operationem miraculorum: quia data est eis gratia gratum faciens cum signo manifestante. Si autem daretur solum signum gratiæ gratum facientis sine gratia, non diceretur dari simpliciter Spiritus sanctus, nisi fortè cum aliqua determinatione, secundum quod dicitur, quod alicui datur spiritus propheticus, vel miraculorum, inquantum à Spiritu sancto habet virtutem prophetandi, vel miracula faciendi.

Conclusio est affirmativa.

ARTICULUS IV.

Vtrùm Patri conveniat mitti?

AD quartum sic proceditur. Videtur, quòd Patri etiam conveniat mitti. Mitti enim divinam personam, est ipsam dari: sed Pater dat seipsum (cum haberi non possit, nisi seipso donante.) Ergo potest dici, quod Pater mittat seipsum. 1. Dist. 15. q. 2. art. unico.

¶ 2. Prætereà. Persona divina mittitur secundùm inhabitationem gratiæ. Sed per gratiam tota Trinitas inhabitat in nobis, secundùm illud Joannis 14. Ad eum veniemus, & mansionem apud eum faciemus. Ergo quælibet divinarum personarum mittitur.

¶ 3. Prætereà. Quidquid convenit alicui personæ, convenit omnibus præter notiones, & personas. Sed missio non significat aliquam personam, neque etiam notionem: cùm sint tantùm quinque notiones, ut suprà dictum est. * Ergo cuilibet personæ divinæ convenit mitti. * Q. 32. a. 3.

SED contrà est, quòd Augustinus * dicit in 2. lib. de Trinitate, quod solus Pater nunquam legitur missus. * Lib. 2. de Trinit. c. 5. paulò post princ.

RESPONDEO dicendum, quòd missio in sui ratione importat processionem ab alio, & in divinis secundùm originem, ut suprà dictum est. * Vnde, cùm Pater non sit ab alio, nullo modo convenit sibi mitti; sed solùm Filio, & Spiritui sancto, quibus convenit esse ab alio. * Art 1. & 2. hujus quæst.

Ad primum ergo dicendum, quòd si dare importet liberalem communicationem alicujus, sic Pater dat seipsum, inquantum se liberaliter communicat creaturæ ad fruendum. Si verò importet authoritatem dantis respectu ejus, quod datur, sic non convenit dari in divini snisi personæ, quæ est ab alio, sicut nec mitti.

Ad secundum dicendum, quòd licet effectus gratiæ sit etiam à Patre, qui inhabitat per gratiam, sicut & Filius & Spiritus sanctus: quia tamen non est ab alio, non dicitur mitti. Et hoc est, quod dicit Augustinus * lib. 4. de Trinitate quod Pater, cùm in tempore à quoquam cognoscitur, non dicitur missus. * Lib. 4. de Trinit. c. 20. post med. tomo 3.

Non-

Non enim habet, de quo sit, aut ex quo procedat.

Ad tertium dicendum, quod missio, inquantum importat processionem à mittente, includit in sui significatione notionem; non quidem in speciali, sed in generali, prout esse ab alio est commune duabus notionibus.

Conclusio est negativa.

ARTICULUS V.

Vtrùm Filio conveniat invisibiliter mitti?

3. Dist. 15. q. 4. a. 1. & 4. cont. c. 8. co. 9. & cap. 13.

AD quintum sic proceditur. Videtur, quòd Filio non conveniat invisibiliter mitti. Missio enim invisibilis divinæ personæ attenditur secundùm dona gratiæ. Sed omnia dona gratiæ pertinent ad Spiritum sanctum, secundum illud 1. Corinth. 12. Omnia operatur unus atque idem spiritus. Ergo invisibiliter non mittitur, nisi Spiritus sanctus.

¶ 2. Prætereà. Missio divinæ personæ fit secundùm gratiam gratum facientem. Sed dona, quæ pertinent ad perfectionem intellectus, non sunt dona gratiæ gratum facientis: cùm sine charitate possint haberi, secundùm illud 1. ad Corinth. 13. Si habuero prophetiam, & noverim mysteria omnia, & omnem scientiam, & si habuero omnem fidem, itaut montes transferam, charitatem autem non habuero, nihil sum. Cùm ergo Filius procedat ut verbum intellectus, videtur, quòd non conveniat sibi invisibiliter mitti.

¶ 3. Prætereà. Missio divinæ personæ est quædam processio, ut dictum est.* Sed alia est processio Filij, alia Spiritus sancti. Ergo & alia missio, si uterque mittitur. Et sic altera earum superflueret, cùm una sit sufficiens ad sanctificandam creaturam.

* Art. præc. & a. 1. huius quæst.

SED contrà est, quod Sapientiæ 9. dicitur de divina Sapientia. Mitte illam de cœlis sanctis tuis, & à sede magnitudinis tuæ.

RESPONDEO dicendum, quòd per gratiam gratum facientem tota Trinitas inhabitat mentem, secundùm illud Ioannis 14. Ad eum veniemus, & mansionem apud eum faciemus. Mitti autem personam divinam ad aliquem per invisibilem gratiam, significat novum modum inhabitandi illius personæ, & originem ejus ab alia. Vnde, cùm tam Filio, quàm Spiritui sancto conveniat, & inhabitare per gratiam, & ab alio esse, utrique convenit invisibiliter mitti. Patri autem licèt conveniat inhabitare per gratiam; non tamen sibi convenit ab alio esse, & per consequens nec mitti.

Ad primum ergo dicendum, quòd licet omnia dona, inquantum dona sunt, attribuantur Spiritui sancto (quia habet rationem primi doni, secundùm quod est amor, ut suprà dictum est) aliqua tamen dona secundum proprias rationes attribuuntur per quandam appropriationem Filio, scilicet illa, quæ pertinent ad intellectum. Et secundum illa dona attenditur missio Filij. Vnde Augustinus * dicit 4. de Trinitate, quòd tunc invisibiliter Filius cuiquam mittitur, cùm à quoquam cognoscitur, atque percipitur.

* Lib. 4. de Trinit. c. 20. circa med. tom. 3.

Ad secundum dicendum, quod anima per gratiam conformatur Deo. Vnde ad hoc, quod aliqua persona divina mittatur ad aliquem per gratiam, oportet, quòd fiat assimilatio illius ad divinam personam, quæ mittitur, per aliquod gratiæ donum. Et quia Spiritus sanctus est amor, per donum charitatis anima Spiritui sancto assimilatur. Vnde secundùm modum charitatis attenditur missio Spiritus sancti. Filius autem est verbum, non qualecunque, sed spirans amorem. Vnde Augustinus * dicit in 9. lib. de Trinitate. Verbum autem, quod insinuare intendimus, cum amore notitia est. Non igitur secundùm quamlibet perfectionem intellectus mittitur Filius: sed secundùm talem institutionem, vel instructionem intellectus, qua prorumpat in affectum amoris, ut dicitur Ioannis 6. Omnis, qui audivit à Patre, & didicit, venit ad me. Et in Psalm. In meditatione mea exardescet ignis. Et ideo signanter dicit Augustinus, * quod Filius mittitur, cùm à quoquam cognoscitur, atque percipitur. Perceptio autem experimentalem quandam notitiam significat: & hæc propriè dicitur sapientia; quasi sapida scientia, secundum illud Eccle. 6. Sapientia doctrinæ secundum nomen ejus est.

* Lib. 9. de Trinit. c. 10. circa finem tomi 3.

* Loco citato in solut. 1. argum.

Ad tertium dicendum, quòd cum missio importet originem personæ missæ, & inhabitationem per gratiam (ut suprà dictum est *) si loquamur de missione, quantum ad originem, sic missio Filij distinguitur à missione Spiritus sancti, sicut & generatio à processione. Si autem quantum ad effectum gratiæ, sic communicant duæ missiones in radice gratiæ; sed distinguuntur in effectibus gratiæ, qui sunt, illuminatio intellectus, & inflammatio effectus. Et sic manifestum est, quòd una non potest esse sine alia, quia neutra est sine gratia gratum faciente, nec una persona separatur ab alia.

* In corpore articuli, & a. 1. huius quæst.

Conclusio est affirmativa.

ART. VI.

ARTICULUS VI.

Vtrùm missio invisibilis fiat ad omnes, qui sunt participes gratiæ?

1. dist. 15. q. 5. a. 1. q. 2. 3. & 4.

D sextum sic proceditur. Videtur, quòd missio invisibilis non fiat ad omnes, qui sunt participes gratiæ. Patres enim veteris testamenti gratiæ participes fuerunt. Sed ad illos non videtur fuisse facta missio invisibilis. Dicitur enim Ioan. 7. Nondum erat spiritus datus: quia nondum erat Iesus glorificatus. Ergo missio invisibilis non fit ad omnes, qui sunt participes gratiæ.

¶ 2. Prætereà. Profectus in virtute non est nisi per gratiam. Sed missio invisibilis non videtur attendi secundùm profectum virtutis: quia profectus virtutis videtur esse continuus, cùm charitas semper aut proficiat, aut deficiat: & sic missio esset continua. Ergo missio invisibilis non fit ad omnes participes gratiæ.

¶ 3. Prætereà. Christus, & beati plenissimè habẽt gratiam. Sed ad eos non videtur fieri missio. Quia missio fit ad aliquid distans. Christus autem, secundùm quòd homo, & omnes beati perfectè sunt uniti Deo. Non ergo ad omnes participes gratiæ fit missio invisibilis.

¶ 4. Prætereà. Sacramenta novæ legis continent gratiam: nec tamen ad ea dicitur fieri missio invisibilis. Non ergo ad omnia, quæ habent gratiam, fit missio invisibilis.

SED contrà est, quod secundùm Augustinum,* missio invisibilis fit ad sanctificandam creaturam: omnis autem creatura habẽs gratiam sanctificatur. Ergo ad omnẽ creaturam hujusmodi fit missio invisibilis.

* Lib. 3. de Trin. c. 4. & lib. 15. c. 27. innuitur, tomo 3.

RESPONDEO dicendum, quòd (sicut suprà dictum est) missio de sui ratione importat, quòd ille, qui mittitur, vel incipiat esse, ubi priùs non fuit (sicut accidit in rebus creatis) vel incipiat esse, ubi priùs fuit, sed quodam modo novo, secundùm quòd missio attribuitur divinis personis. Sic ergo in eo, ad quem fit missio, oportet duo considerare, scilicet, inhabitationem gratiæ, & innovationem quandam per gratiam. Ad omnes ergo fit missio invisibilis, in quibus hæc duo inveniuntur.

Ad primum ergo dicendum, quòd missio invisibilis est facta ad Patres veteris testamenti. Vnde dicit Augustinus * 4. de Trinitate, quòd secũdùm quòd Filius mittitur invisibiliter, fit in hominibus, aut cum hominibus. Hoc autem anteà factum est in Patribus, & Prophetis. Cùm ergo dicitur. Nondum erat datus spiritus, intelligimus de illa datione cum signo visibili, quæ facta est in die Pentecostes.

* Lib. 4. de Trin. c. 20. parum ante medium tomo 3.

Ad secundum dicendum, quod etiam secundùm profectum virtutis, aut augmentum gratiæ fit missio invisibilis. Vnde Augustinus dicit * 4. de Trinitate, quod tunc cuiquam mittitur Filius, cùm à quoquam cognoscitur, atque percipitur, quantum cognosci, & percipi potest pro captu, vel proficientis animæ in Deum, vel perfectæ animæ rationalis in Deo. Sed tamen secundum illud augmentum gratiæ præcipuè missio invisibilis attenditur, quãdo aliquis proficit in aliquem novum actũ, vel novum statum gratiæ: ut puta, cum aliquis proficit in gratia miraculorum, aut prophetiæ, vel in hoc, quòd ex fervore charitatis exponit se martyrio, aut abrenuntiat his, quæ possidet, aut quodcunque opus arduum aggreditur.

* Lib. 4. de Trin. c. 20. tomo 3.

Ad tertium dicendum, quòd ad beatos est facta missio invisibilis in ipso principio beatitudinis. Postmodum autem ad eos fit missio invisibilis, non secundùm intensionem gratiæ, sed secundùm quod aliqua mysteria eis revelãtur de novo: quod est usque ad diem judicij: quod quidem augmentum attenditur secundùm extensionem gratiæ ad plura se extendentis. Ad Christum autem fuit facta invisibilis missio in principio suæ conceptionis, non autem posteà; cum à principio suæ conceptionis fuerit plenus omni sapiẽtia, & gratia.

Ad quartum dicendum, quod gratia est in sacramẽtis novæ legis instrumentaliter, sicut forma artificiati est in instrumentis artis secundùm quendam discursum ab agente in patiens. Missio autem non dicitur fieri, nisi respectu termini. Vnde missio divinæ personæ non fit ad sacramenta; sed ad eos, qui per sacramenta gratiam suscipiunt.

Conclusio.

Missio invisibilis fit ad omnes, qui habent gratiam cum aliqua innovatione.

ARTICULUS VII.

Vtrùm Spiritui sancto conveniat visibiliter mitti?

Locis suprà a. 6 inductis.

D septimum sic proceditur. Videtur, quòd Spiritui sancto non conveniat visibiliter mitti. Filius enim, secundùm quòd visibiliter missus est in mundo, dicitur esse minor Patre. Sed nunquam legitur Spiritus sanctus minor Patre. Ergo Spiritui sancto non convenit visibiliter mitti.

¶ 2.

¶ 2. Prætereà. Missio visibilis attenditur secundùm aliquam creaturam visibilem assumptam, sicut Missio Filij secundùm carnem. Sed Spiritus sanctus non assumpsit aliquam creaturam visibilem. Vnde non potest dici, quod in aliquibus creaturis visibilibus sit alio modo, quàm in aliis, nisi fortè sicut in signo, sicut est etiam in sacramentis, & in omnibus figuris legalibus. Non ergo Spiritus sanctus visibiliter mittitur: vel oportet dicere, quòd secundùm omnia hujusmodi ejus missio visibilis attenditur.

¶ 3. Prætereà. Quælibet creatura visibilis est effectus demonstrans totam Trinitatem. Non ergo per illas creaturas visibiles magis mittitur Spiritus sanctus, quàm alia persona

¶ 4. Prætereà. Filius visibiliter est missus secundùm dignissimam visibilium creaturarum, scilicet, secundùm naturam humanam. Si igitur Spiritus sanctus visibiliter mittitur debuit mitti secundùm aliquas creatus rationales.

¶ 5. Prætereà. Quæ visibiliter fiunt divinitus, dispensantur per misterium Angelorum, ut Augustinus * dicit 3. de Trinitate. Si ergo aliquæ species visibiles apparuerunt, hoc factum fuit per Angelos. Et sic ipsi Angeli mittuntur, & non Spiritus sanctus.

* Lib. 3. de Trin. c. 4 5. & 9. tomo 3.

¶ 6. Prætereà. Si Spiritus sanctus visibiliter mittatur, hoc non est, nisi ad manifestandum invisibilem missionem: quia invisibilia per visibilia manifestantur. Ergo ad quem missio invisibilis facta non fuit, nec missio visibilis fieri debuit, & ad omnes, ad quos fit missio invisibilis, sive in novo, sive in veteri testamento, missio visibilis fieri debet. Quod patet esse falsum. Non ergo Spiritus sanctus visibiliter mittitur.

SED contrà est, quòd dicitur. Matthæi 3. quod Spiritus sanctus descendit super Dominum baptizatum in specie columbæ.

RESPONDEO dicendum, quòd Deus providet omnibus secundùm uniuscujusque modum. Est autem modus connaturalis hominis, ut per visibilia ad invisibilia manuducatur, (ut ex suprà dictis patet*) & ideo invisibilia Dei oportuit homini per visibilia manifestari. Sicut igitur se ipsum Deus, & processiones æternas personarum per creaturas visibiles, secundum aliqua indicia hominibus quodammodo demonstravit: ita conveniens fuit, ut etiam invisibiles missiones divinarum personarum secundum aliquas visibiles creaturas manifestarentur. Aliter tamen Filius, & Spiritus sanctus. Nam Spiritui sancto, in quantum procedit ut amor, competit esse sanctificationis donum, Filio autem inquantum est Spiritus sancti principium, competit esse sanctificationis hujus authorem. Et ideo Filius visibiliter missus est tanquam sanctificationis author, sed Spiritus sanctus tanquam sanctificationis indicium.

*Q. 12. 2. 12.

Ad primum ergo dicendum, quod filius creaturam visibilem, in qua apparuit, in unitatem personæ assumpsit: sic, ut quod de illa creatura dicitur, de filio Dei dici possit. Et sic ratione naturæ assumptæ, filius dicitur minor patre. Sed Spiritus sanctus non assumpsit creaturam visibilem, in qua apparuit, in unitatem personæ, ut quod illi convenit, de illo prædicetur. Vnde non potest dici minor patre, propter visibilem craturam.

Ad secundum dicendum, quod missio visibilis Spiritus sancti non attenditur secũdùm visionem imaginariam, quæ est visio prophetica: quia, ut Augustinus dicit * 2. de Trinitate, visio prophetica nõ est exhibita corporeis oculis per formas corporeas, sed in spiritu per spirituales corporum imagines. Columbã verò illam, & ignẽ oculis viderunt, quicunque viderunt. Neque iterùm sic se habuit Spiritus sanctus ad hujusmodi speciem, sicut filius ad petram, quia dicitur, Petra erat Christus. Illa enim petra jam erat in creatura, & per actionis modum nuncupata est nomine Christi, quem significabat. Sed illa columba, & ignis, ad hæc tantùm significanda repentè extiterunt. Sed videntur esse similia flammæ illi quæ in rubo apparuit Moysi, & illi columnæ, quam populus in eremo sequebatur, & fulgoribus, ac tonitruis, quæ fiebant, cùm lex daretur in monte. Ad hoc enim rerum illarum corporalis extitit species, ut aliquid significaret, atque prædiceret. Sic igitur apparet, quòd missio visibilis, neque attenditur secundum visiones propheticas, quæ fuerunt imaginariæ, & non corporales, neque secundùm signa sacramentalia veteris, & novi testamenti, in quibus quædam res præexistentes assumuntur ad aliquid significandum. Sed Spiritus sanctus visibiliter dicitur esse missus, inquantum fuit monstratus in quibusdam creaturis, sicut in signis ad hoc specialiter factis.

* Lib. 2. de Trin. c. 6. parùm à medio to. 3.

Ad tertium dicendũ, quod licet illas creaturas visibiles tota Trinitas operata sit, tamẽ factæ sunt ad demonstrandũ specialiter hanc, vel illã personam. Sicut enim diversis nominibus significatur pater, & filius, & Spiritus sanctus: ita etiam diversis rebus significari potuerunt: quamvis inter eos nulla sit separatio, aut diversitas.

Ad quartum dicendum, quod personam filij declarari oportuit, ut sanctifica-

tionis

tionis authorem (ut dictum est. *) Et ideò oportuit, quòd missio visibilis filij fieret secundùm naturam rationalem, cujus est agere, & cui potest competere sanctificari. Indicium autem sanctificationis esse potuit quæcunque alia creatura. Neque oportuit, quod creatura visibilis ad hoc formata esset assūpta à Spiritu sancto in unitatem personæ: cùm non assumeretur ad aliquid agendum, sed ad indicandum tantùm. Et propter hoc etiam, non oportuit, quòd duraret, nisi quandiu perageret officium suum.

* In corpore art.

Ad quintum dicendum, quod illæ creaturæ visibiles formatæ sunt ministerio Angelorum: non tamen ad significandam personam Angeli, sed ad significandam personam Spiritus sancti. Quia igitur Spiritus sanctus erat in illis creaturis visibilibus, sicut signatum in signo, propter hoc, secundùm eas Spiritus sanctus visibiliter mitti dicitur, & non Angelus.

Ad sextum dicendum, quòd non est de necessitate invisibilis missionis, ut semper manifestetur per aliquod signum visibile exterius, sed sicut dicitur 1. Corint. 12. Manifestatio spiritus datur alicui, ad utilitatem scilicet Ecclesiæ, quæ quidem utilitas est, ut per hujusmodi visibilia signa fides confirmetur, & propagetur. Quod quidem principaliter factum est per Christum, & per Apostolos, secundum illud Hebr. 2. Cum initium accepisset enarrari per Dominum ab eis, qui audierunt, in nos confirmata est. Et ideo specialiter debuit fieri missio visibilis Spiritus sancti ad Christum, & ad Apostolos, & ad aliquos primitivos Sanctos, in quibus quodammodo Ecclesia fundabatur: ita tamen, quod visibilis missio facta ad Christum, demonstraret misionem invisibilem, non tunc, sed in principio suæ conceptionis ad eum factam. Facta autem est missio visibilis ad Christum, in baptismo quidem sub specie columbæ, quod est animal fæcundum, ad ostendendum in Christo authoritatem donandi gratiam per spiritualem regenerationem. Vnde vox Patris intonuit, Hic est filius meus dilectus, ut ad similitudinem unigeniti alij regenerarentur. In transfiguratione vero, sub specie nubis lucidæ, ad ostendendam exuberātiam doctrinæ. Vnde dictum est. Ipsum audite. Ad Apostolos autem sub specie flatus, ad ostendendam potestatem ministerij in dispensatione sacramentorū. Vnde dictum est eis: Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis. Sed sub linguis igneis, ad ostendendum officium doctrinæ. Vnde dicitur, quod cœperunt loqui variis linguis. Ad Patres autem veteris testamenti missio visibilis Spiritus sancti fieri non debuit: quia priùs debuit perfici missio visibilis Filij, quàm Spiritus sancti, cùm Spiritus sanctus manifestet Filium, sicut Filius Patrem. Fuerunt autem factæ visibiles apparitiones divinarum personarum Patribus veteris testamenti: quæ quidem missiones visibiles dici non possūt: quia non fuerunt factæ (secundùm Augustinum*) ad designandum inhabitationem divinæ personæ per gratiam, sed ad aliquid aliud manifestandum.

* Lib. 2. de Trin. c. 17. circa fin. tomo. 3.

Conclusio.

Conveniens fuit, Filium, & Spiritum sanctum visibiliter mitti.

ARTICULUS VIII.

Vtrùm aliqua persona divina mittatur, nisi ab ea, à qua procedit æternaliter?

AD octavum sic proceditur. Videtur, quòd nulla persona divina mittatur, nisi ab ea, à qua procedit æternaliter. Quia sicut dicit Augustinus * 4. de Trinitate: Pater à nullo mittitur: quia à nullo est. Si ergo aliqua parsona divina mittitur ab alia, oportet quod sit ab illa.

1. dist 6. q. 3. & po. q. 10. a. 4. ad quatuum.

* Lib. 4. de Trin. c. ult. in fin. to. 3.

¶ 2. Præterea. Mittens habet authoritatem respectu missi. Sed respectu divinæ personæ non potest haberi authoritas, nisi secundùm originem. Ergo oportet, quod divina persona, quæ mittitur, sit à persona mittente.

¶ 2. Præterea. Si persona divina potest mitti ab eo, à quo non est, nihil prohibebit dicere, quod Spiritus sanctus detur ab homine, quamvis non sit ab eo. Quod est contra Augustinum * 3. de Trinitate. Ergo divina persona non mittitur, nisi ab ea à qua est.

* Lib. 4. de Trin. c. 16. tomo. 3.

SED contra est, quod Filius mittitur à Spiritu sancto, secundùm illud Isaiæ 48. Nunc misit me Dominus Deus, & Spiritus ejus. Filius autem non est à Spiritu sancto. Ergo persona divina mittitur ab ea, à qua non est.

RESPONDEO, dicendum, quòd circa hoc inveniuntur aliqui diversimodè locuti esse. Secundùm quosdam enim, persona divina non mittitur, nisi ab eo, à quo est æternaliter. Et secundùm hoc, cùm dicitur Filius Dei missus à Spiritu sancto, referendum est hoc ad humanam naturam, secundùm quam missus est ad prædicandum à Spiritu sancto. Augustinus autem dicit * 2. de Trinitate, quòd Filius mittitur & à se, & à Spiritu sancto, & Spiritus sanctus etiam mittitur & à se,

* Lib. 2. de Trin. c. 5. per totum to. 3.

& à Filio, ut sic mitti in divinis non conveniat cuilibet personæ, sed solū personæ ab alio existenti: mittere autem conveniat cuilibet personæ. Vtrumque autem habet aliquo modo veritatem. Quia cùm dicitur aliqua persona mitti, designatur, & ipsa persona ab alio existens, & effectus visibilis, aut invisibilis, secundùm quem missio divinæ personæ attenditur. Si igitur mittens designetur, ut principium personæ, quæ mittitur, sic nō quælibet persona mittit sed solū illa, cui cōvenit esse principium illius personæ. Et sic Filius mittitur tantum à Patre: Spiritus sanctus autem à Patre, & Filio. Si vero persona mittēs intelligatur esse principium effectus, secundū quem attenditur missio, sic tota Trinitas mittit personā missam. Non autē propter hoc homo dat Spiritum sanctum: quia nec effectū gratiæ potest causare. Et per hoc patet solutio ad objecta.

Prima conclusio.

Si participium mittens *designetur, ut principium personæ missæ, solùm illa persona mittit, quæ est principium personæ missæ.*

Secunda conclusio.

Si ly mittens *intelligatur esse principium effectus, ratione cujus fit missio, tota Trinitas mittit personam missam.*

DISPUTATIO XIX.

De missione divinarum personarum.

1. D. Thom. QUIA missio divinæ personæ tantùm est temporalis, ut D. Thomas art. 2. hujus quæstionis docet, ideò collatio divinarum personarum ad invicem quoad missionem posterior est comparatione earumdem secundùm intrinseca, & æterna, tam absoluta, quàm relativa. Et propterea peracto jam sermone de divinis personis, ut collatis hoc posteriori modo (quod præstitit Angelicus Præceptor quæstionibus præcedentibus) meritò in hac quæstione, quæ habet se per modum coronidis respectu totius hujus tractatus, agit S. Doctor de missione temporali divinæ personæ, quæ est ultima comparatio earundem personarum, ut habent inter se distingui.

DUBIUM I.

Vtrùm alicui personæ divinæ conveniat mitti? ubi etiam explicatur, in quo consistit missio, de qua Angelicus Præceptor articulo primo hujus quæstionis agit.

2. D. Thom. QUoniam Angelicus Præceptor de his duobus in titulo recensitis inquirit in articul. 1. hujus quæstionis, & in eo explicat duas primas quæstiones, quæ de quavis re inquiruntur, scilicet *an est*, & *quid est* ipsius: ideò utrique primum dubium istius disputationis damus. Consultò autem in titulo non inquirimus, an omnibus personis divinis conveniat mitti: quia hoc ex discursu hujus disputationis, & ex iis, quæ in aliis articulis præsentis quæstionis docet D. Thomas, deducendum est: sed id indiffinitè de aliqua persona divina sciscitamur. Sicut etiam missio sumitur propriè, strictè, & secundum primariam ejus translationem ex his, quæ contingunt in humanis ad divina, ut ex ratione D. Thomæ statim adducenda patebit.

Ut autem hæc acceptio meliùs capiatur, notandum est, quòd missio in creaturis, unde ad divina fuit translata, importat quandam motionem, vel processionem unius rei ab alia transmissæ ad alium locum, vel personam, ut ibi exequatur id, ad quod mittitur, ita ut ab eo accipiat aliquam quodammodò virtutem vel directionem ad id exequendum: quo pacto nuntius, vel sagitta mitti dicitur. Unde missio, ut est commune nomen ad missionē in creaturis & in divinis, significat quandam processionem ab aliquo principio (modo statim explicando) ad aliquem terminū, ubi priùs non erat vel ubi incipit de novo esse alio modo, quàm ibi anteà erat. Et ita missio denotat rem missam cum duplici habitudine, scilicet ad mittentem (modo tamen in hoc dubio declarando) & ad eum, ad quem mittitur: & res missa accipit à mittente potestatem, vel vim, aut directionem ad aliquid de novo efficiendum, vel ad existendum in novo loco, ubi non erat, vel novo modo, ubi anteà erat.

§. I.

Decisio dubij, & ratio D. Thomæ pro ea.

DIcendum ergo est, quòd alicui personæ divinæ convenit mitti. Assertio hæc passim habetur in Scriptura, ut constat ex illo ad Galat. 4. & 1. Ioannis 4. *Misit Deus Filium suum.* Et Ioannis 5. *Qui non honorificat Filium, non honorificat Patrem, qui misit illum.* Et cap. 6 *Sicut misit me vivens Pater.* Et cap. 15. *Cùm venerit Paraclitus, quem ego mittam vobis à Patre, Spiritum veritatis.* Et cap. 16. *Si enim non abiero, Paraclitus non veniet ad vos: si autem abiero, mittam eum ad vos.* Unde assertionem hāc cōmuniter tuentur Patres, & Theologi: & propterea ab eis in particulari referendis abstinendū est. 3. Conclusio. *Ad Gal. 4. 1. Ioan. 4. Ioan. 5. 6. 15. & 16.*

Ratio autem fundamentalis illius deducitur ex Angelico Præceptore *art. 1 hujus quæst. & in 1. dist. 14. q. 1. art. 1.* quæ potest sub hac forma proponi, & elucidari. Quoniam missio in divinis (saltem secundùm primariam ejus translationem ex creaturis ad Deum) duas dicit habitudines: aliam personæ missæ ad eam, à qua mittitur, quæ consistit in hoc, quòd ab ea procedat: aliam verò habitudinem, aut quasi habitudinem, saltem fundamentalem, ad terminum, ad quem mittitur: ex eo quòd aliquo modo ibi incipit esse, seu ex eo quòd connotet novum temporalem effectum, & terminum à persona missa ex vi missionis productum. Sed totum hoc convenit alicui personæ divinæ: ergo etiam convenit ei hoc, quod est sic mitti. Ratio fundamentalis. D. Thom.

4. Major quoad primam partem, seu habitudinem videtur perspicua. Tum quia missio prædicta dicit exitum missi à mittente: sed persona divina non habet alium exitum à mittente, nisi secundum originem, & processionem æternam: ergo missio dicit hunc exitum & habitudinem personæ missæ ad eam à qua mittitur, quæ consistit in hoc, quòd ab ea procedat. Vnde Patres attendentes ad hanc priorem habitudinem prædictæ missionis, & de ea, & de missione quoad illam loquentes, explicuerunt ipsam per ordinem originis personæ missæ, v. g. Filij, ad mittentem. Et ita Augustinus *lib. 3. contra Maximinum cap. 14. Missio* August.

(inquit

(inquit) *non est inæqualitas substantiæ, sed ordo naturæ*. Et 4. *de Trinit. c. 20. Filius mittitur, non quia inæqualis est Patri; sed quia est manatio quædam claritatis omnipotentis Dei sincera*. Cyrillus noster *lib. 4. in Ioannem c. 42.* de Christo loquens, inquit: *Mittitur, ut verbum ex mente, & splendor ex sole*. Et *lib. 12. Thesauri c. 15.* sic ait: *Missum se Filius à Patre dicit, non mutatione locorum (non est enim Deus in loco) sed sicut calorem ex igne, aut illuminationē ex lumine*. — N. Cyril.

Tum etiam. Quia missio in divinis necessario includit aliquid notionale, quippe quæ convenit personis divinis, & non omnibus, sed aliquibus: ergo dicit aliquid pertinens ad æternam originem, illamque importans: quandoquidem notionalia (juxta ea, quæ ex D. Thoma *q. 32.* diximus) pertinet ad ordinem originis, eamque dicunt.

5. Quoad secundam verò partem, nimirum, quoad secundum habitudinem, aut quasi habitudinem ad terminum, ad quem mittitur, etiam liquet eadem major. Tum, quia persona missa non intelligitur exire à mittente, nisi in ordine ad aliquem terminum, ad quem mittitur, & ut ibi producat aliquomodo novum effectum. Et ita quatenus mittitur, dicit habitudinem, aut quasi habitudinem ad eundem terminum: ex eo quòd aliquo modo ibi incipiat esse, seu connotet ibidem novum effectum à se productum.

Tum etiam. Quia per missionem debet persona missa esse novo saltem modo in termino, seu in re, ad quam mittitur. Ad hoc autem, ut isto novo modo sit ibidem, oportet, ut connotet ibi novū effectum à se productum, mediante quo in re illa novo modo sit: ex eo quòd persona divina missa nequit novo modo esse in aliqua re per mutationem sui, sed per mutationem, in qua est. Ergo cùm hæc connotatio novi effectus involvat novam habitudinem, aut quasi habitudinem, nempe, novam habitudinem rationis, sive novum fundamentum ad illam, oportet, ut missio, ultra priorem illam habitudinem ad personam mittentem, necessariò dicat hanc posteriorem habitudinem, aut quasi habitudinem ad terminū, sive ad rem, cui fit missio, ex eo quòd ibi novum connotet effectū.

Tum denique, quia ob hanc rationem, licèt processio, & exitus personæ missæ à mittente sit æterna, nihilominùs missio est temporalis, ut infrà dicemus: quoniam ad rationem missionis oportet connotari aliquem effectum temporalem: sive novum modum existendi Dei in creatura, ratione cujus adest nova relatio rationis ad id, cui fit missio, sive novum, & temporale fundamentum ad illam. Et ita missio semper afferet habitudinem ad prædictum terminum.

August. — Unde Augustinus 4. *de Trinitate capit. 20.* inquit: *Non eo ipso, quòd de Patre natus est, missus dicitur Filius, sed vel eo quòd apparuit huic mundo Verbum caro factum, vel quòd ex tempore cujusquam mente percipitur, sicut scriptum est. Mitte illam, ut mecum sit, & mecum laboret Sapientiæ 7.* Quod etiam docuit Gregorius Magnus *homil. 26. in Evangelia*, Beda *homilia in Domin. 1. post Ascensionem*, ubi sic inquit. *Cùm gratia Spiritus sancti datur hominibus, profectò mittitur Spiritus sanctus à Patre, mittitur, & à Filio.* — Grego. Beda.

Minor autem ejusdem primi, & præcipui syllogismi hujus rationis ex se constat; siquidem Filius v.g. dicit utramque habitudinem, nempe, priorem habitudinem originis à Patre, & habitudinem aut quasi habitudinem ad terminum, cui fit missio: ex eo quòd ibidem connotat novum modum existendi in eo: ut patet, dum veniens in hunc mundum assumpsit humanitatem, & dum peculiari modo per gratiam sanctificantem venit ad justos, & in eis mansionem facit.

Confirmatur, & explicatur ratione Angelici Præceptoris *in 1. ad Annibaldum dist. 15. quæst. unica ar. 2.* his verbis: *Missio in divinis accipitur non propriè, sed similitudinariè. A creaturis verò ad divina fit translatio similitudinum quoad ea, quæ sunt perfectionis, non quæ imperfectionis. In missione quidem propriè dicta creaturæ quatuor reperiuntur. Unū ex parte mittentis, scilicet authoritas. Alterum ex parte missi, scilicet separatio, sive diversitas ejus à mittente. Tertiū ex parte termini à quo, scilicet loci mutatio. Quartum ex parte termini ad quem, scilicet effectus aliquis. Primum, & ultimum perfectionis sunt: ideò conveniunt divinæ missioni. Secundum, & tertium imperfectionis: & ideò non conveniunt personis divinis. Sed quia authoritas in mittente respectu missi non est in divinis personis, nisi quatenus una persona ab alia: ideò missio in divinis significat exitum missi à mittēte.* — 6. Confirm. ex D. Th.

§. II.

Objectiones contra assertionem, ac rationem D. Thomæ, & enodationes eorum.

Nec obest, si contra assertionem obiicias primò, quòd secundùm Dionysium Angelis superioribus ratione suæ dignitatis non convenit ad nos mitti, sed solùm Deo assistere: ergo id multo minùs competet divinis personis. — 7. Prior objectio. Dionysius.

Respondetur enim ex D. Thoma *in 1. ad Annibaldum dist. 15. quæst. unica art. 1. ad 3* his verbis: *Dicendum, quod non est simile. Quia Angeli superiores non operantur circa nos, nisi mediantibus Angelis inferioribus: sed personæ divinæ operantur immediatè circa nos. Vel dicendum, quòd missio Angelorum superiorum ad nos esset imperfectionis in eis, quia locum mutarent: sed divinæ personæ, cùm ad nos mittuntur, locum non mutant: ideo missio non dicit imperfectionem in eis.* — Diluitur. D. Thom.

Nec etiam refert, si secundò obiicias contra rationem assertionis ex D. Thoma desumptam, quòd persona, quæ mittitur, non incipit esse novo modo in creatura ex vi suæ processionis, sed ratione effectus temporalis, quem tota Trinitas operatur: ergo ad missionem parùm attinet originis processio: ac proinde non est cùr hæc ad missionem in ratione facta ex D. Thoma exigatur. — 8. Secunda.

Confirmatur. Quia ad hoc, ut pater in humanis mittere dicatur filium ad aliquem effectum liberè elicitum ab eodem filio, non est satis, quòd illi suā naturam substantialem communicaverit; imò hoc per accidens ibidem se habet; sed quod per se requiritur, & sufficit, est aliquis saltem moralis influxus, quo per imperium, consilium, aut preces inducat filium ad liberam ejusdem effectus executionem: ergo, ut in divinis dicatur Filius mitti à Patre, non sufficiet, communicasse illi per æternam processionem suam naturam; sed hoc per accidens se habebit. — Confirmatur.

Respondetur enim, quòd adhuc dato (de quo infra) effectum illum, ratione cujus persona missa dicitur esse novo modo in creatura, seu in termino, cui fit missio, procedere à tota Trinitate: nihilominùs non inde sequeretur, non pertinere per se ad rationem missionis, & productionis prædicti effectus à persona missa originem, & processionem ipsius à mittente. Quoniam persona missa, v.g. Filius non haberet producere hunc effectum, atque adeò nec esse novo modo in creatura, ad quam fit missio, nisi hoc haberet communicatum per æternam processionem à Patre, à quo mittitur. Quia sicut habet per illam communicatam natu- — 9. Occurritur secundæ.

ram Patris: ita & potentiam operativam ad extrà, & *velle* liberum requisitum ad talem operationem. Vnde (si sic licet loqui) veluti primarias partes agit ibi persona mittens, nempe Pater: quatenus Filius non attingeret illum effectum, nisi per æternam processionem communicaretur illi vis ad illum attingendum, & actus liber ad hanc attingentiam requisitus: ac proinde, nisi quodammodo (modo tamen alibi tacto) priùs Pater haberet prædictam vim, & actum liberum ad productionem ejusdem effectus petitum. Sed de his videantur illa, quæ *in 1. tomo tract. 4 disp. 5. num. 73.* diximus, & illa quæ *in hoc dub. n. 12. in fine illius* ex D. Thoma dicemus.

Solvitur conf. Ex quo ad confirmationem respondetur, quòd etsi in humanis, ubi missio est involuta imperfectionibus, requirantur ad hoc, ut pater mittat filium, vel imperium, ratione superioritatis, quam habet pater supra filium, vel consilium, ratione ignorantiæ habitæ à filio, vel preces: nihilominùs in divinis, ubi hæc locum non habent, solùm potest esse missio (de qua in hoc dubio loquimur) Filij à Patre ratione processionis æternæ ejusdem in ordine ad terminum, ad quem mittitur, quoniam cætera alia dicunt imperfectionem, non tamen ordo originis, & in eo involvitur, quidquid necessarium est adhoc, ut mittens veluti primarias (ut sic dicamus) partes quodammodò agat in ordine ad terminum, & effectum, ad quem datur missio, ut explicatum est. Vnde, sicut in missione creata datur distantia secundùm locum personæ missæ à mittente: quia persona missa exit secundùm locum à mittente, seu dicendi secundùm locum ab illo; & incipit esse, ubi anteà non erat, cùm tamen hæc imperfectio non inveniatur in missione reperta in divinis: sic de influxu per imperium, consilium, aut preces hoc ipsum dicendum est: & solùm ibidem debet ex parte personæ missæ collatæ ad mittentem reperiri ordo originis, ut optimè notavit D. Thomas *in 1. dist. 14. quæst. 1. art. 1.*

D. Thom.

10. Tertia. Aureolus. Nec etiam refert, si tertio obiicias ex Aureolo, quòd missio, prout de ea hìc loquimur, non est idem, quod processio, nec missus est idem, quod productus: imò missio sumitur pro legatione, & missus dicitur legatus, sicut de Filio dicitur Abdiæ 1. *Auditum audivimus à Domino, & legatum ad gentes misit*: Ubi Glossa interlinearis: *Legatus est Christus Dominus, qui mittitur.* Sed de ratione legationis non est processio secundùm originem: ergo nec de ratione missionis.

Abdiæ 1. Gloss. Inte.

Enodatur. Respondetur enim in primis, negando, missionem (de qua in præsenti) esse idem cum legatione, & missum esse idem ac legatum. Quia legatus non habet propriam, & ordinariam potestatem, sed communicatam ad tempus: Filius autem habet illam propriam, ordinariam, & connaturalem: siquidem non voluntariè, & libere, sed naturaliter, ac necessariò communicatur ei à Patre. Et ideò testimonium hoc Abdiæ à Hieronymo, & ab aliis expositoribus communiter intelligitur de ipso Abdia, qui vice Dei fuit legatus ad gentes: sicuti & Ieremias eodem modo vocatur *legatus*, ut constat *ex cap. 49.*

Hieron.

Ierem. 49.

Additamentum. Et deinde addimus ex jam dictis, quòd etsi concederetur, missionem coincidere cum speciali legatione, quæ in divinis reperitur: nihilominus objectio intentum non convinceret. Ex eo quòd licèt in humanis de ratione legati esset mitti, & exire à legante per missionem, & exitum distinctum ab origine, & processione legati secundùm suam substantiam: at in divinis non est alius exitus, nec alia acceptio potestatis, nisi per originem. Et ideò missio secundùm primariam nominis translationem, de qua in præsenti loquimur, necessariò dicit prædictam originem.

Nec deinde obstat, si quarto obiicias contra id quod in eadem ratione D. Thomæ dictum est, scilicet missionem dicere aliquid notionale, ac proinde importare ordinem originis. Quoniam id, quod connotat aliquem effectum ad extra, est aliquid essentiale, non verò notionale. Quoniam sicut effectus ille connotatus fit à tota Trinitate, & per consequens à tota illa connotatur: sic id, quod prædictum effectū cōnotat, dicit aliquid essentiale; quia tota Trinitas non nisi ratione alicujus essentialis producit, & cōnotat prædictum effectum. Sed missio necessariò connotat aliquem effectum ad extrà productum à tota Trinitate: ergo non dicit aliquid notionale, sed quid essentiale: & per consequens ad ejus rationem ordo originis non pertinebit. 11. Quarta.

Confirmatur. Quoniam si missio diceret aliquid notionale, tunc notiones essent plures quàm quinque: cujus oppositum ex Angelico Præceptore quæst. 32. diximus. Sequela probatur. Quia, præterquam quod missio secundùm se, & absolutè sùpta esset quædam notio communis Filio, & Spiritui sancto, daretur insuper duæ quasi species missionis, altera conveniēs Filio, altera Spiritui sancto. 12. Confirmatio.

Respondetur enim, ex objectione ista solùm probari, missionem includere aliquid essentiale; non verò, quòd non dicat etiam aliquid notionale, & per consequens pertinens ad ordinem originis. Quia in divinis sunt aliqua, quæ simul dicunt aliquid essentiale, & notionale, ut in potentia generativa, & spirativa cernitur, quæ in recto dicunt quid essentiale, & in obliquo relationes. Et similiter missio dicit de principaliori, & formaliori significato quid essentiale, & de non ita principali, & formali aliquid notionale: ex eo quòd missio secundùm se non dicit expresè prædictum ordinem originis secundùm substantiam personæ missæ à mittente. Et ita, si iste importatur in divinis, ideò est, quia ibidem nequit esse authoritas in mittente, nisi quatenus missus procedit ab eo secundùm substantiam. Et propterea quodammodò ex consequenti, aut quasi ex consequenti missio significat in divinis quid notionale, cùm tamen prædictum missionis nomen formaliter, & expresè significet novam illam habitudinem, aut quasi habitudinem, saltem fundamentalem, ad rem, cui fit missio, seu quòd persona missa sit novo modo ibidem, seu attingat ibi novum effectum. Respondetur ad quartum.

Quæ solutio desumitur ex D. Thoma *in 1. ad Annibaldum dist. 15. quæst. unica art. 3.* his verbis: *Missio in divinis duo importat, sicut jam dictum est scilicet, exitum missi à mittente: & sic significat, quod notionale est. Connotat etiam novum effectum in creatura: & sic significat, quod essentiale est: quia omnis causalitas creaturæ est secūdum attributa essentialia. Dicendum ergo est, quòd missio non tantum essentiale, vel notionale; sed utrumque significat. Quidam tamen dicunt, quòd principalius significat, quod notionale est. Alij autem dicunt, quòd principalius significat, quod essentiale est. Et hoc videtur verius: quia missio non ponit de se exitum missi à mittente secundùm esse, sicut patet de servo misso à domino; sed importat solùm, quantum ad aliquem effectum authoritatem mittentis respectu missi. Sed quia in divinis non potest esse authoritas in mittente, nisi, quatenus missus procedit ab eo, ideò ex consequenti significat, quod notionale est.* D. Thom.

Ad confirmationem respondetur, quòd licèt missio significet aliquid notionale, atque adeò originem unius personæ ab alia: non tamen adeò multiplicabuntur notiones. Quia si missio sumatur 13 Ad confirmationem.

tus generaliter, prout dicit miſſionem divinam ut ſic,tunc,quia non dicit aliquid commune communitate rei, ideſt, aliquam miſſionem ſingularem, & individuam quoad id, quod notionale eſt in miſſione, quæque cum hac unitate numerica conveniat perſonis miſſis, ſed tantum aliquid commune communitate rationis,idcircò non conſtituit ſpecialem notionem, nec ponit in numero cum notionibus *quaeſt.32.* à D. Thoma recenſitis: ſicut nec ordo originis paſſivus,& divinus in communi conſideratus conſtituit peculiarem notionem: quia communia communitate rationis non ponunt in numero cum rationibus ſpecialibus. Et
D.Thom. propterea D. Thomas *in 1 ad Annibaldum diſt.15. q.unica art.2.ad 3.* ſic inquit: *Dicendum, quòd notio poteſt dupliciter ſignificari in divinis: aut propriè, ſicut Paternitas,vel innaſcibilitas: aut communiter ſicut eſſe ab alio,vel à quo eſt alius:& hoc modo ſignificatur notio in miſſione,non primo modo, ideò communis eſt duabus perſonis ab alio exiſtentibus*:puta,communitate rationis,ſicut hoc,quod eſt eſſe ab alio.

Si autem miſſio accipiatur pro peculiari miſſione,v.g Filij,tunc coincidit Filius,ut miſſus, quoad id,quod notionale eſt in eo,cum ſe ipſo,ut eſt procedens per æternam generationem,ita ut hæc duo quoad prædictum notionale ſint omninò unum & idem: & propterea prædicta miſſio non conſtituit ſpecialem notionem, ut *q.32.*explicuimus.

14. Ultima objectio. Hieron. Ex quibus omnibus conſtat, nihil obſtare, ſi objicias ultimò,quòd id, quod mittitur,ſeparatur à mittente. Unde ſuper illud Ezechielis 16. *Convertam reſtituens eas*,dicit Hieronymus: *Quod conjunctum eſt,& in uno corpore copulatum,mitti non poteſt.* Sed divinæ perſonæ conjunctæ ſunt, & non ſolùm in uno corpore, ſed in una eſſentia copulatæ:ergo non ſufficit perſonæ divinæ, quòd habeat exitum originis ab alia perſona ad hoc, ut mitti poſſit: ſiquidem adhuc cum illo exitu eſt magis conjuncta cum quavis ex perſonis divinis, quàm ea,quæ in uno corpore copulata ſunt.

Fit obviam. D.Thom. Reſpondetur enim ex dictis,& ex D.Thoma loco citato ad Annibaldum *art.1. ad 1.* his verbis: *Ad primum de Hieronymo dicendum, quòd illa authoritas intelligenda eſt de inferioribus, ubi propter imperfectionem oportet, quòd miſſum ſit ſeparatum,& aliud à mittente, ſed non in divinis, ubi nihil imperfectionis eſt.*

DUBIUM II.

An cuilibet perſonæ divinæ conveniat mitti? & an ex perſonis,quæ mittuntur, poſſit una mitti ſine alia? ac tandem utrùm ex eiſdem Perſonis miſſis aliqua earum poſſit mitti ab altera, à qua non procedit?

Merito Tria in titulo recenſita in eodem conjunximus, tum propter connexionem eorum: tum, quia ex eodem ferè principio deciſio hujus dubij quoad tria prædicta deſumenda eſt.

§ I.

Aſſertio prior ex mente Angelici Præceptoris.

15. Prior aſſertio. D.Thom. Auguſt. Dicendum ergo eſt primò,Patri non convenire hoc,quòd eſt mitti: ac proinde neque cuilibet perſonæ divinæ id competere.Ita D.Thomas *in præſenti art.4.* & Auguſtinus *in lib. contra ſermonem Arrianorum c.4.*ubi ait.*Solus Pater legitur non miſſus: quia ſolus non habet authorem,de quo ſit genitus, vel à quo procedat.* Idemque tuentur communiter Patres, & Theologi.

Ratio autem fundamentalis hujus aſſertionis deſumitur ex D. Thoma *art.4.hujus quæſtionis* nuper citato, quam quidem ipſe adduxit *in 1.diſt.15. q.2.art unico* ſub his verbis: *Dicendum, quod ſicut dictum eſt,in omni miſſione oportet, quod ponatur aliqua authoritas alicuius ad ipſum miſſum. In divinis autem perſonis non eſt authoritas,niſi ſecundum originem.Et ideo nulli perſonæ divinæ convenit mitti, niſi ei,quæ eſt ab alio,reſpectu cuius poteſt in alio deſignari authoritas,& ideo Spiritus ſanctus, & Filius dicuntur mitti, & non Pater,vel Trinitas ipſa.* Ratio fundamentalis. D.Thom. Auguſt.

Confirmatur ratione ejuſdem S. Doctoris *in 1. ad Annibaldum diſt.15.quæſt.unica art.3.*Quia omne mobile,ſive quodammodo mobile reduci oportet ad aliquod primum movens immobile: ergo omne miſſum ad aliquod primum mittens non miſſibile: ergo cùm in divinis Filius mittat Spiritum ſanctum, & Pater tam Filium,quàm Spiritum ſanctum, oportebit devenire ad aliquod primum mittens non miſſibile: quod nullum poteſt eſſe in divinis præter perſonam primam Trinitatis, nempe Patrem,ut ex ſe conſtat: & per conſequens tota Trinitas omneſque perſonæ divinæ non erunt miſſibiles. Confirmatur. D.Thom.

Nec refert,ſi objicias, Quòd Patri in divinis convenit dari, & ſimiliter venire ad mentes juſtorum,& intra eos habitare, juxta illud. *Ad eum veniemus,& manſionem apud eum faciemus*:ergo etiam Patri, ac proinde toti Trinitati conveniet hoc, quòd eſt mitti. 16. Objectio. Ioann. 14.

Confirmatur. Quoniam ſicut dona appropriata Filio, & Spiritui ſancto ſunt communicabilia creaturæ, ſcilicet ſapientia, & bonitas: ita etiam dona appropriata Patri, nimirum potentia: ergo ſicut ratione illorum donorum, quæ appropriantur Filio,& ſpiritui ſancto,dicuntur mitti;ſic ratione donorum,quæ habent appropriari Patri,dicetur mitti. Confirm. 1.

Confirmatur ſecundo. Quoniam perſona dicitur mitti, quia eſſe incipit in creatura novo modo: ſed hoc convenit cuilibet perſonæ: ergo & miſſio. Confirm. 2.

Reſpondetur concedendo antecedens & negando conſequentiam. Et rationem diſparitatis aſſignat D. Thomas quoad dationem, & miſſionem *in 1.diſt.15.q.1. art.1.* his verbis: *Datio autem non importat diſtinctionem dati à principio à quo datur, quia idem poteſt dare ſe ipſum: ſed tantùm ab eo, cui datur, ut ſuprà dictum eſt. Sed miſſio ponit diſtinctionem in miſſo,& ad principium & ad terminum.Et ideò cùm dicitur Spiritus ſanctus mitti, includitur in ſignificatione miſſionis uterque reſpectus, ſcilicet temporalis,& æternus: æternus, prout à Patre, & Filio procedit: & temporalis, prout ſignificatur in habitudine ad creaturam, quâ novo modo ad ipſum ſe habet.* Quare, cùm Pater non dicat diſtinctionem ſui ab aliquo, quòd ſit principium ejus,inde eſt, ut ipſe nequeat mitti.Et ſimiliter quoad inhabitationem, & miſſionem reddit rationem diſparitatis diſtinctione nuper citata, *q.2.art. unico in ſolut. ad 4.* his verbis: *Adventus, vel inhabitatio convenit toti Trinitati, quæ non dicuntur, niſi ratione effectus conjungentis ipſi Trinitati; quamvis ille effectus ratione appropriationis poſſit ducere magis in unam perſonam, quam in aliam. Sed miſſio ſuper hoc addit authoritatem alicuius reſpectu perſonæ, quæ mitti dicitur. Et ideò non poteſt convenire,niſi perſonæ, quæ eſt ab alio principio.* 17. Evaneſcit objectio. D.Thom.

Ex quo ad primam confirmationem reſpondetur ſolvitur

prior confirm. D. Thom. tur ex eodem Angelico Doctore loco nuper citato *in solut. ad 3.* his verbis: *Dicendum, quod potentia, quæ appropriatur Patri, non habet rationem, ut pertineat ad reditum in finem; sed magis pertinet ad exitum à principio: dicit enim potentia rationem principij. Et ideò non pertinet ad missionem, quæ fit ad revocandum rationalem creaturam in Deum.* (Quæ solutio patebit ex iis, quæ dubio 4. hujus *disputationis num. 54.* dicemus.) Et propterea Pater, in quo est prima authoritas, non potest designari mitti: quia respectu ejus nulla habetur authoritas.

Secunda diluitur. D. Thom. Ex quo ad secundam confirmationem satis constat. Et ideò idem D. Thomas occurrens prædictæ confirmationi *in 1. ad Annibaldum dist. 15. sæpius citata art. 3. ad 2.* sic inquit: *Dicendum, quòd non tantùm propter modum essendi in creatura dicitur persona mitti; sed propter modum talem, quo cognoscitur in esse ab alio.*

§. II.

Alia assertio ex eodem Angelico Præceptore deprompta.

18. Secunda conclusio. D. Thom. Dicendum est secundò, ex personis, quæ mittuntur, non posse unam personam mitti sine alia. Ita communiter Theologi, & peculiariter Angelicus Præceptor *in hac quæst. artic. 5. in solutione ad 3.* ubi sic inquit: *Dicendum quòd cùm missio importet originem personæ missæ, & inhabitationem per gratiam (ut suprà dictum est) si loquamur de missione, quantum ad originem, sic missio Filij distinguitur à missione Spiritus sancti, sicut & generatio à processione. Si autem quantum ad effectum gratiæ, sic communicant duæ missiones in radice gratiæ; sed distinguuntur in effectibus gratiæ, qui sunt, illuminatio intellectus, & inflammatio affectus. Et sic manifestum est, quòd una non potest esse sine alia: quia neutra est sine gratia gratum faciente, nec una persona separatur ab alia.*

Idem etiam docuit Angelicus Præceptor *in primo distinct. 15. q. 4. artic. 1.* & *ad Annibaldum quæst. unica art. 5.* his verbis: *Dicendum, quòd de missione Filij, & Spiritus sancti dupliciter loqui possumus uno modo, quantum ad concomitantiam: & sic semper hæ duæ missiones simul sunt; quia nec Spiritus sanctus, nec Filius mittitur, nisi in donis gratiæ gratum facientis, quæ omnia connexionem ad invicem habent, &c.*

19. Suadetur ratione. Ratio autem fundamentalis hujus assertionis deducitur ex D. Thoma locis citatis, potestque ad hanc formam reduci. Quoniam missiones Filij, & Spiritus sancti, tam quoad primam habitudinem, quam dicunt ad id, à quo mittuntur, nempe habitudinem originis, quàm quoad dona, in quibus mittuntur, quæque à prædictis personis missis causantur, ut novo modo sint in eis, ad quos mittuntur, non possunt non esse inter se necessariò connexæ: ergo nequit una missio esse sine alia: ac proinde neque una persona mitti sine altera. Utraque consequentia videtur perspicua.

Antecedens autem probatur. Nam in primis quoad ordinem originis planum est, esse prædictas missiones inter se necessariò connexas: siquidem origo Verbi in divinis, & processio Spiritus sancti habent inter se necessarium, & indissolubilem nexum. Et deinde quoad dona, in quibus hæ duæ personæ mittuntur, hoc idem cernitur. Quoniam Spiritus sanctus, nequit mitti, nisi in dono gratiæ sanctificantis. Filius autem etiam mittitur in eodem dono gratiæ, & nequit istud donum causari ab Spiritu sancto, quin causetur à Filio, & è contrà: quamvis prædicta gratia sanctificans, ut est radix intelligendi intellectione sibi propria, habeat appropriari in Filio, & eadem met, ut est radix amandi Deum, ut ultimum finem, & ut est in se, approprietur Spiritui sancto.

Confirmatur, & explicatur. Quoniam etsi notitia, & ea, quæ ad intellectum pertinent, approprientur Filio, & in his donis, ut eidem appropriatis, dicatur mitti speciali missione, distincta modo jam insinuato ab eo, per quam mittitur Spiritus sanctus: nihilominùs hæc notitia debet esse notitia perfecta, ad quam sequatur amor; imò talis conditionis, ut sit radicata in gratia sanctificante. Ateo ipso, quòd ibidem interveniat prædictus amor eodem modo perfectus, & per consequens radicatus in prædicta gratia, debet necessariò infundi, & mitti Spiritus sanctus, cui appropriatur prædictus amor, & gratia, ut eum fundat, estque illius radix, in quibusque donis idem Spiritus sanctus mittitur, & speciali modo est in creatura rationali. Ergo eo ipso nequibunt prædictæ missiones separari. Quam confirmationem brevibus verbis complexus est Angelicus Præceptor *dist. 15. nuper citata q. 4. art. 2.* dicens: *Una missio nunquam est sine alia: quia amor sequitur notitiam notitia perfecta, secundum quam est: & missio Filij semper inducit in amorem. Et ideò simul infunduntur, & simul augmentantur.* 20. Confirm. 1. Angel. Præcept.

Confirmatur ex eodem Angelico Præceptore *art. 5. nuper citato ad Annibaldum*, in argumento, *Sed contrà*, ubi sic inquit: *Filius præcipuè mittitur, cùm sapientia datur: sed sapientia est primum donum Spiritus sancti: ergo in eodem dono, scilicet sapientiæ, datur Filius, & Spiritus sanctus. Præterea Ioannis 16. dicitur de Spiritu sancto: Docebit vos omnem veritatem. Et ita docere veritatem appropriatur Spiritui sancto. Ergo secundùm idem donum datur Filius, & Spiritus sanctus.* Confirm. 2. Angel. Præcept.

Ex quibus omnibus constat, manere solutas duas objectiones, quæ pro aliquibus oppositum nostræ secundæ assertionis tuentibus afferri possunt, easque consultò adducimus: quia ex solutionibus, quas illis Divus Thomas adhibet, res hæc magis illustrata manebit. Prima ergo objectio est. Quòd videmus sensibiliter, quosdam simplices ferventes esse in amore divino: qui tamen sunt valdè hebetes in cognitione divinæ sapientiæ, & è converso. Cùm igitur missio Filij sit secundùm donum sapientiæ, & missio Spiritus sancti sit secundùm donum amoris, videtur, quòd una missio sine alia possit esse. 21. Prima objectio.

Ex dictis enim constat, objectionem hanc manere solutam. Et ita Angelicus Præceptor *in 1. dist. 15. nuper citata q. 4. art. 2. ad 4.* sic ad eam respondet: *Dicendum, quòd illa notitia, ex qua procedit amor, viget in ferventibus divino amore, quà scilicet, cognoscunt divinam bonitatem, in quantum est finis, & in quantum est largissimè in eos profluens sua beneficia: & talem notitiam perfectè non habent, qui amore ipsius non accenduntur.* Enodatur. Angel. Præcept.

Secunda objectio est. Quòd missio divinæ personæ fit secundùm gratiam gratum facientem: sed dona pertinentia ad intellectum, quæ appropriantur Filio, non sunt gratum facientia, cùm sint communia bonis, & malis, ut dicitur 1. Corinthior. 13. ergo Filius non dicitur mitti invisibiliter in donis sibi appropriatis: & ita nullo modo missio Spiritus sancti erit connexa cum missione Filij. 22. Secunda. 1. Cor. 13.

Ex dictis igitur etiam constat, hanc secundam objectionem manere solutam. Et ita Angelicus Præceptor, rem hanc magis explicans consequenter Enervat. Angel. Præcept.

ter ad ea, quæ ex ipſo adduximus *in 1.diſtinct.15.* ſæpiùs citata, *quæſt.4. artic.1. in ſolut. ad 3.* ſic inquit: *Dicendum quod quando aliquid participatur, non ſecundùm ſuum actum perfectum, ſed ſecundùm aliquem modum, non dicitur propriè haberi. Sicuti animalia habent aliquem modum prudentiæ; non tamen dicuntur prudentiam habere: quia non habent actum rationis, qui propriè eſt actus prudentiæ: ſcilicet ipſa electio. Vnde magis habent aliquid ſimile prudentiæ, quam prudentiam. Videmus autem in cognitione duos gradus. Primum, ſecundum quòd cognitio intellectiva tendit in verum. Secundum, prout verum accipitur ut conveniens, & bonum: & niſi ſit aliqua reſiſtentia ex tali cognitione, ſequitur amor, & delectatio: quia ſecundùm Philoſophum 7. Ethicorum, delectatio conſequitur operationem perfectam non impeditam. Vnde fœlicitas contemplativa eſt, quando aliquis pervenit ad ultimam operationem intellectus, & ipſam ſine impedimento exercet. Conſtat autem, quod in proceſſione Verbi æterni eſt cognitio perfecta ſecundùm omnem modum: & ideò ex tali notitia procedit amor. Vnde dicit Auguſtinus: Verbum, quod inſinuare intendimus, cum amore notitia eſt. Quandocunque igitur habetur cognitio, ex qua non ſequitur amor gratuitus, non habetur ſimilitudo verbi, ſed aliquid illius. Sed ſolùm tunc habetur ſimilitudo Verbi, quando habetur cognitio talis, ex qua procedit amor: qui conjungit ipſi cognito ſecundùm rationem convenientis. Et ideò non habet Filium in ſe inhabitantem: niſi qui recipit talem cognitionem, hoc autem non poteſt eſſe ſine gratia gratum faciente. Vnde conſtat, quod ſimpliciter, & propriè loquendo, Filius nec datur nec mittitur, niſi in dono gratiæ gratum facientis. Sed in aliis donis, quæ pertinent ad cognitionem, participatur aliquid de ſimilitudine Verbi.*

23. Tertia objectio. Nec refert, ſi objicias tertiò, quòd ſi iſtæ duæ miſſiones eſſent inter ſe neceſſariò connexæ, tunc haberent inter ſe aliquem ordinem prioris, & poſterioris: ſed hunc non habent: ergo, &c. Minor probatur. Quia miſſio Filij nequit eſſe prior: ex eo quòd cùm Spiritus ſanctus ſit primum donum, non debet priùs donari, & mitti Filius, quàm Spiritus ſanctus. Et ex alio capite, cùm dona pertinentia ad intellectum ſint priora donis ſpectantibus ad voluntatem, & amorem, oportebit, Filium, qui mittitur in prioribus illis donis, mitti priùs, quàm Spiritum ſanctum, qui habet mitti in poſterioribus.

Diluitur. D. Thom. Reſpondetur enim ex D. Thoma *diſtinct.15. & quæſt.4. nuper citata artic.2. ad 2.* his verbis: *Dicendum, quòd ut priùs diximus, in divinis non eſt prius, & poſterius: tamen exitus Spiritus ſancti præſupponit exitum Filij ſecundùm ordinem naturæ. Et ex parte iſta (ſi liceret ita loqui) poſſemus dicere, quòd miſſio Filij ex parte exitus importati eſt prior miſſione Spiritus ſancti: ſed hoc eſſet ſecundùm rationem propriam utriuſque, & non ſecundùm rationem communem. Si autem conſiderentur iſtæ miſſiones quantum ad effectum in creatura, hoc dupliciter. Vel ex parte ipſius dantis, vel mittentis: vel ex parte ipſorum donorum, in quibus fit miſſio. Si ex parte donorum, tunc ſimpliciter naturaliter notitia præcedit amorem, & ex parte illa miſſio Filij miſſionem Spiritus ſancti. Sed hoc erit ſecundùm rationis propriæ conſiderationem, & non communis: ſicut omnes ſpeciei motus æqualiter conveniunt in ratione communi motus; tamen ſecundùm eſſe ſuum proprium motus localis eſt prior aliis motibus. Si autem ex parte dantis, cùm primum movens, & inclinans ad dandum ſit ipſe amor, ſic datio Spiritus ſancti eſt prior datione Filij: ſed hoc non ita exprimitur in ratione miſſionis.*

§. III.

Aſſertio ultima ex eodem D.Thoma, & Auguſtino deſumpta.

Dicendum eſt tertiò, quòd ſi miſſio ſumatur ſecundùm primariam ejus tranſlationem à creatis ad divina, tunc perſona miſſa ſolùm poteſt mitti ab ea, à qua æternaliter procedit. Si verò miſſio accipiatur ſecundùm tranſlationem ejus ſecundariam ad divina, tunc quævis perſona æternaliter procedens poteſt mitti ab alia, à qua æternaliter non procedit, ut Filius à Spiritu ſancto, vel à ſeipſo. Seu (quod in idem quoad præſens redit) ſi miſſio ſumatur, prout denotat, quòd perſona mittens ſit principium perſonæ, quæ mittitur, ſic non quælibet perſona mittit, ſed ſolùm illa, cui convenit eſſe principium perſonæ miſſæ: ac proinde hæc ſolùm poteſt mitti à perſona, à qua æternaliter procedit. Si autem miſſio accipiatur, prout innuit, quod perſona mittens eſt principium effectus, ſecundùm quem attenditur miſſio, tunc una perſona poteſt mitti ab alia, licèt ab ea æternaliter, ſeu ſecundùm ſuam ſubſtantiam non procedat; dummodò perſona, quæ mittitur, ſit ex perſonis procedentibus: & per conſequens ſic ſumpta miſſione, tota Trinitas poteſt eſſe mittens reſpectu perſonæ miſſæ. 24. Tertia aſſertio continens duas partes.

55. Suadetur quoad poſteriorem. Iſai.48. Hieron. Ambroſ. Chryſoſt. Auguſt. Euſeb. Athanaſ. Aſſertio hæc quoad priorem partem ſatis conſtat ex dictis *dub.1. hujus diſputat.* Quoad poſteriorem verò videtur colligi ex illo Iſaiæ 48. *Et nunc Dominus Deus miſit me, & ſpiritus ejus.* Quæ verba juxta Hieronym. *ibidem*, Ambroſ. *lib.3. de Spiritu ſancto, cap.1.* Chryſoſtomum *homilia de Sancto, & adorando ſpiritu*, Auguſtinus 2. *de Trinit. cap.5.* Euſebium Cæſar. *lib.5. de Demonſt. Evangelica cap.6.* Athanaſium *lib.2. contra Arrianos*, intelliguntur de Chriſto Domino, & non utcunque, id eſt, ſecundùm humanitatem præcisè, ſed etiam ut eſt perſona divina, ut exponunt Angelicus Præceptor *in 1. diſtinctione 15. quæſt.3. artic.2.* & Auguſtinus relatus à D. Thoma *ibidem*, & docere videtur Concilium Toletanum XI. *in confeſſione fidei* his verbis: *Miſſus tamen Filius non ſolùm à Patre, ſed à Spiritu ſancto miſſus eſſe credendus eſt in eo, quod per Prophetam dicit: Et nunc Dominus miſit me, & Spiritus eius.* Quare, cum Filius non procedat ab Spiritu ſancto, & nihilominùs dicatur mitti ab eo, conſequens eſt, ut hoc tantùm ſit, quia miſſio ut in prædicto teſtimonio ſumitur, tantùm denotat, perſonam mittentem eſſe principium effectus, ſecundùm quem attenditur miſſio: & per conſequens, ſumpta miſſione in hoc ſenſu, perſona divina, & procedens poterit mitti ab alia, etſi ab ea non procedat. Angel. Præcept. Auguſt. Conc. Tolet. XI.

26. Angel. Doctor. Auguſt. Eandem etiam aſſertionem docuit idem Angelicus Doctor *in hac q. art.8.* ubi poſtquam retulit duos modos dicendi, primum aſſerentium, perſonam divinam non mitti, niſi ab ea, à qua eſt æternaliter; ſecundum verò Auguſt. 2. *de Trinit. c.5.* docentis, quòd Filius mittitur & à ſe, & à Spiritu ſancto, & Spiritus ſanctus etiam mittitur & à ſe, & à Filio, ut ſic mitti in divinis non conveniat cuilibet perſonæ, ſed ſolùm perſonæ ab alio exiſtenti; mittere autem conveniat cuilibet perſonæ. Poſtquam igitur Angelicus Præceptor hos duos dicendi modos retulit, ſtatim eos conciliare intendens,

tendens, sic inquit: *Utrumque autem habet aliquo modo veritatem. Quia cum dicitur aliqua persona mitti, designatur, & ipsa persona ab alio existens & effectus visibilis, aut invisibilis secundùm quem missio divinæ personæ attenditur. Si igitur mittens designetur ut principium personæ, quæ mittitur, sic non qualibet persona mittit; sed solum illa, cui convenit esse principium illius personæ. Et sic Filius mittitur tantùm à Patre: Spiritus sanctus autem à Patre, & Filio. Si verò persona mittens intelligatur esse principium effectus, secundùm quem attenditur missio, sic tota Trinitas mittit personam missam.*

Cajetan. Quod testimonium optimè explicat, & elucidat Cajet. loco citato his verbis: *Ad evidentiam tamen hujus quæstionis, scito, quòd optima via omnes difficultates solvendi est dicere, quòd missio est nomen multiplex, habens multas intentiones, quemadmodum nomina tractata in 5. Metaphysica: & quid intentiones eius sunt hæ, quæ narrantur in littera, scilicet, processio missi à mittente secundum se, & secundum novum modum essendi, & rursus processio missi secundùm se ab aliquo, & secundùm novum modum essendi à mittente: & secunda intentio reducitur ad primam tanquam ad potiorem. Et propterea in 1. artic. huius quæst. auctor dixit, quod de ratione missionis est processio missi à mittente: loquebatur enim de primaria intentione missionis: hic autem non oblitus distinguit, ut secundam intentionem eiusdem adduceret. Præsertim ob reverentiam Augustini, Sanctorum, & Magistri in 1. distinct. 15.*

D. Thom. Bonav. Scotus. Gabriel. Marsil. Capreol. Ferrara. Nazar. Canarien. Idem etiam docuit ipsemet S. Doctor *loco nunc citato ex 1. Sententiarum, quæst. 2. art. unico*, & *q. 3. art. 1.* Bonav. *in 1. dist. 15. p. 1. q. 3. & 4.* Scotus *dist. 15. q. 1. §. Licèt autem*, Gabriel *q. 1.* Marsil. 3. 18. Capreol. *ibidem q. unica*, Ferrariensis 4. *contra Gentes c. 23.* Nazar. *in præsenti art. 1. controv. unica, art. 2. conclusione 2.* Canariensis *in commentar. articulo 8. huius quæst.* & quamplures alij ex discipulis D. Thomæ.

17. Ratio fundamentalis. Ratio verò ejusdem assertionis quoad secundam partem (quoad primam enim constat, ut nuper dicebamus, ex dictis *dub. 1.* hujus disputationis) desumitur ex locis D. Thomæ nuper relatis, quæ potest sub hac forma proponi. Nam ad missionem, secundùm hanc translationem ejus secundariam ex creaturis ad divina, tantùm requiritur ex parte personæ missæ, quòd procedat æternaliter ab alia, & quòd novo modo sit in re, ad quam mittitur, ratione novi effectus ibidem producti: ex parte verò personæ mittentis, quòd licèt non sit principium personæ missæ secundùm se sumptæ, sit tamen principium novi effectus, ratione cujus persona missa dicitur esse ibidem novo modo, & manifestari, quantum est ex parte prædicti effectus, ut ibi peculiariter existens per modum personæ procedentis ab altero: ac proinde missio sic sumpta dicit ex parte personæ mittentis, quòd influat quodammodo in personam missam, non quidem secundùm suam substantiam, sed prout ibidem peculiariter est. Ergo sumpta missione in hac significatione, benè poterit Filius v. g. mitti ab Spiritu sancto, licèt non procedat ab eo.

Consequentia videtur legitima. Quoniam ex parte personæ missæ, nempe Filij, dantur duo illa requisita in antecedenti, nempe, quòd sit persona procedens ab alia, & quòd novo modo existat in re, ad quam mittitur ratione novi effectus ipsum manifestantis, ut ibidem existentem per modum personæ procedentis ab altero: & ex parte personæ mittentis, nempe Spiritus sancti reperiuntur etiam illa, quæ ex parte ipsius in eodem antecedenti petuntur, nimirum, quòd influat in novum illum modum essendi in creatura, ad quam Filius mittitur, & in effectum manifestativum, quantum est ex vi sua, ejusdem Filij, prout ibidem existentis per modum personæ procedentis à Patre: siquidem effectus ille sic manifestans Filium debet esse à tota Trinitate, imò, & peculiariter appropriari Spiritui sancto: quatenus prædictus effectus est donum creatum, & Spiritus sanctus est primum donum, à quo omnia dona, ut talia, procedunt: ac proinde ex parte ejusdem Spiritus sancti ibidem etiam reperitur id, quod ultimo loco petitur, nempe, quòd Filius, ut peculiariter ibidem existens, habeat quodammodò procedere ab Spiritu sancto.

Antecedens autem probatur, tum testimoniis Augustini, & Angelici Præceptoris jam adductis: tum etiam communi consensu Patrum, quem quoad hoc refert, & testatur idem D. Thomas *distinct. 15. sæpius citata quæst. 3. art. 1.* Constat autem, standum esse, quoad nominum acceptionem, & rerum diffinitiones, tantorum Patrum consensui. Tum etiam, quia potest hujus acceptionis congruentia reddi, ex eo quòd sicut ad primariam translationem missionis ex creaturis ad divina, requiritur, quòd persona missa sit novo modo in creatura, ad quam mittitur, & quòd habeat æternaliter esse ab alio, & non utcumque, sed taliter, ut ab eadem persona, à qua mittitur, habeat non solùm quoad illum novum modum essendi, sed etiam secundùm suam substantiam procedere: ita ad missionem secundùm translationem secundariam, & deficientem ab hac primaria non requirentur omnia ista; sed deerit id, in quo primaria excedit secundariam, nempe, quòd persona missa sit, tam secundùm suam substantiam, quàm secundùm novum modum illam essendi à persona mittente. Et propterea D. Thomas *distinct. citata q. 3. artic. 2.* loquens de eo, quod missio de necessitate requirit ad rationem missionis, sic inquit: *Sed non requiritur de necessitate, quòd in mittente sit authoritas respectu missi; sed tantùm efficientia respectu eius, secundùm quod missus dicitur mitti.* 18. D. Thom. D. Thom.

19. Confirmatur. Confirmatur. Quoniam per hoc, quòd Filius mittatur missione ista ab Spiritu sancto, tantùm denotatur, quòd Filius à Patre procedens factus est existens in creatura per gratiam: sed Spiritus sanctus influit in hoc conjunctum; licèt ab eo Filius secundùm suam substantiam æternaliter non procedat: ergo eo ipso mittit Filium per missionem jam dictam. Consequentia videtur perspicua. Minor autem probatur. Nam sicut ad attingendum hoc conjunctum, nempe, parietem esse album, non est necessarium, quòd attingens illud faciat parietem; sed quòd parietem jam præexistentem faciat album esse: ita ut Spiritus sanctus attingat hoc conjunctum, nempe, quod Filius à Patre æternaliter procedens fiat existens in creatura per gratiam, non est necessarium, quòd ab eodem Spiritu sancto procedat æternaliter Filius; sed satis erit, quòd Filium æternaliter procedentem à Patre faciat existere in creatura per gratiam, producendo prædictam gratiam. Major autem ex dictis ratione præcedenti ex Augustino, D. Thoma, & aliis Patribus constat.

D. Thom. Quam rationem adduxit D. Thomas *distinct. citata quæst. 3. artic. 1.* & *ad Annibaldum, quæst. unica, artic. 4.* ad probandum, eandem personam mittere se ipsam, his verbis: *Cum aliquid dicitur facere totum coniunctum, sufficit, quòd pro altera*

tera ſui parte verificetur: ſicut cum dicitur, quod pictor facit parietem album: quia ſufficit, quod faciat, parietem album eſſe; quamvis non faciat, eum eſſe parietem. Miſſio autem duo importat, ſcilicet, exitum miſſi à mittente, & novum modum exiſtendi in eo, ad quem fit miſſio: & ratione hujus novitatis nominat aliquam factionem in miſſo, quamvis non ſecundùm rem, ſed ſecundùm rationem. Et ideò ad hoc, quòd una perſona dicatur mittere alteram, ſufficit, quòd alterum eorum, quæ requiruntur in miſſione, faciat, ſcilicet novum modum exiſtendi in creatura. Vnde, cùm novus modus exiſtendi in creatura ſit à perſona miſſa, quamvis ipſa non exeat à ſe ipſa, miſſio poteſt prædicari de ea, ut dicatur, quòd mittat ſe ipſam.

§. IV.

Corollaria ex præcedenti aſſertione deducta.

30. Corollarium primum. Suarez. EX dictis in hac aſſertione infertur primò, non ita benè aſſeruiſſe Suarez *lib. 12. de Trinitate cap. 3. num. 6.* hanc acceptionem miſſionis nec eſſe neceſſariò recipiendam de mente Auguſtini nec in uſu Scripturæ admittendam: vel quia ſemper verbum *mittendi* involvit proceſſionem, & diſtinctionem aliquam realem miſſi à mittente; vel quia talis ſignificatio impropria eſt, & Scriptura cum proprietate eſt intelligenda, ubi aliud non conſtat. Ex dictis igitur conſtat, prædictum Doctorem non ita benè quoad hoc ſenſiſſe. Siquidem teſtimonium ex Scriptura à nobis adductum intelligitur (juxta expoſitionem Auguſtini, & D.Thomæ) de hac miſſione, & quidem in ſenſu proprio, licèt non in primario, ut ex rationibus ex D.Thoma deſumptis, & ex teſtimonijs Patrum ab eodem Angelico Præceptore relatis conſtat.

Neque ea, quæ pro ſe adducit Suarez, obſtant. Non quidem primum de proceſſione æterna miſſi à mittente, ut ex dictis liquet. Neque ſecundum de diſtinctione reali perſonæ miſſæ à mittente. Quia licèt hæc requiratur ad miſſionem ſecundùm primariam ejus tranſlationem ex creaturis ad Deum: non tamen ſecundùm tranſlationem ſecundariam. Et propterea D. Thomas (D. Thom.) *in 1. ad Annibaldum diſtinct. 15. quæſtione unica art. 4. ad 2.* loquens de hac miſſione, ſic inquit: *Dicendum quòd triplex eſt diſtinctio, ſcilicet, ſecundùm eſſentiam, ſecundùm perſonam, & ſecundum rationem, ſeu modum intelligendi. Hoc ultimo modo poteſt idem diſtingui à ſe, & ſic mitti.*

26. Corollarium ſecundum. Secundò infertur ſolutio cujuſdam objectionis, quæ contra aſſertionem fieri poſſet; nempe, quòd ſi ad miſſionem iſtam non requiritur, quòd perſona miſſa ſecundùm ſuam ſubſtantiam procedat à mittente, non eſt cur deſideretur, quòd talis perſona ſic procedat ab aliqua alia: ſiquidem quivis exitus miſſi in ratione miſſi debet eſſe à mittente, & omnis alius exitus per accidens ſe habet ad miſſionem. Reſpondetur enim, omnem exitum miſſi, qui non attingitur à mittente, vel ſecundùm ſe, & ſigillatim: vel in aliquo conjuncto; eſſe per accidens ad rationem miſſionis; non tamen exitum illum, qui attingitur à mittente, attingendo aliquod conjunctum: ex eo quòd licèt non attingat prædictum exitum ſecundùm ſe; benè tamen conjunctum ex illo, & ex aliqua alia ratione quaſi coaleſcens, ut in præſenti contingit.

D.Thom. Quæ ſolutio deſumitur ex D. Thoma *diſtinct.* *ſæpiùs citata quæſt. 3. artic. 1. ad 3. & 5.* ubi, ut ſalvaret, quomodo una perſona divina poſſet ſe ipſam mittere, ſic inquit: *Dicendum, quòd miſſio non ponit tantùm exitum, ſed cum hoc aliquod aliud, ſcilicet, eſſe in creatura ſecundùm novam habitudinem. Et quamvis ſecundùm alterum, ſcilicet exitum, non referatur ad ſe ſicut ad principium: tamen ſecundùm utrumque conjunctum refertur ad ſe ſicut ad principium: ipſe enim facit, ſe exiſtentem ab alio ſecundùm novam habitudinem eſſe in aliquo, ratione perfectionis, quàm illi confert. Et ipſe Spiritus ſanctus quamvis non ſit principium ſui ipſius ſimpliciter: tamen ipſe facit, ſe exiſtentem ab alio eſſe in aliquo ſecundùm novam habitudinem. Et ſecundum hoc totum conjunctum refertur in ſe, ſicut in principium ratione alterius tantùm, ut patet ex prædictis*, ſcilicèt in corpore articuli, ubi hoc latiùs explicuerat.

Tertiò colligitur ſolutio alterius objectionis, quam Suarez loco nuper citato, & Vaſquez *in præſenti diſput.* 170. contra ſententiam D. Thomæ adducunt, nempe, quòd ſi miſſio in hac ſecunda tranſlatione propriè uſurparetur in Scriptura, aut Patribus, non rectè deduceretur, Spiritum ſanctum procedere à Filio, ex eo quòd ab eodem mittitur: cujus oppoſitum ſuprà *diſput. 14. num. 6.* oſtendimus. Sequela patet. Quoniam omnia illa teſtimonia poſſent exponi de hac ſecunda tranſlatione, ſive ſignificatione miſſionis, ex qua non colligitur, Spiritum ſanctum procedere æternaliter à Filio, ſed ſolùm à Patre. 32. Corollarium tertium. Suarez. Vaſquez.

Reſpondetur enim ex dictis, teſtimonia illa Scripturæ intelligenda eſſe de miſſione ſecundùm primariam ejus tranſlationem ex creaturis ad divina: & propterea argumentum ex eis deductum eſſe efficax ad probandam proceſſionem Spiritus Sancti à Filio. Ratio autem, propter quam prædicta teſtimonia intelligenda ſunt de iſta miſſione, redditur à D. Thoma *Opuſcul. 1. contra errores Græcorum*: ex eo quòd Spiritum Sanctum procedere à Filio, non inde ſolùm probatur, quòd quomodocumque ab eo mittatur; ſed per hoc, quòd dicitur mitti de eſſentia Filij: juxta illud: *De meo accipiet.* Cui ſimilia ait Athanaſius in ſermone Concilij Nicæni, & in epiſtola ad Serapionem. Perſona autem, quæ non procedit ab alia, nequit ab ea mitti, tanquàm accipiens de illius eſſentia. D.Thom. Ioann. 16. Athanaſ.

DUBIUM III.

Vtrùm miſſio rectè dividatur in viſibilem, & inviſibilem? & an utroque modo Filius, & Spiritus ſanctus ſint miſſi? & tandem an utraque ex his miſſionibus fuerit temporalis?

TRia hæc in titulo conjunximus, quia inter ſe connexa, & breviter pertractanda ſunt. 33.

§. I.

Aſſertio prior ex Angelico Doctore.

DIcendum ergo eſt primò, miſſionem rectè dividi in inviſibilem, & viſibilem, ex quibus illa prior dicitur talis, quia interno, ac ſpeciali modo fit per productionem effectus præcisè interni, abſque aliquo ſigno viſibili, adventum, v.g. Spiritus Prima concluſio.

Spiritus sancti, in animam manifestante. Posterior verò dicitur talis, quia fit cum aliquo signo sensibili interioris adventus: quomodo in die Pentecostes advenisse Spiritum sanctum in specie linguarum ignearum, manifestum est. Vel etiam cum terminus temporalis missionis est aliquod sensibile: qua ratione ad Galatas 4. dicitur. *Misit Deus Filium suum, factum ex muliere*: misit enim Pater Verbum suum, ut carnem humanam veram, & sensibilem in unitatem personæ assumeret.

Ad Galat 4.

Suadetur ratione.

Assertionem hanc communiter tuentur Theologi, & ratio fundamentalis illius desumitur ex Angelico Præceptore. Quoniam hæc divisio missionis attenditur penes distinctos effectus causatos per missionem, ut de se constat. Cumque prædicti effectus tantum sint, vel visibiles, vel invisibiles, seu (quod in idem quoad præsens redit) sensibiles, vel insensibiles, consequens est, ut etiam missio tantùm sit duplex, nempe, vel visibilis, vel invisibilis.

34. Objectio prima contra assertionem.

Nec obest, si contra assertionem hanc objicias primò, quòd missio visibilis nequit divinæ personæ competere. Missio enim in divinis reperitur, secundùm quod divina persona aliquo novo modo est in aliquo, quo priùs non fuit: sed in nulla creatura visibili potest esse aliquo modo, quo priùs non fuerit: est enim in omnibus creaturis essentialiter, potentialiter, & præsentialiter, & præter hoc est in sanctis mentibus per gratiam, quo modo in aliquo visibili corpore esse non potest: ergo videtur, quòd missio visibilis non possit esse.

Nec satis erit, si dixeris, personam divinam esse in prædictis creaturis visibilibus alio modo: quia est in illis, sicut in signo. Nam contra hoc est, quòd omnis effectus repræsentans causam suam est signum illius, quo in ipsam potest deveniri; sed omnes creaturæ repræsentant Deum, tanquam causam, per imaginem, vel vestigium: ergo secundùm hoc in omnibus creaturis mittetur visibiliter; nec alio modo erit in illis visibilibus creaturis, in quibus mitti dicitur, quàm priùs.

Confirmatur.

Confirmatur. Ratio sacramenti est, quòd in ipso sit Deus sicut in signo visibili. Si igitur propter hoc dicitur visibiliter mitti, quia in rebus visibilibus est, sicut in signis, tunc illæ res essent sacramenta, & in omnibus sacramentis esset missio visibilis.

35. Enodatur objectio. D.Thom.

Respondetur ex D. Thoma *in 1. distinct.16. quæst.1. artic. 1. ad 1.* ubi sic habet: *Dicendum, quòd illa visibilis creatura secundùm quam missio dicitur visibilis, aliter se habet in missione visibili Filij, & in missione visibili Spiritus sancti. Quia in missione Filij se habet non solùm, ut per quod, vel in quo ostenditur missio; sed etiam, ut ad quod fit missio: quia naturam humanam visibilem assumpsit in unitatem personæ, secundùm quam assumptionem visibiliter in carnem mitti dicitur. Et ideò in ipsa natura visibili quodam novo modo extitit, scilicet per unionem, non tantùm in anima, sed etiam in corpore. Et in missione visibili Spiritus sancti illa creatura visibilis non se habet, ut ad quod fit missio; sed solùm ut ostendens missionem invisibilem factam in aliquem. Et ideò non oportet, quòd in illa creatura visibili sit novo modo, nisi sicut in signo, sed est novo modo in eo, ad quem fit missio.*

Vindicatur solutio inter arguendum data. D.Thom.

Unde solutio huic objectioni tradita, & juxta modò dicta intellecta, est legitima. Et ad impugnationem in contrarium respondetur ex D. Thoma articulo nuper citato in solutione ad 2. ubi sic inquit: *Dicendum, quod quamvis omnis creatura significet, Deum esse, & bonitatem ipsius: non tamen significat, ipsum esse per gratiam in aliquo, nisi ad hoc specialiter instituatur, sicut illæ creaturæ visibiles ad hoc specialiter factæ sunt, ut in eis præsentia Spiritus sancti insinuetur.*

Ad confirmationem occurrit etiam Angelicus Præceptor *articulo relato in solutione ad 3.* his verbis: *Dicendum, quòd per sacramenta significatur præsentia divinæ inhabitationis, sicut in signis institutis, non ad tempus, sed semper: sed illæ creaturæ visibiles non fuerunt institutæ, ut significarent gratiam divinæ inhabitationis semper, sed solùm in illo tempore determinato: & ideò non est simile. Vel aliter dicendum, & meliùs, quod sacramenta veteris legis significabant quidem gratiam affuturam, sed non præsentem: eò quòd in eis gratia non conferebatur. Sacramenta verò novæ legis non tantùm sunt signa, sed etiam causæ quodammodò. Et ideò non significant gratiam, ut jam habitam, sed ut per sacramenta inducendam. Sed illæ species sunt tantùm signa præsentis gratiæ, & non causæ: sicut patet, quod circa Christum, ad quem visibilis missio facta est, nihil gratiæ invisibilis effectum est. Unde etiam omnes, ad quos missio visibilis facta est, gratiam habent; non autem omnes, quibus sacramenta conferuntur, gratiam suscipiunt: quia causalitas sacramentorum impeditur; significant enim gratiam, non ut existentem, sed ut causandam quodammodò per ipsa.* 36. Solutio D. Thomæ ad confirm.

Neque etiam obest, si contra rationem hujus assertionis objicias secundò, ex ea potiùs sequi, dandum esse tertium membrum missionis, scilicet, mistum ex visibili, & invisibili. Nam sicut datur missio purè invisibilis, ex eo quòd solummodò infert effectum invisibilem; & missio purè visibilis, inferens effectum sensibilem præcisè, qualis fuit illa, qua in specie columbæ apparuit Spiritus sanctus, dum Christus baptizatus est à Joanne, siquidem ibi non fuit infusus effectus invisibilis gratiæ sanctificantis; qui est proprius effectus invisibilis missionis, ut *dubio sequenti* dicemus: ita quia datur missio afferens, tam effectum visibilem, quàm invisibilem, dabitur tertium membrum missionis mistum ex visibili, & invisibili. 37. Secunda objectio contra rationem.

Respondetur, missionem visibilem nihil aliud esse, quàm ipsam invisibilem, connotando exteriorem indicationem gratiæ causatæ per missionem invisibilem, & ideò non oportet adducere tertium membrum missionis mistæ. Quia missio visibilis necessariò includit missionem invisibilem, & hoc ipsum per eandem missionem visibilem significatur. Et propterea adhuc hæc duo membra non constituunt duas species missionis, sed eandem diversimodè sumptam, nempe ut manifestatam, vel non manifestatam. Et ita persona divina non incipit esse duobus diversis modis in creatura, ad quam mittitur, nec denotatur duplici modo; sed uno & eodem inhabitat mentem: & solùm distinguitur penes hoc, quòd signo visibili demonstratur, vel non demonstratur ejus inhabitatio. Respondetur.

Quæ solutio desumpta est ex D.Thoma *in 1. ad Annibaldum distinct.16. quæst. unica art.1.* his verbis: *Sicut processio temporalis præsupponit æternam, & addit aliquem effectum in creatura: sic missio visibilis præsupponit invisibilem, & addit aliquid supra illam. Et hoc patet, quia in missione invisibili exiguntur duo, scilicet, quòd persona sit missa ab alio; & iterùm effectus inhabitantis gratiæ. Ista duo simul exiguntur* 38. D. Thom.

exiguntur in missione visibili, & additur similiter hoc tertium, scilicet, quòd totum repræsentetur per visibile signum. Unde columba visibilis repræsentabat, Spiritum sanctum inhabitare per gratiam illum, ad quem dirigebatur.

Unde ad illud, quod in hac objectione adducitur de missione Spiritus sancti in specie columbæ super Christum Dominum in Jordane, respondetur ex Angelico Præceptore, sufficere ad hanc missionem visibilem, ut vel tunc fiat invisibilis missio, quæ visibili manifestatur; vel saltem invisibilis missio præcesserit, & tunc per visibilem indicetur: ut contingit in prædicta missione visibili, qua Spiritus sanctus super Christum Dominum in specie columbæ descendit, & mansit: hæc enim significavit invisibilem Spiritus sancti descensum in animam Christi, quæ tempore conceptionis ejus præcessit, & perseveranter, atque immobiliter facta est.

39. Replica. Athan. Hilarius. Hieron. Isaia 61. Psal. 44. Nec obest, quòd Athanasius *Oratione 2. contra Arrianos*, Hilarius 11. *de Trinitate*, Hieronymus *Isaia 61.* dicunt, tunc impletum esse illud ejusdem Isaiæ: *Spiritus Domini super me, eò quòd unxerit Dominus me*, & illud *Psalm. 44. Unxit te Deus, Deus tuus oleo lætitiæ*: hæc autem unctio significat infusionem gratiæ: ergo, &c.

Solutio. Respondetur enim, hos Patres solùm velle, tunc manifestatam esse unctionem Spiritus sancti: ideoque dici tunc fieri, quia juxta Scripturæ phrasim tunc res dicuntur fieri, cùm manifestantur.

§. II.

Assertio alia ejusdem Sancti Doctoris.

40. Assertio secunda, & ejus probatio. Roman. 5. Dicendum est secundò, personas divinas, nempe Filium, & Spiritum sanctum, tam invisibiliter, quàm visibiliter mitti. Assertio hæc est communis inter Theologos. Et quidem quoad missionem invisibilem satis constat ex illo Romanor. 5. *Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis*: & ex illo Sapientiæ 9. relato à D. Thoma *art. 5. hujus quæst.* ubi de divina sapientia dicitur: *Mitte illam de cœlis sanctis tuis.* Unde Angelicus Præceptor *in præsenti art. 6.* docet ex Augustino, hanc missionem invisibilem fieri ad omnes, qui sunt participes gratiæ. Quoad missionem verò visibilem Filij satis liquet in missione visibili ejus in carne humana, quæ quidem unica tantùm est; licèt missio visibilis Spiritus sancti fuerit multiplex: quia illa oportuit esse in unitatem personæ signi visibilis cum re significata, nempe cum Filio. Et ideò sicut Filius unicam tantùm humanitatem sibi assumpsit, sic unica tantùm missione visibili missus est.

Sapient. 9. D. Thom.

41. Quoad missionem autem visibilem Spiritus sancti etiam constat in pluribus apparitionibus, & visibilibus missionibus, quas, reddendo rationem multiplicitatis, & congruentiæ earum, explicat D. Thomas *in 1. ad Annibaldum distinct. 16. quæst. unica artic. 3.* his verbis: *Missio visibilis fit ad manifestationem plenitudinis gratiæ in alios redundantis. Hujusmodi autem redundantia duplex est, vel per locutionem, vel per operationem. Et secundum hoc Christo, & aliis duplex facta est apparitio, vel missio. In Christo quidem, ad significandum redundantiam operationis facta fuit in baptismo in specie columbæ, per quam spiritualis fœcunditas intelligitur. Similiter ad significandum redundantiam doctrinæ, vel instructionis apparuit nubes lucida, & vox Patris in transfiguratione, Matth. 17. Unde addidit: Ipsum audite. In Apostolis verò ad significandum reaundantiam operationis per modum ministerij, apparuit Spiritus sanctus in flatu, Joan. 20. per quem ostendebatur descensus potestatis illius operationis à capite Christo in eos. Unde ibidem Dominus dixit: Accipite Spiritum sanctum: quorum remiseritis peccata, &c. Sed ad significandum redundantiam doctrinæ, vel instructionis apparuit in linguis igneis.*

D. Thom.

Rationem autem, ob quam oportuit, divinas personas non solùm visibiliter, sed etiam invisibiliter mitti, adduxit D. Thomas *art. 7. hujus quæstionis* his verbis: *Dicendum quod Deus providet omnibus secundùm uniuscujusque modum. Est autem modus connaturalis hominis, ut per visibilia ad invisibilia manuducatur. Et ideo invisibilia Dei oportuit homini per visibilia manifestari. Sicut igitur se ipsum Deus, & processiones æternas personarum per creaturas visibiles secundum aliqua indicia hominibus quodammodo demonstravit: ita conveniens fuit, ut etiam invisibiles missiones divinarum personarum secundum aliquas visibiles creaturas manifestarentur.*

Neque obest, si objicias, quòd si hæc ratio congruentiæ aliquid probaret, etiam suaderet, Filium, & Spiritum sanctum eodem modo missionis visibiliter mitti: ac proinde quod sicut Spiritus sanctus mittitur missione visibili ratione creaturarum non rationalium: ita etiam Filius, cujus oppositum nuper asseruimus. Patet sequela. Nam ad hoc, ut Deus provideret homini secundùm modum ejusdem hominis, nempe, ut per visibilia ad invisibilia manuducatur, satis esset, quòd Filius mitteretur visibiliter in quibusvis creaturis sensibilibus, & non rationalibus. 42. Objectio.

Respondetur enim, congruentiam Angelici Præceptoris petitam esse ex parte ejus, quod petit natura hominis, qui per hæc sensibilia debet ad invisibilia manuduci, cæterùm unà cum hoc attendendum est ad ipsas personas missas secundum suas peculiares rationes, quas dicunt. Sic autem consideraris, congruum fuit ex parte ipsarum, ut Filius mitteretur missione visibili, manifestatus in creatura visibili, & rationali, imò & in prædicta creatura hypostaticè eidem unita; Spiritus sanctus verò in aliis creaturis non rationalibus, ad hunc tamen finem idoneis. Dissolvitur.

Rationem autem hanc disparitatis ex parte prædictarum personarum tradidit idem Angelicus Præceptor loco proximè citato, ubi postquam dixit, oportuisse, missiones divinarum personarum secundùm aliquas visibiles creaturas manifestari, statim adjecit: *aliter tamen Filius, & Spiritus sanctus. Nam Spiritui sancto, inquantum procedit ut amor, competit esse sanctificationis donum: Filio autem, inquantum est Spiritus sancti principium, competit esse sanctificationis hujus authorem. Et ideo Filius visibiliter missus est, tanquam sanctificationis author: sed Spiritus sanctus, tanquam sanctificationis indicium.* Ubi (ut vides) quia Filius est principium amoris, nempe Spiritus sancti, qui est sanctificationis increatum donum: idcircò misso visibiliter secundùm hanc rationem, idest, ut esset sanctificationis aliorum author, oportuit, ut natura sensibilis, in qua fuit missus, esset natura rationalis, cujus per antonomasiam est proprium per se, & ex se agere, cuique proinde potest convenire, ut per modum merentis esset ejusdem sanctificationis (modo explicando) principium. Quia verò Spiritus sanctus est ipsum 43. Angel. Præcept.

ipsum sanctificationis donum, & hoc optimè potest manifestari per sensibiles creaturas non rationales: idcircò congruum fuit sic manifestari, ut ita discrimen, quod inter utramque personam versatur, denotaretur.

Et propterea idem Angelicus Præceptor *in eodem articulo in solutione ad 4.* hoc ipsum magis explicans, sic inquit: *Dicendum, quod personam Filij declarari oportuit, ut sanctificationis authorem (ut dictum est.) Et ideò oportuit, quòd missio visibilis Filij fieret secundum naturam rationalem, cuius est agere, & cui potest competere sanctificari. Indicium autem sanctificationis esse potuit quæcumque alia creatura. Neque oportuit, quòd creatura visibilis ad hoc formata esset assumpta à Spiritu sancto in unitatem personæ: cùm non assumeretur ad aliquid agendum, sed ad indicandum tantùm. Et propter hoc etiam non oportuit, quòd duraret, nisi quamdiu perageret officium suum.*

44. Replica 2. *Isaiæ 6.* *Cyrill.* *Iustin.* Neque obstat, si urgeas, quòd Isaiæ 6. mittitur Filius sub specie carbonis igniti ad purificandum Isaiam, ut docent Cyrillus *lib. 1. in Isaiam cap. 6.* Justinus *quæst. 44. ad Gentes*, & alij: & tamen apparuit, ut sanctificationis author, ut patet ex eo, quòd subditur: *Ecce tetigit hoc labia tua, & auferetur iniquitas tua:* ergo quòd Filius venerit, & missus sit visibiliter, ut author sanctificationis, non postulat, illum mitti in natura rationali.

Confirm. 1. Confirmatur primò. Quia Spiritus sanctus venit super Discipulos, ut author gratiæ eorum, siquidem auxit illorum gratiam, & ipsos in bono confirmavit: ergo venire, & mitti visibiliter, ut authorem sanctificationis, non postulat mitti in natura rationali.

Confirm. 2. Confirmatur secundò. Quoniam adhuc in missionibus visibilibus, in quibus mittitur Spiritus sanctus, mittitur etiam Filius; siquidem (ut dubio præcedenti dicebamus) una persona nequit mitti sine alia, & tamen tunc non mittitur visibiliter in natura rationali: ergo, &c.

45. Responsio replicæ ex D. Thoma. Respondetur ex D. Thoma *in 1. dist. 16. quæst. 1. artic. 1. ad 3. & artic. 7. huius quæst. in solutione ad 2.* missiones visibiles non attendi secundùm visionem imaginariam: quia missio visibilis fit ad ostendendam plenitudinem gratiæ propter utilitatem aliorum. Et ideo oportet, illam fieri formis non imaginariis, sed corporalibus, & visibilibus, quæ ab aliis videantur: at ille carbo fuit figura imaginaria: & ideò fuit quædam figuratio, vel revelatio Filij, non verò ejus missio visibilis: hæc enim non fuit facta tempore legis antiquæ, ut in *hac q. art. 6.* idem D. Thomas docuit.

Ad primam confirm. Ad primam confirmationem respondetur, quòd etsi Spiritus sanctus missus ad Discipulos, fuerit ibidem sanctificationis eorum author: nihilominùs propter rationem *num. 42.* traditam, nempe, quia inter personas missas non est primus author illius sanctificationis, prout ly *primus* dicit non habere hoc ab alia persona missa: ideò formam visibilem, in qua fuit visibiliter missus, decuit, non fuisse naturam rationalem: quia ad hoc non attenditur, nisi ad rationem authoris gratiæ, qui non habet rationem istam ab alia persona missa. Unde Spiritus sanctus petit personam Filij non procedentem ab alia persona missa, à qua procedat, eique peculiariter convenit esse ipsum increatum sanctificationis donum ex vi suæ processionis.

Ad secundam. Ad secundam confirmationem respondetur, in illis missionibus visibilibus, in quibus mittitur visibiliter Spiritus sanctus, mitti invisibiliter Filium, non tamen missiones illas visibiles repræsentare per se primò Filium, sed Spiritum sanctum: ac proinde non repræsentare per se primò id, quod adæquatè in illa missione invisibili, ut tali, est. Hic autem loquimur de missione visibili Filij per se primò destinata ad illum manifestandum.

§. III.

Assertio posterior ex D. Thoma desumpta.

Dicendum est tertiò, utramque missionem, tam visibilem, quàm invisibilem esse temporalem, & non æternam. Ita D. Thomas *artic. 2. huius quæstionis* adducens ad hoc intentum illud ad Galatas 4. *Cùm venit plenitudo temporis, misit Deus Filium suum:* quod etiam docuit *in 1. distinct. 15. quæst. 1. art. 2.* quem communiter sequuntur Theologi. Ratio autem fundamentalis hujus assertionis adducta est à D. Thoma locis citatis, potestque ad hanc formam reduci. Quia ad rationem missionis requiritur, tum processio æterna personæ missæ, tum etiam novus, & specialis modus essendi in creatura ratione novi, & specialis effectus ibidem producti, aut aliquo modo causati: sed hic novus, & specialis modus essendi, hoc ipso quòd novus, debet esse temporalis: ergo etiam ipsa missio per se illum requirens, & includens erit temporalis, & non æterna. 46. Tertia conclusio. Ad Galat. 4. Fundamentum.

Confirmatur ratione, quam insinuat idem Angelicus Præceptor. Nam creatio, & justificatio activa, licet sint ipsi actus æterni Dei, nihilominùs quia non sunt prædicti actus secundum se sumpti, sed ut inferunt effectum, & significantur per modum abstractorum, ideo non dicuntur rationes æternæ: quia ratione abstracti faciunt talem appellationem, ut denotent, quòd prædicti actus, ut attingunt actu, & in exercitio suos effectus non sunt æterni: ergo similiter, licet missio sit ipsa æterna processio personæ divinæ, sive eam includat, quia tamen non dicit illam secundum se, sed ut attingit effectum temporalem, ideo non debet dici æterna: quoniam fieret sermo formalis ratione abstracti, & significaretur, quòd, ut actu, & in exercitio attingit talem effectum, vel terminum temporalem, est æterna: quod (ut constat) est apertè falsum. Confirm. 1. Angel. Præcept.

Confirmatur secundò ratione ejusdem S. Doctoris loco citato. Quoniam ea, quæ important originem divinarum personarum, vel dicunt solam habitudinem ad principium, ut processio, & exitus: & hæc, satis constat, debere esse æterna, quia quidquid dicunt, est æternum: vel cum habitudine ad principium important determinatum terminum: & hæc, si terminus est æternus, etiam debent esse æterna, sicut generatio Verbi, & processio Spiritus Sancti: ergo quæ cum habitudine ad principium important terminum temporalem, qualia sunt missio, & datio divinarum personarum creaturæ rationali, dicentur temporaliter, ratione termini temporalis ab eis importati. Confirm. 2.

Ex quibus fit, nihil obesse, si objicias, quòd absolutè dicitur (signato Christo) quòd hic homo est æternus, quia Christus affert suppositum, quod est æternum; licet etiam dicat humanitatem, quæ est temporalis: ergo si missio significat emanationem æternam, debet dici æterna; licet includat etiam aliquid temporale, neque terminum, vel effectum, qui est temporalis. 47. Objectio.

Respondetur enim ex dictis, quòd hic homo (signato Christo) est concretum substantivum; & ita cùm ponitur à parte subjecti, supponit pro persona, Enodatio.

sona, aut supposito, ut latiùs dicitur 3. *part. q.* 16. Et quia suppositum, aut persona illa, quippe divina, est æterna, ideò quando ponitur à parte subjecti hic homo (signato Christo) non possumus dicere, quod sit ex tempore, nisi addatur aliquod prædicatum pertinens ad naturam ex tempore assumptam, ut cùm dicitur, quòd Christus incipit esse homo. At missio non supponit pro processione æterna secundùm se; sed ut infert prædictum effectum temporalem (modo tamen alibi tacto) & illud prædicatum *æternitatis* appellat supra missionem sic sumptam, ex eo quòd est nomen abstractum. Et ideo innuitur, actus æternos Dei, ut inferentes actu, & in exercitio prædictum effectum, esse æternos: quod tamen, ut diximus, est falsum.

DUBIUM IV.

An missio invisibilis divinarum personarum solùm fiat per dona gratiæ sanctificantis, an verò etiam per alia dona?

48. Quia sæpiùs diximus, missionem divinarum personarum dicere exitum æternum earum à suo principio in creaturas, ad quas fit missio, ac proinde præter prædictum exitum, dicere novum, & specialem modum essendi in eisdem creaturis, novumque, & specialem effectum, in quo dicuntur mitti, & ratione illius esse novo modo in prædictis creaturis, & ita missionem importare, ut *dubio* 1. *huius disputationis* dicebamus, novam habitudinem rationis fundamentalem personæ missæ ad rem, ad quam mittitur, ex eo quòd ibi connotat prædictum effectum, hæcque habitudo fundamentalis dicit personam missam connotando hunc effectum: idcircò ex professo explicandum est, quisnam sit iste effectus in invisibili missione, an nimirum sint sola dona gratiæ sanctificantis, an vero sint aliqua alia dona, quæ vel non sint ipsa gratia sanctificans, vel non eam necessariò annexam afferant, qualia sunt dona naturalia, vel fides, & spes supernaturales, & informes.

Nomine autem gratiæ sanctificantis, & donorum ejus non intelligimus solam gratiam sanctificantem, quæ est accidens, per quam accidentali modo sanctificamur; sed etiam gratiam sanctificantem substantialem, qualis est gratia unionis in unitatem personæ divinæ, quæ facta est humanitati Christi Domini, per quamque substantialiter sanctificata est, & ab ea accidentalis sanctitas in animam Christi Domini, alijque habitus supernaturales quasi dimanarunt. Sicut etiam nomine missionis divinarum personarum intelligimus missionem earum absolutè & simpliciter talem; non verò missionem quodammodò, & secundùm quid tantummodò earum.

§. I.

Vera Augustini, & D. Thomæ sententia, & prior ratio pro illa.

49. Assertio. Dicendum ergo est, personas divinas non mitti invisibiliter missione simpliciter tali, de qua in præsenti loquimur, nisi per dona gratiæ sanctificantis, non verò per alia dona. Assertio hæc videtur colligi ex Scriptura. Nam Spiritus sanctus propriè dicitur mitti, cùm nobis donatur (Probatur ex Scriptura.)

à Patre, juxta illud Joannis 14. *Ego rogabo Patrem; & alium paraclitum dabit vobis, ut maneat vobiscum in æternum.* Et infrà: *Ad eum veniemus; & mansionem apud eum faciemus.* Constat autem, Spiritum sanctum nec inhabitare, nec manere nisi in justis, & habentibus gratiam sanctificantem, juxta illud Sapientiæ 1. *Spiritus sanctus disciplinæ effugiet fictum*, id est, carentem gratia sanctificante. Quia, ut D.Thomas *in* 1. *distinct.* 1[illegible]. *q.* [illegible] 2. *artic.* 2. loquitur, quicumque caret gratia sanctificante, pro ficto habetur, & in eum Spiritus sanctus non procedit. Et paulò antè. *In malevolam animam non introibit Sapientia, nec habitabit in corpore subdito peccatis.* Et Proverb. 15. *Longè est Dominus ab impiis.* (Joann. 14. Sapient. 1. D. Thom. Proverb. 15.)

Idem etiam colligitur ex *lib. Sapientiæ cap.* 7. ubi de divina Sapientia dicitur: *Cùm sit una, omnia potest; & in se permanens, omnia innovat; & per nationes in animas sanctas se transfert, amicos Dei constituit.* In quibus verbis proprius effectus illatus ex vi missionis divinæ sapientiæ, nempe Verbi, assignatur, quòd *in animas sanctas se transfert*, id est, efficiendo illas sanctas: & proptereà additur: *Amicos Dei constituit*: quod quidem (ut constat) non fit, nisi per gratiam sanctificantem. (Sapient. 7.)

Hoc ipsum etiam refertur in illo Pauli primæ ad Corinthios *cap.* 6. *&* 3. *Nescitis, quia templum Dei estis, & Spiritus Dei habitat in vobis?* nempe, quamdiu estis justi, & sancti, seu estis in gratia. Et propterea addidit idem Paulus. *Si quis autem templum Dei violaverit, disperdet illum Deus. Templum enim Dei sanctum est, quod estis vos.* Certum est autem, sanctitatem hujus templi in gratia sanctificante consistere. Et ita per hanc Spiritus sanctus habitabit in illo, & illa sublata, discedet, & per consequens per eamdem gratiam mittetur in animam, & non nisi ea mediante hæc missio dabitur. Et proptereà Angelicus præceptor loco proximè citato *ex* 1. *Sentent.* in argumento. *Sed contra* secundo in ordine, utens hoc loco Pauli primæ ad Corinth. 6. sic ex eo ad præsens intentum arguit: *Spiritus sanctus non procedit in aliquem, nisi quem inhabitat Deus, sicut in templo suo: quia per Spiritum sanctum efficitur quis templum Dei, prima Corinthiorum 6. Sed in nullo dicitur habitare Deus, nisi per gratiam gratum facientem. Ergo secundum hoc donum tantum temporalis processio Spiritus sancti attenditur.* (50. 1. ad Cor. 6. & 3. Angel. Præcepti.)

Et tandem hoc ipsum satis innuitur in illo ad Romanos 5. *Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis.* Ubi proprius effectus illatus per Spiritum sanctum datum, ac proinde missum, assignatur charitas diffusa in cordibus nostris, quæ petit, & debet esse conjuncta cum gratia sanctificante. Et similiter 1. Joannis 4. dicitur: *Qui manet in Charitate, in Deo manet, & Deus in eo*: ut significetur, hunc esse proprium effectum hujus mansionis, & missionis, nempe, charitatem conjunctam cum gratia, & ex hoc optimè colligi mansionem, & missionem invisibilem in anima. (Ad Roman. 5. 1. Ioan. 4.)

51. Eandem etiam assertionem tuetur Augustinus *lib.* 15. *de Trinitate Cap.* 18. ubi sic inquit: *Dantur & alia per Spiritum sanctum munera; sed sine charitate nihil prosunt. Nisi ergo tantùm impertiatur cuique Spiritus sanctus, ut eum Dei & proximi faciat amorem, à sinistra non transfertur ad dexteram, neque Spiritus propriè dicitur donum, nisi propter dilectionem.* In quibus verbis satis innuit Augustinus, Spiritum sanctum non donari, nisi (Suadetur ex Patribus. August.)

AAa 2 donetur

donetur dilectionis donum, ac proinde & gratia sanctificans. Cumque missio Spiritus sancti includat donationem ejusdem, consequens est, ut si donatio ipsius sine charitate esse nequit, neque etiam poterit sine illa esse missio. Et propterea idē Augustinus inhabitationem Dei in animabus nostris requisitam ad missionem attribuit charitati, dicens: *Dilectio igitur quæ ex Deo est, & Deus est, propriè Spiritus sanctus est, per quem diffunditur in cordibus nostris Dei charitas, per quam nos tota inhabitat Trinitas.*

Idem etiam docuit idem Augustinus *lib. 3. de Trinitate cap. 4. circa finem*, ubi inquit, *quod Spiritus sanctus procedit temporaliter ad sanctificandam creaturam.* Quæ verba sic inducit Angelicus Præceptor in argumento *Sed contrà* artic. 3. hujus quæstionis: *Missio autem est temporalis processio. Cùm igitur sanctificatio creaturæ non sit, nisi per gratiam gratum facientem, sequitur quòd missio divinæ personæ non sit, nisi per gratiam gratum facientem.* — D. Thom.

52. Eandem etiam assertionem tuetur D. Thomas artic. nuper citato his verbis: *Sic igitur nullus alius effectus potest esse ratio, quòd divina persona sit novo modo in rationali creatura, nisi gratia gratum faciens. Unde secundum solam gratiam gratum facientem mittitur, & procedit temporaliter persona divina.* Quod etiam docuit idem D. Thomas *suprà quæst. 8. artic. 3. ad 4.* ubi sic inquit: *Nulla alia perfectio superaddita substantiæ facit Deum esse in aliquo, sicut objectum cognitum, & amatum, nisi gratia: & ideo sola gratia facit singularem modum essendi Deum in rebus. Est autem alius singularis modus essendi Deum in homine per unionem: de quo modo suo loco agetur*, scilicet *3. parte quæstion. 2.* Quare, cùm juxta Angelicum Præceptorem missio divinæ personæ fiat, secundum quod Deus est in aliquo, sicut objectum cognitum, & amatum, ut ex statim dicendis ex eodem S. Doctore patebit, vel sicut persona divina assumens aliquam naturam est in illa sanctificans eandem: consequens est, ut prædicta missio solùm fiat secundùm gratiam gratum facientem, & ejus dona. Quod etiam docuit idem D. Thomas *in 1. distinct. 14. quæst. 2 art. 2.*

53. Eandem tandem assertionem tuentur Beda *Homilia Dominica 1. post Ascensionem*, Bonaventura *in 1. distinct. 14. quæst. 1. artic. 2.* & *distinct. 15. part. 2. artic. 1. quæst. 1.* Richardus *quæst. 2. artic. 4. & 5.* Argentina *distinct. 14. quæst. unica artic. 4. conclusione 2.* Okam *distinct. 14. quæst 2. post medium*, Gabriel *quæst. 2. artic. 2. in fine, & artic. 3.* Carthusianus *distinct. 15. quæst. 3.* Marsilius *quæst. 17. artic. 1.* Capreolus *distinct. 15. quæst. 1. artic. 3. conclusione 2. & 3.* Canariensis, Molina, Vasquez, Bañez, Zumel, Nazarius, *art. 3. hujus quæstionis*, Suarez *lib. 12. de Trinitate cap. 5.* & alij plures. — Beda. Bonavent. Richard. Argent. Okam. Gabriel. Carthus. Marsil. Capreol. Canarien. Molina. Vasquez. Bannez. Zumel. Nazar. Suarez.

Ratio prior. Ratio autem prior, & fundamentalis hujus assertionis desumitur ex locis Scripturæ, & Patrum, quæ nuper adduximus, potestque ad hanc formam reduci. Quoniam de divinis personis, & missione earum non potest aliter meliùs sentiri, quàm secundùm id, quod ex Scriptura, & Patribus habetur, eisve magis consonum est: at ex Scriptura, & Patribus habetur, eisve magis consonum est, missionem invisibilem divinarum personarum non fieri, nisi secundùm dona gratiæ sanctificantis, ut ex testimoniis relatis liquet: ergo ita, & non aliter sentiendum est.

§. II.

Duplex alia ratio pro assertione ex D. Thoma desumpta.

54. Secunda ratio. D. Thom. Secundò probatur eadem assertio ratione alia D. Thomæ *in 1. distinct. 14. quæst. 2. artic. 2.* quæ potest sub hac forma proponi. Quoniam processiones divinarum personarum in creaturas, sive personæ, ut procedentes, sunt respectu creaturarum rationes exeundi à Deo, ut à primo principio, & redeundi in ipsum, ut in ultimum finem: atque adeo causant in creaturis, vel dona naturalia, quibus primò exeunt à Deo, vel dona supernaturalia, quibus peculiariter convenit, ut per ea in Deum redeant, ut in ultimum finem: at prædictæ processiones non habent rationem missionum, nec personæ, ut procedentes, habent mitti, secundùm quod creaturis sunt rationes exeundi à Deo, ut à primo principio, atque adeò nec ut causant dona naturalia, quibus ab eo exeunt: ergo, ut sunt rationes creaturis redeundi in Deum, ut in ultimum finem, causantque dona supernaturalia, nempe gratiam sanctificantem, & ejus dona, quæ etsi à Deo exeant, eis tamen solummodò redimus in Deum, ut in finem supernaturalem, & ad id nobis dantur: ergo non nisi mediante prædicta gratia fit invisibilis missio divinarum personarum.

Probatur major. Major probatur, & explicatur. Nam propterea in exitu creaturarum à Deo invenitur (ut loquitur D. Thomas) quædam circulatio, vel regyratio, eò quòd omnia revertuntur sicut in finem in id, unde exierunt, & per ea, per quæ ab illo exierunt. Et ideo, sicut processiones divinarum personarum in creaturas sunt illis rationes exeundi à Deo, quia ipsæ, ut procedentes, habent etiam influere in exitum creaturarum à Deo, & hoc (saltem ex parte earumdem personarum) per locum intrinsecum petitur: ita etiam prædictæ processiones, seu personæ, ut procedentes, sunt eisdem creaturis rationes redeundi in Deum, ut in ultimum finem: atque adeo causant, tam dona naturalia, quibus creaturæ exeunt, quàm alia dona, quibus peculiariter competit, ut per ea in Deum, ut in ultimum finem redeatur.

Illustratur ex D. Thom. Unde Angelicus Præceptor non solùm tribuit hunc influxum jam explicatum, Verbo divino, & Spiritui sancto, qui sit ipsis communis cum Patre, sed etiam aliquem alium (modo alibi tacto) specialem: quatenus Pater æternus Verbo suo, tanquam intellectionis termino, & Pater, ac Filius Spiritui sancto, ut termino suæ dilectionis, dona prædicta causant: quem quidem influxum explicuimus ex ipso *quæst. 37. art. 2.* & idem Angelicus Doctor illum subtiliter explicat *dist. nuper citatæ quæst. 1 art. 1.* his verbis: *Dicendum quòd quamvis in personis divinis, propriè loquendo dicatur processio secundùm rationem exitus à principio, qui non necessariò tendit in aliud: tamen processio Spiritus sancti ex modo suæ processionis habet, in quantum scilicet procedit ut amor, qui in alium tendit, scilicet in amatum, sicut in objectum. Et quia processiones personarum æternæ sunt causa, & ratio totius productionis creaturarum: ideo oportet quòd sicut generatio Filij est ratio totius productionis creaturæ, secundùm quòd dicitur Pater in Filiò omnia fecisse: ita etiam amor Patris tendens in Filium, ut in objectum, sit ratio, in qua Deus omnem effectum amoris creaturis largiatur. Et inde est, quòd Spiritus sanctus, qui est amor, quo Pater amat Filium, est etiam amor, quo amat creaturam impertiendo sibi suam perfectionem.*

Minor

55. Suadetur minor. Minor autem ejusdem primi syllogismi hujus rationis videtur certa. Quia sicut in generatione humana, id quod generatur, non unitur generanti, ut unum & idem in specie cum ipso, nisi in ultimo generationis, & per illa quæ tunc illi communicantur: sic in participationibus divinæ bonitatis non invenitur immediata, & perfecta unio ad Deum, dum præcisè communicantur nobis priores effectus, prioraque bona, quibus in *esse* naturæ subsistimus, quibusque præcisè habemus exire à Deo, non verò redire in illum, ut in finem omninò ultimum; sed dum communicantur posteriores effectus, posterioraque bona, quibus ad Deum, ut ad ultimum omninò finem redimus, quibusque peculiariter attribuitur ut per illa ad Deum, ut habentem rationem prædicti finis, convertamur. Ergo cùm missiones attendantur secundum prædictam unionem perfectam creaturæ ad Deum, consequens est, ut processiones non habeant rationem missionum, nec personæ dicantur mitti, secundùm quòd præcisè sunt rationes exeundi creaturis à Deo, seu secundùm quòd causant prædicta dona naturalia.

Probantur consequentiæ. Ex quibus utraque consequentia satis constat. Quoniam omnia dona, in quibus personæ divinæ debent invisibiliter mitti, comprehenduntur sub illo duplici donorum genere: & ita si nequeunt mitti in prioribus donis, debebunt in posterioribus mitti, atque adeò in donis gratiæ sanctificantis, cujus est proprium, ut per illam, & ejus dona ad Deum, ut ad ultimum finem supernaturalem, atque adeò ut ad finem nostrum simpliciter, & omninò ultimum redeamus.

56. Dilucidatur tota ratio ex D. Thoma. Quam rationem, quia valdè perspicuè attulit D. Thomas *dist.* 14. *jam citata q.* & *art.* 1. & per ejus verba, illa, quæ nos ut cumque diximus, non parùm elucidabuntur: ideò placuit ipsam secundùm ejusdem S. Doctoris verba hîc referre, quæ sic se habent: *Dicendum, quod in exitu creaturarum à primo principio attenditur quædam circulatio; vel regyratio: eò quod omnia revertuntur, sicut in finem, in id, à quo sicut à principio prodierunt. Et ideò oportet, ut per eadem, quibus est exitus à principio, & reditus in finem, attendatur. Sicut igitur, dictum est, quod processio personarum est ratio productionis creaturarum à primo principio, ita etiam est eadem pro essio ratio redeundi in finem. Quia per Filium, & Spiritum sanctum, sicut & conditi sumus: ita etiam & fini ultimo conjungimur, ut patet ex verbis Augustini positis in 3. distinct. ubi dicit: Principium, ad quod recurrimus: scilicet Patrem, & formam, quam sequimur, scilicet Filium, &c. Et Hilarius dicit infrà 31. dist. Ad unum ininitiabile, omnium initium, per Filium universa referimus. Secundùm hoc ergo processio divinarum personarum in creaturas potest considerari dupliciter: aut inquantum est ratio exeundi à principio: & sic talis processio attenditur secundum dona naturalia, in quibus subsistimus, sicut dicitur à Dionysio divina sapientia, vel bonitas in creaturas procedere: sed de tali processione non loquimur hîc. Potest etiam attendi, inquantum est ratio redeundi in finem; & sic est secundum illa dona tantùm, quæ proximè conjungunt nos fini ultimo, scilicet Deo quæ sunt gratia gratum faciens, & gloria: & de ista processione loquimur hîc. Sicut enim in generatione naturali generatum non conjungitur generanti in similitudine speciei, nisi in ultimo generationis: ita etiam in participationibus divinæ bonitatis non est immediata conjunctio ad Deum per primos effectus, quibus in esse naturæ subsistimus: sed per ultimos quibus fini adhæremus Et ideò concedimus, Spiritum sanctum non dari, nisi secundùm dona gratum facientia.*

57. Tertium fundamentum D. Thom. Tertia ratio ejusdem assertionis, per quam præcedens elucidatur, desumitur ex D Thoma *art.* 3. *hujus quæstionis*, & *in* 1 *ad Annibaldum dist.* 14. *quæst unica art.* 4. quæ potest ad hanc formam redigi. Quoniam missio invisibilis divinarum personarum, præter exitum, & processionem æternã earum à suo principio, dicit, quòd persona missa sit novo, ac speciali modo in re, ad quam mittitur atque adeò infert effectum talis conditionis, ut per eum divinæ personæ invisibiliter missæ novo, ac speciali modo ibidem sint. Nam cùm prædictæ personæ nequeant esse ibi novo, ac speciali modo per mutationem ipsarum, oportet, ut hoc fiat per mutationem ejus, ad quem fit missio, atque adeò per productionem alicujus effectus in illo talis conditionis, ut ratione ipsius habeant personæ missæ esse ibidem novo, ac speciali modo. Sed prædictæ personæ nequeunt esse hoc novo, & speciali modo in re, ad quam mittuntur, nisi per gratiam sanctificantem, & ejus dona: ergo missio invisibilis divinarum personarum solùm potest fieri per prædicta dona gratiæ sanctificantis. 58.
Major est perspicua, & ideò communiter asseritur à Theologis, unà cum Angelico Præceptore locis citatis. Minor autem probatur, & explicatur referendo omnes modos, quibus Deus potest esse in creaturis, qui reducuntur ad tres. Nam sicut Deum esse in creatis dicit, quòd sit conjunctus cum illis: ita quia tantùm sunt tres modi conjunctionis Dei cum creaturis, idcircò tantum erunt tres modi essendi illius in eisdem creaturis.

Primus quidem, quo Deus est in illis, & ipsis unitus, sicut causa suo effectui: ex eo quod quidquid in illis est, debet produci in suo *esse*, & conservari à Deo, ut à primo efficiente: qui modus, propter illa, quæ D. Thomas docet *supra. q.* 8. D. Thom. appellatur modus essendi Dei per essentiam, præsentiam, & potentiam. Cæterum modus iste, quia est communis respectu omnium rerum, ex eò quod Deus per illum non specialiter est in aliquibus creaturis præ aliis, nec infert specialem effectum, sed quivis effectus creatus hinc illatus est satis ad hunc modum essendi Dei communiter in quavis creatura: idcirco modus hic essendi generalis Dei non est idoneus ad specialem missionem divinarum personarum, de qua in præsenti, quæ proinde exigit modum specialem essendi Dei in re, ad quam fit missio, novumque, & specialem effectum ibidem illarum.

Secundus vero modus essendi Dei in aliqua re, isque specialis, est, secundum quod est in illa peculiariter, eo modo quo personalitas terminans aliquam naturam, est speciali modo præsens illi naturæ, & eidem conjuncta. Et hoc modo Verbum divinum est novo, & speciali modo in natura ab eo assumpta: & hic specialis modus essendi in illa est per gratiam substantialem unionis hypostaticæ, prædictam naturam sanctificantis.

59. Tertius tandem modus adhuc specialior, quatenus per eum tantum potest esse in creaturis rationalibus, est, secundùm quem Deus est in illis peculiari modo, nempe, sicut cognitum in cognoscente, & amatum in amante. Ad hoc autem, ut persona divina missa habeat hoc peculiari modo esse in creatura rationali, requiruntur necessario gratia sanctificans, & ejus dona. Nam sicut persona divina specialiter missa ad aliquam creaturam

creaturam rationalem, est ibidem specialiter, simpliciter, ac per conjunctionem, & unionem perfectissimam cum ea: ita hoc ipso quod, quatenus sic est in illa, sit in ipsa ut amatum in amante, debet esse in eadem, ut amatum in amante per amorem specialem, & simpliciter talem, ac tandem perfectissimum, nempe, per amorem charitatis supernaturalem, qui sine gratia sanctificante esse nequit. Et ideo quivis specialis modus essendi Dei in re, ad quam mittitur, quales sunt hi duo posteriores nuper recensiti, nequeunt esse sine dono gratiæ sanctificantis, ut in minori hujus rationis dicebatur.

Illustratur testimonio D. Thomæ. Quam rationem, quia eleganti discursu adduxit Angelicus Præceptor loco nuper citato ex 1. Sententiarum ad Annibaldum, ideo visum nobis fuit illius verba referre, quæ sic se habent: *Dicendum, quod Spiritus sanctus dicitur dari alicui, vel procedere in aliquem, secundùm quod novo modo incipit esse in eo. Modi autem, quibus Deus est in creatura, distinguuntur secundum diversos modos, quibus creatura creatori unitur; quod quidem contingit tripliciter. Vno modo sicut effectus causæ efficienti, cujus similitudinem gerit: & sic est modus communis, prout est in omnibus per essentiam, præsentiam, & potentiam. Alio modo sicut objecto operationis, inquantum creatura cognoscit, & amat creatorem, & sic dicitur esse in sanctis. Tertio modo, quantum ad esse in una persona: & sic dicitur divinitas esse in Christo. Illa ergo dona solùm, quæ faciunt cognoscere, & diligere Deum, quæ sunt dona gratiæ gratum facientis, faciunt Deum novo modo esse in nobis. Et ideo secundum illa tantum dicuntur Filius, & Spiritus sanctus in nos procedere, vel mitti ad nos, vel dari nobis. Nam secundùm omnia alia dona non alio modo est in nobis, quam per essentiam, præsentiam, & potentiam.*

60. Confirmatur, & explicatur primo ratione, quam innuit Angelicus Præceptor. Quoniam relinquendo specialem missionem Verbi divini in naturam assumptam, de qua planum est, non posse fieri, nisi per gratiam unionis substantialem, & substantialiter sanctificantem; & loquendo de missione, secundùm quam id, ad quod fit missio, non assumitur in unitatem personæ, sed est ibi Deus ultimo ex modis specialibus nuper recensitis, nempe per modum, quo amatum est in amante, videtur rationi valdè consonum, quod ad hunc specialem modum essendi requiratur charitas, & gratia sanctificans. Quoniam hoc ipso, quod ad hanc specialem missionem, & modum essendi desideretur modus essendi personæ missæ, tanquam amatum in amante: exigetur, quod sit in illo, tanquam in amante eo amore secundùm speciem, quo persona missa, & ejus merita postulant amari: alioqui non esset ibidem cōnaturali modo, nec illa missio modo connaturali fieret. Constat autem, merita personæ missæ exigere, non qualemcumque speciem amoris, sed speciem amoris orti à charitate, & à gratia sanctificante: ergo, &c. Vnde: sicut quia persona missa per specialem illam missionem hypostaticam est ibidem speciali modo hypostatico, ideo exigit modum essendi hypostaticum; qui sit talis secundum speciem, qualem merita personæ divinæ postulant, ut ita prædicta persona connaturali modo terminet, & ipsa missio modo etiam connaturali fiat: ita in missione speciali, & non hypostatica, qua Deus speciali modo per modum amati in amante est in creaturis rationalibus, ad quas specialiter mittitur, proportione servata philosophandum est.

Confirm. 1. D. Thom.

61. Confirmatur, & explicatur secundo ratione, quam etiam innuit idem S. Doctor loco citato ex 1. *Sententiarum* nempe q. 1. art. 2. Ut autem eam tradamus, supponendum est id, quod S. Doctor ibidem satis insinuat, nempe quod modus specialis, quo personæ divinæ missæ sunt in creaturis rationalibus, necessario includit, quod sint in illis ordinando eas in suum finem ultimum, nempe in ipsum Deum, tribuendoque illis illa dona, quibus ad ipsum sic redeunt: ac proinde prædictus modus essendi necessario includit, quod Deus sit in illis per modum ultimi finis earum (qui quidem modus coincidit cum eo, quem nuper ex Angelico Præceptore *in hac quæst. art. 3. & 4.* primi ad Annibaldum jam citatis adduximus, nempe, cum modo essendi in creatura rationali, sicut amatum utique per modum ultimi finis in amante.) Et ratio hujus est. Quoniam hic modus specialis, & perfectissimus essendi Deum in creaturis rationalibus, dicit maximam quamdam conjunctionem inter utrumque: atque adeo debet necessario includere conjunctionem cum Deo tanquam cum ultimo fine, ac proinde illa dona, quibus Deus ut ultimus finis habetur, quia hoc ipso, quod non detur hæc conjunctio, tunc personæ divinæ maximè distant, & elongantur à creatura rationali aversa ab ipsis, tanquam ab ultimo fine, juxta illud, quod in hoc eodem dubio ex Sapientiæ 1. adduximus: *Spiritus sanctus disciplinæ effugiet fictum*, idest, carentē donis ordinantibus in Deum, ut in ultimum finem, ut exponit D. Thomas loco supra relato: non quidem quia Deus tunc non sit conjunctus illis communi illo modo essendi in omnibus rebus; sed quia nequit esse in eisdem speciali, & novo modo, per quem simpliciter & speciali ratione sit in illis: ac proinde nequeunt speciali missione divinæ personæ mitti ad easdem.

D. Thom.

Animad. verbo pro secunda confirmat.

D. Thom.

Sapient. 1.

D. Thom.

62. Hinc deducitur secunda confirmatio. Hinc ergo sequens confirmatio deducitur. Quoniam hoc ipso, quod personæ divinæ, ut missæ speciali missione, debeant esse in creaturis rationalibus hoc specialiori modo, nempe per modum ultimi finis earum, oportet ut sint in illis mediante inclinatione earum specialiter à Deo producta, per quam inclinentur in ipsum Deum, personasque divinas, ut in ultimum finem: quia finis non nisi hoc modo est per modum finis, & modo sibi speciali in re cujus est finis: ergo etiam oportebit, esse in prædictis creaturis media inclinatione charitatis in Deum, ut in ultimum finem: quia hæc sola est proxima inclinatio in Deum, ut in ultimum finem, & in qua est Deus sic sumptus ut in inclinatione ad ipsum, & modo illo speciali, quo ipse, ut ultimus finis, & ut amatus per modum talis, est in re, cujus est finis, & in amante ipsum per modū ultimi finis: ergo etiam oportebit, hanc inclinationem esse radicatam in gratia sanctificante. Patet consequentia. Tum, quia cùm omnis inclinatio sequatur ad aliquam naturam proportionatam, & in ea radicetur, consequens est, ut hæc charitatis inclinatio debeat consequi ad aliquam naturam, & radicari in ea, quæ quidem nulla potest esse alia, nisi gratia sanctificans.

Tum etiam. Quia cùm inclinari in Deum, ut in ultimum finem, sive ut in rationem finalem, sit proprium Dei: ex eo quod proprium est ipsius esse in se ipso, tanquam cognitum in cognoscente, & amatum per modum ultimi finis, sive rationis finalis in amante: ita etiam nihil, nisi ipse Deus, vel habens gratiam sanctificantem, quæ est participatio Deitatis, habet hanc inclinationem in Deum, ut in ultimum finem, sive ut in rationem

rationem ultimam finalem. Unde, si daretur inclinatio charitatis absque gratia sanctificante, & in ea, tanquam in inclinatione ad ipsum ut ultimum finem, esset Deus per modum prædicti finis, tunc non esset ibidem connaturali modo, nec missio hæc modo connaturali fieret, nec tandem creatura rationalis habens ipsum mediante prædicta inclinatione cum præcisione sumpta haberet eum connaturaliter; sed ut hæc omnia connaturaliter fierent, deberet infundi gatia sanctificans, ut illa inclinatio esset radicata in sua propria natura.

§. III.

Corollaria ex dictis deducta, & major rationum præcedentium elucidatio.

63. Prima objectio. EX quibus omnibus fit primo, manere solutam duplicem levem objectionem, quæ contra dicta fieri poterat. Prima est. Quod Deum esse speciali modo in creatura rationali, ut amatum in amante, tantùm est esse in voluntate illius: ac proinde tantum exiget dona existentia in voluntate, nempe charitatem, & alia hujusmodi; non verò donum existens in essentia animæ, quale est gratia sanctificans.

Secunda. Secunda vero est. Quod esse aliquid in aliquo, tanquam amatum in amante, tantum exigit ipsum actum amoris, & ita Spiritus sanctus v. g. non erit hoc speciali modo in creatura rationali, nisi dum prædictus actus duraverit: & per consequens neque hoc speciali modo erit in parvulis baptizatis: ac proinde non fiet ad eos Spiritus sancti missio. Quod quidem videtur docuisse Angelicus Præceptor, dum explicuit hunc specialem modum essendi per hoc, quod Deus sit in creatura rationali, tanquam cognitum in cognoscente & amatum in amante; non verò per hoc, quod sit tanquam cognoscibile in cognoscitivo, & amabile in amativo. D. Thom.

64. Diluitur prima. Ex dictis igitur satis constat solutio utriusque objectionis Ad primam quidem. Quoniam hoc ipso, quod ad hunc specialem modum essendi petatur, quod Deus sit in creatura rationali, tanquam amatum in amante, ac proinde tanquam in inclinatione ad ipsum, ut ultimum finem, petitur ibidem, ad hoc ut connaturali modo sit in ea, quod illa inclinatio sequatur ad aliquam naturam ibi existentem, nempe, ad gratiam sanctificantem.

Enodatur secunda. Ad secundam vero etiam patet, satis esse dari actum amoris habitualiter. Nec D. Thomas explicuit hunc peculiarem modum essendi per hoc, quod Deus sit in creatura rationali, tanquam amatum in amante, quia præcisè voluerit dari tantum hunc modum essendi, cùm adest actus amoris, sed nomine amantis, & amati intellexit amans, &, amatum, sive actualiter, sive habitualiter, sive utroque modo sumpta: ut ita comprehenderet tam missionem divinarum personarum, quæ est in adultis, quam eam, quæ est in parvulis baptizatis. Vnde idem D. Thom. *de veritate, q.* 28. *art.* 3. sic inquit. *Ipse autem Deus qui justificat impium, tangit animam, gratiam in ea causando. Vnde & in Psalmo.* 143. *Tange montes (Glossa) de gratia tua. Mens autem humana aliquo modo tangit Deum, eum cognoscendo, vel amando. Vnde & in adultis, qui possunt Deum cognoscere, & amare, requiritur aliquid usus liberi arbitrij quo Deum cognoscant, & ament, & ista est conversio ad Deum, de qua dicitur Zachar.* 1. *Convertimini ad me, & ego convertar ad vos. Pueri autem carentes usu liberi arbitrij non possunt Deum cognoscere, & amare; unde in eis sufficit ad iustificationem, quod ab eo tangantur per gratiæ infusionem.* D. Thom.

Infertur secundo, manere impugnatam quandã evasionem, quæ his rationibus D. Thomæ adhiberi poterat, nempè, quod ad hoc ut Deus sit speciali modo per modum ultimi finis, & ut amatum in amante in creatura rationali, satis est, quod prædicta creatura sit ordinata in Deum, ut in finem ultimum naturalem, communicenturque ei ea dona ordinis naturalis, quæ sint satis ad hanc conversionem. 65. Evasio ad rationes conclusionis.

Ex dictis igitur patet, hanc evasionem manere satis impugnatam. Tum quia ex his sufficienter liquet, quomodo de hoc speciali modo, quo divinæ personæ sunt in creatura rationali, & per consequens de missione illarum mediante inclinatione, & amore in ipsum, ut in ultimum finem, non aliter sentiendum sit, quàm juxta ea, quæ ex Scriptura, & Patribus, maximè vero ex Augustino, & D. Thoma habemus. Ex iis autem solùm habetur, missionem Spiritus Sancti v.g. solùm esse secundùm gratiam sanctificantem: & similiter modum specialem essendi illius in creatura rationali; ad quam mittitur, tantum esse penes prædictam gratiam, atque adeo ordinationem in Deum, ut in ultimum finem ibidem petitam esse in ipsum, ut in ultimum finem supernaturalem: ergo sic, & non aliter sentiendum nobis est. Impugnatur primo. August. D. Thom.

Tum etiam. Quoniam ex dictis habetur, hunc specialem modum essendi per modum finis in creatura rationali exigere, quod absolutè, & simpliciter sit ibi Deus per modum ultimi finis: constat autem, quod si creatura rationalis non est ordinata in Deum, ut in finem ultimum supernaturalem per dona gratiæ sanctificantis, quod non est ibi absolutè & simpliciter Deus per modum ultimi finis: quia eo ipso creatura illa (quæ, ut supponitur, extrinsecè est elevata ad ordinem supernaturalem) erit aversa à Deo, ut ab ultimo fine supernaturali, secundùm quam rationem est finis simpliciter ultimus illius: imo eo ipso erit (ut multi volunt, de quo alibi) etiam aversa à Deo, ut ab ultimo fine naturali: quia ratio naturalis quodammodo, & indirectè dictat (supposita elevatione extrinseca creaturæ rationalis) conversionem in Deum, ut in finem supernaturalem. Et ideo hoc ipso, quod prædicta creatura sit aversa à Deo, ut à fine supernaturali, Deusque non sit in illa absolutè & simpliciter per modum hujus ultimi finis, erit indirectè aversa à Deo, ut à fine ultimo naturali, Deusque (adhuc per modum prædicti finis naturalis) non erit absolutè & simpliciter in illa, dato (sed non concesso) quod prædicto modo cum præcisione sumpto posset fieri missio divinarum personarum ad eandem creaturam. 66. Explo[di]tur secundo.

Tum deinde. Quoniam ex dictis etiam liquet, quod hic specialis modus essendi in creatura rationali per modum ultimi finis infert, eam esse templum ipsius Dei, ubi modo proprio ipsius colitur, nempe, per modum ultimi finis simpliciter talis, ipsamque reddit templum sanctum illius. Certum est autem non habere debitam sanctitatem per modum templi Dei illam creaturam, quæ est aversa ab ipso, ut ab ultimo fine supernaturali, ac proinde ut ab ultimo fine simpliciter tali: siquidem eo ipso res illa est simpliciter coinquinata, fitque domicilium dæmonum. Sicut etiam planum est, in eadem creatura sic aversa non coli Deum, tanquam ultimum finem simpliciter talem. Refutatur tertio.

Tum denique. Quoniam hoc ipso, quod hæc specialis Vltimo fefellitur.

specialis missio divinarum personarum, hæcque unio & conjunctio earum ita perfecta sit peculiariter respectu creaturæ rationalis, nequibit ei competere, nisi secundum partem supremam, & eminentissimam illius, nempe, secundum quod est perfectibilis per dona supernaturalia: & per consequens cùm talis missio exigat dona quibus redeat in Deum, ut in ultimum finem, postulabit utique dona, quibus redeat in ipsum, ut in ultimum finem supernaturalem, nempe dona gratiæ sanctificantis.

67. Confirm. 1. D. Thom. Confirmatur primò ratione ejusdem S. Doctoris *art. 3. huius quæstionis*, quæ potest ad hanc formam redigi. Quoniam hic specialis modus essendi Dei in creatura rationali per modum ultimi finis, ratione cujus ipsæ personæ mittuntur ad illam, importat, quod Deus ipse, personæque divinæ habeantur, & possideantur ab eadem creatura: hoc autem exigit gratiam sanctificantem, & conversionem per illam ad Deum, ut finem ultimum supernaturalem: ergo, &c. Major videtur perspicua, & constat etiam ex dictis.

Minor verò probatur à D. Thoma. Quoniam illud habere dicimur, quod videre possumus, & eo uti, si fuerit ex rebus ad usum pertinentibus, vel eo frui, si præcisè fuerit finis ultimus, quo non utendum, sed fruendum nobis est. Constat autem, quod solùm per gratiam sanctificantem,& per conversionem ejus in Deum, ut in ultimum finem supernaturalem, datur nobis *posse* radicale videndi Deum,& eo frui in altera vita perfectè, & in hac imperfectè, ex eo quod gratia in ea non est sub modo essendi perfecto: maximè, quia fruitio debet esse ultimi finis connaturalis,& conjuncti,ut statim magis explicabimus, & Deus secundum se non intelligitur unitus per modum finis connaturalis respectu creaturæ rationalis, nisi ipsa sit elevata,& perfusa dono gratiæ sanctificantis.

68. Objectio. Unde nihil obest, si contra rationem hanc objicias,quod cùm Deus est in omnibus rebus communi illo modo essendi in illis, nempe, per essentiam, præsentiam, &c. tunc etiam habetur ab eisdem creaturis,& nihilominùs non ob id desideratur gratia sanctificans: ergo,&c. Non itaque hoc obest. Evanescit. Quoniam ille modus communis, quo Deus est in creaturis non tribuit ipsis propriè & in rigore loquendo,quod sint habentes eundem Deum; sed quod Deus actione sua contineat illas, producendo, & conservando earumdem *esse*: secus autem hic modus specialis, quo per gratiam sanctificantem, & ejus dona, & per modum ultimi finis supernaturalis est in justis per modũ amati in amante. D. Thom. Unde D. Thomas *art. 3. huius quæstionis in solutione ad 3.* inquit, quod licet per aliquos effectus Filius possit cognosci à nobis; non tamen nos inhabitat, vel etiam habetur à nobis, nisi per gratiam sanctificantem.

Quare, adhuc in eadem gratia sanctificante, & ejus donis distinguendum est de ipsis, vel prout se tenent præcisè ex parte Dei, sive ut considerantur per modum effectus collati cum Deo: ut tantum habet rationem causæ efficientis; vel prout mediis illis creatura rationalis tendit in ipsum Deum, ut in finem ultimum supernaturalem, cognoscendo, & diligendo sic ipsum, & per consequens ut mediis illis est Deus speciali modo in ea per modum cogniti in cognoscente, & amati tanquam ultimus finis in amante. Et consideratis prædictis donis secundum primam illam rationem, non tribuunt creaturis, quod sint habentes Deum, nisi ad summum initiativè, vel illativè: ex eo quod posterior ratio ex duabus enumeratis est necessario connexa cum hac priori. Et ideò secundùm hanc considerationem solùm tribuunt prædictis creaturis, quod sint (ut sic dicamus) passivè habitæ, & contentæ à Deo efficiente, & conservante in illis vitam, & *esse* supernaturale, ad quod elevatæ sunt: ac proinde sunt necessariò requisita ad hoc, ut Deus actu, & in exercitio sit prima causa vitæ supernaturalis creaturæ rationalis, necnon ad hoc, ut personæ divinæ mittantur, considerata missione secundum id, quod inadæquatè dicit, nempe, quod prædictæ personæ exeant à suo principio in creaturam rationalem,& præscindendo ab hoc, quod prædictæ creaturæ ex parte sua sint habentes easdem divinas personas. Cæterùm eadem dona secundùm posteriorem illam considerationem tribuunt creaturæ rationali, quod sit in illa Deus tanquam cognitum in cognoscente, & amatum in amante, & quod simpliciter & absolutè loquendo sit habens ipsum Deum, ipseque sit inhabitans prædictam creaturam, ut templum proprium ipsius.

Quæ tandem omnia confirmari, & elucidari possunt ratione, quam ex parte insinuat Angelicus Doctor *artic. 8. huius quæstionis*, dum inquit, 69. Elucidantur omnia prædicta. in missione divinarum personarum non solùm tribui dona creata, sed etiam ipsas personas secundùm suam substantiam (de quo tamen dubio sequenti dicemus.) Nam ex hoc, & ex illis, quæ *in 1. tomo tractatu 2. disputat. 4. num. 25.* ex eodem Angelico Doctore diximus, potest sequens deduci ratio. Nam hoc ipso, quod in missione divinarum personarum donentur ipsæ personæ secundum suam substantiam, ac proinde prout sunt in se ipsis, oportet, quod donentur, & sint in creatura rationali, prout sunt quid superexcedens, & supernaturale respectu ipsius: quia divinæ personæ secundùm suam substantiam & prout sunt in se ipsis, comparantur hoc modo cum prædicta creatura. Ergo hoc ipso, quod debeant esse ibidem speciali modo, nempe, per modum ultimi finis, oportebit, ut sint ibi per modum ultimi finis, non qualiscumque, sed per modum ultimi finis supernaturalis: & per consequens hoc ipso, quod ex vi prædictæ missionis, & novi modi essendi, quo Deus est in tali creatura, debeant dari à Deo dona, quibus prædicta creatura redeat in ipsum Deum, ut in ultimum finem, debent utique conferri dona, quibus redeat in eumdem, ut in ultimum finem supernaturalem. Sicut quia essentia divina in patria unitur secundùm suam substantiam, & prout est in se ipsa cum intellectu creato, idcircò unitur cum eodem per modum objecti supernaturalis, & exiguntur ex parte intellectus creati dona supernaturalia, & proportionata ad talem unionem.

§. IV.

Opposita sententia cum suis fundamentis, & eorum enodationibus.

70. Opposita sententia. Oppositam tamen sententiam, nempe, ad missionem invisibilem divinarum personarum non requiri infusionem gratiæ sanctificantis, & donorum ipsius, tuentur aliqui, quos refert Suarez *lib. 12. de Trinitate cap. 5.* & pro eadem solet referri Cajetanus *artic. 3. huius quæstionis*. Suarez. Caietan. Et licèt argumenta eam suadentia non difficulter diluantur ex dictis: nihilominùs majoris claritatis gratia ea in præsenti, unà cum solutionibus illorum adducemus. Probatur ergo primò. Primum fundamentum.

primo. Nam Spiritus sanctus mittitur ad aliquem, dum est in eo novo modo, quo anteà non erat, vel cùm datur ipsi: sed sine infusione donorum gratiæ sanctificantis potest Spiritus sanctus esse novo modo in aliquo, vel dari eidem: ergo, &c.

Minor quoad primam partem probatur. Quia Deus fuit speciali modo, quo anteà non erat, in Virgine, quando concepit Filium, juxta illud Lucæ 1. *Spiritus sanctus superveniet in te*, ut explicat Bernardus *homilia* 3 super *Missus est*: & tamen potuit venire supra Virginem ad formandum corpus Christi sive dono gratiæ gratum facientis: alioqui ad munus matris corporalis Christi Domini, & ut solo ventre, & non mente conciperet ipsum, requireretur prædicta gratia. Quoad secundam verò partem suadetur eadem minor. Quoniam cùm Christus dixit Ioannis 29. *Accipite Spiritum sanctum*, præcipuè dedit illum ad potestatem remittendi peccata, quæ per se non sanctificat habentem, nec requirit necessariò in illo sanctificantem gratiam; sed est ad modum gratiæ gratis datæ. Et cùm Christus concessit Apostolis potestatem ejiciendi dæmonia, & curandi infirmos, &c. Lucæ 12. Spiritum sanctum eis dedisse, testatur Leo Papa *serm.* 2. *Pentecostes*: cùm tamen prædicta potestas non requirat dona gratiæ sanctificantis.

Luca 1. Bernard. Ioan. 20. Luca 12. Leo Papa.

71. Everti... Respondetur, concedendo majorem, & negando minorem quoad utramque partem. Et ad probationem primæ dicendum est, ideò Spiritum sanctum speciali illo modo fuisse in Virgine, quando mater Verbi effecta est, quia ut (modo alibi dicendo) condigna ejus mater esset, repleta est donis gratiæ sanctificantis, ut ad novum illum statum, ad ordinem hypostaticum quodammodo pertinentem, disponeretur: & propterea dicitur, Spiritum sanctum in ea supervenisse. Quod si Deus de potentia sua absoluta voluisset, quod Beata Virgo fieret Mater Christi absque gratia sanctificante, tunc Spiritus sanctus ratione hujus maternitatis non diceretur simpliciter mitti ad illam; sed solùm secundum quid, ut *numero* 74. dicemus,

Ad probationem vero secundæ partis respondetur, per illa dona ibidem enumerata mitti Spiritum sanctum, quando dantur simul cum gratia sanctificante, vel novo ejus incremento, ut D. Thomas *art.6. hujus quæstionis in solutione ad* 2. & *artic.3. in solutione ad* 4. explicat. Unde, quia Apostolis datæ sunt potestas, & virtutes, de quibus in hoc argumento fit mentio: idcircò dicitur, tunc Spiritum sanctum ad eosdem mitti, eisque donari. Unde Angelicus Præceptor occurrens huic probationi 1. *distinct.*14. *quæst.*2. *art.*2. *ad* 4. sic inquit: *Dicendum, quod quamvis operatio virtutum non sit donum gratum faciens: tamen cum dono gratum faciente conferri potest. Et quia Apostoli hoc donum non sine gratia gratum faciente acceperunt: ideo dicuntur temporaliter accepisse Spiritum sanctum in collatione hujus doni.*

D.Thom. D.Thom.

72. Secundum. Secundò probatur eadem sententia. Quoniam omne donum, quod creaturæ confertur, ex liberalitate divinæ voluntatis procedit: sed ratio conferendi per liberalitatem est amor, & est primum donum, quod liberaliter donatur: ergo secundum quælibet dona creaturæ collata Spiritus sanctus mittetur, & dabitur.

Dissolvitur. D. Thom. Respondetur ex D.Thoma loco nuper citato *in solutione ad* 1. ubi sic inquit: *Dicendum, quod quamvis in collatione donorum naturalium, vel gratis datorum attendatur magna liberalitas: tamen perfectio liberalitatis attenditur in his, quæ ultimæ perfectioni conjungunt, & ista sunt, quæ immediatè ordinant nos in finem. Et ideo secundum ista dona præcipuè Spiritus sancti processio attenditur.* Addidit autem Angelicus Præceptor particulam illam *præcipuè*: quia (ut jam innuimus, & statim explicabimus) in donis supernaturalibus, licet non collatis unà cum gratia sanctificante, mittitur, & datur secundum quid Spiritus sanctus.

Tertiò probatur eadem sententia. Quoniam in collatione cujuslibet doni, creatura secundum aliquem respectum se habet ad Deum, secundum quem prius non se habeat: assimilatur enim illi secundum participationem illius perfectionis, quam de novo recipit: ergo Deus, & divinæ personæ sunt novo modo in prædicta creatura ratione novi effectus: ergo ratione illius mittentur, & venient prædictæ personæ ad talem creaturam: siquidem missio personarum tantum requirit ex parte effectus ex vi missionis illati, quod detur in creatura novus effectus, ratione cujus novo modo personæ divinæ sint in illa. 73. Tertium.

Confirmatur primò. Quoniam Filius non tantum procedit ut verbum manifestans Patrem per modum cognitionis, sed etiam ut repræsentans illum secundum similitudinem naturæ: sed omnes creaturæ, etiam insensibiles, habent similitudinem generationis Filij, inquantum procedunt in aliqua similitudine divinæ naturæ secundum attributa participata, sicut rationalis creatura participando sapientiam habet similitudinem ipsius, inquantum procedit ut verbum: ergo cùm ratione istius assimilationis dicatur Filius mitti ad rationales creaturas, inquantum est verbum, eadem ratione debet mitti ad irrationales, inquantum est Filius: ac proinde ad prædictam missionem non desiderabitur gratia gratum faciens: siquidem creaturæ irrationales incapaces istius, sunt capaces illius. Confirm. 1.

Confirmatur secundò. Quoniam dum nobis conferuntur aliqua dona supernaturalia, qualia sunt illustrationes, & inspirationes ordinis divini, tunc Deus est in nobis novo, & speciali modo, ac superexcedenti omnem modum, quo est in creaturis irrationalibus, necnon & quemvis alium modum quo est in creaturis rationalibus secundùm dona naturalia: ergo ratione prædictarum illustrationum, & inspirationum dicentur mitti ad nos personæ divinæ, nempe verbum, & Spiritus sanctus: maximè quando per dona ista prorumpimus in aliquem actum cognitionis, & amoris supernaturalis, licet non ita perfecti, ut habeat necessariò adjunctam gratiam sanctificantem. Confirm. 2.

Respondetur ex D. Thoma loco citato *ex* 1. *Sententiarum in solut. ad* 2. ubi sic habet: *Dicendum, quod in processione Spiritus, secundum quod hic loquimur, prout scilicet claudit in se dationem Spiritus sancti, non sufficit, quod sit nova relatio, qualiscumque est creatura ad Deum, sed oportet, quod referatur in ipsum, sicut ad habitum: quia quod datur alicui, habetur aliquo modo ab illo. Persona autem divina non potest haberi à nobis, nisi vel ad fructum perfectum, & sic habetur per donum gloriæ, aut secundum fructum imperfectum, & sic habetur per donum gratiæ gratum facientis: vel potius sicut id, per quod fruibili conjungimur, inquantum ipsæ personæ divinæ quadam sui sigillatione in animabus nostris relinquunt quædam dona, quibus formaliter fruimur, scilicet amore, & sapientia: propter quod Spiritus sanctus dicitur esse pignus hæreditatis nostræ.* 74. Occurritur argumento. D. Thom.

Ad primam confirmationem respondetur ex D. Thoma *in* 1. *distinct.*15. *quæst.*5. *art.*1. *ad* 3. ubi sic Ad primam confirm. D. Thom.

 ait:

ait: *Dicendum, quod missio pertinet ad reditum creaturæ in finem: & ideo non potest esse missio, nisi secundum illa, quæ possunt dicere relationem in finem: sed generat o Filij, inquantum Filius est, dicitur tantum secundum exitum à principio: & ideo secundum rationem illam non pertinet ad missionem, sed magis ad creationem, secundum quod res reducuntur in esse: prout dicitur, quod per Filium omnia facta sunt. Sed ratio verbi, & amoris possunt se habere ad utrumque: & ideo ratio verbi, & amoris pertinet ad creationem, & ad missionem.*

75. Ad secundum. Ad secundam confirmationem respondetur, hoc esse peculiare in donis supernaturalibus, qualia sunt prædictæ inspirationes, & illuminationes, quòd secundum illa secundum quid, & cum addito datur Spiritus sanctus; quamvis non dentur simul cum gratia sanctificante. Nam sicut per gratiam sanctificantem absolutè, & simpliciter mittitur, & datur Spiritus sanctus: ita per illa dona, quæ sunt ejusdem ordinis cum prædicta gratia, quæque sunt initia, vel dispositiones illius, secundùm quid, & cum addito datur etiam idem Spiritus sanctus: quatenùs per hoc solùm significatur, quod datur aliquod initium, sive dispositio ejusdem ordinis licèt remota, & non sufficiens ad habendum Spiritum sanctum, & ad missionem illius: ut per hoc etiam denotetur discrimen, quod intercedit inter dona naturalia ex una parte, & dona ista supernaturalia ex altera: quia cùm illa sint ordinis inferioris, nec sint adhuc initium justificationis: idcircò secundùm ea non dicitur mitti Spiritus sanctus, adhuc secundùm quid, & in eo sensu, in quo id dicitur, quando prædicta dona supernaturalia communicantur.

DUBIUM V.

Utrùm in invisibili missione, ea sola ratione dicantur mitti divinæ personæ, quia dona gratiæ sanctificantis ab eis procedentia donentur.

76. Quamvis ex dictis deduci posset, quid in hoc dubio dicendum sit: nihilominùs ut magis explicemus vim rationum D. Thomæ partem negantem suadentium, & modum peculiarem, quo Deus dicitur esse in justis, idcircò sigillatim dubium hoc excitare placuit. Maximè, quia (ut Magister Sententiarum *in* 1. *distinct.* 14. refert) sunt aliqui asserentes, ipsum Spiritum sanctum Deum non dari, sed dona ejus, quæ non sunt ipse. Et ita Spiritum sanctum dici dari, cùm gratia ejus, quæ tamen non est ipse, datur homini. Unde ut aliquibus objectionibus pro istorum sententia adducendis meliùs satisfiat, debuit etiam ex hoc capite præsens dubium moveri. Magister.

§. I.

Ex mente D. Thomæ, & Patrum dubij difficultas expeditur.

77. Conclusio. Dicendum ergo est, in invisibili missione divinarum personarum, non solùm donari dona gratiæ sanctificantis, sed etiam simul donari, & mitti ipsas personas Spiritus sancti, & Verbi: ita ut prædictæ personæ per intimam, veram, substantialem, & realem præsentiam earum, ac novo, & speciali modo incipiant inhabitare animam ejus ad quem mittuntur: atque adeò, si per impossibile prædictæ personæ non essent per essentiam, præsentiam, & potentiam in omnibus rebus: nihilominùs in anima justi, ad quem mittuntur, essent secundùm suam substantiam, & personas substantialiter, & personaliter præsentes, & secundùm suam substantiam, & easdem personas illam inhabitarent.

Potest autem assertio hæc explicari exemplo missionis Verbi in carne. Nam sicut adhuc dato per impossibile, quòd Verbum non esset per immensitatem præsens humanitati Christi Domini: nihilominùs eo ipso, quòd illi hypostaticè uniatur, oportet ex vi unionis, & ad illam terminandam fieri intimè præsens eidem. Et ideo ratione hujus unionis dicitur nunc esse in illa humanitate realiter, & intimè speciali modo, & distincto ab eo, quo est in aliis rebus, & in justis, quibus licet secundùm suam substantiam, & personam sit intimè, & personaliter præsens; non tamen trahendo eorum naturas ad esse personale ejusdem Verbi. Ita, &c. Explicatur.

Assertio ista satis colligitur ex testimoniis dubio præcedenti relatis, & præcipuè ex illo ad Roman. 5. *Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis.* Ubi distinguendo expressè inter dona gratiæ, & charitatis creata, & inter Spiritum sanctum, dicitur utrumque donari nobis. Et ideo Angelicus Præceptor *in* 1. *distinct.* 14. *q.* 2. *art.* 1. ex hoc testimonio infert, tam charitatem, ac proinde gratiam, quam ipsum Spiritum sanctum nobis dari. Et similiter ex illo 1. Corinth. 6. suprà relato, ubi dicitur: *Membra vestra templum sunt Spiritus sancti, qui in vobis est, quem habetis à Deo.* In quibus verbis sermo est de ipsa persona Spiritus sancti: & constat facilè ex eo, quòd templum Deo dicatur, non verò donis creatis: & ita ipse est, qui habitat speciali modo per suam substantialem, intimam, & realem præsentiam in animabus justorum primariò, & secundariò in membris eorum. Unde Angelicus Præceptor explicans hæc verba Pauli ibidem lectione 3. sic inquit: *Dicitur autem templum domus Dei. Quia igitur Spiritus sanctus Deus est, conveniens est, quòd in quocumque est Spiritus sanctus, templum Dei dicatur. Est autem Spiritus sanctus principaliter quidem in cordibus hominum, in quibus charitas Dei diffunditur per Spiritum sanctum, ut dicitur Romanorum 5. sed secundariò etiam in membris corporalibus, inquantum exequuntur opera charitatis.* 78. Probatur ex Script. Rom 5. Angel. Præceptor. D. Thom.

Idem etiam colligitur ex illo 1. Ioannis 2. *Unctio ejus docet vos de omnibus:* nomine autem unctionis intelligitur charitas, ut exponit D. Thomas *Opusculo* 4. §. *Sicut ergo.* Et ideò reddens rationem, cur unctio Dei doceret de omnibus, sic inquit: *Et hoc ideo est, quia ubi charitas, ibi Spiritus sanctus, qui novit omnia, qui deducit nos in viam rectam, sicut dicitur in Psalmo* 138. Ac tandem prædicta assertio deducitur ex aliis Scripturæ locis, quæ brevitatis causa omittuntur. 1. Ioann. 2. D. Thom.

Unde eandem assertionem tuentur Augustinus *lib.* 15. *de Trinitate cap.* 26. his verbis. *Eundem Spiritum sanctum datum cùm insufflasset Iesus, de quo mox ait: Ite baptizate omnes gentes in nomine Patris, Filij, & Spiritus sancti, ubi maximè commendatur hæc Trinitas, non debemus ambigere. Ipse ergo est, qui etiam de cœlo datus est die Pentecostes. Quomodo ergo Deus non est, qui dat Spiritum sanctum? imò quantus Deus est, qui dat Deum?* In quibus verbis apertè dicit, Spiritum sanctum, ipsum scilicet Deum, & non solùm ejus dona, donari hominibus à Patre & Filio. Quod etiam docuit idem sanctus Doctor *sermone* 43. *de Verbis Domini*, ubi sic inquit: *Dedit dona hominibus. Quæ dona? Spiritum sanctum, qui* 79. Suadetur ex Patrib. August.

tale

tale dat donum, qualis est ipse. Magna est misericordia Dei Donum, dat æquale sibi: quia donum eius Spiritus sanctus est.

D.Thom. D. Thomas *in præsenti art. 3.* ubi postquam dixit, quòd secundùm solam gratiam gratum facientem mittitur, & procedit temporaliter persona divina, statim sic addidit: *Sed tamen in ipso dono gratia gratum facientis Spiritus sanctus habetur, & inhabitat hominem. Vnde ipsemet Spiritus sanctus datur, & mittitur.* Et *in solutione ad* 1. sic inquit: *Dicendum quòd per donum gratiæ gratum facientis perficitur creatura rationalis, ad hoc quòd liberè non solum ipso dono creato utatur, sed ut ipsa divina persona fruatur. Et ideò missio invisibilis fit secundum donum gratiæ gratum facientis; & tamen ipsa persona divina datur.* Quod etiam docuit idem S. Doctor *in* 1. *dist.* 14. *q.* 2 *art.* 1. his verbis: *Respondeo dicendum, quòd ipsemet Spiritus sanctus procedit temporali processione, vel datur; & non solum dona eius.* Idem etiam habet *in* 1. *ad Annibaldum in eadem dist. quæst. unica art.* 3. & *Opusculo* 4. §. *Ex iam dictis*, his verbis: *Considerandum etiam, quòd licèt omnia dona sint à Patre luminum istud tamen donum scilicet charitatis, omnia alia dona superexcellit. Omnia enim alia sine charitate, & Spiritu sancto habentur: cum charitate verò necessario Spiritus sanctus habetur. Apostolus Romanorum 5. Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis.*

80. Ambros. Ambrosius *lib.* 1. *de Spiritu sancto c.* 4. dicens: *licèt multi dicantur spiritus, quia legitur: Qui facit Angelos suos spiritus: unus tamen Dei est spiritus. Ipsum ergo unum spiritum & Apostoli, & Prophetæ sunt consecuti, sicut etiam vas electionis dicit: Quia unum Spiritum potavimus, quasi eum, qui non queat scindi, sed infundatur animis, & sensibus illabatur, ut secularis sitis restinguat ardorem. Non ergo sanctus Spiritus de substantia corporalium, &c. Sed nec de substantia invisibilium creaturarum est.* In quibus verbis apertè docet, Spiritum sanctum ipsum, qui creatura non est, mentibus nostris infundi.

Bernard. Albert. Dion Cart. Bonavent. Sanctissima Mater N. Teresia. Idem etiam colligitur ex Bernardo *de Vita solitaria ad Fratres de monte Dei*, ex Alberto Magno *de Adhærendo Deo c.* 12. ex Dionysio Carthusiano *de Vita solitaria lib.* 2. *c.* 10. ex Bonaventura *in* 1. *dist.* 14. *art.* 2 *q.* 1. Et tandem Sanctissima Mater nostra Teresia experientia edocta, novis monimentis suis hoc reliquit in libro Mansionum *c.* 1. *Mansionis septimæ*, ubi loquens de anima charitate fervente, & à Deo peculiariter illuminata, sic inquit: *Omnes tres personæ hîc se illi familiares reddunt cum ipsa communicant, ei loquuntur, hæcque verba, quæ Dominum dixisse Evangelium testatur, scilicet, ac Patrem, ac Spiritum sanctum ad animam quæ ipsum diligeret, ac mandata eius servaret, venturum, & apud ipsam mansionem facturum, eam reipsa intelligere faciunt, &c. Quotidie autem magis & magis anima hæc obstupescit, quod sanctas hasce personas nunquam exinde à se abesse aut recedere sibi persuadeat, sed evidentissimè videat, eo modo quo dictum est, in intimo animæ suæ penetrali, in recessu quodam admodum profundo (quod quomodo fit, explicare nequit, eò quod scientiam ac doctrinam non habet) divinum hoc contubernium sibi adesse, ipsumque in se sentiat.* Et tandem hoc ipsum tenent omnes Theologi, quos dubio præcedenti pro assertione retulimus, & præter illos

Cornel à Lapide N. Nicolaus à Iesu Maria. Cornelius à Lapide *in commentariis* super caput 1. Oseæ, versiculo 12. & noster Nicolaus à Jesu Maria *in libro Phrasium Mysticæ Theologiæ Venerabilis Patris Nostri Joannis à Cruce part.* 2. *cap.* 16.

§. II.

Ratio duplex pro assertione ex D. Thoma accepta.

Ratio autem prior, & fundamentalis hujus assertionis tacta est dubio præcedenti, desumiturque ex Angelico Doctore *in hac quæst. art.* 3. potestque ad hanc formam reduci. Nam missio divinæ personæ dicit processionem æternam illius cum respectu ad eum, cui fit missio, ex eo quòd prædicta persona novo modo in illo sit, ipseque novo modo eam habeat: sed hoc convenit ipsi divinæ personæ missæ secundùm se, & non solùm ejus donis: ergo ipsa secundùm se est, quæ mittitur, & donatur, & non solùm illius dona. 81. Prior ratio D.Thom.

Minor probatur. Nam ipsa persona divina habet, quòd procedat æternaliter, ut ex se patet: & insuper respectum illum ad creaturam: ex eo quòd creatura de novo incipit referri ad eam, adhuc secundùm se sumptam, ratione novi doni in eadem creatura causati: quia prædicta creatura ratione donorum habet eandem personam, & dona ejus: illam quidem, ut id, quo frui potest, ut dubio præcedenti diximus; ista verò, ut quibus utitur, non verò quibus frui possit. Et ita talis creatura nova hac relatione refertur ad dona Spiritus sancti, & ad Spiritum sanctum, & hac eadem relatione ipse refertur ad eandem creaturã, ut habitus ab ea, unitusque illi.

Quam rationem (satis tamen eleganter) adduxit idem Angelicus Præceptor *in* 1. *dist.* 14. *q.* 2. *art.* 1. his verbis: *Si enim consideremus processionem Spiritus sancti ex parte eius, à quo procedit, non est dubium, quin secundum illum respectum ipsemet Spiritus sanctus procedat. Si autem consideremus processionem secundum respectum ad id, in quo procedit, tunc (sicut dictum est) respectus iste in Spiritu sancto ponitur: non quia ipse realiter referatur, sed quia alterum referatur ad ipsum. Cum igitur in acceptione donorum ipsius, non solum relatio nostra terminetur ad dona, ut ipsa tantùm habeamus, sed etiam ad Spiritum sanctum, quia aliter ipsum habemus, quam priùs, non tantum dicentur dona ipsius procedere in nos, sed etiam ipsemet: secundum hoc enim ipse dicitur referri ad nos, secundum quòd nos referimur in ipsum. Et ideo procedit ipse in nos, & dona ipsius, quia & dona eius recipimus, & per eadem ad ipsum nos aliter habemus: in quantum per dona eius ipsi Spiritui sancto coniungimur, per donum nos sibi assimilans.* Illustratur ex D. Thom.

Quæ ratio (suppositis illis, quæ dubio præcedenti diximus) sufficienter suadet intentum. Nec necesse erit immorari in referenda, & solvenda objectione quadam, quæ contra eam fieri poterat, nempe, quòd creatura rationalis per receptionem cujuslibet effectus à Deo novo modo se habet, non solum ad illum effectum, sed etiam ad Deum: ac proinde novo etiam modo refertur ad ipsum: ergo per receptionem cujuscunque doni erit in ea Deus speciali modo. Non igitur necesse erit in hac objectione solvenda immorari, siquidem ex dictis constat, non quemcunque novum modum se habendi creaturam ad Deum, aut quamcunque novam relationem ad ipsum sufficere ad hoc, ut Deus novo, & speciali modo sit in illa creatura; sed solum illum novum effectum, illamque relationem, qua Deus respicitur, ut verè ac propriè habitus à creatura rationali. Cæterũ hoc non nisi media gratia sanctificante fit, ut dubio præcedenti diximus. 82. Ex dictis enodatur objectio quædam.

Confirmatur. Quoniam Spiritus sanctus est ex vi suæ proprietatis personalis donũ, sicut & amor: at non est donum respectu divinarum personarum ad intrà, ut constat ex illis, quæ *q.* 38. ex D. Thoma diximus, Dilucidatur.

diximus, sed solùm respectu aliarum rerum ad extrà, qualis est creatura rationalis: ergo non solùm creata dona gratiæ, sed etiam ipse cum eis donatur, ac proinde habetur. Quam rationem adduxit D. Thomas *in 1. dist. 14. q. 2. art. 1.* in argumento, *Sed contra*, secundo in ordine, his verbis: *Amor habet rationem primi doni quia in ipso omnia ex liberalitate conferuntur. Cum igitur Spiritus sanctus sit amor, videtur, quod habeat rationem doni: sed non, nisi quia datur: ergo videtur, quod ipse Spiritus sanctus detur.* (D. Thom.)

83. (Secunda ratio. D. Thom.) Secunda ratio pro assertione, per quam præcedens elucidatur, & explicatur, adducta est à D. Thoma *in eodem art. 3. hujus quæstionis* quæ potest ad hanc formam redigi. Quoniam personæ divinæ catenus dicuntur mitti ad creaturam rationalem, quatenus unaquæque earum procedit æternaliter à suo principio, & media gratia sanctificante est in illa, tanquam cognitum in cognoscente, & amatum in amante: ergo prædictæ personæ non dicentur præcisè donari, & mitti, quia donetur gratia sanctificans, & ejus dona; sed etiam quia mittantur, & donentur ipsæ personæ divinæ, unà cum prædictis donis. Patet consequentia. Quia dona ista non sunt id quod directè, & *ut quod* habet esse in creatura rationali, tanquam cognitum in cognoscente, & amatum in amante; sed ipsæ personæ divinæ mediis illis hoc habent: atque adeò ipsæ erunt, quæ unà cum prædictis donis mittuntur, & donantur.

(Enucleatur triplici via ratio D. Th.) Et licèt ratio ista aliquibus videatur insufficiens ad probandum intentum assertionis, nempe, quòd personæ divinæ non solum præsentia objectiva, & affectiva, sed etiam secundùm substantialem, & personalem præsentiam fiunt intimè præsentes creaturæ rationali, ad quam mittuntur: quia existimant, ex modo, quo cognitum est in cognoscente, & amatum in amante, non colligi, nisi præsentiam objectivam, & affectivam, idest, quòd amans habeat affectum, & inclinationem in amatum: nihilominùs prædicta ratio rectè expensa, utrumque quoad præsens suadet.

84. (Prima via.) Hoc autem potest triplici via probari. Prima quidem Quoniam media gratia sanctificante, & ejus donis personæ divinæ non sunt utcunque in creatura rationali, tanquam cognitum in cognoscente, & amatum in amante, sed tanquam cognitum in cognoscente ea cognitione, quæ sit sufficiens ad perfectissimum amorem amicitiæ secundùm speciem, & tanquam amatum in amante per prædictum amorem: ergo non solùm erunt ibidem per solam præsentiam objectivam, & affectivam excludentem veram, realem, ac personalem præsentiam, sed simul per hanc posteriorem præsentiam. Patet consequentia. Quia proprium est amoris amicitiæ perfectissimæ, quòd ex se exigat unionem inter amicos, non solùm secundùm affectum, sive per conformitatem affectuum, sed etiam per inseparabilem præsentiam, & conjunctionem personalem, quoad fieri possit: atque adeo amicitia perfectissima, & maximè spiritualis, ac divina, qualis est illa, quæ fit per gratiam, & charitatem, suo jure ac debito petit intimam Dei præsentiam in homine, quem sibi amicum constituit, itaut per realem, & personalem præsentiam sit intra ipsum ex vi talis amicitiæ: & per consequens, licèt alio titulo non esset ibidem realiter præsens, nihilominùs hic esset sufficiens ad prædictam præsentiam.

(Roboratur ex Patrib. Dionysius.) Unde Dionysius *c. 4. de divinis nominibus* distinguens duplicem unionem amoris, inquit, unam esse secundùm rem, & alteram secundùm affectum. Si igitur hæc duplex unio potest esse intra amoris sphæram, oportet, ut reperiatur in amicitia Dei per charitatem, & gratiam, quæ est perfectissima: ac proinde etiam secundùm rem unietur, Deus homini justo ex hoc speciali titulo, quòd est in gratia, & amicitia ipsius.

Et similiter August. *lib. 8. de Trin. c. 10.* diffiniens amorem, sic inquit: *Amor est quasi junctura quadam, duo aliqua copulans, vel copulare appetens, amantem scilicet, & quod amatur.* Et D. Thom. *1. 2. q. 28. art. 1. in corpore* explicans hæc Augustini verba, sic ait: *Quod enim dicit copulãs, refertur ad unionem affectus, sine qua non est amor; quod vero dicit copulare intendens, pertinet ad unionem realem.* (August.) (D. Thom.)

Et deinde idem D. Thomas *in eodem articulo in solutione ad 2.* postquam explicuit duo genera unionum, quæ in amore interveniunt, nempe illam, quæ est causa amoris, & unionem affectivam, statim explicat tertium unionis genus, quod est effectus hujus secundæ unionis, quoad fieri potest, & ita ait: *Quadam vero unio est effectus amoris: & hæc est unio realis, quam amans quærit de re amata. Et hæc quidem unio est secundum convenientiam amoris. Ut enim Philosophus dicit 2. Polit. Aristophanes dixit, quod amantes desiderarent ex ambobus fieri unum. Sed quia ex hoc accideret, aut ambos, aut alterum corrumpi, quærunt unionem, quæ convenit, & decet: ut scilicet simul conversentur, & simul colloquantur, & in aliis hujusmodi coniungantur.* 85.

Quare, cùm amor charitatis qui est perfectissima unio secundùm affectum, sit effectus perfectissimæ, & efficacissimæ voluntatis, nempe divinæ, infundentis gratiam, & charitatem, oportebit ut quoad fieri possit, & decet, habeat etiam pro effectu hanc ultimam unionem, nempe realem, inter creaturam amantem, & Deum ut amatum: itaut ipse Deus, divinæque personæ missæ habeant secundùm suam substantiam esse realiter præsentes creaturæ sic amanti: ac proinde prædicta creatura, quatenus sic amans, exiget connaturali jure & debito hanc intimam & realem præsentiam, & voluntatem Dei, qua sicut efficaciter vult hanc perfectam amicitiam, sic etiam velit prædictam præsentiam.

Et similiter idem Angelicus Præceptor *art. 2. eiusdem quæstionis* cùm objecisset sibi, inhæsionem non esse effectum amoris: quia nihil potest penetrare interiora alicujus integri, nisi per aliquã divisionem, quæ tamen contraria est amori intendenti unitatem: respondet, hanc divisionem spiritualiter sic fieri, ut ratione disquirente, affectus amoris subintret in amatum. Et licèt hanc subintrationem *in prædicto art. 2.* affectui amoris tribuat: attamen *art. 5* non solùm affectum amati, sed amatum ipsum, asserit, quantum est ex vi amoris, subintrare. Et ita inter effectus amoris ponit ibi primò liquefactionem congelationi oppositam, dicitque eam importare quandam mollificationem cordis, qua cor ipsum exhibet se habile, ut amatum in ipsum subintret. Si igitur amor non tantum subintrationem affectus, sed subintrationem ipsius amati jure postulat, oportet, ut hæc perfectissima spiritualis, & divina amicitia Dei non tantum subintrationem affectus, quæ ratione disquirente fit, sed subintrationem ipsiusmet amati Dei adducat, & postulet Et ita Angelicus Præceptor optimè intulit, ex eo quòd Deus est in creatura rationali mediante gratia, & charitate, tanquam cognitum in cognoscente, & amatum in amante per prædictum, amorem perfectissimè amicitiæ, quòd non solum debent esse in illa prædicta dona creata, quibus reddimur amici Dei, sed etiam ipsum Deum, ipsasque 86. (D. Thom.)

sasque personas missas debere esse realiter, ac personaliter præsentes prædictæ creaturæ.

87. Secunda via. Secunda via, per quam præcedens confirmatur, & explicatur, est. Quòd Deus, quando est in creatura rationali, tanquam cognitum in cognoscente per supremum actum, sive virtutem cognoscitivam supremam, qualis est visio beatifica, vel intellectus perfusus lumine gloriæ radicato in gratia sanctificante, tunc non solùm est in ea per præsentiam objectivam, sed etiam per præsentiam realem substantialem jam dictam: atque adeo per se ipsum, & secundùm suam substantiam debet esse unitus cum intellectu prædictæ creaturæ in ratione objecti intelligibilis, & intellecti, ut *in* 1. *tomo tract.* 2. *disput.* 2. latè diximus. Ergo eadem ratione cum Deus, unà cum divinis personis, est in eadem creatura rationali, tanquam amatum in amante per perfectissimum amorem secundùm speciem, sive per perfectissimam vim ad amandum ipsum, debebit realiter, & substantialiter esse præsens eidem, & unitus ipsi, tanquam objectum amatum amori, sive virtuti perfectissimæ ad amandum.

Patet consequentia. Quoniam hoc videtur exigere summa proportio, quæ est inter intellectum, & voluntatem, & perfectissimos actus utriusque potentiæ circa Deum. Et ita si perfectissimus actus intellectus creati, quo Deus est in illo, tanquam cognitum in cognoscente, exigit, quòd ipsemet Deus secundum suam substantiam sit unitus illi in ratione objecti cogniti, ac proinde quòd Deus, & operatio illa sint unita secundùm suam substantiã per modum operationis, & objecti: ita etiam quando Deus est in eadem creatura rationali, ut amatum in amante per perfectissimum actum voluntatis, & amoris, debebit Deus secundùm suam substantiam esse intimè præsens prædicto actui, aut virtuti illi, ad amandum per modum objecti dilecti, eruntque duo ista, nempe charitas, & Deus, secundùm suam substantiam unita per modum virtutis amativæ, vel amoris, & objecti illius.

88. Confirmatur & illustrat. 1. Confirmatur, & explicatur. Quoniam si actus cognitionis, quo Deus in via est in creatura rationali, tanquam cognitum in cognoscente, esset ejusdem speciei atomæ cum eo, quo in patria est in eadem creatura per modum cogniti in cognoscente, non esset dubium, quin hoc ipso, quòd sic esset in via in creatura rationali, deberet esse ibidem, non solùm secundum sua dona, & præsentiam purè objectivam, sed etiam secundum præsentiam realem substantialem, & sic unitus per modum operationis, & objecti illius: at charitas viæ, & charitas patriæ est ejusdem speciei atomæ, ut suo loco dicetur, ex eo quòd utrobique tendit in Deum, ut est summum bonum, & summè dilectum, prout est in se ipso: ergo sicut in patria, ex eo quòd Deus sit in creatura rationali, tanquam amatum in amante, per gratiam, & charitatem, colligimus, illum non esse ibidem præcisè per præsentiam (ut sic dicamus) pure effectivam, seu præcisè per inclinationem charitatis in ipsum, sed etiam, quòd est ibi per realem substantialem præsentiam, & unitus modo dicto cum charitate per modum objecti cum operatione, vel cum virtute dilectiva ipsius, prout est in se: ita etiam hoc ipsum colligemus, quoties Deus in via fuerit in creatura rationali, tanquam amatum in amante per prædictum amorem, vel vim jam dictam ad amandum ipsum.

89. Confirm. 2. Confirmatur, & explicatur secundò. Quoniam si per divinam potentiam daretur in patria gratia consummata, sine lumine gloriæ, & visione beatifica, tunc Deus secundùm suam substantiam esset illi præsens per modum objecti radicaliter visibilis, & diligibilis: sed gratia patriæ, & gratia viæ sunt ejusdem speciei atomæ, & solùm differunt modaliter: ergo in via, ubi deest illi virtus proxima ad videndum Deum; prout est in se ipso, erit Deus præsens realiter, & secundùm suam substantiam ipsi; non quidem per modum speciei intelligibilis, quia hoc correspondet gratiæ, ut habenti vim proximam ad videndum Deum; nec per modum objecti actu visi, quoniam isto modo unitur cum intellectu, ut habente prædictam proximam virtutem; & actu vidente Deum; sed per modum objecti radicaliter visibilis (idest, per suam substantiam realiter, & substantialiter illi præsentem) terminantis prædictam habitudinem radicalem gratiæ. E contrà verò in eadem via, ubi est simul gratia, virtus charitatis, & amor ejusdem charitatis, erit Deus intimè, realiter, & substantialiter præsens eidem creaturæ rationali per modum objecti, tam radicaliter, quàm proximè diligibilis, necnon & actu dilecti. Patet consequentia, quia alioqui gratia, & charitas viæ, ac patriæ non essent solùm modaliter, sed etiam specificè, & secundum substantiam diversæ: siquidem peterent visiones sui objecti secundum speciem, & non solum quoad modum distinctas.

Unde D. Thomas *in* 1. *ad Annibaldum dist.* 14. *quæst. unica artic.* 3. ex eo quod creatura rationalis unitur Deo per cognitionem, & amorem, non solùm colligit, illam esse unitam donis divinis tantummodo, atque adeo secundum præsentiam objectivam, & affectivam, quæ formaliter, & præcise fit per prædicta dona; sed hinc colligit, esse etiam unitam ipsi Deo: ac proinde ex vi hujus esse ibidem Deum realiter substantialiter intiméque præsentem: & ita ait: *Dicendum, quod ad hoc al quid datur, ut habeatur. Habetur autem aliquid per aliquem modum unionis, sicut habetur vestimentum, vel albedo. Homo autem, quando justificatur, non solùm unitur dono Dei, quod formaliter in anima recipitur, sed ipsi Deo per cognitionem, & amorem actualiter: quia qui adhæret Deo, unus spiritus est.* 1. *Corinthiorum* 6. *Ille ergo, qui justificatur, non solum habet donum Spiritus sancti, sed ipsum Spiritum sanctum: & sic non solùm donum Spiritus sancti datur, sed ipse Spiritus sanctus.* D. Thom.

90. Tertia via. Tertia tandem via, qua vis rationis D. Thomæ ad suadendam hanc præsentiam realem, & substantialem Dei, & divinarum personarum, cum dantur dona gratiæ, est. Quod dum Deus est in creatura rationali, ut amatum in amante per hunc amorem charitatis, tunc prædicta creatura quiescit, secùs vero, quando cætera alia diligit, & ista sunt in ea per modum amati in amante: ergo signum est, ex una parte non haberi ista realiter, & secundum suam substantiam; vel si habentur, non esse in eis vim ad hoc, ut eis habitis creatura rationalis quiescat in illis: ex alia vero parte Deum sic dilectum esse in creatura rationali per intimam, realem, ac substantialem præsentiam, hoc ipso quod ab ea sic diligatur. Antecedens videtur perspicuum. Et quoad secundam partem experientia constat mundanis: quoad primam vero viris sanctis. Consequentia vero quoad primam partem liquet: ex eo quod res creatæ, dum non habentur, concupiscuntur à mundanis: & ita in eis nondum habitis, sed concupitis, & quæsitis, non potest eorum animus quiescere. Cùm vero prædictæ res habentur, sui fastidium causant, juxta illud Gregorij Papæ *homil.* 36. *in Evangel.* ubi sic ait: *Hoc distare, fratres charissimi, inter delicias corporis, & cordis solet: quod corporales deliciæ, cùm non habentur,* Gregorius.

bentur, grave in se desiderium accendunt, cum verò habita eduntur, comedentem protinus in fastidium per satietatem vertunt.

91. Quoad secundam vero partem eadem consequentia probatur. Quoniam cùm Deus sit summum bonum, quod ex se quietat appetitum, signum est, quod hoc ipso, quod dum est in creatura rationali, tanquam amatum in amante, quiescat in illo appetitus prædictæ creaturæ, jam habetur ab ea secundum veram, & realem, ac substantialem præsentiam; licet non sit ibidem secundum omnem, eumque perfectissimum modum per hanc præsentiam, secundum quem potest esse in prædicta creatura, nempe, secundùm modum, quo ipsemet clarè visus est in illa per modum cogniti in cognoscente, ut jam diximus, sed mediante gratia, & charitate, & modo essendi Dei jam dicto in anima habeat prædicta creatura pignus istius præsentiæ excellentioris, ratione cujus habet quiescere quiete huic pignori proportionata.

Elucidatur ex D. Thoma. Quam rationem insinuat D. Thomas *Opusculo* 4. §. *Sic ergo*, his verbis: *Nullus enim verè gaudium habet, nisi existens in charitate. Quicunque enim aliquid desiderat, non gaudet, nec lætatur, nec quietatur, donec illud adipiscatur. Et accidit in rebus temporalibus, quod non habitum appetatur, & habitum despicitur, & tædium generat. Sed non sic est in spiritualibus: imo qui Deum diligit, habet ipsum: & ideo animus diligentis, & desiderantis quietatur in eo. Qui enim manet in charitate, in Deo manet, & Deus in eo, ut dicitur 1. Ioannis 4 Item, efficit pacem perfectam. Accidit enim in rebus temporalibus, quod frequenter desiderantur, sed ipsis habitis, adhuc animus desiderantis non quiescit, imò uno habito, aliud appetit, Isai. 57. Cor autem impy quasi more fervens, quod quiescere non potest. Item ibidem. Non est pax impiis, dicit Dominus. Sed non sic accidit in charitate circa Deum. Qui enim Deum diligit pacem perfectam habet, Psal.* 118. *Pax multa diligentibus legem tuam, & non est illis scandalum. Et hoc ideo est: quia solus Deus sufficit ad implendum desiderium nostrum: Deus enim major est corde nostro, sicut dicit Apostolus. Et ideo dicit Augustinus in* 1. *Confessionum. Fecisti nos Domine ad te, & inquietum est cor nostrum, donec requiescat in te.*

§. III.

Objectiones contra dicta in utraque ratione D. Thomæ, & enodationes earum.

92. Prima objectio. NEc obest, si contra id, quod diximus, nempe, amorem amicitiæ perfectissimæ inter Deum, & creaturam rationalem exigere unionem non solùm secundùm conformitatem affectuum, sed etiam intimam, realem, & substantialem præsentiam Dei, qua sic præsens sit in ratione objecti amati, seu terminantis prædictum amorem, objicias primò, quod non minori, nec minus perfecta amicitia amatur proximus ex charitate, quam Deus: siquidem eodem prorsus charitatis habitu uterque diligitur: sed ad amorem amicitiæ respectu proximi non requiritur hæc intima, realis, & substantialis præsentia: ergo nec ratio perfectissimæ amicitiæ versantis inter Deum, & creaturam rationalem exiget hanc unionem inter Deum dilectum, & creaturam diligentem illum.

Enodatio ejus. Respondetur enim, concedendo majorem, & similiter minorem intellectam de unione, & præsentia reali, & substantiali amantis, & amati, necessarioque ad prædictum amorem requisita, ut in eodem amore amicitiæ respectu Dei cernitur: attamen neganda est consequentia. Et ratio disparitatis est. Quod Deus diligitur per charitatem amore amicitiæ, tanquam objectum per se primò dilectum; proximus verò nonnisi tanquam objectum amatum secundariò, & ratione Dei, ut objecti primarij. Amicitia autem perfectissima charitatis non exigit necessariò (de qua exigentia in præsenti loquimur) conjunctionem affectivam, & simul realem, ac substantialem præsentiam nisi cum objecto primario dilecto: non verò cum objecto secundario amato, & ratione primarij. Cæterùm cum hoc stat, ut amor amicitiæ respectu proximi petat, ut aliquando detur sua proportionata conjunctio, & præsentia realis amati ad amantem, & è contra, quoad fieri possit, & decuerit; licet amatum secundum suam substantiam non sit unitum in ratione objecti dilecti cum amante, ut in amore charitatis contingit.

Neque etiam obest, si objicias secundò, non requiri ad naturalem sympathiam, & proportionem, quæ est inter intellectum, & voluntatem, quod sicut cognitum est in cognoscente per præsentiam intimam, realem, & substantialem, ita etiam ratione amoris correspondentis illi cognitioni amatum sit in amante per prædictam præsentiam: ergo non rectè intulimus ex hoc, quod Deus sit in creatura rationali cognoscente ipsum per perfectissimum actum, tanquam cognitum in cognoscente secundum intimam, realem, & substantialem præsentiam, quod debeat esse eodem modo præsens, tanquam amatum in amante ipsum Deum secundum perfectissimum amorem. Consequentia videtur perspicua. Antecedens autem probatur in Angelo, qui respectu cognitionis sui est substantialiter præsens suo intellectui, & unitus sic in ratione objecti, ac proinde est per prædictam præsentiam substantialem in suo intellectu, tanquam cognitum in cognoscente: cùm tamen ipse non sit in sua voluntate, tanquam amatum in amante per prædictam præsentiam. 93. Secunda.

Confirmatur. Nam potius proportio, quæ est inter intellectum, & voluntatem, videbatur exigere, quod sicut Deus in via non est in creatura rationali, & in intellectu ejus, tanquam cognitum in cognoscente, nisi per præsentiam objectivam, non vero realem, & substantialem, quia cognitio viæ, est cognitio fidei, non exigentis Deum intimè, & substantialiter peculiariter unitum: ita etiam non erit unitus cum creatura rationali, & voluntate ejus, nisi per unionem affectivam. Confirmatio.

Respondetur enim, dilectionem, qua Angelus se ipsum diligit, etiam exigere se ipsum, ut præsentem sibi in ratione objecti diligibilis, licèt non in ratione objecti dilecti. Sicut etiam intellectio, qua Angelus se intelligit per suam substantiam, prærequirit unionem substantialem secum in ratione objecti motivi, sive intelligibilis; non vero in ratione objecti intellecti: ex eo quod ad prædictam unionem requiritur summa & infinita actualitas in objecto, quod simul per se, & secundum suam substantiam unitur per modum objecti intelligibilis, & actu intellecti, ut *in* 1. *tomo tractatu* 2. *disput.* 2. *num.* 224. explicuimus. Quomodo autem, & qua ratione Angelus uniatur secundum suam substantiam secum, in ratione objecti præcisè diligibilis, constat ex eo, quod eum sic uniri secum tantum est habere inclinationem in se ipsum, quia ob eum diligibile est in diligente ratione inclinationis in ipsum: & quod illa inclinatio petat, esse ibidem Angelum realiter substantialiter præsentem. Constat autem Angelum habere 94. Satisfit secundæ.

habere inclinationem in se ipsum, tum ratione voluntatis suæ necessariò petentis radicationem in propria substantia, tum ratione ejusdem substantiæ, ut est radicalis inclinatio in se ipsam: & quod utraque inclinatio petit, Angelum esse ibidem realiter substantialiter præsentem in ratione objecti: quia est inclinatio ad diligendum proprium *esse* Angelicum actu ab eo, & à sua voluntate possessum.

Ad confirmationem. Ad confirmationem patet ex dictis, quomodo etsi personæ divinæ non mittantur ratione cognitionis fidei cum præcisione sumptæ; bene tamen radicatæ in gratia sanctificante, quæ est cognitio correspondens actui charitatis, secundum quam dicitur mitti Spiritus sanctus, & speciali ratione esse in anima justi.

95. Tertia objectio. Nec etiam refert, si tertio objicias, modum peculiarem, quo Deus est in justis, communiter explicari per hoc, quod sit in illis per modum protectoris, curam eorum gerentis: ergo non debet hic specialis modus explicari per hoc, quod sit in illis, tanquam amatum in amante, ut nos exposuimus; sed potiùs per hoc, quod sit in eisdem, tanquam protector, & amans in protecto, & amato.

Occurritur. Respondetur enim, concedendo antecedens, & negando consequentiam: quia utroque modo est Deus unà cum divinis personis in justis; licet hæc præsentia passivè sumpta, idest, secundum quod Deus habetur à justis, debeat explicari per hoc, quod ipse sit in eisdem, tanquam cognitum in cognoscente, & amatum in amante, ut *dubio præcedenti, num.* 68. tetigimus.

96. Ratio autem, ob quam utroque modo potest explicari prædicta præsentia, est: quia amor amicitiæ, quo creatura rationalis diligit Deum, ac proinde & gratia sanctificans, oritur ex amore amicitiæ, quo Deus diligit eandem creaturam: & ita gratia sanctificans, & ejus dona sunt effectus prædicti amoris, & Deus, ac personæ divinæ infundendo prædictam gratiam, & ejus dona, veniunt ad creaturam rationalem: ideoque idem est venire ad illam, ac esse ibidem diligendo eandem: & per consequens ac esse in ea per modum amici protegentis, & curam gerentis de ipsa. Cæterùm quia hoc ipso, quod Deus, & personæ divinæ sic se donent, sicque veniant ad animam justi, nempe per modum amantis ad amatum habetur, & possidetur ab illo peculiari, & speciali modo proprio creaturæ rationalis, nimirum cognoscendo, & amando ipsum, sive actualiter, sive habitualiter, sive solùm habitualiter per gratiam sanctificantem, & ejus dona habitualia: & hic modus importat, quod Deus sit in illa, ut cognitum in cognoscente, & amatum in amante: idcircò prædictus modus optimè explicatur etiam per hoc, quod Deus sit in justis, tanquam cognitum in cognoscente, & & amatum in amante.

§. IV.

Opposita sententia, ejus fundamenta, & responsiones ad illa.

97. Opposita sententia. Contrariam tamen sententiam, nempe, personas divinas ea sola ratione mitti, quia earum dona infunduntur; non vero quia ipsæmet divinæ personæ secundum suam substantiam donentur, fiantque intimæ realiter, & substantialiter præsentes ex hoc præciso capite, ei ad quem mittuntur, cuique donari dicuntur; tenuerunt aliqui, quos (ut diximus) refert Magister Sententiarum *distinct.* 14. Et probatur primò ratione de-

Magister. Probatur primò ex D. Thomà.

sumpta ex D. Thoma loco infrà referendo, quam ipse contra se affert. Nam *Illud, quod secundum se est ubique, non videtur usquam secundum se procedere* (aut mitti denuo ad aliquem) *sed Spiritus sanctus* (& idem est de alia persona divina) *cum sit Deus, est ubique, ergo non potest in quemquam procedere.*

Nec refert, *si dicas, quod potest esse secundum aliquem modum in aliquo, secundum quem prius non erat.* Nam etiam hoc admisso, *adhuc habetur propositum. Quia secundum Dionysium, & Auth. lib. de causis, Deus eodem modo se habet ad omnia, quamvis non omnia eodem modo se habeant ad ipsum. Sed iste modus diversus in creaturis est ex diversis perfectionibus, quas ex Deo consequuntur. Ergo videtur, quod ex hoc, quod Spiritus sanctus dicitur aliter esse in illo, quam prius non fuit, non propter aliud esse, nisi quia aliquem effectum consequitur iste, quem prius non consequebatur. Et sic tota datio, vel processio refertur ad dona, & non ad ipsum Spiritum sanctum.*

Respondetur, admittendo solutionem nuper datam. Et ad impugnationem, non requiri ad hoc, ut Deus, & personæ divinæ sint novo modo in creatura rationali, quod ipsæ mutentur; sed satis erit mutari creaturam rationalem per prædicta dona gratiæ sanctificantis, eaque esse talis conditionis, ut jure suo connaturali exigant, quod Deus absque sui mutatione uniatur modo dicto prædictæ creaturæ: itaut si per impossibile non esset ibidem per essentiam, præsentiam, &c. nihilominùs ex hoc solo titulo esset eidem realiter, & substantialiter præsens. 98. Respondetur.

Potestque hoc ipsum explicari solutione, qua D. Thomas *in* 1. *dist.* 14. *q.* 2. *art.* 1 occurrit tam huic argumento, quam impugnationi solutionis in eo adductæ. Nam ad argumentum occurrit *in solutione ad* 1. his verbis: *Dicendum, quod cùm dicitur Deus esse ubique, importatur quadam relatio Dei ad creaturam, quæ quidem realiter non est in ipso, sed in creatura. Contingit autem ex parte creaturæ istas relationes multipliciter etiam diversificari, secundum diversos effectus, quibus Deo assimilatur. Et inde est, quod significatur, ut aliter se habens ad creaturam, quam prius. Et propter hoc Spiritus sanctus, qui ubique est secundum relationem creaturæ ad ipsum, potest dici de novo esse in aliquo, secundum novam relationem ipsius creaturæ ad ipsum.* Elucidatur ex D. Thom.

Ad impugnationem verò contra solutionem prædictam respondet *in solutione ad* 2. sequentibus verbis: *Dicendum, quod quamvis ille modus aliter se habendi, diversificetur ex diversis donis receptis in creatura: tamen relatio creaturæ non sistit in donis illis, sed ulteriùs tendit in eum, per quem illa dona donantur. Et ideo possumus significare, nos alio modo habere Spiritum sanctum, & Spiritum sanctum aliter à nobis haberi. Et hoc significatur, cùm dicitur ipsemet in nos procedere, vel nobis dari.*

Secundò probatur eadem sententia. Quoniam gratia sanctificans, & ejus dona sunt quidam speciales effectus Dei: ergo dato, quod Deus, & personæ divinæ essent substantialiter præsentes in anima justi per prædicta dona: tamen haberetur, esse ibidem secundum communem, & substantialem præsentiam, qua est in omnibus rebus, non verò secundum specialem. 99. Secundum argumentum.

Respondetur, Deum, & personas divinas duplici titulo esse in justis media gratia sanctificante, & ejus donis, nempe, per immensitatem: quia prædicta dona sunt effectus Dei, sicut & alia dona: & deinde speciali alio titulo, nempe, quatenus dicti effectus habent peculiariter tribuere participium Dissolvitur.

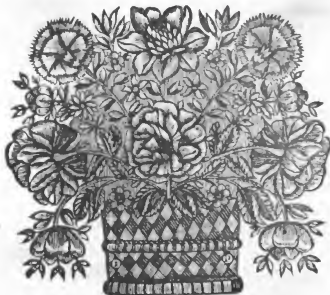
participium divinæ naturæ, & aliorum, quæ sunt in Deo, considerato prout est in se ipso: & ideo ratione eorum Deus peculiariter habetur, & possidetur: ac proinde oportet, ut speciali ratione Deus ipse, & divinæ personæ sint ibidem: ita quidem, ut prædicta gratia, & ejus dona, quatenus se tenent ex parte Dei infundentis, habeant peculiariter requiri ad hoc, ut Deus, & prædictæ personæ veniant, & donent se activè, aut quasi activè per modum amici; ipsa vero gratia, & ejus dona, ut se tenent ex parte creaturæ rationalis, & terminantur ad Deum, requirantur ad hoc, ut Deus habeatur & possideatur per modum objecti dilecti à prædicta creatura rationali.

100. Tertium. Tertiò probatur prædicta sententia. Quia si in missione divinarum personarum non tantùm infunderentur dona gratiæ, sed etiam ipsæ personæ secundùm realem, & substantialem præsentiam, tunc esset aliquis ordo inter ista dona, & personas divinas sic ibidem existentes: at nequit esse iste ordo: quia personæ divinæ, v.g. Spiritus sanctus, non potest infundi posteriùs ad eadem dona, quia ipse est primum donum, per quod cætera alia dona donantur: & ex alio capite neque prædictæ personæ possunt infundi perpriùs: quia in eo eventu dona prædicta essent dispositiones ad receptionem Spiritus sancti: dispositio autem prior est eo, ad quod est dispositio.

Enodatur D. Thom. Respondetur ex D. Thoma *in 1. distinct. quæst. & articulo citatis in solutione ad ultimum*, ubi sic habet: *Dicendum, quod ordo aliquorum secundum naturam potest dupliciter considerari. Aut ex parte recipientis, vel materiæ: & sic dispositio est prior, quam id, ad quod disponit; & sic perprius recipimus dona Spiritus sancti, quam ipsum spiritum, quia per ipsa dona recepta Spiritui sancto assimilamur. Aut ex parte agentis, & finis: & si quod propinquius erit fini, & agenti, dicitur esse prius: & ita perprius recipimus Spiritum sanctum, quam dona ejus: quia & Filius per amorem suum alia nobis donavit: & hoc est simpliciter esse prius.*

101. Ultimum fundamentum. Ultimò suadetur eadem sententia. Quoniam virtus infusa non est deficientior in operibus meritoriis, quam virtus acquisita in operibus politicis: sed virtus acquisita sufficientior dirigit hominem in omnibus civilibus: ergo infusa in omnibus meritoriis: non igitur oportet, quod cum virtute infusa ipse Spiritus sanctus detur; sed vel solus Spiritus sanctus, vel sola virtus.

Evertitur D. Thom. Respondetur cum D. Thoma loco nuper citato *in solutione ad* 4. ubi sic inquit: *Dicendum, quod virtus infusa est multo sufficientior, quam virtus acquisita, & ex ratione suæ perfectionis habet, quod nos maximè Deo conjungat, & assimilet: secundùm quam conjunctionem innascitur nobis novus respectus ad Deum. Unde quanto sufficientior est, tanto magis in ipsa Spiritus sanctus procedere dicitur, & cum ipsa.*

INDEX

INDEX
RERVM, ET VERBORVM,
Quæ in hoc Tractatu continentur.

Numerus paginam indicat: 1. col. *primam columnam*, & 2. col. *secundam columnam demonstrat.*

A

ABSOLVTVM

Axioma.

B

BAPTISMVS.

Bonitas.

C

CARENTIA.

Causa.

Charitas.

Christus.

Cognitio.

Quando

Non

Existentia.

Prout

Filius

Forma.

Futurum.

Hypostasis.

I

IDEM. IDENTITAS.

Imago.

Immaterialitas. Immateriale.

Intellectio divina.

Intellectuale. Vide, Natura.

Intellectus.

Motus.

Multiplicatio. Vide, Distinctio.

Multitudo. Vide, Unitas. Numerus.

Mutatio. Vide, Generatio.

Mysterium.

N

NATURA

Natura divina.

Ex

Notio.

Notionale.

Notitia. *Vide*, Cognitio.

Numerus.

Numeralis. *Vide*, Terminus Numeralis.

O

OBJECTUM.

Nullus

Cum

Persona.

Persona divina.

Personalitas.

Principium

Prioritas. Prius.

Processio. Procedere.

Processio in divinis.

In

Relatio

S

SACRAMENTUM.

Quomodo

Vbuerm

Verbum divinum.

Cur

FINIS.

